

1.

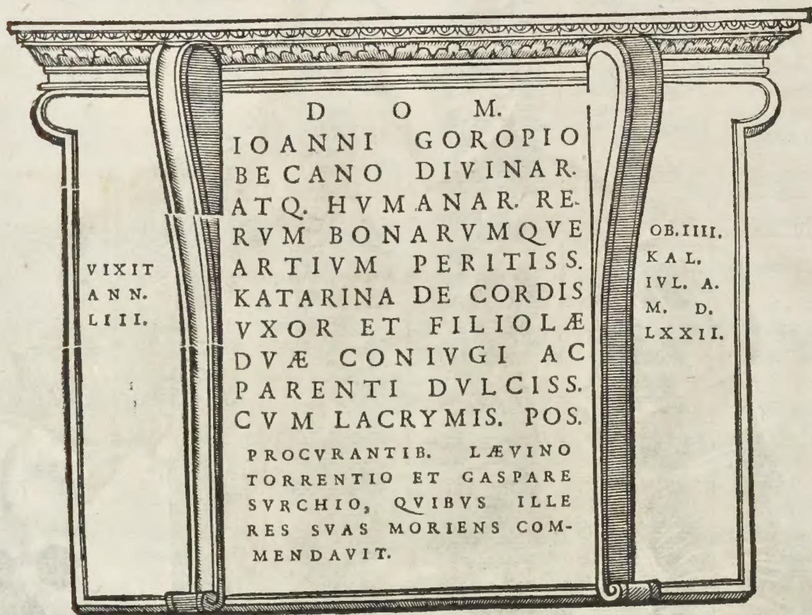
Würzburg.

Becanus, G. Opera, Antverpiæ 1580, Plantin
Fol. 2 onum. bl., 1-232, 1 bl. (blankt), 8 onum. bl.
1-270, 1 onum. bl. 6 onum. bl. 1-114, 1 onum.
bl (blankt), 6 onum. bl. 1-160, 6 onum. bl.
1-108, 7 onum. bl. 1-118, 1 onum. bl.
Plantins tryckarmärke i träsnitt (3 olika).
Helsides graverat porträtt föreställande
författaren utfört av Jerôme Wierix 1580.
Två helsides gravyrer med motiv från
det antika Rom med obelisker (Hieroglyfica
sid 38 o. 39), två mindre gravyrer (Hier. sid 49)
Dessutom ett antal större o. mindre träsnitt
Särskilt bör framhållas avbildningen av
egyptiska män o. kvinnor (Hieroglyfica 106-110)
Sällsynt o. vackert Plantintryck.
Se Funch sid 273 (värde 1914 200 fr.)
i äfo hovsatt
Tillhört presidenten fr. herre
G. E. Cederhielm. † 1789 kat. fol. 191
(Cederhielms auktion 1878, fol. nr 191)
Samtida band med guldtryck.

Sign F(ecit) J(erôme) W(ierix)
1580

EPITAPHIVM IOAN. GOROPII BECANI
TRAIECTI AD MOSAM.

D O M.
IOANNI GOROPIO
BECANO DIVINAR.
ATQ. HVMANAR. RE-
RVM BONARVMQVE
ARTIVM PERITISS.
KATARINA DE CORDIS
VXOR ET FILIOLÆ
DVÆ CONIVGI AC
PARENTI DVLCISS.
CVM LACRYMIS. POS.

PROCVRANTIB. LÆVINO
TORRENTIO ET GASPARE
SVRCHIO, QVIBVS ILLE
RES SVAS MORIENS COM-
MENDAVIT.

VIXIT
ANN.
LIII.

OB. IIII.
KAL.
IVL. A.
M. D.
LXXII.

HERMATHENA

IOANNIS GOROPII BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

2

BENEDICTO
ARIAE MONTANO
LÆVINVS TORRENTIVS S.

Vlta sunt, Aria Montane, in hac vita mortalium studia, quibus ad hoc quod bonum nobis esse credimus quanto possumus opere ac labore contendimus. Sed quoniã bonum opinionibus non natura definimus, nostrisq́ magis cõmoditatibus (quæ multæ sunt ac variæ) quàm recta ratione metimur, in eisq́ consectandis nulli quicquã concedimus: quinimo (quæ vulgi maleuolentia est) nobis id discedere arbitramur quod alij accesserit: hinc, partim ignoratione veri boni quo beati efficimur, partim amore nimio aliorum quorum specie decipimur, lædi communis vitæ societatem, vnde lites & bella oriuntur, turbariq́ ac labi omnia necesse est. Quamquam autem vbi legibus moribusq́ bene constituta Respub. est, ne aduersus alios iniusti simus pœna atque ignominia deterremur: attamen quamdiu non sponte nostra sed coacti metu officium facimus, numquam bene tranquilleq́ viuitur. quod vt fiat à seipso incipere, sese interrogare, & (vt quisque sibi proximus est) ita animum suum vincere ac rationi subijcere oportet. Neque enim qui domi probus sit, aliter in publico se geret: sed ita vitam instituet, vt quod sibi fieri nolit, id in alium non committat. Verùm vbi non ratio sed libido dominatur; fons atque origo malorum omnium cupiditas, nihil ordinatum atq́ compositum esse sinens, non modò eorum quibus vt felicioribus inuidemus odio nos accendit, verumetiam nobis ipsis iniquos atque infestos reddit. Nam quia immoderati nunquam præsentibus acquiescimus, neque certum vitæ propositum tenemus, vt quæq́ res incidunt ita variè afficimur: ac si fortè præter spem vel aliis bene vel nobis malè sit, illicò commouemur, ac nostri nosmet pœnitet. Atqui (quod etiam voluptatis assertorem illum in hortulis suis dixisse accepimus) qui ad placidè beateq́ viuendum rectam affectet viam,

eum ante omnia ſuo ſibi iudicio beatũ videri oportet. cui enim ſua bona non videntur ampliſsima, is tametſi mundi totius Dominus ſit, adhuc miſer erit. Neque ſolùm Epicurum tam præclaræ ſententiæ laudare teſtem poſſum: ſed alium etiam è comœdia; qui, quiſquis fuerit, pereleganti verſiculo Non eſt, *inquit*, beatus, eſſe qui ſe non putat. Itaque ſi non tantùm ſummi illi viri qui ex Socratica profecti domo omnem de moribus diſciplinam nobis illuſtrarunt, verumetiam è plebe philoſophi nec ſatis eo nomine digni, tam præclara ſug geſſere quo cupiditatem rerum nihil profuturarum animis noſtris funditus eruerent: quid nos qui Chriſtiani ſumus, qui diuinis imbuti præceptis non vltrà de natura boni ambigimus, neque de finibus diſputamus, ſed certò ſcimus Deum (à quo omnia incipiunt, & in quem omnia deſinunt) ipſum eſſe bonum quod quærimus, eſſe finem ad quem nati ſumus, ac veluti metam ad quam in huius vitæ curſu nuſquam aberrantes flectere debeamus, quid nos inquam facere oporteat? an non perpetuò illum intueri, illum in corde gerere, illum cupere, illum admirari, illi gratias aſsiduè agere, cùm propter alia infinita eius dona, tum propter illud eximium, ipſum nempe Dominum ac Seruatorem noſtrum IESVM CHRISTVM? quem qui nobis donauit, cum eo donauit omnia: cui ſeruire regnare eſt: quem noſſe quẽ meditari ſapere eſt: in eaq́ ſapientia multo vberiùs cumulatiusq́, quàm in ea quæ Stoicorum eſt, vniuerſæ naturæ bona non fictè ac fallaciter ſed veriſsimè continentur. Neque ardua ad hanc adipiſcendam eſt via. quanquam enim nihil ſublimius, nihil eo excelſius, in cuius illa cognitione conſiſtit: quippe qui in cælo habitet, ac ſedeat ad dexteram Dei: tanto tamen citiùs faciliusq́ eo pertingimus, quanto nos humiliùs ac ſubmiſsiùs gerimus. ſumma tenet: ſed ad ima deſcendit, ac nobis ſeſe inſinuat, cum mente ipſum complexi per fidem quam diuinis de eo teſtimoniis adhibemus, credimus eſſe filium Dei qui de Virgine naſci ac noſtræ mortalitatis particeps eſſe voluerit, vt morte redemptos ſua nos immortales efficeret: & quos communis humani generis hoſtis longa ſeruitute afflixerat, ipſe manu ſua tamquam vindex in libertatem aſſereret, cæloq́ (vnde genus ducimus) victor ac triumphator adſcriberet, quos inimicus ille graues peccatis ad tartarum vſque depreſsit. Fide itaq́ cognoſcitur, fide colitur: vnde nata de ipſius erga nos voluntate fiducia, ſi piis per caritatem operibus ac qualibuſcumque meritis noſtris

stris comprobetur, nihil est quod tãta felicitati possit accrescere. Nam quicquid siue triste siue lætum incurrerit diligentibus Deum (quod inquit magnus ille Paulus) omnia cooperantur ad bonum: neque quicquam tam ferum, tam immane, tam barbarum, quod confirmatam semel æternæ salutis spem possit infringere, & ab amore eius nos separare, quem scimus esse iustum iudicem, & fideliter quæ pollicitus sit reddere. accurrit enim laborantibus, & quæ nostris ferre viribus non valemus, ipse sustentat. Verumenimuero quoniam fides ista quã tantoperè prædicamus, neque ab externis quanta optare debemus frequẽtia concipitur, neque à nobis qui in ea nati sumus, qua par est constantia ac virtute colitur: sed obliti cõmunis Christianorum cœtus quam Ecclesiam appellamus, tot fermè in sectas quot capita sumus, diuidimur, fœdè nimis ac crudeliter dissidentes: danda bonis atque eruditis omnibus pro sua cuique facultate opera est, vt precati Deum quo conatibus nostris volens ac propitius aspiret, & externos quæsitis vndique rationibus ab impietate ad veræ religionis cultum transducamus, ac nostros in sententia si boni sint cõfirmemus, si mali atque improbi, vt erroris atque culpæ pœniteat, quoquomodo procuremus. Quod cùm maiorum tum nostra quoque memoria viri multi præclari, inuentione quidem varia atq; multiplici, sed vno omnes fine, magna cum laude præstitere: hi præsertim (nam de scriptoribus nunc tantùm agimus) qui de perenni philosophia ac de cælesti monarchia libros nobis reliquêre.

*V*ERVM *vt aliæ multæ res, quas meritò admiramur, hoc ipso sæculo exortæ sunt: sic inter auctores etiam recenter extitit amicus ac familiaris noster* Ioannes Goropius Becanus, *vir eruditissimus. Qui nouo docendi genere demonstrare conatus est vetustissimam illam philosophiam (quam olim, ante natas in Græcia Athenas, cùm alij multi, tum Linus, Orpheus, Thamyras in Thracia docuere, vnde in vicinas deriuata regiones, ad* Phrygas *primum, ac tandem ad* Græcos, *sed serò, peruenerit) ab ipso Noacho, eiusq; filiis, Iapeto præsertim, profectam esse, ac gentibus ad quas Deo duce delati fuerint, traditam: eamq; cum Moyse, ac Sacrosancta eius historia, sola eo nomine digna, optimè conuenire. In qua inuestigatione dum præcellentis ingenij ac doctrinæ vir scriptorum omne genus euoluit: poëtas maximè, qui penè soli, si Platonem cum paucis excipias, vltimæ antiquitatis reliquias nobis conseruarunt, nouis*

ſemper (vt dies diem docet) ſuppeditantibus argumentis, quod de philoſophia diximus, ad Theologiam ſiue de Deo opinionem tranſtulit. oſtenditq́ue priſcam illam poëſin ſiue Muſicam, quæ tota diuina eſſe à veteribus credebatur, ab vniuerſali iſto Dei omnipotentis cultu, quem Catholicum nunc appellamus, ſi fabularum inuolucra demas, ac myſteria remotis frondibus in apertum proferas, quáque decet attentione conſideres, verbis figuriſq́ue fortaſsis aliquid, at reipſa nihil penitùs diſcrepare. Quæ præclara ſanè ac plena conſolationis ſententia ita diſertè & eruditè non vno in loco (dum nunc de Promethei facula, nunc de Saturni auro, nunc de Apolline & Muſis, nunc de Baccho ac Silenis Satyriſq́ue diſſerentem audio) ab eo eſt pertractata; vt perſuaſum fateri coëgerit me quid eſſet poëſis, in qua tamen à prima adoleſcentia non abſque laude aliqua verſatus ſum, antea ignoraſſe. Et quia illam cum religione coniungit, ingentes agere gratias ſoleo, qui hoc diſſerẽdi genere ita animum affecerit meum, vt, dum ipſe etiam in hoc commune conuiuium ſymbolam confero, quos de partu Virginis, quoſq́ue de puero IESV, *& cruento* CHRISTI *ſacrificio, Deo magno Deo ſancto Deo potenti atque pollenti hymnos tunc concinebam, maiore vi quadam ac ſpiritu ſenſerim emanaſſe. Nam (vt noſti) toto illo tempore, quo vel ego cum ipſo Antverpiæ, vel ipſe mecum Leodij verſati ſumus, quantum vacare à Repub. potui de iſtis quæſtionibus egi. Et quanquam vnicum tantum opus eius tunc prodierat, quod ludens* Becceſelana *appellabat, futurum videns quod euenit, vt à multis tamquam ridiculum contemneretur: nihil tamen celabat eorum omnium, quæ dies noctesq́ue ſecum meditans poſtea concinnauit. hoc ſemper agens atque omnibus ingenij ſui neruis contendens, vt quæ de* CHRISTO *Dei filio priſcorum vatum teſtimonijs accepimus, ſummo non modò temporum omnium atque gentium conſenſu, ſed totius etiam naturæ, in quacumque mundi parte illam contempleris, oſtenderet comprobari. Quæ homini Chriſtiano ſumma ac ſolida voluptas eſt: nec quicquam efficacius ad conuincendam impietatem.*

QVOD *verò eò quoque progreſſus eſt, vt diuinitatem hanc vbique ſparſam in litteris etiam atque vocabulis, eorumq́ue tum conformatione tum vſu deprehendi poſſe aſſereret; ita vt cuiuſque rei proprietas ex ipſo nomine cognoſcatur: in eoq́ue plurimum & operæ & temporis collocauit: non video cur hac etiam de cauſſa laudari*

non

non debeat. postquam idem studium alijs laudi fuit, qui multo minùs tamen præstitere. Etenim in re tam ardua atque difficili laudanda, quamuis impar oneri voluntas est. At ipse quod voluit penè perfecit. non id quidem illis in linguis quæ præ ceteris, quia à summis auctoribus vsurpatæ sunt, claræ atque inclytæ habentur: nam in his, quamquam peritissimo, non procedebat ei labor: sed patrio idiomati, quod à Celtis olim Teutonisque per manus acceptum ad Septentrionem latè patet, mentem animumque adijciens, assidua exercitatione eousque promouit; vt lingua hodieque cum Germanis (nisi quod pronunciatione & dialecto differimus) nobis cõmunem (Cimbricam ipse vocat) ab alijs contemptam vt bardam atque barbaram, in cælum tollere, & sermonis omnis principatum ei deferre ausus sit. quippe qua, à parentibus ante orbis terrarum inundationem accepta, Noachus ipse, multis indigetatus nominibus, verisimiliter vsus fuerit: quamque ipsius liberi posterique eorum, quascumque ad regiones diuerterent, præsertim in sacrorum cultu vnicè obseruauerint. Quod profectò infinitis penè vocum, quæ non dicam Græcæ ac Latinæ, verùm Hebraicæ credebantur, exemplis ostendit. quarum cùm vix vlla ab alijs reddi ratio posset; ipse nihil eis significantiùs esse docuit, si à nostris eas deriuari fontibus patiamur. Quare fremant licet homines delicati, quibus nihil præter Varronem, aut Verrium Flaccum, Sextumque Pompeium, & nescio quos Etymologos placet. Fremant literatores nostri Antiquarij, qui tot mala auctorum nomina ab Annio quodam Viterbiensi pro bonis sibi obtrudi passi sunt. Dicam enim quod sentio. & æquum nactus arbitrum de obtinenda caussa non dubito. quæ de omni antiquitate, quæque de notatione verborum, vt rei scilicet proprietas atque natura ex vi nominis eliciatur, alij scripserint, si Goropij commentarijs conferantur, colorem mox suum (tamquam ementitum) perdere comparatione melioris. Quod qui infitietur, illum ego rogatum velim, vt suam cum ista nostra purpuram contendat. Vtra enim natiua sit atque alteri præstet, ipsemet, nisi artis imperitus, facilè viderit. Nam quis pluribus vnquam testimonijs id quod proposuit comprobauit? quis tot deorum, tot Heroum, tot antiquarum gentium fluminumque vocabula tam propriè, tam apertè, tam efficaciter idipsum quod sunt suapte vi significare ostendit? nónne rem totam sic passim explicat, vt exigua sæpe vocula plura in se mysteria quàm

 litteras

litteras atque apices complectatur? An fortè neget aliquis diuinitùs esse factum vt prima rebus nomina imponerentur? Negent hoc impij, quos conuincere non difficile sit. Nos certè negare non possumus, quod & vetus omnis Philosophia alijs etiam de linguis docuit; &, ad primariam quod attinet, sacris litteris confirmatur. Nam principio vna tantùm erat, & quidem ab Adamo cælesti inspiratione constituta. Deo autē inspirante an pronunciari potuit aliquid quod non integrum atque perfectum esset, quoq; nihil à nobis significantius fingi possit? Quo semel concesso, quænam obsecro inuidia est nostro in sermone à nobis quæri, quod tute in tuo nō inueneris? Varronem & Latinos, vt penè ridiculos, hîc reijcio. Græci eruditiores, cum alia multa, tum hanc quoque vel præcipuæ scientiæ partem quæ de nominibus est, maiore studio pertractarunt: & eo quidē admirabiliùs, quo Mosaicis temporibus propiores. Vt enim Pythagoram & Parmenidem taceam, Plato certè, omnibus in rebus magnus, illam plurimum illustrauit: cuius ore Socrates, præsertim in Cratylo, non fortuitam aut hominum arbitrio ac conuentione statutam, sed cælestem atque diuinam esse arbitratus est: in qua Dei vires veluti radij quidam & imagines appareant. Ceterùm qui de vniuersa re nihil neque sanctiùs neque sublimiùs dicere potuisset: cùm ad exempla descendit, paruum certè operæpretium mihi facere visus est. Nam vt ea quæ diuina vocat omittam, quæ vir ille in primis religiosus non nisi cunctanter & cum horrore, ob insignem numinis reuerentiam, attingit: de alijs meo quidem iudicio nihil vel tam acutè vel tam ingeniose ac subtiliter ab ipso inuentum est, quod nostris comparatum non euanescat. Et alioqui ipse quoque confessus est Barbarorum linguam Græca esse vetustiorem. quanquam quænam potissimùm illa fuerit, quæ in ipsis rerum primordijs extitit, ignorauit quippe qui neque de mundi creatione, neque de primis illis mortalibus quidquam se dignum scripserit. De Hebræis verò, Chaldæisq;, nolim sanè disputando cornicum oculos configere. neque ea fuit Goropij mens, vt gentis antiquissimæ atque à Deo dilectæ luminibus obstrueret. Sed quoniam palma in medio posita est, neque credere cogimur linguam, qua sub Moyse vsi sunt, primigeniam fuisse: Nam ne ipsi quidem Iudæi ea de re inter se consentiunt: & è nostris nonnulli Syram siue Aramæam, aut Palæstinam prætulere: quænam obsecro religio est Cimmerias tenebras eruere, & genti vetustissi-

tustißimæ, morumq; ac legum suarum tenacißimæ, post tot bellicas laudes, quando soli inuicti nec moti sedibus alias pæne nationes omnes & exturbarint & vicerint, hanc quoque gloriam quærere? An fortè, si de Latino aut Græco sermone agens, ab Aegypto vsque & Aethiopia & Assyria aut Phrygia petitum esse vocabulum aliquod ostendero, cum plausu & approbatione discedam: Cimbros verò ac Teutonos vel leuiter nominare sine sibilo non permittar? Nocuerit sanè quod olim magnam Asiæ partem, quodq; Africam, Italiam, Hispaniam armis suis tenuerint. quãquam Græci ac Romani quod idem fecêre sibi laudi ducunt. At nobis non de equis neq; curribus in aciem ducendis, vnde vastitas & exitium; sed de nominibus intelligendis, vnde Deum ipsum atque naturam agnoscimus, omnis instituta disputatio est. Qua de re loquentem audire Goropium tantò mehercule æquius fuerit, quod, cùm ceteræ linguæ omnes quas auctores celebrant, vsu ius suum amiserint, neq; vllis amplius circumscriptæ regionibus se tueantur; nostra, nulli cedens, fines quos habet latißimos egregiè defendit. eo integrior atq; purior, quòd maiores nostri nullam infundi peregrinitatem permiserint, neque linguam magis quàm animum excoluerint, semper ea aspernati quibus mores corrumperentur. Vetus de Græcis ad Marcum filium illud Catonis est: Hoc puta vatem dixiſſe, quandocumque iſta gens ſuas litteras dabit, omnia corrumpet. *neque aliter euenit. Romani enim à rebus gerendis ad theatri ludicra, atque ad ornatè ac callide dicendum conuersi, vt patrium sermonem lenociniјs istis, sic imperium nequitia perdidere. Quo minus equidem mirandum, si gens nostra, neq; sui profusa neq; alieni appetens, diutiùs quàm ceteræ incorrupta permansit. Quanquam & illam sua fata manent. Atque vtinam non tam certis indiciјs id cerneremus. Solus ille qui verè est semper idem est: cetera fluxa ac minimè diuturna habētur. Idq; nulla in re magis quàm in loquendi vsu deprehenditur. & quidem tunc maximè, cùm tragicorum more (vt ait Plato) ornandi causa, priscis vocabulis, nequid aures offendat, litteras modò addimus, modò detrahimus: vt matronæ scilicet, quæ formæ nimio plus studiosæ, medicamentis (quibus de ornatricum consilio vtuntur) & naturam lædunt, & citiùs quàm sola contentæ munditia senescunt. Quod ergo linguam quæ primigenia videri poßit inquirimus, humano more accipi volumus. Quemadmodum enim (quod inquit*

Horat.) *vbi* ——vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille Qui minimis vrgetur——: *ſic etiam inter linguas perfectiſſima habenda eſt, quæ minimè corrupta ſit, & in qua plures antiquitatis notæ velut gemmæ quædã effulgeant, ita vt rerum notitia maximarum ex ipſis nominibus capiatur. Nam optima ferè quæ & vetuſtiſſima. Vnde & Orphei etymologiæ celebrantur. neq; vlla vnquã natio extitit quæ non ad Deos aut diuinos certè homines, quos Heroas dicebant, originem retulerit ſuam: priſcæ ſcilicet admiratione virtutis, quam quo propiùs attingimus, eo magis magiſq; homines ſumus. Sed tempus eſt vt ſcriptorem ipſum horum operum differentem audiamus. qui quamcumq; rem tractet, ſiue gentium origines, ſiue quæ de ſermone eſt doctrinam illuſtrans, Deum ſemper ac naturam ante oculos ponit: nullo alio ſcribendi fine (quod viuens ſæpe teſtatus eſt) quàm vt Chriſtianæ religionis veritas, ex tanta rerum omnium conſenſione manifeſtò deprehenſa, maiore à nobis ſtudio atq; opere conſeruetur.*

QVOD *cùm ita ſit, quid Ioſepho Scaligero, viro inſigni eruditione prædito, in mentem venerit neſcio. qui, viſis iam Originum libris, in Sex. Pompeium Feſtum de verborum ſignificatione commentarios ſcribens, quo loco de Ambacti vocabulo agit, quod Gallicum eſſe auctor oſtendit; ipſe quem interpretandum ſumpſerat erroris, aut malitiæ potius inſimulans, & Latinum eſſe ex Turnebi ſententia contẽdens; quia noſter illud Cimbricis adſcripſit; hinc nata occaſione, tot eum maledictis ac contumelijs tam aſperè ac ferociter proſcidit, vt non Scaligerum loqui putes, ſed petitum è circo ſcurram, quo iure, quaque iniuria, in ſui ordinis aliquem debacchantem. Et tamen (niſi præ iracundia Scaliger eſſe deſierit) velit nolit, modò pacatus nobis aurem accommodet, noſtræ illud eſſe originis fateatur neceſſe eſt. Atque ideò in gratiam rediturum crediderim, vbi* Hermathenã & Hieroglyphica *in manus ſumpſerit. Nam in Originum libris non ita diſtinctè & accuratè hæc de ſermonis principatu quæſtio pertractatur. vt fortaſſis necdum euolutos abiecerit, neq; linguæ incognitæ præconium, neque argumenti nouitatem ferens: atque vniuerſum opus improbans, cuius pars aliqua diſpliçuiſſet. At verò multos ego noui, qui ſumma imbuti doctrina, tametſi linguam de qua agimus ignorabant, & ne fando quidem Goropij antè nomen audiuerant; vbi tot ſub tali integumento occultari*

myſteria

mysteria videbant; & auctoris & linguæ admiratione inflammati, utrumque pariter in cælum ferrent. Nec defuere interim etiam è nostris hominibus, qui (contrà) partem aliquam operis sibi reprehendendam arriperent: ea nempe quæ de Paradiso, quæque de Noachi arca, & Nilo, & Gigãtibus scripsit. Sed cùm diurnis nocturnisque studijs diu sese macerassent, & laboris frustrà sumpti pertæsum esset: spongiam pro calamo accepêre; testati publicè facile quidem esse mordere, aut ridere etiam ab eo dicta, sed difficile redarguere, difficillimum verò meliora adducere. Similem igitur exitum sperent qui eandem fortunam subire volent, ut victi turpiter conticescant. Tot enim vir ille petitis undique instructus armis in arenam descendit, sic appetit, sic declinat hostem, ut à quo metuere ei debeam viderim adhuc neminem. Qui verò Martem in lingua gerunt, tametsi maledicentem totidem verbis malè audire æquissimum est, securos esse iubeo. Neque enim iurgãtur mortui. & ego, quamuis amici nomen atque memoriã amo, tacere malim quàm obstrepere. Nam cuicumque cõmittar, tam facilè conuiciando me vicerit, quàm ipsum disputando Goropius. Interim quæ de Phrygum antiquitate parat Scaliger expectabimus. opus haud dubiè tam illustri ingenio dignum. Verùm si pro gentis eius vetustate Psammetichi Aegyptiorum Regis apud Herodotum sententiam, veluti præiudicio quodam, sequi volet: primam scilicet esse linguam quæ BEC *(quod* Βέκκος *ille facit) panem significet, quòd ea vox ab infantibus, ad hoc à muto custode asseruatis, primùm prolata fuerit: mirabor equidem si ne tunc quidem placari se permiserit: cùm ita nostra sit ut nulla magis. Et tamen ineptam illam Græculorum fabulam intenti legimus, uti & Arcadum inane commentum, quòd Luna antiquiores ante cælum credo extiterint: Goropium vero & Phrygia & Arcadica disertissimè explicantem, & ad Mosaicæ historiæ normam exigentem, fastidiosi contemnimus; Circæ poculis ebrij, ac pro Iunone nubem amplexi, dum meris allecti nugis Sirenas Musis præferimus, terrena nempe cælestibus, ac falsa veris, digni qui ad illarum scopulos obruamur. Quod si sola linguæ Cimbricæ inuidia nobis stomachum mouet; neque alia admittimus nomina, quàm quæ Græcorum scriptis celebrantur: facessat illa, & vel Thracia appelletur, vel Phrygia, vel Aegyptia etiam, cuius tam præclara apud omnes gentes extent vestigia; dummodo rem ipsam ad diuinæ Maiestatis gloriam teneamus;*

neamus; atque in confesso sit, Græcos, ea ipsa tempestate qua fcti sapientia videbantur, pleraq; omnia à Barbaris accepisse: ita vt meritò ab Aegyptio quodam sacerdote (si Platoni in Timæo credimus) pueri adhuc appellarentur. Quinam verò hi Barbari fuerint, & vnde profecti; postquam nemo hactenus explicauit; hunc agyrtam, hunc circulatorem nostrum (his enim titulis ornat eum Scaliger) saltem aretalogi loco per ludum iocumq; audiamus.

Tv verò mi MONTANE, qui virum vnà mecum à tot annis nosti, neque ignoras quomodo honestè natus, & à cunabulis pænè in litteris, deinde inter philosophos enutritus, qualem ad diuinas atque humanas res cognoscendas progressum habuerit, quásque eo nomine prouincias obiuerit: ac tandem, ceteris se abdicans functionibus, totum huic se contemplationi dederit: quanquã duarum Reginarum diui Caroli sororum in Hispania antè medicus, & insigni ob id quoad viueret summa annua in testamento donatus, à Philippo quoque (Regum ab omni memoria potentissimo) ad valetudinis suæ curam ingenti pollicitatione, ac regali insuper munere (te procurante) accerseretur: Tu (inquam) pro eximia tua in amicos pietate, quem viuentem dilexisti, nunc vita functum aduersus calumnias splendore tui nominis defende. Atque equidem non vt patronum te appellarem, sed vti iudicem deposcerem: quum in supremo doctorum nostri sæculi hominũ Senatu principatũ obtineas: verùm quia vereor ne recusent aduersarij, iurétq; se ideo recusare quòd ob tuam erga nos beneuolentiã æquo iure vti non possent; quocumq; potes modo huic causæ assertor accede. Cedent illi: neque inter oratores suos temerè inuenient, qui de re quæ agitur aut veriùs, aut conuenientiùs atque ornatiùs dicere possint. Ecquis enim tot simul vnquam linguarum & tot rerum scientiam maximarum adeptus est. Nec ideò auctoritatem defugerim tuam, quòd Hebrææ, vt es peritissimus, sic acerrimum quoque defensorem te geris. Nam quanquam sæpe coram de mysticis ac diuinis vocibus à Moyse petitis aduersus Goropium te differentem audiui: ita tamen abs te ille discedebat, vt ob ingenij acumen maiorem sui admirationem relinqueret. Labi autem & errare & decipi, humanum est; neque vni omnia data sunt: illud verò eximium, etiam ei à quo dissentias, placere posse. Quanquam eius rei laus ad te quoque pertinet. qui quanta ille in dicendo vehementia vsus est (erat enim paullò calidior)

tantam

tantam tu in audiendo æquabilitatem prætulisti.

ATQVE hæc summa ratio fuit, cur, cùm Traiectum Mosæ à Medinensi Regulo hinc euocatus in morbum incidisset, nec multo pòst moriens ante diem, domum vxoremq́ue (quam & perhonestam ac prædiuitem duxerat) ac liberos suos mihi commendauisset: ego, non minori cura ac sollicitudine hos ingenij partus quàm generis sobolem suscipiens, vt in animis hominum veluti coalescerent, ac parentis sui memoriam (qui præcipuus generationis fructus est) in æuum transmitterent, agnitos, approbatosq́ue à Theologis, Christophoro Plantino nostro publicandos sub tuo nomine traderem. Tu, vt ingenuos, à mala malorum hominum manu atque iniuria quæso vindica. Et, quia de intima amicorum cohorte deos, quod aiunt, propius contingis, postumos istos, tanquam tutor honorarius, Regi cùm opportunum videbitur, ne fortè summoueantur, ipse manu trade. Proderit ad fauorē & gratiam patris recordatio. & verè regium est tueri Musas. vt Herculis Musagetæ nos olim imagines docuêre. Vale. & Torrentium vt facis ama. Kalendis Iulij, Anno à Christo nato, M. D. LXXVIII. *Leodio.*

INDEX RERVM ET VERBORVM IN

HERMATHENAM.

A Litteræ symbolica significatio. 59
A longum multorum riuorū nomen est. 120
A longum per ae plerumq; scribitur in Cimbrica lingua, in Sueuica per aa. 194
A vocula incitans ad progressum 59,78,215.
Abbatis Tritemij Stenographia. 15
Abecedarium. vide Alphabetum.
Aber. 78
Aberrechts siue Auerrechts. 79
Aberwitzig. 79
Ac. i. aqua. 155
Ac siue Aac. i. bonus. 32, 119, 120, 122, 199, 200, 201.
Acca dicta mors Christi. 121
Acca Laurentia. 120
Acca Laurentia Romuli nutrix. 122
Acca lupa vocata. 122
Acca Venus. 122
Acca sextus dies sacer. 121
Ach. 122
Achelous. 120
Acht. 122,197,201,225
Achter. 226
Acker, Ackerman. 235
ἄκος, ἄκατος, ἀκάπιον, &c. 119.120
Acs. 119,199
Adam vnde dicatur. 95
Admeti siue Adameti greges pauit Christus. 190
Adoleschia. 80,81
Ægæon. 209
Ægislaus. 17
Ægyptij falsi, Cingali dicti. 18
Aem. 37
Ænigma Platonicū Dionysio Siculo Tyranno perscriptum. 184
Æolus. 63
Aes. i. alimentum. 37
Æs. i. pecunia. 90
Æs, æris vnde dicatur. 90
Aes-sack. 90
Aesum siue Aesem. 37,63
Æquus. 130
Ætheris nomen. 9,19
Æuum, αἰών. 113
ἀγαπῶ. 220
Agelea. 130
Ager. 32,235
Ai. 63, 109, 233
ἄημι. 37
Aidom siue Aiom. 63
ἄιδος κοινή. 70,71
Αἴολος, Æolus. 63,109
ἀιθάνα. 193
ἀΐω. 63,233
αἰών. 113
Aker. 120,155
Al. 64,147,235
Alani. 234
Alb. 87
Alben siue Aluen. 87
Albion. 87
Albus vnde dicatur. 87
Albus color lætitiæ index. 87
Albus color feminis, sacerdotibus, & viduis proprius. 87. & seq.
Alea Pallas. 134
ἀληθὴς. 68
Allemanni & Sueui derident Saxones & reliquos Germanos, quòd studiosè Sigma vitent. 47,58
Allemannis tumida omnia placent loquendo. 58
Alp. 87
Alpes. 87
Alphabetum duplex. 213
Alphabetum Græcorum mutilum & redundans. 213
Alphabeti siue Abecedarij ordo. 212
Alphabetica siue Abecedaria oratio.
ἅλς. 191,215
Altus. 148
Aluen. 87
Am præpositio. 100
Amo. 150
Amor Patris & Filij est Spiritus sanctus. 149
Amore omnia ducuntur. 149
Ἀμφὶ. 100
An siue Aen. 59, 60. & seq. 84, 105, 124
Ana. 62
Anaitis. 62
Ancora, ἄγκυρα. 63
ἄνεμος. 37
Ang siue Eng. 62
Angel. 62
Ango. 63
Angst. 62
Angulus. 62
Augustus, a, um. 63
Anima. 37
Anna Cimbrica vox & circularis. 61
Anna Dea apud Romanos. 61
Anna Perenna. 61
Anna quid denotet. 61
Annus vnde dictus. 61
Annus magnus. 61
Antiquitatis laus & auctoritas. 22
Anubis vnde dict⁹. 124. & seq. 161
Anubis Hieroglyphicū signū. 126
Anubis in sacris Isidis præcedere solet. 125
Anubis nomē Christo cōuenit. 125
Αὐ' ἑσίως. 236
Apis. 115
Apis Bie dicitur, quia plurima nobis offert. 114
Apis idolum apud Ægyptios. 77
Apollo vnde dictus. 190
Apollo sanitati præfectus. 190
Apollo verus, est Christus. 190
Aqua vnde dicta. 119
Aquilo solium draconis oppositum throno Dei. 182
Aquilonis plaga. 181
Ar siue Er. i. iratus. 56
Ar. i. tardus. 63,96,110. & seq. 159
Arar fl. 63, 110, & seq.
Arca. 159
Arceo. 159
Ares pro Marte. 111
Ark. 130
Argonica lingua. 18
Ariadne. 185
ἄρης. 111
Aristotelis sententia de nominum significatione refellitur. 9. & seq.
Aristotelis nomen. 16
Arithmeticæ laus. 88,200
Aro, ἀρόω. 111
Art siue Ert. 110. & seq.
Artemisia Iani herba. 139
Arua. 130
As, Aes. 90
Asia. 90
ἀστήρ. 196
At præteritum imperfectū ab eet. 90, 92
Ate vnde dicatur, & quid sit. 87, 93, 94
Ate dictus serpens infernalis. 92, & Lucifer. 93
Ate de cælo præcipitata. 93
Ates cognomen est Beligal. 195
Ater, a, um, vnde dicatur. 87
Atra dies mortis Christi. 121
Athana vnde dicatur & quid sit. 61. & seq.

Atha-

Athanatizonta dicti Getæ. 87
Ἀργυτάνη Pallas. 134
Au siue Aw, Auwers, Auwen. 108, 219
Aueo, es, ere. 220
Auguriorum disciplina. 10
Auerwijs. 79
Auris. 102, 104
Aurium supremum officium. 102
Aurum vnde dictum. 101
Aut. 220
Auus. 219
Awijs. 79
Ἀξιόω. 199.

B.

B litteræ symbolica significatio. 114
Babelen. 218
Babylonica confusio. 218
Bacchus Sabazius Nothus. 185
Backen. 116
Baden. Baien. 109
Baen siue Ban. 115, 150
Baes siue Bas. 123. & seq.
Baet. 115
Βαίνω. 115
Baiæ Cimmeriorũ, vnde dictæ. 109
Bal. 194
Ban siue Baen. 150
Banda. 150, 219
Bandophorus. 150
Bant. 118, 150, 151, 152, 219
Bar. 76
Barbarus vnde dictus. 204, 205
Barbara Phrygum lingua, lingua filiorum Dei, siue Deorum. 205
Barbarorum lingua. 204
Barbaricæ vestes. 204
Barbaricarij. 204
Barbarismus. 205
Barg. 76. & seq.
Barghen. 76
Βασιλεύς. 123
Basis. 124
Bassus. Idem.
Βατεῖα siue Βατίεια. 208
Be, syllabica adiectio in verborum principiis. 114. & seq.
Be. i. oro. 99
Be. i. oratio. 115, 215
Bee. 5, 10, 115, 116
Becker. 116
Beccesclana. ibidem.
Becsclana. 62
Been. 115
Beg. 115 & seq.
Beig. ibidem.
Bel idolum. 194
Beligal. 195
Belt. 194
Belus. 194
Ben. 99, 115, 117
Bequaem. 155
Βῆρ. 174
Beseheet. 199, 200
Beschijten. 200
Beseut. 111
Bet. i. morsus. 116
Bet siue Be. i. oratio. 115, 117
Bet. i. oro. 218
Beter. 115
Bewin. 150
Bi. 99, 114, 115. & seq.
Bi-boet. 139
Bie. i. offero. 114, 115
Bie. i. apis. ibidem.
Bijn. 118
Bin siue Ben. 99
Blat. i. folium. 151
Blat. i. vaniloquus. 77, 151
Blateren. 77
Blaterare. ibidem.
Βλάξ, Βλακεύω. 77
Boet. 115, 201
Bont. 152, 219
Boogh. 235
Bootes sidus cæli. 182
Bor. 151
Bosch. 197, 198
Bosphorus. 155
Boter. 201
Βέλουαι. 101, 128
Brabant. 150
Briareus. 209
Buas auis. 207
Bubo auis. 207
Bur. 167
Bura. 167
Butyrum. 201

C.

C litteræ symbolica significatio. 118
Ca. 32, 118, 119, 161
Caat. 119.
Caal. 75. & seq.
Caas. 201
Cabalistæ. 17, 180
Cabel. 118
Caberi. 167
Cac. 119
Κακία. 32
Cacodæmones simulant se Magorum verbis cogi. 15
Κακός. 119
Cacus malorum pater. 119
Cado. 162
Caduceum. 161
Cælum vnde dictum & quomodo scribendum. 142, 143
Cælum & terra coniuges. 142
Cæli tres apud D. Paulum. 179
Cærimonia. 166
Caes. 201
Caius 140, 141, 142. & seq. 146
Cal siue Caal 74, 75, 89
Cal. i. dissero & voco. 78, 82, 129
Cal. i. pulcher. 73, 74, 78, 82
Cal, Calle, Caleken propriũ feminarũ nomẽ apud Flandros. 74
Calaberen. 78, 82
Calabra Curia vnde dicta, & quid significet. 73, 79, 83
Calaphates Imperator Constantinopolitanus. 74
Cal-end. 83. & seq.
Calendæ vnde dictæ. 73, 83. & seq.
Calf. i. vitulꝰ, vnde dicatur. 75, 77
Calchoot. 83. & seq.
Calloo. 74
Κάλλος, καλὸς. 74, 77
Calo & καλῶ vnde dicãtur. 77, 82
Caluaten. 74
Caluus, a, um. 75
Camillus. 167
Can. 123, 125
Canis vnde dictus. 123, 124
Canis symbolum philosophorum. 123, 124
Canis, symbolum doctorum, pastorum populi, & episcoporum. 124. & seq.
Cano, is, ere. 203
Canonicorum Monasteriensium vetustus ritus, vt morituro caput suillum ostendatur. 194
Cantus omnis quò referendus. 203
Cap. 122
Car. 118
Καρδία. 219
Cardinalibus & Episcopis petasus Mercurij impositus, quid moneat. 160
Cares Barbarophoni dicti ab Homero. 204
Carmina & incantamenta. 11
Carus. 118
Cas. 202
Caseus. 201
Casus. 201
Cassus. 202
Cauco. 197
Causa vnde dicta. 200
Causa omnium prima est ipsum bonum. 200
Κείρω. 198
Κέρας. 219
Ceres. 219
Cethim insulæ. 229
Ceur. 166
Ceuren siue Coren. 176
Chalcis auis. 207, 208
Chorea. 167
Chorus. 165
Christus verus Hercules Cacum occidit. 119
Christi mors dicta Acca & Laurentia. 121
Christi in cruce mortem nemo Iudæorum, Cimbrorum, aut aliorum, recto & explicato orationis filo aperuit. 120
Chrysecolla. 191
Cicuma auis. 207
Cimbrica lingua, vide Lingua Cimbrica.

Cimmerij vetustissimi Italiæ incolæ. 36,73,83
Circe. 194,211
Cingalus siue Cinglus. 18
Circæum promontorium. 211
Claua vnde dicta & quid significet. 112
Claudo. 219
Clementiæ definitio. 146
Cnæus. 146
Coen. 123,124
Κοίρανος. 176
Colf. 112. & seq.
Colf-dragers. 112
Colla. 191
Comparo. 153
Con. 123,124
Coning. 123
Coniugium quod nobis honorem conciliet. 171. & seq.
Consonantes sine vocalibus immobiles sunt. 42
Cont. 69
Coor. 165
Cor. 219
Cornu. 219
Corona vnde dicta. 182
Corona sidus cæli. 182
Corybantes. 166. & seq.
Cram. 161
Cratyli & Hermogenis sententiæ contrariæ de nominum formatione refelluntur. 8,10
Cretensis disciplina. 80
Cruc. 165
Crups. ibidem.
Crux. 165
Crux, mortis Christi instrumentum multis rationibus Tau vocatur. 108
Cul. 112
Culmus. 235
Cumindis siue Cymindis vnde dicatur. 208
Cun vel Con. 71
Cun-heet. 131
Cur. 164
Cura 166
Curatus. 165
Curbantes. 167
Curetes. 165
Curo. 166
Cymindis auis. 207. & seq.
Κυνῆ i. galea, vnde dicatur. 71
Κυνῆ galea Mineruæ. 131
Κύριος. 176
Cyrus Persarum rex quare à cane enutritus dicatur. 124
Κύων. 123

D.

D litteræ symbolica significatio. 126
D littera apud Latinos duabus vocalibus sæpè interponitur euphoniæ causa. 127
Dag. 138. & seq.
Dam. 95
Δαμάω, Δαμάζω. 126
Dan. 219
Dar. 111,227
Dardanus. 111
De. 215
Dec. 226
Deeg. 231
Deer. 91
Dei Dij siue Di. 192
Dens, dentis. 126
Δεσπότης. 175
Deus anonymus dicitur. 12
Deus inuocandus in omnibus rebus aggrediendis. 214
Deus & θεὸς vnde dicantur. 113, 203
Di, Dei siue Dij. 84,140,192,231
Di, Du. 99
Diana. 85
Di-eew. 113
Dialectus. 2,3
Dialectices tota vis & omnis disserēdi ratio in quo consistat. 199
Dien siue Dÿen. 140,175
Dies. 140
Dieu vocem Galli de prisca Cimbrica lingua retinuerunt. 113
Digamma duplex W quare dicatur, & quomodo transferatur apud Latinos. 30,57,213
Dijs manibus seruilibus in Velabro sacrificium peragi solitum. 121
Diphthongorum & vocalium soni in Cimbrica lingua. 56. & seq.
Δῆρις, Δῆριν, Δηρός. 91
Discretio. 199
Diuiser. 199
Dius Fidius quare dictus Jupiter. 170
Δμέω. 126
Dodecatheon templum siue Pantheon. 184
Doe, Doen. i. facio. 100,126,138
Doen. i. tunc. 219
Dom. 118,175
Dominus. 175
Domo. 126
Domus vnde dicatur. 175
Domus variæ nomenclaturæ apud Cimbros. 31,175
Don. 219
Dona diuina nisi communicentur, neque diuina neque bona dici queunt. 78
Doo vel Doe. 100
Doon. 219
Doot. 100,126,135,136
Δῶμα. 175
Draco sidus cæli. 181
Drer. 118
Drij. 176
Druides. 80,112
Duic. 161
Dum. 227
Duodecim, symbolum duplicis vitæ 223
Dur. 91,164
Duro, Durus. 91,164

E.

E litteræ symbolica significatio. 65
E longum tripliciter pronunciatur in lingua Cimbrica. 56
E ee, een, i. vnus 65,117,157
E, ee siue ehe. i. matrimonium. 67
Ἔαρ. 96,174
Eb. 117
Eburones. 167
Eburum. ibidem.
Ec. 118
Echt. 95,123,225
Edo. 89
Ee siue Ei. i. singularis & solitarius. 227
Ee siue Ehe. i. coniugium. 67, 171,173,216,236
Ee siue Een. 171,216,226,236
Eel. 27,38,39,89,133,147
Eele siue Eel-le. 135
Een siue Ee. i. vnus 98. articuli vice fungitur. 66,117, quare nominibus præponatur. 66
Eer. i. æs, æris. 90,91
Eer. i. honor. 90,171
Eet. i. edo. 90,92
Eet. i. iuramentum. 67. & seq. 90
Eew. 113
Ef, effen. 130
Ef siue hef. 213
Eg. 137
Ego. 98,137
Ego sum qui sum. 13
Ei. i. solitarius. 96,175
Ei. i. ouum. 84,85,96
Εἶδος. 109
Eifer. 220
Eigen. 96,137
Ei-lant. 96,227
Ei rijc. 96
Εἷς, ἕν. 72
Eiuer. 220
El. i. exalto, nobilito. 216,230
El. i. brachium siue brachij mensura. 147. & seq.
El Hebr. i. dominus fortissimus. 147
ἔλαιον. 132
Elementum vnde dictum. 38
Elementum & littera quomodo differant. 38
Elementi definitio. 38
ἔλεος. 132
Elis. 229
Ellesia Pallas. 134

ἔλλεχα. 80
Eloquentiæ donum. 78
Elysios campos in occidentali Hispaniæ littore finxerunt poëtæ. 228.
Em siue Hem, id est, eum. 216, 222
Em siue Hem. i. vox simplex. 36, 216, 222
Emmen siue Hemmen. 36
Emblemata. 21
ἐν. 99
ἕν. 72
En. i. &. 216, 236
En, End. i. finis. 117, 141
Eng. 62
ἔνη καὶ νέα. 72
Ens, entis. 12, 13
Ent siue End, 72, 84, 88, 117
Ep. 130
Epistylion. 195
Equi multa nomina apud Teutonos, è varia consideratione. 8. 31.
Er. i. ipse. 217
Er. i. aro, as, are. 111
Er. i. erro, as, are. 111, 123, 156
Er. i. iratus. 56, 111, 156
ἕρκος. 159
Erf. 130
Erica. 97, & seq.
Erigone. 174, 183
Eros. 150
Erro. 123
Ert. 110. & seq.
Es, quid significet & vnde formetur. 66. & seq. 177, 185
Est, Esse, ἐστί. 66
ἑστία. 177, 236
Esus pomi à dracone dati. 92
Esu læsi homines, ab esu rursus petere remedium debent. 92
Et siue Jet. 234
ἐτεός. 68
Etymologiarum scriptores quousque vocabulorum origines inquirant. 33
Euander. 119
Euen. 130
Exactiones Principum. 198

F.

F litteræ symbolica significatio. 127
Fael. 128
Faem. ibidem
Fal. 128
Fallo. ibidem
Fals. 128
Falsen. ibidem
Fama. 128
Fan. 150
Fatum. 128
Faueo. 129
Faunus. ibidem
Faustus. 129
Fe. i. odi 130
Fe. i. inimicitia. ibidem
Fe. i. pecus. 130, 216, 217
Feg. 116
Fel. i. crudelis. 128, 148
Fel, fellis. 128
Feles siue Felis. ibidem
Fer. i. pulcher. 31, 98, 100, 151, 162
Feier siue Fier. 98, 151
Feria. 162
Ferior. 162
Fermentum. 129
Fero. 127, 151, 162
Feronia Dea. 163
Ferox. 163
Ferueo. 129, 163
Ferus. 129, 151, 163
Festino. 194
Feudum. 102
Fides. 170
Fiel. 128
Fier. 101, 151, 162
Fijn. 89, 144
Filius Dei conciliator pacis inter Deum patrem & homines. 186
Filij Dei qui vocentur in sacra scriptura. 205
Finis. 89, 144
Flac siue Vlac. 75, 76
Flacci. 77
Flaccidus. 75
Flechten. 155
Flecto. 155
Floc siue Flocs. 112
Fœcialis. 169
Fœdus. 170
Foi. ibidem
Folium. 151, 191, 219
For, faris. 128
Forare, Foramen. 151
Fores, Foras. 151
Fors. 201
Forte. ibidem
Freest. 134, 136
From. 101, 162
Fructus. 129
Fruor. ibidem
Frux. 129
Fur. ibidem

G.

G litteræ symbolica significatio. 137
Ga. 140
Gai. 140, 143. & seq. 145. & seq. 209
Γαῖα terra. 142. & seq.
Gaium cælum. 142. & seq.
Gaius & Gaia. 140, 141, 142. & seq.
Gaius summus, filius patris æterni, suam Gaiam, id est, Ecclesiam, morte sua sibi vindicauit. 145
Γαίω. 209
Galatæ dicti Galli. 145
Galatæ Cimbrica lingua sunt vsi. 31, 74
Galg. 147
Galli. 31, 145
Gar. 146
Ge. i. da. 137
Ge. i. versus siue ad. 215
Ge in verborum formatione perfectionem notat. 137, 146, 203
Geb. 116. & seq.
Geboen. 138
Gef. 116
Gelas siue glas. 152
Gelat. ibidem
Gelu. 152
Geir. 98
Ger. 98, 156
Γέρας. 174
Gerect. 228
Gesont. 188
Getau. 108
Getæ, gens de Cimmeriorum stirpe, immortalitatis fide à ceteris nationibus distincti. 87
Geual. 138
Gewant. 129
Gewas. 225
Gewin. 156
Ge-wo. 219
Ge-wol. ibidem
Gi. 99
Glacies. 152
Glag. 147
Glossæ. 2
Glossemata. 2
Glossographi. ibidem
Γλῶττα, 2
Gna, Gne, Gnai, Gnadich. 63, 146
Gnæus. 63
Goet. 125
Gon siue Jon. 192
Got. 125, 138
Grab. 76
Grijs. 87
Grijsen. 87
Griseus, a, um. 86, 87
Guil. 8, 31
Guit. 168
Gun siue Jun. 192

H.

H litteræ symbolica significatio. 147
H aspiratio malè litterarum albo eximitur. 213
H aspiratio frequenter adimitur in compositione Cimbricarum vocum. 62
Hab. 137
Habeo. 117, 137

Haat. i. maximo desiderio feror. 119,120,122.
Haac. i. vncus. 122
Haeck. 194
Haecken. ibidem
Hagel-bÿs. 233
Hal. 64. & seq. 191,220
Hales. 65
Halle. 65
Halm. 235
Han siue haen. 234
Hang. 62
Hap. 123
Harden. 111
Hart. ibidem
Harpocrates qualis fingatur. 202
Hat. i. odium. 93. & seq.
Hat. i. habet. 94
Hat præteritum imperfectum tertiæ personæ. 107
Hau. ibidem
Haw-bast. 156
He. 147,215
Heb. 117,137
Hebraica lingua, Vide lingua.
Hecht. 95,123
Hedera vinum venale quare signet. 10,12,20
Heel. 132,147,148,192,218,230
Heer. 171,174
Heet. i. caput. 127
Heet, id est, calidus. 147,220,234
Heet, id est, iubeo. 147,234
Hef. 130
Heffen. ibidem
Hei. 96,97
Heien, Heiden, Heiensche. 98
Heil. 229,230
Heiland. 230
Heim. 31,175
Hel. i. altus, profundus, fortis. 119,128,143,147,153,230
Hel. i. exalto. 229,230
Hel. i. infernus. 147
Helem. 147
Helen. 148
Helice. ibidem
Hellen. 148
Hellenismus. 205
Hellotis Pallas. 134
Help. 230
Helt. 147,230
Hem siue Em, i. eum. 216,222
Hem siue Em. i. vox simplex. 36,222
Hemel. 143,147
Hemmen. 36
Her. i. iterum. 168
Her. i. hominum communitas. 168,169
Her siue Heer. 174
Hera ἥρα. 175
Heracliti & Cratyli opiniones de vocum significatione refelluntur. 7,8,10
Her-alt. 169
Her-baen. ibidem
Hercules vnde dictus. 111. & seq. 171
Hercules Cacum occidit. 119
Hercules cum Acca coijt. 120. & seq.
Hercules sidus cæli. 181
Herculis hieroglyphicum signum explicatum. 111. & seq.
Her-boot. 150. & seq.
Hermæ. 127. & seq. 160
Herman. 170
Hermanubis. 124. & seq.
Hermathana. 62
Hermathena, 171
Hermes Mercurius. 170
Hermogenis opinio de vocũ significatione & nominum impositione. 7,8,10,16
Heros. 171
Herstal. 197
Herstallius, Pippinus dux Brabantiæ cognominatus. 197
Hert. 111
Hertog. 169
Herus. 174
Het. 71,209
Heucht. 129
Heuel. 130
Heut. 209
Hi. 99
Hieroglyphicæ notæ. 21
Hil. 148,230
Hing, hinge, hingenisse. 202
His. 194
Hit. 234
Hoch siue hog. 147,225
Hochst. 227
Hoec. 122
Hoel. 133
Hoet. 56
Hol. i. antrum. 63
Hol. i. seruo. 191
Hom. 31,175
Homeri poësis quomodo congesta & consuta. 81
Homo vnde dictus. 150
Homo perpetuis tentationum procellis obiectus, velut agger fluctibus. 95
Hominum communitas tota ad errorem fertur. 168
Homonyma inter disputandũ vitanda. 35,36
Honor hominibus sæpius ex ære, quàm ex virtutibus obtingit. 90. & seq.
Honor verus quis. 171. & seq.
Honoris dispensatio vera. 174
Hoo. 127,147
Hooft. 127
Hoon. 151,220
Hoor. 102,225
Hoort. 101
Hoot. 56,84,100,127,209
Hora. 162
Horn. 219
Hors. 8,31
Hort. 45
Hu. i. coniugium contraho. 86
Hu siue hui. i. seruo, defendo, custodio. 86,166,175
Hu siue hui. i. custodia. 124,127,175
Hubris auis. 207
Huet. 127
Huis. 31,175
Hul. 100
Humilitatis laus. 217
Hummelen. 36
Hummen. ibidem
Hur. 162
Huyl siue hul. 208
Hyperion. 192
Hypostases tres in Deo omnia cõseruante, per tres litteras in Hal demonstrantur. 64

I.

I litteræ symbolica significatio. 96
I interiectio blandientis. 216
Iacob. 14
Iag. 141,144,145
Ianc siue Iang. 146
Ianus vnde dictus. 139
Ianus quare dictus sit geminam faciem habere. 112
Iani nomen & festum ad D. Iohannem translatum. 140
Ians gelep. 139
Iar. 96
Ic, ich. 98,99,137
Ichnææ voces vnde dictæ. 28
Idel. 235
Idus. 84
Iehoua Dei nomen. 12,14,15
Iehoua pro immensã Dei potestate accipitur. 13,14. & seq.
Iel. 235
Iemant. 96
Iesu Christi nomen. 12
Iet. 84,96,151,234
ἥλιος. 148,192
Imagines rerum vbique easdem esse, quomodo intelligendum. 20
In præpositio. 98. & seq.
In, priuatiua particula apud Latinos. 100
Inuenio. 144
Inuidia & odium quomodo differant. 94
Inuidiæ definitio. ibidem
Ioannis nomen. 16

Iones qui sint. 227
Iones vnde nomen acceperint. 96
Iones filij insulas gentium diuiserunt 229
Ionium mare. 227
ἤραισος. 125
ἴς. 174
Ira. 56,111
Is vel Es. 67,99,177,217
ἶς. 177
Isac. 14
Isis dea quæ sit, & vnde dicta. 106, 177
Isis Dei patris sapientia. 125
Isis dea se prima omnium corona spicea coronauit. 183
Isidis, matris Harpocratis, phylacterium. 221
Isidi nauis dedicata ab antiquis. 107
Isopus. 225
Israel. 14
ἰσάω. 194
ἴσμος. *ibidem*
Italus. 152
Iubeo. 69
Iunius. 192
Iuno dea. 175, 192
Iupiter Hammon Chamus. 194
Iuramentū quanti faciendum. 67
Iurare Deum per suam vnionem quare Orphici prisci finxerint. 68
Iuro, as, are. 69. *& seq.*
Ius iuris. 69. *& seq.*
Ius Heraldicum siue fetiale. 170
Iust. 69
Iustitia Erigone dicta. 183
Iustus, a, um. 69

K.

K littera superuacanea. 213
Karck *siue* Kerck. 118
Ke. 118, 164, 215
Ken. 27, 125
Kots. 156. *Græca per K vide in littera C.*

L.

L litteræ symbolica significatio. 147
Laat, Lat, Laet. 75. *& seq.* 89, 143
Labium. 218
Lacio. *ibidem*
Laeg. 155
Lætus, a, um. 152
Laf. 128
Lam. 236, 237
Lapathi herbæ genus quod vulgò Patientia dicitur. 210
Lar. *i. vacuus.* 31
Lar Deus. 159
Lason. 2
Last. 197, 236
Lat. *i. leuigatus & exporrectus.* 151, 152
Lat, Latte. 151, 152. *i. pertica longa & lata.*
Lat, Laet. *i. relinquo.* 225
Latini originem suam Phrygibus referunt acceptam. 204
Latus, a, um. 152
Lauer. 121
Laurentalia. 120, 121
Laurentalia Ioui celebrata. 121
Laurentia dicta mors Christi. *ibidem*
Laus. 101
Lee. *i. turpis, molestus.* 27, 39, 89, 147
Lee, Le, Leeb. *i. membra.* 133, 147
Leec. 219
Leelick. 89, 147
Leer. 215
Leer-tauwers. 108
Leet. 89, 147
Leew. 222
Lef, leb, leue. 128, 148, 222
Leg. 147
Lego Græcorum & Latinorum vnde manarit. 81. *& seq.*
λέγω. 38
Lem. 147
Leo. 148
Leo. 222
Leonis nomine vitæ symbolum declaratur. 111
Les. 82. *& seq.*
Lesch. 198
Lescha quid significent & vnde dicantur. 79, 80, 81. *& seq.*
Leschenorius Apollo quare dictus. 80, 82.
λεσχηνεύω. 82
Lesen. 81
Let *siue* lit. 36, 37, 147
Lew. 111, 148
Lex vnde dicatur. 95
Lex prima & antiquissima est lex naturæ. 95
Legis definitio apud Ciceronem. 95
λέων. 223
λεώς. 124
Lib *siue* lif. 134
Libya vnde dicta. *ibidem*
Libra iustitiæ symbolum. 183
Lie. 124
Lief *siue* lif. 101
Lies. 60, 193
Li *siue* Lij. 39, 210
Linea vnde dicta. 39
Lingua Barbarorum. 204
Lingua Cimbrica, prima omnium linguarum. 204
Lingua Cimbrica maximè distincta, perspicua & breuis. 25, 27, 58
Lingua Gallica, Hispanica, & Italica. 4, 5. *posteriores Latina.* 30
Lingua Latina in antiquitatis certamine postponenda Græcæ. 30
Lingua nulla diu per omnia eadem manet. 4
Lingua prima perfectissima. 24
Lingua prima quæ sit, variæ opiniones. 1, 204
Lingua prima vna fuit & à viro facta. 24
Lingua primogenia, vnde significandi vim acceperit. 5
Lingua vna tantùm, masculo & femina principio creatis, opus fuit ad communionem. 24
Linguæ Cimbricæ primus architectus Orpheus. 102. *& seq.*
Linguæ Cimbricæ breuitas, varietas, copia & excellentia. 25, 58.
Linguæ Cimbricæ leuitas & celeritas in pronunciando. 26
Linguæ siue Dialecti definitio. 3
Linguæ Hebraicæ radices. 26
Linguæ Hebraicæ difficultas, ambiguitas, paupertas, &c. 25
Linguæ Hebraicæ corruptela & confusio. 219
Linguæ Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ vsus quando perierit. 3, 4
Linguæ nomine quid capiendum. 2
Linguæ Deorum & linguæ hominum discrimen vnde acceperit Homerus. 205. *& seq.* 208 *& seq.*
Linguæ aliæ ex aliis quomodo progressæ. 4
Linguæ diuersæ. 3
Linguæ eædem. 4
Linguarum confusio & corruptela. 218
Linguarum varia genera. 4
Linguarum vsus. 3
Linum vnde dictum 39
Linum tormenta varia patitur. 40. *& seq.*
Lineis vestibus cur sacerdotes vtantur in sacris. 42
Lisbona. 229
List. 197
Litæ. 93. *& seq.*
Littera vnde dicta. 35, 37. *& seq.*
Litteræ accidentia. 42. *& seq.*
Litteræ definitio. 34, 38
Litteræ nomen quomodo scribendum. 38
Litteræ simplices siue vocales nouendecim: scriptæ verò viginti duæ. 213
Litterarum cognationes & mutationes. 218

Litterarum diuisio in vocales, semiuocales & mutas. 43. & seq.
Litterarum diuisio apud Hebraeos. 55
Litterarum diuersi soni, ex Platone, Dionysio Halicarnasseo, Martiano Capella, Terentiano Mauro, &c. 47. & seq.
Litterarum mutationes. 30
Litterarum ordo alphabeticus. 213
Litterarum simplicium nomina qualia excogitarint primi Abecedarij doctores. 214
Litterarum soni alij lenes, alij duri, &c. 57. & seq.
Litterarum symbolicae significationes. 59
Liturgia vera. 93
Liuor. 94
Lof. i. laus. 101
Lof siue Loof. 151, 191
Loquor. 78
Loquendi communicandique vis etiam brutis animantibus inest. 5
Los. 191, 192
Luc. 88, 112
Lugdunum vnde dictum. 88
Lugeo vnde dicatur. ibidem
Luna numquam in eodem statu consistit. 84
Lunae intumescentis ratio habenda. 84
Lupa scortum publicum quare dicatur. 122

M.

M litterae symbolica significatio. 148
Maal. 57
Macer. 219
Mac-oor. 101
Maecht, Magt. 236
Maent. 149
Maet. 27, 236
Magal. 65, 220
Mager. 219
Mai siue Mei. 236
Malchus. 8
Man. i. vir. 148
Man siue Maen, id est, moneo. 148
Mantis. 206
Mar, Mer. i. equus. 8, 31
Mar. i. fama 237
Mar. i. expecto, siue moram traho. 110, 159
Marr, Merr. 159. & seq.
Marrh siue Marg. 100
Mare, is. 218
Maren, Vermaren. 237
Marguma proprium Mercurij nomen. 160
Mars. 71, 100
Mars Palladem Orci galea tectam videre non potuit. 71
Mart. 100
Martin Lauter. 17
Mast. 237
Mat. i. famula. 236
Mat. i. indomitus. 27, 126, 210
Matrimonium aptissimum est sacramentum coniunctionis inter Christum & suam Ecclesiam. 67
Medusae caput. 131
Me. 236
Mee. ibidem
Meest. 237
Μέλας. 87
Mel. 147
Mel-echt. 123
Men. 38, 130, 148, 218
Mendacij abominatio. 168
Mens, mentis. 148
Mensch. 92, 95, 126, 130, 148, 157
Mensis, is. 149
Mensis conuenientius bipartito, quàm tripartitò distribuitur. 84
Mercor, aris. 161
Meret. ibidem
Mere-ur. 208
Mercurius vnde dictus. 158, 160, 161
Mercurius excellens limes. 160
Mercurius quare dictus ter maximus. 161
Mercurij dies. ibidem
Mercurij officium. 160
Mercurio alas & talaria alata cur affinxerint poëtae. 159, 160
Mercurio quare crumena in manu detur. 161
Meri. 31
Merrijck. 97
Merx, mercis. 161
Mest. 237
Met. 218
Metior. 218
Metrum. ibidem
Metuo. 234
Mi siue Mij. i. vito. 150, 233
Mi. i. mihi, me. 148
Μῆλον. 57
Μὴν. 218
Mijn i. meus. 148
Min. i. amo. 149, 150
Min. i. amor. 150
Min erf. 132, 134, 135, 136, & seq.
Minerua vnde dicta. 130, 131, 218
Minerua dux vniuersorum, virtus & sapientia patris. 157
Minerua est ipse Deus filius. 130
Minerua inuentrix oleae. 131
Mineruae aegis. 131
Mineruae galea. ibidem
Mineruae hasta. 131
Mineruae peplum. 70, 131
Mineruae varia cognomina. 133. & seq.
Mino, as, are. 38, 130, 218
Minos Cretensium rex. 80
Moer. 100
Moet. 126, 210
Moly herba. 209. & seq.
Moneo. 148, 218
Moz. 100
Mora, ae. 159
Moror, aris. 111, 159
Μορφή. 219
Mors. 100. & seq.
Mortales primi ab ipso Deo, vel eius Ruachis omnem veritatem edocti. 24
Mozt. 100
Mortarium. 100
Mou. 150
Mu siue Mui. i. nullam vocem edo. 36
Mu siue Mo. i. lassus. 143
Muis. 36, 150
Muisen. 36, 150
Muit. ibidem
Muiten. 150
Mundi exordium. 21
Mus. 36, 150
Musa. ibidem
Mustela. 36
Mut, Muit. 150
Mutae litterae. 44. & seq.
Mutire. 150
Mutus. 36, 150
Μυελὸς. 97. & seq.
Myrinnae tymbus. 208
Μῦς. 36
Μῶσαι. 150

N.

N litterae symbolica significatio. 151
Na siue Nae. 60, 84, & seq. 105, 146
Nae siue Nee. 27, 125
Nach. 106
Nacht. 138
Nacht raue. 207
Nas siue Naes. 225
Nascor. 164
Natura. ibidem
Nau. 105
Nauis. ibidem
Naulum. 106. & seq.
Nauo. 105
Ναῦς. 105
Nauus. ibidem
Neen. 151
Neer. 91
Nesse. 130

Nem

Nem. 38
Νέες. 144
Νέρθε, Νέρτερος. 91
Neu *sine* Nieu. 73, 144
Niemandt. 96
Niet. 84, 94, 151
Niger vnde dicatur. 87
Niger siue ater color lugentibus maximè conuenit. 86
Nijp. 152
Nijt. 94
Noceo. 188
Nochus Bacchus Sabazius. 185
Nochus Saturnus. 23
Nochus Neptunus. 194
Nochus Orpheus. 104
Noes. 31, 187
Noit. 84, 151
Nomen verum & nomen falsum. 6
Nomine Dei, filius Dei intelligitur. 12
Nomina diuersa vnde. 7
Nomina diuersa eidem rei ab eodem dari possunt. 19
Nomina dupliciter accipiuntur. 11
Nomina significant & naturaliter, & ex voluntate. 9, 10
Nomina mali ominis mutanda. 207
Nomina propria hominibus qualia imponenda. 16
Nomina quomodo symbola sint. 20
Nomina sic posita rebus, vt earum naturæ quàm optimè conuenirent. 1, 18
Nomina vnde vires & origines sortiantur. 6
Nominum propriorum mutationes. 6, 8, 16
Nominum quorundam vis admirabilis. 5
Nominum rectitudo vnde dependeat. 9
Nominandi artifex quas imagines consideret. 19
Non. 151
Nonæ, arum. 84
Noort *siue* Nort. 181, 182
Nos *siue* Noes. *i. noxa.* 31, 187
Nos. *i. morbus.* 188
Nosel. 151
Νόσος. 188
Not. 129
Notæ occultæ in scribendo. 18
Nou. 84, 144
Nouus, a, um. ibidem
Noxa. 188
Nu. 144
Numeratione partium omnis sermonis perfectio absoluitur. 199
Nunc. 144
Nut. 129, 151
Nycticorax. 207
Νῦν. 144

O.

O litteræ symbolica significatio. 100
O *siue* Yo. 216
ὁ *articulus Græcus.* 65
Obel, Ybel. 219
Oben. 220
Ober. 219
Oberst. ibidem
Och. 122
Och-heer. 226
Odium. 93. & seq.
Of. 220
Oi. 85
οἶς. 85
Oit. 84, 100, 151
Oleum. 133
Olie. ibidem
Oliua, pacis signum, Mineruæ dedicata. 132, 133, 134
ὅλος. 133, 218
Om. 100, 143
On. 100, 151
ὄν. 12, 13
Onnosel. 31, 151, 188
Onnut. 151
Ontijp. 151
Oot. 122, 234
Oot *siue* Oit. 100
ὠόν. 85
Or *siue* Oor. 45, 69, 101, & seq. 165
Oratio Abecedaria in tres partes distincta. 215.
Prima. 215
Secunda. 216.
Tertia. 216
Orationis Abecedariæ interpretatio Latina. 217
Oraturi & immolaturi quare olim in montes ascenderint. 76
Orcont. 69
Orcus, ὄρκος *vnde dictus & quid significet.* 69, 70
Orcus galea sua quinam sit inuisibilis. 70
Orci galea. 70, & seq.
Ordo, inis. 45, 101
Origo. 101
Orior. ibidem
ὄρος. 45, 101
ὁρῶ. 215
ὠρῶ. 110
Orpheus vnde dictus. 102
Orpheus primus linguæ Cimbricæ architectus. 102. & seq.
Orpheus ante diluuium Adam, post diluuium Nochus, & post hos Christus ipse fuit. 104
Orphei multi fuerunt & sunt. ibidem
Orphicorum poësis ad Theologiæ arcana referenda. 70
Orsaet. 101
Orspronc. ibidem
Ort. 45, 101
Osyris. 125, 174
Otis auis. 207
Ou. 84
Ouer. 192
Ouerst. 219
Ouis vnde dicta. 85
Ouis ædulis. 85
οὐρανός. 162
Ouum. 85

P.

P litteræ symbolica significatio. 151
Pædagogia, quam nunc Itali Pedanteriam vocant, in summum venit contemptum. 80
Pæna. 151, 152
Pai. 122
Pais. ibidem
Palatium. 133
Pallanteum. ibidem
Pallas. 71, 133
Pallas quæ galeâ munita sit. 70
Palladis varia cognomina. 133, 134
Pandoræ pyxidecula. 188
Panis duplex, mentis & corporis. 115
Pant. 151
Pantheon. 184
Papa. 80
Par. 151, 153
Paren. 13
Pareo. 76
Pario. 76, 151
Paritatis laus. 153
Paro. 153
Pars. 151
Part. 153
Pas. ibidem
Passer. 153
Passus. ibidem
Pat. 151
Pater. 109, 151
Patientia herba. 210
Patientiæ laus. 41. & seq.
Paueo. 151
Pauio. ibidem
Pe, *impressionem denotat.* 151, 152
Pet. i. Pecus. 130, 151, 217
Pecus. 151, 217
Pecudes, non homines, nos esse, confitendum. 217
Πείθω. 155
Πελαγίζειν. ibidem
Pelagus. 155
Pen. 152
Pendo. 153
Penna. 151, 152

Perenna, Annæ cognomen. 61
Pert. 8, 31, 151
Pes. 151
Pet. ibidem.
Petaſus Mercurij. 159
Peto. 218
Phan ſiue Fan. 150
Phaneta Amorem nominarūt veteres ibidem
Phan-heet. 150
Phe. 217
Pheel ſiue Veel. 236
Φερ, Φέρτερ☉, Φέρτατος, Φέεισος. 162
Φημὴ. 128, 151
Φίλος. 128, 151
Philoſophi hac ætate quanti fiant. 79
Φρουρῶ. 110
Phryges. 204
Phrygiones. 204
Phrygius ſermo. 205, 212
Φύλα. 224
Phylacterium. ibidem
Φιλάττω. 224
Φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει. 7
Φυλάξαι. 224
Φύλλον. 224
Φῶρ. 129, 219
Pijn ſiue Pin. i. dolor. 99, 152
Pijn-not. 152
Pil. 99, 153
Pileus. 155
Πίλος. ibidem
Πιλόω. 155
Pilum. 99
Pin. i. quod in acutum deſinit, ſiue extremum cacumen. 152
Pinax. 152
Pinc-oog. 152
Pinna. 151
Pint. 152
Pinus. 151, 152
Πίνω. 155
Πιστεύω. ibidem
Πίστις. 155
Πίθος. ibidem
Pius, a, um. 151
Placenta. 151
Πλακοῦς. 152
Plaets. 152
Plag. 155
Plaga. ibidem
Plant. 155
Planta. ibidem
Planten. 155
Planto. ibidem
Planus. 151
Plat. 151. & ſeq.
Platea. 152
Platanus. 152
Plato. 8
Platonis ſententia de vocum primarum ratione. 46
Πλάτ☉. 151
Πλέκω. 155
Pleo. ibidem
Plico. 155
Ploratus clementiæ conciliator. 146
Pluim. 155
Pluma. 151
Plutarchi nomen. 16
Pœna. 99
Poet, Poot, Pet. i. Pes.
Poet, Pote. i. Planta.
Pog, Poog. 235
Ποιμὴν. 102
Pollux. 112
Pondo. 151
Pont. 152
Pontifex. 232
Popelen. 153
Populus. 151, 153
Porphyrius. 8
Porren. 101
Porro. 101
Port. 101, 151
Porta. ibidem
Porto. 101, 151
Portus. 151
Πὸς. 151
Pro. 101, 151
Prometheus veritatis ſuſceptor. 23
Pſeudomagi. 15
Ptynx auis. 207, 208
Pnepel. 153
Pulchritudo rerum. 141. & ſeq.
Pulex. 109
Pullus, a, um. 87
Pullus color luctui conueniens: hinc Pullati lugentes dicti. 86
Punctum. 152
Pungo. ibidem
Punio. 152
Punt. ibidem
Pup hel. 153
Puppen. 153
Pur. ibidem
Purgo. 153
Purpur. ibidem
Purus. 151, 153
Put. 153
Πυλωρὸς. 110
Πῦρ. 32, 162, 220.
Πυρωμ. 162
Pythagoras à quibus ſapientiæ ſuæ fundamenta acceperit. 21
Pythagoræ nomen. 16

Q.

Q litteræ ſymbolica ſignificatio. 155
Q littera ſuperuacanea. 213
Qu pro W Latini crebrò ponunt. 130
Qu pro duplici ff. 130
Quando. 57, 213
Quatuor vnde dicatur. 155
Quatuor ſymbolum vitæ. 223
Quercus. 156
Quets. ibidem
Qui eſt, miſit me. 13
Quicken. 156
Quijt. 156
Quincken 156
Quis, Qui. 30, 57, 109, 111, 156, 213
Quinct. 156
Quinque. ibidem
Quirinus. 156
Quod, Quid. 109
Quorſum. 57

R.

R litteræ ſymbolica ſignificatio. 156
R quare dicatur littera canina. 44, 127
Ra celeritatem ſignificat. 63, 110, 111, 159
Rac. 118, 159
Radien. 63
ῥάδιον. 159
Radius. 63
Raet. 159
Ram. i. aries. 101, 237
Ram, Raem. i. mente ſupputo, conſidero. 237
Rammelen. 101
Rap. 153
Rapio. ibidem
Rapum. 151, 153
Ras. 159
Rat. i. rota. 110, 159
Rat ſiue Ras. i. celer. 159
Ratio. 158
Ratus, a, um. 158
Raw. 112
Re. 111, 123, 159
Rec. 228
Recht. 123, 158
Reden. 111, 158
Redenen. 158
Ree. 91, 172
Reet. 110
Regel. 123, 158
Regelen. 158
Regen. 123
Regina blanca. 88
Rego. 123, 158
Regula. ibidem
Rei. 167
Religionis noſtræ ſymbola in ſideribus cæli. 181
Ren. 180, 227
Renus fl. 180
Reor. 158
Reſtis. 195
Ret. 158
Reue. ibidem
Rex, regis. 68, 123, 158
Regis veri quatuor diuina dona in nomine Cimbrico Coning. 124. & ſeq.

Rhapſo-

Rhapsodus. 81
ῥέω. 158.
Rhodanus fl. 110
Ri siue Rij. 177, 180
Riet. 158
Rigman. 161
ῥνῖδιον. 110
Rijgen. 158
Rijp. 151
Rijt. 158
Pis. ibidem
Rit. 158
Riuier. ibidem
Riuus. 158
Roem. 100
Roi. 219
Rom. 100
Roma, ῥώμη. 100
Rommeler. 101
Romulus. 100
Romus. ibidem
Ron. 180
Ront. ibidem
Rooc. 165
Roof. 129
Room. 10
Ros. 8, 31
Rot. 101
Rota. 63, 110, 159
Rots. 195
Ροδς. 156
Ru. 27, 158
Ruc. 164
Rudis. 158
Rui. ibidem
Ruis. 158
Ruiten. 158
Rur. 164
Rus, ruris. 164
Rust. 195, 225
Rusting. 196

S.

S litteræ symbolica significatio. 177
Sa mutandi particula. 194
Saac. 200
Saat. 91
Sabazius Nochus. 185
Sabbathum Saturni dies. 121
Sac. 200, 202
Saccus, σάκκος. 201
Sal, salis. 65, 191, & seq.
Sal. i. salus. 65
Sal siue Sale. i. lata palatij domus, &c. 191
Saltus. 109, 129
Saluen. 191
Saluo, as, are. ibidem
Salus, utis. 65, 191
Salus dea apud Romanos. 231
Salutandi formulæ. 83
Sanc. 203
Sano. Sanus. 188
Sapientia & virtus Dei patris, Deus filius. 107
Sapientiam Isidem deam vocat Salomon. 107
Sat siue Saet. 91, 231
Satis. Satur. 91
Sat-ur. 158, 208
Saturnus vnde dictus. 158, 231
Saturnus veritatis pater. 23
Saturni dies festus Sabbathum est. 121
Saturni nomen & Adamo & Nocho conuenit. 23
Saturnalia. 121
Satyris quare aures arrectæ dentur. 102
Sca, Scaa. 119, 197
Scaliger reprehenditur in litteræ definitione. 34, 35. & seq. item in etymologia dictionis Ordo. 45.
Scamander fl. 206
Scamandriũ mulieres, viri Astyanacta vocarunt Hectoris filium. 207
Scand. 198
Scandel. ibidem
Scandalum. 198
Scandalethrum. ibidem
σκάφος. 106
σκόπος. 197
Scars. 198
Scat. i. thesaurus. ibidem
Scat. i. æstimo. 199
Scatting. 198
Σκατὸς. 198
Σκατοφάγος. ibidem
Scau. 197
Scear siue Sceier 198
σκεδάζω. ibidem
Scee siue Scep. 198
Scee. 199
Sceet. 198
Sceint. ibidem
Sceir. 198
Schel. ibidem
Scep. i. creo, firmo. 106, 107, 224
Scep. i. haurio. 106
Scep. i. nauis. 106, 107
Scepen. 224
Σκέπη. 197
Scepper. 107, 224
Scepsel. 224
Σκέπω. 197
Schlecht. 199
Schlichten. ibidem
Schoen. 198
Schob siue Schop. 197
Scijn. 198
Scijt. ibidem
Scip, Scep. 106, 107
Scoon. 198
Scou. 197
Scripturæ sacræ loca aliquot explanata in voce Erica. 97
Scut. 111
Scutum. 111, 256
Scythismus. 205
Σκῦτος. 111
Sedere quomodo Deus dicatur. 178
Sede siue Seed. 202
Sedig siue Seeg. ibidem
Sedo, as, are. 202
See. 194
Segun. 202
Sel. 82
Selana vnde dicatur. 62
Selana Luna. 62, 193, 218
Σελήνη. 218
Semiuocales litteræ. 44. & seq.
Sen. 193
Senarius numerus Vestæ sacer. 177
Senarius numerus coniugio est dedicatus, & Veneri sacer. 179
Senarius numerus suprema est sedes, in qua Deus sedere dicitur. 178. & seq.
Sensus. 193
Sentio. ibidem
Ser. 176
Seres. 219
Sermocinatio animi formam maximè declarat. 77
Seruiles Manes. 121
Ses. 177, 178, & seq.
SET trinitatis mysterium. 178
Set, id est, pono, colloco. 179, 202
Setel. 177
Setini. i. à Set descendentes, filij Dei vocantur. 205
Setinorum sermo. 205, 212
Setinis priscis duo nominum genera fuerunt, quibus litteras docerent. 215
Si, Sie. i. video. 99, 194
Si. i. ipsa. 99
Si. i. sum. ibidem
Sie. i. video. 193
Sie. i. bullio. 194
Siel. 193
Σιγάω. 202
Sigillariorum festa. 121
Sigma littera ferina. 47, 58
Signa varia prœlij committendi. 7
Signa quædam naturalia brutis inter se sunt. 10
Sileo. 197
Sin siue Sijn. i. esse. 99
Sin. i. sensus. 99, 193
Sing. 202
Sire. 176
Slaur. 219
Slecht. 199
Slichten. ibidem
Smac siue Smaeck. 226
Snoo. 195

So siue To. i. ad. 186
So. i. tunc. 225
Socratis nomen. 16
Socratis sententia de nominum formatione. 9, 19
Soec. 193
Soen. 186,187,188,189
Sol Deus dicitur. 188,192
Sol vnde dictus. 188,190 & seq.
Solder. 191
Soldeeren. ibidem
Soldur. 191
Soldurij. ibidem
Solen. 191
Solidus, a, um. ibidem
Solt. 191
Solum, soli. ibidem
Soluo. 191, 219
Solus. 191
Son. 138,188
Son tribus litteris Trinitatem refert. 189
Sont siue Sunt. 188
Σπεύδω. 175
Σφάλλω. 128
Sphynx vnde nomen habeat, 132
Sphynx Mineruæ cono imposita. 131
Spicæ symbolum in cælo. 183
Spijs-sac. 90
Spoet. 175
Sta. 134, 194
Stac, Staec, siue Steck. 89
Stadich. 134,202
Staec. 156
Staecken. 89,156
Stael. 197
Staf. 196
Stal. 197
Stat. 194
Statio. ibidem
Statua. 194
Status. ibidem
Ste, Stede. 134, 195,196
Sted, Stad. 134
Steeg. 134
Steel. 197
Steig. 134
Stel. 195. & seq.
Stella. 196
στέλλω. 193
Stephanus. 184
στέφω. 183
Ster. 196
Sterc. 197
Stercora. ibidem
Sterf. 134,135,136. & seq.
στερεὸν. 197
Stert. 197
Sticht. 68. & seq.
Stichten. 69
Stier. 196,197
Stigen. 69
Stijl. 197
στίλη. 197
Stix vnde dicatur & quid significet. 68, & seq.
Sto. 134
Stoer. 196
Stort. 195, & seq.
Strot. 196
Strotgat. ibidem
Stui, Stuit. 69
Stuit-bosch. ibidem
Stur. 195
Stylus. 197
Sui ipsius cognitio. 217
Solfer. 164
Sulfur. ibidem
Super. 192
Swac. 202
Swaer. 87
Swart. ibidem
Swije. 202
Swijg. ibidem
Spg, Spge. 202
Sygebertus. ibidem
Sygesmondus. 202
Symbola. 20. & seq.
Systases litterarum in Cimbrica lingua. 46

T.

T litteræ symbolica significatio. 126
T littera vinciendi siue ligandi vim habet. 91, 96, 108, 122, 127
T littera in Cimbrico sermone sæpe è medio tollitur. 210
Taal. 199
Taes. 199
Taem. 27, 222
Tag. 138. & seq.
Tai. 126, 234
Tal. 151
Talman. ibidem
Tam. 27,126. & seq.
Tamarice. 97
Tant. 126
Tar. 110,159
Tardus. ibidem
θαῤῥείω. 111
θάῤῥω. 227
θαρσὸς. 111
Tartessus. 227, & seq.
Tas. i. aceruus frugum 91
Tas siue Tes. i. crumena maior, &c. 90
τάσσομαι & τάττομαι. 46
Tau littera. vide T littera.
Tau varia significat. 108. & seq.
Tau i. funis. 107, 126
Tau, crux Christi. 108. & seq.
Tau Gallicum. 108
Taurica Cherronesus prisca Cimmeriorum sedes. 74
Taurus mons. 108, 158
Τάξις. 45, 46
Tax. 199
Te. 126
Teb. 117
Tee. 91
Teem. 237
Teer, Ter. 91
Tel. 82, 147, 199
Τέλος. 88
Temporis exordium. 22
Ter, Terde, Tarde; calco. 111
Ter, Teer; Absumo, sumptum in edendo facio. 201
Ternarius numerus litterarum diuinam imitatur Trinitatem in dictione Cal. 73
Ternarius numerus Spiritui sancto sacer. 176
Terentiani Mauri versus restituti. 49
Tero. 91
Terra vnde dicta. 111, 180
Terra Cæli coniux. 142. & seq.
Terra elementum, Deorum sedes. 177
Tes, het es. 179
Tetragrammaton Dei nomen. 11 14
Θάνατος. 100. & seq.
Thar. 227
Tharsesy. 228
Tharsis. 227. & seq.
Theia. 192
Themis dea. 218, 222
Theophrastus. 8
Theutates Mercurius vocatus. 127
Thom. 118
Thracius sermo. 212
Thronus. 177,178. & seq.
Thum. 227
Θύμος. 126
Θωτ siue Θεοτ. 127
Τὶ, τίς. 96
Tien. 63
Timeo. 234
Τηρῶ. 91
To, Toe, Too, Tot. i. ad, vsque. 100, 126
To, Toe, Too. i. clausus. 126
Toem. 126. & seq. 210
Tog. 138
Top. 89
Toruus. 197
Tot. 126
Trag. 110, 159
Trinitatis mysterium in dictione Cal. 73. in dictione Ent. 117. in dictione SET. 178. in dictione Wort, 102. & seq.
Tritoon Pallas. 134
Tritonis lacus. ibidem
Troon. 178, 181
Trow. 103. & seq.
Trou-wanten. 166
Tuig. 168
Tum. 227

Tumim. 222
Tuy. 153
Typographica comparatio. 179
Tyros. 202

V.

V litteræ symbolica significatio. 102
V littera latitudinem & diductionem aliquam semper notat. 109, 110, 112, 113
Vacillo. 109
Vaco. ibidem
Vacuus, a, um. 109
Væ. 113
Vadari & vadum. 109
Vagus & Vagor. ibidem
Val. 128, 138
Valeo. 109
Van. 105
Vannus vnde dicta. 105
Vannus Bacchica. 105
Varro. 109
Varus. ibidem
Vas, vasis. 107, 274
Vast. 177, 196
Vat. i. comprehendere, &c. 107. & seq. 177
Vat. i. vas. 107, 108, 234
Vater. 109
Vbel. 219
Vber. 192
Ve, Vee. i. inimicus sum. 130, 229, 234
Ve, Vee. i. inimicitia. ibidem
Ve. Vee, Fe. i. pecus. 151, 217
Veel. 236
Veil. 128
Velt. 219
Velabrum. 121
Ven. 141, 142, 144. & seq. 145. & seq.
Vena. 145
Veneti. ibidem
Venio. 144, 145
Venor. 141, 144
Ventus vnde dictus. 64, 109
Ventorum origo occulta. 63
Venus Gaia. 142
Venus omnia innouans Christus. 144. 145
Venus è mari nata fingitur à veteribus. 145, 211
Ver, veris, Bnp. 32, 39, 96, 174
Ver 150, 151, 168
Verbum. 168
Verba à verbis quomodo fiant. 30
Verba quid præstent. 16
Verbis vulnera curantur. 7
Verfoeien siue Verfoiden. 170
Verheucht. 125
Veritas optimo iure scutum vocatur. 110, 111. & seq.
Vermaeren. 237
Verquicken. 156
Verus, a, um. 57, 110
Vest. 177, 185
Vesta Dea. 177, 236
Vestibulum. 236
Veter. 109
Victoria vera. 202
Video. 109
Vidua vnde dicta, &c. 86, 109
Viduarum vestitus. 86
Viech siue Vieh. 217
Vier. 151
Vieren. 162
Vijn. 118, 141, 144, 145
Vilis. 128
Vilt. 155
Vinco. 57
Vinum. 30, 57
Virgilius Poëta diuinus. 64
Vis. 177
Vito. 109
Vitula. 75
Vitula lætitiæ dea. ibidem
Vitulor. 75
Vitulus. ibidem
Vitulum adorarunt Iudæi. 77
Vituli in sacrificiis mactati quid designent. 77
Vl. 208
Vlac. 75, 76, 152
Vlo. 109
Vlooc. 235
Vlula. 208
Vlulo. ibidem
Vm siue Om. i. circum. 143,
Vm siue Hum. i. simplex vox. 36
Vmmen siue Hummen. i. simplicissimam vocem edere. 36
Vnus, a, um. 72
Vnus in oratione Abecedaria vocatur Deus. 216
Vnum ipsum & verum, Deus est. 67, 216
Vnum omnia comprehendit. 66, 72, 98 & seq.
Vnum spiritum nominãt & Christiani & ipse Virgilius. 98
Vocabula à ratione naturam conuenienter & aptè sequente fiunt. 8
Vocabula obsoleta. 31
Vocabula optima quæ sint. 21
Vocabula θέσει, siue positu significare, dupliciter intelligitur. 9
Vocabula φύσει siue naturaliter significare, duplicem habet intelligentiam. 9
Vocabulorum primi fabri quas rationes sint secuti. 19
Vocales è litterarum classe non sunt excludendæ. 14
Vocales propriè mouentes, non mobiles dicendæ. 42
Vocalium pronuntiatio ex Terentiano Mauro. 48. & seq.
Voces primogeniæ in quaque lingua quæ censendæ. 32
Vocum Cimbricarum conuersio singularis & admirabilis. 27
Vocum primarum ratio tota de sono litterarum pendet. 46
Voecht siue Fuecht. 102
Voege siue vuege. ibidem
Voel siue veel. 224
Volomna dea. 101
Volo, as, are. 109
Volo, vis, velle, βούλομαι. 57, 101, 128, 148
Voz. 101, 151
Vozspoet. 175
Vozt. 101, 151, 201
Vortumnus. 101
Vosch. 197
Voueo. 129
Vox. 2
Vt. i. perfectus, excellens, potens, &c. 27, 112, 158, 162
Vt. i. hora. 162
Vt alt. 158, 208
Vt haen. ibidem
Vt-oos. 158, 208
Vteucht. 129
Vrim & Tumim in sacerdotis pectorali quid sit. 220. & seq.
Vro. 162
Vrt, vrtig. 112
Vtucht. 129
Vrus. 158
Vuer, voer. i. fero. 127, 151
Vuer, vur, vier. i. ignis. 151, 162
Vuil. 118
Vulcanus. 125
Vullen. 155
Vur. 153, 162, 220.

W.

W duplici, magna latitudo designatur. 109, 112
W duplex digamma. 213
W digamma, apud Latinos sæpè transfertur in V consonantem, nonnumquam in Qu, B, G, &c. 30, 31, 57, 155, 213
W pronomen secundæ personæ. 105
Wa. 109
Waat. 57
Wac. i. humidus. 109
Wac, wake. i. vigilo. ibidem
Wackel. 109
Waden. ibidem
Wag. 109
Wagen. ibidem
Wai. 63, 109
Wal. i. vehementia, robur. 30, 128
Wal. i. in aqua bullio. 128

wal *siue* wael. *i. homo externa lingua.* 152
walt. 109,129
wan. *i. quando.* 57,130
wan *i. vannus.* 30,105
wanckelbaer. 156
want. 166
war. *i. intrico.* 109
war. *i. moror.* 109
war, waer. *i. custodio.* 103,109, 112,115,205,222
war, waer. *i. verus.* 103,109, 222
was. 109
wat. *ibidem.*
water. 109
wau, wou. 129
waut. *i. successus optatus.* 129
waut, walt. *i. silua.* 129
wauteren. *ibidem.*
weder. 78
wee. 113,220
weee. 109
weer. 167,174
weet. 155
weg. 116
wein. 116
wel. 148
wel an. 235
went. 109
wer. 78,110
wern. 129,163
wet, wettig. 116
wi *siue* wij. 99
widen *siue* wien. 170
widue. 86
wie. *i. Quis, Qui.* 30,57,109, 130
wie. *i. Ut, Qualis.* 217
wien *siue* wijen. *i. dilatare, purgare, consecrare.* 87,99,115
wiel. 128
wij, wije. 202
wijd. 128
wijl, *ibidem.*
wijn. 30,57,155
wijs. 79,110,112,124
wijsheit. 110
wil. *i. volo.* 101,128
wil. *i. voluntas.* 148
win. 57,156,236
wint. 64,109
wis. 110
wishet. 110
wist. 155
wit. 86,87,109
wit-fraw, wit-brauwe. 86,87
witwe. 86
wol. 101,128
won. 236
wonf-dag. 161
word, wort. *i. verbum.* 102,115
wort. *i. fio.* 102,115
wt *siue* ws. 84

X.

X *littera superuacanea.* 213
Xant. 206
Ξανθὸς. *i. flauus.* 206
Xanthus *fl.* *ibidem.*
Ξυρὸς. 198

Y.

Ὕδωρ. 120
Ὑπὲρ. 192

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, & ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſque editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

HERMATHENA.

LIBER I.

VM POST rationis vsum nihil homini ab opifice datum sit præstantius ipsa locutione, qua non multo minus, quàm intelligendi vi, se demonstrat ceteris animantibus longè diuiniorem; sintq. multa & permagna in hominum vniuersitate sermonis discrimina: dignissimum mihi visum est diligenti inuestigatione, vnde hæc diuersitas orta sit; & an alia lingua alij sit præferenda, vel ab artificij excellentia, vel ab inuentionis antiquitate; tum etiam an vna primùm inter mortales fuerit, & an eius aliquæ adhuc reliquiæ supersint. Herodotus, vt in aliis quoque non semel à nobis est indicatum, Psammitichi Ægyptiorum regis experimentum exposuit, quo deprehensum sit, Phrygium sermonem primas sibi meritò vindicare. Plato fatetur Barbarorum, quàm Græcorum, sermonem esse vetustiorem: & à Phrygibus item aliquot Græcarum vocum origines petendas esse arbitratur. Christiani plerique omnes, primogenium linguarum ius penes Hebræos semper fuisse, magno consensu pronuntiant: à quibus tamen Theodoretus discedens, non sine asseclis, Syram siue Aramæam omnium primam fuisse sentit. Moses Ægyptius Rabbinorum facilè princeps, Hebræam primam esse negat. Geuarra, is qui epistolas quas aureas vocant, Hispanis suis scripsit, quatuor Hebræorum doctores testes citat, qui iureiurando confirmare ausint, Hebræum sermonem non esse primum. Aristoteles, si sententiam super hac re rogatus fuisset, Ægyptiorum sermonem necessariò vetustissimum statuisset; cùm eos faciat omnium mortalium antiquissimos, tametsi terram colerent, quæ quondam sub mari latitasset. Orpheus & Homerus deorum linguam omni mortalium locutione priorem videntur iudicasse: quandoquidem rationi consentaneum est, ea nomina quæ cælestia sunt, terrenis, caducis, & perpetuæ mutationi obnoxiis non exiguo interuallo priora potioráque fuisse. Arcades porrò ne ipsis quidem diis cessuri videntur, cùm se ipsa Luna faciant antiquiores; in cuius orbe Empedocles non contemnenda fortassis deorum agmina inueniret. Ex his tam variis dissentientium cùm gentium tum scriptorum opinionibus, nihil vt potest certi constitui; ita illud verisimili collectione queat concludi, ab omni priscæ litteraturæ memoria, quænam prima lingua fuerit quæsitum fuisse: atque inde intelligi, inter omnes nationes constitisse aliquam omnino linguam primam habendam, & maximum fore operæ diligentis pretium, si quis eius intelligentiam sibi comparasset. Quorsum enim alioqui tanta cura ad eius inuestigationem incumberent doctissimi quique, si eius inuentio nullam vtilitatem allatura videretur? Christianis & Iudæis clarissimum est de Mosis auctoritate, Adamum sic nomina fecisse, vt iis vera rerum natura exponeretur. Quod si ita esse fateri debeamus; quis non videt illud mox effici, si quis prima rerum nomina cognorit, eum naturam quoque earum cogniturum esse? Liceat igitur & nobis in hunc campum descendere, & in eo sic versari, vt omnia arma è Vulcania quidem Philosophorum officina petamus, minimè tamen aduersus sacrosanctam Romanæ ecclesiæ auctoritatem iis niti velimus; cui & hæc, & reliqua mea omnia, pro eo ac omnes Christiani debent, submitto: interim hoc orans, ne antè iudicium feratur, quàm omnia accuratè ad scopum suum examinentur. quod si fiat, spero fore, vt quæ prima statim facie absurda & intolerabilia videbuntur, ea vlterius excussa non magnam modò adferant suauitatem, sed plurimùm etiam faciant ad perennem Christianæ religionis sapientiam è priscis diuersarum gentium monumentis illustrandam.

Lingua prima quæ sit, variæ opiniones.

QVANDOQVIDEM verò de linguarum exordiis omnis nobis futura est disputatio; quid linguæ nomine capiendum, principiò & ante omnia definiatur. Nemo est qui nesciat, voce hac naturale animantum instrumentum significari: cuius in homine duplicem vsum Aristoteles agnouit; alterum necessarium, qui in gustatu consistit; alterum non illum quidem vitæ necessarium, sed ad bene esse, vt more præceptoris loquar, comparatum, quo nimirum animi interpretatio locutioque perficitur, soli homini ab opifice tributa. Vt autem duplex huius particulæ vsus est, ita duobus quoq. aliis membris, & enascitur & adhæret, videlicet œsophago siue gulæ, & asperæ arteriæ siue iugulo; illi quidem vt præmansum cibum & potum, veluti manus quædam, subministret; huic verò vt vocem emissam articulatè formet. Quia itaque humana vox hoc organo membratim distinguitur, & quibusdam particulis absoluitur; factum est, vt magno gentium consensu linguæ nomen ad id notandum transierit quod ab ipso instrumento efformatur: quod non apud Latinos modò, sed apud Græcos etiam & Hebræos videmus in consuetudinem abiisse; quorum illi γλῶτταν, hi Lason pro vtroque accipiunt, & pro membro, & pro genuino & proprio organi effectu. Clemens tamen Alexandrinus primo Stromaton suorum libro vult Barbarorum sermonem γλῶτταν, Græcorum verò idiomata dialectos vocari: quod discrimen vnde hauserit, pòst fortasse opportuniùs explicabo. Galenus noster, in primis diligens vocabulorum examinator, γλῶτταν sic est interpretatus, vt dictionem esse dicat, quæ priscis quidem in vsu fuerit, nunc verò sit obsoleta; quo significatu seruato, de Hippocratis glossis libellũ scripsit. Quintilianus linguam secretiorem à Græcis glossas vocari dixit, & per aliquot capita progressus, glossemata dictiones minùs vsitatas: vbi videre licet, non aliud dictionũ nomine, quàm glossarum intelligi. Varro in voce, Camilla, eos citat, qui glossemata interpretantur; qua de re si Pollux consulatur, glossographos eos dicet, qui dictiones poëticas exponũt, eo quòd has peculiari nomine glossas vocari scribat. Aristophanis interpres, dũ quid sit παλεύειν explicat, vocem esse ait glossematicam, quasi vel obscura sit, vel obsoleta, vel aucupum etiam propria, apud quos auibus tribuitur, alias aues voce sua in retia allicientibus: hinc factum, vt glossa pro obscuriorum vel dictionum, vel rerum interpretatione passim vsurpetur. Verùm peculiaris hic huius vocabuli vsus ad eam rationem spectat, qua ij qui disciplinas tradunt, vel noua sibi vocabula fingunt; vel ea quæ in vsu sunt, ad significationem, aut aliam, aut angustiorem, deducunt: propterea quòd multa explicanda sint quæ in communi loquendi consuetudine minimè versantur. Hoc sibi Aristoteles, hoc sibi Hippocrates permisit: & non hi modò necessitate quadam ducti, sed veteres etiam comœdiarum scriptores: qua de re Eratosthenes scripsisse fertur. Nihil itaque miri, Grammaticos quoque cùm alias, tum hanc quoque vocem peculiari quodam modo vsurpasse; tametsi eius significatio in communi loquendi consuetudine ad quamuis linguam pertineret. Quamobrem his valere iussis, communem morem secuti, glossam pro quauis locutione siue lingua accipiemus, perinde atque Homerus in exercitu recensendo,

Linguæ nomine quid capiendum.

γλῶττα. Lason.

Dialectus.

Glossæ. Glossemata.

Glossographi.

> Πολλοὶ γὰρ κατ' ἄστυ μέγα Πριάμου ἐπίκουροι,
> Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων.

Item Iliados libro quarto,

> Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς,
> Ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες.

Quod igitur Latinis Lingua, id Græcis γλῶσσα, & Hebræis Lason: sed hi per Lason aliquando Sapha ponunt, quo labrum significatur: eo quòd labia vocibus etiam variandis inseruiant, vti est Geneseos capite vndecimo, vbi terra dicitur labij vnius, id est, vnius linguæ. Esse verò linguæ hanc apud Latinos significationem, si ex optimis quibusque & elegantissimis scriptoribus doceam; tempus inani opera perdidero: quando nemo est, qui Græcorum distinctionem in Latino hoc vocabulo sit secutus. Quia tamen omnis Philosophia è Græcis fontibus ad Latinos est deriuata; nec id quod proposui rectè tradi potest citra illorum adiumenta; necesse mihi erit, vocem inuenire, qua, pro lingua, sapientiæ professores vtuntur, poëtis & vulgo hac parte neglectis. Aristoteles in scientiis via & ratione tradendis longè omnium primas tenens, vocem ab arteria & larynge fieri dicit, vocis verò articulatam formationem à lingua, atq. hãc vocis διάρθρωσιν, quasi

Vox.

quasi articulationem dicas, proprio linguæ officio factam, dialectum esse definit; addens, omnes vocales ab arteria & larynge, omnes consonantes à lingua proficisci, labiis, &, vt alibi tradit, dentibus quoque in auxilium vocatis. Eodem dialecti nomine in libris De anima vsus est in eadem significatione, pro quauis nimirum locutione siue potiùs dictione: quamquam Grammatici vt glossam, ita hanc quoque vocem alio quodam modo adstrictione vsurparunt, eam eiusdem linguæ Græcæ varietatibus applicantes, quas in quinque partes distribuerunt, Doricam, Ionicam, Æolicam, Atticam, & communem. Quoniam igitur quæuis articulatæ vocis formatio Aristoteli dialectus est; videamus an dialecti descriptio linguæ vniuersitatem comprehendat. Quid? Num eum Græcæ linguæ peritum dicemus, qui vnam Græcam dictionem norit efferre, vti definitio dialecti videtur indicare? Minimè; immò ne eum quidem linguam Græcam callere fatebimur, qui cùm totam aliquam, vel plures etiam Demosthenis Orationes sciat pronunciare; nequeat interim de rebus vulgo tritis cum Græco sermonem habere. Aliud igitur Aristotelis dialectus, aliud lingua in communi loquendi consuetudine. Peripatetico enim in quarto animalium propositum erat inuestigare, quæ cuique animali vis ad sonandum à natura data fuisset; quam rem ita concludit, vt vocem sub sono collocet, eamque solis faucibus tribuat in iis animantibus quæ pulmonem habent: sub voce dialectum ponat, linguæ & labiis præcipuè adscribendam, quibus alibi dentes addit. Nec fistula dialectum habet, tametsi articulatum sonum edat; eo quòd is à vocis natura excludatur: neque item Psittacus, & ceteræ aues; nisi per similitudinem & analogiam: propterea nimirum, quòd licet humanam vocem modulatione quadam imitentur; id tamen non faciant ad ea significanda quæ vocibus notantur. Quamobrem definitioni id adiiciendum, quo explicetur, imaginationem ad quicquam indicandum articulatæ voci è naturali principio adiunctam esse debere, quo dialecti nomen mereatur; vt in iis quæ De anima scripsit Aristoteles ostendit. Accipitur itaque Dialectus hoc modo vel pro potentia, qua homines à natura apti sunt ad loquendum; vel pro ipsius potentiæ effectu siue actu. In libris De anima dum auditus examinatur, dialectus ad tertium qualitatis genus spectat, omnem vocem articulatam, vt sensum ferit, comprehendens. At nobis, dum dialecti & linguæ nomine pro eadem re vtimur, in alia longè significatione dialectus interpretanda; vt dum quempiam dicimus dialecti vel Latinæ vel Græcæ peritum, quam non vna magis dictio absoluit, quàm vna hirundo visa certum est veris argumentum. Aliis igitur limitibus dialectus siue lingua nobis definienda; vt sit videlicet facultas, vel vsu, vel præceptis, vel ambobus acquisita; qua qui præditus est, de quauis re, in populari consuetudine tractari solita, apud nationis cuiuspiam homines emendatè loqui possit. Quamuis enim quispiam de Binomiis & Trinomiis, & numeris animum apud Platonem dimetientibus, & iusta Solis & ceterorum siderum reditione, disserere nesciat; non tamen idcirco dialecti habebitur ignarus, modò popularia & plebeia, sermone correcto exprimere possit. Hac notione Latinam, Græcam, & Hebræam linguam dicimus; quam siue præceptis, siue vsu, siue duobus hisce adiumentis didicerimus; nihil refert: id vnum refert, vt emendatè loquamur; ad quod præstandum, in vsu olim omnis norma locabatur. quod Horatius sic expressit: *Dialecti, siue Lingua definitio.* *Linguarum vsus.*

Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

At post Gotorum & ceterarum eiusdem linguæ nationum in Græciam & Italiam irruptionem, vernaculus Latinæ & Græcæ linguæ vsus periit, nouis linguis è confusione subortis: quod Hebrææ quoque accidit in captiuitate Babylonica, magno ante Christi natiuitatem seculorum interuallo. In his ergo addiscendis, omnia præcepta ad illius ætatis vsum sunt referenda, qua in præcipuo vigore & summa elegantia fuerunt: ita vt eum Latinæ linguæ peritissimum iudicemus, qui se Cæsaris & Ciceronis temporibus in loquendo quamoptimè accommodarit. Iam quoniam quid Dialectus Aristoteli, quid nobis sit, ostensum est; quærendum, quæ dialecti siue linguæ eædem, quæ diuersæ sint habendæ. Græci, more suo locuti, quinque diuersas dialectos sub vno sermone Græco complexi sunt: Nos populari loquendi more, quem hîc sequimur, ita statuendum arbitramur; vt eas linguas diuersas dicamus, quæ sic inter se discrepant, vt non *Lingua diuersa.*

Lingua eadē. ſtatim qui vnam intelligit, alteram quoque intelligat. Eaſdem verò; quæ licet nonnihil differant, tantum tamen non recedit altera ab altera, vt diſcrimen earum colloquendi communicandique auferat facultatem. Hoc modo linguam Brabanticam aliam dicimus à lingua Sueuica ſiue Allemanica; Hiſpanicam item à Gallica & Italica; quandoquidem in his communicatio colloquiumque inter homines impeditur. Verùm linguam Brabanticam, Flandricam, Thungricam, Geldricam, Saxonicam, Gedanicam, Reuelenſem, & his ſimiles, eaſdem dicimus; eo quòd, licet diuerſitate quadam diſſideant, ſic tamen non diſſideant, vt Gedanicus nō poſſit cum Antwerpiano aut Bruxellenſi fabulari. Et hoc quidem pingui Minerua dixiſſe ſatis eſto. Quot verò linguæ vel nunc ſint, vel olim fuerint, quamuis quidā definire tentarint: ego tamen nemini puto liquere, & adeò non magnopere noſtra intereſſe. *Linguarum varia genera.* Clemens Alexandrinus, genera linguarum, ſub quibus varia ſint idiomata, ſeptuaginta duo fuiſſe credit; quod è numero eorum, qui ante confuſionem linguarum è tribus Nochi liberis nati dicuntur, acceptū videtur. Euphorus, neſcio quis, niſi Ephorus, vti reor, ſit legendum, apud eundem, ſeptuaginta quinque tradidit fuiſſe. Verùm hunc numerum longè ſuperant aliorum aſſertiones; inter quos Plinius, à Timoſthene memoriæ proditum, ſcribit, in vnam Dioſcuriadem Colchorum emporium, trecentarum linguarum homines ſolere conuenire: addens, à Romanis poſtea per centum & triginta interpretes negotia ibi geſta fuiſſe. Mithridates non magnam Aſiæ partem, ſi toti conferatur, imperio tenens, viginti duas & in ditione ſua habuiſſe, & didiciſſe, conſtanti Scriptorum teſtificatione perhibetur. quibus ſi reliquas addas, quæ toto tum orbe diuerſæ fuerunt; an non putamus maximum numerum euaſurum? Quot ſint in orbe Atlantico, & apud Hyperboreos, quis explicabit? Et multas tamen eſſe, plurimorum peregrinatione ſatis eſt exploratum. Complures poſt Chriſti natalem nouas extitiſſe ſcimus, numquam antea vel factas, nedum cognitas: inter quas cùm in ſola Europa, minima totius orbis parte, quàm plurimæ ab illo tempore exortæ ſint; quid de ceteris gentibus innumeris cogitandum? Græcia tota cum ſuis inſulis, Italia, Sardinia, Sicilia, Hiſpania, Gallia, Anglia, Scotia, nouis linguis vtitur, poſt dilaceratum Romanorum imperium, è diuerſa priorum & miſtione & corruptela enatis. Quòd ſi ab illo tempore tantus linguarum numerus non antè cognitarum ſit exortus; num mala quis ratione ſuſpicetur, antea quoque quàm plurimas è gentium confuſione coaluiſſe? *Lingua alia ex aliis quomodo progreſſa.* Quî verò, quibuſque initiis, ex aliis aliæ linguæ ſint progreſſæ; non difficile ſit ab exemplis peruidere. Hiſpania, quæ antea ſermone vſa ſit, quàm Phœnicum, & Afrorum, & Romanorum armis eſt impetita; necdum ſtatuo: *Lingua Hiſpanica.* id ſaltem clarum eſt, & extra controuerſiam, totam ferè Latino ſermone ab eo tempore vti cœpiſſe, quo iugum legeſque Romanas ſuſcepit; atque inde fieri, vt hactenus vernaculam ſuam linguam, Romanam appellet: tametſi ſic ab ea degenerarit, vt nec Latinum Hiſpanus, nec hic illum intelligere poſſit: qua nota linguarum metimur diuerſitatem. *Lingua nulla diu per omnia eadē manet.* Scio equidem nullam ferè linguā diu per omnia eandem manere; eo quòd paulatim vel ea quæ longo vſu trita ſunt, incipiant diſplicere; atque ita veteres voces à Carmenta & Euandro fabuloſis priſci ſermonis Latini auctoribus vſurpari ſolere creditæ, abeant in obliuionem: vel de vicinarum gentium commerciis noua nomina ſurrepant, vt ad Latinos è Græcia non pauca vocabula tranſierunt. Nec ignoro, inflexiones vocum, longo temporum lapſu, aliquando immutari; conſtructionem item non perpetuò eandem manere. Verùm ob has permutationes, lingua non abit in diuerſum omnino genus: propterea quòd non ſic de ſtatu ſuo moueatur, vt in paucorum tranſformatione intelligendi pereat facultas. Credibile enim eſt, Numam, ſi Ciceronis ætate reuixiſſet, ſermonem Latinum, tametſi longè à priſco receſſiſſet, intellecturum fuiſſe; & ſi quæ vel voces vel loquendi formulæ minus ab ipſo percipiendæ incidiſſent, eas à Latina interpretatione, citra alterius linguæ adiumentum non difficulter fuiſſe cogniturum: haud ſecus atque obſcuriora poëtarum loca per eandem linguam qua vſi ſunt, intelliguntur. Quamquam in hoc vetuſti nouique ſermonis diſcrimine non parum eſt momenti; tantum tamen non eſt, vt inde linguarum diuerſa genera dicamus exoriri. Tantiſper eandem locutionem manere ſtatuimus, dum ipſa ſua, non alterius linguæ, luce, tenebras omnes diſcutere poteſt, & ex omni regione ſua profligare. Hiſpanus itaque à Latino non hac via tantùm receſſit, ſed diuerſo prorſus modo

alium

alium sibi sermonem acquisiuit. Is autem qualis fuerit, nemo nescit eorum qui veteris memoriæ non sunt imperiti. Irruerunt in Hispaniam Goti, Vandali, Alani, & nonnullæ aliæ gentes, omnes sermone Teutonico, vel inferiore vel superiore loquentes; quos cùm Hispani non intelligerent, factum est, vt & hi, & illi, diuersum sermonem, quoad possent, imitarentur: quo vtriusque partis studio effectum est, vt mista quædam lingua, neque cum Latina, neq. cum Germanica consentiens, enasceretur; quæ tamen tanto vicinior Romanæ locutioni redderetur, quanto Teutones in aliena lingua imitanda dexteriores fuere. Eadem ratione, in Italia & Gallia nouæ linguæ sunt exortæ; quæ & ipso tanto plus habent è Latio vocabulorũ, quanto Teutones faciliùs Romanos, quàm hi illos, in loquendo sequerentur. Quòd si Germani tam ambitiosi fuissent, in gentibus à se subactis ad linguam suam pertrahendis, quàm olim fuere Romani; iam olim omnis Italia, Hispania, & Gallia Germanico sermone loqueretur. Qua igitur via & ratione, in his regionibus, linguarum non antè cognitarum fuit exortus, eadem infinitæ aliæ & olim potuerunt, & nunc possunt exoriri; præter eas quas è vocum primæ linguæ confusione diuina voluntate repentè facta extitisse, de sacra Mosis historia scimus; qua de re necdum disseremus; ea solùm in quæstionem vocantes, quorum vel veritas, vel probabilitas ingenij nostri viribus peruestigari potest: in quibus quidquid à nobis asseretur, ad Philosophorum dumtaxat scholas volumus pertinere; quo cernatur, quousque sapientiæ in his pertingere queat humani ingenij captus. Postremo tamen libro qualis hæc primi sermonis fuerit corruptela, & quid inter eam & vulgarem sermonum corruptelam sit discriminis, aperiemus. Quamobrem quæstione de numero linguarum, vti frustra suscipienda, prorsus abiecta; illud inuestigandum, an omnes linguæ similiter exstiterint ex aliarum priorum commistione; an verò in his terminus aliquis sit statuendus, ne ad infinitum fiat progressus; & si terminus sit statuendus, an vna aliqua prima lingua fuerit, an multæ. Quæ inuestigatio vt ordine procedat, ea primogenia lingua nobis vocetur, quæ ex nulla alia originem ducit. Principiò itaque dubitatio animum subit, si prima aliqua lingua sit, vnde ea significandi vim acceperit, an natura ne, an à casu, an verò ex hominum arbitratu & conuentione. Antiqua prorsus, & pænè Ogenia, hæc est quæstio; in qua multorum veterum ingenia sese exercuerunt; aliis ad naturam, aliis ad hominum consensionem & pacta vocum significationem referentibus, casu prorsus excluso: quo nos itidem relicto, vtram partem sequendam putemus, breuiter aperiemus. Qui vocabulorum notationem naturæ adscribunt, Ægyptios, quibus antiquissima rerum præteritarum memoria videtur exstare, habent auctores: apud quos Psamnitichus rex duos pueros à pastore iussit educari, ea lege, ne vel ipse, vel alius, coram eis loqueretur: qui post bimatũ, dum panem poscerent, Bec sæpius iterarunt; qua de re intelligi datur, ab ipsa natura homini sermonis vsum tributum esse. Est profectò non Ægyptiorum modò hæc opinio, sed plurimorum etiam in Græcia celebris famæ scriptorum; non homini tantùm à natura loquendi communicandique vim inesse, sed brutis etiam animantibus eandem tribui facultatem, qua, quæ velint, suo generi exponant. Si in cænum ceciderit elephas, è quo se neque solus, neque vnius ope liberare queat; idque alteri cuipiam videnti indicet; is statim monitus, aliis casum nunciat; atq. ita re intellecta, plures elephanti lapso suppetias ferunt; vti à Clemente Alexandrino primo Stromatum libro memini scriptum. Apollonius Ephesi passerum sermonem est interpretatus. Et Paraca vrbs Indiæ celebratur, cuius ciues draconis vel hepate vel corde comesto, omnium animalium voces murmuraque intelligunt. Si igitur brutis animantibus ea sit à natura vis tributa, vt sua inter se significare atque conferre possint: cuius tandem erit peruersitatis, negare, homini collocutionis vsum ab ipsius naturæ fontibus emanasse? Si ipsa Dialecti apud Aristotelem definitio generis loco vocem habeat, quam omnibus naturalem esse nemo it infitias: quî, rogo, fieri potest, vt id quod generis essentiam necessariò sequitur, id à forma generi subiecta queat remoueri; nisi omnem ratiocinãdi artem velimus exulare? Nec porrò illud stare permittam, admirabilem quandam vim nominibus quibusdam inesse, si de nostra dumtaxat voluntate ortus sui principia habere dicantur: cùm ex cogitatione nostra siue affirmante, siue negante, nihil in rebus immutetur; tantum abest, vt concedam, vocibus ex arbitrio cuiuspiam confictis, miraculi aliquid effici posse. Si videamus itaque verbis certis morbos

Lingua Italica & Gallica.

Lingua primogenia vnde significandi vim acceperit.

Bec.

Loquendi cõmunicandiq; vis etiã brutis animantibus inest.

Nominum quorundam vis admirabilis.

difficillimos,& frustra à medicis tentatos, curari: qua fronte quisquam afferat,has vires ex humana dumtaxat voluntate pendere? Habet Marcellus Virgilius, habent & alij medici quamplurimi, varias verborum formulas, quibus graues morbi depelluntur: nec decantata ab omnibus Catonis grauitas ab incantamentis abhorruit, dum, quî luxum membrum in pristinum statum restituatur, ostendit. Iámne quis ex arbitrio id genus curationes, aut dæmonum ope fieri putaret; remedia hæc Physica vocarunt; quasi sola naturalium titulo præ ceteris digna viderentur. Ne tamen in re omnibus manifesta prolixi simus; vel magicarum vocum exemplis, quæ infinita apud varios scriptores exstant,totum volumen impleamus; vel poëtas omnes huc vocemus,qui perennes naturæ leges carminibus solui rumpique tradunt: hoc vnum addemus, ab omni hominum memoria, communi omnium gentium, quotquot vmquam fuerunt, consensu,ad hæc vsque tempora, credi; vires ingentes, atque adeò stupendas in vocibus latêre, & iis non alia modò fieri admiranda; sed ipsos dæmones etiam cogi. Nónne prisci homines deos vrbium tutelares euocare certis verbis consueuerunt; quorum formam apud Macrobium licet videre? Qua quidem de caussa Romani Latinum vrbis suæ nomen diligenter celauerunt; ne si ab hostibus cognitum fuisset, Numen vrbi præsidens elici posset. Quòd si diis sua nomina quædam sunt; ab ipsa natura ea esse facta necesse est: cùm absurdum sit vel dictu vel cogitatu, deos ab hominibus propria sibi nomina mutuari. Sicut autem suas quasdam appellationes natura diis dedit; ita videretur rationi consentaneum, ceteras quoque res peculiares nomenclaturas accepisse; quas si quis sciret, admirabilia efficere posset: & has quidem Pythagoras semper easdem permanere dixit; tantamque vim in vocibus occultari, vt si quis mali ominis nomine vocaretur, ei censeret nomen permutandum; ne eius occulta contagione infortunium aliquod eueniret. Quamuis verò nulla alia hominum natio sic de vocabulorum natura & efficacitate sentiret; vel vna tamen Hebræorum gens satis esset ad hanc opinionem stabiliendam confirmandamque: quandoquidem tanta est apud eam diuinorum quorundam nominum admiratio, vt iis tantùm non omnia fieri posse existiment, non magis de innata ipsis vi, quàm de Solis lumine dubitantes. Quid non ei pollicentur, cui Tetragrammaton bene pronunciare diuinitùs fuerit concessum? quod non nisi paucissimis ab omni æuo, singulari Dei munere, contigisse arbitrantur: qua de caussa ne in eo peccetur loco, quatuor litterarum, quibus scribitur, modò Adonai, modò Elohim, efferre consueuerunt Quia porrò diuinas prorsus res,& omnem humanarũ virium captum egressas, vocabulorum vi effici, omnibus est persuasum: in eam plerique sententiam descenderunt, vt voces sacras, vel à Syris, vel ab Hebræis in solennibus ritibus vsurpatas, minimè putent in aliam linguam transferri oportere; ne videlicet vnà cum vocibus sublatis, omnia mysteria, & præsentes orationis vires è medio tollantur. Adde his, nomina non pauca Magis in vsu esse, quorum significationem nemo vmquam vel exposuit, vel intellexit, vel inuenire potuit, siue Hebræos, siue Chaldæos, siue Ægyptios interrogaret; cùm interim tamen ingentis sint efficacitatis ad mirabilia quædam patranda. Quocirca non ab hominum arbitrio, sed vel à natura, vel ab ipsius naturæ opifice, sicut vires, ita origines quoque sortiuntur. Præterea cùm extra controuersiam positum sit, orationum aliam veram, aliam falsam esse; veram quidem, quæ res vti sunt, ita enunciat; falsam verò, quæ contra dicit res ac sunt: necesse est, partes quoque eiusdem naturæ esse; ac nomen quidẽ illud verum esse, quod verá rei significatæ naturam explicat: falsum verò, quod aliter, quàm natura postulat, rem quampiam indicat. At veritas rerum minimè de voluntate nostra, sed de ipsa rerum natura pendere scitur; nisi Protagoræ opinio placeat, veritatem imaginatione nostra stolidè metientis. Reiicienda itaque vocabula, tamquam spuria, quibus non res ipsæ sic notentur, veluti quibusdam quasi imaginibus, ex ipsius naturæ sinu effluentibus, perinde atq. à Sole lumen emanat. Hinc fit, vt aliæ rerum imagines ad deos è rebus ipsis ferantur, aliæ ad homines; pro eo atque in speculis fieri videmus; quorum quæ purissima sunt & optima, imagines præstantissimas à rebus suscipiunt; quæ impolitiora, imagines capiunt rudiores. Quanto enim excellentiores purioresque sunt animi, tanto imagines perfectiores in iis ex ipsis rebus existunt: quanto obscuriores, tanto imagines quoque obscuriores redduntur. Sicut aquæ quietæ & limpidæ, & ab omni cœno & motione liberæ, rerum imagines

Nomina vnde vires & origines sortiantur.

Nomen verum

Nomen falsum.

imagines abſolutas capiunt; contrà, motæ mutilas & minimè cohærentes, cœnoſæ obſcuras: ita Diis, vtpote tranquillis & puris animis, multo perfectiores imagines, quàm hominibus, perturbato & obſcuro carcere concluſis, offeruntur: è quo fit, vt alia apud Deos, alia apud homines eiuſdem rei ſint ſimulacra: & quemadmodum ſimulacra diuerſa; ita diuerſæ notiones: & de notionum diuerſitate nomina quoque diuerſa exiſtunt; cùm hæc illas, veluti defluxus quidam, ſequantur. *Nomina diuerſa vnde.* Hæc enim cauſa videtur, ob quam Homerus aliter eundem fluuium apud Deos, aliter apud homines, dixit vocari: cùm alioquin Deorum inuidiæ adſcribendum eſſet, quòd vocibus iis vterentur, quas homines non eſſent intellecturi. Quocirca, ſi eadem res aliud apud homines, aliud apud Deos nomen habeat: eius diſcriminis cauſſa alia inueniri nequit, quàm ea, quæ in ſimulacrorum diuerſitate conſiſtit. Accedit his quotidianum in militia experimentum, iam ab aliquot annis ad omnes propè peruulgatum, quo vulnera vel maximè lethalia verbis curâtur: *Verbis vulnera curantur.* quæ qui nouiſſe volet, Barptolomæi Sanctobarolitani chirurgica commentaria conſulat, quæ admirabilem caſum miſeræ muliérculæ in capite vulneratæ, & ſub Tiberis ripa diu latitantis, exponunt. Hæc & id genus plura cum Cratylo Platonis in Phyſicis præceptore facere videntur; quæ exponere, quàm copioſè & latè poſſunt, ſuperuacaneum arbitrati, paucis indicauimus, quæ mantiſſa (vt priſcam vocem in conſuetudinem reuocemus) ex Atticis noctibus petita placuit finire: Nomina, inquit earum auctor, verbaque non poſitu fortuito, ſed quadam vi & ratione naturæ facta eſſe, P. Nigidius in Grammaticis commentariis docet, rem ſanè in Philoſophiæ diſſertationibus celebrem. Quæri enim ſolitum apud Philoſophos, φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει. *φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.* In eam rem multa argumenta dicit, cur videri poſſint verba eſſe naturalia magis, quàm arbitraria: ex quibus hoc viſum eſt lepidum & feſtiuum: Vos, inquit, cùm dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipſius verbi demonſtratione, vtimur; & labias ſenſim priores emouemus, ac ſpiritum atque animam porro vorſum, & ad eos quibus cum ſermocinamur, intendimus. At contrà, cùm dicimus, Nos; neque profuſo intentóq. flatu vocis, neq. proiectis labiis pronunciamus, ſed ſpiritu; & labias quaſi intra noſmetipſos coërcemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus, Tu, & Ego, &, Tibi, &, Mihi. Nam ſicuti cùm adnuimus & abnuimus; motus quidem ille vel capitis, vel oculorum à natura rei quam ſignificat; non abhorret: ita in his vocibus, quaſi geſtus quidam oris, & ſpiritus naturalis eſt. Eadem ratio eſt in Græcis quoque vocibus, quam eſſe in noſtris animaduertimus. Hæc ille in ſuis Noctibus: quibus ingens auctarium à nobis adiici hoc loco poſſet de vocabulorum formatura, naturalem quendam litterarum ſonum obſeruante; niſi pòſt de eadem re tractare nonnihil ſtatuiſſemus. Rebus enim aſperis canina littera conuenit, vti lenibus Lambda: iis quæ vehementer nobis cordi ſunt, illa ſunt adhibenda elementa, quæ ex pectore volunt pronunciari: atque ita de ceteris iudicandum. Nomina itaque rectè poſita, rerum naturam naturali vocalium inſtrumentorum habitu exprimere debent, geminos litterarum ſonos, pro eo ac decet, rebus ſignificandis applicando. Hoc ſi ita eſt, quid reliquum, quàm vt fateamur, totam vocum fabricam à natura ipſa proficiſci? Summatius ergo hæc Cratyli & Heracliti ſententia videtur fuiſſe, vt nomina dicerent naturæ opus, ſi illa quidem recta veráque nomina eſſent; atque ita vocabula rerum propria ſimilia eſſe imaginibus, non ab artificis cuiuſpiam voluntate, ſed ab ipſa natura expreſſis. *Cratyli & Hermogenis ſententia contraria de nominum formatione.* His ex diametro repugnat Hermogenes, Parmenidis & Pythagoræorum ſectator, & Platonis in prima ſapientia magiſter, nomina ſtatuens, non imagines, aut naturales rerum ſimilitudines, ſed ſigna dumtaxat ex pura puta hominum voluntate & conſenſione profecta; atque hinc apud diuerſas gentes diuerſas linguas extitiſſe, proinde atque cuique hominum communitati placuit rerum notas vel has vel illas inter ſe paciſci: & hac cauſa ſymbola & eſſe & dici, quæ ab aliis alia eiſdem rebus conſtituuntur. Nam vt tubæ clangor quibuſdam prœlij committendi ſignum eſt; *Signa varia prœlij committendi.* ita aliis poteſt eſſe facis ardentis coniectus, vt licet apud Euripidem videre:

Ἐπεὶ δ' ἀφείθη πυρσὸς, ὡς τυῤῥηνικῆς
Σάλπιγγος ἦχος, σῆμα φοινίου μάχης. id eſt,
Iacta ignea face, vt ſono Tyrrhenicæ
Tubæ, cruenti prœlij tunc indice.

Infinita itidem ſigna dari poſſunt pugnæ ineundæ,vel per haſtæ, vel per ſagittæ,vel per globi fulminei coniectum,vel per erectum ſanguinei coloris vexillum, vel per chlamydem ducis purpuream,qualem Cæſar ſibi ſumere conſueuit, vel per alia innumera,de quibus ante in exercitu ſit conuentum. Spartanis tibiæ in prœliorum ſignis fuere, vti hactenus quibuſdam gentibus fiſtulæ vtriculares, quibus apud nos ruſticorum tripudia incitantur & accenduntur. Germani acutiſſimo exiguæ tibiæ ſono ingens tympanum addunt, quos tota ferè Europa hodie imitatur. Romani tuba populum in Comitium vocabant. Antuerpianis raucum cornu de vetuſta Cimbrorum conſuetudine ad ſimilem vſum placet retinere. Sed fruſtra ad rem per ſe claram exempla proferenda. Eodem autem modo eadem res apud alios alio nomine ſignificatur: nec id ſolum, ſed quemadmodum teſſeræ militares frequentiſſimè mutantur, eadem re ſignificata permanente: ita eundem hominem, modò hoc,modò illo nomine vocari videmus.
Nominũ propriorum mutationes. Nonne plerique omnes, qui ad celſiſſimum ſummi Pontificatus gradum aſcendunt, vetere nomenclatura depoſita, nouam ſibi ſumunt? Nonne in confirmationis Chriſtianæ Sacramento nomen cuique ſuum permutare licet? Nec id tantùm hoc tempore inter religionis noſtræ homines vſitatum,ſed priſcis etiam Græcis, vt interim de Hebræis,de quibus aperta in ſacris Bibliis ſunt teſtimonia, taceamus. Qui prius Tyrtamus apud eos nominabatur, pòſt à diuino ſuauiſſimæ orationis fluxu Theophraſtus eſt dictus.
Theophraſtus. Splendidiſſimum illud Academiæ iubar, à quo tota Peripateticorum natio lumen
Plato. accepit, cùm ab auo Ariſtoclis nomen accepiſſet; poſtea Plato cœpit nominari; ita Ariſtone luctæ magiſtro volente, vel ab humerorum latitudine, vel à latiſſima feliciſſimi ingenij ad dicendum diſputandumq́ue copia, ducta mutationis ratione. Longinus Caſſius, doctorum confeſſione Criticus meritò vocatus, diſcipulum ſuum nomine Mal-
Malchus. Porphyrius. chum, quo rex priſca Phœnicum lingua ſignificatur, Porphyrium, à regum purpura, nominauit: adeò cuique ſemper licuit, nomina ex voluntate arbitrióque ſuo fabricari. Quæ igitur hîc naturæ ratio, vbi ſic, vt cuique viſum eſt, nomina & fiunt & mutantur? Mutatur ſcilicet illa ex noſtro arbitratu, & de imperio noſtro nunc hanc, nunc illam faciem ſumit, vt aliâs aliud nomen eidem rei producat. Aliter ſanè res habet, atque ea, quæ natura facit apud omnes nationes, quamuis magno terrarum interuallo diſſitas, eandem ſpeciem faciemq́ue ſeruant. Equus vt vbique eiuſdem eſt naturæ, ita vbiq. locorum eandem ſui gignit notionem: quocirca imago equi, à natura diuerſorũ hominũ animis impreſſa, & eadem eſt, & idem omnibus animal repræſentat, vtpote ab eadem ſpecie, tamquam à cauſa cùm efficiente tum formante, promanans. Quamobrem cùm eiuſdem animalis non eadem apud omnes ſit nomenclatura; neceſſariò efficitur, vt nomina minimè dici queant ortus ſui cauſam à natura habere. Alij animal hoc equum, alij ἵππον, alij Sus, alij Mar/ alij Pert/ alij Ros/ alij Guil/ alij Hors/ alij aliis vocibus appellant; cùm tamen tam diuerſis nomenclaturis eadem notio eademq́ue imago in mentibus ſubſit. Hinc fit perſpicuum, non perinde nomina, atque rerum ſimulacra, à natura effluere: quandoquidem ſi ab ea proficiſcerentur, vbique gentium eadem eſſent, haud ſecus ac rerum ſignificatarum notiones. Si igitur ab hac non emanant; reliquum eſt, vt à poſitu voluntario, & hominum formatura, natales ſuos ducant. Poſſent hæc copioſiùs & elegantiùs ab iis concludi: ſed nobis ſatis eſt, argumentorum capita indicaſſe, quibus Hermogenes & eius ſectatores ſententiam ſuam aliis ſuaſiſſent. Quoniam verò duæ hæ modò expoſitæ opiniones prorſus ſunt contrariæ, & vtraque magnis nixa patronis: propiùs inſpiciendum, quid ſit non modò huic, vel illi; ſed ipſi etiam veritati conſentaneum. Principiò itaque ſic aio, neutram ſententiam veram eſ-
Cratyli & Hermogenis ſententiæ refelluntur. ſe; cùm neque nomina à natura fiant, vt Cratylus opinatur; neque rurſus à pura puta voluntate, citra naturæ conſiderationem. Nam ſi illud verum eſſet, apud omnes nationes eadem rerum nomina inuenirentur, ſicut res eædem vbique ſunt, & eaſdem imagines effundunt. Si contrà alterum daretur, confeſtim è medio omnis etymologia tolleretur: quod quàm à recta ratione, & ab omnium auctorum conſenſu ſit alienum; omnium eorum conſtat teſtimoniis, qui rationes nominum diligenter inquirendas ar-
Vocabula à ratione naturam apte ſequente fiunt. bitrantur. Quid igitur exiſtimandum? Id ſanè, quod veriſſimum eſt, Vocabula non ab ipſa natura, ſed à ratione fieri, naturam conuenienter & aptè ſequente: qua in re tota Etymologia cõtinetur. Ammonius Hermias, diligens ille quidem Ariſtotelis commentator,

tator, sed sic tamen, vt vetus Academiæ studium non deponat, idem quod modò statui, prolixiùs paulo exponit, distinctione quadam in medium adducta, qua vtrumque & θέσει & φύσει vocabula significare, duobus modis intelligi posse, demonstrat. Et primum quidem, voces naturaliter significare, duplicem habet intelligentiam: vnam quidem, qua sic naturaliter significare dicuntur, quasi ab ipsa natura omnem significandi vim nacta essent; quod vt Heraclito & Cratylo placuisse videtur, ita cum veritate pugnat: alteram, vt naturaliter vocibus res notari dicantur, quia conuenienter naturæ ab ipso architecto sunt factæ. Simili bimembri diuisione, alterum, quod erat, Vocabula θέσει, siue positu significare, distinguendum: Vel enim ex positu & voluntate notationẽ habere dicuntur, quia de mera fabricantis voluntate, nulla habita naturæ ratione, significandi vim nanciscãtur; quod Hermogenes contendit, & modò falsitatis est conuictum, è consensu eorum, qui veras nominum rationes non è nudo placito hominum, sed à natura rei significatæ peruestigant: Vel vocabula sic ex arbitrio & impositione voluntaria significare intelliguntur, vt habeant ipsa quidem significationem ex voluntate eius qui ea fabricatus est: habeant tamen ex voluntate non vaga aut libera, quæ ex libidine sua quamuis vocem cuiuis rei notandæ temere ponat; sed ex ea voluntate, quæ rei naturam intuetur, & ad eam voces aptat. Vtriusque huius partitionis, tum in significatione ex natura, tum in significatione ex arbitrio & positu, priora membra falsa sunt: cùm vocabula neque pure naturaliter, neque purè ex arbitrio significandi vim habeant: at duo posteriora membra in vtraque distinctione vera sunt, neque vllo modo inter se pugnant. Significant enim nomina & naturaliter & ex voluntate: naturaliter, quia conuenienter naturæ; ex voluntate, quia ab homine posita sunt, sed sic posita, vt rei significatæ naturam sequantur. Nominum igitur rectitudo ex voluntate, non quauis, sed rectam rationem secuta, dependet; quæ naturam rei contemplata, vocem fingit ei quam potest maximè accommodatam. Hæc Socratis est sententia, quam scepticôs à Platone expositam, Hermias ipsi Hermæ quàm conuenientissimè ad veritatis normam concinna redegit distinctione, quam si Aristoteles adhibuisset, clariùs in hac controuersia fuisset versatus: sed qua fuit ambitione, maluit præceptoris sui aduersárius, quàm discipulus videri. Dixit enim imagines naturaliter res ipsas notare; & idcirco apud omnes gentes easdem esse: nomina verò ad placitum, siue ex pacto posita, esse symbola ipsarum imaginum siue simulacrorum, quibus res repræsentantur. Quod si τὸ κατὰ συνθήκην, siue ex conuentione & pactione significare declarasset: addidissetque, non quauis quorumuis pactione recta nomina fieri; sed ea dumtaxat, quæ naturali rationi est innixa: pleniorem dedisset nominis & verbi definitionem; in qua nunc hoc desideratur, quo omnis Etymologia & vocabulorum rectitudo definitur. Neque enim tota nominum origo, eo quòd κατὰ συνθήκην dixit, absoluitur; sed illud etiam adiumentum sibi requirit, vt hominum placitum siue conuentio naturam rei denotandæ quàm optimè sequatur: quod nisi ita esset, ridiculum se magnus hic magister præberet, dum de recta nominum formatura argumenta ducit. De corpore cælesti disputans, docet, motum perpetuum proprium cælorum esse, ex eorum auctoritate, qui cælum voce Græca Æthera vocarunt, quasi corpus semper currens diceretur; eaque de caussa Anaxagoram accusat perperam & contra significationis rationem igni hanc nomenclaturam dedisse, cùm is minimè feratur motione sempiterna. Quæ rogo hîc conclusionis firmitas, si nomina de solo hominum arbitrio fiant, nulla naturæ habita ratione? Eundem videas in Physica auscultatione veritatem venari ex vocum Græcarum consonantia, quæ sunt αὐτόματον & μάτην; eundem iterum in voce κενόν argutari, nec in priscis solùm vocabulis quærere veritatis argumenta, sed noua etiam nomina fabricari, non ex solo arbitrio, sed ex voluntate solidis rationibus fulta, vt in κατηγορία & ἐντελεχεία quiuis cognoscet. Nónne idem in Topicis suis hunc ratiocinandi modum ceteris adiecit, quo ex vocis formatura argumenta ducuntur; vt si quis de vocis eudæmon, qua felix significatur, fabrica colligat, suum cuique animum Dæmonem suum esse, eo quòd in Dæmone bono felicitas statuatur, quæ reuera non in alio est quàm in animo. Maluit ergo in nominis definitione præuaricari, quàm videri eadem cum Socrate & Platone sensisse; quò nimirum non tam Platonicus, quàm totus suus, videretur. Quid quòd hic tam ambitiosus in præceptorem cauillator clarè confessus est, auditum

Vocabula φύσει, siue naturaliter significare, duplicem habet intelligentiam.

Vocabula θέσει siue positu significare, dupliciter intelligitur.

Nomina significant & naturaliter & ex voluntate.

Nominũ rectitudo vnde dependeat.

Aristotelis sententia de nominum significatione refellitur.

ditum ad intelligentiam mentemque instruendam plus facere, quàm visum; quòd sit sensus, quo nomina rerum percipiuntur, & nomina symbola sint rerum significatarum. Quid potuit dici apertius? Num est adhuc cur dicamus nomina ad meram voluntatem res ipsas denotare? Teneamus itaque, nec Cratylum, nec Hermogenem ad veritatem adspirasse; sed voces partim naturaliter, id est, naturæ conuenienter & accommodatè; partim ex arbitrio, rectam rationem secuto, habere notationem; vt Socrates copiosè dedit intelligendum iis, inquam, qui epochen ipsius ad veritatis definitionem norunt referre. Hoc nunc statuto, prius Heracliticæ opinionis firmamenta conuellenda; deinde Hermogenis quoque rationes, qua parte vitium faciant, explorandæ. Vtrumque tamen breuiter, & quasi per syllabum, quem, qui volet, latiùs poterit explicare. Primum igitur, quod obiiciunt, qui naturæ omnem vocum tribuunt notationem; nomina voces esse, & voces omnes à natura proficisci, ideoque nomina quoque à natura procedere; id quidem non ineptè concludunt, si in eadem vocabulorum significatione, eademque forma, & in antecedente, & in consequente consistant. Nomina enim, ea ratione qua voces sunt, ab instrumentis naturalibus fiunt, totaque sunt naturæ adscribenda: sed hac nuda consideratione non sunt signa siue symbola, sed auditus tantùm obiecta, ad tertium qualitatis genus referenda. At si vocabulorum essentia expendatur, ad ea quæ significant collata, iam non ad qualitatem, sed ad ea quæ ad aliquid dicuntur, pertinebit: atque hoc obtutu, nomina, quidquid sunt, ex hominum voluntate acquisiuerunt. Neque verò vox in nominis definitione verum est genus, sed fundamentum dumtaxat relationis ex hominum arbitrio natæ. Quis nō videt vitiosam esse collectionem: scamnum est lignum, lignum est res naturalis, scamnum itaque naturale; nisi, vt Dialectici loquuntur, materiali sensu, id quod infertur, intelligatur. Hederam naturæ opus esse, nemo infitiatur; at ei à natura datum esse, vt vinum venale signet, omnes negabunt; esset tamen confitendum, si proba de nominum significatu fuisset conclusio. Est quidem nomen res naturalis, quatenus vox est: sed quatenus nota est, ad artificium eius, qui vt significaret, voluit, totum spectat. Ad illud autem quod prius de Ægyptiorum monumentis est allatum, non est hîc prolixè disputandum: cùm Indoscythica nostra docuerint, non historiam hanc, sed fabulam esse, qua sacerdotes monebantur, Ægyptiorum ritus ab illis acceptos fuisse, qui eo sermone vtebantur, in quo Bet panem notaret. Iam quod de auibus & brutis animantibus est adductum, nihil facit ad linguarum ortum: propterea quòd ea quæ de natura proficiscuntur, in omnibus quæ eiusdem naturæ sunt, eadem cernantur: quo fit, vt contrà sit colligendum, voces animalium signandi vim à natura habere, quia nimirum vbique gentium eædem sunt, & eiusdem rei indices; cuius contrarium in hominum linguis videmus euenire. Vanissimum porrò illud est quod ex Philostrato est adductum, cuius Apollonius nihil habet vel Apolline vel Musis dignum; adeò vt satis mirari nequeam, huius nomen à D. Hieronymo celebrari, atq. addi, vitam eius plenissimè à Philostrato perscriptam esse; quem tantùm abest vt plenissimum iudicem, vt nihil vmquam vanius, nihil inanius, nihil ab omni sapientia remotius me legisse credam: & legi tamen veras Luciani narrationes, & Milesias aurei asini fabellas. Bonus hic nugator sic lectoris opera abutitur, vt neminem quidquam cernere putet, præter eos qui draconis cor ederint. Huic scilicet, sine cibo, sine pharmaco, omnis augurij veritas debetur: hoc deuorato, auium voces intelliguntur, & è brutis animantibus cognoscitur, quid sapientibus sit agendum. Egregiam verò sapientiam, & Apollonio mendacissimo impostore dignam, quæ inde diuina promit secreta, vbi ne rationi quidem vllus locus inuenitur. Quid mirum, ab hoc auium garritus intelligi, qui etiam ab vlmo clara voce sapiens est appellatus. Quis enim vlmo loquenti non credat? fecit certè Philostratus, vt mirum videri non possit, quercus olim in Dodona locutas fuisse, cùm apud Gymnosophistas vlmi cum hominibus fabulētur. Reiecto igitur vanissimi nebulonis testimonio, quo nemo vmquam mortalium vel impudentius, vel ineptius est mentitus, id vnum respondeamus, naturalia quædam signa brutis inter se esse, atque ea nusquam non eadem: qualia & homini quoque quædam insunt, in quo risus, fletus, gemitus, naturalem habent significationem: sed sermonem ab arte, non à natura prodire; quoniam non vbique idem sit. Auguriorum autem omnis disciplina, qua quidem parte liberas hominis actiones tangit, vt merum est inanium cerebro-

Signa quædā naturalia brutis inter se sunt.

Auguriorū disciplina.

cerebrorum delirium; ita à Mosollano Iudæo, apud Hecatæum, & reapse, & ratione quàm optima, est elusa; dum alitem præpetem, quam diuinator itineris militaris indicẽ pronunciauerat, sagitta confixit; adiecta collectione, si lethalem itineris sui exitũ auis ea non præscierat, quinam prouidere posset, quid vtile foret cohorti. Iam ad carmina & incantamenta in quibus triarium eorum robur, qui naturalia nomina opinantur, consistere videtur; maximè, si superstitiosi homunculi, & amentes aniculæ, consulantur. Quàm tamen insana sit hæc persuasio, in Saxonicis breui rationum ambitu conclusi, & hic non prolixiùs puto repetendum. Nomina, vel vt voces, & ipsius auditus obiectum accipiuntur; qua via non aliam vim, quàm vt hoc, vel illo modo, aures feriant, possident: vel sic considerantur, vt sunt symbola rerum significatarum; qua quidem ratione nihil aliud sunt quàm pura signa, ex hominum voluntate, vt aptæ sint rerum notæ, adepta: quibus quæ vires ad quidquam efficiendum esse possunt? Arbitrij nostri est, res vel hoc, vel illo nomine insignire: sed non est item nostri arbitrij, vt ea quæ volumus in rebus fiant. Solius Dei est, naturæ, quam fecit, imperare: ceteroquin omnia à naturalibus caussis, non è voluntate cuiuspiam pendent; tantùm abest, vt vel cogitatione nostra, vel symbolorum arbitratu nostro positorum denotatione quidquam efficere queamus. Sed dicet quis, constantem & perpetuam omnium sæculorum confessionem, & gentium ferè omnium quarum notitia ad nos peruenit, experimenta palàm contraria videri: quandoquidem frequenter stupenda quædam miracula certis verborum susurris euenire cernantur. Quid quòd vniuersus poëtarum chorus, ipsam naturam, & cælorum vices, carminibus impediri posse cantat? quorum sigillatim testimonia proferre, eo esset odiosius, quòd nemini non in animo memoriaque versentur. Quid ergo his facias, quid medicis respondeas, deploratos morbos verborum vi curantibus; quid aliis omnibus, obstinatè credentibus, maximas verborum esse vires? Vna spongia omnium horum incantamenta, siue potius nugamenta, deleri possunt. Si, vt verum est, dicantur verba nullam habere potestatem; sed si quid effici videatur, id totum dæmonum imposturis acceptum ferri oportere, qui hac via miseras & deuias hominum mentes in veterem idolomaniam pertrahere moliuntur. Hoc autem quò faciliùs faciant, sintque stulta mortalium corda ad credendum procliuiora; ea vanitatis huius magistris verba suggerunt, quæ partim ignotæ sunt, vel nullius significationis; partim è sacrosanctis voluminibus suppilantur. Illa enim, quia non intelliguntur, maiorem mouent sui admirationem, vel potius stuporem: hæc verò, quia diuina sunt, non solùm efficacia putantur, sed hoc etiam mali secum ducunt, vt indocti homines stolidam & impiam superstitionem in piis operibus ponant. Nam quemadmodum apud sapientes homines, Catoniana illa incantatio à nemine intelligenda, ridicula est, quia inanibus sonis constat; nec pluris ea fiunt quæ apud medicos à significatione sua ad aliud accommodatur, in quibus est, φεύγετε κανταρίδες, λύκος ἄγριος ἄμμι διώκει, & similia: ita nihil magis nefarium & scelestum quàm diuina nomina & preces soli Deo cùm omni reuerentia fundendas non solùm anili superstitione profanare, sed cacodæmonum etiam seruitiis aduocandis adhibere. Vidi ego in Italia Psalterium Dauidicum Græcis litteris in Magna Græcia scriptum, quod ad singulas odas minio annotatum habebat, quibus rebus profanis, quibusque scelestis vel cogitatis vel operibus conuenirent: in quo, inter cetera, Psalmum conspexi vnum eò destinari, vt vngulas equinas, perditis ferreis soleis, à læsione conseruaret: alterum, quo masculam sponsi vim in thalamo iacentis prorsus eneruaret; alios item aliis non dissimilibus rebus applicari. Num quidquam hoc sacrorum carminum abusu magis fanaticum? Num quidquam magis impium? Num quidquam plus habet idolomaniæ? Quid hoc aliud est, quàm preces diuinas, vel sanctissimorum hominum, vel ipsius etiam Christi verbis conceptas, abominanda impietate, Dæmonibus & impuris spiritibus, pessimarum cogitationum & ducibus & administris, offerre? Eiusdem sceleris est, quod cùm in ceteris Dei nominibus, tum in eo quod de litterarum apud Hebræos numero, tetragrammaton vocatur, pseudomagi moliuntur: quo dementes homines, & ab omni rectæ rationis arce depulsi, non mirabilia modò alia se facere, sed ipsos etiam Cacodæmones vi pertrahere ad quiduis perficiendum posse, stolidissimè opinantur. Quid? an non liber Nizahon impudentissimè mentitur, Christum omnia miracula per

Carmina & incantamenta.

Nomina dupliciter accipiuntur.

Tetragrammaton Dei nomen.

hoc no-

hoc nomen edidiſſe? Aben item Ezra aſſerit, Moſen in Ægypto vi nominis huius omnia illa opera miranda, quæ ſacris ſuis ſcriptis prodidit, patraſſe. Hinc incantatorum omnis apparatus, & ſtola linea, & ſceptrum, & gladius, & diadema, & cetera fere omnia, quatuor huius nominis litteris inſcribuntur: quaſi vel figuræ, vel ipſum etiam vocabulum pronuntiatum, quicquam efficere poſſit. Scimus, in nomine Chriſti ab Apoſtolis dæmonia eiecta: ſed ea vis non inerat verbis, ſed diuinæ potentiæ, quam firma fide credentibus concedebat: quo ſignificatu legimus, In nomine Ieſu flectitur omne genu, cæleſtium, terreſtrium & infernorum: id eſt, omnia maieſtati eius qui hoc nomine ſignatur, ſunt ſubiecta. Eſt quiſquam tam amens, vt credat, his verbis, Surge & ambula, vires tantas fuiſſe, vt claudus ſtatim, citra omne ſcipionis adminiculum exiliret? Experiatur quiſquam an eiſdem idem præſtare poſſit; cognoſcet, ni fallor, fidei munus, non verborum, fuiſſe. Nomina nihil aliud, quàm ſymbola ſunt rerum earum, quibus ſignandis ſunt applicata: quibus non alia vis eſt, quàm commonefaciendi. Sit quiſquam vel ſtultiſſimus, tam ſtultum tamen neminem eſſe puto, vt hederæ vim ineſſe credat vini eius, cuius ſignum eſt, efficiendi. Quod ſi vinum, cuius notam gerit, non efficiat; quanto minus aliud quippiam hedera, quatenus ſignum eſt, producet; cùm ſignum ad ſolum ſignatum referatur, tamquam ad eſſentiæ ſuæ, quæ in ſola collatione conſiſtit, terminum. Non plus ergo virium in nomine tetragrammato, quod adſcriptis punctis Iehoua plerique efferunt, reperietur; quàm in quouis Dei nomine; niſi quòd vox Iehoua, ſi Hebraicá eſſe à prima origine concedamus, quod quibuſdam fortaſſe non placebit, eſſentiam notet, quam aliæ voces non perinde exprimunt. Nullum enim proprium Dei nomen eſt, ſicut nulla infinitatis eius determinata intelligentia; ſed ab iis quæ fieri à Deo intelligimus, nomina ponuntur. Cùm igitur captus humanus illud ſummum in Deo cernat, quo ab ipſo omnium rerum eſſe producitur: fit, vt Iehouæ nomen, quod ab eſſentia, vt recentioribus quibuſdam placet, deriuatur, præſtantiſſimum omnium iudicetur. Quoniam autem ſignum dumtaxat eſt; non magis eſſe cuiquam dabit, quàm ſuſpenſa hedera vinum producit: nec magis propriè Deo congruit, quàm vel Græcorum ὄν, vel ens Latinorum; quam vocem Seruio Flauio Philoſophorum ſcholæ acceptam ferre debent. Siue igitur ὄν, ſiue Ens, ſiue Iehoua dicam, ad illud notandum, quod vt omne eſſe ſuperat, ita omnem eſſentiam rebus adflat; idem omnino ſignauero, non aliud videlicet, quàm me de infinita Dei potentia ſic loqui, vt ab ea omnia creata procedunt, & eſſentiam ſuam nanciſcuntur. In iis quæ Mercurio Triſmegiſto, licet titulo falſiſſimo, tribuuntur, illud in primis notatu eſt digniſſimum, quòd Deus dicatur anonymus, id eſt, omni nomine carens, eo quòd ſolus ſit & vnus. Neque enim opus eſt proprio nomine, vt Lactantius addit, niſi cùm diſcrimen exigit multitudo, vt vnamquamque ſua nota & appellatione deſignes, tametſi hæc ratio mihi non ſatis faciat. Latiùs Clemens Alexandrinus quinto Stromatôn libro, è variis cùm Philoſophorum veterumque Poëtarum ſcriptis, tum è ſacris libris docet, nullum omnino Deo nomen propriè dari poſſe, tantum abeſt, vt nomen Iehouæ proprium eius dicere oporteat. Sciendum, inquit D. Auguſtinus, Deum nullis verbis propriè exprimi, nulla poſſe cogitatione comprehendi. Hinc crediderunt plerique, ſuperſtitionum quàm veritatis ſtudioſiores, mirificum hoc verbum non ab Adamo, ſed ab ipſo Deo factum eſſe; Eſaiæ ſe auctoritate munientes, dum dicit, Tu es Iehoua pater noſter, redemptor noſter, ab æterno nomen tuum. Hinc concludunt, nomen hoc ante hominem creatum Deo fuiſſe: quibus ex diametro Iuſtinus Martyr aduerſatur, qui aperte affirmat, Deo minimè viſum fuiſſe, vt ſibi ipſe nomen daret. Neſciunt arguti iſti ſophiſtæ, nomen Dei ab æterno eſſe, ſic dici, vt ſignificetur potentia eius æterna, vti modò in nomine Ieſu eſt annotatum. Iam Dei nomine filius Dei intelligitur, vt idum Lyricen noſter canit: Benedictio Domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine Domini. Hyſchius hunc verſiculum ſic interpretatur, vt nomen Domini filium Dei eſſe dicat; eo quòd quemadmodum nomen (ipſius verbis vtor) manifeſtat vnumquemque qui non videtur; ſic & Chriſtus apparens cognoſci fecit Patrem in ſemetipſo, quamuis inuiſibilem. Atqui non hac tantùm cauſſa, quam Presbyter Hieroſolymitanus adducit, Dei filius patrem ſuum manifeſtum nobis reddidit, ſed & illa, quòd cælos & totam rerum vniuerſitatem ex abditis patris abyſſis eduxerit. Samuelis vaticinium

Ieſu Chriſti nomen.

Iehoua Dei nomen.

ὄν. Ens.

Deus anonymus dicitur.

Nomine Dei, filius Dei intelligitur.

cinium apertiſſimè declarat, Chriſtum eſſe nomen patris; quod ſic Latinè redditur: Nam non deſeret Dominus populum ſuum propter Nomen ſuum magnum, quoniam placuit Dominò vt vos ſibi faciat in populum. Hîc cernimus; Deum Iudæis, quamuis immanibus ſceleribus ſeſe conſpurcarent, ideo peperciſſe, vt ex eis nomen ſuum, id eſt, Chriſtus, naſceretur. Genua igitur non voci, quæ merum eſt hominis opus, ſed Ieſu Chriſto; qui ſimul homo eſt & Deus, flectuntur, & huius poteſtate dæmonia eiiciuntur; minimè verò verborum aut voculæ alicuius viribus. Sed video magnò contrà ſentientium applauſu mihi opponi illud quod ab ipſo Deo Moſi dictum eſt, Ego Dominus, qui apparui Abrahæ, & Iſaac, & Iacob, in Deo omnipotente, & nomen meum Iehoua non indicaui eis. Ex hoc enim firma concluſione colligi videtur; nomen Iehoua non eſſe Abrahæ indicatum, eóque non ab homine vllo, ſed ab ipſo Deo conſtructum; cùm alioquin Abraham, Iſaac, & Iacob illud noſſe potuiſſent non aliter ac cetera à maioribus accepta. Verùm his idem reſponderi poteſt quod modò dicebam, nomen Iehouæ hîc pro immenſa Dei accipi poteſtate, vt hæc ſit verborum intelligentia: Quamuis ego, vti Deus omnipotens, apparuerim Abrahæ, Iſaac, & Iacob; tantam tamen eis poteſtatem minimè reuelaui, quantam nunc in Ægypto & toto itinere verſus promiſſionis terram ſum oſtenſurus. Vocat ergo Deus nomen ſuum Iehoua opera ſua ſibi ſoli poſſibilia, quibus ſe non aliter Deum eſſe demonſtrat, quàm quiuis homo nomine ſuo ſeſe ſignificat eum eſſe, qui ſic vocatur. Perſpicuum igitur, quòd neque Abrahæ, neque cuiquam priorum patriarcharum Deus tantum operum mirandorum, & quæ ſolius Dei propria eſſent, oſtenderit; quantum ipſi Moſi, tum in Ægypto, tum in mari Erythræo, tum in deſerto. Opera itaque ſoli Deo conuenientia, quæque ab alio, quàm à Deo, fieri nequeunt, dicentur Dei nomen eſſe; quoniam per ea Deus ſic declaratur, vti homo quiuis per ſuum nomen. Et hæc eſt veriſſima huius loci interpretatio, tametſi haud ignorem, aliter hunc ſcrupulum eximi poſſe, ſi vocem Iehoua de Hebraica lingua interpretemur: Sic enim dicere poſſumus, Deum Abrahæ, Iſaac, & Iacob eam poteſtatem, cuius effectus nomine Iehouæ deſignatur, nequaquam miraculis & oſtentis reuelaſſe, perinde atque Moyſi erat reuelaturus. Cùm enim alia aliis nominibus à Deo effluere notentur; tum nullo alio nomine apud Hebræos ſignificatur omnium rerum eſſentia ab ipſo & fluxiſſe & dependere. Monſtraturum igitur ſe pollicetur, nomen Iehouæ meritò Deo attributum eſſe; quod præſtitit, dum de nouo res crearet, atque eas, quas creaſſet, rurſus ſubitò è medio tolleret: quod luculentum erat & neceſſarium argumentum, ab ipſo ſolo, & non ab alio, omne eſſe rebus aduenire; atque idcirco ab hoc effectu omnium excellentiſſimo, meritò nomen apud mortales habuiſſe. Quamobrem Iehouæ nomen ea ratione dici poteſt prioribus reuelatum non fuiſſe, quia ipſius etymon iis nec fuerit à Deo expreſſum, nec tam ſtupendis miraculis confirmatum. Quando verò rectam nominis Iehouæ rationem Moſi aperuit? tum haud dubiè cùm diceret, Ego ſum qui ſum, quod Hebræis dicitur אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה: quo loco futurum ponitur pro præſenti, & id quidem ex recepta conſuetudine, cùm præſenti tempore verba apud Hebræos careant. Bene igitur Latini verterunt, Ego ſum qui ſum; & Græci, ἐγώ εἰμὶ ὁ ὤν. cùm verò Deus repetit, Qui eſt, miſit me; vel Græcè, ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με: Hebræa littera habet, אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי quod ad verbum ſonat, Ero, ſiue, ſum, miſit me; quo loco rurſus Futurum poſitum eſt pro præſenti, & verbum pro participio, vt indicetur purus actus eſſendi (ſic modò Grammaticorum pace loqui liceat) Deo conuenire ea ratione, qua eſſendi actum omnibus largitur, ipſe interim infinitis ſpatiis omnem eſſendi actum excedens. Huc reſpexit Chriſtus, cùm apud diuum Ioannem dicit, Priuſquam Abraham fieret, ego ſum; apertè indicans, ipſum ſe illum Deum eſſe, qui Moſi dixerat, Ego ſum qui ſum. Iuſtinus Martyr Platonem putat in Ægypto hoc ipſum didiciſſe, Moſi quidem nomen Dei proprium nullum apertum fuiſſe; ſed ipſum dumtaxat ὤν, ſiue ens loco nominis fuiſſe reuelatum, atque idcirco τὸ ὤν in Timæo ab ipſo celebrari. Sciuiſſe enim eum, eorum monitu qui Moſis libros in Ægypto intelligebant, vnum ſolum Deum eſſe, atque ei ſoli nullum nomen poſſe excogitari; ceteros verò qui apud Athenienſes pro Diis colebantur, non eſſe, ſed gigni dumtaxat, id eſt, eſſe res creatas: quod vt obſcurè indicauit, ita non auſus eſt clarè profiteri, metuens ne ad præceptoris ſui cicutam cogeretur. Duabus igitur rationibus nomen

Iehouā pro immenſa Dei poteſtate accipitur.

Ego ſum qui ſum.

Qui eſt, miſit me.

men Iehouæ Moſi potiſſimùm eſt reuelatum; & quia ipſi Deus indicarit, ab eſſentia ſe nominandum eſſe; & quia oſtenderit, ſe ſolum eſſe, à quo omne eſſe penderet. Dicitur

Iehoua quare dicatur Dei nomen. ergo Iehoua Dei nomen, eo quòd à Deo omnis eſſentia fluat, vti Moſi plurimis oſtentis eſt demonſtratum: quid tamen Deus eſſet, non eſt adiectum; propterea quòd quid Deus ſit, nulla mente queat comprehendi, nedum vel ſimplici voce, vel pluribus, efferri; vti non à noſtris modò, ſed à Platone etiam, & eius interprete Proclo, frequenter admonemur. Quamobrem bene dixit, Sum miſit me, non adiiciens quid eſſet; at ſatis oſtendens quidquid vſquam vel in cælis, vel in terris eſſet, id eſſe ſuum ab ipſo, non ab alio, accepiſſe: אֶהְיֶה enim & Iehoua ab eadem radice deriuatur; illud vt verbi futurum, hoc verò vt nomen ab eodem verbo communi formula deductum. הָיָה namq. ſiue הָוָה

Iſraël. facit יְהוָה, adiecto Iod in principio, tam vulgato deriuationis indice, vt in ipſo Iſraël etiam, à quo toti genti nomen, inueniatur; quo Deus Iacob vocauit, quia præualuiſſet; à Sara, nimirũ verbo quo præualere & dominari notatur. Eſt itaq. Iod ex deriuationis formula adiectum, minimè verò è verbi primogenij natura; quamquam haud ignoro à diuo Eucherio ſic nomen Iſraël exponi; vt, Vir videns Deum, Latinè dicatur. At hanc interpretationem, non expreſſo auctoris nomine, D. Hieronymus vt duram reiecit, addens ſe magis ſcripturæ, & angeli, vel Dei, quàm cuiuſuis eloquentiæ ſæcularis, tametſi eius vmbra opprimatur, auctoritate duci: quam eius ſententiam mihi quoque ſumere poſſum contra eos qui de nomine Iehoua admiranda, aut potius delira ſomnia, ſcriptis prodiderunt; in quibus Capnion Iſraëlis nomen non malè meretur, eo quòd ceteris in hoc genere longè anteuerterit. A verbo itaque שָׂרָה Iſraël deriuatur, quem D. Hieronymus vel principem Dei, vel αὐθέντον θεοῦ vocat; nos eum, qui Deo præualuit, ma-

Iacob. lumus interpretari. Eodem modo Iacob eiuſdem viri prius nomen, Supplantator dicetur, à verbo עָקַב, quod eſt Supplantare, cui Iod præfixum יַעֲקֹב format. Nec alia forma

Iſaac. צָחַק, quod eſt Ridere, adiecto Iod, facit Iſac à riſu nominatum. Quid ergo miri ſi ab הָוָה fiat יְהוָה, quo is ſignificetur qui non aliud nomen ſibi dari voluit, quàm quo ipſum eſſe deſignaretur; hoc ipſo vſitatum Dei apud Hebræos nomen ad veram originem reducens. Huic ergo potius credamus, quàm iis qui tota ſomniorum plauſtra in hoc nomine commenti, latiſſimos vaniſſimæ ſuperſtitionis campos pſeudomagis & eorũ ſimiis aperuerunt. An verò quatuor dumtaxat ſit litterarum, necdum definio; eorum veritus auctoritatem qui in hoc nomine quaternarium non ſolùm conſtituerunt, ſed ferè adorarunt; hoc interim æquis iudicibus æſtimandũ relinquens, an vocales queant à litterarum claſſe ſummoueri: quod niſi ſtatuatur, non quatuor tantùm elementis, ſed ſex conſtabit. Certè vt fiat ἀνεκφώνητον ſiue ineffabile, τὰ φωνήεντα, id eſt, vocales, adimendæ: quas vbi ademeris, id protinus effeceris, vt non modò nihil ſignificet, ſed vt ne nomen quidem dici queat; cùm citra vocales nulla vox articulata formari enunciariq; poſſit: conſonantes enim per ſe, Hebræorum etiam teſtificatione, immobiles ſunt, id

Vocales è litterarũ claſſe non ſunt excludendæ. eſt, pronunciari minimè poſſunt. Quamobrem ſi Iehoua vocales non habet, nomen eſſe deſinit; & tantùm abeſt, vt vocales è litterarum numero excludi debeant, vt eum etiam habeant inter omnia elementa principatum, vt ab ipſis Hebræorum magiſtris matres locutionis vocentur. Neque porrò illa valet excuſatio, vocales idcirco litteras non cenſeri, quia non ſcribãtur; cùm eadẽ ratiocinatione Cantabrorũ ſiue Biſcainorum lingua non modò non habere vocales, ſed ne vllas quidem litteras diceretur, propterea quòd à nemine hactenus, quod ſciam, ſit exarata. Ineptè & perperam Ariſtoteles & Nomen, & Verbum, & Orationem, & huius omnia genera definiuiſſet, ſi natura eorum citra ſcriptionem conſtare non poſſet. Lingua Hebræa & quæuis alia litteras ſuas habuit antequam ſcriberetur; & ſcriptura pòſt acceſſit, adeò non neceſſaria, vt Thamo viſa ſit non tantùm ſuperuacanea, ſed memoriæ etiam, ad quam iuuandam Thot eam inuenerat, noxia & exitioſa. Atque hæc quidem de nomine Tetragrammato ſat ſit in medium attuliſſe; iudicij poteſtate iis relicta, qui nullis anticipatis opinionibus à recta ſententia ſe patientur abduci. Interea tamen nobis liceat vocales etiam inter litteras numerare, & in Iehoua plures quàm quatuor litteras ſtatuere, nulla habita ſcriptionis ratione, quæ tota ipſi locutioni externa eſt, nihil prorſus faciens ad eius naturam; quam tamen qui pluris faciet quàm ipſam locutionem, ei liberum eſto, Iehoua Tetragrammaton dicere, quia quatuor dumtaxat litteris apud Hebræos notetur: ſed idem ſciat,

mono-

monogrammaton & digrammaton hoc ipſum nomen ſæpius inueniri: & apud Romanos celeres notarios non effeciſſe, vt vel verba, vel nomina ob id pauciores litteras habere dicerentur, quia paucioribus ab iis notabantur: alioquin Reſpublica nomen duarum fuiſſet litterarũ, & Marcus vnius litteræ, & ita in ceteris, ſimili notatione decurtatis, exiſtimandum fuiſſet. Quid refert nominum Hebræorum quibus notis deſignentur: nũquid ob id vocales non habebũt, quia vocales cogitari quàm ſcribi Grãmatici maluerunt? Aliis hæc ſcholis canantur: Academicis, ſat ſcio, & Peripateticis minimè veritati conſonare videbuntur. Vide, obſecro, qua vanitate de quaternario in hoc nomine, de quo agitur, fuerit diſputatum: qui quamuis admitteretur, non tamen quidquam virium ad rei cuiuſpiam effectionẽ poſſideret, quia nulla efficiendi vis numeris ſit tributa: qua de re alibi latiùs & copioſiùs, ſi duodecim Cimmeriorum numeros mihi Deus permittat explicare. Ceterùm Moſes Ægyptius, nemini Rabbinorum ſecundus, in Talmudicis quæſtionibus explicandis huic etymologiæ minimè conſenſiſſet, eo quòd videatur nomen tetragrammaton facere peregrinum, ex alia nimirum lingua ad Hebræos tranſlatum. Poſt alia enim quibus hoc nomẽ ab omnibus rebus creatis remouet, Fortaſſis, inquit, ſignificat ſecundum idioma, de quo habetur parum apud nos: quo ſuo dicto confirmare mihi videtur, paruas admodum reliquias primi ſermonis apud Hebræos reperiri, & ex illo nomen tetragrammaton remanſiſſe, quod Moſes antiquus in Ægypto de occultiore ſacerdotũ diſciplina didicit, in qua maximos fecerat progreſſus, quod non ſolùm ipſe de ſe fatetur, ſed claris etiam aliquot vocum exemplis demonſtrat, in quibus fruſtra ſe Rabbini fatigant, vtpote eius ſermonis è quo ſumta ſunt, imperiti. Tantum autem abeſt vt Rabbi Moſes Ægyptius tetragrammaton nomen ab eſſentia dictum putet, vt magnum diſcrimen inter אֶהְיֶה & יהוה agnoſcat; hoc quidem ſeparatum faciens ab omni re creata, illud verò participatum ea ratione qua res à Deo eſſe ſuum accipiunt: vbi clarè videas, eum minimè putaſſe nomen tetragrammaton à verbo ſubſtantiuo deriuari: & haud ſcio an quiſquam omnino Rabbinorum ab hoc diſſenſerit, cùm nemo eorum nomen Iehoua ſic interpretetur. Nunc fortè plus ſatis de tetragrammato Hebræorum; in quo ſi non plus ſit efficacitatis, quàm in Græcorum aut Latinorum vocibus quibus idem ſignificatur; quid pſeudomagis reliquum eſt, quo naturalia eſſe nomina defendant? Si in hoc in quo totius ſcientiæ ſuæ columen conſtituerunt, nihil ſit virium; quid de ceteris vocabulis, vel notæ vel ignotæ ſignificationis, iudicandum? Si quid credula ſuperſtitio ad vocum ſuſurros videat euenire, id totum dæmoniacis pactis, & impiis vel odorum, vel herbarum, vel ſanguinis, vel oſſium, vel diuinorum nominum ſacrificiis, vel aliis peruerſis ritibus acceptum ferendum, quibus fraudulenti ſpiritus ſe vel allici, vel cogi fingunt, quo miſeros mortales dementent, & à cæleſti patria exules reddant. Quo verò naturalis hæc diſciplina videatur, non herbas tantùm, & hominum vel aliorum animalium partes ad incantamenta adhibent; ſed ipſum etiam cælum ad auxilium vocant. Partiuntur id in duodecim regiones, & ſingulis regionibus imperatores ſuos aſſignant, iiſque nomina comminiſcuntur, quibus certis temporum momentis, & aſtrorum irradiationibus inuocati aduolent ad ea quæ inſanus incantator velit, perpetranda. Huius impietatis (neque enim artis nomen fœda profeſſio meretur) patrum memoria, Abbas Tritemius, vir ceteroqui ſacrarum litterarum bene doctus, magiſtrũ ſe præbuit, cuius fanaticum opus Stenographiam nomine, licet ipſe viderim, & percurrerim; de eo tamen malim Caroli Bouilli, quàm meum iudicium audiri, qui in epiſtola quadam ad Germanum Ganaium Regis Francorum conſiliarium ſcripta, impium eſſe dicit, & vltricibus flamis exurẽdum, quòd nihil præter ſcelera cõtineatur. Non eſt igitur cur admirari debeamus, cacodæmones ſimulare ſe pſeudomagorum verbis cogi, cùm nihil lubentiùs faciant, quàm vt ſe præbeant turpiſſimis hominum vitiis vel impulſores vel adminiſtros: qua in re tam callidè verſantur, vt ſi quis incantandi formula exciderit, mox ei aut ingentem terrorem, aut vitæ periculũ, aut mortem etiam ipſam inferant; quaſi vel læſæ maieſtatis ſuæ, vel ſeruitij coacti vindictam: cùm nihil tamen minus quàm lædantur, aut cogantur inuiti. Iam quo magis etiam malè credulos & malè feriatos homunciones fallant, ſimulant ſe ſanctiſſimarum rerum nominibus maximè perpelli: & interdum quo fraus melius procedat, vera quædam produnt, & nonnumquam ea faciunt, velut quadam verborum vi coacti, quæ in

Pſeudomagi.

Abbatis Tritemij Stenographia.

Cacodæmones ſimulant ſe pſeudomagorum verbis cogi.

ſpeciem bona piaque videntur; non illa quidem veritatis pietatíſque ſtudio, quod nullum ipſis eſt; ſed vt commodiorem aptioremque impoſturæ ſuæ laruam prætexant. Quicquid enim à pſeudomagis verborum efficacitate fieri videtur, id totum immundis ſpiritibus, & pactis cum illis, vel palàm, vel occultè initis, & firmæ fidei à dementibus hominibus ipſorum fallaciis tributæ, eſt imputandum; per cuius impietatis immenſa latifundia cui libebit expatiari, habet innumeros, quos duces ſequatur; qui quàm immani ſcelere tum ſe obligent, tum religionem defœdent, Theologis relinquo ponderandum. Nobis in hoc pelago hæc ſacra anchora figatur; verbis, vt voces ſunt naturæ inſtrumentis articulatim expreſſæ, non aliam vim eſſe, quàm aures vel hoc vel illo modo feriendi: at qua ratione ſignificant, non aliam quàm Symbolorum ſiue ſignorum eſſe facultatem. Rabbi Moſes modò à nobis ad partes vocatus, quo loco de tetragrammato & nomine duodecim & quadraginta duarum litterarum agit, idolomaniam abominandam eſſe dicit, ſi quis vim antiquam litteris ineſſe credat, ad miracula vel res quaſuis perpetrandas. Quod ſi Iudæus tantæ fuit ſapientiæ, vt non ſolùm ita ſentiret, ſed apud omnes etiam ſcriptis ſuis teſtatum relinqueret; quid nobis Chriſtianis cogitandum de illorum impietate, qui certis verbis vel è collo ſuſpenſis, vel alia quauis ratione vſurpatis portentoſas vires ineſſe ſibi perſuadent? Ridiculi ſunt, qui Pythagoram opinantur tam ſtolidum fuiſſe, vt in propriis hominum nominibus eas vires eſſe crederet, quibus vel bona vel mala fortuna conciliari poſſet; niſi fortaſſe cum vulgo ſcriptorum ſentiant, qui Pythagoram non ſapientiæ, ſed Dæmoniacæ ſuperſtitionis, ſiue Magiæ, populari ſermone nominatæ, ſtuduiſſe commemorarunt. Longè equidem aliter de præſtantiſſimo viro ſentio, non illum quidem ob id mali ominis nomenclaturas commutari voluiſſe, quaſi ipſarũ vi infortunium accerſeretur; ſed quo bonorum nominũ monitu homines ad honeſta ſtudia incitarentur. Optimè enim filiis conſulunt, qui nomina iis ponunt, quibus auditis, perpetuò moneantur pulcherrimarum actionum, quibus & vitæ decorum continetur, & ſumma felicitas comparatur. Sic Ariſtoteles nomine ſuo monebatur, tum nihil vt faceret quod non ad optimum finem conduceret; tum vt quæcumque moliretur, ea & optimè perficeret, & ad ſummum bonorum referret. Pythagoras item non malè ſic vocabatur, eo quòd non ſatis ſapientiæ præceptori ſit, quàm optimè de rebus ſentire & concionari; ſed vlterius etiam requiratur, vt quod docet, populo hominúmue conuenticulis perſuadere poſſit. Credo ſanè Socratem non rarò nomine ſuo permotum fuiſſe, vt & in primis ſe ſaluum ſeruaret omni ex parte, & ad hoc ſemper niteretur, vt alios quoque quibuſcum viuebat, ſoſpitaret, non illa quidem ſalute quam plebeij diuitiis & firma corporis valetudine metiuntur; ſed vera & ſolida, quæ in pura animorum integritate conſiſtit. Non dubito, quin Plutarchus quoties nomen ſuum audiebat, cogitarit hoc ſibi in omni vita ſedulò laborandum, quo in veris diuitiis, quæ ſolæ in poteſtate noſtra perpetuò manent, principatum teneret: qua in re quantum præſtiterit, diuinus operum eius theſaurus omnibus ſolidarum opum amantibus oſtendit. Cui Ioannis nomen à parentibus inditum eſt, is ab omnibus, à quibus nomine ſuo vocatur, commonetur, gratiam Dei ad omnia eſſe inuocandam; & quicquid in vita accidit, ſiue aduerſum, ſiue proſperum; videatur id ad gratiam Dei, vbique ſaluti noſtræ conſulentem, eſſe referendum. Nec alia trutina aliæ nomenclaturæ expendendæ; in quarum monitu ſi quid eſt omnino vitium; non malè Pythagoræ viſum, vt bona nomina hominibus ponerentur, quorum frequentiſſima auditione ad recta vitæ officia vocarentur; in quo ſolo omnis eius ratio continetur, non verò in friuola Magorum naturalem vocibus vim tribuentium ſuperſtitione: quod vt maximè conſentaneum Pythagoricæ diſciplinæ, & priſcæ Cimmeriorum, à quibus omnis Græcia eruditionis ſuæ antiquitatem ſupremam accepit, obſeruationi in nominibus hominum propriis fabricandis: ita longè diuerſum ab illorum ſtolida opinione, qui ex numeris vaticinia, neſcio quæ, comminiſcuntur, quorum Terentianus Maurus ſententiam his verſiculis indicauit:

Verba quid præſtent.

Nomina propria hominibus qualia imponenda.

Ariſtotelis nomen.

Pythagoræ nomen.

Socratis nomen.

Plutarchi nomen.

Ioannis nomen.

Et nomina tradunt ita litteris peracta,
Hæc vt numeris pluribus, illa ſint minutis:
Quandoque ſubibunt dubiæ pericula pugnæ,
Maior numerus qua ſteterit, fauere palmam.

Præſagia

Præsagia leti minima patere summa.
Sic Patroclon olim Hectorea manu perisse,
Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli.

Egregiam verò Philosophiam, quæ de nominum numeris per litteras signatis futura conijcit: quasi diuinitùs non ex arbitrio nostro & nomina darentur, & litteræ ad numeros denotandos venirent. Quia scilicet ego prolem meam vel hoc, vel illo nomine vocaui, ex eo aut plures, aut pauciores annos consequetur. Sanè si res ita haberet, insaniret oportet, qui non quàm maximos numeros nominibus intexeret, quo carissimis suis pignoribus vitæ spatia quàm posset maximè prorogaret. Verùm si quis contenderet, diuino instinctu, non de liberò hominis arbitratu, nomina fieri, atque idcirco absurdum esse minimè, si quid portendere dicantur; ei non aliud hoc loco respondebo, quàm id omnium confessione, & quotidianis experimentis, falsum deprehendi; cùm plerique parentum nomina, pro eo atque visum fuerit, liberis indant: & præterea non eandem esse in omnibus linguis numeros notandi rationem, atque adeò apud Græcos notas quasdam interseri, quæ nullius elementi habent figuram, quod item apud Latinos est visitatum. Haud inscius sum, quibusdam viris, diuino afflatu, vel expresso numinis monitu, nomina tributa: sed id nec omnibus, nec multis contigisse quis ignorat? Iam si Cabalistas, quorum secreta ferè mysteria litterarum numeris intexta dicuntur, obiicias; eos equidem extra humanæ sapientiæ limites summouebo, quo veritatis opinionem, quam apud quosdam sunt consecuti, non ratione, sed fide & religione sua tueantur; quæ quanti fieri debeat, Theologi trutina sua expendant. Nobis propositum non est, vltra rationis humanæ metas extendere præsentem disputationem, intra quas non plures erunt, quàm ij qui falsùm Pythagoræ nomen vesaniæ suæ prætexunt. Diuinitatis arcana diuinis viris relinquo; & cum ipsis fateor, quædam nomina diuinitùs facta, vt alibi crebrò declaraui: quæ tamen quorsum spectent, non ferè ab aliis, quàm à Vatibus intelligitur; vel tum demum agnoscitur, cùm modò quæ notabantur, effecta sunt & peracta. Scio non defuisse, qui de hoc Vaticinij genere bestiam, cuius numerus sexies centum & sexaginta sex complectitur, eum designatum interpretarentur, cui nomen fuit in vernacula sua lingua, Martin Lauter; eo quòd adamussim his litteris numerus bestiæ denotetur, vt ei clarum erit, qui ad vanitatem hanc Pythagoricam diuinos hos Apocalypseos numeros ex litteris Latinorum supputabit: quod an ita faciendum sit, an non, ij examinent, quorum est, id genus oracula ad conuenientem religioni nostræ intelligentiam accommodare: Nos pede Philosophico nostra dimetimur. Porrò quod apud Platonem est, orationis veræ etiam partes veras esse, quamuis nihil faciat ad eorum opinionem qui nomina naturalia statuunt; sed dumtaxat velit, non citra rationem nomina rebus imponi; tamen quia nihil aliud est, quàm Sophistica cauillatio, reiiciendum. Neque enim quicquid de toto verè dicitur, idem quoque de partibus dicetur; nisi quis credat, quia binarius vnitati duplus est, ob id vnitatem quoque duplam esse: vel, quia affirmatio vera tribus consistat partibus; idcirco nomen, quod affirmationis pars est, tribus partibus constare. Veritas enim toti orationi perfectæ, absolutam sententiam, vel affirmando, vel negando continenti, dumtaxat est attributa: è quo minimè concludendum, eam partibus quoque conuenire, immo prorsus contrarium. At cùm dicimus, Verum, & Bonum, & Ens æquè latè patêre; longè alia est veri significatio, vt illud videlicet verum dicatur, de quo ipsum ens verè possit pronuntiari: eòque modò vox vera dicetur, quæ rem aliquam in rerum natura consistentem notat. Iam apud Platonem nomina ea vera dici videntur, quorum impositionis ratio inuenitur ei, cui nomen datur, conuenire: falsa, quæ non quadrat cum eo cui nomen applicatur. Sic Ægislaus nomen falsum esset, si cuipiam tribueretur, cui minimè conueniret, vt populum duceret: at verum fuit in Lacedæmoniorũ rege, qui omnibus imperatoriis laudibus fuit clarissimus, non in suo modò regno, sed in tota etiam Asia & Ægypto. Quamobrem veri notiones diligenter distinguendæ, ne ambiguus vocis vsus faciat imposturam. Quod verò ex Homero adducunt, alia rerum nomina apud Deos esse, alia apud homines; id quale sit, quidue sibi velit, paullo post suo loco declarabo: hîc contentus, id vnum monuisse, Diis sicut nec pulmo est, nec lingua, nec larynx, nec quicquam aliorum, quorum adminiculo voces eduntur; ita nec vllam tribuen-

Cabalistæ.
Martin Lauter.
Ægislaus.

dam esse locutionem. Quod autem Nigidius attulit, non reiicimus; quin potius lubenter fatemur, nomina sic posita rebus à priscis fuisse, vt earum naturæ quàm optimè conuenirent; litteris etiam aliis ad alias res notandas certa quadam ratione accommodatis: de quo artificij genere pòst latiùs. Hinc tamen minimè efficitur, vt nomina naturalia rerum simulacra dici oporteat; cùm ipsa illa vocum compositio, & tota litterarum diuersitas, ex humano arbitratu sit profecta: atque idcirco apud alios plures litteræ, apud alios pauciores inueniantur: nec apud omnes eodem modo eædem pronuncientur. Sunt litteræ aliæ quidem aliis rebus signandis aptiores, certa quadam rerum & vocum symphonia: quam tamen ipsi sibi homines finxerunt artificiosa quadam naturæ imitatione: è qua fit, vt nomina secundo illo modo, quem Ammonius annotauit, naturaliter significare dici queant, non queant tamen dici simpliciter ita significare, cùm minimè apud omnes gentes eædem sint earundem rerum appellationes. Atque hæc quidem satis sumto contra eos, qui naturalem vocabulorum notationem tuentur. Nunc contra Hermogenis argumenta, qui temerè, absque omni ratione, nomina fuisse rebus posita contendit, agendum esset; nisi eius opinionem paullo antè satis infirmassem; Aristoteli etiam placuisse docens, nomina à priscis non citra veram rationem ab ipsa rerum significatarum natura petitam natales accepisse. Nam si huic, qui maximè Hermogeni fauisse videtur, ab etymologia ducere argumenta visum fuit: quid de ceteris existimandum, qui propius ad Cratyli sententiam accessisse videntur? Nolim tamen negare, fieri posse, vt hominum quædam multitudo à veterum placitis recedens, sermonem sibi fingat, in quo temere vocabula rebus signandis applicentur, vel de nouo facta ex pura voluntate veræ rationis experte, vel ad aliam significationem à priore detorta. Quid enim vetat, quo minus inter quosdam conueniat, vt dum hominis nomen auditur, bestia intelligatur: vel noua etiam nomina rerum imaginibus indantur; quale sit, si qui velint, Sindapsus equum notare, vel Brulot camelum. Ad hoc genus eorum lingua referri potest, qui se Argonicè apud nos loqui dicunt: & illorum item hominum pessimo instituto viuentium sermo, qui furtis & imposturis victum sibi pagatim quærentes, Ægyptios se mentiuntur; quos Itali non malè omnino Cingalos appellant, propter vitam motoriam & vagabundam: Cingalum enim, siue Cinglum alij maritimam quandam auem, alij Iyngem siue torquillam, alij motacillam, in quibus Galenus est, nominarunt; omnes certè à frequenti motu nomen hoc mutuati. Crediderim itaque vagabundos mendicos sic etiam apud Veteres vocatos fuisse, atque inde vocem prius in Magna Græcia, deinde per totam Italiam iis attributam esse, qui nullas certas sedes haberent: & quemadmodum olim in prouerbio fuit, Cingalo pauperior, vt ex Menandro docet Sudas; ita nunc rectè dici posse, Cingalo furacior; propterea quòd hoc genus hominum furandi artem palam profiteatur, ingenti magistratuum, qui hos non statim vel remis vel glebis addicunt, ignominia. Hi igitur detestandi nebulones quo faciliùs machinamenta sua eos apud quos furta moliuntur, celarent; linguam sibi peculiarem confinxerunt, quam ego libenter concessero non plus habere rationis, quàm omnia ea quæ temerario ausu inter Christianos nimis stolide & supinè scelerum patientes designant. Verùm de hoc sermonum ficticiorum genere non magis hîc nobis quæstio est, quàm de occultis in scribendo notis, quibus hac ætate principum ferè secretiores litteræ pinguntur, longè profectò occultiùs, quàm olim vel permutatis elementis Cæsar, vel in Scytale sua Lacedæmonij fecerint. Nobis enim de vsitatis clararum gentium linguis disputandum, non de ignobilibus scurrarum commentis; in quibus Hermogeni & Hermogenianis lubenter locum suum concedemus, modò ne inde plus præiudicij adferatur ad rectum sermonis ortum, quàm ex huiusmodi hominum moribus ad vitam bonis legibus constituendam. Nec verò ex eo iuuantur, quòd apud Græcos quibusdam hominibus propria nomina immutata videamus: propterea quòd ea, quamuis singulorum hominum sint propria, quorum consideratio ad scientiam nominum fabricandorum non pertinet, cùm in ipsis rerum formis sit consistendum; tamen citra rationem non sint facta. Qui enim commutationis eiusmodi auctores fuerunt, ij non mera sua voluntate, sed ratione etiam ducti sunt; vt in Platone, Theophrasto, Porphyrio, & ceteris omnibus, quibus nomina permutata leguntur, cuiuis promptum est videre. Quocirca cùm ex his quæ modò allata sunt, profli-

Nomina sic posita rebus, vt earum naturæ quàm optimè conuenirent.

Hermogenis opinio de vocum significatione & nominum impositione.

Argonica lingua.

Ægyptij falsi, Cingali dicti.

Cingalus siue Cinglus.

Notæ occultæ in scribendo.

profligari queat & Cratyli & Hermogenis opinio, ea teneatur sententia, quam cùm Socrati & Platoni placuisse videmus, tum Aristoteles etiam, licet dissimulanter, est secutus; cui præceptoris sui omni philosophorum familia summouendi, quàm eius rectè commodeque interpretandi, maius semper videtur studium fuisse. Quamobrem hic omnium gentium consensus statuatur; in nominibus quibus hominum colloquia constant, rationes quasdam latere, quas primi eorum architecti è naturali quadam rerum & vocum inter se conuenientia educentes, omnem sermocinandi artem aptè concinneque rerum imaginibus fabricarunt: è quo tota etymologia dependet, quam doctissimus quisque in quauis lingua magni semper fecisse, prisca melioris notæ scriptorũ monumenta satis apertè testantur.

HERMATHENÆ
LIBER II.

His nunc iactis fundamentis, vlterius assurgamus ad eas rationes examinandas quas primi vocabulorum fabri sunt secuti. Aristoteles ipsis vocabulis primùm affectus animi, quos ipse pathemata nominat, significari tradit. Affectus autem, siue passiones, vti aliis placuit pathemata vocare, similitudines esse siue imagines ipsarum rerum; has autem licet vbique gentium easdem, non iisdem tamen nominibus, quæ earum Symbola vocat, notari. Optimè hæc quidem Peripateticorum magister; sed non ad aliud vtilia, quàm vt appareat, nomina non habere significandi vim à natura: quia vbique non eadem, quemadmodum imagines eædem, & res eædem, reperiantur. At hoc nihil ad Platonem, vt modò satis est ostensum, cui Cratylus sententiam suam minimè probauit: nec verò etiam quidquam facit ad interpretationem quam Socrates ex veris rationibus quæsiuit; sed ad illam dumtaxat interpretationem qua animi nostri sensa nominibus, & verbis, & oratione declaramus. Iam quod dicit, easdem rerum earundem vbique imagines esse: id quidem verum; sed nihil hoc ad fabricam vocum, cùm nominandi artifex non illas imagines, quæ primùm è sensibus existunt, consideret; sed eas quas ex istis æstimando elicit, quæ nequaquam eædem sunt apud omnes. Solem quidem omnes eundem intuentur, & eandem eius imaginem primo interiori sensui, quocumque tandem eum nomine voces, impressam habent: sed ex ea non eædem omnibus oriuntur cogitationes. Alius ex prima eius imagine animo impressa immensam eius considerat magnitudinem, certus è siderum quotidiano aspectu terrenæ magnitudinis non maiorem, quàm vnius puncti rationem haberi posse: alius pedaneum existimat, & aliàs minorem, aliàs maiorem: præterea alius magnitudinem, alius figuram, alius motionem, alius situm, alius actionem, alius aliud in eo contemplatur: atque ex hac considerationum diuersitate fieri potest, vt alius aliud nomen indat: quod idem in omnibus rebus, & omnibus nominibus, existimandum. Nec hoc solùm ita habet in primis vocum architectis; sed in iis etiam videmus euenire qui veras nominum rationes quærunt. Anaxagoras eum qui Ætheris nomen primus excogitauit, ad vrendi vim respexisse putat, atque ex eo hoc nomen igni propriè conuenire: Aristoteles ad perpetuum cursum, & inde Cælum ea primùm notatum fuisse. Hinc iam liquet, Cælum apud Græcos ab alio aliud nomen accipere potuisse; pro diuersitate non imaginis primæ animo impressæ, sed eius quæ inde est deducta. Quod enim alius vocat æthera, id alius Ouranum nominat, ad aliud videlicet simulacrum hac voce, ad aliud illa accommodata: quod ne ipse Aristoteles quidem infitietur, nisi velit sibi ipsi repugnare. Deinde eidem rei diuersa nomina ab eodem dari possunt, pro diuersitate eorum quæ in eadem re considerantur: vt apud Græcos eosdem ἄνθρωπος, βροτὸς, μέροψ, θνητὸς homo vocatur, non ex prima illa similitudine hominis cuiuis impressa; sed ex diuersis simulacris in animo nostro eadem de re fabricatis. Primæ igitur rerum similitudines, quas à patiente siue recipiente sensu παθήματα Aristoteles nominauit, eædem quidem sunt apud omnes; sed minimè sunt

Vocabulorum primi fabri quas rationes sint secuti.

Nominandi artifex quas imagines consideret.

Ætheris nomen.

Nomina diuersa eidem rei ab eodem dari possunt.

eædem quas inde vel æstimatiua (si vim interiorem æstimandi nobis cum brutis communem hoc nomine mihi licet vocare) vel mens variarum formarum ope ratrix deriuat. Clarum est in equis eiusdem rotæ, formam aliàs terribilem, aliàs non terribilem videri; quod in ceteris quoque animantibus perinde euenire nemo nescit. Quod ergo Peripateticus docet; rerum imagines vbique easdem esse; id sic capiendum, vt de primis, non de iis quæ vel sensu interiore, vel intellectu ex ipsis eliciuntur, intelligatur. At ex iis nequaquam nomina rebus dantur; sed ex notis quibusdam cuique rei peculiaribus; quas alius alias sibi in eadem re fingit, non minus imaginum, quàm ipsorum nominum ipse sibi fabricator. Quod sic esse, cùm per se sit apertum; tum ex Aristotelis confessione clarius euadit, qui nomina rerum symbola nominauit. Quis, rogo, vmquam tam malus fuit symbolorum artifex, vt illis vtendum sibi putaret, quibus nulla esset cum rebus significandis affinitas? Eam esse symbolorum naturam, vt similitudine quadam ad alia quædam intelligenda, quàm quæ sensui exteriori offerunt, animum nostrum deducant; neminem puto ignorare, qui modò vnde vox hæc defluetur, attendat. Quamuis enim quædam Symbola è sola pactione & voluntate quorundam concipiantur, vti militaria verba pro tesseris à ducibus data; ea tamen nec perpetua sunt, nec veram Symbolorum rationem ab ipsa rerum natura pendentem sortiuntur. Physici de iis quæ inter se symbolum habent, sic loquuntur; vt quæ talia dicunt, ea velint in qualitate quapiam communicare. Sic ipse Aristoteles lib. secundo De generatione & corruptione, terram cum aqua, & ignem cum terra symbolum habere dicit: quia nimirum terra & aqua in frigore, terra & ignis in siccitate communicent, atque ita similitudinem quandam custodiant. Cùm igitur non eadem sit symbolorum ratio, sed alia è solo pacto, vt symbola sint, accipiant; alia iuxta ipsam naturam talia dicantur: Aristoteles priorem vsurpationis modum secutus, nomina & verba dixit ex conuentione, quod est κτ̀ συνθήκην significare: qui si veram symbolorum naturam, sibi ceterisque Philosophis notam, sequi voluisset; & cum Platone concordasset omnino, & notationis nominum caussas veriùs clariúsque expressisset. In iis enim quæ symbola dici verè merentur, vt insit similitudo quædam necesse est, è qua de significatu fieri coniectura possit. Hedera vinum venale signat, non è sola pactione, aut hominum consensu; sed ob similitudinem quandam ab Hammonio contra Tryphonem apud Plutarchum explicatam, qua cum vite cernitur conuenire: Vitis enim modo adminicula pedamentaque complectitur, lubrico lapsu per arbores serpens, cirrhis suis, non secus ac capreolis, firmiter hærens, baccarum corymbis vuas æmulata; & hac quidem de caussa Baccho placuit in corollis: quæ licet satis magna sit; à me tamen maior reddatur. Hedera semper in sublime nititur, non suis quidem viribus, sed alienis freta: quo monet, vinum eo bibendum, quò terrenis curis soluti ad diuina subuolemus, & alacres hilaresque Deo tanti muneris datori hymnos concinamus. Iam arcta illa hederæ cum adminiculo suo copula, an non monet vini potatorem, vt ei cuius beneficio vinum accepit, perpetuo amore conglutinetur? Deinde perennis viror, quid aliud sibi vult, quàm & vinum viridem iuuentam hominibus conciliare, & præterea semper nos virides esse debere in æterno diuini amoris complexu? Hæc aliaque permulta de hederæ vitisque cognatione, Hammonij dictis non aliena, à Dionysio adiici possent: nisi ex his satis liqueret, quàm hedera vini signum esse mereatur, non è sola pactione hominum; sed ipsa rerum conuenientia, quam Aristoteles ipse symbolum nominauit. Quamobrem bene quidem nomina Symbola vocauit: sed dum eorum significationis rationem in nominis verbique definitione sic exponit, quasi è sola consentientium hominum voluntate siue conuentis significandi vim accepissent, citra omnem naturæ conuenientiam; malè cum de præceptore, tum de veritate ipsa meretur. Nam quemadmodum non quibusuis rebus notandis, quæuis symbola conueniunt; ita nec quæuis nomina quibusuis rebus applicata à primis conditoribus fuêre. Quocirca vt in symbolis, ita in nominibus quoque necesse est quandam naturæ conuenientiam constare, si rectæ formaturæ rationem tuebuntur. Verùm ne in re perspicua prolixus fiam, hoc tandem statuatur, Aristotele non repugnaturo, si ab etymologia argumenta ducere sibi permittat; nomina symbola esse, non solùm secundum nudam pactionem; sed iuxta rerum etiam conuenientiam & cognationem. Neque verò nota quæuis Symboli nomen meretur;

Imagines rerũ vbiq. easdem esse, quomodo intelligendum.

Symbola.

Hedera vinũ venale quare signet.

Nomina quomodo symbola sint.

meretur; ſed ea dumtaxat, quæ aptè conuenienterque rei cuipiam ſignificandæ applicatur. At quæ hîc eſt conuenientia ſpectanda, ſi non illa quæ de naturæ quadam affinitate apta eſt, ita vt ſignum congruens & appoſitum rei denotandæ, ſymbolum vocetur: at notæ ſolo arbitratu noſtro, nulla naturæ cognatione poſitæ, in ſymbolorum albo minimè cenſeantur. Num quiſquam eſt, qui Ægyptios putet temerè, citra omnem delectum, quaſuis notas quibuſuis rebus dediſſe? Non equidem opinor; ſed contrà diligenter rerum inter ſe ſimilitudine animaduerſa, Scalpturas ſacras, ſiue hieroglyphicas notas excogitaſſe. Iam quæ ætatis noſtræ homines Emblematum nomine litteris mandarunt, ea nihil aliud ſunt, quàm Symbola ſententiis quibuſdam notandis accommodata. *Hieroglyphica notæ. Emblemata.* Quemadmodum autem in his illa aliis ſunt meliora, & maioris ingenij dexteritatiſque argumenta, quæ propoſitæ ſententiæ explicandæ ſunt congruentiora; ita in vocabulis quoque exiſtimandum, ea optima eſſe, quæ rerum ſignificandarum naturam quamoptimè imitantur. *Vocabula optima notæ ſint.* Pictores rerum imagines coloribus & lineamentis, quàm poſſunt proximè, ante oculos ponunt: quos vocabulorum fabri vel ſecuti, vel etiam antegreſſi, vocum varietate res ipſas auribus inſinuant. Vocũ verò elementa & minimæ partes ſunt ipſæ litteræ, quas proximè ſyllabæ conſequuntur; quibus qui optimè rerum naturam ſciet imitari, is optimus præſtantiſſimúſque nominum architectus habeatur. At ſi nouerimus, quænam ceteris antecellat omnibus; primam quoque nouerimus: eo quòd eadem ſint & optima, & antiquiſſima ſiue prima. Primam autem aliquam linguam & omnium vetuſtiſſimam eſſe, & eandem optimam; iam mox demonſtrare nitar. Certè ſi mundus æternus eſt, omni carens exordio; poſſumus alium quidem ſermonem alio facere vetuſtiorem: ſed nullum omnino primum reperiemus; cùm nulla gens, eo dato, cogitari queat, quam non alia præceſſerit. Ariſtoteles ſanè hanc opinionem prolixè in poſtremo Phyſicorum libro tuetur, quam ex ipſo Platone quibuſdam videtur hauſiſſe. Is enim in tertio de legibus ferendis Dialogo ſic de diluuiorum frequentia loquitur, vt ea innumera fuiſſe exiſtimaſſe videatur. Idem tamen in Timæo mundum genitum eſſe tradit: quæ ſententiarum diſcordia, ſi qua ſit, nullam diuino viro adfert vituperationem, ſi rectè quidem vtraque de ſuis auctoribus ponderetur. Cùm enim in epiſtola quadam ad Dionyſium ſcripta, apertè profiteatur, ſe nihil ſcripſiſſe, ſed ea quæ extant, Socratis eſſe; neceſſariò ſic erit in libris Platonis verſandum, vt diligenter cõſideremus, quam perſonam inducat loquentem. In Legibus ſanè Athenienſis hoſpes in Creta diſputat ad Iouis antrum ambulando: vbi ſi ſub Athenienſis perſona Platonem Plato occultauit; eiuſdem cum Ariſtotele ſententiæ fuiſſe, Simplicio fortè videretur. Ego, quo ſua epiſtolæ modò citatæ veritas conſtet, malo Athenienſis nomine antiquum quempiam Philoſophum Athenis inſtitutum intelligi; licet Marſilius refragetur, atque illud ſub hac larua indicari, ad Athenienſes eam ex Ægypto veniſſe opinionem; infinitas mutationes terræ mariſque olim extitiſſe, quarum numerus in nullius gentis memoria integer manſiſſet; tametſi Ægyptij plurimos ſeculorum millenarios computarent. An verò omne temporis initium Attica hæc ſecta excluſerit, vt quidam æternitatis mundanæ patroni fortè contenderent; an contrà, ante multa ſeculorum volumina, nullo certo hiſtoriæ calculo comprehenſa, principium aliquod ſtatuerit, vt Marſilius & alij veritatis contra Simplicium patroni arbitrantur; non magni noſtra refert, dummodo hoc nobis conſtet, Pythagoram Mundo exordium dediſſe, cuius doctrinam Timæus tradit. Quamuis enim ita eſſet, vt contrà in Legibus atque in Timæo de mundi origine ſtatueretur; longè tamen Pythagoræ auctoritas firmis rationibus nixa nudæ Athenienſis hoſpitis narrationi præponderaret; propterea quòd antiquioribus in vniuerſitatis antiquitate tanto magis ſit credendum, quanto vetuſtiſſimis fuere propinquiores. Equidem nihil dubito, Pythagoram à Cimmeriis ſapientiæ ſuæ fundamenta accepiſſe; vel ab iis qui in Cumano diu oraculis & perenni Philoſophia à maioribus accepta floruerunt; vel ab aliis, è quibus Abaris Pythagoræ potius præceptor, quàm diſcipulus, genus duxit, vti alibi à nobis eſt indicatum. *Pythagoras à quibus ſapiẽtiæ ſuæ fundamenta acceperit.* Poſt Moſen, omnium ſcriptorum vetuſtiſſimum, maximè inter philoſophos laudandus Pythagoras: cui tamen Homerus & Heſiodus, poëtarum principes, præferendi; vtpote qui Theologiæ priſcæ fuerunt propinquiores: quorum vterque mundi exordium agnoſcit, alter è Chao, alter ex Oceano: quæ nomina eôdem tendunt, prin- *Mundi exordium.*

cipium

cipium materiámve ducens,quam Anaxagoræ mens siue τὸ ἄῤῥητον ἓν, id est, ineffabile vnum Platonis, siue Iuppiter Homericus,à quo omnes dij pendent,ad hanc vniuersitatis pulchritudinem perduxit. Verùm quòd Timæum dico mundo initium statuisse, id Proclus mihi & Simplicius negabunt, contrà asserentes,Deum perpetuò mundum facere, citra omne temporis exordium; quia ei perpetuò eadem adsit voluntas bonitatis suæ communicandæ. His explodendis, quia cùm aliorum, tum Ioannis Grammatici, cui à studio diligentiaque Philoponi nomen fuit, rationes subtilissimè verissimeq. collectæ sufficiunt; non erit mihi prolixè hoc loco laborandum: hoc vnum satis sit, ipsum Aristotelem, cuius se Simplicius commentatorem fecit,contrà sensisse; dum Platonem auctorem facit, tempus vnà cum cælo genitum esse; hanc ipsam assertionem magna argumentorum vi euertere laborans,sed frustra,& sophisticè:eo quòd Plato nunquam dixerit, mundum in tempore factum esse,sed vnà cum tempore creatum. Aristoteli itaque potius hoc loco credam,quàm vel Simplicio, vel Proclo: idque maximè ob eam caussam, quòd ipse Proclus fateatur, Pythagoricum esse, Orphicas sequi genealogias: at in iis primum omnium est, à Deo mundum formatum esse, quem κόσμοιο τυπωτὴν appellat. Quamobrem si Plato in Timæo Pythagoræ sententiam exposuit, necessariò fatendum, sic eius verba capienda,vti ab Aristotele intelliguntur: quibus nimirum asseratur, mundum exordium sui habere, nec ipsum tantum, sed ipsum etiam tempus. Sed frustra hæc pluribus hoc loco docerem, cùm ipse etiam Aristoteles statim in Politicorum initio insuperabili veritatis vi coactus sit fateri, primum aliquem fuisse humanæ societatis auctorem, qui quisquis fuerit,maximorum fuerit auctor bonorum. Viden' vt vel inuitis, vel aliud agentibus, ipsa veritas aliquando excidit? Et alioquin ea quæ in octauo Physicorum, contra mundi fabricam & exordium disputantur; nulla demonstratione conuincere queunt, tempus & mundum simul creata non esse: neque quæ posteriores ex infinita Dei bonitate argumenta duxerunt,mundũ magis reddunt æternum,quàm infinitæ vel magnitudinis vel multitudinis,quæ perinde ad infinitam bonitatem sequi videntur, atque infinita duratio: nec quæ à determinata ab æterno Dei voluntate fiunt, si nunc fiant, cùm antè non fierent, mutationem aliquam voluntatis diuinæ inducunt, non magis sanè in toto mundo,quàm in quauis re creata. Quid ni ergo in eo in quo nulla scientia hactenus homini per demonstrationem contingere potuit,id credamus & teneamus pro certissimo, quod antiquissimi de ipso memoriæ posterorum reliquerunt? Si enim quæ antiquissima sunt,maximè sunt honoranda,vt Aristoteles in primo primæ Philosophiæ libro asserit; ea opinio summo honore digna videatur necesse est, quam quis poterit docere antiquissimam esse. Magni sanè fecit Peripateticus priscas opiniones,earum fide vsus, tum hoc loco quem citaui,tum altero De cælo libro; qua in re non præceptorem modò suum, sed omnes veteres est secutus, qui vno ore ab omni æuo cecinerunt, veritatem à maioribus esse discendam, non aliam videlicet ob caussam sic arbitrati,quàm quia firmissimè crederent, maiorem ipsis, quàm posterioribus, omnium rerum notitiam diuinitùs contigisse; quæ paulatim tanto obscurior euaserit, quanto à primis hominibus longiùs recessit. Placuit hoc loco ad antiquitatis laudem confirmandam eò magis Peripatetica testificatio,quòd non solùm vetustis sermonibus fidem habendam ostendat,sed inde etiam colligatur,Orpheo potius & Pythagoræ mundi exordium agnoscẽtibus,quàm Aristoteli, id citra demonstrationem neganti, esse credendum. Deinde illa etiam hinc cõuellitur opinio, quam tertio Legum suarum libro Plato de innumeris diluuiis exponit. Quæ enim esse potest antiquitatis auctoritas, nisi id in confessis & manifestis habeatur; antiquissimos,omnium rerum fuisse peritissimos: quod neque de æterna humani generis duratione,neque rursus de tempore,multis cataclysmis obnoxio, vel dici potest, vel cogitari? In illa enim quî constabit antiquos fuisse diis, siue hominibus à Deo doctis,propinquiores; si æquè olim,atque nunc,homines ab omni principio distent infinitatis,in quã,infinitis vicibus, modò ignorãtia,modò scientia regnarit? In hac verò diluuiorum frequentia, quæ laus antiquis adscribenda; nisi in singulis diluuiis id euenisse dicamus, quod in vno Mosis diluuio euenit: vt nimirum is superstes maneret,qui simul & omniũ artium, omniumq. scientiarum esset doctissimus; & is etiam qui de Deo & mundi creatione veras narrationes à patribus audiuisset? At Plato, tantum abest, vt de primis illis hominibus ita cogitarit; vt eos etiam rudissi-

Antiquitatis laus & auctoritas.

rudiſſimos faciat, & tales, vt nullam omnino Reip. aut ſocietatis humanæ memoriam habuerint, nedum artium, aut ſcientiarum. Quòd ſi ergo commentum hoc Academicum verum eſſet, quænam fides eſſet habenda veterum ſententiis, penes quos tanta omnium rerum imperitia dicitur fuiſſe? Num caprarios & homines montanos, quos ſolos reliquos à cataclyſmis ſuis fecit, tam putabimus omnium rerum peritos, vt illorũ ſententia magis ſtandum ſit, quàm eorum qui multis pòſt ętatibus in liberalium artium ſtudiis diu multumque ſe exercuerunt? Sani certè nihil habet, antiquorum opiniones laudare; ſiue humani generis æternitatem, ſiue Platonicos cataclyſmos admittamus. Atqui in Philebo ſic ſcriptum meminimus, vt non extollantur tantùm priſcorum hominum ſententiæ; ſed cauſſa etiam addatur luculenta, cur ita de vetuſtate ſentiendum. Socrates enim ibi docet, veteres ob id nobis eſſe præſtantiores, quòd diis propiùs habitarent: quod ſic explicat, vt omnem ſcientiam, omnemque veritatem à diis dicat emanaſſe, atque eam quidem ſuſcipiente Prometheo vnà cum lucidiſſimo igne.

Prometheus veritatis ſuſceptor.

Quanto igitur propius homines ad Prometheum illum antiquiſſimum accedunt, tanto diis veritatem omnem humano generi largitis ſunt propinquiores, eoque magis audiendi. Eſt quiſquam qui hic non apertiſſimè cernat, primum quendam hominem ſatum; atq. ab ipſo deinde progreſſum paulatim à luce veritatis ad tenebras tendentem? Quis autem hic fuerit Prometheus, per cuius manus ſcientiarum omnium principia à Deo homines acceperunt, à nobis eſt quinto Originum libro indicatum. Huc & illud referendum, quòd Saturnum veritatis patrem Romani dixerunt; quia nimirum à Saturno, quod nomen Nocho quoque tributum fuiſſe docui, omnis veritas originem duxiſſet.

Saturnus veritatis pater.

Quòd ſi ad ipſum vſque Adamum placeat adſcendere, inuenietur & is omnem ſuam ſcientiam à Deo accepiſſe: cui quò fuerunt poſteri viciniores, eò plus habuerunt ſolidæ & diuinæ eruditionis, quæ optimo iure auro comparatur, quo Saturni regnum veteres inſigniuerunt. Nam Adamus potiore ratione Saturni nomen, quàm Nochus, meretur: tametſi vtrique de ſingulari Dei gratia & conueniat, & à priſcis ſit attributum. De vtrouis igitur Saturno, ſiue de Adamo, ſiue de Nocho loquamur; rectè dicemus, hominibus per Saturnum omnem veritatem, omnemque ſolidam ſcientiam à Deo reuelatam.

Saturni nomẽ & Adamo & Nocho conuenit.

Verùm quæ de Prometheo à Socrate dicuntur, ad Nochum videntur propiùs pertinere, per cuius diuinum os purus omnium ſcientiarum fons ad omnes diluuio poſteriores limpidiſſima ſcaturigine defluxit. Hoc ergo fundamentum eſt communis omnium gentium conſenſus, quo vnanimi concordia, quotquot vnquam viri ſapientes fuerunt, venerati ſunt antiquiſſimorum hominum auctoritatem, vt ſanctam atque diuinam. Meritò igitur Socrates Hippiam, & in eo ceteros eiuſdem arrogantiæ ſophiſtas, ludibrio habet, quòd ſe Biante, Pittaco, Thalete Mileſio, & aliis vetuſtis viris doctiorem, ſapientiorem, & ad res gerendas meliorem putaret; quamuis illi non veterrimorum inter omnes, ſed inter Græcos dumtaxat, quos Ægyptij ſemper pueros eſſe dicebant, laudem mereantur. Timæus Locrus Pythagoricæ diſciplinæ ſectator, quam nos non ab Ægyptiis tantùm, ſed ab Hyperboreis etiam Abari docente plurima accepiſſe, non ſine magnis cauſſis, ſuſpicamur; id quod à Socrate de voluptate diſputante vetuſtiſſimis tributum dixi, clariùs exponit, dum de Laribus, ſiue Dæmonibus ageret. Credendum nimirum eſt, inquit, veteribus & priſcis, vt aiunt, viris, qui ſe progeniem deorum eſſe dicebant, itaque eorum vocabula nobis prodiderunt, noſſe autem generatores ſuos optimè poterant; ac difficile factu eſt, à diis ortis fidem non habere: quamquam nec argumentis, nec rationibus certis eorum oratio confirmatur; ſed quia de ſuis rebus notis videntur loqui, veteri legi morique parendum eſt. Hæc ille Ciceronis verbis de Platone conuerſis: quibus oſtenſum eſt, non auctoribus tantùm, ſed legis loco vetuſtiſſimas ſententias habendas eſſe: quod omnino friuolum eſſet, ac ſaniſſimæ cuique mentis viro omnia ad principia prima reſoluenti ludibrium, ſi vel humani generis æternitas, vel innumeræ aquarum illuuies admitterentur: cùm illo prima hominum origo excludatur; his illud fiat, vt primi homines omnium ſint imperitiſſimi, nec magis poſteris ſuis præferendi, quàm rudes paſtorum caſæ elegantiſſimis palatiis omni arte Græca expolitis. Si detur ergo Ariſtotele etiam laudante, antiquitati citra demonſtrationem credendum eſſe in iis quæ humanis rationibus nequeunt definiri, in quibus omnia illa ſunt quæ de mundi exordio & creatione à priſcis accepimus; confiteri neceſſe eſt, primos mortales

ab ipſo

Mortales primi ab ipso Deo, vel eius Ruachis omnem veritatem edocti.

ab ipſo Deo, vel eius Rúachis ſiue ſpiri bus miniſtris omnem veritatem edoctos fuiſſe: quod niſi dicamus, nulla ratio legis ab omnibus æquè cõprobatæ poſſet inueniri. Compello hîc Proclum , compello Simplicium,num quid habeant quo hanc legem Pythagoricam,quo primam illam lucem Prometheo datam, id eſt, quo priſcorum hominum auctoritatem docere poſſint inter ſanctiſſima venerandam eſſe, niſi ad huiuſmodi aliquod hominum initium adſcendant. Id ſi faciant (vt factu neceſſarium eſt, niſi Ariſtotelem & Platonem duces ſuos turpi fuga deſerant) non poterũt ea quæ contra Moſem, & Pythagoram,& vetuſtiſſimos poëtas ſophiſticis imposturis,& fragili fallaciarum contextu machinati ſunt , diutius tenere. Effectum itaque nunc hoc nobis eſt è concordi omnium ſapientum ſuffragio , vt & primos aliquos homines fuiſſe conſtet , & eos ipſos à Deo puram accepiſſe veritatem. Quòd ſi igitur duobus hominibus principiò creatis tota deinde terra maſculi & feminæ commiſtione potuit impleri;nec natura,nec Deus, naturæ opifex, fruſtra quidquam moliatur ; non erit de pluribus in primordio factis cogitandum. Ad horum igitur communionem vna dumtaxat lingua opus fuit , cùm ea ſatis eſſet ad idola animis concepta , omnemque eorum compoſitionem exprimenda; ad quæ ſi plures linguas feciſſent , contra naturæ rationiſque decreta , ſuperuacaneam ſibi quæſiuiſſent difficultatem. Vna igitur prima lingua fuit, & ea quidem à viro, vti à capite, facta; & tanto poſterioribus melior , quanto rerum omnium peritiorem habuit architectum; illum,inquam, qui ab ipſo Deo, nullis mediis canalibus, totum humanæ ſcientiæ fontem hauſit. Non eſt autem piæ de diuina bonitate & prouidentia cogitationi congruens, arbitrari, hanc linguã penitùs abiuiſſe in obliuionem : tum quia non dubium eſt , magna omnis ſapientiæ myſteria ea fuiſſe conſignata , quæ veriſimile eſt, Deum eiſdem notis ad poſteros tranſire voluiſſe,ne vlla ætas de tam benigno dono primis mortalibus benignè collato celaretur : tum quòd videam in omni ſæculo de prima lingua extitiſſe quæſtionem, quæ fruſtra inter gentes agitaretur , niſi inter varias locutiones eam adhuc quæ prima fuiſſet, putaſſent remanſiſſe , aut eius ſaltem tantas reliquias,quãtæ dignę eſſent,accurata inquiſitione: φήμη δ' ὅτι γε πάμπαν ἀπόλλυται ἥν τινα λαοὶ Πολλοὶ φημίξωσι , vt Heſiodi verbis , ab Ariſtotele ad aliud quàm quo dicta ſunt, tractis, vtar. Demus itaq. primam ad hæc vſq. tẽpora durare, vel eius ſaltem multas ſupereſſe voces: quo dato , illud addamus , de iis quæ modò de antiquitatis laude ſunt explicata, eam primam eſſe , quæ omnium perfectiſſima deprehendetur. Perfectiſſimam autem eam dicimus quæ quàm apertiſſimè, & quàm breuiſſimè, vnà cum ſono conuenientiſſimo, imagines animi , & earum compoſitionem dat intelligendas : cui ſi hoc accedat, vt eas rerum notas habeat quæ non ſolùm ſignificent res ipſas , ſed de iis illa etiam conſideranda exhibeant, quæ quàm plurimum adferant vtilitatis audienti , vel ad naturæ cognitionem, vel ad recta vitæ morumq. inſtituta, vel ad eam quæ ad primam cauſſam tendit ſolutionem; quid erit amplius de primatu eius hæſitandũ ? Quoniam eius ſymbola voces eſſe dicuntur, tanto ſunt laudabiliora, quanto vtilium præceptorum maiorem habent fecunditatem; quæ optima eſt regula in ſymbolis tum fingendis,tum examinandis. Quod optimę proprium facio, vt ſit apertiſſima ; eo excludo omnem intelligentiæ obſcuritatem, quæ maximè oritur vel e diuerſa eiuſdem vocis ſignificatione,vel ex ambiguo orationis ſenſu. Cùm enim eò omnis tendat locutio,vt animi noſtri ſenſa declaremus,ſiue,quod idem hoc loco ſit,interpretemur; quo de fine liber περὶ ἑρμηνείας nomen accepit : vitium in primis magnum cenſendum, cuius impedimento fiat, vt à ſcopo noſtro aberremus . Nam cùm in omni actione ea ſumma laus ſit, ſi ea ad finem optatum adſpiretur ; neceſſariò erit maximè vituperanda quæ nos de propoſito fine fruſtratur. Quamobrem nullo modo ea lingua de perfectione laudanda quæ plurimum ad intelligendum dubitationis adfert; ſiue id de homonymorum frequentia,ſiue de ambigua orationis ſtructura , ſiue culpa vtriuſque contingat. Quintiliano , & aliis quotquot à communi ſenſu non recedunt,prima orationis virtus eſt in perſpicuitate; & id optima profectò ratione, cùm perinde ſit ſermone vti qui non intelligatur , ac tacere ; imò multo etiam compendioſiùs: quod Phauorinum Philoſophum eleganter, & non ſine ſale monuiſſe , ex Noctibus Atticis accepimus. Quòd ſi obſcuritas in quauis cuiuſuis oratione vitio vertatur, nec voces vllæ ſermonis nomen mereantur,qui animi cogitationem non interpretentur,quod ex Ariſtotelica inſcriptione deducitur: quid de tota

Lingua vna tantùm, maſculo & feminæ principiò creatis, opus fuit ad communionẽ.

Lingua prima vna fuit, & à viro facta.

Lingua prima perfectiſſima.

tota aliqua lingua erit iudicandum, cuius ambiguitas frequentem pariat obſcuritatem? Certè vt oratio, quæ non perſpicuè loquentis mentem interpretetur, ſed ipſa ad interpretandum facta, alia adhuc egeat interpretatione; maximam apud omnes incurrit reprehenſionem: ita lingua multis homonymis & ambiguis vocum compoſitionibus obſcura, & intellectu difficilis, effugere non poteſt vituperationem. Non video igitur, quînam defendi queat eorum aſſertio, qui Hebraicam linguam omnium primam eſſe contendunt: cùm nulla ſit pluribus difficultatibus implicata, nulla plus habeat ambiguitatis, nulla caliginem profundiorem; adeò vt in eius abyſſis perſcrutandis non Delio natatore, ſed Delio vate frequenter opus eſſe videatur. Hinc tanta interpretum eius diſcordia, tot obſcuræ incertæque de verborum orationumque intelligentia coniecturæ: quas qui compendio nouiſſe volet, Lexica ipſorum conſulat, in quibus paucas voces videbit vnius dumtaxat notationis. Scio equidem bene ab Ariſtotele dictum, res eſſe infinitas, vocabula finita; & idcirco neceſſarium, vt vnum idemque nomen plures res deſignet: Verùm ex eo ipſo colligitur, tanto minus obſcuritatis in linguis fore, quanto maior fuerit copia verborum ſigillatim res ſignificantium, quæ quàm poteſt proximè ad rerum multitudinem accedat. Prima itaque linguæ laus ex eius diuitiis ſumetur; quibus videlicet id conſequi poſſit, vt de rebus clarè diſtinctéque, quæcumque in cuiuſquam mente verſantur, exponat. Qua de cauſſa multum perfectionis Hebraicæ deeſt, in qua tanta eſt paupertas, vt in ea, veluti in pauperrima domo, idem inſtrumentum ad diuerſos omnino vſus ſit accommodandum. Nec verò inde modò ambiguitatis caliginiſque plurimum in ea videmus exoriri, ſed ex ipſa etiam vocum connexione atque ſtructura; quæ non rarò facit, vt eandem orationem alius aliter interpretetur: quod neminem latêre poteſt, qui vel obiter D. Hieronymi ſcripta cognorit; tametſi numquam quicquam Hebraicæ linguæ, ne primoribus quidem labris, deguſtaſſet. Vel ad hunc igitur, vel ad doctiſſima Pagnini commentaria eos amando, qui exemplis eiuſmodi obſcuritatis volent abundare: nobis hîc ſufficit indicaſſe, ei linguæ ſummam perfectionem tribui non poſſe, quæ tot tenebris eſt inuoluta, vt alius aliud ex eadem oratione reddat. Pòſt, ſi Deus cœptis affulgeat, de his latiùs; dum docebo, quî quàm plurima Hebræorum vocabula de Cimbrica lingua deducta ſint. Iam nec ſumma laus ei adſcribenda linguæ, quæ in pronunciando magnam habeat difficultatem; quam in Hebraica eſſe, D. Hieronymus ſatis declarauit, dum verba eius ſtridentia anhelantiaque dixit. Porrò Græcam & Latinam nemo hactenus auſus eſt primam vocare; cùm Latini plurima ſe à Græcis accepiſſe fateantur; & Græci clara voce clament, Barbarorum linguam ſua eſſe vetuſtiorem.

Lingua Hebraicæ difficultas, ambiguitas, paupertas, &c.

cf. p. 30.

ACCEDAMVS igitur ad eam, quam nos primam eſſe contendimus, videamúſque quot rationibus ceteris præſtet. Primùm, in lingua Cimmeria, omnia vocabula primogenia ſunt monoſyllaba, eorumque tanta copia, vt in ea interpretanda nulla vmquam exiſtat ſententiarum diuerſitas, quam frequentem apud Hebræos eſſe, nemo diffitetur. Hac igitur parte, Hebraicam vocum copia, Græcam & Latinam breuitate vincit, in qua alteram perfectiſſimi ſermonis laudem collocamus. Vt autem & breuiſſima eſſet & copioſiſſima, quod mirabile videtur, inde conſecuta eſt, quòd pluribus conſtet elemẽtis, quàm vlla ceterarum. Diphthongos enim plures multo habet, quàm aliæ; & omnes pariter ceteras vna conſonante ſuperat, quam duplex digamma licet vocare. Quanto autem plures ſunt litteræ, tanto plures erunt earum complexiones, & inde pluria vocum diſcrimina. Atque ſit hæc prima excellentia, qua reliquis anteferatur omnibus, breuitas nimirum copioſa, in maxima conſiſtens vocum monoſyllabarum multitudine, ad quam Hebræa non potuit adſpirare; tum quia litteras pari numero non haberet, tum quòd ab architecto ſuo in eas anguſtias fuerit coacta, vt nullum vocabulum à vocali ſumat exordium, niſi Aleph à Grammaticis impetret, ne à vocalium albo eximatur; quod ægrè conſequetur, niſi puncta ipſi ſubſcripta fruſtra poſita fateantur: quod eos facturos non opinor, quoniam dicunt, primum hoc elementum non aliam vim apud Hebræos habere, quàm vt ſpiritum lenem notet. Quanto igitur nobis vocum maior numerus eſſe poteſt, quibus à quauis conſonante, etiam ab illa qua ceteræ linguæ carent, à quibuſuis vocalibus, à quibuſuis diphthongis verba incipere nihil vetat. Deinde quamuis monoſyllaba ſint primogenia noſtra vocabula, trium tamen

Lingua Cimbricæ excellentia.

Lingua Cimbricæ breuitas & copia.

consonantium numero non sunt adstricta: quo fit, vt magis multo, quàm Hebræi, quibus ea ferè lex est, abundemus. Non tantùm ergo nihil est, in quo nobiscum de primarum vocum copia certent, si modò quas habeant, quod pòst videbimus: sed ne in breuitate quidem earum vllo modo lingua ipsorum cum nostra est conferenda. Quod enim iactant, verborum radices trium dumtaxat esse litterarum; id falsissimum est, nisi vocales à litterarum numero excludant: quod quàm ineptum sit, & ridiculum, nedum rationi omni contrarium: non puto cuiquam omnino obscurum esse, qui modò litterarum naturam atque definitionem non ignoret. Pleræque enim omnes eorum radices, quas שָׁרָשִׁים vocant, duas syllabas comprehendunt, eo quòd duabus vocalibus efferantur, quarum nihil interest, siue scribantur in recto litterarum contextu, siue per puncta subtùs annotentur; quoniam ipsa scriptura prorsus externa sit & litteris, & earum pronuntiationi: qua de re & antè nonnihil, & mox latiùs. In nostro sermone nullum ferè vocabulum inuenias, quod quidem non aliunde vel deriuatione, vel declinatione, vel coniugatione, vel compositione defluxerit, duabus syllabis constans: adeò vt hac parte immane sit, quantum Hebraico præstet, si illud quidem principium verum sit; frustra pluribus fieri, quod æquè bene fieri potest per pauciora. Atqui nusquam magis compendium & quærendum & laudandum, quàm illic, vbi longior mora vel pretiosissimæ rei trahit iacturam, vel molestiam magnam ei qui longiùs ducitur, apportat: quorum vtrumque in prolixiore sermone accidit; quia nec tempore quicquam sit pretiosius, nec menti naturæ omnium rerum celerrimæ quicquam odiosius, quàm diu à scopo suo distineri. Huc sanè Hebraicæ linguæ inuentori ante omnia fuisset oculi acies dirigenda, si optimus optimæ perfectissimæque linguæ voluisset videri fabricator: quod quia non fecit, non potest opus eius de summa perfectione laudari, & idcirco nec primum haberi. Quamobrem si ceteræ linguæ cum nostra in hoc breuitatis certamen descendant; omnium suffragiis, nullo omnino intercedente, à nostra in triumphum ducentur. Hoc igitur nunc statuamus trophæum, sermonem nostrum & esse copiosiorem, & dilucidiorem, & breuiorem, quàm Hebræum: & præterea omnes ceteras linguas à nostra vinci succincta primarum vocum breuitate; quæ tanta est, vt maior esse non possit. His dotibus præclarissimis accedit summa quædam pronunciationis lenitas, quæ quanta sit, ab aduersariis potius, quàm à fautoribus sciscitemur: qui vno ore omnes conclamabunt, locutionem nostram tam esse lenem, vel, vt ipsi dicent, mollem, & celerem; vt feminas potius, quàm viros, videatur decere. De celeritate non est quod amplius agam, cùm ea nascatur de monosyllaborum frequentia, adeò non vituperanda, vt nihil videam, quod maiorem laudem loquenti conciliare queat, quàm si breuissima oratione volucrem mentis celeritatem quamproximè assequatur; nec interim in breuitate pariat obscuritatem, vitium apud Hebræos creberrimum. Cicero in voce duo sequenda monet; vt clara sit, vt suauis: quorum vtrumque à natura quidem petendum; sed claritatem exercitatio, suauitatem imitatio pressè & leniter loquentium augebit. Quamobrem lenitas inde nobis oritur, quòd primus linguæ architectus eam dederit litterarum pronunciationem, quæ quàm minimè vocalia instrumenta fatigaret, omnem asperam eorum collisionem, omnem flatum vehementiorem, omnes sibilos acutiores, omnem ex imis præcordiorum visceribus suspirationem, omnia denique, quæ extrema, vel in dentibus, vel in labiis, vel in palato, vel in gutture, vel in lingua videri possunt, diligenter euitans. Hinc fit, vt non lenis modò sit, quod malè sani homines vitio vertunt: sed hoc etiam munus iis conferat qui à teneris vnguiculis ea vti assueuerint, vt quamuis aliam linguam facillimè addiscant, quòd videlicet ex ipsa mediocritate facilis sit ad quæuis extrema declinatio. Nemo est, qui nostrates norit, cui non sit apertum, quàm breui temporis spatio alias linguas & addiscant, & vernaculis sonis enuntient: quod non perinde alterius gentis hominibus contingit. Huius tamen ita promptæ ad discendas quasuis linguas facultatis non ipsa tantùm lenitas, in media quadam & æquabili vocalium instrumentorum motione consistens, caussa videtur; sed aliud quiddam ad eam accedit, ex ipsa litterarum & diphthongorum, quas plures quàm ceteræ nationes habemus, copia petitum; quæ facit, vt instrumenta omnia in sermone nostro ad plures sonos, quàm in alio quouis, exerceantur: Vnde necesse est maiorem quoque ad quiduis ore proferendum facilitatem exoriri.

Lingua Hebraica radices.

Lingua Cimbrica lenitas & celeritas in pronunciando.

Eisdem

Eiſdem de cauſis fit, vt alterius gentis homines difficulter noſtrã linguam loqui diſcant: quia videlicet medium in leni vocalium organorum motione tenere, homini nõ aſſueta, perarduum ſit; ac deinde non minoris ferè negotij, eos litterarum, diphthongorum, ſyllabarumq́ue ſonos imitari, quos quis in ſua lingua nec audiuerit vnquam, nec didicerit proferre. Quòd ſi accuratè in hac conſideratione verſemur, eò nos trahi videbimus, vt non poſſimus nõ fateri, eam linguam primas ſibi ſuo iure vindicare, in qua tanta lenitas & pronunciationis mediocritas vnà cum maxima vocum varietate ſeruatur; vt inde ad quamuis aliam bene ſonandam homines euadant promptiſſimi. Vt autem hæc facilitas diſcendi partem ortus ſui habet ex magno & copioſo vocum diſcrimine; ita ex eodem fonte copia verborum emanauit, vt eiuſdem linguæ proprium eſſe videatur, & vocabulis abundare, & hominem pręparare ad quemuis alium ſermonem aptè concinneq́ue formandum. Quid quòd ex eadem ſcaturigine illud etiam deriuetur, vt ſermo ſit diſtinctiſſimus vocum plurimarum varietate, atque idcirco ſummam etiam conſequatur perſpicuitatem: nec hanc tantùm habeat vnà cũ prioribus dotibus; ſed hoc etiam adiungat, vt hæc omnia poſſideat in ſumma primarum vocum breuitate? Profectò ita me Mercurius amet, vt non video quid ad has laudes vlteriùs addi poſſit. Lucidiſſima eſt lingua noſtra, nullaq́ue orationis ambiguitate impedita: eadem rurſus omnium breuiſſima, eadem copioſiſſima, qua de parte lucis eſt origo, eadem leniſſima, minimaq́ue organorum moleſtia proferenda; eadem hominem maximè idoneum reddit ad quamuis aliam & addiſcendam, & bene modulandam. Num quid aliud adhuc deſideratur ad ſummam linguæ perfectionem? equidem libenter & obuiis manibus herbam ei porrigam, qui me docebit, vſquam gentium linguam eiuſmodi inueniri, quæ pluribus vnà dotibus ſit ornata. Contrà mihi concedi rogo, quod optimo iure poſtularem, vt pari ratione tantiſper mihi liceat ſermoni noſtro vernaculo palmam & primas aſſerere, dum quis hæc omnia ſimul in vna eademq́ue lingua mihi monſtrarit. Verumenimuerò vt primarum vocum breuitate & copia ceteras ſuperat omnes; ita aliud quoddam habet proprium & ſuum artificium; quo ſolo, quamuis ceteroquin non eſſet aliis præferenda, tamen omnium clariſſima eſſet pronuncianda. Conſiſtit autem hoc in vocum conuerſione, è qua non magna tantùm verborum copia, ſed plurimarum etiam rerum notitia comparatur. Cùm primus nominũ in ſermone hoc factor videret, innumeram eſſe rerum multitudinem, quæ nulla vocabulorum varietate poſſet æquari; hoc ſibi in primis curandum putauit, vt ſaltem quàm proximè poſſet, rerum formas (quandoquidem ſingulorum nullus ſit finis) aſſequeretur: in quo non ſatis eſſe credidit, plurimas litteras, & diphthongos, & ſyllabas, è quibus prima nomina fierent, ſibi finxiſſe; niſi & illud vlteriùs addidiſſet corollarium pulcherrimum & ſumma admiratione digniſſimum, vt voces quamplurimæ, non ſolùm prorſæ, ſua haberent ſignificata; ſed etiam verſæ. Magna ſtatim hinc exſtitit orationis vbertas, qua cęteras linguas noſtra ſuperaret, vel hoc ſolo nomine admirabilis: ſed eo admirabilior, quòd ſic intra certos limites coërceatur, vt hæc vocabulorum conuerſio non numerum tantum nominum augeat, ſed præterea aliquid indicet quod maximè faciat ad naturã eius rei cognoſcendam, quæ voce prorſa denotatur. Qua in re hic rurſus fuit delectus, vt illud voce verſa ſignificaretur quod vtiliſſimum ad cognoſcendum fabricator exiſtimauit. In quibuſdam igitur ad naturæ ſcientiam reſpexit, in qua contrarium contrarij appoſitu & collatione clarius euadit. Hinc non pauca ſunt vocabula quæ conuerſa prioris ſignificatus contrarium notant. Exempli gratia, **Vr** omnem perfectionem ſignat, qua de re pòſt plura; **Ru** vox verſa imperfectum. **Eel** quidquid pulchrum eſt, & quauis in re delectabile; **Lee** quidquid turpe & moleſtum. **Mat** indomitum; **Tam** domitum; & idem in aliis multis, quorum nonnulla in Originibus meis explicata, & plura pòſt ſuo loco explicãda. In aliis quibuſdam vocibus aliud longè ſecutus eſt architectus. Videbat nimirum nonnullis in rebus pluris eſſe, ſi conuerſa voce non contrarium, ſed illud ſignificaretur quod rei recta voce denotatæ ſic eſſet naturæ lege coniunctum, vt nec hæc ſine illo, nec illud ſine hac perfectionem ſuam poſſit tueri. Hoc conſilio vſus eſt in **Taem** & **Maet**, vocibus in Amazonicis à me examinatis; quarum illa decorum, hæc modum ſiue menſuram ſignificat, citra quam nihil eſt decorum. Eodem modo **Ken** & **Nek**/ **Wort** & **Trow**/ **Tes** & **Set**/ & alia id genus, tum, cùm opportunum erit, latiùs conſideranda. Sed hanc faciendorum no-

Lingua Cimbrica maximè diſtincta, perſpicua & breuis.

Vocum Cimbricarum cõuerſio ſingularis & admirabilis.

Vr/ Ru.
Eel/ Lee.
Mat/Tam.

Taem/ Maet.
Ken/ Nek.
Wort/ Trow.
Tes/ Set.

 minum

minimum formulam, in diuinissimis rebus, & altissima inquisitione dignis, plurimùm obseruauit; quo nimirum tanti artificij monitu, diutius iis immorandum videremus; & sæpius eadem vestigia, modò prorsa, modò versa relegeremus; perinde atque illi faciunt, qui loci cuiuspiam amœnitate capti, pedem inde dimouere nequeunt: sed eundo crebriùs redeundóque continuò oculis oblectamenta captant, & velut attonitis animis hærentes, sese à præsentibus deliciis diuellere non possunt. Quod enim Æneæ belli Troiani picturam oculis perlustranti accidisse Poëta fingit,

Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutúque hæret defixus in vno;

id primus nominum nostrorum fabricator in contemplatione rerum diuinarum sibi euenire cernens, talia voluit iis nomina dare, vt siue antrorsum, siue retrorsum ea pronunciarentur; tamen in earundem rerum consideratione detinerent audientem, vt in celeberrima illa Atheniensium porticu, quam ob picturæ varietatem Pœcilen vocabant, vltrò citróque spectatores ambulantes modò ab Atheniensium acie aduersus Lacedæmonios instructa, quam prima pictura repræsentabat ordine, vsque ad vltimam paulatim pergebant; ita rursus ab vltima conuersi retrò eadem legebant, simulacra singula contrario ac priùs ordine diligenter intuendo: ita in litteris quoque diuinorum nominum nos versari voluit hic noster de quo agimus, vocalis pictor, non contentus, vt vna directa elementorum auditione, tamquam saturi, discederemus; sed hoc præterea requirens, vt eadem vocabula conuersa auscultaremus. Quoniam verò qui in Pœcile, vel alia porticu, vel templo, etiam pictis imaginibus intuendis operam dant, sæpius eadẽ vestigia legunt relegũtque: credimus id genus voces, quæ hoc modo prorsæ versæque sunt audiendæ, Ichnæas à priscis Orphicis dictas fuisse; eo quòd animum eisdem vestigiis ad primum contemplationis caput à parte postica reducant, vt à nobis in Themide Ichnæa latiùs est ostensum. Quid quòd & illud hac sua vocali pictura nos monere voluit, quod Proclus quadragesimo Theologiæ theoremate expressit; res omnes, vt à primo suo principio procedunt, ita conuerti: quod magnus ille Dionysius quoque de diuinis nominibus scribens, exposuit, dum eisdem gradibus omnia ad summum bonum reducit, quibus ab eo progrediuntur. Hinc licet, quasi è summa artificiosæ nominum fabricationis arce, insignem architecti sollertiam, & admirabilem, & verè stupendam diligentiam intueri; qui tam accurato in omnibus est versatus delectu, vt aliis quidem alia ratione nomina moliretur: in iis verò quæ suprema sciret, sic se gesserit, vt non solùm quæ vellet, aptè congruéque notaret; sed illud etiam adderet, quo moneremur, in eorum consideratione diu esse commorandum, & modò ab anteriore, modò à posteriore parte contemplationem exordiendam. Iam & illud hac sua in nominibus condendis regula nos monuit, vt in diuinis per scalam eam, quam Iahacob in somnis viderat, sæpius ascendamus & descendamus, supplicésque Deum oremus, vt Angelos nobis det, qui nos à summis ad ima, & ab imis ad summa, & ipsorum caput, in quo finis est ipsius scalæ, per cognitos sibi gradus & ducant & reducant. Hanc viam Aristoteles in prima sua Philosophia quæsiuit, dum ab inferioribus ad supremum caussarum apicem contendit; & ab eo rursus gradatim ad singulas res inferiores ipsum Esse deducit. Videmus itaque in hac conuersione non tantùm rerum diuinarum naturam explicari; sed viam etiam nobis commonstrari, quæ in diuinis sit tenenda, qua nimirum sic à principio in diuinis descensus fiat, ne in postremis hæreamus, sed mox ab extremis ad ipsum initium reuertamur. Verùm quia latiùs amplissima huius artificij maiestas patet, quàm vt vel summi oratoris eloquentia satis queat explicari: nolui hoc loco ad eam verbis meis ieiunis extollendam frustra laborare; satis me fecisse arbitratus, quòd ianuam primus reserarim, per quam diuinioribus ingeniis ad secretissima sacrorum mysteria aditus pateret; pluribus exemplis ad loca ea reseruatis, quæ eorum expositionem postulabunt. Porrò & aliud maximus linguæ noster princeps in nominibus nonnullis ad rerum notationem formandis obseruauit, non minùs quàm id quod modò dixi, admiratione dignum, vt essent videlicet circulo in se redeunte comprehensa: qualia sunt, Ses/ Regen/ Tot/ Anna/ & si qua sunt similia, quæ conuertuntur illa quidem, haud secus ac Ichnæa, verùm non cognatũ quippiam priori significato, sed idem omnino, vti sonus idem est, denotare cernuntur: quæ vt pauca sunt, ita nullis rebus, nisi

Ichnæa voces vnde dicta.

Ses. Regen. Tot. Anna.

nisi perpetuo circulo in se redeuntibus, & cetera etiam perennantibus aptantur. Generatim igitur hæc de hac vocum conuersione dicta sint, non ad id solùm spectantia quo sermonis nostri, quàm vllius alterius, artificium magis docerem; sed eò prætetea conductura, quò de hac peculiari, & propria, & prorsus sua linguæ nostræ formula cognosceretur, quænam voces è nostra officina ad alias gentes commigrarint. Quæcumque enim verborum moneta hunc characterem præferet, eam nobis, tamquam vernaculam, asseremus: quandoquidem sciamus, nec apud Latinos, nec apud Græcos, nec apud Hebræos, similem esse vocum cudendarum rationem. Quòd si qua tamen apud illos reperiatur, ea nullo consilio certo, nulla ratione sibi adamussim constante; sed casu & fortuitò ita facta cernetur, vti in Sed coniungendi nota, & Des verbo secundæ personæ accidisse, quiuis animaduertit. Idem iudicium de Ad & Da, quorum significata nec contraria sunt, nec connexa, nec eadem. Sedes quidem nomen est in se circulo reuersum, verùm è prima lingua deriuatum, vt alibi in Senarij examine dicetur, & nihil alioqui perenne eo denotatur, quod circularium nominum proprium est. Eodem modo apud Græcos ἀνὰ circulum quidem absoluit, sed nihil eius notationi subiectum; in quo vel æternitas sit consideranda, vel quippiam in se perpetuò reuolutum. Memini apud Eustathium legere, has voces Græcas θυμὸς καὶ μυθὸς prioribus suis syllabis inter se opponi, quod quidem nemo non videt; verùm quid in eo est artis, aut quod symbolū aliquam saltem vtilitatem adferens audienti? Num fortè, quòd sermo, qui antiquissimis Græcorū generatim μυθὸς dicebatur, vt apud Homerū licet videre, ei animæ parti in qua ira sedem habet, aut aduersetur, aut sic naturæ vinculo cohæreat, disiungi vt haud possit? Casui, non rectæ rationi, hæc vnius in duobus nominibus syllabæ conuersio debetur: quæ licet rationis aliquid haberet, non tamen conuersionibus nostratibus similis esset, quæ totum nomen, non eius partem, retrò vertunt. Non ignoro, Hebræis metathesim quoque litterarum in quibusdam verbis in vsu fuisse; at in ea non mutatur significatio: quo fit, vt nihil apportet vlterioris intelligentiæ, quæ quidem ad fabricationis nostratis normam queat applicari. Quòd si quis obiiciat שֵׁשׁ nomen numerale feminini generis non solùm conuerti, sed etiam circulare esse; ei respondebo, casu id accidisse, eo quòd in masculino genere conuersio hæc non admittatur, in quo שִׁשָּׁה dicitur, quod versum faceret השש, longè à priore diuersum. Atqui si teretem numeri naturam Hebraici sermonis factor spectasset, id potiùs in masculino genere, quàm feminino, fecisset; nisi maiorem feminæ, quàm viro, honorem tribuendum esse censeamus. Verùm sit sanè vt Hostiam siue Vestam hac dignitate potius, quàm Apollinē, aut alium quempiam deorum antiqui honorarint; non tamen inde concessero, ex Hebræorum officina hoc vocabulum primum prodiisse: quia certò sciam, vt pòst sum ostensurus, primogeniæ Cimbrorum linguæ vernaculum esse, atque inde ad Hebræos, & Græcos, & Latinos vario ornatu venisse, חַמָּה verò, quod sonare notat, quamuis videri prima fronte possit, nec conuertitur, quia in aliam vocalem versa desineret, quàm à qua recta vox incipiebat, nec cōuersionis circularis habet caussam, nisi in sono quo vix cuiquam fugacius aliquid perpetuitatis esse credatur. Non diffiteor interim, quædam etiam sic apud Hebræos transponi, vt aliud prorsa, aliud versa notent: at in iis tamē non ea quam dixi, conuersionis ratio seruatur. Exemplum sit in alio nomine numerali חָמֵשׁ quo quinque significantur, cui שָׂמַח ex diametro oppositum videtur, si Hebræi consulantur, qui nullam habent punctorum rationem: quod tametsi ipsis daremus, non tamen id quod versa voce signatur, quidquam facit ad quinarij naturam, nec item quinario repugnat. Quid enim Lætitia vel ad quinarium, vel contra quinarium? Ceterùm vt aliquid hîc esset in rebus ipsis significatis vel aduersitatis vel cognationis, non tamen in his vocibus conuersionem nostratibus vsitatam agnoscimus; propterea quòd non de ratione vocum scribendarum, sed de vocibus pronunciandis sermo noster agat; sitque non semel à nobis dictum, vocibus ipsis scripturam prorsus esse externam. Quinque Chamesch Hebræus vocat, quod conuersum Schemach faceret de ratione pronunciationis: at Lætari non Schemach efferunt, sed Samach: ita vt non solùm vocalibus, sed consonantibus etiam hæ voces differant; cùm nos litteras, non figuris, sed sonis distinguamus, nihil solliciti, an diuersos sonos eadem figura Hebræus pingat. Quamobrem neque מָאֵן & נָאַם ad conuersionis nostræ formulam admittemus, eo quòd priùs Moen vel Maen

efferatur; cui Neam ſiue Neom opponeretur, non Noam, ſiue Naam: quamuis ne horum quidem ſignificata ſint omnino oppoſita; niſi quis tamen malè ſit in Categoriis exercitatus, vt nolle, & dicere ſiue loqui, contraria exiſtimet. Eodem modo nec bene conuertuntur, nec vllam conuerſionis cauſſam habent מֶלֶךְ & כָּלַם, non conuertuntur; quia non dicitur כַּלֵם, quod de priore voce conuerſum eſſet, ſed כָּלַם. Conuerſionis cauſſam non habent, quia nec ſignificata contraria ſunt, nec inter ſe cognata, cùm prius regnare ſignet, poſterius erubeſcere, ſiue pudore affici: viderentur etiam fortaſſis נָתַח & חָתַן opponi, quæ nec litteris, nec ſignificatis alteri alterum opponuntur; cùm prior vox in eam deſinat vocalem, à qua poſterior non incipit; & hæc quidem connubio iungi, illa in fruſta concidere ſignetur; quæ, non video, quam habeant inter ſe vel cognationem, vel pugnam. Item מָלֵא & אָלַם nec conuerſione litterarum, nec recta oppoſitione rerum ſunt contraria; quorum illud plenum eſſe ſignat, hoc mutum. Sumat igitur ſibi hanc lingua noſtra perfectionis artificijque laudem, quod ſola huiuſmodi conuerſione ſit inſignis: qua cùm nihil ſit in omni vocum compoſitione admirabilius; non iniuria hac parte ſermo noſter reliquis linguis præferetur: & idcirco prior vetuſtiorque illis habeatur neceſſe eſt, ſi iuxta Academicos quidem & Peripateticos, & omnes ceteros ſapientiæ profeſſores, ab excellentia ſua cuiuſque rei vetuſtas colligatur. Verumenimuerò quia ſuum cuiq. pulcherrimũ eſt, nec formoſiſſimum puerũ teneriùs à matre ſua, quàm ſimij catulum à ſimia, cernimus amari; alias notas, quibus de linguæ noſtræ principatu conſtet, adducam.

Lingua Latina in antiquitatis certamine Græcæ poſtponenda.

Id in primis extra controuerſiam eſſe, & ab omnibus teneri cerno, Latinam linguam in antiquitatis certamine Græcæ poſtponendá eſſe: propterea quòd Latini à Græcis complures voces mutuentur, Græci à Latinis nullas. Quotquot enim vocabula vtrique nationi communia eſſe Grammatici deprehendunt, ea ad Latinam linguam è Græca veniſſe vno ore omnes confitentur.

comp. p. 25.

Lingua Gallica, Hiſpanica, & Italica poſteriores Latina.

Eodem modo nemo dubitat quin hodiernus Gallorum ſermo Latino ſit poſterior; quando clarè quiuis perſpicit, in communibus vocabulis primogenias ſignificationis rationes è Latina lingua petendas eſſe. Idem cernitur in Hiſpanico & Italico ſermone, vbi nemo ambigit, quin communes voces à Latinis deriuentur; tametſi eam ſint paſſæ commutationẽ quam gentis vtriuſque imperitia inuexit. Quod igitur in his linguis perſpicuum eſt, id in aliis quoque linguis quibus voces quæpiam ſunt communes, eueniſſe dicemus. Stultum enim ſit, ſic opinari, vt caſu dicamus vocabula eadem eiuſdem eſſe in diuerſis linguis notationis: & licet id in aliquot fortè accidiſſe daretur, in plurimis tamen, vt caſus dicatur valuiſſe, Peripatetici non admittent. Quamobrem quibus in linguis multæ voces communes eſſe deprehenduntur, in iis quæ prior alia ſit, non fuerit difficile iudicare. Nobis itaque negotium erit, non ita, vt principio videri poſſet, arduum, in linguæ noſtræ vetuſtate comprobanda; ſi ceteris linguis omiſſis, Hebræam, Græcam & Latinam dumtaxat ei conferamus: propterea quòd ſermoni noſtro plurima ſint cum his tribus linguis communia vocabula; quorum rationes ſi docuero apud ſolos noſtros vernaculos inueniri, nihil amplius fuerit de principatu ambigendum.

Verba à verbis quomodo fiant.

Hîc tamen illud præmonendum quod Varro ex Chryſippo, Antipatro, Ariſtophane, & Apollodoro ſibi ſumſit, verba à verbis declinatione quadam fieri, litteris aliis adſumtis, aliis reiectis: cuius rei cauſſa in eo eſt, vt quæ deriuantur, alia ab illis fiant à quibus manant; cùm citra eiuſmodi mutationem voces eædem manerent. Huc & illud ſpectat quod aliæ gentes alio fine voces ſuas claudant, & quarundam litterarum loco alias ſubſtituant:

Litterarum mutationes.

vt dum Latini Lucianum dicunt, Græci Λευκιανὸν efferunt: qua in voce loco prioris V diphthongus eſt, loco poſterioris O paruum. Pro Quintium, Κοίντιον efferunt; eo quòd Q littera & V conſonante carent. Eodem modo vbi noſtrates duplex V, ſiue digamma duplex

Wijn.
Wal.
Wan.
Wie.

habent, Latini ſimplex digamma & ſonant & ſcribunt. Quod enim nobis eſt Wijn / illis eſt Vinum; quod nobis Wal/ illis Vallum; quod nobis Wan/ illis Vannus: Græci digamma V carentes, pro Win/ οἶνος efferunt. Huius noſtratis litteræ loco quandoq. Qu habent Latini, pro Wie Qui dicentes: quod apud Hebræos etiam aliquando cernas, qui pro Wacht/ quod eſt Exſpectat, קוה dicunt; & pro Wort/ quod eſt Fit ſiue contingit, קרה efferunt; & pro Wijſheit/quo certiſſima veritas notatur, קשט dicunt. Sed de id genus mutationibus, nobis ſuo loco plura ſunt dicenda: hoc ſatis eſto monuiſſe, eiuſmodi varietatem originis inueſtigationem impedituram eſſe, niſi diligẽter fuerit animaduerſa. Quis

neget,

neget, Vim & βιὰν, rurſus βιόω & Viuo, ad eaſdem pertinere radices; in quibus tamen Beta pro V digamma poſitũ videmus? Eſt porrò & aliud in memoriam è Græcis & Latinis Grammaticis vocandum; non raro veras rationes in vocabulis iam olim obſoletis latêre: vt ſi Latini Mane dicãt cũ Varrone à Manum, quod bonum veteribus ſignificat, veniſſe. Infinita ſunt tum apud Græcos, tum apud Latinos, huius generis exẽpla; adeò vt plurima verba & nomina, in nomina iam olim perdita, in conſtructione tranſeant. Sic Sum præteritum perfectum facit fui, à fuo; & Iupiter in Iouem exit, & ζεὺς in δία. Verùm quia hæc notiora, quàm vel ipſis Grammaticorum pueris ſint occinenda, non egent maioris illuſtrationis. Hoc ſolo opus eſt ſcito, frequentiſſimè primas plurimarum vocum radices inter deſuefacta vocabula inueniri; & ſi vſquam alibi, hîc vel maximè, Horatianæ illi admonitioni, quam antea commemorauimus, locum eſſe, qua cecinit, alia aboleri, alia nomina iam intermortua renaſci. Vt autem multarum vocum vel in præteritis, vel in obliquis caſibus veſtigia remanſerunt; ita in compoſitione & deriuatione reliquias quaſdam cernas vocum iam olim longa deſuetudine abolitarũ. Quamobrem & illud nobis ſumemus, quod à Græcis iuxtà ac Latinis vſurpatum videmus; vt è deriuatione & compoſitione multarum vocum ſignificationes æſtimemus, tametſi ipſa prototypa nomina ſunt obſoleta. Ne miretur ergo quiſquam, ſi **Nos** noxam interpretemur; quandoquidem **Onnoſel** is in communi loquendi conſuetudine vocatur, qui ſine noxa eſt. Iam quia linguæ noſtræ architectus copioſiſſimam vocum ſiluam fecit; non mirum eſt, ſi non omnes eandem rem notantes ſint conſeruatæ apud omnes. Equus multa nomina ſortitus eſt è varia conſideratione vel naturæ, vel ſeruitiorum, quibus homines ſolet adiuuare: aliis enim Teutonis **Ros**/ aliis **Hors** / aliis **guil** / aliis **pert**/ aliis **mar**/ aliis alio nomine vocatur. Quamuis igitur nobis **Mar** nunc ſiue **Mer** in vſu non ſit; eſt tamen **Meri**/ pro equa, vocabulum vſitatum. Quid quòd in tranſlato ad aliud vocis vſu antiqua hactenus ſignificatio deprehenditur, dum **Mar** pro incubo in hanc venit orationem; **de Mar rijt hem**/id eſt, equus eum equitat. Eodem modo domum alij **huis**/ alij **hom**/ alij **heim** vocant; nec mirari debemus, ſi non omnes omnibus his vocibus vtantur: ſatis eſt, apud Teutones alios aliam in vſu eſſe, & earum cuiuſuis rationem in Teutonica lingua inueniri. Huc ſpectat & illud non parui vſus præceptum, vt è linguis, quas certò ſcimus ex alia quapiam lingua natas eſſe, nominum deſuetorum, & iam longa obliuione ſepultorum ſignificationem inueſtigemus, atque inde ad matricem linguam referamus. Quoniam itaque ſcimus Gallos olim noſtrati lingua vſos eſſe, & apud eos hactenus quaſdam voces inueniri, non è Latino, ſed è vetere ſermone relictas; liberum nobis erit, eas tum ad interpretationem, tum ad quotidianum vſum reuocare. Sic Complutenſis Hebræarum vocum interpres vocem מְכֵרָה dicit in gladij ſignificatione accipi poſſe; eo quòd apud Græcos, quos putat linguam ſuam ab Hebræis habuiſſe, gladius vocetur Machæra. Eandem regulam D. Hieronymus ſecutus, נוגי apud Sophoniam nugas interpretatur, è Latino ſermone Hebraicæ voci quærens notationem; propterea quòd crederet, Latinam linguam ex Hebraica primam originem duxiſſe. Liceat ergo nobis quoque eadem via & ratione in obſcurarum vocum notitiam venire; & ſi quod nomen apud Gotos in Hiſpania, vel Longobardos in Italia, vel Francos in Gallia, vel Anglos in Britannia, vel alios in alia regione Germanorum colonos inueniamus, cuius & vſus & notatio noſtris hominibus periit, poſtliminij iure in veterem aſſerere libertatem. **Lar** pro vacuo noſtrates non vſurpant; cùm tamen olim in vſu fuiſſe, duo Antwerpiæ ſuburbana loca manifeſtè demonſtrent, ſub hac **Lar**/ nomenclatura omnibus nota, quam ſortita ſunt ea de cauſſa, quòd vacua ſint & nuda. **Lar** autem vacuum denotare, Allemani docebunt; quorum lingua cum noſtra eaſdem habet radices. Sic **Fer** pulcrum eſſe intelligimus, quia quamuis ea voce nunc non vtamur; Angli tamen, quid ſignificarit apud priſcos vel Saxſones, vel Britannos, quotidiano ſuo vſu nobis oſtendunt: tametſi in huius vocabuli notitiam è deriuatione etiam, per quam **Fier** dicimus; & compoſitione, quæ ex **Fer-rom** facit **From**, venire poſſimus. Verùm ſiue voces apud noſtrates hoc tempore obſoletas à priſcis repetamus, ſiue eas ab aliis huius ætatis hominibus lingua Teutonica vtentibus mutuemur; id ſemper obſeruandum, ne vlla admittatur, niſi claram ſignificationis ſuæ rationem è lingua Germanica ducat. Quòd ſi hac via ſermoni noſtro copiam & ſupplemen-

Vocabula obſoleta.

Nos.

Onnoſel.

Equi multa nomina apud Teutones, è varia conſideratione, **Ros / Hors/ Guil/ Pert/ Mar/ Meri**

Domus nomina, **Huis/ Hom/ Heim.**

Galli olim Cimbrica lingua ſunt vſi.

Lar/

Fer/

ta quæramus, ingenti pulcherrimarum vocum acceſſione linguam Teutonicam locupletabimus, & maximum eius vſum ad ceteras linguas rectè interpretandas oſtendemus. Ceterùm ne in veris nominum originibus inueſtigandis citra demonſtrationes progrediamur; principia quædam partium ex iis quæ priore libro tradidimus, partim ex Academicis hortis, partim ex communi hominum intelligentia deducta proponemus; quibus, tamquam rectiſſima quadam amuſſi, omnis cenſura noſtra dirigatur.

Voces primogeniæ & germanæ in quaque lingua quæ cenſendæ.

In primis itaque, ſi ſuorum cuique linguæ nominum ratio conſtare debet, perſpicuum fit, vocem primogeniam in ea lingua non eſſe, in qua nulla eius vera cauſſa reperitur. Deinde ſi quod vocabulum duabus pluribúſue linguis ſit commune; id eius linguæ proprium germanumque cenſeri, in qua rei ſignificatæ conuenientiſſima poteſt ratio reddi. Hæc duo pronunciata tametſi ex iis quæ de vocum formandarum ratione concluſi, effici non poſſent; per ſe tamen aſſenſum approbationemque merentur, cuius

πῦρ.

rei clara eſt apud Platonem teſtificatio, quo loco, cur ignis πῦρ Græcis dicatur, inquirit. Interrogat Socrates Hermogenem, ecquam cauſſam dare poſſit de Græco ſermone, cur ignis rectè hoc nomine πῦρ vocetur: qui cùm ſe nihil habere diceret, Socrates ad hunc ferè modum, Conſidera (inquit) quid ego de hoc ſuſpicer: Cogito Græcos, cùm alios, tum eos qui ſub Barbaris habitant, multa nomina à Barbaris accepiſſe. Quid inde, inquit Hermogenes? Cui Socrates, Si quis, inquit, quærat, quæ ſit horum rectitudo, de ſermone Græco, & non de illo, è quo nomen manat; ſcis profectò eum in ambiguo hæſurum. Et meritò, inquit Hermogenes. Vide igitur, inquit Socrates, & hoc nomen πῦρ ánne Barbaricum ſit: Hoc enim nec facilè Græcæ linguæ aptes, & clarum eſt, Phrygas ita ipſum nominare, parua quadam facta declinatione, non ſecus ac vocem ὕδωρ, & κύνας, aliaque multa. Hæc & alia eôdem ſpectantia, apud Platonem; è quibus luce ipſa clariùs liquet, cùm nominibus omnibus rationem eſſe quærendam, tum vnamquamque vocem ad eam linguam examinari debere, è qua originem accepit.

κακία. Kac. Ca.

Hinc Plato κακίας nomen Græcum eſſe negat, quoniam nulla eius ratio apud Græcos reperiatur. Nos docebimus, Kac bonum eſſe, & Ca eius contrarium; & illud quidem vocabulum primum eſſe de litterarum natura atque poteſtate factum; hoc verò per Analogiam, Cimbris propriam, ad ſignificatum ſuum deriuari. Quintilianus, & ante eum Varro, & ceteri hos ſecuti, Græcis, & apud hos Æolibus maximè tantam vetuſtatis auctoritatem tribuerunt, vt ſi qua vox Græcis & Latinis communis eſſet, eius apud Latinos fruſtra quæri rationem putarent; atque hac ipſa de cauſſa Quintilianus Varro-

Ager, ἄγρος. Ver, βῆρ.

nem, ceu ſui oblitum, in Agri nomine reprehendit; & Varro ſe in Veris vocabulo cauſſam Latinam quærentem caſtigat, eo quòd apud Iones βῆρ pro eodem tempore dicatur. Quòd ſi Plato de his duabus vocibus interrogatus, comperiſſet, vtriuſque exigua declinatione facta, vſum apud Phryges & Cimmerios eſſe; an non mox à Græcis ad Barbaros eas ablegaſſet, propterea quòd hos illis faceret vetuſtiores? Certè nobis ἄγρος acker/ à quo ager; & Weer/ à quo βῆρ, in vernacula eſt conſuetudine loquendi. Sed de his hoc loco non agimus: id agimus, vt hæc noſtra axiomata, quorum alterum alteri conſequens eſt, intelligantur, non ex iis modò, quæ antè tradidimus, probabili, imò neceſſaria concluſione effici; verùm etiam apud grauiſſimos Græcæ & Latinæ linguæ auctores iam olim in ſumma fuiſſe dignatione, & eandem quam nos volumus, vim poſſe eſſe fidei in vocabulis dubiæ originis adſtruendæ. Qui ergo hæc non concedet; cum eo ne verbum quidem commutare certum eſt, vt cum homine communis intelligentiæ vel experti, vel aduerſario. Si quando itaque fiet, vt fiet non modò frequentiſſimè, ſed in vocibus pleriſque omnibus, quæ pluribus linguis ſunt communes, vt de primo ipſarum fonte diſputetur; hac regula perpetuò vtemur, quæ de Græcorum Latinorumque principum conſenſu, ſola dirigit ad veritatem. Sunt tamen & alia quædam indicia, non illa quidem tanti, quanti quæ ex principiis modò commemoratis ſumuntur; attamen non omnino negligenda. Dixi, in vocibus Cimbricis peculiare quoddam & præcipuum artificium inueniri; quo nomina conuertuntur. Hoc itaque vbicumque cernetur, clarè oſtendet, ſuper qua incude vox ſit excuſa. Vt enim è capitibus, & longitudinis cum craſſitudine analogia, columnæ vel Corinthiacæ, vel Ionicæ, vel Doricæ artis eſſe cognoſcuntur: ita hæc conuerſionis formula voces noſtrates eſſe conuincit. His igitur argumentorum, quibus in radicum inueſtigatione vſuri ſumus, ſedibus collocatis,

locatis, aliud rursus exordium sumamus. Qui vel apud Hebræos, vel Græcos, vel Latinos, de etymologia, quæ recta nominum ratio est, libros reliquerunt; ij ad vnum omnes voces vocibus deducunt: quod tantisper faciunt, dum ad aliquam primam perueniant, cuius nullam sibi caussam vlterius quærendam arbitrantur. Cùm enim vocum numerus certo fine claudatur, nec circulo ad easdem ex iisdem recurrere via & ratio in disciplinis tradendis obseruata permittat; vt in aliquo tandem vocabulo originum inquisitor consistat, necesse est. Sic Hebræus radicibus suis nullam vlterius significationis caussam vel quærit, vel domi suæ potest inuenire; cùm tamen ea plerumque tribus consonantibus, & duabus vocalibus constent, tantùm abest vt verborum analysin ad vnam syllabam deducant. Atqui huius vltimæ vocis, æquè erat, ac priorum, ratio assignanda; si verum illud est quod modò explicaui, etymologicæ doctrinæ principium; quod nullum verbum eius linguæ proprium facit, in qua vera ipsius ratio non inuenitur. Fateantur ergo, oportet, Hebræi, vel radices non esse è lingua sua oriundas, vel non omnium verborum symbolicas rationes posse reddi. Prius numquam concessuros opinor; ne fateri cogantur, priorem aliquam linguam esse, ad quam radices sint ablegandæ: posterius tale est, vt Hebraicam linguam eo priuet artificio, quod Aristoteles iuxtà ac Plato in vocabulis esse debere indicarũt, dum ea symbola dixerunt. Quo dato, Hebræorum sermo non tantùm non esset primus habendus, sed etiam reiiciendus ex ea palæstra in qua de sermonis præstantia certatur. Academiæ princeps in Græcarum vocum originibus inuestigandis duas sibi posuit metas, ad quarum alteram cùm venisset, non vlterius quærendum putauit. Quarundam enim vocum primordia à Barbaris petiuit; ad quos cùm venisset, gradum sistebat, exteris externorum nominum rationes relinquens. Aliarum vocum quas à primis natalibus Grçcas esse censebat, caussas quærere non prius cessabat, quàm ad ipsa elementa peruenisset, atque ex iis symbolicam vocum & rerum analogiam assignasset. Et rectissimè profectò, quando nulla verba prima dici possunt in compositione, nisi proximè in ipsas litteras soluantur, è quarum natura vis significationis existat. Quamobrem nulla lingua prima vel esse, vel dici potest, in qua caussæ significationis vocabulorum, non ad ipsa simplicissima vsque elementa, nullam vlterius admittentia diuisionem, explicantur. Quòd si hoc mihi cum omnibus conuenit; haud video, quî vel Hebræi, vel Græci, vel Latini, de sermonis principatu nobiscum certare possint: cùm in sola nostra lingua, non in alia, hæc vocum ad indiuidua elementa fiat dissolutio: quam vt plurimis exemplis docere possum, ita ineptum fit, & rectæ ordinis rationi contrarium, si prius in ipsis litteris significationum caussas reddere coner, quàm natura earum, & symbolica sonorum cum rebus ipsis analogia, fuerit explicata. Nisi enim cognoscatur litterarum & rerum conuenientia & similitudo, frustra ex ea vocum compositarum rationes docebo. Quò igitur recta via oratio nostra progrediatur, primùm nobis de litteris & earum potestate fuerit agendum: quod vt minore fiat molestia, ieiunam & frigidam huius laboris exilitatem nouis quibusdam, & hactenus ignotis spectaculis, è scena etymologica petitis, paullo reddam, quàm res ipsa polliceri videtur, iucundiorem.

Etymologiarum scriptores quousque vocabulorum origines inquirant.

HERMA-

HERMATHENÆ
LIBER III.

VM IGITVR primas voces ad ipſa elementa deducendas eſſe, & Socrates & Socrati conſentanea veritas tradat; primùm nobis generatim de horum natura diſputandum. Quemadmodum enim eum qui res coloribus imitatur, principio colorum diſcrimina in ſingulis pigmentis nouiſſe oportet; ita nobis etiam quibus propoſitũ eſt rerũ effigiem litteris conſtruere, primùm eſt omnis litterarũ varietas cognoſcẽda; quod vt fiat, quid littera ſit, definiatur. Quoniam autem dictum de lingua nos agere, quæ tota ex vocibus conſtat; & iis non quibuſuis, ſed factis ex hominis arbitrio, ad ſignificandas imagines rerum animo conceptas, vel ipſarũ imaginum conceptionis modum ſub pathematum quoque nomine comprehenſum; dicemus litteram eſſe minimam ſermonis partem. Iulius Scaliger, in cauſſis linguæ Latinæ, Litteram definit partem dictionis indiuiſibilem: quæ deſcriptio ſi tam moroſè expenderetur, quàm ipſe in aliorũ ſcriptis eſt curioſus vitilitigator, neſcio an totam litterarũ latitudinem comprehenderet: cùm & apud Latinos, & apud Gręcos litteram queas inuenire quæ nullius dictionis pars ſit; cùm ipſa totam dictionẽ per ſe ſola cõſtituat, vt A præpoſitio, O vocandi nota. Sed hoc leuius. Quò verò hanc definitionem cõſtrueret, odioſiſſima ſophiſmatum congerie eos exagitat, qui litteram partem vocis cùm dixiſſent, quo definitionem ſuam explicarent, vocem quoque finiuerunt Et cùm non rectè id ab eis factum dicat, quòd hoc Philoſophi, non litteratoris, munus ſit; ipſe in eundem lapidem impingit, integro minutiarum plauſtro è Philoſophia in alienũ domicilium, vt ipſe fatetur, inuecto; quas qui diſcuteret, multas inueniret nihil ſolidum tinnientes. Inter alia, carpit, litteram partem vocis dici; quia eo modo litteræ ſcriptæ, quæ non pronunciantur, litteræ non eſſent. Quaſi verò id abſurdũ ſit, quid ad ſermonem, ſiue ſcribatur, ſiue non ſcribatur. Quòd ſi ſcriptio ſermoni ſit prorſus externa, cur non dicetur & ſingulis eius partibus externa? Iam & ipſemet fatetur, litteram eſſe poſſe ſine figura, & figuram ei omnino eſſe accidens. Sed hic durus cenſor, quo omnem litterarum latitudinem comprehenderet; vocem homonymam per homonymam definiuit. Neque enim vna ſubſtãtiæ ratio eſt, dum littera vocem, & dum figuram ipſius notat; non magis quàm eadem hominis viui, & hominis picti, ſub hominis nomine, ſubſtantiæ ratio eſt. Quis non eum ſcholis explodat, qui res omnino eſſentia differentes, ſub nomine eo definiat, quo ſecundum diuerſam ſubſtantiæ rationem ſignificantur? Dictionis nomen, ad dictionem pronunciatam, quæ vox eſt; & ad dictionẽ ſcriptam, quæ figura vel figuris conſtat, extendit; vti & ipſam litteram; atque ita putat ſe rectè definitionis munere defunctum. Nos ſcimus, nomen plura ſignificans prius in ſignificata ſua diſtinguendum, quàm eius vlla detur definitio: quoniam diuerſis ſignificatis & genera & differentiæ ſint diuerſa, nihil inter ſe, ſecundum ipſum illud nomen quo ſignificantur, communicantia. Qui igitur auditoris intelligentiam confundere cupit, is homonyma eadem definitione comprehendat. Ariſtoteles cùm primo De cælo libro, tum eorum quæ poſt Phyſica ſcripſit, lib. vndecimo, diſerte præcipit, vt nomen plura ſignificans vel vitetur inter diſputandum, vel quid eo intelligi debeat, exponatur: quod præceptum qui prudens negligit, is, eodem tertio Rhetoricorum libro teſte, partes ſibi ſumit cauillatoris, fraudem auditori, non dilucidam doctrinam, quæ ingenuos atque graues viros decet, parantis; tantum abeſt, vt eadem definitione homonyma complectenda eſſe tradat. Atque ita ſanè eſt, aliud nihil ſibi quæſiuiſſe Scaliger videtur, quàm vt in Grammaticæ ſuæ principio lectori parum in Philoſophia verſato ſophiſmatis illuderet. Quo tamen homonymiam ſuam excuſaret; adiecit, ſe vocem in his libris pro dictione ſcripta accipere; quoniam vox eſſe poſſit: quod tam ſubtiliter ab ipſo dici video, vt quid ſibi velit, obtuſum meum ingenium non intelligat: niſi fortaſſe fieri poſſit, vt ſcriptura quæ vel figura eſt, vel figurarum complexio, vox fieri poſſit; quam metamorphoſin Ouidius libenter admitteret, qui puellam in vocẽ Echo vocatam mutauit. Scio equidem quæ ſcriptura notantur, ea voce quoque notari poſſe: at tam hebes ſum, vt aciem meam

Littera definitio.

meam fugiat, quî ſcriptura vox fieri poſſit. Vt elocutionis præcipua laus eſt perſpicuitas; ita ea nuſquam magis eſt neceſſaria, quàm in quæſtionibus ad philoſophiæ acumen agitandis; quas Scaliger à litteratoris officio alienas eſſe, contra veteres Grammaticos criminatus, ipſe citra omnem neceſſitatem & doctrinæ lucem, tamquam ſalebras quaſdam in primo limine lectoribus obiecit, in quas ego quoque inuitus impegi. Tranſiliiſſem profectò eas omnes; ſed nolui, vt quiſquam putaret, de hac ſcripturæ & vocis apud doctiſſimum hunc virum confuſione, me perperam facere, dum priùs de voce, quàm de ſcriptura tracto; dumq. litterarum figuras definitione mea non complector, quod meum factum ipſe in veteribus reprehendit. Minima igitur pars ſermonis qui totus vocibus conſtat, Littera dicatur. qua deſcriptione etiam A præpoſitio, quæ nullius ſimplicis vocis pars eſt, continetur. Scaliger acutiùs hâc declinat difficultatem. Nam cùm dixiſſet, Litteram minimam partem dictionis; dictionis voce vſus, pro ſimplici vocabulo. Accidit enim, inquit, dictioni cuipiam, vnica vt littera cõtineatur; ibi enim eſt pars, & totum, idem. Quid, bone vir, ſi accidit dictioni cuipiam, vnica vt littera contineatur: quî fieri poteſt, vt in ea dictione littera ſit, quam eſſe partem dictionis definiuiſti? Excuſas hîc, idem totum, & partem eſſe. Fateor, idem & totum & partem eſſe poſſe, ſed collatione diuerſorum. at quî poſſit idem ſibi ipſi totum eſſe, & pars, non intelligo. Deinde cùm huic dictioni nulla poſſit contingere diuiſio; qua, quæſo, ratione partem habere dicetur? Confiteor libenter, te Oedipum, me hîc Dauum eſſe: facilius erat dicere, hanc vocalem, quamuis hîc dictio ſit integra, eius tamen naturæ eſſe, vt alibi minima dictionis pars eſſe queat. Quemadmodũ ſi quis hominẽ animal eſſe dicat æternarum rerum ſcientiæ compos; non dicit quoſuis homines ad hãc ſcientiam adſpirare; ſed eius hominem naturæ eſſe, ſolus vt poſſit inter animantia omnia hanc ſcientiam adipiſci. Verùm video magna vi contra me Grammaticos inſurrecturos, qui Litteræ nomen à linendo deducunt. Sed hîc mecum nonnihil facit Scaliger, cuius hæc contra eos verba ſunt: Neque enim à lituris litteræ, quia delerentur; prius enim factæ, quàm deletæ ſunt. At formæ potius atque οὐσίας rationem, quàm interitus, habeamus. Hæc ille, contra Priſcianum, bene fortaſſis; niſi mortales quoque homines vocarentur, non à forma, neque ab eſſentia, ſed ab interitu. Verùm dicerent alij, à litura litteram dici, at lituræ nomine minimè id intelligi quod Priſcianus & Scaliger voluerunt, quaſi litura deletionem notaret. Longè aliter res habet. Qui linit, lituram facit; qui lituram tollit, delet. Tectoria lendo, id eſt, linendo, inducuntur, delendo tolluntur. Cicero de columnis à Verro reſtitutis, Dico eſſe ex qua tantùm tectorium vetus deletum ſit, & nouum inductum. quo loco quidam delitum legunt, non deletum; quaſi delino eſſet, id quod illitum eſt, tollere. Noſtra non refert, vtrum legatur; id modò conſtet, tectorium linendo induci, & à lino lituram, pro eo quod illinitur. Sic Columella: Solem etiam & pluuiam arcet eiuſmodi litura. Qui igitur ceris tabulas inducebant, vt ſtylis in iis ſcriberetur, primam faciebant lituram, quam is qui ſcribebat, foſſularum ductibus ſignabat; quæ foſſulæ, dum littera vel totus verſus tolleretur, rurſus eadem cera linendo opplebantur. Verùm à priore litura littera dici videtur; tamquam à materia in qua fiebat: at à poſteriore litura qua notæ prius ſignatæ inducebantur, litura in eam ſuſpicionem falſam venit, vt pro deletione dumtaxat vſurpanda videretur. Scaliger, vt hunc ſcopulum euitaret, à linea litteram fecit, tamquam lineaturam; atque idcirco primam natura, non poſitione, longam eſſe. Vellem addidiſſet, vnde linea dicatur, an à lino verbo, an voce linum; & ſi ab hac, non ab illo, vnde linum ita vocetur. Sed de hoc paullo pòſt. Scaliger, quaſi certiſſimum eſſet, litteram à linea deduci, Priſcianum & ceteros eiuſdem ſententiæ litteratores condemnat, quòd nomen hoc deriuent, vel à litura, vel à lego, & iter, ceu legitera diceretur. Nec eo contentus, vltrà pergit, litterã dicens minimam eſſe partem dictionis dicendam: propterea quòd & linea, vnde dicta eſt, minima quoque ſit dimenſionum; atque hinc fieri, vt elementi quoque nomen mereatur. Hoc ſtatuto veterum ſententiam conuellit, qui falsò litteras notas dixerunt, elementa autem pronunciationes. Litteram quidem notam eſſe permittit, at elementum pronunciationem negat, ſed ipſum illud, quod pronunciatur, eſſe contendit. O ſubtilitatem cauillatoris! quaſi aliud dicere voluerit Priſcianus, quàm quod Scaliger exponit, cùm pronũciationis nomine perinde ille vtitur, atq. oratio ſæpè dicitur id quod oratur, non

Litteræ nomen vnde deducatur.

non ipſa actio orantis. An non enunciatio, affirmatio, negatio, & ſimilia, eodem modo apud Dialecticos intelliguntur; cùm per orationem quæ vox eſt, tamquam per genus ſuum, Ariſtoteles ea definit? Elementũ autem non ſolũ id quod pronunciatur, ſed notam etiam eſſe vult; quia ſit pars dictionis, ipſam, vt verbis eius vtar, conſtituens; ſicuti ignis, aër, aqua, terra, corpora hæc noſtratia. Video hîc collectionem planè Cæſaream; Elementum eſt pars dictionis, ergo eſt nota. vult enim vir hic Dialecticæ peritiſſimus, nos tam acutos eſſe, vt enthymema hoc ad hunc modum expleamus: Elementum eſt pars dictionis, dictio eſt vox ſcripta, vt pòſt in eodem capite docet, & pars eſt eiuſdem naturæ cum toto: ergo & elementum perinde erit nota eius quod pronunciatur, atque tota dictio ſcripta. Optimè ſanè Theodecten monuit Ariſtoteles, cauillatoris eſſe, homonymis apud audientes vti: vt ſcilicet Priſcianus & ceteri veteres malè videantur dixiſſe, hic ex dictione ſcripta argumentum ducit ad dictionem primò, propriè & ſimpliciter dictam. Dictio ſcripta haud ſecus dictio eſt atque homo pictus eſt homo; quo fit, vt procedat collectio, non aliter, quàm ſi quis dicat: Manus eſt pars hominis; ergo manus eſt pictura. Non nego, dictionem ſcriptam, dictionem dici; ſed analogicôs: atq. ita elementum quoque Priſcianus fatetur per vocis abuſum de notis dici. Si verum eſſet quod littera à linea, vel à litura diceretur; rectè antiqui ſtatuiſſent, nomen hoc propriè ipſis notis conuenire, & analogiæ ductu ad voces transferri; niſi fortaſſe Scaliger neget, lineas potius notis, quàm vocibus, conuenire. Deinde ſi à linea littera dicatur, neceſſe erit fateri, nomen hoc non prius elementis vocabulorũ datum fuiſſe, quàm ſcriberentur; cùm vocibus nulla antea fuerit cum lineis communio; quæ tum demum nata eſt, cùm animi ſenſa, non ſolùm verbis, ſed lineis etiam, homines exponere cœperunt. Nos ex hac opinionum diuerſitate in eam conceſſimus ſententiam, vt litteræ nomen antiquius eſſe credamus, quàm vt eius origo apud Latinos ſit quærenda: quam opinionem meam ipſa deinde litterarũ natura confirmauit. Propriũ enim litteræ eſt, vt minima pars vocis eſſe poſſit: qua nota ſic natura eius explicatur, vt vocalibus etiam per ſe extra ſermonẽ explicatis, ſiue dictionẽ integram conſtituant, ſiue nõ conſtituant, conuenire cernatur: ad quam normam priorem etiam definitionẽ meam intellectam volo.

Cimmerij primi Italiæ incolæ.

Let ſiue Lit. Em / ſiue Vm. Emmen ſiue Vmmen. Hemmen ſiue Hummen. Muien. Muit. Mutus. Hummelen.

Hoc ipſum autem vocis notatione clariſſimè expreſſum eſt, non illud quidem in lingua Latina, ſed eam quam Cimmerij, primi Italiæ incolæ, ſub Iano auo ſuo loquebantur. Let enim membrum ſignificat, quæ vox paſſim ab aliis delicatioribus Lit effertur: Em autem ſimplicem vocem notat; vnde Emmen, eſt vocem eiuſmodi proferre, vt cùm dicimus, Hi en dar niet emmen/ id eſt, ne ſimpliciſſimam quidem vocem audet proferre: alij pro Emmen/ Vmmen dicunt, ſono quodã medio ex V & I. Huius contrarium eſt Muien/ pro eo quod eſt, nullam vocem edere; hinc Muit/ pro tempore eo quo aues in tenebris ſeruantur ne canant. Hinc Latinorum Mutus. Multi tamen in Vm ſiue Em aſpirationem exiguam addunt, vt ſit Hummen/ vel Hemmen/ vnde nobis Hummelen/ pro eo quod eſt murmur & confuſum ſonum edere: vnde Hummelen crabrones vocantur, à magno bombo quem edunt inter volandum. Ex eodem fonte Hebræorum הָמָה homa ſiue hama, quo murmurare & confuſum ſonum edere notatur. Vocem autem primam noſtratem eſſe, ex analogia formationis cognoſcas; eo quòd conuerſum eius contrariæ ſit ſignificationis, quod ſoli noſtræ linguæ ſuum propriumq. eſſe demonſtraui. Et quamuis fortè quibuſdam Mui non eſſet in vſu, eſt tamen eius proles, Muit / omnibus nota, in ea, quam dixi, notione.

Muis. Mus. Μῦς. Muiſen. Muſa.

Hinc etiam Muis, pro animali tacitiſſimo, vnde Latinis Mus, & Græcis Μῦς. Muiſen item eſt tacitè quærere, perinde atque muſtelæ domeſticæ, ſiue eluri mures obſeruant, magno nimirum ſilentio; à qua voce Muſæ Latinis & Græcis: quas ſic Orphici vocarunt, quòd magna quiete & ſilentio omnium rerum externarum ei opus ſit, qui diuina velit inueſtigare: qua de re alibi.

Muſtela.

A Mui etiam fit Muſtela, quo animal ſignificatur quod clàm furatur: nam ſtelen eſt furari. Eſſe autem hoc nomen noſtras, non Latinum, ex eo perſpicuum eſt, quòd nobis apertiſſima ſit etymologia, à natura animalis petita, quam Latini domi ſuæ nequeant inuenire. Has igitur dictiones Vm & Mu tum de conuerſionis formula nobis peculiari, tum de vocibus inde manantibus, & earum interpretatione, naturæ rerum ſignificatarum congruenti, quam fruſtra alibi quæras, conſtat prius in noſtra, quàm in alia lingua fuiſſe: atque idcirco omnia eadem vocabula, ex his primordiis deriuata, nobis deberi; tametſi in deſue-

in desuetudinem quædam apud nos abiuerint, quæ, si quod antè postulaui, detur, in vsum matricis linguæ de sobole licet reuocare; quo sensim prima lingua, quoad eius fieri potest, diuitias suas dissipatas colligat. Sed quo magis clarescat, Om siue Em/ pro voce esse vsurpatum; ex composita etiam dictione argumentum sumemus. Non raro enim fit, vt vox simplex alta obliuione sit sepulta; cùm tamen in compositione vsus eius seruetur, quo casu significationem ab ea petemus; quod semel dictum, vt vbique in similibus valeat, posco. Aesum/ siue Aesem/ vt alij efferunt, pro diuersitate dialectorum, anhelitum significat, siue aërem, quem diducto pectore intus rapimus, & compresso expiramus; quod nomen datum est ab vsu homini proprio. Cùm enim locutione à ceteris animantibus omnibus differamus; ab hac excellentia vehiculo vocis nomen Aesum datum est, quo, ad verbum, alimentum vocis notatur. Aes enim alimentum est, vnde Aesum alimentum vocis. Subiectum enim, siue materia, ipsas qualitates alere idcirco dicitur, quòd eas, non secus atque nutrimentum quoddam, sustentet ac conseruet: quod cùm omnibus formis accidentariis est commune, tum nusquam clàrius, quàm in voce, quæ pro ratione spiritus innumera recipit discrimina: quæ cùm luscinia studiosè persequitur, tantum frequenter alimenti voci tribuit, vt seipsam spiritu omni & vita exhauriat. Videmus & illos qui alta voce diu quotidie cantant, plurimum sibi quærere alimentum, quòd vox plurimum absumat: & hinc inter cetera exercitationum genera, apud medicos non postremum locum ei tribui, quod alta voce constat, vel cantando, vel legendo, vel etiam ad populum orando. Ad magnam enim & diuturnam vocem, bonis lateribus opus est, & robustis; ad robur, copioso nutrimento. Bene itaque spiritum hunc quem attrahimus, & rursus efflamus, vocis alimentum linguæ nostræ fabricator vocauit, ab vsu videlicet tanto nobiliore, quanto nobilius est & præstantius, sermocinari, quàm vitam dumtaxat simplicem, qualis communis omnium est animalium, inspiratione tueri. Latini ab Asem Anem fecerunt, & addita terminatione, Anema, ac deinde Anima. Hìc aliud linguæ nostræ compendium considerandum, quòd eadem vox vt verbum, & vt nomen vsurpetur, citra tamen ambiguitatem orationis, quam constructio integrè tollit. Asem enim nomen est, dum dico, ic haet mijnen asem/ id est, ego duco spiritum meum; at si dicam, ic asem/ id est, ego duco spiritum, Asem verbum erit. Ab Asem/ siue vt verbum, siue vt nomen vsurpetur; fit Aem syncoptôs frequens nobis in ore, à quo Græcis ἄημι, id est, spiro: verùm ἄνεμος, pro vento, fit interiectione Ni, vt apud Latinos Anima, qua voce anhelitus primò significatur; vt in illo Plauti: An fætet anima vxori tuæ? Et apud Virgilium de malo Medica:

——Animas & olentia Medi
Ora fouent, illo & senibus medicantur anhelis.

Quia verò in respiratione vitam consistere, Romani prisci videbant, ita vt esset idem & vitæ & spirationis finis, animam pro eo posuerunt, quod homini vitam dat. Græci à prima lingua longiùs recesserunt, dum quemuis ventum Anemon vocarunt. Ex Asem itaque anima, ἄημι, ἄνεμος, quorum Etyma è nostra lingua petita, monstrant, vt paulatim à primo vocum vsu sit recessum. Cùm igitur clarum sit, Asum siue Asem ab Om siue Em fieri; clarum item erit, Om siue Em vocem notare, si vt nomen vsurpetur; sin vt verbum, idem esse quod vocem emitto. Quamobrem let-ter-em notabit membrum ipsius vocis. Ter enim siue Der articulus est: sed quia Let dicimus, & Lit/ ex Letterem Latinus fecit Litteram, quæ nominandi casu Littera dicta. Nobis breuitatis, quam vbique quærimus, caussa, per caudæ incisionem, Letter nunc vocatur, haud dubiè Let dicenda: nisi discrimen esset seruandum inter Let/ quo generatim quoduis membrum significatur; & inter Letter decurtatum à Letterem. Ipsa itaque nominis origo demonstrat, Litteram vocis membrum esse; at illud maximè membrum est, quod à toto, quod oppositum est, quamlongissimè recedit. Minimum igitur membrum, dum simpliciter membrum vocis dico, intelligetur, quod à totius natura maximè distat. Hinc modò constat, litteræ nomen priùs voci, quàm voci scriptæ conuenire; nec dici à Litura, nec à Linea; & ita tolli omnem illam Grammaticorum de elemento & littera disputationem: tum etiam per duplex T scribendum esse, atque ita ob duplicem consonantem primam produci. Cùm ergo Letter vocabulum nostrum, & Littera Latinorum, hanc habeant symphoniam, vt alterum ab altero deductum videatur; necessarium erit, confiteri,

Aesum / siue Aesem.

Aes.

Anima. Aem. ἄημι. ἄνεμος.

Littera, id est, membrũ vocis.

fiteri, primogenium ius penes illam eſſe linguam, in qua ratio rei naturam explicans inuenitur. Elementum igitur & littera non illud habebunt diſcrimen, quod Priſcianus annotauit: ſed elementum prima pars cuiuſuis rei compoſitæ; littera prima, ſiue minima pars orationis dicetur. Quoniam autem de linguarum primatu agimus, & is penes eam ſit, quæ pluribus eſt prior, & prior noſtra deprehenſa ſit in vocabulo Littera: tentemus an etiam prior ſit in Elementi nomenclatura. Elementi nullam apud Latinos video Etymologiam: qua de re ſi principio à Platone confirmato conſentanea dicemus; fateri oportebit, ex alia lingua ad Latinam veniſſe: non è Græca, aut Hebraica, ex alia igitur; videamus ergo an è noſtra. Cerno hic latiſſimum campum, & multarum vocum elementa in vnius elementi nomine aperiri, quæ nihil eſt neceſſe ſigillatim ad viuum reſecare. El & Le oppoſita ſunt, è quibus duobus conuerſionis apud noſtrates vſurpatæ generibus, varia vocabula naſcuntur; & inter alia, Eel ſignificat quicquid ſubtile eſt & nobile: eo quòd, quanto quæque res ſimplicior eſt & minùs compoſita, tanto propiùs ad primæ cauſſæ ſimplicitatem accedat: de quo alibi latiùs, ne hìc omnia ſimul congeram. Eel igitur inter alia exile quoddam ſignificat: Let membrum eſſe, modò dictum. Men idem quod ducit, ſiue agit ad aliquid; cui contrarium eſt per conuerſionem Nem, quod eſt, abducere ab aliquo, ſiue abigere. A Men verbum eſt antiquum Latinorum Mino, apud Bibliorum interpretem eleganter vſurpatum: quod ſi quis, vt minùs Romanum, reiiciat; Feſtum audiat, qui Agaſones minantes, & Agere minare interpretatur. Mino autem à Men eſſe, mutato E in I, palam eſt; quandoquidem conuerſio noſtratium propria, hanc vocem ab origine prima noſtram eſſe conuincit; quæ cùm nobis & Latinis communis ſit, ad Latinos à nobis venit. Element igitur particulatim diceretur, Eel let ment; ſed Tau apud nos frequentiſſimè in compoſitione, & ſimplicibus etiam vocibus, Euphoniæ cauſſa, eximi, in Originibus ſæpius monui, quàm in eo hic multum me eſſe oporteat. Exempto igitur Tau, de more noſtro, element idem eſt, quod res ſubtilis membrum adducens, ſiue ſecum agens. Cernimus hìc principio elementum eſſe quid exile & ſimplex, deinde ex ipſo membra conſtitui omnium corporum compoſitorum. Nullum enim membrum eſt animalis tam exile, quod non ex elementis conſtat. Poſtremò, tertia dictionis parte docemur, elementum non propriè de illis dici, quæ non moueant. Singulis enim elementis ſuus eſt motus: Igni, aëri, aquæ, & terræ, quorum miſtione, dum alia ab aliis aguntur, & mouentur; membra corporum producuntur: ita vt Elementum, de vi nominis, deſcribi queat, ſubtiliſſimum & ſimpliciſſimum quiddam eſſe, quod motione ſua membra adducit: vel, Elementa eſſe corpora ſimpliciſſima, quibus inter ſe agentibus, membra fiunt. Vnde cernas, elementum non quamuis partem eſſe, ſed eam, in quod vel minimum membrum vlteriùs, vt in partem ſubtiliſſimam, reſolui poſſit. Ex his igitur elementis, quorum miſtione & agitatione membra viuentium conſtituuntur, appellatio tranſiuit ad litteras, quarum motione, verba, quæ ſunt membra ſermonis, in medium proferuntur, & quaſi minantur: eo quòd inſtrumenta vocibus edendis deſtinata, ipſa verba quodammodo ad aures, quibuſcum loquimur, minant; quod in iis, qui magno conatu, & grandi ſpiritu, voces ſuas proferunt, quales ſunt Alemanni & Sueui, clariſſimè videtur. Et hæc quidem de nominum litteræ & elementi rationibus: quibus ſi Latini meliores, & propiùs rei naturam aperientes, adducent; libenter eis de primaria harum vocum poſſeſſione cedemus. Tempus iam eſſet, vt ad litterarum diuiſionem accederetur: quod equidem facerem, niſi Scaliger remoram puppi inieciſſet, qua rectum curſum impediuit. Quia enim litteræ nomen per ſimplex T ſcribendum contendit, eo quòd à linea deducatur, poſſetque ſumma viri vndiquaque in omni ſcientiarum genere doctiſſimi auctoritas ſententiæ meæ pondus prorſus eleuare; putaui non abs re fore, ſi nonnihil adhuc momenti lanci meæ addam; & quantum addidero, tantundem eius rationibus demam. Dicit litteræ primam ſyllabam naturâ longam eſſe, quia à lineatura fiat: è quo efficitur, vt malè per duplex T ſcribatur: cui ſcripturæ omnes antiqui codices reclamãt, quod Paullo Manutio, accuratiſſimè veterem orthographiam in lucem reuocanti, & perpetuò vetuſtos codices voluenti, potiùs credendum exiſtimo, quàm nouam legem Iuliam in Grammatica recipiendam; qui, præter indubitatam veterum exemplarium, & inter cetera Pandectarum, qui Florentiæ magna religione

Elementũ & littera quomodo differant.
Elementi definitio.
Elementum vnde dictum.
Eel.
Men. Nem. Mino.
Litteræ nomẽ quomodo ſcribendum.

religione seruantur, fidem; addit etiam inscriptionem Prenestinam, quam me quoque memini vidisse, cùm illic cum Pigghio, antiquitatum omnium curiosissimo inquisitore, vetusta monumenta, & inter alia, Syllæ pauimentum lustrarem: Eius quintus versus ita habet,

Cuius ne taceat memorandum littera nomen.

Quocirca vnanimi totius antiquitatis consensui potiùs accedo, quàm Scaligero, nouam sibi etymologiam comminiscenti, & ex ea, omnes Veteres erroris damnanti. Verùm vt demus hoc Scaligero, quod ei nemo est eruditorum assensurus, Litteram à lineatura nomen accepisse; non tamen ob id euincat, primam huius vocis originem, potius Latinam, quàm nostratem esse. Quæram enim vnde Linea dicatur. Non dicet, opinor, à Lino verbo, quòd eius prior syllaba breuis sit; sed à lino nomine, propterea quòd ex lino linea fieret, qua priùs funiculus tenuissimus è lino factus significatur, quàm ductus ille rubricæ, qui ad funiculum à fabris fieri solet; quod ex idoneis auctoribus, qui volet, discat. Verum bene illud quidem, lineam à lino dici: sed vnde linum? Hîc, ni fallor, perfugium quæretur ad Græcos, & præsertim Æoles, quorum sermoni Latinus & est simillimus, & plurima vocabula accepta refert, Quintiliano id palam confitente, qui hac de caussa ridet Varronem, agrum ab agendo deriuantem, quoniam vox ea apud Græcos nata videtur. Sed Varro fortasse respondisset, se & ipsum illud annotasse, ἀγρὸν Græcis dici: At hanc etiam vocem, non minus apud Græcos, quàm Latinos ab ἄγω, quæ vox vtrique genti communis est, deriuari. Quintilianus certè videtur Grecos facere, quàm Latinos, antiquiores: & idcirco necessariũ ei fuisset, cõfiteri, Ago Latinum ab ἄγω Græcorũ venisse; cùm alioqui quæri posset, cur potiùs Latinam vocem à Græca, quàm Græcam à Latina deduxisset. Nemini dubium est, quin Latini plurima vocabula acceperint à Græcis, vti omnem etiam acceperunt disciplinam: contrà verò, apud vetustos auctores Græcos nullam vocem inuenias, quæ Latinis debeatur. Festus Græcis adeò priores dedit partes, vt breue à βραχύ deriuet, & Camurum à κάμπτειν, & non pauca id genus alia: cuius sententiæ fuit & Varro, vir Romanorũ quotquot vnquam fuerunt, doctissimus, Fabij etiam testimonio, à quo dixi in agri origine sugillatum. Plurima enim ad Græcam originem reducit, quæ poterant alioqui Latina videri: vt Ver, quamuis à vertendo formari videatur; suspicionem tamen adiecit, vt paullo antè dixi, posse deriuari à βὴρ Ionico. Cauum & Cælum idem à Chaos deducit; & quò huius sui facti rationem redderet, in voce Terminus, dicit, Euandrum, qui in Palatium venit, Arcadem fuisse. Nihil igitur miri aut noui adferent, qui Linum à voce Græca λινὸς deducent. Ceterùm nos, qui primam linguam quærimus, non putamus satis esse, si vox Latina ad Græcam refertur, nisi Græcæ quoque vocis etymon addatur. Græci à λεῖον, quòd lene, planum, & æquabile Latinis diceretur, deducent; si Græcarum vocum origines scribenti credatur. Quòd si à λεῖον fiat, nostras erit à primis natalibus vocabulum; quòd λεῖον à nostra etiam voce deriuetur. Verùm quia linum sua natura potius durum est, rude & intractabile, adeò vt manus etiam lædat, priusquam multo hominum labore scabras duràsque squamas, quibus horrescit, exuat: mihi nemo facilè persuaserit, hanc esse veram nominis rationem. Immò quia à Græcis ad Latinos vox venit, vt antiquioribus, nobísque cum Græcis sit communis, conuenienter Platoni dicam, priùs apud Cimbros, vtpote Barbaros & vetustiores, quàm apud Græcos fuisse: cuius & illud indicium est, quòd nobis sit monosyllaba, qua breuitate primariam laudem meretur. Videamus itaque, an apud nos etymon aliquod inueniri queat, quod lino magis sit proprium & peculiare. Eel & Lee per conuersionem nostratem alterum alteri opponuntur; de quibus iam iam plusculum: A Lee, quo molestum omne & displicens notatur, fit Li/ i longum, id est, patior; & Lien, pati, in modo infinito; hinc Lin/ à quo linum, Græcis æquè atque Latinis vsitatum, priore syllaba longa; à quo deinde Linea, nostris & Latinis commune. Qua verò de caussa Linum à patiendo dicatur, in primis diligenti consideratione dignum est, vt quæ nobis apertura sit, quàm variè in nominibus fabricandis luserit architectus, quamque omnium rerum proprias notas accuratè prius expenderit, quàm iis vocabula fabricaretur. Nihil est omnino, quantum ego certè cogitatione vlla assequi possum, quod maiora tormenta ab hominibus, quàm linum, patiatur; vt iure optimo à patiendo nomen duxerit.

Linea vnde dicatur.

Linum vnde dicatur.

Li/ siue Lij.

Linum tormenta varia patitur.

Primùm adeò ad pœnas ipsa natura accelerat, vt minimum temporis ei in genitalibus terræ visceribus concedatur, sed vere satum, mox quasi matris vtero molestum, in lucem protruditur, & ipsa statim æstate vellitur; vulsum ardenti canicula torretur; tostum in contrarium ignibus elementum summergitur; & ne possit enatare, graui pondere depressum tenetur, dum cortex, cuius duritie medullam suam tuebatur, cõputrescat: inde rursus ad contraria tormenta raptum, summæ caloris rabiei exponitur: inde, dum satis à duobus contrariis elementis videtur excruciatum, ad hominum iniurias rapitur; vel enim in saxo, stupario malleo diu multumque contunditur, vel in durissima area denticulatis quibusdam malleis, quo magis concidatur, tamdiu à conculcantibus frangitur, dum nihil integri cortex reseruet, in quo solo vnicum fuit aduersus iniurias munimentum. Nec porrò illud satis: Ab area vel saxo euestigio rapitur ad furcam, è qua suspensum diutissimè à mulieribus latissima spatha è durissimo ligno affabrè ad tormenta diuturna comparata, tantisper verberatur, dum ferè omnis fracti corticis munimentum dissipetur. Nec deinde quies: sed iam nudæ ferè medullæ, omnibus pænè ossibus exutæ, ferreis dentibus acutissimis & longissimis miserrimè dilacerantur, nulla clementia sęuas mulierum manus à diuturna carminatione prius reuocante, quàm medulla omnis in tenuissima fila fuerit comminuta, atque distracta. Quid? num hîc truculentæ mulieres finem faciunt sæuiendi? Minimè gentium. Simul atque omnia elementa omnem artificum carnificinam ad pœnas exhauserint, euestigiò quæ anteà discerpserant variis instrumentis, ipsæ suis manibus contorquent, sæpius interim, dum miserum linum tormentis suis nonnihil resistit, morsibus impetentes, & veluti rabiosæ in ipsum despuentes. Et quamuis hæc, & plurima, & crudelissima videri possint; sunt tamen & alia adhuc nihilo leuiora perferenda. Vbi iam omnem medullam contorserint, & equuleis quibusdam distenderint, confestim inde tractam ad ignes rapiunt: & quasi parum sit, in simplice aqua submergi, in lixiuium detrudunt, in quo, admota ignibus magna lignorum strue, diutissimè ebullire cogunt, & inde violentis manibus diu in aqua alia torquent, rursus suspendunt, & siccant vel ventorum perflatu, vel Solis ardore. Inde iterum variè pars per paxillos distrahitur, distracta liciatorio inuoluitur, & totis neruis per pectines distenditur; pars canaliculis intorquetur, vt distenti staminis viscera penetret, iteratis frequentissimè tramarum iactibus, modò dextrorsum, modò sinistrorsum; interea nec ipsi quidem stamini quiete concessa, quod perpetuò sursum deorsum calcibus impulsum subtemen cogitur arctissimis vinculis colligare, donec tela tandem mutuis filorum nexibus absoluatur. Et quasi parum anteà linum perpessum fuisset, iam denuò alia tormentorum genera. Totum id quod tam variis pœnis agitatum tandem quieturum videbatur, rursus feruenti lixiuio coquitur, ac deinde in frigidam iterum coniectum, magno tortorum labore calcibus teritur, fustibus truditur, atque rectè tandem contorquetur: inde carnificibus delassatis, quod antea vi multa fuit conuolutum, & multis gyris in se retortum, magna vi distrahitur, & paxillis distentum tenetur, dum Sol frigidam excoxerit: ita semper, quò pœnarum vis acerbior sit, ab vno extremo in alterũ transitur. Iam niuę candidius, vt ossa illa quæ diutissimè in furca pependerunt, nihil amplius videbatur tormentorum experturum; cùm ecce subitò forficibus discinditur, & infinitis acuum puncturis terebratur. Hinc sordibus variis inficitur, quo rursus noua sit pœnarum occasio, ex aliena culpa, acri sapone illinitur, lixiuio maceratur, ab aliquibus etiam lixatur, ac deinde ingenti manuum vi tunditur, fricatur, torquetur, aqua frigida mergitur, exemptum Sole torretur; atque hoc tormenti genus tantisper iteratur, dum fila filis hærent, tantisper dum quicquã adhuc est quod eisdem iniuriis subiici possit. Inquinatur vt lauetur, lauatur vt inquinetur; perenni quadam Ixionis rota, ad noua semper & vetera tormenta voluendum. Postremò, tot iam carnificinis prorsus dilaceratum, ad immundissimos vsus cõdemnatur, vt scilicet vel sordidis vlceribus, & purulentis indatur, ad tetrum virus exsorbendum; vel spongiæ loco sit in fœdo podice tergendo, vel aliis etiam locis virulentioribus emundandis applicetur. Dies me & verba priùs deficiant, quàm omnes iniurias lini queam recensere; quid dico recensere, cùm diu multumque per varia genera discurrendo vix centesimam partem cogitatione assequar, nedum sermone queam explicare. Quis enumeret, immò quis mente comprehendat, quot linum vulnera in veterum thoracibus pertulerit, quas tempe-

tempestates per omnia maria vltrò citroque ventis raptum quotidie patiatur,& semper sit passurum; dum vel sordidæ & inexplebili mercatorum auaritiæ, vel cruentæ diræq; regum ambitioni, vel piratis prædæ inhiantibus, vel miseris piscatoribus vitæ suæ ad alienam gulam explendam prodigis, vel aliis aliorum votis & cupiditatibus, quæ sunt infinitæ, cogitur inseruire. Quid nunc commemorem belluarum morsus, quibus & in mari & in terra obiicitur ad retia damnatũ; nulla sua culpa, crebrò vel ipsum dilacerandum, vel misera animalia ad lanienam hominibus traditurum? Sed quid ego in vanum laboro, dum pœnarum persequor infinitatem? satius sit de lini exemplo illud ad animum nostrum transferre; vt quo pluribus in hac tristi miseriarum valle calamitatibus affligimur, eo semper meliores euadamus: quod Plinius veriùs de lino dixit, quàm tempore suo intelligere quiuerit, cùm eius detriti vsus necdum tam latè, quàm nunc pateret. Postea enim quàm variis iniuriis iam ad minimas lacinias, & viles floccos, est detritum; ad nouam rursus rapitur carnificinam, in qua multis pistillorum ictibus aqua guttatim instillante, ad tenuissimam pultem redigitur, quæ quadrangulis reticulis hausta, chartas dat omni Ægyptiorum papyro innumeris modis præstantiores, quæ quot scribentium iniuriis expositæ sint, nemo ignorat, qui modò sciat, nihil tam nefarium, nihil tam scelestum, nihil tam impium, nihil tam abominandum à pessimo quoque cerebro cogitari, quod nõ lineæ chartæ, ingenti patientis iniuria, illinatur. Fuere Romæ lintei libri, venerandæ illi quidem antiquitatis; sed nihil ad hos nostros, quorũ tanta est nunc vilitas, vt linũ meritò conqueri possit, maximã suam, omniq. pretio maiorẽ, flocci fieri patiẽtiam, qua priùs opus fuit, quàm ad hoc tantũ perfectionis culmen adspiraret. His itaq. de caussis linum à patiendo nomen accepit, iniuria semper melius euadens, vt Plinius dixit: ante quem tamen multis sæculis Esaias nouerat, nihil esse quod pluribus tormẽtis sit subiectũ, quàm linũ; quod hac demõstrauit cõparatione: *Contriti sunt quasi linũ*; qua naturæ suæ nota non ab aliis modò satis est distinctũ, sed symbolũ etiam præ se fert ad vitam bene instituendam vtilissimũ. Nomenclator enim, vt sic onomatopœum vocemus, vbiq. diligentissimã curam adhibuit, vt ex ea rerũ proprietate nomina duceret, quæ momentũ aliquod vel ad mores formandos, vel ad scientiã in animis nostris augendam, haberent. Quid verò in exigua totius humanæ vitæ orbita melius præstantiusq. cogitari queat, quàm illud, cuius monitu ad patientiã instruamur; cuius, inquam, *Patienti laus.* monitu illam consequamur virtutẽ, per quam solam, animam nostram & lucramur & possidemus? Qui enim se finit externis malis aut iniuriis turbari, is non habet animam in sua potestate; sed, veluti Triton quidam ventorum index, omni externo flatu, modò in hanc, modò in illam rapitur partem, numquam suus ipsius futurus, nisi patientiæ ancora se firmet. Nouit quidem & Socrates & Epictetus ingentes patientiæ opes: sed ij ad veram & solidam patientiam pertingere nequiuerunt; eo quòd illam ignorarent, cuius solius dono animam nostram à Cacodæmonis, & peccati, & mortis ipsius æternæ seruitute liberamus; de qua Vates noster cecinit, *Tu es patientia mea Domine*. Nulla certè virtus est à gentium magistris celebrata, quæ animum magis nostrum reddat, & eius possessionem custodiat, quàm patientia: nec verò in potestate tantùm nostra eum retinet; sed quidquid in ea sordium est & macularũ, eluit & expurgat. Aduersa enim, & omnis iniuria, si æquo animo ferantur; non solùm eum non lædunt, sed etiã veluti ignis aurũ, & nitrum vestes, puriorẽ reddunt; & tandem efficiunt, vt reapse intelligamus, nos à nemine quàm à nobis ipsis, lædi posse; in quo fortitudinis apex cõsistit. At hæc virtus, vt maxima quidẽ fuit, cùm in aliis quibusdam, tum in Socrate; ita non potuit animum primi parentis labe contaminatum, & in perpetuam hostis seruitutem redactum, vel penitùs emundare, vel manu asserere in primam libertatem: quòd Christi patientiæ non esset innixa, quæ sola, mortem perferendo, omnium animos à mortali veneno depurgauit. Nostra igitur patientia, ipsius patientiæ per fidem, & spem, & caritatem inhærens, nos reddit omni lino candidiores. Quamobrem qui linum à patientia nominauit, voce hac perpetuò obuia perpetuum collocauit monumentum, semper nobis ostensurum, per patientiam omnem animis nostris contingere perfectionem; non secùs atque linum tanto melius euadit, quanto pluribus pœnis fuerit excarnificatũ. Hoc est quod D. Paullus dixit, *Tribulatio patientiam operatur.* Et alibi, *Vt non segnes efficiamini, sed imitatores eorum qui fide, & patientia hæreditabunt promissiones.* Quoties

igitur linum audimus, toties recordemur, nos patientia, perinde atque linum, continuò fieri debere meliores & albiores. Et hæc vna de præcipuis caussis fuit, vt sacerdotes lineis vestibus in sacris vterentur; quo nimirum memores essent, omnem animis nostris munditiem per tormenta esse quærendam: & quæcumque in sacris fierent, ea omnia ad Christi passionem esse referenda; qua, tamquam solidissimo fundamento, patientia nostra stabilita, nos eò perducit, vbi lino mundo & candido vestiti, in splendidissima luce, felicitate perfruemur sempiterna. Iam quemadmodum lini fructu siue semine omnia dolorum genera mitigantur & sopiuntur; ita nihil est tam durum aut molestum in omni vita, quod patientiæ fructus non leniat, & suaue reddat. Sed quia, si omnem huius symboli latitudinem vellem dimetiri, & sigillatim significata examinare; volumen conscribendũ esset tota Marsi Iliade spissius: hîc me continebo; hoc vnum huic etymologiæ corollarium addens, vt semper patientia nostra linum imitemur, tantisper dum candorem cælestem consequamur. Puto me nunc satis ostendisse, lini nuncupandi rationem è lingua nostra petendam esse; & hac parte cerni, eam Græca & Latina non paullò esse vetustiorẽ: tum quia ab ipsa aliæ linguæ vocabulum hoc mutuentur, tum quia hinc perspicuum fiat, quanto sermonis nostri architectus ceterarum linguarum factoribus in symbolis fingendis sit accuratior & diuinior. A lino autem fit, vti dixi, linea: à qua voce si Scaligero demus litteræ nomenclaturam deriuari; necesse habemus concedere, eam ab ipsis primis suis natalibus esse nostratem. Verùm nos in eo constanter persistimus, hac voce nihil aliud significari, quàm membrum ipsius vocis, & quidem minimum, per excellentiæ figuram, eo quòd pars, quo minor est, eo magis à totius natura recedat. Habemus itaque ex ipsa nominis notatione perspicuam litteræ tum definitionem, tum orthographiam; quam Scaliger, cõtra omnem veterum & marmorum & librorum fidem, de falsa nominis ratione, corrupit.

Lineis vestibus cur sacerdotes vtãtur in sacris.

PERGAMVS ergo ad litteræ diuisionem, quam multiplicem veteres tradiderunt, nescio quæ accidentia litteræ affingentes. Accidit, inquit Priscianus, Litteræ Nomen, Figura, Potestas; his quidam addunt Ordinem, quod Prisciano non placet; quoniam eum partem Potestatis litterarum esse dicat. Scaliger Potestatem accidens esse negat, sed formam esse ait, qui sit flexus in ipsa voce, tamquam in materia. Ego, quid dicat, non satis intelligo: hoc scio, vocem esse in aëre, tamquam in materia; flexum autem vocis nihil aliud esse, quàm instrumentorum vocalium actionem, de cuius differentia, tamquam de caussa efficiente, diuersæ litteræ nascantur. Si igitur de flexu agentium organorum loquatur, flexus erit in organis, tamquam in materia siue subiecto: si de eo quod diuersitas flexuum parit & efficit; ipsum illud erit in voce, tamquam differentia in suo genere, perinde atque rationale est in animali. Vox enim cum hoc vel illo flexu, hanc vel illam litteram constituit; atque ita fit, vt potestas, si hic flexus sit, vera sit forma litterarum. Porrò quid hic flexus est, quàm ipsa pronuntiatio, cuius quot sunt differentiæ, vt sic dicam, essentiales; tot sunt litteræ differentes? Ceterùm quia Potestas siue Potentia, plurimis modis in Philosophorum scholis accipi consueuit, nec additum est à Grammaticis, quo significatu hîc potestatem intelligi velint: obscura est eorum traditio. Equidem apud idoneos linguæ Latinæ auctores sic potestatis nomen video vsurpari, vt eius nobis potestas esse dicatur, quod vel agere, vel facere possumus: qua ratione litterarum potestas generica esset, aures mouere; sigillatim verò specierum potestas, hoc vel illo modo auditus mouendi facultas: atque hanc Veterum sapientiam fuisse, nihil dubito; quam pòst Grammatici non satis assecuti, quia in naturalis scientiæ rudimentis minus essent exercitati, magnam pepererunt obscuritatem. Referatur itaque potestas ad auditus notionem, non aliter à voce differens, quàm color à facultate visum mouendi. Hinc liquet, vocales propriè mouentes, non verò mobiles, esse dicendas; si de potestate mobilitas & immobilitas sit æstimanda. Tantum, inquit Priscianus, interest inter consonantes & vocales, quantum inter animas & corpora. Animæ enim per se mouentur, vt Philosophis videtur, & corpora mouent: corpora verò nec per se, sine anima, moueri possunt; nec animas mouent; sed ab illis mouentur. Vocales similiter & per se mouentur, ad perficiendam syllabam, & consonantes mouent secum; consonantes verò sine vocalibus immobiles sunt. In his cernimus, vocales idcirco mobiles dici à Prisciano, quia per se mouentur ad perficiendam syllabam, &

Litteræ accidentia, Nomen, Figura, Potestas, & Ordo.

Vocales propriè mouentes non mobiles dicendæ.

Consonantes sine vocalibus immobiles sunt.

bam, & ſimul conſonantes mouent. Ceterùm hæc omnia abſurda & Phyſicis & Dialecticis videbuntur, & modo quodam à Philoſophorum auribus abhorrent. Quî enim vocalis mouetur, aut quî conſonantem mouet? Moueri non alia ratione dici poteſt, quàm quòd pronuncietur, & omnis vox motione fiat. Mouet autem conſonantem; quia dum ipſa pronunciatur, conſonans vnà pronuncietur. Nos ſimpliciter dicimus, litteris diuerſis diuerſas eſſe aurium mouendarum ſiue facultates, ſiue poteſtates; quæ ab ipſa aëris diuerſa percuſſione naſcuntur. Vocales autem & ipſæ per ſe enunciatæ auditum mouent, & conſonantibus adiunctæ. Conſonantes, quia per ſe ſoni non ſunt, ſed vnà cum aliis ſonant; per ſe aures mouere non poſſunt. Hinc factum, vt motionis mentio, citra quam nec vox fieri, nec aures pulſari queunt, ad Grammaticos venerit: qua non bene conſiderata, mobile & immobile litteris affinxerunt; vt illæ mobiles dicerentur, quæ per ſe aures mouerent; Vel, ſi omnino in patiendi ſignificatu placet manere, quæ per ſe poſſent pronunciari, id eſt, ex vocalium inſtrumentorum motione per ſe gigni. Eſſentia enim ſiue forma vocum, in aëre moto ſiue percuſſo, vti in materia qualitati ſubiecta, ſubſiſtit. Vocales itaque per ſe & auditum mouent, & in aëre moto per ſe gignuntur: Conſonantes verò fiunt motione quidem, ſed per ſe numquam vel efferuntur vel auditum feriunt. Conſonantes enim, Priſcianus inquit, ſine vocalibus immobiles ſunt: quod pronunciatum haud video quî cum ſemiuocalium definitione à Donato & Probo data, conſentire poſſit: cùm hi ſemiuocales ſic deſcribant, vt per ſe quidem proferri fateantur, tametſi ſyllabam per ſe facere non poſſint. Ceterùm cùm non ſatis liquidam orationem in riuis reperiamus; probè fecerimus, ſi progrediamur ad ipſos fontes, aut certè ad riuulos ſuperiores, & propiùs à fonte diſtantes. Hac in re bonam nobis operam nauauit Plato, ſingularis omnis melioris eruditionis theſaurus: is in Philebo litterarum diſtributionem ad ipſum Theut retulit, natione, vt putat, Ægyptium; in quo quid peccarit, nos alibi. Litteras itaque ſic partitur, vt alias Vocales, alias Semiuocales, alias Mutas dicat; & Vocales quidem per ſe vocem facere, ſic φωνὴν interpretamur; Semiuocales vocem per ſe quidem non facere, habere tamen quendam ſonum, quem vocant φθόγγον; at Mutas ne ſonum quidem vllum per ſe reddere. Ab hoc Philoſophorum principe Ariſtoteles ſententiam rogetur; qui in poëtica trimembrem item fecit elementorum diuiſionem, in qua Vocale illud dixit quod citra adiectionem vocem habet quæ exaudiri queat; Semiuocale, quod cum adiectione vocem habet quæ poſſit audiri, vt R & S; Mutum verò, quod ne cum adiectione quidem per ſe poſſit audiri; at cum iis quæ vocem habent, audiatur, vt G & D. Ariſtoxenus Muſicus vocalibus quidem vocem, reliquis verò litteris ψόφους, id eſt, ſtrepitus quoſdam tribuit. Halicarnaſſeus alteram addit diſtinctionem; in qua exemplaria, meo quidem iudicio, miſerè ſunt corrupta, tum quæ Robertus Stephanus Lutetiæ, tum quæ Wendelinus Rihelius Argentorati excudit. Quo loco itaque ſic habent; *δευτέρα δὲ, καθ' ἣν τῶν φωνηέντων ἃ μὲν καθ' ἑαυτὰ ψόφους ὁποίους δέ τινας ἀποτελεῖν πέφυκε ῥοῖζον ἢ συριγμὸν ἢ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἤχων δηλωτικά.* Ego, ſaluo aliorum arbitratu, ſic legendum exiſtimo: *δευτέρα δὲ καθ' ἣν τῶν οὐκ φωνηέντων ἃ μὲν καθ' ἑαυτὰ ψόφους ὁποίους δέ τινας ἀποτελεῖν πέφυκε ῥοῖζον ἢ συριγμὸν ἢ ἀποπτυσμοῦ ἢ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἤχων δηλωτικά.* id eſt, Altera differentia eſt, qua eorum quæ vocalia non ſunt, elementorum, quædam ſonos quoſdam de natura ſua abſoluunt, ſtridorem, vel ſibilum, vel ſcreatum, vel aliquos alios id genus ſonos præ ſe ferentia. Et hæc quidem altera pars eſt ſecundæ diuiſionis; cui ſubiungitur ea quæ mutas complectitur. Quædam verò omni voce atque ſono carent, neque per ſe vllo modo ſonari poſſunt: hæc quidem ἄφωνα, altera hemiphona, quidam vocarunt: Latini illa muta, hæc ſemiuocalia dixerunt. Perſpicuum itaque, altera hac diuiſione non vocales, ſed conſonantes litteras, à Dionyſio diſtributas fuiſſe, quas nomine vocauit aoriſto, vt Ariſtotelis more loquamur, id eſt, ſignificationis non definitæ. Addidit Halicarnaſſeus aliorum item diuiſionem, qui elementa trifariam partiti, Vocalia quidem, quæ & per ſe & cum aliis ſonantur, nominarunt; Semiuocalia autem, quæ cum vocalibus melius quidem efferuntur; at per ſeipſa deteriùs & imperfectè; Muta verò, quæ per ſe neque perfectas neque imperfectas voces habent, verùm cum aliis dumtaxat efferuntur. Atque hæc quidem apud Dionyſium, alterum linguæ Græcæ, totiúſque artis dicendi, Ariſtarchum. Nobis ex his ſuſpicio ſuboritur,

Litterarum diuiſio in Vocales, Semiuocales, & Mutas.

vetuſtiſſimam illam quidem eſſe litterarum conſonantium diſtinctionem, qua in ſemiuocales & mutas diuiduntur; verùm non ſatis liquere, quæ vera vel mutarum vel ſemiuocalium eſſet definitio. Cùm enim Ariſtoteles apertè declaret, litteras non quoſuis inſectiles ſonos eſſe; ſed eos tantùm, ex quibus oratio conſtaret: non ſatis intelligo, quî dici queant ſemiuocales ſonum habere, cùm omnis hominis ſonus, quo quidem ſermo perficitur, vocalem habeat adiunctam, ſiue eam perfectè, ſiue imperfectè pronuncies. Quiſquis enim S pronunciabit; vel E, vel I, vel aliam vocalem auditui occinet: quòd ſi ſibilet tantùm, nulla addita vocali; iam non edet ſonum, qui pars orationis eſſe poſſit. Homerus vim venti deſcribens, oſtendit in ipſo etiam ſibilo vocalem audiri, dum dixit, ἰς ἀνέμοιο. Iam R littera, E videtur includere, dum ſola pronunciatur: dum enim canes irritamus, Er dicimus; atque inde littera canina vocata eſt, eo quòd canes ringentes eam quodammodo exprimere videantur. Idem in ceteris iudicium eſto. Quis enim L audiat, niſi E iungatur? quod ſiue perfectè ſiue imperfectè pronuncietur; à vocalium definitione excludi non poteſt: niſi fortaſſe ſermo imperfectus, ſermo non ſit; aut vox imperfectè pronunciata, vox eſſe deſinat. Sit ſanè non omnibus numeris abſoluta; ob eam ne cauſſam vocem eſſe negabis? Quaſi verò homo turpis, aut claudus, ab hominis definitione ſit eximendus. Forma vocis eſt, vt audiatur; quod fieri non poteſt citra vocalium pronunciationem, ſiue ea perfecta, ſiue imperfecta. Eſt tamen hæc omnium Veterum traditio, quam neſcio quî Dialecticis acutioribus probare poſſint: nec aliam ſecutus eſt Terentianus, cuius verſus Sotadæos hac de re adſcribere operæ pretium non putaui. Qui volet cognoſcere, quot ſe difficultatibus implicent Grammatici; Priſcianum, Donatum, Probum, & ceteros antiquos, & inter recentiores Scaligerum, conſulat, qui ſemiuocalem putat, non quia vocali præpoſita enuncietur, ſed quia natura talis ſit, vt perinde atq. S, obſcurũ quendã habeat ſonũ; qua de re quid ſentiam, aut ſi maius quid non intelligam, modò dixi: & lubenter Scaligerũ rogarem, an eundem obſcurum ſonum in Phi Græcorũ exaudiat, quando ea littera in locum F Latinorum ferè ſuccedat, vt in Fama, & φήμη, φῶρ, & fur, & ſimilibus cernas. Verùm valeant hæc exiliũ curarũ impedimenta, quæ cùm multis tricis implicarit Grãmaticos magiſtros, tũ nihil prorſus vtilitatis adferũt auditori. Nos itaq. pace illorũ, quos hîc intricatos videmus, licet graui eorũ premamur auctoritate, veterũ voces in conſonantibus diſtinguendis ſeruantes, alias iis, quàm Grammatici, definitiones aſſignabimus; quas non è poteſtate, vt quidam; aut nominibus, vt alij; ſed ab artificio & vſu linguæ petemus. Quia enim nihil emolumenti ex aliorum diſtinctione video proficiſci, nec vllum hactenus ſcriptorem definitionem ſuam poſſe tueri: putaui ſatius eſſe, ad illud confugere diſcrimen, quo conſonantes à conſonantibus in eadem ſyllaba differunt; & eas quidem dicere ſemiuocales conſonantes, quæ proximæ vocali in pronunciatione cohærent, ita vt coaluiſſe videantur; Mutas verò, quæ longiùs à vocalibus in eadem ſyllaba recedunt, minúſque ſoni eius participes fiunt quàm proximè cohærentes. Semiuocales enim & Mutæ illic dumtaxat appellationis ſuæ locum habent, vbi duæ conſonantes in eadem ſyllaba vocalem vel præcedunt vel ſequuntur. Atque hinc fit, vt eædem conſonantes alibi ſemiuocales ſint, alibi mutæ. Tau enim in Sto, eſt ſemiuocalis; in Eſt, muta. Lambda & Rho omnium ferè conſonantium collatione ſemiuocales eſſe poſſunt: quia in eadem ſyllaba vocali adhæreſcant, & quaſi ſono commiſceantur; vt in Patrem, Blæſus, Flaccus, Gloria, Precor, & ceteris generis eiuſdem, in quibus omnibus conſonans præcedens muta cenſetur, quia longiùs à vocalis ſono recedit, cuius beneficio pronunciatur, & aures pulſat. My littera muta eſt, comparatione Ny in Mna, Mnemoſyne, Scamnum, Damnum; in quorum duobus poſtremis My & Ny ad ſyllabam poſteriorem referenda, quia nimirum in principio dictionis in eadem ſyllaba reperiuntur, quæ communis eſt ſyllabarum diſtinguendarum regula. Lambda, Rho, Ny, nuſquam mutæ ſunt, nec præpoſitæ, nec poſtpoſitæ vocali. Mutarum itaque atque ſemiuocalium diſcrimen ad litterarum in proferendo ordinem ſpectat; & illæ quidem minùs ſonant, quia longiùs ab anima vocis, qua papellatione vocalem meritò dignamur, recedunt: quòd apertiſſimè cùm in aliis, tum in hac ipſa voce Dignor, licet audire; in qua N ſemiuocalis, G muta ſentitur. Priſcianus quadam tenus hoc ſubodoratus eſt, dum dixit, Omnis enim littera, ſiue vox, plus ſonat ipſa ſeſe

R quare dicatur littera canina.

Semiuocales conſonantes. Mutæ conſonantes.

cum

cùm postponitur, quàm cùm anteponitur: quod equidem verum esse fateor in consonantibus in eadem syllaba vocalem præcedentibus; in sequentibus nequaquam. Quis enim in Ars, non audiat Rho magis sonare, quàm Sigma? Et in Est, magis sonare Sigma, quàm Tau? Spectabat ergo prisca hæc consonantium diuisio ad ordinem litterarum in eadem syllaba: quod non animaduertentes Grammatici, longè aberrarunt, non habentes qua de caussa vel Mutæ vel Semiuocales dicerentur; atque idcirco falsum quoddam consonantium discrimen inductum est, quòd quia cum veritate non consentiebat, alius aliter quæsiuit & descripsit. Nos vel hæc nomina, vt prorsus inutilia, & controuersiæ numquam definiendæ plena, reiicimus; vel ad ordinem referimus consonantium in eadem syllaba coniunctarum. Priscianus ordinem partem esse vult potestatis, quod Philosophus Grammatico non facilè concedet. Potestas enim absoluta est à collatione ad aliam litteram; ordo nisi inter plura elementa non reperietur. Ordo vel est à natura, vel ab arbitrio, vel ab vtroque, certa rerum secundum prius & posterius collatio, tot modis varianda, quot modi Prioris & Posterioris reperiuntur. Procedit igitur ordo è potestate litterarum naturali, non vt pars potestatis, sed vt litterarum secundum potestatem in pronunciando debita collatio. Scaliger, vt & illud obiter annotemus, quandoquidem proposito nostro annexum est, huic voci, Ordo, Græcam assignauit originem, ex ὄρον δῶ adspirationem Æolico ritu ademptam dicens. At ego pro certo mihi persuasum habeo, à Cimbris, apud quos hactenus eius vsus est, vocabulum hoc ad Latinos venisse; nec ad Latinos tantum, sed etiam ad Hebræos. Or apud nos principium notat, vt mox docebo. Hinc Ort in corporibus illud exile est, vnde corpora incipiunt; vt in gladiis, pugionibus, aciculis, & id genus aliis: At dum ad locum refertur, illum locum signat, qui vnicuique ab origine & principio debetur: exempli caussa, Tis mijn ort/ id est, est locus mihi assignatus, siue debitus. Omnis enim ordo à primo principio dependet, quod vnum est, omnia certa quadam catena à summis ad ima vsque connectens, quam Iupiter apud Homerum se dicit tenere. Omnibus ergo, vt Aristoteles docet, natura ordinis caussa est; vt meritò nomen inde ducat ordo, vnde ducit essentiam. Sumpto igitur nunc eo, quod mox Platonis auctoritate, & ratione deinde confirmabo, ipsum Tau vinculi naturam in vocibus habere; dicimus Ort nihil aliud denotare, quàm vinculum illud, quo res omnes principi suæ caussæ, quæ Or dicitur, alligantur. Vidésne nominis explicatu omnem ordinis rationem contineri; quæ tota in eo consistit, vt omnia primæ caussæ certa quadam successione copulentur, ad eum modum, quem in catenæ annulis cernimus? Hæc enim est illa catena, cuius firmitate seruantur omnia; à qua nisi pendeant, è vestigio intereant necesse est: quandoquidem nisi omnia essent coordinata ad vnum, vt libro duodecimo primæ Philosophiæ traditur, omnia statim perirent. Ort itaque de vera sua interpretatione, significat locum cuique à principio primo, quod est ipsum vnum omnibus boni & essentiæ exordium, attributum: à qua voce Orden est ipsa debita rerum collocatio, quæ omnibus boni & firmitatis caussam à primo principio adfert. Hinc est quòd omnia ordinata naturam confirment, non secus atque exercitus ab ordine vires sibi sumit: firmitatem autem naturæ nostræ ordine conseruari, ipsa monstrat delectatio, quæ in omnibus eo maior est, quo quæ efferuntur, sunt ordinatiora: quod clarissimè in concentu sentitur, è quo, quamdiu rectus vocum ordo tenetur, vehementissimè delectamur: at si qua vox locum suum deserat, offendit. Hebræi plurima vocabula nostratia litterarum transpositione corruperunt: inter quæ est & hoc, de quo agimus, תור: Tur enim dicunt pro Ort; quo loco Vau per o, non per v, erat pronunciandum. Cùm igitur vox hæc communis sit nobis, Latinis, & Hebræis; ex ea lingua ad alias venit, in qua vera significandi caussa reperitur; quam nostram esse tantisper tenebo, dum quis in Tor rationem dabit rectiorem, meliúsque quid ordo sit, vnde proficiscatur, quid rebus præstet, explicantem. Ab Ort fit Hoort aspiratum, & vocalem producens, quo significatur proprium cuiusque esse, siue id quod rem vnamquamque decet. Het hoort my to/ id est, meum est, vel mihi debetur: hinc Græcorum ὅρος, pro termino, & definitione; eo quòd his, quid cuiusque proprium sit, ostendatur. Quamobrem vt darem Scaligero, Ordinis vocabulum ab ὅρος deriuari, ex eo tamen rursus efficeretur, primam radicem nostratem esse. Græci pro ordine, τάξιν dicunt;

Ordo. Or. Ort. Hoort. ὅρος.

τάξις. cunt; quod item de fonte nostro manauit: Ar enim æstimo significat, To/ad; hinc To ar/ & syncopes beneficio, Tar est, quicquam alicui æstimatione mea addico. Locus itaque cuique vel à natura, vel à cuiuspiam æstimatione addictus, τάξις dicitur. A Tar fit τάσσομαι, mutato X in geminum S; & hoc rursus mutato in Tau, fit τάττομαι, à quo τάξις. Fateantur ergo & Græci vel has voces à radice nostras esse, vel meliorem assignent significationis rationem. Et hæc quidem de litterarum ordine; quem non attigissem, nisi Semiuocalium & Mutarum mentione ad eum fuissem compulsus: de quibus suam cuique opinionem liberam relinquens, meam aperui suspicionem; de qua quid alij sint censuri, mea vel nihil, vel perparum interest; eo quòd mutarum & semiuocalium discrimine non sim nec in Analogia nec in Etymologia vsurus: hoc vnum monuisse contentus, plures esse Mutarum & Semiuocalium systases apud nos, quàm apud Latinos, vel Græcos, vel Hebræos; atque idcirco hac parte linguam quoque nostram esse ditiorem. Vnum certè Tau omnibus aliis consonantibus in eadem syllaba præponitur; quod alio in sermone inuenire non possis: vnde fit, quod mirabile videtur, vt duo Tau in vna syllaba vocalem aliquando præcedāt; vt dū dicimus pro het steenken/ T'steenken. Eadem littera post multo plures alias consonantes, quàm in vlla alia lingua, syllabam claudit: vt Abt/ Hact/ Oft/ Hangt/ Acht/ Alt/ Namt/ Hant/ Kopt/ Hart/ Hast/ Anxt: In Sotst etiam post seipsum interiecto Sigma, vt ante seipsum in T'steenken. His itaque & aliis Systasibus apud alias gentes non vsurpatis, verborum copia longè maior euadit, quàm si paucioribus essemus alligati: qua in re non parum est momenti ad maiorem sermonis perfectionem: quamquam in ea accuratam complexionum enumerationem breuitatis caussa relinquo; ne bis fiam odiosus, semel insolenti apud Latinos linguæ nostræ prædicatione, rursus prolixo in vocibus ignotis explicatu.

τάσσομαι. τάττομαι.

Systases litterarū in Cimbrica lingua.

TEMPVS est, vt hac & ceteris diuisionibus litterarum omissis, singulas inspiciamus; & ea in iis consideremus, è quibus, ad veras nominum rationes eruendas, aliquid accedat emolumenti. Quærenda enim in ipsis elementis ratio, ob quam aliæ voces aliis rebus designandis sint aptiores; & ex iis de symbolis iudicandum, rectène an secus, à sermonis architecto fuerint è litteris concinnata. Hinc enim liquebit, quæ vocabula prima sint, quæ ab aliis deriuata; & prima quidem, quæ non ad alias voces significantes, sed ad ipsa prima & simplicissima elementa reducuntur. Quia verò sermo vocabulis componitur; is primus dici non poterit, qui vocum suarum caussas è simplicissimis elementis non docebit; qua è re, tota de prima lingua rectè iudicandi pendet facultas. Quando itaque primarum vocum ratio tota de sono litterarum pendet, quibus, tamquam pigmentis, res ipsæ denotantur, imitatione quàm fieri potest proxima expressæ; malo aliorum hac in re sententiam aperire, quàm meam, citra auctoritatem, multis rationibus firmare;: ne videar id elementis adscripsisse, quod maximè primis nostris vocabulis ad originem vocandis conuenire prouidissem: quod vbi fecero, exemplis paucis docebo, quàm insigni artificio Onomathetes noster vsus fuerit in nominibus primis ponendis; quorum recta ratio, ceterorum quoque quæ ex his vel componuntur, vel deriuantur, caussas ostendet. Audiamus itaque principio principem philosophorum Platonem, apud quem hæc sententia tenus Socrates Hermogeni: Opinor equidem, ô Hermogenes, ridiculum visum iri, si ostendatur, res ipsas litteris & syllabis ad imitationem quandam expressas esse: Attamen sic est necesse. Neque enim quicquam melius habemus, quo veritatem primarum vocum referamus; nisi perinde atque Tragœdiæ scriptores, cùm eos ratio quapiam in re expedienda deficit, ad Deos confugiunt: ita & nos dicamus, primarum vocum Deos auctores esse, & idcirco rectè habere; hocque modo respondendi munere defungamur. Num igitur & hæc optima nobis ratio videtur; an illa potior, quòd multa nomina à Barbaris simus mutuati, qui nobis sunt vetustiores; an verò quod ob antiquitatem, in ipsis non magis, quàm in Barbaris, veritas queat peruideri? Hæc enim omnia effugia esse possent ei qui rectam primorum nominum rationem reddere nolit; & illæ quidem perelegantes. Atqui vt quis primorum nominum rectam rationem non norit, ita nec posteriorum nouisse poterit, quæ necesse est ex illis, de quibus nihil sciat, declarentur. Alioqui perspicuum est, qui se dicat horum artificium tenere, eum oportere habere quàm maximæ & quàm rectissimæ in nominibus primis demonstrationis facultatem; aut certè nouisse de posterioribus

Vocum primarum ratio tota de sono litterarum pendet.

Platonis sententia de vocum primarū ratione.

rioribus nugas se venditurum. Num aliter tibi videtur? Hermog. Nequaquam aliter, ô Socrates. Socr. Quæ igitur de primis nominibus equidem sentio, mihi sanè quàm simillima insigni ludibrio & derisioni, nedûm ridicula, videntur. Hæc itaque tibi, si velis, communicabo; tu verò, si quid alicunde melius accipere potueris, communicare item mihi tentato. Hermog. Ita faciam: at dic audacter. Socr. Primum ergo ipsum Rho mihi videtur veluti instrumentum quoddam esse omnis motionis; quæ quidem quare nobis κίνησις vocatur, non facilè dixerimus: sed enim clarum, quòd ἵεσις; id est, progressus quidam sit. Neque enim η, sed ε littera quondam vtebamur. Principium autem à κίειν, voce peregrina, qua ἰέναι, id est, ire, notatur. Si quis igitur vetus ipsius nomen inuenerit, voci nostræ congruens, ἵεσις rectè dici queat. At nunc à κίειν peregrino verbo κίνησις vocata est, mutatione ex ε in η facta, & interiecto ν. Oportebat autem κίεισιν, vel εἴσιν. Quies verò per negationem progressionis nomen posceret; at elegantiæ gratia, στάσις nominata est. Porrò Rho elementum, vti dico, pulchrum motionis instrumentum ei visum, qui nomina condidit ad lationem soni similitudine exprimendam. Ad hanc itaque frequenter eo vtitur; primò quidem in ῥεῖν καὶ ῥοῇ, id est, fluere & fluxu, per hanc litteram lationem imitatur; deinde in τρόμῳ, id est, tremore; pòst in τραχεῖ, quod est asperum: insuper in talibus verbis quale est κρούειν, pulsare; θραύειν, frangere; ἐρύειν, trahere; θρύπτειν, terere; κερματίζειν, trucidare; ῥέμβειν, vertere. Hæc omnia per litteræ Rho plerumque similitudinem exprimit. Neq. enim, vt opinor, linguam in eo quietam sino, sed concutio. Rursus littera Iota ad omnia tenuia, quæ maximè per omnia penetrare queant, quamobrem ἰέναι & ἵεσθαι hoc elemento imitatur. Quemadmodum per φ & ψ & σ & ζ, eo quòd flatuosæ sint litteræ, omnia id genus imitatus, per ipsa nomina componens, vti ψυχρὸν, frigidum; ζέον, feruens; & σείεσθαι, concuti; & σεισμὸς, concussio vocatur: & vbicumq. flatuosum quidquam imitari Nomenclator vult, eiusmodi litteras inducere videtur. At verò litteræ Δ cõpressionem, & ipsius T vnà cum linguæ innixu, & sustentationis vi, vtilem videtur existimasse, ad vinculi & stationis imitationem. Quoniam porrò maximè labat lingua in Lambda proferendo, id animaduertens assimilator, nomina ex eo fecit λεῖοι pro leuibus, & verbũ ipsum ὀλισθάνειν pro labascere, & λιπαρὸν pro pingui, & κολλῶδες pro glutinoso, & id genus alia omnia. Quatenus verò labanti linguæ litteræ γ facultas succurrit, eatenus per γλυκὺ dulce, & per γλοιῶδες lubricum. Iterum sonum V intus hærentem sentiens, ἔνδον & ἐντὸς dixit pro intus, res ipsas similitudine litterarum exprimens. Iam & ω magno tribuit & longo ipsum η, quoniam litteræ magnæ sunt. Cùm verò ad στρογγύλον, id est, rotundum, opus haberet ο, plurimũ eius admiscuit, vt exprimeret rotunditatem. Ceterùm & alia tum per litteras, tum per syllabas rebus seruire cogit nomenclator, vt & signum faciat & nomen. ex his verò reliquas formas his ipsis componere imitatur. Hæc mihi videtur, ô Hermogenes, nominum rectitudo esse. Hæc Plato: quem vellem omnium elementorum sonũ diligenter tradidisse; quod quia non fecit, ex aliis, quoad fieri potest, reliqua nobis vocalia pigmenta sunt petenda. Dionysius Halicarnasseus, acerrimus sermonis Græci censor, sic A longum pronunciari dicit, vt os aperiatur plurimum, & spiritus sursum ad cælum feratur: η verò quod nostrum E longum est, sic sonandũ, vt oues balant; efferri vult vt sonus ad linguæ basim firmetur, & os minus quàm in A longo recludatur: O magnum, rotundum sonum habere dicit: I longum, circa dentes spiritum eliso & ore minimum recluso: Lambda lingua ad cælum sublata: Mi labiis compressis. Reliqua, quæ addit, non admodum nobis conducunt; eoque breuitatis caussa, & quia liber eius De nominum compositione passim doctorum manibus teritur, hîc omittentur. Hoc tamen addam, Lambda suauem sonum reddere, & Rho asperrimũ, My & Ny medium quiddam habere, & per nares efferri sono quodam cornicinum: Sigma verò ingratum, & insuaue esse, & odiosum valde, & molestum, si frequentetur: sibilum enim ferinam & brutalem potius vocem, quàm ad humanam pertinere; & veteres idcirco rariùs eo vsos fuisse. fuisse item qui carmina fecerint asigma, in quibus totis nullum Sigma reperiretur. Hæc Dionysiaca Allemannos & Sueuos male habebunt, qui non alia magis de caussa Saxsones, & reliquos Germanos, derident; quam quòd studiosè Sigma vitent; quòd ipsi contrà, tamquam generosissimum elementum, magno spiritu efflant, pro Dat Das / pro Wat Was / & similia pro similibus di-

Litterarum diuersi soni ex Platone, Dionysio Halicarnasseo, Martiano Capella, &c.

Allemãni & Sueui deridẽt Saxsones & reliquos Germanos, quòd studiosè Sigma vitent.

bus dicentes. In duplicibus autem semiuocalibus, Zeta maximè laudat, de soni suauitate. Mutarum hanc habet pronunciationem, vt π cum sua adspirata & media extremis labris efferat, dum spiritus ex arteria propulsus oris compressi vinculum soluit: D verò cum sociis ita profert, vt lingua ad superiores dentes figatur, spiritu per dentes eliso: reliqua deinde tria, Cappa, Chi & Gamma, linguam superius ad laryngem dicat referre. Atque hæc omnia ea de caussa diligentissimè discussit, quo doceret, qua nominum compositione sermo suauissimus redderetur. Nobis alia ratione sunt examinanda, quo nimirum intelligamus, quæ vocum pigmenta, quibus rebus designandis sint accommodata. Nunc ad Latinos descendamus, vt ex iis litterarum quoque vis & potestas cognoscatur. Martianus Capella formationem litterarum ad hunc modum exsecutus est: A, sub hiatu oris congruo solo spiritu memoramus: B, labris per spiritus impetum reclusis edicimus: C, molaribus super linguæ extrema appulsis exprimitur: D, appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur: E, spiritus facit lingua paullo pressiore: F, dentes labrum inferius deprimentes lingua palatoque dulcescit: G, spiritus cum palato: H, contractis paullum faucibus ventus exhalat: I, spiritus propè dentibus pressis: K, faucibus palatoque formatur: L, lingua palatoque dulcescit: M, labris imprimitur: N, lingua dentibus appulsa collidit: O, rotundi oris spiritu comparatur: P, labris spiritus erumpit: Q, appulsu palati ore restricto: R, spiritum lingua crispante corraditur: S, sibilum facit dentibus verberatis: T, appulsu linguæ dentibus impulsis excuditur: V, ore constricto labrisque promulis exhibetur: X, quidquid C & S formauit, exsibilat: Y, appressis labris spirituque procedit: Z verò idcirco Appius Claudius detestatur, quòd dentes mortui, dum exprimitur, imitatur. Hæc Capella in Mercurij & Philologiæ nuptiis, nec hac nec illo sat benignè fauente. Doctiùs numerosiusque Terentianus Maurus de eadem re hos nobis versus dedit:

Vocaliũ pronunciatio ex Terentiano Mauro.

Nunc singula quam possideant in ore sedem,
Ictúsque suos concipiant, & vnde rumpant,
Vt quiuero versu blaterabo Sotadæo.
A prima locum littera sic ab ore sumit,
Immunia rictu patulo tenere labra,
Linguamq. necesse est ita pendulam reduci,
Vt nisus in illam valeat subire vocis,
Nec partibus vllis aliquos ferire dentes.
E quæ sequitur vocula dissona est priori,
Quia deprimit altum modico tenore rictum,
Et lingua remotos premit hinc & hinc molares.
I porrigit ictum geminos prope ad ipsos,
Minimumq. renidet supero tenus labello.
O Graiugenûm longior altera est figura.
Alter sonus atque temporum nota variata
Compendia nostri meliora crediderunt,
Vocalibus vt non nisi quinque fungeremur;
Productio longis vt daret tempora bina,
Correptio plus tempore non valeret vno.
Hinc ἦτα minus scribimus, hinc & ω supremum;
Vna quoniam sat habitum est notare forma,
Pro temporibus quæ geminum ministret vsum.
Igitur sonitum reddere cùm voles minori,
Retrorsus adactam modicè teneto linguam:
Rictu neque magno sat erit patere labra.
At longior alto tragicum sub oris antro
Molita rotundis acuit sonum labellis.
Y quam memorant, vocibus auia est Latinis;
Vocalibus autem quoniam iugata Græcis,
In nostra etiam verba dabat frequenter vsum.
Subiecimus illam, cui nomen V dederunt,

Vocalem,

Vocalem, sonantes sibi quæ iugaret omnes,
Et sola sonum redderet ex sua figura,
Quem scribere Graius, nisi iungat OY, nequibit:
Hanc edere vocem quoties paramus ore,
Nitamur vt O dicere; sic citetur ortus:
Productiùs autem coëuntibus labellis,
Natura soni pressior altiùs meabit.

Atque hæc quidem de vocalium pronunciatione; in quibus postrema quæ de Y & V canuntur, in exemplari Colinæi, quod solum mihi ad manum est, sic corrupta sunt, vt Ramus ea transilierit; id contentus annotasse, Vocali V proprium sonum non satis apertè à Terentiano assignatum; nec soli V id conuenire, vt sonum reddat ex sua figura: in quorum vtroque, mea quidem sententia, fallitur. Nam integrè sonum V expressit, aiens, in V pronunciando, soni initium idem esse cum O; verùm in progressu labella coire, & productius exstare: quod dum fit, figura ipsius litteræ labris formatur, quam in aliis vocalibus non inuenias. Nicolaus Brissæus egregiè has difficultates dissimulat, eo interim longissimè errans, vt Ramo erroris caussam præbens, quod dum Terentianus dicit, *Hanc edere vocem quoties paramus ore*, scribat in commentariis, de sono Υψιλοῦ locum intelligendum. Nec mirum tamen nihil hîc rectè ab vtroque de Terentiani sententia cogitatum; cùm eius generis mendæ sint, nihil vt sani, his non expurgatis, elici queat. Nos itaque pro *Ama*, vt est excusum, *Auia* reposuimus; quia nulla vox Latina per hanc litteram eat: quod paullo pòst sic Terentianus expressit: *Terentiani Mauri versus restituti.*

Tertiam Romana lingua quam vocant Y, non habet;
Huius in locum videtur V Latina subdita.

Rursus pro, *Quam scribere Graius*, reposui, *Quem scribere*; ad sonum nimirum, non ad figuram ipsius V referens: deinde pro Y lego OY, vt dicatur Graium hunc sonũ scribere non posse, nisi O & Y iungat. Quod Terentianus ipse alibi his verbis confirmat:

Græca diphthongus ου litteris tamen nostris vacat,
Sola vocalis quòd V complet hunc satis sonum.

Huc spectat & illud Ausonij:

Vna est in nostris quæ respondere Lacones
Littera, & irato regi placuere negantes.

Iam illud, *Nitamur vt V dicere, sic citetur ortus*: nos legimus, *Nitamur vt O dicere, sic citetur ortus*. Nam V & O principium pronunciationis idem habent: cùm in vtroque lingua retrò agatur in soni exordio, qui in fine differt; quòd V prominentibus labellis, & ad formam V retrò compressis, altiùs enuncietur: O verò rotundo rictu, lingua & labiis reductis, sonum finiat: quod vt nec Ramus, nec Syenei præfecti Scholiastes, Nicolaus Brissęus, eruere de mendarum tenebris quiuit; ita magnũ operæ habet pretium, si diligenter consideretur: propterea quòd ex eo caussa cernatur, ob quam in prisco litterarum numero, hactenus apud Hebræos conseruato, & à nobis pòst opportuniùs explicando, duæ vocales V & O non distinguantur figura; tametsi pòst punctis adiectis cœperint discerni. Neque Hebræi tantùm, vt pòst necessariò erit repetendum, solam vocalem V scribebant; sed Tusci etiam & Vmbri Italiæ populi vetustissimi, figura ipsius O carebant, V eius loco ponentes, Plinio apud Priscianum teste: quamquã non dubito quin, perinde atque Israëlitæ, sonum vtriusq. litteræ vsurparint. Sed hac de re pòst copiosiùs, cùm figura ipsius Vau ad caussam suam deducitur; quæ qualis apud antiquissimos fuerit, non antè poterit ignorari, quàm grues aciei suæ instruendæ rationem obliuiscentur: de quarum volatu Palamedes hanc litteram fingitur inuenisse. qua de re sic Martialis:

Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Vnam sustuleris si Palamedis auem.

Hæc itaque singulare id habet, iuxta Terentiani sententiam, vt sola sit inter vocales, quæ figura sua doceat, quem sonum postulet; hunc nimirum qui labris interius strictis, & exterius prominentibus, & modicè diductis, fiat; quæ promula siue prominula dixit Martianus. Errant tamen & Terentianus & Capella, si verum est quod Ramus tradit, sonum ad inferius labrum tendere. Verùm hîc eundem sonum sibi fingit ipsius V qui

eſt in Y Græcorum,& ne illum quidem integrũ. Veteres enim ſic Ypſilon pronunciarunt, vt boues mugiunt; ſi verum eſt, μυκάω bubulam vocem prima ſyllaba imitari. Hinc liquet ſonum ipſius fuiſſe, quàm quintæ apud Latinos vocalis, tenuiorem; cùm hic tam craſſus fuerit & rotundus, vt O & Y commiſceret. Videntur igitur non ſine vitio tam craſſè & denſè hanc vocalem pronunciaſſe Latini, vt idem quod diphthongus ſonaret; aut ſaltem id confitendum, in pronunciando Mugio eos peccaſſe, & ceteris omnibus quæ per Ypſilon Græci rectè pronunciant. Nam ſi ratio integra Latinis ſeruaretur; oporteret alium in Mugio, alium in Muſa, ipſius V ſonum eſſe; atque ita triplicem ipſius ſonum inueniremus, non modò geminum; duos quidem, ſolis temporibus, breui & longo, diſtinctos; tertium denſiorem & rotundiorem, ex O principium capientem,& in V tenue ſiue Ypſilon finitum; qui perperam videtur à Latinis in omni loco ſeruatus, pro eo ac Terentianus fatetur, huius vocalis eandẽ cum ſono diphthongi Græcorum eſſe ſcribens pronunciationem. Nam quòd Ramus hîc Latinos potius ſequitur quàm Græcos, faciat ille quidem id ſuo iudicio: ſed nobis non perſuadebit, vt pedanei ſimus.

Artium parens & altrix Græca diligentia eſt:
Litterarum porrò curam nulla gens attentiùs
Repperit, poliuit vſque finem ad vnguis extimum.

Vtor libenter hîc Terentiani verſibus; qui ſi vſquam alibi, hîc maximè locum habere mihi videntur. Diſtinguatur igitur ſonus in Mugio, à ſono in Muſa, & vltima Mænandrum, dum fabulam Mẹnandrum apud Terentium legimus; tametſi V in Mugio longum ſit: geduinus enim V ſonus is eſſe deberet qui eſt in Y Grẹcorũ, ſiue longum id ſit, ſiue curtum; atque ita diphthongus ex quarta & quinta vocalibus, non minus Latinis quàm Græcis, fuiſſet ſcribenda, ſi ſonorum diſcrimina figuris æquare voluiſſent. Quòd autem tam craſſè V vocalem efferre ſoleant Latini, vt ſoni initium ex O inciperet, & diphthongo Græcorum ου ad amuſſim reſpõderet; è Plauti verſiculis perſpicuum redditur, in quibus Mænechmo Peniculus cum ſtomacho reſpondet:

ME. *Egon' dedi?* PE. *Tu tu inquam. vin' afferri noctuam,*
Quæ Tu Tu vſque dicat tibi? nam nos iam nos defeßi ſumus.

Qui enim noctuæ vocem imitari velit, pronunciet oportet Græcorum diphthongum, & eam quidem porrectis labellis, vt eorum interſtitio figuram V litteræ exprimat. Non igitur ex Auſonio tantùm,& Terentiano,& ceteris; ſed ex ipſis etiam noctuis huius vocalis apud Romanos ſonus dici poteſt. Germanus autem, & tenuior V ſonus, Ypſilon Græcorum imitari debuiſſet: quod tam tenuiter pronunciari ſolere, cognomen ψιλὸν indicat; quo non diſtinguitur ab alio elemento, quàm ab eo ſono quem per diphthongi figuram notabant. Neque enim collatione Iota tenue dici poteſt; cùm Iota ſit ſubtiliſſimum omnium elementum, nec ſonus huius idem ſit cum ſono illius. Boues certè vocem non mutarunt; à quibus mugientibus ſonum Y diſcas, ſi rectè μυκάω ſit formatum. Ariſtophanes item in Auibus cuculi vocem κόκκυ ſcripſit; quo audito, non ſolùm hoc ſcies, quando Phœnices triticũ & ordeum demetant; ſed illud etiam quo Ypſilon ſono fuerit pronunciatum. Latinorum verò cuculus duo monſtrat, priore quidem ſyllaba V, apud Latinos, à quarta vocali ſonum exordiri, vt Terentianus ſcribit; poſteriore verò, apud primos Latinos tenuis etiam V ſonum fuiſſe, ſi Ypſilon quod eſt in κόκκυξ exprimere voluerunt. Noſtrates tamen Coucouc cuculi ſonum efferunt: quem Franci, more Græcorum, κοκκυ pronunciant; à quibus dicere licet, quî ſit Y Græcorum ſonandum. Quod itaq. Priſcianus dixit, non video quî veritatis regulæ applicari queat. V autem, inquit, quamuis contractum, eundem tamen ſonum, hoc eſt, Y habet inter Q, & e, vel i, vel æ diphthongum, poſitum; vt Que, quis, quæ. Nec non inter G & eaſdem vocales, cùm in vna ſyllaba ſic inuenitur; vt pingue, ſanguis, linguæ. Dic mihi, ô Grammatice, an vnquam vel legeris, vel audiueris, Ypſilon Græcorum conſonantem eſſe, atque idem ſonare quod V conſonans liqueſcẽs apud Latinos? Quòd ſi dixiſſes in Optumus, & Maxumus, & ſimilibus, eundem apud Latinos V ſonum habere quem apud Græcos Y, conſenſiſſem: ſed vt conſonantis & vocalis ſonum eundem ſtatuas; quod faciendum, ſi V in Quis idem ſonus ſit qui Y elementi Græci; minimè tibi permittã, tametſi Petrum Ramum huius tuæ ſententiæ habeas laudatorem. Sed iam pluſculum

quàm

quàm satis de V vocali: restat vt de consonante dicamus, eandem figuram habente illa quidem, verùm in sonando longè diuersam potestatem sortita. Apud Græcos olim huius elementi vsus non fuit: Æolij tamen digamma suum simili ferè modo enunciarunt, si Prisciano & ceteris credimus; vt dum eodem modo Felenam in principio pronunciant quo Venerem exordiuntur Latini. Terentianus de hac re ita, postquam de I consonante egit:

Versa vice; si sit prior V, sequatur illa.
Cùm dico, Vide, contulit I sonum priori;
At ipsa manet tempore quo sonabat antè.
Vocalibus hoc & reliquis prædita seruat:
Vt, vade, veni, vota refer; teneto vultum;
Creuisse sonum perspicis, & coisse crassum,
Vnde Aeoliis littera fingitur digammos,
Quæ de numero sit magis vna consonantum,
Vocalis in istum mage quàm versa sit vsum.

De huius litteræ figura, & quare Digamma ab aliis Græcis, ab Æolibus Vau vocetur, pòst erit disserendi necessitas. Relictis modò iis quæ de hac littera in vulgus nota sunt, de I consonante agendum, quæ nec ipsa quidem apud Græcos inuenitur. Huic peculiare, vt inter duas vocales posita, priorem longam reddat: quod Grammatici eo fieri aiunt, quòd hæc littera tali loco posita vim duplicis induat consonantis; quod mihi hactenus, licet vno ore omnes id clament, non probarunt. Diligentiùs enim ratione pronunciationis subducta, & acutioribus auribus auscultata; animaduerto, eam huius elementi vim esse, vt dum duabus vocalibus interponitur, geminum sonum præstet; alterùm vocalis, alterum consonantis proprium; & illo quidem cum priore vocali in diphthongum coalescat; hoc posteriori vocali consonet. In Maior igitur has duas facit syllabas, Mài & Ior; & in Eius, Ei & Ius: atque hac de caussa geminum I scripserunt ij, quibus curæ fuit, vt sonus figuris exprimeretur: qua re non bene perpensa, in eam ventum opinionem, duplicem hanc esse consonantem; quæ quia vni syllabæ adhærere nequit, sic à Grammaticis est diuisa, vt in Pompeius media syllaba Ei esset, atque in ea I consonans; quod vt Priscianus scripsit, & Scaliger, & ceteri minoris eruditionis homines sunt secuti; ita mihi absurdissimum videtur; quoniam non intelligam, quî in Ei dandi casu ab Is, I consonans esse queat. Cedo tu, quisquis ita dicis, longa ne hæc syllaba sit, an breuis? Longam dicis? Qua ratione? natura ne, an positione? Certè non natura; quoniam si diuidatur, E breue fit: neque rursus positione, quoniam I non sit inter duas vocales. Quòd autem in secundo casu producatur, cùm id positione fieri dicas, quia I vim habeat duplicis; id ad Ei transferre non potes; cùm hic caussa longitudinis cesset. Quocirca cùm hinc te expedire nequeas; concludo, longam hanc syllabam esse, propter diphthongum. Quæro iterum, quæ sit littera characteristica datiui, an E, an I, in voce Ei? Quòd si E dicas, totam analogiam quam ipse statuis, euertis: quandoquidem dicas, ea quæ Ius in genitiuo habeant pronomina, in datiuo I habere; Vs, quod in genitiuo erat, reiecto. Verùm si concedas, in Ei I terminationem esse, perinde atque in ceteris id genus vocibus: cogeris fateri, I non consonantem, sed vocalem esse: atque si, pro eo, ac definis, datiuus vna syllaba minor esse debeat genitiuo; velis nolis, eo veniundũ, vt fateare, ex duabus his vocalibus diphthongum coalescere; quam cùm in Omneis, & similibus, admittas; non video quamobrem hinc sis reiecturus. Priscianus, vt doceret, in medio I consonantem cum vocali priore sonare posse; addit non in medio solùm, sed in fine etiam I consonantem veteres posuisse; atque hinc apud Poëtas, Cui, &, huic, bene poni pro monosyllabis, quia nimirum I consonans sit; quo non video quid dici possit absurdius. Dicat cur Cui, monosyllabũ producatur; cùm nec positione id fieri possit, nec natura: deinde qua fronte dicere audeat, datiuum in vocalem quintam desinere, cùm in ceteris eiusdem generis in I terminetur. Quid quòd ne pronunciari quidem I consonans post vocalem in fine dictionis potest: sed mox simul ac sonum eius accersis, vocalis existit, & cum sono præcedentis coalescit. Scaliger, dum Priscianum sequitur, & nimium subtilis esse vult, Batauam Erasmi aurem vellit, admonens, perperam ab ipso tradi, V in Cui, perinde atque in

 lingua

lingua, consonantem esse; quia hic V sit vocalis, & I consonans. Negat enim, V consonantem ipsi C subiici. Respondeat itaque, quibus antè litteris Quis scriberetur, vel Qui; quàm Q in Romanorum vsum venisset. Hic, potius quàm se fateatur temerè Erasmum reprehendisse, à Prisciano descìscet, docente, ipsius Q & C sonum ante V consonantem eundem esse; atque idcirco Latinos hac littera posse carere, nec magis ea opus esse quàm alio G in Anguis, alio in Augur. Perinde enim Cui, & Cuis, per eandem litteram C dici posse, atque illa per idem G. Antè ergo quàm Q vsi sunt Latini, necesse fuit vt nominatiuus Qui, æquè atque datiuus Cui, per C scriberetur. In Virgiliano illo versu, *Incipe parue puer, cui non risere parentes,*
aliqua exemplaria habent, *Quoi*, more Catulliano: alia, *Qui*, vt Viues legit. Scaliger, non sat sui memor, asserit se in hoc ipso versu *Qui* legere, & ita Veteres tertium casum scripsisse: quod si verum est, necessariò sequitur, V in datiuo consonantem esse, cùm ea solum de caussa, Q littera addita sit ceteris, vt V consonanti liquescenti præponeretur: vt clarissimè tradit Priscianus, quem licet etiam hoc ipso suo gladio iugulare. Nequeo satis demirari supinam hanc subtilissimorum hominum, Cæsaris præsertim, inconsiderantiam. In Quoi, rogem lubenter, an I postremum consonans sit, an vocalis, diphthongũ Græcam cum O magno, cui subiicitur, faciens. Neminem puto tam alienum, vel ab aurium sensu, vel mente, fore; vt Quoi diphthongum habere neget: quod si sic est, nec inter ceteras Latinorum diphthõgos hæc sit numerata; quid obstat, vt non similiter ex V, & I, diphthongus admittatur, quàm Græci in Harpyia, & similibus vocibus, vsurpant. An non æquè Harpuiam, atque Phruges & Purrhum, dicere liceat Latinis? Dicatur ergo Cui, & Huic; vt Harpuia, & quia, Græcæ diphthongi, in Quoi, & Cui, & Huic ponendæ, de analogiæ ductu; nec verentur Latini Ei diphthongum Græcam in plurali tertiæ declinationis numero mutuari: quid ni & in Peior Græca diphthongus admittatur; & consequenter in Maior, & similibus; tametsi inter ordinarias Latinorum diphthongos non enumerétur? Quantum autem à veritate aberrent Grammatici, in eo videas, quòd pro Eidem, Idem; pro Eisdem, Isdem; pro Eis, Is; pro Orphei, Orphi; pro Vlyssei, Vlyssi dici concedant: in quibus apertum est, I vocalem in prioribus, non consonantem fuisse. Sic igitur Vultei in vocandi casu dixit Horatius: *Durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris:*
vbi I cum vocali vnam syllabam facere, licet Priscianus fateatur, vt similiter in Cai; tamen tam ineptè sibi aduersatur, vt cùm I litteram characteristicam in eius generis vocantibus casibus esse velit, perinde atque in fili; statuat tamen in eodem capite paulo superius, I in id genus syllabis esse consonantem. Si I pro E hic ponatur, vt dicit; sitque E vocalis; si præterea eadem Vocatiui terminatio est in Fili, & Vultei; quod fateris: qua fronte audes, ô subtilis litterator, negare, I hîc esse vocalem? Quod si in Vultei, in Cai, in Pompei, I vocalis sit: quid ni in Ei quoque datiuo vocalis censeatur, iuxta analogiæ necessitatem? Iam si in Ei vocalis sit: cur in Cui, & Huic, non itidem vocalis habeatur? Præterea cùm Cai scribas vnam syllabam habere in vocatiuo, & in ea I esse characterem: quid rogo vetat, vt non in Maior quoque prior syllaba diphthongum ex eisdem vocalibus habere dicatur, quam in alia voce Latina admittis? Ouidius non veritus est, è Theocriti Adonide Ai lamẽtantis gemitum exprimens, in Latinum carmen transferre: & quis non audit in gementibus hanc diphthongum, quæ huic animi perturbationi notandæ tam est naturalis, vt inde Græci αἰάζω pro lamentari & lugere dicant:

Flósque (inquit ille) *nouus scripto gemitus imitabere nostros.*
Hos gemitus mox adscribit:
Ipse suos gemitus foliis inscribit: & Ae, ai
Flos habet inscriptum, funestáque littera ducta est.

Quo loco qui hya legerunt, nescio quam sint rationem secuti: cùm hya, licet principium sit in Hyacinthus, nullum tamen gemitum indicet, quem inscriptum Ouidius voluit, atque eum quidem sic inscriptum voluit, vt in eodem flore Aiacis nomen exordio tenus legeretur; quoniam addat:

Tempus & illud erit, cùm se fortißimus heros
Addat in hunc florem, folióque legatur eodem.

Apollinis itaq. gemitus,& Aiacis nomen,non Hyacinthi ſcriptum intelligamus, quod eſt Ai, vox à natura gementibus, cuiuſcumque gentis ſint, nimis crebrò ſuggerenda. Sophocles elegantiſſimè in Tragœdia huic heroi dicata, ad hanc metamorphoſeos fabulam alluſit,

Αἶ Αἶ, τίς ἂν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον
Τ' ὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;
Νῦν γὰρ πάρεστιν καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοὶ
Καὶ τρίς. id eſt,

Ai ai, quis vmquam credidiſſet, tam fore
Conforme nomen hoc meum meis malis,
Per quæ mihi Aiazare bis modò licet,
Vel ter.

Verbum enim αἰάζω, gemere, & lamenta edere notat, ab ipſo gemitus ſono fabricatum, & ſimul Aiacem eſſe exprimere videtur. Ex hac Ai & αἰάζω verbi cognatione, magnum elegantiæ condimentum ſibi deprompſit Theocritus in Adonidis luctu:

Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. id eſt,
Defleo Adonin, nam peryt formoſus Adonis.
Et paullo pòſt,
Κάτθανε δ' ἁ μορφὰ σὺν Ἀδώνιδι Κύπριδος, Αἶ Αἶ,
Ὤρεα πάντα λέγοντι καὶ αἱ δρύες Αἶ τὸν Ἄδωνιν.
At forma exſtincta eſt vt Adonis Cypridis, Ai Ai,
Montes conclamant cuncti, & quercus Ai Adonin.

Cùm ergo ipſa natura nos cogat frequentiùs ai ai dicere, quàm velimus: quod, rogo, Latinorum erit priuilegium, quo lamentabilem hanc vocem toto ſuo litterarum regno excludant? Quid quòd Quintilianus apertè tradit; ſicut apud Græcos ſemper diphthongum hanc ex A & I fieri; ita apud Latinos veteres datiuum & genitiuum eadem ſolere terminari: atque inde apud Virgilium eſſe, *Pictai veſtis*, & *Aquai.* quo loco ſic capienda eius verba, non vt apud Virgilium quidem diphthongum bis eſſe putet; ſed in *pictai veſtis*, diphthongi in ſuas vocales, è quibus componebatur, ſolutionem. Quamobrem etiam Probus ridiculus, tametſi eum laudet Ramus, dum Ai diphthongum quater in Virgilio dicit inueniri: ſemel, vbi dicit,

Aulai in medio libabant pocula Bacchi.
Iterum,
AEtherium ſenſum, atque aurai ſimplicis ignem.
Rurſus,
Exultant æſtu latices, furit intus aquai vis.
Poſtremò,
Diues equûm, diues pictai veſtis, & auri.

Nam in his vocales A & I in diphthongum in vno ſolo verſu coëunt; & id quidẽ nulli carminis neceſſitati, ſed ſoli fidei tranſcribentium credendum, dum dicitur, *Aquai vis:* in ceteris vocales ſunt diſtractæ, non in vnum ſonum conglutinatæ. Liquet tamen è diſtractu, qualis fuerit contractus: de quo ſatis argumenti mihi ſuppetit, ad docendum, fuiſſe olim huius diphthongi vſum apud Romanos. Quod ſi fuit, quid vetat, quo minus mihi dicere liceat, in Maior, Caius, & ſimilibus, hanc diphthongum eſſe; atque ob eam tempus duplex in illis ſyllabis audiri? Vltra ergo quatuor diphthongos communi conſenſu numerari cõſuetas, quatuor aliæ accedent, Ai, Ei, Oi, Vi; de quarum poſtrema, vt ſatis multa dixerim; non erit tamen abs re, Terentianum audire, malè à Scholiaſte ſuo & lectum & intellectum:

Nec poteſt & hoc liquere, an I putemus conſonam,
Longa Cui ſuper paretur, ceu duabus conſonis;
Alteram an? quia conſequendo ſemper I vocalis eſt,
Tertiam & caſus ſequentes eſſe vocalem docent.
Imò ſi nunc V putamus eſſe vocalis ſoni,
I magis vocalis eſt iudicanda ſubſequens.
Nunc quòd hæc diphthongus ergo ex V & I ſit, dicimus

Non vt V nunc ſit Latina; ſed magis Græcum ſit Y:
Γῦα quum dicunt, & ῦας, tale quid Cui *vt ſonet,*
Temporum & per ſe duorum non requirat conſonam.

Hic *Alteram*, pro *Ateram an*, ſiue *Alter'an*, ſcriptum erat. Nos correximus, vt de ſola coniectura, vt videatur dici, non liquere, an I conſonam, an alteram litteram, I videlicet vocalem, dicere debeamus: Conſonam videri, quia V longa ſit, ob poſitionem duarum conſonantium I & S, in hoc verſu Virgiliano:

Cui ſemper indignas hiemes ſolémque potentem.

Alteram verò, ſcilicet vocalem, potius eſſe, ex eò putaris, quia I perpetuo poſt aliam in fine vocalem vocalis eſt. deinde caſus ſequentes datiuum, vocalem eſſe docent tertiam; cùm in accuſatiuo in E, in ablatiuo in O mutetur, & in datiuo & ablatiuo plurali vocalis permaneat. Hoc explicatu quiuis facilè percipiet, quid ſibi voluerit Terentianus; qui tamen liberum cuique facit, vt, vtram velit, ſententiam ſequatur: hac in re minimè probandus, eo quòd nihil in iis ſani ſit, quæ de I conſonante in Cui, Grammatici delirarunt; qui me hic, quàm vellem, fecerunt prolixiorem. Nunc ergo conſonantium litterarum ſonos à Terentiano accipiamus, cuius ea de re hi ſunt verſus:

Conſonantiũ ſoni ex Terẽtiano Mauro.

Iam cetera, non ordine quo ſolent, loquemur:
Verùm vt cuique eſt proximitas loci, ſoniue.
Ne dicta prius me ſubigat referre rurſum
Vicinia vocum, modico dirempta puncto.
B littera, vel P, quaſi ſyllabæ videntur,
Iunguntq́ ſonos de gemina ſede profectos:
Nam muta iubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum miniſtrat.
Compreſſio porrò eſt in vtraque diſſonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur ſonus: aſt altera contrà
Pellit ſonitum de mediis foras labellis.
Vtrumque latus dentibus adplicare linguam
C preſſius vrget; ſed & hinc hincq́ remittit,
Quo vocis adhærens ſonus explicetur ore.
G porro retrorſum coit, & ſonum prioris
Obtuſius ipſi propè ſufficit palato.
At portio dentes quoties ſuprema linguæ
Pulſauerit imos, modicéque curua ſummos;
Tunc D ſonitum perficit, explicatq́ vocem.
T, qua ſuperis dentibus intima eſt origo,
Summa ſatis eſt ad ſonitum ferire lingua.
K perſpicuum eſt littera quod vacare poſſit;
Et Q ſimilis: namque eadem vis in vtraque eſt.
Quia qui locus eſt primitus vnde exoritur C,
Quaſcumque deinceps libeat iugare voces,
Mutare neceſſe eſt ſonitum quidem ſupremum:
Refert nihil, K prior, an Q ſiet, an C,
Aut G quoque, vel C, ſimili parique lege
Addi, quaſi deſit, numero poteſt priorum.
Nulli dubium eſt, faucibus emicet quod ipſis
H littera, ſiue eſt nota, quæ ſpiret anhelum.
Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare,
Quia non adicit litterulis nouum ſonorem:
Sed Græcula quædam ſcholica nitelá vocis
Vocalibus apta, ſed antepoſta cunctis:
Haſtas, hederas, cùm loquor, Hiſter, hoſpes, huius;
Solum patitur quattuor ante conſonantes:
Græcis quoties nominibus Latina forma eſt,

Si quando

Si quando choros, Phyllidas, Rhamnes, thyma, dico.
Septem reliquas hinc tibi voce semiplenas,
Vix lege solutus poterit ponere sermo:
Has versibus aptè quoniam loqui negatur;
Instar tituli fulgidula notabo milto.

F.

Imum superis dentibus adprimens labellum
Spiramine leni, velut hirta Graia vites,
Hanc ore sonabis modò quæ locata prima est.

L.

Aduersa palati supera premendo parte,
Obstansq́; sono, quem ciet ipsa lingua nitens,
Validum penitus nescio quid cogit inire,
Quo littera ad aures veniat secunda nostras,
Ex ordine fulgens cui dat locum sinopis.

M.

At tertia clauso quasi mugit intus ore.

N.

Quartæ sonitus fingitur vsque sub palato,
Quo spiritus anceps coëat naris & oris.

R.

Vibrat tremulis ictibus aridum sonorem,
Has quæ sequitur littera.

S. X.

——Mox duæ supremæ
Vicina quidem sibila dentibus repreßis
Miscere videntur; tamen ictus, vt priori
S promptus in ore est; agitur pone dentes
Sic læuis, & vnum ciet auribus susurrum.
Mixtura secundæ geminum parat sonorem:
Quia C simul & quæ prior est, ingando nisum;
Retrorsus adactam solidant premuntque vocem.

Et hæc quidem de geminis litterarum sonis, è placitis Latinorum. Hebræi in quinque ferè discrimina pronunciationem partiuntur, librum Iezyra secuti, quæ de instrumentis vocalibus distinguentes, alias litteras gutturis, alias palati, alias linguæ, alias dentium, alias labrorum dixerunt: quos tamen alij eiusdem gentis magistri deriserunt; & in primis quidem is qui Ephod conscripsit; quem secutus Rabi Moses, claro satis exemplo demonstrat, ridiculum esse, ipsum Res dentibus efferri; eo quòd ab edentulis etiam proferatur. Nos de Platonis, de Terentiani, de Capellæ, imò de ipsius experimenti & rationis auctoritate, ipsum Rho non dentibus, sed tremula intra palatum lingua dicimus efferri; atque vocum ex ea fabricam ad vibrationis huius similitudinem fieri. Hinc vsui esse in iis notandis, in quibus ratio habetur celeritatis, & motionis, & asperitatis; vt mox suo loco exemplis docebo, & ex Platone modò patefactum est. Iam ineptum est, mea quidem sententia, litteras aliquas ipsius linguæ facere proprias: cùm omnes generatim voces hoc instrumento, tamquam plectro, fieri nemo nesciat. Nec illud verum labdacismum defectui dentium attribuendum esse, vt Hebræorum Grammatici tradunt: nisi balbos, quia his careant, fieri stolidè contendamus; & Demosthenem edentulum in ipsa adolescentia fuisse, cùm primam eius artis cui operam dabat, litteram pronunciare non posset. At video quid voluerint. Videbant canes in ringendo dentes monstrare; atque idcirco caninam litteram dentibus efferri dixerunt. Egregiam verò conclusionem: Dentes ostenduntur, ergo iis sonus gignitur. Contrà potius colligendum: Dentes immobiles manent, & labrum superius vnà cum naribus tremulo motu attollitur; ergo naribus vox pronunciatur: cùm sonus aërem mouentibus potius, quàm quiescentibus, sit tribuendus. Hinc Persius: *Litterarum diuisio apud Hebræos.*

—Vide sis, ne maiorum tibi forte
Limina frigescant; sonat hic de nare canina.

Ringendo enim R profertur; quod fit districtis labiis & naribus diductis, & lingua intus sub palato vibrata: quibus instrumentis omnibus hæc littera fuisset adscribenda; quod Lucilij quoque versu docetur:

Irritata canis quod R R quamplurima dicat.

An non ira hac de caussa naribus attributa, quòd irati ringere videantur? Sic Theocritus primo Idyllio perquam eleganter de Pane canit,

καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται. id est,

Vsque ipsi ad nasum bilis stabulatur acuta.

Er. Ar. *Ira.* Quamobrem summo quamoptimæ imitationis artificio nostra lingua Er/ vel Ar/ pro irato, dicimus; qua de voce Latini iram deriuarunt. Quocirca tametsi in ringendo canes dentes ostendant, non tamen ea de caussa motioni dentium pronunciatio huius litteræ adscribenda; sed iis instrumentis omnibus quæ aërem sic mouent, vt sonus eius tremulus & asper edatur, inter quæ lingua animâ vibrando feriens, primũ locum obtinebit, mox labia districta, huic nares diductæ & suspensæ succedent. At sufficiat hæc de littera canina dixisse; atque vno exemplo monstrasse, quàm languida, quamque parum bene subducta ratione, hæc fiat elementorum partitio: ne, si plura ad eandem sententiam adstruendam adducantur, Hebræorum canes non solùm in nos ringant, sed etiam dentes figant. Disputent igitur Moses & Ephodici cum gentilibus suis, & vniuersim omnes Iudæi quam volent, pronunciationem sequantur: nobis interim liceat, Latinis & Græcis in litterarum formatione magistris vti; in quorum tamen verba non sic iuramus, vt si quid apud ipsos vsu paullatim degenerante corruptum sentiamus, id imitemur. Diphthongorum enim sonos integros hactenus nostrates seruant, non in Au modò, & Eu, sed in ceteris quoque omnibus. Nec porrò hac tantùm tenus, sed numero etiam diphthongorum, vt indicaui, superamus & Græcos, & Latinos:

Diphthongorum & Vocaliũ soni in Cimbrica lingua. quandoquidem integras è mixtis duarum vocalium sonis vsurpamus, Ae videlicet, Ai, Ao, Au, Ei, Eo, Eu, Ie, Oe, Oi, Ou, Ve, Vi; quas vt efferimus integras, ita & integras scribimus Exempla notiora sunt, quàm vt addi debeant: nisi fortè quis hæreat in Ao, cuius sonum in Scaon pro pulcro, & in Scaonlandia pro pulcra regione, audietur. Allemani ipsi A rotundam litteram apicis loco imponunt. In Baom clariùs percipitur hæc diphthongus; qua tamen in voce, alij Baum/ alij Boom/ in quibus nos sumus, pronuntiant. E cum o coiens habebis in Heot/ pro capite, si Campanum Brabantum audies loquentem; cui Hoet pileus, Heot caput, denotat. Nos Hoot efferimus. Ceteræ diphthongi cuiuis obuiæ sunt. Adde, quòd nõnullas voces sic proferimus, vt tres vocales coëuntes audiantur: Sic ex Jeud vel Jeod/ quo voluptas denotatur, facimus Deoi/ vel Deui/ vti Campani Brabanti pronuntiant. Verùm quia hoc minimè frequens est, & eiusmodi sonus ferè in vicinam diphthongum transeat; non est operæ pretium huic rei diutius immorari. Quamuis enim Jeud vel Jeod dicamus; conuersio tamen Doi ferè habet, vbi Campani Brabanti Deoi dicunt apertissimè; seruata nimirum mista trium vocalium pronuntiatione. Præterea vocalium sono longè post nos & Græcos & Latinos relinquimus; cùm in singulis longum & breue tempus luculento vocis discrimine distinguamus; & vt diuersos earum sonos habemus; ita longas geminata figura frequẽter notamus; quòd perinde atque diphthongi geminum tempus trahant, & illud quidem in eodem sono consistens; tametsi quandoque scribentium incuria id negligatur, nõnumquam etiam pro A A vna vocali, AE diphthongus notetur; eo quòd in pronuncianda hac vocali longa, os, quasi hiando defessum, in E quodammodo desinat: Siue enim Taam/ & Maat/ siue Taem/ & Maet/ scribamus; de eisdem rebus oratio intelligetur: atque similiter de ceteris id genus vocibus cogitandum. Nos aliquando A simplex scribimus; cui si longi temporis nota addatur, elegantior fuerit scriptura. verùm in hac pingendi ratione liberum esto cuique, quam velit, viam sequi: nos de vocum discrimine, non de litteris pingendis, hoc loco tractamus.

E longũ tripliciter pronunciatur in lingua Cimbrica. In E porrò longo triplicem habemus pronuntiationem: vnam, vt sonus idem sit cum ἦτα Græcorum, quam audire licet in Blet/ quod Græci βληχάω dicunt; quo loco quæ sit vox edenda, oues docebunt, dum Ble suum longo sono ducunt. Quamuis enim homines voces suas alias aliter edant; animantia tamen bruta naturales suas voces retinuerunt, non antè eas mutatura, quàm naturam quoque commutent. Non bene itaque Latini Balo

pro

pto eodem dicunt, temerè, & contra rationem litteris tranſpoſitis, & vocali permutata. Quòd autem Varro commentus eſt μῆλον priùs βῆλον fuiſſe, atque inde Latinorũ Balo deriuari; putidum eſt & ineptum: cùm Euſtathius ceteriq. poëtarum interpretes ſatis oſtendant, non ſolas oues, ſed alias etiam quadrupedes, hominum menſis adhiberi conſuetas, μῆλα apud Græcos olim dici ſolere: cuius notationis ratio de Cimbrico ſermone ducta eſt; in quo Maal per vnam ſyllabam conuiuium notat; in qua longa vocalis in ῆτα tranſiens μῆλον fecit, per excellentiæ figuram animal quadrupes notans, conuiuiis adhiberi conſuetum. *Maal. μῆλον.* Sed de hac re pluſculum in pomoſa Vortumni apud Propertium corona. Eſt & alter ſonus huius vocalis longæ, quem duplici figura Ee notare ferè conſueuimus. Is producit vocalem ipſam quidẽ; ſed leniùs multo, & ore minùs hiante, profertur. Sic Eet pro iuramento, Een pro vno, Twee pro duobus dicimus. Accedit deinde tertius efferẽdi modus, quo vtimur in Eel/ Veel/ & ſimilibus, vocalem hanc longam habentibus quidẽ, verùm ſubtiliùs quàm in ſuperioribus producendam. Sed hæc pronunciationum diſcrimina vſu potius quàm præceptis diſcenda: atq. ideò nolumus in iis eſſe prolixiores; maximè quòd & fruſtrà linguæ noſtræ imperitis dicãtur, vti numquam aſſecuturis; & rurſus fruſtra peritis, vtpote iis per ſe notiſſima. Iam inter conſonantes vnam habemus, qua ceteræ nationes carent, quam duplici V ſignamus, ad hunc modum VV vel W; quæ figura, ſi è ſupina fiat recta, duplex Græcorum Gamma præ ſe feret: atque idcirco digammos olim eſt vocata, non quòd Gamma ſonaret, ſed quòd vt duplex Gamma ſcriberetur. *Digamma VV quare dicatur.* Verùm quia Quintilianus affirmat, Digãma apud Latinos ſic ſonare, vt nec ſextæ litteræ, nec V cõſonanti prorſus reſpõdeat; ſed vt Sergius inquit, ſonũ reddat quàm V cõſonans pinguiorẽ. Quocirca crediderim ſeruus ſiue ſeruos ſic apud veteres pronunciatũ, vt nos efferremus, ſi ſerwos vel ſerwus ſcriberetur. Duplex itaq. Vau Æolicũ duplici noſtro V reſpondebat; hoc ſolo differens, quòd quondã figura ipſius erecta ſtaret, quę ratione certa, quam in Hieroglyphicis pòſt aperiemus, ſic facta, vt ſuperius non ad dextrũ latus gemino interſtitio patêret. Nos aliquoties duplex Digãma vocamus; propterea quòd V cõſonans pro Digamma à pleriſq. capiatur. Nã Priſcianus in Audiui, & in Venus Digãma eſſe ſcripſit: & in Audiui & ceteris id genus præteritis, I produci, quia duplex littera ſequatur. Sed de figura, vt dixi, pòſt latiùs. ſonus eius apud nos auribus eſt familiariſſimus; Latinis huius tẽporis prorſus ignotus, apud quos in V cõſonans ſæpe transfertur, vt ex Wijn/ Vinum; ex Wol, id eſt, Vellem, Volo ſuum; ex Win/ Vinco; ex Waar/ Verum, & ſimilia è ſimilibus duxerunt. Nonnumquam tamẽ in Qu mutarunt; ex Wie/ Quis & Qui; ex Wan/ Quando; ex Waar/ Quorſum facientes. Nec rarò in B tranſiit: aliquando etiã prorſus eſt omniũ crebrò ſubinde in G conuerſum, pro quo hac ætate plerique Gu ſcribunt, pro Wilhelmo, Guilhelmum; pro Waltero, Gualterum & ſcribentes & pronunciantes. Nos ſingulorum generum exempla ſuis locis exponemus. *VV Digãma apud Latinos ſæpe transfertur in V conſonantẽ, nonnumquam in Qu, B, & G. Vinum. Volo. Vinco. Verus. Quis et Qui. Quando. Quorſum.* Sint ergo hæc de litterarum ſonis breuiter annotata, de quorum ad res ipſas ſimilitudine vocabula primogenia extitiſſe, Platoni credamus; atque hac ſola via ad ſummum etymologiæ faſtigium poſſe perueniri. Quæſitum præterea eſt à Grammaticis, quarum litterarum ſonus plus gratiæ orationi conciliet, atque inde quis ſermo ſuauior aliis habẽdus. Quintilianus in hac cauſſa iniquiſſimus eſt Latinis, dum generatim Græcos hac parte longiſſimè contendit eſſe ſuperiores; atq. adeò Latinorum quaſdam litteras & vocum terminationes prorſus condemnat. *Litterarum ſoni alij lenes, alij duri, &c.* Illa, inquit, quæ ſexta eſt noſtrarũ, pænè non humana voce, vel omnino non voce potius, inter diſcrimina dentium efflanda eſt; quæ etiam, cùm vocalem proximam accipit, quaſſa quodam modo; vtiq. quoties aliquam conſonantem frangit, multo fit horridior: Æolicæ quoque, qua ſeruum ceruumque dicimus, etiamſi forma à nobis repudiata eſt, vis tamen nos ipſa perſequitur. Duras & illa ſyllabas facit, quæ ad coniungendas demum ſubiectas ſibi vocales eſt vtilis, aliàs ſuperuacua; vt equos & equum ſcribimus: cùm ipſæ etiam vocales duæ efficiant ſonum, qualis apud Græcos nullus eſt, ideoq. ſcribi illorũ litteris non poteſt. Quid quòd pleraq. nos illa quaſi mugiente littera cudimus M, qua nullũ Græcè verbũ cadit: at illi N iucundam, & in fine præcipuè quaſi tinnientẽ, illius loco ponunt; quæ eſt apud nos rariſſima in clauſulis. Quid quòd ſyllabæ noſtræ in B litterã & D innituntur, adeò aſperè, vt pleriq, non antiquiſſimorum quidem, ſed tamen veterum, mollire tentauerint, non ſolùm Apuerſa, pro Aduerſis dicendo; ſed & in præpoſitione B litteræ,

abſonam

abſonam & ipſam S ſubiiciendo. Hæc ille, & plura: quibus tandem concludit, Latinos & ſuauitate ſermonis & diuite vocum copia, Græcis eſſe longè poſthabēdos. Idem ſpiritum in oratione tanto magis laudauit, quanto maior eſſet: cùm Terentianus interim ipſum F adeò contemptum à Quintiliano, ſuauius dicat, quàm hirtum φι Græcorum. Iam nec Catullo, nec Ciceroni, flatuoſus ſpiritus probatur. Hinc ille Arrium deridens, ſic canit:

Chommoda dicebat, ſi quando Commoda vellet
Dicere, & hinſidias, Arrius inſidias.
Et tum mirificè ſperabat ſe eſſe locutum,
Cùm, quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo, ſic mater, ſic liber auunculus eius,
Sic maternus auus dixerat atque auia.
Hoc miſſo in Syriam, requierunt omnibus aures;
Audibant eadem hæc leniter & leuiter.
Nec ſibi poſt illa metuebant talia verba,
Cùm ſubitò affertur nuncius horribilis:
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Iam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

Cicero fatetur ſe pulchros Cetegos Triumpos diu admodum dixiſſe; quia ſciret ita maiores locutos eſſe: verùm poſtea ſe vſum loquendi populo conceſſiſſe, ſcientiam ſibi reſeruaſſe. Nos de Quintiliani ceterorumque teſtimoniis ſcimus, aliàs alias vocales in eiſdem verbis placuiſſe, auriumque iudicia diuerſis temporibus fuiſſe diuerſa, & aliis alia eadem ætate placuiſſe. Quamobrem nos rationi ipſi credamus, lenitatem ſoni, flatu eſſe dulciorem; & ipſum F adeò nihil durum habere, vt ſumma facilitate à noſtris pronuncietur. Allemannis tumida omnia placent, vel holcadum vela impleturis, ſi ſeriò, & cum contentione quadam loquantur. Apud eoſdem tanto in honore Sigma habetur, vt optimè ſibi locuti videantur, cùm plurimum ſibilarint: atque noſtrates, qui Tau frequenter vtuntur, non alio magis nomine apud ipſos deriſui eſſe ſcimus, quàm quòd Atticorum more, Sigma, quam litteram Dionyſius Rhetor ferinam dixit, fugere conſueuerint. Pindarus huius litteræ odio, verſus quoſdam dicitur Aſigmos feciſſe, luculento indicio, quàm ſibilos parum dignos homine putarit. Et quis non eum ſonum fugiat, qui proprius ſerpentis videtur, hoſtis homini capitalis? Permittamus itaque Allemannis, quantum velint in loquendo ſpirituum tumidis buccis efflare, & totum ſermonem ſibilis exaſperare: nobis interim fas eſto, cum Atticis, ipſum Sigma plurimis locis eliminare, & loco eius Tau ſufficere: quantumuis Sigma apud Lucianum in ſe iniurios nos clamet; & Sueui noſtram in loquendo lenitatem effeminatam, & mulieribus, non viris, dignam, turgentibus vento buccis vociferentur. Imò hanc ipſam omnium litterarum facilem pronunciationem in prima laudis parte ducimus: à qua quanto magis aliæ gentes recedunt; tanto magis ab ipſo medio, in quo & virtus & ſermonis honos conſiſtit, ſunt remotæ: quam ſententiam licet Allemanni ſint exſibilaturi; nos tamen tantiſper tenebimus, dum quiſquam exiſtet, qui ſolidis rationibus euincat, Atticos ceteris Græcis in loquendo minus ſuaues fuiſſe. Iam quo & varius magis, & copioſior ſermo noſter eſſet; quauis littera vocem claudimus, quauis etiam inchoamus; aſperitate interim vbique perquam diligenter euitata: &, vt in magna copia & varietate breues ſimus; omnia vocabula, quoad eius commodè fieri poteſt, ad vnam ſyllabam redigimus, vel capite, vel medio, vel cauda reſecta: Sic pro het hoot/ dicimus Thoot; pro des mans/ Smans; pro des Vrous/ Svrous. In compoſitione item vocum non frequentes modò ſunt ſyllabarum exciſiones; ſed, quo maior etiam lenitas eſſet, aſpirationes crebrò excluſæ. Porrò ſi quando monoſyllaba vocula breuitate ſua non ſatis expletura videtur aures; in fine E adiicimus, poſtrema conſonanti aliquando duplicata. Sic pro Bed/ Bedde; pro Heb/ Hebbe; Goot/ Goode. Nonnumquam De appendicem addimus; Vt è Be/ Bede; Me/ Mede; Vre/ Vrede. Verùm non eſt huius mei inſtituti, omnem ornatum, & linguæ noſtræ varietatem explicare, quæ vel ſola ſibi ingens poſceret volumen. Maxima enim eſt dialectorũ diuerſitas: quam qui ſcire volet, diuerſarũ Germaniæ gentiũ, vel libros vernaculo ſermone ſcriptos cõſulat, vel viuos roget magiſtros.

Allemannis tumida omnia placent loquendo.

Sigma littera ferina.

Cimbricæ linguæ varietas, copia, & breuitas.

HERMA-

HERMATHENÆ
LIBER IIII.

OST ELEMENTORVM è quibus voces componuntur, naturam & indolem, de Græcorum & Latinorum auctoritate, quàm fieri potuit, breuissimè explicatam, demonstratamque singulorum vim & potestatem, qua alia aliter aures feriunt: consequens est, vt exponam qua ratione singula ad symbolicam significationem accommodentur; quo tandem cernamus, quænam linguarum voces suas sic habeat formatas, vt rerum notiones iis aptè conuenienterq. depingantur. Quia tamen longum esset atque odiosum, ne dicam infinitum & intolerabile, per omnia sigillatim vocabula discurrere: sequemur hac in re cùm artifices omnes, tum ipsos præsertim pictores: qui, vt quantum in rebus per colores imitandis valeant, demonstrent, non omnes suas tabulas simul obtrudunt, sed vnam atque alteram proferunt, è quibus de ceteris iudicetur. In singulis ergo litteris aliquot exempla proponemus, in quibus ostendatur quæ sit ipsarum potestatis siue soni quo mouent auditum, cum notione rerum quam designant vocabula ex ipsis composita, similitudo. Hæc autem de sermone nostro sumemus; in quo solo hanc in ipsa indiuidua elementa fieri posse solutionem diximus: at illa tamen non temerè quæuis, sed in quibus vel illustrissima sit hæc vocalis pictura, vel iucunda rerum vtilium cognitio non prius à quoquam animaduersarum. Perpetuò enim conabimur, vt Hermathena nostra suam tueatur dignitatem: & quamuis in Grammaticorũ arena versari videatur; in ea tamen non triuialia sectetur; sed ea dumtaxat quæ non minus Palladiam deceant grauitatem & constantiam, quàm & celerem Mercurialis mentis discursum, & sollers in omnibus rebus considerandis acumen. Quamobrem ne inanibus quæstionibus tempus trahamus, de litterarum numero & earum ordine non disputabo; quorum vtrumque Zopyrio Grammaticus non arti alicui aut naturæ, sed casui & fortunæ tribuendum existimat. Pòst, tamen vbi vocum formandarum artificium patefecero; luculentissima ratione demonstrabo, nec temerè nec fortuitò, sed summo & accuratissimo iudicio, Alphabetum vtrumque, & hoc quo Latini & nostrates vtuntur, & illud quod Hebræi suum esse putant, à priscis hominibus digestũ fuisse. Interim nos hunc nobis ordinem statuemus, vt priùs de vocalibus, pòst de consonantibus agamus; & è singulis, velut è pigmentis quibusdam, vocales nobis imagines delineemus, aut potiùs in aëre pingamus, non illas quidem oculis videndas, sed aurium tympanum pulsaturas.

Litterarum symbolicæ significationes.

NVNC igitur ad A, omissa Protogenis apud Plutarchum quæstione, cur hæc vocalis primum sibi locum inter litteras vindicarit, quam pòst, vt modò recepi, longè aliter quàm quisquam scriptorum suspicatus hactenus fuerit, explicabo. A igitur littera idonea erit recto facilique motui inchoando; propterea quòd os leniter aperiat, veluti ianuam quandam ad progrediendum, ac linguam rectam planamque porrigat; eo ipso demonstrans qualem esse viam velit, & quorsum spectare. Videtur ergo is qui A pronunciat, hortari ad progressum; eo quòd & ianuam recludat, & lingua rectum forasiter ostendat, velut brachio quodam Mercuriali protenso. Hanc autem esse ipsius A pronunciationem, priore libro copiosè declaratum est; nec est cur hîc eandem prolixiùs repetamus. Si quem igitur ad progrediendum incitare velimus, hac vocula cõuenientissimè vtemur, pro eo atque nostrates faciunt, dum dicunt, Gat A/ id est, progredere; & A gan/ pro aggredi vsurpant. Verùm quò magis sonora vocula reddatur, & magis in eius auribus, quem hortamur, tinniat, consonantem N adiiciunt, cuius proprius est tinnitus. An itaque plerumque efferunt, tum præsertim dum orationem finit. Hic in ipso statim limine clarum est, Latinos perperam fecisse, dum ab hoc huius vocis vsu recesserunt; & multo peius dum ipsi A consonantem Delta adiunxerunt, quo motus ad locum designaretur; propterea quòd Delta, vt ostensum est, vim habeat ligandi, quæ motui ad locum prorsus repugnat: quod licet satis antè sit declaratum, lubet tamen Nigidium hîc audire, quando eius nobis copiam Noctes Atticæ fecerunt. Is N litteram sic pronunciari dixit, vt lingua palatum tangat; non quidem interius, vt dum

A littera symbolica significatio.

A vocula incitans ad progressum.

Lambda effertur, in ipsa media cauitate; nec motu tremulo, qui in Rho sentitur; nec ad extremas gingiuas lingua leniter admota & retracta, vt fit in Delta: sed facilitate ea seruata, vt paullo exterius quàm in Lambda gingiuarum radices linguæ extremitas contingat. Constituatur ergo Nigidius arbiter inter me & Latinos, & dicat homo linguæ suæ doctissimus, Ad ne Latinum, an nostrum An, magis idoneum sit ad motum indicandum. In Ad motus rectus per A designatus ab ipso D retrahitur, in An per litteram N promouetur, & id quidem mira quadam facilitate. Estne quidquam hac sententia clarius, quàm ipsa Nigidij verba confirmant, non illius quidem nostratis, sed Romani, & inter Romanos omnium eruditissimi & studiosissimi antiquæ veritatis? Et hoc quidem contra veram vocalis picturæ artem peccarunt Latini. vide iam quid Græci. Hi huic litteræ priuandi dederunt significationem, quæ non modò non promouet progressum, sed etiam impedit, λόγον rationem dicunt, ἄλογον minimè illud quod ad rationem rectà tendit, vti sonus litteræ postularet; sed quod prorsus ratione caret. Quid ab his expectes pictoribus qui tam peruersè in arte versantur, vt coruos albos pingant, cygnos nigros? Neque minus absurdum est quod in A committunt, dum ex hoc vocali pigmento ea faciunt quæ naturæ lege cum eo pugnant; tantum abest, vt aliquam habeant vel similitudinem vel cognationem. Confer nunc nostrum An cum sua notione, & diligenter expende, quàm conuenienter naturæ ipsius vocis data sit significatio. Leni, & recto, & facili ipsius A sono ad motum hortamur, oratoria quadam arte, lene sermonis principium facientis, deinde monstrantis ipsius linguæ motu rectum esse quod hortamur; & ne mora sit aut excusatio ipsis quos incitamus, ostium aperimus, & iter ostendimus. Iam cùm N accedit, additur lenis quidã sonus, tinnitu suo excutiens tarditatem, & vnà monens, omnem nostram motionem, siue corporis ea sit siue animi, leniter ad superiora & anteriora tendere debere; qua via paullatim ad summum bonorum peruenitur. Admirandum sanè artificium, in quo tantum mysterij vnius consonantis accessione videmus aperiri, vt omnem actionem nostram omnemque progressum ad superiora sensim, veluti per gradus quosdam, tendere debere discamus. Atque hæc quidem de A & An vocibus primogeniis, quarum ratio ex ipso litterarum sono dependet. Hinc iam alia componuntur, alia deriuantur, & primo quidem & simplicissimo deriuationis genere, quod & nostro sermoni peculiare est; per litterarum conuer-
An. Na. sionem ex An fit Na: & quia An ad anteriora tendit, & motus omnia metiens cõtinuus est, necesse est id quod progreditur, aliquid sequens trahat. Præterea quia An rectum iter ad superiora monstrat, conuersio ipsius Ichnæa monet, vt bene præcedentem omnes sequantur, & in primis ipsemet se semper sequatur ad superiora progredientem; atque eo modo, velut è postica parte, se ipse protrudat motu quodam perpetuo ad anteriora & superiora continuato. Audiamus igitur omnes nomenclatorem hortantem, An Na/ id est, progredere sequere: quo non incitatio modò ad continuum progressum; sed natura etiam ipsius motus continetur, qui totus ex antegresso & secuto cõstat. Cùm enim motus tempore mẽsuretur, & tẽpus nihil aliud sit, Aristotele teste, quàm mensura secundũ prius & posterius, necessariò efficitur, vt ex An & Na, tamquam suis partibus, tota motio conficiatur. Quoniam verò progressionis omnis finis est, vt id, ad quod destinatur, attingat; voluit sermonis architectus, vt An/ dum quieti tribuitur, finem significet motionis, ipsum videlicet attactum. Sic dicimus, t'isser an/ id est, attingit. Deinde quia id quod attingit proximum est tacto, fit vt hoc quoque nomenclator sit imitatus, & ex An tangente fecerit Na, quo propinquum notaretur. Sed dicet quis, non rectè factum, vt An attactum denotet; eo quòd is quietis sit, non motionis. Fateor, id quod attingit quiescere, sed quia nomenclator sermonem hominibus fecit, nec inter eos quisquam ad summam contingat tranquillitatem, nisi antè ad eam fuerit progressus; voluit fini, in quo absoluta est motionis perfectio, nomen dare ab ipsa motione. Quinetiam eo ipso suo consilio miseris mortalibus ostensum voluit, omnem rectum motum ad superiora per An denotatum, ad id adspiraturum ad quod contendit. Dum igitur per An hortatur ad progressum, altero eiusdem vocis significatu pollicetur, nos ad finem nostrum vltimum peruenturos, nec quemquam frustra rectum ad superiora iter ingressurum. Bone Deus, quàm latus hic campus contemplationum aperitur, quàm certa spes proponitur immortalitatis, dum attactus eorum promittitur ad quæ recto motu ad

superiora

ſuperiora tendente iter tenemus. Quò tamen meliùs ſermonis architectum intelligamus; id hîc mihi monendum ante omnia, eum in vocibus fabricandis perfectiſſimum ſibi ſemper eius rei quam pingeret, propoſuiſſe exemplar. Cùm igitur in An motionem audiamus; & eadem voce finem etiam progreſſus aliquando intelligendum eſſe, ſermonis conſtructio demonſtret: neceſſe fuerit de excellentiſſimo hominis progreſſu cogitare, & ad eũ expendere omnes totius artificij rationes: quod ſi fecerimus, clarè cernemus magnum miſeris mortalibus ſolatium in gemina An notatione contineri. Cùm enim præſtantiſſimi quique homines ad eius quod æternum eſt contemplationem incitentur; & ad ea quæ immortalia ſunt, mente ſua rapiantur: fieri non poteſt, vt ſi ipſam hortationem quam An & Na complectuntur, ſibi ſequendam proponant; quin tandem ad id, quò feruntur, adſpirent, niſi primus ſermonis artifex nos deludat. Contendamus ergo rectà ſurſum, certa concepta fiducia, nos ad id peruenturos ad quod progredi iubemur. Nec opinemur, onomatopœum magis in mẽtis motione hallucinari, quàm in motu corporum, in quibus veriſſimum eſt, parte progreſſa & parte conſequente, ſiue anteriore & poſteriore, omnem motum abſolui; quæ duæ ſolo momento, quod Inſtans ſcholæ vocant, copulantur. Porrò quia in motuum genere circularis non ſolùm perfectiſſimus eſt, ſed omnem etiam alium motum menſura ſua metitur: ſumma induſtria vocum architectus nomen compoſuit, quo circularis hic motus ad viuum expreſſus cerneretur. Connexis enim An & Na/ vt Anna exiſtat, vocabulum fecit circulare, quo motus circularis ex priore & poſteriore conſtans depingeretur. Vt enim motus ab aliquo puncto imaginario progreſſus, & ad idem punctum rediens, circularis dicitur; ita & Anna vox eſt circularis, in eandem deſinens vocalem à qua incepit, & eundem ſonum reddens, ſiue à parte poſteriore, ſiue à parte anteriore audiatur. Vocem autem Anna noſtratem eſſe, ipſa hæc docet etymologia; cui accedit peculiaris per conuerſionem fabricandarum vocum formula; quæ licet non ſit hodie in loquendi conſuetudine, partes tamen è quibus conſtat, habet æquè nunc atque olim vſitatas; quo fit, vt eam liceat poſtliminij iure in ciuitatẽ noſtrã reuocare. Latini ex ea Anni nomen retinuerunt; quo nihil aliud denotatur quàm illius circularis motus menſura, quo planeta aliquis, vel ſtella etiam fixa, ab vno aliquo puncto progreſſa, ad idem redit. Hac ratione Annus magnus erit octauæ ſphæræ ab aliquo puncto progreſſæ, ad idem punctum reuerſio. Virgilius, dum Soli magnum annum tribuit; vel ad Lunę annum reſpicit, vti multo minorem; vel diurnam reuerſionem, paruum Solis annum appellat: & menſis quidem Lunaris annus poterit vocari minimus omnium eorum qui fiunt egreſſione & reuerſione in Occidentem. Quòd ſi diem quoq. primi mobilis annum vocaris, quod Maro videtur feciſſe; nihil peccaris: quando & in eo circularis motus, per Anna denotatus, abſoluitur. Quem verò Platonici magnum annum quærunt, qui omnia aſtra ad prima ſua loca reſtituat, eum nos nihil moramur: propterea quòd nullus vmquam ſit futurus; & ſi fingeretur eſſe, non annus eſſet, ſed imaginarium quiddam è multorum corporum annis coaceruatum. Ceterùm quia quod rotundum eſt, nullum principium aut finem videtur habere: voluit nomenclator, vt Anna pro æterno etiam poneretur. Hinc Romanis Anna dea, cuſtos videlicet perpetui motus, cui Perennæ cognomen hac de re dederunt vetuſtiores. Quid verò eſt Perenna, quàm per Anna, id eſt, per progreſſum & per ſequens, ſiue per prius & poſterius in ſe circulo ſemper recurrens? Perenna itaque cognomen votum eorum includebant, qui Annam orabant, vt nimirum per eam ad nouum annum poſſent redire. Ouidius in Faſtis varias de Anna profert opiniones: ſed quia vocis compoſitionem, & eius vim ignorabant Latini, nihil ſani de hac Dea cogitare potuerunt. Nobis clarum eſt, diuinam voluntatem qua pater æternus per filium tempora diſpenſat, hac voce denotari; atque idcirco Idibus Martiis, in medio nimirum primi menſis, huic Deæ feſtum diem celebrari ſolere; quò annum inchoatum fauſtum daret atque felicem:

Anna Cimbrica vox & circularis. — *Annus unde dictus.* — *Annus magnus.* — *Anna dea apud Romanos.* — *Perenna Annæ cognomen.* — *Anna quid denotet.*

Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,
Non procul à ripis aduena Tibri tuis.
Plebs venit, ac virides paſsim disiecta per herbas,
Potat, & accumbit cum pare quiſque ſua.

Fuit enim hoc antiquum apud Romanos Anni initium; quo fit, vt mirer, Varronem

ſcribere, annum à bruma computari; & eius vocis non aliam adferre cauſſam, quàm quod, vt paruuli circuli annuli, ſic magni circi anni dicerentur. Sed vnde Annus originem ducit? Hic ſilet Varro. Nos in An & Na cauſſam videmus; ſed eam prius motui, quàm tempori & circulo, conuenire ſcimus. Feſtus Pompeius ad Græcos in Anni notatione ſe recipit, aiens eos ἔννον pro anno dixiſſe: quod ſi ſic habet, Græci Anni nomen corruperunt; vt non pauca alia vocabula propiùs ad fontes ſuos apud Latinos, quàm apud Græcos, accedunt. Quòd ſi vel Varro, vel Feſtus, Annæ nomen intellexiſſet; non aliò confugiſſet ad anni etymologiam explicandam: nec Ouidius tot falſis de Anna coniecturis & ſe, & lectorem fatigaſſet; ſi Cimmerij ſermonis, è quo Latina lingua manauit, peritus fuiſſet. Ariſtoteles Phyſicorum libro quarto commemorat, quoſdam tempus dixiſſe circulum eſſe; quia prima motione circulari menſuretur. Nos de nominum noſtrorum ratione ſcimus, ab ipſo motu circulari tempus pendere, & eius nomen à motu eſſe deductum, atque inde ad cetera tranſlatum, in quibus circulus inuenitur. Qui hanc vocum ſtructuram non admirabitur vt & naturæ conſentaneam, & multiplicis ſapientiæ plenam; eum equidem oratum velim, vt quàm longiſſimè ab hac vocalis picturæ inſpectione diſcedat, & tantiſper ex hac officina emaneat, dum prius diligenter Ariſtotelem & Platonem examinarit, & ex iis didicerit, quidnam tandem dignum ſit admiratione. Porrò vt in Anna integra eſt ex An & Na/ vocibus conuerſis, compoſitio, & ea quidem rotundo ductu in ſe reuerſa; ita in vocabulis nonnullis ex Anna conglutinatis, Ana videbis, reiecto altero N, quo ad ternarium nomen redactum, pro æternitate, quæ tota ab hoc numero dependet, vſurpetur. Hinc Athana, ceu dicas, Hat-het-ana/ & articulo, qui in medio eſt, more noſtro, cum ſequenti ſyllaba contracto, Hat-thana / quo nihil aliud notatur, quàm, tenet ipſam æternitatem. Monui antè, in compoſitione frequenter adſpirationes nonnullas adimi ad vocum lenitatem conciliandam; quod & hic in principio factum, ne ſpiritus ſpiritum præcedens anhelam redderet pronunciationem: tametſi & alioquin principiis non rarò denſus ſpiritus adimatur, ne nimio noſtro flatu iis quibus loquimur, ſimus moleſti. Athana igitur, altero etiam Tau ad breuitatem quærendam exempto, Dea eſt conſeruans perpetuam rerum eſſentiam, quam Salomon Sapientiam vocaret; per quam vt pater omnia creauit, ita & omnia conſeruat. Rectiſſimè igitur & quàm conuenientiſſimè ſacris litteris à priſcis Cimmeriis Athana præſes habita eſt omnis ſapientiæ: quam cùm de cerebro Iouis natam finxerunt; quid aliud dixiſſe cenſeantur, quàm æternam ab æterno patre genitam eſſe? Hinc noſtra Hermathana, vetere loquendi conſuetudine, vocum eſt interpretatio, de ſapientiæ fontibus deriuata. Latiſſimè patet hæc etymologia; ſed nobis ſtandum in promiſſa breuitate: & ſunt ceteroqui non pauca aliàs de Athana nobis diſquirenda; de qua in Amazonicis etiam fuit nobis agendum, Athenarum quærentibus conditores. Nec hîc alia audienda tibia; ſola illa ſufficit filij Sirach cantio: Fons ſapientiæ, Verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna. Ab eadem voce Ana/ fit Selana, in qua voce Sel/ pro Tel/ eſt, ad conſuetudinem Sueuorum. Eſt igitur Selana, id quod numerat æternitatem; vnde factum, vt in cælis Luna Selana vocaretur; propterea quòd menſtruis decurſibus perpetuum tempus hominibus dinumeret. Hinc nos Bec-ſelana interpretati ſumus panem, ſiue pabulum, quo nutrimur, ad æternitatem dinumerandam: quod quid aliud eſt, quàm ſapientiæ, omniumque ſcientiarum ſtudium; & diligens inquiſitio eorum omnium quæ nos ad Dei cognitionem per ſcalam quandam & gradus deducunt? Hæc eſt illa Platonica Arithmetica, quam Ariſtoteles poſt Phyſica meditatus eſt; cui ſacræ litteræ adiunctæ, cum ſpiritus ſancti interpretatione, vera perficiunt Becſelana, omnibus ſuis numeris abſoluta. Ex hac itidem voce Anaitis, pro Dea perpetui caloris, de qua in Saxſonicis noſtris copioſè. Sunt & alia, de quibus ſuo loco; neque enim hîc enumeranda omnia. Ab An/ dû id quod tangit, denotat; deriuatur Ang / pro eo quod nimium prope eſt, adeò vt premat: quæ vox, id quod vltrà An ſignificat, de natura litteræ G accipit, quæ premit, & retrorſum linguam cogit. Plerique noſtratium pro Ang/ Eng dicunt, vt E magis premat. Ab Ang/ fit Hang/ pro ſuſpendo; vbi ſpiritus motionem indicat, quæ tendat ad Ang. Latini ab Ang Anguſtum retinuerunt, & Angulum. Hinc Angel apud nos hamus, quòd piſces ſuſpendat, & anguſtiis premat. Ab eodem fonte Angſt pro nimia ſollicitudine & timore. Porrò ex Ang

Marginalia: Ana. — *Athana vnde dicatur, & quid ſit.* — *Hermathana.* — *Selana vnde dicatur. Selana Luna.* — *Becſelana.* — *Anaitis.* — Ang / ſiue Eng. Hang. *Anguſtus, a, um.* *Angulus.* Angel. Angſt.

ex Ang/ quod anguſtum eſt & premens, per conuerſionem fit Gna/ pro eo quod clemens eſt, & ab anguſtiis liberans; & quia Eng etiam dicimus, Gne etiam vſurpatur. Sed vt blandius fiat vocabulum, ex Gna ferè Gnai facimus, blandiente littera adiecta. Hinc apud Romanos Gnæus, quod ſi interpreteris, clementem dicas: qua in voce, ſeruata vera pronunciatione, pro G, C Latini ſcribunt. Nobis Gna clementia, Gnadich clemens vocatur. Fruſtra omnia ſua ſcruta euoluant Latini, ad vocem Gnęus explicandam. Scio eos ad Græcos confugere fontes: quod minimè facerent, ſi veterem Cimmeriorum, à quibus genus ducunt, ſermonem nouiſſent. Ab Ang Latini Ango etiam ſeruarunt: Angen nos & Engen dicimus; ſed nobis origo, vt docui, debetur. Ab An etiam & Ker/ quod eſt curſum impedire, fit Ancker / pro eo quod nauis curſum ad ſe vertit & ſiſtit: hinc Ancora Latinorum, & Αγκυρα Græcorum; quarum vocum rationes ipſi ignorant. Nullus finis ſit, ſi pergam totam ſobolem ipſius An recenſere. Ab A porrò citra litteram tinnientem adiectam elegans oritur vocula. Quia enim A rectum motum ad anteriora indicat, & rectus motus plurimùm adiuuatur & incitatur præuia vibratione; ſermonis Architectus ipſi A litteram vibrantem, quam tremulam Nigidius vocat, præponẽs, Ra fecit, vocabulum ſignificaturum celeritatem. Virgilius, quantum ad impetum conducit, ſpicula vibrare, ſiue quaſſare, ſiue coruſcare, quæ omnia pro eadem re vſurpat, frequentius oſtendit, quàm vt ſit monendũ. Quis ergo pictor celeritatem meliùs coloribus imitetur, quàm noſter nomenclator eam litteris expreſſit? Equidem in hoc certamen ne ipſum quidem Apellem, aut ſi quis vmquam pingendi arte magis excelluit, verebor prouocare. Poſtea fulminis celeritatem indicare volens, cecinit:

Gna/ Ene/ Gnai/ Gnadich.
Gnæus vnde dictus.
Ango.
Ancora, ἄγκυρα.
Ra/ celeritatem ſignificat

Namque improuiſo vibratus ab æthere fulgor
Cum ſonitu venit; & ruere omnia viſa repentè:

Vbi ſtudioſè eam litteram quæſiuit quam ſciret lingua vibrata pronunciari. Doctiſſimè igitur Terentianus dixit, Rho tremulis ictibus linguam vibrare. Sed longè admirabiliore artificio ſermonis noſtri opifex è duabus litteris vocabulum fecit, ad celeritatem exprimendam, dum tremulam vibrationem recto per apertum ſpatium motui præmiſit. Ex Ra fit Rat/ pro Rota; quæ vox Latina nobis item debetur. Hinc Radius, quaſi Ra tit/ id eſt, celeriter tendit: nam Tien idem quod tendere ſiue ire. Nos ferè pro radiis lucis Stralen dicimus; non malè illud quidem, ſed reuocato vetere nomine, augenda eſt vernaculi ſermonis copia. Non reprehendetur igitur à me, imò laudabitur, qui Radien pro Radiis vſurpabit; quod & priore libro monitum, & hîc repetitum, perpetuò in omnibus fugitiuis & obſoletis nominibus obſeruetur. Ra / per conuerſionem noſtratibus peculiarem, ad contrarij tranſit notationem. Eſt enim Ar celeri oppoſitum, vt litteris, ita ſignificatione. Quemadmodum autem vibratio præcedens recto motui impetum adfert: ita, ſi ſequatur, adfert tarditatem, & celeritatis impedimentum, quod in ſagittis clarè videmus euenire. Conuenientiſſimum igitur naturæ eſt, vt Ar tardum denotet. Hinc Arar, fluuius inſignis tarditatis. Sed de Ra & Ar latiùs in littera Rho. Porrò cùm A rectum motum deſignet, ſi vocalem exilem addas, quæ eſt Iota, vox exſiſtet, quo motus lenis, exilis, & blandus indicetur, qualis eſt ipſius ſpiritus. Ai igitur, vt verbum, idem eſt quod ſpiro; vt interiectio, ſuſpirium notat; quod omnibus notius, quàm ſit gratum. Sicut autem Aeſem dicimus, pro vocis nutrimento; qua de re antea: ita etiam Aidom, & reiecto D, de more noſtrati, vt ex Vader facimus Vaer; Aiom crebrò audimus pro reſpiratione. Fit enim deriuatorum formula ex Ai / quod eſt ſpiro, Aidom; ſicut ex Rijc/ Rijcdom; & ſimilia ex ſimilibus. Quòd ſi ipſi Ai litteram præponas, quæ latitudinem nobis indicat; fiet Wai/ quod idem eſt quod ventum edo, quaſi dicas, latè ſpiro. Ex Ai Græci, adiecta ſua terminatione, fecerunt Αἴω pro ſpiro. Ex eadem voce Ai fit Αιολος, nomen regis ventorũ, compoſitum ex Ai & Hol / quo antrũ & ſpecus notatur. Eſt igitur Æolus, pronunciatione Latina, ventorum ſpecus; quod nomen ventorum deo ob id tributum, quòd origo ventorum prorſus occulta ſit, adeò vt nemo hactenus certam generationis eorũ habeat ſcientiam, nec ſciat qua de cauſſa modò hinc, modò illinc, modò vehementer, modò remiſſè ſpirent. In Benaco, dum generalis tempeſtas loci genium non vincit, ante meridiem ventus in Italiam tendit; poſt meridiem Germaniam petit: & interim, dum alibi tranquillus lacus eſt, frequenter improuiſa procella è cauis montium vallibus irruens nauiculas euertit, aut ſaltem miſeris modis vexat. Similia alibi

Rota.
Radius.
Tien.
Radien.
Ar / celeri oppoſitum.
Arar fl.
Ai.
Aidom ſiue Aiom.
Wai.
Αἴω.
Αιολος, Æolus.
Hol.
Ventorũ origo occulta.

cernas euenire : & generatim, nihil eſt ventorum origine occultius; ita vt non iniuria præſes eorũ ab occulto antro nomen acceperit. Hinc doctiùs Virgilius, quàm Grammatici ſuſpicentur: *Hic vaſto rex Æolus antro*

Luctantes ventos tempeſtatesq́ ſonoras
Imperio premit, ac vinclis ac carcere frenat.
Illi indignantes, magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt: celſa ſedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollitq́ animos, & temperat iras:
Ni faciat, maria, ac terras, cælumq́ profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantq́ per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris
Hoc metuens, molemq́ & montes inſuper altos
Impoſuit, regemq́ dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare iuſſus habenas.

Quis non dicat Virgilium Cimbricam nominis originem in Æolo agnouiſſe, dũ vento regnum ſpeluncis atris abditum eſſe cantauit? Equidem hunc poëtam vt diuinum quendam vatem, ſemper admiror, & longè ceteris omnibus antepono, cùm ob alias præſtantiſſimas ſummæ eruditionis dotes, tum maximè propter occultiorem quandam antiquitatis Cimmeriæ cognitionem: adeò vt non ſemel mihi ſuſpicio ſuborta ſit, eum Gallici ſermonis, & Druidarum diſciplinæ peritum fuiſſe. Verùm quidquid huius fuerit, hoc ſaltem video, eodem eum hîc ſpiritu ductum fuiſſe, cuius inſtinctu ventorum præſidem Cimmerij Æolum indigitauerunt. Quid? an non Venti quoque nomen videtur intellexiſſe, quod à noſtro vocabulo Wint deriuatur, mutato duplice Digamma quo Latini carent, in ſimplex? Dicitur enim Wint à Went / quod ſignificat verto; propterea quòd omnia vertat, & nihil ſinat ſtatum quietemque ſuam tenere. Eſt nunc quiſquam qui meliùs poſſit hanc noſtratem vocis rationem ob oculos ponere, quàm à Virgilio factum ſit in verſibus modò citatis? Sed hæc extra propoſitum. Redeo ad A, cui ſi Lambda iungas, motum indicaris ad ſummum apicem cæli tendentem; eo quòd hæc littera ſupremã feriat palati partem. Quoniam ergo linguæ noſtræ architectus ſciret omnia noſtra ſtudia, nec noſtra modò ſtudia, ſed omnia totius vniuerſitatis deſideria, ad illud quod ſupremũ eſt, tendere debere: voluit vt Al idem ſignificaret quod omne, quo ſtatim hac voce audita & intellecta, de compoſitionis artificio intelligeremus, omnes actiones, omnes motiones noſtras ad ipſum ſummum rerum omnium culmen eſſe referendas. Quid ſalutarius moneri potuit, quid ſignificantius rerum omnium finem indicare, quid breuiore compendio ad id vocare, à quo non hominum tantùm, ſed omnium rerum felicitas, atque adeò ipſa eſſentia dependet? Quidquid enim eſt, eo ipſo eſt quod ad ſummum refertur: iam quia omnia ſpiritu quodam omnia penetrante & mouente ad hoc ipſum ſupremum culmen diriguntur, atque eo ipſo in ſuo eſſe cõſeruantur; placuit linguæ opifici, vt verbum quo Conſeruo denotatur, ſpiritum ante al haberet, quo occulta hæc & præuia motio qua omnia ſeruantur, indicaretur. Hal igitur idem ſignificare iuſſit, quod Latini Seruo dicunt; tribus litteris tres hypoſtaſes in Deo omnia conſeruante demonſtrans; à ſpiritu ad filium, qui ad patrem ducit; à filio ad ſupremum apicem, qui pater eſt, progreſſu facto. Et optimè ſanè adſpiratio Spiritui ſancto attributa, nec minus bene A ipſi filio; propterea quòd filius recto motu, tum à patre, tum ad patrem procedat. Eſt enim Patris verbum, Patris creatio, Patris ad omnia progreſſus, Patris ſapientiſſima cogitatio, & cetera omnia quæ ad infinitam pertinent Patris poteſtatem explicandam. Porrò de Lambda clara eſt ratio, quam pòſt explicabo. Meritò autem conſeruatio à Spiritu incipit; eo quòd hic omnium rerum cuſtodiæ conſeruationique præſit, haud ſecus ac anima quædam omnium rerum creatarum. Suboleuit hoc etiam aliqua ſaltem tenus admirando noſtro Maroni, qui omnia ſpiritu conſeruari his verſibus ſæpius mihi canendis declarat:

Principio cælum, ac terras, campóſque liquentes,
Lucentemq́ globum Lunæ, Titaniaq́ aſtra,
Spiritus intus alit; totamq́ infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Virgilius poëta diuinus.

Ventus vnde dictus. Wint.

Al.

Hal. *Hypoſtaſes tres in Deo omnia cõſeruãte, per tres literas in* Hal *demonſtrantur.*

Non

Non malè profectò Poëta: sed quanto diuiniùs sermonis nostri architectus ternarium Deo attributum expressit; & in conseruandi munere primum locum spiritui, secundum creatori, tertium patri assignauit! Quis hæc considerans non obstupescat? Vix me teneo, quin exclamem, O sancte spiritus, sic in me spira, vt per Dei filium accedam ad Patrem: Quæ oratio ipsissimis litteris in Hal expressa cernitur, ab iis qui vocalium pigmentorum naturam è vetustis auctoribus quos in medium adduxi, cognouerunt. Et est hæc sanè omnium rerum conseruatio, si per spiritum sanctum adscendant ad opificem, & eius medio perueniant ad supremum patrem. Hal ergo idem est quod conseruo; primùm & ante omnia Deo conueniens, ad eam, quam dico, intelligentiæ regulam, & inde ad alia descendens. Hinc Hal pro Sale antiqui nostri maiores vsurparunt: vt in Hal ad Oenipontem, & Hal in Saxsonia perspicuum est de ipsis nomenclaturis: vnde & Græci hales suos acceperunt. Verùm quia magna ædificia, multos simul homines & merces conseruantia, Hallen dici cœperunt, vt aliquod, ad ambiguam locutionem euitandam, discrimen esset; aspirationem in sibilum mutarunt, quo ex Hal Sal fieret: ac rursus, quia Sal/ pro Salute, esset in vsu; ex Sal/ Salt/ adiecto Tau, fecerunt. Hinc Latinorum Sal, ex Salt; & Salus, è Sal. Hinc apud Arabes, ex Hal/ factum est Magal, pro habitatione, ceu diceretur, Mag-Hal/ id est, magna & capax domus cognatos seruans: quod de vetusta Cimmeriorum consuetudine & lingua tractum, qui per cognationes habitare consueuerant; vt multa opidorum nomina in Magus exeuntia declarant. Virgilius Afris eo nomine villas vocari ostendit, sic de Mercurio canens: *Hales.* *Valle.* *Sal/ id est, salus.* *Sal salis.* *Salus, utis.* *Magal quid significat, & vnde dicatur.*

Vt primum alatis tetigit magalia plantis.

Et clariùs alibi:

Miratur molem Æneas magalia quondam.

Seruius dicit, Magar, non Magal, à Pœnis dici: quod nescio an ipsi credere possim; cùm pluris mihi sit curiosa Virgilij diligentia, quàm Grammatici obseruatio: & præterea certò sciam, hactenus Magal, pro habitatione & domo apud Arabes Africam habitantes esse in vsu; cuius rei testis mihi est annulus amatorius, Arabicam habens inscriptionem, quæ Latinis sonat, Habitatio siue domicilium vitæ meæ; vbi pro domicilio, scriptum est Magal, characteribus coniunctis illis quidem de more, sed clarè tamen Magal, non Magar, exprimentibus. Est autem annulus ex Africa allatus, cuius inspiciendi copiam mihi fecit Illustrissima Domina Comes Cantecroia. Magal igitur à Priscis Cimmeriis, siue Amazonibus, originem videtur duxisse, amplam cognatorum domum designans. Qui antiquitates peruestigarunt, fatentur illi quidem Magalia à Mago nomen duxisse; sed quid Magus significet, ignorant; dum proprium viri nomen esse credunt; nec item intelligunt, quid Hal adiectū sibi velit. Hæc modò allata exempla sufficiant ad artificium peruidendum, quo ex A vocali primus sermonis nostri faber pinxerit rerum notiones.

TRANSEAMVS ergo ad E, secundam vocalem; quæ si longa sit, vt ἦτα Græcorum enunciatur, quod Dionysius Halicarnasseus sic efferri scribit, vt sonum ad linguæ basim firmet. Terentianus nobis cecinit, in E pronunciando, rictum modico tenore deprimi, lingua vtrimque molares premente. Quiuis in E efferendo sentit linguam non molares modò, sed radices etiam dentium anteriorum premere, atque vndique se firmare. Quamobrem idonea littera erit rerum firmitati, & veluti fundamento denotando. Quòd si iam quæras à sapientiæ professoribus, quænam basis sit rerum omnium: tandem eò deduceris, vt Vnum fundamentum sit rerum omnium; cui nisi innitantur omnia, labantur & pereant necesse est. Quod cùm ita esse nomenclator noster cerneret; E/ pro Vno poni voluit: cui tinnientem litteram accedere nonnumquam permisit; ne Vnum, quod firmamentum est omnium & singulorum, in terra quæreremus; sed sono ipsius N, sursum vocaremur. Non contentus autem sermonis artifex, vocalem inuenisse firmæ rerum omnium basi designandæ aptissimam; illud præterea instituit, vt omnium rerum nominibus Ee/ vel Een/ vocali producta præponeretur. Sic dicimus Ee man/ id est, Vir. Græci ex Ee/ ὁ fecerunt, cur articulus in prima lingua præponeretur ignorantes: Latini articulum neglexerunt. Qui pòst Romanam linguam corruperunt Gotismo, pro Ee man/ vn home dicunt; &, Ee vrou/ Vna donna; phrasi nimirum Cimmeriorum retenta, apud quos eadem vox & vnum significat, & articuli *E litteræ symbolica significatio.* E. *Een siue Ee, vnum significat, & articuli vice fungitur.* *ὁ articulus Græcus.*

 vice

vice fungitur: quæ loquendi conſuetudo non apud Italos tantũ, ſed apud Gallos etiam, & Hiſpanos, è Germanico ſermone inoleuit. Pudet me, ita me Mercurius amet, tam ſublime primæ ſapientiæ myſterium tanta triuialis meæ orationis ieiunitate perſtringi. Sed quid facerem? Illi, quibus copioſa elegantis ſermonis vbertas largo cornu diuina benignitas effudit, nihil hactenus huius clariſſimæ lucis è lingua noſtra nobis affulgentis viderunt; ſed in hoc ſuo domeſtico theſauro, haud ſecus ac talpæ, verſati ſunt, oculis numquam ad hunc illuſtriſſimum diuini ſermonis ſplendorem apertis. Condonet igitur mihi admirabilis ille & omnino diuinus linguæ noſtræ architectus, ſi quæ poſt immenſum ſeculorum decurſum primus vidi, ea rudi ſermonis mei filo contexam atque demonſtrem: qua tamen in re ne prolixè peccem, infinito me, quàm auguſti ſpectaculi poſtulat amplitudo, præſtabo breuiorem: contentus, ſi tantillum apud noſtrates gratiæ ineam, vt ditiſſimæ gazæ, hactenus in alta & caliginoſa ſpecu defoſſæ, primus dicar index fuiſſe. Quamobrem hoc ſatis eſto, dixiſſe, nihil poſſe in vlla locutione admirabilius inueniri, nec vtilitatem habere luculentiorem, quàm in hoc articuli, qui Vnum ſignificat, omnibus rerum nominibus præponendi, vſu deliteſcat. Hæc igitur loquendi norma à primo ſermonis artifice, cùm ob alia, tum ob id potiſſimùm eſt inſtituta, vt quauis in re nominanda mentem noſtram ad ipſum Vnum ſubleuaremus; memoreſque eſſemus, ex ipſo omnem rerum ſtabilitatem & eſſentiam non fluxiſſe modò, ſed in eo etiam ſtare. Præterea quoniam ipſum Vnum ſolum eſſentiam omnem complectitur, & eam rebus afflat, huic elemento ſibilum adiecit; quo adiecto, fit Es/ vnde Latinorũ Eſt, & Eſſe, & Græcorum ἐςί. Es igitur propriè & primum notat ipſum Vnum, ea ratione, qua & ipſum eſt, & omne eſſe, rebus adſpirat; quod ſibilus adiectus indicauit. Hinc Parmenidis philoſophiæ fundamentum, quo aſſeruit, omnia eſſe vnum: quia nimirum omnia hoc ipſum quod ſunt, in ipſo Vno habeant conſtitutum atque fixum, & extra Vnum nihil eſſe poſſint; ſed ab eo valido ſpiritu, qui ſibilo notatur, & procedunt & dependent: quod diuiniſſimum dictum, ab ipſo primo primæ linguæ architecto petitum, Ariſtoteles nefaria ſacrilegáque calumnia, & cauillatione omnibus ſeculis apud pios probóſque viros deſpuenda, falſitatis accuſauit: cùm ipſe mutatis verbis nihil aliud prolixiſſimis illis & odioſis commentariis docere moliatur, quæ, neſcio quàm bene, τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ nominantur, mea certè ſententia, rectiùs ab eo quod tractant, quàm ab eo quod non tractant, nuncupanda. Hoc profectò diuinior veriorque Parmenides, quòd non ab Ente, ſed ab Vno, omnium rerum principium duxerit: cùm vnum pater ſit; ipſum verò Ens, illud quod primum à patre gignitur, & procedit: in quo Ariſtoteles, ſi ratio nominum habenda ſit, videtur quieuiſſe. Sed de hac re pòſt iterum latiùs. Rectiſſimè itaque ab E quo vnum ſignificatur, omnibúſque rebus primum ineſt, vt ipſius in nominandis iis præmiſſione notatur, vox Es formatur, illius litteræ adiectione, quæ fortiſſimum ſpiritum imitatur. Num eſt quicquam fortius illo ſpiritu, quo ab ipſo Vno ipſum Ens efflatur; & ſimul eſſentia omnium eorum quæ ſunt, procedit? Eſt rurſus vllũ elementũ, quo aptiùs hic tam validus & robuſtus ſpiritus, è quo omnia eſſe ſuum habent, & ipſi vni colligantur, quàm ſibilante hac littera exprimi poſſit? Admiremur ergo ſummum linguæ noſtræ artificium, quod duabus litteris tam magnum diuinitatis myſterium concluſit: admiremur item, quòd omnibus rerum nominibus articulus is præponatur; quo clarè docemur, omnia ab vno pendêre. Quid dico, admiremur? adoremus potiùs ſupplice mente diuinam bonitatem, quæ primo linguæ noſtræ inuentori tanta luce affulſit, vt hæc non clariſſimè tantum cerneret; ſed etiam clariſſimè omnibus ſermonis noſtri peritis demonſtraret, idque tam deuota animis noſtris ad diuina excitandis voluntate, vt numquam rem vllam à nobis permiſerit nominari, quin ſimul huius catenæ, per quam omnia ab vno dependent, admoneremur. O vtinam diuinus Plato huius ſermonis peritus fuiſſet: quantum diuinum illud pectus gaudij perſenſiſſet, dum totius ſapientiæ fundamentum omnibus rerum vocabulis vidiſſet attextum; quibus ille præconiis hanc linguam celebraſſet; quas laudes, quos hymnos Bacchico furore correptus effudiſſet! Ex me coniecturam de cæleſti illo ingenio facio, qui quantumuis rudis ſim & agreſtis, ſic tamen huius artificij contemplatione afficior, vt præ illa, quicquid latus habet mundus oblectamenti, contemnam, & nihili ducam. Sed pergamus hinc, vbi nullus conſiderationis finis inuenire-

Een articulus, quare nominibus præponatur.

Eſt Eſſe, ἐςί. Es quid ſignificet & vnde formetur.

Vnum omnia comprehendit.

ueniretur, ad alia, quæ & nominibus & rebus ab vno ſtatim deducuntur. E quid ſit, & Es/ dixi: cui id tamen addendum, à pleriſque exilitatis amantibus Is/ pro Es/ dici, vt facilis eſt ex vno elemento in alterum tranſitus. Ab E fit Ee/ ſiue e/ vocali cum exili ſono producta; quod ſuperior Germanorum lingua Ehe ſcribit, longam litteram, quo neſcio modo, in medio ſui aſpiratione exaſperans; quo legitima vnio ſignificatur; vnde fit, vt pro matrimonio vſurpetur, vt dum dicimus, Hi en heeft geen kinderen in Ee/ id eſt, non habet proles ex legitimo matrimonio. Vide quæſo, quàm aptè nominum fabricator nos admoneat, vt ipſi Vni legitima copula coniungamur; & fieri non poſſe, vt legitima coniunctio inter mortales violetur, vt non ſimul ab ipſo Vno recedamus: quod quàm ſit periculoſum, nemo ignorare poteſt, qui modò ſciat ab vno omnem ſuam ſalutem & eſſentiam pendere. Num quiſquam vel longiſſima oratione, & omnibus eloquentiæ numeris abſoluta, plus poſſet matrimonio conciliare dignitatis, quàm vnica hac vnius voculæ minimæ notatione factum videmus? Primùm patefit ab ipſo Vno legitimum coniugium procedere; deinde non poſſe violari, niſi ſimul quoque vinculum, quo ab Vno pendemus, ſoluatur; quo nihil poteſt cogitari magis horrendum. Hinc & illud liquet, matrimonium aptiſſimum eſſe Sacramentum coniunctionis eius quæ eſt inter Chriſtum & ſuam Eccleſiam; quæ ſponſa ſic ei eſt deuincta, vt Vnitas, & eſſentia, & tota ipſius ſalus ab eo pendeat; & ſi vinculum ſoluatur, eueſtigio pereat. Crebrò nobis monendum erit, ſic ab architecto voces factas, vt prius in ſummis ideis, quàm exemplis inde ductis, ſignificationis rationem veritas tueatur; quo deſcenſum rerum à ſuis cauſſis primariis clarè demonſtrauit, totius ſapientiæ fundamenta clariùs vocibus intexens, quàm vllis vel prolixiſſimis Philoſophorum commentariis explicentur. Ee ergo priùs illud coniugium ſignat, quod Deus cum mente noſtra contraxit, quàm coniugium inter virum & feminam: quia illo, ipſi Vni coniungimur & copulamur; hoc verò, imitamur tantùm ſummam illam mentis & Dei Vnionem, ita vt hoc, illius ſit Sacramentum, ſiue myſticum quoddam ſignum; atque idcirco malè nominis ſui rationi reſpondeat, niſi ſimilitudinem cum illo, quàm poteſt fieri maximam, conſeruet. Vnde mox perſpicuum, idem de matrimonio ſenſiſſe nomenclatorem, quod Paulus explanauit: qua de re pòſt iterum fortaſſe nonnulla. Hic ſatis ſit monuiſſe, quod in omnibus volumus valere; ſic voces in hac lingua poſitas eſſe, vt ratio ſignificationis in ſummis exemplaribus ſit quærenda: quod tamen non in omnibus fecimus; ne nimia & prolixitate, & nonnumquam etiam difficultate, curſum huius ſcriptionis, qua quàm celerrimè cupimus defungi, impediremus. Neque verò æqui lectoris fuerit, in his meis primis rudimentis accuratum rerum omnium explicatum poſtulare. Ab eodem E/ fit Eet/ quo iuramentum, ſi hac voce vti licebit, ſignificatur: quòd eo omnis oratio noſtra confirmetur, & Vni, à quo verum ſic manat, vt cum eo conuertatur, ſit coniunctum: cùm Tau vinciendi vim habere, de Platonis auctoritate, ſit apertum. Hac voce monemur in primis, omnem veritatem ab Vno manare; atque idcirco ab Vno nihil poſſe, niſi verum, produci. Deus itaque, qui ipſum Vnum eſt, & ipſum Verum, & Spiritus ipſe omnem eſſentiæ vnitatem veritatemque per omnia meando conſeruans, non poteſt per aliud, quàm per ſemetipſum iurare; vt eſt in Geneſi: Iuraui per memetipſum, dicit Dominus. Deinde hoc ipſo nomine docemur, quanti faciendum ſit iuramentum, quo per ipſum illud orationē noſtram confirmamus; à quo non ſermo tantùm noſter, ſed ipſum etiam eſſe dependet. Qui ergo iurat, id dicere in lingua noſtra videtur: ſi hoc, quod dico, verum eſt, vt niſi ita ſit, ab ipſo vno velim diſtrahi, id eſt perdi, & prorſus in nihilum abire. qua interpretatione quæ Diræ poſſunt eſſe magis horrendæ? Quis hoc noſtras iuriſiurandi nomen conſiderans, non expaueſcat iurare; cùm eo ipſo quo iurat, primam omnium rerum cauſſam ſic in teſtimonium vocat, vt ab eo velit dependere ac ſeruari: & ſi non ſit, quod dicit, cum ipſo Vno coniunctum, velit & ipſe ab vno diſtrahi, quod nihil aliud eſt, quàm perire. Præterea ex hoc ipſo vocabulo intelligimus, non eſſe plures Deos, cùm per ipſum omnis veritas & firmitas ab Vno pendere ſignetur. Iuramenta igitur per aliud, quàm per ipſum Vnum concepta, noſtras nomen non merentur: quia Eet omnem multitudinem excludit. Simul atque ergo hoc nomen audimus, omnis falſa Deorum multitudo, ſiue gentium idola profligantur, & in nihilum rediguntur: quia nimirum per ea nullum iuſiurandum nomine iuramenti apud

Is.

Ee ſiue Ehe.

Matrimoniū aptiſſimū eſt Sacramētum coniunctionis inter Chriſtū & ſuam Eccleſiam.

Eet.

Iuramentum quanti faciē dum.

nostros dignum fieri possit; quo fit vt ne dij quidem sint dicendi, propterea quòd, si dij essent, per eos etiam iurare in lingua nostra possemus. Vnus ergo Deus est, per quem omnia confirmantur, & essentiæ suæ accipiunt veritatem, qua res inter se & cum prima omnium caussa vniuntur, quod apertissimè Eet nobis declarat. Quemadmodū autem eet id significat quod cum vnitate est deuinctum; ita si per vestigia retrò legas, ad Vnum reduceris. Quid enim Tee aliud est quàm Teee, id est, ad Vnum, quò iusiurandum tendere debet, vt veritatem suam tueatur. Ab hac voce eet / Gæcis ἐτεὸς, pro vero est in vsu, sola temporis in principio mutatione, quod in ἀληθὴς non est mutatum, quod vocabulum ex eodem fonte deriuatur. Ee siue E longa vocali in ἦτα, & tenui consonante in adspiratam transeunte, vt sit nimirum Al eet / id est, omnino iuramentum, quasi dicatur, omnino consentit cum vno, à quo omnium rerum confirmatio dependet; quod nihil aliud est quàm si dicas, verum esse. Porrò quia hæc vnio per quam iuramus, ipsa est Dei potestas, omnem rerum ordinem constituens, per quam vnitatis, essentiæ, veritatis, & bonitatis suæ omnes res participes facit: prisci Orphici finxerunt, Deum, dum iurat, per hanc suam vnionem iurare, qua omnia in cælis & in terra ordine certo constituuntur atque seruantur; quod nihil aliud est, quàm Deum per semetipsum iurare; cùm esse eius, & posse, & agere idem cum ipso sit. Hanc autem totius mundi constitutionem & conseruationem in vno fixam, Sticht vocabant; è quo Græci Stix fecerūt, Tau in Sigma conuerso, & ex Chi & Sigma duplice littera facta, eo prorsus modo quo è Recht voce nostrati, fit Rex Latinis. Posteriores, huius originis ignari, crediderunt per ὑψιλὸν scribendum esse; quasi triste quippiam & horribile hac voce significaretur. Hinc eorum opinioni duo suffragari videbantur; alterum, quòd fons Arcadiæ horrendi veneni aquam fundens sub eadem voce notus esset qua Alexandrum, Aristotele id & Antipatro machinatis, extinctum ferunt; alterum, quòd Stix fluuius apud inferos diceretur, per quem dij iurarent; omniaq; apud inferos στυγερὰ & tristia viderentur. Hesiodus Stygem filiam Oceani fecit natu maximam:

Iurare Deum per suā vnionem, quare Orphici prisci finxerint.

Sticht. *Stix vnde dicatur, & q.d significet. Rex vnde dicatur.*

Δεινὴ στὺξ θυγάτηρ ἀψορρόου ὠκεανοῖο
Πρεσβυτάτη. νόσφιν δὲ θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει
Μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ', ἀμφὶ δὲ πάντη
Κείοσιν ἀργυρέοισι πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται. Id est, vt Græco vati crassè succinamus,

Styx valida Oceani reflui antiquißima nata,
Quæ procul à reliquis Diuis tenet inclyta tecta,
Rupibus ex altis pendentia, & vndique pilis
Argento factis cælum firmata sub ipsum.

Bene profectò Oceani filiam dixit, quem Moses Abyssum & aquas nominauit; è quibus, tamquam è materia, tota structura mundana facta est, quam nos Sticht per excellentiæ figuram nominamus: qua voce nihil aliud significatur, quàm id quod apto ordine est constitutū. Tota igitur hæc totius mundi ordinatio ex Caho siue ex Abysso patris omnis fundi experte nata, Styx nuncupetur; omnia plusquàm durissima rupes stabiliens, & argenteis columnis sustinens, quæ ex infimis terræ visceribus ad summum cælum, id est, ad Vnum ipsum pertingunt. Quòd autem dicit, hanc procul à diis habitare; id sic intelligendum, vt huius potestas non in solo cælo, vbi dij à poëtis ponuntur, cernatur; sed inde ad longissimè etiam dissita propagetur, candidissimis columnis infima supremo Vni connectens. Hanc dum Deus iurat, per seipsum iurat; propterea quòd tota totius vniuersitatis ordinatio in ipso consistat. Hanc dum homo iurat, Deum iurat, & illud iuramentum præstat, quod nobis Eet dicitur, quo omnia vni deuinciuntur; quæ tantum abest vt sit tristis & horribilis, vt contrà nihil amabilius, nihil carius, nihil hominum vitæ magis necessarium cogitari queat; vtpote citra quam nihil omnino esse suum possit tueri. Hæc meritò immensi illius Oceani & paterni seminis proles antiquissima habenda, per quam omnia quæ sunt, firmissimis pilis sustinentur. Græci vocum confinio decepti, tristem quandam aquam somniauerunt, veteris fabulæ sinceritatem fœdis maculis inquinantes; vt nihil ferè in prisca Orphicorum Theologia reliquerunt puritatis, non alia de caussa quàm quòd Thracum & Phrygum linguā, è qua fabulæ ad ipsos erant antiquitùs deriuatæ, ignorarent. Quid enim, quæso, rationis habeat,

beat, Iouem per tristem noxiamque aquam iurare; cùm homines etiam norint, nō esse
iurandum, nisi per maiorem, vt plus nimium accedat orationi firmamenti, quàm per-
sona loquentis adferre possit: quo fit vt Deus, cùm maiorem se non habeat, per semet-
ipsum iuret, vel per suam ipsius ordinatissimā structuram, Sticht nobis vocatam, è qua
in potentiæ eius deducimur cognitionem. Stichten autem, quod est recto ordine rem Stichten.
quampiam constituere, deriuatur à Stigen / quod est sursum contendere: quoniam is Stigen.
qui ordine quippiam constitutum vult, necesse habet vt omnem operationem actio-
nemque suam ad supremam caussam referat, à qua omnis ordinatio procedit. Videmus
itaque quantum momenti habeat ad rerum naturam perspiciendam diligens primarū
vocum examinatio, cuius formulam & typum quendam in hac voce Eet, atque huius
nominis monitu, in Styx ostendi. Ceterùm quia omnis hæc nostra opera ad rectas
nominum rationes eruendas tendit, non erit alienum, si vocabuli occasione vltrà quæ-
ramus, an iuramenti siue iurisiurandi apud Latinos nomen è sermone nostro traxerit
radices. Iuro à voce Ius deductum videtur; ita vt si, vnde Ius dicatur, intelligamus; si- *Iuro.*
mus etiam intellecturi, vnde Iuro descendat. Ius, inquit Donatus, quod omnia recta &
inflexibilia exigit. Vlpianus Ius à Iustitia appellatum nimis supinè mihi videtur dixis-
se; cùm Iustitia à Iusto, & Iustum à voce Ius deductum videatur; cùm Iustum id sit *Ius.*
quod secundum ius fit; & Iustus, qui ius siue æquitatem in omnibus seruat. Quòd si *Iustus.*
nunc vlteriùs quæstio procedat, quæ sit huius vocis Ius etymologia; magnū credo apud
Latinos fore silentium. Est sanè vox nostratibus & Romanis communis, vnius solius
elementi truncatione à nostris ad Latinos transgressa. Cùm igitur concedendum sit,
ex ea lingua natales habere in quā ratio eius inuenitur; spero me demonstraturum, no-
stratibus originem eius deberi. Iust æquum apud nos dicitur, nulla scabritie aut inæ- Iust.
qualitate offendens; quod nostras esse, conuersio contrariam significationem adferens
apertè monstrat. Stui idem est quod inæqualitate offendo; quod ex verbo stuit intelli- Stui.
gitur, Dat stuit/ id est, hoc non æqualiter transit, sed offendit. Iust verbum est ad æqua- Stuit.
litatem redigo, omnibus in rebus vsurpatum; contrarium est Stuit / adiecto Tau de
more nostro; quod in corporibus quidem idem quod offendit siue repellit signat; in ser-
monibus verò tantum valet, quantum si dicam, Non seruat veritatem, id est, oratio eius
non quadrat cum reipsa. Hinc Stuitvosch is dicitur qui mendaciis hominibus imponit, Stuitvosch.
vulpeculæ dolos imitando. A Iust Latini Ius & Iustum mutuati sunt: hinc & Iubeo *Iubeo.*
è nostratibus dictiunculis compositum est, quasi Iust bie/ id est, iustum impero; in po-
steriore vocula diphthongo, qua Latini carent, in e simplex commutata. Non mirum
igitur est, si à Ius fiat Iuro, cùm nihil aliud sit Iuro, quàm testari rem conuenire cum
ipsa veritate, quod nos diceremus Iusten/ id est, ad æqualitatem redigere: quòd iura-
mentum sit, teste D. Paullo, omnis controuersiæ finis, id est, inæqualitatis. Græci ὅρκον ὅρκος.
pro iuramento dicunt; quod quamuis & Grammatici ad varias origines referant, quas
in Etymologico licet videre; mihi tamen videtur primi sermonis vnguenta redolere.
Orkont enim est absoluta & prima notitia, ab Or / quod principium est, & Cont/ quo no- Orkont.
tum significatur; vt originalem notitiam queas interpretari. Iuramentū sanè cùm finis Or.
esse debeat omnis controuersiæ, ad ipsum fontem omnis notitiæ accedit, vt ex ipso te- Cont.
stimonium veritatis sibi deriuet; atque hac ratione Orkont dici meretur, id est, notitia
ab ipso primo veritatis origine petita. Hierocles aureum Pythagoræ carmen exponens,
sic ὅρκον exponit, vt diuinarum legum obseruationem iuramentum appellet, quo om-
nia quæ creata sunt ad cognoscendum Deum, ei annectuntur & adaptantur: quorum
aliqua quæ semper cum Deo sunt, semper iusiurandum colunt & seruant; aliqua, quæ
nonnumquam à Deo discedunt, iuramentum nonnumquam infringunt, & diuinæ le-
gis ordinem & iuramenti fidem prætermittunt, eo ipso facto impij. Videmus hîc iuxta
Hieroclem, qui plura in hanc scribit sententiam, iuramentum in vnione cum Deo con-
sistere; quod nostrati voce expressum est: veritas enim omnis, omnisq; solida notitia ex
hac vnione procedit, quæ ob id meritò Orkont/ id est, origo notitiæ vocatur, à quo Gręci
ὅρκον fecerunt: quoniam idcirco per Deum iuranti fides adhibetur; quòd pro certo te-
neamus, non solùm Deo omnia nota esse, verùm ab eo etiam omnis veræ notitiæ prin-
cipium proficisci. Hinc vulgo loco iuramenti dicere solent, Deus nouit, hoc ipso pro-
nunciato originem omnis & scientiæ & veritatis testantes; quo fit, vt non iurent tan-
tùm, sed

tùm, ſed veram etiam nominis ratiõné, qua Iuramentum apud Græcos ὅρκος vocetur, addant. Adſpirationem verò quæ in 𝔒𝔯𝔠𝔬𝔫 non eſt, irrepſiſſe credo ex illorum opinione qui vocem ab ἕρκος, quo murus notatur, tractam eſſe ſibi peruaſerunt. Latini melius Orcum citra adſpirationem in alia quidem notione dicunt, at ea tamen quæ ex eodem fonte deriuetur. Socrates Plutonem, ob immenſos ſapientiæ theſauros quibus abundet, quoſq. nemini communicet, niſi ſit à corpore abſolutus, dictũ putat ἅδην ἀπὸ τοῦ εἰδέναι, id eſt, à ſciendo: quod vt vnde acceperit haud ſcio, niſi ab Orphico quopiam acceperit; ita hoc inde clariſſimè cerno, Orcum apud Latinos è prima lingua nomen retinuiſſe, in qua 𝔒𝔯𝔠𝔬𝔫 notat primum omnis ſcientiæ fontem. Hinc adagium illud vetuſtiſſimum, Orci galea, ſiue vt Græci dicunt, ἅϊδος κυνῆ eam accipiet lucem, quam nemo hactenus maximæ ipſius potuit inferre obſcuritati. Si quæ Orci galea tecta ſunt, ea nullo modo videri poſſint; nihil magis hac galea tectum puto, quàm huius prouerbij cauſſam, in qua vt plurimùm Zenodotus, & Eraſmus, & Gyraldus laborarint; primam tamen eius & veram originem non attigerũt, quam nobis ſtatim in ipſo nomine ſermo noſter interpretatur. Tota priſca Orphicorum poëſis ad veræ Theologiæ, & eius quidem noſtræ, arcana, à maioribus ænigmatibus inuoluta, eſt referenda; à quibus quantũ aberrat, tantum à vera poëſi degenerauit; degenerauit vitio ſanè eorum, qui ſinceræ ſapientiæ ignari, ſomnia ſua, & ineptias, & anilia deliramenta vix à pueris toleranda, Muſarum ſacrario inuexerunt. His igitur relictis, quæratur, Quînam Orcus galea ſua ſit inuiſibilis; quod non aliunde melius, quàm ex Moſe intelligetur, qui à Deo ipſo hæc accipit verba: *Videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* An num aliud eſt, faciem Dei non videri, quàm Orci caput ſit galea tectum eſſe, vt non cernatur? Quis verò Orcus, niſi ſummum bonum, cuius maieſtatem Socrates in Rep. ait eſſe auguſtiorem, quàm vt eam ſermone poſſet explicare: à quo quamuis omnis notitiæ exordium eſt, tamen non videtur niſi per Solem boni filium. Chalcidius in Platonis Timæum ſcribens, de hoc principio ſic agit, vt originem quidem rerum, ex qua ceteris omnibus quæ ſunt, ſubſtantia miniſtratur, eſſe ſummum & ineffabilem Deum dicat. Bene profectò ineffabilem dixit, quem inuiſibilem eſſe ſcimus, de quo Orpheus:

Orci galea. ἅϊδος κυνῆ.

Orphicorum poëſis ad Theologiæ arcana referenda.

Orcus galea ſua quînam ſit inuiſibilis.

Αὐτὸν δ' οὐκ ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικτο.

Ipſum non video, quòd ſit caligine ſeptus.

Plutarchus inſcriptionem ex templo Mineruæ in Ægypto recitat, in qua ſapientia ſummi patris, & omnis ſapientiæ cauſſa, quam 𝔒𝔯𝔠𝔬𝔫 lingua noſtra vocat, hoc poſt alia de ſe dicit: τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν. id eſt, Peplum meum nemo vmquam mortalium reuelauit, ſiue capiti meo ademit. Hac de cauſſa dum de occulto hoc numine Ægyptij ſacerdotes agebant, ter acclamabant: πρώτη ἀρχὴ σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον. id eſt, Primum principium tenebræ omni intelligentia ſuperiores, tenebræ nulli cognitioni peruiæ. Has tenebras Orcus galea ſua nobis ſignificat, tectus ille quidem, ſed non totus; quoniam caput dumtaxat à mortalium oculis abſcondat, potentiam ſuam per opera filij, cum quo idem eſt, iuxta illud, *Pater & ego vnum ſumus*, oſtendens. 𝔒𝔯𝔠𝔬𝔫 ergo, ſiue Latina terminatione, Orcus, eſt ipſa patris ſapientia, cuius ſapientiæ caput galea tectum eſt: atque inde, qui tam occultas res nouiſſent, vt ceteros mortales eæ laterent, vel tam prudenter aliquid executi eſſent, vt nullius alterius acies conſilij profunditatem poſſet intueri; ij dicti ſunt Orci galea tecti: quòd ſcilicet mens ipſorum tam altè in ſapientiæ tenebras penetraſſet, vt inde, tamquam ex altiſſimo omnis intelligentiæ apice, ipſa quidem omnia videret, à nemine verò videretur. Quis neſcit Palladem galea munitam? at qua galea munita ſit, non omnes fortè cernunt. E Sphinge, quam aliqui cono appoſuerunt, hoc licet coniectare, non vulgarem caſſidem fuiſſe, ſed quiduis potius, quàm illud quod primo ſtatim aſpectu polliceri videretur, indicaſſe. Certè Homerus quid ſibi hoc Sphingis ænigma vellet, videtur ſubodoratus, dum canit,

Orcus quid ſignificet.

Pallas qua galea munita ſit.

αὐτὰρ ἀθήνη
Δῦν' ἅϊδος κυνέην μή μιν ἴδοι ὄβριμος ἄρης.

Sed caßide Pallas
Orci ſe texit, ne ipſam Mars cernere poßet.

Quid hoc tandem eſt, quòd ne Mars quidem Palladem Orci galea tectam videre poſſit?

possit? Illud nempe, quòd Pallas omnia sua consilia è Iouis cerebro, & summo sapien-
tiæ vertice petat, quem caligine perpetua septum dixi, quam Martis oculi impuri, &
contrariis inter se elementorum turbis impediti, penetrare non possunt. Mars enim [*Mars.*]
nihil aliud est hoc loco, quàm temeraria quædam ferocia, nulla ratione, aut certo con-
silio, sed insana & furibunda ira ad prœlium impellens. Pallas verò prudentia est cautè [*Pallas.*]
omnia circumspiciens, non solùm armis, sed consiliis, & iis quidem præcipuè, nixa.
Non mirum igitur, si Palladis prudentiam, qua sua consilia & moderabatur & occule-
bat, Mars non potuerit peruidere: cùm animus ira concitatus, & totus æstuans, nihil
vnquam possit vel sani cogitare, vel ab aliis prudenter cogitatum intueri: quia crassus
circa feruentia præcordia fumus omne mentis lumen offuscet atque exstinguat. Hac
de caussa cùm Mars à Diomede Palladis auxilio vulneratus è pugna se subduceret; non
Orci galea, quam nullam hic demens, vt eum ipsa Iuno apud Iouem vocat, poterat
habere, se abscondit; sed obscuritate quadam, qualis in aëre ex nubibus apparet, dum
ex nimio ardore ventorum tempestas cum turbine excitatur, quod frequenter in æsta-
te contingit. Iracundi enim & furibundi animi, si quid aduersi contra exspectationem
accidat, mox insano clamore, qualis Martis fuit, & procelloso impetu ordinem laxant,
& dissipant; & quantum vel equis vel pedibus valent, fugam capessunt. Quia verò
ventosa hæc tempestas ex ardore circa pectus oritur; non procul inde vulnus accepit,
in ipsis nimirum hypochondriis ad eam partem qua cingebatur. Caligo autem qua te-
gebatur, tam non erat occulta, vel Orci galeæ similis, vt etiam à Diomede, qui homo
erat, cerneretur. Possem equidem totam Persei fabulam, licet miseris modis corru-
ptam, & à prima veteris sapientiæ veritate distractam, ad hoc prudentiæ contra aduer-
sa præsidium reuocare; nisi delicatorum hominum stomachum vererer: & hæc etiam
ipsa quamuis breuiora sint, quàm rei postulat amplitudo, nescio quomodo diutius me
demorentur quàm existimabam. Hoc vnum satis indicij dabit, quæ dixi, vera esse; quòd
Perseus, omnibus suis ad optatum finem perductis, galeam Orci Mercurio obtulerit;
hoc suo facto confessus, non alij eam conuenire, quàm ei qui excellenti mentis celeri-
tate ad obscuram rerum caliginem adspirare posset. Non possum tamen illud omitte-
re, quantumuis properem, quòd κυνῆ vox galeam Græcis notans, nostrati quoque lin- [*κυνῆ, id est,*]
guæ debeatur: quod nisi ita sit; etymologiam mihi de sermone suo promant. Dicent [*galea, vnde*]
fortè, sic dictam, vel quòd è corio canis fieret, vel quòd canis caput in cono præferret: [*dicatur.*]
quod quàm sit ridiculum, quiuis videbit. Apud nos Cun/ vel Con/ ambiguum est ad [*Cun vel*]
notitiam, & ad imperterritam animi fortitudinem notandam: idque ea, vt videtur, [*Con.*]
caussa; quòd fortitudo animi ex accurata eorum notitia, quæ agenda faciendáue sunt,
oriatur. Het/ vocali longa, caput signat; vt in Gotodanicis satis latè me recordor tradi- [*Het / id est,*]
disse. Cun-et/ igitur, ad verbum, caput est vel imperterritum, vel notitia scientiaque [*caput.*]
rerum insigne: quæ vox, compositionis lenioris gratia, adspirationem de nostro more
perdit. Ex Cun-et/ Græci fecêre Cune, abiecta littera, quam terminationis Græcæ for-
ma non admittit. Galea igitur Cun-et / siue Græcè κυνῆ vocatur; quia caput reddat im-
perterritum, & audax ad quosuis ictus recipiendos. Hîc velim benignum candidum-
que symbolorum interpretem rogatum, vt diligenter videat, quanta arte pro sapien-
tiæ tessera, Cune sit accepta; in qua non illud modò indicatur, sapientiam optimum
capitis esse munimentum, & certissimam aduersus omnia incidentia pericula galeam:
sed hoc etiam additur, vt ex voce ipsa Cune intelligi queat, cuius rei notationem ga-
lea capiti imposita gerere videatur. Est enim duplex conuenientia; altera ipsius galeæ
cum sapientia; altera eorum quæ de voce Cune intelligi possunt, si ad primos natales
vocetur. Quamobrem ἄϊδος κυνῆ, si vtraque vox ad originem referatur, idem erit, ac si [*ἄϊδος κυνῆ.*]
quis dicat, Dei omnia scientis galea; vel, sciens peritumque rerum caput. Quid, an
quicquam potest esse, quod vel significantius, vel verius moneat eum qui in tutela
sit eiusmodi Dei & eiusmodi capitis, facilè posse quæuis pericula prudenter declinare;
& iis consiliis quæ alij non videant, maximam sibi comparare securitatem? Quid au-
tem de Socrate in voce ἄδης interpretatione sentiam, aliàs forsan: hoc saltem ex ea
modò suspicor, eum à doctiore quopiam accepisse, penes hunc Deum omnis scientiæ
fontem esse; vti in Orci nomine Cimbri docentur. Redeamus nunc ad vocalem, cuius
& naturam, & in vocabulis vsum, proposuimus considerandum. Ostensum est, Ee

vel

vel Een dici pro vno; Ee quidem ante consonantem, Een verò ante vocalem: loco
cuius duplicis Ee siue E per longum tempus tractum, aliquibus in vsu est Ein; à quo
εἷς. εἷς Græcorum, & ἓν, & Vnum Latinorum, vocali ad latiorem sonum transeunte. He-
ἕν. Vnus, a, um. bræi E quidem pro Vno retinuerunt, sed adiecerunt God/ ominis caussa, quo Deus no-
tatur. Nam אֶחָד fit ab E got/ id est, Vnus Deus. Sed de hac voce in numeris. Ab eadem
Ent. vocula, apud nos finis Ent dicitur; quo nihil aliud signatur, quàm id quod cum Vno
est deuinctum, vel Vnum omnia colligans; quia Tau videlicet vinculi indolem habere
dicatur. Est enim finis, vnum quiddam, multa ad se tendentia vniens. Finis namque,
& Vnum, sic inter se iuncta sunt inseparabili concordia, vt ad ipsum Vnum omnia,
tamquam ad vltimum bonorum, ferantur. Quamobrem nemo in sermone nostro
finis audit mentionem, vt non statim moneatur, summum homini felicitatis gradum
in vno stare; & idcirco in primis nobis cauendum esse, ne multitudine & diuersitate
vel negotiorum vel curarum animus noster ad varia distrahatur. Martha, Martha, in-
quit ille vnus & verus cælestis patris filius, sollicita es circa plurima: at vnum est neces-
sarium: Maria optimam partem elegit. Quam verò partem? Eam, vt nihil in vita sibi
curandum putaret, cuius occasione ab vno primo omnium principio auocaretur; nihil
vt potius priúsque duceret, quàm vt per filium, in cuius notitiam singulari gratiâ mo-
dò erat pertracta, ad patrem adspiraret; ac quamdiu in terris esset, perpetua supremi
boni meditatione viam sibi per Christum strueret, ad vnum omnis boni paterni coràm
intuendum. Quamobrem, qui ad optatum & verum hominis finem rectâ cupit per-
uenire; Vnum semper spectet, atque perpetuò cogitet, tantum sibi temporis felicita-
tísque perdi, quantum itineris ad plura, quàm vnum, impendit. O monitionem verè
auream! ô gemmeam primi nominum factoris sententiam! Quis enim, cùm finis no-
men ab vno deduci sentit, non confestim quæret, quòd illud sit vnum, ad quod, tam-
quam ad finem, vt omnes contendant, ab ipsa finis nomenclatura monentur? Quod
prolixè in totis Philosophiæ latifundiis disputatur, omnia ad Vnum tamquam ad vlti-
mum bonorum ferri; id nomenclator noster tribus litteris indicauit: de quarum pote-
state, si tres Platonis imperatores declararem, quibus ad tres in Deo personas allusit,
licet id ipsum quod vel ab Ægyptiis, vel ab aliis vetustioribus acceperat, fortasse non
intelligeret; nimiæ apud quosdam superstitionis crimen subirem: certè à veritate ne
latum quidem vnguem discederem. Sed de hac re tum fortè nonnihil, cùm de no-
mine Dei trilittero paucula quædam, Deo ipso volente & suggerente, in medium
proferemus.

PLVS ad propositum faciet, si consideremus, ecquid aliæ linguæ ab hac voce sint
ἕνη κὴ νέα. mutuatæ. ἕνη καὶ νέα, apud Atticos, dies mensis vltimus & primus dici videtur; quem
Varro intermestrem nominatum dicit: quòd putaret, inter prioris mensis senescentis
extremos dies & nouam Lunam, esse diem, quem diligentius Attici ἕνην καὶ νέαν ap-
pellarint: quòd ea die potest videri extrema & prima Luna. Extremam Lunam &
primam die quapiam videri, Varroni non credam: sed idcirco ἕνην καὶ νέαν diem sic dici
opinor; quòd in ea, luna & noua sit & vetus; solem nimirum cursu suo & assecuta, &
nouum rursum orbem à Solis gradu exorsa; atque illa quidem ratione ἕνη, vel vt Æoli-
côs, ἕννη hac νέα vocitanda. Quidam ἕννην tricesimam, quidam primam mensis diem
vocant; vt Hesiodus:

Πρῶτον ἕνη τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

qua quidem computatione, ἕνη καὶ νέα Græcorum, eadem esset cum Latinorum Ca-
lendis; quam Græci alio nomine Νεομηνίαν vocarunt. Harpocration Hyperidem citat,
cuius hæc est sententia: Quam apud nos tricesimã, siue Triacada, vocamus, Athenien-
ses ἕνην κὴ νέαν vocant; propterea quòd finem contineat mẽsis prioris, & exordiũ sequen-
tis. Nobis de hac controuersia suspicio oritur, peregrinum esse huius diei apud Athe-
nienses nomen, quam nomen Calendarum maiorem in modum auxit; cui & id acces-
sit, quòd ἕννην ad Æoles propter adspirationem ablatam, & geminatam consonantem,
referant. Ent/ & Neu/ nobis tantundem est, ac si diceretur, finis & nouum. Qua verò
de caussa ἕννη vltimam apud Græcos significare possit, non video; cùm etymon eius
ἀπὸ τοῦ ἑνὸς petant, ad quod reductum, primam potiùs, quàm vltimam, significaret.
Mihi placet, ipsam Νουμηνίαν ita vocari, quòd ea die prioris lunaris cursus finis, sit noui
princi-

principium; quam appellationis caussam Hyperides expressit, & Varro adiecto errore indicauit. Quamobrem nisi docear, ἕνον pro vltimo poni; sicut ponitur pro eo quod est vnius anni, apud Theophrastum; non facilè ab ea opinione deducar, qua credo, nomenclaturam ex ea lingua ad Athenienses venisse, qua illi vsi sunt qui prima Athenarum fundamenta iecerunt; quibus Ent finem notat, & Neu siue Nieu nouum; è quorum illo ἕνην, ex hoc Νέαν, ad normam suam Græci accommodarunt; quo finis mensis præcedentis & nouitas sequentis notaretur. Hanc diem cum Hesiodo primam mensis facio, partim poëtæ auctoritatem secutus, partim vetustam Romanorum consuetudinem, qui eandem diem Calendas nominarunt, voce minus corrupta.

Neu siue Nieu.

Apud Nonium Marcellinum legimus hæc verba: Calendarum vocabulum proprium Varro complexus est de vita populi Romani lib. primo. Itaque Calendis calabantur, id est, vocabantur, & ab eo Calendæ appellatæ, quod est tractum à Græcis, qui καλεῖν, vocare, dixerunt Macrobius à Calo verbo Græco curiam Calabram deducit, in Capitolio casæ Romuli proximam, in quam, plebe calata, id est, vocata, Pontifex, quot dies à Calendis ad nonas superessent, pronunciabat; & Quintanas quidem quinquies dicto verbo Calo, septimanas repetito septies prædicabat. Quis hic non miretur, Pontificem Romanum ad plebem de computatione mensis agentem, Græcè loqui, quàm Latinè maluisse? Facile quidem hoc ad Græcos Latinis perfugium permisissem, si ab eisdem Nonas & Idus interpretarentur; in quibus cùm aliæ aliorum apud priscos etiam sententiæ commemorentur, ipsa controuersiæ antiquitas omnem mihi eleuat earum auctoritatem. Cimmeriis potius, vetustissimis Italiæ incolis, has voces acceptas ferre debuissent; à quibus etiam ipsos Græcos maximam linguæ suæ partem accepisse, cùm hic, tum alibi, non semel indicaui. Non equidem vel hoc, vel alio loco, ab vnius vocis artificio tam latè ad eius sobolem excurrerem; nisi scirem, nihil maiores vires habere, ad fidem rebus nouis & apud omnes absurdis, faciendam; quàm luculentam complurium exemplorum inter se consentientium copiam; quorum multitudine & densitate, aduersa sentientium acies, tamquam Macedonica quadam phalange, perrumpatur & dissipetur. Nunc igitur, vt vnde Calendæ hanc habeant nomenclaturam, clarè cernatur, quamquam nihil eius fabricator ab artis regulis discesserit; prius examinandum quid sit Cal/ vocali breui pronunciatum. Crebrò monui, plurima vocabula in obliuionem abire; & id non rarò accidere, quòd veterum ferè & longo vsu detritorum nos soleat pigere, dum nouis semper, velut fastidiosi stomachi, inhiamus. Cal vnum est ex diuinissimis vocabulis, ipsum pulcrum significans, rem omnium votis expetitam; cuius compositionis artificium magnam concludit rationum vbertatem. Aliam enim de natura singularum litterarum caussam habet significationis; aliam è compositione duarum, in quas solui potest, vocum. In primis igitur, quia pulcrum & bonum sic sunt connexa, vt separari nequeant, & vtrumque primum Deo conueniat, hoc, vt caussa omnium & efficiens & finalis; illud, vt pulcrum omnia vehementissimo impetu ad se trahens, & ad diuinum alliciens amorem: diligenter est à nominis architecto obseruatum, vt ternarius litterarum numerus diuinam imitaretur trinitatem; & illam quidem eo ordine exprimeret, vt vox à spiritu sancto, ad amorem omnia incitante, exordium sumeret; ac deinde filij personam adderet; postremò, patrem, velut apicem omnium, indicaret. Pulcra sanè Dei contemplatio: sed eo difficilior, quòd captum humanum excedens, nos alta profundissimi abyssi caligine inuoluat; nec aliud vel cogitare, vel loqui in obscuro hoc silentio fas sit, quàm ipse Spiritus sanctus ecclesiæ inspirauit. Cùm igitur omnium diuinorum reuelationem Spiritui sancto attributam videamus; ita vt hunc semper, dum quippiam nobis diuinitùs declarari cupimus, inuocemus: non malè ei ipsum pulcrum adscribemus; eo quòd hoc nihil aliud sit, quàm id quod rerum omnium nobis offert perfectionem, è qua, velut è Sole, lumen emanat. Rursus, quia amor ad Spiritum sanctum pertinet, & eius personæ propriè præcipuéque conuenit, & amoris generatio ipsi pulcro debetur: non puto me falsum iri, si pulcrum quoque ipsi adscribam. Amorem autem à pulcro gigni atque ali, vel Platoni, vel rationi credamus. Quamobrem Spiritus sanctus ad ima vsque vniuersitatis vndique pertingens, diuinorum operum pulcritudinem per omnia diffundit, atque eam sensibus nostris offert vsurpandam, & menti cogitandam; cuius illecebris pulsati animi nostri,

Cimmerij vetustissimi Italiæ incolæ.

Calendæ vnde dictæ.

Cal / id est pulcer.

Ternarius litterarum numerus diuinã imitatur trinitatẽ in dictione Cal.

ad amorem incitantur. Hæc igitur pulcritudinis ſpecies, Spiritus ſancti nobis gratià communicata, ad amorem vrgens, per Cappa denotatur; quod Terentianus dicit linguam compellere; vt ſe dentibus applicet; quod his verſibus à me antè citatis, & pòſt rurſus vtendis, expreſſit:

Vtrumque latus dentibus adplicare linguam
C preßius vrget; ſed & hinc & hinc remittit,
Quo vocis adhærens ſonus explicetur ore.

Cernis hîc linguam vrgeri, vt ſe dentibus vtrimque applicet, ac ſonum adhærere, adeò vt vix explicetur; quo fit, vt pulcritudo nos vrgens, vt nos pulcris applicemus & adhæreamus; optimè per C litteram ſignetur. Verùm quia quod vrget, ad aliquid vrget; elementum ſuccedit, quo recta via indicetur, quod eſt A. de cuius vi ſatis multa dicta ſunt. Quæ autem perſona hîc indicetur, ex eo diſcamus qui dixit, *Ego ſum via, veritas & vita.* D. Paullus ad Romanos & Epheſ. ſcribens, docet, nos per Chriſtum acceſſum ad patrem habere, non de alterius, quàm de ipſius Chriſti, doctrina. Cùm igitur A acceſſus ad aliquid deſignet notionem; non potuit ſymboli ratio vllo alio elemento melius conſtare. Vltimum verò elementum cæli in ore apicem linguæ parte ſuprema feriens, an non optimè illud exprimit, ad quod, vt ſummum & ſupremum, omnia feruntur? Sed hæc obiter ſint indicata potius, quàm explicata, myſteria; quæ ſtuporem mihi magis & ſilentium incutiunt, quàm claram ſuggerunt orationem. Illa igitur mirati atq. venerati, de pulcritudine philoſophico more diſſeramus; nec eam aliud eſſe cogitemus, quàm concinnam quandam partium omnium dimenſionem, & aptam earum inter ſe commiſſuram; quæ cùm ſua ſit rebus ſingulis, tum maxima elucet in tota rerum vniuerſitate; cuius illicibus rapimur ad ipſum pulcritudinis opificem, qui ad exemplar & ideam ſuam omnia fecit decora. Et ſit hæc quidem vocabuli Cal in prima elementa ſolutio; quorum talis eſt natura, & tanta inter ipſa compoſitionis concinnitas, vt ipſum pulcrũ pulcrius nomen habere non poſſit. Quòd ſi Cal in Ke & hal partiaris, vocem expreſſeris vehementer amantis propriam. Idem enim eſt Ke hal/ ac ſi dicas, maiorem in modum te rogo, & enixo deſiderio cupio, vt me ſerues: qua precum formula omnes ij qui ardenti amore flagrant, vtuntur, ab ipſa pulcritudinis, vt ſic dicam, Iynge compulſi. Dicunt enim ſe amore languere ac perire; atq. idcirco rogant ipſum amatum vt ſe ſeruet, permiſſa nempe pulcritudinis communicatione atque fruitione. Poteſt & aliter ſolui, vt ex Ke & Al coiiſſe videatur, qua ratione Cal idem erit ac ſi dicas, deſideriorum vehementium ſumma, ſiue omne id ad quod ingenti appetentia rapimur; quod nihil aliud eſt quàm ipſum pulcrum. Quòd ſi Plato in hanc vocem incidiſſet, atq. vim eius totam & ſignificationem edoctus fuiſſet; quibus ille præconiis pulcritudinis nomen de pulcritudine celebraſſet! Quoniam verò nihil pulcrum, niſi integrum ſit; factum eſt, vt Cal pro integro nonnumquam vſurpetur. Vnde Caluaten eſt idem quod vltimam manum nauibus imponere, & efficere ne aquam per rimas vllas admittãt: quod tamen verbum per excellentiam nauibus tribuitur; cùm alioqui ad quæuis vaſa integra reddenda ſpectet, vti ratio ipſius declarat. Inter Imperatores Conſtantinopolitanos quidã recenſetur Calaphates ab hac arte nomen ſortitus; qua de re Lilius Giraldus commentariorum de re nauali lectorem non celauit. Nec mirum, ad Pontum Euxinum huius vocis vſum fuiſſe; cùm & in Galatia lingua noſtra viguerit, & hactenus in Taurica Cherroneſo, priſca Cimmeriorũ ſede, plurimis ſit vernacula; licet Tartaricam & Turcicam, propter commercia & dominium, præterea diſcant. Qui veteres idiotiſmos apud nos necdum penitùs obliuioni tradiderunt, dum quempiam à forma & morum integritate laudant; vulgò dicunt, T'is een goede Cal/ id eſt, bona eſt forma, & candido animo. Apud Flandros olim proprium quoq. feminarum nomen videtur fuiſſe, quod nunc illis dant, quæ Catharinæ nomen in baptiſmo ſuſcipiunt. Ab Antuerpia ad duas leucas diſtat oppidum, mœnibus non incluſum, Calloo nominatum, cui à Cal & loo nomen eſſe quiuis videt. Quid loo ſit, in Atuaticis aperui; vbi de Loouen & Venloo nonnihil dixi. Apud Græcos κάλλος & καλοὶ, & apud Hebræos כָּל & כַּלָּה ab hac noſtra voce remanſerunt: quod niſi fateantur, etymologiam meliorem oſtendant. Quid quod conuerſio, ſermoni noſtro peculiaris, clariſſimè demonſtrat, cuias prima ab origine ſit vocabulum. Quia enim Cal pulcrum ſignificat; & nihil magis pulcritudinis excellentiam declarat, quàm vitium,

Caluaten.

Calaphates Imperator Conſtantinopolitanus.

Galatæ Cimbrica lingua ſunt vſi.

Taurica Cherroneſus priſca Cimmeriorũ ſedes.

Cal/ Calle/ Calleken. Calloo.

κάλλος vnde dicatur.

vitium,turpitudo, & defectus; voluit nomenclator,vt Lac vitium defectumque deno- *Lac.*
taret. A Lac voce correpta, fit Laat vox producta, qua significatur, paullatim consu- *Laat.*
mor,& ad nihilum tendo; propterea quòd vitium defectusque longa sua mora quam-
uis rem consumant: & quia è longo defectu non est reditus ad integritatem, sed conti-
nuus ad nihilum progressus; Taal vocali longa quod ex ipso Laat fit, per conuersionem *Taal.*
idem significat quod laat: vt cognoscatur, ex malo nil nisi malum gigni. Monemur
hac deriuatione vocum, humano generi semel à pulcro ad contrarium digresso, nul-
lam viam ad pulcrum patêre, quàm quidem vel sua industria inuenire, vel suis viribus
insistere queant. Oppositam enim pulcro viam ingressi, in vitium inciderunt, quod est
lac; è lac in laat venerunt; & ex laat in taal regrediuntur,perpetuò magis ac magis ad ni-
hilum tendentes; quod quid aliud est, quàm ostendere, per peccatum progressum ad
mortem, & ipsam tandem mortem in humanum genus grassari cœpisse. Iam, quia vi-
tia ea maximè quæ in habitum transeunt, vituperanda sunt ab omnibus; laat pro vitu-
perare vsurpatur: & quoniam quæ paullatim deficiunt, tandem nihil retinent; taal
etiam id notat in quo nihil superest: vnde Latini Calui vocabulum mutuantur. *Caluus.*
Quamuis nunc nihil amplius dubitari fortasse possit, quin Tal nostras sit vocabulum,
& pro pulcro vsurpandum: quia tamen simplex vox paucis est frequentata; placuit, vt
vocem addamus, è tal pulcrum notante, pulcerrimè factam. Calf vitulum nostrati- *Calf/id est, vitulus, vnde dicatur.*
bus notare, nemo vernaculorum ignorat: at vim vocis, & pulcerrimam eius compo-
sitionem non puto quemquam hactenus aut intellexisse, aut considerasse. Est igitur
Calf è tal, & lef, quod idem est quod viuo, constructum, & more nostro in Calf contra-
ctum. Dicitur autem Calf ferè de omni maiore pecore, in prima & viridi ætate con-
stituto, quo tempore lasciuiendo pulcrum nobis exhibet atque iucundum spectacu-
lum, & quasi florem ipsius ætatis; in quo pulcritudinem præcipuam vitæ esse brutis
animantibus, nemo infitias ibit. In libro Malachiæ verissimi angeli, scriptum est de
vitæ datore: *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis
eius; & egrediemini, & salietis sicuti vitulus de armento.* Elegans, sic mihi vita similis
contingat, comparatio; dum Christum Soli confert, quòd vt hic vitam dat terrenam
calore suo; ita ille iustitia sua vitam cælestem & æternam: & vt huius noua vita salien-
tes facit, & vitulantes; ita illius vita facit gaudio semper nouo, semperque duraturo,
perfruentes. Adiuuat hanc meam in voce Calf etymologiam, Latinorũ nomen, quo
eundem armenti fœtum appellant. Vitulus enim non ab antiqua voce Itulus dictus *Vitulus vnde*
est, vt videtur Festus opinari; sed à vita, formula illud quidẽ diminuentium, at non ita, *dictus.*
vt minus vitæ habere dicatur, sed habere vitam gratiosiorem & delicatiorem; vti dum
corculum, ocellos, basiolum, & similia nominamus. Quia enim omnia in prima & vi-
ridi adhuc ætate, maiore, quàm pòst, gaudio exultant & gestiunt; à vitula fit vitulor, *Vitula.*
eodem modo quo ab os osculum, & deinde osculor. Tametsi vitula, pro viridi ætate, *Vitulor.*
non sit in vsu; est tamen in vsu pro ipsa lætitiæ Dea, iuxta Hylli de Diis scribentis testi- *Vitula lætitiæ dea.*
ficationem; quam Piso victoriam esse non bene putauit: cùm generatim cuiusuis læti-
tiæ præsidem vitula signet, quòd videlicet tum solùm gratiosam vitam, siue vitulam,
agamus, cùm gaudiis indulgemus. Quamuis itaque post victoriam culta sit; ex eo ta-
men minimè colligendum, eandem cum victoria fuisse. Festus vitulor à vitulis deri-
uare videtur, vt à catulus fit catulire. Nonius melius, vitulantes gaudentes, à veteri-
bus dictos putat, à bonæ vitæ commodo; quia eum viuere dicamus qui in summa ver-
satur lætitia: è quo colligas, vitulor, eius iudicio, factum esse à vita, à qua & vitulus,
quamuis tempus in prima syllaba mutetur; quod in aliis quoq. fieri scimus. Calf ergo
vitulus nobis appellatus, quasi Tallef/id est, pulcra vita; quoniam nihil gaudio pul-
crius in vita existimetur. Veruntamen quia hæc vitula, vt Deæ nomine pro dono
eius vtar, imbecillis est, nec diu permanens, sed mox veluti flosculus marcescens:
nomenclator in hac voce ea arte vsus est, vt ichnæa conuersione moneamur, gaudium
per vitulum symbolicôs denotatum, caducum esse: nec eo contentus, caussam indi-
cauit, ob quam hæc vitæ iucunditas ad ruinam tendat. Nam si Calf retrò legas, Flac *Flac/siue Vlac.*
habes, quo imbecille & debile significatur; vnde Latini Flaccidum retinuerunt. *Flaccidus.*
Nunc ipsius Flac etymologia imbecillitatis aperit caussam. Flac enim, siue Vlac/dicitur
quasi Vollac/id est pleni defectus, siue plenum vitij; quorum vtrumque eôdem tendit.

Primum enim peccatum & iucundæ vitæ plenitudinem nobis ademit,& vitiorum reddidit plenos. Quia verò Plat imbecille notat; tenuit ratio, & loquendi cõsuetudo, vt dum terris vel agris tribuitur, vt loca significet montibus & siluis carentia; propterea quòd primi homines omne præsidium omnemque sui custodiam montibus & siluis committere consueuerunt: vnde factum, vt à nomine Barg/ quo mons notatur, verbum habeamus Bargen/ pro tueri & in tuto collocare; vt cùm dicimus, T'scip bargen/ nihil aliud dicimus, quàm si Latinus diceret, Nauem in tuto collocare. Dixi alibi, in hac vocis translatione nos commoneri, primam hominum post diluuium custodiam in monte contigisse, & primam nauem pro portu montem Paropanisum habuisse. Nec credas, à custodia montem nomen accepisse; cùm nomen Barg de compositionis ratione, priùs monti, quàm custodiæ ac tutelæ caussam tribuere debeat. Geminã enim habet notationis caussam; alteram prorsam, alteram versam; illam quidem à Bar hoog/ & concisione facta, Barg/ quo altum denotatur, è quo multa in conspectum veniunt. Bar enim non solùm idem denotat quod procreo, vnde Pario Latinorum; sed crebrò etiam ponitur pro manifestare; in qua significatione acceptum Latinis Pareo reliquit. Montibus ergo nomen datum, & quòd in iis altitudo sit, plurima longè latéque oculis subiiciens; & quòd ipsum altum nobis manifestent: quæ posterior notatio è contraria fit compositionis structura, vt Bar—hoog/ idem sit quod manifesto ipsum altum. In etymologia enim omnis vocabulorum analysis consideranda, non modò illa quam extra compositionem libera orationis structura vulgo frequentiùs vsurpata menti suggerit: quod præceptum tamen non cuiusuis erit rectè sequi, propterea quòd Hermathena non quamuis plebeiam, & in vulgus notam admittat interpretationem; sed eam, quæ cum antiquissimorum hominum consentiat philosophia. Quia igitur montes in Ianigenarum sermone nomen habent ab alto manifestando; atque omnes hominum preces, omniaque sacrificia eò tendant, vt Deus, qui ipsissimum altum est, nobis manifestetur, & quodam modo pariatur in mentibus nostris, quod altera ipsius Bar notatio indicat: placuit priscis illis patribus, vt oraturi & immolaturi in montes adscenderent; quo non solum ipso ascensu, sed ipso etiam montium nomine monerentur primarij finis, ad quem omnis oratio, omne sacrificium, omnes cærimoniæ dirigi debent. Cùm enim primum nobis regnum cælorum sit quærendum, nec id inueniri queat nisi rex eius altissimus nobis manifestetur, & in animis nostris innascatur, per sui cognitionem: necessarium est, vt hoc vnum nobis semper rogandum proponamus, quo summum nobis bonorum fiat manifestum; & non manifestum modò fiat, sed etiam in animis nostris gignatur. Hinc vides, quis primus fuerit scopus eorum qui in excelsis immolabant; à quo posteri fœdo adulterio degeneres, montes & siluas Deo sacras dæmonibus dedicarunt: quam impietatem Deus vbique ferè & gentibus & Iudæis per vates suos cum maxima zelotypiæ significatione in sacris litteris exprobrauit. Cui ex his perspicuum non est, quantum sermo noster ad priscos ritus intelligendos, & à corruptela, & turpi impiorum abusuum fœditate vindicandos, conducat; ei frustra aurem, quam nullam habet, vellere tentarem. Altera nominis Barg ratio de conuersione pendet, per quam Graf nobis existit, quo quæuis fossa denotatur, & per excellentiam, ipsum sepulcrum, mortuorum corporum domicilium, quo nihil potest magis remotum esse à monte & montis nomine; eo quòd sicut mons altum est manifestans, ita fossa ad occultandum est aptissima. Videant igitur illi qui Domini montem non adscendunt, ne, dum se viuere credunt, in alta fossa iaceant sepulti. Rogemus itaque Deum, vt nos à fossa liberatos cum Petro in montem deducat, & in eo nobis gloriæ suæ manifestet sublimitatem, & in eo tabernaculum nobis fiat æternum. Vidimus modò, quid Veteres de montibus & mystico eorum vsu senserint; qua re bene considerata, mox in mentem veniet, quam habuerint de locis planis opinionem. Si enim plurimum ad tutelam firmitatis montibus adscripserint; clarum est, locis planis nihil esse ad custodiam, de ipsorum sententia, infirmius: è quo efficitur, vt planum locum optimo iure Plat nominemus, vtpote eum, in quo multum ad plenam locorum laudem desideretur, nullaque sit firmitas ad homines custodiendos, siue symbolicôs, siue simpliciter & nomen & res intelligatur. Discant nunc Germani mei quantum mysteriorum vulgatis vocibus aperiatur iis qui norint eas ad veras significationis caussas vocare. Flat autem

Marginalia: Barg. — Bargen. — Bar. *Pario.* *Pareo.* — *Oraturi & immolaturi, quare olim in montes ascenderint.* — Graf. — Plat.

autem siue Blat pro imbecilli & infirmo in omnium ore olim fuisse, Hispanorum & Italorum Gotismus declarat, apud quos *Flacco* hactenus est in eadem notatione. Romani eos qui flaccidas aures haberent, Flaccos nominarunt; eo quòd pecoribus infirmis aures flaccidæ sentiantur. Hinc apud nos prouerbium, quo eos quos flaccescere in re quapiam videmus, dicimus aures demittere pendentes. Græcis βλάξ, & βλακικεύω, & cognata, ex eadem radice manarunt; quorum omnium caussa non alij vlli genti, quàm Teutonicæ, constat. Festus Blaterare à βλάξ deriuat, nulla recta vel analogiæ vel significationis ratione seruata. Nobis Blat vaniloquũ designat; & Blateren idẽ est quod inania verba & inepta profundere, à Blet/ quo βληχάω siue balare significatur. A blateren igitur blaterare, sicut à blet balo & βληχάω. Nunc redeamus ad Calf/ cuius conuersio Flat/ longiùs nos abstraxit, & multo longius abstractura esset, si mysticam ipsius Calf notationem, quam in sacrificiis habet, cum ipsius nomine conferre vellemus: Ostendere enim oportet, sacra per vitulos mactatos facta, ad pulcram illam quidem vitam referri; sed multum tamen iis deesse, vt id quod nomen pollicetur, præstare possint: propterea quòd ichnæa conuersio flaccidam nobis hanc vitam ostendens, apertè doceat, veteris legis sacrificia magnum habere veræ plenitudinis defectum; quam Christus, se ipsum in crucis ara immolandum offerens, absoluit; quo facto alia omnia sacrificia cessarunt. Hoc illud est quod Dauid cecinit futurum, *Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem, vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.* In his prophetæ verbis habemus, omnia sacrificia ad vnum sacrificium tendere: quod cùm fuerit absolutum, & ecclesia, siue Hierusalem, muros habuerit super firma petra fundatos, & benigna Dei voluntate fidei gratiam acceperit, in monte sancto ipsum Deum excelsum hominibus ostendente; tum imponentur oblationes & holocausta iustitiæ; tum, inquam, imponentur altari Domini vituli, non illi quidem vmbratiles, vt sic dicam, veteris legis vituli; sed ij quorum illi dumtaxat figuram gerebant, qui sunt hominum animi humiliati, & imbecillitatis suæ conscij, cum ipsa vera hostia vniti, & facti vnum corpus, quo in huius iustitia pulcram & perfectam vitam accipiant, nullo amplius defectu aut lacuna deformem. Quis hic non videt, quid vituli symbolum denotarit? quis non videt, Christum in cruce immolatum per vitulos sacrificiorum veterum fuisse designatum? cui si nos vniamus, vituli efficimur, & grata Deo patri hostia. Rursus quis hic non mox agnoscit, vnde Ægyptij Apin suum acceperint; & quàm fœdè à veris ritibus in idolomaniam sint prolapsi, dum figuram victimæ, cuius sanguine genus humanum erat abluendum, pro Deo coluerunt; quos Iudæi in deserto imitati, vitulum quoque adorarunt. Mirabilis cacodæmonis calliditas & astutia, qua omnia semper pietatis instrumenta ad idolomaniam detorsit, vbique Dei cultum & honorem in rem suam vertens. Hebræi è Calf/ Aleph, decisa prima vocis littera, quo vox linguæ suæ regulam sequeretur, sibi fecerunt; quam in psalmo octauo in plurali numero positam septuaginta boues, D. Hieronymus armenta interpretatur; cùm prima nominis origo vitulos poscat. Nunc itaque clarum, Græcos κάλλος, & καλὸν, & quicquid inde manat, de sermone nostro mutuari; nec ea solùm, sed ipsum etiam καλῶ verbum. Cal enim iusta ratione à pulcri significatu ad id translatum est, quo homo pulcerrimum sese demonstrat, quoque maximè non brutis modò, sed ceteris etiam hominibus se ostendit præstantiorem pulcrioremque. Neque enim hominum pulcritudo tam de iusta membrorum dimensione, & eorum viuido colore spectanda, quàm ex animo, cuius formam sermocinatio maximè declarat. Hinc illud Pythagoræ, Loquere adolescens, vt te videã. Quamuis magnam sapientiam intra pectoris sinus concluseris; si eam tamen sermone non demonstres, & ceteris communices, tantum abfueris à pulcritudinis laude, quantum luna noua à luna plena; quæ eadem quidem est, & semper æquè luminis solaris particeps, nisi cùm terræ vmbra impeditur: Verùm non eandem apud homines gratiam meretur; propterea quòd eo tempore quo Solis corpori applicatur, lumen à Sole acceptum ad solem reuerberet nihil hoc indigentem; at cùm plena est, quicquid à Sole accepit, benignè mortalibus communicet, atque lumen gratis acceptum quamlatissimè ad

Flacci.

βλάξ, βλακικεύω.

Blat.

Blateren.

Blaterare.

Vituli in sacrificiis mactati, quid designent.

Apis idolum apud Ægyptios.

Vitulum adorarũt Iudæi.

κάλλος.

καλὸν.

καλῶ.

Sermocinatio animi formã maximè declarat.

omnia inferiora diffundat. Eodem modo, si quis animum habeat quàm pulcerrimè à mente diuina, siue Sole supermundano illustratum; radios tamen inde ad alios non effundat; sapiens quidem poterit fortassis à quibusdam vocari; verùm pulcer dici non magis merebitur, quàm luna lumen suum à nobis auertens. Dona enim diuina nisi communicentur quoad eius fieri potest, neque diuina neque bona dici queunt; eo quòd inde vnde processerunt, degenerent in contrariam prorsus naturam: quandoquidem boni ipsius sit, quàm plurimis sese communicare velle; cuius studij tantam vim Plato esse iudicabat, vt non aliam caussam quæreret, cur Deus mundum omniumque rerum vniuersitatem creasset. Porrò tum demum, cùm bonum se communicat, pulcritudo eius emicat, & radiis diuini sui luminis hominum animos percellit, & in amorem rapit. Quamobrem nec humani animi pulcritudo elucet, nisi quæ in pectore sunt, ad hominum aures perueniant, & per eas formæ simulacra ad aliorum animos pertingant. Verissimè sanè Cicero, elegantissiméque dixisset: vt hominis decus, ingenium; sic ingenij ipsius lumen eloquentia, si ingenij pulcritudo citra eloquentiam per se videri vbique posset. Adstringat ille quibus volet angustiis eloquentiam; ego illam sic metior, vt quauis lingua eum eloquentem dicam, qui propriis vocibus, & aptè cohærentibus, bene, prudenterque à se cogitata aliis exponit. Quemadmodum autem Sol pulcer à nobis non diceretur, si nullum ab eo lumen ad oculos mortalium deflueret: ita pulcritudinem humanam à nemine dicam impleri, qui non sapientiæ suæ radios per sermonem ad alios sinat venire. Quanta verò vis sit huius pulcritudinis, ex iis qui carminum Orphei suauitatem potestatemque stupendam litteris mandarunt, cuiuis perspicuum est; inter quos Horatius:

Dona diuina nisi cõmunicentur, neque diuina neque bona dici queunt.

Eloquẽtia donum.

Siluestres homines sacer interpresq; Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ab hoc lenire tigres rapidósque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet: fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis, secernere sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis.

Idem ex Virgilo discas,

Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuítque animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum pietate grauem ac meritis si fortè virum quem
Conspexère, silent, arrectísque auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Cùm igitur maiores quoque nostri in hac sententia essent, & posteros ex asse huius sententiæ heredes esse vellent; prudenter admodum instituerunt, vt pulcrum, & eloquor, in lingua sua eodem nomine significaretur. Cal enim vt nomen, pulcrum; vt verbum, id nobis, quod Latinis suauiter sermocinor, designat. Hebræi ex Cal קול fecerunt, pro voce generatim, ita vt tubæ etiam sonum hoc vocabulo dicant. Latini idem nomen conuertentes, ex Cal/ loquor deriuant, rectiùs, vi significationis primaria conseruata, quàm si ad omnem sonum, perinde atq. illi, loquelam transtulissent. Hinc Calaberen ij dicuntur, qui inter se in vtramque partem de variis rebus otiosè suaues iucundósque sermones conferunt: quod verbum compositum est ex Cal/ & Aber; quorum hoc rursus compositum ex A particula orationis ad motum hortantis, & Wer/ quod contra, siue ex aduerso signans, deriuatur à verbo Wer, id est, repugno, siue defendo, siue prohibeo: vnde apud Gallos phrasis è Francico sermone restat, vt dicant, *Il m'a defendu*, pro eo quod Latinus efferret, Prohibuit mihi. Quidam, vt à verbo suo, vnde descendit, nonnihil differat, Delta geminatæ vocali interiecerunt, quo fieret Weder disyllabum, è quo Wider fecerunt Allemanni; commutatione non ipsis modò, sed nobis etiam frequenti. Ex A igitur & Wer fit Awer / & mutato duplici digamma in B, quod in compositione suauitatis caussa non raro contingit, fit Aber/ quo pro, verumtamen, Germani communiter vtuntur. In compositis item vocibus ab aduersandi natura non recedens,

Loquor.
Calaberen.
Aber.
A particula ad motũ hortans.
Wer.
Weder.

id notat,

id notat, quod ei cui iungitur, eſt contrarium. Sic dicimus Aber-rechts ſiue Auer-rechts/ quod noſtris propter ſonũ digamma molliorem eſt vſitatius, pro eo quod recto aduerſatur. Ita Allemanni eum Aber—witzig vocant, qui delirat, cùm Witzig ſapiens vocetur, quem nos Wijs dicimus: & eum, qui contrà quàm deberet, de rebus iudicat, Auor-wijs; quam vocem, quia concurſum habet duorum Digamma, in Awijs per ſyncopen mutamus. Quemadmodum autem Wer aliquando idem quod Rurſus ſignificat noſtratibus; ita & Allemannis Aber. intellecta itaque hac voce, quid Calaberen ſit, & quam ſignificationis ſuæ cauſſam habeat, nõ eſt difficile peruidere. Qui enim inter ſe ita colloquuntur, vt alter alteri repugnet, atque rurſus alter ſuam partem velit tueri, idque faciant modeſtè & iucundè, citra iurgia & contentiones; Calaberen dicuntur, tum quia in contrariam partem diſputant, nec prohibent quin is cui repugnatur, rurſus dicat, nulla videlicet in liberali otio clepſydra propoſita, quæ iterum atque iterum dicendi libertatem tollat. Video profectò verbum hoc non inuito Mercurio natum, quo non in contrarias modò partes dicentium conſuetudo exprimitur, ſed illud etiam notatur, iterum atque iterum ad eandem rem licere adferre argumenta. Curia ergo Calabra, vetuſto Cimbrorum nomine nobis hactenus vſitato, locus erat in Capitolio, proximus caſæ Romuli, in qua ſeniores, penes quos cura erat ſacrorum, de antiquitatibus, de ſiderum ortu & occaſu, de anni menſiumque partitione, de ſacris ritibus, eorumque cauſſis, tum etiam de aliis vel ad naturæ cognitionem, vel ad mores Reip. ſalutares, vel ad diuinarum rerum inquiſitionem ſpectantibus, ſermones conferebant. Ex hac igitur, tamquam è ſapientum hominum diatriba, quotidianis colloquiis & diſputationibus exercitatorum, omnis ratio ſacrorum, omnis anni menſiumque dinumeratio, velut ex oraculo quodam Pythio, petebatur. Nec equidem dubito, quin priſcis illis temporibus, quibus Romani adhuc nullis opibus florerent, ad hanc curiam conuenire homines ſoliti ſint, non ſolùm vt ſacra annique dimenſiones diſcerent; ſed præterea etiam, vt in ea ſeniores de rebus honeſtis inter ſe differentes audirent. Apud vetuſtiſſimos Græcos Leſchæ celebrantur pro locis publicis, ad id conſtitutis & ordinatis, vt in iis homines vel ipſi differerent, vel differentes audirent: quæ qualia fuerint, ſi de ſanctis laudatiſque ætatis priſcæ moribus æſtimemus, pro eo atque par eſt; non poterimus negare, plena fuiſſe omnis eruditionis à maioribus per manus acceptæ, & illius quidem tanto ſincerioris, quanto, qui tum viuebant, primis hominibus, à Deo ipſo omnem doctis veritatem, erant viciniores. Hos credimus diſputare conſueuiſſe cùm de rerum principiis, de vno Deo, de variis eius miniſtris, de cælorum voluminibus, deque eorum dimenſione, de omni eorum quæ ſub Luna ſunt, diuerſitate; denique de omnibus iis quæ vel de diuinis vel naturalibus veniunt in quæſtionem, tum etiam de virtutibus amplectendis, fugiendiſque vitiis, & de animo à carceris huius corporei vinculis ſoluendo, & omnibus iis quæ vel ad publicam vel ad priuatam ſingulorum felicitatem dirigere poſſunt. Quid autem de eiuſmodi exercitatione, & eiuſmodi colloquiis, poſteriora tempora, à graui veterum diſciplina fœdè degenerantia, & ad profligatæ libidinis mores delapſa, ſenſerint; de huius ætatis hominibus, & præſertim huius vrbis Antuerpianæ, licet æſtimare; qui nihil magis ridiculum ducunt, nihil magis deſpuendum, quàm de rebus ad ſolidam veramque ſapientiam ſpectantibus ſermones habere; adeò vt Philoſophi nomen eo loco ſit, vt apud mulierculas etiam & cuiuſuis generis nebulunculos pro ſtolido & inepto vſurpetur: nec apud hos ſolos, in quibus ob imperitiam hæc inſania poſſet tolerabilis videri; ſed apud eos etiam qui ſummo magiſtratu, non dico quàm bene, funguntur. Hos dum video, non poſſum non illius Perſiani recordari:

Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum
Dicat, quod ſatis eſt ſapio mihi: non ego curo
Eſſe quid Archeſilas, ærumnoſiq́ Solones,
Obſtipo capite, & figentes lumine terram,
Murmura cùm ſecum, & rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
AEgroti veteris meditantes ſomnia, gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reuerti.
Hoc eſt, quod palles: cur quis non prandeat, hoc eſt.

Aberrechts/ *ſiue* Auerrechts.
Aberwitzig. Auorwijs. Awijs.
Calabra Curia vnde dicta, & quid ſignificet.
Leſcha quid ſignificent, & vnde dicantur.
Philoſophi hac ætate quanti fiant.

Hos populus ridet, multumq́ torosa iuuentus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.

Papa. Sed quid de sapientiæ professoribus dico? Nónne videmus quo loco sit apud vulgus nomen Paparum, quo nihil venerabilius non modò priscis illis & Ogeniis temporibus, *Druides.* sed Hieronymi etiam & Augustini ætate habebatur? Druides iam eos vocari audimus, quibus nihil abiectius, nihil vilius, nihil fœdius potest cogitari. Quid multis? quanto quæque res suapte natura pretiosior, quanto apud cordatos viros pluris habenda, quanto maioribus laudibus extollenda; tanto magis à plebeis ingeniis, & nihil præter sordida & contemnenda admirantibus; qualia sunt plurimorum, ne dicam omnium, vno aut altero, veluti coruo albo, excepto; conculcantur, & pedibus, haud secus ac sputa, proteruntur. At hæc notiora, prô dolor, quàm sint latiùs docenda. Hoc igitur modo, & hac via quæ olim in Leschis ante Hesiodum & alios vetustissimos scriptores disserebantur, in contemptum abiuerunt; atque inde factum, vt leschæ pro nugis in vsu esse cœperint. Ne verò hoc commentum quis meum esse credat, Hieroclem è primo Philosophicorum libro testem denuncio, qui dicit olim leschas vocatas fuisse cathedras & conuenticula, in quibus quæ ad sapientiam pertinent disputari solent. Herodotus pro ipsa disputatione qualis in Leschis haberi solet, vsurpauit: quo quidem modo in Euterpe dixit, ex aliis sermonibus ventum fuisse in Leschen de Nilo, id est, in ea quæ *ἔλλεχα.* de Nilo inter naturalium rerum studiosos quæruntur. Hinc ἔλλεχα ea vocauit quæ in doctorum hominum conuenticulis frequenter agitabantur. Hesychij Milesij compendium Leschæum exegetem, id est, doctorem, & obscurarum rerum explanatorem interpretatur; è quo facile est videre, quis olim vsus fuerit Lescharum. Iam & Apollo quem Plutarchus Græcorũ Exegetem vocat, quòd in dubiis rebus veritaté explicaret, *Leschenorius Apollo quare dictus.* dictus est Leschenorius, teste Cornuto, non aliam, vt ego reor, ob caussam, quàm quòd Apollo omnis luminis, non externi tantũ, sed interni etiam, quo mens nostra diuinitùs illustratur, dator crederetur. Nos Spiritum sanctum ad idem diuinæ lucis donum impetrandum inuocamus; quem Cimbrica Apollinis nomenclatura aptissimè dici posse, quia nimirum omnia reuelet, cùm in Saxsonicis indicaui, tum alibi clarius docebo.

Adoleschia. A Lesche, fit Adoleschia, vox æquè atque eius matrix ad nugas & garrulitatem significandam à melioris doctrinæ irrisoribus detorta; non aliter atque hoc sæculo apud Italos pædagogia, quam ipsi corrupto suo sermone Pedanteriam vocant, in summũ venit *Pædagogia, quam nunc Itali Pedanteriam vocant, in summum venit contemptum.* contemptum: cùm tamen boni pædagogi partes eæ sint, vt haud sciam, an quidquam inter homines sit potius magisq; venerandum; nisi fortassis præclara Respub. laudabitur, & eius fundamenta contemnentur. Quid verò fuerit Adoleschia priscorũ, quamuis ex Leschæ significatu satis perspicuum videatur; tamen spero non ingratũ fore veræ antiquitatis amantibus, si diligentius examinetur. Longius equidem me video euagari à Calendarum interpretatione, & à sono vocalis E ad rerum imitationem adhibendo: sed quid refert quò me rerum series trahat; modò intra limites eos consistam, vt quidquid adfero, id faciat ad linguæ nostræ cùm artificium tum antiquitatem? Qui Etymologicon Græcis scripsit, satis se garrulum præstitit, quo nominis caussam, quo garrulitatem vulgò intelligi videbat, explicaret; quem cõsulere, & sequi, per me cuiuis liberum esto: mihi interim liceat meam etiam censorum veritis obiicere opinionem.

Cretensis disciplina. Quanta sit Cretensis disciplinæ vel antiquitas, vel apud veteres admiratio; nemo, qui Platonem legerit, ignorat: &, si Thucydidi credimus, nihil est ipsorum apud Græcos *Minos Cretensium rex.* imperio vetustius: quod eo lubentius ei assentimur, quòd rex eorum Minos non solùm antiquissimũ apud inferos teneat tribunal; sed etiam dignus habitus est, vt ipsius Iouis esset auditor, & secretos cum eo & familiares haberet sermones. Æquũ igitur est, vt ea quæ apud illos vel legibus, vel antiqua consuetudine fuerunt sancita, à priscis admodum temporibus fuisse deducta credamus. In his est, quod Ælianus secundo variæ historiæ *Cretense senatusconsultum de docendis pueris.* libro refert, Cretensi nimirum senatus consulto statutum fuisse, vt pueri leges cum suaui quadam cantus modulatione ediscerent: quo & animi eorum musici concentus oblectamento ad discendum inuitarentur; & quæ didicissent, ea facilius memoria tenerent: tum etiam, ne si quid eorum quæ vetita essent, commisissent; ignorantiæ haberent excusationem: Deinde secundum discendi gradum, Deorum hymnos; tertium, fortium virorum laudes proponere solere. Hinc ego colligo, priscis in vsu fuisse,

omnia

omnia cum morũ, tum ſapientiæ totius præcepta ſuccinctis cantiunculis tradi conſueuiſſe, ob eam quá Ælianus explicauit cauſſam. Quamobrẽ cùm in Leſchis antiquitùs & pueri, & iuuenes, & pariter omnis ætatis homines docerentur; dici cœpiſſe id genus carmina ἀδολεχίας, ab ἄδω, quod eſt cano; quaſi diceres cantiones in publicis hominum conuenticulis audiendi diſcendique gratia factis, cani conſuetas. Ad hoc genus aurea Pythagoræ carmina meritò referuntur, vel ab ipſo illo ſilentij magiſtro, vel à diſcipulis ad memoriam adiuuandam concinnata. Sunt qui exiſtiment, totam Homeri poëſim ex eiuſmodi cantionibus in Leſchis particulatim ab Homeridis cantari ſolitis congeſtam eſſe atque conſutam, opera, vt quidam tradiderunt, Cynæthi in Chio nati, qui & multa carmina de ſuo inſerit, quo ex multis partibus vnum corpus conſueretur. *Homeri poëſis quomodo congeſta & conſuta.* Ælianus Lycurgum ait primùm ex Ionia totam Homeri poëſim Spartam importaſſe, ac poſtea Piſiſtratum vniuerſam collectam in Iliadem & Odyſſeam fuiſſe partitum. Huc Pindarus videtur reſpexiſſe, dum ῥαπτῶν ἐπέων ἀοίδους in Nemeis vocat, quos Gellius carminum conſarcinatorum cantores vocaret: Quamquam Philochorus id fortè referret ad omnium carminum compoſitioné, quæ conſutura quædam videtur. ad quod docendum, verſus Heſiodi de, quo neſcio, eius opere citantur:

Ἐν Δήλῳ τότε πρῶτον ἐγὼ καὶ Ὅμηρος ἀοιδοὶ
Μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδὴν
Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορα ὃν τέκε Λητώ.

Quibus ſe dicit & Homerum in Delo cantionem nouis hymnis conſuiſſe. Quidquid huius ſit, & ſiue à ῥάβδος, id eſt, virga, quam canentes tenuiſſe dicuntur; ſiue à ῥάπτω, quod eſt ſuo, Rhapſodi nomen ſortiti ſint: *Rhapſodus.* hoc ſaltem apud omnes cõſtat, omnem Hierologiam, & omnem ſapientiam priſcis ſeculis carminibus tradi ſolere; qui mos ad Parmenidem vſque & Empedoclem durauit: qua de re factum aio, vt id genus carmina, quæ in priſcis leſchis canebantur, Adoleſchiæ dicerentur: quæ vox à re ſanctiſſima, magna poſteriorum ætatum peruerſitate, ad nugas eſt tranſlata, ab iis haud dubiè, apud quos ſana doctrina pro deliramento æſtimabatur: quorum hoc ſeculo vtinam non tam innumeræ myriades inuenirentur. Priſca igitur cùm doctrina tum fide Græcus Odarum Dauidis interpres, ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω dixit, pro eo quod eſt, continuò in mandatis tuis meditandis canendiſque verſabor: vbi Hebræus textus verbum habet, cuius radix itidem noſtras eſt: שיח enim, cuius futurum hoc loco ponitur, pro ἀδολεσχήσω, homonymiam habet ex eo natam, quòd vocales in prima lingua mutatæ ſignificationem varient; quoniam Socht/ idem eſt quod meditando quærebat; Sacht/ locutus eſt, ſiue dixit; Sucht/ ingemiſcit. Tres igitur has diuerſas diuerſarum vocum ſignificationes in vno verbo confuderunt, dum vocalium diſcrimen non animaduerterent: & Tau litteram finalem omiſerunt, ne ternarium litterarum, quem curiosè nimis affectant, excederent. Prima itaque verbi huius ſignificatio à Socht/ id eſt, inquirebat; quod ad animum tranſlatum idem eſt quod diligenti meditatione inueſtigabat; palam facit quid ſit ἀδολεσχῶ, iuxta interpretis Græci ſententiam: reliquæ aperiunt, quantam obſcuritatem pariat vocalium neglectus. Ne tamen & ego ab eorum ſectatoribus, qui Adoleſchiam & Leſchas ad garrulas nugas tranſtulerunt, Ariſtophanica deriſione, vt Adoleſches explodar; diſcuſſa omni remora, quæ me diutius in hac laudatiſſima antiquitatis conſuetudine tenere poſſet, ad ipſam Etymologiam vocis λέσχη accedo: de qua cùm alij alia ſcripſerint; is ad veritatem proximus adſpirauit, qui ἀπὸ τοῦ λέγω, id eſt dico, vocem deriuat. Verbum Lego, Græcorum & Latinorum eſt commune, ſed non eodem ſignificatu; cùm illis pro dico, ſit in vſu; Latinis verò idem ſignificet, quod ſcripta cognoſco, ſiue de ſcripto pronuntio, vel, quæ ſparſa ſunt, in vnum redigo. *Lego Græcorũ & Latinorũ vnde manarit.* Certè vtrumque verbum & vtrumque verbi ſignificatum de ſermone noſtro manauit, qui Leſen vſurpat & pro eo quod Latini legere dicunt, & pro eo quod Græcis eſt λέγειν. *Leſen.* Prima verbi notatio eſt quam Virgilius expreſſit:

Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.

Hoc enim propriè apud nos eſt leſen: à quo mox facta tranſlatione, tranſiuit ad litteras ſcriptas, quas legere dicimus, dum ex iis dictiones componimus, ſiue eas efferamus, ſiue non efferamus; quia nimirum eas ſigillatim acceptas in vnum conferimus. Præter has duas notiones aliud adhuc Leſen nobis ſignat: dicimus enim, Hy heeft ſijn les gehat/ id eſt,

accepit

accepit præcepta ad mores formandos, vel ad doctrinam comparandam spectantia; quæ præcepta cùm fiant dicendo, factum est, vt Græci λέγω generatim pro dico vsurpent. Quî verò sciam, an Græci & Latini à nobis, an nos ab ipsis acceperimus? Eâdem nempe norma ad quam cetera vocabula examinamus; vt nimirum eius linguæ sit primogenium, cuius propriam peculiaremque consuetudinem in vocibus fabricandis sequitur. Les & Sel se inuicem conuertunt: quorum illud ab hoc manauit; quia in hoc ratio prioris inuenitur. Cùm enim Sel factum à Tel/ mutatione Tau in Sigma, non linguæ nostræ tantùm, sed & Græcæ sæpius admissa, idem signet quod numero; atque is qui numerat, per singulas vnitates eat, vt ex iis vnam summam faciat: nomenclator artis suæ esse putauit, hinc verbum alterum deducere, quo id significaretur quod dixit Virgilius; *Qui legitis flores.* &, *Iuuenes lecti.* &, *Corpora lectißima.* quandoquidem qui sic legunt, per vnitates procedunt, quod est numerare. Hinc deinde eadem vox Les, pro eo quod est litteras colligere, quasi in vnam summam connumeramus. Præterea quia is qui alterum docet, hoc in primis spectare debet, ne ipse erret in loquendo, atq. idcirco doctoris potius egere, quàm doctor esse videatur: factum est, vt Les in vsum venerit, pro eo quod est præcepta tradere, cuiusuis tandem ea sint eruditionis: propterea quòd selectis omnino verbis opus sit ei qui, dum multa dicit, peccare tamẽ nolit. Ex hac itaq. posteriore loquendi consuetudine Græci acceperunt, vt λέγω pro dico ponant: quamuis latiùs hanc significationẽ extendant; nec malè, quod quacumque de re quis dicat, verba legat, ex iis orationem, veluti summam quandã vocum, componendo. Quid quòd, vt bene quis dicendi munere perfungatur, necessarium sit non solùm annumerare verba, sed etiam è multis seligere quæ orationem componant. Numquid hic sermonis nostri faber solitam suam in nominibus rectè ponendis curam reiecit? numquid dormitauit? Nemo, credo, id dixerit, qui sciat modò quanta vis sit numerorum in oratione; & quanto verborum delectu iis sit vtendum qui aliorum pectora volunt formare. Les itaque non solùm id est quod Latini Lego dicunt; sed sic etiam in vsum venit frequenter, vt sit Docere, & quauis in re tradere præcepta. Quamobrem difficile non erit, vnde Lesche dicatur, inuenire. Dixi modò Apollinem Leschis præsidere, atque eas viuifico mentis lumine, omnia è tenebris eruente, illustrare: à quo nomen loco ad quem docendi discendique caussa veniebatur, omine faustissimo, inditum est. Les-schijn enim ad amussim notat doctrinæ lumen; perinde atque Sonschijn Solis lumen. Hinc igitur abiecto altero Sigma, λεσχηνεύω, duplici Iota in ἦτα transeunte; quo propriè significatur doctrinæ lumen impertiri: tametsi à sapientiæ calumniatoribus detortum sit ad derisionem. Nunc & illud clarum vnde Apollo Leschenorius vocetur. Phornutus sic dictũ opinatur, quòd diem & horas nugis tractandis det: quo nihil nugacius. Nobis Lesschijn idem est quod doctrinæ luminis origo: quæ vocis ratio quàm Apollini conueniat, qui non videt; is cum noctuis in clara Solis luce, quàm diu velit, hallucinetur. Illud tamen hîc Phornuto debemus, quòd eius testimonio Leschenorum Apollinem dicendũ esse, alios docere possimus; atque perperam apud Suidam & Lilium Giraldum Leschecorium scribi: qua in re in Suida Cleanthem citante haud dubiè mendum est transscribentium errore inuectum; quod miror Lilio nõ suboleuisse. Verùm hic errorem errori nectens, dicit apud Phornutum Apollinem vocari Leschenarium: cui lectioni ipsius Phornuti interpretatio repugnat. Nunc igitur quid Lesche sit antiquorum, quid in ea fieri soleat & debeat, vnde originem vox habeat, aperui; & id quidem Curiæ Calabræ occasione, quam equidem apud Romanorũ vetustissimos nihil aliud reor fuisse, quàm Leschen Græcorum, nec ad alios vsus accommodatam. Non igitur mirum, ad Curiam Calabram plebem solere conuocari, quo ea discerent quæ ad sacra & dierum nuncupationem pertinerent: cùm Calaberen & λεσχηνεύειν idem fuisse, vel ad eundem saltem scopum spectasse, videamus. Quia verò Cal pro dissero, à Cal quo pulcrum notatur, descendit; factum vt Cal verbum pro illo etiam ponatur quod Latini Voco dicunt. Ea enim erat priscis religio, vt faustis ominibus omnia exordia constare vellent: & idcirco, cùm rerum cognitio à nominibus incipiat, ipsum Cal pro voco posuerunt; quo, quidquid dicerent, pulcrè procederet. Hunc huius vocis vsum, vt pro voco Cal ponatur, Angli hactenus à vetustissimis suis parentibus Britannis retinuerunt; apud nos ferè longa desuetudine obsoletum. Ex hoc fonte καλῶ Græcorũ, à quo Romani se suum Calo mutua-

Les. Sel. Tel.

λεσχηνεύω.

Cal/ id est, dissero, & voco.

καλῶ Græcorum & Calo Latinorũ vnde dicantur.

mutuatos eſſe arbitrantur. Nos prius ſuper hac re Macrobij verba adſcribemus, quàm ſententiam noſtram aperiamus. Priſcis, inquit, temporibus, antequam Faſti à Cn. Flauio ſcriba, inuitis patribus, in omnium notitiam proderentur; Pontifici minori hæc prouincia delegabatur, vt nouæ Lunæ primum obſeruaret adſpectum, viſamque Regi ſacrificulo nuntiaret. Itaque ſacrificio à rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id eſt, vocata, in Capitolium plebe, iuxta Curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat: Et Quintanas quidem quinquies dicto verbo Calo, Septimanas repetito ſepties prædicabat. Verbum autem Calo Græcum eſt, id eſt, voco; & hunc diem qui ex his diebus qui calarentur, primus eſſet, placuit Calendas vocari: Hinc & ipſi Curiæ, ad quam vocabantur, Calabræ nomen datum eſt; & Claſſi, quòd omnis in eam populus vocaretur. Hæc ille. Non poſſum ſatis demirari, cùm verbum Calo nuſquam alibi in vſu apud Romanos eſſet, ad has res ſignificandas accerſitum fuiſſe, quas nullas in omni Græcorum memoria, vt angulos omnes excuſſerint, Latini perueſtigare potuerunt. Tranſeunt vnà cum rebus nomina à gentibus ad gentes, vt in plurimis cùm priſcis, tum recentibus videmus contigiſſe. Verùm illud neſcio quid monſtri alat, certè mihi ſolidum non tinnit, inde peregrinum nomen mutuari, vbi nec res eadem, nec nomen inuenitur. Quid, malum, hoc eſt, ô ſapientiſſime Pontifex, Calendas Græca voce nuncupare; ſi nullas omnino Calendas Græci nouerunt: adeóque id verum ſit, vt ad Calendas Græcas ea futura dicantur, quæ ſignificare volumus futura numquam? Iam quid hoc rei eſt, quòd non ſatis habeas, noua & inaudita voce rudes indoctæ plebis aures offendere; niſi verbum inſolens, & fortaſſe à nemine intellectum, non bis, veluti cramben bis coctam, ſed duodecies repetiuiſſes? Quis hoc, inquam, faceret Græcorum in ſuo καλῶ? Nemo profectò, niſi vel ineptiſſimus, vel prorſus inſanus. Neceſſe igitur habes, ô diſerte ſacrorum præco, aut aliquam grauem tantæ abſurditatis aſſignare cauſſam; aut fateri, te non fuiſſe ſatis ab interpretibus tuis intellectum, ſed aliunde te Calendarum nomen accepiſſe, & aliud in repetitione Calo myſterium indicaſſe, quàm vel Varro, vel Macrobius, vel horum etiam magiſtri ſomniarint. Suſpicor equidem, & ferè credere cogor, de recta nominum interpretatione, ab ipſis Cimmeriis petita, gente Italiæ antiquiſſima; menſem bifariam olim fuiſſe diſtributum; & priorem quidem partem à capite, poſteriorem à fine nomen accepiſſe: Priorem autem duraſſe, aliàs alia temporis menſura, pro eo ac Luna aliàs tardè, aliàs celeriter in orbe ſuo fertur, & vel hanc vel illam obtinet ab Ecliptica latitudinem: eius tamen initium illud ſemper fuiſſe momentum, quo ſe Luna primum oculis hominum oſtendiſſet: cuius obſeruandi onus Pontifici minori incumbebat. Opinor equidem primis illis & antiquiſſimis hominibus, menſis initium ipſa coniunctione fuiſſe terminatum; ſed labentibus vnà cum moribus, ipſis etiam artibus & ſcientiis, à Luna viſa ſumptum fuiſſe exordium: quia nimirum vera ſiderum duorum ſupputatio minus eſſet nota apud ſacerdotes; à quibus ſi vel hac ætate anni menſiumque calculus peteretur, miſerè eſſet mortalibus cæcutiendum. Quia igitur finem certum, & certum initium ignorabant; oculos conſulebant, & quicquid temporis ſilens Luna abſumpſiſſet, id præcedenti menſi tribuebatur; quo fit, vt tantiſper finis ignotus maneret, dum noua Luna comparuiſſet. Tum igitur fauſto omine priori menſi valedicentes, Calendas pronuntiabant; & ſequentes dies à capite menſis incipientis, fauſta item capitis acclamatione, per Quintanas & Septimanas edicebant. Cal-end enim Cimmerio ſermone pulcrum finem notat; Cal-hoot pulcrum caput. Hinc perſpicuum, quare quoties Quintanas vel Septimanas pronuntiaret; toties Cal oot repeteret: quoniam nimirum precaretur, vt caput menſis, quod illis diebus conſtabat, pulcrè belléque ſuccederet. Deinde dies menſis ab Idibus ſequentes à fine nominabant, ſingulis Cal-end adiecto; quo pulcer finis fauſta acclamatione rogabatur. Falluntur itaque Romani, opinati toties καλῶ Græcorum fuiſſe repetitum, quoties Quintanæ & Septimanæ nominarentur; quo nihil ineptius, meo quidem iudicio, poſſet excogitari. Verùm illud priſco Cimmeriorum ritui conſentaneum; ſingulis diebus fauſtam appendere acclamationem: prioribus quidem, Luna adhuc creſcente à capite; poſterioribus verò, decreſcente lumine à fine. Quemadmodum enim Latini Salue, & Vale, inter ſe vſurpabant; ita Cimbri fauſtum diem inter ſalutandum precari

Calend.
Calhoot.
Salutādi formulæ.

precari ſolent: quem morem & nos hactenus obſeruamus, & omnes nationes, quæ Latinum ſermonem Teutonico corruperunt, à noſtratibus, à quibus phraſes ſuas habent, ſumpſerunt. Sollemnem ergo Veterum conſuetudinem Pontifex ſequebatur, dum ſingulis diebus felicitatem precaretur, modò à capite, modò à fine votis nuncupatis. Quamobrem Calo toties refricatum non fuit καλῶ Græcorum, nec ficticium Calo Romanorum, in ſolis errantium antiquariorum commentariis viſum; ſed à Cimmeriis

Hoot.

vnà cum ſacris ritibus in Capitolium inuectum, quo pulcrum caput notabatur. Hoot caput eſt, cui in compoſitione adſpiratio tollitur, & Tau frequenter apud nos in locutione perit: quod quamuis ſollemne non eſſet, in hac tamen dictione ob ſignificationis ignorantiam factum fuiſſet; quia nimirum creditum ſit, à καλῶ Græcorum eam ad Romanos veniſſe. Cal—end verò fauſtum ſiue pulcrum finem ſignare, nemo dubitabit, qui eorum quæ de dictione Ent annotaui, in qua tenuis in mediam frequentiſſimè mutatur, non ſit oblitus. Ex hac etymologia clarè cognoſcas, qua de cauſſa Romani diligenter religioſéque ſemper cauerint, ne ante Nonas & Idus Calendas nominarent; ceu id mali ominis eſſe cenſerent. Quis enim non videt, ceteris enumeratis, optimè feliciſſiméque bonum finem ſuccedere? Annotauit hanc Romanorum conſuetudinem Turnebus, licet nominis Calendarum ignoraret ſignificationem: qua perſpecta, non

Menſis conuenientius bipartito quàm tripartito diſtribuitur.

conſuetudo tantùm, ſed conſuetudinis etiam ratio ſcietur. Multo autem naturæ conuenientius menſis bipartito diſtribuitur, quàm à Græcis tripartito: cùm Luna numquam in eodem ſtatu conſiſtat, quod illi mediæ partis nomine videntur indicare; ſed ſemper, dum videtur, vel creſcat vel minuatur: atque idcirco creſcentis diebus à capite, decreſcentis à fine nomina tributa, & vtriuſque quidem ea religione, ne à Pontifice citra fauſtam acclamationem nominarentur. Porrò quo magis conſtet, Calendas à noſtratibus traxiſſe nomenclaturam; videamus quid Nonæ, quid Idus ſignent; & qua de lingua queant habere interpretationem. Latini Nonas, quaſi nouas, à noua luna, quidam dici voluerunt; alij quòd nonus dies eſſet ante Idus: quorum illi, præter litteræ V in N mutationem, cuius nulla ratio dari poſſet, hoc etiam falſitatis arguuntur, quòd Nouus priorem corripiat, Nonarum nomen producat: hi verò frigidi ſunt, dum Nonas ab Idibus nomen habere dicunt, cùm hac ratione fruſtra Nonæ in menſe computarentur: quandoquidem, ſicut octauo Idus, ita nono Idus & decimo Idus dici poſſet. Quòd ſi id à nemine factum ſit; cur quæſo à numero nomen erit, quem exprimere nulla

Nonæ.

conſuetudo permittit? Nonæ itaque dictæ antiquitùs Nounae, quam ſcripturam Sex. Pompeius vt veram agnoſcit, tametſi cauſſam prorſus ignoret; quo ſuo monitu

Nouus.

viam mihi aperuit ad certam vocis originem. Nou enim dicimus pro Nouo Latinorum, quod à nobis ſunt mutuati; quoniam apud nos vocis ratio, non apud illos, extet.

Ou/ Nou. Oit / Noit. Iet / Niet. Na / An.

Ou enim, vetus eſt; cuius contrarium Nou/ præpoſita negatione, qua Ne-ou/ ſicut Oit contrarium habet Noit/ Iet Niet. Nae verò, ſiue Na dicimus, vel per diphthongum, vel citra, ſicut contrarium eius An/ vel Aen/ quo proximè ſequens notari modo dictum. Nounae igitur dies ſunt nouam Lunam proximè ſequentes: quæ interpretatio vt noſtratibus eſt apertiſſima, ita rationem habet nihilo obſcuriorem; nihil vt dubitandum

Idus.

amplius ſit, quin vocabulum ſit à priſcis Cimbris in Italia relictum. Idus per ei diphthongum ſcribendum eſſe, ex illorum opinione coniecto, quos Macrobius ait ἀπὸ τοῦ

Ei. Di. Ws.

εἴδους vocem deriuaſſe. Eidus ergo dicuntur ab Ei/ quo ouum apud nos ſignatur; & Di/ quod eſt intumeſco, ſiue turgeſco; & Ws/ quo excluſio notatur. Luna enim poſt dichotomiam ſiue dimidium plenitudinis abſolutum, ex altera parte ad oualem curuitatem turgeſcit, intumeſcendi finem tum factura, cùm plenum ſuum orbem compleuerit. Is igitur dies, qui omnem vlteriùs turgendi progreſſum excludit, Ei-di-ws; &

Wt ſiue Ws.

ſyncoptôs, Eiduus; ſiue, vt alij pronuntiant, Eidous dicebatur. Wt ſiue Ws extra ſignat, ad tempus æquè atque locum ſpectans. Optimè verò ratio intumeſcentis Lunæ habe-

Lunæ intumeſcentis ratio habenda.

batur; eo quòd quamdiu illa intumeſcit, tam diu etiam humida accreſcant: quod non in mari tantum operæ pretium eſt obſeruare, quòd ad Lunam æſtus ſuos moderatur; ſed in plantando etiam, & ſerendo, & materia cædenda, & in medicamentis dandis, & aliis non paucis magnam habet conſiderationis vtilitatem. Quid quod non figura tantùm ad ouum rectè comparabatur; ſed ipſa etiam oui natura votorum orationiſque ad Lunam teſſeram ferebat. Præter enim argenteum candorem, humorem vitalem intus

conclu-

conclusum seruat, qui caloris fomento animal producit, è quo rursus ouum; & rursus animal, ad infinitum vsque. Hæc igitur Iduum appellatio Deam monebat, vt humidū omnium rerum radicale, perinde atque ab ouo fieri videmus, conseruaret; atque omni vbertate tum sobolem nostram, & animalium nobis vtilium, tum terræ fructus, fecundaret. Sed succurrit hîc quiddam quod risum mihi mouet. Arbitror enim Cimmerios hac, qua indicaui, ratione non solùm, Idus bono nomine ab ouo & tumoris auctu nuncupasse; sed prætereà etiam ouum obtulisse: cuius tam exigui muneris cùm sacerdotes pœniteret; ab ouo in ouem victimæ & nomen & ritum commutasse: quandoquidem, vt ita facerent, ipsa etiam nominum vicinitate commoneri viderentur. Neque enim in Latino tantùm sermone, sed in Cimbrico etiam, inter ouum & ouem magna est similitudo: quoniam Ei ouum, Oi ouem signat; à quorum posteriore, Græci ὄϊς, diphthongo diuisa; Latini interiecto Digamma, Ouis fecerunt: ab Ei verò ὠὸν Græci; Latini item, Digamma interiecto, Ouum. Hebræi videntur nomine suo ipsum votum crescendi in Ouo expressisse, si ad primam linguam caussa referatur: ביץ enim à quo ביצים quid aliud est, quàm Weſt/id est, cresce, siue crescit; quod optimè Lunæ in gibbum intumescenti congruit: quod nomen Rabbini pro testiculis etiam ponunt, propter testiculorum & ouorum similitudinem, non in figura tantùm, sed in humore quoque consistentem, qui vtrobique potestate vitam habet; atque iccirco bene audit: Weſt/siue Waſt/quo incrementum in ambobus generibus optamus. Duplex autem W in Beth transire, vnum est de frequentissimis: quia ceteræ gentes duplici digamma nostrati carent. Hanc autem vocis originem Deus ipse videtur confirmasse, dum omnipotenti suo verbo generationem consecrauit, dicens, *Crescite, & multiplicamini.* Et hæc quidem de oue Iduli, quam ego ab Idibus, quibus pro ouo immolabatur, dictam esse; non contrà, Idus ab Iduli, existimo. Quàm porrò Di/id est, intumesco, & augeor interno quodam motu, Lunæ conueniat; Dianæ nomen demonstrat, qua nihil aliud deam oramus, quàm vt omnia perpetuo incremento promoueantur: quod notum est ex iis quæ de Anna & Ana modò dixi. Verùm ne vllus omnino scrupulus hanc opinionem retardet, quo minus ad firmam probationē apud eruditos possit peruenire; Macrobij sententia repellenda. Nobis, inquit, illa ratio nominis vero propior existimatur, vt Idus vocemus diem qui diuidit mensem. Iduare enim Etrusca lingua diuidere est, vnde Vidua, quasi valde Idua; aut vidua, id est, à viro diuisa. Huc etiam Horatius allusisse videtur:

Vt tamen noris quibus aduceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Aduocant & Halycarnasseum, qui διχομηνίδα ἡμέραν Idus appellat. Ego hos omnes tanti facio, quanti ipsam rationem, qua ita vt crederent sunt adducti; quam totam in eo solo positā video, quòd Iduo, pro Diuido, apud Tuscos in vsu fuisse dicant, nullo interim alio exemplo assertionē hanc suam confirmantes: quo fit vt eam non pluris faciam, quàm si nihil attulissent; cùm nihil sit facilius, quàm in etymologiæ ignorantia ad Sabinos vel Tuscos confugere, & ex lingua ignota illud petere argumentum, quod nec ipsi probare, nec alij oppugnare peritis sermonis eius testibus possint. Miror quî factum sit, vt Antistius Labeo, diligentissimus, Gellij etiam testificatione, antiquitatis inquisitor, Etruscam hanc vocis originem ignorarit; sed scripserit, viduam non eam tantùm dici quæ nupta aliquādo fuisset; sed illam etiam mulierem quæ virum non habuisset; atque ita viduam dici quæ sine duitate sit; vt vecors, qui sine corde; vesanus, qui sine sanitate: quam sententiam in Posteriorum libris ab ipso scriptam Priscus Iabolenus etiam iuxtà doctus ac vetus Iurisconsultus laudauit: quamuis recentiores quidam, in quibus Alciatus, Macrobij peregrinitatem maluit, quàm Labeonis domestica exempla complecti, non parua, vt equidem sentio, iudicij leuitate. Latini enim generatim sic vocem accipiebant, vt viduum quiduis diceretur quod altero careret: quod Horatius secutus, cecinit, *Viduus pharetra Risit Apollo.* Hinc & illud Paulli: Viduertas calamitas dicta, quòd viduet bonis. Hoc tamen Labeoni non assentior, eam quæ maritū non habuisset, viduam dici posse; propterea quòd Væ particula priuationē potius hîc quàm carentiam, vt sic dicam, signare videatur; vt est varius in compositione eius vsus, quem Gellius in Veiouis interpretatione annotauit.

Ei. Oi. ὄϊς. ὠὸν. Ouis. Ouum.

Ouis Idulis.

Dianæ nomē.

h Verum-

Verumenimuerò ego nec vanum Macrobij figmentũ, eo solùm excogitatum, vt esset quod de Iduum vocabulo probabiliter diceretur, recipio; nec rursus Antistio, licet multo vetustiori, accedo; quia nulla videlicet sit dictio, in qua væ in i breue transisse videatur. Sed de hac cõtrouersia illud elicio, Viduæ nomẽ nec Latinos, nec Tuscos, sed Cimmerios habere natales, qui nobis non apertissimi tantùm sunt, verumetiam ingentes antiquitatis thesauros recludunt; ita vt gratiæ habendæ sint Macrobio, qui nos ad hanc compulit inuestigationem. Nihil enim prolixum aut superuacaneum nobis hîc censendum, è quo & sancti prisci temporis mores, & antiquissimi sermonis reliquiæ in lucem eruuntur: propterea quòd omnis nostra opera ad hoc contendat, vt & quæ prima lingua sit appareat; & ex eius interpretatione vetustæ maiorum sapientiæ lumen ignorantiæ nostræ dissipet nubem.

Vidua vnde dicatur, & quid significet.
Widue.
W.t. Hu.
Witwe.

Vidua igitur dicta est à Widue / duplici littera, qua Latini carent, in simplicem commutata. Widue autem compositum est ex wit / quo album signatur; & hu / quod duo significat; alterum idem est quod coniugium contraho, alterũ teneo siue seruo. Composita itaque dictio Widue adempta aspiratione, & eius caussa tenui in mediam commutata, non aliud est, ac si quis dicat, mulierem vel quæ nupta sit ipsi albo, vel quæ ipsum album teneat in vestitu. Alemanni wit-we dicunt, tenui littera retenta; in qua voce compositionis partes clarius cernuntur; in quas hoc nomen soluendum esse, alterum eiusdem gentis pro eadem re nomen, witfraw, apertissimè demonstrat; quo quiuis albam mulierem intelligit.

Witfraw.
Viduarum vestitus.

Considerandum ergo quis olim viduarum fuerit vestitus. Plutarchus in epistola qua vxorem suam de morte filiæ consolatur, nigras vestes viduis tribuit. Seneca, quòd lugentium vestitus ater esset, atrum luctum in Hercule furente vocauit.

Pullus color luctui conueniens; hinc Pullati, lugentes dicti, &c.

Pullus item color, qualis vt plurimùm est terris, nulla rubrica, aut creta, aut gypso, aut aliis pigmẽtis è succo aliquo peculiari genitis; insignibus luctui conueniebat; vnde pullati lugentes sunt vocati: nisi quòd vox hæc plebeis etiam nonnumquam tribuatur, iis nimirum qui lanea veste pulla, citra fullonum & tinctorum operam parata tegebantur.

Griseus color.

Hoc genus coloris sponte sua in ouibus natum, nos à fletu lugentium, Griseum nominamus, varias eius species agnoscentes, pro eo ac vel plus vel minus ad album aut nigrum accedit; quo discrimine Monachorum aliquot collegia distinguuntur. Adeò autem Romani ab hoc colore abhorruerunt, vt nemini pullato, vel attrato, ad conuiuium accedere fas esset: quod vt plenè intelligatur, non erit abs re, Ciceronis super hac re verba in medium proferre: Atque illud etiam, inquit, contra Vatinium inuectus, scire ex te cupio, quô consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vmquam videris, quem audiueris, quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas non probasse. Optimè. nullæ fuerint supplicationes. Vidésne me nihil de anni illius caussa, nihil de eo quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te quærere? Nulla supplicatio fuerit, cedo. Quis vmquam cœnauit atratus? Ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani festum argento, veste, omni apparatu ornatuq. visendum, dic quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vmquam data est? Cùm tot hominũ millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in templũ Castoris te cum C. Fidulo atrato, ceterisq. tuis furiis funestum intulisti. Quòd si ex his Ciceronis verbis necdum satis intelligatur, quàm tristis soleat haberi niger vestitus, & quàm ab omni conuiuio excluderetur; addat illud ex Dione, à Domitiano, post cladem quandam à Dacis inflictam, domum totam atratam fuisse instructam, in quam Senatorum primates, citra pedissequos comites, noctu iusserit venire, quò tum nigro colore, tum aliis quibusdam percelleret terriculamentis.

Niger siue ater color lugentibus maximè conuenit.

Lugentibus ergo maximè congruebat niger amictus, quo animi dolorem & atras animi perturbationes externo signo denotarent: quod cùm iuris interpretes satis testatum reliquerint in iis quæ de viduarum luctu disputarunt; tum memorabili & luctifico exemplo docebo. Zozimus Comes quinto Nouæ historiæ libro narrat, Ioanne Constantinopolitano Episcopo, ob odium Imperatricis, sponte digresso exulatum, Monachos Ecclesiam occupasse, & plebem & milites in se irritasse, quòd ad consuetas preces non admitterentur: milites ergo furibundos in monachos impetum fecisse, & Ecclesiam occisorum

corpo-

corporibus repleſſe, ac deinde in fugientes eam feciſſe perſecutionem, vt nemini parce-
rent, qui pulla veſte indutus eſſet, ſiue ob luctũ, ſiue aliam ob cauſſam: propterea quòd
monachi omnes eo tempore pullati eſſent; atque idcirco à barbaris militibus nullum
inter monachos & lugentes diſcrimen agnoſceretur. Ex his itaque perſpicuum, atrum
& pullum colorem lugentium fuiſſe, & omnibus triſtibus rebus attributum; vnde ille
Swart à Swar/ id eſt, graue & moleſtum; hic Grijs à Grijſen/ quod eſt plorare, nomina- *Swart. Swar.*
tur. Latini Pullum vnde dixerint, Grãmatici quærãt: mihi Columella, dum pullũ holus *Grijs.*
dixit, pro holere atro, ferè perſuadet, vt eo nomine Griſeum noſtrũ nigrũ intelligam, *Grijſen.*
quo Libitinarij noſtri fratres, vulgò Cellitæ, veſtiuntur; vt ſit etymologia à Vuil / quod *Pullus, a, um. Vuil.*
ſordidum ſignat, petenda; quia quæ ſordibus opplentur, nigreſcant. Niger verò ſic dici *Niger vnde*
videtur è lingua quoque noſtra, quaſi Niet-ger/ & exempto Tau de more noſtro, Nie-ger/ *dicatur.*
id eſt, non cupio: quoniam à nemine petatur, vt abominandus. Græci μέλας pro nigro *μέλας vnde*
dicunt; ab eadem lingua petito vocabulo. Eſt enim Mel-laſt / vnde contrahitur μέλας, *dicatur.*
idem ac ſi dicerem, oſtẽdo onus ac moleſtiam; quod nigri coloris propriũ eſt. Ater, qui *Ater vnde*
valde niger eſt, ab Hat/ à longo, quo odiũ ſignatur: ex qua origine Ate Homerica, ſimili- *dicatur. Ate vnde*
ter aſpiratione vtrobiq. dempta. Iã contrarius color qui lætitiæ index eſt, noſtris dicitur *dicatur.*
Wit/ à Wien/ quo primũ & propriè notatur dilatare, iterum purgare, tertiò cõſecrare; quæ *Albus color*
omnia ad albũ colorẽ referũtur: eo quòd is & oculorũ aciẽ dilatet diſgregãdo, & animũ *lætitiæ index. Wit.*
dilatet recreando: tum etiam, quia ſacros gaudium decet internũ. Sacrificæ Cimbrorũ *Wien.*
albis veſtibus vtebãtur: quo denotabatur, in ſacris omnibus hoc in primis, tamquã ſcopũ
ſpectari, vt animus expurgetur, & candidus & ſincerus ab omnibus ſordibus reddatur,
& ita purus in puro vero acquieſcat. Album itaq. dicitur ab Alb/ quo veteres Cimbri vſi *Albus vnde*
ſunt, pro eo quod ab omni nigredine purum eſt, quaſi omnis coloris expers. Al-ab enim *dicatur. Alb.*
idem eſt quod omnino repurgatum, vt nulla macula reſtet. Dixi alibi Alp & Alb differ-
re; eo quòd Alp fiat ab Al-op / id eſt, omninò ſuperius; verùm hîc addo poſterius hoc *Alp.*
etiam albo conuenire, quia nimirum albedo animi homines in ſupremum felicitatis
locum ducat. Ab Alp Alpes, de quo in Saxonicis. Albion ex vtroque poteſt deriuari; *Alpes.*
quia & alba inſula appareat, & quia in circuitu ferè montibus cincta eſt, quaſi Alp-bi-om/ *Albion.*
id eſt, mons ferè vndique; vel Alb-bi-om/ id eſt, ferè vndique alba. Noſtrates nunc ma-
gis in vſu habent Wit quàm Alb; tametſi Alben ſiue Aluen etiamnum æquè dicantur at- *Alben ſiue*
que Wit-vrauwen/ pro nymphis quibuſdam albis, tum ſolitis apparere, cùm dæmones *Aluen. Wit-vrau-*
veterem idolomaniam apud indoctam plebem renouare nituntur. Videmus ergo vt *wen.*
colorum nomina naturam ipſorum deſignent, ſi ea ad veras primæ linguæ rationes exa-
minemus: in quibus illud clarum, Pullum & Album opponi, dum hic ab omni macula
purus, ille ſordidus vocatur. Quamobrem vt ſacerdotes feminæ apud Cimbros albis *Albus color*
veſtibus, Strabone ſeptimo Geographiæ libro teſte, induebantur; quia nimirũ & puræ *ſacerdotibus*
& Deo deſponſatæ eſſe deberent: ita viduas quoque candido amictu veſtiri decebat; *feminis & viduis pro-*
quo teſtarentur, ſe minimè dolere virum ad meliorem vitam tranſiiſſe, & ſe iam non *prius.*
corporibus, ſed puris maritorum animis nuptas eſſe, & non ſecus atq. ſacerdotes quaſ-
dam caſtitatem totius reliquæ vitæ illibatam velle ipſis cuſtodire. Inter priſcas enim &
optimas Germanorum familias moris erat, ſolas virgines nubere, & nefas haberi, ſi qua
ſecundas nuptias contraxiſſet; quòd eo facto libellum repudij diuo marito remittere
videretur. Tacitus bene id quidem annotauit; Sic, inquiens, vnum accipiunt maritum,
quomodo vnum corpus vnamque vitam. Verùm neſcio an cauſſam perſpexerit, quam
modò indicaui: quoniam ſciam, apud Romanos & Græcos nihil conſtans de animi im- *Getæ, gens de*
mortalitate conſuetum teneri; atque inde Getas, de Cimmeriorum ſtirpe gentem, vo- *Cimmeriorũ ſtirpe, Atha-*
catos fuiſſe Athanatizontas, quod peculiari hac immortalitatis fide à ceteris nationibus *natizontes*
diſtinguerentur. Hinc Lucanus: *dicti.*

——Populi quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrget Lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animiq; capaces
Mortis, & ignari rediturae parcere vitæ.

Quoniam igitur firmiſſima fide feminæ credebant, maritos ſuos, quamuis corpus de-
poſuiſſent, viuos tamen adhuc eſſe, & poſt mortem ad ipſos reditum ſibi patêre; perpe-

tuo vestis candore, perpetuam castitatem puris maritorum animis sese seruare monstrabát. A priscis his Cimbris ad priscas Romanas matronas mos hic transiuit, vt & ipsæ candido vestitu in luctu vterentur; cuius caussam Plutarchus quæsiuit. Verùm temporum lapsu, & causæ ignorantia, factum vt hæc consuetudo abiuerit in obliuionem, & omnes, tam feminæ, quàm viri, pullati lugerent. Nec aliam ob caussam corpus mortui albæ vesti inuoluebatur; quo indicaretur videlicet, animum relicto corpore ad vitam commigrasse beatiorem. Huic rationi ipsa quoque verbi, lugeo, fauet originatio; quæ talis mihi de sermone nostro petenda videtur, vt lugeo Luc-heet/ & ex tenui littera, & aspiratione media littera constituta, perinde ac fieri debet, Luget/ non aliud est, quàm bonam fortunam habet, siue Latinè, fortunatus est. Nihil itaq. aliud fuit luctus, quàm hominum testificatio, fortunatum eum esse, qui corpus terræ, animum cælo reddidisset. Luc enim bonam fortunam, siue prosperitatem signat: vnde Lugdunum/ fortunatum montem interpretamur. Quantum, bone Mercuri, vbique recludis mysteriorum! quàm nusquam deest in nominum rationibus, quo Palladium peplum exornetur! quàm longè Romani à vocis prima significatione recesserunt! Nos de priscis moribus ad veram vocum originem deducti, illud statuemus, Viduam à Widue dictam, vel quòd candido animo nupta esset; vel quia albo vestitu, ob eam quam dixi caussam, semper vteretur. Ex hac prisca optimatum inter Germanos consuetudine, apud Francos hactenus in vsu est, vt Regina liberos ex Rege non habens, eo mortuo, albis perpetuò vestiatur, & Regina blanca, id est, Alba nominetur. Quid quòd & aliæ illustres in eadẽ gente mulieres, ad vnã omnes, alba calantica, & candidis vestiũ fimbriis in luctu sese ornant. cuius rei caussam nisi de nominis viduæ ratione cognouissem, frustra alios rogassem. Videat ergo candidus iudex, quantũ momenti ad rerum intelligẽtiam vnius voculæ interpretatio cõferre possit: quantũ ex ea ad solidam philosophiam, quantũ ad priscorũ sententias è tenebris reuocandas, vtilitatis accedat. Fuit hoc quidẽ diuerticulũ, ad quod à Macrobio cõpulsi sumus, satis longũ, attamẽ non iniucundũ aut inamœnũ, ob varia vetustatis monumẽta caussis suis restituta, à quibus omnes longè hactenus aberrarunt. Hoc igitur iam valere iusso, cũ suo Iduo, viduæ & Iduum nomẽ nostræ linguę, in qua solidæ rationes reperiũtur, vindicemus. Ceterùm iam satis Calendis, Nounis, & Eidibus immorati, ad Ent siue End reuertamur, quo diximus finem notari; propterea quòd omnia ad vnum finem ordine suo tendunt: qua in voce Tau significat, vno cuncta contineri & colligari. Quoniam autem ad hoc omnis hic labor meus spectat, vt linguam nostram primam esse, & ex ea ceteras magna quadam vocum, litterarum, & significationis confusione, fluxisse demonstrem; non inutile erit, si addidero, Græcos quoque & Latinos, quamuis ab Ent finis appellationem non duxerint, è prima tamen lingua sumpsisse nomenclaturas. τέλος enim finis dicitur, quasi Tel-hoot/ exempta ob compositionis suauitatem adspiratione; quod idem est ac si dicas, caput numerationis, siue supremum in rerum enumeratione. Vera etenim Arithmetica non ea est quæ ementibus & vendentibus conducit, vt ad summam sapientes sint, vt Horatius dixit,

Ad summam sapiens, vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcer, rex denique regum.

Hanc enim numerandi scientiam nihili facit Socrates; sed eam quæ vnum ipsum in omnibus quærit, cuius consideratione animus conuertitur ad eius quod solùm reuera est, contemplationem; quam disciplinam homini necessariam esse dicit: Vt è fluctibus generationis emergat, & ipsam essentiam attingat, sine qua computare ratiocinarique, pro eo ac decet, nemo potest mortalium. Huius solius beneficio è fluxis rebus, in quibus nulla est constantia, mens nostra adscendit ad ipsius vnius considerationem; qua summum totius philosophiæ caput continetur. Hæc igitur est illa Arithmetica, quæ ad sapientiam viam struit; quam cùm Horatius è septimo de Repub. lib. hausisset, alteri illi plebeiæ & vili Arithmeticæ comparauit: hanc quidem aiens à vulgo laudari, & summo in pretio haberi; adeóque eos qui ad summam pecuniæ in tabulis rationibúsque suis colligendam sapientes sunt, solo Ioue minores videri, denique reges esse regum: Illam verò sibi iam senescenti discendam proponens, è qua, iuxta neniam puerorum, verus rex fieret, rectè faciendo, quærendoque veras diuitias & stabiles, quibus animus confirmatus non vagetur, veluti Proteus quidam, modò in hanc, modò in illam

transiens

Lugeo. *Luc.* *Lugdunum vnde dictum.* *Regina blanca.* *Ent / siue End.* *τέλος.* *Arithmetica vera laus.*

transſiens formam; ſed in vno ſibi ſemper conſtet, ac verè de ſe dicere poſſit:

Quid verum atque decens quæro, & rogo; & omnis in hoc ſum.

Eleganter admodum ad illam Arithmeticam poëta alluſit, per quam Plato nos participes fieri dicit veræ eſſentiæ; quod in hoc verſu expreſſum videmus. Quis enim alius perpetuò conſtans, quis vagis mundi animique ſui motibus ſuperior, quis verè Rex & Imperator ſui ipſius, quis demum ex omni parte felix & beatus; niſi is, qui totus eſt in veri conſideratione? Ad hanc autem cùm per Arithmeticam veram Socrates homines deducat, eaque dicat rectum, ad id quod verè eſt, aſcenſum fieri: non vulgari profectò aut leui de cauſſa finis vocatus eſt Tel-ot/ id eſt numerationis caput, ad quod, tamquam ſummum bonorum finem, non tamquam ad ſummam pecuniæ, omnis totius vitæ noſtræ calculus ſubducendus eſt. Hæc igitur ſit Græcæ vocis è prima lingua veriſſima interpretatio; quæ vnum, quod eſt omnium finis, caput numerationis appellans, hac ipſa nota & Platonis ſententiam laudat, & ſimul pulcerrimæ Horatij epiſtolæ fontem, è quo deriuatur, oſtendit. Latini finis nomen à perfectione abſoluta fecerunt, quæ in ſermone noſtro Fijn dicitur: qua vocula id ſignatur, quod inſigniter perfectum eſt & abſolutum. Fit autem à Ven/ de quo nomine pòſt agetur. Nec malè profectò à perfectione finis nomen accepit: & quia finis in vnoquoque, teſte Ariſtotele ſexto Politicorum libro, id eſt quod optimum eſt; & quia quicquid fit, ad eum finem fit, vt ſit perfectius; tum etiam, vt intelligamus, omnes actiones noſtras ad id eſſe conferendas, vt ſummam acquiramus perfectionem, qua felicitas noſtra definitur. Hebræi item nomen è primo ſermone retinuerunt. סוף enim finis eſt, & terminus, à noſtro nomine Top/ mutato Tau in Samech, deriuatum; quo ſummum in re quaque denotatur: quod haud ſecus fini conuenit, quàm Ent/ omnia vno deuinciens. Eſt ipſis & aliud vocabulum, quo finis notatur תַּכְלִית à verbo כָּלָה deſcendens, quod & ipſum à nobis ſunt mutuati. Cal & Lac vocali breui, quid ſignificent, modò dictum. A Lac/ quo defectus notatur, fit Lac vocali longa, quod eſt ad defectum tendo, ſiue paulatim deficio: quæ vox quia id ſignat, cuius perfectio eſt in vacuo & nudo, ſiue in eo in quo nihil amplius reſtat eorum quæ fuerunt; fit vt Cal defectum ſignificet abſolutum, à quo nihil reliqui factum ſit, ex illarum vocum forma, quæ verſæ aliquid ſignificant, neceſſariò conſequens rem ſignatam per prorſam dictionem. Cùm enim nihil aliud ad infinitum deficere poſſit, bene facit, qui in ipſa defectione ſiue imminutione cuiuſpiam rei, monet eam tandem ad terminum abſolutæ priuationis deſituram, & tardam omnino fore in fundo parſimoniam. A Cal itaque Hebræi fecerũt כָּלָה pro finire & deficere; vnde תַּכְלִית finis & terminus dicitur, & alio nomine, & eo quidẽ à prima ſiue noſtra lingua petito, ſed contrario litterarũ ordine pronuntiato & ſcripto; קֵץ enim fit vt Stac ſiue Stec/ quo terminus ſignatur, vnde Staken pro terminare. Dicitur autem Stac ſiue Stec per apocopen, quaſi Staken, ſiue Ste-ken vocaretur; eo modo quo ex Foꝛm at fit Foꝛm. Alias eorum voces, quibus pro termino vel fine nonnumquam vtuntur, breuitatis cauſſa relinquo; cùm nullum in iis aut inſigne ſit ſapientiæ præceptum, aut quicquam dignum annotatu. Sed iam plus ſatis de admirabili finis vocabulo. Ad alia exempla tranſeat oratio. Quod ſi poſt Ee Lambda ponas, vt ſit Eel/ pulcrum, elegans, delectabile, ſubtile, nobile, generoſum, omnibúſque modis perfectum notabitur; quæ vox primùm primo omnis elegantiæ nobilitatíſque datori congruit: quòd is nimirum fundamentum firmitaſque omnium ſit, & præterea nos per liquida cæli ſpatia ad ſupremum cæli apicem attollat, eóque ipſo omnem generis noſtri abſoluat claritatem. Num eſt quiſquam tam ſtipes, aut caudex, vt non hic cernat clariſſimè, quàm luculenta ſit huius primæ vocis è litteris ſuis compoſitionis ratio? Quid enim nobilius, quid clarius, quid perfectius, quàm & firmo niti fundamento, quod per Ee notatur; & ab eo ſurſum liquido & facili motu cæli ſupremi apicem ferire; quod ipſius Lambda pronuntiatio eleganti vocis imitatione depingit. Dicas fortè ab אֵיל ſiue אֵל Hebræorum nos vocem hanc mutuari? Id non ita eſſe, analogia nobis peculiaris oſtendit, quæ vocem conuertens, contrarium eius quod prorſo nomine ſignabatur, dat intelligendum. Lee enim generatim omne id ſignificat, quod moleſtum, quod inelegans & turpe, quodque minimè placet. Hinc leet/ moleſtia & ægritudo animi; Leelick/ turpe; in quotidiano vſu verſantur ſæpius, quàm vellemus obuia. Ex Ee & T vinciendi vim habenti, fit eet/ pro edo, quod à noſtrati deriuatur, tametſi

Finis vnde dictus. Fijn.

Top.

Lac.

Cal.

Stac *ſiue* Stec/ Staken.

Eel.

Lee.

Leet.

Leelick.

Edo, vnde dicatur.

tametsi temporis ratio sit neglecta, quod in nostro longum est, diuerso tamen modo quàm in Eet/ dum iuramentum notat, pronuntiatum. Est enim edendi finis, corporis confirmatio, & partium vnio, quæ sine alimento dilaberentur: ita vt aptissimè eet/ vnionis vinculum exprimens, ei accommodetur; in quo tamen altius mysterium delitescit, quàm corporis alendi necessitas proponat. Inueniat Latinus, si potest, parem aliquam in Edo rationem; & lubenter de primogenia vocis possessione cedemus. A præterito imperfecto huius verbi At/ fit As/ vocali longa, pro cuiusuis rei alimento. Vnde Asia; qua voce, præcipua terræ pars notatur, quæ primum primo homini, & ante, & post diluuium, protulit alimentum. Hinc factum apud antiquos, vt Aes pro pecunia poneretur; eo quòd hæc alimentum homini suppeditaret; tum etiam, vt hac voce moneremur, in eo quod satis est ad victum siue alimentum, pecuniæ terminum esse debere: in quo præcepto vestitus nulla ratio habita est; eo quòd is ab exuuiis animalium, quæ ad victum comparassemus, facilè suppeditaretur. Hinc olim huius vocis vsum fuisse, nomen crumenæ maioris apud nos declarat, quam Aes-sac/ vocamus, quasi pecuniæ saccum dicas; à quo differt & vsu & nomine Spijssac/ quo saccus cibo portando idoneus notatur. Aessac eadem de caussa & ab eadem radice Tas dicitur & Tes/ eo quòd pecuniam vinculo constringat. In aes ergo, & aessac/ & Tes/ vsus nummorum expressus, quem Horatius indicat:

Et. | *At.* | *As.* | *Asia vnde dicta.* | *Aes.* | *Aes-sac.* | *Spys sac.* | *Tas siue Tes.*

Nescis quò valeat nummus, quem præbeat vsum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde
Queis humana sibi doleat natura negatis.

Æs, æris, vnde dicatur. | *Eet.* | *Honor hominibus sæpius ex ære quàm ex virtutibus obtingit.*

Hinc est Æs Latinorum, è quo primum pecunia facta: cuius tamen nominis obliqui casus ab alia nostrati voce deriuantur. Eer enim sono exiliore, quàm sit in Eer pro honore, de quo pòst in littera R; idem apud nos est, quod Æs apud Latinos: qua voce tanto lubentius vtimur, quanto ad honorem propius accedit, qui hominibus sæpius ex ære siue pecunia, quàm ex virtutibus obtingit. Certè apud Romanos, classes & honores ciuium ære distinguebantur; vt non sine grauissima caussa pecunia quærenda videretur. Cùm enim summum in externis bonis locum honor teneat, & is non virtutibus, sed ære pararetur; quis non exclamaret,

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm;
Virtus post nummos! Bene itaque Ouidius:
In pretio pretium nunc est; dat census honores,
Census amicitias; pauper vbique iacet.

Quamobrem qui hanc Reip. formam constituerunt, pænè necessariam auaritiam fecerunt; quippe citra quam difficillimè tantum æris quisquam corradat, quantum ad equestris ordinis dignitatem comparandam satis esset. Quis in ea ciuitate non inhiet pecuniis, in qua capite censeri turpissimum habebatur; in qua pauper ad nullos admittebatur honores; in qua Plautus in pistrino consenescebat? Bene Iuuenalis hanc iniquissimam censuram derisit Satyra tertia, vbi inter alia hæc:

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quàm quòd ridiculos homines facit: exeat, inquit,
Si pudor est, & de puluino surgat equestri,
Cuius res legi non sufficit: & sedeant hic
Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos iuuenes, iuuenesq; lanistæ.
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

L. Otho Roscius legem tulerat theatralem, vt quatuordecim gradus equestri ordini seruarentur, ad quem nemini aditus dabatur, nisi quadringenties sestertium haberet; quibus quantum deesset, tantum deerat honori. Sic Horatius,

Si quadringentis sex septem millia desunt.

quo loco neniam puerorum legi Rosciæ præfert. Meritò itaque obliquos casus ipsius Æs vocabuli pro pecunia, à nostro Eer mutuati sunt Latini. Verùm nomenclator non tam ad hoc respexit, quàm ad illud, vt omnes moneret, sic quærendam pecuniam, ne honoris nostri obliuisceremur, qui sola virtute continetur: fugiendam auaritiam, perfidiam,

fidiam, & omnem iniquitatem in te congerenda. Deinde sonum medium fecit inter Er & Eer, quo honor notatur; vt indicaret, lubricam viam esse inter errorem & honorem, per quam ad pecuniam; & in ea procliue admodum esse, vt in maximos totius vitæ errores incidamus, si vel minimum à vero honore declinemus. Sunt diuitiæ medium quiddam inter errorem & honorem; & æquè iis ad illum abuti licet, atque eas ad hunc referre. Vtraque vox, & As/ & Eer/ patitur conuersionem: ex illa Sa fit, quod est, semina: clara adhortatio, te As habere non posse, nisi sementem facias. Dicimus enim Saa vel Saat/ sicut Gaa vel Gaat/ dum imperamus. Iubemur igitur serere. sed Saat.
quantum? Nempe quantum Aas postulat, iuxta illud Iuuenalis,

Viuite contenti casulis & collibus istis,
O pueri, Marsus dicebat, & Hernicus olim,
Vestinusq́ senex; panem quæramus aratro,
Qui satis est mensis: laudant hæc numina ruris.

Ne porrò satio ad infinitum progrederetur, sermonis opifex T adiecit, vinculo eam certo constringendam docens. Quamobrem si per vestigia redeas, finem sationis in Saat inuenies, Taas/ id est, ad alimentum, ceu diceretur, tantum serendum, quantum ad alendum est necessarium. A Saat fit Sat/ quo finis iterum sementis indicatur; Sat.
quæ tota eò tendit, vt necessitatis nostræ mensuram impleat: à qua voce, Satis, & Sa- *Satis.*
tur, apud Latinos. Hanc vocem si conuertas, fiet Tas; quo significamus aceruum fru- *Satur.* Tas.
gum collectarum, cuius is modus esse debet, vt solum pertineat ad alimentum, quod est T'aas. Quemadmodum itaque in Tes & Aessack nummorum modus præscriptus; ita in conuersione ipsius Saat/ & rursus mensura acerui, qui Tas dicitur, declaratur versa voce Sat/ quo id signatur quod explet necessitatem. Eer conuersum, Ree facit; Eer.
quo simul docemur, & pecuniam paratam esse debere, & ei omnia parata esse & in Ree.
promptu, cui Eer siue Æs non desit. Quod autem Eer non solùm metallum, sed pecuniam etiam maioribus nostris notarit; perspicuum fit ex composito, N'-eer/ quod N'eer.
est, μετὰ χαλκὸν, vt Homerica phrasi vtar, aut Latinè, pecuniam sectari. Nihil enim est Neer aliud, quàm Nagelt. Neque hæc sola est verbi causa; sed altera etiam in eo sita est, quòd Neer videatur signare idem quod secundum honorem; quæ docet, sic rem faciendam, vt iuxta honoris regulam procedamus. Ab eer item teer retine- Teer.
mus; quasi dicas, ad pecuniam. quo significamus, nos nummos aggredi. Quorsum? Num quo ille, qui eos contemplabatur in arca? Minimè: sed quo eos rebus necessariis impendamus. Teer itaque est, nummos absumo: quo in verbo adeundi æris notatio hortatur, vt crumenam prius adeamus, & cum ea rationem subducamus, quantum sit parati, quod vox versa signat. Sumtus enim non debet egredi pecuniam paratam. Idem communi tritaque sententia dicitur, Teer na neer/ cuius in Atuaticis dedi explicatum. Teer na
Quoniam verò pecunia citissimè facillimeque absumitur; fit vt Teer/ pro consumo, neer.
generatim dicatur. Hinc Tero Latinorum: quamquam, vt eiusdem notationis plures *Tero.*
in lingua nostra caussæ reperiuntur: potest & alia ratio ipsius Ter assignari, quam ex Ert petas licet, quasi Te er/ id est, ad terram & puluerem; vti ex na & er fit ner/ pro ad terram; vnde Græcis νέρθε καὶ νέρτερος. Cùm verò post nummos absumptos dolemus; fit vt Deer/ νέρθε νέρτερος.
manente eodem vocalis sono, & tenui consonante in mediam mutata, pro dolore, & dolet, generatim vsurpetur: deinde quia dolor nocet, Deer pro noceo venit in oratio- Deer.
nem: à quo verbo δῆρις apud Græcos, pro pugna & rixa, quæ vera noxa est; vnà cum δῆρις, δήρη
cognatis, δήρη, δηρίνομαι, δηριάω. Ceterùm δηρὸς pro diuturno, corruptum est ex Dur/ *&c.* δηρός.
quod est diu permanere; à qua voce Latinorum Duro & Durus: A Dur/ δηρὸν, & hinc Dur. *Duro.*
τηρῶ, quod est conseruo. Vide quò nos duxerit Eet pro edo, quamque vtilia suppedita- *Durus.*
rit in sobole sua præcepta: quæ vox si vertatur, vt sit Tee; ad vnum nos & legitimum τηρῶ. T'ee.
coniugium deducet, luculenta antestatione auriculam vulsura, nos perpetuò in edendo & ab edendo ipsum vnum relegere debere, & cum eo nos copulare, oratione nimirum, & pro beneficiis acceptis actione gratiarum! Quàm, bone Deus, nulla vox tam exigua est, vt non maxima condat arcana, quæ in lucem producta, plurimum adferunt ad mores, totamque vitam rectè sanctéque formandam, vtilium præceptorum! Quoties ergo edemus, cogitandum erit, vt Eet ad T'ee conferamus, & non tum illo corpus confirmemus, cùm hoc animum totumque hominem interiorem alamus: quo nullum

pabulum vel robuſtius, vel ſalubrius; vel ſuauius, vel denique magis neceſſarium, non ad hanc modò vitam caducam, & breui finiendam; ſed ad illam etiam perennem, in qua tandem ſolida & integra coniugij voluptas abſoluetur, quo per T'-ee vocamur. Mirum ſanè quàm linguæ architectus cum Christo conſentiat, dum ſic comedere vocat, vt primùm conueniat eſui illi ſoli, qui verè ipſum verum hominem alit & confirmat; quod ſoli cibo cæleſti & pani viuo conuenit. Solus enim ille, qui panem de cælo deſcendentem comedit, ſe cum vnitate firmo vinculo nectit. Quis verò comedit panem cæleſtem? Qui corpus Chriſti comedit, quo ſolo & firmitas animorum conſtat, & perficitur reditus ad ipſum illud coniugium, quo ſolo totum vitæ firmamentum continetur; quod vocula T'ee optimè demonſtrat ei, qui norit ex Te & ee compoſitam; quibus Ad coniugium legitimum itio indicatur. Hic iterum eius in mentem veniat, quod in omnibus, licet non ſemper, à me indicatur obſeruandum, nominum rationes veritatem ſuam in primis ideis maximè habere, à quibus quanto exempla magis recedunt, tanto minus in ſignificando rationem ſuam tuentur. Eet ergo; quo comedo notamus, primum illi cœnæ applicandum, in qua maxima firmitas ab vno, & maxima vnio cum vno, & ſummum etiam & præſtantiſſimum coniugium cum vno alitur atque roboratur. Hæc ſi in alia quapiam lingua continerentur; quantum, bone Mercuri, laudatorum haberent! in hac noſtra exigua vocula, & proſa & verſa, vt ſint bene conſideranti clariſſima, tamen hactenus à nemine ſunt vel animaduerſa vel expoſita, nedum digna laude celebrata. Quandocumque ergo cibum capiemus, in mentem venire debet, corpus quidem pane hoc & potu vires ſuas recreare; ſed has vires nihil ad hominem interiorem, qui verus noſter homo eſt, in ſermone Cimbrico à ductu nomen habens, pertinere; atque ea de cauſſa cogitandum, quis verus veri hominis cibus ſit, & ſolidum alimentum. Hoc mox vox Eet docebit, ſi iuxtà ac debet, examinetur; notatione ſua ad eam ductura, quam dixi, comiſſationem, in qua Dei verbo, viuo pane de cælo deſcendente, ipſi Vni copulamur, & vnimur, & ad legitimum, quod adulterio noſtro vitium fecerat, coniugium redimus. Ex Eet/ vt pro vulgari notatione accipitur, & corpori cibum voranti & abſumenti tribuitur, nomen accepit peſtis illa generis humani ſumma, quæ noſtros primos parentes toxico ad edendum oblato perdidit, & in mortem præcipitauit æternam. Dixi Eet/ At/ facere in præterito imperfecto; quod iis nominibus maximè conuenit fabricandis, in quibus natura rei cuiuſpiam, quæ tria tempora, id eſt, omnia complectitur, explicanda. Eſus pomi illius à dracone ad deuorandum dati, tam fuit in omne tempus vires ſuas producturus; vt illius venenum totum humanum genus perpetuò intra penetralia eſſet arſurum. Draco igitur, qui noſtros parentes eò fraude ſua pellexit, vt vno vnius fructus eſu totum patrimonium, non ſuum modò, ſed totius poſteritatis abligurriret; ab edendo nomen accepit: quo illius peſtiferæ victoriæ, contra humanum genus obtentæ, titulum gereret, tamquam trophæum quoddam perpetuò homines moniturum, qua ſerpentis machina fuerint expugnati, & rapti in mortis ſeruitutem. Tum etiam prudenter id nomenclator eſt molitus, vt dum intelligeremus ab eſu nos læſos, ſubduceremus rationem de naturalibus experimentis, ab eſu rurſus remedium petendum, non ſecus atque ij, qui à ſcorpionibus icti ſunt, ab iiſdem ſibi ſumunt veneni amuletum. A cogitatione ergo eſus mortiferi, nos deducit in cogitationem eſus vitam daturi, ad quem verbum Dei cum inuitat, tum ſeipſum dat comedendum, quo ſimul cum ipſo æternam vitam accipiamus. Sed hæc contemplatio latiùs alas extendit, quàm hic ſit volatus eius perſequendus. Serpens ergo Ate vocatur, tum ad ſuæ victoriæ, tum ad cladis noſtræ monumentum ſempiternum. Acceperant Iones vetuſtiſſimi à Thracibus, aut Phrygibus potius, Ates notitiam: ſed vt ceterorum omnium fabula inuolutam atque contectam; ita vt minimè, quid ſibi vellet, peruiderent. Homerus itaque noluit, vt hoc antiquariæ cognitionis ornamento carmina ſua carerent; quod in eo tanto magis exoſculandum, quanto propius ad noſtræ religionis alludit veritatem. Huius igitur rhapſodia Vlyſſem facit inter alia hæc dicentem:

Mensch. — *Eet.* — *At.*

Eſus pomi à dracone dati.

Eſu læſi homines, ab eſu rurſus petere remedium debent.

Ate dictus ſerpens infernalis & draco generis humani.

Ηδ᾽ ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος οὔνεκα πάσας
Πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ᾽ αἶαν
Βλάπτουσ᾽ ἀνθρώπους. quorum hæc eſt ſententia:

At robuſta Ate, pedibuſq; celerrima, cunctas

Ante Litas currit, cunctis regionibus ante
Damna ferens noxamq́ homini.

Comparat hoc loco Litas cum Ate;& illas quidem claudas & rugoſas facit,hanc robuſtam & integris pedibus velocem: qua fabula ,vt quod paſſim vbique terrarum fit, indicatur; ita alluſum videtur ad feſtinam illam noxam quam ſerpens humano generi intulit, quæ quidem ſananda erat per Litas, ſupplicationum , quibus peccatorum venia petitur, deas; ſed admodum tardè , & iam ferè in mundi ſenio ; quod rugis ſignificatur Litarum. Sed quæ Litæ, quibus tandē ſanitas humani generis adſcribēda ? Ipſa nempe Chriſti tormenta,& orationes, & lacrymæ, & ieiunia,& cetera quibus veniam à patre hominibus, Ates fraude in peccatū prolapſis, impetrauit. Hæ Litæ,quaſi claudæ eſſent, tardè admodum venerunt; ſed venerunt tamen tempore ſuo deſtinato. Qua de cauſſa Iouis Hiceſij filiæ dictæ; quòd citra Chriſti ſupplicationē nullum fuerit aduerſus Aten remedium. Vera enim Liturgia,& vnica oblatio eſt Chriſti in cruce patri facta,vt Chriſtus verus ſit Hiceſius, Deus Deo ſupplex; & eius preces & tormenta ipſiſſimæ Litæ. Ab hoc ergo myſterio fabula tranſlata ad quæuis peccata , ab illo primo peccato promanantia , & quaſuis peccatorum emendationes , quas perpetuò ipſis peccatis videmus multo tardiores, & ſemper claudicante gradu longo poſt Aten tempore venire. De eadem Ate,& eius è cælo præcipitio, ab antiquis per manus ad poſteros tradito,& de Ioue ipſam præcipitante, idem poëta ſic canit:

Litæ. *Litæ Iouis Hiceſii filiæ dictæ.* *Liturgia vera.* *Ate de cælo præcipitata.*

Ὣς φάτο· τὸν δ᾽ ἄχος ὀξὺ κατὰ φρένα τύψε βαθεῖαν·
Αὐτίκα δ᾽ εἷλε ἄτην κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο,
Χωόμενος φρεσὶν ᾗσι καὶ ὤμοσε καρτερὸν ὅρκον,
Μήποτ᾽ ἐς Ὄλυμπόν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὖτις ἐλεύσεσθαι ἄτην, ἣ πάντας ἀᾶται.
Ὣς εἰπών, ἔρριψεν ἀπ᾽ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας· τάχ᾽ ἵκετο ἔργ᾽ ἀνθρώπων.

Nos ex tempore vertebamus:

Dixerat Ate, illi dolor acris pectora pulſat:
Arripit hanc ſubitò per crines, perq́ comatum
Verticem adiratus, fortiſsima iuramenta
Subdens, numquam Aten rurſus venturam ad Olympum
Sidereúmue polum, quæ cunctis noxia noxa.
Dixit, & arreptam, palma ter deinde rotatam
Deÿcit. Hæc præceps humana negotia vexat.

Paullo autem antè cantarat hanc per hominum capita incedere: cuius prima in eo ratio eſt, quòd Ates veneno omnes hominum animi procliues ſint ad mala & noxia ſibi perpetranda, quò omnium capita inclinant. Porrò Agamemnon ſic ſe excuſans de peccato ſuo contra Achillem commiſſo,

Ἀλλὰ τί κεν ῥέξαιμι; θεὸς διὰ πάντα τελευτᾷ
Πρέσβα Διὸς θυγάτηρ ἄτη. Id eſt,
Sed quid feciſſem? diua omnia perficit Ate,
Nata Iouis ſenior.

in memoriam videtur vocare primam parentum noſtrorū excuſationem , qua culpam in ſerpentem conferebant. Quòd autem filiam Iouis ſiue vetuſtam,ſiue natu grandiorem, dicat; id clariſſimè cernitur ad Luciferum referri debere , qui ſenior eſt humana mente quam vexat, cùm antea fuerit nō creatus modò, ſed cælo etiam eiectus,& damnatus exſilio ſempiterno quàm humanum genus crearetur. Pherecydes Syras hunc lapſum ad Ophioneum refert, ſiue ad magnum Draconem, Chriſtianis nimis notum. Ate itaque draco generis humani hoſtis, è cælo præceps à Ioue datus ob ſuperbiam qua creatori ſuo repugnabat, nomen eo eſu accepit, quo primos parentes, pomo dumtaxat deuorato, in exitialem compulit omnium bonorum iacturam. Quando autem hęc omniū malorum origo ex odio ſerpentis & inuidia proceſſit;factū vt Hat vocali longa, vt eſt in At/odium & inuidiam notet; quaſi dicas animi affectionē,qua ad malum alterius perinde ferimur toto ſpiritu,atque olim Ate ad perdendū genus humanū;& qua adſpiramus ad ipſam Aten,atq. hac prauitate ei ſimiles reddamur. Iam & alia in huius

Ate dicitur Lucifer. *Ate vnde dicatur.* *Hat / odium*

vocis

vocis significatu consideratio fieri debet. Propensio illa ad odiū proximi, maximè declarat prauitatis characterem animis nostris à prima illa dæmoniaca comissatione impressam, qui nos apertè docet, quo animo draco nos ad edendum inuitarit. Inuitauit enim, non vt nos reficeret, sed vt incautos sub specie amicitiæ totos deuoraret. Hæc igitur libido deuorandi nocendiq. tanta in nobis restat, vt non solùm eos quos odimus, animo nostro deuoremus; sed dum eorum copia non datur, pro eo ac vellemus, tractandorum, nos nostra ipsorum viscera, veluti insatiabili edendi rabie incitati, depascimur; iam non inuidi modò, sed famelici etiam Erisichthones. Hinc bene ille,

Inuidia Siculi non inuenere tyranni Maius tormentum. Et,

Inuidus alterius rebus macrescit opimis. Aiunt Alexandrum Magnum inter cetera & illud frequēter dixisse: Inuidos non aliud esse, quàm sua ipsorū tormenta. Qui hanc animi pestem, liuorem vocarunt; rectè videntur eius naturam perspexisse: quem cùm edacē etiam dicerent, in eadē cum nomenclatore nostro fuere sententia. Ouidius elegantissima verborum & versuum copia eam descripsit, cuius hæc sunt inter cetera,

Liuor.

Intabescitq. videndo

Successus hominum, carpitq., & carpitur vnà:

Suppliciumq. suum est. Nullum malum maius inuido optare Martialis potuisset, quàm cùm dixit, *Omnibus inuideas, inuide nemo tibi.*

Inuidiæ definitio. *Inuidia & odium quomodo differant.*

D. Basilius sic eam definiuit, vt dolorē esse diceret ex proximi cōmodis nascentem, qui, sicut rubigo ferrum, ita animū, cui inest, consumit. Fateor equidem discrimen esse inter odiū & inuidiam; quòd hęc dūtaxat in felices grassetur; odiū verò adeò generatim omnē dolorē signat, qui ex opinione, siue phantasia mali oritur, vt etiā ad bruta transeat. Potest ergo odium iustū esse, illius nimirū qui vitia in quopiam oderit: inuidia verò nūquam vllā æquitatis rationē potest subire; nisi eam cū nemesi siue indignatione cōfundas. Cuicumq. ergo inuidemus, eum cuiuspiā rei gratia odio habemus, tametsi ceteroquin amaremus. Odimus enim in eo quòd plus habeat felicitatis quàm velimus; & quamdiu inuidemus, amici dici nequimus. Hat ergo nos generatim accipimus, perinde atque Latini Odium, quod ab Ate deriuatur, hac animi maleuolētia inuidiam etiā cōplectentes. Serpens enim non solùm nobis inuidebat, sed etiam oderat, vti Dei, hostis sui, filios. Deinde odium quanto maius, tanto magis habentis animum edit; eáque de re optimè ea voce comprehenditur quæ ab edendo significationis suæ caussam duxit. Hinc illud:

Ipse suum cor edens hominum vestigia vitans.

Nijt. *Niet.*

Inuidia sola, quæ cessante proximi felicitate cessat, nobis Nijt dicitur, à Niet/ quod est nihil, eo quòd hæc animi affectio eò spectet, vt quod quis habet, non habeat, vocula & re significata definitione tenus conueniente. Hinc bene Silius:

O dirum exitium mortalibus! ô nihil vmquam

Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes Inuidia!

Quia tamē, vt dixi, inuidia ab odio, nō magis quàm forma à genere suo separari potest: ferè Hat & Nijt in loquendo cōiungimus, significantes eum qui odit, velle, vt is quē odit, nihil prorsus boni haberet. Ate ergo nihil aliud erit, quàm dolor exedens, qui in nobis nascitur ex ipso vetiti pomi esu; quo odiū serpentis, & eius inuidia, contagione sui animū nostrum ita infecerunt, vt mox eadem peste laboraret. Quamobrē cùm odij & inuidiæ morsus in nobis sentimus, exēplo cogitemus, hanc illā pestem esse quam edax draconis odiū, esu pomi, ex pectore suo, omnis malæ volūtatis fonte, in animos nostros deriuauit. Quáuis Græci in Ate tenuem in principio retinuerint; nos tamen eam adspiramus: quo notemus, ad primū illud tabificū serpentis odium nos reuera per hanc animi motionē anhelare & adspirare; & omnino tales effici, qualis prima illa & suprema fuit Ate. Deinde id inde etiam magis vt placeret traxit, quòd vox adspirata magis alludat ad Hat vocali breui pronunciatū, quod significat habet, cuius è cōfinio intelligimus inuidiā etiam denotari, quæ semper impetit habentē; ceu diceretur, Haat non spirat contra aliū quàm eum qui Hat/id est, habet. Mirabilis profectò & multiplicis artificij vocula, maximū nobis cùm plurimarū rerū ad vitā vtilium, tū occultioris & solis Christianis notæ historiæ præbens documentū, & vnà principem poëtarū rectissima via ad fontem reducens veritatis, è quo Ates fabula tota emanauit. Iam aliud adhuc in hac voce latet arcanū. Diuino enim instinctu factū, vt primum hominis nomen ab hac peste nomen acceperit. Adam enim

Ate quid sit.

Hat, i. habet.

enim bene quidē dicitur à terra nomē habere; sed nos in hac voce non rubram terram, vt Hebræi, sed multo maiore notationis efficacitate, eam terram audimus quæ Ate est obiecta. qua de re mox certiores reddimur, nobis esse perpetuū bellū cum Ate gerendū, cui veluti vallum dicimur obiecti. Dam enim agger est, à Tam, quod est, domabam: eo quòd impetus fluctuum inundantis maris aggere domētur. Nulla eleganti or cōparatio inueniri queat, quàm si hominem dicas perpetuis tentationū procellis, velut aggerem quendam fluctibus assiduo impetu tundentibus, obiectum esse. Quæ enim hora, quod momentū transit, in quo nō feriamur vndis sæuissimis prauarum cogitationū, quarum impetus ab Ate, tamquam ab Oceano omnium malorū, in animos nostros, velut aggeres fluctibus obiectos, irrumpit. Hortatur ergo nomenclator, vt diligentiam eam animo nostro aduersus Ates impetū muniendo adhibeamus, quàm illi qui crescentibus vndis aggeres opponunt; qui si vel minima parte dehiscant, rimas agant è vestigiò, non omnia modò camporū spatia, sed homines etiā & pecora longè lateq. submerguntur. Magnus hic sese prospectus aperit in omnem partem ad vitæ humanæ procellas, & assiduos fluctus animis nostris impingentes considerandos; quem si sequamur, per omnem tentationum Oceanum sit discurrendum; qui tam vastis spatiis exporrigitur, quàm latè ea patent quæ hominum animis offeruntur, quorum nihil est, quod non fluctus secum violentos ducat. Quemadmodum ergo homo, nomine Mensch/ vt se ducat, & minimè duci sinat, monetur; ita nomine Adam intelligit, se Ates aggerē esse, & perpetuò dum viuet, fluctibus eius se impetendum. Qui ergo non tentatur ab Ate, Adamus non esset; nec quisquam vituperandus, quòd multis tentationum procellis feriatur, sed tum demum reprehensione dignus, dum aggerem suum, quæ recta ratio est, tam negligenter custodit, vt ab vndis superetur aut rumpatur. Adam ergo Ates dam est; tametsi Hebræis alia eiusdem nominis sit interpretatio, nulla ratione vetāte, quin ad diuersos fines idem à Dei instinctu dicatur posse destinari; quorum qui vnum pro causa numerat, à vero nō aberrat. Hoc saltem constat & nobis & Hebræis, in Adami nomine terræ esse notationem; his quidem rubræ, nobis verò fluctibus obiectæ. Vide quò nos Ect vocabulum deduxerit, quàm insignia reserarit arcana, quàm egregiam & vitæ doctrinam, & antiquitatis historiam explanarit. Ex E item fit Echt/ quæ vox, litteræ Cappa cum spiritu pronunciatæ, & Tau adiectæ, ratione, id denotat quod arctè vnita deuincit. Vnde nomen hoc pro connubio legitimo vulgus vsurpat; tametsi quoduis legitimum bono iure sic nominetur. Quòd si adspirationem voci præponas, idem erit quod connecto, & contineo; spiritu laborem & studium indicante. quod, vt nomen in vsum vocatū, capulum cuiusuis rei significat; propterea quòd eo rem tenere studeamus. Echt igitur legitimum, dum nomen est, denotat: dum vt verbum vsurpatur, idem est quod legitimū facio. Hinc apud Latinos Lex, quasi dicas Li-echt/ id est, legitimum hominū inter ipsos vinculū. Verùm in eadem voce alia præterea ratio latet, qua in Li-hecht dissoluta, id designat quo populi copulantur & vinciūtur. Cht in litteram X Latinam duplicem transire nonnumquam solere, cernes; si consideres, à Recht factum esse vocabulum Rex, à Merct Merx, à Sticht Stix. Errant qui credunt à legendo Legem dici, cùm lectio legi minimè sit necessaria; immò apud antiquissimos leges non scribebantur, sed carminibus comprehensæ puerorum memoriæ mandabantur, vti cùm apud alios, tum apud Ælianum in Varia historia discas. Quid quòd prima lex & antiquissima, sit ipsa lex naturæ, mentibus hominum diuinitùs inspirata, quæ docet, Deum super omnia, & proximum cuique suum, non secùs ac quisque sese amat, esse diligendum. Porrò cùm non inter homines tantùm lex sit, sed inter angelos quoque, & omnes res creatas, qua omnia inter se legitimo vinculo copulantur: vocabulum sic solui potest, vt Le-hecht audiatur, qua via membrorum connexio denotaretur. Huic etymologiæ cùm philosophorum principes consentiunt, tum eorum de hac re sensum sic Cicero expressit, vt legem definiat rationem profectam à natura ad rectè faciendum impellentem, & à delicto auocantem; quæ non tum demum esse incipiat, cùm scripta est; sed tum cùm orta est. Ortam autem esse dicit simul cum mente diuina: è quo intelligimus, omnium rerum à mente diuina creatarum inter se legem quandam esse, qua totius vniuersitatis iusta conueniensq. dispositio cōseruetur.

Adam vnde dicatur.

Dam.

Homo perpetuus tentationum procellis obiectus, velut agger fluctibus, &c.

Mensch.

Echt.

Hecht.

Lex vnde dicatur.

Lex prima & antiquissima est lex naturæ.

Legis definitio apud Ciceronem.

HERMA-

HERMATHENÆ
LIBER V.

Erum cùm iam satis, & plus fortasse quàm satis, de natura secundæ vocalis exemplorum sit allatum; ad tertiam transgrediamur: cuius ea indoles est, vt exilitatem quandam & subtilitatem adferre videatur, rem sanè quàm conuenientissimam ad penetrandum insinuandumque. Hinc apud nos dum sola profertur, blandientis est, atq. eius qui sese penitus velit gratiam apud quempiam inire; cuius notationis exemplū est in ipso Abecedario apud Latinos hactenus vsitato. Iam quia quæ nobis noua sunt, altiùs in animū descendunt, & maiore audiuntur attentione: placuit maioribus nostris vt I diceremus, cùm quippiam insolens, aut
Iar. inopinatum, aut antea non cognitum, narraretur. Ab I & Ar coniunctis, fit vocula Iar/ pro annuo Solis cursu; cuius gemina statim ratio sese offert: altera quidem, vt I blandientis sit, & sese in fauorem insinuantis; altera, vt I designet exilitatem. Illo modo blandè Solis cursum compellamus, vt quàm diutissimè nobiscum maneat, neque citò nobis elabatur: quod votum quàm omnibus sit commune, neminem reor latêre: nec
Ar. est quòd hîc repetam, Ar moram tarditatemq. denotare. Altera verò vocabuli caussa Anni exilitatem & minimam moram exponit; admonens, vt semper cogitemus, quàm
ἔαρ. paruum temporis spatium vnus annus comprehendat. Græci ἔαρ ab hac habent originem, qua voce prima pars anni solaris denotatur; E tenui, in locum Iota, substituto. Nec immeritò sic prima pars anni nominatur: eo quòd tum vota concipiantur, vt annuus Solis cursus nos non deserat; sed diu trahatur, & sequenti anno nos sistat. Quin-
Ver, veris. etiam & illa caussa est, ob quam Ver sic vocetur; quòd sicut totum ipsum annum diu cupimus durare nobis, ita & iucundissimam anni partem blandè rogare soleamus, vt quamdiutissimè nobiscum moretur. Sunt hæc digna quidem latiore explicatu; sed secunda vocalis diutius nos demorata, cogit subtile hoc elemētum exilius & breuius tractare; quod dum faciemus, naturam eius sequemur. Si tota præponatur ipsi E, quo vni-
Iet. tas, essentia & firmitas notatur; diminuit significatum. Iet enim per diphthongum, qua ceteræ linguæ, de quibus hîc disputamus, carēt; exilitatem ligat cum vnitate siue essen-
Iemant. tia; vt eo significetur, quo Latini dicūt aliquid: à qua sermonis particula fit Iemant/ adiecto man, & Tau ipsum finem claudente, tamquam cōpositionis vinculo: cui opponi-
Niemant. tur Niemant/ id est, nullus. Iet conuersum fecisse videtur Græcorū τὶ, vnde τὶς. Eadem
τὶ, τὶς. vocalis post secundam posita, & eidem coalescens, facit Ei, quo ouum signari dixi; quia
Ei. vitam habeat illud quidem exilem, sed necdum perfectam. Eadem diphthongus soli-
Eilant. tarium notat, vnitatē ipsam exilitate sua à numero excludens; vt dum dicimus, Ei-lant/ pro insula; quia regio est sola ab aliis separata. qua etiam de caussa Ei pro ouo dictū fortasse fuerit; quòd singula oua suis limitibus sic se includant, quasi sola essent. Hebræi אִי pro insula item dicunt; quod cùr faciant, nullam sanam caussam reddere queant: in eo mari quod Britanniam ab Irlandia separat, aliquot insulæ sunt, in quorū nominibus Ei pro insula positum videas: vt, Angles-ei/ id est, Anglorum insula; Irlandes-ei/ id est, Irlandorum insula; Calt-ei/ frigida insula; Scuil-ei/ pro quo Sijl-ei malè dicunt, insula sub qua latêre liceat, quæ vna est è Sorlinges; quæ sic dicūtur corruptè pro Sorglingen/ quo significantur esse formidandæ; quales reuera sunt, propter multa saxa; quod genus Virgilius
Iones vndè nomen acceperunt. ararum nomine descripsit. Ab hac vocula Ei Iones nomen acceperunt, eo quòd vnus filiorum Iaphet, Ian dictus sit, ab insularum quas à patre colendas accepit, habitatione. Corruptum autem est vocabulum, semel quidem diphthōgo in priore syllaba in I longum mutato, iterum duplici Digamma, quo carent Græci, exempto. Nam integra vox est Eiwon/ id est, insulam habito. Hebræus textus יון habet: quod si legas, Ion sonat; verùm Massoritæ punctorum fabri, ex Ion Iauan fecerunt, tota Ionia & nominis ratione
Eigen. reclamante. Sed de hac re alibi fortassis plura. Hinc Eigen/ proprium vnius & solitariū.
Hei. Quòd si aspiratio huic particulæ addatur, vt sit Hei/ vastam solitudinem indicabit, arboribus, & ædificiis, & frumento, & gramine carentem; à qua notatione ad herbam
Eirije. transiit, eiusmodi desertis & arenosis locis peculiarem, quam veteres tamen Eirije nomina-

nominarunt, adſpirationem auferente compoſitionis lenitate; quod nihil aliud eſt, quàm deſerti aridique ſoli diuitiæ; quæ quanti ſint, noſtri Brabanti Campani norunt. Hinc Erica: quod qui negant, etymologiam inueniant meliorem vel apud Latinos; *Erica.* vel apud Græcos. Vt autem Erica ſolitudinis diuitias, vel fruticis huius Hei vocati regnum; ita Merrijc diuitias aquarum notat; à qua voce *μυρίκη* apud Græcos, ad ripas *Merrijc. μυρίκη.* aquarum lubenter naſcitura, præſertim locis iis, ad quæ torrentes & flumina nonnumquam reſtagnant; vt ad Rhenum, ad Tagum, ad Anam & cetera magna flumina licet videre, tum etiam ad exiguos riuos, qualis eſt, qui è Pherſena Tridentum, ſciſſo ingenti ſaxeo monte, decurrit, tantis aliquando turgeſcens vndis, vt ipſis etiam mœnibus minetur euerſionem. Cùm igitur reſtagnantis aquæ caluitiis frutex hic gaudeat, meritò apud Græcos vnius vocalis mutatione, myricæ nomen accepit, ſicut alter, foliis & facultatibus ſimilis, Erica ob id vocatur, quia in deſertis ob ſterilitatem locis maximè ſoleat luxuriare, & opes ſuas proferre; cuius rei nuſquam clarius documentum, quàm in Landis (vt Gotica voce cum Gallis vtamur) à Burdigala ad Pyrenæi ferè iugi radices longè lateque protenſis. Latini, dum Tamaricem nominant, non aliud dicere viden- *Tamarice.* tur, quàm adſtrictas & minimè luxuriantes aquarum diuitias; quaſi è Tam-mer-rijc/ voce noſtrati, ducerent appellationem: vel, ſi mauis, domiti ſtagni diuitias dicas; quia eo loco creſcit, quem aqua reſtagnans reliquit, iam alueo rurſus domita atque conſtricta. Quemadmodum autem Myrica duplex eſt; altera intra fruticis modum magnitudinem coërcens; altera ad iuſtam menſuram arboris, vt in Hiſpania vidi, elata, è qua pocula lienoſis ſatis ampla tornantur: ita plures ſunt Ericæ ſpecies; inter quas quædam in Apennino, & Hiſpanorum montium ſiluis frequenter obuia, inſigniter arboreſcit: qualis qualis tamen, & quantulacumque ſit Erica, in ſolitudine ſemper & ſterilibus locis regnum ſuum & nomine & reapſe poſſidet. Ex hac Ericæ indole, & inde accepta nomenclatura, magna lux accedit aliquot ſacræ ſcripturæ locis, in quibus ערער *Scripturæ ſacræ loca aliquot explanata in voce Erica.* Erica vocatur, quam vocem Hieronymus non bene, mea quidem ſententia, Myricam interpretatur: cùm Hieremias hunc fruticem locis ſiccis, & deſertis, & ſalſuginoſis, & inhabitabilibus tribuat; qualis eſt Campania Brabantiæ non exigua ſui parte, atque eum opponat ligno ad aquas radices ſuas nutrienti. Nam ſi Myrica ערער eſſet, frigeret contrariorum collatio; cùm æquè Myrica ad aquas, atque lignum, cui opponitur, creſcat. Sic igitur cap. 17. Hieremiæ verba reddamus: Erit enim quaſi Erica in deſerto. Apud Eſaiam, Ecce Damaſcus deſinet eſſe ciuitas, & erit ſicut aceruus lapidum in ruina; Derelictæ ciuitates Aroër gregibus. Sic Hieronymus. vbi nos ſignificantius: Derelictæ ciuitates Erica gregibus. Erica enim greges ouium optimè alit, & integra valetudine conſeruat, & carnem gignit & tenerrimam & ſaluberrimam ad edendum, quod Antuerpiæ nemo, niſi ſit omnino vecors, ignorare poteſt. Deuteronomij item ſecundo, eandem vocem pro ſolitudine ericis plena, accipio; haud ſecus atque apud nos Ericæ nomen, quod eſt Hei/ commune eſt & ipſi frutici, & ſolitudini in qua frutex creſcit. Vbi enim eſt, Ab Aroër, quæ eſt ſuper ripam torrentis Arnon; verterem, A ſolitudine deſerta & Ericis plena, quæ eſt ſuper ripam Arnon. atque deinde coniunctionem Opido, quæ vox ſequitur, præponerem, vti eſt in textu Hebraico; vt tota dictio ſit, A ſolitudine, quæ eſt ſuper ripam Arnon torrentis, & ipſo Opido, quod in torrentis valle ſitum eſt vſque ad Galaad. Cùm igitur ericeta greges optimè alant, & ſolitudinem maximè ſalſuginoſam & ſabuloſam ament, ſintque ab aquis adeò aliena, vt ad eas gramini locũ relinquant; quid ni ערער ericam eſſe dicam, minimè verò Myricam, quæ ad aquas dumtaxat creſcit? Iam in pſalmo centeſimo primo, vbi eſt, reſpexit in orationem humilium, vt eſt apud Hieronymum; vel, reſpexit in orationem vacui, vt eſt in alia verſione; legerem, Reſpexit in orationem ſolitudinis & deſerti; quia & eadem hic vox ſit, & ipſe Vates paullo antè, ſe deſertum eſſe, & in ſolitudine verſari, conqueratur. Quæ verò ſit Hebraicæ vocis origo, Grammatici diſcant. Ego, ſi Hebraica ſit origo, à עָרָה qua nudare ſignificatur, deriuabo: vt geminatione vocis maxima nuditas locorum ſignificetur, quæ ericetis veſtiuntur; quæ etymologia Myricæ ad aquas creſcenti non conuenit: mihi tamen magis arrideret, ſi conuerſo litterarum ordine, Ergrygh/ ſiue Errhrijch/ id eſt, malum regnum, diceretur: quem ſonum huius litteræ eſſe, pòſt docebo. Prauum enim & malignum regnum eſt, in qua ſolitudinis frutex

sceptrum tenet: ita vt optima ratione ex Eirijch siue Eirijc Ergrijck factum sit, propter elegantem vocum & rerum allusionem. Ab Hei deriuatur vox Heienske siue Heien/ pro iis, qui agrestes sunt, & in solitudine nati; vnde factum, vt omnes gentiles populos Christiani Heiden appellent; eo quòd quicumque in Dei ciuitate non commorantur, tamquam solitarij,& ab omni felicitate deserti censeantur; quos Latini paganos nominarunt, quoniam non militent sub Christi signo. Atque hæc quidem satis de fabrica syllabæ Ei/ deque vocibus ab ea deriuatis. Eodem artificio à Ger/ quo cupio notatur, fit Geir/ quod est auarus: quia auarus vilis sit parui & angusti animi in rebus petendis. Nec alia ratione à Fer / quod pulcrum signat, Anglis vsu frequentissimo detritum manat Feir/ id est, nimis minutè in quauis vel re, vel oratione, vel gestu, ipsum pulcrum ambiens. Quia verò eius, qui de se loquitur, modestiam decet, ne magnum quid ostentet: exilem hanc litteram ad primam personam applicatam videmus; cui si Cappa iungas, exilitatem infimis dentium radicibus extremitate linguæ contactis intra te concludes; sic tamen, vt medio ipsius linguæ ad medium palati, quasi ad polum quendam, vt ita dicam, conglobato significes tibi curæ esse, vt te intra limites tuos ipsi sphæræ cælesti reddas conformem. Nihil vsquam otiosum artifex reliquit, ne in minimis quidem voculis fabricandis, sed vbique vel rerum naturam, vel vtile aliquod humanæ vitæ præceptum iis intexuit. Allemani, & alij nonnulli altiore spiritu Jch dicentes, contendere videntur, vt huius flatus vehiculo ab hac incarceratæ tenebrosæque vitæ exilitate sublimius attollantur. Hinc Græci & Latini suum Ego fecerunt, mediam litteram pro tenui vel aspirata substituentes: de cuius vocis ratione Nigidius quondam disputauit satis quidem subtiliter, sed ratione nec admodum firma, nec optimè explicata, quam de noctibus Atticis memini in superioribus me recitauisse. Cùm igitur exilitas tenuitásque, quam nemo non lubenter confitebitur, qui se suamque norit imbecillitatem, nostrati vocabulo, atque eo monosyllabo, exprimatur, & ea quidem intra se dentium radicibus conclusa, & mediæ linguæ conglobatione ad tutelam sui, Erinacei more, contracta: quæ figura vt cælo nos similes reddit, ita firmissima est omnium rerum custos. Cedant nobis Græci & Latini de natalium huius vocis iure oportet. Ceterùm in hac vocula alia quoque ratio significationis delitescit, & ea quidem potior de natura I & C petita; quorum hoc desiderantis est, illud blandientis. Naturæ enim consonum est, vt de se quisque loquens insinuare sese alteri desideret, quod per Jc expressum habemus: quandoquidem nihil aliud dicit, qui Jc dicit, quàm insinuandi desiderium, quod ex natura litteræ C perspicuum reddetur: Et quia I insinuantis, C rogantis, Angli priore littera sola contenti sunt, quod Hebræi quoque in coniugatione imitantur. Elementi porrò huius in notando vim præpositio etiam Jn declarat, quæ fit ab Een/ quo vnum signatur, per diminutionem; eo quòd omnia vno sint minora, & in ipso vno omnia comprehendantur: quemadmodum continens corpus contento maius est, vndique contentum complectens. Verùm multo magis in vno sunt omnia, quàm in loco locatum: quoniam Vnum non tantũ omnia continet, sed etiam conseruat, & sic totum penetrat, vt quasuis eius partes, quantumlibet sint exiguæ & viles, complectatur atq. sustentet: qua quidem ratione fit, vt Deus quoque in nobis esse dicatur: non quòd nos Dei infinitatem comprehendamus; sed quòd immensa eius potentia nos intimè penetret & conseruet. Quamobrem In, non solùm ad locum, sed etiam ad penetrationis subtilitatem significationis suæ caussam refert: Et quia nihil subtilius, quàm ipsum vnum omnia penetrans, meritò & hac ratione In ab Een/ quod vnum est, descendit. Non est itaque leuis aut triuialis caussa, ob quam In ab Een / per attenuationem vocalis, & maiorem subtilitatem formetur; tum quia & omnia in vno sunt infinitis modis minora, & rursus Vnum in omnibus sit incomprehensibili subtilitate, minimis minores partes penitus permeando: qua de caussa hoc vnum, spiritum, ob subtilitatem, non Christiani tantùm, sed Virgilius quoque nominauit:

Principio cælum, ac terras, campósque liquentes,
Lucentemq́ globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit.

Quo tamen subtilitatem augeret, atque vnius omnia penetrantis seruantisque vim magis explicaret; Mentis nomen adiecit:

Totam-

[Marginal notes: Heien / Heiden / Heienske. — Ger. — Geir. — Fer. — Feir. — Jc. — Jch. — *Ego.* — Jn. — Een. — *Vnum omnia comprehẽdit.* — *Vnum, Spiritum nominãt & Christiani & ipse Virgilius.*]

Totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Vni itaque, vt omnia intimè alit & conseruat, spiritus nomen dedit: vt verò omnia internè mouet, mentis, qua nihil habemus vel celerius vel subtilius: quorum ad vtrumque significandum vocalis Iota accommodatissima. Bona Pallas, quanta subtilitate primi nomenclatoris ingenium ad intima sapientiæ penetralia peruasit, dum ab Een/ præpositionem In, deriuaret! A nostris igitur, apud quos origo inuenitur, præpositio hæc ad Latinos transiit: A qua Græci suum quoque ἐν fecerunt, deriuationis, quæ apud nos E in I mutauit, prorsus ignari. Hebræi ב pro in dicunt, quod videtur confusione significationis à nostrati Bi factũ, quo Apud notatur: at hoc, vt vt sit, id certè negari nõ potest, potiore ratione dici In ab Een/ quam ב ad hanc notationem. Nostras Bi/ fit à Be/ quod est oro; propterea quòd per orationem nos proximè accedamus ad illum quem orare debemus, & idcirco eum rogemus, vt ei insinuemur. Et quia ex hac insinuatione esse nostrum dependet, Bin verbum est nobis in eadem significatione, in qua Latinis sum; quod alia dialecto, & alia quoque ratione, Ben pronuntiatur, ceu Bi—en dicas, id est, apud Vnum. Sed de hoc alibi. Quia verò I blandiendi insinuandique vim habet, non solum Ic pro ego dicimus, sed Di/ pro Tu; quod illi qui contemtim quempiam alloquuntur, in Du vertunt, ne blandiri vel se insinuare videantur: quam ruditatem imitati sunt Latini. Græci lenius τὺ & συ proferunt. Di igitur dicentes, blandæ vocis vinculo nos ei qui cum loquimur, alligamus, ex natura litteræ D, ratione deducta. In plurali numero Gi dicimus, vbi G facit, vt ad insinuationem tendere videamur. Nec citra caussam D in G mutatum; quia nimirum vni facile fit nos blanditiis alligare, sed vt idem apud multos consequamur, optare magis possumus, quàm assequi. Tertiam personam per I similiter efferimus, Hi dicentes: vbi adspiratio docet nos ad insinuandum adspirare. & quia natura nos voluit ad eam ferri vehementius, quàm Deus nobis sociam dedit; in femineo genere Si dicimus, sibilo loco simplicis adspirationis accersito, quòd illius, quàm huius, maior impetus sit. Nec ab hac vocali in primæ personæ plurali numero recedimus, dum Wi dicimus, pro Nos: quo denotamus, latissimè insinuationem hanc blandam proferri debere, omniumque nobis amorem conciliandum esse. Iam quia hæc omnium inter nos blanda & amica insinuatio per mutuum amorem latissimè per omnes homines patens nos Deo etiam consecrat, Wi verbum idem est quod consecro. At de hoc pòst iterum. Porrò sicut ipsum hoc I ipsi è blanditur, vt se insinuet; ita Si etiam pro verbo vsurpatum, vt idem sit quod Sum; blandiri videtur, & se insinuare ipsi illi qui Se/ id est, dicebat, & dicendo omnia faciebat. Sed hic mysterium sese offert, quod latius alibi explicandum, quo tota creationis via, velut Mercuriali manu, indicatur. A Si/ infinitus modus Sin/ pro esse, vocali producta: quæ dum corripitur, Sin sensum & intellectum indicat: cuius ratio non est simplex; cùm & à vi sibili, & voce in, Sin idem videatur esse, quod vehementi spiritu ad rem introspiciendam delatum; & rursus Si in significet introspicio. Præterea Sin à Sen/ quod est, mitto, notationis caussam ducit; eo quòd nullus sit nuntius subtilior, & altius omnia penetrans, quàm sensus, præsertim interior, & intelligendi facultas. In Si/ subtiliter pronuntiato, pro video, quis non videt quanta subtilitatis ratio habita sit; & quàm sibilus egregiè hic partes suas in significando tueatur. Nullus enim sensus exterior subtilius habet obiectum, & quod citiùs omnia longissimè penetret. Hinc Si pro intelligere vsurpatur: & quia videndi facultate cælum intuemur, atque hinc opificem eius cognoscimus; Si per vestigia retro lectum, nos docet, quò per visum & intelligentiam nostram progredi debeamus, ad ipsum videlicet qui est, quod nobis Is dicitur. Verùm quia in his nullus exitus reperiretur; satius est hæc arcana in præsens obiter indicata, in aliud tempus deferre: ne in singulis litteris ingentia nobis volumina excrescant. Penetrandi autem vis in I notata, in Pin vocali longa, quo dolor significatur, luculentum habet exemplum: eo quòd nihil maiore vehementia corpus penetret, quàm dolor. Latini dum pœnam inde faciunt, notationis rationem amittunt. In Pil item pro sagitta, quis eandem litteræ potestatem non agnoscit; à qua voce, Pilum Romanorum. Infinitus sim, si latitudinem huius litteræ persequi velim; hic tamen, dum infinitum dico, in mentem venit Latinos pessimè fecisse, & omnino contra nominum fabricandorum

Marginalia: *in.* — Bi/ *apud.* — Be/ *oro.* — Bin / *siue* Ben. — Di. Du *Tu.* — Gi. — Hi. — Si/ *i. ipsa.* — Wi. — Si/ *i. sum.* — Sin. — Si/ *video.* — Is. — Pin / *siue* Pyn *dolor.* *Pœna.* — Pil. *Pilum.*

In, priuatiua particula apud Latinos. On. artem, dum ex In priuantem compositionis particulam fecerunt: quod illis accidit ex nostro On/ è quo perperam In fecerunt, nulla discriminis harum in prima lingua vocularum habita ratione.

O litteræ symbolicæ significatio. Oot *vel* Oit. Too/ *vel* Toe. CETERVM quia iam satis exemplorum allatum, quo doceatur, cuius rei imaginem vocalis Iota exprimat; ad O, quartam vocalem, transitus fiat. Rotundum hæc sonum habet, atque idcirco omnibus iis rebus conuenit, quibus cum rotundo aliqua est affinitas vel cognatio. Hinc oot vel oit idem est quod ab æterno, in quo, perinde atque in rotundo, neque principium est, neque finis. Conuersa vox Too vel Toe duo signat: Aliquando pro Ad præpositione, aliquando pro clauso, ponendum. Pro Ad vsurpatum significationis hanc habet rationem, vt ea audita, moneamur, vltimum finem, qui æternus est & rotundus, perpetuò intuendum; & ad eum omnes actiones nostras & omnia studia esse referenda, quòd Tau vinciat cum æterno. Quare pro clauso ponatur; erit apertum, si sciamus, in O, siue æuo, siue mundi rotunditate, claudi omnia; atque inde Too ad quæuis clausa transire. Hinc Doo vel Doe pro facio, de priore significatu, quo præcipitur, quicquid facimus, eo fieri debere, vt ad æternitatem nobis viam struat, & cum ea nos vinciat. Eadem de caussa mors doot dicitur, quia per eam ad æternitatem transeamus. O faustum mortis nomen, & primùm pretiosissimæ morti Christi conueniens, quæ sola ad æternam vitam mortales transferre potest. D & T Platoni vinciendi rationem habent; quibus duobus vinculis nomenclator in hoc nomine æternitatem conclusit, vt indicaret, æternitatem morti arctissimè esse deuinctam. Vtinam hanc diuinam vocem illi examinarent, quos non pudet profiteri, nullum nobis sensum post mortem esse. Græci θάνατος dicunt, ab Ana/ quod perpetuum circuitum notat, quo ipsum illud significatur, quod ad æternitatem tendit, & eo vsque pertingit, ceu articulo integro dicas, Het-ana-to/ & contracta voce, Thanato. Hebræis מות mori notat, & cum aliis punctis mortem; quod crediderim factum à Mort/ Vau pro Res substituto, vti in מח quoque videmus pro March siue Marg medullam significante. Nobis non quæuis mors Mort dicitur, sed violenta; quo fit, vt imperitè Latini & Græci hoc vocabulo vti deprehendantur, etymologia prorsus repugnante, quæ à Mart/ id est, penitus confringit, ducenda. Doot verò & θάνατος priscam primorum parentum fidem de animorum immortalitate pulcerrimè demonstrant. Eadem ratione Hoot rotundam litteram adsciuit; vt cùm rotunditas capitis, tum primi omnium capitis æternitas significaretur. Hinc Thoot apud Ægyptios, præposito articulo, id est, ipsum caput; de quo alibi plura. Ex O rotundum significante, & M rotundum ipsum in se volutum notante, eo quòd clauso mugiat intus ore, vt Terentiani verbis vtar, componitur vocula. Om/ quæ circum, vel in circuitu, vertitur Latinè: Ga om/ id est, circum eo. Om loop/ circularis cursus. Latini in Am mutarunt, quo in compositis solis vtuntur. Græci hinc etiam ἀμφὶ suum traxerunt, neglecta rotunditatis significatione; quia A rectum potius, & quod è recto fit, quàm rotundum aut circulare signet. Ab hac vocula Om/ Rom fit, quo id notatur, quod cito se circumagere potest: vel de natura litteræ caninæ, quæ validam motionem signat; vel de compositione ex Ra & Om/ id est, ex celeritate & facilitate in omnem circum partem; quam qui habet, validus est atque potens: quo fit, vt Rom pro robusto & valido ponatur. Contrarium est Mor/ illud videlicet, quod est ad se in circuitu vndique tuendum imbecille. Ab illo Roem fit, pro iactantia virium & valoris. Ab hoc Mort/ pro violenta cæde, occisione & interitu. Vnde Latinis Mors. Hinc Mart pro eo quod est frangere & conterere; à quo Mars, pro Deo belli. Ex eodem fonte Mortarium, quod nobis Mortier dicitur. Hinc Moer pro terra molli & ad gressus sustinendos infirma, qua voce palustria & vliginosa loca intelligimus; qualia qui habitarent Belgæ Morini à Latinis; nobis Moeringen sunt vocati. Quocirca Rom & Mor conuersione sua satis ostendunt, se nostræ linguæ originem debere. Hinc Ῥωμή; hinc Romulus, à Rom & Hul/ quo is significatur, qui potentiam habet populi tuendi, ipsius populi suffragiis & voluntate confirmatam; cui tyrannus opponitur. Hul fit ab Hui-eel syncoptôs, quod est idem ac si dicas, nobilitatus, siue euectus ad populi custodiam & tutelam. Fratri ab eodem Rom/ nomen fuit Romus, vt Græci scribunt; sed huius robur ad populum tuendum non fuit admissum.

[Margin notes: *Oot vel Oit.* — Too/ *vel* Toe. — Doo/ *vel* Doe. — Doot. — θάνατος. — March/ *siue* Marg. Mort. Mart. — Hoot. — Om. — *Am.* — ἀμφὶ. — Rom. — Mor. Roem. Mort. *Mors.* Mart. *Mars.* *Mortarium.* Moer. — Ῥωμή. — *Romulus vnde dictus.* Hul. — *Romus vnde dictus.*]

Ex eadem analogia conuersionis in Rom & Mor animaduersæ, liquet Hebręos à nobis suum

suum רום & cognata vocabula habere, minimè verò contrà, nos ab illis. Aurum item *Aurum unde dictum.*
Latini ab hac voce retinuerunt, quasi antiquum robur diceretur. Quamuis autem **Rom**
in vsu esse desierit, in compositis tamen & deriuatis significatio eius retinetur, vt in
Rommel & **Rommeler**. Hinc & **From** constructum, quasi **fer-rom**/ quo pulcer & validus *From.*
notatur; ex qua voce Herodotus Πύρρωμος fecit, Græcè καλὸν κ'ἀγαθὸν interpretatus, in
quo pro **Fer** καλὸν; pro **Rom** ἀγαθὸν posuit. **Fer** enim pulcrum notat, Anglis hactenus *Fer.*
notum, à quo **Fier** nos retinemus. De hac re alibi satis. A **Rom** fit **Ram**/ pro ariete, ob *Fier.* *Ram.*
capitis ipsius robur: & nobis **Rammelen**/ pro eo quod est vim masculam exercere. Hinc *Rammelen.*
Room pro lacte è quo caseus & butyrum non sunt expressa; quia nutrimentum fit vali- *Room.*
dissimum. Quamobrem quoque Roma, Cimbricum nomen, habet maximam poten-
tiam, ab ipsis eius primordiis ominatam. Ab **Om** item fit Vol-omna, ceu **Wol-om** dice- *Volomna dea.*
retur, id est, bene rotans, siue rem bene circumuoluens: quæ significatio quid aliud in-
dicat, quàm deam hanc Dei volũtatem esse, felici successu hominum actiones voluen-
tem. Sic autem non Voltomnam scribi oportere, ex Volomniorum nomine mihi per-
suadeo. Fuit huius deæ fanum in Etruria, ad quod duodecim regionis populorũ comi-
tia non rarò haberi solent; ea videlicet de caussa, vt Dei voluntas omnia voluens, & om-
ne rotans fatum, consilia ad bonũ & vtilem Reip. finem deduceret. **Wol** idem est quod *Wol.*
bene, à verbo **Wol**/id est, vellem; quia omnis voluntas ad bonum aliquod, siue verum,
siue apparens, tendit. Hoc conuerso, & duplici hac in f mutata, fit **Lof**/ quasi **low**/ pro *Lof.*
laude; quia quidquid bene fit, sit laudandum. Est itaque **Lof** ichnæum vocabulum, ex
Wol/ à quo Latini suum Volo habẽt, & Græci βύλομαι. A **Lof** fit Laus, vt modò dictum. *Volo.* *βούλομαι.*
Eadem mutatio w in f est in **Wil**/id est, Volo; & **Lif**/quod nunc **Lief** pronunciamus per *Laus.*
diphthongum, vt geminam habeat notationis rationem; alteram, quia quidquid volu- *Wil.*
mus, amicum sit; & è conuerso, quidquid amicum, id nobis velimus: alteram, vt offi- *Lif siue Lief.*
cium amici ostendat, ceu **lief** fiat ex **li-hef**/ quod est, molestias & dolores leuare. Ami-
corum enim index & iudex est aduersitas, non secus atq. Lydius lapis auri. Volomnus
itaque & Volomna præsident prospero rerum successui: cum quibus idem videtur Vor-
tomnus fuisse; de quo satis multa in Propertium sumus commentati. hic satis esto, *Vortumnus.*
dixisse, Vortomnum dici à **Vort**/ quod est prosperare, siue ad anteriora promouere.
Vor enim est ante; **Vort** siue **vorter**/& **vorder**/vlterius: hinc Latinis per metathesim, & *Vor.*
mutatione V in P, Pro. Ordo tamen litterarum seruatus est in Porro Latinis & Græcis *Vort.* *Pro.*
vsitato. Nos item **Porren** dicimus, pro eo quod est aggredi, & ad anteriora promouere. *Porro.*
Hinc **Port** nobis, & Latinis porta; qua voce monemur, neque domum, neq. ciuitatem *Porren.*
egrediendam, nisi eo proposito, vt res nostras promoueamus vrgeamusque. hoc sym- *Port.* *Porta.*
bolum Messicani pro exordio anni in suis calendariis pinxerunt, valde sanè accommo-
datè, ad vocis Porta originem. Ab eadem radice **Por** fit Porto Latinorum, quia quod *Porto.*
portatur, insigniter promouetur. Quid V in **Vor** significet, ex Martiano Capella patet;
qui ore constricto, & labris prominentibus, V proferendum tradit: ita vt **Vor** motum
notet ad anteriora tendentem; cui **Or** additum indicat, omnia eò esse promouenda
vnde omnibus rebus esse profluit. **Or** ex O, quo rotundum & perpetuum; & R, quo *Or siue Oor.*
fluxus notatur, compositũ, illud principium significat à quo omnia procedunt, quodq.
ipsum ab æterno processit, & procedet à patre. Hinc **Or** pro filio etiam ponitur; vt cùm
dicimus, **Hi sterf sonder Or**/ id est, moriebatur sine prole relicta. Qua, rogo, voce æternũ
æterni patris filium, ante omne tempus ab æterno genitum, rectiùs notes, quàm si ro-
tundo sono litteram fluxus indicem addas? Quoniam autem filius hic omnia creat,
omnibusque principium essentiæ dat; factum est, vt **Oor** pro omni exordio ponatur, vt
cùm dicimus, **Oorsprong** & **oorsaec**; à qua voce Latinorum Orior & Origo. Ex eodem *Oorsprong.*
fonte Hebræi מקור habent, quo principium & originem designant. **Mac-oor** enim ad *Oorsaec.* *Orior.*
verbum est faciẽdi exordium, à **Mac**/ quod est facio; ita vt nihil aliud sit **Mac-oor** quàm *Origo.*
origo rerum faciendarum: qua voce cùm alia, tum infinitiuum suum nuncuparunt, *Mac-oor.*
quòd ex eo reliquos modos fieri existimarint; quàm bene, ipsi viderint, cùm radices in
præterito perfecto indicatiui modi quærunt. Ab eadem voce **Ort** fit, & Ordo, & **Hoort**/ *Ort.*
& ὅρος, & cetera inde formata; de quibus antè. Vox versa **Ro** contrarium indicat in **Rot**/ *Ordo.*
quod est corrumpor, vel corrumpo; à quo militaris cohors **Rot** vocatur, quia ad destruẽ- *Hoort.* *ὅρος.*
dum corrumpendumque omnia ferè comparetur. Ab **Oor** originem & æterni patris fi- *Rot.*

lium notante, auditus organum Ooꝛ vocatur; quia illud in primis audiendū & discendum verbum, quod erat in principio; & quidquid audimus, ad illud principium referendum: hinc illud, *Ipsum audite.* Latini ex Ooꝛ, aurem fecerunt; & ex aure, audio, quasi aurio. Qui igitur aures nostras instruit, & earum vim omnem ad Verbum æterni patris, quo omnia creata sunt, dirigit; is Ooꝛ fuecht vocatur, à quo Græci Orpheus fecerunt, diphthongo *ue* transposita in *ευ*. Fuecht autem fit à Vueg / quod est compono, ordino, accommodo, dispono: sic, Got salt vuegen/ siue fuegen/ id est, Deus disponet. Hinc Fuechdom pro bonis superioris alicuius principis dispositioni obnoxiis: è quo Latini Feudum fecerunt, mutata diphthongo qua carent, in eam quam habent, solo vocalium ordine mutato. Iperenses hactenus supremum suum magistratum Fuecht siue Voecht appellant, argumēto & indicio certissimo, hac voce eum notari, penes quem summum ius est, rerum ordine suo disponendarum dirigendarumque. Hinc & illud est, vt tutores quoque pupillorum, & caussarum patroni eadem voce denotentur. Quamuis verò satis clara hæc nominis ratio sit, & facilè potuerit vel G vel Ch eximi; in eam tamen partem pronior sum, vt Orpheus à Phue, quod alij Voe dicunt, deriuetur, atque is dicatur hoc nomine qui auribus nutriendis præest. Neq. enim è solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit ex ore Dei. Quoniam verò non alio ad vltimum felicitatis finem dirigimur, quàm Dei verbo, idq. vnicum sit pabulum animorum; voluit architectus linguæ nostræ primus Orpheus, vt Voege siue Vuege idem esset quod dispono, ordino, dirigo; quasi diceret, Voe-ge/ id est, alimentum do, siue do vt alaris. Qua de re intelligitur, illam demum veram esse humanæ vitæ dispositionem qua verum animorum pabulum, ipsum videlicet verbum Dei, nos ad vltimum bonorum finem dirigit. Nihil itaque, aut perparum interest, siue à Phue, siue à Phuege Orphei nomen manasse dicas. Hinc apud Græcos ποιμὴν, quasi Phoiman dicas, nō solùm ouium pastorem, sed regem etiam Homero significat. Videmus itaque quod supremū aurium officium sit habendum; illud nimirum, vt in primis audiamus verbum Dei, id est, ipsum totius vniuersitatis mundanæ & supermundanæ creatorem, & ad illum semper arrectis auribus tendamus. Hac de caussa aures in acumen sursum arrectæ Satyris, Bacchi auditoribus, dantur; quo monemur, in omnibus verbis quæ audimus, ipsam primam omniū rerum caussam esse quærendam, eoque sursum aures in acumen erigendas. Aristoteles in iis quæ de sensu & sensato scripsit, auditum magis necessarium ad mentem & intellectum, quàm visum, esse dicit; & plurimùm conferre ad prudentiam & sapientiam: quia omnis doctrina verbis & nominibus constet; quæ sunt notionum, quibus res apprehendimus, symbola. Quòd si bonus hic magister noster cognouisset aurē ab æterno æterni patris filio, verbo inquam, quo omnia facta sunt, nomen ducere; quantum putamus voluptatis persensisset, quantis laudibus diuinum nomenclatoris ingenium extulisset, quàm auidè sursum ad ens ipsum vnius filium euolasset! Quæ, rogo, satis magna sint præconia huius linguæ, in qua auri, & ipsi Verbo, patris filio, & primæ omnium rerum origini, vbique auribus hauriendæ atque quærendæ, idem nomen datum videmus Iam igitur tandem omnes Satyri & Sileni aures arrigant, & Orpheum aurium pastorem, moderatorem & directorem auscultent; quò in omnibus nominibus, & fabulis omnibus, semper id quærant quod cum auribus idem nomen habet; per Ooꝛ/ id est, aurem, ipsum Ooꝛ/ id est, omnium caussam & exordium intelligentes. Audi, quæso, in Ooꝛ æternitatem genituræ filij à patre per O & R summo artificio ipsis elemētorum sonis depictam; deinde audi & illud, ab hoc æterno principio omnia defluere; quod tremulus vibrantis plectri sonus Platoni indicaret. Perge porrò & illuc, vt humanæ auris non quosuis sonos, sed verba notionum quibus res comprehendimus, tesseras, obiecta propria existimes; atque inde cogites, ipsum Ooꝛ/ id est, primam caussam, necessariò verbū ei fuisse iudicatum, qui monuit hác primùm audiendam. Nisi enim verbū esset, qui, rogo, audiretur cum intellectus vtilitate? Viden' ergo quorsum hæc tendat, quæ de cōmuni auris & originis nomenclatura colliguntur: imò potius, audísne eidem origini & verbi nomē propriè conuenire, & eidē etiā conuenire, vt æternus æterni patris filius vocetur? Verbum Cimbris Woꝛt dicitur, à Woꝛt verbo, quod significat Fio, vel esse accipio, in medio sui Ooꝛ comprehēdens. quod sic est litteris suis compositū, vt maxima latitudo per duplex Digamma notata Patris personā indicet, Oꝛ filij æternam potesta-

Auris.
Orpheus vnde dictus.
Feudum.
Voecht *siue* Fuecht.
Voege *siue* Vuege.
ποιμὴν.
Aurium supremum officium.
Satyris quare aures arrectæ dentur.
Woꝛt.
Trinitatis mysterium.

potestatem ad omnia creata maxima vi descendentem, Tau, quæ vltima littera, spiritum sanctum significat omnia amoris glutino deuincientem. Nihil enim fit, ad quod non tres personæ concurrant. Sed hoc mysterium obiter hic tactum suo loco latiùs explicabimus; si is cuius hypostases attingimus, id fieri permittet. Quemadmodum igitur filius perpetuum esse à perpetuo patre perpetuò accipiens rectè Oor vocatur; ita rursus optimè vocatur Wort/ quo eadem generationis ratio denotatur clarissimè: quam rerum & vocum congruentem affinitatem frustra in vocibus Græcis & Latinis venareris. Sciuerunt quidem veteres illi Philosophi, magna mysteria in verbis latêre, vt ex laudata modò Aristotelis sententia, & Platonis Cratylo quiuis animaduertit; sed quæ lingua hæc verba conseruasset, ignorarunt ad vnum omnes. Primus sanè nostræ linguæ architectus meritò Orpheus dicendus, cùm in omnibus aliis, tum in his maximè verbis Oor & Woort/ quorum hoc ichnæum est, id conuersum indicans, quod ipsi verbo Patris debetur. Trow enim idem est quod fido; vnde liquet omnem hominis fiduciam ad verbum tendere debere: nec fidere solum denotat, sed idem etiam est quod credo; indicans hoc suo gemino significatu, huic soli verbo credendum esse atque fidendum. Quamobrem Trow ex Woort conuersum, dum verbum est, in agendi significatu idem est quod fido & credo; at dum nomen est, fiduciam notat & fidem. Sed de hoc alibi. Nunc itaque qui habet aures ad audiendum, audiat, qua voce Verbum Cimbris vocetur; quod vbi intellexerit, mox nouerit summum Christianæ religionis mysterium eo signari, & tam copiosè, tam variè, tam dilucidè signari; vt nihil queat humana mens cogitare præstantius, nihil sublimius, nihil ad salutem magis necessarium. Woort enim primum conuenit ipsi filio, quia is æterna generatione esse à patre accipit. Quemadmodum autem filius ex patris abysso omnia creat, & reapse ostendit, quantum in eius tenebris delitescat diuitiarum: ita sermo noster mentis nostræ secreta depromit, atque idcirco Woort verbum etiam nostrum significat. Cùm enim nomenclator eadem voce in diuinis & humanis vtitur; tum eam sic facit, vt priore atque potiore iure conueniat diuinis, quàm humanis; quo suo artificio descensum idearum ab archetypo imitatur. Eodem modo eademque ratione, eadem vox conuersa, prius filio æterni patris attributa est; quàm ei quod in nobis ita nominatur. Filius enim sic omnem in se continet veritatem, vt seipse Veritatem appellet; quoniam ab eo omnis rerum veritas dependet atque continetur. Quid enim aliud est Veritas, quàm prima caussa, omne rerum esse, omnemque earum essentiam custodiens? quam definitionem linguæ nostræ faber indicauit, dum eadem voce War/ verum, & custodio, notauit; quasi diceret, Ipsum verum omnia custodire atque conseruare. Sed de Trow alibi quoque dicendum, nec id vno loco. Deus itaque, iuxta hanc exquisitam vocum inuestigationem, Trow dicetur, quia omnem rerum veritatem continet: & is qui ei credit, Trow item vocabitur, eò quòd ipsum verum omnia in suo quodq. esse custodiat, nec fallere vllo modo possit. Ichnæa ergo conuersio docet, soli verbo quod Wort dicitur, credendum fidendumque esse. Iam Trow etiam idem notat quod matrimonio iungo; de qua notione illud intelligitur, Deum filium humanum genus sibi, tamquam sponsam suam, coniugare. Sed de hac re aliàs. Oor itaque & Woort filio eadem ratione tribuuntur, quia scilicet ab æterno gignatur: quod nos licet vtraque voce æquè intelligamus, alia tamen in hac, alia in illa mysteria panduntur. & in hac quidem illud in primis admirandum, tam diuinum fuisse nomenclatorem, vt ad aurem denotandam ea voce vteretur, qua moneremur, quò omnis auditio tendere debeat; perinde atque dixisset, non est auris officio suo functa, nisi suum audiat creatorem. Audio porrò Hoor dicitur, adscita adspiratione; quæ monet itidem, aurem in audiendo sursum, ad ipsam omnium rerum originem, & æterni patris filium, arrigendam. Verùm cùm latissimè per sacras litteras huius symboli vtilitas sese distendat, & iis perpetuò ad audiendum Dominum moneamur & incitemur; non est quo diutius Orpheus esse pergam in auris nomine explicando. Discant nunc saltem hic Græci, discant Latini, quis Orpheus sit, & quorsum omnis fabularum contextus, huic auctori tributarum, contendat; quamque longè frequenter cùm poëtæ, tum eorum interpretes, à veritate aberrarint. Nec me posthac vel rideant, vel explodant; dum in Ogeniis figmentis enucleandis, ad Christum Dei filium quàm plurima referri, & totam ferè religionem iis contineri, demonstro: quod si vmquam aliàs, nunc

Trow.

War.

Hoor.

certè maximam habet vtilitatem ad Christianæ fidei antiquitatem arguendam; eo quòd in tanta hæreseôn varietate & peruicacia, in tam densis offensionum periculosissimarum salebris, in tam crassa mentium humanarum caligine, quæ totæ carnis tenebris sunt sepultæ, in tam gelido pietatis & amoris frigore, verendum sit, ne multi, religione vera deserta, solis externis ritibus Christianos se præstent; ne illud quidem facturi, nisi fiscum, fasces, secures, ignes, & si quid grauius, timerent. Vides itaque, quisquis es, quàm conueniens nomen supremo Theologorum datum sit, vt aurium nimirum pastor, gubernator moderatórue dicatur. Si enim aliarum in communi hominum conuictu rerum, quo iusto ordine disponantur, præfectos esse decet: quanto magis opus erit magistro, ad eum sensum gubernandum, qui ad disciplinas capiendas, Peripateticis, ad ipsam primam omnium caussam, in omnibus verbis audiendam, Cimbrico, quisquis is fuerit, nomenclatori comparatus videtur? Sicut iter ignotum ingressuro opus est vel manu Mercuriali, vel duce; sicut naui per immensa Oceani spatia ventis vela daturæ opus est perito gubernatore: ita & in hoc immani verborum abysso, & latissimè patente disciplinarum orbe, oportet insignem habere itineris præmonstratorem, cuius ductu, non secus ad ipsam omnium rerum originem, quàm Magnetis tractu ferrum ad Septentrionem, dirigamur. Et quia nullus in vita mortalium error periculosior est atque capitalior, quàm à vero scopo in disciplinis diuagari: prudētissimè nomenclator sic aurē, sic auris moderatorē vocauit; vt ipso nominū monitu quiuis intelligeret, in omni verbo audiendo ad ipsam primam omnium rerum caussam mentem subuolare debere; vt nimirum illic pabulum sibi proprium carpat. Eò enim omnis directio & moderatio aurium spectat, vt alimentum verum & solidum animo subministrent: vt etymologia ipsius Phuege/ quo dispono denotatur, clarissimè demonstrat. Iam verò quo aures sursum ad cibum suum erigendas esse, magis etiam & luculentiùs doceret; dum ipsum Audio voce Cimbrica Hoor exprimit, adspirationem adiicit, ad aurem eleuandam. Totus itaque, quàm latè patet, quoquo versus se extendit, quicquid ambitu suo complectitur disciplinarum orbis; feudum est, vt sic loquar, & pabulum ipsius Orphei; nec quisquam citra huius dispositionem in illius possessionem est admittendus. Neque est stolidè cum vulgo credendum, vnum aliquem Orpheum fuisse, certo tantùm seculo & ætati concessum. Tot fuere Orphei, & tot hactenus sunt, quot aurium formandarum euehendarumq. ad proprium nutrimentū, quod primum & summum rerum est exordium, reperiuntur magistri. Quemadmodum autem Ægyptij, teste Iamblicho, quicquid de rebus diuinis vel scriberetur, vel in sermone hominum esset, Mercurio ter maximo adscripserunt: ita Thraces & eos imitati, primi Græcorum Poëtæ fabulas sacrarum diuinarumque rerum laruas Orpheo tribuerunt; quamuis, si quisquam primus sit inter mortales quærendus Orpheus, is ante diluuium Adam fuerit, & post diluuium Nochus; quibus omnia omnium sacrorum, omnium disciplinarum meliorum principia debemus; & post hos, Christus ipse verissimus Orpheus, & is solus, ad quem omnia Orphica referuntur. Eiusmodi virum Aristoteles in Politicis sibi finxit; eiusmodi aliquem fuisse, tradit non vno loco Socrates, quem vult non ab alio quopiam priore homine, sed ab ipso Deo omnem doctrinam de diuinis rebus accepisse; qua confessione, mundi exordium statuisse, vt antè dixi, conuincuntur. Quæ autem Orphei nomine citantur, ea diuersorum fuisse auctorum, in Suida licet videre; quòd hic prolixiùs docere non est propositi nostri, cui sufficit, si intelligatur, Orpheum, aurium ad primam caussam & Verbum ipsum, à quo mentes esse suum accipiunt & pabulum, dirigendarum, de nomine suo ius habere. Ceterùm sat modò explicata est ea ratio, atque subducta; ad quam nomina prima ex O formata, sint ad rerum notiones exigenda & accommodanda.

Orpheus ante diluuium Adam, post diluuium Nochus, & post hos Christus ipse fuit.

V littera symbolica significatio.

RESTAT, vt de V quoque vsu in vocabulorum compositione dicamus; & id quidem promiscuè, siue vocalis sit, siue consonans, siue simplex, siue geminata, siue longa, siue breuis, siue etiam suo proprio, siue Græcæ diphthongi sono proferatur. Vt enim sciam, hæc discrimina nō paruam cùm ad huius, tum ad aliarum vocalium vtendarum modum adferre diuersitatem; nolo tamen tam curiosus hîc esse, vt hanc mihi putem persequendam infinitatem, in qua & ingens labor res minutas vel nulla, vel exigua & contemnenda vtilitate persequeretur, & tædio lectores enecaret. Non arduum fuerit

ex iis quæ ad typum primum conferemus, de reliquorum moneta ſimiliter exiſtimare, & cenſuram ferre : quam admonitionem licet non addidiſſemus, ſuccurrere tamen cuiuis ex iis quæ prius dicta ſunt, debuiſſet. Sonum igitur quintæ vocalis ex O incipere, & ex eius compreſſione labra ad anteriora porrecta diducere, modò declaratum. Hac igitur è rotundo labiorum diductione, & ad anteriora porrectione, latitudo, & longitudo, & conſequenter duratio exprimi videtur: propterea quòd eiuſmodi figura angulus ſit exterius nullo fine concluſus. Solum itaq. V pronuntiatum, quod quia longum eſt, duplici ferè ſcribimus figura, vt ſit w, datiuus eſt, & accuſatiuus, & ablatiuus pronominis ſecundæ perſonæ, vt, Ick geef w / ick leer w / ick leer van w / id eſt, do tibi vel vobis, doceo te vel vos, doceor abs te vel à vobis. Eſt tamen propriè pluralis numeri, modeſtiæ, vel potius adulationis fœdæ cauſſa, ad ſingularem tranſlatum. Significanter ſanè hic ſonus à nobis ad ſecundum exterius tranſit, apertiore via, quàm vt ſit prolixius oſtẽdenda. Eandem vim habet V conſonans in Van. Cùm enim An Ad ſignificet inter cetera, cui in hac notione ichnæum eſt, non contrarium, ipſum Na, pro eo quòd eſt propinquum, Van remouendi habet notationem non aliunde, quàm ex natura litteræ V conſonantis. quod exemplis declarare vbique in omni ſermone obuiis, nihil aliud ſit, quàm operam perdere. Illud interim non indignum admonitu, ex Van elongante per conuerſionem fieri Nau / quo id ſignificatur quod proximè accedit & ſtringit. Hinc Nauo Latinorum, pro eo quod eſt rei cuipiam ita inſtare, vt videaris vrgere & conſtringere. A Van fit wan / quo ſignificatur inſtrumentum quo omnia ſuperflua, paleæ præſertim & acus, à frumento procul euentilantur: qua de voce Latini Vanni nomen habent. Duplicamus nos conſonantem, quo frequentia repulſionis indicaretur; quam notationis vim Latini, quòd hoc elemento carerent, exprimere nequiuerunt. Ex hac vocis ratione Vanni Bacchicæ ſymbolum facile redditur explicatu; quo Sileni, Satyri, Mænades, Mimallones, Tityri, & totus reliquus Dionyſij comitatus monebatur, vt in omni vita, in omni actione, in omni ſtudio, in omnibus cærimoniis & ritibus diligentiſſimè inutilia, & nihil ad Bacchum facientia, à veris fructibus ſecernerent, & procul ſegregarent: cuius in ſacris tanto maior ratio habenda, vt niſi ritus externos diligenter excutias & euentiles; numquam ſis ad veros ſolidæ religionis fructus peruenturus. Iam quòd in ſacris ſuis præeundo hac teſſera commonſtrant ſacerdotes, ad omnes actionum ſtudiorumque rationes pertrahendum, longeque ſemper eliminandæ & proiiciendæ inanes paleæ & glumæ, quò ſinceris puriſque tum ſactorum, tum totius vitæ fructibus gaudeamus atque bacchemur. Hæc potius myſtica vannus Pierio, quàm grauis attrita dependens cantharus anſa, fuiſſet explicanda. Sed ſobrius, ne dicam ieiunus, Hieroglyphicorum interpres hos delicatos vanni fructus necdum deguſtauerat; tametſi à Mantuano poëta ad puras has dapes fuiſſet inuitatus. Varro ineptus, qui Vannum, quaſi vallum, à volatu aceris, dici exiſtimat: quandoquidem clariſſima ratio docet, à ſecernendis remouendiſque ſuperfluis & inanibus, & nomẽ & ſymboli locum datum fuiſſe. Ne tamen in Vanno vanni monitionem negligamus, relictis quę de Romanorum antiquitatum monumentis huc adferre poſſimus, aliis operam noſtram nauemus; & eos ſanè rideamus qui hoc verbum Nauo à nauibus deducunt. Nau enim ab adſtringendi arcteq; adiungendi notatione, quam per conuerſionem ex Van eſt adeptum, ad eum tranſit, vt attentum ſignificet, generatimque eum qui rei cuipiam totus totis viribus inhæreſcit; vnde Nauo & Nauus; nec aliundè Nauis & Ναῦς Græcorum venerunt. Magna eſt enim, & termagna, cauſſa, vt Nauis à Nau, & conſequenter à Van nomen acceperit. In primis enim quæ machina inter omnes quas hominum induſtria ſibi parauit, arctius coniungi compingique poſtulat: deinde qua in re plus cautionis, plus diligentiæ, plus attentæ curæ ponendum, quàm in ea in qua ſi quid negligatur, non vnius, ſed plurimorum, & facultates & vita non ſolùm periclitantur, ſed crebris exemplis prorſus extingui ſciuntur. Qui ergo à Nau naui nomen fecit, næ is nauiter operam ſuam in hoc officij genere nauauit, omnem curam ac ſollicitudinem ad nauem compingendam & inſtruendam requirens. Vbi porrò nauis ita naua ſedulitate omnibus rebus neceſſariis eſt inſtructa; hic eius eſt vſus, atque hæc eius facultas, vt ipſa nullum adiumentũ magis idoneum ſit ad longè diſcedendum; quod per Van notabatur. In hoc igitur ſignificatu ichnæum eſt vocabulum, conuerſione vſum ſui deſignans. Iam nauis etiam cùm anguſtam

W / pronomẽ ſecunda perſona.

An. Na. Van.

Nau. *Nauo.* Wan.

Vannus vnde dicta.

Vannus Bacchica.

Nauo. *Nauus.* *Nauu.* *Ναῦς.*

angustam præbeat habitationem, vtpote tota aquis cincta; tum hoc prætereà proprium sibi & peculiare habet, vt angustias animi maximas & frequentissimas mortalibus adferat; vectoribus quidem & nautis, ne pereant; mercatoribus verò, ne mercium iacturam faciant, metuentibus: quibus si principum & ciuitatum timores addas quibus tenentur, cùm classes mari, & ventis, & dubiis prœliorum casibus commiserunt, egregia accessione, caussarum ob quas à Nau fit ναῦς & Nauis, momenta auxeris; eo quòd hæc omnia exigua hac vocula Nau significantissimè explicentur. Hinc deinde fit ναῦλον, & Latinis Naulum, pro vecturæ naualis pretio; quod qui negabit à Nau-loon nostrati voce, qua nauis merces signatur, deduci; ei nescio quid possit probari. Quamuis igitur hoc tempore Nau pro Naue vix sit in vsu; licet tamen de postulatu meo vocem hanc postliminij iure in ciuitatem Cimbricam reuocare; & videatur alioqui Nach à Nau deriuari, quæ vox ad Rhenum est vsitatissima. Nobis nunc vocabulum Stip pro eo est in vsu, à steppen/quod est formare; & alia notione, aquam vel alium liquorem capere siue haurire: cùm propterea quòd nullæ machinæ ab hominibus, quàm naues sint, maiores fiant; tum quòd ipse omnium creator, quem Stepper vocamus, primus fuerit nauis architectus, dum Nocho arcam compingendam præciperet, omnem eius mensuram delineando & præscribendo. Steppen enim est creare & formare de rudi materia: quod vt primùm Deo conuenit, ita per excellentiam nauis fabricationi accommodatur; idque eo maximè, vt semper recordemur, quis primus fuerit nauis inuentor. Ex Stip & Stepper perpetuò in mentem veniat totius machinæ mundanæ creator; & eius singulare beneficium in Naue maxima Nocho præmonstranda, toties animo reuoluatur, quoties Step nostras nauis nomen audimus. Numquam dormit, numquam cespitat nomenclator: nos item aures habeamus ab Orpheo ad originem sursum in acumen erectas, ne surdi tanta verborum mysteria, velut Sirenum scopulos, præternauigemus. A step & stepen Græci σκάφος retinent, Hebræi à ναῦς, ספינה fecerunt, contrario ordine litterarum, & postrema redundante; nisi nauis vocem è Stip & Nach coaluisse velis. Videmus itaque quanta ratione Step potius quàm Nau placeat, quæ tanta est, quanti refert semper homines & creatoris, & eius beneficiorum singularium memores esse. Fortassis itaque Nochus vocem step primus & fecit, & caris suis Ianigenis dedit vtendam; quo perpetuò creatoris & cataclysmi recordarentur. Adde, si placet, quòd nusquam magis memores simus creatoris, quàm vbi in assiduis periculis & dubia salutis spe versamur; vt vel hac de sola caussa step à steppen dici mereatur: quia videlicet in naue non alius aut securitatis, aut salutis certus auctor esse possit, quàm is qui vt omnia elementa creauit, ita perpetuo suo nutu & ventos & maria gubernat. Audin' vt ne in ipsa quidem nautea nobis desit, quo ad opificem nostrum inuocandum excitemur? Audin' quibus de caussis alia vocabula aliis potiora credantur, & alia in desuetudinem abeant & obsolescant, alia vel de nouo fiant, vel ex antiqua consuetudine in sermonis præsentis partes vocentur? Satis iam nauigatum, posteaquam è sentina rerum infima secundus nos ventus tulit ad opificem & architectum non primæ modò nauis, sed omnium eorum quæ de infinito patris abysso, infinita Verbi sapientia sunt producta. At at, nec dum satis nauigatum. sentio me nouo numine ad intima Isidis adyta rapi. Cuius Isidis, rogas? Eius, inquam, quæ de se dicit, Plutarcho ex eius in Ægypto templi pauimento referente, Ego sum, quidquid fuit, est, & erit; nec meum peplum quisquã mortalium retexit. Quæ ergo alia hæc est Isis, quàm verbum Dei; ea ratione consideratum qua Deus de Deo, verum vnum de vero vno, verum ens de vero ente; quod quid aliud est, quàm opificis sapientia, per quam ex patre omnia creantur, quæ præter cetera quamplurima nomina, propter quæ Myrionyma quoque vocatur, hoc etiam nomen habet, quo geminum Est in Cimbrica lingua continetur, cùm Isis idem sit quod Est Est. Quòd Sum verbum Deo conueniat, ipsemet Mosi declarauit: quod si geminetur, non aliud significatur, quàm vetus Deus de vero Deo: ita vt Is-is / siue Est Est, dicatur de Dei verbo, cuius potentia sapientiaque omne esse ex patre accipiunt omnia creata: cuius sapientiæ peplum nemo reuelauit; quia caput ipsius obscuro, caliginosoque, & inuio mortalibus abysso occultatur. Huius quidem numen vnicum est, & apud omnes orbis incolas in summa veneratione, sed, vt Appuleius inquit, multiformi specie, ritu vario, nomine multiiugo. Hanc infinitis modis sub ingenti nominum diuersitate latitantem,

Naulum. Nach. Stip siue Step. Steppen. σκάφος. *Isis dea quæ sit, & vnde dicta.*

tem, Salomon Sapientiam vocauit: D. Paullus luce clarius sententiam dicens, Christum Dei virtutem & sapientiam pronunciauit. Audiamus igitur ipsam Sapientiam de se inter alia & hæc loquentē. Quid ni illam arrectis auribus audiamus, quàm vt auribus hauriamus, aures nobis datas esse, linguæ nostræ princeps declarauit. Audiamus vtique ipsam Salomonis ore se prædicantem, vt tandem videamus quæ sit Isis Ægyptiorum. *Meum, inquit, est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea & fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia.* Et mox paucis encomiis interiectis: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperant: Necdum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos.* Hæc & plura alia eòdem spectantia Salomonis ore de se Sapientia decantat, quæ declarant, omnia à patre per sapientiam creata, & certa lege disposita esse. Vnde colligas necessaria conclusione, hanc eandem cum filio esse, quem patris virtutem & sapientiam vocat D. Paullus, plenum gratiæ diuinæ dolium. Geminatus certè in nomine Is-is essentiæ actus, secundam personam siue hypostasim indicat, cui totum mundi visibilis & inuisibilis opificium debetur, quod Isis sibi in suo pauimento adscribit. Nunc igitur ad nauem Isidi ab antiquissimis dedicatam. Tacitus apud Sueuos Isin cultam fuisse scribit, cuius simulacrum fuerit in modum Liburnæ conformatum; qua de figura sic ratiocinatur, vt religionem aliunde inuectam putet. Lucianus item de nauigij forma colligit, numen eius nauigationi præfuisse. Appuleius Cymbium eam læua tenuisse scribit, liburnicæ nimirum sub poculo effigiem. Nobis de nomine nauis & creationis communi perspicuum est, vt quod maximè, liburnicam hanc siue cymbam nihil aliud denotasse, quàm sub nomine Isidis sapientiam & virtutem opificis, qua omnia creauit & creat, principiò adoratam fuisse. Nam scep idem est quod creo; & vt nomen vsurpatum, nauis habet notationem. Hinc nobis schepper creator: qua de voce in Hieroglyphicis latiùs. Bene itaque Isidem reginam cæli vocauit Appuleius, non ille quidem ea quam declaro, ratione ductus, cùm nihil minus cogitarit; sed tamen id honoris de vetustis ritibus mutuatus; sic locutus est, vt quadam tenus, quid diceret, intelligere videretur. Quare porrò Scep pro Creo ponatur, quamuis pòst iterum sit dicẽdum, hîc tamen tribus verbis aperiam. Scep idem est quod ex vase aliquo maiore haurio, vase quopiam minore, vt trulla, vel nasiterna, vel cyathis, vel etiam caua manus vola, Diogenis scutella. Quia igitur filius ex infinito patris vase hunc mundum, & quidquid in eo est, hausit; dictus est schepper; voce sibi cum haustore & nauta communi. Ex eadem littera, & Vat vocula, fit Vat/ quod idem est ac si dicas, claudendo interius, & aperiendo exterius teneo: siue, latitudine mea comprehendo, & interiore clausula, quæ compressione soni prioris in V notatur, seruo. & id quidem tum, cùm verbi locum sortitur: at si nomen sit substantiuum, vt Grammaticorum more loquamur, ipsum illud significat, quod continet; qua de voce Latini Vas, fecerunt, pro Tau Sigma substituto. Est autem Vat/ in hac compositione, præteritum imperfectum tertiæ personæ; à quo tempore & persona noster sermo lubenter nomina format, quò tempus præsens, præteritum, & futurum vna voce complectatur; quod imperfecto præterito peculiare esse, rectè consideranti perspicuum est. Qui enim tabulæ suæ adscribere solet, Pingebat; significabat se necdum opus absoluisse, sed adhuc in pingendo esse, necnon futuro labori aliquid restare. Ad naturam igitur rei, & indolem, & ipsam quoque essentiam exprimendam, non aliunde rectiùs nomina deduci possent; quamquam id non semper obseruetur. In hau-vast enim, quo firmum vinculum ad continendum significatur, præsens tempus in compositionem venit, in quo hau & haut/ pro teneo & tenet, dicuntur.

Vat porrò vt verbum vsurpatum, pro seruo atque contineo conuertitur; vt significet notionem quandam, latitudini quodam modo contrariam. Tau enim idem est quod premendo constringendóque quicquam in se contrahere; quòd nostrates intelligunt co-

Sapientiam Isidem eam vocat Salomon.

Sapientia & virtus Dei patris, Deus filius.

Isidi nauis dedicata ab antiquis.

Scep.

Schepper.

Vat.

Vas, vasis.

Vat' *præteritum imperfectum tertiæ personæ.*

Hau.

Tau *varia significat.*

Leertauwers. Taurus mons vnde dictus.

gunt coriarij, dum se leertauwers vocant. Hinc Tau-rui/ vnde Taurus mons, idem est quòd riuos facio, constringendo nimirum frigore suo halitus cauitatibus suis comprehensos. Est tamen illud ex cognatione ipsius verbi Vat sumptum; quod nihil queat ad hunc modum præparari, nisi sit arctè firmiterque comprehensum. Ex Vat præterea, vt verbum est, teneo comprehendóque notans, per conuersionem fit Tau/ pro eo quo aliquid tenetur & alligatur; in quo, vt in plurimis rationum est copia, alia adhuc & alia significandi caussa reperitur; quia Tau includere videatur Te-hau/ id est, ad tenendum & conseruandum: cuius compositionis significatio tam latè patet, quàm multi modi sunt vel tenendi vel conseruandi. Hinc pro fune nautico ponitur, quo naues retinentur, ne fluctibus abripiantur; iam & pro aliis vinculis, quibus quicquam alligatur: Tandem generatim pro omni instrumento Tau/ siue getau/ prosthesi syllabica vsurpatur, quo monemur, semper instrumentum manibus tenendum, ne cogamur otiosi desidere. Quòd si nunc in huius artificij onomastici contemplatione ad illud vlterius pergamus, vt peruestigemus, quidnam illud sit quod hanc nomenclaturam præ ceteris omnibus maxima excellentissimáque ratione meretur; vereor ne tandem ad Tau Gallicum veniamus. Sit sanè ita, veniamus; quantumuis prima fronte videatur abominandum. Sed quid dices, est Tau Gallicum? Ipsissima nempe crux; ita à Cimmeriis, quorum Galli, teste Iosepho, proles, nec parua nec vna de caussa nominata. Est enim instrumentum instrumentorum quo illud opus peractum est, quo nullum vel admirabilius, vel maius, vel felicius ab homine peractum est; ipsa videlicet collapsi hominis in mortis tenebras, ad perpetuam vitæ æternæ lucem restitutio. Num potest quicquam cogitari aut maius, aut præstantius, aut beatius, hoc tam insigni & vnico omnium seculorum opere? Quòd si nihil excellentius: quid ni & ipsa crux, per quam hoc opus Christus peregit, vt verus Hercules per veram clauam, vocetur instrumentum; quando omnibus cæteris instrumentis præstantius, & nomine communi dignius sit censendum, quod opus omnium perfectissimum absoluit. Atque hæc vna sit ratio. Accedit altera. Crux, non solùm quia instrumentum omnium optimum sit; sed quòd etiam ad conseruandum ab omni malo destinetur, nomen Tau meretur; quod Te hau interpretamur. Cùm enim quempiam saluum significare volumus, dicimus, hi is behauwen. Quoniam itaque cruce, tamquam mortis Christi instrumento, seruati saluatique sumus; optima ratione Crux Tau vocatur. Deinde Te-au/ id est, ad vetus, Tau interpretari licet: quod duplici rursus dicitur ratione; altera, quòd per crucem prisco statui restituimur, Christi morte à morte redempti, cui nos peccato nostro obstrinxeramus; altera, quòd sic in integrum restituti ad ipsum Au/ id est, ad ipsum antiquum tendamus. Quis verò inter omnia antiquus optimè dicetur? Pater haud dubiè, ad quem nos Christus morte sua per crucem illata reducit. Iam porrò cruce sua nos Christus, tamquam fune, siue retinaculo potentissimo, patri suo alligauit: qua de caussa Crux elegantissimè Tau dicetur. Quid quòd à premendo constringendóque crebra manuum iniectione, vt coria præparantur, Tau etiam dici hoc instrumentum queat: quoniam corium adflixit corporis omnium nobilissimi. Postrema sit communis, & in vulgus nota ratio: Tau crucem dici, quòd homines in ea non dolore tantùm immani premerentur; sed quòd ita etiam tenerentur, vt nullo modo solui ab ea ante soleant, quàm morerentur. quæ significatio per conuersionem innotescit. Conuersa porrò vox Vat ichnæam habet demonstrationem, eamque geminam: vnam, vt Vat sit imperantis, pro Arripe; qua intellectum ratione, omnes hortatur, vt crucem arripiant, eaque se seruent, quod Tehau/ siue Tau notat; atque illa, tamquam fune firmissimo sese in salutis portu retineant atque figant. Alteram, vt Vat sit tertiæ personæ indicatiui modi, pro comprehendit; qua via intelligemus crucem captu suo omnia comprehendere, atque id non aliò, quàm vt omnia salua reddat; & Patri suo, qui Au supra omnia dicendus, ceu anchorario fune, deuinciat & adstringat. Nolo hoc loco linguæ artificium, & arcana sacra laudibus meis euehere: quæ ne diuinam eorum maiestatem depressa orationis meæ humilitate contaminasse potius videar, quàm pro eo ac merentur extulisse; quod nulla vis ingenij comprehendere, nulla orationis sublimitas possit; tantum abest vt me vel parem huic oneri existimem, vel sperem vmquam me parem futurum; breuitatem consuetam retinebo. Hoc saltem mihi Dei gratia præstitit, vt altius paullo mihi ad huius contemplationis

Getau.

Tau Gallicum.

Crux mortis Christi instrumentum, multis rationibus Tau vocatur.

Au.

tionis culmen videar adſcendiſſe, & plus myſteriorum è tenebrís, quibus hactenus fuerunt ſepulta, eruiſſe; quàm quiſquam vmquam mortalium, non dico fecerit, ſed attentarit. Nihil tamen mihi inde gloriæ, nihil laudis debetur; ſed illi ſpiritui, qui mihi hæc aliaque id genus ſingulari ſuo dono ſuggerere dignatur; quem oro, vt mihi tantiſper vitam proroget atque gratiam, dum ea quæ inſpirauit, aliqua ſaltem tenus, ad communem hominum vtilitatem ſcriptis mandare poſſim. In Hieroglyphicis de pictura Tau plura erunt in medium adferenda, vbi Crucis quoque nomen ad etymologiam vt apertiſſimam, ita ſtupendam, ſi is qui in ea pependit, conceſſerit, vocabo; in qua omnium rituum, omnium cærimoniarum, omnium denique ſacrorum vltimus finis, atque ſumma perfectio cernetur. Vidimus modò, quàm admirabile nomen ſit Vat/ & Tau eius retrogradus ſonus: in quo plus adhuc miraculorum latet, quàm breuitas huius libri ferre poſſet; quæ tum luci ſuæ priſcæ reddemus, dum in nomine trilittero de Patre tractabimus. Hic obiter id ſit admonitum, à Vat ſubſtantiuo nomine fieri Vater/ pro eo qui in vas indit; à quo genitor Vater vocatur, quia ſemen excellentiſſimum in præſtantiſſimum vas coniiciat. Hinc Latinorum & Græcorum Pater; vox alibi fruſtra originem quæſitura. A Vat verbo, fit vater/ pro eo qui comprehendit; de quo in eo quem promitto, libro. Ab hoc Veter pro catena cum generatim, tum primum pro illa qua pater ſupremus omnia tenet. Arrigite hic aures, ô paniſci, & à Vat & Tau ad patrem adſcendite, vt eius ſapientiæ peplum exterius videatis, & extremas contingatis fimbrias.

Vater.
Pater.
Veter.

Ad alia. Wat Latini in Quod & Quid verterunt; quo interrogamus. Sicut ex wie Quis vel Qui fecerunt. Latiſſimè enim patet interrogatio, eoque meritò duplici diducta ſignanda. Nec aqua ſe nec ventus anguſtis ſpatiis cohibet. Hinc wai pro ventum efflo dicitur, & wa olim pro humecto; vnde wat humidum, & weet facilè cedens & imbecille, & was lauo. Nunc water dicimus, quod ſonat humectatorem; & waden pro eo quod eſt in aqua verſari; vnde Vadari Latinorum, & Vadum. Mutato W in B fit Baden & baien/ à waden & waien/ pro Balneis; vnde Baiæ Cimmeriorum inter Cumas & Puteolos: & hactenus Baden/ cum limitanea præfectura ad Rhenum. Wa itaque, quaſi latè & longè procedo; quod optimè conuenit humido. Quòd ſi Iota tenuis & ſubtilis littera ſuauem ſuum ſonum addat, fit wai, quod ſignificat ventum efflo; ab Ai/ quo ſpiritus notatur, quaſi proceſſum ſubtilem dicas: vnde αἴολος, id eſt, ſpirituum antrum. Went idem eſt quod Verto; hinc went vel wijnt; è quo Latini ventum habent, ſic à vertendo dictum, cùm quòd ipſe crebro ſe, tum quòd alia etiam vertat. Quid multis? V littera ſemper latitudinem aliquam & diductionem notat, atque adeò hinc latè longèque patens wijt vocamus; & wit/ breui vocali, album, quod viſum dilatet; à quo Vidua albis induta, & in alborum numerum relato nupta. Hinc Video quoque, quòd nullus ſenſus longiùs latiúſque ſeſe extendat; à quo digamma Græci in εἴδω & inde deriuatis ademerunt. Ab eodem vito, quòd eum quem vitamus, longè latéque abeſſe velimus. Sic wackel dicimus, pro eo quod eſt huc illuc inclinare lato & inconſtanti greſſu: à quo Latinis Vacillo. At wac/ vocali longa, idem eſt quod vigilo; quia vigilans latè omnia ſenſibus capit & peragrat: quod Latinis dedit Vaco, pro diligenter inuigilare. Vacuum item à wac a breui, quia facilè cuiuis cedit, vt fit in loco vacuo, in quo aër eſt ſubitò cedens, & latitudinem præbens; è quo intelligitur, locum non eſſe vacuum, ſed corpus imbecille in eo eſſe cuiuis latitudinem præbiturum. Wag ſurſum deorſum inconſtanter moueor; hinc wag pro libra, & pro curru longo quatuor rotarum; wagen ab incerto & tremulo motu. Ab eodem motu fluctus ſe ſurſum deorſum librantes wagen nobis dicuntur: inde Vagus & Vagari. Walt vis eſt & poteſtas, eo quòd wp halt/ id eſt, longè latéque teneat & ſeruet; vnde Valeo. Hinc & walt/ & ſaltus, quorum hoc duplex w omiſit, & adſumpſit ſibilum ex aſpiratione wi halt. Vlog/ volabat, à vli-hog, id eſt, altè effugio, ſiue fugio in altum; Latini tranſmutarunt in volo. Hinc Vlo/ pro pulice, quia nihil celerius ad effugiendum; quod nomen Latini in Pulex mutarunt. War a breui eſt intricare, quod longè latéque impediat; inde Varus apud Latinos is dicitur, qui crura ſic interius torta habet, vt greſſum intricare videatur: Hinc fortè Varronum nomen. Sin war a longo pronuntietur, ſignat diuturnam moram eſſentiæ; & pro verbo vſurpatum, eſt cuſtodio, & tueor; pro nomine, idem quod verum; quoniam veritas omnia in ſuo eſſe cuſtodiat, iuxta illud Dauidici carminis: Domine Deus virtutum, quis ſimilis

Wat.
Quod.
Quid.
Wie.
Quis vel Qui
Wai. Wa.
Wac.
Weet.
Was.
Water.
Waden.
Vadari.
Vadum.
Baden/
Baten.
Baiæ Cimmeriorum vnde dictæ.
Ai.
αἴολος.
Went.
Wint.
Ventus.
V littera ſemper latitudinem aliquam et diductioné notat.
Wijt.
Wit.
Vidua.
Video.
εἴδω.
Vito.
Wackel.
Vacillo.
Wac.
Vaco.
Vacuus, a, ū.
Wag.
Wagen.
Vagus, Vagor
Walt.
Valeo.
Saltus.
Volo, as, are.
Vlo.
Pulex.
War / varia ſignificat.
Varus. Varro

milis tibi? Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Nónne hic veritas loco custodiæ ponitur? Cedo, qualem hunc putas fuiſſe, qui veritati, à custodia eſſentiæ ſuæ, melius ipſius eſſe, quod eſſentiæ eſt officium, & actus nomen conſecrauit? Num Barbarum? Non moror quid reſpondeas. Ipſa ſe veritas cõtra vitilitigatores linguæ noſtræ tuetur. Scuto circumdabit origines noſtras ipſa veritas, vt ad alium Dauidis verſum alludam. Magna vis eſt in hac nominis ſignificatione. Cùm war audio; vt intelligo verum omnium habere cuſtodiam, ita moneor vt & ipſe veritatem cuſtodiam: qui loquendi modus Hebræis frequens eſt; non ille quidem de Hebraico vocabulo, ſed de

Wis. fonte linguarum & veritatis acceptus. Habemus aliud quoque nomen, wis/ quod veritatem cuiuſpiam rei exaggeranti conuenit; vt exempli gratia, dum dicimus, Tis wis/ quod tantundem eſt, ac ſi dicas, eſt certiſſimum, à vi ipſius w & Is idem notantis, quod Eſt; ita vt nihil aliud ſit wis/ quàm quod longè latéque extendit ſuum eſſe; quaſi wi-is. Ab hoc Chaldæi & Hebræi habent קשט & קֹשְׁטָה mutato duplici W in Qu,

Wishet. Wyshet. quod frequens eſt. Wishet enim, à wis / certitudo & veritatis firmitas eſt; ſicut à wijs/ quo ſapiens ſignatur, wijshet/ quod eſt ſapientia. Ex war itaque & wis veritatis & eſſentiæ cognatio colligitur: eo quòd hoc ipſum eſſe latè in omnem partem patens ſignificet; illud cuſtodiam & latifundia durationis & amplitudinis addat. Nos pro cuſtodio, & vero, hodie war dicimus, vocali longa, quod tempus producendum eſſe, plerique ſic notant, vt ex vocali diphthongum faciant è prima & ſecunda vocali. Zelandi, & alij

Wer. nonnulli, pro war wer dicunt. Nos, quo omnia, quàm poſſunt maximè, in loquendo diſtincta ſint; pro vero, war efferimus; & wer longa vocali, pro defendo vſurpamus. La-

Verus,a,um. tini, perinde atque Zelandi, verum è war fecerunt; non malè illi quidem, quoniam veritas omnia contra omnia defendat; ſed nos diſtinctius, dum ſonum nonnihil muta-

ὠρῶ. πυλωρὸς. mus. A war pro cuſtodio, vetuſtiſſimi Græci fecerunt ὠρῶ, relicta littera, qua carebant, & A longo in O magnum mutato; vnde πυλωρὸς, ianitor; & apud Homerum, ὡς δὲ κύ-

φρουρῶ. νες περὶ μῆλα δυσωρήσονται ἐν αὐλῇ. Ex eodem fonte fluxit φρουρῶ, per litterarum metatheſim. Neſcio qua in voce tandem dicam myſteriorum latere faſtigium; cùm videam in omnibus contineri ſumma. O veritas, veritas, quàm accuratè primum ſermonis noſtri fabrum docuiſti veritatem! O me beatum, cui dediſti in his corporei carceris tenebris videre, ſi non te ipſam, at ſaltem imaginem tui excellentiſſimè depictam! Adde, obſecro, quem hoc beneficio & hac gratia ſingulari reapſe Ioannem feciſti; vt eum ad perpetuam perducas felicitatem, in qua te videat facie ad faciem; & quorum hic vmbram lætiſſimus amplectitur & oſculatur, ea tandem coram, quoad eius animis fas eſt, liceat intueri. Verùm enimuero, dicet quis, latitudinem & amplitudinem in wy agnoſco, ſiue in ipſa littera duplicata, citra vocalis adiectionem: at non video, quid Ar addat; cùm R. littera ſit ad motionem & celeritatem ſignificandam idonea. Fateor equidem, & Platoni, & ceteris omnibus, vibrantis linguæ in hac littera canina celeritatem motioni, quàm quieti, aptiorem videri: ſed illa eſt linguæ noſtræ analogia, vt è primis vocibus non rarò fiant ſecundæ, per ſolam conuerſionem; in qua formandorum

Ar. nominum regula, non eſt litterarum in ſecundis, ſed in primis ratio habenda: Ar enim

Ra. Rat. fit à Ra/ qua voce celeritas pulcerrimè notatur; eo quòd R, veluti haſta vibrata, per re-

Rota. ctam & patulam ipſius A vocalis pronuntiationem feratur. A Ra fit Rat/ vnde Latinis

Reet. ῥᾴδιον. Rota. Hinc & Reet/ pro parato, & quod in promptu eſt; vnde Græcis Ῥᾴδιον, & cogna-

Tar. ta. Dicimus autem Ra & Rat pro celeri; cui Ar/ & Tar, contraria; quorum hoc Anglis

Tardus,a,ũ. in vſu, pro moror; vnde Latini Tardum fecerunt. Nos hodie metatheſi vtimur in Tra

Tra. Trag. & Trag. Ar igitur tardum notat; à quo flumen tardiſſimum in Gallia, Arar vocatur; ad

Arar. quod dum habitarem, vix oculis primo intuitu animaduertere poteram, in vtram par-

Rhodanus. tem propereret. A Rat pro celeri, fit Rat-an/ id eſt, celer in progreſſu; vnde Rhodano nomen, flumini rapidiſſimo. Ceterùm quo ipſius Ar gemini, in fluminis nomine, vis & ſignificatio magis perſpiciatur; Cæſaris verba audiantur. Flumen eſt, inquit, Arar, quod per fines Æduorum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita vt

Art/ *ſiue* Ert. oculis, in vtram partem fluat, iudicari non poſſit. Ab hac voce fit Art pro terra, quod plerique in Ert detorquent, diſtinctionis gratia; eo quòd vox etiam illud ſignificat, quod cuiuſque naturæ proprium eſt; nimirum, quia quod tale eſt, diu, immò ſemper, in ea

Mar. re, cui peculiare eſt, moretur. Hinc compoſitum Mar/ vocali breui, quaſi diceretur,

Me-ar/

Me-ar/ id eſt, cum tarditate; quo ſignificamus idem quod quippiam non expedio no-
taret: à quo Moror Latinorum. Hebræi ab Ar ſeruarunt אוּרָךְ, & ab art ſiue ert pro ter- *Moror.*
ra אֶרֶץ. ab eadem origine eſt Er/ per ἦτα pronuntiatum, pro Terram proſcindo per ſul- *Er/ varia ſignificat.*
cos; vnde Aro Latinorum, & Græcorum ἀρόω, vnà cum tota ſobole. Hebræi longiùs *Aro, et ἀρόω.*
receſſerunt, חָרַשׁ dicentes, ceu dicerent, Che-art/ & per Sigmatiſmum, Che-ars/ quo
aratum nobis notaretur. Ares, pro Marte apud Græcos, ab ira dicitur & impedimento. *Ares, pro Marte.*
Ar enim & Er iratum nobis ſignificat; vnde Ira Latinis: quia & maximè impediat ra- *Ira vnde dicta.*
tionem, & quàm longiſſimè faciat aberrare; ita vt gemina ſit ratio. Er autem pro erra-
re, cauſſam habet è litterarum natura; quia fluxus ſit ab vno, cùm E Vnum, R fluxum
ſignet. Contrarium eſt Re/ pro ratione, quoniam progreſſus ſit ad vnum. Dicimus au- *Re / Reden.*
tem Re/ & Reden/ pro eodem. Er igitur & Re analogia formaturæ docent, ad cuius gen-
tis incudem ſint referenda. Vide, vt cauſſæ ſimul incidant duæ, ad eandem notationem
in Er & Re; quia vtrumque & cauſſam habet è litterarum natura, & ſimul ab ar & ra
oppoſitis. Allemanni, dum pro Er/ Irre dicunt, ab etymologia longiùs recedunt. Sic
& ἄρης ab impedimento & tarditate rationis, & ab ira; & Er/ pro irato; quia & rationi *ἀρής.*
ſit in mora, & ab Vno recedat. Minuta hæc in ſpeciem, at diligenter tamen annotanda
iis qui accuratam volent cognationis vocum & rerum notitiam adipiſci. Redeo ad Ar/
quo mora & duratio indicatur, propterea quòd Ra conuertat ad contrarium. Vnde Hart/
pro quouis duro; & Harden/ pro durare; & Hert/ ſiue Hart/ cor, cuius motioni perpetuæ *Hart. Harden.*
vitæ duratio debetur; & Hert item ceruus, quoniam diutiſſimè in vita duret. Non po- *Hert.*
tuit itaque terræ conuenientius nomen dari, quàm Art; tum propter quietem, quæ
omnem ſuperat tarditatem, & à celeritate, per Ra notata, quàm longiſſimè diſtat; tum
quia inter elementa ſit duriſſima. Latini ab Ert Ter fecerunt; & hinc Terram. Nobis *Terra vnde dicta.*
ter vel tarde/ eſt calco, & audacter pedibus in terram impactis procedo, quaſi gradu quo- *Ter / Terde*
dam militari: vnde ταρσὸς Græcis pars ea pedis eſt, qua terram calcamus. Hinc Dar no- *vel Tarde.*
bis pro audeo; quod in θαῤῥέω Græci mutarunt. A Dar Dardanus nomen accepit, quòd *ταρσός. Dar.*
audax eſſet ad aggrediendum, ceu Dart-an/ id eſt, audet aggredi, diceretur. Si omnia *θαῤῥέω.*
quæ ex Ar & Ra fluunt, exponerentur, ipſum Ararem oratio noſtra tarditate ſuperaret. *Dardanus.*
Ex Ar itaque, & gemina latitudinis & expanſionis nota W, fit War/ pro cuſtodio, & ve-
ro; quoniam verum omnem ipſius eſſe durationem cuſtodiat. Bene verbum & nomen
eodem ſono ſignantur; quoniam in veritate omnia cuſtodiente, ipſum verum cuſto-
diens, & actus cuſtodientis, nihil prorſus differunt; cùm Deus non ſit alius à ſuo actu.
Expoſui modò artificium nominis Cimbrici in vero notando; quo totum ferè veritatis
myſterium, totáque eius prima vis & poteſtas cùm ſit comprehenſa & explicata; per-
ſpicuum ſit, quæ ſit collatio ipſius veri, ad primum eſſe; quamque eleganter veritas
ſcuto & ſatellitio in ſacris comparetur. Vbi nobis in Scut & War elegantiſſima eſt allu- *Scut / Beſcut.*
ſio: quandoquidem Scut & beſcut/ vnde Scuto Latinorum nomen, idem eſt quod de- *Scutum.*
fendo, & malum amolior. Veritas ergo, cùm omnia cuſtodiat & defendat; optimo iure
Scutum, id eſt, defenſio vocatur. Ex hac conſideratione non parum lucis accedit hie- *Veritas optimo iure ſcutum vocatur.*
roglyphico Herculis ſigno, in quo pro ſcuto Leonte eſt ſiue leonis σκύτος, qua voce co-
rium generatim dicitur; quòd animantis corpori ſcutum ſit & defenſio. Cur igitur *Herculis hieroglyphicum*
σκύτος habet? Quia nempe ſcuto ſuo Hercules omnium malorum incurſum amolitur, *ſignum explicatum.*
vnde ἀλεξικάκω nomen. Cur porrò leonis exuuium habet? Quia leoni cor ſit gene-
roſiſſimum & fortiſſimum, vnde lew à lewen/ quod eſt viuere, nomen habet; eo quòd *σκύτος.*
cor vitæ ſit origo. Quoniam ergo Hercules, qui maſculam vim totius rerum vniuerſi- *Leew. Hercules vnde dictus.*
tatis nomine ſuo profitetur, ſcuto ſuo vitam omnium defendit aduerſus mortis aucto-
rem; leonis exuuio donatus eſt, quo ſimul & defenſio in σκύτει, & fortitudo in leo-
ne, & vitæ præſtantia in eodem intelligeretur. Ceruis vt ex Hercule ad maſculam vim
vniuerſorum venitur: quæ iam quia ipſiſſima ſit veritas, quæ nomine ſuo defenſionem,
ſiue ſcutum, præ ſe fert; notauerunt hanc defenſionem σκύτει leonis, cui à vita nomen
eſt. Quicquid igitur Hercules agit, id ad perfectiſſimam, excellentiſſimam & genero-
ſiſſimam vitam pertinere intelligatur, quam claua crucis nobis parauit. Huc ſpectat
Leo ille de tribu Ieſſæ venturus, diuerſarum gentium vaticiniis eôdem tendentibus, ta- *Leonis nomine vitæ ſym-*
metſi per diuerſas vias. Nobis vitæ ſymbolum ex leonis nomine clariſſimum eſt. He- *bolum declaratur.*
bræi ab eadem voce, qua viuere nobis dicitur leb/ לֵב deriuarunt, pro corde id vſurpan-

 tes; quo-

Claua vnde dicta, & quid significet. Colf. Flot / siue Flots. *Pollux.*

tes; quoniam è corde vita procedat. qua de re alibi. Sic & clauæ tessera non ex re tantùm, sed ex nomine quoque, notationis rationem ducit, eo quòd Colf/ vnde claua, per metathesim nobis indicet expeditum auxilium, cuique nulla mora possit adferri. Flot enim, siue Flots / expeditum, promptum, & citò ad destinatum finem perueniens designat, quasi Vol-lucs/id est, plenum fortunati successus: qua rursus vocis ratione summa felicitas, quam per Pollucem solum nancisci datur, continetur. Aliena sunt hæc à proposito; sed eò conducunt, vt clarè peruideamus, quanta sit veterum fabularum cum vocum originibus cognatio, quamque nihil queat sani ex ipsis elici, citra harum adiumenta: tum etiam qua via de fabularum obscuritate veritas elucescat, quam hic inuenimus eandem esse cum Hercule. Cùm enim apud antiquissimos Hercules custos celeberrimus habeatur, atq. omnium consensione celebretur; monstrarimq. vel ipsam custodiam à vero, vel verum à custodia nomen traxisse: quid vlterius dubitandum, vt non Herculem veritatis laruam esse dicamus; cuius vis cùm in tota rerum vniuersitate maxima sit, meritò nomen habet, quo mascula vniuersorum potestas indicatur. Quid quòd Cul & Colf ex eodem fonte deriuentur, & recta procedunt ad successus felicitatem, custodita etiam quadam vtriusque instrumenti similitudine, quam clauæ celerum nostrorum, quos Colfdragers / id est, clauigeros vocamus, egregiè ob oculos ponunt. Obruit me rerum copia: quam si persequerer pro eo ac meretur, quis tandem esset finis? Custos Hercules, custos veritas, Hercules Iouis è mortali femina filius. Christus ipsa veritas supremo patri è virgine nascitur. Sed hæc in Hercule nostro. Rideant modò, qui volent, vel fabularum, vel primarum vocum origines: quarum illas, Græci sermonis nostri ignari, corruperunt, & fœdis erroribus, turpissimaque idolomania contaminarunt: has longissima & profundissima à multis seculorum voluminibus ignorantia ita suppressit, vt lingua omnium excellentissima pro rudi & contemnenda non apud alios modò, sed apud ipsos etiam nostrates haberetur. Pergamus in War. Quando constat vniuersam & essentiæ & vitæ custodiam à veritate pendere; consequens est, eum qui sese ab ea segregat, mox necessariò perire, & æternæ morti subiici; quod humano generi tum accidit, cùm deserta veritate, Draconi mendaciorum patri credentes, vetiti pomi veneno sese intoxicarunt. Quis ergo ad salutem reditus? Nullus profectò, nisi ipsa te veritas reducat per culpæ agnitionem & pœnitentiam. Agamus igitur pœnitentiam, & per eius ianuam ad veritatem reuertamur; quo ipsius leonino corio, & claua, totius felicitatis instrumento, ab horrendo Caci antro liberemur. Hoc est iter quod War nobis demonstrat: eo quòd si per vestigia vocabulum retro legamus, mox simus pœnitentiam audituri. O admirandam diuinæ benignitatis notam, quæ voluit ipsum veri nomen ita fieri, vt cum voce clamantis in deserto, Pœnitentiam agite, ad vnguem conueniret! Rideant nunc iterum, si audeant, insani linguæ suæ contemptores, & in nos ipsius veri demonstratores vel ludibria, vel venenatas, quod quosdam facere scimus, despuant calumnias; sed sic id faciant, vt tandem per pœnitentiam ad veritatis fontem reuertantur; qua pœna nullam ipsis imprecor maiorem, immo contrà pro ipsorum calumniis illud rependam, vt vel inuitos per vestigia retro compellam ad veritatem redire; nisi planè inuicta Draconis, mendaciorum patris, peruicacia sic veritatem oderint, vt quam nos face prælata ostendimus, eam videntes agnoscentesque, neque videre, neque agnoscere dignentur. Et hæc quidem de veritate omnium custode, quæ Herculis figmento tegitur, satis esto delibasse. Magnam latitudinem dico duplici W designari, quam vt in aliis, ita in Wijs etiam latissimè cernas. Sapiens enim idcirco Wijs vocatur, quia longissimè latissimeque in omnem partem circumspicit: quod quia Ianus diligentissimè præstaret, dictus est geminam faciem, & quaternos oculos habere. Wysie/ & per apocopen in aliis etiam vocibus vsitatam, Wijs dicetur, qui longè lateque videt. Inde mox verbum Wijs/ idem est quod demonstro: à quo Truwijs is erit, qui & ipse veritatem per ampla spatia longè lateque intuetur, & aliis demonstrat: quo officio qui apud Gallos fungebantur, Druides sunt à Græcis nominati, duplici W, quo carent, exempto, & tenui littera in mediam mutata. Tru enim verum notat, ab Wrt/ quod significat eleganter beneque quippiam ago; à quo Wrtig vocatur, qui ad omnia rectè expediteque peragenda insigni facultate præditus est. Origo est Wr/ quo id notatur, quod in genere quoque excellit, propter V latitudinem notans, & R vehementiam

Cul. Iuc. Colfdragers. War. Raw. Wijs. *Ianus quare dictus sit geminam faciẽ habere.* Tru-wijs. *Druides.* Tru. Wrt / Wrtig. Wr.

mentiam motus exprimens. Qui enim latè mouere poteſt, is fortis excellenſque ha-
bendus: qua de voce & eius ſobole, in littera R agetur. Porrò nulla in voce clariùs
huius V litteræ vis cernitur, quàm in Eeuw/ qua extenſio ipſius Vnius notatur; quæ quid *Eeuw.*
aliud eſt, quàm perpetua, & ante & poſt omnia temporum curricula duratio, ſiue vnius
vita; quæ nihil rurſus aliud, quàm actus ipſius eſſe vltra omnes terminos porrectus.
Hæc enim vnius eſt latitudo, qua ſeſe ſicut per omnes res, ita conſequenter per omnia
tempora diſtendit. Ab Eeu ſiue Eeuw Latini habent Æuum, Græci αἰών, vocali longa in *Æuum, & αἰών.*
diphthongum mutata. Definiatur ergo Æuum de nomēclatoris noſtri ſententia, ipſius
vnius extenſio; quæ tanta eſt, vt omne tempus excedat. Quæ autem hæc eſt extenſio
vnius, ſiue dilatatio, quàm ipſa vnius vita, per quam eſſe & vitam dat omnibus, pro ſua
cuique portione. Per hanc extenſionem ipſum Vnum ſe clarificat. qua de re hæc Chri-
ſti apud D. Ioannem verba audiantur: Hæc locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis in cælum
oculis dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut de-
diſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc
eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum
Chriſtum. Hæc ipſe æternus æterni patris filius, qui per ſpiritum ſuum nomenclatori
inſpirauit, vt æterni illud nomen faceret, quo extenſio & clarificatio ipſius Vnius ſic
contineretur, vt eam nouiſſe homini eſt vtiliſſimum; ſic nimirum, vt intelligeremus,
omne genus miſeriarum nobis imminere, niſi Vnum nos ſic per claritatem extenſionis
ſuæ comprehendit, vt vitam æternam nobis ex æternitate ſua communicet. Si enim
Eeuw conuertas, Wee audies, quæ vox vt interiectio vſurpata idem valet quod Væ Lati-
norum: at ſi Wee nomen ſit, dolorem notat, vt hinc facilè liqueat dolorem æternitati *Wee.*
opponi. Vt autem multa ſunt in ſacris litteris Væ, ita nullum latiùs patens quàm illud,
Væ vobis viri impij: & apud D. Ioannem, Væ ciuitas illa magna: & iterum, Væ ciuitas
illa magna: & tertium, Væ ciuitas illa magna. Magna eſt æternitas, quam Deus dicitur
apud Eſaiam habitare; quod idem eſt cum magna vnius extenſione. & magnum rur-
ſus eſt Væ magnæ illi ciuitati intentatum, in qua regnat Antichriſtus, homines æternæ
mortis hæredes faciens, non ſecus atque Chriſtus æternæ vitæ. Vt igitur Chriſtus æter-
nam vitam dans, & Antichriſtus mortem dans æternam, opponuntur: ita Eeuw & Wee
diuinus ille nomenclator voluit opponi; vt videlicet quoties Eeuw audiremus, cogitare-
mus ſimul vtrumque, & vitæ æternæ felicitatem, & doloris æterni acerbitatem. Hinc
priſci Deum Di-eeuw vocarunt, quod Latinè vertas, Ipſam æternitatem; quo nimirum *Di eeuw.*
audito hoc Dei nomine, ſtatim in mentem veniret illius doloris & illius Væ, quod pa-
ratum eſt iis qui ipſi æternitati aduerſantur, oppoſita videlicet ipſi legentes veſtigia. *Dieu vocem*
Ex Di-eeuw/ Diew facit contractio, quam vocem Galli de priſca ſua Cimbrica lingua *Galli de pri-*
retinuerunt. Nos diceremus D'eeuw per eliſionem prioris vocalis, quam vocem Leo- *ſca Cimbrica lingua reti-*
dienſes hactenus vſurpant: vnde Latini Deus fecerunt, θεὸς Græci. Hanc vocem Diew *nuerunt.*
maiores noſtri ab Alauda didicerunt; qua de re alibi latiùs, ſi Deus, quem Galeritæ ca- *Deus & θεὸς*
nunt, permittet. *vnde dicantur.*

HERMATHENÆ
LIBER VI.

E EXEMPLA earum rationum quibus è vocalibus symbola ad res notandas petuntur, abeant ad quandam infinitatem; tempus esse existimo, vt ad consonantes fiat transgressus; in quibus ne rursus nimia vel curiositate, vel prolixitate fiam odiosus; cum adhibendum modum censeo, vt paucis vocibus ad caussas reductis, alias aliis relinquamus ad eandem normam examinãdas. Quòd si aliter facerem, singulis vocabulis excutiendis insistens, integrum Lexicon esset conficiendum; quod nec est huius mei propositi, nec operæ vel gratiam vel pretium haberet. Pari item ratione vocalibus multo diutius fuisset inhærendum; & in iis nòn simplices tantùm, sed in diphthongos etiam coalescentes ad notationis caussas vocandæ fuissent: quod non compendiosæ doctrinę tantùm, sed omnium artium metas excederet, in quibus satis est rerum formas vno aut altero exemplo declarari. Vt autem soni vocalium & consonantium commiscentur; ita rationes etiam significationum mixtas esse necesse; de quibus ex simplicium natura iudicandum. Procedat igitur in medium ipsum Beta, cui cur secundus locus datus sit in litterarum regno, pòst suo loco explicabo. Capella hanc litteram ait effici labris per spiritus impetum reclusis: quod obscurius est, quàm vt multum videatur allaturum vtilitatis. Repetatur itaque quod Terentianus versibus suis expressius de hac muta prodidit:

B littera, vel P, quasi syllabæ videntur,
Iunguntq́; sonos de gemina sede profectos:
Nam muta iubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum ministrat.
Compreßio porrò est in vtraque dissonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur sonus: ast altera contrà
Pellit sonitum de mediis foras labellis.

B litteræ symbolica significatio. Hîc videre est, quid consonans, quid vocalis præstet. Illi labiorum compressio; huic soni exitus, compressa tamen inferius lingua, debetur. Quocirca idonea erit littera ad propinquitatem, coniunctionem, compressionem, & his cognata denotanda. Hinc fit vt apud nostrates syllabica sit in verborũ principiis adiectio; vocabuli cui additur significationem reddens pressiorem. *Be syllabica adiectio in verborum principiis.* Sic è **gaen**, quo Ire significatur, fit **begaen**/ notans eum quem cura & sollicitudo cuiuspiam rei inuadit & premit. Exempli caussa, **Ic ben daer me begaen**/ id est, sum de re illa sollicitus, & eius cura premor. **Stoten** generatim trudere significat; **be-stoten** est inuadere, & impetum in quempiam facere. **Hau** teneo; **behau** conseruo & saluo. **Lopen** currere; **belopen** est diligenti cura variè discurrendo rei cuipiam conficiendæ instare. **Copen** est emere; **becopen** est culpa, siue multa, siue malo quopiam rei cuiuspiam præteritæ premi; & ferè idem est quod pœnas dare. **Sien** est videre; **besien** diligenter inspicere. **Hoort** decet; **behoort** valde decet. **Denc** cogito; **bedenc** diligenter cogito. Similiter in multis significationem dumtaxat reddit pressiorem; in aliis etiam per cognationem quandam detorquet ad propinqua: vt in **becopen**/ quod est quempiam sibi malum emisse sua quapiam culpa. **Scriuen** est scribere; **bescriuen** est rem scriptione notare. Plena sunt exemplorum omnia quibus compressionis vis luculenta inest, quæ nihil attinet enumerare. **Bi.** **Bie.** *Apis Bie dicitur, quia plurima nobis offert.* Hinc fit vt **bi** apud significet; & **bie** offero siue præbeo; & inde **bie** apis, quia plurima nobis offerat; ceram ad vulnera, dolores, vlcera curanda; ad lumen cùm in tenebris tum in sacris & festis alendum; ad lintea, ad coria aduersus aquas munienda; ad infinitos denique vsus. Quid dicam de propoli, quàm multis illa medeatur? Iam mellis, liquoris secundum vinum diuinissimi, quantus vsus ad corporis valetudinem tuendam! Interrogatus quidam quibus remediis ad tantam senectutem peruenisset; respondit, Intus melle, exterius oleo. Quid? nónne ingens Europæ & Asiæ portio ex melle vinum componit, Cretico viribus & inebriandi facultate quàm proximum? Dies me antè deficiat, quàm saluberrimum mellis vsum integrè describam.

Num

Num igitur immeritò diuinum hoc animalculum bie ab offerendo præbendoque nomen duxit? Quamquam verò hæc maxima queunt beneficia videri; sunt tamen ex eadem volucri longè adhuc maiora præstantioraque, dum respublica tota, totumque regnum, ab apibus præcepta & instituta optima deducit; quibus & Regis erga populũ, & populi erga Regem, & ciuium inter se officia quàm clarissimè docẽtur, si quæ exempla præbent, ea studiosè consequamur, & omnibus actionibus publicis & priuatis exprimamus. Neque enim bie solùm significat offero, sed crebrò etiam pro impero vsurpatur: quoniam eiusdem supremi numinis sit, & omnia præbere largirique, & omnibus imperare. Quamobrem architectus vocabulorũ singulari prudentia monarchiam certis limitibus inclusam per Apis nomen nobis commendauit; quam qui reget, is vt examinis regem imitetur necesse est, qui sic se gerit, vt ab omnibus apibus ametur, & summa cura custodiatur, fidissimo semper satellitio septus; & interim tam abest procul à lædendo, vt ne aculeo quidem, quo lædat, sit instructus. Accedit & altera ratio nominis de litterarum commutatione, dum vicina in vicinam transit, quam sequendo bie ad
wie alludit, quod significat purgare & consecrare; quorum vtrumq. Apis egregiè præ- *Wie'i purgo*
bet, dum melle corpora purgantur, & ad lætitiam mulso perducuntur. Iam & cera cor- *& consecro.*
pus purgat, per occultos halitus digerendo, & lumine suo mentem consecrat; dum externo signo è tenebris mortalis corporis, ad cælos, & ipsam diuinitatem, & lucem æternam inuitat & deducit. Vastum rerum Oceanum ingrederer, si hunc locum perinde atque postularet, per omnia sua latifundia oratione dimetiri tentarem. Quòd autem bie offero significet, id in compositione etiam cernas: nam Baas pro patre familias vsurpamus, eo quòd is præbeat suis alimenta. Baan item vocali longa, siue baen / vt vulgò scri- *Baen.*
bunt, est idem quod præbens progressum: qua voce lata via notatur, quasi bie-an. Hinc
Græcis βαίνω pro gradior & eo. A bie Latini habent Apis, adiecto in principio articulo *Βαίνω.*
Cimbrico, ceu diceret Abie. Epitheton elegans api datum olim fuisse videtur dauwar/ *Apis.*
id est, roris custos, siue rorem diligenter obseruans & reponens: qua de voce Hebræi habent suum דְּבוֹרָה, vbi Vau pro duplice w ponitur. Hinc דְּבַשׁ mel vocant, quasi dauwas/ id est, quod ex rore prouenit, vbi Vau est omissum. Verùm dum דֹּבֶר pro caula dicunt, corrumpunt d'oiwar/ quod nobis signat ipsam ouium custodiam, à verbo דָּבַר d'oiwar/ quod est oues custodire; quo Chaldæi pro minare vtuntur. Cùm דִּבֵּר pro loqui po-
nunt, ipsum Word, id est, verbum, pro wort transponunt; quod clarius est in דָּבָר pro *Word.*
verbo. At cùm pro eo quod fit, siue pro re quapiam, eandem vocem vsurpant; ad wort *Wort.*
alludunt, quod idem est cum Latinorum Fit, siue esse accipit. דִּבֵּר pro interfecit, est à doot-ber/ id est, adfero mortem, deriuatum; vnde & pestis דֶּבֶר vocatur, quia mortem adfert. מִדְבָּר pro solitudine & eremo est, à mit-var / id est, cum timore; quia deserta loca & solitudines non sunt sine metu; iuxta illud, *Væ homini soli.* דְּבַר pro caussa & or-
dine, fit à wart/ quod est custodio; quoniam res per caussam custodiatur. Vide, quæso, *Wart.*
quî vocum Hebraicarum inuestigari queant radices; & quanta confusione à linguæ primæ perfectione procedant. Per me tamen licet, vt sententiam meam reiiciant, &, quam volent, in etymologia viam sequantur. Huius digressionis, Apis, à præbẽdo apud nos & Romanos, apud Hebræos à roris custodia habens nomenclaturam, præbuit occasionem. Hebræi ex Bi/ quo Apud significatur nobis, & Ad, & aliquando Per, vt cùm
dicimus, bi Got/ id est, per Deum, eam loquẽdi formulam duxerunt, vt בְּ pro In, cum, *Bi.*
quando, ad, per, contra vsurparent. Nobis be longa vocali, & bet preces signat; eo quòd *Be/ Bet.*
per eas ad ipsum vnum & ipsum caput arctissimè coniungamur. Ben autem vocali *Ben.*
breui idem est quod Sum; propterea quòd esse nostro ad vnum ipsum, quod est een / de- *Been.*
uinciamur. Been verò vocali longa, ossa significat, quasi bi-een; quòd ossa in vnum col-
ligent corpus. A be siue bet fit baet siue boet; quorum hoc adiumentum & remedium, *Bet/ Baet/*
illud lucrum & vtilitatem signat. ab eodem etiam bet & beter pro meliore; propterea *Boet.*
quòd preces nostræ quibus Deo astringimur, maximum necessitatis humanæ reme- *Beter.*
dium, & summam vtilitatem adferant, & perpetuò nos reddant meliores. Sed de hac re in Hieroglyphicis. Ex boet Hebræi conuerterũt טוֹב, quo generatim quoduis bonũ
vocant; quia quod non iuuat, bonum non sit. Quia autem panis ad esse maximè spe- *Beig.*
ctat, quod est be siue ben; necessariò etiam nobis maximè rogandus. Beig igitur, & con- *Beg.*
cisè beg panem notat; qui duplex est, vti duplex vita; alter mẽtis proprius, alter corporis; *Panis duplex, mentis & corporis.*

quo fit, vt ille prius, quàm hic, ſit per preces à Deo petendus, quo mentis vita ſeruetur & alatur. Fit autem à be/ beig/ pro precario; vt à wet/ wettig/ id eſt, à lege legitimum, & ſimilia plurima ab aliis ad eandem formam. Vox igitur Cimbrica beg ſtatim oſtendit, panem omnium precarium eſſe. Orandus itaque Deus huius vocis monitu, quò illud nobis det quod ad eſſe noſtrum plurimùm confert. Confert autem plurimùm panis cæleſtis quo animus noſter paſcitur. *Neque enim ex ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo quod procedit de ore Dei*. Hinc rectè Iſychius feciſſe intelligitur, cùm panes cibos animarum fidelium interpretatur. Non parum igitur myſticæ intelligentiæ hæc vox cõprehendit, imò tantum quantũ vix ingenti volumine queat explicari. Iam quia Deus dixit, *Petite, & dabitur vobis*; ipſe nomenclator eam vocis formulam inuenit quę & panem precarium eſſe ſignaret; & adderet præterea per conuerſionem ipſum geb/ quod eſt dono; ceu diceretur, Peto panem: & mox à Deo reſponderetur, geb/ id eſt, do, ſiue do-
Geb. no. Geb item ad petentem referri poteſt, vt dicere intelligatur beg-geb/ id eſt, panem da. iuxta orationem conceptis à Chriſto verbis factam. Non igitur etymologia tantùm, ſed vocis etiam conuerſio, neceſſaria collectione demonſtrat, beg noſtras eſſe à primis
Becker. natalibus vocabulum. A beg fit becker / mutata media in tenuem geminatam, pro eo qui panem facit. His rationibus Herodoti & Ægyptiorum ſacerdotum accedit aucto-
Beccesſelana. ritas, qui beg Phrygium vocabulum eſſe docent. Hinc Beccesſelana & Ariſtophani & nobis, pro iis quæ ab vltima & prima omnium ætatum origine repetuntur. Ab hoc vocabulo Hebræi mutuantur ſuum בַּג bag/ pro quouis cibo. Huic præponunt nonnum-
Bet. quam פַּת quo cibum volunt notari. Nos bet pro morſu dicimus, quia mordens ipſi eet/ quod eſt comedo, proximè accedit. Beet beg ergo eſſet morſus panis, ſiue buccella panis; è quo פַּת per litterarum viciniam effectum: niſi velimus batbeg dici pro precario pane, cùm bat ſit idem quod orabat. Sed hæc ſatis eſt indicaſſe. Noſtrates è beg / weg
Weg. faciunt, vt album candidioremq́ue panem è polline factum notent. Beg enim genera-
Backen. tim quemuis panem eſſe, becker & backen declarat; quorum hoc à beg deductum, ad quamuis rem ad modum panis coquendum tranſiit: huius weg / quo delicatiſſimus panis notatur, conuerſio apertè demonſtrat optimi panis effectum, qui eſt, vt ad æterna ſæcula ſalui perduremus. Ge-ew/ & conciſè gew/ idem eſſe intelligatur quod dat æternitatem; à ge pro geet & geeft/ id eſt, dat: vel ge/ ad ſignificet, vt ſit ge-ew / ad æternitatem. Vtroque certè modo intelligitur, panem cæleſtem cùm delicatiſſimum eſſe, & omnis furfuris expertem, tum etiam eius alimento ad æternam vitam dari vigorem. A beg itaque geb/ pro dono; quia huius panis donatio ſit omnium præſtantiſſima. Geb quaſi
Geb. geheb, id eſt, ad habendum dicitur: quia eo damus, vt is habeat cui damus. & fortaſſe ea de cauſſa ſic verbum hoc factum eſt, vt intelligamus eum qui dat, eo dare, vt habeat; & nihil dandum eſſe, niſi ad eum finem vt habeamus: quod cùm in ceteris donis, tum in iis maximè cernitur quæ pauperibus conferuntur, quæ damus, vt centuplum acci-
Gef. piamus. Nos è geb / gef facimus, quo & altera etymologia indicetur, qua gef indicet ge hef/ id eſt, ad eleuandum. Cùm enim omnia dona ad leuandos homines è vitæ neceſſitatibus ſpectent; tum nullum eſt quod altius nos eleuet, quàm panis cæleſtis qui de cælo deſcendit, vt nos ad cælos eleuaret, atque in vitã attolleret ſempiternam. Quanta, boni panis dator, hîc rerum eſt & vocum cognatio! quantum latet myſteriorum! quàm latè in omnem partem ſeſe extendit contemplatio! quàm omnia ſcripturis ſacris conſentiunt! Gef ſi conuertatur, mox oſtendet quid tibi donum Dei præſtet, quodque
Feg. ſit donum excellentiſſimum. Feg enim ſignificat mundare; quo fit, vt qui gef dicit, non ſolùm attolli velit, ſed addat etiam rationem qua velit & poſſit attolli atque eleuari. Da enim, & munda, dicit, qui gef pronũciat: prorſo ordine Da; ichnæo regreſſu, Munda deſignans. Nec hîc gradum ſiſtit contemplatio. Vlterius indicatur quid mundatio atque depurgatio nobis efficiat. Gef enim, pro nomine adiectiuo, idem eſt quod Latinus omni ex parte purum nominaret. Sic enim à Deo mundari cupimus, vt nulla prorſus macula reſtet: & ſanè nullum ſtruthium, nullum nitrum, nullus ſapo tam puras lanas reddit, atq. Deus animos mortalium, quos ſanguine ſuo lauat & emũdat. Viden' modò vocem hanc beg, per quam ad hæc arcana viam inuenimus, non indignam eſſe, cuius notatione lingua omnium antiquiſſima deſignaretur? Vt enim panis corpora alit atque firmat, ita ſermonis primi diligens examinatio mẽtem ad vitam paſcit æternam. Hinc,

Hinc, dum pueri Ægyptij Bec dicuntur popoſciſſe; docemur ante omnia, rogandum
eſſe eum paſtum ſiue panem, quem Phrygia lingua ſuppeditat iis qui rectè norunt lit-
teras & ſyllabas enumerare. Nihil enim eſt in religione, nihil in toto philoſophiæ regno
quod non doceatur primi ſermonis explicatu: atque hæc vera cauſſa eſt ob quam priſci
homines tam curioſè quæſiuerint, quęnam prima lingua eſſet, vt nimirum ea intellecta,
perſpicerent, quid primus homo à Deo didicerit, quidque de vnaquaque re fuerit edo-
ctus. Non exiguum, me hercules, præmium, non contemnendum operæ ſermoni im-
pendendæ pretium; ſi tota philoſophia & religio ipſius continetur inuolucris. Alij ad
Brachmanes, alij ad Gymnoſophiſtas, alij ad Chaldæos, alij ad Perſas, alij aliò currant
ſapientiæ comparãdæ gratia: nos indies magis atq. magis in vernaculi ſermonis ſacrariũ
penetremus, atq. inde in lucem proferamus diſciplinam primo homini à Deo infuſam,
cuius adminiculo omnia omnium rerũ nomina naturæ earũ quamoptimè accõmoda-
uit. Hoc demũ eſt patres & maiores interrogare, primũ omnium patrũ patrem interro-
gare, vt ex ipſo tamquã prima ſapientiæ diuinæ ſcaturigine, diſcamus veritatem. Huius
intelligẽtiæ diuinitùs, non humanitùs, acceptæ ſigna, quãto mens noſtra acutius perui-
debit; tanto rerũ diuinarũ doctior euadet. Nihil igitur mirũ, ſi tã inſignia ſalutis huma-
næ oracula vocibus ſuis primus nomenclator conſignarit: cùm non ex homine, ſed ex
ipſo opificis fonte ſuam hauſerit doctrinam. Hoc eſt quod per obſcuram famam in Aca-
demiam Socrates inuexit: in rebus diuinis primam notitiam à Deo inſpiratam; mini-
mè verò vlla humani ingenij vel induſtria, vel ratiocinatione, perueſtigatam fuiſſe. In
hac littera illud notandum, ſi vocalis præponatur, compreſſionem in ſe notari, vt in Eb, Eb.
quod eſt maris ſe in ſe contrahentis, & à terra recedentis. Sic Heb habeo, quod alij Hab Heb.
dicunt: be conuerſum eb facit, quoniam ſemper rogandus Deus, vt vndæ tentationum
quibus pulſamur aſſiduè, ceſſent, & veluti Oceanus, ab aggere rationis noſtræ recedãt.
Bet conuerſum eſt teb, quo notatur, vel ad ceſſationem impetus vndarum, vel ad ha- Bet.
bendum aliquid, fieri orationem. Sed hæc Hieroglyphicis reſeruentur. In ben/ pro Teb. Ben.
Sum, infinitas quædam latitat myſteriorũ; quibus quidquid Platonis ſophiſta, quidquid
Parmenides obſcurè diſputauit, ſic expreſſum eſt, vt non mente modò, ſed manibus
etiam videatur teneri. Dixi antè quæ vis ſit ipſius vocalis E, qua ſimpliciter pronun-
ciata, vel vnum intelligimus, vel articulo præpoſito quidquam notamus. Huic ſi N ad-
das litteram, tinnitu ad ſuperiora palati ita tendente, vt ipſis etiam naribus, tamquam
tibiis biforibus, reſonare videatur; & nomen poteſtatis eiuſdem conſonantis proprium
exprimis, & finem omnium das cogitandum, qui ſic in omnium rerum natura tinnit,
ſic ab omnibus rebus auditur, vt nihil ſit quod non obediat & extemplò ſequatur. Quia
autem E vnitatem notat; efficitur, nihil aliud vt dici queat, quàm vnũ omnium finem E.
eſſe, cuius dicto, vti ſonantiſſimo, omnia parere cernuntur. Quia igitur in hoc fine ſu-
premo, quod vnum eſt, omnia coniunguntur; En apud nos pro coniungendi particula En.
vſurpatur. At quia coniunctio vinculo videtur indigere, placuit ſermonis auctori, vt T
ſiue D aliquando adderetur, atque ent vel end diceretur: neque tamen id citra vlterius *Ent ſiue* End.
arcanum, quod in trinitate conſignanda, & perſonis diſtinguendis conſiſtit, ſignante E *Trinitatis*
patrem fundamentum omnium; conſonante N filium, qui non ſonus tantùm patris, *arcanum*
ſed Verbum etiam dicitur; T Spiritum ſanctum, vtrumque amore deuincientem. Quid *in dictione* Ent.
En igitur ſit, ſiue Ent/ hinc colligendum: quo cognito, mox eluceſcet quid ſit Ben. B ad-
hæſionem, ſiue preſſam quandam coniunctionem notare, modò declaratum: quo fit, vt
ben idem eſſe intelligatur, ac ſi dicas, fini ipſi omnium, qui non aliud eſt, quàm ipſum
vnum per omnia tinniens, preſsè hæreo atque coniungor; quod primum conuenit ipſi
filio patris æterni. Dum itaque ben dico, ſic mihi cogitandum, me mentiri, & patrem
ſequi mendaciorum, ſi ipſi fini omnium non adhæream, & quod me eſſe aſſero, id non
referam rectiſſimè ad hoc ipſum vnum finem omnium ſupremum. Præterea quidquid
mihi tribuo per hanc vocem, id intelligo per hoc ipſum tantum mihi adeſſe, quòd ipſi
me fini conſtringam; per quem, quidquid boni eſt, accedit; immò nihil boni rationem
alio, quàm hoc ſolo quod ad hunc finem deſtinetur, & ei adhæreat, poteſt tueri. Dum
item Ben dico, in animum venit, per eum me id dicere poſſe, qui primùm & propriè
dicere poteſt, ic ben/ id eſt, ego ſum. Quia autem hic filius Dei eſt; apud Hebræos Ben
pro filio generatim vſurpatur, ratione prorſus ignorata; tametſi ad בָּנָה rationẽ nominis
eos ſciam

eos sciam referre. Verùm confusio tanta accidit, vt in id genus originibus pertinacius sententiæ cuiquam adhærere, hominis sit parum intelligentis. Nos item pro ben crebrò dici audimus bin/ citra notationis discrimen, lubrico lapsu E in I transeunte. Vnde Hebræi בִּין habeant pro intelligere; difficile item sit non tam inuentu, quàm comprobatu.

Bijn. Wein.

Bijn nos pro inuenire dicimus, quod propriè & primùm cōuenit intellectui. Wein verò idem est quod opinari, quasi dicas, rem vertere modò in hanc, modò in illam partem, nec omnino certum habere, qua ratione eam constare oporteat. Vel ab hoc itaque vel ab illo fieri בִּין queat. At cùm בֵּין significat, inter, fit à binnen voce nobis vsitata. Atq. hæc de ben.

Bijn. Bant. Cabel.

A bi & een fit bijn pro ligo, quasi vnum apud vnum dicas; à cuius præterito imperfecto bant vinculum designat: pro quo Hebræi inter alia habent כֶּבֶל, quod à nostrati voce Cabel deriuari videtur, rudentes notante. Sed cùm rex Hiram per derisionem viginti opida à Salomone donata terram כבול vocaret; fortassis ad Cabuil allusit, quod frequens nobis est, dum rem ita contemnimus, vt meliorem fieri non fore speremus.

Ca. Buil.

Ca enim malum, buil sordes. Quid enim malis sordibus contemptius? Hebræi quid Hiram dixerit, non facilè de sua lingua assequentur: apud quos tamen Cabuil ita frequens, vt nusquam frequentius omnium gentium. Sed valeat Ca-buil, ne nos contaminet. A Bant/ Banda & Bandophorus, & Baen; de quibus in Gigantomachia.

C litteræ symbolica significatio.

ACCEDAMVS modò ad C, in quo pronunciando, pressius quiddam Terentianus inuenit: Martianus addidit extremas linguæ oras molaribus apprimi: nobis constat C & K idem esse; atque inde mox liquet, nomen huius litteræ de potestate sumptum,

Ke.

ke esse debere: qua vocula tum vtimur, cùm quempiam ita rogamus, vt blandiendo orandoque ita premamus, vt nisi impetremus, non videamur cessaturi. Sic vsus habet, Ke doet dit/ Ke ic bid u: id est, Obnixè te oro, fac hoc; oro te quàm possum enixissimè. Quis in id genus precibus nō agnoscit pressuram? quis non vehemens desiderium quo rei cupitæ instatur? quis non videt, quàm aptè litterarum naturæ sermo noster vocabula

Et. Dret.

concinnet? Contrarium et, vt inuersione soni, ita re ipsa; qua vocula vtimur dum quidquam exhorrendum iudicamus; quodq. minimè nobis cupimus. Hinc dret, quasi doz-et, id est, à quo penitus abhorremus, pro merda nobis vsurpatur. A ke & ar, quo morari

Car. Carus.

notatur, fit Car/ pro eo quod enixissimè cupimus apud nos morari. Latini Carum hinc acceperunt, & exordio vocis & significatione concordans; quæ vox ichnæarum vna sic retrò legitur, vt id intelligatur, quod in Caro maximè carum est.

Raac. Karc siue kerc.

Raac enim vocali, perinde vt in Car est, longa, idem est nobis quod Latinis tango. Prorsa itaque vox conuersæ iuncta karrac facit, & syncoptôs karc, pro templo, in quo hoc hominum proprium est officium, vt se Deo, qui summum est omnium carorum, ita coniungant, vt mente eum continuò tangant, nec vllo se modo ab eo sinant auelli. Quòd si kerc, vt plerique pronunciant, dicas; videbitur ipsum templum nobis insonare ke-rac, id est, enixè vehementerque te oro, vt tangas. At quem? Illum nempe quem raac conuersum demonstrat, quem caar per exochen dicere debemus. Omnes ergo templi cærimonias, blandas preces nobis fundere putemus, vt cogitatione nostra deum ipsum, omnium carorū apicem supremum, tangere continuò nitamur. Huius enim solius contactus omnia con-

Thom. Dom.

seruat, omnia custodit, omnia tuetur. Vnde templum etiam Thom, & media littera Dom dici consueuit, quasi het-hu-om, quo id notatur quod vndique tuetur atq. custodit. Hoc vocabulum primùm conuenit ipsi cælo inuisibili, deinde visibili, quo omnia vndique in circuitu custodiuntur atque conseruantur; hocque supremum templum est & maximum eorum quæ videntur. Cùm ergo quoduis templū nos oret, vt Deum mentē tangamus; tum nullum magis, & maioribus illectamentis, quàm totum cælum admirando suo artificio ad opificem inuitans, atque mentem attollens, ad eum contingendum, cuius tam stupenda opera oculis cernuntur. Vt autem quoduis templum domus est orationis, vt kerc satis luculenta notatione nobis insinuat: ita & cælum quo omnes continemur; & animus noster domus orationis maximè habeatur, vt vbique & semper orandum putemus, atque adeò ipsam hominis vitam nihil aliud esse, quàm orationem, intelligamus. Dom itaque domus est orationis propriè, quæ sola nos vndique custodit; tam variè vsurpanda vox, quàm variè sese hæc custodiæ ratio diffundit. Sed hæc iis quæ in Amazonicis scripsimus, adiuncta sufficiant pro tempore, cùm multo prolixiore, non dico sermone, sed volumine opus esset, ad vim vocis kerc siue karc integrè persequendā.

Ex H, quo spiritus indicatur, & A, quo progressus ad anteriora dicitur, & C, quo enixa hæc instantia intelligitur, fit Haac/ quod idem est ac si dicam, maximo desiderio feror ad aliquid. Huius ergo tam ingentis spiritus, quo ita ferimur, finis est ipsum bonum, quod omnia æquè expetunt. Relicta ergo adspiratione, aac significat ipsum bonum, ad quod anhelatur, siue suspiratur; vbi adspiratio relinquitur, & pressura ipsius C retinetur; vt intelligamus, ipso bono acquisito, atque iam pressè contacto, nos non amplius suspirare, sed grata perfrui quiete. Eodem modo Hel altum signat, eo quòd alta ad Deum tendant, qui apex est omnium: à quo si adspirationem demas, ipsum illud quod omnium supremum est, quodque ad nihil aliud suspirat, intelligemus. At ergo bonum, Hac ad aliquid sub ratione boni suspiro. Iam quia bonum omnia ex se suspendit, & velut magnes ferrum, tenet affixa; fit vt Haac pro vnco ponatur, & vt verbum etiam vsurpetur, pro retineo firmiter, velut vnco aut harpagone. At pro bono, Ca contrarium habet pro malo: in quorum vtroque quamuis vocalis nostratibus producatur, Græci tamen κακὸς priore breui dicunt, & ἄκος ab at pro medicamento ponunt. Ab At fit Ats/ pro bonum reputo: vbi sibilus loco affirmationis est, vt tota potestatis nomenclatura ad compositionem veniat, ceu diceretur, At-es/ quod redditur Latinis, bonum est. Huic contrarium Sta/ quasi dicas, Es-ta/ vel So-ta; quorum illud, est malum; hoc, ad malum, designat. κακὸς autem dicitur à Caac/ voce composita ex Ca & Haac/ pro eo qui flagranti desiderio fertur ad malum; vt cùm dicimus, Tis een erg Cac. Latini rectiùs in Caco suo priorem syllabam productam retinuerunt; quo vocabulo malorum pater denotatur; qua vix vlla vox significantior queat esse, ad eius naturam exprimendam, quam totam scimus vehementissimo ardore ad mala præcipitem ferri, & homines, vt ferantur, maximo nisu omnibusque machinis continuò pulsare. Beatos, & ter beatos Romanos, apud quos siue Saturnus, siue filius eius Ianus fabulæ huic totum salutis humanæ mysterium intexuit, dum Caci antrum flamis & tenebris horrens finxit, ad quod boues, id est, homines boum similes, retrorsum ad exitium trahebat: Hunc Hercules occidit claua sua; huic ara maxima Romæ consecrata, certum argumentum, Christum apud gentes, quarum caput Roma, prædicandum, Iudaica gente ob peruicaciam repudiata; à qua seculi legis in seculum gratiæ mutatione, Euander nomen accepit. Nemo miretur, aut indignè ferat, me sæpiùs ad Christianæ religionis mysteria reuolui; cùm totius Hermathenæ hic vnicus scopus sit, vt ex sapiente vocum interpretatione ad apicem sapientiæ veniamus; quem non alium, quàm Christum esse scimus. Hunc omnibus exspectandum, plurimis suis vocibus nomenclator ostendit: & vt aliis aliud de eo prædicat; ita in nomine Caci declarat, quem is, qui mittendus erat, occisurus esset. Oremus ergo, dum Caci recordamur, vt desiderium, quo ad malum nos ferri sentimus, Christus gratia spiritus sancti extinguat: qui verus Hercules, vt de Caco triumphum duxit ad capitolium sempiternum; ita nos à Caci veneno purgatos vnà secum ad epulum ducat ambrosium, huic victoriæ præparatum. Neque illud hîc omittendum, Cac fauces nobis dici, propterea quòd & primorum parentum fauces, & nostræ item, ad malum inclinent, dum suauitatem potius sequimur, quàm frugalem, sobriam & modestam corporis refocillationem. Hinc Hebræi suum חך retinuerunt. Porrò quia Cac dicitur quasi Ca Haac/ atque id sic licet interpretari, vt idem sit quod malum detineo, tamquam vnco alligatum: obtinuit loquendi consuetudo, vt vox hæc pro columna ea diceretur, in qua ad publicam ignominiam flagitiosi homines spectandi deridendique exponuntur. Ab At item fonte, aqua videtur ad Latinos deriuata; non alia de caussa, quàm quòd ea plurimis rebus optima videretur. Quid sitientibus plantis pluuiæ; quid vel solis, vel laboris, vel febris ardore tostis fontes sint & gelidi riui; quid coquis, & medicis, & omnibus denique hominibus ad diuersissimos vsus aquæ præstent, qui nescit; is quid scire possit, ignoro. Quantum commoditatis flumina, quantum maria, quantum reducti sinus, quantum freta, quantũ ingentes lacus mortalibus vtilitatis apportent, qui expendere & ad calculum vocare velit:

——Libyci velit æquoris idem
Discere quàm multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

[Marginalia: Haac. / At siue Aat. / Hel. / Ca. / κακὸς. / ἄκος. / Ats. / Sta. / Caac. / Cacus, malorum pater. / Euander. / Christus verus Hercules Cacum occidit. / Cac. / Aqua vnde dicta.]

Ἀέσον

ὕδωρ.

Ἄριστον ὕδωρ dixit Pindarus: Thales ὕδωρ omnium rerum principium collocauit: quod nos de ipſo ſummo bono,ſiue omnium bonorum Oceano,intelligimus; qui verè Ac eſt, & verè ὕδωρ, id eſt, vt in prima lingua ſonat, cuſtodiæ origo. Siue igitur Ac dicas, ſiue Hud–oor; de eodem principio agere videberis: quandoquidem vt per ipſum bonum omnia fiunt; ita omnia conſeruantur,& in ſua quæque eſſentia & ſtatu cuſtodiuntur. Orphici ergo ,& quotquot ex eiſdem fontibus biberunt ,Hy door, ſiue Aquam,principium omniũ dixerunt; ſymbolo tribuentes,quod ei quod ſignificaretur,conueniret. Vt enim boni eſt,ex alto ad omnia deſcendere, & ex infimo loco omnia ſurſum educere , & generatim ſe omnibus communicare: ita inter elementa,aqua ex alto deſcendit,& rurſus per halitus attollitur,& congelata flumina effundit,atque omnibus ſeſe largiſſimè communicat,& animalibus, & plantarum omni generi ſuppeditans alimenta : nec his tantùm , ſed ipſis etiam elementis , dum craſſeſcens terra fit, rareſcens aër, & in maiorem ſubtilitatẽ attenuata tranſit in ignem. Cùm citra alimẽta animalia nulla viuere poſſint, omneque alimenti genus aquæ debeatur: cùm nec herbæ,nec radices, nec caules, nec arbores,nec arborum fructus , nec ſeminum aliquod genus citra aquam creſcere poſſit aut nutriri: neceſſariò colligimus,omnibus ſe aquam communicare,& citra eius cuſtodiam nihil conſeruari alique poſſe. Quòd autem Ac pro aqua,ipſius ſummi boni teſſera,apud maiores etiam noſtros in vſu fuerit, certiſſimum capias argumentum ex voce

Aker.
ἄκος, ἄκατος, ἀκάτιον, &c.

Aker,quo vas notatur quo aqua hauritur. Hinc apud Græcos non ἄκος tantũ,ſed ἄκατος etiam & ἀκάτιον nomen ſortitur, ceu ac-hat,id eſt,aquam tenens,diceretur: quia ſcapha in aquis & ſe teneat & vectores: & generatim omnia quæ per aquas portantur. Macro-

Achelous.

bius & alij non pauci docent,Acheloi nomen generatim pro quauis aqua poni: at cur id fiat, non aſſequuntur. Seruius Oceani & Tethyos filium facit. Etymologiarum ſcriptor pro quauis aqua nomen vſurpari annotauit: verùm cauſſam vocis non adiecit. Nobis Ac-hel-hot ſignificat altum aquæ caput,ſiue excelſum aquarum principem. Quemadmodum ergo Bacchus pro vino,ita Achelous pro aqua dicetur, deo præſide, pro eo cui præſidet, collocato. Flumen itaque Ætoliam & Acarnaniam dirimens Acheloi nomen accepit,non à fictitio rege, vti plurimi comminiſcuntur,ſed ab eo quòd princeps eſſet fluuiorum illius terrarum tractus, & idcirco à priſcis Cimmeriis ita vocatus. Hinc illud Virgilij intelligitur,

Poculaq; inuentis Acheloia miſcuit vndis.

Nec aliò fabula de cornu eius ſpectat, quàm vt intelligamus, aquæ beneficio & irriga-

A longum multorum riuorũ nomen eſt.

tione magnam fructuum copiam è terra prouenire. Sed hac de re alibi plura. Iam & A longum multis riuis apud nos nomen eſt, propter rectum & apertum fluxum qui nobis hac littera notatur. Atqui riui quò,rogo,properant? ad originem nimirum ſuam in qua cuique bene eſt,quæque omnibus bonum affert. Cùm ergo riuus A vocetur; non mirũ Ac dici id quò A contendit,ex litteræ C natura. Iam Oceanus quem omnium deorum patrem fecit Homerus , nedum ceterarum aquarum, eodem modo littora vndique ex alto ferit quo lingua dentium radices in pronunciando. Rurſus igitur fluxus ad omnem partem ſe preſſiſſimè applicans , bene per A & C exprimetur : quæ ratio vt in ſummo bono primùm,ita ſub cælo in aqua ſuam tuebitur veritatẽ, quoad corpora & elementa permittunt progreſſum. Quòd ſi Ariſtoteles hæc intellexiſſet, non tam craſſè Thaletis ſententiam fuiſſet interpretatus; qui eodem quo Homerus modo audiendus. Ex hac contemplatione illud intelligi poſſet, *Separauitq; Deus aquas ab aquis.* quod aliàs for-

Haat.

taſſis explicabo. Hoc iterum mirum eſt in haat, quod & alteram includat rationem, quam ſic expoſitam cernes: Ha–it, idem eſt ac ſi dicas, ſi haberem,quod proprium eius

Acca Laurentia.

eſt qui vehementer deſiderat. Quòd ſi circulare ex ac & ca vocabulum fiat, Acca Laurentia nominis ſui originẽ agnoſcet; quæ qualis fuerit, fruſtra Latinos interroges, apud quos ridicula ſunt quædam, quædam ſacrilega de huius numine conficta ; quæ Macro-

Laurentalia.

bius adducit. Conſtat Laurentalia Iouis feſtum fuiſſe , & in eo diis Manibus in velabro ſacrificari ſolere : præterea de veterum relatu accepimus , cum Hercule eam coiiſſe.

Hercules cũ Acca coiit.

Quis Hercules ſit,modò ſæpius indicatum; cui quid rei fuerit cum Acca,is clarè cernet qui norit hac voce medicinam mali denotari. Quãdo verò Acca habuit rem cum Hercule? Tum cùm in templo Olympico clauæ crucis inniteretur,finem facturus omnium veterum cærimoniarum , quarum ambagibus obſcuriſſimis vera religio , & religionis

abſoluta

absoluta perfectio designabatur. Lauer nobis idem est, quod obliquis cursibus ventos in mari aut maiore flumine capto; à Laf-wer/ quod est remissioni cursus repugno: formula compositionis eadem, quæ annotata est à nobis in Grauen/ pro Gar-auwen. Prisci homines lubenter symbola ab aquis & mari ad religionem transtulerunt. Hinc nomen Adam apud nostrates, pro primo homine; hinc Scepper/ pro creatore; hinc Vater/ pro Deo patre. Nam veteres in hoc vitæ Oceano numquam directè & secundis ventis ad felicitatis portum ferebantur: sed obliquis flexibus, atque iis infinitis, omnibus tamen per ambages eodem tendentibus. Aliis ritibus Iudæi, aliis Cimbri, aliis alij, velut obliquis cursibus, vtebantur, quo tandem per multos mæandros ad veram religionis metam deueherentur: Nec quisquam erat, qui recto & explicato orationis filo, Christi in cruce mortem aperiret: sed omnes, quotquot de ea, diuino instinctu, vel apud Hebræos sunt vaticinati, vel apud Ianigenas; vel fabulis veritatem occultauerunt, vel obscuris & intricatis ambagibus, quæ vera hominis salus esset, coniectandum potius, quàm intelligendum, dederunt. Huius obliquitatis non ante finis erat futurus, quàm is veniret, qui hos plus quàm Gordios nodos dissolueret; & quid iis vates inuoluissent, aperiret. Christi ergo pretiosissima mors ob eam caussam Acca dicta est, quòd omnem mali vim in nobis curatura esset; Laurentia verò, quòd obliquis huius vitæ cursibus & doctrinæ allegoricæ finem esset impositura: Lauer-ent enim finem notat omnis illius discursus quo ventos captamus. Hæc autem mors cum Hercule concubuit in aperto quidem cæli templo; verùm ita occultè, vt deitas apud vulgus lateret. Plutarchus in problematis duas Accas Laurentias facit; & alteri in Aprili sacrificari solere asserit: quod equidem nec apud Latinos inuenio, nec vnde acceperit, coniectare possum. Nec illud satis perspicio, quî dictum à Macrobio sit, decimo Calendas Ianuarias celebrari Laurentalia; cùm ea sextæ diei tribuat Varro. Magnam in fastis errorum varietatem super Saturnalibus fuisse, satis à Macrobio indicatum; de quibus quod antiquissimis placuisse cerno, id puto verissimum. Nonius itaque Atellanarum scriptor, & post hunc Mummius, septem dies Saturnalibus tribuerunt; ad quorum supputationem referendum, quod à Varrone dictum, sexto Saturnaliorum die Ioui Laurentalia celebrari. Quid quòd pòst etiam, Macrobio teste, ad septem dies discursus publicus, & lætitia religionis extendebatur, adiectis Sigillariorum festis. Quamobrem vtut mensem diuersis temporibus Romani fuerint partiti: illud perspicuum, & olim, & pòst, Macrobij adhuc ætate septem dies festos Saturnalibus dedicatos fuisse, & in iis vltimum propriè Saturni nomine fuisse insignitum, vt & sabbatum esset, quod Saturno dedicatur, & æternam tranquillitatem meritis sextæ diei succedentem denotaret. Sextus igitur dies Accæ sacer, quia sexto die, & sexta eius diei hora, Christus cruci erat affigendus, & curationem omnis mali exorsurus, quam nona hora absolueret. Præter autem ceterorum parentaliorum ritum, quæ atra die peragi Pontificum decretis vetitum erat, festus hic dies Atra dicebatur; quod in Varrone lectum, perperam correctum esse à M. Vertrannio Mauro arbitramur. Credimus enim nec à M. Varrone, nec à quopiam alio intellectum, cur Atra diceretur; non magis sanè, quàm cur eodem die Diis manibus seruilibus facerent Sacerdotes; quod tamen posterius tanta constantia in omnibus exemplaribus legitur, vt ne auderet quidem Maurus vocem Seruilibus eliminare, tametsi eam intelligere nequiret. Nos vetere lectione salua, & Atram diem dicimus, & Manes seruiles vocamus; & non solum in his sacris Iouis fuisse mentionem, quem aliis atris diebus nominare nefas ducebant; sed totum etiam sacrificium ad Iouem patrem dicimus pertinere; cui filius Christus oblatus est, ad expiandos hominum animos, qui seruitute perpetua ipsi Malo erant adstricti. Diis autem manibus seruilibus faciebant sacerdotes, propterea quòd omnes omnium hominum manes in Cacodæmonis vinculis tantisper essent detinendi, donec ab Acca Laurentia liberarentur. Quàm verò Atra hæc dies fuerit, ex Euangelio notum; è quo tenebras per vniuersam terram medio die factas docemur. Porrò optimè in Velabro sacrificium hoc peragebatur: vt Velabri & nomine & vsu moneremur, ad id sacra hæc fieri, quo cœnum & sordes omnes ex hominum animis perinde tollerentur, atque per hanc lacunam vrbis sordes effluebant. Velabrum enim dicitur à Vuilen bran/quo cœnosa & fœda aqua denotatur: qua in voce mirum non est ui diphthongum in aliam siue vocalem siue diphthongum esse mutatam, eo quòd illa

Lauer.

Christi in cruce mortem nemo Iudæorũ, Cimbrorum, aut aliorum recto & explicato orationis filo aperuit.

Acca et Laurẽtia dicta est mors Christi.

Saturnalia.

Sigillariorum festa.

Saturni dies festus Sabbathum est.

Accæ sextus dies sacer.

Atra dies mortis Christi.

Seruiles Manes

Laurentalia Ioui celebrata.

Diis manibus seruilibus in Velabro sacrificium peragi solitum.

Velabrum.

Latini non ferè vterentur. Nunc itaque scimus linguæ Cimmeriæ beneficio, cuius vsus in Italia fuit antiquissimus, quæ sit Acca, cur dicta Laurentia, cur sexto die culta, cur Atra eius dies, cur item Ioui Laurentalia celebrarentur, tum qua de caussa diis Manibus seruilibus in Velabro sacrificium peragi diceretur. Quòd si Accam Venerem vocem, nihil peccauero: quoniam & dies Veneris, dies Accæ esset; & quia omnis hominum in Tartareum cœnum demersorum venustas soli Accæ Laurentiæ debeatur. Acceperant fortasse Romani à maioribus obscuram aliquam opinionem, Accam Laurentiam ad Venerem spectare: quod cùm non intelligerent, prolapsi sunt in fabulas de scorto; quòd scorta Veneris propria esse existimarent. Sed quid sibi vult, quòd Romuli nutrix fuisse dicatur? Id secuta sæcula apertum fecerunt; dum Romani non solùm mortis Christi verbo sunt nutriti, & refocillati; sed eò etiam dignitatis in religione adscenderũt, vt ceteræ Christianorũ diœceses ad Romanã, tamquã ad caput, referrentur. Meritò itaq. Venus Romanorum maioribus semper fauisse dicitur; meritò Acca Laurentia Romulum nutriisse: tum quia Deus populum Romanum perpetuò seruauit, & euexit; vt sub eius imperio mundus diuino diuini verbi nectare recrearetur; tum quia Roma ex mortis Christi prædicatione præcipuum suum robur & æternitatem esset habitura: quæ cùm se ita habere clarè videamus; quid ni Accam Laurentiam Romuli nutricẽ vocemus, è qua Romulidas omne lac, & omne roboris & durationis suæ nutrimentũ & iam olim suxisse, & hactenus sugere videmus. Eódẽ & Lupa signũ Hieroglyphicũ spectat. Sic enim Acca vocabatur; quòd per ipsam solam populis omnibus cum Deo patre pax æterna sanciretur: quod voce Lu-pa, siue vt integrè Lui-pai dicimus, nihil aliud significetur, quàm reddo populos contentos: quod fieri non potest, nisi pax cum Deo patre contingat. Nam à verbo Pai, quod est contentum reddo, fit Pais, quod Latinis Pax est: quoniam nullius populi votis satisfieri possit, nisi pax cum Patre nostro cælesti intercedat. Quàm hæc bene quadrant cum Hercule, Accæ amico, semper dicere solito, *Pax huic domui: &, Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Quam pacem? Eam quam per Accam dedit mundo: quæ idcirco Luipai vocata, & fabulæ de Lupa Romuli nutrice confictæ, & signo nomini ipsi proximè respondenti dedit occasionem: nec aliunde factum, vt Lupa pro scorto publico caperetur; quàm quòd meretrix populum contentum reddat, totius populi, non vnius satisfaciens voluptati. Sed hæc propria erant antiquitatum Romanarũ, in quibus de Euandro, de Hercule, de Caco, de Ara maxima, quæ hactenus Romæ est, de Acca Laurentia, de Quirino, deque id genus ceteris, si tempus detur, ex aduersariis nostris agemus. Hîc exempli dumtaxat caussa tractanti necessarium fuerit hæc obiter discutere, & ad scopum dirigere veritatis; partim vt cudendarum vocum ratio tradatur; partim vt omnes intelligant, quò cognitionis vsq. per has litterarũ minutias adspirare possimus. Hac itaq. & Ac eo differunt, quòd illo, dum actus habet notionem, notetur spiratio ad bonum; hoc verò ipsum bonum, à quo quia omnia pendent, Hac itidem vncum notat, quòd ex bono, tanquam vnco & capite catenæ Iouialis omnia dependeant. Posset quisquam mortalium ingenio suo tantum valere, tantum intelligere, tantum inuestigando assequi, vt hoc artificium quod in vocibus his, Hac/ ac/ ca deprehenditur, æquaret? Quàm verò prope naturam ipsam nomenclator sit secutus; declarat ea particula orationis quam Grammatici Interiectionem vocant. Ach enim dolentis est, ob bonum amissum, spiritu nimirum postposito, vt significetur bonum antè præteriisse, quàm toto spiritu ad ipsum ferremur. Huic si Tau nota vinculi addatur, fit verbum, quo significatur Bonum æstima: quasi quis dicat, illud tene, & tibi alliga; quod si amiseris, dolebis, & exclamabis, Ach. Iam quia hæc littera C dentium inferiorum radices vndique contingit, factum est, vt Och sit optantis; ceu diceretur, in rotundo rerum cursu vellem hoc contingere. Oc porrò idem est quod Etiam, rotundo videlicet rerum decursui adiunctum siue contingens illud, quod est modò deuolutum, quod Latini cõuerterunt, pro Oc Quoque dicentes, tempore etiam mutato, quod frequenter in vocum imitatione neglectum videmus, vt apud Græcos in ἄκος ab Ac/ & apud Latinos in aqua ab eodem. Hinc item fit vt Hoec sit angulus; quia superficies sese in angulo cõtingant. Sic & Com pro Venio dicimus, ceu diceretur ipsum Om, id est, rerum circuitum attingo; à quo Hebræi קם habent, significatu nonnihil mutato, pro Surgo. Sed in Cap apertissima est huius litteræ notatio, significante nimirum ipsum

Acca, Venus.

Acca Laurẽtia Romuli nutrix.

Acca Lupa vocata.

Pai. Pais.

Lupa scortũ publicũ quare dicatur.

Hac.

Ach.

Acht.

Och.

Oc.

Hoec.

Cap.

ipsum supremum vndique è medio eleuato, contingens ea quorum est supremum. In
domo, in templo tectum supremum, in mundo cælum, in vestibus vestem supremam
cap vocamus. Est igitur cap quasi coniunctum ipsi hap, quod est apprehendo. Sed hac *Hap.*
de re in Hieroglyphicis. Ex eadem littera fit can pro possum, & scio; quorum vtrumq. *Can.*
in eo consistit, vt is qui potest vel scit, id quod potest vel scit apprehendat, atque artè
complectatur. Hinc Canis apud Latinos, à notitia, quòd ea hoc animal maximè valeat; *Canis.*
vt vel solo Vlyssis cane queat conuinci. Hinc can nobis pro poculo, quoniã pocula pluri-
mùm possint, & homines reddant omnium rerum & gnaros & potentes. Can verbum
in præterito imperfecto facit con; vnde κύων pro cane. Plato testis est Phryges olim ca- *κύων.*
nem eiusmodi voce nominasse; cuius testificatione fretus nihil vereor asserere, olim ca-
nem apud Cimbros con fuisse nominatum, à quibus Græci κυνὸς, & Latini canis nomẽ *Con.*
retinuerunt: quarum vocum nec hi, nec illi veram rationem assignare possent. Nos *Coen.*
hactenus dicimus vulgato prouerbio, Coenken onsen hont, è quo charientismo clarũ est,
Coen olim canem denotasse. Con apud nos idem est quod poteram vel sciebam; quæ
vox si producatur, fortem & animosum notabit. Canis autem non solùm notitia pluri-
mùm valet, sed animal etiam est animosissimum. Non mirum igitur, si Canis philoso- *Canis, philosophi symbolum.*
phi symbolum fiat, cùm proprium philosophi sit, & plurimùm in rerum caussis cogno-
scendis posse, & animum habere maximum. Non leue igitur fuit Socratis iusiurandũ,
dum per canem iurabat: & quàuis Plato fortassis huius etymologiæ esset ignarus, ductu
tamen rerum & rationis eò peruenit, vt intelligeret, Remp. tum optimè habere, cùm
vel philosophus regnaret, vel rex philosopharetur; quod apud nos regis nomine signifi-
catur. Con enim eam habet, quam dixi, interpretationem, cui hing, quod est omnia ex
se habere suspensa, adiunctum, facit Coning; quo nomine rex vocari non meretur, nisi *Coning.*
rerum earum quas regit, scientia polleat, & potentia plurimùm valeat, & pectus ad res
gerendas habeat animosum, & talis præterea in regno suo sit, vt omnia ex ipso, non ex
alio, pendeant. Hebræi Melech dicunt, quæ vox ad primam linguã vocata eum signi-
ficat qui docet atque aperit hominibus ipsum Echt siue Egt/ id est, legitimum quo om-
nia deuinciuntur. Quidquid regis est, Mel-echt explicabit, si quis ab Echt ad E progre-
diatur, quo iustam rerum omnium vnionem denotamus. Habent Latini Regis nomẽ; *Rex vnde dictus.*
sed vnde deriuetur, parum intelligunt. Neque enim Rex à rego fit, sed & hoc & illud
Cimbricos habet natales. Re rationem signat; quia fluxus est ad vnum: cui contrarium *Re.*
er/ vnde Erro Latinorum. Hinc Recht quasi Re hecht. Est autem hecht annecto & deuin- *er.* *Recht.*
cio: & vt nomen quo aliquid firmiter tenetur. Et est alioquin à Re Re-ig; & hinc Reig & *Hecht.*
Regt; sicut ab Ee, ee-ig; & hinc eigen/ & eegen/ & eegt. Vel ergo compositam vel simpli-
cem dictionem intelligere licet, citra significationis mutationem. Quid quòd litteræ
ch & t adiectæ ipsi Re notant, per Recht ipsum Re ad omnia præ se appelli & alligari. A
Recht fit Rex, quasi Rechs primum nomen fuisset. A Re item fit Regen, pro eo quod est *Regen.*
per rectum ducere: vnde Rego Latinorum. Rex itaque is erit qui omnia ratione fieri *Rego.*
curat, & sic consistere, vt non solùm eam tangant; sed cum ea etiam sint deuincta. A
Regen fit Regel/ quæ mensura est ad quam res quæpiam dirigitur; à quo Regula. Vide- *Regel.*
mus itaque ex hac nostra lingua, non regis modò officium; sed illud etiam quòd omnia *Regula.*
ad rectam rationem sint dirigenda; & rectam rationem nihil aliud esse, quàm fluxum
ad vnum, per R & E significatum: quarum litterarum sonus ipsarum rerum similitu-
dinem gestat. Quis hîc non obstupescat, immò quis non è mentis stupore, in quo hacte-
nus plerique iacuerunt, excitetur: dum tantum videt rerum vna vocula contineri?
Quàm breui compendio Ethica, Oeconomica, Politica, atque adeò omnem scientia-
rum & artium basim complexus est, qui nomen Recht primus inuenit? Sed dum de basi
fortè loquor, in mentem venit nominis Græci, quo Rex nominatur; βασιλεὺς, Basis est *βασιλεύς.*
populi: quo nomine indicatur, nullam humanam societatem bene fundatam & stabili-
tam esse, nisi ab vno capite regatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. id est,
Multorum imperium prauum, rex vnus habetor.

Baes autem siue Bas a longa, est epitheton terræ, factum à bie-aes, quo præbeo alimen- *Baes siue Bas.*
tum significatur. Vnde fit vt Bas non solùm infimum elementum notet, sed quemuis
etiam qui nobis alimenta præbet. Sic vulgò famuli & domestici omnes herum suum

Basis. Baes vocant; quia videlicet omnibus ſuis domeſticis alimenta præbeat. Iam quia terra quæ bas vocatur per excellentiam, omnia ſuſtinet atque firmat; factum, vt bas pro fundamento ſtabilimentoque quarumuis rerum poneretur. *λεὼς.* *Lie.* λεὼς porrò populus eſt, à Lie noſtrati, vnde & לְאֹם Hebræorum. Baſileus igitur non ſtabilimentum tantùm eſt, atq. populi ſui firmamentũ; ſed paſtor etiam, & is cuius eſt offerre omnibus alimenta. Hinc bene Homerus Regem ποιμένα λαῶν, vti modò dixi, vocauit; hac ratione Baſileos nomen, licet fortaſſe neſciret, interpretatus. Credo equidẽ à Phrygibus Ioniæ vicinis cùm plurima alia, tum hoc etiam didiciſſe. Quòd ſi Baſileus eſt qui non ſolũ populum confirmat, ſed etiam alit; quid de illo dicendum quem per duo pugnantia vocabula poëta δημόβορον βασιλέα vocauit? O quàm prouidus fuit rerum omnium nomenclator, qui veritus, ne populus à Rege deuoraretur, illud cognomen Regi dedit, quo moneretur, vt populum paſceret. Sint igitur Reges populorum paſtores, non demouori, ſi Baſilees dici velint: ſemper item ſe, & ſua, atque omnes, & omnia omnium ad rationem dirigant, & in ratione cõtineant, ſi Reges, vt dicuntur, ita eſſe cupiant. *Regis veri quatuor diuina dona in nomine Cimbrico Coning.* Porrò Coningi dici non merentur, niſi plus ceteris & ſciant, & poſſint, & animosè gerant, atq. tales ſe præſtent, vt ex ipſis omnia pendeant: quæ quatuor diuina dona ad Cimbricum regis nomen implendum requiruntur. Sed quia à bas ſumus prolapſi, addamus & illud bas pro infimo etiam dici, quod à Germanis Franco-Romani, & Itali, & Hiſpani Germaniſantes retinuerunt. *Baſſus.* Hinc Baſſus apud Muſicos pro infima voce, in qua quodammodo baſis eſt ipſius cantus. Vidimus obiter quid ſit Baſis, & vnde dicatur; quod hactenus neminẽ puto animaduertiſſe. Terra itaque prima omnium baſis, quia omnibus ſuppeditat alimenta: hinc ad ſuſtentaculum tranſiit, quia omnia tellus ſuſtinet: inde rurſus ad infimum, eo quòd elemẽtum omnia alens & ſuſtinens ſit infimum. Habemus nunc explicatas rationes, ob quas Canis apud Græcos & Latinos nomẽ ſit adeptus, & qua de cauſſa teſſera ſit philoſophorum; *Canis, teſſera philoſophorũ.* nimirum, quia notitiam optimam habeat, & ignorantiam ſummè oderit: quod ſatis declarat, dum eundem, cùm ignotus eſt, latratibus & morſibus inuadit; & pòſt, cùm innotuerit, adulatione demulcet. Non enim hominẽ oderat, ſed ignorantiam; qua depulſa, odium ceſſat. Ex hoc liquet, quid ſibi fabula velit, qua fertur, à cane Cyrum maximum Perſarum regem fuiſſe enutritum: *Cyrus Perſarum rex quare à cane enutritus dicatur.* haud aliud nimirum, quàm Cyrum omnibus regiis dotibus fuiſſe præditum, quæ canis ſymbolo denotantur. Canis enim ab eo quòd notitiæ ſit excellentis, nomen habet, & con olim dictus eſt, quòd non tantùm notitiam habeat, ſed quòd potẽs etiam animal ſit, & animoſum: quas virtutes in regibus eſſe debere, Cimbrico nomine docemur. *Anubis quare depictus capite canino.* Hinc Anubis capite canino pingebatur, qui in Hieroglyphicis teſſeram gerebat eius qui nobis iter ad cuſtodiam & tutelam noſtri demonſtrat, quem Hermanubin etiam vocarunt. Plutarchus hac de re ita: ὁ δὲ ἀναφαίνων τὰ οὐράνια καὶ τῶν ἄνω φερομένων ἄνουβις λόγος, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἑρμάνουβις ὀνομάζεται. id eſt, Ratio atque ſermo nobis cæleſtia & ſuperiorum lationes declarans, Anubis eſt, qui & Hermanubis vocatur. *Hermanubis.* Credidit fortaſſe ab ἄνω, quod ſurſum notat, vocatum Anubin. Priſcas, apud Ægyptios ſacerdotes, voces Phrygias fuiſſe, fabula de Bec oſtendit. *An. Hu. Wys.* An ſiue aen nobis eſt nota cuiuſuis ad anteriora progreſſus, vt oſtenſum eſt. Hic itaque pro Ad ponitur. Quocirca Anubis integrè diceretur An-hu-wijs, id eſt, ad cuſtodiam monſtro. *Anubis vnde dictus.* Hui ſiue hu cuſtodia. Wijs demonſtro. Anubis igitur canis caput habet; vt moneat, neminem, niſi ſagacem, iter ad cuſtodiam poſſe monſtrare; & de nomine Canis neminem rectè hoc iter docere, niſi quod docet, ipſe prius norit. Demõſtrat præterea eum qui docet, animoſum eſſe debere, & audacter latrare contra ignorantes. *Canis, ſymbolum doctorũ, paſtorũ, populi, & epiſcoporum.* Canem autem ſymbolum doctoris eſſe, non de vetuſto tantùm nomine, ſed etiam ex Eſaia diſcas; apud quem dicit Dominus: *Speculatores eius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi; canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes ſomnia: Et canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem; ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam.* Hîc videmus, populi ſiue paſtores, ſiue doctores, ſiue Epiſcopos, canes vocari: quoniam ipſorum ſit tum ſcire & videre quid in omnibus fieri oporteat; tum alta voce & magno animo docere veritatem, & lupos omnes à grege, quem cuſtodiendum acceperunt, arcere. Accuſat ergo eos Deus, quòd non ſolùm non doceant, & latrent contra ignorantes; ſed ne ipſi quidem videant, & ſciant veritatem. Tum etiam tantũ abeſſe, vt gregem paſcentẽ contra lupos cuſtodiant; vt ipſimet perpetuò prædis inhient, auaritia nũquam ſatianda.

ſatianda. Non habere itaq. eos quæ in bono cane laudanda ſunt; ſed ea quæ in hoc animali ſunt vituperanda; voracitatẽ ſcilicet, & impudentiam, & pro vigilia altũ ſoporem. Videtur apud Hebræos etiam Cimbricum Canis nomen reſtare כֶּלֶב à Cenlieb/ quo ſignificatur notitiæ amicus; adeò vt parum abſit à philoſophi notione, cùm idem eſſe videatur amicus notitiæ, & amicus ſapientiæ. Nil autem miri, Nun eſſe exemptum ab Hebræis, vtpote trium litterarum, quàm veræ rationis, amantioribus. Ex his itaque & Anubis interpretatione liquet, cuſtodiæ doctoribus Anubin præſidere: cui ſi Hermæ nomen præponas, idem fuerit ac ſi diceretur, publicus monitor ad cuſtodiam iter monſtrans. Miror Pierium pro impudente hominem canino capite pinxiſſe; cùm Anubis ſic pingeretur, non pro impudente, ſed, vti dico, pro numine cuſtodiam tutelamque homini demonſtrante: tum quia Canis cuſtos, & nomine ſuo ſcientiam indicat; tum quòd contra veritatis & ſapientiæ deſertores non dentes modò, ſed animum etiam & latratum habere oporteat. Præterea cuſtodiæ doctorem ſagacem decet eſſe; partim in rerum cauſſis inueniendis & explicandis, partim in diſcipulorum ingeniis agnoſcendis atque tractandis; tum etiam vigilem, ne quis error, ne quod peccatum, ne qua fraus irrepat. Quamobrem in ſacris Iſidis Anubis præcedebat, vti doctor & præmonſtrator *Anubis in ſacris Iſidis præcedere ſolet.* tutelæ omnium, cuius ritus cauſſam nequicquam ab aliis interroges. Quod verò cuſtodiam potiſſimùm doceret; palmæ ramo & caduceo oſtendebat, quorum hoc læua, illum dextra portabat; indicium ſe pacem demonſtrare & victoriam: pacem quidem cum patre cæleſti, victoriam verò aduerſus draconem & mortem; quibus rebus tota humani generis tutela continetur. Eò enim omnis religio, omnes ritus, omnes cærimoniæ ſpectant; vt diſcamus, qua via, quo deprecatore, quo medio pax nobis cum æterno patre ſit concilianda, & victoria aduerſus cacodæmonis & carnis inſultus conſequenda, quo ab interitu æterno cuſtodiamur. Liquet itaque vocem hanc primùm & propriè Chriſto conuenire, qui nos ducit ad Iſidem, ipſius Patris ſapientiam & veritatem, per quam ad patrem venies; quem Ons Heer/ id eſt, Dominum noſtrum vocamus, à quo corruptum Oſiridis nomen apud Ægyptios remanſit. Sed de his plura in Hieroglyphicis. *Oſiris.* Vide quàm philoſophum me reddiderit vetus canis apud Phryges nomen; à Platone commemoratum illud quidem, ſed minimè ad originem ſuam reductum. Can *Can ſiue Ken.* igitur ſiue Ken idem eſt quod poſſum & noſco. Nunc quid ſumma noſtra poteſtas nobis, quid ſumma notitia præſtat? Id ſi ſcire velis, conuerte vocem, quæ Nac/ ſiue Nek *Nac ſiue Nek.* facit, quod ſignificat appropinquo. Sed quid eſt, cui ſumma mentis poteſtate & ſumma notitia euadimus propinqui? Ipſum illud, quò omnia deſiderio ſupremo ferũtur; ipſum videlicet bonum, quod nobis Goet dicitur, à Got/ qua voce Deum vocamus; quia bo- *Goet. Got.* num à Deo deſcendit, & ad Deum deducit, dum de Cimbrica nominis deriuatione cogitamus. De hac poteſtate, qua Deo propinqui euadimus, locutus eſt ille qui dixit: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Per notitiam item ſic Deo appropinquamus, vt in eo cognoſcendo vita æterna & ſumma felicitas conſiſtat. Optimè igitur Can & Nac voces hanc habent conuerſionem, vt prorſæ vtilitatem verſa proponat. Ab hoc vocabulo Can/ Latini retinuerunt Vulcani nomen. *Vulcanus.* Idem enim eſt Vul-can ſiue vol-can quod plenum ſcientia & poteſtate: quæ vis à Deo filio, qui patris ſapientia eſt & poteſtas, ad omnes creaturas deſcendit. Hinc quia inter corpora maxima vis eſt ipſius ignis, factum vt ignis Vulcanus vocaretur. Calore enim ignis omnia & fabricantur & viuunt. Calor igitur ille cęleſtis verè eſt Vulcanus: verùm dum in corpora & elementa frigida decidit, claudus efficitur. Quia autem caloris huius beneficio ferimur & eleuamur; Heph haeſt vocatur, id eſt, eleuans celeriter, vel eleuationis celeritas; vnde Græci retinuerunt ἥφαιστος. Huic vxorem dant Venerem; quia *ἥφαιστος.* caloris vitalis effectus eſt pulcritudo. Quòd ſi Deo vox applicetur; vim eius opificem notabit, atque inde per ordines ſuperiores ad inferiores deſcendit, omnibus notitiæ & poteſtatis particulas diſtribuens, quas venuſtas pro ſua cuiuſque portione comitatur. Volcani igitur proprium eſt, ſcire & poſſe, qua de cauſſa faber vocatur; & cui maximè affulſerit, ei plurimum notitiæ poteſtatiſque ad faciendum agendumque largietur.

PERGAMVS nunc ad D, quæ medium ſonum facit inter T & Th; de quibus Terentiani verſus repetantur:

At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsauerit imos, modicéque summos;
Tunc D sonitum perficit, explicátque vocem.
T qua superis dentibus intima est origo,
Summa satis est ad sonitum ferire lingua.

D littera symbolica significatio. Plato huic litteræ vinciendi ligandique vim assignauit, fortasse non alia ratione, quàm quòd prima esset in δεσμὸς. Nam quod de vi innixus & compressione dicit; non admodum mihi probatur. Hebræi linguæ litteras dicunt; quàm aptè, ipsi viderint. Suspicor sanè Platonem apud Ægyptios sacerdotes de mysteriis Tau leuem accepisse auditionem, qua ligandi ratio fuerit indicata. Nos Terentianum & Martianum Capellam laudamus, qui linguæ ad dentes appulsu has litteras formant. Dentes autem apud vetustissimos hominibus dati dicebantur, quo iis lingua coërceretur. Hinc Homero frequens ἕρκος ὀδόντων. Cùm igitur in harum pronuntiatione linguæ extremitas dentibus, quibus sonus eius ligatur, impellitur & coërcetur eorum illisione; fit vt sonus earum ad vinculi vim exprimendum commodus videretur. *Tau. Tant. Dens. Te.* Hinc Tau funis nobis vocatur; & Tant dentes, quia sermonis progressum per An notatum dentes coërcent; vnde dens Latinorum. Te apud nos, ad, & in, significat; quia lingua ad dentes appellitur. Sic, Te Louen/ id est, ad Louanium, vel in Louanio: Te doen/ te gaen/ idem quod ad faciendum, ad eundum. *To. Tot.* To item & Tot/ ad etiam & vsque notant, eadem ratione, quòd lingua ad dentes vsque se extendat. Quia autem dentibus clauditur, To etiam clausum apud nos signat. *Doe.* A To pro ad, fit Doe pro ago; quia quicquid agitur, ad aliquid refertur, tamquam suum finem: & quia in To/ T coniungitur ipsi O, indicatur, omnia quæ facimus, ad æternum finem esse destinanda: quoniam æternitas rotunditate eius notetur. Artificium vocis minimè negligendum, à quo aliæ linguæ longè recesserunt. *Tai. Doot. Toem. Tam. Mat. Moet.* Tai significat id quod lentum est, & difficile ad rumpendum; quæ natura vinculis apta est. Doot est mors, quia nos æternitati alligat. Toem est frenum, in quo aperta ligandi vis cernitur. Tam est domitum, cui opponitur Mat/ pro indomito; sicut illi Moet pro animo, quòd animus freno maximè aduersetur: & quia animo indomito, in quo superbia est, in omnes necessitates & molestias incidimus; factum est, vt Moet pro molestia, dum nomen est, ponatur; dum verbum est, idem significet quod necesse est. Nusquam nomenclator à religione nostra aberrat: semper plus habet in recessu, quàm prima fronte promittat. Quod si rectè consideres, à freni nomine, per conuersionem, animi nomen fieri; quia animus freno sit contrarius: intelliges, qua de caussa animus noster figura equi in hieroglyphicis signetur: qua de re in Veneticis, quo loco Diomedis equos *θυμὸς.* ad significationem deduco. A Moet Græci θυμὸς fecerunt, conuersione litterarum, & *Anubis hieroglyphicum signum.* aspirata pro tenui admissa. Huc spectat Anubis hieroglyphicum signum, in quo tria capita, canis, hominis & equi, significant, doctorem debere non solùm scientiam habere, sed animum etiam. Facies igitur media Selenica est, & barbata, Doctoris symbolum gerens, quæ media ponitur, vt in animo & notitia humanâ ratio in medio contineat omnia, & id faciat quod homo Cimbrico suo nomine facere iubetur: *Mensch.* Mensch enim dicitur à Men-sich/ quo signatur, ducit seipsum. Quia igitur notitia & animus ratione in medio continentur, caput hominis inter equum & canem medium locum sortitur. Quæ à Plutarcho de horizonte & duobus hemispheriis dicuntur, vana sunt, & nihil ad Anubin. Ducamus itaque diligenter hunc equum & canem, ad illud ipsum, cui per notitiam & potestatem euadimus propinqui. Triceps sanè hæc imago cùm propria sit eius qui docet; tum etiam cuiusuis hominis rectæ rationi potest accommodari: eo quòd recta ratio Doctoris officio in homine fungatur. Equus ergo animi tesseram gerit, qui Moet nobis dicitur, à Mat quod indomitum signat. Toem contrarium, *Domo. δαμάω. δαμάζω. δμέω.* frenum animi notat, à Tam/ quod est domitum: atque adeò à Tam/ Domo Latini seruant, licet ad Toem propius accedat. Græci à Tam δαμάω, & δαμάζω, & à Tem/ quod idem est, δμέω per metathesim retinuerunt: quas voces è Cimbrica lingua ad ipsos venire, quamuis conuersio nobis peculiaris non clarissimè doceret atque demonstraret: de vocum tamen nostrarum breuitate & simplicitate satis perspicuum esset, primogenium ius penes Cimbros fuisse: quandoquidem naturæ aptius sit paucis mediis, quàm multis, ad eundem finem peruenire. Nec est alienum ab huius litteræ natura, quòd T articu-

articulum Het finiat; propterea quòd veluti dentes linguam reprimunt, ita hæc littera ſpiritum vagum continet, atque ad certam rem coërcet. Vim autem maximam in hoc elemento eſſe, ipſius linguæ vſus declarat, dum breuitatis, quam vbique quærimus, gratia, articulus cum eo cui audientis mentem adſtringit, in vnam coit vocem. Tum enim reiectis H & E, ſolum T relinquitur, quaſi ſatis per ſe virium habẽs, vt intelligentiam ad vnam rem coërceat. Exempli gratia: pro het hoot dicimus thoot / quo ipſum caput notatur; qua voce ſacerdotes Ægyptij Mercurium vocabant: quoniam nihil aliud Hermæ apud priſcos Cimbros erant, quàm quadratæ pilæ, quibus ſupernè caput imponebatur; quarũ vſum Hipparchus primus, ſi Platoni credimus, Athenienſibus oſtendit. Plurimis enim id genus columnis, tum in vrbe, tum agris, collocatis, ſententias graues inſcripſit, quibus homines ad probitatem ſapientiamque excitaret. Quòd autem quidam θωτ, quidam θευτ ſcribunt, inde factum, quòd capitis diuerſa nomina ſint, Heet/ Hoot/ Huet; quorum primùm ab imperio & calore animalium ſpirituum deductum; alterum ab Hoo, quod altum eſt, cui Tau adiicitur, quòd caput nos alliget altiſſimo; tertium eſt ab Hue/ quod idem eſt cum Hui, id eſt, cuſtodio & defendo: propterea quòd caput prouidentia ſua totum hominem tueatur. Diphthongus autem ue à Græcis tranſponitur, vt ſit eu. qua de re priùs. Hinc theut pro thuet, quo Campani Brabanti ferè nomine caput appellant. Siue igitur θωτ, ſiue θευτ dicatur, parum intereſt. vtrumque certè nomen ipſum caput ſignificat. Nec mirum, multa nomina capiti dari, cùm multæ ſint eius dignitates. Eſt igitur & quartum nomen Hooft / quo non pauci vtuntur, quod compoſitũ eſt ex hoo & heft / quorum illud altum notat, hoc idem eſt quod eleuat. qua nominis ratione monemur, nos ſemper à capite noſtro ad ſuprema ferri debere. Hinc Theutates, apud Gallos & Germanos, Mercurius vocatus; quod nihil aliud eſt, quàm caput habens: Hat enim idem quod habet. Nam præter caput Hermis nulla membra erant, exceptis Ithyphallis. Sed de his alibi. Quoniam porrò D & T vinciendi officio funguntur, fit vt frequẽter à noſtratibus eximantur, ceu ſatis litteræ citra vinculum cohærerẽt. Sic ex Vater & Vader, quod idem eſt, Vaer facimus; atque inde, ſi lubet, ſyllabas duas in vnam contrahimus. Sic ex moeter, moer; ex broeter, broer; & ſimilia è ſimilibus formamus. Latini, dum duæ vocales nimis hiulco coitu viderentur cohærere, D ſæpius interpoſuerunt, vt ex Re-eo fecerunt Redeo, ex Re-amo Redamo, ex Re-emo Redimo, à Re-ago Redigo, & ſimilia è ſimilibus. Plauto frequens eſt eadem euphoniæ ambitio in diuerſis vocabulis, quorum prius in vocalem deſinit, & poſterius à vocali ſumit exordium. Sic in Aſinariæ actu primo. Argyrippus. *Solus ſolitudine ego te .d. atque ab egeſtate abſtuli.* In eadem fabula: *Me .d. amantem dixit,* pro me amantem. Idem in Epidico, *Hæc ædepol remorata me .d. eſt.* quibus plurima apud hunc auctorẽ leges ſimilia, in quibus D vincit vocales, aut potius coërcet, ne concurrant. Verumenimuerò quidquid huius ſit, id ſaltem conſtat, in Tau nomenclatorem noſtrum ſeruaſſe, vt eo in vocabulis vinciendis & iuſto fine claudendis vteretur; quod tam frequenter in variis vocibus licet videre, vt ſuperuacaneum videatur hac de re plus fundere verborum: & erit alioqui in ſigno ſignorum ſupremo in Hieroglyphicis accuratè rurſus de Tau agendum. Quamobrem exempla plura hoc loco non putaui recenſenda, ne, dum quàm poſſum celerrimo curriculo ad metam Hermathenæ propero, inutilis me prolixitas demoretur.

Herma. — *Heet. Hoot. Huet. Hoo. Hui.* — *Θωτ ſiue Θευτ.* — *Hooft.* — *Theutates Mercurius vocatus.* — *D littera apud Latinos duabus vocalibus ſæpe interponitur euphoniæ cauſſa.*

SVCCEDAT F, de cuius ferina pronunciatione quæ ſcripta ſunt, Romanis relinquamus, quos in loquendo durius os, quàm noſtrates habuiſſe, vel ex huius ſolius litteræ ſono coniectes, qui nobis minimè talis eſt, qualis apud ipſos habebatur. Suaui enim ſpiritu efflatur, labro ſuperiore leuiter ad inferius depreſſo, & inferiore interius ad ſuperiores dentes retracto. Huius litteræ magna cognatio eſt cum V conſonante; nec cum ea ſimplice ſolùm, ſed cum ea etiam quæ duplex vocatur, & duplicis V figura pingitur. Apud Græcos eius loco Φ habetur, quod duriuſculum eſt. Leniſſimum eſt V ſimplex conſonans, deinde idem duplicatum, tertium locum habet F, quartum Φ. Habet item hæc littera nonnihil cognationis cum P, ſicut & V conſonans. Allemani frequenter quo loco nos P efferimus, poſt P litteram F ponunt, pro Peil Pfeil/ pro Peper Pfeffer/ pro Pal Pfal/ pro Perd Pferd/ pro Pant Pfand/ pro Pap Pfaff/ & ſimiliter alia multa permutant. Ex vicinia hac factum, vt ex Vuer, quod eſt porto, Latini faciant Fero, pro

F littera ſymbolica ſignificatio. — *Vuer. Fero.*

diphthongo, qua carent, poſteriore vocali relicta. Nomenclator cognationem hanc ſecutus eſt in deriuandis vocabulis; vt dum ex Vuer facit Pert pro equo, vbi V in P mutauit; cui Germani F addunt, vt mixtum quid audiatur. Idem in Faem F fecit ex W. Eſt [Faem. Fama. φήμη.] enim faem, wai-hem, id eſt, venti vox, vnde Fama, & φήμη, cũ tota propagine. Hinc fit vt varius huius conſonantis vſus habeatur. In fine V conſonans, ſiue ſimplex, ſiue duplex crebrò tranſit in F; vt è lieue lief/ hoeue hoef/ roouen roof/ leuen lef. In conuerſione nonnũ[Wal. Laf.]quam ex w fit f, vt ex wal, quo vehementia notatur, laf, quod in conuertendo nobis in [Fal.] V conſonans tranſit. Ex laf enim quo imbecille denotatur, fit fal, pro cado, quod nos [Val.] val dicimus: Caſus enim ſequitur imbecillitatem & impotentiam. A fal fit fael pro [Fael. Fals.] erro, quod eſt cadere de recta ratione. Ex eodem fal fit fals, pro mendaci & impoſtore; [Falſen.] & falſen, pro corrumpere per fraudem. Ex hoc fonte Fallo & σφάλλω cum tota ſobole [Fallo. σφάλλω.] deriuantur. Radix igitur in eiuſmodi examinanda, quæ eſt wal, quo latitudo roboris [Wal.] notatur; quaſi dicas, latè patens ad omnia. Hinc wal in aqua bullio, walt magnum ro[Walt.]bur, wal agger hoſtibus oppoſitus. Ex wal wel, & apud quoſdam wael, pro bene & bono; [Wel ſiue Wael.] quoniam quæ bene habent, ſint valida. Ex wel fit wil, pro volo; quia omnes id volunt [Wil.] quo bene habeant, quodque ipſis bonum ſit. Proprium enim voluntatis, ſcopũ ipſum bonum eſſe, non minus nomenclator, quàm Ariſtoteles perſpexit. Wil in præterito im[Wol.]perfecto habet wol; vnde Latinorum Volo & Voluntas, Græcorum βούλομαι. A willen [Volo. Voluntas.] infinitiuo habent Velle, & Vellem. A wil fit wijl, pro temporis duratione, ad quam om[βούλομαι.]nium prona eſt voluntas; quamuis hoc à wy-lijt deduci queat, quod eſt, latè longeque [Wijl.] tranſit. Sed conueniunt duæ rationes ad eandem vocem non infrequẽter, & id quidem [Wiel.] non citra artificis maximam laudem. Vt in wiel quoq. pro alto aquarum gurgite, cauſſa ſignificationis ex wel ſiue wal, pro bullio, capi poteſt; eo quòd gurgites ebullire videan[Wij/ Wijt.]tur, & in vortices conuolui. Eadem rurſus vox compoſita videtur ex wij, pro latè lon[Hel.]geque, & hel alto; quæ compoſitio gurgitis definitionem comprehendit, & hoc ſimul oſtendit, hel, perinde atque altum apud Latinos, ad profundum etiam pertinere; de quo [Lef.] mox amplius. Ex wel pro bene, & iterum pro bullio, fit conuerſio ad lef, w in f mutato, quod eſt viuo. Vita enim perpetua quædam eſt humorum bullitio, calori debita, ſed ea talis, vt bene habeat, beneque corpus & membra omnia diſponat.

IAM præter boni bullitioniſque rationem, accedit alia, non ex conuerſione, ſed de compoſitione rei naturam declarans. Lee-hef enim Lef facit, quod eſt, membra leuo; [Fel.] vitæ enim eſt omnia membra ferre atque eleuare. Contrarium inde Fel / pro crudeli, [Fel, fellis.] & eo quod vitæ aduerſatur: Vnde Fel Latinorum, pro humore in corpore admodum [Feles ſiue felis.] crudeli, & crudeliſſima ſymptomata nonnumquam pariente. Poterat feles ſiue felis à Fel deriuari, ſed non ita eſt; eo quòd aperta ſit metatheſis litterarum, qua fit ex Weſel/ W in f commutato: quod moneo, vt diſcas quàm multis variiſque modis vocum ſit fa[Lief.]cta confuſio, & quî ex ea ad veras primæ linguæ origines queat veniri. Iam ex lef fit lief/ pro amico; quòd citra amicitiam vita non ſit; quam qui tollit ex hominum ſocietate, Solem è mundo tollere videtur. Exilis litteræ adiectione expreſſum videmus, quàm exiguo minoris amicitia, quàm vita, ſit æſtimanda. Hoc eſt vocabula facere, ſic vna litterula ad vitæ verbum adiecta, plus docere, quàm multi multis de amicitia libris. Ex [φίλος.] Lief Græcis φίλος; φιλ è Lief conuerſo, vbi diphthongus neglecta, qua ſermo Græcus [Fiel.] caret. Nobis Lief conuerſum Fiel facit, pro eo qui non eſt ad amicitiam admittendus. Is enim Fiel eſt, quem omnes contemnunt, & amicitia excludunt, ſiue is cui nemo tam eſt amicus, vt eum vel domo excipiat, vel vitæ eius neceſſitatibus ſuccurrat. Ne [Vilis.] exiſtimes tamen Vilis Latinorum hinc fieri, quod dubio procul à Veel deriuatur, ſigni[Veil.]ficante multum; eo quòd vilia ea ſint, quorum magna eſt multitudo. Hinc veil apud nos eſt venale, quòd copia res vênum protrudat. Ridiculi hic ſunt Græci, dum ex amico eum fecerunt, cui nullus eſt amicus. Non mirum, Scythas præ ceteris gentibus omnibus amicitiam maximè coluiſſe; quando videmus eos ex ipſo nomine ſibi vernaculo intellexiſſe, amicitiam & vitam minimo diſcrimine ſeiungi, immo ne ſeiungi quidem, [For, faris.] ſed minimæ litteræ glutino in vnum nomen coire. Cùm for, pro loquor, Latini dicunt; f, ex w, faciunt; à Wort/ quod eſt verbum, for deriuantes. Non eſt tamen inde fati no[Fatum.]men, verùm à Vat: quia fatum illud eſt quod omnia tenet atque comprehendit, ita vt manum ipſius nihil effugere queat. Loquor autem verbum, pro for, eſt ab Hebræis dedu-

deductum, apud quos est קול pro voce, quod Latinus conuertens, Loq fecit; cui adiecit terminationem. קול porrò nostratis est originis à Cal quod est suauiter sermocinor, de Cal.
quo superiùs. Sicut ex Woꝛt fecerunt for; ita è Wau-not/ faunos siue faunus. Waut silua est, aliter Walt; vnde Saltus. Not necessarium, Nut vtilis. Deus itaque saltibus & siluis necessarius, Wau-not dicitur; at siluis vtilis, Wau-nut: quorum vtrumque faunis conuenit, cùm siluarum numina crederentur. Faunus. Waut / siue Walt. Not. Saltus. Nut.
Ex Werm/ quod est calidum, Latini duxerunt ferueo, & fermentum, werm-ment/ id est, adducit calorem, fermentum calore panem attollit. Ferus è wꝛeet metathesim patitur. Wau apud nos significat vellem: Inde waut/ pro successu optato: Hinc wauteren/ est ex animi sententia succedere: Ten wil nijt wauteren/ idem est, ac si dicas, rem quampiam ex animi sententia & voto succedere nolle. Werm. Ferueo. Fermentum. Ferus. Wau / siue Wou.
Hinc fit gewaut / pro boni successus efficacitate. Got hebs gewaut/ id est, Deus efficiat vt res succedat pro eo ac vellem. Cùm dicimus, wat t' wauts is dat/ idem dicimus quod Latinis est, Quid, bonum, hoc est: Te wauts enim ad bonum & optatum finem spectat: hinc Got t'wauts/ Deus faustum reddat. Ex wauts faustum fecerunt Latini. A wau item, quod est vellem, fit faueo, quod nihil aliud est, quàm cuiquam bene velle. Waut / successus optatus. Wauteren. Gewaut. Faustus. Faueo.
Sed quia wau & wou citra discrimen dicitur; ex wou Voueo manauit, quod Latini ad sacra traxerunt, eo quòd ad voluntatem nostram explendam Deo promittamus donaria, aut victimas, aut aliud quippiam, quod placiturum putamus. Voueo.
A wꝛpf fit frio, pro tero; à wp rpt ef / id est, latè rumpo ad æqualitatem partium. Sed longiùs recessit, qui ex wtgiet fecit futio; cùm hic duplex V vocalis sit longa, minimè verò consonans. E priore igitur F factum, è posteriore V vocalis. Fur vocabulum retro pronuntiatum, è roof/ pro spolio; vnde Græcis φὼρ. Fit autem roof à vooꝛ/ quod est pro, & cum; quasi diceretur, contrarius ei qui nobiscum facit, & nostra promouet atque propugnat. Für. Roof. φὼρ.
Frux & fructus à Vꝛucht fiunt: quod fit à Vꝛeucht: quod rursus a Verheucht/ quod est, delectat & recreat. Heucht pro lætitia fit ab hoch/ quod est altum; quòd animus lætitia efferatur, tristitia deprimatur. A freucht, fruor. Frux. Fructus. Vꝛucht. Vꝛeucht. Verheucht. Heucht. Fruor.
Quod igitur maximè in quaque re delectat, id fructus eius dici potest, si etymologiam sequaris: quo modo huius mei laboris & inquisitionis, à plurimis hactenus derisæ, fructus est inuentio antiquitatis, vaticiniorum ab exordio generis humani de Christi aduentu editorum: fructus est, cernere apertissimè summa religionis nostræ, & solius veræ, mysteria: fructus est, videre omnia omnis sapiétiæ præcepta, omnia omnium scientiarum arcana, totamque adeò diuinorum & humanorum vniuersitatem mentis oculis perlustrare & intueri, quoad eius fert captus mortalium: fructus est etiam, & ille quidem insigni gaudio & incredibili voluptate omnes pectoris sinus perfundens & implens, confabulari cum primo illo vocabulorum opifice, atque ex eo audire, quas opiniones de rebus omnibus menti ipsius Deus indiderit, quas insculpserit sententias de incomprehensо humanis animis mysterio trinitatis. Incomparabilis hæc est mihi oblectatio, omnibus deliciis, quantæ quantæ cogitari possunt, sexcentis millibus schœnorum præuertens. Hæc me numquam deserit, adest statim absoluto somno, immò & in ipso somno nonnumquam obuersatur: hæc à summo mane frequenter ad ipsam noctem libris affigit, nihil nec cibi memorem nec potus: hæc ambulanti, edenti, bibenti semper aliquid noui spectaculi præbet. Præ hac diuitias, honores, fauores principum, ceteraque omnia, quæ mundus in supremis bonis ducit, nihili facio; & vt semper nihili facere liceat, est mihi summa votorum. Neque porrò inuidus tanta mihi oblectamenta secreta seruo, at lubentissimè communico; quid dico communico, obtrudo etiam inuitis: tanta est cupiditas, tanta libido, tanta, vt ad Satyros & Hermas Ithyphallos alludam, tentigo, ad ingenerandam aliorum animis hanc eandem voluptatem. Huc omnis mea scriptio, huc neglectus valetudinis, huc contemptus vulgarium deliciarum spectat; vt omnes huius nectaris, cuius vi debacchor, participes reddam. Sed excutiamus furorem, aut potius furere pergamus. Quando satis modò visum, F pro V & W frequentissimè poni, præsertim in vocum fine, in quo nec V consonans vel simplex vel duplex, nec F consonans locum habet; tametsi quidam nimis crassè in diuersam abiuerint sententiam; ignorari non potest, quis eius in compositione vocum sit vsus. Amplitudinem enim & extensionem, & efficacitatem, actionemque rerum notat: quoniam in eo pronuntiando labrum vtrumque insigniter exercetur, & spiritus vehemens inter dentes sentitur, & interim ipsius V vicarias vices

gerit,

[Ef.] gerit. Ef igitur nihil aliud de ſono litterarum notat, quàm vnius vnam æquabilemq. ex-
tenſioné, & ratione vehementioris ſpiritus ſubleuationem. Nam inferius labrum in eo
pronunciando attollitur vehementer ad ſuperius, atque idcirco Ef, dum vt verbum
vſurpatur, idem eſt quod attollo atque eleuo. Huic verbo quo maior vis adderetur, no-
[Hef.] ſtrates ferè adſpirationem præponunt, Hef dicentes pro Ef. Iam quia dum inferiora
[Effen.] attolluntur, & ſuperioribus applicantur, æquitas exiſtit, factum eſt vt effen pro æquabili
[Neffe.] ponatur atque pari. Inde neffe conuerſum eſt id quod alterius lateri apponitur. Ef enim
illud dicimus quod planum eſt, nuſquam ab vniformitate diſcedens; in quo vis vnius
maximè cernitur, quam per hoc elementum dixi notari. Quò tamen hæc vox à nomi-
[Euen.] ne litteræ diuerſa eſſet, diſyllabam crebrò facimus, vt pro ef, effen, vel euen dicamus. Ab
[*Æquus.*] illo Æquum Latinorũ, mutato duplici ff in qu. Crebrò enim qu pro w Latini ponũt:
vt ex wie faciunt Qui, ex wan Quando. Cùm verò W & F ſuccedanea ſint; nihil miror
pro duplici F, Qu inueniri. Diphthongus æ loco longæ vocalis eſt, ad quam ſonus ἦτα
[Fe.] proximè accedit, quem in euen gentiles mei ſeruant. Ipſi ef / fe opponitur, quod dum vt
verbum in vſum venit, idem eſt quod odi; dum vt nomen vſurpatur, inimicitiam ſigni-
ficat; eo quòd quem odimus, eum deprimere ſtudeamus. Hinc fe pro pecude, quod nos
[Ve.] ve dicimus. Antiqui Pe quoque pro pecore poſuerunt; eo quòd Pe aduerſetur ipſi Ep/
[Pe.] quod eſt exilire. Porrò quia membrum virile nos maximè pecudes facit, fe item pro eo
[Ep.] vſurpamus: vnde Februæ nomen, vti alibi declaraui. Quòd ſi ridere lubet, conuerſio-
nem conſideres è fe in ef / de qua intelliges, officium huius membri abſolui non poſſe,
[Heffen.] niſi ſeſe attollat. Ab hef fit heffen / pro fermento cereuiſiario; & heuel pro fermento quo-
[Heuel.] uis. Ab eadem vocula deriuatur arf, pro hæreditate, quaſi ar-hef, id eſt, quod in leuan-
[Arf.] dis neceſſitatibus vitæ, maximam habet diuturnitatem atque moram; quod proprium
eſt eorũ quæ hæreditario & perpetuo iure poſſidemus. Sed quia agris nulla firmior diu-
[*Arua.*] turniorque eſt poſſeſſio; factum vt agri arua dicerentur; non illa quidem, vt Latini cre-
diderunt, ab arando; ſed ab eadem radice à qua Aro, ſimul coniuncto agrorum vſu, qui
conſiſtit in leuanda humanæ vitæ neceſſitate. Elegans per ipſam elegantiam compoſi-
tio, qua ſimul & firmæ agrorum poſſeſſionis, & ipſius vſus admonemur. Nos tamẽ tam
anguſtis terminis ipſum arf non cõſtringimus; ſed tam latè ſinimus patêre, vt omnem
firmam complectatur poſſeſſionẽ. Hinc arfrenten, redditus ſunt perpetui. Noſtrates lu-
[Erf.] bentius erf dicunt, A, de frequenti conſuetudine, in E mutato; quod & veteribus video
[*Minerua vnde dicta.*] placuiſſe, apud quos Minerua, non Minarua legimus. Fit autem Minerua ex Men &
erue, ſiue erf; ita vt Menerua, vti vetuſtiores Latini vocem ſcribere conſueuerunt, dica-
[Men.] tur, cui perpetuum ius eſt ducendi; eo quòd Men idem ſit quod duco; vnde Menſch,
[Menſch.] qui ſe ducit, ceu Men-ſich. Nec mirum, E in I mutari; cùm id ſit in creberrimo vſu.
[*Mino.*] Hinc Latini ex Men fecere Mino, pro eo quod eſt pecus agere ſiue ducere. Cui verò
perpetuum eſt ius rerum omnium ducendarum? Ipſi nempe Veritati, & Verbo æter-
no, & eidem filio patris æterni, quem Deus conſtituit ducem vniuerſorum. *Ex te egre-
dietur dux qui reget Iſraël*, dixit ille; de hoc duce intelligens qui de ſemine Dauid hu-
[*Agelea.*] manam carnem erat aſſumpturus. Homerus Ageleam vocauit, quòd populi dux eſſet,
eamque facit primam Iouis filiam, πρώτη δὲ διὸς θυγάτηρ ἀγελείη. Hæc eſt origo illa,
veritas ex ſolo Iouis cerebro genita ante omnia ſæcula: hæc illa ſapientia quæ ſe dicit
fabricæ mundanæ præfuiſſe: hæc non ſapientia, ſed ſapientiæ potius Dea, & ſapientiæ
cauſſa ſempiterna. Arrigite aures Satyri; audite fabularum & ſcripturæ ſacræ conſen-
ſum. Ite ineptiſſimi, ite craſſiſſimi cum veſtro ſtupore ad ventrum ſcholas, quibus au-
res non ſunt, & dicite profano ore, non eſſe ſanctas fabularum origines. Corruptæ ſunt,
fateor; ſed ab eiſdem ventribus magiſtris, qui idolomaniam ad ventres ſuos alendos, &
pecore farciendos, è ſacris omnibus nominibus confinxerunt. Contra hos Chriſtiani
inuehuntur, non contra ſanam & primam fabularum intelligentiam. Dea eſt Minerua,
[*Minerua eſt ipſe Deus filius.*] & veriſſime Deus ipſe filius, qui ſe veritatem, & ſapientiam, & patris virtutem ſinit
vocari. Huic Deus dedit ducendorum omnium mundanorum & ſupermundanorum
poteſtatem ſempiternam: quam dignitatem quamdiu tenebit, tamdiu poterit à Cim-
bris Mineruæ nuncupari. Vel igitur illam ipſi filio adimite, vel mihi permittite, vt filium
vernacula lingua Mineruam appellem. Si mihi vel Pindari, vel Homeri, vel Virgilij, vel
Horatij ad carminis ſuauitatem vena viresque darentur; quas ego odas, quos hymnos
Mineruæ

Mineruæ canerem, quas laudes detonarem! Sed quid stultus opto? Quasi Dea hęc non omnem superet laudem, omnem ingeniorum, quantumuis illustrium, captum excedat. Subuolet mentis meæ apex, diuinitatis scintilla, quàm potest altissimè, super omnes cælorum orbes, super omnes omnium angelorum choros, super ipsos supremos spiritales ignes; & illic, si potest, consistat; ac tum demum aciem sursum tollat, & videat num possit huius Deæ peplum sibi interius reuelare. Reuertere mens mea, reuertere, frustra contendis: sat tibi sit, ex pepli parte exteriore, discere varietatem, ordinem, pulcritudinem creaturarum; & de hac pictura coniecturam facere de ipsa sapientia, quæ hæc peplo suo intexuit tam infinita ornamenta, tam infinitis modis variata. Huius galea κυνῆ siue Cun-heet meritò vocatur, & hoc vocabulum primum ipsius galeæ est aptatum à sapientissimo nomenclatore. Quid enim est aliud Cun-heet, quàm caput omnis sapientiæ & potestatis; cui Sphinx insidens, magnum nobis proponit ænigma? Quod rogas ænigma? Non illud ab Oedipode solutum, non illud, inquam, sed infinito præstantiorem abscondens intelligentiam. Quærat quis quid Sphingis forma sibi velit, quid galeata virgo significet, cur hastam teneat, cur ægida portet, cur Medusæ caput ostendat, cur ad latus habeat oleam, cur eius dicatur inuentrix, cur denique vel Minerua vel Pallas dicatur. Hæc nobis Sphinx ænigmata proponit, quæ nullus hactenus Oedipus soluit, nec fortasse soluturus quispiam vmquam fuisset; nisi ipsa hæc Dea externam extremæ fimbriæ in peplo suo particulam Ioanni Goropio videndam dedisset. Quamuis igitur aliàs Mineruæ suum fortasse daturus sim libellum, hoc tamen tempore obiter indicabo eorum solutionem. Sphinx itaque cono imposita denotabat cùm totum Deæ ornatum puris ænigmatis constare, tum ipsam esse totius veræ religionis caput, cuius symbolū suprema galeæ pars præferret. Qua de caussa Sphinx veteribus religionem signaret, memini me in Gigantomachia tradidisse. Erat autem Sphinx, non animal, cuius Diodorus Siculus & alij meminerunt, in simiarum genere; sed hieroglyphicum religionis signum, templis maximè præponi consuetum: quo obscurè indicaretur quæcumq. in veterum religione fierent, ænigmata esse, omnesque cærimonias & ritus alia prorsus signare, quàm prima fronte viderentur. In primis castarum virginum faciem præferebant: quo monerent, in cultu diuino, virgineo quodam pudore omnia peragenda. Vittatæ erant, quo intelligeretur, religione nos Deo deuinciri, eoque omnes ritus spectare debere. Corpus reliquum leoninum erat, quod vnguibus contractis placidum iacebat, denotans & maximas vires religionis esse, & ex hac vita existere præstantissimam, quam Leo & nomine Leeu, & reapse demonstrabat; & hanc quidem totam eò referri, quo magna vis Dei placaretur; quæ si placata non esset, leoninos vngues & robur ingens in eum ostenderet, qui non castè eam tractasset. Quod si patiantur profanæ aures, addam & illud, virginea facie & leonino corpore denotari, summum omnis religionis apicem in eo constare, vt Leo de virgine nascatur, atque idcirco in Palladis galea poni solere, vt eo significaretur, hanc summam esse omnium rituum sacrorum, vt typum gererent illius religionis in qua de virgine Leo de tribu Iuda nasceretur, & hanc quidem religionem fundari in ipsa Minerua. Esaiæ à Spiritu reuelatum est, in capite redemptoris galeam esse salutis. Placuit & D. Paullo hac galeæ comparatione vti: nihil vt mirum sit, si galeam huic Deæ tribuerint. Sed de galea modò satis. Hastam gerit; quo intelligamus, in huius Deæ manu totius salutis nostræ esse scipionem, & omnem præterea defensionem. Ægida habet, quia virtus est patris & scutum humanæ salutis. Caput Medusæ imago est illius capitis quod à semine mulieris erat conculcandum; cuius ea vis erat, vt quibus Pallas id ostenderet, ij in saxa conuerterentur. Iudæi enim quibus hoc trophæum Christus erat ostensurus, conuersi sunt in lapides, peruicacia plus quàm saxea hanc de serpentum omnium capite victoriam prorsus respuentes, cùm tamen eam coràm intuerētur. Inuentrix oleæ dicitur, quia huius solius medio pax hominibus cū patre inita, à quo perpetuo bello eramus dirempti. Sed hæc latiùs fortasse suo loco, si Minerua fauore suo vitā nobis produxerit. Mineruam itaq. sic licet interpretari, vt à verbo Erue siue Erf fiat cōpositio, quo significatur hæreditario iure possessionem accipere; de qua forma per præsens tempus loquendi in Woort latiùs esset considerandū. Diuus Paullus nobis huius vocis vim aliis verbis explicans, *Nouissimè*, inquit, *diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula.*

Mineruæ peplum. *Mineruæ galea. Cun-heet.* *Sphinx Mineruæ cono imposita.* *Mineruæ hasta.* *Mineruæ ægis.* *Medusæ caput.* *Minerua inuentrix oleæ.*

Quis

Quis hic nostri sermonis peritus Mineruam non agnoscit? *Dat pater, accipit filius hæreditatem.* Quam rogo hæreditatem? *Vt nimirum exurgat ad regendas gentes,* vt est apud Prophetam, & D. Paullum: de quo item vaticinium, *Ex te exibit Dux, qui regat populum meum Israël.* Quid porrò de seipsa dixit sapientia ex Salomonis ore? *Per me reges regnant.* Hæc igitur est illa hæreditas, quam à Patre suo sapientia accipit, vt omnium regendorum ducendorumque ius habeat, quod vnico Mineruæ nomine videmus expressum. Dissoluta sunt itaque ad hunc modum Sphingis ænigmata, quæ nomen inde videtur habere, quòd videntes capiat: à Sie phinck/ id est, visionem capio; eo quòd homines figuras has videntes, nec intelligentes quid sibi vellent, mentis oculos captos haberent. Formula hæc est nobis vernacula, vt dum quis quęstionem quampiam siue ænigma dissoluere non potest, dicatur captus, quasi nodis illigatus. Phinc enim siue Vinc idem est quod capiebam, Sie video. Et profectò quotquot hactenus vel Sphingis vel Mineruæ hieroglyphica signa viderunt, captos se & irretitos mentis oculos habuisse fateantur. Est & altera huius nominis interpretatio, ex Spi/ quod est exploro, & Hang/ quo denotatur Dei voluntas omnia suspendens: qua monemur, vt in omnibus ænigmatis sacris id exploremus, quod Deus prædestinauit, & quod ex ipsius æterna dependet voluntate. Omnes enim ritus sacri ad arcanum illud magni consilij mysterium referebantur, sed tam obscuris gryphis tecti, vt nisi Christus ipse & eius spiritus significationem eorum hominibus reserasset, numquam intelligi potuissent. Vtraque certa ratio à nomenclatore videtur considerata, cuius tanta fuit diligentia in vocibus fabricandis, vt non raro plures in vno nomine condendo caussas coniungat. Et hæc modò de Minerua, prima & ante omnia secula vniuersorum ductus hærede, cuius nomen Cimbrica norma pronuntiatum Min erf, si conuertatur per retrograda litterarum vestigia, illud nobis indicabit, quod vnumquemque facere sic refert, vt nisi faciat, actum sit de salute. Nam nisi pacem cum patre cælesti per Mineruam oleæ inuentricem ineamus, perditi sumus, vt qui perditissimi, æternis suppliciis scelera nostra luituri. Fre-nim/ siue Fre-nem / idem est quod pacem accipe: qui modus loquendi hactenus nobis durat, pro eo quod Latini dicerent, facere pacem. Verùm copiosa est huius formulæ significatio. Nam Fre—nim/ id est, accipe pacem, sic intelligi potest, vt ipsi Mineruæ verba tribuantur: quo sensu Dea diceret cuiuis nomen suum audienti, Accipe pacem, accipe oleam, quam offero; accipe, quo nihil mortalium vita vel maius, vel suauius, vel diuinius potest habere. Quid aliud dixit ipsa veritas, & sapientia, & virtus patris incarnata: *Pacem,* inquit, *meam do vobis.* &, *Pax huic domui.* &, *Pax vobis.* Quis vocatur Deus pacis? an non ipse filius, qui nobis cum patre æterno pacem confecit? Minerua itaque & Christus eandem dant pacem, non illam quidem, quam mundus vel dat, vel dare potest; sed æternam, cum patre æterno, vt ea in vita perfruamur sempiterna. Audiat ergo quisque Mineruam sibi dicentem, accipe pacem. Videmus quanta sit vocum Cimbricarum, hieroglyphicorum sacræ scripturæ, & rerum ipsarum conuenientia: videmus quanto artificio Mineruæ nomen sit constitutum; quàm admirabili regressu demonstret, ad quid nos vltrò Deus inuitet. Hæc contemnant scioli, si quid simile in omnibus linguarum thesauris queant inuenire. Quis oleam pacis signum esse nescit? Quis illud Virgilij ignorat?

Paciferæq; manu ramum prætendit oliuæ;
& illud,
Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ?

Multæ caussæ sunt, ob quas oliua Pacis signum habeatur; quas, vti notas, prætermitto: illo tamen non neglecto, quod de claua Herculis è Theocrito & aliis ex oleastro facta annotaui. Oliua enim Mineruæ & claua Herculis in re significata consentiunt, vt ex iis quæ de Hercule dixi, quiuis facilè cernat. Verùm illud operæ non paruum pretium habebit, si paullo penitius symbolum & ipsius nomen inspicientes, demonstremus idem vtroque denotari. Elæon Græci oleum vocant, ἔλεος misericordiam: & illud quidem ab hoc deriuari nonnulli, inter quos, si rectè memini, Probus est, crediderunt. Equidem vt hoc ipsis dem; vlteriùs tamen rogabo, vnde ἔλεος misericordiam notet. Nobis vtriusque vocis ratio est ita perspicua, vt & nihil clarius, & habeat mysteria religionis minimè contemnenda. Heel integrum & sanum significat: quod si vt verbum in agendi

Sphinx vnde nomē habeat.

Min-erf conuersum fit Fre-nim.

Oliua pacis signum, Mineruæ dedicata.

ἔλαιον. ἔλεος.

Heel.

agendi notatione vſurpetur, idem eſt quod ſano, & integritati reſtituo. Le membra dicuntur. Heel-le itaque nihil aliud ſonat nobis, quàm ſano membra: vnde ἔλεος & ἔλαιον, pro miſericordia & oleo; quoniam vtrumque membra ſanet; illa quidem membra eccleſiæ, ſiue generis humani; hoc verò membra corporis. Compoſitionis lenitas, perpetuò noſtris diligenter obſeruata, principio adſpirationem ademit: quod nimis frequenter monere cogor, ob quorundam obſtinatam in id genus minutiis inſectandis peruicaciam, ne dicam ineptiam, aut veſaniam. Verùm vt id alibi fieri conſueuit ſolius lenitatis cauſſa; ita hic aliam quoque habet rationem, ex eo profectam, quòd nomenclatori non ſolùm ſtudium fuit vocum è primis radicibus bene fabricandarum, ſed hoc etiam adiunxit, vt præter primariam nominis cauſſam, ad aliam etiam alluderet, vt gemina, nonnumquam tergemina etiam eiuſdem vocis ratio videatur. Eel apud nos nobile ſignificat & generoſum: quod ſi, vt verbum, in vſum trahas, idem eſt quod nobilem generoſumque reddo. Eel-le igitur, & gemina littera, vitandi labdaciſmi cauſſa, in ſimplicem redacta, non ſolùm notat membra ſanitati reſtituere, ſed adiicit etiam nobilitatem, & facit vt membra, quàm antea fuiſſent, reddantur generoſiora. quæ quidem ratio miſericordiæ diuinæ ad amuſſim conuenit, per quam membra eccleſiæ, non ad prioris modò naturæ reducuntur integritatem; ſed redduntur etiam nobiliora & diuiniora, quàm in prima vitæ conditione eſſent. Eele igitur potiore ratione, miſericordiæ & clementiæ diuinæ conuenit, quàm oleo, quod teſſeram ipſius dumtaxat habet, atque ſimilitudinem; qualis ex ſuprema cauſſa per idearum catenam ad infima hæc corpora deſcendit. Verùm quamuis oleum membra, quæ à doloribus leuat, & integræ valetudini reſtituit, non efficiat nobiliora; ob eius tamen naturam, cuius hieroglyphicum ſignum eſt, & ob vocis communionem, eius etiam nobilitatis notam gerit, quam Deus bonitate & gratia ſua ſingulari Sacerdotibus & Regibus largiebatur: quæ, vt omnium ſuprema, conuenientiſſimè quadrat ad ſignificationem generoſæ ſublimitatis, quam in Eele inuenimus. Eſt igitur & regibus & ſacerdotibus hoc ſigno præceptum, vt populum, & ſocietatis humanæ membra, ipſi illi qui eos ad hoc dignitatis faſtigium ſuſtuliſſet, integra & incolumia ſeruarent: qua in re nobilitatem ſummi magiſtratus, & populi ſalutem, in vnius & dictiunculæ & ſymboli rationem conuenire cernimus: ita vt neſciam, an vlla vox à quoquam mortalium excogitari poſſit, quæ meliùs, aptiùs, ſignificantiùſque vel regum & ſacerdotum tum dignitatem, tum officium; vel ea quæ populo ab his ſunt exſpectanda, explicaret. Diſpeream, niſi obſtupeſcam, dum altitudinem myſteriorum contemplor, quæ vnica vocula nomenclator comprehendit: cui cùm omnem ſymboli rationem & latitudinem video conſentire; non poſſum verbis eloqui, quantum animo concipiam hinc admirationis, hinc voluptatis. Quòd ſi orationis vela ſecundis ventis expanderemus, ad eorum quæ huc ſpectant, oceanum emetiendum; vix finem nauigationis aut portum inueniremus: ita latè in omnem partem vocis & ſymboli conuenientia ſeſe extendit. Summittamus igitur antemnam, & ſatis eſto iter ad immenſum pelagus indicaſſe: quod qui volet ingredi, ſacræ ſcripturæ loca conſideret atque expendat, & ſingula ad nominis & teſſeræ conferat cauſſam. Ex Eele noſtri nunc Olie fecerunt: quod ſi examines, rurſus abibis ad immania arcanorum latifundia: quandoquidem & pro Heel Hoel plurimi Cimmerij dicant, in quibus ſunt Britanni; & idem nomen pro ſancto vſurpent: qua conſiderationis via non ſanitatem modò, & nobilitatem, & dolorum amuletum; ſed ſanctitatem etiam notari videbis. Ab hac Cimmeriorum pronuntiatione Græci ὅλος ſuum acceperunt, & Latini ex Olie oleum. Olie autem non membrorum, vt Eele/ ſed populi ſanitatem & ſanctitatem ſignificat, rem eodem tendentem. Quis modò non videt, linguæ noſtræ vocabulum oliuæ ſymbolum egregiè expreſſiſſe: quod hic indicatum potius, quàm pro eo ac meretur dignitas & amplitudo explicatum, declarat, non alij diuinæ vlli poteſtati hanc arborem potius, quàm Mineruæ, dedicandam. Det ergo Deus nobis pacem per ſuam Mineruam, quæ vera & ſola Pallas eſt, id eſt, Pe hallant/ ſiue Pallant/ quod Latinus diceret, Conſeruans regionem. Vnde Pallanteum apud Priſcos, pro regis ſiue ſummi magiſtratus domo, in qua illud potiſſimum tractandum, quod ad regionis & populi ſpectat ſalutem: quod deinde in Palatium eſt corruptum. Ab Eele non ἔλαιον tantùm, & ἔλεος fecere Græci; ſed Poëtæ etiam cognomen Mineruæ Eleæ dederunt. Hinc in ſiluis Statij: *Aut Eleæ lucis vidit Tegæa ſacerdos.*

Marginal notes: Le. — Eel. — Eele ſiue Eel-le. — Olie. — Heel. Hoel. — ὅλος. Oleum. — *Pallas unde dicta.* — *Pallanteum. Palatium.* — *Palladis varia cognomina.* — *Elea Pallas.*

m   Nec

Alea Pallas.
Ellesia Pallas.
Hellotis Pallas.

Nec ego aliunde Aleam Palladem dictam crediderim, quàm ab eele/ vocali E longa in A mutata: tametsi Græci alias quærant huius cognominis rationes. Fuit & Ellesia vocata, vbi eel-le/ agnoscas. Eadem Hellotis, quasi Heel-hoot/ id est, curationis siue sanationis caput: quia ipsius solius beneficio lethale humani generis vulnus est curatum. Quoniam verò Minerua è Iouis cerebro nata, eadem sit cum veritate; à veteribus Cimbris Trutoon est nuncupata, è qua voce Græci & Latini Tritoon fecerunt.

Tritoon Pallas.
Tritonis lacus.

Est autem Trutoon idem quod veritatem ostendo apud Latinos. Minerua enim, terrarum Pallas, siue seruatrix, vnde σωτεῖρα apud Græcos, veritatem nobis ostendit, quæ nata dicitur è lacu eiusdem nominis; eo quòd nata sit ex vtero matris virginis, siue è carne, quam lacui, ob humorem compararunt.

Lib siue Lif Libya vnde dicta.

Aiunt autem hunc in Libya esse, eo quòd lib siue lif corpus sit: quo notabatur, ipsam veritatem ex eo lacu nascituram, qui esset in corpore humano: quo non intellecto, alij in Bœotia, alij in Aphrica Tritonis lacum quæsiuerunt. Iam Libyæ nomen eo magis placuit, quòd non solùm corporis includat notionem; sed significet etiam corporis custodiam. Lib-hu enim idem est, quod corpus custodio & tueor. Hic enim lacus custodiam protulit omnium corporum humanorum, quæ Pallas sola ab interitu seruat æterno. Præterea eadem vox alludit ad Lieb-hui/ quod est amoris tutela. Amorem enim inter patrem & genus humanum filius, pacis auctor, conseruat atque tutatur. Hæc si conferas cum iis quæ variis sententiis apud vetustos auctores Græcos de Tritonia, de lacu Libyo ambiguntur; clarè cernes, eos nihil vidisse veritatis eius quam Pallas Trui toonia mihi oleæ suæ ramusculo demonstrauit. Nominatur eadem de caussa

ἀτρυτώνη Pallas.

ἀτρυτώνη, qua in voce cùm rectius Ypsilon est conseruatum; pro η, tum α littera præposita ἐπιτατικῶς adiicitur, vt indicetur, hanc præ ceteris omnibus veritatem hominibus ostendisse, illo maximè tempore, quo veritas ex terra orta, & verbum caro factum est. Erant hæc quidem libello Mineruæ dedicato reseruanda: sed quo nominum ratio clarior fieret, & insignis vocum & symbolorum concordia fidem faceret, paradoxis meis inuentis non aliena visa sunt à Mineruæ nominis interpretatione; quam tamen ne hac quidem prolixitate totam absolui.

Sterf & Min erf ex eadem radice nascuntur.
Ste.
Steig.
Steeg.
Sted siue Stad.
Stadich.

Sterf/ pro morior, ab eadem radice, à qua Mineruæ nomen pullulauit, enatum videmus: quod primum ipsi Christo morienti adaptari posse, perspicuum erit omnibus qui intelligent compositionem eius. Ste locum apud nos significat & firmitatem. Hinc Steig/ assiduum & perpetuum: & steeg is, qui moueri non potest; qua voce obstinatum & pertinacem appellamus. Ab eadem radice vox sted/ siue stad/ pullulauit, qua firma ciuitas denotatur: vnde Hebræi מְצַר acceperunt præposito Mem littera superuacanea. Nec aliunde suum צרק habent, quo Iustus significatur: quoniam solus iustus stadich dici potest, id est firmus & inconcussus, iuxta illud: Iustus in æternum regnabit. Ste-erf itaque duo indicat, & perpetuam loci possessionem, & firmam hæreditatem. Per mortem Christi perpetuam excellentissimi loci, & hoc nomine dignissimi, hæreditatem adimus; & eam hæreditatem, quæ firmissima est, & numquam auferenda: & idcirco sterf primum de Christo dicitur, ac deinde beneficio eius, de nobis, qui morientes, per mortem Christi, stabilem & æternam accipimus hæreditatem loci omnium amœnissimi, cuique vox ste primum conuenit, eo quòd ste à sta dicatur, à

Sto.
Sta.
Hast.

quo Sto Latinorum, significationis eiusdem verbum. Sta nostras esse, conuersio declarat; quoniam hast velox & celere significat; in quo spiritus additur, ad motionem inculcandam. Quæ autem maximè stant? Quæ alia, quàm ea quæ in æternæ vitæ tranquillitate ipsi summo suo bono acquiescunt, nulla vi vmquam dimouenda. Beatorum itaque sedes propriè ste vocatur, cuius hæreditatem per Christi mortem morientes adimus: ad quod summum humanæ salutis mysterium indicandum, nomenclator noster ex Ste & erf vocem composuit; quo tota res ita auribus est exposita, vt nihil clarius aut significantius dici possit. Ducit igitur Minerua hæreditatē suam, id est, omnes homines amore sibi vnitos, ad æternæ tranquillitatis possessionem, per mortem suam, quam tunc subiuit, cùm veritas se in carne mortalibus ostenderet, id est, dum Minerua vera esset Trutoona. Quemadmodum autem Mineruæ nomen conuertitur, ita & sterf; & id quidem duabus rationibus: altera ad originem vocis explicatam; altera à voce vnius syllabæ ad vocem vnius syllabæ regrediendo.

Freest.

Posteriore via Freest/ idem est quod time. Quis autem timor est, qui nobis imperatur? Non alius profectò, quàm excellentissimus, vt excellentissimum quodque primum nominibus denotatur. Intelligimus itaque, semper

ſemper timendum eſſe, perinde atque is qui vehementer amat, vehementer timet, ne eum offendat quem amat. Audiens itaque verbum ſterf/ ſimul audit, Time. Quid? num ipſum mori? Non illud quidem potiſſimum; cùm alius timor ſit præſtantior, timor nimirum Domini Dei tui, quem ſi times, mandata eius obſeruare conaris, & illud tibi comparas, vt in eorum albo ſcribaris de quibus dictum: *Beati omnes qui timent Dominum.* Et, *Miſertus eſt Dominus timentium ſe.* Rurſus, *Non eſt inopia timentibus eum.* Iterum, *Prope timentes eum ſalutare ipſius.* & infinita eiuſmodi verba, quibus nulla poſſunt eſſe fauſtiora. Quid quod initium ſapientiæ, cui Minerua præſidet, eſt timor Domini? Bene itaque ex Ste-erf in cogitationem Mineruæ venitur, per radicis vocum communionem: atque deinde conuerſa voce docetur, qua via ad ſapientiam perueniatur; ea ſcilicet, cuius exordium eſt timor. Videas, quæſo, quanta arte vnius ſyllabæ vox confecta ſit; quantum ſecum adferat vtilium præceptorum; quàm bene explicet inſignem illam ſententiam ſacræ ſcripturæ, *Initium ſapientiæ timor Domini.* Si hanc voculam Plato intellexiſſet atque conſideraſſet: nónne ex eius monitu ſcripſiſſe videretur, philoſophiam nihil aliud eſſe, quàm mortis meditationem? Quiſquis enim rectè expendat hanc vocem ſterf/ ſiue Ste-erf/ & prorſam & verſam; an non mox totius philoſophiæ & ſapientiæ Chriſtianæ, quæ ſola vera ſapientia eſt, iecerit fundamenta? Intelliget enim ſtatim, firmam & ſtabilem hæreditatem homini per mortem contingere poſſe: ex quo confeſtim animorum immortalitas, & bonorum hominum ſolida & æterna felicitatis poſſeſſio demonſtratur. Deinde conuerſione docemur, ad hanc ſempiternæ beatitudinis hæreditatem nos per timorem peruenire; nec ad eam aliam viam patere. Iam quia hæreditas ſtabilis in ea promittitur: neceſſariò in eam venimus cogitationem, vt quiſquam ſit, qui nos hæredes inſtituat, non bonorum mobilium, ſed firmorum, & numquam perdendorum: quam teſtamenti ſcriptionem & conditionem, talem & tantam cernimus, vt facilè agnoſcamus, nihil nos eius modi mereri, qua via ad eum peruenimus, cuius medio & merito æternæ felicitatis poſſeſſio nobis acquiſita. Cùm enim nos veri hæredes eſſe non mereamur; neceſſariò cogitandum, quis ſit verus æterni patris hæres. Quis alius, quàm æterni patris æternus filius, qui amore in nos ſuo nos fecit cohæredes? Sed nec hæres nec cohæres eſt, niſi per cuiuſpiam mortem. Quis igitur moritur? Ipſemet filius, vt morte ſua hæreditatem regni ſui paterni nobis gratis communicet. Bene ergo vna vox mortem, & ſtabilem hæreditatem coniunxit; quòd hæc citra illam eſſe non poſſit: atque deinde per veſtigia retro lecta oſtendit, per Domini timorem ad hanc hæreditatem perueniri: & illud interim vnà admonet, eandem originem eſſe timoris Domini, & Sapientiæ; eo quòd nomen Minerf & verbum ſterf ex eadem radice naſcantur. Hæc eſt apud nos mortis meditatio, ipſo verbo, quo mori ſignificatur, tota conſignata. Quo verò rem adeò neceſſariam æternæ hominum vitæ efficacius repræſentaret nomenclator, noluit ex hoc nomine ſterf/ morti nomen ponere: ſed aliud inuenit, quo apertè non ſtabilitas tantùm hæreditatis, ſed quo æternitas etiam contineretur. Doot enim quid aliud eſt, quàm ipſa æternitas, quaſi De-oot dicatur: in qua voce Tau æternitatem comprehendens & colligans, oſtendit hanc ſempiternam vitam ſola cruce contineri, & totam vinculo ipſius Tau colligari. Doot / De-oot.
Ita me amet Minerua, ita ipſum ſterf Dei timorem mihi inculcet, vt hæc euoluens & referens obſtupeſco. Quam deinde aliam quærimus philoſophiam, quàm hanc, vno vnius ſyllabæ verbo comprehenſam, & deinde artificioſiſſimo mortis nomine abſolutam? Atque hæc quidem primæ ſint ſignificationis documenta, quibus naturalis quoque accedit interpretatio; quæ vocem conuerſam ob eam cauſſam timorem imperare iubet, quia omnia mortem naturaliter exhorreſcant, atque hoc timore inter homines fiat, vt quoties occurrit, admoneat quàm ſit timenda mors ei qui omnem ſuam felicitatem in lubricis huius vitæ deliciis collocauit. *O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis!* vt ille ſcripſit. Sed quorſum hic timor? Ne videlicet habeamus hanc vanam in breuiſſima præſentis vitæ voluptate fiduciam, quà fiat, vt timoris Dei obliuiſcamur. Hinc idem ſapientiſſimus filius Sirachi, *In omnibus,* inquit, *operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Quamobrem non paruus etiam vſus eſt eius timoris quo mortem naturæ impulſu exhorreſcere cogimur: nomenclator tamen ad præſtantiſſimum timorem præcipuè reſpexit, id ſemper

in omnibus vocibus molitus, quòd esset homini ad cognoscendum maximè necessarium. Clarum huius rei indicium, quod per solum Dei timorem ad stabilem & sempiternam redeamus hæreditatem: sic vt ex Freest eamus ad sterf/ & ex sterf ad doot/ id est, ex timore ad stabilem hæreditatem, cui æternitas est funiculo ipsius Tau colligata. Quo fit, vt Doot propriè & primo de morte Christi in cruce dici debeat, per quam solam humanum genus ad æternam vitam adspirare potest. Verùm quia hic campus infinita spatia complectitur; nolo longius in eo progredi: cùm videam, quanto plura dico, tanto mihi plura offerri dicenda; nec vllum omnino fore finem, si rerum amplitudinem atque dignitatem orationis meæ filo dimetiri vellem. Non possum tamen facere, vt non id repetam, & veluti totius contemplationis clausulam addam, Minerf & sterf sic inter se conuenire, vt & radicis sint eiusdem, & ex voce Minerf intelligatur ipsius stabilis hæreditatis, quæ per mortem homini contingit, ducem esse ipsam Mineruam: cùm vtrumque vocis compositio complectatur; & huic Deæ æternam ducendorum omnium hæreditatem esse à patre constitutam, & eam præterea esse ducem hæreditatis, quam vox sterf promittit. Si enim hæreditatem nobis adducat, vt adducere significatur: quam rogo hæreditatem, nisi stabilem atque diuinam, qualem ipsa apud patrem est sortita, intelligemus, cuius nimirum nos fecit cohæredes? In hac modò arena, qui volet, se exerceat, habebit in quo mentis oculos, atque aciem, in quo totam suam sollertiam & sagacitatem, omnes deniq. vires ingenij queat experiri: & inde illos laboris sui fructus percipere, quibus haud existimem aut suauiores aut salubriores vllos alios apud pios animos posse iudicari. Possunt hæc itidem ad Platonicam, vti dixi, philosophiam applicari, sed modo quodam manco, vti omnis sapientia humana, licet absolutissima habeatur, religioni nostræ collata, & iis vaticiniis quæ vocibus primis nomenclator intexuit applicata, deprehenditur prorsus claudicare. Philo Iudæus, Platonis in suis sacris litteris, vt videtur, imitator, Abrahæ propriam hæreditatem, si rectè memini, sapientiam interpretatur; atque eam dicit ex vtero Abrahæ, citra mulieris membra, nasci: quo loco, vt non malè ad nostras Mineruæ nomen alludit; ita quid propriè Mineruæ tum fabula tum nomen notaret, numquam de lingua sua inuenire potuisset. Certè propria illa quidem nostra maximè videntur, quæ ex cerebro nostro oriuntur: sed hæreditas nostra vera non ex cerebro nostro oritur, sed ex morte Christi. Sed excusandus Philo, qui non vlterius est progressus, quàm sapientia ex cerebro ipsius nata adspirare posset. Nos Mineruam ducem veræ hæreditatis sequimur, quæ sicut nobis pacem offert, ita sterf quoque, si sic conuertatur, vt origo per geminam syllabam exponatur. Nam ex Ste-erf fiet Fre-est/ id est, Pax est. Mors enim Christi, cui sterf primum dixi conuenire, efficit, vt nobis pax sit cum patre. Ex timore itaque Dei, initio sapientiæ, venimus ad mortis cum nostræ tum excellentissimæ cogitationem: & per hanc deinde peruenimus ad radices vocis sterf/ quæ conuersæ nobis ostendunt pacem esse: Mox ex pace in mentem venit Mineruam nobis dicere, Accipe pacem: quod Fre-nem nobis significat; ita vt Minerf conuersum monere videatur, Accipe sterf/ id est Accipe mortem Christi, per quam pacem contingere, radicum vocis vestigia retro lecta demonstrant. Cernimus ergo veram Mineruæ sapientiam nihil aliud esse, quàm mortis Christi meditationem, per quam pace per oleam ipsius denotata donamur. Audin' quanto simus vlterius, quàm Philo, progressi; quanto vlterius quàm Plato: atque id solarum vocum demonstratione, quæ se nobis manū Mercurialem præstiterunt.

HERMA-

HERMATHENÆ
LIBER VII.

EXCRESCERENT in ſingulis litteris exempla, auctu quodam immenſo; ſi per ſingula vocabula eſſet artificij ratio ducenda: quod facere, cùm propoſiti noſtri minimè eſſe declarauerimus; ad ſequentem litteram quæ G eſt, progrediemur: in qua notationis tanta eſt maieſtas, vt eam, ita me Hermathena amet, vix auſim attrectare. Hæc enim nobis demonſtrat, quò per Tau mortales trahantur, & cui tandem ipſius Tau vinculo colligētur, nexu non Gordio, ſed Herculano, nulla vmquam vi vel ſoluendo vel ſecando. Diximus, in C pronunciando, ipſum plectrum dentibus preſſiùs applicari: in hac ſonus C obtuſior eſt, & retrorſum ad ipſum palatum à Terentiano coire dicitur: cui Capella adiecit, ſpiritū quendam cum palato ſentiri. Quæcumque res vſquam ſunt, ad bonum ſuum tendunt; & quidquid agunt, ad ſe primùm referunt, & ſic aliis conſulūt, vt id tandem ad ſe putent pertinere. Reip. homines operam ſuam nauant; quia intelligūt, niſi ſalua hæc ſit, ſe ſaluos eſſe non poſſe: deinde plerique externorum bonorum ſummum in honore collocant: quem dum rebus pro communitatis, aut amicorum ſalute egregiè geſtis conſequuntur; tum credunt ſibi maximè conſultum, atque in primis ſupremum bonorum in ſe redundare. Hinc Chriſtus, dum alios homines amandos eſſe præcipit, eam amoris menſuram adiecit, quam quiſque domi ſuæ in ſui amore inuenirēt, certò ſciens, ab opinione boni ſui homines ad alios amandos tranſire: quod Theologi breui verborum ſumma comprehendere volentes, aiunt à ſeipſa incipere charitatem. Iam quoniam cuiuſque perfectio eſt in ſui ipſius ſalute & conſeruatione: æquum eſt, vt id tandem perfectum putemus quod ad ſummum noſtrum bonum intus refertur; & id quidem à firmis fundamentis, quæ inferno inferiorū dentium vallo denotantur. Deinde littera ipſa non ſolùm à dentium ſepto intus refertur; ſed ad ipſum palatum ſpirat: quo monemur, omne id quod propriè ad nos referimus, ſurſum ferri, & anhelare debere. Venit igitur huius litteræ ſonus ad eum apud nomenclatorem vſum, vt ſummam ea indicaret perfectionem. Primùm igitur & ante omnia Deo patri conuenit, qui ſe amando filium gignit, & per hunc creat vniuerſa, à quo amoris huius fons & origo: quo fit, vt amor ſui ipſius adulterinus ſit, niſi ad ortum ſuum ſeſe ſtatim referat, pro eo ac litterę G ſonus monet. Suus enim cuiq. amor dictat, Ge/ id eſt, da: quod cui alij dicemus, quàm illi, qui ſolus vitam, ſanitatem corporis & animi, atque cariſſima quæque dare poteſt. Vt autem prior eſt prima perſona indicatiui modi apud Grammaticos, quàm ſecunda imperatiui: ita Ge prius patri vniuerſorum conuenit, quàm nobis: eo quòd is ſolus & vnus ſit, qui verè dicere poteſt, Ge/ id eſt, do. Dat enim omnia. Sic itaque cuique cogitandum in ſuis neceſſitatibus, ex Ge noſtro, quod eſt Da, rectà eundum eſſe ad eum qui ſolus dat omnia. Hinc fit vt Ge aliquādo pro Ad Latinorū vſurpemus: quia is qui omnia dat, finis ſit ad quem tendunt vniuerſa: vt ſi quis dicat, Ge Louen/ id eſt, ad Louanium, vel Louaniū verſus: quo indicatur tum iter perfectum fore, cùm eò fuerit peruentum. Quòd ſi Eg conuerſo ordine dicas, ad ſe cogitationem ſuam tendere homo indicat, à quo Latinis & Græcis Ego. Nos nunc Ig vel ic dicimus. Vnde eigen apud nos pro eo qui immodico ſui ſtudio tenetur, ita vt cum aliis exiguam habeat vitæ communionem: quæ tamen vox, ſi rebus applicetur, nihil aliud eſt, quàm quod cuiuſque proprium eſt: vt Eigen baet ſuum cuiuſq. lucrum denotat. Ex conuerſione itaque & deriuatione liquet, Eg & Ge eſſe primorum natalium iure, noſtræ linguæ. Porrò quoniam primùm patri ſupremo ipſum Ge cōuenit, & is ſummum ſit omnis perfectionis caput; Ge in verborum formatione perfectionem notat: adeò vt omnia præterita verborum perfecta hac vocula formentur, adiecto Heb in ſignificatione actiua; ſiue Hab/ quod eſt Habeo, & ipſius Habeo fons & origo. Exempli gratia: Ic heb gegeuen/ Ego donaui. Hanc loquendi formulam Goti, & Langobardi, & Franci, & ceteri Germani, in totam Italiam, Galliam, Hiſpaniam, & inſulas vicinas inuexerunt: cuius exempla cùm in omni ſermone obuia ſint, ipſis relinquo expendenda, quorum aſſiduo monitu intelligunt, quibus auctoribus lin-

G littera ſymbolica ſignificatio.

Ge.

Eg.

Ego.

Ic.

Eigen.

Heb.

Hab.

Habeo.

Ge in verborum formatione perfectionē notat.

guam ſuam contaminarint: & interim tamen ineptuli quidam contendere audent, Gallicum ſermonem à Græco, Italicum ab Etruſco defluxiſſe: atque corruptelā hanc, & putidam linguarum confuſionem audent cum linguæ noſtræ puritate ita conferre, vt non pudeat etiam pronunciare præſtantiorem. Verùm vt lingua ipſorum eſt corrupta; ita hoc ipſorum iudicium veſana philautia ipſo etiam ſermone reddidit corruptius, longè lateque à recta veritatis rationiſque via ſeductum. In paſſiua verò notione verbũ ſubſtantiuũ adiicitur; quod itidem obſeruatur in ſignificatione neutra, vt, Ic bin geſlagen/ id eſt, Sum percuſſus: Ic bin gereſen, Surrexi; & ita in ſimilibus, in quibus ge ſemper perfectionem notat. Additur eadem vocula in compoſitione, ad perfectiorem quoque
Doen. Gedoen. ſignificationem, extra præteritum perfectum. Sic doen, eſt agere: gedoen, agendo ſibi
Val. Geual. quidquam perficere. Eodem modo val & geual, pro caſu, compoſitione frequētiſſima, in qua ge quiddam perfectius indicat, quàm eſſet in priore. Quæ autem cauſſa ſit, vt præteritum perfectum hoc verborum ambitu maluerit deſignare nomenclator, quàm præteritum imperfectum: in cauſſa eſt, cùm ipſius ſoni proprietas ad perfectionis teſſeram apta; tum etiam illud, vt quoties præteritum aliquod perfectum audiremus, toties recordaremur, nihil perfectum eſſe, quod non ab ipſo ſummo patre proficiſcatur, & ad eundem fuerit relatum. Porrò inſigni & admirando artificio nomenclator ipſum Dei nomen ſic fecit, vt per G inciperet: cuius vocis tot ſunt myſteria, & tam latè ſe extendentia, vt peculiarem trilittero huic nomini libellum dedicarim. Idem duplicem huius litteræ ſonum eſſe voluit: lenem quidem, ſi in principio, vel medio, collocaretur; aſpiratum verò ex imo pectore, cùm finem vocis occuparet: quo diſcrimine indicauit, ad G
Got. finalem, id eſt, ipſum omnium patrem, ex imo pectore eſſe anhelandum. Sic Got con-
Tog. uerſum, vt ſit Tog, G habet altè expectorandum: qua de re latiùs in Hieroglyphicis litterarum ſignis. G itaque in Daag/ alium ſonum habet, quàm in Gaad: quem quia non ſatis hac littera exprimi poſſe putant; ſcribunt pleriq. ch, vt ſit Daach. quod tamen non bene habet, cùm in Dag, pro diem dico, vel ad certum diem vadimonium anteſtor, audiamus G adſpiratum ex imo pectoris ſinu, ita vt Dagh potius ſcribendũ eſſet.
Dag. Dag pro die mediam litteram in principio habet, quam pro tenui poni etymologia de-
Tag. clarat, cùm Tag à Gat fiat, quod eſt It: quoniam dies in eundo ſummam habeat celeritatem; propterea quòd ſit mēſura motionis omnium celerrimæ, qua inter viginti quatuor horarum ſpatium primum mobile totam cælorum molem vnà ſecum rapit ab Oriente in Occidentem, & inde rurſus in Orientem. Meritò itaque à gat, quod eſt It, ſiue progreditur, Tag dicitur: qua in voce vocalis a magis raptim ſonat, quàm in gaat: tum vt ipſius gh expectorationi locus ſit, tum quò celerrimus diei raptus & breuitas indicetur. Tag itaque, vt ſuperiores Germani pronuntiant, pro die vſurpatur generatim: ſed quia Solis, qui verus Ianus eſt, nocturnum iter non videtur; pro præſentis nobis ſideris curſu frequentiſſimè vſurpatur: atque hac notatione, aliam etiam habet ſignificationis rationem, vt ſit quaſi Te-ach, id eſt, ad æſtimandum: quòd præſens Solis lumen maxima in æſtimatione ſit habendum. Sed huius compoſitionis adſpirationem media
Nacht. littera G adſpirata includit. Huic opponitur Nacht, quaſi Nie—acht, id eſt, nihili facias; eo quòd diei collata nox nihili ſit æſtimanda. Hæc igitur nomina, pro eo ac debent, primùm iis attributa, in quibus rationum excellentiſſima vis cernitur, ingentes nobis theſauros exponunt. An non illa maximè dies diei nomen meretur in qua Sol perpetuò citra noctis tenebras lucet? At quis Sol? Is certè qui noſtras Solis nomen, quod eſt
Son. Son/ ſolus ſibi verè poteſt vindicare. Cùm enim Son idem ſit quod pacem facio, & Son etiam Sano ſignet, atque Oſculor; factum vt primùm primo filio ſit tribuendum hoc nomen; quoniam ſolus eſt cui excellentiſſima pax, excellentiſſima ſanitas, & excellentiſſimum oſculum primùm poteſt conuenire: pax quidem inter patrem & genus humanum conciliata; ſanitas verò animis noſtris & primùm data, & poſtquam amiſſa eſſet, reſtituta; oſculum porrò quo & ipſe patrem, & pater eum oſculatur: de quo interno oſculo amor ille erumpit, qui omnia permeans, omnia replet diuina ſuauitate. Hoc oſculo dum homines oſculatur, homines patri conciliat, & ſpiritu ab vtroque progreſſo nos accendit, ardentibus amoris flammis quibus ſurſum rapti, in claritate diei ſempiterna, Solem noſtrum talem intuemur & experimur, qualis noſtro nomine depingitur. Hæc igitur dies eſt illa quæ digniſſima diei nomine iudicatur; quoniam nullas noctis

tenebras

tenebras habeat admixtas, aut intercedentes: sed perpetua Solis præsentia illustris, præ ceteris omnibus quæ homini contingere possunt, plurimi facienda. Meritò igitur Tag siue Dach vocatur ab æstimatione eximia & singulari. Meritò etiam prima & suprema dies, quoniam in ea supremus Sol luceat, omnibus iustitiæ & misericordiæ lumen affundens. Iam hac via vox considerata, versam vocem habet; quæ vnumquemque sigillatim monet, vt ad hanc diem eat. Gat enim non solùm tertiæ personæ est indicatiui, sed imperantis etiam secundæ personæ; ita vt nihil aliud sit, quàm I, siue progredere. Perpetuò itaque nostrati diei nomine monemur, vt ad eam diem eamus; ad quam nisi peruenerimus, ad tenebras æternas sumus præcipitandi. Huius diei comparatione hæc vita nox est, quæ ob eam caussam nihili facienda, vt ad lucem æternam adspirare possimus, contemptis & reiectis omnibus iis quæ illuc tendentibus vel minimum queunt adferre impedimentum. I nunc, i, anime mi, ad diem illam ad quam te versum nostras ipsius diei vocabulum ire iubet. I ad diem illam cui Sol, seruator omniũ, & æternæ pacis auctor, æternum lumen affundit. I ad eius pacem, ad eius conseruationem, ad eius osculum, quò eum videas facie ad faciem. Osculare eum osculo sancto; sanctissimo, inquam, quia hoc osculo pax cum patre sancitur sempiterna. O Tag, diuinum diei nomen! ô Son, diuinius longè Solis vocabulum! quàm bene vos fecit Theodidactus Onomatopœus, verus Iouis summi Aoristys, verus etiam inter homines Minos, si Minoot nihil aliud sit, quàm caput ipsius ductus. Primus enim & summus dux est inter mortales, omnibus iter eò demonstrans, quo nomine Tag ire iubemur. Tag itaque duplicem significationis habet rationem; alteram à Gat per conuersionem, alteram à Te-ach. His adde & tertiam ex litteris; quas si interpreteris, Tau ligabit progressum ipsius A, ad summam ipsius G perfectionem: siue crux aget ad illud ad quod ex imo pectore est anhelandum. Gat autem est à Gan, & hoc à Ge, & An, quo perfectio ipsius anterioris notatur. Itio enim est entelechia siue actus ipsius mobilis, vt tale; siue ipsius perfectio cuius terminus est An. Ianus igitur cuius nomen à Gan deriuatur, mutatione ipsius G in I consonantem, hanc habet cum die cognationem, vt ab eadem radice acceperit nomenclaturam. *Ianus vnde dictus.* Quamobrem Iani nomen Soli prius conuenit, quàm homini; quoniam in Sole potior nominis ratio inuenitur: cuius cùm illustris quædã imago in Iapeto cerneretur, eo quòd ad hominum animos illustrandos continuò vltrò citroque volitaret; Sol quidam terrenus videretur. Intellexerat Cicero, ab eundo Ianum dici: sed cur, & qua in lingua ita vocaretur, ignorauit, vt memini alibi tradidisse. Est enim, si rectæ rationis ductum sequamur, Ianus, spiritus ille qui omnia vi sua promouet, atque ad progressum impellit. Ianuis itaque atque portis huius numen præsidebat; quò euntibus & redeuntibus prosperum adesset. Neque erat quisquam apud maiores nostros qui quemquam à se dimitteret ad iter aliquod aggrediendũ, cui non antè Iani poculum, quod Jans gelep, id est Iani ductus, vocabatur, præbibisset: qui mos vt hactenus apud multos, ita me puero, apud omnes sacrosanctus habebatur: *Jans gelep.* quamquã Christiani in hoc ritu, Iani nomen ad diuum Iehan transtulerunt, quem nos Jan dicimus, propterea quòd Iehan, excisis mediis litteris, Jan fiat, quo Ianum prius vocabamus, quàm Christianam religionem accepissemus. Id verum esse, artemisiæ apud nos nomen testatur, quam ob eam caussam Iani herbam nuncupamus, quia nihil ea plus virium habeat ad lassitudinem ex itinere contractam amoliendam; adeò vt quidam eum non fatigandum dicãt qui ipsam secum gestarit: quod inde in vulgus iactari cœptum, quia si cui ea ad manum sit, eius decocto pedes lauare & fouere possit, cuius beneficio omnis tollitur lassitudo; atque hac de re alio nomine Biuoet vocatur, quasi dicas, præsens pedum adiumentum. *Biuoet.* Cùm itaque Ianus itineribus præsit, eaque plerumque pedibus confici consueuerint; optimo iure Iani sibi cognomen artemisia sumpsit, quod nunc in diui Iehani est commutatum, qui tamen adeò ab itineribus fuit alienus, vt semper ad Iordanem tam certo loco moraretur, vt ab omnibus adire eum volentibus semper inueniretur; nec vmquam scribatur hanc pietatis suæ, & concionum ad populum vndiq. confluentem diatribam antè aut reliquisse aut commutasse; quàm ab Herode caperetur. Huic Iano, paullo ante messem, festum diem agebant Cimmerij omnes, artemisia cincti & coronati; quo faustum sibi iter precabantur: propterea quòd expeditiones suas eo tempore adornarent, quibus nihil impedimenti adferri, & præ-

ſertim nullum incidere Panicum terrorem, maximè ſibi orandum Ianum putabant. Inde adeò illud eſt quod noſtrates & alij, qui eundem ritum à Cimmeriis acceperunt, hodie etiamnum, ad diui Ioannis, artemiſia & aliis verbenis, ſi hæc deſit, ſeſe plerique obuincire ſoleant & ornare, nec ſe tantùm, ſed fores etiam & poſtes: quoniam ſummū hoc credant aduerſus omnia itinerum obſtacula, præſertim aduerſus nocturnos Lemures, & dæmonium, vt ipſi vocant, meridianum, eſſe amuletum. Vtcumque Chriſtiani præſules veterem inſaniam ſuſtulerint, Iani nomine & feſto ad diuum Ioannem tranſlato, manent tamen hactenus apud plurimos eiuſdem veteris ſuperſtitionis veſtigia; quæ licet ad D. Ioannem colendum transferantur, apertè tamen primam teſtantur originem. Ianus certè principiò nihil aliud erat quàm poteſtas diuina, itinerum, profectionum, expeditionumque tutelaris; ex qua deinde dæmoniaca fraus, & ſacrorū Curetes, non tam lucrifugæ, quàm lucifugi, ſuam confinxerunt idolomaniam; in quam quidquid reliquum inuenerunt ſacrorum nominum, iam olim ante omnem poëtarū Græcorum memoriam pertraxiſſe deprehenduntur; tot diis ſibi conſtructis, quot nomina inueniſſent. Hinc apud Romanos Iani templum patebat, quàm diu exercitus contra hoſtes ducerentur; ne ſcilicet clauſis foribus exitus ipſi Deo non daretur, ad expeditionum obſtacula amolienda. Hæc de Iano, cuius nomen tanto lubentius ad Ga reduxi, quòd in vigilia D. Ioannis, anno ſupra ſeſquimilleſimum vndeuiceſimum, die Iouis, à matre Mechtilde verbenis vincta in lucem ſim editus, & quo fauſta omnia nato eſſent, Ioannis nomen acceperim; quod vt Dei gratiā Hebræis notat, ita oro, vt eam ſemper & in hoc ſæculo, & in futura vita ſempiterna Deus Opt. Max. benignè cōcedat. Vidimus modò Iani & diei nomen apud noſtrates eoſdem habere natales. Latini Diem, vt volunt, à Dio habent; quod an ita ſit, an non, difficile ſit affirmatu: cùm Diēn Cimbris idem ſit quod facere vt res quæpiam capiat incremētum & promotionem; à quo Dies fortè, quòd hic omnia opera promoueat, & res hominum augeat. Vnde autem dicatur Deus, in Alauda docebo, ſi Deus dies tam diu mihi felices currere permittet. A Ga item, quod Eo ſignificat, fit Gai, quo placidum, alacre & hilare notatur: & vt verbum, idem eſt quod placeo; quaſi dicatur, talis ſum, vt dignus videar ad quem eatur. Eſt & altera cauſſa quæ primaria meritò habeatur. Ge-ai enim idem eſt quod do ſpiritum ſiue vitam: quod proprium eſt ſupremi Gaij, qui eſt Chriſtus, de quo Deus pater, *Hic eſt*, inquit, *filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Hic item ſupremus eſt ſponſus Eccleſiæ ſuæ, & idcirco nomine Caij digniſſimus: cùm ſponſæ ſuæ reuera vitam det, quam etymologia pollicetur. Sed hæc altiora, quàm vt hîc latiùs tractanda. Accedit & tertia nominis ratio, quam reperies, ſi Gai ſoluatur in Ge-hai, quod eſſet aliquid tam eſſe perfectum, vt haberi optetur. Hai enim optandi modus eſt, ab Hab ſiue Heb; ita vt Gai eſſet, quod habere homines vellent & optarent: & quoniam Gai id ſignificat, quod ita placet, vt eo potiri velimus; non malè venit in loquendi conſuetudinem pro coniuge, quam non in hominibus modò, ſed in brutis etiam obſeruamus. In auibus hypocoriſticôs diminuente voce vtimur pro Gai / Gaiken dicentes. Hinc apud Latinos Caius quod Gaius ſcribendum eſſet, ſi ſcriptura pronunciationem ſequeretur. Perfectio itaque habere optantis per Ge, & hac expreſſa, optimè coniugibus applicatur; eo quòd nihil æquè habere optemus, atque ſocietatem ad genus propagandum. Non optimè itaque Ariſtoteles dixit, habendi modum alieniſſimum eſſe, quo vir vxorem habet; cùm nihil magis habeamus, quàm id quod duplice funiculo habemus deuinctum. Neque enim vir amore tantùm ſuo vxorem ſibi habet alligatam; ſed amore etiam vxoris mutuo; ita vt vinculo gemino ligentur, eo modo quo funis funem habet nodo Herculano ſibi alligatum. Et hæc quidem ratio ob quam Gai includat Ge-hai. Altera verò ſignificationis cauſſa, quæ Iota lætitiæ ſignum ipſi eundi actui adiicit, inde ſumitur, quòd nihil ſit ad quod auidius & lætius eatur, quàm ad ſocietatem & complexum generationis. Qua de re ſic Lucretius ad Venerem,

Iani nomen & feſtum ad D. Ioannem tranſlatum.

Dies vnde dicatur. Dien.

Ga. Gai.

Gaius.

Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei,
Et reſerata viget genitalibus aura Fauoni;
Aëriæ primùm volucres, te, diua, tuumq;
Significant initum percuſſæ corda tua vi:
Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,

Et rapi-

Et rapidos tranant amneis. ita capta lepore
Te sequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac montes, fluuiósque rapaces,
Frondiferásque domos auium, campósque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis vt cupidè generatim secla propagent.

De eadem ingenti adeundi socij animalis cupidine, prolixius & elegantius Virgilius Georg. libro tertio, inter quæ sunt & hæc,

Omne adeò genus in terris hominumq́, ferarumq́,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæq́ volucres
In furias ignemq́ ruunt; amor omnibus idem.

Quid ego Poëtarum hic vtor testimoniis; cùm adeò in ipso statim sacrarum litterarum exordio sic legamus: Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Bene itaque ab adeundi oblectamento Gai vxor vocatur: nec peius à voto habendi, cùm vtrumque in coniugio sic excellat, vt neminem non vis eius rapiat atque percellat. Hinc apud Romanos à maioribus Cimbris Gaius & Gaia nomina retenta, de quibus sic Quintilianus: Quid quæ scribuntur aliter, quàm enuntiantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat; quia tam Caias esse vocitatas, quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Plutarchus quærit, ob quam caussam in nuptiis contrahendis sollemnis hic verborum ritus obseruaretur, vbi tum Gaius ego Gaia: sed nihil inuenit, quod veram originem explicaret. Nobis ratio clarissima; quoniam non olim modò, sed hodie etiam, vel hac, vel simili verborum formula matrimonium contrahitur, dum dicit Sacerdos viro, Placet tibi hanc habere coniugem? & mulieri, Placet tibi hunc habere coniugem? Quid enim aliud coniux, quàm Gaius apud Cimbros; nisi quòd hæc vox multo sit, quàm illa, significantior, multóque clariùs aperiat, quanta sit vis huius societatis; quam vox versa non minorem notationis argumento exprimit. Jag enim idem est quod vehementer & summo impetu persequor, vt assequar; quod Latini dicunt Venari, ratione omnibus iuxtà Grammaticis ac oratoribus ignota, qui credunt Venari primum ad feras persequendas pertinere, atque inde ad alia venationum genera transiisse. Venor enim dicitur à Vpn/ id est reperio, siue peruestigo. Vpn rursus à Ven/ quo pulcritudo notatur; quia latè patens finis est: En enim & Ent finis; V, latè patentis notionem habet. Finis enim quærendi excellentissimus, est pulcritudo: quia nihil pulcrius ducimus, quàm multa inuenisse. Iam quàm latè rerum omnium se porrigit vniuersitas, tam latè videbis opificem, pulcritudinem in finibus ipsarum collocasse; vt ea illecti homines ad caussarum inuentionem ducerentur. Quamuis autem bonum non minus amplè per omnia distendatur; ipsius tamen speciem non tam cito, quàm ipsius pulcri, apprehendimus: quia antè pulcrum esse aliquid, quàm bonum, innotescit. Videas erucas quasdam miro ornatu depictas, videas papiliones mirabili alarum varietate distingui, videas cantharides grato virore splendere, videas aconitum floribus suis arridere, & id genus infinita alia cernas, in quibus multo antea admirabilem pulcritudinem, quàm vllam rationem bonitatis agnosces. Hoc itaque fine tam latè patente res omnes primum arripimus, & admiramur; & quia pulcritudo nos allicit, caussam eius inuestigamus. Arripimus autem pulcritudinem non solùm visu, & auditu, & mente, vt Marsilius in Platonem scripsit; sed omnibus etiam ceteris sensibus. Tactus enim, qui omnium infimus est, & maximè terrenus, suam etiam percipit pulcritudinem, vt in cæco nostro, Pneumatici organi musici pulsatore excellentissimo, videmus & admiramur; dum solo tactu optimè formosas mulieres à turpioribus discernit. Quid qui solo tactu omnes mentis cogitationes & exponunt, & intelligunt, & tangendi diuersitate pro litteris vtuntur; quales in Hispania Arias Montanus se cognouisse, mihi commemorauit. De Venerea titillatione nihil dicam, quando eius pulcritudo notior est, quàm vt egeat vel exemplis vel explicatu. De gustatu nemo ignorat, quin pulcritudinem saporum sentiat, & ea plurimum oblectetur: quod licet alij non sentiant, Apicius tamen & ceteri gulæ ministri non negabunt. An non præceptor noster Galenus è saporum diuersitate vires simplicium medicamentorum nos docuit explorare; rem in pri-

Gaius et Gaia.

Jag.

Venor.
Vpn.
Ven.
En/Ent.

Pulcritudo rerum.

in primis pulcerrimam, & non minus vtilem, quàm admirandam? Quid iam dicam de olfactu, in quo vt canum stupenda quædam sagacitas consistit, ita homines etiam varia norunt discrimina, & alios odores aliis indicant pulcriores. Videtur profectò ipsa natura nares supra os suspendisse, vt odoratu antè de alimentis, quàm gustatu iudicaremus. Vidi Leonoram Franciæ Reginam, heram meam, augustæ memoriæ, nullum vmquam bolum in os indere, quem non antea naribus admouisset. An non cinnamomo, casiæ, rosis, violis, & infinitis aliis siue simplicibus, siue compositis, quibus vnguentorum thymiamatumque constat officina, mirabilis est pulcritudinis diuersitas? Quis non Hispanus & Italus Moscum, & Ambarum, & Ciuetorum saniem, latè per plateas omnium naribus adspirat, non citra periculum frequenter earum mulierum quibus vterus eiusmodi odorum sequax facilè sursum rapitur, atque phrenes ita suspendit, vt respiratio vel ægra sit, vel tollatur. Hæc item omnia sensuum obiecta ad interiorem imaginationem pulcritudinis suæ speciem transferunt, & varia somniorum genera obiiciunt, quibus perinde sæpe, atque si rebus ipsis præsentibus vigiles perfrueremur, oblectamur. Circumfer itaque mentis oculos per omnia, & cerne, si potes, an quidquam inuenias ad quod non radij aliqui pulcritudinis pertingant. Cùm ergo omnium rerum perfectio in pulcritudinem terminetur, & hoc suo fine nos ad se prius trahat, quàm bonitatis vlla ratio nobis sit manifesta: insignis oportet fuerit artifex qui parua vocula, & ea quidem dumtaxat trium litterarum, totam hanc rationem tam immanibus spatiis per totam rerum latitudinem patentem ita conclusit, vt satis apertè tamen tota cerneretur. Erat mihi de Veneris nomine in littera V meritò agendum: sed non possunt singulis litteris omnia sua annumerari exempla, nisi integra lexica conscriberentur. Mihi Gaium fuit,
Venus Gaia. id est, placuit, modo quodam singulari Gaium Veneri copulare; & docere, non aliam esse Gaiam primam, quàm ipsam Venerem, quæ radiorum specierumque suarum terminis longè lateque omnia, ceu hamis quibusdam suauem escam habentibus, pertrahens, cogit, vt optent omnia ipsa potiri, & vt potiantur adire compellit; quæ duæ res per Gai notantur. Legas totum Platonis sympösium, legas Phædrum de pulcro disputantem, legas quotquot vmquam de pulcro scripserunt; & adfer, si potes, quidquam quod tam nobis clarè Veneris, & amoris, quo in eam rapimur, vim omnem & rationem exponat. Audimus in Den omnium perfectionem terminari; & si de nomine ipsius V significationem adiuuemus, quam in Hieroglyphicis Vau esse dicemus, confestim intelligerentur omnia cælorum volumina ad hoc esse comparata, vt in pulcritudinem omnia finiantur. Sed hoc loco ratio hæc significationis adhuc præcox est & immatura; vt satis sit eam indicasse. Quoniam tamen pulcritudo omnis corporum in cælo exor-
Calũ & Terra coniuges. dium habet, & inde ad terram sese demittit; factum est, vt terra vxor, cælum maritus videretur; quò respexit Virgilius dum dixit,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus AEther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.

Miror profectò, vt quod maximè, diuinum poëtæ ingenium eò peruenire potuisse, vt quod Græcum terræ nomen Cimbris denotaret, id versibus suis ita exprimeret, vt de
γαῖα terra. nostra lingua didicisse videretur. γαῖα terra dicitur; qua ratione, nemo Græcorum verè explicabit. Nobis nihil magis perspicuum, nec clariùs eius rei caussam, quàm si hos Virgilij versus adducamus, ostendere possemus. Cæli coniux est terra, atque idcirco Gaia dicenda, per excellentiam, ad quam genitalis vis cæli descendit, vt pulcritudinē suam ei communicet. Et quamuis terra non videatur habere pulcritudinem; tantam tamen pulcritudinem cælorum volumina, quæ Ætheris nomine signantur, ex eius corpore eliciunt, vt huius specie numquam non trahantur; & quo ea potiantur, numquam cessent terram mascula sua vi adire. O Gaium nomenclatorem, qui terram Gaiam dixit! Et certè si terra Gaia est, necessariò de ritualibus nuptiarum verbis apud Cimbros concipi
Gaium cælũ. solitis concluditur, Ætherem Caium esse; cùm coniugium constare non possit, nisi legitimo more sit contractum. Vide quæso, quò paulatim nos manus Mercurialis dedu-
Cælum vnde dictũ, & quomodo scribendum. cat. Caium cælum est. Quo id nomine significatur? Non alio quàm hoc ipso quod audis, dum Cælum dico. Antiqui pro G, C in Caius & Caia scribunt: quod vnde originem traxit, alibi fortasse: illud scio, Cælum dictum à Gai Hel & Om, & pro G, C scribi & pro-

& pronunciari, & caussam compositionis partim in simplicibus integris esse, partim in voce per tenuem litteram pronunciata, quæ conuersioni hac in voce seruit: Gai-hel-um igitur est coniux motione sublimi coniugij actum perficiens. Hel, vt mox dicam, & aliquoties dixi, altum. Om, siue Vm, vt Campani Brabantiæ sonant, idem est quod in circuitu. Aptissima igitur & minimè violenta est compositio, Gaelum, in qua, more nostro, diphthongus integra est pronuncianda, vt Ga & El audiantur commixta, & I abiiciatur, vel in a delitescat. Eant Grammatici Latini, & quidquam simile tentent. Cernimus in hac voce ad natales suos vocata, Cælum per Æ diphthongum scribendũ: cernimus Cælum Gaium esse ipsius Gaiæ: cernimus denique Gaiam à Gaio prægnantem reddi, perpetua in circulum motione; adeò vt ipse etiam actus quo cōiugalis copula perficitur, exprimatur. Macte virtute tua Virgili. Quis tibi Deus, quæ tibi Musa inspirauit tam consentanea primo Cimbrici sermonis auctori? Ipsa nimirum veritas, ex cuiuscumque ore prodeat, semper sibi consentit. Huius igitur ductu eôdem venisti, quò nobis Hermathena viam aperuit atque demonstrauit. Hæc ergo Cæli nomenclatura hanc habeat caussam, reiectis frigidis vel de cælatura, vel de cauo, quod κοῖλον dicitur, coniecturis. Quòd si quidquam in his affinitatis esset, certè hæc potius à Cælo, quàm hoc ab illis nomē accepisset: eo quòd par sit credere, nomenclatorem prius cælo, quàm vel cauo vel cælanti nomen dedisse, si talis quidem fuit, qualem primum hominem à Deo formatum & institutum existimare debemus. Accedit huic rationi insignis allusio ex eisdē radicibus enata, qua fit, vt dum cælum audimus, non solũ de Gai hel om, sed de Gai heel om quoque cogitemus, quo denotatur, placens, gratum, siue Gaium per totum circuitum; quasi diceretur, in tota rotunditate huius tam vasti corporis, nullam omnino esse particulam, quæ non sit Gaia. Et quia actus ordine naturæ præcedit potentiam; nulli prius corpori Gaium conuenit, quàm cælo; cuius nulla omnino pars est quæ non continuò illud faciat, quò copula cōiugalis spectat. Hinc Gai pro verbo etiam vsurpamus, dum dicimus, Die vogelen gaien, id est, aues venereo actu commiscentur: vnde Græci γεγάασι pro eo ponunt quod est, geniti sunt. Quocirca Terra γαῖα dicta, non à verbo vetusto γάω, pro gigno; sed hoc potius verbum à cælo & terra perpetuo actu Gaiis deriuatum dicemus. Porrò quo magis clariusque cognoscas, nostratem hanc vocē esse; vtere conuersione nobis peculiari, qua euestigiò deprehendes, cælum perpetua sua in circulum motione, & generationis actu numquam cessante, nihil omnino defatigari; quod in primis mirum videtur. Mu siue Mo Lassum signat, Laet idem est quod deficit; ita vt Mulaet idem sit quod lassitudinis & defatigationis defectus; qui vt conuersione notaretur, deriuatio tenuem litteram pro media substituit. Est itaque cælum corporeum speculum diuini actus, qui ab ipsa Dei essentia nihil differt, immò Deus purus actus est, ad quem in corporibus nihil propius, quàm id quod perpetuo motu agitur, accedit. Qua de caussa nos illud cæli nomen retinuimus, quo ipsum nominamus ipsius capitis demonstratorem. Hemel enim idem est ac si dicas, caput ostendo, siue declaro. Perpetuus enim motionis & generationis actus puri & æterni actus speculum & imago habetur; cui symboli ratio tanto maior adiuncta est, quòd cælum perpetuo motionis generationisque actu numquam defatigetur: quæ res bene accurateque expensa, magni eos erroris facit manifestos, qui scribere ausi sunt, cælum & terram consenescere. Quî enim consenescat quod numquam lassatur? Sed contra hos in Gigantomachia disputaui; quo loco hoc argumentum, quantumuis luculentum, de nominis ratione sumptum, fuisset adhuc immaturum: quoniam in eo declarando probandoque plus operæ ponendum fuisset, quàm in ipsa re ad quam docendum ipsum protulissemus. Nec porrò hæ solæ sunt huius nominis caussæ, sed alia adhuc sese offert; atq. ea quidem adeò in promptu posita, vt prima & maxima possit videri. Nam Ga-hel-um idem est ac si dicas, vehementissimo motu circumeo: quod quàm cælo conueniat, nemo ignorare potest, qui modò cogitet, quanta corporis moles, quantum spatium intra viginti quatuor horas absoluat. Quàm sunt omnia rationum prægnantissima! quàm sunt caussæ luculentæ! quàm nihil in iis procul accersendum! Cælum à Gai-hel-um deriuatur, G in C transit, quia tenuis hîc suauior est, quàm media. & licet in deriuatione litteras ad cognatas transferri frequenter videamus, præsertim si solius aspirationis sit discrimen, quo vocum diuersitas maior enascatur; tamen hoc loco huius mutationis alia ratio reperitur,

[Margin notes: Hel. — Om siue Vm. — Mu siue Mo. Laet. — Hemel.]

peritur, in ea quam modò dixi conuersione consistens. Sed redeamus à Cælo ad Gai. *Jag.* Hoc si conuertas, Jag habebis, geminam notationis rationem allaturum; alteram, vt contrarium sit priori, significans id quod Latini dicunt pello; vt cùm dicimus, ic iag hem wech/ id est, depello eum à me: alteram maioris artificij, & diuinioris,& nobis magis notandi, qua significat vehementi desiderio rem quampiam persequi, vt ea potiamur. Iam quid est quod magis nos allicit ad persequendum,quàm pulcritudo, quæ Venus est,cuius desiderio & amore euestigio exardescimus & inflammamur? Vnde sicut *Venor.* à Gai habemus Jag; ita à Ven Latini Venor fecerunt,quod est persequi: quia nihil magis, nihil prius, nihil ardentius,quàm pulcritudinem, persequimur, vt ea quouis modo *Venio.* potiamur. Hinc & Venio, quia ea omnia ad se venire cogit;& *Inuenio.* Inuenio,quia nihil æquè atque Venerem aueamus inuenire. Nec mirum, tempus in Venor longum esse; cùm in deriuatis non rarò tempora mutentur, & alioqui verbum hoc apud Latinos obscuræ *Ven. Neu. Nouus. Νέος. Nieu. Nou. Nu. Nunc. Νῦν.* sit originis. Ven conuersum Neu facit, quod est Nouum; à quo Græci νέον retinuerunt. Nunc quidam Neu/ quidam Nieu/ alij Nou dicunt;quorum postremum videtur compositum à Neu/ siue Nu/vt alij dicunt, & hou; vt sit nouitatem conseruans. Hinc Nouum Latinis; & nobis Nou siue Nu pro præsenti; vnde Latinis Nunc, Græcis νῦν. Allemanni New per duplex scribentes, impediunt conuersionem genuinam atq. germanam ipsius Ven. Videmus vt omnia per Venerem innouari nostrates sentiant, dum nouum in Veneris vestigiis retro lectis agnoscunt. Maximum hic latet mysterium, atque adeò omnium religionis nostræ, & totius sapientiæ diuinæ, & humanæ arcanorum supremum. *Venus omnia innouās Christus.* Quænam Venus est illa, quæ omnia innouat? Nempe virtus & sapientia Dei, quæ die Veneris in cruce pendens totum genus humanum, & vnà totam machinam mundanam morte sua innouauit, & nouis hominibus stabilem & æternam dedit hæreditatem. Hæc est illa de qua Cumana Sibylla cecinit:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam noua progenies cælo demittitur alto.

Cernísne in Venere nouitatem, quæ totum humanum genus non solum in integrum restituit,sed venustius etiam & diuinius,quàm antea fuisset,reddidit? Quo die? Veneris die, & eius diei hora quæ Veneri dicata est; quo summa venustatis perfectio notaretur. Quot symbola mortis Christi simul concurrere videmus, maximo consensu eodem tendentia! Ven/ si vertas, nouum signat,certo indicio, per Venerem homini nouitatem contingere, & per ipsum Neu/ quod nouum est, ad ipsam Venerem recursum patere. *Vyn.* Ven nobis Vyn facit, quod est inuenio; denotans, hoc summum esse omnium inueniendorum, vt per Venerem innouemur, & per nouitatem cælestem Venerem inueniamus, omnia mundana & supermundana illustrantem,& formosa reddentem. Hanc itaque venemur Venerem; quam nisi consequamur, nec venusti esse, nec possumus innouari. Quærite, inquit hæc Venus, & inuenietis. Eadem hæc Venus est cum illa sapientia quæ de se dicit: Qui me inuenerit, inueniet vitam,& hauriet salutem à Domino. De hac item: Viæ eius viæ pulcræ, & omnes semitæ illius pacificæ. Quæramus ergo sapientiæ pulcritudinem,vt ea pertrahamur ad Venerem & pacem cęlestem, *Fijn.* quam in Minerua inuenimus. A Ven item habemus Fijn/quo id notatur, quod omnibus venustatis numeris est absolutum. Hinc apud Latinos finis, pro termino; eo quòd terminus rerum pulcritudinem absoluat, & pulcritudo absoluti operis indicium sit apertissimum. Quemadmodum igitur à Ven Venor, quia Venus vera maximè venanda: ita à Gai fit Jag per conuersionem, quod idem est quod Venor: quo clarè notari cernimus, nihil esse, quod magis sequi debeamus, quàm vt nos cum eo quod summè placere debet, coniungamus. Sicut autem cælum summè Gaium est eorum quæ corporis oculis videntur: ita eorum quæ mentis acie cernuntur, illud maximè Gaium est, ad quod omnia pro sua quæque portione feruntur atque contendunt. Cùm ergo Jag audimus, moneri nos existimemus, vt summam pulcritudinem in omnibus per omnia vestigia venemur, eoque tota animi contentione rapiamur: perinde atque Latinis suggereretur, vt Venerem venentur, si rectas vocum rationes peruiderent. Quòd autem Jag & Venor ad ferarum persecutionem transferamus; id inde est, quod plerique maiore ferinæ carnis deuorandæ, ventrísque farciendi; quàm veræ pulcritudinis amore ducantur:

ducantur: à quorum tamen feruidissimo studio, summisque laboribus, hoc nobis sumamus ad vitam emolumenti, vt cogitemus, quanta diligentia nobis mentis pulcritudo sit venanda, æterna nos radiorum suorum luci illustratura, si tantum operæ carniuori homines sumant ad aqualiculum suum ferina saburra onerandum. Iam quemadmodum summa Venus ea est quæ nos sexto die in cruce renouauit; ita & summus Gaius est filius patris æterni, qui Gaiam suam, id est, ecclesiam, sic dilexit, vt post diuortium humano adulterio commissum, eam sibi rursus morte sua vindicarit. Reliqua deinde vel Veneris vel Gaij nomine digna sunt, pro eo atque ad pulcritudinem & placentiam, vt sic dicam, summam, ordine suo referuntur. Nunc ergo de Venere Vrania, & Amore ipsius filio, verius licebit philosophari, quàm à Platonis conuiuis factum sit: verius etiam de pulcro loqui, quàm Socratis ingenium multo longoque disputationis discursu sit assecutum. Per omnes enim pulcritudinis fines tam diu est vagandum, dum tandem ad illud pulcrum perducamur, quod homini die Veneris per mortem Christi obtigit, per quam solam verè innouamur & renascimur, vetere serpentis leberide prorsus exuta atque reiecta. Hoc igitur nobis venandum, huc omnibus votis & animi viribus contendendum, vt per summam Venerem, id est, Dei pulcritudinem, innouemur & renascamur, & in ea simus ecclesia, quam Christus, verus Gaius, sibi sponsam & Gaiam fecit. Hoc inquam illud est Gai/ hoc illud coniugium, hoc illud votum, & habendi, & adeundi, hac voce denotatum; quò toto corde, toto animo, tota mente debemus anhelare; quod per Jag significatur. Persequamur igitur, perinde atque Jag iubet, per vestigia ipsum Gai/ citra quod nihil proficit, nihil iuuat, nihil beat vllum venatorem; tametsi omnes, quotquot vmquam fuere, capiat voluptates. Audiamus iustitiæ & sapientiæ Venerem dicentem: Qui me inuenerit, vitam inuenerit, & hauserit salutem. Per ipsum igitur Vyn/ quod est inuenio, ad Ven veniamus; quo per ipsum Ven nouam vitam, quam tum in sacris litteris, tum in ipsa versa sui nominis lectione pollicetur, assequamur. Læti, hilares, alacres, verè denique Gaij venemur Veneris pulcritudinem: vt non ipsa tantùm nobis Gaia sit; sed nos etiam illi simus Gaij, pro eo ac ritus nuptiales, apud vetustissimos Cimbros sollennes, audimus postulare. Docemur porrò Veneris nomine, Venerem nihil aliud esse, quàm latitudinem ipsius Vnius; quia nimirum ipsum vnum latissimè per pulcritudinem apprehenditur: eo quòd licet Vnum, bonum, & pulcrum, æquè latè pateant; prius tamen se pulcritudo, quàm bonitas, insinuat, vti modò dictum. Ven itaque vel latitudo est finis, vel latitudo Vnius. qua de re rursus noua existit contemplatio, eò nos ducens, vt quæramus quid sit, per quod Vnum latissimè se communicet. Alius aliud diceret, & Plato ipsum bonum exemplo pronuntiaret: At nos scimus, nec boni, nec Vnius nos verè participes esse posse, nisi per Venerem in cruce pendentem, per quam mundati & venusti redditi ad bonum & Vnum venimus. Venio, itaque & Inuenio optimè deriuantur à Ven/ quòd ad eam omnibus sit veniendum, & per hanc vitæ nouitas, & vera salus, quæ est communicatio siue latitudo Vnius, inuenienda. Hæc item pulcritudo finis est latissimus, quòd omnibus hominibus ad eam sit contendendum. Hæc clamitat, Venite omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Reficiet certè, quia nouos reddit. Vox porrò Ven ad astrorum naturam translata, datur stellæ pulcerrimæ, quæ eam diem erat dominio suo nuncupatura, qua Christus humanum genus innouaret. Ad elementa autem descendens, stagnis dari consueuit, eo quòd citra aquæ beneficium nulla sit terræ vel fertilitas vel pulcritudo. Deinde Venus generationi præsidet, quòd ea ab humore procedat: vnde factum, vt Venus è mari nata dicatur. Ex humore enim calente terræ permixto, qualis maris est, omnis fit generatio & nutritio. Veneti itaque vocantur ij, qui ad stagna, & paludes, & æstuaria commorantur. Hinc Venæ in corporibus vasa sunt sanguinei humoris: eo quòd ex his canalibus membra continuo alimento reficiantur & innouentur, perinde atque terræ innascentia per elices aquarum. Quemadmodū à Ven Veneti dicuntur; ita à Gai Galli, & pòst Galli, qua voce populi Gaij, id est, læti, hilares, & in conuictu placidi facilesque denotantur: alio nomine illi quidem Galatæ dicti, sed ab eadem radice; quoniam videlicet Gai-lat placidum alacremque gestum promittat. Et hæc quidem ad præsens de Venere & Gaio sat sunto: de quibus, si, quantum rei latitudo postulat, diceremus; nec Gaij fortasse, nec venusti morosis stomachis videremur.

Gaius summus, filius patris æterni, suam Gaiam, id est, ecclesiam, morte sua sibi vindicauit.

Venus quare è mari nata dicatur.

Veneti.

Venæ.

Galli.

Galatæ.

Latini prænomẽ fauſtiſſimũ ab hac origine ſibi ſeruarũt; ſicut & ab alia Cimbrica voce Cnæos nõ paucos dixerũt, in quorũ numero Pompeius aduerſus Caium infeliciter pugnauit. Gnai nobis clemẽtiam notat, rem toti humano generi maximè neceſſariã. Per hanc enim ſolã Deo à quo receſſimus, appropinquamus. Ge perfectionis notationem habet. Na idem eſt quod poſt, & prope; cui Iota accedens, lætũ quiddam adiicit: vt in Gai quoque factum animaduertas. Poſt peccatum commiſſum nihil lætius accidere poteſt, quàm ſi is qui peccauit, eum continuò ſequatur, contra quem peccauit; vt nimirum pœnitentia quæ poſt factum ſecuta eſt, & ploratu veniam imploret, atque conſequatur; & per hanc rurſus propinquus ei fiat, à quo fuerat culpa ſua diremptus. Magna profectò vis eſt notationis in hac vocula Na: quandoquidem tria ſimul offerat motionis genera; quorum vnum eſt in iis quæ poſt commiſſum peccatum eueniunt; alterum in eo, quòd ei qui peccarit, poſt eum continuò ſit eundum quem culpa ſua offenderit; tertium, quòd per hæc rurſus queat ei in quem peccauit, euadere propinquus. Meritò itaque perfectio eorum quæ factum noſtrum ſequuntur, clementia dicitur: quando nihil eorum quæ nobis ſolis citra gratiæ diuinæ adiumentum adſcribi poſſunt, tale eſt, vt non vel clementia ſola nos ſeruet, vel culpa facti condemnemur atque pereamus. Nónne ipſum adeò primum hominis factũ eiuſmodi fuit, vt niſi per diuinam gratiam pœnitentia fuiſſet conſecuta, & ex pœnitentia auxilij diuini imploratio, & ex hac noua propinquitas ad Deum, quem deſerueramus, acceſſiſſet; æterna morte pœnas luiſſemus? Clementia ergo perfectio eſt, nata ex iis quæ factum conſequuntur, nouam generans propinquitatem: quæ notio primùm quadrat in diuinam miſericordiam, qua rurſus in filiorum numerum qui patri ſunt propinquiſſimi, reuocamur. Qua verò ratione ad hanc lætitiam facti poſthumam queamus adſpirare, vox verſa declarat, in qua G in C, vt in Cæli nomine vidimus, tranſit. Jane enim pro Jang ferè pronunciamus, quo ploratus ſignificatur, qui eſt maximus & præſentiſſimus clementiæ conciliator: quod vt cernas, Euangelij verba in memoriam reducam. *Maria ergo*, inquit Ioannes, *cùm veniſſet vbi erat Ieſus, vidẽs eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, ſi fuiſſes hîc, non eſſet mortuus frater meus. Ieſus vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum.* Hoc loco audimus, ploratu Mariæ & ceterorum, Chriſtum commotum, Lazarum mortuum ad vitam reuocaſſe. Num quicquam ergo efficacius ad clementiam prouocandam cogitare poſſimus? *Venite*, inquit Pſalmiſta, *adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fecit nos*. Quare, ô bone Vates, vis nos plorare? Nempe vt clementiam conſequamur, veniamq́. eorum quæ corrupta noſtra natura aſſiduè cernitur perpetrare. Sic idem alibi, *Exaudi Domine vocem fletus mei.* Quid multis? Tota ſacra ſcriptura plena eſt teſtimoniorum, nihil ad clementiam impetrandam plus virium habere, quàm ploratum: quibus conſentiens nomenclator noſter, ſic clementiam nuncupauit, vt ad eam per fletum & eiulatum iter demonſtraret. Non malè igitur Latini Imploro verbum vſurpant, quo videntur indicare, ploratum ad auxilium obtinendum in primis valere. Imploremus itaque diuinam miſericordiam & clementiam, vt is nobis ſit propitius, cuius ſolius ope poſt peccatum commiſſum poſſumus ſeruari: ſequamur eum flentes, appropinquemus vt nobis fiat propinquus. *Appropinquate Deo*, inquit Iacob, *& appropinquabit vobis.* Intelligiſne hîc quanta ſit ſignificationis efficacitas in exigua hac vocula Gnai, qua omnis clementiæ conſequendæ & via & vtilitas eſt comprehenſa. Manſit hoc prænomen apud Romanos, à Cimmeriis maioribus relictum illud quidem; ſed à nemine hactenus intellectum, nedum explicatum. Quamobrem mirum videri minimè debet, ſi genuina quoque ſcriptura non ſit obſeruata, quæ diphthongum, non ſimplicem vocalem, poſtulat: qua in re tanto procliuius fuit errare; quòd prænomen hoc duabus tantùm cõſonantibus notaretur, in quo videri nequiret, vocaliſne an diphthongus ſonanda eſſet, maximè quoniam diphthongi & vocalis vnius ſonus iam olim ſit confuſus. Cnæus ergo clemens erit; Caius placidus, comis, & ad ſocietatem vel ineundam vel conſeruandam iucundus. A Gnai Hebræi acceperunt חנן pro miſereri, qua in voce Chet ponitur pro Gimel, littera videlicet aſpirata pro media. Adderem huic litteræ alia exempla, niſi ex his ſatis perſpicuum factum putarem, G perfectionis ſignificationem habere. Gar tamen, vt cetera omnia omittantur, non prætereundum, quo moræ perfectio denotatur.

Idem

Gnai. Ge. Na.

Clementia definitio.

Jane *ſiue* Jang. *Ploratus, clementia conciliator.*

Cnæus. Caius.

Gar.

Idem enim eſt quod maturum, vel omnino perfectum, à G & Ar. Hinc modò liquere
cuiuis poteſt, Galg vocabulum quo crux ſiue Tau Gallicum ſignatur, perfectionem Galg.
omnium gemino funiculo, & idcirco firmiſſimo, colligare; eo quòd duo G, ipſum Al,
quod eſt omne, in medio cõprehendant. O myſterium! Glorietur D. Paullus in cruce
Domini, glorietur etiam noſter nomenclator, qui illud cruci nomen dedit, quo firmiſſi-
ma omniũ perfectio ſignificaretur; & ſimul notaretur, crucẽ talem eſſe, vt per eam ſolã
Deo Gay eſſe poſſimus. Galg enim dicitur ſyncoptôs à Gai lig, vſitato nobis vocabulo,
quod à Gai communi formula deriuatur, ad id ſignificandum, quod tale eſt, vt placere
meritò debeat. Quod ergo D. Paullus ad Coloſſ. ſcripſit, per crucem Chriſti omnia &
in cælis & in terris Deo reconciliari, & pacem conſequi; id nominis huius opifex ſic ex-
preſſit, vt crucem eo nomine donaret; quo ſignificaretur, per eam omnia Deo Gaia
effici. Quòd ſi Galg conuertas, Glag habebis, quo ſignificatur lætitia conuiuij, quam Glag.
Chriſtus nobis cruce ſua comparauit. Conuiuium autem eſt illud in quo pane cæleſti
paſcemur, & toti nectare inebriabimur.

NVNC AD H tranſeamus, à cruce in altum adſcendendo. Aſpiratio enim altitu-
dinem notat; eo quòd ſpiritus ſurſum feratur. He igitur nobis altum ſignificat, pro quo He.
Hog etiam dicimus, quo altitudinis æterna perfectio denotetur. Ab He fit Heet, quod vt Hog. Heet.
nomen adiectiuum vſurpatum, calidum ſignificat; quia caloris ſit proprium, in altum
ferri. At ſi vt verbum in vſum veniat, idem eſt quod iubeo & impero; eo quòd ſubli-
miorum ſit imperare inferioribus. Hinc caput Heet vocatur, quia in eo imperium ſit to-
tius corporis. Inde Hemel pro cælo ponitur; propterea quòd cælum altiſſimus ſit altiſſimi Hemel.
capitis reuelator. Helem verò galea eſt caput tegens atque defendens. Mel & Lem con- Helem.
traria; illud aperio, hoc celo notat. Vnde dum phraſim, non nomen, Itali Gotiſantes Mel. Lem.
retinent, *Celada* pro Helem dicunt; quoniam Hellem idem eſt quod caput celans. Sed de
Hemel plura in Gimel dicentur; & in Gotodanicis etiã quædam ſunt annotata. He item He.
aliquãdo Hoo dicimus; vnde Hoot caput; & Homo, quaſi Hoo-moet, id eſt, altus animus: eo Hoo.
quòd animus homini ſit altiſſimus, & ſemper animus eius ad altiſſima contendere de- *Homo.*
beat; ad quæ dum ducem cacodæmonem ſequeretur, ex alto præcipitatus eſt. Homo
itaque & ab officio, & à peccato nomẽ habet; eo quòd Hoo-moet non altum, & ad alta
contendentem animum tantùm; ſed ſuperbiam etiam notet, per quam, qui ad alta
contendit, præcipitatur. Ab He fit Hel, quo altum item notatur; contrarium Leg. Ve- Hel.
rùm ſuperuacaneum ſit, multis exemplis adſpirationis vim declarare: cùm nemo ne- Leg.
ſciat, ſpiritu altitudinem, vehementiam & efficacitatem denotari. Nobis in compoſi-
tione frequenter omittitur, ad lenitatem verbis conciliandam.

DE K nihil dicendum: propterea quòd in vocali rerum pictura idem quod C
valeat.

L PARTEM cæli ſupremam ferit, atq. idcirco littera altitudini notandæ accom- *L litteræ ſymbolica ſignificatio.*
modata. Hinc El, ſiue præpoſita adſpiratione Hel, eſt in altum eleuo: & vocali te-
nuiter producta, nobilem reddo: quorum illud vt nomen, altum ſignificat; hoc nobile.
Lee huic oppoſitum, vſurpatur pro moleſto & turpi; hinc leelic, turpis, & leet, moleſtia. Eel.
Ab Eel fit Heel, quod eſt integrum: quia quanto quæque res magis integra eſt, tanto gra- Lee. Leelic.
tior eſt & nobilior. Inde leecH ſiue lee, quòd aſpiratio in fine omittatur, pro membris per Leet.
quæ ad integritatem peruenitur. In ſingulari numero T adiicitur, vt ſit Let. Ex Te & Heel.
El ſiue Hel fit Tel, pro numero: eo quòd ad id omnis numeratio tendere debeat, vt ad Leech, Lee, Let.
ipſum El ſiue Hel perueniatur: quam ſolam vtilem eſſe arithmeticam, Plato tradit, & ex Tel.
eo Horatius ad Mæcenatem. Cõtrarium huic Let, pro impedio; eo quòd quidquid Let.
huic arithmeticæ, ad ſupremam altitudinem ipſius vnius tendenti, contrarium eſt; ve-
rum ſit felicitatis impedimẽtum. El in corpore humano brachium ſignificat; eo quòd El.
brachium perpetuò ad El ſit eleuandum: hinc pro brachij menſura. qua de re in Hie-
roglyphicis latius. Ex A & L fit Al, pro eo quod omne dicunt Latini, eo quòd omnia Al.
ad ipſum altum tendant. A rectum ad anteriora motum vnaque patens quiddam ſi-
gnat, cuius ſupremum L adiicit. Contra igitur naturam litterarum Al, pro non, He-
bræi ponunt; apud quos El pro Domino fortiſſimo poſitum, nobis debetur; quibus hel Hel.
forte & altum ſignat: vt hel ſtem, vox fortis & alta: & helt pro viro forti & ſtrennuo. Hel Helt.
item pro inferno: quia altiſſimus locus eſt ad inferiora; ea loquendi conſuetudine qua

altum profundum dicimus. Adde & alteram caussam, quòd Tartara, quicquid semel acceperint, contineant fortissimè. Helt enim præter strennui & fortis notationem, idem etiam signat quod continet. Infernus igitur damnatorum locus hel vocatur, propter profunditatem, & vires in retinendo maximas. Et quia hel etiam profundum notat; hellen aliquando vsurpamus pro eo quod est ex alto descendere. Accedit & alia ratio, ob quam hel pro inferno ponatur. Ab hel enim, vt altum & forte significat, ipse Deus El vocatur; finis scilicet, ad quem omnia alta anhelant. Et quia altissimum hoc hel maximè se celat; voluit nominum artifex, vt helen pro celare & occulere diceretur. Nihil enim æquè occultum, atque sublimia diuinitatis mysteria. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & non vestigabiles viæ eius! Quòd si exclamauit vas illud electionis, quod in tertium cælum adscenderat: quid nobis dicendum abiectis homunculis, in vitiorum luto hærentibus, & terræ perpetuò affixis? hel itaque pro alto positum, hel verbum dat, pro occulo vsurpandum; in quo vocalis longa sonanda, cùm in priore corripiatur. Altissimus enim se occultat, & nemini se dat directè intuendum; tametsi per posteriora, obscura quadam notitia, ad eum adscendere mortales moliantur. Hel ergo pro Tartaro hac etiam de caussa vsurpari dicemus: quòd qui in eo sunt, numquam in æternum Deum sint visuri; sed perpetuò de summo illo bono sint celandi. Hel itaque, quod Græcis litteris ἦλ scriberetur, idem est quod occulto: nec illud quidem ea sola de caussa, quòd altissimus se occultet; sed hac etiam, vt quæ altissima sunt, maneant apud profanum vulgus arcana & abdita, & obscuris aut verborum aut fabularum symbolis inuoluta. Ex hel fit hil/ pro colle & monte, vox Anglis frequens. Hel itaque & El pro alto & forti meritò ponuntur, de natura litteræ L, quæ sic pronuntiatur, vt suprema linguæ pars supremam cæli partem pulset, atque id validè & vehementer, vt rectissimè à Terentiano explicatur. Ab helt deriuatur Altum Latinorũ. Heel, vt verbum acceptum, idem est quod sano, & integritati restituo: vnde ἥλιος Sol Græcis, quòd Sol omnia in integrum restituat, & omnia sanet. Ab hel pro alto, fit Helice, pro Vrsa cælesti, quasi hel-licht/ id est, altum lumen; eo quòd in parte cæli sit altissima. Ex el præterea & w fit wel/ quasi ipsius el latitudo. Vnum enim, vt altũ & forte, bonitate sua ad omnia descendens, efficit, vt omnia bene habeant. Id notauit Moses, dum dixit, Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quamobrem Deus ex alto videns, & omnia comprehendens, bonitatis suæ radios latissimè omnibus diffundit creaturis. Ex wel per conuersionem fit lef/ tum ad discrimen ipsius Lew, tum etiam vt alia accedat etymologia, ex le-hef/ quod est, membra leuo; quod quid aliud est quàm viuo? Ex Dei igitur potentis bonitate vita defluit: cui fel/ quod significat crudele, per conuersionem aduersatur. A wel fit wil/ pro voluntate: & volo; quoniam voluntatis scopus sit ipsum bene habere. Cùm ergo wel ab el fiat; monemur deriuationis regressu, velle nostrum totum ad summum bonum tendere debere; & summum bonorum non alibi, quàm in el/ esse quærendum. Vide vt tota moralis disciplina tribus sit litteris comprehensa; dum à wel fit wil. Iam wel primùm conuenit summo bono, à quo, & ad quod omnia mouentur, & cuius potestas latitudine sua vniuersa comprehendit, vt Aristoteles duodecimo primæ philosophiæ tradit. Intelligimus itaque in wel altissimæ potestatis amplitudinem per duplex W clarissimè depictam. Potest itaque lew/ per conuersionem nominis sui, caussam habere ex amplissima potentia, quam in hieroglyphicis aliquando signat. Hinc Leonini in Cherubin vultus: hinc Leo gentium: hinc Leo de tribu Iuda.

Hellen. *Helen.* *Hil.* *Altum.* *Heel.* *ἥλιος.* *Helice.* *Wel.* *Lef.* *Fel.* *Wil.* *Volo.* *Lew.* *Leo.*

M LITTERAM Terentianus ait intus in ipso ore mugire; vnde aptum erit eorum symbolum, quæ in nobis esse volumus. Mi itaque dicimus, pro me & mihi. Mijn meum. Men idem quod ago & duco; eo quòd agere & ducere omnia ad nostram commoditatem cupiamus: vnde Mensch nobis pro homine, & Latinis Mens; eo quòd hominem mente duci oporteat. Contrà vox lecta significat capere ab aliquo, quod ad se agenti opponitur. Hinc Minerua, vt dixi. A men fit man/ pro viro; quoniam eius sit ius ducendæ familiæ: Hinc man vocali longa, pro moneo; eo quòd verbis & signis homines ducantur, & proprium ipsius man sit, monere & adhortari: Latini inde Moneo habent. Græci Lunam man vocant; quia eius monitu plura discamus. Varietas enim eius, & perpetua mutatio, hominem maximè adhortatur ad astronomiam inuestigandam, dum

M litteræ symbolica significatio. *Mi. Mijn.* *Men.* *Mensch.* *Mens / mentis.* *Man.* *Man.* *Moneo.*

dum eius admiratione ad caussarum trahitur inquisitionem. Deinde & agricolas, & nautas, & medicos, & totam denique humanam societatem, officiorum gerendarumque rerum tempora docet; adeò vt nullum sidus hoc nomen potius mereatur. Iam & ipsa humidorum omnium dux est & moderatrix, vt vel hoc etiam nomine mereatur Man vocari; quòd elementa,& ea quæ ex elementis constant, è vicino suo loco ducat. A man/maent Lunæ annus vocatur: à quo Mensis Latinorum. Dum nomenclator à ducendo virum man vocauit, hoc visus est dicere, ad virum solum omnium rerum agendarum gubernaculum & ductum pertinere; & præposterum esse, si mulier imperet atque ducat. Nec aliud dixit D. Paullus, dum mulieris caput virum dixit: quandoquidem penes caput sit imperandi ducendiq. potestas. A men item fit min pro amo; eo quòd omnia amore ducantur, nihilq. sit ad ducendū potentius. Elegantissimè Virgilius cecinit, *Illas ducit amor trans Gargara, transq́ sonantem*
Ascanium, superant montes, & flumina tranant.

Maent. Mensis.

Min.

Videmus ne hîc amorem ducem esse, & eum quidem minimè vulgarem? D. Paullus caritatem finem ait omnium esse præceptorum: è quo liquet, amore, perinde atque fine, duci omnia. Quò autem nos ducit amor? Quò, nisi ad rem amatam? Amor enim impetus est è pulcri & boni comprehensione ortus, quo ad ipsum pulcrum & bonum rapimur: cuius vt tanta varietas est, quanta est pulcritudinis apprehensæ diuersitas; ita ille summus est & validissimus, qui ex summa summi boni pulcritudine ortus nos æterno vinculo Deo coniungit. Quanto magis ingenium primi nomenclatoris intueor, tanto vehementiùs ipsum amare cogor. Senserat ille procul dubio, & intimis medullis persenserat, quanta vi amor rapiat ad eum à quo processit; atque idcirco à ductu nomen dedit, in quo Iota ad suauitatem & dulcedinem ductus vnà cum penetrandi ad intima præcordia excellentia denotandam eleganter vsurpauit. Quanto ergo quodque ad ducendum alia potentius est, tanto etiam excellentius amabit ea quæ ducit. Ipsum igitur summum bonum vt omnia ducit atque mouet; ita omnium eorum quæ ducit, erit amantissimum; & tanto sanè amantius ceteris omnibus, quanto ceteris omnibus ducendi potestate præstat. Si verum est quod Aristoteles dixit, bonos, quo sunt præstantiores, tanto magis amicorum gratia laborare: quid de bono ipso omnium præstantissimo dicendum? Deinde si vnusquisque amans est suorum operum, vt de poëtis Aristoteles & Cicero scripserunt: quo amore putamus summum bonum operum suorum flagrare? Præterea si vnusquisque se ipse amat; sibi quisque erit amabilis; atque idcirco, quanto quæque res est amabilior, tanto magis seipsa amabit. At quo quæque res melior, eo amabilior. Vnde fit vt idem sit optimum & amabilissimum; & vt Deus optimus, se, vt amabilissimum, maximè amet. Hinc itaque & opera sua non potest non amare, tamquam ex se, vt optimo & amabilissimo, profecta. Bonum autem supremum ad suam bonitatem reflexum gignit filium, & per filium totam rerum vniuersitatem. Quia autem propter sui amorem gignit, vt poëta facit versus, bene dictum est à priscis, Amorem antiquissimum esse, propter quem Deus creauit omnia: & dum omnia quæ creasset, bona videret; omnia paterno amore est prosecutus, tamquam opera sua, ipsius qui bonus est. Sicut porrò pater diligit filium, & per filium creaturas; ita filius amat patrem: & quia filius sola hypostasi, non essentia, à patre differt, & actus vtriusque ab agente essentia non separatur; necessariò consequitur, Amorem patris, & amorem filij vnum eundemq́ue esse amorem, & ab vtroque procedentem, nihil vel à patre, vel à filio essentia differre; sed sola hypostasi, quam Latini personam verterunt, discerni. Hic amor Spiritus sanctus est, omnia virtute sua permeans, & filio & patri, vnde processit, colligans. De hoc Amore Parmenides somniauit, fama quapiam à maioribus accepta; quem si ab Vno & Ente putauit procedere, & Vnum quidē patris, Ens verò filij notionē habere; non malè profectò rerū principia collocauit. Hesiodus e fabulosa Theogonia Amorem post Chaos & Terram producit: quod sic ad veritatis regulam applicādum, vt per Chaos infinitam patris infinitatē intelligamus; per Terrā verò siue Gaiam, intelligamus filiū, in quo pater sibi placuit, & per quem ex infinitate sua finitum hunc mundum, & certis terminis inclusum, produxit. Sed de hac re alibi fortasse. Hic itaque Amor, vt omnis honesti amoris caussa est; ita primùm nos ducit ad id quod est amabilissimum. Quid verò amabilissimum, si non id, quod omnium optimum?

Amore omnia ducūtur.

Amor Patris et filij, est Spiritus sanctus.

Summum itaq. bonum primum & ſuper omnia amandũ, amore nimirum reciproco,
ſed tanto imbecilliore, quanto homines Deo ſunt infirmiores. Quocirca hominũ amor
quo ſummum bonorũ amant, Anteros potius, quàm Eros, dicendus. Ab amore quo pa-
trem noſtrum cæleſtem beneficio & gratia ſpiritus ſancti redamamus, profluit amor in
proximum: eo quòd ipſius quem amamus, opus non poſſimus non amare. Quamob-
rem neceſſaria eſt collectio, eum qui proximum non amat, nec Deum quidem amare.
Hæc vera eſt amoris generatio, & eius ad homines deſcenſus, à quo ad patrem reditus
per ſuos gradus aperitur. Socrates in Phædro Erota ἀπὸ τῆς ῥωμῆς deducere videtur; nos
Eros. ex hac contemplatione in eam ſententiam facilè deſcendemus, vt Eros è Cimbrico
ſermone trahat originem; eo quòd antiquiſſimo Deo ex antiquiſſima lingua nomen vi-
Her-hoot. deatur petendum. Her-hoot commune omnium caput notat. Atqui capitis proprium
officium eſt totum vt corpus ducat, & ceteris membris omnibus imperet: è quo liquet,
Min. eadem de cauſſa, Min apud nos, & Eros apud Græcos, amoris habere ſignificationem.
Non nego, validas vires amoris eſſe; atque ea de cauſſa non malè nomen à robore me-
reri: ſed quî ex ῥωμὴ fiat ἔρως, non perinde cerno. Si ludere luberet, poſſemus Latinis
hanc laudem tribuere, vt à Roma vocem Amor fecerint, ſi conuerſionis hoc genus in
Amo. pluribus apud eos vocabulis reperiretur. Equidem Amo ab A & Moe factum ſuſpicor;
Homo. quo animi in aliquem procliuitas notaretur: ſicut Homo ab Hot-moet fieri dixi. Quid
enim aliud eſt amor, quàm animi in aliquem propenſio? Hebræi חָבַב pro amo dicunt,
quod mihi videtur à Gho-waw pro Goo-waw factum, quod ſignificat bonum optare ſiue
Min. velle. Eſt enim Amor boni cupiditas; qua quia cuncta ducuntur, Min apud nos idem
Phaneta Amorem nominarunt veteres. eſt quod Amo. Veteres poëtæ Phaneta Amorem nominarunt; propterea quòd ſit om-
nium anteſignanus. Phan enim ſiue Fan Vexillum ſignat, à Ban præterito imperfecto
ipſius Bin, quod idem eſt quod ligo. Alio nomine Banda dicitur, vnde Bandophorus &
Phan. Fan. Brabant. Ad diſcrimen tamen agnoſcendum, Fan dicimus pro vexillo; Bant verò pro
Banda. vinculo & faſcia qua quippiam ligatur: & ban pro ligabam. Ban verò a longa, vel Baen/
Bandophorus via publica, à Bie-aen, id eſt, offero progrediendi facultatem. Ad ambiguitatem itaque
Brabant. Ban. euitandam Fan dicimus pro vexillo; eo quòd ij qui ſub eodem vexillo ſunt, inter ſe col-
Bant. ligati ſint, atque ad omnia pericula, communi damno & vtilitate ſubeunda, deuincti,
Baen. cùm inter ſe, tum cum eo, cuius ductum ſequuntur. Phan-heet itaque ad verbum idem
ſonat quod vexilli caput. Quod autem aliud eſt caput vexilli, quàm caput vexillum du-
cens? Accipitur enim Vexillum æquè pro iis qui ſub vexillo ſunt, atq. pro ipſo vexillo.
Phan-heet. Her-hoot igitur & Phan-heet eiuſdem ferè ſunt notationis; hoc quidẽ caput vexilli, illud
caput communitatis vel exercitus; ita vt vtrumque iuxtà cum Min conſentiat. In Phan
tamen ſiue Fan ratio ſymboli efficacior inuenitur; eo quòd Fan non ſolùm nomine, ſed
reapſe etiam habeat colligandi notationem, quod proprium eſt amoris officium. Hinc
& Sanctus Amor dicitur; quia vinculum inter homines & Deum ſanciat. Adduntur &
alæ, vt intelligamus, nos ſolo amore ad Deum poſſe euolare. In Hieroglyphicis pennæ
Ver. pinguntur, quo mentis noſtræ ad ſupremum El volatus indicatur; eo quòd Ver pro
penna; à Vuer, id eſt, à portando deriuetur; ſicque fiat, vt nomen & res ipſa communi
conſenſu motionem ad ſuperiora ſignent. Sequamur itaque Phaneta, ſequamur, inquã,
ipſum totius humani angeliciq́ue exercitus caput, quo ipſius pennis elati ad ipſum boni
pulcritudiniſque fontem adſpiremus. De amore corporeo & cupiditate voluptatum
ab ipſo ſummo bono auocantium nihil hîc agendum; cùm non magis amor hic ſit di-
cendus, quàm homo pictus eſt homo, aut vmbra corporis ipſum corpus: immò adeò
amor non ſit, vt verò amori ex diametro repugnet.

Mi. De natura litteræ M, Mi, vt verbum, idem eſt quod ad ſe ita reſpicere quemquam,
Mut. vt omnia aduerſa vitet. Mut ſiue Muit concluſum in ſe; vnde apud Latinos Mutus: &
Muit. *Mutus.* Mutire, obſcurè loqui: & apud nos Mutten eſt per clancularios ſuſurros excitare ſedi-
Mutire. Mutten. tionem. Muis Mus vocatur; eo quòd clàm agat, & in abditis locis. Hinc Muiſen, ea quæ
Muis. abdita ſunt, magno ſilentio inquirere. Hinc Muſarum nomen; quarum proprium eſt
Mus. in abditis locis magna animi tranquillitate inquirere latentes rerũ cauſſas. Muit itaq.
Muiſen. *Muſa.* quaſi Mi-vit, vel claudens quippiam ne efferatur. Sic dicimus aues eſſe in Muit, dũ in te-
μῶσαι. nebris clauduntur. Hinc igitur Mus, Muſa, μῶσαι pro inquirere cũ ſilentio, Mutus, Mu-
Mou. tio. Apud noſtrates Mou pro manica ponitur; eo quòd in ea abſcondi multa ſoleant.

LITTE-

LITTERA N tinnitum edit à dentibus ad nares vſque elatum. Hinc in fine crebrò adiicitur, ſoni vehementioris cauſſa, vt ex Ee, Een; ex A, An, ſiue Aen. Infinitiui certè omnes in hanc terminantur, non alterius, quàm euphoniæ gratia. Verùm quia ſonum violentia quadam elidit, vt per nares ferè pars eius erumpere videatur; placuit nomenclatori, litteram ad eum vſum vocare, vt quæ negamus, ea ſignificaret. Hinc poſita ante Ee ſiue Een/ facit Neen/ vel Nee, pro Non; quaſi dicas, minimè vnum: à quo Non Latinorum. Jet, eſt aliquid; Niet, eſt nihil. Oit, eſt perpetuò; Noit/ numquam. O rotundo ſuo ſono videtur res perpetuo in ſe circulo tenere; cui N adiectum res diſſoluit & tollit. Sic Nut eſt vtile; Onnut, inutilis: Noſel, qui nocet; Onnoſel, qui citra noxam eſt: Rijp, maturum; Onrijp, immaturum. Hinc Hoon eſt defraudo & aufero. Latini on permutarunt, pro eo In dicentes in compoſitione.

N litteræ ſymbolica ſignificatio. Neen. *Non.* Jet. Niet. Oit. Noit. On. Nut. Onnut. Noſel. Onnoſel. Rijp. Onrijp. Hoon.

P IMPRESSIONEM in aliquid ſignificat; eo quòd prius labra comprimendo ſonus è medio eorum propellatur, atque quodam modo erumpat. Et quia in terram corpora maxima vi impingunt, Pe ferè in iis vſurpamus, omne animalium terreſtrium genus rationis expers ſic vocantes: vnde Pecus Latinis. Pro eodem Ve nunc vtimur; & Fe etiam priſci. Hinc Pat, quaſi Pe-hat/ id eſt, depreſſionem tenens, pro ſemita: Pet ſiue Poet, Pes; ab impreſſione deorſum: & Poet, planta: Pe pro radicibus longè in terram depreſſis dicitur: & Pein, ſiue Pean, pro gramine radices latè agente per terram; quæ Ee eſt, ſiue fundamentum & firmitas. Sed plura in Hieroglyphicis. Id ſummatim conſtet, P vehementius premere quàm B, atque idcirco Allemanis creberrimè pro B pronunciari; quod iam olim clarius eſt, quàm vt vel explanandū ſit exēplis, vel pro nouo crimine obiiciendum. Confitemur itaque hanc litteram eundem vſum cum B, & Ph, & F, & V, habere; inter quas in deriuationibus frequenter tranſit. Sic à Bant, quod eſt vinculum, fit Pant, pro pignore; quia pignus vinculum ſit fidei: vel Pe-hant, id eſt, impreſſio & irruptio manuum; quia pignori manus iniicitur. Eodem modo à Vuer/ quod eſt fero, fit Pert pro equo, quòd eo feramur. At Pert alteram cauſſam habet, quòd ſit Pe-hert/ id eſt, quòd vehementer imprimat pedes in terram. Vicinia litterarum non rarò numerum rationum auget. Inde Latini à Vuer fecerunt Porto, & alia commigratione Fero, in quo V in F, ſicut in illo in P tranſit. Quod autem Fero & Porto noſtratibus debeantur, etymologia docet. Vur enim, ſiue vuer/ ſiue vier/ vt alij aliter pronūciant, ignis eſt: & quia in igne vires ferendi ſint excellentiſſimæ; voluit nomenclator Vuer pro Fero vſurpare. Porta Latinorū à noſtro item Port dicitur; & huius ratio eſt in Vort, quod ſignificat ad anterius: quia nimirū per portam ad anteriora progrediamur: vnde & Portus, quia maris porta ſit. Hinc Vor, quod eſt ante; quod tranſpoſitū Latinis & Græcis dedit Pro: hinc Fores & Foras. Quia autem ianua muri tranſitus eſt, fit vt Bor ſit foramen facere, ſiue terebram ipſam, qua quippiam perforatur: à quo iterum Forare, & Foramen. A Vuer fit Ver pro penna; quòd ea aues ferantur: & Fer pro pulcro; quoniam & id homines ferat amore ſui incitatos: vnde Fier, qui pulcritudinem iactat, atque ob eam ſe nimium amat: hinc & Ferum Latinorum. Ex hac litterarum cognatione magna naſcitur vocabulorum ſilua. Sic ex Plat, quod latum planumque notat, fit Blat pro folio. Folium autem à noſtro fit, conuerſione. Lof enim folium eſt, vt hoc obiter annotetur. Ex F Græci φ faciunt, vt dum ex Fam φήμη dicunt; & ex Lief, per conuerſionem φίλος faciunt: quorum rationes nobis vernaculæ, noſtratia docent eſſe vocabula. Latini habent à bar Pario, & à beuen Paueo: ex vater Pater, ex baut Pauio. A voet πούς Græcis, Latinis Pes. Pius à bie-hu, id eſt, offero cuſtodiam & obſeruantiam. A vlac fit blac; ab hoc plat, & plet; & vlet. Vlai & vlaiſien in Placentam Latini verterunt: in plat, & πλάξ: plain, & Planum: pluim, & Pluma: pin, & Pinna: pen, & Penna: pijn, & Pinus, & Pœna: pont, & Pondo: pueyel, & Populus: part, & Pars: paer, & Par: raep, & Rapum: pil, & Pilum: put, & Puteus: pur, & Purus: & multis aliis eadem littera ſeruatur; quæ vt omnia de ſermone noſtro ſunt deriuata, ita minutiarum plenos habent explicatus, quas perſequi, plus tædij, quàm vtilitatis apportet. Si quis enim quærat, vnde πλάτος dicatur, in promptu eſt plat: ſed vnde nobis hoc venerit, non æquè apertum. Lat & Tal conuertuntur. Tal itaq. prius pro numero, ex præterito imperfecto: quod ſi vt epitheton capiatur, expeditum notabit: eo quòd omnia in numeratis habeat, & ad omnia ſit paratus: vt dicimus, een Talman pro homine idoneo ad omnia: qua in voce a breue eſt, & ratio-

P litteræ ſymbolica ſignificatio. Pe. *Pecus.* Ve. Pat. Pet. Poet. Pe. Pein *ſiue* Pean. Bant. Pant. Vuer. Pert. *Porto. Fero.* Vuer *ſiue* Vier. *Porta.* Port. Vort. *Portus.* Vor. *Pro. Fores, Foras.* Bor. *Forare, Foramen.* Ver. Fer. Fier. *Ferus.* Plat. Blat. *Folium.* Lof. φήμη. φίλος. *Pario. Paueo. Pater. Pauio.* πούς. *Pes. Pius. Placenta.* πλάξ. *Planus. Pluma. Pinna. Penna. Pinus. Pœna. Pondo. Populus. Pars. Par. Rapum. Pilum. Puteus. Purus.* Plat. Lat. Tal. Talman.

& rationem alteram indicat, qua t'al dicatur quaſi teal/ id eſt, ad omnia. Verùm ſi a
vocalis producatur, primariam ſignificat enumerationem, qua nimirum animi notio-
nes per verba numerantur: vnde talman interpres; & wel ter tale/ facundus & eloquens.
Wal. Hinc wt-tal externa lingua: à qua voce fit wal/ exemptis duobus Tau: & quia alij te-
Italus. nuius wit ſonant, vt I cum W diphthongum faciat; factum eſt vt Italus is dicatur, qui
externæ linguæ eſt. Sed de hoc alibi. Tal rurſus vallem notat; quod tamen nos ferè
Dal dicimus, diſtinctionis gratia; eo quòd in valle omnia oculis expoſita ſunt, & nume-
Lat. ratu facillima. Nunc à tal per conuerſionem fit lat/ quo id notatur, quod leuigatum eſt
& exporrectum, ita vt omnes partes æqualiter ad numerandum offerat: vnde lat ſub-
ſtantiuum, pro longa & lata fiſſa pertica; quia ea intima quæque offerat æquè intuenda
Gelat. atque tangenda. Hinc gelat/ pro eo quod ſic leuigatum eſt, vt lubricum ſit, quaſi perfe-
Gelas ſiue ctè explicatum. Ex hoc, gelas/ pro vitro, ſyncoptôs glas: à quo Glacies Latinis. Glas
Glas. gles alij dicunt; & inde glesbergen pro montibus glacie perpetua concretis, quos Itali vi-
Glacies. tretas vocant: quales & plurimos vidimus, & vnum maximum aſcendimus, è quo
Gelu. Mincius gemino fonte capit exordium. Videretur & Gelu hinc oriri: ſed certum eſt
deriuari à helt/ quo magnum frigus notatur. Porrò quia quæ ſic leuia ſunt & lubrica,
nihil retinent, ſed dimittunt omnia; fit vt lat vocali longa idem ſit quod dimitto, &
permitto, & perinde atque leuigatus nihil adfero impedimenti. Sic laet gaen/ laet ſtaen;
permitte ire, permitte ſtare. Ex hoc laet/ pro ſerò; quo monemur, ne ſic ire res ſinamus,
Latus,a,um. vt ſerò eas aggrediamur. Hinc Latum apud Latinos; eo quòd in lato nihil ſit obſtaculi:
Lætus,a,um. & ab hoc lætus, quia lato animo ſit, & nihil rebus, quo minus eant vt velint, adferat
obſtaculi. Ex lat fit belat/ adiectione ſyllabica, ſiue bie-lat/ id eſt, præbeo latum; in quo B
Plat. in P tranſiens facit Plat/ vnde πλάτος & reliqua quæ diximus. A plat/ plaets pro loco; &
Plaets. *Platea.* hinc πλάτεια & Platea; & apud nos plaets/ pro area, vel latiſſima in vrbe platea. Ab ea-
Platanus. dem radice Platanus pullulauit, quòd late folia propaget blat-an. Vide quantum nego-
Vlac. tij adferat vna dictiuncula. Sic vlac à val-lac/ id eſt, in quo deeſt caſus ſiue occaſio ca-
dendi. Quæ enim in plano præcipitij cauſſa queat offerri? Vel vlac ab V latitudinem
πλακοῦς. notante, & lat/ reiecto Tau, vt ſit vla/ & inde vlac & vlaen: Hinc πλακοῦς, quaſi vla-rout/
Pin. id eſt, planum & latum libum: & inde Placenta. Pin apud nos id eſt quod in acutum
deſinit, ſiue extremum cacumen, à pe in/ id eſt, imprimo intus; quia quod acutum eſt,
facilè quiduis intrat. Hinc paruum & acutum epiſtomium in vaſis pin vocatur; & virga
virilis, ob cauſſam notam: & quia turres olim in acutum deſinebant, factum vt pro
ſummitate murorum pinna ponatur. Ad ſummam, quicquid acutum eſt, pin vocatur:
Pen. vnde pen/ pro Penna; quia velut pinna in corpore figitur. Latini minores pennas pinnas
Penna. *Pinna.* etiam vocant. Pin itaque noſtras eſt, ob penetrandi intrandiue facultatem ſic vocatum.
A pin fit pijn/ pro pœna; quia dolor maximè fiat ob penetrationem cuiuſquam rei in cor-
Pijn. pus. Pijn conuerſum facit Nijp/ quod eſt dolorem infero conſtringendo, vt pinna pe-
Nijp. *Pinus.* netrando. A pijn fit Pinus, quia nucem ferat, quæ pœnæ oſtendit vtilitatem. Pijn-not
Pyn-not. enim nux eſt difficillima apertu: igne enim, à quo ſumma pœna, recludenda eſt.
Pijn-nut verò vtilitas eſt pœnæ, cuius nux pinea ſymbolum; quoniam poſt pœnam plu-
Pœna. rimum ſuppeditet fructum. A pijn etiam Pœna, in quo diphthongus pro longa vocali
Punio. adſcita: & hinc Punio. A pin etiam fit punt pro acumine, & eo quòd acumine ſignatur;
Punt. *Pungo.* Vnde Pungo & Punctum Latinorum. Pin item Pingo dedit Latinis, à pint/ quod eſt
Punctum. Pinna vtor, vel primam concinno; eo quòd pictores & pinnis vtantur, & eas continuò
Pingo. in acumen concinnent. Dicimus & pint-oog/ pro eo quod eſt oculis ſemicluſis intueri,
Pint. *Pint-oog.* vt radij per pinnam dumtaxat admittantur. A bie-in igitur pin/ & inde cetera. Sed nec
Pinax. illud omittendum, à pin fieri vocem Pinax, quaſi pin-haect diceretur, quo notatur id
quod pinnam, ſiue pennam, ſiue penicillum retinet: ita vt quæuis tabula, in qua vel
Pont. pingi, vel ſcribi ſolet, ſic vocetur. de quo nomine alia deriuantur. Pont pro Pondo fit
Bant. à bont; & hoc à bon/ id eſt, colligabam, eo quòd in præterito imperfecto promiſcuè bon
Bont. & ban dicimus, vnde bant & bont pro vinculo. Quia igitur rebus colligatis neceſſariò
grauitas accedit; fit vt è bont pont pro pondere dicatur. Quamobrem terra maximum
pondus habet, eo quòd partes habeat maximè colligatas. Hinc & auro pondus, quia
tam arctè partes auri ſunt vnitæ, vt vix vllo ingenio queant diſſolui. Intelligimus ita-
que, ea quæ conſtringunt & ligant, pondus addere: contrà, quæ diſſoluunt, inducere
leuita-

leuitatem. Frigus ergo pondus, calor leuitatem facit. Iam quia pondera ponderibus metienda, fit vt Pont pro libra ponatur, præcipua videlicet mensura. A pont fit Pendo, quod est pondere deprimo. In his etymologia declarat, arctis partium vinculis pondus suum res debere, & à contrario contrarium effici; quod vt assequantur Latini interpretes, quis non videt longè abesse? Puerpel à puppen/ quod est sonum edere confusum, & non intelligendum: vnde pup-hel/ sonus vehementer confusus: à quo populo nomen. Sic popelen dicimus, pro eo quod est verba non intellecta fundere. Part à bic-art/ id est, præbens naturam; eo quòd rerum natura è partibus existat: quamquam hic prior ratio à par deducatur; eo quòd membra sic sint comparata, vt paritatem inter se in officiis custodiant. Par/ bic-ar/ id est, præbens demonstrationem: quoniam è rerum paritate & æquitate maxima duratio contingat: impar rerum congressus velocem interitum adfert iuxtà in ciuilibus atque naturalibus. Nomenclator ergo dum par in hoc posuit significatu, optimam reipub. legem dedit, indicans, nullum violentum, quod minimè paritatem seruat, perpetuum esse posse. Exigua vox, & trilittera dumtaxat, sed talis tamen, vt firmissimum omnis durationis vinculum includat; quod Latinus in ea nequicquam inuestiget. A par/ quod paer scribimus, fit Raep/ pro colligo: quo monemur, tum in societatis humanæ æquitate facillimum esse plurimas sibi quemque colligere facultates; tum in colligendis opibus paritatem maximè conseruandam esse: quæ quia à Tyrannis tollitur, Athenienses Ostracismum sanxerunt, ne quis tam diues & potens euaderet, vt nemo ipsi par inueniretur: quæ lex vt ratione firma nitebatur, ita per inuidiam crebrò fuit ad maximam detorta iniquitatem. A Raep fit Rapum, quia cibus sit ad colligendum facillimus. Rap vocali breui, longè aliud signat: Celerrimus enim ita vocatur, à Ra-op/ id est, velox ad rem quampiam inuadendam, occupandam & superandam. Hinc Rapio Latinorum. Hoc autem maximè contrarium est ipsi Pari, eo quòd & syllabæ breuitate, & litterarum ordine, durationi per Par oblatæ prorsus aduersetur. O admirandum vocum artificem; vt nusquam operosa diligentia desideratur! Quàm breui vocula & physicam, & medicinam, & totam morum societatisque humanæ disciplinam conclusit; docens è paritate durationem, & ex imparitate contrarium euenire; quod principium qui per omnem latitudinem deducere vellet, næ ei tota ætas consumenda esset in huius solius explicatu. Par itaque, vt paritatis latifundia digito potius procul ostendamus, quàm in iis diutius exspatiemur; hoc monuisse contenti, quòd in cælis diutissimè durent omnia, quia sic paria sunt, vt nihil alterius partes inuadat aut corrumpat: in aliis verò ita quodque minimè durare, quo longius à paritate discedit. A par fit paren/ id est, duo vel plura inter se iuxta paritatem coniungere. Hinc Paro Latinorum, & Comparo, in quibus tempus mutatur. Nos à par pas facimus, quo commoditas notatur: Hinc pas pro commodo progressu; vnde Passus apud Latinos. Quicquid denique paritatem commoditatemque custodit, pas dicitur. Het en past niet/ non bene quadrat, siue non bene accommodatum est. Ponitur etiam pro tempore opportuno. A pas fit passer/ pro circino; eo quòd hoc instrumentum ad res inter se accommodandas sit aptissimum. Pil iaculum est, à liep/ id est, currebat; & recta prorsæ dictionis ratione, quod præbeat hel/ id est, altum; quasi dicas bichel: in altum enim velocissimè fertur. Put contrarium habet tup/ quod verticem signat: illud à bic-vit/ quòd præbeat hauriendi ex se commoditatem. Purus fit à vur/ quo ignis denotatur; eo quòd omnia per ignem purgentur. Vur itaque purum, & purgo, dat Latinis; nobis pur/ à quo Purpur color purè igneus, quasi pur-vur. Sic tamen Latini vsi sunt, vt purpur color sit purus purus. Sic dixit ille, quisquis nomen Virgilij sumpsit: *Carmina purpurea candidiora niue.* & Valer. Flaccus: *Hic sale purpureo viuáque nitentia lympha.* Sic Horatius,

——Tempestiuius in domo
Paulli, purpureis ales oloribus
Comessabere Maximi.

Quo loco demiror intolerabilem Lambini audaciam, qui cùm poëtæ elegantiam non intelligeret, pro *purpureis*, posuit *marmoreis*, operosa testium denunciatione, docens marmoreum pro candido dici. Citantur Lucretij versus, citantur Virgilij, citantur Ouidij, quo vetus scriptura & genuina lectio corrumperetur. At non vidit hîc Lynceus, cornicum oculos configere paratus, hanc lectionem non in omnibus modò vetustis

Marginalia: *Pendo.* Puerpel. Puppen. Pup hel. *Populus.* Popelen. Part. Par. Raep. *Rapum.* Rap. *Rapio.* *Paritatis laus.* Paren. *Paro.* *Comparo.* Pas. *Passus.* Passer. Pil. Hel. Put. Tup. *Purus.* *Purgo.* Vur. Pur. *Purpur.*

vetuſtis exemplaribus inueniri; ſed iam olim etiam à Seruio probatam germanamq́ue habitam fuiſſe, vt interim Acronis ei teſtimonium contemnere permittam. Ille enim hunc Virgilij locum,

Namque ipſe decoram
Cæſariem nato genitrix lumenq́, iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores,

ſic interpretatur, vt purpureum pulcrum & floridum vocari dicat: quod vt probabile reddat, hanc ipſam Horatiani verſus partem adducit, *Purpureis ales oloribus*. Vellem equidem Lambinum interrogare, quid ſibi Columella voluerit, dum dixit, *Frondes purpurat auro*. Sanè ſi conſentire ſibi Horatium emendanti vellet; neceſſe haberet, vel ineptum auctorem dicere, vel locum caſtigare. Quis enim vmquam aurum vidit purpureum, ſi purpureum ſit rubrum ad atrum declinans? Neſcio profectò quæ ſit effrons corrumpendi impudentia dicenda, ſi hæc correctio & emendatio ſit vocanda. Nos igitur purpureum id dicemus quod floridum eſt & pulcrum, idq́ue vocis origini conuenienter, quæ nihil aliud ſignificat, quàm vel purum ignem, vel purum putum. In igne autem non tam color, quàm lux & ſplendor conſideratur. quò videtur Horatius reſpexiſſe in Arte poëtica canens:

Inceptis grauibus plerumque & magna profeßis,
Purpureus latè, qui ſplendeat vnus & alter
Aſſuitur pannus. Nec inde alienum eſt illud Auſonij in Moſella,

Phœbusq́, ſereno
Lumine purpureum reſerat iam ſudus Olympum.

Fecit itaque purpuræ nomen ad rectam rationem vocatum, ne purpuream niuem, ne purpureos olores, ne purpureum ſalem admiratemur; nec abſurdum item putaremus, ſi quidquam auro purpurari diceretur. Furius apud A. Gellium ſic legendus:

Vt fulica ipſa leuis volitat ſuper æquora claßis,
Spiritus Eurorum virides dum purpurat vndas.

Exemplar meum habebat, *Sicut fulica leuis*; quod non placet, niſi ex *fulica fulca* facias; quod per me liberũ eſto. Hîc purpurat ſic interpretatur Gellius, vt idem ſit quod niteſcere facit; quod non poteſt diſplicere, maximè ſi nitorem quendã ſplendidũ & igneum intelligat, qualis in criſpanti mari videtur, adeò vt noctu etiam luceat. Purpureum itaque ignis ſplendorem vbique indicat, qui quòd in Oſtro maximus ſit & excellentiſſimus, purpureum Oſtro tinctis potiſſimùm applicatum. Eleganter Virgilius, *Tyrióque ardebat murice læna*. Liuius in Laodamia, Ille Aſiatico ornatu affluens, aut Sardiano ac Lydio fulgens decore. Bene dixit fulgens, vt igneus purpuræ fulgor intelligeretur. Addamus & Quintiliani locum inſigniter corruptum, ex libri duodecimi cap. decimo, & in eo corrigendo ſi minus placebo, Lambini audaciam dicar æmulatus. Sed euaneſcunt hæc, inquit, atque moriuntur comparatione meliorum, vt lana tincta fuco citra purpuras placet: at ſi contuleris etiam Tyriæ lacernæ, conſpectu melioris obruatur, vt Ouidius ait. Si verò iudicium iis corruptis acrius adhibeas, vt fucis purpuram; iam illud quod fefellerat, exuat mentitum colorem, & quadam vix enarrabili fœditate palleſcat. Luceat igitur hæc citra Solem, & vt quædam exigua animalia igniculi videntur in tenebris. In his alia aliter corrupta fuerunt, vt liquebit conferenti. Quod autem dicit, vt Ouidius ait, neſcio an à quopiam ſit adiectum. Eius certè alia eſt comparatio. Tyrias enim Amyclæis confert. Eſt autem locus in Remedio amoris,

Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio, turpius illud erit.

Si mihi citra exemplarium fidem coniectandum ſit, pro *Lacernæ*, non *Laconicæ*, ſed *Tyriæ lacernæ* legam; vt alludat ad Iuuenalis illud, *Tyrias humero reuocante lacernas*; & illud, vt Ouidius ait, à quopiam ſciolo dicaci margini adiectum, cui viſa fuerit eadem vtriuſque auctoris collatio; cùm tamen Horatius potius citandus fuiſſet, apud quem eſt:

Non qui Sidonio contendere callidus Oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúſue medullis,
Quàm qui non poterit verum diſtinguere falſo.

Hîc

Hîc enim fucum purpuræ, perinde atque apud Quintilianum, comparari videmus.
An verò Amyclis iuxtà ac Aquini fuco pro purpura vterentur; an purpura quidem vte-
rentur, ſed pallidiore, quàm eſſet Tyriorum; aliis coniectandum relinquo, penes quos
etiam eſto eius, quam velint, lectionis ſequendæ poteſtas; cùm non vno modo locus in-
telligi corrigique poſſit. Nobis ſatis eſt, ex eo intellexiſſe, igneum fulgorem in purpura
maximè placuiſſe, quo ratio nominis à me aſſignata facilius ſuam tueatur probabilita-
tem. Nonnus purpuræ inuentionem deſcribens,

καὶ τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλῳ
πορφυρέους σπινθῆρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.

Et mox,

Χείλεα φοινίξας ἱερῷ πυρί. Vidéſne hîc ſemel ſcintillas rurſus ignem
ipſius purpuræ? Num poſſit quippiam ad etymologiam eſſe aptius? Sed ſi quis dicat
πῦρ Græcum eſſe, eoq; ad Græcos vocem pertinere; ei mox reſpondebo, dum oſtendã,
ab **Vr vur**, & hinc *πῦρ* & **pur** deriuari; & alioqui Græci non purpuram, ſed *πορφύρεαν*
dicentes, longius quàm Latini receſſerunt. Ad reliqua. **Pluim** à **vlieg-um**, quod eſt, **Pluim.**
circumuolo, quia & ipſa circumuolet, & aues circumuolare faciat. De Pater, & Pario,
& *φίλος* alibi. Plaga apud Latinos, & *πλήγη* Græcorum, à noſtro **plag** fiunt; cuius origo *Plaga.*
eſt à **bie-lag** deriuatum. **Laeg** à **lag**, quod eſt iacebam, deriuatum, omne id ſignificat **Plag.** **Laeg.**
quod vel homines vel feras deiicit, atque cogit iacere. Vnde *λήγω* pro ceſſo. **Laeg** itaq. *λήγω.*
inſidiæ, & locus inſidus. Quidquid ergo tale eſt, vt nos impellere videatur ad iacendũ,
plaeg dicetur. Hinc percuſſio & quæuis afflictio plaga vocatur. Quid quòd & retia,
quamuis alio accentu, plagæ dicuntur, à **belag**/ id eſt, obſidebat. A **Lag**, Pelagus illud *Pelagus.*
mare dicitur, in quod ſi pecus incidat, nõ poſſit enatare: ſicut Boſphorus mare tam an- *Boſphorus.*
guſtum eſt, vt bos traiicere poſſit. hinc *πλαγίζειν* eſt modũ anguſti maris aut lacus exce- *πλαγίζειν.*
dere, ita vt quadrupedes nequeant vel traiicere, vel è medio ipſius ad terram perueni-
re. Poteſt & Pelagus dici quaſi **bie-lag**, quoniam perpetuas inſidias offerat quibus quea-
mus perire. A **vullen** Latini Pleo per ſyncopen fecerunt, V in P tranſlato. **Plant** pro ſolo **Vullen.**
pedis, à **belant**, quod eſt terram tenens, vnde & **plant** noſtrum, & Planta Latinorũ dicta, *Pleo.* **Plant.**
quòd terram teneat: hinc **planten** terrę committere, & Planto. Fit & P ex F, vt in *πλέκω*, *Planta.*
quod nos **flechten** dicimus, quaſi **vol-flechten**, id eſt, plenè connectere: & quia in conne- **Planten.**
ctendo res plicantur, Latini Plico ſuum ad vicinam ſignificationem detorſerunt; & à *Planto.* *πλέκω.*
flechten ſimiliter Flecto, non parua catachreſi voces ab origine detorquentes. Eſt dum **Flechten.**
W in P tranſit: *πιστεύω* enim fit à **wis ſtijf**, quod quid aliud nobis eſt, quàm vel ſcire fir- *Plico.* *Flecto.*
miter, vel notitiam cuiuſpiam confirmo. **Wiſt** firma nobis notitia eſt, à **Wi-eeſt**/ quod *πιστεύω.*
reddas, longè latéque veritas huius rei patet. Nobis **wiſt** idem eſt quod ſciebam certò: **Wiſt.**
vnde **wiſt** pro certa notitia: hinc *πίστις*. *πῖλος*, Latinis Pileus, à noſtro **vilt**/ quod fit à *πίστις.*
vult, quod eſt repleo; quoniam qui pileos faciunt & id genus cetera, lanam non texunt, *πῖλος.* *Pileus.*
ſed infarciunt. aut potius à **voel**, quod eſt multum; quod **vil** dicunt Allemani. **Vilt** ita- **Vilt.**
que eſſet multiplico, quod ad eandem demum radicem veniret: hinc *πιλόω*. *πείθω* di- *πιλόω.*
citur à **weet-doo**, quod idem eſt quod ſcire facio, ſiue facio certiorem. *πίθος* pro dolio, *πείθω.*
à **wit-hou**/ quod eſt latè contineo. *πίνω* à **wijn**, quod eſt vinum: *πίνεν* enim quod vetus eſt *πίθος.* *πίνω.*
Æolum infinitum, nos **wijnen** diceremus, quod eſt vinum bibere.

Q LITTERA ex C & V compoſita, vtriuſque elementi vſum ſortitur. Sic dici- *Q litteræ*
mus **Caet** & **Quaet** pro eodem, niſi quòd V latiorẽ reddat & leniorem pronunciationẽ. *ſymbolica*
A **Quaet** Quatuor Latinorum, eo quòd huius numeri proprium ſit, vt ſymbolum fiat *ſignificatio.* *Quatuor.*
ignis, in quo principium cuſtodiæ à malo. qua de re in numeris plura. A **Com**/ quod ſi-
gnificat Venio, fit **Quam** pro Veniebam: Hebræi קום pro Surgo ponunt. A **Comt** fit
becomt, id eſt, conuenit; hinc **bequam** conueniebat: à qua voce **bequaem**, pro eo quod **Bequaem.**
conuenit, & aptum eſt ſiue idoneũ. Nobis olim **Ac** pro Aqua in vſu fuit; eo quòd ad hu- **Ac.**
midum omnia, tamquam ad nutrimentum, ſummo deſiderio ferantur, quod eſt **Hac**,
à qua voce **Ac-ger**/ & lenius, **Alker** hactenus pro vaſe quo aqua hauritur, frequenti apud
Campanos Brabantos vſu tritum. Vnde Hebręi קְעָרָה quod Queara nunc plerique pro-
nuntiarent, quam vocem acetabulum in Bibliis vertunt. Videtur autem parum cum
acger conuenire; eo quòd Hebræi vocalem conſonanti in principio dictionum num-
quam præponant, & ipſum ע non efferant genuino ſuo ſono, vt in hieroglyphicis do-
cebo.

Ger. cebo. Haustorium igitur Vas Aeger est, quasi dicas, aquam congregans; eo quòd ger sit congrego, vel appeto; quorum vtrumque conuenit significationi. קָפַר eadem gens dicit pro Capt/ id est, dissecat siue discindit; vbi manifestum, Q pro C poni. in קְצָת pro
Quets. concidere siue cædere hæc littera naturam suam seruat. Nobis quets idem est quod vulnerat & lædit; à quaet quod est malum, ceu dicatur, malum infert. קֵץ retrogradum est
Staet. Staerken. vocabulum à staeck/ quo palus notatur positus loco Termini: staerken enim est terminare, à steken/ quod est infigere; eo quòd in finibus notandis palis infixis vti soleamus. קָצָה item significat nauseare, quod nos dicimus mi is quets/ id est, nausea me tenet:
Keits. Kots. Hinc keits idem est quod vomo, pro quo Allemanni kots dicunt. Apud Hebræos nonnumquam pro W nostrati ponitur, vt קֹשֶׁט wisheit/ id est firma veritas: qua in voce Græcos dixi W in ח mutasse. in קָפַץ quod Capast sonant siue Capas, agnosces haw—uast/ si vocalem, pro eo ac nos facimus, præponas consonanti in exordio cum adspiratione. Est
Haw-vast. autem haw-uast firmiter contineo: quo verbo Deuteronomij caput decimum quintum vtitur, vbi nos habemus, Non contrahas manum tuam, sed aperias eam pauperi. קָנָה
Win. Bewin. Gewin. cum nostro wan conuenit, quod significat acquirebam, à win/ quod inter cetera acquirere notat. Inde bewin possessio siue villa cum agris gewin lucrum & acquisitio. קָנַן pro nidificare ponunt Hebræi, quod nobis generatim significat habitare, quod est wonen. קִלְשׁוֹן tridens vocatur: nobis veelsend/ id est multorum dentium. קִין lamentari: Nos ween dicimus pro fleo. In קוֹא pro vomere, tzade in aleph transiit, pro kots. In קֵדָר confusa est transpositio, in qua Nun relictum; pro nostro doncker/ quo obscurum, obscuro & obscuror notatur. קַב pro certa mensura ponitur; nobis generatim bat vsurpatur pro vase quouis, è quo comeditur vel bibitur. קָאַת Bibliorum interpres Leuitic. vndecimo cap. Onocrotalum vertit, in Psalmo centesimo primo Pelicanum, Esaiæ 34. cap. Onocrotalum: Ego potius noctuam verterem. Quid enim Ericio & Onocrotalo commune, cùm Onocrotalus minimè viuat in ruinis & cauernis, vt Ericius, sed perpetuò stagna & mare sequatur, quo piscibus se ingurgitet. Sit igitur coniecturæ locus, קָאַת noctuam eam esse, quæ in turribus & ædium desertis locis musculos capit, cui nomen à Cat/ quo Cattus siue felis notatur, cuius rationem mox enucleabo, eo quòd in venandi genere cum Cato conueniat, illud nimirum inter aues quod Catus inter quadrupedes. כּוֹס verò bubonem vertit idem interpres Leuitici cap. eodem. Nos eam noctuam hac voce designari putamus, quam hactenus Germani kuts dicunt, tametsi Brabanti eandem hubeken appellent, Galli hoc tempore chouette vocant, quod nomen æquè ad קָאַת atque ad כּוֹס alludit. Cùm autem כּוֹס pro scypho siue calice vsurpatur, deriuatur à Croes/ exempta littera canina, quo ternarius Hebræis in litteris seruaretur. Latini, vt antea
Quis, Qui. monui, ex W itidem Q fecerunt, vt in Quis, & Qui pro wie/ Quando wan. Quercus
Quando *Quercus.* ex wer-rou/ quod est defendo à frigore. Ex wer etiam Quirinus. Adde & hoc, Allema-
Quirinus. nos quoque ex W Q V facere, vt dum dicunt quellen/ pro wellen/ quod est scaturire, aut potius ebullire. Concludendum itaque ex his similibusque exemplis, varium vsum ipsius Q esse, & in singulis iudicium ex primis radicibus petendum. Nobis natura C &
Quyt. V in hac littera seruatur, vt quijt est demitto & aufero, quasi dicas wijt/ ab eo quod per C notatur, quæ littera ad molares appressa rem quampiam retineri vel attrahi designat.
Quicken. Quicken est manibus pondus examinare, quasi dicas, latitudinem, quæ media est in V,
Verquicqué. concludere & comprimere ad certam mensuram. Hinc ver-quicken/ est corpus tremulo adhuc motu ab ægritudinis casu releuare, & vires quodammodo pedibus totoque
Quincken. corpore trutinare. Hinc quincken vel quinquen est tremulo & dubio motu paulatim effu-
Quinque. gere: Vnde Quinque Latinorum, qui numerus ea notat quæ lubrica sunt, tremula & instabilia, tesseram materiæ & humidorũ gerens. A quinc/ quanc imperfectum præteri-
Wanckel. Wanckelbaer tum; à quo wanckel est tremulus & inconstans: hinc wanckelbaer / est is qui inconstantem se demonstrat. Intelligitur itaque hinc, quid Quinque significet; quod operæ non
Quinct. leue pretium habet illic peruidendum, vbi de numeris agetur. Hinc quinct est error, siue tremulus & incertus in re quapiam motus.

R litteræ symbolica significatio. E. Er. ER LITTERA fluxus, vibrationis, motionis asperioris ipso suo nomine mox indicat errorem, eo quo ab E / siue Vno, tremulo motu vox feratur, quod non aliud est, quàm Vnum deserere, quod dum fit, erratur. In perturbationibus er iratum notat, propterea quòd hæc motio rationi, non minus quàm insania, vel maximus error, aduersetur.

uersetur. Contrarium est Re/ quo ratio significatur, quasi dicas motionem ad ipsum Vnum. Hoc enim proprium est rationis officium, vt omnia ad Vnum deducat, veluti caussarum omnium supremam. Mox itaque ea vocum vis in Re & Er offertur, vt definitio vtriusque nobis ob oculos ponatur, melior sanè illa, quàm vllam vmquam ipse definiendi magister Aristoteles assignarit. Cùm enim homo Mensch vocetur, id est, seipsum ducens; quo rogo se ducet, & cuius præmonstratione se ducet? Id statim formæ, qua à ceteris animantibus differt, nomen cuiuis indicabit. Quando enim sola ratione ab aliis distat, cetera communia habet; perspicuum fit homini, tum de nomine suo, tum de nomenclatura rationis, se debere ducere per viam rationis. At quò ducit via rationis? Id litterarum natura declarat; quarum prior R motionem indicat; secunda E/ Vnum, veluti finem totius humanæ motionis ostendit. Quicquid igitur nos mouet, aut ducere molitur per aliam viam, quàm eam cuius meta in ipso Vno est constituta; id minimè sequendum, ceu id quod nos abripere tentet in errores. Porrò interroges, quî possit intelligi, an aliquid ad Vnum tendat; an verò aliorsum iter monstret? Hoc Deus tabulis mentis nostræ, quantumuis primi parentis scelere corruptæ, tam claris insculpsit characteribus, vt à nemine ignorari queat, qui modò rationis expers nō sit. Quoniā enim omnes sciunt, se à seipsis nec esse, nec vitam, nec quæ ad vitam necessaria sunt, habere; sed ab ipso Vno; confestim intelligunt, ipsum Vnum, propter summa beneficia, summè diligendum colendumque esse. Iam quia videmus ab Vno proficisci omnes æquè homines; mox cernimus, tantum in proximos esse conferendum amoris, quantum ab illis vicissim nobis in simili vel re vel casu postularemus. His duabus tabulis menti nostræ inscriptis, totam legem & prophetas ipse ille dixit contineri, ad quem Vnum, vti creatorem & seruatorem nostrū, contendere debemus. Nemo igitur excusabitur, si rationis via deserta ad ipsum Vnum non deducatur; cùm domi suæ præmonstratorem habeat in summa arce præsidentem, & assiduo in omnibus vel agendis, vel faciendis, vel ferendis rectum iter indicantem, idque de tabulis suis Dei digito sculptis. Cùm ergo hæc principia sint omnium actionum humanarum, atque in iis ab interno præmonstratore dirigamur; non potuit melius homini nomen excogitari, quàm illud, quo seipse ducere notaretur; nec rursus aptiorem nomenclaturam ipsi rectæ rationi quisquam inueniat, quàm eam qua significatur vis eius & facultas, qua ad Vnum iter demonstrat. Excutias quicquid vsquam est librorum vel in Academia, vel in Lyceo, vel in Stoa, vel in ipsa Ægypto, & diligenter animaduertas, an tantum ad vitam bene instituendam momentum inuenias in multis paginis, quantum in his duabus voculis Mensch & Re continetur, quarum significatio omnia absoluit, quæ tota sapientiæ latifundia ambitu suo immenso complectuntur, & tam clarè id faciunt, vt ipsa litterarum pronuntiatio salua esse non possit, vt non simul id quod significant, intelligatur. Dum me Mensch vocari audio, dum solo Re à ceteris animantibus differre; quid obstat, vt non vnà intelligam, me ductum meum sequi debere, & in eo sic progredi, vt ad ipsum Vnum rectà contendam? Huc illa conclusio Socratica, quo lucem accipiat veritatis, referenda, Quicquid à se mouetur, semper mouetur: Anima hominis à se mouetur: Ergo semper mouetur. in qua explicanda, maiorem in modum quosdam, cùm in scholis Philosophorum versarer, animaduerti hallucinari, dum non satis, de qua motione ageretur, peruiderent. Magni hanc collectionem fecit Cicero, nec minoris, quotquot fuerunt Ciceronis simij; sed nemo breuius, nemo clarius, nemo significantius, quid sibi vellet, aut quò tenderet, quàm nomenclator noster explicauit. Quoniam autem Mineruam dixi hæreditarium ductus vniuersorum ius habere; necessarium est, & nostri ductus eam principem esse: & quia nos ratione nostra ad ipsum Vnum ducimur, è cuius cerebro Pallas prodit; videmus nos à nobis ipsis duci ad ipsum Palladis patrem: & quia illa dux est vniuersorum, nos etiam ductum nostrum prius in Palladem terminamus, quàm ad Patrem eius peruenire possimus: quod ita fieri debere, si ad patrem velimus adspirare, ille nos docuit, qui & hominem sui ipsius ductum regere notauit, & præterea Mineruam ductui vniuersorum præfecit. Quocirca prius ad Mineruam, quàm ad patrem, recta ratione veniendū; quæ cùm ipsa virtus sit & sapientia patris, monet nos nomenclator huius solius medio ad Vnum ipsum iter patêre. Porrò quia hæreditatem stabilem, qualem Mineruæ esse oportet, per sterf/ id est, mori, significauit acquiri; ne-

Re. *Mensch.* *Minerua dux vniuersorū, virtus & sapientia Patris.*

ceſſariò in eam nos pertraxit cogitationem, hanc hæreditatem nobis non poſſe contingere, niſi quiſquam moriatur, cuius mors hæreditatis ſit ſtabilimentum. Sed nihil ſtabile per mortem eius acquiritur, qui & ipſe non ſit ſtabilis. Quis autem ſtabilis & conſtans per ſeipſum, vt ab alio moueri non poſſit, præter ipſum Deum? Tandem ergo **re** ſiue ratio à nomenclatore eo deducitur, vt ille, cuius mors hæreditatem confirmat, & moriatur, & tamen ſtabilis, & citra interitum perſiſtat in conſtanti & æterna ſua eſſentia. Quamuis itaque ipſum **re** ad vnum ducat; nomenclator tamen monuit, non poſſe eò perueniri, niſi per Mineruam, & mortem, ius ipſius vnius hæreditarium nobis confirmantem & ſtabilientem. **Re** itaque recta ratio ad Vnum mouens vocatur, quò tamen adſpirari non poſſe, diuinus & vocabulorum & fabularum auctor nobis non obſcuris

Red. indiciis, quæ vocibus Palladia arte intexuit, demonſtrauit. Quoniam verò **re** perbreue nomen eſt, placuit nominum artifici, vt d adderetur, quo & ternarius, & trinitatis imago in mente noſtra à Deo, cùm nos crearet, depicta abſolueretur, & vnà indicaretur, motionem hoc nomine ſignificatam non fluxum modò ad vnū eſſe, ſed ad ipſum etiam **eet**/ id eſt iuramentum, quod firmamentum eſt omnis veritatis: qua ex voce, & R præpoſito, fit **red**/ media littera in locum tenuis ſuccedente, quo declaretur, in ratio-

Reden. nis ductu ſemper medium teneri. Iam pro **red** item **reden** dicimus, adiecto **en**/ partim vt finis omnium per **en** notatus indicaretur rationis ſcopus eſſe; partim quo vox in auribus noſtris per nomen litteræ N à poteſtate ſumptum magis tinniret, ipſóque ſono nos

Redenen. ad ipſum illud quò ratio nos ducere debet, inuitaret. Nobis à **reden**/ **redenen** fit; quo non ratiocinari tantùm, ſed ſermone etiam rationem explicare deſignatur. Latini à **re**

Reor. Reor fecerunt, ſignificatione à quauis ratione, ſiue bene ſiue malè ducente, ſumpta.

Ratus a, um. *Ratio.* Sed dum Ratum pro firmo ponunt, iam ad **reden** propius accedunt. Ex hoc deinde Rationis nomen deriuant; eo quòd ratione omnia confirmentur. Et quare confirmantur? Quia nimirum ad ipſum Vnum applicantur, in quo eſt omne omnis eſſentiæ firmamentum, vt per **re** denotatur: quod in nomine Ratio intelligi non poſſet, niſi hac, quam inco, via, ad primum fontem, è quo deriuatur, reduceretur. Quoniam porrò **re** motionem ad Vnum ſignificat, & hac motione omnia creata ferri debeant, vel à ſe, vt homi-

Ῥέω. nes; vel ab aliis, vt cetera animantia; factum eſt, vt Ῥέω apud Græcos pro quouis fluxu poneretur, nimirum quia omnia ad eundem finem fluant. Nos accuratiùs pro quouis

Rui. fluxu aquarum **rui** ponimus, à **ru**/ quod eſt imperfectum: quoniam motio fiat non ad

Ru. vnum, ſed ad latitudinem vagam, quæ per V denotatur, cui I adiecta latitudinem ad aquas conſtringit. Quòd ſi addatur ſibilus vehementis ſpirationis inſtar habens, fit

Ruis. **ruis**/ pro quouis maiore ventorum impetu. A **rui** nos facimus **riuier**/ Latini Riuum.

Riuier. *Riuus.* Hinc & **rit** canalis aquarum propriè terras rumpens; à qua inſigni terras rumpendi vi,

Rit. **Rijt.** quam in aquis cernimus, quæuis ruptura **rijt** vocatur, & **ret** pro Rima dicitur. A **rui** item

Ret. & **ru** fit **ruiten**/ quod eſt omnia vaſtare, more torrentium, & inundantium aquarum. A

Ruiten. **Ruds.** **ru** Latinis eſt Rude, & à **rui** ῥοῦς Græcis. ab eodem Taurus mons, quòd primas teneat

ῥοῦς. in fluxu aquarum generando. A ῥέω Græci plurima deriuant, ita vt magna ſoboles à **ru**

Taurus mōs. proficiſcatur. Apud nos à **re** fit **recht**/ **regel**/ **regen**/ **rijgen**/ **regelen**: Et hinc apud Latinos

Recht. **Regel.** Rex, Rectum, Rego, Regula; de quibus antè, dum de **Coning**/ Regis, & Βασιλέως no-

Regen. menclaturis diſſereretur. Ab R & **hoog** fit **root**/ mutata media in tenuem, pro fumo; eo

Rijgen. quòd ſit fluxus in altum. Hinc **roic** ſiue **reuc** pro odore; eo quòd feratur in altum, quem

Regelen. *Rex* adſcendentem nares cauitate ſua inferius patentes ſuſcipiunt Hinc **ruic** ſiue **riec**/ eſt odo-

Rectus. rari: vnde Græcis Ῥῖς pro nare, & Hebræis ריח pro odorari. Hinc & quemuis ſpiritum

Rego. *Regula.* רוח appellant, quia nimirum veluti fumus in altum feratur: quæ ratio nobis, non aliis,

Root. debetur. **Ru**/ vt eò redeam, non prorſum modò, ſed verſum etiam, ſuam habet ſignifi-

Reuc. cationis cauſſam. **Ur** enim potentiam ſignificat latè fluentem, ſiue idem quod latam

Riec. *Ῥίς.* mouendi habens poteſtatem. Magna itaque, & magnam vim habentia, & perfecta,

Ur. hac voce ſignamus; quibus, quæ **ru** ſunt, opponuntur. Hinc **Ur-os** eſt magnus & vaſtus

Ur-os. *Vrus.* bos, à qua Vrus apud Latinos, animal altum, & denſè iubatū, & virium maximarū, quale

Ur-halt. hoc anno Antwerpiæ vidi. **Ur-alt** eſt valde ſenex. **Ur-haen** eſt magnus Gallus, qui mon-

Ur-haen. tanus eſt, & in ſiluis agens. Ab hac voce **Sat-ur** excellentiam maximam ſeminis no-

Saturnus. tat, quaſi dicas ſummum ſatorem. Sic **Merc-ur** maximam vim notat conſiderationis.

Mercurius. Illud itaque nomen Deo conuenit, vti ſummo rerum omnium ſatori: hoc verò ea ratione

tione qua nobis indit accuratam rerum omnium conſiderationem; quæ quoniam & celeritate mentis in cerebro ſedem habentis conſiſtit, alas Mercurij capiti poëtæ affinxerunt. Talaria item alata pedibus addiderunt, quibus denotabant, omnem conſiderationem noſtram, omnes greſſus noſtros ſurſum ſubuolare debere; nec quemquam omnino cui hic Deus ſit benignus, ſic pedes terræ habere affixos, vt non perpetuò greſſus ſuos ad alta dirigat. Verumenimuerò admiranda eſt huius vocis Mart compoſitio, quæ vt tota videtur volatui in altum repugnare; ita nihil eſt quod contemplationis ad excelſa contendentis naturam rectius aptiusque exprimere poſſit; ſi quæ de M tradidi, rectè intelligantur: cuius cùm ea ſit proprietas & indoles, vt rem in ſe mugitu ſuo interiore retrahi ſignet; illud hac in voce præſtat, vt Ar primum in ſe contineat. Quamuis itaque in A vocali, quid Ar ſit, expoſuerim: hîc tamen idem, vt illic recepi, paucis rurſus explicabo. R vibrationem motionemque notat: A rectum iter ad anteriora aperit. Motus igitur vibrans, & apertis ſpatiis per rectum decurrens, per Ra notabitur, qui quis alius cogitari poteſt, quàm is qui celer eſt? Quamobrem Ra celeritatis index contrarium habet Ar, quo tarditas notatur. Ab Ar plurima fiunt: inter alia Lar, qui deus eſt commorantes conſeruans, in qua voce L nomen poteſtatis implet, quod eſt El, quo Altiſſimus notatur. In eadem voce Lerar includitur; quo moleſtiarum dolorumque remora deſignatur. Iam & Lie-ar cognoſcas, quo hominum mora & quies indicatur. Lar itaq. ſecundum rationum nomen ſortitus, deus eſt, rem domeſticam faciens diu integram ab omnibus aduerſis manere. Ex ar & rat, quod eſt attingo, habemus Art, quaſi Ar-rat, id eſt remora attactus; vnde Arca, Arceo, & apud Græcos ἕρκος. A ra fit rat, quod vt adiectiuum idem eſt quod ra, pro quo ras quoque dicimus: inde ῥᾴδιον Græcis pro facili & prompto: & apud nos raet, pro conſilio; eo quòd ad res promptè expediteque gerendas conſilio maximæ ſint vires. Temeritas enim, & ſubita ad res aggrediendas feſtinatio citra conſilium, ſucceſſum non accelerat, ſed impedit, & frequentiſſimè cogit priore opera perdita, ſecundos ſubire labores. Num potuit nomenclator nos efficacius ad deliberandum adhortari, quàm ſi per conſilij nomen indicaſſet, nihil celerius & facilius ad deſtinatum finem peruenire, quàm id quod maturo conſilio geratur? Ipſi rat opponitur tar/ vnde Tardum apud Latinos: quæ vox tar vt verbum vſurpata, idem eſt quod Exſpecto ſiue tardo, Anglis hactenus in frequentiore, quàm nobis, vſu. Chaldæis ex tar remanſit שְׁרָא, T in S mutato, pro maneo, quod verbum eſt Danielis ſecundo. A tar per metatheſim & adiectionem G gutturalis, fit trag vocali longa, pro tardo & negligenti. Rat verò ſubſtantiuum, eſt circulare inſtrumentum, ad motus celeritatem facilitatemque comparatum, quod Latini Rotam exigua mutatione dixerunt. Primarium autem natalium ius penes noſtrates eſſe, conuerſio vocum Ar & Ra / Rat & Tar clarè demonſtrat. Ar igitur Tardum ex oppoſitionis ratione, per quam ipſi Ra ex diametro repugnat. Tarditas ergo in ſe retracta Mar erit. Mar enim dicimus pro diu multumque exſpecto, ſiue moram traho; quod Moror dedit, & Moram Latinis. Iam Mart componitur ex mar & rat/ ceu dicas, Mar-rat/ quod ſi vertas, idem fuerit nobis quod Latinis eſt, diu immorando attingo. Qui enim conſiderat rem quampiam, ei tantiſper immorari debet, dum totam eius naturam & vſum mentis diſcurſu contingat. Vidéſne hîc contemplationis tum rationem omnem, tum vtilitatem etiam indicatam? Quorſum enim diu immoramur rei cuipiam intuendæ? Non aliorſum ſanè, quàm vt eius naturam, omniaque ea quæ naturam conſequuntur, attingamus. Eſt in hac conſideratione mora quidem, atque ea in ſe retracta; eo quòd mens in ſe recurrat: ſed talis mora, vt quanta fieri poteſt celeritate, ad totam rei indolem peruidendam perueniat. Neque enim mens dum immoratur, ceſſat: ſed celerrimè per rei naturam, per eius materiam & formam, per magnitudinem, per numeros, per partes, per qualitates omnes, per cauſſas, per euenta, per cognata, per loca, per omnem vſuum varietatem, per omnia denique quæ in quauis re conſiderare oportet, diſcurrit, atq. citatiſſimis pennis fertur. Quis crederet in mora tantum inueniri pernicis celeritatis? Quamuis igitur contemplatio & accurata inquiſitio moram poſtulet; eam tamen poſtulat moram, in qua ingenij diſcurſus ſit velociſſimus, ita vt meritò alæ Mercurij & petaſo & talaribus adhibeantur. Petaſus autem datur, vt cerebrum, in quo mentis vis conſiſtit, diligentiſſimè cuſtodiendum ſignificetur; cui ſi noxa adferatur, mox id perit de quo homo Menſch nominatur,

Mercurio alas & talaria alata cur affinxerint poëta. — Mart. — Ar. — Ra. — *Lar deus.* — Rat. — *Arca.* — *Arceo.* — *ἕρκος.* — Raet. — Ras. — *ῥᾴδιον.* — Raet. — Tar. — Trag. — Rat. — *Rota.* — Mar. — *Moror.* — *Mora.* — *Petaſus Mercury.*

Cardinalibus & Episcopis petasus Mercurij impositus quid moneat.

natur, eo quòd in cerebro vis sit suiipsius ducendi. Petasus igitur Mercurij, Ca dinalibus & Episcopis impositus, monet, cerebrũ iis & mentem esse debere ab omnibus perturbationibus tutam, nec vlla re externa sic percelli, vt à sanis consiliis dimoueantur. Quid dico, mentem iis securam & munitam aduersus omnes superbiæ, libidinis, auaritiæ, inuidiæ, iræ, ceterarumque id genus pestium impetus esse debere? Id potius dicendum fuit, ipsos petaso suo moneri, vt aliis hominibus omnibus se præstent Mercurios; nec petaso dignos esse, nisi reuera Mercurij dotes in omni vita præ se ferant. Quid verò facit Mercurius? Interpres est voluntatis diuinæ, & eorum quæ Iupiter imperat, celerrimus & fidissimus nuncius. Pacem caduceo suo & præfert & denunciat, ceu diceret, *Pax vobis*; quæ nisi sit, voluntatem diuinam exsequi nequitis, nec quidquam omnino sani consilij vobis ipsi, nedum aliis, dare potestis. Pax autem prima est quæ nobis à deo datur, omnes perturbationes, omnia interna bella procul excludens; quæ cui non fuerit, is nec Mercurij imitatorem, nec voluntatis diuinæ, nec verbi paterni interpretem se poterit præbere. Videte ergo Episcopi, videte Cardinales, quid petasus admoneat. Videte ne pedum siue caduceum vestrum aliud nobis, quàm pacem, denunciet atque demonstret. Videte ne mens vestra alas perdat. Videte ne gressus vestri sint terreni: sed semper ad sublimia subuoletis. Videte denique vt semper & vbique sitis Mercurij, id est, & opere & verbo fidi interpretes diuinæ voluntatis. Sed satis de petaso alato. Mart igitur vel Mert idem est quod considero. quod si vt nomen vsurpetur, signũ notat & limitem; quòd limes & terminus diligenter sit obseruandus. Quamobrem Mercurius excellens quoque limes vocari poterit: atque inde adeò factum, vt prisci quadratas pilas in viis collocarint, non illas quidem terminos agrorum, sed rerũ agendarum quibus sententiæ ad vitam vtiles incidebantur, dicebanturque à capite quod termino imponebatur, proficisci. Hi sunt Hermæ illi è quibus librorum Mercurio ter maximo adscriptorum factus est contextus; & optima illud quidem ratione, quòd in iis diuinæ voluntatis interpretatio contineretur: quo fit, nihil vt sit admirandum id quod apud Iamblichum legimus, multa librorum millia Mercurio Trismegisto adscripta fuisse. Collocabantur item Hermæ in triuiis & quadriuiis, ad iter indicandum; qui si positi non essent, loco earum lapides à viatoribus congeri solent, quo earum acerui vice Mercurij fungerentur: vnde & nomen duxerunt. Hinc intelligitur locus ille Prouerbiorum: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem.* Cùm enim interpretes varia comminiscantur, & alius dicat fundam, alius dicat purpuram intelligi: optimè illi senserunt qui aceruum Mercurij ex Marguma reddiderũt, quos D. Hieronymus est secutus. Marguma itaque, mea quidem sententia, non deriuatur à רגם, vt nonnulli putarunt; sed proprium est Mercurij nomen, à Marc-hu-man, id est, monitor limitis custodiendi, vel Marc-man, limitis monitor. Hinc Marguman lapidum aceruus ad iter demonstrandum, quales in Hispania in vsu hactenus manent, à me in ea præcipuè via annotati quæ ex Lusitania Guadalupam ducit. Qui igitur stultum honorat, tantundem facit atque is qui lapide vno aut altero Margumam auget. Quamuis enim is beneficium præstet, atque aceruum noua accessione honoret; is tamen qui recipit, nullum beneficium sentit, nec intelligit se honorari: atque idcirco beneficium collatum rei nihil sentienti, nihilq. agnoscenti, frustra collatum videtur: tametsi beneficium reuera ad eum veniat cui via monstratur. Non itaque vetatur, vt stultus honoretur; sed monemur, ne à stulto gratum animum exspectemus. Salomon enim ipse Prouerbia sua scripsit omnibus, non sapientibus modò, sed etiam stultis; cùm tamen apud hos nihil habeant honoris: eo ipso monstrãs, benefaciẽdum omnibus, nec quemquam eo absterrerĩ debere, quòd apud stultos & ingratos nulla sit vel honoris, vel beneficij, & agnitio & recordatio. Imperat enim ipsa natura, & summum bonum, naturæ ipsius fons & origo, vt perpetuò boni omnibus simus, licet certò sciamus, eos quibus vel beneficium vel honorarium conferimus, aut crassiores aut ingratiores fore, quàm vt se quidquam accepisse cognoscant, vel si cognoscant, se nouisse fateantur. Qui ergo stulto exhibet honorem, tantundem facit, atque si lapidem coniiciat in aceruum Mercurij, quo suo quidem facto humanitatis officium præstat; sed sic, vt à nemine sit agnoscendus. Sic & Salomon Parabolas suas omnibus æquè scripsit & gratis & ingratis, officio boni viri defunctus ille quidem; at minimè apud stultos eas quas meretur, gratias consecuturus.

Mercurij officium.

Mercurius excellens limes.

Hermæ.

Marguma propriũ Mercurij nomen.

fecuturus. Quamuis igitur stulti & ingrati beneficia quibus honorantur, non agnoscant; nobis tamen ea de caussa cessandum non est in iis præstandis quæ communis hominum vtilitas postulabit: cogitandumque semper, numquam nobis negligendam bene de omnibus merendi occasionem, non secus atque illi faciunt, qui lapidibus in aceruum Margumani coniectis iter viatoribus demonstrant. Ex eadem itaque radice Marguman & Mercurius primam vocabuli syllabam habent, quod apud Hebræos ex prima lingua relictum esse, minus miraberis, si consideres Rigman etiam apud eos in vsu esse, cuius vocis notationem ex lingua ipsorum difficile sit ad caussam vocare. D. Hieronymus Rigma principes vertit psalmo sexagesimo septimo, *Principes Iuda duces eorum.* quam vocem si ad רגם reducas, quo lapidare notatur, non video, quid rationis inueniri queat, vt principes à lapidatione dicantur. Nobis Rigt-man vir dicitur cui iuris dicundi potestas est, quæ significatio optimè cum principis officio quadrat. Sed redeamus ad Mercurium, nihil certius habentes, quàm nos tantum gratiæ reportaturos apud Hebræos, quantum si saxum Margumano adiecissemus. Quoniam verò à magna perfectaque consideratione Mercurius nomen sortitus est; non solum ad res diuinas, sed ad forum etiam, & hominum inter se commercia numen eius aduocatur. Ementibus enim & vendentibus ob eam caussam vel propitius vel iratus dicitur; quia diligenti opus sit consideratione ad rerum permutationem cum vtilitate faciendam; qua qui caret, Mercurio non fauente & emit & vendit. A mert igitur, quod est considero, Latini nomen Mercis habent, & inde Mercor, & cognata vocabula. Hinc factum, vt crumena Mercurio in manu detur, quoniam vulgus præcipuum Mercurij donum in lucro ponat; à quo Wons dag/ pro die Mercurij, à Won/ quod est lucrabar; quòd hic dies faustus rebus cum lucro vendendis & emendis crederetur. Hac itidem de caussa ἐριούνιος hic Deus apud Græcos dicitur; quasi hominibus plurimum adferat vtilitatis. Nec nos alia de re mertt forum dicimus, in quo qui cum lucro versari volet, ei opus est accurata rerum emendarum vendendarumque consideratione. Præest itaque Mercurius cuiuis considerationi obseruationique, siue ea sit rerum diuinarum, siue forensium, siue infernalium. Mart porrò si conuertas, Cram reddet, quo denotatur rerum venalium vel taberna, vel capsa hominibus ad considerandum proposita; quæ vox tam artificiosè facta est, vt non per conuersionem tantùm habeat notationis suæ caussam; sed per prorsam etiam compositionem: eo quòd Cram Car-ram/ siue Car-raem includat, quod nihil aliud est, quàm distensio rerum cararum, quam apud mercatores sua venum exponentes videmus. Quamobrem verò Mercurius ter maximus dictus sit: ei obscurum non erit, qui sciet hanc vocem primùm Spiritui sancto conuenire, vtpote toti hominum considerationi præfecto, quique omnibus ad contemplandum diuina, lumen accendit; & solus dat humanæ menti veritatis intuendæ potestatem. Huius solius alis in cælum attollimur, huius talaribus omnia penetramus, huius caduceo pax nobis ostenditur. Nonne igitur bene dicetur Spiritus sanctus ter maximus; cùm idem sit essentia cum patre & filio? Maximus pater, maximus filius, maximus Spiritus sanctus: & hic quia maximus ab vtroque procedit, ter maximus meritò vocatur. Græci & Latini quid Mercurij nomen, quid Hermæ, quid Thoot significaret ignari, hominem somniarunt, qui ante Pharaonis vixerit ætatem, litterarum & omnium artium liberalium inuentor, cui ter maximi nomen ob id datum fingunt, quòd primus aperuerit mysterium trinitatis; qua in opinione turpius errarunt quàm in Orphei nomenclatura vni homini applicanda. Hic igitur siue Mercurius, siue Hermes, siue Thoot/ rectissimè dicetur Anubis, quoniam iter nobis ad nostri custodiam demonstrat; eo quòd Spiritus sancti donum sit ipsa fides, per quam Christus, solus humani generis custos atque conseruator, demonstratur. Huic cur caninum caput sit, antè dictum: cur caduceum detur, vt omnes ferè Poëtarum interpretes scripserunt, pacis illud indicium facientes; ita veram nominis rationem nemini hactenus perspectam esse existimo. Ca malum notare declaraui. Duic idem est quod caput demitto. Caduceum itaque virga dicetur, qua fit, vt omne malum, & omnis mali pater, ipse draco caput dimittat. Huic duo serpentes sunt deuincti, alter draco ille pestilentissimus, alter quem hic in mulieris mente, & per hanc in vniuersis hominum animis generauit; de quibus Christus in cruce triumphauit, pacem nobis cum patre cælesti morte sua hæreditariam relinquens. Caduceum igitur

Rigman.

Merx, mercis.

Mercor.

Mercurio quare crumena in manu detur.

Wons dag, *Mercurij dies.*

Mertt.

Cram.

Mercurius quare dictus ter maximus.

Anubis.

Ca.

Duic.

Caduceum.

ſymbolum eſt crucis, præ ſe ferens trophæum duorum ſerpentium deuictorum. Hanc
virgam Spiritus ſanctus nobis oſtendit, fidem nobis & fiduciam,& amorem infundens,
& per hæc pacem ſanciens ſempiternam. Caduceum ergo demonſtrat, à ſemine mu-
lieris ſerpentis caput conculcatum iri, quod Adamo poſt lapſum fuit promiſſum. Sint
ſanè aliæ in ſerpentibus notæ: at hæc tamen vna tenet principatum, quam mirum non
eſt neminem hactenus animaduertiſſe, cùm ſignificatio vocis non intelligeretur. Qui
Caduceum à cadendo deriuant, eo quòd bellum per hanc virgam cadat; aliqua ſaltem
tenus oſtendunt, aliquid eſſe quod per caduceum cadat. Quid quod & ipſum Cado
Cado. & Caduceum ab eadem pullulant radice. Cado Latini pro Labor vſurpant; cùm nos
non quoduis genus labendi per Cado intelligamus, ſed illud dumtaxat, quo ille ruit,
qui mali quippiam committit: Ca-do enim idem eſt quod malum ago. Ca-duit ipſum
ipſius mali caput deprimi & ſummergi ſignat. Verùm Mercurius nouas perpetuò ob-
ſeruationes ſuggerens, nimis me diu in ſymbolis ſuis detineret, eoque quod pace eius,
Vr. qui pacem oſtendit, fiat; redibo ad Vr/ ex quo, vt Satur & Mercur nomina duxerunt;
οὐρανὸς. ita & οὐρανὸς; quo magnus & perfectus progreſſor notatur, ceu diceres, Vr-aen: quam-
quam ſuſpicor Vr-an-hoot dici debere, vt perfectum & magnum progreſſus omnis ca-
put ſignificetur, è quo οὐρανὸς Græci fecerint terminatione ſibi vernacula. Conuenien-
tiſſimum profectò Cæli nomen; eo quòd principium omnis motionis Cælo adſcribat,
& idcirco primo mobili maximè dandum; quod motu ſuo maximo & potentiſſimo
omnium cæterorum motuum præbet exordium, cælos reliquos rapiens, & omnia quæ
ſub cælis ſunt, cælorum varia motione temperans. Quoniam verò quod ſupremum
eſt, excellentiſſimo motu cietur, qui per An nobis notatur; factum vt ἄνω Græci pro eo
dicant quod Latinis eſt ſurſum, quaſi An-hoot/ id eſt, progreſſus caput ſurſum eſſe deno-
tare vellent; aut potius indicare, omnem progreſſum noſtrum ad ſupremum caput con-
Vur. tendere debere. Ex vr noſtrates vur habent, pro igne; eo quòd ignis vis inter omnia ma-
πῦρ Vueren. xima ſit & excellentiſſima: à qua voce Græcis πῦρ, mutato V in P. Allemani feur ſcri-
Fero. bunt. Hinc vueren noſtras, & Fero Latinorum. A vur Latinis eſt Vro,& inde comburo,
Vro. & amburo, & Vſtulo. Hebræi אור pro luce dicunt, quoniam ignis lucis eſt fons & ori-
go. Hinc liceret Agenoris nomen craterem ſiue fontem lucis interpretari, ſi Phœni-
Vr. cum linguæ, vt poëtis eſt conſentaneum, debeatur. Hinc fit vt vr ponatur pro tempo-
ris opportunitate, eo quòd nihil hac ſit ad res agendas maioris momenti; qua de voce
Hora. Latini & Græci horam ſumpſerunt. Quia verò agendi tempeſtiuitas breuis eſt & lu-
brica, & citiſſimè tranſiens, factum vt nobis vr/ Græcis & Latinis Hora pro temporis ea
parte poneretur, quæ totius primi mobilis circuitus viceſimam quartam partem com-
plectitur. Iam quia quarundam nobis rerum ad certum & opportunum tempus copia
neceſſaria eſt, hur ponitur pro conduco, quaſi ad horam ſiue opportunum tempus di-
Hur. cas. Noſtrates item hur pro capite apri vſurpant, eo quòd inſignis & maxima vis ſit apro
in capite, cuius dentes ob eam cauſſam fulmineos non malè dicas. A vur fit fer pro pul-
cro, eo quòd pulcritudinis maximæ ſint vires ad hominem ad ſe ferendum: vel dicetur
Fer. Vieren. fer à vieren/ quod eſt ignem facere; eo quòd pulcritudo amoris ignem accendat; quibus
rationibus accedit, quòd vt ignis omnia reddat pura, ita omnia etiam faciat pulcra.
Fier. ſed de hoc prius. Hinc fier pro eo qui pulcritudinem iactat. Græci φὲρ pro præſtanti &
φὲρ, φέρτερος, φέρτατος, φέριστος. valido olim videntur vſurpaſſe; à quo φέρτερος, & φέρτατος, & φέριστος. A fer & rom fit fer-
rom/ & ſyncoptôs from/ qua in voce f Herodotus in πυ mutauit, πυρῶμ pro from ſcribés.
From. πυρῶμ. Nos vieren pro celebrare diuinis honoribus, in vſu habemus; eo quòd eos quos ſic cele-
Feria. bramus, ignibus accenſis veneremur. Hinc Feria apud Latinos, pro feſto die: & ferior,
Ferior. pro otior; quia feſtis diebus & ignes accendebantur, & homines à laboribus vacabant.
Chriſtiani, quoniam omnes dies ſacros eſſe vellent, nec vllũ tranſire ſine diuino cultu,
pariter omnes ferias nominarunt, ſolo numero faciente diſtinctioné; dum feriá primam,
feriam ſecundam, feriam tertiam, & ſic de reliquis dicunt. Nobis igitur quotidie ignis
accendendus, non tam ille qui externus cernitur, & calefacit, & ſurſum tendit; quàm
ille, qui hoc exteriore veluti ſymbolo denotatur. Quis, inquam, ignis alius, quàm qui
in mẽte noſtra diuini amoris flammis inardeſcit, & totos nos ad ſuperna rapit, omnem
noſtram actionem ad cælum dirigens: qua in re vera vita, vt in Hieroglyphicis do-
cebo, conſiſtit. Omnes itaque dies, aut potius omnes horæ nobis feriæ ſint, ſemperque
interno

interno igne flagremus, illius solius amore accensi, qui se solū ex toto corde vult amari. Hoc sibi cereorum flamæ, hoc lychni semper ardentes in templis volunt, hoc faces, hoc ignes diebus festis fieri consueti monent, vt nimirum perpetuo illius amore flagremus,& sursum feramur, qui omnis lucis & caloris auctor est & conseruator. Hinc Feronia dea, quasi Fier-ron, & Fier-hon, quia ad vtramque alluditur nominis rationem; illam quidem, quòd hæc Dea colatur per ignem currendo; hanc verò, quia ignem effectu suo defraudet, dum pedes per prunas ardentes currentium non læduntur. Magno in honore hanc fuisse apud Sabinos iuxtà ac Latinos, Halicarnassæus scribit; addens ab aliis ἀντηφόρον, ab aliis φιλοςέφανον, ab aliis φερσεφόνην vocari. Nos ex ignis in sacris tessera intelligimus, geminum huius Deæ ignem fuisse; alterum, per quem numine ipsius rapti currerent; alterum eum, cui vires lædendi tolleret, & quem corrumpendi facultate defraudaret. Quis autem ignis est per quem discurrere Deo gratum est? Quis alius, quàm is qui ignibus accensis in templis denotatur, nimirum flagrans diuini amoris ardor, per quem currere verissimus est Dei cultus? Per hunc cucurrerunt Apostoli, per hunc ceteri martyres, per hunc omnes cælesti amore correpti. Iam verò qui per hũc currunt omnibus terrenis calceamentis exuti, ij ignem externum, & cetera omnia tormenta illæsi perferunt atque contemnunt. Secundo itaque igne tormenta denotantur grauissima; eo quòd nihil crudelius queat excogitari, quàm igne comburi. Duplicem hunc ignem D. Laurentius sensit; priorem internum & diuinum, quo feruidus per omnia Christi beneficia discurrebat; posteriorem corporeum & externum, & in corpus sæuientem; quem, dum viuus assaretur, contempsit, citra omnem mentis, siue veri hominis, qui sola mente definitur, læsionem, ardorem perferens. Feronia ergo dea caritas est, quam qui habet, feruidissimè per omnia Dei beneficia discurrit tantisper, dum accipiat brabeion à Deo constitutum, quæ hanc habet potestatem, vt hominibus eas conferat vires, quibus omnia tormenta, licet truculentissima, contemnant. Porrò Caritas non has modò præstat, verùm & ipsum ignem tartareum defraudat; propterea quòd sola caritas à flamis infernalibus nos queat liberare. Ab hac libertate in quam à caritate asserimur, dum prius serui pœnæ essemus, in eam ventum est consuetudinem, vt in Feroniæ fano serui pileum acciperent, quibus idcirco caput radebatur, vt notaretur, neminem liberũ fore, nisi omnia terrena, omnes curas superuacaneas, omnia denique quæ ad corporis integritatem non pertinent, abiecerit, & nudus nudum Christum sequatur. Nihil sacris antiquissimorum ritibus celebratum est, in quo non veræ religionis symbola continerentur. Seruorum libertatem signum esse voluerunt eius libertatis in quam à Feronia vindicamur, cuius beneficio Tartareas flãmas euadimus, ad quas peccatum nos cõdemnarat. Præsidet ergo Feronia Libertinis, id est, omnibus hominibus qui à seruitute per caritatẽ & Christi & suam sunt liberati. Frustra Seruius apud Latinos quæreret, cur Libertis Feronia præesse dicatur, tametsi præesse sciuerit & scripserit. Huius lucũ olim exustum fuisse, fabulantur, & mox contra naturæ leges subitò reuiruisse; quod nihil aliud est, quàm totam humani generis siluam flamis æternis fuisse adiudicatã; sed subitò per caritatem diuinam, quæ vera Feronia est per omnia discurrens, in pristinum statum fuisse restitutam: atque idcirco ignem infernalem à Feronia dicimus defraudari, illis nimirum animis quos inde amoris vehiculo in cælestem ducit libertatem. Eleganter itaque nomen factum, vt & ad Fier-ron, quod est celerrimus ignis cursus, & ad Fier-hoon, id est, ignem defraudo, alludat; quæ ambæ rationes eôdem tendere deprehenduntur. Bene itaque Virgilius:——*Viridi gaudens Feronia luco:* & multo melius quàm ipsemet intelligere quiuerit; eo quòd caritas perpetuò & viridis sit, & cetera omnia viridia reddat; quod non cuiuis igni, sed soli cælesti & diuino conuenit ardori. Qui plura de Feronia nouisse volet, is Strabonem consulat, apud quem ritum per ignem currendi licet videre. Quemadmodum autem Feronia à Fier dicitur, ita & Ferueo, & inde deriuata; eo quòd feruor ignis sit effectus. Nos à Fier, Werm dicimus pro calido; eo quòd calor ab igne nascatur; qua in voce F in W transiuit. Ex eodem fonte manauit Ferox, quasi Fier-roich diceretur, id est, ignis fumus; eo quòd feroces igneo quodam fumo ferri videantur. Nec aliunde dicitur Ferum; eo quòd ignis ferissimum sit elementum. Nos aliquando Fier in eadem dicimus notatione pro Fero, licet sæpius ita accipiatur, vt à Fer pro pulcro descendat. De Puro, quod fit à Pur, & purgo, & purpura, antè

Feronia dea. *Ferueo.* *Werm.* *Ferox.* *Ferus.*

Dur. dictum. Ex D, cui vinculi facultatem dedit Plato, & Vr, fit Dur, pro eo quod ipſum
perfectum ligat, atque in ſe deuincit. Dur enim idem eſt quod in robore & perfectione
Duro. permaneo : vnde Duro Latinorum:

Durate & voſmet rebus ſeruate ſecundis.

Durus. Id eſt, Colligate totum veſtrum robur, ne dilabatur. Hinc Durum, quod ita colligatũ
eſt, ne facilè poſſit diſſolui. Nos Dur etiam dicimus nimis carum; eo quòd ſic ſit domi-
no alligatum, vt vix ab eo diſtrahi poſſit; pro quo Dier etiam dicimus. Ab Vr prætereа
Rur. fit Rur/ quod eſt Moueo ; eo quòd is qui aliud mouet, neceſſe eſt vt magnam habeat
mouendi poteſtatem, vtpote quam non in ſe modò, ſed in aliud etiam exerceat. Hinc
Rus, ruris. fortaſſe Rus, & rura; quòd rus maximè ſit mouendum, vt fructus ferat. Iam ex Vr fit
Natura. etiam Nat-ur, quo ſignificatur humidi perfectio; quæ nihil aliud eſt, quàm calor agens
in humidum, ea ratione, vt res generentur, creſcant atque conſiſtant. Humore enim &
calore vita continetur, ſicut ex eorum contrariis frigore & ſiccitate mors occupat, ipſius
Naſcor. videlicet naturæ deſtructio. Nats-oor autem humidi origo eſt, vnde Latinis Naſcor fa-
ctum. Naturæ ergo nomen, citra longiorem verborum contextum, prima ſtatim fronte
demonſtrat, tum quibus rebus vita conſeruetur, tum quas res mors & corruptio conſe-
quatur; nec illa ſolùm, ſed hoc etiam quod ignis, in cuius notitiam deducimur, ex Vr in
uur progreſſi, vi ſua humidum moueat atque perficiat. Non malè ergo quarto Meteo-
rorum libro Ariſtoteles naturam, quaſi formam quandam eſſentiamque eſſe dixit; eo
quòd calore ignis humidum perficiente exoriatur atq. conſiſtat. Cùm verò humidum
materiæ loco ſit in quam ignis agit; confeſtim de naturæ nomine intelligitur vtrumque,
& res omnes naturales ex materia & forma conſtare, & huic deberi ipſius materiæ per-
fectionem: atque prius etiam illud apertum eſt, ipſum humorem materiam eſſe, ignis
autem vim formandi facultatem habere. Præterea ſenij corruptionis mortiſque ratio
eadem ex voce tam clarè cognoſcitur, vt quod clariſſimè; cùm contraria contrarias ha-
beant effectiones. Vide quanti interſit veram huius vocis fabricam intueri, quam qui
rectè examinarit, is parum abfuerit à perfecta rerum naturalium cognitione. Quis non
rectius ex hac etymologia, quid Natura ſit, intelligat; quàm ex ea definitione quam A-
riſtoteles ſecundo Phyſicorum libro tradit, Naturam eſſe dicens principium alicuius &
cauſſam motionis & quietis eius in quo eſt, & id per ſe, non ſecundum accidens. Bre-
uiſſima voce, duabus tantùm ſyllabis conſtante, nomenclator totam totius naturæ na-
turam explicauit, in ſumma breuitate nihil obſcurum relinquens: vbi contrà Ariſtote-
les per multas diuiſiones, & eas quidem non omnes ſatis accuratas, per longam denique
& odioſam inueſtigationem, vix tandem quidquam certi concludit; & quod concludit,
tanta caligine tegit & inuoluit, vt ægerrimè, quid ſibi velit, vel à diligentiſſimo queat
peruideri. Porrò à Vur fit Sulfur, quod nos hodie Solfer dicimus, à Sol vel Sul/quod eſt
Sulfur. conſeruo; quæ manant à Sal. Hinc vlees ſulten eſt carnes in muria conſeruare. Sulfur
Solfer. itaque ſiue Solfer idem eſt quod conſeruans ignem. Hebræi גָּפְרִית dicentes pro ſulfure
noſtrati item voce vtuntur, cùm Go pher reet nihil aliud ſit, quàm bona ignis prompti-
tudo, ſiue id quod bene promptum eſt ad ignem parandum, ſiue potius ad verbum,
bonus ignis apparatus. Quid enim ad ignem accendendum ſulfure promptius & expe-
ditius? Nihil eſſe, magno mortalium malo, in puluere fulmineo, aut potius tartareo,
experimur. Eſt ergo ſulfur ignis quaſi ſale conditus, perpetuò ad vſum promptiſſimus,
ſi vox pro eo ac debet de vernaculo Cimbrorum ſermone intelligatur. Littera C, ipſi
Cur. Vr præpoſita, Cur facit, altiſſimi myſterij vocabulum; quo ſignificamus, nos per Cur ipſi
Vr velle adhærere. Eſt enim Cur ritus in ſacris obſeruandus, per quem Deo blandimur
& ſupplicamus; cuius Ke notationem habere dixi, vt ipſi perfecto preſſiſſimè vndique
adhæreamus. Ritus enim ſacri non aliò ſpectant, quàm vt nos ſic ad Deum rapiant, vt
Ruc. toti ipſi coniungamur, perinde atque lingua extremis ſuis dentium exortus tangit. Ruc
itaque, per veſtigia retrò lectum, demonſtrat quid Cur, ſiue ritus ſacer, nobis præſtet.
Ruc enim idem eſt quod vehementer & valida vi traho; quod proprium eſt cærimonia-
rum. Neque enim in ritibus ipſis conſiſtendum, ſed iis trahi debemus vehementiſſi-
mè. Quò? Ad ipſum nempe illud perfectum & magnum, ad quod Ke cõtendebat, dum
ex Ke-vr/ Cur dicimus. Ke-vr enim quid aliud eſt, quàm blanda precatio, vt magna per-
fectio concedatur? Ad hanc itaque perfectionẽ validiſſimè cærimoniis trahi debemus,
ſi earum

si earum vsu perfrui velimus. Frustra enim, frustra omnes cærimoniæ, omnes ritus in sacris sollemnes & fiunt, & celebrantur, & videntur; nisi iis ad ipsum illud quod perfectum est, & omnia perficit, magna vi trahamur. Bone Deus, quanta breuitate nomenclator omnem cærimoniarum vsum tribus litteris inclusit: quantam rursus contemplationis latitudinem aperuit, dum in Cur-Le-Vr voluit intelligi. In omnibus enim ritibus mens nostra hanc orationis formulã concipere debet, vt ipsi perfecto tantisper per Le Vr blandiatur, donec ab ipso impetret atque consequatur veram perfectionem. Ex Cur & Ruc prorso & verso vocabulis componitur Cur-ruc/ haud secus atq. ex An & Na fit Anna/ & è Car & Rac fit Car-rac/ & ex Ser & Res Ser-res. Ex Cur-ruc syncope reddit Cruc, quo scipio cum transuersario ligno ad rectos angulos imposito denotatur. Vnde cruc-wijs/ & syncoptôs crups/ & Crux Latinorum, de cuius mysterio in Hieroglyphicis plura. A Cur fit Cur-heet, pro eo qui cærimoniarum caput est, siue is penes quem rituum sacrorum est imperium: à qua Curetes nomen suum traxerunt. Cùm ergo apud Germanos Cureet supremus sacerdos vocaretur; factũ est vt hæc vox in Cureetum, & pòst in Curatum, quò magis Latina videretur, euaserit. Si enim Curatus à Curando nomen sumeret; non Curatus, sed Curator vocaretur: nisi quis officium sacrosanctum derisui habens diceret, Curatos idcirco potius quàm Curatores nominari, quòd magis curentur quàm curent; quod vtinam in nullis verum esset conuicium. Absit tamen, vt sacrorum antistiti à conuicio nomen in Catholica ecclesia datũ dicamus; sed id vt verissimum teneamus è vernaculo Cimbrorum sermone, quo Goti & Franci vtebantur, Curatos quasi Curetos dictos esse, E longũ facillimè in A longum cõmigret, vt ex φήμη Fama. Porrò vt Or & Vr differunt, ita Cor & Cur. Oor enim æternitatis circulus est, à quo omnia fluunt. Vr est ampla & magna latitudo, vnde omnia fluunt, ita vt in illo æternitatis, in hoc amplæ potestatis omnia perficientis ratio habeatur. Coor itaque vocali longa, vt est in Oor/ eorum significat multitudinem & veluti rotundo circulo comprehendit, qui ritibus & cantibus sacris ipsi Oor blandiuntur, quasi Le Oor diceretur. qua ratione fit, vt hoc nomen conueniat primùm ordini angelico, qui proximus ipsi Oor siue omnium origini assistit, & perpetuis blandimentis supplicat. Græci hinc & Latini Chori nomen habent, quam vocem citra aspirationem scripsissent, si veros eius nouissent natales, in quibus apertissimè verum Cori officium cõtineri videmus. Si Coor vertas, Rooc fiet, quo fumus quiuis, vt modò docui, notatur. Est enim Cori suauissimus Deo fumus. Ecclesiasticus dixit: *Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altissimi.* Et statim post diluuium odoratus est Dominus odorem suauitatis, Nocho sacrificio suo Deum propitium reddente. D. Paullus odorem notitiæ diuinæ se dicit manifestare, seq. dicit Christi odorem esse. Quemadmodum autem ipse Christi odor est Deo; ita ipsi patri æterno bonus odor opificis angeli sunt, & piorum hominum mentes, qui fumo comparantur; eo quòd perinde atq. fumus ex aromatum foco gratus est hominibus, ita animi amoris diuini igne fumigãtes suauissimum Deo spirant odorem. Externus enim fumus mentalis fumi tesseram habet, & frustra ille citra hunc Deo offeretur. Concentus itaque Angelorum & piorum hominum eo fit, vt sit fumus Deo altissimo gratus atque suauis, qui fumo externo denotatur. Ad hoc mysterium nomen Hebræum alludit, qui ex Rooc quo fumus dicitur, רוח fecerunt pro spiritu; quandoquidem spiritus Deum laudantes perpetuo odore suo diuinas nares replent. Sapientia apud Ecclesiasticum inter alia sic dotes suas prædicat: *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris,* & cetera. Diuini itaque amoris ignis Deo circumsistens, in quo Apollo Deum dixit habitare, & Seraphicum, id est, ardentem angelorum ordinem constituens, optimum & suauissimum fumum Deo spirat, quem ab ipsa sapientia, mundi totius opifice, benigna manu suscepit. Post hunc alij & alij ordines, quibus pij homines, duce Christo, sese socios addunt; & tandem ex multis coris vnus corus efficitur, qui in æterna vita æterno Deo laudes canet æternas, & suauissimum odorem citra omnem cessationem assiduo fumo exhalabit. Ad hunc corum omnis corus dirigendus, quo tandem omnis spiritus & omnis spiritalis homo Deo sit fumus summæ suauitatis. Viden' quid Coor/ quid Rooc sibi velint, & quàm concinnè blandimenta cantuum & hymnorum cum suaui suffumigio coniungant; tum etiam quàm eximiè doceant, frustra omnem cantum fieri, frustra omnes sacros

Marginal notes: Cruc. — Crups. — Crux. — Curetes. — Curatus. — Oi siue Ooi. — Cooi. — Chorus. — Rooc.

ſacros ritus, quibus Deo blandiri volumus, ſuſcipi; niſi mens noſtra ardens gratum Deo ſpiret odorem, & p rinde atque aromatum thymiama ſurſum feratur. Rurſum conuerſo ordine ex t ad coor venimus, quo ſciamus, fruſtra ſacrificiorum fieri fumos, niſi accedat ke roz/ o eſt, blanda mentis noſtræ ad ipſam omnium rerum originem facta oratio. Cernimus ergo & cantum, & ritum, & ſuffumigium, & vocabula horum notionem exprimentia mirabili conſenſione inter ſe quadrare; quam ſi in Coris, & ſuffumigiis, & ceteris ritibus diligenter expendamus, ſtatim verum omnium

Ceur. cærimoniarum vſum intelligemus. A ke etiam & oz fit ceur pro eligo; eo quòd electio ſic ipſi electo blandiri videatur, vt ipſum perfectiſſimum, quod per oz ſignificatur, atque vt ſibi contingat orat. Hanc vocem alius aliter ſcriberet: ea tamen nobis eſt pronuntiatio, vt ſonus quidam ex E & O, vel E & V compoſitus audiatur. Siue igitur keoz/ ſiue ceur ſcribas, alium ſonum ſentias, quàm ſi coer vel ceur pronunties; eo quòd in ceor ſonus in O deſinat, non in E. Latini hac diphthongo carentes, quam ne noſtri quidam ſatis

Cœremonia. obſeruant, ex Eo faciunt Oe. Hinc Cœremoniarum nomen, quod nihil aliud notat, quàm id quod monet quid ſit eligendum. Vt enim à man Moneo, ſic è keoz man Cœremoniæ fiunt. Explicatur itaque & hac voce veriſſimus cœremoniarum vſus, qui totus in eo eſt vt monitu earum, id quod optimum eſt, eligamus. Quemadmodum enim nomina nõ ſunt, nec res ipſæ, nec rerum notiones; ita nec cœremoniæ illud ſunt quod eſt ſignatum; ſed nos monent dumtaxat eius quod eſt præ ceteris omnibus eligendum. Sic Chriſtus: *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima: Porrò vnum eſt neceſſarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Idem nobis occini putemus in omnibus ritibus & cœremoniis, eaſque omnes ad illud Vnum referamus, quod eſt neceſſarium; quodque optimum eſſe maximéque eligendum, & Chriſtus, & cœremoniarum docet nomen, ſi ad originem vocetur. Inepti ſunt hac parte Latini, quia Cærimoniarum nomen à Cære opido deriuant, quaſi ante illius conditorem nulli fuiſſent ſacri ritus hac nomenclatura nuncupati. T. Liuius cauſſam eôdem refert, & eam quidem L. Albino alligat, qui Romana ſacra Cœre eo tempore inuexerit, quo vrbs à Gallis capta eſſet. Bis hic peccatum: ſemel, quod malè nomen per æ ſcripſerint, quod potius per œ ſcribendum fuiſſet, in quo facilis lapſus; rurſus quòd vetuſtiſſimam vocem, quales pleræque ſunt in ſacris, tam finxerint recentem. Præterea quod de χαῖρε, quo Theſſali pro χαῖρε vtuntur, fabulantur; id ego & vanum opinor, & indignum longa confutatione: cùm hic non diſputem, cur opidum vel Agilla vel Cœre nominetur; id vnum docere cõtentus, cœremonias aliunde nomen accepiſſe. Cur ergo & Cœremoniæ eandem rem ſignant; diuerſa illam quidem ratione, ſed eodem tamẽ tenden-

Cura. Curo. te. A cur Latini Curam & Curo retinuerunt pro ſollicitudine, re vt alia à proprio ſignificato, ita eam habente comparationem, vt nihil ipſa magis neceſſarium ſit in ſacris ritibus, quos curen dixi vocari. Sollicitè enim omnia peragenda, & ne minimum quidem Iota eorum omittendum, quæ patrum maiorumque conſuetudine & inſtitutis ſunt in religione ſancita. Ab ea ergo ſollicitudine per quàm anxia, qua in ſacris Curetes & Corybantes verſari oportet, Latini quamuis ſollicitudinem Curam vocarunt. Sed quia Corybantum mentio facta, addamus & eorum nomenclaturæ interpretationem.

Corybãtes ſacrorum cuſtodes. Strabo Curetas & Corybantes eoſdem credidit; qui tamen, ſi prima lingua conſulatur, non exiguo diſcrimine diſtinguuntur. Curetas cœremoniarum capita eſſe, & ſacrorum quaſi regulos, modò dictum; quos Franci pòſt, & Goti Romaniſantes, Curatos dixerunt. Corybantes verò ſacrorum cuſtodes erant, excubantes, ne qua turba irrumperet ſacros ritus impeditura; neue quid è fano ſuppilaretur. Cooz quid ſit, modò expli-

Hu. Want. catum; quæ tamen vox tempus in compoſitione mutauit. Hu cuſtodio ſignat. Want eſt defenſor, quaſi diceretur bihant/ & hinc want/ ad diſcrimen bant/ littera in vicinam commutata. quamuis & alia cauſſa dari poſſit ex wi-hant/ quod eſt manus latè ſe extendens. Quando enim manus ad hominis defenſionem comparatas videmus, nec alia arma, qualia ſunt ceteris animantibus diuerſa, corpori ipſius innaſci; ſermonis artifici non malè potuerit placere, vt defenſio, quæ extrinſecus nobis accedit, wi hant/ & inde want

Trou-wanten. diceretur: Vnde trou-wanten ſatellites vocamus, qua voce fidi defenſores exprimuntur. Hinc & illud eſt, vt want paries nominetur; eo quòd & hic homini ſit aduerſus iniurias externus defenſor, tum aëris & ferarum, tum inimicorum, furum, & latronum.

num. Nec alia ratione want chirothecam nominamus, quàm quod manui aduersus externa, siue frigora, siue spinas, siue calores, siue alia, præsidium sit. Galli corrupta voce *Gant* vocant, duplex W in G mutantes, eo modo quo ex wigant factus est Gigas. Quæ cùm ita sint, coor-hu-wanten/ & mutato W, quo Græci carent, in Beta, κορύβαντες defensores erunt coro custodiendo præfecti, in quo cùm non aliud ageretur, quàm vt Iupiter omnium origo in animis nasceretur; subiit in hominum vulgus fabula, Corybantes custodiuisse Iouem nascentem, & strepitu cantus, & armorum, & saltationum effecisse, ne Saturnus partus conscius factus, Iouem deuoraret: id est, sic custodiuisse ritus sacros & cantus, vt Saturnus, cuius nomine hic vetus Adam intelligitur, nihil impedimenti Ioui nascenti adferret. Vetus enim noster Adam, totius generis humani Saturnus, facilè animum nostrum à piis cogitationibus distraheret, atque Deum in nobis nascentem deuoraret, nisi cærimoniis à rebus terrenis & carnis voluptatibus ad cælestia & diuina traheremur. In eisdem sacris aderant κάβειροι, quorum officium è vocis natalibus perspicuum fiet. Apud Romanos in sacris omnibus edicebatur, vt ij qui adessent, linguis fauerent, id est, ne sacris mali ominis verbo obessent; quod quo certius faciliusque caueretur, silentium omnes seruabant, ita vt fauere linguis idem esset, quod tacere. Eodem modo de aliis aliarum gentium sacris cogitandum, maximè de vetustissimis, in quibus anxia sollicitudine omnia peragebantur; & aderant ministri, quibus ea incumbebat cura, vt ne quid mali ominis aut fieret aut diceretur; quos ea de re καβείρους vocabant. Nobis ca-weren dicerentur, quo vocabulo eos intelligimus, qui defendunt & cauent, ne quid mali rebus, quæ fiunt, intercedat; è quo Caberi, W in βῆτα mutato. Verùm ne Cabirorũ numerus nimis magnus esse cogeretur, si in maxima hominum frequentia sigillatim essent ipsis omnia obseruanda; pueris quibusdam vtebantur exploratoribus, quos ab officio Casmillos nominabant, id est Mali reuelatores: Camillos alij dixerunt; sed illud elegantius, si constructionem in compositione spectes. Cas secundus casus est à ca/ ita vt cas-mel idem sit quod malorum reuelator. At ca-mel idem est quod malum reuelo, qua via ex verbo fieret compositio. De mutatione E, quod est in origine in I, eadem ratio est qua ex men fit Mino. Bœotij Cadmilon Mercurium vocarunt, quod idem est cum Camillo; cùm citra discrimen ca/ cat/ & cad dicamus. Postea ab horum diligenti in sacris discursu, quo omnia audirent & diligenter explorarent, quosuis liberaliores ministros minoris ætatis, Camillos, boni ominis caussa, vocarunt. Diu se fatigabunt Grammatici, nec tamen quicquam inuenient in hoc nomine rationis. Ferè oblitus eram, quos alij Corybantes dicunt, eos ab aliis Curbantes nominari, inter quos est Pherecydes: quæ vox non Cori, sed Cærimoniarum & rituum sacrorum defensores notat, à cur & want ducens compositionem. Par autem est, plures custodes fuisse, quàm Caberos; atque ita illos nouem, hos tres apud Priscos numerari videmus. Strabo mystica nomina Caberorum & Corybantum esse confitetur, quæ si vel ipse, vel Scepeius intellexisset, numquam eosdem esse Curetas & Corybantes putasset, nec à κορύπτω nominis rationem petiuisset. Iuuat interpretationem nostram eorum testimonium qui Corybantes fuisse armatos scribunt; cùm tales esse eos deceat, qui aliis custodiendis tuendisque præsunt. Pòst, pro veterum religione, quæstuosa superstitione & idolomania ab auaris Curetibus inducta, Corybantes non amplius templi corique custodes, sed pars insanientium sacerdotum fuerunt. A coor item & rei fit χορεία. Nam Rei apud nos est celerior saltatio, quæ alteri tardiori solet succedere, à Ra, & I, vt celeritas cum iucunda quadam & exili motionum concisione denotetur; vbi ex rai rei fieri, quæ sine discrimine significationis apud nos dicuntur, nihil noui. Chorea ergo primum conuenit sacris choris, à quibus tamen nunc sunt penitus sublatæ saltationes. Sed horum satis. Ex by præterea bur habemus pro vicino, vnde Buræ vetusto apud Achæos opido nomen, cui cognominis Bura non exiguæ apud nos dignationis, vt pote quæ præcipuæ nobilitatis domui titulum præbet. Ab eadem voce Eburones apud Belgas, & Eburum apud Quados ad Lunæ siluam. Est autem Ee-bur iuratus vicinus. Bur quasi bi-ur/ quo notatur perfectio quædam ex propinquo res nostras reddens auctiores & potentiores. Quantum momenti in vicino sit, Hesiodus indicauit: & ille qui domum venum exponens, per præconem adiici iussit, eam bonum vicinum habere. Quid non vidit, quid non vocibus expressit, quid non docuit pruden-

tissimus

Corybantes Iouis nascētis custodes.

Caberi.

Camillus.

Curbantes.

Chorea. Rei.

Bur. *Bura.* *Eburones.* *Eburum.*

tissimus nomenclator? Detinuerũt me paullo diutius,quàm mea ferat in his effundendis festinatio, Oz & Ru: multo tamen plus moræ allatura, si totam eorum sobolem,pro eo ac mereretur,examinarem. Reuertor ergo ad Re & Er, quæ dixi opponi; & er quidem

Ver. conuersionis ratione notationem habere. Ab Er nos dicimus Ver, pro eo quod longè à ratione aberrat. Gef est dono, vergef toxicum do, quasi dicas, illud do quod longissimè à recta ratione recedit. Sic Doen est facere, verdoen est absumere,perdere,occidere. Gaen ire, vergaen perire. Sien est videre, versien est in videndo longè aberrasse. At quia in quo longè erratur, id iterum emendandum est; fit vt Ver pro iterum ponatur, quandam prioris facti indicans compensationem, vt verscencken / vergieten/ verhalen/ vervallen.

Weer. Extra compositionem Weer pro rursum dicimus. verùm quia quod iteratur, quodammodo inualescit; placuit nomenclatori, vt Ver in quibusdam vocibus augendi vim haberet, vt stoot trudo, verstoot repello, abiicio, aspernor. Vul repleo, vervullen omnino replere. Bont vinculum, verbont arctum vinculum, ceu dicas iterum atque iterũ ligatum:

Verbum. vnde Latinis Verbum; eo quòd nullo vinculo homo arctius, quàm verbo suo, obligetur: quæ nominis caussa vt Latinis non est nota, ita hoc tempore magnam patitur calamitatem, qua verbi vinculum apud plurimos magna humani generis ignominia, & omnis fidei exitio rumpi videmus, non apud plebeios modò homines, sed apud principes etiam magistratus; quo nihil potest exsecrabilius cogitari: quoniam nec pax componi, nec pacis firmamenta inueniri possunt, vbi verbum, vnicum inter mortales vinculum,

Mendacij abominatio. quauis occasione pro nihilo habetur, atque proculcatur. Olim mendacium inter generosos viros tam abominandum habebatur, vt qui eius conuictus fuisset, capite diminutus esset, nec pòst honestorum consortio dignus iudicaretur: quod præuidens sermonis nostri artifex, sic testem vocauit, vt ei per cõuersionem opponeret hominem omnium hominum abiectissimum. Qui enim verbis suis non stare deprehensus est, is testimonij dicendi iure atque potestate abdicandus, atque idcirco nomine Guit vocandus, quòd

Tuig. Guit. ex diametro veritatis testi repugnet. Tuig enim Testis, Guit verò homo vilissimus, & omni omnium proborum hominum conuictu indignus: quæ significatio non sola conuersionis caussam habet; sed de compositione etiam vim suam sortitur. Quis enim est Guit alius, quàm is cui vbique dici meritò debeat, Ga-uit/ id est, Excede extra. Si quis ergo Tuig & Guit cum verbi notatione cõferat, næ is clarè cernet, nullo inter homines loco eum dignum esse qui verbi sui vinculum rumpit; in cuius infamia exaggeranda nolo multus esse, ne ij qui nullo loco digni sunt, me nullo loco esse permittant; & est

Her. alioqui per suum nomen res satis aperta. Ex eodem Er ipsi Re contrario fit Her / pro eo quod iterum fit, vt corrigatur prior error. Sic Herdoen est de nouo agere siue facere. Hergaen de nouo aggredi. Quando autem ita in rebus mortalium comparatum est, vt communiter omnes à vera ratione aberrent, neque quisquam post Adami lapsum, citra diuinam gratiam, scopum veritatis attingat; placuit nomenclatori, vt Her hominum communitas vocaretur; quòd ea tota ad errorem spiritu suo, per aspirationem signato,

Hominũ cõmunitas tota ad errorem fertur. feratur. O infaustum nomen! ô pessimum omen! ô tristes minas! ô exitium funestũ! Adeóne tota hominum communitas contra rationem conspirat, vt hac de nota tam indigna humanis mentibus, quàm se totas ratione ducere deberent, primus linguæ faber nomẽclaturam dare voluerit, non huic vel illi, sed toti hominum vniuersitati? Profectò ita est: nullus est mortalium, vno Christo excepto, qui non erret ab vtero, atque rectæ rationi aduersetur, quem non conceperit in peccatis mater, vt Psalmista canit, *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, si intelligens est aut inquirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Ceterùm quamuis singuli peccent, ita vt iustus etiam septies in die cadat; tamen nusquam insanus hominum error, & excors effronsque dementia magis elucescit, quàm in tota aliqua ciuitate. Sic Horatius cecinit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos! hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt pueri dictata senesq́.

Commemorant Diogenem, ipsius Alexandri magni testificatione, soli Alexandro secundum, quodam die maximæ hominum multitudini exeunti magna vi obuiam iuisse; totis viribus contrà nitentem; atque dum rogaretur, quid ageret, quid frustra laboraret;

raret; respondisse, non aliud se tanto molimento agere, quàm vt vbique hominum multitudini aduersari videretur: quippe qui sciret, vulgus numquam rectum iter tenere. Timotheus, si rectè eorum quæ Ælianus scripsit, memini; discipulum quendam suum non ob aliud, quàm quòd ei canenti totus populus applausisset, verberauit, dicens, fieri non posse, quin in aliquo errasset, dum vniuerso vulgò placeret. Vide itaque quid illi agant, qui omnia sua studia, omnes suas curas, omnes labores eò conferunt, vt se populo probare possint. Equidem non alia ratione Beccešelana mea cara habeo, quàm quòd ea videam ab hominum vulgo minimè laudari; adeóque ea de caussa hoc nomen magis placuit, quod Aristophani, cùm ambitioso publici Græcorum applausus & popularis auræ captatori, tum Socratis præceptoris mei inimico, inter ludibria habitum fuisset. Gaudeo interim in tot myriadibus duos mihi familiariter cognitos esse, Læuinum Torrentium, Archidiaconum Brabantiæ; & Taium dominum Goicanum, singulare Bruxellarum decus; qui abortum illum meum ita laudarint, vt vel sexcentesima pars tam honestæ testificationis ingens præmium totius mei laboris queat iudicari, ab eo præsertim, qui quales, quantíque illi viri haberi debeant, quantósque in sapientiæ studiis progressus fecerint, non sit ignarus. Trita est multorum laudibus illius sententia, qui vnius sapientissimi auditoris præsentiam pluris fecit, quàm magnæ multitudinis applausum. Scio equidem & alios esse nonnullos, quibus meæ extemporaneæ nugæ non displicuerunt: sed Torrentius & Taius vt primi fuerunt censores, ita & insignis eruditionis & acris iudicij merito apud me plurimi fiunt. Sed nunc ad Her; quod mirabili artificio sic est factum, vt confestim nobis indicet hominum vulgus perpetuò anhelare ad deteriora, aduersam rectæ rationi viam toto spiritu totisque viribus semper tenendo. Macte igitur, anime mi, audacia tua sedulo perge in his quæ totus populus ridet meditandis, quando ducem eum sequeris, qui primus mortalium incomparabili sapientia aptissimas rebus posuit nomenclaturas. Ab Her non pauca deriuantur. Her-baen publica via est: Her-tog dux communitatis. Vsurpatur item pro exercitu; quòd is rempublicam debeat tueri, quo significatu Hertog exercitus dux esset. Nescio certè an communitatis dux esse mereatur, qui exercitum ducere cum laude non possit. Sed ipsi viderint, qui sic vocantur. Herba apud Latinos communem vtilitatem, siue eam quæ omnibus ex æquo proposita est animalibus, designat nutrimenti medicinæque commoditatem, ceu Her-bat diceretur; quo nomine nescio an quicquam queat conuenientius inueniri. Her-alt publicus senator, siue is qui communiter apud omnes est venerandus; vel, si placet, exercitus senator: quo nomine is vocatur, quem Latini dixerunt caduceatorem; cui cùm nemo, Catonis iudicio, nocere debeat, optimè nomen datum est à senio, quod communiter omnibus est venerandum. Verùm & alteram caussam adde, quam inde duxit nomenclator, quòd monitos omnes vellet, eum mittere oportere caduceatorem, qui per longam ætatem plurimamque multarum rerum experientiam optimè nosset, quî cum hostibus sermo prudenter esset instituendus. Homerus, vt ostenderet in nuntiis perferendis & legationibus nihil iuuenili temeritate esse commutandum, aut de suo addendum, eadem ferè verba iis dat qui mittunt, & iis qui mandata, quò iubentur, perferunt. Latini in bellis indicendis fœcialibus vtebantur, quos cur ita vocarint, non memini legisse. Equidem boni ominis nomen agnosco, quo in hoc officij genere nullum posset vel faustius, vel aptius inueniri. Nos vulgo dicimus, T'is eenen goien voegal siue foegal/ quo notamus, quempiam esse virum talem, vt omnia in meliorem partem transferat & pacificè componat. A foegal igitur Cimbrico vocabulo fœcialis nomen apud Latinos remansit, media littera in tenuem mutata, & iota adiecto; quod hac de caussa per diphthongum pronuntiandum. Ex hac interpretatione illius legis æquitas intelligetur, quæ sic apud Ciceronem dicitur lata: fœciales oratores, iudices fœderum, pacis, belli, induciarum sunto. Apud eundem est, belli æquitatem sanctissimè fœciali populi Romani iure perscriptam esse; quod nostrates ex ipso foeg-al vocabulo clarissimè perspicere possunt, quo tantam æquitatis excellentiam vocamus, vt apud hominum vulgus nihil rectum probans foegal ferè pro ludibrio aut conuicio dicatur. Pessimus certè præmonstrator ad omnia in meliorem partem interpretandum, est iuuenilis ardor; ita vt rectissimè nomenclator noster monuerit, oratores eos ad hostes mittendos esse, qui per ætatem minus caloris, minusque biliosi humoris

Herbaen. *Hertog.* *Herba.* *Her alt.* *Fœcialis.*

Ius Heraldicum siue fœciale.

reliquum haberent. Ex hac voce Heralt, ius Heraldicum dicetur, quod Ciceroni ius fœciale vocatur, quo non solum fœderum sanciendorum caduceoque vtendi; sed insignium etiam, siue armorum, vt ferè appellamus, decernendorum potestas continetur. Sed video mihi obiici posse, ab iis qui Latina à nostris deriuari inuiti admittunt, fœcialem non à forg-al/ sed à fœderibus icendis fœdicialem, & inde fœcialem fuisse nominatum: quod quidem lubenter faterer, si analogia recta videretur; & alioqui ne sic quidem effugerit, quisquis hoc opposuerit, quin partem vocis nostratem esse confiteri cogatur. Fœdus enim quasi fidus dici, vt Varroni placuit Ennioque, scripturæ prorsus aduersatur: & quamuis Cicero fidem dici putet, quòd dicta fiant; ego tamen altius originem examino: à widen/ quod idem est quod wien/ & Latinis consecro, vocem deriuo. Fides enim vt dicta omnia consecrat & sancit, siue sancta reddit; ita & ipsa perpetuò sacrosancta est habenda; quam qui violat, sacrilegus est iudicandus. Quanto significantius, quanto efficacius, quanto luculentius, quàm Cicero, hac via & ratione interpretationis nomenclator nos adhortatur, dictis standum esse, non ob id tantùm id faciendum dicens, quia faciendum sit quod verbis est conceptum; sed quoniam verba sic hominem obligent, vt si horum vinculum soluat, non contra hominem solùm peccarit, sed contra Deum etiam, cui fides est consecrata. Hinc ipse Iupiter Dius fidius dictus est, quòd ipsi fides ita sacra sit, vt qui eam non seruet, is Iouem vltorem sit experturus. Idem enim est dius, quod Iupiter; cùm id quod alij sub dio, Horatius dixerit sub Ioue frigido. Iouem autem fidei præesse, T. Liuius declarat in fœdere Romanorum & Albanorum describendo, vbi post alia sic habet: Si prior deflexit publico consilio, dolo malo, tu illo die, Iupiter, populum Rom. sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam; tantoque magis ferito, quanto magis potes pollésque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit. Virgilius eadem de re sic cantat:

Fides.

Widen siue Wien.

Dius Fidius quare dictus Iupiter.

Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.

Quintilianus cum maiestate quadam feminam porcam à poëta poni credit, quod ex Seruio intelligitur, qui auctor est, si porco mare litatum non esset, succidaneam hostiam feminam dari; at si femina non litassent, succidaneam victimam non adhiberi. Quamobrem sic Virgilium audio, vt dixisse videatur, fœdus inter Albanos & Romanos vltimum & supremum fuisse, quo violato, nulla succidanea hostia rem Albanam seruare posset. A widen ergo, quod est consecrare, fides vocata; & illa quidem consecrata, non alicui minorum gentium numini, sed ipsi Ioui, supremo omnium regi; ideoque meritò Sancta nominata: quod Christianis benè considerandum, qui sciunt, eam fidem, quæ per excellentiam præ cæteris omnibus fidei nomen meretur, non solùm Deo consecratam esse, sed etiam ipsos, in quibus est, efficere sanctos. Qui ergo Cimbricum nomen fidei alio nomine volet interpretari, is sanctionem poterit vocare. Ridendus Seruius, qui fœdus à porco fœdè cæso crediderit nominari; quasi verò nulla conuentio, nulla pactio citra victimam iniri posset. Fœdum in nota significatione à foi dicitur, quo res quæpiam reiicienda abominandaque notatur. Vnde verfoien cum augente particula idem est quod abominari siue exsecrare: à qua origine si fœdus petatur, non à porca fœdè cæsa dicetur; sed ab exsecratione, qua ij qui pactum inibant, sese, nisi dictis stetissent, deuouebant. Quia igitur sese exsecrabant, quod nos foiden diceremus, vel verfoiden/ fœdus nomen accepit; quo fit vt non quoduis pactum fœdus sit dicendum, sed illud, quod ad illam formulam concipitur, vt ij qui illud ineunt, sese diris deuoueant, nisi dictis manserint. Ab eadem itaque radice & fœdum, & fœdera nomina traxerunt: tametsi necesse non sit, vt in fœdere iungendo porcus fœdè cædatur. Non irascatur ergo fœcialis populi Romani, si nomen ipsi à maioribus suis Cimbris deducam; cùm & ipsa fœdera, & ipsa adeò fides, fœderum anima, ab eadem gente nomina sua acceperint: immò gratias potius agat Heralto, cuius occasione nominis sui habuit interpretationem. Et nunc quidem de Heralto satis, qui vt à senio nuncupatur, ita eius dignitas non solùm consenuit hoc tempore, sed etiam prorsus decrepita est, mox futura silicernium, nisi prisca fides è cælo ad homines, quos reliquit, rursus descendat. Ex Her & man vocali longa, fit Her-man/ pro publico monitore; qua de voce Græcis ἑρμῆς pro Mercurio, cuius officium est, omnes officij sui reddere certiores. Huic sermonem ob id sacrum esse dicunt, quòd sermo publicus monitor sit eorum quæ quisque sentit

Fœdus.
Foi.
Verfoien/ siue Verfoiden.

Herman.
Hermes Mercurius.

ſentit & cogitat; vnde ἑρμηνεύω idem eſt quod interpretor, ſiue mentis cogitata denuntio. Hinc Hermathena interpretationem ſapientiæ ſupremæ copulat; quo coniugio nihil poteſt beatius ab iis optari, qui diſcendi cauſſa vel ſcholas adeunt, vel mutos magiſtros conſulunt. Quando autem hoc Hermathenæ numen nemini mortalium largiore copiæ cornu omnes dotes ſuas effudit, quàm noſtri ſermonis auctori, meritò libri, quibus artificium vocabulorum exponitur, huic conſecrantur. Ab Her item Hercules nomen duxit, quo communis totius mundi orchys & maſculum robur denotatur; qui quis alius, quàm Chriſtus, æterna æterni patris virtus. Ab eadem Heros is vocatur, qui caput eſt communitatis, quaſi Her-hoot/ quo nomine claros viros dignamur, quòd capita ſint rerum publicarum: quorum animos, poſt mortem, vrbibus gentique ſuæ præſidere, quidam crediderunt. Quæ de Heroibus alij ſcribunt, ceteris etymologiæ ſcriptorum nugis annumerentur.

Hermathena. *Hercules vnde dictus.* *Heros.*

> Ζεὺς κρονίδης, inquit ille, *ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον*
> Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος οἳ καλέονται
> Ημίθεοι.

Rectiſſimè diuinum hominum genus Heroas dixit; eo quòd omnis ſuprema reip. gubernandæ poteſtas à Deo proficiſcatur; ſintque principes non ſolùm populi & communitatis totius capita, ſed etiam ſemidei quidam, quibus nimirum, vti Diis, & honor & obedientia debetur, ipſo Chriſto, & D. Paullo ſic fieri oportere demonſtrãte. Hæc vera eſt Heroici nominis & dignitas & interpretatio: à qua, vt à tota fermè reliqua Theologiæ priſcæ veritate, vana ſuperſtitio & fœda idolomania longiſſimè poëtarum ingenia diſtraxit.

HÆC de ipſius Her ſobole ſatis ſunto, in qua voce noſtrates E breue pronuntiant, quod non mirum eſt Græcos non ſeruaſſe in ἥρως & ἡρακλῆς, cùm infinita alia multo magis vel corruperint vel confuderint. At ſi Heer dicamus, vocali longa, vox ab Eer ducetur, quod ab Er contrario ipſi ſie longiſſimè diſtat, quamuis parum diſtare videatur; & quamuis longè diſtet, tamen frequenter ex eer in er homines procliui admodum præcipitio labuntur. Ee vnionem firmam & legitimum notare coniugium, ex iis quæ de vocalis E in nominum compoſitione vſu dixi, liquebit: cui ſi R addas, litteram fluxus indicem; quid aliud ſignificabis, quàm id quod è legitima vnione manat? Omnibus perſpicuum, voculam hanc pro honore vſurpari, re inter externa bona longè ſumma, & plurimorum totius vitæ ſuprema felicitate, vt diligenter eſt ab Ariſtotele in Ethicis annotatum. Propter honorem enim diuitiæ maximis & corporis & animi laboribus quæruntur: propter honorem poteſtas & magiſtratus ambiuntur: propter honorem omnia bellorum diſcrimina, omnes militares adeuntur & feruntur ærumnæ. Sed an hi veri ſint honores, an in ſola hominum opinione conſiſtãt, Cimbricum honoris nomen extra omnem controuerſiam ponet; quod ſolum illum honorem verum honorem eſſe definit, qui ex legitimo coniugio hominibus affertur. Quod verò coniugium, quæ copula, quæ vnio honorem nobis conciliat? Num fortè matrimonium? Minimè gentium; cùm id frequenter ingentem adferat infamiam, tantum abeſt, vt in eo ſolo perpetuum honoris & gloriæ fontem collocare poſſimus. Quod igitur coniugium? Illud nempe, quod eſt inter Dei filium & Eccleſiam, vnicam Chriſti ſponſam, contractum. Cùm enim homo ex primo peccato abominabilis factus ſit, nedum capite diminutus; nullam honoris in ſe reliquã habet occaſionem. Antè, cùm opifici ſuo adhuc eſſet coniunctus, tantum honoris habebat, quantum ei ex vnione, qua ex Deo pendebat, ſplendoris & gloriæ affundebatur: quod diuinus Odarum ſcriptor ſic expreſſit, *Minuiſti eum paullò minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.* Sed cùm copulam hanc culpa ſua violaſſet & ſoluiſſet; adeò nihil honoris ipſi remanſit, vt etiam panno menſibus muliebribus infecto fœdior euaſerit. Hoc idem Pſalmiſta ſic diceret, *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Soli Deo honorem & gloriam eſſe, gentium doctor tradit, à quo primo fonte omnis honor emanet neceſſe eſt. Quamobrem niſi Chriſto in ipſa eccleſia ſponſa ſua coniungamur, nullus ad nos honor defluet; quod vocabulum noſtras duabus litteris, vt breuiſſimè, ita luculentiſſimè declarat. Cùm igitur per adulterium & fornicationem humanum genus legitimum coniugium violaſ-

Heer. *Eer.* *Honor verus quis.* *Coniugium honorem conciliant.*

 ſet,

ſet, ſimul in maximum dedecus & ſummam ignominiam eſt prolapſum, & omnem ſibi viam ad ſponſum zelotypum redeundi præcluſit. At miſericordia immenſa ex infinito bonitatis abyſſo emanans tanto amore ſponſum accendit, vt ipſe morte ſua, & morte quidem f : diſſima, ſolisque ſeruorum ſceleribus puniendis deſtinata, turpitudinem noſtram expiarit, & rurſus plus honoris incomparabili ſua gratia largitus eſt, quàm ante diuortium haberemus. Hic eſt honor ille quem ſponſæ ſuæ abiectiſſimæ, & toti ſordibus & cœno vitiorum obſitæ in cruce afflauit, dum ſpiritum ſuum redderet ſupremum. Hæc venuſtas illa qua nos Veneris die, & ad vltimum horæ Veneris momentum, ipſa vera & alma Venus decorauit. Hoc fuit tempus illud quo denſam caliginem & nubem nullum lumen admittentem, qua ſepti, tamquam obſcuro carcere, eramus, Sol iuſtitiæ diſcuſſit. Iuuat hæc elegantiſſimis Mantuani verbis expolire, Deus & homo ſponſus noſter in cruce pendens dixit, *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.*

Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repentè
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Adamus, claraq; in luce refulſit
Os humerosq; Deo ſimilis. Namque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

En Adame, diſcuſſam iuſtitiæ radiis nubem, quam nemo mortalium poterat penetrare. En redditam iuuentam, & te renatum, ſingulari & vnico omnium ſæculorum Veneris genitricis tuæ fauore. En nos omnes rurſus Deo ſimiles. En honores quos alma Venus natis tuis afflas.

Grates perſoluere dignas
Non opis eſt noſtræ: quæ te tam læta tulerunt
Sæcula, qui tanti talem genuere parentes.
In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Luſtrabunt conuexa, polus dum ſidera paſcet,
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt.

Videte igitur, ô mortales, nihil nobis honoris à nobis ipſis eſſe: externus eſt omnis honor; & non ſic tantùm externus, vt Ariſtoteles putauit, vt nimirum ab hominibus homini tributus intelligatur; ſed ſic prorſus externus, vt & aliunde adueniat, & nullam in nobis habeat ſui occaſionem: ita vt non noſtris meritis, non vllis præclaris noſtris virtutibus, ſed totus, quantus quantus eſt, ſoli Chriſto debeatur, cui ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Peripateticus honorem externum ille quidem bonum eſſe agnouit, ſed putauit virtutis humanæ præmium; hoc interim veriſſimè dicẽs, honore ſolum bonum dignum eſſe, ſi ſolum Deum bonum eſſe, nec quidquam boni de ſuo mortales habere, cognouiſſet. *Mihi abſit gloriari,* inquit ille, *niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hic enim ſolus honor noſter, hæc ſola noſtra gloria, quam Chriſtus alma Venus ſponſæ ſuæ afflat. Nullæ naturæ noſtræ dotes, nulla fortunæ bona honore digna ſunt: quidquid honore dignum, id totum ex aſſe vni ſoli Chriſto acceptum ferendum. Nemo itaque, quantumuis contendat, quantumuis currat, honoris brauium conſequetur, niſi illud Chriſtus afflarit. Et quibus afflat ſpiritu ſuo diuino hunc honorem? Illis ſolis quos ſibi legitimo coniugio deuinxit. Ille ſibi copulat quos vult; ille ſponſam eligit, dotem perſoluit, honores denique omnes largitur. Totum gratuitum eſt, totum coniugium & coniugij honores ipſi ſoli debentur. Quid ergo ſpei, vt ad hunc honorem adſpiremus, cuius nullam ex nobis occaſionem reperimus? Id nomenclatoris induſtria, vti cetera omnia, demonſtrat clariſſimè, dum vocem Eer ſic facit, vt ſi conuertatur, oſtendat coniugium, vnde honor dimanat, omnibus volentibus paratum eſſe.
Ree. Nam ſi Eer retrorſum legas, Ree videbis, quod paratum, & id quod in promptu eſt, notat; à Re/ quo ratio notatur, deriuatur, quæ omnia parat & expedit. Quid vltrà quæris? paratum eſt coniugium: accede modò, & agnoſce tantùm te nihil pulcri ex te habere, ſed & coniugium & honores inde ſecuturos prorſus tibi in promptu eſſe, modò petas. *Petite, & dabitur vobis; pulſate, & aperietur.* Quid quod ipſemet ſponſus flagrantiſſimo amore accenſus nos ambit, nos ad ſe vocat. *Venite omnes qui laboratis & onerati eſtis,*

estis, & ego reficiam vos. Venite igitur vocati, venite, paratus Christus est ad nos sibi sociandos, paratus ad nos honorandos; & non vulgari honore, sed illo quo Rex eam honorat, quam legitimo sibi matrimonio iungit, & regni sui diademate coronat. Audiuimus modò nomenclatorem demonstrantem, omnem honorem è legitimo connubio promanare; & cuius hoc connubium & hunc honorem paratum esse, & in medio constitutum, vt qui sponsum vocantem non recuset, arripere possit felicissimam conditionē. Audiamus eadem de re D. Paullum; vt perspici queat, an vterque ex eodem spiritu verba sua depromat. *Mulieres,* inquit ad Ephesios scribens, *viris suis subditæ sint, sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ: ipse saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo; ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi; sed vt sit sancta & immaculata.* Idem paullo pòst, ne prolixior fiam, si omnia recitem: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Videmus hic D. Paullum post multas comparationes matrimonij cum eo cōiugio quod Christo est cum sua Ecclesia, tandem hoc epiphonema addidisse: magnum sacramentum, magnum mysterium esse in Christi & Ecclesiæ coniugio; qua in re totus cum sermonis nostri artifice consentit, qui, vt matrimonium sacrum signum esset eius coniugij quo Christus Ecclesiam suam sibi iungit; vocem legitimi connubij sic fecit, vt nisi vnius cum vna vnio esset, non posset Ee, id est, legitima & firma vnio vocari. & quod dictum est, duos esse in carne vna, id nomenclator auribus ostendit, dum ex duabus breuibus litteris eiusdem soni vnam litteram longam pro legitimo coniugio fecit. Quid enim aliud est Ee, quàm duo temporis spatia in vnum tempus longum contracta, & ea quidem in eodem sono, vt notaretur è duobus vnum fieri, dum legitima matrimonij copula initur. Plumbeus sit oportet, qui hîc non admirabitur summum in minima vocula & vna vocali artificium, dū simul vnio, simul vnionis firmitas, simul duorum corporum in vnam carnem coëuntium vnitas, vna vocali designantur. quæ omnia dum Christo & Ecclesiæ applicantur, immane est, quanto fiant illustriora. Quid, obsecro, vnionem Christi & sponsæ suæ aptiùs queat signare, quàm ipsa vnitas, per eam vocalem significata quæ duos breues sonos in vnum commiscet, & firma linguæ depressione ad inferius palatum & dentium radices, denotat vitæ humanæ fundamentum esse, vt cum origine omnis firmitatis nos cōiungamus & vniamus. Ex hoc itaque coniugio, legitimo ritu contracto, Eer emanat, id est, honor, Rho elemento fluxum conuenientissimo sono denotante: quæ vox conuersa nuncium adfert, quo nullus mortalibus accidere lætior potest. Quid enim lætius, quàm nobis dici, tam diuinum honorem, quo nullus maior, atque adeò qui solus & vnicus honor est mortalium, omnibus ex æquo paratum esse? Non spectari formam, non diuitias, nō genus, non patronos, non clientes, non facundiam, non aliud quidquam quod commendare possit. Omnibus paratum esse citra discrimen. Accurrant pauperes, claudi, turpes, blæsi, quales quales tandem, scabiosi, vlceribus fœdi, toti denique tabo obsiti, & putrescentes, atque fœtentes; omnibus æquè nuptiæ paratæ, omnibus idem honos exhibendus. Vide quàm immensis spatiis hic honor dissideat ab honoribus illis, qui quamuis veri honores non sint, pro summis tamen honoribus habentur. Num hi parati sunt & expositi omnibus, perinde atque ille? Scilicet. Paucis conferuntur, & id quidem non vltrò, aut gratis, vt ille; sed ingentibus laboribus, nocte dieque corpus & animum affligentibus; summis molestiis, maximis difficultatibus, longissimo temporis dispendio, intolerabili patientia sunt emendi: & quamuis hoc tam incomparabile pretium offeras, omniaq; præstes quæ humanis viribus fieri possunt; non tamen certus es, an sis consecuturus quod tanti licitaris: an potius, quod frequentissimè accidere solet, atque quotidianum est spectaculum, omni impensa curarum, & laborum immanium pretio adnumerato, tantundem sis accepturus, ac si nihil prorsus egisses. Contemptis ergo falsis his honoribus, velut fucatis scortis, magno emendis, ad verum honorem properemus, qui omnibus paratus ex æquo, neminem vmquam mortalium fefellit. Nihil ergo dices in hac vita honorandum. Nihil sanè, quod quidem nostrum sit, & penitùs humanum. At quantum in vnaquaque re, qualis qualis ea & quanta quanta, diuinæ

gratiæ inuenitur;tantum in ea honorandum, cetera negligenda, & pro nihilo ducenda. Hoc modo magistratus honorandus, quia à Deo datur, tametsi sit improbus, iniquus, & tyrannicus. Sic Christus ipse Pilato dixit: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi data esset desuper.* Eadem ratione sanctos viros honoramus, non ipsos vt creaturas, aut diuites, aut potentes; sed quatenus gratia Dei in ipsis est honore digna. Et hæc vera *Honoris dispensatio vera.* est omnis honoris dispensatio, vt sicut ab vno Deo omnis honor deriuatur in eos quos sibi coniugio deuinxit; ita ad vnum Deum honor omnis referatur, & ne minima quidem pars eius humanis rebus communicetur. Porrò vt vox eer propriè & primò sic vsurpanda; tamen vt ciuili etiam honori nomen tribuatur per analogiam sic loquemur, vt nomen hoc Cimbricum applicemus ei potissimum honori, qui ab vno profluit, quod solùm verum, & pulcrum, & bonum. Quicquid igitur bonum, & pulcrum, & verum ex ipsius vnius participatione; id honorandum dicemus. Vel quemadmodum in vero Christianorum honore dictum, illum solum honorem ciuilem dicemus, qui ex aliqua cum ipso vno copula effluit. Coniungimur autem ipsi vni per rectam rationem, quam vt quisque præstantissimam habebit, ita erit maximis honoribus dignus. Hinc perspicuum, solam virtutem honorandam, ceteris nihil gloriæ & honoris tribuendum; atque hoc limite totum honoris regnum concludemus. Quamobrem vt verus Christianorum honor cuiuis paratus; ita ciuilis etiam honor, is inquam, qui veram primi honoris imaginem tuetur, cuiuis expositus est. Nam licet non omnibus sint diuitiæ, non omnibus generosi natales, non omnibus potentia, omnibus tamen honor tam paratus est & in promptu, quàm cuiuis est expeditum, vt virtutem sequatur, vitia declinet; quod nemini mortalium, modò mentis compos sit, Deus negauit. Honoremus nunc diuinam in nomenclatore nostro gratiam, cui magnus ille Ecclesiæ sponsus tantam ingenij dexteritatem dedit, vt nomen honori dederit illud, quo, licet breuissimè, pretiosissimi mysteriorum thesauri comprehenduntur, quos explicare vix multis libris vel ipse Cicero posset, tantum abest vt nos id temerario ausu velimus attentare. Satis esto, nos fores ipsius fani, ceu Mercurium quendam indicasse, in cuius adytis hæ gazæ delitescunt. Quamuis autem eer non tantùm vt nomen, sed etiam vt verbum vsurpetur; dicimus tamen nonnumquam eer-doo/ pro honorem exhibeo; quam vocem Hebræi videntur
γέρας. peruertisse in הָדַר; Græci ex ge eer/ id est, exhibeo honorem, videntur γέρας accepisse.
ἦρ. *ἔαρ.* Græcis item Ver, ἦρ vocatur, quod deinde in ἔαρ soluitur; quod ex nostro sermone du-
Erigone. cit originem, quia nimirum tempus vernum totius anni honor videatur. Hinc Ἠριγόνη, quæ Ver parit omnium seculorum, virgo videlicet pariens Christum, honorem, vt do-
Ver. cui, totius generis humani. Ver inde Latinis venisse facilè credidissem, solius Digam-
βῆρ. ma accessione, nisi apud Iones βῆρ vocari Varro annotasset, quod à weer nostro descendere videtur, quo temperiem aëris indicamus, à ber siue bar/ quod est parere & producere; eo quòd varia aêris temperies varia producat, quod pro prima parte anni, qua noctes diebus fiunt breuiores, per excellentiam dicitur: quoniam ea plurima pariat, & in lucem proferat: quam non malè beer/ Iones nuncupabant. Iam quia temperies aëris
Weer. semper redeat, weer pro iterum siue rursum vsurpatur. Est & alia etymologia in weer/ quæ primam litteram non ex vicino Beta, quod est in baer/ sed ex origine sua petiuit. Congeruntur enim plures caussæ ad vnius nominis structuram. Quia igitur suauis veris temperies non solùm ad pariendum, sed etiam ad custodiendum quæ parta sunt, idonea est; nomen weer ita factum, vt à waer fieri videatur, quo custodire signamus. Adde Arietem etiam, primum Veris signum, weer vocari, à weer verbo, quod significat defendo; eo quòd hic se toto capite defendat, symbolum ob id gerens humanæ defensionis, non eius quæ manibus fit, sed alterius, quæ in capitis & cerebri viribus consistit.
Heer. Sed hæc alterius loci. Quòd si ipsi eer H præponamus, eum notabimus, cui honor est aspiratus de ipsius litteræ natura; quamquam he & eer coniuncta altum honorem exprimunt: quæ ratio eòdem tendit; quia is cui honos afflatur, honore exaltetur. Latini ab
Herus. heer Herum fecerunt; quo nomine quid dicant, parum intelligunt. Certè Herus de origine sua longo tempore pronuntiandum fuisset, atque pro eo ponendum, quem honorandum putamus. Primum itaque illi nomen hoc tribuendum, cui honor debetur omnis, qui est Dominus noster Iesus Christus. Hinc nos ons Heer dicimus, pro Deo,
Osiris. quasi Latinus diceret, noster Herus. Ex ons Heer Osir fecerunt Ægyptij, vnde, quis

Osiris sit, clarum euadit. Græci ἥραν Deam honoribus præsidentem vocant, quam Iu- *Hera, ἥρα.*
nonem dixerunt Latini, quasi iun-hoot/ id est, caput fauoris. Bene sanè caput fauoris, *Iuno.*
cùm inter omnia externa bona, honore nihil sit excelsius aut præstantius. Latini non in Herus tantùm, sed in Hera etiam vocalem corripiunt, contra originis rationem, peccato non infrequenti. Sic Ennius à Cicerone laudatus, *Vósne velit, an me regnare Hera quídue ferat fors Virtute experiamur.* Cùm Iuno regnorum præses sit, non dubito, quin poëta eam hic Heram vocarit; Iouem, si res ita tulisset, Herum vocaturus, à quo omnis honor profluit, & in quem omnis honor referendus. Honorabile certè nomen, & magnificum, quod à Budæo etiam video regi suo attributum, crebróque repetitum, dum cum ipso de philologia suauiter φιλολογεῖ, siue philologizat, vt ad colloquij titulum alludam; quem crediderim à Germanorum quopiam, in quorum ore vox hæc assiduè versatur, etymologiam intellexisse, atque ob id lubenter ea vsum esse in rege appellando. Domini nomen longè aliud notat, nec vllo modo ad Heri dignitatem aspirat.
Sicut apud Cimbros non vna capitis est nomenclatura; ita non vna ipsius domus. Angli *Domus varia*
Hom dicunt, nos huis/ vtrumque tamen ab hu: illud quidem ab hu & om/ id est, vndique *nomenclatura apud Cim-*
custodiens, & defendens circum circa; hoc ab hu-is/ quo significatur custodiam esse at- *bros.*
que tutelam. Vtroque certè vocabulo vsus ipsius domus egregiè explicatur. Heim aliam *Hom.* *Huis.*
signat notionem, ab ei & om cum adspiratione, qua intelligimus domicilium vndique *Hu.*
separatum ab aliis & solitarium. Ei solitarium, cui præposita adspiratio, & M adiectum *Heim.*
facit heim: quod si vt verbum vsurpetur, est idem quod circum sepire, & rem propriam *Ei.*
& solitariam sibi reddere: vbi aspiratio laborem siue actionem, M retractionem, qua res in se solam refertur, designat. Quamobrem heim pro domo solitaria, quales solent esse Germanorum, Tacito teste, ponetur. Iam het hom cum articulo contractum, & capite truncatum, more nostro, facit thom/ & lenitatis caussa, media littera posita pro
aspirata, dom/ qua voce nostrates per excellentiam pro domo Episcopi & Canonicorum *Dom.*
vna circa templum habitantium vtuntur; ad eam nimirum formam, qua Episcopus pro summo Sacerdote, & pastor pro concionatore vsurpatur. Græci olim pro præcipua templi parte dom dixisse credentur, ab eo qui sciat, πρόδομον templi partem vocari, quæ est ante sedem ipsius numinis: ὀπισθόδομον alteram partem, quæ post eandem cellam est, vt Varro prodidit. Non mirum itaque nec nouum, dom pro primario templo nobis hactenus in vsu esse: quæ vox tam est antiqua, quàm Curetum, & Cori; nec minus
quàm hæ, nostras. Hinc Latinorum Domus, & δῶμα Græcorum: vbi rursus aliud tem- *Domus.*
pus apud Latinos, aliud apud Græcos videtur. quod addo, quo frequentia tandem *δῶμα.*
eiusmodi leuium variationum omnem tollat scrupulum & hæsitationem in originibus quærendis. Nunc ergo dom-men siue dom-min is erit, qui domum ducit siue gubernat;
ita vt idem sit Dominus, quod domus alicuius rector & gubernator. vbi cernas, nihil *Dominus.*
tyrannicum, nihil ab humanitate alienum hac voce signari; tametsi tandem, dum serui crudelius à dominis tractari cœpissent, ex libidine magis, quàm recta domus gubernandæ ratione, sæuientibus, factum est, vt Domini nomen inuisum redderetur, quasi nemo Dominum agnosceret, nisi eius seruus esset: cùm tamen liberi omnes æquè atque serui dominorum ductum sequi debeant. Ignobilius profectò est, & longissimo interuallo nomen Domini ab Heri dignitate seiunctum: cùm hoc honor, summum bonorum extrinsecus aduenientium, denotetur; illo dumtaxat quæuis cuiusuis domus gubernatio. Verùm cùm totus mundus magna quædam domus sit; non est absurdum, Deum Domini nomine vocare, tanto ceteris omnibus superiorem, quanto totus mun-
dus quauis alia domo maior est & præstantior. Græci δεσπότην dominum dicunt, quo *δεσπότης.*
domini in domo regenda scopus indicatur, si ad natalium rationem vox examinetur, die-spoet enim is est, qui & ipse ad rei familiaris incrementa diligenter contendit, & alios,
vt idem faciant, incitat. Dien enim est increscere, & promoueri ad meliora: Spoet verò *Dien siue*
est diligens & matura rei expeditio: vnde voorspoet expeditus successus in rebus omni- *Dijen.*
bus. Alij spueden pronuntiant: è qua voce, transposita diphthongo, σπεύδω Græcorum. *Spoet.*
Accedit & altera ratio ex diet/ pro opere & re ipsa quæ fit, qua vocula Angli vtuntur fre- *Voorspoet.* *σπεύδω.*
quentissimè dicentes, tis tru in diet/ id est, verum est reapse, siue vera est oratio, ad ipsum opus, siue id quo fit, examinata. Hac itaque notatione diet-spoet is esset, qui operi accelerando & maturando instaret. Dominus ergo siue familiæ gubernator tum demum

 despotæ

despotæ nomine dignus est, cùm rei familiaris incrementa accelerat, & facit vt opera omnia domestica diligenter maturentur. Nec mireris, ex Die-spoet De-spot fieri, cùm Græcos diphthongis Ie & Oe scias carere. Diu Grammatici omnes suas schedas euoluent, diu omnia sua scrinia excutient, priusquam quicquam sani de Despota peruestigare possint. Latinus in promptu haberet dicere, Dominum esse, qui domum minat, siue familiam gubernat & ducit; quod si Varro dixisset, non potuissem non laudare: sed vlterius quæsiuissem, vnde Domus & Mino in Romanam venissent ciuitatem: quod interrogatus, respondisset, Domum à Græcis, & fortasse Mino ab Vmbris, vel Etruscis, vel Oscis venisse; vlterius nihil habiturus, quod ad caussas significationis pertineret.

κύριος. κοίρανος. Ceuren siue Coren.

Κύριος & κοίρανος eiusdem sunt & originis & notationis, vt cùm vtrumque à teuren siue toren dicatur, quod est eligere; quo fit, vt magistratum à populo electum hæ voces designent. Apud Hebræos שָׂרַר & שָׂרָה mihi sic facta ex Heer videntur, vti ex Hal fit sal/ adspiratione in sibilum mutata: quod non Hebræi tantùm, sed vetusti etiam Galli fecerunt, pro Hero maioris dignationis sire dicentes; quod Angli apertius ostendunt, dum pro Heer Ser dicunt.

Sire. Ser.

Hinc Hebræos verbum suum, quo dominari significatur, accepisse dicemus; nisi nobis caussam reddant verisimiliorem: & vt magna est, nulla necessitate cogente, confusio litterarum, per Samech etiam סָרֶן pro Herren dicunt Chaldæi. Verùm tempus est vt ex hac canina littera commigremus. Sed pænulam retrahit vocabulum, & moram iniicit, de cuius significato maxima celeritas expectari debuisset. Dixi quid Rie/ quid er/ quid Her/ quid eer/ quid Heer/ quid Dry/ quid Ru/ quid alia his vel cognata vel contraria notarent: nunc Ri rogat, ne sui obliuiscar. Rij equito notat, fluxum nimirum cum facilitate, & cita & facili ipsius Iota penetratione. Ab hoc ternarius numerus nomen est sortitus, dum Dry pro Dor-ry/ quod est celeriter penetrare, dicimus.

Ry.

Dry.

Ternarius numerus Spiritui sancto sacer.

Est hic numerus Spiritui sancto sacer; eo quòd eius vnitate ternarius terminetur atque formetur; quæ tota consistit in tanta penetrandi omnia celeritate, vt nulla mentis acies, nulla celeritas eam assequi possit. Ad huius vim Virgilius respexit:

Principio cælum, & terras, campósque liquentes,
Lucentemq́ globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit, totamq́ infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet

De hoc spiritu locutus est Moses, dum dixit: *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, id est, omnes aquæ, siue abyssi, siue materiæ minimas particulas & atomos, vi sua penetrabat; quo essentiam & vitam omnibus penitus inderet atque insinuaret. Sicut enim à patre omnia, & per filium omnia; ita in Spiritu sancto omnia, si rectè illud D. Paulli examinetur, *A quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*; quibus verbis descripsisse videtur Trinitatem. Meritò igitur per omnia penitus ferri dicitur, in quo sunt omnia.

HER-

HERMATHENÆ
LIBER VIII.

A Littera canina & fluxum notante, transeundum ad sibilum, qui vt aspiratione simplici vehementior est, ita augeret etiam notationem. Hinc nomen Es/potestatem ipsius Vnius exprimens, idem est quod Est; quod sibilus vni quasi spiritum vehementem addat, per quem est. Extensio enim & magna spiratio per sibilum significata, esse ipsi Vni addit, & vitam, & quandam ingentem spirationem, per quam omnia esse accipiunt. Ex Es, Is alij faciunt: illo Flandri, hoc nos vtimur lubentius. Hinc Isis, quasi dicas, Est Est, Virtus Dei. Restat hinc ἴς apud Græcos, pro vehementia: quam vocem Homerus elegantissimè ventis vehementi flatu sibilantibus attribuit. Latini Digamma Æolicum addiderunt, quo latior adhuc vehementia significaretur, Vis pro ἴς dicentes. Hinc fit vt S interiectum vehementiam quandam & vim addat: vt Vat apprehendo, Vast est idem quod firmiter retentum, quasi dicas magna vi comprehensum. Subest & alia notationis caussa in vast, vt sit à vest, quod signat firmare, ceu dicas, latè esse concludit atq. connectit, Tau ipsi Es vinculum iniiciente, & V ipsius esse latitudinem notante. Hinc Vesta dea, quæ rebus firmandis præest, quæque ipsam essentiæ latitudinem alligat, & conseruat. Hanc Græci ἑστίαν dicunt, Digamma in aspirationem mutato. Quia autem ignis cælestis perpetuò in orbem volumine omnia conseruat; Vestam perpetuo igne coluerunt, rogantes eo symbolo, vt Deus perpetuum calorem in omnibus conseruaret, atque in iis firmiter ligaret. Templum ei rotundum fecerunt, ad æternum calorem, quem rotundi cælorum orbes perpetuo suo volumine conseruant, denotandum. Deinde ad firmam rerum stabilitatem, rotunda figura, in qua nullæ partes extant, vltra alias est accommodatissima. Senarius autem huic sacer, Ses dicitur, duabus rationibus concurrentibus: altera à Set/quod est pono & colloco; quia rebus omnibus in essentia locandis præsit: altera à so-es/& hinc Ses/quod est idem quod ad essentiam siue ad ipsum esse. Senarius enim materiam & formam colligans, è duabus rebus vnum constituit, quod ad esse per sibilum suum refert; qui quid aliud est, quàm spiritus esse per omnes perferens creaturas ipsius ternarij proxima imago. Et quia tota rerum essentia huius numeri spiritu quodammodo animatur, &, vt sic dicam, actuatur; rectissimè geminus sibilus ipsum E, quod est Vnius nota, comprehendit. Præterea vt propius, aut potius adamussim Vestæ vires exprimeret; ita nomen factum est, vt sit circulare, sine soni discrimine, vel prorsum, vel versum legendum. In angelicis ordinibus tertius, post primum ternarium ipsi Deo per tres hypostases tributum, Thronus dicitur; cuius vocis notio cùm sedem Dei significet, siue vinculum rotundum; egregiè cum Vesta & nomine senarij quadrat, quod à collocando sic dicitur, vt Sessel idem sit quod thronus in vulgari loquendi consuetudine, pro quo alij Setel dicunt. Deriuatur enim Ses à Set, quod est colloco. Quæ verò summa est, suprema & prima collocationis idea? Illud ipsum quod in creaturis supremam Dei imaginem absoluit, quod munus & Vestæ, & Senario, & Throno dico conuenire. Addamus & illud plurimi momenti ad multa intelligenda futurum, huius primi ternarij varia symbola hieroglyphica fuisse, pro eo ac variæ eius sunt & considerationes & nomenclaturæ. Ipsa certè notio, qua omnia in essentia in hoc primum collocantur & stabiliuntur, effecit, vt inter elementa terra hieroglyphicum eius signum esset, quòd hæc inter elementa sola stabilitatem & firmitatem perpetuam seruet. Timæus Locrus, doctissimus Pythagoræ sectator, Terram sedem deorum esse dixit: quod si de hac terra in qua viuimus, aut potius morimur, dixit, prorsus aberrauit, cùm nihil minus ei quadret, quàm vt Dei thronus dicatur. Audiuerat, Terram deorum sedem esse; sed malè id huic immobili corpori accommodauit, non intelligens, id de illo omnis essentiæ firmamento dici, cui senarius dedicatur. Quia porrò audiuerat, Terram omnium esse antiquissimam, nec videret, quî nam id veritati consentiret; adiecit, antiquissimam esse non totius vniuersitatis; sed corporum dumtaxat quæ sub cælo sunt; quod Plato est imitatus, sed vterque deceptus. Peruenit etiam ad Platonem cælestis terræ cuiusdam notitia, sed eam non

S littera symbolica significatio. Es. Is. *Isis.* ἴς. *Vis.* Vat. Vast. Vest. *Vesta dea.* ἑστία. *Senarius numerus Vestæ sacer.* Ses. *Thronus.* Sessel. Setel. *Terra elementum, deorum sedes.*

non aliud putauit,quàm cæleſte huius terræ exemplar: cùm terra illa quæ ſedes eſt deorum,non terræ tantùm,ſed totius vniuerſitatis complectatur ideam. atq. idcirco etiam à Pythagora Ζηνὸς πύργος appellatur, & Ζηνὸς φυλακή: quorum hoc primæ ſecundi ternarij vnitati, illud ſecundæ conuenit; quas duas vnitates ſenarius noſter connectit atque confirmat. Senarius igitur ſiue terra hieroglyphica ſumma cuſtodia eſt,& ſumma Iouis arx in qua ſedet, veſtigio clariſſimo Trinitatis impreſſo. Videmus itaque, quanta arte tribus his litteris S, E, T, vſus ſit ſermonis noſtri auctor; in quibus S vim patris omnia efflantis, E filij, patris flatum opificio ſuo firmantis, T ſpiritus ſancti totum colligantis perſonam depingit tam viuis vocum coloribus, vt haud inuenias in omni linguarū vniuerſitate, quo ſignificantius rem quampiam repræſentes. *SET, trinitatis myſterium.* Ses ergo numerus nomen à Set ſortitus Veſtæ ſacer, quæ mutato Digamma in adſpirationem,vt ex Felena fit Helena apud Græcos, & ex *Fablar Hablar* apud Hiſpanos; Heſtia dicta eſt. Qua porrò de cauſſa Ses rotundum eſt vocabulum, & ſenarius circularis & perfectus numerus, & Veſtæ rotundum templum datum; eadem de cauſſa primus hic rerum omnium creatarum ordo Thronus eſt vocatus, quod vocabulum ſcio apud Athenæum à θρήσασθαι deriuari: ſed nec formatura reſpondet,nec ſic Græcorum proprium eſt,vt non & apud nos in communi loquendi conſuetudine verſetur. Prima certè ſignificationis ratio ſoli ſolius Dei ſedi conuenit, quam ipſe ſibi cælum eſſe dicit: cui Lyricus Hebræus diuino inſtinctu concinit, dicens, Dominum ſibi ſedem in cælo paraſſe. & alibi dicit, Deum filio ſuo thronum paraſſe in ſæculum ſæculi, vt D. Paullus interpretatur. Quid? an Deo ſede opus eſt, vt ſedeat? Minimè gentium. Quomodo ergo ſedere dicitur? Vti Rex quiſpiam terrenus ex alta ſede ius populo ſuo dicit, & hos honorat, alios punit, & omnia conſilio iuſſuque ſuo diſponit & gubernat: ita Deus non cælos tantùm & terram, ſed omnes creaturas tam ſpiritales quàm corporeas nutu ſuo regens, in altiſſima poteſtatis ſuæ arce dicitur ſedere; quàm cælum,quia altiſſimum,vt teſſera quædam hieroglyphica in ſacris litteris deſignat; cui terra deinde, quia infima, præbet locum ſcabelli; eo quòd à cæli ſupremo ad centrum terræ omnia & ſingula diſponat atq. moderetur.

Sedere quomodo Deus dicatur.

Verùm is qui Throni nomen fecit,altius aſcendit,cùm Tron à Ter-ron,ſyncoptôs Tron, dicatur, quod eſt calcationis rotundum: vbi exoche poſtulat, vt ſummus calcans, & ſummum calcatum, & ſummum etiam rotundum intelligatur. Num igitur cælum eſt ſummum? Nequaquam. Quid altius? Spiritales orbes angelorum chori. Quid in his altiſſimum? Primus eſſentiæ ternarius primam Trinitatis ſimilitudinem impreſſam habens. Quis hunc calcat? ipſe Deus trinus & vnus; eo quòd totus hoc toto ita ſuperior ſit,vt homo calcans eo quod calcat, altior eſt. Cùm enim omnis creatio per ternarium deſcendat, cùm vis hypoſtaſeon ad omnia creanda neceſſariò cōcurrat, quia illæ reapſe ſeiungi minimè poſſunt; firma collectione concludo, ſenarium ſupremam ſedem eſſe in qua Deus dicitur ſedere; propterea quòd nulla creatura ſit inter hunc ternarium quem ſenarius abſoluit, & eum ternarium qui hypoſtaſes numerat. In ſenario enim prima imago Dei elucet, ad hypoſtaticum numerum expreſſa & perfecta, formam & materiam colligans, ſiue potius actum & potentiam. Huius ideæ imago, ſiue, vt vulgatius dicatur, huius intelligentiæ vis & poteſtas in ſupremo cælo cernitur; quod quia rotundum eſt & orbiculare, & omnibus numeris perfectum & abſolutum, oportet & ipſam ideam huius rotunditatis in ſe exemplar habere: atque inde confitendum, huic intelligentiæ neceſſariò eum numerum tribuendum qui & ipſe ſit circularis atque perfectus. Hunc videmus ſenarium eſſe qui circulo in ſe reducitur, & totus ex totis ſuis partibus abſoluitur, ita vt nihil vel deſit vel ſuperſit: quod admirationis incomparabilis myſterium nomenclator ita vnius ſyllabæ vocula expreſſit, vt haud ſciam, an ex Dionyſio Areopagita & omnibus antiquis ſcriptoribus plus lucis,quàm ex ea queat adferri, ad totum primum intelligentiarum ordinem rectè & conuenienter priſcæ Theologiæ examinandum. Fateor equidem me non parum aut oſcitanter in his arcanis verſatum eſſe,& adiiſſe plurimos tum viuos tum mutos magiſtros; ſed fecit vel craſſa ingenij mei ruditas, vel illorum obſcuritas, vt nihil certæ aut ſolidæ eruditionis antè affulſerit,quàm Cimbricos meos numeros & eorum nomina diligenter iterum atq. iterum excuſſiſſem, quorum monitu, quidquid inueni, me fateor inueniſſe. Diuinum interim Areopagitæ ingenium demiror & exoſculor, & tanti facio,vt nō in alio, poſt Apoſtolos, tantum

Thronus vnde dictus.

Senarius numerus ſuprema eſt ſedes in qua Deus ſedere dicitur.

tantum enthusiasmi & Palladiæ sublimitatis credam inueniri posse. Quis te, Dionysi, hos Angelorum choros docuit? quo vsus præceptore tam excelsa, & ab omni cognitione humana remota perspexisti? quis ante ætatem tuam tam accuratam cælestis exercitus disponendi prodidit doctrinam? Non certè Hebræi, apud quos ne nomina quidem plura ordinum quàm duo inueniuntur; cùm reliqua principum quidem sint Angelorum, at minimè classium distinctarum. Profectò vix ab ea possum diuelli opinione qua hactenus existimo, à D. Paullo in tertium cælum rapto hos tres Angelorum ternarios fuisse reuelatos; non illos quidem in vulgus, sed apud suos Apostolicæ gratiæ symmystas: atq. adeò ægrè quis mihi persuaserit, aliud tres cælos apud singulare electionis vas esse, quàm hos tres ternarios, per quos, velut per tres idearum scalas in vnam scalam, & vnius scalæ ardentem apicem desinentes, ad ipsam Trinitatem tam propè peruenitur, vt ne angelicæ quidem mentes fieri possint propinquiores: quam intelligentiam in numeris & numerorum nominibus, nullius præceptoris ductu, deprehendi: & idcirco, si quis meliora certioraque sciat, ab eo cupio doceri. Sed quorsum rapior? Alibi his locus dandus, quando eorum latitudinem & profunditatem huius libri angustia excludit. *Cæli tres apud D. Paullum.*

Quoniam ergo demonstratum, primum creaturarum typum à senario absolui; rectissimè nomenclator à ponendo collocandoque ipsum nuncupauit. Sedet enim in ea Deus, velut sigillum quo signamus, sedet in ipsa cera imaginem recipiente. Quòd si comparatio quæratur, omnes ordines oculis subiiciens; adferatur typographia, in qua chalybei styli extantes litteras habentes primas aliarum litterarum ideas, Trinitati, si fas est, conferantur. Hi valido nisu primam sui imaginem imprimunt solido ferro, in ipso ferro sedentes, veluti masculus insidet matrici; à qua re matrices quoque litterarũ nominantur. E matricibus exeunt stanneæ litteræ, ab his litteræ chartis imprimuntur, in quibus chalcographicus ordo finitur, angelico ternariorum processui comparatus: & quemadmodum nos è litteris chartæ impressis omnem cognitionem per oculos accipimus; ita ab angelicis ordinibus mens nostra diuina notitia informatur. Senarius itaque matricem absoluit, integra iam creantis trinitatis imagine suscepta; atque inde Thronus dicitur, in quo Trinitas primam sedem characteris sui rerum formas imprimentis collocauit. Hebræi pro Ses Sisa dicunt in masculino genere, & Ses in feminino. Chaldæi pro Ses Set: in quibus Sisa & Set circularem perdunt figuram, vt facilè agnoscas hæc vocabula à nostro Ses profluxisse, in quo genera non distinguuntur, & integra rotunditas conseruatur, vnà cum Trinitatis imagine in numero litterarum. At diceret quis, Hebræos suum Sisa & Ses à שש vel ששה habere, eoque hac parte in ære nostro non esse. Contrà dico, non illas modò voces, sed hæc etiam verba è lingua nostra profluxisse, tametsi, vt pleraque omnia cetera, sint corrupta. Set nobis pro colloco & pono est in vsu, quod primùm Trinitati omnia in primo ternario collocanti conuenit, à qua imago collocantis in ses, vt in suprema creatura manens, nominis dedit caussam. Nostratem autem hanc vocem esse, analogia formaturæ conuincit, eo quòd sit ichnæa, per vestigia nos ad id ducens quod à Set efficitur. Set Tes facit, quo significatur accepit esse. Sic enim dicimus, Tes gemaect/ tes gedaen/ & reliquis omnibus præteritis perfectis passiuis. Conuersio itaque in Set ostendit, quid Trinitas collocans præstiterit, ipsam videlicet primam, ipsius quod esse accepit, ideam, siue ipsum esse ab alio procedens: quam intelligentiam tertiæ personæ præteritorum perfectorum in verbis passiuis ostendunt, quæ omnia per Tes exordimur. Iam præterea ipsum Tes simplex non est, sed compositum: atque id rursus gemino modo, & gemina consideratione. Tes enim semel solυas in Tets, quo significatur ad ipsum quod est: quæ notatio demonstrat, per hanc ideam omnia alia ad ipsum Ens referri atq. deduci, vti per supremum apicem creaturarum. Rursus Tes sic intelligi potest, vt significatio eius oriatur ex natura litteræ T, & ipsius Es: qua via resolutum, idem dicet quod vinculum entis; quod quid aliud est, quàm idea hac prima rerum omnium, sine omni medio à Deo impressa, omnem reiũ essentiam colligari & inter se & cum Deo. Atque hinc est, vt huic numero hieroglyphica figura sit vinculum, quod alibi explicabo. Ex hoc itaque caussa intelligitur, cur senarius coniugio sit dedicatus: & hinc vlteriùs cognoscas, cur Veneri sacer. Cùm enim docuerim, omnem honorem, & per consequens, omnem venustatem nostram è coniugio legitimo manare, sitque Venus pulcritudinis dea, ipsique etiam amori coniugali præsit;

Typographica cōparatio. *Set.* *Tes.* *Senarius numerus coniugio est dedicatus, & Veneri sacer.*

præſit; quid,quæſo, aptius conuenientiusque, quàm numerum coniugij huic deæ conſecrare: quippe per quam coniugium inter Deum & Eccleſiam eſt redintegratũ.Sextus igitur dies Veneris eſt, quo die coniugium eſt contractũ,& omnis honor & pulcritudo mortalibus à Chriſto afflata. Eat, qui volet,aliò quæſitum eiuſmodi vocum & rerũ concentũ; & vbi multùm laborarit apud Cabaliſtas,tandẽ expertus clamet,pro theſauris ſe carbones inueniſſe. Illi litteras numerãt,& verba variè conſcindunt,litteras tranſponũt, nulla habita ſignificationis vſitatæ ratione. nos ne latũ quidẽ culmum ab vſitata loquẽdi cõſuetudine recedimus, nec quidquã cõſideramus quod nõ ſit apertiſſimæ apud omnes noſtrates notationis: & in hoc tã claro examine omnia myſteria veteris Theologiæ,ſiuẽ fabulis ea ſit, ſiue numeris, ſiue hieroglyphicis ſignis conſignata,reuelantur. Demiror quis Pythagoram docuerit, vt ſenarium ſecundum coniugium vocaret; quod eum tamen feciſſe, Ariſtobulus auctor eſt, cùm & religionis veræ, & ſermonis noſtri eſſet ignarus: niſi fortè, quod ſuſpicor, ex Abari Scytha id genus hauſerit arcana. Cernite quanto ſpatio Dei ſedem ſupra omnem corpoream naturam nomenclator extulerit, dum à Deo dicit ſupremum rotundorum calcari: quo aliud intelligere non poſſumus,quàm id cuius ſenarius inter numeros ſymbolum eſt. Dicet quis: Cur igitur Seraphin non dicitur Dei ſedes? Quia non integram Dei ſimilitudinem gerere intelligitur;ſed eam dumtaxat quæ paternæ perſonæ reſpondet, ſicut Cherubin filij typum refert. At ſenarius vtramque vtriuſque hypoſtaſeos perſonam colligans, & totam Trinitatis ſpeciem accipiens, ſupremum rotundum eſt, ex vnitatis binarij ternarijque ideis vnum orbem conſtituens, id eſt, ſimilitudinem primam & abſolutam ferens ipſius Trinitatis, ſub tribus perſonis diſtinctè in ipſo & adæquatè comprehenſis. Vnum enim,duo,& tria ſenarium integrum abſoluunt atque æquant. Hoc eſt tertium cælum,ab infimo numerum exordiendo,voce pro rotũdo ſupremo,non corporeo,ſed ſpiritali accepta. Thronus ergo ſupremũ eſt ſupremæ calcationis rotundũ, quod duos inferiores cælos,ſiue angelorũ ordines,cõprehendens, aliquãdo dicitur Terra;quia Deus thronũ hunc, perinde atq; homo terrã,calcat: & dicitur alioqui Terra etiã à Ter/ quod eſt calco: ita vt Thronus & Terra ab eadẽ radice pullularint. Hinc nũc perſpicuũ,quæ terra antiquiſſima ſit deorũ dicenda,& qua de cauſſa. Ad hunc ferè modũ in Odis Dauidicis legimus: *Credo videre bona Domini in terra viuentiũ.* Et alibi: *Quoniam qui malignãtur,exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominũ, ipſi hæreditabunt terrã.* Hîc Terram pro cæleſti patria intelligimus, cuius hæreditas ſtabilis eſt & perennis,ad quam per eius mortem venimus;de quo Sterf propriè dicitur, vox antè explicata. Eodem modo rurſus terram pro cælo, ſiue beatorũ ſede. *Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt.* Iterum: *Portio mea in terra viuentium.* In his tamen magis ad ſtabilitatem regni cæleſtis, quàm ad myſterium Throni cõparatio ſpectat: hoc ſaltem hinc effici videtur,vt abſurdum minimè ſit, ſi philoſophorum antiquiſſimi terram primi rerum creatarum ordinis teſſeram eſſe voluerint, tum propter ipſam ſtabilitatem, ob quam & Veſta dicitur; tum quòd Deus hoc rerum omnium faſtigium pedibus ſuis, perinde atque nos terram, calcaret: de qua ratione Thronus nomen accepit. Qua verò de cauſſa Ron rotundũ ſignet, addendum Ri fluo, equito, labor: vnde Rent quaſi Ri-ent/ quo ſupremum finem in celeri motione ſignamus, vt in equitando Rent de eo dicatur, qui admiſſis habenis fertur. A Ren Renus,à veloce fluxu, vni Germaniæ, & alteri agri Bononienſis flumini commune nomen. A Ren præteritum imperfectum Ron,id eſt,celerrimè ferebar; à quo nomen Ron, propter rationem aliàs oſtenſam, quæ à tribus temporibus incluſis pendet, quo id notatur quod omnium eſt celerrimum. Cùm igitur rotundo corpore nihil ſit celerius, factum optima de cauſſa, vt Ron pro rotundo diceretur. Quamuis enim & aliæ ſint rationes ob quas ſupremum cælum rotundum ſit; vna tamen de primariis eſt, quòd hæc figura aptiſſima ſit à celeritate, quæ cùm ſumma ſit in ſupremo cælo, ipſum nomen à celeritate ductum, inter corpora ſupremo cælo maximè quadrabit: & ſicut hoc inter corporata omnia ſummum eſt; ita aptiſſimum ſymbolum erit ad ſummum orbem ſpiritalium denotandum. Ceterùm vt nomen à verbo diſcrepet, Ront pro Ron dicimus: qua littera in compoſitione ipſius Tron non fuit opus, in quo o producitur, vt alterum tempus accedens ſonorum magis reddat vocabulum, & eliſæ ſyllabæ tempus cõpenſet: quod itidem in Croon factum, quod ex eodẽ fonte manat: de quo priuſquam plura

Terra vnde dicta.

Thronus. Ron. Ri. Ren.

Renus fl.

Ront.

plura dicã, aliud adferendũ luculentissimũ eius quod aio, Troon nostras esse, documentũ. Troon Dei sedem esse, demonstratũ: cui quid ex diametro opponatur, si nouerimus; vna opera sciemus, quid Noort vox versa signet: quæ vocum formandarum ratio si hic locum suum habere deprehendatur, impudentis pertinaciæ sit, negare, voces nobis vernaculas esse. Si Deus summum bonum sit, necesse vt summum malum ei maximè repugnet: atque hinc illic sedem sedi Dei contrariam quærendam, vnde malum promanat. Hieremias autem, præter ceteros, auctor est, ab Aquilone omne malum pandendum: è quo liquet, mali sedem in Aquilone collocari. Sed quid ego per mali vestigia ad eius regiam pergo; cùm clarissimis verbis Isaias eam demonstrarit? *Quomodo,* inquit, *cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris: corruisti in terram qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen in infernum detraheris, in profundum laci.* Hæc & plura ille de Luciferi solio, qui pòst Ates nomine dignus euasit. Plurima sacræ scripturæ loca his consentiunt, quæ adducere operæ sit superuacaneæ: cùm nihil iis quæ allata sunt, clarius esse possit. Priscus siderum nomenclator, vt perpetuum in cælo huius dæmoniacæ superbiæ extaret monumentum, magnum stellarum in Aquilone gyrum Draconem vocauit; quem si totum examinarem, & cum vicinis sideribus conferrem; omnibus ad oculum patefacerem, totius religionis nostræ symbola in cælo inueniri. Hic est Draco ille magnus, rex Ægypti & omnis idolomaniæ, cuius insignis apud Ezechielem mentio. Hic serpens, cuius caput erat conculcandum à semine mulieris: quod insigni tessera in cælo descripsit, qui ignotum hominem in astris collocauit contra duos dracones pugnantem; alterum Arcticum, cuius caput pede proterit; alterum ad Æquinoctiorum circulum hominis corpus inuoluentem, cuius capiti, Tropicum Cancri versus eleuato, & vasto rictu hianti, clauam intentat ianuam percussurus. Hunc Græci ἐν γόνασι vocarunt, id est, in genibus; de quo alij alia, vt fit, & fieri necesse est, vbi nullo veritatis fundamento collocato, quisque somnia sua nititur protrudere & probare. Eratosthenes tamen optimè omnium de antiquorum relatu illud litteris prodidit; hunc Herculem esse, Draconem interficere nitentem. Verùm in reliquis accommodandis nihil certi potuit videre, vt cui nullus esset radius gnomonicus, crucis simulacrum, quo non interualla stellarum, sed imaginum cælestium significata deprehenduntur. Duos certè Dracones in astris habemus, præter hydrum, quorum maior is est qui Vrsas inuoluit, qui signum perpetuum in astris gerit superbiæ illius qua Lucifer elatus sedem suam cõtra Thronum Dei in Aquilone ponere temerario ausu cogitauit. Deturbatus inde, & in terram delapsus, quæ æquinoctiorum circulo designatur, quòd is medius sit inter polos, perinde atque terra, hominem inuasit, & ipsi mala Hesperidum obtulit, alteram hic meritus figuram, quibus illectum & eorum lethali veneno imbutum ita medium complexus est, vt eius firmissimos nexus nulla manuum vi, nulla contentione euadere posset. Hunc hominem Ophiouchum vocant, quòd serpente totus medius teneatur; aptissimum symbolum hominis animi serpentis lethifero tabo infecti. Hunc filius Iouis miseratus è cælo descendit, serpentem claua sua interfecturus; cuius imago sic est collocata, vt altero pede caput maioris Draconis proterat; quo indicatur Lucifer siue Ate, à Deo in cælo conculcata. Hac conculcata, secundum init certamen, magna vi connixus illo corporis positu, vt alterius serpentinæ imaginis capiti clauam intentet, quo Ophiouchum mortalium genus liberaret. Proponitur autem ingens huius certaminis præmium, corona nimirum insignis, nouem clarissimis stellis, veluti nouem flagrantibus pyropis exornata, posita inter Herculem, caput Draconis, & Booten; ita vt huius quidem humerum, illius dextrum pedem, Draconis fauces ferè contingat. Hæc est coronæ illius supermundanæ siderea imago, ipsum omnium regem nouem choris ambiens. Hercules ergo sinistro pede caput Draconis prioris premit, & dextro pede coronam attingit: Pedes autem sursum porrigit, vt se ostendat è cælo ad terram descendere, vt cum Dracone iam cælis eiecto, cuius notam Ophiouchi serpens habet, secundum ineat certamen; atque vt antè in cælo eum vicerat, ita rursus regnum ipsius in terra euertat. Certat strennuè Draco, vt coronam gloriæ & regnum cæleste homo numquam consequatur. Certat contrà summis viribus

Troon. Noort.

Aquilonis plaga.

Draco sidus cæli.

Religionis nostræ symbola in sideribus cæli.

Hercules sidus cæli.

Bootes sidus cæli. Hercules, similis vehementer laboranti. Adstat certamen videns Bootes, imago cuiusuis prophetæ, sed maximè Ioannis Baptistæ, qui à capite sursum tollitur, ad cælum videlicet è terra connitens, quemadmodum Hercules è cælo ad terram spectat. Bubulcus autem dicitur, quia homines, quos boues fecit serpentis venenum, verbo diuino pascit, videns Herculem, coronam, & Draconem iam iam contundendum; atque homines cohortans, vt se ad coronam vitæ cælestis præparent, quam propinquam esse clamat in deserto. Quid est aliud quod dixit: *Appropinquabit regnum cælorum*, quàm, coronam cælestem adesse, quam colliso capite Draconis, claua crucis mox erat datura, cùm Hercules modò de cælo ad pugnam descendisset. Geniculatur autem Hercules, ostendens se venire in forma eius qui planè nihil esse videretur: qua de re in hieroglyphico ipsius Bet signo plusculum erit dicendum. Hic satis sit, hoc positu & humilitatem, & orationem ad Patrem denotari; quibus rebus coronam nobis comparaturus esset. Stat Bootes super Virgine, cuius fructu in vẽtre adhuc latitante fretus, cœpit prędicare, mox generis humani adfuturam salutem, ipse etiamnum in ventre constitutus, in quo matri signa dedit ipsius Christi præsentis, & iam iam nasciturí. Videamus itaque in cælis imagines Virginis, Bootæ, geminam Draconis, Herculis è cælo descendentis, & contra serpentem, à quo homo medius tenetur, claua sua pugnantis: videamus spicam Virginis, conferamus cum his Christi natalem, & cetera huc spectantia; & tum demum consideremus, quanto hæc omnia religioni nostræ magis conueniant, quàm vllis vel poëtarum figmentis, vel Grammaticorum coniecturis. Prophetico spiritu astris nomina nuncupata, imagines depictæ non quarumuis illæ quidem rerum, sed earum, quæ dignissimæ erant, vt cælo inscriberentur: quas post profanum Græcorum vulgus iis accommodauit, quæ vel obscuris & non intellectis fabulis essent inuoluta, vel pòst multò contigerunt, quàm hæc astris nomina fuissent. Verùm hæc minimè hoc loco persequẽda: eo dumtaxat indicata sunt, vt clarè cernamus, quæ sedes Throno in cælis opponeretur, & qua parte illius monumentum siderum nomenclator posuisset: quæ res vlterius ad id spectabat, vt apertè à quouis cerneretur, quàm nominum rationes à me explicatæ insigniter concordent & sacris litteris, & tabulæ cælesti hieroglyphicis litteris pulcerrime depictæ.

Aquilo soliũ Draconis oppositum Throno Dei. Nort. Inuenimus enim, Aquilonem solium Draconis, esse oppositum omnino ex diametro Throno Dei; quod cùm sciret nominum architectus, sic Throni nomen fecit, vt cõuersum sedem aduersarij indicaret. **Nort** enim Aquilonem notat, vox prorsus contraria via adeunda quàm **tron**. Abeant itaque in bonam rem Græci cum suo θρήσασθαι, à quo Throni nomen deriuare moliuntur. Ceterùm quia non ratio modò nominis in **tron** ad **tron** me deduxit; sed ipse etiam siderum positus, & rerum conuenientia: non possum cõmittere, vt non de Corona quoq. nonnihil addam.

Corona sidus cæli. Vidimus enim in cælo Coronam positam nouem stellis radiantẽ, cælestis vitæ signum, quæ nouem Angelorum choris cõtinetur, ipsum suum Regem trinum & Vnum triplice ternariorum orbe ambientibus. Hæc autem proposita est pugnanti contra Draconem, quem ἐν γόνασι vocatum videmus. Aratus ignotum idolum vocauit, plus dicens quàm intelligeret. Hic enim Deus, cuius hoc in cælo est Idolum, omnibus Græcis erat ignotus, & erat caussa etiam laboris magni, quem ei adscribit, ignota. Huic ara fuit apud

Corona unde dicta. Athenienses, ignoto Deo consecrata, quem D. Paullus eis demonstrauit. Huic igitur primùm corona tribuenda, cuius nunc nomen suscepi interpretandum. **Croon** enim quasi **car-ton**/ quo cari rotunditas notatur; quæ quid aliud est, quàm vitæ, quæ nobis carissima, æternitas. **Croon** itaque primùm vitam significat sempiternam; deinde ea, quæ analogia quadam ad hanc referuntur. Quia autem temporum pater æternæ etiam

Cronus Deorum antiquissimus. vitæ auctor est; Cronus Deorum antiquissimum significat, quia is vitam præstet æternam: Hinc pro tempore ponitur, vt Bacchus pro Vino, Venus pro pulcritudine, alij Dij pro aliis donis. Inde ad rotunda serta capiti imposita transit, quorum notatione vitæ lætitiæque perpetuus vsus iis optatur, quibus imponuntur. Latini ex **car-ton** Coronam seruarunt. Demonstrat igitur hæc etymologia, coronam illi primùm deberi, qui æternæ vitæ hominibus auctor est, qui non alius est, quàm Christus omnium opifex, & redemptor, nos in vitam sempiternam morte sua vindicans; de quo D. Paullus illud Lyrici intelligendum docet: *Gloria & honore coronasti eum.* Sic diuus Iacobus: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam*

promisit

promisit Deus diligentibus se. Eôdem spectat illud Apocalypseos: *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Sic Ecclesiasticus: *Corona sapientiæ timor Domini.* Rerum itaque cararum perpetuitas per Cronum & Coronam apertissimè notatur, si primos natales intueri velimus: quos si Pierius cognouisset, minimè Coronam à Cornu deriuasset, sententia cornuto boue, quàm Pieriis Musis, digniore. Quando verò inter cara nihil vita æterna carius; huius primùm notationem tùm coronæ nomen, tum sacra sculptura habebit. Nunc quia vita æterna nemini contingit, nisi per virtutem & sapientiam Dei, Isidem nominatam, priscis Ægyptiorum litteris proditum est; teste Leone Ægyptio, Isidem primam omnium se coronasse, atque id non quauis corona, sed spicea; qua significabatur, panem viuum, qui in spica continetur, & comedendum esse, qui velit coronari; atque adeò nihil aliud vitam æternam dare & sustinere, quàm panem viuum. Quis autem est hic panis viuus, quo se Isis coronauit? quænam spicæ panem viuum continentes, quibus caput suum obuoluit? Audi Christum de se loquentem: *Non Moses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.* Et mox: *Ego sum panis vitæ: qui veniet ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet vmquam.* Et iterum: *Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendẽs, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Mox deinde, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* & plura eodem capite, eôdem spectantia, per diuinam Ioannis gratiam accepimus, quæ tàm clarè spiceam coronam exponunt, vt nihil videatur lucis addi posse. Sapientia & virtus patris, & ipsum ens ab ente, quod est Isis dea, carnẽ humanam assumpsit, quam panem vitæ vocat; quia ad eum accedentes, & in eum credentes, & hac ratione comedentes quam suis discipulis exposuit, alimentum accipient, non corruptibile, sed quo viuant in æternum. Panis autem viui symbolum spica: quòd panis in eo contineatur necdum corruptus, sed talis, vt quamuis in terram iaciatur, & in ea corrumpatur, vitam tamen non amittat; sed auctior rursus & pulcrior exsurgat. Sic Christi caro afflicta vsque ad mortem, & in terram coniecta est, vnde rursus sic surrexit, vt credentes omnes & ex ea comedentes à morte suscitet ad vitam æternam. Spica itaq. panem viuum notat: corona regenerationis quæ per panem fit, æternam vitam signat, quæ Isidis capiti siue sapientiæ diuinæ imposita est, quia *Verbum caro factum est*; vnde se spicea corona dicitur inuoluisse. Neque porrò vetustissimi illi nostri maiores contenti fuerunt hoc inuolucro veritatem occultasse; sed spicæ etiam symbolum in cælo pinxerunt, quam Erigone virgo simul & mater veris omnium sæculorum ad feminum regionum tenet, certo indicio, ex vtero eius spicam aliquando nascituram, atque id eo tempore quo spica hæc Virginis cælestis in Oriente conspicienda esset. Hanc vt Græci Erigonen ab Orphicis nominandam didicerũt; ita Latini Iustitiam eam vocarunt, à maioribus haud dubiè Cimmeriis accepta nomenclatura. Hanc libra, Iustitiæ symbolum, comitatur, certissimo indicio, per virginem veris matrem, & panem eius viuum, toti generi humano Iustitiam aduenire, atque adeò hanc Iustitiæ matrem esse, per quam Ver sæculorum omnium mundo exoriretur. De hac qui plura volet doceri, Cronia nostra consulat, & fructus reportabit non pœnitendos. Quòd si huc omnia quæ ad coronam spiceam pertinent, adferrem; nullus esset finis: ita omnia oracula, omnia symbola, omnia hieroglyphica signa, perpetua quadam catena inter se cohærent. Confer modò quæ de Medusæ capite in Minerua scripsi, quæ de dracone sub eius hasta colligi possunt; confer Isidis interpretationem, & eius nauem, creationis tesseram; & cetera, quæ longum sit enumerare: facilè cernes, longè aliud sub poëtarum fabulis & Ægyptiorum laruis occultari, quàm hactenus quisquam sit suspicatus; quod totum se prodit recto ipsius veræ vocum interpretationis ductu. Verbum Græcum στέφω, pro corono, perinde factum, atque è Hoof φῶρ, & è Loof folium, totius nostratis vocis metathesi, Hebræis maximè vsitata, vt à Lam אמל pro infirmus redditus sum, & ab aliis alia quamplurima. Stefo enim, si terminationem Græcorum demas, Fest erit, quod idem est quod Vest, tum confinio litterarum, tum significandi ratione. Est autem Vest nobis,

Isis dea se prima omniũ corona spicea coronauit.

Spica symbolum in cælo.

Erigone siue Iustitia.

Libra iustitiæ symbolum.

στέφω.

Vest.

quod Latinis deuincio & firmo: quo fit vt Vest diadema ad verbum nostratibus sit, quod ab obligando nominatur. Verùm tanto significantius Vest pro corona ponetur, quanto propius exprimit, quam regi præstet potestatem; cùm non tantùm vinciendi habeat notationem; sed præterea nobis significet quempiam in possessione cuiuspiam rei collocare. Corona enim ius regium confert atque confirmat, perinde atque diligentibus Deum æternæ vitæ stabilit possessionem, cuius cùm simus Christo regi vniuersorum cohæredes, omnes in regnum cooptamur. Rursus ergo videmus nos ad Vestam venire, de Stephani nomenclatura; atque porrò eò deduci, vt supremus intelligentiarū orbis non solùm Thronus dici possit, sed Stephanus etiam, & Vesta, cùm & senarius huic vtrique conueniat, & circularis forma æquè quadret in coronam, atque Vestam: deinde hoc etiam Stephani vocabulum addat, vt significet non solùm coronam Throno Dei conuenire; sed huic etiam primum & supra omnia dari firmam vitæ sempiternæ possessionem. Fausto ergo nomine, & diuina prædestinatione, is Stephani nomen accepit, qui primus fuit post mortem Christi per martyrij coronam, regni cælestis, quod sibi adhuc viuus aperiri videbat, possessione firmissima donatus. Primus enim hic inter martyres, haud secus atque Thronus, primas tenet in regia possessione rerum omnium creatarum. Hinc modò perspicuam emergere videas veritatem diuini illius Platonici ænigmatis, Dionysio Siculo Tyranno perscripti, quo dixit: circa omnium regem omnia sunt, & illius gratia omnia, & illa caussa omnium pulcrorum est; secunda verò circa secunda, & tertia circa tertia. In his obscuritatis origo ex collatione secundorum & tertiorum oritur, quam sic de mea quidem sententia explicabo, securus eorum quæ aliis meliora videantur. Circa omnium regem sunt omnia, id est, ipsum Deum trinum & vnum est Thronus, omnium rerum creatarum primas tenens; atque idcirco vocatus Omnia, quia videlicet omnium essentiam complectitur. Circa ipsa omnia, siue circa Thronum, siue circa hanc Vestam, quam hîc appellat Secunda, respectu regis, quia nullo medio secundo ab ipso loco ponuntur; sunt secunda altera, quæ dicuntur secunda, non respectu Dei, à quo sunt tertia, sed respectu ipsius Throni, qui primas tenet rerum creatarum. Altera igitur hæc secunda quæ circa priora secunda esse dicuntur, sunt nobis nouenario numero consignata, qui explet secundum intelligentiarum orbem. Porrò circa tertia ab ipso rege computata, sunt altera tertia, quæ non à rege, sed post Vestam tertia deputantur, nostratibus duodenario numero denotata, qui absoluit tertium chororum orbem. Nam nobis numeratio per diuersa nomina procedit tantisper, dum duodecim absoluat, à quo deinde ternarij nomen denarij nomini componit: quod nomenclator noster ob eam caussam fecit, vt dum hoc nobis peculiare videremus, ad rationis quam secutus esset, vestigationem incitaremur: & tandem, vario mentis discursu, ad Dodecatheon templum, siue Pantheon, veniremus, quod tribus ternariorum orbibus primam Triada omnium regem in medio penetrali & vero adyto adorandum potius, quàm videndum, proponit: quæ, sicut centri natura sola magnitudinis negatione, ita sola omnium, quæ circa ipsum sunt, rerum negatione definitur. quod addo, vt Platonis mentem clariùs intuearis, dum intelliges, templum constructum rotundum, cuius extremus ambitus extremum chororum ternarium comprehendat, quem tertia circa tertia Plato nominauit. Interior peribolus secundum ternarium intelligentiarum complectitur, qui vocatus est Secunda circa secunda. Intimus verò ambitus primum omnium rerum creatarum ternarium continet, qui, tamquam corona regium caput cingens, dictus est Omnia. Intra huius intimi templi ambitu prima trias rex omnium delitescit, & in hoc Thronum suum habet. Hoc templum Vestæ, imò hæc ipsa Vesta, hic Stephanus, hæc corona regis caput circumdat: non illa quidem ornatum addens, sed primum ornatum & supremam pulcritudinem recipiens, quod deinde omnibus rebus pro sua cuique portione communicet. In hoc primum elucet vnitatis imago, in hoc expressa est regij binarij species, in hoc primi ternarij character inuenitur: è quibus in vnam coronam connexis, diuinus ille Senarius emergit, totus è totis sui partibus constans, & in æternum orbem circumuoluendus: cuius prima pars Seraphicum, secunda Cherubicum ordinem, tertia Thronum absoluit.
Vidimus modò verum Pantheon, in cuius intimo penetrali igneo Deum sedere, ipse Draco sub Apollinis nomine confessus esse memoratur. Hoc verum dodecatheon, in quo

Stephanus.

Ænigma Platonicum Dionysio Siculo Tyranno perscriptum.

Dodecatheon templum siue Pantheon.

quo intimi numeri ſiue primi ſolis hypoſtaſibus non eſſentia differunt, à Platone vnius regis nomine comprehenſi. In huius templi ſtructura cernas, qua ratione Pythagoram docuerit, quiſquis ille fuerit præceptor, omnia eſſe tria, & in omnibus tria inueniri: quod quamuis à Parmenidis ſententia diſſidere videatur, dicentis, omnia eſſe Vnum, & Vnum eſſe omnia; adamuſſim tamen cum ea quadrat, ſi hic de eſſentia, ille de hypoſtaſibus intelligatur. Ariſtoteles in vtroque, & Vno & Terno, vel carpendo vel applicando nimium fuit profanus, ne dicam nefarius, impius & ſacrilegus. Ex hac vetere & prima Theologia fabulæ de duodecim Diis maioribus emanarunt, in quibus variè & infinitis modis erratum fuiſſe, adeò non miror; vt contrà potius demirer, quî numerus hic integer in tanta caligine fuerit conſeruatus: cùm in ſola noſtra, & nulla alia lingua, priſca numerorum nomina, & eorum rationes, ad duodecim vſque progrediantur: & hactenus non apud doctos tantùm, ſed apud omnes iuxtà infimæ fecis homines conſeruentur. qua ſola de cauſſa, tametſi nullæ aliæ eſſent, vt ſunt infinitæ, omnibus ceteris linguis eſt præferenda; quippe quòd inde totius priſcæ & veræ Theologiæ myſteria aperiantur. Diuina benignitate factum videmus, vt ad antiquos philoſophos ſententiæ quædam à maioribus per manus acceptæ peruenerint: ſed hactenus nulla norma in vllo ſermone inuenta eſt, quæ cum religione vera conueniens eas potuerit dirigere ad veritatem. Optarem Marſilium Ficinum linguę huius peritum fuiſſe, & hæc mecum contemplatum: meliora profectò & ſaniora ad Platonis ænigma attuliſſet: quod tamen vereor ne ipſe Plato non ſatis intellexerit, vt ego fateor, me in eo, ceu in obſcuriſſima ſpecu, caligare; nec plus quàm ceteros fortaſſis videre; ſed hoc interim aliis minùs errare me puto, quòd in labyrintho hoc, velut Theſeus quidam, filum ſequar, quod partim è primis linguæ noſtræ rationibus, partim ex Orphicis fabularum laruis, partim ex ſignis hieroglyphicis, partim è philoſophicis demonſtrationibus, ipſa mihi neuit Ariadne, quæ omnes omnium res, quantumuis intricatas & difficiles, ad finem deducit optatum, modò lenta feſtinatione eas aggrediantur, & aggreſſi lenta rurſus feſtinatione pergant. Eſt enim Ar ri hat ent in Ariadne permutatum, quod nomen eam virtutem ſignificat, quæ in rebus maturo conſilio aggrediendis, & lenta feſtinatione conficiendis, officium ſuum exercet. Hæc ſummi Bacchi vxor eſt, ac deinde illius etiam Bacchi, qui Sabazius dictus, arcam, difficillimum opus, compegit. Hæc filia ſummi Minois, id eſt, ſummi capitis in omni ductu & gubernatione; eo quòd ex eius gratia omnis induſtria noſtra, omnis mediocritas, omnis ſcopi attactus, & voti perfectio naſcatur. Hæc non Theſeum tantùm, quiſquis ille fuerit, è fabulis malè intellectis natus, Athenarum conditor, filo ſuo dirigit; nec ſoli Nocho Sabazio ſe coniungit: ſed omnibus filum ſuum porrigit, omnibus operam offert, omnes ad finem perducit, qui modò filum ipſius arripere & ſequi non recuſant. Agamus ergo Ariadnæ gratias immortales, quæ ſummi ducis & ſummi regis filia, nos in labyrinthum duxit, in cuius intima æde ignea rex ipſe thronum ſuum collocauit, è quo ius diceret toti rerum vniuerſitati. Sed vt annulus annulum in catena trahit, ita in mentem vltro ſuccurrit, Deum in Sole tabernaculum ſuum poſuiſſe: quod quî cum noſtris conſentiat, addendum videtur: non quia omnia huc ſpectantia hoc loco perſequi velim; ſed quòd videam aliud vocabulum hîc mihi offerri examinandum, in quo litteræ quoque S natura non parum queat illuſtrari. Es nomen poteſtatis in hoc elemento idem nobis ſignificat, cuius rationem, qua Græcus æquè in ἐςὶ, atque Latinus in Eſt caret, hanc dedi; quod vita ſiue Eſſe ipſius Vnius, per e ſignati, nulla vocis nota potius, quàm magno ſpiritu, queat exprimi; qui cùm in ſibilo audiatur, ipſum E per S vehementer procedit; & magno flatu dilatatur; quod nihil aliud eſt, quàm vnius eſſe. Idem igitur denotat es/ quod Latinus diceret, Vnum difflatur. O ſi Plato hoc intellexiſſet, quàm hanc voculam fuiſſet exoſculatus! in qua mox peruidiſſet, ſic ſe Vnum ad Eſſe habere, vt Vnum quidem prius intelligatur, deinde accedat Vnius communicatio, per ſibilum, qui gemini ſpiritus inſtar habet, facta. E enim Vnum eſt; es nihil aliud, quàm Vnum ſe difflans ſiue vniens; cuius flatus Spiritus ſanctus eſt, omnia permeans: quibus tribus & Trinitas & exemplar omnium rerum creandarum explicatur. Vnum in ſe manet; flans ſiue ſibilans creat, & Vnum communicat; flatus ipſe ſanctus Spiritus eſt, patrem & filium vniens, & trinam imaginem per omnia creata deferens. Ab es ſiue is/ Iſis dicitur, Ens entis, ſiue ſecunda

Ariadne.

Sabazius Nochus.

Es.

Vnius hypoſtaſis. Nunc ergo, quia ſibilus vehementem habet motionem, veluti ventus quidam; fit vt hac nota in motione ad aliquid vtamur: & quia omnis motio ſpiritalis, qualis eſt ſibilus, contendere debet, vt ad omnium originem adſpiret, quæ rotundam ſe eſſe per imaginē Throno impreſſam declarat; maxima ratione ipſi ſibilo o poſtponimus, quaſi eum ad Veſtam ferri velimus, vt illius ductu ad originem adſpiret. So ergo dicimus pro Ad· qua vocula tantum concludi myſterij, quis non miretur? Ex ſo & een fit ſoen/ quod eſt idem ac ſi dicas, Ad Vnum feror. Significatur igitur hac voce id quod Latinus diceret, pacem concilio. O ſtupendam arcanorum altitudinem! Quò me rapis Hermathena? Non ſum dignus, vt tantum myſteriorum profanis anguſtæ & caliginoſæ mentis meæ oculis reueles. Sed ſequar te ducem; qua præeunte, nihil non audendum, quo ad eius obſcuro hominum captui fas eſt audere. Quam mihi ſummam pones, ô Dea ſapientiæ diuinæ interpres, pacis conciliandæ rationem, ob quam hoc nomen fecerit nomenclator? Sed me ſtupidum, modò audiui. Eam nimirum ſummam ſummæ pacis conciliationem dicis, qua ad ipſum Vnum adſpiramus. Verùm qua de cauſſa conciliatio pacis ſic vocatur, non ipſa pax, quæ nos ad Vnum ducit? Vt intelligeres, & quoties hanc vocem audis, recordareris, opus tibi eſſe, vt cum Vno reconcilieris; è quo mox neceſſariò colligis, te ab Vno inimicitia quapiam aut odio diſſidere. Quærenda igitur hoſtilitas, & quæ eius cauſſa; vt cum Vno tibi ſit pugna, à quo ſeparari ipſiſſima mors eſt. Interroga igitur te ipſum, & mox inuenies, te domi bellum cum recta ratione alere; & à bono, quod Vnum eſt, ad malum perpetuò eſſe procliuem; ideóque te Mali partes ſequi plerumque in omnibus, conſcientia ipſa iudicium ferente, ex Dei tabulis, quas mente ſemper circumfers. Malum Vni contrarium agnoſco, & id ab opifice & auctore meo, qui ſummum bonum eſt, ſat video non potuiſſe proficiſci: ſed vnde proceſſerit, ratio nulla mihi dictat. Quærit Plato, quæſiuerunt ante Platonem plurimi; ſed nihil ſolidi inuenerunt. Qui proximi ſibi viſi ſunt veritatem attigiſſe, corpus noſtrum carcerem nobis eſſe exiſtimarunt, & ei animum incluſum, propter cæcum errorem, quo in amorem corporum delapſus ſit, deſertis cæleſtibus & diuinis. Sed hi egregiè ſe decipiunt: non vident, ſi animi vmquam prorſus ſine corpore fuiſſent, & ſummi boni participes, vt fingunt; non poſſe intelligi, quî ſe quiuerint à ſummo bono ſeparare. Verùm hæc difficultas multas ambages trahit errorum, ſi de humanis philoſophorum rationibus examinetur: nec quiſquam inter eos ſic Ariadnam habuit propitiam, vt vllum diſputationis ſuæ exitum inuenerit. Plato ad Dionyſium ſcribens, eandem mouit quæſtionem; ſed ſolutionem reſeruauit Archidemo coram indicandam; eo quòd ſcriptis tantum myſterium credere non auderet, ne nimirum in vulgus dilaberetur, apud quod non alios ſermones magis ridiculos eſſe dicit, quàm eos, qui de id genus altiſſimis rebus inter præſtantes ingenio & eruditione viros, ſumma cum reuerentia, & diuina quadam voluptate, ſolent haberi. Nos quid Archidemo in aurem dixerit, non reſciuimus; nec in Phædro, nec alibi, nobis ſatisfecit: hoc mihi optimè in Timæo & alibi dixiſſe viſus, ea quæ ad diuina attinent, ab iis diſcenda, qui priſcis Theodidactis proximi fuere: quod cum alibi, tum hic maximè locum habere ſuum videtur. Sunt ergo hæc à Moſe petenda, qui maiorum de hominis creatione ſententiam partim per manus acceptam, partim diuinitùs reuelatam, ſcriptis tradidit. Videamus ergo nunc, an Moſi ſermonis noſtri artifex conſentiat. Conſentit haud dubiè, dum nobis cum ipſo Vno bellum eſſe dicit. Vnde autem bellum ſit exortum, cùm Ate, Adam, ficus, nomine ſuo; tum alia plurima, quæ non eſt huius loci referre, nobis declarant. Hoc certè loco per verbum ſoen indicatur, nos contra vnum peccaſſe, & ob id opus eſſe reconciliatore, qui pacem inter nos & Vnum componat. Quis autem hic erit? Hoc idem artifex hoc nomine demonſtrat, quod exiguo ſoni diſcrimine, vix ſcriptura aſſequendo, pro filio voluit vſurpari; quaſi diceret, is pacem eſt conciliaturus, qui filius eſt. Quis filius? Quis, niſi ſummus? At hic eſt filius vnius patris æterni. Dedit igitur nomenclator filio nomen à Pace reconcilianda: vt intelligeremus, illum, qui ſummus ſummi patris filius eſt, pacem reconciliaturum nobis cum ſuo patre. Vera ergo eius nominis ratio, quo filius apud Germanos omnes tum ſuperiores tum inferiores vocatur à reconciliando, ſumpta, nos docet, ſummam ſummi filij propriam eſſe reconciliationem, quam Plato in Phædro ſuo non inuenit. Allemanni ſun ſcribunt, ipſi V O ſuperponentes, pro

So.

Soen.

Filius Dei cōciliator pacis inter Deum patrē & homines.

tes, pro filio; & discriminis caussa, pro reconcilio, Sün, dimidiato o ipsi V superscripto; quod quidem faciunt non malè omnino, quando etiam pro so sů dicant, vel potius zů. Nos tam exiguum soni discrimen flocci facientes, Soen pro vtroque scribimus, etymologiam secuti, quæ O & E commiscet, vt conciliatis vocalibus in vnam diphthongum, reconciliationis modus proprius exprimatur, dum so, quo motus, & een, quo vnum notatur, in vnum sonum coëunt; vbi so homo est tendens ad Vnum. Vnum verò Deus; quo rursus nomenclator imitatus est modum reconciliationis quæ futura erat, Deo & homine in vnum coëunte Christum, qui solus esset & filius Dei & reconciliator generis humani. O stupendam nomenclatoris gratiam! cui Spiritus sanctus eiusmodi suggessit vocem, vt ea & filium, & reconciliatorem, & reconciliationis modum demonstraret. So autem notam hominis propriam in hoc vocabulo esse, etymon declarat. Huic enim soli conuenit ad originem suam toto spiritu anhelare, vt cetera animalia ad escam terrenam. Soen ergo hominem includit. sed quem hominem? Non quemuis certè, cùm neminem inuenias ex virili semine natum, qui toto spiritu ad originem suam anhelet; sed contrà, magna sui parte ad malum origini contrarium pronus feratur. *Omnes* enim *declinauerunt: non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.* Homo ergo peccato Adæ corruptus, non potest genus humanum recōciliare, nec vnus fieri Christus verus homo & Deus. So ergo soli Christo conuenit, qui verus, purus, nulla labe infectus, toto spiritu ad Deum patrem, omnium originem, perpetuò anhelabat. Hic homo de se solus dicere poterat: *Ego & Pater vnum sumus.* Hic ergo solus reconciliator; quia solus Dei amicus, solus perpetuò pura mente ad originem contendens. Hic solus Deus & homo, & idcirco verus Dei & naturæ humanæ conciliator. Hic ergo solus filius dignus est, vt nomen habeat à reconciliando: quandoquidem solus sit qui reconciliationis supremæ partes queat subire, & ad felicem exitum promouere. Iam vocis huius architectus, non contentus tanto artificio, illud etiam addere voluit, vt Soen conuersum in Noes, culpam & offensam notaret; quæ tota est ex diametro cum filio Dei pugnans. quo significauit, noxam & offensam humanam nulli magis aduersari, quàm ipsi filio Patris supremi. Hic enim peccata nostra tulit, onus omnium onerum innocenti homini grauissimum; hic pœnas dedit peccati, cùm nihil peccasset; huic mortem culpa & offensa nostra inflixit; hic, cùm Dominus esset vniuersorum, non solùm seruus factus est, sed crudelissimum etiam seruorum supplicium subiuit, quo nos draconis seruos, & ad mortem seruili scelere dignam iusto Dei iudicio condemnatos, à seruitute & morte liberaret. Quid ergo magis aduersarium, quid magis contrarium, quid magis repugnans, quàm offensa? Et quæ offensa? Non certè ipsius filij qui cum Deo vnus est, & qui nomen à pacis conciliatione habet; tantum abest vt offenderit aut læserit. Cuius ergo? Nostra, nostra offensa est, quæ ex diametro cum filio Dei pugnat, atque ideo eam accepit nomenclaturam quæ filij nomini prorsus opponeretur. Quamobrem vtrumque indicauit hac conuersione nomenclator, & pacem conciliandā esse, propter noxam paci repugnantem; & præterea noxam filio maximè contrariam esse. Cernimus hîc, offensam & peccatum mali originem esse, & eius dissidij quod nobis est cum Vno: deinde videmus, non illa via quam Plato indicauit, reconciliationem fieri posse, & ad Vnum patrem rediri, quem non deseruimus modò, sed etiam offendimus, æterno exilio ab eius domo, ob culpam nostram, per summam iustitiam, damnati. Si ergo malum in nobis & ipsam offensam agnoscimus, vt philosophi agnouerunt; eius principium ex Ate esse sciamus, cui cùm Deus contrarius sit, cogitemus, medicinam culpæ nostræ, non aliunde, quàm à Deo petendam; quando contrariorum contraria remedia esse, trito medicorum axiomate celebratur. Noes itaque contrariis vestigiis lectum Soen facit, vocabulum filij simul & reconciliationis suggerens notionem; ita vt ipsius morbi nomen & medicum monstret, & medendi modum, qui totus in reconciliatione consistit. Vix mihi lubet ex hoc tam sublimi contemplationis fastigio ad minutias descendere: ne tamen obstinatis ignorantiæ patronis quidquam occasionis ad obganniendum relinquatur; scrupulum tollam qui iniici posset ab eo qui parum memor est eorum quæ anteà scripsi. Quamuis Noes nec ab omnibus, nec passim hoc tempore vsurpetur; analogia tamē hæc conuersionis demonstrat, vernaculam esse nobis vocem, quam Galli adhuc in corrupto suo sermone retinuerunt; certissimo argumento, olim

Noes.

Soen.

Omnoesel. in communi loquendi consuetudine Cimbris fuisse. Iam Omnoesel vox pro innocente passim omnibus in ore, satis ostendit, quid Noesel/ quid Noes designet, à quibus omnoesel duxit ortum. Latini à Noes Noceo, & Noxam duxerunt, S in C mutato: quod in Ceres quoque factum, quæ Seres dicenda esset. Græcis νόσος, & cognata vocabula, apertas præferunt natalium notas, tametsi aliam quandam vicinam indicent notionem; de qua mox; si prius illud indicauero quod nequaquam negligendum. Sermonis architectus vbique illud molitus in nominibus fabricandis, quod vtilissimum cognitu sciret, ipsi peccato per quod offendimus, nomen dedit, quo perpetuò moneremur, nullum peccatum tam magnum esse, quin per reconciliationem purgetur; nullum iterum tam exiguum, quin nobis sit reconciliatio diligenter roganda. Sont enim siue sunt peccatum dicitur, monens vt reconciliemur. Soent enim idem est quod Allemanis sunt, quo signamus in modo imperandi illud quod Latinus diceret, Reconcilia. Toties ergo a nomenclatore audimus Reconcilia, quoties peccati nomen audimus, insignem beneuolentiæ accipientes significationem, qua nusquam voluit luculenta nobis in sermone, quibus salutis nostræ moneremur, deesse præcepta. Iubet itaque summus ille Iouis oaristeus, totius sermonis admirabilis magister, nec ob vllam vllius peccati magnitudinem aut enormitatem, desperandum; nec rursus tam exiguum aut nullius momenti peccatum esse, cui non opus sit reconciliatione. Si inutile aut contemnendum id cuiquam videatur documentum, eius crasso ingenio condonandum, si artificium huius, de qua agimus, vocis nihili pendat. Nos iam ad vocem νόσος reuertamur. Ea Græci morbum signant, haud dubiè à Cimbris memoria retenta: & si rectè memor sis eius quod inter pauca postulaui, licere voces in lingua matrice perditas è filia mutuari; non absurdum fuerit, si rursus pro morbo Nos dicamus. Fuisse autem olim vocabulum hoc in communi sermone, tum etymologia, tum conuersionis analogia, tum etiam compositio declarat. Etymologia, quia ex eo morbus νόσος dicitur; quòd in omne morborum genus ex Noes, quo dixi notari offensam, simus prolapsi: quod quia perspicuum, non eget argumẽtis. Hesiodus morborum caussam Pandoræ tribuit, quod nomen Ates epitheton est, sumpta de falsa eius pollicitatione caussa, dum dixit: Similes eritis Deo, scientes bonum & malum. Huius ergo pyxidecula ab Epimetheo, id est, ab Adamo improuido & malè cauto futurorum aperta, morborum oceanum in omnem posteritatem effudit; à qua tamen ne vllum donum acciperet, prouidentia opificis, verus Prometheus, sub mortis pœna iusserat. Quemadmodum itaque à Noes morbus originem traxit; ita æquum fuit, vt inde quoque nominaretur: quo eius monitu intelligeremus, ab eodem morbum & offensam posse curari. Conuersio porrò ex Nos/ Son facit, quod idem est quod sano: immò ipsum Sano & Sanus inde deriuatur. Huic significationi veritatis indicium præbet minimè obscurum vox composita, gesont/ quo perfectè sanus notatur. Desiit autẽ Son pro Sano & pro Sanus esse in vsu, ad euitãdam ambiguitatẽ quæ oriretur inter nomen Solis, & nomen Sani. Et videntur sanè homines hunc Soli honorem exhibere voluisse, vt solus primum nomen sanitatis possideret: ij verò qui sani essent, vt à Sole sanitatem accipiunt, ita nomen quoque à Solis nomine deriuatum haberent. Nunc tandem redimus ad Solem, cuius occasione, quæcumque de Soen & Noes dicta sunt, paullo anteà, dum ex Throno in Solis tabernaculum series nos traheret orationis, exordiebamur. Videte, quæso, quàm seriò in hac homonymia paruo sonorum discrimine distinguenda, vocum luserit architectus. Reconciliationem filio intexuit, filio nomen tale dedit, vt ab eo Solis nomen deriuari videretur, non alio discrepans, quàm quòd Solis nomen breue tempus habeat, cùm filius longo dicatur; atque illud quid[illegible] m[illegible]nta ratione, quanto latius filij, quàm Solis visibilis patet potestas; tametsi id non ita valere velim, quin dicere possim, prius filio Sanantis notionem conuenire, quàm ipsi Soli; & tanto prius, quanto eius sanitas & sanitatis conseruatio prior est, latior & excellentior. Ex filio enim sicut omnia esse accipiunt, ita omnia accipiunt sanitatem. Siue ergo Solis nomen pro Throno capiatur, siue pro Sole visibili sanitatis in corporibus datore; semper tamen altiùs mens attollenda ad primum sanitatis fontem, à quo & Thronus & Sol accipiunt omnia. Neque porrò Thronus, neque Sol, hominis iniquitatem & lethalem morbum, quem de pomi Hesperici esu contraxerunt, curare posset: solus ille, qui hominem creauit, hominem

Marginalia: *Noceo. Noxa.* — Sont siue Sunt. — Νόσος. — Nos. — *Pandora pyxidecula.* — Son/ sano. *Sano Sanus.* Gesont. — Son, *Sol.*

nem poteſt reſtituere priſtinæ integritati: qua de cauſſa immane quanto magis nomen huius notionis ſignum Deo conueniat, quàm vel Throno, vel Soli, ſi ad cauſſam originis referatur. Hic igitur ſummus eſt ſanator, ſummus ſaluator, ſummus ſummæ ſanitatis auctor, & ob eam cauſſam, vt in omnibus, ita in hoc nomine ſibi vindicando primas ſemper tenebit. Quid quòd vna definitio & filium, & conciliationem, & ſanationem comprehendit, quam nominis homonymi interpretatio declarat. Nam & filius eſt ſo-ten/ quod eſt ad Vnum; quoniam totam rerum creatarum vniuerſitatem patri vnit, ex patris infinito ſinu ipſarum ſumens eſſentiam, & eam ad patrem reducens & connectens. Iam reconciliatio ex eo ipſo pendet, quòd opificis boni ſit, id quod fecit ad ſuam ſimilitudinem, id amare; & patri, quoad eius fieri poteſt, reconciliare. Quòd ſi non ſolum offenſa intercesserit, ſed ea etiam graue vulnus & lethale inflixerit; tum bonitas ipſius ſumma quodammodo cogere videtur, vt quod ad imaginem ſuam formauit, id etiam, cùm læſum fuerit, priſtinæ reſtituat ſanitati. Quid verò reconciliatio, quid ſanatio præſtat, quem ſibi ſcopum præfigit alium, quàm vt id quod reconciliatur, Vni rurſus coniungatur; quod vulnere fœdatum eſt, rurſus vnionem accipiat eorum quæ quopiam diſceſſerunt hiatu. Magnum vulnus eſſe ſcio, quod homo accipit; ſed non tantum tamen, vt ſanari nequiret à filio: at ſi qui vulneratus eſt, ſanari nolit, nec curationem diuinæ bonitatis admittere; eius vulnus tanto diſcedit hiatu, vt magnum chaos in Euangelio vocetur. Non ſolùm offendimus patrem vniuerſorum; ſed ſic ab eo receſſimus, vnione longè latéque ſoluta, vt nullius medici ope, quàm eius qui nos compegit, ſanari queamus. Et filius itaque ad Vnum dicitur, & ſolus primum, & totus; ita vt nihil deſit definitioni: & reconciliatio reductio eſt ad Vnum: & ſanatio curatio eſt ſolutæ vnionis; quæ nihil aliud eſt, quàm ea quæ diducta ſunt, ad Vnum rurſus redigere, & Vnum facere ex diuiſis. Quòd ſi hic analogia quærenda, & eius caput exordiumque aſſignandum; non videor mihi erraturus, ſi dixero, ex prima vnione duas reliquas vniones, tamquam ex cauſſa ſua, dependere; & ex ea manare, tamquam ex ſummi boni primo. Pater bonitatem ſuam, cuius eſt ſe communicare, conſiderans (humano more, quando aliter non poſſumus, loquendum) filium gignit; de quo dici neceſſarium, quod primum & caput ſit eorum, quæ ad Vnum poſſunt vocari, patrem videlicet & primum fontem omnium bonorum. Ex hoc igitur Ad Vnum ſiue ſo-ten primus hic ſoen nominandus: cui deinde ex bonitate accedit, vt non ſolùm opifex ſit vniuerſorum, ſed etiam humani generis reconciliator & ſanator, ita vt reconciliatio & ſanatio ſecundaria ſint ex illo primo pendentia, tametſi prius ad ſanationis & reconciliationis notitiam veniatur, quàm ipſius filij; vt liquet in Socrate, ad ſanationem quidem animorum & reconciliationem vel ratione, vel maiorum auditione deducto; at ignorante, eam fieri debere per filium. Quantum bone opifex nomenclatori gratiæ infudiſti! cuius beneficio tantum luminis eſt aſſecutus, vt hæc viderit; & tantum bonitatis adeptus, vt ea poſteris clariſſimo indicio ſermonis voluerit communicare; atque id facere potuerit vnica vocula, tribus litteris Trinitatem referente; cuius vt variæ ſunt efficientiæ, ita variæ ſunt notiones. In Son, S vis prima eſt, Vnius omnem eſſentiam *Son tribus litteris Trinitatem refert.* efflans; quod Es nomen ipſius litteræ declarat. Vocalis media, vtcumque pronuncietur, rotunditatem oſtendit; quæ figura omnium eſt potentiſſima ad cuſtodiendum, omnium aptiſſima ad perpetuam motionem, omnium conuenientiſſima ad capacitatem; quæ filio conueniunt, vtpote Veritati omnia cuſtodienti, vtpote è Patris ſinu omnia ad perpetuam motionem educenti, vtpote omnia Idearum genera mente ſua complexo. Prætereo cetera, quæ ex hac figura ad filium pertinere nemo poteſt negare; quæ vt plurima ſunt, ita illud omnium videtur clariſſimum indicium, filium è Patre ſic gigni, vt primus & proximus orbis è centro: & quemadmodum centrum ad orbem, ſic ſe habet pater ad filium. Sed hæc alibi. Tertia littera N eſt, inter cetera Spiritui ſancto attribuenda; hoc notans, quòd omnia Spiritus ſanctus ad radicem firmitatis ſupremæ, per radicem dentium ſuperiorem ſignatæ, tam potenti ſpiritu ferat, vt ſonus eius per nares etiam tinniat; quod organum ſpirituum intelligentiæ exprimendæ, propter ſpiritalem odorum naturam, maximè conuenit. Deinde tinnitus huius litteræ gratiam Spiritus ſancti egregiè exprimit; eo quòd is cauſſa ſit omnium eorum quæ tinnitu orationis & laudis diuinæ, in qua ſumma vita eſt, patris cæleſtis aures feriunt: qui vt à Patre

& filio procedit, ita nos patri & filio rursus insinuat, & mentes nostras sursum velocissimè rapit, & raptos amoris glutino filio, & medio filio, patri connectit & vnit. Iam & alius tinnitus est in sacris litteris Mosis & prophetarum, Spiritui sancto adscribendus: & rursus multo maior Apostolorum, quorum tinnitus exiuit in vniuersum orbem terrarum; qui tum demum tinniit, cùm Spiritus sancti in specie linguarum flamearum delapsi ardore flagrare, ac furere diuino amore cœpissent. Quis hic non agnoscit tinnitum sursum elatum: quis non agnoscit classicum ad Christianæ vitæ militiam: quis hic non Spiritum sanctum audit, diuinum illud & Bacchicum taratantara inflantem? Hoc tandem est formare voces de sonorum imitatione, quas nemo, nisi auribus acutis, rectè percipere possit. Hinc denique perspicuum, quod non loquendi modò consuetudine mysteria hæc nobis indicentur; sed hoc etiam in vocabuli formatura seruatum sit, vt & Trinitas ea sit expressa, & singularum hypostaseon attributa distinguantur. Rideant diligentiam nostram, quibus hæc ridicula videbuntur; & ipso suo risu doceant, quàm nihilo differant à profano vulgo, quod ad Dionysium scribens Plato, de diuinis arcanis, voluit celare; certus, non magis iis sacrosancta hæc balsama, quàm suibus vel rosas vel samsychum olere. Optarem certè me scriptis meis Cabiros potuisse adhibere, ne id genus lutulenti sues omnia fœdarent atque proculcarent: at cùm id in hominis manu non sit, malui hanc curam Deo relinquere, quàm ea quæ in sermone nostro mihi primo post complurium seculorum memoriam spiritus insonuit, & tinnitu suo ad aures, dum Satyros sequor, pertulit, occultare. Ante me vita deficeret, quàm omnia quæ hac vocula son consideranda proponuntur, explicarem. Græci & Latini sanitati Apollinem præfecerunt, non malè illi quidem; sed prorsus, cur ita faciendum esset, ignari; nisi quantum natura Solis rationis suppeditabat. Nobis de alia longè sanitate cogitatur, dum filium Dei sanitatis facimus auctorem; quæ tamen Solis omnia corpora conseruantis tessera rectè notatur, si corporalia ad mentalia transferantur. Stolida antiquorum insania, & inepta de diuinis fabularum exordiis cogitatio, dum nihil certi de vero Apolline & vero sanitatis datore inueniret, multos Apollines confinxit, non secus in hoc, atque in ceteris Diis, stultissima & absurdissima somnia protrudens.

Apollo sanitati præfectus.

Verus Apollo nobis son dicitur, Dei filius, cuius corpoream imaginem Sol visibilis oculis repræsentat. Christus itaque verus Sol iustitiæ, & verus Apollo, mane diluculo transit, vt Isaias dixit; atque idcirco Ver omnium seculorum, omnia noua luce, noua vita, noua pulcritudine exornans; nec alia de caussa formosissimus & imberbis iuuenis Apollo habitus, vt eo nimirum, quod Christus nobis præstitit, indicaretur. Hic cælo deiectus, ab amore paterno, quo humanum genus dilexit; hic greges & armenta pauit Admeti, siue integra dictione, Adameti, qua significatur Christus, verum caput generis humani. Deus enim filius de cælo descendens greges & armenta pauit, id est, homines primo peccato ad bestialem animorum procliuitatem redactos. Adameti autem pecus dicebatur; quia totus grex humanus Christo datus est, qui potius Adametus, id est, hominum caput, quàm Adam debebat vocari. Christus enim pastor est verissimus, & verè ποιμὴν λαῶν, pastor, inquam, sui gregis, siue, quod idem est, Admeti, quo Adami caput is intelliget, qui quid hoet esse dixerim, recordatur. Hic Pythonem draconem maximum occidit sagittis suis, id est, amoris radiis. Hic in corpore humano inter mortales apparens, vt omnia compleuit; ita omnia veteris scripturæ mysteria vera luce donauit, ea de caussa Aup-hol nomen sortitus, quòd quicquid occultum esset aperiret, omnem rituum & cærimoniarum obscuritatem, non secus atque Sol tenebras, tollens. Huc referri potest illud Ouidij:

Apollo verus est Christus.

Admeti siue Adameti greges pauit Christus.

Apollo vnde dictus.

Iupiter est genitor, per me, quod eritq́, fuitq́, Estq́, patet.——

Verùm dæmoniaca fraus perpetuis imposturis venena serere moliens, hoc de vero Apolline vaticinium ad falsa oracula transtulit, omnibus priscæ Theologiæ arcanis fabulis sibi mendacissimè attributis. Verùm ne longiùs in huius Dei sacris euagemur; illud potius consideremus, vnde Sol nomen sortiatur, & an hoc etiam Cimbricum sit, an verò corruptum ex son; quod minimè absurdum videretur, nisi nos id semper ageremus, quo integris nominibus ratio, si fieri potest, assignetur. Quid solidum sit apud Latinos, quid item solum, nemo ignorat: sed vnde hæ voces emanent, non perinde credo liquere. Videndum itaque quid sit Sal, & an ab hac voce commodè queat trahere

Sol vnde dictus.

here nomenclaturam. Hal adſpiratio eſt ad omne, ſiue perfectum, in quo videlicet ſic ſunt omnia, vt nihil deſit. Vt verbum itaque hæc vox vſurpata, idem eſt quod ſeruo; quo noſtro actu curamus, ne quid nobis ad omnia quæ neceſſaria ſunt, deſit. Olim ergo id notabat nomen Hal, quod pòſt Sal dici cœpit; vt in vetuſtis locis Hal apud Saxones. & Hal apud Sueuos ad Oenum quiuis perſpexerit, qui modò tam vecors non ſit, vt à Græcis hæc loca nomen accepiſſe credat. Pòſt, dum mercatus vigere cœpiſſet, Hal locus dici cœpit, in quo merces ſeruantur: & diſcriminis cauſſa pro condimento cibi Sal venit in vſum, quo notatur So-hal, quod eſt, ad conſeruandum, qua notatione Salis vtilitas explicatur. Inde rurſus Sal, pro lata palatij domo, in qua conſilia Reip. ſeruandæ capiebantur, quibus haud ſecus, atque Sale, vtendum eſſet. Hinc Salus apud Latinos; & apud nos ſaluen pro vngere, vnde Latinorũ Saluo. Vtinam principum aulæ perpetuò Sale, pro eo ac dicuntur, eſſent; & in iis non aliud, quàm quòd populi ſalutem contineret, ageretur. Sed de Saal alibi plura. Ex eadem radice Solt pro ſtipendio; eo quòd ſale comeſto fides confirmaretur, optimo iuramenti ſymbolo. Qui enim ſale comeſto iurat, idem dicere videtur, ac ſi dixiſſet: Sic ego conſeruer, atque hoc quod promitto, ſum ſeruaturus. Porrò quia etymologia explicata So-hal reddit, quod eſt, ad ſeruandum; factum eſt, vt quæ quippiam ſeruant & firmant, Solen dicantur; qua voce pro plantis pedum quibus firmamur, & pro coriis plantæ pedum ſubditis, vtimur. Hinc Soldeeren eſt firma commiſſura res connectere; quod in auro Borace, genere quodam ſalis nitri, quod inde Chryſocolla nominatur, effici videmus: ita vt non minus hìc res, quàm nomina, conſpirent: Græci Collam dixerunt à Sol, S in C mutato, vti in Cerere item factum. Hinc Solum Latinis & Solidum. Nobis item Solder pro tabulato greſſus firmante; & Soldur pro cuiuſuis metalli colla, quaſi Solt-vr, quod eſt continens & firmans perfectè. Poſſet alia quoque ratio nominis huius notari, in eo conſiſtens, quòd So-hoel idem ſit quod So-heel, id eſt, ad integrum; quoniam colla duo vel plura in vnũ integrum colligãtur. Hinc Soldurij, quorum apud Cæſarem mentio, quaſi Solt hueren, quod ſonat ſalario conductos. Hinc modò cernas, vnde Sal Latinis, & ἅλς Græcis; quarum vocum nec his nec illis cauſſa aliqua vernacula reperietur. A Sol per conuerſionẽ fit Los, pro eo quod non eſt firmum aut colligatum: & dum verbum eſt, cum actionis ſignificatu, idem eſt quod diſligo, vel cuiuſpiam rei tollo firmitatem. Hìc Latini paſſi ſunt idem quod in folio. Nam vt pro Lof Folium dicunt præpoſterè; ita pro Los dicũt Soluo; vnde Solus, qui eſt ſolutus ab omnibus. Quia igitur maximum illud & clariſſimum iubar, à quo cetera ſidera lumen & vitalem calorem accipiunt, omnia conſeruat, omnia ſtabilit, omnem formam & materiam colligat, rectiſſimè Sol nominatur: quæ vox ſi perinde atque Son, ad litterarum quibus componitur, examen vocetur; non minus, quàm illa, demonſtrabit & Trinitatem & perſonarum attributa. Nam quod in illa præſtitit tinnitus, hoc hìc efficit Lambda; quæ littera linguam ſurſum ad ſummum oris cælum, haud aliter atque Spiritus ſanctus mortalium animos ad cæleſtes angelorũ orbes, attollit. Vide quanto diuinius Solis nomen fecerimus, quàm illi qui ſic vocatum putant, quòd ſolus ſit in cælo: quod falſum eſt; cùm perinde interdiu ſtellæ in cælo ſint, atque noctu; tametſi Solis lumine ſic oculi noſtri repleantur, vt ſtellarum lumen præſentia maioris offuſcetur. In eclipſi maxima viſæ ſunt aliquando, in puteo item altiſſimo fortaſſe cerni poſſent; ſed cùm Sole iam ſub horizontem progreſſo mox etiam illæ cernantur quæ poſt Solis occaſum ſuper finitorem non adſcenderunt; obtuſi ſit ingenij, exiſtimare, Solem interdiu ſolùm in cælo verſari. Annon Lunam frequentiſſimè interdiu cernimus: vt ne hoc quidem ſe prætextu excuſare poſſint, qui Solem ob id Solum dicerent, non quia ſolus ſit, ſed quia ſolus cernatur? Sol profectò Sal mundi eſt corporati, perinde omnia conſeruans, atque carnes & cetera edulia ſalis condimentum. Deinde dicimus Hol pro Hal creberrimè; ita vt So-hol idem ſit quod So-hal, id eſt, ad ſeruandum ſiue tenendum. Sol ergo & Sal nomina ſunt eiuſdem originis, non magis diſtincta quàm Hol & Hal verba. Corporeus ergo rerum corporatarum conſeruator, imago eſt conſeruatoris omnium rerum, tum earum quæ magnitudine conſtant, tum etiam omnium ſpiritalium. Hæc ſymboli ratio plurimas gentes ad idolomaniam traxit, quæ ſignum pro ſignato adorauerunt. Dum Solem intuemur, dũ lumen eius immenſa cæli ſpatia momento replens oculis offertur; tum de Deo atque eius infinito lumine, quo

Marginalia: Sal, ſalis. — Sal ſiue Sale. — Salus. — Saluen — Saluo. — Solt. — Solen. — Soldeeren. — Chryſocolla. — Colla. — Solum, ſoli. — Solidus, a, ũ. — SoldEr. — Soldur. — Soldurij. — ἅλς. — Los. — Lof. — Folium. — Soluo. — Solus. — Hol.

quo omnibus vitam adſpirat, cogitemus quidem, ſed non ſic, vt creaturæ tribuamus, quod debetur creatori. Nulla ſtatua, nulla imago fieri poteſt, quæ oculis noſtris Dei ſimilitudinē melius, quàm Sol, exprimat: nihil vt miri ſit, ſi Deū Solem vocemus, vocabulo adeò non repugnante, vt ratio eius prius in Deum, vt archetypum conſeruationis, quàm in Solem quadrare cernatur.

Sol Deus dicitur.

Addatur & illud conſideratione digniſſimum, Solis nomine non conſeruationem tantùm, & firmamentum rerum omnium notari; ſed illud etiam veſtigiis retrò lectis oſtendi, eū cui primùm hęc conuenit ratio conſeruandi, talem eſſe, vt ſolus nos ſoluere poſſit à catenis quibus ſumus alligati. Conuerte Sol, habes Los; quaſi de ſe diceret Deus: ego non conſeruo modò, ſed etiam ſoluo. A quo ſoluis ô Sol ſupreme? A vinculis, inquit, mortis æternę, quibus vos cacodæmon, ſiue Ate, fraude ſua alligauit. Hac re perſpecta, ignorari non poteſt, Solis nomen ſic à ſermonis artifice formatum eſſe, vt primùm & propriè ſummo Solis exemplari conueniat, quàm ipſi imagini corporatæ. Quamquam ergo diuerſa ſunt nomina, Sol, & Son/ & Soen/ & Suon; quoquo tamen modo ſcribas, omnia tamen primùm conueniunt Dei filio, humani generis ſeruatori atque liberatori. Quod igitur D. Ioannes Lucem vocauit, aiens, *Vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*; id Solem primus vocabulorum architectus nominauit. Verumenimuerò, cùm dicitur Deus in Sole poſuiſſe tabernaculū ſuum; nomen accipiendū pro primo intelligentiarū cælo, de quo & illud Lyricen cantauit, *Thronus eius ſicut Sol*; quibus verbis Thronum, qui primam primi Solis imaginem gerit, & idcirco Sol item vocatur, comparauit Soli cæleſti, quem oculis noſtris intuemur. A Sole ergo viſibili, ad Thronum inuiſibilem, à Throno ad primū Solem Dei filium peruenimus; de quo Malachias: *Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Adoremus ergo hunc Solem, per quē Tartari vincula ſoluuntur; vt nominis veſtigia retrò lecta declarāt: & viſibilis Solis ſplendore ad ſummū Solem mens noſtra ducatur, in quo ſolo tota mentis noſtræ ſanitas conſiſtit, vt alterum nomen Cimbricum Son demonſtrat. Quis non miretur ſuauem hunc nomenclatoris noſtri & ſacræ ſcripturæ concentum? quis non admirabilem in vocibus fabricandis ſollertiam obſtupeſcat? Græci item vocem retinuerunt

ἥλιος. noſtratem, ἥλιον Solem vocantes; cuius cauſſam Plato nimis frigidam mihi videtur dediſſe, dum à perpetua vertigine, vel Doricôs à populo congregando nomen deriuat.

Heel. Nihil nobis clarius, quàm Heel idem eſſe quod ſano, & integritati reſtituo, dum vt verbum vſurpatur: vnde ἥλιος idem erit quod ſanator; nihil notationis ratione à Son differens. Quamobrem hoc nomen rurſus conuenit Dei filio primùm, qui ſolus eſt medicus omnia integritati ſuæ reddens. Solem boni filium vocauit Plato, non malè ad religionem veram alludens; qui vt opifex eſt omnium, ita omnium eſt redintegrator. In

Hyperion. Theia. Dei ſiue Dij. fabulis Hyperion pater, Theia Solis mater vocatur: quarum vocum rationes nobis ſunt vix ipſo Solis lumine obſcuriores. Dei ſiue Dij eſt augeſco, & promoueo in maius ſiue melius: Over ion/ ſiue Over gon, eſt ſupernus fauor. Supernus ergo fauor ex infinita ſua bonitate omnia in melius promouente Solem genuiſſe hac fabella deſignatur: & ea quidem non malè conficta, propterea quòd nuſquam ſupernus Dei fauor clariùs cernatur, quàm in Sole, lumen ſuum æquè bonis atque malis communicante: cuius exemplo Chriſtus in Euangelio vſus eſt, dicens: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos; & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos; vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.* Excellentiſſimus certè fauor, & omnem fauorem alium ſuperans eſſe cernitur, quo Deus omnibus lumen & vitam impertitur, tametſi operibus ſuis ſe hoſtes, non filios, patris æterni eſſe, clariſſimè

Ouer. Over. ὑπὲρ. Super. Gon ſiue Jon. Gun ſiue Jun. Iuno. Iunius. demonſtrent. Noſtrates Ouer ferè pronunciant pro ſupra & vltra; cuius loco Over dicūt Sueui; Græci ὑπὲρ, adiecta adſpiratione, quam Latini in ſibilum mutarunt, Super pro Huper efferentes. Gon, ſiue Jon, vt Flandri loquuntur, præteritum imperfectum eſt à Gun/ ſiue Jun/ pro faueo: vnde Iuno & Iunius deriuantur. Hac de re Heſiodus:

Θεία δ' ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε σελήνην,
ἠῶ θ' ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει,
ἀθανάτοις τε θεοῖς τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.

quod ita, vt in buccam venit, Latinè effundam:

Theia parit magnum Solem, Lunamq́ nitentem,
Nec non Auroram, cunctis mortalibus almi
Luminis auctorem, diiſque immortalibus vna
Peruinci ſuaui ſe paſſa Hyperionis igne.

Homerus Theiæ Græcum nomen dedit, à lato lumine εὐρυφαέσσαν vocans, Hyperionis nomine ſeruato; verùm quid Dya notaret, non intellexit. Hyperionem autem vnum ex Titanibus volunt fuiſſe, de quibus quid ſentiendum, alibi docebo. Selana Lunam ſignificat; eo quòd tempus per prius & poſterius numeret, ab ana/ de quo prius; & ſel *Selana.*
pro tel/ quod eſt numero. Quemadmodum verò à ſo & een/ fit ſoen & ſon: ita ex eodem ſo & hoec/ fit ſoec/ id eſt, quæro; quaſi diceres, ad angulos omnes curro; cùm hoec angu- Soec.
lum notet. Ab eodem ſen pro mitto, veluti ſo-en/ id eſt, ad finem: Ad finem enim ali- Sen.
quem mittimus, quicquid mittimus. Quoniam verò intellectum & ſenſus exteriores præcipuos nuntios rerum omnium habemus; à ſen/ ſin factum, mutato E in I, vt nuntij Sin.
ſubtilitas & celeritas indicaretur. Latini E retinuerunt, Senſum & ſentio dicentes, à *Senſus.*
ſent/ quod eſt mittit. Quid autem aliud ſenſus eſt, quàm nuntius mentis noſtræ ad res *Sentio.*
omnes explorandas deſtinatus? Hinc fit vt vocabulum commune ſit ad ſenſus interiores & exteriores; quam loquendi conſuetudinẽ Latini quoq. retinuerunt. Dum autẽ intelligimus ſin à ſen fieri, & hoc à ſo-en/ id eſt, ad finẽ: in mentẽ venit, nihil à nobis ſenſibus explorandum, quod non ad ſummum bonorum finem deſtinetur. Hebræi חוש pro ſenſu dicunt, à ſuech/ quod idem eſt quod ſoec/ id eſt, quæro & inueſtigo; quia ſenſuũ ſit inueſtigare. Quoniã verò qui quærunt, properãt; fit vt חוש etiam pro feſtinare ponatur. Hinc Græci à celeritate αἰσθάνω dixerunt pro ſentio; propterea quòd ſenſibus nihil ſit αἰσθάνω.
celerius. Haeſt an etenim nobis idem eſt quod celeriter. Celerrimi certè nuntij ſunt, & citiſſimi rerum inquiſitores, ipſi ſenſus. At huius rationis cùm Hebræi, & Græci, & Latini ſint ignari; nihil habent à quo voces ſuas deriuent. Quia autem ſibilus celerrimum motum habet; architectus vocum noſtrarum, ſubtiliſſima diphthongo ipſi Sigma poſtpoſita, ſie fecit; pro Video; propterea quòd viſione nihil ſit celerius aut ſubtilius. Hinc Sie.
ſiel pro mente, ceu ſie el/ quod eſt, video altiſſimum. Proprium enim mentis noſtræ Siel.
opus eſt, Deum videre: qua de cauſſa brutis animantibus non eſt ſiel/ niſi per vocis abuſum. Cogitent ergo, cogitent quotquot hoc nomen audient, quis ſcopus ſit propoſitus menti noſtræ, quoque ſemper interni oculi ſint dirigendi. Huic vocabulo ex diametro repugnat lieſ/ quo perdo ſignificatur. Quiſquis enim Deum non videt, & men- Lies.
tem perpetuò ad hunc ſcopum dirigit; is omnia perdit, tametſi omnia lucrari ſibi videatur. Intextum itaque huic voci, nihil prodeſſe quicquam, niſi Deum vbique acies mentis noſtræ intueatur. Huic illud Chriſti apud Matthæum conſentit: *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Sed Deus aliter adhuc luſit in anima, dicens: *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: Qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Hæc verba ſi ad linguam noſtram examinentur, infinito plus gratiæ & elegantiæ habebunt; vt ipſe Chriſtus ad primam linguam reſpexiſſe videatur, in qua animæ nomen ſic effertur, vt ſi retro per veſtigia legatur, perdere deſignet. Tam multa mihi mirabilia nomenclator in omnibus vocabulis proponit, vt tandem nihil admirer. Quis enim admiretur, quod eſt perpetuum & in omnibus obuium? Eximium profectò animæ nomen dedit, & dignum quod in omnium hominum animis perpetuò verſaretur, quo officij ſui numquam obliuiſcerentur, quóque animam ſuam rebus aliis intuendis non perderent. Perdimus animas noſtras, quoties Deum in omnibus cogitationibus, omnibus ſermonibus, omnibus actionibus non intuemur; quoties ad Deum mentis aciem non dirigimus; quoties aliò, quàm ad Deum, ſpectamus. Quis tandem, ô mortales, finis perdendi; ſi ferè ſemper omnia ſtudia noſtra ad honores, ad diuitias, ad voluptates, ad neſcio quæ alia tendant? Veniat in mentem animi nomen: intelligamus ipſum altiſſimum animi noſtri ſcopum eſſe; & quoties ab eo deflectimus, nos & noſtra omnia perdi. Dedit Ariſtoteles animæ definitionem, generaliorem illam quidem, quàm ſit hæc, quam nomenclator ſoli humanæ animæ accommodauit. Verùm ſi examines, vtra plus adferat ſolidæ cognitionis; immani interuallo noſtratem ſenties præſtantiorem, vtpote qua ſumma animæ felicitas ſit expreſſa. Quid enim aliud eſt ſiue beatitudo, ſiue vita

æterna, quàm Deum videre, vt apoſtolica ſententia ſumus edocti? Quamobrem qui hoc fine animam deſcripſit, an non excellentiſſimam dedit definitionem? Omnes itaque actiones noſtræ, omnia vitæ officia eò ſunt conferenda; vt ipſum altiſſimum intueamur: quod ſi non facimus, non magis dicemur ſiel habere, quàm habeant vel boues, vel ſues, vel mulæ, vel ſi quid his animam habeat craſſiorem. Moris eſſe audio, & vetuſto ritu apud Canonicos Monaſterienſes obſeruatum, vt iam iam morituro, & animam modò agenti, caput ſuillum oſtendatur; quo agnoſcat, ſe non humanam, ſed porcinam vitam egiſſe; eoq. moueatur ad veram pœnitentiam, & diuinam miſericordiam in poſtremo vitæ articulo implorandam. Non equidem ſuilli capitis concionem derideo; ſed mallem, vt mox in principio, dum in Canonicorum collegium cooptantur, cum porcis ipſis prandium parari, vt diligenter cauerent, ne tam lutulento & immundo animali perpetuò comparandi viderentur. Cogitent, dum bubulas & ſuillas carnes deuorant, ne dum toti corporis in viuendo ductum ſequuntur, fiant & ipſi boues atque porci capitibus ſemper in terrena defixis. Nemo profectò diutius ſe ſiel habere dicat, quàm mentis aciem ad altiſſimum ipſum dirigit; quod dum facere negligit, mox intelligat ſe brutis animantibus meritò annumerari. Sed in hieroglyphica ipſius Pe figura eadem hæc admonitio repetenda: qua de cauſſa breuior hic ero, quàm rei poſtulat latitudo. Sie præterea pro bullio accipitur, propter ſubtilem bullientium ſibilum: quæ ratio ad ſiel applicata, non ſolùm animantibus eam, ſed plantis etiam faceret communem; in quibus omnibus anima nihil aliud eſt, quàm calor quidam humidum perpetua agitans bullitione, vt meritò altiſſimum caput bullientium vocari poſſit. Ex ſie fit ſee/ propterea quòd mare ſemper bullire videatur: vnde tirſee/ quæ vox Circe Latinis & Græcis ſcribitur, S in C mutato. Eſt itaque Circe maris ornamentum, quod reuera de Circæo promontorio dici poſſe, nemo eorum qui diligenter conſiderabit, infitias ibit. Ex littera ſ & a, orationis fit particula, qua ad agendum incitamus, vtraque littera motum indicante. Quòd ſi adſpirationem & vocalem maximè idoneam ad penetrandum ipſi S præponas, facies his/ quod ſignificat incito. Iam ſi voculam ſa vincias, Tau inter conſonantem & vocalem interiecto, facies ſta/ quod eſt motui contrarium. Exerit ergo Tau in hoc verbo inſigni quodam modo atque luculento vim alligandi. Hinc Latinorum Sto; & Græcorum ἱςάω, & ἵςημι, & cetera cognata. Nobis porrò vocem deberi, conuerſionis analogia demonſtrat. Haaſt enim contrarium deſignat, cùm idem ſit quod Latinis feſtino; quod verbum ab haeſten tractum videtur, mutata adſpiratione in digamma Æolicum; eo modo quo ex Helena fit Felena. Nos dum A longum notamus, ferè A & E coniungimus; quo loco Sueui duplex a notarent. Quòd autem adſpiratio in conuerſione ſit adſcita, id rationem hanc habet, vt celeritas ſpiritu præmiſſo adiuuaretur. A ſta fit ſtaat ſiue ſtaet/ pro ſua cuique conditione ac dignitate: Latini hinc Statum dixerunt: Ab eodem ſtatio: Nobis ſtat/a breui, pro loco; qua voce etiam opida nominamus, quòd is locus ſit excellentiſſimus ad tutam ſecuramque vitam peragendam. Statua ſimulacrum è lapide, ære, vel alio metallo, in memoriam cuiuſquam erectum; quaſi ſtat hou diceretur, quo ſignificatur id quod alterius locum tenet. Simulacrum enim loco eius cuius ſimulacrum eſt, collocatur. Nobis ſtatoue: quamuis nunc ferè belt frequentius ſit in vſu, quæ vox fit à behelt/ id eſt, conſeruat. Vſus enim ſtatuæ & imaginis in eo eſt, vt memoria cuiuſpiam conſeruetur. Hinc Nembrot ſtatuam auo ſuo poſuit, quam generica voce belt vocauit; eo quòd aui memoriam conſeruaret; vnde Bel apud Hebræos, pro Idolo, quod Babylonij adorabant. Vt ſic ſuſpicer, facit Diodorus Siculus, qui Belum Neptuni filium facit, id eſt, Nochi, qui in diluuio verè Neptunus dici poterat. Quòd autem matrem det Libyam, id ſic intelligo, Chamo Libyam patris diſtributione obtigiſſe, vel Chamum in Libya primum idolomaniam erexiſſe, ſibi Iouis Hammonis ſumpta nomenclatura. Belus itaque Chamus eſt, cui Nembrot ſtatuam erexit, per excellentiam belt ſiue bel vocatam. Verùm quia in linguarum cõfuſione quid belt propriè ſignificaret, ignorari cœptum eſt; in eam ventum opinionem, vt auum Nembrodi crederent Bel fuiſſe nominatum: cùm tamen hæc vox generatim cuiuis ſtatuæ, memoriam cuiuſpiam conſeruanti, communis eſſet. Scio & alia huc afferri poſſe, & Beli nomẽ ad bal referri, quo cor vocant Chaldæi, Hebræi conuerſa voce vtuntur pro eodem. Nobis bal pilam notat, à behal/ quod eſt conſeruo; eo quòd

Canonicorum Monaſterienſium vetuſtus ritus, vt morituro caput ſuillum oſtendatur.

Sie.

See.

Circe.

Sa *imitandi particula.*

His.

Sta.

Sto. *ἱςάω.* *ἵςημι.*

Haeſt. *Feſtino.* Haeſten.

A longum plerumque per a ſcribitur in Cimbrica lingua, in Sueuica per a a.

Staet. *Status.* Statio. Stat. *Statua.* Statoue. Belt.

Bel idolum. Belus.

Iupiter Hammõ, Chamus.

Bal.

quòd globi figura maximè idonea ſit ad conſeruandum; quod vt tota mundi machina, ſic guttæ in pilulas contractæ, & erinacei in globos ſe cogentes; apertis docent argumentis. Fieri ergo poteſt, vt Solem, qui cor mundi eſt, & omnium rerum conſeruator, antiqui bal nominarent; quæ vox cum belt origine deriuationis conuenit, cùm vtraque à conſeruando dicatur. Quemadmodum igitur Bel & Bal ex eodem fonte deriuantur, diuerſa licet ratione; ita in eadem ſtatua, tum mortuus Hammon, tum Sol cæli, & totius mundi cor, abſolutiſſimus perfectiſſimúſque globus, non ſe modò, ſed omnia etiam alia conſeruans, intelligi poſſet. Chaldæi enim Solem vt cor mundi, ita viſibilem Dei imaginem putabant: atque vt Sol in cælis Dei ſimulacrum erat, ita inter elementa ignis imaginem Dei præferebat. Coluerunt ergo ij qui prudentiores erant, Solem & ignem: non illos quidem vt Deum, ſed vt Dei ſimulacra, ipſius Dei manu facta; quod plebeij animi non intelligentes, in ipſis imaginibus conſtiterunt, creaturam pro creatore ſtultè adorando. Quamobrem ſi phyſicôs Belum capiamus, Solem intelligemus, à bal/ quo nobis globus, Chaldæis cor denotatur. At ſi ſtatua ad hiſtoriam referatur, idem erit Iupiter Hammon Libycorum, & Belus Babyloniorum; qui Neptuni ſiue Nochi filius cùm eſſet, matrem dicitur Libyam habuiſſe; eo quòd ipſe & eius poſteri ab ea regione alendi eſſent, perinde atque à ſua matre. Quando verò cacodæmon ſtatuis ſe pòſt inſinuauit, & homines ad idolomaniam pertraxit; dici cœpit belden-gal/ id eſt, fel ſtatuarum; quaſi diceretur memoriam omnem mortuorum amara bile corrupiſſe; vnde Beligal manſit apud Hebræos. עַל enim per G pronuntiari debere, *Beligal.* alibi docendum. Cognomen ergo Ates eſt Beligal ex eo tributum, *Ates cognomẽ eſt Beligal.* quòd vſum ſtatuarum felle ſuo amariſſimo & plus quàm vipereo corrupiſſet. Cùm enim ſerpens eſſet; quis potius ſerpens, quàm vipera dicetur, cuius cùm fel ſit maximè lethale, rectè factum ab iis qui Draconem fel ſtatuarum vocarunt: eo quòd nullum crudelius & exitioſius ſit venenum, quàm ſtatuas adorare. Quia autem Idololatria ſuprema eſt præuaricatio, non mirum quòd בְּלִיַּעַל pro præuaricatione ponatur. *Ex te exibit*, inquit Nahum, *cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans Beligal*. Hinc filij Beligal dicti omnes impij & Idolorum cultores, quaſi felle vipereo idolorum infecti. Nihil enim Deo magis aduerſatur, quàm Idolomania; & idcirco ſummus & æternus Dei hoſtis Beligal nominatur. Non eſt igitur ſtatuarum vſus prohibitus, ſed abuſus hic adorationis fel viperinum in ſtatuis vocatur; quo ſi careant, ſoli memoriæ rerum abſentium conſeruandæ ſeruientes, non erunt in vetitis habendæ, non magis ſanè quàm vel ipſi Cherubim arcam alîs ſuis tegentes, vel boues ænei æneum ſtagnũ ſuſtinentes. Beelt ergo à behelt/ quod eſt conſeruat, rectiſſimè nominatur; quandoquidem in eo verus ſit vſus ſtatuarum, & omnium ſimulacrorum; à quo ſi diſcedatur, mox viperæ fel præcordia lethali inficit veneno; à quo, perinde atque ab ipſiſſima morte, diligentiſſimè cauendum. Ex ſta fit ſte/ pro loco, qui aliter ſtede dicitur: vnde ſte-ur/ & contractè ſtur/ *Ste ſiue Stede. Stur.* idem eſt quod guberno; propterea quòd is qui dirigit omnia & gubernat, perfectio ſit totius loci in quo gubernat. Hic fons eſt, è quo ad Hebræos vox צור fluxit, qua pro Deo vtuntur; nec malo ſanè iure, cùm Deus omnium ſit gubernator. Verùm ipſi, dum omnia vocabula confundunt, crediderunt Deum ita vocari, quia צור etiam petram ipſis ſignet: vbi dignum eſt diligenti conſideratione, vt ex duabus vocibus noſtratibus ingenti diſcrimine diſiunctis vnam fecerint. Rots nobis rupem & ſaxum ſignat, à violentia nimirum; *Rots.* quod vocabulum more ſibi minimè raro retro pronuntiantes, in Stor mutarunt, quod צור cùm ſcriberetur, per errorem factum, vt per Surec legatur. Apud priſcos enim Vau pro V & O ponebatur. Confuderunt ergo roets & ſtur in eandem vocem, atque inde facta homonymia. Sed illud in eadem voce ineptius, quòd ex ſnoor *Snoor.* fecerint צור, cùm non ſt ſed ſn hîc ſcribendum fuiſſet, ſi originis ratio ſeruaretur. Eſt autem ſnoor ligamen, vnde צור pro ligo vſurpatum. Hinc pari errore Latinorum Reſtis *Reſtis.* per conuerſionem voce vlterius corrupta. Iam quia ſtort idem nobis quod effundo, צור *Stort.* etiam pro effundo dixerunt, Tau finali adempto. Stur porrò guberno ſignificans, ichnæum eſt vocabulum. *Ruſt.* Qui enim gubernat, eò omnem operam ſuam conferre debet, vt rebus quas gubernat, quies comparetur. quæ ratio primùm ſummo omnium gubernatori conuenire cernitur, qui ſic gubernat, vt omnes tandem ſimus in felicitate ſumma requiem adepturi. Ad hanc ergo requiem omnis gubernatio nauis humanæ dirigenda,

rigenda, vt in æterna vita quiescamus. Vt numquam sui obliuiscitur nomenclator, vt semper nos hortatur ad perpetuam animorum salutem, vt semper humana ex Deo suspendit, & ex primis exemplaribus nominum ducit rationes! Veniat igitur in mentem, dum stur audimus, nos in mari versari, & ea naui vehi, in qua Deus nobis clauum commisit, quem sic tenere debemus, vt ad requiem veniamus sempiternam. Verùm quia non antè quiescendum, quàm omnia sint absoluta; factum, vt Rusten aliquando pro perficere ponatur. Quia præterea armati animo sint quietiore & minus perturbato, Rusting etiam pro armatura vsurpatur.

Rusting.

Hinc apud Hebræos צור aliquando idem notat quod formo, quod quid aliud est, quàm perficio; eo quòd re perfecta in opere cessetur, à quo צורה pro figura siue forma in qua res acquiescit. At hîc rursus vox euersa. Ceterùm vt ex stur fit rust / ita ex roest fit stoer pro impedio, turbo, irrito, offendo, exaspero: quod saxorum & rupium proprium, cùm nihil magis itinera impediat, quàm rupes, quæ non solùm viam exasperant, sed omni sationi & agricolarum labori obstant. Ex hac voce צור Hebræi pro tribulare, vt sic cum vulgo loquar, & pro impugnare posuerunt. Hinc צַר hostis & molestiam exhibens: & צָרָה angustia, molestia, afflictio. A stur pro guberno fit stier, quod aliquando pro eodem ponitur; aliquando pro destinare vsurpatur: vnde ציר apud Hebræos legatus & nuncius quopiam destinatus. Quid quod צור item Tyrum significat; vel quia in rupe esset ædificata, veluti rots; vel quia omnibus regionibus nauali bello infesta esset; vel quia sola mare gubernaret. Verùm illud maioris fuit apud Hebræos confusionis, quòd צַוָּר etiam pro collo ponunt, à nostro strot / quo gulam notamus; pro quo etiam צַוָּארוֹת dicunt, vbi strot facilius agnoscas. Dicitur autem strot per metathesim à stort, quod est fundo; quoniam per hanc partem omnia corpori, velut per clepsydram, infundantur; vnde fit vt quidam per derisionem stort-gat dicant, nec desint qui stort pro strot efferant. Quoniam porrò ianua in cardine gubernatur, ציר etiam pro cardine positum inuenitur. Hic licet videre luculentam obscuritatis & corruptelæ in lingua Hebraica caussam, dum tot diuersæ res in vna voce confunduntur, quarum nomina apud nos non distincta modò sunt, sed mysteriorum etiam plena. Eo autem lubentius hoc exemplum adduxi, quod ex eo clarè perspici queat vera ipsius צ pronunciatio, quam huius ætatis Hebræi prorsus corrumpũt. Est & יָצַב pro statuere & stare, à nostro staf / quod vt verbum, idem est quod firmo & constituo; vt nomen, designat scipionem quo sustinemur, siue quo gressum firmamus. Si vocem conuertas, confestim vsus scipionis in lucem venit: eo enim baculo vtimur, quo simus fast / id est, firmiter consistamus. Sed quoniam citra delectum, modò prorsas, modò versas dictiones sibi sumunt; fit vt מַצָּב pro munimento & vallo ponatur; quod nos Vestdum siue vastdom dicere possemus. Hinc perspicua fiunt loca ea in quibus huius vocis vsus est: vt Isaiæ 22. *Expellam te de statione tua:* vbi vertere licuisset: Expellam te è castris siue munimentis tuis. Et in eiusdem capite vndetricesimo, *Et faciam contra te aggerem:* quo loco, vallum castrorum siue aggeres intelliguntur: nos Vesten diceremus. Sic apud Zachariam capite nono: *Et circumdabo domum meam ex his qui militant mihi.* vbi dicere poterat interpres: Ego domum meam vallo cirũcdabo. Eodem modo יַצִּיבָא pro vero fit à vast, quod est firmum; qua voce vtimur in re quapiam asseueranda. Ceterùm satis horum. Quoniam verò ste non locum tantùm significat, sed in compositione constantiæ etiam habet notam: fit vt ster continuam & perpetuam vibrationem signet, quæ stellarum propria est, earum maximè quæ ob longinqua spatia perpetuò micare cernuntur; atq. hæc ratio est, vt sterren dicantur: à quo nomine Stellæ apud Latinos, Lambda pro littera canina adscita: nisi quis à ste-hel, id est, alta statione Stellam dictam velit. Vtriusque certè ratio constat; cùm Latini nihil quod dicant, habere videantur. Ster cum articulo, ad consuetudinem Flandricam & Anglicam, pronunciato, facit aster; vnde Græcis ἀστὴρ, & eius cognata. Quoniam verò diligens inspectio citra intermissionem, micantibus quodammodo & trementibus fit oculis; ster propriè vibrantem oculorum obtutum designat. Et reuera in oculis est, non in stellis, assidua ipsarum vibratio; nobis illum quidem tremorem in ipsis esse æstimantibus, at reapse nihil minus, quàm id quod facere videntur, admittentibus. Tantum enim abest vt sempiterna vibratione vacillent, vt nullam omnino corporis sui suscipere queant mobilitatem, præter eam qua cum cælo suo aut orbe, cui infixæ sunt, mouẽtur. Verum-

Stoer. Stier. Strot. Stort-gat. Stort. Staf. Vast. Ster. Stella. ἀστὴρ.

Verumenimuerò quod ſtur vel ſteur nos dicimus; id non rarò ſtier pronunciatur in eadẽ notatione: vnde ſtert pro cauda nobis dicitur; propterea quòd caudæ in auibus idẽ vſus Stert.
ſit, qui gubernaculo in auibus. Quid quòd & canes in currendo cauda ſua, velut gubernaculo, vtuntur; minus ad curſum idonei futuri, ſi membrum hoc prorſus amputetur.
A ſte præterea & rijc fit ſterc pro forti & robuſto, quaſi conſtantiæ & firmitatis diuitem Sterc.
dicas: vnde Græcis ςερεὸν, & Latinis Stercora, quæ ſic dicuntur, quòd robur frumento ςερεὸν.
& omni ſemini addant, ceu ſterc-coren vocarentur. Taurus item à ſtoer/quod eſt durum Stercora.
& iracundum, ſtier dicitur. A ſtoer Latini Toruum habent, reiecto Sigma, in eadem Stier.
ſignificatione. Si ipſi ſte/quo locus & firmitas notatur, Lambda addas; ſtel facies, quo Toruus. Stel.
colloco ſignificatur: quia is qui collocat, videtur ſupremam loci habere poteſtatem:
vnde ςέλλω Græcorum; tametſi eius verbi ſignificatio ad alia quædam tranſiuit. A ſtel/ ςέλλω.
ſtijl, pro columna quippiam ſuſtinente: à qua voce ςήλη, cum tota ſua ſobole deſcendit. Stijl. ςήλη.
A ſtel item ſteel, pro eo in quo quippiã tenetur, vt in pomo pediculus, in ſcopis baculus Steel.
cui ſcopæ annectuntur. A ſtijl item Stylus, & Epiſtylion, quæ vox pro inſtrumento etiam Stylus.
ponitur, quo ſcribitur; à ſtel/ quod eſt colloco; quoniam eo litteræ collocentur. Hinc fit Epiſtylion.
vt pro tota ratione collocationis verborum accipiatur: cuius rei cauſſa non tam ex columnæ ſimilitudine, quàm ex deriuatione pendet. A ſtel, quod eſt loco & compono, fit
ſtil, pro quieto; quod quieſcens bene compoſitus videatur. Quoniam autem quieta & Stil.
tranquilla vita hominem cautum & prudentem reddit, voluit nomenclator, vt Liſt Liſt.
aſtutiam & ſubtilitatem notaret; eo quòd ad hanc veniatur, ſi ſtil retrorſum pronuncietur. A ſtil, Sileo, relicto Tau, Latini tenuerunt. Eſt in prouerbio, noctem conſilia dare, Sileo.
non ob aliam cauſſam, quàm quòd dũ omnia ſilent, & ſenſuum exteriorum inſtrumẽta mentis diſcurſum non perturbant, prudentiſſima conſilia capiantur. Omnis ergo aſtutia & callida machinatio quæ liſt dicitur, in quiete inſtruenda, dum nihil eſt quod vagum animum ad diuerſa diſtrahit, ſed id quod agit, totum agere permittit. Audienda itaque omnis ſapientia, omnis doctrina, omne cõſilium ſummo ſilentio, & ſumma quiete, ſi vtilitatem inde conſequi velimus: atque hac de cauſſa Pythagorici Harpocratem ad quinquennium colere conſueuerunt, quo ad omnia agenda dicendaque prudentes
callidique redderentur. Ex ſta & al fit ſtal, pro loco in quo ab omni labore quieſcitur, Stal.
quaſi omnia in eo ſtare diceremus: vnde Herſtal pagus dictus ab exercitus ſtatione, in Herſtal.
quo Pippinus, ſecundus eius nominis Brabantiæ dux, natus, Herſtallij cognomentum Herſtallius.
accepit, vt prior Landaſius à Landas vocabatur. Contrarium eſt laſt, quo onus denota- Pippinus dux
tur, quod in ſtatione quietis deponitur. Fuit autem Herſtal principio Arborichorum Brabantiæ,
exercitus ſtatio; de quibus aliàs. At ſi ſtael pronuncies, chalybem notabis; cui no- cognominatus.
men à ſta hel, id eſt, à vehementi vi conſiſtendi, quia nulli metallo cedit. Sed ſufficiant Laſt.
hæc exempla de litterarum S & T commixtione, quam veteres pro vna littera, quam Stael.
Hebræi Sade vocant, acceperunt; vnde fit vt in conuerſione ſeruetur integra, vt viſum in faſt & ſtaf, in liſt & ſtil/ in laſt & ſtal/ ſtur & ruſt/ in harſt & ſtach. Sed hac de re in Hieroglyphicis. Eſt & altera complexio ex S & C, quam pro eadem etiam littera vſurparunt vetuſtiores, vt boſch à ſchob vel ſchop, quòd tegat. Quidquid enim tegit, ſcop voca- Boſch.
mus, quaſi ſcai op, id eſt, vmbram ſupernè facio. Scaa pro damno, quaſi ſo taa, id eſt, Schob ſiue
ad malum; cui opponitur achs, quod idem eſt quod conſideratione dignor. Hinc ſca Schop.
pro vmbra, quæ ad malum & mortis tenebras ſpectat, lumine contrà vitam afferente. Scaa. Achs.
Hinc ſcaa-op & ſcop, à quo σκέπη pro tegmine & vmbraculo, & huic cognata. Scau di- Sca. σκέπη.
ligenter conſidero, quaſi ſca-hu, id eſt, tueor à damno, quod fit diligenti cautione. Hinc Scau.
Caueo Latinis, relicto Sigma. Quòd ſi vox ſcau vt nomen vſurpetur, ponitur pro loco Caueo.
eo in quo focus fit, ea ſecuritate, vt muri ab incendio, canalis vnà cum foramine à fumo defendat. Pro ſcau ſcou frequenter pronunciamus: à quo Græcis σκόπος & σκέπτω. Scou.
Hinc nobis Voſch/ Alemanis Vors/pro vulpe, per conuerſionem; quoniam animal fit σκόπος.
cautiſſimũ, & egregiè circũſpiciens, ne quid capiat damni. Ex hac ſignificationis ratione σκέπτω. Voſch.
liquet, qua de cauſſa ſcou pro vito ponatur. Quæ enim vitamus, ob id vitamus, ne quid Vors.
noxæ ab iis accidat. Hebræi שמר pro cuſtodio & caueo dicunt, à ſcaa-mar, quod ad verbũ nobis ſignificat Damnũ retardo ſiue impedio. Hebræi item Vulpem שועל vocant, quaſi ſcou-lag/ id eſt, vitans inſidias diceretur, vnius litteræ metatheſi. Nam ע per G gutturale pronunciandum eſſe, ſuo loco demonſtrabo, & modò memini monuiſſe. Nobis

ergo & Hebræis ab eadem deducitur origine vulpis nomenclatura, in qua nos Sc pro vno habemus elemento, vt in conuerſione planum eſt, dum ex ſcou voſc fit: vbi obſeruandum, hanc litteram nobis in fine adſpirari, vt ſit voſch: ſicut ex ſcop fit poſch ſiue
Boſch. boſch/ quo nomine ſilua dicitur, ab vſu tegendi, quem Virgilius agnouit, dum Tityrum
Schoen. ſub tegmine fagi collocauit. Schoen / ſiue, vt Allemanni ſcribunt, ſchoen / à ſchou-een, per ſyncopen ipſius u, & contractionem in aliam diphthongum formatur, qua voce pulchrum notamus; eo quòd pulchra omnem diligentem conſiderationem ſibi vniant, & tam arctè concilient, vt ipſis arctiſſimè copulentur. Hinc Amor exoritur, qui eum qui conſiderat, & id quod conſideratur, coniungit & vnit. Rectiſſimè ergo ſchoen pro pulchro dicitur, qua vocula & tota vis pulchri explicatur, & præterea monetur, vt ipſum ſemper in omni re diligentiſſimè conſideremus: quod ſi fecerimus, ſecuriſſimè nobis cautum fuerit, ne vllum vmquam damnum incurramus. Viden' totum hic pulcri & conſiderationis vſum, clarius, quàm longis Platonis dialogis, depictum? Quamuis
Leſch. leſch à leſen deriuarim; quia tamen leſch per Sch in fine ſcribitur, videtur aliam quoque includere rationem, vt inde dici videatur, quòd doctrina, pro qua leſch dicimus, diſcri-
Schel. mina rerum diſtinguat, à ſchel/ quod eſt differo. Schel item excorticare notat; & ſchel
Scee / ſiue Scep. corticem, quaſi diceretur ſcee ſiue ſcephel/ id eſt, ſeparatio vehemens. Scee enim ſiue ſcep/ idem eſt quod ſeparo; à ſcaa/ pro damno; quoniam diuiſio ad malum & deſtructio-
σκεδάζω. nem totius pertinet: Vnioni enim aduerſatur, qua nihil melius. Græci σκεδάζω inde duxerunt. A ſcee/ quod eſt ſeparo & ſegrego, fit ſcyt/ quo caco notatur; eo quòd ſit ex-
Scijt. crementi diuiſio ab alimento. Hinc ſceet pro venti per anum expulſione: à quo σκατὸς
Sceet. σκατός. merda, & σκατοφάγος conuicium in Æſculapium ab Ariſtophane factum. A ſcee fit ſcear
σκατοφάγος. pro tondeo & rado; ceu ſcee-haer diceres, quod eſt crinem ſeparo. Græci hinc retinue-
Scear ſiue Sceer. runt κείρω, reiecto Sigma, vt in Caueo à ſcau factum. A ſceir/ ſic enim ferè pronuntia-
κείρω. tur, vel ſcear/ fit ſcars pro nouacula: ξύρος Græcis: & ſceir pro forfice. Munſterus שיויר
Scars. ξύρος. interpretatur vocem neſcio de qua radice mutuatus, niſi fortè Iudæis Germanis de-
Sceir. beatur. A ſo & ken fit ſcijn/ pro eo quod ad notitiam tendit ſiue ſpectat. Hinc bifariam
Scijn. voce vtimur. Vno modo pro lucere, quia lux rebus cognoſcendis ſeruiat: Altero modo pro apparere, vt dum dicimus, Het ſcijnt ſoo te zijn/ id eſt, res videtur ita habere. Hinc ſcijn pro nomine, idem eſt quod opinio; qua de re in nomine, quo hæc litterarum S &
Scoon. C complexio vocatur, latiùs agendum. Poſſet hinc ſcoon deriuare is, cui minus etymo-
Scepnt. logia, quam prius dedi, placebit. A ſcep & ent fit ſcepnt pro deſtruo, quaſi dicas quic-
Scand. Scandel. quam ſeparare à ſuo fine: niſi malis à ſcai & ent fieri. A ſcepnt/ fit ſcand pro dedecore; & ſcandel pro offenſa, qua cuiuſpiam opus impeditur, quo minus ad finem ſuum veniat. Sic dicimus: ic bin daer in geſcepnt / id eſt, offendiculum paſſus ſum in ea re, quo minus rectè ad bonum meum finem, ad quem omnia dirigere debeo, potuerim peruenire.
Scandalum. Hinc intelligant Græci, non à Σκάζω Scandalon dici, quod D. Hieronymus ſcripſit; ſed à ſcepnt/ quod eſt impedire propoſitum alicui finem. Hinc paxilli qui in tendiculis
Scandalethrum. inſidias ſuſtinent, Scandala & Scandalethra dicuntur; eo quòd animalia ad eſcam properantia offendant, & à fine ſuo auertant. Siue igitur ſcep-ent/ ſiue ſcai-ent dicas, iuxta damnum illud intelligetur, quo finis impeditur; vnde ſcand dedecus, & ſcandel pro eo
Scat. quod offendit, ratione apertiſſima deſcendunt. A ſca pro damno, deriuatur ſcat vocali correpta, quo theſaurus pecuniarum dicitur; propterea quòd magnus nummorum theſaurus citra damnum multorum vix queat parari: tum etiam, quòd eiuſmodi gaza non aliis modò damno ſit, ſed ipſi etiam poſſidenti. Veriſſimum enim illud eſt iam olim à priſcis ſeculis tritum prouerbium, diuitem aut iniquum eſſe, aut iniqui hæredem: cui Plato ſic concinuit, vt admodum diuites dicat vulgo etiam malos iudicari. Nomenclator itaque cauere volens, ne homines ſermone ſuo vſuri in eam aliquando venirent opinionem, vt magnos theſauros in bonis ponerent, aut ad felicitatem putarent pertinere; ingentem diuitiarum copiam ſcat vocauit, vel à ſcaat/ quod eſt nocet; vel à ſcaa-hat/ id eſt, damnum habet: quorum vtrumuis acceperis, idem intellexeris, magnas nimirum diuitias noxias eſſe, idque non ſolùm in acquiſitione, quæ magna ſit iniquitate, ſed etiam in poſſeſſione, quæ plurimis malis, atque iis maximis, præbet oc[illegible]ones. A
Scatting, *exactiones Principum.* ſcat fit ſcatting/ quo notatur exactio principum, ad pecuniam conficiend[illegible]è laboribus & ſcriniis ſubditorum, vltra tributa & vectigalia ordinaria; quæ [illegible] ſit æqua, ipſi nomi-

nominis natales demonstrant. Hinc scat vt verbum vsurpatum, idem nobis est, quod
pecuniam ad hunc modum exigo. Quid non prævidit nomenclator? cui malo non tra-
didit amuleta? Verùm enimuero, ne putet quisquam omnem exactionem ab eo con-
demnari, id obseruauit, vt vocalem, quæ in scaat pro eo quod Latini dicunt nocet, vel
damnum dat, longa est; in scat corripiatur: quo intelligamus, damnosas quidem esse
magnas exactiones, sed hunc in iis modum esse seruandum, vt paruæ sint, & parum ad-
ferant damni rebus subditorum, id est, vt breui tempore iactura sentiatur. Illam præ-
terea in scat voluit fieri conuersionem, vt omnis exactio ad bonum referretur totius
communitatis, atque vnusquisque pro bonorum portione soluere cogeretur, ne ditiori-
bus exemptis, omne onus pauperum humeris incumberet. Tacs enim compositum est *Tacs.*
à Te & acs/ quod est ad bonum, quasi diceretur bonorum intuitus & consideratio. Vel
si mauis, à ti & acs/ quorum illud idem est quod imputo, à te/ quod ad aliquid denotat,
non aliter quàm à tegen fit tygen/ de quibus mox. Ti acs igitur idem est quod bonum
imputo vel homini vel rei; quod nihil aliud est, quàm æstimo. cui originem debet vo-
cabulum taxo, quod est boni rationem in re quapiam æstimare. Acs vt verbum, idem *Taxo.*
est quod in bonis duco, siue ad bonum anhelo: qua in voce ac bonum, sibilus spiritum *Acs.*
nostrum, quo afficimur ipsi bono, designat. Hinc ἀξιόω Græcorum. Te-acs igitur ad *Ac.* *ἀξιόω.*
bonum refero significat. Sed hac de re prius. Scat ergo primum ad bonum spiret, siue
sibilet; deinde sic fiat, vt sua cuique bonorum iusta ratio supputetur, quorum vtrum-
que in tacs intelligitur. Hinc factum vt scat pro æstimare etiam vsurpemus; propterea *Scat.*
quòd in exactionibus non certa scientia requiratur, sed æstimatio dumtaxat fiat bono-
rum: quo monemur, in exactionibus non esse libros rationum excutiendos, nec iusiu-
randum extorquendum, quo scientia certa bonorum acquiratur; sed sufficere æquabi-
lem quandam opinionem. Ex scee pro separo & diuido, fit sceelich/ pro eo quod facile est *Sceelich.*
ad diuidendum siue discernendum. Hinc schlichten est demere omnia impedimenta. *Schlichten.* *Schlecht.*
Hinc schlecht simplex, siue id in quo facile est omnia discernere. Vnde pro eo etiam ho- *Slecht.*
mine ponitur, in quo nihil est reconditæ disciplinæ. Nos slecht scribimus, ad molliorem *Slichten.* *Scee.*
sonum; & pro schlichten, slichten. Iam quia scee discerno notat; bescee idem est quod rem *Bescee.*
ratione discerno & expono: qua phrasi à Germanis in sermonem Latinum illata, *Diui-* *Diuiser.* *Discretio.*
ser Galli dicunt, pro disserere. Ex eodem loquendi modo Discretio venit in vsum, pro *Besceet.*
iudicio & æstimatione; eo quòd bescet idem sonet quod discretio, siue separatio, siue
disiunctio: cùm nobis bescet sit rerum cum ratione expositio, quæ rerum diuisione con-
stat. Docemur itaque hac voce, totam Dialectices vim, omnemque disserendi ratio- *Dialectices tota vis & omnis disserendi ratio in quo consistat.*
nem in eo consistere, vt res probè nouerimus diuidere atque partiri. Nemo enim
quicquam omnino scire potest, nisi per diuisionem, in qua tota consistit disserendi ra-
tiocinandique disciplina. Definitio enim cuiusuis rei per diuisionem fit, cuius nomine
partitionem etiam complector. Cicero definitionem bifariam distinxit: alteram di-
uisionis faciens definitionem, alteram partitionis: quod illi malè memoriæ manda-
runt, qui eum in Officiorum libro primo reprehendunt, quòd Officij definitionem
pollicitus, non definitionem, sed diuisionem reddiderit; quasi verò qui diuidit, non de-
finiat. Sed hæc sunt stolida eorum iudicia qui Dialecticam dumtaxat didicerunt ex
frigida vulgarium præceptorum exercitatione, nec Platone, nec Cicerone, nec ipso
Aristotele ad veritatis censuram vocato. Consulant Parmenidem, consulant Sophi-
stam, consulant Phædrum, consulant alios summi externæ sapientiæ antesignani dia-
logos, & inuenient, nihil definiri posse, quin diuisio præcedat & viam monstret. Sit
hoc, vt cetera, latioris examinis: at hic tamen vt iudicium facerem, vox nostras coë-
git, tametsi præcipiti cursu properarem. Bescet ergo accurata rerum est distinctio;
à qua loquendi consuetudine *Diuiser* & *Discretio* vocabula apud Gallos & ceteros
in vsum tracta esse, quis poterit negare? Discant ergo nostrates Dialecticam è sua lin-
gua, atque in omni proposita ad dicendum materia intelligant, eam definiendi ratio-
nem, quæ rerum diuisione & diligenti discretione constat, optimam rationem esse, ad *Taal.*
quamuis controuersiam & quæstionem, vel in hanc, vel in illam partem terminandam. *Tel.*
Addant præterea ex iis quæ à me didicerunt, Taal/ quo lingua designatur, à Tel nomen *Numerationis partium omnis sermonis perfectio absoluitur.*
accepisse: qua voce nos idem intelligimus, quod in Numero Latini; quo clare planeq.
cernant, omnem sermonis perfectionem numeratione partium, quales quales illæ sint,

 absol-

absolui. Angli hactenus de vetusta loquendi apud Cimmerios consuetudine Tel pro loqui vsurpant. Plato in eo libro quem Legum appendicem, siue Corollarium, quod Epinonus significat, nuncupauit; ita de sapientia scripsit, vt eam totam sola numeratione perfici concludat. Iam in Sophista, qui de ipso, quod est, differit; quid aliud facit, quàm numerare docet? Idem libro De Repub. 7. Arithmeticam sic laudat, vt eam dicat primas vires habere ad animum ad excelsa tollendum: quod nomenclator noster multis antè sæculorũ voluminibus à spiritu præceptore suo edoctus, paruula vocula, & ea quidẽ trilittera consignauit; sed tali tamen, vt ex ea mox intelligatur, omnia sic numeranda esse, vt numeratione eorum ad ipsum altissimum ducamur. Quid enim aliud est Tel, quàm Te hel, siue Te-el? de quo alibi plura. Videte itaque quid sit apud Cimbros Besceet; videte, inquam, diligenter, ne incidatis in illud quod eadem voce, vt verbum sit, vsurpata denotatur. Præteritum enim imperfectum à Bescijten, quod est concacare, Bescеet dicitur, quo vtimur, cùm volumus denotare quemquam in ratione subducenda aut rebus discernendis esse deceptum. Hi bescеet hem, id est, hic eum concacauit, dicimus, cùm quisquam à quoquam est deceptus; occasione locutionis acceptæ ex homonymia vocis Bescеet. Diligenter itaque in omni colloquio cauendum, ne sic rerum fiat supputatio atq. discretio, vt dici meritò possit, Het bescеet bescеet ons, id est, rationis explicatus nos cõcacauit. Vt pulcerrimum præceptum huic voci Bescеet nomenclator intexuit, atque adeò vt in ea totius humanæ sapientiæ iecit fundamentum: ita rursus per homonymiam nos monitos voluit, in hominum vita nihil turpius, nihil fœdius, nihil magis porcinum aut suillum esse, quàm decipi in ratione subducẽda. Admirare diuinum Platonem, admirare Pythagoreos numeros, admirare quoscumque voles; interim hoc agnosce, sic apud Cimmerios nostrates loquendi habere consuetudinem; vt quæ in illis maximè suspicis, ea nobis clarissimè duabus voculis Bescеet & Tel denotentur; quarum vtraque omnem totius humanæ sapientiæ latitudinem & complectitur & explanat ei qui caussam eius expendit atque diligenter intuetur. Verum-enimuerò tam multa sunt insignis artificij in hac S & C litterarũ complexione exempla, vt si omnia persequi vellem, vix multa volumina iis suffecerint explicandis: qua de caussa ad ea reuertamur in quibus simplex littera S inuenitur, quam Samech veteres nominarunt. Verùm cùm & de hac satis modò mihi videar egisse; vno atque altero exemplo addito, finem huic libro imponam. In Saxonicis memini me caussam nominis Saac dedisse, qua Caussa designatur, à so-ach/id est, ad æstimandum. Hìc vbi accuratiùs omnia examinanda, addatur, non id modò hac vocula indicari; sed hoc etiam, omnem caussam ad bonum ipsum referendam esse, quod est aac/ vt antè demonstraui. Deinde summam omnium caussam omnia ad se trahere, quod est so-haac / eadem vox saac declarat. Qui ergo quid At & Hac vocali longa significent, norit; eum latêre non poterit, quàm excellentem hæc vocula saac habeat rationem. Primùm enim intelligitur, eam primam caussam vocandam, ad quam omnia toto spiritu feruntur, quæque omnia ad se rapit, non secus atque harpago, quorum vtrumque in so-haac auditur. Deinde quia aac bonum ipsum vocatur; clarum est, caussam nullam hac voce saac dignam esse, nisi ad bonum tendat. Hìc rursus contemplationis ingentia latifundia aperiuntur, in quibus cõfestim & in primo limine cernitur, ipsum bonum primam omnium caussam esse dicendã, & ei propriè nomen saac conuenire; & aliis caussis, ea solùm tenus, quatenus ad bonum ipsum referuntur. Bonum igitur & finis est supremus omniũ, & caussa efficiens totius rerum vniuersitatis. Bonum ergo seipsum, vt bonum est, inspiciens, & se ad se referens, creat vniuersa propter bonum, id est, propter seipsum. Vide quò nos ducãt tres litteræ in sac comprehensæ. Quantò compendiosiùs omnis creationis caussam in Cimbrico caussæ nomine, quàm in quauis cuiusuis philosophi disputatione, quantumuis & luculenta & prolixa, inuenimus. Latini sac inuertisse in Caus videntur, è longa vocali facta diphthongo. Sac verò pro Sacco vocali breui pronunciatur, ab eadem origine deriuatum; vt præceptum detur, quo iubeatur, sacco nihil indendum quod non ad bonum destinetur atque referatur. Et non otiosè factum, neque ad homonymiam tantùm vitandam, quòd tempore pronunciationis sic differant, vt Sac pro caussa producatur, pro sacco breuietur. Eo enim nobis ostenditur, longum temporis spatium, caussarum inquisitioni breue; sacco replendo oportere nos impendere, si hominis, non pecudis, vitam

Arithmetica laus.

Bescijten.
Bescеet.

Saac.

Aac.

Caussa omnium prima est ipsum bonum.

Caussa vnde dicta.
Sac.

dis, vitam agere velimus. Dum Saxonica scriberem, necdum probabile reddere potuissem, At apud veteres bonum denotare: id apud omnes me facilè obtinere posse videbam, Acht idem esse quod in pretio habeo. Acht igitur ad At sequitur & nomine & reapse; quoniam id in pretio habemus quod bono coniunctum putamus, eoque quidquid boni ratione appetitur, necessariò in pretio habetur: quo fit, vt ne illa quidem ratio quam tum dedi, vti comprobatu faciliorem, ab hac, quam nunc assigno, sit aliena. O insignem & admirabilem industriam, quæ tribus litteris tantum inclusit & expressit mysteriorum, vt simul tum omnem totius humanæ vitæ felicitatem, tum totam, quàm late patet, & sapientiam & prudentiam auribus instillarit. Omnia ex prima caussa pendere, omnia ad primam caussam esse summo studio referenda, eamq. totam in ipso bono contineri; tum etiam multum temporis in caussarum inuestigatione ponendum, vocabulum saac declarat. At sac vocali correpta planè demonstrat, nihil nobis esse saccis recondendum, quod non ad ipsum bonum dirigatur, addens & illud, breue tempus in iis quæ saccos replent, esse collocandum, ne sacci studium caussarum officiat inquisitioni. Videmus itaque; nec iniustè quidquam esse quærendum, nec rursus diuitias parandas, licet iustissimè, vltra eum terminum quem boni ratio præfigit. Rerum affluentia, vel luxui sumptū suppeditatura, vel insatiabilem auaritiam auctura, vel ad ambitionem & superbiam comparata, vel iustum caussarum examen, quo religio & sapientia omnis absoluitur, excludens, ipso Sacci nomine vetatur. Dignum nomen apud omnes gentes memoria sempiterna, si perinde omnes rationem eius intelligere possent: hoc certè fato à nomenclatore factum, vt in confusione Babylonica, minus quàm omnia cetera, fuerit corruptum. Hebræi שק dicunt, Latini Saccum, Græci σάκκος; tametsi omnes æquè significationis caussam ignorent; adeò vt luculentissimum in hac voce sit argumentum, ceteras linguas à nostra originem traxisse, nostram à nulla alia dependere. Saac an olim conuersionem admiserit, statuere non possum, ob exemplorum defectum: suspicor tamen Caas olim in vsu fuisse pro euentu, siue eo quod ex caussa dependet: atq. inde apud Latinos phrasim mansisse, vt Casum pro euentu ponerent caussæ, vt sic dicam, accidentariæ: propterea quòd eiusmodi euentus non ad hanc vel illam caussam, sed ad caussam ipsam in genere videatur pertinere. Sic enim à Vort siue Fort Fors retinuerunt, quòd Vort generatim ad quemuis bonum successum commune sit. Cùm igitur aliquid euenit nobis, non ex nostro consilio, aut destinatione; id dicimus forte euenisse, id est, à caussa superiore & communiore quàm sit consilium & opera nostra, quam idcirco communi res promouentis nomine designamus, non adiecto vel hoc vel illo. Certè nihil accidit, cuius non sit caussa; eorum quidem, quæ ad bonum tendunt, Deus & eius administri; eorum quæ ad malum spectant, Ate & eius item ministri & pedissequi. Hæc igitur præter destinationem nostram euenientia, generico promouentis nomini siue ad bonum siue ad malum attribuimus, fortè ea dicentes euenire, id est, ab eo quod promouet. Sic & Caas illud erit inter euenta, quod caussam quidem habet, sed altiorem quàm id quod operatur, ad alium respiciens finem. Verùm Caes pro Caseo alterius est originis, ab eo nomen ducens quod malum sit nutrimentū, si ad alteram lactis partem conferatur, ceu Ca-aes diceretur, id est, malum edulium: cui butyrum comparatum dicitur Boter, à Boet, quod significat adiumentum sanitatis, & Ter, quod est, sumptum in edendo facere; ita vt boeter salutis comestio dicatur. Hinc Latinis Caseus & Butyrum: tametsi posterius Græcum videatur, eam capiens interpretationem, vt caseus bubulus dicatur, bubula prorsus sententia. Quis enim rationis capax Butyrum caseum esse dixit? Det sanè vaccinum lac plus butyri, quàm lac ceterorum animantium; ex eo ne efficietur, vt protinus butyrū caseus vaccinus sit dicendus? quasi verò non aliud in vaccino lacte caseus esset, aliud butyrum. Pudet me id genus originū, in quibus adeò nihil sani inuenitur, vt prorsus cum rerum natura pugnent, nedum eius symbolum & notionem declarent. In omni lacte butyrum est, non modò bubalo; in omni lacte caseus, in omni lacte serum. Butyrum ergo à boter, vel buetter, vt alij pronunciant, deriuatur: quod alimentum tanto melius nomenclator, quàm caseum iudicauit, vt hunc, respectu illius, prauum dicat præbere alimentum. Interrogentur modò medici, vtri rectius censeant; grammaticine, butyrum caseum esse dicentes; an Cimmerij, suis notis quibus ad corpus humanum conferuntur, hæc alimenti genera distin-

At. Acht. Saccus. σάκκος. Caas. Casus. Vort siue Fort. Fors. Forte. Caes. Boter. Boet. Ter. Caseus. Butyrum.

Tyros. diſtinguentes. Tyros autem Græcorum pro caſeo, à ter dicitur; eo quòd caſeus ferè commune fuerit primorum hominum edulium, multo quàm butyrum probabilius. Iam ad ſat redeamus, quod breui vocali elatum conuertitur illud quidem, ſed ſic, vt *Cas.* Cas duobus modis intelligatur: Vno, pro vacuo, vt dum locum pro vacuo capimus; vn- *Caſſus.* de Caſſus Latinorum: Altero, vt ſit receptaculum cuiuſuis rei. Quæuis enim arca & quiuis loculus Cas vocatur. Saat Angli & Zeelandi ſet pronuntiant. Sat-gun igitur, ſi- *Segun.* ue ſet-gun/ & ſola media littera retenta segun/ idem eſt quod cauſſam omnium ſupremam cuiquam opto; qua de voce in Saxſonicis ſatis latè, vbi etiam quid Saga, quid Sa- *Set.* gio, quid Sagax, quid seggen/ quid Sagmen notet, explicatum. A set/ quod ſignificat po- *Sede ſiue seed* no & colloco, fit sede ſiue seed pro moribus compoſitis, & modeſtia. Vnde sedig/ & con- *Sedig ſiue Seeg.* ciſione vſitata seeg pro modeſto & compoſitis moribus prædito: à qua voce sig vel sige *Sig ſiue Sige* pro victoria, propterea quòd ea demum vera ſit victoria, quæ homines effrenes ad modeſtiam compellit. Prima itaque victoria, vt quiſque ſe vincat, id eſt, vt ſe modeſtum *Victoria vera.* faciat, atque in omnibus temperatum. Altera, qua alios vincimus, ita vt eos ad temperantiæ frena cogamus. Neque enim hoc victor ſpectare debet, vt pro ſua voluntate atque libidine quiduis victis imperet: ſed eum ſibi terminum præfixum habet ab eo qui sijg à seeg pro victoria voluit vſurpari, vt & ſe primùm præbeat temperantem, deinde victos etiam ad eandem temperantiæ legem inducat. Sic Strymon non aliud à ſuperatis gentibus exegit, quàm vt efferos & belluinos mores exuentes ciuili modeſtiæ aſſueſcerent, vt alibi memini tradidiſſe, dum Francorum examinarem antiquitatem. Hæc regia victoria eſt digna principibus, qui auguſtorum nomen volunt mereri: quæ ſi ſola victoriæ nomen apud nomenclatorem noſtrum ſit adepta, quid illos dicemus agere, qui non aliam ſibi cauſſam vincendi proponunt, quàm vt victis omnia abripiant, ſpoliatis pro iumentis vtantur, eorum vxores, filias, & ancillas conſtuprent, totam denique regionem ſic ſcelerum enormitate vexent, vt omnes mori, ſi honeſtè liceret, mallent, quàm ſub eiuſmodi victoribus in perpetuis duriſſimæ ſeruitutis malis non tam viuere, quàm lentis cruciatibus ſemper enecari. Tyrannorum hæc laniena eſt, non victoria, in ſermone Cimbrorum; quam ne quiſquam mortalium experiatur, eum rogo, *Sygebertus.* qui ſolus poteſt iugum tollere ſeruitutis. A sige Sygebertus dicitur is qui dignus eſt vi- *Sygeſmodus.* ctoria: & Sygeſmondus, qui victoriam ore præfert, vel qui ore ad victoriam poteſt incitare, vel etiam oratione ſua hoſtes ſuperare, & ad legum conuertere æquitatem: quod genus victoriæ, quo minimum ſanguinis effundit, eo eſt præſtantiſſimum, & tanto homine dignius, quanto naturæ ipſius conuenientius, cuius eſt ratione atque ſermone, non gladiis & rabie pugnare. Suſpicor Hebræos צֶדֶק ſuum & צַדִּיק hinc habere, perperam צ pro Samech admiſſo, quo iuſtus apud eos denotatur. Modeſtia enim omnes virtutes complectitur, perinde atque Iuſtitia in ſacris litteris; vt dum Nochus dicitur fuiſſe vir iuſtus, quamquam à stadich poſſet deriuari, ſeruata vera pronuntiatione, quam ſcriptu- *Stadich.* ra demonſtrat. Stadich enim conſtans nobis dicitur: qua rurſus nomenclatura totus *Sedo, as, are.* virtutum chorus comprehenditur. A seed vel seede fit Sedo Latinorum, quod verbum ad animi perturbationes pacandas propriè videtur pertinere, à quibus ad alia transfer- *Wijc.* tur. A wijc/ quo denotatur Cedo, fit swijc/ quaſi so wijc/ id eſt, ad cedendum: quo deſi- *Swijc.* *Swac.* gnamus, flecti quicquam & deorſum inclinare, & ſe ſubmittere: Vnde swac/ pro eo quod facilè flectitur & deprimitur: quod ad tempus applicatum, cæli conſtitutionem mor- *Swijg.* bis obnoxiam & infirmam deſignat. A swijc fit swijg pro taceo; eo quòd ſilentium maxima ſit ſummiſſio, qua nos ſinimus ab aliis doceri; interim dum tacemus, infirmitatem *Harpocrates qualis fingatur.* animi noſtri confitentes. Hinc Harpocrates puer fingitur infirmus, & omnino ſummiſſus; pedibus ſedens inter veſtium ſinus contractis, & digito os comprimens: de quo Capella in Philologiæ nuptiis: Verùm quidam, inquit, redimitus puer, ad os compreſſo digito ſalutari, ſilentium commonebat. Sed nos de huius hieroglyphico ſigno aliàs for- *σιγάω.* taſſe plura. A swijg Græci habent σιγάω; littera, qua carent, reiecta. Hebræi שתק pro swijgt dicunt, ק pro digamma duplici quo carent, ponentes: & quia metatheſim frequenter admittunt, & parui faciunt ſi Thet pro Tau proferatur, in eadem ſignifica- *Sing.* tione שקט dicunt; in vtraque tamen voce Gimel reiectum, ne conſonantes ternarium *Hing.* egrediantur. A so & hing/ fit sing/ pro canto; eo quòd omnis cantus ad eum referri de- *Hinge.* *Hingenisse.* beat, ex quo ſolo omnia dependent. Hing enim & hinge & hingenisse poteſtatem eam notant,

notant, è qua ſumma cuiuſquam negotij pendet: atque ideo propriè & primò de diuina poteſtate, omnia manu ſua ſuſpendente, dicitur. Additur frequenter ge/ perfectionis nota, vt dum dicimus, Gots gehing/ id eſt, diuina diſpoſitio. Quamobrem omnis cantus ad hanc diuinam catenam omnia tenentem, ipſiúſque ſempiternum verbum omnia diſponens, referendus, ſi nomenclatori credere volemus. Hoc eſt illud: *Septies in die pſallam tibi.* Sang præteritum imperfectum facit ſanc nomen, pro cantu; vnde & Cano Latinorum, mutato S in C. Vide ergo quid faciant, qui carmina & odas ſuas ad alia tranſtulerunt; quámque grauiter peccent, qui ſpurciſſimas ſpurciſſimis carminibus libidines celebrant, & cantus ſuauitate lumbos ſcalpunt, vt Satyrico more loquar; & oleum ardentibus iuuenum animis affundunt. Semper Deus canendus, nec vlli alij rei ſeruire cantus debet, quàm vt immenſa eius poteſtas, qua omnia temperat, & ſuauiter diſponit, laudetur, & quoad eius humanis viribus fieri poteſt, celebretur & extollatur. qua de re in A lauda latiùs. Quoties Pſalmiſta nos adhortatur ad canendos Deo hymnos, quoties exclamat, *Cantate Domino*; quàm nobis in cantando diligenter præiuit! Atqui noſtrarum vocum architectus noluit nos vernaculum cantus nomen audire, vt non ſimul cogitaremus, omnem cantum ad eum referri debere, de cuius nutu & diſpoſitione dependēt omnia & in cælis & in terra. Gloria igitur Patri, & Filio, & Spiritui ſancto; quod & nunc, & ſemper, & per omnia ſeculorum ſecula cantemus, vt iis choris iungamur qui perpetuò canunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Proclus in Parmenidem ſcribens, cùm oſtendiſſet nihil de Deo affirmando dici poſſe; addidit: ſi quid dicatur, id ſic exponendum, vt id quod ipſi tribuitur, ab eo pendere intelligatur. Exempli gratia: Deus eſt fons diuinitatis, id eſt, diuinitas pendet ex Deo. Eodem modo Deus eſt cauſſa omnium, id eſt, omnia ex Deo pendent; ita vt reſpectus rerum ad Deum ſolum affirmetur, de ipſo verò nihil dicatur. Quamobrem qui hing canit, hoc ipſum canit quod in omnibus Deo attributis eſt intelligendum, adeò vt nullum nomen potius videatur canendum, quàm quo cetera omnia comprehenduntur. Sic Deus eſt Deus, quia deitatis notio ex eo pendet, quæ ipſa eſt æternitas, ſi Deus à vetuſta Cimmeriorum dictione D'eeu dicatur, quam ſæpius iterant A-laudæ. Quicquid enim mens noſtra concipit, id à Deo ſuperatur; tantum abeſt vt quicquam de eo propriè poſſimus affirmare. Pendet ex eo vnitas, eſſentia, integritas, æternitas, diuinitas, ſanctitas, infinitas poteſtatis. Quid multis? omnia quæ de ipſo dicuntur, ex ipſo pendent.

Ge.

Cantus omnis quò referendus.

Sanc. Cano.

Deus vnde dictus.

HER-

HERMATHENÆ

LIBER IX.

Lingua Cimbrica prima omnium linguarum.

OSTQVAM modò ſatis multis exemplis docui, primas linguæ noſtræ voces ſignificationis ſuæ cauſſas ex ipſa elementorum ducere natura, & inde reliquas deriuari: neceſſaria collectione efficitur, nullam linguam noſtra poſſe dici priorem, niſi primis aliquid prius eſſe fingatur. Cùm igitur ſermonis Hebraici, Græci, Latini, & noſtri magna ſit in pluribus vocabulis communio & cognatio; dicemus, primas vocum, quæ communes ſunt, origines neceſſariò ad noſtram linguam pertinere; niſi fortè quiſquam poſthac reperietur qui nos doceat, illas quoque linguas omnia ſua nomina ad primas voces, & has in elementa, vt primogenias cauſſas, referre poſſe. Nos interim, dum quiſquã talis exiſtet, qualis numquam ne eſſe quidem poſſit, nedum ſit futurus, tenebimus, nullam aliam linguam, quàm noſtram hanc admittere in prima elementa ſolutionem; vt ex iis liquidò conſtent ſignificationis vocabulorum cauſſæ: atque idcirco noſtram in harum collatione (nam ceteras non moramur) primam eſſe dicendam. Quamobrem ſi veræ linguæ non ſint, quæ veris vocibus non conſtant, iuxta Socratis inueſtigationem, apud quem veræ voces ſunt, quæ res, vt natura earum poſtulat, ſignificant, ſola noſtra lingua veræ linguæ nomine fuerit dignanda.

Barbarorum lingua. Quod ſi ita eſt, rectè dictum à Clemente Alexandrino, Barbarorum linguam propriè gloſſam vocari; vtpote, quæ ſola primas dare poſſit vocabulorum cauſſas. Plato item

Barbari. apertè fatetur, Barbarorum ſermonem, quàm Græcum, priorem eſſe. Qui verò Barbari ſint, non puto cuiquam hactenus liquêre. Socrates certè generatim Barbarorũ ſermo-

Phryges. nem priorem confeſſus, exempla quibus id doceret, è Phrygia ſumpſit, quaſi Phryges primarij Barbarorum eſſent habendi. Plinius tradit, Phryges primos inueniſſe artem

Phrygiones. veſtium acu texendarum; & hinc eos qui huius artis periti eſſent, Phrygiones fuiſſe

Barbaricarij. nuncupatos. At Iuriſconſulti Barbaricarios eoſdem vocant; eo quòd Barbaricas veſtes facerent; quo fit vt Phryges peculiari quodam ſuo iure Barbari dici debere videantur:

Latini originem ſuam Phrygibus referunt acceptam. quod tamen ad contemptum referri non poteſt; propterea quòd Latini originem ſuam Phrygibus referant acceptam; aut ſaltem confiteantur, ſe eoſdem primos parentes habuiſſe. Iam olim enim Homerus vaticinatus erat, Æneam & eius poſteros perpetuò regnaturos. Quid quòd Plautus quæ in Latinum ſermonem conuerterat, ſe dicit vertiſſe Barbarè; non illud quidem, vt opinor, per Latinæ linguæ contemptum; ſed de vetuſta loquendi conſuetudine, qua Græci cùm ceteros, tum Phrygios maximè Barbaros voca-

Barbarica veſtes. bant. Sic Lucretius pro Phrygiis veſtibus Barbaricas dixit:

Iam tibi Barbaricæ veſtes, Melibœaq; fulgens.

ad quem verſiculum Adrianus Turnebus annotauit, Barbarum pro Phryge dici, eſſe frequentiſſimum. Quamuis autem non ignorem, non alios modò, ſed Virgilium etiam Barbaricum pro externo accipere & inculto; & Strabonem putare, Barbar inconditam exterorum vocem frequenter à Græcis auditam, in cauſſa fuiſſe, vt alterius linguæ homines Barbaros nominarint; ex eo tamen effici nego, hanc vocem non prius Phrygibus

Cares Barbarophoni dicti ab Homero. quàm ceteris tributam fuiſſe. Videtur tamen nobis Homerus aduerſari, qui Cares Barbarophonos vocauit: Νάςης αὖ Κάρων

ἡγήσατο βαρβαροφώνων οἳ μίλητον ἔχον.

Verùm cùm nos ſciamus tũ è Geographo, tum ex aliis, totam Cariam & vicinã oram, vnà cum Epheſo, ab Amazonibus olim habitatam fuiſſe, & in ſuburbano Mileſio Branchidarum templum & oraculum ad Xerxis vſque duraſſe expeditionem, atque eundem Branchidas atque vetuſtos Vrancos ſermonem habuiſſe; non miramur, ab Homero Cares potiſſimùm Barbaros fuiſſe nuncupatos; eo quòd & Amazonum poſteri eſſent, & eorum ſacerdotes adhuc priſco ſermone vterentur. Et verò licet demus, iam inde ab Homeri ætate, Barbari nomen aliis, quàm Phrygibus dari cœpiſſe; id tamen noſtra non admodum refert, & eſt alioqui eadem in Caribus, quæ in Phrygibus, Barbariſmi ratio: propterea quòd vtraque gens à Iapeto deſcendat, cuius filius Ion Caris fuit pater, vt in Hiſpanicis docebo. Porrò ſi verum eſt, Amazones totam Ioniam poſteriùs occu-

occupaſſe, vti Græci ſcriptores prodiderunt: gemina cauſſa fuerit ob quam Cares Barbarophoni potiſſimùm vocentur: altera, quòd ab Ione Iapeti filio genus ducant: altera, quòd Amazones Gomeri poſteri Ioniam quoque tam olim occuparint, vt plurimas in ea ciuitates condidiſſe ſcribantur. Epiphanius totam illam mundi ætatem quæ ab Adamo ad cataclyſmum vſque computatur, Barbariſmum vocat; & à cataclyſmo ad confuſionem Babylonicam, & vſq. ad Seruch, in quo cœpit idololatria, Scythiſmum: qua in re antiquos videtur ſecutus auctores. Nam & D. Paullus primùm Barbaros, deinde Scythas, deinde Hellenes, deinde Iudæos enumerat; ceu ea fuiſſet gentium & viuendi rituum in orbe ſucceſſio. Nobis itaque, cùm hæc, tum illa quæ de lingua noſtra tradidimus, conſiderantibus, ſuſpicio oboritur; aliquid hîc occultioris antiquitatis latêre, quàm vulgus hominum hactenus crediderit; & aliud longè Barbari vocabulo, quàm vel Strabo, vel ceteri crediderint, denotari. Cùm enim Phryges videam Barbaros potiſſimùm vocari; & Ægyptiorum teſtificatione cõſtet, horum ſermonem omnium eſſe antiquiſſimum; & Plato fateatur, Græcam linguam non pauca ab illis vocabula accepiſſe; & Clemens dicat, ſolum Barbarorum ſermonem linguæ nomine vocari debere; & nos certò ſciamus, eos ſermone noſtro, qui idem eſt cum Thracio & Getico, vſos fuiſſe; & noſtrum modò docuerimus primum eſſe: cogor in hanc deſcendere ſententiam, vt Barbarum dicam nihil minus eſſe, quàm quod Græci crediderunt. Frequenter monui, & frequenter iterum in aliis erit monendum, Græcos Digamma Latinorum carere; quod hi tamen à vetuſtis Æolibus videntur accepiſſe, apud quos fuerit Vau nuncupatum: quod nomen noſtras eſſe, in Hieroglyphicis docebo. Loco autem Vau ſubſtituerunt aliàs βῆτα, aliàs adſpirationem. Adde quòd quamuis Latini Vau habeant, duplex tamen Vau non admittant. Nunc igitur ad rem. War nobis idem eſſe quod Verum, dum pro nomine accipitur, tradidi; & tantundem valere ac cuſtodio, dũ pro verbo vſurpatur. Hinc igitur War War vocabulum compoſitum è nomine & verbo, eum notabit qui verum cuſtodit. Hanc vocem nec Græci, nec Latini, nec Hebræi ſcribere poſſent characteribus ſibi vſitatis; & idcirco è War-war βάρβαρ & Barbar factũ; quod nomen ſi interpreteris iuxta rectam rationem, Veritatis cuſtodiam vertas oportet. Phryges igitur Barbaros ſeipſos vocabãt, maxima quadam prærogatiua dignitatis; quippe qua ſibi ſolis fidam priſcæ veritatis cuſtodiam arrogarent. Græci, voce hac non intellecta, & propter aſperæ ſyllabæ iterationem iudicata duriore, Barbaros dici putauerunt ab aſpera locutione. Quam verò Phryges ſe iactabant cuſtodire veritatẽ? Quam aliam quàm veritatem primarum vocum; quas ſic Adamus rebus accommodauit, vt omnis veritas in iis cerneretur? Hanc veritatẽ in vocibus noſtratibus hactenus eſſe, abũdè mihi cumulateque videor tradidiſſe. Nunc itaque videbimus, antiquiſſima quæque proximè ad Barbariſmum accedere; quia nimirum proxima ſint veritati: & ideo primam mundi ætatem optimo iure dictam fuiſſe Barbariſmum; quoniam in ea veræ vocabulorum rationes fuerint conſeruatæ, non in vna modò natione, ſed in tota terra; vti de ſcripturæ ſacræ teſtimonio facti ſumus certiores. At altera ætas, diluuium proximè ſecuta, Scythiſmus nuncupatus eſt; eo quòd homines primùm in Scythia habitarint; & ſola Scythia veterem linguam & ante & poſt confuſionem Babylonicam conſeruarit. Poſt Scythiſmum ſucceſſit Helleniſmus, in Aſia Scythis ad ſuas terras digreſſis. Inter hos, Phryges, Aſcanij & Gomeri poſteri, ſibi Barbarorum nomen præ ceteris arrogarunt; eo quòd priſcæ veritatis in Aſia eſſent cuſtodes: quorum coloni quidam in Europam digreſſi, Duytſen ſe indigitauerunt, quo ſignificantur antiquiſſimi; eo quòd & linguam antiquiſſimam ſeruarent, & genus à Gomero & Aſcanio, duobus primogenitis, ducerent. Verùm quia in veritatis cuſtodia eorum maximè hominum rationem haberi oportet qui non vocabulis modò veris vterentur, ſed totam quoq. vitam ad veritatis normam quadrarent: in ætate illa quæ Barbariſmus vocabatur, mentis acies ad eos dirigenda qui à Set deſcendentes eos reliquerunt poſteros, per quos genus humanum in diluuio eſt conſeruatum. Hos autem Setinos ſacra ſcriptura filios Dei vocauit: è quo fit, vt Barbara Phrygum lingua filiorum Dei lingua; & conſequenti collectione, Lingua deorum verè dici queat, aut potius dici debeat, ſi res quæque clariſſimo ſuo nomine ſit nuncupanda. Ex his modò agnoſcas, vnde Homerus acceperit linguæ deorum & linguæ hominum diſcrimen: tametſi priſcam veritatem ad fabulas ſuas traduxerit. Totam ſuam

Barbariſmus. *Scythiſmus.* *War.* *Barbarus vnde dictus.* *Barbariſmus* *Scythiſmus.* *Helleniſmus.* *Setini, id eſt, à Set deſcendẽtes, filij Dei vocantur.* *Barbara Phrygum lingua, lingua filiorum Dei, ſiue deorum.*

poëſin Orphicis magiſtris eum debuiſſe, neminem hactenus vidi qui negarit. Atqui iis clarum erat, ſuam linguam primam fuiſſe; & idcirco à Setinis olim Dei filiis vſurpatam, & hac de cauſſa meritò deorum linguá vocari. Verùm Homerus quamuis diſcrimen hoc vel à Thracibus, vel, quod idem eſt, à Phrygibus magiſtris accepiſſet; ad linguam tamen Græcam accommodauit: & quia didicerat vocabula in deorum lingua rationibus optimis & præſtátiſſimis eſſe conſtructa; ea deorum nomina vocauit, quorũ cauſſas rectiſſimas putaret; hominibus verò illa tribuit, quorum deterior ratio videre-
Xanthus fl. tur. Hinc cùm duo eiuſdem fluminis apud Troianos nomina videret, alterũ Xanthum, alterum Scamandrum; prius diis, poſterius hominibus adſcripſit:

ὃν ξανθὸν καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ σκάμανδρον.

Crediderim equidem ipſum à quopiam didiciſſe, Xanthi nomen priſcorum Phrygum, & idcirco deorum vocabulum fuiſſe; Scamandri verò nomen poſterioribus ſæculis de-
Zant. beri. Nobis Zant arenam ſignificat, maximè maris, à See tant / id eſt maris margo; eo quòd maria ferè margines ſuos ex arena cònſtituant: vnde littus arare, & maris arenas numerare, cõmunibus prouerbiis iactatur. Ex S & C, accedente metatheſi, duplex littera facta eſt; atq. ita Zant ex See-tant euaſit. Hinc Zant-wijs eſt illud quod arenæ ſimile
Ξανθὸς, flauus. eſt; qua de voce Græci ξανθὸς pro flauo, eo quòd color hic arenam referat. Sic Virgilius:

Atque hic Æneas ingentem ex æquore lucum
Proſpicit; hinc inter fluuio Tiberinus amæno
Vorticibus rapidis & multa flauus arena
In mare prorumpit.

Eodem modo Horatius:

Vidimus flauum Tiberim retortis
Littore Etruſco violenter vndis
Ire deiectum monumenta regis
Templaq; Veſtæ.

Aptiſſimum igitur nomen fuerit Xanthus ei fluuio qui multas arenas ſecum trahat. Habet & aliam Xanthus apud nos interpretationem, ſi vtraque ſyllaba producatur. Nam Zan-thuis idem eſt ac ſi dicas, feſtinans domum; quæ notio æquè flumini Troiano atque prior conuenit: eo quòd ex Ida erumpens mox in mare præcipitet. Eſt autẽ mare fluminum omnium domicilium. Porrò quàm violentus crebrò voluatur, ex pugna eius cum Achille diſcas; quam hîc commemorare non lubet, quia verſus quibus eam deſcribit Homerus, plures ſunt, quàm vt recitandi mihi videantur. Alterum nomen, quod hominum eſt, ſi ad Barbaram quoque linguam interpreteris, idem eſt ac ſi damni dicas
Scamãder fl. monitorem. Sca-mander enim ad verbum damni monitorem deſignat. Cur ergo, dices, hoc non æquè, atq. illud, deorum eſt? Nempe quia Setini fauſtiſſimas ſemper nomenclaturas dare conſueuerunt, non eas quibus malum aliquod omen contineretur. Poſterius ergo nomen, vtpote à damno datum, non eſt filiorum Dei, tametſi ſit ab hominibus eiuſdem linguæ acceptum; propterea quòd à recta regula declinet. Romani hactenus Tiberis inundationem in malis ominibus habent. Certè dum flumina, vel imbribus vel niuibus liquefactis ſubitò aucta, vel à mari etiam & ventis repulſa atq. retorta, vt Horatius dixit, alueos ſuos egrediuntur; ſemper aliquid mali ſignificant: non illud quidem diu pòſt exſpectandum, ſed eodem tempore quo inundant, præſens futurum: de quo Scamander rectè potuerit nomen ſuum ſortiri. Scamander igitur idem eſt
Mantis. quod μάντις κακῶν: atque adeò Mantis & Scamander ab eodem verbo Man, quod eſt moneo, deſcendunt. Ineptum eſt quod Etymologici ſcriptor adduxit, & indignum ferè confutatione. Ait Scamandron ἀπὸ καμάτου dici, vel παρὰ τὸ ἐσκάφθαι ὑπὸ ἀνδρός. Quis rogo hominum hunc fluuium fodit, quem Homerus βαθυδίνην, ἀργυροδίνην δινήεντα, & aliis cognominibus appellat; è quibus clarè conſtat, maxima vi aquarum ex Ida præcipitantium eum crebrò intumeſcere, & rapidum per campos ferri. Ne foſſor quidem vllus tam deliras ſcriberet nugas. Iam quid κάματος cum Scamandro habet commune? Sed tales ſunt etymologiæ Græcorum. Quid? ánnon Homerus δῖον vocauit hunc fluuium? Profectò ſi quis eum fodit, nemo virorum fodit, ſed ipſe Iupiter pluuius, de cuius vrna maxima videlicet accipiebat incremẽta: & quia plurimas tũ arenas volueret, meritò Xanthus eſt nominatus, apud eos qui rectam nominũ rationem à Setinis Dei filiis obſerua-

obseruatam sequuntur. At ab aliis, humano more, damna sua Diis imputantibus, Scamander vocatur, tam contra omnem rationem, vt Pythagoras mali ominis nomina mutanda censeret, ne quippiam mali ex eorum contagione eueniret. Quamobrem rectè ab eodem vate fictum habemus, Hectoris filium à mulieribus Scamandrium, quia fortassis ad Scamandrum editus esset, nuncupatum; verum à viris dictum fuisse Astyanactem. Videmus enim quanto faustius sit & felicius cuipiam regnum portendi, quàm eum nomen ab admonitione malorum habere. Vult itaque poëta, vt nomina fausta sint & boni ominis: quod mulieres in Scamandrio cùm neglexissent, viri compensarunt, & loco Scamandrij Astyanacta, id est ciuitatis regem nominarunt. Eodem spectauit, dum hunc condidit versum, *Nomina mali ominis mutanda.* *Scamãdrium mulieres, viri Astyanacta vocarunt Hectoris filium.*

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. *Chalcis auis.*

Aristoteles tradit ab Ionibus Cymindin hanc auem vocari. Mihi nec Aristotelis lectio integra videtur, nec video qui possim ei mederi. Adiecta enim sunt verba quædam de Hubride & Ptyinge, quæ tamen nec Eustathius nec Plinius videtur legisse. Hic etiam λεπτὸν omisit, quod Gaza & Eustathius agnoscunt vt genuinum. Gaza quibusdam Ptyngen vocari addit, sed Hybridis nullam facit mentionem. Plinius nocturnum accipitrem vocauit. Aristophanes etiam inter accipitres enumerauit, & proximum aquilæ recensuit. Nobis hic non lubet accuratius de Cyminde perquirere, eo quòd nocturnarum auium valde obscura hactenus sit historia, & nocturnæ caligini comparanda. Qui Hubrida etiam vocari voluerunt, videntur ab Hub-ur sibi nomen fecisse, quo maximus bubo denotatur: & certè huic maximè Homeri fabula videtur conuenire; nec malè item in hanc auem quadrat Comicus auium exercitus. Nec enim bubo vel corporis magnitudine vel viribus aquila inferior est; & si inter has pugna ineatur, anceps est certamen. Deinde quemadmodum aquila interdiu lepores rapit, ita & bubo nocturno tempore. Venatur autem tam auidè & dextrè, vt magnam vna nocte prædam frequenter congerat. & si quis nidum eius in rupibus exploratum habeat, & ad eum clanculum pernoctare velit; ei facillimum fuerit, prædæ partem subducere; quod familiarem quendam mihi venatorem non semel fecisse, de ipsius didici relatu. Ipse cum robusto cane pugnantem vidi, & cùm semel vnguibus ei hæsisset, difficillimè potuisse auelli, nec canem pòst aggredi ausum. Nec alibi lubentius, quàm in altissimis rupibus nidulantur; adeò vt Idæum Lecton, quod altissimum est promontorium, locus videatur ei aptissimus. Nec verisimile est, Iunonem in exiguam aliquam sese mutasse auem; sed in eam potius, quæ nocturno tempore omnium esset regina, haud secus atque aquila Ioui sacra interdiu imperat. Certè Aristoteles tenuem admodum & ieiunam bubonis dedit historiam; vt ego verear, ne Cumindis Ionum & Phrygum non fuerit tenuis illa vlularum forma, quam in arborum cauis, non modò in montibus, habitare scimus, & noctu columbaria prædari. Hanc tamen Aristoteles depingere videtur, & hac parte ab aucupibus nostris diffidere. Sed liberum sit aliis quod velint coniectare, mihi Hubris & Buas eadem auis est, quæ alio nomine Ptynx & Cumindis vocetur. Atqui hæc illa est, quæ cum aquila pugnare potest: & non sine caussa, quando eandem prædam, licet diuerso tempore, sequuntur. Auem enim tenui corpore præditam non video quî pari marte cum aquila committas. Aristophanis interpres γλαῦκα κύμινδιν κικυμίδα καὶ κικκαβὰν eiusdem auis nomina esse prodidit, & κικκαβᾶν esse noctuæ propriam vociferationem. Callimachus κικυμῖδος etiam meminit, χαρτ' ἀγαθὴ κικυμίς. Pompeius Cicumam nocturnam auem facit, sed quænam sit non addit. Hesychius κικυμηΐδα γλαῦκα interpretatur; & κικυμώττειν idem esse quod δυσβλέπειν. Itali quidam *Chio* vocant, nos Hubeken/ id est, parua noctua. In hoc genere minima auribus est insignis, à quibus Otis quoque vocatur. Gaza Cicumam pro nycticorace reddidit, non bene, mea quidem sententia; cùm nocturnus coruus nihil simile habeat noctuarum generi. Nos enim nacht-rauen diuersam ab omni vlularum & noctuarum genere esse scimus, qua tamen voce Nycticoracem ad vnguem interpretamur. In tanta igitur obscuritate quid miri acciderit, si quisquam diceretur hallucinari; tametsi vel ipse esset Aristoteles? Nos ergo vatis honori consulamus, & Aristophanem dicamus triarium robur postremò enumerasse; in quo cùm vultur, aquilæ ferè magnitudine par, Cumindem præcedat, & longius ab aquila, quàm Cumindis, recenseatur; cogitemus necesse est, Cumindem *Cymindis auis.* *Hubris auis.* *Bubo auis.* *Buas auis.* *Ptynx auis.* *Cicuma auis.* *Otis auis.* *Nacht-raue.* *Nycticorax.*

Vulture maiorem esse & validiorem. Sit ergo Aquila Iupiter, Cumindis siue Hubris Iuno; & hæc quidem noctu, ille interdiu regnet. Hinc quibusdam Duc vocatur; quòd *Chalcis.* Duces secundi sint à regibus. Nunc igitur ad nomina. Chalcidem ab obscuro æris colore dictam interpretor; quod nomen quia à natura sumptum, rectam habet significationis caussam. Cumindis verò Phrygium est vocabulum, inditum à malo omine: Com-hinder enim idem est quod aduenìens damnum, siue aduentus nocumentum, si- *Cumindis vnde dicatur.* ue etiam quoduis impedimentum quod rei venturæ obstat. Quamobrem Cumindis nomen est ab hominibus factum, peruersam vocum formandarum rationem secutis. Virgilius Buboni triste omen tribuit; quem nos eandem auem cum hac Homerica facimus,

Seráque culminibus ferali carmine Bubo
Visa queri, & longas in fletum ducere voces.

Vl. Vlula. Vlulo. Hul siue Huyl. Nobis à fletu ul vocatur, vnde Latinorum Vlula & Vlulo. Hul enim vocali longa idem est quod fleo cum tristi voce, siue ploro: quod ab eadem origine dicitur Eiulo. Vt ergo Scamandri, ita Cumindis nomen hominibus adscribendum; eo quòd vtrumque ab infausto omine inditum sit, contrà ac ratio sapientum & Deorum postulat. Cumindis certè damnum adfert, sed leporibus maximè, & vulpibus, & mustelis, quas noctu rapit, & ad nidum congerit. Quæ enim de auguriis dicuntur, vana sunt & anilia deliramenta, & idcirco sapientibus nominum opificibus indigna. Eiusdem peccati est Ptyngem eandem auem vocare à phe-tijng/ quo significatur hostilis vel inimicæ rei nuntius. Ex phe-tijng per concisionem fit Ptyng, & addita littera Græcorum terminante, Ptynx. Hubris verò è nostro hub-ur/ ceu Huburis, & syncope admissa, Hubris, est maximus *Vy-os. Vy-han. Vy alt. Merc-ur. Sat-ur.* bubo; vti Vy-os maximus bos, & Vy-han/ maximus gallus, & Vy-alt/ maximè senex, & Merc-ur maximus considerator, & Sat-ur maximum semen siue præstantissimus sator. Hesychius Milesius nocturnam auem esse dixit, non adiecto quænam esset. Aristotelis certe contextus de Cyminde aliquid monstri alit. Suspicor ab aliquo additum fuisse, Cumindem ab aliis Hubrin, ab aliis Ptynga, vocari. At is quisquis fuit, non animaduertit, Aristotelem Cumindis nomen ad aliam auem detorsisse. Nobis interim clarum dedit indicium, Aristophanis & Homeri Cumindem, maximum esse bubonem, longe quàm noctua sit maiorem. Verùm ne cum noctuis, & vlulis, & bubonibus, & diuersis harum auium formis, in tenebris diu vagemur; satis habebimus, hæc indicasse; & ostendisse, cur Chalcis Deorum, Cumindis hominum nomen dicatur. Erat in suburbano *Βάτεια siue βατίεια.* Troianorum tumulus, quem homines βάτειαν, siuè βατίειαν, nominarunt: Dij verò monumentum Myrinæ.

Τὴν ἤτοι ἄνδρες βατίειαν κικλήσκουσιν,
Ἀθάνατοι δέ τε σῆμα πολυσκάρθμοιο μυρίνης.

Hic alij alia: nobis placet, βάτειαν à rubo tumulum nominatum, quo spinæ genere abundaret, veluti neglectus: Dij verò & sapientes rerum priscarum periti, scientes eum *Myrinnæ tymbus.* Myrinnæ Amazonis tymbum esse, & virtutis memoriam perpetuò esse venerandam, quo præsentis æui homines ad fortitudinis & ceterarũ virtutum in antiquis celebratarũ æmulationem incitentur; nullo modo locum hunc sepulcro consecratum à rubis per incuriam enatis nominandum putauerunt. Quo verò luculentior hæc mea euadat ratio, quam nec Eustathius, nec quisquam, quod sciam, ceterorum prodidit; addam quid Cicero de Archimedis sepulchro in Tusculanis suis quæstionibus scripserit. Huius sepulchrum, quod ipsimet Syracusani ignorabant, ait se in vepribus & dumetis, quibus septum erat, peruestigasse, ac locum iussisse falcibus expurgari. Vides igitur quanti Cicero huius viri fecerit monumentum; quanto contrà vitio vertat Syracusanis, quòd acutissimi sui ciuis ignorarent sepulcrum. Ex hoc igitur, similitudine ad vnguem proposito nostro congruenti, de Myrinnæ Amazonis sepulcro ferenda sententia, quod vulgus vepretum siue rubetum vocabat, ob ignorantiam veteris historiæ. Dij verò & sapientes, quibus antiquæ virtutis memoria curæ erat, Myrinnæ fortissimæ quondam Heroinæ monumentum nuncupabant. Taxat ergo poëta occultè Troianos, ceu eos, apud quos iam priscæ virtuti nullus honor exhiberetur; quod vitium ciuitatum ferè sequi solent euersiones. Vidésne quantum sententiarum pondus diuerso Deorum & hominum nomine velarit; quamque parum, quid sibi voluerit, interpretes assequantur?

quantur? Habet alibi Homerus Briarei & Ægæonis nominum discrimen. *Briareus. Ægæon.*

> Ωχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν ὄλυμπον,
> Ον βριάρεων καλέουσι θεοὶ ἄνδρες δέ τε πάντες
> Αἰγαίων'· ὁ γὰρ αὖτε βίῃ οὗ πατρὸς ἀμείνων.

Obscurior profectò hæc nominum est diuersitas, propter incertam Ægæonis notationem. Narrant quidam, & inter alios Ælianus, Briareum ex Euboia Ægæi maris insulas sibi subiugasse. Alij Ægæona tumulum quendam esse dicunt centum fontibus insignem. Nobis eorum arridet sententia, qui Ægæona Solem interpretantur. Hunc Dij Briareum vocant, à βριαρὸς, quo grauis & robustus denotatur. Nescio tamen an nomen ad Phrygios potius sit referendum, apud quos Vri-war-heut idem est quod princeps in libertate seruanda custodiendaque; quæ notatio in fabulam Homericam rectiùs quadrat. Dicitur autem Sol Iouem liberare, quia per Iouem vita intelligatur, & hæc à Sole custodiatur, & à frigoris carcere liberetur. Hieme enim à frigore tota vita adstringitur, & vinculis quibusdam videtur coërceri, ne libertate sua in germinando, florendo, fructuq. producendo perfruatur. Eam Sol è vinculis eximit, & in libertatem asserit. Quamobrem bene Briareus à Vri-war-heut nominatur. Heut & hoot & het caput significant, diuersis & rationibus & dialectis. In war duplex digamma est omissum, quod frequens est. Homines verò Solem à perpetuo gaudio vocant Ægæona; qua in voce quia corporis potius gaudium spectant, quàm mentis; à vera aberrant nominum fabricandorum via; quæ, quod summi honoris est & summæ efficacitatis, in vocabulis potius quærit, quàm quod minus habet vel emolumenti vel necessitatis. Quòd si simplicius placeat nodum soluere, dicas Briareum à Setinis Dei filiis dictum; Ægæona verò à Græcis; & idcirco hoc hominum, illud deorum nomen esse. Quod si ita est, Homerus fabulam ab Orphicis acceperit, vti ceteras omnes, quæ quidem ad germanam pertinent antiquitatem. Quòd autem γαίω pro lætari accipiatur, ipsemet vates ostendit, dum dicit, κύδεϊ γαίων: qua appendice videtur Ægæonis etymologiam indicasse. γαίω verò à nostro Gai esse deriuatum, neminem puto dubitaturum. Et hæc quidem de iis quorum duo nomina sunt, alterum deorum, alterum hominum, satis sunto. Ceterùm illud mirabilius, poëtam etiam herbam descripsisse, cuius nullum apud homines, sed apud solos deos nomen exstaret. Post alia igitur quibus vim herbæ exposuit, sic canit: *Moly herba.*

Heut. Hoot. Het. *γαίω.* *Gai.*

> Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργειφόντης,
> ἐκ γαίης ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν,
> Ρίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος·
> Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
> Ανδράσι γε θνητοῖσι· θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Id est ad verbum,

> *Sic Deus effatus, cæso cui nomen ab Argo,*
> *De terra vulsum mihi dat medicamen, & addit*
> *Naturam: radix nigra, erat flos lacteus illi;*
> *Moly vocant superi; mortalibus ardua res est;*
> *Et dura effossu: sed possunt omnia Diui.*

Ex hac allegorica Homeri herba, crediderim Moly Theophrasti manasse, qui ad Peneum & Cyllenem id inueniri scribit, & radice rotunda esse, ad modum cepæ formata, quæ tamen non difficulter euellatur; qua nota ab Homero recessit, nisi fortasse negatio in Theophrasti codice desideretur. Plinius quamuis Theophrasto in radicis descriptione consentiat, in eo tamen discordat, quòd difficilem ad euellendum dicat, ne videlicet ab Homero recedat. Addit etiam, Græcos luteum florem, contra poëtæ auctoritatem, herbæ appinxisse. Postremò omnino vacillans, & à cepæ rotunditate longè dilabens, de periti nescio cuius medici opinione, radicem ei dat pedibus triginta, & eo amplius, longam, quam è Campania sibi allatam dicit; nec foliorum nec floris addita delineatione. Galenus nullum genus priuatim hoc nomine celebrauit, sed illius dumtaxat Moleos meminit, quod alij Rutam siluestrem nuncuparunt; & loco Moleos Theophrasti & Dioscoridis, herbam nobis inuexit Mylen vocatam, quam dicit paruo bulbo radicem similem habere, & constringendi vi tanta præditam esse, vt matricem hiantem cum farina lolij supposita curet; quod de Moly suo Dioscorides refert:

 ἡ δὲ ῥίζα,

ἡ δὲ ῥίζα, inquit, μικρὰ βολβοειδὴς αὐτὴ σφόδρα ἀγαθὴ πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις τετριμμένη μετ᾽ ἰρίνου μύρου. Galenus loco ἰρίνου μύρου, habet, αἰρίνου ἀλεύρου, & tamen Dioſcoridi hanc adſcribit ſententiam. Dubium eſt an Dioſcorides eam valere dicat ad apertiones matricis procurandas, an inhibendas. Irinum certè vnguentum non adſtringendi, ſed recludendi facultatem habet, & ſi quid aliud ſtrennuum eſt ad matricis obſtructiones amoliendas. Quòd autem Galenus lolij farinam eius loco legerit, ne id quidem facit quidquam ad aſtringendum ea quæ ſunt aperta; cùm lolium acredine ſua matrices aperiat, & hac de cauſſa ad fecunditatem facere ſcribatur. Quid quod ipſe Galenus fatetur, huius acredinem, quàm ireos, eſſe maiorem; & calorem eius ad tertium excalfacientium gradum adſcendere. Ruellius ſanè ſic Dioſcoridem intellexit, vt ad aperiendas vuluas, non occludendas, herbam valere dicat. Sed hæc alibi diſcutienda. Si fas eſſet fateri, equidem Galenum hìc dormitaſſe dicerem. Vereor tamen ne tota hæc medicorum de Moly diſputatio ad lanam caprinam referenda ſit; eo quòd Moly in Homeri & antiquorum potius fabulis, quàm in vllis montibus, natum ſit. Paullus Ægineta & Aëtius præter Beſaſan ſiue Rutam ſilueſtrem nullum Moly agnouerunt. Nos interim contendimus, Homericum Moly totum ſymbolicum eſſe, & eius nomen

Moet. j. Mat. è deorum ſiue Setinorum ſermone deriuari. **Moet** nobis animum ſignificat, à **Mat**, quod eſt indomitum. Animus enim; quo nomine pars noſtri, rationi aduerſaria, intelligitur; per ſe indomitus eſt, & à ratione ſiue mente, veluti fera quæpiam domandus, iuxta illud Horatianum,

Animum rege; qui niſi paret,
Imperat; hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Magna vis eſt veritatis, omnibus ſapientibus occulto quodam modo inſpiratæ. Vide, rogo, quàm aptè Horatius diuinis nominibus cecinerit, dum animum dixit frenis eſſe compeſcendum. Nobis enim **Moet** ichnæa vox eſt, ſui conuerſione frenum nobis de-

Toem. monſtrans, quod **Toem** vocamus. Docemur ergo à vocum architecto, animum noſtrum perpetuo freno eſſe continendum. Quoniam verò animus indomitus omnis humanæ neceſſitatis in primo homine cauſſam dedit, & nos moleſtiis inuoluit infinitis; placuit ſermonis opifici, vt neceſſitas & moleſtia **Moet** homonymia quadam diceretur, vti vera animi primorum parentum ſoboles. Id adeò fecit, cùm quo hiſtoriæ veteris monumentum in nominibus exſtaret ſempiternum; tum ne quis Deum ærumnarum quibus humanum genus affligitur, crederet auctorem; tum etiam, & id quidem potiſſimùm, vt animum ſemper freno compeſcamus, ne in maiores moleſtias & neceſſitates nos præ-

Lij. cipitet. **Moet-lij** igitur idem nobis eſt, ſi **lij** vt verbum capiatur, quod Anime fer ſiue patere: ſin **lij** vt nomen accipias, animi patientiam notaris. Porrò in alia ipſius **Moet**

T littera in Cimbrico ſermone ſæpe è medio tollitur. ſignificatione, **Moet-lij** erit moleſtiarum & neceſſitatis patientia. Eſt autem noſtro ſermoni ſollemne, vt ſæpius dixi, Tau è medio tollere, quod ſi fiat, **Moely** habebis diſyllabum vocabulum, in quo I longum duplici ferè I notare conſueuimus, vnde Græci nonnumquam ὑψιλὸν fecerunt, vt è **Strijman** Strymon, & alia; quod hoc in nomine tanto magis excuſandum, quòd hac via Græcorum terminationi accommodetur. Admirandæ igitur efficacitatis herba eſt Moly, quo in primis animo patientia imperatur, & illa quidem omnis moleſtiæ & neceſſitatis humanæ. O nigram radicem, & difficillimam euulſu, & profectò numquam euellendam à quoquam mortalium, citra diuinum auxilium. Verùm hanc atram difficultatem flos lacteus compenſat. Suauiſſimus enim fructus ex hac patientia enaſcitur, quo nullum lac vel candidius, vel dulcius, vel robuſtius ad alendum eſſe poſſit.

Lapathi herbæ genus quod vulgò Patientia dicitur. Eſt nobis Lapathi genus, delicatius & tenerius ceteris, in hortis excultū, quod vulgus Patientiam nominat. De hoc tritum eſt omnium ore prouerbium, *Lapathum non in cuiuſuis horto prouenire*; quod Homerus dixiſſet, Moly non à quouis vel cognitum eſſe, vel euelli poſſe. Duobus ergo nominibus hanc herbam Diis ſolis adſcribit; altero, quòd diuinitus eius nobis gratia contingat; altero, quòd nomen nihil Græcæ dialecti haberet, ſed tota eius compoſitio ad vetuſtum Deorum ſermonem referenda eſſet. Nulla verò eſt præſentior aduerſus omnia omnium cupiditatum incantamenta medicina, quàm ſi animo noſtro imperemus, vt patienter ferat rationis mentiſque frenum; quod tametſi principio durum videatur, pòſt tamen mellitum euadit, iuxta illud principis

cipis Sophorum dictum, Vitam delige optimam, suauem reddet consuetudo. Nusquam autem maius periculú est ne animus rectore, velut Phaëthonte quopiam excusso, per deuia feratur, quàm in magna rerum omnium affluentia, & summis deliciis, cum ceteris, tum ad ventris infima spectantibus. Verum enimuerò quia omnis totius vitæ rectè instituendæ ratio in Moly continetur, nec quicquam tam durum est, quod animi patientia non vincat; atque adeò ipsa veritas dixerit, *In patientia vestra possidebitis animas vestras*; multi mihi codices sint scribendi, si omnes huius herbæ facultates sigillatim sint recensendæ. Illud in summa satis esto dixisse; eum cui Deus hanc herbam dederit, nihil vmquam tam grauis periculi aditurum, quod superare non possit; & semper tutissimum fore ab omnibus mundi incantamentis. Circe enim nihil aliud est, quàm mundi illecebra, potentissimis philtris homines in porcos & feras mutans. Praua tertiæ apud Latinos litteræ pronuntiatio effecit, vt vocis Circe ratio recta dari nequeat, nisi genuina littera in locum suum vocetur. Prisca enim & vera huius nominis scriptura Chir-see esset, quo significatur maris ornamentum, & illecebra, & omnis ratio, qua hospites suos tractare consueuit. Habet autem hoc vetustissima Setinorum consuetudo, vt mundum mari comparent, propter inconstantem & instabilem naturam, qua modò tranquillum arridet, & eos allicit quos mox sit omnibus tormentis vexaturum; modò insana ventorum vi agitetur, modò huc modò illuc teneat cursum, &, vt vno verbo dicam, numquam diu in eodem maneat statu. Nulla profectò aptior queat fieri collatio, quàm si mundum vastum pelagus vocemus, omni monstrorum, periculorum, insidiarum, blandimentorum, procellarum, turbinum, & omnium eorum quibus homines perire possunt, plenissimum. Huius ergo tam infidi maris illecebra blandis carminibus & suauibus poculis omnes mortales inuitans, & potentissima ad incantandum voluptatum prouocans Iynge, Circe siue Chir-see à priscis est vocata. Nihil igitur miri, si Vlyssis socij sint decepti; sed mirum, ipsum Vlyssem tam blandas insidias euadere potuisse. Quamobrem ingeniosè à Poëta factum, quòd hoc docuerit non sine numine diuûm accidisse; & eum Deum ad partes vocarit, qui Iouis voluntatem mortalibus solet nuntiare. Hunc Deum mente concipimus, dum accuratè, quid recta ratio in singulis dictet, consideramus. Cùm igitur huius monitu, ceu freno quodam, animum nostrum à cupiditatibus coërcemus, & molestias omnes, & ea quæ vitari non possunt, perferre condocefacimus; tum dicimur Moly à Mercurio accepisse, & eius dono ab omni incantamentorum veneficiorumque genere perfrui securitate. Prisci Ianigenæ, quid Circes nomine notaretur, non ignari, finxerunt hanc Deam in promontorio quodam Italiæ amœnissimo quondam habitasse; atque illud ea de caussa Circæum nuncuparunt. Nec malè quidem promontorium illud Chir—see potest vocari, propterea quòd insigne sit maris ornamentum. Variarum procreationi herbarum aptissimum videtur, hinc propter altitudinem, hinc propter mare & paludes quibus cingitur, hinc quia Solem toto die circumeuntem aliqua sui parte suscipiat, nullo montium obiectu luminibus officiente. Mihi, dum ad Amasenum fluuium in vetusto diui Thomæ Aquinatis museo putres chartas euoluerem, magna oborta est cupiditas huius montis adscendendi: verùm nemo Pipernatium, ob piratarum insidias, quas perpetuò sub rupibus eius latère metuunt, ducem se voluit itineris præbere; tametsi liberali mercede, vt meæ res ferebant, eos inuitarem. In montibus proximo interuallo distantibus, est mediocris herbarum varietas, & in rupe Taracina Tithymallum dendroidem primum conspexi, sed non dubito, quin Circæum longè sit fecundius, ob eas quas modò dixi, caussas. Mirum est, quantum aër marinus & magnorum lacuum, tum generandi vim, tum calorem augeat; quod qui nescit, littora Cantabrica & Gallaica cum interiore regione conferat, & illud latus montis Baldi, quod Benacum respicit, cum altero, quod ad Lagarinam vallem & Athesin spectat, comparet. Illic enim Medica mala, & olíueta, & ceteræ id genus plantæ indicium facient, quantum maria valeant ad terrarum fecunditatem; docebuntque, quàm recta ratione Veteres finxerint, Venerem è mari natam esse; quam rem non accuratius à Græcis consideratam notatamque fuisse mirarer, nisi scirem, non longè à Græcia sua peregrinatos fuisse eos quorum scriptos de plantis libros habemus. Sed hæc de Moly & Circe, quantum propositum nobis exigit negotium, dicta sufficiant; quæ si ad fabulam Homericam referentur, maiorem

Circe.

Circæum promontoriũ.

Venus è mari nata fingitur à veteribus.

in modum Veterum figmentum iuuabunt, & veram Poëtarum intelligendorum viam ostendent; qui citra Phrygij & Thracij ſermonis, qui idem fuit cum antiquiſſimo Setinorum, & nobis hactenus vernaculo, difficillimè queunt accipere lucem. At quid ego de poëſi dico? Quaſi verò ea ſola ſit, quæ de priſco ſermone & queat & debeat illuſtrari? Generatim dicere oportet, nullam prorſus linguam eſſe, quæ veras vocum ſuarum rationes inuenire poſſit, niſi ad vernaculi nobis ſermonis officinam reducatur. Quid ago? Dum me corrigo, rurſus longè infra veritatem ſubſiſto. Non ſolùm nullæ primæ origines vocabulorum citra linguæ noſtræ ſubſidium dari poſſunt; ſed ne litteræ quidem ipſæ iuſto ordine recenſentur in Alphabeto, niſi ratio de ſermone noſtro petatur.

Alphabeti ſiue Abecedarij ordo.

QVONIAM ergo nunc ſatis dictum eſt de diuinis & humanis apud Poëtam vocabulis; ad Abecedarium, è quo Hermathena vocum depromit cauſſas, reuertamur; videamúſque primum illud, quod Latini ſeruarunt, vti ſimplicius, & de ſola litterarum poteſtate, vt videtur, nomina ſua ſortitum. Pòſt in Hieroglyphicis de Alphabeto apud Hebræos retento latiùs agemus. Æquum enim eſt, vt priſco Ianigenarum Alphabeto opitulemur, & illud à calumniis Iulij Scaligeri, & aliorum qui nullum rectum in eo elementorum ordinem ſeruari criminantur, vindicemus. Si ſola noſtra vernacula lingua rectè vtitur elementorum ſonis in vocibus fabricandis, ſoláque veram habet earum pronuntiationem; probabile etiam eſt, litterarum ordinem ex ea petendum eſſe; idque tanto magis, quòd eius quem omnis Latinorum ſeruauit antiquitas, veluti per manus à maioribus acceptum, nullam prorſus rationem aſſignare poſſint, immo fateantur diſertis verbis, eum longiſſimè à recta ratione diſſidere. Mirandum itaque videtur, tam ſupinos omnes Veteres fuiſſe, vt non rectum potius ordinem, quàm peruerſum in elementis recenſendis ſequerentur. Quid enim abſurdius, quàm pueros ſuſcipere formandos, vt recto ordine omnia cùm dicant & ſcribāt, tum ab aliis dicta & ſcripta intelligant; & in ipſo ſtatim limine omnem ordinem turbare? Egregium ſcilicet auſpicatumque principium, in ordine docendo, animiſque componendis, nullum ordinem tenere. Scaliger non rectè factum eſſe dicit, quòd quem Latini à Græcis, aut Græci à Syris accepiſſent ordinem, retinuerunt; quod quorſum dicat, & quantum valeat, haud equidem ſatis intelligo. At illud ſcio, nec Græcos, nec Hebræos, nec Syros, nec Chaldæos, nec Arabes ordinis in Alphabeto ſuo plus aſſignare poſſe rationis, quàm poſſint in ſuo Abecedario Latini. Cùm enim eorum omnium Alphabetum ab eo varia ratione deſcendat, quo Hebræi vtuntur; & clariſſimis argumentis demonſtraturi ſimus in noſtris Hieroglyphicis, nullam Hebræis ordinis in recenſendis elementis ſuis conſtare rationem; non eſt ſpes vlla, vt vel Græci, vel Syri, vel Chaldæi, vel alij affinium linguarum homines nos doceant, cur poſt Aleph Beth, & poſt hoc Gimel, & cetera poſt cetera elementa conſequantur. His ergo pro tempore valere iuſſis, Romanorum Abecedariam aciem conſideremus; videamúſque, ecqua cauſſa, quæ ceteros hactenus latuerit, queat inueniri, ob quam hæc, quam habemus, non alia, elementorum ſeries fuerit inſtruenda. Quòd ſi Heſiodicum illud verum eſt, non carere ſua cauſſa, quod plurimorum fama ac rumore iactatur; quanto minus credi poteſt, Abecedariam Latinorum aciem, quam nemo ab omni ſeculorum memoria rumpere auſus eſt, tametſi aliqui non bene inſtructam eſſe murmurarint, nullam ſtationis ordiniſq. habere cauſſam. Nos itaque aſſerimus, luculentiſſimam totius ordinis rationem in noſtro ſermone cerni, atque eam tam grauem, tam ſolido fundamento nixam, tam diuinam, vt non humano ingenio, ſed Spiritus ſancti inſtinctui tribuenda videatur. Quamuis ergo non aliis antea argumentis euiciſſem, noſtram linguam Latinæ matricem eſſe; ex ordine tamen litterarum euidentiſſima exiſteret priſcæ veritatis demonſtratio. Neque enim Latinis enumerationis litterarum inuentio tribui poteſt, quando nulla apud eos ſtructuræ ordiniſque cauſſa reperitur: neque rurſus eam Hebræis vel affinibus nationibus adſcribere poſſumus, quoniam nec ordo idem ſit Latinis & Hebræis, nec Hebræis ſui ordinis cauſſa vlla conſtet, tantum abeſt vt alios docuerint ſeriem elementorum.

Setinis priſcis duo nominū genera fuerunt, quibus litteras docerent.

Reſtat igitur, vt Latini litteras ab eis dicantur accepiſſe, apud quos earum ſeries certiſſimis cauſſis & maximis continetur. Porrò vt ordinis cauſſa perſpicua fiat, in primis nobis annotandum, duo priſcis Setinis nominum genera fuiſſe, quibus litteras docerent. In litteræ definitione tradidi, litteræ nomen ipſis vocibus prius conuenire, ac deinde per analo-

analogicam homonymiam ſcriptis quoque vocibus tribui ſolere. Priſci igitur illi viri alia nomina ipſis vocalibus elementis, alia figuris elementorum dederunt; & vocibus quidem ea accommodarunt quibus poteſtas ſiue ſonus litteræ indicaretur: in pictis verò litteris, non poteſtatis tantùm rationem nomina habebant, ſed ipſam etiam imaginis earum delineandæ formam indicabant. Duplex hinc exſtitit Alphabetum: alterum, quod Latini; alterum, quod Hebræi confiniſque ſermonis nationes ſibi ſeruarunt. Quia verò in pingendo binæ litteræ coniungi poſſunt; nihil miri, ſi plures litteræ pictæ, quàm pronunciatæ recenſeantur. Nam apud Latinos, qui vocalium elementorũ nomina retinuerunt, non plures ſunt ſimplices litterarum ſoni, quàm vndeuiginti, licet hi compoſitione & temporibus quoque varientur. At ſcripta elementa viginti duorum numero comprehendere priſcis viſum eſt; cuius cauſſas Hieroglyphica noſtra declarabunt. Quamuis autem hic loquendi docendíque vſus apud antiquiſſimos fuerit obſeruatus; poſtea tamen Latini ſua nomina æquè ſcriptis atque pictis litteris dederunt; nec aliter Hebræi nomina ſua ad ſonos traduxerunt. Verùm hæc analogia nihil habet abſurdi, & idcirco minimè proſcribenda. Quia verò naturæ ordine prior eſt vocalis ſermo, quàm pictus; noſque totis his commentariis non de ſcripti, ſed de vocalis ſermonis partibus egimus; rationi conſentaneum eſt, vt nomina quibus voces priſci deſignarunt, hoc loco explicemus, alteris illis ad Hieroglyphica, quorum numero comprehenduntur, dilatis. Vt ergo rem aggrediamur, ea nobis hîc ſumenda quæ apud omnes Grammaticos extra omnem controuerſiam poſita videmus. Quis eſt eorum qui non fateatur litteram Ka ſuperuacaneam eſſe, & eius ſonum tertia littera contineri & abſolui? Q item nihilo magis eſſe neceſſariam, vno ore clamant omnes litterarum magiſtri; quoniam ea eiuſdem cum C ſit poteſtatis. Porrò X duplex cùm ſit, reiicienda eſt è ſimplicium vocum numero; nec magis hoc noſtro vocalium elementorum cenſu dignanda, quàm St, aut Tr, aut Sc, aut aliæ id genus duos litterarum ſonos complexæ. Quòd verò Latinorum aliqui H adſpirationem litterarum albo exemerunt, id citra iuſtam rationem tentarũt. Quamuis enim conſonantibus poſtpoſita poteſtatem non admodum mutare videatur, ſuam tamen vim ante vocales habet apertiſſimam. Fateor equidem, eam facillimè euaneſcere, ceu ſpiritum quendam; ſed non citra manifeſtum ſoni diſcrimen. Quòd ſi claram in pronunciatione faciat differentiam, ita vt addita luculento ſono ab aliis conſonantibus diſtincto aures feriat: quid, rogo, iuris eſt, vt è medio tollatur? At non eſt apud Græcos. Fateor equidem, & hoc ipſo nomine eorum Alphabetum mutilum eſſe cenſemus; ſicut duplicium litterarum nomine & vocalium longarum appendice redundans. Quæ enim amentia, adſpirationem remouere, quæ clariſſimè vocalibus conſonat: & ex breui & longa vocali duas litteras comminiſci; & id non facere in omnibus, ſed in duabus dumtaxat? Quæ rurſus ſtoliditas, duabus litteris coniunctis numerum augere litterarum, ſi id non fiat æquè in omnibus geminatis? Vnde igitur hæc tam confuſa & perturbata doctrina in ſcholas irrepſit? Ex eo, mihi crede, quòd & ordinis & numeri litterarum nulla ipſis certa ratio conſtaret; nec item diſcrimen inter ſcripta & pronunciata elementa agnoſcerent; atque idcirco, vt cuique viſum fuiſſet, litteræ vel exemtæ vel inſertæ. Nobis igitur ſolis, quibus & ordo & numerus certus litterarum vtriuſq. generis cognitus eſt, licebit de his rebus iudicium ferre: ceteris nationibus quæ ſermonis noſtri ſunt imperitæ, tantundem credendum, quantum cæco de coloribus diſputanti. Apud Latinos igitur quibus vocalis Abecedariæ enumerationis ratio remanſit, Kappa ab illis adſcitum credimus, qui adſpirationem temerario oſtraciſmo ciuitate litteraria eiecerunt, quo videlicet vacuus locus expleretur. Eodem modo, quod ex antiqua memoria à maioribus accepta didiciſſent, inter P & R litteram vnam interpoſitam fuiſſe, cuius ſonus ipſis periiſſet; quo locum eius quo carebant, ſupplerent, Q commenti ſunt; tanto tamen id, quàm prius illud, maiore ratione; quòd Q ſiue Cu aliquando illius deperditæ litteræ locum in vocabulis à priſco Ianigenarum ſermone ſeruatis occuparet. Ex Wie enim, Quis vel Qui; ex Wan Quando retinuerunt, vt antè tradidi. Nobis ergo perſpicuum eſt, hanc litteram quam Digamma duplex crebrò vocamus, quia per duo Vau pingatur, ex hoc loco deperditam olim fuiſſe; propterea nimirum, quòd citra hanc nec litterarum numerus quibus vtimur, ſit expletus; nec integer ſit totius Abecedariæ orationis contextus. His nunc præmonitis, & obiter delibatis; ordinis eius quo nouemdecim

Alphabetum duplex.

Litteræ ſimplices ſiue vocales nouemdecim: ſcripta verò viginti duæ.

K littera ſuperuacanea.

Q littera ſuperuacanea.

X littera ſuperuacanea.

H adſpiratio malè litterarum albo eximitur.

Alphabetum Græcorum mutilum & redundans.

Digamma duplex W.

decim ſimplices litteræ, ſiue prima vocum elementa, recenſentur, cauſam aperiamus: quam tanto ſtudioſis omnibus, & noſtratibus præſertim, ſpero fore gratiorem, quanto pluribus ſæculis in Cimmeriis tenebris iacuit ſepulta; quantoq. minus ſpei eſſe potuit, vt quiſquam tandem exiſteret, qui poſt tam illuſtria Romanorum ingenia fruſtra in hac quæſtione fatigata, veram rationem inueniret. Nemo eſt tam vecors, aut omnis communis ſenſus expers, vt neſciat, inter ea quæ docentur, elementa primum ſibi locum vindicare. Quanta verò religione ſemper apud omnes mortales obſeruatum ſit, vt prima rerum initia fauſta feliciaq. eſſent, ſi multis doceam vel Latinorum vel Græcorum exemplis; meritò dicar in re clariſſima ſuperuacaneam operam poſuiſſe, aut potius perdidiſſe. Quo verò ſolida ad felicitatem & proſperos rerum propoſitarum ſucceſſus fundamenta iaciantur; Deus, citra cuius opem nihil poſſumus, ante omnia inuocandus; non in magnis modò, ſed in minimis etiam rebus aggrediendis; vt veriſſimè cùm ab aliis, tum à Platone in Timæo traditũ habemus. Poëtæ qui hactenus in hominum manibus verſantur, licèt vetuſtiſſimorum vatum, qui primi fabulas condiderunt, vix mereantur ſimij nuncupari; hoc tamen diligenter ſeruarunt, vt ſancto aurei ſæculi ritu Deûm principio auxilium orarent. Optimè igitur ille qui poëma ſuum ſic auſpicatur, ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Nec malè ille, Μῆνιν ἄειδε θεὰ. Et rurſus, Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε μοῦσα. Et alius, εἶπε θεὰ κρυφίων ἐπιμάρτυρα λύχνον ἐρώτων. Virgilio placuit, vt prius quid acturus eſſet, proponeret; ac deinde inuocaret. Quid quod Lucretius, Dei religioniſq. omnis contemptor, Veneris auxilium in primo operis ſui limine hymno ſatis longo & operoſo implorat? Nec mea nunc refert, quo nomine quiſque Deum inuocarit; hoc ſatis eſt, omnes ab oratione opera ſua inchoare. Sed quorſum meridiano Soli lychnum accendo? Quòd ſi omnium rerum exordium preces faciant, non apud Chriſtianos tantùm quibus præcipitur vt continuò orent; ſed apud exteros etiam, & veræ religionis ignaros: quid cenſemus in pueris erudiendis faciendum eſſe, in quorum ſpe tota reſpublica conſiſtit? Nam ſi verè dicitur,

Deus inuocandus in omnibus rebus aggrediendis.

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu:

nihil æquè in omni vita curandum, quàm vt prima ætas ſolidis & firmis fundamentis fulciatur, quibus deinde ad normam quadrata totius vitæ ſtructura ſit ſuſtinenda ac colliganda. Vt quiſque igitur & ſeipſe, & domum ſuam, & totam ciuitatem ſaluam eſſe vult; ita pueros mox à teneris vnguiculis formare debet, qui, veluti mollis adhuc cera, quocumque velis, facillimè ſequentur. Quamobrem ſi nihil exordiendum citra orationem præmiſſam; minimè fuerint litteræ ſine precibus docendæ. Præpoſteræ enim ſit & peſſimæ peruerſitatis, non illud in principio litteraturæ facere, quod ſummos & maximos quoſque non feciſſe modò ſcias; ſed vt fiat, primos etiam philoſophorum ſuis clariſſimè mandaſſe. Si diſcipulum tuum ad poëtarum & reliquorum ſapientiæ doctorum lectionem deducere velis, & is pòſt intelligat, te in primo limine elementorum ab eorum præceptis declinaſſe; an non te vel craſſæ ignorantiæ, vel inuidiæ, qua id quod primarium erat in omni eruditione, celaueris, meritò accuſet? Hac ratione ab ipſis naturæ principiis homini inſita permoti atque compulſi primi Abecedarij doctores, ea litterarum ſimplicium nomina excogitarunt, quorum iuſta & congrua inter ſe conſtructione oratio pueris aptiſſima abſolueretur, quo ſimul & elementa & ſalutarem precandi formulam memoriæ mandarent. Ne tamen quidquam vel melius poſſet excogitari vel compendioſius, omnia nomina monoſyllaba fecerunt; & vocales quidem per ſe; conſonantes verò, quia aliter audiri non poſſent, vna adiecta vocali extulerunt. Nec aliis conſonantibus aliam vocalem, ſed omnibus vnam eandemque ſecundam tribuerunt; tum vt facilior litterarum traditio eſſet ac memoria; tum vt in omnibus conſonantibus cogitaremus, nihil in rerum natura eſſe poſſe, quod non nitatur ipſi Vni, tamquam fundamento. Quamuis enim Ha quoſdam audiamus pronunciare; id tamen vitioſè fit, & contra ceterarũ conſonantium regulam. Hebræi He ſeruarunt, pro eo ac vera ratio poſtulat. Quod autem E longo tempore pronuntiatum Vnum ſignificet; id antea ſatis ſuperque monſtraui; quo fit, vt eadem hic repetenda non ſint. Tota igitur & nominum & ordinis ratio pendet ex orationis contextu; quam qui non intelligit, is fruſtra de Abecedario ordine diſputabit. Eſt autem

Litterarum ſimplicium nomina qualia excogitarint primi Abecedarij doctores.

hæc

hæc tanti ponderis,quanti refert, ne primæ ætatis diſciplina à communi omnibus gentibus religione ſtatim ab initio deuia feratur; qua qui maiorem grauioremque reperiri poſſe credet, is à communi ſenſu longiſſimè aberrabit, & non ſolùm prudenti eruditorum hominum colloquio, ſed indocto etiam plebeiæ fecis conſortio indignus habendus eſt: tantum abeſt, vt eius, aut ei ſimilis approbationem vel ſordidiſſimo gry putem comparandam. Nullius ergo amplius ſententiam morati, ipſam orationem Abecedariam exponamus; in qua hoc erimus ſuccinctiores, quòd eadem ferè omnia in Hieroglyphicis erunt remandenda, in quibus non nomenclaturas tantùm litterarum, ſed ipſas imagines nominibus congruentes explicare, & ad veras cauſſas reducere cogemur. Inuocato igitur Spiritus ſancti auxilio, ipſam precationem auſpicemur, quam præceptor ſuis verbis pro diſcipulo concipit, quem ſimul & elementa pietatis & litteraturæ docet. *Oratio Abecedaria in tres partes diſtincta.*

Primùm igitur, vt animum addat puero adhuc tenello & timido, & alacrem reddat ad rudimenta perdiſcenda, ab A incipit; cuius litteræ vim eam eſſe docui, vt hortetur ad motum & actionem recta via aggrediendam. Secundo loco monet, vt oret, quo Deus vires ad id quod agendum eſt, dare dignetur. Be enim idem eſt nobis quod Ora, dum vt verbum imperans capitur; idem quod Oratio, dum nominis loco ponitur. Pro eodem Bet dicimus. Sed vocis huius myſterium Hieroglyphica enucleabunt, & vox eſt alioqui nobis in vſu quotidiano, nihil vt opus ſit explicatu eius prolixiore. Norunt noſtrates omnes quid Principum Be vocetur, nec ignorant eorum λύσεις εἶναι ἀνάγκας, tametſi Platonem perpauci legant. Tertio elemento orationem auſpicatur, quod vt Kappa pronuntiandum, non vt vulgus per S lenius profert. Neque enim nobis litterarum ſoni confundendi, ſed diligentiſſimè iuxta vetuſtiſſimorum patrum conſuetudinem ſeparandi. Ke igitur vocula eſt qua maximum deſiderium indicatur, vti traditum eſt. Hinc dum vehementius quempiam oramus, ea vti conſueuimus; eo modo quo Latini iis orationis particulis quas vocant Interiectiones. Quamobrem qui preces à Ke exorditur, is ex toto corde, ex toto animo, ex tota mente ſeſe orare demonſtrat: atque eum ad modum Deus orandus, ſi velimus audiri. Sequitur De/ quæ vocula articuli apud nos vſum habet: E quid deſignet, copioſè antè expoſui. De Ee igitur idem eſt ac ſi dicas ipſum Vnum omnia vniens & continens. Ef verbum eſt imperantis, quod vel cum aſpiratione, vt ſit hef; vel citra eam licet efferre, pro eo quod eſt leua. De hac voce plura in Hieroglyphicis. Eſt autem hef propriè à terra ſubleuare. Ge idem eſt quod Latinus dicit verſus ſiue ad. He altum denotat, quod aliter ho dicitur & hoog. He Angli hactenus vſurpant. Ab He hemel/ id eſt cælum, deriuatur. Sed plura de hac voce alibi. Tota igitur huius partis ſententia eſt, O ipſum Vnum omnia vniens & continens, leua ad altum. Hæc prima pars eſt orationis, qua nihil poteſt eſſe congruentius, nihil aptius, nihil prius præceptori pro diſcipulo ſuo precanti. Cùm enim puer ad diſcendas humaniores artes ad ludum litterarium veniat, atque ipſa doctrina Leer vocetur, vocabulo homonymo ad ſcalas & doctrinam; ſitque huius etymologia talis, vt quod humile eſt, & terræ hærens, cæteris prius honoratiúſque reddat; conuenientiſſimè preces eas fundit, quibus, vt puer à terra ſurſum leuetur, rogatur. Plura hoc loco de voce Leer dicerem, niſi Hieroglyphica adſpirationis figura hanc ſibi materiam ſuo iure vindicaret. Hoc loco ſatis eſto monuiſſe, analogiam eam in Leer à primo ſermonis opifice ſeruatam eſſe, vt hinc ſcalas, quibus in altum adſcenditur, hinc doctrinam denotaret. Cùm autem eadem vox vt verbum vſurpatur, æquè pro doceo atque pro diſco accipitur; & notationis ſuæ non vnam habet cauſſam, eo quòd analyſis eius diuerſa eſſe poſſit. Vel enim in litteræ primæ poteſtatem el eer ſoluitur, quo modo excelſum honorem deſignat; vel in le-eer/ quo humilis ad honores adſcenſus ſignificatur; vel in Li-eer/ quod eſt populi ad honores exaltatio. Conuerſio autem eius ichnæa fit per ſolutionem vocis in Ree-el/ quo rationis in altum euectio denotatur. Cùm igitur hac noſtrati voce deſignetur, omnem doctrinam eò referri, vt is qui diſcit, à terra ſurſum leuetur, & ad honores euehatur, & ratio ipſa ſiue mens ad excelſa conſcendat: quid rogo huic ſcopo aptius orari queat, quàm id, quod prima Abecedariæ precationis pars exponit? Verbum autem Ef ſiue Hef (vtrouis enim modo idem denotatur) idem nobis eſt quod à terra eleuo; vel, vt ſit ſecundæ perſonæ verbum imperantis modi, eleua: quo nullum verbum ad primum gradum eius ſcalæ per quam ad cælum adſcenditur,

Prima pars. *Be.* *Ke.* *De.* *E.* *Ee.* *Ef ſiue Hef.* *Ge.* *He.* *Leer.* *Ef ſiue Hef.*

ditur, designandum, inueniri possit magis proprium. Eius enim conuersio in contrarium
Fe. fe transit, quo pecus & alia designantur, quibus humanus animus terrenis rebus affixus est; qua de voce suo loco latius. Verùm quando nunc scimus quid primum præceptor oret: videamus & illud, quomodo oret; & à quo tanto desiderio, quantum Ee expressit, id quod rogat, cupiat impetrare? Non alium sanè quàm ipsum Deum orat; cuius cùm nullum sit nomen proprium, propriam eius formam describens, quippe quam nulla mentis cogitatio capere queat; illis vocabulis in eo compellando vti oportet, quibus dona eius, quæ largo cornu per spiritum suum effundit, denotentur. Aliàs igitur aliis nominibus Deum vocamus, pro eorum quæ ab ipso petimus, diuersitate. Huic certè loco
Ee. nullum nomen aptius esse potuit, quàm ee cum articulo. Quando enim omnis oratio omnisque doctrina eò primum sit referenda, vt Deo reconciliemur & vniamur; optimè ab Vnione eum vocabimus, dum hoc ab ipso petemus. Ee verò non vnionem modò, sed legitimum etiam & firmum coniugium designat, à quo per primum peccatum diuortium factum est. Cùm itaque, nisi hoc coniugium rursus inter humanam mentem & Deum redintegretur, salui esse nequeamus; maxima ratione Deum in prima oratione & prima eius parte ipsum Vnum vocamus voce nostrati, cui nulla apud Latinos, nulla apud Græcos, nulla apud Hebræos vox æquiparanda reperitur. Longissimè enim omnes ceteræ linguæ absunt ab hoc vocis ee artificio, vti satis antè declaratum. Neque porrò hac sola caussa, tametsi ingens pondus habeat, Deum hoc loco ipsum Vnum nuncupauit Abecedarius precator. Altera accedit, & ea sanè cùm aliis, tum duobus nominibus illustrissima: semel, vt statim ab initio omnis Deorum multitudo per Vnius nomenclaturam excluderetur, omnisque idolomaniæ & occasio & contagio a tenella pueri mente procul abarceretur; ad quam cautionem nihil efficacius, quàm si mox cum primis litterarum nominibus imbiberet hoc axioma, quo nullum in religione prius,
Vnus in Oratione Abecedaria vocatur Deus. Vnum solum Deum esse adorandum: Rursus, vt in primo elementorum limine vltimus hominis finis proponeretur, de quo Christus dixit, *Vnum est necessarium*. Finis enim hominis est ipsius Vnius cognitio, & per cognitionem cum ipso Vno vnio, quæ ab alio, quàm ab ipso Vno, fieri nequit; & idcirco non ab alio, quàm ab ipso Vno, est petenda. Sed infinitus sim, si omnia quæ huc spectant, in medium adducam consideranda. Abundè cumulatéque mihi videbor lectori promissa persoluisse, si per transennam dumtaxat eminus indicauero, quantum mysteriorum breuissima oratione, mo-
Orationis Abecedariæ secunda pars I, interiectio blandientis. nosyllabas solas complectente voculas, sit comprehensum. Secunda orationis pars ternarium præcedenti senario adiungit, qui sic habet: I, el, em. Hic rursus prima vocula interiectio est, ei conueniens, qui sese altius profundiúsque cupiam insinuare contendit; cuius vsus nobis, non minus quàm ipsius Ee, familiaris est & quotidianus. Est enim blandientis insinuantisque proprius sonus, quo nullus aptior est, vt in eius præcordia,
El. Hel. cui placere cupimus, penetret; propter insignem nempe subtilitatem. El si breue pronunties, idem est quod exalta; si syllabam producas, nobilitatat dum syllaba breuis est, frequentius adspirationem præponimus. Hel enim vt hef quoque crebrius dicimus; eo
Em siue Hem. quòd spiritus vim euehendi augere videatur. Em, siue hem, quod nobis quoque vsitatius, idem significat quod Latini Eum dicunt: ex em enim Eum fecerunt. Tota igitur sententia his tribus vocibus absoluta Latinè reddetur, I redde eum excelsum, siue euehe ipsum in sublime. Paulatim igitur precator adscendit, perinde atque in Leer, est, in scala & doctrina fieri debet. Qui quid el significet, scire volet, ea quæ antè
Orationis Abecedariæ tertia pars. tradita sunt, consulat. Neque enim mihi lubet eisdem repetendis semper immorari. Sequitur nunc tertia & vltima orationis pars, quæ parenthesim complectitur, & tota
En. Latinis ita reddi potest, Et exalta pecudem (vti ipse est) ad te. En nobis coniunctio est
O siue Ho. deuinciendi copulandique indicans notionem. O siue ho idem quod exalta; propterea quòd æterna sint altissima. Magna igitur significandi vis est in O siue ho, dum pro exalto siue in altum eueho vsurpatur. Nam non altum modò, sed æternum etiam includit, & propterea pro alto ponitur, quòd sola æterna vere alta dici queant. Videmus ergo scalam, per quam ex hef ad hel, ex hel ad ho peruenitur. Frustra crebrius monerem, me nihili facere, an adspiratas has voces, an citra adspirationem pronunties; quoniam significandi ratio ex adspiratione in his minimè pendet: quemadmodum contrà altitudo in he è sola petitur adspiratione. Ho igitur de recta verbi notatione æternæ cuiusdam

cuiusdam exaltationis rationem habet, qua precatur non contentus, summum culmen omnis altitudinis & sublimitatis adiecit, dum dixit, Exalta ad Te. Dicit verò, Exalta pecudem ad te, qualem discipulum suum esse confitetur. Insignis hæc est doctrina, qua ad orandum instruimur. Vt enim à Deo exalteris, necesse est vt te ipse ad infimam hu- *Humilitatis* militatem deprimas. Diuina est & aureis litteris scribenda sententia filij Syrach, *Oratio* *laus.* *humiliantis se nubes penetrabit*. Sed quid ego alios cito testes? Quin ipsam po[...]s audimus veritatem hæc ore suo proferentem, *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur*. Hinc beata Virgo, & beatior mater, & beatissima simul mater & virgo, Deo hymnum canit, quòd respexerit humilitatem ancillæ suæ. Et Dauid multo antè cecinit, *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*. Et paullo antè; *Exultabunt ossa humiliata*. Quid multis? Deus, iuxta diuæ Virginis oden, *deponit potentes de sede, exaltat humiles*; & iuxta suam ipsius sententiam, *Humiles exaltat*. Maxima igitur Christianorum virtus est humilitas, à qua quantum philosophi recesserunt, dum eam in vitiis numerant; tantum à cognitione suiipsius, & à vera sapientia fuerunt re- *Suiipsius cognitio.* moti. Nam accurata suiipsius cognitio summam gignit humilitatem; vti contrà tanto quisque superbior est, quanto ignorantior; adeò vt nulla firmior sit collectio, quàm ea qua concluditur, superbissimum quemque esse ignorantissimum. Non aberrauit ergo longè Socrates, dum se nihil scire dixit; & hoc suo dicto demonstrauit, se maximam sui notitiam habere. Abecedarius noster magister nos docet confiteri, nos non homines, sed pecudes esse. Reuera enim pecudes effecti sumus cacodæmonis fraude; qui *Pecudes, non* mendacio impudentissimo parentibus nostris imposuit; dum polliceretur, si vetitum *homines, nos* malum comedissent, Deo similes futuros. Contrà namque res accidit, dum pro Diis *esse, confitendum.* pecudes sunt effecti; quod vates hoc versiculo in odis suis expressit, *Et homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Hoc illud est quod omnes iuxtà philosophi ignorarunt; & ideo numquam ad veram sui ipsorum notitiam adspirare potuerunt; vnde efficitur, vt ne sapientiæ quidem veræ principium vmquam aut perspexerint aut cogitarint, tantum abest vt sapientes debeant vocari. Rectissimè igitur hæc confessio Abecedaria omni non orationi modò, sed doctrinæ etiam adhibebitur, quo Deus humilitate nostra ad auxiliandum prouocetur.

Dicitur autem Pe/Phe/Ve & Fe nobis pro eodem. Sueui Viech & Vich dicunt, vnde *Pe.* Latinorum Pecus remansit. Sed de hac voce alibi satis multa. Ingens sanè interual- *Phe.* lum est inter pecudem & Deum; & tamen ex hac humilitate audet nos præceptor sur- *Ve.* *Fe.* sum euehere ad ipsum illum supremum apicem, fretus nimirum infinita ipsius boni- *Viech.* tate & clementia. Dicit itaque, Exalta pecudem (vt ipse est) ad te. In his nihil amplius *Vich.* *Pecus.* est obscuritatis: Parenthesis enim claris vsitatisque vocabulis tota constat (Wie er es) *Wie.* Wie enim Vt nobis significat vel Qualis: Er idem est quod Ipse: Es vel Is/ quorum *Er.* vtrouis æquè vtimur, idem quod Est Latinorũ. Postremæ litteræ, [...] D, ad Te signifi- *Is vel Es.* cant. Atq. hæc est tota oratio t[...]ibus partibus absoluta, vt Trinitatis [...]umerus indicaretur; quam Latinè ad verbũ red[...]ere non possis, ob duas interiection[...]s; & vt interpreteris, numquã tamen vim vocũ æquipararis. Crassiusculè tamẽ & p[...]ụè sic vertemus: Age: Ora: Quod summo animi desiderio cupio. O ipsum Vnũ o[...] legitimè vniens, *Orationis* leua versus altũ! Quàm possum blandissimè te rogo, euehi ipsum i[...]xcelsum. Et sub- *Abecedariæ* limitate perenni exalta pecudem (vti ipse est) ad te. Nunc itaque totam precationem *interpretatio* *Latina.* Abecedariam habemus explicatã, qua præceptor ipsum Vnum rogat, vt discipulũ suũ sic paullatim in sublime tollat, vt tandem ad ipsum Vnum adspiret: atq. ita breuissimo cõpendio, & plus quàm Laconico, totius vitæ nostræ & miseriam & felicitatẽ supremã complectitur, simul litterarum nomina recensens, simul orandi rationem omnem explicans, simul etiam ostendens quod nam sit homini summum bonorum, quo cùm omnes totius vitæ rationes, tum litteratura maximè dirigenda est. Eant nunc qui volent, & adhuc rideant me, dum sermonem nostrum Latino antiquiorem esse contendo. Accusent nunc priscos ill[...] viros, quòd litterarum nomina nullo ordine enumerarint. Tentent, si placet, ecquid simile ipsi totis ingenij viribus in eisdem elementis præstare possint. Equidem nullum mihi amplius in hac arena cer[...]men restare cerno, quando modò multis variisq. argumentis satis constare existimo, nost[...]m sermonem primum mortalibus fuisse, & ex eo ceteros miraculosa quadam cõfusi[...] Babylonia

Babelen.

extitiſſe, quibus vtentes nos Babelen dicimus, id eſt, ſic confuſè loqui, vt non intelligantur ab iis qui primi ſermonis ſunt periti. Quòd ſi mihi coniectura libera detur, dicam ipſos etiam campos Babylonicos שִׁנְעָר vocari de primo ſermone; & dictionem hanc ſic efferendam eſſe, vt Steingar audiatur, de proprio videlicet litterarum ſono, qua ſignificatur id quod omnino corrumpit. In planitie enim terræ Steingar omnis priſca veritas corrupta eſt, omnis vitæ ratio peruerſa, idolomania inducta, immanis ſuperbiæ turris erecta, omnia denique & diuina & humana iura violata: & inde pœnæ vltionisque loco linguarum facta confuſio, & Babyloniſmus ſtupendo miraculo exortus. Steingar ergo planities hæc vocata eſt; eo quòd omnia in ea fuerint corrupta atq. vitiata. Ceterũ quia dico miraculoſam hanc fuiſſe confuſionem, non fuerit abs re, labores hos meos quos antiquæ veritatis ſtudioſorum nomine ſuſcepi, mantiſſa hac reddere gratiores, è qua cuiuis liceat portenta corruptelæ linguarum peruidere.

Stein-gar.

Linguarum confuſio & corruptela.

Linguæ quæ paullatim vel de diuerſi ſermonis hominum colluuie, vel de veteris puritatis obliuione corrumpuntur, vocabula quidem plurima habent multum ab integris detorta, ſed ſic detorta, vt litterarum tamen ſeries aliqua ſaltem tenus in corruptis vocibus ſeruetur, tametſi vel principium dictionis vel finis nonnihil ſit mutilatus. Sic Hiſpanus ex Homo habet *Hombre*, Gallus ex eodem *Homme*, Italus *Huomo*. Eodem modo ex Femina Gallus fecit *Femme*, Hiſpanus *Hiembra*. Ex Lumen Hiſpanus *Lumbre*, Gallus *Lumiere*; & ad hunc modum alia ex aliis corrumpunt, ſed ſic vt facilè cernas cognationem. At in confuſione Babylonica longè aliter res habet: nam præter hunc communem & vulgarem ſermonis corrumpendi modum, acceſſit & alter, qui voces retrorſum ire compulit, haud ſecus atq. Cacus boues Herculis in antrum ſuum traxit. Nec hic ſolus ſatis viſus eſt habere vitium ad confuſionem. Additus ergo & alius, qui talis eſt, vt litteras vocis alicuius integrè diſſoluat, & eas deinde, velut talos quoſdam, iactet, ac pòſt, vt quæque ceciderit, ita eas in vnum congreget ac deuinciat. Hinc factum, vt in quibuſdam vocibus rectè, in quibuſdam aliter fuerint collectæ: & vt verum fatear, hic poſtremus ſecundum comprehendit. Nam dum litteræ ſic, ceu teſſeræ, iaciuntur; nonnumquam contrarius, ac prius fuerat, ordo exiſtere poteſt; aliquando alius enaſci. Hanc rem exemplis aliquot aperiemus, de lingua præſertim Hebraica petitis, quæ ſola noſtræ aſſertioni obſiſtere videtur, cùm Græca & Latina facile nobis de principatu ceſſura ſit, non illis quidem multis, ne totum Lexicon collegiſſe videamur, ſed tot ſaltem, vt ex iis facilis de reliquis coniectura fiat. Fateor equidem omnes ferè Hebraicarum vocum radices me examinaſſe; & maximam earum partem ad veras primi ſermonis origines non ſine lucculenta voluptate reduxiſſe, verum & me ſcriptionis, & alios lectionis pigeret, ſi quis, vt eas tranſcriberem, compelleret. Nec eſt vllo modo in artium traditione committendum, vt documentorum fimbriæ minutiſſima quæque complectantur. Lubenter hanc prouinciam iis relinquemus quibus tempus & otium ſuppetet ad omnes omnium vocum rationes ſupputandas; quod vt promptiſſimè præſtare queant, rectiſſimã viam iis commonſtrabimus, quam ingreſſis nulla offeretur difficultas.

Litterarum cognationes & mutationes.

Primùm & ante omnia litterarum cognationes diligenter conſiderandæ, quas è Græcis & Latinis Grammaticis facillimè diſcas. In vocalibus procliuis eſt tranſitus ex A in E; & ex E in I: rarior ex A in O: frequentiſſimus ex O in V, & contrà. Ex facio præteritum habes feci; ex capio cepi; & compoſita efficio, perficio, & ſimilia ex ſimilibus; nec aliter ex noſtro Lippe Labium habent Latini. Sic nos Taem & Maet / ſiue Tam & Mat dicimus: alij Tem & Met / vt Zelandi. Sueui ex Temt Zimpt faciunt. Sicut Latini ex Men Mino, ex Menerua Minerua, & alia. Latini ex Met Metior habent, eiuſdem ſignificationis verbum. Græci ex Temt Themis, quo decorum denotatur. A in O mutant Sueui, dum ex Man pro Luna Mon dicunt. Et Latini dum ex Man Moneo faciunt, verbum eiuſdem cum Man ſignificationis. Contrà Latini ex O faciunt A, dum à Lot Lacio, à quo allicio, formant. Græci ex Man pro Luna μὴν fecerunt, ſicut ex Selana σελήνη. Iam breues vocales in longas, & longæ in breues non rarò commigrant. Sic ex Met ſyllaba longa Mare faciunt Latini pro eodem, & ex meit Metit verbum eiuſdem notationis. Græci ex Met pro Metior, μέτρον breui priore ſyllaba deducunt. Ex Heel pro toto Græci ὅλον dicunt. In conſonantibus tenues in medias & aſpiratas tranſeunt, & è diuerſo hæ in illas. Sic ex Bet pro oro, fit Peto, tempore

Labium.

Mino. *Minerua.* *Metior.* *Themis.* *Moneo.* *Lot.* *Lacio.* *μὴν.* *σελήνη.* *Mare.* *Metior.* *Metrum.* *ὅλον.* *Peto.*

pore etiam mutato; ex mager fit Macer. Sed hæc notiora, quàm vt exemplis opus ſit. *Macer.*
Digamma, quod Vau vocant, in alterum digamma, quod ſexto loco inter Latinas litteras recenſetur, tranſit: & noſtrum digamma, quod duplex vocamus, aliquando tollitur è medio, aliquando in ſimplex abit, aliàs in Beth, aliàs in Qu tranſit: quorum omnium antè poſita ſunt ſuis locis exempla. Tau in Sigma & Sigma in Tau mutari, lippis & tonſoribus notum. R item in L nonnumquam permutatur, vitio ferè pronuntiare caninam litteram nequeuntium. Iam adſpiratio in F, & F in adſpirationem mutatur; quod Hiſpanis frequens. Græci & Latini adſpirationem in C non raró verterunt; vt ex
Hart/ καρδίαν & Cor; ex Horn/ Cornu & κέρας fecerunt. S in C quoque mutatur: vt ex *καρδία.*
Slaut/ Claudo; ex Seres/ Ceres faciunt. De terminationibus linguarum peculiaribus *Cor.*
ne mentionem quidem faciam, cùm ea res ſit omnibus notiſſima. Harum ſimilium- *Cornu.* *κέρας.*
que mutationum paſſim exempla in ſcriptis meis reperies; quo fit vt ſuperuacaneum *Claudo.*
exiſtimem, hic magnam è Græcis Latiniſque congerere ſiluam. Nunc ad Hebraicæ *Ceres.*
linguæ corruptelam hæc conferantur. In primis in אָב clarum eſt, duplex noſtrum di- *Hebraica lin-*
gamma in Beth tranſiiſſe, Aw enim antiquum ſignificat, & pro patre nobis frequẽtiſſi- *guæ corrupte-*
mè ponitur. Hinc Auwers maiores omnes vocamus: & den Auwen pro patre familias *la & cõfuſio.*
crebrò dicimus. Ex eodem fonte Latini Auum habent, in quo geminum digamma *Auus.*
clarius agnoſcitur. Rurſus in אָבָה quod eſt deſiderauit, voluit, videmus alterum duplex digamma periiſſe, alterum in Bet mutatum. Wow enim idem eſt quod volebat. In אִבְחַ quod pauor, conturbatio, fremitus, ab interpretibus redditur, nobis perſpicua eſt origo à Ge-wo/ quod rabiem ſignificat; quod ſi Ge-wol/ dicas, perturbatio erit. Verùm prius placet vt apud Ezechielem rabies gladij intelligatur. Hic Chet pro Gimel habe-
mus, & litterarum ordinem præpoſterum, vti Latini ex lof Folium, è los Soluo, Græci è *Folium.*
form μορφὴ, è rof φῶρ retinuerunt. In אָבַל ſignificatio variata. Obel enim ſiue Vbel quod- *Soluo.*
uis malum ſignificat, vnde Hebræi אֵבֶל pro luctu ponunt, & אָבַל pro lugebat, quaſi in *μορφὴ.* *φῶρ.*
luctu ſummum eſſet malorum. Certè quibus longa vita, vt ſummum præmium, pro- *Obel ſiue*
mittebatur; iis non poterat non ſummum malum in morte collocari; nihil vt miri ſit, *Vbel.*
vt אֵבֶל pro luctu dicant. At cùm אבל pro magna planitie ponitur, vt Iud. ſeptimo, tum
originem ducit ex velt/ quo campus nobis deſignatur, Tau malè reiecto, & nihilo me- *Velt.*
lius Aleph præfixo. אַבִּיר validus dicitur & potens. Nobis ober ſuper ſignificat; & vt ver- *Ober.*
bum, idem eſt quod ſupero. Nos dicimus de oberſt ſiue ouerſt pro ſupremo, vnde He- *Oberſt.*
bræi אַבִּיר pro Deo quoque ponunt. In אֶגֶל pro gutta conuerſio eſt vocis, præpoſito arti- *Ouerſt.*
culo noſtro; Leec enim idem eſt quod guttatim ſtillo, vnde אֶגֶל è leec pro gutta. Verùm *Leec.*
Aleph frequentiſſimè redundat; vti vides in אָגַר pro congrego, quod à noſtro ger venit. Eodem modo ſuperfluum eſt in אַבְנֵט quo zona denotatur qua ſacerdos cingebatur.
Nobis bant dicitur quoduis cingulum & vinculum. Vnde Banda pro vexillo, & bont *Bant.*
pro fœdere. Hinc de ſymbolica ratione cogita. Redundat item in אָבַס, quod ſignificat *Banda.*
pinguem fecit, quod factum eſt à noſtro vet/ mutato Tau in Samech, more Sueuorum, *Bont.*
quos in ſibilis Hebræi libenter imitantur. Nec magis neceſſarium fuit in Chaldaico
אֱדַיִן pro tunc, quod clariſſimè cernitur noſtratis eſſe originis: Dicimus enim doen pro *Doen.*
Tunc in præterito, & dan pro Tunc in futuro. אָדַם pro rubere ab eo dicitur, quo color *Dan.*
ruber, haud ſecus ac flamma & pruna, oculos fatiget; ceu præpoſtero ordine dicas mat—og/ id eſt, fatigans oculum. Quod ſi ogdam legas; eodem ferè res cadet. Hinc אֹדֶם lapis quem carbunculum vocamus, qui vibranti flama oculos laſſat. Nos Rubrum co-
lorem Roi vocamus, qua voce etiam Virga denotatur, quod Seruius in illo Virgilij an- *Roi.*
notauit, *Virgatis lucent ſagulis.* Ruber enim color oculum flagellat & conturbat. De Adami nomine alibi dictum. אָדוֹן Dominus dicitur, qua in voce Aleph ſuperuacaneum,
quod Hiſpani Gotiſantes ſatis clarè demonſtrant, dum Don pro Domino quopiam ge- *Don.*
neroſiore dicunt. Noſtratibus frequens eſt loquendi formula, Hi is mijn doon en mijn laten/ id eſt, eius apud me eſt poteſtatis, vt ex eo omnia mea dependeant; nec quicquam
faciam aut omittam, niſi ipſius arbitratu. Hinc doon pro Domino, penes quem om- *Doon.*
nium eorum quæ facere nos oportet, arbitrium eſt. Gotis olim in vſu fuit, nobis obſoletum, niſi quod ratio eius non vna apud nos exſtet. Nam non ad doon tantùm alluſit nomenclator, ſed ad deon etiam ſiue don/ quo norma ipſius cantus denotatur, quam qui ſeruat, & in ea ceteris præit, Græcis coryphæus vocatur. אֲהָהּ Hebræorum interiectio

 eſt,

eſt, quam Aha pronuntiant quidam: Noſtrates Ach ach dicunt, ita vt He ſit pro Chet, quod eſt frequentiſſimum. אָהַב pro amo eſt à noſtro hog-haw/ id eſt, alto loco habeo, ſiue plurimi facio. Eiecta eſt littera, & eam quam dico eiectam eſſe, de Græco verbo di-
ἀγαπῶ. ſcas,quod ex hac radice eſt corruptum:ἀγαπῶ enim idem ſignificat;quo in verbo Gamma cernis,& ex Beth tenuem litteram factam; quæ ratio originis è cognatis linguis inueſtigandi magno nobis frequenter eſt vſui. Niſi enim ἀγαπῶ Græci haberent, vix mihi crederetur quod de Gimel adempto dixi. Et quia id hic perſpicuum eſt, non debet abſurdum videri,quod paullo prius de אָדָם dixi. אהל tabernaculum interpretátur. Nos
Hal. hal dicimus pro laxiore loco ad res ab iniuria cæli ſeruandas accommodato. Aleph autem ſuperfluum eſſe, ipſi etiam fatentur Hebræi, quia nonnumquam vox hac littera
Magal. caret. Arabes ab hal Magal fecerunt, quo communis cognatorum habitatio denota-
Of. Aut. tur; qua de voce alibi fortaſſe. In או quis noſtratum non agnoſcit of / quo Vel denotatur. Hinc Latinis Aut. Notes hic Vau pro f creberrimo eſſe in vſu. Hinc Sueui pro noſtro Vau frequentiſſimè f ponunt. Nos enim want / illi frant dicunt, & alia ſimili
Eiuer. Eiſer. Aueo. formula. Pro zelo nos eiuer / illi eiſer dicunt, vnde Hebræi אוה pro vehementer cupere vſurpant, vbi Aleph pro E ponitur. Latini inde Aueo habent, quod in אַוָּה pro deſiderio clarius apparet. In אוי pro Ve Aleph ſuperfluum eſt, & Vau locum dupli-
Wee. cis digamma tenet,eo quòd nos wee dicamus. און verbum variè vſurpatur. Aliàs enim fortitudo redditur & virtus, cuius ratio ex oben/ quo ſupernum denotatur, petenda; eo
Oben. quòd virtute ceteris ſimus ſuperiores. Propriè igitur oben excellentia verteretur. Aliàs pro fletu ponitur,re admodum diuerſa;qua in ſignificatione ex ween eſt corruptum,ſimplici Vau pro duplici collocato. Eſt vbi iniquitatem & fraudem interpretes reddunt, vt Pſal. triceſimo quinto, *Verba oris eius iniquitas & dolus*. Vbi ſcriptum eſt און. Hic
Hon. Aleph eſt loco He,quod apud Hebræos frequentiſſimum eſt. Nos enim hon pro fraudo dicimus. Puncta igitur ſuperflua ſunt, vt ſuperflua ſunt frequentiſſimè. In hac voce diligenter notes, qua via & ratione fiat, vt eadem verba apud Hebræos tam diuerſa ſignificent. Confuſio quoque ſimilis eſt in אוץ, ſed quæ faciat notationem non ita diuerſam.
Staw. Cùm enim pro cogere ponitur, fit à ſtaw/ quod eſt impello ad progrediendum; litteris nimirum tranſpoſitis. At cùm pro feſtinare vſurpatur, radicem habet haſt/qua in ſignificatione Vau ſuperfluum eſt. Vide, quæſo, quàm perſpicua ſit in his corruptela. Quod autem littera, quam Hebræi perperam Sade vel Sadic vocant, & per Sigma pronuntiant, ſemper pro duplici Sigma videlicet ac Tau ponatur; in Hieroglyphicis docebo.
Vur. אור illuminare vertitur. Nos Vur dicimus,quæ vox vt verbum vſurpata,ſignificat ignem
πῦρ. facere; vt nomen, idem eſt quod ignis. Hinc πῦρ Græcorum. Hebræi ad rem vicinam & de neceſſitate conſequentem vocem detorſerunt. Pro igne נורא Chaldæi dicunt, vbi Nun ſuperuacaneum & Aleph terminatio. Hebræi verò נור lucernam vocant & ignem
Heet. non אור tantùm, ſed & אֵשׁ dicunt, voce deducta à noſtro heet/ quo calidum denotatur, in qua Tau Sueuico more in Samech tranſiit, & loco Samech Sin poſitum eſt, quas litteras Hebræi turpiter confundũt. Animaduerte hic quî à veris vocum notationibus ad res vicinas ſignificandas vocabula per confuſionem commigrent. In אור igitur pro vur Aleph inanis eſt littera, cuius loco alterum Vau fuiſſet collocandum, & ור pro אור
Vrim & Tumim in ſacerdotis pectorali quid ſit. ſcribendum. Quid autem ſit Vrim & Tumim in ſacerdotis pectorali, nemo hactenus Hebræorum potuit explicare. Rabbi Dauid in libro radicum ab אור deriuat, addens interim non liquere Iudæis, quid Vrim & Tumim ſignificent; & aliud tamen fuiſſe, quàm lapides pectoralis? Rabbi Selomoh ſcripturam nominis expoſiti, id eſt, Dei,fuiſſe tradit, per quam lucere faciebat & perficiebat verba ſua. Verùm & huius & aliorum illa tandem eſt concluſio, veram huius vocis Vrim & ſignificationem & rationem ignorari. Conſului ſuper eadem re doctiſſimum virum, & linguarum omnium peritiſſimum, Benedictum Ariam Montanum; qui relicta & deſperata vocum interpretatione, ad cælum confugit, vt Deus, more Tragico, in partes fabulæ vocaretur. Ait enim hæc verba, non aliter atque manna, de cælo à Deo Moſi fuiſſe demiſſa, vt rationali ſiue pectorali includerentur. Laudanda ſanè mihi ſingularis huius viri pietas & eruditio; ſed perfugium hoc nec mihi, nec aliis eruditiſſimis etiam Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæque linguæ viris vel placuit vel ſatisfecit. Nam ſi res aliqua diopetes fuiſſet, vti manna & flores virgæ Aaron, quorum monumenta in Siclo videntur; non equidem

vllam

vllam inuenio caussam ob quam Moses tantum miraculum taceret, & non æquè Vrim & Tumim Deo adscriberet; atque tabulas Dei digito dixit exaratas. In Hieroglyphicis expono quid verba illa denotent, quibus Moses tradit Pharaonem vsum esse, dum Iosepum inaugurato ad summum Ægypti euexit magistratum: quæ à nemine hactenus vel Hebrǽorum vel alterius nationis hominum fuerunt intellecta; quamquam sunt qui Ægyptium sermonem esse fateantur. Quemadmodum igitur Moses verba illa à se recitata non est publicè interpretatus Hebræis; ita crediderim & Vrim & Tumim ex eodem sermone deriuata, & idcirco nō aperuisse vulgò eorum notationem, sed eam sacerdotibus fortasse inter mysteria tradidisse, quo plus haberent venerationis. Fuit Moses peritus omnis scientiæ Ægyptiorum, quo fit vt nihil dubitem, quin arcanam quoque sacerdotum linguam didicerit, & ex ea hæc verba petiuerit, haud secus atque illa, quibus Pharaonem vsum dicit in Iosepo inaugurando. Quærenti ergo mihi ecquid è sacris Ægyptiorum ritibus emulgere possem, quod ad harum vocum faceret interpretationem: Harpocratis natalis mihi in mentem venit, qui ad brumam natus esse scribitur; quem dum diligentius considero, inuenio Isidem, dum in vtero hunc fœtum gereret, phylacterium sibi appendisse, quo felix faustusque partus esset: illud autem amuletum non aliud fuisse, quàm scripturam qua vera vox notaretur, quod Plutarchi nobis aperuit diligentia, qui si sacrum è sacro & arcano sermone nomen expressisset, à magna nos dubitatione liberasset. Caussam tamen cur non adscripserit, cùm ceteroquin in aliis vocibus sacerdotum exponendis satis fuerit curiosus, eam esse existimo, quòd Græcis litteris sacram dictionem, qua vera significaretur vox, notare non posset. Nec enim Græcis characteribus non magis scribere potuisset, quàm Plinius *Wi* Gallorum nomen, quo viscum denotatur, litteris Latinis. Vterque igitur & hic & ille sacrum nomen missum faciens, solam eius posuit interpretationem. Nos igitur de collatione tum rerum tum illustrium auctorum hanc facimus coniecturam, Mosen pectorali suo phylacterium illud inclusisse, quod veræ vocis haberet significationem; idq. eum eiusdem spiritus instinctu fecisse, quo D. Ioannes scripsit, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum*, & cetera quæ aquilinis mentis oculis perspecta mortalibus prodidit. Habemus enim apud Mosem, *Dixit & facta sunt*; è quo liquet, æquè Mosi atque diuo Ioanni reuelatum fuisse, Deum verbo suo & vera voce totam rerum creasse vniuersitatem, & eius solius amuleto omnia in cælis & in terra custodiri, atque ab omni periculo & interitu posse seruari. Nec dubium est, quin Moses, quid Isidis nomine sacerdotes intelligerent, inter cetera fuerit edoctus, atque ita optimè cognorit, eo secundam in Trinitate personam siue hypostasin denotari, vti nos suo loco docemus. Quamobrem, dum Isis humanam naturam assumeret, veram vocem, & verbi per quod omnia creata erant, naturam non deposuit, sed sibi pro phylacterio certissimo seruauit: quo nimirum fecit, vt & carnem suam à morte suscitaret, & totum genus mortalium ab æterna morte seruatum secum ad supremum cælum leuaret. O potentissimum amuletum! ô præsentissimam & certissimam phylacterij formam! Moses itaque diuini spiritus instinctu ductus, cùm sciret pontificē suum illius veri pontificis typum gerere, qui simul & Deus & homo esset; voluit vt in pectore eodem quo Isis, phylacterio vteretur, id est, eodem quo Christus verus Pontifex sese aduersus draconis venenum muniuit, & omnia in cælis & in terris æterna custodia tuetur. Neque enim, si linguæ sacerdotum erat peritus, vt haud dubiè fuit, ignorare potuit, prima rituum sacrorum apud Ægyptios instituta non aliud quàm typum fuisse futurorum, & idcirco verum eorum vsum à religione minimè reiici oportere, tametsi apud vulgus in idolomaniam omnia raperentur. Iosepus sacerdotibus omnium onerum & vectigalium immunitatem concessit; quod eum non credo facturum fuisse, si eos cacodæmonum ministros esse sciuisset. Quid verò colerent, ignorare non potuit; quando de sacræ scripturæ testificatione constat, eum tam familiarem & amicum iis fuisse, vt vnius sacerdotum filiam sibi matrimonio copularit. Vt ergo abusus & demens superstitio abominanda; ita prima & vera cærimoniarum intelligentia fuit piè amplectenda. Nunc igitur, his pro tempore breuiter indicatis, nomina, quæ vocata sunt in quæstionem, rebus ipsis applicemus. Quoniam igitur clarum est in אור Aleph loco Vau positum esse, & pro Vur Aur scriptum (nihil enim punctorum discrimina in hoc examine moramur) dicemus idem in אורים contigisse. Quamobrem Plu-

Isidis, matris Harpocratis, phylacterium.

tarchi auctoritatem ad Mosis interpretationem adhibentes, asserere non veremur, hanc vocem ex War-em factam esse, quo simul & vera vox, & vox custodiens denotatur.

Hem siue Em. War.

Hem enim siue Em simplicissimam vocem significare, antè docui: quo fit, vt de verbo quod primum est & omnium simplicissimum, optimè dicatur. War autem verum significare; & dum verbum est, custodire, suo quoque loco explicatum. Isidis igitur phylacterium War-em fuit, quo illa videlicet omnia & fecit primùm, & semper custodit. Videmus hic quàm eleganter phylacterij custodia & tota vis in War sit expressa, ita vt nihil sit ambigendum, quin War-em illa dictio sit quam Plutarchus veram vocem interpretatur: quam citra dubium scripsisset; si Græcis litteris eius sonum germanum atque genuinum exprimere quiuisset. Et hæc quidem de Warem: nunc ad Tumim.

Tumim.

Hebræi, vt id primum annotem, suum Tau perperam per Thet efferunt, atque hinc fit vt pro Tam siue Taem, quod idem est, Tham cum adspiratione dicant. Vtuntur autem hoc vocabulo ad hunc modum, vt interpretes aliàs perfectum aliàs immaculatum, aliàs innocentem, aliàs simplicem, aliàs integrum reddant. Verùm vt Hebræi vocis suæ significationem תמם petunt; ita in sacerdotum lingua Taem plus includit mysteriorum. Decorum enim hac voce intelligitur, quod consistere non potest citra accuratam omnium rerum actionumque mensuram, vti ichnæa conuersione manifestò declaratur. Quod igitur omnibus rebus modisque intra iustitiæ terminos continetur, Taem dicitur, quod conuersum maet/ id est, mensuram designat. Hinc apud Græcos

Themis Dea.

Themis Dea, adspiratione Hebræorum more accersita, quasi teemt diceretur, id est decet. Themidem autem apud Græcos Venerem etiam Vraniam dici, & omnes iustitiæ numeros in cælis & terris absoluere, in Amazonicis tradidi: quæ, qui volet plura nouisse, consulat. Quoniam igitur omnis sacerdotij ratio, totumque Pontificis munus eò referebatur, vt toti iusti decorique fieremus, neque id miseri mortales suis viribus assequi possent: voluere prisci nobis verum pontificem, id est, fœderis purgatorem indicare, cuius ceteri pontifices, quotquot & quales quales essent, non aliud quàm personam & laruam gerebant. Hunc igitur per phylacterium significarunt, eo quòd is solus omnes ab omnibus malis custodire posset, atque idcirco verum esset & vnicum phylacterium, non ceterorum modò hominum, sed & ipsorum Pontificum, qui veri pontificis typum præ se ferebant. Tota igitur phylacterij sententia sic est explicanda, War-em/ Tam-em/ id est, vox vera & custodiens, iustum & decorum eum redde. Vel, Vox vera & custodiens, vox iustum & decorum reddens.

Hem.

Hem enim vt vocem simplicem significat, ita & ipsum denotat; qua de re in hieroglyphico Mem signo latius. Vtrouis tamen modo hem in posteriore loco capias, res eòdem pertinet, atque clarè significatur, nos nec decoros nec iustos esse posse, nisi per vocem veram. Dum alterum hem vt pronomen accipitur, ad eum refertur cui phylacterium appenditur. Vt ergo Isidi Vera vox appendebatur, ita sacerdoti & altera erat adiungenda, qua iustitia & pulcritudo ipsi per solam veram vocem contingere posse notaretur. Altero tamen modo, quo vtrobique per hem idem denotatur, quod per simplicem vocem, phylacterium ad Isidem æquè atque ad Pontificem spectat. Et hæc quidem homonymia nullam adfert obscuritatem; sed contrà ad id quæsita est, vt copiosior esset significatio, qualis frequens est in vocum nostratium compositione, ad eandem rem pluribus notis indicandam. Interea tamen Hebræis permittimus, vt dum extra pectoralis mentionem Thumim vel Tham legunt, suo more interpretentur; at in pectorali phylacterium pace ipsorum intelligemus, quod Moses de sacro sermone sumpsit, & inter abdita mysteria seruauit: & id quidem summo iure, cùm nihil hoc arcano Dei consilio, quo mortalium genus per veram vocem à morte liberauit, sit arcanius, & maiore veneratione & silentio dignum. Tota enim sacerdotij rituum sacrorum, cærimoniarum, sacrificiorum, lustrationũ vita ex hoc phylacterio pendebat; & ea de caussa super corde proprio vitalis caloris fonte vt portaretur, Moses iussit, ceu citra illud nulla vita constare posset, non sacerdoti modò, sed toti populo Israëlitarũ. Hinc duodecim tribuũ nomina lapidibus duodecim inscribebantur, vt totius populi vita seruaretur. Hebræus loco pectoris לֵב habet, quo cor

Leb/Lef/Leuen. Leew. Leo.

intelligit, cuius vocabuli ratio nobis est clarissima, cũ leb/ siue lef/ siue leuen vitá significet. Quia verò vitalis facultas, quæ solis calori fertur accepta, leoni est insignis; factum vt à leb leaun siue leew pro Leone posuerit nomenclator, vnde Hebræi לָבִא fecerunt, &

Græci

Græci λέων, Latini Leo; quibus vt vox nobiscum communis, ita nulla est cognita significationis caussa: de qua latius in hieroglyphica ipsius Alef figura. Non caret itaque caussa recondita ac singulari, quòd pectus hic לֵב vocatum sit. Quamuis enim alio vocabulo vti Moses potuisset magis proprio; voluit tamen cordis nomen vitæ notationem in prima radice habens hoc loco ponere, quo ratio phylacterij magis indicaretur. Porrò pectoris hoc ornamentum phylacterium fuisse, de forma satis liquet, quæ quadrata erat, & quatuor lapidum versibus inscripta, totumque sic comparatum, vt ipsi Vrim & Tumim includerentur. Quatuor autem Vitæ habere symbolum, vel ex Tetracti Pythagorica discas, vel sermoni nostro credas, in quo quatuor & ignis eodem nomine dicuntur. qua de re in Hieroglyphicis. Quemadmodum autem quatuor vitæ fontem designant; ita duodecim duas nobis vitas nomine suo in nostrati lingua pollicentur; alteram, quam Adam primùm sortitus est; alteram, quam in palingenesia, non Pythagorica, sed Christiana, credentes accipiunt. Sicut ergo tria in se ducta nouem producunt, ita ducta in quaternarium vitæ symbolum, duodecim reddunt, & alteram vitam absoluunt, quæ proprium Christi donum est. Ternarius autem ductus est in quaternarium, dum Deus sese naturæ humanæ copulauit. qua de re alibi plura, si trinus & vnus quaternarium nostrum tantisper in mortali corpore sinet manere. Satis hic esto, duodenario vitam denotari, quam per Christum natura accipit humana, qui solus vera vox est, & solus iustum decorumque hominem in iudicio coram patre sistit. Cùm igitur huius solius veræ vocis iustitia & venustate nos Deo probare possimus, nec alia ratione seruari queamus; supremum vitæ cordisque phylacterium vera vox erit, quæ quadratæ thecæ & duodecim lapidibus ornatæ includi iubetur; cuius mysterium vix multis libris quisquam assequatur, sit licet sacrorum rituum in primis peritus & dexter interpres. Porrò thecam, cui vera vox vnà cum Themide includebatur, Hebræi חֹשֶׁן nuncupant, cuius vocis nec alibi vsus est vllus, nec vlla exstat apud Hebræos etymologia. Græci λόγιον verterunt; quod nomen si indiderunt, quia verbum, quod λόγον D. Ioannes appellat, contineret; optima sanè ratione mihi ducti videntur. Verùm Latini, qui rationale verterunt, aliò videntur respexisse. D. Hieronymus ad doctrinam putat pertinere, & à sermocinando sic vocari, atque hinc Vrim doctrinam, & Tumim veritatem interpretatur. Quòd si mihi coniectare licet, dicam & hoc nomen è sacro Ægyptiorum sacerdotum sermone, Mosem esse mutuatum. Cùm enim veræ voci, & voci iustum & omnibus modis decorum reddenti, veluti sacellum quoddam splendidissimum consecraret, nomen illud indidit, quo eius quod in ipsius adyto lateret, significatio indicaretur. Nam quid rogo aliud est vera vox, quàm patris splendor & imago, iuxta D. Paullum, qui sic Christum nuncupauit? Atqui illud ipsum חֹשֶׁן significat, si de nostrati lingua interpreteris. Cho-scein enim siue Go-schijn idem est ac si dicas Boni splendor & imago. Chet è Gimel frequenter faciunt; atque adeò apud nos etiam, dum imperando vehementiam locutioni addere molimur, Ch pro G ponimus: vt à giet præsenti, fit Chiet pro funde, vti suo loco declarabo, & in אֶחָד pro vno Deo. Chod pro God/ & hoc pro got ponitur, vt alia taceam sexcenta. In hieroglyphico litteræ שִׁין signo quid schijn designet, latius aperiam, si hic ipsius Boni splendor benignus affulgeat. Posset etiam non absurdè reddi Dei splendor; eo quòd loco ipsius Got/ quo Deus significatur, frequenter go dicimus: nec verò inter Deum & Bonum discrimen vllum, re quidem tenus, inuenitur. Quoties enim Bi Go/ &, De Son gat te Go/ Campani nostri Brabanti dicunt: quorum illud est per Deum iurantis, hoc significat Solem ad Deum abire, id est occidere. Cho-scyn igitur vel Boni vel Dei splendorem & imaginem significat, quæ attributa proprio iure Christo veræ Dei voci debentur. Hinc modò perspici potest, cur Goscyn siue חֹשֶׁן iudicij habeat cognomen. Christus enim boni splendor est, cùm semper aliàs, tum verò multo maximè in iudicio, quod à Patre accepit. Iudicat enim homines iustos & decoros; non quia tales sua ipsorum sponte sunt, sed quia ipse nos meritis suis iustos & decoros coram Patre sistat, ablutos nimirum illius agni sanguine, qui mundi peccata tollit. In iudicio igitur illo, supremæ Themidis pulcri iustique apparemus, non de vlla nostra virtute peculiari, sed de solo ipsius boni splendore, fœdum peccatorum cœnum lustrante atque expurgante. Nam si de prauæ nostræ naturæ meritis, quæ sola nostra propriè dici potest, humanum genus iudicaret; omnes ad vnum condemnaremur.

Quatuor, symbolum vitæ.

Duodecim, symbolum duplicis vitæ.

Quicquid igitur mereri dicimur bonorum, id ipsius gratiæ & bonitatis splendori acceptum feramus necesse est, atque ita, dum nos iudicio sempiternæ Themidis sistit, totos aura luminis sui vestit, quæ albæ stolæ symbolo designantur. Hunc ipsius Boni splendorem, qui Christus est, Iesaias celebrat ad hunc modum: *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non silebo, donec egrediatur quemadmodum splendor iustitia eius, & salus eius vt lampas fulgeat.* Quid conuenientius dici potuit nostræ interpretationi? Nempe solus hic locus satis ostendit, quorsum hoc pectoris Pontificij ornamentum spectarit, cuius gesserit figuram, quid varius gemmarum fulgor denotarit, quid in se concluserit & mysticis ignotisque apud Hebræos verbis celarit. Externus splendor internum iustitiæ per Christum, qui Verum verbum est siue Vera vox, comparandæ, splendorem denotabat, qui longo diuturnóque silentio in arcanis Dei consiliis erat occultandus. Quamobrem puluinus ille pectoralis, siue theca super vitæ sede & peccati origine suspensa ac duodenario fulgentium gemmarum insignita, optimè & aptissimè go-schein nuncupatur, qua voce non solum Dei siue boni splendor & imago denotatur; sed etiam illud exprimitur, nos coram Deo in iudicio bonos apparituros, non alterius, quàm vocis siue verbi Veri, eos quos illustrat, decoros iustósque reddentis, beneficio & gratuito dono: ad quod continendum, hæc siue theca siue arcula in pectore suspensa comparatur. Quemadmodum igitur non vna ratione pectorale Sacerdotis ornamentum go-schein vocatur; ita maxima de caussa & abditissima cognomen accepit à iudicio, in quo per solum ipsius Boni splendorem boni apparebimus. Dicitur autem iudicium Hebraicè מִשְׁפָּט quod vocabulum radicem primam è nostra lingua ducit, in qua
Scep. scep idem est ac si dicas, rudi materiæ formam indo, vnde scepsel pro exemplari & forma
Scepsel. collocatur. Quia verò Iudicis est Rempub. ordinare, & quæ in ea imposita sunt, ad
Scepen. bonam redigere formam, qua sola conseruantur ciuitates: scepen pro eo dicimus, qui in Repub. rebus rectè constituendis & controuersiis tollendis præest. Et hæc quidem scep in prima persona, & scept in tertia persona, vnde Hebræi suum verbum habent שָׁפַט, in sermone nostro designat: cuius si vlterius rationem quæras, ad summum creato-
Schepper. rem, atque omnium rerum formatorem ascendas oportet, qui schepper nominatur, eo quòd totam mundi machinam, & omnium rerum, tum corporatarum, tum non corporatarum vniuersitatem, ex infinitis patris sui abyssis hausit, & in idealem, vt sic dicam, matricem suam infudit, atque hac via & ratione formauit. Quod igitur est summus opifex in toto mundo; hoc eum qui scepen vocatur, esse decet in sua ciuitate formanda ordinandáque. Hinc factum, vt apud Hebræos verbum שָׁפַט non solùm iudicare, sed præesse & ordinare etiam significare deprehendatur. Vnde intelligas non malè eum dicturum, qui מִשְׁפָּט ordinationem & iudicium interpretetur, quo videlicet vtrumque denotetur, & ipsum Gosceyn ad diuinam ordinationem, qua mundum erat reparaturus; & ad iudicium extremum pertinere. Habemus itaque nunc quid go schein siue חֹשֶׁן in prima significet lingua, è qua à Mose acceptum esse credo, vtpote eam apud
Phylacterium. Sacerdotes edocto. Non malè igitur Græci phylacterium hoc ornamenti genus nominarunt, à fine videlicet accepta nomenclatura. Eò enim referebatur, vt nos in iudicio aduersus diabolum ad Dei tribunal tueretur. Quamuis autem phylacterij nomen nil habeat similitudinis cum War; eiusdem tamen est significationis cum custodia, quam phylacen nominant Græci, cuius vna cum cognatis ratio de sermone nostro pendet, vt & illud obiter annotemus. Voel enim siue Veel multum significat, à Vol/ quod est
φυλάξαι. plenum. Acht idem est quod existimo siue æstimo; vnde Voel acht/ à quo φυλάξαι idem est quod plurimi facio. Nam illa sola custodimus quæ plurimi facimus. Et quia pericula etiam plurimi facimus, non ad illa quidem seruanda, sed euitanda atque fugienda;
φυλάττω. fit vt φυλάττω æquè pro caueo atque custodio vsurpetur. φ autem in digamma nostrum
φῦλα. transire, quis ignorat? Sic φῦλα pro gente, à nostro Volc deriuatur; & φύλλον, à loof/ per
φύλλον. conuersas litteras, vnde Latinis folium, eiusdem notationis vocabulum. Sufficiant hæc modò de pectoris Pontificij ornamento, & veri verbi humanum genus iustum decorumque facientis arca; cuius duodecim gemmæ, non duodecim tantùm Veræ vocis nuntios siue Apostolos designant, sed totius etiam generis humani & machinæ mundanæ perfectionem, quæ dodecade continetur. Totius autem generis humani duodecim tribus Israëlis typum & simulacrum gerebant, quibus quæ factæ sunt promissiones,

nes,

nes in Chriſtianis ſunt perſolutæ,cùm antea in vmbra dumtaxat latuiſſent, & obſcuris
imaginũ quarundã inuolucris. Ceterùm ad ea quæ huc ſpectãt,omnia explicanda,non
vno libro aut vno codice opus eſſet: de quibus aliàs fortaſſe latius agam, ſi veræ vocis
phylacterio tantiſper in hac vita manebo. Nunc ad alia. אות pro ſigno vſurpant,vox eſt
retrograda,in qua Aleph rurſus ſuperuacaneum in alterius litteræ locum irrepſit. Tog
enim idem eſt quod oſtendebat; niſi mauis à teeken eſſe præciſum,quo ſignum notatur.
אֵזוֹב pro Iſopo,fit ab Heeſ-hop quo raucorum ſpes denotatur. Quòd ſi Heeſ-ſop dicas,ſuc- *Iſopus.*
cus fuerit raucorum. Vtrouis certè modo propria herbæ facultas exprimitur. Adſpira-
tionem periiſſe nihil miri; nec magis mirum,litteram quam Zain vocant, pro Samech
poni; cùm hæc elemẽtorum confuſio Hebræis admodum ſit familiaris. Sic & in אָז pro
Samech ponitur, qua vocula Tunc ſignificatur. Nos dicimus, Als ic quam/ ſo gonc hi; id
eſt, quando ego veniebam, tunc ille diſcedebat. Hic So pro Tunc vſurpari videmus; So.
& per S, non per duplicem litteram ſcribi. Sed de vera Zain pronunciatione in Hierò-
glyphicis. Verùm אֵזוֹב nonnumquam generatim ponitur pro quauis herba,in qua nota-
tione fit à noſtro Gewas, quo quæuis planta deſignatur, atque ita intelligendũ eſt quòd Gewas.
Salomon dicitur diſputaſſe à Cedro Libani ad Iſopum, quæ creſcit in pariete; quo nihil
aliud ſignificatur, quàm eum omne genus plantarum nouiſſe, à maximis quæ ſunt Ce-
dri Libani, ad minimas quæ creſcunt in parietibus. Nec proprius ſonus ipſius Zain in
אָזַל retentus eſt, quo denotatur recedere. Nos Lat dicimus, Sueui Las pro relinquo; & Lat.
compoſita voce, Ver-las. Ic lat hem/ id eſt, Ego deſero eum, ſiue recedo ab eo. Ceterùm
in אֶזֶל pro lapide viam notante, proprium hæc littera vſum ſeruauit. Eſt enim vox Exel
à Weg-ſel deriuata, à principio digamma duplici reiecto, & Gimel & Samech in dupli-
cem litteram coëuntibus; qua dictione viæ numerator denotatur. Solent enim viæ la-
pidibus notari, & per eos interualla numerari. Hinc apud Romanos ad primũ lapidem,
ad ſecundum lapidem, & centeſimum lapidem, & ita in aliis. In אזן fœdiſſima corru-
ptio eſt: videntur enim vocem qua Naſus notatur, pro aure poſuiſſe. Nas ſiue Naes na- Nas.
ſum ſignificat, è quo vocabulo tranſpoſitis litteris nomen fecerunt, quo auris notaretur. Naes.
Eodem vitio רָאָה pro videre dixerunt: cùm Hoor contrario ordine idem ſit quod audio. Hoor.
Græci à רָאָה ὁρῶ fecerunt, pro video; vbi apertiſſimum eſt quod dico; vocabulum vide- ὁρῶ.
licet auditionis proprium, ad videndi partes tranſiiſſe. Bella ſcilicet locutio, dum video
pro audio, & Nas pro aure dicunt. אָזִק catena redditur. Hîc iterum præpoſterus litte-
rarum ordo, & Zain rurſus loco Samech ſcriptum, & pro Tau, Allemanico ſiue Sueuico
ritu, vſurpatum, & litteræ deciſæ, quæ ketten nobis finiunt, quarum loco Aleph ſcriptũ;
quod vt ſuperfluum omittitur Nahum tertio capite, vbi בְּזִיקִים legitur, non באזיקים, vnde
planè ketten agnoſcas. In אָזַר quod accingere & præcingere vertunt, Zain pro Sade ſur-
repſit; & Aleph vel ſuperuacaneum eſt, vel loco E ponitur. Nos Ruſte dicimus, pro eo Ruſte.
quod eſt parat ſe, & armis inſtruit ad bellum, quod cingendo maximè fiebat, vt & vetu-
ſtæ Romanorum picturæ & antiquus mos loquendi ſatis apertè demonſtrat. Hinc apud
Iuriſperitos Cingendus habetur pro Cincto. Hinc item, In procinctu eſſe. Quod ſi à
Gorte corruptum eſſet, Gimel deſideraretur. Certè tam varia & incerta Hebræorum
eſt corruptela, vt non mirum videri deberet, ſi quis à Gorte ſiue Gorde diceret eſſe præ-
ciſum; mutato Tau vel Delta in Zain loco Samech. Dum אָח pro fratre dicunt, ab ho-
nore videntur vocem mutuati. Nam hoch altum ſignificat: vnde paullo antè hog-haw, Hoch.
quod & hoch-haw dici poſſet, oſtendi pro ἀγαπάω vſurpari. Propter caritatem itaque
hoch diceretur: aliis fortè placeret ab Acht fieri, quo æſtimatio denotatur. Mihi prius ma- Acht.
gis arrideret, niſi aliud quod rectius eſt, haberem, idque eo magis, quòd eadem voce al-
tare denotetur, vt Hieremiæ triceſimo ſexto cap. bis vſurpatur. Altare autem citra du-
bium ab Hoch, id eſt, ab alto nomen hoc ſortitur. Verùm vt de altari non repugnem,
dum tamen אח pro fratre dicitur; aſſerere nihil dubito, nomen corruptum eſſe ab Echt/ Echt.
quo nobis germanum denotatur, & ita coniunctum naturæ lege, vt propè vniatur. Ab
Ee enim Ee ich, & hinc Echt dicitur. Hinc de vxore etiam, & liberis, & aliis ad hunc mo-
dum legitimo iure nobis coniunctis vſurpatur, adiecto tamen eo cui tribuitur: vt Echt
wijf/ echt kint/ id eſt, legitima vxor, legitima proles. Quemadmodum igitur vox ger-
manus pro fratre, ita Echt etiam optimè ponetur. Puncti ſubſcripti nulla ratio
habenda, ſicut nec Tau reiecti, quod Hebræi crebrò vel abiiciunt vel adiiciunt,

citra neceſſitatem ab origine pendentem. אֶחָד Vnum ſignificat, vox haud dubiè compoſita in primo ſermone. Nobis frequens eſt, dum numeramus, vt princi-
Ee. piò dicamus, Ee met got/id eſt, Vnum cum Deo, ceu dicas, Vnum proſperante Deo. Diuina ſanè prouidentia factum videtur, vt hæc dictio apud eos remanſerit, quibus nulli magis mortales ad idolomaniam fuerunt proniores. Ee Got ergo, id eſt, Vnus Deus, pro Vno dixerunt, minimè tamen, quid dicerent, intelligentes. Moſes tamen qui primi ſermonis notitiam apud Ægyptios ſacerdotes ſibi comparatat, videtur hoc quod dico, Deuteronomij cap. ſexto his verbis indicaſſe: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד Id eſt, *Audi Iſraël, Iehoua Dominus noſter Iehoua vnus*: vbi ſi dicas Iehoua Ee-got ſiue Echod, vti Hebræi, quibus Chet & Gimel confunduntur, ſcribũt; an non elegantiſſimam feceris ſententiam, Iehoua Dominus noſter eſt, Iehoua vnus Deus? Nec mirari debemus; ſi in אֶחָד è Tau Daleth fecerint, cùm id noſtrates quoque non raró committant. Hebræi tamen in Daleth maximum dicunt latêre myſterium, credentes ea littera imperium Dei notari quod in quatuor mundi plagas exercet; de numero, ni fallor, ducta opinione iuxta ſtolidam Cabaliſtarum ſupputationem. Tantam verò vim horum verborum eſſe credunt, vt eorum prolatione omnia aduerſa fugari opinentur; ſi tamen in loco veſtituque nullis ſordibus inquinato pronuntientur. Sed in hac ſententia id obiter notes, שמע pro audio poni, eodem modo quo רָאָה pro video, illo excepto quod in שמע
Smat. rectius litterarum ordo ſeruetur. Smat enim idem eſt quod guſto. Tranſlatum igitur ad auditionem verbum guſtandi habens ſignificationem. אָחָה ſiue אָחוּ quid propriè deſignat, interpretes videntur ignorare. Nam Geneſeos cap. quadrageſimo primo verterunt Loca paluſtria. In Iobi capite octauo Carectum reddunt, & neutrum bene, mea quidem ſententia. Nobis Heuch-vee ſignificat pecoris lætitiam, quæ non alibi maior eſt quàm in lætis paſcuis, quæ & prata Latini vocant, & irrigari debent. Quia enim ad fructum paratiora ſunt quàm arua, quæ multo coli debent labore; prata ceu parata dicuntur. Virgilius:

Claudite nunc riuos pueri, ſat prata biberunt.

Hinc modò cernes, non aptè verſum eſſe illud, *Et paſcebant in locis paluſtribus*. Dicendum fuiſſet, *Paſcebant in lætis pratis* ſiue *paſcuis*. Iob itaque dicit prata læta ſine aqua & irrigatione eſſe non poſſe. אָחַז apprehendere dicunt. Vox eſt euerſa, in qua Zain pro
Tat. Tau poſitum, & Cap in Chet mutatum. Tat enim dicimus pro apprehendo. At cùm
Dec. pro Tego ponitur, clarum eſt quòd ſit à Dec. אַחְלַי vtinam vertunt corruptum ex Och-
Och Heer. heil, id eſt, Vtinam ô ſalus vel ſeruator. Hoc tempore dicimus, Och-Heer, id eſt, Vtinam ô Domine; quod eiuſdem eſt ſignificationis, niſi quòd prius aptius eſt optanti, eo quòd
Achter. omne votum tendat ad ſalutem. אָחַר differre, tardare. omiſſa eſt littera Tau. Achter enim idem eſt quod tardare & moram adferre. Dat achtert my, id eſt, hoc me retardat. אַחְלָמָה quidam Amethyſtum vertunt, alij Cryſtallum. Ego his accedo: propterea quòd cryſtallus vitreos nobis oculos optimos præbeat, quibus oculos corporis tuetur. Och-lam enim ſiue Oog-lam idem eſt quod oculum conſeruans atque defendens. Mira eſt Hebræorum interpretum in vocabulis lapidum plantarumque ignorantia; vt nihil mirer, ſi modò hoc, modò illud ex eodem nomine faciant. אֲחַשְׁדַּרְפְּנִים Satrapas principeſque dicunt, qua in voce Chaldæi Aleph in fine loco Mem ſuo more ponunt. Equidem antiquam Medorum Perſarumque linguam, qui Ianigenæ fuerunt, eandem cum noſtra fuiſſe exiſtimo; atque inde non pauca magnatum vocabula à Cyro in Babyloniam inuecta; inter quæ & hoc vnum eſt. Quid? quod, ex Herodoti teſtificatione, Germani apud reges Perſarum ſtipendia fecerunt. Quàm verò familiaris ipſis fuerit Sacarum vſus, non ex Herodoto tantùm & aliis, ſed ex Xenophonte etiam diſcas. Vel ergo de ſua ipſorum lingua, vel de Germanica, multa noſtratia vocabula in regis aula potuerunt relinqui. Hinc מֶלְצַר pro architriclino, quem nos Mal-ſtier diceremus, id eſt, eum qui conuiuio ordinando gubernandoque præeſt: qua in voce fruſtra laborant Hebræi, dum alius aliud interpretatur: quod non tam miror, quàm miror quemquam extitiſſe i tam ber… collimarit vt architriclinum verterit. Eodem ſermone ſupremi exercitus duces …דרפנים vocabantur, quod nobis ſonaret, Hochs-der bennen, id eſt, ſupremi ordinum equeſtr… , ſiue turmarum duces. Nos Bena pro ordinario. Eodem modo אֲחַשְׁתְּרָנִים iden… gni…icat, ac ſi dicas, ſupremi veredarios; quod quid aliud eſt, quàm Regis ſu-

gis supremi capitis cursores, vt sic vulgato more loquar. Hochst enim supremum significat. Ren idem est quod velocissimo equi cursu feror. Punctorum rationem nullam habendam esse crebrius monere cogor. אָטַם claudere & obturare vertunt, vti Prouerbiorum vicesimo primo, *Qui obturat aurem suam, ne audiat pauperem.* & Esaiæ tricesimo tertio, *Qui obturat aurem suam, ne audiat sanguinem.* Psalmo item quinquagesimo septimo, *Sicut aspidis surdæ & obturantis aurem suam.* Ex his satis liquet exemplis, hoc verbum ad aures obturatas propriè pertinere: vnde rursus perspicuum fit, vel quàm nulla necessitate Aleph sit præfixum, vel quàm malè loco alterius vocalis sit substitutum. Thum/ vel Dum per mediam litteram, significat surdum aut surdastrum: Mut significat nullum sonum edere: Tum nullum sonum audire. Quæ verò hæc sit conuersarum vocum cognatio, non est opus hîc latius explicare. Hoc interim addam, Dum pro stupido etiam poni, propterea quòd ij qui tardi sunt ad intelligendum, surdastri videantur. Hinc auris crassa & Batava in prouerbium abiuit. Dum ergo siue Thum clarissimè apud nostrates tum originis est, tum significationis; & ideo sedulo videndum, quæ in vocula hac corrumpendi via seruata sit ab Hebræis, quò per eandem alia quoque verba examinentur, & ad primos suos fontes reducantur. Neque enim inferioribus tantùm Germanis, sed superioribus etiam hactenus hæc vox Dum in vsu est quotidiano, tametsi hi contra rectam rationem Dumm scribant, littera mugiente geminata. אִי Insula ab Ee/ quod sit ab Ee/ quasi singulare & solitarium dicas. Hodie ferè Ei-lant dicimus, quasi solitariam regionem nominaremus. Hinc יון à nostro Ei-won/ id est, Insulæ habitator. Primus ergo Ionum pater in insula habitauit. Sunt enim Iones insularum maris mediterranei habitatores. Hebræi, qui puncta addiderunt, ex Ion, Iauan fecerunt; & id quidem ineptissimè, cùm vocabulum ita pronuntiatum nec originem primam referat, nec vllam habeat significationem; quæ in Ei-won est apertissima, vnde diphthongo in I longum mutata, & duplici digamma reiecto, Ion fit, formula nobis in primis vsitata. Quod cùm ita sit, omnes illorum nugæ profligantur, qui varia commenta de Ionij maris nomine sibi finxerũt. Stephanus Ionium Apollinis & Creusæ filiũ ad Eponymiam vocat. Didymus ab Ionio Dyrrachij filio nominis caussam petit, quem Hercules imprudenter occiderit, & in mare proiecerit, & ab eo mare nominarit Ionium. Lycophron Iûs errorem caussam nominis facit. Alij ab Ione Adriæ patre dictum putant. Solinus ab Ionia regiuncula Italiæ Ionium mare vocari existimat. Nostra etymologia clarè docet, Ionem primum eum vocatum fuisse, cui Insulæ inter Ianigenas sorte obtigerunt; & inde & ipsum mare vocatum, & transmigrationes factas ad continentem fuisse. filij enim Ionis כִּתִּים תַּרְשִׁישׁ אֱלִישָׁה רֹדָנִים: quorum Elisa Elidem ad Alpheum Peloponesi regionem condidit, & eiusdem nominis ciuitatem. Punctum enim postremum & He superflua sunt, vti puncta in יָוָן Tharsis pro Tharsees dictus. Iod enim æquè per E atque I pronuntiatur. Sunt autem à Tharsees omnes illi conditi, qui Asiæ minoris littora habitarunt, & inde in Græciam traiecerunt; quorum primus parens sic dictus, quòd audacia magna ad maria omnia peruadenda esset; cuius posteros verisimile est plura maritima Europæ loca occupasse. Thar/ siue Dar/ vt nunc potius proferimus, idem est quod audeo; vnde apud Græcos θαῤῥεῖ cum tota sobole remansit. See autem mare est, cuius patrius casus Sees; atque ita Tharsees idem est, ac si Latinus diceret, audax maris. Ab hoc credo Tartessum in Hispania conditam, quæ vrbs mercatu & diuitiis nobilissima olim fuit. Tarsees enim & Tar tes sees idẽ significat. Nos nunc diceremus Dar des sees/ id est, audax ipsius maris. Tartessus igitur solo articulo à Tarsees differt. Aspiratam litteram in mediam & tenuem commigrare, nihil miri. Hic tamen obiter monendum, à Iosepo in Tharsis aspiratam litteram agnosci, quam in Tarsus opidi nomine in tenuem mutatam dicit; è quo colligitur, iam tum ipsum Tau malè sono ipsius Thet cœpisse pronuntiari. Interim illud ab eo sumimus, adspirationis paruam aut nullam habendam esse rationem, & aliis seculis aliter eadẽ vocabula efferri solere; cùm videamus Tau non aliter ac Thet tum sonuisse. Primum igitur ex Asia minore in proximas Insulas ab Ione coloniæ deductæ, deinde ab Elisa ad Peloponesum, pòst à Tarses siue Tartesso ad ipsas vsq. vltimas Hispaniæ oras. Per Citim autẽ Cai et heim/ id est, domus placidi lætique promontorij designatur. Dodonanim Dodonheim/ id est, Dodonæ domus est: Hic Epirũ vicinaq. loca, ille Caietam & proxima littora occupauit.

[Margin notes: Hochst. Ken. Thum. Dum. Mut. Tum. Ee. Ei-lant. Iones. Ionium mare. Tharsis. Θαῤῥῶ. Tartessus.]

occupauit. Cùm igitur videamus primos conditores nominibus regionum vocari; fateamur necesse est, ea vel spiritu fatidico indita fuisse, vel post ceu cognomina quædam accessisse; perinde atque Scipio vocatus est Africanus. Sed missa hac quæstione, ad Tartessum reuertar; quò, quæ contra omnium dico opinionem, ea probabilia reddam auctorum veterum & sacræ scripturæ collatione. Tartessus, teste Strabone, tota Bætica olim nuncupabatur, atque adeò ipse Bætis principio Tartessus à Tarso est indigitatus. Stesichorus enim fluminis Tartessi fontes commemorat, & eos ἀργυρορίζους vocat. Strabo montem è quo Bætis profluit, Argenteum nominatum fuisse scribit, ob maximam argenti copiam, quam contineret. Tota certè illa & proxima Hispaniæ ora plurimo argento antiquitùs abundauit; ita vt Polybius testis sit, quatuor hominum myriadas circa nouam Carthaginem in argentifodinis laborasse. Posidonius ingentem auri & argenti in Hispania copiam sic celebrat, vt in ea credat siluis quondam exustis aurum & argentum efferbuisse. Tartessus autem ciuitas in fluminis, eodem nomine vocati, insula quondam fuit, cuius Rex Arganthonius admodum longæuus celebratur ab antiquis. Hinc Anacreon dicit se neque Amaltheæ cornu velle, neque centum & quinquaginta annos Tartessi imperium tenere. Argenti Tartessiaci sacræ etiam litteræ meminerunt: Argentum, inquit Hieremias, de Tharsis afferetur in laminas extensum. Quod enim inuolutum verterunt, Hebraicæ lectioni non consonat, quæ vocem habet è radice yp quod est extendit, formatam; cuius apud nos origo est à Gerect/ id est, extensum, littera vna transposita. Rec extendo significat: & tertia littera vel superflua est, vt aliàs frequenter; vel ex augmento præteriti gerect adiecta. Ezechielis cap. vicesimo septimo clarissimè mercatus diuitiæque Tartessi demonstrantur, vbi habemus iuxta Hebraicam veritatem, Tharsesij negotiatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóque repleuerunt nundinas tuas. Vulgata nostra interpretatio habet, Carthaginienses: verùm malè. Nam Tarsesij, Ianigeni erant, non Phœnices, ab Ione genus ducentes. Melius Carteienses dicerentur, eo quòd Tartessus pòst Carteia fuerit nominata. Mentionem fecit & Esaias, Sidonis excidium prædicens: *Vlulate*, inquit, *naues Tharsis*; id est, vlulate mercatores Tartessiaci, quia ciuitas illa peribit, ad quam merces portare maximo vestro lucro soletis. Caietani item eò nauigabant, vt mox idem addidit, mox coniungens eos qui Insulas habitant. Et vt intelligerentur omnes isti vltra mare habitare, statim subiunxit, Transmarinis repletam fuisse Sidonem. Nihil ergo hic opus fuit, Naues maris vertere, pro nauibus Tharsis; cùm Cethim ipsi Tharsis mox addatur vti gens genti. Quamobrem non credam D. Hieronymo, Tharsis apud Hebræos propriè mare vocari; quando hoc loco, cuius testimonio maximè nititur, gentis, non maris, fieri mentionem cuiuis vel mediocriter attento liquebit. Quòd si ex Homero coniecturam cum Strabone facere licebit, dicemus tantam olim in occidentali Hispaniæ littore benignitatem cæli fuisse, vt Elysios in eo campos finxerit Poëta. Hic enim in Protei vaticinio sic canit:

Gerect. Rec.

Tharsesii.

Elysios campos in occidentali Hispania littore finxerunt poeta.

Ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθυς·
Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὐδέποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκέανος ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Id est, vt ex tempore de Græcis Latinos faciam versus,

Elysium verò in campum postremáque terræ
Te Dij transmittent, vbi sceptra tenet Rhadamanthys,
Atque homines facili vita suauíque fruuntur:
Qua non nix, non sæuit hiems, non largior imber,
Semper at Oceanus Zephyros exhalat, amœno
Frigore tollentes nimium mortalibus æstum.

Ex his aliisque, quæ cùm ex Strabone & cæteris scriptoribus, tum è præsenti illius tractus felicitate colligi possunt, in eam veni opinionem, vt quæ de Elysiis campis apud Græcos canuntur, ea accepta fuisse ex omnium rerum affluentia, & beatissima copia, qua extremæ hæ tum Bæticæ tum Lusitaniæ partes abundabant. Nam occidentales

terræ

terræ fines, quos Homerus describit, non alibi reperiuntur: & hactenus Nerium extremum Gallæci littoris promontorium caput finis terræ vocatur. Lisbonam igitur non *Lisbona.* ab Vlysse vel dictam vel conditam fuisse existimo; sed multo esse antiquiorem; tametsi Græci, & Strabo inter primos ad Vlyssis errores eam putet referri oportere. Nobis è sacra historia liquet, Elisa fratrem Tarsis fuisse; quo fit vt credam, Tarsesium quidem prius Tartessum condidisse, atque inde Elissam, partim fratris vicinia, partim locorum clementia allectum, ad ostium Tagi vrbem statuisse, & de nomine suo Elis-won vocasse, vnde Elisbon, ac deinde Lisbon fuerit nuncupata, duplici digamma in Beta commutato. Quis non videt, quanto hæc nomenclatura propius accedat ad vrbis nomen, quod hactenus sibi seruauit, licet Græci ambitiosè illud conati sint ad Vlyssipolin detorquere? Elis autem dictus videtur, quasi Heel-wis/ id est, totus sapiens, exemto duplici *Elis.* digamma, eadem clade, quam Ion patris nomenclatura passa est. Quod si integrum vocabulum esse velis, idem erit Eelis quod Eel-his/ id est, incitans ad nobilitatem & generosas actiones. Nec absurdum est, in Asia etiam Tarsum ad Cygnum flumen inueniri, non magis sanè quàm in Phrygia & Latio Ascanios, & eosdem rursus in tota Germania recenseri. Prius enim quàm gentium capita ad insulas & Europam colonias deducerent, sui memoriam in Asia reliquerunt, vt de prima origine constaret. Nónne Gomaros, & Daas, & Sacas, ad Paropanisum videmus; quorum tamen nomina in Europa pòst clarissima fuerunt? Est igitur quod meritò Lisbona sese de antiquitate iactet, quando non solum ab Elisa, Ionis filio, Iapeti nepote accepit primam & vrbis & nominis originem; sed occasionem etiam Poëtis dedit de Elysiis campis fabulandi. Habemus itaque duarum vrbium Tartessi & Lisbonæ primos ortus, quæ priscis illis temporibus omni genere deliciarum maximè excelluerunt. Reges igitur Tharsis reges sunt Bæticæ, vel totius Hispaniæ, vt tota frequenter regio à parte nobiliore nuncupatur. Cùm igitur diuinus Vates Christianæ doctrinæ latitudinem describere vellet, dixit, *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* ceu diceret, à mari Persico & Indico, quod Arabes attingunt, ad vltima vsque Oceani littora occidentem versus porrecta, Reges sese Christo submittent. Porrò cùm Moses filios Iaphet recensuisset, addidit, *Ab his diuisæ sunt insulæ gentium:* quod quamuis ad omnes filios queat referri (quod & à plerisque fieri videmus,) propiùs tamen videtur ad filios Ionis pertinere, qui per mare ad omnes insulas, non maris modò mediterranei, sed *Ionis filij insulas gentium diuiserunt.* Oceani etiam occidentalis penetrarunt. Fuerunt autem tempore Prophetarum in Italia Caietani nobilissimi mercatores, & insulas etiam possederunt. Sic enim in Hieremia legimus: *Ite ad insulas Cethim*; quarum nomine intelligo Italiam, Siciliam, Sardiniam, *Cethim insula.* Corsicam, & ceteras Italiæ adiacentes. Ferè enim tota Europa maritima insularum nomine vocabatur, quod per pæninsulas longè in maria partes eius procurrerent. Et hæc quidem ob eam caussam à me prolixius sunt enarrata, quo clarè quiuis cerneret, Ei/ & Ei won/ & Tharsis, & Elisa, & Cethim, nostratis originis esse voces, & longè aberrare, qui de his alia sibi commenta quærunt. אֵיב conuersum est versum à nostrati Vee/ *Vee.* quo inimicitia denotatur; & dum verbum est, idem significat quod odio habeo, vel cuipiam sum inimicus. Ita alia recta, alia versa pronuntiant. Nunc iterum rectum exponemus. אֱיָל fortitudinem vertunt, & ea in re magnopere sibi placent. Hinc in psalmi vicesimi primi versu illo, *Tu autem Domine, ne elongaueris auxilium tuum à me; ad defensionem meam conspice*; iuxta Hebraicam vocem אֱיָל quæ loco defensionis posita est, transferri oportere putant, *Tu autem Domine, ne longè fias: fortitudo mea in auxilium meum festina.* Et rursus psalmo octogesimo septimo כְּגֶבֶר אֵין אֱיָל D. Hieronymus vertit, *Sicut homo inualidus*; vbi communis interpretatio habet, *Sicut homo sine adiutorio.* Eodem modo לְאֵל vertunt fortitudinem, vt Deuteronomij vicesimo octauo inter ceteras diras ponitur: *Et hæc imprecatio filij tui & filiæ tuæ, tradantur alteri populo videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua.* Sic Laban manum suam לְאֵל vocat, quod fortitudinem reddunt. Nos omnibus his locis propriam vocis nostræ Heil significationem, qua salus denotatur, retinendam putamus, *Heil.* qua seruata, mirum est quanto elegantior in omnibus fiat sententiæ explicatus. Sic in Psalmo, pro, ad defensionem meam; vel, fortitudo mea, dicendum esset, Salus mea.

& in altero, vbi D. Hieronymus habet, *Sicut homo inualidus*; vera erit interpretatio, *Sicut homo nullam habens salutem.* In diris item Deuteronomij reddemus, *Non sit salus in manu tua*; id est, nec manu tua filios tuos seruare possis. Nec aliter Laban manum suam Heil vocat, eo quòd omnem salutem in manu sua collocabat, quasi diceret, in manu mea, ex qua tota conseruatio & mei & meorum dependet, situm est vt te interficiam. Verùm enimuero quia אֵל pro Deo frequenter vsurpatur, atque hoc nomen doctissimus quisque ad fortitudinem refert, & inter alios Ben. Arias Mont. vir mihi amicissimus; non facile erit mihi huius assertionis meæ probabilitatem tueri, nisi simul docuero, ipsum אֵל etiam à nostro Heil/ quo salus denotatur, deriuari. Scio magnos titulos & summam auctoritatem luminibus meis officere; conabor tamen structuram meam
Hel. El. altius attollere, quàm vt fenestris meis Solem veritatis prorsus excludant. Hel & El/ dum vocalis corripitur, & verbi loco vox vsurpatur, idem est quod exalto, vel excellens facio, dum nomen est, excelsum notat, idque de vi pronuntiationis, quæ summum linguæ apicem summo cæli vertici applicat. Sic Hel stem alta vox, Hel licht excellens lumen,
Helt. & helt vir præstans, & similia. Hinc hil pro monte, vox Anglis hactenus frequens. Ab
i.ll. Help. eadem radice help pro auxilio pullulat, vocabulum vel ex hel-pe/ vel ex hel-ep compositum; de quo alibi. Ab hel breui, fit heil vel heel; quod rursus vel vt verbum, vel vt nomen
Heil. vsurpatur; & illo quidem modo idem est quod seruare, sanare, & quod vulgo dicimus, saluare, & quouis modo in integrum restituere: at dum nomen est, Heil idem est quod
Heiland. salus, non nostris modò, sed Sueuis etiam in communi loquendi vsu; vnde heiland ser-
Heel. uator. Heel verò integrum significat & sanatum; quod dum vt substantiuum vsurpatur, integritatem & sanationem, & vno verbo salutem etiam designat. Quamobrem cùm Deus non solùm seruator sit, sed ipsissima etiam nostra salus; quoties hanc notionem vna vocula denotare volemus, heil dicemus, vt modò dixi: Och-Heil/ id est, Vtinam ô salus. Deus ergo vt de variis suis donis alia & alia apud homines nomina sortitur; ita si hil eum voces, vocali breui, altissimum denotaris; sin heil nomines, ipsum dixeris ipsissimam esse cum rerum omnium tum generis humani salutem. Nunc igitur ad veritatis censuram, sacræ scripturæ loca, in quibus אֵל nomen vocali longa pronuntiatum inuenitur, examinemus. Esaiæ cap. tricesimo primo, quod incipit, *Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes*; habemus: *Ægyptus homo & non Deus*, אָדָם וְלֹא אֵל, quod alij ad fortitudinem referunt. Nobis clara sententia est: Ægyptus homo est, non salus. Homo enim siue Adam externæ salutis semper indiget, tantum abest vt ipse quemquam seruare possit, aut alterius salus haberi. Dicit enim Deus per Vatem, *Quia vos ab Ægyptiis vobis salutem quæsiuistis, & putastis eorum vos armis seruari posse; ego non vos tantùm, sed illos etiam perdam; vt intelligatis me solum esse qui seruare possum, & in me solo omnem consistere hominum salutem.* Nolo hic prolixa contentione meam roborare sententiam. Qui veritatis erit, quàm anticipatæ opinionis, studiosior, ipsa contextus totius verba expendat, & ex iis, quod visum fuerit, statuat. Consulamus etiam Oseam Prophetam. Is cap. vndecimo sic habet: *Non conuertar vt disperdam Ephraim, quia Deus ego, & non homo*; vbi Hebræus legit כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ id est, quia salus ego, & non vir. Dicit itaque Deus sese non esse virum vindictæ cupidum, qualis vir fortis ferè est, pro quo אִישׁ poni solet; nec se furorem iræ suæ ostensurum esse, nec perditurum omnino Ephraim, quasi more viri fortis in prœlium contra hostem descenderet; sed contra sese Ephraim seruaturum, & se ipsi fore salutem loco occidionis. Quis hic non videt totam sententiæ vim eneruari, si Deus dicat, Ego non faciam furorem iræ meæ: Non conuertar vt disperdam Ephraim, quia fortis ego, & non vir, vel quia fortitudo ego, & non vir fortis. At si illorum assertionem sequamur, qui אֵל ad fortitudinem propriè spectare dicunt, sic essent verba Latinis interpretanda. Fateor equidem me tam stupidum esse, & aures ita habere crassas, vt quid hæc sibi velint, non intelligam; cùm è diuerso significantissima sit sententia: Ego non perdam Ephraim, quia ego sum salus, & non vir fortis: Vel ego sum seruator, non vir fortis, paratus ad iniurias vlciscendas. Videamus & alium locum Geneseos cap. tricesimo tertio, cùm Iacobus fratri suo Esau cum quadringentis viris obuiam venienti occurreret, ac magno in timore versaretur, ne à fratre ob iniuriam benedictionis surreptæ occideretur,

retur, eaque de caussa munera ad eum pacandum præmisisset, Deo propitio contigit,
vt gratus ipsius aduentus esset, ac saluus à fratre discederet. Quamobrem Deo Serua-
tori suo altare erexit in perpetuam salutis suæ memoriam. *Et erecto*, inquit Moses, *ibi
altari, inuocauit super illud* אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל id est Seruatorem Deum Iraël. Hîc vertunt
fortissimum Deum Israël; quo fit vt recta significatio pereat, & vera altaris erecti caus-
sa obscuretur. Orauerat enim antea Deum ad hunc modum: *Eripe me de manu fratris
mei Esau, quia valdè eum timeo*; & cetera 32. cap. narrata. Qua de caussa Deo Soteria de-
bebat, quæ persoluit altari Deo Seruatori erecto. Vide, rogo, quàm frigidè tractentur,
ne dicam perdantur, mysteria, propter prauam vnius voculæ interpretationem. Nec
melius tricesimo secundo Deuteronomij capite eandem voculam intelligunt, dum
Deus dicit, *Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus.* אֵל est apud Hebræos, quod ad
fortitudinem referunt. At nos sic capimus, vt Deus dicat, ipsos pro Deo illum habuis-
se, qui seruare nullo modo eos posset; quod declarat addens, *Et irritauerunt me in va-
nitatibus suis*, vbi in Hebræo est, in בְּהַבְלֵיכֶם quod fortè simulacra sit reddendum. Ve-
rùm vt vt illud sit, illud clarum, nihil vanius esse, quàm vel statuas, vel illos adorare, à
quibus nulla potest sperari salus. Quorsum enim adoramus, quàm vt seruemur? Nam
si per nos ipsos seruari possemus, non esset opus adoratione. Deus igitur consideratus
vt nos ab omni aduersitate seruat, heil vocatur; quod ea de caussa nos propriè Christo at-
tribuimus, eo quòd is vera & sola totius mũdi salus & sit & vocari debeat. Romani Sa- *Salus Dea a-*
lutem Deam coluerunt; sed nescierunt eam Sapientiam, Veritatem, & Verbum Patris *pud Roma-*
esse. Et hæc quidem de אֵל vocula à nostro heil / siue heel / vt alij efferunt, deriuata; quam *nos.*
nemo hactenus Hebræorũ radicitùs intellexit. Huius occasione eò pertrahor, vt & alte-
rum Dei nomen apud Hebræos vsurpatũ ad veros natales reducam, in quo æquè ac in
אֵל hallucinantur. שַׁדַּי enim Deum vocant, quod omnipotens D. Hieronymus vertit:
Alij à שָׁדַד deducunt, quod est vastare, à nostro Woest digamma videlicet duplici reie-
cto, & vocali de more Hebræorum postposita; quod ita esse factum, Vasto Latinorum
declarat. Hebræi enim à vocali, vt crebrò monui, vocabula sua exordiri nefas arbi-
trantur. Deus ergo hac via Vastator diceretur; quod equidem non sanius iudico, quàm
quod quidam Apollinem à perdendo nominarunt. Sed omnium doctissimè illi, qui di-
ctionem compositam faciunt e שׁ & דַּי quorum illud idem est quod Qui; hoc verò ab-
undantiam sufficientem designat, ita vt idem sit ac si dicas, Qui sufficientia est, vt sic
loquar. Græci αὐτάρκειαν significantiùs vocarent. Huius sententiæ est Rabbi Moses
Ægyptius, Sadai Deum vocari dicens, eo quòd non egeat alio ad essentiæ suæ firmitatẽ.
Videamus modò ecquid conuenientius sacris litteris de nostro possit sermone depromi.
Profectò nemo nobis est vernaculorum, qui non intelligat, quid Sat-di significet. Sat *Sat.*
enim semen dicitur. Di verò idem est quod augeo, incrementum facio, & quouis mo- *Di.*
do ad ampliora promoueo. Satdi igitur Deus dicetur, cùm semen cuiuspiam auget, ac
magnis prosperat incrementis; in quo nihil miri, si tenuis in mediam mutetur, quo vi-
cinæ suæ litteræ ac cognatæ sono respondeat. Hinc Hebræi Saddi scribunt; nec nostra
repugnat consuetudo, si sadi pro eodem dicatur; quia nimirum Tau facilè è medio tol-
lamus, & alioquin in media littera tenuis commodè quiescat. A di verbo, facimus dig/
vt ex ho hoog/ è lee leeg in eadem significatione: vnde nomen deeg/ à præterito imperfe- *Deeg.*
cto, pro augmento & promotione venit in vsum. Hinc Hebræis דַּי relicto littera y
quod sufficiens & satis interpretantur. A sat nobis Saturnus dicitur, pro Deo qui semini *Saturnus.*
excellenti perfectoque reddendo præest. Satur enim excellentiam maximam seminis
notat, adeò vt Saddi & Saturnus eadem ratione Deo conuenire videantur. Nunc ergo
loca ea in quibus huius voculæ vsus est, expendamus, quo veritas ab exemplis mani-
festa fiat. Geneseos cap. decimo septimo Deus ita Abrahamum alloquitur אֲנִי אֵל שַׁדַּי
id est, vt D. Hieronymus interpretatur, *Ego Deus omnipotens*, vt alij vocem deriuant
à שָׁדַד *Ego Deus vastator*; vti alij tradunt, *Ego fortis sufficientia*. Nos ex eisdem verbis
intelligimus, Ego Salus semen magno promouens augmento; quo Deus tantundem di-
xisse videatur, ac si dixisset: Ego sum is qui non solùm seruo, sed semen etiam & ge-
nus multa sobole augeo & promoueo. Audiamus ergo quæ mox addat: *Ambula,*
inquit, *coram me, & esto perfectus: Ponamq́; fœdus meum inter me & te, & multiplicabo*

 te vehe-

te vehementer nimis. Et rursus, *Ego sum*, inquit, *& ponam pactum meum tecum, erísque pater multarum gentium: Nec vltrà vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te: faciamq́; te crescere vehementer, & ponam te in gentibus, Regésque ex te egredientur*. Vidésne hîc duo Dei nomina explicata; prius quidem Heil siue Heel; posterius Saddi? Nam cùm dicit se pactũ cum Abrahamo initurum, se dicit seruatorem ipsius futurum. Homines enim omnes de primo peccato Dei sunt hostes, & perpetuo diuortio reiecti. Nisi igitur Deus ex sola clementia sua pacis fœdus nobiscum de nouo feriat, salui esse nullo modo possumus. Omnem igitur salutem nostram huic fœderi debemus; quod si violamus, perimus. Huic tamen resarciendo Pontifex destinatur, qui bont-fecht/ id est, fœderis purgator, ex eo nomen accepit. Solus igitur Christus, qui ex Abrahami semine nascitur, verus Pontifex dici potest; cuius ceteri Pontifices typum dumtaxat quendam & laruam habuerunt. Deus ergo primùm se אֵל vocat, id est, Seruatorem: quia salutis nostræ fœdere se sponte sua obligauit. Deinde addit *Saddi*, id est, magnum seminis incrementum, de quo solus nostra Christus erat carnem suam sumturus. Eandem vocem rursus legimus Geneseos cap. vicesimo octauo, vbi legitur: *Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet, vt sis in turbas populorum*. Hic loco Deus omnipotens, Hebræus habet אֵל שַׁדַּי id est, Seruator semen promouens & magno incremento augens. Quod autem אֵל præmittat, ad illud quod modò exposui arcanum salutis humanæ consilium spectat. Propter salutem enim generis humani semen Abraham, Isaac & Iacob erat augendum, quod Christus tandem, veluti omnis incrementi scopus, absoluit; de quo Sibylla cecinit:

Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,
Chara Deûm soboles, magnum Iouis incrementum.

Maximum itaque in eo mysterium latet, quòd אֵל ipsi שַׁדַּי præponatur, quippe quo indicetur vltimus finis, ad quem totius sobolis augmentum referebatur. Addatur & aliud exemplum è cap. Genes. quadragesimo octauo, in quo legimus: *Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixítque mihi, & ait, Ego te augebo, & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum*. Hic iterum אֵל שַׁדַּי habemus, adeò vt nihil clarius esse queat quàm nomine Saddi seminis augmentum denotari, & אֵל ea, quam dixi, ratione præponi. Iam & illud Balaami quorsum spectat aliò, quàm ad Israëlitici generis incrementum, dum dixit, *Qui visionem omnipotentis intuitus est*. Ait enim se vidisse quod Saddi, qua voce vtitur, populo Iudaico daturus esset magnum seminis & posteritatis augmentum, vti mox declarat, dum oraculo suo intexuit: *Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas*. Apud Iob item cap. vicesimo secundo, dum dicitur, *Qui dicebant Deo, recede à nobis, & quasi nihil posit facere omnipotens, æstimabant eum, cùm ille implesset domos eorum bonis*. Rursus: *Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis*. Et paullo pòst: *Eritq́; omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi. Tunc super omnipotentem deliciis affl ues*; Saddi legitur. Agitur enim contra Iob, ceu is Deum, qui semen ipsius auxerat & secundis rebus filios filiasque prosperauerat, deseruisset, atque cuiuis potius, quàm Deo, sobolis suæ incrementum & felicitatem acceptam tulisset, atque idcirco in eas, quas ferre cogebatur, incidisset ærumnas. Apud Esaiam cap. 13. elegans est similium vocum contraria significantium allusio, dum dicitur כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי יָבוֹא, id est, quasi vastitas ab eo veniet, cuius proprium est, semen augere ac prosperare. Perinde igitur Vatis verba capienda, ac si dixisset, Deus non erit Saddi, sed Sod, id est, Deus non dabit seminis incrementum, sed loco incrementi vastitatem. Ezechiel item, dum capite primo vaticinij sui hac Saddi vtitur, ad etymologiam verba accommodauit: *Et audiebam*, inquit, *sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei*. Hic loco sublimis Dei שַׁדַּי legitur, & quidem elegantissima collatione, si rectè pro eo ac debet explicetur. Dicit se audiuisse sonum alarum similem sono multarum aquarum, qui talis erat, quasi sonus esset Dei Saddi/ id est, semen augentis. Quando verò sonus ipsius Saddi auditur? Quando? Nempe tum

Cùm pater omnipotens fœcundis imbribus æther

Coniu-

Pontifex.

Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Imbres enim seminum omnium terræ commissorum faciunt incrementum, & maximo sono in terram à Deo Saddi præcipitantur. Sic Ennius in noctibus Atticis citatus dixit: *Humidus vnde oritur imber, sonitu sæuo & strepitu.* Sonum igitur alarum comparat Ezechiel magno vehementis imbris sono, quem Deus Saddi ad seminum incrementa promouenda in terram demittit. Cedo nunc, an quidquam possit elegantius dici, aut ad veram nominis Saddi rationem accommodatius. Nemo igitur ignorare potest, quis sit sonus Saddi, qui modò largioris imbris strepitum aliquando audiuerit. Aliud Dei nomen est אֱלֹהֵי vel אֱלֹהִים, quod non rarò Angelis etiam tribuitur, & iis qui Dij falsò putantur. Dicitur & אֱלֹהַ, & Chaldaicè אֱלָה vel אֱלָהָא, cuius ratio si ab אָלָה petatur, quod maledicere & imprecari diras significat, pessimi ominis nomenclaturã Deo affinxeris; nec est tamen alia etymologia apud Hebræos. Nobis Hel-hoi altam custodiam designat, vnde fit vt Deus hoc nomine custodiam rerum omnium supremam habere designetur. Nemo autem rectè custodire potest id cuius ordinem & totum perfectionis artificium ignorat. Hinc dum Latini dicunt, *In principio creauit Deus cælum & terram*; Hebræus אֱלֹהִים legit, quasi diceretur, idem ille Deus qui omnia custodit & tuetur, in principio ipsa illa quæ custodit, creauit. Quoniam autem Deus non ipse modò omnia custodit ac tuetur, sed angelis etiam custodiendi partes distribuit: frequenter & hi אֱלֹהִים dicuntur, id est alti custodes, quos nos Hel-hoien, vel Flandrico modo, El-hoien vocaremus. Perspicuum itaque, cur hoc potius nomen, quàm cetera, ad spiritus creatos transferatur; & cur per Segol prima syllaba scribatur. Nobis enim, vti paullo antè dixi, in Hel & El pro alto & excelso vocalis breuis est, quæ in אֵל producitur; eo quòd ab heel vel heil deriuetur. Quando igitur nihil communius à Deo petitur, quàm vt nos nostraque omnia custodiat; non mirum est, hoc vocabulum אֱלֹהִים frequentissimum sacris litteris esse. Porrò quia hel id quod in re quaque excellit, notat, factum vt aries Oi-el, id est, ouis excellens vocaretur, è quo Hebræi איל fecerunt. Cur verò ceruum אַיָל vocarint, equidem coniectare potius possum, quàm asserere. Ai nobis idem esse quod spiro, antè tradidi; vnde Græcis ἄϊω, & alia. Ai-hel igitur siue Ai-el illud erit cui spirandi excellens sit facultas. Cerui certè diutissimè viuunt, & diligenter sibi spirandi auxilium quærunt; quod clarè cernitur, dum auidissimè vel Solis ardore, vel cursu excalfacti aquas expetunt. Hinc Vates, *Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* In אֶלְגָּבִישׁ quo Hebræi dicunt grandinem denotari, metathesis videtur esse ex hagel-bis, quo grandinis tempestas designatur. D. Hieronymus prægrandes vertit in Ezechiele, vbi legitur, *Erit ei imber inundans, & dabo lapides prægrandes*. Mihi nihil dubij est, quin אֶלְגָּבִישׁ grandinis tempestatem hoc loco significet, vt sit sententia: Immittam lapides per tempestatem grandinis. Eodem modo alter locus intelligendus cap. tricesimo octauo, vbi imber vehemens & lapides immensi leguntur. Nam & hîc grandinis tempestas significatur, quam nos hagel-bis vocamus. Vnde cernere licet, quàm necessaria sit primæ linguæ cognitio ad Hebraicum sermonem rectè interpretandum; in quo quia plurimæ voces sunt rarò vsurpatæ, nec radicum certè caussæ exstant, magnas crebrò tenebras existere necesse est: in quibus facile esset ad primos fontes reuocare censuram, nisi tanta esset in confusione. hinc vocum mutilatio, & superuacaneorum characterum appendix: hinc fœdissima ordinis elementorum perturbatio; vt cetera interim, quæ plurima sunt, missa faciamus. Quid turpius & rationi magis aduersarium, quàm ex Nee vel Neen אַיִן, quod ein sonat, facere? Certè non aliter hîc peccatur, quàm si quis ex Vno omnium principio omnia dicat in nihilum redactum iri. Nobis Een & Nee contraria sunt, vt satis clarè, additis rationibus, ostendi, & Nee quidem negationis vim habet in sermone nostro, quod Hebræi in een conuerterunt, metamorphosi qua nullam habet Ouidius portentosiorem. In quibusdam procliue est originem ex eiusmodi conuersione agnoscere, sed concisio & superflua litterarum additio voces à natalibus quamlongissimè alienat. Quis in אִים mi/ quod significat vito, agnosceret? Atqui si vocem citra puncta legas, statim mi inuenies, cui Aleph superuacaneum accessit. Verùm significatio à vitandi notione ad horro-

Marginal notes: Ai. | ἄϊω. | Hagel-bys. | Mi.

Mit. horrorem & terrorem transiit. Latini à mit/ id est, vitat, Timeo fecerunt; & formula re-
Timeo. cta ex mit/ Metuo. Quia verò littera He in fine in Tau mutatur in femininis, ex Ee-
Metuo. phat אֵיפַת fecerunt, quod aliter אֵיפָה dicitur, vt Primi Regum cap. decimo septimo, vbi Dauid in mandatis à patre accipit, vt Ephat polentæ fratribus ferret. Equidem credo nostrum articulum in caussa crebrò fuisse, vt Aleph principiis vocum adderetur.
Phat. Phat siue Vat generatim vas, & peculiari vsu certam nobis significat mensuram, non
Vat. liquidorum modò, sed etiam aridorum. Ceterùm sicut hoc rectam seruat seriem, ita איב contrarium habet litterarum situm, quo inimicitiam cum aliquo alicui esse deno-
Ve. tamus. Nos enim Ve dicimus, quæ vox vt verbum vsurpata, idem notat quod inimicus sum: dum vt nomen in orationem venit, idem significat quod hostilitas & inimicitia. In aliis difficultas est, quòd ratio nominis è diuersis locis peti possit. Cùm enim
Heet. pro Heet/ id est, impero, Het dicamus; & Hebræi, haud secus ac Sueui, sibilos affectent,
Hit. איש pro viro vsurpatur, propterea quòd eius sit imperare. Eiusdem vocis ratio ab Hit pro calore deriuari non incommodè posset. Cùm verò איש pro aliquo ponitur, deri-
Et. uatur ab et siue iet/ quo aliquid significatur, qua voce nos in neutro dumtaxat genere
Iet. vti solemus. Est autem Scin in hac voce, vti in plurimis aliis, pro Samech collocata. Quædam etiam voces metaphoricam habent rationem, vt in איתן videmus. Nobis enim Heet-han pro viro valdè calido & forti ponitur; propterea quòd maxima vis solaris
Han. in gallinaceo, quem Han vocamus, reperiatur. Hinc Alani nomen sibi sumserunt. Heet-
Alani. han igitur gallinaceum significat, & calidum, & aliis imperantem; quando Heet vtrumque designat. At Heet-an sine adspiratione, idem est quod calidè & magno impetu aliquid aggrediens. Sic flumina celeriter currentia Heet-an dici possunt; & vehemétes item dolores Heet-an licebit vocari. Et hæc quidem de איתן vt Nun radicalis est littera, vti
Tai. vult Rabbi Dauid. Verùm si אית radix sit, dicemus à tai nostro fieri per conuersionem, quo significatur id quod difficillimè rumpitur atque superatur. Ad hanc rationem pertinet illud Numerorum vicesimo quarto cap. *Robustum est habitaculum tuum.* & illud Deuteron. vndeuicesimo cap. *Ad vallem duram & cultu insuperabilem.* Item illud Prouerbiorum: *Via contemtorum dura.* Tum etiam illud Michææ, quo terræ fundamenta Ethan dicuntur. Dignum igitur diligenti animaduersione, eandem vocem diuersas habere notationes, pro eo ac radices diuersæ sunt; quibus ignoratis, nulla po-
Oot. test homonymiæ caussa reperiri. אך variè apud Hebræos in vsum venit. Nobis Oot illud significat quod Adhuc, etiam; vt sit nimirum copulæ signum. Sic apud Mosem duodeuicesimo Geneseos cap. *Si loquar adhuc semel.* Clarior hæc est huius vocis notatio, dum pro eo ponitur quod Item Latini dicere solent. Sic vicesimo tertio Leuitici cap. vbi dicitur: *Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus.* Hebræus orationem ab אך incipit. Vertendum igitur erat, *Item die decimo* &c. Exodi item vicesimo primo, *Si autem vno die vel duobus superuixerit*; dici Latinè posset, *Si autem vno atque altero superuixerit.* Eodem modo in Odes Dauidis centesimæ tricesimæ octauæ parte illa, *Si dixi fortè tenebræ apprehendent me*; vera ratio postulat vt dicatur, *Et dixi etiam tenebræ apprehendent me.* Nec aliter in Geneseos cap. vndetricesimo, vbi est, *Os meum es & caro mea*; verti debuisset, *Ad hæc os meum es* &c. vt sit copula sententiæ cum præcedenti colloquio. Expendas hac ratione loca omnia, & videbis interpretes non satis huius coniunctionis vim cognouisse. Latini pro nostro Oot/ more
Ac. Hebræorum, Ac dicunt; vbi vera veteris pronuntiationis in Cappa mansit vestigium, quod apud Hebræos malè per sonum Chet enuntiatur. Mira est apud Hebræos in litteris quibusdam efferendis corruptela. Nam vt Cappa litteram tenuem loco adspiratæ ponunt; ita adspiratam absurdissimè per nudam adspirationem geminatam efferre conantur. Nec recens hæc est aut heri aut nudiustertius nata confusio; sed iam inde ab eo tempore quo Iosepus Historiæ Iudaicæ scriptor, & D. Hieronymus vixit. Quemadmodum enim Iosepus peruersam prodidit ipsius Tau in Tharses pronuntiationem; ita Hieronymus tradit חם per Ham densius, quàm si per He scriberetur, efferri, atque He quidem simplicem illam duplicem esse adspirationem. Eodem modo sonum Sade corrumpunt, quæ littera per S T proferri debuisset. Nec aliter Scin pro Samech ponunt, idque tam prisca consuetudine, vt Saba modò per Scin, modò per

dò per Samech ſcribant. Sed hac de re in Hieroglyphicis latiùs. id modò obiter ſit annotatum; iuſtam germanamque litterarum diſtinctionem iam olim apud Iudæos corruptam fuiſſe. Hoc loco in אך Latinorum nos iuuat locutio; quæ Ac habet non Ach. Quòd ſi D. Hieronymo & aliis crederemus, Ahh ceu lari hiantes efferre deberemus; quod tam abſurdum eſt, vt ne ſimplex quidem adſpiratio ſatis commodè in fine queat pronuntiari. Ab אך addito Nun fit אכן eiuſdem notationis. Hinc Geneſeos cap. ſecundo, vbi legitur, *Quomodo palam factum eſt verbum iſtud*; verti potuit, *Etiam palam factum eſt*. Eodem modo pſalmo octogeſimo ſecundo, vbi legimus, *Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes; vos ergo quaſi Adam moriemini*; dici potuiſſet, *Atque ſicut Adam ſiue homo moriemini*. Nec aliter Eſaiæ quadrageſimo nono, vbi vulgo legitur, *Ergo iudicium meum cum Domino*; vertendum, *Atque iudicium meum cum Domino*. Dicit enim Propheta in perſona Chriſti, ſe in vanum apud Iſraëlitas laboraſſe, & id ipſo Dei iudicio probat, qui ſolus poteſt arcana filij videre. Minuta ſunt hæc in ſpeciem, fateor: ſed talia tamen, vt totum Dialecticorum acumen in his plerumque verſetur. אכף per conuerſionem à primogenio degenerauit, & Aleph ſuperuacaneum accerſiuit. Hoc verbum flectere & impellere vertunt. Prouerbiorum decimo ſexto, *Quia compulit ad illud os ſuum*. Nobis Pog eſt tentare, & aggredi, & ad aggrediendum impellere. Per- *Pog.*
inde igitur אכף ſonandum, ac ſi Poch per adſpiratam litteram ſcriptum eſſet; loco cuius G ponitur, altius expectoratum. Huius certum eſt argumentum כפף quod idem ſignificat formula ea qua Hebræi nonnullas voces in variis ordinibus efferunt. Hic Aleph relictum eſt, quod in prima noſtra radice non inuenitur. Quod ſi Booch dicas, idem eſt *Booch.*
quod incuruare. אכר agricola, ab אכר Rabbi Dauid dicit fieri à כר quo ſignificetur ager, & Aleph eſſe Noſephet. Nobis perſpicuum ab Acker fieri, vnde Latinis Agri nomen. *Ager.*
Eſt autem Acker nobis & nominis & verbi loco, pro terra culta, & terram colere: ceu *Acker.*
dicas, Ac-ert/ id eſt, bona terra, vel terram bonam facio. Aleph igitur ad vocis pertinet integritatem, contrà ac magiſter noſter ſenſit. At cùm Hebræi אכר pro agricola ponunt, idem faciunt, ac ſi agrum Latinus pro agricola diceret. Nos Ackerman dicimus; *Ackerman.*
vnde liquet, Mem & Nun cum vocali ſua reiecta eſſe ad trium conſonantium legem conſeruandam, qua nihil potuit aptius cogitari toti linguæ miſeris modis corrumpendæ. Turpiſſimè verò in אל ſe geſſerunt, quo pro Non vtuntur. Vocem enim citra notationis diſcrimen vertunt, לא ſimiliter dicentes, tametſi in hoc alio puncto vtantur. Hic enim Niet omiſerunt, haud ſecus atque in אכר Man. Dicimus enim Al-niet/ id eſt omnino nihil. Ex Al-niet igitur, Al ad negandi vſum venit, cùm apud nos Omne & Omni- *Al.*
no deſignet. & hinc rurſus inani metatheſi & citra cauſſam inductæ לא pro non. Eodem modo litteram omiſerunt in אכל quo deuorare ſignificatur. Aleph enim, quod ſuperfluum eſt, locum Samech occupauit, vt nimirum è Slot Loc fiat; & hinc אכל. אלל lamentari, vlulare Chaldęis, à noſtro Huilen. אלה maledicere, imprecari. Hoc verbum inſignem cladem paſſum eſt, nos Vloot dicimus. Vau igitur perperam in Aleph tranſiit, & He *Vloot.*
loco Chet vel Caph poſitum. Vtrouis enim modo dicimus Vloot & Vlooch. אלח inutilem eſſe vertunt. Nobis Heel leech/ id eſt, omnino nihil agens, & deſidioſum. אליל idolum. id alij aliunde ducunt. Noſtrates Heil-iel id vocant, quod nullam poteſt dare ſalutem: Iel enim & Idel inane & vacuum ſignificat, vtpote illud quod prorſus ſolita- *Iel.*
rium eſt, nec quicquam habet quod comitetur aut adſit. Quid verò elegantius dici *Idel.*
queat, quàm ſi Idolum & ſtatua Heil-pel vocetur, id eſt omnis ſalutis dandæ poteſtate carens. Hac ratione diuinatio Pſeudoprophetarum apud Hieremiam cap. 14. אליל dicitur, id eſt, omnis ſalutis expers, ſiue nihil habens ſalutare. אלם facere manipulos. Hic rurſus vocula relicta eſt. Halm culmum ſignificat ſiue calamum; & Latina quidem vox à noſtrati deſcendit, mutata adſpiratione in C, quod Latinis & Græcis frequens. Sic ex Horn/ Cornu Latini, Græci κέρας dicunt: Ex Hart καρδία Græci; Latini Corda; & alia quam plurima. Halm igitur calamus, Halmger/ culmos colligo. אלם mutus, ab Iel-em/ *Halm.*
id eſt, vocis expers, ſiue voce carens; ſicut אליל carens ſalute. אלם pro vtique vſurpant; *Culmus.*
ſed quia ignotæ ſignificationis eſt, interpretes ferè vti ſuperfluam vocem omittunt. Deriuatur à noſtro Wel-an/ quod eſt vlteriùs ſermonem fauſto omine continuantis. Hinc *Wel-an.*
pro Veſtibulo ponitur, quia illud primum ſit templorum exordium, ad quod intrantes

meritò dicere debent, Wel-an/ id est, felix sit & faustus progressus & introitus. Alij Germani Wol-an efferunt, quo ad auspicatam operis aggressionem hortantur; quæ vox propiùs accedit ad אֵלָם siue אולם cum Wel-an אֵלִמִּים in plurium numero propius referat. Scurec autem או loco duplicis digamma poni modò dictum in אוּרִים. Latini Vestibulum vocant, cuius vocis in noctibus Atticis dubiam videbis interpretationem. Ouidius à Vesta deduxit, quòd eius nomen in omnibus sacris primum inuocaretur. Hinc
Ἀφ' ἑστίας. Ἀφ' ἑστίας apud Græcos in prouerbium abiit, quoniam sacrorum primitiæ huic debe-
Vesta. bantur. Vestæ nomen à Vi sto Naso deducit; alij ab ἑστία. Nos scimus Vestam à Vest
ἑστία. dici, quo firmitas denotatur: vnde mœnia ciuitatis Vesten dicuntur. A Vesta fit ἑστία, vt à Veneto Henetus, à Sus ὗς. Plurima enim vocabula in lingua Latina quàm in Græca origini sunt propinquiora, tametsi contrà ferè ipsi crediderint Latini. A Vest siue Veste (nam vtrumque iuxtà in vsu est) fit Veste-wol / id est, firmitatis felix successus; siue bene firma, & stabile redde: quod votum eius est qui Deum precatur, vt propositum suum confirmet atque stabiliat. Hoc enim à primo limine rogare solemus, vt id quod
Vestibulum. volumus, Deus firmum nobis reddat. A Veste-wol igitur Vestibulum apud Romanos mansit, porticus ante templa strui consuetæ; vnde ad palatiorum prothyra transiit. Eadem igitur ratio nominis Hebraici & nominis Latini, licet diuersæ sint, & diuersos habeant natales duæ ipsorum partes. Wol enim ambobus commune; quod in Bul mutatum est apud Latinos; quia facilis sit è digamma nostro duplici in B commigratio. Cùm verò אַלְמָן per Nun scribitur, apud Hebræos Viduum significat; quæ notatio rationem ducit è nostro Ee-lam/ quo significatur is qui legitimo coniugio mutilatus est. Connu-
Ee. bium enim legitimum è duobus vnum facit, & idcirco ab Vno ee nomen habet, ceu Vnionem dicas; quo fit, vt dum alter moritur, alter mutilatus dimidia sui parte relin-
Lam. quatur. Lam/ a breui, mutilum signat. Hîc cernere licet, vt è variis originibus homonymia Hebraicarum vocum existat, cuius tamen Rabbini nullam norunt caussam. אַלּוֹן Quercus. Huius vocis vt plures queant dari radices, ea tamen mihi maximè arridet, quæ Heil-won nobis vocatur, vox rursus geminam habens interpretationem; alte-
Won. ram, vt Won vocalem longam habeat, qua ratione salutis domicilium denotatur; alte-
Win. ram, vt vocalis breuis sit, & vox composita ex Heil & præterito imperfecto ipsius win/ quod significat Lucror, vinco, obtineo; qua via Quercus Heil won/ dicitur, quòd per eam salutem mortalium genus acquirat & lucretur; vel quia quercus ipsius salutis, id est, Christi sit victoria. Vicit enim draconem in querna cruce, quæ vera fuit arbor vitæ, vt in Druidarum religione declarabo. Quòd si nullam admittas litteræ in hac voce iacturam, Ee-loon exponam; quo quidem modo Quercus Ee-loon dicetur, quoniam connubij legitimi merces sit. Per crucem enim Christus mercedem sponsæ suæ persoluit, quasi donum quoddam matutinum, quod mariti nuptis dare consueuerunt. Franci Teutonico vocabulo Morgengab dicunt, cuius Episcopus Turonensis in historia sua fecit mentionem. Verùm, vt dixi, mihi prius illud placet magis, de quo qui plura no-
Pheel. uisse volet, Gallica nostra consulat. אֶלֶף mille. Nos Pheel siue Veel pro multis dicimus.
Veel. Hebræus ergo generis nomen pro certa numeri forma posuit. אָלַץ molesto. Nobis Last dicitur pro onere & molestia, dum vox vti nomen vsurpatur; at dum verbi locum tenet, idem est quod onero & molesto. Vides hîc veram ipsius Sade pronuntiationem, & quàm inanis sit littera Aleph tum in hac, tum in voce superiore; nisi velis esse meta-
En. thesim. אִם Si vertunt. Fit à nostro en/ quæ vocula non solùm copulandi vim habet, sed
Last. frequenter etiam pro si vsurpatur. Hic clarè cernitur, Mem loco Nun positum esse,
Mee. quemadmodum & antè in אֵלָם vocabulo ex Wol-an. אֵם pro matre, fit à nostro Mee/
Mei. qua mater etiam notatur; vnde Mei siue Mai matertera. Fit autem Mee à Me/ quod est
Mai. Me. adiuuo, quoniam primarium hominis auxilium mater sit, patris videlicet semen sic adiuuans, vt & foueat & nutriat; ac deinde fœtum lacte suo post partum tantisper alat,
Macht. Magt. dum victu solido vesci possit. אָמָה famula. Nobis Macht vel magt virginem significat, & pro famula etiam ponitur, quia virgines ferè loco ancillarum habeantur. Quo ta-
Mat. men inter virginem & ancillam discrimen agnoscatur, hodie ferè Mat pro Magt dicunt, dum famulam nostrates denotant. He igitur hic pro Chet positum est, & hoc
Maet. rursus pro G, quod est creberrimum. At dum אַמָּה pro cubito ponitur, à Maet pro mensura

menſura deriuatur; eo quòd cubitus princeps ſit & primaria hominis menſura. Quadrat enim hominem, dum quater acceptus totam hominis abſoluit longitudinem. אָמַל deficere, imbecillem fieri. Fit à Lam/ quo mutilum & infirmum denotatur, & ali- Lam.
quando etiam mutilare. אָמַן credere & ſtabilem eſſe. ab Ee-mein id eſt verum & legitimum puto. אָמָן pro artifice, quis non videt ab Hant-man fieri, quo vir manualis, vt ſic di-
cam, & mechanicus notatur? אָמַץ firmare, roborare, præualere, à Meeſt/ quo maximum Meeſt.
ſignificatur; vnde Meeſter pro doctore, eo quòd in ſummo & maximo honore ſit haben- Meeſter. Meſt.
dus. Meſt/ & Maſt/ vt alij loquuntur, eſt pinguem & robuſtum facio. אַמִּיץ fortis. Meeſt/ Maſt.
nobis maximus. אָמַר dicere, loqui. Mar famam nobis ſignificat, ſiue quod vulgo homi- Mar.
nes loquuntur. Hinc Maren & Vermaren eſt loqui de aliquo. à quo לֵאמֹר, quod D. Hie- Maren.
ronymus tranſtulit, vulgo dicitur. Abutuntur ergo voce hac Hebræi, dum pro quauis Vermaren.
locutione ponunt. Verùm dum pro cogitare vſurpatur, vocabulum verſum eſt è Raam/ Raam.
quod nobis inter alia ſignificat rem mente noſtra ſupputare, conſiderare, & cogitare.
אִמַּר lingua Chaldaica ſignificat arietem, quæ vox conuerſa eſt è noſtra Ram/ quæ, dum Ram.
breuis eſt vocalis, arietem deſignat. אֱמֶת dicunt pro veritate. Nobis Teem decorum Teem.
iuſtumque ſignificat, quod à veritate nequit ſeiungi. Quod igitur Dauid cecinit, *Veritas de terra orta eſt*; id fabularum textores ſignificarunt, dum Themidem è terra ortam dicunt. Sed nunc ſatis eſt exemplorum, quæ ſumta ſunt è dimidio paulo plus minus eorum quæ à littera Aleph ſumunt exordium. Quid igitur futurum, ſi totum Lexicon Hebraicum ad hunc modum à nobis examinatum adderemus?

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus & Regius censor.

HIEROGLYPHICA

IOANNIS GOROPII

BECANI.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini

Architypographi Regij.

cIↃ. IↃ. LXXX.

STVDLERORVM FAMILIÆ

INSIGNIA.

CVRA, ET FIDE.

ORNATISSIMO
PRVDENTISSIMOQVE
VIRO GASPARO STVDLERO
ZVRCHIO,

Christophorus Plantinus S. D.

Agni ego semper, *ornatissime Zurchi, & Becanum ipsum feci, & scripta eius doctrinamq́. Eaq́ caussa, & viuo adhuc illo Antiquitates eius (quibus Becceselana nomen ludens fecerat) edidi; & nunc mortuo reliquorum eius operum editionem auidè sum aggressus. Quanquam enim prauiderem plerisque etiam litteratis & doctis, viri huius monumenta non factura ad gustum (siue quia hæc ex vltima antiquitate repetita, noua multis; siue quia ignota iis lingua nostra, quam ille sæpe & necessariò immiscet:) tamen quia semper artem studiumq́ meum ad bonum publicum retulissem non ad meum, etiam hîc rationem eam habui: & ne Becani ingenium doctrinaq́ perirent, perire aliquid malui rebus meis. In quo confirmatum me consilio auxilioq́ tuo fateor: qui reuersus Traiecto, (quò Becanus noster moriens te notæ fidei amicum euocauerat, & res suas vnà cum clariss. Lauino Torrentio commendauerat) auctor mihi statim fuisti scripta hæc vulgandi, & eius rei curam nõ leuem etiam Becano morienti fuisse ostendisti. Dedi hoc ergo libenter amico mortuo, dedi tibi. qui cùm adflicta & calamitosa nobis hæc tempora videres; libros præterea Becani eius notæ esse, vt quanquã optimi, non passim nec optimè vænirent: pro tua in amicissimum & doctiss. virũ pietate sponte curasti, vt non contemnenda pecuniæ summa, sumptus mei laborésque iuuarentur. Quod calcar mihi viresque dedit ad ista peragenda: sicut & Iosephi Scaligeri doctissimi æuo nostro viri testimonium. quod etsi parum de honestissimo viro honestum; tamen illuc valuit, vt commotis multis ad videndum, plu-*

ra hoc triennio exemplaria Beccesélanorum vendiderim, quàm prioribus totis octo annis. Itaque cogito breui eadem Beccesélana iterum dare, sed correcta ab auctore, dum viueret auctaq́ꝫ. Tibi autem, prudentißime Zurchi, partem selectam istorum operum, cui Hieroglyphica nomen, iure mihi visum est dedicare. Primum quia pro amicitia auctor ipse, si vixisset, id facturus videbatur: deinde quia æquum, vt cuius diligentia, studio, liberalitate lux data his libris, ipse etiam ab iis accipiat vicißim lucem. Quod futurum confido: non solùm propter illustre iam Becani nomen, sed etiam propter proprias tuas egregiásque virtutes: prudentiam dico, moderationem, fidem, quibus probasti te iam antè, & nunc maximè in hoc publico munere, quod cum omniū laude & amore administras. Vale & nos ama. Antuerpiæ Idib. Sextilib. M. D. LXXX.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HIEROGLYPHICA.

A.

A Litterę pronunciatio & significatio. 24,96.
A & E proprium, vt litteram tinnientem sibi socient. 211
Abraham obedientiæ exemplum. 175.
Abyssini frequenter crucis simulacra in collo & manibus ferunt,&c. 268
Ac. 208,253
Achelous vnde dictus,&c. 208
copiæ cornu permutauit Amaltheæ cornu. 208
Acheloi & Herculis certamen pro Deianira. 208
Adam vnde dictus. 133
Adamus defecit in laude diuina priusquam serpenti fidem haberet. 129
Adami fidem Dei promissio præcessit. 129
Adami & Chauæ in paradiso lapsus. 182
Adorantes cur dextram ori soleāt applicare. 79
Ægyptij papyrum inuenerunt. 31
Ægyptij Theut primū litterarum inuentorem putauerunt. 12
Ægyptij sacerdotes Cimbrica lingua in sacris vsi, 28,154
Æsculapius vnde dictus, & quod numen,&c. 92
Aesen. 138
Æsopus vnde dictus. 117. & seq.
Æternitas. 59
Agenor quid significet. 3, 9. idem est qui Nochus. 3,9,11. cur Phœniciæ rex fingatur, &c. 10 & seq. eius filius Cadmus. 3. & 11. eius filia fingitur Europa. 11.
Agnus quid humano generi præstiterit. 183
Ἄγριος dictus Pan. 267
Ain litteræ pronunciatio. 219
eius germanum nomen. 223
Aker. 209,222.
Al. 116,149,152,181
Alæ quibus cum alaudis in cælum vehimur. 123
Alauda vnde dicta. 116. vocabulum est Gallicum, ibid. & seq.
Alauda dicta Coridos & ἐπιτυμβίς. 105
Alauda Christi symbolum. 121
Alauda ipsa terra antiquior dicitur. 115,117,120
Alauda septies quotidie in altum euolat,& hymnos Deo canit. 117, 118. eius cantus epinome. 140.
Alauda patrem cur in capite suo sepelisse fingatur. 115,121.
eius pater qua ratione mortuus dicatur. 121
Alaudæ antiquitas. 115
Alaudæ caput septies in Bembi tabula hieroglyphica. 118.
Alaudæ capita quid significent in suprema scipionum parte. 126.
Alaudæ natura hominibus sedulo imitanda. 122
Alaudæ opus, fides. 125,126
Alef quid significet. 113
Alef litteræ figura, figuræ partes, & partium rationes. 96,113
Aleph & Daleth in figura discrimen. 152
Alexicacus. 216,231
Ἀλιπλαγήτης dictus Pan. 267
Almusia Canonicorum. 198
Alphabetum cur ab A littera sumat initium, & in T desinat. 24.
Alphabetum duas vitas indicat. 18,22. & seq.
Alphabeti recitatio & interpretatio, 24. eius ordinis ratio. 148.
Alphabeticæ Orationis idem qui Dominicæ ordo, 229. eius paraphrasis. 26. eius epilogi artificium. 236
Altoos. 67
Altus,a,um. 87
Am. 203
Amalthea quæ, & vnde dicta,&c. 205,209.
Amaltheæ cornu, vide Cornu.
Ἀμάρα, ἀμαρεύειν. 204,205.
Amoris caussæ. 179
Amuletum fidissimum, veritas. 51
An. 139
Ana. 258
Ang. 218,230
Angelus Caninius Anglarensis refutatur. 6. & sequent.
Anguis vnde dictus. 218
Anguis sidus in Septentrionali cęli plaga. 36
Anima totius vniuersi, ignis. 150, 151.
Animæ definitio. 100
Animam cum corpore interire, persuasio diabolica. 100
Animus à carnis desideriis abstrahēdus. 214. freno domandus. 237.
Antiquus dierum. 270
Antiquissima quæ sunt, eadem esse præstantissima. 115
D. Antonius cur Tau habuerit & in manu & in pænula. 265,
eius natales. 265
Antonius Cheuallerius refutatur. 7
Anubis vnde dictus. 264,265
Anubis Osiridis & Isidis custos. 264. Spiritus sancti est symbolum. 264
Aperio, is. 57
Apex, icis. 191
Apices litterarū quales olim fuerint. 189
Apis nominis etymon, &c. 263.
Apollo vnde dictus, &c. 56,57
Apollo dictus Harpocrates. 56. & quare. 57
Apollo idem qui Horus. 50
Apollo cur è loto primum exstitisse fingatur, 84,85,86. & seq.
Apollo Spiritum sanctum denotat. 58
Apologi à Cimbris originem habuerunt. 116
Aprilis vnde dictus. 57
Aqua, materiæ tessera. 170
Ar. 51
Ara maxima. 147
Arces cur altioribus opidorum locis communiantur. 75
Ari forma atque natura. 95
Aries cur Zodiaci initium occupet. 156
Aries immaculatus Christi symbolum. 157
Aristophanes poëta Comicus, pessimus calumniator, &c. 51,115 188.
Aristoteles, Pythagorę & Platonis desertor, sinistrè veteres philosophos interpretatus. 97,252
Arm. 139
Ascus gigas. 10
Astronomiam duabus columnis ante diluuium inscriptam falso à Iosepho tradi. 11
Athanatizontes dicti Getæ. 101
Au, Aut, Autue. 116,204,253,270
Auditionis fructus. 56
Auf. 57
Aug. 244
Augur, uris. 244
Augurum verum & proprium officium. 244
Auguria quæ bona & quæ mala. 45.
Auguriorum origo & vanitas. 238
Aura, æ. 83
Auris, is. 94
Auris asinina in Harpocrate & eius

eius noctua, quam notationem habeat, &c. 94,95
Aures patulæ in Canopo quid significent. 113
Aurum vnde dictum. 83. vnde χρυσὸς dicatur. 82. naturæ nostræ neque vires neque nutrimentum ſuppeditat. ibid. Soli eſt ſacrum. 66. auro præferendum plumbum. 82
Auxilium diuinum omnibus in rebus implorandum. 202
Axones. 188

B.

B Litteræ pronunciatio & ſignificatio. 132
B Cimbricum ſæpè in P tranſit apud Latinos. 197
Bacchus dictus Nochus. 10,11
Baccho à veteribus cornu tributũ. 207.
Bacchicus thyrſus cur pro mucrone conum habeat pineum. 104.
Baculus cuiuſmodi appingatur D. Chriſtophoro, &c. 126,127.
Baculus fidei teſſera. 126,127.
Baculus paſtoralis reuelationis alterius ſymbolum. 143
Baes. 10,189
Bæſi nomen vnde Scythopolitanis impoſitum. 10
Bant. 256
Bar. 31
Bardocucullus. 179
Bardus quis dicendus 179
Barg. 50
Βασιλεὺς. 189
Be. 133,199
Ber, Beg. 155,201,223
Becker. 201
Bef. 198
Beffa Canonicorum. 198. & ſeq.
Behema. 228
Behemoth. 228
Belial. 228
Ben, id eſt, ſum. 76
Ben, Bende, id eſt, turma. 231
Bergen. 220
Bereſit vocis compoſitio. 241
Bet Hebrȩorum littera quid ſignificet. 6,7. 134. eius figura. 134, 138.
Betracht. 257
Βιαρκὴς dictus Pan. 267
Binarius dilatationi & amplificationi maximè conuenit. 176
Binarius ſecundam in Trinitate perſonam, id eſt, filium denotat. 21,24.
Binarij vita quæ. 21.
Blaker. 222
Bo.rk, Bort. 30
Boerkenboom. 30
Bog. 222
Boij. 30
Bont. 196
Borg, Borgen. 220
Braen. 138
Brijs. 242.

C.

Ca. 253
Cabiri vnde dicti, &c. 256
Cabirorum pueri. 1
Car. 170
Cadmilus. 1
Cadmus vnde dictus, & quid ſignificet. 3. vnde oriundus. 3. & ſeq. Agenoris filius. 3, 11. dictus Iapetus, & idem eſt qui Ianus. 2, 9, 11. an primus fuerit litterarum inuentor, 1. & ſeq. eius vxores. 2
Caduceum. 217
Cælum, caput voluptatis. 180 terra beatorum. 67. reuelationis prioris teſſera. 143
Cælorum motu omnis diuinus ordo deſcriptus eſt. 142
Cæleſtium corporum contemplatio quem fructum adferat. 123
Calamus. 52
Calor alius quidam & diuinior quàm elementaris. 150
Caloris regni exordium. 150
Camillus. 1
Can. 110,171
Canis præſtantia. 264
Canopus vnde dictus. 110. & ſeq.
Canopus ſtella. 112
Canopus Ignem deum dicitur viciſſe. 109, 113. lituum manibus tenet. 146. cuius rei ſit ſymbolum. 112
Canopi aures patulæ quid ſignificent. 113. eius falx quid notet. 112. eius fabula. 108, 109. eius monumenta in Ægypto. 108. eius ſimulacrum ex Ægypto Antuerpiam allatum. 108
Cap litteræ figura. 180
Cap vocis ſignificatio. 179
Cap in oratione alphabetica quid ſignificet. 180
Capedunculæ Numæ. 262
Capio, is. 52
Capitaneus. 12
Cappæ monachorum. 179
Capræ hieroglyphica ſignificatio. 208.
Caput, itis. 52
Capitis diuerſa nomina Cimbrica. 174.
Καρδία. 52,84
Cardo, inis. 52
Carmina ſiue Verſus fuiſſe antequam litteræ ſcriberentur. 1
Carnis opera. 214
Caſtor vnde dictus. 253
Caſtor & Pollux Dij Samothraces. 257
Caſtor & Pollux dicti Corybantes. 256
Caſtor & Pollux dicti Dioſcori & Soteres. 255. cur pileati in antiquis monumentis pingantur. 255. Caſtor eques, Pollux pugil quare fingantur. 255. eorum memoria apud Phœnices clara iam olim ante Troiam euerſam. 256. eorum fabulæ & ſimulacra explicantur. 251,255 & ſeq.
Caſtoris nomen D. Ioãni optimè conuenit. 253,255
Cat. 170
Caudex, icis. 52
Κάζειν. 1
Ce ſiue Ke. 44.181
Celadh. 183
Celo, as, are. 56
Celſus, a, um. 87
Centro comparatur Deus. 97
Ceres, eris. 240
Cereris fabula explicata. 240
Cerimoniæ, arum. 249
Ceruix, icis. 52
Ceur. 249
Charta ex papyro quomodo fieri conſueuerit. 162
Charta ex tritis lineis & goſſypio. 31,162.
Chiet quid ſignificet. 169. & ſeq.
Chiet littera eiuſdem cum Chi Græco figuræ. 173. eius figuræ explicatio. 171. eius genuinus ſonus & pronunciatio. 169
Chinæ crucem inter ſacra ſigna habent. 269
Chinæ iam olim optimam chartam fecerunt. 31
χρυσὸς vnde dicatur aurum. 83
Chriſtus qualis fuerit ab Iſaia prȩdictus. 72
Chriſtus idea humilitatis. 71
Chriſtus verus Hercules. 22
Chriſtus Pan magnus. 267
Chriſti mortẽ quæ miracula ſubſecuta. 267
D. Chriſtophoro baculus cuiuſmodi appingatur. 126. & ſeq.
Cidaris Perſarum regum. 186
Cimbricæ linguæ peculiaris eſt conuerſio vocum. 211
Cimbrica lingua vſi ſunt in ſacris Ægyptij ſacerdotes. 28
Cimmeriis ſolis litterarum figuræ hieroglyphicȩ & ſymbolicȩ. 29
à Cimmeriis rationẽ ſcribendi acceperunt Hebræi. 31
Circenſes ludi. 40
Circus ſoli conſecratus. 37
Circi duæ picturæ. 40
Circi pars dextra quæ ſit. 40
Citus, a, um. 52
Ciuis, is. 52,74
Ciuitas Dei optimè Ste dici poteſt. 74
Ciuitas Dei qua calliditate oppugnetur. 77
Ciuitatis Dei arx, quies & tranquillitas. 75, 77. eius ciues efficimur morte Chriſti. 75
Clema. 159
Clepſydra, S. ſpiritus fuſionis ſymbolum. 173
Clepſydrarum vſus. 171
Clun. 159
Climax, acis. 159
Clymenon. 159
Coc. 220
Codex. 30,161
Κωδία. 84
Coec. 220
Collis. 52
Collum. 52
Colum. 80
Cõciuis Latinè cur nõ dicatur. 75

Conradus. 105
Consilij in quibusuis rebus expediendis necessitas. 55
Const. 110
Consuetudo altera natura. 34
Contemplari quid. 238
Conuersio vocum Cimbricæ linguæ peculiaris. 211
Conus vnde dictus. 105
Conus quid, & quo à Pyramide differat. 104. eius significatio hieroglyphica. 119
Coon. 105
Cop. 83,104
Coper. 104
Coppen. 83
Cor, cordis. 52
Coridos dicta Alauda. 105
Cornu Amaltheæ. 205. quare copiæ cornu dicatur. 208. cur capræ fuisse fingatur. 208
Cornu Baccho tributum à veteribus. 207
Cornu cuius rei tessera. 206,207
Cornu omnibus aliis vasis excellētius. 206
Cornu pro superba potentia in sacris litteris qua ratione accipiatur, & rursus pro iusti hominis fortitudine. 206
Cornua fluminibus adscribi solere. 207
Cornuum apud antiquos reuerentia, & vsus in sacris, &c. 206, 207.
Corpus sphæricum quid sit. 35
Corporis pars dextra & sinistra, &c. 33,34. & seq.
Corporis partium in orantis positu hieroglyphicus explicatus. 138.
Corporis virium & roboris caussæ. 52.
Corybantes vnde dicti, &c. 256
Coryphes germana figura. 188
Κοσμός. 1
Crab. 31
Creatarū rerū quatuor genera. 159
è Creaturis, humanæ salutis arcanum consilium elici non potest. 148.
Cresen/ Creselen. 31
Crines in quæstionibus nonnunquam abradi. 52
Crines abscindi, triste veteribus. 52
Crines ad robur conferre cur credantur. 52
Crinium generatio. 52
Crijten. 168
Cronus. 59
Cruc. 240,250
Crux, crucis. 249,250
Crux inter sacra signa apud Chinas, &c. 269
Crux perpetuum scutum aduersus cacodæmonis impetum. 258
Crucis apud Rom. ignominia. 249
Crucis dominicæ signum inter sacras Ægyptiorū litteras, & eius interpretatio. 260
Crucis figura. 250
Crucis figuræ hieroglyphicæ in Serapidis templo euerso repertæ. 250
Crucis nomē apud Abyssinos. 268
Crucis simulacrorum ferendorum in collo & manibus vsus apud Abyssinos frequentissimus. 268
Crups. 250
Cuen. 105
Cuisschen. 1
Cul. 62
Cuneus. 105,120
Cuneus malus malo nodo quærēdus. 105
Cupido est Harpocrates. 90
Cupidinis armorū, arcus & pharetrę in Harpocrate significatio. 90
Cupressus vnde dicta. 104
Cupressus dicta meta. 103
Cupressus feralis arbor cur habeatur apud Poëtas. 102
Cupressus sacra Diti & Soli. 103 in funeribus & sepulchris quid significet. 103. in Cupressum arborem mutatus puer Cyparissus. 103
Cupressina ligna non esse coaceruanda. 104
Cur. 188,249. & sequent.
Cura, Curati, Curetes. 249
Curbantes. 43
Curius. 189
Cybele quid Physicis. 104
Cybelæ sacra est Pinus. 104
Cyparissus puer in Cupressum arborem mutatus. 103
Cyrbas. 188. & sequent.
Cyrbasiæ forma & vsus. 189. eius nomenclaturæ ratio. 186
Cyrbasij Turcorum. 186
Cyrbes quæ, vnde dictæ, & quem vsum habuerint. 188
Cyrbis. 188

D.

Dael. 149,152
Dæmon vocabula ignotæ significationis facilè potuit sibi vsurpare. 266
Dæmonis fraus & astutia. 261
Dæmonis malitia aptissimè mari & vndis comparatur. 133
Dag. 222
Dalet vocis interpretatio. 149
Daleth littera maximùm veneranda. 156
Daleth litteræ figura. 152
Damascus vnde nomen acceperit, &c. 10
De. 44, 217
Der. 220
Dei siue dij. 149,152
Det. 217
Derf. 222
Deltoton cur in cælo collocarit Mercurius. 156
Deus vnde dictus. 59
Deus centro comparatus. 97
Deus in vna diuina essentia quandam habet patris & matris similitudinem. 59
Deus pater orandus per filium. 134. & sequent.
Deus quibus rationibus Thoot, Herman, & Mercurius nominetur. 13. & sequent.
Deus vnus colendus & adorandus. 87
Dei quæ maxima cognitio. 212
Dei similiter parendum, vt corporis membra capiti obtemperant. 175
Deorum suorum nomenclaturas nec Ægyptij, nec Græci, nec Latini intelligunt. 48
Δέξιος. 44
Dexter, a, um. 44
Dexter locus exterior est, sinister interior. 44
Dextra pars Circi quæ sit. 40
Dexteram ori applicare cur soleant adorantes. 79
Dextrum quid, & quid sinistrum in animalibus. 33
Dextrum & sinistrum in cælo quid, secundum Astronomos & Poëtas. 35
Dextrum in cælo quomodo ponendum, secundnm Aristotelem. 34
Dextri & sinistri in corpore differentia, naturæ, non consuetudini, adscribenda. 34
Dextro melius & præstantius sinistrum. 44
Digamma prisca figura vnde originem traxerit. 164
Digitus salutaris. 78. & seq.
Digiti ad numerandi artem maximè comparati inueniendi desiderij sunt symbolum. 137
Dioscuri filij Sedec. 256
Dioscuri, dicti Cabiri & Corybantes. 256
Dioscuri cur dicantur Castor & Pollux. 255
Discere volens, animū habere debet perturbationibus liberū. 65
Discendi duæ viæ. 148
Doc. 258
Docana. 257,258
Doctrina, scala est, qua in cælum ascenditur. 158
Doctrinę & scalæ consensus. 158
Doctrinæ primus gradus. 159
Dolor & voluptas nexu quodam colligantur. 177
Dom. 70
Donder. 29
Donderdach. 29
Drac. 217
Draco, onis. 217
Dracunculi forma atq. natura. 95
Dri. 21
Duc. 258
Duodenarius Herculi sacer. 21,251
Duodenarius rerū totius vniuersitatis symbolum, totius mundi ideam complectitur. 154,252. cur imparem deorū numerum dicatur ad æqualitatem redegisse, &c. 20,21. & seq. eius significata & mysteria. 20. & seq. 259. eius duplex intelligentia. 21

E.

E 21,23
E in I transitus frequens. 204
E paragogicum Cimbris frequēs. 270.

Ev. 133
Er. 44
Echt. 191,214
Ecstasis Socratis, &c. 126
Ee. 211
Eel. 66
Eem. 201,203
Eemer. 201,203
Eems fl. 201
Eer. 158
Eew. 59,227,235
Eim. 201
εἰμὶ. 200
El, id est, altus. 66,82,136,141
El, id est, cubitus & vlna. 136
Elf. 19
Ellenbog. 136
Em. 200
Emden. 201
ἐμῶ. 201
Enckel. 138
Ent. 228
Ep. 227
Ephialtes dictus Pan. 268
Episcopus Atheniensibus quis fuerit. 244
Episcoporum pedum, & sudarium à pedo dependens. 144,146
Epistylium. 73
ἐπιτύμβιος dicta Alauda. 105
Eresione. 191
ἔριον. 191
ἑρμηνεύειν. 14
Es. 23
Europa vnde dicta. 11
Europa cur Agenoris filia dicta. 11.
Eusebij sententia de litterarum Hebraicarum significationibus confutatur. 4. & sequent.
Exter. 44
Exter-eergisteren. 44,213
Exteriora quæ sint, & quæ interiora in cælo. 37
ἔζω. 64

F.

F, ferina littera. 226
F & V naturæ coniunctio. 166
Fabulis siue symbolis priscorum religionis mysteria applicari posse. 61
Facht. 89
Fackel. 89
Fag. 89
Fagus in tenuissimas assulas se scindi patitur. 30
Falx vnde dicta. 112
Falx Canopi quid notet. 112
Falx mortis signum. 112
Fast. 128
Fata non criminanda. 225
Fax, facis. 89
Fax accensa in sinistra Harpocratis quid significet. 89
Fe. 53
Februa lana. 190
Fez. 89,197
Fig. 226
Fel. 114
Fel fellis. 114
Fenestra. 230
Festino, as. 73
Festina lentè. 55
Festinanti nuditas propè necessaria. 167
Fi. 226
Fides, alaudæ seu vitæ opus. 125
Fides altiùs hominē eleuat, quàm vnquam steterit. 128
Fidei tessera baculus. 126,127
Fidem perficit sensus. 130
Filius. 76
Fistula Panis cuius rei symbolum. 267.
Fœdus quid, & eius definitio. 196.
Fœdus Dei cum homine. 195. cum Abraham, ibid. cum Adamo in paradiso, ibidem.
Folium. 76
Fortuna quomodo vtramque paginam dicatur facere. 162
Fundere in sacris litteris. 171
Futurorum cognitionem omnes expetunt. 238

G.

G litteræ in fine dictionum Cimbricarum pronunciatio. 219
Gait. 222
Gal, id est, fel. 114
Gal, id est, macula, scabies. 221
Galea primum locum habet in defensionis armis. 184
Galea salutis. 197
Galerita vnde dicta. 119. Reliqua vide in Alauda.
Gallus gallinaceus regis, militis, & boni patrisfamilias exemplar. 91
Gallus nutriendus, non immolandus. 92
Galli gallinacei guttur ab Harpocrate pressum quid significet. 90
Galli gallinacei natura solaris. 90
Gallum gallinaceum Æsculapio immolari iussit Socrates certus mori. 92
Gallorum gallinaceorum sollemnis pugna cur à maioribus instituta. 91
Galt. 83
Gas. 221
Gat. 220
Gaudium repentinū mortē quandoque adfert. 177
Gaut. 83
Ge particula vocibus Cimbricis præposita perfectionem indicat. 128
Geber. 220
Gee. 222
Geel. 66
Geest. 227,236
Gef. 197
Geheel. 221
Geit. 220
Geloof. 128
Gelouen. 129
Gelt. 222
Gelust. 221
Genua flexa quid significent. 135
Genua humanæ infirmitatis symbolum. 135
Genugt. 220
Gereis. 223,242
Ger, id est, congrego. 222
Ger, id est, bellum. 220
Gerra. 220
Gest. 236,240
Getæ dicti Athanatizontes. 101
Getij. 220
Getuig. 222
Gewas. 221
Gier 221
Gimel vocis compositio & interpretatio. 141
Gimel litteræ figura integra apud Latinos. 146
Gof. 220
Goffo. 220
Got. 141,170,251
Grab, Graf. 30
Γράμματα. 30
Γράφω. 30,31
Grex, gregis. 222
Griefie/ Griefier. 31
Groen. 223
Gul. 220
Gulsich. 220
Γύψ. 221

H.

H aspiratio Cimbrica frequenter temporis longi locum subit, & contrà. 53,133.
H aspirationis transitus in C, 52. & in F digamma. 73
Hae. 170,217
Hag. 222
Ham siue Haem. 91
Hain litteræ pronunciatio. 219. eius germanum nomen. 223. eius figura. 227.
Hal. 219
Han. 228
Hang. 218
Hang-dief. 218
Hant. 136
Hap. 191
Har. 51,53,55,57
Harman. 53
Harmonia quare Cadmo copulata coniugio. 2
Harpocrates vnde dictus. 51
Harpocrates Isidis filius. 49
Harpocrates cur Deus putatus, & quam ob rem coli solitus, &c. 50. cuius rei sit symbolum. 54. & seq.
Harpocrates multorum Deorum instar. 89
Harpocrates dictus Apollo, & quare, 56. ipsissimus est Cupido. 90. denotat Deum patrem. 58. dictus Horus, & quare. 56, 94. appellatus Sigaleon, & quare. 69, 70, 73. quare sedeat. 125. eius sessionem non ad mutilos pedes esse referendam. 69. Galli gallinacei guttur premit, &c. 90. facem accensam manu tenet. 89. tenet manu tria loti capita. 90. tenet arcum & pharetram. 90
Harpocratis figura, & eius explicatio. 49,63. & sequent.

Harpo-

Harpocratis ornaméta & insignia. 89. & sequent.
Harpocratis significatio. 94
Harpocratis sincipiti auris asinina imposita. 94,125
Harpocratis auris præ se fert naturam dracunculi siue ari herbæ. 95
Harpocratis capiti appingitur serpens. 93
Harpocrati appingitur lunula. 94 & noctua. 92
Harpocrati prima legumina offerebantur. 50
Harpocratici silentij mentio in Prophetis. 80,81
Hart. 52
Hast. 73,127,229
Hau. 270
He, id est, altus. 54,157,174,223
He litteræ figura. 157. eius notatio. 157. cuius rei sit symbolum. 159
Heaulme. 183
Hebræi rationem scribendi à Cimmeriis acceperunt. 31. ex eorum litteris in Hebraico idiomate nullam orationem consurgere. 8. eorum scribendi modus absurdissimus. 45. & seq. eius caussæ. 46
Hebræorúmne an Latinorum & Græcorum scribendi progressus sit rectior. 32
Hebræorum in littera Xain abusus. 168
Hebræorum linguam quid maximè corruperit. 221
Hebraicæ voces è Cimbricis factæ. 168,170,219,229,234, & seq. 241. & seq.
Hebraicarum litterarum significationes secundum Angelum Caninium. 6. secundũ Antonium Cheuallerium, 7. secundũ Eusebium. 4. & seq. secũdum Martinum Gilbertum. 7
Hebraicarũ vocum originis inquirendæ ratio vnde perturbata. 218
Hecht. 214
Heet. 154
Hef. 53,127,227
Heilig. 221
Heim. 202
Hel. 56,82,221
Hellem. 183
Heliotropium gemma, & herba: & vtriusque locus natiuus, color, & nominis ratio. 88. & seq.
Hem. 201
Hemel. 141,142
Hendecas deorum numerus. 29
Hep. 227
Her. 217
Heraclij Imp. sigillum. 245
Heraut. 204
Herban. 13
Hercules vnde dictus. 22
Hercules quis apud primos fabularũ textores intelligendus. 21
Hercules Alexicacos. 216
Hercules verus, Christus. 22
Hercules Vindex quomodo dici possit. 216
Herculis infantis cum anguibus duobus pugna quid sibi velit. 216
Herculis de hydra interfecta fabula explicatur. 22
Herculi duodenarius sacer. 21. & sequent.
Herculanus nodus. 216
Hermæ quales olim fuerint, & quid significent, &c. 13
Hermes dictus Taantus, Thoot & Thoyt. 12
Hertog. 13
Herodotus deceptus ab Ægyptiis sacerdotibus. 28
Herst. 230
Het. 174,183
Hiel. 138
Hieroglyphica. 27. & sequent.
Hieroglyphicæ notæ Phrygio sermoni accommodatæ fuerunt. 28. earum origo. 48. earum interpretatio à quibus petéda. 28. & seq. interpretandarum recta ratio. 13
Hil. 74
Hil-bil. 44
Hipparchus Athenis plures Hermas erexit. 13
A. Hircij locus expositus. 42
Hit. 68
Ho, Hoo, Hoog. 53,54,67,119 123,157,175,225.
Hol. 54,56
Hom. 10
Homeri locus explicatus. 36
Homo, inis. 225
Hominis primi lapsus, & quæ illũ mala sunt consecuta. 227
Hominis proprium officium. 225
Hominis partes duæ intestino odio diffident. 227
Hominum in cælestiũ corporum pulchritudinis contemplatione negligentia. 84
Honoris ratio in iis quæ docenda discendaque sunt, præcipuè habenda. 158
Hooden. 84
Hoog. 53,119,123,157,223
Hoop. 118
Hoor. 56,94
Hoot. 174
Hoot-man. 12
Hop. 78,110
Hopen. 138
Hora mortis. 173
Horatij loca explicata. 37,41,42, 216.
Horen. 205
Horus siue Orus. 94
Horus idem qui Apollo, &c. 50. idem qui Harpocrates. 56,94. denotat Deum filium. 58,63. & Spiritum sanctum. 59.
Horus qua in re inuocari solitus, 58.
Horus quare Typhoni testiculos fingatur amputasse. 61
Hori fabula explicatur. 58,59. eius generatio. 59. eius natiuitas gemina. 63
Huben/Hubeken. 93
Hui. 76
Hul. 186
Humili spiritu ad sublimitatem peruenitur. 135
Humilitas cuiusmodi virtus. 71 Philosophis incognita. 258
Humilitatis idea Christus. 71
Hydra ab Hercule interfecta, &c. 22.

I.

I litteræ vis. 176
Jag. 222
Ianus dictus Cadmus. 2
Iapetus dictus Cadmus. 9,11
Iapetus patris sui Nochi adiutor, minister, & archidiaconus. 9. cũ patre Nocho ex Oriéte in Occidentem proficiscitur, &c. 9. in Europam à Nocho destinatus, ibidem litteras docuit. 11
Ideæ Platonis. 86
Idolomaniæ origo. 48,238,259,265
Iephte omnes eos occidi iussit, qui Sibolet pro Scibolet pronunciarent. 241
Jeucht. 176
Ieud vocis significatio. 176
Ieud litteræ figura 178
Jeudich. 176
Ignis, anima totius vniuersi, 150,151
Ignis motionis instrumentum. 100
Ignis figura, pyramis. 96,98
Ignis vitæ tessera apud vetustos. 120. eius mysticæ significationes. 97
Ignis, Chaldæorum Deus, aliorum omnium deorum victor. 109. victus à Canopo. 109,113.
Igni potest applicari quaternarius Platonicus. 151
Ἰμᾶν. 204. Ἱμαῖον. 204.
Imaus mons. 203, 204
Imber, 204. & seq.
Ἱμονιά. 204
Imperium omne à Deo. 174
Inarculum reginæ sacrorum. 194
Incubus dictus Pan. 268
Index ori admotus quid notet in sacrificiis. 79
Insula quid, & vnde dicta. 194
Insula cur fascia siue funiculus ad vinciendum comparatus videatur. 195. cur lanea. 197
Intellectus & voluntatis idem obiectum. 178
Intellectus & volũtatis in summi boni fruitione coniunctio. 178
Interiora in cælo quæ sint. 37
Inubus dictus Pan. 268
D. Ioannes Baptista cur in mundum venerit. 253
Joi. 176 Joiijt. 176
Iosephus quo magistratu in Ægypto fuerit functus. 131. eius inauguratio, ibidem.
Jou. 176
Iouis vnde dictus. 276
Ἵππος. 53
Js. 78,200
Isis, idis. 263
Isidis fabula explicatur. 58. & seq.
Isidis filius, Harpocrates. 49
Isidis amuleti seu phylacterij inscriptio,

ſcriptio, VERA VOX. 49, 51.
Ἵϛημι. 73
Ithyphalli cuius rei teſſeram habuerint. 61
Iubilo, as, are. 176
Iupiter vnde dictus. 176
Iupiter qua ratione ſupremus Deus appellatus. 178. eius ſtatua. 29
Iuuenalis locus quidam explicatus. 42, 161
Iuuenis, Iuuenta, Iuuentas. 177
Iuuo, as, are. 177
Juweel. 176

K.

Ken. 155, 228
Kerſteen. 230
Knie / Kniel. 135. Græca vide in littera C.

L.

Lac, lactis. 220
Lætitiæ cauſſa. 66
Lag. 114
Lallare. 111
Lam, id eſt, agnus. 72, 182, 183
Lam, id eſt, mutilus. 72. 181
Lambinus reprehenditur. 37, 40, 41, & ſeq.
Lamet quid ſignificet. 181, 183. quid in oratione alphabetica denotet. 183
Lamet litteræ figura. 184, 206
Lampades ardentes quæ intelliganturin Euangelio. 245
Lampeus dictus Pan. 267
Lana, æ. 190, 191
Lana cur Februa appellata. 190
Lanæ in ſacris vſus apud Roman. 190, 197.
Lanæ in ſummo ſacerdotalis tutuli, cuius rei ſymbolum habuerint. 190, 197.
Lapidum tumuli in viis à viatoribus congeri ſoliti. 14
Lar. 44, 190
Larum mater Mania, &c. 190 & ſeq.
Latus ſiniſtrum olim honoratius habitum. 42. & quare. 43
Laus in oratione debet præcedere. 140.
Laudibus efferenda quæ ſint. 128
Le. 96
Lec. 220, 221
Leeſ. 25, 120
Leeg. 66
Leer. 157, 158
Leeſt. 73
Leeu-werck. 105, 117, 120
Lef. 96
Leg. 66, 221
Lei. 223
Lel / Lellen. 110, 111
Lem. 221
Leſt. 73
Let. 144
Leueathan. 228
Leuen. 20
Liber, libri. 30
Liber quem ad ſuum Canopum Alphabetarius præceptor à ſpiritu ſancto cupit dimitti, qualis ſit. 163
Libri duo Raimundi de Sabunda. 148.
Librorum duo genera apud antiquos. 161
Librorum materia ante chartæ lineæ inuentionem. 30
Librorum tituli qua forma olim fuerint, & eſſe debeant. 187
Libros complicãdi peculiaris modus. 162
Liber pater dictus Nochus. 10, 11 eius nutrix Nyſa. 10
Liberum arbitrium. 225
Licht. 66
Lijm. 159
Linguæ primę artificium & neceſſitas. 148
Linguarum confuſionis occaſio. 9
Lijſt. 73
Lis, litis. 53
Liſt. 77
Lit. 53, 144
Lites forenſes. 53
Litteræ duplices pauciſſimæ. 19
Litterarum duo genera, alterum populare, alterum ſacrum. 27
Litterarũ figuræ ſolis Cimmeriis hieroglyphicæ & ſymbolicę. 29
Litterarum figuræ prȩſtantiſſimæ & antiquiſſimæ quę ſint. 29
Litterarum figuræ quando pingi cœperint. 31
Litterarum notæ plures, quàm vocum ſimplicia elementa. 18
Litterarum numerus cũ tota Muſices latitudine conſonat. 19
Litterarum numeri & partitionis myſteria. 19. & ſeq. 23. & ſeq.
Litterarum ordinis ratio vnde ſit petenda. 17
Litteras quis primus inuenerit. 1, & ſeq. earum inuentio prima Deo tributa. 15, 16, 17. earum primum inuentorem Ægyptij putauerunt fuiſſe Theut. 12
Litteris magnum contineri artificium. 17
Lituus vnde dictus, &c. 144. eius antiquitas. 144
Lituus parte ſui tenuiore reflectitur. 145
Lituus reges maximè decet. 145
Lituus ſolus ex incendio ſaluus. 147.
Lituus à Saturno in Latio, Quirino conſecratus. 147
Lituus in manu Canopi quid ſignificet. 146
Lituus apud ſolos Pontifices remanſit, &c. 145, 147. qua ratione venerit ad augures. 145.

L.

L litterę pronunciatio & ſignificatio. 82, 87
Loc. 80
Loch. 80, 170
Locht. 66
Locus vter honoratior, dexter an ſiniſter; interior an exterior, apud priſcos. 40
Lof. 76, 128, & ſeq.
Logen. 220
Loof. 128, 130
Loog. 80
Loot. 226
Loſſen. 230
Lotus vnde dicatur. 82. & ſequent.
Lotus qualis herba. 82
Lotus Solem denotat. 83. eius cũ Sole ſympathia. 85. è Loto primùm extitiſſe fingitur Apollo. 84, 86.
Loti tria capita in manu Harpocratis quid notet. 90
Loti vtilitas. 83
Louen. 129
Luc. 62, 254
Lucani locus explicatur. 37
Lucerna quid ſignificet in ſacris litteris. 245
Lucernæ penſiles. 245
Ludi Circenſes 40
Luna in Api cur quæri ſolita. 263.
Lunæ frigida quæque & ſoporifera ſunt ſacra. 83
Lunula cur Harpocrati appicta. 94.
Lupercus dictus Pan. 267
Luſtig. 221
Lux cæleſtis quantum ſuperet lumina terrena. 123
Lycæus dictus Pan. 267
Lychnus vnde dictus. 246
Lychnus auguris nunquam concludi potuit. 244
Lychnum extinguere apud Romanos piaculum. 244
Lychnos in ſepulcris veteres quare collocarint. 244
Αὐτήριος dictus Pan. 267

M.

M litteræ vis. 200. eius figura. 202.
Macrocolla. 162
Maet, id eſt, menſura. 102
Maet, id eſt, ſocius. 221
Mag, id eſt, cognatus, 50, 219
Mag, id eſt, ventriculus. 231
Magalia. 219
Magiſtratus qualis eſſe debeat, & quatenus ei parendum. 174
Magus vnde dictus, &c. 85
Magi tres quæ Chriſto obtulerint munera. 86
Magorum duo genera. 86
Magica lingua apud Lucianum quæ ſit. 28
Mal. 181. & ſequent.
Malchus dictus Porphyrius. 260
Malum, i. 182
Malus, a, um. 182
Man. 15, 190, 225
Mancop. 83
Maneros. 48
Mania Larũ mater vnde dicta. 190
Manus cuius rei teſſera. 136
Marc. 14
Marcomani. 14
Marcus. 14
Marcuma. 14

Mari &c

Mari & vndis comparatur diaboli malitia. 133.
Martialis locus explicatur. 161
Martinus Gilbertus de Hebr. litterarum significationibus. 7
Maas. 214
Maat, Maaet. 102, 262
Maternus scriptor libelli de Cacodæmonis fraudibus. 261
Me. 181, 200
Mede. 202
Meen. 225
Mel. 141, 221, 231
Melissa, Melissi filia. 209
Melissus quis, & quomodo primus Ioui sacra fecerit. 209
Mem vocis significatio & artificium. 200. & seq. 203
Mem litteræ pictura. 209
Men. 224
Mensch. 75, 225
Mens, mentis. 75, 224
Mentis in homine præstantia. 224
& officium. 225
Merc. 14
Mercurius vnde dictus. 13
Mercurius qua ratione dicatur Deus. 13
Mercurius dictus Taantus, Thoot siue Thoyt. 12, 13. Saturni fuit scriba. 16
Mercurius Trismegistus. vide Trismegistus.
Mercurij apud Hebreos notitia. 14
Mercurij caduceum. 217
Mercurij statua. 29
Mercurij statuæ siue Hermæ quales olim fuerint. 13
Mercurio quæ celeritas tributa. 69
Merx, mercis. 14
Meta, æ. 102
Meta dicta Cupressus. 103
Meta noctis, terræ vmbra. 102
Metæ in circis cur pyramidali figura constructæ. 102
Metæ è saxis excisæ cur Tutuli nominatæ. 187
Meten. 102
Metor, aris. 102
Mijt. 102
Mnt. 222
Mineruæ noctua sacra. 93
Modius in Serapidis simulacro quid notarit. 262
Moert. 237
Mola, æ. 182
Molen. 182
Molo, is. 182
Mont. 139
Mons cuiusmodi sit in quo Deus orandus. 125
Montes & excelsa loca maximè Dei laudibus & orationi conuenire. 125
Montes perennium aquarum cisternæ. 149
Moræ & tarditatis vtilitas. 55
Mortis & gaudij cognatio. 177
Mortis hora. 173
Moses architectus. 161
Most. 70
Mundi zonæ. 36
Mustum. 70
Mant. 70
Mutus, a, um. 70

N.

Na, Nag. 222
Nat. 110
Nachte-gaal. 123
Nact, Nacct. 166
Naes. 139
Nau. 166
Ne. 211
Neen. 211
Neken. 155
Net. 111
Nilus vnde dicatur. 61
Nobiles reuera qui sint dicendi. 66
Nobiles nulli minus quàm nobiles. 66
Nochus dictus Agenor. 3, 9, 11.
Nochus dictus Bacchus siue Liber pater. 10
Nochus dictus Melissus. 209
Nochus Phœniciæ primus conditor, &c. 11
Nochus monarcha summus & Pontifex maximus Iapetum filium suum adiutorē, ministrum & archidiaconū sibi sumpsit. 9.
Nochus & Iapetus ex Oriente in Occidentem proficiscuntur, &c. 9.
Nochi post diluuium sedes. 9
Noctis meta, terræ vmbra. 102
Nocturni temporis spatia dimetienda regibus & militibus. 91
Noctua Harpocrati cur appingatur. 92. cur Mineruæ sacra. 93
Noctuæ dotes. 93
Nodus vindice dignus, apud Horatium. 216
Nomios dictus Pan. 267
Nos, Nosel. 77
Nos vnde habeant Latini. 60
Nudus quis, & pauperibus quis sua omnia dare dicendus. 167
Nuditas festinanti necessaria. 167
Numæ capeduncule. 262
Numerus maior dignior minore. 46
Numeros scribendi ratio. 45
Numeros non esse rerum caussas, sed caussarum notas indicare. 252.
Nun vocis significatio. 201
Nun litteræ figura. 212
Nysa, Liberi patris nutrix. 10

O.

O tria significata comprehendit. 72.
O æternitatis nota. 67
O dictio imperantis quietem. 68
O siue Ho altum significat. 53, 54, 67, 72.
O & V quomodo possint eadem voce comprehendi. 165
O cæli rotunditate, V libro aperto significatur. 165
O litteram pingendi modus & significatio. 32
Obedientiæ exemplum Abraham. 175
Obeliscus vnde dictus, &c. 101
Obeliscus cur diminutiuo voce appellecur. 155
Obeliscus euersus cuius rei tessera. 155.
Obelisci dedicati Soli. 103, 153
Obelisci quo distet à pyramide, & quales fuerint, &c. 101, 153
Obelisci qui sint. 154
Obelisci Romæ. 187
Oceanus omnium rerū exordium, 170. eius pars suprema. 150
Oculus quid significet in sacris litteris. 245
Oculi & mentis similitudo, & vtriusque officium. 224
Oculi ad quem vsum hominibus potissimùm dati. 122
Oeneus. 209
Oet, Oetmoet. 67, 71
Og. 123
Ogygia philosophia. 97
Oi. 67, 72
Oid. 221
Oleum quod in Euangelio intelligatur. 245
Onnosel. 77
Ons. 60, 77, 227
Oog. 123, 139, 223, 244
Oor. 94, 95, 119, 139, 223
Oot. 67, 221
Op. 57, 60
Oppij siue A. Hirtij locus expositus. 42
Or. 154
Oracula & versus fuisse antequam litteræ scriberentur. 1
Oro, as, are. 119
Orare quid. 132
Orare non possumus, nisi laus præcedat. 140
Orandus quis sit. 132
Orandus Deus pater non nisi per filium. 134
Orandi modus & ratio. 18
Orantis habitus & membrorum positus explicantur. 138. & seq.
Orantes Deum, omni corporis actione & mentis cura carere debere. 126
Oratio an verba requirat. 139
Oratio qua in adhæsione versetur. 140.
Oratio quo corporis positu fieri debeat. 136
Oratio sua cuique optima tuitio, 139.
Orationis caussa. 132. eius scopus primarius. 133. eius finis. 133. ab Oratione in omni re exordium sumendum. 17
Orationis quæ ex Alphabeti interpretatione consurgit, mysterium. 25. & sequent. eius artificium. 25
Orationis Alphabeticæ & Dominicæ idem ordo. 229
Orationis Alphabeticæ paraphrasis. 26
Orationis Alphabeticæ epilogus. 236.
Orbis rotundus æternitatem significat. 111
Open. 120, 154

Ordo,inis. 120,154
Origenes impietatis insimulatus. 173.
Orpheus vnde dictus. 117
Ort. 119,154
Orus, vide Horus.
Osiris quis,& vnde dictus, &c.59, 263. eius fabula explicatur. 58, 59. cur à Typhone discerptus fingatur. 263. eius insigne siue tessera. 60
Otiari. 126
Otium vnde dictum, & quomodo scribendum,&c.67. & seq. eius vocis abusus. 68
Otium iners & vituperandum. 68.
Otium omnes optare, neminem consequi. 65
Quertleg. 65
Ouidij loca restituta & explicata. 40,41.
Ouidium libros Mosis legisse, quidam suspicantur. 36

P.

Pac. 179
Paten. 267
Palmæ aquis deriuatis, non imbribus gaudent. 205
Pan vnde dictus, &c. 267. eius parentes cælum & terra. 267. eius varia nomina. 267. & seq. 268. cur septem fistularum cõpactor fingatur. 267. eius fistula cuius rei symbolum, ibidem.
Pan qua lana Lunam ad se pertraxerit. 197
Pan magnus, Christus. 267
Pan magnus mortuus. 266
Panis quotidianus. 202
Pap. 111
Papauer. 83
Papen-tul. 95
Pappare. 111
Papyrus ab Ægyptiis inuenta. 31
Papyrus cuiusmodi fuerit, & ex ea quo modo charta fieri consueuerit. 162
Parallelæ lineæ quæ. 213
Pareo,es. 31
Pario,is. 31
Passerculus ab accipitre impetitus in Xenocratis sinum deuolauit. 139.
Pauperibus quis sua omnia date dicendus,&c. 167.& seq.
Pax & iustitia osculatæ sunt. 203
Pax ciuitatis Dei. 76
Pacem & quietẽ à Deo habemus, à nobis nil nisi peruersum. 77
Pe. 53,226,227
Pe litteræ vis & natura. 226. eius figura. 227
Pecus. 53
Pedum quid sit, & vnde dictum. 143,144.
Pedum pastorale, & eius vsus. 143, 144.
Pergameni membranas ad librorum materiã prẹparauerunt. 31
Periclymenon. 159
Peripatetico[illegible]m philosophia. 97
Peristylium. 73
Pes, pedis. 138. eius partes. 138. & sequent.
Peto, is. 119
Phæthontis fabula. 171
Phalli notatio. 62
Phe siue Pe vocis significatio, 53, 226, 227, 228.
Phe littera. 226
Philosophia Ogygia vetustissimorum ibi incipit, vbi Peripateticorum desinit. 97
Philosophiæ fructus. 87
Phœniciæ primus conditor Nochus. 11
Phœnicum litteræ ab Hieroglyphicis diuersæ. 27
Phœniceus color vnde dictus. 193.
Phœnicei sermonis idiotismus. 2
Phœnicopterus auis. 193
Φοῖβ. 76
Phrygius sermo Ægyptio vetustior. 99
Phrygio sermoni accommodatæ fuerunt Hieroglyphicæ notæ. 28.
Phylacterium homini tutissimum est ipsa veritas, siue vox vera. 51.
Phylacteriorum vsus quàm antiquus,& quousque permissus. 51
Pil. 226
Pileum capiti detrahere, quid significet. 79
Pilorum siue crinium generatio. 52.
Pilosos maximas vires habere. 53
Pilot. 226
Pinus Cybelæ sacra. 104
Plant. 138,226
Planto,as. 138
Platonis ideæ. 86
Plicandi procliuitas in infantibus. 160.
Plinij locus explicatus. 162
Plumbum copia, vtilitate, & vsu præferendum auro. 82
Plutarchi locus de Pane magno deo mortuo. 266
Principiis quæ figuræ conueniant. 187.
Psalmi centesimi noni duo versiculi in speciem contrarij consentire docentur. 43
Poculum vires suppeditat, & inducit scientiæ opinionem. 110.
Poculi & puerilis animi analogia. 110.
Pœnitentiæ natura, munus, & effecta. 253
Pog. 53,57,222
Pollux, ucis. 254
Pollucis nomen Christo optimè conuenire. 254
Pontifex vnde dictus. 196
Pontificum lituus. 145
Pontificum Rom. tiara. 185
Porcus. 228
Porci nomen quibus hominibus iure tribuatur. 228
Porphyrius dictus Malchus. 260
Positionis differentiæ vnde sint capiendæ. 34
Πούς. 138
Puero quæ primùm proponenda. 113.
Puerorum animos disciplinæ omnis capaciores, quàm prouectiorum. 64
Puerilis forma quid notet in Harpocrate. ibid.
Puerilis animi & poculi analogia, 110.& sequent.
Puerilis ætatis quanta cura habenda. 113
Punctorum subscriptione voces plurimas apud Hebræos corruptas. 168
Puniceus color quis. 193
Punicum malum vnde dictum. 194.
Purpurei coloris & Punicei distinctio. 193
Pusionis è loti flore nascentis symbolum quid significet. 86, 87. & sequent.
Put. 263
Pyramis,vnde dicta. 99,153
Pyramis,ignis figura. 97,98
Pyramis è numeris constructa. 97
Pyramis quarum rerum tessera. 97 100,151,239.
Pyramis è regione Memphis trans Nilum. 98
Pyramis Cestij Romæ. 99
Pyramidis,obelisci, ignis, &c. significationes mysticæ. 97,153.
Pyramidis figuram omnibus rebus, tanquam diuinitatis characterem, imprimi. 151
Pyramides Ægypti quales fuerint. 98. quid significent, & cur extructæ. 101
Pyramides Regum sepulchris cõsecratæ. 100
Pyramidali figura constructæ metæ in circis. 102
Pyropus. 101
Pythagorici quare se in numeris exercuerint. 252.

Q.

Q & W eandem aliquando figuram fuisse. 234
Qualen. 170
Quaternarius, fons æternæ naturæ. 150,151
Quaternarius ignis symbolũ, &c. 151,251.
Quaternarij mysteria. 154
Queleń. 170
Quirinus quis,& vnde dictus. 145, 147.
Quirito,as. 176
Quof litteræ nomenclatura & interpretatio. 233. eius figura, 234.

R.

R litteræ figura. 240
Ra. 54
Raam. 59
Radius. 226

Rame. 242
Rat. 55,57
Raw. 253
Ratio, diuinæ naturæ ſoboles & imago, in homine imperium tenet. 227
Reden. 59
Ree. 158,253
Rees. 104
Reg. 223
Regen. ibid.
Regina ſacrorum virga mali granati, infulæ loco, vtebatur, &c. 193. eius inarculum. 193
Reis. 231
Religionem Chriſtianam à Romanis nunquam auferendã. 147
Res litteræ figura. 238, 239. eius nomenclatura & ſignificatio. 236.
Res optimæ quæ ſint. 82
Rerum creatarũ genera quatuor. 159.
Reuelare, Spiritus ſancti proprium. 141
Reuelationes omnes ad duos modos poſſe referri. 142. & ſeq.
Reuelationis vtriuſque ſymbola. 143,144.
Rex ſacrorũ apud Romanos. 193
Reges maximè decet lituus, &c. 145
Regibus & militibus nocturni tẽporis ſpatia dimetienda. 91
Rhea vnde dicta. 59
Rijs. 236
Rot. 192
Roof. 76
Rots. 230
Rotundũ æternitatis teſſera. 163
Rotunditas mundi, primum diuinitatis ſpeculum. 270
Ruber color in militia prœlij ſignum. 193
Rue. 249
Ruſt. 253

S.

S litteræ figura. 218
Sacer, ſacra, ſacrum. 186
Sacerdotis noui apud Ægyptios inauguratio. 131
Sacerdotum lituus. 145
Sacrificia ſanguinolenta quò ſpectarint. 193
Sacrificiorum prima origo, & quid in eis primùm ſpectandum. 196
Sacrificiorum miniſtri quàm deberint eſſe integri, & omnibus numeris perfecti. 249
Salich. 230
Salutantes cur digitum indicem ori admoueant. 79
Sam. 214,257
Samaritanorum characteres à Poſtello depictos, non eſſe genuinos. 269
Samecht vocis ſignificatio. 214
Samecht litteræ figura. 215
Samothracia vnde dicta. 257
Samothracum initia & myſteria occultiſſima. ibid.
Samus inſula. 257
Sanchuniathon Berytius antiquiſſimus Phœnicum ſcriptor. 12,16,256
Sc in vocum conuerſionibus pro vna littera habetur. 19
Scala, æ. 159
Scala Iacob. 159
Scala Raimundi de Sabunda. ibid.
Scala qua in cælum aſcenditur, eſt doctrina. 158
Scalæ & Doctrinæ conſenſus. ibid.
Scatter. 242
Scel. 159
Scen. 112
Scenckel. 138
Scep. 262
Scepen. 242
Scepper. 262
Schola σχολὴ. 66
Scic. 10
Scyn. 236,242
Scijt. 242
Scipio, fidei teſſera. 126,127,128
Sciſſina arbor. 30
Scow. 241
Scouwer. ibid.
Scrabben. 31
Scrib/ ſcrif/ ſcreef. ibid.
Scribo, is. 30,31,33
Scribendi prima ratio eum primo ſermone vnà periit. 8
Scribendi rationem Hebræos à Cimmeriis accepiſſe. 31
Scribẽdi progreſſus vter ſit rectior, Hebræorum'ne an Latinorum & Græcorum. 32
Scribendi progreſſus à ſiniſtra ad dexteram rectiſſimus; contrarius, abſurdus. 33,45
Scyn litteræ figura. 243
Scyn litteræ vera ac genuina poteſtas, pronuntiatio, nomenclatura, & ſignificatio. 242. eius poteſtas & pronuntiatio deprauata. 241
Scythopolis in Nyſa regione. 10
Scythopolitanis vnde Bæſi nomen impoſitum. 10
Sedo, as. 74
Sedeo, es. 63
Sedetur ad conſiliũ capiendũ. 63
See. 241
Seiſchen. 112
Senarius Veneri & Veſtæ ſacer. 24
Senionis myſteria. 23
Senſus fidem perficit. 130
Senſus omnes, præter viſum, munere ſuo funguntur in tenebris æquè ac in luce. 122
Septenarius Mineruæ ſacer. 267
Sepulcra veterum lychnis inſtructa. 244. & ſequent.
Ser. 240,261
Serapis vnde dictus. 261. quis Deus priſcis fuerit. 260
Serapidis in Ægypto templum & ſimulacrum. 259
Serapidis ſimulacrum cur ex omni materiæ genere congeſtum. 262
Serapidis ſimulacrum priſcis ad aliud ſpectabat, quàm ad idolomaniam. 260
Sermo à nobis externus deſtinatur. 33
Sermo cur in Hermæ tutela. 14
Sero, is. 240
Serpens cur Harpocratis capiti affictus. 93
Serpentis India & Africa contra elephantos educare dicuntur. 216.
Serpentes pellem quotannis mutant. 93
Serpentium in coitu arctiſſimus nexus. 215
Seruij locus in Virgilium illuſtratus. 192
Ses. 23,24
Seſſio in comitiis vniuerſalibus. 63.
Seſſio quid ſignificet in Harpocratis effigie. 63
Set. 23. & ſeq. 63,73,242.
Si/ ſie. id eſt, video. 78,80,200
Si / ſije / ſich, id eſt, colo, as. 80
Siderum imagines & nomenclaturæ quid ſignificent. 148
Siel. 224
Sif. 80
Sigaleon appellatus Harpocrates. 69. & quare. 70,73.
σιγάω. 70,78
Sigma litteræ ſibilus. 23
Sigma aduerſus Tau accuſatio apud Lucianum. 247
Sij/ſijde. 138,230
Sileo, es, ere. 69,73,78
Sileo & Taceo quomodo differant. 69
Silentium, ij. ibid.
Silentij origo ſpes cognitionis, &c. 78.
Silentij Harpocratis mentio in Prophetis. 80,81
Simile ſibi quodque ſua natura amore proſequitur. 243
Smghe. 140
Siniſter vnde dicatur. 44
Siniſter locus interior, dexter exterior eſt. 44
Siniſtrum latus olim honoratius habitum. 42. & cur. 43
Siniſtrum in animalibus quid ſit. 33.
Siniſtrum in cælo quid, ſecũdum Aſtronomos & Poëtas. 35
Siniſtrum dextro melius & præſtantius. 44
σιωπὴ, σιωπάω. 78
Sit. 63
Slang. 218
Slotum. 231
Slites, pro Lites. ibid.
Sno. 60,77,227
Socrates certus mori, cur gallum Æſculapio immolari iuſſerit. 92
Socratis ecſtaſis. 126
Sol cuius rei ſymbolum. 235
Solis mons in manibus. 78
Solis in malis auferendis præſtantia. 234
Soli dedicatus obeliſcus. 103
ei ſacra Cupreſſus. 103
Son. 76,77,234,235
Soteres vnde dicti Caſtor & Pollux

lux. 255
Speet. 154
Speetken. ibid.
Spadicem colorem à Puniceo distingui. 193
Sphæricum corpus quid ſit. 35
Sphinx vnde dicta. 124
Sphinges quare ante templorum fores collocari cõſueuerint. 124
Spi. 154
Spiritus ſancti gratia quàm ſit nobis neceſſaria. 206
Spiritus ſancti proprium reuelare. 141
St Cimbris pro vna littera habetur. 69,128,233
Sta. 73,127,229
Staf. 127, & ſequent.
Stagen. 222
Stagnum. 230
Staken. 231
Stang. 230
στάω. 229
Start. 230
Starcharterus. ibid.
Stat. 231
Status. ibid.
Status rerum humanarum teſſera. 233
Ste. 73,74
Ster. 220,230
Sterg. 236
Steel. 73
Stel. ibid.
στήλη. 73
Stelen. 230
Sterc / Stercte. 220,230
Sterf. 75, & ſequent.
Stic. 230
Stier. ibid.
Stijg. 236
Stil. 69,73,74,77
Stif/ Stijf. 230
Stin. ibid.
Sto ſtas, ſtare. 73,229
Stob/ Stof. 230
Stoc. ibid.
Stom. 70
Stomachus. 231
Stop. 230
Stor. 230,253
Streng. 230
Strot. 230
Studiorum omnium ſcopus. 87
Stultitia & inconſtantia omnium malorum cauſſæ. 182
Stur. 253
Sturm. 230
Sudarium in pedo epiſcoporum quid notet. 146
Summum bonũ cognoſcere quàm laborarint Philoſophi. 173
Summum gaudium quod, & qua ratione contingat. 177
Superſtitionum & idolomaniæ cauſſa. 48
Swac. 70
Swenck. ibid.
Swig. ibid.
Syrictes dictus Pan. 267
Symbolis ſiue fabulis priſcorum religionis myſteria applicari poſſe. 61

T.

T litteræ vis & efficacia. 136
T quo manuum poſitu formetur. 137.
Taantus. 12
Taceo, es. 69
Taceo & Sileo quomodo differãt. 69.
Tam. 102,262
Tant. 139
Tarditatis vtilitas. 55
Tau vox vnde compoſita, & quid ſignificet. 248. & ſeq. 269.
Tau littera cur Alphabetũ finiat, 269. eius figura. 247,269.
Tau crucis figura à Samaritanis pingitur. 247
Tau D. Antonij crux à vulgo appellatur. 265
Tau pro ſigno apud Hebręos vſurpatum. 247
Tau Gallicum apud Virgilium. 247,248.
Tau homines placentes Deo reddit. 248
Tau in vetuſtis monumentis frequentia. 248
Teecken. 220
Teen. 138
Telephaë quid, & cur Cadmo vxor ſit data. 2
Temeritas. 55
Templum vnde dictum. 237
Templũ triplex apud Varronem. 237, & ſeq.
Tẽpla Dei, hominũ corpora. 237
Templorum forma, & formæ ratio. 239
Temporis quanta ſit habenda ratio. 172
Teniæ in humano corpore naſcũtur. 215
Tering. 53
Ternarius numerus perfectus. 90
Ternarius Spiritus ſancti teſſera. 252.
Terra viuentium quæ ſit. 67
Terræ vmbra, meta mortis. 102
Terrenis quouſque operam dare liceat. 122
Teſticuli maſculam vim notabant veteribus. 61
Tetractys Pythagorica. 97
Thaletis aqua. 170
θείω, θέω. 205
Theophraſti locus reſtitutus & explicatus. 205
θεός. 59
Thet vocabuli compoſitio & ſignificatio. 174
Thet litteræ figura. 176
Theut/ Theuten/ Theuthorn. 198
Theut, Thoot ſiue Thoyt quis fuerit, & vnde dictus. 12. & ſeq. ſic dictus Mercurius, Saturni ſcriba, quem primũ litterarum inuentorem putant Ægyptij. 12,17.
Thoot, Thoyt, ſiue Theut qua ratione dicatur Deus. 13,48
Thraces vnde dicti. 257
Thracum ingenij ſubtilitas. 257
Thyrſus Bacchicus cur pro mucrone conum habeat pineum. 104.
Thyrſus fidei baculum denotat. 104.
Ti. 67.205
Tiara aduerſus diuinam iram ſacerdoti munimentum. 185
Tit ſiue Tijt. 67,172,205
Tituli librorum. 187. vide reliqua in Tutulus.
Tombe. 105
Torneſol herba apud Hiſp. 88
Tracht. 257
Tranquillitas arx ciuitatis Dei. 77.
Tria ſunt omnia. 90
Triangulus prima omnium figurarum. 156
Triangulus æquilaterus diuinitatis character, &c. 111,151,153
Trinitatis myſterium in Got Cimbrica Dei nomenclatura. 141. in Harpocratis nomine. 57. in Mem littera. 200,203. in mundi ſtructura. 22. in numeris. 151 in vocula Dou. 165
Triſmegiſtus eiusque ſtatua. 15
Triſmegiſto libellus inſcriptus. 16
Triton vnde dictus. 2
Triton lacus. 2
Troianorũ nauale certamen apud Virgilium. 40
Trow. 49
Trouwant. 43,256
Trunco, as. 231
Tſ in vocum conuerſionibus pro vna littera habetur. 19
Tuig. 219,222
Tumbi noſtratium cur in tumuli effigiem aggerantur. 105
Tup. 263
Turnebus reprehenditur. 40,41. & ſeq.
Tuttul. 189
Tutulus vnde dictus. 186,187. & ſequent.
Tutulus pileus flaminicus. 185
Tutuli plebeiorum ſacris operantium & flaminum, quo differebant apud Romanos. 190
Tutuli cur dictæ metæ è ſaxis exciſæ. 187
Twe. 21
Tweif. 20. & ſeq.
Typhon quis, & vnde dictus, &c. 60,263.
Typhon eſt cacodæmon. 60. & ſeq. carnem noſtram etiam ſignificat. 61
Typhon Horo, Iſidi, & Oſiridi aduerſarius. 60

V.

V litteræ natura. 160
V vocalis & V conſonantis naturæ ſocietas. 165
V & W cognatio. 166
V & O quomodo poſſint eadem voce comprehendi. 165
V & F coniunctio. 166
V dum Cimbricam dictionem claudit, in F tranſit. 128

V apud Cimbros sæpe transit in L. 160
V Cimmerium Latini & Græci in P frequenter conuertunt. 254
Vacare philosophiæ. 126
Vallium commoda & vtilitas. 149.
Van. 166
Vast. 128
Vat. 248
Vau. 160
Vau in Oratione alphabetica quid designet. 161
Vau cuius rei symbolum. 163.
Vau litteræ figura. 164
Vau litteræ nomen apud Æoles & vetustos Romanos etiam vsitatum. 160
Vaut/ Vout. 160
Vauwen/Vouwen. 160, 164
Ve. 53,222,226,227
Veel. 176
Veli artificiosissima pictura. 213
Velo. 56
Vellus,eris. 191
Vello,as. 191
Venster. 230
Ver. 113
Vercken. 228
Veri præcipuum donum. 254
Veritas fidissimum amuletum. 51
Vericest. 73
Verwant. 256
Vest/Veste. 230
Versus fuisse antequam litteræ scriberentur. 1
Veterinus. 53,226
Vier. 151,246
Vinger. 137
Virga in sacris litteris. 192
Virga & sceptrum paternæ correctionis symbola. 192
Virga in Pontificis conoide quid significarit. 192. quare lana obuoluta. 197
Virga punicea Reginæ sacrorum quid symbolicè significarit. 193, 194.
Virgata sagula. 192
Virgilius vetustatis & arcanorum sacrorum peritissimus. 248. continet religionis Christianæ mysteria. 147
Virgilij locus explicatus. 40
Virium & roboris in corpore, caussæ. 52
Visus citra lucem nihil potest. 123.
Vita quid. 100
Vita ipsius Vnius quæ dicatur. 20
Vita Binarij quæ. 21
Vitæ opus à maioribus iudicatũ, Deum assiduè laudare & adorare. 117
Vitæ opus, fides est. 125
Vitæ rectus ordo quis sit. 120
Vitæ tessera, ignis. 120
Viuere quis verè dicatur. 100
Vmbilicus in voluminibus quis sit. 161
Vmbra terræ, meta noctis. 102
Vlacker. 222
Vlna,æ. 136
Vnctio in sacris litteris. 207
Vndenarius symbolum vnius vitæ 19. & seq. 22. & seq.
Vngues rodere. 137
Vnum. 54. & sequent.
Vnum ipsum orandum, &c. 132, 133.
Vnum, primam personam, id est, patrem, in Trinitate denotat. 21,23.
Vnius cognitio difficillima. 212
Vnius cognitio, Dei cognitio est, 212.
Vnius vita quæ. 20
Voces sacras ad religionem spectantes ad Phrygias referri debere. 99
Voet. 138
Vol. 128,198
Volumen. 161
Voluo,is. 160,165
Vouwen. 160,164, & seq. 166
Vox simplex ante omnia secula à Deo genita. 201
Vy. 60
Vr. 172
Vuet. 113
Vur. 99,246

W.

W & Q eandem aliquando figuram fuisse. 234
Wachelen. 89
Wag. 222,234
Wager. 222
Waat. 43,256
War. 50,234,254
We, Wee. 227,235
Wer. 204,234
Weis, Weit. 241
Wije. 70
Wyden. 234
Wijs. 79,80,264
Wijser. 79, 80
Wis. 80.234,264
Wl. 93
Wol. 191
Won. 234
Wort. 49,50,80,251

X.

Xain vocis significatio, etymon, & artificium. 166
Xain litterę figura duplex. 168,169
Xain litteræ potestas. ibid.

Y.

Yδς. 76

Z.

Zade litteræ figura. 232. eius nomenclatura & potestas. 229, 231. eius proprius sonus. 231.
Zade pro Samecht simplici & duplici. 230
Zonæ mundi. 36

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris, M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

HIEROGLYPHICA.

LIBER I.

VANDO nobis propositum est, quis primus litterarum fuerit inuentor, peruestigare; id in primis scire oportet, quid earum nomine veteres, in eadem quæstione versati, denotarint; ne vocis ambiguitate decepti, in ridiculum aliquem labamur errorem. Tzetzes eandem materiam in Chiliadibus suis tractans, postquam Palamedi, totius, vt ait, Græciæ consensu, sedecim litterarum tribuisset inuentionem; & à Simonide duas longas, ab Epicharmo tres duplices, à Cadmo Milesio tres adspiratas additas dixisset; suam adiecit sententiam: qua magna sibi censurę grauitate non citra arrogantiá sumta, statuit litteras in Græcia non ante Palamedem modò, sed ante Cadmum etiam Phœnicem fuisse. Eius rei fidem visus est sibi luculenta demonstratione fecisse, dum rationẽ suam sic conclusit: Cadmo oraculum redditum est versibus hexametris, vt Pytho accederet: è quo necessaria collectione efficitur, vt litteræ fuerint ante Cadmum, propterea quòd carmen citra litteras nec pronuntiari, nec esse posset. Argutum sanè hominẽ agnosco, & in Dialecticorum elenchis virga censoria dignum. Scio equidem, & nemo ignorat, nec solutam nec pedibus adstrictam orationem vllam esse sine litteris posse; at illud præterea noui, multo priùs & oracula & versus esse potuisse, quàm vllæ omnino voces scriberentur. Ineptum igitur sese Grammaticus hic præstitit, dum quæstionem de litteris scriptis ad vocum elementa traduxit. Nemo tam alienus est ab omni communi sensu, vt nesciat, eundem omnino sermonis & simplicissimarum eius partium inuentorem fuisse: qua in re, non quis primus fuerit locutionis auctor, cùm ea primo homini citra controuersiam fuerit à Deo tributa; sed quis primus inter mortales fuerit sermo, in quæstionem vocari solet, quam Hermathena nostra discussit. Ceterùm dum de litterarum agitur inuentione, de pictis sculptisque litteris disputatur, quæ non paullo ipsis vocum elementis posteriores esse potuerunt, eo quòd & hodie apud plurimas gentes scribendi vsus desideretur. Cùm igitur alij alios celebrent litterarum inuentores, & Ægyptij quidem suum Thoot, Phœnices Taantum, alij etiam Herculem Ægyptium Nilo genitum, alij alium, vt modò ex Tzetza didicimus; tentemus & nos, ecquid sani è diuersis opinionibus elicere possimus. Plerique Græcorum Cadmo Phœnici litteras acceptas ferunt, tanto omnium consensu, vt mirer Tzetzem contrarium prodere voluisse. Exstat apud Suidam Zenonis epigramma, sed corruptum; quod aliis aliter concinnare per me licet; ego sic in præsens interpolabo:

Litteras quis primus inuenerit.

Oracula & versus ante fuisse quàm litteræ scriberentur.

Cadmúsne primus fuerit litterarum inuentor.

> Ἔστι πάτρα Φοίνισσα, τίς ὁ φθόνος; εἰμὶ δὲ Κάδμος,
> Κεῖνος ἀφ' οὗ γράπταν ἐλλὰς ἔχει σελίδα. id est,
> *Sum patria Phœnix. quis liuor? Sum tamen ille*
> *Cadmus, cui debet Græcia tota libros.*

Plutarchus, si rectè memini, auctor est, Tyrios Cadmo Agenoridæ primitias herbarum offerre consueuisse: qua de re colligas, non litteras modò illi, sed herbarum etiam cognitionem acceptam tulisse Phœnices. Eustathius Cadmi nomen Mercurij etiam epitheton fuisse tradit, à *κάζω*, quod est orno; & hinc Cadmilum etiam vocatum. Κάζειν à nostrati Cuisschen deriuatur, vnde & *κοσμὸς*. Verùm Cadmilus & Camillus Romanorum vox, eiusdem sunt originis, à Catmel / id est, malum reuelo: quo nomine ingenui Cabirorum pueri vocabantur; qui sacris adhibiti & populo permisti auscultabant, ecquid infausti in templis diceretur, quo litatio posset impediri: quamquam mihi magis

Κάζειν. *Cuisschen.* *κοσμός.* *Camilli nominis origo.* *Cabirorum pueri.*

placet generatim ingenuos pueros sic vocari, quòd puerili quadam simplicitate citra ambages reuelent, si quid mali in familia aut dicatur aut fiat: idque eo magis credo, quòd trito apud nos prouerbio iactetur, pueros nihil celare posse. Cadmillus igitur, siue Camillus sono Latinorum, is generatim de nominis ratione dicendus qui mala detegit & manifestat: quod ingenuis pueris & ad honestatem educatis peculiari quodam iure conuenire scimus. Sed frustra hæc vel ab Eustathio, vel ab alio ad Cadmi nominis interpretationem afferuntur, quando omnium veterum confessione constat, Cadmum Phœnicem, non Græcum fuisse; & idcirco Phœnicum sermonem in eius nomine consulendum. *Phœnicij sermonis idiotismus.* Hos igitur si rogemus, dicent, nisi fallor, Cadmi nomen à Cadma, quod idem est quod Cedem Hebræorũ deriuari, & eo Orientem intelligi. Vt enim ex Alef Alpha, ex Dalet Delta, ex Melech Malcha; sic ex Cedem Cadma faciunt Phœnices, adiecta A in fine, & sono pænultimæ vocalis suppresso: quo addito, Alepha, Daleta, Malecha & Cadema audiremus. Quamobrem si quęratur, quis propriè & primario iure Cadmus sit vocandus, nemini dubium est, quin Soli orienti hoc nomen maximè conuenire cernatur. Verùm nobis de homine, non de astris aut elementis agendum. Variæ sunt & de Cadmo & eius progenie fabulæ: omnes tamen ad hanc Syram vocis originem nonnihil alludentes. *Cadmi vxores.* Mnaseas apud Stephanum in voce Dardanus, Telephaẽn priorem eius facit vxorem; qua mortua, duxerit Harmoniam, quam ait Dardani & Iasonis fuisse sororẽ, quos Cadmus in Samo hospitalitate magna sibi deuinxisset. Quid autem est Telephaë aliud, quàm vis ea quæ splendorem & lumen suum longè diffundit? *Telephaë qd, & cur Cadmo vxor data sit.* quam vxorem Cadmo dare, non aliud mihi videtur quàm dicere, Cadmum religionis & omnium liberalium artium è quibus homines vitæ lumen capiunt, fuisse doctorem. *Harmonia quare Cadmo coniugio copulata.* Eam deinde sequitur altera vxor Harmonia, eo quòd in cultu diuino & eruditione omnis reip. bene formandæ ratio cõsistat. Idem igitur fuerit, dicere Harmoniam eius fuisse vxorem, ac si totius societatis humanæ vocaretur Hermostes. Aliis in quibus Nonnus Panopolita, placuit commentum, Cadmum cum Harmonia primùm ad lacum Tritonem concubuisse: eadem prorsus de caussa conficta fabula qua Pallas ibidem exstitisse narratur. Nam vt Sapientia è veritatis demonstratione gignitur, ita Harmonia nulla in hominum societate esse potest, nisi veritas fuerit ostensa. Facessant hinc eorum deliria, qui citra allegoriam lacum Tritonem in Africa intelligendum arbitrantur. Symbolica Theologia cum aliis inuolucris, tum etiam non rarò locorum vtitur allusione: in qua inter cetera recta nominũ ratio spectatur; è qua ad veram peruenitur intelligentiam. *Triton lacus.* Lacus est in Africa Triton, sed huic nihil præcipuum aut singulare, ob quod sibi vel Mineruæ natales, vel Cadmi & Harmoniæ coniugium bono iure queat vindicare. Alia ergo via veritas inuestiganda; quæ plana est & aperta, si Mercuriũ Cimmerium præmonstratorem sequamur. *Tritonis etymon.* Is docet Tru-toon idem esse ac si quis dicat, Veritatis demonstrationem: quo patefacto, quis non videt cur & Minerua ex Trutone nascatur, & idem Cadmi & Harmoniæ concubitus adscribatur, cùm nec sapientia, nec leges, nec tota reip. rectè constituendæ ratio aliunde quàm de veri ipsius ostẽsione proficiscantur? Nonnus itaque Dionysiacôn libro decimo tertio perquàm cõuenienter Cimmeriæ Theologiæ hos cecinit versus:

Κεῖθι καὶ ὡς ἐνέπουσι παρὰ Τριτωνίδι λίμνῃ
Ἁρμονίῃ παρέλεκτο ῥοδώπιδι Κάδμος ἀλήτης.

Id est, vt ex tempore profundam,

Hîc propter Tritonis aquas, vt fama, potitus
Est rosea Harmonia terræ vagus incola Cadmus.

Minimè negligendum arbitror, quòd, vt reuera fuit, ita perquàm significanter Cadmũ vagum nominarit poëta. Mirum enim est quàm id conueniat cum Iani nomenclatura, quæ facta est à perpetua itione; propterea quòd Iaphet patrem suum imitatus, perpetuò terrarum orbem velut episcopus quidam & Harmostes circumiret, quò mortales in vera religione & patriis institutis contineret, atque ad ea, si qui declinassent, reuocaret. *Cadmus idẽ qui Ianus.* Quid ni igitur Cadmum & Ianum eundem hominem dicemus; Ianum quidem prisca lingua, Cadmum verò sermone Phœnicum siue Syrorum: in quo nomen id sortitus sit, quòd ex Oriente in Syriam venerit? Ex Orientis, inquam, ea parte, ad quam Indoscythica nostra Iapetum cum prole sua remansisse docuerunt; tum nimirũ, cùm

ceteri

ceteri ex Oriente in campos Sennaar per longam montium catenam commigrarent, in quibus linguarum legimus factam confusionem. Exordiamur itaque rursus, & inuestigemus cuius filius fuerit Cadmus. Extra omnem cõtrouersiam positum videmus, Agenoris filium fuisse. At quis hic Agenor, & quo in sermone sic vocatus? Si Syros aut Phœnices interrogemus, mox respondebunt, Agenoris nomine non aliud quàm cratêrem lucis denotari. Quod si verum est, vt est verissimum, pergamus porrò quæsitum, cui maximè hæc nomenclatura sit applicanda: nemini profectò potiùs post cataclysmum quidem quàm ipsi Nocho; ex quo totius religionis & omnium scientiarũ lumen vniuersæ posteritati affulsisse scimus. Quemadmodum igitur variis nominibus pro diuersitate munerum siue donorum, quæ diuina benignitas ipsi larga manu contulit, est nuncupatus; ita nihil miri, si apud Assyrios & Phœnices Agenor sit vocatus; ab ea videlicet dote qua nullam aliam habuit præstantiorem: nisi si quis religionis & scientiarum luce, quam ex eius cratêre posteri hauserunt, quidquam norit præclarius. Cùm igitur Cadmus litterarum apud Phœnices dicatur inuentor, atque is Ianus fuerit Nochi filius qui Babylonicæ confusioni non interfuerat; videtur litteris ea nomina reliquisse, quæ non ab aliis quam ab Orientalibus siue Ianigenis intelligerentur; vnaque mandasse, vt se Cadmum lingua Phœnicia nominarent, ne vnquam obliuio surreperet vnde characteres & characterum nomenclaturas accepissent, & verò à quibus esset harum interpretatio petenda. Ne tamen sibi soli tantum beneficiũ arrogaret, patrem suum voluit Agenorem à Phœnicibus dici, vt scirēt perpetuò, Nochum omnis lucis inter mortales primum esse cratêrem. Hanc rem, vt eam trado, ita habere perspicuè cernes, si rationem omnem rectè supputes, tum qua in lingua, tum à quibus Cadmus hoc nomen sit sortitus. Primum nomen minimè Græcum esse, neminem puto hominem dubitaturum: quandoquidem omnes confitentur, Cadmum è Phœnicia in Græciam traiecisse; & clarum est, hac voce Orientalem Phœnicibus denotari. Ridiculum enim sit, & Agenorem & Cadmum Phœnices dicere fuisse, & illud addere, nomen sibi à Græcis petiuisse. Quòd si quis tam sit communi sensui aduersarius, vt Cadmi nomen Græcum putet; eum cupio mihi respondere, quo nomine fuerit prius apud suos vocatus: quod si nescit, ne tam sit impudens, vt citra omnem tum rationem, tum auctoritatem mecum contendat. Non equidem nego, aliquid apud Grammaticos commenti posse inueniri, quo Cadmus ab ornatu dictus esse videatur; verùm id propterea, vt dico, non admitto, quod in absurdissimis sit habendum, vocem Phœnicibus apertissimam ad Græcos fontes velle detorquere; cùm vno ore omnes fateantur, Cadmum antè hoc nomine nuncupatum fuisse quàm in Græciam veniret. Sed si qui sint tam læuis ingeniis, vt è solo contradicendi studio gloriolam quærant, nihil pensi habentes quàm vel absurda vel verisimilia obtrudant, eos vt contemnamus æqui iudices nobis, ni fallor, permittent. Pergam modò. Si Phœnicum vox est Cadmus, atque ea orientalis homo significatur, vt est extra omnem doctorum hominum dubitationem; sequitur vt illud quærendum sit, quorum cõparatione Cadmus, id est, orientalis fuerit dicendus. Certè si Cadmus Phœnix erat, dici non potest, eum Phœnicibus orientalem fuisse; & sic orientalẽ, vt hac de re orientalis homo apud Phœnices vocaretur. Quid enim cogitari posset absurdius, quàm quemquam domi nostræ natum orientalem nominare? Nos scilicet Oosterlingos, id est, homines orientales eos dicemus, qui in Belgicogermania nati sunt? Minimè gentium: sed eos qui toti patriæ nostræ, totique huic nationi sunt orientales. Quod si ita est, quis Phœnicibus Cadmus erit dicendus? An non is qui non in Phœnicia natus est, sed in ea regione quæ discrimine magno & notatu digno à Phœnicibus ad Orientem est remota? Neque enim ferè id genus nomina à cæli plagis petita interuallis exiguis accommodamus, sed iis demum quæ tanta sunt, vt propria regionum nomina notitiam vulgi fugere putentur. Quos enim tam propinquos habemus, vt patriam eorum neminem ignorare arbitremur, eos non à plagis cæli, sed à patria nominamus: at qui tam longinquis locis sunt oriundi, vt patriæ eorum nomen non ferè in vulgus notum sit; vel ab Oriente, vel ab Occidente, vel ab Austro, vel à Septentrione nuncupamus. Quamobrem si hanc communem loquendi consuetudinem consulemus, facere non possumus, vt non fateamur Cadmum patria minimè fuisse Phœnicem: & verò tam Phœnicem non fuisse, vt longis terrarum interuallis ipsius regio ad Orientem fuerit remota.

Cadmus Agenoris filius.

Agenor quid significet.

Agenor idem qui Nochus.

Cadmi nomenclatura cui idiomati debeatur: & quid significet.

Cadmum nõ in Phœnicia natum.

Cadmus vnde oriundus.

remota. Cuiatem ergo dicemus? Id nos nomina litterarum, quarum inuentio magna omnium consensione ipsi adscribitur, docebunt. Rogentur veteres, quænam natio ad Orientem id temporis habitarit, in cuius lingua nomina characterum sanam aliquam habeant interpretationem: quam cùm reperiemus, tum cogitandum, nos ad eos peruenisse, è quorũ regione Cadmus venerit ad Phœnices.

Hebræorum litteras ad Hebræorum linguam esse interpretandas voluit Eusebius.

Scio Eusebium & alios aliquot existimasse, litterarum nomina quæ apud Hebræos in vsu sunt, & olim fuerunt apud Chananæos, à quibus ea Hebræi acceperunt, ad Hebræorum linguam esse interpretanda. Verùm quàm id feliciter Eusebio, aut iis quos est secutus successerit, equidem alios iudicare mallem, quàm ipse explicare. Non ignoro tamen nihil tam esse dissipatum quod non aliqua ratione queat colligari; præsertim si verba tum, vt volumus, interpretemur, tum significata citra omnem constructionis rationem sigillatim examinemus, & hæc magnis commentariis longè petitis ad aliquam sententiam cogamus, quam ipsa quidem verba non exprimant; sed quam nos ipsis verbis affingamus. Ne tamen grauissimi testis pondere deprimamur, aut potius ipsa eleuetur veritas, adscribemus totam Eusebij interpretationem, quò cuiuis videre liceat & existimare, quanti sit arcanum hoc mysterium, quod pius hic vir est admiratus, faciendum; apud eos maximè qui non auctoritate cogi, sed ratione duci volunt. Poteram equidem in aliud tempus hanc rem reiicere; sed quia non parum momenti in ea est ad cognoscendam Cadmi vernaculam & patriam linguam, visum nõ fuit diutius eam differre. Vt enim ille firmam esse collectionem statuit, primam litterarum inuentionem ob id Græcis tribui non posse, quòd earum nomina Græcis nihil significent; ita & ego docebo hac ipsa de caussa dici non posse, Hebræos litterarum primos esse inuentores; propterea quòd nihil sani nominibus litterarum apud eos denotetur.

Hebraicarũ litterarum secundum Eusebium significationes.

Post alia igitur, Eusebius Georgij Trapezuntij beneficio Latinè loquens sic habet: Omnes autem litteræ apud Hebręos viginti duæ sunt; quarum prima Aleph dicitur, quod Latinè disciplina dici potest: secunda Beth, quod domus significat: tertia Gimel, quod vocis plenitudinẽ significat: quarta Daleth, quod librorum dici potest: quinta He, quòd vocabulum Ista significat. Quæ omnes voces talem sensum efficiunt: Disciplina domus plenitudo librorum hæc. Sextum elementũ apud eos Vau dicitur, quæ vox Latinè In ipsa dici potest: deinde Zain, quod vocabulum significat Viuit: octauum Het, quod significat Viuens. Totum hoc simul: In ipso viuit viuens. Nonum Teth dicitur, id est, bonum: decimum Iod, & interpretatur principium. Simul hæc duo bonum principium significant. Vndecimum Caph, Latinè Tamen: duodecimum Lamed, quod Disce: & postea Samech, quod interpretatur Auxilium. Totum hoc simul significat, Tamen disce auxilium. Deinde sequitur elementum quod Mem appellant, quod interpretari potest Ex ipsis: deinde Nun, id est, sempiternum auxilium: his accedit Ain, quod Latinè fontem aut oculum significat: deinde Phe, quod Os dici potest: deinde Sade, quæ vox Iustitia interpretari potest. Simul sensus est, Fons & oculus & os iustitiæ. Elementum deinde accedit Coph, id est, vocatio: deinde Res, quod caput significat: deinde Sin, quod dentes dicere possumus: postremò Thau, quod signa dici potest. Omnium igitur sensus elementorum hic est: Disciplina domus plenitudo librorum hæc, in ipsa viuit viuens; bonum principium tamen disce ex ipsis, sempiternum auxilium fons aut oculus atque os iustitiæ vocatio capitis & dentium signa. Hæc est elementorum Hebraicorum Latinè dicta sententia; quæ disciplinæ litterarum summoperè conuenit, quod apud alias gentes inueniri nequit. Vnde fateri necesse est, non ab aliis quàm ab Hebræis litteras esse inuentas. Hæc Eusebius. Cuius sententiæ subscribit D. Hieronymus; quod deinde magna sequitur turba pedaneorum.

Eusebij sententia de litterarum Hebraicarum significationibus confutatur.

Quid nunc dicam, an non sum victus? Essem haud dubiè, si nomina litterarũ rectè interpretaretur, & ex iis aptam conuenientemque faceret sententiam. Nunc nec illud, nec hoc præstat. Quid? quod Samech litteram ordine suo deturbauit, & in Sade & Sin eandem exprimit litteram, ita vt alteram superuacaneam esse necesse sit? Nominum significationem non rectè redditam quiuis facilè deprehendet qui singulas voces examinabit.

Aleph.

Nam neque Aleph doctrinam notat, quamuis id aliquo modo concedi posset; nec Gimel notat vocis plenitudinem, sed si quid notet, camelum significabit, & si Gamul pronunties, ablactatum notabit. Quòd si vt Piel à Paal; ita Gimel à Gamal dictũ voles, idem erit Gimel quod, fecit retribuere: quæ notatio quàm huic

Gimel.

huic loco conueniat, ab alio lubenter discerem. Iam quid Daleth commune habet *Daleth.*
cum libris? nisi de Græco sermone Daleth pro Delta dici velimus. Apud Hebræos Daleth ostium significat; rem à libris tam diuersam, quàm plenitudo differt à camelo. Sed longè absurdius est id quod mox additur. He dicit idem esse quod Ista siue Hæc; & hunc *He.*
articulum voci præcedenti iungit, quod facit contra omnem apud Hebræos loquendi consuetudinem, qui ad hoc hysteron proteron æquè atque ad carnem suillam nauseârent. Nec sanius est quòd mox Vau, in ipsa, reddi posse dicit. Si enim Vau Hebræis *Vau.*
quidquam significet, volutas columnarum notare dicam; quæ capita D. Hieronymus, alij clauos verterunt. Ego Vauot antiquum Cimbricum vocabulum esse credo, & eo notari capitis volutam, si mihi hac voce vti licebit, quam in Ionicis capitibus videmus. Zain verò idem esse quod Viuit, quis Hebræorum, vt dicatur, feret? זן pro esca poni fa- *Zain.*
tebuntur; sed si idem esse quod viuit dicas, explodêris. Est sanè hoc loco Eusebius Hebraicam vocem de Græcorum Ζῆν interpretatus: quo tamen non Viuit, sed Viuere notatur; perinde vt antè in Daleth libros inuenit; non illos quidèm apud Hebræos, sed apud Græcos. Porrò quòd Het pro Chet dicat, facit id quidem de more & consuetudi- *Het.*
ne pronunciandi apud plerosque omnes vsurpata, perperam tamen & contra rationem; quæ non permittit vt duæ litteræ in eadem soni potestate collocentur. Quid enim in Het audis quod non itidem in He? Sed hoc condonemus peccantium multitudini. Het verò idem esse quod viuens, non facilè adducar vt credam, cùm pro viuo חַי Hebræis vsurpari videam, non Het. Detur tamē & hoc aliquo modo tolerari posse. Verùm illud quod Thet dicit bonum notare, nescio de quibus didicerit magistris. Thob & Thub sic *Thet.*
interpretaretur, sed quid his cum Thet? טִיט lutum esse scio; at hoc hactenus ignoraui cœnum & lutum in bonis numerari. In eodem luto hæret, dum Iod principium signi- *Iod.*
ficare dicit. Iad manum esse, & ad potestatem denotandam transferri, nemo Hebræorum ignorat; sed Iod principium significare, nemini persuadebis. Id facilè dabunt, ipsam figuram Iod principium esse litterarum, eo quòd reliquæ elementorum figuræ in Iod resolui posse videantur: sed hinc non efficitur, vt vox Iod bene principium dicatur notare. Quòd si pro bono principio, quod in Thet Iod intellexit, lutum agri interpretaretur, esset quo excusari posset; eo quòd Iad aliquando pro agro videatur in vsum venisse. Certè quisquis horū Eusebio doctor fuit, non verba ei tantùm dedit, sed cœno manus & calamū eius impleuit. Vt hæc aliena sunt ab omni communi intelligētia; ita quod mox subiungit omnem superat absurditatem. Quid alienius à lingua Hebraica, quàm Caph *Caph.*
idem esse quod Latini Tamen dicunt; cùm apertum sit & extra omnem dubitationem, hac voce Caph palmam notari? Quòd sequitur Lamed idem esse quod disce, *Lamed.*
non facilè persuadebit, nisi doceat, Lamed, non Lemod vel Lemad dicendum, contrà planè quàm habeat loquendi consuetudo. Perrecturus offendit in Mem. Mem igitur & Nun transiliens, Samech extra ordinem vocauit; quòd si Samech post Lamed nul- *Samech.*
lo medio poneretur, apta scilicet esset sententia orationis: quam vt construat, Samech reddit auxilium; cùm Samech tamen idem sit quod imponens siue innitens: vnde quodam modo ad auxilium, quo fulcimur, transferri posset. Quòd Mem, ex ipsis vertat, *Mem.*
non reprehendam, ne nimiū videar Momus. Sit enim Mem pro Me-hem quod ab ipsis. Verùm Nun sempiternum notare quis concedet? Si quid ea vox notet, vel pro filio qui Nin dicitur, vel pro eo cui filius est natus, ponetur; quamuis neutrum horum sit vsitatum. Sed sit hoc è Cabalistarum arcanis fortasse deriuatum, vt Nun pro sempiterno *Nun.*
ponatur; quia per filios genus redditur perenne; vel altiùs progrediēdo, quia Deus æternitatem dat per filium. Vt igitur nugæ sint, non sunt tamen nugæ sollemnes; sed raræ, & inter secretiores habendæ. Ain non malè fontem interpretatur: nec Phe malè vertit *Ain.*
os; sed dum Sade iustitiam dixit, ex insidiis, vel reti, vel hamo, iustitiam fecit. Excusari *Phe.*
potuisset, si littera Sadec vocaretur. Sed castigabit se in Coph, scilicet, dum Coph vo- *Sade. Coph.*
cationem reddit. Coph dum vt verbum vsurpatur, idem est quod circumiuit; dum vt nomen, simiam significat. Vide quid hæc ad vocationem. Verùm tria quæ sequuntur, omnium præcedentium fœditatem abstergent. Res enim, & Sin, & Tau non *Res.*
malè interpretatur, sed citra omnem orationis connexionem. Sin tamen & Res *Sin. Tau.*
aperiunt, minimè Hebræis hæc nomina litterarum tribuenda; propterea quòd Sen & Ros, non Sin & Res dicant pro capite & dente.

Verumenimuerò licet modò cuiuis liquere putem, eorum ſaltem qui rationi malunt cedere quàm anticipatam ſequi auctoritatem, nihil ſanæ intelligentiæ è nominibus litterarum apud Hebræos conſtrui poſſe: ne quid tamen neglexiſſe videamur, quod à quopiam aſſertioni noſtræ, quam molimur, obiici poſſit; videamus quid aliis hac in re viſum ſit. Neminem profectò hactenus vel audire vel legere memini, qui litterarum nomina aliter ſit interpretatus, præter vnum Angelum Caninium Anglarenſem, hominem doctiſſimum linguarum, non Græcæ modò & Latinæ, ſed Hebraicæ etiam, Syriacæ, Arabicæ & Æthiopicæ. Huius igitur verba adſcribere, non magnum tantùm operæ temporiſque pretium habere, ſed propè etiam eſſe neceſſarium duxi. Ea ex ipſius inſtitutionibus in linguam Syriacam, Aſſyriacam & Thalmudicam deprompta, ad hunc habent modum: Litteræ quibus Hebræi Chaldæique vtuntur, viginti duæ ſunt, figura diſſimiles, vi ac ſono eædem. Nos Danielis, Eſræ, Thalmudicorumque doctorum conſilium atque auctoritatem ſecuti, quò res planior ſit, Hebraicis erimus contenti characteribus: quorum ſignificatum exponere, quod perfectè hactenus fecit nemo, haud equidem abs re fore exiſtimo. Euſebius enim, cui, vt res ipſa loquitur, Iudæus aliquis impoſuit, venia dignus eſt. Ignoſcendum etiam Hieronymo, qui Euſebium imitatus eadem tradidit. Nos, quantum è lingua Hebraica atque Chaldaica intelligere poſſumus, hanc ſimplicem collegimus interpretationem: Aleph, bos: Beth, domus: Gimal, camelus: Daleth, oſtium: He, vermis punici: Vau, clauus aduncus: Zain, telum: Heth, quadrupes: Thet, inuolucrum: Iod, manus: Caph, palma: Lamed, ſtimulus: Mem, macula: Nun, piſcis: Samech, baſis: Ain, fons: Phe os: Sadi, hamus: Coph, ſimius: Res, caput: Scin, Dens: Thau, crux. Hæc ille, quibus mox addit: Nomina litterarum Chaldaica potius videntur quàm Hebraica, vt oſtendunt שין גימל ריש quæ Hebraicè dicerentur שֵׁן גָּמָל ראש. Id quod etiam vſus Thalmudicus docet, qui ſcribunt בֵּיתָא אַלְפָא cæteraque eodem modo cum א in fine, quod linguæ Chaldaicæ, vt explanabimus, peculiare eſt. Porrò quod ad ſignificatum attinet, facilis & naturæ conſentanea ratio eſt. Vt enim Ægyptij variis animantium rerumque ſimulacris natura arteue conſtantium orationem ſuam explicabant; ſic Hebræi, quorum lingua & origo longè eſt Ægyptiis antiquior, pro litterarum figuris res aliquot notas ac luculentas acutiſſime imitati ſunt, calamóque adumbrarunt. Quod vel aſtronomi ipſi factitant; apud quos notis quibuſdam planetæ & zodia referuntur. Hæc ille; doctè profectò & ingenioſè: contra quem difficilior mihi pugna ſit, quàm cum Euſebio, ſi contendere adnitar. Cum enim nullam connexionem verborum, perinde vt ille, adducat, non poterit hac ex parte quicquam obiici, quo commentum refellatur: quod licet ſit perquàm aſtutum, dum res prorſus diſiunctas, & nulla vel naturæ vel ſententiæ lege cohærentes ad ſacras notas referri debere dixit; nihil tamen vel perparum facit ad id, vt inde doceatur litterarum nomina Hebræis deberi vel Chananæis. Fatetur enim Chaldæorum potius quàm Hebræorum videri inuentionem. Verùm nec hic ſatis conſtare ſibi videtur, dum Aleph in fine à Chaldæis præcipuè dicit vſurpari. Nam ſi id verum eſt, minimè fuerat Aleph & Beth dicendum, aut harum vocum quærenda interpretatio, ſed Alpha & Beta, quæ nomina eſſe dicit in vſu Thalmudicorum. Cui illud item addatur, Cadmi etiam nomen non Hebræorum formulam, ſed Chaldæorum ſequi; quoniam ab illis Cedemi potius nomen, cùm dicant Cedem, quàm Cadmi defluxiſſet: vnde veriſimile redditur, non cum Hebræis, ſed cum Chaldæis de litterarum primatu eſſe certandum. Verùm diſſimulemus hanc controuerſiam hoc loco, & ſuſque deque feramus vtrius gentis linguæ nomina litterarum accommodentur; modò id teneamus, neque Chaldæis neque Hebræis vllam in Alphabeto ſententiam abſolui; ſed ſi quid nomina ipſis deſignent, id totum diſiectum eſſe, & nulla conſtructione aut ordine deuinciri: In quo ſolo ſatis argumenti fuiſſet, cuiuſuis alterius potiùs nationis, quàm vel Chaldaicæ vel Hebraicæ hanc eſſe orationem, niſi ad Hieroglyphicas notas effugium patuiſſet. Non difficilis ſanè nec ardua hæc via fuit ad declinandam abſurditatem, verùm eos qui hanc ingredientur hoc rogabo, quid cognationis ſit inter has notas & ipſas litteras? Scio ſanè de boue promptam eſſe rationem ex fabula de Cadmo bouem ſequi iuſſo; ſed non video quid Beta commune habeat cum domo, vt inde nomen huic litteræ dandum fuerit: nec item quid camelo cum gamma, & reliquis rebus ſignificatis cum ipſis vel

Angelus Caninius Anglarenſis.

Hebraicarum litterarum ſecundum Angelum Caninium ſignificationes.

Angeli Caninij de Hebraicarum litterarum ſignificationibus opinio reiicitur.

vel figuris vel poteſtatibus litterarum conueniat. Quòd ſi quis dixerit, primas figuras tales fuiſſe, vt prima bouis, ſecunda domus, tertia cameli, quarta oſtij, quinta vermis punici, & reliquæ ceterarum rerum quæ denotantur nominibus aliis habuerint ſimilitudinem; duo rurſus quæram; alterum, quæ fuerit cauſſa vt ab his rebus potius quàm à ſcientiis, aut à ſideribus, aut aliis rebus nobilioribus & figuræ & nomina litteris darentur: alterum, quî factum ſit, vt apud nullam omnino gentem exſtent vel tenuiſſima earum rerum veſtigia. Vt enim demus Eſdram apud Hebræos alias commentum eſſe figuras, non video tamen cur nec apud Chaldæos vel apud Arabes, nec apud Æthiopes aliqua ſuperſint indicia harum veterum notarum. Procliue fuit dicere, hieroglyphicas litteras fuiſſe; at ratio reddenda fuiſſet, cur hæ potius quàm aliæ notæ litteris conuenire viderentur: quæ ſi nec inueniri nec dari poteſt, non inane modò, ſed abſurdum etiam figmentum nobis dicemus obtrudi. Verùm quamuis aſtutum fuerit Caninij commentum, non potuit tamen efficere, vt ceteris quoque Hebraicæ linguæ peritis ipſum probaret. Paullo enim pòſt Martinus Gilbertus, diligenter omnibus examinatis & diſcuſſis, totum Alphabetum in ſeptem partes diſtinxit: quarum prima eſt; Doctrina domus plenitudo tabularum. Secunda: Iſta eſt hæc vita. Tertia: Bonum principium. Quarta: Manus diſciplinæ ſiue cordis. Quinta: Ex ipſis ſempiternum adiutorium. Sexta: fons ſiue oculus oris iuſtitiæ. Septima: vocatio capitis dentium ſigna. Hoc modo litteris diſtributis, & quod vellet ipſe ſignificare coactis, magnum ſibi viſus eſt myſterium aperuiſſe. Verùm ſatius fuerit ipſummet videre auctorem, & in eo cognoſcere quàm nihil certi è litterarum nominibus elici poſſit, cùm ne ipſe quidem ſua omnia ratione confirmet. Coph enim vocationem vertit, & Nun æternum, cùm nihil tale ſignificare docuiſſet in ſingularum vocum explicatu. Sed quid ego fruſtra hîc tempus teram, vbi clarè cernitur, pro cuiuſque ingenio & imaginatione ex vicinia aliqua aut Chaldaicæ aut Hebraicæ aut Syriacæ vocis fieri coniecturam de nominum ſignificatione: atque deinde ex abſurda vocum farragine, id quod quiſque ſomniat, denotare compulſarum, orationem componi à communi ſenſu prorſus abhorrentem? Et cur ego Caninio potius quàm Martinus Gilbertus credam; & cur item Martino potius quàm Caninio, cùm neutrum horum quicquam dixiſſe quod ſequendum ſibi putarit Antonius Cheuallerius ſatis oſtendat? qui in Grammatica ſua ſic litterarum nomina expoſuit, vt quamuis ea nulla violenta copula coniungeret, non omnibus tamen certam dederit ſignificationem: & quibus dedit, inter ea fateatur etiam quædam eſſe à communi loquendi conſuetudine detorta. Huius igitur verba, vt hominis hac in re magis ingenui, & rectam ſimplicis veritatis viam meliùs ſequentis, lubenter adſcribemus. Aleph, inquit, quaſi princeps dicitur, quòd primarium locum in Alphabeto obtineat: vnde & Græci ſuum Alpha mutuati ſunt. Beth; id eſt, locus; nam præ ceteris litteris ſpatium ampliſſimum lineis ſuis circumſcribit. Gimel à gibbo, quem in dorſo gerit ſicut camelus, qui dicitur Hebræis גָמָל. Daleth deducitur à דֶּלֶת porta, quam delineat. He nomen ſumſit à poteſtate. Vau, id eſt, vncinus; cuius figuram refert. Zain; arma ſynecdochicôs vocatur; quòd clauæ figuram exprimat. Heth ſic vocatur à poteſtate. Iod à יַד, id eſt, ſpatium. Nam vbicumque ſcribitur, propter exilitatem, vacuum ſub ſe relinquit ſpatium. Caph, ac ſi inflexam & incuruam dicas, à כָּפַף, incuruauit. Lamed deducitur à מַלְכַּר ſtimulus ſeu veru, cui ſimilis eſt. Mem à poteſtate ſic dicitur, ſicut Græcis & Latinis. Nun ſimiliter à poteſtate. Samech, id eſt, continua & in ſeipſam ducta, à סָמַךְ innixus eſt, continuauit. Aain, oculus; cuius figuram imitatur. Pe, à poteſtate. Sade, venabulum; quod ſumma parte exhibet: deriuatur à צוּד venari. Coph, à poteſtate. Res; caput; ob craſſitiem capitis: Subtiliùs poteſt exponi, pauper; quòd plerique careant facultate rectè proferendi hanc litteram. Schin vel Sin, dens; quaſi dentata littera, quòd tres dentes videatur continere. Tau, terminus, quòd Alphabetum terminet & claudat, ab ordine vocatur, vt Aleph. Hæc ille: qui principem & ducem Aleph eſſe maluit quàm bouem. Nec malè profectò. Me certè liberauit à bouis capite, quod in paruo Græcorum Alpha quidam ſibi finxerunt. Sed quid refert? ſit princeps, ſit doctrina, ſit vitulus, ſit bos, ſit quiduis; modò nullius ſanæ orationis principium efficiat. Sed vide, rogo, diligenter, quàm rectè congruant doctiſſimi huius viri rationes cùm litterarum figuris. Equidē vt in Beth non plus ſpatij video quàm in Aleph, quàm in Mem, quàm in

Hebraicarum litterarum ſignificationes ſecundū Martinum Gilbertum.

Hebræorum litterarum ſignificationes ſecūdum Antonium Cheuallerium.

Scin,& aliis quibuſdam; ita non facilè vel cameli gibbum in Gimel,nec portam in Daleth,nec venabulum in Sadi agnoſco; vt cetera valere ſinam. Hoc interim laudo, quòd litteras non magis quàm Caninius, aut Abraham de Balmis, aut alij quamplurimi graues eiuſdem linguæ profeſſores, inuitas coëgerit cōmenticiæ alicui ſuæ ſeruire orationi. Rogaui & alios doctiſſimos huius linguæ profeſſores, vt omnibus Syrorum, Chaldæorum, Arabum & Hebræorum viribus coniunctis ad vnam orationis farraginem congerendá, diſquirerent ecquid ſanius excogitare poſſent: quorū cùm alius alia collegiſſet, tandem deprehendi nihil certius eſſe, quàm è nominibus litterarū nec apud Hebræos, nec apud cognatarum linguarum homines vllam conſtrui poſſe ſanam orationem, ſed inania & vana & abſurda ſomnia eſſe quæcumque hactenus ad integram ſententiam reddendam obtruduntur. Quò magis laudandi doctiſſimi quique Hebræorum grammatici, quòd his nugis nec ſe fatigarint,nec deceperint lectorem: qui ſi hoc in litterarū nominibus artificium eſſe ſciuiſſent, vt ex omnibus ſimul vinctis integra oratio conſurgeret, numquam illud neglecturi fuiſſent; quando videmus quoſdam tam ambitioſos linguæ ſuæ fuiſſe præcones,vt ſtolidos Cabaliſtarum numeros diligēter excuſſerint, & ad linguæ ſuæ ornamentum adſciuerint,rem tam vanam,vt nihil vanius inter vaniſſima queat excogitari. Quamobrem cùm neq. Rabbi Dauid Kimchi,nec Ioſeph Kimchi, neque Abraham de Balmis,nec Elias Germanus, Grammaticorum apud Hebræos facilè princeps, quidquam tale deprehenderint, nec poſteriores intra Hebraicæ linguæ terminos citra magnam vocum corruptelam ea quæ conati ſunt comminiſci potuerint tueri; cuius tandem ſit inſaniæ id genus monſtroſis ſomniis fidem adhibere? Relictis igitur his, vti nulla ratione nixis, videamus ecqua gens reperiri queat, quæ non Phœnicibus tantùm, ſed Hebræis etiam & Chananæis, qui ſedes eorum antea tenuerunt, & ipſis pariter Chaldæis,vnaque toti Arabiæ fuerit orientalis: in cuius lingua Alphabetum primùm integram abſoluat & congruam orationem; & præterea eas habeat figuras quæ in nominum ſignificata ſic quadrent, vt ſymbola nequeant vel inueniri vel cogitari conuenientiora. Hanc ſi queam demonſtrare, non opinor quemquam tam vel ſtupidum vel peruicacem inuentum iri, vt non potius in noſtra ſententia, quàm in aliorum acquieſcat. Primùm itaque iis quæ in Cadmi nomine obiter attacta ſunt, fuſius copioſiusque repetitis, quæramus an Cadmus litteras primus inuenerit, an iam olim inuentas primus Syrophœnicibus tradiderit: & ſi primus tradiderit, quo medio & occaſione vt id faceret, fuerit adductus. Hîc nobis Indoſcythica noſtra ſuccurrent; oſtenſura Chaldæorum, Aſſyriorum, Arabum,Phœnicum & gentium ceterarum cognatam linguam vſurpantium maiores ab eo loco qui primus poſt cataclyſmum habitatus eſt, Occidentem verſus commigraſſe; atque illic in campis Sennaar linguarum accidiſſe confuſionem. Veritati igitur conſentaneum, vnà cum priſco ſermone ſcribendi etiam vſum periiſſe; propterea quòd is antea non alij linguæ, quàm primæ accommodatus fuiſſet: quæ cùm modò oblitterata eſſet, fieri non potuit vt ex eius collatione litterarum notæ linguis recens enatis poſſent applicari. Quo enim modo Biſcainus, ſolius ſui ſermonis peritus, ex alia lingua iam ſcribi conſueta litterarum ſibi figuras mutuabitur? Num poteſt fortè ſcientia vlla ex rebus ignotis comparari? Num imitationis exempla queunt ex iis duci quæ prorſus ignorantur? Quòd ſi nullo modo in noſtram id cadere poteſt cogitationem, vt ex ignotis ignota diſcamus; fatendum erit, vnà cum prima locutione primam quoque ſcribendi periiſſe rationem. Quamobrem ſi ea recuperanda erat, non potuit aliunde peti, quàm ab iis qui eam retinuiſſent. Cùm igitur & Moſes, & totius vetuſtatis cùm apud hiſtoriographos, tum apud poëtas celebratæ conſenſus oſtendat, primum ſermonem in Oriente manſiſſe, committere non poſſumus quin fateamur, litterarum vſum iam vnà cum prima lingua in Occidente abolitum, ab Orientalibus fuiſſe mutuandum. Hoc itaque conceſſo, quærendum qui primarij eorum fuerint qui in iis locis permanſerant, circa quæ & arca conſedit, & vitis eſt inuenta, & prima poſt diluuium hominum ſedes collocata. Vt in coloniis emittendis non ipſe ſummus magiſtratus ex vrbe ſua ad nouam emigrat, ſed alios amandat; nec paterfamilias, dum ſedes liberis ſunt ampliandæ, è domo ſua diſcedit, ſed quos viſum fuerit aliò emittit habitatum; ita Nochum quoque feciſſe exiſtimare debemus. Contra naturæ ordinem,contra omnem omnis imperij & patriæ poteſta-

Ex litteris Hebraicis in ipſorum idiomate nullam orationem conſurgere.

Scribendi prima ratio cum primo ſermone vnà periit.

potestatis dignitatem sententiam dixerit, si quis non dico aliter faciendum, sed cogitandum etiam iudicarit: atque idcirco non arbitror pluribus mihi opus esse ad id persuadendum, de quo nemo, qui modò non omnino sit communis sensus expers, dubitare possit. Cùm ergo Nochus omnium pater esset, atque hoc suo iure Rex omnium, & vnà Pontifex maximus, non possumus nec naturæ ordini, nec rectis humanæ societatis institutis consentire; nisi dicamus Nochum in primis sedibus à se occupatis imperantem, eos quos vellet ad alias terras colendas emisisse. Deinde nec venerandum patris senium, nec regia toti orbi imperantis maiestas, nec sacrosanctũ Pontificis maximi nomen ferebat, vt nullum omnino filiorum ad subsidium suum apud se retineret. Quem igitur dicemus apud eum mansisse? Quem alium, quàm eum quem sacra historia gratissimum ipsi fuisse tradit, quemque faustissimis verbis fratrum suorum imperatorem & dominum ipsemet consecrauit? Commigrantibus ergo duobus fratribus vnà cum suis, Nochus & Iapetus ad Nysam & Bactra remanserunt, & vicina loca colonis frequentarunt. Interea qui ad Sennaar concesserant, & in maximam hominum multitudinem excreuerant, paullatim cœperunt à vera pietate & prisca religione degenerare, & in giganteam viuendi rationem relabi: vti apud eos fieri solet qui in Regis & Pontificis absentia bonos mores & veteres in Deo colendo ritus primùm negligunt, deinde contemnunt, postremùm abiiciunt. Hæc autem vitæ licentia & corruptela tam immanes breui fecit progressus, vt nihili facientes ea quæ à Nocho patre suo & sacrorum antistite acceperant, in tantam proruerint dementiam, vt arcem fabricari moliti sint, qua sese aduersus Deum tuerentur, si fortè iratus diluuio rursus terras cooperiret: quod impium ipsorum propositum præsenti vltione punitũ est ad eum modum, vt primo sermone statim apud omnes perdito, plures & confusæ linguæ audirentur, nec alius cum alio loqui posset aut communicare. Vnde & religio ipsa magnam mox cladem accepit, abolita nimirum ea lingua è qua diuina nomina & sollennes precum formulæ petendæ fuissent. Nochus tanta suorum clade & diuini cultus iactura audita, nihil sibi prius duxit, quàm vt quamprimùm rebus lapsis succurreret; atque, quoad eius fieri posset, religionem & bonos mores instauraret: quod cùm citra præsentiam suam fieri non posse cerneret, coactus est de noua peregrinatione cogitare, & regiam suam Nysam, primam post diluuium vrbem, nepotibus suis committere gubernandam. Quia verò iam admodum senex esset, nec tot laboribus par futurus; nec æquum videretur summum monarcham, & eundem Pontificem maximum, citra insignem aliquem adiutorem & ministrum tantam suscipere expeditionem, tantasque aggredi molestias, Iapetum filium suum carissimum Archidiaconum sibi sumsit; cuius nimirum tum suaui conuictu suam recrearet senectutem, & animi ægritudinem, quam ex noua suorum clade acceperat, solaretur, tum fido ministerio deuios Semigenas & Chamigenas, & si qui, vt verisimile est, ex Ianigenis vnà fuissent, ad rectam religionis doctrinam reuocaret, ac denuò litterarum vsum, quem perdiderant, doceret. Et oportebat alioqui Iapetum sedulò curare, vt quos in minore Asia vicinos esset habiturus, eos veris de Deo opinionibus imbueret, ac si quid in iis corruptũ inueniret, id diligentia sua emendaret, ne mala viciniæ contagione tandem etiam sui corriperentur. Deinde tempus iam erat vt iter in Europam pararet, terram sibi de patris voluntate contributã, in qua diuino instinctu acceperat, completum iri eam quam pater consecratione sua promiserat, posterorum felicitatem. Sic igitur Nochus & Iapetus iter instituunt, vt ex Oriente Occidentem versus pergant; atque ille quidem Episcopi partibus fungens sacros ritus & cærimonias instituit, & quî sacris operandũ esset exemplo suo cõmonstrat. Verùm quia non intelligebãtur à Babyloniis, cogebantur Chaldaicum & Hebraicum sermonem ediscere: cuius facultatem assecuti, veram priscæ religionis doctrinã, quam Sethini ab Adamo vsq. per manus acceperant, tradunt. Quò autem ea ad posterorum quoque memoriam pertineret, Iapetus eos vetustos docuit characteres, eosque iisdem nominibus nuncupauit, quibus in primo sermone & olim ante cataclysmum fuerant vocati, & adhuc apud Bactrianos & Margianos & ceteros Iapeti filios vocabantur. Hinc itaque vetus ille de Cadmo sermo: quo nomine Iapetum, quòd ex oriente ad ipsos venisset, appellarunt occidentales; eiúsque patrem Agenorem dixerunt, eo quòd amplissimus crater lucis esset; quippe is qui non solùm primus crateras meri hominibus propinasset,

Nochi post diluuiũ sedes.

Linguarum confusionis occasio.

Nochus & Iapetus ex Oriente in Occidentem proficiscuntur.

Iapetus Cadmi, Nochus Agenoris nominibus appellati.

Agenor cur Phœnicia rex fingatur. *Damascus vnde nomen acceperit.*

propinasset, verùm etiam lucem omnis religionis, omnium scientiarum, omnium artium magno cratêre largiter omnibus effudisset. Fingitur autem Agenor Phœniciæ Rex, eo quòd illic diu consederit, quò medius esset inter minorem Asiam & Semi & Chami regiones, ad quas Iapetus docendi caussa sæpius excurrebat. Hinc Damascus nomen accepit, eo quòd illic Nochus totius sanguinis sui procurator & gubernator diu moratus fuisset. Neque enim alio nomine aliaue caussa hanc sibi sedem delegerat, quàm vt ad eam ceu commodissimam omnes suos filios & nepotes verum suum sanguinem conuocaret, comitiaque ad remp. totius orbis constituendam haberet, omniumque regionum habitatarum religionem & salutem procuraret. Est autem hæc phrasis qua sanguis pro cognatis ponitur, linguæ nostræ vernacula: atque inde conijcio ipsum Nochum sermonis iam Phœnicum peritum, Damasci nomen vrbi indidisse; quò intelligerent omnes eiusdem linguæ homines in ea Nochum tamquam in puppi clauum gubernaculi tenuisse, quo totius orbis velut vna nauis in vasto & procelloso opinionum oceano dirigeretur.

Damasci etymon.

Est itaque Damascus composita dictio ex דם, quo sanguis notatur, & מֶשֶׁק, qua voce procuratio & procurator dicitur. Potest tamen eadem vox Cimbricam habere interpretationem, & eam quidem perquàm conuenientem Hebræorum scripturæ. Si enim דמשק sic efferas, vt idem sonet quod D'om-stic/ nihil aliud in veterum Nysæorum lingua significaueris, quàm bonam domus dispositionem; propterea quòd Stic idem sit quod ordino; D'om verò concisum sit ex articulo De & Hom/ quò domus notatur; quam vocem Britanni hactenus seruant ab hui-om, id est, vndique custodio & tueor.

Stic. *Hom.*

Hinc verisimile fit מֶשֶׁק pro gubernatore originem è prima lingua duxisse, atque sic dici, quasi Me-stic nobis esset; quo is vocabitur qui in rebus ordinandis cuipiam socius est & adiutor. Verùm id minimè prætereundum, vrbem priùs דַּרְמֶשֶׂק dictam fuisse, quo ad verbum notatur D'arme-stic/ id est miserorum ordinatio; quoniam nimirum illic Nochus miseros suos filios & nepotes in ordinem redegit, & confusam ipsorum cum remp. tum religionem iusta via & ratione disposuit. Græci quidam Damasci nomen viri cuiuspiam fuisse credunt, qui vites à Baccho sub Libano consitas securi exciderit: ob quod scelus cùm à Baccho excoriatus fuisset, pro Damasco dictus fuerit Darmascus; quasi vter excoriatus vocaretur. Alij aliter; inter quos quidam

Ascus gigas.

Ascum Gigantem Lycurgi socium fuisse fabulantur, & ab eo Bacchum ligatum, atque in flumen præcipitatum fuisse: mox Dionysium quidem à Mercurio liberatum, Ascum verò excoriatum, pellem suam vtri conficiendo, quo vinum seruaretur, reliquisse.

Nochus Bacchi nomine intelligitur.

Videmus hic obscura quædam antiquitatis vestigia Nochum nobis sub Bacchi nomine indicantia: è quibus probabile redditur Nochum vrbis fuisse conditorem, & in ea giganteam & confusam miserorum hominum vitam legibus & institutis disposuisse atque formasse. Atque hoc illud est quod de Dionysio & Gigante fabulantur. Vocatur autem & Hermes in partes, eo quòd Nochus & Ianus vetera nomina iis qui Babylonicæ interfuerant confusioni, coacti sint interpretari. Quamuis itaque Darmascus principiò vrbs nominaretur, melioris tamen ominis caussa vox ad eum modum est commutata, vt Hebræis quidem sanguinis ordinationem; Nysæis verò domus dispositionem designaret. Porrò hæc probabiliora redduntur Nysæ & Scythopolis vicinia: quarum illa clarissimè clamat, se à Nysa Indoscythica siue Merica nomen accepisse; hæc verò, quamuis Græcam habeat nomenclaturam, ostendit tamen Scythas primos suos indigenas fuisse. Quos verò alios in ea Scythas habitasse suspicemur, quàm eos à quibus prima post diluuium ætas Scythismi nomen accepit? quod ita esse licet nec de nomine, nec aliunde,

Scythopolis in Nysa regione.

ex ipsa tamen Nysa doceretur. Dicitur enim Scythopolis in Nysa regione Syriæ condita fuisse, ita vt regio Nysam antiquiorem, vrbs primos Scythiæ habitatores memoriæ suggerat. Plinius à Libero patre Scythopolim conditam, & eò Scythas deductos docet;

Nysa Liberi patris nutrix. *Basi nomen vnde Scythopolitanis impositum.* *Baes.*

nomen verò Nysæ de nutrice ipsius datum fuisse. Quæ verò Nysa nutrix Bacchi fuit? Ea nempe quæ in Mero Liberum patrem vitigineo suo liquore suauiter lactauit. Prodidit Stephanus, Scythopolitanos olim Bæsos vocatos fuisse: quod nomen vt nec ab ipso nec ab alio est intellectum, ita nobis perspicuam habet interpretationem. Hactenus enim Baes pro eo ponitur qui toti domui præest, ab alimentis suppeditandis nomen adeptus, & Baes quasi Bie-aes vocatus, id est, præbens nutrimentum. Nochus ergo & Ianus & eorum socij Bæsos se vocarunt, propterea quòd in regione illa non ob aliam

aliam caussam commorarentur, quàm vt misero populo alimenta præberent; non illa quidem corporum, sed animorum; quæ verum hominum pabulum vocari merentur. Quis modò tam læuo ingenio erit, quis tam obstinata probabilibus repugnandi pertinacia, vt nec ex Nysa, nec ex Bæsis, nec ex Scythis, nec ex Damasco, nec ex omnium horum consensu sibi persuaderi sinat, Nochum, quem Liberum patrem vocant Latini, in illis locis quondam consedisse, & has vrbes sui reliquisse monumenta? Primus ergo huius partis Syriæ conditor quam Phœniciam plerique veterum nominarunt, tametsi frequentiùs id nomen maritimo tractui detur, Nochus dicetur fuisse; quem Syra lingua Agenorem idcirco vocauit, quòd se fecundissimum præbuerit omnis lucis craterem. Huius igitur filius Iapetus litterarum tum figuras tum nomina Phœnicibus tradidit, quem Cadmum vocarunt; & quia ex oriente cum patre venisset, & vt perpetuò posteri recordarentur, litterarum & nomina & figuras ex Nysa Scythica originem habuisse. Tacitus Phœnices litterarum figuras aliunde quidem accepisse scribit; sed dum ab Ægyptiis eas petit, ex diametro cum veritate pugnat. Eadem enim ratione Iapetum Cadmum Phœnices nominarunt, qua Ægyptij fabulam de Ber confinxerunt; propterea quòd, vt Ber ostendit vnde panis doctrina ad Ægyptios venerit sacerdotes; ita Cadmi nomen docet ab Orientali homine in Babyloniam & Syriam litterarum venisse & nomina & figuras. Postquam verò Iapetus satis diu Phœnices docuisset, iussus est à patre suo in Europam nauigare, quæ filia Agenoris fingitur, quia eam præ ceteris terris maximè videtur adamasse: quod satis declarauit, dum ad eam quærendam carissimum suum filium amandaret. Memini alibi Europæ nomen sic me interpretatum esse, vt perfectam hominum multitudinem indicare dicerem: hîc addam non hanc modò, sed aliam etiam in hoc nomine succurrere notionem, quam intelliges, si ea quæ de Francorum insignibus scripsi consulas: in quibus ostendi hoc nomine maximum mysterium humanæ salutis denotari. Esse enim vocem in E-ur-hop soluendam, atque sic interpretandam, vt vnionis & connubij excellens spes denotetur. Non caret ergo magna ratione quòd Europa Agenoris siue Nochi filia dicatur. Spes enim vnionis, qua Ianigenæ erant per Christianam fidem Deo rursus copulandi, è Nocho, tamquam diuino magistro & propheta altissimi, nata erat; idque tum cùm in consecratione Iapeti indicaret, aliquando fore vt in tabernaculis Sem habitaret, & Chanaan seruus eius esset. Iussit ergo Agenor vt Cadmus Europam quæreret, vel alioqui exsulij pœnam subiret. Et certè exsulaturus erat, nisi Europam, siue præstantem vnionis spem, inuenisset: nec vulgari quidem exsulio, vt eo quo è patria cælesti excluderetur. Iapetus igitur Cadmus est, id est, orientalis apud Phœnices litterarũ doctor: qui vt priùs eas Damasci & in Phœnicia & locis vicinis ostendit; ita mox inde easdem in Europam quoque portauit. Hinc vetus fama, Phœnices primos esse litterarum inuentores; quòd nimirum post Babylonicam confusionem Iapetus eas in Syrophœnicia primùm tradidisset. Hinc modò liquet, Cadmum litteras multò antè inuentas primùm in Syria & Phœnicia docuisse, sed ei minime deberi primam earum inuentionem.

Phœnicia primus conditor Nochus.

Europa cur Agenoris filia.

Europa etymon.

Iapetus in Europam à Nocho destinatus ibidem litteras docuit.

RVRSVS igitur alia via quæstionem aggressi, inuestigemus quis tandem princeps fuerit huius tam illustris ornamenti, quo scientiarum omnium & artium atque adeò ipsius religionis memoria conseruatur. Hîc ea nobis via tenenda, qua de rerum priscarum veritate vetustissimus quisque sententiam rogatur: quam solam rectam esse Socrates, cuius paullò pòst verba recitabo, clara voce confitetur. Si nobis dubias obscurorum hominum & nullis idoneis testibus nixas opiniones in medium adferre placuisset, facillimè docuissemus, litterarum vsum ante diluuium fuisse. Scribit enim Iosepus ex suorum hominum, ni fallor, traditione, duas ante diluuium à Sethinis columnas erectas fuisse; alteram lateritiam, ne igne dissiliret; alteram lapideam, ne aquis corrumperetur: quarum vtrique Astronomiam inscripserunt. Accepisse enim eos ab Adamo geminam totius orbis euersionem futuram; alteram per vim ignis, alteram per vastam aquarum inundationem; & idcirco cauisse, vt vtrouis modo mundus periret, cælestium saltem motionum doctrina superesset. Egregium sanè commentum; sed tale tamen, vt nemo mihi Iudæorum sit persuasurus. Dignam scilicet piis viris curam audimus, dum magna sollicitudine hoc agitur, ne astrorum cursus vlla vmquam obliuione perdatur; quo nihil est quod suiipsius cognitionem faciliùs & certiùs queat tueri. Si bene res omnes expen-

Astronomiæ duabus colũnis ante diluuium inscriptam falsò à Iosepho tradi.

expendiſſent, hac cura Soli & Lunæ, qui ceterorum ſiderum reuerſiones metiuntur, relicta, hoc omni ſtudio contendere debuiſſent, ne oracula de generis humani per Christum ſalute apud poſteros ignorarentur. Diluuium autem futurum legimus Nocho primùm fuiſſe à Deo reuelatum; & eius ſcriptoris qui hoc prodidit, tanti facimus auctoritatem, vt eos qui diuerſa tradunt, aut nihili aut minoris nihilo æſtimemus. Bene igitur valeat Ioſepus cum ſuis columnis: nos interim Moſem ſequamur, ne tam ſiniſtram de Sethinorum piis animis concipiamus opinionem, vt maiorem Aſtrologiæ quàm religionis & vaticiniorum à maioribus editorum rationem atque curam eos habuiſſe dicamus. Porrò quæ de prophetia Enoch D. Iudas citat, ea poterant per manus primùm à maioribus accepta, & multo pòſt à quopiam litteris tradita fuiſſe: tametſi ſciam & ea inter apocrypha numerari, atque idcirco minùs idonea eſſe ad fidem dubiis & controuerſis rebus faciendam. Ante cataclyſmum igitur nullam inuenio firmam ſacræ ſcripturæ teſtificationem, qua ſcribendi tum rationem exſtitiſſe conſtet. Poſt diluuium deprehendo Iacob & Laban lapides erexiſſe, quibus fœdus inter eos initum inſcriptum fuiſſe vix dubitare poſſum. Iam idem Iacob titulum ſcribitur erexiſſe in loco in quo Deus eum fuerat allocutus; qui niſi aliquam habuerit inſcriptionem, haud video quis eius vſus eſſe potuerit ad memoriæ omnino vllius perennitatẽ. Qui Moſi hanc laudem adſcripſerunt, longiſſimè mihi videntur aberraſſe; cùm ſacris litteris proditum habeamus, eum omni ſcientia Ægyptiorum eruditum fuiſſe, atque inde veriſimile reddatur, Ægyptiis litteras multo priùs fuiſſe vſitatas: idque eo credibilius ſit, quòd Hieroglyphicorum antiquitas omnem omnium ſcriptorum memoriam longiſſimè excedat. Cui verò præclarum hoc munus vti primo datori acceptũ ferant Ægyptij, Plato indicauit; aiens apud eos Theut primum haberi litterarum inuentorem; & non litterarum tantùm, ſed arithmetices etiam & omnium aliarum diſciplinarum. Quis autem Theut, ſiue Thot, vt alij ſcribunt, fuerit, de vetuſtiſſima Philonis Biblij narratione, è Sanchuniathone Berytio antiquiſſimo Phœnicum ſcriptore ſumpta, perſpicuum fiet. Is enim quem Græci Hermen vocant, apud Phœnices Taantum, apud Alexandrinos Thoot, apud Ægyptios ceteros Thoyt dicit nũcupari; addens hunc litterarum eſſe inuentorẽ. Vixit autem hic Sanchuniathon, teſte Malcho Phœnice, non multò poſt Moſen; ea ætate qua Semiramidẽ quidam regnaſſe ſcribunt, qui ſuam de mundi exordio opinionẽ ex ipſius Taanti doctrina cõfirmat, aiens eum Saturni ſcribam fuiſſe. Cicero item tertio De natura Deorum Mercurium apud Ægyptios Thoyt vocari aſſerit, eique primum anni menſem ſub eodem nomine dedicari. Nos licet quis Thoot ſit, & cur ſic vocetur, in Gallicis noſtris ſatis declarauerimus; hîc tamẽ id breuiter repetere cogimur. Thoot tam perſpicuæ apud noſtrates & indubitatæ eſt notationis, vt nemo ſit qui non ſtatim intelligat ipſum caput deſignari. Cùm igitur Thoot dicimus, non adiicientes de cuius capite loquamur, meritò mentẽ attollimus ad ipſum caput totius vniuerſitatis: quod niſi faceremus, à Grammaticorum & Sophiſtarum pueris non iniuria rideremur; qui mox in ipſis litterarum initiis à magiſtris ſuis Exoches figuram docentur. In noſtro ſermone ea viget hactenus loquendi conſuetudo, vt cuiuſuis ordinis & corporis ſupremũ Hootman vocemus: quod ſi Latinè capitalem virum verteres, inſolentem faceres & abſurdum ſermonem. Qui rerum ſigillatim ſuis vocibus exprimendarum quàm Ciceronianicæ dictionis ſunt ſtudioſiores, Capitanei nomen receperunt: qua voce ſi noſtrates ad phraſim ſuam vernaculam exteris hominibus explicandam aliquando vtantur, minimè accuſandi videntur. Scimus principes dici poſſe, ſed ea vox capitis vim non exprimit; nec illud deſignat imperium quod capiti eſt in cetera membra, nec itidem eam obedientiam qua omnia membra reliqua capiti promptiſſimè parere cernuntur. Hanc tam inſignem & luculentam ſignificandi efficacitatem totam videbis perire, ſi capitis omittas mentionem: & profectò fruſtra aliud vocabulum quæras quo breuiùs, quo clariùs, quo copioſiùs & ſupremi magiſtratus & eorum qui magiſtratui ſubſunt officium ob oculos ponas. Sed hæc non curat Ciceronianus Hippoclides, qui pulcerrimarum paſſim rerum iacturam facere mauult, quàm voculam aliquam admittere, qua M. Tullius non ſit vſus. Quemadmodum igitur Hootman capitaneum virum ſignificat, ita Thoot ſolum pronuntiatum ipſum caput ſignificat; non alicuius quidem viri aut ciuitatis aut exercitus aut alterius corporis, ſed ipſum, inquam, caput vniuerſorum. Thoot autem compoſita dictio eſt ex articulo

Ægyptij Theut primũ litterarum inuentorem putauerunt. Theut quis fuerit Ægyptius. Hermes. Taantus. Thoyt. Sanchuniathõ Berytius, antiquiſſ. Phœnicũ ſcriptor.

Thoot.

Hootman.

Capitaneus.

Het

Het & Hoot/è quibus de more nostrati Thoot formatur, vt ipsum caput denotetur. Quòd si iam velimus ipsas antiquissimas Mercurij statuas siue hieroglyphica simulacra cum vocali symbolo conferre, deprehendemus adamussim hæc ad illa quadrare, nec aliam per ipsum nomen auribus vsurpatum, aliam per aspectabile signum notionem repræsentari. Et hæc quidem vera est norma ad quam sacra veterum simulacra siue hieroglyphicæ notæ sunt examinandæ: & rursus ea vera est nominum interpretatio, quæ vetustissimis sacrorũ respondet figuris. Si enim nomina symbola sint, necesse est vt cum ipsis adspectabilibus imaginibus consentiant, & illud exprimat nomen quod figura demonstrat. Hoc igitur sit nobis omnium hieroglyphicorum principium & solidum fundamentũ, cui omnia nostra quę de id genus imaginibus trademus, innitentur. Quamobrē si Thoot ipsum caput significet, sitque hoc Cimmeriũ Mercurij nomen, atque huic conueniens fingēda sit siue statua siue pictura siue scalptura, eandem oportet nobis proponamus notionem quam nomen indicauit. Quales olim Hermæ fuerint (sic enim vetustissimas Mercurij statuas nominabant) neminem puto latere eorum qui vel à limine veteris mythologiæ studium salutarunt; nec ij qui in vetustis Romanorum monumentis inquirendis versati sunt, terminorũ formam ignorare possunt: quam dum vident, Hermas se videre credant. Macrobius etiam auctor est, pleraque Mercurij simulacra quadrato statu figurari solere, solo capite insignita: quam formam quis non videt esse terminorum? Phornutus præterea quadratas statuas sine manibus & pedibus Mercurio tribuit: cuius tamen figuræ caussam non prorsus est assecutus. Et hæc quidem fuit antiquissima Mercurij forma; cui pòst Athenienses, teste Herodoto, erecta fascina adiecerunt, ritu eo accepto à Pelasgis: cuius caussam in Gallicis meis habes explicatam. Nunc igitur si huic columnæ quadratæ, solo capite supernè insignitæ, Cimmerium nomen dandum sit, an non rectissimè Thoot vocabitur, id est, ipsum caput? Viden' quàm vocale symbolum cum statua quadret, quamque aptè eandem vtrumq. signum exprimat notionem? Cùm ergo in vetustissimo Mercurij tum nomine tum simulacro caput agnoscamus, quærendum vlteriùs, cui vel homini vel Deo hoc signum fuerit à priscis consecratum; aut quid tandē hoc figmentum, cui nec pedes essent nec manus, denotarit. Hoc, si Cimmerio sermoni credamus, obscurum esse non potest; cùm per ipsum caput aliud intelligere nequeamus quàm totius vniuersitatis Imperatorem, cui ad vnam omnes totius & adspectabilis & nō adspectabilis mundi partes, quales quales tandem sunt, perinde atque capiti suo debent obedire. Erant igitur Hermæ ipsius Dei simulacra & hieroglyphica signa, quibus principiò graues sententiæ & vtilia vitæ præcepta incidebantur; vt qui legerent, statim de figura capitis cognoscerent, eorũ veritatem ab ipso Deo pendere, & non aliter accipienda esse quàm si à summo totius vniuersitatis capite fuissent pronuntiata. Hinc Hipparchus plurimos Hermas, teste Platone & aliis, Athenis erexit, quibus ea inscripsit, quæ putaret maximè facere ad communem hominum salutem. Horum quanta fuerit reuerentia, eo maximè tempore, declaratum est; cùm capita eorum deiecta magnum periculum plurimis pepererunt, & non Alcibiadem tantùm, sed complures etiam alios miserè vexarunt. Primus ergo & antiquissimus Hermarum vsus fuit, vt iis graues salutaresque sententiæ inscriberentur, & præterea quicquid in vllo disciplinarum genere ab ipso Deo proficisci videretur; atque idcirco in triuiis atque quadriuiis & aliis locis plurimùm frequentatis erigebantur, quo publicè quæ diuina esset voluntas, omnes monerentur. Sicut autē apud Ægyptios à capite nomen acceperunt; ita apud Græcos Hermæ dicti sunt ab hac publica admonitione, quoniam nimirum Herman idem sit in sermone Cimmerio, quod publicè moneo; sicut Herban publica via est, & Hertog communitatis dux. Latini Mercurij nomen ex eadem lingua seruarunt, quo considerationis excellentia denotatur: & huic nomini alæ petasi respondent, quibus cogitandi celeritas indicatur. Deus ergo sic consideratus vt caput est omnium, Thoot; vt omnes publicè monet, Herman; vt & ipse sui ipsius præstantissimus contemplator, & ceteris contemplationis excellētiam largitur, Mercurius nuncupatur. Hîc non otiosè animaduertas oportet, tria vetustissima Dei nomina nostratia esse, nec eorum vllum ab illis gentibus à quibus vsurpatur, ad originem vocari posse. Nec enim Ægyptij quid Thoot significet intelligunt, nec Græci vocis Hermæ rationem inuenire domi suæ possunt, nec Latini Mercurij nomen rectè interpretabuntur. Quamuis enim Mercurium à mercibus, quibus præsit, Romani

Hieroglyphicarum notarum explicandarum recta ratio.

Mercurij statuæ siue Hermæ quales olim fuerint.

Hermæ quid significent.

Hipparchus Athenis plures Hermas erexit.

Hermarum primus et antiquissimus vsus.

Hermæ notatio. Herman. Herban. Hertog.

Deus quibus rationibus Thoot/Herman & Mercurius nominetur.

Mercurij etymon.

dici existiment; earum tamen terminis minimè circumscribitur amplum huius Dei regnum: quod, tantum abest vt sordibus mercatorum finiatur, vt ne tota quidem terræ latitudine contineatur; sed maximam suam potestatem per omnes cælos & eorũ exercitus, per ipsos etiam Manes & obscura Tartara extendat: ad quæ omnia & horum singula, non viles hominum merces, at præstantissima volucris mentis consideratio, quam
Mercur. Mercur nobis significat, pertingit. Quid? quòd & Mercis nomen nostratis est originis, vt
Merx, mercis. in Gallicis copiosè declaraui. Græci Herman dici putant quod sit interpres: verùm in hac etymologia cancri modo procedunt, propterea quòd ab Herma ἑρμηνεύεσθαι, non contrà, deriuetur. Verùm vt hoc hysteron proteron illi demus, ex eo tamẽ minimè efficiẽt, vt rationem verbi ἑρμηνεύεσθαι è domesticis suis copiis assignare possint. Nos scimus Herman illud vocari quod publicam rei cuiuspiam habet monitionem: quo fit, vt Deus admirabili ingentium & stupendorum operum suorum spectaculo homines diuinæ prouidentiæ & maiestatis commonefaciens, Herman tanto priùs sit vocandus, quanto hæc monitio ceteris omnibus antecellit. Alia verò inferiora tantum habent rationis, vt ad nominis admittantur communionem, quantum virium habent ad res quaspiam vtiles
Sermo cur in Hermæ tutela. & salutares publicè monendas. Hinc quia sermo inter homines communis est eorum monitor quæ cogitantur, factum est, vt is maxime in Hermæ præsidio esse atque tutela
ἑρμηνεύειν. putaretur: qua de re factum, vt ἑρμηνεύειν pro sermocinari, & quæ obscura sunt interpretari, in vsum Græcorũ veniret. Num quicquam hîc Græcus habet quod opponat? num aliam potest verbi originem explicare? Si quid habet, in medium afferat: sin nihil inuenit, fateatur necesse est, (nisi Platonem deserere velit,) hoc verbum peregrinos habere natales. Videmus itaque nõ Ægyptios tantùm, sed Græcos etiam & Latinos primo litterarum & ceterarum artium liberalium inuentori ac datori nomen de nostro sermone mutuatos esse; idque tam olim, vt nihil prius aut antiquius commemorare possint. Phœnices ex Thoot / Taaut fecerunt, dum quid nomine denotaretur ignorarent; nisi fortasse Philonis Biblij liber fuerit corruptus: & ceteroqui nihil miri, ignotæ originis vocem ab hominibus eam non intelligentibus corrumpi, & semel vitio cuiuspiam
Mercurij apud Hebræos notitia. corruptam, perpetuò deinde corruptam manere. Videamus nunc an Hebræi quoque, qui Ægyptiis & Phœnicibus medij sunt, aliquam etiam habeant Mercurij notitiam. Scio Prouerbiorum capite vicesimo sexto scriptũ esse: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij; ita qui insipienti tribuit honorem:* quo loco pro aceruo Mercurij Hebræi
Marguma. legunt Marguma, quæ vox pluribus plurimum negotij fecit; & mirum est quàm frigida & ridicula quidam de ipsa somniarint. Equidem de illorum controuersia sic colligo, peregrinam ipsis vocem esse, & idcirco me nihil mirari, magnas de illius interpretatione
Lapidum cumuli in viis à viatoribus congeri soliti. lites exstitisse. Illos laudo, qui Mercurij aceruum verterunt. Solent enim apud priscos in viis lapidum cumuli congeri, ad iter viatori demonstrãdum: quibus ij qui præteribant & eorum beneficio de recto itinere tenendo moniti essent, lapidem adiicere, quò paula-
Marcman. tim aceruus viæ monitor augeretur. Hunc igitur Marc-man vetustissimi nuncuparunt; quod ad verbum redditum designat limitis monitorem, vel monitorem qui diligenter
Marc. sit considerandus, vel eum qui monet vt accuratè quippiam contemplemur. Marc enim dum verbũ est, idem notat quod diligenter attendo: at dum nomen est, quoduis signum generatim significat, & peculiari notatione pro quouis limite vsurpatur. Ex Marc-man quàm facilè Marguma factum sit quiuis facilè cernet. Dicit ergo Salomon, eum qui insipienti tribuit honorem, non plus gratiæ apud eum inire, quàm is init qui lapidem in aceruum mittat Mercurij, quid accipiat nihil prorsus intelligentem. Sunt hactenus in Hispania id genus acerui quamplurimi; quorum non paucos vidi dum ex Augusta Emerita Guadalupam proficiscerer. Quamuis igitur Marc-man & ab Herma & à Mercurio differre videatur, re tamen & nomine sic conuenit, vt priorem syllabam eandem habeat
Merc. cum Mercurio; posteriorem eandẽ cum posteriore in voce Herman. Marc enim & Merc nullo apud nos significationis discrimine pro diligenter attentéque considerare ponun-
Marcus. tur. Vnde Marci prænomen apud Romanos è vetere Cimmeriorum lingua remansit; cuius originem ridiculam & ineptam Grammatici dederunt. Is igitur qui nos commonefacit vt accuratè in re quapiam expendenda considerandáque versemur, Marcman
Marcomani. dici potest: nec minùs is qui nobis limitem designat; quorum vtrumque iuxtà Hermarum proprium fuit munus. Quamobrem non malè acerui viarum indices Marcomani

dicti sunt: in quo tamen quisquam fortè quæret, an Marcomani vetus Germaniæ populus nomen habeant eiusdem significationis. Aliud apud nos Man vocali breui, aliud vocali longa designat: per breuem quidem elatum, virum denotat; per longam idem est quod moneo; ita vt Marcoman vocali breui virum limitaneum denotet: quo sanè modo dum populo tribuitur, est & pronuntiandum & exponendum, eo quòd is orientalem Germaniæ limitem quondam teneret, & ab eo nomen sortitus esset. Marcoman verò postremam syllabam producens, id notat quod modò explicatũ; è quo Marguma siue Margoma Hebræi fecerunt. Sed nimium diu his immoramur, cùm eadem à nobis alibi satis prolixè tradita sint; vbi quid Man/ quid conuersum Nam significet, vnà cum iis quæ annexa sunt, exposui. Fuit tamen hæc vocum interpretatio necessariò mihi in memoriam vocanda, vt ex ea tandem liqueret, cui litterarum omniumq. artium liberalium inuentio ab antiquissimis fuerit attributa. Quando nemo nescit, vocem nullius alterius appendice ad certum quiddam denotandũ coarctatam, pro eo accipiendam esse, quod sit præstantissimum eorum quibus applicari posset; expendamus penes quem sit summa contemplationis excellentia, quę Mercurij nomine denotatur. Si hîc Aristotelem rogemus, dicet summam & perfectissimam contemplationẽ esse ipsius Dei seipsum contemplantis, & æterna sui contemplatione gaudentis. Rursus si quæras, quis sit excellentissimus totius mundanæ communitatis monitor Herman vocatus, confestim inuenies Deum esse; qui, vt modò dixi, admirabili cælorum & elementorum omnium machina, & eorum quæ illa complectitur, omnes publicè monet, non solùm se Deum solum esse, & solum adorandum; sed præterea sic nobis eius voluntatem sequendam, vt in cælis eam perpetua obedientia obseruari videmus. Porrò cùm iam Thoot audis, an non mox supremum caput intelligis, vnaque intelligis, eius imperio tibi sic esse obsequendum, vti membra corporis nostri capiti suo obtemperare cernimus? Cùm igitur in his nihil amplius dubij sit, nec aliter res queat supputari, necessariò cogemur fateri, primam litterarum scientiarumq. inuentionem Deo fuisse attributam: ab illis, inquam, qui horum nominum quæ exposuimus auctores fuerunt. Operæ pretium fuerit hoc loco Platonis è Philebo verba audire, vbi rectam & numquam fallentem ad sapientiam viam quærit. Non tamen est, Socrates inquit, præstantior via, neque esse poterit, quàm ea est cuius ego semper amator sum, sed quæ iam sæpe mihi fuga elapsa dubium me ac consilij inopem constituit ac reliquit. Protarchus: Quæ est hæc, dicatur solummodo? Socr. Quam indicare quidem non admodum difficile est; vti verò longè difficillimum. Omnia enim quæ arti innituntur & vmquam inuenta sunt, per hanc manifesta facta sunt. Considera quæ dico. Protarc. Dic tantùm. Socr. Deorum in homines donum, vt mihi videtur, alicunde ex Diis demissum est per quendam Prometheum, vnà cum lucidissimo quodam igne. Et veteres quidem nobis præstantiores, & Diis propiùs habitantes. Hæc Plato Cornarij verbis; quæ deinde vetustæ idearum traditioni accommodat. Cernísne hîc, eam Socratis fuisse sententiam, omnem scientiam à Deo ad homines tamquam clarissimum donum venisse, & aliquem omnino primum fuisse, quem Deus scientiarum artiumque thesauris locupletarit; atque tanto antiquiores esse præstantiores, quanto primæ artiũ traditioni sunt propinquiores? Illud igitur nobis tenendum, vetustissimos minimè cuipiam mortalium, sed ipsi Deo litterarum inuentionem adscripsisse. Hinc quicquid vmquam rerum sacrarum & ad reip. salutem tendentium litteris traditum fuit, id ad Thoot siue ad Hermen, siue ad Mercurium fuit relatum; quem idcirco Trismegistum vocarunt, vt Deum vnum & trinum intelligeremus: quod dum simulacro aspectabili ob oculos ponere vellent, vni quadratæ pilæ tria capita imponebant, clarissimo indicio demonstrantes, se nulli mortalium, sed soli Deo ter maximo hanc statuam collocare. Et hæc quidem fuit eorum sententia qui nominum & symbolorum primi fuerunt architecti. Verùm posteriores nomina quidem & simulacra à priscis accepta retinuerunt; sed paulatim ad eam tandem delapsi sunt ignorantiam, vt nec voces quidem ipsas intelligerent; atque inde plebeio more de illis cogitantes, hæc nomina hominis alicuius propria fuisse putarẽt: vnde mox omnium errorum de Mercurio Trismegisto seminarium; de quo ridiculas admodum & aniles fabellas gentes omnes prodiderunt; inter quas & illa est quam Plato commemorat; Venisse videlicet ipsum Thoot ad Thamum Ægypti Regem, & ei cùm alias artes, tum scribendi rationem demonstrasse: quam, quia nota est in vulgus, & in libris Platonis

Man.

Litterarum scientiarumq; prima inuentio Deo tributa.

Trismegistus, eiusq. statua.

cognosci potest, nos missam faciemus. Nec verò Ægyptij tantùm de suo Thoot, vt de homine quopiam, multa commenti sunt, quæ ab ipsis ad Græcos manarunt; sed Phœnices etiam; adeò vt ante Troiam captam Sanchuniathon Taantum suum hominem fuisse scripserit, & eum quidem Saturno à manibus, & tandem Ægypti Regem, cui nimirum litterarum & sapientiæ omnis inuentio deberetur. Quid? quod eò hæc mendacia processerunt, vt quo tempore Mercurius hic vixerit, in Chronica commentaria relatum sit, vti licet apud Eusebium videre. Reiectis igitur stolidis his ineptiis, quæ pariter vetustissimis & nominibus & simulacris ipsius Thoot repugnant, Deo ter maximo munera sua pro eo ac debemus feramus accepta; & ingenuè confiteamur, à Spiritu sancto, omnis præstantis contemplationis, omnis salutaris monitionis, omnis denique inuentionis ad veram vitam fructum aliquem adferentis principe & capite supremo, litteras homini primò traditas fuisse; nec litteras tantùm, sed omnium etiam aliarum rerum, hominum saluti vel vtilium vel necessariarum, eruditionem. Imitemur etiam hac parte antiquissimorum hominum modestiam, nec quicquam nobis eorum arrogemus quæ nobis diuina Spiritus sancti gratia dictauit; sed ex asse omnis eum bonæ sanctæque doctrinæ & principem & Regem dicamus: tametsi ea nonnumquam per impuros canales & sordidas clepsydras fluere cernatur. Veniat in mentem Balaam: quid Balaam? de asino eius cogitemus: recordemur Caiphæ; oraculorum de vero Deo à cacodæmonibus aliquando editorum memoria refricetur, & mox intelligemus, liquorem non ipsis vasis, non ipsis canalibus, sed ei soli deberi, qui primus eius fons est & prima scaturigo. Hac re diligenter considerata atque perspecta, summa religione vetustissimi illi patres cauerant, ne quicquam eorum quæ ad sacrosanctam rerum diuinarum doctrinam spectarent, vlli mortalium inscriberetur: quò nimirum sua semper vetustis de veritate traditionibus inuiolata constaret auctoritas; vtpote non ab vllo homine mille erroribus & mendaciis obnoxio, sed ab ipso Spiritu sancto profecta, perpetuo veræ doctrinæ veræque scripturæ in Ecclesia sua sempiterna custodi ac magistro. Non igitur falsum illud fuit, licet stolidissimè à Phœnicibus intellectum, quod Sanchuniathon Berytius prodidit; Mercurium videlicet siue Thoot Saturni scribam fuisse. Quid enim ni scribam voces eum cui Deus pater, qui verus est Saturnus, perpetuæ suæ voluntatis omnia disponentis ac ordinantis, æternique sui testamenti tabulas dedit scribendas atque custodiendas? Hanc tamen verissimam sententiam à Ianigenis acceptam insana deuiorum hominum interpretatio non ineptam modò & plus quàm anilem, sed impiam etiam ac sacrilegam fecit, dum de Mercurij Trismegisti libris ea dicunt petita esse, quæ cacodæmonum fraus & humanæ prauitatis dementia ad impiam idolomaniam & suscitandam & alendam litteris mandauit. Quid enim vesanius esse potest iis quæ Berytius ille scriptor è veterum traditionibus sinistra manu acceptis, magno fastu memoriæ prodidit? Versatur hactenus in hominum manibus libellus Mercurio Trismegisto inscriptus, in quo quibusdam veritatis ornamentis primùm ostentatis, scelestissima tandem idolomania succedit, tam ab auctoris nomine, qui præfertur, aliena, quàm vastum est & immane inter Deum & diabolum, inter veritatem & mendacium, inter lucem & tenebras interuallum. Ceterùm quia latiùs multo harum rerum patet contemplatio quàm propositæ mihi breuitati conueniat; totumque adeò sacræ scripturæ regnum, cuius sceptrum Spiritus sanctus tenet, propiùs ostendit, nec mearum est virium in eo lustrando præmonstratoris partibus fungi; censeo mihi gradum reuocandum, vt fontibus vniuersæ veritatis ostensis ad riuum meum tenuem descendam.

Litterarũ primus traditor Spiritus sanctus.

Mercurius siue Thoot Saturni scriba.

Trismegisto libellus inscriptus.

LIBER

LIBER II.

RIMAM itaque litterarum inuentionem Deo acceptam ferri debere, prisci illi magistri tradiderunt, qui hæc Phœnicibus, & Ægyptiis, & Græcis, & Latinis nomina reuelarunt, quibus primus earum inuentor vocaretur: quæ cùm nostris hominibus sunt vernacula, perspicuum est, eos qui vetustissimos Phœnices & Ægyptios litteras docuerunt, nostra vsos lingua fuisse; & idcirco hanc totius antiquitatis habere principatum. Quando igitur prisci illi Phœnicum & Ægyptiorum & ceterarum gentium doctores ipsum Deum ter maximum, siue Spiritum sanctum, principem faciunt litterarum inuentorem; necessariò fateri oportebit, summum in iis artificium contineri; propterea quòd quidquid à patre luminũ descendit, non possit non esse perfectissimum. Quamobrem minimè credendum Zopyrioni Grammatico, litterarum tum numerum tum ordinem fortuitum esse dicenti; verùm in iis accuratissimè quæramus necesse est, quæ ratio sit, vt litterarum nomina hac serie quam omnis antiquitas religiosè seruauit, non alia recenseantur. In primis diligenter singularum considerata potestate, clarissimè cernimus cognatas cognatis non esse coniunctas, nec vllam omnino ordinis quo numerantur rationem de natura pronunciationis inueniri: quæ res cuiuis tam perspicua est, vt hominis inepti videri possit & nimiũ otiosi, velle eam pluribus verbis explicare. Quemadmodum autem nulla sonorum obseruata est vel cognatio vel cõsequentia; ita nec figuratum vlla aut comparatio aut affinitas in earum enumeratione reperietur. Quoniam itaque nec è potestate, nec è figura ordinis vlla ratio dependere cernitur, reliquum est vt ea ab ipsis nominibus petenda videatur. Iam nomina vt nudæ voces sunt ad res significandas non vsurpatæ, quas materialiter accipi arguti suppositionum magistri dicunt, nullam rursus seriem in Alphabeto constituunt naturæ consentaneam. Reliquum est igitur vt nomina iuxta significationem suam ita collocata dicantur, vt eum ordinem seruent, quo melior non possit inueniri. At optimum ordinem in nominum positu non videbimus, si sic enumerentur, vt nullam perfectam absoluant sententiam: quam rursus reddere nequeunt, nisi apta constructione colligentur. Porrò non satis fuerit ad hoc vt diuinum quiddam videatur Alphabetum, sententiam aliquam integram eo perfici, nisi & ipsa per se diuina sit; & talis præterea, vt pueris iam primùm ad litterarum rudimenta admissis, ante alia omnia primo loco sit proponenda. Vt enim hæc litterarum traditio perfectissima sit, eam viam & rationem seruet necesse est, qua ea quæ pueris discere cupientibus prima esse debent, prima quoque tradantur: qui ordo nisi teneatur, non tantùm nihil diuini in Alphabeto reperiri dicemus, sed & illud desiderari quod in quouis docendi genere sic est necessarium, vt à nemine citra piaculum negligi possit. Quoniam ergo nemo mortalium, immò ne angelorum quidem vllus, quidquã omnino possit citra Dei auxilium, necessarium est vt cùm in omni cuiussuis rei molitione, tum maximè in animo excolendo ab oratione exordium fiat. Hoc vt apud Christianos testimoniis è sacra scriptura petitis frustra docerem; ita apud exteros tum philosophos tum poëtas tam sollemne est præceptum, vt eius vsum apud omnes passim videamus frequentari. Sic Timæus à Socrate rogatus, vt Diis primùm ritè inuocatis sermonem inciperet; At, ô Socrates, inquit, hoc sanè omnes faciunt qui vel parum sapiunt, vt in omni aggressione tum paruæ tum magnæ rei Deum semper inuocent. Eodem modo Aratus:

Litterarum inuentio Deo à veteribus Ægyptiis, Phœnicibus & aliis tributa.

Litteris magnum contineri artificium.

Litterarum ordinis ratio vnde sit petenda.

Ab oratione in omni re exordium sumendum.

Ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄρρητον· μεσταὶ δὲ διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ,
Πᾶσαι δὲ ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεστὴ δὲ θάλασσα
Καὶ λιμένες· πάντα δὲ διὸς κεχρήμεθα πάντες,
Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Id est, vt ex tempore cantilenam ad verbum expressam canam Latinis:

Ex Ioue principium capiamus: dicere numquam
Mortales cessemus eum: Iouis omnia plena
Sunt fora, suntq́ue viæ, portus pleni, pelagúsque:

Omnibus auxilio Iouis eſt opus, vſque per omnes
Res; illius enim ſoboles ſumus.

Cernimus itaque ne laudati quidem magiſtri munere eum perfunctum eſſe qui primus Alphabetum tradidit, niſi eo mox ab initio docuerit, Deum ante omnia orandũ eſſe; tantum abeſt, vt ad originem diuiniorem citra hanc laudem queat referri. Præterea nõ ſatis eſt ad perfectionem, preçes eo notari; niſi eæ illis verbis ſint conceptæ, quæ maximè decora ſint pueris initiandis: & illud Deum orent, quo totius vitæ ſalus cõtinetur. Cùm enim omnis actio de finis cõſideratione proficiſcatur, neceſſe eſt vt oratio ea quæ pueris primùm occinitur, vltimũ bonorũ finem proponat; & media quibus ad eum peruenirí poteſt, breuiter oſtendat. Neq. enim puer tãtummodò ad orandũ à præceptore incitari debet, ſed etiam doceri quis orandus ſit, & quid ab eo petendũ, & quomodo petendũ, & ad quem finem totæ preces deſtinandæ.

Orandi modus & ratio.

Quoniam igitur illi qui Hebraicam moliuntur interpretationem, præſtare nequeunt, vt quidquam horum in Alphabeto demonſtrent contineri; rogamus æquos iudices, vt tantiſper nobis patientes aures præbeant, dũ oſtenderimus litterarũ nomina clariſſima oratione & aptiſſima ſyntaxi preces ad Spiritũ ſanctum complecti; atque eas tanto artificio explicare, quantũ vix humani ingenij captus aſſequi poſſit. Bifariam nos de litteris loqui poſſe, ſemel vt vocibus & primis vocũ ſignificantium elementis; iterum vt ſcriptis elementorum notis, Hermathena noſtra ſatis copioſè, ni fallor, oſtendit; & nos hìc de figuris, non de ſonis, agere, non de verbis modò noſtris, ſed de ipſo etiam operis titulo clarum eſt. Quamobrem nihil miri accidit, ſi plures notæ ſint quàm ſimplicia vocum elemẽta, propterea quòd & eiuſdem ſoni plures eſſe queant figuræ; & præterea aliæ etiam addi, quibus plura elementa comprehendantur.

Litterarum notæ plures quàm vocũ ſimplicia elementa.

Illius exemplum apud Hebræos eſt in illis litteris quæ aliter in fine, aliter in medio & principio dictionum pinguntur. Hoc verò liquet è ח צ ז ש ק, quarum notarum prima C & H notat, ſecunda T & S ſemper deſignat, ſiue hoc ſiue illud præcedat, quamquam plerumque ſemper ſibilans littera ipſi Tau præfertur in complexione; tertium C & S, quartum S & C, quintum C & V conſonantem. Iam G ſeptimum in vocibus elementum duas etiam ſortitum eſt figuras; alteram qua G lene denotatur, proximè ad ſonum C accedens; alteram qua Gh aſpiratum & ex imo pectore ductum depingitur. Eodem modo factum, vt ipſi T elemento duæ reſponderent figuræ; altera adſpirato, quæ Thet; altera leni, quæ Tau vocatur. Quamuis autem ſimili ratione ipſi P duæ dari potuiſſent notæ, duoque notarum nomina; id tamen à nomenclatore factum non eſt. Adde quod alia figura ipſius V vocalis, alia conſonantis pingi potuiſſet, & de numero notarum duæ etiam dari nomenclaturæ. Nec aliter de I vocali & I conſonanti cogitandum. Vnde efficitur, aliam quandam rationem in figurarum numero & earum nominibus initam eſſe, quam vel vocale Abecedarium, vel multitudo ea quæ probabiliter fieri poſſet, exigere videretur. Quid? quòd ordo quoque alius in elementis, alius in eorum figuris enumerandis ſeruatus oſtendit manifeſtiſſimè, aliud quiddam potius nomenclatori viſum fuiſſe, ad cuius regulam & normam litterarum figuras tum numeraret, tum nominibus inſigniret. Cùm enim ſciret hinc plures longe fieri potuiſſe notas, hinc etiam pauciores, vt quiuis ex iis quæ modò dixi poteſt ſupputare; eum ſibi putauit modum tenendum, vt nec nimia paucitas obſcuram redderet lectionem, nec ingens multitudo ſcriptionem operoſiorem. Vt enim longum eſſet ac ſuperuacaneum, ſingulis ſonorum ſimplicium formis ſingulas dare figuras; ita rurſus nimia paucitas ambiguum lectorem teneret. Hinc igitur libertatem ſuam ſequens architectus, hinc rationem conſulens ſtrictiorem, ſic moderatus eſt numerum notarum; vt is qui linguæ quam lecturus eſt ſit peritus, nihil ſit habiturus aut impedimenti, aut obſcuritatis. At ſi quis linguæ cuiuſpiam ſit imperitus, vt is eam multo labore de ſcriptura tandem intelligere poteſt; ita nunquam veram & genuinam pronunciationem & germana vocum diſcrimina è multis magiſtris aſſequetur. Hoc igitur ſeruato temperamento, vt nec nimia paupertate ſcriptio premeretur, nec diffuſa figurarum copia luxuriaret, certus numerus eſt conſtitutus; & is quidem tali delectu, vt ad plurima diſcenda non alius plus vtilitatis adferre poſſet. qua in re luculenta cernitur certæ atque definitæ multitudinis cauſſa. Seruatus itaque numerus, vt primis diſciplinarum rudimentis tradendis aptiſſimus; ita plenus arcanæ ſapientiæ: cuius neminem ne in prouecta quidem ætate

queat

queat pœnitere, vti mox aperiemus. Duplices tamen litteras paucissimas admisit; & inter eas quidem ex leni littera & adspiratione, quam nos litteram etiam dicimus, constantes, tres dumtaxat Ch, Th, Gh, quarum tamen postrema peculiarem quandam caussam habet, à nobis suo loco explicandam. Pe autem cum adspiratione non adiecit, quòd eius loco Vau digáma Æolicum scribi queat: nec fuerit alioqui ne ceteris quidem peculiaribus adspiratarum figuris opus, nisi numeri & orationis ratio eas postulasset: in qua potissimum est momentum totius Alphabeticæ structuræ. Hæc enim ipsum Zain quoque & Quof in numerum & ordinem traxit: in quorum posteriore tamen aliud quiddam delitescit, quod in ipsius figura declaranda in lucem vocabo. In Tsade & Scin alia etiam caussa inuenitur in eo consistens; quòd in conuersione vocabulorum hæ litteræ pro vna habeantur, & idcirco non ferant conuersionem. Verùm hæc omnia in singulis litterarum figuris declarabo; additurus etiam genuinam litterarum pronunciationem, quæ figuris ipsis denotantur; quam Hebræi non heri aut nudiustertius, sed iam olim magna ex parte corruperunt, vt suis locis sigillatim docebo. Quemadmodum verò numerus quæsitus, qui plurimum vtilitatis & mysteriorum complecteretur; ita ordinis caussa tota dependet à congruo precum ad Spiritum sanctum fusarum contextu: cuius rationem etiam in numero constituendo vel primariam haberi oportebat. Nunc igitur ad orationis explicatum accedemus, ea tamē præmissa admonitione, nos germano sono litterarum nomina pronunciaturos; susque deque ferentes, quas litteras confuderint Hebræi; apud quos idem ferè sonus est ז, צ, ס, שׂ cum sinistro puncto. Iam ע non eodem modo in omnibus vocibus effertur: de quibus pòst, vt dixi, in singularum figuris. Nunc quod illic firmis rationibus demonstraturi sumus, nobis sumemus: qua in re quia proprios cuique litteræ sonos dabimus, ab ipso statim initio ab æquo iudice conspectum iri confidimus, quanto nostra pronunciatio quàm Hebræorum rationem magis & litterarum numerum sequatur; cui cōfusus & idem sonus plurium litterarum prorsus repugnat. In primis itaque numerum consideremus, in quo multa arcana continentur. Cùm enim omnis doctrinæ ratio eò tendat, vt in homine apta sit cùm corporis & animi perturbationum, & mentis officiorum, & totius vitæ concinnitas; tum horum omnium etiam modulatio cum tota vniuersitate rerum & ipsa opificis voluntate ad ipsa vsque hemitonia & minima vocum concisa, vt sic τμήματα vertam, respondeat & consonet; numerus placuit qui totam Musices latitudinem comprehenderet; quæ conuenientissimè viginti duobus interuallis terminatur, vti illi norunt qui ab imo ad summum eius gradum per tres octonarios continuos adscendunt. Porrò quia nullum est spectaculum quo magis ad Deum cognoscendum incitamur, quàm admirabilis cælorum machina, & varij astrorum decursus & reuersiones; nec horum nobis mensura constare potest, nisi ratio aliqua inueniatur qua circularis figura ad rectam comparetur; visus est huic quoq. inuestigationi idoneus aut potiùs necessarius numerus viginti duorum, eo quòd circulus per hunc æquabilibus portionibus sectus diametrū nobis ostendat, cui est triplus; & vlterius tanto maior, vt vicesima secunda parte triplicatum eius septenarium excedat. Quantum ex hoc inuento vtilitatis Mathematicorum dimensionibus accedat, vt docti norunt; ita nō est huius loci latiùs explicare. Multo sanè ante Archimedem Alphabetarius noster magister hanc nobis circuli & diametri proposuit commensionem; qua simul studium nostrum ad difficillimam Arithmeticæ partem surdis numeris intricatam excitauit. Quoniam autem hac circuli partitione litterarum numerum inclusit, summo artificio supremum & maximum orbem in Alphabeto expressit, dum à Dei patris persona exorsus ad eandem est reuersus: quod mox clariùs aperietur. Et hæc quidem de toto numero ad Mathematicas disciplinas relato, & Alphabetum ad circulum accommodante, quem Hebræorum interpretatio ex Aleph ad Tau progressa non assequitur, eo quòd ex eodem non redeat ad idem, sed ex doctrina, vel vitulo, vel capite, vel ex nescio quo alio veniat ad signum quod per Tau dicunt denotari. Videamus modò huius numeri diuisionem. Ea ad duos vndenarios nos deducit; quorum singulos si nomine nostrati exprimas, vnam vitam denotari cernes. E leuen/ siue E leue/ siue Elef/ & exempta littera per syncopen, Elf/ vnam vitam significat; à qua vndenarius, quia eius symbolum gerit, nomen accepit: cuius caussam, si Deus vitam mentemque dederit, in Cimbricis numeris explicabo. Duæ igitur vitæ in toto

Litteræ duplices paucissimæ.

Ts & Sc in vocum cōuersionibus pro vna littera habentur.

Litterarum numerus cum tota Musices latitudine consonat.

Litterarum numeri & partitionis mysteria.

Vndenarius symbolum vnius vitæ, à qua & Cimbricè nomen accepit. Elf.

Alphabetum duas vitas indicat. Alphabeto indicantur. Prior perfecta & æterna in summo contemplationis diuinæ gaudio consistens: altera vita hominis lapsi & adhuc militantis, & ad priorem illam contendentis. Illam & totam eius descriptionem prior litterarum vndenarius exponit; posteriorem alter vndenarius absoluit. Verùm aliud adhuc mysterium in duobus vndenariis delitescit, quo nihil admirabilius, nihil diuinius, nihil homini ad salutem magis necessarium. Duabus enim hendecadibus absolutis geminæ vitæ absolutæ symbolum habemus; numeri illud quidem nomine minimè expressum, sed per diuisionem vnius circuli & vnius numeri indicatum. Atqui ad totius vniuersitatis perfectionem & integram pulcritudinem non diuisio circuli, sed circuli vnio necessaria est; *Duodenarij mysteria.* citra quam non modo non bene esse, sed ne esse quidem quidquam potest. Quòd si ergo duas vitas sigillatim duobus vndenariis denotatas, quorum vterque Eleuen / id est, vnam vitam pollicetur, coniunxeris; & vno numero, & vno vnius numeri nomine designes, *Twelf.* Twe leuen/ & concisa voce de more nostro, Twelf habebis, id est, duas vitas vno numero & vno nomine vnitas atq. firmissimo vinculo copulatas. Twelf enim dodecada siue duodenarium in prisca Ianigenarum lingua, quam primam esse dicimus, significat: quo in nomine Cimmerij Tauricam hactenus Cherronesum habitantes ipsum *Leuen.* Leuen / id est vitam integrè exprimunt, citra concisionem nobis vsitatam: quod & in ipso hendecadis nomine Eleuen obseruant, quo clarissimè vna vita citra omnem syncopen & apocopen denotatur: quod à testibus fide dignissimis acceptum, in quibus primarius est Boesbecanus, Cæsaris apud Turcum ante aliquot annos legatus, admonitum volui, vt de germana horum nominum origine nihil dubij relinqueretur. Quia ergo duodenarius duas diuisas vitas vnit & firmissimo vinculo colligat, necessarium omnino est ad absolutam mundi & parui & magni perfectionem, vt hic numerus occultam suam vim affundat. Sed quia hoc magnum illud est & occultum Dei consilium, quod ne callidissimus quidem draco priùs agnouit quàm ad finem suum perductum esset; stupenda quadam arte factum est, vt licet in Alphabeto nulla partitione tolerabili ad duodenarium perueniretur, eius tamen cognitio è duobus vndenariis existeret; propterea quòd, cùm singuli vnam vitam exprimant, necessariò duæ vitæ consequantur: quas si vno numero & vno nomine in Cimmeria lingua efferas, atque ita & nominis & numeri vnitate coniungas, Twe leuen / id est, duodenarium agnosces; qui à duabus vitis simul copulatis nomen accepit: quem tamen non antè ex Alphabeto colligere possis, quam totum sit duobus vndenariis absolutum. Hic est igitur duodenarius ille occultus, qui nec priore Alphabeti vndenario, nec posteriore continetur, nec rursus ex his duobus coniunctis efficitur aut componitur; sed vocibus dumtaxat Cimmeriis per consequentiam quandam necessariam indicatur, à nemine mortalium in- *Duodenarius cur imparem Deorum numerum dicatur ad æqualitatem redegisse.* telligendus, nisi linguæ nostræ sit peritus. Quia verò hic vndenarium, vnius vitæ indicem, vna dumtaxat superat vnitate; dictus est apud veteres Ianigenas imparem Deorum numerum ad æqualitatem redegisse. Qui verò Dij sunt? Qui alij quàm qui viuunt, à quorũ numero mortales sunt exclusi; cùm hi moriantur, non viuant: adeò vt longè diuinior sit illa sententia quam Euripides, eius, si rectè memini, scriptor, intellexerit; qua interrogatur: Quis scit an hoc nostrum viuere sit mori, & ipsum mori sit viuere? Nunc igitur cùm viuentium siue Deorum, quod idem est, vita per vndenarij *Hendecas Deorum numerus.* symbolum denotetur, & Cimmerio eius nomine exprimatur, quid ni hendecas numerus Deorum vocetur? Quoniam verò vnitas vnius vitæ fons est, ipsam vitam solam constituens, dimetiens, & terminis suis includens; vndenarius hac parte sola numeratur & absoluitur, tamquam principio sui interno; & ab eo ipso principio nomenclatura quoque exordium sumit, ipsi Vni vitam addens, ceu vna ipsius vnitatis vita diceretur. *Vita ipsius Vnius qua dicatur.* Hæc illa est vita ab Vno siue patre vniuersorum mundo primùm tributa; & idcirco non vna tantùm vita, sed ipsius Vnius vita nuncupata. Ab hac primùm Lucifer cum suis excidit in mortem sempiternam: quam cladem Deus compensaturus, aspectabilem hunc mundum creauit, & in eo hominem ad imaginem suam formatum, principem constituit, quò iucundissima ipsius voluptate perfrueretur. At Lucifer siue Draco inuidia concitatus, fraude sua homines quoque ex vita illa prima & beatissima in mortem pertraxit. Hac igitur parte magnum vitium mundus recens ad hominum vsum creatus fecit, & ingentem integritatis suæ passus est lacunam: qua pulcritudo eius

eius miserrimè defœdata tantam accepit maculam, quantam mors æterna attulisse potest cogitari, alta & tartarea caligine tot sexcentas myriadum myriadas inuoluens. Post hoc igitur grauissimum & altissimum vulnus pulcerrimæ & formosissimæ mundi parti inflictum, quod mortem secum traxit sempiternam, ipsius Vnius vita in illis solis mansit qui ab ea non exciderunt, atque ij Dij siue viuentes postea soli poterant vocari; quorum vndenarius vnam ipsius Vnius vitam continens proprius meritò habebatur: qua de re latius in numeris Cimbricis. Porrò vt mundus in integrum restitueretur, atque humanum genus, ad cuius vsum cælum & terra erant creata, à morte in secundam vitam reuocaretur, externa opus fuit vnitate; haud secus atque in vulneribus latè dehiscentibus externa opus est vnione, & ad partes corruptas rursus implendas & æquandas noua carne. Accessit igitur hæc vnitas lacunam omnem impletura, & quidquid discesserat vnitura: qua vndenario prioris vitæ indici adiuncta, duodenarius enatus est; qui quòd alteram vitam adderet priori, Tweleuen vocatus est, id est, duæ vitæ: quod tamen nomen geminam habet intelligentiam, perinde atq. Hendecadis quoq. nomenclatura. Statim enim prima fronte geminá offert significationem; alteram qua duæ vitæ, vti modò dixi, intelliguntur; alteram qua vita ipsius binarij denotatur. Twe enim & duo significat, & binarium; sicut E vnum, & vnitatem; & Dri tria, & ternarium. Quemadmodum igitur prior vita vnius vita dicitur; ita altera binarij vita nuncupatur. O bone Deus, Spiritu tuo sancto nos dirige in his abditissimis arcanis in lucem tandem proferendis! Quis hic est binarius cui dodecas nomine suo Cimbrico alteram vitam adscribit? Si clarum est ipsum Vnum Patris nobis denotare personam, nihil dubij quin binarius secundam in Trinitate personam designet: è quo perspicuum fit, hanc alterá vitam esse vitam ipsius filij. Sicut enim Pater E / id est, Vnum, & Vnitas, à firmitate in se compressa, quæ omnium rerum est fundamentum, vocatur, vt Hermathena nostra docuit, ita Filius Twe dicitur, ceu Het-wi-e diuisis vocibus vocaretur, quo vel ipsum illud quod vnitatem dilatat, vel ipsum Vnum dilatatum denotaretur. O stupendá voculæ fabricam! cuius simplicissima & cuiuis obuia interpretatione totius rerum vniuersitatis creatio, & creationis modus, & vnà Filij à Patre progressus apertissimè declaratur! Sed hæc latius suo loco. Hinc mox liquet, alteram vitam, quæ Tweleef dicitur, ipsius Filij esse propriam, atq. idcirco nemini communicandam qui cum Filio non sit vnitus: quæ res Christianis perspicuam habet veritatem, atque idcirco non amplius declarandam. Verùm an quemadmodú Ianigenæ dodecadis nomine hoc nobis humanæ salutis mysterium indicarunt, ita fabularum quoq. inuolucris tectum ad posteros transmiserint, operę pretium fuerit videre. Herculi duodenarium sacrum esse, duodecim eius labores ab omnibus celebrati, à nemine intellecti, satis nobis apertè demonstrant. Hunc prisci tradiderunt imparem Deorú numerum, vt modò dixi, ad paritatem redegisse: quod Seneca elegans Tragœdiarum scriptor in Agamemnone ad carminis sui quod Chorus canit, ornamentum vocauit:

Duodenarij duplex intelligentia.

Twe.
E.
Dri.

Vita binarij quæ.

Vnú primá, binarius secundam in S. Trinitate personam denotat.

Duodenarius imparé Deorum numerú ad paritatem redegit.

Argos nobilibus nobile ciuibus,
Argos iratæ carum nouercæ,
Semper ingentes educas alumnos,
Imparem æquasti numerum Deorum,
Tuus ille bisseno meruit labore
Allegi cælo magnus Alcides.

Hæc Seneca: cui alios eiusdem rei testes adiungere in re vel ipsis Grammaticorú pueris clarissima, superuacanei foret laboris. Quis autem hic Hercules apud primos fabularum textores intelligatur, ipsum nobis aperit nomen. Idem enim nobis significat ac si masculam vim totius vniuersitatis diceremus, quæ apud vetustissimos fascino erecto notabatur: quod statuis ipsius Thoot additum, significabat ipsum Thoot omnium rerum esse creatorem. Herculis igitur nomen Cimmerio sermone, pro eo ac debet, explicatum, symbolum eius exprimit cui communis rerum omnium & singularum generatio debetur: ad cuius eiusdem rei significationem Hermarum Ithyphallos referre oportet. Sed quid huic masculæ generandi facultati, per quam Pater supremum caput totam rerum creauit vniuersitatem, cum duodecim laboribus, & gemina ipsius binarij vita? Nempe quòd Deus vt per filium masculam suam vim, cuius persona dyade signatur, om-

Herculem quem intellexerint primi fabularum textores.

tur, omnia creauit; ita per eundem humanum genus à morte liberatum ad ſecundam vitam, duodenario notatam, perduxit. Verus igitur Hercules Chriſtus eſt, cuius nomen ad inſaniſſimas nugas, ab omni propè natione decantatas, ſerpentis calliditas detorſit: qua tamen in re tantum fraus eius non potuit, vt priſcæ veritatis veſtigia prorſus obſcuraret atque deleret. Dodecadis enim ſymbolum in laboribus eſt apertiſſimum, & in eo vitæ ſecundæ nobis per Chriſtum datæ Cimmerium duodenarij nomen nos reddit certiores. Quid domita monſtra totius mundi aliud deſignant, quàm Herculem totum mundum atque omnes eius partes ab omni fœditate purgaſſe? qua in re maximos ſubiit labores, & grauiſſimas pertulit ærumnas; quas duodecim fuiſſe propterea finxerunt, quia ab ipſo vno Patre omnium progreſſus per omnes rerum creatarum numeros, deſcendit ad ipſam vſque humanam naturam; qua accepta, totum mundum in priſcum decus reſtituit. Quid dico priſcum decus? immo longè reddidit quàm antè vmquam fuiſſet per ſecundam ſuam vitam pulcriorem. Maxima igitur hæc fuit mundi felicitas, qua non ſolùm eſſe ſuum accepit antiquum, verùm etiam longè maiore quàm illud prioris vitæ fuiſſet decorauit ornamento. Hercul igitur dictus, vt is per quem omnia creata ſunt; quod nomen ſi vertas, videbis quid filius Dei in hominem verſus præſtiterit. Luc-rch enim, producta poſteriore ſyllaba per ſpiritum appoſitum, idem nobis deſignat ac ſi Latinus diceret felicitatis præparatorem. Poteſtne quicquam eſſe clarius? Quid vltrà dubij relinquitur, quis Hercul reuera ſit nuncupandus? Hunc aiunt hydram, feralem generis humani peſtem, multis capitibus ſemper in omnes mortales ſæuientem occidiſſe: quo quid aliud ſignificatur, quàm à vero Hercule draconem illum magnum, qui totum genus humanũ lethifero ſuo veneno perdidit, interemptũ iri: cuius vt perpetuum apud homines exſtaret monumentum, primus ſtellarum nomenclator ingentem nobis draconem in Septentrionali cæli plaga, in qua Lucifer ſedem ſuam ponere volebat, deſignauit; atque illi ſic Herculem commiſit, vt genibus innixus, maximumque præ ſe ferens conatum, iam iam caput draconis claua ſua fracturus eſſe videatur. Hæc, idque genus quamplurima alia priſcæ incorruptæque veritatis veſtigia à nobis alibi latiùs perſequenda, ſatis declarant quis Hercules verus fuerit antiquis, & cuius myſterij inuolucrum fabula de laboribus eius conficta complectatur. Redeamus ergo ad noſtrum Alphabetum, in quo duæ vitæ ſigillatim enumeratæ nos deducunt ad duodenarij cogitationem: cuius nomen duas vitas exprimens arcana humanæ ſalutis oracula mirabili artificio ſuggerit. In primis itaque hac diuiſione totius Alphabeti duas vitas deſignatas videmus; alteram ipſius Vnius, alteram ipſius Binarij; qui non dilatat modò abditam patris potentiam ipſius boni per creationem communione, quod noſtras Binarij nomen apertè ſignat; ſed vitam etiam ſecundam largitur, & omnem hominibus labore ſuo comparat & inſtruit felicitatem. Illud ferè exciderat in tanta myſteriorum occurrentium copia, quòd, quemadmodum vnitas vndenario addita alteram vitam facit, & vndenarij nomen geminat; ita vndenarius geminatus numerum conſtituit, qui diametrum, Spiritus ſancti totum mundum ab extremis ad extrema permeantis indicem, ter acceptum, vna ſuperat vnitate; citra quam vnitatem totus totius vniuerſitatis circulus lacunam & hiatum pateretur. Quia igitur Pater centro, filius circulo, Spiritus ſanctus diametro centrum & circumferentiam coniungente & ab vtroque progreſſo denotatur, intelligimus ipſum filium toti vniuerſitati per diametrum ter acceptum deſignatæ (ſpiritus enim ter maximus omnia complet & permeat, vnam vitam diffundens,) addere vnitatem ad totam integritatem ſic abſoluendam, nè quicquam omnino reſtet lacunæ. Atque hæc ſatis ſunto ad arcana ipſius totius numeri & vndenariorum duarum eius partium indicanda potiùs quàm vel minimo tenus euoluenda. Ceterùm vndenarius quia ſicut vnius vita eſt, ita ab vno dumtaxat menſuratur; vlteriorem diuiſionem in æquales partes non admittit. Quamobrem is qui litterarum nomina digeſſit, aliud partitionis genus ſecutus eſt, qua impar numerus per imparem diuiſorem ſecaretur, quò diuiſionis totius ratio numeri naturæ conueniret. Quia igitur primus imparium partientium ternarius eſt, in tres partes vndenarium diſtraxit; & vt ſuus diuidenti numero honos tribueretur, primam trium partium ipſum ternarium in vndenario priore diuidundo conſtituit, quo diuerſa trium perſonarum in Deo vno attributa explicauit, aptiſſimo ordine à Patre ad filium, à filio ad Spiritum ſanctum progreſſus. Huic ternario pri-

Hercules verus Christus.

Herculis etymon. Hercul. Luc-rch.

Herculis de hydra interfecta fabula explicatur.

Trinitatis in v[illegible] ſtructura ſymbolum.

rio primæ omnium rerum caussæ numerum illum subiecit, qui hanc ad primam tria-
dem ternarium secundum adiecit, prioris in omnibus rebus creatis imaginem. Is est Senionis my-
Senio, per quem omnia à Deo esse accipiunt & stabilem firmitatem, à qua Ses nobis steria.
dicitur, à Set/quod est constituo. Mutatur autem Tau in Sigma, cùm vt nomen à ver- Ses. Set.
bo differat, tum maximè, vt circularis & perfecti numeri vocabulum quoque sit circu-
lare. Set itaque radix nominis est, quo numerus hic apud nos, apud Hebræos, apud
Latinos, apud Græcos exigua facta mutatione nuncupatur: qua prorsa quidem id intel-
ligimus, quod Latini colloco atque firmo dicunt; versa verò duo indicantur; alterum
vt sit idem quod Hoc est; quo monemur, res eo ipso esse, quòd sint per hunc ternarium
secundum à priore emanantem firma sede atque stabili fundamento constitutæ: alte-
rum, vt Tes compositum intelligatur; non ex Het es/sed ex Te es/quo denotetur, ad Tes.
id quod est. Quemadmodum enim hic secundus ternarius simulacrum est quod rebus
omnibus à Deo creatis imprimitur, velut character quidam Trinitatis, atque per hoc
res omnes à Deo fluunt; ita per eundem ternarium res omnes ad ipsum illud quod ve-
rè Est, reducuntur. Quantum, bone Mercuri, sapientiæ tribus litteris indicasti! quanto
breuiùs, quanto clariùs, quanto solidiùs, quanto copiosiùs primum rerum omnium
creatarum principium nobis exposuisti, quàm quisquam omnino philosophorum! Ver-
sa ergo ipsius Set denotatio non hoc solùm luculento signo demonstrat, vocem prima
ab origine nostratem esse, atque ab ea ad Hebræos שית & שת venisse, nec aliunde Lati-
nos Sedere suum, & totam habere cognationem, & ad eandem etiam καθέζομαι & ἕδρα,
& affinia Græcorum vocabula pertinere; sed totam præterea vniuersitatis bene consti-
tutæ ostendit firmitatem in eo consistere, quod ad ipsum illud quod Est per ternarium
reuertatur. Ceterùm vt hæc vocis conuersio, nostratibus solis vsitata, abditissima primæ
philosophiæ adyta recludat; longè tamen adhuc maius arcanum prorsæ voculæ nomen-
clator intexuit. Sicut enim Es pro Est, ab E valida vi, quæ per sibilantem ventosamque Es.
litteram denotatur, procedit, atque E Pater est, Es filius, vbi Vnius ad Ens perspicitur Se.
progressus; ita si vocem retrò legas, Se habebis, quo nobis idem denotatur quod Latinis
verbo, Dicebat. O stupendum mysterium! ô nullis vmquam hominum vel eloquen-
tissimorum linguis satis laudandum! Quid dico laudandum? cùm ne cogitando qui-
dem vllus vmquam augustam eius maiestatem sit assecuturus. Quamobrem & mihi
in his censeo plura esse sancto silentio veneranda, quàm verbis nec aptis satis, nec signi-
ficantibus fusiùs explicanda. Omnes norunt vehementem ipsius Sigma sibilum, quo Sigma littera
non video quæ vis & facultas conuenientiùs queat denotari, quàm ea qua Deus mun- sibilus.
dum creauit. *Formauit*, inquit Moses, *Dominus Deus hominem de limo terræ, & in-
spirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Viden' hìc spirantem Deum in vita homini
danda? Quod hìc vides expressum, id de reliqua etiam cogita creatione, in qua omni-
bus rebus Deus suum cuique esse adspirat: quæ ratio optimè per Sigma exprimitur.
Ab E igitur, quo vnum siue Pater denotatur, Sigma siue valida flandi vis procedit,
quæ filius est; deinde ab vtroque Spiritus ipse promanat. Quòd si nunc Sigma ipsi E
præmittas, filium significabis, per quem ipsum Vnum omnibus afflatur, atque eo ipso
tota rerum vniuersitas creatur. Iam porrò quia Sigma ipsi E præmissum, vernaculo no-
bis sermone idem significat quod dicebat, statim intelligimus id quod Moses scripsit,
Dixit & factum est, ab eodem spiritu dictatum esse; qui nomenclatori nostro hanc vo-
cum formandarum rationem ostendit: Nec equidem vel ingenio meo, vel industriæ
acceptum fero, quòd hæc primus post tam diuturnam tot seculorum caliginem in lu-
cem protraxerim; cùm verè iurare possim, non antè mihi huius mysterij in mentem ve-
nisse, quàm in hoc vocis Ses examine calamus ad ipsius Es conuersionem scribendum
delatus esset. Nunc igitur iudicent qui volent quis primus linguæ nostræ fuerit inuen-
tor: in qua sic sunt Trinitatis & creationis mysteria expressa, vt ea vltrò sese vel nolenti-
bus offerant; & id vna vocula hinc prorsa, hinc versa doceant, quod inter mysteria Mo-
si diuinitùs reuelata vti primarium admiramur. Hæc igitur de Es & Se nostris homini-
bus sint indicata; quò crassæ pecudes tandem homines fiant, & sermonis sui, quem ha-
ctenus impiè contempserunt, & turpius quàm lutulenta sus rosas conculcarunt, agno-
scant diuinitatem. Ex Se Set fit, adiecto Tau: quod vinculum esse firmissimum, vt com- Set.
munis apud nos loquendi vsus demonstrat, ita Plato ceterique tradiderunt. Hac itaque
nota

nota adiecta Spiritus sanctus, Patrem & filium amore colligans, exprimitur;& tota vox tribus litteris tres personas ea ratione exponit, qua filius ipsum Vnum omnibus afflat, & Spiritus sanctus ipsam vim, quæ ipsum quod Vnum afflat & aspirat omnibus rebus creatis,& ipsum Vnum inter se deuincit,& eo suo vinculo totam rerum colligat vniuersitatem. Set igitur pro colloco nobis vsurpatum has habet significationis caussas, à quo Ses factum est vocabulum circulare, atque idcirco ad omnia firmo nexu continenda aptissimum. Firmitas autem ei contingit ab amore Spiritus sancti omnia validissimo nexu colligante, vt modò in Set annotatum. Et vt hæc vocis docet explicatus; ita & ipsius numeri natura, quæ tota coaluit è tribus partibus; quarum prima Patrem, secunda filium, tertia Spiritum sanctum designat. Senarius igitur, firmitas, perfectio, pulcritudo totius vniuersi meritò ab antiquis Cimbris Veneri & Vestæ sacer habitus est, cùm illi pulcritudo, huic firmitas debeatur. Primus ergo Alphabeti doctor ab ipso Deo vno & trino exorsus, ad ipsam primam omnium rerum pulcritudinem & perfectionem omnibus numeris absolutam discipulum deduxit, vt in ea velut in imagine Deum ipsum intueretur. Post senarium, binarium adiecit, quo tota vita prior expletur. Eius nomine monemur dilatationis, qua vnum omnibus bonitatem suam communicat. Voluit igitur litterarum nomenclator nos sic in totius vniuersitatis pulcritudine contemplanda versari, vt ea inuitati,nos ipsos etiam dilatemus: quod fieri non potest, nisi eius beneficio qui vnum dilatat, qui filius est vnius. Atque hæc quidem prioris vndenarij diuisio & partium collocatio.Posterior verò vndenarius alio ordine partes enumerat. Quia enim pulcritudinem & perfectionem complectitur eam quæ hominibus à priore statu delapsis est quærenda; principio viam per quam ad eam paulatim peruenitur,describit,atque huic totum impendit senionem. Quoniam verò hæc per filium peccata nostra abluentem datur, ipsi senario binarium statim subiicit, vtpote filij symbolum: & quia per hunc ad ipsum Deum trinum peruenitur, postremò ternarium addit; in quo Spiritus sanctus primùm, deinde filius, vltimò Pater propriis quibusdam & clarissimis attributis denotantur: quo ordine totus circulus à Patre exorsus, ad Patrem recurrit, mirabili contextu omnia sapientiæ & religionis arcana complexus:in quo vt omnia essent ordine pulcerrimo distributa, illud etiam cautum videmus,quò omnes totius orationis annularis partes senarius metiatur, cùm vterque vndenarius tribus absoluatur partibus: vnde efficitur, vt totum alphabetum sex partibus constet; hoc suo numero par sex diebus, quibus tota rerum omnium creatio à Mose comprehensa est, & illa absoluta venustas, quam septimo die Deus veluti Sabbatum agens contemplatur. Et hoc quidem est artificium à nobis in litterarum numero & totius alphabeti partitione clarissimis indiciis deprehensum; quod nec ex Hebræa, nec vlla alia lingua quàm nostra potest doceri, & ad nominum significationem applicari, vt sigillatim deinceps in eorū expositione cernetur. Quamuis verò in his sat rationis sit, ob quam litterarum is quem habemus ordo sit institutus,accedit tamen & aliud orationis ornamentum,idque geminum; alterum principio, alterum fini additum, velut singulare quoddam margaritum. A litteram hunc apud nos vsum habere, vt ea ad progressum hortemur, idque fieri conuenientissimè ipsius siue potestati siue pronuntiationi, Hermathena nostra demonstrat. Quamobrem aptissima fuit non orationis modò sententiæ, sed ipsi etiam omnium disciplinarum exordio, eo quòd hoc recta via per apertum spatium progredi debeat. Quemadmodum autem nihil principio aptius quàm istud ad progressum incitamentum; ita fini & vltimo termino illud est conuenientissimum, quo vlterior progressus impeditur. Tale verò elementum Tau esse tum pronuntiatio, tum ipsum nomen nostratibus declarat, quo vinculum & validus funis ad tenendum comparatus denotatur. Cùm hæc igitur in exordio & vltima orationis clausula obseruatio naturæ sit aptissima, eamque sola nostra lingua queat explicare, multis modis perspicuum est ad quem sermonem litterarum nomina debeant referri. Hæc de numero & eius distributione, deque principio & fine orationis, elementorum figuras & earum nomina digerentis: quæ licet citra ipsius interpretationem quadam tenus intelligi possint, infinito tamen plus lucis accipient simul ac nomina & constructio tota fuerit explicata. Agedum igitur ipsum Alphabetum, quod in quæstione versatur, recitemus, ac deinde vertamus Latine: Alef, Beth Gimel Daleth He Vau Xan Chiet Thet Iud Caph Lamet Meem

Senarius Veneri & Vestæ sacer.

Binarius Dei filij symbolū.

Alphabetum cur ab A littera sumat initium, & in T desinat.

Alphabeti recitatio & interpretatio.

Meem Nien Samecht Hoogen Phe Stades Quaaf Reis Scin T'au. Id est ad verbũ: Age, viue, ora. Vos, reuelator. Demitte ex alto sublime Volumen: festinanter funde Ipsum caput, Voluptatis supremum tegmen. Defensor capitis Adiuua eum. Ne connectas excelsum & veterinum. Status Alexicace Erige Imaginem Ad antiquum. Hæc tota est oratio de sermone nostro ad verbum expressa: in qua distincta est singularum litterarum pronuntiatio, quam Hebræi non parum corruperunt, vti pòst in singulis ostendam. Huic igitur in primis distributionem à nobis expositam accommodemus. Prior vndenarius prioribus vndecim nominibus integram absoluit sententiam, priorem, vt dixi, vitam ad summum bonorum deducens: Posterior posteriorem vitam ad supremam quoque euehit felicitatem. In priore hendecade prima tria nomina tria diuersa trium personarum attributa distinguunt. Pòst succedit senio, preces continens prioris vitæ modum exponentes. Huic binarius subiungitur eleganti Grammaticorum appositione vitæ modò declaratæ appendicem nectens, quæ nullo modo potest ab ea diuelli: quandoquidem summi capitis contemplationem non potest non sequi voluptas suprema, cuius propria est summa animi dilatatio & verissima consecratio, quam binarij nomenclatura designat. Secundus vndenarius vitam hominis lapsi sustinet, atque ad antiquum dierum reducit; in quo primum locum hexas habet, collapso homini scipionem, cui innitatur, ostendens. Deinde binarius sequitur, qui vt filio sacer est; ita quid filius homini collapso præstet, pulcerrimè & significantissimè describit. Cimmerium enim binarij nomen denotat hominem esse expurgandum, dilatandum & sanctificandum; quibus rebus vt sit instructus & ornatus prius quàm ad antiquum dierum veniat, necesse est. Postremus est ternarius à Spiritu sancto ad filium, & ab hoc ad Patrem per distincta & propria personarum vocabula progressus. Exposita modò diuina totius orationis architectura, reliquum est, vt ad exordium reuersi, consideremus num quicquam eo artificiosius bene ornatéque dicendi magistri inuenire possint. Ex horum placitis tale orationis principium esse debet, vt attentum, vt docilem, vt beneuolum reddat auditorem. Atqui hæc tria præcepta sic in Alphabeto sunt obseruata, vt nec significantius, nec efficacius, nec elegantius, nec breuius quicquam possit ab vllo prorsus oratore, quamuis eloquente, cogitari. Incipit enim præceptor non veluti plagosus quisquam Orbilius vel ab aspera sæuaque voce, vel ab aure de vetusto Romanorum ritu vellenda; sed à sono lenissimo: quo suauiter ore aperto, rectum ad progrediendum iter demonstrat, & vt illud ingredi velit, benignè hortatur: simul ad attentionem excitans ipsa vocis significatione: simul suauitate soni beneuolum reddens: simul etiam recta via per pronuntiandi modum demonstrata, & ostio versus eam recluso, ad doctrinam præparans. Verùm quia adhortatio hæc infinita est, & ad nullum officium, ad nullam certam actionem terminata, additur mox, ad quid eum progredi velit ac rectum iter tenere: qua in re illo vtitur verbo quo nullum est quod hominem vel magis excitet atque inuitet, vel magis beneuolum reddat: & cùm tale sit, totius præterea orationis scopum demonstrat, & argumentum tribus litteris exponit. Lef enim idem est quod viue. Quo in verbo littera prima supremam cæli in ore partem linguæ summo feriens, classicum canere videtur, vt mentem sursum tollamus. sed hac de re pòst iterum: hîc verbi notationem consideremus. Quid, rogo, posset efficacius inueniri ad cuiuspiam attentionem excitandam, quàm si res noua quæpiam ad vitam conducens adferri audiatur? Cùm enim hanc quisque maximè amet, maximéque cupiat tueri, non potest non vehementer permoueri ad ea arrectis auribus auscultanda, quæ hanc quauis ratione vel longiorem vel iucundiorem pollicentur. Nunc an quicquam est in omni hominum sermone quo maior beneuolentia concilietur, quàm si quem viuere iubeamus? Vt summis Regibus blandiamur, totiúsque simul studij nostri & amoris erga eos calorem voce declaremus, quid aliud clamamus, quàm, Viuat Princeps, Viuat Rex, Viuat Imperator, Viuat Cæsar, Viuat Augustus? Quid igitur gratius discipulo accidere potest, quàm si mox ab initio à doctore suo viuere iubeatur? Porrò eodem verbo confestim summa totius orationis explicatur, & vnà proponitur scopus & finis vltimus omnium disciplinarum: quarum tota vtilitas in hoc cernitur, si ex iis veræ vitæ promantur adiumenta. Hoc igitur principio vsus, mox discipulum instruit qua via id consequi possit ad quod hortatur & blanda voce inuitat, iubens eum preces ad Deum effundere. Verùm quia adhuc rudis

Orationis qua ex litterarum interpretatione cõsurgit, mysterium.

Orationis qua ex Alphabeti interpretatione cõtexitur, artificium.

Lef.

eſt, nec edoctus quis orandus, quid orandum, quomodo & quibus verbis orandu m ipſemet pro diſcipulo orat, ſtatim ab initio Spiritum ſanctum inuocans, à quo omnis ſapientiæ ſcientiæque dona petenda ſunt, iuxta D. Paulli, atque adeò ipſius Chriſti, doctrinam. Ab hoc igitur non triuiale aliquid aut terrenum petit, ſed ipſam rerum diuinarum, & ex iis confeſtim patris cæleſtis cognitionem vnà cum gaudio ſempiterno. Quia verò metuendum, ne pater puerum peccato originali inquinatum, & ob id capitis reum, ad tantum decus & felicitatem non admittat, rurſus blandis verbis Spiritum ſanctum compellat, vocans eum infirmi capitis protectorem, & rogans vt puerum adiuuet, nec permittat animum eius ad excelſa & ſublimia à Deo creatum, cum veterina & bruta corruptæ carnis natura perpetuò ligatum manere. Ceterùm quia puerum ſuum non tantùm in terreſtris paradiſi vitam reſtitui cupit, & ad priſcam illam innocentiam redire; ſed vlteriùs ad patrem ipſum cæleſtem intuendum erigi atque ſuſtolli, tertiò Spiritum ſanctum inuocat, nouo rurſus & fauſtiore eum nomine ſalutans. Vocat enim Alexicacon, ſiue omnis mali Auerruncum; vnà indicans, ſtatum noſtrum primum corruptum eſſe, nec ad eum nos redire poſſe, niſi ab his malis in quæ nos peccatum æterna pœna dignum præcipitauit, liberemur. Porrò ne poſſent preces reiici, excellentiſſima arte adiecit, diſcipulum Dei imaginem eſſe: idcirco rogans, vt ipſam ſui imaginem erigat & attollat ad antiquum dierum ſiue patrem vniuerſorum. Non eſt diligentiore animaduerſione indignum, immo de mirabili myſterio potiùs ſtupendum, quòd in tota oratione tribus diuerſis nominibus Spiritus ſanctus ſalutetur; & primùm quidem **Gimel**, quo Apollo ſiue manifeſtans; deinde **Lamet**/ quo capitis cuſtodia; poſtremò **Quaaf**/ quo Alexicacus ſiue Auerruncus omnium malorum denotatur. Quia enim ternarius tertiæ perſonæ ſacer eſt, ter ſalutatur Spiritus ſanctus, & id tribus diuerſis epithetis; in quibus ille ordo ſeruatur, vt primùm omnium ad ſalutem neceſſariorum manifeſtatio, deinde cuſtodia ac defenſio, vltimò omnium malorum depulſio ac integra purgatio ab eo petatur. Verùm ſi omnes huius artificioſiſſimæ & prorſus diuinæ orationis loculos rimari atque excutere velim, nec ego ad capiendum, nec vlla verborum copia ad explicandum ſatis ſit futura. Nos ex tempore totam orationem & vim verborum paraphraſi paucis verſibus incluſa explicemus:

Orationis Alphabetica paraphraſis.

Alef.

Nunc age care puer, poſtquam rationis ad vſum
Mens admiſſa nigram diſpellere corporis ægri
Occepit nubem, noctemq; odiſſe profundam,
Celantem radios & dij luminis auram,
Viuas; At vitam non quam plebs inſcia veri
Sic vocat, & quæ te fallaci decipit vmbra,
Cùm nil ſit niſi mortis iter tacitæq; ruinæ;
Sed puram, cui nil mortis triſtíſque veneni
Admiſtum: quæ ſola animum corpúſque ciebit
Æterno motu ſuper alti ſidera cæli

Lef.

Euectum, quod **Lef** *vox Cimbræ cognita linguæ*
Protinus ex ipſis elementis, exq; ſolutis
Particulis monſtrat; cœno depreſſa leuare
Corpora promittens: quod non niſi vita perennis
Præſtabit, ſecura necis, ſecura malorum,
Nil metuens Hydræ dentes virúſque malignum,
Nil mundi immundi rabiem ſæuáſque procellas,
Quæ nos vexabunt donec mors inuida clauum
Noſtræ puppis aget ſub falſo nomine vitæ.
Ergo cùm moriaris adhuc vix natus, agáſque
Faucibus in diris Erebi mox matris ab aluo,
Admonitus fugias lethum, vitamq; ſequaris
Me duce, & auſpiciis eius qui ſolus in omnes
Vitam auidos fundit; calidi de pectoris imo

Bet.

Orari tantùm cupiens, nullumq; repellens:
Hunc precibus pulſes. nec ſit mora, feruidus inſta

Vltrò

Vltrò inuitanti; facilem votisq́ benignum
Experiere: roga tantùm. prece vendit Olympum.
Sed ne quid pecces rudis ignarusq́ precandi,
Pro te verba prior faciam, tu ſedulus audi,
Mente Deum tota venerans, pia vota ſequendo.
O vos ter magnum, ter ſanctum numen Apollo,
Diuinæ pandens animis myſteria legis, Gimel.
Semper & humanæ reſerans arcana ſalutis,
Notitiæq́ omnis diſciplinæq́ magiſter;
Dimitte ex alto cælo ſublime volumen,
Cui Patris æterni inſcripta eſt æterna voluntas; Dalet.
Ocyùs ex illo iam fundas & caput ipſum, He.
Et capitis ſummi perfectum munus amorem, Vau.
Cuius in excelſis tectis terramq́ polumq́ Xan.
Deſuper amplexis nunquam peritura voluptas Chiet.
AEternum manet, ambroſiam nectarq́ propinans. Thet.
O noſtri infirmi capitis fidiſsime cuſtos Iud.
Huic tenero præſens ſemper ſuccurre puello, Cap.
Quò grauiter lapſum tollas firmesq́ labantem, Lamet.
Ne permitte adytis cæli ſublimibus ortum Mem.
Hunc animum turpi veterini corporis antro
Includi, grauibus vinclis durisq́ ligatum. Nien.
O ter ſancte omni ſtatui Auerrunce malorum Samecht.
Semper Alexicaci totum ſubiture per orbem, Heogen.
Herculeas partes poſtremo hoc munere fungi Stades.
Digneris, quo mens diuinæ mentis imago Quaaf.
Præpetibus pennis ſummi ad faſtigia cæli Res.
Auxilij ſublata tui, pertingat ad ipſum Scyn.
Antiquum patrem, Cronium qui condidit æuum. Tau.

Quando igitur ſatis oſtenſum eſt, nihil poſſe hac oratione vel artificioſius, vel diuinius, vel primæ ætati formandæ aptius excogitari, ſi de ſermone noſtro eam interpretemur; reſtat modò demonſtrandum, antiquiſſimas litterarum figuras his noſtratibus vocibus ita ad vnguem conuenire, vt nemo mortalium, quamuis ſubtili ſollertis ingenij acumine præditus, ſymbola poſſet meliora comminiſci, & ad res ipſas per nomina ſignificatas rectiùs iuſtiusque quadratura. Id autem ſic aggrediemur, vt ordine modò expoſito ſingularum litterarum nomina & figuras inter ſe conferamus, & ſymbolicas rationes in iis examinemus. Quoniam tamen ſic vulgo perſuaſum videmus, hanc figurarum & nominum conuenientiam in ſolis hieroglyphicis notis poſſe reperiri, nec eam omnino vel apud Hebræos, vel apud alios in elementorum delineatione ſeruari, non paruum operæ fecero pretium, ſi quid de hac re à veteribus memoriæ proditum ſit, quidq́ veritas ipſa dictare videatur, breuiter enarrem. Eorum opinionem qui Phœnicum litteras ab hieroglyphicis diuerſas eſſe credunt, Lucanus vir antiquitatis omnis, hiſtoricæ præſertim, curioſus indagator, in Pompeij exercitu recenſendo, his verſibus confirmat:

Hieroglyphicas litteras à Phœnicum litteris eſſe diuerſas.

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris:
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, in ſaxis tantùm volucresq́ feræq́
Sculptaq́ ſeruabant magicas animalia linguas.

Herodotus item Ægypti diuturnus incola, & plurimarum in ea rerum commemoratu dignarum teſtis oculatus, quem Plautus decem præfert auritis, duo litterarum genera fuiſſe prodit; alterum populare, alterũ ſacrum. Quinetiam Diodorus Siculus, autoptes Ægypti explorator, hæc litterarum genera agnoſcit, duo illa quidem fuiſſe ſcribens, ſed ſacras notas non quoſuis, ſed ſacerdotum dumtaxat filios doceri conſueuiſſe. Et his quidem duobus teſtibus ſimul euntibus contenti, quid vox Hieroglyphicorum ſignificet, expendamus. At hîc nulla difficultas, nullum dubium, quin ſacræ ſcalpturæ La-

Litterarum duo genera; alterum populare, alterum ſacrum.

Hieroglyphicorum vocis interpretatio.

tinis verti poſſint. Cùm igitur hæ notæ ſacræ & habitæ ſint ſemper & dictæ, conſtetque ſolos ſacerdotum filios ad eas cognoſcendas admitti ſolere, probabili mihi collectione

Hieroglyphicis notis ſacra tantùm res notantur.

concluſurus videor, ſi dicam, Hieroglyphicis litteris non alia quàm res ſacras à maioribus acceptas notari conſueuiſſe; nec cuiquam fas fuiſſe iis res profanas deſignare. Ad harum enim ſcriptionem cõmunes & in vulgus notas litteras non minus ſacrifici quàm plebeij addiſcere cogebãtur; ne videlicet ſacræ imagines ad religionem tantùm & Deo cultum memoriæ ſuggerendum à priſcis deſtinatæ, profano vſu inquinarentur & in contemptum venirent. Quod ſi ita eſt, non parum illi aberrarunt qui Ægyptios ſcripſerunt antè animalium figuris, quàm communes litteræ inuentæ eſſent, in quauis re deſcribenda vſos fuiſſe: quorum ſententiæ Tacitus hiſtoriæ ſuæ lib. vndecimo accedere

Herodotus deceptus ab Ægyptiis ſacerdotibus.

videtur. Quamobrem inſigniter Herodotum ſacrifici fefellerunt, dum litteras hieroglyphicas gradatæ ad Memphim pyramidis ita ſunt interpretati, vt iis ſignificari dicerent, quantum in apio, alliis & cepis operæ abſumſiſſent. Nec minus deceptus eſt Germanicus, dum Ægyptias litteras ſenior quiſpiam ſacerdos ad veterem rerum ab Ægyptiis geſtarum hiſtoriam, aut potiùs fabulam, & priſcas diuitias ſigillatim accommodaret. Pudebat nimirum eos ignorantiam ſuam fateri, atque idcirco quæ idonea admirationi antiquitatis putabant, ſacris notis contineri comminiſcebantur. Nec maiorẽ mihi fidem ea faciũt quæ ſunt ex Hermapione ab Ammiano Marcellino allata ad eius obeliſci qui in Circo maximo Romæ iacet ſepultus, interpretationem. Diodorus Siculus, qui Ptolemæi Dionyſij tempore in Ægypto fuit, fatetur nihil certi de pyramidum auctoribus exſtare; & quoſdam fuiſſe qui conditores earum ante ter mille annos & eo amplius obiiſſe dicerent: quæ quidem annorum ſupputatio vt maior eſt quàm vera chronologia ferat; ita ſatis docet ante omnem annalium ſcriptorum calculum has immẽſas moles in Ægypto erectas fuiſſe, & tum ſimul litteras etiam hieroglyphicas vel inuentas vel illatas. Ne miremur ergo ſi Latini litteras ignorabiles haſce nominarint, quia reuera iam olim earum lectio nemini fuerit nota. Nobis itaq. veriſimile videtur tum de nomine ipſo, tum de vtentium profeſſione, hieroglyphicas ſolis ſacris ſeruiiſſe: & quia ſacerdotes antiquitatem ſuam & ſucceſſionem ſic computabant, vt Cimbricè dicerent

Ægyptios ſacerdotes Cimbrica lingua in ſacris vſos.

καλὸν κἀγαθὸν ἐκ καλοῦ κἀγαθοῦ, ſiue, Probum è probo natum eſſe; quod Herodotus Piromis ex Piromi ſcripſit, nos Phrom van phrom, ſiue From van from dicimus; non poſſum mihi aliud perſuadere, quàm ſacerdotibus ſicut litteras; ita & linguam quandam in ſacris ritibus peculiarem fuiſſe, & eam quidem Phrygiam ſiue noſtratem, quam Lucanus rectius Magicam linguam nuncupauit quàm ipſemet cogitarit; eo nimirũ quòd in hac ſola vera magia, ſiue vera cognatio rerum exprimatur, ſeruata etiam vocum & rerum ſignificatarum inter ſe cognatione, quam nulla alia lingua cuſtodit. Sumam igitur hoc mihi nunc quod pòſt exemplis ſuo loco adducendis demonſtrabo, Litteras hie-

Hieroglyphicæ notæ Phrygio ſermoni accommodatæ fuerunt.

roglyphicas non Ægyptio ſermoni ſcribendo, ſed Phrygio accommodatas fuiſſe; & ne potuiſſe quidem ad aliam linguam referri, propterea quòd, vt modò luculento Hermarum exemplo oſtendi, ſymbolorum vocalium & ſcriptorum ea debeat eſſe cõuenientia, vt eandem notionem & vox exprimat & figura. Quid? quòd crebrò hæc occulta & ænigmatica ſententiarum notatio non tam è rebus aut pictis aut ſculptis, quàm ex ipſarum rerum nominibus depẽdet, quod in Canopo mox perſpicuum reddam. Adde quod contrà etiam ipſa rerum nomina non rarò de ſymbolica ratione dependeant, vt

Hieroglyphicorum interpretatio à quibus petenda.

Alauda noſtra clariſſimè demonſtrabit. Hinc efficitur, vt Hieroglyphicorum interpretatio ab aliis fruſtra quæratur, quàm ab iis qui linguæ eius ſunt periti, ad quam hæc per teſſeras loquendi ratio eſt applicata. Nunc igitur ſic ſtatuamus, Hieroglyphicas notas omnes eas fuiſſe quibus Cimmerij ſermonis periti ad res ſacras per inuolucra tradendas vtebantur; nec quidquam obſtare quò minus litteris etiam communibus ad eundem ſcopum vterentur. Quamuis enim Ægyptij eiſdem litteris ſua ſcriberent, non tamen ex iis figuris in notitiam eorum veniebant quæ à Cimmeriis per eas intelligebantur, propterea quòd nomina quibus vocabantur, nihil iis denotarent quod ad figuræ faceret explicatum. Demus, Aleph eadem forma apud Ægyptiam plebem qua apud Phrygios pingi ſolere, ex eo tamen non efficitur vt Ægyptius ſciat quid Phryx aliúſue Cimber per figuram Aleph deſignet. Ignorat enim Aleph adhortationem denotare qua viuere iubeamur: quo fit vt ne figuræ quidem intelligentiam facilè aſſequi

poſſit;

possit; quam nos simul ac nomen audimus, statim vitæ significationem habere cernimus; ad eum omnino modum quo intelligimus, columnam cui caput impositum est, & vocabulum Thoot, quo ipsum caput denotatur, eiusdem omnino rei notionem repræsentare: quod nemo hactenus vel Ægyptiorum vel Græcorum aut est assecutus, aut assequi omnino de suo quidem sermone potuisset. Similiter fulmen in manu statuæ virilis cernentes euestigiò Cimmerium Iouis nomen, quo eum Donder nuncupamus, in mentem venit; eo quòd Donder significet tonantem: vnde dies Iouis Donder dach vocatur. Nec aliter dum alas in capite & talaria in pedibus pulcerrimi iuuenis videmus, mox Mercurij nomen succurrit, propterea quòd magna attentæ considerationis rerum omnium præstantia celerrima sit, momento temporis cælum, mare terrasque percurrens; atque eo semper maiorem nacta vigorem, quo discursu vario plura pererrarit. Alæ igitur & ipsæ iuuentæ flos adamussim cum Mercurij nomine conuenientes, totam nobis symbolicam & statuæ & nominis rationem bellissimè exponunt. Et licet Latini ceterique alterius linguæ homines ad huius rei intelligentiam de adspectabili simulacro queant venire; nullo tamen modo possunt nominis & statuæ nouisse cognationem, nec suam de ipsius significatione sententiam de nomine confirmare. Ægyptij Harpocratem silentio præsidere per digitum labris admotum intelligebant, sed totam ipsius effigiem de nominis notatione interpretari, & ad caussas reducere nequiuissent. Quid multis? Omnia adspectabilia siue sacrarum siue aliarum etiam rerũ signa manca sunt, & maximam partem gratiæ perdunt, si nomina iis respondentia non intelligantur.

Iouis statua & nomen Cimmerium. Donder. Donders dach. Mercurij statua.

Quamobrem fatebimur litterarum figuras nec Ægyptiis, nec Græcis, nec Latinis, nec Phœnicibus, nec Hebræis, nec Chaldæis aut hieroglyphicas aut omnino symbolicas notas fuisse, tametsi apud Ianigenas non minus quàm quæuis aliæ huius generis imagines in sacris notis & essent & haberentur; propterea quòd ad earundem prorsus rerum notationem à primo artifice comparatæ essent, quæ per ipsa litterarum nomina significarentur. Hinc efficitur, non de omnibus hieroglyphicis symbolis homines plebeios sermonis nostri peritos celatos fuisse; sed ad earũ admissos cognitionem quibus vocum elementa notarentur. Quamuis igitur Aleph, Bet, Gimel, Dalet, & cetera eiusdem classis nomina apud alias gentes non alij vsui quàm litterarum figuris & potestati notandis in alphabetica enumeratione seruiant, nobis tamen præter litteras & earum potestatem aliam habent vlteriùs significationem, & eam omni ex parte adamussim ipsis nominibus concordem, & idcirco si in saxis scalpantur, hieroglyphicæ notæ dicentur. Summatim enim & vno verbo nihil aliud est signum hieroglyphicum, quàm rei sacræ symbolum materiæ cuipiam incisum. Vt igitur Hebræis daremus aliquid litterarum nomenclaturis in ipsorum sermone denotari, id tamen tale esset, vt nihil faceret ad litterarum figuras enucleandas. Verumenimuerò hîc mox quæsitum iri video, quænam illæ sint litterarum notæ quibus hæc nomina respondeant. Id licet non aliis argumentis possem docere, attamen vel de hac ipsa vocum & figurarum concordia manifestarem. Nam si rogetur vtrum præstantioris sit artis, magisque deceat litterarum inuentorem, imaginésue nominibus in significando conuenire, an non conuenire? neminem puto fore tam rationis omnis & communis sensus expertem, vt dicere audeat, nullum esse in his duobus laudis discrimen; nedum conuenientiam artificiosam figuris, nihil facientibus ad nominum significationem, posthabere. Quoniam itaque litterarum inuentionem singulari Spiritus sancti gratiæ tribuimus, necessariò nobis erit fatendum, in omni litterarum apud diuersas nationes varietate eas, vt præstantissimas, ita antiquissimas esse, quæ ad vnguem quadrant ad ipsorum nominum significationem. Quòd si præterea huic conuenientiæ certa & minimè dubia Ogeniæ antiquitatis monumenta accedant, impudentiæ magnæ fuerit, his reiectis, alias vel quærere vel præferre litterarum figuras. Nos igitur, ne sæpius idem agere cogamur, in singulis litteris antiquas earum formas delineabimus, additis rationibus quibus ita faciendum esse demonstretur. Magna enim diuersitas est characterum, non apud omnes modò nationes; sed apud singulas etiam, dum aliàs alia placuit pingendi ratio, nec eandem omnes eiusdem linguæ homines vsurpant. Quamobrem nos nihili facientes commenticias quorumuis vel populorum vel singulorum hominum notas, eas solas explicabimus in quibus symbolica & hieroglyphica ratio ipsis nominibus accommodata reperitur. Quemadmodũ autem

Litterarum figuræ solis Cimmeriis hieroglyphica & symbolica.

Hieroglyphici signi definitio.

Litterarum figuræ præstantissimæ & antiquissimæ quæ sint.

γράφω & Scribo Cimmeriā habere originem. *Grab.* *Barg.* *Graf.*

litteræ nomen noſtratis eſſe originis Hermathena noſtra demonſtrat; ita hîc obiter annotabo γράφω Græcorum & Scribo Latinorum natales ſuos ſermoni noſtro acceptos ferre debere; atque inde etiam probabile reddi, ſcripturæ principē noſtra lingua vſum fuiſſe. Grab omnem foſſam denotat; cui & ordine litterarum & notatione Barg contrarium eſt, quo mons notatur. Nos tamen, b in f mutato, Graf dicimus, à Gar-af, id eſt, omnino deorſum: quo dum vt verbo vtimur, idem ſignificatur quod fodio; non ruſticis modò notum, ſed illis etiam qui foſſularum ductibus vel in ligno, vel in ære, vel alia materia quidquam delineant. Ex hoc igitur poſteriore vſu Græci γράφω retinuerūt, f in φ, pro eo ac litterarum vis poſtulat, mutato: vnde γράμματα pro litteris vſurpata,

γράμματα.

potiore iure de inciſis vel effoſſis litteris, quàm de pronuntiatis vel pictis dicerentur. Hinc liquere credo, antiquiſſimos illos tabulis ligneis ad notas temporarias vſos fuiſſe, perinde vt ad diuturnas & perpetuæ memoriæ deſtinatas ſaxis & ære. Libri nomen,

Libri etymō, & Cimmeria nomenclatura.

cortices ad hunc eundem vſum adhibitos fuiſſe, demonſtrat; qui ſic dicuntur, quòd arborem, ne quid exteriùs patiatur, defendūt; quod Li-mar nobis ſignificat. Adde maiores tabularum moles iam ad iuſtam trunci magnitudinem excreſcentes, codices dici; qualibus mercatores ad accepti & expenſi rationes deſcribendas vtuntur: atq. eo modo

Codex.

Cicero inter aduerſaria & codicem diſtinxit. Nomen quo noſtrates vtuntur, non à materia, quæ aliis ſeculis alia fuit, ſed à primario librorum vſu acceptum. Librum enim

Boic. *Bie.* *Boy.* *Boek.*

Boic vocamus, à Boi ken, quo ſignificatur mandata noſce. Nam ad illū maximè finem libri olim fiebant, vt præcepta Dei à maioribus accepta & patrias leges cognoſceremus. Bie idem eſſe quod præcipio ſiue mando, non ſemel in aliis tradidi; à quo præteritum imperfectum Boi ſiue Boe: vnde Boiorum nomenclatura. Bocken igitur, & per apocopen Bock/ idem eſt quod mandata noui, ſi in prima perſona liber loqui intelligatur; vel mandata noſce, ſi ad eum modum vox capiatur, vt nos liber nomine ſuo videatur commonere ad quoduis genus præceptorum cognoſcendum. Neſcio ſanè an cuiuſquam vmquam mortalium tanta fuerit eloquentia, vt perpetuam nomenclatoris noſtri vigilantiam verbis vllis aſſequi poſſet. Sed quid ego de eloquentia nugor? Hoc ſcio, neminem viuere cuius ingenij captus tantus ſit, cuius tanta ſollertia, tanta ſagacitas, vt vel ſexcenteſimam ſedulitatis & artificij partem comprehendat, nedum verbis exprimere poſſit. Satis igitur mihi ſit tantillum dixiſſe, in hac vocula bock definitam eſſe omnem libri cuiuſuis vel ſcribendi vel legendi rationem: à qua ſi diſcedat, Cimbrica hac nomenclatura ſit indignus. O grauem cenſuram, & ſemper in animo iis habendam, qui vel ad ſcribendum, vel ad legendum ſeſe componunt, ne rebus inutilibus & nihil ad recta vitæ inſtituta facientibus, tempus, res omnium & pretioſiſſima & fugaciſſima, teratur! Bonæ Muſæ, quot libros vna hæc vocula proſcripſit! quot chartas miſerè perditas eliminauit! quot in exſulium inanium librorum, ne dicam bonis moribus noxiorum, protruſit auctores! Videmus modò diuinarum legum volumen primas ſibi inter omnes libros vindicare, & ratione quadam principe & plus quàm herculana bock debere nuncupari; ac deinde ceteros codices tanto hac nomenclatura eſſe digniores, quanto plus vtilium præceptorum ad rectum vitæ curſum tenendum lectoribus exponunt: at eos in quibus non modò nihil eſt doctrinæ ſanioris, ſed claſſicum etiam canitur ad ſpurcam vitiorum turpitudinem, quiduis potius quàm bocken vocandos. Ceterùm nullus exitus inueniretur, ſi nominis huius admonitionem, licet quatuor dumtaxat litteris

Librorū materia ante chartæ lineæ inuentionem.

comprehenſam, & eius vtilitatem latiſſimè patentem perſequi vellem. A Boek arbor illa nomen accepit, quæ veterum Germanorū iudicio aptiſſima viſa eſt, vt ex eius aſſulis tenuiſſimis codices compingerentur. Eam Græci Oxeam dixerunt, Latini Fagum: quidam etiam quòd in tenuiſſimas laminas ſcinderetur, Sciſſimam vocarunt: cuius

Sciſſima arbor. *Fagus in tenuiſſimas; aſſulas ſe ſcindi patitur.*

hiſtoriæ memini me aliàs non parum lucis, priùs à ſeculi noſtri hominibus haud viſæ, intuliſſe. Profectò nulla arbor eſt quæ ſe patiatur in tenuiores aſſulas findi; cuius quotidianum & vbique obuium documentum cùm alia, tum vaginæ gladiorum nobis exhibent. Habeo hactenus libellum ſatis ſpiſſum ex hac materia confectum; nihil vt veteres mirer ante lineæ chartæ inuentionem hanc arborem ad libros delegiſſe. Nec credo ſanè, cùm huius copia non deeſſet, ex alia tabulas confici ſolere. Vt igitur Liber ab

Boecken-boom.

vſu & fine ſuo Bock vocatur; ita arbor quæ libris materiā ſuppeditare conſueuit, Boeken-boom, id eſt, librorum arbor vocata eſt. Porrò quò tabulis eiſdem ſemper vti liceret,

cera

cera inducebatur; quæ ſtylis exarata, & variis foſſularum ductibus excauata, ſermonem denotabat. A Graf igitur, quod eſt fodio, γράφω ſuum cum tota ſobole Græci acceperunt; & ab eius præterito imperfecto nos Griefie pro ſtylo habemus; quam vocem ad ſurculos quoque quos fodiendo inſerimus, tranſtulimus: quod monitum volui, ne quis Griefie à γραφὶς manaſſe crederet. A Griefie fit Griefier/ pro eo cuius officium eſt ſtylo aſſiduum negotium in curia exhibere. Verùm Latinorum ſcribo à noſtro item verbo manauit. Scriv enim Germani ſuperiores, Scrif noſtrates dicunt: cuius verbi ratio eſt à Scrab petenda, & huius rurſus à Crab. Crab idem eſt quod frico; vnde Crefen & Crefelen/ pro leniter & cum pruritu quodam fricare. A Cref per metatheſim Latini frico fecerunt. Nunc qui tanta vi fricat, vt ductus ſui ſignum depreſſum relinquat, is Scrabben dicitur, ſibilo vehementiam addente. Hinc Scriv vocali longa, ſiue, vt ſuperiores Germani pingunt, Screiv/ pro quo nos per digamma, quod in fine vocum amamus, Scrif dicimus: vnde Scref lineam deſignat. Hinc liquet tum Græcos & Latinos à noſtratibus vt verba, ita rem quoque ſignificatam quondam accepiſſe; tum ſcriptionem omnem principiò depreſſis foſſulis conſtitiſſe, atque hactenus hieroglyphicis notis ſimilem fuiſſe. Poſtea Ægyptij papyrum inuenerunt; de cuius compingendæ, glutinandæ, plicandæque ratione in littera Vau nonnihil è Plinio aliiſque adferemus. Alij etiam, in quibus pergameni maximè celebrantur, membranas ad librorum materiam præpararunt: qua certè neſcio an elegantius quicquam aut durabilius adhuc ſit inuentum; tametſi & linum & lana xylina chartas nobis dent pulcherrimas. Nolo in hoc comparationis deſcendere certamen, in quo non deſunt vtrique parti inſignia laudis argumenta, quæ vix vno libro, quamuis ſpiſſo, queant explicari. Profectò quiſquis lineam & goſſypinam chartam primus inuenit, næ is rem inuenit, vt humanis vſibus vtiliſſimam; ita facillimam comparatu. Chinæ optimam iam olim faciunt, è qua librum vidi oblongiorem quàm latiorem, ante aliquot annorum centenarios, vt videbatur, typis excuſum. Emporeticam eorum & candidiſſimam & ſubtiliſſimam, ſed tenuiorem quàm vt atramentum non bibat & tranſmittat, domi habeo; & à Luſitanis paſſim pro mercium inuolucris adferri videmus. Poſt papyri igitur, membranæ, chartæ lineæ goſſypinæque vſum, litterarum figuræ pingi cœperunt: quæ res quia in locum ſcriptionis ſucceſſit, & ad eundem finem comparata eſt, in poſſeſſionem quoque venit vocum antiquarum, licet earum primæ veræque rationes ex alio principio ducantur. Hebræorum verbum quo Scribere denotant, longiùs ab origine receſſit, propterea quòd multarum conſonantium in vna voce impatientes, omnia ferè vocabula miſeris modis truncare conſueuerunt. כתב enim à Boec-teken deriuari non dubito, ſolo n reiecto, & verbo præpoſterè pronuntiato; quo ad verbum ſignificatur, Librum notare. Quid autem eſt librum notare, quàm litteras in eo ſcribere? Quòd ſi nullam aliam etymologiam Hebræi domi ſuæ reperiant, & hæc ſit ratio clariſſima; quid ni dicamus Hebræos ab iis ſcriptionem didiciſſe, à quibus verbum, quo res ipſa deſignatur, acceperunt? Si roges, vnde Latini Dialecticam, Grammaticam, Rhetoricam, Geometriam, Arithmeticam, Aſtronomiam, Muſicam, ipſam denique Philoſophiam habeant; nemo erit qui non mox reſpondeat, omnes has ſcientias à Græcis acceptas eſſe; & eius rei certiſſimum ſignum in ipſis vocabulis remanſiſſe. Quamobrem effrontis potiùs hominis & impudenti peruicacitate quiduis negantis, quàm ſani & amantis veritatis eſſe videatur, ſi quis hanc rationis concludendæ formulam contemnens, aliunde res ipſas, aliunde proprias earum voces veniſſe contendat. Neſcio an hîc de סָפַר & eius cognatione verba facere debeam; & rationem addere, cur non ſolùm recenſere & numerare, ſed narrare etiam & nuntiare & quandoque ſcribere deſignet. Nobis certè clarum eſt, quòd Wſ-bar/ vnde Wſ-par/ ſignificet quouis modo dare cognoſcendam rem quampiam; quod fieri poteſt numerando, narrando, ſcribendo & nuntiando. Bar enim nobis idem eſt quod in lucem edo: à quo vtrumque verbum apud Latinos & Pareo & Pario, & apud Hebræos בָּרָא pro creare. Hinc Wſ-bar ſiue Wt-bar/ quod eſt idem, expono, enarro, ſiue generatim quauis ratione notionem mentis meæ exteriùs aperio & declaro. Hinc igitur סָפַר, in quo verbo duo fuerunt Hebræis commutanda; alterum, vt vocalis ipſi Sigma præpoſita reiiciatur; quoniam nefas ipſis habeatur, vocem vllam à vocali capere exordium: alterum, vt hæc vocalis in eam mutetur quæ radicibus ipſorum eſt familiaris. Ab hoc verbo סֵפֶר pro libro quo res exponuntur, & סוֹפֵר is qui ex-

Grieſie. Griefier. Scribo. Scriv. Scrif. Scrab. Crab. Crefen. Crefelen. Scrabben. Scref. *Papyrus ab Ægyptiis inuenta* *Pergameni membranas ad librorum materiã præparauerunt.* *Charta linea & goſſypina.* *Chinæ optimam chartã iam olim fecerunt.* *Litterarum figuræ quando pingi cœperint.* *Scribendi rationem Hebræos à Cimmeriis accepiſſe.* Bar. *Pario & Pareo verborum etymon.*

ponit quicquid vel ſcribit, & ספרות ſcripturam. Ex his coniecturam facias, Hebræiſne nos, an illi nobis tradiderint ſcribendi rationem; atque adeò vtra lingua prior ſit & antiquior habenda. Quando igitur luculentis rationibus nunc mihi videor euiciſſe, primam ſcriptionis originem à Deo linguæ noſtræ contributam fuiſſe, totamque eam orationem, quæ litterarum notis recenſendis nuncupata eſt, ex ea interpretationem accipere debere, tempus eſt vt cauſſas reddamus, cur ſuam quæque littera ſortita ſit figuram.

LIBER III.

Scribēdi progreſſus vter ſit rectior, Hebræorum ne an Latinorum & Græcorū.

ERVM quò id minùs eueſtigio aggrediar, facit illa dubitatio quam mox ab initio hîc video exoriri. Magno enim plurimorum applauſu ab Hebræis iactari ſcio, ſe rectum ſcribendi progreſſum tenere; Latinos & Græcos dum contrario ductu pingunt, prorſus à primis exarandorum characterum inſtitutis aberrare. Se enim à dextris ad ſiniſtra in ſcribendo progredi, primi mobilis hac in re ductum ſequentes: eos qui ex aduerſo litteras ſcribunt, planetarum ſiue erronum curſum tenere; & quanto ille quàm hic naturæ conuenientior eſt, tanto ſuæ ſcriptionis modum eſſe præſtantiorem. Argutum, ita me Dialectica amet, concluſionis genus, & vnà cum Diopete Troianorum Palladio è cælo, vt puto, delapſum. Vt tamen hunc Gordium nodum vel diſſoluam vel gladio diſſecem, non Alexandri illo quidem, ſed veritatis præfari oportet, quæſtionem hanc in eo maxime verſari, An litterarum multarum deſcriptio per verſus rectos deducta ad dextram debeat tendere, an ad ſiniſtram. Cum igitur nec Hebræi nec ceteri vlli verſus ſuos in circulum regredi faciant, ſed per rectas lineas porrigant, non video quid nobis ſit cum orbiculari motione. Quid? quòd ne ſimilitudo quidem vlla ab orbiculari ad rectum progreſſum, ad hanc quam agimus rem transferri poteſt; cùm ille ex ſe in ſe redeat, hic à termino quopiam ad alium tendat, non minùs illi diſſimilis, quàm idem ab alio differt. Vnica eſt Latinorum & Græcorum figura quam circulus abſoluit, in qua liberum cuiuis eſt vt à dextris ad ſiniſtra, & hinc rurſus ad dextra procedat: verùm ne illud quidem aut neceſſarium aut pluribus vſitatum, cùm plerique in hac littera exaranda à ſuperiore parte dextrorſum ad inferiorem, & ab hac ſiniſtrorſum ad ſuperiorem calamum reducant: quod non citra magnam cauſſam facere videntur. Cùm enim hæc littera quandam æternitatis habeat ſignificationem, & in æternitate conſideranda & ad res creatas deducenda ab ipſo apice incipere oporteat, & hinc deſcendere vſque ad infima eorum quæ rotunditate hac continentur, & rurſus inde gradum referre ad ſuperiora, nec ante conſiſtere quàm ad ipſum redieris patrem vniuerſorum; non poteſt figura eius melius delineari, quàm ſi hunc mentis noſtræ motum, atque adeò ipſius opificis ordinem, dum depingitur atque formatur, imitetur. Quòd ſi id quod nos ſupremum dicimus, quiſquam dextrum vocare velit, vti memini à Ioanne Sacrobuſtano rudimentorum ſphæricæ contemplationis auctore ſcribi; dicam nihil mea referre, quas ſibi quiſque in rebus æternis & diuinis ſimilitudines fingat; modò mihi quoque concedatur, id quod reuera ſupremum eſt, ſupremum vocare; non in figura tantùm huius elementi vocalis, ſed in tota etiam rerum vniuerſitate. Sed vtcumque tandem & quoquo modo hæc dicantur, quid inde ad Hebræos, apud quos nulla littera inuenitur quam integer circulus abſoluat? Taceant de primo mobili, planetas accuſare deſinant, qui æquè à ſuis dextris ad ſiniſtra, & inde ad ſua dextra redeunt, atque ipſum primum corpus; tametſi contra primum mobile obliquis curſibus ferantur. Verùm hæc alterius loci; nec quicquam faciunt ad id quod in quæſtionem modò vocatur, quæ de recta litterarum ſerie deſcribenda, non de orbiculari in ſe regreſſione tractat. Repulſis igitur Hebræorum ſophiſtarum nugis, nos ipſam rimemur veritatem; quæ non aliunde clariùs exiſtet, quàm ſi quid ſcriptio ſit, breuiter definiatur. Ea namque luculentiſſima eſt demonſtrandi via & ratio, quam formæ rerum de quibus agitur, oſtendunt. Quamuis itaque ipſa verbi ſcribo interpretatio ſatis declaret quid ſit ſcriptio,

O litteram pingendi modus & ſignificatio.

ſcriptio,& ad quod genus rerum ea ſpectet; quo tamen nihil ſcrupuli relinquatur apud quemquam, ſed omnia ſint expedita & libera ab omni obſtaculo, non verebimur rurſus incurrere in illorum criminationem, qui nos nimium didaſcalicos, nimiumq. eſſe curioſos in minutiis quibuſque exiliſſimis diſcutiendis non ſemel obiecerunt. Reſpondebo enim illis quod aliàs crebrò feci, in paradoxis, qualia omnia mea ſunt, docendis nihil mihi videri nimis accuratum; nihilque tam planum, vt non plurimi offendantur. Quid? an non frequenter audiui à viris Latinæ, Græcæ, Hebraicæ & affinium linguarũ peritiſſimis, me rationibus niti admodum firmis, & talibus, vt eas vel reiicere vel frangere nequeant; ſe tamen adduci non poſſe, vt ea quæ docere nitor probent, atque vera eſſe fateantur? Apud hos igitur num quidquam nimium eſſe poteſt, qui ne illa quidem quæ vident videre volunt, aut ſaltem fateri ſeſe quæ vident videre? Sed dicet quis, & optimo iure dicet, apud id genus homines non curioſam modò in docendo prolixitatem, ſed omnem omnino orationẽ, quamuis ſuccinctam, nimiam eſſe: quandoquidẽ perinde eſt ſiue ſurdo canas, ſiue contumaciam ab errore liberare coneris. Nos tamen ſi non aliis, at nobis certè & Muſis canemus. Scriptionem ergo eam vocabimus ſiue actionem, ſiue operationem, quæ linearum ductu litterarum nominibus conuenienti, ſermonem & eius partes ob oculos ponit. Neque enim hîc de quibuſuis notis cuiuſuis arbitratu excogitatis agimus; ſed de illis dumtaxat quæ vim nominum quibus Hebræi in litteris enumerandis vtuntur, exprimunt, & aptis & conuenientibus eorum ſignificationi exponunt figuris. Verùm de his, vt dixi, in ſingulis elementorum nomenclaturis diſputabo, demonſtraturus ſuam ad quodque nomen formam quàm aptiſſimè quadrare; nec melius artificioſiusque poſſe rem per litteræ cuiuſque vocabulum denotatam depingi, oculiſque ſubiici. Quemadmodum igitur in figuris accuratiſſima ratio habita eſt, vt nominibus litterarum reſponderent; ita in tota ſermonis per id genus notas delineatione conuenientia quædã & concordia eſſe debet ſermonis & ſcriptionis; haud ſecus atque pictura rem eam quam oculis oſtendere molitur, quoad eius fieri poteſt, ſtudioſè imitatur. Qua de re fit, vt ſi quæratur an dextrã an ſiniſtram verſus ſcriptionem progredi oporteat, conſulenda ſit natura ſermonis; atque diligenter videndum, an locutionem ad nos ipſos an ad alios dirigamus. Nam ſi nobis ipſi loquamur, ſcriptio ad nos tendat neceſſe eſt; ſin aliis per ſermonem cogitationes noſtras ſignificemus, quis nõ videt ſermonis delineationem à nobis exterius porrigi debere, ſi picturam quidem rei pictæ velimus conuenire. Quòd ſi in Panathenaicis virgo quæpiam Mineruæ peplum ſua acu pictum oſtẽdiſſet, in quo deam ſic delineaſſet, vt auerſa à gigantibus ad cælum contendere videretur; an non eam omnes ſpectatores exploſiſſent, ceu contumelioſam & impiam; eo quòd Palladem non inuadentem, ſed fugientem texuiſſet? Quis non exſibilet eum pictorem, qui eum qui foras progrediatur ſic nobis delineet, vt faciem habeat portæ aduerſam? Cùm igitur nemini ſit obſcurum, quin ſermo mentis ſit interpretatio, de qua Ariſtoteles titulum Hermenias mutuatus eſt; non poteſt non perſpicuum eſſe, eum à nobis exterius deſtinari, & idcirco in ipſo pingendo eam ſeruãdam eſſe rationem delineationis, vt clarè demonſtretur exteriùs tendere locutionem. Quid inſanius quàm ſibi quemquam loqui, & verbis ſignificare quid mens intus cogitet atq. meditetur? Hæc cùm ſint perſpicua, reliquum eſt vt conſideremus dextrúmne an ſiniſtrum exterius dicatur; vt hac quæſtione deciſa liqueat in vtram partem tendere ea debeant quæ ſic pingere volumus, vt à nobis exteriùs ad alterum proficiſci denotentur. Quid dextrum ſit, quid ſiniſtrum, vt cuiuis videtur liquere, ita penitiùs conſideranti non admodum facile fuerit definire.

Scriptionis definitio.

Scriptio quà progredi debeat.

Sermo à nobis exterius destinatur.

Dextrũ quid & quid ſiniſtrum in animalibus.

Plato hoc partiũ in homine diſcrimen, ſoli conſuetudini & educationi adſcribit, cui natura ipſa videtur reclamare. Quid? an non bruta animantia ſolo ſolius naturæ inſtinctu atque ductu priùs dextrum pedem mouent quàm ſiniſtrum? In hominibus item dextra validiora cernimus ſiniſtris, non ſolũ de conſuetudine exercitationis, ſed ab ipſo mox ortu. Iam nulla in re natura frequentiùs monſtrum producit quàm in dextro & ſiniſtro. Cùm enim illa pars corporis dextra animalibus ſit, in qua hepar venam cauam vel emittit iuxta Galenum, vel ſuſcipit ſecundum Ariſtotelis ſententiam; non rarò videmus in hominibus euenire, vt pars ea dextram manum habeat, in qua lien ſedem habet; quod alius quo nomine velit appellet, equidem monſtrum vocare non verebor.

Quòd

Quòd si manibus & pedibus id accidat, maior erit ab ordinaria naturæ constitutione discessus. In his itaque in quibus contrà ac in ceteris dextrum habetur, manifestum est non tam consuetudini quàm naturæ dextri & sinistri in corpore differentiam adscribi oportere; cùm in iis nulla cura & exercitatio efficere queat, vt non ea parte sint robustiores & ad motionem promtiores in qua splen collocatur. Adde quòd quidam sic à natura sint comparati, vt vtraq. manu æquè valeant, atq. idcirco ambidextri & sint & vocentur. Non eo interim infitias, magnas quoque vires esse consuetudini, quam lubenter fatebor alteram esse illam quidem naturam; sed tamen sic alteram, vt & secunda sit, & minus virium habere censeatur. Verissimum enim illud est,

Dextri & sinistri in corpore differentia naturæ, non consuetudini adscribenda.

Consuetudo altera natura.

Naturam expellas furca, tamen vsque recurret.

Ex his quæ quotidiana nobis experimenta demonstrant quæstio existit, in quo dextri & sinistri in homine, vt de ceteris taceamus, principium sit collocandum. Nam si vel in corde, vel in hepate, vel in cerebro id ponas, necessariò confiteberis aut idem in omnibus dextrum esse, aut has primarias partes non in eâdem sede in omnibus hominibus locari. Atqui & cor & hepar & cerebrum eundem situm in eo habet qui ordinario & communi hominum ritu dextris & sinistris partibus præditus est, atque in illo qui contrario modo partes has possidet. Cùm dextrum & sinistrum propria sint animalium ad progrediendum natorum, in iis oportet vel solis, vel prius quàm in aliis, huius discriminis caussa quæratur. Quoniam autem dextrum in latitudine, sursum & deorsum in longitudine, antè & retrò in altitudine capiuntur, & hæc omnia in peculiaribus motionibus considerentur, ita vt Superum quidem nutriendi, Dextrum progrediendi, Anterius sentiendi principium sit; videamus quibus instrumentis progressus fiat, & à quo principio descendat. Aristoteles dextra omnia in animalibus calidiora & validiora & efficaciora esse dixit, atque adeò in agendo tantùm, non etiam in patiendo, dextrum notari; & ideò non inueniri in sensibus qui patiuntur ab iis quorũ occursu mouentur, nihil contrà in ipsa actionis edentes. Idem auctor est, dextra viscera omnia præstantiora & nobiliora esse sinistris; vt hepar liene, renem dextrum rene sinistro, & id quidem in calore & propriis operationibus. Quando igitur prima caloris sedes in corde est, & inde per venas tamquam per canales totum corpus irrigetur, & sanguinem vti alimentum suscipiat, atque etiam è corde nerui oriantur, iuxta eiusdem sententiam in corde dextri & sinistri ratio quærenda erit. Atqui cor in omnibus hominibus eundem situm habet, ac parte sui dextra qua venam cauam ad hepar emittit, calidius est, si credimus eidem magistro. Quo fit, vt necdum mihi liqueat, cur quidã contrà ac ceteri partem dextram eam habeant in qua lien est. Medici partem cordis sinistram calidioris sanguinis & eius qui per arterias fertur statuunt officinam, & neruos negant à corde exoriri. Maior igitur hîc controuersia & altercatio aperitur, quàm vt tota hoc loco sit persequenda. Satis èsto eam indicasse. Porrò cùm motus ille cuius proprium dextrum & sinistrum Aristoteles fecit, à neruis oriatur; necesse fuerit, vt nerui eius partis in qua hepar est, calidiores sint in omnibus corporibus in quibus idem est viscerum situs: vnde rursus efficitur, vt nemo vel ambidexter esse, vel læua manu pro dextra vti de naturæ quidem ratione possit; cui rei quotidiana aduersantur experimenta. Nos igitur viscerum eorum quæ ad motum eum in quo dextrum & sinistrum spectantur, nihil faciunt, nulla habita ratione, ad neruorum exordium adscendemus; & in eo partem illam considerabimus quæ spinæ medullam emittit; propterea quòd ab hac nerui manus & pedes mouentes procedant, vti rami à primo trunco in cerebro radicato enati. Quoniam verò certis morborum argumentis deprehendimus alteram huius partem citra alteram lædi impedirique posse, vti in paralysi alterius lateris videmus; dicendum videtur, communem & ordinariam naturæ regulam esse, vt ea medullæ pars quæ hepar propiùs adspicit, validiores calidioresque ramos emittat quàm altera. Verùm in paucis contrà euenire, & id esse inter monstrosa recensendum: cuius caussa vel è patris semine, vel ex vtero matris petenda; non verò ex hepate vel dextro cordis ventriculo, vti Aristoteles videtur sensisse. Quòd si nunc vlteriùs roges quî dextrum in cælo sit ponendum, breuiter dicam, Aristotelis rationem hac in re mihi neqnaquam probari. Vt enim cælum animal statuat, nullam tamen viam inueniet qua oriens cæli pars potentior & efficacior ad mouendum dicatur quàm occidens; quando cælum sic suis partibus omnibus similaribus constat, vt nec

Positionis differentiæ vnde sint capiendæ.

Dextrum in cælo quomodo ponendum, secundum Aristotelem.

m maior

maior vis vni quàm alteri parti tribuenda videatur, ad motionem localem ciendam: nec celerius pars orientalis quàm occidentalis feratur, nec item prius illa quàm hæc queat cieri; tametsi motionis principium cælo tribuas. Quid quod cælo à principio interno nulla pars vel oriens sit vel occidens; sed tota hæc res ei tribuitur collatione eorum quibus sidera oriuntur, & idcirco sit externa. Iam cùm dextrum & sinistrum priorem differentiam, quæ supero & infero continetur, requirat; si Peripateticus verum afferat, necessariò confitendum, non magis dextrum cælo quàm superum inesse. At superum non inest, eo quòd non nutriatur. Quamobrem si dextrum & sinistrum in cælo quærantur, per solam comparationem ad ea quibus dextrum est & sinistrum in eo poterunt inueniri. Quocirca si dextrum à calore & efficacia ducas, Sol in cælo suo dextra pars erit; & item in reliquis ea pars quæ plus virium habet. Sed hoc absurdum, nec pertinet ad motionem localem. Restat igitur, vt si in cælo dextrum & sinistrum collocetur, ea ratione qua in animalibus progredientibus dextrum illud sit quod ad mouendum, sinistrum quod ad quiescendum magis idoneum videtur; & id quidem in latitudine, in qua sola dextrum & sinistrum consideratur: Latitudo autem corporis sphærici ab axe ad circumferentiam computanda. Quoniam enim Mathematici lineam definiunt imaginarium puncti ductum, superficiem ductum lineæ, corpus ductum superficiei; videndum quæ superficies ducta sphæricum corpus constituat. Id Euclides ceterique Geometræ definierunt, dicentes globum illud esse corpus quod nascitur è ductu superficiei; quæ fixa diametro tantisper mouetur, dum eò redeat vnde principio cœpit moueri. In hoc motu si dextrum quæras, peripheria dextri pedis rationem habebit, axis verò pedis sinistri. Quod si in medio peripheriæ inter polos Solem colloces, & vnà cum superficie moueri intelligas, pars vnde moueri incipit, terminus à quo; pars ad quam mouetur, quæque maximè distat, terminus ad quem fuerit: & quia id à quo animal mouetur posterius est, id ad quod, anterius; res planè contrà fuerit supputanda quàm Aristoteles fecit. Fingas enim cum ipso cælum moueri cœpisse, & illum esse orientem, vnde motionem secundum latitudinem exorditur; certè peripheria dextra erit, axis sinister, oriens posterior, & occidens anterior. Quando enim homo progreditur dextro pede, sinister quiescit; & si continuò dextrum pedem promoueat, sinister axis & partium circa axem rationem subibit, dexter circulum absoluet; haud aliter atque in circino cernitur fieri, in quo si roges vter pes dexter sit, quis non eum dextrum vocet qui mouetur & circumducitur? Relicta igitur hac consideratione dextri & sinistri in cælo ex positu partium ipsi ingenito, transeamus ad comparationem eam quam Aristoteles comminiscitur, vt videlicet cælo ex collatione corporis humani, cui globus circumscribatur, consideretur; videamúsque quàm feliciter hoc ei successerit. Sumit illud dextrum esse à quo motus incipit, atque ex eo colligit orientem dextrum esse, & occidentem sinistrum; quod est absurdissimum: eo quòd dextrum & sinistrum non inter terminum à quo & terminum ad quem à quoquam statuantur, nec statui quidem possint; cùm ea quæ progrediuntur naturali ductu ad anteriora ferantur, & inter antè & pòst dextrum & sinistrum nequeat computari, nisi hæc de quibus agimus positus discrimina confundantur. Quis rogo ferat, si homo dicatur à dextro progredi ad sinistrum, cùm ipse sermo ipsáque natura clamet nos anteriùs progredi, termino à quo posteriùs relicto? Inepta est itaque hæc Atlantis descriptio, & prorsus cæli motioni repugnans. In ceteris enim dum pars dextra mouetur, sinistram quiescere oportet; quod fieri in axe & peripheria dixi, & in circino clarè cernitur. Quamobrem Peripatetici argutiis relictis, quibus Pythagoreos oppugnat; nos aliud consilium eiusdem secuti, quo censet vnicuique in sua scientia credendum esse, Astronomos rogemus quid dextrum, quid sinistrum in cælo appellent. Apud hos profectò longè alia ratio dextri supputatur, in qua naturæ ductu obseruato, anteriùs & posteriùs in motu locali inter terminum à quo & terminum ad quem constituuntur; atque ita Sol progrediens anterius spectat, quo fit dextrum eius latus Septentrionem, sinistrum ad meridiem vergat. His consentiunt Poëtæ vetustissimi scriptores, quorum hac de causa auctoritas non est negligenda. Illis igitur quia in sua scientia versantur, his quia primo homini à Diis edocto proximi fuerunt, credere debemus. Cosmographorum clara est sententia ex iis quæ de longitudine & latitudine locorum scribunt, quorum hæc inter polos & cir-

Sphæricũ corpus quid sit.

Dextrum & sinistrum in cælo quid secundum Astronomos & Poëtas.

& circulum æquinoctialem capitur, in meridiano supputanda; illa inter orientem & occidentem, in æquinoctiorum circulo consideratur, vti in progredientium spatiis metiendis fieri debere natura ipsa demonstrat. Quod ad Poëtas attinet, nihil dubij fuisset, nisi Simplicius Homerum ad Peripateticam tuendam absurditatem aduocasset. Versus quos indicat, adscribere placuit:

Homeri locus explicatus.

Τύνη οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς ἠῶτ' ἠέλιόντε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.

Id est, vt nos ex tempore iuxta sententiam nostram Latinè vertamus:

Præpetibus mandas auium tu credere pennis,
Ast ego nil moueor, nec me cura vlla moratur,
Siue ad dextra volent, seu tendant Solis ad ortum;
Siue sinistra petant, seu captent noctis opaca.

In his non duæ tantùm plagæ, vt Simplicius existimauit, sed quatuor enumerantur; quod alios quoque sensisse Eustathius testatur, quos tamen nec de constructione verborum, nec de intelligentia versuum reprehendit. Quid igitur necesse est sic Poëtam capere vt solus ab omnibus aliis & ab ipsa natura dissentiat? Cùm enim Poëtæ Soli Apollinem aurigam dederint, non potuerunt committere vt non partem cæli Arcticam dextram, & oppositam facerent sinistram. Neque aliter Homerus statuere de his potuit, quando Auroram orienti luci præficit, & eius ductu mortalibus lumen reddi crebrò cantat; quæ dum ex orientis cardine emergit, necessariò dextra sui parte vergit ad Septentrionem. Virgilius, diligentissimus priscæ veritatis inquisitor, clarissimè quid hac de re senserit, his versibus ostendit:

Zonæ mundi.

Quinque tenent cælum Zonæ: quarum vna corusco
Semper Sole rubens & torrida semper ab igni est,
Quam circum extremæ dextra læuáque trahuntur
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.

Ouidium vetustissimos scriptores in iis quæ de mundi exordio, diluuio, & astrorum positu cecinit, diligenter secutum esse, res ipsa declarat; adeò vt non desint qui eum Mosis libros legisse suspicétur. Apud hunc Apollo Phaëthontem rectum Solis iter docens, inter alia cognitu non minùs vtilia quàm iucunda præcepta hoc etiam exponit:

Neu te dexterior tortum declinet ad anguem,
Néue sinisterior pressam rota ducat ad aram.

Hoc loco nemini obscurum esse potest, dextram totam eam vocari quæ ad Arctos spectat, quos draco maximus vastis sinibus intortus comprehendit; sinistram quæ cæli partem oppositam respicit, in qua Aræ monumentum stellis consignatum videmus. Anguem autem Septentrionis plagam tenere Maro declarat his versibus:

Anguis sidus in Septentrionali cæli plaga.

Maximus hîc flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perq; duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Ouidius item priore libro dextrum & sinistrum in mundo sic descripsit, vt inter polos latitudo, quæ hoc partium discrimen facit, contineretur:

Zonæ.

Vtq; duæ dextra cælum, totidemq; sinistra
Parte secant Zonæ; quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei, totidemq; plagæ tellure premuntur.

Varro tamen orientem sinistram mundi partem, occidentem dextram facit; posticam Septentrionem, anticam meridiem: quem Plinius lib. vndecimi capite octauo imitatur. quam cæli partitionem collatione eorum sibi finxerunt, qui sese ad meridiem conuertunt; vt illa nimirum dextra dicantur quæ nobis sunt ad dextram. Verùm hæc ratio plebeia est, & à poëtis non alibi quàm in auspiciis & auguriis vsurpata. Sic apud Plautum coruus à læua cantat Euclioni, & apud Virgilium sinistra cornix monet à litibus abstinendum esse. In cælo cursus ipsius solis considerandus, qui ab oriente in occidentem progrediens, necessariò Austrinam partem sinistram habet, Arcticam dextram.

Hinc

Hinc Lucanus:

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Lucani locus explicatus.

Describit eos Arabes quibus vltra Tropicum æstiuum habitantibus vmbræ, dum Sol in Cancro versatur, Austrum versus meridianis horis porriguntur: qui, dum apud Romanos multo citra sideris viam militarent, mirabantur vmbras in solstitio æstiuo ad dextram mundi partem, non ad sinistram siue Notiam ferri. Quando igitur clarum est Arcticam, cæli partem dextram, Notiam verò ei oppositam sinistram vocari; atque ex his testimoniis constet quî sint Homeri versus quibus quatuor cæli partes descripsit, intelligendi; reliquum est vt videamus, vtra harum partium vel interior vel exterior vocetur, vt eo inuento quæstio nobis proposita decidatur. Ne recedamus ergo à poëtis, apud quos certissima sunt vetustissimæ Ianigenarum disciplinæ vestigia. Horatium consulamus, qui Satyrarum libro secundo luculentissimam nobis reliquit testificationem, ea in cælo interiora vocari, quæ ad Austrum ab Æquinoctiorum circulo siue isemerino declinant; & contrà exteriora quæ ab eodem tendunt ad Septentrionem. Eius verba hæc sunt:

Exteriora quæ sint, & quæ interiora in cælo.

Siue Aquilo radit terras, seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit.

Horatij locus expositus.

Est quisquam tam hebes vt hîc non videat interiorem gyrum eum vocari, quem Sol in signis maximè ad Austrum vergentibus describit? Nihil sanè mihi magis perspicuum videretur, nisi Dionysium Lambinum insigniter hoc loco cespitasse cernerem. Is enim dum ad interiores circulos diei refert breuitatem, & eandem circulorum magnitudinem in brumalibus diebus & æstiuis reperit, tandem eò coactus est confugere, vt Horatium dicat necessario epitheto rem distinxisse, & idcirco non interiore tantùm gyro, sed die niuali quoque brumam denotasse; ita vt, nisi niualis mentionem addidisset, interior gyrus æquè æstiuis ad Cancrum circulis atque hibernis ad Capricornum conueniret. Eâdem circulorum descriptione alium quoque locum eodem Satyrarum libro declarat, qui sic habet:

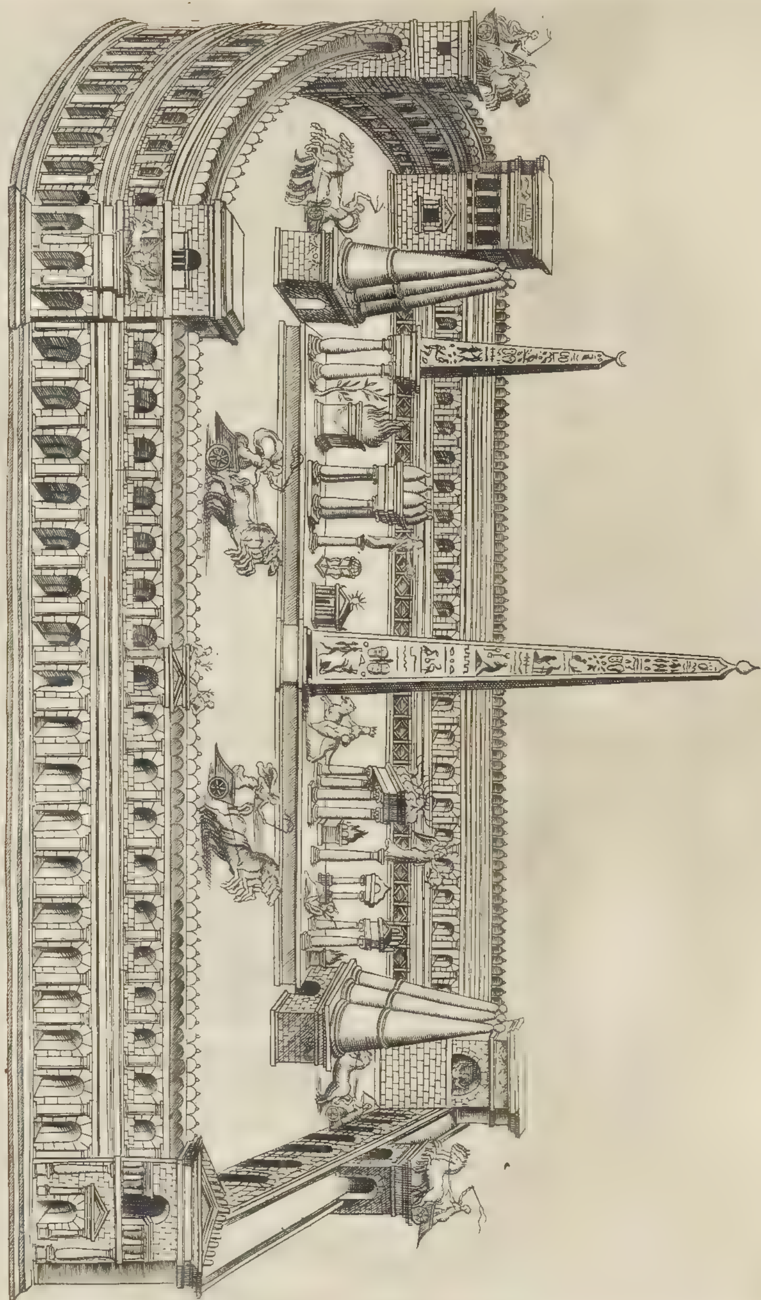
——*Ne tamen illi*
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

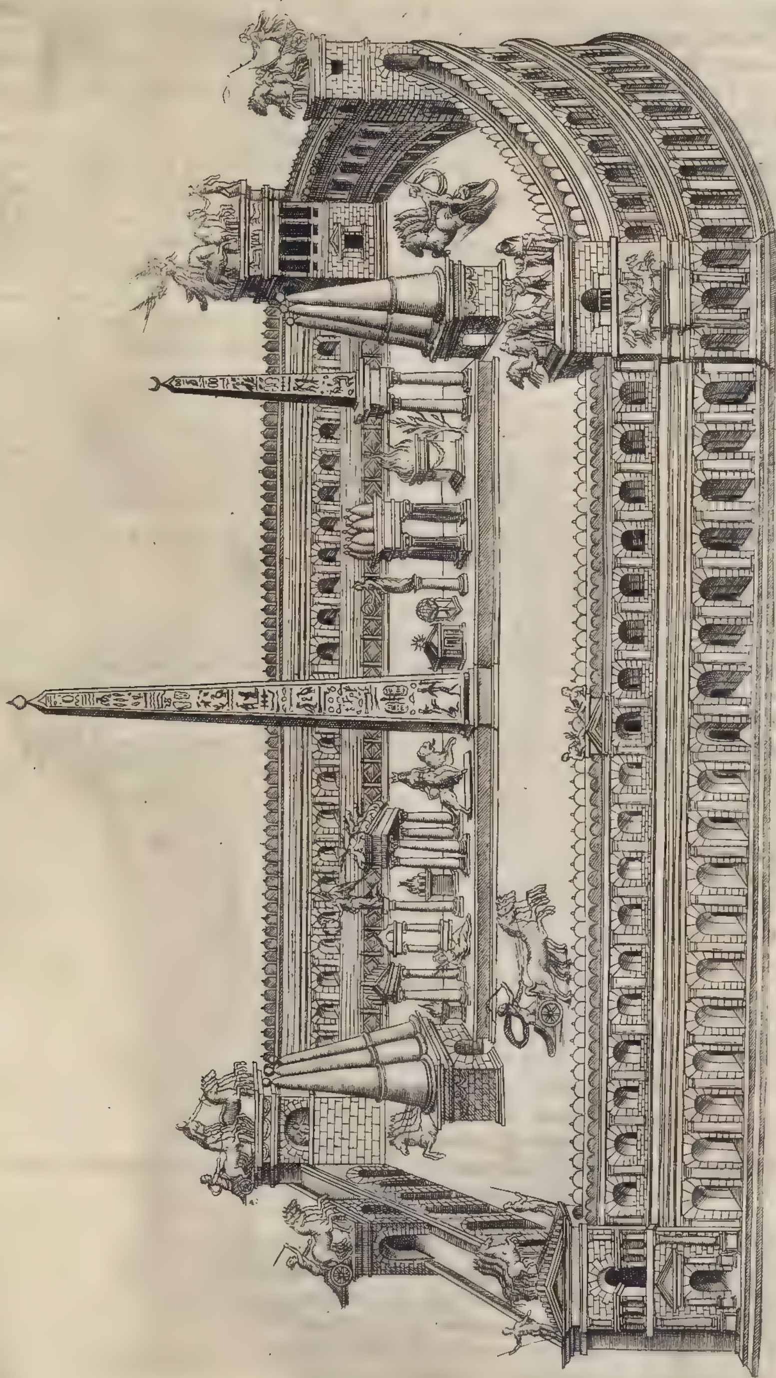
Verùm turpiter vtrobique hallucinatur Grammaticus, dum doctum puluerem indoctis lineis perturbat. Nescio profectò an Lambinus Turnebum, an Turnebus Lambinum in errorem traxerit; hoc scio, in dextri & sinistri, interioris & exterioris, honoratioris & minùs honorati loci discrimine annotando, vtrumque ex diametro cum veritate pugnare. Si quis igitur me prolixitatis accuset, is animaduertat me tam illustrium virorum auctoritate compulsum fuisse ad totam hanc quam tracto materiam diligentiùs accuratiusque versandam, & opinionem meam maiore opere muniendam; vtpote quam viderem horum arietibus & vineis oppugnari. Priùs ergo illud quod priore loco ex Horatio citaui, bene à me explicari latiùs euidentiusque demonstrabo: qua in re, quoniam imaginem Solaris cursus propius quàm ipsum Solem Grammatici poterunt intueri, à Circensibus ludis argumenta ducam. Circum Soli consecrari Tertullianus testis est, & idcirco eius effigiem in medio spatio de templi fastigio, vt eius verbis vtar, emicare. Atque hinc adeò obelisci in Circis positi, de quibus pòst nobis iterum agendum. Cassiodorus quatuor diuersos colores quibus agitatorum distinguebantur factiones, ad quatuor anni partes refert; quos exponere, & symbolicæ rationi applicare, non est huius loci. Satis esto docuisse, Circum & agitatorum certamina ad Solis honores pertinere, & iis quoddam esse Apollinarium quadrigarum simulacrum. Quamobrem si dextrum & sinistrum, exterius & interius in Circo inuenerimus; non poterit ignorari qua ratione eadem in Solis cursu sint collocanda, si nobis quidem per æquos iudices à sacris signis, ab antiquissima Etruscorum memoria repetitis, ad ea quæ denotantur, argumenta ducere licebit. Et quid ni liceat? cùm Ouidius ipse sideris decursum ad Circi structuram compararit, ad hunc modum canens:

Circus Soli consecratus.

——*Hesperio positas in littore metas*
Humida nox tetigit.——

Si quæratur itaque vtra pars dextra Circi fuerit; quis non videt à quouis responsum iri,

Circi pars dextra quæ sit.

eam quæ agitatori à carceribus egresso ad dextram esset; & eam dextram rotam quæ dextris gradibus vicinior decurreret? Verumenimuerò, ne in tenebris micemus, id diligenter considerandum, quadrigas dum è carceribus emitterentur in dextro Circi latere, currere, ac dum ad metam venirent, ad sinistrum latus circumagi solere: quo nimirum Phœbo quadrigas ab oriente occidentem versus agenti similem cursum tenerent. Turnebus nec equestri disciplinæ, quæ defensionem exteriorem postulat, vti quilibet, non dico eques, sed lixa intelligit; nec Solari decursioni, nec priscis Circensium ludorum monumentis conuenientia prodidit, dum agitatores dextrorsum equos circa metam agere solere tradit. Quamuis verò cuiuis perspicuum sit, Solem ab Ortu ad Septentrionem declinare, & dum ad Occasum vergit Austrum versus, & idcirco ad sinistram cursum deflectere; eaque de caussa eandem viam & rationem in Circensi decursu tenendam fuisse, vti in cælestis decursionis simulacro; addidi tamē duas Circi picturas vnà cum agitatorum & quadrigarum imaginibus, quas, vt veras esse omnes intelligant, è doctissimis Philandri in Vitruuium commentariis mutuatus sum.

Ludi Circenses.

IN his clarè ob oculos positum videmus, quadrigas è carceribus ad metam per dextram Circi partem cursum tenere; & medium septum, in quo metæ & obeliscus cernuntur, ad sinistram relinqui, ita vt necessariò in reflectendo sinistra rota interior currat, & ad metas propius quàm altera pertingat. Neque enim prisci illi ludorum auctores tam erant stupidi, vt quotidianam Solaris decursionis viam non animaduerterent & notarent; nec tam alieni ab omni iudicio, vt quem viderent, eum in simulacro & Soli sacro & maximis sumtibus summoq. totius populi studio exhiberi solito, non imitandum sibi putarent. Demiror ergo supinam Turnebi, viri ceteroqui priscorum rituum doctissimi, cùm negligentiam tum audaciam in illo Ouidij versu interpretando, qui est in altera tertij Amorum libri elegia: *Nunc stringam metas interiore rota.*

Ouidij locus explicatus.

in quo, vt modò dixi, interiorem rotam dextram esse contendit, contrà atque Solis decursus & eius imitatio in Circis de sacro ritu fieri consueta, ac claris imaginibus à priscis ad posteros transmissa, demonstrat; contrà etiam quàm omnium aurigarum consuetudo, ab ipsis naturæ rudimentis ad nostram vsque ætatem progressa & perpetuò duratura, declarat; apud quos interiùs & ad se equos attrahere, nihil aliud est quàm eos trahere ad sinistram; & exteriùs ad dextram. Porrò quoniam Lambini & Turnebi, & si qui eorum sint pedissequi, auctoritate premor; non fuerit abs re rationum mearum ponderi sacoma aliquod adiicere, quo lanx illorum magis eleuetur. Aduocemus itaque Virgilium ad partes, & in eo pulcerrimum locum ab errore tueamur, quo necessariò ab

Nauale Troianorū apud Virgilium certamen.

iis sit corrumpendus qui iuxta Turnebi sententiam eum velint interpretari. Describit hîc nauale certamen, & id quidem ad Circi ludos comparatum; quod vt fieret, metam constituit in mari, haud secus ac si in Circi spatiis naues decursuræ essent. qua de re versus hi leguntur:

Est procul in pelago saxum, spumantia contra
Littora; quod tumidis summersum tunditur olim
Fluctibus; hiberni condunt vbi sidera Cori.
Tranquillo silet, immotaq. attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis:
Hîc viridem AEneas frondenti ex ilice metam
Constituit, signum nautis pater; vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.

Virgilij locus explicatus.

Et hæc quidem de meta. In certamine verò depingendo inter alia hæc canit Poëta,

Quo tandem mihi dexter abis? huc dirige cursum,
Littus ama, & læuas stringat, sine, palmula cautes;
Altum alij teneant, dixit: sed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas:
Quò diuersus abis iterum? pete saxa Menœte:
Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter nauemq. Gyæ scopulosq. sonantes
Radit iter læuum interior.

Est quis-

Eſt quiſquam qui hîc non videat ſiniſtrum nauis latus metæ ſiue ſcopulis ſaxeis,in quorum vertice meta erat, ſiniſtrum fuiſſe? Poteſtne quicquam à Poëta clariùs dici? Quemadmodum autem hoc loco læuum & interius coniunxit, ceu multis pòſt ſeculis committendo à Grammaticis errori reclamans; ita paullo pòſt docet gubernatorem interiorem metæ proximum inhæſiſſe:

Namq. furens animi dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior, ſpatióque ſubit Sergeſtus iniquo,
Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit.

Vide quæſo quàm eleganter ſtudioſéque diuinus vates Circenſes decurſionis in nauali certamine expreſſerit, quod eum non dubito feciſſe quò ad delphines in Circo ad Neptuni, cuius equus donum fertur, honorem poni conſuetos alluderet, & eorum ſignificationem explicaret. Quàm denſa ignorantiæ caligo pulcerrimam hanc tabulam obfuſcaret, ſi quis eam Turnebi pigmentis induceret! Verùm licet colophonium hoc debeat ſuffragium videri, quia tamen latiùs hic error, quem profligare nitor, graſſatur; & plura illuſtrium tum poëtarum tum aliorum loca corrumpit; cogor paullò altiùs eum eradicare. Nam non rectum modò Solaris & Circenſis decurſionis iter peruertit, ſed in honoribus etiam apud priſcos de loco tribui conſuetis ita perturbauit omnia, vt priora poſteriora fiant; & quem veteres honorandum eſſe cenſuerunt, eum poſthaberi dedecorarique mandet. At quo res hæc clariùs intelligatur iudicarique poſſit, quærendum, vter locus apud priſcos honoratior fuerit, dexterne an ſiniſter? ſiue exteriórne an interior. Hîc Turnebus & Lambinus citra hæſitationem reſpondent, dextrum honoratiorem, & eundem interiorem dictum fuiſſe. Audiamus ergo ſi placet ipſa Turnebi verba, quæ libri Aduerſariorum decimi quarti capite 24. ſuper hac controuerſia ſcripſit, quæ ſic exorditur: *Viſne tegam ſpurco Damæ latus?* Sermonum 2. ſcribit Horatius: quod quidem illic ab Horatio fingitur ab Vlyſſe, vt heroë indignum, recuſari: & Oppius ait, Deinde poſt Racilium; nam is latus Caſſij tegebat, quaſi reſponſum ab eo peteret, celeriter dato loco, cùm ſe inſinuaſſet, ſiniſtra corripit eum, dextraque bis ferit pugione. His locis velut chirographis aut teſtationibus, tegere latus intelligimus eſſe, latus ſiniſtrum alterius, qui vel ætate vel honore ſuperior eſt, claudere; quod qui facit, tamquam pro ſcuto ſit quo latus præſertimque ſiniſtrum tegitur, latus tegere dicitur: aut vt qui in acie nobis ad læuam adſtat, dum ſcutum ad dextram vertimus, nudum latus ſiniſtrum protegit. Addit & Flaccus:

Locus vter honoratior, dexter an ſiniſter; interior an exterior apud priſcos.

Ne comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.

Quis hic exterior comes? nempe qui ad læuam eſt. Hæc Turnebus & alia, inter quæ Ouidij locum in quinto faſtorum libro turpiſſimè & audaciſſimè corrupit, lectione germana inducta, & ea loco illius exarata quam nulli omnino codices vel typis excuſi vel manu ſcripti, quos equidem videre potui, admiſerunt. verſus hi ſunt:

Et medius iuuenum non indignantibus ipſis
Ibat, & interior ſi comes vnus erat;

Ouidij locus reſtitutus & explicatus.

in quibus Turnebus pro Interior, ſcripſit Exterior: quod ego ſimulac vidiſſem admiratus, eueſtigiò plures libros conſulo, & inter alios tres in membrana pergamena deſcriptos, bene vetuſtos; quorum Theodorus Pulmannus copiam fecit, & ſimul teſtis fuit oculatus, in omnibus Interior, non Exterior, haberi. Pudet me profectò tam effrontis in auctoribus corrumpendis audaciæ, & tanto magis pudet, quòd temerarius hic corrector non viderit, & lectionem ſuam & expoſitionem ex diametro Naſoni aduerſari. Sic enim ſcribit Turnebus: Ouidius dextrum hominem, qui in honeſtiore loco eſt, interiorem putauit, cùm qui ad læuam eſſet, exteriorem vocauit. Quid ais Turnebe? Vbi eſt mens tua? Vel hoc vno loco debuiſſes intelligere, te toto cælo aberrare; dum exteriorem læuum facis. Ouidius enim docet apud antiquos ſenioribus ſummos honores tribui ſolere, & idcirco ſemper honeſtiore loco decoratos fuiſſe. Tu contrà ſic fœdas omnia, vt ſenem minus honeſto loco colloces: niſi fortaſſe verſum quem corrupiſti ſic conſtruas, vt comes exterior, ſenex interior fuiſſe dicatur. Sed quid noſtra, qui verba quæ ſupponis intelligas? Illud certè falſiſſimum, & quòd Exterior hoc loco apud Ouidium ſit legendum, & quòd dexter locus fuerit honeſtior apud antiquos iudicatus. Cùm enim modò oſtéderimus & grauiſſima Maronis teſtificatione, & aliis item ratio-

nibus multo firmioribus, sinistrum latus interius dici; atque Naso dicat seniorem interiore loco ire solere si comes vnus solus ei adesset, necessaria collectione efficitur, sinistrum latus honoratius olim habitum fuisse. Ceterùm, quia Aristoteles id quod melius ac nobilius est dextro loco in humano corpore constitui libro tertio de partibus animalium & earum caussis tradidit, suntque dextra non robustiora modò, sed feliciora etiam habita, non iniuria cuiquam possit videri, Romanos etiam locum dextrum in eundo & sedendo honoratiorem censere debuisse; & inde consequens esse, me falsam opinionem & comminisci & tueri. Quamobrem præter rationes priùs adductas illustrissimum validissimumque proferam testimonium, quo tota hæc quæstio profligetur. Nihil apud Latinos Virgilio doctius cùm ceterorum, tum maximè rituum veterum, & totius antiquitatis. Is igitur volens oculis subiicere quanto honore Æneas Pallanta sibi à patre Euandro summa fide & calidissimis votis commendatum perpetuò affecerit, & quàm se gratum maximis à rege acceptis beneficiis præstiterit, inter cetera canit, Pallanti semper locum datum fuisse honoratiorem. Quemadmodum itaque Ouidius senem in medio iuuenum honoris caussa constituit, dum cum pluribus versaretur; ita Virgilius Pallantem in medio collocauit, his versibus:

Sinistrum latus olim honoratius habitum.

Iamq́ adeò exierat portis equitatus apertis,
Æneas inter primos & fidus Achates,
Inde alij Troiæ proceres; ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conspectus in armis:
Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cælo, tenebrásque resoluit.

Num potuit illustriùs honoratissimus locus in multis equitum turmis describi? num quicquam dici explicatiùs, num quicquam pulcriùs exornari? Vt verò hic locus illi Ouidiano modò citato, *Et medius iuuenum non indignantibus ipsis Ibat*, respondet; ita alteri parti, *Et interior si comes vnus erat.* alter quoque locus Virgilij sic similis est, vt ex eo quid Naso Interioris nomine denotarit, clarissimè intelligatur. Libro enim Æneidos decimo Æneam & Pallantem solos inter se considere facit, & quem in magna comitum caterua medium constituerat, eum hîc collocat sinistrum. Audias igitur canentem:

Hîc magnus sedet Æneas, secumq́ volutat
Euentus belli varios; Palláſque sinistro
Affixus lateri, iam quærit sidera opacæ
Noctis iter, iam quæ passus terráque maríque.

Conferant nunc qui volent Ouidium & Virgilium, & mox videbunt, eum qui alterius honori concederet, dextrum semper latus clausisse. Quòd si quis adhuc dubitet quanto dextro latere sinistrum esset honoratius, is legat Suetonij Tranquilli verba ea quibus superbiam Neronis in Teridate Armeniæ rege tractando describit; vbi post alia contumeliæ plena hæc etiam leguntur; *Perductum deinde in theatrum, ac rursus supplicantem iuxta se latere dextro collocauit.* Quis hîc non videt à Nerone triumphante honestiorem locum capi debuisse, & tanto quidem honestiorem, quanto se rege triumphato magis augustum videri volebat? Hinc igitur perspicuum fit, perperam Horatij illud à Lambino exponi:

Loca duo Horatij exposita, & vnus Iuuenalis & alius Oppij siue A. Hirtij.

Ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

Nec meliùs quod sequitur paullò posteriùs:

Visne tegam spurco Damæ latus?

Latus enim claudit qui dexter adstat: quo modo & Iuuenalis intelligendus.

Diuitis hic serui claudit latus ingenuorum
Filius.

Quod igitur Turnebus ex Oppio siue Aulo Hirtio citauit, ad eandem consuetudinis antiquæ regulam examinatum faciliùs intelligetur. Nam cùm Racilius Cassio dexter & exterior comes esset, ac locum Minutio dedisset; Minutius sinistra sua dextram Cassij arripuit: alioqui si Racilius ei sinister adstitisset, Minutius sinistram, non dextram,

dextram, arripuisset, vti perspicuum est consideranti; tametsi Turnebus alibi occulatissimus, hîc cæcutiuerit. Quando nunc de ritu apud priscos Romanos obseruari consueto satis constat; caussa danda esset aliqua, ob quam sinistrum latus dextro prætulerint; nisi eam modò satis ostendissem, dum dextram manum dixi defensioni dedicari. Ex eo enim efficitur, vt is qui se dextrum nobis præbet, tantundē faciat ac si recipiat se loco dextræ futurum, & pericula omnia & omnem impetum propugnaturum. Hinc apud nostrates Wanten & Tru Wanten apparitores vocantur, eo quòd manuum vice sint in defendendo. Want enim idem est quod Wi-hant/id est manus exterior, siue manus quæ longè lateque à nobis extenditur. Vnde pro chirotheca etiam vsurpatur, eo quòd & illa exterior quædam manus esse videatur. Quia verò eiusmodi manus exteriores exteriora pericula amoliuntur, loquendi consuetudo recepit, vt paries etiam, quo homines non minùs quàm manibus defenduntur, Want vocetur. Tru Want fidum apparitorem defensoremque designat. Ex hac vocula Curbantes quasi Cur wanten dicerentur, id est, cærimoniarum & rituum sacrorum defensores; qui Iouis infantis adhuc custodes finguntur, eo quòd cærimoniæ Iouis siue Dei in nobis generandi primam constituant infantiam. Eadem igitur ratio fuit eorum qui dextrum latus apud veteres claudebant, quæ apparitorum & eorum qui alterius sese defensores fore pollicerentur: quo fit, vt tanto minoris haberentur, quanto pluris sunt quæ in corpore defenduntur, quàm quæ defendunt. Cor & cerebrum in nobis maximè muniuntur, & quanto ea costis & craneo & manibus præstant, tanto qui ab aliis defenduntur, defensoribus sunt honoratiores. Ad hanc rationem Cicero respexit, aut potiùs eam declarauit in oratione pro Marcello: Omnésque tibi, vt pro aliis etiam loquar quod de meipso sentio, non modò excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus & corporum pollicemur. Hinc iuuenes senatoribus dextri adstare debebant, quò hi interiore siue sinistro loco essent tutiores. Ex hac collatione non exiguum in sacris litteris dubium tollitur, quod exištit è duobus eiusdem Psalmi versiculis in speciem contrariis: Prius enim Dauid canit; *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*; & pòst interiectis aliquot versibus dicit Domino suo: *Dominus à dextris tuis*. Hîc cùm Christum Dominum suum Vates appellet, & eum ad dextram Deo patri collocet; quî fit vt mox eidem Christo applaudens dicat, *Dominus à dextris tuis?* Quî enim fieri potest, vt Deus Christo & sinister & dexter bene vereque celebretur? Duplex est igitur consideratio in mentem vocanda, altera vt honoratioris loci de communi antiquorum consuetudine ratio habeatur; altera vt defensio spectetur. Dum igitur audimus, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*; intelligamus Deum patrem sinistrum vti honoratiorem assidere filio homini facto, ratione carnis quam Christus adsumsit. At pòst dum canitur, *Dominus à dextris tuis,* cogitemus Deum & Christo vti vero homini, & omnibus creatis defensionem esse & propugnaculum, & locum dextræ manus, quæ ad tuendum comparata est, habere. Hîc alij sese non parum torserunt, & nescio an quisquam satis explicatè nodum dissoluerit. Deus itaque omnibus rebus creatis est à dextris, id est, potentissimus est protector, & tamen si de sessione & loco more humano loquemur, nos ei & omnis vniuersitas dextro loco debemus assidere. Eodem modo dum Rex quispiam veri pastoris munere fungens pro grege suo in acie stat, populo suo est à dextris; at si in palatio cum quopiam subditorum velit sedere, eum sibi à dextris collocabit, eo quòd sinister locus antiqua præscriptione honorem sibi sumserit. Sic Solomon in throno sedens, matrem sibi à dextris collocat, & Besacis filia libro tertio Esdræ dicitur à dextris Regi assedisse, cuius tantùm erat concubina. Nec aliter Ecclesia, quam Dauid Reginam vocat, dicitur à dextris Christo adstare; cui tamen ipse illa altera consideratione est à dextra, quando eius verus custos est & vnicus defensor. Quandocumque ergo Deus in sacris litteris à dextris cuiquam esse dicitur, sic supputanda ratio, vt defensor & propugnator esse intelligatur. Et hæc quidem satis sunto de dextro & sinistro. Vnus tamen restat scrupulus ex Horatio mihi iniiciendus, apud quem hi versus leguntur:

Si fortunatum species & gratia præstet,
Mercemur seruum qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram
Porrigere.

Sinistrum latus dextro cur prætulerint Romani veteres.

Want. Truwant.

Curbantes vnde nomen acceperint.

Psalmi 109. duo versiculi in speciem contrarij consentire docentur.

Hìc seruum sinistrum videmus, herum dextrum; quo fit, vt quæ diximus videantur vel omnino aduersari veritati, vel saltem perpetua non fuisse. Potuissem profectò nonnihil hoc loco commoueri, nisi res ipsa clamaret, hîc non honoris inter herum & seruum, sed ministerij rationem habendam fuisse; quæ non postulat modò, sed cogit, vt seruus domino ambienti, & dextram ciuibus porrigenti, & singulos nominatim roganti sinister adesset; tum ne obstaret ac impediret, tum vt ab interiore parte commodiùs nomina suggereret atque insinuaret. Inter seruum ministrantem & dominum non honor loci, sed commoditas & necessitas spectatur. Num quisquam tam rudis, vt non intelligat famulum hero tum sinistrum esse debere, dum sinistro pedi vel ocreas vel calcaria accommodat? Concludamus ergo, apud Romanos, & non apud Romanos solos, sed apud Hebræos etiam dextrum locum minus honoratum quondam fuisse; tametsi hodiernus vsus aduersetur. Vnde perspicuum & illud, Dextrum exteriorem, Sinistrum interiorem vocari, iuxtà ac naturæ instinctus omnibus nostratibus dictat aurigis. Verùm enimuero si caussarum in foro patroni præuaricari dicuntur, si non omnibus armis partes suas defendant, quanto magis cogar ego graue facti mei crimen subire, nisi illud adducam argumentum, quo nec firmius vllum & euidentius, nec antiquius vllum & venerabilius queat inueniri. Cui rogo potiùs credemus, quàm ei qui & prima sui origine Deo proximus fuit, & à solo Spiritu sancto omnem edoctus naturæ & cognationem & repugnantiam. Quis verò hic est? Is, inquam, qui primus suum cuique rei indidit nomen. Latini dextrum dicunt & sinistrum, Græci δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν; sed neutri vocum suarum caussas hactenus peruestigare potuerunt. In his dextrum & sinistrum nostratis sunt originis, & δεξιὸν ab eadem radice à qua dextrum pullulasse non puto quemquam negaturum, qui modò Hermathenam nostram audiuerit de vocum primordiis disputantem. Dexter compositum nobis est vocabulum ex articulo siue pronomine De & Exter/ quo Exterior denotatur. Exter formam comparantium sequitur, ab Et deriuatum. Ee pro eo ac debet pronuntiatum, Et habet sibi vt litterarum ordine, ita significatione etiam contrarium; de quibus in libris de Sapienti interpretatione modò citatis. Quoniam autem Ee vehementer desiderantis est, & Et abominantis, Ets illud denotabit quod reiiciendum est. Vnde Exter quod à nobis remotum est: qua deriuatione docemur, solis nos internis bonis inhiare debere; & quicquid tale non est, reiiciendum à nobis esse. Hinc apud Latinos Ex, Extra, Exterus & reliqua ab eadem radice. Dexter igitur ipsum exterum reddes, si De articulum nostratem per pronomen notabis. Exter autem Antuerpiæ hactenus in vsu est frequenti, dum Exter eergisteren pro nudiusquartus dicitur. Sunt in suburbano Antwerpianorum agro duo loca, quæ quia vacua sunt & inculta, Lar nomen sortiuntur; quorum alteri ad dextram ab vrbe exeuntibus sito nomen est Exter Lar/ de quo mox perspicitur vnde Dextrum apud Latinos dicatur, de quo si constet, ne de illo quidem dubitari poterit, à quo δεξιὸν suum acceperint Græci. Non ignoro interim Eustathium à δέχομαι vocem deriuare; qua de re nolim diu multum'ue altercari, eo quòd mihi satis sit, in dextro Latinorum apertam esse originem; non ex eo modò quod modò dixi, sed de sinistri etiam interpretatione; quod perinde factum est ac si dicas Syn nester/ quod significat idem quod Latinis redderetur, Suum propinquius. Ex his ergo liquet, Dextrum primi nomenclatoris iudicio exterius esse, & Sinistrum propinquius & interius; quod omnem Romani sermonis consuetudinem apud Poëtas & ceteros bonæ notæ scriptores secutam esse, exempla à nobis in medium adducta satis, ni fallor, superque docuerunt. Quocirca nihil mihi absurdi dicturus videor, si dicam ἀριστερὸν apud Græcos pro sinistro dici; non, vti ipsi fortassis arbitrantur, per oppositionem mali ominis euitandi caussa, sed quia reuera sinistrum melius sit dextro, tametsi dextrum corporis latus robustius. Quanto enim quæque res nobis interior est, tanto melior præstantiórque censeatur necesse est; idque tanto, quanto quod seruit, eo cui seruitur, est minoris æstimandum. Verùm clarius id erit, si de prima omnium rerum caussa cogitemus; ad quam, cùm ipsa immota sit, omnia feruntur. Idem cernes, si dextrum pedem promoueas, idque immoto sinistro facere pergas. Videbis enim sinistrum centri rationem habere, & dextrum peripheriæ siue circumferentiæ. Quia verò centrum prius circumferentia originis ratione, quid ni dextrum sinistro posthabeamus? Adde sinistri esse quietem, dextri motionem; & idcirco rursus, vt in prima caussa dixi, sini-

Sinister locus interior, dexter exterior est.

Dexter vnde dicatur. δεξιός.

De. Exter. Ee. Et.

De. Exter eergisteren.

Lar. Exter-laer.

Sinistri etymon.

ἀριστερός.

Sinistrũ dextro melius & præstantius.

ſiniſtrum dextro melius eſſe. Præterea, quia ſiniſtrum frigidius, ſenſuum operationi magis erit idoneum quàm dextrum; & idcirco locus ſiniſter ſenioribus, dexter iuuenili tribuitur ætati. Quemadmodum autem in tota rerum vniuerſitate Deus Pater centri rationem habet, atque omnibus rebus proxima & intima cauſſa eſt, cum qua ſiniſtrum maximam habet cognationem, vt interpretatio demonſtrat; ita conus ipſius cordis, in quo dilatationis & compreſſionis vitalis centrum eſt, ſiniſtrum latus occupauit; atque hac conſideratione ſeruata, meritò ſiniſtra pars dicetur non ſolùm interior, ſed tanto etiam honoratior, quanto principium iis quæ à principio proficiſcuntur atque dependent, digniùs eſt habendum. Præterea clariſſimum eſt è ſiniſtro cordis ventriculo magnam arteriam, quam aortam vocat Ariſtoteles, exoriri; & in ea ſanguinem ſubtiliorem multo quàm in vena caua contineri; & tanto ſubtiliorem, vt ei duplice opus fuerit tunica, ad maiorem ſanguinis tenuioris & præſtantioris cuſtodiam; cùm venæ vna ſimplex ſufficiat: quo fit, vt rurſus ſiniſtrum dextro præſtet, ac materiam contineat magis elaboratam; & magis idoneam ſpiritibus nobilioribus alendis, qui ad actiones longè præſtantiores, quibus & vita & ſenſus tum interior tum exterior conſtat, deſtinantur: vt hinc non videam qua ratione dextrum ſiniſtro honoratius aut nobilius dici queat, niſi imperfecta perfectioribus præferantur, & rudis materia materiæ elaboratæ. Iam vt materia ſe habet ad materiam, ita facultas materiæ præparandæ ad facultatem, & actio ad actionem. Dextra igitur pars, vti ea quæ ſiniſtræ materiam rudem ſubminiſtrat, tanto eſt inferior ſiniſtra, quanto is qui ligna cædit ſtatuario, & ſimpliciter quiuis famulus inferior magiſtro ſuperiore. Non igitur bene colligit Ariſtoteles è maiore dextræ partis calore maiorem partis nobilitatem, quando maior calor in corpore humano temperatiori calori ſeruit; & verò ea ratio eſt maioris caloris ad temperatiorem, quæ ſanguinis fibroſi ad ſubtiliorem, & concoctionis ad ſenſuum operationem, & eius qui robuſto eſt corpore & rudi mente, ad eum qui corporis viribus minùs ille quidem valet, ſed ingenio, ſollertia & prudentia excellit. Quoniam itaque ſanguis ſiniſtri lateris in corde rationis & ingenij operationibus quàm dextri lateris propinquiorem ſuppeditat materiam; neceſſariò fatendum, rectam nomenclaturam eum poſuiſſe, qui ſiniſtrum ſic vocauit, vt eo illud ſignificetur quod homini propinquius eſt; quia videlicet propiùs faciat ad eas actiones quæ humanæ menti ſunt præcipuæ & propriæ ſubtilis ſanguis, quàm craſſus & fibroſus. Sophiſtica ergo concluſio eſt atque fallax: Si calor frigore nobilior, maior calor in corpore humano nobilior minore; quàm tamen niſi admittas, ægrè Ariſtoteles ſe tuebitur, ſi dicat in toto corpore dextrum nobilius ſiniſtro. Sit ſanè hepar ſplene, dexter teſticulus ſiniſtro, & ren dexter ſiniſtro nobilior; non tamen ex eo efficeris, vt dexter cordis ventriculus ſiniſtro ſit nobilior; nec item, quòd maior calor præſtet temperato. Sed tandem modus eſto huic de dextro & ſiniſtro diſputationi, teneamúſque dextrum exterius, ſiniſtrum interius dici; & hinc ſiniſtra auſpicia ſinere illa quidem id quod proponitur fieri, iuxta feſtum; verùm non dici à verbo ſino, vt ille credit; ſed à propiore nobis natura: & idcirco dum aues conſuluntur, ſi ad ſiniſtram volent, rem oſtendunt de qua agitur nobis arripiendam; ſin ad dextram exteriùs à nobis, abigendam atque propulſandam. Verùm valeat inſana auguriorum ſuperſtitio; nos ad propoſitam nobis quæſtionem reuertamur: Quòd ſi dextrum exterius, ſiniſtrum interius ſit; nec quiſquam ſibi, ſed alij loquatur; ac ſit ſcriptura locutionis ad oculum expreſſa notatio; peſſimus pictor ſit, & omnibus modis præpoſterus oportet, qui ſermonem ſic oculis ſubiiciat, vt interiùs, non exteriùs tendere cernatur. Quocirca in ſcribendo dextram verſus manus dirigenda, quò adſpectabiles notæ ſermonem quem exprimunt quàm proximè ſequantur. Abſurdiſſimos igitur pictores Hebræos, & omnes eos qui ſiniſtram verſus ſcribunt, eſſe dicemus; eo quòd perinde faciant ac ſi quis eum qui egreditur è templo, depingat velut intrantem. Ceterùm obiectum iri cerno arithmeticas rationes ſic ſcribi, vt à dextris ad ſiniſtra notæ progrediantur. Primùm nego in numeris ſimpliciter recto ordine deſcribendis nos à dextris ad ſiniſtra progredi. Contrà enim fieri in numeris ordine pingendis videmus, in quibus primùm Vnum, deinde Duo, hinc Tria, mox Quatuor, & ita deinceps ceteri dextram verſus pinguntur. & hæc ratio in multis numeris ſcribendis ſeruatur. Quòd ſi vnus numerus multis denariis vel centenariis vel

Auguria quæ bona, quæ mala.

Scribendi progreſſus à ſiniſtra ad dextram rectiſſimus: contrarius abſurdus.

Numeros ſcribendi ratio.

riis vel millenariis constans pingatur, scriptio quidem eundem seruabit ordinem, verùm maior prior minore scribetur, & idcirco maior sinister erit, minori locum occupans plus sortitum dignitatis. Quòd autem in addendo & multiplicando, in quo multiplex additio fit, à dextris ad sinistra pergamus; nihil facit ad scriptionem, sed ad nouam numerorum generationem, in qua quia à minoribus ad maiores numeros fiat progressio, meritò à dextris ad sinistra tenditur, vtpote à partibus ad totum. Quis enim non videt totum partibus suis dignitatis honorisque ratione præstare, & idcirco totum rectè sinistro loco vti honoratiore poni. Contrà dum numeros diuidimus, quia à toto ad partes descendimus, à sinistro loco, vti honoratiore, ad dextrum fit progressus. Quisquis ergo Cifras nobis opposuerit, næ is magnum rationibus nostris adiumentum adferet, quibus docuimus sinistrum dextro honoratius haberi; propterea quòd clarè in illis cernamus, sinistrum locum maiori numero & toti tribui, dextrum minori & partibus. Minor enim numerus maioris pars habetur, licet non sit semper pars talis, vt aliquoties sumta integritatem maioris absoluat. Quoniam ergo totum partibus præstantius est, maior numerus minori præferatur oportet, atque idcirco sinistro loco dignus, vti honoratiore. Hinc perspicuum, cur additio, siue simplex ea sit, siue multiplex, à dextris ad sinistra; & diuisio, siue binarium, siue diuisorem habeat maiorem, contrà à sinistris ad dextra progrediatur. Et hæc satis sunto hoc loco de numerorum notis, quas cur Cifras vocemus tum explicabimus, cùm de duodecim numerorum nominibus & eorum mysteriis & figurarum quibus pinguntur caussis agemus: nisi nos antè Deus ad plurium numerum transferat. Cùm igitur hæc obiectio adeò nihil scriptionis ordinem turbet, vt nostram etiam opinionem luculentissimo iudicio & solida ratione confirmet; procul reiicienda erit à laudatæ picturæ officina Hebræorum scriptura. Sed dicet quis, si Hebræi litterarum nomina & eorum ordinem à Iano acceperunt, cur à recta scribendi via declinarunt?

Numerus maior minore dignior.

Profectò dum mecum diligenter reputo, ac caussam tam absurdæ ipsorum scriptionis inuestigo, non aliud animo meo occurrit in quo acquiescat, quàm ipsum Cadmum huius rei auctorem primum fuisse; non illum quidem odio gentis impulsum, sed grauissima ratione ductum. Vt enim Hebræos, Chaldæos, Arabes, & ceteras nationes cognato sermone vtentes perpetuò commoneret, linguam eorum à prima lingua insigni corruptela degenerauisse, sic eos locutionem depingere docuit, vt in quouis versu animaduertere possent, sese cancrorum more procedere. Quemadmodum autem ipsorum sermo à perfecto ad imperfectum ceciderat; ita sermonis quoque picturam ad eundem modum fieri voluit primus scribendi magister, non inuidia, non odio, non vlla maleuolentia; sed contrà ingenti beneficij maximi in eos conferendi studio incitatus. Quod verò hoc erat beneficium? Illud nempe: Voluit vt corrupti sui sermonis ipso scribendi ductu perpetuò monerentur; & id quidem tum maximè, dum audirent Ianigenas in Europa contraria via litteras exarare, & eo scribendi modo locutionis naturam sequi. Huius monitionis is fuit scopus, vt è meliore scribendi ratione de sermone quoque meliore & antiquiore cogitarent, & ad eum discendum incitarentur: cuius tandem ea esset futura vtilitas, vt ex eo cognoscerent, eadem sibi per Prophetas significata esse quæ prima lingua artificiosissimo mysteriorum contextu intelligentibus indicaret, atque ex hoc mutuo consensu firmius crederent ea quæ ad Christum seruatorem omnium pertinerent. Quamuis autem tarda admodum huius vtilitatis ratio videatur, eo quòd nemini hactenus post legem Mosi datam fuerit manifestata; non est tamen ea de caussa cogitandum, eam numquam ad frugem peruenturam. Occulta sunt diuina consilia, & eorum abyssi nullis vmquam ingeniis explorandi; & quod nobis fieri posse non videtur, id ex illis sæpissimè de improuiso hominibus non opinantibus emergit. Numquam ego fore speraueram, vt ad hanc sermonis nostri notitiam angustus pusilli ingenij mei captus adspiraret, & ecce subitò, haud secus ac furore correptus, Cronias incipio consulere, & accuratè explorare antiquitates: quibus non diu immoratus, mox deprehendo nostrum sermonem primas sibi vindicare debere; ac non exiguis deinde passibus progresso, tam multa mihi arcana sermo noster reserauit, vt ea scribendo assequi nullo hactenus modo possim; atque adeò verear, ne exiguum vitæ meæ spatium vix centesimæ eorum

Hebræorũ absurdi scriptionis ordinis caussa.

mæ eorum parti ſatis ſit effundendæ. Spero itaque aliquando fore, vt non pœnitendi fructus ab omnibus nationibus ex hoc ſermone carpantur, doceaturque mirificus legis Moſaicæ & priſcæ vetuſtorum Ianigenarum Theologiæ conſenſus. Fateor equidem, niſi Moſes, & religio Chriſtiana iter mihi præmonſtraſſet, & totius veritatis ianuam aperuiſſet, numquam me ad certam arcanorum quæ in ſermonis noſtris adytis deliteſcunt, intelligentiam peruenturum fuiſſe. Verùm poſtea quàm Ogenia illa & Ogeniis antiquiora, vnaque totam Orphicam mythologiam hinc ſacrarum litterarum ductu, hinc ſermonis noſtri ſubſidio diligenter rimatus fuiſſem, & magna ex parte mihi ipſe primus enucleaſſem, non facilè dixero quantum voluptatis ex hac collatione perceperim, quantumque lucis affulſerit ad obſcuriſſimarum alioqui rerum caliginem diſcutiendam atque profligandam. Sed nunc ad penſum noſtrum reuerſi, ſingulas litteras examinemus. Verumenimuerò metuendum mihi video, ne hæc prolixa litterarum tractatio prima ſtatim fronte plurimorum animos auertat, deterreat, & antè reiicere noſtra cogat, quàm vel minima tenus parte cognorint. Quamobrem mihi videor non malè operam meam collocaturus, ſi horum ſtomachos oxyporo aliquo, aut garo, aut halmadibus exacuam; quò litterarum deinde moleſtiam auidius aut ſaltem minore nauſea deuorent. Quoniam in omnibus olim apud Ægyptios ſcholis Harpocrates cernebatur, cuius ſymbolo diſcipuli officij ſui monebantur; non abſurdum fore putaui, ſi & hîc Alphabeto meo præfigeretur. Quòd ſi Martiano Capellæ laudi detur, quòd, licet res traderet non admodum à vulgari ſcholarum notitia remotas, Harpocratem tamen in partes vocarit; quanto minùs mihi vitio vertendum, ſi his meis Hieroglyphicorum initiis Harpocratis imaginem præmittam, atque eam totam ſic ad cauſſas & principia reducam, vt inſana ſtolidorum hominum ſuperſtitione ſublata, quis huius ſymboli ſcopus fuerit, clariſſimè intelligatur. Quamplurimos noui maiorem in modum quàm ſanæ mentis eſſe videatur, vetuſtorum numiſmatum & ſimulacrorum ſtudioſos, quos vt video plus ſatis reuerenter omnem antiquitatem venerari; ita neminem adhuc reperi qui quidquam ſani attulerit ad Ægyptias has notas interpretandas: quo fit, vt ſperem operam meam nec inutilem viris litteratis, nec iniucundam futuram.

LIBER

LIBER IIII.

Harpocrates.

Superstitionũ & idolomaniæ caussa.

VARIAS & insanas Ægyptiorum superstitiones tam multi scriptores celebrarunt, vt ne ipsos quidem Grammaticorum pueros latêre possint: quarum caussas vt alij alias attulerunt; ita illa mihi semper visa est habere principatum, qua fit vt vetusta rerum sacrarum symbola à significatione sua & primo vsu detorta pro Diis colantur. Hæc autem latissimè patet, hinc ignorantia veræ religionis; hinc sacrificorum auaritia, quæstum suum ex omnibus ritibus & cærimoniis & signis venantium; hinc cacodæmonis, cuncta ad suum cultum pertrahentis, fraudibus adiuta. Antiquissimi illi gentium omnium magistri sententias suas de rebus vel ad diuinum cultum, vel ad hominum salutem pertinentibus sancire, & sempiternæ posterorũ memoriæ tradere volentes, signa finxerunt; quibus eæ non litteratis modò, sed indoctis etiam & plebeiis ob oculos ponerentur. Ceterùm quo promptiùs & faciliùs quid tesseris eius generis moneretur homines coniectarent, nomina illa indiderunt quibus tota significationis ratio indicaretur. Termino itaque quadrato quo Deum notabant, non solùm caput supernè imponebant, sed Thoot etiam nomen dabant, quo ipsum caput notaretur. Eodem modo illud caluariæ figmentũ, quod in conuiuiis Ægyptiorum circumferri solere, cùm alij, tum Plutarchus prodit, Manerota nuncupabant; quo ad verbum denotatur caput commonefaciens, vt honori consulamus, nec à decoro deuij feramur. Sed quia hæc idque genus alia iam crebrò à nobis sunt explicata; pluribus hîc exemplis nihil opus esse remur. Ex his igitur nominibus statim agnoscitur, non hoc tantùm, quid tesserę denotent; sed & illud, qua lingua vsi sint qui primi earum fuerunt auctores. Quamobrem cùm plurimis & luculentissimis rationibus aliàs ostenderimus, totam Ægyptiorum Theologiam à Phrygibus petitam esse, & Phrygio siue Cimmerio sermone consignatam; nihil mirandum, nec ab Ægyptiis nec à Græcis rerum sacrarum vel nomina vel symbola intelligi exponique potuisse; propterea quòd eam linguam è qua significatio eorum pendebat, prorsus ignorarent. Nec id Ægyptiis solis accidit, sed & Græcis & Latinis; quorum nec illi, nec hi deorum quos impiè colunt, nomenclaturas intelligunt. Quid Herculis, quid Mercurij, quid Hermæ, quid Apollinis, quid Palladis, quid Heræ, quid Iunonis, quid ceterorum commenticiorum numinum vocibus denotetur, nemo adhuc quiuit interpretari; & interim Andabatarum more in tenebris de potestate & sacris eorum digladiantes, variis erroribus implicantur: quorum controuersias & altercationes cùm alij complures, tum pulcerrimè Plutarchus in libro de Iside & Osiride exponit. Laudat is philosophorum illud quo dicitur, Non bene eum rebus vsurum, qui non rectè didicerit nomina intelligere; quæ sententia vt in plurimis aliis locum suum habeat, nusquam tamen quanti sit facienda clariùs apparet, quàm in his de quibus agitur nomenclaturis symbolorum: è quorum peruersa intelligentia, aut crassa potius ignorantia demens exstitit idolomania. Quia igitur nobis in præsentia hoc negotium proposuimus, vt quis Harpocrates apud Butios & ceteros Ægyptios fuerit, & quid apud vetustissimos denotarit, & quàm fœdo deinde & impio errore ipsum simulacrum ad diuinos peruenerit honores, examinemus. Principiò duas eius imagines ex germana & fida antiquitate delineatas exhibebimus: quarum priorem Pighius, curiosissimus Romæ veteris explorator, & plurimorum mihi per totum Latium priscæ memoriæ vestigiorum præmonstrator, se fatetur à Pyrrho Ligorio Neapolitano diligentissimo item antiquario, accepisse; atque primum exemplar æreum fuisse: posteriorem habeo è copiosissimis illustrissimi Cardinalis Granuellani, nunc vice regis Neapolitani, thesauris; quibus sic museum suum locupletauit, vt nescio an cuipiam in tota Europa in hoc diuitiarum genere cedere debeat. Lapis est Heliotropius, ea quam hîc cernis amplitudine, cuius altera facies puerũ habet sedentem qui in-

Hieroglyphicorum signorum origo.

Thoot.

Maneros.

Deorum suorum nomenclaturas nec Ægyptij, nec Græci, nec Latini intelligunt.

qui indicem ori applicat: altera Loti florem præfert; è quo pusio indicem ad silentium imperandum ostentans emergit, cui hæc subest inscriptio:

ΜΕΓΑϹ ωΡΟϹ ΑΠΟλλων ΑΡΠΟΚΡΑΤ.

ΕυιλΑΤΟϹ τω ΦΟΡΟΥΝΤΙ.

Luculentum profectò veritatis indicium in hoc Epigrammate videmus: cui cùm Epiphanius consentiat, Arpocratem & Orum eũdem Butiorum deum faciens, non est quòd de fide Heliotropij dubitemus. Ex Plutarcho didicimus Harpocratẽ Isidis filium esse, natũ circa solstitium hibernum; nec eum quidem maturum & perfectũ: quæ cùm se grauidam sentiret, phylacterium sibi siue amuletum appendit, quod aiũt eam habuisse inscriptionẽ, qua *Vox vera* denotaretur. Plutarchus ipsum nomen cuius ea esset significatio non adscripsit, ceteroqui Ægyptiarum vocum curiosus indagator: qua de re suspicor ei hîc idem accidisse quod Plinio in Gallico Visci nomine; quod non expressit, quia scribi non posset litteris Latinis. Wi enim per duplex digamma dicebatur, vnde Gui postea corruptum; quod licet ex auctoritate Druidarum interpretaretur, maluit tamen subticere, quàm eius sonum alienis litteris vitiare. Eadem itaque de caussa suspicor Plutarchum vocabulũ apud Sacerdotes pro Vera voce vsurpatum silentio præteriuisse, eo quòd Græcis litteris explicari nequiret. Cimmeria namque lingua veram vocem Woꝛt appellat: quod vocabulum prorso litterarum ordine lectum, Verbum significat; verso autem verum & fidum; ita vt de ichnæa conuersione solis nostratibus vsitata, non verbum modò, sed verbum verum & fidum intelligatur. Quòd si War woꝛt dicas, quo verum verbum citra conuersionis consequentiam exprimitur, duas voces habebis, quarum neutra aut Græcis aut Latinis litteris signari potest; & in priore clarissimè cernes, nullum aliud esse in toto mũdo amuletum siue phylacterium, quàm ipsum Verum: quod apud nostrates à custodia nomẽ habet, aut potiùs custodia

Harpocrates Isidis filius.

Isidis amuleti seu phylacterij inscriptio, VERA VOX.

Woꝛt. Trow.

War.

à Vero nomen est mutuata. War enim custodiam & verum, citra vocis & picturæ discrimen vocamus. Videmus itaque quid Isidi cum veritate sit cõmune: & si rem iusta trutina expendamus, Isis essentia erit, ab essentia procedens vox patris, per quam omnia facta sunt, Veritas omnia custodiens. Hermathena enim nostra docuit, vocabulum

Wort.

Isis idem esse quod Latinus diceret Est est, quasi Ens ab ente. Wort idem est quod esse accipit siue gignitur, & homonymôs pro verbo vsurpatur. Iam War quo verum notatur, custodiam denotat; quod Græci dicunt Phylacterium. En miram vocum & rerum conuenientiam, quam frustra in alia lingua quæras. Lucanus hieroglyphicis notis magicas voces designari cecinit, multo ille verius quàm ipsemet intellexerit. Cùm

Mag.

enim Mag idem sit quod cognatum; & Magiris, vnde Magus corruptè dicitur, qui & nouit & docet cognationem; nihilque nisi sacrum sacris illis litteris notaretur; & id quidem de Phrygio sermone; non dubito quin & hæc quæ modò dixi maxima cognatione deuinciri, & id genus alia, hieroglyphica scriptura designaret. Quamuis verò War per se enuntiatum, id quod de cognatione Isidis & Veritatis dixi, satis explicet; facit tamen sacrosancta Mosis auctoritas, vt War-im Isidis phylacterium fuisse credam; quod nomen ad vnguem veram vocem, vt Plutarchus vertit, in arcano sacerdotum Ægyptiorum sermone designat: qua de re cùm de Vrim in Hermathena egi, nonnihil à me annotatum est, pluraque aliàs, si Deus qui Vera vox est, nos custodiat, scribam. Hæc obiter de Phylacterio: quibus mox nonnihil addemus. Commemorat Plutarchus, au-

Horus idem qui Apollo.

ctor mihi sæpius laudandus, in libris Mercurio inscriptis reperiri, Horum eundem esse quem Græci Apollinem nominant: nec aliud eo nomine capiendum esse, quàm ordinatam vim qua Sol in orbem fertur. Aiunt in Copto Hori simulacrum Typhonis pu-

Harpocrati prima legumina offerebantur.

dendum altera manu tenere. Harpocrati prima legumina offerebantur verbis his adiectis, Γλῶσσα τυχὴ, γλῶσσα δαίμων, id est, lingua fortuna, lingua genius. Qua de re Plutarchus colligit, præsidem eum fuisse sermonis qui imperfectus adhuc sit, nec bene per membra omnia absolutus, formandi perficiendique; atque inde adeò esse, vt silentium digito imperet. Addidit & illud, Magnetem os Hori nuncupari, Typhonis verò os ferrum haberi: quod ipse suo more ad ordinatam naturæ motionem refert, quæ ordini contraria Typhoni adscripta secum rapere frequenter & in ordinem redigere videtur. Eudoxus auctor est, in Ægyptiis esse fabulis, Iouem principiò pedibus fuisse connatis & constrictis, & idcirco gressus omnino impotem; at Isidem huius pedes dissecuisse, atque ita progrediendi dedisse facultatem. Plutarchus sacra Ægyptiorum nomina pleraque putat è fontibus Græcis emanasse, atque ex iis Isidis, Osiridis, Anubis & Hori nomenclaturas deducit: qua in re insigniter ipsum falli ea demonstrant quæ de vetustissimo Phrygum sermone cùm hîc, tum alibi à nobis dicta sunt. Hinc fit, vt sursum deorsum horum numinum partes & naturas voluat & reuoluat, & quàm longissimè ab hieroglyphicis signis aberret: quod si quis fusiùs nouisse volet, ipsum consulat; ac deinde videat,

Harpocratem deum no fuisse, sed signum dumtaxat.

egóne an ipse dicat probabiliora. Primùm itaque illud statuo, Harpocratem deum non fuisse, sed symbolum dumtaxat vtilissimam habens admonitionem, cùm omnibus liberalem quampiam artem addiscere cupientibus, tum illis præsertim qui sacris litteris volunt initiari: atque idcirco à priscis illis Ianigenis in primo scholarum vestibulo solitum collocari. Postea verò, vti modò de toto superstitionis genere dixi, partim igno-

Harpocrates cur deus putatus, & quã ob rem coli solitus.

rantia, partim Eriuniorum sacerdotum, lucrum suum ex multitudine deorum quærentium, auaritia; partim etiam impio cacodæmonis instinctu factum est, vt Harpocrates Deus haberetur, & eius imago tutissimum omnium malorum amuletum, vti videre licet ex modò recitata Heliotropij inscriptione. Persuasum enim erat, ei cui hic propitius esset, nihil aduersi posse euenire; cui irasceretur, nihil ex voto successurum. Hinc Lucilij intelligitur epigramma in Simonem quendam medicum imperitum scriptum:

Ην τιν' ἔχεις ἐχθρὸν Διονύσιε μὴ καταρᾶσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Αρποκράτην,
Μηδ' εἴπης τυφλοὺς ποιεῖ θεός, ἀλλὰ Σίμωνα,
Καὶ γνώσῃ τί θεὸς καὶ τί Σίμων δύναται.

Id est, vt ex tempore idem Latinis effundam:

Odisti si quem Dionysi, ne pete vt Isis
Harpocratésue huic sit trux, aliúsue Deus

Excæcans;

Excæcans; voueas vt Simo sit medicus,
Et noris possit quid Simo, quidq; Deus.

Harpocratis igitur imago, quò propitius esset, è collo plurimis dependebat, qui meliùs sibi consuluissent, si quæ pictura hac significabantur, ea diligenter considerassent, & reapse præstitissent, & vlteriùs significationem ad veram religionem, eo quo fas erat modo, transtulissent. Vellem equidem nihil simile inter Christianos reperiri, nec tantum quemquam appensis sibi phylacteriis fidere, vt signa pro signatis habeantur: & quod vel ad memoriam rerum præteritarum, vel ad exspectationem futurarum, vel ad vtilem aliquam admonitionem referri oportet, id superstitiosè & diuinis honoribus colatur, & vim aliquam credatur habere diuinam, siue ad corpus, siue ad animum, siue ad vtrumque custodiendum. Epiphanius circa finem eorum quæ contra hæreses scripsit, omnem Phylacteriorum vsum Christianis interdictum esse tradit: quod quî sit intelligendum, & quousque sese porrigat, illis quorum partes sunt vt religio nulla labe superstitionis sit inquinata diligenter procurare, discutiendum ac definiendum relinquo. Nobis satis erit de Cimbrico sermone monuisse, nullum homini tutius esse & securius phylacterium, quàm ipsam veritatem siue vocem veram, qua omnia & in terris & in cælis custodiuntur: & ei qui hanc in pectore circumfert, nihil esse metuendum, ne si cælorum quidem moles capiti illabatur, aut corpus igne concremetur & in cineres redigatur. Hoc illud est Isidis phylacterium, quo vt grauida ex abditis patris abyssis in lucem produxit omnia, ita omnia quoque conseruat & tuetur. Fidissimum igitur amuletum ipsam credamus veritatem: quæ cùm ipsissima vita sit, atque adeò ipse Christus verus Hercules alexicacos, ab omnibus nos mortis periculis liberabit. Qui hoc phylacterio caret, ei nihil profuerit sexcenta periapta vel è collo habere suspensa, vel brachiis alligata, vel vestibus insuta, vel quouis alio modo ad custodiam portata: At qui hoc veritatis verbo omnium malorum fortissimo auerrunco se muniuerit, is omnibus aliis phylacteriis tutò poterit carere; propterea quòd huius solius vis omnem tutelam, omnem custodiam, omnem defensionem, iuxta Cimbricam ipsius Veri nomenclaturam, complectatur & absoluat. Valeat igitur Harpocrates, valeant cetera amuleta, modò Isidis phylacterium, quod est War wort siue War-em/ quod idem est quod Vera vox, numquam à nobis discedat. Est vetus Græcorum prouerbium, aduersus calumniam nullum esse alexipharmacum: quod in Pluto sua Comicus ille vsurpauit, quo vix alius Athenis peior exstitit calumniator. Nos itaque vti nihili facimus Harpocratis numen, ita symbolo eius moniti, digito labella compescamus, ne quis Aristophanes aut alius sycophanta aut quisquam Corycæus auscultans, ea quæ nos dextra vola damus, capiat sinistra: quod Theodorus quondam sibi accidisse dicit. Proscripto igitur vano numine, quod statuæ & imagini inesse superstitio credebat, & reiecto stolido dementium hominum delirio, ad priscam accedamus veritatem; ad quam nulla rectior via est, nullum breuius compendium, quàm illud quod Mercurius ex vocis interpretatione demonstrat. Rimandum igitur quid Harpocratis nomen significet, ac quæ sit vocabuli & aspectabilis signi cognatio. Nulla in hoc nomine accidit litterarũ clades: vna dumtaxat adspirata in tenuem commutata est, ad conciliandam vocis lenitatem; addita præterea terminante littera de consuetudine Græcorum, quò nomen exuat peregrinitatem. Cimmeriis integra compositio in has soluitur partes, Har-poch-ra-t'e/ aut Har-pogh-ra-t'e/ quibus significatur, Diu morando arduum opus aggredi tenta: Celeriter ad vnum festina. Quòd si mihi permittas, vt vocis structuram per Apocopen factam esse dicam, ne finalis quidem littera à Græcis addita esse dicetur, sed ex Cimbrico quoque fonte manasse. Si enim Har-pogh-ra-t'e-st compositæ vocis partes facias, has duas sententias habebis expressas, Diu morando ardua aggredi tenta: Celeriter ad vnum respice. Har ab Ar/ quo tardum notari Hermathena copiosè exposuit, formatum est: vocabulum illud quidem Germanis superioribus quàm inferioribus vsitatius. Aurigæ tamen nostrates frequens in ore habent, dum tarditatis celeumate equos retinere volunt. Ex allusione etiam sua ad cognatam vocem adagium nobis dedit, quod plures passim vsurpant quàm vnde originem ducat expendunt. Dum enim quicquam intricatum & difficile ad expediendum dicere volumus, dicimus: Tis Har. Har autem vocali longa crinem notat, tum quòd is hominibus & aliis etiam animantibus datus sit vt aduersus mala perdurent

Phylacteriorum vsus quàm antiquus & quousque permissus.

Veritas fidissimum amuletum.

Aristophanes pessimus calumniator.

Harpocratis nominis compositio & interpretatio.

Har. Ar.

Har.

Har.

atque perseuerent, tum etiam quòd eo ipso retineri queamus. Har vocali breui, vt est in Ar/ idem est quod duro, perseuero, & diu in re quapiam moror. Hinc eodem tempore

Cardinis etymon.
H adspirationis Cimbricæ in C apud Latinos permutatio.
Capio. Caput. Calamus. Citus. Ciuis. Collum. Ceruix. Collus. Caudex, icis Hart. Cordis & καρδίας etymon.

seruato, vt nomen in orationem venit, idem nobis significans quod Cardo Romanis: atque adeò Cardo apud hos ab Har deriuatur, mutata adspiratione in Cappa; quod in aliis quoque vocibus obseruatur, vt ab Hap fit Capio, ab Haupt Caput, ab Halm calamus, ab Hit Citus & cognata, ab Huiwis Ciuis, quia ad tutelam sui ciues congregantur, ita vt nomen à fine ducatur: ab Hals collus vel collum, Ceruix, ab Herwicht siue Harwicht/ quod idem est, eo quòd ceruix ad pondus diu ferendum apta sit. Collis per hysteron proteron à Loh/ de quo in Aduaticis: Caudex ab Haut-echt/ id est, germanũ & legitimum, vt sic dicam, lignum. Hac enim voce solidum arboris lignum designatur. Cardo igitur ab Har fit, eo quòd ianua in cardinibus suis perpetuò duret ac perseueret. Ab Har fit Hart/ pro duro: qua voce pro nomine & verbo vtimur. Hinc Hart etiam ipsum cor significat, vera & prima Cordis apud Latinos & καρδίας apud Græcos origo. Et in his quidem vocalis breuis auditur, quæ in Har pro crinibus producitur. Vetus est omnino hominum opinio, crines ad perseuerandum durandumque plurimum habere momenti. Legimus enim, Sampsonis robur omne in crinibus constitisse: quod quamuis equidem sciam præcipuum quoddam Dei donum fuisse, nec omnibus crinitis, quorum caput nec radebatur nec tondebatur, easdem vires fuisse; video tamen mirificè cum

Crines in quæstionibus nonnũquam abradi.
Crine abscindi triste veteribus.

prisca hominum opinione concordare. Quid? quòd adhuc Iudices frequenter eos quos quæstionibus sæuioribus adhibent, omnibus totius corporis crinibus spoliare solent; ne obstinata pertinacia tormenta pati perseuerent? Hinc apud vetustissimos quosque tristissima clades habebatur, si cui caput rasum esset, eóque hoc signo vel luctus vel seruitus indicabatur. Diis certè & eorum sacerdotibus, tum etiam poëtis & philosophis barbas promissas fuisse, & fortissimum quemque crinibus abundasse, quis non de veterum scriptorum lectione nouit? Nonne Nazaræos, quia Deo consecrati essent, omnem rasuram tonsuramque repulisse, de sacris litteris scimus? Nihil abominabilius priscis Francorum Regibus accidere potuisset, quàm si coma quopiam infortunio fuisset vel mutilata vel cæsa. Facile sanè sit & cuiuis promptum, ingentem exemplorum siluam tum ex poëtis, tum ex historiis huc transferre; at illud difficillimum, caussam explicare,

Crines ad robur conferre cur credatur.

ob quam crines ad robur conferre credantur. Arduum non est ad intelligendum demonstrandumque, magnas vires in hominibus & multos crines ex eadem ratione pendere; sed cur crinibus ablatis vires minuantur, id verò non parum habet obscuritatis. Aristoteles calori & pingui humori in cute contento crinium adscribit materiam, addens eius crassitudinem in hominibus non parum conferre ad augmentum. Hinc ego colligo, vehementer hirsutos, & durum habentes & plurimum capillum, robustos esse; eo quòd humor pinguis & lentus neruos reddat robustissimos. Galenus plus satis siccitatis vim in pilorum generatione exaggerat; cùm ipsa experientia doceat, lentore opus esse ad ea quæ crinium naturam imitantur effingenda. Non ignoro quid medicus hic excuset, verùm numquam quisquam mihi probauerit, satis explicatam esse pilorum generationis in siccitate caussam, licet quantum velit caloris addat. Possem hîc prolixus esse, tum rationibus tum experimentis in medium adferendis; quibus docerem, non paucos hirsutos & densam menti siluam habentes, timidissimos & mollissimos fuisse; sed video in rerum naturalium contemplatione totius inquisitionis terminum esse ignorantiam, nec quicquam tam accuratè nobis cognitum esse, vt ad caussam & integram & proximam à nobis queat referri. Ceterùm hanc ignorantiam non quiuis agnoscit, sed is dumtaxat qui cum Socrate ad hos inuios tenebrarum recessus in abditissimis quibusque caussis explorandis peruenit. Nihil tam minutum, in quo non infinito plus

Crinium siue pilorum generatio.

nos lateat quàm sciamus: quod & hîc mihi vsu venire cerno. Equidem magnam pilorum densitatem non calidi tantùm & sicci temperamenti indicium pono, sed ex ea etiam materiæ humidæ & ad tenacitatem vsque coctæ copiam colligo, & citra huius abundantiam nego spissam crinium siluam enasciturам. Siue igitur calor huius coctionis auctor, siue humor idoneus ad lentorem acquirendum desideretur, vtrouis modo

Viriũ & roboris in corpore caussæ.

pilorum generatio impeditur. Iam calor copioso humori & ad tenacitatem apto coniunctus, vires maximas suppeditat & non facilè fatigandas, eo quòd is cui harum duarum rerum satis est, nec frigore torpeat, nec dissipatis spiritibus, qui lentore pingui continentur,

tinentur, exarescat. Ceterùm licet hoc ita esse statuamus, hinc tamen necdum efficitur, pilos caussam vllam, sed signum dumtaxat fortitudinis habere. Si quid in ipsis momenti est ad robur conseruandum, id vel occultum est, vel eò referendum videtur, quòd pori pilis occlusi non facilè sinant spiritus elabi & dissipari; quos si abradas, non solùm ianuam dissoluendo virium firmamento aperueris, sed occasionem dederis, vt natura mox plurimum humoris ad cutis cauitates distribuat, quo noui pili creentur: atque ea via tantum robori discedat, quantum neruosis partibus pinguis huius & viscidi alimenti fuerit abstractum. Sed hæc huius loci non sunt, & ampliorem desiderant considerationem. Mihi sufficit, si constet, communem veterum omnium esse sententiam, pilosos in quauis re & agenda & toleranda maximas vires habere, & idcirco non malè Har pro pilo dici, ab Har quod est duro & perseuero. Et hæc quidem vna sit ratio nomenclaturæ. Accedit altera. Nihil est in corpore humano quo facilius quis quàm crinibus teneri impedirique possit, quod in mulierum comis & promissis virorum barbis nemo nescit crebrò accidisse; & clarissimum est huius rei in Absolone exemplum. Cùm igitur Har retardandi etiam notionem signet, non iniuria hominum pili ab hoc vocabulo nomen acceperunt, vtpote quibus maxima violentissimaque remora expedito homini adferatur: quæ altera est huius nominis caussa, & ea quidem paulo magis quàm prior apud vulgus obseruata. Quamobrem cùm nullum homini maius impedimentum ad rectum rerum agendarum cursum abrumpendum afferri possit, quàm lites sint & contentiones forenses; nostrates Har pro hac tranquillæ vitæ noxa ponunt, & eum Harman vocant, qui scatet calumniis & cauillis, & in quauis re lites quærit. Latini litem hoc concertationis genus vocarunt, tametsi eius significationis caussam prorsus ignorent. Cimmeriis Lit dolorem & tormentum notat: qua de re factum, vt grauissimum hominis tormentum litem vocarint: quod qui nescit, is nescit quæ vis sit illius sententiæ: ἐξὸν φυγεῖν οὐκ ζητῶ δίκην. Si non ob aliud, ob hoc saltem Hesiodus semper nobis vel in manibus vel in memoria habendus esset, quòd tam insigniter forensium contentionum damna depinxerit; cui qui non credit, is dignus est vt audire mereatur: παθὼν δὲ ὁ νήπιος ἔγνω. Nemo certè meliùs nominis quo lites vocantur, caussam peruidebit, & in imo corde sentiet, quàm is qui vel iniuria dorophagorum iudicum, vel caussidicorum confertissimas quasque bulgas exenterantium tricis & cauillis semel aut iterum ceciderit liti. Sed plus satis de Har & Hermannis, quibus opto, vt omni patrimonio in rabulas pragmaticos & iniquos iudices profuso, senili fame & decrepita mendicitate, tormenta, quibus alios afflixerunt, expiare cogantur. Nunc igitur eo explicato, Har in Harpocrate vocali breui pronuntiari, & diuturnæ moræ habere notationem; ad alteram syllabam pergamus. Pogh nobis idem est quod aggredi rem arduam tento: quæ vox insigniem habet ac luculentam significationis caussam. Composita enim est ex Pe & Hogh/ voculis duabus contrarias notiones indicantibus, quoniam illa id quod terræ fixum est, hæc altum & sublime designet. Veteres Pe/Phe/Ve & Fe citra discrimen pro bruta natura vsurparunt; vnde apud Latinos Pecus à Pe remansit, & Veterinum à Ve/ & Tering quasi dicas victum pecoribus constantem. Posteriores Cimbri, quò homonymiam euitent, Pe pro radice terræ infixa dicunt; & in radicum genere eas per excellentiam hoc maximè nomine dignantur, quæ maximè sunt edules. At Ve crassiùs & longiùs pronuntiatum, pro omni bruto animali ad hominum victum nutriri consuetum vsurpant: &, quia nihil homini magis inimicum quàm natura rationis expers, Ve etiam pro inimicitia ponitur. Quòd si vox paullo tenuiùs pronuntietur, & quasi media inter longam & breuem, fascinum designat, eo quòd hac corporis parte brutis simillimi reddamur, & toti terrenis sordibus inquinemur. Contrarium ipsi Phe Pe & Fe est Eph/Ef & Ep/ quæ in conuersione principium adspiratum habent loco temporis longi: & id quidem summa ratione factum est. Quæ enim terræ affiguntur, tarda sunt, & longa voce digna: Contrà quæ à terra quicquam subleuare debent, ea vt spiritum & celeritatem quandam tarditati contrariam habeant oportet. Hinc igitur ex Phe/Fe & Pe longis, fiunt Heph/Hef & Hep: quorum priora significant à terra leuare; postremum frequens iis celeuma est qui ad leuiter saltandum hortantur. Vnde ἵππος apud Græcos. Hep enim nihil aliud est quàm leuiter salto vel salta; quod & equo conuenit, & ei qui equum ascendit. Hogh idem est quod excelsum, vox spiritus plurimum requirens.

Pilosos maximas vires habere.

Lites forēses.

Harman.

Lis, litis.

Lit.

Pogh.

Hog.

Pe/Phe/Ve/Fe.

Pecaris etymon.

Veterinum animal.

Tering.

Pe.

Ve.

Eph/Ef/Ep.

H adspiratio Cimbrica frequenter temporis longi locum subit, & contrà.

Hef/Heph/Hep.

ἵππος vocis etymon.

Hogh.

He. Ho. In eadem significatione dicimus he & ho: sed hæc frequentiùs in compositione & deriuatione, vt he in hemel/ heuau/ het/ helen/ siue helm; & ho in homoet / pro alto animo; & hot pro capite: de quibus in littera He. Hogh igitur præter spiritum à quo incipit, litteram sibi in fine eam accersiuit, qua nulla magis expectorat & ex imis præcordiis anhelat: de qua latiùs suo loco. Hæc per ichnæam conuersionem demonstrat supremum

Gho. excelsorum finem ipsum esse Bonum. Gho enim longa vocali bonum significat: qua in voce longum tempus adspirationis vim supplet, eo quòd in fine adspiratio non

Hol. Loh. aliam habeat potestatem, quàm vt sonum producat: quod videas in hol & loh voculis conuersis; in quarum illa vocalis breuis est, in hac longa; quo productum tempus adspirationis, quæ in fine efferri citra aliam consonantem non potest, locum teneret. Hogh igitur nos ad gho deducit, id est, summus excelsorum apex est ipsum bonum, ad quod omnia in altum tendentia adspirare nituntur. Cùm igitur hogh verbũ est, idem significat quod exalto; atque inde ye-hogh idem est ac si dicatur, brutam & terrenam naturam exalto siue exalta. Qua de re perspicuum redditur, eam mentem nomenclatoris in vocula yogh fabricanda fuisse, vt nihil aggrediendum tentandumq. homini censeret, quod desidem & tardam, humi iacentem, terræque adfixam naturam non exaltaret, & in sublime ferret. Quis dignis modis diuinum hoc artificium explicet, quod admonitionis breuissima vocula comprehensæ vtilitatem latissimè per omnes vitæ rationes, per omnes actionũ & officiorum partes sese diffundentem sufficienti sermonis & elegantia & vbertate persequatur? Nos certè ne aggredi quidem tentabimus, eo contenti futuri, quòd nostro indicio huius voculæ mysterium per transennam eminus

Ra. sit ostensum. Et hæc quidem de secunda syllaba: nunc ad tertiam. Ra celeritatem indicare quiuis intelliget, qui sciet vibrationem recto motui præmissam vehementissimo impetu ciere, vt in Hermathena non vno loco explicatum. Quarta syllaba clarissima

Te. est, quæ ex Te & E contracta per ecthlipsin, siue prioris vocalis elisionẽ, idem significat quod ad vnum; ita vt Ra t'e nihil aliud sit, quàm citò ad vnum: quæ locutio celerandi studio verbum subticet, quò breuior sit & expeditior. Quòd si quintam syllabam in Sigma intelligas, verbum habebis cauda mutilatum, quo Video denotatur: verùm vt ei locus est non incommodus; ita eius appendix non est necessaria, quandoquidem abruptus sermo maximè decet & exornat admonitionem ad celeritatem incitantem. Totum igitur Harpocratis nomen ex Har Yogh Ra T'e compositum, idem significat, ac si dicas, Diu moram trahe in bruta tua natura exaltanda; atque dum id facis, magna ce-

Vnum. leritate mentis tuæ oculos ad Vnum dirige, quia videlicet ipsum vnum totius altitudinis vertex sit supremus. Quemadmodum enim diu multumque meditandum ad hanc nobis acquirendam sublimitatem, & longa diuturnaque in silentio & disciplinarum studio mora opus est, vt tandem ad cælum euehamur; ita mox ab ipso initio mentis acies ad ipsum vnum rectà ferri debet, alioqui nullis laboribus, quantumuis longis, in altum euehenda. Frustra enim in otio litterarum & quinquennali Pythagoreorum silentio versabimur, frustra longum tempus teremus, & tacita multorum annorum cõtemplatione nos fatigabimus, vt brutam nostram naturam ad sublimia tollamus, nisi principiò ipsum Vnum nobis pro scopo collocauerimus, & ad illud solum omnes nostras direxerimus cogitationes. Hoc est illud Vnum quod solùm Christus dixit esse ne-

Harpocrates cuius rei symbolum sit. cessarium: è quo liquet, eandem esse Harpocratis & Veritatis sententiam. Cùm igitur in scholis hoc Harpocratis symbolum prisci Ianigenæ proponebant; quid aliud indicabant, quàm illud quod D. Paullus ad Hebræos scripsit, *In disciplina perseuerate?* quod vocula har designat; cui yogh adiectum, idem dicit quod Timotheus ab eodem audiuit: *Labora in omnibus:* &, *Labora sicut bonus miles.* Et quia arduus labor in yogh præcipitur, audiendus est & ille qui dixit: *Induamini virtutem ex alto*; vt nimirum alta aggressi, ab eo adiuuemur, quem scimus nobis patrem in cælis: cuius regnum vt adueniat rogamus; quod & primùm quærere debemus. Totus autem hic labor ad excelsa à terrenis vehementi spiritu contendens, ad Vnum ipsum refertur: & si, pro eo ac facere iubetur, perseueret, tandem ad illud quò tendit adspirat. Vide quantũ vnica vox comprehendat arcanorum, quantum breuissimo compendio præceptorum exponatur! Simul vt terrenis relictis excelsa aggrediamur monemur, simul vt iustam moram in meditando tanto molimine præmittamus; & vbi inceperimus hæc tam alta attentare, vt in pro-

in proposito perseueremus, nec vlla re ab arduo labore deterreamur; tum etiam, ne à recta linea aberremus, additum habemus, vt mox à principio studia nostra omnia ad ipsum Vnum festinent. Deinde eandem vocem sic capere potes, vt arduum opus debita & mora & constantia aggredienti & in eo perseueranti promittat; fieri non posse vt ad Vnum ipsum non pertingat. O beatum certamen! ô felicem laborem! in quo is qui perdurat, certò scit se in ipsum scopum collimaturum. Porrò vt hæc omnia ad eos maximè spectant, qui sacris litteris & disciplinis ad Dei cognitionem necessariis initiantur; ita ad cuiusuis operis honesti aggressionem accommodanda sunt. Omnibus enim in rebus maioribus moliendis verissimum est, diuturnam quandam in meditando consulendoq. moram præmitti debere; & vbi ea præcesserit, tum ipsum opus sic esse tentandum, vt animus terreno frigore discusso, in sublime sese erigat contra omnes quæ occurrere possunt, difficultates. Quò tamen felicem exitum propositi laboris sortiatur, id in omnibus curandum, ne quid vel minimo tenus ab Vno deuium feratur. Neque enim in toto solùm negotio & rerum moliendarum summa ad Vnum omnia spectare debét, sed in singularum etiam partium principio statim ad Vnum mentis oculus est dirigendus, si faustum nobis felixq. quod agitur esse cupiamus. Adde & eo modo vocabulum exponi posse, vt dicat, Tardam inceptionem in opere quopiam aggrediendo tentandoq. celerem esse atq. festinam; quod intelliges si syllabas sic enumeres, Har pogh rat/ id est, Tarda molitio celeris. vbi elegantissima est antithesis paradoxo quodam modo contraria inter se iungens. Eandem sententiam Cimbricæ linguæ nomenclator in Raat secutus est, dum hac voce producta pro consilio nos vti voluit, ceu diceret, Ad celerem cuiusuis negotij expeditionem nihil æquè ac consilium vel vtile esse vel necessarium. Plurimos videas ex temeraria festinatione in ipso statim operis limine collabi, alios nonnihil progressos, maximis inuolui difficultatibus, & vel numquam vel tardissimè ad exitum peruenire, alios etiam adeò nihil expedire, vt eo ipso, quo stolidè & sine maturo consilio attentarunt, opprimantur. Elegantissimè & verissimè Horatius cecinit:

Harpocratis alia significatio.

Raat.

Consilij in quibusuis rebus expediendis necessitas.

Vis consilî expers, mole ruit sua:
Vim temperatam Dÿ quoque promouent
In maius.

Immensa exemplorum infinitas, quot temeritas & olim & nostro hoc æuo perdiderit; & quot sana consilia conseruarint, nos tacere potius quàm loqui iubet. Inter multa illustre est illud è Romana historia de Fabij Maximi tarditate; maxima illa quidem, sed necessaria Vrbis exercituumque duorum saluti: cui si Minutij temeritatem conferas, mox intelliges, quanti matura in consulendis rebus arduis præparandisque mora sit æstimanda; quamque iusto titulo Ennius Fabium celebrarit, vnico versu & trophæum ei fabricatus sempiternum, & posteris omnibus luculentissimum modulatus documentum, prudenti in rebus aggrediendis mora nihil esse vel salutarius vel expeditius ad res arduas felici exitu finiendas. Is sic habet:

Mora & tarditatis vtilitas.

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quid temeritas possit & inconsulta audacia, & quàm breui res maximas funditus euertat; & quàm, contrà facilè & citò quietis & maturis consiliis ingentes calamitates & rerum publicarum ruinæ auertantur, etsi nullis antiquorum historiis edocti essemus, hæc tamen tempora & iugum grauissimum ceruicibus nostris impositum satis nos pondere suo moneret, tum quorum audacia & inconsiderantia perditi simus, tum quorum prudentia & consiliis seruari potuissemus. Vtinam omnes semper & vbique in omni rerum vel priuatarum vel publicarum aggressione intelligeremus prudentissimum hoc nomenclatoris consilium, quo Raat vocali longa pronuntiandum ex Rat breui vocula deriuauit: quod dum fecit, hoc ipsum videtur mihi dixisse, consilium non aliud esse, quàm tardam festinationem & festinam tarditatem. Laudatur illud, *Festina lentè*; & meritò laudatur: at quanto laude dignius, consilio illud nomen dedisse, quod ne intelligi quidem ab origine potest, nisi vna de tarda festinatione & celeri tarditate cogitetur: Vbi mora maturam minimeque præcocem deliberationem suadet, celeritas in nominis ratione inuenta, expeditum & facilem exitum pollicetur. Quod autem Cimbricum consilij nomen vnica syllaba comprehensum consulit, consequentia quadam interpretationis non omnibus aperta, & nescio an ab vllo vmquam nostratium considerata,

Temeritas.

Festina lentè.

derata, illud ipsum Har–pogh rat tribus syllabis ostendit: qua quidem nominis solutione & considerationis via Harpocratis tessera non ad discipulos tantùm liberalium artium, sed omnes mortales, quorum quidem vllæ esse queant actiones, refertur; & rectè explicata & expensa, ac deinde in omni officiorum genere ante oculos posita, ingentem adfert vtilitatem, atque adeò vna omnium hominum continet salutem. Acceperant id quidem Ægyptij à Ianigenis, Harpocratis signum omnes eos qui id in pectore ferrent; seruare posse; verùm non intelligebant, nec nomini nec imagini aliam vim esse quàm monendi; at in sua esse potestate situm, vt quod monitum esset, id vel negligerent vel contemnerent, vel magni facerent & amplecterentur. Hinc igitur partim vocis & symbolicæ rationis ignorantia; partim demens idolomaniæ studium dæmonum fraude & sacrificorum auaritia accensum eò rem saluberrimam pertraxit, vt nec insanius quicquam, nec magis execrandum cogitari posset. Harpocratem enim Deum fecerunt, & imaginem, quæ nihil aliud erat quàm nota hieroglyphica, collo appendebant; ceu in hoc amuleto omnem conseruandi potestatem prisci Ianigenæ esse docuissent. Sed hæc communis est omnium veterum symbolorum clades, siue ea vocalia fuerint tantùm & solis nominibus indicata, siue adspectabilia & saxis incisa. Nos de prisco vsu & originis veritate, non de abusu diabolico & anili superstitione tractamus.

Harpocrates qua ratione Deus factus.

Quando igitur Harpocratis nomen satis est explicatum, pergamus modò ad ceteras, quibus idem symbolum vocatur, nomenclaturas. Inter has est Horus, vocali priore longa: quod addo, ne cum ὅρος, quo terminus & definitio significatur, eadem vox putetur. Plutarchus certè hac nominum affinitate deceptus, statuit huius Dei vires in iustis terminis rerum ponendis maximè cerni. Fateor equidem ad consilium tacitum & quietum pertinere, vt res de quibus deliberatur, rectè definiantur, & consilio maximè ad certos rei cuiusque terminos perueniri; sed nego hanc caussam esse ob quam Harpocrates Horus nuncupetur: qua tamen in sententia refellenda verbosam nolim instituere disputationem, tum ne prolixior æquo fiam, tum ne videar apertissimis rationibus, quas adducturus sum, & aptissimæ conuenientiæ, & arctæ rerum vocumque inter se cognationi parum fidere voluisse. Harpocratis admonitionem bifariam considerauimus; semel vt ad discipulos sapientiæ studiis initiandos propriè præcipuéque spectaret; iterum vt æquè ad omnium negotiorum operumque aggressionem pertineret. Quia verò vtrobique & in discendo & in consulendo parum domesticæ vires præstare possunt, nisi alij audiantur, illic quidem doctiores, hîc autem prudentiores; optimè factum à Ianigenis, vt Harpocratem non modò in aggrediendo tardum dicerent, sed Horum etiam vocarent: quo nimirum omnes monerentur, moram eam quæ in priore nomine denotatur, auditioni maximè impendi oportere. Sicut enim verè à magistro nostro dictum est, *Fides ex auditu*; ita non otiosè ab Aristotele scriptum, hanc sentiendi facultatem ad disciplinas percipiendas potissimum referri, cùm eo solo docentis notiones à discente velut semina quædam futuræ frugis excipi possint. Quid igitur aptius potuisset cogitari eo nomine, quo euidentissimè explanatur, primarium Harpocratis officium esse, vt audiat & diligenter auscultet. Hoor enim idem est quod audio vel audi: cui si Græcam vocum clausulam adiicias, ὧρος habebis. Eat nunc Plutarchus, & cum eo quisquis velit, quæsitum apud Græcos, ecquid simile queat vel sexcentesima tenus parte reperire ad Harpocratis & Hori vel vnionem vel cognationem de vocibus ipsis docendam: quod si peruestigarit atque ostenderit, lubenter nos ei de tesseræ huius primordiis & antiquis eius nominibus cedemus. Porrò vt auditionis huius fructus maximus ostenderetur, & ostensus inuitaret omnes, siue bonas artes discere vellent, siue sanis aliorum consiliis vti, tertiam nomenclaturam adiecerunt, qua Harpocrates Apollo indigetatus est. Apollo enim, si in duas tantùm voces soluas compositionem, & postremam syllabam Græcorum dicas esse appendicem, eum significat, qui occulta & abdita & in obscura specu latentia sepultaque in lucem profert & reuelat. Hel enim vocali longa, vt est in ἑληχάω, idem notat quod celo: & ipsum quidem Celo Latinorum ex nostra voce manauit, eo deriuationis modo quo ex Hart nostrati καρδίαν Græcos fecisse modò annotaui. Nec aliunde Velo manat, adspiratione in digamma mutata. Hinc Hol antrũ & specus obscura, & inde Af-hol siue Aph–hol/ & ademptis adspirationibus ad leniorem syllabarũ vnionẽ, Apol is dicetur, qui ea quæ in occulta spelunca delitescunt, reuelat. Quòd

Horus idem qui Harpocrates.

Harpocrates cur Horus appellatus.

Auditionis fructus.

Hoor.

Harpocrates idem qui Apollo.

Apollinis etymon et interpretatio.

Hel.

Celo, as, are.

Velo, as, are.

Hol.

Quòd si tam facilis & cõmodus, immò tam iustus & æquus mihi iudex detur, vt quod verum est mihi concedat, dicam veteribus Cimbris eam in voce Op, qua modò vtimur, consuetudinem pronunciationis fuisse, vt magis A obscurum quàm littera rotunda audiretur, atque inde fieri, vt superiores Germani hactenus Auf scribant pro nostrati Op. Sicut igitur ab Auper, siue, vt nunc dicimus, Oper, Aprilis nomen accepit; & sicut Auper nostras Aperio dedit Latinis; ita Apollo etiam ab Aup nomenclaturæ suæ habere potest interpretationem; vt videlicet Aup-hol idem sit quod recludo specum. Sed quoniam mihi res ferè solet esse cum morosis hominibus, contentionis quàm veritatis amantioribus, vix audeo tantum mihi sumere, vt vel vnius vocalis mutationem in vocibus origini reddendis adducam. In adspirationibus enim ademptis minus absurdi quàm in mutatis vocalibus esse credunt: verùm si quod res est fateri velimus, procliuis etiam est vocalium inter se permutatio, vt de gentiũ diuersarum dialectis, vel de longo sæculorũ lapsu crebrius inolescens. Vtrouis ergo modo Apollinis vocabulũ ad etymologiam examines & interpreteris, is eo nomine omniũ erit dignissimus, qui quàplurima e tenebris in lucem profert, quiq. optimas claues & certissimas habet ad obscuram abditarum rerum specũ aperiendam. Vt igitur Sol, quia tenebrosum noctis antrũ reserat, Apollo non iniuria vocatus est; ita Harpocrates quoque meritò eodem nomine nuncupatur, propterea quòd diuturna meditatio & diligens auditio occultam scientiarum & consiliorum specum quàm optimè recludat. Quòd si quis vltimam in Apollo syllabam de Cimbrica quoque lingua manasse dicat, ei Apollo denotabit id quod integrè efferremus Aup-hol-hoot, id est, aperiendæ speluncæ caput: quæ notatio ei conuenit, qui princeps est eorum omnium qui res abditas hominibus reuelant. Sed quid ego me hîc superstitiosa nimis interpretatione defatigo, cùm ea omnium sit simplicissima quam in Gallicis explicaui, qua Apollo dictus sit quasi Af hol los, id est, ab antro obscuro liberans. Sunt enim apud Græcos quibus priscum hoc Apollos nomen remansit; inter quos is fuit cuius D. Paullus fecit mẽtionem Fortasse ergo discriminis caussa Apollo pro Deo, Apollos pro homine dictum fuerit: attamen suspicor id factum ratione multiplicis & copiosè interpretationis, quam sermonis nostri architectus perpetuò quæsiuit. Mea ergo nihil refert, siue Apollos, siue Apollo dicas, cùm vtrumque nomen æque Deo conueniat, & Apollos conuersionem etiam patiatur; quam vt Gallica nostra declarant, ita hîc non duco repetendum. Satis esto indicasse, vtrouis nomine Deum dici posse, cùm & ab antro caliginoso liberet, & antri aperiendi caput sit atque princeps, & vtrouis modo reuelator à tenebris cùm aliis, tum æternis mortales liberans. Nec mirum propter terminationes linguarum proprias & litteras cognatas aliam & aliam dari posse interpretationem, ea tenus parte qua variari potest. Valeant igitur illi cum suis nugis, qui Apollinis nomen à perdendo, vel ab alia quauis Græcorum voce deriuant: ad quos refellendos idcirco nihil adfero argumentorũ, quia non putem quemquam tam sibi Apollinem habere vel parum propitium vel iratum, vt non clarè cernat res per se euidentes, & nullius alterius egentes probationis, quàm eius quam ipsa vera vocum significatio demonstrat. Nemini posthac dubium esse potest, eorum quidem qui vel nostræ linguæ sunt periti, vel meæ credent interpretationi, cur Harpocrates, & Horus, & Apollo sit vocatus: nec opus est pluribus ad id explicandum commentariis, cuius veritas mox ad primum sese obtutum ipsa luce clariùs ostendit. Illud tamen dissimulandum non est; quòd, vt in alphabeto trium in vno Deo personarum diligens ratio habita est, & distinctis vocibus consignata; ita & hîc quoque non in Harpocratis modò nomine per syllabas explicato, sed in tribus etiam ipsius nominibus ordine sibi succedentibus Trinitatis mysterium indicetur. Dum enim nomenclator Harpocratis symbolo optimam discendi rationem perpetuæ posterorum memoriæ mandare vellet, ac eo ipso doceret, omnia mox ab initio ad Vnum referri oportere, noluit in nomine eius fabricando à præcepto suo aberrare. Har igitur tarditatis & perseuerantiæ signũ ipsi Patri conuenit, vt ei quem antiquum dierum Daniel vocauit; quique nec cogitanda, nedum dicenda sæculorum infinitate tardauit antequam mundum crearet. Altera syllaba Pogh, quæ operis aggressionem significat, Filio conuenit; eo quòd per hunc Pater ingentem mundi machinam molitus sit atque perfecerit. In hoc enim principio creauit Deus cælum & terram. Tertia syllaba quæ Krat est, & celeritatem notat, in quam magis personam quadrat, quàm in Spiritum

Op. *Auf.* *Aperio verbi & Aprilis nominis etymon.* *Aup.* *Harpocrates quam ob rem Apollo nominatus.* *Apollinis etymon aliud.* *Trinitatis mysterium in Harpocratis nomine indicatum.*

Spiritum ſanctum; qui celeri ſua per aquas ſiue materiam latione animauit vniuerſa, & ad ſuam vnumquodque incitauit motionem, & hactenus celeritate omnium creatarum mentium captum excedente, & maiore quàm luminis per aërem ſit diffuſio, totam permeat rerum conditarum molem, omnibus præſens motionem vitamque fundens atque conſeruans? Quòd ſi Harpocratis nomen ita diſſoluas, vt poſtrema pars ſit Ra Te Si, rurſus Spiritus ſancti munus agnoſces, cuius vt celeritas propria eſt; ita tota celeritas ad vnum contendit, & nos, vt oculos mentis ad vnum quàm ocyſſimè vertamus, incitat. Quid in rebus adſpectabilibus igne velocius, quid eo celeriùs ſurſum ad vnum apicem contendit? Cùm igitur in huius forma ad Apoſtolos deſcenderit ſanctus Spiritus, quid ni eum velocitatis nomine honoremus? Iam linguæ figura adiuncta celeritatis indicat augmentum, quod nullum in homine membrum celeriùs moueatur, nec quicquam eius tinnitu ſit pernicius: quod Homerus animaduertens ἔπεα πτερόεντα frequenter iterauit. Omnis autem hæc velocitas ad vnum veluti pyramidis ſupremum punctum contendit, & omnes audientes & ſequentes vnà rapit ſecum. Et hæc quidem arcana in vnico Harpocratis nomine. Iam ſi tria ipſius nomina conſideres, ſtatim deprehendes Harpocratem prima ſyllaba patrem notare, qui tarde admodum æternum ſuum conſilium aggreſſus eſt, ſed vbi aggreſſus ſemel eſt, celerrimè & dicto citius expediuit: de quo hoc habemus in ſacris litteris; *Dixit, & facta ſunt*. Horus verò proprie præcipuéque filius dicetur, de quo ipſe Pater, *Hic eſt*, inquit, *filius meus dilectus, ipſum audite*. Quod ex eo etiam intelligas, quòd filius vox ſit & verbum Patris. Vox autem ad auditionem ſpectat, quam Hori nomen deſignat. Tertium nomen Apollo, principem ſignificans eorum qui res abditas & reconditas è tenebris in lucem proferunt, cui perſonæ potiùs dabimus quàm Spiritui ſancto; cui in omni arcanarum rerum inquiſitione, in omnibus conſiliis inchoandis, de concordi omnium patrum doctrina vota facere & preces fundere ſolemus, vti illi à quo omnis veritatis doctrina procedit, iuxta ipſius Veritatis in Euangelio teſtificationem? Hunc in Alphabeto ſic compellauit nomenclator, vt eædem partes idemque munus ei tribueretur: & quemadmodum hic tertio loco, ita & illic recenſetur; tam conſtans & perpetua in omnibus priſcis Ianigenarum ritibus & ſacrorum nominibus doctrina ſeruatur: à qua ſi quid aberret, confeſtim ſe adulterinæ monetæ & ſpurij ortus manifeſtabit. Magno igitur in pretio habendus eſt Granuellani ille, cuius picturam do, Heliotropius, cùm ob aliam, tum ob hanc potiſſimùm cauſſam, quòd non tria modò ſymbolicæ ſcalpturæ nomina exponat, ſed ſic etiam exponat, vt iuſtum eorum inter ſe ordinem obſeruet, ac præterea tria hæc nomina vni ſymbolo adſcribat: de quibus alioqui multa in dubium potuiſſent vocari. Quamuis enim Epiphanius, diligentiſſimus antiquitatis obſeruator, eundem Horum Harpocratem eſſe dicat, non defuerunt tamen quidam inter antiquos, quibus placeret alium Horum, alium Harpocratem fuiſſe: qui tamen cernentes ſe receptæ iam olim opinioni aduerſari, qua idem Horus & Harpocrates putabatur, duos Horos ſomniarunt; alterum antiquiorem, qui idem eſſet cum Apolline; alterum iuniorem, quem eundem alio nomine Harpocratem vocari docerent. Nos hæc nomina eidem teſſeræ accommodata cernimus; tametſi id fiat diuerſa conſideratione, vt multa ſunt in vno diſcipulo rectè ſcientiis ſapientiæque ſtudiis initiando neceſſaria.

Hori Oſiridis & Iſidis fabula explicata.

Horus qua in re inuocari ſolitus.

SED iam quando de nomenclaturis quæ dicta modò ſunt, ſufficere videntur, ad fabulas veniamus; corruptiſſimas illas quidem Ægyptiorum culpa, qui peregrina nomina ad ſuam linguam pertrahere conati, omnia hieroglyphica fœdiſſimis nugis & dementi idololatria turpiſſimè contaminarunt, & aliò quàm deſtinata erant à Ianigenis, detorſerunt: quorum ineptias qui compendio nouiſſe volet, Plutarchum ſibi in manus ſumat, tales tamen, vt in iis quædam adhuc veritatis veſtigia cernantur. Nos capita duntaxat obiter attingemus. Primùm igitur illam inter Oſiridem, Iſidem & Horum cognationem apud priſcos agnitam videmus, vt hic ab illis occultè in matris aluo genitus dicatur: quod ſi nominum ſignificationi & veræ religioni applicare ſtudeamus, neceſſe fuerit, vt Hori nomen pro eo numine accipiatur, quod illi, qui aures ad audienda diuina habent arrectas, inuocare conſueuerunt. Et eſt ſanè ita, dum de ſolo Horo & Harpocrate loquimur, & nomina non ſymbolis, ſed ſymbolorum præſidi tribuimus; ad Spiritum ſanctum ferè referimus cogitationem; eo quòd hic ſalutari diſciplinæ infundendæ

dendæ præsit; tametsi alioqui prima nominum notatione aliarum personarum attributa indicentur. Videtur ergo hæc fabula è Triadis arcanis humanæ menti inuiis ad hunc modum conficta, vt æternitatem totius diuinæ substantiæ aluum nominarint, à qua Dei nomen de Cimbrico sermone factum est. De-ew enim idem nobis significat quod Latinis Ipsa æternitas diceretur; vnde contractione per prioris vocalis ecthlipsin facta, D'ew nobis componitur, vox à qua Deus Latinis, & θεὸς Græcis deriuatur. Quoniam igitur æternitas diuina est substantia siue essentia, tres in monade complexa hypostases, finxerunt Osiridem & Isidem in ipsius aluo adhuc consistentes, tanta inter se amoris vi flagrasse, vt se complexi Horum generarint. Quò autem omnia humanis rebus similitudine quadam compararent, & quæ omni nostra notione & omnibus nominibus infinito spatio sunt superiora, ea vocibus vsitatis aliquo saltem modo darent cognoscenda, patrem etiam & matrem addiderunt. Ipsam enim æternitatem Cronum & patrem vocarunt; Æternitatis verò rationem, qua omnia complectitur & omnia ad se trahit, Rheam. Ree enim idem nobis est quod ratio, dum vt nomen vsurpatur; dum verò vt verbum, idem est quod paro. Quia verò infans in vtero paratur, rationis summæ & æternæ omnia in se complexæ & parantis nomen matri contulerunt. Quid autem est hæc diuinæ rationis præparatio aliud, quàm efficientia ipsius patris; qua illa quæ creat, sibi quadam tenus accommodat & alligat, & iis ipsius Vnius rationem impertit? Ree enim nihil aliud est, quàm vehemens motio ad ipsum Vnum; qua omnia ad ipsum Vnum quodammodo vibrantur. Hinc igitur Rea, siue more Græco Rhea. Cronus à Cron dicitur, quasi Car-ron/ id est, eius quod carissimum est omnibus rotunditas siue rotundus decursus: quæ vera est descriptio æternitatis, cuius amore ducuntur omnia, quando nihil omnibus carius, quàm vt sint sempiterna. Sicut enim Ew ipsam Vnius latitudinem & durationem infinitam notat; ita Cron perennem eius decursum, cuius amore rapiuntur omnia. Quoniam igitur suiipsius amore perpetuò in se recurrente Deus omnia creat, Croni nomen aptum putarunt Ianigenæ ad patris notionem explicandam. Et quia eo ipso quo omnia quæ creat sibi ipsi vnit, Ree matri applicarunt; quod non aliud est quàm si dicas, Antiquum dierum esse patrem vniuersorum; Sapientiam verò omnium esse matrem. In eadem igitur & vna diuina essentia patris & matris similitudo quædam inuenitur, iuxta illud Orphicum:

Iupiter & mas est & femina nescia mortis:

& quia in hac vnitate tres sunt personæ siue hypostases, & quia Spiritus sanctus ab antiquo dierum & à sapientia procedit, veritatem fabula velarunt, qua Spiritus sanctus ab Osiride & Iside se mutuo amore complexis, genitus diceretur. Ianigenæ Apollinis potiùs nomine hoc loco vsuri fuissent, nisi sciuissent ab Hori ore Apollinem procedere, & nomen Hori pro eo etiam accipi posse; qui præsidio suo omnem disciplinam auribus instillandam tuetur, atque adeò ipsemet instillat, ab Osiride & Iside in essentiæ vnitate procedens. Addiderunt & illud, vnà cum Osiride vocem extitisse; qua diceretur, Vniuersi totius dominus in lucem procedit: quod non aliud iis significat qui veritatem agnoscunt, quàm patri Osiridi coæternum esse Verbum siue Vocem, per quam Deus siue Osiris, id est, Dominus noster omnia creauit: cui cùm addunt ipsam lucem, Spiritum sanctum indicant, quo verbum omnia illustrat ac tuetur. Osiris igitur vox & lux idem signant quod Osiris, Isis & Horus. Atque hinc illud est quòd oculorum Hori genitura quoque celebretur: quo in ritu Horum & ipsius oculos habes distinctos, quasi Horus propriè filius sit, & eius lux siue oculi Spiritus sanctus. Quòd autem sapientia, in qua Deus omnia vt in principio creauit, Rea vocetur, id valde conueniens est nostrati locutioni, in qua Ree rationem significat, quæ sapientiæ æquè ac voci conuenit, propterea quòd Ree etiam idem sit quod paro; & quia Deus omnia dicendo parat, Ree pro loquor siue ratiocinor vsurpatur; quod alij Reden paragogicôs dicunt, iuxtà atque pro ratione quoque Reden plerique pronunciant. Neque igitur longè aberrarunt, qui Isidem sapientiam esse statuerunt; quamuis in nomine ad Græcos fontes referendo nihil sani dixerint. Illud certè ad linguam nostram bene quadrat, quòd in Osiride Domini & Regis vniuersorum agnouerint dignitatem, cùm ea voce Dominus noster significetur: vel si postremam syllabam Cimbricam quoque esse velis, quod equidem malim, quoniam

Æternitas.
Dei vocis etymon.
Ew.
θεὸς.
Hori generatio.
Cronus.
Rhea etymologia.
Ree.
Cronus vnde nomē habeat.
Deus in vna diuina essentia quandam habet patris & matris similitudinē.
Reden.
Osiris quid significet, & nominis origo.

niam eadem ſit in Iſis, Oſiris; idem fuerit ac ſi dicas, Noſter dominus eſt. Atque hæc nominis notatio teſſeræ ſiue inſigni Oſiridis egregiè conuenit, quod ſceptrum erat cum oculo; quorum illud poteſtatem & filium, hoc lucem & Spiritum ſanctum denotabat. Quoniam verò Oſiris à noſtra voce nonnihil deflexit, origo eius examinanda, quæ eſt Onſeris. quod nomen ſi per veſtigia retrò legas, habebis Sireſno: quod rurſus duobus modis diuidi poteſt; vel vt ſit Si-res-no, quo denotatur viſus ad erectionem ſiue ad aſſurgendum neceſſarius: ſiue viſus ad erigendum aſſurgendumque inuitat: vel vt ſolutio fiat in Si-re-ſno/ qua dicitur viſus præparat malum vel peruerſum. Cælorum enim obtutu præparantur peruerſi noſtri animi, vt Deum eſſe cogitent, & eius poteſtatẽ & ordinem agnoſcant. Videmus ergo in ichnæa Oſiridis cõuerſione oculum & ſceptrum, & præterea quem hæc vſum nobis præbeant. Oculus viſum confert, ſceptrum nos aſſurgere cogit, & ad ſupremum bonorum inuitat vt rem nobis neceſſariam; & hæc ipſa peruerſos & malos noſtros animos præparant ad ſalutem. Quicquid enim in nobis boni eſt, à Deo eſt; quicquid propriè noſtrum eſt, malum eſt: quod nomenclator in Ons/ quo Nos & Noſtrum denotatur, manifeſtauit, quaſi diceret, Vis ſcire quid noſtrum ſit, redi per veſtigia, & in Ons/ Sno inuenies. Ab Ons Latini Nos per metatheſim fecerunt. Sed hæc ſpiſſum codicem poſtularent. Nobis ad reliqua pergendum. Quoniam igitur Oſiris pater eſt vniuerſorum, faſcinum ei ſemper erectum tribuerunt, indefeſſam creandi vim denotantes. Finxerunt deinde Typhonem Oro, Iſidi & Oſiridi aduerſarium. Oro item id tribuunt quidam quòd Typhonem caſtrarit. His inſana addunt, & ea varia & infinita, nec ordine vllo aut ratione cohærentia, pro eo atque quiſque vel hoc, vel illud de horum nominum ſignificatione ſomniauit. Nobis ſatis eſto voces intellexiſſe, & ex his viam præmonſtraſſe ad priſcam veritatem necdum mendaciis contaminatam. Onſ-heer-is in Oſiris mutatũ eſſe dixi, vt ex E longa crebrò fit I longum, vt de Iride & Liliis in Francorum inſignibus memini tradidiſſe. Quòd autem fabulantur Iſidem phylacterium aſſumſiſſe vt Horum feliciter pareret, ex eo videtur originem ſumſiſſe, quòd filius humanã naturam aſſumpturus eſſet, quæ vera foret humani generis cuſtodia; & qua aſſumta audiendus eſſet, ac Spiritum ſanctum hominibus daturus. Iam Typhon cacodæmon eſt, ita dictus, quòd hominum genus ſemper fruſtrari conetur, atque impedire quò minùs adſcendat & intelligat veritatem. Het uphon/ ſiue Het ophon/ ſiue etiam Het auphon idem eſt ac ſi dicas, Id quod nos defraudat ſupernis & apertis. Hinc more noſtro Tuphon. Op enim vtrumque ſignat, ſupra videlicet ac reſeratum. Hinc Hori & Typhonis pugna. Horus enim Apollo eſt, ea quæ occulta ſunt recludens, & nobis ſpecum aperiens: Typhon contrà nos impediens atque defraudans, ne Apollo nobis recondita reuelet, ac caliginoſum antrum recludat. In Apollinis nomine ex Aup A ſeruatur, in Typhonis poſterior diphthongi pars remanſit. Sed hæc ne nimis anguſtis ſpatiis incluſerim vereor, & idcirco huic Typhonis omnia perturbantis conſiderationi immorabor. Ipſum certè nomen nobis apertum, nec vllam cladem notatu dignam perpeſſum; eo quòd non aup tantùm, ſed op & up etiam variantibus dialectis in eadem ſignificatione dicatur. Het-up-hon igitur Tuphon dedit, quod Græci Typhon, non aliter quàm μυκάω pro Mugio, & ſimilia pro ſimilibus ſcribunt. Quia verò Op duo notat, quorum alterum tantundem valet quantum ſurſum & ſupernè; alterum apertum ſignificat, quòd ſuperiora aperta ſint, inferiora anguſtis ſpatiis concluſa; Typhon tam latam nobis fraudem indicabit & fruſtrationem, quàm latè ipſius Up ſignificatio patebit. Diabolus igitur dum primùm ſeipſe per inuidiam & ſuperbiam cælo fraudauit, loco omnium ſupremo, verè poterat Typhon vocari: deinde cùm è felici ſtatu Adamum deiecit ad mortalem miſeriam, rurſus Typhon meruit dici: nec minùs nunc & ſemper dum fraudibus ſuis & retibus nos impedit, quò minus ſurſum queamus euolare. Præterea quando nos ſemper ab illis arcet quæ infinitis ſpatiis patent, his terrenis perpetuò includens, poteſt & hac rurſus ratione Typhon nuncupari, quòd iis nos defraudet quæ Deus nobis aperta eſſe voluit & peruia. Deus enim cælum nobis recluſit; hic molitur vt nos inſidiis ſuis irretitos ab eo procul excludat. Hic igitur ille eſt perpetuus Oſiridis in nobis hoſtis, qui ſemper diligentiſſimè inueſtigat, ecqua noſtri parte exigua adhuc diuinæ imaginis ſcintilla reſtet, vt eã protinus inuadat, & variis perturbatio-

Oſiridis inſigne ſiue teſſera.

Ons. Sno. Nos, vnde habeant Latini.

Typhõ Horo, Iſidi & Oſiridi aduerſarius.

Typhonis nomenclaturæ ratio. Op.

Aup. Op. Up.

Typhon cacodæmon eſt.

turbationibus & animi morbis dissipet, ac tandem penitus extinguat. Typhon igitur hoc modo in genus humanum grassans, & Osiridem siue verum Dei cultum in varias & insanas distrahens superstitiones, hoc effecit fraudibus suis, vt sapientia & prouidentia diuina, occulta & incognita via cuniculos aduersus hanc dæmoniacam tyrannidem moliretur, & vim suam masculam tandem in Nilum deiici permitteret, id est, Verbum suum, per quod omnia creauit, humanæ naturæ vniret. Nilus nomen est Ianigenarum, quo id vocatur, quod nouitatem inducit. Ægypti igitur flumini terram quotannis renouanti hoc nomen dederunt: & quia caro, in quam verbum demissum est, toti mundo nouam faciem induxit, finxerunt prisci Osiridis testiculos in Nilum deiectos, id est, in id quo nouitas adduceretur. Νεῖλος enim ex Νεῖ fit, quo nouum notatur, & λεῖ, quod idem est quod duco. Quòd si propiùs ad fluminis & hominis naturam nomen quadrare velis, licebit dicere, Nilum quasi Ni-leem vocari, quo noua argilla denotatur, propterea quòd quotannis nouam argillam siue cœnosam & pinguem terram inuehat. Sic Verbum siue Osiridis mascula vis in Nilum demissa diceretur ea de caussa, quòd Christus non noua modò argilla esset, sed vetus etiam veteris Adami lutum renouaret, & eius antiquum & aridum squalorem noua pinguedine, effetam sterilitatem noua feracitate commutaret. Isis igitur, siue sapientia diuina, instituit, vt ad huius nouæ generationis futuræ significationem festum celebraretur, & Phalli circumferretur figura. Sed hæc omnia Typhon in rem suam vertit, & in fœdas turpitudines detorsit; nec ab eo destitit, dum Horus Dei filius eum deuicit, & per Apollinem suum siue Spiritum omnem aperuit veritatem, & vincula quibus Typhon nos à cælo distinebat, abrupit. His nominibus ita explicatis, clara sunt omnia & veritati consona quæ de Horo & Typhone dicuntur. Verùm quia non solùm dæmon nos decipit atque fallit, & ne ad lumen veritatis adscendamus impedit; sed caro etiam & corruptus noster Adam; factum est vt Typhonis nomen pro vitiata nostra natura frequenter vsurpetur: & quia Horus per spiritum oris sui hanc ad se trahit, fit vt Horus magneti, animus noster corruptus ferro comparetur; non aliter atque Orpheus saxa modulatione sua traxisse narratur. Horus enim ab audiendo dictus, vti Orpheus ab auribus moderandis, & iis quæ audienda cuique sunt componendis. Fides autem in Iesum Christum filium Dei, quem audire iubemur, auribus instillatur à doctoribus, & sancta sermonis horum efficacitate haud secus trahimur, atque ab Hercule quopiam Gallico; cuius fabula ad hanc ipsam veritatem, omnes ad se spiritu suo rapientem, refertur; vt ad primam omnis veri sermonis ideam. Atque hæc quidem omnia, quæ de Harpocrate & Horo & Apolline dicuntur, & symbolo denotantur, vt vera sunt, dum ad quosuis discipulos & quosuis veritatis doctores accommodantur, ita multo magis in præstantissimum doctoris exemplar quadrant, citra cuius opem, subsidium & gratiam nihil nec discere nec docere possumus hominum animis salutare. Ne miretur ergo quisquam, dum symbolum summis applicamus, quando quæ vera sunt nusquam veriora sunt quàm in suis ideis: & certè ita semper in priscis tesseris & nominibus est versandum, vt eorum significatio in summis examinetur, in quibus nisi firma ratione subsistat, frustra eius veritatem inferioribus applicare nitemur. Nec quisquam offendi debet, dum religionis mysteria priscis symbolis & nominibus adscribuntur, quasi sacra profanis polluantur. Idem enim spiritus veteres illos Sethinos & ante & post diluuium duxit, qui multis pòst seculis Apostolos rexit, & hactenus Ecclesiam suam gubernat. Quid mirum igitur, si primo primæ linguæ auctori æternæ veritatis arcana ab hoc inspirata dicam, vt ea idoneis & artificiosis nominibus consecraret, & iis vtpote monumentis perennibus ad posteros transmitteret, quò tandem ex horum & legis veteris & euangelicæ doctrinæ collatione perpetuus ab initio mundi veritatis & religionis consensus & concors in omnibus vnio cognosceretur, ab iis penes quos hæc lingua mansisset? Quoniam verò ad Typhonem infirmandum eiusque vires frangendas nihil Apollinis omnia reuelantis munere potentius, finxerunt antiqui, Horum testiculos Typhoni amputasse. Testiculos ad masculam vim notandam veteres vsurparunt, & dum Ithyphallos pingebant, generandi significabant facultatem; non eam modò qua quid creatur, sed illam etiam qua mentes formantur ac docentur: & hanc quidem tanto potentiùs, quanto intelligentia corpori præstat.

Nilus.

Nili etymon.

Nei.

Lei.

Typhon carnem nostram etiam significat.

Fabulis siue symbolis priscorum religionis mysteria applicari posse.

Horus quare Typhonis testiculos fingatur amputauisse.

Testiculi masculam vim notabant veteribus.

Ithyphalli cuius rei tesseram habuerint.

præſtat. Quamuis autem ſigna primùm ſummo conueniant, inde tamen per ſimilitudines efficaces ad inferiora deſcendunt; & idcirco vbicumque Ithyphallus cernitur, generationis vis indicatur, ſiue illa ad mentem, ſiue ad corpus, ſiue ad ſummum opificem, ſiue ad eius miniſtros debeat referri. Et hæc quidem prima eſt & proxima Phalli notatio: cui & altera indiuidua comes adhæret. Cùm enim eiuſdem ſit & regere & docere poſſe, ex conſequentia de virili membro intelligitur, eum cui id tribuitur, gubernandi quoque & ducendi ius eſſe ab ipſa natura tributum: quod vocibus noſtratibus ſignificantiùs indicatur, apud quos vir & virile membrum à ducendo nomen habent: & teſticulus Cul nuncupatus votum videtur indicare, quo homines optent, vt is ad regendi cuſtodiendique populi veniat dignitatem; & ichnæa ſui conuerſione apertè demonſtrat felix & fauſtum imperium illud ſolum eſſe, quod teſticulus adminiſtrat. Quamobrem ſi hæc corporis pars cuipiam dicatur exſecta, intelligere oportet ei non maſculas tantùm vires, ſed gubernandi quoque regendique præciſam eſſe poteſtatem: & ad hunc modum illud de Typhone caſtrato intelligi, vt nimirum ſignificetur regnum ipſi ab Horo ademptum, totaſque ipſius vires fractas & peſſumdatas fuiſſe: quod tum contigit, cùm Chriſtus verus Horus, & idem verus Hercules, id eſt, totius vniuerſitatis maſculum robur magnum draconem in cruce deuicit. Verumenimuerò dum hoc modo vel de Horo vel de Harpocrate loquimur, ſermonem noſtrum de numine ipſo & præſide veræ religionis, cuius diſcendæ imaginem ſymbolum proponit, capere neceſſe eſt. Deum enim frequenter ab eo nuncupamus, cuius nobis gratiam concedit: qua ratione Harpocrates dicetur, quia nobis largitur, vt quæ Harpocratis ſymbolo notantur, ea & intelligamus & reapſe præſtemus. Vel ſe Harpocratem Deus præſtat, dum æternum ſuum conſilium Harpocratico more exſequitur. Sunt enim in mente diuina omnium eorum quæ recta ratione procedunt ideæ ſempiternæ, à quibus ad inferiora ſimilitudines trino progreſſu funduntur. de quibus latiùs in Daleth agemus. Horus autem vocari poteſt, quòd & ipſe nos audiat, & nobis det veritatis audiendæ facultatem.

Phalli notatio.

Cul.

Fuc.

LIBER

LIBER V.

OMINIBVS ergo & fabulis sic satis explicatis, reliquum est videre, an signum Harpocratis aspectabile vocali ipsius symbolo concordet, atque an alterum alterius nobis offerat intelligentiam & interpretationem. Absurdissimum enim esset figuras hieroglyphicas à sacris nominibus diffidere, vel cum iis aut parum aut nihil habere cognationis. Priore igitur loco Heliotropij scalpturam explicabo, quòd ea simplicior sit, & minus quàm altera effigies ex ære fusa varietatis ostendat: & quia vtrique commune est quòd sedeat & digitum ori applicet, de his notis priùs agendú. Scio apud Ægyptios geminum Hori natalem in fabulis fuisse; alterum perfecti, & toto corpore integri; alterum imperfecti, & parte corporis inferiore mutili, & ad eundum impotentis: quod quamuis ad duplicem filij genituram videatur referri; & illam qua satu æterno pater filium gignit; & alteram qua verbum caro factú est, & mortalem & mancam & multis modis claudam induit naturam, nos tamen in eo exponendo diutius non morabimur, eo quòd cùm ex his quæ dicta sunt satis perspicuum reddatur, modò dumtaxat sit indicatum; tum hoc nomine pro symbolo discendi auidis proponi consueto malimus vti, quàm ad sublimia illa euolare, in quibus contemplandis nullus exitus reperiretur. Traheret enim mox quadam fabularum catena ad Vulcani lapsum & claudicationem; & adamantinum illud rete quo Venus Marti connexa fuisse narratur, enodare cogerer; in quo plus quàm in ipso opere quod suscepimus agendum, laboris esset. Omittam igitur hanc mancam supremi Hori naturam, quam assumpsit vt nos in vmbra mortis & profundo æternæ caliginis barathro iacentes erigeret, ac gressus eius compotes redderet, quo in cælestem patriam redire possemus. Omittam etiam summum illud silentium quo vsus est Horus in Typhone fallendo: nec dicam de tarditate, heu nimium longa patribus in Tartari limbo iacentibus, qua Deus vsus est in arcano hoc & maximo consilio aggrediendo. Hæc enim & id genus alia eodem pertinentia vel nimis tenuiter exponenda nobis essent, vel plus temporis, plus doctrinæ, plus eloquétiæ, quàm nostra præstare queat ieiunitas, desiderarét. Scio equidem in his supremum verticem esse omnium mysteriorú, ad quæ cognoscenda omnis disciplina tendere debet; atque adeò omnia quæ hoc symbolo denotantur, ad hunc scopum collimare; verùm nos, vt modò diximus, nolumus pennis nostris altius attolli, ne liquefacta ingenij nostri cera, cum Icaro in pelagus aliquod ignorantiæ & vagos diuersarum dubitationum fluctus incidamus. Satis nobis esto ea velut indice quodam Mercuriali eminus ostendisse, & iis quibus Horus benigniore affulsit aura, materiam suppeditasse; non copiosam modò & vberem, sed dignissimam etiam sapientia eloquentissima, & eloquentia sapientissima. Nos humiles humiliora tractemus, & sedentariam pusionis nostri vitam ad Harpocratis nomen, vt polliciti sumus, quadrare doceamus. Qui Hat sonat, tardare iubet ac perseuerare. Atqui nulla corporis forma aptior est diuturnæ moræ, quàm si quis sedeat; eo quòd sedendo minimú defatigemur. Quamobré qui quàm diutissimè velit in re quapiam perseuerare, ei nemo non suadebit vt se componat quàm cómodissimè potest ad sedendum. Nónne in Latinorú consuetudine videmus esse, vt Sedere pro morari ponát? iuxta quam Cicero malitia pelagi detentus, dixit se Corcyræ sedere; & T. Liuius Pœnos ad Trebiam sedisse narrat; eo quòd diu illic commorati essent. Sed quid exemplis opus est? An non assiduus inde dicitur, qui diu in eadem re versatur, quòd ei videatur assidere? Iam quorsum sessio potissimùm conducat, comitiorum apud Christianos vniuersalium sessiones satis declarant. Sedetur enim maximè ad consilium de rebus arduis capiendum, vt Virgilius cecinit: *Celsa sedet AEolus arce*. vt Plautus: *Sine iuxta aram sedeam, & dabo meliora consilia*. Hinc senatorum apud Romanos curules sellæ, vt nimirum in iis sedentes consilia caperent tranquilliora & aptiora ad res stabiliendas & diu conseruandas. Est autem Sedeo ab origine nostratis linguæ, in qua Set idem est quod colloco, & Sit idem quod Sedeo: quorum vtrumque ichnæa conuersione monstrat omné sessionem ad ipsum Ens referri oportere; quod quid aliud est, quàm nobis propterea sedendum esse, vt in Entis & veri contemplatione summa

Harpocratis effigiei explicatio.

Hori natiuitas gemina.

Sessio quid significet in Harpocratis effigie.

Sessio in comitiis vniuersalibus.

Sedetur ad consilium capiendum.

Sedeo vocis etymon.
Set.
Sit.

Se. Es. T'es. T'is. ἵζω.

tranquillitate versemur. Porrò Set fit à Se/quod est dicebat; & hoc à vehementi sibilo ad Vnum omnia ferente, à quo Es/ quod Est significat, gignitur: qua de re in Senario, qui Ses dicitur, latiùs. Deus ergo dicendo vniuersa collocat, & ad hoc sedere facit, vt ad Est ferátur; quod nostra lingua dicimus Te es, & elisione vocalis prioris T'es: & similiter è Sit redimus ad Tis, quod idem significat ac Latinus diceret à sessione ad Ens. Græci ἵζω à Sets fecerũt, sibilo in Spiritũ mutato; cuius verbi deriuationibus vtũtur. Ipsa igitur vera verbi sedeo ratione de nostræ linguæ principiis petita clarè docemur, quis summus sit & excellentissimus sessionis fructus, & quò deceat & oporteat omnem humanam tendere sessionem. Quid dixi humanam? Num angelis alia de caussa throni adscribuntur, quàm quòd in iis æternum sedentes, vt poëtæ more loquar, Dei faciem semper intueantur, atque ex hoc beatissimo obtutu suauissima & suprema perfruantur voluptate? Cui non sederet animo cum illis sedentibus æterna quiescere sessione? Sedeamus igitur in hac vita, vt in illis tandem cælestibus thronis sessione fruamur sempiterna, id est, omnia nostra studia assiduè ad ipsum Ens in hoc mundo referantur, quo post hanc perituram vitam in Entis contemplatione nulla vi amplius abrumpenda perpetuò quiescamus. Hæc est illa beatissima sessio, qua Dominus noster Iesus Christus sedet ad dexteram patris, cui nisi vniamur & in vnum corpus coalescamus, numquã poterimus ad dextrã patris nostri qui in cælis est, sedere: quæ nihil aliud est, quàm fons sempiternæ vitæ, è quo ad omnes vita deriuatur & emanat: cui assidere idem est quod vitam continuò haurire, & eius assiduo haustu sempiterna ambrosia repleri. Quò igitur hanc nobis Deus concedat sessionem, & perenni nos diuini nectaris scaturigine inebriet, Domino nostro, qui verus homo ad dextram patris sedet, fide, spe & caritate vniamur; quãdo per nullum alium possumus ad hanc adspirare suauissimam quietem. Ad hanc vt certam nobis viam struamus, à teneris annis sessioni adsuescere debemus, & Harpocratem puellũ adhuc intueri, & cogitare in iis nos posse diutissimè & facillimè perdurare, in quibus à primis annis fuerimus educati. Tenella enim hæc Harpocratis ætas commonefacit, dum ea quæ ad salutem nostram & veram vitam faciunt discere volumus, & in eorum meditatione perseuerare, nos pueros effici debere. Talem se præstitit Magdalena, licet iam ætate prouectior, dum ad pedes Christi in domo Marthæ sederet, ad vitæ verbum audiendum. Tales se præbuerunt omnes quotquot vmquam cum fructu salutari se disciplinæ dediderunt; & nisi tales perdurassent, frustra apud præceptorem sedissent. Sic enim nos ipse Christus docuit, nisi efficiamur paruulis similes, non intraturos nos in regnum cælorum: ad quod cùm omnis doctrina referri debeat, valde conuenienter veritati Harpocrates idonei discipuli exemplar tenellum refert pusionem. Et vt hoc quidem ad summissam animi humilitatem spectat, quæ omnibus Christi discipulis est necessaria; ita ipsum etiam primæ ætatis exordium diuinæ legi addiscendæ dedicare oportebit, si iuxta Dei in Deuteronomio præceptum vitæ rationes constituere velimus.

Puerilis forma quid notet in Harpocrate.

Puerorũ animos disciplinæ omnis capaciores quã prouectiorũ.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Et verò si canes docere velis, à prima statim ætate docendi sunt; & quid tũ doceas tanti refert, vt in eo quid tum docueris constanter perseuerent: quod Spartanis suis Lycurgus duobus catulis, altero ad patinam, altero ad leporem consectandum instituto ad oculum demonstrauit. Quanto igitur sigilla facilius molli ceræ imprimuntur quàm plumbo aut aliis corporibus duris, tanto tener puerorum animus ad omnem disciplinam & virtutem suscipiendam aptior est, quàm eorũ qui iam longa rusticitate & crassa ignorantia obduruerunt. Quamobrem puerorum animis ea sunt instillanda præcepta, quorum ductu iam mox à teneris vnguiculis rectà tendant ad veram vitæ felicitatem; & in iis omnibus quæ ad hanc referuntur sic adsuescant, vt ab iis recedere insuaue & molestum; in iis manere dulce & amœnum existiment. Qui seniores iam sunt vt difficiliùs erudiuntur; ita facillimè ad pristina vitia relabuntur, & non ferè in iis quæ tardiùs condocefacti sunt, perseuerant. Har itaque prima in Harpocratis nomine syllaba nulla melius figura exprimi potuit, quàm puerili sessione; quæ aptissima est ad durandum, & in iis immorandum ad quæ sessionem omnem referri oportere, primi verbi Sedeo natales ichnæa conuersione docuerunt. Sessionem autem ad animum pertinere, eiq. necessariam esse ad scientiarũ perceptionem, Aristoteles etiam tradit, ostendens animum

vario

vario perturbationum fluctu inquietum non antè ad discendum fieri idoneum, quàm tumultus sedetur. Vt enim imagines in vndis commotis integræ cõsistere non possunt; ita nec notiones rerum in animo perturbato: & verò qui sic agitatur veluti procellis quibusdam, non solùm tranquillus non est ad integram rerum notitiam accipiendam, sed ne suus quidem est, aut liber. Qui enim vel auaritia, vel ambitione, vel libidine, vel ira, vel simili aliquo morbo vexatur, eum nullo pacto liberum dicas; sed pessima seruitute & plus quàm tyrannica pressum. Tyrannus licet corpus affligere & cruciare possit, in animum tamen nullum ius habet: quod multorum tormenta, præsertim Christianorum, luculentis & illustribus exemplis toti mundo probauerunt: at vitiorum dominatus in animum carnificinam suam exercet, & intus in ipsis viscerum penetralibus deſæuit; tanto grauiorem adferens seruitutem, quanto animus corpori antecellit. Hanc igitur domesticam tyrannidem expellas oportet, si animi tranquillitate ad scientias percipiendas necessaria perfrui velis: nec antè idoneus disciplinis fueris, quàm hoc miserrimæ & turpissimæ seruitutis iugum excusseris, & te totũ in eam asserueris libertatem, à qua liberales artes nomen sibi vindicarunt. Errat enim si quis aliud seruitutis genus liberalibus artibus credit opponi; cùm nihil vetuerit quo minùs vel Socrates in carcere, vel Epictetus in seruitute animum habuerit liberum atq; ab omni negotiorum turba sedatum. Ac quemadmodum hæc vera est libertas quæ animi custodit tranquillitatem; ita otium illud à quo liberales artes discentium diatribæ, scholæ vocantur, ab animo negotiorum turbas excludat necesse est. Mirum est quàm omnes mortales otij sint cupidi, & quàm rursus ipsi sibi sexcentas negotiorum turbas accersant. Magnis laboribus & discursibus diuitiæ quæruntur & parantur, quo iis otium ali sustinerique possit. At dum his nimium incumbimus, & nihil satis esse ducimus, non otium modò procul abercemus, sed totam etiam negotiis impendimus ætatem, & illo semper caremus quò studia nostra omnia spectabunt. Sed quid est frustrari, & frustrà plurimum laboris subire? hoc ipsum est frustrari, perpetuò materiam otio comparare, & numquam ad otium peruenire. Elegantissimam nobis oden Horatius cecinit, qua has stolidas curas, & frustra suscipi consuetas procul ablegauit, & longum valere iussit:

Discere volētem animum debere perturbationibus habere liberum.

Otium omnes optare, neminem consequi.

Otium Diuos rogat in patenti
Prensus AEgæo: simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori
Grosphe, non gemmis neque purpura venale nec auro.
Non enim gazæ neque consularis
Summouet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Viuitur paruò bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leues somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid breui fortes iaculamur æuo
Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naues
Cura, nec turmas equitum relinquit
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod vltra est
Oderit curare.

Hæc & plura ille: quibus me veluti Siren quædam detinere solet. Quid, rogo, magis

 ridicu-

ridiculum, quàm perpetuis curis immori, vt otio tandem optato potiaris, ad quod nullum tibi vitæ spatium relinquas? Dignissimum est illud Cyneæ dictum quo Pyrrhum conatus est à bellorum tumultibus ad otium vocare. Cùm Pyrrhus interrogatus ab eo, quid Italia, quid Sicilia, quid Carthagine, quid Macedonia, quid Græcia in potestatem redacta facturus esset; responderet, in otio & lætis conuiuiis se victurum; mox subiecit: Quin igitur nunc otio illo perfruimur, & animum oblectamus? Quòd si χολῆς & Otij

Scholæ nomenclatura. nomina ad originem primam reducas, deprehendes in iis magnam cum Harpocratis sessione conuenientiam; & fateberis, non minus has voces, quàm ipsam imaginem symbolicas esse.

Schol. Lochs. Locht. Licht. Schol enim à Lochs fit, per conuersionem: quæ vox lætissimum signat, à Locht/ quo lætus denotatur, dum vt epitheton vsurpatur: cuius ea ratio est, quòd Licht significat & lumen dare, & leuare; vnde Locht à præterito imperfecto formatum, dum substat adiecto, aërem significat; eo quòd simul leuitatem rebus & lumen præbeat.

Lætitiæ caussa. Quoniam itaque tantum in nobis est lætitiæ, quantum luminosi aëris, vox Locht alteri voci adiecta lætum significat; caussam simul lætitiæ & eius vsum designans. Qui enim Locht vocatur, is simul & leuitatem & lumen accepisse dicitur. Leuitas igitur idonea est ad pernicem & volucrem mentis celeritatem: lumen verò rectum iter ad superna, à quibus descendit, nobis demonstrat; & eodem ipsa etiam leuitas suapte natura contendit. Vides itaque in Locht læti animi caussam, quæ tota in lucido spiritu continetur. Vides item maximum eius & præstãtissimum vsum eum esse, vt ad superna & primum luminis fontẽ subleuemur. Et certè hæc vera est veræ lætitiæ definitio, non efficientem modò caussam complexa, sed etiam finientem. Quamobrem id quod ipsius Locht siue

χολή. Lochs est (vtrumque enim dicitur) id est, lætissimi proprium, Schol, vnde χολὴ Græcorum, denotat. Quid autem hoc aliud est, quàm otium collatum ad superna, & ipsum luminis fontem cognoscendum? Lætissimum igitur otium sit necesse est, & plenum lucidi spiritus, si Græco Scholæ nomine merebitur vocari. Huic nihil magis contrariũ, quàm graues curæ animum ad terrena deprimentes: quas nisi procul arceamus, frustra scholasticam vitam agere nitemur. Hæc cùm ita sint, eodem Sessio & Schola referuntur, nec alterum ab altero potest separari.

Leeg. Leg. Nos hodie Leg otiosum vocamus, à Leg verbo, quod est iacere, vel facere vt quicquam iaceat. Hinc dicimus, Ter scholen leggen/ id est, facere vt quisquam in scholis iaceat. Maximum sanè otium eius esse dicis, quem

Ouerleg. significas iacere. A Leg fit Ouerleg/ quod est super re quapiam accuratè consideranda otiari, siue, vt more nostro loquar, iacere. Necesse enim est animum nostrum ab omnibus fluctibus & procellis liberum esse, & veluti planam & æquam tranquilli maris vndam iacere, quo sinceras & puras rerum imagines & notiones suscipiat atque intueatur. A Leg igitur verbo, in quo vocalis breuis est, fit Leeg nomen, quo otiosus & iacens denotatur: quam vocem si vertas, & longam vocalem in duas breues soluas, habebis Ge-el/ quod est ad altum. At nihil altum est omnium rerũ ceterarum collatione præter

El. Eel. Deum; vnde fit vt El pro altissimo ponatur, per excellentiæ figurã. Ab El voce breuj fit Eel vox longa, qua nobile & generosum designatur, eo quòd omnis generis nostri gloria ab altissimo fluat, nec quicquã nobile dici debeat quod non à Deo proficiscatur. Quo fit, vt si Leeg in G'eel vertas, docearis otiosum ad nobilitatẽ rectà contendere, & per id quod nobile est ad altissimum peruenire debere, alioqui otiosi nomen non mereri.

Nobiles nulli minus quàm nobiles. Nihil ergo minùs otiosum, nihil minùs vel ad nobilitatẽ, vel ad Deũ spectans, quàm homines illi aut belluę, quibus tota ętas potationibus, ludis, bellis, libidinibus, & aliis id genus nugis cõsumitur; tametsi hi soli sese generosos esse & arbitrẽtur & iactẽt, cùm nullæ pecudes magis sint aut degeneres & viliores, aut à primo nobilitatis fonte longius remotæ. Despuamus igitur hos nugiuendos apud vulgus nobilitatis suæ præcones, & belluinos potiùs ventres & gastrimargas pecudes, quàm vel otiosos vel generosos vocemus.

Nobiles reuera qui sint dicendi. Soli illi his nominibus digni sunt qui liberalium artium studiis feriantur, & ea omnia ad eum referunt in quo solo nobis & omni menti creatæ licet gloriari, vt Leeg & G'eel

Geel. ichnæa sua conuersione demonstrant. Quoniam verò G'eel idem est quod ad nobilitatem spectans siue tendẽs, aureum colorem Geel dicimus, eo quòd eius metalli proprius sit, quod firma partium suarum vnione ipsum vnum maximè referre videatur; nec

Aurum Soli sacrum. quicquam in his terrenis magis accedat ad immortalitatem. Hinc aurum Soli dedicatum, eo quòd Solis omnia conseruantis vis in ipso luculentissime cernatur; quo fit, vt

aurata

aurata insignia omnium splendidissima habeantur: quibus qui se iactant, ij vel à nobis,
vel ab aliis discant, qua ratione digni fieri queant, vt otiosi, generosi & aurati vocentur.
Non otiosè igitur, vt vulgus loquitur, sed otiosè vt sapientibus loquendum considerare
debemus huius vocis Leeg arcana; & in illis sic versari, vt ex nominum & rerum magia,
siue (quod idem est, cognatione ad ipsum altissimum adspiremus. Latini Otium dicût,
sed nullius vernaculæ etymologiæ gnari; licet inepculi quidã ab Ocyus per euphemiam
deriuent: quos fortassis audirem, si in Otium Cappa & Y Græcorum agnoscerem. Li-
bri veteres Otium per Tau & Iota scribunt: quibus accedens Papyrius, à Paullo Manu- *Otij etymon,*
tio singulari orthographiæ vindice & patrono in hac ipsa quæstione laudatus, hoc addit, *& orthographia.*
in hac voce sub Tau, quendam ipsius Zeta sonum audiri, vt & in nomine Tatij & simi-
libus, in quibus I post T sequitur. Quid? quod & lapides Tau in Otio habent? Nulla
igitur caussa est Latinis nota, ob quam à molestiis & laboribus vacantes, in otio degere
dicantur. Oed Germani superiores, nos Oet dicimus, vt in Oetmoet & Oetmoedig cerni- *Oet.*
tur. Est autem hæc vocula variè vsurpata, eo quòd varia sint quæ ab æterno dimanant,
& ad æternum feruntur. O enim circulari sua rotunditate index est æternitatis: cui ad- *O æternitatis*
spiratio præposita, Ho facit; quo altum denotatur; eo quòd alta ad perennem duratione *nota.*
spirare videantur, & perpetua circa idem centrum regressione imaginem nobis præ- *Ho.*
beant vitæ sempiternæ. Ab O item fit Oot pro perpetuo, & Altoos pro omnino ad per- *Oot.*
petuum. Ex O & I in diphthongum coëuntibus fit Oi, quasi quiddam tenue & exile *Altoos.* *Oi.*
ab æterno sic fluens, vt cum eo coalescat: qua voce ouis, cuius symbolo Christus deno-
tatur, olim generatim dicebatur; nunc pro oue femella dumtaxat in vsu est, eo quòd hic
sexus, vti imbecillior, magis videatur Christi humilitati conuenire. O mirabile exiguæ
voculæ mysterium! Æternitatem exilitati vnitam, ipsum infinitum minimo coniun-
ctum cernimus; & id quidem duabus litteris in vnum sonum coëuntibus, vt nimirum
cogitaremus, sub oue vnam personam latere, quæ infinitam naturam exilitati abiectis-
simæ copularet. Sed de hoc alibi. Ex eodem fonte manat Oet, qua vacuum significatur *Oet.*
& abiectum; vnde Oetmoet est pauper animus, siue animus spiritu excelso & fastu omni *Oetmoet.*
carens. Eadem voce mitem quoque vocamus, propterea quòd mitis animus omnibus
sese præbeat vacuum & otiosum ad ea quæ quis velit audienda, & ad locum dandum iis
quæ petuntur. Hanc pauperum spiritu & fastu carentium cognationem cum iis qui
miti sunt, quieto & vacuo à perturbationibus animo, Deus nobis aperuit dum dixit:
*Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi
possidebunt terram.* Hos enim vt coniunxit, ita eisdem præmiis ornauit. Quid enim *Terra viuentium quæ sit.*
aliud est regnum cælorum, quàm terra viuentium, quam Terræ nomine hoc loco in-
telligere debemus. Dicitur autem beatorum sedes Terra, propter æternam eius stabili-
tatem & quietem: & dum eadem cælum vocatur, non mobile aliquod cælum esse dici-
tur, sed æterna sedes omnibus cælis superior, perpetua firmitate constans, per nullam
vmquam vim mouenda. Vt enim in cælo excelsum, sic in terra quietem æternam in-
telligimus. Cælum igitur beatorum Terra dicitur, & nominibus his coniunctis subli- *Cælum terra beatorum.*
mitas æternæ quietis denotatur. Quia igitur æterna quies propria est pauperum spiritu
& mitium, rectissimè nomenclator & conuenientissimè ipsi Christo Oet-moet pro pau-
pere, miti & quieto animo posuit, vocabulo ab æternitatis nomenclatura deriuato. Est
itaque Oet-moet animus perinde atque locus vacuus, omnibus cedens, nullo fastu tur-
gens, nullis perturbationibus occupatus. Et verè talis animus vacuus solus capax est
æternitatis, quoniam superbia hominem distendens, nullũ locum sapientiæ relinquat,
& ceteroqui Deus superbis resistat, & humiles solos exaltet. Ab Oet igitur per diph-
thongum nobis scripto, Latinorum Otium descendit, quasi Oet Ti diceretur, quod *Otij compositio & interpretatio.*
idem est quod vacuum tempus. Tit enim siue Ti tempus notat, à Ti verbo, quo ten-
dere ad aliquid significatur; quia tempus nimirum & motus sit mensura, & perpetuò ad *Tit.*
aliud tendere, nec vmquam consistere videatur. Otium igitur adiecta terminatione *Ti.*
Latina vacuum tempus definietur, si ad originem, pro eo ac debet, referatur; & per
Tau, non per Cappa scribendum, non solùm quia sic scriptum apud veteres inueniа-
tur, quam vnam Grammatici habent rationem; sed quia sic etymologia poscat. Quem-
admodum autem lumen nos ad illud vnde lumen emanat intuendũ considerandumq́.
inuitat, & vt riuus nos ad fontis vocat cogitationẽ; ita Oet, quod vacuum significat, ani-

mum nostrum impellit ad Oot & ipsum O, id est, ad perpetuum & æternitatẽ. Quamobrem dum Otium audimus, in mentem venire debet ipsum non ad aliud esse accommodandum, quàm ad eorũ quæ sempiterna sunt, contemplationem. At ne hîc quidem artificij ratio metas sibi fixit, sed vt prorsa vox Oet ti ad perennia vocat; ita versa elegantissimum habet ac significátissimum celeuma, quod iubet vt feruido cursu ad æternitatem festinemus. Quid enim aliud intelligunt nostrates dum It te o audiunt, quàm si Latinus diceret, feruenter ad æternum siue ad altum? I nunc, & dubita, an otium nostras sit ab origine vocabulum, & an per Tau sit, an per Cappa scribendum. Prodeat Varro vel Varroni quispiam similis, & nobis tam rectas, tam aptas, tam vtiles, tam salutares proferat rationes vocabulorum. Non addam hîc quàm pulcra sit in It te o ad aurigarum incitamenta, quibus equorum cursum moderantur, allusio. Hit enim siue It, incitantis est ad festinandum; o imperantis quietem. Quòd si hæc ad vitam tuam accommodes, nónne cernis tibi semper ardenti studio properandũ ad quietem æternam, quæ sola verè digna est vt O vocetur? nec alia de caussa O in hanc venit loquendi consuetudinem, vt pro quiete ponatur. Quid hîc sapientibus faciendum, vbi tam graues sententiæ rudibus aurigarum labris innatant & assiduo vsu teruntur? Quid aliud, quàm vt hoc exemplo discant, in contentissimis quibusque voculis ingentes condi thesauros mysteriorum? Vide quò Otium, quò Leeg, quò Schola, quò Sessio contendat, ad quas nos epulas inuitet. Dum sedes, cogita te sedere, vt ad ipsum Ens animus tuus adscendat: dum ad scholas itas, in mentem veniat spiritui lucido dumtaxat scholas patêre, & hoc ipso nomine te ad ipsum fontem luminis accersiri: dum Leeg nostras vocabulum audis, diligenter obserua, vt eam vacui temporis & à negotiis liberi rationem subducas, qua ad nobilitatem & ad ipsum altissimũ omnis tua spectet cogitatio: dum Latinorũ Otium ad originem vocas, non antè tibi consistendum in rebus meditandis existimes, quàm ad ipsam peruenias æternam quietem, ad quam non à sapientia modò, sed ab aurigarum etiam barbarie incitaris. O diuinum nomenclatorem! O artificium vocabulorum stupendum! Quàm rectè, quàm ad amussim Mariæ Magdalenæ otium ad pedes Domini sedentis his vocibus expressum videmus; quàm omnia hæc nomina per directam lineam ad ipsum Vnum, quod solum necessarium Christus dixit, feruntur atque collimant! Quòd si hæc ita sint, quid nobis inertibus, socordibus, & perpetuo stupore depressis fiet, dum totum vitæ tempus vel terrenis negotiis, vel inani otio, vel lusibus omne morborum genus in animo nostro accendentibus occupamus? Non enim de omni tantùm verbo otioso, vt videmus, homines Dei iudicium subibunt; sed sui etiam otij rationem reddere cogentur, quæ eò grauior erit ad expediendum, quòd ipsis vocabulis otium denotantibus simus redarguendi atque damnandi. Quid igitur illis facias, qui quicquid temporis stolidis suis aut potiùs insanis negotiis, non alij quàm ambitioni, auaritiæ, & ventri seruientibus suffurari possunt, vel impudicis libris legendis, vel potationibus, vel aleæ ludendæ impendunt; in quibus omnium irritamentorum ad fœdissima vitia animum stimulantium summa continetur? Verùm vastum hîc & procellosum pelagus prospicio, nõ paucioribus monstris, quàm illud quod Christophoro appingitur, plenum; quæ si enumerare tentem, ætas me antè & charta deficiat, quàm cuncta recenseam. Nos verò otium colamus, & Deum rogemus, in eo tantisper nobis liceat in hac vita sedere, donec nos Christus sibi vnitos ad dextrã patris faciat sedere in quiete sempiterna, ad quam Otij nomine citamur. Absit itaque, vt aut ignauam & inertem, desidem & inanem, aut vitiosam cessationem Otium vocemus, licet Latini originis ignari hoc vocabulo frequentissimè abutantur; inter quos Catullus sic canit:

Hit.
It.
O dictio imperãtis quietem.

Otium iners & vituperandum.

Otij vocis abusus.

Otium Catulle tibi molestum est,
Otio exultas nimiumq; gestis,
Otium reges prius & potentes
Perdidit vrbes.

Et hæc quidem pro tempore de sessione otiosa & scholastica sufficiant: quæ vt ipsi Haer syllabæ primæ respondet; ita ichnæa vocum conuersio à nobis modò explicatarum, ad secundæ syllabæ Hog notationem quadrat; qua monemur vt veterinam nostram naturam, quæ terrenis nos affigit, sublimemus, id est, è limo ad excelsa tollamus: quo verbo vt Cicero vsus fortasse non fuerit, nihil tamen huic nostræ notioni quam Hog designat, aptius

aptius queat inueniri. Atqui sublimare pecudem nostram nequimus, nisi ea diligenter & ardenti studio præstemus, quæ conuersione verbi, à quo Sedeo & Sedo deriuatur, monentur. Hog igitur ipsius sessionis ostendit scopum atque fructum: qui tam latè patet, quàm se latè sublimium rerum contemplatio in omnem sapientiæ partem porrigit, quamque sublime cogitationes nostræ ad Ens & Vnum feruntur. Iam hac ipsa via è tarditate atque perseuerandi mora ad id venimus, quod primo obtutu contrarium prorsus videtur; ad ipsam nimirum celeritatem: quas duas res sublimitas medium locum tenens coniungit. Dum enim sessioni veræ & vero otio immoramur, atque mentem nostram è terrenis ad cælestia exaltamus, ad eam peruenimus celeritatem, quam Mercurio veteres tribuerunt, petasum eius & talaria pennis insignientes. Quæ verò hæc est celeritas? Nempe non alia quàm ea qua mens nostra ex imis terræ visceribus supra omnia elementa, super omnes cælos momento temporis euolat, & ipsi sese summo omnium rerum vertici coniungit. Viden' modò vt ex Hat perueniatur ad Haat/ id est, ex longa duratione & mora sedentaria ad celeritatem; idque per medium ipsius Hog/ siue arduæ aggressionis, qua veterinum nostrum Adamum ad cælum rapimus atque sublimamus?

Celeritas quæ Mercurio tributa.

CEDO nunc, an quicquam potest Harpocratis nomine de compositionis artificio mirabilius cogitari, an quicquam plenius arcanorum, an quicquam rectius ad supremum sapientiæ culmen iter ostendens? Confer huic sessionem, de qua modò satis dictum; confer silentium, quod indice dextræ manus labris admoto discipulis omnibus imperat, & diligenter examina, ecquod possit simulacrum inueniri ipsi nomenclaturæ Harpocratis aptius & conuenientius. Numquam reperietur profectò, aut ego insigniter fallor. Quamuis autem Sessio insignia nobis dederit documenta, ea tamen non ad discipulos tantùm, sed omnes eos pertinent qui rerum diuinarum contemplationi incumbunt, siue auditores sint, siue magistri, siue sibi dumtaxat & Musis ferientur. Errarunt enim illi, & errarunt longissimè à recta priscæ veritatis ipsis nominibus consignatæ via, qui sessionem ad mutilos pedes retulerunt; quando nec in sessione, nec in Harpocratis vocabulo quicquam tale reperitur. Sedet Dominus noster ad dextram patris, sedebunt Apostoli in iudicio supremo, sedent Angeli in thronis, sedent doctores in cathedris; num idcirco quicquam mutili in ipsis vel esse vel denotari intelligemus? Sit sanè ita, sit Harpocrates discipulus; & is quidem adhuc gressus impos, eo quòd necdum sua sponte in sapientiæ studiis vel consistere vel progredi possit, & accedat hoc ad symboli elegantiam quandam; sit etiam ita, vt Christus in forma mutili hominis venerit, & quadam etiam ratione hic Harpocratis nomine queat denotari; id tamen minimè cogitandum, sessionem generatim ad hanc notationem referri, vti satis à nobis est declaratum. Quamobrem cùm sessionis nota ad discipuli officium exprimendum non sufficeret, additum est & alterum signum quod propriè auditoris partes indicaret: à quo & Sigaleonis nomen accepit. Sic Ausonius:

Harpocratis sessionem non ad mutilos pedes esse referendam.

Harpocrates Sigaleon appellatus.

Aut tua Sigaleon AEgyptius oscula signet.

Ouidius tacito nomine tacitum puerum designauit:

Quique premit vocem, digitóque silentia suadet.

Martianus Capella eiusdem his verbis fecit mentionem:

Verùm quidam redimitus ad os compresso digito salutari silentiũ commonebat. *Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant.* Alibi puerum piceum vocat. Nos priùs de vocabulis quibus silentium significatur. Apud Latinos duo verba sunt sileo & taceo, illo significationis discrimine à Seruio distincta, vt Tacere idem sit quod loqui desinere; Silere, non loqui; ita vt is qui locutus non sit, silere quidem dicatur, at non tacere: qua in re clarè mihi ob oculos posuit primã & germanam horum verborũ originem. Vtrumque certè verbum in principio vnius litteræ defectum habet; eo minùs mirum, quòd st vna apud nos littera frequenter habeatur, vti liquet in conuersionibus ichnæis Past & Stah/ Fast & Staf/ Strei & Jerst/ & similibus; atque idcirco vna figura olim scribebatur, perinde atque hactenus apud Hebræos. Sileo igitur à Stil-em fit, quo significatur quies vocis: Taceo verò à Stat-em/ quod est finio vocem. In priore verbo Tau periit, in posteriore Sigma. Hinc modò perspicuum est, Tacere eum, qui loqui desit; Silere verò, qui quouis modo linguam continet. Miror profectò & amo hanc Grammatici diligen-

Silentium.

Sileo & Taceo quo differant.

St Cimbris pro vna littera haberi.

Sileo vnde nomẽ habeat: Stil.

Taceo vocis etymon.

ligentiam; qua factum eſt, vt ex proprio verborum apud Latinos vſu origines eorum poſſim probare. quamquam ſcio hoc diſcrimen non obſeruari. Mihi ſatis eſt Seruio hanc ſuboleuiſſe priſci ſermonis proprietatem: quam licet nemo animaduertiſſet, de conſueto tamen corruptelæ, qua ceteræ linguæ à prima degenerarunt, modo ad verborum radices peruenire potuiſſem: &, vt verum fatear, antè perueni, quàm cum Seruio ſuper hac re conſultaſſem. Græci à Swig/ quod idem nobis eſt quod Latinis Taceo, σιγάω fecerunt, reiecto duplici digamma, quòd eo carerent. Hebræi à Mut מות fecerunt, ſollemni ſibi conſuetudine, qua voces noſtras alibi aliter inuertunt. Mut nobis longum ſilentium ſignificat, vt dum dicimus auiculas canoras eſſe in Mut/ non aliud dicimus, quàm eas occluſas eſſe ne cantent: atque hinc Mutus apud Latinos. Mut verſum Tum reddit, quod Dom ferè pronuntiamus, quo ſtupidus denotatur. Hinc Stom/ adiecto ſibilo ad augendam notationem, pro muto apud nos vſurpatur: à quo Moſt pro vino adhuc bulliente & necdum defecato: quod propterea ſic vocauit Nochus, quòd ſe mutum potu eius iacuiſſe ſibi conſcius, omnes ſuos poſteros monitos vellet, vt à vino quod necdum deferbuiſſet abſtinerent; ne videlicet perinde atque ipſi imprudenti & tum primùm capienti experimentum acciderat, muti redderentur. Hinc Latini Muſti vocabulum à Nocho Saturno, & Iano eius filio retinuerunt. Vtinam in ceteris vocibus tam fuiſſent veteris primorum parentum ſuorum ſermonis obſeruantes. Mea igitur non refert ſiue à Mut/ ſiue à Stom Hebræorum מות fluxiſſe dicas, cùm hoc ex eodem fonte manarit. Sed miſſos facientes Semigenas, Ianigenarum vocabula examinemus.

Swig. σιγάω verbi etymon. Mut. Mutus vnde acceperint Latini. Tum. Dom. Stom. Moſt. Muſti vocis etymon.

Græcorum σιγάω à Swig venit: Swig à Swic; cui verbo ſibilus adiectus, cedendi auget ſignificationem, facitque vt Swic nihil aliud ſit, quàm ſic cedere quempiam, vt ad terram flectatur, vel totum ſe ſubmittat fortiori. Vnde Swec & Swac imbecillus & infirmus. Hinc apud Germanos ſuperiores Swechen/ eſt violare & conſtuprare. Nos in agendi notatione Swenc dicimus. A Swic fit Swig/ Cappa in gamma adſpiratum mutato; litteram illam quidem cognatam, ſed dum effertur, magis expectorandam: quo fit, vt is qui tacet, alteri cedat & ſe ſubmittat; atque id quidem intra pectoris ſui ſinus ſe retrahens. Hinc apud nos Swigt/ vox tacere iubentis, contemtum habet quendam; & ideo in familiari cum æqualibus colloquio non ferè ea vti conſueuimus; at eius loco dicimus Stil/ quod eſt quieſce ſiue ſile. Magna igitur ſummiſſio in Swig indicatur, quæ maximè decet diſcipulos erga magiſtros: atque inde non ſilent tantùm in ſcholis, ſed vel humi ſedent, vel in ſubſelliis, vel certè in ſcamnis inferioribus quàm ſit cathedra doctoris. Cernis itaque ſedem in diſcipulo tacenti & ſe demittenti aptiſſimam in Harpocratis effigie; quo fit, vt ſignificantiſſime ſymbolum hoc Sigaleon dicatur, ſi Græcæ vocis origo ſpectetur; quæ non ſilentium tantùm indicat, ſed apertiſſimam etiam habet ſummiſſionem. Hinc mox & illud colligas, barbarum eſſe loquendi morem, quo ſuperiores Germani Schweig pro Swig & dicunt & ſcribunt, vltra ſibilum adſpirata etiam acceſſita ad vocis ſibilum littera, ne parum ſcilicet inflatam & ventoſam habere videantur locutionem: quod in omnibus fere iis faciunt vocabulis, quorum principium noſtratibus eſt Sigma duplici digamma præpoſitum. Neque enim parum conducit ad ſinceram ſermonis noſtri vetuſtatem arguendam probandamque hæc Græcarum & Latinarum vocum cum noſtratibus collatio, quando conſtat non contemnendam eſſe harum linguarum antiquitatem. Cùm igitur σιγάω, non χιγάω dicatur, probabile redditur, in matrice lingua Swig/ non Schwig fuiſſe. Sed hoc obiter. Videamus modò ecquid Swig conuerſum ſignificet, quod ad præſens faciat taciturnitatis inſtitutum. Sunt quædam nobis voces, quæ licet verſæ nihil nobis denotent, in radicibus tamen ſuis habent luculentam & vtilem regreſſionem. Dixi Swig à Wic genus duxiſſe; & Wic nihil aliud quàm cedo & locum cuipiam do, denotare; atq. inde potiſſimum & præſtantiſſimum cedendi genus Swig dici; propterea quòd frequenter exitioſiſſima bella è verbis oriantur, quæ tacentibus nulla extitiſſent. Wic igitur Kif contrarium habet, quod idem eſt quod iurgor & litigo; vbi duplex digamma in alterum digamma mutatur, tum quia hæ litteræ admodum ſunt cognatæ, tum quòd f in Kif accommodatius ad ſignificationis videatur efficacitatem, vtpote elementum aptum ad deſpuendum, quod in rem abominandam maximè quadrat. Monuit ergo nomenclator, nobis crebrò, niſi cedamus, altercandum litigandumque eſſe: quo documento vix aliud poteſt

Swic. Swec. Swac. Swechen. Swenc. Swigt. Sigaleon quare vocatus Harpocrates. Wic. Kif.

esse ad vitæ tranquillitatem & suauem quietem fructuosius. Quod igitur in Swig deriuata voce non inuenitur, id in radice cernis moneri; & tanto id quidem vtilius, quanto hæc quàm illa latius patet, atque ad plura cedendi genera refertur. Verumenimuerò quia magna reuerentia fidum arcanorum silentium cùm in sapientiæ scholis, tum maximè in sacris ritibus apud omnes gentes coli consueuit, non potui mihi persuadere, non magna hìc cura nomenclatorem versatum fuisse, & non solùm in Wic vocula matrice ichnææ conuersionis artificium, sed in swig etiam adhibuisse: quod cùm prima mihi fronte non apparuisset, ad ipsius swig transeo perpetuitatem, quam prçteritis verborum imperfectis in Cimbrico sermone denotari sæpius memini me commonefecisse; propterea nimirum quòd iis præteritum, præsens & futurum tempus indicetur, vt cuiuis non obesæ naris homini non potest non subolere. Sweeg igitur sic versum, vt G'eewg nobis faciat, & ecthlipsis, per apostrophon Græcis notanda, intelligatur admissa, idem significat quod Latinus diceret, ad sæcula sempiterna. Voluit itaque silenti hac sua machinatione verbi architectus æterna illis sæcula polliceri, qui perpetuò cederent & se humiliarent; quorum illud wic, hoc swic significat; quæ ambo verbi swig notatio complectitur: & præterea has primarias Christiani hominis virtutes perpetuo silentio, quod sweeg denotat, ornarent. Videtur enim dixisse, his virtutibus quæ in sweeg continentur, quarum prima in cedendo, altera in se humiliando, ad terram demittendo, infirmandoque; tertia in taciturnitate perpetua cernitur; viam nobis strui, non ad vnum sæculum, sed ad sæcula sempiterna. An non idem hîc rursus audimus quod in Oetmoet à nobis est annotatum? qua voce eius laus designatur qui animum suum omni exinaniuit superbia. Quid enim aliud est se exinanire, quàm cuiuis cedere, cuiuis se inflectere & humiliare, & ad omnes iniurias tacere; quas omnes virtutes sweeg continebat? Profectò licet Dialecticum interrogares, nescio tamen an meliorem multis verbis ipsius Oetmoet descriptionem expediret. Oet vacuum est & inane; oetmoet igitur virtus eius qui se animo, siue facultate qua irascimur, exinaniuit. Exinaniuit se qui nemini resistit. Hoc enim animi proprium est, obsistentibus reniti. Quoniam itaque Oet tum deriuationis natura, tum ichnæa versione nos condocefacit, ipsum vacuum & inane ad æternitatem iter demonstrare iis qui sese exinaniunt; videamusq́. sweeg eodem pertinere, & illud præterea addere claritatis ad intelligendum, quod non sæculū tantùm, sed sæcula promittat, vt cogites è præmiorum numero plures in sweeg virtutes absconditas esse; non fuerit abs re D. Paulli ad Philippenses huic loco inserere verba, quò cernamus, quàm ad vnguem quadrent in hanc nomenclatoris sententiam duabus nobis vocibus expressam. Sunt autem hæc apud Latinos: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum; vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes vnanimes, idipsum sentientes, nihilq́ per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes; non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu; qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuetus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hæc ille. E quibus liquet eodem spiritu nomenclatorem vocabula sua cōdidisse, quo præeunte D. Paullus sua scribebat. Et verò quia totius humilitatis exemplar & perfectissima idea in Christo fuit, ipsum Oet Christo primùm conuenire dicemus, iuxta illud quod sæpius monui, vocum rationes in ipsis primis formis suam veritatem maximè tueri. Quamobrem quo magis considero vocis oet architecturam, eo maiore capior admiratione. Christus filius est Patris æterni, oet ab æterno ducit ortum; oet supremam inanitatis ideam significat, Christus suprema est inanitatis idea, eo quòd summa sese omnis perfectionis plenitudine exinaniuerit, dum æqualis Patri in humanam se demitteret naturam, & se in forma miserrimi serui cruci affigi, & diris tormentis enecari patientissimè ferret. Vt horum commemoratione horresco & attonitus hæreo,

[Marginal notes:] G'eewg. — *Humilitas cuiusmodi virtus.* — Oet. Oetmoet. — *Humilitatis idea Christus.*

hæreo, quando nihil in me video quod vel minima parte hanc imitetur humilitatem; ita è diuerso vehemẽter gaudeo, hanc mihi vocum nostratium, & summi mysterij symphoniam diuinitùs reuelatam esse. Pergo igitur. Vti Christus à Patre exaltatus est vltra omnes res creatas, & ad se omnes trahit sublimes qui sese cum ipso exinaniunt; ita Oet dum conuertitur, Christi nobis demonstrat adscensum; quia, vt dixi, Te-o idem sit quod ad æternum & altum. Qua de re fit vt oet primùm Christo attribuendum sit, qui non solùm ab æterna sublimitate ad infimam descendit inanitatem, vt oet significat; sed ex hac rursus ad illam peruenit, humanam naturam omnibus rebus creatis reddens altiorem; quod vox versa Te-o clarissimè monstrat. Hinc illud perspicuum quod antè ex Euangelio docui, regnum cælorum & terram viuentium, quibus altitudo suprema & æterna quies designatur, eorum esse qui pauperes sunt spiritu atq. mites. In O igitur tria significata, quæ priùs indicaui, vnà comprehendũtur, Æternitas, Altitudo, & Quies: ad quæ nobis ex oet datur adscensus, si nos cum vero & primo oet, id est, cum summo inani, glutino caritatis vniamus. Porrò quondam dixi, in præterito imperfecto ipsius swig quandam descriptionem occultari, qua inanitas per oet denotata tribus quasi gradibus explicatur, dum cedendi, humiliandi, tacendique virtutes in vno sweeg continentur; consequentiæ ratio postulat, vt cui primo & ante omnia conuenit definitum, eidem quoque primùm conueniat definitio. Quocirca sicut Christus est ipsissimum oet, id est, supremum vacuitatis & exinanitionis exemplar; ita vt primum etiam sit sweeg oportet. Audiamus ergo diuinissimum vatem Iesaiam, qui copiosè has tres, quas dixi, virtutes in Christo depinxit. Omnibus enim modis cuiuis cedebat vt vltimus haberetur, vt weet denotat: omnibus rebus se humiliabat, & summa infirmitate depressus iacebat, nullo non genere iniuriæ, contumeliæ, diræque violentiæ deiectus in terram; quod sweet significat: & ad hæc omnia tacebat, vt sweeg designat. Audiamus, inquam, ipsum vatem, quem mirum est à contumacibus Iudæis hactenus non audiri. Sed & hoc ipsum ita fore disertè idem vates prædixit: *Quis credidit*, inquit, *auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei neque decor, & vidimus eum, & non erat adspectus, & desiderauimus eum. Despectum & nouißimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus: Vnusquisque in viam suam declinauit; & posuit Dominus in eum iniquitatem omnium nostrûm. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Hæc & plura eodem tendentia Iesaias propheta Spiritu sancto plenus. Videmus hîc eodem ordine enumerata quæ in Sweeg continentur. Primùm enim ita omnibus cedit, vti in terra sitienti nascatur; è virgine scilicet, è qua nulla stirps alia nasci potuisset. Mox natus postremus omnium est, & nullo loco habetur, tantum abest vt cuiuspiam locum occupet; atque adeò vera ouis est siue Ois, siue, vt est in matrice lingua, Oi, quo personæ vnitas indicetur. Et certè hactenus Oi pro abiectissimo & homine minimi aut potius nullius animi vsurpamus: quod Itali imitati *Vna pecora* pro eodem dicere solent. Agnum autem quem hic Propheta prædixit, D. Ioannes demonstrauit, Lam vocamus: quæ vox dum adiicitur alij, mutilum significat & impotentem, & nullis viribus præditum: vnde mox ex ipso nomine nostrati intelligimus, cur Christus agno se compararit. Porrò non satis fuit quòd agnus natus esset, quo nihil imbecillius & magis innoxium; nisi hoc etiam accederet, vt omni genere aduersitatum deiiceretur, & sub grauissimo iniquitatum humanarum pondere depressus iaceret: quod secundo loco vates adiunxit. Postea idem omnibus vexatus iniuriis ac tractus ad occidionem, tacet, haud secus atque agnus dum tondetur. Quid ego hîc prius admirer, vaticinij'ne claritatem, an mirificũ arcanum in fabrica verbi Sweeg, sub tenui & ferè Coo velo delitescens? Quàm multis vocibus, bone Mercuri, & tu vere Apollo, secretum illud humanæ naturæ redimendæ mysterium intexuisti! quàm multis

Oet. Te-o.

O tria significata comprehendit.

Christus qualis fuerat ab Isaia prædictus.

Oi.

Lam.

multis vocabulorum indiciis ſalutis noſtræ viam ab æterno prædeſtinatam demonſtraſti! Ita me ſpiritus amet eius architecti qui ſermonem noſtrum condidit, vt ad hunc ſemper ſcopum videtur collimaſſe, quo de vocum ſtructura in felicitatis humanæ cognitionem veniremus. Quo fit, vt effrontis impudentiæ, & craſſiſſimæ & pluſquàm belluinæ ignorantiæ non iniuria accuſarer atq. reus peragerer, ſi alij quàm Spiritui ſancto, qui reuerà Hermes ter maximus & eſt & debet nominari, linguæ noſtræ primordia accepta ferrem. Thot igitur Thot, & vt ter maximũ ter nominem, Thot, inquam, & linguam & litteras hominibus tradidit, non in Ægypto, vt errabunda Græcia putat, ſed apud Indos, eo ipſo tempore quo Adamus Spiritus ſancti inſtinctu animalibus ac rebus ceteris, iuxta cuiuſq. naturã, & pro eo ac veritas poſtulabat, nomina narratur indidiſſe. Tum itaque inter cetera verbum ſweeg ad eum modum fecit, vt rectum Chriſto militanti, conuerſum triumphanti conueniret; atque ſignificaret eum eſſe ſolum, de quo dici queat ge-ews/ id eſt, dat ſæcula ſempiterna. Ews enim & ewen in plurali numero dicitur, vt patet iis qui norunt noſtratem nominum inflectendorum formulam, vt Seews & Seeuwen/& Flemigs & Flemingen/Scots & Scotten/Engles & Engelen/& ſimilia infinita. Chriſtus ergo qui omnibus cedebat, omni malorũ pondere deprimebatur, ad omnes iniurias tacebat; bifariam ge-ews dici meretur, tum quia ad ſempiterna ſæculorum ſæcula & ipſe tendit & alios ducit, tum quia ipſemet hæc ſæcula ſempiterna largitur. Et hæc quidem de verbo ſwig/ vnde Sigaleon deriuatur: quod nomen ſi de origine ſua examines, iuxta eam quam modò dixi rationem, nemini prius quàm ipſi Chriſto, atque deinde ipſi Harpocrati, vti ſymbolo nobis oſtendenti doctrinam Chriſtianam, attribuendum eſſe deprehendes, vt priùs omnia ſunt in exemplaribus quàm in ſignis. Verùm quia ex ſignis ad ideas peruenitur, & ex illis hæ cognoſcuntur, nomina in docendis hominibus priùs ſymbolis damus, & ſymbola vt ſymbola, non vt res ipſas tractare debemus. Harpocrates igitur Sigaleon eſt, quia figura ſua ſilentium ſeruandum eſſe demonſtrat, vt nimirum ex hoc noſtro ſilentio tandem ad eius veniamus cognitionem, cui ratio verbi ſwig primò conuenit.

Harpocrates cur Sigaleon dictus.

Ceterùm quoniam ſilentij nomen à ſileo deriuatur, & hoc à ſtil noſtrati, quærenda & huius radicis etymologia. Stil itaque vt verbum & nomen vſurpatur; & illo modo quietum reddere, hoc quietum deſignat. Vt enim ſet ſignificat idem quod facio ſedere, & ſit ſedere; ita ſtel ſignificat collocare, & ſtil quietum. Componitur autem hæc vox ſtel ex ſte & hel. Ste idem eſt quod ſtatio ſiue locus, vt T'is myn ſte/ id eſt, locus ſiue ſtatio mea eſt. Fit autem à ſta/ vnde verbum Sto Latinorum eiuſdem ſignificationis, & Græcorum ἵστημι. Eſt autem ſta vehemens vinculum ipſius ad anteriora progreſſus, vt patet è natura litterarum, contrarium Haſt/ quod idem eſt quod accelero: cui voci adſpiratio preponitur, vt celeritas ipſo ſpiritu magis incitetur.

Sileo, es, ere.
Stil.
Set.
Sit.
Stel.
Ste.
Sto & ἵστημι etymon.
Sta.
Haſt.

Ab haſten Latini deriuarunt feſtino, adſpiratione mutata in digamma: quæ variandarum litterarum forma nulli genti quàm Hiſpanis frequentior; apud quos alij *hyo*, alij *fyo*, & plurima ſimiliter alij per adſpirationem, alij per digamma efferunt. Sed hoc obiter. Ste igitur ſtatio ſiue locus eſt, cui ſi hel vel el iungas, ſtel feceris, & id ſignificaueris quod ſupremum eſt in ſuo cuique loco aſſignando. Cùm igitur vt verbum vſurpatur, idem eſt quod ſtatuo; at cùm nomen eſt, loci principem denotat, vel quod ſummam tenet ſtationem; quo tamen rarò vtimur. Stel-bier dicimus pro cereuiſia ea quæ nunc ad ſupremum bonitatis ſuæ ſtatum peruenit; vltra quem ſi progrediatur, corrumpitur.

Feſtino vnde Latini acceperint.
H adſpirationis tranſitus in F digamma.

Contrarium eius verſa voce intelligimus, quæ teritur vſu frequentiſſimo. Leſt enim vltimum ſignificat, à quo lyſt pro limbo ponitur, eo quòd vltimus rebus accedat; & leeſt pro forma calceorum, & quia pes vltimum ſit membrorum, & forma calceis vltimò eximatur: vnde verleeſt per metaphoram idem ſignificat quod vltimam manum cuipiam rei impono. Steel conuerſum id notat, quo primùm res quæpiam arripitur: vnde verbum ſteel pro furari dicitur; quòd qui furatur, omnem quærat arripiendi anſam.

Leſt.
Lyſt.
Leeſt.
Verleeſt.
Steel.

A ſtel breui fit ſtil breue, vt à ſet ſit. Quòd ſi vocem producas, illud denotabis, quod & ipſum firmiter per ſe ſtat, & aliis vt ſtent præſtare poteſt: vnde Græcis ϛήλη. Quòd ϛήλη à noſtro ſtyl fiat, in compoſitione facilè cernas, vbi ex I longo, non ἦτα, ſed ὑψιλὸν factum videmus. Omnes enim & Græci & Latini Periſtylium & periſtylum ſcribunt, pro eo loco qui columnis circumdatus eſt; Epiſtylium pro eo quod columnis imponitur. Sicut igitur lyſt/ id eſt limbus, vltimus rebus imponitur; ita ſtyl primum ſibi

ϛήλη à noſtro Styl fieri.
Periſtyliũ & Epiſtylium quid ſignificent, & vnde formentur.

locum vindicat; & idcirco hoc à stel/ illud à lest deriuatur. Sed hæc longiùs nos abducunt. Stil ergo breui vocali pronuntiatum, vel quietum reddo, vel quietum significat, de hac quam dixi deriuatione. Verùm in eadem vocula alia notationis ratio reperietur, si diligenter quæratur. Stil enim nobis ste hil in mentē vocat. Nam ex hel altum denotante, hil deriuatur, quo locus altus significatur. Hinc hilbil puerorum lusus, quo nates in altum tollunt capiti insistentes. Anglis hil quàm nostris frequentius. Londini Tor hil/ id est arcis tumulus, nobilissimus locus est, plurimis ibi Ducibus & satrapis decollatis: cuius eo magis memini, tum quòd ipse Northumbriæ Ducem & alios aliquot principes viros viderim truncari, & hodie nobis referatur Ducem Nortfociæ condemnatum esse vt semisuspenso caput amputetur, & corpus in quatuor partes secetur. Cùm igitur hil tumulus sit, ste hil idem fuerit quod stationis tumulus: quo fit, vt in stil/ id est, in quieto, altitudinem quandam intelligamus. Quæ verò ea est altitudo, quæ sic propria sit tranquilli, vt Cimbrico eius nomine indicetur? Quæ alia, quàm ea ad quam quies omnis spectare debet? Vt sit siue sessio ad ipsum Ens sui conuersione deducit, schola ad luminis fontem, otium ad æternitatem, lecg ad nobile & excelsum; ita stil quoque nos monet, vt quieti stationis nostræ quæramus sublimitatem: quo nomenclatoris artificio docemur, celsissimam humani status sedem in tranquillitate collocari. Quid? an non ex stel quoque idem intelligis, in quo æquè altum designatur, ita vt nemo statuere illud meritò dicatur, quod non ad altitudinem quampiam attollat? Quamobrem qui domi suæ & in sua ipsius statione tumulum aliquem & montem quærit, è quo tamquam è specula longiùs prospiciat, & cælum propiùs tangat; is sibi quietem comparet atque animi tranquillitatem. Latinis non Sedeo tantùm, sed Sedo etiam pro quietum reddo, à Set nostrati vocabulo deriuatur: quod si de radice interpreteris, comperies non aliud notare, quàm rem quampiam componere ad sessionem. Quemadmodum itaque Sedo, si ad originem voces, docet sedatum animum ad ipsum Ens spectare; ita Sileo, quod à stil deriuatur, ostendit omne silentium ad excelsa & ardua esse comparatum, nec nos ad sublimem dignitatis humanæ altitudinem posse adspirare, nisi vitam agamus quietam. D. Paullus ad Timotheum scribens hanc vnicè commendat, vtpote totius corporis Christiani vnioni necessariam. *Obsecro*, inquit, *primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate*. Hanc igitur viam nobis præmonstrat, qua rectà ad vnum Christum peruenimus, & vnum cum eo efficimur corpus, & ei vniti ad quietem adscendimus sempiternam; in qua sola stationis humanæ consistit altitudo, quam stil ex ste & hil compositum signat. Nihil enim aliud est ste-hil/ quàm stationis mons. Atqui hic non alius est, quàm mons Domini; in quo soli habitant beati: quo fit, vt de nomenclatoris sententia intelligas ad hunc tibi adscensum non patêre, nisi animum habeas sedatum atque tranquillum. Verumenimuerò quamuis idem stationis nostræ mons & mons Domini, idque firmis rationibus possim docere; nolo tamen hìc prolixiùs versari, eo quòd longè maius mysterium in huius vocis structura delitescat; quod si in lucem protulero, multo maius operæ meæ fecero pretium, & lector vberiorem temporis sui ceperit fructū. Quia ste pro quouis loco siue statione poni scimus; & scimus item in nominis etymologia standi firmitatem contineri; nemini obscurum esse potest, firmissimum quemque locum hoc nomine rectissimè vocari. Hinc factum, vt in communi loquendi consuetudine ste simpliciter elatum significet ciuitatem, quòd in ea hominibus statio sit firmissima, propter societatem & mutua auxilia tum in necessariis rebus comparandis, tum in aduersis depellendis. Iam vlteriùs, quia nulla ciuitas sola humana ope stabilis est atque tuta, iuxta illud Lyrici, *Nisi Dominus custodiuerit ciuitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam*; ipsum ste Cimbricum nomen à stabilitate factum, non alij ciuitati rectiùs conueniet, quàm ciuitati Dei. Quid dixi Cimbricum nomen? cùm nec ciuis omnino quisquam Latinis de recta vocabuli ratione dici queat, nisi stationem suam habeat in ciuitate Dei. Vt enim antè indicaui, Ciuis dicitur quasi huiwis/ mutata adspiratione in Cappa, ad eum modum quo ex hart fit καρδία: qua voce is significatur, qui certam habet custodiam & tutelam & suiipsius & aliorum; quoniam nimirum vox vtrumque indicat, & eum qui ciuis est, certū esse tutelæ suæ, & in ipso etiam certam esse custo-

Margin notes: Hil. Hilbil. *Stil vocis mysteria.* *Sedo verbi etymon.* Ste. *Ciuitas Dei.* *Ciuis etymō.*

custodiam aliorum. Et quia reciproca hæc est & mutua custodia, qua quis & custodit alium,& custoditur ab alio; non tulit rectè loquendi consuetudo, vt conciuem quempiam Latini vocarent; cùm tamen condiscipulum & conseruū dicerent, & quamplurima alia eius farinæ vocabula vsurparent: cuius rei vt certa est apud auctores obseruatio; ita nemo Romanorum veram caussam explicabit. Frustra enim Con particula adderetur, vbi citra hanc in ipsa vocis ratione coniunctio & copula designatur. Dicunt ergo, Ciuis meus est, id est, & ego ipsi certa sum custodia, & ipse mihi: quo in explicatu cernas, ipsi Con, coniunctionis signo, nullum locum esse. Hinc liquet, frustra eos in caussis linguæ Latinæ versari, qui primas nominū verborūq. radices ignorāt. Verùm quia certa hîc denotatur custodia, & quæ nullo modo fallere quemquam possit; perspicuum est, neminem alium recta ratione ciuem nominari qui non sit ciuitatis Dei ciuis, propterea quòd extra hanc tantum abest vt certa sit custodia hominum inter se, vt contrà certissimum sit non periculum modò, sed etiam exitium. Vide, quæso, quantum vtilitatis adferat tum ad veritatis cognitionem, tum ad vitæ rationes rectè putandas & instituendas, primos vocabulorum nouisse fontes; è quibus modò hausimus veram & certam & vnicam reip. cōstituendæ formam, quam nec Plato, nec Aristoteles, nec Cicero longa & operosa disquisitione peruestigare quiuit. Non dubito D. Augustinum maximas mihi gratias habiturum fuisse, si huius eum etymologiæ fecissem certiorem: quo si nostri temporis homines, quos eam docui, quisquam nunciet fuisse ingratiores, ei profectò nulla soluam euangelia, vtpote nihil noui aut ignotæ antea rei adferenti. Ex his modò cognoscas, non tantùm quis verus sit ciuis, & quæ vera ciuitas; sed illud etiam, quantoperè adlaborare debeamus, ne in verorum ciuium numerum cooptati, culpa aliqua nostra in exilium eiiciamur, aut in insulam relegemur. Ciuitas igitur à custodia & tutela; Ste à stabilitate nomen accepit; & æquè hoc atque illud ex origine sua demonstrat, vnicam solam Dei ciuitatem veram dici posse ciuitatem. Hoc constituto, mox cernemus quid stil sibi velit. Neque enim ex hac significatione ipsius ste aliud fuerit ste-hil, quàm mons ciuitatis Dei. Atqui nemini obscurum est, quis montis in ciuitate vsus esse consueuerit. In altioribus enim opidorum locis arces muniuntur, tum quòd speculam & defensionem præbeant commodiorem & latiùs patentem, tum quòd difficiles habeant aditus & periculosissimas oppugnationes. Ste-hil igitur apertè declarat quietem ac tranquillitatem speculam & arcem esse ciuitatis Dei: è quo statim efficitur, vt quieti & tranquilli in arce ipsa ciuitatis Dei rectè dicantur habitare; non illi quidem vt custodes, quando Deus solus ciuitatem suam custodire potest, sed vt carissimi, & ij quos proximos sibi Deus esse vult. Atqui cùm multi cognati ipsis filiis habeantur cariores, necessaria consequitur conclusione, homines quietos Dei filios esse. Quis nunc non cernit idem in nomine Cimbrico st'il pro quieto doceri, quod Deus in monte concionem habens, his verbis pronunciauit: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Nostra vox st'il/ vti dixi, vtrumque notat, & quietum, & quietum facio. Et reuera nemo quietus, nisi qui se quietum reddit. Homo enim cùm animal sit seipsum ducens, quod Cimbrico nomine Mensch, vnde Latinorum Mens, denotatur; necesse est, ipse suas sedet perturbationes, & animum reddat quietum: quod nisi ita esset, non dixisset Christus, *Nolite soliciti esse de crastino.* Nolite hoc vel illud facere. Cùm igitur nos ipsi quietos reddere debeamus, & omnes tumultus animi rectæ rationis imperio sedare ac prohibere, prudenter admodum nomenclator quietum eo vocabulo nominauit, quod cùm vt verbum vsurpatur, significat quietum facere: quo nimirum intelligamus, in nostra potestate situm esse vt omnibus rebus nos præstemus quietos. Verùm quia mens nostra semel à diabolo ducta, ducendi suiipsius arbitrium & dignitatem abiecit; fieri non poterit, vt id præstemus, quod stil videmus postulare, nisi Spiritus Sancti gratia ratio nostra adiuuetur & dirigatur. At hic non veniet nisi Christus nobis mortuus sit, quoniam non antè ad Dei admittimur ciuitatem, extra quam nulla est rectè ducendi potestas. Tum autem Dei nos ciuitate donari, sterf/ quod idem est quod morior, explanat; dum in ste-erf dissoluitur, quod significat hæreditatis iure ciuitatem Dei adire. Quis autem sit cuius morte ad hanc venimus ciuitatem, clarum est, si videas cuius sit ciuitas. Cùm igitur Dei ciuitas & sit & vocetur, ipsemet Deus mortalem naturam induat; & non solùm eam induat, sed etiam moriatur necesse est, quo nos morte sua reddat hæredes, iuxta

Conciuis Latinè cur non dicatur.

Arces cur altioribus opidorum locis communiantur.

Ciuitatis Dei arx, quies et tranquillitas.

Mensch. *Mens, mētis.*

Sterf. *Morte Christi efficimur ciues ciuitatis Dei.*

illud ipſius documentum, quo demonſtrauit Spiritum ſanctum non venturum, niſi & ipſe eſſet mortuus, & à morte reſurrexiſſet, ac tandem in cælum adſcendiſſet; vt primus hominum Dei ciuitatem aperiret & hæreditariam poſſideret, atque omnibus eodem iure daret poſſidendam; omnibus, inquam, qui ſe ipſius corpori vnirent. Quamobrem ſi ciuis eſſe velis, concorpora te Chriſto Deo & homini, & cum eo morere, quod nos dicimus ſterf; quo ex eo conſequaris, quod ſte-erf vox ſoluta deſignat, id eſt, quo ciuitatem Dei hæreditario adeas iure. Quid porrò ex eo conſecuturus eſt is qui cum Chriſto moriens ad hanc ciuitatem venerit? Quid? Illud nempe quod fre-eſt promittit, vox conuerſa ex ſte-erf/ qua ſignificatur idem quod alio ordine & articulo præpoſito diceremus, het es fre/ id eſt, eſt pax. Noſtra loquendi conſuetudo articulum hîc omnino poſtulat: quod tamen fruſtra moneo, cùm cuiuis noſtratium ſit apertiſſimum. Quemadmodum igitur ex verbo ſterf intelligimus de morte ad ciuitatis Dei veniri hæreditatem, & in ciuitatis hæreditate pacem inuenimus; ita ex ſt'il voce illud elicimus, eos qui ſe quietos & alios reddunt, in arce ipſa ciuitatis Dei habitare, & reuera filios Dei vocari. Bone Deus, quanta eſt hîc vocum & rerum concordia! quàm amabilis pax inter Chriſtum & linguæ noſtræ architectum! Dixerat hic, eos qui ſe tranquillos & quietos præſtiterint, ipſam arcem ſiue acropolim, quod magis ad hil alludit, tenere: è quo conſequenter intelligitur, vel nullos, vel hos Dei filios eſſe: Dicit Chriſtus pacificos ſiue εἰρηνοποιοὺς filios Dei vocandos eſſe, quod reapſe nihil ab illo quod nomenclator vocalibus ſymbolis occultauit, differre cernimus. Quid enim aliud eſt pacem facere, quàm facere quietem? Niſi enim quis priùs pacem fecerit in animo ſuo, & ſe tranquillum reddiderit, nec pacem facere inter alios poteſt, nec pacificus nominari. Quid? quòd ne ipſe quidem filius Dei in noſtro ſermone filius Dei dici poteſt, niſi pacificus vocetur. Son enim vocali longa idem eſt quod pacem facio. Hinc ſon filius vocatur, quod idem eſt ac ſi pacificum dicas; adeò vt propterea filius nobis ſon vocetur, quia pacem faciat: quam niſi faceret, ſon dici nullo modo mereretur. Quod cùm ita ſit, perſpicuum eſt, nomen ſon primaria ſignificationis ratione ſoli Dei filio conuenire, atque inde per ſimilitudinem quandam de aliis quoque dici, parua vel nulla habita originis ratione. Quamobrem ſoli illi in noſtra lingua reuera filij ſiue ſonen nuncupantur, qui ſeſe Chriſto primo & ſupremo & ſoli pacifico concorporarunt. Quid enim vetat quo minùs in re Romanis ignota nouum mihi verbum componam? Quòd ſi hæc rectè expendantur, maximam lucem toti religioni Chriſtianæ inferent, & cauſſam reddent clariſſimam ob quam ſemper Chriſtus dicere ſoleat, *Pax ſit huic domui*; quando videmus filium Dei in puro & incorrupto ſermone ſon/ id eſt, pacificum ſiue pacis auctorem vocari. Cùm igitur dixit, *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*, non aliud dixit, quàm ſi dixiſſet, Beati pacifici, quoniam eodem nomine quo ego vocor, vocabuntur; & hanc ſolam habebunt nominis rationem, quòd ego ipſis fuerim apud patrem verus veræ pacis auctor; & quos patri conciliaui, eos non ſolùm in nominis mei admiſi communionem, ſed in idem etiam corpus redegi. Videte, ô miſeri & deuij Chriſtiani, qua via & ratione conſequi & poſſitis & debeatis, vt ad communionem corporis & ſanguinis Chriſti dignis modis accedatis. Pax eſt, pax eſt quam dedit nobis, quam reliquit nobis, per quam ſolam filij Dei poſſumus vocari: quod ſi ita eſt, vt ipſemet dixit qui falle-re nequit, per hanc ſolam nos corpori Chriſti, qui verè filius Dei eſt, vniemus; & quicquid erimus, id totum erit Chriſtus in nobis: quod fieri non poteſt, niſi noſtram naturam corruptam expellat, & loco eius ſuum nobis corpus & ſanguinem communicet, vt eo ſolo viuamus. Sed de filio alibi; vbi docebimus, non Cimbricum tantùm nomen ſon Chriſto ſoli, & iis qui ei corporati ſunt & vniti Spiritus ſancti veram vitam dantis vnione, conuenire; ſed ne filium quidem, aut υἱὸν, aut בן alium vera ratione dici poſſe, quàm Chriſtum: filius enim ſic à noſtro lief proceſſit, vti e Lof fit folium, & è roof fit φὼρ, & infinita alia ad eundem modum è prorſus verſa fiunt vera, quæ dici ſolent, hyſtera protera. De Chriſto enim dictum eſt: *Hic eſt filius meus dilectus*. Idem autem eſt filius, ſi ad originem examinetur, ac ſi amatum dicas. υἱὸς formatur ab hui/ quod eſt idem quod cuſtodia & tutela. Sic dicimus, Christus es myn hui/ Chriſtus eſt mea cuſtodia & tutela: & reuera hic ſolus eſt qui nos aduerſus omnes malorum impetus defendit atque cuſtodit. Ben verò, qua voce pro filio Hebræi vtuntur, nihil aliud in puro Cimbrorum ſer-

Sterf. Fre-eſt. Pax ciuitatis Dei.

Son. Filius.

Filij etymon. Lief. Lof. Roof. Folium. υἱὸς vocis etymon. Hui. Ben.

ſermone ſignificat, quàm Sum: quod ſic filio conuenit, vt ipſe ſolus ſit; eo quòd ſicut Vnum de patre; ita Ens de filio dicatur. Hinc illud: *Ego ſum qui ſum.* Et iterum: *Sum miſit me.* Deus enim omnibus dat eſſe per filium, per quem omnia ſcribitur creaſſe. Sed hæc, vt dixi, alibi. Non ſunt tamen hæc aliena à re noſtra, cùm hinc illud etiam intelligatur, Ciuis nomen primùm Chriſto tribui debere, propterea quòd is ſolus Huiuis/ id eſt, certa ſit cuſtodia & tutela. Nunc ad ſt'il redeamus. Cùm tranquillitatem per ſt'il ſignificatam arcem eſſe dixerimus ciuitatis Dei, aduerſarij aliqui & hoſtes ciuibus Dei videntur opponi. Quorſum enim arx vbi nulli metuuntur inſultus & oppugnationes? Videamus ergo ecquid ipſi ſtil opponatur. Id mox inueneris ſi vocem retrò legas. List enim calliditatem ſignificat, eodem tempore manente in verſa voce quod erat in prorſa. Quæ verò hæc eſt alia calliditas, quàm ea de qua ſcriptum habemus, *Erat ſerpens callidior omnibus animantibus.* Hac igitur calliditate ciuitas Dei magnam mox ab humani generis exordio accepit cladem, & hactenus accipit & grauiſſimas & infinitas, dum quotidie infiniti draconis fraude è mœnibus ciuitatis Dei trahuntur. At hi ſi quietos ſe redderent, in ipſa arce tuti manerent, nec vnquam cacodæmonis aſtutia vincerentur. Quòd ſi Chaua quieta manſiſſet, nec dubitationis fluctibus ſeſe immiſiſſet, tutò potuiſſet à diaboli fraudibus oppugnari. Cùm enim Deus dixiſſet, morituros ſi fructum vetitum guſtaſſent, ipſa à cacodæmone cauſſam cur non ederent interrogata, mox labaſcere cœpit, atque in dubium ipſam pœnam à Deo conſtitutam vocare; dum videlicet reſpondit, *Ne fortè moriamur.* Stil ergo & List ſic opponuntur, vt in hac vita perpetua pugna ſit contra diaboli fraudes: quas non alia via nec alio modo repellere poſſumus & irritas reddere, quàm ſi nos præſtemus quietos & liberos ab omni perturbatione. Quies ergo acropolis eſt & arx firmiſſima aduerſus omnes cacodæmonis inſidias. Mirabile profectò vocis artificium; quo cùm quietis ſecuritas atque ſumma dignitas indicatur; tum etiam oſtenditur, quibus arx hæc machinis ſit oppugnanda, & qua via ſit reſiſtendum. Sicut autem hìc ex arcis nomine in hoſtilis impetus ducimur cogitationem; ita ex ſon/ quo pacificus denotatur, mox ſuccurrit quæſtio, quæ fuerit inimicitia; ob quam pax fuerit ineunda; quam ſimiliter retrogrado & contrario ductu deprehendis. Nos enim, vnde Noſel & Onnoſel/ idem eſt quod offenſio & iræ prouocatio. Deinde ſi quæras cuius hæc fuerit offenſio; tolle mediam litteram è medio, ne extremæ in ſon per mediam copulentur, atque hanc transfer in primum locum, & quæ prima eſt fac vltimam, omnia nimirum diſſociando, & turbando ordinem fatalem; ac tum mox videbis cuius ſit offenſio, cuius ſon pacem pollicetur. Homines enim in medio erant extremorum, libertate ad vtrumque donati, Dei ſcilicet & cacodæmonis, vitæ & mortis. Hi ſuperbia dæmoniaca inflati primum locum voluerunt occupare, & extremum, qui cacodæmon erat, Deo prætulerunt, dum Dei verbis neglectis, diaboli mendacio crediderunt. Hac igitur litterarum metatheſi facta, Ons enaſcitur, quo noſtrum denotatur. In vtraque igitur ipſius ſon/ quo pacificus ſignificatur, conuerſione, littera prima in vltimum locum reiicitur, & diuinus honor tum homini, tum cacodæmoni poſthabetur. Deinde ſi ipſum Ons vertas, Sno habebis; quo quicquid peruerſum & ad mala procliue eſt, deſignatur. Vnde intelligi datur, à noſtro nihil promanare niſi peruerſitatem; & quicquid noſtrum ſic vocare poſſumus vt à nobis procedat, id præpoſterum eſſe, & ad malum inclinare, & pronum ruere in peius. Hoc enim prauo & iniquo ſuo iudicio primi noſtri parentes ſunt conſecuti, vt omnis poſteritas ad malum propenſa ferretur; & nihil haberet propriè ſuum quod non à Deo ad diaboli partes declinaret. Quamobrem nihil reliquum fuiſſet humano generi factum, quo ſe à miſerabili hoc ſtatu & natura maligna liberaret, niſi Deus arcano conſilio Verbum ſuum, quo omnia creauit, hominem feciſſet, atque eum toto peccatorum pondere oneraſſet, quò ipſe purus & innoxius omnia hominum ſcelera expiaret. Hic igitur ſimplicitate ſua & humilitate ac taciturnitate, diaboli aſtutiam & ſuperbiam vicit, & hominum genus patri conciliauit; quod morte ſua non ſolum redemit, ſed ciuitate etiam Dei donauit. Quicquid igitur pacis, quicquid quietis habemus, ab illo habemus: quicquid è nobis proficiſcitur & verè noſtrum dicitur, id malignum eſt atque peruerſum. Et hæc quidem de pace & pacis auctore, vt intelligamus eundem eſſe qui nos pacificos reddit, & qui

Tranquillitas arx ciuitatis Dei.

List. *Calliditas, qua ciuitas Dei oppugnatur.*

Nos. Noſel. Onnoſel.

Ons.

Sno.

Pacem & quietem à Deo habemus, à nobis nil niſi peruerſum.

qui reddit quietos; & hæc nomina ſon & ſtil ad eundem filium pertinere, & nobis ea tantùm tenus conuenire, quatenus Chriſto ſumus vniti; & tantum nos à Chriſto recedere, quantum recedimus à pace & animi tranquillitate. Cùm igitur Sileo à ſtil ceu radice ſua pullularit, hæc omnia quæ indicauimus potius quàm expoſuimus myſteria, in ſilentij interpretatione dicemus contineri, & ab eo qui ſilentium indicit omnes moneri, vt hæc arcana ſilentes quietique rimentur. Quamuis autem quis ſit huius tacitæ auditionis finis, ex eorum quæ interpretati ſumus vocabulorum origine ſatis ſuperque demonſtretur, reſtat tamen aliud nomen apud Græcos pro Taceo vſurpatum, quod alia *Σιωπὴ vnde nomē habeat. Σιωπάω.* quadam ratione ſilentij cauſſam oſtendit atque finem. Σιωπὴ enim quo ſilentium notatur, & Σιωπάω quod eiuſdem eſt ſignificationis cum σιγάω, ſi ad primos ſuos natales & matricem linguam examinentur, nobis indicabunt, omne ſilentium ad contemplationem referri, atque præſentis inſpectionis ſpe ſuſtineri atque fulciri. Si idem eſt quod *Sie.* video, vocali per ſubtilem quendam ſonum producta, quem vt indicent alij, ſie ſcribunt. Refertur autem non minùs ad mentem, quàm ad corporis oculos; &, ni nos ichnæa fallat conuerſio, à mentis inſpectione ad corpus deſcendit, eò quòd Is vocali breui idem ſit quod Eſt. Proprium enim mentis obiectum, vt ſcholarum more loquar, eſt *Is.* Ens. Hîc notatione dignum, in Is breuem ſonum audiri, in ſi longum; quoniam Ens purus ſit actus ab omni tempore, non modò longo, abſolutus: Inſpectio verò & contemplatio longa ſit oportet & ſubtilis, vt perueniatur ad ipſum Ens intuendum. Eſt *Si.* aliud ſi longum, ſed craſſiùs & pinguiùs pronuntiatum, quod Sum, ſim, ſit denotat, & *Hop.* pro articulo etiam & pronomine venit in vſum. Hop vocali longa, ſed ſono non admo- *Silentij origo ſpes cognitionis &c.* dum rotundo, ſpem ſignificat & ſpero: vnde ſi hoop inſpectionis ſpem deſignat. Prima igitur & potiſſima & interna ſilentij origo eſt ſpes cognitionis eius qua mens ad ipſum Ens conſpiciendum fertur. Natura enim omnes homines ad ſcientiam & rerum inſpectionem rapiuntur, ad quam vt adſpirent alios audiunt lubenter; & vt audiant, ipſi linguam ſuam labiis & dentium vallo coërcent: vnde fit, vt σιωπὴ totam rationem ſilentij, tum eam à qua oritur & ſuſtinetur, tum eam ad quam refertur, pulcerrimè duabus ſyllabis comprehendat & exponat. Qui Græcorum vocum etymologias curioſè perſecutus eſt, is σιωπῶ à σιγάω magna molitione deducit; & in σιγάω non aliud verbi inuenit principium, quàm σιγὴν; quaſi non æquè dubium ſit vnde σιγὴ dicatur, atque cetera ab hac voce deriuata. Sed omnem ſuam operam ludunt & oleum perdunt, qui vel Græci vel Latini ſermonis radices extra matricis linguæ latifundia inueſtigant. Singulari profectò Dei prouidentia factum eſt, vt quamuis nobiliſſimæ linguæ corruptæ ſint, tantum tamen in iis reliquum ſit veſtigiorum, vt per ea ad primas vocum origines queat perueniri, ſi diligenter corruptelæ modus & varia ratio animaduertatur. Quando igitur tantum reconditæ ſapientiæ illis vocibus continetur, & earum ſolutione ac conuerſione explicatur, quibus apud Græcos & Latinos & noſtrates taciturnitas depingitur, quantum ne diſertiſſima quidem oratione & longiſſima vel ipſe Cicero explanare poſſet; non parui faciendum fuerit ſpectabile ſymbolum, quod non tantùm ad ſilentium hortatur, ſed vocum etiam quibus illud ſignificatur interpretationem indicat & ob ocu- *Digitus ſalutaris.* los ponit. Digitum autem quo Harpocrates ſilentium indicat, ſalutarem veteres Theologi nominarunt: non illi quidem medicos hac in re ſecuti, qui annularem potius quàm indicem hoc epitheto dignarentur, propterea quòd in eo conſenſus quidam ſit & veluti ſympathia cum corde: cuius rei facilius ſit veritatem experimentis quàm euidenti aliqua ratione demonſtrare. Scio equidem arteriæ ramo plerumque bifurco hunc digitum donatum eſſe, verùm & ceteris digitis arteriæ portiones diſtribuuntur. Quòd ſi quid ſit omnino hîc rationis, Ixis fortaſſe Hippocratica in medium adferetur, eo quòd ramuſculis hic ad annularem rectiùs ferri videatur, & paullò plus habere capacitatis. Sed hæc ad coniecturas potiùs & naturalium rerum obſcuritatem, quàm ad firmas per- *Solis mons in manibus.* tinent demonſtrationes. Qui Chiromantiam profitentur, ſub radice huius digiti Solis montem collocant; qui ſi recta & integra linea ſit inſignis, ingenij dexteritatem & honores pollicetur. Quia igitur cor in hoc noſtro microcoſmo Sol eſt, hunc digitum cordi attribuerunt: quòd ſi hinc colligant ingenij felicitatem, videntur in corde non vitæ tantùm, ſed ſenſuum etiam principium collocaſſe. Verùm hæc nihil aut perparum ad id quod

id quod agimus. Nos indicem cum Theologis salutarem vocamus, & laudamus eo nomine Martianum Capellam; quòd epitheton hoc memoriæ mandarit posterorum, perpetua fortassis alioquin obliuione celandum. Primùm quid hominum saluti magis necessarium, quàm habere indicem aliquem qui vitæ rationes omnes rudibus adhuc puerorum animis ostendat? Cùm igitur digitus index ad demonstrandum videatur à natura comparatus, & ab eo officio nomen apud Latinos sortitus, meritò salutaris dicetur; eo quòd omnis salus à doctorum hominum præmonstratione proficiscatur. Germanis superioribus ab ostendendo Zeiger vocatur, nobis Wiser: quæ vox in horologiorum manibus quarum index horam ostendit, quotidiano vsu trita. At Wis vocali longa dum nomen est, sapientem designat; dum verbum, idem quod quouis modo ostendo, propterea quòd solius sapientis partes sint, vt viam aliis præmonstret, & quid ad suam cuique salutem necessarium sit, ostendat. Dum igitur Wijs pro ostendo vsurpatur, duo simul aperiuntur; & quis docere debeat; & ad quem finē omnis demonstratio referatur. Quisquis igitur hunc digitū porrigit, ad sapientiam rectum iter ostendit, vt de ipsius nomine colligunt nostrates: quo fit, vt optimo iure salutaris sibi nomen sumserit. Quamobrem congruentissimè silentium hoc digito indicebatur, vt de ipsius nomine cogitantibus mox in mentem veniret, à sapientibus sapientiam esse discendam; & eam quidem discendam longa taciturnitate. Hinc dum quemquam reuerentiùs volumus salutare, hunc digitum ori admouemus, ceu diceremus, Nos te sic veneramur, vt tacita audientia dignum iudicemus, & talem, vt tuum ductum lubēter simus secuturi. Qui pileum capiti detrahunt, indicant se paratos, vt eius nomine cui hunc exhibent honorem, libertatem deponant, quæ pileo denotatur; & præterea caput suum se velle quibusuis obiicere periculis. Prior ergo modus paullo liberalior, licet à nemine, quod equidem sciam, hactenus intellectus. Plerique manus osculum hoc indicio notari existimant; quod si ad barbarum morem referant, vti referre existimo, nihil faciunt quod nobis sit annotandum. Plinius in adorando dextram ori applicari solere tradit: quod quia à vetusto Ianigenarum ritu ad Romanos venit, dignius fuerit vt ad caussam suam vocetur. Scimus orationem & preces & vota ore perfici; manum dextram operationi & labori à natura esse destinatam. Quamobrem qui hunc morem adorandi præscripserunt, non aliud indicarunt, quàm Deum sic inuocandum, vt & nos manum operi admoueamus, & putemus nec vota citra laborem, nec laborem citra vota quicquam profuturum: sed si precibus & adorationi labor adiungatur, nihil dubitandum esse de prospero eorum quæ agimus successu. Æquis igitur passibus & labor & vota procedant, quò ad optatam metam adspiremus, & iis potiamur, quæ à Deo opt. max. petere fas est. Cælius Rhodoginus & Lilius Gyraldus commemorant, sacerdotes sacris absolutis se versus dextram conuertere solere, ac deinde manum dextram ori applicare, ad eum modum vt index pollici recto insideret: quem ritum equidem credo ad plura commonenda fuisse institutum. Per totam enim dextram ori admotam illud intelligendum reor, quod modò dixi. Dum index pollici erecto insidet, crux denotatur, vnica humanæ salutis ancora; vt nimirum indicaretur, omnes cærimonias ad crucem referri, & frustra fieri sacra & orationes, nisi hoc sanctissimo charactere obsignentur. Simul igitur monebat sacerdos, & votis absolutis manum operi admouendam, & non ad aliud quàm ad crucem omnes sacrificiorum & precum ritus pertinere, nec aliunde habere suam vim & efficacitatem. Cùm enim ipsum Tau in hieroglyphicis frequentissimum reperiatur, vt in huius litteræ caussis inuestigandis latiùs docebo, minimè debet mirum videri, si in priscis Ianigenarum cærimoniis id cernamus, quod in ipsis obeliscis & sphingibus & aliis antiquitatis monumentis scalptum exaratumque inuenitur. Præter has verò significationes illud etiam monebatur, primùm quidem sacris operandum, & diuinam implorandam esse gratiam ante omnia, sed deinde cetera peragenda, iuxtà ac Harpocrates doceret. Cùm enim ori indicem admouisset, ad eum quem diximus modum considebat, vt nimirum silentij indicio & sessione Harpocratis symbolum omnibus in memoriam vocaret, atque quæ illo denotabantur populo proponeret sequenda. Quis nunc non videt quàm recta ratione index salutaris vocetur, & quanto significantius id in nostra lingua exprimatur, in qua indicis nomen, quod est Wiser/ duo

Zeiger. Wiser. Wis.

Salutātes cur digitum indicem ori admoueant.

Pileum capiti detrahere, quid significet.

Adorātes cur dextram ori soleant applicare.

Index ori admotus quid notet in sacrificiis.

simul ostendit; alterum, solorum sapientum esse docere, & rectum vitæ iter præmonstrare: alterum ipsam sapientiam finem esse omnis veræ demonstrationis, & ad hanc solam omnia indicia spectare debere, alioquin indigna fore germano matricis linguæ vocabulo. Quòd si wis hîc ad examen vocaremus, codicem spississimum scribere cogeremur; & ne sic quidem amplissimas sapientiæ gazas hac vocula obseratas euoluere possemus. Wis vocali breui, certum significat: iam certæ rerum omnium cognitionis habitus longo tempore confirmatus, eisdem litteris, sed vocali producta, quo fixæ notitiæ congruat, effertur. Wis breue fit à wi-is/ quo latè longéque quicquam esse denotatur: quod cui primùm tribuendum sit, ille intelliget, qui sciat solum Verbum, quod woort dicimus, fide dignum haberi de ichnæa nominis conuersione; & idcirco non alium vocula wis producta vocari, quàm eum cuius sapientia in woort est fundata, & ex woort producta. Quamobrem omnis item demonstratio ad Verbum tendere debet, atque ex Verbo proficisci. Deinde vox non ex wis breui tantùm significationis habet caussas, sed ex allusione etiam ad wi/ quo dilato, expurgo & consecro significatur; vt in nomine Visci explicatum est. Iam & wis à wi-sie fieri potest per apocopen, quod est longè latéque videre. Eodem modo vox verti potest non vno modo. Nam si longæ vocalis sono seruato si—w dicas, idem dixeris quod cola te, perinde atque lac vel quiuis alius liquor colatur: quod ad hominem relatum, mirificam habet admonitionem & plenam vtilis disquisitionis. Si enim colandus es, colum habeas oportet: atqui colum etiam si dicitur. Germani superiores seih scribunt, quo meliùs spirent. Colum res leuicula, vilis, & à philosophiæ dignitate aliena fortasse videatur; at si etymologiam excutias, duas mox videbis grauissimas sese offerre rationes; alteram à sie / quod est video: alteram à sij/ quo sum vel sit denotatur. Quoniam enim in colo videtur quid reuera sit, quid ipsi quod est admisceatur externi, ab his duobus verbis instrumentum nomen accepit; exiguum illud quidem, sed quo tota sapientis viri meditatio definiatur. Quæ enim aliæ sunt philosophi partes, quàm in omnibus diligentissimè rebus quid sit, quid non sit videre? A videndo igitur quid sit, quid non sit si vocatur: iuxta cuius voculæ etymologiam si te colaueris, profectò non minimam sapientiæ partem absolueris. Latini si quid colo significet interrogentur, citra hæsitationem respondebunt: at si nominis caussam quæras, haud aliter quàm piscis obmutescent. Sicut à lof fit folium; ita à loch fit colum. Nec mirum adspirationem ademptam esse, cùm Leodienses quoque loe dicant, pro vide. Origo vocis est ab hel-oog / quod est vehementer oculos intendo in aliquid. Vnde fortè log pro foramine, eo quòd per illud acutissimè oculi cernant; quamuis huic voci non desit aliunde etymologia. Videre igitur diligenti oculorum obtutu, & paruis foraminibus ad discernenda purum ab impuro vti, est colare. Colo igitur à loe pro videre, & loch pro foramine formatur: & quamuis loe pro colo nunc non sit in vsu, vocem tamen habemus ab hac deriuatam. Loog enim dicimus pro lixiuio, quoniam colando fiat. Videmus itaque vtrum[illegible]e vocabulum & nostratibus hactenus vsitatum, & illud quod Romani è matrice lingua retinuerunt, à videndo duci: & in illo ad esse; in hoc ad foramina minuta nomenclatorem respexisse. Adde quòd ipsius wijs conuersio sie-w/ id est, vide te, de necessaria huius expositionis consequentia includere cernatur: quod quid aliud est, quàm Nosce te ipsum? Quid? quòd duplex digamma in conuersione in alterum digamma mutari possit, vt monosyllabum in monosyllabon vertatur; qua via ex wis / sif habebis, quod est cribra: quod rursus insigni & luculenta similitudine sapientis officium depingit. Sed hæc, vt vides, tam latè per totam philosophiam se extendunt, vt si per singulas eius partes colum & cribrum circumferas, nullus exitus sit futurus. Sufficiat ergo indicasse quæ vera sit sapientia, & quæ ipsius primariæ partes, & quòd wiser / id est, index dextræ manus ad hanc nos inuit[illegible] contemplationem, per quam ad sapientiam venire possimus; eam præsertim, quæ ipsi Verbo innixa, nos expurgat, colat, cribrat, dilatat & consecrat: quæ omnia, & multo etiam his plura, vnica vocula trilittera comprehenduntur. O digitum salutarem! qui nobis de solo suo nomine Cimbrico tam multa reuelat arcana, ac deinde ad tesseræ vsum translatus, & pollicem duobus extremis articulis supernè coronans, crucem siue Tau refert: nec his contentus, silentium præterea indicat; non illud quidem plebeium & vulgare, sed prorsus ne-

Marginalia: Wis. — Woort. — Si. — Seih. Colum. — Coli etymon. Loch. — Loog. — Sif.

ſus neceſſarium ad hominum ſalutem & ſummam felicitatem! De hoc ſilentio Hieremias in ſuis lamentationibus ſic cecinit, vt totum Harpocratem deſcripſiſſe videatur: *Pars mea Dominus*, dixit, *anima mea, propterea exſpectabo eum. Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Domini. Bonum eſt viro cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolitarius & tacebit, quia leuauit ſe ſuper ſe. Ponet in puluere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes.* Audimus hic Harpocratis ætatem, audimus ſilentium, audimus ſeſſionem, audimus ſeſſionis & taciturnitatis vſum, audimus puluerem in quo ſedet, vt humilitate ſua ad id quod ſperat adſpiret: & dum ſpem audimus, σιωπὴν in mentem vocamus. Ieſaias illius ſilentij fecit mentionem ad quod hoc Harpocratis ſilentium ſpectare debet. *Et erit*, inquit, *opus iuſtitiæ, pax & cultus iuſtitiæ ſilentium & ſecuritas in ſempiternum:* Filius enim Dei iuſtitia ſua, qua peccatis noſtris ſatisfecit, pacem nobis conciliauit, à qua ſon/ id eſt, filius vocatur. Iuſtitiæ autem huius veriſſimus cultus eſt trãquilla verbi Dei & myſteriorum contemplatio: quam, vt optimam partem, Maria Magdalena ſibi elegerat. Et certè optima pars eſt humanæ poſſeſſionis, eo quòd numquam auferatur; ne tum quidem cùm corpus eſt ad tempus relinquendum; ſed vnà nobiſcum eò poſt mortem adſcendat, quò ſemper in hac vita tendebat: quod non itidem de practica vita dici queat, vtpote quæ cum corpore deponatur atque ceſſet. Quoties igitur Harpocratem videbimus, toties nobis memoria refricetur huius tam ſalutaris ſilentij & tranquillitatis, qua iuſtitia Chriſti culta ad ſilentium ſempiternum & ſempiternam perducit ſecuritatem; quam vt nobis Deus largiatur in aſſidua taciturnitate ſemper oremus. Atque hæc quidem mihi ſilentij myſteria hoc fine claudantur; quibus ſi trita illa & in vulgus nota adiiciam, quæ cùm ceteri, tum Plutarchus in libello de Garrulitate curanda memoriæ prodidit, haud iniuria à ſilentij myſtagogis, vti nimium profanus & decori immemor, expellar. Quid enim illa vulgaria ex hiſtoriis curioſè conquiſita taciturnitatis vel præcepta vel exempla tantæ habent dignitatis, vt iis quæ modò à nobis veluti per tranſennam ſunt indicata, conferantur? Præceperit Lycurgus ciues ſuos ſtatim à puero ſilentio adſueſcere: Fuerint breuia & acuta Laconum reſponſa in adagium tracta, inter quæ illud ad Philippum, Dionyſius Corinthi; & aliud, Non totam abſoluens reſponſionem, & ſimilia nonnulla ab auctoribus Græcis ſui nimium amantibus vbique celebrata. Admirentur qui volent diuinum γνῶθι σεαυτὸν, &: Ne quid nimis, & illud mercatoribus Antuerpianis quàm otio litterario notius: Sponde, præſens eſt noxa, & his ſi quæ alia Loxias callidè reſpondit, addant; nihil tamen ex his omnibus inuenietur, quod eorum quæ diximus vel ſexcenteſimam partem poſſit æquare; tantum abeſt, vt hæc mihi poſtremo loco quaſi corollas quaſdam adiicienda exiſtimarim. Poteram multus eſſe in taciturno Pythagoræ quinquennio, poteram Ariſtotelem admirari; eò quòd totos quindecim annos Platoni audiendo impenderit, & hæc atque alia his ſimilia ad Harpocratis ſymbolum magnis laudibus euehendum prolixa exponere oratione: verùm quicquid eius generis eſt, triuiale mihi & plebeium videtur, poſtquam ſemel eminus ex ipſo veſtibulo tantum incomparabile diuini ſilentij ſacrarium aſpexi. Sint hæc illis bellaria delicatiſſima, ſint omni ſaccharo & melle ſuauiora, qui necdum ambroſiam hanc noſtram promulſidem deguſtarunt: ex qua de toto epulo licet facere coniecturam.

Harpocratici ſilẽtij in Prophetis mentio.

LIBER VI.

Lotus qualis herba.

NOS VNA Heliotropij facie explicata, ad alteram transeamus, quæ puerum præfert e Loti codia siue capite emergentem. Loton Ægyptij herbam vocant, quæ sub Nili aquis in campis inundatis plurima nascitur, quam Theophrastus copiosè depinxit. Huic caulis fabæ Ægyptiæ, flos lilij, sed tenuiora folia habens, caput papaueris maximi codiæ simile, & loculis similiter distinctũ, in quo semen milij copiosissimum. Flos cùm Sol occidit clauditur, & vnà cum herba paullatim sub aquas sidit; ac deinde rursus paullatim emergit è profundo, Solis decursum secutus; quo oriente sese super aquas attollit & folia recludit. Fœda labes Dioscoridis historiam corruperat, quæ κριθῇ pro κρίνῳ habebat. Marcellus germanam restituit lectionem; è qua florem lilio similem cognouimus, quem Theophrastus apertè expressit, simul quo differret adiecto. Radix cotonei mali magnitudinem & formam assequitur, foris nigra, intus candida, perinde atque nuces castaneæ; quæ cocta, vitellos ouorum sapore videtur referre. Semen pani conficiendo adhibetur. Ex hac herbæ indole facile fuerit intellectu, cur Ægyptij Apollinem è Loti flore emersisse dicant. Hieroglyphicas enim notas aut ipsi sibi prisci finxerunt, aut à natura sumptas ad symbolicam docendi rationem applicarunt. Quod igitur antè in Harpocratis imagine examinanda feci, idem hîc quoque faciendum mihi duxi, vt nimirum priùs nominis significationem explorem, quàm ad figuram sacram accedam. Vt cetera vocabula in sacris Ægyptiorũ vsurpata, ad Phrygiam siue nostram linguã spectare dixi; ita & hoc ad eandẽ video referri debere; & eius rationẽ non paruam illam quidẽ in herba cerni, sed infinito maiorem in re signata inueniri; & tanto sanè maiorẽ, quanto ideæ suis exemplis sunt præstantiores. Littera Lambda dum pronunciatur, linguam cogit supremũ cæli ferire: quo fit, vt dũ simpliciter more Cimbrico, quem Latini retinuerũt, El vocali breui effertur, ipsius Vnius significet altitudinẽ, & simpliciter pro quauis sublimitate ponatur. In vocibus igitur ex ea formandis, vel ipsa citra vocalem adiectã ponitur, vel vocalẽ habet adiũctam, & vtrouis modo altitudinem signat. Siue igitur El-hoot, siue L'oot dicas, idem notaueris, nempe altum & excelsum caput. Quemadmodũ autem altitudo gemina est, altera à terra ad cælum; altera à nobis in oppositam cæli partẽ porrecta; ita & Hel vtriusque altitudinis significationem habet. Hinc Hel pro inferno ponitur, quia à nobis altissimè descendit in oppositam vertici nostro mundi partẽ. Quia igitur in metallis plumbi grauitas maximè nota est, & reuera nihil aliorum in eodem pretio tantum ponderis adfert, licet aurum sub eadem magnitudine præponderet; factũ est, vt Loot pro plumbo à nostratibus poneretur, quasi dicas, caput eorum quæ in profundum descendunt. Siue igitur copiam metalli, siue pretij vilitatem, siue multiplicem vsum cernas, plumbum auro præferendum est. In hoc enim raritas & pretij magnitudo populum ab vsu excludit: ac deinde, tametsi ea esset auri quæ plumbi copia; plus tamen vtilitatis ex plumbo quàm ex auro caperetur: quod intelligas si cerussam & sandycem, duas res vsu latissimas, & cetera vel pigmenta, vel medicamenta, quæ plumbum ferè gratis suppeditat, consideres. Ægrè fortassis hoc auaris hominibus & semper aurum sitientibus persuaseris; at medicis & rerum naturalium peritis nihil clarius esse possit. Si enim res non opinionibus, quibus mundus non tam regitur, vt quidam volunt, quàm dissipatur, sed de sapientiæ amussi examinentur, illæ optimæ fuerint, quarum plurimæ beneficiorum erga homines rationes reperiantur. Quamobrem veteres nulla adhuc iudicij prauitate seducti, plumbum auro prætulerunt; propterea quòd plures sui vsus hominibus communicaret, quàm illud metallum quod sic totum suiipsius est, vt nullum vitæ discrimen hominum caussa velit subire. Nugas vendunt Chemistæ, dum aurum potabile se dicunt parare; & vt parent, id tamen certum est, non posse naturam nostram roborare, nisi à natura nostra vincatur, & vel in sanguinem, vel in spiritus mutetur; quod quàm auro conuenire non possit, non est huius loci docere. Metalla cetera plurimùm sui in aquis & aliis liquoribus deponunt, & eius vtendi copiam iis qui velint faciunt; aurum licet sexcenties coquas, nihil sui tamen aquis cõmunicat, hac sua indole viam auaritiæ præmon-

L litteræ pronunciatio & significatio. El.

Loti etymon. El-hoot. L'oot.

Hel.

Plumbum copia, vilitate, & vsu auro præferendũ.

Res quæ sint optimæ.

Aurum naturæ nostræ neque vires neque nutrimentum suppeditat.

præmonſtrans : qua qui tenetur, tanto minus vel ſibi, vel aliis ad vitam commoditatis adfert, quanto plus metalli inuidiſſimi coaceruarit,atque arcis tenuerit obſeratum. Vanum igitur eſt eorum commentum, qui torques aureas in iuſculis ſuis coquunt, vel aquam à candenti auro quàm à ferro plus virium accipere ad viſcera roboranda iactant, cùm ſordes dumtaxat ab auro relinquantur, nec vlla facultas auri vel in aquam vel in ius trãſeat: quod ſi fieret,ſaporis diſcrimine vel aliqua alia via cognoſceretur,quam nullam mihi hactenus monſtrarunt experimenta. Hinc aurum cauteriis tum commodiſſimum eſt, cùm nihil ipſius metallicæ facultatis in vulnere volumus relinqui. Et verò quia vires eius numquam veteraſcũt, ſed ſemper in eodem manent vigore, priſci Cimmerij Au-rom dixerunt, id eſt, antiquum ſiue præſtantiſſimum robur; quo nimirum omnibus reſiſtit. Luminis autem ſplendor aura dicitur, ab Au-Ra/ id eſt, antiqua celeritate; atque hinc fit, vt aëri etiam ad velocitatem apto tribuatur. Neque enim vel aura ab auro, vel aurum ab aura nomen accepit, tametſi prior pars vtrobique eâdem reperiatur. Nos hodie eâdem de cauſſa Galt & Gaut dicimus, ceu perfectè antiquum diceremus, à Ge & Aut. Hinc liquet, eam veterum fuiſſe ſententiam, aurum omnem ferre ætatem, & idcirco ſtolidè credi id in alimentum noſtrum aut ſpirituum naturam tranſire poſſe: quod ſi ita eſſet, malè nomen vtrumque poſitum fuiſſet. Græcis auri epitheton remanſit,quo magna ſcilicet eius laus continetur. χρυσὸς enim per metatheſim, à Seurch, quo ſolicitudo & cura ſignificatur,manauit: quæ ſi vſquam magna eſt, certè in auro & quærendo & ſeruando eſt immanis & portẽtoſa. Loot igitur ob benigniſſimam ſui copiam & maximos vſus in omni artium genere, meritò ab antiquis altum caput dictum, eo quòd in metallis communis vtilitatis ratione teneat principatum. Eodem modo in herbarum genere eam Loot vocarunt, quæ altum & excellens caput in tota ſua natione eſſe videretur: & id quidem tanto maiore ratione, quòd ipſa herba inſignẽ capitis haberet figuram. Habent cùm aliæ aliquot herbæ ſua capita,tum papauer in illis excellit; at cùm Lotus papauer magnitudine æquet,ac frequentiſſimè excedat (maximo enim comparatur) & præterea ſeminis copia vincat;optimo iure excellens caput vocatur. Adde non vnum Loto caput eſſe, ſed geminum, & vtrumque ad edendum ſuauiſſimum; alterum ſupernum, alterum infernum, quod cotoneum malum magnitudine,ſapore, & alendi facultate oui vitellum, ſaluberrimum corporis nutrimentum, proximè refert. Quæ verò præſtantior herba poſſit cogitari,quàm ea ſit quæ citra laborem,quæ citra ſumtum,quæ citra ſationem ſponte ex aquis emicans,copioſiſſimum homini & ſuauiſſimum pabulum largitur; non ſemine tantùm vbertatem omnem ſuperans, ſed eandem etiam radicis ſuauitate locupletans. Et hæ quidem nominis cauſſæ, tum à figura, tum ab edulij & copia & præſtantia petuntur: quæ licet ſint admodum graues & euidentes, longè tamen ea anteferenda videtur, quæ de ſympathia eius cum Sole ſumta, ſymboli continet originem. Lotus enim Solem nobis primùm denotat, & ab hoc ad ipſum caput, id eſt, Thoot/ cuius ſpectabilis hîc eſt imago, transfert cogitationem; quo fit, vt ſupremæ ſignificationis gratia optimo iure El-hoot vel Loot vocetur; propterea nimirum quòd per eam ad cognitionem ſupremi capitis vocemur: qua in re multo plus eſt ſolidi fructus, plus firmi animorum pabuli, plus veræ ſuauitatis, quàm in vllo vel validiſſimo dulciſſimoque corporis alimento. Sed hoc mox videro, vbi prius hanc meam de capite ſententiam ſimili quadam voce reddidero probabiliorem: quod tamen minimè neceſſarium fuiſſet, cùm antè in Thoot & Maneroot ſatis fuerit argumenti, vt ab eadem radice Loot pullulaſſe diceremus. Siue enim ſublimitatis excellentiæque rationem ſoli Lambda tribuas, ſiue vocabulum per aphæreſin compoſitum, & ex El-hoot Loot formatum eſſe aſſeras, vtrouis modo excellens caput denotaris. Nos papauer Mancop nominamus,eo quòd inter alia capitis nomina Cop etiam ſit vſitatum; ſed ea ratione, vt caput non referat ad corpus. Hinc Coppen eſt caput amputare. Mancop ſi breuis ſit in priore ſyllaba vocalis, viri caput deſignat; verùm ſi producatur,Lunæ caput ſignificat: quod poſterius veritati priſcæ propiùs accedit; tametſi in altera ſignificatione non parum illi Indiæ principes rationis inuenient, qui opium ad libidinis irritamenta quotidiano habent in vſu, atque idcirco hac ſua libidine mercatores Thebaidis inſigniter hactenus ditant. Mancop verò longa vocali priore, ob eam cauſſam papauer dicetur,quòd frigida & quæcumque ſomnum conciliant, Lunæ conſecrentur, vt

Auri etymõ.

Auræ nomenclaturæ ratio.

Galt. Gaut.

χρυσὸς vnde dicatur aurũ. Seurch.

Loti vtilitas.

Lotus Solem denotat.

Papauer. Cop. Coppen. Mancop.

Lunæ frigida quæque & ſoporifera ſunt ſacra.

quæ

quæ noctis frigidæ & soporiferæ domina sit & gubernatrix. Latini quamuis herbam papauer vocent, capita tamen in ea agnoscunt: & si vera est historia, papauerum capitibus demessis indicatum quondam fuit, principũ virorum capita præcidenda esse, quo vnius tyrannis stabiliretur. Videamus itaque ecquid Græci in hac herba simile agnoscant, apud quos κωδία caput papaueris nuncupatur. Etymologici auctor à κῶμα deducit: cui propterea non credo, quòd videam apud Hesychium Milesium, virum longè sermonis Græci peritiorem, annotatũ esse, his vocibus κωδία & κωδὶς caput sine corpore signari: cuius assertionis auctoritatem & latiorem explicatum is nobis inuidit, qui copiosissimũ auctorem in compendium contraxit, aut potiùs mutilauit, & genuino suo exuit ornatu. Frequenter mihi illud iterandum, nequicquam primas vocum origines alibi quàm in matrice lingua quæri. Dixi antè, vocabulum καρδία ab Hart deriuari, & plurimas similes inueniri harum litterarum commutationes. Nihil igitur dubij est, eâdem hac corruptelæ via ex Hooden, quo capita nobis significantur, κωδίας ad Græcos pro eadem re in vsum venisse. Rectissimè igitur Hesychius fecit, quòd soli papaueris capiti vocem non adstrinxerit: & contrà non bona fide ab Etymologici auctore vocabulum ad κῶμα reductum est: & ne id statim lectori fieret manifestum, id quod de κωδία Hesychius scripserat, studiosè omisit. Ex Hooden igitur κωδίας Græci fecerunt, quo capita vniuersim cuiusuis apud nos rei denotantur. Quamobrem mirum videri non debet, si Lotus quoque ab eadem voce Hoot genus ducat: in qua propter Cimbricam compositionem adspiratio è medio exempta est; nec alioqui littera Lambda capax est adspirationis. Nec crederem tam incorruptum Loti nomen apud Ægyptios remansurum fuisse, nisi viderem eius principem caussam ex hieroglyphica notatione depromi: quæ cùm tota Cimmerio sermone constaret, quid miremur æquè huius herbæ nomen atque Harpocratis, Manerotis, Thoot, & id genus cetera integritatem suam seruasse. Quòd autem compositio vocis sacrarum debeatur auctoribus tesserarum, ex ichnæa eius versione statim discas, quæ docet per Loot nos ad æternitatem eleuari; quod dotibus herbæ, tametsi maximis, nullo modo fuerit adscribendum, cùm copioso corporis pabulo ab æternorum contemplatione maximè reuocemur atque impediamur. Quod quia nemo negare potest, vocis artificium non tam ad herbæ naturam, quàm ad symbolicam rationem referre debemus: & quia ichnæa hæc vocum conuersio nostro sermoni peculiaris est & propria, perspicuum fuerit cui linguæ huius vocis origo debeatur. Prima itaque huius symboli occasio arrepta est è sympathia floris & Solis; atq. ex ea processit fabula, Apollinem è Loti flore exstitisse: quo nihil aliud indicare voluerunt, quàm ex Loti consideratione nos venire in Solis cognitionem; & ex Solis iterum inspectione nos ad altissimi capitis notitiam peruenire. Est enim ea ferè hominũ natura, vt veluti pecudes alimenta sua è limo & terræ vligine producta diligentiùs attentiúsque considerent, & eorum naturam accuratiùs rimentur, quàm cælestium corporum pulcritudinem, motionem & facultatem, qua hæc inferiora moderantur & gubernãt. Quotus enim quisque est non plebeiorum modò hominum, sed eorum etiam qui sibi vel de iurisprudentia, vel theologia, vel de historiæ & antiquitatum cognitione maiorem in modum placent, qui Solis & astrorum cursus varietatem obseruarit, & ex ea noctium & dierum, caloris & frigoris, & ceterarum rerum diuersitatis caussas norit explicare? Dispeream nisi me sæpius pudeat tam barbaræ nostri temporis ignorantiæ, quo nihil omnino bene discitur, nisi quod faciat ad farinam, & rectà tendat vel ad ambitionis vel ad auaritiæ augmentum. Et quod magis mireris, non raró ab his hominibus audias, se lubenter Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, Musicam, & ceteras liberales artes ignorare; quòd ex iis nihil accedat culinę, aut dignitati ei quam vel ex magistratibus, vel ex sacris ordinibus maxima ingenij contentione sectantur; adeò omnium ferè animi hac ætate sordibus obruuntur, & quicquid discunt, in turpissimam deiiciunt seruitutem. Vetustissimi igitur illi Ianigenæ, quo perpetuum Ægyptiis relinquerent eius viæ monumentum, qua ex corporis pabulo excellentissimo ad summi capitis cognitionem veniretur, & à temporario cibo ad cibum sempiternum; Apollinem finxerunt è Loto primùm exstitisse, id est, ex hac inferiorum cum superioribus sympathia & naturali connexu nos cognouisse hæc terrena omnia à cælestibus corporibus gubernari; atque inde paullatim adscendendo, tandem deprehendisse vnum super omnia caput esse, quod non

κωδίας vocē vnde Græci habeant. Hooden.

Hominum in cælestium corporum pulcritudinis contemplatione negligentia.

Apollo cur è Loto primùm exstitisse fingatur.

non hæc modò elementa, sed cælos etiam imperio suo cõtineat atq. verset. Sic Aristoteles cùm animaduertisset generationis & corruptionis caussas ex Solis accessu & recessu in obliquo circulo pendere, & omnia hæc elemẽta vnà cum iis quę ex ipsis coaluerunt, à cælestibus temperari & regi; ad cælos adscendit, & ex perenni ipsorum regressione eò tandem peruenit, vt vnum totius mundanæ agitationis caput esse deprehenderet, quod ipsum immobile omnia sempiterno motu cieret. Iam si Deus tantam curam vnius herbæ habuit, vt eius naturam ipsi Soli generationis auctori tam arcta colligaret cognatione; quid credemus eum in hominibus fecisse, quorum caussa non plantas modò omnes & animalia, sed ipsum etiam Solem creauit? Absurdum enim sit, vt non diuina mens arctiore vinculo humanam sibi mentem, quàm Niloticam plantam ipsi Soli alligarit, cùm ad hominis vsum omnia cetera corpora & cælestia & elementa, & ex his composita destinarit. Quæ cùm ita sint, videamusque quàm hæc planta pressis vestigiis eum ducem sequatur cui eam Deus subiecit, æquum est vt cogitemus, tanto nos propiùs & diligentiùs summi capitis imperium sequi debere, quanto animus noster corporis sui pabulo præstantior est & diuinior: quod si fecerimus, omnem humani officij summam nos absoluisse existimemus. Mirabilis est sanè huius plantæ cum suo duce consensus, dum vt ille vel ad hemisphæriũ emergit, vel ab eo recedit; ita hæc se vel aquis exerit, vel in eas subsidit. Plurima sunt nobis in hac herba diligenter annotanda, quorum præter ea quæ modò dixi, quæ & maxima sunt, est illud vnum, quòd flos eius statim simulac Sol horizontem superarit, totum se ad radios eius excipiendos conuertat & expandat; verùm vbi finientem circulum subiuerit, se contrahit & sub aquis abscondit: quod nobis à teneris vnguiculis, in ipso maximè ætatis flore, imitandũ; vt nimirum si quis Apollo siue occultorũ reuelator Solis radios nobis affundat, animos nostros salutari doctrina illustret, ei nos totum ingenij nostri flosculum aperiamus: at si hic discedat & tenebræ offundantur vel ab ignorantiæ patronis, vel à cacodæmonis ministris, tum statim nos ipsos occludamus, & cogitatione & mentis oculis nos ad illum qui discessit conuertamus, vt in eorum quæ ab eo accepimus meditatione tantisper taciti quiescamus, dum rursus aut ille idem, aut alius veritatis doctor existat qui nobis benigna sani sermonis aura affulgeat. Quãuis autẽ & alij flores sint qui sese Sole discedẽte claudunt, & rursus eo exorto aperiunt; nulla tamen planta est in Ægypto quæ vel nobilior sit & omnibus notior, vel illustriùs demonstret, Solem nobis esse perpetuò sequendum. Qui memoriæ artem tradiderunt, loca sibi sumunt maximè nota, vt quid quaq. illorum sede collocarint, promptissimè reminiscantur. Eadem de caussa in parabolis & symbolis quanto quæque res magis nota est, quantoque omnibus euidentior, tanto latiùs significationis suæ fructum communicat in vulgus, & ad omnem porrigit ætatem. Sit sanè, fuerint aliæ apud Ægyptios herbæ quæ Solem sequerentur, at nulla tamen fuit quæ vel excellentior esset, vel frequentior omnibus in vsu; eo quòd ex eius non semine modò copiosissimo, sed radice etiam edulia sibi delicata quotannis pararent: quo fit, vt non ex alia planta faciliùs cæli & terrenorũ possent manifestare cognationem; in qua cognoscenda & ad primam originem deducenda qui sapiens esset, eum Mag-wis Ianigenæ soliti sunt vocare. è qua voce Magorum nomen ad alias venit gentes; & tandem dum quid significaret ignoraretur, detortum est ad eos qui dæmoniacas fraudes exercerent, & præstigiis hominum simplicitati imponerent; quibus non magis conuenit, quàm sapientis nomen insano atque furioso. Agnouerat Socrates hanc rerum cognationem per ideas à summo patre ad omnes res creatas descendere, & in ea sciebat totam philosophiam versari, tametsi huius nostræ interpretationis conscius non esset. Quid? an non & Homerus dum Iouem hominum & deorum patrem vocat, & ab eo omnia catena quadam esse suspensa canit, hanc quoque nobis generis necessitudinem satis indicauit? Iam quid Aristoteles aliud facit in primæ sapientiæ libris, quàm quòd omnẽ rerum multitudinem in certas familias distribuit, & familiarũ capita designat, & hæc rursus ad superiora capita refert; & id tantisper facit, dum tandem ad supremum caput totius rerum cognationis adscendat, atque illud purũ contemplationis æternæ actum agnoscat, qua ipsum videlicet supremum generis caput seipsum intuetur, & ex ea sempiterna fruitur voluptate. Sic D. Paullus ait, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspici, atq. inde ad sempiternam eius virtutem & diuinitatem à sapientibus

Loti cum Sole sympathia.

Magi nominis etymon.

perueniri. Hæc igitur cognatio in loto designabatur; è qua idcirco Apollo pusio adhuc dicitur natus, quòd ex ea omnis reuelationis arcanorũ principium ducatur. Et optimè profectò tenellũ adhuc Apollinem ex hac herba natum esse fabulátur, propterea quòd omnis Dei cognitio ex hac sola cognatione reuelata puerilis adhuc sit & manca,& impos eius gressus quo ad perfectam & omnibus numeris absolutã Dei cognitionẽ homines euadunt. Hæc enim non ab Apolline pusione, sed ab Apolline iam viro per fidem in Christum reuelatur; qua certiores facti sumus alterius cognationis multo maioris, qua nimirũ Deus homo factus nos sibi fratres in hæreditatem patris cooptauit, vt idem nobis pater esset ac creator, & idem frater, quo nos à regno patris exsules iustitia sua restitueret ac in patriam reduceret, iam deinde cohæredes futuros æternæ felicitatis. Huius mysterij reuelator perfectus est Apollo, qui non alius est quàm Spiritus sanctus, & ipse Christus in quem D. Ioannes Spiritũ sanctum vidit descendentem. Vt igitur duplex est humani generis & Dei cognatio,& duo quoque sunt Apollines; sic & duo sunt genera Magorum. Alij enim beneficio Apollinis pusionis Magi sunt & cognationis periti, quales veri fuerunt philosophi: alij gratia Apollinis perfecti, qui Spiritus sanctus est,cognationis secundæ, & multo quàm prior esset maioris, reuelationem acceperunt; quales omnes fuerunt Prophetæ, & veri vates Spiritus sancti instinctu de Christo oracula hominibus edentes. Sic Balaam Magus dici potuit,cuius successores D. Hieronymus eos Magos facit qui ad Christum in Bethleem recens natum venerunt. Mihi de successione non aliud occurrit,quàm quòd omnes qui pòst à Spiritu sancto accipiunt reuelationem eorum quæ prius aliis fuerunt inspirata, dicantur priorum successores; quia nimirum ab eodem spiritu eadem accipiant reuelationis dona. Nobilis fuit apud Persas Magorum sapientia; quorum nationis an tres Magi fuerint, vt difficile sit asserere; ita illud constat & nomine & professione Magos fuisse, id est,rerum naturalium & cælestium motionum peritos; ac iis singulari gratia stellam nouam fuisse ostensam, quam priùs nõ vidissent, & Spiritus sancti afflatu reuelatũ fuisse hanc esse illam stellam quam Balaam dixerat in Iudæa orituram: & idcirco aurum, vti Regi; thus,vti Deo; myrrham, vti mortali eos infanti obtulisse: quibus donis tam luculentum ediderunt de Christo oraculum, vt haud videam, quidnam in omnibus vaticiniis ei præferri debeat. O stupendam Dei erga exteras gentes benignitatem, quibus aduentum suum priùs clarissimè reuelauit,quàm ipsi sacerdotes & legis periti vaticinia de Messia perpetuò iactantes quicquam subodorati essent! Ex his modò liquere puto,quid paruulus ille puellus,partibus inferioribus adhuc infirmus, è loto nascens designarit. Vt enim summatim dicam, hoc symbolo docemur veram omnium rerum creatarum cognationem, quarum nulla tam vilis est & degeneris naturæ, vt non ideam aliquam referat diuinitatis. Terra à cælo quàm longissimè recessit, nec eius lumen ad partes suas intimas admittit, nec quicquam habet motionis circularis; sed inerti pondere semper depressa iacet; attamen hæc suam etiam habet diuinitatis imaginem; & eam quidem multiplicem, tot modis distinctam,quot in ea reperiuntur idearum simulacra. Inter cetera quietem habet perennem, qua Deum & beatorum sedem insigniter imitatur & nobis ob oculos ponit, & idcirco à sacris litteris eum accepit honorem, vt terram viuentium beatorum locum nuncuparent. Nihil igitur inter res creatas tam abiectum est, vt nulla in eo diuinitatis similitudo reperiatur: ad quem modum si de Platonis ideis siue æternis rerũ omnium exemplaribus ac formis cogites, statim videbis quàm iniquum se Aristoteles præceptoris sui præstiterit censorem. Scimus in gentibus quibusdam primorum parentum longa plurimorum successione similitudinem quandam conseruari; à qua si mentem ad omnium patrem transferas, an te ab omni ratione tam longè remouebis, vt eius vim genitricem minùs virium habere dicas, quàm cuiuspiam è medio vulgo hominis, cuius aliqua nota peculiaris ad posteros transit? Absit tanta iudicij peruersitas, absit tam impia de creationis arcanis ignorantia, vt quicquam omnino esse credatur, quod nõ hoc ipso quod est cum primo ente habeat cognationem, & hoc ipso quod partibus suis constat vnitis ipsius primi Vnius soboles sit, & quidam per gradus cognationis ab vno patre defluxus. Cùm igitur Ianigenæ, quicumque tandem illi fuerint, siue Phryges, siue alij, hanc sapientiæ viam Ægyptiis & ostendere vellent, & exposito omnibus exemplo perpetuæ memoriæ consecrare; Lotum ad allegoriam vocarunt, vt nimirum ex domestico & ver-

Apollo cur è Loto natus fingatur.

Magorũ duo genera.

Magi tres quæ Christo obtulerint munera.

Pusionis è Loti flore nascentis symbolum quid significet.

Platonis idea.

& vernaculo sibi pabulo ad cognitionem veri animorum pabuli ducerentur; & non solùm quæ vera esset sapientiæ methodus ostenderent, sed fructum etiam eius in hac vita carpendum demonstrarent. Neque frugifera dici potest eorum philosophia, qui cùm ex rerum cognatione ad Vnum omnium principium deducti sunt, non idem primo suo patri exhibent officium, quod Soli lotum quotidie præstare cernunt. Hic enim scopus esse debet omnium studiorum, vt vnum Deum patrem in omnibus quæramus, & inuentum sic colamus, vt eum coli decet, citra cuius præsentiam ne momento quidem temporis esse possemus, nedum bene viuere & lætari. Quamobrem si suauiter viuere velimus, necesse fuerit vt vnum solum Deum colamus & adoremus; & non adoremus verbis & externo ritu tantùm, sed tota mente & omnibus mentis operibus, ita vt eum perpetuò tum exteriùs erga alios, tum interiùs apud nos ipsos ducem sequamur, & ab eius imperio & nutu nulla perturbationum vi, nulla dæmoniaca fraude, nullis hominum blandimentis deuios nos ferri sinamus. Quòd si his Ianigenarum monitis Ægyptij paruissent, numquam in tam fœdam incidissent idolomaniam, numquam tam impias de diuinitate opiniones vel ipsi suscepissent, vel ad alios propagassent. Accidit videlicet illis quod D. Paullus de philosophis scripsit, qui cùm vnum Deum è rebus creatis esse deprehendissent, mox ab eo desciuerunt: & quem Deum cognouerant, non vt Deum honorarunt, sed aut inanibus titulis & fabulis, aut rebus creatis, aut ipsis cacodæmonibus diuinos attribuerunt honores; ob hoc ipsum tanto plebeiis hominibus scelestiores, quanto grauius est, scientem & volentem, quàm ignorantem atque seductum à vero Deo omnium patre & vnico custode discedere, & se in certum præcipitare exitium & mortem sempiternam. Quid enim aliud est à vitæ datore & custode transfugere, quàm se ire perditum? Nihil igitur in omni hominum genere perditius iis qui Deum nouerunt, & tamen non vt Deum honorarunt: in quorum numero vti olim philosophi fuerunt; ita multo magis sunt hodie Christiani illi qui patrem suum, quem per Christum norunt, non vbique & semper sequuntur, iuxta illud Apostoli, *Scienti & non facienti, duplex peccatum*. Lotus ergo Ægyptiis non solùm viam & rationem per cognationis gradus Dei cognoscendi præmonstrabat, sed vnà fructum philosophiæ vnicum & solum vitæ necessarium indicabat; qui totus in eo consistit, vt nos rectam rationem veluti Solem nostrum, recta ratio Deum vti patrem sequatur: atque ita toti non ex nobis aut quauis alia re, sed ex Deo pendeamus; non secus ad eius imperium parati, atque membra corporis nostri, dum bene valent, capitis iussis obtemperant. Et hoc quidem fuit commodissimum & breuissimum veræ doctrinæ & arcanorum reuelationis compendium, quo ex suaui corporis cibo ad suauissimum animorum pabulum perueniretur; & idcirco nomenclator sic Lotum vocauit, vt eius ichnæa conuersio doceret, nos ad æternam sublimitatem eleuatum iri, si ductum ipsius loti fuerimus secuti. Nam, vti dixi, Lambda siue vocalem addas siue non addas, nobis semper idem significat quod sublime vel sublimo: vnde, sicut **loot** sublime caput significat; ita vim verbi quoque intellexeris, si dicas eo significari, sublima caput, vel sublimo caput; vt illud sit monentis, hoc sit herbæ asserentis, se caput in altum eleuare. Et quia bene docet solus ille qui bene præit, bene factum est, vt **loot** vtrumque significet, & sublimo & sublima, dum vt verbum accipitur. **Loot** itaque hoc suo nomine non solùm altum caput esse & excellens denotatur, sed monere etiam intelligitur, vt qui eam videt ac considerat, sic caput attollat, vt ipsa solem secuta caput in altum effert. Iam quis inde sperari fructus debeat, vox retrò lecta declarat; quam si herbæ pro eo ac debes applices, idem dicit ac si Latinus diceret, Ad æternum leuo siue exalto. Verùm quia **oo** non solùm æternum significat, sed altum etiam, vt quæ reapse seiungi non possunt eadem quoque voce denotentur, fit vt meliùs reddideris si dicas, Ad æternam sublimitatem, siue ad sublimem æternitatem exalto: quod clarissimè **te-oo-el** denotat; quod si contrahas, **T'oo'l** habebis. Quid clarius esse potest? Pronuntia dumtaxat ipsas litteras eo ordine quo ponuntur, nónne **te-oo-el** audis? Atqui hoc idem est nobis ac si Latinus diceret, Ad æternam sublimitatem exalto. Latini ab **eelt**/ quod significat nobilitat & ad altum attollit, Altum fecerunt: & alia via ab **hel** cum adspiratione, quam extra compositionem ferè adhibemus quo spiritus in altum ferat, Celsum sibi finxerunt: haud secus ac κώδιας ex **hooden** sumserunt, & ab **horn** Cornu, & multa alia, quorum nonnulla antè

Studiorũ omnium scopus.

Deus vnus colendus & adorandus.

Philosophiæ fructus.

Too'l.

Eelt.

Alti & Celsi etyma.

posuimus exempla. Ineptum est quod Festus dixit, Celsum à κέλης fieri; eo quòd qui equo vehuntur, sublimes sint. Lotus itaq. primogenia sua voce, quæ est loot, pollicetur se sui imitatores donaturam æterna sublimitate: quod haud dubie præstabit, si in virum adolescat, id est, huic Dei è naturalium rerum cognatione notitiæ eam addat quæ ex Spiritus sancti reuelatione contingit, quæ masculum habet robur omnibus numeris absolutum. Forma autem pusionis videtur Harpocrates esse recens natus. Quòd autem lapis sit heliotropius, id in lotum & totius symboli significationem optimè quadrat, eo quòd huius lapidis nomine statim intelligamus qua de caussa Apollinem pusionem è loti fructu produxerint. Statim enim videmus illud in loto ipsos maximè annotandum putasse, quòd sese cum Sole circumagat, & eius ductum, quocumque se vertat, promptissimè sequatur. Vnde liquet frigidum & prorsus ineptum eorum esse commentum, qui hoc pusione Solem dumtaxat orientem designari apud Plutarchum

Heliotropij locus natiuus, color, & nominis ratio.

prodiderunt. Heliotropium Plinio nascitur in Æthiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis venis distinctum. Caussam nominis dat, quòd in vas aquæ deiectum fulgorem Solis accedētem percussu sanguineo mutet. Eandem ait extra aquam Solem speculi modo accipere deprehenderéque defectus, subeuntem Lunam ostendens. Addit Magorum vanitatem, qui hanc certis precibus adiectis, vnà cum herba heliotropio præstare dicunt, vt quis non conspiciatur. Ego hîc nihil sani video: & quod de Solis percussu, & quod de Eclipsi dicitur, vanum est. Quod de heliotropio adiicitur, crediderim equidem eum qui hunc lapidem secum ferat, & vnà Lotum heliotropiam noctu sequatur, non conspectum iri. Mihi placet lapidi nomen datum à colore Heliotropij minoris, quod tricoccum Aëtius vocauit; quod pallido virore præditum est, & intus succo sanguineo turget. Quia enim gemma sanguineas quasdam venas ostendit, videtur intus eundem colorem habere quem succus herbæ, licet foris in vtraque viridis

Tornesol herba apud Hisp.

appareat. Hispani hanc herbam *Tornesol* nominant, vernacula voce Heliotropium exprimentes, & eius tincturam vilibus linteis exceptam ad nos sub eodem vocabulo mittunt. Maius heliotropium *Tornesol bobo* vocant, eo quòd sanguineo succo, vti minus, præditum non sit. Ab hoc igitur minore heliotropio, cuius semen siliquis trino interuallo distinctis continetur, lapis nomen mihi videtur accepisse, quasi & ipse tritus cruorem ex venis illis, quas ostentat, daturus esset; nec aliam appellationis caussam reor inueniri: quam cùm alij ignorarent, nec scirent minus heliotropium sub pallido virore purpureum succum occultare, varia somniarunt, & in re tenui magnas nugas commen-

Heliotropij herbæ genus duplex describitur.

ti sunt. Equidem vtrumque Heliotropij genus frequenter in eisdem agris copiosissimum vidi, maximè circa vallem Dolitanam. Maius altiùs assurgit, sed minoribus est foliis, & flosculorum pediculum, haud secus ac scorpius caudam, reflectit; vnde *Scorpiuro* nomen. Huic semen thecis inclusum est quaternos loculos foris intusque ostendentibus: qua nota sesamo comparatur. Quod Dioscorides in flore ὑπόπυῤῥον vocat (neq. enim ὑποπόρφυρον legendum) non deprehendes, nisi accuratè flosculum intus conspexeris; qui diligentiùs intuenti nonnihil subfului ostendit. Minoris heliotropij theca tres loculos coniungit, vti Aëtius item annotauit, & multo maior est quàm sit prioris fructus: adeò vt si fructum & folia tantùm spectes, hoc genus maius esse dicas: & profectò tanto maiorem adfert vtilitatem, vt huius collatione maius bobo dicatur. Lapis igitur

Heliotropium gēma à Prasio quo differat.

heliotropius minori heliotropio colore exteriùs similis est, & rubris venis suis, quibus à Prasio distinguitur, promittit se intus succum habere succo herbæ similem, atque inde Heliotropium à naturæ peritis nuncupatum esse opinor. Ingenti tamen duritia à Prasio differt, eóque maiore in pretio habetur. Sanguinem eo cohiberi quidam volunt, & certa rei iactant experimenta: quod facilè credetur ab iis quibus placet occultas rerum facultates externis quoque notis frequenter indicari: quod in plurimis sanè ita habere deprehendo. Reginæ Angliæ calicem ex hac gemma esse dicunt, quo non rarò ad bibendum vtatur. Quòd si se cum Sole, quod equidem necdum credo, verteret, insignem nobis præberet vsum. Nam leui ligno impositus aquæ vel oleo innatare posset, atque intra vnius exiguæ scutellæ, cuius limbo horæ inscriptæ essent, capacitatem, totū nobis Solis cursum quouis momēto indicare: qua cōmoditate quid posset esse maius ad plurima diligenter obseruāda citra errorē, in obscurissima etiā nocte vel die nubibus obscuro? Vtinam eiusmodi heliotropiū haberem: næ ego pluris eū facerē, quàm quicquid

vsquam

vſquam eſt carbunculorum. Sufficiant hæc de Heliotropio. Inueniuntur & aliæ gemmæ quibus hic puſio Loto inſidens inciſus ſit; quarum vnius ectypon Langius ad me miſit, vir omnis reconditæ litteraturæ ſtudioſiſſimus, tum accuratiore antiquitatum & totius rei herbariæ cognitione vix pauciſſimis conferendus, nedum cuiquam ſecundus. Verùm quia per omnia illius ſcalptura cum hac Heliotropij facie, quam modò expoſui, conueniebat, nihil mihi attulit vlterioris myſterij, atque idcirco non eſt cur ei diutius immoremur. Reſtat nunc ſymbolum ſiniſtra manu comprehenſum, cuius vel ſolius cauſſa nobis de Harpocratis figura antè tractandum fuiſſet, quàm ad hieroglyphicas litterarum notas accederemus. Ex hac enim acuti anguli ſurſum tendentis imagine primi elementi figura conſiſtit. Verũ quia in Canopo de hoc ipſo ſymbolo rurſus erit agendũ, hîc non aliud annotabo, quàm vitæ ſignum hunc angulum habere, & idcirco nos moneri, totam Harpocraticæ imaginis ſignificationem ad eam vitam ſpectare, quæ è lato ſpatio in quo homo verſatur, ſe totam refert ad vnum ſupremum apicem, qui non alius eſt quàm ipſe Deus, via, veritas, & vita. At de hoc ſigno & eius notatione latiùs in Aleph. Tranſeamus ergo nunc ad priorem Harpocratis imaginem, quam Pyrrhus ex ære depromptam, Pighio; Pighius mihi communicauit. In hac enim quædam ſunt communia, quædam præcipua & propria; quorum vt illa non ſunt repetenda, ita hæc quanta fieri poterit breuitate perſtringenda, ne ſingulorum latitudinem perſequentes, nullum tandem exitum reperiamus. Plurima enim ſunt ſymbola, & ſingula tam vberes habent & rationes & ſignificationes, vt quot ſunt, tot codices non iniuria poſtularent. In primis hæc tanta varietas indicat, ſimplici veterum Harpocrati, quem modò expoſui, plurimas poſtea phaleras acceſſiſſe; idque ea maximè ratione, quòd phylacterio eius tantundem virium eſſe putabatur, quantum ceteris diis omnibus ſimul ad auxiliandum congregatis. Iuuenalis cecinit: *Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia.* Eodem modo potuerit dici de Harpocrate, & longè fortaſſe verius: *Nullum numen abeſt cui cuſtos Harpocrates ſit.* Cùm igitur multorum numinum inſtar vnus haberi crederetur, videntur ei ceterorum quoque præcipua ornamenta & inſignia tribuiſſe, maximè eorum quibus cum putarent ei eſſe quandam cognationem. Hanc ſi velimus ſequi rationẽ, breui opera omnia abſoluerimus, dicendo facem accenſam Cereris eſſe, pharetram & arcum Cupidinis, vlulam & ſerpentem Palladis, longam aſini aurem Sileni vel Bacchi, gallum Æſculapij indicium habere. Verùm ſcalpturæ elegantia mereri mihi videtur, vt artificioſius explicetur, nec tam pinguem admittat philoſophiam. Nos itaque ſingulas teſſeras Harpocrati accommodabimus, & omnes ad eundem ſcopum tendere oſtendemus: atq. id quidem tanto conſenſu, vt ex omnibus ſimul iunctis non alius quàm vnus exſiſtat Harpocrates; licet diuerſis indiciis diuerſa eiuſdẽ officia monſtrentur. Primùm igitur quid fax accenſa in ſiniſtra faciat, aperiendum. Si facis conſideretur vſus pro eo ac debet, mox intelligemus imbecilliori hominis parti lumine opus eſſe & flama, qua in apicem ſurſum feratur ad ipſum luminis & caloris omnis auctorẽ, ad quem vitæ ſignum ſiniſtra Apollinis è Loto emergentis manu comprehenſum nos tendere debere demonſtrabat. Totus autem noſter vetus Adam ſiniſtra parte deſignatur, eo quòd totus mancus ſit, atque adeò in mortis tenebras deiectus: niſi ab alieno lumine & flama vitam rurſus accipiat, & nouo accendatur deſiderio ſupernorum. Facula igitur lumen Spiritus ſancti ſiue Apollinis ſignat: cuius ea vis eſt, vt depreſſos noſtros animos & in tenebris iacentes illuſtret, accendat, & ſecum ſurſum ad ipſum fontem lucis attollat. Nos hodie non Facht/ vt olim, ſed Fackel dicimus, à Wackelen/ quod eſt continuo motu huc illuc ferri, ignium flamis propriè applicari conſuetum. Antiquum nomen Facht videtur fuiſſe, à quo Fax, vt à Recht Rex, à Merct Merx: cuius etymon Feg & Fag, id eſt, mundo. Nihil enim æquè aërem mundat ac ignis accenſus; omnis ille quidem plurimum ad id virium habens, ſed nullus præſtantior, quàm is qui lignis reſiniferis & ſuaues odores lacrymantibus conſtat. Porrò vt ceteri ignes alia circumfuſi aëris vitia purgãt, ita fax non ſolũ hunc vſum præſtare ſolet, ſed & alium longè diuiniorem; quo nimirũ nocturnas tenebras, horrendũ hominibus malum, diſcutit ac procul à ſe pellit: qua de re præ ceteris ignibus facis nomen meretur, id eſt, flamæ purgantis atque mundantis. Inſignis igitur ſignificationis nota eſt, dum ſiniſtræ hominis appingitur, ad tenebras partis mortalis depellendas. Solet hoc quoque ſigno vita denotari,

Harpocrates multorũ deorum inſtar.

Harpocratis ornamenta & inſignia.

Fax accenſa in ſiniſtra Harpocratis, quid ſignificet.

Facht.
Fackel.
Wackelen.
Facis etymõ.
Feg.
Fag.

ob eam quam in Aleph expofituri fumus cauffam, vbi latiùs de toto ignis fymbolo & pyramide,& angulo acuto, quem Apollo & Canopus oftentat, erit agendum. Hîc fatis efto dixiffe facem Harpocrati prorfus effe neceffariam, eo quòd tum depurgato animo & ab omnibus fordibus libero ei opus fit, tum etiam luminis plurimi egeat, quo defideratum fibi mentis pabulũ peruestiget. Ceres natam perditam face quærit, id eft, femen terræ commiffum vitali calore refufcitare conatur: at quid Harpocrates reperire velit, eadem manu indicat. Præfert enim tres codias, non illas quidem papaueris, vt quidam

Loti tria capita in manu Harpocratis quid notent.

fortaffe funt opinati, fed Loti; quibus quid aliud fignificat, quàm perfectum & trinum fe quærere alimentũ; & id certè non corporis, quod iam in manu habet, fed illud cuius corporis pabulum eft facramentum. Non fine maxima igitur ratione tres codias dederunt qui primi fuerunt fymboli auctores, quo nimirum intelligeremus, diuinum effe, non humanum aut mortale quod facis ope quæreretur. Virgilius communem veterum fententiam fecutus cecinit: *Numero Deus impare gaudet*. Cuius cauffam dum Ser-

Ternarius numerus perfectus.

uius quærit, fatis oftendit quàm veræ philofophiæ nihil fciret. Nec multo faniùs Ariftoteles eft in ternarij confideratione verfatus, dum egregio fophifmate principium eorum quæ de cælo fcripfit ornare vellet. Fatetur fe à Pythagoreis didiciffe, ternarium omnia effe: at dum hoc propofito fuo applicat, & nefcio quæ alia inde colligit, oftendit fefe huius fententiæ vim non affecutum fuiffe: atque adeò fic credo ne ipfum quidem Pythagoram fatis quid diceret intellexiffe. Erant enim apud vetuftiffimos homines certa quædam ogeniæ veritatis documenta, à maioribus illa quidem accepta, fed quid iis fignificaretur vel nullis vel pauciffimis, quos æquus amauit Iupiter, erat notũ. Inter illa & hoc vnũ fuiffe cerno, quo nihil perfectum, quod non ternario conftaret; ac quicquid tribus conftat, id omnia effe atque perfectum diceretur. Nos in figura Daleth latiùs hac de re loquemur: hîc obiter monebo, omnium rerum creatarum effentiæ imaginem

Tria funt omnia.

quandam ineffe Trinitatis creatricis, atq. inde dici, Omnia tria effe: quod vt Chriftianis claram habet fignificationẽ, ita apud vetuftiffimos fuit celeberrimum: quod Ariftoteles infinito profanius quàm Plato interpretatus, ad rem eam accommodauit in qua nihil faceret ad Bacchum. Tria igitur Loti capita diuinum & æternum animorum pabulum

Cupidinis armorũ, arcus & pharetra in Harpocrate fignificatio.

defignant: ad quod peruestigandum face vtamur neceffe eft. Arcus & pharetra Cupidinis vim indicant; fed eam quam tum Cupido maximè exercet, cùm arcu remiffo ipfe fuum intus fouet ignem, in pectoris pharetra multas fagittas acuendo. Sunt autem iftæ fagittæ tacitæ de rebus diuinis cogitationes; quas pennis & acumine mentis armamus, vt iis nos ipfi feriamus, quo dulciffimo amoris diuini vulnere percuffi langueamus. Totum enim liberalium difciplinarum filentium ad Amorem debet referri; & eum quidem non impurum illum poëtarũm puerum, fed cæleftem, & è cælefti Venere natum:

Harpocrates ipfiffimus Cupido.

vt bene Platonis Dipnofophiftæ difputarunt. Harpocrates itaque nofter hic ipfiffimus eft Cupido, ex Vrania Venere, quæ eadem eft cum Themide, femper procedens, & ad eandem femper reuerfurus, & vnà ad hanc fuam matrem pertracturus omnes quos occultis fuis fagittis vel leuiffimè fauciarit. Cùm igitur amor hic in nobis è pulcritudine rerum cæleftium & æquabili totius vniuerfitatis harmonia & concentu bene diligenterq́ue audito & attentè confiderato nafcatur, idq́ue non alias quàm dum tranquillo filentio conquiefcimus ac fedemus; cur non Amoris arma Harpocrati rectiffimè applicentur? Sed hac de re plura qui volet, Platonis adeat fympofium; in quo ingentes nectaris hauftus Socrates fitienti propinabit: ceteroqui nihil facturus eum qui non fiticulofus acceflerit. Cùm in ceteris rebus omnibus aggrediendis magna vis eft ardentis cupiditatis, tum nufquam hanc decet effe maiorem, quàm in ftudio rerum pulcerrimarum. Ne putemus ergo pofthac ab Harpocrate Cupidinem poffe vllo modo feiungi; eum,

Galli gallinacei guttur ab Harpocrate preffum quid fignificet.

inquam, cui Vrania Venus mater eft. Porrò quid hoc monftri eft, quod finiftro cubito galli gallinacei guttur premat Harpocrates? cùm tamen nemini dubium fit, huic animali maximam cum Sole intercedere cognationem; & eam quidem tantam, vt leoni etiam hac ratione incutiat pauorem? Duo hîc in primis animaduertenda; alterum, gallum non deeffe Harpocrati: alterum non quouis modo adeffe: ita vt fit in hac aui quod

Galli natura folaris.

placeat, fit quoq. quod difpliceat, nifi comprimatur. Galli naturam folarem effe, certa eius cum Solis curfu mutatio declarat; quæ tam vehemens eft, vt animal hoc certis horarum interuallis cantare cogat. Nolo hîc generofum eius animum celebrare, nec fabulam

bulam referre, qua Martis armiger fingitur fuiſſe: nec Luciani præterea ſomnia narrare. Ea qui volet aliūde petet. Nos ſcimus gallum eum maximum ſui vſum hominibus præſtare, quòd cantu ſuo homines quotidianas temporū doceat opportunitates; & ea ratione eum haberi veluti magiſtrū quendam operum omnium per horas diſtribuendorum: & quia ad ea incitat, nomen Hain accepiſſe, ceu Hit-an, id eſt, feruenter aggredere, diceretur. Verùm quia Harpocrates otium quærit, & omnium operum externorum vacationem; non permittit ei, vt hoc excitandi ad labores munere fungatur; & ideo quemadmodum digito ſua labra compeſcit; ita huic cubito guttur coërcet. Sed interroget quis, ſi nulla huius auis vtilitas ſit ad ea vel præſtanda vel iuuanda quæ Harpocratis ſymbolo denotantur, cur ad partes vocetur; cur non potius, vt nihil ad rem faciens, omittatur, perinde ac picæ, cornices, graculi, philomelæ, & ceteræ id genus auiculæ aut garrulæ aut canoræ? Et certè ſi nocturnum quæratur ſilentium, luſcinia potius quàm gallus compeſci debuiſſet, quòd ea ſola totas ſæpe noctes canendo ducat inſomnes; hic vix ter ſtridulam & minimè durantem vocem exhalet. Eſt quidem hoc ita; verùm, vt dixi, gallus animal ſolare eſt, & inter omnia ſolaria tenet principatum, adeò vt non fruſtra videatur erigere criſtas. Cùm igitur diligenter diurni temporis vices obſeruet, atque homines ad agendum incitet, non potuit apud Harpocratem aſymbolus manere. Cùm enim maxima cupiditate id quod quieſcens agit agere videatur, vti Cupidinis arma declarant; quid gratius habere potuiſſet, quàm animal ſub cubito tenere, in cuius gutture iam vocem moliente ſentiretur tacitum & internum incitamentum? Quamuis enim vocem edere nequiret, vrgebatur tamen ad vocem: & quod exteriùs præſtare non poſſet, id muſculis & vocalibus inſtrumentis moliebatur: quod facile erat ei ſentire, qui cubito guttur preſſum teneret. Gallus igitur hic ſic poſitus eſt, vt non cantet ille quidem, nec ſilentium rumpat; ſed vſum tamen eum præſtet, vt tacita corporis molitione ſolaris curſus det ſignificationem. Neque verò ſolis Regibus, gentium ſuarum ſalutem ſedulò tueri ſtudentibus, nec ſolis militibus noctu identidem eſt expergiſcendum; ſed iis etiam qui curam gerunt animi ſui diuinarum rerum cognitione excolendi. Et reuera non poteſt dici ſerio aliquo ſtudij genere teneri, qui ſeſe non comparet vt Rex fiat; ſi non populi, at ſaltem ſuiipſius: quo fit, vt ſi Regi & homini militari nocturni temporis ſpatia ſunt dimetienda, ſint etiam & illi diligenter diſpenſanda, qui & ſeſe ad verum regnum paret, & non contemnendum noctu contra brutam naturam bellum gerat. Quiſquis igitur ſeriam operam bonis diſciplinis nauabit, ei nocturni temporis accuratè ſubducendus eſt calculus; tum quia regnum ſibi parare molitur, tum quia militat contra domeſticum hoſtem, quem nullis portis, ſed ſola interna poteſt excludere cuſtodia. Quid? an leue hoc videtur bellum quod non tantùm ciuile eſt, nec vnis tantùm opidi mœnibus eſt incluſum, ſed intra vnius hominis ſepta omnia inteſtinis bellis perturbat? Quòd ſi bellum difficile meritò dicatur, in quo tanta eſt hoſtis vel dexteritas vel potentia, vt rarò cōtra eum victoria quis potiatur; non video aliud bellū grauius, quàm ſit illud quod quiſque domi ſuæ contra ſuas ipſius gerit affectiones. Quanto autem difficilius, tanto diligētiore cura vigiliæ & conſtituendæ & obeundæ: qua in re qui gallinacei partes nō nouit, is numquam Teutones in bellū vidit proficiſci. Iam ſi periculi magnitudo & victoriæ raritas nos à pugna deterreant, actum fuerit de tota hominis libertate; & idcirco aſſiduo pugnandi & vigilandi vſu animus noſter exercendus, vt tandem illud ſibi robur paret, quo vel ſemper ſuperior euadat, aut ſaltem rarò vincatur. Atqui ad hoc nihil plus adiumenti contulerit, quàm ſi gallinaceos nobis imitandos proponamus; quorum tam magnus eſt animus, tanta magni animi conſtantia, vt vitam malint perdere, quàm alterius imperium iugumque vel ad vnum temporis ferre momentum. Sciuit hoc Themiſtocles, ſciuerunt noſtri maiores; & anniuerſariis gallorum pugnis ſollemni ritu inſtitutis, perpetuos nos eſſe voluerunt gallorum imitatores: qua in re quam laudem meruerimus, referre nec tutum eſt nec decorum. Imitemur igitur gallos; & imitemur non his modò quæ diximus, ſed in iis etiam quæ in hoc animali domeſticum exercēti regnum peculiaria videmus. In primis enim non vigilem tantùm ſe ſuorum præbet cuſtodem, & manè dum tempus eſt ad quotidianum inuitat laborem; ſed ipſe primus exſilit, non tam voce quàm reapſe quid faciendum ſit oſtendens. Ipſe omnia verrit, omnia explorat, diſpicit, & ſimulac

Hain.

Regibus & militibus nocturni temporis ſpatia dimetienda.

Gallorū ſollemnis pugna cur à maioribus inſtituta.

Gallus regis, vtilitis & boni patrisfamilias exemplar.

aliquid escæ nactus est, gallinas & pullos ad pascendum conuocat; interim velut pater quidam & symposiarchus excelsus adstat, & ad epulandum inuitat; hoc vnum semper curæ habens, vt suis sit quod edant. Interea ipse disquirit ecquid in proximo reperiat, quo reperto rursus suam familiam citat. Accurrunt ilico. Ille sublimem se gerens & vndique circumspiciens ecquid hostile vsquam appareat, totam cohortem circumit, & obiter granum aliquando vnū sibi sumit, non citra inuitationem, vt se sui consequantur. Hæc tota denique diei ratio est, vt quicquid virium habet, id totum ad suorū conferat salutem, & nullius rei minus quàm sui ipsius sollicitus esse videatur. O insigne patrifamiliâs exemplar! ô insignem totius masculæ vitæ magistrum! Hunc si velimus sequi, statim, simulac experti fuerimus, Deo gratias agamus, ac mox totius domus nostræ eam quam gallinaceus docet curam habeamus. Pythagoras hanc huius animalis vitam considerans, dixit gallum nutriendum quidem esse, at non immolandum: quod vt alij aliter interpretantur; ita ego inter cetera hoc dico denotare, homini hanc galli sollicitudinem ad res corporis curandas esse quidē necessariam, verùm non sic esse necessariam, vt eam etiam ad sacrificiū & cultum diuinū ferre debeamus, vt quem omnis externæ curæ liberū esse decet, nec vlla terreni pabuli sollicitudine distineri. Absit ergo gallinaceus à sacrificiis, hac quā dico ratione. Iam & illud moneri videtur, cetera quidē animalia immolari posse, gallū citra piaculū nō posse; eo quòd is qui optimū totius vitæ exēplar occidit, is videatur indicare sibi nihil amplius opus esse laudatissimis huius animalis dotibus, citra quas tamen probo sapientiq. viro non fuerit viuendum. Alendus igitur gallus, & perpetuò dū viuimus imitandus, tum in familia alenda & propugnanda, tum in vitæ officiis per opportunas temporum vices distribuēdis. Hinc Socrates iam certus mori, gallum iussit Æsculapio immolari; ceu diceret, Nec mihi posthac corporis curis, nec ope medicorum, nec cuiusuis alterius rei ad corpus pertinentis subsidio opus fuerit: quo fit, vt ne galli quidem, horum viui exemplaris, amplius egeam; atq. idcirco permitto, vt Æsculapio huius corporis medico immoletur, quò animal solare ad ideam solarē, qua corporata nostra vita gubernatur, rursus adscendat; & animus iam corporis expers, ad mentem solarem reuertatur. Sed hæc sat sit indicasse, obscuriora enim sunt, quàm vt breuiter & dilucidè explicari possint. Æsculapius nobis eum significat qui masculum alendi robur semper resarcit: quo nomine generatim illud numen denotatur quo auxiliante omnia huius vitæ munia obimus ad nostram & nostrorum salutem: & quia singulare huius vitæ rectè instituendæ exemplar est in gallinaceo, quod & Regi, & priuatim cuiuis in familia sua est imitandum; placuit antiquis, vt Apollinis filio siue Apollini corpus curanti gallus consecraretur, qui non antè, quàm quis à corporis curis liber esset, fuerit immolandus. Verumenimuerò in nostro Harpocratico silentio hæc omnia ab externis ad interna transferuntur, vt quorum illa egent exteriùs ea nos similitudine quadam ad pastum animorum applicemus. Existimet vnusquisque se moneri, vt perpetuò gallinaceum tacitum domi suæ habeat; & haud secus atque gallus totus solaris est; ita & ipse totus à Sole supermundano pendeat, & in animi affectionibus moderandis insignem sese præbeat & militem & Regem; & quamuis potius sibi mortem oppetendam ducat, quàm vllius seruitio deprimatur. Habuit & gallus suas in tragœdia salutis humanæ partes, dum D. Petrum monuit quàm vano fastu sese iactasset, à domino suo se non recessurū. Sed iam satis de gallinaceo, verissimo Regis & militis & patrisfamilias exemplari: quod ad animum translatum, in varias admonitionum formulas trahi posset ab eo qui docere vellet, solius philosophi esse, bene Regis officio fungi: quod quia prolixioris esset sermonis exordium, in præsens omittatur. Properandum enim est, ne si diutius in gallinaceo hæreamus, Noctua se subducat. Adstat hæc Harpocrati magna quadam grauitate: Philosophiam de vultu diceres. Sed mirabile secum monstrum adfert, necdum, vt opinor, in toto hoc noctuarum genere visum. Tametsi enim auritum bubonem nouerimus; hoc tamen hactenus genus necdum prodiit, cui longa asini auris supernè sinciput ornaret. Verùm quia hoc insigne non Noctuæ tantū, sed ipsi Harpocrati quoq. attributū cernimus, prius de noctua, pòst de aure tractemus. Palladi hanc auem sacrā esse, si non de alio, de vetere certè Atheniensium constaret numismate; quod locum prouerbio fecit, quo is noctuas Athenas ferre dicebatur, qui rem quampiam ad eum locū portabat in quo maxima eius esset copia & vilitas, vt si quis te-

Gallus nutriendus, non immolandus.

Socrates certus mori cur gallum Æsculapio immolari iusserit.

Æsculapius quid significet, & quod numen.

Noctua cur Harpocrati appingatur.

lam lineam ferret in Hollandiam, aut Leodium ſaxuem bitumẽ. In Gotodanicis quædã à me de noctua dicta ſunt: & eſt certè in noctuarũ genere nocturna quædã caligo, quam vereor ne ipſe etiam Ariſtoteles penitùs effugerit, dum βύαν & hubridem diſtinguit. Homerus Chalcida eandem videtur nuncupaſſe,

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ ἄνδρες δὲ κύμινδιν.

Verùm nos bubonem miſſum faciamus, de noctua dumtaxat ea quæ in vrbibus commoratur, verba facturi, quam vulgus noſtrum templorum bubonem vocat: & noſtrates quidem totum noctuarum genus Vvl dicimus; & eas quas Latini vlulas nominant, nos Hubens & Hubekens & Kuts vocamus: cui generi calliditatis tribuimus palmarum. Noctua igitur quoniam eò tempore quo ceteræ aues ad paſtum euolant, quieſcit; & quo ceteræ quieſcunt & dormiunt, vigilat & prædas agit; & tum maximè videt cùm reliquæ per tenebras caligant, Mineruæ conſecrata eſt. Hoc enim proprium ſapientiæ videtur, illic vbi totum hominum vulgus valde occupatum eſt, quietem agere; & contrà vbi plebs nihil videt quod agat, plurimum videre. Diſcurrebat Martha multis diſtracta negotiis, à quibus Magdalena quieſcebat: Magdalena interim illic plurimum quod ageret videbat, vbi Martha nihil agi poſſe arbitrabatur. Hoc igitur ſapientis eſt, in illis quietem agere, quibus vulgus occupatur: & contrà illic ſeſe plurimum exercere, vbi vulgus nihil videt agendum: quod dum facit, egregiè noctuam imitatur. Hinc plerumque & illud ſapienti viro vſu venit, vt ſi apud plebeios compareat, haud ſecus ac noctua ſit in admiratione, & ſolus omnium roſtris vellicetur: quod dum ipſi accidit, noctuam rurſum imitatus, ſeſe ſupinum impeti ſinit, roſtro ſuo & vnguibus reliquum corpus defendens. Et certè nulla auis eſt quæ prudentiùs ſeſe cuſtodiat aduerſus alias quàm noctua; adeò vt vna ſola ſeſe contra totum exercitum poſſit tueri: qua vel ſola ingenij dote Palladi dedicari meretur. Quoniam itaque & plurimum in tenebris videt, & illic maximum otium agit, vbi vulgus hominum plurimum laborat; & ſeſe præterea ſua ſolius ope contra totum auium exercitum defendit atque cuſtodit illæſam, quid ni dicamus vel eam eſſe, vel nullam quæ digna ſit Mineruæ ſocietate? Non mali igitur ominis ſibi nomen ſumſerant, qui ſeſe olim Herulos nuncuparunt; id eſt, communes noctuas: de quibus in Gotodanicis. Liquet hinc, qua de cauſſa noctua Harpocrati adſtet: liquet, inquam, iis qui ſciunt Harpocratem illic ſedere vbi plebs diſcurrit; illic plurimum agere, vbi vulgus nihil cernit: atque hinc illud effici, vt noctuæ quoque ſibi comparet ſecuritatem, ſoluſque poſſit totas aduerſariorum copias propulſare. Nihil ſanè vel Palladi vel Harpocrati conuenientius, quàm noctuam habere adſtantem: quo de huius auis dotibus in eorum deducamur cognitionem, quæ nobis vel Palladis vel Harpocratis fauore contingent. Et hæc quidem breuiter de Glauce. Nunc de dracone, quem temporibus intortum videmus appingi. Multæ ſunt & variæ ſerpentis ſignificationes. Apollo de Pythone occiſo celebratur, Æſculapius eius filius draconem habet cariſſimum, & crebrò ſub eius tegmine deliteſcit; Hercules hydram trucidauit; Minerua Gorgonis angues geſtat; Mercurij caduceum duobus ſerpentibus ornatur; Ceres vehitur draconibus. In his omnibus nòn vna videtur eſſe ſignificatio, nec opportunum fuerit hîc omnem varietatem explicare. Scimus ſerpentes quotannis tempore veris vetus corium deponere, & exuuio illo deiecto recens natos videri. De hac natura homines ſymbolum ſibi finxerunt, quo per ſerpentem nouam vitam, abiecta vetere ſenecta, denotabant. Omiſſis ergo ceteris quæ de ſerpente diſputari copiosè varièque poſſent, dicamus Harpocratis capiti eum affingi, quò denotetur tacitæ ingenij contemplationi eas vires eſſe, vt per eam quicquid in nobis veteris eſt ſenectæ excutiatur, & noua rurſus vita ſuccedat. Neque enim Harpocrates puer tantùm eſt, ſed eos qui monitis ſuis obtemperant, è ſenibus pueros reddit, & primo reſtituit vigori; idque tum maximè, cùm terrenis & mortalibus rebus neglectis, æternis & numquam aut morte aut ſenio conſumendis toti adhærent. Sacræ litteræ non calliditatem modò ſerpenti, ſed prudentiam etiam tribuunt; quam ſic quidam prædicant, vt eum aiant aures ſibi aduerſus incantamenta obturare; alteram quidem terræ opponendo, alteram cauda opplendo. Propoſito noſtro prior ratio congruentior videtur, quæ Harpocratem ſequentibus, perpetuam iuuentutem & vitam ſemper innouandam pollicetur. Reſtat modò frontis ornamentum; idque duplex, alterum lunulæ, alterum auris ſimulacrum

ferens.

Vvl. Hubeken.

Noctua cur Mineruæ ſacra.

Noctuæ dotes.

Serpentis in fabulis vſus multiplex.

Serpentes pellem quotannis mutant.

Serpens cur Harpocratis capiti affictus.

Lunula cur Harpocrati appicta. ferens. Lunula apertissimum habet crescendi indicium. Huc enim totum Harpocratis silentium spectat, vt ingenium ipsius haud secus atque luna noua tantisper luminis capiat incrementum, dum totum suum orbem compleuerit, id est, donec integram Solis supermundani imaginem, quoad eius fas est captui humano, conceperit, & orbem illum scientiarum absoluerit; quarum adminiculo ad Dei notitiam & inspectionem ve-

Auris asinina in Harpocrate & eius noctua quam notationē habeat. nitur. Porrò auris longa & prorsus asinina non Harpocrati tantùm, sed noctuæ etiam imposita, attentam præ se fert auscultationem. Quis nescit, ob id Satyris aures esse acutas & sursum arrectas, vt diuina Dionysiaca quàm accuratissimè audiant? De Midæ auribus alibi memini scripsisse, & id quidem contra receptam apud plerosque omnes opinionem. Audiuit enim hic Silenum tanta attentione, vt asini aures ei affixerint. Nostro Harpocrati & noctuæ hoc peculiare, quòd erecta asini auris, & ea quidem vnica, ex ipso sincipite nascatur: qua de re intelligimus, non illas esse corporis aures, quas capitis lateribus natura apposuit, quibus Deus audiatur; sed esse vnicam aurem quæ ex apice mentis & omnium sensuum oriatur, & recta sursum ad ipsum Vnum omnium principium & conum tendat, nihil admittens terrenum, nihil ex his inferioribus accipiens, sed solis patens supernis. Hæc auris est ad audiendum Deum; hæc auris talis, quales ille sibi voluit qui dixit, *Qui habet aures audiendi, audiat.* De hac sic cecinit Iessæus vates: *Audiam quid loquatur in me Dominus meus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Loquitur Deus in nobis, aure igitur interna audiendus; aure, inquam, mentis nostræ, cuius hæc asininæ auris figura tesseram præfert. Et reuera hæc sola auris

Oor. Cimbricum auris nomen meretur. Oor enim idcirco dicitur, quòd per aurem in originis nostræ cognitionem veniamus: & quia oor priùs originem & primam caussam significat quàm aurem, videtur auris ea sola ratione sic dicenda, quòd proprium sit primæ

Auris etymō. caussæ capiendæ instrumentum. Ab oor Latinorum auris, & Græcorum οὖς. Prima ergo caussa primum est & proprium auris, vt ita dicam, obiectum: ad quod nisi tota diri-

Hoor. gatur, auris dicenda non sit. Ab Oor fit Hoor/adspiratione agendi vim indicante. Hinc Horus Harpocrates dictus ab audiendo; cui nomini hæc, de qua agimus, auris in symbolo respondet: & hac quidem parte non paullò plus habet elegantiæ quàm prior Harpocratis imago; in qua nulla erat peculiaris nota ad Hori nomen exprimendum. Videmus itaque cuius rei Horus sibi velit auditionem, & quam aurem ad audiendum. Admirabilis est hîc consensus eius qui primus sermonem nostrum condidit, & huius qui symbolum hoc Harpocrati accommodauit. Est'ne quisquam mortalium, qui aurem congruentiorem fingere possit ad id audiendum à quo auri nomen datum est, & à quo

Horus siue Orus. Horus pòst nomen accepit? Fuerunt qui Orum citra adspirationem scribendum putarent; qui qua sint nixi ratione, non video. Nostra nihil interest, an citra adspirationem, an cum adspiratione scribas, cùm vtraque notatio eòdem recurrat. Si enim Orum dicas, ab aure nomen dederis: at si Horum, ab audiendo Harpocratem indigetaris. Homerus videtur hanc in Apolline aurem subodoratus fuisse, dum de Sole dixit: ὃς πάντ' ἐσορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Apollo igitur non solus ille reuelator est qui pulcerrimum diuinæ maiestatis spectaculum oculis offert, sed is etiam qui mentis aurem primæ caussæ co-

Harpocratis significatio. gnitione instruit ac format. Nunc tandem videmus quorsum silentium, quorsum sessio, quorsum cetera omnia signa spectent; ad hoc nempe, vt interna mentis aure primam omnium rerũ caussam auscultemus, & eam quidem, vt Dauid cecinit, in nobis loquentem. Quid verò loquitur? *Pacem,* inquit idem, *& veram tranquillitatem.* O stupendam rerum & vocum symphoniam! O diuinum auris nomen! Quàm omnia ad vnum scopum collimant! Sciebat Aristoteles auditum ad scientiarum perceptionem esse quàm visum præstantiorem, sed nesciebat vtrumque sensum à Cimbricæ linguæ architecto tam artificiosum accepisse nomen, vt in altero prima omnium caussa, in altero ipsum altum intelligeretur. Hæc enim est ipsius Oor & Oog conuenientia, vt oculus ad altum tendere debere dicatur, auris verò ad primam nos vocet caussam: ceu nec ille ad aliud datus sit, quàm vt excelsa contempletur; nec hæc ad alium vsum comparata, quàm vt primum omnium principium & originem audiamus. Horus ergo Harpocrates iustissima de caussa dicitur, eo quòd totum ipsius silentium, tota sessio, tota tranquillitas, totum otium ad hoc vnum spectet, vt primam caussam in omnibus rebus audiamus, & ei auscultemus. Erigamus ergo hanc longam aurem in capite nostro, quò cum

cùm Horo ad originem & primam caussam adspiremus; & eius attenti simus vbique & semper auscultatores: quod vbi consecuti fuerimus, existimemus nos ad summum huius symboli Harpocratici pertigisse culmen. Porrò cùm noctuæ Palladis symbolo eandem aurem impositam videmus, duo simul docemur; alterum Harpocratis & Mineruæ eundem esse scopum: alterum totam Palladis sapientiam ad hoc nos inuitare, vt superna & cælestia, non terrena audiamus. Quæ verò sunt pura cælestia? Quæ alia quàm quæ solo humano ingenio cognosci non possunt, sed Spiritus sancti gratia reuelantur. Sic Christus dixit; *Caro & sanguis non reuelauit tibi.* Ad hæc igitur præcipuè nos Horus inuitat, & cetera omnia sic audienda putat, vt ad hæc referantur: quibus nisi consentiant, nihili sint æstimanda. Nec aliud Cimbrica vox **Oor** indicat, qua hæc mentis auris sursum ad primam caussam rectà tendens propriè denotatur; adeò vt cùm de aliis antea expositis, tum de hoc dubitari non possit, quin hoc symbolum à Ianigenis sit principiò fictum & sermoni suo accommodatum. Vt autem copiosissimum hoc symbolum videmus, & magna significationum diuersarum varietate plenum; ita non satis fuit artifici, auris longæ simulacrum dedisse, nisi & aliud præterea addidisset arcanum. Vide, quæso, vnde auris similitudinem petiuit. Prima fronte asini aurem diceres; at si diligenter inspicias, fructum nescio quem ex aure erumpere videbis: è quo mox sentias aliud quippiam quàm asini aurem hic designari. Quid igitur est? Qui dracunculum norunt & primum seminum rudimentum è theca auriformi prodire viderunt, næ illis mox clarum erit, vnde hoc auris simulacrum sit acceptum. Habemus itaque non auris modò asininæ formam, sed in ipsa etiam aure primum exordium rerum omnium luculento exemplo designatum. Qua enim meliùs ratione primam omnium rerum caussam, vnde omnia fluunt, significes, quàm si seminalem vim iam primùm extuberantem ostendas; & id quidem ea figura, vt membrum generationi aptum quodam modo agnoscatur; & ad id eam deligas herbam, cuius hoc primum seminis rudimentum insigni calore & humore præditum sit. Certè siue dracunculum siue arum accipias, vtroius modo hanc inuenias naturam. Et in aro quidem mox audias **papen tul**/ id est, membrum sacerdotale: quo nomine apud nos vulgo vocatur. Habemus itaque non auris modò effigiem in acumen sursum pendentis, sed in ipsa etiam aure pulcrum & luculentum originis exemplum atque simulacrum. Quid? quòd herba tota ad venerem excitandam idonea est, atque idcirco semen eius maiorem habet originis significationem: cui cùm figura accedat, non video quid desideretur; aut quid melius inueniri queat & congruentius ad aurem denotandam in ea consideratione, vt cùm origine prima sit coniuncta, quàm si huius herbæ aurem cum primo fructus rudimento pingas, in quo non seminalis tantùm vis est, sed forma etiam membri quo animalia creantur. Verè enim de flore hoc siue rudimento fructus in aro & dracunculo dicas aurem esse, quæ in se suiipsius contineat principium, eo quòd seminum vim contineat, è qua tota herba procreatur. Cùm igitur **Oor** auris sit, & prima omnium rerum caussa, non poterit figura huic nomini aptior reperiri, quàm si hæc vel ari vel dracunculi auris depingatur. Porrò vt maiorem cernas signorum & rerum conuenientiam & cognationem, scito nihil esse ad aures depurgandas efficacius, quàm succum harum vtriuslibet herbarum: quo fit, vt non auris tantùm caussæ primæ auscultatrix, sed depurgata etiam auris designetur. Quis crederet tantum sollertiæ, tantum arcanorum in vnico auris asininæ figmento contineri? quis hanc vel ari vel dracunculi florentis effigiem tam insigniter quadrare in Cimbricum auris nomen existimasset? Et licet hæc omnia simul accepta talia queant videri, vt nulla accessione videantur fieri posse elegantiora, si tamen naturam vlteriùs examines, aliud adhuc mysterium minimè contemnendum in symbolica ratione deprehendes. Neque enim hac aure tantùm monemur, vt originem nostram supremam semper in auribus habeamus; sed illud etiam, nullo modo quæ in auribus habemus ad linguam transferri oportere: & si quis temerè quod in aure est ad linguam transferat, graues pœnas euestigiò daturum. Nam si fructus aut dracunculi aut ari rudimentum quod in aure cernis ad linguam transferas, ingentes & intolerabiles senties dolores, à quibus non facilè te liberaris. Sciunt id qui experimento suo harum herbarum norunt facultatem. Quamobrem huius herbæ auris insigniter Harpocratem decet, vtpote quæ non solùm quæ audienda sint monstret, sed pœnam etiam

Auris Harpocratis dracunculi siue ari herbæ figuram præ se fert.

Dracunculi & ari forma atque natura.

Papen-tul.

contineat eorum qui linguam ab iis quæ in auribus ſunt,non poſſunt continere. Haud ſanè ſcio an quicquam in omni rerum natura queat reperiri,quod maiore vehementia, maiore efficacitate , præſentiore pœna demonſtrare poſſit, patulas nobis & erectas aures eſſe debere; & ea quæ in auribus ſunt non eſſe vllo modo ad linguam transferenda. Mordax, me Hercule, admonitio , ei præſertim qui vel ſemel tantummodò ari ſemen deguſtauerit. Placet verò mihi ari magis auricula , quàm dracunculi , eo quòd thyrſus eius Papencul voçetur : qua in voce generationis pater indicatur; eodem modo primam rerum omnium cauſſam ſignificans,quo vel ipſius Thot, vel Oſiridis Ithyphallus.

LIBER VII.

Aleph.

A litteræ pronunciatio & ſignificatio.

Aleph litteræ figura figuræ partes, & rationes partium.

ÆC LITTERA duabus partibus abſoluitur; quarum prior prioris, poſterior poſterioris ſyllabæ exprimit notationem . A rectam linguam patulo ore ſuſpendens, idoneum ſonum habet ad incitandam motionem omnem & omnem actionem : quam vim qui figura imitari ſtudebit, ei non video quid offerri queat quod recta linea in longum extenſa ſit aptius ſimiliusque. Cui enim motus quiſpiam proponitur abſoluendus , ei recta planaque via nihil poteſt expeditius cogitari, cùm nihil ſit per quod maiore compendio ad finem queat perueniri , ſi recta quidem linea inter duo quælibet puncta nihil breuius reperiatur. Hinc fit,vt recto brachio rectaque manu iter demonſtretur: quem poſitum niſi manus Mercuriales obſeruarent, non rectæ viæ, ſed errorum indices dici mererentur . Quia verò omnis motus naturæ ductu à dextra parte exordium ſumit; & à termino in quo eſt , ad alium exteriùs tendit, in quo non eſt; meritò hoc imitationi dandum, vt à manu dextra exteriùs lineam rectam porrigamus, non contrà ad pectus reducamus. Vt igitur motionis initium à dextra incipit; ita ſi motio vlla ſuſcipienda in rectum contendens, ea à dextra exteriùs peragetur. Sed hac de re antea ſatis copiòſè egimus; hîc ſufficiet indicaſſe, ipſius A ſoni nullum congruentius ſimulacrum inueniri , quàm ſi recta linea dextrorſum ducatur, quo rectus à nobis ad alium motus denotetur. Hæc eſt itaque prior primæ litteræ pars , recto ſuo ductu à dextro extrorſum tendente , perinde atque Græcorum & Latinorum ſcriptura porrigitur , demonſtrans progreſſum qui per A ſignatur. Verùm quòd hæc incerta ſit & minimè definita exhortatio , non declarans ad quid agendum velit incitare, additur altera figura alterius ſyllabæ depingens ſignificationem. Cùm enim qui A-lef dicit cuipiam, eum hortetur vt viuere aggrediatur; neceſſarium fuit pictori,vt viuendi actum exprimeret quàm maximè poſſet accommodata & conuenienti figura. Diſpexit itaque quid inter omnia ea quæ oculis corporis offeruntur efficaciſſimum videretur ad vitæ actum perfectionemque delineandam :qua in re vocis indicium ſecutus , quæſiuit quid ex omnibus rebus viſui patentibus altiſſimè ſubleuaret. Lef enim geminam habet rationem; alteram ex litteræ Lambda poteſtate, quæ ad cæli polum ſonum leuat, ita vt Lef idem ſit quod in altum ſuſtollo, ceu Hel ſiue El-hef diceretur: alteram ex Le, quo membra denotantur, ita vt Lef ſit idem ac ſi dicas, membra leuo. Quando itaque vtrobique vita per eleuationem deſignatur, congruum ſignum erit, quo maxima ſurſum ferendi poteſtas denotabitur: & quia nihil maiore vi ſurſum rapitur quàm flama , viſa eſt flamæ figura maximè conuenire ad eleuationem ſub oculos ſubiiciendam. Quæ porrò ignis, cuius motus in flama potiſſimùm cernitur,alia figura pingetur,quàm ea quæ ſibi nomen ab igne ſumſit? Qua de re Pyramis eleuationis optimum erit ſimulacrum de tot hominum ſuffragiis,quot nomen pyramidis rectè ab igne deduci iudicabunt. Fuit ſanè hæc omnium priſcorum ſapientum ſententia , vt igni pyramidis figuram tribuerent : qua in re niſi conſenſiſſent, nomen ipſius

Lef.

Le.

Ignis figura, pyramis.

ipsius figuræ minimè sic nuncupassent. Solus Aristoteles, Pythagoræ & Platonis desertor, argumenta congerere maluit, quibus receptam ab antiquis opinionem oppugnaret, quàm inuestigare quid sibi prisci illi maiores voluerint, dum tanta concordia non igni modò hanc darent figuram, sed eam etiam ab eodem elemento nominarent, quasi eius præcipua, propria & peculiaris esset. Longè profectò aliter primi illi sapientes in rerum principiis inquirendis versati sunt, quàm eos Aristoteles vel intelligere vel reprehendere videtur. Vsi sunt vocibus è medio petitis, non ad ea quæ obuia sunt explicanda, sed vt earum prætextu & velamine Theologiam occultarent, quam nolebant à vulgo & profanis hominibus magis attingi, quàm amaracum & rosas à suibus conculcari. Quod si verum fateri volumus, illic tandem Ogygia vetustissimorum patrum philosophia incipit, vbi Peripatetica metas suas fixit. Quicquid enim agunt id eo capiendum modo, vt ad diuina referatur, nec vsquam in eorum dictis examinandis mens in corporibus acquiescat. Quocirca cum vmbris & laruis pugnat Aristoteles, dum priscorum hominum sententias de Theologiæ arcanis intelligendas, ad crassam corporum applicat caliginem: in qua non mirum est, eum immanibus interuallis à veritatis linea deuium ferri. Nihil recta idearum contemplatione diuinius, nihil vno Parmenidis verius: nihil plus mentis habet, quàm Anaxagoræ mens: sed hæc ceteraque id genus permulta ad Aristotelicam trutinam examinata, quauis palea videntur leuiora. Eodem modo de pyramide igneæ naturæ ab antiquis maximo consensu tributa iudicabit is qui Theologiæ non erit ignarus: in qua qui ignem audit, mox mentem ad apicem omnis creationis dirigit, minimè consistens in elemẽto calore & siccitate naturam suam terminante. Quis in religione nostra Seraphici ordinis flamas nõ audiuit? Quis primum illum ignem in quo Deus dicitur habitare & sedere in arcanioribus mentis adytis non persentiscit, si modò vel vnam minimam ei diuini amoris scintillam Spiritus sanctus fuerit elargitus? Hic est ignis ille qui pyramidis sortitus est figuram, cuius cuspis infinitum diuinitatis orbem attingit: illum, inquam, orbem, cuius centrum vbique est, circumferentia nusquam. Nam dum per vestigia in magnitudinum consideratione sequimur veritatis vmbram, cuius lumen mens nostra non capit, Deum centro comparamus, circa quod omnia sunt, & à quo omnia ordine certo in orbem procedunt, donec integra rerum vniuersitas absoluatur. Vt enim centrum nec magnitudo est, nec circulus, nec orbis, sed omnium & circulorum & orbium principium, ita & Deus nihil est eorum quę sunt in mundo, nec mundus totus, sed totius tamen mundi principium. Ad hoc ergo centrum omnis creaturarum summitas terminatur, perinde atque in circulo omnes portiones per formam pyramidis à circumferentia in centrum finiuntur. Quî verò per circuli figuram diuinitas inuestigetur, cùm apud alios, tum apud Nicolaum Cusanum de docta ignorantia doctissimè speculantem licet videre. Cui placebit, idem in numeris cernet, & paullo etiam clariùs: quod in caussa fuit, vt Pythagoricis numerorũ symbola ad diuinorum contemplationem magis placerent. Vnum ergo, quod Parmenides omnia fecit, Deo respondeat, & eius gerat imaginem: quo posito, si per planos numeros descendas, ad multa venies; quorum primum locum binarius possidet, cum vnitate triangulum constituens: à quo deinde per triangulos æquilateros ad infinitum fit processus, lateribus sibi per continuam numerorum seriem succedentibus; qui rectus ordo est ab vno ad omnia creata viam dirigens, vt latiùs in littera Daleth ostendetur. Porrò in solidis numeris, qui corpora ipsa dimetiuntur, non modò eorum plana, si ab vnitate ad multa pergas, confestim ex ea in quaternarium incides, primam omnium corporum pyramidem, quatuor angulis solidis & quatuor triangulis planis constantem. Quamobrem si integrũ orbem rerum creatarũ imagineris, per pyramides omnia ad ipsum vnum contingent, quorũ quæ Deo proxima sunt, supremos pyramidum numeros occupabũt: quo fit, vt primus ordo quaternario solido mensuretur, sub quo deinde ordo est secundorum & tertiorũ, quæ per curtas pyramides ad primam pyramidem ordinato quodam successu adscendunt, & eius medio Deum contingunt. Pyramis itaque prima omnibus rebus diuinam vnionem, essentiam & vitam communicat, solido processu per curtas pyramides vim suam deriuans, quam ex fonte vnitatis haurit. Hæc est Tetractys illa Pythagorica, quam æternæ vitæ fontem nominarunt aurea carmina:

Aristoteles mali in veterum de theologia arcanis sententiis versatus.

Philosophia Ogygia vetustissimorũ ibi incipit vbi Peripateticorum desinit.

Pyramidis et ignis mysticæ significationes.

Deus centro comparatus.

Pyramis è numeris constructa.

Tetractys Pythagorica.

Ναὶ τὸν ἡμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν

παῤ ἀενάου φύσεως. Quòd si hunc præceptorem Aristoteles sequi maluisset, quàm diuinas sententias sophisticis argutiis oppugnare, non tam temerè de ignis figura disputasset. Quicquid de diuinis intelligimus, id per imagines dumtaxat & symbola apprehendimus; quorum mathematica aptissima illa quidem sunt ad contemplationem demonstratione absoluendam, sed à sensibus tamen physicis corporibus remotiora, & minùs etiam apta ad agendi vim exprimendam. Quocirca, vt symbolicæ rationi efficientia accederet, ad naturam ipsam numeros & magnitudines applicarunt, & in ea quæsiuerunt, quid primæ huic solidæ figuræ in elementis maximè responderet; in qua inuestigatione igni multis rationibus primas tribuerunt, tum quòd maxima vi in agendo ceteris omnibus præstet, tum quòd ad summum apicem perpetuò contendere videatur, haud secus ac primum solidum corpus sese ad vnitatem supremam effert. Ignis itaque symbolum est tetractyos, tetractys primi ordinis creaturarum, quem ab ardore & flamis Seraphicum dixi vocari; in quo Deum habitare ipse etiam cacodæmon diuino coactu confessus dicatur. Quid? quòd ignis quoque noster corporeus figuram pyramidis exprimit, inferiore parte, qua materiam depascitur, basim constituens, & superiùs vndique ad conum se cogens. cuius caussam Aristoteles potiùs explicare debuisset, quàm id quod oculis omnium cerneretur oppugnare. Quæ tam exigua flammula cernitur, quæ se in acumen non tollat? & quod minimæ cuique parti à natura est tributum in corpore partium similitudinem conseruante, quid ni toti dicamus id conuenire? Hîc si sese exercuisset omnium veterum Momus, clariora vtilioraque ea quæ de ignis figura disseruit, reddidisset. Miror quid responsurus fuisset, si quis eum interrogasset, vnde Pyramis nomen accepisset: quòd si ab igne vocabulum deriuasset, vel se, vel primum nomenclatorem, & omnes eum secutos erroris condemnasset; sed hoc quàm illud facere maluisset. Lubet hîc ridere Stephanum, qui de vrbibus scripsit, aut eum qui libros ipsius deflorauit potius quàm in compendium redegit; apud quem legimus Pyramidem inde dici, quòd Ægypti Rex omne frumentum in pyramides congerens, effecerit frumenti inopiam per reliquam regionem, ita vt Pyramis πυροῦ ἄμη diceretur, quasi falx messoria omne tollens frumentum: quam nisi vocis det interpretationem, non video quid frumenti inopia cum pyramidibus habeat commune, nisi has voluerit crudelium Regum & luporum potiùs, quàm populi custodum & pastorum granaria fuisse, in quæ non alia ratione frumenta fuerint deuecta, quàm vt eo monopolio Rex totius Ægypti pro eo ac auaritia iussisset premeret annonam. Sed id genus interpretationes non tam antiquitatum mysteria enucleant, quàm animum eorum ostendunt qui talia de Regibus imaginantur, qualia ipsis, si in eo fastigio sederent, in mentem venirent. Liberalior honestiorq. illorum opinio, qui ad Iosepum omnem Pyramidum fabricam retulerunt, dicentes horrea hæc fuisse, in quibus futuræ inediæ reposuisset alimenta: in quorum numero Nazianzenus videtur voluisse recenseri: sed pius hic vir parum animaduertit quanti sumptus monstrosæ illæ fuerint moles, & quanto minoris horrea exstrui potuissent, immenso discrimine ad frumenta conseruanda commodiora, cùm in pyramidibus nihil prorsus loci reperiatur, quod magnæ tritici copiæ asseruandæ satis esse queat. Adde quod in plurimis ne aditus quidem vllus ad meditullium detur, & pleræque etiam solido corpore visantur; nisi fortè quantum occulta & magnis molibus munita sepultura spatij dispescit, ad quod nullus patet accessus. Vnica dumtaxat Pyramis est è regione Memphis trans Nilum, quæ angusto tramite ad cauum quoddam antrum in medio sui constructum homines admittit: quod latum ad quatuor passus, longum ad sex Belonius esse narrat; in eoque grandem arcam è Basalte excisam cerni, longam ad pedes duodecim, latam ad sex cum altitudine vlnæ vnius: qua de re quis non colligat in ea Regis cuiuspiam corpus conditum fuisse? Quæ hîc oriri potest suspicio, quæ omnino cogitatio, hanc tam ingentem molem granarium fuisse; cùm nullus idoneus locus exstet, in quo vel mediocris frumenti copia posset asseruari? In hac sola gradus sunt alti ad pedes quatuor cum dimidio, vt Belonius refert: quamuis alius quidam dicat, tres dodrantes cum dimidio dũtaxat singulos gradus altos esse; quorum hoc quàm illud faciliùs credo, cùm idem Belonius totam altitudinem ad mille ferè pedes credat patere: quæ mensura quatuor pedes singulis gradibus adscriberet. Totam itaque altitudinem sic Aquileiensis quidam Patriarcha computauit, vt gradus numeret

Pyramides Ægypti quales fuerint.

Pyramis è regione Memphis trans Nilum.

meret decem ſuprà ducentos: quorum ſingulis ſpithamas tribuit tres cum dimidio vnius; latitudini verò octingentos & decem dodrantes; tametſi dodrantes ſuos paullò quàm vetuſtos faciat maiores. Habet hæc pyramis ſupernè planitiem, ita vt curta ſit: quæ ſi complementum acciperet, ſeptuaginta quinque dodrantum infima cuiuſque lateris menſura altitudinem adamuſſim æquaret. Strabo altitudinem paullò maiorem facit latere, eamque ſtadio metitur. Sed vt ad id vnde digreſſi ſumus redeamus, quid eſt, rogo, vt altiſſimas potiùs pyramides ad horreorum vſum inuitis veterum ſcriptorum teſtimoniis transferamus, quàm minores ſolida fabrica conſtitutas, citra omnem quæ adiri poſſit cauitatem? Inſanire ſanè is meritò dicetur qui Romæ Ceſtij pyramidem tritico aut alij grano reponendo ſeruiiſſe contendet. Quid de aliis minoribus etiam; an de his quiſquam affirmare audebit eas fuiſſe loco granariorum? Velim præterea ab his hominibus tam abſurda vel referentibus vel ſcribentibus audire; quod huius figuræ nomen fuerit ante illud tempus quo Regum inſania his ſtructuris frumenta condere cœpiſſet. Non poterant ſcilicet Græcorum pueri in arena pyramides pingere, aut ſi pingerent, non erat vox qua id quod pinxiſſent nuncuparent. Abſit vt tale quippiam de pyramidum vel origine vel nomenclatura cogitemus, cùm non has modò, ſed obeliſcos etiam ingentes erexerint, non ad alium vſum quàm illas relatos. Ammianus Marcellinus laudandus hoc nomine, quòd ab igne dicat eas nuncupari: at ego iampridem in Hermathena docui, à Vur, quo ignis nobis vocatur, πῦρ Græcum deriuari: ne Platone quidem repugnante. Nec diſſimili via à Vur-ram fit Puramis, adiecta peculiari Græcorum terminatione: qua compoſitione ſignificatur regula ad quam ſe ignis natura extendit. Raam enim inſtrumentum vocatur, quo res pro ſuo quæque modo diſtenditur & explicatur. Vt ergo à Phrygibus Græcos πῦρ habuiſſe Academiæ magiſter confitetur; ita Pyramis ab eiſdem tum ad Græcos, tum ad Ægyptios commigrauit: quod hi non poterunt negare, ſi volent verum id eſſe quod priſcis ipſorum monumentis proditum Herodotus cęterique retulerunt, ſermonem Phrygium Ægyptio eſſe vetuſtiorem: atque inde recta collectione efficiatur, voces ad religionem ſpectantes maximè ad Phryges referri debere, quando religionis nomina atque ſigna inter antiquiſſima primum locum ſortiuntur. Quid enim religione antiquius? Nihil eſſe ſi non cuiuis per ſe notum eſt, pro eo ac eſſe deberet, mox poſt hanc litteram oſtendam, dum Alaudæ ſymbolum explicabo. Vetuſtiſſimis autem rebus vetuſtiſſima nomina contigiſſe, quis non lubenter confitebitur, qui intelliget omnem ſermonis & finem & vſum conſiſtere in iis quæ cogitantur, alteri cuipiam interpretandis. At quid primis priùs in mentem venit? Nihil. Quod igitur homini antiquiſſimum, de eo primùm ſermo inſtitutus: quo fit, vt vocabula in antiquiſſima religione vſurpata primas ſibi ſumant antiquitatis. Quid porrò in iis quæ ad ſacra pertinent, notis, pyramidum figura vetuſtius reperietur; ſi non per hiſtoriam tantùm compertum habemus, antiquiſſimas figuras hieroglyphicas in pyramidibus & pyramidalibus obeliſcis ſcalpi ſolere; ſed cernamus præterea ipſas quoque Pyramidum in ſacris ſcalpturis notas frequentes fuiſſe? quod qui nondum animaduertit, eam ſeriem notarum inſpiciat, quæ in Ægyptiaca Bembi tabula ſupremo Deorum ordini, vt ſic pro tempore cum vulgo loquar, eſt ſubiecta; in qua mox pyramidales figuræ occurrent. Si quis tam ſtupidus ſit, vt ex iis non intelligat id genus figuras loco nominum ſacrorum fuiſſe, cum eo mihi non magis quàm cum pecude diſputandum exiſtimo; tantum abeſt vt illos etiamnum ferendos ducam, qui ſibi de granariis ſomnia finxerunt. Fuerit verò hæc apud Ægyptios ſcalptura qua quis velit voce nuncupata, id ſaltem de ſermone noſtro tenere nobis permittat, Pyramidis nomine ſignificari eam figuram ad quam videmus ſe igneum corpus extendere atque conformare: quam conformationis vim nemo mortalium Cimmeriorum lingua exprimet luculentiùs & ſignificantiùs, quàm ſi Vur-raam dicat. Nec porrò vna eſt huius vocabuli notatio, ſicut nec ipſius nominis Vur. Hoc enim dum vt nomen vſurpatur, ignis eſt; dum vt verbum, idem eſt quod ignem facio vel fero: propterea quòd ignis hoc ſibi habeat præcipuum & ſingulare, quòd omnis vitalis motio calori debeatur. Vur ergo inter alia idem eſt quod fero, ago & porto: quod in homine nihil aliud eſt, quàm ipſum viuere. Quamobrem ſi viuere viuentibus eſt ipſum eſſe vt talia ſunt, quod Ariſtoteles in iis quæ de anima ſcribit confitetur, quid aliud erit ipſa vita, quàm caloris, quo omnia

Pyramis Ceſtij Romæ.

Pyramidis etymon. Vur.

Raam.

Voces ſacræ & ad religionē pertinentes ad Phrygas referri deberē.

Vur.

viuunt, siue opus siue actio? quæ continua quædam motio est eius ignis quem intus habemus. Aristoteles animam nouo nomine entelechiam dixit, quo veluti sepia quædam ignotæ vocis atramento naturæ cognitionem offuscaret. Satius ergo, ex iis de anima iudicium ferre quæ omnium consensu stabiliuntur, quàm in huius solius tenebris versari. At, ipsomet confitente, omnes animam definiunt motu, sensu & incorporeo: quo fit, vt cùm anima corpori suo vt forma insit, rectè describi queat, incorporea essentia siue forma corpori motum & sensum præbens. Huius autem motio vita erit: at mouere non potest corpus, nisi per calorem; quem viuentis corporis ignem si voces, non peccaris, eo quòd calor subtilissimo spiritui inditus, igneæ sit naturæ. Videmus itaque ignem motionis instrumentum esse: quo exstincto, anima corpus deserat, nec amplius mouere possit. Huius ergo instrumenti, quo tamquam vehiculo anima vtitur, siue latio siue motio ipsissima est vita: quo fit, vt Vur & Lef eiusdem sint notionis, cùm Lef quod est viuo, per Vur quod est moueo, definiatur. Quamuis quoduis ferendi genus per Vur intelligamus, ratio tamen vocis postulat, vt primùm ignis motioni conueniat, qui omnia tamquam vehiculo corpus mouet. Hinc modò liquet Vur & Lef prorsus idem esse, eo quòd Lef significet vel in altum leuo, quod est ignis proprium; vel membra leuo, quod quid aliud est, quàm corpus moueo? Quemadmodum ergo in Lef/ quo viuo significatur, statim admonemur, vitam eleuationem esse; ita in Vur/ quod est fero, intelligimus ignis lationem maximè lationem dicendam esse, eo quòd à Vur/ quod ignem notat, verbi significatio deriuetur. Vita igitur cùm brutorum, tum hominum terrena sola spectantium vita dicenda non erit de prima vocis nostratis ratione, cùm is solus viuat qui sursum sese leuat & ad ignem motione sua se conformat. Non malè ergo illi qui animam ignem esse dixerunt, eo quòd humana anima officio suo non fungatur, nisi ritu ignis hominem ferat sursum ad ipsum vnum, ad quòd omnium rerum creatarum pyramides finiuntur. Quocirca cùm pyramis ipsa illa sit figura ad quam se ignis in motione sua conformat; age, dic mihi quisquis es, an aliquid perspicaci ingenij tui acumine inuenire queas, quod vt vitæ symbolum sit potius quàm pyramis mereatur? Nec tamen cuiusuis vitæ tesseram geret, sed eius dumtaxat quæ proprie vita Cimmerio sermone dicetur; quæ à multis huius mundi negotiis se paulatim ad vnum colligit, & in Deum, vt apicem summum, omnes suas dirigit actiones: haud aliter atque in pyramidali numero à multis ad vnitatem peruenitur, & in ipsa pyramidis figura latitudo in vnũ apicem tendit. Hanc pyramidem expressit Deus dum dixit: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris circa plurima: porrò vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. Qua de re intelligas, vt ab vno omnia profluunt & multa fiunt; ita à multis totius vitæ summam in vnum esse colligendam, si optimam partem cum Maria consequi velimus. Quanto ad plura distrahimur, quanto latiùs in multis occupamur, tanto ab vno, quod necessarium Christus esse dixit, sumus remotiores. I nunc, & diuitiis ad immensum accumulandis insta, porrige quàm potes latissimè possessiones, nullus te satiet decempedarum numerus, metire arua per schœnos & parasangas, ambitione nocte diéque per totam ætatem distrahere, nullus honor tam amplus sit vt non desideres ampliores: At dum nullo fine negotiorum latitudinem coërces, vide quando tandem sit pyramis tua absoluenda; ad quam adeò nulla iacis fundamenta, vt viam teneas prorsus contrariam à paucis ad multa, à multis ad plura, ab his item ad plura & ampliora perpetuò contendens. Intellige igitur nec te viuere, nec sursum adscendere, nec pyramidis notam mereri; sed præcipitem vt ab vno ad multa ferri, ita te multis turbis quibus distraheris non attolli, sed immori & morte perire sempiterna. Sit nunc itaque satis declaratum, pyramidem beatæ felicisque vitæ præ se ferre mensuram: quo cognito, non erit arduum caussam coniectare, ob quam pyramides Regum fuerint aliorumque sepulcris consecratæ. Numquam draco humani generis hostis cessauit venenum suum hominum animis inspirare, nec aliud inuenit vmquam præsentius, quàm si persuaderet, post hanc vitam nihil nostri reliquum esse; verùm cum corpore animam interire. Quàm verò latè per omnem orbem hæc pestis sit grassata, non est nobis de vetustæ historiæ monumentis docendum, cùm, pro dolor, hodie etiamnum satis magnam eorum multitudinem credam inueniri, qui sic opinantur.

Anima definitio.

Ignis motionis instrumentum

Vita quid.

Viuere quis verè dicatur.

Pyramis felicis vitæ symbolum.

Pyramides Regũ sepulchris consecratæ.

Animam cũ corpore interire, persuasio diabolica.

Qui

Qui in Italia sapientiæ studiis incubuerunt, qui medicorũ scholas frequentarunt, qui liberis disputationum discursibus crebriùs interfuerunt, qui deniq. omnino cum vulgo hominum in illa regione sunt versati, iis obscurum esse nõ potest, quàm non sine caussa in hanc ducar suspicionem. Græcorum tam communem opinionem fuisse, nihil homini post hanc vitam superesse, vt Getas vicinos suos Athanatizontas per ludibrium vocarent, quasi ei nationi id peculiare esse dicerent, vt animorum crederent immortalitatem, alibi demonstraui: nec est rebus per se satis notis & alioqui abominandis diu inhærendum. Ægyptij ergo sacerdotes de vetusta religione diligentissimè cùm apud omnes, tum apud Reges eam sententiam muniebant, qua pestiferum hoc animorum mortalitatis venenum tolleretur, quibus assensi Reges; & satis instructi quàm exitiale malum non solùm singulis, sed toti etiam reip. daret, si futuræ vitæ spes fracta esset, summis viribus contendendum sibi putarunt, vt illa inter homines opinio retineretur, qua labefactata & Dei cultus & hominum societas collaberetur. Quamobrem cùm magnificentissimis templis homines ad religionem prouocarent, tum sibi sepulcra constituerunt; quibus ostenderent se firma fide tenere, se post corpus depositum non viuere tantùm, sed vitam etiam viuere quàm priùs vixissent beatiorem. Pyramides itaque nihil aliud erant, quàm perennia & semper duratura fidei ipsorum argumenta, incomparabili illa quidem sumptu conclusa; sed tanto validiora, quanto maiore labore, maiore impensa, maiore subditorum molestia constitissent; cùm quæ talia sunt & præsentes maximè moueant, & apud posteros sui admirationem excitantia eò cogant, vt qua de caussa erecta fuerint interrogetur. Viuunt ergo hactenus, & non viuunt modò, sed se viuere etiamnum testantur qui has moles in cælum sustulerunt; quas nec Persæ, nec Romani, vt omnia quæ possent & agerent & raperent, vel diruere vel labefactare potuerunt. Durant adhuc stupenda Regum opera, stultis quidẽ & rationis veræ, ob quam posita sunt, ignaris potentiæ & diuitiarum miracula: at iis qui caussam examinant, firmissima non priscæ modò fidei monumenta, sed efficacia etiam ad vitam rectè formãdam præcepta: quæ qui sequetur, ignis ritu ad ætherem & ad ipsum vnum recta linea feretur. Quamuis ergo impensam perditam plerique omnes has moles & nunc iudicent & olim iudicarint; nobis tamen minimè eorum calculus approbandus, si clarè cernimus veneno perpetuo perpetuum amuletum adhibitum fuisse: quo beneficio quia Reges illi maius nihil mortalium generi præstare potuissent, non miremur eos tanto studio tantisq. sumptibus curasse, vt ad omnem posteritatẽ vtilitas pertineret, & omnes ij qui operum magnitudinem stuperent, occasionem haberent tum de caussa structuræ perquirendi, tum vitæ ad pyramidis tesseram accommodandæ. Verùm neminem hactenus legere memini veteris vel sapientiæ vel historiæ scriptorũ, qui ad veram symboli tam toto orbe terrarum celebrati intelligentiam adspirarit: nec equidem adspiraturus eram, nisi Cimmerius Mercurius interpretatione ipsius Alef viam aperuisset. Vt verò pyramides ex innumeris & ingentibus lapidibus sunt constructæ ad hanc quam dico notationem; ita ad eandem aliud quoddam eiusdem ferè figuræ genus inuentum, quod vnico lapide viuo cõstans, obelisci accipit appellationem; quasi paruum veru esset, cùm nullum magnitudine conferendum reperiatur. Facile mihi Ammianus concesserit, eiusdem obeliscum & pyramidem significationis esse; cùm hanc ab ignis figura dictam fateatur, illum ad hunc describat modum, vt asperrimum lapidem esse dicat in figuram metæ cuiusdam excelsam, sensim ad proceritatem consurgentem, & paullatim graciliorem, vt radium imitetur. Cùm enim metam factam dicat, vt radium imitetur; quod discrimen est huius & igneæ figuræ, nisi quòd obeliscus acutiùs adscendat, & vno dumtaxat lapide constet? qua re symboli ratio nihil immutatur. Fuere qui hoc argumento radiorum freti, omnes obeliscos Soli consecratos fuisse indicarent; quibus non assentietur Marcellinus, qui obeliscum illũ quem Constantius Romam transtulit & in circo erexit, ea de caussa ab Octauiano relictũ dicit, quòd Soli præcipuo quodam honore nuncupatus fuisset. Nos lubenter faciemus vt hoc Soli tribuamus, obeliscos ei hactenus sacros esse, qua vitam tenus hac figura denotatam omnibus largitur. Vita enim à calore, calor à Sole, Solis lux à Sole supermundano, & hic à Deo ipso trino & vno dependet. Quòd autem rotundam pilam obeliscis imposuerint antiqui aureo fulgore radiantem, atque inde pyrõpum nominatum; id hac ratione capiendum, vt

Athanatizontes dicti Getæ.

Pyramides Ægypti quid significent, & cur exstructæ.

Obeliscus.

Obelisci quò distent a pyramide. & quales fuerint.

Pyropus.

intelligamus vitam nostram radio denotatam in æternam lucem terminandam, quam rotundus pyrôpus pollicetur. Quem itaque ex hac vita bene pieque acta ad æternam vitam significabimus transiisse, ei si obeliscum cum pyropo metæ apicem claudente ponemus, ab hieroglyphica disciplina videbimur instructi. Pierius in obelisco & pyramide igneis figuris explicãdis tam frigidus fuit, vt si quis eum pingere volens, Salamandram igni imponat, nihil ab ingenio eius aberret. Sed de obelisco rursus. Quando modò quid pyramis sit, quid obeliscus, & quid apud sacrorũ antistites denotarit, satis mihi videor declarasse; poteram finem huic considerationi imponere, nisi Meta (cuius voce in obelisci descriptione Ammianus vsus est) postulare videretur, vt & nominis sui, non minus quàm pyramis, acciperet rationem; cui reddendæ tantus modò sub oculis iacet apparatus, nihil vt præterea sit quærendum. Cùm enim is totius nostræ vitæ scopus esse debeat, vt iuxta ignis & radiorum lationem sursum ad vnum apicem, qui Deus est, omnem actionem & maximam & minimam referamus; stupidus sit necesse est, qui non animaduertet pyramidem signum esse vitæ præstantissimæ, ad quod omnibus sit tota mentis acie collimandum; quoq. contracto, felicis vitæ cursum dicamur emensi. Meten idem est quod mensurare: vnde Latinis Metior. Hinc Maet, quod alij Met vocali longa pronunciant, pro mensura. vnde Meta Latinorum nihil aliud sonat, quàm mensuram: quæ vox per excellentiam humanæ vitæ dimetiendæ examinandæq. primùm videtur conuenire. At hanc pyramis metitur & norma sua coërcet; quo fit, vt ipsa meritò dicatur fine meta siue mensura actionum humanarũ. Hinc ad signum cuiusuis finis signandi meta transfertur. Nec alia caussa vetustis fuit, vt pyramidibus fines notarent, quàm vt cuiusuis termini signo viso hominibus succurreret, vitam totam ignis figuræ esse conformandam, nisi numquã ad felicitatis finem pertingere velimus. Quamuis ergo meta de vocis origine cuiuis cuiusuis rei mensuræ conueniat, pyramidi tamẽ exoche quadam potissimùm accõmodatur; eo quòd hac rectus humanæ vitę cursus mensuretur. Quamuis igitur in circis antiquitùs ad cursus terminum denotandum columna rotũda æquè commodè collocari potuisset, maluerunt tamen prisci illi patres pyramidem sub metæ nomine collocare, vt in ludis etiam beatæ vitæ finis ob oculos versaretur. Hæc est itaq. ratio ob quam & fines pyramide olim signarunt, & metæ vocabulum pro pyramide sola posuerunt: quorum vtrumque omnibus hactenus æquè ignotum reor fuisse, tametsi metam à metiendo dici annotarint, contra quàm analogia postulare videretur Sed in ea re nihil difficultatis, quando alibi clarissimum feci, vtrumq. vocabulum à nostra lingua ad Latinos venisse: quorum primus fons est Tam, vox conuersione Mat generans: vnde Maet & Taem vocabula ichnæa. Meta itaque pyramidis formam habebat, ea quam dico ratione, quòd nimirum vltimus felicitatis humanæ finis à priscis hominibus huius figuræ tesseram acceperit. Hinc simpliciter pro fine ponitur, vt in illo Virgilij,

Meta nomine ratio & mysteria. Meten. Maet. Meta.

Meta in circis cur pyramidali figura constructa.

Tam. Mat.

His ego nec metas rerum nec tempora pono.

Alibi ad figuram etiam & circensem ritum vocabulum accommodauit,

Hic vel ad Elæi metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.

Elegantissimè Cicero vmbram terræ vocat metam noctis, in quam Luna incurrens, luminis patitur deliquiũ. Nos Mijt dicimus pro strue in conum subducta: Latini metari castra & metari agros dixerunt, pro eo quod est, metis disponere atque distinguere. Vt in catena annulus annulum; ita in antiquaria contemplatione vera vnius symboli expositio aliam & aliam secum trahit. Dixi quid pyramis & obeliscus notarent, & inde mox verus exstitit metæ explicatus: ex hoc video aliud luculentum signum accipere interpretationem, quod à nemine hactenus intellectum fuisse cerno. Norunt omnes, cupressum apud poëtas feralem arborem haberi, sed qua de caussa in hanc venerit existimationem, non item omnibus puto liquere. Pierius more suo rem tractauit, id est, præclaris & sesquipedalibus verbis non pauca locutus nihil dixit. Cupressum non alibi quàm in Creta de radicibus vbi recisa fuerit nasci annotauit, atq. idcirco sepulcris conuenire, vt eius videlicet exemplo disceremus, eum qui sepultus esset, non resurrecturũ. Tolerabilis profectò interpretatio apud Epicureos porcos, qui post mortem nullam vitæ spem relinquunt: at nobis & natione Germanis, apud quos numquam animorum immortalitas in dubium vocata est, & fide Christianis, adeò hæc intelligentia reiicienda videtur,

Vmbra terræ, meta noctis. Mijt. Metor, aris.

Cupressus feralis arbor cur habeatur apud poëtas.

videtur, vt prorsus contrarium hoc symbolo denotatum fuisse contendamus; nec non eandem omnino significationis rationem in cupresso atque in pyramide veteres obseruasse. Sed condonemus Pierio, si Festo credere & communem plurimorum suæ regionis hominum opinionem sequi maluit, quàm nihil de cupresso in suis Hieroglyphicis commemorare. Plinius cupressum feminam metam vocari scribit, eo quòd in metam attollatur: qua de caussa non immeritò natiua sua forma vitæ cælestis & ignei vigoris indicium præfert: quamquam non hac vna ratione, cùm & aliæ accedant quibus hæc prima adiuuatur & luculentior euadit. Quamuis enim Diti sacra hæc arbor esset, atq. idcirco inuisa & funesta, minimè tamen id notabat quod plerique omnes tum veterum tum recentiorum existimarunt. Doctè Virgilius, vt omnia: *Cupressus dicta meta.* *Cupressus Diti sacra.*

Nec minùs interea Misenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
Principiò pinguem tedis & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorantq́; super fulgentibus armis.

Idem alibi:

Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Cæruleis mæstæ vittis atráque cupresso.

Ad quem locum Seruius annotauit funestam cupressum esse, quòd cęsa non reuirescat: quod illi minimè assentior. Solet eadem ante fores collocari mortuorum: quem ritum Horatius indicauit:

Linquenda tellus & domus & placens
Vxor; neque harum, quas colis, arborum
Te præter inuisas cupressos
Vlla breuem dominum sequetur.

Ouidius Cyparissum puerum in hanc arborem mutatum canit: qui ceruã quam vehementissimè amabat, imprudenter à se occisa, ita contabuit & obriguit dolore, vt commiseratione Apollinis in cupressum fit conuersus. Nobis quidem placet, Cyparissum Apollini gratum fuisse; at necdum videmus eius amoris caussam satis explicatam. Fuerunt qui omnes obeliscos radiorum crederent symbola; eatenus illi quidem veritati propinqui, qua Deus hic vitæ præsidere intelligitur, quæ per metæ figuram significatur, quam Ouidius expressit: *Cyparissus puer in cupressum arborem mutatus.*

Adfuit huic turbæ metas imitata cupressus,
Nunc arbor puer antè Deo dilectus ab illo
Qui citharam neruis, & neruis temperat arcum.

Quemadmodum ergo obeliscus ille quem Octauianus Augustus mouere noluit ob religionem, & Constantius superstitionem contemnens Romam transtulit, Soli fuerat dedicatus, vt præcipuo & singulari vitæ datori, ita Cupressus etiam eidem Deo à priscis hominibus fuit consecrata: cuius rei caussa non rectè vel examinata vel intellecta, conficta est fabula, sollẽnis & antiquus ignorantiæ prætextus. Est autẽ Soli dedicata non ob id tantùm quòd pyramidem insigniter æmuletur, eaque forma vitæ signum habeat sempiternæ; sed propterea etiam quòd lignum eius nec cariem sentiat, & alia etiam ab erosione & vermibus seruet. Quamobrem merito suo maximo & sepulcris & funeribus dedicabatur, vt eius monitu homines docerentur, eos quos mortuos putarent, ad æternam & cupressinam durationem transiisse, iam apice cælum contingentes. Eadem ratione Deorum simulacra è cupresso fieri consueuerunt, vt materia, quoad eius fieri posset, illorum responderet æternitati. Quanta sit cupressini ligni duratio qui nescit, cùm alios, tum Plinium legat, & mox intelliget quanto & veritati, & veterum, qui symbolo huius vsi sunt, existimationi meliùs à me consultum sit, quàm à Festo Pompeio, Seruio, & ceteris sententiam secutis, non Christianis modò, sed omnibus etiam sapientibus indignam. Quid? quòd cupressus minimo semine citra omnem cultum iacto sic assurgit, vt numquam degeneret. An non hoc quoque nobis indicat, ipsum corpus terræ mandatum de minima elementorum portiuncula resurrecturum? Cùm enim corpora *Obeliscus Soli dedicatus.* *Cupressus Soli sacra.* *Cupressus in funeribus & sepulcris quid significet.*

pora in ſemina elementorum reſoluantur, non illa quidem è trunco ſuo aut radicibus reſurgunt; ſed è minimis particulis ad integritatem tantam reſtituentur, vt non tantùm non ſint degeneratura, ſed etiam immortalitatem aſſumptura pluſquam cupreſſinam. Quanto ſaniùs priſci illi patres, quàm Sadducæi & Epicuri de grege porci de vita animorum ſempiterna & corporum reſurrectione ſenſerunt, dum teſſeram hanc ſepulcris imponerent. Vellem equidem etymon mihi à quoquam vel Græcorum vel Latinorum exponi, vt viderem, ecquid & inde lucis affulgeret: at quantum memoria teneo, fruſtra apud ſcriptores illud veſtigarem. Et quid opus eſt longa inquiſitione? Præſto eſt Cimbrica interpretatio, non arboris tantùm naturam oſtendens, ſed luculentam etiam addens ſymboli rationem. Græcorum ὑψιλὸν & V Latinorum frequenter in O tranſire; & rurſus hoc in illa mutari, notius quàm vt ſit admonitione dignum. Nos Coper dicimus pro ære: quod nomen huic metallo datum, eo quòd eius in emendo maximus olim vſus eſſet. Latini Cuprum inde fecerunt; vnde & Cypros inſula, quòd hoc metallo abundaret. Verùm originis ignari crediderunt æs Cyprum à Cypro vocandum, quaſi illic primùm inuentum fuiſſet. Eodem modo ex Coperees ſiue Coprees fit Cupreſſus, & Cypariſſus Græcis. Eſt autem Cop caput, ita vt Cop rees arbor vocetur, quæ capite ſuo in altum aſſurgit. Sic Rees etiam is vocatur, qui alto corpore ceteris hominibus præſtat. Elatam ergo in altum comæ in hac arbore naturam nomen expreſſit, & vnà denotauit, huius teſſera reſurrectionem capitum noſtrorum denotari; quæ tanto virore aſſurget, vt nullum vmquam ſenium aut marcorem ſit ſenſura. Eſt inter breues Pythagoræ ſententias & hæc vna, non eſſe ligna cupreſſina coaceruanda: qua quid notatum ſit, difficile fuerit coniectare. Iamblichus ſic recitat, vt cypreſſinum aceruum non oportere fieri dicat, vel quia Iouis ſceptrum cupreſſinum fuerit, vel ob aliam quampiam myſticam rationem. Simpliciter & citra ambages aceruus cupreſſinus mihi ab eo fieri videtur, qui ſic rebus coaceruandis eſt intentus, vt diuitias velit parare ſempiternas; cùm tamen earum vſus breuis ſit, & momento temporis finiendus. *Vitæ ſumma breuis*, inquit Horatius, *ſpem nos vetat inchoare longam*. Et iterum: *Immortalia ne ſperes mohet annus, & almum Quæ rapit hora diem.* Qui vltra vitæ terminum curas extendit, nec vllam metam ponit cupiditati, is aceruum parat cupreſſinum; talem nimirum, vt numquam abſumatur. Diuitiæ corpori dumtaxat quæruntur; at hoc breui eſt interiturum. Quæ igitur inſania aceruum velle parare immortalem? Eodem modo Iouis ſceptrum cupreſſinum dicitur, quia regnum eius eſt ſempiternum, cùm alia regna omnia caduca ſint & exiguo tempore duratura. Quòd Gyraldus hîc putauit vetari, ne ex rebus ſacris nobis diuitiarum aceruos paremus, minimè placet: nec magis quòd ſuſpicatur nos moneri, ne ſimus ſolliciti de ſepultura & funebri pompa. Conſentit ergo Pythagoræ allegoria cum eo quod dixi, cupreſſo in ſepulcro & funere cùm animi immortalitatem, tum corporis etiam reſurrectionem denotari. Ex cupreſſi meta in mentem venit Coni & Pini. Conus Græcis idem quod Latinis meta, non alio à pyramide differens, quàm quòd Conus pyramis ſit ex rotunda baſi aſſurgens, qualis eſt cupreſſi forma. Eiuſdem notationis eſt Turbo. Hinc & fructus pini & cognatarum arborum ex hac forma Conus vocatus. Sic Virgilius Coniferas cypariſſos dixit. Ex figura itaque Pinea nux conum formans, vitam ſignificat; non illam quidem quamuis, ſed occultam atque concluſam. Quamobrem pinus Cybelæ deæ terram concludenti, & ſemina gremio ſuo cuſtodienti dedicatur. Nihil enim aliud apud Phyſicos interpretes Cybele fuerit, quàm terræ vis concluſa; ſterilis illa quidem exteriùs, ſed vitam intus alens ſeminum vniuerſorum, quæ cono pini deſignatur. Et haud ſecus atque nux pinea ſolo calore vel ignis vel aquæ calentis aperitur; ita & terra non antè ſe recludit, quàm Sol radiis eam directioribus excalfecerit. Hinc Thyrſus Bacchicus pro mucrone conum habet pineum, denotans vitam ſimiliter concluſam & occultam in Bacchicis cærimoniis latêre, quæ non niſi mentis calore diuinitùs accenſo reſerari queat. Sicut enim vannus myſtica eſt in huius Dei ſacris, ea quæ in omni vitæ ratione ſuperuacanea ſunt haud ſecus ac paleas euentilans; ita & thyrſus nihil minus quàm haſta militaris, is eſt ſcipio, cuius ope vita myſtica & comparatur & ſuſtinetur. Quòd ſi vlteriùs pergas, verè dixeris Thyrſo fidei baculum notari, cuius vita concluſa eſt & occulta; nec alia via in apertum fructus ſuos prolatura, quàm ſi caritatis ignis accedens, quòd vitam ſuam firmis

Cupreſſi etymon

Coper.

Cop.

Rees.

Cupreſſina ligna non eſſe coaceruanda.

Conus quid, & quo à pyramide differat.

Pinus Cybelæ ſacra

Cybele quid Phyſicis.

Bacchicus thyrſus cur pro mucrone conum habeat pineum.

Thyrſus fidei baculum denotat.

firmis clauſtris intra ſecretos ſinus tuetur, id multiplici & vndiquaque patente hiatu recludat. Hic eſt feruor ille, qui niſi omnibus iis quæ vel ſymbolis, vel hieroglyphicis, vel ſacris ritibus abdita deliteſcunt, vim ſuam validam benignè adſpiret, nihil vmquam ex eorũ inuolucris capietur emolumenti. Multos varioſque ſcipiones in ſacris Ægypti ſcalpturis videmus, pro eo ac varia in vario vitæ genere officia proponũtur, alios hoc, alios illo animalis aut floris ornamento ſupernè inſignitos; inter quos hic ſi poneretur, non poſtremas vtilis notationis partes, ne dicam primas, obtineret, vt dilucidè patebit, ſi fides cum caritate, iuxta D. Paulli ſententiam conferetur. In fidè enim omnis noſtra vita vires ſuas tamquam in munitiſſima arce conſeruat: cuius fructus ſuauiſſimus ſolius caloris à Spiritus ſancti acceſi beneficio ſeſe prodit ad communem omnium ſalutem. Quid thyrſus cauſſæ myſterijque nomine Cimmeriis demonſtret, non eſt huius loci planius docere. Satis eſto ſi examinetur, cur pyramidis hæc formula Conus dicatur. Hîc ruſus Græcos & Latinos fruſtra conſulas de vocis origine: at non luſeris operam, ſi eam apud noſtrates explores. Coon forti audaci, & ad quiduis aggrediendum prompto animo præditum deſignat. Hinc Coon-rat/ quem Conradum Latinorum formula vocamus, qui cor habet ad res magnas audendas paratum. Quam ergo figuram audaciſſimam dicemus ad quiduis inuadendum? Num aliam, quàm eam cui Plato maximum tribuit acumen, & ſummas vires ad quiduis penetrandum? Hanc ipſe Pyramidem vocauit: quæ ſi nomen à modo & ratione poteſtatis accipiat, Coon/ & Græca terminatione κῶνος dicetur: atque ſic vocata & nomine & reapſe igni maximè conueniet; cui non audaciam modò, ſed maximam etiam in agendo vim omnium ſæculorum gentiumque tribuit obſeruatio. Porrò quia alij Coon/ alij Cuen dicunt pro eodem, & procliuis alioquin horum eſt commutatio elementorum, Latini ex eadem origine Cunei nomen ſeruarunt: quo licet ad inſtrumentum dumtaxat audaciſſimum & omnis contemnens aduerſitatis vtantur, ea tamen eſt ſignificatio, vt cuiuis formæ pyramidali perquam ſcitè queat applicari. In prouerbium abiit, Malo nodo malum cuneum quærendum; dum indicatur, nihil tam ſolidum eſſe, quod non cuneo aliquo vel rumpatur vel ſoluatur: & maxima id quidem ratione, cùm ea huius figuræ vis ſit, vt omnia penetret, nec quicquam tam firmiter ſit connexum quod non diſrumpat. Quocirca non video quid aptius dici potuerit, quàm igni omnia penetranti & ſoluenti formam eſſe cuneatam: quam ſi de Cimbrica interpretatione deſcribas, eam eſſe dicas quæ nihil non audet atque poteſt. Diſcant modò Græci, diſcant Latini, quàm elegantibus vtantur vocabulis, quamque ſapientiæ arcanioris plenis, ſi eorum nos rationes de ipſis ſermonis radicibus explicare permittent. Sed quid dixi ſi permittent? cùm nihil interſit mea, quid mihi ipſorum liceat vetitum'ue ſit permiſſu; ſi quidem conſtat, eos nihil ſani de vocum harum origine poſſe comminiſci. O bellum, & plenum voluptatis ſpectaculum! in quo tantam datur intueri vocum & rerum cognationem, vt neſcias Timæus'ne à nomenclatore, an nomenclator à Timæo his ſapientiæ præceptis fuerit imbutus. Non poſſum committere, quin aliud adhuc addam argumentum, quo nihil hominibus noſtris dici poſſit luculentius. Alauda, à criſta Corydos Græcis vocatur; & à Theocrito ἐπιτύμβις, eo quòd tumbum patris in capite habeat erectum ea forma qua in Ægypto pyramides videntur: ex quo quiuis intelligit, veterum tumbos in metam fuiſſe ſublatos, atque idcirco apud nos hactenus tumuli ad hanc effigiem è terra aggeſti, quales cùm in tota Albania plurimi, tum tres non procul ab ipſis mœnibus Thenenſium cernuntur, vernaculo hactenus ſermone Tomben nominantur, quæ ſunt vetuſta Romanorum hîc olim cæſorum buſta. Alauda autem Lew—were nobis, ſiue Lef-were vocatur, id eſt, vitæ opus: qua in voce videas pro tumbo, quem in capite gerunt, nos vitam ipſis tribuere. Sed de hac aue vt pluribus agamus, admiranda naturæ conſideratio, & eius monumenta à priſcis hominibus diligentiſſimè ad poſteros tranſmiſſa me cogere videntur, nedum incitare. Prius tamen quàm de alauda verba faciam, ex ipſa Ægyptiorum antiquitate hanc primæ litteræ figuram in lucem proferam; vt non ſolùm de nominis ratione conſtet hanc eſſe congruentiſſimam, ſed præterea etiam è vetuſtiſſimis monumentis perſpicuum fiat, & hanc ipſius Aleph olim figuram, & hanc ipſius figuræ ſignificationem in hieroglyphicis fuiſſe, quam modò explicaui.

Coni etymon.

Coon.

Conradus.

Cuen.

Cuneus vnde nomẽ habeat.

Cuneus malus malo nodo quærẽdus.

Alauda dicta Corydos, & ἐπιτύμβις.

Tumbi noſtratium cur in tumbi effigiem aggerãtur.

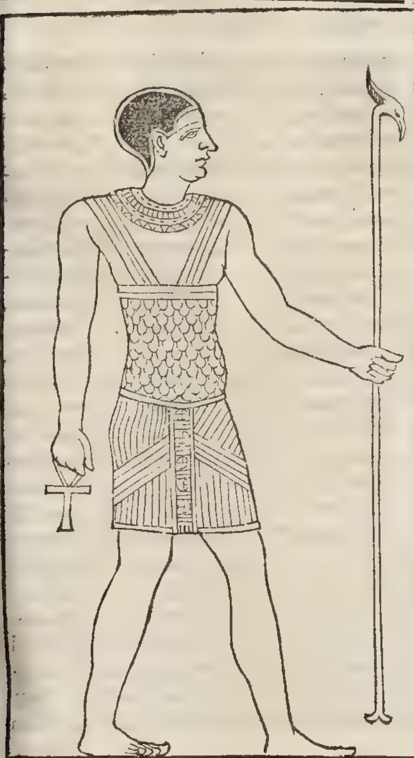
Tombeit.

Lew-were.

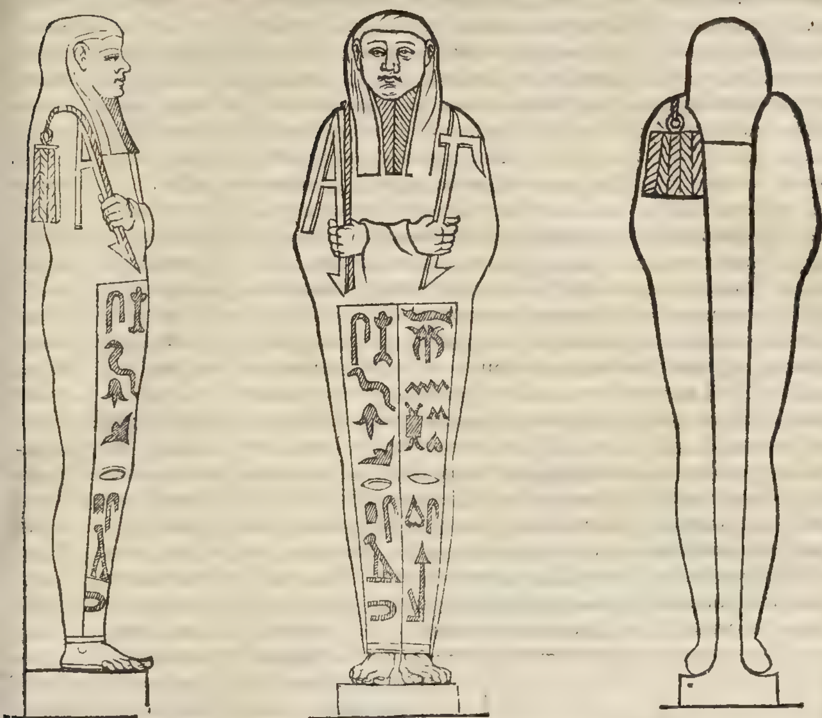

Canopi ſimulacrum ex Ægypto Antuerpiam allatum.

Neſcio equidem quo fato accidiſſe dicam, vt dum in hieroglyphicis litterarum notis verſarer, ſimulacrum quoddam antiquiſſimum ex Ægypto Antuerpiam allatum ſit, cuius materies Cyaneo lapidi ſimillima eſſet, & tota longitudo quatuor paullo plus minus digitos æquaret. Caput pueri formam præferebat, totum velo contectum, ſola facie mento tenus & auribus bene magnis exſtantibus. Propendebat autem capitis hoc velum ex parte anteriore à mento in ipſum medium pectus; perinde atque mulieres quædam noſtrates lugent; & ſimiliter in poſticam partē à capite inter ſcapulas deſinebat: reliquum corpus totum tectum, ſolis manibus exſtantibus, ad eum modum, vt cubiti decuſſatim ſe premerent ſub veſte, & manus dextra in ſiniſtro latere, ſiniſtra in dextro videretur. Reliquum corpus terminorum ritu finiebatur in quadrangulam baſim, cui tota effigies recta inſiſtebat. A medio corpore deorſum litteræ hieroglyphicæ anteriorem partem occupabant. Dextra manus figuram Aleph tenebat, vnà cum funiculo, è quo à tergo librarius ſaccus è iuncis vel viminibus factus pendere videbatur. Siniſtra falcem gerebat. Nobis itaque puer Alphabetarius nunc primùm rationis compos factus hoc termino denotari videbatur, quem Ægyptij de ſacro ſermone Canopum ſolent nuncupare. Non minus nobile fuit Canopi atque Harpocratis nomen; ſed quid eo ſignificaretur, à nemine hactenus explicatum. Strabo Canopum Menelai gubernatorem fuiſſe ſcribit, cui & ceteri conſentiunt: vnde & vrbi Canopo & foſſæ Canopicæ & oſtio Canopico nomen manſerit. Mihi veriſimile non ſit exterum hominem, & eum nec rebus geſtis illuſtrem, nec apud Spartanos vllos conſecutum honores, tanti apud Ægyptios fuiſſe, vt non hæc modò monumenta ei dedicarint, ſed & in deorum numerum retulerint, & clariſſimum ei ſidus conſecrarint. Nimis hæc abſurda ſunt, & indigna quæ vel inter fabulas recenſeantur, & idcirco luculentum dant indicium, nihil prorſus notitiæ probabilis de Canopo exſtitiſſe. Audiamus interim fabulam de Canopo in Ægypto olim iactatam, quam Rufinus in hiſtoria Eccleſiaſtica recitat. Iam verò, inquit, Canopi quis enumeret ſuperſtitioſa flagitia? vbi prætextu ſacerdotalium littera-

Canopi in Ægypto monumenta.

Canopi fabula.

litterarum (ita enim appellant antiquas Ægyptiorum litteras) magicæ artis erat pænè publica ſchola. Quem locum velut fontem quendam atque originem dæmonum in tantum venerabantur pagani, vt multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monſtri errore cuiuſmodi originem tradant, abſurdũ non erit paucis exponere: Ferunt aliquando Chaldæos Ignem deum ſuum circumferentes, cum omnium prouinciarum diis habuiſſe conflictum; quo ſcilicet qui viciſſet, hic eſſe deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dij æris aut auri, argentique aut ligni vel lapidis, vel ex quacumque materia conſtabant, quæ per ignem proculdubiò corrumperetur. Ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus obtineret. Hæc cùm audiſſet Canopi ſacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri ſolent in Ægypti partibus fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua deſudans defecatur & purior redditur. Harum ille vnam, cera foraminibus obturatis, deſuper etiam variis coloribus pictam, aqua repleta, ſtatuit in deum, & exciſum veteris ſimulacri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput deſuper poſitum diligenter aptauit. Adſunt poſt hæc Chaldæi. Itur ad conflictum, circa hydriam ignis accenditur; cera qua foramina fuerant obturata, reſoluitur; ſudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor oſtenditur. Vnde ipſum Canopi ſimulacrum pedibus perexiguis, attracto collo & quaſi ſugillato, ventre tumido in modum hydriæ, cum dorſo æqualiter tereti formatur. Ex hac perſuaſione velut Deus victor omnium colebatur. Hæc Rufinus: quæ ad eundem modum apud Suidam narrantur. Quis hîc non videt ridiculam & anilem fabellam, ne dicam putidam & ineptam, tantum abeſt vt ad veram referri queat antiquitatem. Stupidi fuerint & plus quàm plumbei Chaldæi illi neceſſe eſt, qui nec hydriam, nec aquam effluentem deprehendere quiuerint. Deinde qua tandem ætate hoc commentum dicemus accidiſſe? Certè ſi vmquam, Cambyſis tempore contigerit, qui plurima contra Ægyptiorum ſuperſtitioſam inſaniam deſignaſſe narratur. Atqui id fabulæ auctores non commemorant,

Ignis, Chaldæorũ deus, aliorum omnium deorum victor.

Canopi fabula cofutatur.

rant, adeò vt facilè cernas qualis ea sit historia, quæ nullo tempore, nullo regno, nullo auctore circumscribitur. Nos igitur eandem viam quam in ceteris hieroglyphicis ingressi, primùm quid Canopus in sacra Ægyptiorum significet lingua declarabimus; ac deinde videbimus, quæ conuenientia sit hominis & adspectabilis signi. Can apud nos dum verbum est duo significat, possum & scio: vnde ab eius præterito imperfecto Const/ dicitur ars & facultas. Significationis ratio in Ce-an cernitur; quæ vox vehemēs desideriū indicat cuiuspiam rei quā nobis adesse cupimus. Omnes enim homines & scire, & aliquid facere posse vehementer desiderant, nec quicquā est quò maiore naturæ procliuitate rapiantur. Vox Can conuersa Nac facit; quod significat vehementer & cum impetu quodam ad aliquid inclino, vt dum dicimus, Hi natt dar-na, id est, pronus ad hoc fertur. Quia verò ex hoc tam ardenti desiderio ad rem ipsam ad quam ferimur paullatim accedimus & reddimur propinquiores, Nac vocali longā idem est quod appropinquo; in quo finis est ipsius sciētiæ. Tota enim rerum cognitio eò tendere debet, vt ipsi enti & ipsi vni quàm possumus proximè coniungamur. Verumenimuerò vt nusquam dormitauit nomenclator; ita in hac voce Can insignem arripuit symbolicæ doctrinæ occasionem. Quemadmodum enim animus ad sciendum pronus fertur; ita corpus ad poculum. Nihil enim infantes auidius appetunt, quàm vel mammæ, vel poculo mammæ vicem habenti adhærere; ita vt quicquid arripuerint, id mox, veluti poculum sit, ori admoueant & inde sugant. Quamobrem Can pro poculo nomenclator voluit vsurpari. Iam poculum nobis vires suppeditat; & si largius eo vtamur, maximā inducit scientiæ opinionem; falsam illam quidem & temporariam, sed talem tamen, de qua sibi poti insigniter placeant & blandiantur. Porrò vti poculum cuiusuis liquoris capax est; ita puerorum animus cuiuslis scientiæ & artis, si modò hanc, modò illam infundas. Hinc tandem symbolum Canopi, fingebatur puer qui solo capite & obscuris corporis lineamentis à poculo differebat, quem Canopum vocabant, simul ad Can pro scio & possum vsurpatum, simul ad poculum alludentes. Idem autem significat Canop/ac si dicas cognoscendarum rerum spem. Hop enim spes est. Dum igitur hanc pueri imaginem pingebant, omnia simul hæc indicabant, puerorum animos haud minus ad scientiam & artes natura pronos esse, quàm ad pocula ipsorum palatum: & quemadmodum poculis vicissim quiuis liquores infunduntur; ita puerorum animos quauis arte imbui posse: & quoniam maxima est puerilis ingenij capacitas, ventricosum poculum & amplum Canopi capiti corporis loco supponebant. Eiusmodi simulacrum cernes in primo limbo ad dextram partem hieroglyphicæ tabulæ, quā Bembi nobis bibliotheca communicauit. Eòdem spectat in ordine infimo secūda à sinistris figura, tota reti inclusa, perinde atque fictiles orcæ, quibus oleum & alia è Lusitania ad nos adferūtur, funibus in retis modum connexis aduersus iniurias muniuntur. Idem simulacrum in eodem ordine repetitur, sed minus quàm priore loco, & scipione nonnihil immutato. Nemo non pueri formam in capite agnoscit, & in reliquo corpore poculum reticulo munitum. Vt autem tenellam adhuc ætatem agnoscas, mento ipsius caruncula longa appendet, quam nostrati lingua Lel vocamus, quam pueris adhuc lactantibus tribuere solemus,

Canopi nomenclaturæ ratio. Can. Const. Can. Nac. Nac. *Poculum vires suppeditat, & inducit scientiæ opinionem. Poculi et puerilis animi analogia.* Hop. *Canopi simulacrum alterum explicatur.* Lel.

ſolemus, eo quòd mentum eorum perpetuò papillis hærere videatur. Lellen enim nos pro ſugere dicimus, eo quòd puer ſugens Lel in ore habeat carnem pendentem: qua voce contemtu quodam mammam pendulam denotamus. Fit autem vox per duplex Lambda, eo quòd puerorum lingua ad ſupremum palatum in ſugẽdo referatur. Canopus igitur velut lallans adhuc puer eſſe deſignatur, dum hæc caruncula mento eius appingitur: quod ex alia lingua numquam intelligas. Latini veteres Lallare à priſcis Cimmeriis retinuerunt: Sic Perſius: Lellen. Lallare.

——*At cur non potiùs teneróque palumbo*
Et ſimilis Regum pueris pappare minutum
Poſcis, & iratus mammæ, lallare recuſas?

Vbi duo Cimbrica verba cernas, Pappare & Lallare. Pap nobis pulticulam pueris dari conſuetam ſignificat: vnde pappare, pulticula veſci ſignificat. Hinc optimè Plautus in Epid. Nouo liberto opus eſt quod pappet. Interpretes, noſtri ſermonis ignari, nec quid lallare, nec quid pappare ſignificet, ſatis intellexerunt; dum lallare & pappare ad voces putant referri. Perſius ridens pueri mollitiem, cur non, inquit, ſimilis palumbo & Regum pueris minutam pappam qua veſcaris, poſcis, cùm iam nolis lallare, iratus mammæ? id eſt, nolis mammam ſugere. Cùm noſtrates cuipiam infantium & pueriles mores exprobrant, dicere ſolent, De lel hanct hem noch aen den mont/ id eſt, Lella ſiue mamma ei adhuc pendet ex ore. Fruſtra igitur ex alterius linguæ conſuetudine huius hieroglyphici ſigni petas interpretationem, quæ nobis de vulgato loquendi more eſt clariſſima. Quod autem in hoc Canopi ſimulacro caruncula è mento dependens nobis Lel vocata deſignat, idem in Canopo cyaneo peplum è mento dependens notat, quo hæc pendula caruncula occultari videtur. Vt autem tenerum vas eſſe agnoſcas, & diligenter cauendum ne offendatur, reticulato opere totam hydriam ſiue poculum circumdatum atque munitum vides; quo non firmitas tantùm ei conciliatur, ſed noua etiam accedit ſignificatio. Rete enim nobis Net dicitur: at eadem vox pro mundo & puro vſurpatur, ita vt dum rete vides, de Cimbrico ipſius nomine ad puritatis venias cogitationem. Denotatur igitur puer hic vaſculum adhuc purum eſſe, nullo hactenus imbutum liquore. Quamobrem ſummopere obſeruandum, vt principiò optima infundantur. Quæ verò infundenda ſint, ſcipio quem ambabus manibus Canopus tenet, demonſtrat. Hic igitur nobis eſt declarandus. Verùm de ſcipionis notatione & capite alaudæ, quod eius ſupremam partem abſoluit, mox in Alauda pluſculum dicemus. In medio ſcipione ſub alaudæ capite clariſſima crux cernitur, quæ nobis indicat totius vitæ opus per alaudæ caput denotatum ſuper cruce fundari, & omnem cognitionem quam pueris proponimus, ad crucem debere ſpectare ſiue Tau, de quo pòſt latiùs. Tau verò non ſolum hîc cernitur, ſed vnà lituus tenetur; & figura quædam quæ Aleph eſſet, ſi rectam lineam haberet motionis ad locum indicem, quam priùs in Hori Apollinis ſiniſtra conſpeximus. De lituo & eius notatione in Gimel agemus. Hîc dumtaxat figuram illam quæ partem Aleph refert, conſideremus. Dixi pyramide vitam denotari ſempiternam, vtpote eam quæ in ipſum Vnum finiatur: quæ quia omnes homines admittit, inferiore ſui parte aperta eſt, vt nimirum cuiuis liber & amplus pateat acceſſus: Dum igitur Canopus hanc figuram pyramidis indicem manibus apprehendit, vitam apprehendit æternam; cui cetera coniuncta viam & rationem vitæ huius aſſequendæ oſtendunt, vt in Alauda, Lituo & Tau patebit. Porrò quamuis ex antica parte egregiè hic Canopus noſter munitus ſit ſacrorum ſignorum amuletis, à poſtica tamen parte habet aliud adhuc phylacterium, triangulum nimirum cum orbiculo dependentem: quo deſignatur homini diuinam naturam eſſe ad æternam vitam deſtinatam; tametſi hac prima corporum & ingeniorum infirmitate deorſum in terram dependere videatur. Triangulo æquilatero diuinitatem notari Plutarchus auctor eſt, & nobis è ternarij ſignificatione manifeſtum eſt. Rotundum autem orbem æternitatis indicium eſſe, neminem latere poteſt, qui non prorſus ſit rationis impos. Bene igitur vndique munitus eſt Canopus, & in magna ſpe immortalium bonorum ſtare cernitur. Nunc cyaneum noſtrum Canopum conſideremus. Huic in dextra clariſſimum Alef videtur, vnà cum linea quæ priori ſyllabæ in Alef reſpondet. Vnà funiculus tenetur cui ſacculus librarius appendet, quo pueri ad ſcholas itantes vti conſueuerunt. Siniſtra manus falcem

Pappare. Pap. Net. *Triangulus æquilaterus diuinitatẽ ſignificat; rotundus orbis æternitatem.*

Falx Canopi quid notet. Seiſſen. Seen *Falcis etymō*

gerit. Priùs ergo quid falx ſibi velit, expendamus. Cimbricum falcis nomen Seiſſen eſt, quo denotatur id quo ſata deſtruuntur. Seen enim deſtruo ſignificat Latina vox falx è Cimbrico quoque ſermone manauit, ceu Fal-hatt diceretur; quod nihil aliud eſt quàm ſi dicas Cedit vt cadat: è quo falx ſyncoptôs, & ct in x mutato, vt in aliis etiam obſeruatur: Vel ſi mauis Fal-hac/ id eſt, vncus trahens ad caſum. Quoniam igitur falcis nomen apud Ianigenas vſurpatum, eorum quæ ſata ſunt minatur deſtructionem, atque eam apertè præ ſe fert; factum eſt, vt falx pro mortis ſigno poneretur, eo quòd hæc omnia quæ ſata ſunt demoliatur & exſcindat. Canopus ergo ſiniſtra manu, quæ imbecilliorem hominis partem ſignificat, demonſtrat deteriorem noſtri partem morte interituram; nec tantam ſpem nobis vel ſcientiæ vel alterius facultatis affulgere, vt mortem effugere poſſimus. Dextra verò manus meliorem præſtantioremque hominis partem ſignificans, qua corpus nimirum mouetur & viuit, vitam continet ſempiternam per Alef denotatam; cui ſaccus adiungitur, quo vitæ huius viaticum continetur: indicans, libros ſiue ſcientias libris comprehenſas veriſſimum pabulum eſſe vitæ perennis. Bene igitur accidit, quòd hic cyaneus Canopus in manus noſtras venerit, vt nobis euidens adferret argumentum eius figuræ qua Alef olim apud Ianigenas notabatur. Ex his liquere puto Canopum nihil aliud fuiſſe, quàm ſpem eam quæ de puerorum futura fruge iam inde à teneris vnguiculis, atque adeò ab ipſa lallatione concipiebatur; quæ ob eam cauſſam poculi habebat figuram, vt intelligeremus pueros haud ſecus ac pocula cuiuſuis liquoris capaces eſſe; & magni referre quo primùm imbuantur humore, eo quòd iuxta Horatium,

Falx mortis ſignum.

Canopus, ſpei de puerorum fruge ſymbolum.

> *Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem*
> *Teſta diu.*

Hinc Canopus haud aliter in ſcholis pingebatur quàm Harpocrates, & vt hic Deus paullatim ex hominum ignorantia euaſit; ita & Canopus in errorum materiam tractus varias vulgo præbuit fabellas. Quoniam autem hæc tenella adhuc puerorum vita, licet magnam habeat futuræ aliquando frugis exſpectationem, parum tamen hactenus à terra attollitur, veteres Ianigenæ clariſſimæ cuidam ſtellæ, quæ in Ægypto videtur, Canopi nomen dederunt, eo quòd clariſſima quidem ſit, ſed parum tamen ſupra finientem circulum eleuetur: ea in re puerilem nobis indolem ob oculos ponens; magnam illam quidem & illuſtrem, ſed adhuc non procul à terris elatam, atque adeò vix dum emergentem. Elegantiſſimè profectò ſidus quod non altè ſupra horizontem adſcendit, pueriliſ ſpei nomine conſecrarunt, eo quòd perpetuò, velut in primo ſemper eſſet ortu, depreſſum maneret; nec vmquam ad eam perueniat, quam polliceri videtur ſublimitatem. Viden' quàm omnia inter ſe conſentiant, tum quæ de Canopo puero, tum quæ de ſtella, tum quæ de poculo dicuntur, quàm vbique immatura adhuc ſpes ſit frugis olim futuræ? Quid hæc habent cum Menelai gubernatore cognationis? qui ſi vllus in Ægypto mortuus fuit vel de ſerpentis morſu, vel de quauis alia clade, certè prouectæ iam fuerit ætatis & multo ſenior, quàm vt lallantis pueri præ ſe tulerit formam. Quis vmquam Regum tam ſtolidus, tam inſanus, tam omni rectæ rationi aduerſarius, tam furioſus denique fuit, vt vel puerum imberbem, vel iuuenem eius nauis in qua ipſe veheretur, clauum voluerit tenere? Quòd ſi id vnum eſt de abſurdiſſimis; quî poterit eorum probari commentum, qui puerilem hanc, quam in omnibus vetuſtatis monumentis videmus, faciem gubernatoris Menelai eſſe dicent? Quod ſi nullo modo admitti poteſt, vt non mox de omni actum ſit probabilitate; quid de Canopo & lallanti eius imagine cogitandum? Ille ſcilicet ſtellæ ad ſeptuaginta quinque Auſtralis latitudinis gradus ab Europæis remotæ, nomen dediſſe dicetur, qui numquam eam antea obſeruare potuerit, quàm vel in Ægyptum, vel in vicina loca appuliſſet. Sunt hæc frigidiora, aut potiùs abſurdiora, quàm vt poſſint vel in ridiculis, vel in fabulis haberi. Quamobrem cùm Canopus primæ magnitudinis aſtrum ſit, & parum ſupra Ægypti horizontem eleuetur, dicimus ab ea ſpe nomen accepiſſe, quæ maximam quidem & illuſtriſſimam ſeſe oſtendit in ſuo exortu; ſed ſic in exortu ſuo hæret, vt perpetuam videatur infantiam agere velle, nec vmquam ad illud decus excelſum adſcendere, ad quod ſe dum oriretur videbatur præparaſſe. Cùm igitur Canopus nihil aliud ſit quàm pueri imago, de quo nunc primùm ſpes concipi queat, vt tandem aliquid ſciat & poſſit; diligenter

Canopus ſtella.

Canopū Menelai gubernatorem non fuiſſe.

ligenter quid nobis ea repræſentet conſiderandum. In primis igitur in hieroglyphica Bembi tabula cernimus, ſtatim ab initio puero ea præponenda eſſe, quæ recta ducant ad vitam ſempiternam. Idem in noſtro Cyaneo Canopo videmus per figuram Alef deſignari; atque idcirco hac veterum nobis teſſera præcipi, vt pueris à teneris ſtatim vnguiculis æternæ vitæ ſemita monſtretur. Paruulus ille Canopus, qui in ſupremo Hieroglyphicæ tabulæ limbo cernitur, ſola ferè penna inſignis eſt, quæ in capite erecta ſtans nihil aliud ſignificat, quàm totam ipſius ollarem capacitatem ad hoc ſpectare, vt omnibus iis quibus implenda ſit ſurſum ad cælum euehatur, quod penna Cimbrico, Ver/ nomine, quod à Duer/ id eſt, fero deriuatur, deſignat. Quanta autem huius ætatis cura nobis habenda ſit, ne qua parte fragilis eius natura lædatur aut offendatur, ſatis declarat accurata illa cuſtodia, quam reticularis plexus in Ægyptiaca tabula demonſtrat. Cyaneus noſter Canopus ſic totus faſciis eſt munitus, vt vix manus extremæ exſtare videantur; quo intelligamus tenellam hanc pueritiam accuratiſſimè eſſe ab omni noxa tuendam, ſi illam quidem, quam concepimus, ſpem nobis integram velimus manere. Hinc illud eſt quòd nihil vſquam præ ceteris exſtet membrorum, quo iuxtà omnia in tuto conſeruentur. Aures tamen bene patulas in Canopo videmus, quo intelligamus, totam puerilis ſpei firmitatem in diligenti conſiſtere præceptorum auſcultatione: per has videlicet totum poculum, quod in corporis eius effigie videmus, eſt replendum: his inſtillandum quicquid per ſcipionis indicium, quicquid per figuram Alef infundi iubetur. Reliqua membra omnia in alta quiete contineantur; non manus, non pes, non lingua, non cubitus, non quicquam ceterorum libero motu vagetur, ſed his omnibus adſtrictis ſolæ pateant aures. Per has totum poculum repleatur, per has omnia totius meſſis ſperatæ ſemina indantur; quod ſi fiat, Canopus id reuera erit quod dicitur, Spes nimirum omnis ſcientiæ & facultatis, qua homines ad vitam æternam queant peruenire. Hoc igitur modo puerilis ætas inſtituenda atque formanda, ſi Canopi ſymbolo credere velimus: & ſi huic credemus, facilè ignem falſum Perſarum Deum exſtinguemus, quo omnes qui Canopi conſilium ſecuti non fuerint, exurentur. Vt enim & hoc ad cauſſam aliquam referamus, licet minimè ſit neceſſarium quaſuis fabellas ad veritatem aliquam vocare, quòd Ignem Perſarum Deum ſolus Canopus dicatur viciſſe; nemo Chriſtianorum ignorat, eos qui citra Canopi ſpem vixerint, æternis ignibus poſt mortem eſſe cruciandos; atque idcirco non iniuria fabellam in vulgus emanaſſe, ſolum Canopum flamis reſtitiſſe & de igne Perſico triumphaſſe. Niſi enim cum Canopo ſub vitæ ſempiternæ ſigno militemus, Tartareos ardores euadere nequimus: at ſi ipſum Alef alacres dextra manu arripiamus, omnia flamarum tormenta vincemus. Et hæc quidem de Canopo & vetuſtiſſima ipſius Alef figura, citra quam hieroglyphicum Canopi ſigillum numquam vel intelligere vel explicare potuiſſemus. Aliàs fortaſſe copioſiùs exponemus, cur mortis ſignum dextrorſum ſiniſtra manu porrigatur; & dextra manu Alef vitæ index ad ſiniſtrum latus feratur. Hîc ſufficiat dixiſſe, mortem nobis internam eſſe, vitam externam & aliunde arripiendam; & illam quidem exteriùs à nobis, hanc interiùs ad nos ſpectare debere, niſi mori quàm viuere malimus. In Cyanei Canopo integrum Alef videtur: at in tabulæ æneæ Canopo & horo Apolline Lef ſolum notatur, relicta linea quæ ipſum A exprimit, eo quòd ad ſignum hieroglyphicum Canopi formandum non magni referat ſiue eris integrum Alef, ſiue Lef dumtaxat in manu ponas, cùm vtriuſque ſignificatio eodem tendat. Antiquiſſima igitur & prima ipſius Alef figura pyramis eſt, duabus lineis ſupernè coëuntibus notata, quæ infernè non clauditur, vt indicetur cuiuis ad vitam aditum patere, & ab vno ipſius coni apice vitam ad infinita ſpatia inferiùs diffundi. Hanc Græci & Latini integram ſeruarunt, ceteræ gentes perdiderunt. Quamobrem vt pyramis & vita conueniunt; ita Alef & eius nota inter ſe congruunt; adeò vt nemo poſthac dubitare poſſit, quin Alef Cimbricum ſit vocabulum, idem ſignificans ac ſi dicas, Age viue. Eſt autem huius vocis Lef illud quod antè dixi artificium, vt recta ſtructuræ ſuæ ratione promittat ſe ad excelſum leuare id in quo eſt: qua in re ignis conſonat naturæ, & idcirco eadem pingitur forma. Quòd ſi vocem conuertas, hoſtilem vitæ oppugnationem videbis. Nomenclator enim quo doceret quàm crudelitas aliena ſit ab humanitate, ſic vitæ fecit vocabulum, vt eius

Puero quæ primùm proponenda.

Ver.

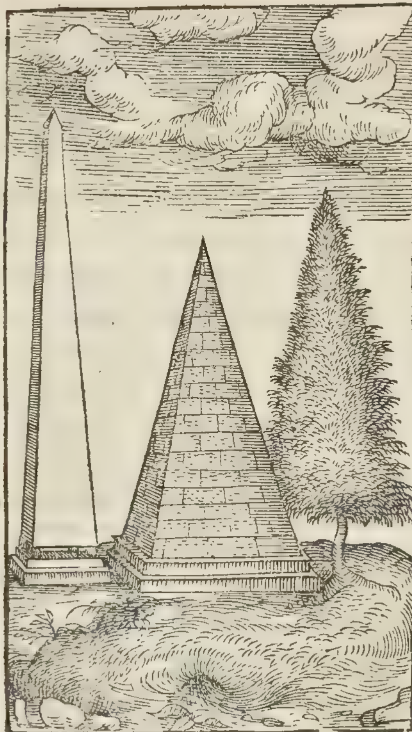
Duer.

Puerilis ætatis quãta cura habenda.

Aures patulæ in Canopo quid ſignificent.

Ignem Deum dicitur Canopus viciſſe.

Alef antiquiſſima & prima figura.

Fel. conuersio crudelem denotaret. Fel enim crudelem notat: quæ vox si vt verbum vsurpetur, idem significat quod è vita tollo. Fellis etymon. Latinorum Fel hinc manasse videtur, quo crudelissimus in corpore humor denotatur. Nos eundem benigniore vocabulo Gal vocamus, Gal. à fine nimirum vesicæ fellis nomine dato. Nam si hæc pro eo ac debet sanguinem à bile bene purget, hominem reddit Gal/ id est, Gai-al siue omnino placidum & hilarem. Lag. atque hinc per ichnæam conuersionem Lag idem est quod rideo. Sed nunc satis de Alef; cuius quoties in mentem veniet, toties cogitemus omnem nobis vitam sic esse instituendam, vt pyramidis ritu à multis ad vnum tendat, & in Vno finiatur: quod si præstiterimus, certò sciamus nos ad vitam peruenturos sempiternam. Nunc itaque tandem quiuis videbit, quàm non fuerit mihi committendum, vt Harpocratis imaginem negligerem, vtpote eam quæ in Heliotropio exsculpta clarissimum haberet ipsius Alef rudimentum, quod in Canopo item cernimus expressum. Atque hinc liquet quæ sit Harpocratis, Canopi, & ipsius Alef cognatio; quorum simulacra nimirum nos iuxtà ad vitam vocant sempiternam, quæ sola vera vita dici potest non apud Christianos modò, sed apud Plotinum etiam & ceteros sapientiæ externæ magistros.

LIBER

LIBER VIII.

Alauda.

PRISCOS homines nobis esse præstantiores, & ad Prometheum propiùs accedere, qui primus lucidissimum omnium scientiarum ignem mortalibus intulit, in Platonis Philebo memini legisse: & eiusdem Timæus docet, antiquos deorum filios vocari; & iis fidem habendam, in iis maximè quæ ad diuina pertinent; tametsi nullam adducant demonstratiōnē, propterea quòd domestica & sibi in primis nota proferant. Aristoteles item, licet equinum se pullum præceptori suo; & non huic modò, sed vetustioribus etiam præstiterit, hoc tamē veritatis impulsu coactus est fateri, illud omniū honore dignissimum, quod sit antiquissimū. Quòd verò hac sua confessione eam opinionem conuellat quæ mundū & hominū genus statuit æternum, cùm infinitum quod est nullum admittat primum aut antiquissimum, in Hermathena explicaui; hîc satis mihi fuit testificatione duorū, quibus nihil habent Græcorum scholæ quod anteponant, clarum facere, nullum firmius esse veritatis argumentum, quàm si quid doceatur vetustissimis hominibus placere. Ceterum cùm antiquitas omnis veneranda sit, illud in summo pretio habendum esse concludo, quod antiquorū auctoritate antiquissimum esse comprobatur. Atqui inter antiqua nihil alauda antiquius; quam vetusti priscorum hominum sermones ferunt ante ipsam terram fuisse. Aristophanes, quia antiquissima quæque deridet, pro ludibrio Cronia & Becceselana habens, nihil nos turbat, quòd alaudam quoq. in comœdiæ partes vocarit. Quis enim tam insanus est aut vecors, vt eius commoueatur scurrilitate, qui Socratem & in Socrate omnem sapientiæ laudem populo propinauit deridendam; & id quidem, quo sceleratiorem agnoscas, pecunia emptus? Venalis tamen hic scurra, & linguam habens prostitutam ad conuicia in optimum quemque iacienda hoc nobis attulit emolumenti, vt ex eius derisione multo clarius quàm ex vllo alio doctore, qui in hominum quidem manibus versetur, antiquissimam de Galerita fabulam cognosceremus. Qui, inquam, itaque palàm profitetur se veritatis antiquæ perduellionem, exordium tamen ab eo sumemus veritatis è tenebris eruendæ. Apud hunc Pisistratus auium chorum imperitiæ taxans, hæc de Alauda verba facit:

Antiquissima quæque sunt, eadē esse præstantissima.

Alauda antiquitas.

Aristophanes.

Ἀμαθὴς γὰρ ἔφυς, κοὐ πολυπράγμων, οὐδ' Αἰσώπου πεπάτηκας,
Ὃς ἔφασκε λέγων κορυδὸν πάντων πρώτην ὄρνιθα γενέσθαι
Προτέραν τῆς γῆς, κἄπειτα νόσῳ τὸν πατέρ' αὐτῆς ἀποθνήσκειν;
Γῆν δ' οὐκ εἶναι, τὸν δὲ προκεῖσθαι πεμπταῖον· τὴν δ' ἀποροῦσαν
Ὑπ' ἀμηχανίας τὸν πατέρ' αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατορύξαι.

Intelligimus itaque Æsopo hanc fabulam adscribi, qua narretur, Galeritam omnium auium primam ante fuisse quàm terra esset; ac deinde patrem eius obiisse, nec terram fuisse in qua sepeliretur. Cùm igitur hic iam quintum diem iaceret, illam consilij impotem, patris tumulum in capite suo collocasse. Atque hic quidem est Apologus ab Aristophane ad Æsopum relatus. Hinc modò Theocriti idyllion lucem capit, quod sic meridianum tempus describit, vt & lacertos in sepibus dicat quiescere, nec galeritas vagari. ἁνίκα δὴ καὶ σαῦρος ἐφ' αἱμασιαῖσι καθεύδει οὐδ' ἐπιτυμβίδιοι κορυδαλλίδες ἠλαίνονται. Galenus galeritæ esum colico dolore laborantibus commendans, facere non potuit vt Aristophanis versus subticeret; ex quibus Theocritum explicauit ille quidem, verùm nec ipse, nec quisquam aliorum exposuit quæ caussa fuerit huius figmenti, vt Alauda ipsa terra, omnium, non eorum modò quæ animalis habent naturam, sed inanimorum etiam matre & nutrice, vetustior diceretur. Certè fabulam esse nemo non intelligit: at fabulæ a priscis hominibus fingi non solent, nisi ad insignem aliquam eorum qui intelligerent vtilitatem. Magnum & illustre nomen apud antiquissimos Græciæ sapientes Æsopus fabellis suis comparauit, in nullo futuro pretio, si anicularum dumtaxat deliramenta nullum fructum afferentia prodidisset. Ad hunc autem & hoc vetustissimum de ve-

Alaudæ fabula.

de vetustissima auicula commentum refertur; qui cùm Phryx fuerit, vt pleriq. tradunt, vel Thrax, vt in Aristophanis interpretibus legimus; de patria sua nos monet, eandem apologorum & Orphicæ theologiæ esse originem: & vtrumque docendi genus à Cimbris antiquitùs inuentum fuisse; propterea quòd & Thraces & Phrygij & lingua & natione Cimmerij essent, Beccesclana mea demonstrant. Vel igitur quisquam de Latinorum aut Græcorum monumentis nos doceat, quid sibi voluerint qui alaudam hac antiquitatis prærogatiua donarunt; vel permittant quod ipsi facere nequeunt, id vt nos expediamus. Primùm illud quæratur, quo nomine hæc auicula Cimmeriis olim fuerit vocata, quo cernatur ecquid ex eo queat lucis adferri. Gallos ab origine Cimmerios esse, nos non vno loco indicauimus, & est alioqui de Iosephi testificatione certum. Quamobrem si Gallicam galeritæ nomenclaturam reperero, Cimbricam quoq. repperero. Hic me iuuabit Plinius, qui tradidit Alaudæ nomen Gallicum esse, addens & legionem inde nuncupatam: quo fit, vt non Latinos, sed Cimbros de vera vocis notatione consulere debeamus. Suetonius Tranquillus huius legionis his meminit verbis: Qua fiducia (de Iulio Cæsare loquitur, iam consecuto vt sibi ad quinquennium imperiũ prorogaretur) ad legiones quas à Rep. acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit; vnam etiam ex Transalpinis conscriptã, vocabulo quoq. Gallico, Alauda enim appellabatur: quam disciplina cultuque Romano institutam & ornatam postea vniuersam ciuitate donauit. Hæc ille. quibus cùm nihil clarius esse possit ad docendũ Alaudæ nomẽ Gallicum esse, nihil amplius aliorum testimonia morari, exponamus quid Alaudæ nomen ad veram rationem vocatum designet. Al omne esse, & Aut vel Aud antiquum, ne balbutientibus quidem de plebe nostra pueris ignotum: è quibus vocibus si nomen componas, quid aliud dices, quàm id quod in omni re antiquum est; quasi diceretur, hanc auem apud omnes in omni re habendam antiquissimam? Iam si Al-auden dicas, in plurium numero locutus intelligeris, nihilque aliud notasse, quàm omnes antiquos esse. Quoniam autem & auiculæ & legioni nomen idem tributum videmus, prius id examinemus quod faciliorem habet approbationem. Galli ergo in Romanam militiam Iulij Cæsaris delectu adsciti, Gallicum sibi nomen sumserunt, non Romanũ; infami hominum nostratium huius temporis nota, qui quauis vel corruptissima lingua quàm sua ipsorum, quam purissimam hactenus habemus, vocari malunt. Quale verò nomen sibi indiderunt? Nempe tam nobile & honorificum, vt vix nobilius aut honorificentius legioni dari posset. Quanti fuerint apud Romanos veterani qui nescit, is in eorum historia se perparum vel nihil legisse fateatur. Cùm igitur hos in summo honore cùm apud ceteras nationes, tum apud Romanos esse Galli scirent, sic legionem suam nuncuparũt, vt se omnes veteranos esse ipso nomine iactarent. Quid enim aliud significat Al-auden, quàm omnes veteranos esse, in pluriũ numero voce pronunciata? Quod licèt ceteri fortasse Latini sermonis scriptores ignorarint, à Cicerone tamen diligenter obseruatum videmus, vt legionis nomen in hoc numero ponat. Sic dixit, Alaudas ab Antonio iudices lectos: & iterũ, Antonium cum legione Alaudarum in vrbẽ pergere. Quid? quòd idem videtur satis perspexisse hanc vocis significationem, dum dixit: Huc accedunt Alaudæ ceteriq. veterani. Sunt ergo Al-auden in lingua nostra qua hactenus vtimur, iidem qui Latinis ad verbum, Omnes veterani, dicerentur. Conradus Gesnerus dum Alaudas ab Alten siue Alden dici scribit, addens veteres Gallos lingua Germanica magna ex parte vsos esse, nec id de Germanis inferioribus capi volens, quos dicit Olden non Alden sonare, tria vna in re peccat. Neq. enim Alaudæ ab Alden, sed ab Al-auden dicuntur: neq. Germani inferiores Olden solùm, sed Alden etiam dicunt, tametsi hæ voces ad superiores potius spectent. Propria enim ipsis pronunciatio Auden habet. Neq. verum est, Gallos olim Germanica lingua superiore vsos esse, cùm clarum sit Cimbrorum sobolem fuisse, quorum sermo hactenus apud Brabantos Campanos integerrimus exstat: quem Gallos olim loqui solere, si non ex iis quæ in Gallicis originibus tradidi, at certè ex hoc Alaudarum nomine claro docetur: in quo ne vnus quidem apex esset immutatus, nisi Latini more suo ipsum terminassent. Porrò quò clarissimo nomini, quo omnes se veteranos esse significabant, symbolum responderet, eiusdem rei habẽs notationem, auiculam sibi signum sumserunt, quæ non voce tantùm & nomenclatura conueniret, sed omnium gentis suæ hominum confessione vetustissima etiam haberetur. De signo igitur

Apologi à Cimbris originem habuerunt.

Alauda, vocabulũ Gallicum esse.

Alaudæ nominis notatio.
Al.
Aut.

Alaudæ nomen cur legioni à Cæsare ex Trãsalpinis conscripta tributum.

igitur Alaudam non malè dicas; ſed ſi primum nomen ſpectes, Alaudas melius vocaris. Crediderim equidem, nec eſt etiam cur dubitem, Alaudas dum à Romanis nominis ſui cauſſam rogarentur, reſpondiſſe ab auicula ſibi nomen cōtigiſſe, atque inde Plinium ſic litteris prodidiſſe. Videmus itaque nunc, fabulam eam quam antiquiſſimi Græci Æſopo acceptam retulerunt, ad vnguem quadrare cum Cimbrica Galeritæ nomenclatura; atque inde coniecturam meam reddi certiorem, qua collegi huius fabulæ exordium ad Cimmerios pertinere. Verùm vt clariſſimum reddidi qua de cauſſa Alaudarum nomen legio ſibi vindicaſſet; ita non tam procliue fuerit nomenclaturæ rationem in auicula explicare. Quò tamē id quoq. dilucidè expediri queat, maximum momentū habebit, ſi alterū galeritæ nomen apud Cimbros vſitatū exponatur. Hodie hanc auiculam Leeuwert vocamus, V conſonante pro F littera duriore ad cōpoſitionis mollitudinē aduocata. Integrè enim & extra compoſitionem Leefwert diceretur: qua voce idem ſignificatur quod Romanus, vitæ opus, ad verbum verteret; ſiue malis Latinius, ipſum totius vitæ officium atque munus. Mirificum, me Hercules, & portentoſum nomen. Quid enim vel tātum, vel tanti in hac tam puſilla auicula eſſe poteſt, vt in eo vitæ opus conſiſtere meritò dici poſſit? Ego ſanè quódnam hoc opus ſit ſiue munus quod totius vitæ ſummam iis complecti viſum eſt, qui hoc nomen exiguæ huic aliti dederunt, non ex libris vllis, ſed ex maiorum accepi traditione; qui mihi adhuc puero frequenter narrarunt, hanc auiculam quotidie ſepties in altum euolare, quò hymnos cantet ſuo creatori: vnde factum vt pòſt in adoleſcentia mirarer, dum viderem Pſalmiſtam ceciniſſe, *Septies in die dixi laudem tibi.* Ex hac re fortè quidam arripuerunt occaſionem, vt alaudam à laudando nominari docerent; cùm tamen nihil ſit putidius, quàm vocabulo Gallico Latinam adſcribere ſignificationis cauſſam; & ipſa adeò vocū cauſſa tamquam ex ſummo tribunali ſententiam ferat, cuiatis ſermonis nomina ſtatuenda ſint. Quando itaque nullum aliud præcipuum alaudæ opus commemoratur, quàm quòd ſepties, id eſt, perfectiſſimè omnibus modis & ſemper Deum laudet atq. demulceat, in hanc cogimur deſcendere ſententiam, vt hoc ipſum, Deum nimirum aſſiduè adorare & laudare, dicamus ipſum ipſiſſimæ vitæ opus apud maiores noſtros iudicatum fuiſſe. Hoc poſito, cuius mox cauſſam aperiemus, non fuerit difficilis eius inuentio, ob quod alauda omnibus terrenis, atque ipſa etiam terra antiquior dicatur. Ante omnia enim alia Deus inuocandus eſt atque laudandus: & reuera diuina laus & adoratio ipſa terra vetuſtior inuenitur; quandoquidem à choris angelorum antè Deus ſit laudatus, quàm terra crearetur. Quamobrem ſi Galerita operis ſui, quod præcipuum in omni animantium genere habet, teſſeram præferat aptiſſimam, & id ſymbolis adſcribi ſoleat quod rebus conuenit ſignificatis, quid ni diuini auxilij inuocandi vetuſtatem galeritæ tribuendam cenſeamus? Viden' vt hæc auicula duo habeat apud Cimbros nomina, tam artificiosè facta, vt cùm eodem ambo tendant, alterum alterius habeat interpretationem? Quærant Græci in domeſticis ſuis theſauris, quærant Latini, ecquid in vernaculis ſibi huius auiculæ nominibus inueniant, quod vel eius vetuſtatē, vel cauſſam vetuſtatis exponat. Dicas ἐπιτυμβιδίας à Theocrito vocatas; ſed id ad tumbi figurā quam in capite gerūt, & referri poteſt, & à multis refertur: & tametſi hinc antiquitatem colligas, nihil tamē eſt quod cauſſam explicet cur vetuſtas ei ſit tributa. Nobis Leefwert nomen clariſſimam rationem indicat, qua galerita Alaudæ nomenclaturam apud Gallos fuerit ſortita: quo fit, vt non verear aſſeuerare, Æſopum à maioribus ſuis, ſiue Thraces illi, ſiue Phryges fuerint, fabulam hanc accepiſſe. Atat, valdè ridiculum videbitur, ſi hoc loco dixero quod non ſemel in mentem venit. Quoniam Orpheus Cimbricam vocem eſſe noui, & eum notare, penes quem ius ſit ea moderandi ordinandique quæ auribus ſunt inſtillanda; &, vt ſimpliciter dicam, eum eſſe Orpheum qui modum præſcribit audiendorum, ceu aurium quidam cuſtos & patronus; adducor vt Æſopi quoque nomen ex eadem officina credam prodiiſſe; atque eo quemuis eiuſmodi virum notari, qui magnam adferre copiam poſſit fabularum, è diuerſitate brutorum aptè concinnéque ad vitam bene formandam confictarum. Et mirum eſt quàm inſignis & vrbana ambiguitas lateat in vocis compoſitione. Aeſ-hoop enim eum deſignat qui alimēta accumulat & congregat: quæ notatio non malè in eum quadraret qui quàm diuerſiſſima animalia bruta vel ad ſuum vſum, vel ad mercatum congregaſſet. Atqui non aliud agere videtur qui diuerſiſſi-

Leeuwert.

Alauda ſepties quotidie in altū euolat, & hymnos Deo canit.

Vitæ opus à maiorib. iudicatū, Deū aſſiduè laudare & adorare.

Alauda terrenis omnib., & ipſa etiam terra antiquior.

Orphei vocis ſignificatio.

Æſopi nominis etymon et notatio.

diuersissima animantia in vnam multitudinem cogit,quorum alia aliis escam præbent. Tales venatores videri possunt, apud quos equi canibus, canes falconibus, & aliæ aues aliis famem explent. Si quis ergo eum qui diuersa animantia in medium producit, vt ex iis apologos fingat, Æsopum vocet; numquid peccasse videbitur? An non potiùs salsus dicetur fuisse? Et hæc quidem prima se fronte offert significatio. Verùm si sapientum ductu alimenta consideres, mox intelliges, optima quæque vitæ rectæ instituendæ præcepta verum esse pabulum animorum. Quamobrem cùm quibuslibet quotidie varia brutorum genera vel occurrant, vel commemorentur, vel alio modo in memoriam veniant; nulla via & ratione commodior & efficacior reperiri queat ad hominum animos vtilibus monitis formandos, quàm si ex diuersa animalium indole & moribus fabellas comminiscamur, quibus seriæ & graues contineantur sententiæ. Nulla enim memoriæ ars, sit illa licet vel à summis oratoribus tradita, vim reminiscendi suppeditabit præsentiorem; nec vbi semel hæ perceptæ fuerint fabulæ, quicquam hærebit firmius pertinaciusque. Quocirca si id genus de brutis animantibus figmenta magnũ aceruum struant verissimi pabuli animorum, quod solis sapientiæ præceptis & institutis continetur, an non bene ab alimentorum aceruo nomen feret qui quamplurimis eiusmodi fabulis abundabit? Quiuis ergo liber quo apologi describuntur, Æsopo inscribi potest; non secus atque Orpheo omnia fabularum inuolucra, quibus Theologia velatur; & Hermæ generatim quicquid hominibus diuinam siue voluntatem siue legem interpretatur. Hinc vt sunt quamplurima Orphica carmina, nulli certo auctori attributa; plurimi Hermæ Trismegisti libri, nullius mortalium nomen præferentes; ita omnium apologorum figmenta quotquot vmquam fuerunt vel pòst erunt, Æsopo tribui possunt. Est & alia non minùs concinna nominis interpretatio,qua is Æsopus dicatur, qui turbæ hominum & vulgo pabulum subministrat: quæ notio eadem vocis compositione declarata, ostendit nullam meliorem, nullam salubriorem escam plebi offerri posse, quàm eam quæ apologis continetur. Hoop, quo cumulum quemuis notamus, quamuis etiam hominum significat multitudinem: & Aes non solùm nomen est pro pabulo, sed verbum etiam, pro escam præbeo: quo fit, vt prudentiæ pabulum populo suppeditans, rectè queat Æsopus vocari. De adspiratione in compositione pereunte, quò vocis partes aptiùs cohæreant, superuacaneum sit monere homines intelligentes; & iniquos, & imperitos, & obstinatos nihili facit Hippoclides. Quòd si hoc nouum meum commentum non explodatur, nihil erit de fabulæ nostræ antiquitate ex Æsopi ætate colligendum: sin, vt verisimile est, in prisca homines opinione manere velint, & stolidè & ineptè nomen Æsopi vel Phrygium vel Thracium de Græcorum sermone interpretari; licebit quidem ad Crœsi vsque ætatem, qua Æsopus vixisse traditur, fabulæ vetustatem referre, sed superiùs adscendere non licebit. At ego clarè demonstrabo si Æsopus tum quispiam cum Crœso & septem sapientibus vixit, ad eum hanc fabulam referri non posse vt primum inuentorem. Ostendam enim ex antiquissima ænea tabula, hieroglyphicis figuris inscripta, & in Bemborum domo, magna, vt meretur, religione cõseruata, tantam esse huius symboli de Galeritæ natura sumti vetustatem, quanta est inuentionis hieroglyphicorum; quæ immani sæculorum interuallo Crœsi ætatem præuertit. Si quem igitur Æsopum fingere volent, cui hæc siue fabula siue symbola debeatur, eum longè illa ætate superiorem faciant necesse est, nisi malint conuinci manifestæ vanitatis, idque signo euidentissimo: quod erroris periculum illi minimè adibunt, qui Æsopi nomen de Cimbrico sermone deductum fatebuntur. Quisque tamen quem volet sibi ducem legat; qui me sequentur, luculentam videbunt totius Ogeniæ antiquitatis consensionem: quam equidem in primariis veritatis argumentis semper & collocaui & collocabo. De vetustate hieroglyphicorum, si quemquam dubitare arbitrarer, & non antè copiosè de iis disputassem, esset fortè cur hoc loco iterum mihi agendum ea de re existimarem. Nunc nihil opus est rei omnibus notissimæ diutius immorari.

Alaudæ caput septies in Bembi tabula hieroglyphica.

Est igitur in ea quam dixi Ægyptiaca tabula benigno Mercurio ad Bembum delata Alaudæ caput; & id quidẽ non semel, sed septies; ita vt quisquis eius fuerit architectus, ad id allusisse videatur, septies quotidie Deo laudes canere galeritas: atque dissimulato hoc suo artificio, sollertibus ingeniis & diuinorum sagacibus indicarit, totam hieroglyphicæ

glyphicæ ſuæ tabulæ picturam non aliò tendere; quàm vt ſepties in ſingulos dies, id eſt, ſemper & aſſiduè Deo preces & hymnos fundere diſcamus. Prius tamen quàm integram capitis alaudæ expoſitionem aggrediamur, extra controuerſiam ponendum, ea capita quæ ſcipionibus in Ægyptiaca tabula ſupremam abſoluunt partem, alaudarum non aliarum auium capita eſſe. Fuerunt, vt Pighius mihi retulit, qui Ibidum hæc capita eſſe dicerent; quos toto cælo aberrare ex eadem tabula diſcas: in cuius primo margine Ibidis figuram licet videre, quæ roſtrum longum & falcatum habet, caput nulla caſſide aut galero inſigne. Sed quid contra errorem pugnem cuius perſpicuum, qui modò apud naturæ ſcriptores cognorit, Ibidem non tam roſtri longitudine à ciconia differre, quàm eius curuatura, & cetera, excepto colore, ſimilem videri? Quòd ſi quis Phœnicis caput ſomniet hac figura denotari, is ex Lactantio diſcat, capiti eius coronam radiatam imponi, cui nulla cum hac huius tabulæ figura ſimilitudo. Eſt in hac eadem Ægyptiaca tabula aliud auis genus delineatum; ſemel in ſupremo ordine, in quo videtur à venatore quodam pedibus arreptum teneri: ſemel in limbo inferiore iacens; illic vno cirro, hîc duobus in capite notatum; ſed tam diuerſis ab eius capitis quod in ſcipionibus videtur galerò ſiue cono, vt nihil ambigi queat, quin prorſus alterius auis ea ſit figura: & fortaſſe non aberret, qui Stymphalidis hanc dicat eſſe picturam; & eum qui pedibus apprehenſam tenet, Herculis eſſe figuram: quod ex cirris coniicio, quos Stymphalidi Plinius adſcripſit. Certè ſi hæc Stymphalis eſt, longè abſunt à vero qui Pauoncellum hoc nomine dignantur, cùm figura hæc longum collum & corpus multo grandius præ ſe ferat, nec alarum colorem eundem oſtendat. Teneamus ergo, caput quod ſcipionibus ſupernè impoſitum videmus, galeritæ caput eſſe, cui à galero nomen dederunt Latini: apud quos quamuis feminino genere plerumque efferatur, Varro tamen galeritum maſculina terminatione dixit. Propertius Lucomonem hoc epitheto honorauit, dum cecinit: *Galerita à galero nomẽ.*

Prima galeritus poſuit prætoria Lycmon.

Solet olim ſacerdotum pileus hanc formam habere, cui tutulo nomen erat, vt latiùs trademus: Et, tametſi aliunde non conſtaret quæ galeri quondam fuerit forma, ex hac tamen auiculæ nomenclatura deprehenderetur. Græci κόρυδον & κορυδαλλίδα & κορύδωνα à Græco galeæ nomine vocarunt: à quorum poſtremo paſtori nomen tributum apud poëtam. Antiquiſſimum igitur eſt alaudæ ſymbolum, & multis ante Crœſum & ſeptem Græciæ ſapientes ætatibus in vſum vocatum, ad hoc denotandum, nihil eſſe precibus & laudibus diuinis antiquius habendum. Quòd autem caput eius ad huius rei notationem potiſſimum adhibuerint, in cauſſa illud fuiſſe arbitror, quòd ad id quod in re quaque ſummum eſt & caput totius, id concinniſſimè capite notaretur: & deinde quòd in alaudæ capite ea cernerentur quæ imaginem eius gererent, quod altero Cimbrico galeritæ nomine denotatur. Conus enim, vt in Alef figura declaraui, verum veræ vitæ opus deſignat; quod eſt, mentem noſtram à multis ad ipſum Vnum referre. Sicut enim omnes lineæ à baſi ipſius coni ad vnum ſupremum punctum contendunt; ita omnium actionum humanarum ratio ad eum modum inſtituenda, vt perpetuò mens noſtra ad ipſum Vnum, ſummum omnium rerum apicem, rectà dirigatur. Quemadmodum in elementis pyramis ignis habet figuram, cuius eſt in apicem altiſſimè attolli; ita hominum animis attributa, hanc ſignificat actionum omnium metam, cuius ſuprema cuſpis Deum ipſum contingit; & ea de cauſſa à Cimmeriis Ort vocatur; quòd nimirum nos ipſi Oor/id eſt, primæ cauſſæ deuinciat, ipſo Tau vinculum denotante. Hæc enim vox vt ceteris cuſpidibus in communi loquendi conſuetudine tribuatur, huic tamen prima nominis ratio debetur. Latini vnde Oro dicatur, non facilè puto explicabunt: Et vt verum fatear, ne poſſent quidem. Ignorant enim quid Oor deſignet, nec ſciunt item quid ſibi velit qui Hoo dicit. Nobis Hoo exaltare notat, & Hoog altum: quo dato, Oor-hoo nihil aliud eſt, quàm cauſſam primam exalto, quod propriè eius eſt qui Deum orat. Niſi enim ſe humilem & ſummiſſum præſtet, & Deum ſolum exaltet, fruſtra preces concipiuntur. Quamuis autem hoc verbum hac tempeſtate nobis in vſu non ſit, vt plurima in deſuetudinem vel incuria hominum, vel delectu nimio abiuerunt; ipſa tamen vera ſignificationis ratio, quæ nulla apud Latinos inuenitur, declarat id à noſtro ſermone in Latinum veniſſe. Nec habent Latini cur Peto ſuam habeat notationem,

Coni ſignificatio hieroglyphica.

Ort. Oor.

Oro verbi etymon.

Hoo. Hoog.

Peto, à.

tationem, cuius caussa tota dependet à Bet voce nostrati; de qua in pictura ipsius Bet mox plura. Ab Or præterea fit Orten siue Orden, à quo Latini Ordinem duxerunt, quasi rectus litteram N haberet. Est autem Orden talis rerum collocatio, vt vniuersæ ad Or siue primam cuspidem recto ductu finiantur: quo modo nisi locentur, sunt ordinis expertes. Quamobrem si rectum vitæ ordinem seruare studeamus, id vbique in omnibus rebus operam demus, vt ad formam coni earum multitudinem exstruamus, paulatim à multis ad Vnum tendendo: quod qui fecerit, is veram agit vitam: quæ quia metam exprimit siue pyramidem, meritò huius figuræ symbolo denotatur. Iam quoniam ignis, cuius calore vita continetur, pyramidem sibi præcipuam in motione sua vindicauit, primariam vitæ nostræ caussam non sequemur, nisi ex omni quam latè patet actionum congerie metam constituamus, & perpetuò Christum auscultemus occinentem, *Martha Martha sollicita es, & turbaris circa plurima. Porrò vnum est necessarium.* Profectò si hanc viam ingrediamur, ad quam summus veræ vitæ dux inuitat, mox id nos consecutos esse sentiemus, vt nullis aduersitatibus, nullis malorum procellis, nullis vel hominum vel cacodæmonum machinamentis à felicitate vel minimum dimoueri, nedum frangi aut perdi queamus. Hoc ita esse, ipsum Coni nomen ad rationem suam vocatum nos docebit: qua sic audaciam & fortem animum pollicetur, vt inde nomen sibi vindicarit: quod priùs mentali vitæ, quàm elementi ignei lationi accommodasse videtur architectus. Cogitemus ergo nos ad hunc conum non priùs peruenturos, quàm conos nos præstare possimus; id est, aduersus omne omnium aduersorum agmen fortes & animosos: de qua dote longè nobilissima conus nomen duxit. Latini ex eadem caussa Cuneum nominarunt: cuius vt etymologia, ita vis & vsus nos monet, vt quamuis vitæ duritiem, omnes nodos quantumuis contumaces & contemnamus audacter, & fortiter penetremus. Si enim vita vita non est, nisi Coni & cunei figuram sequatur, quid ni eo contendimus, vt pari atque illa modo animosi tum simus tum vocemur, & verè de nobis illud Horatianum dici possit,

Bet. *Orden.* *Ordo quid, & vnde nomen acceperit.* *Vitæ rectus ordo quis sit.* *Cuneus.*

Si fractus illabatur orbis,
Impauidos ferient ruinæ?

Pyramis ergo siue conus igneam exprimens figuram, aptissimum est symbolum quo viuere denotemur; sed in nullo alio sermone quàm nostro hæc vitæ ratio in ipso vitæ nomine declaratur. Leef enim, quo viuo notatur, duas dixi habere significandi caussas; alteram, quòd nihil aliud sit Leef quàm membra leuo siue porto; alteram, quoniam eadem vox indicat in altum cælum id se leuare quod viuit, de natura Lambda & Hef ducta notatione. Quia verò nec vlli eorum quæ oculis cernuntur maior in altum tollendi vis est quàm igni, nec alia ei quàm conoides propria figura, fit vt & ignis, & ignis figura apud vetustissimos vitalis tesseræ consecuta sint nobilitatem. Duabus ergo rationibus, licet eodem tendentibus, galerita Leeuwert siue Leeuwerc dicitur; altera, quia conum vitæ signum in capite gerat; altera, quia altissimè sese ad cælum attollat: quod vt ipsissimum veræ vitæ opus est; ita vox Leef ex hoc ipso rationem habet suæ significationis. Mirificus consensus est symbolorum per hieroglyphicas notas & vocabula nostratia expressorum. In figura ipsius Alef declaraui, pyramidem non ignis tantùm, sed optimæ vitæ notationem habere, & qui ad eam peruenire possit figura sua demonstrare. Hîc iterum videmus, opus vitæ in altero Alaudæ nomine designari, nec intelligi oportere, nisi de illa vita quæ verè vita dicenda est; ea, inquam, quæ mentem in cælum & ad ipsum El attollit. Qua verò ratione ad excelsum illud acumen eleuetur alauda; partim cono capitis, partim suo in altum volatu, partim, & id quidem potissimùm, perfecta sua docet adoratione, quam septies quotidie dicitur iterare. Et quia nihil non modò homini, sed ne angelo quidem antiquius esse debet oratione, meritissimò hæc auicula perfectissimæ vitæ symbolum gerens prior dicitur fuisse quàm ipsa terra. Hæc enim quamuis corporeæ animantium vitæ & parens sit & nutrix, est tamen ipsi vita cælestis, quæ sola vera vita, longè anteponenda; atque idcirco habenda antiquior & magis honoranda. Quis modò non videt ex hac rerum & vocum conuenientia, ad cuius gentis inuentionem hæc spectent mysteria; & cuius sermonis sit, veram eorum intelligentiam aperire? Verùm quia in Alef de vita & pyramide satis multa dicta mihi videntur, sufficiant hæc de vocum nostratium & hieroglyphicorum concordia; quam & hîc & alibi diligenter

Ignis vitæ tessera apud vetustos. *Alauda cur terra fingatur antiquior.*

diligenter perpetuò obſeruare eum oportet, qui ad genuinam & germanam ſymbolorum originem volet adſpirare. Nunc igitur ad fabulam ab Ariſtophane proditam; illam quidem vt ridiculam, ſed nobis futuram vnam de iis quibus nulla ſeria ſint præferenda. Aiunt galeritam ante terram fuiſſe. Quo iure? Nempe eo, quòd vita cæleſtis ad conum exſtructa, omnia terrena, vt longè ſuperior & potentior, contemnat & aſpernetur; & tanto omnibus terrenis antiquior ſit habenda & honoratior, quanto mens corpore naturam ſortita eſt præſtantiorem. Sed hoc facile ad intelligendum, & modò ſatis explicatum: at illi quid facias, quòd dicunt patrem eius mortuum? Profectò vix auſim id quod ſentio verbis eloqui. Ille qui dixit, *Ego & pater vnum ſumus*, & id genus alia in eandem ſententiam, an non verus pater eſt cæleſtis vitæ, & eius quæ ſola omnem contemnit aduerſitatem? Non opinor quemquam id negare velle: & vt quiſquam tam impius ſit vt velit, non puto tamen auſurum, tantiſper ſaltem dum viuit inter Chriſtianos. Quando verò hic pater vitæ illius eſt quæ per alaudam deſignatur, pater item dicetur ipſius alaudæ, de ratione per allegorias loquendi: & frequens alioquin eſt, vt ſignis tribuere videamur quæ debentur ſignatis: quod in loquendo neceſſariò ſemper obſeruatur, cùm ſermo omnis verbis & nominibus conſtet, quæ Ariſtoteles ſymbola vocauit, reapſe Platoni conſentiens: cui tamen vt aduerſari videretur, obliqua docendi ratione cùm hîc tum alibi quæſiuit. Non eſt ergo alienum, eum galeritæ patrem vocari, qui reuera illius vitæ pater eſt, quem hæc auicula deſignat. Porrò quando hic mortuus eſt? Semel quidem in terra. Verùm quid hoc ad mortem eius qui antè mortuus dicitur quàm terra crearetur? Profectò in diuinis diuina quærenda intelligentia, & potiùs nos oportet noſtram ignorantiam confiteri, quàm quicquam dicere citra cauſſam confictum fuiſſe. Nos, ſalua ſacrorum reuerentia, cum eo cui altiſſima veritatis myſteria reuelata ſunt, piè dicemus, agnum occiſum ab initio prædeſtinatum, vt per ſolam Chriſti mortem omnibus ad veram vitam aditus pateret. Præuiderat Deus ante terram creatam, hominem à dracone ſeductum iri; ad quem liberandum è mortis æternæ vinculis immenſa ſua hinc bonitate, hinc iuſtitia filium ſuum morti deſtinauit. Vita igitur æterna ante terram creatam prædeſtinata, ſiue Alauda eius teſſeram habens, patrem ſuum, id eſt, eum per quem vita hæc erat naſcitura, in capite ſuo ſepeliuit. Quæ autem eſt vita primùm & propriè dicenda? Illa nimirum, quam Chriſtus ſe eſſe dixit, aiens, *Ego ſum via, veritas & vita*. Videor mihi cum alauda paullatim magis atque magis in cælum attolli; ſed videndum ne citra alas. Si galerita veræ vitæ teſſeram apud antiquiſſimos accepit, ſitque ea ipſe Chriſtus; adeò vt ex hoc ſolo vitam accipiant quotquot vitam habent; non video quid vetet, immo non video qui non cogamur dicere, alaudam Chriſti ſymbolum priſcis patribus fuiſſe. Sed qua ratione illud de patris ſepulcro ante terram facto ad caput ipſius vitæ accommodabimus? Multo ſanè faciliùs, quàm ſi ratiocinationis torrens nos huc non detuliſſet. Chriſtus qui Verbum eſt quod fuit in principio iam tum ante terram creatam, patrem vitæ, id eſt, ſe agnum in capite ſuo omnia præuidente & bona omnia prædeſtinante ſepeliuit ſiue abſcondit, tamquam in æterno omnium myſteriorum theſauro; atque ita ſepeliuit, vt draco humanæ ſalutis hoſtis numquam ſubodorari potuerit, quis hic eſſet futurus per quem regnum Dei & vita æterna innouaretur. Neſciebat quem tantum tantum decus maneret; ſciebat tamen aliquem futurum, atque idcirco paſſim omnes ſigillatim homines veneno ſuo inficere conatus eſt, ne quis inter illos exiſteret quem Deus tam incomparabili ſplendore illuſtraret. Verbum igitur vitæ fons, & hac conſideratione per Alaudam denotatum, patrem vitæ huius nouæ, id eſt, agnum in capite ſuo ſepeliuit; in illo, inquam, capite, quo omnia diuinitatis ſecreta continentur & abſconduntur: non antè in lucem & notitiam rerum creatarum proditura, quàm ab ipſomet reuelentur. Mirabilis ſepultura, ſed talis tamen, vt nunc mirũ eſſe deſinat, galeritam patris ſui ſepulcrum in capite ſuo antè conſtituiſſe quàm terra crearetur. Nunc tandem intelligi poteſt, quantum in hac fabella deliteſcat myſteriorum, & quàm verè omnium rerum antiquitas alaudæ fuerit attributa. Quid enim antiquius Verbo quo creata ſunt omnia & adſpectabilia & inſpectabilia? At cùm Verbum caro factum ſit, & morte ſua vitam nobis dederit æternam, cur non dicam galeritam non modò ante terram, ſed ante omnia etiam fuiſſe, ante ipſos etiam ordines Seraphicos, principes omnium eorum quæ creata ſunt? Nolo hoc loco latiùs

Alauda pater qua ratione mortuus dicatur.

Alauda Christi ſymbolum.

Alauda patrem cur in capite ſuo ſepeliſſe fingatur.

in altiſſimo hoc arcanorum abyſſo diuagari; nec ſuaſerim intrare quemquam in obſcurum diuinorum labyrinthum, niſi Ariadnes filo ducatur, id eſt, clara Spiritus ſancti ſcripturæ ſacræ principis reuelatione. Nobis ſufficiat eminus capita eorum quaſi digito demonſtraſſe, quæ in hoc alaudæ ſepulcro deliteſcunt: & abundè ſatis ſit nos eò lucis adſcendiſſe, vt alaudam ipſius Chriſti teſſeram eſſe cerneremus, ac deinde vitæ noſtræ quam à Chriſto accepimus, habere notationem. Ceterùm quî conuenit veritati ſymbolicæ illud quod de oratione dixi? Optimè. Nam & ipſe Chriſtus orat patrem ſepties pro nobis quotidie, & nos ſi vitæ participes eſſe velimus, per ſolum Chriſtum orare debemus. Quis alius nos orare docet quàm Chriſtus? quis alius nos in cælum deducit? quis precator noſter apud patrem præter filium & agnum? Sequamur itaque hanc alaudam in orando, & diligenter præeuntem & modum præeundi cõſideremus. Ea eſt auiculæ natura, vt nihil magis obiter videatur agere, quàm pabulum in terra accipere; idque ſibi primarium ſemper opus putare, vt terra & terrenis omnibus relictis, quàm altiſſimè in cælum ſubuolet ad preces & laudes Deo canendas. Quid? quòd ne altiſſima quidem arborum cacumina digña putat, vt in iis ſedens Deum vel oret, vel hymnis extollat; propterea nimirum, quòd quantumuis eæ ſint excelſæ, vitæ tamen ſuæ pabulum è terra capiant, & radices ſic in ea habeant fixas, vt numquam ab ea ſe viuæ liberare poſſint. Quocirca alaudæ omnia terrena ſpernentes, vt cæleſtibus indigna, & ſe quamlongiſſimè poſſunt ab illis dimouentes, ſurſum contendunt, quo propiùs ad patrem accedãt, quem cantu ſuo demulcere moliuntur. Sic animi noſtri quicquid terreni eſt relinquant neceſſe eſt, ſi digni velint haberi qui ſeſe orationibus & laudibus diuinis dedant. Faceſſant omnes curæ, omnes libidines, omnes liuores, omnia odia, omnes ſimultates, omnis ſuperbia, omnis auaritia, omnis ambitio, omnis faſtus, omnia denique quæ nos ad terram detrahunt & terrenis affigunt, ſi tales euadere velimus, vt digni habeamur quorum preces à patre cæleſti exaudiantur. Sumantur galeritarum alæ; ſumantur, inquam, alæ illæ quas Socrates nos dixit perdidiſſe, tum cùm terrenarum rerum & caducarum cupiditate à cælo deſcenderemus. His vnà cum alaudis ſubuolemus, nullis nixi terrenorum adminiculis, aut potiùs retenti impedimentis; cogitemusq́ue tanto nos minus à patre & vera vita abeſſe, quanto longiùs terrena omnia reliquerimus; atque adeò ne poſſe quidem nos Dei fores ita pulſare vt audiamur, niſi prorſus à terrenis omnibus recedamus. Sed dicas, Eſt'ne corpus alendum, ſúntne quærenda quibus

Alaudæ natura hominibus ſedulò imitanda.

Terrenis quouſq. operam dare liceat.

Panis ematur, olus, vini ſextarius, adde
Queis humana ſibi doleat natura negatis?

Sit ſanè hoc ita; ſed hæc ſi quærantur, tamquam aliud agas; & interim dum corpore laboras & diſcurris, animus vel apud ſuperos verſetur; vel ſi qua mora iniiciatur, ea mox reiecta, eò vnde auocatus erat, reuertatur. Nihil in hac vita eſt tam graue, tam acerbum, tam violentum, tam multis vel occupationibus, vel tormentis diſtractum, quod animum à ſuperis detrahere poſſit, modò nos nolimus. Nec alauda corpore caret, nec vento paſcitur, nec cælibem vitam agit, nec numquam ſobolem cogitur educare: at hæc tamen quicquid terrenum eſt, ita obiter agere cernitur, vt hoc vnum ſibi opus habere videatur, quo ſemper creatori ſuo ſuaues cantiunculas frequentet. Quid pueri in fornacem ardentem coniecti & flamis vndiq. cincti; an non hymnum Deo canebant? Quòd ſi ne ignis quidem omnium elementorum ſæuiſſimum nos queat impedire, quo minùs alacri animo ſubuolemus, quid tandem erit quo retineri queamus? Nihil ſanè nihil erit, niſi teneri velimus, & nos vltrò terrenis vinculis illigemus, eorum fallacem, fucatam, & momento citiùs euaneſcentem non dico pulcritudinem, ſed pulcritudinis laruam aut potiùs vmbram pluris æſtimantes, quàm admirabilem cæleſtium & pulcritudinem & conſtantiam pulcritudinis ſempiternã. Natura, aut, vt veriùs loquar, Deus naturæ opifex oculos nobis dedit non ad alium vſum vel priorem vel potiorem, quàm vt iis cæleſtia intueremur; quem vt mox quiuis agnoſceret, ſic oculorum facultatem temperauit, vt citra lucem nihil apprehenderet. In tenebris ceteri ſenſus omnes munere ſuo funguntur, non ſecus ac meridiano Sole ſplendente. Tactus an non nimius noctu nedum temperatus? Quid deeſt guſtatui cæcorum, num minus ceteris ſaporum norunt diſcrimina? Iam quando ſuauior vocum modulatio omniumq́ue ſonantium organorum harmonia, quàm concubia nocte? Philomela noſtratibus hac ipſa de cauſſa

Oculi ad quẽ vſum hominibus potiſſimùm dati.

In tenebris omnes ſenſus præter viſum munere ſuo æquè ac in luce funguntur.

Nachte-

Nachtegael dicitur, quòd varia vocum suarum dulcedine noctem reddat iucũdissimam. Nec odoratum nocturna caligo impedit, nisi fortè vt thalami sui rosas odoretur sponsa; faculis opus esse credas. Solus visus absente luce perinde habet atq. si nullus esset: qua re quod luculentius queat esse documentum eius vsum ad hoc primum & maximè homini datum esse, vt lucem & lucis originem spectet? Atqui vnde lux omnis nisi è cælo? & quamuis faces & cerei & alia flamarum genera nonnihil circa se luminis diffundant, totum tamen quantulumcumque illud est è cælestibus corporibus accepe-runt, citra quorum influxum elementa hæc inferiora nec calorem nec lucem haberent. Verumtamen quamuis tam vecordes essemus, vt huius luminis corporum terrenorum fontem è cælo esse nesciremus, illustrissimum tamen ex huius luminis cum corporum cælestium luce comparatione existeret argumentum; ad terrena omnia præ cælestibus contemnenda & pro nihilo æstimanda. Fingamus nobis quàm maximum incendium, quale vel Troia dedit vel Gomorrha vel Roma cùm à Nerone incendiario spectaretur è turre Mæcenatis in colle Quirinali. Iam concedo vt harum trium vrbium flamas coniungas; quantulum rogo tota hæc pyra luminis diffundet? Num fortè si tanta Romæ & in suburbanis fax arderet, tu Velitris media nocte litteras citra alterius luminis adiumentum legere posses? Ne Albæ quidem aut Tusculi, tametsi illinc & è monte desuper & tanto propiùs ignem intuereris. Quantulum igitur momẽti hic ignis habet ad totam aliquam regionem collustrandam? Confer hunc non dico Soli, sed Lunæ, & ne huic quidem plenæ, sed corniculatæ; & cerne quàm immani discrimine maximum maximarum vrbium incendium ab exiguo & imperfecto Lunæ splendore superetur. Hinc iam collige de terrenæ flamæ magnitudine cælestis corporis ingentem molem; quæ tanto maior, quanto latiùs lumen ipsius diffunditur. Quid iam dices de Sole, si de luminis portione corporum molem examinaris? Quid multis? vel vnicus Sol satis te docebit, si modò non otiosè consideretur, quàm nihil sint hæc omnia terrena, & quàm infinitis interuallis cælestia omnia his anteponenda. Videamus Solis splendorem, magnitudinem, celeritatem vix mente assequendam; adde reliqua sidera, & eorum varias motiones, & constantem diuersarum motionum conuentum: vide quid inde hæc inferiora elementa accipiant, quamque sint in cælestium potestate, dum pro eo ac illa ducunt choreas, hîc omnia vel læta virent, florent, fetus edunt; vel contrà tristia iacent, & turpi caluitio consenescunt & emoriuntur. Huc igitur architectus naturæ totius spectauit, dum visum citra lucem nihil posse vellet, vt sciremus hunc sensum ad hoc nobis datum, vt illius originem inquireremus, cuius solius beneficio vsum eius nobis dari nouissemus. Nostratis linguæ faber oculi tale fecit nomen, vt ex eo mox hic vsus, quem natura nobis demonstrat, fieret apertus. Oog enim oculus dicitur, quòd eius partes sint, vt alta in nostrum vsum conuertamus; & altis conspectis Og dicamus; id est, vt optemus ex imo pectore ipsis altissimis adesse. Og optantis est, Hoog altum, Oog oculus. Sed hæc eius loci quo figuram eius litteræ quam Hebrei Ain hoc tẽpore efferũt, ad caussam suam vocabo. Hîc illud tantùm volumus, vt intelligatur qua via alas queamus nobis comparare, quibus cum alaudis ad cælum, terrenis omnibus procul relictis, euolemus. Oculorum esse dixi cælum eiusque pulcritudinem nobis offerre intuendam: sed qua ratione? vt cælos pro diis colamus, aut Solem nobis Deorum supremum statuamus, vt quosdam legimus fecisse? Minimè gentium. Verùm quò ex admiratione tantæ machinæ, tam splendidæ, tam ornatæ, tam denique omnibus modis admirandæ in eius cogitationem veniamus, qui eam construxit, & cuius caussa cõstruxerit, inuestigemus. Primùm igitur ex summa pulcritudine hoc consequemur, vt hæc terrena perinde atque alauda cõtemnamus: deinde vbi ratiocinando eò fuerimus deducti, vt illud tam pulcrum opus hominis caussa à creatore factum intelligamus, tum verò ingenti primùm stupore corripiemur, ingenio nostro tantam bonitatem non capiente: at dum paullatim vires resumemus, & accuratiùs tantum beneficium animo reuoluemus; tum tandem tanto amore accendemur, vt hic internus ignis alas producat, & indies magis atq. magis confirmet. Hic itaq. alatus amor nos cum alaudis in cælum subuehet, nihil amplius memores terrenorũ, sed totis iis inhiantes gaudiis quæ ex tã mirifico spectaculo oculis nostris vltrò exhibito cõsecuturos nos speramus. Tum demum firma fide patrem orabimus, vt nos ad vitam illam admittat, quam galerita apud priscos denotabat.

Nachtegael. *Lux cælestis quantum superet lumina terrena.* *Visus citrà lucem nihil potest.* *Oog.* *Og.* *Hoog.* *Alæ quibus cum alaudis in cælum subuehimur.* *Cælestium corporum contemplatiõ quem fructũ adferat.*

Et hæc quidem de alis, quæ non multum à Socratis philoſophia principiò recedere videntur: at dum accuratius examinantur, ad ea deuenitur, ad quæ nec Socrates, nec Pythagoras, nec quiſquam naturæ ductu peruenire quiuit. Quis enim de morte patris vitæ cogitauit? quis ſi vel à Sibylla vel ab alio vate accepiſſet, vitæ datorem priùs mori oportere, quàm nobis vitam communicaret, non exclamaſſet quauis Chimæra abſurdiora dici? Quæ igitur de morte patris ante terræ creationem fabula hæc continet, ea nullo modo ingenij ſui viribus vel philoſophi vel philoſophorum magiſtri conſequi potuiſſent: nihil vt mirum ſit, ſi nemo hactenus mortalium de eius explicatu cogitarit.

Sphinges quare ante templorum fores collocari conſueuerint.

Sphingis vocis etymon.

Collocari ſolent ſphinges pro templorum foribus, & in ipſa etiam Palladis galea, vt monerentur homines in iis quæ viderent, ſe mentem ſuam & omnem intelligentiam captiuam dare debere ipſis religionis arcanis; nec fas eſſe de iis iudicare, niſi mox leoninum diuinitatis robur & celerem vindictam exſpectare vellent. Hoc enim in priſca noſtra lingua Sphinx ſignificat: ſic dicta, quaſi Sie-phincs. Redigenda enim intelligentia erat in captiuitatem, dum ſacros ritus & cærimonias, quarum cauſſas ignorarent, homines videbant. Hoc itaque Sphinx ſignificabat, tametſi primaria eius notatio ad altera, atque adeò ad ſummam religionis Chriſtianæ pertineret: cuius conſideratio ſuo loco ſeruetur. Habuerit hæc Sphinx alibi ſuum locum, & eum quamuis bona ratione, nuſquam tamen habuiſſet iure potiore, quàm in veſtibulo fabulæ de alauda confictæ: in cuius hieroglyphica pictura non video quis dicere queat ſe captum non fuiſſe. Iis ſolis datum eſt, vt horum ſimiliumque intelligentiam conſequantur, qui Dei gratia in Chriſtianorum numerum ſunt cooptati, cui ſoli quicquid habemus bonorum acceptum ferre debemus. Huic etiam alas debemus, quas nec oculorum vis, nec mentis acumen poſt Adæ lapſum reddere potuiſſet. Neque enim omnes qui cælorum volumina intuentur, atque etiam diligenter numeros eorum & harmoniam ſcrutantur, ex eorum contemplatione eo quem diximus amore incenduntur, & idcirco alarum quidem tenue quoddam ſentiunt exordium, ſed imperfectum, & longè minus quàm vt iis pertingere poſſint ad cæleſtem veritatis lucem. Hoc enim eſt quod D. Paullus dixit, philoſophos ad Dei quidem notitiam ex operibus eius perueniſſe; verùm quem cognouerunt, non vt Deum honoraſſe. Fruſtra igitur illis oculi, fruſtra mens fuit, quando ad verum videndi ſcopum & vſum non adſpirarunt. Perdiderant alas eorum animi, ſed ignorabant qua id ſibi cauſſa accidiſſet. Admirationem terrenorum Socrates cauſſatur: at quis vt terrena admirarentur & amarent animos induxit? Hîc hærent, quia nec ſcripturas ſacras, nec dilucidam maiorũ traditionem, germana Spiritus ſancti dona, acceperant; ſed ſolo corrupto & excæcato animi ſui iudicio temerè ferebantur; & in eo tandem acquieſcebant, vt ipſum corpus nobis à Deo carceris loco datum putarent, eique ſemper conuicium facerent; ceu cum ipſo nulla homini poſſet contingere beatitudo. Quemadmodum autem vbi & qua occaſione alas perdidiſſent ignorabant; ita neſciebant quoque cuius adiumento poſſent renaſci. Habebant illi quidem fabulam de galeritæ patris morte & ſepulcro, ſed quid illa facerent citra Spiritus ſancti illuſtrationem? Nos Deo gratias agamus, non ſemel, ſed ſepties quotidie, id eſt, quàm poſſumus perfectiſſimè, de hoc lumine nobis prælato; quo illud cerneremus, quod extra Chriſtianorum fidem fruſtra quæreretur. Oremus itaque cum alauda quotidie ſepties, in cælum quàm altiſſimè conſcendentes, ne fruſtra nobis hæc ſint reuelata. Fruſtra autem reuelata eſſent, ſi galeritæ imitatione neglecta, opus noſtrum in terrenis poneremus. Sed dices: Multa quidem tu de alis, de adſcenſu, de galeritæ imitatione, ſed necdum video quî poſſum terra relicta in cælum conſcendere, quo ex altiore loco paternum auxilium inuocarem. Neque enim quicquam eiuſmodi in ſacris litteris inuenitur; quibus niſi tua conſentiant, vide ne nugari te iudicent omnes. Scio ſanè, nec quiſquam ignorat ſcriptum eſſe, neminem in cælum adſcendere, niſi eum qui de cælo deſcendit; & eum quidem filium hominis eſſe qui eſt in cælis. Quomodo ergo nos adſcendemus?

Qua via in cælum adſcēdendum.

Ea ipſa nempe via & ratione, quam eodem loco expoſitam videmus. *Sicut Moſes*, inquit Chriſtus, *exaltauit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Hîc audimus omnem noſtrum adſcenſum per fidem eam eſſe, qua credere debemus filium hominis, & eundèm filium Dei in crucem eſſe ſublatum. Hæc igitur fides eſt quæ alas nobis dat, & vnà cum

Chriſto

Christo adscendere facit ad vitam æternam. Opus ergo alaudæ, quæ alio nomine Vitæ opus vocatur, fides est in crucifixum. Iam Deum velle vt terrena relinquas & galeritam sequaris, paullo post in eodem euangelio docemur. Ea enim ratione mundum iudicari & condemnari Christus dicit, quòd homines magis tenebras quàm lucẽ amarent. Diximus lucem è cælo descendere, tenebrosa esse terrena, nisi à cælo illustrentur. Quid igitur aliud est tenebras amare, quàm amare terrena? Sequamur ergo lucem è cælo venientem, & ad eam cum galerita, quoad captus mentis nostræ feret, adscendamus: & adscendamus quidem alis fidei, quæ vitam operatur æternam, quam Leeuwerc nobis nomine suo designat. Iam & in orando te galeritam sequi debere facilè cernes, si examines quæ sibi loca veteres ad orandum delegerint. Nónne sacrificaturus Abraham adscendit in montem, idque aperto Dei iussu? Quid? an non & Mosi mandatum, vt immolaret Deo in monte Oreb? Quid dicam de monte sancto toties in sacris litteris repetito? Quid de monte, ad quem Christus cùm adscendisset vt oraret, tres apostoli tantum diuinæ maiestatis specimen viderunt, vt Petrus attonitus in eo manere vellet? Iam quid sibi volunt excelsa? quæ licet ad idolomaniam fuerint translata, argumentum tamen præbent, homines à maioribus suis accepisse, loca alta sacrificiis & Dei laudibus maximè conuenire. Ceterùm dicet quis, num Deus qui nobis vbique coràm est, tanto propius abest, quanto altius adscendemus? Eamus itaque quò facilius exaudiamur ad crystallina Alpium cacumina, & illic super perenni glacie genua flectamus. Absit, absit vt cogitemus non æquè in planitie atque in Caucaso Deum nobis adesse. Quid igitur excelsa, quid montes volunt? Ad cærimonias videlicet id referendum, quæ rebus externis nos commonefaciunt eorum quæ nobis in animo nostro sunt gerenda. Montes enim externi & terreni altitudinem mentis nostræ adscendendam esse demonstrant, dum à Deo volumus exaudiri. Quando verò hunc mentis apicem conscendimus? Hoc te docebit Christus, vnica & vera victima in monte sancto oblata. Tu, inquit, cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quis hîc mons in cubiculo clauso poterit cogitari? Ille nimirum, in quem adscendimus, dum omnibus curis terrenis exclusis diligenter ostium claudimus, ne quid terrenum mentis cubiculum intret, quo de vertice suo detrahatur. Quis autem vertex? Eleuata cogitatio ad ipsum Vnum patrem vniuersorum, ad quem pyramis vitæ nostræ terminatur. Si in cubiculo mentis nostræ conum siue pyramidem inuenimus cuius vertex ad Vnum pertingit, hanc conscendamus, & in suprema eius parte cum Magdalena Vnum eligente consistamus; hinc enim audiemur. Hoc dum faciemus, id quod alauda volatu suo monet fuerimus exsecuti: & sicut illa oratura patrem, terrena fugit, totamque se mortalium oculis quoad potest subducit; ita & nos eadem fugiamus, mentis nostræ foribus excludentibus omnia quæ impedire possent diuinorum meditationem, & nos ex apice pyramidis nostræ detrahere in terrestrem negotiorum turbam. O benignum orationis magistrum! O facilem montis adscensum! In ipsis intimis domus nostræ penetralibus montem nobis monstratum videmus; ad cuius verticem vt euadamus, non per salebras, non per saxa, non per angustias, non per præcipitia caliginem incutientia, non per niues aut perennem glaciem est anhelandum; sed dumtaxat ad intimum domicilij nostri conclaue est eundum: in quo dum erimus, facillimo gradu ad apicem mentis perueniemus. Quî, rogas? Eo ipso modo quo Magdalena, sedendo nimirum ad pedes Domini. At si sedebat, quî conscendisse dicetur? Id Christus aperuit dum vnum dixit esse necessarium, ad quod Magdalena sedens contendebat, non corpore, sed mente. Ipsum igitur Vnum apex est montis siue vertex pyramidis, cuius effigiem alauda in capite gestat. In hieroglyphicis Harpocratem sedentem videmus; & eum quidem sic sedentem, vt pedibus inutilẽ dicant: quo quid aliud volunt, quàm eum minimè idoneum esse ad eos discursus qui in negotiis terrenis peragũtur, sed totũ vacare rebus diuinis? Huic vt in vertice nullus est conus; ita auris est sincipiti imposita, adeò longa & acuta, vt alaudæ conum vincat: qua denotatur, mentem sursum totam esse erectam, & iam in fastigio suo versari. Videmus itaque, vt priscæ illæ veterrimorum patrum sacræ notæ cum ipsa consentiant veritate: &, vt fieri possit ne quis sedendo ab adscensu impediatur; immò, vt necessarium sit eum sedere qui velit ad apicem mentis suæ peruenire. Alaudæ itaq. in altum

Fides, alaudæ seu vitæ opus.

Mõtes & excelsa loca maximè Dei laudibus & orationi conuenire.

Mons cuiusmodi sit in quo Deus orãdus.

Harpocrates quare sedeat.

Harpocratis sincipiti cur longa auris imposita.

volatus totus ad id referatur oportet, quod altero suo apud Cimbros nomine declarat. Cùm enim per illud se vitæ opus facere pollicеatur, sitque hominis vita non in corpore, sed in mente, quicquid eius symbolo continetur, id ad hanc, non ad illud pertinere intelligendum est. Quamobrem si bene rem supputemus, prius erit cum mystico Harpocrate & cum Euangelica Magdalena sedendum, quàm cum alauda euolare possimus: & quò quietiùs sedeamus, ad ipsum domus nostræ penetrale Christus iubet secedere, ne quis importunus interpellator ex improuiso tranquillitatem perturbet.

Orantes Deum, omni corporis actione, & mentis cura carere debere.

Remittenda igitur omnis corporis actio, quò mentis vigor intendatur; nec aliàs omnino ad sublimia euehi poterimus, quàm prorsus otiosi in secretissimo secessu quiescamus; & tum quod Scipionem aiunt dicere solere, licebit & nobis profiteri, Numquam nos minus otiosos esse, quàm cùm sumus otiosissimi.

Otiari.

Huius quietis quanta vis esset non ignorauerunt illi qui Græcis eam loquendi consuetudinem inuexerunt, vt otiari eos dicerent qui sapientiæ studiis inuigilarent: à quibus ad nos scholarum nomenclatura peruenit.

Vacare philosophiæ.

Latini perquàm eleganter eos philosophiæ vacare dicunt, qui toti sapientiæ studio sic tenentur, vt vacui sint rerum ceterarum. At si vsquam omnes externæ curæ deponendæ, certè non alibi magis, quàm dum ad Deum orandum mentem nostram eleuamus; nisi tam simus ab omni communi sensu alieni, vt eum qui omnia præsens videt, omnia audit, alloqui velimus, aliud interim agentes. Bene in sacris accinebatur preces pro communi salute fusuro: Hoc age. Quoad igitur eius fieri potest, cum galerita terram, id est, corpus nostrum, & omnia ad corporis curam spectantia procul relinquamus.

Socratis ecstasis.

Aiunt Socratem ad viginti quatuor horarum spatium vno vestigio immotum constitisse, nescio quid contemplantem: quo tempore non cibi, aut potus, nô alia corporis necessitate videtur potuisse excitari. Similia & maiora etiam cum apud exteros, tum apud Christianos legimus: è quibus hoc nobis ad exemplum trahere oportet, vt dum Deum accedimus, totum corpus omnesque eius curas exuamus; atque liberis ad cælum animis rapti, iam nunc immortalitatis rudimenta meditemur.

Raptus Calamensis sacerdotis.

Narrat D. Augustinus, Calamensem quendam sacerdotem sic rapi solere, vt nec spiritum ducere videretur, nec sectionem sentiret, aut ignem admotum. Hunc vtinam inter orandum imitari possemus, quo corporis huius vinculis soluti, cum alauda in cælum præpetibus alis attolleremur. Latissime sese hæc extenderet contemplatio, si pro eo ac meretur eam persequi aut virium esset nostrarũ, aut propositi præsentis: verùm ea abrupta, ad illam alaudæ considerationem reuertamur, quæ nobis conclusit vitæ opus, quod & symbolo & nomine eius denotatur, fidem esse in Christum, qui seipse vitam esse dixit; cui, iustum ex fide viuere, D. Paulus adiecit. Cùm igitur vitæ opus sit, Christo vitæ datori fide inniti, videamus an & hoc hieroglyphico aliquo signo prisci patres denotarint. Sed quid quæro? quasi non id mox vel à lippis videri, vel à cæcis tangi possit.

Alaudæ capita quid significent in suprema scipionũ parte.

Nónne diximus septies caput alaudæ in Ægyptiaca Bembi tabula depictum esse, nec tamen alibi inueniri quàm in suprema scipionum parte? Hoc verò quid aliud signare quisquam sibi persuadebit, quàm caput scipionis nostri, alaudæ caput esse debere? Sed quid est scipio? An non id quo gressum nostrum sustinemus atque firmamus?

Baculus fidei tessera.

Sicut autem baculo hominum corpora firmantur; ita D. Paullus Colossenses hortatus est, vt fide fundati & stabiles essent; & eosdem alloquens fide firmatos dixit. Idem ad Corinthios, *Vigilate*, inquit, *& state in fide.* Et ad eosdem epistola 2. *Per fidem enim ambulamus.* Et priùs: *Nam fide statis.* Ad Romanos dixit ramos Iudaicæ oliuæ fractos esse propter incredulitatem: & idcirco Romanos monet, quorum oleaster successit in locum oliuæ, vt dum starent fide, nollent altum sapere, sed timerent. Ecclesiasticus vaticinatus est, in sæculum staturam fidem: quod si sic habet, hoc fidei scipione nos firmemus, qui vt perpetuò stabit, ita nobis quoque firmamentum præbebit æternum. Quomodo igitur scipionem eum vocabimus, cuius suprema pars in galeritæ caput desinit? Galeritæ baculum? Bene quidem: sed cùm hoc dicis, quid aliud dicis quàm baculum fidei? En quò venimus rerum! Fidei baculum, quo solo vita nostra stare potest, inuenimus in hieroglyphicis signis. quem si de nostro sermone ab auicula, qua est insignitus, nominaremus, Leeuwercs staf diceremus, id est, firmum viuifici operis scipionem. Nunc opus vitæ est ipsa fides; nihil vt intersit vtrius nota baculum designes.

S. Christophoro baculus cuiusmodi appingatur, & quid significet.

Qui Christophorum depinxerunt, diligentissimè obseruarunt vt in periculosissimo humanæ vitæ freto, hinc

hinc Charybdi, hinc Scylla, hinc aliis monstris præsens exitium intentantibus firmo baculo niteretur. At quo, quæso, baculo? Quo alio, quàm baculo fidei? cui si toti incumbamus, nihil est tam horridum, tam efferum, tam multis mortis periculis obnoxium, quod non securi peruadere possimus. Firma enim & inconcussa fides omnia firmat, & stabilia reddit; tametsi vel totus Oceanus quicquid habet vndarum, quicquid habet monstrorum, immittat ad ruinam. Ceterùm quia fides sine operibus mortua est, & nihil, nisi viuat per caritatem, roboris suppeditat; non otiosè id in Christophori baculo considerandum, eum semper à pictoribus frondentem nobis proponi; quo demonstretur, in sola viua fide & charitatis operibus animata, totum scipionis Christiani consistere firmamentum. Iam quia primum & antiquissimum viuæ fidei opus est, Deum perpetuis precibus orare & laudibus efferre, in summo virentis scipionis apice alaudam pictam videmus; in iis præsertim tabulis quæ genuinam olent antiquitatem. Memini dum puer essem frequenter parentes, quibus cum templũ frequentabam, interrogasse, quî fieret, vt auicula ea quæ frondibus baculi insideret, non auolasset, dum S. Christophorus arborem, qua baculi vice vtitur, euelleret. Mirum enim id mihi videri, propterea quòd dum ego studiosè passerculos sectarer, nullus vmquam tam quietus consedisset; verùm me ad arborem super qua federent, propiùs accedente, confestim, quantum alis possint, aufugissent. Ad quam illi puerilem quæstionem sic respondere solent, auiculam eam non metuere, eo quòd creatorem suum humeris S. Christophori insidentem videret, cuius præsidio freta laudes Deo suo cantillaret. Iucundum mihi est hanc simplicitatem recordari, eo maximè quòd ab eisdem meis parentibus non semel audiuerim; alaudam septies quotidie sursum euolare ad laudes Deo canendas. Conferenti enim mihi hæc nostratia cum vetustis, admirabilis quædam sese offert consensio sæculorum: quæ quanti sit æstimanda, vt sinceris animis & veræ sapientiæ de priscis auctoribus quærẽdæ studiosis liquere nihil ambigo; ita vt aliis persuadeam minimè laborabo. Hoc saltem venit in lucem, S. Christophori baculum, & fidei bacúlũ esse, & in eo cum scipionibus Ægyptiacis conuenire, quòd supernè etiá alauda sit insignitus. Chananæorum certè regio, cuiatem S. Christophorum fuisse scribunt, proxima est Ægypto; ita vt nihil miri videri debeat, si Christophori pictura hac parte cum hieroglyphico scipione consentiat. D. Antonio cur Tau appingi videamus, suo loco, si recordabor, docebo: hîc illud non citra caussam suspicor, primam Christophori imaginem vel ab Ægyptio quopiam, vel ab eo qui hieroglyphicorum non fuerit imperitus, depictam fuisse; & idcirco attributam Chananæo, quòd primus Christophorus, atque adeò ipse Christus, natus sit in regione ea quæ olim fuit Chananæorum. Quid Abraham ex Chaldæis, fidei Christianæ princeps electus, an non ad Chananæos commigrauit, vt illic Christum ferret quem exspectabat? Verùm hæc peculiarem sibi librum postularent, si perinde atque merentur à nobis essent explicanda. Sufficiat pro tempore hoc de fidei baculo annotasse, quo Christum ferentis firmitas continetur. Quemadmodum verò religionis antiquitatem in galeritæ nominibus, quibus apud alias nationes vocatur, nequicquam quæreres, & multo minùs vitæ opus in iis inuenires; ita frustra vel apud Latinos, vel apud Græcos, vel apud alios firmitatem inuestigares in baculi nomenclaturis. Soli nostrates sunt qui scipionem sic nominant, vt ex ipso vocabulo mox cernas, eum nec ad feriendũ, nec ad mensurandũ, nec ad boues agẽdos esse comparatum, sed dumtaxat & præcipuè ad firmitatem. Mirari satis non possum nominum nostratium & symbolorũ conuenientiam: quam tantam esse video, vt dubitare nequeam, ad quam nationem & quem sermonẽ hieroglyphica in Ægypto conseruata oporteat referre. Aliis baculis alia nomina damus; at eũ quem manibus tenemus ad nitendi vsum **Staf** vocamus: cuius nominis, licet monosyllabi, ratio è duabus vocibus, quibus coaluit, petenda. **Sta** idem nobis est quod Sto: quod conuersum accipit adspirationem, vt contrariæ sit notationis. **Hast** enim vocali longa idem est quod accelero. Quæ vocum retrò legendarum ratio cùm linguæ nostræ sit præcipua atque peculiaris, efficitur vt & Latini & Græci verba, quibus idem quod nos in **Sta** intelligimus, significant, nostræ linguæ debeant, tantum abest vt nostrates in eorum sint ære. Altera compositionis pars est **Hef**, quod idem nobis notat quod leuo. **Sta-hef** ergo, & more nostro quæsita dictionis breuitate, **Staf**, id notat, quod stantem leuat: qui vt proprius vsus est scipionis; ita vlterius quiddam videtur

S. Christophori baculus cur alauda insignitus.

Baculi nominis apud Cimbros artificium.

Staf. *Sta.* *Hast.* *Hef.*

indicare, quod sit diuinius. Neque enim vt stes tantùm Staf pollicetur, sed pollicetur præterea te ope sua eleuatum iri. Sed quid hoc rei, vt fortasse saltes? Ita, si placet. Nam ad saltandum quoque iuuabit, sed præstantius est quod promittere videtur. Solet nomenclator noster sic plerumque facere vocabula, vt rationem eorum non tantùm ad primum & omnibus expositum rerum vsum comparet, sed ad symbolum etiam spectet, si insignis aliqua vtilitas inde consecutura videatur. Cùm igitur cerneret animis nostris id esse fidem, quod corporibus scipio præstat; illud scipioni nomen dedit, vt corporis quidem fulcro non malè conueniret; at rectiùs tamen exprimeret eius vim, cuius scipio tesseram habiturus esset. Fides enim non stare tantùm hominem facit erectum, sed altiùs etiam leuat quam vmquam steterit antea quàm cecidisset. Neque enim Adamus ante lapsum suum eo in statu fuit, licet fuerit in iucundissimo & felicissimo, vt non per fidei baculum eleuetur ad longè sublimiorem. Agnus enim non solùm nos à draconis veneno curauit, & pristinæ restituit valetudini; sed tanto fecit diuiniores, vt & filij Dei simus, & sibi cohæredes, non in terreni paradisi, sed in regni cælestis possessione sempiterna. Bene itaque fidei baculus Staf dicitur, eo quòd statum nostrum insigniter eleuarit. Porrò quia architectum sermonis nostri in hac voce ad diuinum quiddam respexisse cernimus, vlteriùs consideremus, an quod in aliis plurimis sacrosanctis nominibus fecit, in hoc etiam obseruarit, vt conuersio non contrarium, vt in aliis, notaret; sed id quod proprium & præcipuum esset eius quod prorsa voce significaretur. Docui in Hermathena, & alibi, ni fallor, monui, St pro vna littera frequentissimè haberi, atque idcirco in vocibus conuertendis integram manere, ordine compositionis non mutato. Ex Staf itaque fiet Fast; quo firmum atque immotum notari nemo nostratium ignorat. Nec hîc repetam, V & F litterarum cognationem, quarum illa in hanc transit dum vocabulum claudit. Neque enim ex Vast fit Stau/ sed Staf; & ex hoc in numero plurali Stauen. Sic ex Vol facimus Lof; & hinc rursus Louen. Hinc dicimus G fast vel vast gelof pro firma fide. An non hîc rursus licet videre, symboli ratione hanc firmitatem scipioni magis conuenire, quàm si dumtaxat pro corporis stabilimento acciperetur? Neque enim vllus baculus tantum virium habet, vt corpus perpetuò firmare possit: at hoc fidei proprium esse scimus, vt ea hominis status sic confirmetur, vt ea manente numquam queat vacillare. Neque enim D. Petrus super aquis ambulans mergi cœpisset, nisi hunc fidei abiecisset scipionem: qua de caussa audiuit: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Mirificus ille linguæ nostræ faber, cuius diuinam mentis sollertiam, aut potiùs vaticinandi vim à summo Prometheo concessam quanto magis contemplor, tanto magis obstupesco; tale fidei nobis dedit vocabulum, vt si ad prima elementa iuxta Hermathenæ nostræ præcepta deducatur, significet sublimitatis æternæ eleuationem; siue, quod idem est, eleuationem ad æternam sublimitatem. Sic enim Loof interpretabitur, qui litterarum rationem à nobis suo loco expositam sequetur. Quò tamen maiorem perfectionem fidei inesse doceremus, in loquendo ferè particulam præponimus, qua perfectio hominibus nostris indicatur, pro Loof Geloof dicentes. Atque hæc quidem Palladius noster Mercurius in prorsa voce deprehendit. Pergam itaq. demonstrare, quantum in hoc vocabulo Loof siue Geloof lateat arcanæ contemplationis: quæ quidem tanta est, tamque latè patet, vt verear ne vix minimam eius partem angustus ingenij mei captus assequi possit. Dixi quid Loof denotaret de primo elementorum, è quibus componitur, significatu: nunc addamus & alteram caussam, quam faber eius videtur secutus. Quibus in vocibus vocales longæ sunt, eæ posteriores videntur iis in quibus eædem corripiuntur, ceteris litteris manentibus eisdem; propterea quòd longum tempus duobus è breuibus videatur componi. Vt igitur pars toto prior, ita & breue tempus prius longo. Quamobrem Loof posterius erit quàm Lof/ quæ vox laudem significat & æstimationem: & si ad primogenias suas litteras examinetur, signabit altitudinis æternæ eleuationem. Voluit enim nominum architectus illud laudis facere vocabulum, quod nemo vsurpare posset, vt non mox ex eo intelligeret, quem laudibus euehere oporteret. Sublimitas igitur æterna, quæ Deus est, primùm laudibus efferenda; cetera non alia ratione, quàm qua ad Deum accedunt, & modo aliquo referuntur: Vel, vt clariùs dicam, quatenus in ipsis aliquid est diuini; cùm vocis origo postulet, vt sola diuina laudibus extollantur. Iam si vocabulum Lof à fine ad principium reuoces, intelli-

Fides altiùs hominem eleuat quàm vmquam steterit.

St pro vna littera habetur.

Fast.

V dum Cimbricam dictionem claudit, in F transit.

Vast. Vol. Lof.

Fidei Cimbricæ nomenclaturæ artificium.

Loof.

Ge particula vocibus Cimbricis præposita, perfectionem indicat.

Geloof.

Lof.

Laudis vocabuli apud Cimbros artificium.

Laudibus efferenda quæ sint.

intelliges id solum laude dignum esse quod plenum est atque perfectum, quod Vol vol nostrates dicunt. Præterea hac ipsa voce denotatur, non id modò, laudem Dei præcipuam esse, & soli Deo non alij deberi; sed hoc etiam, quòd is qui laudat, Deum sibi lucrifaciat & consequatur. Ex eisdem enim litteris cognoscas, hominem qui Deum laudat, hoc ipso suo facto eleuari ad sublimitatem sempiternam, & omnibus bonis repleri. Neque enim Adamo ante lapsum alia via erat ad summum æternitatis culmen & bonorum omnium plenitudinem, quàm per laudem sui creatoris; in qua quàm diu mansit, tamdiu terrestris paradisi mansit possessor; atque id quidem tam beata conditione, vt in illo horto non homo tantùm, sed omnes animantes etiam ceteræ perpetua voluptate fruerentur. Verùm simulatque æternam Dei sublimitatem extollere cessauit, pluris serpentis faciens verba quàm Dei præcepta, ab omni excidit voluptate, & omni altitudine, & omni plenitudine, in qua Deum laudando permanebat. Tantum autem aberat, vt tum Deum eueheret cùm serpenti crederet, vt Deum infra serpentem deprimeret, atque hunc ipsa illa sua adsensione Deo faceret superiorem. Quòd si ergo rectè rem omnem supputemus; eò ratiocinatio nos deducet, vt intelligamus, ex ipso Lof ipsum Loof pendere. Quem enim sic extollimus vt ei æternam altitudinem tribuamus & omnium bonorum plenitudinem, quod indicatur voce Lof; ei non possumus non fidem habere. Nam si alij potius quàm illi credamus, iam alius nobis excelsior præstantiórque indicetur necesse est. Quamobrem Lof & Loof sic principiò connexa fuerunt, vt illud esse non posset, quin hoc necessariò consequeretur: & si hoc abesset, illud antè desiisse oporteret. Defecit ergo in Adamo laus diuina, Cimbrico nomine significata, priusquam draconi fidem haberet; atque inde consecuta est omnis malorum lerna. Neque quisquam verè Deum in nostra lingua laudare dici potest, nisi eum summum atque supremum caput statuat totius æternitatis, & vnà plenum bonorum fateatur: quod dum facit, necessariò dictis eius fidem habet, tamquam supremis atque sempiternis, quibus nec meliora nec veriora quisquam alius adferre possit. Huius indiuiduæ connexionis gnarus nostri sermonis artifex, duas voces fabricatus est, quibus hæc alterius rei ex altera consecutio clarè demonstraretur. Intellexit nimirum, nisi Deum super omnia euehendum nobis iudicemus, atque adeò omnibus ceteris rebus anteponamus; quod priore mandatorum, quibus Lex & prophetarum dicta continentur, facere iubemur; non posse nos Deum sincero corde laudare, nec fidem eius dictis habere. Iam quamuis Deus nullum præceptum homini dedisset, debuisset tamen Adamus beneficiorum impulsu & coactu Deum omnibus rebus anteferre, & summum habere, & omnium bonorum plenum confiteri; eo quòd ab eo omnia promanasse vidisset. Vnde efficitur, fidem, quæ Loof dicitur, natura esse ipso Lof/ siue vera laude, posteriorem; cùm res per Lof denotata esse queat citra id quod per Loof designatur. Atque hæc quidem prima pars sit considerationis, cur Loof pro fide à Lof deriuetur. Porrò aliud adhuc latet arcanum in vocis Lof vsurpatione. Præter enim notationem modò explicatam aliud designat. Louen enim & gelouen dicimus pro eo quod Latinis sonat promittere. Cùm enim Adam serpentis fraude & à Lof & à Loof excidisset, nihil ei reliquum fuit, quàm vt condemnationem mortis, quam Deus sententia sua sanxerat, subiret; nec quicquam spei erat, vt rursus ad priora illa, veram scilicet laudem & veram fidem, rediret, quibus vita ipsius prior constabat. Deus ergo immensa bonitate sua commotus, promisit fore, vt ex muliere is nasceretur, qui contereret caput serpentis, & omne tolleret venenum. Et quia hæc promissio initium fuit alterius vitæ, sicut prior vita in laude diuina continebatur; diligenter obseruauit sermonis architectus, vt Louen non solùm pro laudare, sed pro polliceri etiam poneretur: & quemadmodum illic Lof prius erat quàm Loof; ita hîc rursus promissio Dei præcessit Adami fidem: atque ita vocalis in Louen pro promittere breuis est, quæ in Loouen pro credere producenda est. Nec verò citra caussam promitto per Lof significatur, quando post Adæ lapsum Dei promissio primùm nos releuauit ad sublimitatem sempiternam; ad quam vt perueniamus, fides nostra sequatur promissionem necesse est. Videte obsecro quibus curæ est humanæ salutis mysteria scrutari, quàm admirabili catena voces hæ rebus ipsis deuinciantur. Vt tamen in his aliquod discrimen teneretur, dum promitto denotatur, dicimus Gelof; & dum laudo dicere volumus, Lof citra præfixam particulam

Adamus defecit in laude diuina priusquam serpenti fidem haberet.

Louen. Gelouen.

Adami fidem Dei promissio præcessit.

Ge efferimus; vt nimirum hac loquendi ratione ſignetur, laudem diuinam promiſſione eſſe priorem; eo quòd vox compoſita ſimplicem ſequatur ordine naturæ. Præterea ſicut promiſſioni fides reſpondet, qua promiſſioni firmiter adhæremus, voluit ſermonis magiſter, vt ſicut Gelouen compoſitè; ita etiam cõpoſitè Geloouen diceremus. Quòd ſi curioſè omne artificium linguæ diſcutiendum eſſet, adderemus & illud, Geloouen à Gelouen deriuari; eo quòd fides quæ per Geloof notatur, reuera deriuetur à ſolo promittente; ita vt optimo iure inde nomen ducat, vnde ducit exordium & perfectionem. Quamuis autem in aliud tempus multa ſunt differenda, ne longiùs à propoſita nobis alauda euagemur; hoc tamen citra indicium præterire nõ poſſum, arboris folium Loof etiam dici: cuius cauſſam hanc eſſe credo. Mulier audito draconis conſilio, vidit lignum ſcientiæ boni & mali, eſſe pulcrum oculis & aſpectu delectabile, atque ita inducta eſt vt ſerpenti crederet. Docuerunt Indoſcythica mea quàm formoſa arbor ea eſſet de qua pomum perditionis humanæ decerptum eſſe ſacra ſcriptura teſtatur: quo loco tradidi primariam arboris pulcritudinem in foliorum magnitudine & denſitate conſiſtere, quibus vmbram præbet ad meridianum gratiſſimum. Quoniam ergo mulier arboris frondibus potius quàm Dei verbis credere viſa eſt, voluit nominum inuentor huius facti memoriam in vocabulo exſtare ſempiternam; vt quoties in ſermone noſtro frondem nominari audiremus, toties in mentem veniret, matrem noſtram foliis magis quàm Dei præcepto credidiſſe; atque inde in nobis hactenus eam hærere procliuitatem, vt folia & inania rerum humanarũ vmbracula pluris faciamus, quàm verum fructum verbi diuini. Dum igitur mundi pompam & omnem eius fucatam pulcritudinem intuemur, confeſtim cogitemus, cauendum nobis eſſe, ne parentis noſtræ peccatum imitemur, & foliis potius ducamur & vmbris quàm veritate & luce diuina. I nunc & crede foliis, quæ ſermo noſter inde nuncupat, quòd prima noſtra mater eorũ aſpectu fuerit decepta, & iis fidem habuerit quæ lumen auferrent; tantum abeſt vt monſtrarent iter ad veritatem. Mirum eſt quàm nomenclator noſter in his vocibus luſerit, ſi fas eſt luſum dicere ea quibus principium ſalutis noſtræ continetur. Nam quibus hæc fuerint ignota, iis neſcio quid omnis diſciplinarum orbis vtilitatis adferre poſſit. Latini, vt non raro in aliis, ita & in hac voce Loof euerſione vocis vſi ſunt, adiecta præterea ſua terminatione. Et hæc quidem de Loof vocabulo prorſo: nunc eius conſideremus conuerſionem. Lof & Fol quam haberent cognationem diximus: eam nimirum, vt cui prima laus debetur, ei inſit etiam omnium plenitudo: & qui eum verè laudat qui ſolus laudandus eſt, is ſibi omnium bonorum conciliat plenitudinem: quam in angelis & beatis clariſſimè cernes; qui vt purè & verè laudant eum qui ſolus laudandus eſt; ita eo ipſo quòd laudant, omniũ bonorũ plenitudine fruuntur. Facit hæc ſanè conuerſio, vt omnẽ noſtram felicitatẽ in laude diuina videamus contineri, atq. adeò nihil laudandum eſſe reuera præter vnicum & ſupremum bonũ: quod dum ſupra omnia extollimus, eo ipſo replemur. Loof verò aliam habet in verſione notationẽ. Quadam enim tenus in oppoſitam, quadã tenus in ſuum finem tranſit. Neq. Loof enim habitus eſt perfectus omni ex parte, neq. perpetuò duraturus. Fool itaq. idem eſt quod ſentio. Atqui ſentire & credere idem non poſſumus. Quod enim credimus, extra ſenſum ſit neceſſe eſt. Loof igitur & Fool, ſiue Loouen & Voolen in rebus præſentibus, ſiue ad idem eodem tempore collata, inter ſe pugnant. Verùm ſi rem aliter conſideres, & ipſius fidei ſcopum & vltimum finem examines, inuenies nos eò credere, vt tandem ſentiamus. Credimus enim nos Deum viſuros in terra viuentium: quæ vana fides eſſet, niſi tandem ipſo ſenſu cõprobaretur. Verùm eo ipſo momento quo ſentiemus & Deũ videbimus, non amplius credere dicemur; ſed quod antea credebamus, præſens intueri. Vide, quæſo, mirabilẽ ipſius Loof conuerſionem, quæ ſic nos ducit ad contrarium, vt quod cõtrarium eſt, perfectionem eius vltimam contineat cui opponitur. Simul itaque docemur, ſenſum & fidem rei eiuſdem non eſſe, & tamen illam eorum eſſe connexionẽ, vt ſenſus fidem perficiat tamquam vltimus finis. Verùm lõgiùs abripimur. Ad propoſitũ noſtrũ ſufficiebat recta ipſius Loof ſiue Geloof expoſitio, quæ ad altam æternitatem nos à fide leuatum iri pollicetur. Congruentiſſimum igitur ſymbolum fuerit ſcipio; & quia eius vſus ſit leuare corpus; & quia nomen à leuando ducat, à quo loof quoque deriuatur. Cùm itaque alaudæ caput, quæ Leeuwerc / id eſt, opus vitæ vocatur, ſcipioni imponitur; denotatur

Loof.

Fool.

Loouen. Voolen. *Fidei finis & vltimus ſcopus.*

Senſus fidem perficit.

cum

eum demum firmum fidei baculum esse qui vitæ operibus coronatur. Nec rursus vitæ opus esse potest, quod fidei baculo non sustineatur; quoniam nimirum ea sola opera ad vitam conducant quæ fidei innituntur. Quamobrem non vulgaris aut leuis caussa est ob quam alaudæ caput scipionibus impositum videmus. Multus fuit & varius in sacris scipionum vsus; sed qualis qualis is fuerit, eò tamen semper spectabat, vt quicquam fulciret atque firmaret, pro eo ac Staf & Fast denotare dixi. In sacris autem Ægyptiorum non scipionis tantùm frequens erat vsus, sed ipsius etiam Cimbricæ nomenclaturæ, è qua hieroglyphicæ significationis facti sumus certiores. Sacerdotes enim Ianigenarum sermonē in arcanis suis omnibus vsurpabant, ne à plebeiis hominibus sollemnia sacrorum verba intelligerentur, nisi de ipsorum interpretatione. Sic dum sacerdos nouus in mortui locum publicè deligebatur, ad populum præco dicebat, Πύρωμος ἐκ πυρώμȣ, quod est, vt Herodotus interpretatur, καλὸς κ᾽ἀγαθὸς ἐκ καλȣ͂ κ᾽ἀγαθȣ͂: quæ locutio pura puta nostras est, sola præpositione, quæ interponitur, differens. Eodem modo in illa illustri Iosepi inauguratione, qua totius Ægypti ab ipso Rege potestatem accepit, primùm præco clamauit אַבְרֵךְ, quod nobis Oberecht diceretur. Quòd si tam sis religiosus, vt ne Tau quidem addi permittas, habebis Oberech/quod idem prorsus designat ac si supremum rectorem dicas. Deinde Rex faustum felixque esse iubens tantum imperium, saeris verbis addidit צָפְנַת פַּעְנֵחַ; vbi litteræ integræ sunt conseruatæ, sed puncta à Massoritis imperitè adiecta. Nobis constat sic legendum esse, vt dicatur Staphnot/ Phogenoch/ id est, scipio necessitatis, pasce sufficienter; siue, sufficiens suppedita alimentum. Vt verò clarè cerneretur, nihil in hoc Regis facto citra sacerdotum auctoritatem constitutū dictúmue fuisse, mox expressis verbis dicitur Iosepo sacerdotis filia nupsisse. Quàm verò nihil ad rem faciant quæ interpretes hîc somniarunt, nolo prolixè persequi. Quod enim priore loco dicunt אַבְרֵךְ significare, vt omnes coram eo genu flecterent, id neque Grammaticæ constructioni consentaneum est, neque in rem præsentem quadrat. Quorsum enim præco clamet genu flectendum esse, dum ipse Rex cum Iosepo circumuehitur, quasi id populus non vltrò facturus fuisset? ac deinde, quid ad Iosepum, si Rege præteruehente genu flecteretur, cùm is honos Regi sollemnis esset? Quid? licet hanc interpretationem admitteremus, nihil tamen dignum tanta pompa in genibus flexis haberemus, nec quicquam omnino explicatum, qua tandem Rex Iosepum potestate donaret, & in quam dignitatem assumeretur: quod caput erat totius negotij & publicæ festiuitatis & inaugurationis. אברך igitur supremum iudicem & summum magistratum significat: quam vocem Cæsar quoque in Commentariis suis exposuit, dum Vergobretum interpretatur, vt nos in Gallicis declarauimus. Adde quòd ipsemet Moses hanc vocem interpretatur, dum dicit eum hoc præconio præfectum fuisse toti terræ Ægyptiorum. In altero autem quid ad rem facit, dicere Iosepum saluatorem mundi; cuius rei nullam apud Hebræos, nullam apud alios significationem habemus, cùm nobis nihil magis perspicuum sit, quàm his litteris illud nobis denotari, quod modò sum interpretatus? Certè in primis decebat, aut potiùs necessarium erat, vt populus de præconis voce intelligeret, quorsum tota pompa spectaret, ac quo magistratu Rex Iosepum ornaret. Quoniam autem tota hæc in republica constituenda mutatio ac nouitas ex diuino Regis somnio procedebat, non dubium est, quin magnis cærimoniis & certis ritibus omnia fuerint diligenter à sacerdotum collegio procurata, & nomen faustum è sacro sermone sumptum, quo noua Iosepi dignitas nuncuparetur. De Ianigenarum itaque lingua, à quibus totam suam Theologiam acceperant, vt vox Bet declarat, Iosepum Oberecht indigitauerunt, quo supremus magistratus, siue summus iustitiæ præfectus denotatur. Porrò cùm iam ad hanc dignitatem esset euectus, Rex eum publicè hortatus est, idque verbis de sacro itidem sermone conceptis, vt bene officio suo fungeretur, ac semper cogitaret, se totius Ægyptiacæ necessitatis scipionem esse, & ab ipso exspectari sufficiens totius regionis ad multos annos alimentum. Vt autem decet sacra & regia verba breuia esse & sententiarum plena, non pluribus quàm quinque syllabis totam admonitionem conclusit: quæ tamen talis fuit, vt totius dignitatis caussam comprehēderet ac explicaret. Nam Stafnoot/ Phogenoch ad verbum significat, scipio necessitatis, ale sufficienter. Clarum itaque nunc est, apud Ægyptios sacerdotes non scipionis tantùm in sacris symbolis

Sacerdotis noui apud Ægyptios inauguratio.

Iosephi in Ægypto inauguratio.

Iosephus quo magistratu in Ægypto fuerit functus.

Oberecht.

bolis vſum fuiſſe, verùm & ipſum Cimbricum nomen apud eos ad Ioſepi vſq. ætatem manſiſſe: quod Moſes, vti vir omni Ægyptiorum diſciplina inſtructiſſimus, non contentus fuit per interpretationem tantùm referre, ſed ipſis litteris fideliſſimè expreſſit, quoad eius Hebraica ſcriptura permittebat. Nam loco F quo Hebræi & Græci carent, Phe poſuit: nec quicquam omnino melius facere potuiſſet. Iam cùm ſciamus quid alauda ſignificet, ſciamus item quid ſcipio, Cimbrico ſermone Staf nominatus, deſignet: liquet ſcipionem, cui alaudæ caput impoſitum eſt, tantundem ſignare ac ſi dicamus vitæ noſtræ fulcrum eſſe debere laudes diuinas: ac præterea eo ipſo vlteriùs indicari, fidem viuis operibus coronatam totius humanæ vitæ continere firmitatem. Quid? quòd & eo modo ſcipionem hunc exponere non incommodè nec inconcinnè poſſis, vt dicas totius firmitatis humanæ ſupremum apicem eſſe alaudæ caput, id eſt, laudes diuinas in vita ſempiterna? Nunc ergo tandem intelligimus, cur Alauda dicatur non auiculis modò ceteris, ſed ipſa etiam terra antiquior fuiſſe. Cui & illud ex Hieroglyphicis acceſſit, vt clarè cernamus, hoc ſymbolum nec apud Græcos primùm, nec apud Ægyptios natum eſſe; ſed originem ab ipſis Ianigenis habere. Hinc modò & illud perſpicuum, conum ſiue pyramidem vitæ quondam habuiſſe ſignificationem, vt ex vocabulo Leefwert, quod eſt alterũ alaudæ nomen, clariſſimè conſtat. Non eſt igitur quòd amplius de figura Alef ſit hæſitandũ, quin ea debeat Alaudæ tymbum imitari. Quamobrem dum Alef audimus, de Lefwert cogitemus; & vtriuſque nominis monitu pyramidis ritu ad Vnum contendamus: qua in re vera vita continetur.

LIBER IX.

Bet.

B litteræ pronunciatio & ſignificatio.

POSTQVAM præceptor diſcipulum hortatus eſſet ad veram vitam, mox rectum iter ad eam ipſam ad quam incitauerat, oſtendit; iubens nimirum orare. Neque enim aliunde quàm ab oratione vita eſt exordienda. Vt igitur quid ſit orare intelligamus, verbum Bet, quo iubemur orare, examinemus. Conſonans B ſic Terentiano pronunciatur, vt labella comprimat, & eorum oras figat. Be igitur preſſum & fixum contactum ſignificat, quo ipſi Vni, quod per E denotatur, nos iungimus: cui ſiue Tau accedat, ſiue non, eadem manet ſignificatio. Hinc mox cernitur, orare nihil aliud eſſe, quàm ſe Vni apprimere & affigere; & idcirco omnem orationem ad ipſum Vnum pertinere. Vnus ergo Deus orandus. Iamblichus & Proclus orationem, cõuerſionem ad ipſum Vnum eſſe definiunt, quæ ipſum quod cum eo quod oratur, vnit. Hac omnia noſtra ſuper Deo dicũt fundari, & ab ipſo Deo huius medio nobis largam omnium bonorum fieri communicationem. Plurima ſanè & hi & alij philoſophi de oratione inſigni elegantia diſſeruerunt, ſed ea omnia duabus litteris ſermo noſter & expreſſit & circumſcripſit; dum orare ſic deſcribit, vt non aliud ſit quàm ipſi Vni ſe affigere, quàm fieri poteſt preſſiſſimè. Nihil enim eſt tam longè à ſupremis remotum, quod non citra omne medium ab Vno eſſe ſuum accipiat. quod dum ſe ad ipſum Vnum, vnde pendet ac ſuum eſſe accepit, refert, & ei ſe ſuprema ſui parte affigit, vt inde boni quippiam affricetur & emanet, dicitur orare. Hinc liquet verum illud eſſe Theodori dictum, Omnibus orandum, Vno ſolo primo excepto; propterea quòd primum non habeat ſuperius à quo pendeat, aut ad quod ſe tamquam boni fontem referat. Precum itaque hanc dicunt eſſe naturam, vt nos vniant cum eo quod oramus. Quid autem illud ſit cui preces effundere debemus, verbum noſtras apertiſſimè declarat; ipſum videlicet Vnum. Verùm quia omnis vnio ab Vno procedit, & precum natura dicatur vnio eſſe, perſpicuum, ipſas quoque preces ab Vno, tamquam à prima ſua cauſſa manare. Proclus cauſſas orationis efficientes dixit eſſe virtutes ſiue poteſta-

Orare quid.

Orandus quis ſit.

Orationis cauſſa.

potestates diuinas, quibus Dij homines ad se reuocant atque conuertunt; quod nos
meliùs & significantiùs ad ipsum Vnum accommodamus; quo cernatur, ipsum Vnum
non ceterorum modò bonorum nobis caussam esse, sed ipsas etiam nobis suggerere pre-
ces, & ad orandum prouocare. Mirifica profectò vocula est ipsum Be, qua hæc omnia
denotantur. Ipsum enim B consonans intra labra fixum maneret, vt Terentianus do-
cet, nisi ab E foras protruderetur. Oramus igitur ipsum Vnum: & vt orare Vnum &
possimus & velimus, ab ipso Vno accipimus. Obstupesco sanè, dum huius vocis artifi-
cium cum iis confero, quæ doctissimè à philosophis de oratione disputantur: quæ licet
sint prorsus admiranda, longè tamen ab hac vocula superantur; quæ mox omnem deo-
rum excludit multitudinem, & clarè demonstrat & Vnum orandum esse, & ab Vno vt
oremus nos habere; ac præterea in ipsa hac pressa & fixa cum ipso Vno coniunctione,
finem quoque orationis contineri. Neque enim vni affixi esse possumus, vt non simul
participes simus eorum quæ ab Vno fluunt bonorum. Atqui ad hoc omnis oratio ten- *Orationis finis.*
dit, vt ab Vno boni aliquid accipiamus. Atque hæc quidem de Be: quæ vox vt verbum, *Be.*
& iterũ vt nomen pro precibus vsurpatur: quod nostratibus notius, quàm vt sit exem-
plis docendum. Nunc ichnæam huius versionem consideremus. Hanc mox geminam *H adspiratio*
videmus; alteram vt ex Be fiat Heb adspiratum, quo temporis longi loco adspiratio suc- *Cimbrica in locum tempo-*
cedat, vt in Lo & Hol. Hoc modo intelligimus omnes preces ad eum scopum ferri, vt *ris longi su*
per eas aliquid habeamus: quo fit vt is qui orat, fateri cogatur sibi aliquid deesse quod *cedit.*
cupit ab eo quod orat impetrare; cui rei vt per se claræ & euidenti, non est immoran- *Heb.*
dum. Altera conuersio est, qua ex Be fit Eb. quæ admirandam nobis offert significa- *Eb.*
tionem; ad quam intelligendam altius est hominis origo & conditio examinanda,
quàm à philosophis aut vmquam factum sit, aut fieri etiam possit. Cùm Deus principiò
hominem in paradiso constituisset, statim incidit in draconis inuidiam & odium. Hinc
euestigiò oppugnatur à vagis vndis tentationis dæmoniacæ. Quia igitur huic inuidiæ
& odio obiiciendus erat vir, Adam dictus est, ceu Hat-dam diuisis voculis nominaretur. *Adami ety-*
Adspirationem in compositione tolli, & Tau è medio crebrò eximi, ac non rarò in *mon.*
media littera latêre, vnum est de iis quæ linguæ nostræ sunt vsitatissima. Adam igitur ad
verbum significat aggerem inuidiæ & odio obiectum. Elegantissima autem est compa- *Dæmonis ma*
ratio, qua cacodæmonis malitia mari & vndis confertur, eo quòd, quemadmodũ mari *litia aptissi-*
numquam est fidendum quantumuis tranquillo; ita nec diabolicæ inuidiæ, quam Aten *mè mari & vndis com-*
vocamus. Semper enim aliquid monstri alit; & dum maximè blanditur, horrendas me- *paratur.*
ditatur procellas, haud secus ac in summa pelagi malitia sæuissimæ tempestates timen-
tur. Adde nunc monstrorum varietatem, adde belluarum vastitatem, adde occultos
scopulos, adde Syrtes, adde voragines, adde cetera pericula quibus mare infestatur, &
hæc omnia cum cacodæmonis malitia siue cum Ate Homerica confer; non ouum ouo
similius, quàm hæc inter se videbis. Cùm igitur Adami nomen in mentem venit; co-
gitemus nos periculosissimo pelago obiectos esse, ac veluti aggeres perpetuis Ates vn-
dis pulsari, ac nihil propiùs esse, quàm vt rimis fatiscentes, ab vndis superemur atque
euertamur. Quamobrem si in hoc periculo semper simus, nec aliunde quicquam me-
tuendum; quid naturæ magis consentaneum, quàm cupere liberari ab hoc tanto malo,
à quo perpetuò oppugnamur? Si enim hinc summus metus & summum periculum;
necessariò consequitur, vt ab eo vehementissimè quoque desideremus liberari.
Rogamus ergo hoc primum & ante omnia, vt vndæ à nobis recedant: quod dum
fit, securi sumus, nec vllus metus est, vt agger noster rumpatur. Recessus autem
vndarum maris siue refluxus Eb vocatur. Ex Be igitur Eb fieri cupimus, & huc *Eb.*
oratio omnis spectat, vt tentationum vndæ retrò à nobis discedant. Hoc Christus
clarè indicauit dicens: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem:* quasi diceret eum *Orationis*
primarium orationis scopum esse, vt liberemur à tentatione. Sic in oratione Domini- *scopus pri-*
ca oramus, ne inducamur in tentationem; sed liberemur à malo; quod nostro mo- *marius.*
re diceremus, oramus vt Ates, siue tentationum diabolicarum, vndæ refluant, & à
nobis discedant. Monemur itaque in Be & Eb nobis, vti Adamis, id est, odij & inui-
diæ vndis ritu aggerum obiectis, orandum semper esse, vt hoc procellosum dæmo-
niacæ malitiæ pelagus refluat atque discedat; nec aggerem nostrum sola terra constan-
tem, & idcirco infirmum, ampliùs pulset ac vexet. Quanta est, bone Deus, nomen-

clatoris nostri & sacrarum litterarum concordia! quàm perpetuus in summis religionis mysteriis concentus! Infinita de precibus differi queant, sed si omnia rectè discutiantur, ad harum duarum litterarum significationem quicquid de oratione dici potest, referatur necesse est. Prorsa enim vox Be nos Vni alligat, atque ita summa donat felicitate. Eh iterum securitatem ab omni malo præstat: quæ integra non continget; nisi ab hoc corpore liberati æterna perfruamur quiete, nullas ampliùs tentationum procellas timentes. Qui Be audit, non solùm intelligit orandum sibi esse; sed vnà intelligit quem orare debeat, ac præterea quid orare debeat: nimirum vt ipsi Vni pressissime hæreat, nec ab eo seiungatur. Quid hoc aliud est, quàm primùm quærere regnum cælorũ; cùm nihil aliud sit regnum cælorum, quàm ipsi Vni firmiter adhærere, nec vmquam ab eo separari? Iam vlteriùs dum ex Be ad Eh se mens nostra conuertit, an non mox cernit, non aliud sibi orandum esse, quàm vt æterna securitas detur à malorum impetu & tentatione? qua re æterna quies continetur. Quicquid igitur ad orationem spectat, id totum breuissimo compendio Be & Eh comprehendit, & clarius exponit quàm longa oratione posset explicari. Quid? quòd ipsum etiam supremum orationis, & orationis exemplar nobis ostendat, si rectè omnia expendas. Dum enim pressa coniunctio cum Vno in Be denotatur, monemur vt ad illud cogitatio nostra adscendat, quod pressissimè ipsi Vni est coniunctum. Quamobrem quia Vnum Pater est, nec Patri quicquam aut pressiùs vnitur, aut fixiùs hæret quàm filius; statim intelligimus, supremum precatorem filium esse: & quia hic proximus Patri adhæret, nos non posse Patrem nisi per hunc contingere, nec ei pressè adhærere, nisi medio filij. Vt igitur ipse litterarum ordo ipsum Be filio videtur consecrare; ita & ipsa litterarum, è quibus Be componitur, natura & constructio filium designat arctissimè Patri adhærere, atque idcirco semper orare: quo fit, vt si nos Patrem accedere velimus, ad eum venire nequeamus nisi per filium; & consequenti ratione nequeamus etiam Patrem orare nisi per filium, qui patri sic proximus adstat, vt primus imaginarius circulus ipsi centro. Quemadmodum itaque ad centrum venire nequeas, nisi per hunc proximum orbiculum centro vndique incumbentem; ita neque ad Patrem accessus patet, nisi per filium; qui circulus est è centro eductus. Quid? quòd nemo Patrem nouit nisi Filius; tantum abest vt quisquam Patrem orare possit, nisi per Filium & notitiam habeat Patris & accessum. Quò verò cum Filio vniremur, atque ita in Filio Patrem orare possemus, Filius naturam nostram assumpsit, & corpus suum nobis dedit comedendum; quò sic sibi vnitos ad Patrem duceret. Christus ergo verus noster est mediator, cuius medio Patrem accedimus & oramus. Quemadmodum autem per hunc solum orare debemus; ita per hunc solum id verè consequimur quod per Eh dixi denotari. Nisi enim huic vniamur, numquam malorum vndæ à nobis recedent; sed contrà nos euertent, & vnà secum in abyssum trahent, & totos deuorabunt. Quid igitur Be & Eh sibi velint, ex his reor satis liquere. Eadem verò significatio est ipsius Bet; nisi quòd Bet in B & Het soluatur, vt intelligatur arcta cum capite coniunctio. Idem autem est caput quod Vnum, atque ita eodem pertinet significatio. Nec aliud ipsa denotat conuersio. Bet enim Teh facit, quo significatur & ad habendum aliquid orationem spectare, & finem eius vltimum esse, vt Te eh, id est ad vndarum recessum, veniamus. Porrò in bet paullò etiam plus artificij continetur, quàm in Be, propterea quòd Bet etiam meliùs significet, atque ita indicetur, oratione nobis aliquid quæri quod melius sit eo quod habemus. Potest tamen & bet sic exponi, vt arcta sit cum Vno coniunctio; quo modo Tau ad he adiici intelligitur, vt vinciendi vim addat; & ita nihil aliud sit Bet, quàm arcta atque compressa cuiuspiam cum Vno copulatio. Vide, quæso, quàm copiosa sit & abundans rationibus structura in hac tam exigua vocula, & quàm artificiosè rem eam depingat pro qua vsurpatur: quod vt clariùs intelligas, suadeo vt Procli in Timæum eam commentariorum partem diligenter euoluas, quam orationis naturæ explicandæ dedicauit. Nunc reliquum est vt videamus, qua maximè aspectabili figura ipsum orare, quod bet imperat, ob oculos poni queat. In primis genua esse flectenda iis qui corpus ad orandum componunt, de plurimis sacræ scripturæ locis est apertum; & tam apertum, vt superuacaneum videatur, in eo docendo vel vnum facere verbum. Notissimum est illud: *In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum.* Nec minùs notum illud: *Viuo ego, dicit Dominus,*

Orãdus Deus Pater non nisi per Filium.

Bet quid significet.

Bet littera figura.

Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Apud Michæam legimus: *Curuabo genu meum Deo excelso.* Ex his aliisque infinitis perspicuum fit, eum cui omnia genu flectere debent, non alium esse, quàm eum quem orare per bet iubemur. Operæ pretium hîc fuerit considerare quid genua flexa designent. Possemus forsan ex aliis id nouisse; verùm quem potiùs interrogemus, quàm ipsum sermonis nostri architectum? qui cùm in ceteris vocibus fabricandis excellentissimum se nobis præstiterit doctorem, non dubito quin in genu quoque nominando parem adhibuerit diligentiam, vt in hac corporis parte insigne aliquod relinqueret documentum. Genu knie nobis dicitur: è qua voce Græci γόνυ, Latini Genu fecerunt. Est autem knie contractum ex kan-nie; quo significatur, nihil possum, & nihil scio. Voluit igitur nomenclator, vt genua symbolum essent infirmitatis humanæ, quæ nihil per se vel potest vel scit facere, quo suam tueatur salutem. Vt verò cui confiteri debeamus nos nihil vel scire vel posse intelligeremus, ex knie fecit kniel verbum, quo significatur genu flecto vel geniculor. Quòd si kniel exponas & in partes suas soluas, idem fuerit ac si dixeris kan-nie-el/ id est, nihil possum, nihil scio, ô altissime. Hæc illa vera est confessio quam Deus à nobis exigit; qua claris verbis testamur, nos nihil virium, nihil facultatis habere ad nos ipsos adiuuandos: quod dum facimus, fatemur nos infimos esse & Deum esse altissimum: illum omnia posse, vt in summa cælorum arce sedentem; nos nihil prorsus vel scire vel posse, atque idcirco nos hac humilitate depressos, ad ipsum suspirare, vt nos iuuare dignetur. Et hæc quidem recta via est, per quam ad sublimitatem peruenitur optatam. Dixit enim is qui mentiri non potest: *Qui se humiliauerit, exaltabitur.* Sic & virgo Dei genitrix in ode sua cecinit: *Respexit humilitatem ancillæ suæ.* Iesus filius Sirach, *Oratio*, inquit, *humiliantis se nubes penetrabit.* Iessæus item Lyricen: *Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria eius. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælis & in terra?* Idem alibi: *Cor contritum & humiliatum non despicies.* Infinita mihi sint citanda testimonia, si omnia proferam quibus humilis spiritus commendatur. Quamobrẽ si Deum ex alto ad preces nostras benignũ respicere velimus, id faciamus quod sermonis nostri architectus in kniel nos commonefecit, & vnà cum ipso dicamus: Nihil scimus, nihil possumus, ô altissime. Tu ergo da cognitionẽ necessariã, da facultatẽ necessariã, vt & ea cognoscamus quæ nouisse oportet, & ea facere possimus quæ facere debemus. Videmus hîc summã totius orationis, videmus viam per quam oratio nubes penetrabit, & ea nobis apud altissimũ impetrabit, quorum & cognitio & facultas nobis est necessaria. Quid autẽ est, quòd dicimus nos nihil nouisse? Profectò vt plurima nobis scire videamur, nihil tamen scimus; eo quòd res ipsas non nouerimus per ipsam primam caussam, à qua omnium rerum essentia & proprietas dependet. Prima enim caussa humano ingenio sciri non potest; sed à solo Filio, qui Patrem nouit, reuelatur. Iam non quouis modo caussam primam nouisse satis est; sed necesse est, vt eam nouerimus per Iesum Christum Deum & hominem, de quo dictum est: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit.* Hoc igitur illud est quod nos ignorare confitemur; & idcirco coram Deo nos humiliamus, vt certam notitiam & fidem Christi vnici seruatoris nostri ab ipso accipiamus. Et verò ad amussim conuenit oratio Alphabetica cum hac interpretatione verbi kniel; eo quòd prior eius pars petat altum librum, quo hæc scientia continetur, ad nos demitti; quo nimirum ex eo ipsum caput rerum omnium cognoscamus. Potestas autem quam nos nullam habere dicimus, ea est de qua idem euangelium sic habet: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri; his qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Vides hîc primùm nobis lucem dari per quam Christum videamus atque cognoscamus; & ex hac notitia nobis fieri potestatem, vt filij Dei euadamus, & per consequens Christi cohæredes. Cùm igitur genua flectimus, confestim in mentem ipsius verbi kniel & eius interpretationis veniat, quò in summa humilitate confiteamur, nos nihil eius scire, nihil eius posse, quod ad veram vitam est necessarium, & proinde orare Deum, vt vtrumque nobis ex alto suo throno largiatur, quò & sciamus Christum Dei filium, & per hoc ipsum possimus effici filij Dei & Christi cohæredes. O Christe vera lux mundi! O Spiritus sancte omnium arcanorum

Genua flexa quid significent.

Knie.

Genua humanæ infirmitatis symbolum.

Kniel.

Humili spiritu ad sublimitatem peruenitur.

reuelator, quàm benigna aura & clara luce primo nomenclatori affulsisti, dum hoc verbum Aniel sic conderet, vt hæc in eo mysteria & continerentur, & ab iis omnibus qui litterarum norunt naturam, clarè cernerentur! Ex his modò liquet, orationem fieri debere genibus flexis; & sic flexis, vt maximè flecti possunt: quod fit, dum femur & tibia sic comprimuntur, vt nates calcaneis insideant: qua forma ineptissimi sumus ad omnem progressum; & idcirco bene ad hoc dispositi, vt dicere verè queamus, nos nihil posse. Porrò quis brachiorum inter orandum situs esse debet? Id ex Mose disces: quo manus ad Deum leuante, Amalec cædebatur: & rursus manus demittente, Israël vincebatur. Quamobrem Aaron & Hur manus Mosis fatigatas sustentauerunt vtrimque vsque ad Solis occasum; atque ita Deus Israëlitis victoriam annuebat. Rogemus hîc rursus nostrum nomenclatorem, ecquid de hoc orandi ritu annotarit? Ecquid annotarit verò? Nusquam videtur vel diligentiùs vel apertiùs in symbolica ratione sequenda fuisse versatus. Cùm enim El ipsius Vnius sublimitatem significet, de clarissima litterarum natura & pronuntiatione; voluit vt eadem voce totus hominis cubitus significaretur; quò nimirum moneret, primum huius membri vsum esse, vt ad ipsum El siue altissimum eleuetur. Sicut igitur in Aniel altissimi nomen intexuit; ita cubitum simpliciter El vocauit; quoniá primarius eius vsus esset in eleuatione ad Deum inter orandum. Porrò vt videas quid cubitus tibi præstet dum ad Deum eleuatur, ipsum El examina, & mox intelliges tuam quoque naturam cum cubito in altum tolli. Deinde quantum preces homini adferant perfectionis, ex eodem cubiti nomine disces, cùm audies pro mensura vsurpari. Nam si hominem cubito metiaris, mox eum reddideris quadratum, id est, si Aristotelem in Ethicis præeuntem sequamur, omnibus numeris perfectum & absolutum. Quattuor enim cubiti totam humanæ staturæ longitudinem dimetiuntur; atque adeò hinc fit, vt El nobilissima sit mensura. Latini ex El Vlnam fecerunt, tenui primæ vocis vestigio retento. Videmus ergo orationem vlnis ad Deum eleuatis fieri debere, ac ea nos consequi, vt non modò eleuemur, sed perfecti etiam efficiamur & tetragoni citra omnem reprehensionem, vt Simonides Aristoteli præcinuit. Aliquando tamen El pro toto brachio à scapulis ad extremam vsque manum figurata locutione, qua pars primaria & præstantior pro toto ponitur, vsurpatur: quo modo Ellenbog pro brachij curuatura dicimus. Est igitur El pro brachio ad eandem regulam factum, qua Ooꝛ pro aure, & Oog pro oculo; sumta nimirum ratione à principe ipsius membri vsu. Quamuis autem hæc architecti diligentia maximam mirabilitatem facere possit, multo tamen maius artificium in Hant/ qua voce manus denotatur, delitescit. In Tau littera docebo, in Ægyptiaca Bembi tabula plurimarum imaginum manibus huius litteræ figuram teneri. Quia igitur nomenclator videbat, nullum esse manus officium vel excellentius, vel salutarius, vel diuinius, quàm hanc litteram apprehendere, sic nomen fecit, vt eo significetur idem ac si dicas Latinè, Altè ad T, vel exalta ad T. Nec verò eo contentus, eadẽ voce & illud dedit intelligẽdum, Exalta ad ipsum Vnum: quod integrè diceretur He ant e; vt videlicet in T vocalis e intelligatur, cuius accessione in Alphabeto vocali exprimitur. Hante igitur, siue apocoptôs Hant/ duo significat, alterum exalta:

Oratio quo corporis positu fieri debeat.

El.

Vlna etymô.

Ellenbog.

Hant.

Manus cuius rei tessera sit.

T litteræ vis & significatio.

exalta ad T; alterum exalta ad ipsum Vnum. T autem consonans, Platoni vinculi habens potestatem, dum ipsi E præponitur, apertè demonstrat, se vinculum esse quo quippiam cum Vno copulatur: quod quale sit si nouisse velis, figuram ipsius litteræ intuere, & mox crucem esse deprehendes, qua Vni mortales deuinciuntur. Iubet ergo nomenclator, vt manum ad hoc vinculum apprehendendum attollamus; quo ex eo tamquam sacra ancora omnis salutis nostræ spes dependeat, & eius medio ipsi Vni deuinciamur. Licet verò & Hant sic soluere, vt ex Hau an T dicatur componi, quo notatur apprehende ac retine ipsum T. Miranda sunt hæc, ne dicam stupēda; sed tamen talia vt ad vnguem conueniant cum Hieroglyphicis Ægyptiorum signis: è quibus perspicuū fit, hæc non esse mei cerebri commenta, sed vetustissimis olim Ianigenarum symbolis esse consignata, & hactenus in ipsorum antiquitatibus conseruata cerni. Vide mihi tot sacrarum imaginum manus ipsum T apprehendere ac tenere, ac coniecturam inde fac, cuius rei tesseram manus nomine is voluerit indicare, qui eam Hant vocauit: quæ vox eam sui monstrat, quam dixi, solutionem. Siue igitur dicas Hau an het e / & contractè Hante/ ac deinde per apocopen Hant/ siue Hau an T/ idem ferè dixeris; propterea quòd T consonans cum è vocali pronuntiata, exponat crucem vinculum esse quo Vni copulamur. Quamobrem sicut vlnæ ad Dominum altissimum eleuandæ, ita & manus attollendæ ad ipsum T, & iis ipsum T sibi tenendum, quo eius medio ipsi Vni colligemur. Manus itaque coniungimus, & coniunctas suprema parte ori applicamus, quo hac coniunctione coniunctio & copulatio, quam oratione quærimus, exterius designetur; & præterea rectæ & extensæ manus ori applicatæ, crucem forment siue ipsius Tau figuram. Hac itaque ratione ipsum T exprimitur, à cuius apprehensione manus nomen accepit: Et quia oratio ex ore prodit, & manus vnà cum ore transuerso crucem delineat, fit vt intelligamus, orationem cum cruce intelligendam esse, si velimus eius sentire efficacitatem. Nisi enim Christus in cruce peccata nostra luisset, nec nos Christo iungeremur; nec eius medio ad Patrem veniremus, atque ita ne orare quidem cum vllo fructu possemus. Stupendus profectò consensus est primarum vocum & hieroglyphicarum apud Ægyptios notarum; atque adeò hæc ex illis, & illæ ex his certissimam accipiunt interpretationem; & sic mutua opera viam aperiunt ad ipsam priscæ & perennis philosophiæ veritatem. Ceterùm vt clariùs etiam cernas, quantam sermonis architectus in omnibus nominibus eorum quæ ad animi salutem pertinent, curam gesserit, considera Cimbricum digitorum nomen. Vinger enim idem significat quod inuenire desidero. Quid verò hoc ad digitorum naturam? Num fortassis in tenebris hunc digitorum vsum esse designauit, vt iis aliquid palpando inueniremus? Minimè gentium. Quid igitur? Nempe monere voluit, omnem inueniendi facultatem numeratione absolui: ad numerandi verò artem digitos maximè esse comparatos. Numeros enim omnes digitis indicamus; quo fit, vt meritò nomen habeant ab inueniendi desiderio. Eo namque omnis numerandi ratio spectat, vt quicquid in rebus abditum latet, supputando peruestigemus; atque ita tota sapientia arithmeticis rationibus continetur; quæ tota in eo versatur, vt omnibus rectè supputatis & discretis ad ipsum Vnum ascendamus. Et videtur alioqui naturæ instinctu factum, vt quoties quicquam attenta cogitatione quærimus ac inuestigamus, digitos ori inseramus, quasi illi iuuent ad inuentionem. Sic cogitabundos homines vngues rodere videmus, ceu è digitis ea quæ mente quærunt, exsugere niterentur. Hinc vngues rodere in prouerbium abiit, pro attenta mente cogitare. Sic Persius,

T quo manuum positu formetur.

Vinger.

Digiti ad numerandi artē maximè comparati, & inueniendi desiderij sunt symbolum.

Vngues rodere.

Nec pluteum cedit, nec demorsos sapit vngues,

de carmine non accuratè nec inuento nec digesto, nec bene omnino supputato. Eodem modo Horatius:

Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngues.

Vtamur ergo ad hanc rationem digitis, cùm aliis in rebus quærendis, tum maximè in vocibus primis examinandis; in quibus singulæ litteræ & earum potestates diligentissimè supputandæ, & accuratè quærendum in quas particulas voces distrahi possint, & quot modis & syllabæ & elementa omnia tum expressa, tum latentia queant numerari, tum prorsa, tum versa serie considerata. Quòd si hac digitorum opera in Cimbrico manus nomine vtaris, & illa quæ dixi, & alia fortassis adhuc mysteria latere deprehendes; & ex iis ad veram orationē, & eam quæ sola ad vitam vtilis peruenies, cognoscēsque

quis cùm manuum, tum ceterorum artuũ positus in orante esse debeat: quem vbi inueneris, antiquissimam litteræ Bet figuram videbis, quæ linea extrema orantem hominem terminante constat. Quid dico fortasse? cùm certò sciam te inuenturum, quod vbi sollicitis digitis supputaris, sis stupore quodam maximo admirationis capiendus; si de mei quidem animi inclinatione licet iudicare? Quamuis enim ea quæ de knie/ de el/ de manu, de digitis exposui, admirandum artificium ostendant; longè tamẽ illustriora reddentur, si paullò accuratiùs ad digitos vocentur. Equidem confiteri cogor, me sæpius in sermonis nostri mysteriis præuaricari, & non pauca omittere, quæ non sine laude addere potuissem. Corrigam ergo hîc meipse, & totum orantis habitũ & membrorũ positum ab imis vsque pedũ digitis repetam, quando hi in summa humilitate, per corporis delineationẽ expressa, primi esse debẽt. Digitus igitur pedis Teen vocatur: quo mox monemur, ex imis vsque operum nostrorũ principiis nos ad Vnum debere spectare; quod cum vocabulo een eximiè congruit; propterea quòd, vt hîc ad Vnum ipsius digiti nomenclatura excitamur, ita illic edocti sumus, orationem nostram ad Vnum fieri debere. Post digitos plantam pedis videmus, & deinde calcaneum, mox pedem, hinc talos: quibus omnibus per nomina sua explicatis, oratio continetur ad eũ qui omni ex parte vnicus est & simplex, tria diuersa petens; quorum primum ad Patrem, secundum ad Filium, tertium ad Spiritum sanctum refertur. Dicitur enim Plant heel voet enckel. Plant autẽ idem est nostratibus quod planto, vel planta Latinis, qui hanc vocem à nobis retinuerunt. Plantare autem cùm passim à Prophetis Domino attribuatur, tum ipse Christus hæc apud Matthæum locutus est: *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur.* Hiel autem siue Heel idem est quod calcaneus, cùm corporis partibus tribuitur: At dum vt verbum vsurpatur, idem est ac si dicas, sana & in integrum restitue: quod qui nescit filio esse tribuendum, is nec Prophetarum principem legit, nec scit cui salus generis humani & tota sanatio debeatur. Voet nunc pes dicitur: qua de voce Græci suum πούς, Latini pes habent, mutato digamma in π. Eadem vox, vt verbum in locutionẽ veniens, idem significat quod nutri & ale; quod proprium est Spiritus sancti, qui igneo suo calore id quod Pater plantauit, & filius sanauit, fouet atque nutrit: quod notius est quàm sit sacris litteris comprobandum. Virgilio idem, nescio vnde, suboleuit; nam dixit:

Principiò cælum ac terras, campósque liquentes
Lucentemq́ globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit.

Est igitur orationis huius breuissimæ ternarius alimento spirituali absolutus. Adiicitur in fine ipsius nomen qui inuocatur, quem simplicem & vnicum vocat nomenclator, quod Enckel adamussim exprimit, dum in significationis suæ latitudine vsurpatur. Atque hic quidem quinque partium diuersi generis hieroglyphicus est explicatus. Succedit mox altera oratiuncula, totidem verbis quot prior constans, Scenckel braien: quibus vocibus dum pro partibus corporis ponuntur, tibia & sura à talis vsque ad genu denotantur. Eædem voces ad orationẽ integram redactæ, iisdem litteris & syllabis manentibus, idem sonant quod Latini dicerẽt, Largire vt altum consilium capiamus: vel ad verbum; Da sublime consilium. Rogat igitur partium corporis nomenclator, vt omnia consilia nostra omnésq. cogitationes procul à terrenis ad cælestia ferantur. Mox inde ratio adiicitur harum precũ vnà cum summæ humilitatis confessione. Cùm enim post suram & tibiam genu sequatur, ipsius genu nomen sic est compositum vt in partes suas solutum idem dicat quod Latinus verteret, Nihil possum, nihil scio: qua de re modò satis multa. Pars genu adiecta aut potiùs opposita Aesen vocatur; totum deinde femur Deien dicitur: cui coxendix succedens, Hopen dicitur: huic latus impositum ad brachium vsque, Sy nominatur. Ex horum nominum contextu & genu nomine, vt geminam habet significationẽ, bis pronuntiato, & deien bis item in diuersa notatione posito, hæc consurgit sententia: Non possum nec alimentum capere, nec spiritum ducere, non possum vllam internam habere vitam aut motionem, nisi spes ista sit. Quòd si quisquã tam sit morosus, aut potiùs stupidus, vt nesciat in hieroglyphicis idem symbolum bis posse, vel ter etiam, si res ita ferat, repeti, quò breui notarum complexu multa comprehendantur; simpliciter sic legemus: Nec possum, nec scio vel capere nutrimentum, vel ducere spiritum, nisi hæc spes sit. Vtroque certè modo, & hoc simpliciore, & illo symbolicis rationibus aptiore & orationis series cõtinetur, & infirmitatis extremę fit con-

Bet litteræ figura.
Corporis partium in orantis positu hieroglyphicus explicatus.
Teen.
Pedis partes.
Plant.
Planto vocis etymon.
Hiel.
Voet.
Pes & ποὺς vocũ etymon.
Enckel.
Scenckel.
Braien.
Aesen.
Deien.
Hopen.
Sy.

fit confessio, magna humilitate exposita & exaggerata, docens in sola spe & fiducia totam orantis vitam collocari. Hæc igitur à digitis pedum ad brachia vsque partium corporis exterioris & in orante conspicui ritu hieroglyphico leguntur. Eodem modo brachium vsque ad digitos explicandum: brachium enim nobis Arm dicitur: qua voce extra corporis partes pauper & miserabilis denotatur. *Arm.* Sic diuinus ille citharœdus: *Inclina Domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.* Quid reliquæ partes significent, satis copiosè ostendi: quas si iungas & à brachio incipias, habes hanc saluberrimam admonitionem: Pauper & miserabilis leua cubitum, affige ipsi Tau inueniendi desiderium: quo iubetur, vt totum salutis suæ inueniendæ desiderium aptum habeat atque suspensum ex ipso Tau; qua voce huius litteræ propterea hîc libentiùs vtor, quòd congruum esse rationi putem, vt in hieroglyphicis legendis, hieroglyphicis nominibus vtamur. Capitis partes quia hanc non habent seriem & consecutionem, sigillatim suas habent interpretationes. Ooj quidem, vt omnis auditio ad audiendam *Ooj.* originem eique obediendum adhibeatur: Oog/ vt alta perpetuò contempletur: Naes/ *Oog. Naes.* vt perpetuò nouum suppeditet alimentum, spiritum videlicet assiduò attractum: Mont/ *Mont.* quo os significatur, ad monendum nobis semper seruiat; atque ita nihil dicat, quod non habeat salutarem aliquam admonitionem: Tant/ dentis nomen geminum, progressus *Tant.* vinculum designat; quasi dicas, Dentes ad hoc esse comparatos, ne verba prorumpant: vnde apud Homerum ἕρκος ὀδόντων habemus. Et in Euangelio: *Non quod intrat in os coinquinat animam, sed quod inde egreditur.* Est enim An/ quo progressus linguæ de- *An.* notatur, gemino Tau tamquam gemino funiculo alligatum atque septum: atque ita de ceteris partibus cogitandum, quæ omnes vno capite, cuius plura sunt nomina, de quibus pòst, comprehenduntur. Vide modò non in saxis tantùm, obeliscis, & pyramidibus, & id genus monumentis hieroglyphicam sermonis nostri peritis scriptionem esse, sed eam etiam in positu membrorum hominis Deum orantis clarissimè cerni & aptissimis vocibus exponi. Habemus igitur totam hominis orantis delineationem & membrorum angustam quandam inter se compressionem, clarissimam humilitatis & demissi animi significationem: in qua cernes, hominem prorsus in angustum contractum, haud secus atque erinacei se conglobare solent, dum se vndique volunt tueri, Nec vlla sanè est melior custodia, quàm sua cuique oratio, summa cum humilitate ad Deum fusa. *Oratio sua cuique optima tutio.* Quamobrem si securi esse velimus, semper nobis est orandum, id est, semper pressissimè ipsi Vni hærendum; à quo solo possumus ab omni malorum defendi periculo. Pueri formidine correpti, arctissimè parentes, vel eum in quem primùm incidunt, apprehendunt; & quanto ei strictiùs hærent, tanto se putant esse tutiores. Eandem nos in oratione hærendi consuetudinem naturæ instinctu pueris demonstratam sequamur; & quo pressiùs Vni nos coniunxerimus, eo nos putemus securiores. Legimus in varia Æliani historia, passerculum ab accipitre vehementiùs impetitum in Xenocratis sinum deuolasse, & in eo tuendi sui caussa hæsisse. *Passerculus ab accipitre impetitus, in Xenocratis sinu deuolauit.* Videmus & canes idem facere, vt dum suis viribus diffidunt, se intra hominis pedes coniiciant, & ei se quàm possunt arctissimè iungant, quò præsens periculum euadant. Quoniam igitur hæc ipsius naturæ est instructio & institutio, in ipsis etiam brutis vim suam clarissimè demonstrans, vt imbecilliora dum in periculo versantur ad fortiora confugiant, turpissimus & pudendus hominis error esset, ac fœda degeneris animi nota, si in discrimine magno, vnde se ipse liberare nequeat, constitutus, non e uestigio ad eum properet à quo solo potest seruari. Atqui quàm diu Adami erimus, id est, odij & inuidiæ diabolicæ vndis obiecti, tamdiu in perpetuo periculo versabimur, ne à procelloso tentationum abysso euertamur & deuoremur. Quamobrem in assiduo vitæ discrimine assidua opus est oratione, id est, perpetua adhæsione nos cum Vno arctissimè copulante. Hæc igitur illa oratio est, quam perpetuam nobis sacra scriptura esse vult; eaque precum vocalium verissima est anima, citra quam illæ mortuæ sunt & ad nihil efficaces. Nihil hîc opus est scholasticis distinctionibus; propterea quòd nomenclator in fixa adhæsione, qua pressissimè nos ipsi Vni coniungimus ad tentationum procellas euitandas, totam voluerit esse orationis naturam, nihil sollicitus verbáne sequerentur an non hanc mentis copulationem. *Oratio an verba requirat.* Eo modo Anna quondam orauit, labris & lingua quiescentibus; eo modo semper orare debemus, ne intremus in tentationem, cuius periculum perpetuò capitibus

nostris impedit. Nemo excludit verba, sed ea vt pauca sint Christus præcepit, cuius monitis nec verius quicquã esse potest, nec certius ad salutẽ: quod vnum mihi satis esto ad omnes morosorum hominũ impetus amoliendos. Si D. Paullo contẽtiosæ disputationes non placuerũt, multo minus mihi placere debent, qui non generatim de tota in vniuersum tracto religione, sed de primis dũtaxat rudimẽtis, pueris analphabetis in primo eruditionis limine à sermonis nostri opifice propositis ad ediscendũ. Quàm igitur absurdum esset, cum rudi hac infantia graues inire contentiones, tam ineptũ quoq; fuerit, me multis hîc vexare controuersiis, quæ in Theologorũ cathedris & subselliis validis frequenter lateribus agitãtur. Per me cuiq. liberũ esto, vt suo more & arbitrio oret, ac de tota precũ efficacitate, pro eo ac visum fuerit, sentiat: interim hoc mihi concessum velim, vt quid verbũ nostras, quo orare designamus, de natura litterarũ & structuræ artificio significet, veris & rotundis verbis simpliciter explanẽ. Sed dicet aliquis: Cùm tu in adhæsione orationis vim colloces, quod erit discrimen inter diuinã laudẽ & orationẽ? Qui enim Deum laudant, arctissimè se Deo iungunt, atque adeo illud faciunt quo nullũ opus est præstantius. Dixi, orationem in adhæsione quidẽ versari, sed non quauis, sed illa cuius finis esset **Eb**, id est, fluctuũ quibus pulsamur recessus. Addidimus itẽ omnẽ orationẽ ad hoc tendere, vt aliquid ab eo quem oramus consequamur, quod necdũ certum atq; securũ habemus, quod in **Heb** denotatur. Nam si à tentationũ procellis in æterna tranquillitate securi versaremur, Deũ non oraremus, vt vndæ tentationũ diabolicarũ à nobis recedant, sed eo metu iam toti liberati, Deũ de beneficiis acceptis laudaremus. Oratio igitur indigentis est & in periculo adhuc constituti, tota fundata in firma fide & spe, qua credimus & speramus, ei quẽ oramus & potestatem esse & voluntatẽ nos liberandi à periculis & malis quibus obsidemur. Alaudæ igitur caput fidei baculo additũ, quem Canopũ manibus tenere in Ægyptiaca tabula videmus, æquè ad orationem pertinet atq; ad laudẽ diuinã, atq; idcirco rectissimè fidei scipioni veluti fulcro & fundamento suo impositũ cernitur. Quid? quòd in hac vita malis adhuc obnoxia orare non possumus, nisi laus præcedat; eo quòd credere debeas, eum altissimũ esse & vnicũ, à quo tota tua salus depẽdet, quem vis orare, & te fateri nihil prorsus virium habere? Hoc autem quid aliud est, quàm laudare? Cimbrica certè vox **Lof** docet excelsam æternitatis eleuationẽ laudem esse. Atqui dum in orando fidẽ, id est, **Loof** habes, **Lof** præcesserit necesse est, vti antè demonstratũ. Quisquis ergo orat, Deũ laudat & extollit; quod in **kniel** clarissimè videtur: quod verbũ extremam nostram humilitatẽ cum suprema Dei sublimitate confert, qua in re summa laus continetur. Iam non aliũ laudare nomenclator noster iubet, quàm qui & ipse plenus est, & nos plenos reddere potest. Hac igitur spe Deũ oramus, quòd fidamus, eũ nos plena donaturũ esse felicitate. Sed hęc in **Lof** & **Fol** dicta sunt. Qui ergo iubet vt semper oremus, iubet etiam vt semper laudemus: & quãdiu in hac vita malis obnoxia versamur, tota laus nostra ad orationẽ refertur; si non apertè, at saltẽ per tacitam consecutionẽ. Summatim igitur Cimbrica oratio in fide & spe fundata tum cessabit, dum fundamenta ipsius cessabunt: Laus verò semper permanebit, vti in ipsa caritate fundata, & plena omniũ bonorum in eo quem secura iam malorum supra omnia extollit. Quemadmodum enim **Lof** quàm **Loof** vetustius est; ita etiam **Lof** manebit dum **Loof** cessabit: & quia oratio fidei fulcro sustinetur, ea quidem quam nomenclator noster sua voce designauit, necessariò fide cessante cessabit; & tum in puram laudem omnis adhæsio transibit, quia nullus amplius metus erit aut fluctuum aut procellarum. Neque tum alaudæ caput fidei baculo amplius sustinebitur, sed ipso suo cono cum ipso Vno perpetuò hærebit, nec vlla vi inde poterit auelli. Atqui illud est quod semper post alias odas terue quaterue voce in longum protracta repetat **Di ew di ew di ew**, id est, Æternitas æternitas æternitas; hac sua Epinome demonstrans, ad hoc omnes suas orationes & laudes referri, vt tandem cum ipsa æternitate coniungatur. Quòd si verbum nostras, quo Cano denotatur, in partes suas solueris; mox inueneris, omnem cantum referri oportere ad eum à quo omnia dependent. Quid enim aliud est **Singe** quàm vehemens motus ad ipsum **Hinge**; id est, ad Deum è cuius potestate totam rerum vniuersitatem suspensam esse non Christiani tantùm, sed Homerus etiam confitetur.

Oratio qua in adhæsione versetur.

Orare non possumus nisi laus præcedat.

Alaudæ cantus epinome.

Singhe.

LIBER

LIBER X.

Gimel.

CVM IAM pædagogus Canopum ſuum ſiue bonæ ſpei diſcipulum ad vitam æternam incitaſſet, atque eius exordium orationem eſſe docuiſſet; conſentaneum erat rationi, vt puero necdum docto quî preces eſſent concipiendæ, & quid Deus eſſet orandus, ipſemet orationis formulam præſcriberet, ac Spiritum ſanctum ſuper diſcipulo ſuo inuocaret. Primùm igitur Spiritum ſanctum alloquitur in numero plurium, vt tertiam in Deo vno perſonam ſiue hypoſtaſin oſtenderet, ac in Spiritu ſancto ſimul Filium & Patrem ſeſe compellare demonſtraret. *Gimel vocis compoſitio & interpretatio.* Numerum autem hunc aptiſſimè per pronomen expreſſit, cuius eſt proprium perſonarum oſtendere diſcrimen. Sic in ſacris litteris legimus: *Faciamus hominem ad ſimilitudinem noſtram*; & alia ad eandem perſonarum diſtinctionem referenda: quæ omnia referre nihil opus eſt, cùm ſint omnibus notiſſima. Porrò vt eſſentiæ oſtenderet vnitatem, adiecit epitheton numeri ſingularis. Mel enim idem eſt quod reuelo ſiue reuela. *Mel.* Mirifica igitur eſt conſtructio qua dici videtur, Vos reuela. Verùm Mel in compoſitione nominis loco ponitur, pro eo quod reuelat, vt cælum Hemel dicimus, eo quòd altus ſit reuelator: *Hemel.* nec altus tantùm reuelator, ſed multo magis ipſius alti reuelator. Nec vocis artificium in hac ſola gemina notatione cernitur, ſed eadem etiam intelligimus, cælum ipſius nobis capitis facere reuelationem, ceu Het-mel diceretur. Quemadmodum ergo cælum altum alti capitis reuelatorem optimè interpreteris; ita Gimel rectiſſimè vertas, Vos reuelator. In diuinis tamen actus ipſe propria quadam ratione ſuum ſibi locum vindicat, vt apud Moſem: *Eſt miſit me.* Eodem modo non citra myſterium hoc loco dicere queas, Vos reuela, id eſt, Vos, cui præcipuè dicere debeo, Reuela. In diuinis enim ſententiæ potior eſt ratio quàm Grammaticæ conſtructionis. Dum enim Reuela dico, votum meum actu exprimo, & quid in præſentia fieri cupiam, in ipſa ſalutatione declaro. Reuelator eſſe poteſt quiſquam qui non reuelat in præſentia: quo fit, vt maior ſit ſententiæ efficacitas ſi Spiritum ſanctum ſic alloquar: Vos reuela; quàm ſi dicam; Vos reuelator. Mel reuelare deſignat de natura litterarum, eo quòd prima huius vocis littera talis ſit, vt de ea Terentianus cantet, *Mugit intus ore.* El autem idem eſt, *El.* dum vt verbum vſurpatur, quod in altum tollo. Quamobrem is qui quod occultum eſt in ſublime tollit, facit vt quod antè deliteſcebat, omnium oculis exponatur. Hæc vox conuerſa contrarium denotat, vt ſuo pòſt loco declarabo.

Proprium autem Spiritus ſancti attributum eſſe ipſum reuelare, vnum eſt eorum quibus nihil eſt clarius. *Spiritus ſancti proprium, reuelare.* Hic locutus eſt per prophetas, hic in virginem Mariam deſcendit, & ſalutem mundi Ieſum Chriſtum ex vtero virginis reuelauit, hic Ioanni in vtero Chriſti præſentiam reuelauit, hic Simeoni præſentem Chriſtum oſtendit, hic in forma columbæ in Chriſtum deſcendēs adſpectabili ſigno, addita etiam clara Patris voce D. Ioanni Chriſtum demonſtrauit: hic eſt ille quem Chriſtus pollicitus eſt venturum poſt adſcenſum ſuum, & docturum omnia diſcipulos, & cum eis manſurum in æternum. Summatim, hic eſt omnium diuinorum reuelator, quem idcirco præceptor ſic ſalutat, vt vnà votum ſuum aperiat dicens: Vos reuela. In nomine trilittero, quo ſermonis noſtri architectus Deum nuncupauit, apertiſſima eſt cùm trium perſonarum diſtinctio, tum hæc Spiritus ſancti dignitas. *Trinitatis myſterium in Cimbrica Dei nomenclatura.* Pater enim Got eſt: qua voce ſimpliciter Deum vocamus. Ab hoc ichnæa conuerſione Filius procedit. Tog enim eodem tempore pronunciatum ductorem & ductum ſignificat: Filius enim omnia è Patris abyſſis ducebat, & patris dono omnem habet & in cælis & in terris ducendi poteſtatem. *Got.* *Tog.* vnde Menerua ſiue Minerua nominatur. Et Tog quidem à Got ſimplici fit conuerſione, vt Filium à Patre ſolo gigni intelligas. Verùm Toog à Got dum procedit, vocalis duplex tempus adſumſit, cùm in Got & Tog vnum tempus eſſet: *Toog.* quo nimirum cerneretur de temporis analogia, Spiritum ſanctum à duabus perſonis procedere, à Patre videlicet & Filio; atque inde longa vocalis vtriuſque perſonæ æternitatem coniunxit, litteris

teris prorsus eisdem secundum essentiam; vt nimirum vna eademque trium personarum essentia significaretur. Hoc vocabuli artificium is rectè capiet qui motuū & temporum analogias de peripatetici magistri regulis didicerit. Ex Got igitur geminato tempore, & per consecutioné necessariam geminato interuallo in eadē potentia, Toog fieri videmus; litteris quidē manentibus eisdem, sed solo tempore mutato. Est autem Toog ostensio siue demonstrator, ceu Te-oog, id est, ad oculum diceretur. Vt igitur in hoc trilittero nomine intelligimus Patrem omnia effundere, Filium omnia ducere; ita & illud clarè cernimus, Spiritū sanctū à Patre & Filio procedenté omnia demonstrare & mentis oculis subiicere. Sed de hoc nomine aliàs. Hic sufficiat de sermonis nostri artificio docuisse, Spiritui sancto ostensioné & reuelationé tribui debere, & idcirco rectissimè per Mel salutari. Nusquā lingua nostra à sacra scriptura declinat; sed ita ei semper inhæret, vt facilè cernas, vtramq. ab eodē fonte, & ab eodem doctore manasse; & eum hunc ipsum fuisse, cuius est ea omnia reuelare, quę & ad Dei faciunt cognitioné, & ad veram hominis salutem: quem hoc loco magister Alphabetarius Canopo suo propitiū cupit affulgere. Porrò vt clariùs peruidere possimus, quà maximè figura hæc vocis Mel significatio ob oculos poni possit, considerandum qua via & ratione Spiritus sanctus reuelet. Equidem infinitos reuelationum modos esse non ignoro, at eos ad capita duo non incommodè referri posse cerno. Aut enim Spiritus sanctus ex iis quæ Deus creauit, homines in Dei cognitionem deducit, vt apud D. Paullum docemur; aut singulari gratia naturæ creatæ ordinem & limites egressus, diuina hominibus diuina virgula ostēdit. Illo modo sapientes docuit vnum Deum esse; & si cari ipsi velle essent, debere ductum eius quem in astris viderent, perpetuò sequi, nec vmquam à rectæ rationis amussi aberrare. Omnis enim diuinus ordo cælorum motu descriptus est; in quo homines, vti in maximo speculo, quid quaque in re sequi debeant, queant intueri. Hinc in illis quæ Orpheo tribuuntur, Σὴ μὲν ἐν ἄςροις

Reuelationes omnes ad duos modos posse referri.

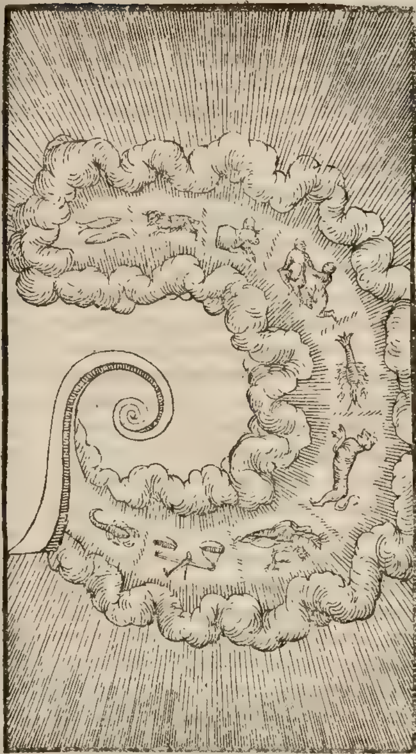
Cælorū motu omnis diuinus ordo descriptus est.

Τάξις ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσυναῖσι ῥέχουσα.
id est, *Certus tuus ordo*
Immutabilibus mandatis currit in astris.

Plato tradidit ex ordine cælorum stabili conuinci, Deum esse huius mundi gubernatorem; sed hunc sensum tamquam procellis obrui, cùm rerum humanarum intuetur cōfusionem. E cælorum motibus Pythagoras, Timæus, Plato, Aristoteles, & ceteri melioris notæ philosophi ad vnius Dei cognitionem pertigerunt. Sic nos præeunte vate canimus; *Cæli enarrant gloriam Dei.* Ad hæc in oratione Dominica patrem nostrum in cælis esse dicimus: quo præter cetera intelligimus, paternam eius maiestatem in cælis maximè apparere; & mox oramus, vt eius voluntas sic fiat in terra, vt fit in cælis: quo rursus inter cetera, quæ plurima sunt, intelligi datur, illud nobis optandum esse, vt quemadmodum cælorum astra ordinem suum semper videmus obseruare citra omnem perturbationem; sic in terris quoque homines vitam suam instituerent, vt numquam à Dei voluntate declinarent. Sed quid multis? Quin hîc quoque sermonem nostrum consulimus? An non modò dixi, Hemel cælum vocari, eo quòd altus sit alti capitis reuelator? quæ nominis ratio cum illo conuenit quod Iesaias præcepit capite, ni fallor, quadragesimo: *Leuate, inquit, in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hoc.* Atqui reuelare non potest, nisi eius beneficio & gratia à quo omnis reuelationis scaturigo, ceu è primo fonte, manat. Quamobrem si verum fatebimur, dicemus non tam cælum reuelare, quàm Spiritum sanctum per cælum tamquam per librum quendam nobis patris ostendere potestatem & pulcerrimum ordinem in rebus gubernandis. Spiritus igitur simpliciter Toog & Mel; cælum verò Hemel vocatur, per participationem reuelationis. Verumenimuerò quia homo ab hac Dei voluntate omnia ordinante ac dirigente sese diuelli dæmonis fraude permisit, manca fuit hæc Dei facta reuelatio, nec hominem lapsum ad integram Dei potuit deducere cognitionem, tametsi nonnihil iuuaret. Quamobrem alia post fuit opus voluntatis diuinæ reuelatione, posteaquam priorem sibi homo reddidit claudam ac pænè cæcam, & talem, vt ea se ad Deum reducere nequiret. Ea fuit quàm Spiritus sanctus prophetis inspirauit, qua generis humani in integrum restituendi mysteria detegebantur; sed sic detegebantur, vt solis illis paterent, quos idem Spiritus ad ea intuenda admisisset, qui totius huius spectaculi vnicus

Hemel.

semper

semper fuit & erit dispensator. Quando itaq. duo habemus reuelationum genera, congruum fuerit orationi, vt duo quoque diuersa signa reperiantur, quibus earum discrimina denotentur. Prioris reuelationis non aliud symbolũ quærendum, quàm ipsum cælum; quando nomenclator cælum ab hac reuelatione Hemel núcupauit. *Cælum reuelationis prioris tessera.* Nefas enim sit & stolidæ superbiæ, quicquam aptius velle inuenire, quàm ab illo nobis est commonstratum; quem Spiritus sancti ductu omnia vocalia symbola condidisse velimus nolimus confiteamur necesse est; quãdo clarè cernimus, ea omnem humani ingenij captum per infinita spatia superare. Verùm quia reuelationis quæritur signum, necesse est cælum apertum sit, non vndique conclusum. Attamen quò veritas per omnia sibi consentiat, nec aliud sit in signo quàm in reipsa; ratio postulat vt cæli figura sic aperta sit, vt qua parte aperta est, à nobis sit auersa; quo intelligatur prius hoc reuelationis genus nihil facere ad ea homini demonstranda, per quæ iter ad cælum rursus pateret. Est enim homo naturam suam primã & omnem eius ordinem & ductum auersatus, & idcirco non iniuria cælum ea parte clausum est, qua ad hominem respicit. Quoniam itaq. ea quæ dextrorsum feruntur à nobis ad exteriora spectant, cæli figura sic erit pingenda, vt sinistrorsum claudatur, dextrorsum aperta cernatur. At quando frustra nobis hæc reuelatio proponitur, vtpote ex qua ad cælum non datur venire, alterum reuelationis genus accedat necesse est, vt ea ad integram Dei cognitionem & veram felicitatem nobis iter ostendatur. *Reuelationis alterius symbolum baculus pastoralis.* Huius signum inuenire non æquè fortasse fuerit facile. Si tamen corruptam nostram naturam consideremus, ac tandem deprehendamus nos verè pecudes esse, & oues in medio luporũ procul à pastore vagabundas; mox cernemus cuius generis reuelatio nobis sit necessaria. Confestim enim intelligemus, pecori maximè cõuenire vt pastorem habeat, & ab eo ad tuta pascua deducatur, & à faucibus luporum liberetur. Quod verò huius pastoralis officij congruentius fuerit symbolum, quàm pedum siue baculus, quo pastores oues suas gubernant, & ad pabula læta cõpellunt? Nihil profectò ouibus perditis & sine pastore vagantibus salutarius sit, quàm si ipsis tuti pabuli contingat præmonstratio. Quamobrem cùm omnis Spiritus sancti reuelatio ad hoc spectet, vt omnes perditę oues vnum cognoscant pastorem, & eius ductum sequantur; placuit hieroglyphicarum auctori notarum, vt pedum huius reuelationum generis symbolum haberetur. *Pedum pastorale.* Cùm enim omnia vaticinia ad Christum pertineant, & is se dicat verum pastorem esse, atque Petro & ceteris Apostolis hoc tantum munus dederit, vt oues suas pascerent; nec hoc pascendi officium aliud sibi vellet, quàm vt populum docerent, & ei mysteria salutis reuelarent; non potuit aptius & conuenientius huic reuelationi signum inueniri, quàm pedum pastorale. Totam autem hanc reuelationem, qua populo Euangelium exponitur & doctrina traditur Christiana, ad Spiritũ sanctum referri nemo eorum nescit, qui ea modò cognorit quæ de Spiritu sancto ipse Christus Apostolis suis promisit, quæq. pòst largissimè cum totius mundi admiratione præstitit. Docuerunt Apostoli, docuerunt etiam successores, docent hactenus veri pastores, docebunt item qui deinde per Christum ouile intrabunt; & hi omnes vnam vnius Spiritus docent reuelationem, quam nos Mel dicimus, & pedo designamus. Hinc pedum

Episco-

Episcoporum pedū doctrina Spiritus sancti signum hieroglyphicum. Episcoporum : quod licet Episcopis tantum detur, omnibus tamen debetur pastoribus; verùm insigne penes eos mansit,qui multis pastoribus & multis gregibus præsunt. Pedum igitur hieroglyphicum signum est doctrinæ Spiritus sancti, qua is Christi greges perpetuò pascit. Pabulum autem quo pascit, est verbum Dei, quod nutrit & roborat, non in præsens modò,sed in æternum. Videamus nunc quid pedum designet. Virgilius in Bucolicis hoc vocabulo vsus est: *Pedum quid sit.*

At tu sume pedum, quod me cùm sæpe rogaret
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari.

Hîc Seruius baculum incuruum pedum definit,quo pecudum pedes detinentur, haud dubiè à pedibus vocem deriuari arbitratus. Nos vetustam Cimmeriorum vocem agnoscimus, quam nostro more Pe-toom diuisis syllabis diceremus, quo pecudis frenum designatur, siue id quo pecudes veluti freno reguntur. Neque enim ad pecudes tantùm retinendos huius baculi vsus erat,sed ad omnia ea præstanda quæ ad gregem regendum pertineret, vt ipsa etymologia clarissimè demonstrat. Nam pedo vti baculo oues coërcebant & agebant; & si qua longius aberraret,eo loco fundæ vtebantur,gleba nimirum vel lapide super parte incurua collocato,& longissimè euibrato. Adhæc pastori scipionis loco erat,cui lassus inniteretur,& si res ita ferret, eo veluti hastili aut claua aduersus lupos pugnabat.Eodem modo Euangelici pastores Spiritus sancti doctrina vtuntur,qua & oues suas regunt & pascunt, & à lupis defendunt, & ipsi sese fulciunt; & si opus sit, oues etiam suas ligant, & dum placet rursus soluunt : quæ omnia & his plura pedum vpilioni præstabat, & idcirco rectè frenum pecudis vocabatur. Num quicquam doctrinæ Christianæ conuenientius dici queat,quàm ipsam frenum esse pecudum; cùm hominum animi reuera pecudes sint,solo verbo Dei gubernandæ ac regendæ? Mirum est, quàm aptè vocabuli ratio symbolo congruat,& quàm eleganter significationem eius ob oculos ponat. Quò tamen clariùs ostendatur, quanta sit huius symboli antiquitas,& quàm Ogenius eius apud Ianigenas vsus; operæ pretium fuerit, si & alterum eiusdem incurui baculi nomen explicetur. Lituus frequens est in Latinorum ore vocabulum; verùm quæ nominis eius sit origo, quæque prima eius notatio, nemini hactenus cognitum esse existimo. Virgilius, diligentissimus antiquitatum indagator,libro Æneidos septimo doctam eius fecit mentionem: *Pedi etymon.* *Pedi pastoralis vsus.* *Lituus.*

Ipse Quirinali lituo, paruaq́ sedebat
Succinctus trabea, læuaq́ ancile gerebat
Picus.

Vt autem veterum in hac voce cernas ignorantiam, Ciceronem audias: Quid, inquit, lituus iste vester, quod clarissimum est insigne augurum,vnde vobis est traditus? Nempe eo Romulus regiones direxit tum cùm vrbem condidit. Qui quidem Romuli lituus, id est, incuruum & leuiter à summo inflexum bacillum (quod ab eius litui quo canitur similitudine nomen inuenit) cùm situs esset in curia Saliorum,quæ est in Palatio,eaque deflagrasset,inuentus est integer. Hæc ille.quibus ostendit, se opinari,nomen prius incuruæ tubæ siue cornui æneo quàm lituo augurum datum fuisse; quod falsissimum esse demonstrabo. Iam antiquitatem eius à Romulo dumtaxat repetit, nec addit cur Romulus eo potius quàm alia virga regiones vrbis designasset. Possemus & alios super hac re sententiam rogare, sed frustra; eoque satis fuerit, omissis plurimorum erroribus, veram vocis originem aperire, & ex ea certum iudicium ferre. Lituus igitur dictus à Let-hu, quo denotatur custodia & tutela ab omni re noxia. Let enim nobis omnem noxam & omne obstaculum designat: quod cùm in quotidiano sermone perpetuò versetur,non opus est exemplis docere. Quòd si mauis eandem seruare vocalem, rem mihi gratam feceris, & coëgeris rationem assignare clariorem. Lit vocali longa tormentum & dolorem notat, à quo Lit hu deriuatum id significabit quod à dolore & tormento tuetur. Vtrum igitur accipias, mea non admodum refert; in priore E in I mutaretur, vt ex Menerua fit Minerua,& à Men Mino: at temporis eadem ratio constaret: in posteriore vt vocalis eadem maneret, ita longum tempus in breue transiret. Bacillum itaque incuruum quod ab omni obstaculo, tormento, dolore, atque animi ægritudine, quæ maximè Lit vocatur, nos custodit, lituus vocatur. Nunc igitur inuestigemus vnde ad Romanos venerit, & tandem augurum proprium esse cœperit; *Litui etymō.* *Let.* *Lit.* *Litui antiquitas.*

Virgi-

Virgilius longè doctius quàm Cicero hac de re locutus videtur. Cùm enim Pico Latinorum Regi lituum tribuat, & is mox à Saturno regnarit, longè altiorem litui ritum, quàm Romulus esset, agnouit. Cùm autem Quirinalem vocat, satis declarat, se de alio Quirino quàm de Romulo sermonem habere; cùm hic multis pòst sæculis scribatur fuisse. Quirinum à nostra voce nomen inuenisse alibi tradidi. Cùm enim Latini duplex W non admitterent, pro Werino Quirinum dixerunt. Est autem Werin is qui defendit: vnde Martis defensoris cognomen non malè habetur. Huic verò quid aptius sit, quàm baculus is qui ab omnibus malis tuetur? Nunc igitur clarum est, hoc bacillum Reges maximè decuisse, quorum est populum ab omni malorum genere custodire. Verùm quales tandem fuit illi Reges qui ab omni tormento tam corporis quàm animi homines possunt tueri? Tales haud dubiè, qualis scribitur Melchisedec fuisse, idem nimirum Rex & sacerdos. Talis & Anius celebratur, Rex Anius, Rex idem hominum Phœbique sacerdos. Ceteri enim Reges qui populum non pascunt verbo, non possunt homines ab omni tormentorum genere tueri, & idcirco nec lituum habere dicentur. Homerus vetustissimum Regum nomen suis Regibus nonnumquam tribuens, ostendit quales primi fuerint Reges. Cùm enim populi pastores eos vocat, quid aliud significat, quàm populum oues esse, & Regem ipsorum pastorem? Verùm quoniam verus hominum pastus est doctrina diuinitus inspirata & ex ore Dei procedens, Rex pastor rectè dici non poterit, nisi populum hac doctrina gubernet ac pascat. Nunc itaque eò venimus, vt rursum intelligamus, pedum eiusmodi Regum insigne fuisse, ac populum eo regi debere. Verùm quia pedum symbolicôs intelligendum erat, Reges magno vpilionum pedo nihil opus habebant, sed satis ipsis erat, si simulacrum quoddam eius manu tenerent, quo ipsorum officij cum vpilionum cura similitudo cerneretur. Lituus ergo pedi fuit simulacrum, Reges & sacerdotes monens, vt populum diuinis regerent institutis, & eo ipso cuius pedum apud antiquissimos symbolum habebat, pascerent & gubernarent. Nec caret mysterio luculentissimo, quòd pro indicio pedi superiorem potiùs partem, quàm inferiorem acceperint: quisquis enim huius ritus fuerit inuentor, is clarè monuit, pascendi potestatem & gregis humani alimentum non è terrenis nec ab infimis esse sumendum, sed supernis, vti superior pedi pars ad simulacrum & insigne sumpta declarat: quam rationem miror à nostris Pontificibus fuisse desertam, quos fortassis magis delectauit, vt inferiorem & superiorem pedi partem ad cælestia & terrena simul accommodarent. Ceterùm postquam rebus in peius labentibus, Regis & Sacerdotis partes sunt distractæ, lituus penes sacerdotes mansit: è quo luculento conuincitur argumento, cuius rei notam præ se ferret. Sacerdotum enim est hominibus Dei reuelare voluntatem, & idcirco lituum dicebant ad cælestem doctrinam pertinere. Verumenimuerò vt hæc natio apud exteros semper fuit quæstus auidissima, callidè doctrinam cælestem ad stolidam vaticinatricem artem transtulerunt, & miseris & dementibus hominibus persuaserunt, sese lituo suo posse res futuras è cælo & auium volatu diuinare. Hac itaque fraude lituus & doctrina cælestis ad augurium transiit, & vero animorum pabulo insana successit mendaciorum disciplina. Sic sacra omnia paullatim cacodæmonum insidiæ & sacrificorum auaritia ad idolomaniam detorserunt, astutis quibusdam sophismatis homines per se alioqui vanos inescantes. A maioribus acceptum erat, lituo doctrinam significari cælestem; eam sacerdotes ad augurandi artem, quæ & ipsa cælestis videretur, transtulerunt, ne quid aliud quàm quod à priscis accepissent, tradere viderentur, tametsi reapse longissimè recederent, & sub eisdem verbis omnino contraria priscorum traditioni docerent. Videmus itaque quis verus fuerit Litui vsus, quis deinde fœdissimus abusus, & qua via à vera tutela transierit ad eam superstitionem, qua dementes homines credebant ex auium per cælum volatu se præcauere posse, ne in aduersa prolaberentur. Hinc liquet cornu incuruum, quo in bellis vtebantur, ab huius similitudine nomen duxisse; non contrà, vt Cicero putauit. In noctibus Atticis legimus, hunc baculum ea parte qua robustior est, incuruum esse: quod cum omnibus vetustis numismatis & saxis pugnat; atq. adeò cum ipso Cicerone, qui parte superiore incuruum esse dicit. Deceperat Aulum videlicet lituus tuba incurua, quæ qua parte crassior est, incuruatur. In lituo propriè vocato res contrà habet, vt cuiuis licet in Romanis antiquitatibus videre. Laudandus hoc nomine Guilielmus Choulius, quòd in eorum

Quirini etymon.

Werin.

Lituus Reges maximè decet.

Reges cur lituo, non pedo vsi fuerint.

Lituus apud solos Pontifices remansit.

Lituus qua ratione venerit ad augures.

Lituus parte sui tenuiore reflectitur.

gratiam qui hoc antiquitatis studio delectantur, cùm alia ad vetustam religionem spectantia, tum multos quoque lituos congessit; quorum nullus est qui non parte sui tenuiore reflectatur: quod nisi ita esset, pedum malè referret. Eadem igitur litui significatio est quæ pedi, cùm ille huius tesseram gerat. Nostris Episcopis grauius pedum placuit, quod multo argento & auro ponderosum & variis gemmis ornatum in tantam molem excreuit, vt non ab Episcopo, sed ab alio gerulo præferatur; satis ostendens, nos gratulari religioni nostræ debere, vt quæ cura & diligentia pastorum è lignea, facta sit aurea & gemmea. Quo verò cernas, quantum sudoris effundendum sit, sudarium è pedo aureo suspenditur, certo indicio magnis laboribus verbum Dei doceri, & gregem Domini pasci. Sed satis de pedo & lituo; quorum illud pecudis frenum, hoc custodiam ab omni malo designat; adeò vt vtrumque iuxtà quadret in Spiritus sancti doctrinam & reuelationem. Restat nunc vt hæc ad figuram litteræ Gimel applicentur. Dixi cælum nobis de primo peccato occlusum fuisse; nec ampliùs in arbitrio nostro esse, vt cælorum ordinem in actionibus totaque vita nostra sequamur: quippe in qua licet mens præsideat, carnem tamen habet semper aduersariam. Hinc igitur prior reuelationis via inutilis quadam tenus nobis facta, aut saltem talis, vt eam sequi nostris viribus nequeamus. Quamobrem cæli figura nobis auersa pingitur, vt cernamus nobis ad ipsum aditum non patere. At verò lituus siue pedum nobis obuium fertur, & cælum ex altera parte apertum ostendit, docens nimirum contraria via, quàm humana natura fert, ad ipsum veniendum esse; atque id non alio duce & præmonstratore, quàm ipso lituo, qui non solùm iter ostendit, sed veluti clauis certissima cælum nobis recludit. Numquid aliud est quod cælum clausum hominibus reserat, quàm reuelatio mysteriorum salutis per Spiritum sanctum facta? Atqui hæc pedo & lituo denotatur; & in lituo forma quædam clauis videtur, vt hinc fortasse Romanus Pontifex D. Petri pedum non repetiuerit, quòd idem mysterium in clauibus contineri intellexerit. Quis vmquam mortalium tantum reconditæ eruditionis, tantum arcanorum Spiritus sancti consiliorum in hac vnius litteræ figura latêre credidisset? quis ad rectam eius intelligentiam tot vetustis monumentis opus esse existimasset? Ne tamen Romani putent, se solos lituum à Iano accepisse in hac quam dixi significatione, rursus erit nobis Canopus in tabula Bembi secunda infimi ordinis figura consideranda. Huic in manibus est scipio, & lituus scipionem demonstrans. Videamus itaque primùm, quid lituus sibi velit. Quid aliud, quàm quòd Canopo reuelet ac ostendat scipionem? At quem scipionem? Nempe non vulgarem, sed duabus notis insignem. Tau enim præfert; & ex Tau index sursum tendit in alaudæ caput desinens. Docet ergo lituus, hunc scipionem arripiendum esse, in quo Tau contineatur. Nam ex Tau caput alaudæ surgere, id est opus vitæ. Vita enim mortalium in Tau erat perficienda, nimirum in ipsa cruce, quam hîc expressam vides. Lituus igitur & Tau demonstrat, & ex eo docet, vitæ opus assurgere. Præterea reuelat lituus, si hunc scipionem Canopus arripiat ac firmis manibus teneat, vitam ipsi huius medio promitti, & eam quidem ipsi proximam esse. Pendet enim è scipione versus Canopum figura vitæ habens significationem, cui nota ipsius A, quam in Aleph ostendi, non est adiecta; eo quòd vitam dumtaxat figura hoc loco demonstret, quam lituus ostendit è cruce, super qua vitæ opus perficiendum erat, dependere, & solo eius medio contingere mortalibus posse. O mirificum lituum! O stupendam reuelationem! O scipionem diuinum! quando litui indicio nobis reuelatur, solo huius medio nos ad vitam peruenturos, cuius symbolum proximum Canopo præfertur, & obuium pendere monstratur: Canopo nostro cyaneo in dextra figura erat, qua ad vitam incitatur; & ob eam caussam virgam habet, qua sonus ipsius A denotatur. Viden' modò quàm omnia concordent, quamque clara sint quæ priùs obscurissima videbantur? Hoc modo quæ in Cimmeriis tenebris latent, sunt eruenda, ex ipsa nimirum vocum & rerum cognatione, quæ vera est priscorum hominum Magia; quam degeneres posteri non intelligentes, ad dementem cacodæmonum cultum & goëtiam detorserunt. Nunc igitur figuram ipsius Gimel & eius duas partes explicatas habemus, quam Latini ferè integram conseruarunt; tametsi quorundam ignorantia lituus negligentiùs pictus, vt in magna scribendi celeritate fieri consueuit, dubium aliquando reliquit, C ne tertia Latinorum littera, an G septima apud eosdem notaretur. Hinc in aliquot vocibus C pro G in vsum venit, vt in Caius & Cnæus.

Sudarium in pedo Episcoporum quid notet.

G litteræ figura.

Lituus in manu Canopi quid significet.

Gimel littera figura integra apud Latinos.

Cnæus eſt annotatum. Fuerunt etiam qui lituum dumtaxat pro G pinxerunt, à quibus minuſculum Latinorum G habemus. Græcorum maius gamma lituum quadam tenus imitatur, ſolo eo excepto, quòd curuitas in ſuprema parte non ſit rotunda. Nec mirum, hanc figuram apud plurimas gentes fuiſſe corruptam, cùm non videam apud alios quàm Ægyptios Phrygum diſcipulos & Latinos litui in ſacris vſum remanſiſſe. Non poſſum hoc loco committere, vt illud otiosè tranſeam quod de Lituo Romanorum memoriæ proditum habemus. Omnium hiſtoriæ ſcriptorum conſenſus tradit, cùm Galli Palatium incendio vaſtaſſent, & omnia ſic deflagraſſent, vt ceterorum nihil præter cineres reliquum eſſet, ſolum lituum integrum illæſumque inuentum fuiſſe. Stupendum profectò miraculum; lituum, qui nihil niſi bacillum erat, apta nimirum ignibus materia, potiùs integrum ab incendio ſeruatum eſſe, quàm ancilia, quæ in eadem Saliorum curia cuſtodiebantur. Singulari prorſus fato Romam à Saturno conditam fuiſſe è plurimis didici veterum monumentis, inter quæ & hoc de lituo modò commemoratum non eſt in poſtremis collocandum. Miror equidem Virgilij diligentiam cùm in ceteris quamplurimis, in quibus alij cæcutierunt, tum in hoc quod Lituum multo ante Romulum apud Latinos in veneratione fuiſſe ſcribat. Adſcendit certè quàm potuit altiſſimè, & proximè ad Saturnum acceſſit, cùm Pici ſtemmati hoc daret inſigne. Quamobrem ego nihil verebor aſſerere, Lituum ab ipſo Saturno in Latio primùm conſecratum fuiſſe ipſi Quirino, id eſt, defenſori vnico: quæ vox cui propriè conueniat, nemini Chriſtianorum dubium eſſe poteſt. Quis enim alius ſingularis & vnicus generis humani defenſor dici poteſt, quàm is qui à dira diaboli & peccati ſeruitute nos liberauit? Saturnus ergo, id eſt, Nochus totius orbis Rex & ſacerdos ſupremus lituum ſummo iure ſibi vindicabat, eo quòd ſacerdos eſſet, ac populum doctrina Spiritus ſancti paſceret. Ab hoc igitur lituus Chriſto, ſub Quirini nomine deliteſcenti, conſecratus eſt: quo nihil aliud ſignificabatur, quàm olim tempus fore, quo ſummum Chriſtianæ religionis ſacerdotium apud Romanos ſedem haberet. Hinc cùm Saliorum curia totumque palatium deflagraret, Lituus integer manſit: quo miraculo portendebatur, gloriam armorum, quæ æneis ancilibus denotabatur, & cetera apud Romanos vrbis ornamenta peritura; verùm religionem & doctrinam Chriſtianam nulla vnquam vi à Romanis auferendam eſſe. Docui alibi verum vaticinium à Virgilio octauo Æneidos libro expoſitum eſſe; quo docet Herculi ob Cacum deuictū occiſumque, diuinos honores Romæ inſtitutos, & inter ceteros, aram peculiari nomine Maximam ei fuiſſe conſecratam: quod poëta ſic cecinit:

Litui in ſacris vſus apud Ægyptios & Latinos ſolos remanſit.

Lituus ſolus ex incēdio ſaluus.

Lituus à Saturno in Latio, Quirino conſecratus.

Quirinus quis.

Religionem Chriſtianam à Romanis nūquam auferendam.

Ex illo ſeruatus honos; lætique minores
Seruauere diem, primúſque Potitius auctor
Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri
Hanc aram luco ſtatuit, quæ Maxima ſemper
Dicetur nobis, & erit quæ Maxima ſemper.

Ara maxima.

Mirabili emphaſi vates hanc aram Maximam vocauit; & mirabiliore ſententia pronuntiauit hanc aram Romæ ſemper futuram: quod quid aliud eſt quàm maximum ſacerdotium eius religionis quæ Herculem Caci victorem colit, perpetuò fore penes Romanos? Multis modis Chriſtiani obligati ſunt Virgilio, aut potiùs ei qui Virgilio veritatis inſcio ea ſuggeſſit vaticinia, quibus clarè religionis noſtræ myſteria continerentur. Quid illis duabus Eclogis, quarum priore Chriſti geneſim; poſteriore mortem & reſurrectionem & apotheoſin celebrauit, magis ſtupendum? Acceperat illa quidem à Sibyllis, ſed hoc diuini fuit inſtinctus quòd illa verſibus ſuis celebrare vellet, quæ prorſus non intelligeret, nec ſciret quò pertinerent, aut ad quem tandem deberent referri. Spiritus ſanctus quibuſuis, cùm ita ipſi viſum eſt, vtitur inſtrumentis; & frequenter ignaris quid dicant diuina ſuggerit oracula: quod non ſemel Virgilio videmus contigiſſe. Lituum igitur Saturnus Romam portauit, & eius perpetuum ius ex voluntate diuina penes Romanos reliquit; quod nulla iniuria vel temporis vel incendij potuit abolere. Rogemus ergo Deum opt. max. vt Romani ſemper diligenter obſeruent quæ lituo dixi denotari, id eſt, vt verbo Dei & doctrina non ſua, ſed Spiritus ſancti, populum paſcant: quod ſi fecerint, dignos ſe lituo præbebunt, nec dicentur in ouile per aliud oſtium, quàm per Chriſtum veniſſe.

Virgilius religionis noſtræ myſteria continet.

Discendi duæ viæ. Admiranda sanè est huius tertiæ litteræ figura, vtpote qua duæ nobis discendi viæ proponuntur; altera qua ex ipsis creaturis venitur in cognitionem creatoris, altera quæ nobis ostendit quid Spiritus sanctus maioribus ad ipsum vsque primum hominem dictauerit. *Libri duo Raimondi de Sabunda.* Has duas Dei & suiipsius cognoscendi rationes Raimondus de Sabunda duos libros nominauit, & priore quidem non minus quàm posteriore veram theologiam contineri demonstrauit; tametsi citra Spiritus sancti illustratione ex eo nequeat depromi; propterea quòd primo peccato homines sint excæcati. Verùm bene ne hoc an malè statuerit, alij viderint; nobis certè clarum est, nullo modo fieri posse, vt solius naturæ inspectione quisquam queat ad summam felicitatem peruenire. *E creaturis humanæ salutis arcanũ consiliũ elici non potest.* E rerum creatarum quidem cognatione & diuersitate ad vnum Deum mentem humanam subuolare posse D. Paullus testatur; verùm ex iis arcanum humanæ salutis consilium elici posse pernegamus. Hoc enim è solo altero libro, quo maiorum doctrina diuinitùs inspirata continetur, disci potest. Liber naturæ latissimè quidem patet, ac quàm plurimos ad summi opificis notitiam deduxit; verùm posterior infinito latiùs sese extendit, non oracula tantùm & mysteria veræ religionis complexus; sed illa etiam quæ in libro rerum creatarum leguntur. Lituus enim ad cælum conuersus, præter alia omnia arcana quæ demonstrat, in ipso etiã cælo imagines ostendit hieroglyphicas, omnibus litteris sculptis antiquiores; quibus primi parentes Christi aduersus draconem victoriam denotarunt; *Siderũ imagines & nomenclatura quid significent.* & alia quamplurima eodem spectantia. Videmus enim Herculem claua sua draconis caput impetentem: videmus Erigonen, & ad eius femora panem viuum sub nomine spicæ designatum: videmus Adamum & Euam in vrsos commutatos, & ad Aquilonem vastis maximi draconis spiris implicatos: videmus Castorem & Pollucem sese complexos, & alia quàm plurima sacris & nominibus & figuris in cælo exarata, quæ Spiritus sancti instinctu primus eorum nomenclator posteris suis proposuit perpetuò consideranda. Neque enim de cæli natura hæc signa, vel imagines vel nomina sua sortita sunt; sed de sola nomenclatoris voluntate supremi numinis ductum sequentis. Et quemadmodum has notas rerum sacrarum in cælo & sibi & posteris finxit, ita totam primam linguam sic condidit, vt eius arcano artificio tota religio Christiana contineretur. *Primæ linguæ artificiũ & necessitas.* Quod cùm à maioribus suis prisci accepissent, diligenter semper quæsiuerunt, quisnam sermo primus fuisset. Præter itaque oracula vel per Sibyllas vel per alios vates de salute generis humani reddita, habemus & ipsam primàm linguam, quæ illa dedit nomina, cùm aliis rebus, tum & ipsis stellis quibus vitæ mysteria significarentur. Magnam ergo partem libri, quem lituus designat, homines hactenus legere nequiuerunt; eo quòd primæ linguæ cognitione non essent instructi. Quid? quòd ne litterarum quidem nomina intelligere potuerunt, nec figurarum quibus pingerentur, dare rationes. Hac item de caussa omnes veterum poëtarum fabulæ nugis & mendaciis applicatæ, nec quicquam in iis sani à quoquam repertum. Quamobrem posthac magna cura adhibenda, vt quæ in hac insigni libri alterius parte scripta sunt, ea in lucem proferantur, ad illustrandam religionis nostræ antiquitatem, ad quam lituus viam nobis ostendit. Quemadmodum enim pastor oues suas pedo suo propellit ad pascua, & cùm visum est retinet; ita & nos lituo ad diuinum epulum agimur, nec vlteriùs nobis prodire fas est vel in cogitandis vel in nominandis diuinis rebus, quàm ei placuit qui primus lituum à Deo accepit, & posteris omnibus ordine tradidit. Quò igitur sciamus, quî de diuinis sit cogitandum, ipsius sermonem consulamus; in quo ea nomina inueniemus quibus & Deus rectè laudari cantarique possit, & mens nostra ad verum suum pabulum dirigi, ac certis terminis in eo contineri.

Dalet.

Alphabeti ordinis ratio. TRES modò litteras enumerauimus, quarum nominibus non figuræ tantùm sunt indicatæ; sed & adhortatio ad vitam, & via & ratio ad vitam perueniendi exposita, vnà cum salutatione ad Spiritum sanctum: quæ prima est orationis institutæ pars. Videmus hîc eum à præceptore ordinem obseruari in doctrina sua rectè constituenda, quem in totius mundi fabrica & numerorum ordine animaduertimus teneri, vt nimirum exor-

dium

dium à Patre & Filio & Spiritu sancto capiatur. Aleph enim præter alia officia quibus fungitur, Patris nobis indicat attributum; quem sæpius in sacris litteris dicere audiuimus, *Viuo ego.* Beth orationis habens significationem, Filij proprium est, qui vnicus est inter genus humanum & patrem precator. Gimel, quo reuelatio denotatur, ad Spiritũ sanctum præcipuo quodam iure docuimus referri. Absoluta igitur personarum in vno Deo enumeratione, descensus fit ad res creatas: in quibus vt quaternarius supremum locum tenet; ita quarta quoque littera primam rerum creatarum formam designat: quam rem quò clariùs queamus explicare, à vocis Dalet interpretatione exordiemur. Est hoc nomen disyllabum, è verbo & articulo constans. Nobis enim familiare est vt Het articulũ ipsi verbo annectamus, vt cùm dicimus, Maecket bed / id est, Sterne lectum; & similia infinita. Articulus igitur licet de loquendi consuetudine & constructionis ratione verbo hæreat, eius tamen terminatio ad casum à verbo rectum referatur necesse est, ita vt hîc ad He Vau eius transeat demonstratio. Restat igitur vt quid Dael significet, ostendatur. Huius vocis, vt plurimarum in nostro sermone aliarum, duplex vsus est; alter vt verbi, alter vt nominis. Vt verbum idem est Dael quod demitte vel descende: vt nomen, vallem significat. Verbi ratio in eo consistit quod gemina compositionis parte designatur. Dael enim fit ex Dei & al. Dei idem est quod motu interno ad omnem positionis differentiam, vt scholarum more loquar, quicquam ciere. Al fit ab al, quo significatur omne; & idem denotat quod omnino vel omni modo & omnibus rebus, vt, Tis een al goet man / id est, vir est omnino & omnibus rebus bonus. Dei-al igitur, & contractè per synalœphen Dael, idem valebit quod omni modo quicquam ad omnem positionis differentiam promouere; & , vt propriè voce Dei vtimur, omnibus rebus prosperare. Hæc compositionis ratio in verbo priùs esset examinanda, eo quòd actus potentiam præcedat dignitate; verùm clarius in Valle, vt re nobis notiore, cernetur. Vallis enim omnia stirpium genera insigni promouet incremento, magna humoris vi è montibus suscepta, & frequenter etiam calidis per subterranea caua è venis montium vaporibus submissis. Adhæc eas habet commoditates, vt qua parte Soli exponitur, radiis insigniter feriatur & calefiat; & idcirco plantis calore gaudentibus fit accommodata: & è diuerso, qua parte Solem nõ admittit montium obiectu, ea stirpibus frigido loco nasci volentibus felicem præbeat libertatem: mediis iterum locis iis conueniat quæ medio gaudent temperamento. Et hæc quidem in genere de valle dicuntur: cuius si naturæ varietatem, fertilitatem, amœnitatem, & ceteras dotes persequi velimus, integri rerum naturalium codices sint exarandi. Cùm enim omnis fertilitas solius vallis sit propria, tum alia valles supremæ, valles mediæ, valles infimæ producunt; quarum successus & computatio à summis montium verticibus per varium locorum situm ad ipsum vsque mare pertinet. Cui compendio huius rei experimenta varia cernere luberet, ei vel Alpes, vel Pyrenæus saltus, vel Taurus, montium rex, esset adeundus: nobis sufficit mentem ad id excitasse, vt quàm apto nomine nomenclator noster Vallem nuncuparit, examinetur. Nunc significationis rationem ipsi Dal verbo applicemus, videamusq. cui tandem descensui conueniat, vt res omnibus modis promoueat atq. prosperet. Si totã diuinitatem montem Domini liceat appellare, & omnẽ rerum creatarũ vniuersitatem Vallem dicamus, comparationẽ fecerimus mõtis infinitis schœnorũ myriadibus omnẽ sublimitatẽ excedentis, cum ea valle quæ est omniũ maxima & latissimè patẽs; quamuis infinitis spatiis monte suo inferior sit. Hîc ergo cõsideremus, quid valli omniũ maximæ ex mõte omniũ excelsissimo proueniat; & mox cernemus, quãto pluris ea sint quæ hæc vallis de mõte suo suscipit, quàm cetera omnia quæ singulæ valles suis montibus referũt accepta. In terra quãto montes sunt excelsiores, tanto suprema parte magis algẽt, & niuibus & gelu perenni magis abundant. Indoscythica mea docuerũt, Tauri nomine vsum & finem altissimorũ montium indicari; qui haud dubiè totus in eo est, vt altissimi illi terræ vertices idoneæ sint perennium aquarũ cisternæ; vtpote in quibus non conseruentur modò aquæ; sed, quod maius est, generentur etiam; frigore nimirum omnem halitum vicinum constringente, vel in aquas, vel in niues, vel in gelu. Dum igitur in planitie omnia Solis ardore torrentur & aduruntur, niues supernæ & perenne gelu tardo quodam sudore deliquescũt, atque ita fluminibus aquas subministrant copiosas. Sic Nilus siccissimo tempore totam Ægyptum inundat. Omnis ergo beneficij ratio, quam

Dalet vocis interpretatio.

Dael.

Dei.

Al.

Vallium commoda & fertilitas.

Dal.

Mõtes perennium aquarũ cisternæ.

valles terrenæ è montibus terrenis exſpectare poſſunt, in frigore & aquis inde prognatis conſiſtere videtur. Quamobrem excellentiſſimus ille mons fuerit, qui plurima humida & frigida materia abundarit; atque illi tenuerint principatum, quorum vertices crystallinis multorum miliarium molibus perpetuò rigere cernuntur: inter quos is unum è quo Mintius præcipitatur, non ſine horrore me quondam memini adſcendiſſe. Atque

Oceani pars ſuprema.

hæc quidem eſt ſuprema meta aquei elementi, atque idcirco ſuprema Oceani, è quo omnia flumina profluunt, pars. Quòd ſi deinde ſurſum pergamus, quanto magis aſcenderimus, tanto propiùs acceſſerimus ad caloris fontem, & tanto etiam fuerimus ſupremæ totius vniuerſitatis valli, quam mons Domini efficit, propinquiores. Vnde coniectu-

Caloris regni exordium.

ram facere licet, ſupra altiſſimum Oceani & frigoris verticem caloris regnum capere exordium; & tanto propiùs ad regium ipſius ſolium veniri, quanto acceſſerimus vicinius ad ea quibus nihil, præter montem Domini, ſublimius inuenitur. Quocirca ſi ſimilitudinis propoſitæ rationem ſequamur, videbimus ſupremam totius rerum vniuerſitatis vallem non ſecus caloris fontes & flumina è monte ſuo ſuſcipere, ac terrenæ valles è montibus ſuis flumina & ſcaturigines aquarum: & quanto in rebus creatis ſuperiùs adſcendimus, tanto propiùs ad ignem caloris fontem accedere videmur; non illum quidem quem in his inferioribus omnibus exitium adferre cernimus, ſed illum cui vitę calor debetur. Ariſtoteles, licet in generabilibus & corruptibilibus non alium quàm elementarem ignem agnouerit, libro tamen ſecundo De generatione animalium longè

Calor alius quidã & diuinior quàm elementaris

veriùs & diuinius philoſophatus eſt; vbi cùm alium calorem quàm hunc noſtrum elementarem ſtatuat, aliam quoq. eius originem ſtatuat neceſſe eſt. Deduxit ille quidem ab ipſis vſque ſtellis huius principium, ſed cùm vlteriùs corpus aſpectabile non haberet, non eſt ſuperiùs progreſſus: nobis ſatis eſto moroſum hunc hominē & veteribus perpetuò recalcitrantem, tam alte caloris initia quæſiuiſſe, vt ad ipſas vſq. ſupremas peruenerit ſtellas. Qualis autē hic calor ſit, & quo diſcrimine ab eo qui ex igne hoc elementari proficiſcitur, ſeparetur, ex eodem Peripateticorū magiſtro libenter audiemus. Omnis, inquit, animæ ſiue virtus ſiue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinū quàm ea quæ elementa appellantur. Verùm prout nobilitate ignobilitateue animæ inter ſe differunt, ita & natura eius corporis differt. Ineſt enim in ſemine omnium quod facit vt fecunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur; idque non ignis, non talis facultas aliqua eſt; ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur, & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondet elemento ſtellarum. Hæc ille. cuius ductu non ad ſtellas tantùm caloris extulimus fontē, ſed vnà etiam intelleximus huius caloris viribus proprium eſſe, vt vitam non depopuletur; ſed cōtrà, vt eam propaget atque conſeruet. At eiuſdem auctoris ſententia ſtatutum eſt, vitam omnem ab anima dependere; quo fit, vt vitæ principium in anima aliqua ſit collocandum: & quemadmodum particularis vitæ in particulari anima; ita communis omnium vitæ initium in

Anima totius vniuerſi ignis. Quaternarius fons æternæ naturæ.

anima vniuerſali quæratur neceſſe eſt. Hinc ſequitur, vt anima totius vniuerſi nihil aliud ſit, quam ignis, omnibus rebus & corporatis & non corporatis vitæ calorem ſubminiſtrans. Hoc illud eſt quod Pythagoras dixerat, quaternarium fontem eſſe æternæ naturæ, ſiue vitæ ſeſe per omnem rerum creatarum vniuerſitatem diffundentis, & omnia vel per ſeipſa, vel per eaſdem formas perennantis. Proclus in Platonis Parmenidem lib. 3. commentariorum, Chaldaica logia ſiue oracula ex neſcio quo Apolline deprompta citat; quæ docent omnium rerum genera per idearum varietatem diſtincta, vitæ ſuæ portionem ex ignis fonte haurire; vbi poſt alia hæc legimus è ſuperioribus dependentia:

Ἔννοιαι νοεραὶ πηγῆς πατρικῆς ἄπο, πουλὺ
Δρεπτόμεναι πυρὸς ἄνθος. Idem libro ſecundo de amore omnia vinciente:
ὃς ἐκ νόου ἔκθορε πρώτος
Ἑσσάμενος πυρὶ πῦρ συνδέσμων ὄφρα κεράσῃ
Πηγαίους κρατῆρας ἑοῦ πυρὸς ἄνθος ἐπίσχων.

Ceterùm quid hîc opus eſt exterorum hominum teſtimoniis? Nónne ſic legimus in Daniele, *Adſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit; veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: Thronus eius flamæ ignis, rotæ eius ignis accenſus; fluuius igneus rapidusq́ egrediebatur à facie eius?* Hæc propheta, dictante

dictante Spiritu sancto: cuius verba multo magis merentur vt oracula Chaldaica, à regione vbi edita sunt, dicantur; quàm illa quæ Proclus à nescio quibus philosophis hinc inde è sacris nostris litteris suppilata videntur carmine condidisse, & Chaldaicorum titulo venditasse. Ceterùm quia Pythagoricus quaternarius ignem disertè non exprimit, operæ pretium fuerit caussas adducere, quibus motus ego hunc numerum igni applicarim. In corporibus certè res est mathematica demonstratione clara: primum enim omnium corporum geometricorum quatuor superficiebus triangulis circumscribitur & absoluitur; & vt ea figura ad ignem pertinere intelligeretur, Pyramis est nuncupata. Atqui is est vetustissimus rerum inquirendarum mos, vt libenter ex rebus aspectabilibus ad res quæ videri nequeunt, & similitudines & nomina traducant magistri. Cùm igitur in corporibus omnibus vitæ principium igneum viderent, placuit vt vniuersum totius mundi vitale semen ignis quoque vocaretur; & id quidem summo iure; quando recta via & ratio ad supremam rerum essentiam cognoscendam ab exemplis aspectabilibus ad primas vsque rerum ideas deducit. Ignis igitur hic supremus, à quo omnia pro sua quæque portione vitam accipiunt, rectè poterit anima totius mundi vocari. Hanc diuinus Moses primam rerum creatarum videtur posuisse, dum in creationis serie primam lucem factam esse dicit. Siue enim lucem dicas, siue ignem, siue calorem, siue animam, eodem sermo tendit; quandoquidem diuersis his nominibus non aliud intelligimus, quàm id quod principio à Deo creatum, omnes res vita sua donat. Pyramis igitur meritò & ab igne nomen sortitur, & pro vitæ tessera collocatur; quæ non solùm flamarum formam imitatur, sed quatuor etiam triangulis planis continetur: quo demonstrat, se primum fœtum esse diuinitatis, quam triangula isogoña figura designat. Nunc igitur cernimus, qua de caussa tetractys fons esse vitæ perennis dicatur. Nomenclator noster quæ à philosophis obscuriùs sunt indicata, clarissimè in quaternarij nomine ob oculos posuit. Eâdem enim voce & quaternarium & ignem voluit denotari; quò nimirum declararet, ignem hunc proximo loco succedere Trinitati, quæ tribus primorum numerorum nominibus per diuersas ternas personarum proprietates explicatur: quod cùm ita sit, & primùm vnitatis nomen Deo Patri conueniat, vti primo omnium rerum fundamento; & binarij nomen Filium sub ea ratione significet, qua ipsius Vnius facit dilatationem; & ternarij nomen Spiritum sanctum doceat omnia permeare, ac deinde quaternarij vocabulum declaret, ignem primum esse rerum creatarum; facile fuerit indicare, à quo auctore hæc sententia ad Philosophos manarit: quæ tanto firmiùs est retinenda, quanto certiore magistro sermonis nostri architectus, quàm ceteri, vsus sit. Deprehendimus modò, ex Trinitatis monte primum primi ignis fontem ad res omnes profluxisse, atque idcirco supremam totius vniuersitatis vallem hunc ipsum quaternarium esse statuendum; è qua valle ad reliquas res omnes creatas vita promanat. Nunc igitur videndum quid descendat è monte Trinitatis ad hanc vallem, quo & ipsa tota redditur vitalis, & cetera omnia vitæ habent communionem. Quid verò aliud à Trinitate descendat, quàm imago Trinitatis, cùm semper gignēs genito suipsius imprimat characterem? Quæ verò alia spectabilis Trinitatis species fingi potest, quàm planities tribus æqualibus & angulis & lineis conclusa? Hæc igitur est forma pyramidi ex omni parte impressa, faciens vt quatuor eiusmodi triangulis tota formetur. Cùm ergo ab idea Trinitatis æterna exemplum hoc primùm omnium descendat, & eodem typo vitam ad omnia creata deferat, meritò triangulus æquilaterus character primus & supremus diuinitatis dicetur. Non fuit igitur primus Zenocrates Platonis amicus, qui diuina æquilatero triangulo comparauit: quod à Plutarcho est in libello de oraculorum defectu memoriæ proditum, sed ab ipsis vsque primis linguæ nostræ initiis hæc figura talis habita est, vt ea omnibus rebus creatis à Spiritu sancto omnia permeante imprimi diceretur, tamquam primus diuinitatis character; cuius quaterno complexu omnis siue motionis siue vitæ principium contineretur. Quaternarius igitur illud ipsum est principium quod quatuor Trinitatis simulacris obsignatum, principium vitæ totius habet vniuersitatis. Et quia sermonis nostri architectus non ignem modò & quaternarium conuenire, sed horum vi omnia etiam ferri nosset; voluit vt eadem etiam vox pro ferre vsurparetur. Habemus itaque supremam omnium vallem quaternarium esse; & eam ipsam figura trianguli æquilateri esse signatam, propterea quòd per hunc charactecrem

Quaternarius Pythagoricus qua ratione igni applicari possit.

Ignis anima totius mundi.

Pyramis vitæ tessera.

Trinitatis mysterium in numeris.

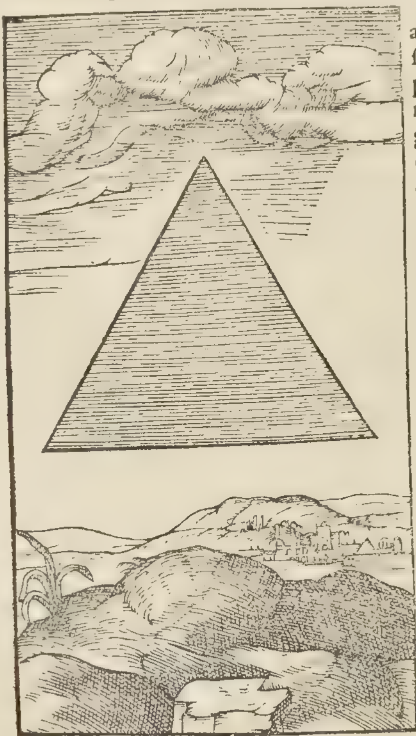
Triangulus æquilaterus, diuinitatis character.

Pyramidis figuram omnibus rebus, tamquam diuinitatis characterem, imprimi.

vita.

rem à Trinitate deſcendat. Et rectè ſanè Dei creatio, Dei deſcenſus dicitur; eo quòd infinitis totius cæli magnitudinibus infra ſe deſcendat, dum primæ rei creatæ maieſtatis ſuæ imprimit ſigillum. Proclus in commentariis in Platonis Parmenidem odioſus pænè eſt, & frequenter ineptus in triplicis huius deſcenſus ratione explicanda; eo quòd eam non è veris fontibus hauſiſſet: illuc tamen peruenit, vt nihil à Deo deſcendere putaret, quod non ternarij in deſcendendo ſeruaret characterem. Ex his liquet, quanto artificio nomenclator Dal pro deſcendo compoſuerit: cùm enim verborum origines in iis quibus primùm conueniunt ſint examinandæ, neceſſe eſt, vt in Deo ipſo huius verbi etymologia ſpectetur & expendatur; quoniam Deus ante omnia alia deſcendit, & ſe ad vallem demiſit. Quid autem verius & ſignificantius de Deo deſcendente dici queat, quàm Di-al; cùm hoc ipſo ſuo deſcenſu illi ad quod deſcendit, omnem largiatur internam motionis facultatem; & ſic proſperet, vt in ipſo vitæ promotionem imaginis ſuæ ſigillo obſignet. Qui ergo Deum rogat per verbum Dal/ non exiguas preces concipit, ſed felicem & proſperam ſibi vitam precatur, omnibus rebus omnibúſque nu-
Al. meris abſolutam, vti per Al denotatur. Quòd autem Di idem ſit quod vitam do, ex eo
Di. clarum eſt, quòd interna motio ad omnem poſitionis differentiam procedens, non ab alio poſſit quàm ab anima proficiſci, vt commentator ſecundo lib. de Cælo Ariſtotelis, ſi rectè memini, tradit. Cernimus itaque quàm vox Dal cum quaternario & cum igne conueniat, quamq. bono iure littera Dalet quartum locũ in ſua ſibi natione vindicarit.

Daleth litteræ figura.

Quamobrem de figura Daleth non erit ambigendum, quando omnis diuinus deſcenſus per trianguli æquilateri figuram procedit; ita vt clarum ſit, eos procul à vero receſſuros, qui nobis volent aliam pingere quàm ipſa diuinitas rebus creatis, dum ad eas deſcendit, impreſſit. Retinenda eſt igitur ea figura litteræ Dalet, quam Græcorum Delta maiuſculum repræſentat. Quamuis verò hæc rationibus ſatis ſint communita, non fuerit tamen nec inutile nec iniucundum, docere, figuram hanc Dalet apud priſcos etiam Ianigenas inter ſymbola hieroglyphica fuiſſe. In Canopo, qui ſecundam infimi ordinis in tabula Ægyptiaca conſtituit figuram, clariſſimum eius habemus monumentum: dependet enim à poſtica ceruicis parte triangulus euerſus, apertum ſignum euerſæ & corruptæ diuinæ in homine ſimilitudinis. Qua enim ratione peruerſam hominis propenſionem clariùs oſtendas, quàm ſi ſigillũ diuinæ maieſtatis ipſi impreſſum ſic pingas, vt quod ſupremum eſſe debebat, infimum teneat locum, & ediuerſo? Sic enim triangulus hic appendet, vt conus deorſum ſpectet: quo modo qui vitam inſtituit, non poteſt non perire. Verùm quo clariùs hæc nota hieroglyphica intelligatur, non fuerit paruum operæ pretium, ſi quæ de Aleph diximus, cum figura Dalet breuiter comparemus: egimus illic de Pyramide, vt eam vitæ notam habere doceremus; ad quod probandum ea quæ tum videbantur nobis idonea adduximus argumenta. Hic addendum eſt, quod ſit diſcrimen inter Aleph & Dalet figuram tenendum; quia Aleph generatim ad vitam hortatur, eam oportuit pingere figuram, quæ volentibus ad vitam proficiſci patêret: quapropter ea parte qua multitudini recipiendæ maximè apta videbatur, aperta eſt relicta. Præterea quia alius alio rectiùs ad Vnum tendit, & quæ multa

Aleph & Daleth in figura diſcrimen.

ipſi

ipsi sunt arctiùs colligat, & ad acutiorem dirigit conum; nulla certa regula ipsi figuræ Aleph data est, qua lineæ eius siue crura dispescerentur: in Dalet longè alia ratio est: cùm enim descensus ipsius diuinitatis hîc notetur, atque is semper sit æquilaterus & æquangulus, non debuit eius imago vel hiulca esse, vel aliquam admittere inæqualitatem. Dal autem, id est, descensus hic, de quo agimus, nihil aliud est, quàm vita omnibus totius vniuersitatis rebus pro suo cuique modo communicata: quam si formarum datoris titulo insignias, non video quid apud eos sis peccaturus, qui dextra porrectum sermonem non accipiunt sinistra. D. Augustinus in expositione illius loci, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, agnoscit vitalem quendam spiritum creatum, quo totus mundus aspectabilis mouetur & continetur: quem si simpliciter toti mundo præfecisset, hoc ipsum quod nos quærimus, expressisset. Hæc nostra autem, siue intelligentia siue anima mundi vocetur, omnibus vitam impertit trianguli forma; & quidem per omnia sibi conformis: qui cùm perfectam & absolutam rerum essentiam à diuinitate per similitudinem quandam & modum exempli ad ideam primâ formati deducat, vndiq. conclusus est, & suis terminis definitus; qualis figura Dalet apud Græcos videtur. Ceterùm cùm homo hanc imaginem quam Deus ipsi impresserat, corruperit; & vitiis terrenis mortem adferentibus aditum dederit; figura Aleph inferiore sui parte aperta est: per quam homo de sede mentis suæ lapsus est in cacodæmonis & æternæ mortis seruitutem. Hortatur enim præceptor, vt ad veram vitam è qua cecidit, reuertatur, & qua via & ratione reuerti queat, exponit. At cùm Spiritum sanctum rogamus vt in nos descendat, & vitæ librum nobis aperiat, perfectam vitæ imaginem nobis vt imprimat & sartum tectum reddat, quod culpa nostra vitiauit, oramus. Quamobrem Dal siue Spiritus sancti in nos descensus, cuius omne donum perfectum est, triangulo æquilatero, qui omnium perfectissimus est, denotetur oportet; quo vita item perfecta significatur. Quoniam verò hæc principiò homini talis data fuit, vt eius medio citra omne externum adiumentum ad æternam posset peruenire felicitatem; sic in sacris pingebatur, vt supremo trianguli apici rotundus globus æternitatis index imponeretur. Verùm quia hominis natura per primi hominis lapsum illud vitium fecit, vt quamuis in vita quidem maneret, ea tamen multis partibus ab antiqua degenerarit; & illud in primis perdiderit, vt sua sponte ad æternam vitam non amplius posset adspirare; sacrarum notarum architecti, triangulum æquicrurum cum globo supremo angulo imposito sic pinxerunt, vt totus euersus & in præcipitium ruens cerneretur, qualem in postica Canopi parte veluti decidentem videmus. Ceterùm quo clariùs quod de globo dico intelligatur, non fuerit abs re hanc meam interpretationem aliis etiam indiciis & argumentis ex antiquitate sumptis roborare. Plerique veterum scriptorum Ægyptios obeliscos Soli dedicatos putauerunt, propterea quòd non ipsi modò sua figura Solis radios imitarentur, sed Solis etiam effigiem supremo suo apici impositam haberet: quos equidem aliqua quidem tenus excusauero, si Solis effigiem non pro Sole quem aspicimus, sed pro Sole in quo Deus tabernaculum suum posuisse dicitur, accipere dicantur. Verùm metuo ne non tam altè de priscorum hominum religione cogitarint, eo quòd videam plerosque in elementis mundi & Sole & astris, quorum lumen oculis corporis vsurpamus, constitisse: Nos securi quid vel hi vel alij post solidam Ianigenarum doctrinam vel commenti sint vel somniarint, illud in medium adferemus quod perenni congruit veritati. In primis igitur obelisci, & pyramidis, & cuiusuis alterius metæ eandem dicimus fuisse significationem; iis ducti rationibus quas in Aleph annotaui. Cùm igitur pyramis à Pur-ram nomen acceperit, atque ea dictione ignis extensio signetur, denotabatur pyramidis cùm nomine tum figura vita, eo modo quo ad Vnum sese extendit atque porrigit: quod quid aliud est, quàm significare, sic vitam nostram demum fore beatam, si rectà ad ipsum Vnum, haud secus atque ignis, contendat. Verùm quoniam Pur siue Pier quaternariū etiam significat, Pier-ram non tantùm ignis, sed quaternarij etiā significabit extēsionem; & optimè illud quidem, eo quòd prima pyramis quatuor triangulis planis comprehendatur, & prima sit pyramis, & prima corporatæ magnitudinis rectis lineis comprehensæ extensio; in qua quaterna trinitatis imago repræsentatur, omnia secum ad ipsum Vnum subuehens. Nam Pur-ram non ignis modò & quaternarij extensionem significat, sed regulam etiam designat rerum omnium ferendarum. Omnia enim

Triangulo æquilaterò quid denotetur.

Obelisci Ægyptij cur Soli putentur dedicati.

Obelisci, pyramidis, & aliarum metarum eandē esse significationem.

Pyramidis notatio.

nia enim sic ferri ad Vnum debent, vt vndique trinitatis sigillo munita sint, & in acumen porrecta. Hinc fit, vt hæc figura propriè & primò Ort nobis vocetur; eo quòd res omnes filio patris æterni vero opifici alliget atque connectat. Or enim filius est & omnium rerum creatarum principium: Tau verò vinciendi habet significationem. Quoniam verò quaternarij vnitates sic in pyramide disponuntur, vt singulæ acuminis habeant rationem; fit vt Ort pro quarta cuiusque rei parte dicatur. Pyramis enim prima singulas vnitates pro singulis sui cuspidibus habet. Vide quantum mysterij in plebeia loquendi consuetudine delitescat, quamque doctus fuerit & mathematices & Theologiæ, qui primus nomen Ort pro cuspide & quarta parte dixit. Iam quia omnium rerum creatarum vita quaternarij pyramide continetur, vndique Trinitatis & Vnius imagine obsignata, & quamdiu ea continetur, locum suum in rerum vniuersitate obtinet, Ort etiam pro suo cuique loco ponitur. Deinde quia omnes res per Orten siue pyramides, disponuntur; per quas vitam habent; factum est, vt Orten in singulari numero pro iusta rerum quarumuis collocatione dicatur. Nos Orden dicimus, vnde Latinorum Ordo. Quaternarius ergo cuspis est vndique triangulum repræsentans, qua nihil est validius ad penetranda omnia: & hæc vera est Seraphica flama, in qua prima elucet imago Trinitatis. Igneus amoris ardor, quo Deus se accendens creauit omnia, quaternarium primum illustrat, & in eo sui ardoris imaginem relinquit. Quamuis autem Dei potestas sit infinita, creationem tamen suam non est dimensus sua infinitate, sed potestate illius quòd primum igneum ardorem è diuina bonitate & amore duxit. Quamobrem cùm ternarius Trinitatis typum gerat, & singulis suis partibus singulas personas explicet, voluit Deus vim suam quaternario accommodare, ad eum modum, vt ternarius ductus in quaternarium duodecim expleat, qui numerus totam totius mundi complectitur ideam. Hic enim vltra Trinitatem principium rerum omnium tum efficiens formam & materiam, tum ad se, tamquam finem omnium, referens tres hierarchias triadicas comprehendit; quarum supremus apex est, & quaternarius & ignis eodem vterq. nobis nomine signatus. Quaternarius ergo caussa ordinis est prima, reliqua omnia Deo haud aliter deuinciens, quàm primus annulus in catena ceteros omnes tenet, & ei è quo hæret, annectit. Sed hæc alterius loci. Ceterùm quamuis pyramidis nomen commune sit omnibus pyramidibus è quacumque tandem materia constent, cuiuscumque figuræ basim; illud tamen earum genus quod ex vno lapide conficitur, & in acutiorem mucronem terminatur, obelisci nomen apud veteres accepit; ceu paruum veru diceretur. Mirum profectò, ingentes id genus moles verutula fuisse nuncupata; quasi non satis earum magnitudo deprimeretur, si verua voce non diminuente vocarentur. Quid alij in hominum operibus maximè mirentur ignoro; mihi certè inter omnia quæ vmquam oculis conspexi, nihil admirabilius visum est, quàm obelisci; quorum vel sola vectura animo dumtaxat æstimata incutit stuporem; vt interim omittam erigendi laborem & tantæ molis in aëre suspensionem. Obeliscis pyropos imponi solere in Alef tradidi, & addidi iis æternam lucem denotari, quam nostri Theologi cæli empyrei nomine designant. Quanto verò magis augusta est cæli empyrei & æternæ vitæ maiestas, tanto pyrrhopæcilos, cui eius symbolum imponitur, indignior videtur nomenclatura diminuente. Marmoreæ potiùs turres vocari debuissent, quàm ad verutulorum trahi contemptum, quo in obeliscorum vocabulo affici videntur. Qui nomina his lapidibus tot millium hominum labore confectis tribuerunt, eos nefas sit cogitare aliunde quàm è sacro sermone nomen iis dare voluisse. Atqui sacer sermo Phrygius erat, idem nimirum cum sermone Ascaniorum siue Teutonicorum; quem prius quàm primum esse docuissem, Cimbricum soleo vocare. Quamobrem si scire velimus quæ apud sacerdotes Ægyptios obeliscorum fuerit nomenclatura, videamus quî obeliscus in Phrygia lingua nuncupetur. Hîc mox Speetken inuenimus pro exiguo veru siue obelisco dici; quæ vox ingentibus his lapidibus aut rupibus potiùs excelsis data est à fine, quem Aristoteles in nominibus faciendis potissimùm obseruari debere, commonefecit. Dicitur enim Speetken à Speet, quod idem est quod figo. Speet componitur è Spi, quod est exploro, & Heet, quod caput significat. Admiranda compositio, ità me Mercurius amet. Adeóne quoties quisquam aliquid figit vel acu vel acicula vel veru, de explorando capite cogitare debemus? Debemus profectò, si primi

Ort. *Or.* *Orden.* *Ordo, inis.* *Quaternarij mysteria.* *Duodenarius totius mundi ideam complectitur.* *Obelisci qui sint.* *Sermo sacer Ægyptiorum quis.* *Speetken.* *Speet.* *Spi.* *Heet.*

primi nomenclatoris monitionem ſequi velimus. Is enim ſciens, nullam figuram ad figendum aptam eſſe, niſi pyramidis modò in cuſpidem terminetur, & hac admoneri, omnes vitæ actiones ita inſtituendas, vt ad vnum cacumen tendant, verbum figendi illud fecit, vt eo perpetuò moneremur, mentis noſtræ acumen ſemper debere ipſum caput vniuerſorum explorare; & id quidem ea ratione qua caput Heet vocatur ab imperando. Idem enim eſt Spi-heet quod explora caput, & conſidera diligenter quid imperet. Sed quorſum hoc verbum accommodauit nomenclator ei qui figit quippiam. Modò dixi figenti illud habendum inſtrumentum, quo mox admonetur, omnia ad Vnum rectis lineis referri oportere, iuxta illud capitis axioma, *Vnum eſt neceſſarium.* Ceterùm quorſum Speetken diminuenti vocula turris id genus marmorea vocatur? Nempe vt duo ſimul intelligantur; alterum quamuis maximæ & ſtupendæ ſublimitatis acus ſit qua pyropus figitur, eam tamen rei minutiſſimæ rationem habere, ſi cum acie mentis conferatur; quam vt in Deum caput omniũ, ſiue in vitam æternam figamus, commonemur: alterum, vt vocula in duas partes ſolui poſſit, & hac via nobis denotari, Noſce quid Speet ſibi velit; quod dum facimus, intelligimus ſemper nobis explorandum eſſe tum ipſum caput, tum quid caput nos facere iuſſerit. Iam in ſoluenda voce Speetken illud etiam docemur, finem inueſtigandi capitis & mandatorum Dei, eſſe ipſam notitiam per quam Deo figimur & adhæremus. Ken enim idem eſt quod noſce, quo æterna vita continetur. Quamobrem ipſum Ken pyropo reſpondebit vi ſignificationis, propterea quòd vita æterna globo igneo ſiue cælo empyreo denotata nihil aliud ſit, quàm Dei notitia, quam per excellentiæ figuram in Ken intelligas oportet: quod ſi conuertas, Nek habebis, quod idem eſt quod appropinquo. Nulla enim re Deo reddimur propinquiores, quàm Dei notitia; quam tum demum ſumus integram habituri, cùm Deum videbimus facie ad faciem, vt Apoſtoli verbis vtamur. Nõ videretur ergo reprehendẽdus qui diceret, Pyropi nomen à Vur-hop dici, quo ignis ſpes denotatur. At ignis vitæ in cælo empyreo agẽdæ ſymbolũ eſt, quæ nõ aliud eſt quàm Deum intueri. Obeliſcus ergo pyropũ figens ſignificabit, actiones omnes ſic ad Vnum referri debere, vt certã ſpem vitę æternæ habeamus. Quãuis itaq. prima fronte Speetken diminuens vox dũtaxat eſſe videatur; ſublimiorẽ tamen lõgè habet admonitionẽ, quę nos docet iis omnibus qui actiones ſuas ſic compoſuerint, vt acutũ veru imitentur, & perpetuò caput explorẽt, certiſſimam & fixam ſpem eſſe debere vitæ ſempiternæ conſequẽdæ; quæ vt per Ken verbũ, ita per pyropi ſymbolũ denotatur. Cernimus nunc quàm nomina noſtra ſignis, quæ oculis vſurpamus, ad amuſſim reſpondeant, & quantũ myſteriorũ in eorum examine recludatur. Bene itaq. obeliſcos, non obelos, marmoreas id genus turres priſci vocauerũt; vt videlicet ſacrum earum nomen è ſermone Phrygio petitum exprimerent, tametſi Græcis non eadem arcana ſignificarentur. Panis enim pueris primùm dandus, qui Bee vocatur, de Phrygio ſermone cognoſcendus eſt; verum & primarium animorum alimentum explicaturo iis qui norunt intimam vocabulorum medullam enucleare. Cùm modò clarum reddiderim, quid globus ille flameus obeliſcis imponi conſuetus ſignificet, non erit difficile explicatu, quid idem deſignet in triangulo æquicruro qui deorſum à poſtica Canopi parte pendere cernitur. Nam ſi obeliſcis impoſitus vitæ ſpem deſignet; certè ſi euertatur & deorſum ruat, quid aliud denotabit quàm omnẽ vitæ ſpem deiectam eſſe, quæ primo diuinitatis charactere homini à Deo impreſſo ſuſtinebatur, quem triangulus æquilaterus deſignat. Actum enim eſt de prima illa ſpe ſimul ac Adam ſemel permiſit aggerem ſuum ab Ates inuidia ſuperari; & idcirco Canopus ante ſe videt alterius vitæ ſpem, quam lituus ipſi obiectus oſtendit in ſola cruce eſſe conſtitutam; è qua vitæ ſymbolum infernè apertum ita dependet, vt hinc introitum admittat, hinc etiam non impediat, quò minus excidere poſſis. Quamobrem ſemper ſcipione, cui alaudæ caput & crux impoſita, greſſus noſter firmandus eſt; ne dum ſtare nobis videmur, rurſus cadamus; & ſicut prior vita triangulo ſignificata amiſſa eſt, ita & hæc ſecunda amittatur, atque ita nulla ſpes ſalutis ſuperſit. Ceterùm tempus eſt, vt ab hoc diſcurſu reuertamur; in quo ſi pergeremus, latiùs per Ægyptias notas vagandum eſſet, quàm præſens locus ferret. Reuertamur itaque ad Dalet, in quo Dal reiecto articulo primo Trinitatis deſcenſui propriè cõuenire ſatis eſt oſtenſum. quæ extra ſe egredi, vt non ſimul deſcendat, nullo modo poteſt. Præterea clarũ eſt, in huius vocis ratione ipſius diuini deſcenſus effectum

Obeliſcus cur diminuenti voce appelletur.

Ken.

Nek.

Bee.

Obeliſcus euerſus cuius rei ſit teſſera.

effectum peruideri,& cum non alium agnosci,quàm ignem,omnibus rebus creatis vitæ calorem subministrantem; atque id tanto stupendo prorsus artificio factum esse,vt & Dalet quarta littera esset,& quaternarij nomen ignem denotaret; qui cum דל sic conuenit, vt ignis effectio per דל denotetur, nec vlla voce denotari possit significantiùs & pleniùs. Mirabili igitur modo in דל Seraphicam vallem, tetractyn, Pythagoricam animam mundi,primam ignis vitalis scaturiginem,& primum Trinitatis exemplum rebus creatis omnibus impressum inuenimus contineri; & inde deprehendimus, orationis Alphabeticæ architectum totius vniuersi architecturam hoc loco secutũ fuisse. Insigne profectò & illustre petitionis suæ fecit exordium, dum ipsum Gimel siue Spiritum Dei orauit,vt descenderet; quando descensus hic דל dici non potest, nisi omnia vitali calore moueat, fecundet, augeat, prosperet; & id quidem omnibus quibus fieri potest rebus. Et quamuis maxima sit hæc petitio, æquissima tamen & gratissima Deo videri debet,propterea quòd archetypum ipsius imitetur,quod auctori suo nullo modo potest displicere; sed contrà semper iucundissimum esse spectaculum, iuxta illud: *Viditq. Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona.* Quamobrem non potest non gratissima esse Deo petitio illa, quæ statim ab initio pulcerrimum totius creationis archetypum commemoret, & commemoratum sic ob oculos ponat, vt nulla figura aptiùs exprimi queat. Quemadmodum enim Trinitas prima caussa est omnium rerum, ita triangulus prima figura est omnium figurarum rectis lineis comprehensarum, in quam omnes aliæ figuræ soluuntur & terminantur; cùm ipsa in nullas alias vlteriùs soluatur, sed in suam formam dumtaxat infinitis vicibus diuidi queat. Triangulus ergo æquilaterus tribus personis in vno Deo essentia vnitis conuenientissimus fuerit, & optimè delinearit ipsum descensum opificis ad res creatas,quibus omnibus triangulum suæ diuinitatis impressit: per quem omnia descendunt,fiunt & conseruantur,quæ voce דל declarantur. Nescio cuius monitu Hebræi resciuerint, litteram Dalet maximè venerandam esse; propterea quòd ea imperium Dei in quatuor mundi plagas denotetur. Nam si ad numerum referat,idem ferè dicere videantur quod Pythagorici Tetractyn suam celebrantes. Nobis in ipso litteræ nomine, ipsaque figura longè clarior est ratio venerationis, vti ex his quæ dixi cuiuis liquebit: Iudæi tamen יהוה אחד summa reuerentia proferentes,ad malorum omnium amolitionem sonum ipsius Dalet longa mora trahũt, magnam eius litteræ vim esse credentes. Verùm vt antiquitas huius figuræ magis cernatur,addamus & aliud luculentissimum testimonium, non ex Ægyptiacis notis, sed ex ipso cælo petitum. Docui antè Thot siue Mercurio primam deberi litterarum inuentionem,cuius beneficio & instinctu Adamus nomina rebus fecit. Hunc eundem Mercurium scribit Hyginus Deltoton in cælo collocasse super ariete, quo is illustrior redderetur. Paullo antè dixi, cælo non solùm naturalem Dei cognitionem inscriptã esse, sed eam etiam quæ naturæ limites egressa soli Spiritui sancto debetur vti vero magistro. Is ergo arietem Zodiaci circuli initiũ tenere voluit, quo intelligeremus totius vitæ mortaliũ initium esse in victima arietis immaculati, qui sanguine suo peccata mundi tollit. Siue enim arietẽ, siue ouem, siue agnum dicas; eodem symbolum spectat, & ad eandem hostiam immaculatam refertur.

Triangulus prima omniũ figurarum.

Dalet littera maximè veneranda.

Deltoton cur in cælo locarit Mercurius.

Aries cur Zodiaci initium occupet.

refertur. Quid? quòd omnia sacrificia ad vnum Christi sacrificium pertinere intelligere debemus, nec plus virium habuisse, quàm ex hac collatione accepissent. Isychius Hierosolymitanus presbyter, in quintum Leuitici caput scribens, clarè docet, Arietem immaculatum Christi esse symbolum; nec quisquam est omnino qui non sit eiusdem sententiæ, si modò Christianæ religionis mysteria vel à limine salutarit. Bene ergo Aries Zodiacum circulum exorditur; quem vt clariùs agnoscas, Mercurius Deltotum superiùs imposuit; quo nihil aliud significatum voluit, quàm Christum, qui tamquam aries immaculatus esset immolandus, verum Deum esse, qui triangulo eiusmodi denotatur. Diuinitas enim claris operibus in Christo ostensa, toti mũdo aperuit, hunc esse arietem illum immaculatum, cuius sanguine totus mundus lustraretur. Hinc optimè priscis fabulis iactatum est, Deltoton arieti ideo impositum à Mercurio fuisse, vt ipsum illustraret ac redderet clariorem: quod quid sibi velit, ipsa Euangelia disertis verbis ostendunt. Quis non cernit quantus hîc mysteriorum oceanus aperiatur, & quãta lux iis quæ priùs à me dicta sunt adferatur? Alibi fortasse latiùs de Ariete & Deltoto, quod Trinitatis imaginem gerit, agemus; hoc loco sufficiat demonstrasse, adeò veterem esse ipsius Dalet figuram in ea, quam dixi, significatione, vt in ipso etiam cælo fulgere cernatur: & id quidem eo loco, vt inde colligas principij rationem & arieti & ipsi triangulo æquè conuenire, vti rectè consideranti non potest non liquere. Et quemadmodum Dalet Seraphico ordini conuenit, primò videlicet omnium rerum creatarum; ita Aries per Deltoton, ceu insigne quoddam certissimum, denotatur principium illius circuli tenere cuius ductu vita terrenis omnibus communicatur. Errant itaque insigniter qui aliud mundi principium sibi finxerunt, quod hîc corollarij loco sit adiectum. Adde & illud quo Magiam latius cernas patere, Arietem signum igneum apud astrologos haberi, atque idcirco cum Dalet insignem habere cognationem; quam nos cùm Vier pro quaternario & igne dicimus, denotamus. Aries certè in capite suo diuinitatem gerens, & igneo generis humani amore succensus, primas tenet omnium rerum creatarum, verissimum vitæ perennis, quæ Zodiaco designatur, exordium; quæ vt nobis cõtingat, ille nobis præstet qui hoc symbolo denotatur.

Aries immaculatus Christi symbolũ.

He.

PRÆFATVS petitionis suæ exordium magister, nunc illud addit quod à Deo hoc tempore ad discipulum suum demitti cupit; ita vt tota petitionis primæ summa hæc sit: Demitte altum volumen. Hîc igitur de figura He agendum. He altum esse, alibi docui: cuius ratio est Spiritus in altum ferens ipsi Vni præpositus, ceu diceretur, Alta euectio ad Vnum. Vox Anglis est hactenus quàm nostratibus vsitatior. Nostrates enim hoc tempore extra compositionem maximè Ho & Hooch pro eodem dicere maluerunt: & sicut illo spiritus ad vnum tendens, ita his spiritus ad æternum tendens denotatur, quorum vtrumque eodem pertinet. Verùm non eadem semper in eodem honore vocabula apud omnes manent; in quorum defectu ad deriuata & composita, & ipsam obsoletæ vocis etymologiam est recurrendum, & aliquando aliæ gentes eiusdem linguæ de vocis notatione interrogandæ. Cùm autem altitudinis varij sint modi, & variæ ad diuersas altitudines viæ, placuit vt ea ad hanc nostram altitudinem designandam figura acciperetur, quæ notissima esset & omnibus domestica. Ea autem est pars scalæ. Frustra enim tota scala pingitur, vbi ex parte tota cognoscitur. Habemus itaque pro He partem scalæ, perinde atque pro pedo partem pedi superiorem. Ne tamen plebeia esset & nimis vulgaris scalæ pro He delineatio, sic est à sermonis nostri opifice scala nominata, vt statim prima fronte vox ipsa symbolicam significationem ostendat. Leer enim, si ad originem examinetur, vel ex Le eer fiet, quod est id quod humile est honoro; vel ex litteræ L potestate & eer: quo compositionis modo Leer excelsus honor dicetur. Cùm igitur vtraque interpretatio honoris habeat mentionem, & is in scalis domestico & trito omnibus instrumento nullus esse cernatur; cogitemus necesse est, nomenclatorem ad altiora in scalæ nomine respexisse: id verum esse ex eo mox perspicietur, quòd eadem voce Leer ad longè diuersam significationem vsus sit; nam Leer in alia notatione tria

He litteræ notatio. He.

Ho. Hooch.

He litteræ figura.

Leer.

ne tria ſignificat; diuerſa illa quidem, ſed quadam tamen naturæ lege coniuncta. **Leer** enim aliquando idem eſt quod diſco, aliquando idem quod doceo, aliàs idem quod doctrina ſiue diſciplina. Cùm igitur in his vocis ratio clarior ſit quàm in protrito & ſæpius conculcato inſtrumento; inepti ſimus, niſi cogitemus ſymbolica aliqua ratione nomen ad ſcalam veniſſe. Voluit enim prudentiſſimus ſermonis omniumque ſymbolorum architectus perpetuò nos moneri, dum ſcalam adſcenderemus in altum nos tendere, non tam hoc inſtrumento quàm diſciplina; quæ eodem nomine quo ſcala vocata, facillimè in memoriam de ſcalæ commemoratione vſuque quotidiano poterat venire. Elegantiſſima ſanè hæc eſt doctrinæ ſcalæque comparatio, eo quòd per ſcalam facilis eſt ad ardua conſcenſus; ita per doctrinam quoque promptus ſit adſcenſus ad altos honores, qui in ſcalæ nomine deſignantur: & quemadmodum in ſcala paullatim per gradus in altum euadimus; ita quoque in doctrina per gradus adſcenſus fieri debet; & quantum graduum in doctrina adſcenderimus, tantundem promouerimus ad honores & dignitatem. Nunc vt moneret, aut potiùs vt præſcriberet quæ docenda diſcendaque eſſent, ſic vocem ad vtrumque ſignificandum fecit, vt honoris ratio in primis habenda eſſe demonſtretur, quaſi diceret, ea ſola docenda & diſcenda quæ ad veros conducunt & ſolidos honores: quæ qualia ſint, ex vocabulo **Eer** clariſſimè cernes; quod ſic factum eſt, vt ea ſola ad honorem ſpectare definiat, quæ ab Vno & legitimo manant, & hominem ad id quod ratio poſtulat paratum reddunt atque promptum; quorum poſterius ichnæa vocis **Eer** conuerſio demonſtrat. Vide, quæſo, quàm breui compendio omnes omnium ſcholarum leges comprehenderit; quibus nec video quid addi, nec video quid demi bona ratione poſſit. Laudantur de ſententiarum breuitate Spartani, & non immeritò laudantur, ſed nomenclator noſter tanto ſe illis præſtitit in hoc certaminis genere ſuperiorem, quanto æquius eſt eum ceteris præſtare mortalibus, qui nihil niſi diuino loquitur inſtinctu. Dum enim **Leer** conſidero, & eius natales ab **Eer** repeto, diſcoque ex ichnæa conuerſione animũ hominis honoribus præparari & promptũ ad officium ſuum reddi; neſcio quî ad tam illuſtris ſpectaculi, tam latè per omnia officiorum genera patentis inſpectionem contemplationemque pæne ſtupidus obmuteſcam, nec verba ſatis bona ſuppetant, quibus quàm mirabiliter afficiar exponam. Neque enim video quid primùm admirer ipſe, vel quid primùm aliis admirandum proponam: hinc cerno humiles per doctrinam honorari; & vnà cerno in doctrina ſola excelſos eſſe honores: hinc animaduerto, eos ſolos honores dici poſſe qui à legitimo profluunt, & ab ipſo Vno deriuantur, nulla habita multitudinis ratione; atque idcirco nobis præcipi, hæc ſola diſcenda docendaque eſſe, quæ ex Vnius & legitimi fonte promanant, reiectis omnibus falſis, vanis, ſuperuacaneis & noxiis cùm omni ætati, tum maximè puerili. Iam cùm reuertor ex **Eer** per veſtigia retrò ad ipſum **Ree**, admirabili breuiſſimæ monitionis vtilitate percellor, atque mecum expendo quàm vehementer contra Deum & remp. illi peccent, qui adoleſcentum & iuuenum animos ad diſciplinas & omnem rectam officij rationem honoribus non excitant, ſi id quidem in ipſorum ſit poteſtate; in vniuerſum verò à nemine committi præter magnum ſcelus poſſe, vt cuiuſquam doctrinam debitis honoribus fraudet, quando ex ſpiritus nomenclatoris noſtri magiſtri ſententia ſic ſtatui video, vt excelſi honores doctrinæ præcipuo quodam iure debeantur. Quid dicam nunc ſi **Leer** in **Reel** conuertamus, & hoc vocabulum ex notatione voculæ **Ree** & poteſtate litteræ L interpretemur? An non hîc ſtatim cernemus, ipſam doctrinam præparationem eſſe ſublimem & excellentem, aut potiùs apparatus omnis excellentiam? At cuius, & ad quid apparatum? Cuius alterius quàm eius qui docetur? & ad quid aliud hic præparabitur, quàm vt ad vltimum hominis finem conſequendum ſit promptiſſimus? Obruit ſanè me huius vocis **Leer** admirabilitas; & quanto eam profundiùs intueor & examino, tanto ſeſe maior myſteriorum copia ſuggerit. Inter alia mecum repeto, doctrinam veram ſcalam eſſe, per quam genus humanum ad cæleſte regnum adſcendit: qua qui careat, nulla ſpe conſequendæ nitatur felicitatis. Venit interea in mentem illius ſcalæ per quam Iacob angelos vidit adſcendentes & deſcendentes, cuius ſuperior pars ad cælum pertinebat. Quid multis? Hoc apertè cernimus, non aliam homini ſcalam propoſitam eſſe, qua ad vllum ſublimitatis gradum adſcendat, atque hanc ipſam quam nobis nomenclator oſtendit, dum non alio nomine ſcalam quàm doctrinæ; nec alio nomine

Scala & doctrina conſenſus.

Honoris ratio in iis quæ docenda diſcendaq́; ſunt præcipuè habenda.

Eer.
Ree.

Leer.
Reel.

Doctrina ſcala e[illegible] qua in cælum aſcenditur.

mine

mine doctrinam quàm scalæ vocabulo voluit nuncupari. Quamobrem dum He littera *He cuius rei symbolum.*
per scalæ simulacrum pingitur, monetur Alphabetarius Canopus omnium eorum quæ
modò diximus, ex Leer intelligi & posse & debere; & mutua ipsius He vocis & picturæ
symbolicæ concordia sacrosanctam esse apud homines legem, ad altum neminem nec
posse nec debere peruenire, nisi per doctrinæ scalam ad sublimitatem enitatur. Scalæ *Doctrinæ primus gradus.*
autem huius primus gradus est, discrimen rerum, in quibus primum agnoscimus lu-
cem ac tenebras. Hinc Scalæ nomen apud Latinos vsurpatum à Scal nostro deriuatur, *Scalæ etymõ.*
quod præteritum imperfectum est ipsius Steel/quod significat differo. Omnis enim co- *Scal. Steel.*
gnitio à differentia sumit exordium. Hinc apud Hebræos סלם qua in voce Samech pro
Scin ponitur. Non igitur Leer tantùm, sed Scala etiam ad doctrinam refertur de vera
vocis notatione; quæ rerum differentias, gradus ad cognitionem esse demonstrat, per
quos nimirum ad ipsum Vnum peruenitur. Et quoniam hoc nostro adscensu Vni con-
glutinari cupimus & firmissimè adhærere; voluit vocabulorum architectus, vt Clim *Clim.*
pro Scando poneretur, ceu quis diceret, Ik-lim quod est eius qui glutinum desiderat.
Lim enim glutinum designat à Lei-me/quia quod tangit, vnà secum trahit. Dum itaque *Lim.*
Clim pro scando dicimus, cupimus vt ad altum trahamur, & ipsi alto conglutinemur.
Quod enim spiritus in He notat, id Ik in Clim exprimit; eo quòd nihil verè altum siue
He dici queat, quod non ad Vnum spiret; nec quisquam verè scandat, nisi qui cupit con-
glutinari atque vniri cum illo cui semper dicere debemus, Ik lei-me/ id est, desidero vt
me tecum ducas: quod quid aliud est quàm illud, Trahe me post te? Rogemus ergo pa-
trem vt nos per filium suum trahat, dum scalam doctrinæ adscendimus. Miranda sa-
nè huius verbi Clim origo, qua simul & duci cupimus & conglutinari. Discant modò
Græci vnde Climax dicatur pro scala, quod certè hactenus nemo assecutus est. Hinc &
Clematis & Clymenon & periclymenon nomina sua duxerunt, quòd nimirum adscen- *Climacis etymon.*
dant. Nec aliunde κλῆμα deriuatur, vt vt in eo ineptiat Etymologici scriptor, quo no-
mine summa arboris flagella designantur, eo quòd iis arbor in altum ascendat, Climax
certè Clim-mat exprimit, quo adscēdendi
commoditas designatur. Mirum quàm
omnia sint conglutinata visco illo, quo is
qui adscendere se nostrati lingua dicit,
summo bono coniungi desiderat. Omnia
enim qualia qualia sint, suo quæq. modo
& suis quæque gradibus ad summum bo-
num contendunt, vt ipsi adhærescant &
vniantur. Cùm igitur quatuor sint rerum *Rerum creatarum genera quatuor.*
creatarum genera, alia intellectu, alia sen
su, alia vita, alia essentia tantùm prædita,
vt Areopagita tradidit; tota vniuersitas
quatuor his gradibus ad Deum adscendit,
vt quàm potest arctissimè conglutinetur.
Super hoc fundamento Raimundus ille,
quem de Sabunda vocant, scalam suam
stabiliuit; per quam ad summum religio-
nis apicem ascēdit. Nos hanc scalam vti-
lem illam quidem esse scimus, & æquè à
D. Paullo atque à D. Dionysio laudatam;
verùm alteram quam Iacob vidit, pluris *Scala Iacob.*
facimus; vtpote firmiorem, certiorem &
altiorem, atque eam per quam angeli di-
uino iussu ad mortalis humanæ salutis
oracula detulerunt, & rursus vnà secum
ad patrem cælestem animos reducunt.
Hęc tandem scala illa est quæ meritò Leer
dici potest; eo quòd per eam mortales ad
summum honorum culmen adscendant.

Hæc ad ipsum vsque patrem & antiquum dierum pertingit, cui per magnum angelum conciliati sumus, cui vt amoris glutino vniamur, & nunc & semper oremus. Quamobrem doctrina Christiana veteris & noui testamenti libris comprehensa, primùm meretur vt Leer dicatur; & is qui per eam sursum enititur ad patrem vniuersorum, ad caput scalæ à Iacobo visum, is propriè Clummen/ id est adscendere, vt conglutinatio fiat, censebitur.

Vau.

Vau litteræ nomen apud Æoles & vetustos Romanos etiã vsitatum.

SEQVITVR Vau litteræ nomen, non apud Hebræos tantùm à Ianigenis relictum, sed apud Æoles etiam & vetustos Romanos; tametsi hi in digamma solo & consonante hanc agnouerint appellationem. Vox hæc vel sola satis luculentam habet rationem, quæ necessaria collectione concludat, litterarum nomina nec Hebræa esse, nec Chaldæa, nec Syra; cùm nihil omnino apud has nationes habeat significationis. Scio tamen pluralem huius numerum bis in Exodi capite vicesimo sexto inueniri, sed tam vel nullam vel ambiguam apud Hebræos habere interpretationem, vt qui sanissimam videntur dedisse, clauos comminiscantur ad litteræ Vau figuram formatos. Meliùs diuus Hieronymus & ceteri, qui ex sacræ scripturæ contextu & verisimili rerum coniectura columnarum capita verterunt; licet cur ea sic Moses nuncuparit, nihil potuerint ex Hebræorum sermone rationis adferre. Nobis hæc res clara est, quam mox de significatione ipsius Vau omnibus ostendam. Vau nobis vox est in vsu frequentissimo, ipsis ferè infantibus semper in ore consueta versari: quibus natura indidisse videtur, vt quicquid possunt id complicent & rursus explicent, ceu in complicando & explicando primarium aliquod vitæ munus cerneretur. Est enim Vau quiuis cuiusuis generis sinus, siue is per angulum re quapiam in se redeunte fiat, siue per spirarum aut circulorum portiones, vel etiam per integrum circulum. Vox sanè indicat rei quendam in se recursum, sed eum tamen non semper coëuntem, sed frequenter hiulcum atque diductum. Videtur enim vocabulum in se recurrere, & eadem littera hinc principium sibi facere, hinc finem; quamuis primo loco consonans, postremo loco reddatur vocalis. Est autem sonus litteræ V eius naturæ, vt rotundum aperiat, & labra quæ in rotundo sono perficiendo erant ferè coitura, sinu quodam producto exteriùs recludat, atque idcirco V consonans & V vocalis vel per A vel per O conglutinatæ, sinum nobis significant; cuius in pronuntiando quandam ostendunt informationem. Huc Terentianus vocandus, vt intelligatur dum dicit, Et sola sonum redderet ex sua figura: quod à nemine hactenus vidi bene vel intellectum vel explicatum. Habet itaque Vau siue Vou (vtrumque enim dicimus) sinum quendam tum in pronuntiatione, tum in figura: atque hinc nomenclatoris nostri industria cernitur, qua pro sinu hac voce suos vti iussit. Quid rogo naturæ conuenientius fieri potuit, quàm si vox pro sinu fieret, in qua littera sinus de sua natura index bis contineretur, semel vt vocalis, semel vt consonans; & ea sic in se rediret, vt tamen circulum non absolueret, sed aliquid relinqueret hiulci, quod sinuum est proprium? Plus hic artis video, quàm paucis docere possim; & id ipsum sic implicatum suis sinubus, vt non cuiusuis sit explicare. Satis sit nos ex Vau in Vau venire, ea quam dixi reditus seruata diuersitate. Quia verò Vau circulum rotundum ipsius O recludit, & exteriùs porrigitur, & quod exteriùs ad eum modum procedit, longè latéque vagandi exitum præbet; placuit nomenclatori, vt hoc elemento in rebus latè diducendis vel distrahendis vteretur: ita perpetuò fuit diligentissimus naturæ imitator. A Vau vel Vou/ Vaut vel Vout in vsu habemus pro quauis concameratione; ceu diceretur sinus comprehensio, quæ per Tau denotatur. Hinc Itali Volta Gotisantes pro eadem re dicunt, V in L & contrà crebrò transeunte. Vnde liquet, non solùm pro angulari sinu & compresso Vau in vsu vetustis fuisse, quod indocti quidam nostrates fortasse suspicarentur, sed pro sinu etiam circulari & spirali; & id quidem de vocis origine magis propriè; eo quòd rotundi reclusio in hoc magis appareat. Vauwen igitur non solùm erit, quod vulgò dicunt, plicare; sed illud etiam, & quidem magis, quod inuoluere dicunt Latini. Quid? an non Voluo à Vouwe acceptum est, V in L mutato,

Vau quid significet. Plicandi procliuitas in infantibus. Vau.

V litteræ natura.

Vaut. Vout.

Vauwen. Voluo verbi etymon. V apud Cimbros sæpe transit in L.

mutato, & duplici W in simplex? Est'ne quicquam euidentius? Nemo enim est qui nesciat apud nostrates sine notationis discrimine Aut & Alt, Saut & Salt & similia similiter duobus modis proferri solere. Hinc iam lux loco ex Bibliis ante citato infertur, & clarè cernitur, columnas quas Moses fieri iusserat, Ionici generis fuisse; quarum capita in volutas vtrimque retorquentur. Nec id mirum, cùm in Ægypto, vbi Moses inter ceteras disciplinas Architectonicen quoque didicisse videtur, plurimos Iones fabros quæstum sequentes verisimile sit artem suam exercuisse; & idcirco Mosen eiusmodi capita de sacerdotum nomine, quorum fuerat discipulus, Dauheden siue Dauhoden nominasse, id est, capita in volutas retorta, & eam vocem ad Hebraismum accommodasse, in ווים, quò melius linguæ inflexioni conueniret, immutatam. Sed iam videamus quid Vau in oratione Alphabetica designet. Id obscurum non est, si scias libros plicando & voluendo confici solere; & hinc duo mox librorum genera exstitisse. Vou itaque librum significat per excellentiæ figuram, qua vox præstantissimo plicatilium rerum generi vindicatur. qua in re Romani priscos suos maiores Ianigenas imitati, volumen pro libro dixerunt in se voluto. Fuit & alia plicandorum librorum ratio, quæ tabulas imitabatur; quæ talis erat, vt libro aperto duæ statim paginæ apparerent, nec tamen à tergo pagina scripta esset. Pauca enim erant opistographa: quod non alia ratio impediuisse mihi videtur, quàm chartæ ex papyro tenuitas; quæ non omnis tam vel crassa vel firma erat, vt commodè à tergo scribi posset. Voluminum certè in charta papyracea & prior & commodior vsus videtur fuisse: quæ mihi, saluo aliorum iudicio, & salua mihi, si saniora quisquam è vetustis depromat monumentis, palinodia, sic scribi solere videntur, vt lineæ iuxta chartæ latitudinem ducerentur, & inde volumina per versus, non per paginas numerarentur. Codices volumina erant tam spissa, vt trunci arboris instar haberent; qui in libros, & hi rursus in minora volumina nonnumquam diuidebantur. Id autem ad legendi commoditatem fiebat, vt parte aliqua perlecti volumen deponeretur; & id toties fieret, quot vnius codicis aut libri volumina essent. Hoc modo Cæsaris Anticatones grandi viri fascino Iuuenalis comparauit, dum canit:

Moses architectus.

Vau in oratione Alphabetica quid designet

Librorum duo genera apud antiquos.

Codices priscorum.

Iuuenalis locus explicatur.

——Sed omnes
Nouerunt Mauri atque Indi quæ psaltria penem
Maiorem quàm sint duo Cæsaris Anticatones.

Potuerunt tamen ipsa quoque volumina in selidas & paginas distingui, perinde atque longa aliqua planities in multa plethra diuiditur: quod si factum vmquam fuit, vt mihi hactenus non liquet, paginæ secundum longitudinem quoque scribi legique potuerunt. Ex voluminibus librorum habemus vmbilicos; de quibus nihil hactenus scriptum vidi quod placeret: quod non vidi, non reprehendo. Relictis igitur aliorum opinionibus, nos vmbilicum in solis voluminibus agnoscimus; & eum esse dicimus tenue & exile vel lignum vel officulum, vel teretem virgulam eburnam, cui extrema pars voluminis colla vel alia ratione annectebatur, vt ab ea inuolutio caperet exordium: quo fiebat, vt in libris euoluendis postremum finem clauderet. Huic vtrimque rotundum aliquid vmbilici forma exstitisse credo, cui iniectis vtrimque filis, volumen posset colligari. Dicebatur autem vmbilicus, quòd totius codicis, & omnium librorum & voluminum esset meditullium, & principium omnium inuolucrorum, vti infantis vmbilicus omnium membranarum quibus continetur. Nunc itaque Martialis illud intelligemus, quod secundo libro posuit epigramma:

Vmbilicus in voluminibus quis sit.

Martialis locus explicatus.

Quid prodest mihi tam macer libellus,
Nullo craßior vt sit vmbilico.

Hinc illud clarum apud eundem:

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus vsque ad vmbilicum;
Tu procedere adhuc & ire quæris?

Quò igitur ire quærebat, si vmbilicus erat postremo voluminis fini annexus? Ad tergum videlicet, vt Orestem Iuuenalis imitaretur, de quo cecinit:

Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes.

Clarum enim est, in voluminibus non antè ad tergum progrediendum fuisse, quàm ad vmbilicum veniretur: post quem si quid erat scribendum, ad Opistographon erat eundum,

dum, quod tamen non omnis charta admittebat. Ceterùm quia incommoda erat voluminum legendorum ratio, tandem libros complicarunt, ita vt ad singulas apertiones duæ mox paginæ, nec plures, viderētur; in quarum altera mercatores accepta, in altera expensa scribebant; atque hac ratione totum suum codicem absoluebant: quod hactenus obseruari videmus. Hinc illud: Fortuna vtramque paginam facit, id est, quicquid accipimus, Fortunæ acceptum ferimus: quicquid perdimus, illi item ferimus expensum: quod nescio an hactenus ab omnibus bene fuerit intellectum. Vt autem in voluminibus facillimum est videre alteram dumtaxat partem litteris accipiendis plerumque solere destinari; ita non similiter quiuis videbit, qui per duas semper paginas progrediendo vna dumtaxat pars libri scribatur, altera vacua & inani relicta. Hic animaduertas quî flabella muliercularum complicentur, & quî pueri ex vno papyri folio laternas faciant complicando: quod fit eo modo, vt sinus alternatim recurrant, & tota interim charta in plurimas paginas distincta non secetur: sed is qui scribit, primo sinu recluso, priùs in sinistra, deinde in dextra pagina scribat; ac deinde papyro rursum in angulum plicata, ad tertiam progrediatur, atque ita deinceps semper eandem anticam chartæ partem sequens, ad vltimam vsque pergat paginam. Quòd si tunc cum Martialis libello vlteriùs pergere velit, vertendus liber, & aduersa parte aperiendus, vbi tot paginas albas inueniet, quot antè litteris occupauit. Vidi librum maximum è charta pergamena factum, qui ad hunc modum erat complicatus; & priùs parte anteriore totus percurrendus, ac deinde hac clausa altera parte aperiendus; qua paginæ opisthographæ occurrebant. Nec dubito equidem eos libros quos ad tabularum modum Romani concinnabant, sic plicatos fuisse; & in his singulas facies singulas paginas fecisse: quod mihi Plinij locus, nescio an à quoquam hactenus intellectus, persuasit. Hic docet papyrum iunci genus in palustribus Ægypti locis aut stagnantibus Nili aquis, quarum altitudo duo non excedat cubita, nasci; & triangulo scapo ad decem cubitorum altitudinem excrescere. Habeo ego duos è papyro scipiones cum hac trianguli forma non malè congruentes. Ex hoc iunci genere in tenuissimas philuras scisso charta ad hunc modum fit: Capitur scheda siue philura siue tænia ea longitudine quam papyri scapus dedit: extenditur super tabula, madida turbidis Nili aquis, quæ glutini vim præstant, atque hæc prima philura stamen est chartæ. Huic deinde alterius papyraceæ tæniæ segmenta imponuntur transuersæ ad angulos rectos; & madidæ glutino suo, quod Nilus subministrat, comprimuntur, ac mox Sole siccantur. Latitudo chartæ optimæ tredecim digitorum ceteris paulatim minor. Scripturam autem parte ea excipiebat, qua segmenta, quæ subteminis locum habent, sunt agglutinata, & raro altera parte scribebatur. Inuenta est postea tamen quæ Macrocolla vocabatur, eo quòd postrema glutinatio in longum, non in latum porrigebatur. Stamine enim & subtemine coniunctis, tertia tænia glutino inducebatur, quo crassitudo maior firmiórque esset. Harum latitudo ad pedem cubitumque processit. Verùm hæc non diu probata est. Ratio enim, inquit Plinius, deprehendit vitium, vnius schedæ reuulsione plures infestante paginas. Quid hîc dicat Plinius non facilè quisquam perspiciet, nisi eum, quem dixi, plicandi modum cognoscat. In eo enim si suprema chartæ tabula recta in longitudinem porrigatur, multas paginas eædem papyri fibræ percurrent: quo fiet, vt si aliqua leuis tæniola desquammetur, atque ea auellatur; multæ paginæ vitium hoc sint sensuræ; & tot quidem, quot in vna papyri longitudine continentur. Ex hoc clarum est, scribi solere in ceteris chartis ea parte qua transuersæ crates erant actæ; nec papyraceam chartam complicatam scindi solere, vti hodie fieri videmus. Deinde & illud perspicitur, vitium illud quod in Macrocollis Plinius accusat, opisthographis quoque libris accidere potuisse, eo quòd postica librorum pars recta lamina in longum extensa non minùs constaret quàm Macrocolla parte vtraque exteriore. Monuit me quondam huius rei Morlionus, diligentissimus antiquitatum & historiæ naturalis, quoad vixit, explorator; verùm monuit tantùm, vt semper ferè excitare malebat, quàm docere, quod tamen hoc loco instar erat totius enarrationis. Videmus itaque non in solis voluminibus posticam libri partem, cùm ad vmbilicum ventum esset, scribi; sed id quoque in libris ad planitiem complicatis accidere quiuisse, si necessitas ita tulisset.

Est sanè quod nobis gratulemur, qui infinito meliorem chartam, quàm fuerit papyracea, è

Fortuna quomodo vtramque paginam dicatur facere.

Libros cōplicandi peculiaris modus.

Papyrus cuiusmodi fuerit, & ex ea quo modo charta fieri consueuerit.

Macrocolla.

Plinij locus explicatus.

Charta è tritis lineis & gossypio.

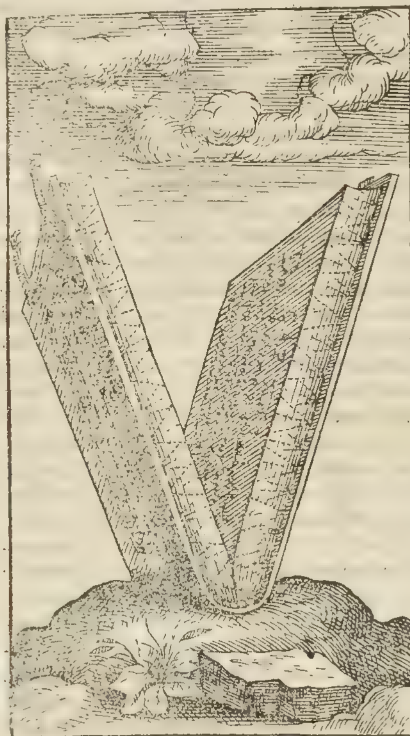
cea, è tritis lineis & goſſypio paramus: quæ tam firma eſt, vt æquè à tergo atq. à fronte litteras poſſit ſuſtinere, & ſingulis foliis binas paginas continere; alteram anticam, alteram poſticam; adeò vt nihil ampliùs vetet, quo minùs ſtatim poſt primam paginam in opiſtographo eius ſcribamus. Quòd ſi Romani noſtrũ in plicando morem & ſcindendi folia in Macrocollis ſecuti fuiſſent, nihil habuiſſent ob quod ex vnius ſchedæ ſiue tæniolæ auulſione de multis paginis timere debuiſſent. Sed de his ſatis. Videmus modò libros ferè duorum generum fuiſſe; & hos quidem circa vnum gracilem vmbilicum inuolutos; illos verò ad eum quem dixi modum complicatos. Cùm igitur & voluo & plico vno Vau noſtrati comprehendatur, non eſt mirum ſi Vau pro libro ponatur: quod quamuis ita ſit, altiùs tamen architecti ſollertia examinanda. Dixi crebrò, rotundum, cuius O notationem habet, æternitatem denotare, & modò ex Terentiano & cuiuſuis bene pronunciantis docui experimento, Vau litteram ſono ſuo rotundum ipſius O ſonum recludere: quod cùm ita eſſe quiſque apud ſe poſſit experiri, neceſſariò ſequitur, Vau nobis & ante chartas, & ante volumina, & ante libros complicatos de pronunciatione ſua habuiſſe ſymboli vim; quo ſignificaretur ab ipſo nobis aperiri æternitatem, & ea reſerari quæ in illius rotundo orbe ab oculis mentis noſtræ occluſa reconditaque antea fuiſſent. Hoc illud eſt quò ſermonis artifex maximè reſpexit, dum Vau pro libro voluit vſurpari; tametſi illa quæ priùs dixi leuiora à ſecundarum numero cauſſarum nõ excluſerit. Non ſunt inferiora leuioraque rerum momenta contemnenda, ſed mens ad primam ſemper eſt ideam dirigenda; eoque cauſſa ipſius Vau ad ſupremum librorum exemplar accommodanda. Liber igitur quem à Spiritu ſancto demitti cupit præceptor ad ſuum Canopum, non eſt chartaceus, non eſt aliquis quem corporis oculis poſſimus intueri. Quis enim in excelſis cælis terrenam materiam compegiſſet? quis vel Nili limo vel polline frumenti illic chartam conglutinaſſet? Quis vel membranas animalibus, vel libros arboribus, vel aliam materiam alij rei ad litteras accipiendas abſtuliſſet? Nec verò hîc de diphthera fabuloſa Iouis pelle cogitandum. Alius profectò, alius liber eſt qui reuera Vau vocatur: & is quidem tanto ſublimior quàm vulgares codices, quanto à diuiniore & petitur & proficiſcitur auctore: & idcirco non citra maximam cauſſam epitheton accepit, quo altus per exochen nuncuparetur. Quis ergo hic liber eſt? Quis? Non alius nempe quàm is quem Spiritus ſanctus mentibus noſtris & inſcribit & offert legendum, quo ex eo vitæ ſempiternæ myſteria diſcamus. Agnoſciſne hîc Spiritus ſancti gratiam, quà nobis ea quæ ad æternam vitam ducunt, reuelat, Vau ſiue volumen vocari, & hoc ipſum eſſe volumen quod ante omnia à Spiritu ſancto ſit petendũ, citra quod omnia alia volumina fruſtra leguntur? *Primùm petite regnum cælorum*, magiſter noſter in Euangelio dixit. Atqui non aliud eſt regnum cælorum, quàm vita ſempiterna. Rogamus igitur iuxtà ac Chriſtus præcepit, dum ante omnia nobis petimus illud altum volumen demitti, quo ſolo æternitatis myſteria recluduntur. Quòd ſi de vetuſtis rerum ſacrarum notis diſcere velis, quibúſnam potiſſimùm de rebus ſublimis hic liber tractet; ſcipionem Canopi inſpice atque diligenter contemplare. In illo enim ea lituo deſignari videbis, quæ nullo modo intelligi poſſunt, niſi eorum certa notitia ex alto libro æternitatis arcana reſerante fuerit accepta. Nullum me volumen, nullus codex tam firmis rationibus ad veram religionẽ impellet, vt vel minimam fidem Chriſto habeam, & vel minimum ſpei in promiſſis eius collocem, vel ex his amore accendar; niſi antè in me iacta fuerint fundamenta ex alto illo volumine, quod nomine ſuo promittit, apertum ſe nobis ipſam æternitatem. Vide quàm aptus orationis contextus, quo à Spiritu omnium reuelatore petitur, vt demittat ipſum altum volumen, quo arcana æternitatis conſilia ad hominum quidem ſalutem ſpectantia panduntur. Vt demittat Dal dicimus; cuius ratio monet, vt nos omnibus rebus proſperet; deinde ipſum altum volumen quo reſeratur occultus ad vitam ſempiternam introitus, rogatur; vt per hoc ſcilicet mentale Vau nos inſinuemus æternitati. Omnia hîc magnifica ſunt, omnia illuſtria, omnia heroica, omnia diuina: & quamuis diuerſa videantur ipſis vocibus denotari, omnia tamen ad vnum ſcopum collimant; & eum quidem ſupremum & ſempiternum. Sed quid multis? Summatim, omnia fidei myſteria hoc libro continentur, & ex eo ſunt petenda; atque idcirco petit præceptor, vt in diſcipuli mentem demittatur hoc ipſum Vau, ſinu ſuo recludens vitam perennem. Cernimus itaque quàm nomen

Rotundum æternitatis teſſera.

Vau cuius rei ſymbolum.

Liber quẽ ad ſuum Canopum Alphabetarius præceptor à Spiritu ſancto cupit demitti, qualis ſit.

litteræ Vau cum Canopi ſcipione ad vnguem conſentiat, & quàm iuſta eiuſdem ſpiritus amuſſi omnis priſca hæc ſymbolorum ratio dirigatur: de quibus quantumuis multa dixerimus, numquam tamen æquauerimus vel ſexcenteſimam maieſtatis eorum partem. Equidem video hac voce Vau pro eius generis libro nihil vllius humani ingenij ſollertia excogitari potuiſſe artificioſius. Porrò quam huic libro potiorem reperias figuram, quàm eam quæ ſimul & librum duabus paginis recluſum, & vnà ſinum ad angulũ reductum demonſtrat: quæ apud Latinos in maiore V integra remanſit. Cedo nũc, an non egregiè Vau cum ſignificatione, tum figura ſeſe noſtratem litteram eſſe declarat; cùm nec apud Hebræos, nec apud alios quicquam omnino deſignet, tãtum abeſt vt nomen ad aliquam figuram queant applicare? Iam altera ipſius Vau poteſtas apud alias gentes periit omnes, quæ in noſtris vocabulis frequens occurrit. Ea eſt quam duobus Vau pingimus ad hunc modum, W. de qua quia pòſt iterum agendum, hic plura nõ addemus: hoc vno nunc contenti futuri, ſi monuerimus, Vau in plurali numero tres diuerſas ipſius Vau poteſtates & pronunciationes continere; duas ceteris quoque gentibus notas; tertiam ſolis noſtratibus peculiarem. Vauwen enim in principio V habet conſonantem: quam Æoles & Latini priſci Vau dumtaxat nominarunt: in medio V habet vocalem, quæ cum A, vel O, dum Douwen efferimus, coaleſcit: ſequitur deinde duplex Vau, quod nos aliquando duplex digamma nominamus, quo vetuſtis Grammaticis locutionem noſtram accommodemus. Et videtur alioqui priſca digamma figura è duplici noſtro w originem traxiſſe; maximè ſi in latus eleuetur, & ex W, quo etiam modo pingi ſolet, Ꟃ fiat, quod magis arrectum F dat Latinorum: quam figuram Æoles, eo quòd duplex gamma alterum alteri impoſitum videretur, digamma nominarunt; veram interim originem prorſus ignorantes. Pronunciatio certè nihil habet cum gamma commune. Vnde probabile redditur, vetuſtiſſimam quoq. Æolum figuram aliunde quàm ipſi ſcirent principium habuiſſe; quod in duplici noſtro Vau ad hunc modum picto W, & deinde ſic erecto vt dextrorſum partes habeat patẽtes clarè videtur. E qua re & illud clarius redditur, antiquiſſimã ipſius Vau figuram eam fuiſſe quam duplex Vau alterum alteri impoſitum demonſtrat, in quo linea ſiniſtra obliquè deorſum ducta ſimul minoris & maioris Vau ſiniſtrum latus abſoluit. Atque ad hunc quidem modum prima petitio ſit finita: in qua tamen id minimè negligendum, quòd tota ternario ſit incluſa, vt imaginem ſupremæ referat Trinitatis, cui nullo interiecto proxima ſucceſſit. Dalet igitur ad ſanctum Spiritum refertur; per quem quia Patrem & Filium deſcendere ſcimus, ſollemnis nobis & frequentiſſima cantio eſt, *Veni ſancte Spiritus.* He ad Patrem pertinere qui altiſſimus eſt, nemo dubitabit, qui modò ſciet & hunc antiquum dierum vocari, & in throno tamquam altiſſimum hunc præcipuè dici ſedere, vt in eo Apocalypſeos capite, quod mox aduocabo, videbis. Vau Filij proprium eſſe, qui in omnibus ſacris libris vtramque facit paginam, quique arcani & æterni conſilij ſolus librum potuit aperire, vt clariſſime quintum Apocalypſeos caput exponit; in quo Leoni de tribu Iuda & eidem agno (mirabile dictu) hic canitur hymnus: *Dignus es Domine accipere librum & aperire*

Vau litteræ figura.

Vauwen.

Digamma priſca figura vnde originẽ traxerit.

aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Hîc modò clariſſimè videas, illud altum volumen vocari, quo myſteria ſalutis vel figuris & ſymbolis velata, vel claris & diſertis verbis expreſſa continentur: & illa quidem priorem faciunt paginam oracula arcana & veteris legis cærimonias complexam; hæc verò alteram paginam complent, quæ ipſius Chriſti iam inter homines agentis doctrinam exponit; quam deinde Apoſtoli & eorum ſucceſſores per totum orbem ſeminarunt. Quamobrem dum altum volumen demitti petimus, non aliud petimus, quàm veræ religionis ſacramenta nobis aperiri; quæ ſola Spiritus ſancti gratia reuelat. Et hac quidem conſideratione habita, volumē quod Chriſtus aperuit à libro naturæ, per Alti adiectionem diſtinguitur. Eſt autem in hac petitione ille perſonarum ordo ſeruatus qui in hac oratione qua dicimus, *Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio.* Conſidera, quæſo, quàm nullus apex ſit otioſus, quàm omnia fecunda ſint myſteriorum, & cùm obſcuriſſima humano ingenio tractentur, quàm omnia ſint tum perſpicua, tum ſacræ ſcripturæ conſentanea. Et hæc quidem poterant ſufficere ad huius litteræ explicatū. Verùm quia Hebræi hac figura pro gemino elemento vtuntur, non videbor mihi officio meo ſatisfeciſſe, niſi oſtendero in hoc noſtro Alphabeto rotundam litteram non deſiderari. Dixi modò perinde noſtratibus eſſe, ſiue Vau ſiue Vou audiant; nec aliam hac, aliam illa voce offerri notionem. Latini itaque priſci Vau dicebāt, non Vou; eo quòd rotundā litterā à Vau diſtinctam haberent, atq. idcirco nihil opus eſſet, vt vno vocabulo vtramq. litteram denotarent. Verumenimuerò licet communis hic ſit pronunciandæ huius vocis vſus, quem Latini vetuſti agnouerunt; in hoc tamen Alphabeto hieroglyphico Vou potius quàm Vau dici debuiſſet, quò nimirum duarum vocalium affinium poteſtas vna vocula explicaretur. Et certè vetuſti in Italia Cimmerij Vou dixerunt, vti liquet è Voluo Latinorum verbo, quod à Vou deriuatur ea quam dixi ratione. Iam & Getæ quo tempore in Italiam penetrarunt, Vout pronunciabant, vti clarum ſit è *Volta,* quorum vtrumque à Vou deſcendit, in cameræ ſiue fornicis ſignificatione. Quamobrem hoc loco communem conſuetudinem corrigamus, & pro Vau Vou pronuntiemus, vt vno nomine & rotunditatem clauſam, & rotunditatem apertam denotemus. Certè Antuerpiani æquè O atq. V comprehendemus, æquè volumen rotundum atque librum planum, cum Vou ſonabimus. Gemina ergo ſub hoc nomine figura pingenda eſſet, altera rotunda, altera aperta: & illa quidem volumini, hæc verò libro paginas duas oſtendenti reſponſura. Porrò quia Vou Filij attributum eſſe dixi, cuius eſt, arcanum Patris conſilium librumque quo illud continetur, aperire; hîc vlterius notes voculæ huius trilitteræ tale eſſe artificium, vt ſi in elementa ſua ſoluatur, Trinitatis myſterium ſit quodam modo repræſentatura. Vt enim infinita Patris poteſtas comprehendi non poteſt, niſi per æternum Filium oſtendatur; ſic V conſonans citra vocalem ſequentem audiri nequit. Hæc itaq. conſonans Patri reſpondebit in hac vocula, O Filium referet, V vocalis ſeſe ipſi vocali connectens, ſic vt in diphthongum coaleſcat, Spiritui ſancto reſpondebit; qui vt æternus amor eſt, eſſentiale Trinitatis glutinum; ita Filij æternam poteſtatem per O expreſſam aperit ac recludit, pro eo ac litteræ V natura poſtulat. Non malè igitur paullo antè dixi, plus in Vou myſteriorū latêre, quàm facile poſſit vel peruideri vel explicari. O verè altū volumē, quo totius Trinitatis arcana comprehenduntur! O inſignem voculā, quæ tanta arte à primo nomenclatore facta eſt, vt hæc nobis arcana depingat, & ſic depingat, vt in orbem redeat à Patre ad Filium & ad Spiritum ſanctum deducens; & rurſus idem deſignans, ſi retrorſum legatur! Quemadmodum igitur alti libri idea nobis per Spiritum ſanctum communicatur, Prophetas & Sibyllas ſalutis myſteria docentem; ita & aſpectabilis liber eſt quem Filius ex occulto ſinu Patris produxit. Is eſt cùm totius rerum naturæ opificium, tum pulcerrimum cælorum ſpectaculum, è quo diſcimus ipſum creatorem. Eleganter itaque pro alto volumine cæli rotunditas pingetur, dum nobis placebit rotundum vocis elementum dare ſpectandum. At ſi Vou apertum velimus oculis ſubiicere, librum cum duabus paginis recluſum oſtendemus. Admirabilis profectò vocula hæc eſt, quæ vna ſyllaba trilittera V conſonantē & V vocalem exprimit; & vnà oſtendit harum litterarum inter ſe cognationem, quæ facit, vt altera in alteram tranſeat in nominum conuerſione;

O & V quomodo poſſint eadem voce comprehendi.

Voluo, is, ere.

O volumine, plano verò libro V ſignificatur.

Trinitatis in Vou myſterium.

O cæli rotunditate, V libro aperto ſignificatur.

V vocalis & V conſonātis natura ſocietas.

ſione;

Vau. Nau. sione; Van enim,quod remotum designat, si conuertas, ad contrariam notionem exprimendam Nau faciet, vbi quiuis cernit, ex V consonante fieri vocalem, quæ cum A diphthongum constituit. Et verò non alia caussa est, cur V consonans & V vocalis pro vna littera capiantur, quàm quòd hæc inter eas sit naturæ societas, vt altera in alteram mutetur. Duplex item Vau cum his hanc habet cognationem, vt in plurium numero & modo infinito ipsum V vocalem consequatur, ceu appendix, naturæ lege sese ingerens. Ex Vou enim,vt modò scripsi,fit Vouwen/quæ vox aliquando vt verbum,aliquando vt nomen vsurpatur. Nec inter has modò litteras hæc est societas & coniunctio, verum etiam inter Vau & F. Nam ex F digāma in Vau transitur, & contrà e Vau in F: vnde factum, vt vtrumque digamma nominetur. Ex Lef enim fit Leuen in modo infinito; ex Lof/Louen; ex Hof/Houen; & ita in similibus; quod non solùm fit in modo infinito & numero plurium, sed etiam in deriuatione. Nam à Lef fit Leeu, id est, à Viuo Leo; propter cordis præstantiam. Sic Franci à *Neu* fecere *Neuf*: ex Ouo *Oef*. Sed hæc proprie ad Hermathenam spectant.

V & W cognatio.

V & F naturæ coniunctio.

LIBER XI.

Xain.

FINITA modò prima Alphabeticæ orationis petitione, qua præceptor Spiritum sanctum orauit, vt ad Canopum suum altum volumen demittat; mox additur quid primùm in alto volumine sibi cupiat ostendi. Neque enim satis fuisset, sublime volumen,quod non potest non spississimum esse,demissum habere; nisi in eo illud caput notaretur quod maximè scire refert. Alioquin enim in tam spissa rerum silua, quanta arcanorum Dei codice continetur,velut in maximo labyrintho erraremus, & incertis mæandris modò huc modò illuc duceremur; nec vmquam nostro ipsorum ductu ad illam partem veniremus, quæ sola facit ad humanam salutem. Quamobrem rogat præceptor, vt quàm citissimè infundat ipsum caput supremum, id est, veram & solidam supremi capitis cognitionem: quæ rursus petitio tribus perficitur vocabulis, quo ternarij imagine decorata gratior sit ei quem rogat ter maximo, atque ita facilius exaudiatur. Profectò exigua hæc Alphabetica oratio, quam prima fronte ieiunam putares, me attonitum reddit, hinc oratorio artificio,hinc diuinitatis arcanis; adeò vt nihil mirum sit, si me vires in tam arduo negotio deficiant, si oculi in lucido & flameo spectaculo continuò hærentes caligent, & si lingua non secus ac in ebrio homine ac musti pleno balbutiat. Sed quò magis nos sentimus vacillare, tanto citiùs properemus, & tanto sermonem faciamus succinctiorem, quò priusquam collapsis viribus lassi & iacentes ilia dumtaxat ducamus, proposito nobis munere defungamur. Ocyùs igitur ad litteram cuius nomen sic iubet festinare, vt vix anhelantes animam trahamus. Xan enim siue Xaen, vt alij scribunt, idem est quod cum summa festinatione; quasi dicas vel Hirst-an vel Higs-an, & per aphæresin Xan; quorum illud tantam notat festinationem, vt singultum moueat: hoc sic accelerat, vt æger anhelitus pectus fatiget. Maxima ergo festinatio indicatur dum Xan dicimus, quo non tam Spiritui sancto, per se omnem vincenti celeritatis cogitationem, nedum celeritatem, aliqua festinatio præscribitur; sed vehemens nostrum studium ostenditur, quo ad caput & summum bonorum vel anhelamus vel anhelare debemus. Monstramus itaque hac voce, iam nos totos ad hoc anhelos ferri, vt quamprimùm ad Dei cognitionem adspiremus: & quia nomenclator intellexit vehementer properanti cuique ad alia,tum maximè ad diuina, omnia impedimenta esse abiicienda, voculam hanc sic construxit, vt versa idem sit quod cum nuditate. Sic dicimus, Hi loopt nax/ id est, currit nullis vestibus indutus. Nact enim nudum, Nax nudè vel in nuditate aduerbij formula

Xain vocis significatio, etymon & artificium. Xan.

Nax. Nact.

mula dicitur, eodem modo quo Hits & Higs aduerbiorum formam ſequuntur. Nemo Hits.
certè ad feſtinandum aptior, quàm qui nudus eſt; & idcirco qui curſus brauium conſe- Higs.
qui volet, abiiciat omnia, & nudus nudum Chriſtum ſequatur. Quid hoc eſt bone *Feſtinanti*
Deus! Quò nos Jan tam citò abripuit? Vix carceres egreſſi, ad metam pertigimus. *nuditas propè neceſſaria.*
Hæc enim illa eſt nuditas, quam ſermonis noſtri concinnator feſtinanti ad ſummum caput neceſſarium eſſe ichnæa ipſius Jan conuerſione demonſtrat. De hac Chriſtus in Euangelio vitam æternam quærenti ſic dixit: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me.* Certiſſimum igitur fuit compendium à primo ſermonis noſtri auctore demonſtratum, dum celeritatem cum nuditate indiſſolubili vinculo copulauit, & in eo ſic cum Chriſto conſenſit, vt facilè cernas vtrumque eiuſdem ſpiritus afflatu hanc ſententiam tuliſſe. Quid ego hîc de vocis artificio, quid de orationis & elegantia & acumine, quid de ſumma proprietate dicam, vbi video vocem ſic vſurpari, vt ad hunc ipſum ſermonem tota eius ratio non quadret modò, ſed ad eum ſolum facta videatur? Quæras ſi placet per totam ætatem, nihil inuenies nec apud Græcos, nec apud Latinos, nec apud Hebræos, quod aut breuiùs aut ſignificantiùs, aut maiore energia, aut àptius propoſito dici queat, aut quod tantam tanta breuitate vitæ doceat perfectionem. Videtur'ne hæc fortuita aut vulgaris, aut, quod quidam auſi ſunt comminiſci, commenticia è cerebro meo nata Alphabeticæ orationis ſtructura? Sunt'ne hæc vel verba hominis temerè garrientis, vel figmenta eius qui id ex verbis elicere conatur, quòd in iis non continetur? Num meum inuentum eſt, vt ab anhelando Jan dicatur? vt ea vox deſiderio, quo ad ſummum bonorum ſtudia noſtra feſtinare debent, applicetur? Vt deinde optimum feſtinanti conſilium præſcribat? vt ad ſupremum caput & æternam vitam properanti nuditatem dicat eſſe neceſſariam? vt denique ad vnguem cum Chriſto, qui ipſa veritas eſt, conueniat, & eandem viam ad ſempiternam monſtret felicitatem? O fortunam & caſum minimè cæcum, ſi hæc caſui ſunt & fortunæ adſcribenda! Ceterùm ego vereor ne qui id genus nugis & calumniis ſe mihi & veritati præbent infeſtos, totos ſe fortunæ arbitrio commiſerint, atque idcirco alienis etiam prouinciis regnum eius velint ornatum; quo tandem totus mundus caſu & opinionibus, vt quidam iactant, regatur. Sed valeant hi eiuſdemque notæ nugatores: nos ad nudam redeamus feſtinationem, qua ad ipſum omnium caput eſt anhelandum. Hîc mox exiſtet quiſquam qui dicat; Si nobis ad regnum *Nudus quis,*
cælorum feſtinantibus omnia ſunt relinquenda; erit'ne mendicandum pòſt, an fame *& pauperi-*
pereundum? Minimè gentium. Nudus eſt & omnia relinquit, qui animum ab eorum *bus quis ſua omnia dare*
curis liberat; & is omnia ſua vendit & dat pauperibus, qui ſua pauperibus facit commu- *dicendus.*
nia, & ſuis perinde atque alienis vtitur, nec eorum cura & priuata cuſtodia occupatur. Quî Chriſtus intellexerit conſilium ſuum, non diſputo: id interim pro regula mihi ſumo quod præceptum eſt, proximum nobis vt noſipſi amamus amandum eſſe; atque idcirco nihil eſſe neceſſe, vt omnia mea aliis largitus, ipſemet mendicem; ſed ſatis eſſe, ſi mea, pro eo ac neceſſitas & ratio dictat, & mihi & ceteris faciam communia. Æquè enim magna inopia atque magnæ diuitiæ feſtinanti eſt impedimento: & rectiſſimè Salomon Deum rogauit, vt nec diuitias ſibi daret, nec paupertatem. Sed hic locus latior eſt quàm vt hîc ſit percurrendus. Nos eum nudum vocemus qui ab omnibus curis liber eſt, & nuda mente nudum Chriſtum ſequitur; contentus interim corpus victum habere & amictum. Sic Magdalena nuda fuit cùm tota Domini verbis eſſet intenta, licet interim rebus ad vitam neceſſariis copioſè fuerit inſtructa. Animi quæritur nuditas & libertas, quæ rerum corpori neceſſariarum inopia frequentiſſimè perditur; tantum abeſt vt ea nobis aut ambienda ſit, aut vltrò accerſenda. Iubet igitur Jan vocabulum, vt anheli ad ſummum bonorum feramur: & quo expeditiùs feramur, iubet nos nudos curſum tenere; nudos, inquam, animo, non corpore; ne quid properantes demoretur. Et hæc quidem ſit ipſius Jan ad nos relati expoſitio. Verùm dum Spiritui ſancto Jan dicimus, cupimus, vt ipſe feſtinantibus nobis adſit, & benigna celeritatis ſuæ aura feſtinationem noſtram promoueat. Qui autem feſtinanti opitulari & ſuccurrere vult, is feſtinanter quoque properet oportet. Eſt Spiritus quidem ſanctus ſemper celerrimus, ſed non ſemper eius celeritas nobis ſecunda ſpirat; quo fit, vt eum oremus, vt

nobis anhelis & ſuſpirantibus quàm citiſſimè ſuccurrat, & ſummi capitis infundat cognitionem, quò ſtudia noſtra omnia adſpirare contendunt. Eo modo Ieſſæus Lyricen dixit: *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina:* quam eius cantionem quotidie in orationibus frequenter iteramus. Cernimus itaque quàm laudatiſſimis quibuſque ſacrarum precum formulis Alphabetica oratio concordet, quamque

Xain littera figura duplex. nullo pietatis argumento apud optimos quoſque vſitato carere cernatur. Videndum nunc quæ congrua huic litteræ ſit figura. Ea gemina eſſe poteſt; altera de vocis notatione; altera è litteris ſumta è quibus conflatur, propterea quòd Xan non ſit littera vna, ſed duplex; atque ita componi figura queat è duarum, è quibus coaluit, litterarum ſimul

Xain litteræ poteſtas. iectis. Principiò igitur vis eius oſtendatur neceſſe eſt. Dico igitur poteſtate ipſam reſpondere Cap & Samech litteris coniunctis. Apud Hebræos mira eſt confuſio inter Xan, Samech, Scin, & Tſade; & in pronuntiando parua diſtinctio. Neque enim Xan ſemper pro C S vſurparunt, pro eo ac debuiſſent, ſi iuſtam voluiſſent habere litterarum

Hebræorum in littera Xain abuſus. diſtinctionem. Nos partim è vocum Hebraicæ linguæ & aliarum cognatione, partim ex etymologia radicum Hebraicarum deprehendimus, proprium & germanum Xan ſonum eſſe C & S complicatarum. עז Hebræis capram ſignificat; cuius loco Græci αἶξ dicunt: qua in voce clarè cernis Xain in ξ tranſiiſſe. נזק Chaldæis ſignificat nocere. Latini Noxam & Noxiam inde tenuerunt. זקן conſenuit eſt Hebræis, à quo Latini per metatheſim Senex fecerunt. זפת Hebræi picem vocant, quæ Pix Latinis dicitur: vbi præter metatheſim Tau in Hebræo ſuperfluum eſt. חָשַׁם & חַם pro cogitare dicunt. Nos Axam in ſimili ſignificatione intelligimus. Etymologiæ radicum Hebræis ad nullas vlterius rationes reductarum plurimæ de noſtra lingua rectiſſimè petuntur; ſed eas perſequi moleſtum eſſet ac faſtidij plenum, apud aures præſertim his rebus necdum aſſuefactas. Præter enim alias metatheſes & confuſiones hoc etiam Hebræis perpetuum eſt, vt primam radicis vocalem conſonanti primæ radicum poſtponant, quam nos animaduertimus non rarò eſſe præponendam, ſummaque iniuria loco ſuo exturbatam fuiſſe. מזל dubiæ ſatis eſt ſignificationis; verùm pro ſidere & ſigno cæleſti poni certum eſt:

Auram. cuius ratio in Luram apud nos clara eſt, vocabulo quo fauſtum & felix ſignificatur.

Pũctorũ ſubſcriptione voces plurimas apud Hebræos corruptas. Punctorum nullam habeo rationem, propterea quòd olim ab Hebræis non ſubſcriberentur; & docere poſſem, ex eorum additione voces frequenter turpiſſimè ab origine ſua horum culpa degenerare. Sic vbi litteræ Hebrææ citra puncta Ion expreſſis litteris habent, Maſſoritarum pueri Iauan legunt, vocabulum à nemine Ionum agnoſcendo. Iidem pro Medi nos cogunt legere Madai, quaſi ipſi quàm Medi meliùs primi parentis

Hebraicæ voces è Cimbricis factæ. Medorum recordarentur. Adde quòd vocum origines hac via obſcurant. Scimus enim vocem Ion ab ei won fieri, quo inſulæ habitator vocatur; & Medi idem notare quod auxilio proſperare & augeri: ſed quid Iauan & Madai ſibi velit nec intelligimus, nec intelligere intereſt, quando illis nominibus nullæ gentes vocantur. Ex his de ceteris facias coniecturam. Brachium Hebræis זרוע vocatur: nobis Go-reer id denotat quod bonum eſt & promptum ad porrigendum & extendendum. Tempus זמן nuncupatur, quod è noſtro eſt Nem-ar/ id eſt, in pretio habe & magni æſtima: quod quàm tempori conueniat, tum tandem intelligimus optimè, cùm tantum effluxit vt parum reſtet. זלל vilipendo dicunt à noſtro Lact vel Lect/ id eſt, vilipendit vel vituperat; à quo Lex, vt è Merct apud Latinos fit Merx. זבח ſignificat immolare, ſacrificare, à noſtrati dictione Hoogs behach/ id eſt, altiſſimo placens. זהב aurum vocatur, à noſtro item fonte deriuatum Hooge-haw/ id eſt, altiſſimum locum tenens. Verùm quid multis vtar exemplis, cùm pauca bonis & æquis; malignis & obſtinatis ſufficiant nulla? Xan itaque

Xain litteræ apud Græcos figura. C & S, & G & S, & Ch & S complectitur; verùm primaria compoſitionis ratio eſt in C & S. Qua de cauſſa vetuſtiſſimi Græci in ſua littera quæ huic poteſtate reſpondet, Cappa & Sigma coniunxerunt, ad hunc modum ξ, vbi C ſuperiùs, vtpote quod priùs effertur; S inferiùs videtur. An hoc non clarum & luculentum eſt indicium eorum quæ de poteſtate & pronuntiatione huius litteræ dixi? Vnde apud Latinos decuſſis pro hac in vſum venerit, mihi non liquet, niſi quòd veterum vocum quibus litteræ vocantur, ignorantia varias videam inductas eſſe confuſiones, quarum nullæ prorſus inueniuntur cauſſæ. Græcorum maiuſcula figura magnum Sigma complectitur, cui Cappa olim

olim imponebatur, quod pòst ignorantibus scribis quid esset, in rectam lineam degenerauit. Sic enim pingenda esset Σ, pro qua nunc hanc habemus, qua passim Græci vtuntur. Altera picturæ ratio ex vocis Han notatione sumi potest, quæ cùm anheli pectoris flatum designet, nec flatus aliter quàm fumus ex ore & naribus erũpens pingi possit, Han rectissimè fumi è tenui principio & rectiore ad progressum latiorem & curuum tendentis, ac deinde in latum sparsi effigiem habebit: ad quam Hebræorum figura non malè quadrat. Nostra igitur nõ refert, eámne pingas quæ à potestate sumta apud Græcos in vsu mãsit, an hanc posteriorem, vehementioris anhelitus indicem. vtraq. enim æquè conuenit. Neque erat hæc littera duplex necessaria, nec peculiari nomine dignanda, nisi iusta orationis structura & precandi mysteria fuissent explicanda. Nec alia de caussa duæ sequentes propriis & figuris & nominibus fuissent insigniendæ, nisi sic artificiosus precationis contextus postulasset. Nam & duplices & adspiratæ plures fingi potuissent, cùm Pe suum Phe æquè ac Cap suum Chiet videatur flagitare. Sed de his satis. *Xain altera figura.*

Chiet.

EXPLICATO litteræ nomine quo Spiritus sanctus oratur vt festinet, consequens est & necessarium adiicere ac definire, quid illud sit quò eum tantopere precator cupit properare, quidque tanta animi propensione Canopo suo desideret. Chiet idem nobis est quod funde: quo in verbo imperandi modus per hoc adspiratum Cap enuntiatur, ad iubendi celeritatem & vehementiam elato spiritu meliùs exprimendam, cùm alioqui præsens & præteritum indicantis modi per G scribantur & pronuncientur. Verùm hac in re tam exiguum est discrimen, vt videam Græcos χέω hinc retinuisse: quod verbum cum nostro Chiet congruit. Verùm priusquam vlteriùs progrediar ad fusionis naturam explicandam, necessarium fuerit hoc loco docere genuinum ipsius litteræ Chiet sonum; quem iam olim ab ipsa vsque D. Hieronymi ætate corruptum fuisse cernimus. Is enim in annotationibus ad Genesim editis חם sic effert, vt Ham audiatur; tametsi adspirationis vim vehementiorem quàm in He desideret. Nobis nihil dubij est quin hæc littera ipsi Chi Græcorum respondeat, & non aliter quàm illa sit pronuntianda. Græci enim litteras suas à Phœnicibus acceperunt, atque idcirco qualis apud Græcos pronunciatio remansit, talem olim apud Syros & Hebræos fuisse credamus. Laudo itaque hac parte vulgarem Bibliorum interpretationem, quæ Cham nobis, non Ham transtulit. Et certè nisi hoc modo hanc litteram proferamus, frustra in elementorum numero recensebitur; cùm He eiusdem sit soni. Vanum enim est quod dicunt, duplicem hanc esse aspirationem, cùm duplex aspiratio in principio nullo proferri queat modo, licet totis lateribus & præcordiis spires. Eàdem ergo ratione Cham dicemus qua Lamech; tametsi Hebræi quidam iam olim ante D. Hieronymi ætatem germanum sonum corruperint. Quid dico ante D. Hieronymi ætatem, cùm

Chiet quid significet. Chiet.

Chiet litteræ genuinus sonus & pronunciatio.

Chiet germanus sonus iã olim corruptus.

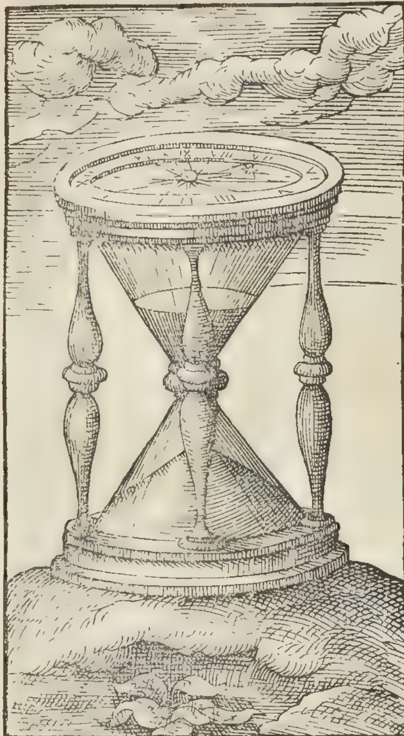
videam mox ab ipsis linguæ Hebraicæ exordiis genuinam huius pronunciationem in plurimis vocibus corruptam fuisse? Frequenter enim Chiet pro He positum videmus, vti primæ nominum radices declarant. Quis negare queat מֶלַח & ἅλμη ab eadem origine deriuari, vbi Chiet pro He poni Hal vetus nostrum vocabulum ostendit. חח item à nostro Hac descendit, quo vncus siue fibula denotatur, qua mulieres in vestitu suo deuinciendo vtuntur. Eodem modo חִיל pro Her dicunt, vbi Res in Lambda transiit balbutientium labdacismo, qui in חור etiam admissus est, vocabulo à nostrati Loch corrupto, pro cauerna & foramine. Quid multis? Antiqua prorsus est Hebraicæ linguæ corruptela, in ipsa statim linguarum confusione nata. Quemadmodum verò Chiet pro He vsurpant; ita contrà Cap cum adspiratione efferunt. Samech enim per Cap scribunt, cuius voculæ sonus citra omnem dubitationem Chiet postularet, si litterarum, pro eo ac fieri oporteret, discrimen obseruare vellemus. Quis est nostratium qui non clarè videat חֵךְ, quod D. Hieronymus fauces vertit, à Cat nostro venire, atq. ita Chiet pro Cap in voculæ principio vsurpari? Nec aliter in חָטָא quod significat peccare, Chiet pro Cap siue Quaf positum videmus. Nos enim Cat vel Quat-do pro pecco siue malum facio, dicimus. In חָיָה pro viuere, genuinum sonũ seruauit, eo quòd per aphæresim verbum hoc fiat à nostrati ichai, id est, ego spiro. Nam & חי dicunt, vbi Chai clarè auditur. Græci ἄω ex eadem radice habent. חָלָה pro ægrotare è nostro Qualen siue Quelen corruptum est; vbi Chiet pro Qu ponitur. At חֲלֹם euersa vox à Mo-locht, id est, molestiam & fatigationem leuo; quod & somnus præstat corpori, & is qui quouis onere leuat, germanum sonum seruat, quem in Chiet etiam audimus: à quo χέω Græci seruarunt, pro fundo, de quo nunc agendum. Fundere autem tam vsitatè diuinis tribuitur, vt inde Deus nomen Got inuenerit: & indicandi modus Giet sic dicitur, quasi Ge-iet diuisis syllabis pronunties, quod est do aliquid. Qui igitur imperat, vt maius pondus imperio addat, Chiet dicit, ceu dicat Che-iet, id est, da aliquid. Quæ, bone Deus, hîc noster orator verba sibi quærit! quàm omnia accommodata sunt ad petendum, nõ modò cum aliis iungũtur, sed tum etiam cùm per se pronunciantur! Audiuimus paullo antè Dal; nunc alteram petitionem hoc verbo Chiet exponit, quod non minus quàm illud diuinæ beneficentiæ proprium est. Verùm vt Dal ad ignem; ita hoc ad aquam videmus pertinere: qua in re rursus nec opinantibus nobis magnum reseratur arcanum. Priore ternario formam & actum vitæ expressit; secundo materiam nobis dedit intelligẽdam; quo sciremus non minus hanc quàm illam à Deo proficisci & creari; nec putaremus Chaos Deo esse coæternum. Considera, quæso, quanto omnia ordine nectantur. Senarius vnum vitæ statum & perfectionem & pulcritudinem absolutam exprimens, duobus conflatur ternariis. Horum prior ignem vitæ datorem & omnia interno motu cientem in Dal protulit; & eum quidem primo loco nominauit, vtpote primum Trinitatis simulacrum. Alter materiam indicauit secundò nominandam; & idcirco secundo quoque secundi ternarij loco eam in fundendi verbo expressit. Miranda profectò cura, & diligenti consideratione digna. Cùm autem fusio aquarum sit, clarum est aquarũ symbolo materiam intelligi: qua in re & materiæ natura spectabili signo ob oculos ponitur; & simul ostenditur, Spiritus etiam partes esse, vt materiam gubernet æquè atque formam. Moses idem aliter dixit his verbis: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Aqua optimum est materiæ simulacrum, eo quòd nec per se terminetur, & à calore vitæ datore sit quàm maximè remota, vtpote summo frigori obnoxia; & præterea subiecta sit perpetuæ mutationi à rebus externis adferendæ, quibus rebus materiam egregiè oculis subiicit. Atq. illud est quod Homerus à maioribus accepit, Oceanum omnium exordium esse: nec aliter Thaletis aqua intelligenda: contra quam dum Peripateticus disputat, nugas agit. Video hîc vastũ mihi pelagus aperiri ad naturalis scientiæ principia persequẽda, sed ea hoc tempore valere sinam, ne vagam aquarũ, in quas inci di, naturam secutus, nimis longè à proposito mihi negotio aberrem. Satis esto indicasse, non totius modò philosophiæ in Alphabeto semina cõtineri, sed totius etiá vniuersitatis ordinem & numeros addi, quibus cũcta disponũtur, dispensantur & dirigũtur: quod ei liquebit qui primo prioris ternarij loco Dal, secundo secundi ternarij loco Chiet positum non obiter tantũ cernet, sed diligenter etiá examinabit, Chiet quinto totius senarij loco enũtiari, ac deinde quinarij indolẽ expẽdet: quæ prolixè persequi, nõ est propositæ nobis breuitatis.

Hebraicæ voces à Cimbricis factæ. Hac. Her. Loch. Cat. Cat. Ichai. Qualen. Quelen. Got. Giet. *Chiet vocis mysteria & artificium.* *Aqua materia tessera.* *Oceanus omnium rerum exordium. Thaletis aqua.*

Iam

Iam in Chiet siue funde largissima etiam indicatur copia, qua Deus dona sua profundit. Sic Iesaias, 32. cap. scribens, *Donec effundatur super nos spiritus de excelso*, fusionem hanc indicauit; & Deuteronomij altero & tricesimo capite vertendum erat, *Stillet vt pluuia doctrina mea:* Fundere itaq. Deo rectè tribuitur. In principio totam hanc effudit vniuersitatem, vnde nomen apud nos est sortitus; deinde continuò & perpetuò numquam fundere cessauit per Spiritum sanctum omnibus alimenta necessaria & ad conseruationem & propagationem. Quid iam de iis dicam quæ ad genus humanum *Fundere in* à seruitute liberandum per Spiritum effudit? Hîc enim iam inde à primis mundi incu- *sacris litteris.* nabulis vatibus oracula infudit, quibus Christus venturus nuntiaretur; atque adeò hic ipse virgini seminalem vim infudit, qua Verbum carnem assumeret. Hic Apostolis igneum caritatis flumen effudit, nec hactenus fundere petentibus cessat. Sic D. Paullus, *Charitas*, inquit, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Quid? an non qui Spiritum sanctum accipit, efficitur venter effundens flumina aquæ viuentis? iuxta illud, *Qui credit in me, flumina ex ventre eius manant aquæ viuentis.* Quamobrem cum magistro nostro Alphabetario confidenter, petamus, vt nobis ipsum caput infundat. Verumenimuerò si totum orationis artificium his paucis capitibus rerum amplissimè per omnia sapientiæ & religionis latifundia patentis me satis rear indicasse, næ ego me insigniter fallam. Nam quod palmarium hîc erat, hactenus omissum est. Cùm enim præceptor pro Canopo roget Spiritum sanctum, bene illud quidem à nobis annotatum est, effusionem diuinæ plenitudinis esse propriam, & maximè decere, vt spiritus largo cornu omnem omnium bonorum copiam profundentis fauorem & gratiam hoc verbo imploremus: verùm nihil hactenus dictum, an discipulus idoneus sit & aptus ad ea quæ petuntur, eo modo quo petuntur, accipienda. Profectò vtrobique decorum obseruandum; nec id modò videndum, quid is quem rogamus dare possit; sed hoc etiam diligenter animaduertendum, quid ille pro quo rogamus bene recteque & accipere & ferre possit. Phaëthon in Poëtarũ fabulis, ad vitam vtilibus præceptis per allegorias in- *Phaëthontis* struendam confictis, sibi Solis quadrigas regendas petiuit: qua in re magis quidnam is *fabula.* quem orabat dare, quàm quid ipse capere posset, considerauit; & ob eam caussam suo ipsius voto & se perdidit, & sorores in lacrymas colliquescere fecit, & totum mundum in præsens periculum conflagrationis adduxit. Plurima sunt apud poëtas id genus vota, iis ipsis à quibus concepta sunt, exitiosa: quæ quia & longiùs à veris priscorum fabulis degenerarunt, & notiora sunt in scholis, quàm hîc commemorari debeant, nos hîc non morabuntur. Satis esto constare, expendi etiam oportere, quid cui petatur, non modò quid à quo petatur. Videamus ergo num effusioni capiendæ aptus sit discipulus. Ain' verò? Aptus'ne sit cui quippiam infundatur? Atqui nihil aliud quàm poculum est, ad hoc maximè comparatum, vt è maximo dolio repleatur. An non diximus Canopum hinc à spe discendi, hinc à poculo nomen accepisse, & præter caput nihil nisi poculum esse, quod nos Can nuncupamus? Quid igitur aptius ad id quod effunditur *Can.* capiendum quàm poculum, ad hunc ipsum vsum ab opifice factum, vt quemuis capere possit liquorem? Cedo nunc an quicquam elegantius dici possit, an quicquam aptius & congruentius cogitari, quàm si Spiritus sanctus infinitum omnium bonorum oceanum brachio suo velut aut vrnam aut vtrem tenens rogetur, vt Canopo nonnihil infundat; non tam puero, quàm poculo auidissimè omnem suscepturo liquorem? Dispeream dum hæc mecum cogito, si non principiò obstupescam, ac deinde totus admirabili perfundar voluptate de tam suaui totius orationis huius Alphabeticæ harmonia atque concentu. Funde, funde sancte Spiritus, non puer tantùm est tenellus pro quo rogatur, sed totus poculum est, totus liquoribus infundendis inhiat, totus denique Canopus est; & hoc ipso tantùm Canopus, quòd idoneus sit ad quosuis liquores & accipiendos & fideliter continendos. Viden' modò quid Chiet siue funde cum Canopo habeat cognationis, quàm opportunus duorum inter se sit occursus, quàm amica & concors natura, quàm aptum duorum coniugium? Restat vt videamus quæ maximè figura *Chiet litteræ* idonea sit ad hanc assiduam Spiritus sancti ex alto effusionem denotandam. Nemo ne- *figura* scit ab omni seculorum memoria clepsydrarum vsum fuisse cùm ad alia, tum maximè *Clepsydrarũ vsus.* ad temporum dimensionem notandam. His scimus olim apud Græcos actoribus & reis tempora ad dicendum fuisse distributa; ad eum modum, vt his sesquialterum eius da-

 retur

retur quod illis concessum fuisset. Cùm igitur clepsydrarum fusio & maximè esset in vulgus nota, & summam haberet assiduitatem eorum quæ ordinato fluxu rectà deorsum feruntur, placuit nomenclatori, vt Chiet per clepsydram notaretur. Neque hac in re illa tantùm respexit quæ modò diximus; sed hoc etiam quod Spiritus sanctus, haud secus ac clepsydra quædam, omnibus rebus vitæ aquas & munerum diuinorum gratiam metiatur atque dispenset: & quamuis ipse Patri & Filio æqualis sit, dignetur tamen se in angustissimum infimi ordinis homunculorum captum demittere, haud aliter atque aqua in clepsydra è lato se spatio in minimum foramen coarctat, & per illud in subiectum vas magna procliuitate descendit. Adde quòd Canopos monitos voluit, vt perpetuò attenti ad clepsydram essent, nec vllum tempus sinerent effluere, cuius non fructum aliquem reliquũ haberent. Quòd si Apelli ligneas tantùm tabulas corporum imaginibus ornanti tanta fuit temporis cura, vt tolerabile non putaret, si qua dies citra lineam transiisset; quid ei faciendum, qui non ligneam tabellam, sed suum ipsius animum suscepit depingendum; non corporum imaginibus è vario terræ pigmento concinnandis, & totis ad vile lucrum comparatis, sed viuis virtutum simulacris, ad diuinas ideas expressis, & ad hoc destinatis, vt per ea vitam consequamur sempiternam? Iam tantum opus nobis molientibus, vt eo è mortalibus immortales efficiamur; diligenter breuissimo ætatis nostræ tempori instandum, eo quòd continuò fluere cernatur, nec vllam omnino certam horam polliceri. Quòd si nobis, perinde atque reo vel actori, certa aliqua temporis mensura præfixa esset, possemus nos tempori accommodare. Verùm nunc neutrum nobis concessum est, nec certam aliquam finis horam præuidere, nec scire quàm mox Deus gratiam suam, & Venerem, quæ picturam animi nostri æterno patri commendet atque probet, sit daturus & firmaturus. Quamobrem nullum tempus elabi sinendum, cuius ratio nobis non accurata constet, ne nobis ipsi in iis quæ ad vitam æternam spectant, defuisse iudicemur. Pulsemus itaque assiduè & continenter Spiritus sancti fores, & ex alto pectore suspiremus, vt festinet ad nos adiuuandos; ne antè tota vitæ nostræ aqua effluat, quàm tabulam animi nostri habeamus paratam.

Temporis quanta sit habenda ratio.

Plurimi cùm Latini, tum Græci quàm diligens temporis calculus subducendus, claris

Tit. sententiis tradiderunt; sed nemo nostrum assecutus est nomenclatorem, qui Tit quidem à perpetuo progressu, & alias eius partes aliis nominibus indigitauit, sed minimam eius partem illo vocabulo nuncupare voluit, qua summa in quaque rerum forma per-

Or. fectio & excellentia denotatur. Or enim in quouis genere perfectissimum quodque atque præstantissimum designat, vt multis locis declaraui. Hinc Saturnus, hinc Mercurius, hinc Soldurius, hinc Oralt/ Orhan/ Vros, & alia suis locis explicata. Quamobrem qui vicesimam quartam diei partem hoc nomine dicendam sibi existimauit, plurimarum nos rerum vtilium, aut saltem alicuius rei maximæ videtur monere voluisse, dum in re tam exigua tamque citò elabenti, hac voce, tantæ præstantiæ indice, vti suis imperaret. Non pauca hic coniectare possem, sed inter cetera hoc mihi proximè videtur ad nomenclatoris mentem accedere, si dicamus tempus quidem totum pretiosissimum homini habendum esse, verùm in eo minimam partem omnem plerumque absoluere perfectionem.

perfectionem. Vna enim est sola hora quæ hominem perficere potest & summa felicitate coronare, nempe ea qua mors nos occupat. Quales enim ea nos deprehenderit, tales Deo sistet. Quocirca nobis sic in tempore versandum, vt omnem nobis horam supremam putemus; & eam sic diuinis rebus & ad salutem pertinentibus impendamus, vt ea nos totos perficiat & absoluat, & Vr à nobis bono iure dici mereatur. Non procul hæc nomenclatoris sententia ab Euangelio recedit, quo tantundem accepisse traduntur qui ad vnam dumtaxat vltimam diei horam laborarunt, quantum illi qui totum diem operi impenderant, & multis sudoribus exhausti & laboribus fatigati. Credamus itaque nobis hanc horam semper adesse, quæ perfectionis coronidem vitæ nostrę impositura sit, & idcirco digna quę Vr nominetur. Græci & Latini ab Vr nomen suum acceperunt, sed quia originis sunt ignari, pulcerrimæ huius sententiæ faciunt iacturam. Cùm igitur clepsydra horas dinumeret, noluit committere nomenclator, vt eius figura Alphabetum careret. Quamobrem Spiritus sancti fusionem clepsydra designat, propterea quòd & ceteroqui perpetuæ & assiduæ fusioni conueniret, & simul confirmaret festinandum esse; eo quòd illud temporis momentum fluat, quod fortasse sit vltimum, & idcirco omnia perfecturum; vt per Vr, siue horam, quam clepsydra notat, monemur. Elegantissimè igitur festinationi, quam peti audimus, clepsydra succedit; vt caussam festinationis ostendat, & puerum Canopum semper moneat, horam fluere, quæ tamen Vr vocetur, vocula summam indicante perfectionem; atque ideo oportere sic operi instari, quasi hæc finis esset ac suprema meta. Certè nulla hora est quæ non alicui suprema sit, & hac ratione quæuis hora Vr nuncupari meretur, eo quòd finis omnia perficiat & absoluat: quod nimirũ nominis origo pollicetur. Germana igitur ipsius Chiet figura est Chi Græcorum, clepsydram nobis referens, tam superna quam inferna parte latè patentem, quo fusio Spiritus sancti infinita designetur, nec vllis omnino finibus inclusa. Spiritus enim Domini qui ferebatur super aquas dum mundus crearetur, quamuis & maximum & pulcerrimum opus effunderet atque animaret; illud tamen, quantum quantum est, vix vnius exiguæ guttæ rationem habet, si toti Spiritus sancti Oceano comparetur. Docet enim scriptura sacra, omnes gentes non aliud esse quàm stillam de situla, dum ad infinitam Dei potestatem conferũtur. Effusio igitur Spiritus sancti rectissimè clepsydra pingitur vtrimque aperta, & ad quandam velut infinitatem patente: in cuius medio totus mundus veluti guttula vna in minimo foramine continetur. Hoc si Origenes, vir ceteroqui doctissimus, confessus fuisset; multorum maximo se impietatis crimine, cuius à quibusdã & inter alios à Theophilo Alexandrino accusatur, liberasset. Quid enim insanius dici potest, quàm Deum tanta fecisse omnia, quantus eius est captus? quasi scilicet vno ipsius opere tota vis & potestas eius fuisset exhausta.

Mortis hora. *Clepsydra S. Spiritus fusionis symbolum.* *Chiet litterà eiusdem cum Chi Græco figura.* *Origenes impietatis insimulatus.*

Thet.

HABVIMVS in secundo petitionis ternario prius festinationem, pòst fusionem: nunc tertio loco ipsum caput succedit, integrum ternarium complens, ita vt totius hæc sit sententia: Festinanter funde ipsum caput. Dignissimum profectò votum in quo anhelemus, & Spiritum sanctum properare cupiamus. Orat enim præceptor, vt quamprimùm ante omnia è sublimi volumine Spiritus sanctus ipsius supremi capitis notitiã infundat, quippe quæ totam absoluat hominis felicitatem. Qui de moribus & vitæ humanæ institutis commentationes suas nobis reliquerunt, & inter alios Aristoteles in primis, diligenter sibi ante omnia elaborandum putarunt, vt quòd homini summum esset bonorum, cognosceretur; propterea quòd viderent eo ignorato, nullam certam aut vni alicui homini, aut familiæ, aut ciuitati doctrinam constitui posse; non magis sanè quàm bene recteq. arcu vtendi ars citra scopum vel disci potest, vel doceri. Quæsitum igitur est ab illis vario rationum discursu & prolixis verborum digladiationibus, quánam in re summum bonorum collocari oporteret. Hinc cùm apud alios, tum apud Ciceronem magnas hac de re dissentientium philosophorum videas contentiones, è quibus omnibus nihil certi statuere possis. Proximus omnium inter eos qui via & ratione disserunt, Aristoteles ad veritatem accessisse videtur: at ne is quidem

Summũ bonum cognoscere quam laborarint philosophi.

totam hominis felicitatem illis terminis circumſcripſit, vt vel eius ductu ad eam queamus peruenire, vel non multa reſtent non ſatis explicata. Miſſis igitur horum controuerſiis, Ogeniam Alphabeti noſtri doctrinam conſulamus. Hæc non multis nos diſputationum ambagibus demorata, duobus ſtatim verbis rem omnem definit, Spiritum ſanctum his rogans verbis: Thiet thet / id eſt, funde ipſum caput. Hîc duo confeſtim intelliguntur; prius in capitis cognitione ſummum bonorum verſari: alterum non eſſe in noſtro arbitrio, vt veram capitis notitiam habeamus; ſed eam nobis à Spiritu ſancto ſolo infundi diuinitùs poſſe, ac idcirco nos viribus noſtris non poſſe adſpirare ad felicitatem: è quo efficitur, fruſtra philoſophos ſe fatigaſſe, dum eam humanis viribus acquiri poſſe exiſtimarent. O breuem, ô copioſam, ô dilucidam, ô abſolutam doctrinam! Quis vmquam tam multa tam paucis verbis expreſſit? Dum ipſum primarium ſublimis libri caput nobis cupimus oſtendi, ecce ipſis illis verbis quibus id petimus eſt oſtenſum, & tota ipſius ſententia ſic explanata, vt nihil dubij relinquat. Summum enim excelſi voluminis caput eſt, quo docetur Spiritus ſanctus orandus eſſe, vt nobis ſtatim ante omnia ſupremi capitis cognitionem infundat: quæ quantum nobis bonorum ſit præſtitura, duo litterarum nomina, quæ proximè ſequuntur, explicabunt: quorum doctrinam præuertentes, diximus in hac cognitione ſummum bonorum contineri; & id non noſtris viribus, ſed ſola Spiritus ſancti gratia acquiri. Quando igitur hæc tam breuia ſunt, vt nihil tamen clarius; & tam clara, vt nihil dici breuius poſſit, nihil opus fuerit longo ipſorum explicatu, & ideo mox vocis expoſitionem addamus. Thet compoſitum ex articulo Het & Het / formula noſtrati communi Thet facit, quo ipſum caput notamus. Alibi crebrò monui, & hîc maximè monendum eſt, capiti apud nos varia nomina eſſe; non admodum illa quidem diſſimilia inter ſe, ſed tamen diuerſæ notationis & originis. Inter omnia Het & Hoot primum locum mereri videntur. Het ab He/ quod eſt altum, deriuatur: & vt verbum vſurpatur pro impero, conſuetudine loquendi ipſis infantibus nota; eo quòd altioris ſit imperare, maximè ſi altitudo fiat è Spiritu ad Vnum eleuante, vt He deſignat. Altitudo enim quæ ab alio eſt quàm à Spiritu ſancto, He dici non meretur. Vnde fit, vt nomenclatoris iudicio non alius dignus ſit vt imperet, quàm is qui Spiritus gratia ad Vnum altiùs eſt quàm ceteri mortales euectus. D. Paullus ſubditos alterius poteſtati docens, tradit omnem poteſtatem etiam tyrannicam diuinitùs dari, & idcirco obediendum eſſe; verùm id tantiſper, vt ex aliorum locorum collatione intelligitur, dum Deo non aduerſentur. Nomenclator noſter omnem altitudinem talem eſſe vult, vt à ſpiritu capiat exordium, & ab eo ad Vnum feratur: qua definitione nemo eorum comprehendetur, qui magiſtratum ad quæſtum, non ad Dei honorem, & amicam inter ſe hominum ſocietatem, dirigunt. Videant Principes, videant quotquot alto loco ſunt conſtituti, vt nomine hoc He digni ab eo cenſeantur, cuius nec oculos fallere, nec iudicium corrumpere aut emere poſſunt. Sed væ plurimis, ſi ex fructibus arbores ſint cognoſcendæ. Ab He Het verbum fit, ſolo Tau, cui copulandi vis eſt, adiecto, pro impero; ceu diceretur altitudinem & poteſtatem iis alligare, ad quos alti comparantur: quod nihil aliud eſt, quàm reapſe demonſtrare altitudinis poteſtatem. Hîc ſtatim cernimus, nihil iubendum, quod non à ſpiritu proficiſcatur, & ad Vnum rectà tendat: qua re totum cuiuſuis & Regis & magiſtratus officium continetur, aut potiùs tamquam norma quadam, tetragonum ne ſit citra omnem reprehenſionem, iuxta Simonidem, an non, exploratur. Hinc igitur caput in homine Het appellatur; nec alio nomine hactenus vtuntur Britanni: quoniam videlicet eius partes ſint, ceteris membris omnibus imperare. Hinc mox perſpicuum redditur, illud totius rerum vniuerſitatis caput eſſe, quod non ſecus omnes mundi partes gubernat & imperio ſuo moderatur, atque caput hominis corporis ſui clauum tenet. Quamobrem cùm ipſum caput ſive Thet dicimus citra appendicem, Deum ipſum intelligimus, ſub hac notione qua ipſe caput eſt & imperat, & nos vnà cum ceteris rebus creatis omnibus totius mundani corporis partes ei ſubdimur. Quo fit, vt dum caput ipſum nobis infundi cupimus, nihil aliud cupiamus, quàm Dei notitiam, ſub ea conditione, vt eum tamquam imperatorē audiamus, & omnibus eius iuſſis obtemperemus: è quo efficitur, idem hîc peti quod in oratione Dominica ad hunc modum explicatur: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.* Alterum vocabulum quo caput nominatur Hoot/ ſignificat id quod ſic ad æternitatem

Thet vocabuli compoſitio & ſignificatum.
Het.
Het.
Capitis diuerſa nomina Cimbrica.
He.
Imperium omne a Deo. Magiſtratus qualis eſſe debeat, & quatenus ei parendum.
Hoot.

tatem spirat, vt cum ea deuinciatur; quæ interpretatio de natura litterarum accepta est. At simpliciter Hoo idem notat quod altum, eo quòd illud propriè altum sit quod ad æternitatem tendit, quæ mensura est Vnius. Hoot igitur & Het eodem tendunt, verùm Het imperium demonstrat, cuius Hoot non habet expressam notionem. Hinc discrimen inter Thet & Thoot intelligitur; quæ eiusdem quidem rei nomina sunt; sed eo differunt, quòd Thoot caput sit sub altitudinis æternæ intelligentia apprehensum; Thet idem caput sub imperij notione veniens in mentem. Quamuis igitur orator noster vtrumuis nomen sibi iuxtà sumere posset, hîc tamen Thet significantius esse iudicauit. Cùm enim rogaret, confestim & festinanter ipsum caput Canopo suo infundi, quo mox summi capitis haberet cognitionem, conueniebat vt sub ea notione quæ plurimum vtilitatis adferret, nominaretur. Ea autem de summo capite saluberrima homini cogitatio, quæ monet, nos Deo non aliter odedire debere, nec minore facilitate præceptis eius obtemperare, quàm lubenter corporis humani membra capitis sui imperium sequuntur. Hæc enim vera est philosophia de moribus, quæ sola satis virium habet ad Remp. bene constituendam & administrandam: & ob eam caussam orationi Dominicæ velut gubernaculum naui est adiecta. Mirum quanti sit animum suum condocefacere, vt lubens & promptus quicquid Deus obiecerit, & agat & patiatur, & in omnibus cogitet eius corporis se membrum esse, cuius Deus caput sit. Quando ergo nulla doctrina præstantior est, quàm ea quæ bene viuendum esse demonstrat, argumento ducto ab ipsius summi capitis voluntate; bene Canopo consultum præceptor voluit, dum hanc primùm ipsi cupit instillari; satis sciens eorum saporem diutissimè & pertinacissimè in poculis hærere, quibus primùm fuerint imbuta. Hanc Abraham habuit, dum iussus carissimum & vnicum filium immolare, euestigio citra omnem contradictionem obtemperauit; certò sciens, ei à quo imperabatur, minimè esse repugnandum. Rogans itaque præceptor, vt Thet/ id est, ipsum caput cum imperij fascibus mox ab initio Canopi vasculo Spiritus sanctus infundat, hoc orare videtur, vt & eum imbuat Dei cognitione,

Hoo.

Deo similiter parendum vt corporis membra capiti obtemperant.

Abrahã obedientia exemplum.

& condocefaciat, non solùm quod Dei notitia summum bonorum sit, sed hoc etiam addat, vt in omnibus rebus Deo citra omnem repugnantiam ceu membrum capiti suo obsequatur. Cùm Gimel sic pingeretur, vt lituus cælum demonstraret, indicabatur tum quidem ordinato astrorum cursu nos moneri, vt nos Deo haud aliter ac sidera perpetuò obediremus; at illic vera caussa non exprimebatur, quæ in Thet tam clarè cernitur, vt nemo vocem ad originem ducere possit, quin necessariò in eam incurrat. Habemus nunc quod primariũ sit alti voluminis caput, & quid eo sit comprehensum. Duobus enim verbis, funde caput, siue Thiet thet/ summum bonorum in ipsius capitis notione consistere docetur; & vnà docetur, capitis cognitionem sola solius Spiritus sancti gratia haberi, longè aliter atque Philosophi sunt opinati. Præterea eo ipso docetur, Deum nobis vt caput cognoscendum; & illud quidem iustissimè omnibus totius vniuersitatis membris imperans, & idcirco non aliam viam beatæ vitæ inueniri, quàm præceptorum Dei promptam obseruantiam, per quam certò ad summam peruenitur felicitatem. Tempus nunc est vt huic voci Thet congruam affig[...]mus figuram.

Thet littera figura.

guram. Huius facilis est inuestigatio. Quæ enim aptior dari queat, quàm si capitis effigies pingatur? Hanc Græci retinuerunt; linea nimirum depicta, quæ capitis ambitum circumscriberet; & altera in medio addita, ad oculorum & ciliorum indicium. Nec sanè plures notas vel capitis figura requirebat, vtpote satis nota; vel scribendi celeritas admissura videbatur. Linea autem caput circumscribens ouatam complectitur figuram, quam caput anticum, vnà cum mento & mandibula inferiore, inspicientibus ostendit: quam tamen Græci in minusculo suo Theta æquo faciunt longiorem. Verùm insignis hieroglyphicis accurata picturæ dimensio non vsquequaque obseruatur, satis est rudi informatione intelligi quid designetur. Quemadmodum ergo Thoot capite significabant; ita & Thet eiusdem capitis effigie in Alphabeto notarunt.

Ieud.

Binarius dilatationi & amplificationi maxime conuenit. — *Ieud vocis significatio.* — *Ieud. Ieut. Ieudich. Ieucht. Ieot. Iolijt.* — *I littera vis.* — *Iou.* — *Quirito verbi etymon.* — *Criten.* — *Iubilo vnde dictum.* — *Iuuelen. Vel.* — *Ioi.* — *Iupiter & Iouis vnde dicta.*

POST primam petitionem duobus ternariis explicatam, quibus senarius & vitæ totius perfectio cótineretur, visum est oratori nostro huic tantæ perfectioni epiphonema quoddam adiicere, quo ceu amplificatione quadam latiùs exponeretur & illustriùs augusta capitis maiestas. Dilatationi autem & amplificationi binarius præ ceteris numeris maximè conuenit, eo quòd nomine suo Twe/vnius polliceatur dilatationem. Cùm igitur ipsum caput & ipsum Vnum pro eodem Deo dicantur; rectè factum, vt id quo capitis expositio latior, amplior & illustrior redditur, binario contineretur. Subiunxit igitur orator noster ipsi Thet Ieud Cap/ per appositionem loquendi formulam Grammaticis sic vocatam; quo significauit in capitis cognitione totius voluptatis summam comprehendi. Ieud Cap enim idem est quod summum & altissimum voluptatis, lætitiæ & vigoris tectum. Prius ergo Ieud / mox inde Cap explanemus. Ieud vel Ieut dicimus; necnon Ieot siue Ieod; verùm nostrates per Eu potiùs pronuntiant, quo denotant gaudium & vigorem ætatis. A Ieud fit ieudich adiectiuum, & inde rursus substantiuum ieucht pro ieud. Sunt etiam qui Ieot rotundiùs efferunt; vnde iolijt deriuatur, quo significatur tempus cum voluptate actum. I insinuandi penetrandique vim habere Hermathena docet; ac idcirco blandienti, & ei qui gratum se præstare velit, conuenit. Iam & repentinæ lætitiæ signum habet, eo quòd hæc sese grato blandoque modo insinuet. Ex I & O fit Io vox lætantium; in qua vocalis rotunda perennitatis votum denotat, ceu dicatur, lætitia hæc nobis sit perpetua. Nos Iou dicimus, quod Latini in Iu verterunt, eò quòd hanc litteram veteres haud secus pronuntiare consueuerint, ac si *ου* diphthongum Græcorum efferrent: à qua vocula fit Iubilo verbum, à Varrone non intellectum; non magis sanè quàm Quirito. Docui alibi Quirito à Criten, quod est plorare, dici; ac sic à Latinis vsurpari; nec quicquam habere vel cum Curibus vel Quiritibus commune. Iubilo non magis rusticorum est quàm vrbanorum. Iu-uelen est iu frequentare. Vel enim multum est & frequens; quo vt verbo etiam vtimur. Qui ergo Iu iu iu sæpiùs clamat, is iubilat. Iubilabant igitur propriè milites, Io io io, quod idem est, frequenter iterantes. Vide quanti referat primas nouisse origines ad vim verborum intelligendam. Ab Io nobis vox est Ioi; qua dum pro verbo vtimur, significat ea afficere voluptate quæ in complexu Venereo sentitur: verùm dum Ioi nomen est, significat quicquid pretiosi siue mulieribus siue viris in deliciis est, vt sunt annuli aurei, catenulæ, armillæ, gemmæ, margarita, & id genus cetera ad solam voluptatem relata. Alij dicunt Iuwel/ quasi deliciarum elegantiam dicas; qua in dictione duplex Vau inseritur, ea quam antè tradidi ratione. A Iou fit Iouis, & à Iu Iuuater/ & inde Iupiter, ceu voluptatis patrem voces. Iouis geminam potest habere interpretationem; alteram vt simpliciter dicatur iou-is/ id est, voluptas & lætitia est: quod nomen soli Deo conuenit, qui totus nihil aliud est quàm gaudium & voluptas: Vel iou-wis/ quo is dicitur qui gaudij & voluptatis certus est: quod rursus Deo propriè conuenit, eo quòd per eum solum certum gaudium contingat; nec alius certus gaudij sit, quàm ipsemet, vel is quem sibi firmo & æterno amoris nexu copularit. Quòd si tetragrammaton Hebræorum à Iouis deriuatur, minime fuerit Iehoua pronuntiandum, sed Ioua: quæ vox quatuor litteris scribitur,

& hac

& hac ratione ab Hebræis non intelligeretur, quod Rabbi Moses Ægyptius aliàs à nobis citatus indicauit. Verùm de hoc vocabulo Iouis latius in Gallicis meis egi, è quibus quæ hîc desiderantur, petere licebit. A Iu Latini Iuuo habent; quod propriè lætitia afficere signat, tametsi pro auxiliari frequentiùs vsurpetur. Hinc etiam Iuuenta & Iuuentus & Iuuenis. Syri semper Iud pronuntiant: & eodem modo Helias Iudæus Germanus, Hebræorum doctissimus Grammaticus. Verùm illi, cur ita potiùs proferant quàm aliter, nullam idoneam caussam habent præter antiquitatis obseruationem. Quòd si suum vocabulum Hebræi facere voluissent, יַד pro יוֹד & scripsissent & pronuntiassent: qua in re laudo eorum religionem. Quamuis enim de significatione varia coniectent & comminiscantur, nec quicquam inueniant præter huius vocis ad יַד allusionem; noluerunt tamen vetustam mutare scripturam, licet alij aliud punctum in Vau sonarent. Iud igitur siue Iod notæ nobis est & significationis & originis, tametsi nos per diphthongum voculam Ieud vel Ieod efferamus: quod si conuertas, Deui vel Deoi habebis, tribus vocalibus in vnum sonum coalescentibus; quod est facere mori, prorsæ vocis notationi ex diametro contrarium. Campani Brabanti hoc modo pronuntiant, vt medium inter O & V sonum audias, cui e sit immixtum. Verùm in hac conuersione vt prima fronte antithesis quædam & repugnantia videtur; ita, si rectè rem totam expendas, cernes supremam voluptatem citra mortificationem, vt sic Deoi vertam, contingere non posse. Summæ corporis voluptati tale quid accidere illæ testantur voces, quas vt castis auribus nefas est audire; ita corporis voluptatem sectantibus notiores esse dolemus, quàm sanctas veræ & æternæ voluptatis meditationes. Quid? quod reuera mortiferum animo malum est corporis voluptas, atque ita mors non tam voluptati est opposita, quàm eam per vestigia consequens. Adde quòd & Physicæ rationes adducuntur, quibus summum & repentinum gaudium docetur sæpius mortem adferre, propterea quòd vitales spiritus subitò & affatim dissoluat. Huius rei ex historia quoque citantur exempla; inter quæ notissima dedit clades Cannensis. Memini ipse Romæ cuidam nobili matronæ ferè idem accidisse, de repentina filij quem mortuum putauerat præsentia. Et quia huius mortis caussa vitalis facultatis sequitur dissolutionem, ipsum vocabulum Deoi in vsu etiam est pro dissolutione & colliquatione. Verùm in hac significatione Doi ferè pronuntiamus, neglecto e; quod in priore item notatione plerique reiiciunt, Doi pro Deoi dicentes. Sic dum glacies & nix soluitur, dicimus, Het doit/ id est, fit dissolutio siue colliquatio. Paullatim itaque eò venimus, vt hoc proprium gaudij esse dicamus, quòd cor & spiritus soluat; & si nimium sit & subitum, hac sua solutione rectum iter ad mortem aperiat. Magna igitur est non antithesis modò, sed etiam cognatio inter gaudium & mortem. Socrates dum pedem scaberet, agnouit dolorem & voluptatem corporis nexu quodam perpetuo colligari: & idem sciuit ad summam animi voluptatem consequendam opus esse corporis morte; atque idcirco philosophari non aliud esse, quàm discere mori. Christiani vlteriùs adscendunt, & vera fide tenent, summum gaudium nemini mortalium contingere posse nisi per mortem; & eam quidem ipsius Christi: & rursus per hanc ad voluptatem iter non patêre, nisi & nos cum Christo moriamur, amoris igne colliquescentes. Nam ipse Christus etiam amore sponsæ suæ languit, & tandem mortem subiuit, vt eam ab æterna morte liberaret. Sed satis esto hunc campum contemplationis aperuisse, & intellexisse variam voluptatis & mortis collationem; & in ea etiam quandam necessitudinem arctissimam inueniri: quam persequi, breuitatis Alphabeticæ terminos excederet. Satis igitur hæc sunto tum de vocis Ieud siue Ieod significatione, tum de ipsius conuersione; nec vulgari modo, nec vno examinanda. Nunc ad rem veniamus, videamúsque cur orator noster hac sua per Appositionem loquendi formula summo capiti annectat gaudium & voluptatem. Nempe quòd non alia de caussa capitis cognitionem Canopo suo infundi cupiat, quàm vt beatissimo eius spectaculo perfruatur. Cùm enim bonum voluntatis sit obiectum, necessariò sequitur, tum nos demum fore contentos, cùm voluntas in summi boni fruitione acquiescit. Neque enim voluntas caput videre vult, vt intellectus tantùm eius inspectione perficiatur, sed vt ipsamet ex inspectione summum bonum persentiscat & in eo acquiescat. Cùm enim ipsa summi boni appetitio sit in voluntate, non possumus contentam reddere voluntatem, nisi eo fruatur quod appetiuit.

Iuuo, iuucta, iuuentas & iuuenis, vnde nomenclaturam sumpserint.

Deui. Deoi.

Mortis & gaudij cognatio.

Gaudium repentinũ, mortem quandoque adfert.

Doi.

Dolor & voluptas nexu quodam colligantur.

Summum gaudium quod, & qua ratione contingat.

Quemad-

Intellectus & voluntatis in summi boni fruitione coniunctio.

Quemadmodum igitur voluntas intellectum sequitur in mouendo; ita in vltimo quoque fine ad quem tendunt, voluntas intellectu posterior est, & ita finē constituit. Intellectus ipsum summum caput sic apprehendit, vt in eius inspectione cognoscat summam consistere sui perfectionem: quem voluntas mox secuta, eo quòd nihil velit nisi cognitum, ad Dei inspectionem rapitur tamquam summum bonorum. Postquam igitur intellectus eius nunc spectaculo fuerit potitus, volūtas mox præsenti bono ab intellectu sub entis notione comprehenso inhæret & acquiescit, & in eius fruitione summo gaudio repletur. Ineptum verò sit dicere, voluntatem summo bono frui & eo gaudere, vt intellectus contēpletur. Contrà enim res habet. Eo enim intelligere & videre cupimus, vt è spectaculo capiamus voluptatem. Quamobrem rectè processit noster orator, qui priorem fecit ipsius capitis inspectionem, & ei deinde succedere voluit gaudium & fruitionem. Neq. tamen ob id prorsus malè dicit, qui in contemplatione ponit summū bonorū, eo quòd idem sit intellectus & voluntatis obiectū; tametsi sub diuersa ratione; illius quidē, vt ens perfectissimū; huius verò, vt bonū supremū & plenissimū. Deinde nō potest voluntas summo bonorū acquiescere & frui, nisi intellectus illud videat sub ratione spectaculi, totum intellectus captū perficientis. Nec aliūde melius hac de re iudicetur, quàm si quis de ludis spectandis cogitet, quos videre sit iucundissimum. In illis enim animaduertimus, ludos quidē videre nos eo vt oblectemur; at non oblectari, vt videamus: nequire tamen iucunditate ea perfrui nisi spectētur: atq. ea ratione spectaculum beatum dici posse, propterea quòd ei voluptas quæsita indiuidua comes hæreat. Huc illud spectat quod vates de Christo cecinit: *Notas fecisti mihi vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.* Cernis hîc ordinem & omnem vitæ beatæ rationem. Alibi idem de Christo: *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Quid non vidit noster orator, quid non absolutissimè tradidit? Priùs caput videndum posuit, deinde per appositionem iucunditatem & gaudium adiecit, eo quòd nullo medio ipsam inspectionem capitis summa voluptas necessariò sequatur: & illud quidem non aliò inspicere desideremus, quàm vt inspiciendo volūtas nostra summo gaudio perfruatur.

Intellectus & voluntatis idem obiectū.

Iupiter qua ratione supremus Deus appellatus.

In eadem opinione illi fuerunt qui Deum supremum Iouem vocarunt, non quòd plures deos esse existimarent, quamuis id dementia errabundæ crediderit posteritatis; sed quòd inter multa eiusdē Dei nomina illud supremū videretur, quod supremam significaret felicitatem. Quamuis enim Mercurius excellentissimam excellentissimæ rei denotaret cōtemplationem, Deo soli seipsum videnti attribuendā; non videbatur tamen hæc nomenclatura suprema & summa, eo quòd gaudium & voluptas finis potius extremi rationē habere, quàm ipsa contēplatio, iudicarentur. Verū sufficiant hęc Alphabeto, in quo capita potius rerū indicāda, quàm omnia sigillatim per minutias disquirenda.

Ieud litteræ figura.

Restat vt Ieud suam habeat figuram. Hanc mihi illi nobis depinxisse videntur qui amori subtilissimā dederūt sagittam, omnia omnium pectora admirabili vi penetrantem atq. vulnerantem. Omnia enim creata occulto ipsius boni desiderio feriuntur, & percussa vehementi ardore flagrant; nec antea conquiescūt quàm ea, quoad capacia sunt, potiātur.

Verùm

Verùm ſicut in corpore pulcritudinis inſpectio præcedit amoris iaculum; ita & in hominis mente euenit, in qua ſummi capitis pulcritudo antè animo comprehendatur oportet, quàm vel eius deſiderio feriamur, vel amore inflamemur. Quod enim de honeſto dictum eſt, id hîc multo magis locum ſuum habet; ſi nimirum facies eius oculis cerneretur, mirabilem ſui amorem excitaret. Eſt enim inſpectio cauſſa ob quam voluntas incitetur ac deſideret; quæ non antè conquieſcit, quàm eo cuius amoris radiis accenſa eſt, præſenti perfruatur. Cùm igitur hæc voluptas tota in amoris fruitione ſit conſtituta, quæ maxima eſt volũtatis perfectio, optimè amoris iaculo deſignabitur, propterea quòd & eo primùm voluntas feriatur, ac eo ipſo tandem fixa in amore acquieſcat; ita vt ab eodem vulnus fiat, & medicina adferatur. Ieud igitur exigua quadam & tenui ſagitta, ſiue radio, ſiue etiam ſcintilla, quod idem eſt, deſignabimus, quo amoris vim in ſummo bonorum intelligamus. Latiſſimus hîc campus aperitur de amore diſputandi, ſed, vt crebrò dixi, hîc ſatis eſt capita rerum quibus ſapientia comprehenditur, oſtendiſſe. Hebræorum Iod ſcintillam videtur referre; aut fortaſſe è ſagittæ cuſpide ad hanc quam videmus formam degenerauit. Latinorum & Græcorum Iota parui radij ſiue exiguæ ſagittæ formam hactenus ſatis tuetur. Ieud igitur ſiue gaudium, quod omnium pectora velut telum quoddam ineuitabile ferit; non alia forma melius pingetur, quàm vel radio vel ſagitta omnia penetrante: qua vt me amor ille ſupremus, qui Spiritus ſanctus eſt, ſic feriat oro, vt in hac mortali vita perpetuò diuinæ pulcritudinis deſiderio langueam & contabeſcam; & poſt corpus depoſitum, illi populo adſcribar de quo Iſæ filius cecinit: *Beatus populus qui ſcit iubilationem.* *Amoris cauſa.*

Cap.

ORATOR noſter appoſitionis ſuæ formam ſic conſtituit, vt Caput ſiue Thet non voluptatem diceret, ſed voluptatis tectum; quod Ieud Cap vocauit. Expoſito igitur quid Iod ſit, conſequens eſt vt Cap examinemus. Cap vocabulum eſt nobis in vſu frequentiſſimo, quo id nobis denotatur, quod ſupremum rerum ſubtus comprehenſarum tectum eſt. Hinc ſupremam quoque veſtem ſignificat; non quamuis illam quidem, ſed eam præſertim quæ & caput, & totum corpus, & vnà ceteras veſtes tegat & comprehendat: qualis ruſticorum in Hiſpania ſuprema veſtis eſt, à qua noſtris Cappis Hiſpanicis origo. Hinc & monachorum cappæ olim tales erant, vt vna eademque toga caput tegeret, ac cetera omnia non membra modò, ſed & veſtimenta. Plerique nunc pænulam à cuculla capitis habent diuiſam, tanto tenus à vetuſto Cappæ vſu & modo recedentes. Credo Gallorum Bardocucullum non aliud quàm cappam fuiſſe; quam Latini ſic vocarint, quòd Bardi id genus cucullis, quæ non caput modò, ſed totum etiam reliquum corpus tegerent, vterentur. Decorum ſanè eorum amiculum, qui ſæpius veſtem mutare nollent; propterea quòd quæ vna ſibi veſte præſtari poſſe cernerent, ea fruſtra pluribus fieri exiſtimarent. Decebat enim fortium virorum præcones maſculus veſtitus, non ad mollitiem, non ad ornatum; ſed ad cæli iniurias arcendas dumtaxat aptus. Qui Pſeudoberoſos nobis & Pſeudomanethones dederunt, Bardũ neſcio quem Celtarum Regem fingunt; cùm nobis conſtet, hac voce eum denotari, qui res geſtas in lucem profert, vt in Gallicis annotauimus. Lucanus libro, ni fallor, primo ſic eorum fecit mentionem: *Cap vocis ſignificatio.* *Cappa monachorum.* *Bardocucullus.* *Bardus dictus quis ſit.*

Vos quoque qui fortes animas belloque peremtas
Laudibus in longum vates demittitis æuum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

Crediderim itaque hoc hominum genus virtutibus laudandis deditum, veſtitu eo quo nullus ad neceſſarium vſum eſt accommodatior, vti ſolere; atque inde Bardocucullum à Romanis vocari cœpiſſe. At hoc cucullatum pænulæ genus propriè Cap nobis nuncupatur: quia & ſupremum ſit, & omnia tegat. Sic dicimus ſummum templorum & baſilicarum tectum cappam; atque adeò ipſum cælum frequentiſſimè Cappam nominamus. Priſcis Cap in vſu fuiſſe pro comprehendo, è Latina voce Capio diſcas. Angli hactenus Keep pro continere & comprehendere dicunt. Certè Pac verſa vox è Cap *Cap. Pac.*

hactenus

hactenus vſitatiſſima nobis eſt pro mercibus colligatis, quas Cap plurimas tegit & comprehendit. Quando igitur ſcimus Cap pro ſummo faſtigio omnia ſubiecta capiente & tegente nobis in vſu eſſe, facile fuerit intellectu quid iod cap deſignet. Quia enim ipſum caput non tantùm eſt vnius, aut duorum, aut plurimorum, aut etiam totius generis humani voluptas; ſed ingens faſtigium & tectum, ſub quo omnes omnium rerum creatarum voluptates continentur; neceſſarium ſibi orator noſter putauit, vt hanc auguſtam amplitudinem bonorum, quæ vno capite comprehenduntur, indicaret. Cùm enim Deus ſummum bonum ſit, non fuit eius iucunditas ſoli generi humano adſtringenda; ſed eo explicando vocabulo, quo deſignaretur, omnia omnium rerum creatarum bona ſub huius bono, & omnes omnium voluptates ſub huius voluptate, ceu ſub excelſiſſimo tecto, contineri, & naturam ſuam conſeruare. Aptiſſimè autem ſummi tecti nomine vſus eſt ad voluptatis diuinæ excellentiam, qua omnia excedit gaudia rerum creatarum, denotandam; propterea quòd diuina voluptas non ſolùm ſingulas vel angelorum vel hominum voluptates, ſed omnes omnium ſimul cumulatas ſic excedat, vti ſummum faſtigium ea ſuperat, quæ in pauimento ab aëris iniuria cuſtodit. Nec hoc etiam fuerit contentus Alphabetarius magiſter, ſed vlteriùs adſcendet: ac quia cap ſimpliciter poſitum eſt, de præſtantiſſimo & altiſſimo cap ſe volet intelligi: quod inter aſpectabilia quidem & oculis expoſita cælum eſt ſtellarum. Moneri igitur nos hac locutionis formula cerno, Dei voluptatem ſe ad humanam voluptatem ſimili quodam modo habere, quo cælum ſe habet ad elementa; quæ ab illo quidem diriguntur, ſed diſpari admodum conditione. Neque calor in elementis à Sole productus eiuſdem eſt naturæ cuius calor ſolaris; ſed tanto omnibus modis inferior, quantum perpetuis & æternis caduca cedunt. Et quamuis hac ſimilitudine corporum ſpectabilium via nobis ſtruitur ad diuina intelligenda; tanto tamen diuina voluptas omni & angelica & humana præſtantior, quantum infinitum exiguo puncto maius eſt. Minus enim eſt collationis diuinæ & humanæ voluptatis, quàm totius cæli ad terræ centrum. Caput igitur cælum voluptatis intelligi voluit, dum ipſum iead cap eſſe dixit, & omnem omnium voluptatum cumulum tanto eſſe diuina voluptate inferiorem, quanto terræ aliquod punctum à ſupremo cælo exceditur. Optima ſanè hæc eſt & clariſſima docendi ratio, dum ex iis quæ oculis ſunt, obiecta ad diuinas adſcenditur ideas: in quibus tamen ratio tanto rurſus eſt præſtantior, quanto infinita finitis ſunt excellentiora & diuiniora. Docendi tamen ratio in iis quæ aliquo modo oculis ſunt ſubiecta, meritò ſubſiſtit, modò ad eorum peruenerit ſuprema. Cap ergo cæli faſtigium hic intelligendum: è quo rurſus mens ad cælum beatorum attollenda; quod reuera iead cap & eſt, & vocari debet, id eſt ſupremum tectum omnis voluptatis. Quamobrem caput ipſum voluptatis cælum eſſe intelligimus, ſub quo infinitis ſpatiis altiore ſua cuique deſtinata ſunt gaudia; quæ caput ipſum tegit, conſeruat, & æterno fomite ſuſtentat. Cùm igitur hæc vera ſit ipſius Cap notio, vulgoque dicamus frequenter, Onder de cap des hemels/ id eſt, ſub cæli cappa: quod Itali à Gotis tiam retinuerũt; non video quid pro Cap melius pingi poſſit, quàm ſi ipſum cælum altera parte apertum, qua ad voluptatem ſit introitus, delineetur. Differet itaque huius

Cap in oratione Alphabetica quid ſignificet.

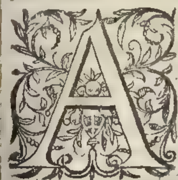
Cælum caput voluptatis.

Cap litteræ figura.

huius figura à Gimel solo lituo, quem hîc non habemus, adeò vt mirum non sit si Cap pro Gimel crebriùs fuerit acceptum. Laudandi ergo hîc Latini, qui germanam figuram hactenus conseruarunt. Conuenit verò hæc figura maximè, non propter significationem tantùm ipsius Cap, sed ob nomen etiam quo huius litteræ potestas denotatur. Cùm enim Ce sic pronunciatum vt K, pro eo ac debet, vehemens desiderium significet; quid magis congruum, quàm si illius pingatur effigies, ad quod omnia mortalium desideria tendere oportet? Iam nihil congruentius rationi, quàm eas litteras quæ potestate sunt affines, affinibus pingere figuris? Faustissima ergo coronide prior litterarum vndenarius terminatur, ipso nempe summo omnium gaudiorum cælo; ad quod vt adspirare possimus, Spiritum sanctum semper inuocemus, ac cum nostro precatore dicamus: Gimel Dal He Vau Zan Chiet Thet Jeud Cap. Breuissimo orationis compendio totius sapientiæ summam collegit. Hanc poëtæ è Iouis cerebro natam fabulantur; quo fit, vt vehemens & efficax videatur affectus, quo ipsum caput è quo sapientia nascitur, nobis infundi rogamus. Et certè omnis doctrina ad hoc referatur oportet, quo patrem qui caput omnium est, imbibamus, vt eum primùm magna festinatione in alto volumine quæramus; quo vitam hauriamus & salutem, & summa perfundamur voluptate. Hauriamus ergo, iuxta Iesaiæ vaticinium, aquas in gaudio de fontibus salutis. Ce.

LIBER XII.

Lamet.

ABSOLVIMVS modò priorem orationis partem, quæ nos per senarium ad ipsum Caput deduxit, & per appositionem locutionis quoddam ornamentum, eam addidit lucis accessionem, vt cerneremus caput supremum cælum esse omnis gaudij & voluptatis. Hactenus autem nulla aperta facta est mentio impedimenti quod obstare posset, quo minus & capitis ipsius & gaudiorum, ei perpetuo nexu hærentium, essemus capaces; adeò vt hic senarius vnà cum sua appendice conuenire etiam possit homini necdum lapso. At alter senarius qui mox sequitur, ostendit imbecillitatem nostram, & confitetur nos culpa nostra in pecudes degenerasse, &, nisi Deus adiuuet, nos brutæ naturæ perpetuò adfigendos esse. In hoc igitur senario noua est Spiritus sancti inuocatio; & qui antè Gimel vocabatur, nunc Lamet nuncupatur. Conueniebat nouis precibus nouum epitheton, quod videlicet iis quæ rogantur esset accommodatum. Est autem id prorsus stupendum, totum nimirum redemptionis humanæ arcanum comprehendens, & eius exordium Spiritui sancto adscribens, vti ei per quem omne suum donum Deus ad homines demittit. Exponamus igitur vocabulum Lamet. Hîc nobis quid Mal sit & Lam vocali breui pronunciatum, aperiendum. Al omne notare in Hermathena tradidi; cui si Me præponas, quo Cum significatur, idem dixeris ac si dicas, cum omni: at si litteram vt in Alphabeto eius potestas exprimitur, Em al habebis, id est omnia vocans feceris. Certè vtraque ratio vocis conuenit notationi. Mal enim idem est quod stultus & vagus, numquam in re quapiam constans, sed cum omni occasione, cum omni re, cum omni persona sese huc illuc transferens, nihil prorsus stabile aut quietum habens, nec vmquam secum, sed semper cum alio & alio temerè huc illuc circumactus. Vsurpatur autem vox vt verbum & nomen, vt plurimæ aliæ nostrates. Huic opponitur Lam vox versa: quæ illud significat quod se mouere vel non potest vel vix potest, atque idcirco pro mutilo ferè vsurpatur. Verùm hîc animaduertendum, ipsam versæ vocis notationem non solùm contrariam prima fronte videri, sed si rectè discutiantur omnia, nobis ea indicari, ex Mal tandem ad Lam deueniri. Neque enim fieri posse, vt qui cum omnibus agitur & rapitur, vt non tandem aliqua sui parte mutiletur. A Mal breui fit Mal vocali longa;

Lamet vocis expositio. Al. Me. Mal. Lam. Mal.

quod ſignificat molere, propter molæ agitationem continuam: & quia hæc omnia confringit & in minimas partes comminuit, Mal in hac quoque notatione venit in orationem, vt idem ſignificet quod in minimas particulas redigo vel omnino confringo.
Lam. Huic rurſus opponitur vox verſa Lam/ vocali item longa efferenda, quæ denotat defendere & tueri quicquam ne confringatur aut ad nihilum redigatur, aut omnino vllò modo lædatur. Ex hac voce apud Hebræos חמל corruptum eſt, per conuerſionem & litteram ſuperfluam adiectam, quod Parcere ferè vertunt; vnde מחמל indulgentia & mollis tractatio. His itaque noſtratibus vocibus ſtupenda myſteria ſignantur, quæ mox explicabo, ſi priùs vnum addidero; à Lam vocabulo per vocalem breuem pronuntiato agnum etiam denotari, propter imbecillitatem & infirmum & mutilum omnium membrorum robur: quæ ratio non tam animalculo tenello conuenit, quàm illi cuius ſymbolum gerit; adeò vt nomenclator ad hoc multo magis, quàm ad pecudis naturam vocem accommodarit; quod & aliàs eum frequenter feciſſe non ſemel oſtendi. Nunc
Adami & Chaua in Paradiſo lapſus. igitur ad rem. Adam & Chaua primi noſtri parentes libero ſuo arbitrio præditi in Paradiſo ſunt conſtituti, vt Dei ductum & eius præceptum, quod omnino erat facillimum, ſequerentur, nec cum quoquam alio facerent, quàm cum ſuo creatore, à quo & vitam & poſſeſſionem beatiſſimi iucundiſſimique horti accepiſſent, & integram eius fruendi poteſtatem, vno ſolo fructu excepto, ſed & exiguo & non facilè reperiendo. Cùm igitur in hoc tam felici ſtatu eſſent, ecce draco inuidia accenſus, à qua nomen Ates duxit, inſidias aduerſus eos ſtruit, & aggreſſus mulierem, leui prorſus tentatione perfecit, vt
Stultitia & inconſtantia omnium malorum cauſſa. illa ſtatim ſecum faceret, neglecto mandato creatoris; quæ mox virum ſecum trahens, fecit vt reuera vterque & Mal eſſet, & meritò poſſet vocari. Cum quo enim mulier non erat factura, ſi tam facili occaſione ſeſe draconi adiunxit? Viden' hic etymologiam ipſius Mal in primo parente expreſſam? Ex hoc igitur primo conſenſu, quo parentes noſtri cum dracone fecerunt, factum eſt, vt & ipſi & tota poſteritas Mal euaſerit, id eſt, ſtulta & inconſtans, & cum omni vento circumagenda, & quamuis mobilitatis arrepturа occaſionem. Hinc congruentiſſimè nomenclator ſtatuit, vt Mal vocali longa id notaret quod perpetuo circumactu ac rotatu ab alterius voluntate impreſſo fieri cerneretur.
Molen. Mal enim idem eſt quod molo Latinorum. Ab hoc Mal fit Molen/ pro eo inſtru-
Mola etymõ. mento quo molitur, a in o tranſlato, quo facilior rotatus indicaretur: vnde Latini Molam & Molo retinuerunt. Hinc nunc liquet conſideranti, quòd vt ex Mal breui factum eſt Mal longum, ita ex mobili & ſtulta mulieris inconſtantia prima fructus vetiti in Paradiſo facta ſit comminutio, quæ & ipſa ob hanc ipſam cauſſam Mal vocata eſt, quòd
Mali nomenclaturа ratio ab ipſo Mal breui proceſſerit. Et quia hæc prima fructus intra dentes fractio primum fuit prandium, cuius venenum omnis poſteritas in carne ſua ſenſit, ſtatuit nomenclator, vt ad perpetuam huius comeſſationis memoriam omne conuiuium Mal vocaretur: quo ſemper poſteri recordarentur ſe ex Mal primorum parentum ad hanc miſeriam veniſſe, vt in ſudore vultus ſui pane ſuo veſcerentur. Hinc & Mal longum pro pomo voluit vſurpari, quod illud primum prandium dediſſet: vnde Malum apud Latinos & Græcos. Vt verò eadem vox ad ouem tranſiret, cuius Græci vſum retinuerunt, poſt diluuium factum; cùm carne veſcendi libertas conceſſa, deprehenderet ouem optimum dare & delicatiſſimum conuiuij apparatum. Ex Mal autem breui, Malum, pro prauo manſit apud Latinos, eo quòd Mal breui vocali pronuntiatum omnis mali dederit originem. Exſtat ad hanc vſque ætatem prouerbium, quo nihil vel ipſis pueris aut notius aut vſitatius: quo dum quemquam ſtultum & mobilem ſignificare volumus, dicimus Tis een molen/ id eſt, eſt mola; &, Hi heet bi de molen geweeſt / id eſt, acceſſit ad molam. Item, Hi is beſtouen vanden meel / id eſt, farinæ puluere conſperſus eſt: quibus omnibus & ſimilibus nihil aliud quàm ſtoliditatem & ſtultitiam denotamus, adagij & nominis origine à prima mulieris mobili inconſtantia petita. Conſidera hîc, rogo, quiſquis es, diligenter nominum & rerum conuenientiam, conſidera ſacræ ſcripturæ cum lingua noſtra concordiam, conſidera quanta cura, quanto artificio hæc malorum omnium exordia nomenclator vocibus depinxerit. Nulla profectò vel Protogenis, vel Apellis, vel melioris etiam pictoris tabula eandem rem tam clarè ante oculos ponere potuiſſet, quàm ipſis vocum ſymbolis eſt expreſſa, & certa conſecutione explicata. O quàm dolendum eſſet, ſi nobis hæc vocalis pictura, vti ceteris gentibus olim in linguarum con-

fuſione,

fusione, periisset! Quamquam porrò pulcerrima hæc omnium humani generis malorum expositio meritò est admirabilis, longè tamen admirabilior est & magis exosculanda illa vocum tabula, qua vindiciæ quibus homo à grauissimo seruitutis iugo in libertatem assertus est, ob oculos ponuntur. Dixi **Mal** breui stultam & inconstantem mobilitatem notari, & hanc esse principium & originem malorum quibus humanum genus affligitur. Quando itaque à contrariis morborum remedia sunt petenda, Spiritus sancti gratia nomenclatori suggessit, vt vocabulo eo agnum vocaret, quod ipsi **Mal** contrariam viam tenere cerneretur. Quemadmodum enim mulieris stultitia morbi dedit exordium; ita princeps morbi medicina agnus erat futurus. O diuinam benignitatem! ô liberalem omnium datorem & reuelatorem Spiritum sanctum! Quibus ego te mentis suauiis excipiam? quibus te mentis vlnis amplectar? Quis ego sum cui hæc diuina adyta recludis? quis ego quem hac ambrosia pascis, & hoc nectare inebrias? Sentio nunc, sentio me præ gaudio colliquescere, & suaui quadam morte corporis vincula dissolui. Sed reuertamur, & totam vocalem tabulam diligenter consideremus, & emissitiis oculis contemplemur. Ex **Mal** breui & breui parentum stultitia, **Mal** longum est secutum, omnes hominis partes ita frangens & rumpens, vt non longa tantùm, sed perpetua fragilitas & virium corruptela humanum genus affligat. Semper enim nos Draco & corrupta caro tentationibus molit, nec quicquam nobis integrum relinquit. Id mox sentis dum periculum facis. Compone te ad orandum, & experire, an tantillum temporis integri tibi queas suffurari, vt integram orationem Dominicam animo tuo percurras. Id si feceris citra omnem carnis & dæmonis incursionem, non parum feceris. Numquam enim post primum illud breue **Mal** / longum **Mal** cessauit, quo semper molimur; & molemur tantisper, dum fractæ carnis & molitæ domicilio immorabimur. Neque nunc addo labores, curas, sollicitudines quibus ad victum & amictum & nobis & nostris comparandum distrahimur, & semper anxij velut in equuleo torquemur. Priùs enim illud malum satis magnum est primæ stultitiæ monumentum, licet hoc posterius non accederet. Hic igitur præclarus ille fructus est, quem nobis parentum prima stultitia produxit. Nunc è diuerso videamus quid **lam** / id est agnus nobis præstet. Id sciemus si à **lam** breui **lam** longum deriuabimus, eadem formula qua ex **mal** breui ad **mal** longum sumus progressi. **Lam** itaque longa vocali pronuntiatum verbum est, idem significans quod diligenter caueo, ne quid aut frangatur aut minima tenus parte lædatur: qua in re propriè ipsius agni partes agnoscuntur; illius, inquam, quem ille demonstrauit qui dixit, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Atque hac ipsa de caussa agnus **lam** vocatus est, id est, mutilus & infirmus; quia nimirum talis erat hic agnus in mundo appariturus. Totus enim erat vulnerandus & atterendus propter peccata nostra; vti clarè Isaias prædixerat, & res ipsa tandem comprobauit. Atque hac ipsa via cauit, vt nobis integra sanitas daretur, nec vlla parte læderemur. A **lam** itaque breui **lam** longum processit, id est longa defensio & tutela, ne vel frangamur vel lædamur. Et hæc quidem satis sunto ad mirificam vocis **lam** / quo defendo significatur, originem ostendendam. Nunc igitur examinemus dictionem compositam **lamet**, **Het** caput notare, paulo antè satis ostensum. **Lamet** igitur ad verbum defensionis & omnis tutelæ caput designat, si vt nomen vocem interpreteris: atque hac ratione Spiritui sancto tribuitur, quòd is ecclesiæ datus sit, ceu totius custodiæ & tutelæ caput & princeps. At eadem vox nobis orationem ad Spiritum sanctum offert, qua eum rogemus, vt custodiat caput nostrum; quia **lam het** sic capere queas, vt idem sit ac si dicatur, Defende caput. Vna enim hac voce composita nomenclator sacrarum lectionum & notarũ peritis indicauit hanc precandi formulam: O tu omnis tutelæ & defensionis princeps, defende caput nostrum; & sis nobis illud quod transpositis partibus huius vocis diceretur, **het lam** / & composita voce **helam** siue **hellam** / id est, galea siue fida capitis tutela. Dicitur enim **hellam** vel **hellem** pro galea: & **hellen** quidem à celando & occultando; **hellam** verò à tuendo & defendendo capite nomen duxit. Franci ex hac voce *heaulme* pro galea dicunt. Nec hîc monendum, in compositione Lambda præcedentem litteram in suum sonum pertrahere, non apud nos modò, sed etiam apud Latinos, vt dum à Perliceo Pelliceo fieri videmus. Sic enim ex **het lam hellam** / & **het lem hellem** formatur. Est auté vtraq. vox in vsu pro galea, & olim etiam fuit. Nam Itali ab **hellem** *celada* habent, phrasi dumtaxat retenta, qua

Marginalia: Lam. — *Agnus quid humano generi præstiterit.* — Lam. — Lam. — Het. — *Lamet quid significet.* — *Lamet quid in oratione Alphabetica denotet.* — Hellam. — Hellen. — Heaulme. — Celada.

ta, qua hellem ſunt interpretati: & Franci ab hellam *heaulme* retinuerunt. Sed hæc non admodum, vel ſic vel aliter habere, ad propoſitum noſtrum refert. Nobis enim lamet conſiderandum eſt; & eo, quo dixi, modo legendum; vt nimirum compoſito nomine Spiritum ſanctum inuocemus, & mox voce eadem moniti precemur defenſionis caput, Defende caput noſtrum. Quàm ſibi vbique ſimilis eſt orationis noſtræ artifex! quàm ſemper poſteriore diligentia priorem vel æquare vel anteuertere conatur! Semper ſeſe vrget, ſemper ſibi inſtat, quo latam nobis materiam ſuppeditet, in qua ingenij vires ad vtilitatem noſtram exerceamus. Quid elegantius, quàm duabus ſyllabis hanc ſententiam indicare, Defenſionis caput defende caput orantis; & quod diceris, in capite defendendo te eſſe demonſtra? Et licet hæc vox hanc geminam ſui intelligentiam non offerret, ipſa tamen vocis compoſitæ ſignificatio hanc nobis ſuppeditaret orationem: O tu defenſionis caput, quando gratum tibi eſt vt defenſionis caput voceris & reuera caput ſis, omnium capitum ideam & exemplar in te habens; oſtende quæſo hanc defenſionem tuam in capite noſtro, quod tui capitis exemplum eſt & imago, & idcirco in eiuſdem nominis admiſſum communionem. Æquum enim videtur, vt idea & exemplar imaginem ſui defendat & tueatur, quo in ſimilitudine ſpectabili ſublimis eius maieſtas & cognoſcatur & honoretur. Neque mirum eſt, Spiritum ſanctum defenſionis caput vocari; cùm ſolo ſancto omnis vera vita, atque adeò totus mundus contineatur & cuſtodiatur. Fertur enim hic ſuper aquas & omnia creata permeat, vt omnibus vitam conſeruet ac tueatur. Quamobrem meritò Lamet vocatur, id eſt, cuſtodiæ & defenſionis caput. His cognitis, reliquum eſt vt pictura inueniatur, qua ſignificatio ipſius lamet quàm optimè oculis ſubiiciatur. Cùm omnis hæc tutela, cuius Spiritus ſanctus caput vocatur, ad hominem ſpectet, quærenda eſt quæ primaria ſit hominis, quem videmus, defenſio. Hîc nemo infitias ibit, primæ partis & ſupremæ primariam eſſe defenſionem, & caput totius tutelæ humanæ.

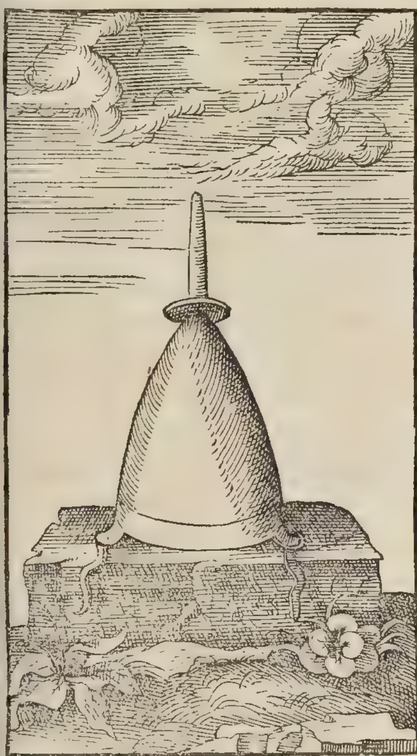
Lamet litteræ figura.

Quamobrem cùm caput nobiliſſima & diuiniſſima hominis pars ſit, ea defenſio qua caput defenditur principatum tenebit, & meritò defenſionis humanæ caput dicetur. Hinc neceſſariò efficitur, vt nulla pictura meliùs defenſionis caput exprimi poſſit, quàm ſi illud pingatur munimentum, quo hominis caput defenditur & ab omni noxa cuſtoditur. Cùm enim lam omnibus modis abſolutam tutelam denotet, tale erit capitis munimentum delineandum, quod caput quàm optimè cuſtodiat ab omni externo periculo. Primum igitur locum galea videtur ſibi in defenſionis armis vindicare: quam ſententiam militaris quoque confirmat diſciplina, & ipſa adeò demonſtrat natura, quæ manum, licet imbecilliorem, ſi alia deſunt munimenta, capitis periculis obiicit; quo quidam miſellus modò omnes ſuos digitos perdidit, manibus nimirum pro galea vſus. Verumenimuerò licet galea caput à gladio, claua & id genus lædentibus armis tueatur, aduerſus tamen diuinam iram nequit tueri, à qua tamen capiti magis eſt metuendum, quàm ab vllo alio telo. Diſpiciamus ergo quid diuinæ iræ opponi ſolet, ac qua via ab ea ſibi homo defenſionem queat parare & ſecuritatem. Id ſacræ litteræ nobis demonſtrabunt, quibus iram diuinam ſacrificiis placare iubemur: & vt intelligamus hac ratione nos capiti noſtro cauere, præcepit

Galea primũ locum habet in defenſionis armis.

præcepit Dominus, vt Deum placaturus, manum capiti victimæ imponat; hac videlicet via peccata sua in hostiæ caput transferens, & illud pro suo Deo immolans, atq. ita suum caput expians tutumque reddens. Verùm quia sacrificij caput sacerdos est, & is pro populi capitibus orat & ritè sacra facit, nec aliter iram diuinam effugere possumus; certum est summum defensionis caput illud esse, quo ipse sacerdos caput suum munit, vt iram diuinam & à se & à populo suo auertat. Aaron nomina filiorum Israël in humeris suis portabat, & laminam auream in tiara fronti imminentem, cui inscriptum erat, Sanctum Deo, siue קֹדֶשׁ לַיהוָה, quam iubetur semper in fronte gerere, vt Deus propitius ipsi sit. Videmus ergo in tiara maximum etiam apud Hebræos sacerdoti munimentum aduersus diuinam iram fuisse, & sub eo omnes filios Israël in humeris sacerdotis, velut sub summo defensionis capite, latuisse. Potuissem igitur huius Hebraicæ tiaræ formam litteræ Lamet accommodare; verùm quia in Ianigenarum & lingua & ritibus versor, quærendum est, quo capitis tegmine sacerdotes vsi sint apud vetustissimos Ianigenas, multis antè sæculis quàm Moses legem suam aut conderet aut ferret. Gaudio profectò non mediocri perfundor, dum recolo mecum quāta Dei benignitate factū sit, vt hactenus in Romanorū numismatis & saxis nō pauca habeamus veræ antiquissimorum religionis vestigia, è quibus non contemnenda veritatis arcana erui possint, si quis ea sanè examinare & ad caussas reuocare norit. In hoc genere Pontificum & Flaminum pileus est, cuius effigies cùm in aliis, tū in Cn. Domitij & Messallæ Coruini numis apud Hubertum Goltzium depictis clarissimè cernitur. Est autem apud Guilielmum Choulium nummus argenteus Augusti cum ancilibus duobus; in quorum medio hoc pilei genus elegantissimè pictum est cum tæniolis quibus alligabatur sub mento, & virga supernè erecta. Apud eundem est Cæsaris nummus cum pileo eiusmodi & lituo. Goltzius Iulium habet cum inscriptione, *Cæsar Augur Pont. Max.* cuius ceruici hic itidem pileus est appictus, nec aliunde Pontificis insigne adiectū. Sunt itidem pulcerrima duo numismata Cæsaris cum inscriptione Pontificis Maximi Cos. & Dict. cuius versæ facies L. Musidium longum habent, adiectis cornu copiæ gubernaculo orbe caduceo & pileo Pontificali, eandem cum ceteris habente formam. Eundem in Lepidi numismatis tribus diuersis vna Goltzij pagina demonstrat. Virgilius religiosissimus antiquitatis cultor, in Æneæ clypeo lanigeros apices cōmemorat, ex peculiari nota qua à ceteris pileis differebant, totum tegmen ostendens, & eo Pontificalem describens dignitatem. Seruius ad eum locum annotauit, Flamines in capite pileum habuisse, in quo breuis virga fuerit desuper lanæ aliquid habens: quod cùm per æstus ferre non possent, filo tantùm capita religare cœpisse, eo quòd nudis capitibus incedere nefas esset; vnde à filo Flamines, quasi Filamines dictos fuisse: verùm festis diebus pileis depositis pilea eos accipere necesse habuisse, & fuisse qui dicerent hæc ad sacerdotij eminentiam ostendendam fuisse inuenta. Operæ pretium est hîc Festum audire de Tutulo scribentem; quem dicit ornamentum esse capitis Flaminicarum, vittam nimirum purpuream innexam crinibus & in altitudinem erectam, qua Flaminica à ceteris mulieribus decerneretur: viros item in sacris tutulis

Tiara aduersus diuinam iram sacerdoti munimentum.

Pontificum Romanorum tiara.

Tutulus, Flaminicus pileus.

vsos fuisse, qui inde Tutulati vocarentur. Varro item de lingua Latina libro sexto scriptum reliquit: Tutulati dicti qui in sacris in capite habere solent, vt metam. Id tutulus appellatur, ab eo quod matresfamiliâs crines conuolutos ad verticem capitis, quos habent vti velatos, dicunt tutulos; siue ab eo quòd tuendi caussa capilli fiebant; siue ab eo quod altissimum in vrbe quod est, ea res tutissima tutulus vocatur. Hîc Calepinus legit, altissimum in vrbe quod est arx, ea res tutissima tutulus vocatur. Ex his colligo coniectura quadam, nescio quali, alij iudicanda, mihi certè valde probabili; Flaminicum pileum apud priscos Ianigenas Tutulum fuisse vocatum: idque adeò inde maximè suspicor, quòd eum non videam alio nomine fuisse nuncupatum; nec verisimile videri, Flaminicæ ornamento quo caput peculiari modo velabat, proprium nomen fuisse; Flaminis verò pileo non fuisse, cùm contrà huius potiùs insigne quàm illius nominis honorem mereretur. Iam quid sibi vult, viros in sacris metis capita velasse, & eas tutulorum nomine cognitas fuisse; Flaminum verò & Pontificum metas omni nomenclatura caruisse? Atqui pileum Pontificum veluti metam quandam fuisse, omnia vetusta numismata testantur. Quid ni igitur æquè Flaminum metæ, atque metæ aliorum qui sacris operabantur, Tutuli vocati fuissent? Video sanè hîc Romanos magna veterum suorum rituum ignorantia & obliuione laborasse, & pessimè eum consuluisse posteritati, qui Numæ libros exurendos esse persuasit. Quòd autem Varro velut in tenebris palpet, dum originem vocis Tutulus quærit, mirum non est, cùm vox ea vna sit de priscis Cimmeriis apud Latinos ab antiquo relictis. Videamus itaque vnde Tutuli nomen dicatur. Nemo est nostratium qui non intelligat, capillos in fastidium collectos Thuiten vocari. Dicitur autem Thuit, quasi het he huit, quod idem est ac si dicas, id quod altum siue caput custodit. Nec mirum est, aspirationem neglectam esse, quam nostrates quoque non rarò in compositione reiiciunt, ne nimium spirare cogantur. Iam ex Thuit & Hul componitur Thuithul, & abiectis adspirationibus Tuitul, quo ornamentū capillorum in altum super capite ad custodiam eius collectorum denotatur. Est enim Hul capitis tegmen, nunc in mulieribus solis vsurpatum vocabulū, quod ex hui-el componitur, quo excelsa tutela denotatur, vel custodiæ tutelæque eminentia. Est Hul vt verbum quoque vsurpatum, pro eo quod est quemquam regionis cuiuspiam vel opidi vel arcis dominio inaugurari, quasi dicas eum ad custodiam & tutelam attolli & sublimari. Ex hac ita vulgata apud nos hactenus loquendi consuetudine quiuis intelligit, ornamentum illud capitis quo iurisdicundi & loci cuiuspiam tuendi potestas cuipiam cōferri denotabatur, Hul fuisse nuncupatum. Quale autem illud fuerit, ex illis altissimis metis colligas quibus mulieres ante centū annos, & vlterius ante omnem memoriam vsas fuisse picturæ & tapeta demonstrant; quibus & hactenus fortasse vterétur, nisi concionatores, animaduertentes hoc ornamento capitis mulieres maximè superbire, in metas has acriter inuehi & stomachari cœpissent, & hæc dæmonum esse sacella in capitibus exstructa continuò è suggesto clamitare. Credo autem eo magis pileos quibus principes dominio alicui initiari solent, eiusmodi fuisse, propterea quòd dominio initiari res sacra sit, & in primis sacris habenda; & idcirco ritu sacro & cum sacrificio ab omni æuo peracta. Quamobrem cùm in sacris Tutulis antiquissimi Ianigenæ vsi sint, Varrone & Festo auctoribus, videamusque in linguæ nostræ consuetudine mansisse, vt idem Hul significet quod Principem consecro siue inauguror, non malam coniecturam mihi facere videor, dum principes quoque dico eiusmodi pileum tum accepisse, cùm acciperent sollemni ritu ius principatus. Nec diuersæ formæ Persarum regum Cidaris videtur fuisse, quam à sacerdotibus quoque non iniuria sumsisse videantur. Hodiernam Turcorum barbariem, qua Cyrbasiis huius generis in metam sublatis sanguinarios cuiusdam classis milites ornant, nihili facimus, vti nulla probabili ratione nixam. Videamus ergo huius tam vetusti ritus caussam, atque ei nominis vetusti originem conferamus, quo perspicuum fiat, an altera in alteram quadret. Sacra ad primæ caussæ honorem pertinere, vt ab ea res hominum conseruentur, dictio sac-eer clarè demonstrat; quam si Latinus in suam linguam verteret, ad verbum Caussæ honorem vocaret. Attentum autem eum esse debere qui sacris operatur, licet eius maiestas quem honoramus, non satis ostenderet ac postularet, celeuma tamen illud quod accini solet, Hoc age, quemuis doceret. Nos in Alauda satis ostendimus, in Deo & orando & laudando mentem

Tutuli etymon. *Thuiten.* *Hul.* *Cidaris Persarum regum.* *Cyrbasii Turcorum.* *Sacer, sacra, sacrum.*

mentem nostram, omnibus terrenis relictis, sursum ad ipsum Vnum rectà contendere debere, atque in eo antiquissimum & summum vitæ opus consistere & absolui; & huius quidem in leuwerc esse documentum, quo nomine Alauda vocatur: illius verò tesseram esse metam in Alaudæ capite erectam. Cùm igitur in sacris excellentissimus vitæ actus sit, & is per pyramidem denotetur rectà ad ipsum supremum Vnum tendere; quid, rogo, eorum capitibus qui sacris operantur, imponi melius possit, quàm pyramidis simulacrum? Pluribus hæc mihi essent explicanda, nisi in Alef, Alauda, & Bet cumulatè omnia annotassem quæ ad huius rei intelligentiam & priscam obseruationem spectare viderentur. Non est igitur hoc loco odiosè repetendum quid meta in Alaudæ capite designet, & quàm rectè in eam nomen lefwerc siue leuwerc quadret. At hoc tantummodo concludendum, admirando consensu Tutulos cum Alaudarum tymbis conuenire, atque idcirco nihil aptius cogitari potuisse, quàm si pilea in metam tendentia in sacris vsurpata fuissent ad ea omnia designanda quæ per pyramidem & alaudam, pyramide caput suum munientem, denotari tradidi. Cùm igitur hæc ignea mentis ad Vnum eleuatio præstantissimum & supremum sit munimentum, non ipsius modò capitis nostri, sed eorum etiam quæ natura ad capitis nostri defensionem parauit, quæ tuiten vocantur, pileus hic in metam erectus optimè tuit hul/ siue Tutulus more Latino vocabitur. Hul enim excellens est custodia & tutela; & tuiten capitis sunt capilli in vnum collecti ad capitis defensionem. Duplex igitur in Tutulo capitis tutela continetur; altera nobis à natura data, & arte nostra ad caput defendendum comparata, quæ tuit vocatur: altera excellentior, quam hul significat, quæ simul & capitis tutelam defendit. Porrò cùm ea quæ perpetuæ memorię prisci consecrabant, in primis vti sacra haberi vellent, nec à quoquam magis quàm ipsa sacra vel conuelli, vel alia quauis via rumpi lædiue; saxa ad formam metæ cædebant, vt iis, ceu sacris quibusdam terminis, ea quæ digna posterorum notitia visa fuissent, inscriberentur. Atque hac de caussa huiusmodi metæ ad inscriptionem comparatæ, Tutuli quoque propter similitudinem sunt vocati. Latini huius rationis ignari in hac significatione Titulos dixerunt, diphthongo ui in I simplex mutata, neglecta interim, quod frequens ipsis est, temporis mensura. Iam quia librorum frontibus & summis capitibus inscriptio quoque necessaria videbatur, ad materiam & auctorem indicandum; placuit vt metæ quoque figura libris præponeretur, ad inscriptionem complectendam, quæ de similitudine Titulus etiam nominaretur. Nec dubium mihi est, quin ita olim scripti librorum tituli fuerint, vt vel conoide figura includerentur, vel metam referrent, litteris ab vna paullatim in plures abeuntibus, dum vltimus versus basim constitueret, quales ego in excusis etiam vidi voluminibus; tametsi plerique metam euersam siue trochum imitari consueuerint, antiquitatis videlicet imperiti. Hoc interim apud omnes ferè obseruatur, vt figuram quampiam in titulis quærant; quasi id natura dictaret: quam si sequerentur, vlteriùs intelligerent, principio primam figuram perfectam conuenire, quæ in plano triangulus est, in corporibus pyramis. Quis enim non intelligit principio principes figuras aptissimas esse, si vllæ omnino figuræ principiorum propriæ debeant haberi? Præterea cùm nullus omnino codex vel legentium oculis, vel memoria posterorum dignus sit, qui non præcepta contineat aut documenta ad bene viuendum vtilia, an non decebat eam initiis librorum figuram præfigere, qua vita hominis rectè instituta significaretur? Quod dum faciebant, ea sese tradituros pollicebantur, quæ facerent ad vitam ad vnum supremum punctum, quod Deus est, dirigendam. Idem etiam de titulis saxeis putandum, eos nimirum non solùm in metæ formam erectos fuisse, quo sacræ & non temerandæ haberentur, sed ob illud etiam, vt cognosceretur id quod in iis sculptum esset, ad vitam bene rectéque formandam pertinere; qua in re caussa est consecrationis. Quod dico, euidentissimum est in obeliscis illis quibus sacræ Ægyptiorum notæ inscriptæ videntur, qualis vnus in Circo maximo Romæ sepultus iacet admirandæ magnitudinis; & alter in circo ad D. Sebastianum cernitur, de casu, vt videtur, confractus. Minores verò plures Romæ cernes: quos omnes Romani prisca sua voce significantissimè titulos nominarent, eo quòd sacros titulos imitentur, & eiusdem rei symbolum designent. Quò verò hæc faciliùs credantur, ab iis præsertim qui alto supercilio elati, se primas eruditionis tenere arbitrantur, nec quicquam se putant doceri posse; addam antiquissimum huius rei monu-

Meta è saxis excisa cur Tutuli nominata.

Titulinomẽclaturæ ratio.

Librorum tituli qua figura olim fuerint, & esse debeant.

Principiis quæ figuræ conueniant.

Obelisci Romæ.

mentum à Græcis petitum, nec ab ipſis magis intellectum, quàm Tituli nomen intelligant Latini. Ariſtophanes antiquitatis doctiſſimus ſcurra, in ea Comœdia qua Socratem pecunia corruptus prodidit, ſibi ſub perſona Strepſiadæ ſenis pulcerrimos inuenit titulos, quos ſic enumerat:

Θρασὺς εὔγλωττος, τολμηρὸς ἴτης,
Βδελυρὸς, ψευδῶν συγκολλήτης,
Εὑρεσιεπὴς, περίτριμμα δικῶν.

Ariſtophanis prauum ingenium.

Et hæc quidem nomina inſigniter in Ariſtophanem quadrant. Quòd verò nebulo κύρβις ceteris adiecit, id fecit ſanè eodem animo, qúo totam ſapientiam propoſuit deridendam: quam vt euerteret, callidè cuniculos egit ad ipſa fundamenta labefactanda. Cùm enim ſciret antiquiſſima ſapientiæ præcepta in metis principiò ſculpi ſolere, quas Cyrbes Atticorum antiquiſſimi vocarent, has primùm ſibi putauit euertendas. Inquiramus ergo è vetuſtis commentariis quæ fuerint Cyrbes, & cur ita vocatæ. Apollodorus tradit ſic dictos eſſe, ἀπὸ τῆς εἰς ὕψος ἀναβάσεως, id eſt, ab eo quòd in altum aſſurgerent; quia videlicet in coryphen, id eſt, in apicem tenderent; παρὰ τὸ κεκορυφῶσθαι Græci dicerent. Qualis autem coryphes eſſet germana figura, è Plutarcho diſcas; qui in vita Marcelli κορυφαίους πίλους eos vocat, quos Virgilius & Valerius apices; eos videlicet quos nos tutulos veterum docuimus fuiſſe. Hinc liquet Cyrbes metarum figuram habuiſſe, & earum quidem antiquiſſimas Pollux docet fuiſſe trigonas: quod diligenter annotandum. Ex eo enim perſpicuum fit, Cyrbes apud priſcos primi corporis ſiue primæ pyramidis, quæ trigona eſt, fuiſſe ſimulacra. Nunc vſum videamus. Ariſtoteles in Athenienſium rep. docet leges & publicorum ſacrificiorũ ritus iis inſcribi ſolere. Quod cùm ita eſſe Theopompus ex antiquitatis monumentis didiciſſet, credidit Cyrbes à Cyrbantibus nomen traxiſſe, propterea quòd ij primi fuiſſent auctores legum & ſacrorum rituum ad hunc modum ſcribendorum: quod in eo libro prodidit, quem de cultu diuino & pietate ſcripſit. Inde colligas certiſſimo argumento, Cyrbes ſacris litteris recipiendis & poſteritatis memoriæ mandandis apud priſcos in primis ſeruiiſſe. Cedo mihi nunc, quid aſtutius Ariſtophane; qui vt Socratem veteris ſapientiæ profeſſorem ridiculum faceret, antiquiſſimam ſacrorum & legum, quibus ſapientia cõtinetur, memoriam in contemptum adducit, vt nimirum primis euerſis principiis, ea quæ iis nituntur eadem collabantur ruina? Nunc itaque cernimus quanta religione apud priſcos ſit obſeruatum, vt in omnibus rebus docendis Magia & rerum cognatio integra conſtaret: & idcirco ab ipſis ea quæ in vita bene inſtituenda haberent principatum, principi quoque corpori inſcripta commiſſaque fuiſſe; idque maxime ea de cauſſa, quòd primum corpus quî vita rectè ſit inſtituenda, ſua figura clariſſimè monſtret. Verùm hæc ratio tam vetuſta apud Athenienſes fuerat, vt iam olim ante Ariſtotelis ætatem ab hominum ignorantia fuerit antiquata. Scribit enim Plutarchus, iam tum Solonis ætate Axes ſucceſſiſſe: quorum & ceteri meminerunt; ac deinde etiam tabulas dealbatas. Diligenter igitur antiquiſſima conſuetudo obſeruanda, quam Pollux apertiſſimè tradidit, Cyrbes ſciens formam triangularium pyramidum habuiſſe. Quamuis enim nomen ad Axones, quos quadrangulos idem facit, & ad tabulas alterius poſtea formæ tranſiuerit, ex hoc tamen abuſu nobis non eſt ratio priſcæ veritatis deferenda. Effecimus modò vt ex Græcis auctoribus conſtet, quis fuerit antiquiſſimus mos in ſaxis ad memoriam poſteritatis collocandis; & inde quod de Titulis dixi, certiſſimum eſſe doceatur. Optarem equidem vt ſcirent Iuriſperiti, quàm eleganter & conuenienter priſcæ loquantur antiquitati, dum Iuris volumina in legum Titulos partiuntur. Porrò quoniam priſcos auctores dubios videmus in Cyrbis etymologia reperienda, & Theopompus ad Curbantas potiùs confugerit quàm ad Grammaticos; rimemur & nos ecquid in noſtro ſermone ſit quod ad huius vocis faciat intelligentiam. Quod ſanè ſi fecero, id fecero quod Amazonica mea faciendum eſſe demonſtrant, quibus trado Cimmerios primos fuiſſe Athenarum conditores: quo fit, vt mirum videri non debeat, ſi vetuſta aliqua Ianigenarum nomina apud eos exſtent. Cur/ ritum ſacrum deſignare, & Kaut eius vſum per ichnæam conuerſionem docere, Hermathena mea tradit, & mox idem in Tau mihi repetendum eſt. Hinc Cur—want/ & Græco more Cyrbas, is qui veluti apparitor quidam eſt ſacrorum, vt alibi declaraui. Noſtri cærimoniarum magiſtros & cuſtodes vocarent. Ex eodem

Cyrbes quæ, vnde dictæ et quem vſum habuerint.

Coryphes germana figura.

Axones.

Cyrbis etymon.

Cur.
Kaut.

Cyrbas quis.

eodem fonte Curbis manauit;ita vt Theopompus non longè aberrarit.Est autem nobis **Cur-wis**, id est, cærimoniarum & sacrorum rituum index & præmonstrator: qua in voce duplex Digamma in Beta commigrauit, vt in Curbante & quamplurimis aliis à me frequenter annotatis: quod sanè doctius est,quàm hanc litteram, quod in pluribus factum est, prorsus repelli, nulla alia in eius locum substituta. Potuitne quicquam dici conuenientius iis quæ de Cyrbi scripta sunt, quàm id quod interpretatio de sermone nostro sumta designat; in qua tamen nullius litteræ fit iactura aut mutatio, ea sola excepta quam Græcus necessariò vel omittere cogitur, vel in eam mutare quæ proxima est potestate? Nec verò in aliam melius ea transit,quàm in Beta; cùm hæc littera apud Græcos loco digamma Latinorum vsurpetur. Quemadmodũ igitur Latini ex **Cur-wis** Curius fecissent; ita optimè Græci pro eodem nomine Curbis dixerunt: &, si rectè sonos litterarum expendas, paullo etiam melius quàm Latini. Pyramis igitur trigona omnium corporum princeps & vitæ beatæ tessera ad hoc à priscis Magis fuit electa, vt illa perenni memoria conseruaret quæ in humana vita omnium tenent principatum: Videmus enim de vocis ratione eiusmodi metas primùm sacrorum indices fuisse, quibus totius felicis vitæ summa contineretur; atque inde ad leges etiam ciuiles & alia, posteritati ad mores vitamq. bene formandam necessaria,transiisse. Ex hac itaq. Græcæ & Latinæ vetustatis collatione liquet, quæ prima fuerit forma Titulorũ. Nostrates hactenus litterarum apices **Tutul** vocant; quod non indignum est annotatione, tum vt cernas germanam & primam vocis pronunciationem, & ex ea originem: tum vt scias quales olim fuerint apices litterarum. Certè dum apices vocamus, pileorum similitudinem intelligimus, quos apices Virgilius dixit. Apud Lucam Euangelistam legimus, *Facilius est cælum & terram præterire, quàm de lege vnũ apicem cadere*; vbi Græcus textus *κεραίαν* habet: è qua voce cognoscas apices corniculorũ figuram habuisse. Nam quòd *κεραία* antennam etiam significat, id à cornibus etiam deductum est, quæ Virgilius nobis expressit: *Cornua velatarum obuertimus antennarum.* Non mirum itaque, apicem litterarum **Tutul** à nostratibus vocari, cùm apex & tutulus idem sit,sacerdotis ornamentum, eandemque habeat figuram. Quæramus modò an nulla apud Græcos antiquiores vox propria fuerit,qua apices,quos *κορυφαῖα πῖλα* Plutarchus appellat, denotarentur. Non diu discurrendũ. E nomine Cyrbis mox in Cyrbasiam cogitatio incurrit. Hanc erectam tiaram Hesychius Milesius definit,addens ea solos Persarũ reges vti solere. Galenus *πῖλον ὀξὺ* interpretatur, id est, pileum in acutũ tendens. Aristophanes in Gallo ludens, dicit eum cyrbasiam in capite gerere, atque olim quidem Persarum regem fuisse, ex hoc indicio constare. Tradit enim Clitarchus, omnibus Persis licitum quidem fuisse, vt tiaris vterentur; verùm in frontem reflexis; qualem in Mithra & Aty videmus: recta enim tiara vti solis Regibus licuisse. Huius rei caussam nos clarissimam videmus. Quoniam enim cyrbasia vetustum erat Pontificum & sacerdotum ornamentum, nefas putabatur, si alij capiti quàm consecrato imponeretur. Hinc ad reges Persarum vsum cyrbasiæ venisse; vel quia Reges olim Pontifices quoque fuerint, vel quòd saltem essent haud secus atque sacerdotes quidam consecrati. Quando itaque inuenimus quid Cyrbis denotet, tentemus Cyrbasiæ quoque reddere rationem. Docui alibi, **Baes** eum notare qui nos alit: quo nomine vulgò patremfamilias vocamus; & per metaphoram quemuis cui magnam reuerentiam debere nos fatemur: vnde Græcorum *βασιλεὺς* dicetur is qui populum alit, siue qui populo tamquam paterfamiliâs præest: qua in re summa Regis laus est, vtinam ab omnibus & cognita, & bene gubernandis rebus explicata. **Curbaes** igitur (neque enim apud nos refert diphthongúmne hîc, an longum Alpha scribatur & pronuncietur) is fuerit, qui cærimoniis alimentũ suppeditat, atq. iis velut pater quidam familiâs præsidet. Fateor equidẽ vocem hanc ipsi cærimoniarum magistro siue Pontifici non malè conuenire; verùm si etymologia rectè discutiatur, in pileum conoidem magis quadrabit; quod sic declarari potest: Ritus omnes sacri frigent & ieiuni sunt, nisi mens nostra in pyramidem se componens, ad ipsum Vnum contendat, atque inde pabulum cærimoniis sumat. Mortuæ enim sunt omnes cærimoniæ, nisi per metam hanc vitam accipiant, & continuò refocillentur & alantur. Quamobrem si signo tribui rectè potest quod per signum

Curij nomenclatura.

Tutul.

Apices litterarum quales olim fuerint.

Cyrbasia forma & vsus.

Cyrbasiæ nomenclatura ratio.

Baes.

Βασιλεὺς verus etymon.

signum volumus indicare, quid ni dicamus Apicem siue Tutulum sacris ritibus datę nutrimentum? Quod si sic est, sequitur primarium Pontificis insigne cyrbasiam fuisse, propterea quòd ea omnium cærimoniarum vitam pabulo suo sustentaret. Tempus nunc est vt ad Romanos redeamus, & apud eos examinemus, quo plebeiorum hominum sacris operantium Tutuli à Tutulis Flaminum & Pontificum differrent ac discernerentur. Turpe enim fuisset & à sacris alienum, nullam sacerdotum eminentiam in eo ornamento obseruari potuisse, quo tota cærimoniarum vita contineretur. Atqui id ex Seruio clarum est, qui in pileo Flaminum paruam virgam lanæ nonnihil supernè habentem exstitisse tradit: quam in omnibus numismatis clarè videmus. Nunc igitur quid hic Apex tutuli, qui propriè apex est, designet, inquiramus. Bone Deus, vt nihil sunt omnia quæ hactenus diximus, si cum iis quæ modò prospicio, cōferantur! Exorsi sumus sermonem nostrum de Lamet institutum à Mal & Lam: & nunc rursus mirabili quodam mysterio ad Lam, id est, ad agnum cogimur redire. Quis, rogo, tam stupidus, vt lanam videns non cogitet de oue; aut quod ouis certius & magis proprium indicium quàm pura lana? Lanæ in sacris non exiguus apud Romanos vsus fuit. Ouidius in Fastis eius sic meminit:

Tutuli plebeiorũ sacris operantium, & Flaminũ, quo differebant apud Romanos.

Lana in sacris vsus apud Romanos.

Pontifices à Rege petunt & Flamine lanas,
Quîs veteri in lingua Februa nomen erat.

Apollodorus Saturnum per annum laneo vinculo alligari scribit, & festo sibi die solui, atque inde prouerbium exstitisse, *Deos laneos pedes habere.* Plutarchus tradit, in Lupercalibus capras mactari, ac duos nobiles adolescentes tum adduci ad immolantes; & horum alios cruentato gladio frontem eorum contingere; alios lana lacte madefacta sanguinem detergere, ac ipsis adolescentibus dum hæc aguntur ridendum esse. In compitalibus qui Laribus celebrantur, laneæ effigies in compitis suspendebantur, quarum & Festus meminit, addens Lares putari hominum animas esse, & in numerum deorum redactas. Larum mater Mania vocabatur, à mane, si Varroni ineptienti credimus. Nos tamen à Luna deducimus, quæ nobis Man vocatur, & symbolum gerit cærimoniarum. Laneæ igitur effigies pro sospitate familiarum dabantur, vt iis videlicet figuris singulorum culpæ tantisper expiarentur, dum vera tandē & viua lana omnes homines siue omnes animas sospitaret. Virgilius ad priscam quandam fabulam alludit, quam ad Nicandrum fabularum scriptorem referunt:

Mania Larũ mater vnde nomen acceperit.

Man.

Munere sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.

Certè Pan ille magnus niueam lanam indutus, omnes cærimonias veteris legis ad se pertraxit, & omnes sic sibi accommodauit, vt amico fœdere & summa concordia vetus Lex, quæ Luna est, vitam à Pane susciperet, ac lubenter vocanti obtemperaret. Huc illud spectat quòd caprarum sanguis frontibus nostris adspersus, & fœtentes animæ maculas significans, lana lacte conspersa, id est, lana agni detergeretur. Eâdem de caussa lana Februa dicta est, quòd agni lana nos pecudes calore suo & ardenti amoris igne fotura esset, & ad vitam reuocatura. Bene certè Mania siue Luna Larum mater dicitur, quia animos cærimoniis detinet & figuris, & idcirco omni vera vita vacuos. Lar enim vacuum significat, & in terra locum illum qui numquam colitur aut seritur. Vetus enim lex inanis mansit & vacua, solis constans simulacris tantisper dum agnus ille venit qui dixit se venisse, non vt veterem legem solueret, sed vt eam compleret. Quòd si complenda fuit, anteà inanis fuerit oportet. Rectè igitur Mania Larum mater fingitur, & rectè pro Laribus laneæ effigies offerebantur, indices videlicet aliquando fore, vt inanes illæ figuræ complerentur, & acciperent vitam qua tum carebant. Sed sint sanè hæc obscuriora, & nimia ignorantiæ veteris caligine obuoluta: hoc saltem, quòd lanæ in summo apice sacerdotalis galeæ sollemni ritu perpetuò figerentur, nihil habet aut fabularum aut obscuritatis. Cùm enim Tutulus summam tutelam, Cyrbasia cærimoniarum vitam designet, & in huius insignis supremo apice lana figatur, quid aliud cogitare possumus, quàm totam vitam sacrorum rituum in eo consistere, si ad lanam tamquam supremum fastigium pertingant?

Lana cur Februa appellata.

Lar.

Larũ mater cur fingatur Mania. & cur eis laneæ effigies offerri consueuerint.

Lana in summo sacerdotalis Tutuli cuius rei symbolum habuerint.

Vidésne

Vide'sne hic satis apertè, vt aperta dici possunt oracula & arcani consilij sacramenta, agnũ Dei denotari,& præterea denotari,hunc agnũ non esse diuersum ab ipso supremo Vno, ad quod meta & apex nostram deducit cogitationem? Quamobrem si Deum arripere velimus, arripiamus eum per pedes quibus in terram descendit, & quos permisit lana ligari dum carnem indueret humanam. Lana itaque symbolum agni habebat; ad quem, vt summum apicem & vltimum omnis perfectionis finem,omnes cærimoniæ, omnes ritus, omnia sacrificia tendebant, & ab hoc vno omnibus vita dabatur & solidum vitæ perennis alimentum. Hinc nomenclator lanæ illud nomen dedit quod omnem omnium votorum summam complecteretur. Wol enim quo lana nobis denotatur, à Wol verbo deriuatur, quod idem significat quod Vellem: atque hinc non dubito quin Latini vt à Wol verbo Vellem fecerunt; ita à Wol nomine, Vellus fecerint: qua in voce ridiculi sunt Grammatici, qui Vellus à vellendo dictum arbitrantur;dignissimi ipsi ob tam socordem opinionem & præposterum iudicium, vt non tonderentur, sed vellerentur. Nec saniora de lana dicunt, quam à laniando deriuant; quasi idem sit apud hos tam graues censores laniari atque tonderi. Permitto illis vt temporis rationẽ in etymologia negligant, sed illud permittere quis posset, tam absurdas ab hominibus eruditis & litteratis dici sententias, vt nemo vmquam vpilio vel sexcentesimam dementiæ partem effutiuerit. Equidem crediderim lanæ vocabulum è prisca etiam lingua manasse, & ad salutis mysterium æquè ac Wol referri. Nam si potestatem litteræ pro El accipias, atque An addas, significes Altissimi progressum; ceu diceres, Altissimi progressus laneus est: quod ad laneos Dei pedes non malè alludit. Altissimus enim ad lanam agni progressus est, qui eam sibi induit; quod An etiam designat. Vtrumq. enim in An intelligimus, & progredi & indui. Sic dicimus Lutter an, pro eo qui parum bene vestitus est. qua voce pro scommate ambiguo nostrates vti memini in Hispanos tyrones primùm in has regiones expositos; quod inde salem accipiebat, quòd Lutteran Luteri sectatorem vocemus. Lan igitur significabit altissimum ad lanam progredi, & ea indui. Quòd si vocem vertas, eodem modo L littera pro El accipiatur, vt sit Na-el, id est propinquum altissimum. Siue igitur Wol dicas siue Lan, vtrouis modo ad agni mysterium significatio pertinebit. Cùm igitur in supremo apice Wol videmus,non possumus non optando dicere, aut saltem cogitare, verbum Wol, id est, Vellem, puta ad lanam siue ad agnum adspirare, & cum eo vitam pyramide signatam possidere. Ex his lucem accipit apicis nomen, quo id significatur quod singulariter & legitima de caussa sit arripiendum, ceu dicas, Si quid arripiendum, id propriè, vnicè, & summo iure arripiendum. Hap enim idem est quod arripio: Echt verò legitimum & ex ipsa natura singularem iuris sui rationem ducens. Ex hap-echt igitur apex, vt ex Merct fit merx. Primùm igitur nomen apex huic virgæ, & ratione eius toti Cyrbasiæ cui infigitur, cõuenit: quo monemur nihil maius, nihil meliore iure, nihil maiore ratione arripiendum esse, quàm hanc lanam paruæ virgæ supernè obuolutam. Hæc,inquam,in summo apicis est, & idcirco singulariter, vnicè, præcipuè, & summa ratione arripienda. Dispicienti mihi ecquid & apud Athenienses memoriæ exstiterit aut vestigiorum huius mysterij, statim occurrit *εἰρεσιώνη*, cuius Aristophanes in Pluto facit mentionem. Erat autem *εἰρεσιώνη* oliuæ ramus lanis implicitus, è quo panis & cotyla pendebat, quem ante fores figebant. Eo omnium rerum affluentia promittebatur, beato copiæ cornu effundenda: quod cùm ad agnum ex oraculis vetustis pertineret, indocta posteritatis simplicitas ad præsentis vitæ commoditates applicabat. Vnde puer florenti ætate accinere solet: Eresione fert ficos & pingues panes, & mel in cotyla, & oleum ad demulcendum, & calicem meracum ad inebriandum. Hic autem ramus quotannis nouus figebatur, vt perennis esset felicis sæculi, quod virga lana obuoluta designabat, memoria. Panis & cotyla dependens ex Eresione, quid aliud quàm vitæ cælestis alimentum denotabat, quod agnus erat suppeditaturus? Etymologiarum scriptor Græcum lanæ nomen *ἔριον* nihilo felicius ad originem vocare conatur, quàm vellus & lanam Latini; cuius verba, cùm sint prorsus à lanis aliena, non dignabor referre. Quid enim absurdius quàm lanæ nomen vel à vere, quasi flos esset, vel à pereundo deriuare? Nobis clara nominis ratio est. Nam Eer-ion idem est ac si dicas honoris fauor. Quid? An aliquid dici potuit quod magis in lanam agni quadraret? *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi*; ecce qui nos

[Margin notes: Wol. — *Velleris etymon.* — *Lanæ nomenclatura.* — El. — An. — *Apicis etymon.* — Hap. — Echt. — *Eresione qd. & cuius rei tessera.* — *Ἔριον nomenclatura.*]

patri

patri reconciliat; ecce qui nos regni cæleſtis facit cohæredes; ecce qui nos vt filios De
ſempiterna gloria coronat. Cedo, eſt aliquis maior fauor honoris? Eſt aut fauor omnin
vllus maior, aut honor ſublimior & illuſtrior? Quòd ſi non ſit, vt eſſe non poteſt, opti
mum nomen & fauſtiſſimum lanæ dedit, qui eam Eer—ton vocauit; ex qua voce noſtra
ti ἔριον Græci retinuerunt. Et hæc de lana ſint indicata; quæ vellem equidem, vt We
ipſius nomen iubet, à quopiam pleniùs & eloquentius exponi; quod non dubito qui
multi præſtituri ſint, vbi hos myſteriorum fontes de noſtra Mercuriali manu agnoue
rint. Pergamus modò & conſideremus cur hæc lana virgæ fuerit obuoluta. Virga ſce
ptri habet indicium, vti lituus pedi. Eſt autem in ſceptro paterna correctio, vti & i
virga. Agnus enim hic Rex erat futurus, non in hoc quidem mundo, ſed in ea vita qu
per metam, ſuper qua virga ſtat, denotatur; id eſt, in vita regni cæleſtis. Multa è ſacri
litteris de virga diſſerendi ſuppetunt argumenta, & variæ eius conſiderationes & vſu
Quis mirificam & portentoſam virgæ Moſaicæ ignorat poteſtatem? quis virgam Aaro
in arca fœderis conſeruatam? Quis non crebrò virgam Domini audiuit, & ea
nonnumquam ferream? Nimis prolixa fieret oratio, ſi quæ de virga dici poſſunt, con
quirerem, & exponere molirer: ac ſi id facerem, me fortaſſe virgis flagellandum prop
narem. His igitur ad Theologos, quorum propria ſunt, relegatis, nos virgæ nomen
quo noſtrates vtuntur, expendamus. Virgilius Gallos in Æneæ clypeo depingen
ſic canit:

Virga & ſceptrum paternæ correctionis ſymbola.

Virga in ſacris litteris.

> *Galli per dumos aderant, arcémque tenebant*
> *Defenſi tenebris & dono noctis opacæ;*
> *Aurea cæſaries ollis atque aurea veſtis,*
> *Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla*
> *Auro innectuntur. &c.*

Virgata ſagula.

Seruij in Virgilium locus illuſtratus.

Adhæc Seruius ſcribens, virgata ſagula vocat quæ habebant in virgarum modum dedu
ctas vias: Addit deinde bene Virgilium alluſiſſe ad linguam Gallicam, per quam virg
purpura dicitur; atque ita virgata dici quaſi purpurata. Qui hunc Seruij locum expla
nare potuerit, hactenus audiui neminem. Mihi, qui ſciam Gallicum ſermonem eun
dem fuiſſe cum noſtrati, quod Gallica noſtra demonſtrant, nihil ad explicandum faci
lius. Exoſculor interim Seruij diligentiam, hoc loco, neſcio quî ſolito curioſiorem. Vir
gam Gallico ſermone purpuram ait vocari. Roi enim vtrumque ſignificat, virgam &
colorem purpureum. Roiverw namque rubrum colorem vocamus, quo purpureus colo
eſt comprehenſus, vti ſub genere forma. Laudato itaque Seruio, cuius teſtification
linguæ noſtræ vetuſtas tanta cognoſcitur, quanta eſt Gallicæ linguæ, videamus qui
mouerit nomenclatorem, vt virgam & rubrum eodem nomine vocaret. Num fortaſſ
nullas virgas nouerat præter eas quas Betula daret? Nouerat certè: & ceteroquin in r
tam leui tantæ ſuæ induſtriæ impenſam minimè feciſſet, vt conſtaret ſcilicet Betulea
virgas rubere. Altiùs ille ſemper ad apicem contendebat, nec in minutis hiſce figeba
pedem. Sed quid nos de nomenclatoris ingenio diſputamus, cùm certò ſciamus id ge
nus voces, quæ ad humanæ ſalutis vaticinia ſpectant, ſolo ſolius Spiritus ſancti inſtinct
factas eſſe? Cùm ergo ſymbolica hæc virga in Pontificis conoide tiara conſtituta hom
nibus maximè conſideranda eſſet, illud virgæ nomen factum eſt quod huic virgæ ma
ximè conueniret. Quamuis enim hæc exigua virgula ſceptrum regni cæleſtis ſignifica
ret, illud tamen habuit præcipuum & peculiare, quòd purpureum eſſet. Totum enin
regnum agni & omnis eius poteſtas ſceptro deſignata, ſanguine ipſiuſmet agni erat im
buenda atque ſtabilienda. Omnes enim qui ſub ſceptro eius viuunt, per ſanguinen
ipſius vitam acceperunt. Totum enim hoc nouum ſuum fœdus, & nouum teſtamen
tum ſanguine ſuo agnus ſanciuit. Ipſe enim met hæc ſui teſtamenti verba concepit &
dictauit, Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro mul
tis effundetur in remiſſionem peccatorum. Videmus ergo ſceptrum agni totum ſan
guine perfuſum, atque hoc ipſo regnum eius conſtitutum atque fundatum. Quamob
rem rectiſſimè quadrat in Chriſti regnum, vt virga, ſceptri index, eodem nomine vo
cetur, quo ſanguineus color, citra quem virga nullam haberet poteſtatem. Virga igitu
apicem conſtituens, nobis Roi roi/ id eſt purpurea virga vocaretur; tametſi nos nonnihi
in his vocibus adhibeamus diſtinctionis, in ſono potius quàm in ſcriptura animaduer
tendæ

Roi.

Roiverw.

Virga in pontificis conoide quid ſignificarit.

Roi roi.

tendæ. Quid verò potiùs purpureo colore designandum, quàm illud ad quod omnis victimarum sanguis in vetere testamento referebatur? Omnia enim sacrificia sanguinolenta ad agnum sacrificandum, vt sanguine suo sibi sceptri potestatem vindicaturum sempiternam, referebantur; non ab Abrahami modò tempore, sed ab ipso vsque Adamo primo nostro parente. Verùm licet hoc mysterium non inuenias in alia lingua ad hunc modum consignatum, vt eodem nomine sceptrum & purpura denotetur, clara tamen sunt & luculenta de hac virga apud Hebræos oracula; & inter illa hoc Iesaiæ: *Egredietur*, inquit, *virga de radice Iessæ, & flos de radice eius adscendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis.* Hæc ille & plura. De eadem virga Hieremias: *In diebus illis & in tempore illo germinare faciam David germen iustitiæ, & faciet iudicium & iustitiam in terra, & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Sed frustra in re notissima colligerem testimonia; *& in ore duorum stabit omne verbum.* Sint igitur hæc duo instar omnium. Apud vetustos Romanos cùm Rex idem & summus adhuc Pontifex esset, nullus fuit alius qui sacrificiorum Rex vocaretur: verùm exactis Regibus cùm animaduersum esset quædam sacrificia propria Regum esse, Regem sacrorum crearunt, siue Regem sacrificulum; cuius vxor Regina sacrorum diceretur. Hoc vt moneam, hinc adeò mihi in mentem venit: Legimus Reginæ sacrorum hoc peculiare fuisse, vt infulæ loco in sacris virga mali granati vteretur. Hanc sanè virgam purpuream qui nuncuparit, & nostra lingua Rooiroi, non video quid sit peccaturus, aut dicturus quod non ipsa virga demõstret. Nam si colorem spectes, rubra virga est: & si Dialectico more loquendum sit, ruborem habet non suum modò quem videmus, sed alterum etiam multo maiorem; quem non actu habet, sed potentia, cuius effectus in fructu clarè cernitur. A si nomen virgæ quæras, quî poteris magis propriè eam nuncupare, quàm si Puniceam virgam dicas, ab arbore punica nomine sumto, quo ipsa virgæ forma & tota essentia denotatur? Iam punicea virga, rubra virga intelligitur. Quis enim color puniceus sit, Virgilius declarat canens:

Sacrificia sanguinolẽta quò spectarint.

Rex sacrorũ apud Romanos.

Regina sacrorum, virga mali granati, infulæ loco, vtebatur.

Puniceus color quis.

Puniceis humilis quantum Saliunca rosetis,
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Qui Spadicem quem Virgilius in equis probat, eundem cum Phœniceo & Puniceo arbitrantur, à veritate longè discedunt; decepti videlicet hinc Græco palmæ nomine, hinc Plinij auctoritate, qui Phœniceum & purpureum distinxit colorem, florem vicesimo tertio vicesimi primi libri capite describens. Quod ad arborem Phœnicem & eius spadicem attinet, stultum fuit sinere se homonymia decipi; maximè cùm nusquam legant spadicem colorem Phœniceum vocari: & profectò egregiè risisset Virgilius, si Phœniceos equos ab ipso demonstrari tibi postulasses. Quid? an non Phœnicopterus auis nomine suo & rubris pennis satis ostendit quis sit color Phœniceus apud Græcos? Verùm cùm purpureum colorem à rubro differre dicimus, Phœnicei coloris nomen pro certa forma rubri coloris accipimus, qui nimirum in granatis interius spectatur. Plinius amethystinum & violaceum colorem propriè purpureum dici demonstrat; licet & hoc nomen ad quemuis rubrum colorem diuagetur. Differunt igitur Purpureus & Phœniceus vti carbunculus siue rubinus vulgo vocatus & laudatissimus amethystus; siue vt rosa & viola. Qua de re liquet plurimùm eos aberrare qui Phœniceum colorem non solùm cum purpureo confundunt, sed inde etiam rubrum colorem dici scribunt, quia purpura primùm in Phœnicia sit inuenta. Phœnicia regio à Græcis nomen non accepit, sed ab ea gente quæ prima eam habitauit, cuius lingua à deliciis nuncupatur. At cùm Phœniceum colorem dicimus, Græca voce vtimur, cuius origo à φονῶ petenda est: φοινίκεον ergo quasi φοινικὸν ἐὸν dicetur; id est, ad cædem pertinens. Erat enim ruber color in militia prœlij signum: quod in Cæsaris commentariis apertè cernas; tametsi stolidum sit cuiuspiam auctoritate in ea re niti, quam ipsa ratio & natura demonstrat. Quis barbarum illum regem è Sogdiana & Bactris egressum, quem Tamberlanen vulgus appellat, docuit rubri coloris significationem? Eadem nempe quæ Græcos cædis natura; quæ cùm sanguinis rubri effusione fiat, non alio colore melius quàm rubro potest denotari. Latini è φοινίκεον, Puniceum fecerunt pro eodem prorsus colore. Ac quemadmodum Phœniceus color à Phœnicia nomen non accepit; ita nec

Spadicem colorem à puniceo distingui.

Phœnicopterus auis.

Purpurei coloris & Phœnicei distinctio.

Phœnicei, dũ colori tribuitur, etymon.

Ruber color in militia prœlij signũ.

RR Punicum

Punicũ malum nõ à Pœnis nomẽ accepiſſe, ſed à colore.

Punicum malum à Pœnis, vti Latini Grammatici ſomniarunt. Immò vt Puniceus à Phœniceo; ita Punicus color à voce φοινικὸς nominatur. Neque enim φοίνικεος tantùm, ſed φοινικὸς etiam,& priùs quidem color hic vocabatur, vt in φαινικίδι, quo vocabulo purpureus pannus dicitur, & in φοινικόπτερος apertum eſt. Sicut igitur apud priſcos Latinos cotonea mala, aurea à colore; ita mala granata, mala Punica à rubore dicebantur. Summotis his Grammaticorum ineptiis, per quas vt ſtolidiſſimè nominum ſibi rationes comminiſcuntur; ita veritatis ſtudioſis maxima obiiciunt impedimenta, ad virgam noſtram reuertamur. Eam ſiue noſtro ſermone Roi roi, ſiue Latino puniceam virgam dicas, idem dixeris. Quo fit, vt virga Punicea ex arbore punica decerpta,& infulæ loco à ſacrorum Regina vſurpata, magni myſterij ſignificationem habuiſſe videatur: quam licet clariſſimè cernam, vix tamen auſim pronuntiare. Statutũ eſt in primo poſt lapſum hominis fœdere, draconis caput à ſemine mulieris conculcatum iri. Quòd ſi ſemen illud ſignare velis, non queas melius ſignare, quàm rubro ſemine illius pomi, quod à copioſis granis granati habet nomen. Nam hoc colore adiecto qui cædis habet notationem, cognoſcitur conculcandum ſerpentem à ſemine rubente; & id non alterius, ſed ſuo ipſius colore. Hæc autem ſeminis poteſtas per virgam denotabatur, id eſt, per ſceptrum,& talem virgam qualem & noſtra lingua & Latina depingit. Ceterùm in his ſymbolis nulla adhuc mulieris mentio. Acceſſit igitur ceteris ritibus & hic quem dico; vt nimirum mulier hanc virgam infulæ loco ferret, quo intelligeretur hanc virgam è muliere naſcituram. Quomodo verò naſcituram? Nempe eo modo quem infula & curuatura virgæ in arcus modum ſuper capite deſignat. Virga enim in arcus modum inflexa, caput veluti ſemicirculus ornabat, quo modo Diuos nunc pingi videmus, in quorum occipite lucis cuiuſdam ſplendorem circuli portio terminat. Hinc virgula Inarculum vocabatur, quia nimirum intenti arcus modo caput ambiret. Virga itaque infulæ locum habens, & ob id ſacra, ad arcus modum ſiue circuli caput altè deſuper circumdans, quid aliud ſignat quàm ſacram inumbrationem diuinæ poteſtatis? Agnoſcíſne nunc illud angelicum, *Virtus altiſsimi obumbrabit tibi?* Et qua virtute, & per quam virgam ſiue ſceptrum deſignata? Nempe virga quæ maximè pollet ſeminis copia quam in pomo ſuo alere videtur. Quam verò obumbrat mulierem? Quam? Ipſam Reginam ſacrorum, è qua Rex omnium ſacrorum erat naſciturus. Ceterùm vt hæc ſatis ſunt perſpicua, iis præſertim quorum oculos peruicax contradicendi ſtudium non occludit; ita clariora fient, ſi addamus quid Infula deſignet, cuius loco Inarculum in Regina ſacrorum ponebatur. Quòd ſi Varronem hîc Latini ſermonis coryphæum interroges, Infulam ab intra dici contendet; eo quòd velamenta eſſent è lana intra hoſtiarum cornua poni conſueta. Reliqui omnes hîc conticeſcunt. Nec malo ſanè iure, cùm in voce tam apud Romanos frequentata nihil probabilis rationis inuenirent. Feſtus Infulas ſic deſcribit, vt flamenta lanea eſſe dicat; quibus ſacerdotes & hoſtiæ templaque velabantur: verùm quid cauſſæ ſit vt ita dicatur, nullus adiecit. Nobis ergo citra omnem dubitationẽ dicendum videtur, hanc quoq. vocem vnam eſſe de priſcis illis quas ferè integras Romani à Cimmeriis vetuſtis retinuerunt. Oportet ſanè rem maximi momenti in ſacris fuiſſe, cùm ea omnia quæ Deo conſecrata eſſent, infulis ornarentur. Sed quid multis te morer? Ipſa veritas vltrò mihi obuiam fertur, nec ſinit ſeſe diutius celari. Dixi paullo priùs, omnia ſacrificia vana & inania fuiſſe, niſi ad vnum ſacrificium agni referrentur, atque ab eo acciperent ſupplementum. Omnium enim rituum, omnium cærimoniarum, omnium victimarum plenitudo ab vna hoſtia pendebat, quam lana dixi denotari. In primis igitur illud bene habet, quòd veterum confeſſione infulæ laneæ fuerint. Verùm quamdiu figura dumtaxat ac ſimulacra veræ hoſtiæ offerebantur, nulla erat ſacrificiorum plenitudo, ſed vmbratilis dumtaxat ac veluti ſcenica oſtentatio; quæ tota vana erat, niſi ad illud referretur ſacrificiũ quod pòſt ſecuturũ theatrico ſuo apparatu denotabat. Quoniam igitur omnium ſacrorũ plenitudo pòſt ſecutura exſpectabatur, nomẽ inuentũ eſt à primis pontificibus quo id ſignificaretur. Hin idem eſt quod poſt. Allemani & pleriq. noſtrates cõparatiuo ferè vtuntur, hinder pro hin dicentes. Ratio nominis eſt in eo, quòd en & ent finis ſit. Quod enim ad finem propiùs adſpirat, id poſterius eſt in rebus exſequendis. Hin igitur id quod futurum eſt ſignificat, quod hin fur/ id eſt, poſt hæc ad vlteriora pergendo, quidam compoſitè dicunt.

Virga punicea Reginæ ſacrorũ quid ſymbolicè ſignificarit.

Inarculum Reginæ ſacrorum.

Infula quid, & vnde nomen acceperit.

Infulæ etymon.

Hin.
Hinder.
En.
Ent.

cunt. Ful autem idem est quod impleo; vnde fol plenum: quod conuersum lof facit. *Ful.*
Hin ful igitur, & reiecta compositionis leuioris caussa adspiratione, In ful/ idem est quod *Fol. Lof.*
pòst secuturum complementum. Dic nunc, quæso, quisquis es tardior ad priscæ linguæ veritatem agnoscendum; dic, inquam, quid hîc à me longè quæsitum, quid immutatum, quid obscurum? Rursus ex altera parte rem ipsam intuere: Vide omnia sacra infula ornari; & qua, rogo, infula? Nonne lanea? Quid ergo vlteriùs hæremus, & non clarè & disertè profitemur, hac lanea infula agnum denotari, cuius lanæ omnia sacra tum erant completuræ, & iam ante mille quingentos & plus eo annos compleuerunt? Quid nunc dices de Inarculo puniceo? An non clarè cernimus, hac virga potestatem eam notari, & potestatis exsequendæ modum, quo infula ex lana agni omnium sacrorum complementum absolutura esset? Antiquissimum autem infulæ fuisse symbolum apud vetustissimos Ianigenas, non è Romanis tantùm, sed ex Ægyptiis etiam conuincitur monumentis, in quibus hæc lanea flamenta, vt cum Festo loquar, creberrima cernuntur. Quis Romæ Sphinges Ægyptias vidit, & infulas in iis non animaduertit? Nolo illud hîc annotare, in ful sic componi, vt in ful proxima sit allusio ad wol siue wul (nam vtroque modo loquimur) & sic in complemento allusionem esse ad Lanam, per quam complementum erat futurum. Iam wol etiam sic dici, vt quamuis votum significet, ad ful tamen sic accedat, vt ab eo possit natum videri. Mirandus hic est nomenclatoris lusus, quo non possum nō vehementissimè delectari. Verùm alia aliorū est voluptas. Occurrit hîc aliud dubium de infula, cur videlicet semper sic fiat, vt vel funiculus vel fascia videatur ad vinciendum comparata? Et quo magis vinculum credas, taurorum cornibus iniicitur, ceu caput alligatura. Non leuis hæc est aut contemnenda quæstio. Legimus in sacris litteris, Deum pactum & fœdus cum animalibus, & maximè cum homine iniisse, quo sanciretur numquam terras iterum diluuio vastatum iri; & eius fœderis signum Iridem nos habere. Idem rursus cum Abrahamo & eius posteris fœdus percussit; cuius tam frequens & assidua in Mose & prophetis mentio, vt superuacaneum sit vel vnum recitare exemplum. Quid? an non Mosis volumen, quo testamenti veteris pacta describit, vocatur ab Hebræis ספר הברית, id est, liber fœderis, quia nimirum continet Dei promissa erga populum, & promissa populi erga Deum? Repetiuit autem Deus huius pacti mentionem cùm aliàs frequentissimè, tum Exodi cap. decimo nono, in quo hæc legimus verba: *Moses autem adscendit ad Deum, vocauitque eum Dominus de monte, & ait: Hæc dices domui Iacob & annuntiabis filiis Israël. Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis; quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam & custodieritis pactum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale & gens sancta. Hæc sunt verba quæ loqueris ad filios Israël. Venit Moses, & conuocatis maioribus natu populi exposuit omnes sermones quos mandauerat Dominus. Respondit q; omnis populus simul: Cuncta quæ locutus est Dominus faciemus.* Hæc illo loco. Post Mosem Iosue idem fœdus renouauit in Sichem sub quercu, & lapideum titulum prægrandem posuit ad eius memoriam perennandam. Quicquid autem calamitatum Israëlitico populo accidit, ad eam caussam perpetuò in scripturis refertur, quòd fœdifragi fuerint, nec steterint suo pacto. Sic Hieremias de ciuitate euersa: *Et pertransibunt gentes multæ per ciuitatem hanc, & dicet vnusquisque proximo suo: Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grandi? Et respondebunt: Eo quòd reliquerint pactum Domini Dei sui.* Verùm quia hoc fœdus cum Abrahamo primùm ictum legimus, cuius rupti crimen perpetuò Iudæis obiicitur, rogare meritò quis possit, An nullum ante Abrahamum Deus peculiare cum homine fœdus iunxerit. Nam illud post diluuium cum omnibus animalibus initum videmus vniuersim. Iunxit certè multo antè fœdus insigne cum ipso Adamo in Paradiso, cuius Oseas sic meminit: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum.* Illud fœdus Draconis fraude ruptum; genus humanum perpetuo exilio à Paradiso eiecit, & nos omnes peccato, miseriis & morti reddidit obnoxios. Rupto igitur primo fœdere, Deus immensa sua bonitate & clementia vltrò se altero fœdere obligauit, quo promisit fore vt semen mulieris caput Draconis conculcaret. Huic autem pacto non dubium est quin reciprocam hominis promissionem adiunxerit: quæ quamuis eodem loco non est expressa, mox tamen inde satis indicatur. Dominus enim Cain fratri suo iratum & inuidentem

Infula cur fascia siue funiculus ad vinciendū cōparatus videatur.

Fœdus Dei cum homine.

Fœdus Dei cū Abraham.

Fœdus Dei cum Adamo in Paradiso.

wul.

caput sit omnis defensionis, primariam significat defensionem. Deinde quia lam à lam/ id est, ab agno se dicat defensionis rationem trahere, quid aliud erit Lamet, quàm caput defensionis agninæ? Vt igitur summam tutelam & principem omnium defensionum ab agno nobis concessam spectabili aliquo exprimas simulacro, quid, rogo, aptius reperire queas, tametsi omnes Apelles consulas, quàm si Tutulum cum infulis laneis & peniculo laneo pingas? Sic enim in lana agnum designabis, & in galea siue Cyrbasia capitis defensionem, quæ meritò princeps dicitur defensionum. Optarem, vt omnes eadem hîc qua ego voluptate perfunderentur, de tam admirabili vocis Lamet & Pontificij pilei consensione. Sed hoc votum, vt cetera omnia, in eius est potestate, qui lanam, id est, wol/ votorum humani generis absoluendorum caussa, sibi pro symbolo sumsit. Dum igitur wol dico, quod est Vellem, votum meum in eius colloco potestate, qui per wol/ id est, per lanam denotatur. Lanam autem omnia vota non explere solùm, sed cumulatè etiam explere posse, duplex W designat. Cùm enim Vol plenum significet, Wol bis plenum notabit; adeò vt Wol/ id est, lana, cumulatam habeat plenitudinis significationem. Sed rursus me abripi sentio ad mysteriorum abyssos, in quibus cùm nullus finis inueniretur, ipse mihi finem faciam, & abrumpam potiùs orationem, quàm res abeat ad infinitatem. Quid enim est in toto veteris fœderis volumine, quid in omnibus noui & æterni fœderis, quod agnus sanguine suo sanxit, libris, quod non in Lamet & eius figura indicetur, & symbolicôs tum in nomine, tum in effigie reperiatur? Proposueram equidem longè accuratiùs in his versari, & multo plus temporis & operæ in iis ponere; verùm importunæ quædam molestiæ & necessitas inexpugnabilis cursum suauissimi studij abrupit: & quæ maturare cogitaueram ac legitimo tempore parere, coëgit abortire. Statueram inter alia præsentis temporis ritum in Pontificum ornamentis cum vetustis conferre; verùm ineuitabilis importunitas quędam, non dico cuius, dulcissimum otium turbauit, & me intra domum meam à museo coëgit exulare, & tempus, cuius alioqui magnis premor angustiis, consumere; aut, vt veriùs dicam, perdere, in rebus à stomacho meo alienissimis, vt verear ne antè crepem quàm omnes deuorauero. Omissis igitur ceteris, quando ita cogor, hoc tantùm obiter addam, plurima adhuc vestigia veteris Tutuli hac ætate cùm apud nos, tum apud alios exstare. Nos pro Tutulo nunc Theut dicimus, quasi Het he hut/ id est, illud quod altum siue caput tuetur: & quia id cornu similitudinem habet, factum est vt cornu Theut vel Theuthorn vocetur; & cornu inflare, Theuten. Sed vt olim flamines apices suos non lubenter ferebant, ita hodie videmus euenire. Doctores enim Louanij Tutuli simulacrum ex humeris potiùs suspendunt, quàm verum Tutulum siue pyramidale pileum in capite portent: & id quod Tutuli loco ferunt, Theut siue Theot vocant, tametsi nullam aliquando habeat Tutuli effigiem. Vtuntur eodem ornamento & alij sub eadem nomenclatura. Franci à similitudine cornu hoc ipsum quod in collo ferunt Cornet vocant, licet nunc nihil habeat vel cum cornu vel cum cyrbasia commune præter inane nomen. Canonici nostrates qui primæ classis sunt sacerdotes, loco pilei cum infulis laneis è sinistro cubito pelles suspendunt, per pelles lanam denotantes; in quarum summo pileum est, quod dum capiti imponitur, non vnum cornu, sed duo monstrat; hac parte degenerans. Loco autem lanearum infularum pelles in dorso pendent vltra cingulum, pro fimbriis pellium caudas habentes, quibus infularum fines denotantur. Hoc ornamento apud nos rarò in capite vtuntur, nisi insignis aliqua sit occasio. Nuncupant id nostrates Canonici Almusiam: quam vocem quidam non intelligentes ad eleemosynam detorserunt, dicentes hunc saccum esse mendicitatis indicem. Verùm id falsum esse, pelles & fimbriarum ornatus, & ipse denique vsus coarguit. Equidem vocabulum agnosco & veneror: Almuts enim idem nobis est quod antiquum pileum: è quo intelligimus, olim primarios sacerdotes pileis pellitis more Gotorum veterum & Germanorum huius temporis visos fuisse, sed maioribus, & in dorso longam appendicem infularum loco demittentibus; quod caudæ fimbriarum clarè demonstrant. Idem ornamentum alio nomine Bessam dicunt: quæ vox ab Italis Gotizantibus hactenus etiam est retenta. Ex hoc verò nomine apertissimè liquet, Almusiam Canonicis fuisse id quod Theut/ Theot/ siue vetusto nomine Tutulus doctoribus & aliis inferioris ordinis hominibus. Perquiramus igitur quid Bes significet. Latini certè & Græci hanc vocem non agnoscent.

Vol.

Theut. Theuthorn. Theuten.

Almusia Canonicorum.

Almuts.

Bessa.

Bes.

agnoscent. Mihi pro mediocri vernaculæ nostræ linguæ, quam mihi studio meo peperi, intelligentia, nihil habet obscuritatis. Docui in Bet, Be nobis orationem siue precationem notare; sed propriè sacram, & eam qua Deum rogamus, vt nos liberet à tentationibus. Hef siue ef idem esse quod eleuo, nemo saccigerulorum apud nos ignorat, humeris suis quid verbum hoc denotet sæpius expertorum. Be-hef igitur, & contracta voce Bef, idem est ac si dicas preces eleuans. Sed quid, dices, huic ornamento cum precibus? Id scies, si primùm cogites in cuius locum pelles hæ Canonicorum nostrorum, & Beffæ ex Italorum humeris suspensæ successerint. Cùm enim loco pileorum in metam elatorum habeantur, caussa nominis in conoide pileo, siue Curbasia, siue Tutulo quærenda est. Tutulatos olim fuisse qui sacris operarentur antè tradidi. Quis verò Tutuli scopus sit, & quid nos moneat hæc meta capiti imposita, Alauda nostra, quæ & ipsa tutulata est, docebit. Cùm enim pyramis nobis demonstret, mentem ad ipsum Vnum esse eleuandam, cùm semper, tum maximè in oratione; non video, quod nomen huic pileo in pyramidem elato inuenire possis, quo meliùs clariúsque significatio eius & verus vsus explicetur. Nihil enim aliud bef monet, quàm vt preces nostras quàm possumus altissimè eleuemus à terra, vti Alaudam Beffatam facere videmus. Itali, quia nec antiqua pilei forma, nec capitis eo tegendi in sacris ratio, nec vsus omnino vllus eius retentus est in ornamento quod humeris fertur & hoc nomine vocatur, rati merum hoc esse vetusti ritus ludibrium, nec aliud quàm apertam & omnibus claram derisionem, cœperunt vocabulo Beffæ pro ludibrio & derisione vti. Et reuera si rem bene discutiamus, id genus ornamenta à priscis accepta, nec vmquam à nobis ad finem suum & vsum relata, non aliud mihi esse videntur, quàm ludibria; & idcirco non malè nomen à falsis & simulatis Tutulis ad irrisionem significandam transiisse. Nobis interim visum est operæ pretium, huius nominis veram monstrare rationem, vt intelligamus, omnia quæ de Cyrbasia & Tutulo dicuntur ad hoc nos inuitare, vt mentem ad Deum eleuemus. Verùm vt omnia alia nomina pulcerrima sint, & vtilissimas ad salutem chrias complexa, nullum tamen diuinius & mysteriorum plenius, quàm Lamet; quod nominis ad vnguem Pontificis Apicem exponit. Vtamur enim hac voce ad eum modum, quo plerique Latinorum, vt pars nimirum primaria pro toto ponatur.

Hef.

Beffæ Canonicorum quid moneant, & in cuius locũ successerint.

Mem.

Mem vocis significatio & artificiũ. 𝔐𝔢.

POST titulum secundum, quo in secunda orationis parte Spiritus sanctus salutatur, congruæ titulo & salutationi preces sequuntur; quarum initium est Mem, quod interpretamur, Adiuua eum. Primùm itaque interpretationis ratio reddatur. 𝔐𝔢 haud secus litteræ M potestatem exprimit atque 𝔈𝔪: neque cur hoc potius quàm illud in Abecedario Latinorum ponatur alia ratio est, quàm quòd ita postulet precationis à præceptore bonis verbis conceptæ sententia. Quæ enim à Grammaticis de mutis & semiuocalibus disputantur, sunt illa quidem à priscis accepta, sed ad nugas & somnia à veritate detorta. Latini Ef, Em, En, Es, Ix pro litteris efferunt, Græci pro eisdem Phi, Mi, Ni, Sigma & Xi pronuntiant. Verùm hac de re in Hermathena satis multa. Mem certè 𝔐𝔢 & 𝔈𝔪 coniunxit, vt vtrimque, & ante & post vocalem, audiri possit consonantis potestas; quod ad orationis sententiam accommodare, sollertis profectò fuit & elegantis inuentionis. 𝔐𝔢 igitur idem est quod adiuuo, vel adiuua: cuius diuina prorsus est ratio. Cùm enim hæc consonans os concludat, & sonum quodam modo intus retineat, vt eam Terentianus intus in ore mugire dicat, conueniens littera erit iis denotandis quæ nobis non adesse tantùm volumus, sed in nobis etiam permanere, & in nobis ipsis suam exercere potestatem; haud aliter ac littera hæc facere sentitur. Quid igitur aliud est me, quàm concludo intus ipsum Vnum, vt suam potestatem in me exerceat? Atqui is qui domi suæ & intra pectoris penetralia Vnum conclusum habet, næ is habet auxilium omnium validissimum, & quo nullum maius, nullum certius, nullum præsentius, nullũ fidei constantioris queat excogitari, nedum haberi. Hoc demum robur & subsidium est triarium, tres nobis personas, quibus & creatio omnis & rerum conseruatio debetur, vnitate & vna littera cõcludens. Porrò quia ipsum 𝔈 omnibus rebus non modò hominibus adest, vocula 𝔐𝔢 loco præpositionis vsurpata est, præsentiæ habentis notationem, quam Latini per Cum interpretantur. Quoniam verò vocum rationes in primis & summis ideis maximè rationes significationis suæ & tuentur & ostendunt, videamus quomodo ipsum 𝔈, quod omnibus auxiliatur & intus adest, hac vocula 𝔐𝔢 vti posse, possit cogitari. Quòd si ipsum Vnum, quod Pater est, cogitare secum fingamus 𝔐𝔢, id est Iuuo, statim in mentem veniet quid pater primùm & ante omnia iuuet; ante omnia, inquam, creata, quibus infinitis sæculorum myriadibus prior est. Nam quod semel pater verè de se ad se respiciens dicere potest, id semper & ab æterno dicere potuisse intelligatur necesse est. Quemadmodum se contemplatur, ita se quoque iuuat: & vt ex ipsius 𝔖𝔦, quod tenui voce pronunciatum video significat, mox existit 𝔍𝔰/ quo Est significatur; ita ex ipsius 𝔐𝔢 quo seipse iuuat in sua essentia, non extra se quicquam auxilij emittens, statim gignitur 𝔈𝔪/ quo nobis simplicissima vox denotatur. Sicut ergo ex 𝔖𝔦/ id est video, Patri attributo gignitur 𝔍𝔰/ siue Latino more Est: & ex 𝔖𝔢/ id est, dicebat, gignitur 𝔈𝔰/ quod idem est quod 𝔍𝔰 siue Est: Latinorum; ita ex 𝔐𝔢 siue Iuuo gignitur 𝔈𝔪 siue simplicissima vox; & hæc quidem simplici & vnica ichnæa conuersione, eodem tempore vtrobiq. seruato. Vidésne hîc vt ex Vno in se manente & se iuuante gignatur vox; & id quidem ante omnia genera creatorum, sola solius Patris in se conuersione? Quid verò hoc aliud est quàm illud, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum?* Sed nobis 𝔈𝔪 simplicem vocem designat, & eò in sermone nostro significantior est locutio. Ex 𝔐𝔢 igitur fit 𝔈𝔪, vt ex 𝔊𝔬𝔱 fit 𝔗𝔬𝔤: & sicut hoc Filij est, illud Patris; ita 𝔐𝔢 Patris est, 𝔈𝔪 Filij. Hinc apud Teutones olim 𝔈𝔪 pro Sum fuit in vsu, vti hactenus est apud Britannos, vetustissimam Cimmeriorum sobolem. Vnde apud Græcos εἰμὶ remansit pro Sum. Eius locutionis caussa de summo pendet mysterio creationis. Cùm enim Pater per Filium suum omnibus esse dederit, voluit nomenclator, vt ex 𝔈𝔪, quo vox, per quam omnia sunt quod sunt, significatur, verbum fieret pro Sum vsurpandum; quo

M littera vn. (margin)

Trinitatis in Mem littera mysterium. 𝔐𝔢.

𝔖𝔦. 𝔍𝔰. 𝔈𝔪.

𝔈𝔪. εἰμὶ.

quo semper dum quis Em pro Sum diceret, de Filio, qui Patris vox est siue Em, cogitaret; & sic cogitaret, vt per eam vocē se intelligeret Esse suum habere. Em igitur à voce creatoris ad exemplum vocis siue imaginem vocis transiit, dum pro Sum in orationem veniebat. Contempleris, obsecro, qua methodo nomenclator nos ad Dei ducat cognitionem, quantóque hæc sit diuinior, compendiosior & clarior, quàm obscuræ in Parmenide Platonis suppositiones siue hypotheses, & ex iis conclusiones plenæ tenebrarū: &, vt quod sentio ingenuè fatear, plus habētes tricarum & apinarum, quàm solidæ eruditionis Ogygiæ, ad quam philosophorum ingenia sua sponte pertingere nequiuerunt; in iis præsertim quæ ad Trinitatem pertinerent: de qua quicquid apud eos inuenitur, à priscis Sethinis & Ogygia Nochi sobole per manus ad posteros peruenit; verbis illud quidem frequenter eisdem, sed intelligentia vel nulla vel obscura, vt licet in illo videre, *Tria sunt omnia*; quod Aristoteles à Pythagora acceptum, profana & prorsus mechanica interpretatione corrupit. Videmus itaque hîc simplicem primùm vocem ante omnia sæcula à Deo gigni; & per eam non secus Patrem intelligi, atque hominis mens per se occulta per vocem declaratur. Per hanc igitur vocem omnia creauit. *Dixit*, inquit Moses, *& facta sunt:* quod per Se & Es item explicatur, vbi è Dicebat, gignitur Est. Creatio enim prima fuit Dei locutio extra tendens, per quam infinita eius potestas rebus creatis ostensa est, vti mentis cogitatio per vocem explicatur. Porrò & illud considerauit nomenclator, quòd Pater per Em seipse demonstret; & dum se demonstrat, Filium ostendat, & se per Filium. Hinc vt eius quoque homines moneret, voluit Em siue Hem pro eo poneretur, quod Ipsum vel Ipsi Latini dicerent; nimirum vt quoties sic loquimur, de Filio cogitaremus; & ad eum modum de eo cogitaremus, vt omne auxilium quod Me significat, per ipsum ad nos venire debere, nec aliter posse intelligeremus. Pater enim primum Ipsum iuuat, & Em gignit, & mediante Em se declarat, & auxilium suum per Em communicat. Præterea cùm Em vocem primam & simplicissimam significet, monemur, vt prima quæq. vox nostra ad ipsum tendat qui primus Em vocatur, id est, ad ipsum Filium. Sed quid ego hîc calamum demoror, vbi nullus exitus contemplationis inuenitur? Cogor tamen & illud addere, nomenclatorem hîc non substitisse. Neque enim fas sibi putabat Patris & Filij meminisse, nisi Spiritus quoque sancti mentio accessisset. Quemadmodum igitur è geminato tempore, geminum processum ratione duarum personarum Patris & Filij in Spiritu sancto intelligi voluit, dum ex Got breui Goog longum fecit; ita ex Me breui fecit Eem longū: quæ vox licet nunc in vsu apud nostrates non sit, olim tamen fuit, vt è deriuatione demonstratur. Eemer omnibus notissimum est vocabulum, pro vase aquario, siue eo quo aqua funditur. Sicut igitur ex deriuatis simplicium significata cognoscuntur, vt in Becker vsitata omnibus voce, pro eo qui panem facit, intelligimus quòd Bec verbum sit idem quod panem facio, & Bec nomen idem quòd panis: & similiter in aliis fit collectio; ita optimè procedit conclusio, si eemer effusorem significat, eem fundo denotabit. Est apud nos flumen quod exiguo terrarum tractu maximum effundit ostium, quod à copiosa aquarum effusione Eems vocatur, ceu dicas copiosè effundendo terminari: à quo opidum adiacens Eemden vocatur. Græci ἐμῶ ab eem acceperunt, quo pro vomo vtuntur; eo quòd eem copiosam significet effusionem, & vomitus ferè non solùm ob redundantem copiam fiat, sed affatim etiam ventriculi superioris onus effundat. Sunt mihi de media plebe & fece hominum vetustarum vocum notationes sæpe discendæ, à qua tamen earum origines nulla macula inquinantur; non sanè magis quàm Solis radij spurcis lacunis recepti. Cùm igitur eemer vas notet quo aqua funditur affatim & abundanter; eem non aliud fuerit, quàm cumulatè effundere. Vulgò dicimus, Het regent oft met eemers goot/ id est, pluit non secus ac si aqua eemeris, siue vasis ad effundendum factis, funderetur: qua in locutione clarè cernitur significatio eius verbi à quo eemer deriuatur. Quamobrem vt à Me Em fit, eodem tempore manente; ita tempore geminato fit Eem, proprium Spiritus sancti officium designans; cuius est, diuina dona largissimo cornu, siue potius eemeris, vt nostrati voce vtar, effundere. Reuertamur nunc ad Me/ quo adiuuo dixi notari. Ex hac voce & Ei, quo proprium & singulare denotatur, fit Ei-me/ & compositè per apocopen eim, pro eo quod est sepio & possessionem propriam facio, quasi dicas proprietatem & singularem possessioné quopiam munimenti auxilio

Vox simplex ante omnia sæcula à Deo genita.

Hem.

Eem.

Eemer.

Becker.

Bec.

Eems fluuius.

Eemden opidum.

ἐμῶ verbi etymon.

Ei.

Eim.

iuuo

Heim. iuuo atque concludo. Hinc Heim pro domo sua cuique singulari vsurpatur, quòd ea sit quasi ei-me, id est, singulare & suum cuique proprium adiumentum. Adspirationis

Mede. vel præsentiam vel absentiam susque deque fero. A me verbo fit mede/ pro quouis auxilio: quæ vox est in conceptis iurisiurandi verbis quibus magistratus Antuerpianus iurat, se nullis donis, nullo fauore, nullo patrocinio, nullo denique adiumento vsum esse, vt ad munus publicum perueniret. Latini à nostra phrasi elegans illud loquendi genus mutuati videntur, quo dicunt: Mecum facit, Tecum facit, cum illo facit; quando illo nihil aliud significare videntur, quàm Me iuuat, Te iuuat, Illum iuuat. Verum satis superque de voculæ Me notatione; quæ vt vulgaris est, ita non habet vulgarem originem atque rationem. Me-em igitur nihil aliud est, quàm iuua ipsum. Cur autem em siue hem ipsum significet, modò dictum. Nec obscurum est ex Me-em per Synalœpham fieri M'em. Licet tamen Meem diuisis syllabis pronuntiare, vt Tseri Hebræorum longum, quo Mem pronuntiant, in duo breuia tempora partiaris. Ex his liquet, præceptorem discipulo in secunda orationis parte principio auxilium generatim implorare, quasi diceret: Nihil eorum quæ modò rogaui Canopus meus capere poterit, nisi tu supremũ omnis defensionis caput eũ contra omnes aduersitates adiuues. Eodẽ ferè modo in oratione Dominica, postquam preces eò venerunt vt dicant: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; quo summa vitæ felicitas continetur, mox additur: *Dimitte nobis debita nostra*; propterea quòd ea, nisi tollantur, obstent ne simus panis cælestis, quo vita æterna datur, capaces. Mirificus est vbique consensus Christi & Alphabetarij nostri precatoris; qui licet maiorem in modum me capiat ac teneat, nolo tamen ad eum latiùs explicandum hoc loco venire, ne in pane quotidiano paradoxi aliquid e D. Hieronymo adferre cogar; qui tradit in Euangelio secundum Hebræos vocato pro ἐπιούσιον

Panis quotidianus. מָחָר scribi, quo crastinum significatur. Græcis ἐπιούσιον non est in vsu, & pro supersubstantiali quod D. Hieronymus vertit, ὑπερούσιον dicendum esset. At cùm τῇ ἐπιούσῃ, pro sequenti die dicant Græci, videtur Euangelista ex hac dictione adiectiuum fecisse quo crastinum denotaret, vt Hebraicam vocem exprimeret, vt Caninius vir doctissimus annotauit. Quamobrem sic videtur hæc orationis pars intelligenda, vt rogemus Deum vt panem suum viuum quem cras daturus sit, id est, mox proximo tempore, det nobis hodie; id est, vt iam nunc nos sola ambrosia & vultu suo, cuius inspectio panis est, beatitudinem dans & sustinens, pascat: quod non aliud est, quàm vt nos mox in cælum transferat, & futuro gaudio perfrui sinat. Orator ergo noster, vt ad propositum reuertar, dixit: Adiuua ipsum vniuersim omnibus in rebus; diuinum auxilium im-

Auxiliũ diuinum omnibus in rebus implorandũ. plorans, quo solo possumus ad vitam beatam peruenire, & tentationes & omne malorum genus, quod eò properantibus obstat, repellere atque superare. Plena est sacra scriptura, nos citra Deum adiutorem nihil posse, & Dei solius esse homines adiuuare: nec vllæ preces in sanctorum ore frequentiùs innatant, quàm, *Adiuua me Deus*. Et certè cui hic adiutor est, is neminem timere debet: ac cui adiutor non est, is nihil boni potest sperare; atque ita pericula in quibus hominis vita versatur intuenti, mox orandum: *Adiuua me Deus.* quod sacer chorus Christianorum animaduertens, rectissimè preces suas & laudes diuinas cum Iessæo vate incipit: *Domine in adiutorium meum intende,*

M littera figura. *Domine ad adiuuandum me festina*. Quoniam igitur omne auxilium à Deo est, diuino prorsus artificio nomenclator vocabulum Me ad eum modum fabricatus est, vt Vnum in se concluderet; cui videlicet soli omnis esset adiuuandi potestas. Quamobrem huius pictura quoque talis est, vt ambabus manibus in pectus reflexis, ostendat se Vnum intus habere, atque id retinere velle ad sui defensionem. Et quemadmodum in littera M pronuntianda sonus quodammodo intus continetur; ita in Me designando brachia & cubiti vnà cum manibus corpus concludunt, demonstrando interim digitis, se cupere sibi inuenire quod secum facere possit. Hæc figura vti à nobis picta est, non raro est in signis Hieroglyphicis: & ceteroqui non opus est aliunde petita eius probatione, quàm ab ipsa natura; quæ non alia ratione quod per Me designatur, aut commodiùs aut significantiùs demonstrare posset. Videbar mihi hac via & ratione ipsius Me non malum inuenisse simulacrum, & poteram hoc, vti verissimo & naturæ ductum secuto, contentus esse; verùm quia oratio ad Spiritum sanctum dirigitur, & ei vocabulum geminato tempore à Me vidimus datum fuisse, coactus sum ampliùs cogitare, & suspicari, in hac littera

Mem vlterius adhuc prospexisse Alphabetarium magistrum. Quoniam enim sic huius litteræ nomen protulit, vt geminam vocem ex vna fecerit, & duas eisdem litteris & eodem tempore constantes coniunxerit, prorsam videlicet ac versam; in mentem venit, non vnam simplicem rationem in vocis itidem simulacro latere. Vt enim copiosus semper est sermonis nostri nomenclator, non tam litteris, quarum est parcissimus, quàm rationibus eorum quæ fabricatur vocabulorum; non potui non in animum inducere, & mihi ipsi persuadere, geminam rationem occultari in eius litteræ figura, cuius nomen geminam, prorsam & versam nimirum, vocem complecteretur. Remandemus ergo & ruminemus id quod de **eem** dictū est; fortassis enim in hoc vocabulo adhuc lateat mysterium, quod necdum sit ex adytis productum in lucem. Dixi duplex tempus in **eem**/ processum à duabus personis denotare; quarum prior vocabulo **me**/ posterior vocabulo **em** significaretur. Hîc nunc video duarum personarum nomina coniuncta esse, vbi **me-em** apertè habemus. Ex eo in mentem venit duabus his vocibus tertiam indicari, quæ tertiæ personæ conueniret. Quamobrem diligentiùs inspicienti occurrit, ex **me** & **em eem** fieri necessariò, si voces non diuisas, sed coniunctas esse velis. Nam vt ex **me** gignitur **em** per conuersionem simplicem; ita si **em** rursus conuertas in **me**/ geminam habebis conuersionem, & idcirco geminum tempus in geminata vocali necessariò existet; atque ea ratione Filium ad Patrem reflexeris, & significaueris **me-e**, quod est Adiuuantis Vnum. Porrò ex hac Filij ad Patrem conuersione amor procedit, per quem omnia bona rebus creatis communicantur & largissimè effunduntur. Verùm vt ex **me-e** vna vox fiat, personæ tertiæ index, tertia conuersione vtaris, & in ea ex gemina vocali & gemino tempore vnam vocalem & vnum tempus longum facias; & ita **eem** existet, procedens à Patre & Filio sese quodam modo osculatis, vt dum dicimus, *Pax & iustitia osculatæ sunt*, id est, Filius, qui pacificator est, & Pater iustitiam in Filio suo exercens, mutuo osculo se complexi sunt, è quo Spiritus sanctus ad Ecclesiam Christi sponsam descendit, vt eam perpetuo amoris vinculo contineret, ac perpetuis donis in eam quotidie effusis, & aleret & ornaret. Eodem modo dum Filius ad Patrem reflectitur & eum osculatur, ex Patre & Filio confestim Amor exsilit, veluti Spiritus ex vtriusque ore procedens, æternum duarum personarum inter se glutinum. Per hunc spiritum omnium bonorum Patris & Filij fit communicatio, quia in osculo & Spiritus ab vtriusque ore coniunctione & conglutinatione prima cernitur communionis idea; & idcirco hic spiritus ferebatur super aquas, vt nimirum iis Patris & Filij & suam ipsius, qui vnus cum illis est, perfectionem communicaret, atque vitam infunderet. Hîc igitur **eem** videmus, dum aquas & effusionis perfectionem audimus. Prior quidem effusio est, vt & ipse effundens, quæ designatur in Mose per, ferebatur; quo lata extensio denotatur, quæ mox aquas effudit & aquis vitam indidit. Neque enim aquæ siue materia ante erat quàm Spiritus ferretur; sed priùs spiritus ferebatur, & extemplo aquæ sunt effusæ, & iis vita infusa eadem latione. **Eem** itaque fundentis est vocabulum, hac qua dixi ratione à **me** & **em** per geminam conuersionem & osculationem & conglutinationem procedens. Sed mirum ni huius vocis tam plenæ arcanorum aliqua apud antiquissimos mortales exstent vestigia, cùm videamus ad ipsam vsque plebem hactenus apud nos ab ea vocabula deriuari. Habemus enim **eems** flumen, habemus **eemer** vas aquarium, habemus & nauis minoris genus quod **eemer** vocatur, ceu vas sit ad aquas dumtaxat effundendas idoneum, dum holcadibus & maximis nauigiis comparatur. Iam ab **eem** pro fundo præteritum imperfectum **Am** fiet vocali longa; sicut à **Nem** fit **Nam**/ & à **men** fit **man**. Vnde communi nominum à verbis deriuandorum formula **Am** apud nos pro vase magno ponitur, quadringentas libras continente: cuius vsus est, vt vini vel cereuisiæ, quibus propriè destinatur, largam nobis copiam effundat. Videndum itaque apud priscos ecquæ huius vocis reliquiæ reperiantur. Primùm igitur de India cogitemus, vbi ante diluuium Sethini habitarunt. Hîc dispicientibus quid'nam id sit quod tam multa, tam ampla, tam copiosa flumina effundat, mox occurret mons maximus & altissimus longo tractu & infinita montium propagine Indiam à Scythia distinguens; ad quem necessariò iis erit veniendum qui fluminum ingentium & plurimorum origines volent videre. Cùm igitur nullus mons vel plura vel maiora flumina effundat, vel quæ latiùs omnia vndique inundent, vt iis liquet qui Indiæ descriptionem apud idoneos auctores cognorunt,

Trinitatis in Mem littera mysterium.

Pax & iustitia osculatæ sunt.

Eem antiquæ vocis vestigia.

Eemer.

Am.

Imai montis situs.

gnorunt, verisimile est, nomen ei illud obtigisse, quo hæc tam insignis eius dos notaretur. Erat enim in more maiorum, vt quoad possent nomina rebus darent, non tantùm naturæ conuenientissima, sed etiam bona, fausta ac felicia. Quomodo igitur hunc montem vocarunt? Hac in re nihil est vel controuersiæ vel dubij. Nam vno ore omnes & Græci & Latini Imaum nuncupant, & ab omni memoria nuncuparunt; quod clarius est, quàm vt sint testimonia sigillatim citanda. Quid ergo Imaus significat? Hîc Græci & Latini & Hebræi conticescent; & si quid dicerent, non essent audiendi, eò quòd Indoscythica nostra demonstrarint, linguam illis in locis principiò viguisse eandem cum lingua lanigenarum & Cimmeriorum, quam nos hactenus vernaculam habemus. Imaus ergo ab Em-aut nomen accepit vocabulo nostrati, quo venerabilis effundendi antiquitas denotatur. Aut enim nobis vetus significat, & consequenter id quod est venerandum. Sic Au pro Deo dicimus, siue antiquo dierum, vt Daniel Patrem vocauit: qua de re in Tau. Sic Heraut eum vocamus quem Homerus κήρυκα, Latini caduceatorem vocant. Hic enim communiter & amicis & hostibus venerandus est, quod nō nostrati tantùm voce significatur, sed apud omnes gentes semper fuit obseruatum. Hinc Cato dixit, Caduceatori neminem nocere. Imaut ergo fusor est, iuxtà antiquus, vt cum ipsa terra creatus ac venerandus, propter aquarum quas largitur, copiam. E autem in I frequenter transire infinitis possem exemplis docere. Sic è Lelien nostrati Lilia Latini, ex Eerret Iris, & alia similiter ex aliis fecerunt. Neque verò id in commigratione tantùm vocabulorum ex vna lingua in aliam fit, sed in eadem etiam lingua nostrati multa sine discrimine per I & E efferimus, vt ben vel bin, es vel is, & alia. Ex Em aut igitur Imaus Latina, & Imaos Græca terminatione factum vocabulum, montis Indiam & Scythiam diuidentis naturam pulcerrimè & faustissimè depingit. Ex hoc nobis montis nomine vetustæ Latinorum vocis origo declarabitur; hactenus, perinde atque pleræque omnes, ignorata. Imber quid significet, cùm cuiuis Latinorum perspicuum est, tum Appuleius optimè definiuit, aiens in lib. De mundo, imbrem agmen esse aquarum, largiùs ex concretis effusum nubibus. Cernis hîc effusionis largitatem, quam verbo em dixi notari. Imber igitur nobis em-wer diceretur. Wer aëris cōstitutio est, & bonæ & malæ & mediæ cōmunis: quo fit, vt em-wer sit constitutio largæ aquarū effusionis. Græci ex Ee fecerunt Ω, & ex Imber Omberos, & syncoptôs Ombros. Dum vetustæ nostræ vocis vestigia canina quadam sagacitate sectari laboro, en ex inopinato Græcorum ἱμονιᾶν se naribus obiecit, tetro suo odore longè lateq. aërem corrumpens. Hoc enim verbū sic interpretātur, vt dicāt idem esse quod τὸ μακρὰ χέζειν. quod si cum ἐμεῖν coniunxerint, dignā suibus, aut tyrannis potiùs parauerint cœnam. Relicto igitur illis quibus optamus hoc epulo, in quo liberalis est condimentorum effusio, nos clausis naribus ad alia properemus. Cùm nemo effundere possit quod nō priùs hauserit, Græci ἱμᾶν pro haurire posuerunt. Verùm si rem examines, non tam in haurienda aqua scopū suum collocabant, quàm in aqua ad necessarios vsus affundenda. ἱμᾶν igitur haurire dicitur, à fine suo qui consistit in effusione. Hinc ἱμαῖον carmen, quod aquam è puteis haurientes canebant; cuius meminit Callimachus:

ἀείδει καὶ πτώης ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Ἱμονιὰ autē funis quo aqua attrahebatur. Vides'ne nunc me ex emer voce nostrati non vana somnia finxisse, & ἱμᾶν clarè testari quid sit em; atque adeò hinc intelligi, hoc verbum Spiritui sancto propriè conuenire, eo quòd à Patre & Filio hauriat quod ipse deinde largis imbribus effundat? Et in his quidem vocibus E in I versum videmus. Ceterùm quia E longum non rarò etiam in A transit, animaduerti & hac via ab em voces ad Græcos venisse, in quibus ipsius emer clara vestigia cernuntur. Αμάρα enim aquæductus est, & canalis per quem aqua copiosa funditur. Homerus canales quibus prata, arbusta & horti irrigantur Amaras vocauit; Virgilius riuos dixit. Aperti enim copiosam aquam fundunt; quia ex altioribus locis deducuntur:

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Αμ φυτὰ καὶ κήπους ὕδατος ῥόον ἡγεμονεύει,
Χερσὶ μάκελλαν ἔχων ἀμάρης ἐξ ἔχματα βάλλων,
Τοῦ μέν τε προρέοντος ὑποψηφῖδες ἅπασαι,
Οχλεῦνται, τὸ δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαρύζει

Imai nominis etymon. *Aut.* *Au.* *Heraut.*

E in I trāsitus frequens.

Imber.

Imbris etymon. *Wer.*

ἱμᾶν.

ἱμαῖον quid, & vnde dictum.

Ἱμονιὰ.

ἀμάρα vocis origo.

Χῶρα

Χώρῳ ἔνι προαλεῖ, φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄγοντα.

Placuit hos Homeri versus recitare, vt effusionis vis in amaris cerneretur. Eustathius nominis propriam significationem & originem ignorans, de vocis ratione nihil sani coniectat, & ipsam Homeri comparationem ferè cõtemnit, quòd Xanthum exundantem & omnia secum rapientem Amaræ contulisset. Nos in Amara effusionis aquarum vim magnam agnoscimus, & nostrum emmer expressum videmus; & Homero gratias agimus de tam illustri Amaræ mentione. Est igitur Amara quiuis canalis aquæ fundendæ idoneus. vnde ἀμαρεύειν est aquas per canales deriuare. Hinc apud Theophrastum pro ἀμαπαῖον ὕδωρ, ἀμαραπαῖον legendum est, quod Gaza non bene scaturientem aquam vertit. Neque enim palmis singulis singulos fontes queas adhibere, è quibus aquæ scaturiant: verùm hoc vult, palmas magis gaudere aqua per canales deriuata quàm aqua pluuia; eo nimirum quòd ea quæ deriuatur, continuò fluat, aut saltem quoties aperitur, & radicibus humorem adfert iam Sole calefactum & paulatim imbibendum: pluuiæ verò affatim effundatur, & mox rursus cessent, præsertim in Syria. Quòd verò de aquis per canales deriuatis agat, liquet ex eo, quòd dicat in Syria Aulonem esse siue vallem longissimam, quam ad rubrum vsque mare dicant pertinere, & in ea palmarum felicissimum esse prouentum: qua ex re intelligitur, deriuatis aquis & assiduis palmas gaudere, non imbribus affatim effusis. Mirum enim est, & sitienti solo gaudere, & semper tamen bibere velle. Sed hæ Amaræ diutius nobis non sequendæ, nisi aquarij potores fieri velimus. Satius fuerit ad Am redire, vas quod vinum liberaliter effundit. Huius enim ductu meliores fuerimus poëtæ, & aptiores ad Orphicas fabulas intelligendas. Quid ago? Vix Amæ vinariæ sensi odorem, cùm ecce subitò obuiam sese fert nympha omnium, vt mihi visa est, formosissima. Subsisto attonitus. Illa hilari vultu & blandis verbis bono animo esse iubet; se adesse vt mecum Imæon canat, meamque de eem sententiam testificatione sua & auctoritate confirmet. Hic ego velut è somno experrectus, fas'ne est, inquam, scire quænam sis, & quî voceris? Illa nihil morata, se nympham eam esse dixit quam poëtæ Amaltheam vocarunt. Tum ego oculis modò ad spectandũ intentis subitò conspicio magnum cornu, verumque esse agnosco quod aiebat. Quid ergo illa me docuerit, iam iam exponá. Nomen in primis suum ita interpretata est, vt nihil aliud significet, quàm omni tempore fundentem, addens ex Am præterito imperfecto ipsius eem factum esse: & hanc quidem sibi cum Ama, vase ad potum homini liberaliter effundendum comparato, esse cognationem. Totum autem nomen in tres partes solui, vt sit Am-al-ti, id est, fundebam omni tempore. Nec mirũ videri debere, si Græci Ti vocalẽ longam per ει diphthongum scripserint, & adspirationem addiderint. Idem enim & in aliis eos fecisse, & frequenter multo turpiùs voces corrupisse, constat. Agnoui igitur ego mox Ti pro tempore; quod adscito Tau, Tit etiam vocatur; à Ti, quod est celeriter & festinanter eo, deriuari: quia nimirum tempus numquam cesset à celeri suo progressu. Agnoui præterea ab eodem nostro verbo Ti, Græcos θείω vel θέω fecisse pro curro siue celeriter eo; atque idcirco nihil mirari nos debere, si ex Ti θει in Amaltheias nomine factum videamus. Video sanè clarissimam hanc esse interpretationem & cælesti nympha dignissimam. Interroganti porrò cur ita nominaretur, respondit perquam benignè, se nihil aliud esse quàm gratiam sancti Spiritus omni tempore dona sua vbertim effundentem. Dictam autem se Iouis nutricem, non quòd Iouem nutriisset; sed quòd nutriendis hominibus & creatis omnibus à Ioue sit præfecta. Se enim in magna Iouis domo, id est, in toto mundo has habere partes, vt omnibus rebus creatis vitæ suppeditet alimenta, & eas pro sua quasque portione vegetet atque sustentet. Cornu autem sibi pro symbolo & insigni dari, propterea quòd omnia sua alimenta eius sint naturæ, vt omnium vitam ad cornuum formam accommodent, quæ è lato principio in cuspidem terminantur. Esse enim cornua naturalia quædam metarũ simulacra, & idcirco nomen non à natura sua, sed de symboli ratione accepisse. Horen enim ex Ho-or-en componitur, quo altæ originis finis denotatur: quæ etymologia nihil ad cornuta animalia, quæ omnia terrenæ sunt, non altæ originis. Nos ergo cornibus monemur, vt è capite nostro cornua crescant, id est, vt altam nostrã originem ad ipsum Vnum ritu metarum finiamus. Miranda sunt id genus vocabula, quæ in symbolis potiùs rationem suæ significationis tuentur, quàm in ipsis rebus quibus tribuuntur. Scio physicôs

Amara quid.

Theophrasti locus restitutus & explicatus.

Palmæ aquis deriuatis, non imbribus gaudent.

Amalthea nominis compositio.

Ti.
Tit.

θείω & θέω verborũ etymon.

Amalthea, quæ, & cur Iouis nutrix.

Cornu Amaltheæ quid significet.

Horen.

ea quoque intelligi posse, verùm ratione non tam luculenta. Quamuis enim he-or-en/ & syncoptôs horn sic queas interpretari, vt cornu altæ originis finis dicatur; quia caput, quod alta origo propter sensuum sedem meritò dici possit, in cornua finiatur; ea tamen ratio nec insignem habet vllam considerationis vtilitatem, nec vsum cornuum exponit. Videamus igitur quo nos vocet cornuum nomine sermonis nostri architectus, dum altæ originis finem ipso cornu designat. Spectat hæc inquisitio propriè ad ipsius Lamet figuram, quam dixi ob similitudinem à quibusdam cornu vocari; & idcirco ex iis quæ de Tutulo & Cyrbasia dicta sunt, tota hæc etymologia peti debet. Mentis enim nostræ, quæ alta nobis origo est, supremus scopus est, vt è corpore nostro belluino sursùm tendat ad ipsum Vnum, non secus atque meta & cornu demonstrat: & tanto magis cornu, quòd in eo præter metæ formam alia adhuc admonitio designetur. Indicatur enim, nos non aliud quàm pecudes esse, dum in terrenis hisce hæremus. Monemur itaque, vt mens nostra, quæ alta origo est, è terrena & veterina emergat natura, & eam velut cornu perrumpat, & superiùs ad Vnum adscendat. Quod si fecerit, illud consequetur, vt quemadmodum taurus vel elephas vel rhinoceros vel monoceros cornu sese munit, & defendit aduersus hostes suos; ita & ipsa contra omnes aduersitates cornu suo sese tueatur. Verùm hæc ex Apice petantur. In sacris litteris cornu frequenter pro elata & superba potentia vsurpatur; non illud quidem de nomine quod exponimus, sed de cornuum in brutis frequenti vsu. Cùm enim brutorum arma sint, atque iis furiosè pugnent, pulcerrima translatio est, dum pro potentia rationis experte ponuntur. Alia rursus ratione considerata, iustam iusti hominis fortitudinem rectè significant, quia videlicet is sese defendit cono mentis suæ; quo nomine meta vocatur, ob id quòd fortissima sit figurarum, vt in littera Alef declaro. Verùm hæc parum faciunt ad copiæ cornu, quo Amalthea dona sua largitur. Consideremus ergo cornu vt altæ originis finem significat, & vlteriùs videamus, quarum rerum subsidio & copia ad eum peruenire possimus. Sic enim omnibus discussis & exploratis hominis facultatibus, tandem deprehendemus nihil nobis esse in omni domestico instrumento, nihil in omni rerum copia, nihil denique vel in corporis vel in animi bonis, quod nos ad finem illum perducere possit quem cornu demonstrat, nisi nobis gratia Spiritus sancti affulgeat, & dona sua nobis fundat. Deinde animaduertamus, quæcumque à Deo descendunt, ab Vno ad plura diffundi; atque eo modo metam vel cornu constitui, cuius apex ipse Deus sit, & ipsum Vnum; reliquum verò pyramidis corpus omnes res creatas comprehendat, ab Vno recto numerorum ordine procedentes. Hæc enim regia & sola via est, per quam omnia Spiritus sancti dona funduntur: quæ cùm nulla alia forma melius exprimi possit, quàm recto cornu, quale est Rhinocerotis, & eorum quæ proximè accedunt ad hanc formam, bene symbolicas rationes supputauit quisquis primus dixit, Spiritum sanctum largo cornu munera sua profundere. Quod enim vas inuenias, quod notius, promptius & communius apud primos mortales ruri intra greges & armenta degentes fuerit, quàm cornu? Vltrò enim citra impensas, citra manus pretium, citra laborem, citra artificium suppeditabatur; & vas erat alioqui ad hauriendum, effundendum, potandumque valde idoneum; & tanti liquoris capax, vt vel sitientissimo homini liberalissimè satisfacere posset. Principiò igitur nullum fuit poculum frequentius, nullum vas communius. Eo lac pueris, aqua & sabazia maioribus dabatur. Nec alio vasculo ad oleum fundendum vtebantur. Cornibus semina conseruabant, certis cornibus minoribus semina iaciebant. Iam & agnis & vitulis à matre abreptis lac è cornibus sugendum dabant. Summatim, cornu omnium vasorum locum habebat. Tribus igitur maximè rationibus, vt alias omittamus, ceteris omnibus vasis excellentius haberi debet, quòd & antiquissimum sit omnium, & quòd ab optimo & maximo artifice factum sit ad optimam & perfectissimam ideam; & præterea quòd forma sua nos commonefaciat effusionis donorum Spiritus sancti; quæ ille ab Vno accepta, ad totam rerum diffundit vniuersitatem: quibus sic effusis, eam accipimus vitam, quæ nos è belluino corpore ad Vnum, vnde dona venerunt, eadem via reducit. Totius enim symboli fundamentum in hoc solo iactum est, quòd totus diuinæ bonitatis oceanus ad hanc formam, quam cornu demonstrat, sit effusus. Ex eo namque mox liquet, quænam ei sit tenenda via qui ad Deum velit peruenire. Qui fontem quærunt, aduersa flumina sequuntur: eodem modo qui ad Deum velit

Lamet figura.

Cornu cuius rei tessera.

Cornu pro superba potentia in sacris litteris qua ratione accipiatur; & rursus pro iusti hominis fortitudine.

Spiritus S. gratia quàm sit nobis necessaria.

Cornuũ vsus apud priscos frequentissimus.

Cornu omnibus aliis vasis excellentius.

velit peruenire, eandem viam sequatur necesse est, qua mundus à Deo effluxit. Vt ergo dona à metæ culmine descendunt; ita nobis ad metæ culmen est adscendendum. Sed hæc clara ex iis quæ antè dixi. Ex his modò quiuis perspicere possit, qua de caussa cornu apud veteres in magna semper fuerit veneratione. Altare Mosis quatuor cornua in singulis angulis singula habebat, vt intelligeremus sacrificium & altare totum eò spectare, vt tandem tetragona & perfecta vita ad quatuor mundi cardines à Spiritu sancto diffunderetur. Fuerint sanè aliæ quoque horum cornuum caussæ, at hæc vna saltem est non ex infimis, ad propositū hoc meum maximè quadrans. Quòd si clariùs certiúsque nouisse velis, cornu ad donorum Spiritus sancti effusionem pertinere, in memoriam reuoca cornua vnguentorum in tabernaculis seruari consueta. Vngebantur sacerdotes, vngebantur Reges. Vnguentum defluxit in barbam Aaron & fimbrias vestimenti eius. Vnctus est Saul, vncti sunt ceteri Reges; & inter eos Dauid; quem vt Samuel vngeret Deus iubens dixit: *Imple cornu tuum oleo & veni, & mittam te ad Isai Bethlehemiten. Prouidi enim in filiis eius mihi Regem.* Obtemperans Samuel, Dauidem ab ouibus, quas custodiebat, vocatum vnxit oleo de cornu effuso. Quid autem vnctio hæc, & oleum de cornu effusum significarit, docebit nos ille idem qui vt vnctio fieret Moysi præcepit. Hic enim post alia sic Mosem alloquitur: *Et assumpto*, inquit, *vnctionis oleo, vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur altare holocausti & omnia vasa eius. Labrum cum basi sua omnia vnctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. Applicabísque Aaron & filios eius ad fores tabernaculi testimonij, & lotos aqua, indues sanctis vestibus, vt ministrent mihi; & vnctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat.* Quis hîc non cernit, oleo gratiam Spiritus sancti denotari, quæ sola sanctum facere & consecrare potest? Quod enim in lege promissionis per signum est indicatum, id in noua lege reipsa est completum. Hinc in Christum baptizatum Spiritus sanctus descendit, qui per oleum fuerat quondam designatus. Vnctio igitur Christianorum tum perficitur, cùm accipitur Spiritus sanctus & eius gratia: & oleo omnes sacerdotes constituuntur, iuxta illud D. Petri: *Vos autem*, inquit, *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; vt virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.* Audiamus eundem Ioëlis vaticinium recitantem, & Christianis omnibus applicantem. *Non enim*, inquit, *sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia; sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioël: Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus; effundam de spiritu meo super omnem carnem; & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo*, &c. Videmus modò quis ipsius cornu in sacris fuerit vsus, & quid oleo significaretur: è quibus luce clarius illud fit quod dixi, Cornu effusionem gratiæ Spiritus sancti denotasse; quæ finis est & perfectio altæ nostræ originis. Sed longiùs trahor necessaria rerum consecutione. Posito igitur hoc assertionis meæ argumento, perspicua erunt reliqua. Si enim Cornu generatim donorum Spiritus sancti habebat significationem, non mirum est, Baccho siue Nocho cornu tributum à veteribus fuisse. Annotarunt non pauci, & inter alios Ælianus in varia historia, fluminibus clarissimis quibusque cornua adscribi solere, eamque suam obseruationem multis exaggerant exemplis: sed interim quæ caussa huius fuerit figmenti prorsus ignorare se ostendunt, dum vel de mugitu, vel de cornuum & fluuiorum curuatura, vel de ostiis nescio quæ sibi somnia comminiscuntur: quæ qui volet, ex Strabone, ex Dionysio, ex aliis cognoscat; me certè piget ea recordari, nedum referre; tam sunt vel per se inepta, vel adiunctis fabellis plus quàm anilibus absurda. Alius de Hammonis concubina, alius de Acheloi cornu ab Hercule defracto; &, quod intolerabilius, idem aliàs aliter de eadem re nugatur. Id tamen ex omnibus colligas, fluuiorum cornua ad copiam & vbertatem maximè fuisse referenda. Nos ergo partim de sacris litteris, partim de cornu ipsius & Amaltheæ etymologia, partim de forma & prisco ipsius apud Sethinos vsu pro certissimo tenemus, fluuiorum cornua non aliud apud priscos illos religionis magistros denotasse, quàm benignam & largam spiritus per totam rerum naturam meantis effusionem; qua inter cetera sua dona, quibus homines beat, flumina etiam maxima è celsis & auiis saxorum molibus ad vitæ humanæ commoditates, haud secus ac Amaras quasdam ad paradisos irrigandos, deriuauit. Cornua itaque gratam dumtaxat

Cornuū apud antiquos reuerentia & vsus in sacris.

Vnctio in sacris litteris.

Vnctio in veteri Testamento quid significauerit.

Baccho à veteribus cornu tributum.

Cornua fluminibus adscribi solere.

Cornua cuius rei tessera.

duntaxat beneficij accepti confessionem habebant, ac profusam & incredibilem donorum Spiritus sancti largitatem in memoriam vocabant. Quando igitur huc modò de nominum & rerum & sacrorum rituum siue cognatione siue magia ventum est, non potest cuiquam amplius obscurum esse, quid sibi velit cornu copiæ siue Amaltheas tanto consensu ab omni antiquitate celebratum. Quid enim aliud significasse dicemus, quàm affluentem omnium rerum copiam è cornu Spiritus sancti profundi, cuius gratiam omni tempore, omnibus rebus præsentem & numquam à larga effusione cessantem, Amaltheam de prisco sermone veteres nominarunt? O beatos nos, quibus hæc Amalthea reuelauit! O beatiores, si nos oleum è cornu profluens sacerdotes Christo consecrarit! O beatissimos, si regale hoc sacerdotium semel datum nobis fecerit sempiternum? Verumenimuerò dicet quis: bene tu quidem fabulæ rationes explicas, si tibi concedamus, Amaltheam apud veteres nympham habitam fuisse: at sunt non pauci qui capram hoc nomine intelligunt, cuius lacte Iupiter in Creta sit nutritus. Meliora quæso quisquis es. Túne me omnium fabularum rationes reddere posse credis? Atqui pleræque sunt ab antiquitate ita detortæ, vt nihil prorsus habeant cum vlla veritate cognationis. Non grauabor tamen & hac de re id in medium proferre, quod video rerum consequentiam propemodum postulare. Flumina ex altissimis montium verticibus perpetuo gelu & niuibus horrentibus ad valles & campos velut Amaras ad hortorum irrigationem profundi, & iis agrorum fecunditatem potissimùm deberi, prisci illi fabularum textores conspicati, finxerunt cornu Amaltheæ nymphæ capræ cornu fuisse. Qualis autem ea fuerit capra, cuius lacte Iupiter mortales nutrit, ex Capricorni signo intelliges. In eo enim prior corporis pars caprillam habens figuram, Capricornum designat, animal summis & algidissimis montium verticibus perpetuò gaudens. Nullum igitur symbolum aptiùs ad frigidissima illa cacumina perenni glacie & niue tecta denotanda inuenias, quàm si illud animal depinxeris quod ab illis numquam discedit. Adde nunc longissima cornua, & ea ferè recta in cælum altissimè sublata: altissimè, inquam, tum ob natiuam longitudinem suam, tum ob locorum in quibus degunt sublimitatem. His enim, vt altissimis omnium, altissimum Spiritus sancti cornu non malè designaris. Et quia deinde eodem cornu summi montium vertices denotantur, & ex iis primi sint & altissimi fluminum maximorum ortus; si non conspicui, at saltem occulti, quibus profusa Spiritus sancti largitas significatur; quid, quæso, aptius vel dici possit vel cogitari, quàm si cornu, quo Amalthea maxima munerum diuinorum flumina ex alto in terras effundit, dicatur Ægocerotis esse? Nam de hac tessera simul ipsius diuini cornu sublimitas, simul profusa eius copia intelligetur, dum videlicet nos ducet ad summas illas rigentis crystalli rupes, è quibus copiosissimæ aquæ magno & præcipiti impetu ad terras irrigandas effunduntur. Porrò dum paullatim nos fabula trahit, tandem eò adscendimus, vt ipsos altissimos montium vertices nihil aliud quàm terræ cornua esse cernamus. Cùm igitur ex his flumina & riui; ex istis rursus læta camporum fertilitas & largissima frugum omnium copia promânet; quis vetabit, quo minùs dicamus, omnium fructuum vbertatem è cornibus effundi; & illis quidem cornibus, quæ cornibus Ægocerotis rectissimè denotentur? Nunc igitur si rectè supputes omnium rerum ordinem, & quæ dixi ad diuinam maiestatem transferas; an non mox vel inuito in mentem veniet, hæc omnia eius dona esse, qui ferebatur super aquas dum mundus crearetur; & idcirco vel cornutam hanc montium altitudinem ipsius cornu esse quo terras fecundat, vel saltem effusionis, qua dona sua largitur, habere significationem. Cæterùm non desunt qui Copiæ cornu ab Acheloi capite refractum dicant, idque tandem ab Acheloo fuisse redemtum, dato cornu Amaltheæ. Mira est & obscura sanè hæc permutatio; nec liquet vnde Achelous Amaltheæ cornu acceperit, aut quid habeat omnino commune fluuius inter Acarnaniam & Ætoliam in mare sese fundens, cum Cretæa Iouis nutrice. Cerno hîc non exiguum arcanorum campum, & in eo altam caliginem, quæ Deianiram Oenei filiam totam obfuscat. Sub huius larua animam hominis delitescere suspicor, de qua Achelous & Hercules certant, vter eam sibi sponsam ducat, & ad summos promoueat honores; quod Deianiræ nomen nostratibus ostendit. Docui in Hermathena, Acheloi nomen principem aquarum denotare; hîc addam, proprium spiritus sancti epitheton esse, vti ex Mosis genesi liquet. Ae enim aquam notat: vnde

Amalthea cornu cur capræ fuisse fingatur.

Capræ hieroglyphica significatio.

Cornu Amalthea quare copiæ cornu.

Achelous copiæ cornu Amalthea cornu permutauit.

Acheloi & Herculis certamen pro Deianira quid sibi velit.

tat: vnde Mter pro vase aquario, vt temer ab tem deriuatur. Inter Acheloum igitur & Amaltheam non aliud erit discrimen, quàm inter Spiritum sanctum & eius gratiam; qua de re mox fit perspicuum, vnde fabula fuerit conficta. Verùm sigillatim recensere, quas sibi partes Achelous, siue summus aquarum princeps, & quas Hercules maximi draconis victor, cuius imago claris stellis in cælo notatur, sumserit in Deianira ornanda, non est huius mei instituti. Sufficiat ingeniosis viam ostendisse ad verum mysteriorum explicatum; & Græcis caussam, cur Achelous pro omni aqua ponatur; quam omnes æque hactenus ignorarunt. Oeneus autem pater est cælestis qui Deianiram Spiritui sancto desponderat; verùm hæc culpa sua ab hoc honore excidit. Hercules igitur eam sibi copulauit. Oeneus perpetuò nouus dicitur, de quo cetera coniectes. Et hæc quidem poterant sufficere de cornu Acheloi & Amaltheæ, nisi Melissus me fauo mellis inuitasset ad sui mentionem. Aiunt hunc primum fuisse qui Ioui sacrificarit. Nos primum scimus fuisse Adamum ante diluuium, quem deinde filij sint secuti. Verùm quia illius ætatis historiam habemus valde concisam, satius fuerit è secunda ætate de prima facere coniecturam, quàm dubiam reddere eius quod quæritur caussam. Breuiter igitur. Nochus primus post cataclysmum Deo sacra fecit, & odoratus est Deus odorem suauitatis. En tibi primum post inundationem epulum, quo Nochus Iouem excepit: quod quia suaue erat, dictus est Melissus, quòd videlicet mel Ioui præbuisset. Quia verò mellitus hic apparatus è bona ipsius voluntate procedebat, dictus est domi suæ filiam habuisse Melissam, mellitam videlicet animi sui bonitatem, qua Deo conuiuium instruxerat. Deinde quoniam hac sua suauitate siue Melissa statim à Deo impetrauit eam gratiam per quam omnia vitæ necessaria affatim semper affunderentur; dictus est & alteram filiam habuisse quæ Amalthea sit nuncupata. Cùm igitur & Melissam, id est, bonam voluntatem, & Amaltheam, id est, affluentem omnium rerum copiam semper domi haberet, atque per has suas filias Ioui frequentissimum & quotidianum epulum instrueret; finxerunt posteri, Iouem adhuc infantem, id est, in ipsa secundæ ætatis infantia constitutum, à Melissi filiabus fuisse enutritum. Quod autem de Nocho scriptum habemus, idem licet de Adamo cogitare. Ex his igitur nunc ad Mem reuertamur: & quia Spiritum sanctũ siue Amaltheam, id est, ipsius gratiam ad auxilium hoc nomine precator noster vocauit, videamus quînam optimam huius vocis effigiem pingere possimus. Me sanè, quia auxilium significat, & cõiunctionis etiam vim habet, nõ potest inter pauciora quàm inter duo inueniri. Duæ igitur pingendæ figuræ; sed sic vt sint coniunctæ, pro eo ac vocis Me postulat significatio. Quæ igitur erit prior? Nempe eius gratiæ, per quam præceptor rogat, vt Lamet siue Spiritus sanctus vitæ Canopi sui auxilium ferat atque adsistat. Hinc gemina nobis offertur figura; prior ipsius Spiritus sancti, vt adiuuet rogati, quem modò demonstraui per apicem Pontificum denotari: altera eius quo gratiam & auxiliũ mortalibus effundit: quod ex iis quæ modò dixi, liquet cornu esse debere. Bene igitur cecidit, quòd non dissimiles hæ sint figuræ, sed altera alteram queat repræsentare; ita vt dum vna pingitur, vtraque picta videri queat, nec alterius effigies magnopere desideretur. Nam cyrbasia cornu, & cornu cyrbasiam

Mtere. *Oeneus quis, & quid significet.* *Melissus quis fuerit, et quomodo primus Icus sacra fecerit.* *Melissa Melissi filia.* *Amalthea Melissi filia.* *Mem litteræ pictura.*

imitatur & ostendit. Quia tamen auxilium gratiæ potiùs habet rationem, & æquum est vt Lamet suam sibi vindicet peculiarem figuram; Cornu potiùs Amaltheas auxilium effundentis pingemus. Deinde quia omnis oratio ad vitam Canopo impetrandam tendit, vt ipsum Alef declarat; nihil melius inueniemus aut aptius, quàm illud vitæ simulacrum, quod & è scipione quem Canopus in Bembi tabula tenet, dependet, & ab Ori in loti flore considentis sinistra manu tenetur. Hinc liquet optimam ipsius Mem figuram esse, quæ Amaltheas cornu deorsum omnia effundens prius pingit, & ei connectit nudam metam infernè patentem. Talis est minor Græcorum figura, vt liquet attentius intuenti. Nec multum maiusculus Græcorum & Latinorum character à minore discrepat Græcorum; nec tantum est discrimen, vt sit animaduersione maiore dignum. Minor priore sui parte propter lineam leuiter dextrorsum incuruatam, inuersum Amaltheas cornu clarissimè ob oculos ponit: posteriore parte vel tutulum refert, vel vitæ signum quod cum tutulo prorsus idem est. Coniunguntur autem hæc ad eum modum, vt cornu, Spiritus sancti symbolum, sinistrum sit, vti honoratius, pro eo ac fieri decere prius ostendi. Iam Spiritus sancti gratia præuertit Canopi vitam, & idcirco priùs cornu siue Amaltheas siue Acheloi pingimus, quàm vitæ, cui auxilium petimus, simulacrum. Elegantissima igitur est ipsius Mem pictura ea quam Græci retinuerunt: cui proximus character eiusdem litteræ maiusculus apud Latinos. Est verò hæc figura tanto aptior, quòd non Amaltheas tantùm cornu & vitam designet, sed quòd duas etiam vitas queat indicare; alteram quam Spiritus sanctus singulari gratia infundit: alteram quam quisque sibi pro sua portione principiò sortitus est. Deinde eadem pictura duos montes coniunctos refert, in eorum medio vallem relinquens: quà ratione rursus ad illa quæ de perpetua effusione dixi, alluditur. Verùm cetera quantum quisque volet habeant momenti: nos in cornu Amaltheas & Canopi vita coniunctis acquiescemus; & Deum rogabimus, vt amabilis hæc coniunctio, duabus figuris connexis denotata, continuum nobis sit adiumentum ad vitam æternam consequendam. quod meum votum Oeneus, Hercules, & Achelous mihi secundent.

LIBER XIIII.

Nun.

PIRITVS sancti auxilio generatim ad omnia in omnibus vitæ partibus implorato, primaria quædam additur auxilij forma, quæ illum ferè finem orationis exponit, quem Deus ostendit, dicens, *Orate, ne intretis in tentationem*. Totius autem periodi hæc est sententia: Ne connectas altum & pecus. Huius prima particula negationis vim includit, quam nos simpliciter citra alterius vocis accessionem Ne pronuntiamus. At in constructione orationis, dum nos denotamus quippiam nolle, paragogen siue syllabicam quandam vocem addimus, quæ per se posita, coniunctionis copulantis habet notationem. Dicimus ergo hoc loco Ne-en vel Ni-en, vt alij pronuntiant: vnde facilis fuit ad Nun transitus, in voce præsertim ignotæ significationis. Interim non inelegans dictio est Ne-en, eo quòd prorsam & versam voculam videatur continere, tametsi significationem nullam habeat hoc loco; ac præterea quòd consonantis sonum & ante vocalem, & post vocalem exponat. Ratio autem significationis in Ne non tam videtur è potestate litteræ per nares tinnientis pendere, quàm è conuersione ad contrarij notationem. In Hermathena docui, duabus his vocalibus A & E hoc præcipuum esse & proprium, vt litteram sibi tinnientem adsciscant, & id quidem summa ratione. Cùm enim A recti motus index sit, & idcirco ad agendum hortetur; sitque conuenientissimum naturæ, vt id quod hortatur & incitat, gratum ei quod incitatur accidat, ac sese suauitate quadam soni insinuet; optimè factū esse iudicare debemus quòd ipsi A tinnitus accesserit, quo gratius sit audienti. Secundæ verò vocali ob eam caussam tinnitus conuenit, vt fundamentum omnium in omnibus rebus audiendum sese nōnihil altiore sono efferat. Interim tamen hæc littera tinniens & sonum per nares elidens, non est harum vocalium significationi necessaria. Neque enim dum Ee vt articulo vtimur, eam addere consueuimus, vt cuiuis sermonis nostri perito liquet. Nec item dum Ee pro vnione aut vinculo accipimus, eam admittimus. Dum enim legitimam coniugij copulam Ee dicimus, propter excellentissimam vnionem qua Deus sibi sponsam suam per æternum amorem deuinxit, nullo modo illam externi soni gratiam quærimus, ne vni ad sese & alia vnienda quippiam deesse videatur. Sed hæc nos longius abstraherent. Porrò præter eam quam dixi caussam, alia accedit ratio; & ea quidem primaria ob quam his duabus vocalibus tinniens littera nonnumquam addatur. Cùm enim summum linguæ nostræ artificium non solùm è natura litterarum per se consideratarum pendeat, sed ex ordine etiam earum dum in vocibus coniunguntur; voluit nomenclator, vt his duabus vocalibus creberrimè vsurpandis littera adderetur, cuius beneficio ordo in ipsis qui in simplicibus & indiuiduis esse non potest, oriretur; & huius ratione aliæ voces ex ipsis deriuarentur per conuersionem. Ex A enim per conuersionem nihil gignitur, neque item ex E. At si litteram N addas, confestim ex An fiet Na, & ex En fiet Nee. Hanc itaque potissimùm ob caussam sermonis architectus litteram admisit tinnientem; gratam illam quidem ceteroqui, sed hac ratione non gratam modò, sed pænè etiam necessariam ad rerum naturam & varietatem vocali pictura exprimendam. Conuersio autem hæc sermoni nostro peculiaris sic in vsum venit, vt significatio prorsæ vocis per versam clarior euadat: quod aliquando fit per oppositionem contrariorum, quæ inter se collata maiorem accipiunt lucem: aliquando per proprietates quasdam prorsæ vocis, significationem vel consequentes necessariò, vel præcedentes, vel cōnexas, vel alioqui maximè facientes ad eius quod prorsa voce denotabatur aut indolem aut vtilitatem. Vt igitur vocabulorum faber aliud in alia voce spectauit, & semper id elegit quod cognitu dignissimum putaret; ita in Een & Nee prorsus se præstitit admirandum. Cùm enim videret, vocula aliqua opus esse quæ negationem indicaret, & negationis nulla sit essentia, nec possit negatio cognosci nisi per affirmationem; rerum sibi naturam proposuit sequendam. Quæsiuit igitur

Nun vocis significatio.
Ne.
Neen.
A & E proprium, vt literā tinnientem sibi asciscant.
Ee.
Cōuersio vocum Cimbricæ linguæ peculiaris.
Neen vocis artificium & structura.

quidnam esset summum in iis quæ de rebus affirmantur, vt eius videlicet oppositione designaret negationem. Paullatim itaque ab infimis ad superiora progressus, ad ipsum Esse & essentiam venit: vbi cùm videret, & Esse & essentiam ab Vno manare, tamquã supremo principio, vocabulo Vnius conuerso vsus est ad negationem denotandam; quoniam Vnum & nõ vnum oppositorum omnium suprema videretur. Quòd si hanc conuersionis formulam plebeio more consideres, nihil fortasse quod magnopere admirari debeamus, videbis: sin cum sapientiæ studiosis & ipsum Vnum & ipsum nõ Vnum examines, tanta rerũ moles & varietas occurret, vt nesciam quis hominũ par esse queat iis vel eminus dumtaxat per visa quædam imaginaria cognoscendis. Equidem lubenter fateor, quãto Vnũ magis intueor, tanto me ignorantiã meam magis intueri; nec ingenij mei vires sufficere, vt sincerã aliquam eius mihi formem notionẽ. Deinde cùm ad Non Vnũ venio, & id rectè examino, sentio quàm principia nihil intellexerim, dũ inter Vnũ & nõ Vnum nescio quàm maximã mihi oppositionẽ somniabã. Deprehendo enim Vni nihil propinquius esse quàm non Vnum; nec magis ab eo distare, quàm binarius distet ab vnitate. Hic igitur statim velut attonitus perturbor, & tandẽ sentio, me nihil aliud quàm non Vnum intelligere, nec vllo modo posse ad vnius adspirare cognitionem. Rursus dum id rursus expendo, nescio quibus tenebris inuoluor, & dubito an non Vnum omnino vel sit vel intelligi possit citra Vnius cognitionem. Quid multis? Nullum exitum inuenio, & tandem in eo acquiescere cogor, Vnum dumtaxat à nobis per negationem cognosci posse; & idcirco nomenclatorem nostrum admirabili artificio ex Een Nee fecisse: & in ea versione non solùm ad oppositionem spectasse, sed hoc etiam monuisse, nos frustra veram cognitionem Vnius quærere, sed eius non aliam haberi posse quàm negatiuam; quæ videlicet nobis ostendat, non quid Vnum sit, sed quid Vnum non sit. Sic enim se habet Vnum in tota rerum vniuersitate, vt punctum in magnitudine: quod ipsum vt principium est omnis magnitudinis; ita nec linea est, nec lineæ pars; nec planities, nec eius pars; nec corporatura, nec eius pars: & simpliciter, cùm omnium dimensionum sit principium, ipsum nullam omnino habet dimensionem, atque idcirco per solam cognoscitur negationem. Eodem modo Vnum nihil est eorum omnium quæ vna dicuntur, & tamen principium est eorum omnium. Cùm enim vnum nullam admittat diuisionem, nihil est eorum omnium quæ diuidi possunt; non magis sanè quàm vnitas est vel binarius vel ternarius, vel vllus omnino numerus eorum qui ex ipsa oriuntur. Hanc autem cognoscendi methodum, quam sola nobis negatio monstrat, non inuenies alia voce, quàm hac ipsa Vnius, denotatam. Quamobrem cùm Deus sola hac via & ratione cognosci queat, cognitio vnius propria est Dei cognitio. Ens autem tametsi altissimum videatur, non includit tamen hanc formam & notionem negationis omnium quæ numeris distingui discernique possunt. Rectissimè igitur nomenclator noster ex Een Nee fecit, id est, ex Vno negationem, supremam videlicet viam ad Deum cognoscendum; cùm nec Deus, nec Vnum cognosci queant per affirmationem. Quanto igitur plura nouerimus quæ Vnum non est, tanto propius ad Vnius cognitionem veniemus: & eadem methodo quanto plura nouerimus quæ Deus non est, tanto maiorem Dei habebimus cognitionem, quoad eius adspirare potest captus humanus. Quantum, bone Deus, gratiæ in sermonis nostri architectum effudisti! quàm largo cornu Amalthea ingenium eius rigauit! Omnes hactenus Philosophi de Vno disputarunt & Ente, sed necdum tantum lucis inuenerunt, quantum his duabus voculis Een & Nee continetur. Potuisset æquè ab Entis nomine ducere vocabulum negationis, nisi mens eius acutiùs rerum naturam & ordinem inspexisset, deprehendissétque summum cognitionis humanæ gradum in Vno & non Vno consistere; minimè verò in Ente & non Ente, vt quidam fortassis putarent. Verùm quia tota philosophia his duabus vocibus includitur, nec vllus finis est eorum quæ de his disputari possent, nobis satis erit sermonis nostri artificem laudasse, ac ei tantum cognitionis rerum omnium de voculis his duabus asseruisse, quantam humana potest capere natura. Ostensa modò veluti per transennam, & id quidem in obscura Platonis specu, ipsius vocis Ne notatione; consequens est, vt videamus quãnam pictura meram negationem omnia tollentem exprimere possimus. Mihi certè ardua res videtur, id pingere quod nihil omnino sit. Ferunt fuisse pictorem, qui cùm nihil præter velum pinxisset, & ad tabulam spectandam alium vocasset,

Vnius cognitio difficillima.

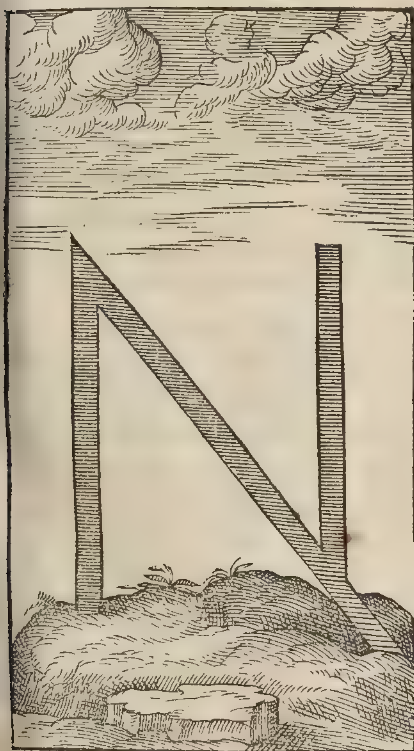
Vnius cognitio, Dei cognitio est.

Dei quæ maxima cognitio.

Nun litteræ figura.

vocaſſet, dicitur rogatus fuiſſe, vt velo ablato picturam ſuam daret inſpiciendam. At hic præter velum nihil pinxerat; & illud quidem tanta arte, vt ceteros falleret, credentes ſub velo tabulam fuiſſe. Verùm quamuis poſt velum huius nihil fuerit, non potuit tamen hæc pictura dici pictura ipſius quod non eſt, fuiſſe, cùm velum clarè demonſtraret. Diceret aliquis, Gryllos & Chimæras & id genus monſtra loco ipſius quod non eſt, poſſe pingi. Id nequaquam ita eſt, cùm hæc dum pinguntur, eſſe fingantur; & ſpectantibus affirmantes, non negantes offerant notiones. Quid igitur reperiemus? Sis bono animo, Alphabetarius noſter magiſter nos hac quærendi moleſtia leuauit. Habent enim & Græci & Latini optimam negationis picturam; quæ non ſolùm ſignificat rem non eſſe, ſed nec fuiſſe, nec vmquam futuram: quam vt intelligamus, oportet ad ſummam affirmationem adſcendere, quam humana mens Deo, per analogiam ad hominem, tribuere poteſt. Neque enim aliter vel Deo vel Vni aliquid adſcribere poſſumus, quàm per voces analogicas à rebus humanis ſumtas. Verùm ne longis tibiis hîc canamus, & rem alioqui per ſe prolixæ cogitationis oratione noſtra reddamus prolixiorem, dicamus Deum ſiue Vnum purum actum eſſe, ſiue puram vitam, qua ſe ipſe contemplatur, & ſui contemplatione gaudet atque viuit. Nunc igitur ſi vlla vita vita eſt, hæc maximè vita eſt; & idcirco digniſſima quæ per vitæ picturam intelligatur, vtpote ea per quam omnia alia quæ viuunt, tamquam è primo fonte vitam ſuam hauriunt, ſpiritus omnia permeantis diffuſione communicatam. Nunc igitur vnam habemus picturæ partem, qua ipſius Vnius vita deſignatur, quæ ſuprema eſt Vnius analogica cognitio. Per negationem quidem propiùs attingimus ad Vnum, vt ab omnibus ſeiunctum; verùm analogica cognitio gratior nobis eſt, & ſenſibus & imaginationi familiarior, per quam res ſub ratione cuiuſdam motionis ſiue actus cognoſcimus. Hinc Deus ſæpius per ſeipſum iurans, vitam ſuam iurat, *Viuo ego,* dicens; eo quòd homines, quæ Dei ſunt ad ſuam naturam applicantes, ſuauiùs de rebus diuinis cogitent, & earũ ſeſe meditatione paſcant. Sed quid? dices: Num quia vitam Vnius pingis, ex eo negationem Vnius intelliges?

Veli artificioſiſſima pictura.

Minimè. Quid igitur? Audi. Dixi antè, quæ dextrorſum vergunt, ea exteriùs prodire, & à nobis diſcedere. Maximè autem à nobis remouentur & extra nos ſunt quæ numquam ad nos redeunt: vnde bene noſtrates, Antuerpiani præſertim, diem quartum elapſum Exterergisteren vocant; quaſi omnino vſus eius nobis iam ſit ablatus. Quamobrem ſi notare velis quicquam ſic cum vita diſſidere & ei opponi, illud pingas quod nec parte ſui anteriore, nec parte ſui poſteriore vmquam ſit cum interiore vitæ principio coniungendum, ſed ſemper extra Vnius vitam manſurum. Hanc pingẽdi rationem non à Protogene, neque ab Apelle optimis ſubtiliſſimæ lineæ pictoribus petemus, ſed ab Euclide mutuabimur. Apud hunc enim Parallelæ lineæ ita definiuntur, vt in eodẽ plano numquam conueniant, tametſi vtrimq. ad infinita ſpatia producantur. Cùm igitur in vitæ figura duæ lineæ ad acutum angulum coëant; altera ſiniſtra & interior; altera dextra & exterior, pingatur linea tertia exteriorem vitæ lineam extremo in puncto contingens, quæ ſit interiori vitę lineę parallela: qua ſic collocata, mox cernis neceſſariam ſequi negationem; videlicet eas lineas tam eſſe disiunctas, vt numquam ſint ſeſe contacturæ.

Exterergisteren.

Parallelæ lineæ quæ.

cturæ. Viden' nunc pictam negationem ex eisdem naturæ principiis, è quibus Geometrica doctrina suas petit demonstrationes? Nunc igitur tandem quiuis agnoscet, quàm fuerit necessarium accuratè nouisse quid dextrum, quid sinistrum; quid interius, quid exterius; quid ad nos tendens, quid à nobis remotum iuxta veterum sententiam & naturæ legem diceretur. Hinc enim perspicuum, interiorem lineam in vitæ figura dignitatis plus habere; & tanto propiùs ad vitam pertinere, quanto spiritus qui intimus, ipso corpore externo magis viuere videtur. Quamobrem linea externa externam vitæ lineam exteriùs tangens, parallela facta est interiori lineæ, denotatura nimirum omnis vitæ & omnis esse negationem. Ego certè hanc picturam pluris facio, quàm quicquid vmquam tabularum Romani Græcis eripuerunt; & in ea tantùm dico artificij latêre, vt nullis codicibus, quamuis magnis, satis posset exponi. Quamobrem nos hac infinitate missa, ad alia pergamus litterarum simulacra; cauentes interim diligenter, ne infelicem hanc lineam, sempiterno diuortio ab Vnius vita, & de necessaria rerum consequentia ab omni Esse discedentem, sequamur.

Samecht.

SAMECH Hebræi, plurium quàm trium consonantium impatientes, fine sui mutilarunt; quem Syri tamen hactenus retinuerunt, ܣܡܟܬ cum Tau in fine dicentes. Nobis Samecht dicendum est, quo significatur, Simul connecte. Sam enim dum verbum est, idem significat quod in vnum congregare: quod per conuersionem vocem Mas reddit, quo res multæ simul aceruatæ denotantur: vbi dignum annotatu tempus in Sam longum esse, quod in Mas correptum auditur: qua in re insignis admonitio delitescit. Docet enim nomenclator longo tempore opus esse ad congregandum: & vbi omnia congregaris, breui temporis momento totum aceruum posse dissipari vel prodigalitate, vel furto, vel bello, vel incendio, vel aliis modis sexcentis; atque idcirco animum non esse adiiciendum vehementiùs aut ad seruili opera coaceruandū vel ad aceruum nimio amore complectendum. Eadem vocula Sam vt aduerbiū vsurpatur pro simul. Hecht autem est firmiter connectere. Ab Ee enim quo Vnum notatur fit Eich, & hinc Echt, quod est γνήσιον vnitum vel natura vel lege. vnde Hecht pro firmiter connectere; spiritu studium denotante, & laborē qui ad vniendum feratur. Samecht ergo magnam vim coniunctionis & vnionis declarat, quam hîc magister deprecatur. Rogat enim, ne firmo vinculo ipsum Altum & ipsum pecus in Canopo suo Spiritus sanctus connectat: quod eodem modo capiendum quo illud in oratione Dominica *Ne nos inducas in tentationem*. Meretur certè corrupta hominis natura & ad malum semper procliuis, vt à Deo ipsi malo cui inhiat, æterno vinculo connectatur: quod sane iustitia eius fecisset, quemadmodum exemplo horrendo in Lucifero declarauit, nisi immensa bonitas & clementia intercessisset. Quamobrem, vt huius beneficij memores simus, eo modo hanc corporis & mentis copulā deprecamur, vt agnoscamus Deum iusto iudicio nos posse cum belluina natura colligare, propterea quòd ipso relicto draconi adhæserimus, & nos sponte terrenis omnibus malis reddiderimus subiectos. Quid igitur Deo imputari posset, si nos ei quod præ ipso amauimus perpetuo vinculo alligaret? Non citra mysterium igitur rogat præceptor, ne carnem & spiritum Canópi Spiritus Dei connectat: qui non solùm Dei donis distribuendis præest, sed malos etiam castigat, dum Deus iram suam & furorem contra impios exercet. Sed quæ hæc est connexio altæ & sublimæ partis cum natura belluina? Ea nempe qua sic carni adhæremus, vt eam sequamur; & non aliud, quàm quod ipsa suadet, facere studeamus. Vbi igitur ratio siue mens sublimior pars hominis ita veterinæ carnis naturæ adstricta est, vt ei non repugnet; sed veluti pedanea in sententiam eius descendat, illic hæc est connexio: quam vt agnoscas, D. Paullum audias: *Manifesta autem*, inquit, *sunt opera carnis quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes, & his similia.* Quid autem Spiritus sanctus nobis præstet dum nos ab hoc vinculo eximit, idem eodem loco demonstrat. *Fructus autem*, inquit, *spiritus*

Samecht vocis significatio. Sam. Mas.

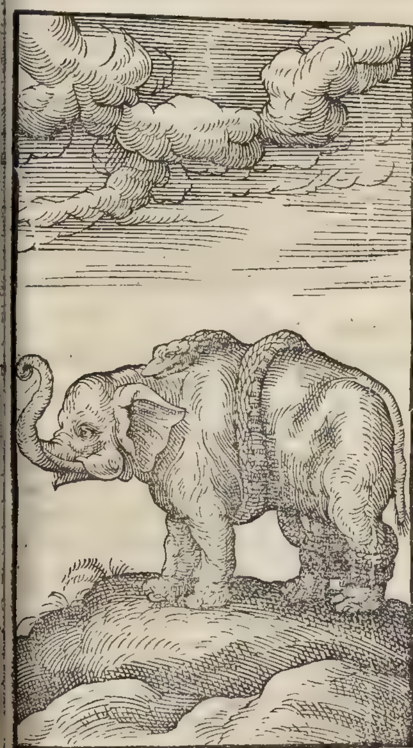
Hecht. Eich. Echt.

Animus à carnis desideriis abstrahendus.

Carnis opera.

Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Hæc igitur præceptor diſcipulo ſuo petit, dum eum cupit à carnis vinculis liberari. Verùm confirmatæ connexionis certiſſimum eſt argumentum, ſi quis tam profligatæ ſit frugis, vt ſpiritus & carnis pugnam non ampliùs in ſe perſentiſcat, ſed quò libido trahit, citra omnem conſcientiæ morſum pronus feratur. Certè feruentiſſimis precibus Spiritus ſanctus rogandus, ne nos ſinat hoc vinculo veterinæ noſtræ naturæ alligari. Nam ſi in hac vita ad hunc modum vincti maneamus, certum eſt, nos in æternos inferni carceres præcipitandos, nec vmquam inde ſolutum iri; vt D. Paullus diſertis verbis iis prædicit, qui carni ſuæ adhærent. Nunc ad picturam. Nullius litteræ aut facilior, aut notior eſt figura. Quis enim ignorat, promptiſſimum ad ligandum vinciendumque inſtrumentum funiculum eſſe? Hunc igitur quouis modo delineaueris, Samecht ſatis clarè expreſſeris & oculis ſubieceris. Alij enim aliter funiculum pingunt: nec vnam Latini aut Græci habent figuram. Hebræi funiculum eo modo parant, vt alter finis oculum habere, & per hunc alter finis tranſmitti videatur: quo modo paratus, expeditus eſt ad conſtringendũ. Certè in nulla litteræ figura hieroglyphica ratio conſtantiùs eſt retenta. Verumenimuerò dum in eo quod cuiuis vel è media plebe obuium eſt acquieſcimus, vereor ne non ſatis reconditum ſollertiſſimi Alphabetarij magiſtri artificium aſſequamur; & ne nobis idem hîc eueniat, quod antea in Mem deprehendimus. Illud enim inter alia ſummæ artis eſt, ſic artem ſimplicitate quadam diſſimulare, vt ea vix à ſagaciſſimo quoque animaduertatur. Expendamus ergo iterum paullò accuratiùs, an hic nihil deliteſcat quod ſe prima fronte non prodat. Nemini dubium eſt, quin huius litteræ pronuntiatio ſerpentis ſibilos imitetur; atque idcirco ab Atticis quondam plurimis vocibus eiecta, quaſi homini hic ſonus indecorus eſſet. Scio ægrè laturos Sueuos & Allemanos, ſi quis eorum ſibilos, quos validis lateribus efflant, vel exſibilet, vel minus iudicet quàm ipſi arbitrantur habere ſuauitatis. Verùm quid aut illi aut alij de ſermonis lenitate & æquabili iucundi ſoni tenore ſentiant,

Samecht litteræ figura.

noſtra non refert, modò ſibilum ſibilum eſſe permittant. Pergamus modò, & ex ſibilo ad ſerpentem progreſſi, conſideremus an ſerpenti nihil ſit cum Samecht ſiue arcta copula cognationis. Et legimus apud idoneos auctores, & circa Neapolim in dorſo montis Phlegræi quà lacum reſpicit, didicimus, arctiſſimum omnium nexum eſſe, quo ſe ſerpentes in coitu complectũtur. Nunc quis eſt in noſtra religione, qui neſciat primum mentis & belluinæ noſtræ naturæ nexum à ſerpẽte fuiſſe colligatum, & idcirco non immeritò ſerpentinum nexum poſſe nuncupari? Quando igitur hîc non de alio quàm de hoc nexu fiat ſermo, an non aptiſſimum fuerit & congruentiſſimum ſymbolicis in pingendo ſculpendóue rationibus, ſi ſerpens pingatur, ipſius de qua loquimur colligationis auctor? Adde modò & illud, ſerpentem & funiculum ſimilliimos eſſe, & plurimos ſic funiculos fieri, vt ſerpentis formam imitentur. In humano corpore tæniæ naſcuntur ad multorum cubitorum longitudinem, ſæuiſſimum homini malum, quæ mulieris tæniis, quibus capillos colligant, ſimillimæ videntur; quæ non iniuria ſerpentes quoque poſſent nominari. Sed miſſis his, & filici commendatis, qua malè pereant, de aliis ſerpẽtibus cogitemus;

Serpentium in coitu arctiſſimus nexus.

Tæniæ in humano corpore naſcuntur.

cogitemus; inter quos cùm natrices, tum alij tenui longitudine funiculos non malè referre cernuntur. Quid? quòd non in hoc modò minorum anguium genere & similitudo & prona ad vinciendum natura spectatur, sed in maioribus etiam quos India & Africa contra elephantos dicitur educare? Nam si draco vnus postica corporis sui part[e] elephanti animalis omnium robustissimi alligare & immotos pedes potest continere[,] quam rogo vim maiorem ad vinciendum reperiemus? Profectò in his modò expositi[s] satis caussæ videtur esse, vt pro Samecht serpens pingeretur, vtpote animal non solùm maxima ligandi vi præditum, & funi simillimum; sed primum etiam & solum cui mentis humanæ & veterinæ naturæ nexus acceptus sit ferendus. Ceterùm licet hæc luculenta ratione nixa videantur, & serpens in hieroglyphicis & frequens sit & variis modi[s] vsurpatus, adiiciam tamen id quod de nodo Herculano mihi persuasi. De huius origin[e] & nominis caussa plurimos consului, cùm veteres, tum recentiores; sed neminem ve[l] audiui vel legi, qui quicquam de eo quod probabile saltem videretur, aut diceret au[t] scriberet. Erasmus dum adagium explicat, re quam agebat deserta, ad Gordium nodum confugit, vt cùm nihil haberet quod de alterius diceret origine, ignorátiam suam huius mentione celaret. Plinius indicat Herculis nodum sacrum habitum fuisse, & creditum conducere ad sanitatem. Plutarchus sponsæ cingulum Herculis nodo necti solere dicit[,] quem sponsus deinde in thalamo dissolueret. Athenæus Heracleotarum facit insigne[:] verùm dum alius aliter eius meminit, nemo est qui caussam ob quam sic vocetur, ostēdat. Nobis itaq. tentandum ecquid in hac antiquitate queamus inuenire veritatis; & nodū quem nemo hactenus aut soluit aut discîdit, expedire. Herculem vim masculam mundi esse & verbi incarnati figuram, nó semel alibi indicaui. Huic statim à primis incunabulis cum duobus serpentibus prœlium fuit ineundum. Qui verò hi duo fuerunt serpentes quos verbum incarnatum strangulauit? Qui alij quàm draco humani generis hostis, & mors corruptam nostram naturam depascens, siue caro concupiscens contra spiritum, verissima draconis & filia & succuba. Cur enim naturam nostram corruptam à dracone in nobis generatam serpentem non vocemus, si vera sit serpentis soboles, & eodem veneno quo ipse serpens, in nobis grassetur, ac mortem afferat; & iidem omnino fructus sint huius & illius non de D. Paulli modò, sed de totius etiam sacræ scripturæ testificatione? Vt enim è pomis arbor; ita è fetibus belluæ censeantur par est. Quid? an non D. Ioannes Iudæos vocauit genimina viperarū, & ipse Christus diaboli filios? quod cùm ita sit, geminos serpentes; alterum diabolum, alterum à diabolo in nobis genitum agnoscamus necesse est. Nec vllus vmquam aut serpens masculus femellam, aut femella masculum tam arctè complectitur, quàm diabolus carnem & caro diabolū: qua de re factum, vt hic cacodæmonis & corruptæ naturæ nexus duobus serpentibus arcto nodo & difficillimo ad dissoluendum colligatis significaretur; quem idcirco nodum Herculanum vocarunt, quòd non ab alio quàm ab Hercule dissolui posset. Ad hunc allusit Horatius, in Arte poëtica dicens:

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

quo loco me pudet eorum qui hactenus in hunc poëtam vel commentaria scripserunt, vel annotationes. Quid enim oscitantius, quàm hîc de vindice illo nescio quid comminisci, qui debitorem nexu obligatum, & iam iam à creditore ducendum, vel numerando vel pro eo spondendo liberabat? Atqui hæc tamen huius loci interpretatio doctissimo viro debetur. Præcipit Horatius, ne Deus in parteis vocetur, nisi difficultas incidat, quam non alius quàm Deus è machina expedire possit: quod generatim ille quidem explicare potuisset; sed visum est elegantius, si priuilegij, quod excipitur, exemplū indicasset: quo fit, vt vindex hic non homo quisquam, sed Deus aliquis sit intelligēdus. Nam si ab homine nodus solui posset vel numerando vel spondendo; quid rogo hac Horatiana exceptione putidius aut absurdius? Vindicis igitur vocabulo Hercules hic denotatur; qui cùm Alexicacos sit, Latina voce optimè vindex vocabitur, eo quòd ab omnibus malis totum orbem vindicasse dicatur, occisis vbique terrarum & tyrannis & ceteris monstris; remotisq. omnibus difficultatibus quibus humanæ vitæ commoditas impediretur. Quòd si hic Deus vindicis nomine dignus non est, haud video quis vindex dici aut debeat aut possit. Alexicacon autem alij Auerruncum, alij malorum depulsorē, alij alio nomine vertant: mihi sanè nec aptius, nec significantius, nec Latinius quicquam occurrit,

Serpentes Indiæ & Africa contra elephantos educare dicũtur.

Herculanus nodus.

Herculis infantis cũ anguibus duobus pugna quid sibi velit.

Horatij locus explicatus, de nodo digno vindice.

Hercules vindex quomodo dici possit.

Alexicacus Hercules.

occurrit, quàm si vindicem interpretemur. Dixit ergo Horatius, *Nec Deus intersit, nisi nodus aliquis incidat dignus Hercule*; cuius eæ in orbe partes fuerunt, vt homines ab omnibus difficultatibus & malis liberaret atq. vindicaret. Vocatus ergo nodus Herculanus qui nulla humana vi, sed solius Herculis viribus potest dissolui. Inter omnes fabulas poëtarũ nulla vel antiquior est, vel latius se per omnes diffudit nationes, quàm ea quæ de Herculis laboribus conficta est: qua de re liquet, eam & ab Ogeniis illis patribus manasse, & maxima salutis humanæ mysteria texisse. Verùm non patiuntur hæ nostræ elementorũ angustiæ, vt eam fusius persequamur; eóq. satis esto, quis nodus Herculanus apud antiquissimos veræ religionis vates fuerit vocatus, indicasse. De hoc nodo Christus in cruce triumphauit, & Spiritus sanctus, quem Hermetis siue Mercurij nomine prisci *Mercurij caduceum.*
denotarunt, perpetuum huius victoriæ in caduceo suo gessit trophæum: quod nomen accepit à malo deprimendo. Hoc videlicet Manes euocat orco, hoc pacem adfert & gaudium, hoc animos beatos ad cælum subuehit; & cetera præstat quæ de caducei potestate à poëtis, licet vim eius non assecutis, prædicantur. Ceterùm illi egregiè fallũtur, qui in serpentibus sacri aliquid esse crediderunt, cùm contrà hi præferãtur à Mercurio tamquam lætissimum nuncium; quo nimirum omnibus palàm faceret, duos coniuratos & indissolubili nodo cõnexos humani generis hostes superatos esse, & sub pedibus veri Herculis cõculcatos iacere. Cùm enim hoc maximum illud sit & lætissimum nuncium & diuinum Euangelium, à quo Mercurius Dei nuncius inter mortales potissimùm vocatur; quidni eius monumentum semper omnibus ostendat, vt internecino bello subiugatis hostibus duobus exitiosissimis finito, gaudeant & iubilẽt, & Io triumphe Io perpetuò canentes, Christum Imperatorem suum ad cæleste capitolium sequantur. Bene igitur Caduceum à Ca duic, id est, à malo deprimendo nomẽ habet, & vt pacis symbolũ *Caducei etymon. significatio, & vires.*
celebratur, & duorum hostium arctissimo fœdere colligatorum trophæum præfert: qui quòd semper conspirarent, capitibus sese mutuò adspicientibus pinguntur; & id quidẽ ea ratione, vt quamuis infernè virga teneantur, supernè tamen colla ab ea quàm possunt longissimè retrahant, & eam eminus sibilis impetere videantur. Semper enim diabolus & caro contra virgam Dei conspirant, id est, rectæ rationi & spiritui, omnia ad bonum dirigenti, communibus viribus & venenato & mortifero afflatu repugnant. Virga *Mercurij virga cuius rei symbolũ.*
enim quã Mercurius gestat, eam nobis significat de qua Dauid in quadragesima quarta ode cecinit: *Virga directionis, virga regni tui.* Porrò quo primi nomenclatoris mens propiùs his in rebus inspiciatur, videamus quî serpentẽ vocarit. Fortassis enim & huius illud fecerit nomen; è quo aliquid colligi queat quod mecum faciat, & hanc nostram probabiliorem reddat assertionem. Duæ mox nomenclaturæ in sermone nobis vernaculo occurrunt, duobus, vt videre videor, serpentibus sic tributæ, vt altera domesticum, altera externum hostem designet. Drac enim maiorem serpentem vocamus, cuius ma- *Drac.*

xima effigies in Septentrione duas vrsas vinculo suo cõnectere videtur. Hic geminam sui nominis rationẽ habet; *Draconis etymon.*
alteram, vt ex Der-hac vox cõponatur, quo significatur, ad nocendũ lædendumq. vehementer pronum esse. Der *Der.*
enim idẽ est quod noceo, & Hac maio *Hac.*
rem in modũ quippiam desidero. Potéstne quicquam significantius draconis naturã exponere; de quo Christus ipse dixit, quòd homicida erat ab initio? Altera nominis ratio est De-her-hac, id est, cõmunis & publicus harpago. Trahit enim omnes ad se velut harpago quidam; & tractos firmissimẽ tenet, ceu validissimo vnco suspensos. De *De. Her. Hac.*
articulus, Her publicum, Hac vnum nomen est, harpagõnẽ signat. Duo enim eodẽ nomine denotantur; alterũ, draconem summa procliuitate ad nocendũ perpetuò ferri: alterum; ipsum publicũ omnium mortaliũ esse harpagônem, & ab ipso tamquam ab vnco miserrimos homines & trahi quò velit, & annexos teneri. Videor mihi, dum huius vocis ori-

 ginem

ginem intueor, fœdiſſimo ſpectaculo intereſſe, quod Romani exhibere ſolẽt carnifices, dum cõdemnatos ad ſcalas Gemonias vnco trahebant. Non poſſum, ita me Mercurius amet, ſatis admirari nomenclatoris artificium, dum ſic res ipſis nominibus depictas video, vt nullo ſermone, quãuis prolixo, eas oculis ſubiicere melius poſſis. Habemus modò magni ſerpentis nomen, & in eo fœdiſſimam & truculentiſſimam arctè quippiam retinendi rationem.

Slang.

Alterũ nomen eſt Slang/quo minores ſerpẽtes vocamus: cuius ſymbolica ratio illud prorſus exprimit ſcelus, quod corrupta noſtra caro deſignat. Quid enim aliud eſt Slang, quàm ſiel-hang? quo ſignificatur id quod animam ſuſpẽdit ac ſtrangulat.

Hang dief.

Hang-dief nos eum vocamus qui fures ſuſpendit, & generatim pro carnifice vſurpamus, eo quòd noſtratibus nullum ſupplicij genus infamius habeatur, quàm ſuſpendio vitam finire. Serpens igitur noſter domeſticus ſiel-hang, id eſt, carnifex, animam mortifero nexu ſtrangulans, nominatur: quamquam hoc æquè patri atq. ſoboli conuenit. Vide, quæſo, duarum vocum conſenſum. Altera vncum publicũ ſignificat, quo homines ad ſupplicium trahuntur: altera carnificem denotat, qui animam ferali nodo ſuſpendit ac ſtrangulat. Priſci Ianigenæ aliud adhuc vocabulũ vſurpabant, quod ab ipſis Latini hactenus retinuerunt.

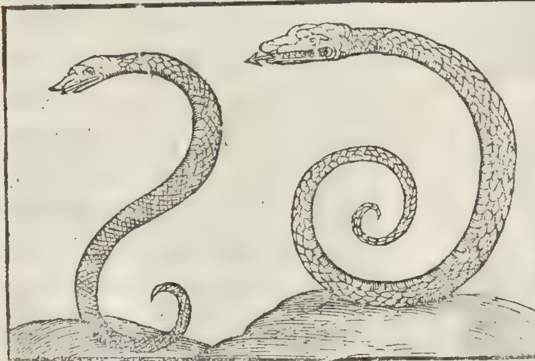
Anguis notatio.

Hang. Ang.

Anguis idem eſt ac ſi Hang-wis dicas, id eſt, funis è corticibus vel viminibus contextus ad ſuſpendendũ & ſtrangulandum. Adſpirationem compoſitio lenitatis gratia reiecit: & alioqui Hang ab Ang deriuatur, & ſignificationis ſuæ rationem ducit. Quid hac etymologia euidentius, in qua nihil immutatum, prȩterquam quòd duplex digamma, quo Latini carent, in ſimplex tranſiuerit? Vnde Hebræi נחש deriuarint, non admodum noſtra refert: mihi certè vidẽtur Anchis pro Anguis principiò dixiſſe; ſed pòſt, dũ vocales ab initio ſunt reiectæ, & perpetuo oſtraciſmo condemnatæ, vocem aliter pronuntiaſſe.

Hebraicarũ vocum originis inquirendæ ratio vnde perturbata.

Sed in Hebræis vocibus omnis originis vocum inquirẽdæ ratio communi illo plebiſcito perturbata eſt, quo ſtatuitur, vt radices tribus dumtaxat conſonantibus pronuntientur. Hac enim lege nunc hæ, nunc illæ conſonantes è medio ſublatæ, voces ita reliquerũt mutilatas, vt natales vix agnoſci queant. At bene valere iuſſis Iudæis, ad rem quam agimus, reuertamur. Quæſiuimus, quanam figura Samecht, id eſt, arctam connexionem exprimere poſſimus; eam, inquam, connexionem qua draco mentem noſtram carni & veterinæ noſtræ naturæ firmiſſimè copulauit. Inuenimus deinde nihil ad nexũ aptius firmiusq. eſſe, quàm ſerpentem. Acceſſit mox & illud, hunc totum nexum, quo carni ſumus deuincti, ſerpentino nodo colligari, atq. eum vocari Herculanum. Præterea deprehenſum eſt, nomenclatorem noſtrum ſerpentem tribus diuerſis vocabulis notaſſe; quorum ſingulis fœdiſſima hæc connexio fœdiſſima via & ratione fieri demonſtratur.

S litteræ figura.

Quamobrẽ ſi Samecht ex huius excellentiſſimi præmõſtratoris indiciis & monitis aſpectabili ſymbolo oculis ſubiicere volumus, nõ aliud quàm vel ſerpentem vnũ, vel duos pingere debemus: quod dũ faciemus, nõ hieroglyphicæ tantũ picturæ, ſed ipſius etiam ſoni quo littera profertur, videbimur habuiſſe rationẽ. Latinorũ S vel duos ſerpentes caudis connexos, vel vnũ poteſt referre. Maiuſculũ Græcorũ Sigma nodũ repræſentat Herculanũ: ceteræ eiuſdem litterȩ figuræ tametſi variæ ſint, omnes tamẽ ſerpentem referũt tortuoſum. Quamuis igitur quæ priùs de funiculo dixi, facillima viderentur & ſimpliciſſima, ſunt tamen magis vulgaria & plebeia, & longiſſimè remota ab illis arcanis quæ nobis cùm priſcorum fabulæ, tum ſermonis noſtri architectus conſideranda & diligenter expendenda proponit. Profectò non video quî nõ vel piſtillo obtuſiores dici debeamus, ſi nec de ſerpentũ natura, nec de Orphica theologia, nec de clariſſimis vocum quibus ſerpens nominatur, rationibus ad eam tandẽ notitiam veniamus, vt ſerpentis figuram cenſeamus aptiſſimam ad Samecht exprimendum.

Hain.

VENIMVS modò ad litteram qua nulla est apud Hebræos magis dubiæ pronuntiationis. Plerique adspirationem gutturalem esse dicunt. Nos, qui scimus singulis litteris suos esse peculiares sonos, tametsi ab Hebræis & aliis pronuntiatio maiorem in modum sit corrupta, dicimus hanc litteram gutturalem esse; illam quidem & reuera ex imo pectore proferendam, sed minimè eam quam Hebræorum vulgus suspicatur. *Hain litteræ pronuntiatio.* Sonat enim G cum adspiratione ex ipso pulmone altiùs efflandum, quo nostrates in fine maximè vtuntur; vt in Hoogh/ Oogh/ Doogh/ Boogh/ Wagh/ Hagh/ Lagh/ & similibus. Nos tamen non semper adspirationem addimus in scribendo, eo quòd ipsum G ita ferè proferatur, vt plerumque in ore plurimorum adspiretur. Sic alij Gh, alij G simpliciter scribunt. *G litteræ in fine dictionum Cimbricarum pronuntiatio.* Illud interim certum aurium est indicium, G in fine nobis semper ex præcordiis duci, atque idcirco G adspiratum esse. Hinc Alphabetarius doctor huius litteræ nomen contra regulam & normam aliorum, quibus litteræ ceteræ vocantur, sic construxit, vt sonus ipsius elementi, cuius nomen est, non in principio vocis, sed in fine audiatur; *Hain siue Ain litteræ pronuntiatio corrupta.* quo videlicet nomen elementi naturam sequeretur: qua re non animaduersa, magna oborta est de litteræ huius potestate & pronuntiatione caligo. Certè hæc vna est illarum quæ ad orationem explendam in Alphabetum sunt adscitæ; ceteroqui minimè necessaria, cùm eius loco Gimel cum adspiratione pingi posset. In Genesi עֲמֹרָה hanc in principio litteram habet, & ab omnibus Gomorra effertur, nemine vmquam aliter pronuntiare molito. Eodem modo עתניאל Gothoniel proferunt. Nec quisquam עזה aliter effert quàm Gaza. Santes Pagninus scribit, à plerisque putari hanc litteram vocalem esse, quibus non assentitur; at ipse interim pronuntiationem eius scripto tradi posse negat, quamquã in fine ah sonare dicit. Sed quia apud Hebræorũ Grammaticos nihil certi est, nos altiùs è primis vocum originibus germanum eius sonum eruamus. Primum itaque ipsius litteræ nomen consideretur; quod Hebræi עַיִן scribunt, & ab aliis Hain, ab aliis Aïn pronuntiatur. Hîc prima confusio orta est ex eo, quem paullo antè commemoraui, ostracismo; quo nimirum vocales exclusæ sunt à principe vocum sede. Nos vocalem postliminij iure in locum suum restituentes, Ogen legimus, puncti, quod sub Iota est, nulla ratione habita; atque hac via oculos non oculum deprehendimus notari. Videmus itaque de peruersa ipsius litteræ pronuntiatione & vocalis à principio repulsa, Hebræorum nomen à voce nostrati corruptum esse, & è plurali singulare factum: nisi fortè per metathesim legas עַיִן In Og/ pro Een Og. *Hebraicæ dictiones complures à Cimbricis per metathesim, aut alio modo factæ.* Habent Hebræi aliud verbum quod excæcare significat, עִוֵּר, quod si vertas, Roog/ id est, spolio siue orbo oculo nobis dicitur; vbi apertè Gh adspiratum auditur. *Og.* Ex eodem fonte עָגַב pro, amore mulieris insanire: Oggaf/ id est, oculum adiiciebat siue dabat; è quo amoris exordium & fascinatio. Siluosam frondium densitatem עֲבֹת vocant. Nos Hog wout dicimus, id est, altum nemus: *Waut.* quam etymologiam si locis illis applices quibus scriptura hac voce vtitur, non parum te ad eorum intelligentiam adiuueris. Apud eosdem est מַעְגָּל pro tentorio: qua in voce Gimel superfluum est. Est enim Mag-hal locus spatiosus, in quo simul cognati commorantur. *Magalia vnde nomen inuenerint.* Hinc Magalia. Mag enim cognatus, & Hal locus quo vel homines vel merces ab aëris iniuria seruantur. *Mag.* Solent enim veteres sub amplis tectis vnà cum cognatis commorati, caussa nimirum communis defensionis. *Hal.* Mirum est quàm Hebræi lubenter voces nostras retrorsum & pronuntient & scribant. Sic עיד pro Tuig dicunt, id est testificari, Tau in mediam litteram, quod frequens est, commutato. *Tuig.* Idem verbum ponunt pro prædari, à nostro Tog/ quo militaris expeditio denotatur. *Tog.* Eodem modo retrò pronuntiant עול, quod interpretantur iniquè agere. Nobis est Log/ id est, mentiebatur & fraudabat. *Log.* Oblitus modò eram à Mag aliud vocabulum deriuari. Dicunt enim מָעוֹן pro habitaculo firmiore & tutiore, quod nos Mag-won / id est cognatorum habitationem dicimus; quæ idcirco firma est, quòd numquam præsidio suo sit destituta. Hîc Vau loco duplicis digamma positum est. Hæc etymologia non parum facit ad loca in quibus vox hæc est meliùs intelligenda. Rursus aliud verbum occurrit præpostero ordine prolatum; & quo tribus tantùm consonantibus absoluatur, vna littera diminutum. עוף enim pro Phlog/ id est, volabat, dicunt. *Vlog.* Nos in deriuato Phogel pro aue dicimus ad discrimen Phlogel/ quo ala denotatur. *Voghel. Vloghel.* Maluimus tamen digamma pro P adspirato vti, vt sit

Vlog & vogel & vlogel. Iam in עור pro manè ſurgere & expergiſci, vnum Vau omiſerũt;
Vrog. quo addito & voce retrò lecta urog habebis, vocem noſtratibus frequentem. עֶבֶר neſcio
prorſum ne, an verſum legere debeam, quo ſeruire ſignificatur. Nam Go-bod bonum
famulum ſignificat; & To-uog idem eſt quod accommodare & voluntati cuiuſpiam ob-
temperare. In עָב pro craſſo, nos docent multa nobis vocabula obſoleta eſſe quorum
Gof. olim frequens fuit vſus. Gof enim olim craſſum & impolitum notaſſe, Itali Gotiſantes
Goffo. ſatis oſtendunt, apud quos *Goffo* hactenus eſt in vſu. At עָבָה quo nubes notatur, alterius
eſt originis, ab hog-wai ſiue hog-bai deriuatum, quo altus humor ſiue altum balneum
denotatur: quo fit, vt mirum non ſit; vt pro imbre vſurpetur: in qua ſignificatione Pro-
uerbiorum capite decimo ſexto vſurpatur. עָנַג pro delectari & deliciari à poſtica parte
Genugt. apprehendendum, à Genugt deriuatum, quo deliciæ & iucunditas denotatur, quam ipſi
עֹנֶג dicunt: quod retrò lectum genog eſt. Præpoſterum etiam eſt ערב pro ſpondere &
Borg. vadem eſſe & ſub pignore accipere. Nobis enim in hac ſignificatione Borg dicitur. Nec
illud Hebræi ſciunt vnde עֶרֶב veſperam ſignet & Solis occaſum. Nos dicimus, Die Son
Berg. bergt heur/id eſt, Sol ſe abſcõdit. Veſpera ergo Berg dicitur, quaſi occultatio. Ab hac voce
עֶרֶב ſua habent Iudæi deriuata, quæ nihil attinet recitare. Iam עָרַב etiam eſt protegere,
à berg quod eſt protego. Hinc illud decimi ſeptimi capitis apud Iob intelligas: *Libera
me & pone me iuxta te*; vbi vertendum erat, Et protege me. Eodem modo & illud in
Pſalmo centeſimo decimo octauo, *Suſcipe ſeruum tuum in bonum*, intelligendum eſt.
Alij verterunt, *Sponde pro ſeruo tuo.* Nos, protege, interpretamur. Eſt enim nobis diſcri-
Borgen. men inter borgen & bergen. Porrò עֲרָבָה pro deſerto, eſt à noſtro berg pro monte & ſilua,
Bergen. eo quòd in his homines ſeſe abſcondant. Sic lupi deſerti, lupi in ſiluis & montibus in-
telligantur Sophoniæ tertio, vbi lupi veſperæ tranſlatum eſt. Numerorum triceſimo
quinto, campeſtria Moab, montana & ſilueſtria Moab de noſtra lingua agnoſceremus;
aut illa ſaltem loca quæ idonea ſunt ad occultandum tegendumque, quales etiam ſunt
inuiæ arenæ. Et Pſalmo ſexageſimo ſeptimo, *Iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum*;
nos intelligeremus per montana aut ſiluoſa. Hinc Arabia עֲרָב dicta, quia regio ſit aptiſ-
ſima ad occultandos homines, tum propter montes, tum propter ſolitudines inuias. In-
uenitur hæc littera pro Cap nonnumquam poſita, vt facilis eſt è media in tenuem, &
Sterc. contrà tranſitus. Hinc עָרִיץ fortem vocant & robuſtum, quem nos ſterc nuncupamus.
Stec. Eodẽ modo עֵץ pro ligno vſurpãt; nos ſtec dicimus pro exigua ligni parte. Apud eoſdẽ eſt
Gul. לוע pro abſorbere, & לֹועָה pro gula: vbi clariſſimè cernis, noſtrum Gul exprimi; quod ſi-
Gulſich. gnificat intemperanter deuorare: vnde gulſich pro guloſo. Dicitur autem gul quaſi
gat vul, per conciſionem: id eſt, foramen impleo, quæ noſtra phraſis idem valet ac ſi di-
Gat. cas, totam corporis cauitatem impleo. Gat enim & pro gula & pro podice vſurpamus.
Logen. At verò cùm doctores Hebræi לוע pro loqui ponunt, ad noſtrum Logen/id eſt menda-
cium, & λόγον Græcorum alludunt. Verùm ne quis putet, Hebræos ſemper præpoſte-
ros eſſe, & cancros imitari, addam & recta aliquot exempla. עָבַר tranſire ſignat: nobis
Ga ouer. ga-ouer ſiue ga ober dicitur. עָבַר pro iraſci. Geber nos dicimus pro furere ſiue cla-
Geber. more incondito ſæuire more vrſorum. עוֹן habitationem ſignificat: nobis gewon. עיר pro
Gewon. hoſte, à noſtro Ger, quo bellum apud maiores noſtros notabatur: vnde German &
Ger. *Gerra.* Gerra. In עָוָה pro peccare, littera de qua agimus pro C vel Q ponitur litteris cognatis,
Quado. à Cuado ſiue Quado, id eſt, malum facio. עז capra: nobis geit, Allemanis geis. עֵת tem-
Geit. Geis. pus: nobis geti pro tempore opportuno. עט euerſum eſt à teec ſiue teeken, id eſt, noto &
Geti. ſigno. qua voce ſtylus & calamus ſcribentis notatur. Hebræi hìc ſe fatigant in ratione
Teec. nominis quærenda. Nec deſunt qui à עָטָה deriuent, quod ſignificat cooperire. Nihil
Teecken. enim tam ineptum aut abſurdum cuius eos pudeat. Eſt autem עטה miſerè corruptum
Dec. à Dec noſtro, quod eſt cooperio. Latini, dum Tego dicunt, Hebraiſant. Dum עוּל, pro
lactare dicunt, Græcis vel ſuccinunt, vel ſunt coryphæi: quorum vtrum ſit mea non re-
fert, ſatis eſt videre; hanc noſtram litteram quam nemo hactenus bene nominauit, pro
Lac unde dictum. G poni, Latini lac dicunt à Lec noſtrati, quod eſt lingere & lambendo ſorbere. עוג ſub
Lec. prunis, vt volunt, coquere ſignificat. Quicquid eius eſt, quiuis facilè perſpicit, verbum
Coec. à noſtrati Coeg ſiue Coec factum eſſe, quo libum ſignificatur. Nec aliunde origo eſt quàm
Coc. à Coc: à quo Germani ſuperiores Coch dicunt, adſpiratam pro tenui ponentes; quæ eiuſ-
dem ſoni ferè eſt cuius littera in quæſtionem vocata. In ערך pro ordinare ordinem lit-
terarum

terarum seruarunt. Nos guffen & giffen dicimus,& Metter gis/id est,cumulatè. עש apud Guffen.
Iob congregatio quædam stellarum esse dicitur. D. Hieronymus Arcturum vertit. No- Giffen. Gis.
bis Gas plateam publicam significat; & idcirco non displiceret si via lactea hoc nomine Gas.
intelligeretur, quandoquidem alia via nulla in cælo stellis consignata est. עטף pro defi-
cio, est à nostro Gat-aph deriuatum, quo idem denotatur. עטלף vespertilio dicitur, quòd Gat-af.
in foraminibus occultis viuat, à nostrati Gate-lef. עיט auem generatim interpretantur: Gate-lef.
cuius vocis nullam inueniunt originem. Mihi non leuis suspicio est, à nostro Gier cor- Gier.
ruptum esse, & ex hac Hebraica voce Græcos vlterius γύψ fecisse: quo fit, vt vulturem γύψ.
hac voce intelligam; quæ significatio optimè in ea loca quadrat in quibus huius vocis
vsus est. עלה pro adscendo, à ge-hel vel ga-hel, eo in altum. Eodem verbo pro curare &
sanare vtuntur: quæ notatio à nostro verbo geheel venit, quod est sano & curo: ita fre- Geheel.
quenter duorum aut trium nostratium verborum significationes in vno suo verbo con-
fundunt; vnde tanta apud eos ex homonymia obscuritas. Significat etiam sacrificare;
in qua significatione versum videtur è nostro Heilig, id est, sacrum facio. Iam עליה cubi- Heilig.
le est vel cœnaculum, à nostro Heleg vel helag, id est, ab alto discubitu. עלה item cogita- Helag.
tio occulta. Vnde Ezechielis vndecimo: *Et cogitationes cordis vestri ego noui.* Hæc no-
tatio est à nostro ge holen, id est, occultum; ab hel, quod est occulere. Ge, vt in multis aliis, Geholen.
superuacaneum. Significat præterea עלה maculare, à gal nostrati, quo macula & sca- Hel. Gal.
bies notatur. עליה femur, primi Regum cap. nono Hebræi interpretantur: nobis ho-leg
id est altum crus. Leg enim crus est, Britannis hactenus in vsu. תעלה pro aquæductu po- Leg.
nunt, ordine præpostero à nostro hel-got, quo altus canalis denotatur, quales plerique Hel-got.
sunt aquæ ductus. עלם occultare, celare, abscondere, ab Og-lem, quod est ab oculis ce- Oglem.
lare. Mel enim aperio, Lem occulto. Quòd si magis placet ge-lem, licet dicas prosthesi Mel. Lem.
nobis familiari. עולם sæculum, geholem. Vide quæso quàm litteras suas confundant. In
eadem significatione dicunt, nimirum pro lætari עלז עלס & עלץ; quasi inter x, s & st
nullum esset discrimen. Origo horum in postremo verbo sese prodit, quod clarissimè
cernitur in nostro gelust fieri. Lustig lætus & hilaris dicitur. Het gelust mi, id est, mihi hoc Gelust.
volupe est. עלע lambere, gelec & lec nos dicimus. Quòd autē ge frequenter citra necessi- Lustig. Gelec.
tatem addant, id inde fit, quòd radices suas à præterito ferè deducant, in quo gelect nos Lec.
dicimus. עמית socius & proximus, gamit, id est, vnà vadens: vulgus barbarè, vade mecū,
vocat: vel gomit, id est, is quem bonum sit vnà habere secum: vel fortè à gemet, per ge
redundantem syllabam. Maet enim & Met Zelandico more socius est. In עשב pro her- Maet.
ba metathesis est. Nos gewes siue gewas dicimus pro quauis crescēti planta. עשר ditare, Gewas.
diuitias habere. Nos Go-scat pro bonorū collectione dicimus. עתר orauit, significat; vnde Scat.
Latinorū Rogat per metathesim; vbi G itidē clarè videtur: quod verbū videtur originē
habere ab Eertog, id est, honorē ostendo: quòd princeps orationis pars sit, eum quem Eertog.
rogas honorare. Posset alia ratione ad linguam nostrā reduci, sed hoc hîc non agimus;
satis sit ostendisse, quæ litteræ de qua quærimus, sit pronunciatio. Nihil æquè Hebræo- *Hebræorum*
rum linguam corrupit, atque illa superstitio, qua radices suas tribus vt plurimùm conso- *linguam quid maximè cor-*
nantibus includunt: quod aliquo tamen modo tolerari potuisset, si primarias vocū sibi *ruperit.*
sumsissent: at nunc contrà res habet. Videas enim, vti modò dixi, apud eos Ge, cuius
voculæ præpositæ adiumento præterita perfecta formamus, frequenter contra omnem
rationem vocibus adiectum; quarum vt aliquot commemoraui, ita restant quampluri-
mæ, non in hac modò littera, sed in cognatis etiā Gimel, Chet & Iod, quod pro Gimel
non rarò vsurpatur in hac linguæ corruptela. Sic עד, & aliquando עוד idem est quod in
æternū, à ge oid, siue ge-oot, id est, ad æternū, siue in æternū. Nobis hîc non est ge necessa-
rium. Oid enim & oot dicimus pro perpetuo. Sic in עבר pro trans siue vltra, ge superfluū Oid. Oot.
est, quamuis in עבר non sit superfluum. Ga ober enim transeo est, sed ge ober nō dicimus,
nisi pro, vsque ad illa quæ vltrà sunt; ad verbum, vsque vltrà. Ober solùm vltra & trans Ober.
notat. Nec opus pluribus exemplis, cùm hæc corruptela latissimè grassetur. Quis non
rideat dum בעבור pro idcirco audit, quod nos warbi dicimus, vel warober. Ad alia. עדן Warbi.
pro deliciis abundare. Nos dicimus go doen, vt, Hi is in go doen, id est, res ipsius bene ha- Go doen.
bent; &, Hi heuet go doen, id est, vitam agit facilem, nullisq. difficultatibus impeditam.
Sic hortum עדן siue Paradisum nos dicere possemus, den hof van go-doen. עדר erigere ver-
tunt, alij sustentare. Etymologia manifesta. Go—dot enim idem est quod beneficium in

Toog. quempiam conferre. עָרַה, pro ornare præposterum est à Toog/ id est, ornauit se, ceu di-
cas, ad oculum se parauit; vt Si heeft haer opgetoogt/ id est, ipsa se egregiè ornauit. עדי &
Tuig. Getuig. עֲרוּת pro ornamento; nos Tuig dicimus & getuig. עָרָה pro transire, à nostro Tog / id est
Tog. Tog. proficiscebatur. Eodem verbo pro aufero vtuntur; & hac ratione est à nostro Tog pro
traho. Sic dicimus: Hi togt mi dat af / id est, auferebat id à me. Hinc wt tog/ id est, exue-
Derf. bat. עָדַר pro priuare & deesse, Ge habet superuacaneum, & digamma caret. Derf idem
est quod careo. עָדַף pro excedere est, à nostro God-hop deriuatum, quod significat bona
coaceruo. Sic Exodi decimo sexto vsurpatur, vbi dicitur iis non maiorem aceruum fuis-
Hag. se qui plus collegissent. אע Chaldæis lignum significat: nobis Hag dumetum significat,
non vnum, sed multa ligna complexum. בעל pro dominari, & בַּעַל pro domino transla-
Bog. tum, à Bog-al/ id est, facio vt omnia sese mihi incuruent & inclinent: ceu dicas; omnia
genua mihi curuantur, & omnes sese coram me inclinant. Hinc non malè marito at-
Vog. tribuitur, cui se vxor summittit. Nec malè omnino dicas, si à Vog-al deriues; quod si-
gnificat omnia dispono. Prior notatio Idolo magis conuenit quod בַּעַל dicebatur. בָּעַר pro
Blaker. Vlacker. ardere, à Blaker siue Vlacker/ quo significatur flamæ vibratio & incendij maior vis: Hic
ע pro Cap ponitur, littera tenui. בָּעַר pro electione vel electo: quis dubitat quin idem sit
Begert. cum Begert / quo desideratus notatur? בַּעַר autem pro stulto: nos Wager dicere possu-
mus, quo propriè temerarius significatur, qui omnia fortunæ committit. Sic dicimus;
Wager. Ic salt wagen/ id est, Ego rem casui committam, siue periclitabor. Wager igitur qui te-
Wagt. merè res omnes casui committit. Wagt etiam significat succussare, & sursum deorsum
agitare. Hinc בָּעַת pro exagitare; vt primi Regum decimo sexto dicitur: Exagitabat eum
Ve. Ger. spiritus. בְּעִיר iumentum vocant: nobis Ve-ger congregationem veterinorum animalium
Grex vnde nomenclaturam acceperit. significat. Eodem modo Latini à Ger quod est congrego, Grex fecerunt, quasi Ger-echt
verterent, quo significatur ipsum illud quod propriè & præcipuè inter res omnes fas
sit colligere: vel, quod eôdem tendit, Ge-recht/ id est, iusta & recta congregatio; quia ni-
mirum fit citra ablationem, sola procreatione numerum augente. Vide confusionis lin-
guarum affinitatem. דָּמַע pro lacrymari, nescio an à Dom-og/ an ab Og-mat/ an Og-mod
deriuare debeam. Illo primo denotatur, condemno oculum, vel obtundo oculum: al-
tero, oculum fatigo: tertio, oculum humecto. Constat interim ab Og pendere ratio-
Dagt. nem. יָדַע scire, nosse, manifestare. Pro scire est à Dagt/ id est cogitabat: pro manifestare,
Tog. à Tog, id est ostendo. דַּעַת scientia, doctrina potiùs siue manifestatio, à Tog / quod est
ostendo. Significat etiam יָדַע cognoscere carnaliter, vt nostri loquuntur; & in eo signifi-
Dag. catu est à Go-doi/ id est bono afficere & voluptate. יָעַד constituere tempus Dag. Hinc
principum conuentus hac voce indicatur, quòd non nisi statuto priùs tempore con-
ueniant. Sic: Ecce Reges terræ congregati sunt: hinc præposito Mem de Hebræorum
more מוֹעֵד pro tempore statuto. Confer hoc etymon cum locis Bibliorum, & cernes
Gait. quàm rectè congruat. Ponitur etiam pro festo. Verùm יעד pro despondeo, fit à Gait/
Jag. quod est coniugat & matrimonio iungit. En caussas homonymiæ. יָעָה amouere, à Jag/
Get. id est, fugo. עַז impudentem vertunt Chaldæi נְחָר & procacem. Get nobis idem est
Gets-mer. quod derideo: vnde get pro morione & ludione. Hinc Gets mer/ narratio illusorum &
Gelt. ludionum. Hinc עזי Gets per metathesim. יעל prodesse, à Gelt: sic dicimus: Dat en gelt
niet/ id est, nihil valet; &: Het gelt/ id est, valet & vtile est. יען eo quòd, propterea: nobis
Na. Na/ & alij Nag/ id est, Posteaquam, Quoniam. יצע sternere interpretantur, cùm sit po-
tiùs exstruere & exaltare. Hinc יציע D. Hieronymus transtulit tabulatum. Græci στέγας
Steg. Stagien. vocant. vnde *δίστεγα* & *τρίστεγα* à nostro steg / quod est exaltabat. Nos pro stegis stagien
Mogde. Mog. dicimus מָעַד deficere, vacillare. Mogde nobis defatigatio est, & Mog defatigatus. מְעָה
Mag. Menct. viscera, venter: nobis Mag. מעט pro minuere & minus reddere, venit à Menct/ vbi ע pro
Pog. כ ponitur. פעה clamare reddunt: nobis Pog significat enitor. vnde Esaiæ quadragesimo
quarto: *Sicut parturiens clamabo*; fortasse vertendum: Sicut parturiens enitar & cona-
bor. פָּעַל ex eodem fonte manat, pro Hel pog/ altum aliquid molior; tametsi Hebræi ori-
ginis ignari, generatim pro operari vtantur. קְעָרָה quidam scutellam vertunt. D. Hiero-
nymus acetabulum. Ego aquarium vas fuisse credo, tum ad manus lauandas, tum ad
vinum miscendum. Nam maius describitur, quàm vt acetabuli vsum præbeat. Ap-
pendebat enim centum & triginta siclos argenti, id est, quinquaginta libras & quinque
Aker. vncias, quod pondus satis magno aquario vasi sufficit. Nos Aker dicimus. vnde hodier-
nis Gal-

nis Gallis *Eegier*; qui linguam noſtram corrumpendo, propiùs ad Hebræos acceſſerunt. Græci tryblion verterunt, cuius pondus ſeptem vncias & dimidiatam explet; tanto quidem meliùs, quanto hæc menſura oxybapho ſiue acetabulo maior eſt: ſed nihil ad rem, cùm Hebraicum illud vas quinquaginta libras & quinque vncias appendens, longè maioris capacitatis fuiſſe fateri debeamus, niſi in maxima argenti maſſa exiguam cauitatem nobis comminiſcamur; veluti ſi quis in columna ſupernè hemiſphærion excauet, ad horas Solis obiectu demonſtrandas: quod Numerorum capiti ſeptimo, nec Exodi viceſimo quinto vllo modo poteſt conuenire. Hìc cernere licet, quanti ſit, vetuſta vocabula more noſtro pronuntiare. Hebræi nec vocalem in dictionis exordio ferunt, nec quæ ſit litteræ huius controuerſæ pronuntiatio nouerunt. רָעֵב eſurire, & רָעָב fames, à Begger/ id eſt, panem deſidero; quod proprium eſt eſurientis. Non mirum igitur, pueros ablactatos in Ægypto beg ſiue bet popoſciſſe; quando omnes Iudæi dum eſuriunt, ſe fateantur beg deſiderare. רָעָה paſcere, alere. Ge-uoer/ id eſt, do vel dat pabulum. Vau eliſum, quo He vaniſſima apud Hebræos littera accederet: Cùm pro Regere ponitur, deſcendit à Reg/ quod eſt Rego. A רָעָה pro confringere Græci habent ῥήγνυμι à bzet/ quod eſt rumpo, profligato Bet, quo ſuperuacaneum He locum inter tres conſonantes haberet. Mirum eſt quàm Græci Hebræorum corruptelam lubenter in quibuſdam æmulentur. רַעֲנָן virens reddunt. Groen nobis. Bella ſanè metatheſis. Vt autem hìc Nun vnum eſt ſuperfluum; ita neſcio qui Pe in locum Nun ſucceſſerit in רָעַף, quo irrorare & ſtillare ſignificatur; cùm clarum ſit, verbum hoc à noſtro Regen venire, quod eſt pluere. Credo beregen/ quod eſt compluo dicere voluiſſe, & loco Bet Pe pronuntiaſſe, quod non eſt rarum. Rurſus elegans litterarum, ſi Mercurio placet, tranſpoſitio, dum שְׂעִף pro Gepeis ponunt, id eſt, pro cogitatione; & שָׂעַר, quod eſt formidare pro Sorg. Lubenter etiam Hebræi ſibilant, & ea cauſſa in שִׁעֲשַׁע, quod eſt delectari & ſuauitate perfrui, Tau in Sigma verterunt, licet puncto ſuo dextro pronuntiationem corruperint. Verùm nos punctorum nullam rationem habemus. Sagt molle nobis ſignificat. vnde Sagtig. In תָּעַב quod abominari vertitur, Lamet abiectum, ne quatuor eſſent conſonantes. Nobis Vloet/ Allemanis Flucht pro exſecrat. Ceterùm iam ſatis & plus quàm ſatis de litteræ huius pronuntiatione: & diſpeream, niſi ſtomachus meus iam nauſeet ad hanc ſtribliginem corruptiſſimam. Miror interim tanto ſæculorum interuallo verum huius elementi ſonum apud omnes latuiſſe; & vix tria aut quatuor in totis Bibliis exſtare rectæ pronuntiationis exempla. Quòd ſi mihi eadem in lingua Hebræorum ad veras primæ linguæ radices reuocanda libertas daretur, quanta fuit in corrumpendo confundendóque licentia; non ſolùm voces in quibus hæc littera reperitur, ſed vniuerſim omnes reducere poſſem ad ſermonis noſtri puritatem. Equidem in hac corruptela examinanda maiorem hominum opinione capio voluptatem, dum clariſſimè cerno, eam non tempore & longa mala loquentium conſuetudine inuectam eſſe, vti factum in Italico, Gallico & Hiſpanico ſermone animaduertimus, ſed prorſus diuino miraculo. Vnde enim alioqui tot præpoſteræ pronuntiationes, quas nulla vmquam conſuetudo in illis peperit linguis quę ex gentium miſtione à priſco ſuo nitore declinarunt? Tempus nunc eſt, vt litteram, quam nemo hactenus poſt primos illos magiſtros germano ſuo ſono vocauit, germano nomini reſtituamus & vindicemus. Nuncupabimus ergo eam Hooghen: qua in voce, En/ quod poſterius auditur, coniunctio eſt; non magis ad litteræ aut naturam aut nomen faciens, quam Het in Dalet. Additur enim ad orationis complementum, cui hæc vocula neceſſaria eſt. Hoogh altum nobis ſignat, à quo Oog pro oculus. Latini ab Ooglin/ id eſt, ab ocello, oculi nomen videntur habuiſſe. Hebræi, vti dixi, è plurali noſtro numero, Oogen fecerunt, ſed à plurimorum ſæculorum decurſu nemo vocem bene pronuntiauit. Nec maxima ratione caret, quòd ab Hoog ab alto nomenclator Oog deduxerit, & ſolo tenui ſpiritu voluerit fieri diſtinctionem, quæ nec ipſa quidem ſemper obſeruatur. Quemadmodum enim Oor/ id eſt, auris ab Origine nomen accepit, vt moneremur, nihil audiendum nobis eſſe, quod non ad originem primam referatur; ita oculus ab alto nominatur, quo ſemper memores ſimus, ad hoc oculos nobis datos eſſe, vt excelſa perpetuò contemplemur. Crebrò tradere memini He/ Hoo/ & Hoog eiuſdem eſſe notationis; hìc addendum, in Hoog vim quandam ſignificationis eſſe maiorem, quæ littera hac ex altis præcordiis expectoranda denotatur, ceu diceretur, excelſum ad

Beg.
Reg.
Bzet.
Groen.
Regben.
Gepeis.
Sorg.
Sagt.
Vloet.
Hain ſiue Ain litteræ germanum nomen.
Hoogh.
Oog.
Oculi etymõ.
Oor.

quod suspirare debemus, & spiritu ferri ex imis visceribus emisso. Verùm quando Hoog in hac oratione non quamuis notat sublimitatẽ, sed eam dumtaxat quam quiuis homo rationis compos in se deprehendit; quæ'nam hæc sit, considerare oportet. Sicut nullus sensuum exteriorũ altiora percipit quàm visus; ita in toto homine nihil est quod sublimiùs adscendat, quàm mens & vis intelligendi. Hæc igitur in nobis sublimitatis nomine capienda, & vt oculus datus nobis est, vt altissimũ eorũ quæ videri possunt, intueamur; ita mens nostra semper contendere debet ad supremũ eorum quæ intelligi possunt: & quicquid aliorũ intelligit, ad altissimum referre. Quemadmodum item oculi officium est altum spectare; ita mẽtis partes sunt, vt excelsissimum eorum contempletur quæ in ipsius cadunt captum. Nec minus id in nostrati mentis nomine expressum est, quàm alterũ illud vernacula oculi nomenclatura demonstrat. Siel enim compositũ est ex Si & El; quorũ illud video significat, hoc altissimum. Docemur itaque ipso mentis nostræ nomine, hâc nostri partẽ altissimam esse, vtpote eam quæ altissimũ potest videre. Nam videre & nouisse altissimum nequiret, nisi cum altissimo haberet cognationẽ; eo quòd ex Platone didicerimus, inter cognata dumtaxat notitiam versari. Cognationem hanc sacra Mosis historia declarat, aiens hominem ad Dei similitudinem factum esse; quod Ouidius eleganter expressit ad hunc modum:

Oculi & mẽtis similitudo, & vtriusque officium.

Siel. Si. El.

Mentis in homine præstãtia.

Sanctius his animal, mentisq; capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset.
Natus homo est, siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo,
Siue recens tellus, seductaq; nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cæli,
Quam satus Iapeto mistam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaq; cùm spectent animalia cetera terras,
Os homini sublime dedit, cælumq; tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

In his enim versibus & oculorũ vsum, & altam mentem audimus, & vnà videmus, hominem ad effigiem Dei formatum esse: quæ vt mirifica in hoc vate videri queunt; ita longè maiorem facit admirabilitatem, quòd hæc omnia nomenclator noster solis duabus voculis monosyllabis & cõprehenderit breuissimè, & clarissimè explicarit. Siel igitur siue mens illud altũ est, cuius hîc audimus mentionẽ, eo quòd hac sola ipsum altissimum conspicari queamus, vti nomen declarat. Nec verò quicquã altius est, quò homo peruenire possit, quàm hoc ipsum quod hoc nomine Siel designatur; ita vt eo simul & propriũ & supremũ mentis officium, & simul summũ bonorum clarissimè explicetur. Nullis vmquam verbis assequi possem, quanta voluptate animus meus perfundatur, dũ de vocũ huius generis excellentia cogito. Quas ego gratias satis magnas, non dico agere, sed habere queam huius sermonis architecto, in quo vna vocula plus abditarũ rerum & solidæ veritatis, quàm ingentes philosophorum codices recludit. Numquam non optarem vel Demosthenis vel Ciceronis eloquentiam, vti pulcerrimũ hominis ornamentũ; verùm numquam tanto eius desiderio tangor, quanto tum, cùm aliis significare studeo quis sit animi mei sensus in eiusmodi vocibus, qualis Siel est, diligenter considerandis. Dispeream nisi me ferè pudeat illius admirationis, in qua Platonem & Aristotelẽ prius soleo habere quàm ad hanc vocum & rerum in qua nunc versor, magiam admissus fuissem. Disertè illi quidem & acutè de hominis officio, de summa felicitate, & iis omnibus quæ huc spectant rationes colligunt, & multos libros replent; verùm si hæc omnia in vnam veluti massam conflata, vni lanci; & alteri è regione solam voculam Siel imponas, & vtra res altera plus ponderis habeat examines, deprehendes, ni fallor, immani discrimine ab hac illam eleuari. Habent Latini nomen mentis; elegantissimam illam quidem vocem, sed cuius vim nemo hactenus intellexit: tametsi nõ defuerint qui quo aliquid dixisse viderentur, mentem ab eminentia nomen accepisse contenderent. Sed missis nugis, nos veram nominis rationem, quam sæpius indicauimus, repetamus, quo certiùs constet, quænam illa sit hominis sublimitas, quam orator noster nollet belluinæ naturæ alligari. Men idem quod duco est & dirigo. vnde Min amor, subtilissimũ omnium

Mentis etymon. Men. Min.

omniũ eorum quo omnia ducũtur. Propriè enim dixit Maro: Illos ducit amor, vt in Iod dixi. Ab eodem men fit mein pro opinor, eo quòd vulgus hominũ à prima origine carnis impulsu degenerãtes, sese ferè sinant opinionibus duci. Ab eodẽ deriuatur man pro viro; cuius proprium officiũ est, vt & se & cetera omnia ducat. Latinis Mino ab eodẽ remansit. Iam & homo non aliunde nomẽ in vernaculo nostro sermone sortitur. Mensch enim, quo homo designatur, idẽ est ac si dicas, men-sich/id est ducẽs seipsum. Solus enim homo inter omnia animalia suæ spontis est & liberi arbitrij, voluntate ad nihil coacta seipsum ducens; qua in re totius moralis Philosophiæ fundamẽta consistunt, vt non malè ab Aristotele docetur. Facessant igitur hinc illi impietatis magistri, qui dũ quippiam peccatur, non homines peruersos, sed fata criminantur. Dum nomen mensch audimus, Adamũ nos audire putemus concionantẽ; immo ipsum Spiritum sanctũ vt vocabuli, ita huius sentẽtiæ laudemus auctorẽ. Vide, quæso, quàm multorum insaniẽtium hominum vna vocula obturentur ora; cuius doctrina tam est antiqua, quàm antiquũ est genus mortaliũ: de qua Plato verè dicere potuisset, hũc lucidissimũ ignem primùm à Deo ad homines venisse. Videmus itaque hominis officium propriũ esse & peculiare, vt seipsum ducat; è quo mox intelligitur, duo necessariò in homine reperiri; alterũ quod ducat, alterum quod ducatur. Quid igitur illud est quod ducit? Intelligentia nimirum; & idcirco hæc pars hominis suprema est & altissima, & propriè mensch vocata. Hinc factum, vt apud Latinos mens pro mensch elatum, eam hominis partem significet, cuius officiũ est, vt hominẽ ducat ac dirigat. Dux igitur hominis mens esse debet; & nisi fit, homo mensch dici nullo modo potest. Quid autẽ in homine tale est, vt veluti pecus duci debeat? Bruta enim animantia & iumenta propriè minantur, si communẽ loquendi consuetudinẽ, pro eo ac debemus, sequi velimus. Nempe ea pars, quæ haud secus ac pecudes rationis expers, est perturbationibus & cæca libidine temerè rapienda, nisi agasonẽ sortiatur. Intelligendi igitur vis hanc rectæ rationis freno minare debet, si mentis & nomen & officiũ bene velit tueri. Quòd si non minet, sed se vnà rapi sinat, veluti Phaëthon quidã, similẽ se reddit domino seruorũ imperiis subiecto: ac deinde nisi sese ab hac iniuria vindicet, & in libertatẽ pristinã asserat, perpetuis vinculis à seruis suis detinetur. Scimus igitur nũc quod sit altũ illud in homine, quod in oratione nostra Hoog vocatur: & scimus non è coniecturis, non è fallacibus Philosophorũ conclusiunculis, non è vulgi opinionibus; sed ex ipsa Spiritus sancti doctrina, quã primus homo nomine mensch consignauit; quo æternæ posterorũ memoriæ traderetur. Porrò si hoc nomen Homo, quo Latini vtuntur, ad originẽ voces, cernes item altũ quiddã & excelsum in hominis natura esse debere. Hoomoet enim, à quo vox Homo, altum & excelsum animũ significat; qui in illo esse non potest, qui se finit à iumento suo, quod minari debet, superari, atque à rectæ rationis via vel rapi vel abduci. Restat nunc, vt cõgrua aliqua imagine hanc hominis sublimitatẽ oculis intuendã proponamus. Hac in re nisi nomenclatoris vestigiis hærẽtes, vocalia ipsius symbola imitemur, à recta hieroglyphicorum ratione longè aberrabimus. Cùm igitur is altũ suũ, siue hominis sublimitatẽ in oculi nomine potissimùm voluerit apparere, & omniũ auribus offerri, non rectè fecerimus, nisi & oculũ ad picturæ partes vocemus. Verùm quia oculus non

Mein. Man. Mensch. Liberum arbitrium. Fata non criminanda. Hominis proprium officium. Mentis in homine officium. Hominis etymon. Ho-moet. Hain litteræ figura.

non ſemper eo fungitur officio à quo nomen habet, ſic erit delineandus, vt hoc ipſum agat,à quo ſermonis architectus eum voluit nuncupare. Pingendus ergo ad eũ modum, vt aſtra intueatur,& non intueatur tantùm,ſed intueri ſe oſtendat,vt menti materiã ſuppeditet,& exordium,è quo ad altiſſimum cognoſcendũ queat peruenire. Id fecerimus ſi oculus non ſolùm ſtellas ſpectet,ſed certa aliqua ratione metiatur;quo videlicet ex earũ interuallis ſæpius animaduerſis,certior fiat motuum,& eorum quæ ex ipſis colliguntur. Hac enim via Ariſtotelem & alios Philoſophos ad vnius Dei cognitioné videmus adſpiraſſe;& hac parte oculorũ ductum ſecutos,ad excelſiſſimum pertigiſſe. Antiquiſſimum autem eſt & ſimpliciſſimũ ad aſtrorum dimenſionem comparatũ inſtrumentum,quod longo baculo cõſtat, cui breuis alter tranſuerſus ſic aptatus eſt, vt ſurſum deorſum volui poſſit ad lineas è ſemicirculi partibus ſigillatim acceptas in longiore annotandas, è quibus ſtellarum interualla per gradus & graduum minutias deprehendũtur. Virgilius radium vocauit; vel quia ſtellarum radios per hunc oculis excipimus, vel quia eodem modo ſemicirculo, dum fieret,fuit incluſum,quo radij in rotarum orbibus continentur:

Radius apud Virgiliũ quid.

——cæliq; meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent. Et alibi:
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.

Bene profectò orbem radio deſcribi dixit,eo quòd locorũ & latitudo & longitudo radio optimè deprehendantur: quod ſi non ex aliis,at ſaltem è nauium gubernatoribus diſcas, qui ad rectum curſum tenendum,frequenter radio vti coguntur: quod dum faciunt noſtrates,ſe dicunt ſagittam in cęlum mittere,eo quòd radius relatus ad portionem circuli quam metitur,ſic ſe habeat, vti ſagitta in arcu conſtituta. Maiores igitur noſtri arcus & chordæ habita ratione,radium ſignificantiſſimè Pil vocabant,id eſt,ſagittam: atque hinc Pilot dictus eſt primarius gubernãdi magiſter,eo quòd totũ ipſius officiũ radio & bolide ferè abſolueretur. Bolidem enim nomine Loot/ quod plumbum ſignificat, intelligebãt. Itali, Hiſpani, Galli communiter hac voce vtuntur,ſed quæ vocis ſit vel origo vel propria ſignificatio,nemo eorũ explicabit; non magis ſanè quàm cur ventorũ nomina, quæ magnetis pyxidi inſcribũtur,eas habeant,quibus vtuntur naucleri,nomẽclaturas. Quando igitur radius antiquiſſimũ eſt & facillimum paratu inſtrumentũ ad aſtrorum interualla dimetiẽda,ſic oculũ pingemus, vt per hoc ipſum duas ſtellas intueatur,trãſuerſo bacillo rectos viſionis radios diſpeſcente,& duabus ſtellis vtrimq. radios ab oculo progreſſos terminantibus,atque ita infernè oculũ dextrum obliquum & limum, ſupernè duas ſtellas littera habebit,radiis ab oculo ad ſtellas productis. Non malè itaque Hebræorum figura ipſi Hoogen litteræ congruit. Apud Gręcos Gamma minus ita pingitur,non paruo argumento, olim apud Græcos hanc litteram Gamma adſpiratum fuiſſe: quo in principio non vſi fuiſſent antiqui, ne ſemel ex imis præcordiis ſpiritu educto, ſequentes litteras minùs aptè & commodè pronuntiare poſſent, ceu expectorando fatigati.

(Margin: Pil. Pilot. Loot.)

Pe ſiue Phe.

Pe litteræ vis & natura.

QVAMQVAM de huius litteræ Pe natura & indole non in aliis modò,& præſertim in Hermathena;ſed in his etiam Hieroglyphicis commentariis tractaui,locus tamen hic vt eadẽ repetantur,poſtulat. Sermonis noſtri opifex eius vſum iis notandis aſtrinxit,quæ terræ quàm maximè figerentur. Inde Plant/quaſi Pe-lant/eſt quippiam terræ committere vt creſcat. Sed in Hermathena ſatis eſt exemplorum, è quibus & pronuntiationis proprietas,& nomenclatoris ſententia perſpici poſſit. Pe igitur & Phe olim pro pecude vſurpatum inuenimus,vti Latinum vocabulũ Pecus declarat. Nos,quo diſcrimẽ aliquod eſſet inter ea quæ ſpirãt,& inter ea quæ non ſpirant,Pe pro radicibus maximè veſcis; Phe pro brutis animãtibus vſurpamus: & lenioris ſermonis gratia, non rarò digãma ſimplex, cognatã omnino litterã, loco Pe & Phe ſupponimus: quod & antiquos feciſſe argumẽto eſt, Veterinũ à noſtro Vetering/quo ſignificatur alimẽtũ è pecude ſiue pecus,alendis hominibus deſtinatũ. Succedit etiam nonnumquam alterũ digamma,quod Quintilianus ferinam litteram eſſe dixit,quæq. in fera exordiũ tenet. Hinc Februa,cuius Becceſelani dederunt interpretationẽ. Hoc digamma,iuxta propriam ipſius ſoni naturam,nos ad deſpuendũ vti ſolemus,vt patet dum Fi pronuntiamus: vnde arbor illa cuius vetito fructu primi noſtri parentes pecudes euaſerunt, Feig nominatur, ſiue Feig boom; quo fructus

(Margin: Plant. Pe ſiue Phe vocis ſignificatio. Pe. Phe/Ve. Veterinum. Vetering. F, ferina littera. Fi. Feig.)

Feig/

Feig/arbor generis nomine adiecto intelligatur. Contrariũ ipsi Pe est Ep/ipsi Fe Ef/siue cum adspiratione Hep & Heph:in quibus adspiratio accedens,vnius temporis locũ occupat;atque ita ex Pe & Fe longis,facit Hep & Heph correpta. Quoniam verò Deus ita hominẽ crearat,vt erectus cælũ intueretur, & ex eo libro diuinæ potestatis cognosceret infinitatem admirabilem,atque eo spectaculo beatissimo perpetuò animũ suum pasceret; nihil æquè contrarium naturæ ipsius & Dei volũtati accidere potuisset,quàm si supernis neglectis atque contemptis,sese terrenis affixisset & irradicasset. Atqui tamẽ hanc suam indolẽ homo minimè secutus,belluam eam audiuit,qua nulla terræ magis fixa esset, eo quòd è summo cælo ad ima tartara sua ipsius culpa decidisset : atq. huius suasu illius arboris fructũ comedit, qua nulla in orbe terrarũ inuenitur,quæ sese magis per multiplices radices,non è caudice modò,sed è ramis etiã demissas terræ infigat,vti Indoscythica nostra ad oculum declarant. Hinc igitur illud consecutũ,vt homo & serpentis & arboris naturam æmulatus,sese non tantùm terræ,veluti brutũ animal affixerit,sed etiam in eam depressus altas egerit radices,& nomen ipsius Pe gemina commeruerit caussa,hinc vti pecus in terram pronum;hinc vti planta terræ irradicata. Ex hoc tam miserabili, aut potiùs fœdo & exsecrãdo ipsiûs facto non potuit non in maximam & perpetuam incurrere Dei iram,vti totus mutatus in contrariam naturam,quàm ab ipso Deo fuisset creatus: quod vt ostenderetur omnibus Adami posteris, vocabulum Phe pro illo cœpit vsurpari odio,quod ex scelere suo apud Deum commeriti sunt. Phe enim,siue per digamma Ve/vel per alterũ digamma Fe/ magnam inimicitiam & odium contra aliquẽ conceptũ in vernaculo nostro sermone designat. Iam quò sciretur quid ex hoc odio sit effectũ,processus duplex ex ipso Phe/ id est, Pecudis nomine factus est; prior in odiũ & perpetuam iram à Deo propter scelus conceptã:alter in dolores. Nam si digamma V quod est in Ve pro odio, gemines; We existet, quo grauis dolor denotatur: vnde We vt interiectio dira minantis,vsurpatur;à quo Latinis duplici digamma carẽtibus,Væ remansit;Græcis οὐαὶ, neutris caussam significationis sciẽtibus. Quo verò sciretur,quantus & quàm diuturnus hic dolor futurus esset, voluit primus sermonis nostri auctor Spiritus sanctus, vt per ichnææ conuersionis vestigia ex We in Ew veniretur;qua voce significatur æternum. Videmus itaque,quò ex pecudis natura, ab Adamo sponte sibi sumta,ventum sit malorum. Verumenimuerò diuina factum est benignitate, vt in homine pars diuinæ imaginis, ad quam fuerat creatus,conseruaretur; atque ita geminam naturam haberet,alteram diuinam, de singulari summi opificis gratia; alteram de sua culpa ferinam: quibus fieret, vt perpetuũ bellum intestinum in ipso arderet. Deus tamen clementia sua infinita homini concessit, vt pars diuina victoria semper potiretur, dummodo voluntas ei non deesset. Hinc igitur rationi rectæ, quæ diuinæ naturæ soboles est & imago, imperium datum est & gubernandi potestas,qua pars belluina coërceatur,si ipsemet homo suo iure vti velit. Et inde homo Mensch/vt paullò antè dixi,id est,seipsum ducens vocatur. Homines enim ex se nihil habent præter hoc quod dico,brutũ:& idcirco dum dicimus Ons/id est, nostrum, per conuersionem ichnæam intelligimus, nihil nostrum esse quod non sit Sno/ id est,prauum & malignũ. Homo igitur parte sibi per diuinam clementiam relicta,contrà ac merebatur,se,id est,prauam naturam & ferinam gubernat; atque veluti pecus & iumentum minat,dum potestate sibi concessa vtendi non deest voluntas. Quòd si pars hæc imperatrix sese demittat,& brutum,quod ducere debet, sequatur,& cum eo conspiret ad ea amplectenda quæ praua eius suggerit libido;sese mancipiũ facit,meritò belluæ vinculis alligandũ. Quamobrẽ præceptor Spiritũ sanctum orat, ne finat Canopum suum in hanc decidere fœdissimam & abominandam seruitutẽ. Et optimè sanè id Spiritum sanctũ rogat,cuius vernaculũ nobis nomen,quod est Gheest/inde factum est,quòd Spiritus omnia in altũ euehat, vt ichnæa cõuersio demonstrat;cùm prorsa vox declaret, ipsum euehere ad illud,de quo solo dici potest ipsum Est. Postquàm modò satis ostẽsum quid Pe in nobis sit,& quantis malis & quàm diuturnis dederit exordiũ;quamque graui de caussa Alphabetarius orator Spiritum sanctum oret,ne discipulũ suum belluæ huius, quam antea dixi domesticũ esse serpentem,vinculis astringat;non video aliud superesse quo sermonẽ in re per se latiùs patente quàm vt hìc sit persequenda longiùs extendam, nisi hoc vnum, vt declaretur,qua figura hoc pecus nostrum sit depingendũ. At in hac re minimũ est difficultatis,cùm duo statim sese offerant simulacra; alterũ quadrupedis, alterũ hominis,caput suum pronũ terrã versus demittentis. Prius Græcorũ minusculũ Pi;

posterius

Ep. Ef. Hep. Hef.

Hominis primi lapsus, & quæ illũ mala sint consecuta.

Ve.

We.

Ew.

Hominis partes duæ intestino odio dissident.

Ratio, diuinæ naturæ soboles & imago, in homine imperium tenet.

Ons. Sno.

Gheest.

Pe litteræ figura.

posterius Latinorum Pe oculis offert. Magnũ Pi Græcorum æquicruru, vt sic [illegible]
interpretetur, quadrupedem bene referret, si linea suprema dextrũ versus magis extenderetur & ad terram declinaret, quo collum & caput quadrupedis exprimere videretur. Alterum ipsorũ Pi non æquicrurũ, hominis effigiem refert, caput ad genua demittẽtis.

Verckẽ. Verùm nobis illud Pe magis placet quod porcum refert, qui nobis Verckẽ dicitur, id
Ken. est, longè remotus à notitia quæ per Ken denotatur, voculam paruam illam quidem, sed talem tamen, vt nobis clarè significet, totum sciendi desideriũ homini à natura insitum,
Ent. ad finem spectare debere; & idcirco ad Vnum, à quo finis Ent/siue En reiecta Tau, in ver-
Porci nomen causa. naculo nobis sermone nominatur. Quoniam verò Porcus (quod nomen à Verkẽ siue Varkẽ deriuatur) longissimè à notitia creatoris sui discedit, & perpetuò in cœno volutatur, prouerbiũ apud nos exstitit, quo homines erga Deum & eos à quibus beneficia ac-
Porci nomen quibus hominibus iure tribuatur. ceperunt, ingratos notamus, dicẽtes, Porcos esse qui glandes auidè deuorant, & arborem glandiferã nec suspiciunt nec honorant; immo contrà pro beneficio maleficiũ reponũt, dum radices eius fodiendo denudant. Iam homines ventri deditos, & in vitiorum sordibus semper iacentes, non nostrates modò, sed ceteræ etiam nationes porcos vocare consueuerunt. Sicuti ergo ex eo Porcus apud nos nomen habet, quòd longissimè à notitia
Kẽ. remotus, quæ sola nos Deo & summo bono coniungit, quod ichnæa voculæ Ken cõuersio demonstrat, ita eius figura optimè in Pe quadrabit, quando Pe id propriè significat quod terræ maximè defixum est: quo in genere non radices tantùm, sed pecudes etiam habentur. Hebræi בְּהֵמָה ex Pe fecerũt, pro quouis iumento; qua in voce si ad Pe-man allusum dicamus, nihil absurdi mihi dixisse videbimur; eo quòd quoties pecus cernimus, toties admonemur, nos in belluinam naturam culpa parẽtum nostrorũ delapsos esse, & idcirco Dei hostes & vitæ beatæ exsules remansisse. Non possum cõmittere quin addã, cacodæmonẽ siue draconem, cuius suasu atq. impostura brutam naturam assumsimus,
Behemoth Hebraicæ vocis interpretatio, & etymon. Behemoth vocari: qua de voce sic doctores scribũt, vt formulam numeri pluralis in ea seruatam esse dicant. Nobis non displicebit eius sententia, qui hoc nomine pecudum & inimicitiæ caput denotari asseret, quasi nostro sermone Vẽnhot diceretur. Inter cetera quæ de Behemoth in Iob scribũtur, est & illud, quo Deus iubet, *Memento belli, nec vltrà addas loqui.* Hìc non sat scio quid mandetur; id profectò video, interpretationem Veman siue Vehemã/vt superiores Germani dicerẽt, indicari, quæ hostilitatis monitionẽ in Be-
Behema. hema declarat. Porrò cùm Behemoth dicitur rex super vniuersos filios superbiæ, an non caput eorum quos deus odit expressum videmus, & non aliud dici quàm Vehen-hot siue
Leueathan. Vẽn-hot/id est, pecudum & inimicitiæ caput? Idem dicitur Leueathan, nobis eũ signifi-
Han. cans qui dux est & caput inuidiæ contra vitam conceptæ. Han enim vt gallũ gallinaceũ significat, ex eo quòd ad opus suum strennuè aggrediendũ homines incitet, ita transfertur ad eum qui princeps in quouis genere habetur. Leue-hat-han igitur ad verbũ denotat inuidię cõtra vitã principẽ & incitatorẽ. Draco enim vitã nobis in Paradiso inuidit, & in nobis veræ vitæ odiũ plãtauit. Quoties ergo vel Leueathã vel Behemoth audiemus, memores simus belli iuxta Dei præceptũ, & belluinam nostrã naturã vincere conemur. Hic
Belial. idẽ de quo agimus hostis Belial dicitur vulgata Hebræis pronũtiatione, cu [illegible]
cũ [illegible] adus esset, id est bellum populi delicię, quãdo בליעל sic pferri litteræ [illegible]

LIBER

LIBER XV.

Zade.

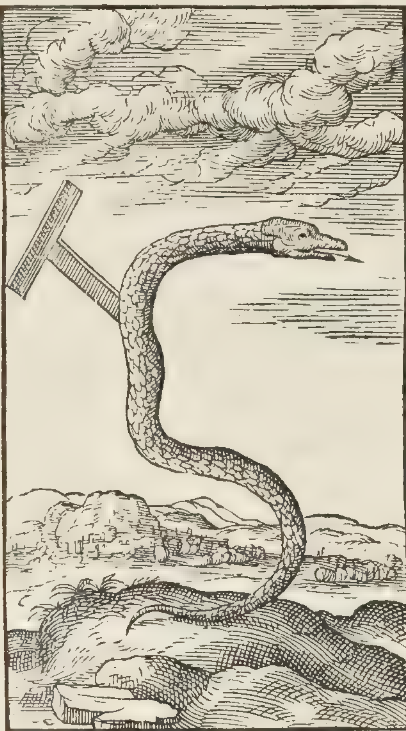
OST senarium secundum absolutum, quo iter ad priorem in hac corrupta vita paratur, quia nimirum catharsin siue purgationem contineat; non illam quidem Pythagoricam, sed Christianam, ad secundum binarium venitur. Et quemadmodum secundus senarius vitam exponit catharticam, citra quam ad priorem senarium non patet aditus; ita secũdus binarius catharticus est, hominem purgans ad ambrosiam illam sincero animo perfruendam, quam prior binarius exponit. Quòd autem hic binarius salutationi applicatur, id fit profectò artificiosissimè; quando post duas diuersas salutationes, æquum fuit vt tertia & vltima nonnihil esset latior, amplior & explicatior. Amplificationem autem binarij propriam esse, ipsius vernaculum nomen nobis ostendit. Adde quòd vt secundus senarius & secundus binarius ad priores viam [illegible]; ita hæc postrema Spiritus sancti nomenclatura ad illud iter parat quod prima desig[illegible]abat: & præte[illegible]a secundam latiùs exponit atq. declarat. Neque enim reuelatio diuini vultus nobis [illegible]ontingere potest, nisi priùs ab omnibus malis simus liberati. Quid verò **Lamet** secundum nomen significet, tertio nomine **Qua-af** declaratur; atque ita gemina ratione binarius hic congruus est tertiæ compellationi; semel, vt secundam latiùs exponens; iterum, vt viam aperiens & amplam reddens ad id quod prima compellatio denotabat. Accuratè igitur obseruandum, eundem hîc ordinẽ seruari qui in oratione Dominica; cuius prior pars ad sempiternum beatæ vitæ alimentum adscendit, ac deinde catharticam vitam exponit, qua ad illa quæ priore significantur, peruenitur. *Alphabeticæ orationis idẽ qui Dominicæ ordo.* Nunc igitur ad duarum vocum expositionem veniamus, quarum cõplexione tertiùm Spiritum sanctum compellat; & id quidem non minus quàm antea fausto ac felice omine; quia ipsa per se compellatio copiosæ precationis instar est. Nam si, quod modò rogatum est, ne sublimior hominis pars belluinæ alligetur, non malè congruit illi quod in oratione Dominica dicimus, *Ne nos inducas in tentationem*; profectò hoc epitheton quo Spiritus sanctus hîc honoratur, ad amussim respondet illi quod in eadem oratione Domini nostri Iesu Christi verbis concepta quotidie iteramus, *Sed libera nos à malo.* Quid enim aliud est malorum depulsor, statum nostrum in libertatem vindiciis suis asserens, quàm si diceremus, Libera nos ab omni genere malorum? Verùm quò dictio qua id exprimitur, intelligatur, quæ duarum litterarum nominibus constat, primùm vis huius litteræ quæ duplex est, examinanda. Hebræi confusionis suæ Babylonicæ tenebris inuoluti, nihil certi hîc sibi constituere possunt. Santes Pagninus eam Sadi vocat. Qui Bibliis Complutensibus imprimendis præfuerunt, Sadich nominant. Alius Sadic in Germania scripsit. Abraham de Balmis qui prolixam Grammaticam Hebræo sermone scripsit, Czade eam litteris Latinis exprimendam esse Danielem Bombergum Venetiis docuit. *Zade litteræ nomẽclatura varia.* Sed valeant hi ceterique omnes Rabbini qui nulla certa via & ratione litterarum pronunciationem vel distinxerunt vel distinguere potuissent; quando videmus in ipsis etiam Hebræorum vocibus aliquando fieri confusionem. Nos igitur quod in **Hoogen** fecimus, quod illi Hain efferunt, hîc quoque faciemus: sed quia illic nobis ipsi nimia prolixitate stomachum mouimus, in hac littera paucis exemplis erimus contenti; de quibus tamen certò constare queat de vera huius litteræ potestate. Primùm igitur aliquot voces adferemus in quibus pro Samecht & Tau gemino suo sono collocatur. *Zade litteræ vera potestas.* ץש tam clara nobis & vsitata vox est, vt in ea nihil possit dubitationis relinqui. Hanc Hebræi vertunt festinare & instanter vrgere, & alio modo ץוא scribunt. Quod autem nostratis hæc vox sit originis, conuersionis formula qua ad contrarij significationem transit, declarat. **Hast** enim festino est & accelero. **Sta** verò contrarium, à quo Latini Sto habent, & Græci στάω & inde formata. *Hebraicæ voces permultæ à Cimbricis factæ. Hast. St. Sto. στάω.* Nec mireris in sta adspirationem deesse quæ in hast auditur. Id enim fit quo celeritas spiritu incitetur, quo in stando nihil opus est; nec alioquin omnes adspirationem exprimunt. Ecclesiastici decimo, vbi legitur,

gitur, *Qui fodit foueam, incidet in eam*, vocabulum est גּוּמָץ non ferè alibi reperiendum, sed misere per metathesim corruptum. Latini stagnum dixerūt, iter nobis ad originem
Stagnum. Staug. ostendentes. Staug enim idem est quod aquas coërceo & includo, à sta & ang, ceu di-
Ang. cas angustam iis dari stationem. חָרוּץ non satis claræ est apud Hebræos notationis. D. Hieronymus fortem transtulit decimo, duodecimo & vicesimo primo capite Pro-
Sterch. uerbiorum. Nobis nihil apertius, quàm sterch fortem notare; tametsi sterc potiùs citra spiritum dicamus. Admonere hîc debeo, pro eodem עָרִיץ apud eos dici, vt in Hoogen annotaui; vbi videas vocem versam, & ע pro ח positum, & Iod pro Vau mirabili confusione; nobis tamen vtili ad litterarum affinitatem & veram pronunciationem deprehendendam. Quoniā verò robur & firmitas ciuitatis est in mœnibus & propugnaculis, חָרוּץ etiam pro muris opidorum vsurpatur. Sic Danielis nono, *Ædificabitur platea & muri.*
Sterct. Nos sterct dicimus pro munimento & propugnaculo, & quouis loco firmo atq. munito. Porrò quia auro nihil fortius, vel ad se seruandum vel ad alia defendenda, חָרוּץ pro auro positum inuenitur, & id non vno, sed pluribus locis. Apud Danielem, חֲרַץ pro lumbis positum dicunt, eo quòd nimirum in dorso maximum corporis robur est. *Et compages renum eius soluebantur*. Mihi magis arrideret si verteretur, *Et compages fortitudinis* siue
Starc. *roboris soluebantur*. Starc enim robur. Vnde Starcharterus nomen proprium apud
Starcharterus. Nortwegos. Nescio qua catachresi factum sit, vt חַרְצַן pro vinaceo ponant; cùm Cher-
Kersteen. steen siue Kersteen, quod idem est, cerasi non vuæ os designet. מִיץ premere vertunt. Stim
Stim. Stif. nobis & stif est idem quod firmum reddo; & stif firmiter aduerbium: vnde Græcis στίφω.
Vest. יצב constituere, erigere, verificare interpretantur: nos veste dicimus & vest pro firmo &
Veste. confirmo. עֵץ lignum: nobis stoc baculus, & stec exiguum ligni frustum. צָב tegmen vel
Stoc. Stec. plaustrum coopertum: nobis stob siue stof quemuis locum significat in quo tegimur &
Stob. calemus; vnde non malè ad coopertas lecticas translatum. צֹהַר pro fenestra, Nun &
Stof. Venster. Vau abiecit, quo inanem litteram He reciperet: venster enim dicimus, à quo fenestra.
Fenestra. צוֹאָה sordes: nos stof. צוּק angustare & coarctare vertunt: nos stic pro suffoco dicimus. צוּר
Stof. Stic. oppugnare: nos sturm dicimus. Eadem voce vtuntur pro angustiare & tribulare, vt eorū
Sturm. interpretes loquūtur: nobis stoz est turbare & inquietare. Ponitur etiam pro forti; in qua
Stoz. significatione vox versa à חָרוּץ omissa littera Chiet, ציר pro nuntio siue legato; nos dici-
Stier. mus stier pro mitto: significat & collum; nobis strot pro iugulo. צִיּוּן pro titulo vel tumu-
Strot. lo; quæ vox nobis steen. צָפָה tegere, cooperire: nostratibus stop est tegere & abscondere.
Steen. Stop. צרת resina est, vox versa à nostra herst. Habent Hebræi vocem צְנַע, quæ quid significet,
Herst. certò asserere nequeunt. Est vsus eius Prouerbiorum vndecimo; vbi quia superbiæ videtur opponi, humilem verterunt. At Michææ capite sexto sollicitum reddunt, nec
Streng. pluribus locis inuenitur. Nos neglectis punctis, vti fieri debet, streng agnoscimus, quo strennuus & diligens denotatur. Latini vocem retinent vltima littera reiecta: Hebræi Res extruserunt. In Prouerbiis igitur monemur, ne nos sic geramus, vt superbia quadam aliis suum auferamus, sed vt strennui simus in omnibus. Hoc enim sapientis esse, vt diligentia nostra rem augeamus, non iniuria aliorum. Quòd si humilitatem hîc legas, sententia eneruatur, nec quicquam facit ad propositam de Iustitia quæstionem. Non malè igitur sollicitum apud Michæam interpretantur. Eandem litteram pro Tau
Rots. & Samecht ponūt in צור pro rupe, quam nos Rots vocamus. verùm hoc tam rarum est, vt eius parua ratio aut nulla potiùs habenda sit, cùm vna hirundo non faciat ver. Nec nunc enumerare placet vocabula in quibus contra omnem rectam rationem pro simplici Samecht collocatur, quæ sunt quamplurima; certissimum nobis præbentia argumentum, non à Grammaticis tantùm litterarum factam esse cōfusionem, sed eam vnà
Zade pro Samecht simplici. cum ipsa lingua inoleuisse. Quis enim non videt, in צָלַח, quo prosperè agere denotatur, hanc litteram pro Samecht positam esse; quando nihil certius, quàm hoc verbum
Salich. à salich venire? צַד & in plurali numero צִדִּים à nostro side pro latere deriuari, cuius per-
Side. spicuum; vbi rursus pro simplici S locatur. Est cùm pro duplici Samecht ponitur. נָצַל
Zade pro Samecht duplici. enim idem est quod nobis lossen, quo significatur liberare, eripere; licet suspicer Nun superfluum esse, & verbum fieri à tertia persona lost, id est, liberat. Eodem verbo vtun-
Lossen. Stelen. tur pro spoliare & diripere, sed in ea significatione fit à nostro stelen, quod est furari. Quid multis? germanus & primus huius litteræ sonus Samecht & Tau coniungit, vt satis liquet ex iis quæ adduxi vocabulis; quibus multa addere potuissem, si vel opus vel visum

visum nobis fuisset. Succurrit tamen in præsentia vocabulum quod Rabbinos & alios egregiè torsit. Quid enim מֶלְצַר apud Danielem esset, plurimi dubitarunt. Mihi illorũ placet sententia qui architriclinum interpretátur. Malstier enim siue malstur eum signi- Malstier. ficat qui conuiuium gubernat; quasi Græcè symposiarchum diceres. Est & altera vox in Esdra ששבצר, quam vti proprium nomen interpretantur. Mihi officij nomen videtur è prisca lingua Magorum retentum, perinde atque Malstier. Est autem ששבצר nobis Scatsbestier, id est, thesauri gubernator: quod Græco interpreti videtur suboleuisse; Scatbestier. qui Sasabar Thesaurophylacem dixit. Multa enim officiorũ nomina è Persia in Chaldæam venerunt; inter quæ & illud est in Esther אחשדרפנים, quod Satrapas vetterunt. Nobis Hochs der bennen, id est, supremi equitum peditumq. ductores. Ben enim nobis Ben. & bend turmas & cohortes significat. Item & alterũ æquè Hebræis & Chaldæis ignotũ Bend. אחשתרנים, quod veredarios celeres optimè versum videmus. Nos enim hochst-ren su- Ren. premi veredarium vocaremus, id est, veredarium Regis Quòd si dicas, hochs-der-renning, idem dixeris quod supremum cursorij officij. Nesciunt item ad quam radicem מֵלִיץ referre debeant, quo interpres denotatur: nobis melt idem significat quod occulta Melt. aperit atque declarat; quod proprium interpretis officium est. Volentem me ad ea quæ instant progredi עָצַר verbũ, quo detinere significatur detinuit, postulans, vt se quoque primæ linguæ applicarem. Id quia facile fuit, non potui negare. Reis-stat enim pro eo quod est iter differre vel tollere apertissimum nobis est: vbi Hooghen pro Cap positũ videmus. קֵץ finem & terminum significat. Nos staken dicimus dum cessare quippiam Staken. facimus: vnde reis stat est facere vt iter cesset; qua loquendi formula nihil nobis fre- Reis. quentius. Sed quando hæc vox nos est demorata, priusquam litteræ huius examen relinquamus, vetus quædam Latinorum commemoranda consuetudo. Stlites & Stlotum Stlites. pro litibus & loto dicebant, huius litteræ accessione in principio facta; qua quid sibi Stlotum. quæsiuerint, non intelligo. Suauitas certè soni spectata non videtur. Quamuis autem harum vocum Quintilianus, non aliarum, faciat mentionem; in pluribus tamen eandem ipsis fuisse stribliginem coniecto. Quid? Succurrit & Græca vox in qua idem est Babylonismus. E Mag enim quo ventriculum notamus, fecerunt Stomachum; qua Mag. voce Latini quoque vtuntur, accersito nimirum ad principium hoc duplici elemento. Stomachus vnde nomenclaturam acceperit. Quò verò magis mireris Latinos, alibi huius duplicis soni tam fuerunt impatientes, vt alteram consonantium omiserint; vti in Sileo, à stil, & Taceo à stat-en annotaui: in quorum altero Tau, in altero Sigma reiectum. Stil. Stat. Eodem modo è stronc nostrati, quod est arboribus capita amputare, Trunco fecerunt: Stronc. vbi Hebræi duplicem quidem litteram retinuerunt, verùm bellam interim litterarum transpositionem excogitarunt. E stronc Trunco. enim קצר fecerunt, quod est decurtare: qua in voce Nun repulsum, ne consonantium ternarium impediret. Nunc itaque harum quas commemorauimus, vocum originibus edocti, citra omnem epochen, citra omnem ampliationem dicimus, proprium & ger- Zade primus sonus. manum huius litteræ sonum esse eum quem Samecht præcedens & Tau subsequens reddunt: & siquádo aliter apud Hebræos vsurpetur, id tribuendum esse Babylonismo. Quid enim absurdius, quàm duplicem hanc litteram pro Samecht, vel pro Xain, vel pro Scin collocare; à quibus in litterarum enumeratione omnino discreta est? Nomen Zade vera ergo eius apud nos stades erit vel stats. in quo mirum non est, ab Hebræis, significationis nomenclatura. & structuræ orationis ignaris, litteram postremam fuisse reiectam. Hoc iam concluso & definito, clarum est quid Stades qua-as sibi velit Nemini enim dubium, stat & stade Stat. apud nos pro statu poni: vnde genitiuus stats & stades. Cõplectimur autem hoc nomi- Stade. Status quid. ne omnes vitæ nostræ rationes, siue eæ ad corpus, siue ad animum, siue ad res externas fortunasque spectent. Quamobrem dum Spiritum sanctum dicimus totius rerum nostrarum status mala auferre, omnia summatim complectimur præsidia, quibus quouis modo opus est ad ea amolienda, quæ vel domi, vel foris incommodi quippiam molestiæque adferre possint. Siue igitur Alexicacon, siue totius rerum nostrarum om- Alexicacos. nium status vindicem, siue stades qua-as dicas, idem denotaris: & eo quidem magis mihi placet Horatius, quòd Alexicacon vindicem interpretetur; quando is propriè vindex est qui nos ab omni malorum seruitute liberat. Quàm igitur latè patet illa orationis Christi verbis conceptæ pars: *Libera nos à malo*, tam latè se hoc Spiritus sancti attributum extendit. Nec te offendat quòd idem epitheton Patri & Filio tribui consue-

uerit. Neq. enim personæ in diuinis attributis distinguuntur, sed habendi ea quæ habere dicuntur, modo. Liberat nos pater, vt à seipso liberandi habens potestatem; liberat Filius, vti à Patre potestatem accipiens; liberat Spiritus sanctus, vt procedens ab vtroque, & ab vtroque habens vindiciarum potestatem. Fit enim totius bonitatis diuinæ effusio per Spiritum sanctum, verissimum & solum Dei Amorem coëssentialem, & Patri & Filio æqualem, cuius ab vtroque processus rationem de voluntatis natura, quoad eius captus fert humanus, consideramus, cùm filij genesis intelligentiæ comparetur. Conuenientissimè autem orator noster hoc epitheto vsus est in totius orationis conclusione; eo quòd antè docuisset, quo in statu res humanæ essent, quamque miserabili seruitute deprimendæ, nisi diuino auxilio contra vtrumque serpentem iuuarentur. Admirabile est vbique artificium; & tale profectò, vt frustra in pari breuitate id imitari studerent quotquot vsquam gentium sese in dicendi arte exercuerunt. Quamobrem nec nos hîc prolixiores erimus in iis quæ infinita forent persequendis; satis habentes, eorum amplitudinem indicasse, & vocis dedisse interpretationem. Ceterùm quod ad picturam attinet, hîc solliciti esse non debemus, cùm duplex hæc littera per duas simplices coniunctas voluerit pingi. Neque enim vna effigie parua, qualis litteras decet, totum rerum humanarum statum exprimere fortè possis: quo fit, vt commodissimum promtissimumq. fuerit, vt duabus litterarum figuris coniunctis notaretur. Hebræi hoc loco laudádi, quòd non longè à vera pictura recedant. Nam si Samecht delinees, & Tau ipsius dorso dextrorsum imponas, ipsorũ figuram quadam tenus expresseris. Latini S & T coniungunt, lineis superna parte deuinctis. Sed quid ago? O me crassum & stupidum! Quàm ferè me diuina Alphabetarij magistri sollertia fefellerat. Quid? Egóne in tanta picturæ simplicitate quæ duorum elementorum figuras dumtaxat colligaret, quicquã vlterius arcani latêre suspicarer? Atat, hoc illud est: Simplicitatis specie facillimè decipimur. Verùm debuissem recolere ac ruminare, quæ natura esset hieroglyphicorum & sacerdotalium tesserarum; quippe qui earum in hoc Alphabetario explicatu interpretationem professus essem. Sed quid prodest neglgẽtiam supinam criminari? Satius sit paria facere nouo studio & diligentia. Dixi statum rerum humanarum breui aliqua figura oculis fortasse subiici non posse, & idcirco commodissimum fuisse, vt hæc littera ab illis elementis è quibus constaret, imaginem sibi mutuaretur. Nunc cano palinodiam, licet qui fortè dicet, nihil affirmet. Nulla figura in toto terrarum orbe vel à summo pictore inueniri excogitariq. possit, quo status rerum humanarum clariùs veriusque depingatur, quàm si figuram ipsius Samecht, quæ serpentem repræsentat, ad sinistram, & Tau ad dextram proponas intuendam. Quid enim aliud tortuosus draco homini ad spectandum propositus significat, quàm perpetuum bellum, tum domi intra ciuitatis humanæ viscera, tum foris gerendum? Quod enim certius belli signum, quàm hostis præsentis spectaculum? Hanc picturam Maro expressit sic canens:

Zade figura.

Primus ab aduersa conclamat mole Caicus:
Quis globus, ô ciues, caligine voluitur atra?

Ferte

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros,
Hostis adest.

Draco igitur pictus certissimum est belli signum, tantisper homini dum spirabit, citra omnes inducias sustinendi. Hinc itaque clarè cernitur, statum hominis eum esse, vt semper ei sit cum præsenti hoste manus conserenda: quod Iob disertis verbis docet, vitam hominis militiam esse dicens, tantisper duraturam, dum terram calcabit. Porrò dum hostem præsentem videmus, non solùm bellum nobis esse scimus; sed illud etiam intelligimus, qua ratione optimi ducis officio fungi queamus. Bene enim Chabrias dixit, eum optimum esse Imperatorem, qui res hostium quam maximè cognitas habeit. Quid igitur melius ad sana belli consilia capienda, quàm hostem coràm intueri? Nihil sanè, si vnà omnes oppugnandi rationes possemus videre. At serpens tam callidus est, tam variis insidiis vtitur, tam multos agit cuniculos, tam varia oppugnationum genera in horas singulas machinatur; vt dum eum vides, nihil aliud videas, quàm mille præsentia pericula occultis tibi fraudibus parari. Præterea dum serpentem cernis, non externum modò hostem agnoscis, sed domesticam etiam belluam cernis, inter ipsa tua mœnia, immo intra ipsa viscerum penetralia assiduo te impetu molestantem. Heu miseram belli conditionem, quo non de aris & focis pugnatur, sed in ipsis aris & focis hostis sedet! Quid hîc remedij in domesticis copiis? Si hostilem vim mœnibus & arce excludere nequiuerunt, qua vi in ipsis templis iam sæuientem poterunt propulsare? Actùm est, nisi auxilium exterius adsit, quod rebus intus periclitantibus præsenti auxilio succurrat. Et hæc quidem arcis humanæ interior facies est, quam sinistra figura designat. Consideremus nunc quis rerum status foris sit, & quid auxilij exteriùs sit exspectandum. Externa omnia dextra parte intelligi debere, non semel modò dictum. Conuertendi igitur oculi dextrorsum, & speculandum quid inde spei subsidiique affulgeat. Quid igitur hîc videmus? Nempe Tau, quo solo Draco vinci deprimique potest: de quo, quia mox ampliùs agendum, non plura hoc loco dicemus, quàm ab hoc solo omnem contra serpentem victoriam pendere. Habemus modò totum rerum humanarum statum & internum & externum, duabus dumtaxat expressum figuris; & sic expressum, vt magis ad viuum exprimi non possit, tametsi quotquot vmquam fuerunt Apelles, ingenia & operas suas in vnum conferant. Quoniam autem in hac pictura ordo ille seruatus est, vt quæ interna nobis sunt sinistram; quæ externa, dextram occupent: nec hîc vllo modo peruerti vel debeat vel possit, si veritatis ratio habeatur; voluit sermonis nostri architectus, vt in vocabulorum conuersione hæc duplex littera semper eundem partium suarum ordinem seruaret. Hinc ex 𝔖𝔱𝔞𝔣 𝔉𝔞𝔰𝔱/ non 𝔉𝔞𝔱𝔰; ex 𝔖𝔱𝔞 𝔞𝔰𝔱/ non 𝔞𝔱𝔰, & similia è similibus habemus sic è prorsis versa, vt duplex littera natiuum partium suarum ordinem custodiat. Licet igitur & ex hac re perspicere, litteram Stades, non Tsades, aut aliter nominandam esse. Et hæc quidem de Stades sufficiant, littera ea, cuius figura totum rerum humanarum statum oculis subiicit.

Status rerum humanarum tessera.

St pro ... littera ... cum ... sionibus ... betur.

Quof.

HVIVS litteræ nomen non rectè ab Hebræis efferri, non magis miramur quàm voces ab iis corrùpi, qui quid significent, aut cuius sint originis, ignorant. Nos Qua-af vocamus, quo Alexicacos siue vindex ab omni malorum seruitute liberali manu asserens denotatur: qua de re satis in præcedenti littera diximus. Docuimus in Hermathena, hanc litteram non esse necessariam, quod & Latini Grammatici annotarunt. In vocalium elementorum censu locum non habet, in quo duplex digamma numeratur. Quoniam autem in hoc Alphabeto recensetur, nec duplicis digamma hîc mentio fit, sic nobis ratio litterarum subducenda, vt dicamus, apud gentes ceteras, duplex digamma reiecto, hanc suffectam fuisse; & idcirco Hebræis & Syris & ceteris à Cadmo traditam fuisse: verùm in priore Alphabeto, ab antiquo apud Nochum & Ianigenas constructo, loco 𝔔𝔲𝔞-𝔞𝔣 fuisse 𝔚𝔢𝔢-𝔞𝔣; quo significatur is qui à doloribus liberat; atque ita ad eandem orationis vtrobique tum sententiam, tum structuram fuisse. Siue enim 𝔔𝔲𝔞-𝔞𝔣 siue 𝔚𝔢𝔢-𝔞𝔣 dicas, res eòdem tendit; nec alius 𝔚𝔢𝔢-𝔞𝔣 est quàm 𝔔𝔲𝔞-𝔞𝔣/ eo quòd nullum malum sit,

Quof litteræ nomenclatura ... interpretatio.

Quof in locum duplicis Digamma subjectum.

ſit, quod non ſuos ſecum trahat dolores atque pœnas. Neque alienus ſum ab ea ſententia, fuiſſe aliquando tempus cùm Qua-af & Wee-af eadem figura pingerentur; & hinc fortaſſe accidiſſe, vt plurimæ voces quæ duplex digamma in ſermone noſtro haberit, per Qua-af apud alias nationes efferri, vti in Werinus & Quirinus; Qui & wie, Quando & wan/ & aliis memini annotaſſe.

Hebraica voces à Cimbricis facta. Hebræis item voces ſunt in quibus id apertè contigiſſe cernas; atque adeò in eo ipſo verbo, quo accidit vel contingit apud nos denotatur. קָרָה enim pro hac notione dicunt, quod à noſtro Wort corruptum eſt, He in locum Tau ſubſtituto. *Wort.* Diſperеam, niſi deſpuam ſæpius ſuperuacaneas has litteras, quæ locum neceſſariarum occuparunt. *Warm.* Iidem קָרַב pro calefieri ponunt, verbum à noſtro Warm deriuatum. Eſt apud eos vox קַרְקַע, cuius nullam rectam queant domi ſuæ rationem comminiſci. Semel pauimentum, ſemel fundum verterunt interpretes: Nobis ſolum & firmamentum pedum hac voce indicatur. *Wag.* Wag enim eſt ſurſum deorſum ferri & ſuccuſſari, *War.* war cuſtodire & defendere. Warwag igitur quod nos cuſtodit & tuetur in firmo ſtatu, ne ſurſum deorſum agamur. Nec magis norunt vnde קֹשֶׁט pro firma veritate ponatur: *Wis.* wis vocali breui nobis idem ſignificat quod certum & indubitatum. Hinc Wishet *Wishet.* ſubſtantiuum quaſi certitudinem parum Latinè diceres: quæ vox expreſſa eſt tribus illis in קשט conſonantibus. *Won.* קָנַן nidificare vertunt interpretes: Nobis won idem eſt quod habito. *Wer.* קִיר pro muro dicunt: Nos wer pro defenſione quauis vſurpamus. Hinc capite quarto Hieremiæ, vbi dicitur, Senſus cordis mei turbati ſunt, verti poſſet: Muri ſiue defenſio cordis mei turbata eſt; ceu diceret: Sum expugnatus, mœnia ſunt deiecta, iacet omnis defenſio. *Keer.* Iam קַרְקַר interpretantur murum deſtruere: Nos wer keer dicimus pro euerſo id quod defendit. *Wacht.* קָוָה exſpecto: nobis wacht. *Widen.* In קָדַשׁ item, quo conſecrare ſignificatur, clara eſt hæc permutatio: Nos enim wide pro eodem dicimus. Sed ſatis horum. Crebriùs enim duplex digamma vel omiſerunt, vel in Bet vel in Vau mutarunt.

Q & W eãdem aliquando figuram fuiſſe. Quoniam tamen Qua-af & Wee-af idem ferè nobis denotant, & loco Qua-af in vocalium elementorum enumeratione eſt duplex digamma; probare me æquis iudicibus

poſſe exiſtimo, eandem aliquando figuram vtriuſque litteræ fuiſſe. Videamus ergo quæ nam ea fuerit. Scio duplex digamma per duplicatã digamma effigiem & nunc pingi, & olim etiam frequenter pictum fuiſſe, verùm id extra hieroglyphicam diſciplinam, quæ non contenta tanta ſignificationis ſimplicitate & anguſtia, ea quærit quæ copioſam & amplam rerum offerant intelligentiam. Quamobrem ſi nomenclatoris induſtriam quàm proximè ſequi velimus, iuxtà ac debemus; inueſtigandum illud interea quæ oculis obiiciuntur pingique poſſunt, in quo excellentiſſima vis ſit a malis liberandi. *Solis, in malis auferendis præſtantia.* Hîc ſi Philoſophos conſulemus, Sol erit accipiendus, cuius radiis vitæ beneficium, & omnium eorum quæ ad vitam ſunt neceſſaria, adſcribunt: cuius rei vel vnus Ariſtoteles ſatis magnam idoneamque dedit teſtificationem. Quid verò ſermonis noſtri opifex? Is non tantùm huic ſententiæ ſuam tribuit auctoritatẽ, ſed nomen etiam Soli dedit à ſanando, dum eum Son vocauit. *Son.* Cùm igitur Sol inter omnia ea quæ videri poſſunt longè ſit excellentiſſimus ad omnia mala & omnes dolores mortalibus auferendos, facillimeque poſſit delineari, imaginem eius huic litteræ appingemus. *Quof litteræ figura.*

Verùm

Verùm vt intelligatur, ab hominis statu tolli mala doloréſque debere, hominis effigiem eam addemus, è qua ſumma infirmitas colligi poſſit. Iaceat igitur ſupinus, pedibus & brachiis porrectis, ceu mortuus ſit, nec vllas vires habens ad ſe mouendum. Sed in vtram partem, dextram ne, an ſiniſtram pedes porrigendi? In vtram? In illam haud dubiè, ad quam cadauera pedes extendunt dum efferuntur ad ſepulturam. Audiamus ergo vocalem cadaueris quod effertur pictorem, & ab eo diſcamus picturam. Et ſit is Perſius, apud quem ſic legimus:

Hinc tuba, candelæ, tandemq; beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Quòd ſi in portam extendit, foràs; ſi foràs, dextrorſum; quoniam externa dextra eſſe non ſemel modò demonſtraui. Dextrorſum igitur pedes extendantur, quo mortuus eſſe intelligatur. Huius capiti Solis orbis circumſcribatur, ad eum modum, vt illud ſenſim attollat: quo facto, mox eam litteræ formam videbimus, quam Latinorum maiuſculum Q hactenus præfert. Et hac via geminæ vocis Qua-af & Wee-af pictura nobis ſit abſoluta. Nec malè tum habebat Alphabetum, cùm Wee-af legebatur, nulla ipſius Qua-af habita mentione, cùm eadem ratio ſit & ſententiæ & constructionis in vtroque. Wee magis ad We alludit, & illius, vt dixi, ſequitur venenum; quo fit, vt Qua-af necdum recepto, elegantior etiam fuerit oratio. Magna enim ſignificationis vis eſt, & ſumma ſummi beneficij confeſſio, dum Wee-af dicitur, propterea quòd non dolor tantùm ſimplex hac voce denotetur; ſed is dolor qui ſit futurus ſempiternus, iuxta certiſſimum documentum ichnæa regreſſione ſignatum, quæ ex wee nos ad eew per veſtigia reducit. Multa & propè infinita de ſempiterno hoc dolore, & eius è draconis veneno conſequentia dici poſſent, ſed ea vel ſatis antè ſunt indicata, vel anguſtiis huius Alphabeticæ orationis excluſa. Satius fuerit picturam paullo meliùs conſiderare; & videre quid Sol, orbe ſuo hominis caput includens, præſtare poſſit. Hoc non ex alio faciliùs intelligemus, quàm ex ipſo ſermonis noſtri architecto, qui Solē mirabili prorſus vocabulo indigetauit, cuius Hermathena noſtra latiorem dedit interpretationem. Son vox eſt analogica ratione plura ſignificans. Primùm ſignificat pacem facere ſiue reconciliare: mox etiam oſculari. Deinde ſanare: ad hæc Solem: poſtremò filium: & hæc omnia ex vna eademque ratione, qua So-een vniendi habet ſignificationem. Mirum autem eſt, hæc omnia primùm ei conuenire, qui ſic inter filios princeps eſt, vt ante mundum etiam creatum Filius fuerit. Quid dico ante mundum creatum, cùm Filius ſit ab æterna ſeculorum infinitate? Hic enim ſolus eſt & verus reconciliator. Hic princeps in oſculando, dum in ipſo pax & iuſtitia ſeſe ſunt oſculatæ. Hic verus ſanitatis auctor, non corporum tantùm, ſed, quod infinito plus eſt, animorum. Hic eſt Sol, non ille quidem ſpectabilis, ſed Sol lumine ſuo illuſtrans vniuerſa, quoniam lux eſt æterna Patris æterni, omnibus rebus & corporatis, & non corporatis lumen affundens. Huius ſpectabilis imago Sol eſt cæleſtis, quem propter quandam luminis & ſanationis communionem corporatarum rerum finibus incluſam, Son etiam vocamus. Quamobrem ſi Filij lumen, quod eſt Spiritus ſanctus, ad homines ſanandos ſe diffundens depingere velis, optimè Solem pinxeris, & id quidem ea ratione, vt orbe ſuo hominis caput complectatur, atque illud ſenſim videatur ſubleuare. Quemadmodum autem in hac pictura homo ſupinus iacet, pedibus & brachiis porrectis, veluti mortui in capulis collocantur; ita in ſequenti littera caput eius videbimus altè erectum, & ad cælum in ſublime contendens. Hæc itaque ſi diligenter expendas, & cum figura conferas, ſenties, mihi crede, nihil poſſe pingi congruentius ſancti Spiritus inſtinctui, quo nomenclatori rerum omnium iuxta cuiuſque naturam & cognationem vocabula dictauit. Diſperéam niſi in ſolo hoc nomine Son plus lateat myſteriorum, quàm vllis linguis queat explicari; tantum abeſt vt auguſtam eius maieſtatem me ſperem vllis commentariorum codicibus, nedum his Alphabeticis annotationibus, aſſequi poſſe. Quocirca locis obiter indicatis, in quibus arcana deliteſcunt, ad litteram ſequentem tranſibo.

Wee. Eew. Son. Sol cuius rei ſymbolum.

Res.

Alphabeticæ orationis epilogi artificiũ. EXPOSVI modò tertiam salutationem, qua noster orator Spiritum sanctum compellat, arcana secundi binarij significatione ad id vsus. Restat vt ad precationis epilogum accedamus, qui ternario absoluitur; vt quæ oratio à ternario diuinæ essentiæ exordium sumsit, in eundem terminetur. Verùm quo tota precatio perfecta sit & rotunda, & in se vndique ad centrum cordis animi & mentis, vt Christus iussit nos Deum amare, contracta, & per hanc figuram euadat tutissima, nullis angulis vsquam exstantibus quos hostis arripere possit; hic secundus ternarius ita est ordinatus, vt priorem ternarium per vestigia retrò legat, & id habeat vltimum, quod in priore fuit primum. Nam vt lineã quæpiam circulum definire dicatur, oportet vt ab aliquo puncto ductum suum exorsa, ad idem reuertatur. Hic igitur ternarius primo Spiritus sancti, secundo Filij, tertio loco Patris nobis offert attributum. Nunc igitur ad litteram. Eam Res Hebræi nominant, propter punctum subscriptum. Ipsæ litteræ per se lectæ Ris habent: quam vocem ipsa orationis postulat structura. Syri hodierno adhuc tempore ריש Riisch dicunt. Nec mirum ab Hebræis hoc nomen puncti vitio corruptum esse, cùm sola punctorum accessione ex Ion faciant Iauan. Sed quid ego hoc vnum commemoro, cùm omnes ipsorum radices longissimè à primis vocum originibus per puncta adiecta discedant? Ris itaque idem nobis est quod assurgere facio, siue iacentẽ leuo. Dixi in pictura ipsius Quã-as hominem supinum iacere, pedibus exterius siue dextrorsum, vt in cadaueribus fit, ad efferendum porrectis. Huius caput radiis suis Sol ambiebat, quò vitam rursus, quam sua culpa perdiderat, infunderet. Nunc igitur vlterius venitur & oratur, vt Spiritus sanctus caput hominis vitæ restitutum, & à mortis seruitute & carcere vindicatum erigat, & in altum attollat. Et hîc quidem caput orator vocat Scyn/ id est, tenue lumen, aut potius reuerberati fractique luminis splendorem. Cupit autem vt obscurum hoc lumen, quod à Sole in hac vita accipimus, erigatur ad ipsum antiquum dierum, vt mox exponemus. Ris igitur nihil aliud est, quàm erige: quo verbo & Spiritum sanctum rogamus; & ei proprium adscribimus attributum. Spiritus enim est omnia erigere & in altum tollere: quod cuiuis de spiritus natura liquebit. Nobis spiritus hominis Geest vocatur, ceu dicas Ge-es-het/ id est, ad ipsius esse caput, siue eius, quod dat esse, caput. Spiritus enim noster ad caput totius esse fertur, quod est ipsum bonum, quo feruntur omnia. Omnis enim Esse siue actus, siue vitæ caput est ipsum bonum; quia ex bono omnia procedunt, & ad bonum omnia referuntur. Bonum autem non mouet nisi cognoscatur: quo fit, vt Filius, qui Patris mens est, præcedat in nostro captu. Ex bono igitur per Filium cognito, elicitur Amor, qui Spiritus sanctus est, à Bono & Boni Filio procedens. Spiritus igitur sanctus propriè Geest dicetur, quia per hunc ad ipsius Esse caput ferimur, & nobis caput est eius quod nobis esse dat. Quid autem proximè nobis dat esse? Quid aliud, quàm anima, quam Geest vocamus, quæ à Spiritu sancto tamquam à capite dependet; cùm is caput sit non nostræ modò, sed vniuersæ vitæ rerum omnium creatarum. Vocabuli igitur Geest origo soli Spiritui sancto primùm conuenit, ac deinde analogicôs spiritui nostro. Quòd si hoc vocabulum vertas, Steeg habebis; quod tantundem valet ac si dicas, sursum tendebat. Proprium enim Spiritus est vt ipse sursum tendat, & illa quibus inest, secum sursum attollat. Luserunt nostrates in hac voce, dum cereuisiæ fecem Gest per vocalem breuem nominarunt, quasi parui temporis spiritum vocarent. Ex hac enim, cereuisia & vitam accepit, qua velut mustum efferuescit, & facultatem eam vt homines pro tempore nouo spiritu ferat, & vltra solitum eorum animos attollat. Cùm igitur Spiritus sanctus Geest propriè & primò vocetur, nemo negare potest, quin Ris vnum sit ex eius attributis, quo erigendi hominis munus ei fertur acceptum. Styg enim, à quo steeg præteritum imperfectum, & idcirco vox omnis temporis, significatam nimirum rem perennans & ipsum Geest conuertens, idem est quod, sursum aliquid fero, vel, sursum enitor. Ris verò idem quod erigo & attollo, eodem modo quo styg vsurpatum, vel vt actiuum vel vt neutrum verbum, iuxta Grammaticorum locutionem. Quid verò fit ex homine à vitiis & morte resuscitato, & iam erecto, & nouo spiritu vitam adepto, quàm priùs haberet, altiorem? Quid aliud, quàm nouum & altum ædificium? D. Paullus enim dicit nos Dei ædificationem

Margin notes: *Res litteræ nomẽclatura.* — Ris. — Scyn. — *Res litteræ significatio.* — Geest. — Steeg. — Gest. — Styg.

tionem esse, cuius fundamentum sit Iesus Christus. Sed quorsum Spiritus sanctus hoc nostrum ædificium erigit, & in altum attollit? Respondebit idem gentium doctor, vt templum Dei simus, & Spiritus sanctus habitet in nobis. Idem frequenter repetit, nos esse Dei siue Spiritus sancti templum. Aliàs enim Spiritus sancti, aliàs Dei templum dicit; vt clarè cognoscas, Spiritum sanctum Deum ab ipso vocari. Cupit igitur præceptor, vt Canopus à belluæ vinculis, & à mortiferis malis liberatus, erigatur in templum Spiritus sancti: & vt ipse Spiritus in Canopo sibi templum erigat, in quo colatur & adoretur. Templi nomen Latini suum esse fortasse credunt. Varro Poëticorum verborum etymologias ab hac voce auspicatur, vt videlicet originum inquisitionem in augurato tractaret. Triplex igitur templum distinguit; vnum à natura, quod cælum est; vt,

Templum triplex apud Varronem.

Vnus erit quem tu tolles in cærula cæli
Templa:

Alterum in terra ab auspiciis, vt in Periboea,

Scrupea saxa Bacchi templa propè aggreditur:

Tertium sub terra à similitudine, vt in Andromacha;

Acherusia templa alta Orci saluete infera.

Huius nominis originem à Tuor pro conspicor petit; quia nimirum templum intueamur. At hîc nulla littera præter primam eadem est, nec verbum hoc sic vel huc vel illuc potest inclinari, vt inde Templi vocabulum oriatur. Si hoc est rectas nominum dare rationes, nescio quid sit vel nugari, vel splendidis quempiam verbis præclara pollicitum nihil præstare. Sed adiecit contemplari idem esse quod intueri. Bene quidem, sed verbum hoc à nomine ducitur. Quia enim templa augures diligentissimè intuerentur, verbum factum est contemplor, pro accuratè inspicio. Dicimus ergo, templi nomen à Ianigenis remansisse, qui, perinde atque nos hactenus facimus, Tempel pro eo quod Latinis Templum sonat, dicebant. Huius rationem quærere proprium huius loci est. Pecudis nostræ paullo antè audiuimus mentionem, dum rogat doctor, ne sublimior pars hominis ei deuinciatur. Hoc pecus Plautus animum vocauit, dum in Trinummo hanc dictat sententiam: Si animus hominem perculit, actum est, si animo seruiuit, non sibi. Si ipse animum perculit: dum viuit victor victorum cluet. Nihil vmquam à Plauto verius dictum est. Si enim nos animo, id est, pecudi indomitæ seruimus, actum est de nostra salute: at si nos animum percellamus ac domemus, splendidissimam victoriam obtinuisse dicemur. Victor enim victorum est & Imperator Imperatorum, qui hanc belluam sibi subiecit. Nos animum Moet vocamus, eo quòd perpetuis nos afficiat molestiis, nisi freno cohibeatur. Hoc autem molestiarum remedium ichnæa conuersio demonstrat, quæ Toem nobis, id est, frenum offert, quo nimirum ferum iumentum domemus ac regamus. Illius enim naturæ est hæc fera, quam Animi nomine Latini nonnumquam vocant, vt vel domanda sit freno, vel perpetuò nos vexet ac molestet. Horatius itaque post molestias quibus nos hoc pecus diuexat, enumeratas; voluptates videlicet, auaritiam, inuidiam, iram, alias; pulcerrimam sententiam dixit:

Animus freno domãdus.

Moet.

Toem.

——*Animum rege: qui nisi paret*
Imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catena.

An'ne hîc vides id expressum, quod nomenclator per vocabulum Moet nobis declarauit? Cùm ergo rogaret præceptor, ne pecori pars sublimior alligaretur, hoc etiam intelligitur rogasse, vt pecus hoc domitum haberet, quia nimirum nihil medium est, propterea quòd vel imperet vel seruiat. Sic igitur orationem intelligamus oportet, vt ea petiisse precator putetur perpetuum Canopi in belluam suam imperium: quod dum potitur, & ab illius molestiis & feralibus malis liberatus est; idoneus iam sit, vt in templum Spiritus sancti erigatur. Quid igitur sit templum ex his quæ dixi, liquebit. Tempel enim tres complectitur voculas potestate, Tem-pe-hel; quas si componas, idem valebunt ac si dicas, Domiti pecoris exaltatio. Homo enim carnem suam freno domitam ad tantam excellentiam euehit, vt in templum Dei erigatur. Verum igitur & primum in terris Dei templum est, quod Spiritus sanctus ex animo domito rationis freno sibi erigit. Sic Apostolus membra nostra Spiritus sancti templum dixit. Dometur enim antea bellua siue caro necesse est, quàm Spiritus sanctus in ea sit habitaturus. Admiranda sanè templi significatio, & ad amussim ad sacræ scripturæ veritatem quadrans; & interim

Templi etymon.

Templa Dei hominum corpora.

terim tam clara & extra omnem controuersiam posita, vt ne possis quidem, tametsi velis, vocem ab hac interpretatione alienare. Stupendo certè honore Deus corruptam hominis naturam afficit, dum eam sibi templum facit. Vide, quæso, quanto satius est & præstabilius carni nostrę, quæ bellua est, domari & lupatis obedire, quàm efferatam, quo libido rapit, ferri. Intelligimus ergo nunc, primum templum in homine ædificari atque erigi, & ad eius similitudinem externum templum, quod vulgò sic vocatur, templum dici. Fana enim & loca orationibus cultuique diuino consecrata, templa dicentur; eo quòd in iis domitæ pecudes, id est, animi hominum rationis rectæ freno gubernati in sublime tollantur, ad ipsum nimirum altissimum, cui sese precibus iungunt, euolantes. Quoniam autem templum non domitum modò animum postulat, sed vt is etiam sursum ad excelsa tollatur; neque id corpore fieri aut possit aut debeat, sed mente sublimia cogitante, & eorum sese spectaculo totam deuouente; prisci Latinorum maiores religione necdum corrupta verbum sibi fecerunt, quo hæc attenta rerum sublimium inspectio significaretur.

Contemplari quid. Contemplari enim eum dicebant, qui vel in templo suo dumtaxat, vel in templo etiam externo attentus esset ad alta & excelsa mentis oculis conspicando; quasi dicerent frustra templa adiri, nisi vnà cum templo mens nostra tota sublimibus intuendis vacaret. Verùm dum paullatim sincerius Dei cultus & boni sacrorum ritus à priscis Ianigenis, & ab ipso Nocho siue Saturno per manus & maiorum traditiones accepti corrumperentur, hinc sacrificorum & ignorantia & auaritia,

Auguriorum origo, & vanitas. hinc cacodæmonis fraudulentis machinationibus, quibus homines deludebat; veræ contemplationi, quæ mentis oculis fiebat, successit abominanda superstitio, qua in cælo templa ab auguribus designabantur: in quibus loco rerum diuinarum, fortuitus auium per aërem volatus notaretur, vt ex iis futurorum fieret coniectura. Bella scilicet hæc erat excelsarum rerum contemplatio, grauis scilicet, ac grauissimis viris digna religio; quæ animum leuibus leuissimarum auium pennis alligaret, ac sursum deorsum,

Idolomania causa. quo picis vel coruis placuisset, raperet atque vexaret. Hæc semper regia via fuit ad Idolomaniam & omnes errores, res in religione bene institutas & ad optimum finem destinatas ad quæstum aliquem detorquere; & ex iis quærere, quod stolidi & peruersi hominum animi maximè admirentur, & quod ad vitia sua alenda & stultas cupiditates

Futurorũ cognitionẽ omnes expetunt. sequendas aliquo modo conducere arbitrentur. Innatum nobis est ex primorum parentum peccato, vt omnes proni feramur ad futurorum cognitionem: quam inclinationem animorum diabolus peperit, dum illis persuasit, si vetitum pomum comedissent, Deo similes futuros. Hanc igitur insanam cupiditatem cùm semper Draco promouere nititur, tum eorum vehementer auget auaritia, qui ex commentitia aliqua futura prædicendi arte quæstum facere cõtendunt. Hinc sacrifici, quibus templorum cura erat, parum ex vera contemplatione lucri sperantes, religionem suam cauponari cœperunt, & hominibus persuadere, aues loco rerum diuinarum esse contemplandas, & sese posse ex earum volatu quid cuique futurum sit vaticinari; neque fas esse quicquam omnino incipere aut moliri, nisi illis consultis & interrogatis, an quod proponeretur iuxta Deorum fieret voluntatem. Lepidum sanè commentum. Quid ni enim aues, quæ Diis inter volandum propinquiores essent, meliùs, propiùs & clariùs ea quæ Deus vellet intueri possent, & quæ vidissent hominibus nuntiare? Videmus hîc insignem maximi lucri officinam, & quæstuosissimum mendaciorum mercatum in veri templi locum substitutum, è quo, tamquam è primo fonte, omnis auguriorum auspiciorumque disciplina defluxit, Romanis rerum Dominis, quicquid auibus visum esset, imperatura. Templi itaque nomine monemur, vt animum nostrum subiugemus ac regamus; quo in altum à spiritu erecti, templa Dei simus. Dum igitur Ris dicitur, hæc Spiritus sancti substructio intelligatur, ad quam post domitam pecudem ordine peruentum est. Nunc inquirendum, quæ quàm optima figura sit ipsi Ris oculis subiicienda. In primis perspicuum est, erigendi atque in sublime tollendi potestatem, & ipsam potestatis actionẽ ignea vi perfici, qua Spiritus sanctus omnibus vitam infundit, omniaque ad Vnum euehit. Quamobrem non immeritò tautologiæ accuser, si prolixus sim in explicando demonstrandoque, huic igneę potestati & actioni pyramidis figuram deberi.

Res litteræ figura. Pingenda igitur erit meta, siue ea Ægyptiarum pyramidum formam referat, siue propiùs obeliscos æmuletur. Quoniam autem ostendi, totam hanc Spiritus sancti erectionem

erectionem ad principem hominis partem referri ac pertinere, non potest dubiũ esse, quin capitis effigies propria sit nota ad hanc oculis repræsentandã. Cùm enim subtractio hæc quam Spiritus sanctus in homine erigendo molitur, tota ad id tendat, quò caput belluinam hominis partẽ freno suo coërceat & imperio premat, atque ita homo fiat verum Dei templum; aptissimè caput pingetur, eo quòd nõ solùm sedes sit rationis & mentis propria, sed etiam quòd ab imperio à sermonis nostri opifice 𝔇et nominetur. Accedit huic huius picturæ rationi & altera caussa. Quando enim ad hoc vt templũ Dei simus, opus est animo domito, necessariũ videbatur, vt & freni forma & pecudis domiti imago ostenderetur: atqui hæc eadem meta quæ erectionis habet significationem, non solum frenum exprimit, sed pecudis etiam domitæ propriam ostẽdit figuram. Frenũ enim quo homo animum regit, pyramidem ad vnguem imitatur; propterea quòd intra metæ terminos omnes cupiditates & impetus quibus iumentum efferuescit, coërceat; & omnes quotquot sunt sic componat, vt ad Vnum quod Christus dixit esse necessariũ, ferantur. Hinc liquet, frenũ capitis siue mentis nihil aliud esse quàm regulam conoidem, qua veluti lupatis animus domatur, & vt se ad Vnum erigat, cogitur. Hoc cùm clarissimum sit ex iis quæ à nobis frequenter antea dicta sunt, obscurum itidem esse non potest, quæ forma sit ipsius siue animi siue pecudis rationis à Spiritu sancto erectæ imperio subiugati & per omnia obtemperantis. Neque enim Stoicorum more cupiditates & animi affectiones ex homine tollimus; sed eas, dum à Spiritu sancto erecti sumus, sic componimus, vt in metæ formam sursum ad vnum apicẽ tendãt. Commodissima igitur nobis fuit, & significationũ varietate plurima suggerens pyramidis figura; qua nimirũ simul & spiritus erectio, & freni forma, & animi domiti imago cernitur expressa; non illa quidẽ vulgari aut plebeia pingendi ratione, sed tali, vt nemo mortaliũ quicquam possit ad viuũ magis imitari. Adde nũc his illud etiam corollarium & maximũ picturæ ornamentũ, quòd dum aptissimè eã quæ dixi oculis sunt subiecta, illud vna opera effectum est, vt templi formam & substructionẽ habeamus, qua nullã quisquã possit vel cogitando tantùm meliorẽ architectari. Cùm enim templũ esse de vocis ratione definiuerim, domitæ pecudis exaltationẽ; hæc nobis tabula omnia simul exprimit, tum ipsum caput Spiritus sancti gratia erectum, & vnà secum erigens quæ imperio suo coërcet, tum frenum quo coërcet; tum pecudis formam quam coërcet, & ad Vnum sese attollere compellit. Maiores nostri huius rei conscij, cùm ex tota fanorum amplitudine pyramidem facere difficillimum & operosissimum; & tale etiam, vt vel fieri non posset, vel si factum fuisset, plurimis iniuriis, & maximè ventorum pateret, animaduertissent; prudenter illud excogitarunt, vt omnibus templis meta cum capitis forma vel supernè imponeretur, vel ad posticam partem exstrueretur, quò totam structuram pyramidis & capitis ei imposita forma terminaret, ceu ea propria esset & necessaria forma templorum. At dum rotundo globo, quo alibi aliud, hîc caput denotatur, crux imponitur; idem fit quod in hac Alphabetica oratione factum videmus, in qua supremus & vltimus apex est ipsum Tau, quo crucem significari mox latiùs ostendam. Quis hîc non miretur maximam hanc precationis nostræ & ipsius templi, in quo precatio

Pyramis quarum rerum tessera.

Templorum forma, & forma ratio.

catio fieri debet, similitudinem atq. concordiam? Nam sicut oratio Alphabetica à vita capit exordium, & ad capitis erectionem paullatim adscendit, atque deinde capiti erecto Tau imponit; ita vera templi forma substructionis suæ initium habet metam, veræ vitæ indicem; atque inde absolutæ metæ caput imponit, quo prima hominis effigies, aut potiùs secunda, quam Spiritus resuscitás & erigens largitur, exprimatur; iuxta illud,

Os homini sublime dedit cælumq. tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Ex his modò perspicuum fit, quanta significationis efficacitate in lingua nostra illud Christi diceretur, *Domus mea domus orationis vocabitur*; cùm ipsum templi nomen, & vera templi forma, nominis vim exprimens, adamussim conueniat cum natura orationis: quod illi clarius videbunt, qui quæ de Alauda diximus, cum his conferent quæ de templo in metam erecto hoc loco docentur. Hîc illud dumtaxat peculiare est, quòd meta hoc loco ad erigendum humanum caput pingatur, & globus qui imponitur hoc ipsum caput significet. In obeliscis Pyropi aliud notant, vti antea docui: & si pictura recta ratione in Ris procedere debeat, non tam globosum corpus, quàm ouatum delineetur oportet, quo facies hominis exprimatur. Quamobrem maiusculum Latinorum R non rotundam partem superiorem habebit, sed ouatam. Græci suum Rho ita pingunt, vt obeliscus verutum videatur, & reuera sit obeliscus, vti vocatur; cui magnũ caput desuper imponunt ad dextram prospiciens, ita vt veru ea parte caput sustineat quà spinæ medulla descendit. Hebræi, nescio cuius Genij beneficio & instinctu, in confusione linguarum huius litteræ memoriam quandam videntur retinuisse: & quia figuram eius capite insignitam fuisse recordabantur, à nomine eius caput ראש vocarunt. Chaldæi tamen conuenientius origini Rees per secundam Latinorum vocalem productam efferunt; propterea quòd sermonis nostri anologia in vocibus formandis postulet, vt nomina à præterito verborum imperfecto deriuentur, quo nimirum ideis quæ perpetuæ sunt, respondeant. Dixi enim sæpius, præterito imperfecto tria tempora, & idcirco omnia designari; eamque ob caussam perennandis rebus conuenire, vt ab eo nomina ducantur. Rees enim præteritum imperfectum à Rys caput denotabit, quoniam perpetuum capitis officium sit, vt & se, & totũ corpus sursum erigat. Quia autem caput in homine summum est & primarium, Rees etiam pro summo & primario apud Hebræos ponitur; & hinc Reesith principium tum ceterarum rerum, tum Bibliorum. Nec Chaldæi, nec Hebræi vocis originem norunt, vti neque ceterarum quas è primo sermone retinuerunt. Apud hos aliud quoque nomen inuenitur ab eadem nostrati radice productum, sed litteris per hysteron proteron legendis, vt origo cognoscatur. Fermentũ enim שאר vocant: quod vocabulum si vertas, Rees habebis, tametsi puncta alia addãtur. Fermenti enim natura est vt panem attollat. Nobis Gest eundem vsum præbet: qua vocula fecem cereuisiæ nominari modò dixi. Vnde cernas, quanta sit inter Gest & Rees cognatio; & inde quàm Rijs & Gerst inter se consentiant. Videtur igitur in hac littera idem Hebræis accidisse quod in Hoogen. Vt enim ex illius litteræ figura oculi nomen; ita ex huius figura capitis nomen mutuatos esse opinor. Latini à vetustissimis Cimmeriis nomen Ceres acceperunt, in quo prima littera corrupta est, ob corruptam tertij apud Latinos elementi pronunciationem: quod ante E & I perinde efferunt ac si sibilans littera esset. Seres enim erat dicendum, vt vox circularis efficeretur qualis est Anna, & aliæ nonnullæ. Significatur enim hac voce vis illa diuina quæ sementem & segetem præsidio suo tuetur. Ser enim olim pro sero nostrates dixere, à Sei-er, id est semino terram; vbi in Er Tau omissum est. Hinc Latinorum Sero, adiecta dumtaxat terminatione. Hac ætate Tau addimus vel Dalet, litteras frequenter concludendæ vocis caussa addi consuetas, sert vel serd/ non ser dicentes; verùm non pro quauis satione, sed ea quæ omnium est excellentissima, per quam nimirum homo procreatur. Ser itaque generatim acceptum cõuertitur in Rees, quod significat Surgebat. Propterea enim semen terræ committitur, vt rursus exsurgat, & nõ exsurgat modò in mole maiore, sed crescat etiam & augeatur numero ac copia, quod eadem voce denotatur. Seres ergo, semini terræ cõmittendo & multiplicando præsidens, serpentibus vehitur; quibus & aquarum vis siue humecta terræ vligo & palingenesia denotatur. His fax accedit vitalis caloris habens significationem, quo semen alitur & in frugem ampliorem promouetur. Quærit verò

natam

R litteræ figura.

Rees.

Gest.

Cereris etymõ & vera pronunciatio.

Ser.
Sei.
Er.
Sero, is.

Cereris fabula explicata.

natam ſuam; id eſt, ſemen terræ commiſſum caloris & humoris viribus rurſus ab inferis in lucem proferre nititur. Et quia hic labor in orbem redit numquam ceſſaturus, nomenclator ſic nomen compoſuit, vt perpetua hæc ſementis & meſſis viciſſitudo litterarum circulo in ſe redeunte notaretur. Verùm hæc naturalis eſt & pinguis, ne dicam ruſtica, fabulæ interpretatio; in qua ſi hæreas, parum promoueris ad arcana Cereris myſteria intelligenda. Longè altiùs Moſes aſcendit, dum mundi fabricam per Bereſit exorſus eſt, cuius vocis prima radix Res eſt, quod vocabulum è Seer prodit, quo actus ſeminandi notatur: qui non aliud eſt quàm ipſe Pater, qui mundum per Filium ſuum ex abditis infinitatis ſuæ abyſſis & tenebroſa caligine, nulli niſi Filio peruia, in lucem prodire fecit; quod vocula Res deſignat, Re & S complexa; quorum illud Ratio eſt, hoc Spiritus ſanctus. Porrò Seres longè adhuc profundiùs examinetur neceſſe eſt, ſiquis totam ſignificationis vim perſpicere velit. Nam ſi nomen in elementa ſoluas, ad Se & Es peruenies: quorum illud Patris eſt, hoc Filij ab æterno geniti; quæ duæ hypoſtaſes per illam hypoſtaſim inter ſe deuinciuntur, quæ per litteram vibrantem denotatur. Cùm enim R ad Lationem pertinere, & eam quidem vehementem; nemo non fateatur, cui potiùs hoc elementum fuerit tribuendum, quàm ipſi Spiritui ſancto; de quo dictum eſt: *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Se igitur & Es per litteram Res coniunguntur, & circulare conſtituunt vocabulum, non alij propriè quàm ſempiternæ congruens Trinitati.

Bereſit vocis compoſitio.

Scin.

SCIN Hebræi pro duabus litteris vſurpant; altera ſimplici Samecht, altera duplici, vt tantundem valeat ac Samecht & Cap coniuncta. Quòd pro ſimplici Samecht ponatur, omni rectæ rationi repugnat. Quid enim abſurdiùs, quàm litteram duplicem pro ſimplici collocare? Crebrò autem pro ea poni ipſa docet pronuntiatio, quam nobis Grammatici præcipiunt, dum Sebolet in ſiniſtro litteræ cornu videmus. Bella profectò ratio & inſigne plebiſcitum. Iubent vt id peccemus, ob quod olim Iephte Galadites quadraginta duo Ephraitarum millia occidione deleuit. Legimus enim ab eo omnes ad Iordanem cæſos eſſe, qui pro Scibolet Sibolet pronuntiarent. Atqui noſtri nunc Rabbini edictum proponũt, vt hanc litteram ſæpe ita efferamus, vti illi qui ob deprauatum eius ſonum à Galadita iugulati fuiſſe ſcribuntur. Profectò ſi non alia cædis cauſſa fuiſſet, quàm pronuntiatio ipſius Sebolet, Iſraëlitæ quàm Ephraitæ occidione fuiſſent digniores, eo quòd Sebolet ſiue pro ſpica ponatur, ſiue pro fluctu & vi aquarum, ab ea radice ſurgat, quæ Samecht habet non Scin. Dum enim pro ſpica ponitur, idem patitur quod in finita alia vocabula, in quibus rectus litterarum ordo turbatus eſt. שבלת enim venit è Weis-helt ſiue Weis-hel / quod nobis ſignificat id quo triticum continetur. Hebræis familiaris eſt Sigmatiſmus æquè atque Sueuis. Hinc Weis pro noſtro Weit in hoc vocabulo videmus. Verùm dum pro fluctu & aquarum vi ponitur, à noſtro See-welt deriuatur, recto litterarum ordine ſeruato, quo vis aquæ denotatur. See enim non ſolùm mare magnum ſignificat, ſed quemuis lacum & aquam latiorem: quod ſi mihi non credis, conſule Bauariæ deſcriptionem, in qua quemuis lacum, licet paruum, See vocari videbis: quod item in tota Auſtria, Salisburgenſi ditione, & generatim in toto illo Germaniæ tractu obſeruare licet. Quæuis ergo aquæ latioris vis & impetus See-welt nobis dicetur. Duplex autem digamma in Bet frequentiſſimè apud Hebræos tranſit. Hæc cùm nobis ſint clariſſima; vide, quæſo, vtri meliùs, Hebræíne, an Ephraitæ Sebolet pronuntiarunt. At huic שְׁבַל vicina vox videtur; quæ tamen per duplicem litteram pro humero efferenda eſt. Nobis enim Scouwer eſt, vbi Res in Lamet per Labdaciſmum tranſiit. In hac voce variatum eſt ſententiis inter Hebræos, aliis humerum, aliis femur, aliis plantam pedis ea ſignificari arbitratis: quam litem vera vocis origo decîdit. Eodem modo in שָׁאָה pro vaſtare, duplex littera ſonanda, eo quòd nobis Scaën dicatur, quod eſt damnum inferre. Dum verò eodem verbo vtuntur pro videre aut contemplari, radix quærenda in noſtro Scow / quod ſignificat diligenter inſpicio; licet compoſita voce Aen-ſcow frequentiùs vtamur. Vt autem in his rectè duplex littera profertur; ita eadem malè collocatur in שָׁאַט pro contemnere, deſpicere ſiue ſpernere: quod verbum perſpicuum eſt à noſtro Smat / id eſt, contemnit & adſpernatur, formari, ſolius Mem

Scin litteræ poteſtas, & pronuntiatio deprauata.

Iephte omnes eos occidi iuſſit qui Sibolet pro Scibolet pronuntiarẽt.

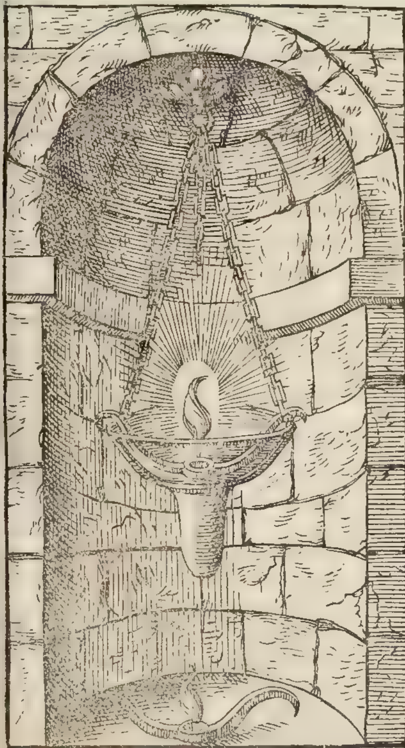
Hebraica voces è Cimbricis facta.

Weis. *Weit.* *See.* *Scouwer.* *Scaën.* *Scow.* *Smat.*

elisione; quam litteram vel adimunt vel adsciscunt Hebræi frequentissimè sine caussa:
Malè item שָׁאַף pro bibere & absorbere cum duplici pingitur, cùm clarum sit, radicem
Soph. esse nostrum Soph, verbum Germanis in vsu nimis frequenti. Nec שָׁבַר pro frangere
Bijps. & conterere bene per duplicem pronunciatur. Nos enim Bijps dicimus pro in mini-
Se baren. mas partes confringo. At dum שְׁבָרִים pro fluctibus maris dicunt, vox à se-baren deriua-
tur, quo clarissime fluctus maris denotantur, & idcirco duplex littera locum non ha-
Bart. bet. Rursus dum שָׁבַר pro pario vtuntur, quis non agnoscit bart, id est, parit? vbi Sigma-
tismus est, dum pro Tau Scin ponunt: tolerabilior futurus, si Samecht scripsissent. Pec-
Sit. cant item dum שׁשׁ pro Seta dicunt, cùm nos sit vel side dicamus, non seyt vel seys, quod
Side. est caco. Elegans profectò & delicata permutatio, dum pro Seta cacare se dicunt: nec
Seyt. melius שִׁשָּׁה pro Sex dicunt, cùm hîc omnino Samecht scribendũ esse, non nostra modò
lingua, sed Latina etiam declaret. שׁוּשָׁן lilium vocant, quod vocabulũ Suson, non Scuson
dicendum, & idcirco per Samecht scribendũ. Originem ducit à Nos suet, siue Nas suet,
vt Sueui dicerent; quo nasi suauitas siue deliciæ significantur. Nemini obscurum esse
Sagh. potest שָׁעָה pro aspexit idem esse cum nostro sagh, id est, videbat, & ideo Samecht fuisse
pingendum. Sic שדי ponitur pro Deo: Hebræi omnipotentem vertunt, conuenientius
origini Saturnum interpretaturi. Nam Sat-di significat eum qui seminũ omnium vim
Sat. & indit, & promouet, & auget. Hinc שָׂדֶה ager à seminando, quasi Sat-di, id est, seminis
Di. incrementum. שוק pro desiderare dicunt Nos suc pro quæro & desidero: vnde liquet,
Suc. hîc itidem Samecht desiderari, & Scin eiici debere. Cõtrà res habet in שָׂטָן quod aduer-
sari vertunt. Nobis scad thon idem est quod damnum adferre: quæ origo docet, hîc Scin
esse debere citra punctum sinistrum. Eadem ratione in שֹׁטֵר Scin esse debet. Idem enim
Scatter. est quod nobis scatter, id est, exactor, & is qui vectigalia imponit populo. In שן pro dente,
Tend. & send, vt Sueui, vt nos tend, non debebat esse Scin, sed Samecht. Item in שָׁעָה pro vide-
Sagh. bat, adspiciebat, non erat locus ipsi Scin, sed Samecht: est enim nostrum sagh, id est, vi-
Ghepeis. debat. Nec rectiùs שֶׂעֶף pro cogitatione cum Scin scribitur, cùm sit nostrum ghepeis per
metathesim. Laudandi tamen sunt in שפט quo iudicare significant, eo quòd Scin hîc
Scept. rectè ponatur. Est enim nostrum scept, quod est res constituere: vnde scepen pro iudice.
Scepen. Aliquando superfluum est Scin, vt in שקר pro vigilare. Hoc enim à nostro waet fit, du-
Waet. plici digamma in Qua-af mutato. שית pro ponere, quod nos set dicimus, purũ Samecht
Set. haberet, si scriptura vel originem, vel genuinum sonum sequeretur. In שֹׂרֵק pro pulcro
Rane. vitis palmite Scin esse debet, sed sine puncto sinistro. Est namque sco rane vel scoon rane,
vt Nun bis sit eiectum, idem quod pulcer palmes. Sed quid ego exemplis immoror?
Quid quod clarum est docere pergo? Nemo Hebræorum negat, hanc litteram geminũ
sonum habere; & modò pro Samecht, modò pro peculiari sibi sono poni. Verùm hunc
proprium non satis bene omnes expresserunt. Nos è primis originibus deprehendimus
duplicem litteram esse, ac tantundem quantum Samecht & Cap valere. Nomen verò
litteræ Scin pronunciamus, vocali nimirum producta quo splendor nobis denotatur,
& metaphoricôs probabilitas quæ rebus elucet; id quidem dum nomen est. Hebræi שָׁנִי
ab hac nostra voce acceperunt, dũ ea pro cocco vtuntur. Aquila enim διάφανον, Symma-
chus διαφαῖνον reddidit, teste D. Hieronymo in epistola ad Fabiolam de veste sacerdota-
li, propterea videlicet quòd coccineus color splẽdeat. At dum eandem voculã pro dente
vsurpant, litterã Scin pro Samecht malè ponũt; eo quòd nobis sent dicantur, siue tenden.
Scijn. At vt verbum, idem notat quod splendet, & quod esse videtur. Sic dicimus, het scijnt te
sijn, id est, apparet rem ita habere. Rogat ergo præceptor, vt Spiritus sanctus splendorem
præsentis vitę, & ipsam nostram imaginationem erigat ad ipsum antiquum, vt videlicet
eum intueri queamus; nõ eo modo quo res nobis in hoc mundo videntur, sed quo pòst
sunt videndæ. In Qua-af Sol splendore suo caput nostrum ambiebat & illustrabat, &
nobis splendoris sui portionem quandam communicabat. Hîc igitur petimus, vt hoc
præsentis vitæ lumen quod obscurum adhuc est & imperfectum, erigatur ad illam anti-
quam lucem in qua Deum videbimus; non in ænigmate & lumine quodã caliginoso,
sed facie ad faciem, vt Apostolus tradit. Quamuis enim in hoc mortali corpore lumen
quoddam à Spiritu sancto accipimus, quo diuina contemplemur; hoc tamen longè infe-
rius est illa luce cælesti. Nam *neque auris audiuit, nec oculus vidit, nec in mentem hominis vmquam venerunt, quæ Deus nobis in futura vita præparauit.* Quamobrem orandũ est,
vt hoc

Scin litteræ vera ac genuina potestas, pronunciatio, nomẽclatura & significatio.

vt hoc noſtrum vmbroſum lumen ad ipſum patrem vniuerſorũ à Spiritu ſancto eleuetur, quò in ſempiterna luce, omnem Solis ſplendorem vincente, ſemper & cõtinuò Dei faciem contemplemur: qua in re ſumma eſt & omnium votorum & omnis precationis. Moſi roganti, vt Deum videret, reſponſum eſt: *Non videbit me homo, & viuet.* & mox: *Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris.* Quod hîc dicitur, Dei poſteriora dumtaxat in hac vita cerni, id Scyn videtur denotare. Eſt enim Scyn ſic formatum, vt in Ste-hin ſoluatur, quod ſignificat, id quod poſterius eſt diſtinguo. Dum igitur Scyn rogamus ſurſum ad antiquum dierum tolli, rogamus vt hęc per poſteriora Dei cognitio mutetur in claram & directam diuini vultus inſpectionem. Præter verò hanc notationem, Scyn item pro imagine dicimus, eo quòd imago id cuius imago eſt eſſe videatur. Hinc magna vis eſt in hac orationis clauſula, propterea quòd Spiritus ſanctus rogetur, vt imaginẽ ad antiquum eleuet: quod quid aliud eſt, quàm vt hominẽ, Dei imaginẽ, ad eũ attollat, ad cuius ſimilitudinẽ ab antiquo creatus eſt? Æquiſſima enim hæc videtur oratio, qua rogatur vt ſpiritus eum ad Deum euehat, cuius tanta eſt cum Deo ſimilitudo. Neq. enim fieri poteſt, vt quiſquam illud non amet quod ſibi ſimile eſſe intelligit; maximè verò ſi ſciat id ad ſui imaginem factũ eſſe. Videmus quanto amore parentes filios proſequantur, eo quòd in illis quandam ſui ſimilitudinẽ eſſe credant. Quanto igitur maiore Spiritus ſanctus amore Dei ſimilitudinẽ amplectetur, cùm ipſe omnis amoris fons ſit & origo; & tanto imaginẽ propiùs agnoſcat, quanto omnia penitiùs intuetur. Quid? quòd Deus ipſo ſpiritu imaginem depinxit, adeò vt ingẽs in hac voce pondus ſit ad beneuolentiam cõciliandam? Huic precationis artificio aliud myſterium ex eodem vocabulo Scyn accedit. Quemadmodũ enim Rips Spiritus ſancti attributũ eſt; ita Scyn Filio propriè conuenit; qui, iuxta D. Paullum, imago Patris eſt & ſplendor gloriæ eius. Qua enim voce vel imaginẽ vel ſplendorẽ melius exprimas, quàm ſi Scyn dicas, quod ſimul vtrumq. complectitur; quorũ alterum ad Corinthios, alterum ad Romanos Apoſtolus expreſſit? Nemini igitur dubium erit, quin huius litteræ nomenclatura clariſſimè filius deſignetur, quando Scyn & ſplendorẽ & imaginem apertiſſimè cuius noſtratium declaret. Poſtquam de huius litteræ pronũciatione, de nominis ſignificatione, de ordine, in ſecundo ternario, qui vltimam orationis Alphabeticæ clauſulam abſoluit, dictum eſt; non illud quidẽ quantũ rei amplitudo poſtularet, ſed quantũ ſatis eſt ad capita iis indicanda qui hæc latiùs volent explicare, conſequitur vt de pictura quæramus, qua nimirũ quàm conuenientiſſimè ipſius Scin notatio oculis ſubiiciatur. Hîc in primis illud monendũ, licet Scyn ipſius Filij in Trinitate ſit attributũ, nobis tamẽ eam eſſe effigiem pingendam quæ apta ſit ſententiæ Alphabeticæ, & ad id quod dicitur in epilogo, & quod in prioribus dictum eſt, collatæ. Inuenienda igitur figura aliqua qua tenue lumen, & tale, quale hominis eſt in hac vita mortalis corporis vmbra tenebroſa, quàm optimè exprimatur. Et quia hæc vita vitam futuram tẽpore præcedit, neceſſariũ fuerit, ſi diuinis litteris conſentanea dicere velimus, vt hæc vita nox, futura dies vocetur; quãdo ſcimus in temporũ cõputatione, & ſacris litteris, & Cimbricæ antiquitati noctẽ quàm diem numerari priorẽ. Quoniam itaq. huius vitæ lumẽ nocturnũ eſt, oportebit vt pictura nocturnũ quoq. lumẽ repræſentet quale

Scyn vocis compoſitio.

Simile ſibi quodque ſua natura amore proſequitur.

Scin litteræ figura.

reuera est quicquid luminis in hoc corpore habemus; neque aberret quisquam, qui nos dicat quodammodo in obscura Platonis specu desidere. Quę cùm ita sint, quid reliquū est, quàm vt loco Seyn lychnum nocturnum apud omnes veteres lumen exprimamus; & illum quidem non polymyxum, sed vna flamula splendentem, quæ è medio sursum feratur, haud secus atque lumen mentis nostræ è meditullio nostri ad superna contēdit.

Lychnos in sepulcris veteres quare collocarint.

Lychnos veteres Ianigenæ in sepulcris collocare consueuerūt, vt indicarent corpus veluti nocturno somno oppressum dormire, & certam spem vitæ superesse quæ flama denotabatur. Neq; enim aliud flama, quàm pyramides & obelisci, & cyparissi siue cupressi in sepulcris & bustis denotabat; & tanto quidem efficaciùs denotabat, quanto signatum quàm signum propiùs ad rem accedit. Metæ enim non alia ratione vitæ indices erant, quàm quòd flamæ formam imitarentur, quæ vitæ signum manifestum gerebat. Transiit hæc lychnorum in sepulcris collocandorum consuetudo ad Romanos Ianigenarū posteros; verùm, vt ceteri ferè ritus, ad superstitionem magis quàm ad priscam religionem ab ipsis relata.

Lychni in sepulcris Romanorum.

Hinc illud est, vt infiniti lychni hactenus in sepulcris Romanorum reperiantur: neque verò in sepulcris tantùm lychnorum fuit vsus, sed etiam in funebri pompa, vt cernere licet apud Persium, qui funus suum sic exorditur:

Hinc tuba, candelæ; tandemq; beatulus alto
Compositus lecto. —— & cetera quæ paullo antè recitaui. Eadèm videlicet vtrobiq. luminis significatio, & in cadauere efferendo, & in sepulcris. Quòd autē lychni flama vitam significet, non è ratione modò à nobis adducta cuiuis liquere potest, sed è Plutarcho etiam accipiet auctoritatē. Is enim in quæstionibus Romanis dicit, lychnum respondere corpori animum continenti, qui lumen est.

Lychnum extinguere apud Romanos piaculum.

Hinc piaculū erat apud Romanos, lychni lumen exstinguere; at illud sinendum erat tantisper ardere, dum natura ferret: qua in re caussam quærens Plutarchus, inter alias cōiecturas & has habet: An id Romani obseruarint, vt lychnum tamquam cognatum & germanum ignis perennis & inexstinguibilis venerarentur; an verò, vt docerent animal occidendū non esse, quia lychnus animali similis esset? Nos è Plutarcho rituum Romanorū caussas non quærimus: id satis est testificatione eius constare, lychnū similē esse corpori animū continenti, & flamam quidem animum esse, cui vita debetur.

Lychnus auguris numquam cōcludi potuit.

In vetustissimis erat Romanorum cęrimoniis, ne lychnus auguris vmquam concluderetur, sed semper apertus maneret. Hoc cur fuerit institutum à veræ religionis magistris, sciri non poterit, nisi vltra communem auguriorū superstitionem adscendas, & quis reuera augur dictus fuerit apud Ianigenas, intelligas.

Augur vocis etymon & cōpositio. Oog. Aug.

Nos inter Augur & Oogur non aliud discrimen esse scimus, quàm inter Aulam & Ollam. Germani superiores pro Oog/ quo nobis sine discrimine vel acutè videre, vel oculus dicitur, Aug scribunt. Quamobrem citra longas ambages clarū est, Augur vocem esse compositam ex Aug & Or; & hac excellentiā perfectionis, illa acumen videndi notari; ita vt is Augur sit dicēdus, qui ceteris ad acutè omnia videnda præstantior est.

Augur quis dicendus. Episcopus Athenensibus quis fuerit.

In ciuilibus magistratibus Episcopum Athenienses eum vocabant, qui ad id deligebatur, vt ciuitates Atheniensibus subditas visitaret, ac diligenter in iis, num rectè omnia gererētur, peruideret. Hunc nostrati lingua Augurem dicere potuissent. Romani Augurū officium sacris alligarunt, & eos principiò hoc nomine dignati videntur, qui acutissimè omniū sacrorum caussas viderent; & diligenter animaduerterēt, ne quid in iis peccaretur. Atque hinc lituus illis datus, quo pascendi gregis munus indicatur. Verùm fœda superstitio corrupit omnia, & officia & sacra nomina in diabolicam transtulit officinam. Quæstui enim sacra posthabentes augures, fraudulentā & dæmoniacam artē excogitarunt, cuius lucrum & insignis mercatus tam latè sese mox extendit, vt totū ferè orbem fuerit amplexus.

Augurū verum & proprium officiū.

Verùm igitur & priscū augurum officiū fuit, populū pascere, & lituo ad id vti: in quo rotunda illa superioris partis reflexio non pedi tantùm curuaturam, sed oculū etiam videtur denotasse; cuius præstantiore vsu ipsi ceteris omnibus anteirent, in diuinis nimirum & contemplandis & docendis. Vt igitur nomen Pontificis fœderum violatorū promittit expiationem; ita Augurium scientiam & doctrinam pollicetur; adeò vt non aliud augures sint, quàm rerū diuinarū doctores & Episcopi; & vno verbo, boni pastores. Horū quod fuerit officiū, non ex alterius ore verius discas, quàm ex eius qui omniū pastorum dux est & Imperator. Hic est Christus, qui vt ante Abrahā; ita etiā ante omnes fuit augures: ac, si verum fateri velimus, summus & supremus augur; vtpote qui solus Patris arcana

cana

cana intuetur,& numquam aberrante aut caligante oculorum acie obseruat. Is igitur inter alia Apostolos suos, auguratus sui munus exponens, sic est allocutus : *Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrũ, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus; vt videant opera vestra bona.* Idem docet quæ sit lucerna corporis nostri, aiens: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totũ corpus tuum lucidũ erit: si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?* In his summi auguris verbis clarissimè videmus, quid oculi nomine in sacris symbolis sit intelligendum, quid item lucerna designet; & id tandem colligitur, & oculi & lucernæ nomine mentẽ nostrã denotari, quæ verum hominis lumen est. Augur itaque non à corporati oculi perfectione, sed à mentis præstantia nomẽ habere intelligatur oportet; cuius lucerna non alia erit, quàm mens ipsa, totum hominẽ illustrans. Quisquis ergo primus fuit illius siue ritus siue legis magister, ne Auguris lucerna vmquam absconderetur aut tegeretur, is eodem quo Christus spiritu videtur ductus fuisse. Quid enim aliud est lucernã tegi, quàm eam abscondi & sub modio poni? Voluit ergo primus Augurum & præceptor & conditor, vt Augur lux mũdi esset; atq. ea sic semper aperta & clara esset, vt hominibus in primis bona auguris opera ostenderet, ac deinde doctrinæ salutaris lumẽ omnibus, citra omne caliginis obstaculum, affunderet. Videmus nunc quantũ in exigua & cõtemta ferè lege rituali latuerit mysteriorũ; quibus non officiũ modò boni doctoris atque pastoris totũ continetur, sed nomen etiã auguris explicatur; vt ipse Christus ad hoc nomen in Euangelio respexisse videatur; quod apertissimè fecit in pacificis, & pauperibus spiritu, & mitibus, vt antè declaraui. Quid enim aliud videtur fecisse, dum oculũ lucernã esse dixit, & hanc rursus mentem ipsam esse declarauit, quàm vt intelligeremus, quis Auguris oculus sit, à quo nomen accepit, & quæ sint auguris partes? Non est igitur nunc vlteriùs aut prolixiùs ostendendũ, lychno siue lucerna hominis mentem denotari, quando id modò ex ipsius Christi testificatione constat. Eodẽ pertinet & illa de Virginibus parabola cum accensis lychnis, quarũ quinque fatuæ oleum secũ non tulerunt; quinque prudentes acceperunt, ad supplementum nimirũ si priùs defecisset. Hic enim lampades ardentes mentẽ significant, præsenti pabulo lumen sibi suum tuentem: at exstinctæ lampades ostendunt pabulum defecisse. Quod verò animorum pabulum intelligimus? Quod aliud, quàm ipse Christus intellexit dum dixit, *Non ex solo pane viuit homo, sed de omni verbo quod procedit ex ore Dei?* Sunt enim inter Christianos animæ fatuæ & prudentes; ab idolomaniæ fornicatione vtræque illæ quidem liberæ, & idcirco virgines; sed fatuæ verbum Dei audiunt & accipiunt, & aliquantisper eo aluntur; verùm quia verbum in ipsis radices non agit, non magis quàm in exili solo saxis iniecto, lumen ipsarum citò destituitur alimento. Oleum itaque solidum luminis pabulum, est verbum; copia eius & supplementum, est assidua verbi meditatio, & operum bonorum exercitatio, quam prudentes virgines per totam vitam continuarunt, donec sponsus & sponsa venirent; qua fatuæ eo tempore quo maximè erat necessaria, destitutæ, exclusæ dicuntur à nuptiis. Non est igitur ampliùs dubitandum, quin hominis lumen, quod Scyn vocatur, mens hominis sit; verbo Dei tamquam oleo nutrita, atque sursum elata per assiduam meditationem & operationem, quam perpetua flamæ vibratio designat. Nec item dubitari potest, quin huiusmodi hominis lux optimè denotetur per lucernam, in cuius medio ellychnium, velut in totius nutrimenti sui corde, flamam sursum effert; qualibus pensilibus è vitro factis perpetui luminis in templo custodes hactenus vtuntur, in quibus ferreum filum vel lamina ellychnium continet, cuius imago in figura Scyn videtur. Est autem vitrea lucerna, in medio ellychnium habens, huic tesseræ tanto accommodatior, quanto minus vmbræ facit, & lumen suum in omnem partem clariùs diffundit. Nos quò vetustam lucernarum pensilium tum consuetudinem tum formam ob oculos poneremus, Sigillum Heraclij Imperatoris appingi curauimus; è quo & illud Virgilianum nonnihil lucis accipiet:

——dependent lychni laquearibus aureis
Accensi.——

Certè Augurum lampades tales esse decuisset, quò lumen suum minùs tegerent &

Lucerna & oculi nominibus quid in sacris litteris intelligatur.

Lampades ardentes quæ intelligantur in Euangelio.

Oleum quod in Euangelio intelligatur.

Lucernæ pensiles.

vmbra sua offuscarent. Aptissimâ igitur ipsi Scyn figuram inuenimus, ipsa illa præmonstrante luce, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: atque hoc nomine Hebræis gratias habemus, quòd hanc lychni effigiem non malè conseruarint, dum suũ Scyn pingunt; tametsi quid pingant, prorsus ignorent.

Lychni etymon.

Lychni autem vocabulũ pro lucerna nostratis est originis, cùm lychnus nõ aliud sonet, quàm Lucht-nut / siue Lucht-not / quod significat id quod vel vtile, vel necessarium est ad lumen conseruandum.

Luchtvat.

Campani nostri Brabanti Lucht-uat dicunt, id est, luminis vas, siue vas ad lumen faciendum: a qua voce an Hebræi suum habeant לַפַּר nec ne, parum refert; & difficile sit iudicatu, propter superstitiosum consonantium in vocabulis ternarium, qui verarum originum magnam inuexit obscuritatem, dum necessarias litteras succidit, & frequenter loco earum superuacaneas accersit, in quibus Alef, He, Nun, Mem, aliæ frequens nobis in radicibus examinandis negotium exhibent.

Vur.

Nobis Vur ignem significat; & item ignem facere.

Vier.

Alia dialecto Vier dicitur. pro eadem re Hebræi ex Vur אור fecerunt, reiecto priore Vau, & loco eius Alef substituto, prorsus superuacaneo. Rursus reiecto Aleph, & loco eius Nun substituto, ex Vur נור fecerunt, quo lucerna denotatur: & quo minus veræ originis restet, ipsum etiam Vau eximunt, & pro נור dicunt נר: & rursus quasi vocem à Vier accepissent, ניר etiam efferunt pro eodem. Chaldæi נור, vel נוּרָא pro igne dicunt. Et quo nihil constans esset, ניר etiam pro nouali posuerunt: in qua significatione à Ni-er, id est, noua aratio deriuatur.

LIBER

Tau.

QVIS non miretur, ipsius Tau tot apud priscos exstare monumenta; cùm nemo omnino inter eos quicquam scriptis prodiderit, quod facere videatur ad mysteria eius intelligẽda? Scripsit Pierius Hieroglyphica, sed de Tau signo, in sacris Ægyptiorum litteris frequẽtissimo, ne minimam quidem fecit mentionem. Hebræi תָּוָה pro signare, & Tau pro signo vsurparũt; melius illi quidem & maiore ratione quàm quisquam eorum sit arbitratus: verùm nihil ab iis litteris traditum, cur vel vltima littera nomen hoc adepta fuisset, vel cur omnino pro quouis signo poneretur. Nono Ezechielis capite legitur: *Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem; & signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius.* Et mox inde: *Omnem autem super quem videritis Tau, ne occidatis.* Ad hunc locũ Hieronymus hæc notauit: Pro signo, inquit, quod Septuaginta, Aquila, & Symmachus transtulerunt, Theodotio ipsum verbũ Hebraicum posuit Tau, quæ extrema est apud Hebræos viginti & duarum litterarũ; vt perfectam in viris gementibus & dolentibus scientiam demonstraret: siue, vt Hebræi autumant, quia Lex apud eos appellatur תּוֹרָה, quæ hac in principio nominis sui littera scribitur: illi hoc accepere signaculum, qui Legis præcepta compleuerant. Et, vt ad nostra veniamus, in antiquis Hebæorum litteris quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau littera crucis habet similitudinẽ, quæ in Christianorũ frõtibus pingitur, & frequẽti manus inscriptione signatur. Hæc D. Hieronymus. Verùm vt propiùs antiquitatis penetralia lustremus, videamus ecquis alius ad Tau intelligendũ iter prẽmõstret: ac primũ quidẽ Ausonium cerno, alterius illustrioris vatis ductũ nobis occinentẽ ad hunc modũ:

Tau pro signo apud Hebræos vsurpatum.

Tau, crucis figura à Samaritanis pingitur.

Dic quid significent catalecta Maronis; in his Al
Celtarum posuit, sequitur non lucidius Tau.

Virgilij versus quorum hîc mentio de Al, non exstant; at quos difficiles reddidit Tau Gallici mentione, sic legimus:

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste, iste Rhetor; namque quatenus totus
Thucydides Tyrannus Atticæ febris
Tau Gallicum spinæ ipse malè illisit;
Ista omnia ista verba miscuit fratri.

Tau Gallicũ apud Virgilium.

In his licet Ausonius obscuritatem accuset, nobis tamen luculenta sunt indicia, manifestò omnem demonstratura veritatẽ, tum ex Gallica lingua, tum ex Luciani oratione, qua Sigma huic nostro Tau grauem dicam impingit; & post alia crimina & conuicia sic accusationem absoluit, vt Tau dicat non sono modò suo iniurium hominibus esse, verumetiam mortaliũ genus grauissimis lædere tormentis; atq. idcirco homines frequẽter lamentari, & Cadmum exsecrare, quòd Tau in elementorũ numerũ cooptasset. Aiunt enim Tyrannos huius corporis lineamenta secutos & formam eius imitatos, ligna tali figura fabricari, vt iis homines affigãt, & crucifixos in sublime tollant; atq. inde factũ esse, vt ab hoc mala & tristis machina & pessimum instrumentum nomenclaturam sortiatur. Quamobrem sic concludit sententiam suam, sibi videri ipsum Tau ad illud supplicium condemnandũ, quod in ipsius figura subitur; quoniam & ipsum fecerit de hac sua forma crucem; & homines crucẽ inde Tau vocarent; atq. ita æquissimum esse, vt ipsum inuento suo pessimũ pessimo scelerũ suorum luat pœnas: haud secus atq. olim Perillus & Phalaris tauri sui ignes iustissimè pertulerunt. Atq. hæc quidem est sententia tenus ipsius Sigma contra Tau accusationis conclusio; quam ex ipso licet Luciano petat, qui nobis minus fidet. Ego certè ex iniquissimo Christiani nominis hoste & cane impudentissimo, cõtra Christũ inani latratu sæuiente, hoc mihi lucri feci, vt nec de crucis posthac figura, nec de ipso Tau in Christianorum frontibus de antiqui oraculi memoria, quod Verbũ incarnatũ impleuit, signari consueto, amplius dubitare quispiam possit. Verùm cur Virgilius crucem Gallicũ potius Tau, quàm vel Græcũ vel Hebraicũ vocauit? Sæ-

Sigma aduersus Tau accusatio apud Lucianum.

penumerò de hoc poëta dubitandi occasio oblata est, an non fuerit Gallici sermonis peritus, cùm Gallus fuerit natione. Vtut tamẽ id habet, hoc saltem pro certo mihi semper putaui tenendum, maiorem in Marone quàm in vllo alio Latino scriptore cognitionem fuisse rerum vetustissimarũ: nec id sanè mirandũ, cùm non solùm ea perquisiuerit quæ vel Græci vel Latini auctores de sapientiæ & antiquitatis studiis memoriæ prodiderũt; sed ad illa etiam sacraria penetrarit, ad quæ non quibusuis, sed iis dumtaxat qui sollemni ad id ritu electi essent, licuit adire. Nec satis ipsi fuit ad hæc adyta irrepsisse, sed quæ furtim ex Sibyllæ foliis suppilauit, ea palàm carmine suo in vulgus prodidit, vt cùm ego alibi, tum Eusebius in Constantini vita satis declarauit. Sic igitur existimo, Maroni alicunde suboleuisse, vel etiam à quopiam Druida indicatũ fuisse, apud Gallos prius quàm apud Græcos eas litterarum figuras, eaque figurarum nomina, in quibus Tau est, fuisse in vsu; atq. idcirco crucem Tau Gallicum vocasse; tametsi & supplicij genus idem, & eadem elementi tum nomenclatura, tum figura eodem tempore Græcis fuerit nota, & in Alphabeto ipsis pueris à teneris vnguiculis iam olim semper ab omni vel Græcorum vel Latinorũ memoria inculcari consueta. Crediderim item Ausonium non tam dubitasse, quid Tau Gallicũ esset, quàm cur Gallicum à poëta fuisset nuncupatum. Meritò itaq. videatur dixisse, parum lucis Virgiliũ in Tau Gallico ad posteros transmisisse, licet res quam sic vocasset, plurimis maiorem sui, quàm bono ipsorũ fieri posset, daret cognitionẽ. Possumus itaq. dicere, Tau Gallicũ à Virgilio Gallo vocatũ, vt priscam litterarũ inuentionem veteribus Gallis, qui cum Iano auo suo in Iapygiam primi mortalium appulerunt, vindicaret. Verùm quamuis hæc coniectura non leui ratione niti videatur, & reuera cum prisca cõsentiat historia, quam nos è Boccho, Plinio, aliis in lucem eruimus; maius tamen mysteriũ sub hoc cognomine latêre cerno. Neq. verò solum Tau Gallicũ iuxta illam sententiam, sed quæuis aliæ litteræ Gallicæ poterant vocari. Quid enim vetat, quò minus Aleph quoq. & Beth Gallicũ nominetur, quando & hæc elementa & figura & nomine tenus Gallicæ sunt inuentionis? Aperiam itaq. rationẽ, qua solum Tau Gallicum vocari mereatur; tametsi ceteræ quoque litteræ à Gallis ad ceteros mortales transiuerint. Gallos dici populos placẽtes, in Gallicis latè fuseq. demõstraui. Atqui nihil est aliud quod omnes mortales Deo reddit placentes, quàm vnicũ Tau: quo fit, vt Gallicum suo iure dicatur, nec vllũ aliud signũ in cognominis admittat communionẽ. Admirandus fuit Virgilius sacrorũ perscrutator, & idcirco plurima in lucẽ protulit ex ipsis adytis oraculorũ; inter quæ & hoc vel primariũ habebo: & id quidem eo magis, quòd è Gallicæ religionis arcanis videatur profectũ. Insigne profectò ipsius Tau præconiũ poëta indicauit, & dignũ quod omnium ore celebretur. Nos interim sedulò annitamur, vt crucis præsidio gratus Deo populus simus. Sed quoniã hæc clariora ex iis quæ mox addentur, fient, ad hieroglyphicũ ipsius Tau properemus explicatũ. Tantã profectò dignitatem maiestatemq. hîc cerno, vt imbecilles obtusæ mentis meæ oculos immensa sua luce perstringat, & nescio quomodo tenebris inuoluat; adeò, vt haud sciam vnde mihi tam augusti spectaculi narratio sit exordiẽda. Tau id Cimbris notat (vt obiter quæ alibi docui in memoriã reuocem) quod ad tenendũ quippiam est accõmodatum, ceu Tehau, quod est ad retinendũ, diceretur. Hinc vt nobis pro fune vsurpatur, ita priscis pro cruce fuit in vsu, eo quòd instrumentũ esset, cui firmissimo nexu cõdemnati affigebantur, tantisper retinendi, dũ supremũ spiritũ efflarent. Quòd si vocẽ ordine verso legas, Vat habebis, quod idẽ est quod apprehende: quo monemur, vt crucẽ apprehendamus velut sacram quandã ancoram, qua aduersus omnes tempestates atq. procellas seruemur. Hoc præceptũ in sacris Ægyptiorum figuris cuiuis licet intueri; in quibus cernitur, diligenter ipsum Tau apprehendi atque retineri, velut amuletum quoddam omnium malorum. Neque verò in ænea tantum hieroglyphicorũ tabula incomparabili sacrosanctæ antiquitatis monumento Tau cum ansa, qua teneatur, cernitur; sed in plurimis etiam aliis vetustissimis Ægyptiorum lapidibus, Romam olim transportatis, inuenitur. Et ne longo labore antiquitatum studiosos fatigem, ad Capitolium rectum iter tenere iubeo, in quo mox obuiam habebunt Sphingem vittatam è durissimo basalte mollissimè expressam, cuius sedes ex eodem marmore effícta, in limbo litteras sacras Ægyptias complectitur, inter quas confestim ab initio Tau cum ansa exsculptũ spectatur: quod deinde sæpius clarissimis lineis repetitum est. In obelisco item qui est ad portam Collinam, excisam

Virgilius vetustatis & arcanorum sacrorum peritissimus.

Tau cur à Virgilio Gallicum cognominatum.

Tau homines placentes Deo reddit.

Tau vocis significatio.

Tau.
Vat.

Tau in vetustis monumẽtis frequẽtia.

excisam manum videas, quæ Tau funiculo siue ansa comprehensum tenet: & quò clarè perspicias, ansam ad partes Tau non pertinere, animaduertas in eadem saxea mole Tau etiam citra ansam effictum. Liquet itaque, quàm priscæ hæ scalpturæ in Ogeniis antiquissimorum monumentis deprehēsæ adamussim linguæ Cimmeriorum respondeant. Ichnēa vox est Tau, cōuersione clarè demonstrans, omnibus hanc figurā esse apprehendendam, vti apprehensa videtur in vetustissimis Ægyptiorū monumentis. Sed quid? nū crux seruorū supplicium & funestū corporis vinculum tanti faciendum, vt illius imaginem manibus gerere debeamus? Certe si de vulgari Gallorum Tau agatur, nihil minus optandū, quàm infamem hanc & abominandam notam præferre. Furciferos quis non legit apud Latinos? Quis non nouit despuendū hoc nomen? quis nescit nullum mortis genus apud Romanos olim aut crudelius aut turpius fuisse, quàm cruci affigi? Quid ergo sibi voluit nomenclator, cùm vocem Tau sic composuit, vt versa moneremur, ipsum Tau esse apprehendendū? Singulare nempe quiddam fuit quod designauit, & minimè ad quamuis crucem referendū. Quid furum, latronū, aliorumq. scelestissimorum tormenta ad sacras faciunt scalpturas, quid cōmune habent cum arcanis sacrorū mysteriis? Nihil sanè: & quia res ita est, necessariò cogitandū, aliud quiddā in hac imagine latēre, cuius gratia & ipsum Tau hanc acceperit nomenclaturam, & hos in sacris litteris honores: quod vt magis perspiciatur, prius explicandū, quid crux significet, & vnde nomen sumserit, quo exposito, confestim se causa prodet totius venerationis ipsi Tau attributæ. Cur ritum sacrū notare alibi docui, à verbo Ceur, quod est deligere; propterea quòd maximus delectus habendus sit in omni diuino cultu peragendo. Est autē vox hæc magno desiderio ipsum perfectū implorantis propria, vt in Hermathena ostendi. Cùm ergo in omni electione mens nostra ingenti impulsu ad id quod perfectissimū est, tum verò maximè in ritibus & cærimoniis ferri debet. A Ceur, quod alij Coer pronunciant, citra notationis discrimen, cærimoniarū nomen deriuatur; velut si quis Coer-man diceret; quod nihil aliud est quàm, moneo vt ipsi summo & perfectissimo arctissimè hæreas. Cur itaq. longè aliud nobis quàm Latinis denotat. à quo vocabulo Curam illi quidē acceperunt, sed significatu multo latiùs patēte; ad omnē videlicet sollicitudinem. A Cur Curetes dicti, capita nimirū & principes cærimoniarū, quos hactenus nostrates Aduatici Cureiten vocant: à qua item voce Cimmeria Curati, populi pastores dicuntur; minimè quòd, vt prima fronte videtur, sint bene curati. Verùm ne frustra hic repetam quod in Hermathena explicatū, satis sit hæc in mētem reuocasse. Iam si Cur per litterarū vestigia retrò legas, inuenies Ruc; quo significatur, vehementer & valido impetu traho; quod propriū est rituum sacrorū munus. Quæcumq. enim in sacris fiunt, eò tendunt, vt animos nostros pertrahant ad ipsum diuinū auxilium totis viribus implorandum. Frustra canitur, frustra candida vestimenta induuntur, frustra aqua spargitur, frustra cruces signantur, frustra genua flectuntur, brachia frustra in altum leuātur, nisi mens nostra horū monitu tota ad Deum rapiatur. Vide quò nos vocet vocula Cur, quamque egregiè exponat omnem proprium cærimoniarū vsum, qui totus in eo est, vt valido ductu rerū externarum ad supremam perfectionem pertrahamur. Quemadmodū autem ex Car & Rac, Carc compositum, Amazonica nostra demonstrant; ita ex Cur & Ruc prorsa & versa vocibus, admirabile componitur nomen per cōcisionem, quod Cruc effertur; tamquam Cur ruc diceretur, pro eo quod cærimonias & sacros ritus omnes, vt etymologia dictat, ad se trahit. Cruc nobis in frequentissimo vsu est, pro scipione eo qui superna sui parte transuersario ligno terminatur; quod axillis subiectum, homines vel claudos, vel pedibus imbecilles sustentat, ne collabantur. Verùm quid huic scipioni cum ritibus sacris, vt hos ad se trahere meritò dicatur? quasi verò ægroti caducique hominis baculus primas teneat cærimoniarū. Sunt hæc prorsus absurda, non dictu modò, sed etiam cogitatu; cùm ea quæ manca sunt & mutila, à diuinorū perfectione longissimè sint remota. Vt enim externa sacra prætereamus, in quibus ne verbum quidem mali ominis ferebatur, tantum abest vt ad claudorum columen cuncta fuerint relata, videamus quid Mosaicæ habuerint cærimoniæ, in quibus hæc leguntur: *Locutusq. est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron, Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius; si cæcus fuerit, si claudus; si vel paruo vel grandi, vel torto naso; si fracto pede, si manu; si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo;*

Crucis apud Romanos ignominia.

Tau vnde hanc nomenclaturam acceperit.

Cur. Ceur.

Cærimoniæ etymon.

Cura, Curetes, Curati, vnde nomenclaturam habeant. *Cureiten. Cur. Ruc.*

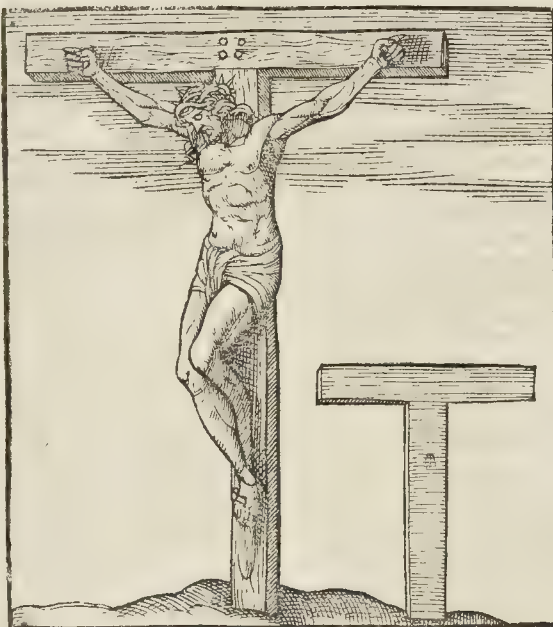
Cærimoniarum proprius vsus.

Crucis etymon. *Cruc.*

Sacrificiorum ministri quā debuerint esse integri & omnibus numeris perfecti.

in oculo; si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus: Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Hæc & id genus complura in sacrorum rituum delineatione inuenimus, è quibus quid efficiatur, quis non cernit? Qua ergo ratione dici potest, omnes sacros ritus ad Crux tamquam ad summum fastigium trahi, si claudos Deus à sacrificio suo prorsus excludat, nedum scipionem claudicantium pro scopo voluerit cærimoniarum collocari? Quid ergo? non credemus nomenclatori? non credemus sacris Ægyptiorum litteris? dicemus vanas esse hieroglyphicas notas? Absit omen. Propiùs igitur inspiciamus figuram ipsius Tau, quò intelligatur non aliter olim apud primos litterarum pictores hoc elementũ scribi solere. D Hieronymum hîc cogimur laudare; cuius verba modò citata apertè testificantur, Tau in vetustis litteris quibus Samaritani tũ temporis adhuc vtebātur, crucis figurā habere: cuius testimonij grauitate sumpta, vlteriùs de crucis figurā quærendũ. Hanc facit antenna è malo ad angulos rectos suspēsa; facit & auiũ volatus alas extendentiũ; natatus itē hominis, cuius brachia trāsuersariũ crucis lignũ imitantur, si eidem auctori credimus. Est apud Suidam, crucem esse ligna ad rectos angulos deuincta atq. cōnexa: quo loco memoriæ proditum, dum Theodosij principatu tēpla gentiliũ euerterentur, in Serapidis fano hieroglyphicas litteras inuentas fuisse, in quibus crucis figura cerneretur; quā hieroglyphicorũ periti dicerent futuræ vitæ habere notationem: quæ ipsorum opinio à primis hieroglyphicorum magistris ad posteros deriuata, perspicuum reddit oraculũ apud eos fuisse, tempus tandem fore, quo per hanc figuram vita mortalibus daretur. Nobis de vocis significatu clarum est, omnes cærimonias ad crucem trahi, & in ea summum mysteriorum contineri. Bene tamen cecidit, id Theodosij principatu annotatum proditumq. litteris fuisse, quo ex eo clariùs euadat, nos non primos esse eorum qui apud Ægyptios crucis signũ inter hieroglyphica reperierunt, tametsi primus nominis Latini inuenerim rationem; quæ figuram crucis hanc, quam D. Hieronymus ceteriq. describunt, omnino confirmat. Nos enim pro scipione cũ ligno transuersario alas sustinēte Crux dicimus, à quo crucs-wps, & per cōcisionē Crups, id notat quod fulcri eiusmodi imaginē præfert: vnde Latinis quoq. Crux dicitur, natalibus & nominis ratione prorsus ignota. Differt itaque Crups à Crux, quod in Crux pro scipione axillas fulciente supernè nullus exstet index, in cruce verò superiùs id exeat quod rectos angulos æquè superiùs faciat atque baculus cum transuersario ex parte inferiore. Rectissimè sanè nobis Crups dicitur, eo quòd hæc figura sit verè cructwps, id est, demonstrans sustentaculum & fulcimentum collapsi generis humani: quare re perspicuum fit, hanc vocem Crux sic à nomenclatore factam, vt primùm summo sustentaculo conueniret; quo humanum genus se totum debet suspendere atque sustinere, eoque meritò hoc fulcrum ab omnibus ritibus ad se pertrahendis nuncupatur; cùm nullum fuerit apud antiquos legitimum sacrificium, quod non ad victimam in cruce immolandam referretur, & ex ea quicquid virium haberet, nancisceretur. Cum

Crucis figura.

Crucis figura hieroglyphica in Serapidis templo euerso reperta.

Crux vocis compositio. Cructwps. Crups.

Crux & Crups *quo distinguantur.*

Cum ergo Tau & Crux eandem signent figuram, fueritq. ea integra apud Samaritanos conseruata, cernamusque in Ægyptiis figuris eandem prorsus notam manibus apprehensam atque detentam; quid est cur amplius sit hæsitandum, & Tau & Crux, vnde Crux, nostratia esse vocabula, & eam notare figuram, licet diuersa ratione, qua Græcorum & Latinorum Tau hactenus pingi videmus; quæ ad vnguem quadrat cum eo fulcro quo claudicantes & infirmi sese sustentant? Apprehendamus ergo pro eo ac nomen monet, & hieroglyphicæ figuræ demonstrant, ipsum Tau; non illud quidem quo corpus hoc fulciamus, sed quo mentem à casu leuemus, & nos tandem totos corpore & animo cælo inferamus. Amplectamur ipsum firmo funiculo, quò ex eo salus nostra perinde atque è sacra ancora tota pendeat: Faciamus, inquam, vt quod dicitur, verum nobis sit Tau, id est quod nos seruet: at seruare non potest, nisi apprehendatur, & firma mentis manu retineatur, haud secus atque hieroglyphicæ imagines nobis demonstrant; in hoc prorsus cum voce Cimmeria consentientes, quæ versa vestigiis suis eodem deducit. Castoris & Pollucis fabulam, ad D. Ioannem Baptistam & Christum referri, alibi

Castoris & Pollucis fabula, & eorũ simulacra apud Lacedæmonios δόκανα explicantur.

indicatum: hic addendum, apud Lacedæmonios simulacra eorum δόκανα fuisse, teste Plutarcho in libello περὶ φιλαδελφίας, quæ fuerint duo ligna parallela, duobus aliis lignis parallelis ad angulos rectos annexa: qua figura quatuor cruces coniunctas videmus, ita vt interna parte quatuor anguli sint: exteriùs duodecim in omnem mundi partem porrigantur. quæ si ad numeros Cimbricos examinentur, quaternarius ignem primum denotans, primamque pyramidem constituens, vitam intra Tau siue cruces collocatam designat, & vnà ex ignis natura ad ardentissimi & flamantis amoris cogitationem deducit, quo Christus verus Pollux fratrem suum Castorem & omnes homines fratres itidem suos sic amauit, vt vitam suam ipsis impenderit: quæ tamen crucibus vndique septa nemini prodest, nisi per crucem aliquam ad eam peruenerit. Iam duodecim externi anguli geminam vitam nobis per crucem dari declarant. Vltra enim illam vitam quam Adamo in paradiso Deus dedit, perfectior quædam vita homini per Christi ardentissimum amorem comparatur. Sed hæc vt ad numeros Cimbricos & prima eorum nomina relata, satis sunt manifesta, ita nescio an ab iis qui in illis non sunt exercitati, intelligi possint. Miror interim cuius indicio Plutarchus ad amorem fraternum hæc ligna ita collocata pertinere intellexerit: certè maximus amor & omnium flamantissimus, & qui solus fratribus vitam dat sempiternam, hoc symbolo denotatur; simul instrumento etiam expresso, per quod amoris ignis vitam operatur. Duodenarius Herculi ab omni

Duodenarius Herculi sacer.

antiquitate sacer habitus, geminæ nostrates vitæ, dum Twaleuen vocatur, commonefacit, quam solus Hercules omnium monstrorum domitor per crucis clauam mortalibus concessit. Quaternarius autem tam clarè nobis ignem pyramide sua designat, vt eo-

Quaternarius ignis symbolum.

dem nomine ignis & quaternarius apud Cimbros nuncupetur, admirabili profectò numeri symboli naturæ, & eorum quæ naturæ fines egrediuntur, cõsensione. Quatuor itaque internis angulis numerus ille indicatur; qui si corporatus intelligatur, vt in hominum carne constantium salute intelligẽdus est; primam nobis pyramidem ostendit, verum veræ vitæ symbolum; vt ex iis liquere potest quæ de metarum significatione à nobis tradita sunt. Quid? quòd eadem prima pyramis eum nobis offert agnum, qui ceu conus omnis potestatis supremæ primæque triadis fundamento innixus, viam nobis ad cælestem vitam struxit; quique adeò ipsissima vita est, spiritu suo vitam omnibus suis præbens? Iam si quatuor pyramidis primæ superficies in plano sic extendas, vt se omnes in cono tangant, & è cono cathetis lineis ad rectos angulos demissis plana seces, quatuor Tau videbis vni puncto insistentia, & quatuor catheti ad rectos angulos coëuntes crucẽ constituent, ex omni parte Tau oculis offerentem. Rursus si ternarius prima figura omnium figurarum, ipsam triadem oculis quodam modo subiiciens, corpus fiat, pyramis existit: in quo quis tam hebetem habet mentis aciem, vt non quandam verbi ter maximi incarnati similitudinem agnoscat? Nostræ linguæ architectus horum numerorum ternarij & quaternarij naturam & cognationem ad symbolicam accommodans rationem, sic duo vocabula construxit, vt in iis litteræ hos nobis numeros proponerent considerandos. Dei enim nomen, quod est Got, trilitterum fecit: Verbum autem quod corpus assumpsit, Woort nominauit, quatuor litteris primum corpus imitatus. Sed de maximis horum nominũ mysteriis vt non pauca à nobis alibi perscripta sunt; ita nullus

Got.
Woort.

ingenij,

ingenij, quamuis magni, captus satis multa, satis ardua, satis diuina cogitare possit. Quoniam verò ternarius, dum distinguendæ in diuinis hypostaseon diuersitati numeri applicantur, Spiritus sancti tesseram gerit, stupendus quidam arcanorum abyssus aperitur, dum hac ratione ternarius quaternario comparatur. Quemadmodum enim (si diuinis mysteriis humanas cogitationes applicare fas est) è ternario superficiem metiente, existit meta quaternario designata, quæ omnium corporum primas tenet; ita de Spiritu sancto natus est agnus, multo magis inter omnia corpora & cælestia & terrestria primogenio sibi iure vindicans principatum. Quòd si deinde ternarium in quaternarium ducas, duodenarius existit, numerus verè Herculanus; vtpote totam rerum vniuersitatem, quam duodenarius itidem designat, ab omnibus monstris & ab omni vitio purgans: atque hac ratione mundo, qui totus vitium fecerat, geminæ vitæ auctor; illius nimirum, quam primum peccatum inquinauerat; & huius, quam agnus non purgauit tantùm, sed multò etiam quàm ante peccatum primum fuisset, reddidit perfectiorem ac diuiniorem. Duodenarius ergo è ternario in quaternarium ducto existens, duplicis vitæ generationem repræsentat, & totam totius vniuersitatis absoluit perfectionem atque integritatem; nomen apud nostrates inde sortitus. Huius rei cùm Pythagorici tenuem fortassis aliquam famam vel in Ægypto à sacerdotibus Phrygij sermonis peritis, vel ab Abari hyperboreo accepissent, mirum in modum sese in numeris exercuerunt: & cùm vitæ generationem iis contineri audiissent, animam è numeris crearunt; quòd ab ea videlicet omnem vitam procedere existimarent; nihil interim minùs cogitantes, quàm de iis quæ ad veram vitam pertinerent, quo omnia duodecim numerorum arcana, duodecim diuersis Cimmeriæ linguæ nominibus denotata referre oportuisset. Omnem ergo operam suam & omne oleum perdiderunt, dum humani ingenij, non Spiritus sancti, ductu in numeris ea quærebant, quæ ad totius vniuersitatis tum generationem, tum regenerationem spectant. Atque hæc quidem de Docanorum apud Spartanos simulacro, quo fraternus Castoris & Pollucis amor, teste Plutarcho, denotabatur; tametsi nec hic auctor, nec quisquam post Cimmerios illos antiquissimos intellexerit, qui Dioscori sint; quis ille esset amor, quo mortuo fratri vita data; quid sibi Docana vellent, cur è quatuor angulis duodecim exteriùs producerentur. Totam vetustissimorum sapientiam numeris duodecim & eorum inter se collatione comprehendi, tam vellem doctissimos quosque scire, quàm clara eius in Teutonicis numerorum nominibus indicia cernuntur. Verùm qui sic de numeris egerunt, quasi in caussarum efficientium aut formantium rationes continerentur, longissimè à veterum sententia aberrarunt. Nec equidem tam malè vel de Pythagora, vel de Empedocle, vel de Platone sentiendum mihi reor, quàm Aristoteles eos sinistrè interpretatur, sophisticis quibusdam elenchis nuda ipsorum verba, non sensa insectatus; quo nempe maiorum scriptis inuidè apud imperitos eleuatis, sua solius in manibus hominum versarentur. Neque enim numeros rerum caussas prisci putauerunt, sed notas caussarum, & eorum quæ ab illis efficiuntur ordinem naturæ ratione præditæ indicantes. Quamobrem diligentissimè in his notis homini versandum, quarum principia menti ab ipso opifice inditæ sunt ad omnem rerum inter se ordinem ac cognationem distinguendam: quas primi parentes nostri acutissimè intuentes, nomina illa fecerunt, quorum monitu eorum significatio accuratè contemplantibus aperiretur. Nisi ergo deuij à naturæ ductu ferri velimus, totam mentis aciem ad numeros intuendos conuertamus, & in iis illa maximè consideremus, quæ sola sunt homini ad salutem necessaria; quando impium est cogitare, hæc non primùm à Deo menti per hæc innata signa, aliqua saltem tenus, fuisse indicata. Sed de his suo loco latiùs: in quo rursus fortasse de Docanis erit agendum. Quî verò hæc figura à solis Cimmeriis intelligenda ad Spartanos venerit, admiratione dignum videtur; sed ea tolletur, si ex Amazonicis meis cognoscatur, ipsum Spartanorum nomen, quod Phiditia interpretantur, à Cimbris ipsi genti positum principiò fuisse. Nunc itaque vidimus, quo simulacrum illud è quatuor trabibus contextum, & multa simul Tau è quatuor angulis prodeuntia ante oculos ponens, oporteat referre; & quàm insignia mysteria rudis hæc, qualis prima fronte videri non iniuria queat, figura designet, Haud facilè verbis consequar, quàm Plutarchi diligentiam & mirer & exosculer & deamem, cùm de ceteris omnibus antiquitatis monumentis vndique magno studio conquisitis,

Ternarius Spiritus S. tessera.

Duodenarius rerum totius vniuersitatis symbolum.

Pythagorici quare se in numeris exercuerint.

Aristoteles sinistrè veteres philosophos interpretatus.

Numeros non esse rerū caussas, sed caussarum notas indicare.

quæsitis, tum de prisco hoc Philadelphias simulacro ad posteros opportuna cōmemoratione transmisso. Diuino certè afflatu factum mihi videtur, vt, licet quæ sacra tractaret ignoraret, amorem fraternum tamen ab ipsa summa fraterni amoris idea exordiretur. Supremum enim amoris exemplar est, omnem hominis captum infinito spatio excedens, quo Verbum carnem assumsit, vt frater hominis factus, fratrem suum ab æterna morte sua liberaret: morte, inquam, sua, non aliqua aut illustri aut facili, sed ea qua nulla vel durior esset vel infamior. Quod enim ipso Tau ignominiosius supplicium, si non alij eo quàm serui consueuerint necari? Verumenimuerò videor mihi iam mox auditurus, nimis hæc, quæ de Docanis dixi, subtiliter esse collecta; nec verisimile esse, primos huius symboli auctores è quatuor angulis primum corpus intelligi voluisse: & si id voluissent, magnæ eos accusandos esse obscuritatis. Equidem minimè nego, maxima caligine prisca humanæ salutis mysteria tecta fuisse; & ea profectò tanta, vt ipsam etiam serpentis perspicacissimi effugerint calliditatem, tametsi sciret caput suum ab homine tandem conculcatum iri atque protritum. Quò tamen clariora iis quæ modò exposuimus, addamus indicia veritatis, breuiter trabalium signorum caliginem luculenta vocum earum expositione, quibus illi nuncupantur quorum hæc simulacra dicuntur, discutere nitemur. Castoris nomen D. Ioanni Baptistæ, cuius aduentus ante multa sæcula promissus fuerat, conuenire, me alibi declarasse modò dixi. Idem vt hîc repetam ad lucem obscuris inferendam, fuerit necesse. Ca & At contraria esse, & illo malum, hoc bonum notari, Hermathena mea de natura litterarum, & conuersionis Cimmeriis in vocibus vsitatæ analogia demonstrauit. Stoꝛ & Roest eodem modo Teutonicus sermo per contraria interpretatur: & per priorem quidem vocem idem significat quod Latinus per turbo, & turbor; & in agendi & in patiendi notatione verbum vsurpatur: per posteriorem verò vocem quiesco & quieti trado designat. Nec alia ratione in vsum veniunt, quando vt nomina vsurpantur; vt dum dicimus, De hennen gaen te roest/ id est, gallinæ se conferunt ad quietem. Sed pro Roest nunc ferè dicimus Rust: quod conuersum facit Stur. Verùm quamuis Rust pro quietis notione vsurpetur, Stur tamen pro guberno dumtaxat vsurpatur; eo nimirum quæsito artificio, vt per conuersionem intelligeretur, omnem gubernandi rationem ad quietem ceu finem sibi propositum referri. Stur ergo in hac notatione relinquentes, Stoꝛ vocali longa pronuntiamus pro turbo. vnde Ca stoꝛ idem est quod ipsum malum turbo & è sede sua depello. Sic enim vulgo pueri dicunt, De vogelen stoꝛen/ pro eo quod Latini dicerent, aues è nidis depellere. Videamus itaque nunc, quàm aptè nomen hoc Castoꝛ D. Ioanni Baptistæ conueniat, quamque insigniter partes eius & officium, ad quod diuinitus erat destinatus, ante oculos ponat: quod quale fuerit, D. Matthæus Euangelista explicat his verbis: *In diebus illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudæa & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hic est enim qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto; parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Hæc ille, è quibus perspicuum est, eum in mundum legatum fuisse, vt viam Domino pararet. Qui vias parant, ea omnia tollunt, quæ aditum prohibere possunt. Qui ergo Deo viam parare velit, ei necesse est vt mala omnia, & malorum omnium auctorem diabolum ex animo suo depellat. Pellitur autem pœnitentia, qua malum semel in mentis sedem admissum odio prosequimur, & exsulio perpetuo condemnamus, quo Deus hospitio apud nos excipi dignetur. Cùm enim nemo queat duobus dominis inter se hostili odio dissidentibus seruire, non potest Deo aditus ad nos nec via parata esse, nisi draco cum tota sua supellectile & sarcinis antea exturbetur. Odio igitur mala omnia & omnium malorum patrem persequamur necesse est, si viam velimus bonorum auctori paratam. Odisse autem mala, quibus semel fores aperueris & pectoris penetralia reseraris, & iis renuntiare, nullum hospitij locum apud te illis posthac fore, nihil aliud est, quàm pœnitere; & hoc ipsum est viam parare. Hinc liquet, nomine Castoꝛ ipsius Pœnitentiæ naturam explicari, ad quam prædicandam tota Ioannis Baptistæ legatio spectabat. Sed non fuerit abs re, si monstremus quàm conueniens Pœnitentiæ vocabulum nostrates, de quorum sermone Castoris nomen interpretamur, vsurpent. Rauw enim nobis pœnitentia est: cuius vocis multæ sunt rationes, diuersitatem suam è varia analyseos via sortitæ. Re idem nobis est quod paratum. Aw antiquum & venerandum: quod fit, vt Re-aw

Castor vocis etymon. — Ca. — At. — Stoꝛ. — Roest. — Rust. — Stur. — Stoꝛ. — *Castoris nomen D. Ioanni Baptistæ optimè conuenire.* — *D. Ioannes Baptista cur in mundū venerit.* — *Pœnitentiæ natura, munus, & effecta.* — Rauw. — Re. — Aw.

idem ſit quod venerandus quidam & antiquus præparandi modus. Modus autem omnium antiquiſſimus & maximè venerandus is eſt, quem omnes, qui ſe patri ſuo conciliare volunt, ſequantur neceſſe eſt; vt videlicet ſe malum ante commiſiſſe doleant, & eius doloris patri ſuo certam dent ſignificationem: quæ recta eſt via ad reconciliationem. Quid igitur aliud dicit vocabulum Raw/ quàm pœnitentiam eſſe venerabiliſſimam & antiquiſſimam præparationem? Atqui nulla præſtantior præparatio cogitari poteſt, quàm ea qua humanus animus ad Dominum hoſpitio excipiendum præparatur. Quamobrem idem D. Ioannes in deſerto clamat, quod ſermonis noſtri architectus per vocem Raw denotauit. Idem intelligas per aliam quoque vocabuli ſolutionem, qua, ceu ex Re & Haw compoſitum ſit, exponitur pro eo quod Latinus diceret, Paratum ſerua: quod proprium munus eſt pœnitentiæ, quæ cacodæmone & omnibus eius ſarcinis reiectis & expulſis, hoſpitium Domino paratum ſeruat. Porrò ex eadem vocula intelligas, per pœnitentiam iter nobis eſſe ad ipſum antiquiſſimum, quem Daniel antiquum dierum vocauit. R enim littera fluxum & vehementem motum magna linguæ vibratæ celeritate imitatur: cui ſi Aw/ quod antiquum ſignificat, iungas, mox intelliges Raw celerem motum eſſe ad ipſum antiquum dierum, patrem nempe noſtrum, ad quem per pœnitentiam maximo niſu contendere debemus. Et hæc quidem & alia, quæ breuitatis cauſſa omitto, vocula Raw recto litterarum ordine deſignat: verſa verò nobis demonſtrat, cui ſit hoſpitium præparandum. Cùm enim War idem ſit quod Verum, per ichnæam intelligendarum vocum viam deprehendimus, nos paratos eſſe per pœnitentiam ad Verum ipſum ſuſcipiendum: quo ſimul & Chriſtus: & cæleſte eius regnum continetur. Quemadmodum itaque D. Ioannes dixit. *Parate vias Domini, quia appropinquat regnum cælorum*; ita in noſtrati nomenclatura intelligimus, pœnitentiæ Chriſtum & eius regnum tam propinquum eſſe, vt ſolis veſtigiis trium litterarum retrò obſeruatis, ad ipſum monſtretur ingreſſus. Quòd ſi iam vlteriùs quæras, quid ipſum verum tibi ſit præſtiturum, rationem nominis inueſtiges; quæ inuenta, demonſtrabit ipſius Veri proprium eſſe ac præcipuum donum, vt eum quem ſua præſentia fuerit dignatum, ab omni malorum genere ſecurum tutumque ſeruet: quod War/ dum vti verbum vſurpatur, deſignat. Habemus itaque in noſtrati Pœnitentiæ nomine, pœnitentiam eſſe excellentiſſimam præparationem; quam nemo poteſt ab ea præparatione ſeparare, quam diuus Ioannes in deſerto prædicauit: Habemus, hac præparatione ad antiquum dierum acceſſum patere: qua in re vltimus totius paraſceues finis continetur. Mox inde ſi vocem retrò legamus, videbimus quàm propinqui ſimus Veritati, quæ regnum cælorum ſola moderatur ac gubernat: tandem ex eadem verſa vocula ad originem ducta cernemus, omnem cuſtodiam noſtri à Veritate proficiſci: quæ omnia quàm cum Caſtoris nomine quadrent, quod omnis mali ſignificat depulſorem, quis eſt tam hebes vt non intelligat? Nunc igitur ad Pollucem tranſeat oratio. Frequens eſt Græcis & Latinis, vt V digamma in Cimmeriis vocibus repertum in P commutent: qua via è Voet/ illi πόδα, hi pedem fecerunt: è Vroom illi probum, Herodotus πύρωμον: è Visch Latini piſcem: è Vinnen pinnas in piſce dixerunt. Quod noſtris Vater eſt, Græcis πατὴρ, Latinis pater. Eodem modo ex Vol-lucs/ Pollux nomen accepit; quod Romani fidelius quàm Græci conſeruarunt. Et eſt alioqui V conſonans leui diſcrimine à P adſpirato ſeiuncta: ita vt ſi quis noſtratibus ſcriberet Phol-lucs/ non aliud notare diceretur, quàm ſi Vol-lucs pinxiſſet. Eſt autem Vol-lucs non aliud apud Cimmerios, quàm apud Latinos plenum felicitatis, diuinitùs homini citra meritum aut prudentiam ſuam oblatæ. Quis verò eſt inter omnes eos qui ſunt è mortalibus feminis in lucem editi, cui potius hæc conueniat nomenclatura, quàm ipſi Chriſto; qui ſolus & ipſe plenus eſt gratiæ & veritatis, & ſolus omnes homines plenos reddit integræ felicitatis, iuxta illud: *De plenitudine eius accepimus omnes?*

Margin notes: War. — *Veri præcipuũ donum.* — *V Cimmeriũ Latini & Græci in P frequenter conuertunt. Pollucis etymon.* — *Pollucis nomẽ Chriſto optimè conuenire.* — Lut.

Eſt quiſquam mortalium qui aptius nomen Chriſto queat comminiſci? Cùm enim Lut illa felicitas vocetur, quæ diuinitùs hominibus affluit, omniſque homini felicitas per ſolum Chriſtum à Patre pleno copiæ cornu affundatur, profectò nihil veritati congruentius, nihil ad hominum vota, plenum ſibi gaudium optantium, exprimenda ſignificantius, quàm ſi eum à quo hoc nobis dari cupimus, à proſperitatis felicitatiſque plenitudine nominemus. Nec magni refert, plenum'ne Pollucem felicitatis, an felici-

tatem

tatem omnia plena reddentem, an plenam felicitatem interpretemur; quando omnia hæc & ex eodem nomine intelligi possunt, & æquè Christo conuenire cernuntur, qui non modò plenus est omnis felicitatis, sed ipsa etiam plena felicitas, omnia plenitudine sua complens. Quoniam modò perspicuum est, nihil sacris litteris magis consonare, quàm eum qui viam Domino præparauit, Castorem; & eum qui felicitatem omnem absoluit & explet, Pollucem indigetari; non possum committere, vt non & fabulam Castorum leuiter attingam; quam licet alij aliter tradiderint, doctissimi tamen quique poëtarum in eo concordarunt, quòd alter mortalis de mortali patre genitus, alter immortalis sit ex ipso Ioue natus; & quòd hic illi immortalitatem communicarit. Fuerunt qui Geminorum sidus his nominibus designari putarent; cui tamen illa ortus & occasus vicissitudo, quam plerique somniarunt, nullo modo quadrat. Homerus ἑτερημέρους eos vocans Virgilio præiuit canenti:

Castorum fabula explicata.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditque viam toties.

Verùm hoc commentum nulla ratione vel cum Geminis, vel vlla omnino Theologia conuenit; originem tamen inde accepit, quòd ab antiquissimis Orphicis accepissent, Pollucem Castori mortuo vitam reddidisse; & vt vitam redderet fratri, ipsum mortem oppetiuisse, ac ambos deinde à morte liberatos ad cælum subuolasse. Castor enim prius ab Herode occidi iussus, ad inferorum limbum descendit, quem Christus crucifixus & ad inferos post mortem descendens, in cælum transtulit, ac sempiterno immortalis vitæ gaudio beauit. Dioscori dicti sunt, quòd Iouis filij essent, alter gratia, alter natura; & eodem modo gemelli vocati. Alter enim natura Zachariæ filius, Christi per Dei gratiam frater adoptiuus: quo fit, vt non sine graui caussa Ioannes, id est, Iouis gratia vocetur. Quòd autem dicantur homines è maris ventorumque procellis liberare, id mirum non videbitur ei qui intelligat hunc mundum non aliud esse, quàm vastum pelagus perpetuis tempestatibus exagitatum; in quo Castoris & Pollucis præsidio tuti erimus, si illius monitu atque demonstratione intelligamus, atque viua fide credamus, hunc esse agnum Dei qui tollit peccata mundi. Quamobrem rectissimè Soteres siue Seruatores sunt indigetati, eo quòd hominum genus ab omni malorum impetu seruent; alter quidem ad pœnitentiam hortando; alter omnem labem, omnem vitiorum fœditatem per sanguinem suum eluendo. Hinc ille cecinit, quisquis fuit, qui se Orpheum dixit:

Dioscori cur dicantur Castor & Pollux.

Soteres vnde dicti Castor & Pollux.

Καὶ μεγάλους σωτῆρας ὁμοῦ Διὸς ἄφθιτα τέκνα.

Neque porrò citra magnam rationem factum, vt Pollux solum Castorem dicatur à morte liberasse ac vitæ restituisse, propterea quòd neminem omnino vitæ munere Christus dignetur, nisi is se Castorem præbuerit, id est, nisi claro judicij actu in conscientiæ suæ foro malum malique patrem exsulij condemnet, atque ex hospitio suo exturbet: quod verum est pœnitentiæ munus, vt à D. Ioanne prædicatum, ita nomine Castoris expressum. Adde quòd pileatos in antiquis monumentis plerumque videamus: cuius rei caussam, licet alij eam è fabuloso Ledæ ouo sorbere malint, hanc fuisse videmus, quòd pileus olim libertatis signum haberetur. Quando enim in hominum libertate asserenda hi tenent primas, meritò libertatis & principis vindictæ signo sunt adornati. Solent & stellæ siue flammæ superiùs affingi, quibus notabatur, vindictam eam qua homines in libertatem asserebant, non ad hanc communem & ciuilem vitam, sed ad cælestem & perennem pertinere. Nec caret item suo mysterio, quòd Castor equorum domitor; Pollux pugil dicatur. Quid enim indomito pullo similius, quàm animus humanus per omnes perturbationum ac cupiditatum variarum campos effrenato impetu ruens? Rursus quid hunc promptiùs & efficaciùs domat, quàm malorum depulsor, clamans, *Pœnitentiam agite, & viam Domino parate?* Pœnitentia enim efficit, vt Deus animis nostris, ceu equis quibusdam freno obedientibus, vti dignetur; quos alioqui non esset adscensurus. Sed de his latiùs in Veneticis: quibus si illa quæ in Cronijs à me dicta sunt addantur, ingens lux arcanæ Castoris & Pollucis notationi adferetur; & simul clarissimum euadet, ea quæ de Docanis à me dicta sunt & ad Tau applicata, prorsus consonare veritati Christianæ. Verumenimuerò non deerit fortasse qui dicat, indignum me commentum Ogygia Ægyptiorum antiquitate protrudere, dum

Castor & Pollux cur pileati in antiquis monumentis pingantur.

Castor eques, Pollux pugil quare fingantur.

Græcorum vel Deos vel heroës heri aut nudiustertius è Regis cuiuspiam filiis post mortem cælitum numero ab adulatoribus mendicisque poëtis adscriptos, ipsius Tau, insigni omnium vetustissimi, insigniis accommodarim. Huic, quisquis erit, breuiter respondebo, me Ogygia Ogygiis contulisse, atque nihilo vetustius esse Tau, quàm ea quæ de Castoribus sunt relata. Quamuis enim mendax Græcia, & semper ab exteris antiquitatis suæ petens ornamenta, Castores apud se natos dicat; atque inde videri queat fabula hæc recens, si cum antiquitate Hieroglyphicorum conferatur; docebo tamen

Castorũ memoria apud Phœnices clara, iam olim ante Troiam euersam.
Sanchuniathon Phœnix, historicus.
Dioscuri filij Sedec.

non apud Iones tantùm, sed apud Phœnices etiam claram sacrosanctamque Castorum memoriam exstitisse; & id quidem eius auctoris testificatione, qui omnibus ad vnum Græcis scriptoribus tanto est antiquior, vt ipsis illis Heroicis, quæ vocant, temporibus floruisse dicatur, non paullò ante quàm Troia à Græcis euerteretur. Is est Sanchuniathon Phœnix, qui Philonis Biblij beneficio Græcè loquens, qui eius historiam è Phœnicum sermone transtulit, dicit Dioscuros filios esse ipsius Sedec: cuius nomen si Latinis interpreteris, iustum denotabit. Hebræis צדיק vocatur. Viden' modò quisquis es, qui Dioscuros Græcorum dumtaxat fabulis celebratos existimas, antiquissimam esse apud Phœnices etiam horum religionem; & illam ipsorum genesin exstare, de qua confestim quiuis intelligat, ea quæ de ipsis & ipsorum Docanis dixi, ne ad latum quidem vnguem à veritate recessisse. Deus enim Pater, vt iustus & ipsissima iustitia, volens primorum hominum & omnium ex iis natorum scelus expiare, suum ipsius filium in hunc mundum misit, vt homo factus, pœnas lueret humanæ peruersitatis: & vt agnosceretur, angelum misit, qui populo ipsum coram indicaret. Quamobrem non iniuria

Dioscuri Cabiri dicti.

Phœnices ipsius Iusti filios, Dioscuros dixerunt; quia nempe ipsius Dei iustitiam exercentis filij essent; alter per gratiam adoptiuus, alter etiam ex ipsa natura. Verùm quo apertius cernas, omnia inter se conuenire; adde & illud, eosdem Cabiros etiam à Byblio ex auctoritate Sanchuniathonis vocari: qua voce, à Græcis numquam intellecta, illi nominantur, qui malorum sunt depulsores, quique homines à malis omnibus &

Cabirorum etymon.

eorum patre cacodæmone tuentur. Nam Ca–weren idem est, quod defendere à malo, siue malum amoliri & arcere; quod nostratibus notius quàm vt opus sit maiore explicatu. Litteram autem W nobis peculiarem, Græci in Beta verterunt, quo vocabulum ad suam incudem formarent: cuius tamen loco ἀλεξικάκους dicere potuissent. Eos-

Dioscuri Corybantes dicti.
Corybantum etymon.
Want.
Trou-wanten.

dem alio nomine, de Cimmeria item lingua petito, Corybantes vocarunt: cuius vocis ea primùm offertur notatio, vt electos ad custodiendum tuendumque apparitores intelligamus, quasi Cor-hu-wanten audiremus. Want enim idem est, ac si dicas quemquam à manibus esse; non eum quidem adscribendum, vt consuetudo tenet Latinorum, sed ad tuendum: vnde Trou-wanten fidi satellites vulgò nominantur; cuius significationis ratio ex Wi-hant cognitu facilis est. Dic modò quos magis fidos satellites & apparitores inuenturi simus, quàm illos, quorum alter manu nobis salutis omnis auctorem demonstrat; alter demonstratus crucis suæ claua nos defendit, & ab omnibus aduersis tuetur.

Verwant.

Allemani Verwant pro cognato vtuntur, eo quòd cognatorum manibus latè se porrigentibus nostra defendere soleamus; & quot cognatos habemus, tot nobis manuum paria habere videamur. Elegans sanè est ipsius Want notatio, eo quòd Wi-hant vtrumque nobis indicet, & manus nos longè latéque eius beneficio quem sic vocamus habere extensas; & præterea aliorum manus nos procul abercere. Iam quia W & B eam habent cognationem, vt alterum alterius loco quandoque ponatur, suggeritur & illa no-

Bihant.

minis ratio, qua in Bihant dissolui possit, ad id notandum, quod manui auxiliatur. Fie-

Bant.

ret inde quidem Bant; verùm quia hæc vox vinculum denotat, & omne id quod ad ligandum in vsum venit, discriminis caussa pro Beta duplex digamma vsurpatum, non

Want.

iniuria dicere queamus. Cernitur verò etymologia clariùs in Want dum pro chirotheca venit in orationem, cuius vsus est tum vt manui sit adiumento, tum vt ea quæ manum offendere possunt, procul arceat. Eadem aut simili ratione Want pro pariete ponitur, propterea quòd & hic nobis sit manus & apparitoris loco in propulsandis externis iniuriis. Corybantes igitur dicentur, qui sunt satellites ad custodiendum delecti, quales vt sint & alij complures, tum illi præcipuo quodam suo iure & insigni prærogatiua sic vocabuntur, qui à patre Sedec, siue iustitia æterna, electi sunt ad totum humanum ge-

Corybantum etymon aliud.

nus ab omni hostili impetu defendendum. Quòd si quis Cor pro Cur siue Ceur interpre-

tetur,

tetur, vt cærimoniæ hac voce intelligantur, Corybantes illi vocarentur, qui cærimoniis & ritibus sacris tamquam defensores assisterent: quæ notatio vt Idæis Corybantibus non malè conuenit; ita meliùs illis tribuetur, qui omnem cærimoniarum vsum absoluerunt. Certè nulli sacri ritus vel veritatem vel vsum suum tueri possunt, nisi ad ea tendant quæ à D. Ioanne & Christo seruatore nostro gesta sunt. Ceterùm vt hæc sic exposita cuiuis perspicuam habent veritatem, ita illud quod de Samothracibus à Philone adiectum est, non æquè facile fuerit expeditu. Ait enim hos itidem eosdem esse cum Diis Samothracibus. Nitemur tamen & hoc explicare, vt plurimarum antiquitatum consensione nostra stabiliantur, tum vt quæ ratio sit nominis Thracum, intelligatur. Tracht idem nobis est quod subtiliter excogito; & dum nominis loco ponitur, subtile & callidum inuentum denotat. Allemani Be-tracht dicunt pro eodem, facta syllabica adiectione ad significationis augmentum. Quemadmodum verò è Recht fit Rex, & à Le-echt Lex, à Merct Merx; ita è Tracht fit Thrax; mutato videlicet Tau in Sigma, quo littera fiat duplicata. Quisquis igitur is fuit qui primus hoc nomen posteris suis dedit, hoc optasse cernitur, vt ingenij subtilitate ceteris mortalibus antestarent; & id vnà monuisse, vt rebus in omnibus magno cogitationum acumine quid verum, quid falsum, quid fugiendū, quid sequendum, expenderent. Id autem diligenter priscos olim Thraces fecisse, Orphica theologia, & ea quæ de Strymone, vnius Musarum mariti, memoriæ prodita sunt, satis demonstrant. Thraces autem olim nostra lingua vsos esse, quæ hactenus in Taurica Cherroneso apud vetustos Cimmerios seruatur, in iis quæ de Getis scripsi, ostendi: quo fit, vt eorum nomenclatura ad sermonem nostrum referenda sit, & ex eo ad originem vocanda. Porrò Sami nomen si ad eundem dicatur pertinere, à congregando deducetur; quia Sam idem sit quod in vnum redigo, siue multa simul connecto. Hinc insula à conuenis habitata è diuersis gentibus in vnum collectis, rectè Samos vocabitur; ita vt minimè mirari debeamus, si pluribus insulis eadem data sit nomenclatura. Hinc videas, quàm Iunoni connubiorum Deæ conueniat, vt in Samo colatur; eo quòd hominibus copulandis dicatur præsidere. Samothracia igitur vel Samos Thracia dicetur, quia Thraciæ sit obiecta: vel Samothracia à Samothracibus Diis. Qui verò sint Dij Samothraces, vt ab omnibus ferè video quæsitum; ita neminem legi qui quicquam verius quàm Philo Berytius prodat, tametsi Varro refragetur, nescio quæ Samothracum citans initia. Castor itaque & Pollux reuera sunt Samothraces, nec vllis vmquam ab orbe meliùs ea potuit nomenclatura applicari. Per hos enim Deus admirabili consilio, quo nullum vmquam fuit subtilius excogitatum, diuersas gentes in vnum corpus congregauit, & ex omnibus vnam sibi constituit ciuitatem. Callidissimum Draconem fuisse sacris litteris proditum habemus; cuius impostura homines primi decepti, à Deo sunt distracti: at illo longè sollertius consilium Pater æternus excogitauit, quo coniugium dissolutum rursus est redintegratum, & homines in meliorem statum, quàm ante diuortium fuissent, restituti. Quoniam igitur ad maximum hoc & occultissimum consilium exsequendum D. Ioannes & Christus à Patre cælesti sunt destinati; ille vt index, hic vt perfector; rectissimè Samothraces nuncupantur, eo quòd inuentione subtilissimè excogitata, homines in vnum corpus redactos, Deo rursus copularunt, nullo ampliùs diuortio distrahendos. Samothracum mysteria atque initia occultissima fuisse, à multis annotatum; sed nulli vmquam in mentem venisse credo, tantum in illis latuisse arcanorum, vt ipsum etiam callidissimum serpentem fallerent, & insidiarum contra ipsum structarum tantisper inscium tenerent, dum ipse sese in laqueum induxisset. Castor ergo & Pollux nō Dioscouri modò sunt, sed veri etiam sunt Cabiri, veri Corybantes, veri Samothraces; tot denique nominibus aliis honorandi, quot illi qui & veri sunt depulsores omnium malorum, & omnium mortalium, diuersis erroribus per totum orbem vagabundorum, vnam constituere ciuitatem. Quamobrem nihil absurdi feci, immo nihil feci quod non ipsa veritas facere coëgit, dum Docana ad Tau dixi pertinere, & eorum apud Spartanos venerationem ab eisdem quondam initiis primùm cœpisse, à quibus Tau ad Ægyptios venit. Hinc non exigua mihi suspicādi ratio, ipsum etiā nomen Docana non minus Cimmeriū esse, quàm nomen Spartæ, tametsi à δοκὸς, quo trabs notatur, deriuatū esse videri possit: quam opinionē ij sequantur licet, quibus hæc formandarū vocū analogia placebit. Si trabes tantùm nomine hoc designari

Castor et Pollux dij Samothraces.

Thracum etymon.
Tracht.
Betracht.

Thracum ingenij subtilitas.

Sami nominis ratio.
Sam.
Sami nomen quare insulis compluribus tributum.
Samothracia unde nomen acceperit.

Samothracum initia & mysteria occultissima.

Docana nomen esse Cimmerium.

gnari volebant, cur non δοκοὺς potiùs vocabulo ab omnibus intelligendo nuncupabant? Qui Græcis etymologias scripsit, sepulcra interpretatur, ambiguus hærens, à δοκὸς ne, an à δέχεσθαι vocis ratio sit petenda. Suidas quia Tyndaridarum sepulcra hoc nomine signari existimat; non dubitat, quin à δέχεσθαι vox sit accepta. Hoc interim cerno, nusquam alibi gentiū in tota Græcia huius vocabuli pro re quapiā vsum fuisse, quàm apud Lacedæmonios; & apud hos non pro vlla alia re, quàm pro Castoris & Pollucis monumento. Hinc fit, vt sic existimem, vocem Cimbricā fuisse à primis rituum magistris ad posteros transmissam, ad solum illud Castoris & Pollucis signum denotandū. Exosculor profectò cùm alibi semper, tum hoc maximè loco Plutarchi diligentiam, viri omnibus ceteris de antiquitatū cognitione longè præferendi; cuius auctoritate fretus, Grammaticorum iudicium hic contemno. Rimanti itaque mihi linguæ nostræ penetralia, statim in ipso vestibulo ea nominis ratio sese obuiam tulit, cum qua fraternus amor ille quem à Chæroneo acceptum explicaui, ad vnguem quadraret: & ea quidem talis, vt geminam eisdem litteris, per solius temporis in prima syllaba mutationē, intelligentiam ostendat. Quid, rogo, magis eius votis conuenit, qui æternam futuri sæculi vitam, quæ per Tau denotatur, apud Hieroglyphicos expectat, quàm Deum perpetuò feruidis precibus orare, vt eam quamcitissimè largiatur? Nonne quotidie, immò semper orare iubemur Deum Patrem nostrum cælestem, vt regnum nobis suum sinat aduenire? Quid si nunc doceam, hoc ipsum per Docana denotari? Doc idem nobis est quod citò do vel da; quod in hac notatione breui tempore pronunciatur, quo festinatio indicetur. Ana perpetuum nobis notari, alibi crebrò exposui. Videmus ergo nomen hoc vel ipsis trabibus per cruces deuinctis tribui posse, vt ipsum signum dicere intelligatur, do æternitatem: vel ipsi inspicienti accommodari, vt videlicet dicat, Da citò perpetuam vitam. Confer modò id quod de symbolo Tau in Serapidis templo inuento, & ad vitam futuram à sacrarum petitis notarum relato antea commemoraui, cum hac huius vocis Doc-ana notatione; & examina, an non vox Docana ipsius Tau exprimat notationem. & est hæc quidem integri vocabuli vt trisyllabum sit, & vocali prima breui pronunciatum, significatio: at si primam producas, alterius rei notio offeretur; diuersa illa quidem à priore, verùm sic coniuncta, vt & eam sequatur, & ipsum modum exprimat, ad quem munere eo quod oramus, sit vtendum. Duc vocali longa, est idem nobis, quod sub alicuius rei tegmine summissè lateo ad iniuriam & vim declinandam: vnde doc præteritum imperfectum cum ana compositum faciet vocabulum, quo æternum latibulum & tegumentum contra omnia malorum tela comparatum denotatur. Nos pullos sub matris alis tegi dicere volentes, hoc verbo duiken vtimur: & dum significamus quempiam se debere tutelæ maioris alicuius submittere cum omni humilitate, idem verbum vsurpamus. Quisquis ergo Docana hoc accentu pronunciabit, is sic intelligendus, vt dixisse videatur, nobis magna animi summissione perpetuò sub cruce latitandum esse: quod quàm Euangelio consentiat, recteque cum omnibus sacris litteris quadret, neminē Christianorum puto latêre. Nobis enim crux perpetuum scutum esse debet aduersus omnem cacodæmonis impetum; sub quo tam submissè nos debemus occultare, vt nihil ab imbelli puerorum innocentia differamus, si protegi quidem ab ea velimus; quando superbos & suis viribus vel minimū fidentes Deus ab alis crucis suæ repellit; nec quemquam securissimo hoc tegmine dignatur, qui non totum sese deuouerit humilitati; virtuti illi quidem nulli Philosophorum cognitæ, immò apud eos in vitiis habitæ, verùm tali, vt per eam solam vnicum iter ad crucis tutelam patere cùm Prophetæ, tum Christus ipse & exemplo & præceptis frequenter repetitis ostendit. Rectè igitur Docana sic sunt vocata, vt nō suam modò in breui tempore habeant significationem, sed mutato etiam accentu illam nobis suggerant viam, qua ad æternitatis donum peruenitur. Quòd si litteram mediam è tenui in mentem vocemus, Dogana virtus erit æterna, ea videlicet quæ in cruce perpetrata, omnibus vitam meruit sempiternam, eo quòd Dog idem sit quòd virtute præditum esse. Vide vt alia recta pronunciatione designentur, alia cognatione quadam ex eisdem elementis moueantur, & vt omnia tamen eodem tendant. Iam & illud monemur, vt optemus Doch-an, id est, vtinam tandem adsis; ceu is qui inspicit & vitam æternam symbolo notari intelligit, dicat: Rogo vt tandem properes & adsis; quo quid aliud dicitur, quàm, *Adueniat regnū tuum*,

Docana vocis etymon.
Doc.
Ana.

Duc.

Doc.

Crux perpetuum scutum aduersus cacodæmonis impetum.

Humilitas virtus philosophis incognita.

Dog.

fraterno

fraterno tuo amore nobis comparatum. Plura ſunt quæ vel accentuum mutatione, vel litterarum cognatione nobis indicantur, quæ enumerare nihil attinet, cùm hæc ſufficiant ad aperiendum, vocem ipſam non minus ad Cimmerios, quàm ſimulacrum pertinere. Et hæc quidem plura fortaſſe quàm ſatis de Docanis, fraterni amoris inter Caſtorem & Pollucem ſymbolo, duodecim angulos exteriores è quatuor internis egreſſos delineante; qua figura totius mundi duodenario deſignati ſalus & gemina vita, à pyramide quatuor angulis abſoluta, & principe omnium corporum proficiſci denotatur. Quod ſi pro rei amplitudine & maieſtate per omnia nobis Docanorum myſteria diſcurrendum eſſet; atque in ſingulis cum ſacris litteris ſymphonia annotanda, maxima commentaria colligere oporteret. Duodenario autem totius mundi plenitudinem deſignari & geminam vitam; alteram priorem à patre datam; alteram poſteriorem, quam à Filio corporato mundus accepit, & aliàs indicaui, & ſuo loco latiùs explicabo. Magnas gratias habeo Cimmerij ſermonis auctori, cùm ob alia infinita diuinitatis arcana nobis communicata, tum ob duodenarij apud nos nomen, ſic expreſſum, vt duplicem hanc vitam clariſſima compoſitione deſignet: quam vt ſemper maiorem in modum veneratus ſum; ita longè vehementiore me captum ſenſi admiratione, dum eam cum Docanis conferrem, viderémq. numeri nomen adamuſſim cum eorum quadrare notatione, quàm inſigniter auxit illud teſtimonium: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Quid enim conuenientius, quàm duodenario mundum denotari, cùm numerus ſit pleniſſimus, quinque partes complexus, quæ ſic eum reddunt exſuperantem, vt quaternario ſeipſe excedat, quem Docana in medio complectuntur. Quis eſt autem hic quaternarius? Id indicat Cimbricum nomen quo quaternarius & ignis notatur. Acceſſit enim mundo vltra omnem ſuam menſuram Pollux, qui eſt corpus igneum, infinito ardens amore; quod in meditullio Docanorum incluſum, duodecim angulos excludit, & toti mundo depurgato geminam confert vitam. Ventum nunc eſt paullatim eò, vt totius mundanæ machinæ figuram in Docanis expreſſam fuiſſe intelligamus: & quemadmodum hæc duodecim angulis rectis deſignatur; ita in Herculis fabula duodecim eius laboribus, quibus totum orbem ab omni monſtrorum genere liberauit, inſignitur.

Duodenarij numeri ſignificata & myſteria.

His connexam cenſeo alterius cuiuſdam ſimulacri interpretationem, è quo Ægyptiorũ idolomania ex omnibus ſacris vel ſymbolis vel nominibus falſos ſibi deos fingentium, magnum illum Serapin ſomniauit; quem inſanus Porphyrius Plutonem eſſe commentus eſt. Noſtra non refert quid delira hominum deos de ſomniis ſuis fabricantium ingenia de priſcis id genus vocabulis vel confinxerint, vel ſeſe de cuiuſpiam vetuſtioris auditione accepiſſe dicant; quando nihil mihi certius eſt, quàm eos omnes qui hiſce in rebus verſati ſunt, nihil prorſus eius linguæ nouiſſe, è qua priſca hæc nomina manarunt. Ritus tamen antiquos diligenter obſeruo, vt eorum nimirum ductu ad prima exordia ſuperſtitionis adſcendam: quod cùm aliàs ſemper, tum in hoc celeberrimo Serapidis idolo faciendum mihi putaui. Crebrò repetere cogor, cacodæmonum fraude & mendacium antiſtitum auaritia factum olim fuiſſe, vt nomina vel diuinis oraculis pandendis deſtinata, vel ſanam aliquam de rebus ſacris ſententiam complexa, ad immundos ſpiritus detorquerentur; atque ita peſſimus dæmon boni nominis prætextu miſeris mortalium mentibus ſe velut Deum quendam inſinuaret. Hinc è ſymbolis ſacris dij facti, hinc exſtitit Harpocrates ſilentij cuſtos, hinc Canopus ſpes omnis eruditionis, hinc denique omnes tum Ægyptiorum, tum dij gentium ceterarum. Annotaui modò è Suidæ commentariis, in Serapidis templo ſigna inuenta fuiſſe, crucis figuram exprimentia: qua de re quid Rufinus memoriæ prodiderit, recitare non grauabor. Is enim magnificentiſſimum eius in Ægypto templum ita deſcribit, vt centum gradibus ad illud vndique aditus patêre dicat; monte nimirum altis fornicibus exſtructo, ad pauimentum & reliquam ſubſtructionem ſuſtinendam; in quibus diuerſorum vſuum cellæ per diuerſos mæandros adeundæ occulebantur. Iam ſuperiora ſpatioſæ exedræ & paſtophoria & domus in excelſum porrectæ occupabant, in quibus vel æditui vel ἁγνεύοντες, id eſt, caſtitatẽ ſeruantes, habitabant. Porticus deinde totum ambitum interiorem quadratis ordinibus diſtinctæ decorabant. Medio ſpatio ædes erat pretioſis columnis in altum educta, quam ingens Serapidis ſimulacrum ita occupabat, vt dextra alterum, alterum parietem ſiniſtra ferè contingeret: quod ex omni genere metallorum

Idolomaniæ origo.

Serapidis in Ægypto templum & ſimulacrum.

 ligno-

lignorumque in vastam corporis molem conflatum fuisse ferebatur. Huius capiti modius impositus erat. Quid verò vel toto simulacro, vel modio denotaretur, non satis inter Ægyptios constabat, vt facile inde coniectemus aliunde & nomen & symbolum olim inuectum fuisse. Et hæc quidem de templo & idolo: quibus inter alia Rufinus adiecit hæc verba: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam, ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidem vsquam vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius Dæmonis remaneret; sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerant ex paganis viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitus commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicæ crucis inter illas quas dicunt ἱερατικὰς, id est, sacerdotales litteras habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex ceteris litterarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius litteræ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, Vita ventura. Dicebant ergo hi qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quòd hæc quæ nunc coluntur tamdiu starent, quamdiu viderent signum istud venisse in quo esset vita. Vnde accidit, vt magis hi qui erant ex sacerdotibus vel ministris templorũ, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ, deceptionum machinæ delectabant. Hæc Rufinus: quæ adieci, quo quiuis cerneret, antiquitus Tau in Ægyptiorum notis fuisse pro vitæ venturæ tessera: quo dato, nõ iniuria quærat aliquis, quid rei cacodæmoni fuerit cum Tau, & quæ communio diabolo cum signo crucis; quo fugari, non allici scitur. Hîc apertè cernas, Serapidis simulacrum priscis ad aliud spectasse, quàm ad idolomaniam. Hieroglyphica Bembi tabula quot dat nobis sacras effigies ipsum Tau funiculo tenentes, quas si cacodæmonum formas esse dicas, explica nobis, quis vnquam fuerit inter has pestes cui crux ita placuerit vt eam sibi eripi nollet? Vt inter se symbola concordent, necesse est sic has imagines interpretari, vt ea referantur significata quibus crux vitæ venturæ nota sit amica. Hinc nos elicimus, id genus figuras oraculorum occultasse denotationem; quam maligni spiritus contra se comparatam cernentes, insigni fraude in rem suam verterunt; & miseris mortalibus eum errorem instillatunt, vt è picturis sacris falsos sibi Deos comminiscerentur. Quamuis ergo Serapidis tum nomen tum simulacrum ad cacodæmonis cultum hac via sit prolapsum, prius tamen apud priscos ad longè diuersam notationem referebatur. Quoniam ergo Tau frequentissimum est in notis hieroglyphicis, sitque modò expositum, vitæ venturæ habuisse notationem; stupidi prorsus simus, si cogitemus sacras has picturas principiò ad cacodæmones mortis auctores colendos inuentas fuisse. Quin contrà omnino rem habere cernimus, totum nempe hoc picturæ genus ad veram vitam pertinere, si ad priscas suas origines referatur & examinetur. Videamus itaque quid Serapis, in cuius templo Suidas cruces inuentas scribit, ante idolomaniam denotarit. Malchus ille Tyrius, acerrimus Christianæ religionis hostis, quem Græci Porphyrium nominarunt, plurimum ad eam rem diligentiæ contulit, vt quæ veterum Ægyptiorum opinio de Diis fuisset, exploratum haberet. Is in libris responsorum scriptum reliquit, se certò comperisse, Serapin eum Deum vocatum fuisse, qui malignis dæmonibus imperaret, atque eorum insanam vim, qua miseros mortales impeterent, coërceret. Hac de caussa symbolum ab ipso hominibus commonstratum, quo malignæ furiæ expellerentur. Quòd si hæc ita habent, eaque à priscis accepta opinio; quem, rogo, alium inueniemus cuius hæ præcipuæ sint partes, quàm ipsum Dei Filium incarnatum? Percunctemur prophetas, consulamus omnia diuina oracula, & expendamus in illis, cui omnis potestas data sit in cælis & in terra, & apud inferos; certè non alium quàm Christum reperiemus. Audiamus Danielem hac de re loquentem: *Adspiciebam*, inquit, *ego in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna; & regnum eius quod non corrumpetur.* Hæc ille, & plura. Iam quis nescit Draconem cum toto suo exercitu pedibus Agni subiectum esse, & ab eo solo victum? Si quis ergo hoc honore dignus

Crucis Dominicæ signũ inter sacras Ægyptiorum litteras, & eius interpretatio.

Serapidis simulacrum priscis ad aliud spectabat quàm ad idolomaniam.

Porphyrius, dictus Malchus.

Serapis quis Deus priscis fuerit.

dignus quem Serapidi prisci tribuerunt, certè non alius dignus quàm is cui antiquus dierum eam dedit potestatem, vt totum mundum à Draconis tyrannide liberaret. De hoc Sibylla:

Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.
Et mox:
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet.

Veriores itaque Porphyrius quàm ipsemet scire posset, duces secutus est, dum de priscorum sententia Serapidi eam dedit potestatem, qua dæmoniaca rabies, in humanum genus sine intermissione sæuiens, coërceretur. At quod'nam symbolum illud est auerruncum, quod hominibus ab ipso commonstratum esse dicit? Quod? Ipsum nempe Tau; quod vt manu sua tenere in ænea illa Bembi tabula Regina omnium antiquitatum clarissimè videtur; ita in eius templo inuentum esse, tum cùm statua deiiceretur, veterum scriptorum testificatione confirmaui. Nunc igitur cernimus, quid vero Serapidi cum Tau, & quàm insigni impietate & nefando sacrilegio sacrum Serapidis signum ad nescio quem dæmonem sit translatum. Sumsit perfidus serpens eius sibi insignia à quo erat conculcandus atque proterendus; vt hos saltem quoad posset furtiuos & impios præriperet honores. Sic miseri mortales ab hoste suo decepti, qui semper astu & dolo grassari consuetus inter alias fraudulenti consilij machinas & hanc sibi imposturæ arripuit occasionem, vt Serapidis, cuius erat, dæmones omnes depellere ac coërcere, signa præferret; atque in hac sua insidiosi belli officina tam callidè versatus est, vt Deus omnia mystica humanæ salutis symbola iam ab hoste occupata & fœdo sacrilegio polluta exsecrarit, & vltricibus flamis deuouerit; vtpote iam non ampliùs ad honorem suum, sed ad aduersarij vsum in hominibus decipiendis relata. Plurimas Maternus, vir in primis & doctus & pius, id genus cacodæmonis fraudes eleganti libello indicauit; infinito plures in medium prolaturus, si linguæ nostræ ductu altiùs in mendaciorum patris officinam penetrare potuisset: quod quamuis facere nequiuit, illam tamen apud Christianos veritatis inquirendæ aperuit viam, vt quiuis clarè cerneret, maximam idolomaniæ partem à pietatis supellectile furtim sublata acceptam auctamque semper fuisse. Huius igitur iudicium testificationemque secuti, sic in idololatriæ domo discutienda versabimur, vt semper omnes notas diligenter examinemus; quo hinc propria mendaciorum instrumenta, hinc furtiua cognoscas: & in his quidem de priscis ingenuæ indolis signis procedamus ad vetustum vindiciarum ius, quo ea quæ quondam Dei fuerunt, liberali manu in antiquum decus asseramus. Videamus iam nunc, an nomen quoque cum his quæ à Porphyrio prodita sunt, concordet. Complures quid eo notaretur quæsiuerunt, sed in hoc perinde atque in aliis Cimmeriis vocabulis egregiè sunt hallucinati. Nobis non difficile est videre quis Serapis sit vocandus, si litterarum sequamur cognationem. Ser vocali longa omne id notat quod dolore cruciat; & hinc pro scabie frequenter vsurpatur. Af-wis idem est quod abstergo: & si Af-wies per diphthongum pronúties, idem dixeris quod Latinus efferret, Abluebam. Hinc mox cernas duplex W, quo Græci cæterique carent, exemtum, & F quod sono ipsi Phi respondet, in P litteram tenuem transiisse: vnde ex Ser-af-wis Serapis factum, nomen eius proprium, qui dolores nostros & scabiem abstergit. Animaduertis'ne hîc duo indicari, & ablutionem, & abstersionem, exiguo vnius litteræ discrimine: & rursus non dolores modò in cogitationem vocari, sed scabiem etiam, qua totum corpus fœdatur? Quòd si quis nolit Ser syllabam longam esse, quia apud Græcos breuis efferatur, is sciat non semper in cæteris vocibus accentum seruatum fuisse: & alioqui, si placeat, Ser sic interpretabor, vt semen designet, vnde apud Latinos Sero, & apud nos verbum, venerei congressus habens notationem: qua via cùm Serapis is erit qui semen suum abluit atque mundat, tum indicabitur, eundem omnino esse & eum qui genus humanum seuit, & eum qui abluit eius sordes. Intelligis'ne hîc tribus syllabis exponi quod D. Joannes in principio Euangelij sui expressit, vbi apertè dicit: Verbum, quo cælũ & terra creata sunt, carnẽ assumsisse, & in mundũ ad hominũ peccata abluẽda venisse? Sed hæc cuiuis obuia. Nũc igitur quia in vocabulis Cimbricis alia recta via explicátur, alia soni quadam cognatione monentur,

Dæmonis fraus & astutia.

Maternus, scriptor libelli de Cacodæmonũ fraudibus.

Serapis etymon.

Ser. Af-wis.

Ser.

monetur, geminã in tota Serapidis nomẽclatura habebimus significationẽ; alterã dũ prima syllaba breui accẽtu, alteram dũ longo proferetur; & vtramq. vni soli Christo conuenientem.

Serapidis simulacrũ cur ex omni materiæ genere congestum.

Ex hac modò nominis solutione perspicuũ fit, qua de caussa prisci illi sacrorũ rituum magistri Serapidis simulacrũ ex omni genere materiæ cõgesserint ac coagmentarint; quod Rufinus & alij memoriæ prodiderunt. Conueniebat enim omnium rerum satori, vt eo simulacro fingeretur, in quo omnium seminalium rationum siue idearum vestigia cernerentur: & rursus par erat, vt is qui toti rerum vniuersitati nitorem suum & decus esset restituturus, eam haberet effigiem, qua ab eo omnes totius mundi res purgatum iri commoneremur. Viden' iam, vt omnia inter se concinna quadam harmonia quadrent, & ad eiusdem mysterij referantur significationem? Totum mundum in Docanis, Castoris & Pollucis agnouimus duodenario expressum: hîc eundem materiæ diuersitate indicatum habemus.

Modius in Serapidis simulacro quid notarit.

Vnum reliquum habemus in Serapide antiquitatis monumentum; modium videlicet capitis vertici impositum, cuius & Rufinus & Maternus fecit mentionem. Quibusdam hinc occasio data, vt Serapidem Iosepum existimarint, eo quòd is Ægyptiis frumenta per modios sit dimensus, atque prudentia sua in extrema annonæ angustia famelicis hominibus dederit alimenta. Sed hoc commentum longè recedit à vetere hieroglyphicorum consuetudine; quorum, vt nihil ad historiam rerum à quopiam gestarum pertinet, ita totam disciplinam ad sacra spectare ipsum nomen profitetur. Vellem profectò quisquam scriptis tradidisset, quo nomine hoc capitis ornamentum apud sacerdotes olim fuerit nuncupatum. Nam qui modium vocant, similitudinem potius quandam mensuræ, quàm cuiusquam veterum auctoritatem secuti videntur. Ærea Bembi tabula vasculum hoc quale quale est, & quocumque tandem nomine vocandum, sic depingit, vt modiolus esse videatur ansatus, quo nimirum ex maiore aliquo vase vel frumenta vel liquores hauriantur: quod si

Stepper.

nostrati sermone ab vsu sit nominandum, Stepper dicetur. Verùm eadem tabula in

Mathen.

alia effigie ansam omisit; qua ratione non Stepper nobis, sed Mathen vocaretur. Agnosco sanè in vtroque nomine insigne notationis arcanum: & illo quidem video exprimi creatorem; hoc verò totius iustitiæ fundamentum. Stepper enim ambiguæ significationis est ad creatorem & ad capedinem qua de maiore vase haurimus; ita vt si notam hieroglyphicam creatoris quæras, nullam queas, quàm hæc sit, commodiorem inuenire. Cùm igitur hanc capedinem Serapidis capiti imponebant, denotabant se eius dare effigiem, qui & homo esset, & omnium creator; quo quid potest verius de Christo dici? Cur autem creatorem Stepper vocemus, alibi me puto tradidisse: hîc obiter re-

Step.

petam, step idem esse quod ex maiore vase depromo: vnde is qui id facit, stepper nuncupatur. Deus ergo ex infinitis Patris sui abyssis totam machinam mundanam certa quadam mensura depromens, Stepper à nostratibus indigetatur: qua voce nihil potest significantius excogitari ad creationis modum ob oculos ponendum, de rebus in quoti-

Numæ capedunculæ.

diana consuetudine notissimis. Numa suas habuit capedunculas, quibus thus ex arcula depromebatur; quarum formas in vetustis cùm marmoribus, tum numismatis frequenter vidisse memini; minores illas quidem quàm vt capitis amplitudinem æquarent, sed alioqui non prorsus Ægyptio Serapidis ornamento dissimiles. Nunc ad modium eum cui vt ansa deest; ita hostorium potest adhiberi. Minimum hoc mensuræ genus Mathen hypocoristicôs nominamus, quasi mensurulam Latinus vocaret. Huius igitur inspecta similitudine, & nomine in memoriam vocato, statim in mentem venit

Mat.

vt mensuram cognoscamus, eo quòd vox diminuens Mat contineat, & præterea ken

Ken.

addat, quod idem est, dum vt verbum vsurpatur, quod nosco vel nosce. Iam Mat con-

Tam.

uersum, Tam profert, quo decorum in genere denotatur. Monemur ergo vt mensuram eam cognoscamus, qua sua Deo & generi humano iustitia constat; quæ non alia est quàm meritum Christi, per quod solum & iustum & decorum mortalibus cõtingit. Quid hîc primùm miremur, breuitatémne in significando, an copiam mysteriorum tam exigua nota indicatorum, an conuenientiam vocabulorum, cum iis quæ de figura intelligenda offeruntur? Frustra hieroglyphicorum interpretatio quæritur, vbi nomina signorum ignorantur, eo quòd semper notæ cum vocabulis sint conferendæ ad veram intelligentiam eliciendam. Nunc itaque quis verus sit Serapis, & quæ sint eius symbola, & quomodo capienda, & quem Tau inter ea habuerit locum, breuiter indicaui:

dicaui: è quibus coniecturam facere licet de tota reliqua hieroglyphicorum diſciplina,
quam de vera veræ religionis ſignificatione ad horrendam idolomaniam & inſanas ſtul-
tiſſimarum ſuperſtitionum nugas detortam videmus. Quemadmodum verò Serapis *Apis nominis*
noſtras eſt vocabulum à priſcis Cimmeriorum pueris apud Ægyptios relictum; ita & ce- *etymon.*
tera nomina in ſacris vſitata. Apis enim idem eſt quod Af-wis / id eſt, is qui abluit &
deterget: quo nomine bos vocabatur, magnæ victimæ typus, cuius ſanguine mundi
peccatum eſſet abluendum. Quod ita eſſe faciliùs credes, ſi ſcias Pontifices maximos
Romæ ita creari ſolere, vt bouis mactati ſanguine conſpergerentur; quo intelligeretur,
omnia cærimoniarum genera ad magnam victimam referri debere, cuius ſolius ſangui-
ne tum ceteri omnes, tum Pontifices etiam maximi eſſent expiandi. In Api Ægyptij
Lunæ ſignum quærebant, propterea quòd quemadmodum Luna de ſuo lumen non *Luna in Api*
habet, ſed à Sole mutuatur; ita & ſacrificia, quamuis magna, nullam adferunt ex ſe ſa- *cur quæri ſo-*
lutem; ſed quicquid habent ſancti, id ab vna victima accipiunt in cruce immolata. *lita.*
Quamobrem Ægyptij antiſtites in arcanis ſuis habebant, tantiſper cærimonias duratu-
ras, dum illa vita veniſſet, cuius Tau ſignum gerebat: quod alia ratione, & illa quidem
prophetica, dicere potuiſſent, tantiſper ritus vmbratiles manſuros, dum tranſiiſſet Lu-
na: qua de re plura in Gallicis annotaui. Habebat Apis in pectore Tau quoddam exi- *Apis in pe-*
guum è tænia ſuſpenſum; quod Cælius quoque Rhodoginus è neſcio quo ſcriptore, in *ctore Tau ha-*
antiquas ſuas retulit lectiones. Varia ſunt & pæne infinita de Api & Serapi veterum *bebat.*
commentariis prodita, ſed ex iis nihil certius colligas, quàm de tanta opinionum di-
uerſitate liquidò conſtare, nihil ſani in vulgus cognitum fuiſſe; & eorum maximè ſe-
quendam ſententiam, qui Serapin, Apin, Iſidem, Oſiridem, Anubin eundem faciunt
Deum, aliis & aliis modis conſideratum. Qui quid ſigillatim quiſq. dixerit, ſcire volet,
is ſibi Deorum hiſtoriam à Lilio collectam in manus ſumat; è qua tamen tota nihil fe-
rè eorum intelliget; quæ nos è tenebris protraximus; non alterius magis quàm ipſius
Tau adiumento, quod tum priſca ſua figura, tum vera nominis ratione luculentiſſimum
facit iudicium, omnes ſacras Ægyptiorum figuras ad hoc vnum excogitatas fuiſſe at-
que depictas, vt tandem agnoſceretur, omnes veterum ſacrificiorum ritus ad Chriſtia-
nam ſpectaſſe religionem. Addamus nunc ſuccinctè quis fuerit Oſiris: qua in re nihil *Oſiris quis &*
opus eſt longa inquiſitione, cùm confeſtim vox nobis indicet, cui verè tribuenda ſit. *vnde dictus.*
Nos enim pro Domino noſtro dicimus Ons heer. Hinc Oſir, mutato E longo in I lon-
gum; quod in Lilio quoque & multis aliis vocabulis eueniſſe cernimus; vt in Franco-
rum inſignibus annotaui. Oſiris ergo, dum ſic redditur, vt vltima etiam terminatio de
Cimmeria lingua manaſſe dicatur, idem ad verbum denotabit quod Latinus verte-
ret, *Noſter Dominus eſt*. Eadem via Iſis idem ſignificat quod, Eſt Eſt, apud Latinos: quo *Iſidis etymon.*
geminato, Eſt ſapientia, per quam Pater mundum creauit, indicatur, binario æternam
Filij genituram exprimente: quod myſterium in numeris Cimbricis explicatum. Vt igi-
tur Filius aliàs Verbum, aliàs Sapientia, aliàs aliis nominibus nuncupatur; ita ab Ægy-
ptiis ſacerdotibus ſignificantiſſimè vocatur, Eſt Eſt. Hinc mox magna ſignificationis
efficacitas in eo deprehenditur, quòd Deus Moſen in Ægyptum legaturus iuſſit vt di-
ceret: *Eſt miſit me*; ceu id Pharao & ſacerdotes mox eſſent intellecturi, vtpote qui ſci-
rent, Deum in arcana lingua illud nomen habere, quo Eſt deſignatur. Quòd autem
Oſiridis membra à Typhone diſcerpta diſiectaque veteres finxerint, illud non aliud *Oſiris cur à*
denotat, quàm miſeros mortales, qui Dei membra tantiſper fuerunt dum ſe diuortio *Typhone diſ-*
turpi non ſeparaſſent, variis erroribus fuiſſe diſiectos. Quæſiuit autem Iſis ſiue Sapien- *cerptus fin-*
tia diuina, vt membra ruſus in vnum corpus coirent, quod per maſculam Chriſti vir- *gatur.*
tutem & leoninum robur tandem conſecuta eſt. Typhon autem draco eſt, ceu *Typhon quis,*
De-hup-hon diceretur, id eſt, is qui fraude ſua fecit, vt nos attollere, & ad ſupera adſcen- *& vnde no-*
dere nequeamus. Quòd ſi mauis à Tup-hon vocem venire, eandem propè habebis ex- *mē acceperit.*
preſſam notionem. Tup enim & Put ad contrariorum ſignificationem conuertuntur; *Tup.*
& Tup quidem ſupremum apicem notat: Put verò id quod contrà in profundum eſt *Put.*
depreſſum. Tup-hon ergo is erit, qui nos ab apice, ad quem adſcendere debuiſſemus,
defraudat, & in puteum præcipitat omnium miſeriarum. Quid hîc opus eſt longis lo-
gis & variis errorum ambagibus, per quas Plutarchus & ceteri in Typhonis natura per-
ſcrutanda feruntur; cùm luce clarius ſit, hæc quæ de Oſiride, Iſide & Typhone dico,
non

non cum vocibus tantùm, sed cum sacris etiam litteris adamussim conuenire; nec frequentia crucis signa in Hieroglyphica tabula imaginum manibus studiosè comprehensa permittant, vt alio quàm ad Christum Ægyptiæ figuræ pertinere dicantur? Anubis porrò exitiosissimus dæmon à Porphyrio per crassam ignorantiam vocatus, nomine suo nobis ostendit, se Spiritus sancti gessisse typum. Quid, quæso, odore subtilius, quid cane sagacius? Rursus, quid cane homini fidelius? Quod animal ignorantiam magis exhorret? Num'ne aliud animal est ad hominem fida sua custodia tuendum magis idoneum? Interroga Socratem, ecquid magis vel regium vel philosophum quàm canis agnoscat. Quid ego hîc Mænam commemorem? quid Vlyssis canem ex Homero repetam? quid cetera exempla sigillatim enumerem, cùm nemo sit sensus tam obtusi, vt non immensam canis sagacitatem subodoretur? Fingunt Anubin Osiridis & Isidis custodem fuisse; alij toti rerum vniuersitati custodiendæ ab illis ipsis præfectum. Nos de symbolorum natura, & iis quæ de Anubi prodita habemus, nihil dubitamus, quin Anubis Spiritus sancti hieroglyphicum fuerit signum, qui totam mundi machinam, & quicquid in ea continetur, in essentia & natura sua custodit. Hinc illud: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*. Sunt qui animam mundi apud Platonem eo modo intelligant, vt vis sit spiritus, totam rerum vniuersitatem in agitatione sua perpetua continens, atque suas cuique partes custodiens. Huc Virgilius respiciens sic facit Anchisen canentem:

Canis præstantia.

Anubis Osiridis & Isidis custos.

Anubis Spiritus S. symbolum.

Principiò cælum & terras camposq; liquentes,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit; totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Non malè igitur illi qui vel Oromasde, vel nescio quo alio duce scribunt, cælo & terræ & astris fabricatis, Anubin præfectum fuisse custodem; atque idcirco optimè diuinam eius vim canis figura denotari; eo quòd nec ad sentiendum sagacius, nec ad tuendum fidelius, nec ad propellendas iniurias animosius aliud animal inueniretur. Videat ergo Malchus magnus ille, vt videri vult, mystagogus, quæ'nam pernicies, quæ pestis è canis figura coniectari debeat. Nobis perspicuum est, nec priscorum hominum auctoritatem, nec eximiam in custodiendis hominibus animalis indolem, nec sacras Ægyptiorum figuras ad cacodæmonis alicuius significationem nos vocare; sed contrà monere, vt custodiam tutelamque nostri ei committamus, qui hac tessera voluit denotari. Exponatur ergo vocabulum, quo cernamus num & hoc eiusdem rei habeat notationem. An-hu-wis idem nobis est ac si Latinè dicas, Ad custodiam sum præmonstrator. Nec mirum, è duplicato digamma Beta factum fuisse, cùm illo Græci ceteræque gentes, præter Cimbros, carerent. Admirabilis huius nominis est compositio, quæ nimirum sic tres syllabas complectatur, vt & omnes ad vnum Spiritum sanctum possint referri; & præterea sic numerari, vt singulæ singularum hypostaseon ostendant proprietates; & vltima quidem propriè ad Spiritum sanctum dicatur pertinere, vtpote cuius sit, præmonstrare omnia quæ nobis sunt ad salutem necessaria: qua in re vera est custodia; & ea quidem tam propinqua, vt in arce nostra excubias agat, si nos quidem ipsi præsidium eius non eiiciamus. Hunc spiritum Deus perpetuum & vniuersæ ecclesiæ, & singulorum hominum voluit esse custodem. Quia verò Wis vocali longa, non præmonstro tantùm denotat, sed pro sapiente etiam ponitur, fit vt Anubis sic accipere queat interpretationem, vt sit, sapiens ad custodiendum in vnione. Sic enim dicimus, De schapen an huen / pro eo quod est oues ita custodire ne dispergantur. Est profectò erga homines ea præcipua Spiritui sancto virtus, vt eos in vnione custodiat, & in vno corpore cælestis gregis contineat: cuius vnionis conseruandæ sapientia Anubis nomine designatur, si postremam syllabam pro sapiente capiamus, vt passim apud nos vsurpatur. Iam vt sacrorum nominum rationes copiosæ sunt, licebit & aliud eâdem voce intelligere. Nam si wis breui accentu efferatur, eum denotabit qui custodiæ, qua in vnum colligimur, certus est: quod æquè commodè Spiritui sancto applicatur, in quo solo certa est custodia, neminem vmquam quem susceperit tuendũ, frustratura. Sed quod crebrò aliàs monui, id hîc rursus monendum, sic plurimas rerum diuinarum nomenclaturas contexi, vt alia & alia iis vel denotentur, vel vicinia quadam syllabarum

Anubis etymon.

Wis.

Wis.

Anubis aliud etymon.

labarum moneantur. Anubis enim licet nihil eorum quæ modò expoſui, ſignificaret, cuiuis tamen ſermonis noſtri non imperito clarum eſt quid deſignet Ain-hu-wis, quo quiuis intelligit, vnam ſolam eſſe cuſtodiam quæ certa ſit; quaſi diceretur: Hæc vna ſola cuſtodia numquam fallet, quæ ſymbolo hoc denotatur. Vide'ſne quàm nullo modo ſic deuij in etymologia aſſignanda ferri queamus, vt à tutela fidaque cuſtodia in Anubis nomine aberremus? Nec mirum, ſi in An vel een vel ain vel ein intelligamus, cùm omnia hæc pro dialectorum varietate Vnius habeant notationem. Sed hoc minutius. Quamuis ergo quæ prius dicta ſunt in Anubis nomine non incommodè intelligi cernamus, poſtrema tamen hæc expoſitio mihi in primis arridet, vtpote quæ pulcerrimam conuenientiſſimamque ſymbolo complectatur ſententiam, qua videlicet omnes commonefiant, in Spiritu ſancto vnicam eſſe ſalutis tutelam; à qua ſi excidamus, fruſtrà eam alibi ſimus quæſituri. Quamobrem ſi Oſiridem & Iſidem nobis adeſſe velimus, neceſſe eſt vt hos in animis noſtris Anubis cuſtodiat. Conferantur modò hæc noſtra cum illis quæ vel à Plutarcho vel ab aliis variis ſomniis ſunt inuoluta, & ad nullum ſanum exitum deducta; & mox cernetur, ſimplicem eſſe & per omnia ſibi concordem ſermonem veritatis. Nihil tamen eſt quod clarius habeat indicium & luculentius argumentum, hæc ad Chriſtianam religionem pertinere, quàm ſimulacra illa, Tau manibus tenentia; quæ de hieroglyphica Bembi tabula bona fide Æneas Vicus, me ſæpius præſente, depinxit. Vt enim alia à doctis viris ſic oratione ornari queant, vt aliquam ſaltem probabilium rationem habere videantur; illud tamen Tau toties repetitum, & tot diuerſorum manibus apprehenſum nullo modo poteſt vel hiſtoriæ, vel naturæ, vel ſapientiæ primæ applicari. Quamobrem magnum de Tau apud hos illuſtres philoſophiæ magiſtros ſilentium; adeò vt ne ipſe quidem Porphyrius voluerit explicare, quodnam eſſet illud ſymbolum quod Serapis hominibus ad cacodæmones repellẽdos oſtendiſſet; veritus, ni fallor, ſi confeſſus id fuiſſet, ne compelleretur & illud confiteri, totam hanc ænigmaticã hieroglyphicorũ diſciplinam ad Chriſtianam vitam pertinere, cuius nimirum crux eſſet inſigne.

Tau D. Antonij Crux à vulgo appellatur.

Noſtrates è media plebe homines Tau peculiari nomine crucem ſancti Antonij nuncupant, eo quòd D. Antonius ſemper ita pingatur, vt non Tau modò manu gerat, perinde atque hieroglyphica ſimulacra; ſed eo pænulam etiam habeat inſignitam: quod equidem non dubito quin id factum ſit, quòd D. Antonius Ægyptius eſſet, ac ea quæ de Tau ferebantur apud falſorum numinum ſacerdotes, audiſſet; eoque hoc ſigno prælato doceret, vitam illam quam venturam exſpectauerant, iam adeſſe; & ea, ſi modò vellent, perfrui licere.

D. Antonius cur Tau habuerit & in manu & in pænula.

Miror profectò hanc in hoc diuo pingendo conſtantiam hactenus ab antiquo apud nos manere; nec quemquam repertum qui cauſſam crucis ad eum modum formatæ explicaret. Ceteris enim ſanctis cruces dantur cum indicibus ſuperiùs exſtantibus, ita vt quatuor recti anguli crucis figurã exprimantur: ſoli D. Antonio ipſum Tau vera crucis figura appingitur, cui nullus ſuperius index, quem Pilatus affixerat, adhæret. Nuſquam mihi pictores æquè atque in hoc ſigno pingendo grati fuerunt; & eò quidem gratiores, quòd cur hanc figuram D. Antonio facerent peculiarem, prorſus ignorarent: quo nomine fides eorum magis exoſculanda. Quamuis enim non alio vllo indicio quæ vera crucis antiquæ fuerit forma ſciremus, attamen de hac diligentia imitationis videremus, & crucem apud antiquiſſimos Tau fuiſſe, & hoc ipſum ſignum illud eſſe quod Ægyptij ſacerdotes venturæ vitæ notationem habere aſſerebant.

Diui Antonij natales & patria.

D. autem Antonium honeſto loco in Ægypto natum fuiſſe, & maximam vitæ partem in Thebaide egiſſe, D. Athanaſius te docebit, qui admirabilem ſanctiſſimi hominis vitam deſcripſit; inter cetera hoc etiam commemorans, cum crucis ſigno diaboli impetus fruſtrari ſolere. Verumenimuerò dicet hîc aliquis, Quæ de Tau tradis ita ſunto. Quid inde? Num idcirco tu falſorum deorum, aut potius cacodæmonum nomina Deo accommodabis, & Oſiridem & Iſidem & Anubin Chriſtianis obtrudes? Licet crebrò reſponderim huic obiectioni; rurſus tamen idem repetere cogor, & palàm clamare, me & antè ſemper, & nunc iterum negare, cacodæmonum hæc principiò nomina fuiſſe, ſed ab illis ſacrilega impoſtura ad cultum ſuum detorta. Cùm enim ipſi diuinos ſibi honores poſtularent, nec eos veris nominibus poſſent adipiſci, proximum fuit, vt cuius honoribus inſidias tendebant, eius ſibi

Idolomania principium.

titulos sumerent & affingerent; quo illis honestati, aras omnes & sacrificia Deo soli debita occuparent. Sic cacodæmon Delphicus non Apollinem tantùm se voluit nominari; sed sic etiam ab iis qui templum intrabant voluit salutari, vt ei tamquã vero Deo Ei, id est, Es dicerent: quod vt ab omnibus audiret, templi foribus inscribi curauit. Si tam impudens fuit mendacissimus hic dæmon, vt verbum omnibus notæ & apertæ significationis sibi sumeret, quanto facilius nomina ignotæ notationis potuit vsurpare? Sed satius fuerit ipsum furem audire, plagium suum confitentem. Difficile fortassis id existimetur in tanta veteratoris calliditate: faciam tamen vt manifestò teneatur ipsa cacodæmonum confessione. Panis nomen vnum de veris Dei nominibus esse, demonstrabo, tametsi impio sacrilegio iam olim fuerit eius possessio à dæmonibus arrepta; & tanto pluribus ludibriis inquinata, quanto id quod nomine significabatur magis erat dæmonibus displiciturum, tum cùm esset ab eo cui nomen reuera conueniebat, absolutum. Referam itaque historiam commemoratu dignissimam, qua non hoc tantùm quod dico demonstrabitur, sed vna etiam aperietur, quàm sollicitè Deus gentes omnes monuerit, Christum venisse, non solùm naturæ portentis ad id vsus, sed ipsis etiam spiritibus malignis nunciis & præconibus. Plutarchus nihil minus cogitãs, quàm se religionem Christianam, à qua non minus quàm Ammonius, Plotinus, Porphyrius, & ceteri eiusdem farinæ philosophi fuit alienus, testimonio suo iuuare; hæc sententia tenus in iis quæ de Oraculorum disputat defectu, prodidit, in quibus transcribendis Latinis Xylandri verbis vtemur. De morte autem, inquit, Geniorum narrationem audiui, viri nequaquam fatui aut vani, Æmiliani rhetoris, quem & vestrûm nonnulli audiuerunt; pater fuit Epitherses, ciuis meus & Grammaticæ doctor. Is aiebat se aliquando in Italiam nauigare intendisse, & conscendisse nauim quæ & mercibus & multis vectoribus esset onusta. Sub vesperam verò, cùm iuxta Echinadas essent, ventum posuisse, nauimque incerto cursu prope Paxas delatam. Vigilasse tum vectorum plerosque, multos etiamnunum à cœna potasse. Tum subitò ab insula Paxis auditam fuisse vocem, quæ Thamum quendam nominatim cieret, non sine admiratione hominum. Erat autem Thamus iste Ægyptius gubernator, paucis vnà vehentium de nomine notus. Hunc bis vocatum siluisse, tertio vocanti se dedisse, eumque contenta voce dixisse: Vbi ad Palodes veneris, annuncia magnum Panem esse mortuum. Perterritos aiebat Epitherses, hoc audito, vniuersos; ac inter se disputasse, præstarétne exsequi hoc mandatum, an verò omittere, neque quicquam curiosè agere. Thamum autem statuisse, si ventus spiraret, tacitum se præteruecturum: sin malitia ad eum locum peruectis existeret, expositurum quod audiuisset. Postquam ad Palodes peruentum fuit, cùm neque ventus esset, neque fluctibus mare exagitaretur, Thamum è puppi versus terram prospexisse, & quod inaudiuerat dixisse: Mortuus est magnus Pan. Vix dum conticuisse illum, & gemitum magnum exauditum fuisse, non vnius, sed multorum admiratione mixtum. Quod autem fieri solet cùm euenit aliquid multis testibus præsentibus, statim rei famam Romæ fuisse diditam, Thamumque à Ti. Cæsare fuisse accersitum, ac Cæsarem ita certò credidisse, vt de Pane illo diligenter inquisiuerit. Doctos verò, quos ille multos secum habebat, coniecisse eum esse qui Mercurio & Penelope fuisset natus. Hæc Plutarchus. quæ vtinam quàm diligenter exposuit & testibus confirmauit, tam bene in rem suam vertisset, ac tandem quis magnus Pan esset, se ipsum diu multumquã sui temporis homines rogando reddidisset certiorem. Nequeo profectò satis demirari illorum crassam & supinam ignorantiam, qui apud Ti. Cæsarem magnum Panem Mercurij & Penelopes filium iudicarunt; eo quòd hic, si vllus vmquam fuisset, omnium minimus meritò haberetur, & longè illi Pani postponendus, cuius Euander, Herculi æqualis, sacra ex Arcadia in Italiam dicitur transtulisse. Quid? an ignorarunt, quanto ille & maior & antiquior esset, qui Titanes Panico terrore perculsos deuicit? Numquam apud Herodotum legerant, Panem vetustissimum inter primos Deos apud Ægyptios habitum fuisse? Supinam profectò agnosco negligentiam, dum magnus Pan ad Penelopes partum refertur. Videndum ergo quis Pan Tiberio imperante mortuus sit, ad cuius nuncium dæmones & admiratione fuerint perculsi, & magno gemitu littora complerint. Expostulat diabolus cum Christo, quòd ante tempus possessione sua vetusta

Dæmon vocabula ignotæ significationis facilè potuit sibi vsurpare.

Plutarchi locus de Pane magno Deo mortuo.

Pan magnus mortuus.

Pan magnus quis vere dicendus.

vetusta expelleretur: & cùm iam se sibi laqueum in morte Christi præparanda nexuisse deprehendisset, sera pœnitentia ductus, Pilati vxori suggessit, vt maritum à condemnatione sanguinis iusti prohiberet. Verùm frustra. Cùm igitur iam mortuus esset Christus, cuius solius morte cacodæmonum imperium est euersum, meritò gemuerunt & eiularunt quotquot vsquam diaboli fuerunt. Christus igitur magnus Pan est; tantum abest, vt de dæmone quopiam maligno mors hæc ad Palodes nuntiata sit intelligenda. Neque enim Dæmones vlli tum tandem mortui sunt, nec pòst etiam in mortem inciderunt, sed statim ab initio cum superbia & inuidia æterna morte sunt condemnati.

Magnus Pan Christus.

Consideremus ergo quis Pan dicatur fuisse. Inter omnes conuenit Deum esse pastorum. Quis verò alius Deus pastorum, quàm Christus? Iam & illud quòd totius mundi imaginem gessisse scribatur, soli itidem Christo conuenit, qui solus verus Deus erat & homo, solus opifex vniuersorum, & in iis factus homo corruptioni obnoxius, totum mundum Deo Patri conciliauit, & humanum genus à morte liberauit; λυτήριος ob id nuncupatus. Romani Lupercum nominarunt, eo quòd lupos à gregibus arceret: quod quàm in Christũ quadret, quorsum multis explicẽ? Nec alia caussa Lycæus apud Arcades, tametsi id perperam ad montem pleriq. retulerint, cùm religio monti, non mons Deo fecerit nomen. Sic & Nomios, à lege quam tulit æternã, & Lampeus, à splendore mortaliũ tenebris illato, vocatus est; non à nescio quibus montibus, vt Græci crediderunt, cùm hi potius ab ipso nominandi fuissent. Quòd autem ἄγριος dicatur, non mirum, cùm inter agrestes maximè sit versatus, & inter asinum & bouem in vitam editus, pro mollibus cunis præsepe nactus. Quoniam porrò cum piscatoribus fere versaretur, ἁλιπλαγκτὴς vocatus est: quæ nomenclatura quàm apte in Christũ cadat, quis non videt? Quis præterea magis βιαρκὴς dicendus, quàm Christus, in quo solo totius vitæ est plenitudo, qui paucis panibus & pisciculis multa hominum millia saturauit, qui vinum ex aqua fecit, cuique semper plus superest quàm mundus totus capere possit?

Pan Deus Pastorum, & eius varia nomina.

λυτήριος.

Lupercus.

Lycæus.

Nomios.

Lampeus.

ἄγριος.

ἁλιπλαγκτὴς.

Βιαρκτὴς.

Qui de parentibus huius vetustissimam sequuntur sententiam, aiunt eum è cælo & terra genitum; & meritò quidem, eo quòd pater eius sit cælestis, mater terrestris. Quæ de Panis ortu fabulantur alij, delira sunt anilium nugarum somnia, & nihil ad verum Panem, qui Tiberio imperante mortuus est, spectantia. Dictus autem est Pan, non Græco nomine, sed Cimmerio, à Paim/ quod est contentum reddere & satisfacere: à quo Pai-han/ & contracte Pan/ id est, strennuus satisfactor; ceu in hoc satisfactionis certamine gallus quidam gallinaceus, quo nihil est ad regnum suum defendendum animosius; adeò vt vitam potius amittat, quàm de imperio cedat. Hæc igitur vox Pan vel nemini, vel Christo maximè tribuenda: qui, quò Patri suo cælesti pro mortalium genere satisfaceret, sanguinẽ suum & vitam effudit. Longum sit omnia examinare: quorũ quæ mẽdacibus cacodæmonis figmẽtis corrupta non sunt vel inquinata, per se satis clara sunt, his modò iactis fundamentis.

Panis parentes. Cælũ & Terra.

Pan vocis etymon.

Paim.

Vnum reliquum est inuestigare, qua nimirum de re Syrictes dictus sit, & septem fistularum compactor. Id breuiter expediam. Septenarius Sapientiæ diuinæ sacer est siue Mineruæ: qua de re vel ea quæ alibi docui legito, vel consulito Philonem. Sapientiam autem fistulæ sonanti accommodare nihil aliud est, quàm Sapientiam efficere, vt omnia in toto mundo concinant; cessante omni vocum in regno cælesti, quam inuidus Draco excitarat, discordia. Diuinæ igitur sapientiæ Musica toti mundo, iam multis numeris dissono, per Verbum Patris incarnatum restituta, septemplice Panis fistula denotatur: quam vt hic primus inuenit & absoluit; ita suis pastoribus perpetuò docendam reliquit; cuius auditu omnes cacodæmones veluti Panico terrore perculsi obstupescunt.

Syrictes.

Pan cur septẽ fistularũ compactor fingatur.

Septenarius Mineruæ sacer.

Fistula Panis, eiusque rei symbolum.

Quia igitur hæc Syrinx in morte Christi prorsus fuit absoluta, ad eum modum insonuit non hominum solùm auribus, sed ipsis etiam elementis, & toti cælo, vt omnia veluti attonita, consueta sua munia desererent, Sol lumen suũ, nullo Lunæ aut alterius corporis obiectu, omnibus terris subduceret, ipsa terra multis locis dehisceret, & imos manes aperiret, ipse etiam barbarus miles & hircosus centurio clamaret, Deum mortuum esse: Cacodæmones præterea magno suo dolore idem testarentur; & ita vi veritatis cogente, non sociis modò spiritibus, sed hominibus etiam nuntiarent, Magnum Pana obiisse. Totum igitur mundum hæc fistula acuto suo sono, tum demum omnibus obstrepens stupefecit,

Christi mortem quæ miracula subsecuta.

cit, & Panico terrore concussit: mox inde harmoniam suam omnibus cõmunicatura, qui modò aures haberent ad audiendum. O admirandam Dei benignitatem, cùm erga omnes, tum erga gentes! quibus vt vim suam & summum imperium ostenderet, per Dæmones ipsos à se iam per agnum deuictos nuntiauit, magni draconis caput à magno Pane mortuo esse contritum. Et è quo tandem loco nuntiauit? Nempe vnde fama non ad Imperatorem tantùm, sed ad omnes gentes mox esset peruentura; non illa quidem tum demum intellecta, verùm testificationem ab ipsis hostibus Christiani nominis confirmatam perpetuò inter doctos conseruatura. Quàm omnibus votis optandum, ne apud quempiam mortalium hoc testimonio Christiana religio sit suadenda, tam ego contrà vereor, ne paullatim plures existant, apud quos id genus argumenta pluris sint, quàm scriptura diuinitùs inspirata. Sed esto, non opus erit: num inde efficitur, vt malum sit mirabilia & stupenda Dei opera considerare, quibus humani generis saluti variis modò succurrere molitus est? Vel ingratissimus sit oportet, vel iniquissimus beneficiorum æstimator, cui hoc singulare & numquam aliàs auditum miraculum indignum videatur vel diligenti examine, vel copiosa & frequenti commemoratione. Vt autem ad id veniam cuius gratia historiam hanc exposui, vide ipsum hîc cacodæmonem fateri, Panis nomen non sibi, sed Christo conuenire; tametsi eo miseros mortales multis ad illud vsque tempus sæculis variè lusisset. Ait igitur magnum Pana, id est, magnum pacificatorem mortuum esse; id est, ea ratione qua & mortalis erat, & ad satisfaciendum pro hominum peccatis de muliere natus. Ratio igitur nominis Cimmeria est, non Græca, nec à Græcis intellecta; vti & res ipsa & cognomina declarant, & multo magis falsi Panes. Quia enim Panis nomine satisfaciendi placandique notio quædam designatur, spurcissimæ belluæ, quo plus ignominiæ sacris inferrent, se Panes & Ægipanes esse persuaserunt; quòd videlicet arrectis membris muliebri prurigini satisfacerent: quo suo commento vt impietatem sceleris auxerunt; ita nobis hoc attulerunt emolumenti, vt luculentam nominis rationem in sermone nostro inueniremus. Nunc itaque perspicuum est non illud modò, quis verus & magnus Pan sit, sed & hoc, cur Pan Inuus & Incubus & Ephialtes, & nescio quæ alia sit vocatus: qua in re manifesta cacodæmonum fraus deprehenditur, qua veræ pacificationi turpissimam libidinis satisfactionem supposuerunt, sese gallos & strennuos ad insatiabilem feminarum cupiditatem explendam sacri nominis prætextu professi. Quemadmodum itaque hoc nomine turpissimè abusi sunt & humani generis & totius religionis hostes; ita de ceteris quoque cogitandum: & sicuti hîc quid à Dæmonum mendaciis, quid à priscis pietatis magistris & salutis vatibus profectum sit, facilè dignoscitur; ita in aliis etiam promptum fuerit iudicare, quid Dei sit, quid à malignis spiritibus postea corruptum & inquinatum, & ad mendacia detortum: quo tamen in foro parum felix erit illius industria & sollertia, qui veræ nominum interpretationis sit ignarus.

Pan Inuus, Incubus & Ephialtes cognominatus.

Cùm ergo nunc de symbolo Tau inter hieroglyphica frequentissimo docuerim, priscam Ægyptiorum religionem, quæ pòst in idolomaniam transiuit, ad vera Christianæ fidei oracula totam spectasse, videor mihi satis magnum & validum argumentum ostendisse, quo vera & perennis sapientia diuinitùs hominibus data demonstretur, nec aliunde quàm è nostra religione pendere, nec ad alium scopum quàm ad Christi crucem spectare: quod sola vocis Crux ratio examinata sic ante oculos ponit, nihil vt clarius esse possit. Quoniam verò ex Ægypto aduerso flumine in Æthiopiam iter patet, & magna olim inter illas regiones commercia fuerunt; non dubito quin in religione quoque vetustissima, magna in multis fuerit concordia. Nusquam certè gentium maior est crucis simulacrorum vel in manibus vel in collo ferendorum vsus, quàm apud Abyssinos: quod licet de communi omnium Christianorum consuetudine manasse dici possit, facit tamẽ Ægypti vicinia, vt aliter suspicer; & credam hanc tam assiduam & perennem consuetudinem ad eandem originem pertinere, ad quam ostendi D. Antonij crucem referri debere. Adde quòd crucem eo nomine ab illis vocari intelligam, quod si ad priscam Cimmeriorum linguam examinetur, mirum in modum quadrat cum ipsius Tau mysteriis. מַשְׂכָּל enim crucem vocant: quod vocabulum licet à verbo שכל Hebræi deducerent, nos tamen suspicamur vocem Ogygiam esse, ac perinde ac Tau & Crux.

Crucis simulacrorum ferendorum in collo & manibus vsus apud Abyssinos frequentissimus.

Crucis nomen apud Abyssinos.

& Crux Cimbricam ſibi interpretationem poſtulare. Quod ſi ita eſſe nobis detur, Ma-ſtic-al dicemus apud priſcos crucē vocari ſolere; propterea quòd mēſura eſſet, per quam omnia recto ſuo ordine diſponerentur; ceu Mat-ſtic-al diuiſis ſyllabis diceretur: atque rationem hanc ſequendo, littera Scin cum puncto dextro legenda eſſet. Verùm quoniam huius rei nihil ampliùs exploratum, quàm id quod ab eo memoriæ proditum eſt, qui Lexicon Hebræolatinum in Biblia Complutenſia ſcripſit; & is à שֵׂכֶל ſic deducat, vt eo ſapientiam, quæ in ſola crucis cognitione eſt, denotari oſtendat; atque eius aſſertioni illud addi poſſit, non ſapientiam modò, ſed proſperitatem quoque hac voce denotari, ſi à שכל deriuetur; quæ tota homini de cruce pendet: nolo hîc nimium ſuſpicioni meæ fauere; contentus aliis ampliùs cogitandi dediſſe occaſionem. Neque porrò addere volo, apud Chinas etiam crucem inter ſacra ſigna haberi; ſed qua de cauſſa, ab iis ignorari. Nam vt ad Abyſſinos per eunuchum Reginæ Candaces Euangelium venit; ita apud Chinas quoque & vicinas Orientis vltimi gentes vel per D. Thomam, vel per alios prædicatum fuiſſe nihil dubito: & quo minus dubitem, non pauca ſunt quæ me impellunt. Quamobrem ne nouis hiſce, vel ſaltem talibus, vt poſt Chriſtum natum videantur exſtitiſſe, antiquiſſima Ægyptiorum monumenta iniquè comparem, ſatius fuerit ea quæ ambiguæ ſunt vetuſtatis, huc non aduocare. Quid enim opus eſt iis quæ luce ipſa clariora mihi videor reddidiſſe, per dubia & controuerſa argumenta caliginem aliquam adferre? Præſtiterit ſanè totam diſputationem ad breuem redigere ſummam, vt vno obtutu ſimplex & nuda veritatis facies tota cernatur. Dico igitur figuram Tau & figuram crucis antiquam, quam in D. Antonij & manu & pænula cernimus, eandem prorſus eſſe; atque id Ezechielis teſtimonio vnà cum D. Hieronymi explicatu non obſcurè indicari: Quinetiam hieroglyphicis Ægyptiorum notis tam apertè doceri, vt ſi quis vlteriùs diſſentiat, cum eo non magis velim altercari, quàm cum eo qui effronte impudentia iis quæ oculis omnium cernuntur, velit aduerſari. Accedere deinde ipſius Crucis etymologiam; quæ, tametſi nihil eſſet ceterorum, luculenta tamen veritate demonſtraret, quæ ipſius Tau fuerit figura. Si enim crux Tau Gallicum eſt Virgilio, ſi crux ad formam litteræ Tau Græcorum facta ſit de Luciani teſtificatione; qui alterutrius figuram norit, vtriuſque norit. At littera Tau Græcorum notiſſima eſt, notiſſima etiam forma ſcipionis cum ligno tranſuerſo, quem vel claudicantes, vel ceteroqui non ſatis firmi axillis ſubiiciunt. Quid igitur reliquum eſt dubitationis, quin dicamus antiquiſſimam Tau figuram eam ipſam eſſe, quam Græci & Latini ſeruarunt. Cùm igitur D. Hieronymus dicat, ſua etiamnum ætate Samaritanorum Tau crucis figuram habuiſſe, & Samaritanorum characteres olim etiam Hebræorum fuiſſe; neceſſaria collectione concluditur, litteras Samaritanorum à Poſtello nobis depictas, ſi non in aliis figuris, at ſaltem in Tau non eſſe genuinas, cùm neque Tau Græcorum, neque crucem repræſentet.

Crux inter ſacra ſigna apud Chinas.

Tau litteræ figura.

Samaritanorum characteres à Poſtello depictos non eſſe genuinos.

Cùm itaque nunc ſatis multa, quantum quidem propoſita nobis fert diſputatio, de figura Tau, de eius antiquitate & myſteriis dixiſſe videmur; reliquum eſt, vt Tau vocē ad orationis Alphabeto expreſſæ ſententiam accommodemus: quod niſi faceremus, extrema clauſula ad ſermonis integritatem neceſſaria deſideraretur. Vt in ſingulis vocibus plures ſeſe frequenter offerunt ſignificandi rationes, quas intuitus nomenclator, earum vel hanc vel illam fecit compoſitionem; ita in tota etiam hac Alphabeti oratione plures totius ſyntaxeos cauſſas ſecutus videtur. In primis itaque vltimam litteram Tau fecit, eo quòd Tau vltimus finis eſſet omnis omnium humanorum ſcelerum expiationis. Quemadmodum igitur operum omnium finis vltimum eſt eorum quæ fiunt; ita & Tau vltimum fuit in oratione. Nulla enim orationis, nulla ſacrificiorum vis tanta vmquam fuit, vt niſi ad crucem Chriſti tamquam ad finem extremum referretur atque eo perficeretur, quicquam faceret ad ſalutem. Atque hæc ratio vel per ſe vel ex iis quæ dicta modò ſunt, ſatis eſt aperta. Sententiam verò ſic abſoluit, vt in duas vox partes diuidi intelligatur; in Te & Au: è quibus eliſa prioris partis vocali, Tau fit: quo ſignificatur, ad antiquum. Rogat enim præceptor, vt obſcurum Canopi lumen Spiritus ſanctus ad antiquū erigat. Et eſt ſanè hæc primaria ipſius Tau etymologia, qua crux ita nominatur, quia ſolo eius medio peruenitur ad antiquum Patrem vniuerſorum.

Tau littera cur alphabetū finiat.

Tau vocis cōpoſitio & ſignificatio.

Antiquus dierum. Huc etenim ceteræ rationes referuntur, & in hoc Antiquo acquiescunt, tamquam in summo bonorum. Hic est ille antiquus dierum, summus apex totius rerum vniuersitatis, cui primùm & ante omnia conuenit vt Au vocetur, eo quòd & prior sit omnibus rebus creatis, & ab æterno Filium genuerit: à quorum vtroque Spiritus sanctus progressus, antiquam compleuit Trinitatem. Dicitur itaque Au/ vel ab Hau/ quòd omnia solus teneat atque conseruet; vel ab A & V, quibus principium progressus in latitudinem & amplitudinem denotatur, vt natura declarat litterarum. A Patre enim, velut à summo apice, progressus incipit; perinde atque in rebus sensui subiectis, à puncto in lineam, & hinc in superficiem progredimur: aut potiùs vt è puncto supremo pyramis descendit; ita à Patre descendunt omnia. In circulo item æternitatis Pater habet rationem centri; è quo linea extrema circulum comprehendens educitur, & tot imaginariæ diametri, quot puncta in circulo longissimè apposita, queunt cogitari; atque hoc modo linea in se recurrens è centro primùm educta, quandam Filij habet similitudinem: & diametri centrum & circumferentiam vbique coniungentes, & totum circulum ab extremo ad extremum penetrantes, pulcerrimè Spiritui sancto comparantur. Vt ergo in circulo centrum est ipsum Au/ à quo progressus in latitudinem incipit; ita Pater Au est, in tota æternitate tribus personis comprehensa; à quibus res creatæ ita processerunt, vti circulum vidimus absolutum; in quo è linea circulum finiente ipsum centrum cognoscitur, non aliter atque Pater per Filium, in quo primùm se dilatauit, & omnia ad quæ sese dilatauit, Spiritui sancto deuinxit. Rotunditas igitur totius mundi primum speculum est diuinitatis: quæ tamen tanto ipso mundo superior est & latior, quanto finitum infinito minus est & angustius. Et nos quidem dum hæc animo concipimus, paruum quendam mundum nos ipsos constituimus, potestate tamen & tantarum rerum captu ex eadem origine deriuato. Hinc igitur sermonis nostri architectus omnia antiqua & veneranda Au vocauit, eo quòd quadam tenus pro sua quæque portione ad ipsum primum Au referenda videantur. Magna itaque senioribus reuerentia exhibenda; si non alia de caussa, at saltem hac quòd admissi sint in tam venerabilis nominis communionem. Ex hac ratione Aurora, Aura, Aurum, Heraut/ Alauda, & similia sua nomina duxerunt; quorum alia aliis locis declaraui. Pro Au Auwe frequenter dicimus per E paragogicum, cuius vsus est nobis familiarissimus. Quia verò duplex nostrum digamma nonnumquam apud Hebræos & Latinos in Q commigrat, pro vetere & antiquo pny dictum est, quasi Goot-auwe diceretur. Nos vulgò pro eodem efferimus Got-auwere. Hoc obiter additum volui ea occasione, quòd Antiquus dierum pny vocetur. Verùm est & alia apud Hebræos vox, ex Au nostro relicta. אב enim quid aliud est, quàm Au, digamma in Bet permutato? quod non Hebræi tantùm, sed Allemani etiam crebrò faciunt: pro Ouer Ober & similia pro similibus efferētes. Pater igitur ab antiquitate nomen sortitus est, si vox ad primam linguam examinetur. Videmus itaque Alphabetarium nostrū doctorem à Patre progressum in Patre preces suas terminasse, atque ita integrum orbem absoluisse; quem nos secuti semper oremus, vt Spiritus sanctus nos per Filium erigat ad illum qui solus propriè Goot auwe & ab dici potest.

Hau.

Rotunditas mundi primū diuinitatis speculum.

Auwe.

E paragogicū Cimbris frequens.

FINIS.

Displicebit fortaßis nonnullis in Hieroglyphicis Goropius, quòd falsorum deorum fabulas ad Deum, & Christianam religionem referat. Sed cùm hæc probabiliter faciat, & absque religionis nostræ dispendio, vt ex operis deductione constat, meo iudicio hoc opus, cum reliquis quæ approbaui, edi potest. XI. *Kalend. Sept.* LXXIIII.

Molanus librorum visitator.

VERTVMNVS IOANNIS GOROPII BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↄ. Iↄ. LXXX.

FAMILIÆ FLEMINGORVM INSIGNIA.

NOBILITATE
ET ERVDITIONE ORNATISSIMO VIRO ARNOLDO FLEMINGO WINEGHEMI DOMINO,

Christophorus Plantinus S. D.

VM MIHI VERTVMNVS inter cetera opera à doctiſſ. viro Ioanne Goropio Becano conſcriptus, iam pridem vt meis typis excuderetur, traditus eſſet: facilè ex eo collegi auctorem id vnicè ſtuduiſſe, vt hoc opus tamquam certum ſui erga fratrem tuum Ioannem Flemingum, & te amoris beneuolentiæque ſingularis monumentum poſteris relinqueret: non autem ſolùm vt ipſius fratris tui doctrina, ingeniique rara virtus ac familiaris conſuetudo cum vtroque veſtrûm habita innoteſceret, verùm etiam vt quàm amplis, inſignibus ac opulentis agrorum poſſeſſionibus & latifundiis ſit celebris veſtra familia (idque paucis ab vrbe Antvverpia lapidibus, in pago Wineghem, cuius quidem vos Domini eſtis) non obſcurè ſignificaretur: quippe cùm nullum eo amœniorem, nullum magis magnificum ac heroicum locum vicinas Antvverpiæ ditiones habere exiſtimem: ita vt mirum videri minimè debeat, ſi Goropius ſuum Vertumnum à tam raro ac beato veſtri prætorij pomario auſpicari voluit: certè omnium iudicio id meritò feciſſe putatur. Quæ res me mouit, vt onus huius libri imprimendi eo lubentius ſuſceperim, quo doctorum virorum memoria & fama ex otio litterato comparata,

 dein-

deinceps paſſim toto orbe celebraretur. Neque verò, hoc exemplo prouocatus, committes, vt diutius penes te quaſi neglecta lateant reliqua tui fratris ſcripta, Elegiæ, & Epigrammata, luciſque vſura fruſtrentur: ſed vt ſingula potius in ordinem redigantur, & typographo cuipiam immortalitati conſecranda commendentur, maximoperè cuperem. nihil enim tuæ familiæ præclarius euenire poterit, quàm vt fratris tui virtus, ingeniíque præſtantia, atque eruditio apud poſteros clara æternáque permaneat. Vale.

INDEX

INDEX RERVM
ET VERBORVM
IN
VERTVMNVM.

A

Motum ad vlteriora signat. 38
ἄκυλος. 81
Aegeria. 182
Aes. 61,64
Aestas vnde dicta. 60
Aestatis nomine ver comprehendit Virgilius. 60
Aestates pro annis posuerunt veteres, idq; multis rationibus. 61
Aestuo, as, are. 60
Aestus vnde dictus, & quid propriè significet. 59
Αἴκυλος. 81
Al. 53, 98, 103
Albula fl. 53
Allegoriae, & Ianigenarum fabulae vetustissimae, diligenter sunt examinandae, & ad veritatem referendae. 100
Amor Dei in animis lethali vulnere sauciis id praestat quod thus in corporis vlceribus vulneribúsque. 34
Amota. 101
Amphippi. 109
Angeli, Dei ministri, praefecti sunt singulis regnis, ciuitatibus, &c. 88
Annius Propertij & Tibulli interpres reprehenditur. 38, 42, 44, 47, 48, 50, 57, & seq.
Annus in duas partes diuisus à priscis. 61
Apsel. 75
Apollo. 107
Ar. 82
Arbor vitae. 80
Arbutus. 82
Artemisia quare vocata sit herba sancti Ioannis: & eius variae facultates. 47
As siue Aes. 38
Atalanta. 69
Atys. 107
Au. 25
Audom. 57
Auellanae nuces. 101
Auentinus mons. 111
Auium captura. 108
Aurancia mala. 79
Aurea mala. 67, & seq.
Aurelius. 30
Aurigarum factiones. 108
Auris. 44
Aurem vellere. 45
Auriculam apprehēdere. 45
Auson. 25
Ausonia. 25,93
Autom. 57
Automnus aestatis pars. 61
Automnus hominis senio optimè comparatur. 57
Automnus vnde dictus. 57

B.

Bacchus. 107,108
Baculus pastorum, pedū. 109
Baer. 59
Baiae. 31
Baien. 31
Balanus. 82
Balg. 99
Basilicae nuces. 101,102
Battarus fagus. 84
Baum. 81
Baw. 81
Bec. 90
Been. 80
Behal. 110
Beien. 111
Bel. 99
Belg. 99
Belgae Gallorum populi vnde dicti. 99
Bellona vnde dicta. 99
Bellum. 99
Ber. 59
Betalen. 46
Boet. 108
Bi-boet. 47
Bombyx alata. 106
Bombycinae vestes. 105, & sequent.
Bont. 99
Boom. 81
Boom-gart. 81
Bou. 49
Brabyla pruna. 62,63
Brun. 54
Buet. 82
Bullio. 46

C.

Ca. 94
Cacus. 94
Caelius mons. 112
Cai. 31
Caia. 28,29
Caieta. 31
Caius. 28,29
Capo. 31
Car. 102,107
Carmani. 112
Carmenta. 95
Carn. 102
Caryon nux regia 102, & sequent.
Castana, siue Castaneae nuces. 101, & seq.
Cedrelate. 78
Cedrion. 77
Cedrum. 78
Cedrus. 77
Cerasum, Cerasi fructus. 63
Cerasus arbor. 63
Cerasus signū Veris, primum arboreum fœtū post hyemē mortalibus ostēdit. 64

Cerasorum epitheton. 64
Cerea & Cereola pruna. 63
Ceres dea. 105
Chamus siue Chamesses, nefarius filius Nochi, idolomaniæ auctor. 37. Iupiter Hammō vocari voluit. 37
χέω. 78
Chiet. 78
Chitran siue Chetran. 78
Christiana religio ad Italos exteros translata, & primaria eius sedes in Italia collocata. 93
Christus Dius fidius & Sabus. 99
Chrymela. 69
Chrysomela. 69
Cibus & potus quibus rationibus sumi debeant. 85
Cimber, Iapeti filius. 25
Cimbri. 25
Cimbri coacti habitare cum exteris, non agros tantùm amiserunt, sed etiam linguam suam antiquissimam corruperunt, &c. 89,90,91
Cimbricæ linguæ admiranda proprietas in vocibus ichnæis. 27
Cimbricarum vocum radices primæ vna dumtaxat syllaba constant. 27
Cimmer. 25
Cimmerij in Italia à Comero collocantur primùm. 31
Circe. ibid.
Circæi. ibid.
Citrium malum. 66, & seq. 77, & sequent.
Citron vnde dicatur. 78
Coæ vestes. 105, & seq.
Coccomala. 66
Coccygis malum. 62
Coccymalum. 62, & seq. 66, & seq. 71
Codymalum. 71, 75
Coel. 112
Coi. 94
Com. 82
Comarus. ibid.
Comari siue Arbuti fructus. 81, 82
Comber. 25
Comer filius maximus natu Iapeti. 25. in Italiam venit. 31
Comerij. 25,27
Corbis. 107
Corf. ibid.
Corona vnde dicta. ibid.
Corona pomosa Vortōni. 65
Corporis refectio. 85, & seq.
Corylus. 101
Cotoneum malum vnde dictum. 73, & seq. 75
Cotoneum, Cydonium, Struthion, idem malum. 75
Cotoneorum triplex discrimen. 70, & seq. 75, & sequent.
Cotoneæ telæ. 105
Cou. 87
Cuculi mala. 62
Cumæ. 31
Cumber. 25
Cur. 96
Cur-ruiters. ibid.
Curruſt. ibid.
Curus. ibid.
Curtius lacus. 54
Cut/Cutte. 71,73
Cydonium malum siue Cotoneum. 75
Cydonium malum vnde dictum. 71, 72, & sequent. 75, & sequent.
Cydonium malum coniugij symbolum, à ficu Indica maximè differt. 76
Cydonia mala aureo colore insignia, aurea, & Hesperidum mala sunt. 68, 69, & sequent.
Cydonia mala Veneri sacra. 68, & seq. 70, & seq. 73, & seq. 76, & seq.
Cydoniorum malorum lanugo tenera quid significet. 77

D.

Damascena pruna. 63
De articulus. 32
Delli crateres. 46
Desultores. 108
Deus ne pretiosissimi quidem fani, nedū vulgaris templi, cupit honores. 43
Deus omnia fit omnibus. 43
Deus vnus & solus ciuitatum & regnorum custos atque protector hostes profligans &c. 98, & seq.
Dei nullum nomen est proprium, sed ei homines nomina fingunt. 89
Dij varij apud insanos homines vnde orti. 107
Dien siue Dijen. 40,74
Dius. 97
Dius Fidius. ibid.
Dius Fidius, Christus. 99
Dius Fidius, Sabus. ibid.
Dius Fidius Quirini siue Enyalij filius. 97,99
Donum Dei, corporis & animi integritas. 85, & sequent. 86, & sequent.
Donum omne perfectum à Deo perfecto proficiscitur. 86
Druides vnde dicti. 84
Dryades quercuum numina. 88
δρῦς. 87
Duodecimi numeri apud Cimbros symbolica significatio. 113
Duodenarius numerus addictus Romano imperio. 51

E.

Ee. 71,114
Eer. 81
Eeckel. 81
Eel. ibid.
Eeldom. 57
Een. 89,98
Eer. 75,78
Egeria Nympha. 113
Eic. 81
En. 98,104
Ent. 111
Enyalius Deus. 97,98, & sequent.
Enyo Dea. 97,98, & seq.
Ephesia Artemisia. 47
Episcopus. 36
Euander Christum & Nochum designat. 94
Euander vnde dictus. 93,94

Faem.

F.

Faem. 104
Fagus Latinorum, Phagus Græcorum non est. 83, & seq.
Fagus Latinorum, perinde atque Phagus Græcorum Ioui consecrata. 83
Fagutalis Iupiter. 84
Fama vnde dicta, & quid significet. 104
Famæ descriptio. ibid.
Fatum vnde dictum. 44
Faunus vnde dictus. 108
Faunus aucupio præsidet. ibid.
Faunus Latini pater. ibid.
Feg. 85, & seq.
Feger. 85
Fel. 75
Fen. 107
Fer. 50
Ficus vnde dicatur. 76
Ficus Indica, vetitum fuit pomum, quod primi nostri parentes comederunt. 76
Ficus Romula & Rumina. 54, 56
Ficus tessera abundantiæ lactis, &c. 56
Fidius. 97, 99
Fiscennina carmina. 101, 103
Flasconus mons. 48
Flumina quid præstent. 52
Fœnum vnde dictum. 107
Form. 76, 108
Forma. 76
Formaet. 76, 108
Fortuna vnde dicta. 44
From. 50
Fumus præcipuum symbolum in sacris. 33
Fur. 108
Fijg. 76
Fy-ghy. ibid.

G.

Ga. 27
Gai. 27, & seq. 81
Gaiken. 29
Gait. 27
Gaius. 27, 28
Galatæ. 27, 29
Galli vnde dicti. 27, 29
Galli in Phrygiam missi coloni à Cimmeriis, transmigrarunt in varias sedes. 30
Gallorum mores. 29
Gaudeo, es, ere. 27
Gef. 85. & seq.
Gehul. 49
Gemael/Gemahel. 76
Ger. 114
Gertroudis. 47, & seq.
Ghelat. 29
Giet. 78
Glans, glandis. 81
Glandes inter poma censentur. 82
Gomer. 25
Got. 107
Græca lingua à Lydis in Italiam non est inuecta. 38
Gramen vnde dictum. 107
Gras. ibid.

H.

Haest. 60
Hammon. 37
Hans. Hansus. 48
Hap. 75
Har. 107
Hau. 111
Haut. 80
Hebenum. ibid.
Heim. 57
Hen. 105
Her. 56
Heracleoticæ nuces. 161
Hercules Christus, Cacum, id est, cacodæmonem vicit claua, id est, cruce, &c. 93, 94
Herculis ara. 93, 95
Hermæ. 56
Hesperia. 25
Hesperidum mala. 66, & seq. 69, & seq.
Het.i.caput. 31
Het articulus Cimbricus. 40
Hetruria vnde dicta. ibid.
Hetrusci. ibid.
Hippomanes. 69
Hoe. 107
Hoien. ibid.
Hoet. 31
Hoon. 78
Hoor. 105
Hot. 98
Hu. 98, 103
Huet. 56
Hui. 32, 36, 57, 79
Hul. 110
Hult. 50
Humilitas primus gradus ad felicitatem. 34
Hut. 102
Hy. 98
Hyems vnde dicta. 57
Hyemis natura & proprietas. 57, 60
Hymen vnde dicatur. 103

I.

Ja. 27
Jag. 28, 107
Ianus. 27, 36
Ianus Lydus dictus. 40
Ianus Thuscæ gentis auctor, meritò primus potuit vocari Thuscus. 36
Iani nomen ad diuum Ioannem translatũ. 47, & seq.
Iani Flemingi Epigrammata. 3
Ianiculum. 32, 36
Ianigenarum regio & lingua. 89, 91
Jap. 22, 75
Iapetus siue Iaphet Nochi filius, pater Comeri, 25 ad Hesperiæ laciniam appellit, 31. Thuscam gentem condit. 32
Iaphet siue Iapetus vnde dictus. ibid.
Iapygia. 31
Ichnææ voces. 27
Ilex vnde dicatur. 81
Ilicis glans. ibid.
Ilicis varia genera. ibid.
Ioannes, Ianus. 47
Ioannes Baptista quare dicatur itineribus patrocinari. ibid.
Iouis glans. 101, & seq.
Italia. 90, & seq.

Italia omnium exterarum linguarum caput &c. 92, 93 & seq.
Italia, Saturnia dicta. 39
Iuga Iuno, Iuga Venus. 73
Iugarius vicus. 73
Iuglans. 81, 101 & seq.
Iuno vnde dicta. 98
Iupiter Hammon. 37

K.

Keer. 64
Kennen. 101
Kit. 78
Kutte. 71

L.

Laem. 75
Landt. 81, 110
Lapathum. 63
Last. 103
Lat. 29
Latium. 37
Leb. 99
Lef. 75
Leg. 81
Legom lignum. 81
Libanum thus. 35
Lic. 46
Lie. 40
Lignum, ligni. 81
Lim. 78
Limon vnde dicatur. 78
Lon. 49
Longhula. 49
Loon. 49
Luc. 112
Lucumon. 109, 112 & seq.
Lucumones duodecim apud Thuscos. 113
Lui. 50
Lupa. 50
Lycmon. 109, 112
Lydi. 37, 39 & seq.
Lydus Ianus. 40

M.

Mael. i. molo. 75
Mael. i. conuiuium. 75
Maen. i. luna. 112
Maen. i. moneo. 56, 105, 112
Malum vnde dictum. 75
Malum primo arboris fructum, postea omne animal quadrupes, quo homines vescerentur, significauit. 76
Malum quoduis pomum dici potest: sed dum solum ponitur, pro Cydonio maximè accipitur. 76
Mala, siue Poma primæ fuerunt hominum dapes. 75
Malorum siue Pomorũ varia genera. 65, 66
Mamurius cælator. 114
Man. i. vir. 103
Man siue Maen. i. moneo. 45
Maronia. 1[illegible]
Mattiana poma. 65
Medicum malum. 66, 77 & seq.
Medius Fidius. 97
Mein. 104
Mein-eet. 104
Melanyon. 69
Melinum oleum. 76
Men. 104
Mendax vnde dicatur. 104
Mēsæ pretiosissimæ apud Romanos è radice Thuiæ arboris. 79
Mere. 38
Mercurius. 38
Mespilum. 82
Mi/ siue Mij. 82, 104
Mien. 104
Mien-dacht. 104
Mien-eet. 104
μηλοβολεῖν. 72
μῆλον. i. malum siue pomum 76
μῆλον. i. ouis. 76
Mis. 82
Mis-pel. 82
Missen. 31
Missenum promontorium. 31
Mitra. 107
Moer. 64, 111
Mola, æ. 75
Molo, is, ere. 75
Mon. 45, 112
Moneo, es, ere. 45, 105
Moor siue Moer. 64
Mor. 50, 64, 111
Morbus. 50
μορφή. 108
Mors. 50
Mort. 50
Morter. 50
Morus arbor vnde dicta. 64
Mori arboris natura & proprietas. 64
Mori fructus natura & proprietas. 64
Morw. 50
Muit. 107
Murcea Dea. 111
Murceus mons. 111
Murcidus. 111
Mythra. 107

N.

Naem. 105
Neapolis noua vrbs Græcorum. 31
Necessitas omnia demonstrat & docet. 103
Ner. 79
Nerantzion malum. 79
Nochus Hercules dictus. 36
Nochus Saturnus dictus, Chamesem è Thuscorum limitibus eiicit. 37, 39
Nochus Sabinus. 96
Nomen vnde dicatur. 105
Noot. 38, 103
Not. i. nux. 82, 103
Not. i. necessitas. 38
Numa Sabinus, post Romulum ad regnum accersitus &c. 113
Numæ libri, à Romanis, hostibus veræ religionis, exusti. 89
Nuss. 103
Nut. i. nux. 103
Nut. i. vtilis. 103, 108
Nux Iouis glans, siue Iuglans. 81
Nux nuptiarum symbolum 101, & sequent.
Nux vnde dicta. 102
Nucis pineæ symbolum. 103
Nucis vires & facultates. 102
Nucum varia genera. 101

O.

Oenotria. 93
Oenotrÿ. ibid.
Olympus templum Dei. 43
Om. 50,81
Om-wer. 30
Ὄμβρος. 25
On-wer. ibid.
Onychina pruna. 63
Oz. 44
Our. 87
Oxymala. 66

P.

Pai. 46,50,75
Palatium. 110
Palici dÿ. 45, & sequent.
Pallanteum. 110
Pallas. ibid.
Paludes & stagna inter Palatinum collem, & rupem Tarpeiam. 53
Panem nostrum crastinũ da nobis hodie &c. 85
Passer Veneris iugalis symbolum. 74
Passer vnde dictus. 74,75
Pedum, baculus pastorum. 109
Pel. 82
Pelasgi. 39
Persicum malum. 66, & seq.
Pertica, hastæ similis, qua militibus agri diuidebantur. 84
Phagus. 83, & seq. 85, & sequent. 86, & sequent.
Pheg. 85
φηγός. 85, & seq. 86, & seq.
φήγω. 85,86, & sequent.
Phœbus. 107,108
Phœbus armentorum pastor. 108
Phœbo cithara & plectra quare dentur. ibid.
φῶρ. ibid.
Pica. i. hasta. ibid.
Picus Fauni pater. ibid.
Pijcke. ibid.
Pinarÿ. 95
Pomum & Pomus vnde dicantur. 81
Poma Veneri donum gratissimum. 70
Pomorum & pyrorum varia genera. 65,66, & seq.
Pomosa corona Vortũni. 65
Pontica nuces. 101
Potitÿ. 95
Propertius vnde dictus. 30
Propertÿ carmen de Vertumno restitutum & explicatum. 30,41,42, & seq. vsque ad finem libri.
Proteus. 44
Pruimen. 62
Prunum vnde dictum. 62, & sequent.
Prunorum varia genera. 62, & sequent.
Pulla aqua. 54
Pur. 62
Puteoli. 31
πυρρμός. 50

Q.

Quando. 87
Que-appel. 71
Quee-in. Quein. 72
Queer. 96
Quercetorum vmbra saluberrima. 112
Quercus cælestis alimenti tessera. 87
Quercus vnde dicta. ibid.
Quercuum numina Dryades. 88
Quercuum præcipua vtilitas. 87
Querquetulanus mons. 112
Quirinus vnde dictus. 88, 89,97
Quirinus Vortomnus dicitur. 89
Quirinus Enyalius. 97, & sequent.
Quirini siue Enyalÿ filius Dius fidius. 97,99
Quirini nomenclatura vni vero Deo data &c. 89
Quirini diuinum nomen ad idolomaniam accommodatum fraude & impostura Draconis. ibid.
Quiris hasta. 96,97
Quis vel Qui. 87

R.

Ra. 50
Rat. 102
Rant. 79
Rees. 105
Regiæ nuces. 101,102
Rijcdom. 57
Rijt. 96
Robur arbor. 87
Robur. i. valida firmitas. ib.
Rof. 108
Rom. 50,64,110,111
Roma. 37,50
Rommel. ibid.
Rommeler. ibid.
Romula ficus. 54,56
Romulus. 50,54,109
Ron. 107
Roof. 108
Room. 37,50,54
Rosæ circumferri vênum solent. 109
Rou. 87
Rou-out. ibid.
ῥωμή. 50
Ru. 38
Rudis, is, e. ibid.
Ruim. 63,105
Ruimen. 62
Ruma. 50
Rumex rumicis vnde dicatur. 63
Rumina ficus. 54
Rumor vnde dicatur. 105
Ruft. 96

S.

S *pro* Des/ *articul. genitiui casus.* 74
Sabina arbor. 33
Sabina herba. 96
Sabini. 30,96,155
Sabinus vnde dictus. 96,99
Sabinus Vitisator Nochus. 96,99
Sabus. 96,98,99
Sac. 99
Sacrificandum soli Deo. 33
Sacrificium omne quò spectet. 32
Sacrificiorum externus cultus. 33
Sae. 61
Sam. 62
Sardinianæ glandes. 102
Saron, σάρον. 87
Sarpedon vnde dictus. 84

Sarpedon, pertica læsus, sub fago Iouis collocatur à sociis, &c. 84
Sat. 38,61
Satis. 61
Satur. 61
Saturnia. 37,93
Saturnia dicta Italia. 39
Saturnia Romæ nomenclaturam accepit diuino instinctu. 50
Saturnus vnde dictus. 38
Saturnus Nochus. 37,39
Saturnus Pici pater. 108
Scirpiculum siue Scirpiculus. 109
σκοπέω. 36
Scopus. 36
Scou. 36
Seer. 105
Seerd. 105
Seerden. 105
Seeren. 105
Seres populi. 105,106
Seres vermis. 105,& seq.
Seres vermis palingenesiæ symbolum. 106
Sericæ vestes. 105,& seq.
Serici vermes varij. 105
Sestiana siue Sextiana poma. 65
Sex. Propertius. 30
Siluanus idem qui Faunus. 108
Simulacra Romanis multo tempore incognita, Romam primùm à Tarquinio Prisco allata. 55
Simulacris Dei & eius ministrorum quare veteres Romani abstinuerint. 55, & seq.
Simulacris & imaginibus quomodo vti liceat. 55, & sequent.
Sin. 48
Solis varia nomina. 107
Solstitium. 61
Som. 62
Somer. 62
Son. 25
Sorbum vnde dictum. 104
Sour. 104
Statuarum simplicitas prorsus symbolica, & vtilissima, in maximum Idolorum Oceanum versa. 56
Sten. 60
στρουθός. 74
στρουθίον. 74
στρουθεῖον. 74
Struthium, herba Lanaria, siue Herba fullonum dicitur duplici ratione. 74
Struthium obscena pars virilis. 74
Struthia mala. 74
Summa. 62
Superstitiones antiquæ ad Christianum ritum accommodatæ. 47
σῦκος. 76
Symbola quædã olim à veteribus Romanis collocata; Simulacra autem nullius erecta. 55

T.

Tal. 90
Talen. 46
Tar siue Dar. 111
Tarpeia rupes. 111
Tas/Te-as. 38
Tas. 61
Te. 71
Tempus omnia domat. 52
Ter. 58
Ternarius numerus amoris vinculo conuenit. 68
Terræ symbolum. 1
Thalia Palicorum deorũ mater. 46. Vnde dicta. 46
Thalaßij acclamatio in nuptiis quid designet, & vnde dicatur. 103
The siue De articulus. 79
The siue Te. i. ad. 103
Theodori Gazæ error in fagi nomine pro Phago. 83
Theutones. 25
Thran. 78
Thuia arbor. 33,78,79,& sequent.
Thuium siue Thuia arbor, Cedrino generi annumeratur. 80
Thuium siue Thuia arbor, arbor vitæ dicitur. 80
Thus thuris vnde dictum. 33,36
Thus caritatis & amoris symbolum. 34
Thus diuinitatis symbolum. 33
Thus integrum, non confractum, igni iniiciendum, & Deo offerendum. 34
Thus sacrificiis diuino consilio adhibitum. 35
Thuris natura & dotes. 33
Thuscus vnde dictus. 32,36
Thuscus Herculis filius. 36
Thuscus vicus. 109,& seq.
Thuscæ gentis conditor Iapegus. 32
Thusci, Tyrrheni. 39
θυίκη. 33
Thymiama. 33
θυμιάω. 33
Thymus. 33
θύος. 33
θυοσκόος. 36
Ti/Tij/Tijd. 52
Tiberinus fl. 52
Tiberis fl. 52
Tiberis restagnatio. 53
Tibulli carmen de Vortumno. 41
Toon. 38,103
Torminalia sorba. 104
Trou. i. connubio iungo. 74
Trou/Tru. i. verus. 40
Tueor. 32
Twelf. 113
Tyrrhenus Lydi propago non malè vocatur. 40
Tyrrheni Lydi non fuerunt. 37,38
Tyrrheni quare vocati Thusci. 39
Tyrrheni vnde dicti. 39,40

V.

Vadimon deus quis sit, & vnde dictus. 44,& seq.
Vadimonis lacus. 45,& seq.
Vadimonium. 45
Vador. 44
Vas, vadis. 45
Vast. 45
Vat. 44

Verg.

Veg. 85. & seq.
Veger. 85
Velabrum. 54
Veneris poma cana. 71
Ventus. 58
Ver, veris, vnde dictum. 59
Ver æstatis pars. 61
Ver, Weer / *vocatur prima anni pars, variis rationibus.* 59
Verto duplicē habet notationem. 41
Vertumnus. Vide Vortumnus.
Vetulonia. 49
Vinalia Octobri mense agere solent Romani. 57
Vinum. 107
Virgilius Sarpedoni comparatus. 84
Vitalia. 90
Viterbum. 49
Vitula. 91
Vitulatio. ibid.
Vitulor. ibid.
Vitulus. ibid.
Vmbri. 25,29
Vnedo. 82
Voi. 108
Vol. 48
Vol-turus. 96
Volsinium vnde dictum. 48
Volsinium locus saluberrimus & amœnissimus in Hetruria, Musis maximè conueniens, & prima disciplinarum sedes. ibid.
Volturna. 49
Voor. 41
Voorder. ibid.
Voort. ibid.
Voortdom. ibid.
Vorto. ibid.
Voortom. 57
Vortumnus vnde dictus. 31 41, & seq.
Vortomnus Thuscus. 41
Vortumni feriæ, Octobri mense agi solent, &c. 57
Vortumni signum quādo & à quo sit translatū ex Hetruria Romam. 49
Vortumni statua omnes Dei personas, omnes potestates, &c. indicat. 89
Vortumni statua symbolum fuit, non simulacrum, &c. 55
Vortumni templum est æternus Olympus. 42
Vortumni variæ formæ. 43
Vr. 38
Vutl. 54
Vul. 53

W.

W aliquando in B, aliquando in Qu, &c. mutatur. 87,89. *pro V longo siue magno ponitur.* 90,91
Wacht. 87
Waer. 59
Wai. 105
Walburgis. 47
Walen. 91
Wallen. 46
Walt. 82
Wan. 87
Waut. 108
Ween. 87
Weening. ibid.
Weer. 59,87,89,96
Wein. 58
Wellen. 46
Wer. 59,87
Weren. 52,89
Wesen. 101
Wete. 49
Widen. 87
Wie. ibid.
Wijn. 104,107
Win. 58
Wininghemum. 24
Wint. 58
Winter. 58,60
Wis. 87
Wishet. ibid.
Wit *siue* wt. 90,91
Witalen. 91
Witalia. 89
Witer. 49
Woort. 40

X.

Xanthus Lydus historicus. 38

Z.

Zelotypiæ sacrificium, & eius cærimoniarum ratio. 35

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio sancitum est, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impressa, sed ab ipso emendata, partim verò non impressa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Christophori Plantini voluntatem, à die cuiusq. editionis absolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impressa importet venaliáue habeat, sub pœna confiscationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI
VERTVMNVS.

Interlocutores:
FALKENBVRGVS, GOROPIVS, ET FLAMINGVS.

FALKENBVRGVS.

REBAR equidem me primum ſuaui lætiſſimæ huius auroræ luce perfruiturũ,ita matutinum me eripui portis: verùm hæc opinio me fefellit;atque vtinam ſola hoc die fallat. Video enim alium ſuburbanæ auræ primitias ante me decerpſiſſe; & ni prorſus cæcutio, Goropius eſt; deambulationis tam impensè ſtudioſus, vt cum ipſo Herodico certare poſſit. Quin igitur hominem inclamo? Goropi, Goropi, εὐημέρει. GOROP. Quid hoc monſtri? adeóne ſubitò citra talaria & Abaris ſagittam raptus ſum in Græciam? Quis vocat? bene res habet: bonis auibus vrbem exiui: Falkenburgum cerno, qui ſi comitem ſe mihi præbebit, vt ſolet, quàm humaniſſimè, diem hunc mihi lepidiſſimis ſuis colloquiis & eruditis ſalibus quibus ſemper abundat,beauerit. Deſino nunc mirari Græcam ſalutationem: cùm enim nemo plures auctores Græcos deuorauerit, nihil miri, ſi Græca eructet. Reſpondeat igitur Græco vati Græcus vates:

ἀλλὰ θεοὶ σοι δοῖεν ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς.

Quid hoc eſt, Falkenburge, támne mane me inuitas ad Græcandum? FAL. Inuito ſanè, ſed prius tamen ad ambulandum nec me comitem aſpernaberis, niſi & aliũ fortè hominem hodie indueris, & Homerici illius ſis oblitus:

σύντε δὶ ἐρχομένοιο θεοὶ διδόασιν ἀμείνω.

Scíſne non tantùm de Ariſtotelis placitis, quibus lubenter ſoles immorari, ſed de Iouis etiam ſententia,humanæ naturæ ſolitudinem aduerſari? Quid quod Socrates tuus adeò fuerit ſolitudinis inimicus, vt vix vmquam Athenas exiuerit; ne ſolus eſſet. Vt igitur ſpero gratum meum aduentum tibi eſſe: ita demiror, qui ſolus exiueris ambulatum. GOROP. Alij nullo negotio de communi prouerbio apud vernaculos noſtros omniũ ore detrito reſpondiſſem, præſtare multo ſolum quempiam eſſe, quàm malè comitatũ; ſed tu, cui minimè plebeiam hanc vocem obiici conuenit, ſic habeto, me numquam minus ſolum eſſe, quàm cùm ab omni hominum præſentia quàm longiſſimè abſum: neque verò putes libris etiam opus eſſe, vt in eremo dulci veterum allocutione fruar,quam quidem fateor & iucundiſſimam eſſe,& longè communibus hominum ſermonibus vtiliorem: ſed ipſa nobis natura vbique ſuppeditat,quo otium omne,omniſq. ſolitudo procul excludatur. Vidéſne vt vtraque foſſarum quibus via hæc includitur, ripa vario herbarũ virore nobis arrideat,& ad colloquium inuitet? Habéntne hic oculi amœniſſimum ſpectaculum? habétne lingua in quo ſe exerceat, vt diuerſas è diuerſis ſaporibus facultates colligat? habéntne nares varios odores, vt & ex illis de natura iudicium petatur? Hæc igitur tanta varietas quantum, rogo,materiæ adferet ad interna mentis colloquia diu multumque alenda, præſertim mihi,qui in medicina tum diſcenda tum facienda totam ferè conſumpſi ætatem. Dum cerno ex eodem cœno & ranunculas feruentiſſimas,& nymphæam frigidiſſimam oriri, & continuum capere nutrimentum; vix poſſum ſatis mirari hanc tantam eiuſdem terræ diuerſitatem; vt & vrenti flammæ,& congelanti frigori,alimentum largè fundat. Hinc mox in veterum laudes rapior; qui terræ ſymbolum ſic fecerũt, vt quàm plurimis mammis eſſet inſigne, *Terra ſymbolum.* nihil aliud eo indicantes, quàm admirabilem hanc lactis tum copiam tum varietatem,

quo omnia quæ de aluo sua protulit, proportione cuiusq. nutriat. Quantus, bone Deus, hic campus est ad excurrendum; quem qui animo lustrabit, numquam cum solitudine expostulare poterit, deesse sibi quod discat: contrà potius id cõqueratur, tantam offerri rerum varietatem, vt ad eam mente complectendam nulla satis longa ætas esse possit. Iam vt infinitam hanc terræ potestatem omittas, in qua numquam deest de quo amplius sit cogitandum: ánnon & ipse aër auium cantu ad diuinas laudes nos rapit, & innumeras suppeditat contemplandi occasiones? Quid cælum, quid Sol obliquo suo cursu? an non satis habet latitudinis ad quantumuis magna discursus spatia, in quo mens quantumuis se exerceat, numquam tamẽ ad optatam cognitionis metam poterit peruenire, semper sese vlterius aliquo offerente, quod penitiùs intelligere desideret? Quid multis? sat bene comitatus est qui sibi non deest: cùm in se perpetuò habeat quicum non ad vnum modò diem, sed perpetuò loquatur; & id quidem non de rumusculis, & rebus friuolis; sed de iis quorum monitu & se & Deum nouisse possit. Quamuis igitur nihilominus quàm Socrates semper aliquid discere aueamus; non tamen æquè atq. ille rus & siluas fugimus, quandoquidem in iis vt comites & libri desint, non desunt tamen infiniti magistri. FALK. Tu fortasse Napæas, Faunos, & id genus rustica numina audire consuesti. GOROP. Non nego & hos quidem frequenter occurrere, dum per totum vniuersitatis amphitheatrum citatis alis volamus: verùm licet hæc nomina è ciuitate tua poëtica ad nos non venissent; plantas tamen & arbores haberemus, quarum alloquiis solitudo omnis in ipsa solitudine excluderetur. FALK. Sentio profectò te non minus quàm Satyros auritum esse, vt qui & arbores ipsas susurrantes intelligas, & perinde atque Apollonius Tyaneus, audias te salutantes. Sed aliàs, quoties voles, harum cõsuetudine frueris: hoc die ego tibi, nisi quid vetet, solitudinem adimam. Dic itaque quò cogitaris. GOROP. Ad Hygiæ fanum, vt ei exercitatione hac pro thure & mola litem. FALK. Teneo quid dicas, & nihil aliud tibi negotij esse, indignè fortè ferrent Spartani, qui suis ambulatione interdixisse narrantur. mihi certè id ex animi sententia cecidit, te non alium tibi itineris finem, quàm bonæ valetudinis confirmationem proposuisse. Quantum enim intelligere possum, tua nihil referet, quorsum eas; modò Æsculapij tibi filiam concilies ambulando. Quod igitur tibi frequentissimè dedi, vt complura millia passuum tecum otiosus conficerem; id ego hodie vicissim abs te mihi dari velim. GOROP. Lubentissimè profectò, & id quidem, vt dicis, ex debito, sed dic quorsum me sis ducturus. FALK. Ad Arnoldi Flemingi Wininghemicum prætorium. GOROP. Nihil sanè accidere potuit optatius. sed quid te illuc inuitat? FALK. Ipse Flemingus, nec is solus, sed ipsi etiam Iani Flemingi fratris piæ memoriæ manes eôdem impellunt. GOROP. Huius suauissimi mei patroni non possum citra acerbissimum dolorem meminisse, qui eo me grauiùs affligit, quòd mors tam repentina fuerit, vt omnem operam meam præuerterit. Crediderim equidẽ Parcas metuisse, ne rursus, vt bis antea in Hispania, ab Orci faucibus amicum reuocarem. FALK. Nec minus ego quoque ægritudinis persentio. Nam quamuis non ita vetus inter me & eum notitia esset; tanto tamen arctius amicitiæ vinculum fuit, quanto calidius ego Musarum mystas amplector; in quorum numero quis fuerit Ianus Flemingus, te frustra docerem, vt qui ei non hîc modò, sed in Pintiana etiam villa ante multos annos fueris familiaris. GOROP. Ita est. FALK. Equidem suauius, elegantius, acutius, salsius ingenium non puto me vspiam gentium nouisse; quod si totum Musis dedicasset, facilè cum summis laudatissimi sæculi vatibus certare potuisset: verùm, vt mos est nostratibus, à Camœnis ad Mercurium collybisticum defecit: in eo recens Iasparis Sceti soceri sui exemplum secutus, qui cùm inter poëtas palmam facilè ferre posset, maluit in foro & reip. luce maximus haberi, quàm in sacris Heliconis iugis hedera coronari.
FALK. Non malè tamen Goropi ita comparatum est, vt diuinissima quædam ingenia ab hac studiorum amœnitate sese ad remp. conferant; quo ij qui in tenui re Musas colunt, suos habeant patronos & Mæcenates, citra quorum subsidia difficile est otium litterarum tueri. Ceterùm, quia te non minus bene quàm me ipsum erga communis amici manes affectum video: dicam qua gratia ad fratrem eius hoc diluculo properare cœperim. Non potui committere, quin optimo cùm vati tum studiosorum omnium patrono epitaphium canerem, quod modò pro virili quidem parte mea absolutum ad

fratrem

fratrem fero: &, si lubet, vt eius lectione itineris tædium fallamus, & aures mihi ad iudicium tuum commoda, quo si quid te offendat, mihi prius fias Aristarchus, quàm ab aliis carmen hoc legatur. GOROP. Non exspectaueram tantum mihi hodie felicitatis oblatum iri, vt non comitem modò & congerronem lepidissimum nanciscerer, sed carmine etiam inter eundum demulcerer. Quòd autem me censoriam virgulam arripere vis, id tu quidem facis de solita tua modestia, ne dicam Socratica quadam ironia. Equidem cùm non ignorem quid Marsyæ olim dicatur accidisse, diligenter cauebo, ne quem poëtam temerario iudicio irritem. Sed age sis, incipe modò recitare: si quid erit quod non assequar, eius ego rationem potius & interpretationem rogabo, quàm vt otiosis tantùm auribus, mente interim aliò peregrinante, videar audiuisse. FALK. Legam itaque: sed subuereor, ne luctuosum argumentum & Dorica lingua te offendat. Quamobrem velut ad Hecates te cœnam inuitassem, quæ delicatis palatis minimè grata est; ita promulside stomachum tuum exacuam, quo quantumuis dura ad concoquendum, & arripere auidè, & probè conficere possit. GOROP. Attulisti ne vnà tecum oxyporum aliquod, aut colymbadis, aut garum Sociorum, an fortasse scorodalmen aliquam ex Aristophanis culina, qua mihi languentem stomachum famelicum reddas? FALK. Nimis crassè & medicè verba mea capis; quasi ego Apicianam embammatum officinam circumferrem. Suauiore longè intinctu non linguam, sed aures irritabo. Habeo in sinu non pauca Iani Flemingi carmina, quæ ad fratrem, à quo legenda accepi, reporto, tam delicata, tam salsa, tot vrbanis leporibus condita, nihil vt magis elegans, nihil vt magis auditu iucundū esse queat. Ex his aliquot epigrammata tibi dabo delibanda, quibus dispeream nisi te reddam flagrantissimum ad cetera audienda: quorū tum loco epitaphium meum subiiciam, quo feruentibus adhuc auribus citra molestiam deuoretur. GOROP. Quamquam nihil opus erat incitamentis ad carmen tuum audiendum: quia tamen ingenium Flemingi amœnissimum & gratiarum plenum scio fuisse, nihil potest gratius accidere, quàm si des aliquot eius epigrammata degustanda.

CAROLI V. IMP. SEMPER AVGVSTI,

EPITAPHIVM VALLIS-OLETI:

Per Ioannem Flemingum, Dominum in Wineghem.

CAROLE dum mæsti persoluunt debita iusta
Nata Nepósque tibi, & sollemni more parentant
Funebrem ad pompam: fatalia numina Parcæ
Conueniunt; Diuûmque alij, tum fortè Sorores
Fatali commota vrna: præconia famæ
Clara tuæ, partumque tibi per funera cælum
Dum memorant, mæstis numeris sunt taliter orsæ:
Nos tibi Regales ortus, Regalia sceptra,
Et dedimus puero tibi florentissima regna,
Romanum iuueni Imperium, mox orbis habenas
Tradidimus, superis simul & plaudentibus astris:
Quæ tibi nascenti vel felicissima cælo
Fulserunt. Sic ipse tuo Iouis ales in ortu
Constitit, atque tibi geminæ micuêre coronæ.
Hæc oriens, medio stetit altera vertice cæli,
Vtraque Cæsareos quondam ornatura triumphos.
Inde nouo pater armipotens lætatus alumno,
Auspiciis tentata tuis bene prœlia vertit.

Sic mox Hesperiæ magna cum laude tumultus
Componens, pacem populis & iura dedisti.
Sic insperato victi certamine Galli,
Flumina Ticini fuso tinxêre cruore:
Et tristis captum defleuit Gallia Regem.
Sic aliâs inuicta suo cum Præsule Roma
Capta fuit, dominæque orbis dominatus es vrbi.
Armaque Threicium fugientem augusta tyrannum
Danubius pater aspexit, fluidusque Tibiscus.
Sic etiam Libycis tua prospera prœlia bustis
Africa testatur. Cessit tibi victa Tunete:
Cessit & incensa prædonum classe Goleta.
Belgica deinde nouos agitat dum forte tumultus
Terra parens, non hostiles transire per agros
Es veritus, fide Gallorum discrimine magno
Confisus: tibi tanta fuit sedare cupido
Flandrorum motus, patriæque parare quietem.
Ecce sed occulto conspirans Geldria bello
Gallorum cum Rege: tibi fuit altera caussa
Vincendi: peruulgato sic vnius vrbis
Excidio. Sine cæde virûm, sine sanguine fuso
Progressus, gentem indomitam, genus acre Sycambros
Vicisti. Gallóque nouæ noua fœdera pacis
Concedens, incerta paras fortissimus arma
Cæsare digna, quibus discors Germania tandem
Victa, tuas Aquilas & sceptra potentia supplex
Agnouit: Cunctique tibi cessere rebelles.
Quin etiam auspiciis alio noua Regna sub axe
Parta tuis. Obeunt, quos est mirata vetustas,
Antipodes tua iussa. Nouus tibi seruit & Orbis.
Hæc bello. Nunc quanta fuit prudentia pace,
Dum populos regis imperio ac moderamine miti,
Iustitiamque colens, Diuûm studiosus honoris:
Relligio tibi præcipuè fuit vnica curæ.
Ah quanto collapsa tibi stetit illa labore,
Discordes dum per discordia dogmata gentes
Composuisse studes. Nisi sors conatibus impar
Turbasset medios, prô, vota per irrita cursus.
Illa fuit persæpe tuis contraria cœptis,
Et terra pelagóque graui desæuiit ira.
Sic infelici tentata est Africa bello
Aduersante Deo pelagi, qui viderat ante
Signa tua Herculeas vltra prolata columnas.
Ne've tuis totum titulis accederet æquor,
Sæuiit in classem. Sic & Germania bellax
Indignata iugum, sumptis se vindicat armis.

Tu ta-

Tu tamen hæc variæ ſemper ludibria ſortis
Ingenti viciſti animo. Victoria tandem
De te ipſo poſtrema fuit, dum cuncta reſignans
Magnanimo viuus nato tua Regna Philippo,
Otia decrepitæ quæris tranquilla ſenectæ,
Priuatæque ſtudes vitæ, ſolique quieti
Noluimus: ruptóque tuæ mox ſtamine vitæ,
Iuſſimus accedas tandem noua gloria cælo.
Hîc Mauors tibi fortè locum, qua portitor Helles,
Aut vbi ſigniferum ſtellis ardentibus ornat,
Scorpius elegit: legit tibi proxima ſigna
Alma Venus, qua Libra micat radiantibus aſtris.
Contra Aſtræa ſuo voluit defigere ſedem
Auſtriaco, qua parte poli ſua ſidera fulgent
Virginis Erigones tardo coniuncta Booti.
At pia Relligio Diuûm præfecerat aræ
Fulgenti latè cælo, ſed noluit ipſe
Iuppiter, anguſta qui cæli parte locatum
Præfecit te nempe ſuis ſancto ordine ſtellis,
Quas pius ille ſenex arcu fixáſque ſagittis
Et manibus, cubitóque, & toto corpore Chiron
Suſtinet, & claro radians diffundit Olympo:
Vnde tuos foueas ſemper procliuis Iberos:
Vnde tui ſemper Capricorni proxima ſpectes
Quæ fulſêre tuis orientia ſidera cunis.
Ille fores ſeruans cæleſtis Ianitor aulæ,
Te, ſi quando lubet Diuûm ſuccedere tectis,
Inducet cælo: nam ſic mandauerat olim
Iuppiter, & Superi pleno aſſensêre ſenatu.
Hic pietatis honos: hæc vitæ fortiter actæ
Præmia: quæ nec mors, non vlla iniuria lædet
Temporis. Hæc ternæ pariter cecinêre Sorores.
Singuláque æratis mox inſculpsêre tabellis.

EPITAPHIVM MARIÆ REGINAE HVNGARIAE.

FVNEBRES has exequias, funebria iuſta,
Et de more pias ſoluimus inferias,
Manibus ô Regina tuis: ô femina princeps,
Noſtra cui nullam ſæcla tulere parem!
Crudeles diui, cur tanta licentia morti eſt?
Siccine erat ſubito præcipitanda malo?
An quia mors magnum confecit Cæſara, prædam
Hanc dignam titulis credidit eſſe ſuis?
Atropos, vt famæ, & virtutibus inuida, vitæ,
Stamina præcipiti rumperet vſa manu?

Illa tamen, veluti si quis de littore soluens
Nauiget, & placidum per mare tutus eat,
Leniter excessit: vitæ secura beatæ,
Aspectu æterni sic fruitura Dei.
Natalem Belgis, fatum donauit Iberis:
Vtraque sic tellus quod veneretur habet.
Illius ingenium, virtus, animusque virilis
Claruit Eois Occiduísque plagis.
Atque ea florebunt, famaque superstite viuent:
Inuida Mors cessa, hic nil tibi iuris erit.

IO. FLEMINGVS IVNIOR ARNOLDO FLEMINGO FRATRI CHARISSIMO S. D. P.

Accipe perpetuas à charo fratre salutes
Frater, & hæc vitæ nuntia scripta meæ.
Hactenus ad Tamisim Londina viuimus vrbe,
Anglica non aliam qua tenet ora parem:
Pulchra situ, populosa viris, magnisque superba
Censibus, & cultu est suspicienda suo.
Multa quidem exhibuit visu dignissima, sed quæ
Omnia sit longus commemorare labor.
Non procul hinc qua terra plagas videt ista cadentes,
Vna sed è multis Regia celsa iacet,
Quæ modò præsentem hospitio clarissima Regem
Excipit, atque sui Principis ora videt.
Hunc ego, laus superis, vidi, sed sæpe videndo
Non oculos potui, non satiare animum.
Ille decem, vt memorant, coniunxit quatuor annos,
Et peragit vitæ tertia lustra suæ.
Tanta sed est puero placidi reuerentia vultus,
Quanta vel annoso vix queat esse seni.
Os nitidum, placidasque genas, frontémque serenam,
Luminaque humani plena fauoris habet.
Corporis est habitus, quem si depingat Apelles,
Non aliqua pingi pulchrior arte queat.
Adde quòd ingenuis animum feliciter ornat
Artibus, vt studiis vix ferat ille parem.
Hinc affabilitas, hinc illum Regia virtus,
Mirandum cunctis gentibus esse volunt.
Certè ego si nihil hac aliud regione viderem,
Non potero exactæ pœnituisse viæ.
Hactenus hæc. nunc propositi sententia nostri
Quæ sit, inexpleta noscere mente voles.
Proxima cùm referet roseos aurora iugales,
Protinus inceptum perficiemus iter.

Et quà se latis pandit Cornubia campis,
Ibimus occiduæ sub regione plagæ.
Atque ibi, nil præter ventos expecto secundos,
Flabraque ad Hispanum quæ citò littus eant.
Tu modò, vt absentem, tueantur numina fratrem,
Sis memor attento sæpe rogare animo:
Vtque habeant semper faciles mea carbasa ventos,
Et reliquum tuta naue per æquor eam.

Vale, xiij. Decembris 1551. Londini.

EIVSDEM IN ABITVM NEÆRÆ ELEGIA PRIMA.

Ergo dies venit, qua disiungemur amantes,
Flebilis, & lachrymis sæpe notanda meis;
Qua procul hinc sine me, sic sors tulit improba, debes
Ire peregrinas, chara Neæra, vias?
Et me rellictum lachrymis, sæuóque dolori
Ah comitem lateri non licet ire tuo?
Febris enim miserum insolitis ardoribus vrgens,
Detinet ingrato languida membra toro:
Et stomachus nullam languens admittit orexim,
Qui solo appositas horret odore dapes.
Vna sitis nullis vmquam mihi deficit horis,
Quam simul exhausti non leuet vnda Tagi.
Sic mihi natiuos macies inuecta colores
Abstulit, & toto pallor in ore sedet:
Instabilésque gradus prono firmare bacillo
Ante diem iuuenis cogor, & esse senex.
Forsitan hæc poteram patientius omnia ferre,
Vnaque multorum nostra querela foret.
Et spes venturæ quondam concepta salutis
Non erat afflicto parua medela animo.
Verùm abitus, mea vita, tuos, tristésque recessus,
Quis nisi cum magno ferre dolore queat?
Nil grauius propter Briseida sensit Achilles,
Mouit vt iratum rapta puella ducem.
Illius ereptos dum suspirabat amores,
Nempe fuit tanto digna querela viro.
Nec minor est nobis iusti data caussa doloris,
Quem grauis in tristi pectore versat amor.
Chara Neæra, Neæraq; mihi me charior ipso,
Dum mæstam hinc sine me te procul ire queror.
Teque graui desiderio votisque requirens,
Ah quoties falsis ludor imaginibus.

Occurrunt mihi blanditiæ, & consueta voluptas,
  Gaudiáque alternis sæpe iterata iocis.
Et quæcumque mihi tecum iucunda fuerunt,
  Nunc grauis afflicti sunt dolor vsque animi.
Sic mihi nulla dies, non nox fert vlla quietem,
  Et viuo vitæ nescius ipse meæ.
Et, nisi spes reditus, quam tu mihi blanda dedisti,
  Vulnera ceu medica nostra foueret ope,
Certè ego, cùm nequeam tanto superesse dolori,
  Optarem fusi fila recisa mei.
Nam quem vita suo defatigata dolore,
  Anxia continuis aut iuuet vlla malis.
Ergo tibi si cura mei est, cura vsque reuerti
  Ocyus, aut duro fractus amore cadam.
Et grauis aduersi fuerit mors finis amoris,
  Quòd si post nullus funera restat amor.
At tu si quando te fortunata reducant
  Fata, memor nostri viue, Neæra, precor;
Et diffunde meo gemitus, lacrymasque sepulchro:
  Illa decent cineres vnica dona meos.

Conqueritur de amore, quod se solùm suis armis impetat, & digreditur ad Neæram, vt se amare velit orans.

ELEGIA SECVNDA.

ERGO ego non potui prima vitare iuuenta
  Tela pharetrati perniciosa Dei?
Sæue puer, quid me insultum tam fortiter vrges?
  Et rude tam magno corripis igne iecur?
Parce precor victo iuueni tua signa sequenti,
  Qui noua militiæ iam capit arma tuæ.
Parce, nec infestis miserum prosterne sagittis,
  Hostibus hæc tua sunt arma mouenda tuis.
Vre, sed immodica noli consumere flamma,
  Vre, patent flammis pectora nostra tuis.
Sentiat & similes formosa Neæra sagittas:
  Ah nimium formæ fisa puella suæ.
Sentiat illa tui sit quanta potentia nerui,
  Sentiat hæc quanto numine regnet amor.
Atque, faces experta tuas, patiatur amari;
  Discat & obsequio mollior esse meo.
Tunc ego vota tuis soluens sollemnia templis,
  Munera cum grato thuris odore feram.
Atque tibi de more nouos sacrabimus hymnos,
  Et quæ sint laudis carmina plena tuæ.

Tuque Neæra mei iustissima caussa caloris,
  Vt tua fac flammas temperet aura meas.
Perge nec ingrato iuuenem deludere fastu,
  Ne penitus duro fractus amore cadam.
Sufficiant lacrymæ, gemitus, suspiria, questus,
  Et desiderij spésque metúsque mei.
Sufficiat dolor, afflictum qui luce fatigat,
  Nec minus obscura me quoque nocte premit.
Sic ingrata Ceres, ingratáque munera Bacchi,
  Et me, si qua venit, non iuuat vlla quies.
Morsque in amore meo est, nisi tu charissima rerum
  Auxilium fesso qualibet arte feras.
Et mea quæ medicas non sunt curanda per artes
  Vulnera, facta tuo sana fauore, leues.
Sic fueris mihi caussa mali, mihi caussa salutis,
  Non secus ac quondam Pelias hasta fuit.
Seruatusque tuo dicam tibi munere grates,
  Nostraque erit laudis prodiga Musa tuæ.
Illa tuum longo cantabit carmine nomen,
  Et dicet formæ singula dona tuæ:
Quantaque tam raro sit virtus iuncta decori,
  Quæ tibi certè animos non sinat esse feros.
Sin secus: atque hinc durus Amor, dura inde Neæra
  Pergitis in nostrum duriter exitium.
Ipse lubens moriar: nec erunt mea funera laudi
  Siue Cupido tibi, siue Neæra tibi.
Vtque ea venturis moueant suspiria seclis,
  Tale mihi in tumuli marmore carmen erit:
Hic iacet aduerso iuuenis prostratus Amore:
  Caussa necis misero dura Neæra fuit.

EIVSDEM IN POSTERIOREM CLADEM VRBIS ROMAE, *ex Italico versum.*

EN dominæ colles vrbis, sacræque ruinæ,
  Quæ veteris Romæ nunc nisi nomen habent.
Ast vbi tantorum miseranda sorte virorum
  Relliquiæ? letho corpora fusa iacent.
En pompæ celebres, arcus, sacra arte colossi,
  En, sed marmoribus nuda theatra suis.
Cernite vt in modicos cineres sint omnia versa,
  Vilis & externo fabula sint populo.
Sic licet aduersum monumenta celebria tempus
  Bella gerant, aliquo tempore victa cadunt.
Nec modò res ipsæ taciturnis passibus æui,
  Ipsa sed & rerum nomina trita iacent.

Ergo

Ergo ego tristitiasque meas, interque dolores
  Contentus dura sorte libenter ero.
Nam si cuncta suo consumunt tempora cursu,
  Et finem nostris illa dabunt lachrymis.

EIVSDEM IN CARTAM COSMOGRAPHICAM IO. GVICCIARDINI MERCATORIS FLORENTINI, *ab eodem in carcere Antuerpiano factam.*

NASO Tomitano dum viueret exul in orbe
  Inter inhumanos, indomitósque Getas,
Leniit exilij mæstum per tædia carmen,
  Cumque auctore suo mæsta poësis erat.
Sic Guicciardinus dum tristi in carcere vitam
  Degit, & hic longo tempore mæstus agit,
Repperit hæc duræ solatia dulcia sortis,
  Lenimenque suis, auxiliumque malis:
Scilicet in magno magnum Iouis alite mundum
  Pingere præclaræ quod foret artis opus.
Vt licet in parua posset spatiarier æde,
  Parte tamen mundi qualibet ille foret:
Et nunc Eoos, & nunc spectaret Iberos,
  Nunc loca sub geminis conspicienda polis.
Nunc varios montes, diuersáque flumina terræ,
  Æquora nunc tumidis aucta videret aquis.
Denique sic sorteinque suam, & fastidia vicit
  Carceris, atque animi tædia longa sui.
Ne tamen auctoris labor hic priuata voluptas,
  Publica multorum sed foret vtilitas:
Edidit, atque orbem spectandum præbuit orbi,
  Sic vt non alia clarius arte queat.
Ergo sui quicumque vides monumenta laboris,
  Iure illi grates candide lector agas.

EIVSDEM IN ELEGIAM MOLSÆ ANTE OBITVM.

AVDIERANT Parcæ hos elegos & flebile carmen
  Molsa, quod interitum concinit ante suum.
Indoluere deæ, fatisque iubentibus illi
  Fila, sed inuita præsecuere manu.
Tum pater arcitenens, Molsæ præcocia questus
  Funera, fatidicos hos dedit ore sonos:
Molsa breuis tibi vita fuit, sed carmina viuent
  Hæc tua, quæ nullo funere victa cadent.
Et quæ fata tuæ dempserunt tempora vitæ,
  Aucta dabo famæ prosperiora tuæ.

Inter & Aonios cantabere Molsa poëtas,
 Donec ego Latij carminis auctor ero.
Et mea iampridem viuo tibi debita laurus,
 Busta super sparsis stet tua celsa comis:
Vnde petant passim venturi præmia vates,
 Et tua cum iusto fata dolore legant.
Terque tuos sacro venerari carmine manes,
 Terra, rogent, cineres non grauet vlla tuos.

EPISTOLA AMATORIA EIVSDEM FLEMINGI.

ANDROMACHE nostri motrix iucunda caloris,
 Vna quies vitæ præsidiumque meæ,
Hæc tibi perpetuam perfert ab amante salutem
 Littera, languenti vix perarata manu;
Hîc vbi vicinas Prouincia conspicit Alpes
 Gallica, & est Ligurum iuncta Nicæa mari.
Terra procul Belgis, vbi te, mea vita, relinquens,
 Sum passus longæ tædia multa viæ.
Me calor ætherius Nemeæique ira leonis
 Torruit, æstiuum Sole tenente Canem.
Mî montes, mihi saxa suis in montibus altis
 Obuia, festinas impediere vias.
Me mare vicinum multis infame piratis
 Sollicitum, merito terruit vsque metu.
Omnia felici superaui fortiter ausu,
 Et mihi nunc eadem est, quæ fuit antè, salus.
Dij faciant simili viuas contenta salute,
 Et precor vt tibi sit maxima cura mei.
Est tibi, nec dubito, sed & absens multa vereri:
 Forsitan & vanos cogor habere metus.
Da veniam nimium temere peccasse fatenti,
 Si te non facto crimine lædit amans.
Quod superest, ego te solito complector amore,
 Imperiumque mei pectoris vna tenes.
Et memor vsque tui viuens noctésque diésque
 Torreor, accenso dum iecur igne calet.
Et quamquam meus ignis abest, tamen vrimur igni,
 Dum procul absentem me tuus vrget amor.
Ille graues agitat confusa in mente dolores,
 Durus & assiduis me premit vsque malis.
Testor ego deprompta imo suspiria corde,
 Atque eadem lachrimis humida facta meis.
Qualia Threïcius vates, in rupibus Hæmi
 Edidit, amissa flebilis Eurydice.

Audiit hæc latis fundata Lutetia campis,
Quaque repartitis Sequana fertur aquis.
Et Ligeris potuit nostras audisse querelas,
Gallica qua sparsis perluit arua vadis.
Et mansuetus Arar, cursu fortasse retento
Constitit ad questus, indoluitque, meos.
Ipse pater Rhodanus nostris est fletibus auctus,
Et solito rapidis fortior iuit aquis.
Concussique meis rigidas singultibus Alpes,
Ipsaque conspicuis horrida saxa iugis.
Dij nemorum, resonansque imis in vallibus Echo,
Sæpius ad gemitus ingemuere meos.
Méque dolor potuit saxo mutare vel orno,
Seu flentem in liquidam vertere fontis aquam.
Certa nisi nostros minuissem gaudia luctus,
Per lachrimas memorem dum licet esse tui.
Sic mihi sunt risus, sunt vno tempore fletus,
Certantque alternis gaudia cum lachrimis.
Vt constare sibi dicas contraria secum,
Vsque adeò forti numine regnat amor.
Flamma abit in lachrimas, lachrimæ siccantur ab igne:
Sic lachrimæ flammam, flamma iuuat lachrimas.
Cur ita? nata mari Venus est, sed natus in Ætna
Est amor; hic flammas, illa facit lachrimas.
Horum ego dum vitæ concesso munere fungar,
Numina sollemni relligione colam.
Dumque illis meritis statuemus honoribus aras,
Fumabunt sacris thura Sabæa focis.
Et circum, si parua iuuant quoque munera diuos,
Certè ego quæ potero qualiacumque feram.
Atque ea cantatis deuotè ornabimus hymnis,
Quos legat atque auidè sæpe recantet amans.
His nomen, laudésque tuas, miscere iuuabit
Andromache, & formæ munera rara tuæ.
Virtuti coniuncta simul, quæ maxima fulgens
Est tua cum magnis associanda deis.
Tempus erit, si non nobis contraria fata
Impediant animi vota precesque mei;
Cùm tu, dij faciant, nostri miserata caloris
Præbebis vitæ tempora læta meæ:
Damnabisque moras, dilataque gaudia lecti,
Pensabis longis blandula deliciis.
Tunc mecum mea Musa tibi deseruiet vni,
Inque tuo promptum nomine carmen erit,
Quod sonet Andromachen, quod sic te laudibus ornet,
Vt magis ipsa tibi iure placere queas.

Cur ita crediderim tibi proxima ſomnia teſtor,
Si modò noſtra aliquod ſomnia numen habent.
Languebam, & triſtes agitabam pectore curas,
Ipſeque erat noſtri cauſa doloris amor.
Cum Cytherea meas non auerſata querelas,
Aſtitit & blanda cum genitrice puer.
Atque ait, ô iuuenis ſolito iam parce dolori,
Si licet, ipſa mea reſtitueris ope.
Namque niſi pugnent fatis contraria fata,
Nec mea ſint alio Numina victa Deo,
Ipſa ſui pridem quæ te deuicit amore,
Andromache thalamis cedet amica tuis:
Felicesque ambos Amor & Concordia dulcis
Coniugij ad ſummum nutriet vſque diem.
Si tamen ambitio, ſeu mens auerſa parentum,
Ah deſiderio pugnet iniqua tuo:
Auerſusque Deum genitor Iunone ſiniſtra,
Opponat votis numina dura tuis:
Andromachesque tuæ, ne quod modò ſperat & optat,
Audiat in thalamos ſponſa venire tuos.
Certè ego quæ noſtri reputetis dona fauoris,
Concordes foueam ſemper amore animos:
Quem non vlla dies, non vlla occaſio rerum
Eruet ex huius pectore ſiue tuo.
Hæc præſens Cytherea, ſuæ ſed & ipſe parenti
Annuit, & meritis dicta probauit amor.
Somnus abit, cumque ipſa Deûm mox numina ſomno,
Aëris in liquidas rapta abiere vias.
Senſi ego quod mentem iam confirmauerat ægram
Coniugij Andromache ſpes mihi facta tui.
Illa tamen ſecum nondum ſecura laborat,
Maiorumque timet quò ferat ambitio.
Ah pereat ſi iampridem ſperata duorum
Optati impediat fœdera coniugij.
Et dulces natos, & quæ Venus aurea ſpondet,
Pignora legitimi turbet iniqua thori.
Dij precor vt tantos liceat vitaſſe dolores,
Nec videant noſtri tam mala fata dies.
Néue, quod heu vereor, fati imperioſa poteſtas,
Alterius ſocium me velit eſſe thori.
Præcipitem rapiat (nolim, ſed dicere cogor)
In non quæſiti fœdera coniugij.
Si tamen hic viſum ſuperis & ſorte maligna,
Debetur tantis anxia vita malis.
Heu mihi quàm multos patiar ſine teſte dolores,
Quantaque in afflicto triſtia corde feram.

Adde quòd occultos graue dissimulare dolores,
Sitque pati pœnam quàm tacuisse minus.
Sola, nec illa tamen, mors interrumpet amores
Tristis, & humanis inuidiosa bonis.
Nam tua præcipites si rumpunt stamina Parcæ,
Funeribusque velint me superesse tuis;
Amittam quod amo; sed mors non tollet amorem:
Mortua namque eadem cura futura mihi es.
Ossa tua & cineres venerabor sæpe sepultos,
Et tua pro magno numine busta colam;
Dona ferens, lacrymas, gemitus, suspiria, questus,
Quæ dabit ingenti victus amore dolor:
Andromachesque meo, seu viuæ siue sepultæ,
Nomina nulla dies auferet ex animo.
Sin verò me fata trahunt inopina priorem,
Et fuerint vitæ stamina rupta meæ:
Non tamen extinctum solito frustrabis amore,
Nec tua cum nostro funere flamma cadet:
Sed solata meos pietas tua maxima manes,
Persoluet tumulo dona suprema meo.
Non violas, non ipse rosas, tristésue cupressus
Cedo, nec accensis arida thura focis.
Andromache, gemitus dabis & lacrymantia verba,
Quæ moneant cineres ter repetita meos.
Quæ procul Elysiis in vallibus audiat vmbra,
Et fuerint reliquis manibus inuidiæ.
Dij tamen auspiciis mutent melioribus omen,
Et precor à nostro mors sit amore procul.
Interea dum me spes & timor vrget amantem,
Fluctuat & dubio nostra carina mari:
Et peregrè à chara rapior distractus amica,
Anxius innumeris sollicitudinibus:
Andromache mea vita, & vitæ sola voluptas;
Si qua tamen sine te vita placere potest;
Viue memor nostri, seu me sors læta reducat,
Seu peregrè cogat viuere, siue mori.

IOANNES FLEMINGVS SVAE CHARISSIMAE ANDROMACHAE.

ANDROMACHE, chara Andromache, mea maxima cura
Andromache, ô flammæ nobilis aura meæ,
Viue mei semper memor, & mihi mutuus ardor
Ille tui, summum non cadet ante diem.
Communi sic mixta fluet dulcedine vita;
Solaque mors, nostri finis amoris erit.

VROR,

VROR, & occulto te propter torreor æstu,
Tuque pari mecum non minus igne cales.
Noſtra tamen ſecreta manet, nec flamma notatur
Mutua, dum noſter diſſimulatur amor.

HEV quantus dolor & turbatis anxia cura
Mentibus eſt tacitas occuluiſſe faces.
Mors optanda magis, quòd ſi ſua funera paſſis,
Nullus ab occulto reſtat amore dolor.

Mors & amor duo tela gerunt, ſic ſaucius arcu
Aligeri gelidæ ſentiit arma necis.
Infelix ah vita hominum, ſi vita vocanda eſt,
Quam mors, quam triſti funere lædit amor.

ANDROMACHAE conſueta meis feruoribus aura,
Qui pridem noſtrum corripuere iecur.
Viue precor, noſtrique memor ſis ſemper amoris,
Mutuus vt ſummum duret aduſque diem.
Gratus vt accenſos ignis qui torret amantes,
Ille etiam noſtros luceat ante rogos.

ARDEO, ſi video, mors eſt non poſſe videre,
Sic miſerum ex omni parte fatigat amor.
Tu verò, ſi quid malim, chariſſima quæras,
Flamma mihi, ſed non mors in amore placet.

Ipſa voluptati eſt quæ ſpes non fallit amorem:
Qua fruſtratus amor, magnus amaror erit.

IN IOANNIS FLEMINGI DOM. IN WINEGHEM, SYMBOLVM, QVOD ERAT, MORS ET AMOR,

Ioannis Latomi carmen.

MORS & AMOR, dirum miſeris mortalibus omen,
In quos pro libito ſæuit vterque ſuo:
Scilicet vt veteres à morſu nomen vtrique,
(MOR in vtroque tenes) impoſuiſſe putem.
Quid, niſi nos mordet, quos tam malè tractat, vterque,
Afficit & tantis commoda noſtra malis?
Mors ſemel, iſte diu: nec flectitur iſte, vel illa:
Illa vorat totum, viſcera mordet amor.
Mille genus morbis pro dentibus vtitur illa,
Vulturis hic roſtrum ſpem gerit atque metum.
Blandus hic, illa ferox: tamen optat vterque timeri,
Cum iaculis falcem mors quatit, iſte facem.

Neutri sunt oculi, tamen insidiatur vterque:
 Et facit hæc nudus, mors anus, iste puer.
Scire velim, nostrum quid mouerit ergo FLEMINGVM,
 Symbolon è nostris fecerit vnde malis?
Dic Erato. Summus vates fuit ille, sciebat
 Hos necis & vitæ ius penes esse suæ.
Demeruisse quidem se iam sperauerat ambos,
 Hoc habito tituli prorsus honore noui:
Et certè dignus fuerat, cui victus vterque
 Parceret, & vacuos vellet abire dies.
At nimis, heu, durum toties expertus Amorem,
 Promissis facilem, perfidiáque leuem;
Occidit insidiis vtriusque, & nocte petitus,
 Coniugis in tepido dum fouet ossa sinu.
Illa fouet gelidum, mirata quid vsque taceret:
 Heu dolor, exanimem sentit habétque virum.
Sic rapuit nostrum malè tessera culta FLEMINGVM,
 Ominis infausti tessera, MORS & AMOR.

ALIVD EIVSDEM.

MORS & AMOR tumulo simul hîc conduntur in vno,
 Scilicet hoc tegitur mortuus orbis amor.

GERARTI FALKENBVRGI IN OBITVM IOANNIS FLEMINGI CARMEN.

Ἰωάννου φλημίγγου ἐπιτάφιος.

Αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι,
 ὤλετο φλήμιγγος, μοῖσαι δὲ τὸν ἄνδρα ποθεῦντι,
 τὸν φίλον ἀπόλλωνι, καὶ οὐ χαρίτεσσιν ἀπεχθῆ.
αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
 νὺξ τέλεθεν, πάντες δ' ὕπνῳ γλυκὺ δῶρον ἕλοντο
 ἐν μεγάρῳ δμῶες, καὶ τέκτονας οὐκ ἔτ' ἐπ' ἔργον
 ἐξήγειρε φίλος πόνος, ὡς θάνατος παναναιδὴς
 ἦλθε ποτὶ κλίνην εὐώδεα, τᾷ ἔνι κεῖτο
 φλήμιγγος πανάποτμος ἅμ' αἰδοίᾳ παρακοίτι,
 καί οἱ ἐφῆκε βέλεμνον, ἐδύ τ' ἐξείλετο ζωάν.
αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
 καὶ πόσιν ἁ ἄλοχος ποτιδερκομένα νέκυν ὄντα,
 ἔννεπ', ἐμοῖς φαέεσσιν ἰδὼν πεφιλαμένε θυμῷ
 ἆνερ, ἀπ' αἰῶνος σύν τοι φεύγοντι φύγοιμι.

σεῦ ἄτερ οὐ δύναμαι ζώειν, ἔτ' εὔχομαι, αἶ αἶ.
ὤμοι, ὅτ' οὐ δύναμαι καὶ τᾷ ψυχᾷ σ' ἐρύσασθαι.
αἶ ὅτι δεσμὰ μόρω θνατοῖς οὐκ ἔστιν ἀλύξαι.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
ἔντι ἐϋκτιμένα, οὐχ ἕρμαο τηλόθι ναῶ,
οὔνομα Βινκέγεμον κώμα πολυλήϊος, ἔνθα
πίονι δαμάτηρ μέτρῳ πίμπλησι καλιὰς
εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος, καὶ ἁμαδρυάδες ποτὶ λόχμᾳ
πολλάκι Φλημίγγω ζῶντος στάσαντο χορείαν,
ᾆδε τ' ἀμοιβομένα ποτε ποικιλόγαρυς ἀηδὼν
τήνῳ θυμὸν ἰαινομένῳ φόρμιγγι λιγείᾳ.
νῦν καὶ ἁμαδρυάδες νύμφαι λίπον ἥλικα δρυμὸν,
καὶ ὄρνιχας ἔχει κρυερὸς γόος ὑψόθι δένδρων,
Φλήμιγγος τέθνακεν ἐν ἀλλήλοισι λέγοντας.
ὄζον ἅπαντα θέρευς, κᾶπος κρίνα λευκ' ἀτίταλλε,
κ' ἐν μέσσῳ χειμῶνι καλοῖσι τέθηλε ῥόδοισιν,
καὶ μελανέεσιν ἴοις, οἳ ἐν στεφάνοισι λέγονται·
νῦν καὶ κᾶπος ὄλωλε, καὶ ἄνθεα πάντ' ἐμαράνθη,
νῦν καὶ οἶκος ἄοικος, ἐπεὶ Φλήμιγγος ἀπέσβη.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
πᾶσα πόλις γοάει, ὅτ' ἄριστον ὄλεσσε πολίταν,
ταῖς πάσαις ἀρεταῖσι κεκασμένον, ἠδὲ καὶ ὄλβῳ.
οὐ γὰρ ῥάπτε δόλους, ἀπατήλια ψεύδεα βάζων,
ἀλλὰ λόγος τήνω κρατερῶ ἀντάξιος ὅρκω.
καὶ οὐκ ἀχρεῖος τήνω πέλε χρυσὸς ἐν οἴκῳ,
ἰνδογενῶν ὡς μυρμάκων· οὐ μὰν ἀνένδυεν
οἷα πρέπει αἰτεῖν αἰτούμενος εὖ κατὰ μοῖραν,
παισὶ πλεῖστα διδοὺς, καὶ πολλ' ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.
οὐδὲ κακὸς πέλε ξεινοδόκος· μέτρον δὲ φυλάξας
τὸν παρεόντα φίλησε, θέλοντα τ' ἔασσε νέεσθαι.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
μουσοπόλοι πεινῶσιν, ἐπεὶ Φλήμιγγος ἀπῆνθεν,
μουσοπόλοισι πατὴρ τελέθων, καὶ πότνια μάτηρ.
οὐδεὶς γὰρ τήνω ποτὶ οἶκον ἵκανεν ἀοιδὸς
σὺν μοίσαισι, φέρων τι μελύδριον ἁδὺ λάλημα,
ἢ βίβλον νεότυκτον, ὃς ἀληθίαν ὁδὸν ἦνθε·
πάντας ἐδέξατο δαιτὶ, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι,
καὶ πάλιν οὐκ ὀλίγα σὺν δωτίνᾳ ἀπέπεμψε.

ἠνὶ γεωπονίαν πολλοὶ μεθέποντι μελικταί,
θᾶσσαι ναυπλίαν πολύμοχθον ἐπεντύνοντι,
οὐκ ἔτι τὰς ἱερὰς βίβλως μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
νῦν δὲ τὸ πηδάλιον κάλαμος, καὶ βίβλος ἐχέτλα,
μὴ λιμῷ μελέεσσι σὺν ἀδυλόγοισιν ὄλωνται.
ὡς ἅμα Φλημίγγῳ Βελγῶν συναπώλετο μοῖσα.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
αἲ αἲ μοῖραι κακαὶ, πᾶ τὺ φρένας ἐκπεπότασαι;
σοῦ Κλωσὴ ἤμειψε φυὰν, ἂν ἐκ Διὸς εἶχε.
πρὶν μὲν δυσσεβέες ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ δηρὸν
νόσφι πόνω, τὰν εἰράναν ἀτίνακτον ἔχοντες,
καὶ τοῖς δυσσεβέεσσι μινυνθάδιος πέλεν αἰών.
νῦν τάδ᾽ ἐνάλλα γένοντο· βροτῶν πανάριστον ἔπεφνες
Φλήμιγγον, συγερῶ πρὶν γήραος οὐδὸν ἐπενθεῖν·
καὶ τοὶ δαμοβόροι, καὶ χειροδίκαι βασιλῆες,
καὶ ἐσθητομανεῖς ὀρχησταὶ ἀλέματοί τε,
καὶ ψεῦσται ζώοντι πολὺν χρόνον ἔκτοθεν ἄλγευς.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
ἀλλά με δακρυχέοντα παρήγορος ἐλπὶς ἐγείρει,
ὅττι κασίγνατος, φύσις εἰ ἀπανήνατο τέκνα
Φλημίγγῳ, τίων μοίσας ἔργῳ τε λόγῳ τε
κλαρονόμος κτεάτων καὶ πίστιος ἄμμι λέλειπται.
τῆνον ἰδὼν δοκέω αὐτὸν Φλήμιγγον ἰδέσθαι·
ζώει ἔτι οὗτος Φλημίγγω πενθερὸς ἐσθλῶ
ἐκ χαρίτων ἔρνος πεπλασμένον, εἰς ἄκρον ἀδὺς,
οὗτος ὁ μὲν μοίσαις φίλος ἔξοχ᾽ ἐωβανίδεσσι,
οὗτος ἀοιδὸς ἄριστος ἀοιδοπόλους μέγ᾽ ὀφέλλων.

Idem Latinè redditum.

IOAN. FLEMINGI EPITAPHIVM.

Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Flemingus cecidit, quem Musæ sæpe requirunt,
Quem Charites viuum, quem comtus amauit Apollo.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Nox erat, & dulcis carpebant munera somni
Stertentes famuli, nec erat faber vllus in vrbe
Excitus stratis, omni cùm cassa pudore
Venit odoratum pulsans mors atra cubile,
In quo Flemingus coniuxque iacebat honesta,
Et iaculo emisso vitalia stamina rupit.

Defleo

Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
V-xor at vt subita sublatum morte maritum
Vidit, ait, Coniux oculis mihi carior, vnà
Ocyus aufugiam nunc te fugiente sub vmbras;
Nec volo, nec cupio sine te superesse marito;
Hei mihi quòd memet redimi moriente nequires;
Hei mihi nemo potest crudelia vertere fata.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Est locus egregia Flemingi nobilis arce
Nomine Vinnegemum, celeberrimus vbere glebæ,
Mercurij procul haud fano, quà cuncta quotannis
Alma Ceres largis granaria frugibus implet.
Sæpe ibi Hamadryades vicini in limite saltus
Flemingo faciles viuo duxere choreas;
Sæpe illi accinuit cithara philomela canenti,
Placauitque animi vario modulamine curas.
Nunc & Hamadryades siluæ loca opaca relinquunt,
Et querulæ gemitu volucres torquentur acerbo,
Flemingumque dolent inopina morte peremtum.
Ver erat æternum, flores, violæque, rosæque,
Lilia nec mediæ deerant ibi tempore brumæ;
Nunc & honos horti florumque emarcuit omnis,
Nunc perit arx, dominus quòd sæuis occubat vmbris.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Vrbs dolet amissum, quo non præstantior alter,
Insignem virtute virum, & prædiuite censu.
Integer vnus erat vitæ, sine fraude dolisque;
Veridicus sermo illius, ceu iure fuisset
Iurando firmatus, erat. Nec in ædibus auri
Indica ceu formica, suos condebat aceruos.
Haud quicquam, certa fuerat si lege rogatus,
Ipse negare solet (neque cuncta petuntur honestè)
Multa aliis, sed plura dabat sibi sanguine iunctis.
Præsentes hilari vultu tractabat amicos,
Attamen vt cuiuis, cùm vellet, abire liceret.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Esuriunt vates, quorum patronus & altor,
Dum vixit, Flemingus erat, materque paterque.
Nullus ad illius veniebat limina vates
Carmina vel cantans turba comitante sororum,
Vel quid habens libri, quem numquam viderat antè,
Qui semel infecta re discedebat: at omnes
Et mensa & verbis mulcere studebat amicis,
Nec dimittebat magno sine munere quemquam.
En factum agricolam, qui floruit antè poëta,
Ecce alius ponto nunc nauita viuit & aura,

In manibus nunc neuter habet sua gaudia libros,
Alter habet clauum calamum, librum alter aratrum,
Ni cum suauiloquis malit periisse Camenis.
Sic cum Flemingo Belgarum Musa sepulta est.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Hei mihi parca ferox, quæ te dementia cepit?
Mutarunt manuum naturam fila tuarum.
Namque piis Iouis imperio vita esse solebat
Longior & melior, peior breuiórque profanis.
Hæc versa est series: Nulli pietate secundus
Haud potuit limen Flemingus adire senectæ:
Sed sine iure duces, populi qui sanguine gaudent,
Et saltatores speciosa veste superbi,
Mendacésque diu sine sollicitudine viuunt.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Sed bona lugentem me spes sustentat alitque.
Nam cùm Flemingo prolem natura negarit,
Huic animo & virtute pari succedere fratrem
Heredem video, cui sunt quoque carmina curæ;
Quem quando intueor, Flemingi occurrit imago.
Et superest Schetus, Flemingi qui socer, illud
Dulce decus Charitum, qui nobilis Hesside Musa,
Schetus, Eobani qui portus & aura Camenis.
Schetus amat vates vatum doctissimus omnes.

ALIVD EIVSDEM.

VNDE tot Aoniis è vallibus audio questus?
Quid Charitum lacrymis ora rigata nitent?
Fata repentinæ rapuerunt inuida mortis
Pierij columen præsidiumque chori.
Quis fuerit dubitas? Flemingi est nobile nomen,
Qui carus Phœbo Mercurióque fuit.
Diuitiis clarus, sed clarior arte fruendi,
Vatum Mæcenas, ipse poëta bonus.
Eximiè coluit recti sibi conscius omnes
Officiis homines, & pietate Deum.
Ergo quid hunc mæsti tantum lugetis amici,
Cui nunc in cælo est certa parata quies?

EIVSDEM FLEMINGI EPITAPHIVM, AVCTORE IO. LATOMO.

HOC quis sub tumulo cubet, viator,
Huc illuc oculos agens, requiris
Qui te rem doceat. docebo. Quis tu?
Qui tecum loquor, vmbra. Quæ? Poëtæ.
Vbi? Post tabulam. Quid ergo dicis?

Hoc quod tu loqueris. Quod illud? Ipſum
Quod neſcis. maneas inepte, necdum
Scis quod neſcieras. FLEMINGVS ille,
Omnes quem poterant amare praui,
Omnes debuerant amare ſani,
Hîc iacet. nihil addo. Nec neceſſe,
Nouit cetera mundus vniuerſus.

NATHAN CHYTRÆI CARMEN.

INCLYTE Mæcenas, Charitum cultiſſime donis,
Quem colit vt fidum Muſica turba patrem:
Forſitan vnde tuas & cur mittantur ad ædes
Ignota dubitas carmina ſcripta manu?
Illa peregrinis veniens Chytræus ab oris
Mittit, vt inde tibi notior eſſe queat.
Scilicet es facie non illi notus & ore;
Notus at eloquio iudicióque tuo.
Tantus enim ſplendor laudum eſt vir magne tuarum,
Tanta eſt ingenij gratia viſque tui;
Longinquis vt te multi mirentur in oris,
Et iungant ſpatio ſe propiore tibi.
In quorum numero non me poſtrema tenere,
Teſtis erit Muſis iunctus Apollo ſuis.
Te præſens reuerenter amo, te longius abſens
Suſpicio, tantum deuenerórque virum.
Et cùm certa tui mihi ſint data ſigna fauoris,
Carmina noſtra tibi dum placuiſſe refers:
Gratulor ipſe mihi, te laudatore triumphans,
Laudatos inter qui loca prima tenes.
Dedecus eſſe puto, ſi quem plebs inſcia laudet;
Gloria ſed tanto vera placere viro eſt.
Nec tamen vſque adeò metas excedo pudoris,
Non adeò nobis carmina noſtra placent.
Biſſex Faſtorum libros abſoluimus annis
Quatuor, & pars eſt, vt puto, viſa tibi.
Imperfecta tamen ſunt cuncta, indignáque doctis
Auribus, aut tali qualis es ipſe viro.
Sed ſi certa meis conceſſerit otia Muſis,
Qui ſedet ætheria rector in arce Deus:
Forſitan illa magis quæ iam placuere placebunt,
Cùm fuerint lima cuncta polita graui.
Magne vir & Clariæ nitidiſſima ſtella cohortis,
Mæcenas doctis præſidiumque viris,
Si vacat exiguum tenui dare tempus amico,
Commenda egregiis méque libróſque viris.

Pollici-

Pollicitusque meo velut es prius ipse sodali,
Patronus studiis esto paterque meis.
Vt tenui mea subsidio releuata crumena,
Gallorum doctas possit adire scholas.
Fallor an ipse Deus, per te mea cœpta iuuare,
Et vult propositam continuare viam.
Musarum imbellis chorus est, vt pingitur, & qui
Possideat certas non ita semper opes.
Hinc tutore illis opus est, certisque patronis,
Excitat in certis quos Deus ipse locis.
Quos Deus ipse opibus cælesti munere donat,
Vt studia & Musas cœptaque pulchra iuuent.
Quoque iuuant plures, hoc illis plura rependit;
Fœnora id, à summo ferre, soluta, Deo est.
Hic quæ pauperibus vel Musis dantur egenis,
Illa sibi rursum persolüenda putat.
Nec rarò sortem crescentia fœnora vincunt,
Durat & in seros res ita parta dies.
Sed cùm nota mihi tua sit vir magne voluntas,
Pluribus hic verbis non opus esse reor.
Viue valéque diu cara cum coniuge saluus,
Responsumque mihi, si placet, ede breui.

AD FLAMINGVM.

Siquis appellet monitor poëtam,
Quo suum nomen trahat è tabellis
Crediti, versus dabit in solutum
Promptius auro.
Attamen fretus gemini fauore
Numinis, Ditis puta Apollinisque;
Pro meis Vates cupio reponat
Versibus aurum.
Suadet hoc Phœbus toties ad Idus
Vectus, vt lunæ superent renatæ
Quas Aquisgrani merui coronas
Patre medendo.
Nec feret Plutus malè, si coæquent
Aurei menses toties reuectos;
Vt sit ad Iani fora terna triplex
Fœnus in annum,
Quod moram penset diuturniorem,
Quodque non merces, sed honor sit artis,
Artis illius cui præsidère
Gaudet Apollo.

Mille

Mille vix seclis simili catena
Plutus & Phœbus coiere vincti:
Fata Flemingi sociant vt ambos
Fœdere diuos.

Quisquis ex astris bona mentis atque
Corporis, nec non quod ab Antiate
Poscitur diua, vel ab Herculano
Numine duxit,

Ille ni dextrum genium secutus
Promouet Musas ope liberali,
Sisypho fiet Danaique proli
Seruus in Orco.

Proprium non est, quod habes; opum te
Distributorem superi locarunt:
Vt sit accepti ratióque pensi
Iusta ferenda.

Hinc vt ad nostram rogo cantionem
Lesbiam ducas facilis choream,
Vatis vt vates videare plectro
Ritè moueri.

Tuus I. *G. B. ex tempore.*

CL.mo VIRO ET HVMANISS. GENEROSISS.'QVE IOANNI FLEMINGO, DOMINO SVO ET PATRONO.

Acrostichis.

I GNIS vt abscondi nequit, in tenebrísque teneri
O ccultus, latè splendor quin emicet inde,
A tque iubar partes de se diffundat in omnes:
N ec doctrina latere potest, generosáque virtus,
N on candor niueus, nec rara modestia, queîs tu
E xcellis reliquos, fugientia Phœbus vt astra.
S int, quibus extollant animos, natalium origo,
F ortunæque faces, vel opum numerosus aceruus,
(L ubrica sors quæ cuncta tibi tamen addidit vni)
E ffer munitum bene Pallados ægide pectus,
M usarumque opibus farctum: deprome beatos
I ngenij fœtus, vena locuplete reponens:
N aturamque ducem colito. sic viuida tollet
G loria te genio semper comitata perenni:
V irtutésque tuas, doctrinæque ardua dona
S æclis narrabit, vel me auspice vate, futuris.

Tui nominis studiosiss. deuotiss.q.
H. I. Med. & Histor.

FLE-

FLEMING. Videte quanta sit pomarij nostri benignitas, quanta malorum pyr rumque diuersitas, quàm fecundus hic nobis sit autumnus, quàm benignè fauerit P mona: vellem Goropius nomina singulorum vnà cum facultatibus explicaret, quo valetudinis ratio in eorum esu haberetur, & posthac Latinè de iis disserere possemu GOROP. Scilicet ego vel medicum me inter homines optimè valentes præstabo, v poëtas docebo, quînam Latinè sit de omni pomorum genere loquendum; quorũ tan est varietas ex insitionibus infinitis nata, vt si vel ipse Plinius redeat, vix pauca aliqua agniturus. FALK. Apud alios, cùm voles, de facultatibus disputabis, & delicatissim quodque pomum insaluberrimum dices; vt aliis deterritis, eo solus vescaris: hoc tem pore quoniam & ipsa poma, & ipse hospes in hunc sermonẽ nos trahere videtur, maio rem in modum ea audire cupio quæ vel nudiustertius vel nudiusquartus te dicebas d Vertumno Pomonæ marito in Hermathena tua annotasse: quibus non me modò, se Flemingum etiam plurimùm tibi obligabis: præsertim si Propertij Elegiam Vertumn dedicatam vna opera illustraueris. GOROP. Quin tu Falkenburge potius nobis d Aganippe tua depromis, quæ pyra super pyris in Alcinoi hortis creuerint, & quæ pom fuerint de quibus Poëta cecinit,

Aurea mala decem misi, cras altera mittam. Et rursum:
Malo me Galatea petit lasciua puella.

Tum etiam quod pomum fuerit quod Paris Veneri adiudicauit. FALK. Immò ho ipsum etiam abs te discere auemus, vt pro Flemingo etiam respondeam; cùm id long tibi, quàm mihi, sit facilius: vel quia poësim cum philosophiæ studiis semper coniun xeris, vel quia Morlionum habueris magistrum, singularem tum naturæ secretorum tum antiquitatis remotioris thesaurum. GOROP. Vtinam Morlionus arcana ill quorum erat omnium peritissimus, mihi tam candidè reuelasset, quàm vehementer a eorum cognitionẽ inflammauit; sed vt erat ingenio Silenico, prius fuisset validis vinculis constringendus, quàm quicquam mysteriorum aperiret: quod opus sanè longè maiores vires postulasset, quàm vt ego vel tentare auderem. Ceterùm quam ille viam in sacris antiquitatis symbolis enucleandis sit ingressus, licet non omninò sciam; tantum tamen ex diuturno conuictu subodoratus sum, vt intelligerem, non eandem me tenere: atque idcirco in Vortumni fabula, de qua tribus retrò diebus tibi sum locutus, non Morlioni, sed Hermathenæ meæ sequor ductum: illi tamen libenter laturus acceptum, quod me ad hæc studia æmulatione quadam Hesiodica excitarit. Quando igitur vobis ita visum est, vt Propertij carmen exponam: agite, postquam exempta fames & amor compressus edendi, hinc discedamus ad ipsum pomarium, vt ipsa Pomona de marito suo locuturo veritatem inspiret. FLEMING. Bene mones Goropi. Abeamus itaque ad Xystum illum quam totam videtis pampinis & vuis vmbrosam; vt non Pomonam tantùm, sed Bacchum etiam habeamus benignum, citra cuius opem nulla carmina vel feliciter fiunt, vel feliciter explicantur. GOROP. Tantum profectò hîc vitium cerno, vt locus ditionis tuæ nomini optimè respondeat. Quid enim aliud est Winighemum, quàm domicilium eius qui vini est amator. Verùm quia & hodie satis ambulaui, & modò pransis exercitatio minimè est vtilis; sedeamus in lætissima hac vmbra, & quidem longè commodius & proposito nostro aptius, quàm sub illa Academicis celeberrima platano; eo quòd & Bacchi munera capitibus nostris impendentia ipsum deum nobis conciliabunt, cuius numen poëtis dicis præsidere; & si diutius loquendo fauces reddantur sicciores, in promptu erit vuarum copia, quarum nectare liceat aridum guttur irrigare. Iube igitur, Fleminge, vt puer quispiam Propertium è bibliotheca tua adferat nobis; vt si memoria nos fallat, liber succurrat.

FLEMING. Ocyus puer Tibullum, Catullum, Propertium apporta vnà cum Mureti annotationibus, & vnà adfer Annij Viterbiensis commentaria; vt videamus quî Goropius & Annius in Propertio exponendo sint consensuri. GOROP. Rectè dicis Fleminge, eundem ego scriptorem poposcissem, si putassem eius tibi nugas tanti esse, vt inter libros tuos haberes: verùm nullus ferè tam malus est auctor, vt nullam adferat vtilitatem. Si non aliud adferat adiumentum, hoc saltem præstabit, vt quam in Propertio lectionem sit secutus, cognoscamus. FLEMING. Quantum Annio sit tribuendum, de Croniis tuis didici, non citra maximam admirationem, quînam factum sit, vt tam

tam fallax scriptor tam multos habuerit lectores; qua in re perspexi quàm supina negligentia, quamque exiguo iudicio quidam aliorum scripta & legant & sequantur. Sed en tibi libros. GOROP. Volucres mihi pueros videris habere, ita velociter hîc recurrit. Exordiamur ergo, verùm citra illa prolegomena, quis & cuias fuerit Propertius, quibus parentibus natus, quo tempore scripserit, quem locum inter poëtas mereatur, an hic eius germanus sit fetus, & id genus reliqua, quæ vt totum aliquem auctorem exponentibus conueniunt, ita minimè eum decent qui vnum dumtaxat carmen paucis versibus contentum interpretatur. FALK. Nollem tamen te celare, quid de patriæ eius & nominis antiquitate arbitreris, quandoquidē ipse Vmbrum se fateatur; & Plinius & Marcus Antonius hanc gentem omniū antiquissimā dicant, & his antiquior & grauior auctor Bocchus scribat veterū Gallorū propaginem esse; cùm tu non semel mihi dixeris, &, ni fallor, etiam scripseris, Cimmerios esse in Italia vetustissimos colonos. GOROP. Quò, bone vir, me auocas? Si hac via & ratione de singulis mihi differendū esset, quæ huius poëtæ occasione in dubiū vocari possent, quo tandē fine concluderē orationem? *Propertij patria Vmbria.* *Cimmerij siue Cimbri.*

FALK. Non est abs re quod te rogo, nec citra maximam caussam hanc moueo quæstionem; propterea quòd in hoc Propertij carmine insignia sunt Romanæ antiquitatis monumenta; & in iis explicandis non dubito quin sis Cimmeriorum linguam ad nominum origines prolaturus; quoniam eam primam in Italia fuisse, si rectè memini, mihi sæpius asseuerâris: quod nescio an queat iis consentire quæ de Vmbris feruntur, nisi eosdem Vmbros & Cimbros esse dicas. GOROP. Non malè colligis, Falkenburge. Iidem sanè homines diuersis his nominibus significātur. Cimmerij quidem à Comero siue Cimmero Iapeti filio maximo natu, à quo & Cimbri, vt in Croniis à me est annotatum. Hinc Græci totam Italiam, vel Hesperiam, quòd ipsis ad Hesperum iaceret; vel Ausoniam, quòd à Cimmero teneretur, vocarunt: eo quòd hic Au-son, id est Cimmeriorū lingua, filius senior, siue maximus natu inter Iapeti liberos fuisset: vt enim prorsus ridiculum est, Baiis à Baio Vlyssis socio nomen mutuari, cùm hac Cimbrica voce & olim & nunc etiam balnea, quibus hic locus maximè scatet, vocentur; ita non minoris vanitatis fuit, Ausonem nescio quem Vlyssis ex Calypso filium comminisci, quo gentis nomen referretur: quia nemo queat negare, hoc nomine Cimmerum merito dici, quia Iani filiorum maximus natu fuisset. Auson ergo Cimber fuit ipsi Iapeto, haud secus ac Cimmero Ascanius, qui & ipse eadem de caussa D'autson siue Th'autson, præposito articulo, est vocatus; qua ex voce Theutonum nomen est corruptum. Qua verò de caussa iidem à posteris Vmbri sint vocati, Plinius exposuit, nomen à Græca voce ὄμβρος deriuans, quòd nimirum à pluuiis cataclysmi seruati fuissent. Verùm gentis antiquitas vix admittit, vt peregrinum nomen quæratur, eo minus quòd Halicarnassæus testetur à Græcis hanc regionem Ausoniam & Hesperiam dictam fuisse: deinde etiam hoc doceat, Vmbros ante Pelasgorum in Italiam aduentum & nobiles fuisse, & multas vrbes habitasse; tantum abest, vt nomen ipsorum vel Pelasgis vel aliis Græcis debeatur. Quòd si velimus, à diluuio sibi nomen Vmbros dedisse, quo eius perpetua apud posteros memoria homines à giganteis vitiis deterreret: originem non à Græcis petemus, sed ab ipsis Cimbris, apud quos On-weer significat tempestates & procellosas pluuias; à qua voce Græci quoque suum ὄμβρος traxerunt, quamuis eo pro pluuiis dumtaxat vtantur. Amplius cogita de Ombros & Imber, an fortè ab eēm, vnde eēmer. Duplex autē digāma Cimbrorū proprium, aliàs omittitur, aliàs in litteras transit vicinas, & frequenter quidē in Beta, vt hoc loco in ὄμβρος & Vmber, in quibus ν in μ mutatū videmus, & apud Latinos quintā vocalē pro quarta locari. Si quis maiorē huius mutationis caussam quæret, in promptu erit dicere, Vmbros pro Cumbris esse dictos, ad Comerum nomenclatura alludente, in qua Cappa fuerit ademptum, ne idem nomen cum latronibus nobilissima gens habere videretur. Cùm enim peruersa consuetudo pro Gomeris Cumbros diceret, atq. Cumber apud ipsos is vocaretur qui molestiam & damnum adfert, quod Festus quoque testatur; nomen sic commutarunt, vt & ab hac infamia declinaret, & præterea ad diluuij memoriam alluderet, non solùm de Græcorum lingua, sed de sua etiam ipsorum origine petita. Gomer igitur, quo bonæ famæ homo notatur, corruptè Comer & Comber dictus est, quo è vocum allusione conuicium genti impingeretur, quæ ceteroquin & antiquissima esset, & primæ nobilitatis, & ab ipsa bona fama in lingua sua ferens appellationem; tametsi apud Hebræos perfectum notet, quod non longè à bona *Hesperia.* *Ausonia. Auson. Au. Son.* *Theutones.* *Vmbri.* *Cumber siue Comber.* *Gomer.*

fama eſt remotum. Nunc itaque obiter dictum ſit, Cimmerios, cum quibus Cimbri iidem ſunt, alio nomine Auſones, alio Vmbros fuiſſe nuncupatos; apud quos vetuſtiſſimam linguam, qua hactenus Cimbri vtuntur, viguiſſe, non video qui negari poſſit. Quòd autem Vmbri genus ab antiquis Gallis duxiſſe dicantur, id verum quidem; ſed non ita, quaſi è Gallia trans Alpeis ſita in Italiam peruenerint; ſed quòd veterum Gallorum qui cum Iano appulerunt, fuerint coloni, vt in Gallicis trado.

FALKEN. Optarem, vt quæ de Gallorum & Romanorum Ogygia antiquitate in aduerſariis habes, toti Reipub. communicares: ceterum poſteaquam id vel negotia tua, vel temporis iniquitas, vel frigida erga litteratos principum corda videntur impedire; ſaltem hoc nobis ex iis modò deprome, qua cauſſa Vmbrorum parentes Galli ſint vocati, & an hoc nomé in Europa prius, an in Phrygia fuerit inuentum; cùm in Aſia etiam Cybeles ſacerdotes Galli fuerint vocati; à quibus & fluuio Gallo nomen datum videtur. GOROP. Video quid agas: vis me à Propertio ad Vmbros, ab Vmbris ad Gallos, & ab his ad Cimmerias tenebras abire. Minus certè is peccet, qui Troianum bellum à Ledæis ouis exordiatur. FALKEN. Fateor equidem hæc paullo eſſe remotiora ab eo quod nunc tibi agendum propoſuimus: ſed quandoquidem Vmbros longè clarius quàm quiſquam antehac cogitarit, depinxiſti; vehementer te oro, ne graueris hunc ſcrupulum mihi amouere, quem ipſe veterum Gallorum mentione iniecisti. Quos enim mihi Gallos ſomniare poſſum ipſis Vmbris in Italia vetuſtiſſimis vetuſtiores, niſi extra Italiam eos quæram? Et neſcio quid mens mihi præſagit de hoc nomine abs te dictum iri, quod perinde ceteros lateat atque illud quod modò ex Mercurio tuo & Pallade docuiſti. GOROP. Plus profectò ſarcinæ imponis, quàm ipſemet exiſtimes; ita vt nihil miri ſit, ſi tardius iter inſtitutum abſoluero: & vereor ne hæc dies ſat longa ſit futura carmini huic Propertiano explicando, ſi recto ſermonis noſtri curſui eiuſmodi remoras crebrius obiicias. Ceterùm quoniam non Tyrannorum modò preces, ad amicorum etiam, aſſentiendi neceſſitatem adferunt; non repugnabo voluntati tuæ, maximè ſi Flemingo hæc mora non diſplicebit. FLEMING. Nihil mihi prolixum erit, quod quidem ad ignotas eiuſmodi gentium origines nouæ & hactenus non viſæ lucis adferet: nec habemus modò neceſſe, ſic vni adhærere propoſito, vt non liceat ab eo quopiam euagari, maximè ſi quid inuitet ad ea cognoſcenda, quæ vel ad clariorem Properriani carminis faciunt intelligentiam, vel ad auctoris patriam & Romanam antiquitatem, cuius hic inſignem partem celebrat, illuſtrandam pertinebunt. GOROP. Sunt ſanè hæc quæ de Vmbrorum & Gallorum antiquitate quæruntur, non prorſus aliena à Propertij interpretatione: immò ſi verum fateri volo, non poſſem eorum quæ dicturus ſum, fidem vobis adſtruere, niſi antiquiſſimæ gentis tum origo tum lingua cognoſceretur; vt in ſermonis progreſſu, niſi me impediatis, liquebit. At qui Galli fuerint, ſciri non poteſt, niſi nomenclaturæ nobis ratio conſtet, quam Diodorus Siculus retulit ad Galatam, quæ Herculis ſemine ſuſcepto, Galatem pepererit & gentis & nominis auctorem: alij ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id eſt, à lacte vocem deriuant; atq. hinc Virgilium cecinisse aiunt: *tum lactea colla Auro innectũtur*. alij propiores verò à גלי id eſt à fluctibus deducunt, eò quòd fluctibus ſuperſtites fuerint. quorũ opiniones nihili eſſe arbitramur; quia prima fabuloſa ſit, nec cur Galata ita dicta ſit, oſtẽdit: duæ reliquæ vna ſpongia deleantur; quòd videlicet & nomẽ ab externa gente Gallis mutuẽtur, & eas addant rationes, quibus nihil à ceteris hominibus Galli diſtinguantur. Ioſepus Comerios, quos Cimmerios & Cimbros eſſe dixi, à Græcis, non ab Hebræis, Galatas vocari ſcribit: quo clarè demonſtrauit, vanos eos eſſe, qui nomẽ Hebrææ origini adſcribũt. In Atuaticis abſurditatẽ corũ notaui, qui propria nationũ vocabula ad peregrinas rationes ablegãt; à qua vos longè abeſſe ſcio. Quo tamẽ & Gallorũ nomẽ, & Vortumni, & non pauca alia ad ſuos fontes deducam; neceſſariò mihi quædam principia ex Hermathena mea promentur, quæ qui mihi non concedet, cum eo fruſtra ſim de primis vocũ natalibus diſputaturus. Poſtulo itaque in primis hoc mihi dari; vocabulum duabus aut pluribus linguis commune, primogenio iure ad illam eſſe referendum, in qua ratio eius optima inuenitur. FALKEN. Nemo ſanè hoc tibi negabit, niſi omnem etymologiam tollat. GOROP. Deinde ſi qua lingua propriam quandam & peculiarem in vocibus formandis rationem habeat, & nomen aliquod ipſi cum aliis commune ad hanc fabricatum eſſe cernatur, tum eſſe pronuntiandum, nomen hoc ab ea ad aliam tranſiiſſe. FLEMING. Ne hoc quidem

quidem vel ego, vel Falkenburgus, vel alius etiam quiſquam in dubium vocabit. GOROP. Scitote igitur admirandam quandam linguæ noſtræ eſſe proprietatem in eo conſtitutam, quòd primus eius architectus quaſdam voces ea arte fecerit, vt conuerſæ & retro pronuntiatæ aliquid notent, quod magnum momentum adferat ad id cognoſcendum, quod recto ſiue prorſo litterarum ordine ſignificabatur: qua in re tali vſus eſt iudicio, vt aliquando verſa vox prorſæ ſit contraria; tum nimirum cùm contrarij collatione quicquam clarius eluceſcit: aliquando non ſit verſa vox prorſæ contraria, ſed ſic connexa, vt eius notatio plus ponderis habeat, quàm comparatio contrariorum. Non addam nunc illud, quod ſolius noſtræ linguæ proprium eſt, omnes primas vocum radices vna dumtaxat ſyllaba conſtare: eo quòd faber eius, ipſam rerum naturam quàm poſſet proximè ſequendo, fruſtra pluribus fieri putarit, quod æquè commodè paucioribus poſſet abſolui: & præterea nihil crediderit vel tempore pretioſius, vel moleſtius orationis prolixitate, apud homines præſertim volucri ingenij celeritate pollentes. Quod ſi hoc & ipſi naturæ, & præſtantiſſimis animis eſt conuenientiſſimum; quî negari poterit, perfectionem hanc non ſolùm maximam eſſe, verùm talem etiam, vt de ea colligi poſſit, eam linguam, quæ hanc habeat, ad diuiniorem architectum eſſe referendam; & conſequenter eam ceteris, quas hac laude vincit, eſſe vt natura, ita tempore quoque priorem: quandoquidem omnium cum poëtarum tum Philoſophorum confeſſione conſtet, tanto vnamquamque rem ortus habere vetuſtiores, quanto propius naturæ principiis conſentit.

Cimbricæ linguæ admirãda proprietas in vocibus ichnais.

Cimbricarũ vocum radices primæ omnes vna dumtaxat ſyllaba conſtant.

NVNC itaque videndum an Galatarum & Gallorum nomen poſſit ad Cimmeriam rationem vocari, poſteaquam Ioſepi teſtificatione clarum ſit, Galatas Cimmerios eſſe; minimè verò omnes eos qui fluctibus ſuperſtites fuiſſent. Æquum enim eſt Cimmeriæ genti Cimbricam aſſignare nomenclaturam; quod ſi fiat, minus abſurdum videbitur, quòd Vmbros quoq. ad eandem originem & genus & nomen referre dixi. Quamuis autem Galli & Galatæ nomine nonnihil differant; ſignificationis tamen vi nullam gentis inducunt diuerſitatem. Galli enim alacres, & placidi, & grati omnibus populi à Cimbris vocantur. Galatæ verò ij, qui vultum omnemque geſtum alacrem habent, & omnibus gratum. Quia verò vtraque dictio compoſita eſt, & prior compoſitionis pars vtrique communis, eam antè aperiemus, quàm ad poſteriores partes accedamus. Gai monoſyllabicôs, vt duæ vocales in diphthongum coëant, id nobis ſignificat, quòd ſic placet, vt id nobiſcum eſſe cupiamus: à qua voce Latini Gaius retinuerunt, terminatione ſermoni ſuo propria adiecta: Franci hactenus Gai pro alacri & hilari dicunt, eo quòd genti huic alacritas & hilaritas gratiſſimæ ſint. Nos Gait dicimus, pro eo quòd Latinus diceret, Ita placet, vt id mihi contingere velim; vel id mihi contingere gratum eſſet: Vnde Latini Gaudeo fecerunt. Gai itaque noſtras eſſe ſiue Cimbricum, tum ex etymologia, tum ex analogia ſermoni noſtro peculiari demonſtrabo. Ga idem nobis eſt quod eo, ex natura litteræ G, qua docui in Hermathena perfectionem denotari; & A vocalis, quæ ſignificat, dum ſola profertur, motum ad locum. Ipſius igitur mobilis ad locum, vt tale eſt, cùm nulla alia ſit perfectio, quàm ipſe motus ad locum; meritò Ga nobis erit id quod Latinus diceret, ad locum moueor, ſiue eo: in qua verbi fabrica videre eſt, quàm rectè motus apud Ariſtotelem definitio ſit ipſis elementorum pigmentis expreſſa. Quia tamen G & I conſonans magnam habent ſoni vicinitatẽ; multi G in I mutarunt, vt factum eſt in Ja particula ſermonis affirmante; quaſi diceretur, progredere in loquendo; quod eius eſt, qui dictis aſſentitur: item in Ianus, qui ab eundo, Cicerone teſte, dictus eſt, vt in Beccеſelanis annotaui. Non mirum igitur ἴημι apud Græcos dici, quod Grammaticè docet à ἰάω fieri, in quo Iota pro Gamma poſitum videmus; quod ita eſſe, etymologici Græci ſcriptor facilè admittet, qui Gigantem à γῶ, quod χωρῶ interpretatur, dici poſſe ſcripſit. A Ga fit Gai / qua diphthongo magna eundi ad aliquid cauſſa explicatur; cùm id Gai nominetur, quod dignum iudicatur vt ſit adeundum. Omnium enim animi ad ea quæ placent, recta contendunt, idque tam volucri & ſubtili velocitate, vt eius notio nullo alio elemento, quàm exiliſſimo Iota melius exprimi poſſit. Cùm ergo Gai & Gaius Latinis & nobis commune ſit; nobis eius origo tantiſper debebitur, dum meliorem ipſi, quàm nos, ſignificationis cauſſam adducent, vt ad primum noſtrum conſequitur poſtulatum. Deinde eſt & altera nota

Galli. *Galatæ.* *Gai.* *Gaius.* *Gait.* *Gaudeo, et etc.* *Ga.* *Ja.* *Ianus vnde dictus.* *Gai.*

clarissima, quæ ex secundo axiomate meo sumpta, hoc vocabulũ nostras esse conuincit. Sic enim factũ est, vt versum, cõtrarium eius significet quod prorsum denotabat: quoniam Gai illud sit quod nobis adesse velimus; Jag verò idem sit quod expello, vel hostiliter persequor. Quamobrem sic vobis statuendum, vt vel quæ antè mihi dedistis, ea nunc negetis; vel concedatis vocem Gai à nobis ad Latinos, non ab his ad nos venisse.

Jag.

Caius. FALKEN. Scio equidem Caius per tertiam Latinorum litteram scriptum prænomen Romanis esse, & à Grammaticis annotatum, tertiam hîc litteram per septimam Latinorum pronunciari: iam & illud, à gaudio hoc nomen deriuari, ita vt qui cum gaudio editus sit, hoc prænomine dignus censeatur. GOROP. Mea nihil refert, malè ne an bene Latini sua scribant: id refert quo sono vocabulum, de quo quæritur, efferant: nec magni id facio quòd Caium à gaudio deriuent; cùm ne huius quidem rationem vllam de Latino sermone adferre possint; & gaudium potius à Gaio, quàm hoc ab illo fluxisse videatur. Nostros certè à Romanis hanc vocem minimè accepisse, si non ex illis quæ dixi liqueret; at saltem hinc colligeretur, quòd antè communis vocis huius vsus apud Romanos perierit, quàm in Galliam armis suis penetrarunt. Iam inde enim ab antiquissima Latinorum memoria quæ quidem litteris prodita sit, nemo Caij nomen vsurpauit, præterquam in prænomine, & nuptialibus sacris: cùm interim apud nos ab omni æuo vernacula loquendi consuetudine, Gai, gait/ gaien/ gaing/ & multa ab eadem radice exorta fuisse videamus. FALKEN. Non habeo quo contrà nitar: sed vt verba illa in prisco nuptiarum ritu posita quorum modò meministi, enuclees, eo magis rogo, quo minus clare solideque à iuris antiquitatumque professoribus exponuntur.

GOROP. Obrues tandem me rogando: quoquidem grauis non esses, si tantundem mihi pro huius vocis vindiciis solueres, quantum Alciati & Socini pro tricosa scrutariæ alicuius litis consultatione solent postulare. Verùm vt nihil aliud persoluas, satis magnæ mercedis loco ducam, si fatearis, iuris tui sacerdotes hac parte rituum vetustorum imperitiores videri, quàm eum qui per totam ætatem arterias & matulas habuit magistras.

Quintilianus primo Oratoriarum institutionum libro sic habet, nisi memoria me fallat: Quid quæ scribuntur aliter quàm enunciantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat: quia tam Caias esse vocitatas, quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Sed quoniam quibus in verbis id apparuerit, non adiecit; Plutarchum Latinarum Græcarumque opum principem consulamus, qui se Romanis egregium præstitit mystagogum. Hic quærit, quæ caussa fuerit, vt ij qui sponsam introducebant, dicere iuberent, ὅπου συ γάϊος, ἐγὼ γαΐα, id est, vbi tu Caius, ego Caia: quo loco Gaius rectè scripsit per Gamma: & de caussa antiquissimi huius ritus ita coniecturam fecit, vt Caium & Caiam communiter pro quouis coniugum pari poni credat, non aliter atque apud Iurisconsultos Caius, Seius, Lucius & Titius exempli caussa pro quolibet dicuntur, ita vt significetur par vtriusque ius in domo futurum; quam sententiam plerique omnes sequuntur. Addit tamen & aliam huius ritus occasionem fortassis fuisse à Caia Cæcilia sumptam, quæ cùm optimæ fuerit & laudatissimæ vitæ vxor, boni ominis caussa à sponsa potuerit nominari, tamquam se quoque talem fore polliceretur. Sed sit sanè, vt & Caia Cæcilia talis fuerit, & eius nomen faustum omen habuerit: quid inde? an ex hoc nunc liquet vocis huius originatio? Quæro vlterius vnde Cæcilia Caia sit vocata: & an prius hæc verborum sollemnitas non consueuerit concipi; quàm illa se probam matremfamilias præstitisset. Equidem sicut vocabulum hoc Cimbricum esse docui; ita ritum quoque à Cimbris ad Romanos venisse contendo, quo fuerit obseruatum, vt sponsa sponso diceret, Si tu Caium te mihi præstiteris, ego quoque me Caiam præbebo: quo nihil aliud stipulabatur, quàm se omnibus modis vbique laboraturam, vt marito placeret & gratificaretur; ea tamen conditione, vt sponsus naturæ principatum secutus in hoc gratiarum certamine præiret. Sicut enim viri est puellæ amorem ambire, & prius omni officij genere, vt placeat, anniti: ita in connubio eiusdem est perpetuò se placidum, hilarem & iucũdum vxori præbere; & exemplo suo demonstrare, qualem sociam & velit & mereatur. Quid quòd hactenus in sponsalibus eiusdem sententiæ verba proferantur, dum sacerdos & sponsum & sponsam rogat, an placeat ipsis connubio iungi. Iam si simpliciter mea Caia à nostrati dicatur; vxor intelligi-

Caia.

intelligitur, aut saltem ea quæ vxoris loco habetur: & similiter si qua Caium suum appellet; maritum, aut certè qui mariti officium præstet, intelligit. Nec id in hominibus dumtaxat vsus tenet, sed in brutis etiam animantibus, in quibus Gai vel femellam vel masculũ vocamus, quod in auibus ferè hypocoristicôs facimus, vt voce diminuente pro gai gaiken dicamus. Hæc si Cicero nouisset, non tam temerè in eos fuisset inuectus qui omnes vxores quæ coëmptiones fecissent, Caias vocabant: illud potius reprehendisset, eas solas quæ coëmptiones fecissent, hoc nomine apud Iurisperitos fuisse nuncupatas; eo quòd cuiusuis condicionis vxores Caiæ dici mereantur: tametsi id non negauerim, per excellẽtiæ figuram eas præcipuè tales dici posse quæ coëmptionem fecerint, quòd maritum habeant arctius deuinctum. Verùm hæc latius in Gallicis, quæ iam diu in hominum manibus versata fuissent, nisi vetus illud Anaxagoræ ad Periclem dictum verissimum esse hoc tempore experirer, & maximè in illis qui omnia studiorum præsidia latissimis suis fimbriis, veluti plagis quibusdam, occuparunt. FLEMING. Quodnam illud est Anaxagoræ dictum? GOROP. Dicat Falkenburgius, apud quem scio recentem eius esse memoriam: nec mihi decorum sit apud te illud exponere, quem de minima opera fratri tuo præstita tam senserim liberalem, quales si principes & ceteri opulenti Pluti essent, nullus querimoniæ locus relinqueretur. FALKENB. Scio modò quò spectes; ad illud scilicet: Qui lucerna cuiuspiam vti velit, eum debere oleum affundere, ne flama vel contabescat vel extinguatur. GOROP. Hoc ipsum indicabam. Sed pergam. Satis modò pro tempore & præsenti occasione docui quid Gai notet, nec id sine appendice: reliquum est vt ad Gallorum nomen applicetur. Gaiken.

Gomer cùm colonos alios aliis faustis nominibus nuncuparet, quosdam suorũ Gai-lie nominauit; hoc nimirum Deum orans, vt tales eos redderet atque conseruaret quales dicerentur; & vnà perpetuam admonitionem in hoc nomine relinquens, vt quocumq. locorum venirent, semper & sibi inter se, & aliis sese gratiosos, alacres, & hilares præberent; summatim tales esse studerent, vt nomine suo digni apud omnes haberẽtur. Non dubito, quin diuino instinctu hanc dederit appellationem; qua non solùm suos videtur ad hanc morum comitatem & iucundos congressus adhortatus; sed hoc etiam prædixisse, Gallos olim eam sibi regionem occupaturos, cuius cælum & totius terræ constitutio talis esset, vt lætam hanc & amabilem morum suauitatem & excitare & alere posset. Videte, quæso, & ab omni historiarum antiquitate repetite, quid de moribus Gallorum ex idoneis auctoribus colligatur; an non id, eos semper alacres, hilares, comes, benignos, hospitales præ ceteris omnibus nationibus fuisse? quales etiamnum esse vel ipsorum hostes coguntur fateri. Quòd autẽ leues eos & instabiles quidam esse dicant, id inde videtur prouenire, quòd morum facilitas, & hilaris conuictus, & prompta cum quouis consociatio sæpe malignorum hominum fraudibus & imposturis sese obiiciat & exponat. Quanto enim quisque amabilior, facilior, promptior, candidior; tanto magis est obnoxius fallacibus insidiis hominum fraudulentorum. Hinc necessariò consequitur, vt simulac dolos, technas, & perfidiam viri boni senserint; subitò irasci cogantur iis quibus, tamquam sui similibus, benignos sese & apertos singulari quadã gratificandi procliuitate præbuerunt. Vnde fit vt candidi & aperti viri inconstantiæ accusantur, quia non pergunt eos amare, quos improbos & versipelles esse, & aliud in ore, aliud in mente habere, suo periculo iam semel deprehenderunt. Nunc itaq. qui Galli sint, & cur ita dicti, scitis: addam quid Galatæ nomine signetur. Lat, & compositè gelat idem est quod vultus, & totius corporis gestus: vnde gai-lat eũ denotabit qui toto corporis gestu gratiosum sese præstat. FAL. Ita te Gratiæ omnes Gallis cõcilient, vt nulla tabula melius, quàm his nominibus, Gallorum ingenia, mores & vsitata totius vitę ratio depingi possent. Hoc demum est veras vocabulorum rationes assignare: quas eò magis admiror, quòd & minimè contortæ sint, & sic tamen rerum naturas explicent, vt ex ipsarum intimis finibus nata, non ex hominum arbitratu profecta videantur. Galli vnde dicti. Gallorum mores. Galatæ vnde dicti. Lat. Gelat.

GOROP. Vidésne igitur qui sint Galli illi qui Vmbros procrearunt?

FALKEN. Video sanè: sed rursus dubito, quare Vmbri ex Cumbris facti sint, & non potius retinuerint vel gentile nomen, vel faustissimam illam Gallorum appellationem. GOROP. Non omnium legum ratio apud vestros iuris interpretes reddi solet. Si enim de malis moribus, aut incommodis cauendis, ob quæ bonæ leges latæ olim Vmbri.

fuerunt, historiæ nos celant: quæ poterit certa earum ratio explicari? Eodem modo variæ sunt nominum commutandorum occasiones; quas si vetustas & longa obliuio ex omnibus memoriæ tabulis sustulit, quid certi, quæso, potest pronuntiari? In hoc igitur genere quæstionum, in quibus nos certa historiæ fides deficit, probabiles coniecturas sequamur: & quia nunc docui, Gallos Cimmerios fuisse, & Vmbros item Cimmerios; sic existimemus, diuersis Cimmeriorum coloniis diuersa fuisse nomina danda, distinctionis caussa, in quibus ponendis non casu aut sorte vsi sunt sapientissimi illi nostri maiores, sed consilio prorsus diuino & sæpe etiam fatidico; vti modò in Gallorum nomine factum fuisse demonstraui. *Galli in Phrygiã missi coloni à Cimmeriis trans migrarunt in varias sedes.* Primùm igitur Cimmerij eos in Phrygiam colonos emiserunt, quos Gallos vocarunt; quorum magna pars in Italiam transmigrans, nomen retinuit. At postquam & hi numero aucti gentem suam diuiderent, illos quidem, quos ad nouas sedes secundum mare Adriaticum, ac deinde vltra Padum emiserant, vetus Gallorum nomen voluerunt seruare; propterea quòd præuiderent, eas ab his regiones occupandas, quibus hoc nomen maximè conueniret. Alteram verò partem, quæ in Apennini latebris sedes suas vetustas adhuc tenebat, eo nomine à ceteris distinxerunt, quo & vetustiores, ceu eorum qui emissi erant, patres significarentur, & simul memoria diluuij retineretur; qua posteri perpetuò monerentur, quanta sæuitia Deus furorem suum in eos effundat, qui à vitiorum & scelerum sordibus nullis minis auocari possunt. Et optimè quidem hoc nomen à procellis & horrida tempestate sumptum in meditullio Italiæ retentum fuit, vt æquè ad omnes cataclysmi recordatio manaret. Accedebat deinde & illa ratio, quòd eodem nomine exigua soni in vna vocali diuersitate ipsa regionis indoles, quam Vmbri à ceteris Gallis relicti tenebant, exprimeretur. *Om-wer.* Nam Om-wer/ si ε vt ἦτα Græcorum vetusto more pronuntiatum sonat, efferatur; idem est quod Latinus diceret, vndique in circuitu defendens. Talis enim Vmbria est, vt vndique Apennino satis ab hostium impetu defensa videatur. Sed iam satis de Vmbris, & plusquam satis; quocirca ne quid amplius interpelles. Atat non malè vertit hæc tua de Vmbris & Gallis curiosa percontatio. Quæ enim ex Hermathena mea ad Gallorum nominis interpretationem sumpsi; ea non semel vsui erunt in Propertij carmine enucleando: & verò etiam illud non parum in rem meam faciet; quod ostensum sit, Vmbros Gallos esse, & hos esse Cimmeriis parentibus ortos, quoniam ex eo liqueat, Vmbros Cimbrica lingua olim vsos esse. *Sabini.* Deinde quia Zenodotus Trœzenius Sabinos Vmbros esse scripsit; consequitur & illud, Sabinos quoque sermonis sui originem à Cimbris duxisse; quod non de locorum modò vicinitate probabile videtur, sed de multis etiam priscis Sabinorum vocabulis; atque adeò de ipso gentis nomine suo loco docebo. Nunc igitur ad nostrum Vmbrum, quem in manibus habemus, quem Muretus Sex. Propertium vocauit, ceteri Sex. Aurelium Propertium, qua in appellatione prænomen notum est ab ordine nascendi, vti & Quinctus, fortasse factum. *Sex. Propertius. Aurelius.* Aurelius, nomen gentile, quamuis ab aura videatur deduci, mea tamẽ sententia Vmbrum est, siue Cimbricum, eum significans, qui ab ipsis suis maioribus nobilitatem ducit, quasi Auwer-eel dicatur, à quo duplex digamma abiectum, Aureel facit. Ab Aurelo igitur quopiam vel Sabino vel Vmbro Aurelij descenderunt, perinde atq. à Tullo Tullij: vt enim gens omnis ab vno aliquo propagatur, ita omnia gentilia nomina deriuatorum formam sequuntur. *Propertius vnde dictus.* Propertij autem vox elegantissimum significat, si de Vmbra lingua interpreteris, in qua Properste elegantissimum dicitur; à quo Propertius fieret, sed lenioris soni caussa sibilus est eiectus. Quòd si hæc absurda videntur; absurdum item videatur, magnam partem Romanorum à Sabinis originem duxisse; & non rarò vocum suarum rationes Latinos ad Sabinos referre. Deinde liberum vobis est, meliores his vocibus, si possitis, origines assignare. FALKEN. Quid alij sint inuenturi, haud scio: ego certè ne quærere quidem velim meliores. Miror interim Propertio cognomen hoc contigisse, quod elegantissimo ipsius carmini quàm optimè conueniret.

Propertij Vertumnus. GOROP. Inscriptionem carminis fabulam Vertumni habemus, in qua id considerandum, fabulas Silenis Alcibiadis similes esse, quia sub falsa narratione, & frequenter absurda, maxima mysteria delitescunt. Ego tamen pro fabula potius signum posuissem, si arbitratu meo carmen inscribendum fuisset; quia nimirum ipsum Vertumni signum Propertius loqui fecerit. Audiamus igitur statuam loquentem:

Quid

Quid mirare meas tot in vno corpore formas?
Accipe Vertumni signa paterna Dei.
Thuscus ego, Thuscis orior; nec pœnitet inter
Prælia Volsinios deseruisse focos.

Hic primùm censeo de nomine Vertumni differendum; propterea quòd & totum carmen de Vertumno agat, & illud ferè tantum quærat, quare hic deus vertumnus nominetur. Propertius valde conuenienter argumento quod tractat, in varias sese formas vertit, aliam & aliam nominis caussam quærens; in ea tamen tandem acquiescens, de qua Vertumnus dicatur, quòd sese in omnes formas vertat. Si igitur vera nomenclaturæ ratio à nobis aperiatur; statim omnia, quæ de Vertumno quæri possunt, è Cimmeriis tenebris in clarissimam lucem eruentur. Primùm igitur hoc mihi ex Aurelio nostro sumam, Vortumnum Thuscum esse, & nomen de patria sua lingua accepisse. Vel igitur vetus Hetruscorum sermo idem fuit cum Romano, vel diuersus: si idem, frustra Propertius Dei patriam indicauit, vt ab eius vernaculo sermone nomenclaturam interpretaretur: si diuersus, quare Deum dictum esse dicit à vertendo, dictione Latina, non Hetrusca. Quo hac in controuersia ad ipsam veritatem aspirare possimus; necessarium iudico, vt quis fuerit antiquissimus Thuscorum sermo, intelligatur. Summatim igitur ex Romanis meis originibus ea repetam quæ ad hunc locum facere videntur.

Vertumnus vnde dictus.

Iaphet siue Iapetus cùm ex Asia in Græciam, & postremò ex Peloponeso in Italiam nauigaret, primùm ad eam Hesperiæ laciniam appulit, quæ sinu Tarentino à Brutiis dirempta est, eamque à nomine suo Iapygiam vocauit, quasi diceret, Iapetshuegt/ vel syncoptôs Iapshuegt / & exempta adspiratione, quo lenius compositio coëat, Iapsugt/ id est, Iapeti gaudium, vnde pòst Iapygia fuerit nominata. Spiritus enim Dei, qui & nauem, & mentem pij viri dirigebat, animo suggerebat, in hac regione ad eam felicitatem & amplitudinem imperij posteritatem suam peruenturam, quam Nochus pater diuinitùs prædixerat. Non malo igitur iure Iap-sugt eam promissæ sibi terræ partem nuncupauit, in quam primùm exiuit. Comer itaque ipsius maximus natu filius cum suis vlteriùs regionis modò inuentæ littora circum nauigauit, & non ante sedem suis fixit, quàm Cumas veniret; quod oppidum gemina ratione ita nominauit: priore, quòd illic primum in terram venisset, quod Cimbricè Cum-an siue Com-an dicitur. Altera, quòd eadem voce Com-an progressus ad perfectionem notetur, quo significatu bonum posteritatis suæ incrementum ominabatur. Et quia in eo errauerat, quòd non potius in Sinum Baianum prius appulisset; deterritus fortassis fumis, & flamis, & tetro sulphuris odore; & eminus fortè coniectans magnum aliquem & reductum & vndique clausum sinum esse, quicquid maris hinc vltra Prochyten & Ischiam, hinc intra littus Italicum cerneretur: promontorium illud quod circumiuit, Missenum vocauit, à Missen/ quod est aberrare, & rem commodiorem præterire. Hîc igitur primum Cimmerios suos collocauit, quorum memoria ad ipsum vsque Homerum peruenit, qui Vlyssem suum per horum specus ad inferos demittit. Ab his igitur Baiæ loca illa dicta sunt, quæ thermis abundabant, vti hactenus lingua nostra Baien quæuis balnea vocantur. Ab his item Puteoli nomen seruarunt; eo quòd locus ille nihil aliud haberet, quàm puteos & antra, id est, Put-en-holen/ vnde Puteoli. Neapolis autem non est in veteribus Cimmeriorum vrbibus, sed noua Græcorum, quod & nomine præfertur. Ab his locis Cimmerij paullatim secundum littora ad Tiberim vsque progressi sunt, medio quasi itinere Caieta condita; qua voce nihil aliud significatur, quàm lætum, & amœnum, atque gratum caput, à Cai & Het siue hoet; quorum illud quid signet modò dictum; hoc caput notat: quo nomine Cimbri non caput tantùm, sed promontoria etiam appellant: quorum phrasim Itali & Hispani à Gotis & Francis acceptam hactenus seruant, promontorium *Capo* vocantes. Quàm aptè hanc dederint nomenclaturam, ille ignorare non potest, qui vel semel Caietam viderit. Eidem genti & nomen & originem Circæi debent, quorum oppidum & promontorium ceu insula quædam altissima, & vario herbarum genere fecunda, & à continenti paludibus separata, Cirsee/ id est, maris ornamentum est nuncupatum: à quo ob etymologiæ ignorantiam & S & C affinitatem in Latinorum pronuntiationem Circe postea dici cœpit. Sed iam satis de Cimbri primo in Italiam aduentu: reuertamur ad Iapetum. Hic secundum maris Adriatici littora paullatim ad

Iapetus Nochi filius, pater Comeri, ad Hesperiæ laciniam appellit.
Iapygia.
Comer Iapeti filius maximus natu in Italiam venit.
Cumæ.
Missenum promontoriũ.
Missen.
Cimmerij in Italia à Comero collocantur primùm.
Baiæ.
Baien.
Puteoli.
Neapolis noua vrbs Græcorum.
Caieta.
Cai.
Het.
Hoet.
Capo.
Circæi.
Circe.

Padi vsque ostia progressus, & in medio habitatoribus aliquot relictis, à fluminis ostiis sursum ad mediterranea reflectens, ac inde Apenninum superás, validissimam gentem condidit, quam felici faustoq. nomine Thuscam nuncupauit. Ceterùm quo fine versus Cimmeriorũ colonos regionem terminarit, Ianiculum Tiberi impositũ satis ostendit: in quo idcirco sibi sedem posuit, vt hinc Thuscos suos, hinc Cimmerios & intueretur, & quibus opus esset consiliis iuuaret, vel hac sola caussa, quamuis aliæ nullæ essent, meritò bifrons habendus. Nec est vllo modo verisimile aliam Iapeti, aliam filij linguam fuisse, quod & ipso Iani nomine declaratur, quod à Gan Cimbrico, quod est ire, factum esse constat, vt Ciceronis testimonio in Croniis meis demonstraui. Quid quòd & ipsa vox Iaphet à latitudine generationis sit accepta, cùm Iap-het nihil aliud sit quàm caput, id est, princeps, de nostra loquendi cõsuetudine, ipsius generationis: quia Iap idem sit quod βινῶ Græcorum, compositum à Ga-op/ id est, ascendo, concisè Gap: è quo fit Iap, eodem quo Ianus ex Ganus. Habetis etymon de Cimbrico sermone: accipite nũc analogiam eidem linguæ peculiarem, ne quid omnino dubij relinquatur. Quid præstẽt viri feminis, quas adscendunt, ipsas, si nescitis, interrogate: quid sibi præstent, ipsi sentiunt. De forma itaque ichnæarum vocum Iap conuersum fit Pai, quo quis nostrorum hominum nescit idem notari quod Latini dicunt contentum reddo, siue satisfacio: à quo Pais nostrum, & Pax & Paco Latinorum. Quia igitur qui mulierem adscendit, & se & eam pacat; vox Iap ita facta est, vt conuersa id significet quod huic adscensus generi naturæ vinculo ita est connexum, vt non queat seiungi?

Iapetus Thuscam gentem condidit. — *Ianus vnde dictus.* — *Iaphet vnde dictus.* — *Iap.* — *Pai.* — *Pais.* — *Pax.* — *Paco.*

NVNC itaque quia Iani & Cimmeri lingua eadem fuit; Thuscorũ nomen ex ea interpretemur: sed antè videamus, quæ aliorum de hac gentis nomẽclatura fuerit opinio. Plinius à sacrificiis dictos dicit. Grammaticis nonnullis placuit, à Tusculo Herculis filio gentem esse nominatam; quod sic mordicus retinuerunt, vt vocem sine adspiratione proferrent, ne hac parte cum θύω conueniret. Omnium certè veterum scriptorum testimonio clarum est, sacrificorum disciplinam iam inde à primo gentis exordio apud Etruscos maximè viguisse, & à Romanis non raro inde aruspices atque vates fuisse euocatos; nec defuisse robustum in Veientum obsidione iuuenem, qui senem quendam Etruscum vi Romam rapuerit, quo lacus Albani emissionem è disciplina sua reuelaret. An non T. Liuius se auctores habere iactat, quorum fide doceri possit, pueros Romanos priscis temporibus perinde Etruscis litteris, atq. sua ætate Græcis, erudiri solere? Fatendum igitur, antiquissimam disciplinam cùm ceterarum artium tum rerum diuinarum apud Etruscos fuisse, & idcirco non malè illos coniectasse qui eos à sacrificando Thuscos, quasi θυοσκόους dictos existimant. Verùm cùm Thuscorum lingua & à Græca & à Latina, Tito Liuio & ceteris ita tradentibus, diuersa esset; absurdum fuerit genti domi suæ sapientissimæ à Græcis nomenclaturam mutuari. Ianus populum quem his locis primus collocarat, cùm cuperet quamdiutissimè & perpetuò, si fieri posset, conseruari; nomen illud imposuit, cuius monitu semper in mentem veniret, vnicè ad custodiam corporis & animi vnumquemque attentum esse debere. At frustra vigilamus & excubias agimus, nisi Deus nos custodiat & tueatur. Quamobrem prima, & præcipua, & vnica custodia est, quæ quidem in nobis sita est, Deo supplices sacrificare, vel piis orationibus, vel muneribus ipsi gratis, vel vtrisque. Quoniam itaque omne sacrificium eò spectat, vt nos nostraque omnia Deus custodiat & conseruet: rectè ab hoc fine sacrificium est vocatum. D'hui enim custodiam tutelamque signat, vox è generico significatu ad propriam sacrificij notationem idcirco vsurpata, vt eius interpretatione moneremur, ipsam omnium rerum custodiam eo contineri. Et quemadmodum Græci dum τ' ἀγαθὸν dicunt, summum bonum intelligunt; ita nostrates, dum articulum De ipsi Hui, qua custodia notatur, per synalœpham præponunt, summam custodiam, quæ sacro Dei cultu continetur, intelligi volunt. Hinc Græci θύω fecerunt, quo sacrificare significatur; à qua notatione ad alia quædam vox est translata. Latini Tueor verbum ex eodem fonte deriuarunt, sed generatim ad cuiusuis custodiæ defensionisque notionem ab iis accommodatum. Quòd si hanc rationem vobis non probo, velim meliorem Falkenburgius è Græcis suis, quos perpetuos habet congerrones, adferret.

Thusci vnde dicti. — *Sacrificium omne quò spectet.* — *D'hui.* — *De articulus.* — *θύω.* — *Tueor.*

FALK. Græci hîc nihil habent quod dicant. quòd si Socrates fortè interrogatus fuisset, dixisset, à Barbaris vt sacrificiorum ritum, ita & hoc verbum acceptum.

GOROP. Id si fateretur, mecum faceret: sed quia nihil aliud habes, sententiam hanc meam eò firmius tenebo, quòd sic apta sit ex ipsa veritate & vltimo sacrificiorum fine, nulla vt queat vel vox vel vocis caussa inueniri, quæ significantius idem exprimere possit. Præter illud enim, quòd ea statim nobis indicetur, omnem corporis & animi tutelam & conseruationem, & malorũ depulsionem à Deo pendere, & inde nobis esse impetrandam: tum hoc etiam ex ipsa vi vocabuli elucescit, soli Deo sacrificandum esse; *Sacrificandũ* quia solus Deus, & non alia vlla potestas custodire nos possit, vt ipse per prophetas suos *soli Deo.* non semel, sed creberrimè inculcat. Quocirca simulatq. hoc sacrificij nomen intelligitur, omnis idolomania euestigiò conuellitur, & radicitùs exstirpatur: eo quòd apertè moneri nos sentiamus, illi soli sacra facienda, & diuinos exhibendos honores, qui solus nos ab omni malo potest tueri. Cùm igitur D'hui per custodiæ tutelæque excellentiam supremam soli Deo queat adscribi; insaniat oportet qui sacrum hoc nomine priscis nostris maioribus significatum, alij vlli vel in cælis, vel in terris, quàm ipsi illi qui solus seruator est omnium, facere ausit.

AB hac itaque vocula quædam etiam alia ad sacrificiũ propriè spectantia nomenclaturam mutuantur, qualia sunt Thus apud Latinos, θύος apud Græcos pro sacrificio, vel, vt Hippocrates vsus est, pro suffumigio; θυμιάω item, & Thymiama, & Thuia arbor, & θυΐσκη pro thuribulo, & Thymus pro herba. Præcipuum enim symbolũ in sacris fumo suberat. Nam nisi oratio nostra & tota mentis nostræ ara fumet, nihil agimus. Vt enim fumus à solo igne & ardore generatur: ita necesse est, omnem orationem, omnem cultum diuinũ, omnes cærimonias, omnes hymnos, omnes victimas ab ipso interno diuini amoris igne proficisci: & quemadmodũ fumus numquam sua sponte ad inferiora, sed semper ad cælum fertur; ita nec vlla nostra vota, nec vllas preces, nec vlla sacrificia aliò debere tendere, quàm ad patriam cælestem, in qua sola vera est custodia, & conseruatio perpetua felicitatis humanę. Quis tam stipes vel truncus est, vt Deum putet externo fumo delectari? Ipse scilicet omnium odorum creator inhiat his nostris crassis suffumigiis? Absit hæc vesania à mentibus nostris. Deus hæc externa cultui suo adhiberi voluit, vti symbola & tesseras eorum quibus hominum animi Deo grati & accepti fiunt, quæ si desint, vana est & inanis omnis cærimoniarũ & rituum apparatus, & Deo etiam odiosus; cui in primis displicet fallax pietatis larua, qua se sanctitatis simulatores hominum oculis solent venditare. Eiusmodi apud Esaiam homines increpat, dicens: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? plenus sum holocausto arietum, & adipe pinguium; & sanguinem vitulorum & hircorum nolui.* Et mox: *Incensum abominatio est.* Et iterum: *Calendas vestras & sollemnitates vestras odiuit anima mea, facti estis mihi in satietatem.* Idem 49. psalmo apertissimè expressit, sibi nimirum minimè grata esse externa id genus sacrificia, vtpote quibus nihil ipsi omnium rerum Domino opus esse possit. Eòdem spectant cùm alia infinita prophetarum verba, tum illa quibus ieiunium & afflictiones corporis, citra abstinentiam ab auaritia & ceteris vitiis, Esaiæ capite 58. vt molesta & odiosa Deo opera reiiciuntur. Cùm igitur aliis locis hæc grata Deo esse dicuntur, vt cùm dicitur, *Odoratus est Deus odorem suauitatis*; tum sic est cogitandum, externa ita commendari, vt laus omnis ad ipsa significata transferatur. Thymiama igitur siue Thyos à θύω dicuntur, quia signa sunt eius affectionis animi quæ ex caritatis flamis elata hominem à terrenis curis ad cælum rapit, citra quam omnis oratio, omnes victimæ, omnia sacra inania sunt omnis vtilitatis. Hinc & Thuia arbor odorifera nomen accepit, quòd ea quoque in sacris ad suffumigium edendum cremaretur, cuius loco apud priscos Romanos Sabina ponebatur.

Thus, thuris vnde dictum. θύος θυμιάω Thymiama. Thuia arbor. θυΐσκη. Thymus. Fumus præcipuum symbolum in sacris.

Sacrificiorũ externus cultus.

Sabina arbor.

SED ceteris cunctis aromatibus thus prælatum videmus; quòd symbolũ diuinitatis esse illi tradiderũt qui tria diuersa Magorũ dona Christo seruatori nostro oblata interpretantur. Aurum enim vt regi, myrrham vt homini mortali, thus vt vero Deo dicũtur dedisse. FLEMING. Quæ igitur significationis vis in thure inuenitur, vt hoc magis Deo, quàm cetera illa, videatur offerendũ? GOROP. Id clarè perspici nequit, nisi thuris naturam expendamus. Eius in primis hæc dos est, vt facillimè flamam concipiat, & suauissimum odorem longè latissimeque diffundat. Deinde nihil eo præstantius ad difficillima quæque vulnera, etiam cerebri membranarum consolidanda: vlcera omnia, quamuis maligna & medicis obstinatè resistentia, persanat. Oculorũ caliginem egregie

Thus symbolum diuinitatis.

Thuris natura & dotes.

discutit,

discutit, & alia quamplurima remedia præstat, quæ superuacaneum sit hîc enumerare. Videamus itaque quid eiusmodi vim habeat, vt quod thus facit in corporis vlceribus

Amor Dei in animis lethali vulnere sauciis id præstat quod thus in corporis vlceribus vulneribúsq.

vulneribusque, id ab ipso fiat in animis lethali vulnere sauciis. Quid, inquam, est in animis nostris quod & hoc, & cetera quæ thuris ope in corpore fiunt, præstare possit? Vel D. Paullus, quid dico D. Paullus, vel ipsa me Veritas fallit, vel nihil est aliud, cui hæ vires tribui queant, quàm Dei amor, qui diuina benignitate animis nostris infusus, lethale vulnus à dracone inflictum consolidat, nos cum eo colligans & vniens, qui solus omnes animi ægritudines curare potest. Morbus enim mortalis quem nobis pestilens serpentis morsus inflixit, eam soluit continuitatem & vnionem quæ inter caput erat & membra; quo fit vt nisi rursus capiti nostro vniamur, salui esse nequeamus. Vniri non possumus nisi amoris glutino: quod ad nos tum demum distillat ex arbore misericordiæ, & bonitatis diuinæ, cùm nos miseriam, paupertatem, vulnera & fœda vlcera nobis à dracone inflicta diligenter expendimus, & deinde mentis apicem ad infinitam Dei clementiam

Humilitas primus gradus ad felicitatem.

& infinitos bonitatis thesauros attollimus. Ex hac enim collatione humilitas nascitur, primus gradus ad felicitatem. Nam sola animi deiectio desperationẽ, & ruinam, & præcipitium adducit, nisi naturam eorum quę ad aliquid dicuntur, secuti, humiles nos præbeamus, respectu immensæ bonitatis diuinæ, & eius infinitæ misericordiæ. Nam si mens nostra ab egestate sua intueatur, quàm potest humillimè & abiectissimè, ad diuitias eius qui summè bonus est, & solus optimus vocandus; non poterit fieri, vt is qui summè bonus, non communicet aliquam bonitatis suæ scintillam, qua animus noster accensus statim sursum feratur, & rursus ei vniatur à quo fœdo vulnere & mortali fuit distractus. Huc tota Diotimæ fabula referenda, quæ ex Penias & Pori coniunctione Amorem producit, meritò Diotimæ à Platone attributa, quòd non alius sit Iouis honor maior, quàm animum hominis & suam agnoscere inopiam fœditatemque, & ei comparare diuinæ bonitatis infinitatem. Hac igitur via ad illud peruenitur quo natura humana lethali vulnere à capite & sponso suo diuulsa, rursus ei vnitur, & ipsa vnione particeps fit iustitiæ illius qua nos filius Dei in cruce ab æterna morte liberauit. Hæc igitur est illa caritas, & ab ipsa veritate, & à D. Paullo, & ceteris tum Prophetis tum Apostolis prædicata; citra quam omnia studia hominum, omnia sacrificia, omnes preces, omnia ieiunia minus sunt quàm inanis sistrorum tinnitus. Quia igitur hæc caritas solutam vnionem conglutinat & cõsolidat; non malè Thuris symbolo fuit notata. Quemadmodum enim thus non solùm vulnera glutinat tum interna tum externa, sed maligna etiam vlcera curat; ita & caritas omnes animi sordes deterget. Quid porrò est quod oculos mentis magis purget ab omnibus Saturniis lemis, quàm amor quo purissimæ diuinæ bonitatis luci adhæremus? Hoc igitur nobis thus offerendum, vt omnium horum moneamur: & quemadmodum ipsum facillimè accenditur, & suauissimũ odorem spirat; ita & nos amoris diuini flamas promptissimè suscipiamus, & iis ad cælestem patriam euehamur, vt Deus mentis nostræ sentiat odorem, & suum in

Thus caritatis & amoris tessera.

Thus integrum, non confractum, igni inyciendum, & Deo offerendum.

nobis ignem agnoscat. Vt igitur semel concludam, Thus caritatis amorisque tesseram prisci sacrorum antistites esse voluerunt. Hinc mox perspicuum fit, quare thus integrum sit igni iniiciendum: quod in Leuitico non semel monetur. Deus enim qui se zelotem esse dixit, non vult amorem distractum, sed integrum, iuxta Christi præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua:* in quo totum ter repetitum ingentem & admirandam ostendit Dei zelotypiam, qua nullo modo quicquam ferri potest amoris sibi debiti particeps. Totum itaque thus, non confractum, offeramus; ne is cui id offerimus, dum eius quod integrum debetur, particulam aliquam sibi deesse videt, nos non amoris igne foueat, sed æternis ignibus cruciandos tradat.

Ego tamen nec dum id quod præcipuum in thure mysterium continet, expressi: quod si audiatis, erit quod in primo huius symboli inuentore maiorem in modum admiremini. Quemadmodum enim thus ab integræ valetudinis hominibus largius sumptum ebrietatem quandam & furorem inducit: ita amoris proprium est, hominum animos nullo morbo corruptos diuino quodam furore accendere, atque ad eum modum reddere temulentos, quo Apostoli flamis Spiritus sancti incensi apud populum publicè bacchabantur. Habent poëtæ suum furorem quo inflammantur, de quo dictum:

Est Deus

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo:

Sed nihil ad hunc ignem, quo tum Apostoli, tum Prophetæ, & Sibyllæ, & alij innumeri olim correpti fuisse narrantur; quem thus, non flama tantùm, qua facillimè exardescit, sed occulta quadam facultate & spiritu intus delitescente repræsentat. Tanta autem est huius diuini furoris vis & efficacitas, vt ij in quibus excitatur & efferuescit, omnia quæ in hoc mundo occurrere possunt, siue prospera sint siue aduersa, pro nihilo ducant; nec pluris faciant instantis minas Tyranni, quàm vanas pægmatum laruas. Thus itaque Deo soli offeramus, thus integrum, thus candidissimum, in quo nulla macula terrena, nulla labes amoris corporei, nulla inflamationis tarditas reperiatur: atque hac amoris tessera nos illi deuinciamus, cuius solius attractu perduci possumus ad felicitatem & custodiam animorum sempiternam. Quanto bona Hecate doctiùs & meliùs Virgilius incantationem suam instituit, quàm fortassis vel ipse cogitarit, vel saltem illi qui versus ipsius interpretantur!

Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta;
Verbenásque adole pingues, & mascula thura:

Thus sacrificiis diuino consilio adhibitum.

Neque enim ligandi vim in cinctu, & vittis, & verbenis, quas in Becceselanis explicaui; tantùm expressit, sed in thure etiam occultauit: quod si Græco nomine dixisset, statim Cimbris amoris vinculum indicasset. Thus itaque sacrificiis diuino prorsus consilio adhibitum; quo notaretur, nihil nostras preces, nihil vota, nihil victimas prodesse, nisi amor nos Deo colliget atque connectat; tum etiam furore quodam accendat, vt omnia cetera præ hoc vno, cui iungi cupimus, nihili faciamus. Hoc enim demum verum est sacrificiũ, in quo hæc Thuris significatio veritatẽ suam tuetur; quandoquidẽ Deus neq. lachrimam arboris, neq. eius fumũ, neq. externi odoris suauitatem quærit; sed illud sólũ, quod thuris symbolo primi sacrorũ antistites indicauerũt. Hinc Hieremias Hebręos verba Domini non audientes, & proiicientes legem eius, sic in persona Dei increpat: *Vt quid mihi thus de Saba affertis?* quasi diceret: non hoc thus è Sabæorũ filiis allatũ volo, sed animum amore illo flagrantem, quo lex & Prophetarum præcepta complentur. Ex hac ergo antiquissima Theologia, thuris acerra, & thuribulum ad Romana sacra venit; tot ante Numam seculis, quot vocum harum Libanus & Thus vsus præcessit. Quamobrem miror Arnobium asseruisse, Thuris vsum Heroicis tẽporibus in sacris non fuisse; idque eo magis miror, quòd Leuiticus multo ante Heroës Græcorum scriptus sit, in quo clarissimum hoc de Thure adolendo præceptum extare, non potuit nescire.

Zelotypiæ sacrificium, & eius cærimoniarũ ratio.

Ex hoc tesseræ huius explicatu cærimoniarum ratio; quas in zelotypiæ sacrificio Deus seruari iussit, clara reddetur. *Si*, inquit Dominus, *spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur; adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem farinæ hordeaceæ; non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium.* Cernitis ne in his Domini verbis vetari, ne thus zelotypus sacrificet? Æquum certè est, amoris tesseram ab eo sacrificio excludi, à quo omnis amoris exclusa est cogitatio. Nec oleum quidem misericordiæ & clementiæ symbolum Deus ab eo offerri voluit, qui ad adulterij vindictam consequendam sacra fieri vellet. FLEMING. Numquam profectò quicquam audiui concinniùs explicatum. Non possum itaque vllo modo committere, vt hanc tuam de thuris symbolo opinionem non vehementer laudem. GOROP. Vt tamen te magis adhuc confirmem, aliud ex eadem Hermathena nostra depromam, de quo tam clarè veritas elucescet, vt vel à cæco manibus tangi possit. Tota Asia & Græcia communi olim consensu Thus Libanum nominauerunt; *Libanũ thus.* quam vocem Hebræi à לָבָן quod est album, esse deriuant; eo quòd lucidissimum & candidissimum thus in sacris maximè commendetur. Verùm quia vox Libanum communis est omni thuri, non verò masculo thuri, quod solùm candidum est, peculiaris; nec albedo ad odorem & cetera quæ in thure quæruntur, magnam vim habeat; tum etiam quòd plurimis in rebus, & ferè infinitis, longè maior albedo, quàm in masculo thure cernatur: non video qui tam supinus fuerit vocis architectus, vt ab albi notatione nos voluerit in thuris potius, quàm gypsi, vel cretæ, vel calcis, vel liliorum venire cogitationem. Sit sanè satisfactum Hebræis hoc tam imperito res per voces distinguendi modo: nos eorum pace illud quæramus, quod plus vtilitatis adferat, si sit inuentum. Nec

quæren-

quærendum diu. Ecce vltrò sese offert. Dixi thus amoris in sacrificio typum esse, & amoris eam esse vim, vt nos Deo alliget atque deuinciat. Videte igitur quid sit liebbant. an non amoris vinculum? Quid, rogo, apertius? quid diuinis rebus conuenientius? Ipsa statim vox exprimit, amorem thure in sacrificiis notari; deinde illud addit, quo amor vinculum esse inter nos & Deum intelligatur. Conferte nunc etymologiam de Cimbrico sermone sumptam, cum ea quam Hebræus adduxit: examinate vtra plus habeat solidæ reconditæque sacrorum disciplinæ. FALKENB. Tu me nunc eò adduxisti, vt dum de amoris symbolo loqueris, me in mirificum quendam Hermathenæ tuæ amorem rapueris, ex qua video quasi è Sibylla quadam omnium mysteriorum emanare veritatem. GOROP. Vide quid agas, de zelotypia cogita; mihi meos finito amores, tu vel Diotimam vel Aspasiam Socratis magistras amplectaris & exosculeris. Hebræos tamen in hanc opinionem venisse video, vt Libanon ab albedine dici putarent, quia Libanus mons niue perpetua, veluti Alpes, candidus inde duxerit nomenclaturam; quæ ratio vt aperta est in monte, ita claudicat in arboris lacrima.

Thus, thuris vnde dictum. Sed redeo ad Thus, quod idcirco sic dictum aio, quòd primam & supremam custodiam notet, quæ de omni sacrificiorum varietate sperari possit, totam nimirum in amore diuino constitutam. *Thuscus vnde dictus.* Reliquum est, vt nunc, quid Thuscus sit, explicetur. Poteram dicere, vt plerique omnes, Thuscos adiectione dumtaxat syllabica auctos, eos dici, qui sacrificiis & custodiæ sui suorumque sunt intenti. Verùm malim ita vocem exponere, *Stow.* vt sit composita ex D'hui siue Thui/ & Stow; quo posteriore significatur accurate inspicio & considero: ita vt Thuistow nihil aliud sit, quàm is qui accuratè considerat & attentè inspicit, tum quî sit sacrificandum, tum quî publica & priuata sint custodienda. Duplex autem digamma, quo Latini carent, abiectum est, & vsitata Romanis vocabulorum terminatio facta, sibilo in locum eius substituto. Ianus igitur gentem à se legibus & moribus formandam sic nuncupauit, vt geminam simul moneret custodiam ad durationem & perennitatem esse necessariam: Priorem in cultu diuino constitutam, quæ quia primas tenet, generis nomine digna est visa hominibus priscis: Alteram in diligentia, & prudenti omnium domi forisque procuratione. Qui enim Remp. saluam esse vult, ei in primis curandum, vt orationes & sacrificia rite fiant: quod Apollo, quamuis cetera pleraque mendax, verissimè Atheniensibus respondit, caussam nimirum, cur Lacedæmonij meliores rerum successus haberent, quàm Athenienses, cùm hi multò magnificentiores hostias, quàm illi immolarent, eam esse, quòd melius orarent. Videndum itaque ante omnia ei qui Senatus populique rem diu incolumem & integram seruare cupiet, vt non solum sacrificet atque oret; sed etiam magna diligentia circumspectaque disquisitione curet, vt nequid hac parte peccetur; quod fieret, si honor Deo singulariter exhibendus, creaturæ alicui communicaretur. Non satis itaque esse θύοντας, sed accedat oportet vt sint θυοσκόοι, si permittatis hanc vocem ab eadem origine, à qua *θυοσκόος. Scopus. σκοπέω. Episcopus.* nomen Thuscorum manasse. Ab eodem Stow fit scopus, & σκοπέω, & quæ inde vel componuntur, vel deriuantur: in quorum numero est Episcopus, quo diligens inspector notatur; qua voce Athenienses pro eo vtebantur, qui auctoritate publica prouincias & ciuitates circumibat, quo videret, an rectè à magistratu gubernarentur. Nostra religio ad sacra dumtaxat hanc vocem retulit; ad quam loquendi consuetudinem idem *Thuscus Herculis filius. Ianus Thuscæ gentis auctor, meritò potuit primus vocari Thuscus.* fere erit Episcopus, qui Thuscus. Quamobrem mirum non est, fuisse qui Thuscum Herculis filium dicerent; cùm reuera Ianus meritò potuerit, vt gentis auctor, ita primus quoque vocari Thuscus; eo quòd Episcopi munere non solum gemina facie, sed aliquando etiam quadruplici fungeretur. Si quis vmquam post Nochum (nam æquum est summum decus huic manere) verè potuerit vel Thuscus vel Episcopus vocari; is certè aut Ianus fuit, aut nemo mortalium; qui hac de caussa non solum nunc bifrons, *Ianus vnde dictus.* nunc quadrifrons & dicebatur & pingebatur, sed Iani etiã nomen accepit, ab eo, quòd perpetuò ad suos visitandos in itinere esset. Thuscus ergo, Thuscæ gentis conditor, *Nochus Hercules dictus.* Herculis, quo nomine Nochum vocatum fuisse, aliàs docui, filius reuera fuit; quamquam qui hoc tradiderunt, ad hanc intelligentiam non adspirarunt. Ianus itaque condita nunc Thuscia, *Ianiculum.* Ianiculum collem Tiberi imminentem de nomine suo vocauit; in quo, vt modò indicaui, eo lubentius domicilium habuit, vt & Cimmeriis & Thuscis æquè posset adesse; & si qua controuersia de limitibus exoriretur (vti frequenter fieri

ter fieri solet inter finitimos) eam ipse præsens auctoritate sua componeret atque sedaret.

Veruменimuerò cum hoc modo & Thuscos & Cimmerios paterna cura in pietate & probis moribus conseruaret, atque eius rei fama iam apud fratrem Chamum siue Chamesem, vt Protarchus Trallianus eum vocat, percrebuisset; non potuit improbus, & fraternæ felicitatis inuidus animus se continere, quin ad fratrem nauigaret, simulatione fortasse benignæ amabilisque visitationis vsus; sed aliud longè sub præcordiis versans. Hic à Iano (vt simplex, candidus & bonus vir facilè decipitur) magna humanitate susceptus, ad partē regni est admissus. Ceterùm diu celari non potuit improbum pectus, quod totum non præpostera modò libidine æstuabat, sed fanatico etiam idolorum cultu furebat. Cœpit enim paullatim inter Cimmerios maximè, in quorum limite considebat, insaniam suam seminare; & quæ est hominum ad vitia procliuitas, maximam Hesperiæ partem corrupisset; nisi Saturnus, siue Nochus, huius rei certior factus, mox labentibus rebus succurrisset. Hic igitur ex Asia in Cretam, inde in Ausoniam deuectus, Tiberim intrauit & Chamesem nefarium suum filium è Cimmeriorum & Thuscorum limitibus eiecit; qui in Africam reuectus, & nihil amplius patris auctoritatem metuens, quia ob decrepitam ætatem non videretur Africam vlteriùs visurus; nefandam docuit idolomaniam; & se non minimum deorum in stolido fictitij fumi cæli somnio constituit, sed Iouem se Hammonem voluit vocari, de sua ipsius nomenclatura cognomen mutuatus, quod alij Ham, profunda adspiratione, alij Cham solent pronuntiare: qua de re Hieronymus in annotationibus ad Genesim consulatur. Saturnus autem iam grandior æuo, quàm vt diutius ferre posset perpetuos terra mariq. discursus, quibus ad eam vsque ætatem ad suos in vera religione continendos vsus fuerat; sedem sibi & vltimam domum è regione Ianiculi, in quo filius habitabat, constituit; quæ pòst Saturnia de nomine ipsius est nuncupata. Tota autem regio, vt alias ostendi, Latium, quasi laetshum, id est postremum domicilium, nominata est: qua in orbis parte ea de caussa vitam finire voluisse videtur; & quia optimum, & maximis Dei promissis præ ceteris insignem filium haberet vicinum; & quòd spiritu diuino plenus iam tum præsentiebat hoc loco summum in terris imperium futurum, cui ob id nomen Room videtur dedisse, potentiam per vniuersum orbem iactandam manifestans, vt mox aperiemus. Hammon autem securus iam omnis generis scelerum machinator, mendacia infinita seuit; & vt viuum patrem numquam non ignominia affecerat; ità de mortuo multas fabulas confinxit, & inter alia, cùm ipse non rarò à patre fugatus fuisset, iussit posteritatis memoriæ tradi, se patrem suum regno pepulisse; quicquid denique sacrorum nominum esset, id sibi suisque scortis & cynædis iussit applicari. Sed his obiter indicatis, ad Ianum reuertor; qui in Thuscia optimam Reip. formam sanxit, & totam sic pietate, religione, scientiis, artibus & moribus instruxit, vt Romani vix quicquam pòst in ciuitate sua habuerint laude dignum, quod non inde se sumpsisse fateantur.

Chamus siue Chameses nefarius filius Nochi idolomaniæ auctor.

Nochus, Saturnus dictus. Chamesem è Thuscorum limitibus eiecit.

Chamus Iupiter Hammon vocari voluit.

Hammon.

Saturnia.

Latium.

Room. Roma.

PORRÒ quia in hunc antiquitatis campum Vortumnus nos traxit, Thuscum se esse dicens; non puto me plusquam Ogygiam huius Dei vetustatem vobis probare posse, nisi prius de iis paucula dicam, quæ Græcorum & Latinorum quorundam fabulis de hac regione circumferuntur. Herodotus enim, & eum secuti plerique alij scriptores, Tyrrhenos Lydos faciunt, à Tyrrheno Atyos filio, ob ingentem famem, è patria in hanc Hesperiæ partem deductos. His Virgilius ceterique poëtæ tanto lubentius assenserunt, quòd hac occasione magnus carminibus ipsorum accesserit ornatus: Verùm horum omnium opinioni ipsa Tyrrheniæ cùm antiquitas, tum mores, & vitæ instituta ex diametro repugnant; quæ apud Lydos tam absurda fuerunt, vt filias suas prostitui paterentur: quod tantum abest vt decorum apud Tyrrhenos haberetur, vt Spurina formosissimus iuuenis faciem cicatricibus defœdarit, ne qua honesta filia pulchritudinis huius illicibus capta in suspicionem veniret se ipsi subdidisse: quod minimè fecisset, si Lydorum mores ad Tyrrhenos hæreditario iure venissent. Sed quid hic laborem, aut argumenta quæram superuacanea; cùm nihil absurdius cogitari possit, Tyrrhenorum Remp. cetera laudatissimam apud omnes fuisse, & in eo principio turpiter cespitasse, in quo omnis honestatis per sobolem propagandæ seminarium continetur.

Tyrrheni. Lydi.

Xanthus Lydus historicus.

Addam tamen testimonium omnium grauissimum & locupletissimum, contra quod ne à litigiosissimo quidem calumniatore vlla possit exceptio inueniri, Xanthi nimirum Lydi, viri, si Dionysio Halicarnasseo diligentissimo veritatis inquisitori fides habenda, antiquitatum peritia omnium ferè principis: Hic cùm in ceteris eam meruerit apud eruditissimos laudem, quid iudicandus est præstitisse in patria sua historia? Quid igitur, an hic tantus vir, tamque accuratus omnis veteris memoriæ inuestigator, hoc tam insigne patriæ decus tacitus transiisset? num coloniam Tyrrheno duce in Hesperiam ductam, ceu rem nullius aut gloriæ aut æstimationis siluisset? Atqui hic tamen Atyos meminit, & duorum ipsius filiorum Torybi & Lydi, quorum vtrumque commemorat in Asia mansisse, & vtrumq. de nomine suo gentem, hunc quidem Lydos, illum Torybos condidisse. De Tyrrheno vero, aut Mæonum aliqua in Italiam colonia, nulla vsquam mentio, ne verbo quidem aut litteræ vllius apice tenus, facta. Hunc igitur velut Herculanum testem omnibus iis oppono vel poëtis vel historicis, qui huiusmodi fabulatum monstra posteris prodiderunt. Abeat igitur Annius, quò dignus est; abeat, inquam, ne quid atrocius dicam, ad scombros & thynnos, qui tam multa nugarum plaustra nobis cum de Mæonibus, tum de tota Hetruscorum gente obtrusit. In Mæonibus tamen, quia erroris sui clarissimos habuit duces, & in his Herodotum, Virgilium, Horatium, vt ceteros prætercam; dignus est excusatione: verùm in illis quæ de Thalmudista suo emulget, dispeream, siquid vnquam viderim frigidius, in quibus magna cura pueris somnia confingit. Constet nunc, vti testatissimum, Tyrrhenos Lydos non fuisse; constet item, quod inde efficitur, Græcam linguam à Lydis in Italiam non esse inuectam: atque idcirco frustra laborare, qui veterum Thuscarum vocum origines hoc prætextu ad Græcos aut Mæones solent referre. Hinc fit, vt ne Thusci quidem nomen à Græcis sumptum sit, non magis sanè quàm Iani aut Saturni.

Tyrrheni Lydi non fuerunt. Græca lingua à Lydis in Italiam non est inuecta. Thuscarum veterum vocum origines ad Græcos aut Mæones non sunt referẽdæ.

Verùm quia in hunc locum, dum errores persequimur, abrepti sumus; agite, & hoc audite, quod non parum ponderis iis addet quæ de Cimbricæ linguæ in Italia primatu à me dicta sunt. Halicarnasseus, ad superstitionem vsque Romanæ antiquitatis accuratissimus expiscator, fatetur Italiam ante Pelasgorum incursiones, quas facit antiquissimas, genus ipsum ad Neptunum relegans, Saturniam à Saturno nimirum fuisse nominatam. Qua verò de lingua Saturnus hoc nomen acceperit, facile vobis esset explicare, si idem in prima Saturni & Satoris syllaba tempus inueniretur. Nos, vti Iani nomen apertissimè ad nostram linguam pertinet, vel Cicerone id conuincente, tametsi quid agat nesciat; ita Saturni quoque nomen ex eadem petitum esse asseueramus: quod si ita sit, quid ni effectum nobis credemus, vetustissimam in Italia linguam nostram fuisse? Sat vocali longa semen nobis significat: cuius conuersio id indicat ad quod semina ab ipsa natura sunt comparata. As enim vocali item longa, escam significat; vox prima ab A/ quo motus ad vlteriora signatur, vt in Hermathena doceo; & sibilo, quo id quod signatur, docetur ad longum ad vlteriora motum pertinere. Quod igitur semen ab As ipsius mundi siue perennitatis spectet, conuersa ipsius Sat vox, quæ est Tas/ quasi Te as/ id est, ad escam, indicabit. Sicut enim nobis esca durationem ætatis nostræ continet: ita generatim semina totius huius mundi durationem perennant. Iam Vr/ quæ altera in Saturnus syllaba est, perfectionem & absolutum quiddam notat: cui contrarium conuersa vox Ru notat, vnde Rude Latinorum. Satur igitur perfectum & absolutum semen notat. quæ vox integra videretur, & esse posset integra etymologia, si Latini perinde Saturius, atque Mercurius dicerent. Mercurius enim ex eadem nostra lingua absolutus & perfectus considerator vocatur: cùm Merc nihil aliud sit, quàm considero. FALKEN. Obstupescerem, nisi hæc sæpius mihi dixisses, & multis exemplis & rationibus confirmasses, Vr perfectum & absolutum notare. GOROP. Ad hanc voculam explicandam omnia argumenta, quæ in Hermathena sunt, adduxissem, nisi & apud vos, qui hæc à me crebrò audiuistis, verba facerem; & omnem, quoad eius fieri potest, vitarem prolixitatem. Videtur autem Saturnus haud secus postremam syllabam accersiuisse, atque Faunus, cuius expositionem suo loco reseruo. Sit igitur Saturnus dictus quasi Sat-ur-not/ id est, necessarius ad semen perfectum & absolutum. Not enim vocali longa siue Noot necessitatem notat: & quia necessitas nos ad omnia discenda cogit, vt de Psittaco cecinit Persius; versa vox, quæ est Toon/ significat ostendo, demonstro; do-

Saturnus vnde dictus. Sat siue Saet. As siue Aes. A motum ad vlteriora signat. Tas. Vr. Ru. Rudis, is, e. Mercurius vnde dictus. Merc. Not siue Noot. Toon.

ſtro, doceo. Hinc igitur Saturnus terminatione ad Latinam formam accommodata, is dicitur, qui neceſſarius fuit humano ſemini perficiendo: Vel ſi poſtrema ſyllaba negligatur, perfectus ſeminator; quod vocabulum primum quidem Deo, deinde poteſtatibus mundi ſeminario præfectis, deinde Adamo inter homines, poſtremum Nocho, quibus Deus hanc ſingularem ſeminis humani propagandi gratiam conceſſit, tribui debet. Plerumque tamen Nocho dari ſolet; partim quòd eius, vti propinquioris, quàm Adamus ſit, recentior ſit memoria: partim quòd diluuij memoria horrendam peccatorum pœnam in Nocho ob oculos ponat. Saturnus itaque, qui naue in Italiam vectus eſt, Nochus fuit, Iapeti ſiue Iani pater, aduentu ſuo promiſſiones Iano factas de latitudine generis & imperij ſigillans, quas Chameſes vt vſurparet, atque fratri eriperet, in Italiam fortaſſe venerat, putans ſe homines vitiorum blandimentis ad ſuas partes pertrahere poſſe, atque ita ſummi imperij ſedem occupare; quaſi loco, non Iano, Deus hanc dediſſet prærogatiuam. Quocirca meritò fuit à Saturno patre compulſus ad regionem ſibi deſignatam redire. Videtiſne itaque quantum Saturni nomen ad noſtram linguam relatum vtilitatis adferat antiquitati Romanæ? Italia ergo de lingua noſtra Saturnia vocata eſt, & id quidem primo tempore, vt inde, quis primus in ea ſermo fuerit, fiat clariſſimum. Poſthac itaque nullas amplius veritus obiectiones, conſtanter priſcas voces ad noſtri ſermonis origines reuocabo, procul ad coruos amandato Samuele, Thalmudiſta, Anniano, cum tota illa mendacium auctorum enneade, quam in Croniis debellaui.

Nochus quare plerumque Saturnus dicatur.

Saturnia dicta Italia.

Quamobrem interrogandi linguæ noſtræ penates, qua de cauſſa Thuſci Tyrrheni vocati fuerint, & id maximè apud Græcos, & exteras nationes. Antiquiſſimum Tyrrhenis maris imperium fuiſſe, ex eo liquet, quòd Pelaſgos, quos antiquiſſimos eorum faciunt qui Italiam è Græcia impetiuerunt, omnem nauticam diſciplinam à Tyrrhenis didiciſſe, Dionyſius Halicarnaſſæus de vetuſtiſſimis auctoribus tradat. Quocirca fateri neceſſe eſt, ante Pelaſgorum aduentum Tyrrhenos re nauali plurimum valuiſſe, atque longè lateque omnia maria percurrere ſolere; idque eo maximè, quòd Pelaſgi dicantur de commerciis Tyrrhenorum nauigationis peritiam ſibi comparaſſe: quod fieri non potuit, niſi Tyrrheni prius Pelaſgorum oras frequentaſſent. Non mirum itaque, ſi Thuſci apud Græcos ſe iactarent eos eſſe, qui omnia littora, omnes ſinus, omnes oras, omnes inſulas adirent, & ſummatim omnia percurrerent; quod vna voce Turrhennen/ ſiue, vt nunc loquimur, Dur rhennen/ mutata tenui in mediam, diceremus. Turrhen enim ſiue Durrhen ſiue Dorrhen idem eſſe quod celerrimè percurro, an quemquam eſſe putatis qui non intelligat? Turrhenni ergo ſe apud Græcos & exteros ceteros nominabant, quo ſibi imperium maris, & poteſtatem ad quaſuis oras penetrandi arrogarent; & hac ſua appellatione efficerent, vt dum aliæ nationes ita ipſos nominarent, hanc ipſis concedere & confirmare poteſtatem viderentur. Deinde hac ipſa ſua nomenclatura ſic primum gentis auctorem referebant, vt cùm ille ab eundo Ianus vocaretur; ipſi ſe à celerrimo percurſu nominarent, quaſi dicerent, tantum abeſſe vt patris veſtigiis non inſiſterent, vt etiam ſe velle præuertere nomine ſuo profiterentur. Neque dubium eſt, quin Iaphet, cui Aſia minor, & Græcia, & ceteræ Europæ partes, vt colonis frequentandæ erant, ita legibus & diſciplinis inſtruendæ, & à vitiis, ſiqua irrepſiſſent, repurgandæ; plurima nauigatione vſus ſit, quo itinera ſua minore temporis diſpendio conficeret, atque Epiſcopatus munere fungi expeditius celeriuſque poſſet. Qua de re nihil mirandum, ſi Tyrrhenni tum in re nauali plurimum excelluerint, tum de maxima percurrendi celeritate ſibi nomen ſumpſerint: quod eo gratius fuit, quòd eo patris & ſtudium & cognomen non ſolùm referre, ſed etiam ſuperare viderentur. Atque hæc quidem de Tyrrhennica appellatione, quæ nihil ad Mæones nec ad Lydos ſpectat.

Tyrrheni quare vocati Thuſci.

Pelaſgi.

Tyrrheni vnde dicti.

Verumenimuerò, quia tam antiqua eſt hæc de Lydis opinio; videtur non citra cauſſam irrepſiſſe. Experiamur igitur, an eam etiam queamus perueſtigare. Vnde Aſiatici Lydi nomen acceperint, nunc non quæro. Xanthus à Lydo Atyos filio datum ſcripſit: At hoc quæro, qui factum ſit, vt Tyrrheni Lydij putarentur; ſi verum ſit, numquam quemquam Tyrrhenum Atyos filium fuiſſe, nedum coloniam ad Thuſcorum duxiſſe fines Iaphet. Quid Gomaris ſignificet, paullo antè clarum feci: ad cuius vocis ſignifi-

Lydi vnde dicti.

 catum

Lie. catum id sequitur quod Cimbris Liedi designat; cùm eo vocabulo idē notetur, ac si La-
Di siue Dij. tinus diceret, populos augeo, promoueo, & ad frugē perduco. Lie enim populi, Di vocali longa, augeo, promoueo, & ad frugē duco. Quia verò Latini diphthōgo ie carēt, pro ea hoc loco duplex Iota siue ypsilon substituerūt; pro qua tamen in libero Saturni cognomine à populis gignendis dato, I longum dumtaxat posuerunt. Qua de etymologia perspicuum fit, idem ferè in Iano quod in Tyrrhenno accidisse; vt quemadmodum hic
Ianus Lydus dictus. patris nomen non solùm est imitatus, sed etiam præuertit: ita & Ianus Lydus sit cognominatus, non à gignendis tantùm populis, sed etiam augendis & promouendis; qua in re amplius quiddam est, quàm in nuda populorum generatione. Quamobrem Ianus Lydus dictus est ab eius promissionis dono quam Nochi ore Deus ipsi fecerat; sic nimirum auctum & promotum iri ipsius posteritatem, vt non solùm Semi sedes occu-
Tyrrhenus Lydi propago non malè vocatur. paret, sed Chami etiam progenies ei seruire cogeretur. Tyrrhenus ergo non malè Lydi propago vocabitur; eo quòd Ianus Lydus sit, ex ipsa sacrosancta Iouis promissione, quam Nochus faustis & felicibus verbis apud diuinum Mosem legitur concepisse. Quamobrem verum est illud quidem, Tyrrhenos Lydios esse, id est, à Lydo genus ducentes: sed falsum, ab Atyos filio vel ductos in Thusciam, vel accepisse nomenclaturā. Atque hinc illud est errorum seminarium, quos & auidè Herodotus eiusque sectatores arripuerunt; & poëtæ in præcipuis operum suorum flosculis collocarunt. Videte quàm hæc omnia & moribus gentis & sacris litteris consentiant, quamque significanter de Cimbrico sermone explicentur, nullo vocibus adhibito tormento. FLEMING. Quis hæc vmquam mortalium cogitasset? quis vmquam tam clara veteris memoriæ monumenta, quis tam consentanea Mosis historiæ in lucem protulisset; nisi tu hæc de Hermathena tua nobis deprompsisses? Macte igitur tam cælesti dono perge ad reliqua; & ea benignitate qua cetera aperuisti, illud etiam nobis explica, quamobrem Thusci non modò Thyrreni, sed etiam Etrusci fuerint vocati.

Hetrusci vnde dicti GOROP. Sentio quid agas, laudis me stimulo pupugisti, quo plus mihi sinerem oneris imponi. Etruriam & Etruscos vnde dixerint Ianigenæ, quiuis facilè intelliget, si apud veteres scriptores legerit, cùm omnes disciplinas & artes, tum religionem in primis apud Thuscos olim maximè viguisse: quod tametsi nemo litteris prodidisset, tamē ex eo ferè necessaria efficitur conclusione, quòd Ianum gentis suæ non conditorē modò & legum latorem, sed nomophylacem etiam habuerunt, & pædagogum, quippe qui sedem suam in Thuscorum limite collocarit. Inter cetera igitur nomina voluit & illud esse quo perpetuò monerentur, vt vbique mentis aciem ad ipsum verum dirigerent. qua quæ potest esse adhortatio maior, quod maius incitamentum ad omnes scientias auidè hauriendas, citra quas ipsius veri cognitio non potest haberi. Difficile mihi fit verbis assequi, quantum ponderis hæc habeat admonitio, quam Etrusci nomine tam apertè video notari, vt notari clarius non possit. Quis Christianorum nescit, immò quis omnino Philosophorum nescit, in ipsius veri contemplatione totam contineri & absolutam felicitatem? Sicut Thuscow significat, ad sacrificia & custodiam attentus sis: ita Het-tru-
Het. scow nihil aliud est, quàm ad ipsum verum sis attentus. Scow quid sit, antè dictum. Het
Tru. vocali breui articulus est, cuius notationem, ipsum, Latinorum vox, exprimit. Tru
Trow. idem est quod verum: quod Britanni de vetusta sua lingua hactenus seruant. Nos Trow
Woort. dicimus conuenienter primæ vocis origini, quam ichnæa ostendit conuersio: Woort enim idem est quod verbum, primum primo verbo dandum, cum quo ipsum verum prorsus est idem. Sed hæc sublimiora sunt, quàm iis hic sit immorandum. Hetruscus ergo vno T adempto, lenioris soni gratia, is dicetur qui ipsius veri diligens contemplator est: qua voce Thuscos ad perpetuam veritatis inquisitionem is qui nomen dedit, incitauit; quem non alium, quàm ipsum Ianum fuisse, credo; propterea quòd tantum habeat hæc adhortatio diuinitatis, vt hoc auctore minimè sit indigna. Iam Hetruria di-
Hetruria vnde dicta. citur quasi Het-tru-rijc, id est, ipsius veri regnum: vnde adempto C, Hetruria apud Latinos vocatur. FALKENB. Tu res hactenus inauditas ita demonstras ad veritatem quadrare, vt mihi videaris in veritatis regno educatus. facilius modò Tito Liuio credo, Romanos pueros ad litterarum cultum capiendū olim solere in Hetruriam mitti. Sed si permittis, ad Vortumnum te reuocabo, ne fortè, dum latius in Hetruscorum origines adscendis, in Gminiam siluam aberres, è qua difficiles olim exitus fuisse, historici tradūt.

GOROP.

GOROP. Non malè mones: vix enim me teneo, quin omnes Thusciæ antiquitates vobis exponá, ita admirabili quodá, dum in eas incido, rapior ardore. Vortumnus Thuscum se dicit, quòd eius simulacrum primùm in Thuscia positú fuerit, & id quidé apud Volsinios, quos se ait deseruisse. Nescio quid hic primùm sit exponendú, nomen ne Vortumni, an Volsiniorum; an illud, quod Vortumni signa Propertius appellarit paterna. Certè tota carminis materia in eo versatur, vt vnde Vertúnus dicatur, explicetur: quòd magnam ob eam caussam affert difficultatem, quòd ipse Vortumnus fateatur, se nomen suum de patria lingua habere, & tamen addat, se non Romanum origine, sed Thuscum esse. Primùm ergo cósideremus, quid Vortumnus sit in eo sermone quo Ianigenæ olim in Hetruria vtebantur: quo cognito, omnium eorum quæ de Vortumno in dubiú vocari possunt, ipsa luce meridiana fient clariora. Putauit Propertius, Vertumnum per secúdam in principio vocalem scribendú; & idcirco nomen à Latinorú verto deriuandum. Quòd si adstruere voluisset, prius demóstrasset, verto in Thuscorú lingua idé quod apud Latinos significare; quod quia nec fecit, nec facere potuisset; paruam constantiæ curam videtur habuisse. Nos sic existimamus, apud priscos Latinos aliud vorto, aliud verto, fuisse; quamuis posteriora secula originú verarum ignara, inter has voces nullú agnouerint discrimen. Animaduertendú itaque, quo ipsa se veritas prodat, geminam esse apud Latinos ipsius verto notationem; alteram, qua vertere quippiam dicimur, cùm priorem eius constitutionem mutamus, vel ipsum contra ponimus, quàm prius erat collocatum. Alterá verò, de qua dicimus, Deus bene vertat quod agis: quæ locutio non vult, vt Deus rem quæ fit, contra quàm instituta est, collocet aut conuertat, sed vt id quod fit, promoueat, prosperet atque bene fortunet. Donatus in Terentij Adelphos scribens significationem hanc non malè quidem animaduertit, sed ineptè omnino ad prius significatum accommodauit, dum dicit, Vertumnum Deum esse, qui rebus ad opinata reuertentibus præsit. Neque enim res quæ bene succedunt, quod dicunt bene vertere, ad opinata reuertuntur; sed ad id quod animo destinatur, procedút. Videmus itaque, non à reuertendo, aut conuertendo Vertumnum dici; nec res quidé tum bene vertere, cùm reuertuntur aut conuertútur, sed cùm secundú cursum propositú bene promouentur, citra omné conuersionem, quæ bono successui non opitularetur, sed apertú adferret impedimentú. Quamobrem statuimus, Verto quidé ad conuersioné pertinere; sed Vorto dicendum esse, cùm prosperum rerum successum volumus indicare: & hoc quidem verbú in Cimbrico sermone, quem primum in Italia fuisse dixi, claros habere natales. Voz enim apud nos ante significat; à quo Vozt idem est quod ad anteriora, siue vlterius. Hinc verbú Vozt idem significat quod promoueo vlteriùs; cum quo idem est Vozder deriuatum à comparatiuo. Harum vocum vtralibet vtimur, dum cuipiam operis quippiam agenti, felicem successum precamur; quod neminé nostratiú potest latere. A vozt ergo Latini prisci vorto fecerunt, verbum longè diuersum & origine & significatione à verto. A Vozt fit Voztdom/ veluti à Ript Rijcdom/ à Wijs Wijsdom/ & cetera id genus multa. Vozt dom nihil aliud est, quàm prosper successus; à qua voce Cimbrica hic noster Deus vocatus est Vortomnus, eiecta littera media; quòd duplicatio superflua videretur & molesta. Quamobrem Vortomnus is deus erit, qui prosperos dat agentibus successus: quo statuto, nihil est vlterius quod non perspicuè queat exponi, & ad veram antiquissimorú religionem accommodari. Simulatque enim cogitabimus, quis deus sit qui omnium hominum res promouere & prosperare potest: nihil dubij relinquetur, quis sit Vortumnus, & quod ei conuenientissimum vel signum vel templum.

Vortumnus Thuscus. *Vortumnus vnde dicatur.* *Verto, duplicē habet notationem.* *Vorto.* *Voz.* *Vozt.* *Vozder.* *Voztdom.*

Nemo qui modò sanæ mentis est, & nulla idolomaniæ contagione infectus, dubitare potest, vnú solùm Deum esse, qui omnibus nó humanis modò, sed cælestibus etiam rebus promouendis præsit, qui idem sit creator & pater omnium. Quamobré signa Vortomni, signa paterna à pontificij iuris peritis dicta sunt; quia signa essent ipsius patris in omnibus rebus à se creatis omné successum moderantis. Quamobré bene à Propertio dictum est: *Aspice Vortomni signa paterna Dei.*

Iam quod Vortomnus nihil aliud significet, quàm Deum omnia in omnibus prosperantem; Tibullus insigni epitheto declarauit, felicem eú appellans; eo nimirú, quod omnis & mortalium & immortaliú felicitatis dispensator esset atque largitor. Et ne dubitaremus, qué húc Deum esse crederet, de prisco ritu adiecit templú, non hominú manibus

Tibulli carmen de Vertumno.

aut factum aut dedicatum; ſed illud, quod ipſe ſibi molitus eſt antequam hominem feciſſet, lucidiſſimum videlicet, ac maximũ, quod aliàs cælum, aliàs Olympũ vocamus.

Talis in æterno felix Vortomnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Hos verſus alij aliter legerunt; quibuſdam pro æterno, ſubſtituentibus extremo, quibuſdam ætherio; quorum vtrumque frigidum, & à vetuſta lectione longè recedens. Annius nugaciſſimis quibuſque nugacior, quo haberet quod ad hunc ſcrupulũ eximendum facere videretur, nouum quendam & omnibus inauditum Olympum commentus eſt de Hetruſcorum, ſi Dio fidio placet, diſciplina; & quo ſentẽtiæ ſuæ teſtẽ haberet; Xenophontem neſcio quem de Æquiuocis in mendaciorũ theatrum induxit, cuius auctoritate conſtaret, Olympũ inter alia dici foſſam, quæ vrbi condendæ circũducitur. Nec contentus ficticij auctoris larua, Plutarchum etiam aduocauit, quem ait de Romuli vita ſcribentem aſſerere, hoc foſſæ genus Olympũ nominari. De Xenophonte quid ſentiam, Cronia mea demonſtrant: quid Plutarchus dixerit, ex ipſius verbis intelligetis; quorum eo facilius memini, quòd tam abſurdè fuerint ab Annio ad ſua ſomnia venditanda detorta: ſunt autem hæc: *καλοῦσι δὲ βόθρον τοῦτον, ᾧ καὶ τὸν ὄλυμπον, ὀνόματι μοῦνδον.* Quid his clarius? Vocant, inquit, foſſam hanc Mundum, nomine eo quo & Olympum. Quis hic tam vecors eſt, vt à Plutarcho dici putet, foſſam Olympum nominari; cùm apertè dicat, Mundum vocari, & eandem vocem ipſis in vſu eſſe, pro eo quod Græci Olympum nominant. Si Annium necdum ſuis coloribus à me depictum vidiſtis: ex hoc loco, tamquam ex vngula leonem æſtimate. Verùm quia non videbat quare Olympus pro foſſa dici poſſet æternus; aliam ſibi finxit de ſuo cerebro lectionem, malens elegantiſſimos poëtæ verſus corrumpere, quàm ſuas ineptas gerras teſtimonij prætextu carere. Pro æterno itaque legit extremo; quoniam hæc foſſa extremum vrbis eſſet. Quamobrem Annianis chartis pro ſpongiis vti licebit ad eos vſus quos noſtis; & Tibullum à fœdo mendo liberare; cuius hæc germana & lectio eſt & ſententia, Vortomnum in æterno cælo ſe eſſe, vti ceteros deos Romani in templis dedicarunt. Signum enim eius in vico Iugario à Iunonis Iugæ nomine nuncupato, ſub ipſo cælo ſiue æterno Olympo fuerat collocatum; vt eo indicaretur, ipſo illo Deo, à quo omnis felicitas & ſecunda fortuna procedit, non aliud fanũ, quàm ipſum cælũ dignum eſſe. Iam quẽ omniũ actiones intueri & promouere ad felicem exitum volebant, eum parietibus includi, rebus mortaliũ minimè putabant conuenire. Quid quòd non humanis modò actionibus ſecundandis, ſed ipſis etiã cælorũ orbibus perenni volutione promouẽdis præſidere credebatur: ita vt in eo maximè colẽdus videretur templo, in quo maxima ipſius vis & poteſtas cerneretur. Hinc Propertius eodem reſpiciens, ſic eum facit loquentem:

Vortumni tẽplum eſt æternus Olympus

Hæc me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Quem verſum ſic Annius exponit, quaſi in Hetruria templum ipſi eburnum fuiſſet, quo apud Romanos lubenter careret. Sed hoc item, vt alia pleraque omnia, imperitè. Dicit enim Deus, tantum abeſſe, vt vllo omnino templo, vt ne pretioſiſſimo quidem atque adeò elephantino lætetur; ſed nihil malit, quàm in media hominum turba ſtare, quo nimirum ab omnibus æquè videatur, atque ex æquo omnium rebus proſperum ſucceſſum adſpiret. Nam qui legunt, *Nec me turba iuuat*, non vident, ſe egregiè falli, propterea quòd nec probabile ſit, priſcos ſacrorum rituum antiſtites tam rerum ſuarum fuiſſe imperitos, vt Deum, qui à turba abhorreret, in vico conſecrarent frequentiſſimo: niſi fortaſſe non propitium, ſed aduerſarium eum vellent. Contrà profectò rem habere ipſe indicat, dum dicit:

Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.

Et iterum, dum optat: *Romana per æuum*
Tranſeat ante meos turba togata pedes.

Legendum igitur:

Hæc me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Nec porrò credendum, aliter apud Hetruſcos, aliter apud Romanos ſignũ eius poſitum fuiſſe: cùm potius honor augendus, non diminuendus fuiſſet, ſi beneuolũ quidẽ ipſius numen Romani habere vellent. Quæ enim illa vel peruerſitas, vel in Vortomnũ iniquitas fuiſſet, Deum ex eburno templo allatum, nullo templi honore dignari? Sic ergo exiſti-

existimandum, doctissimè & ritui prisco conuenientissimè à Tibullo dictum esse:

Talis in æterno felix Vortomnus Olympo.

Nec minus eleganter à Propertio:

Nec templo lætor eburno.

Quo voluit indicatum, Deum ne pretiosissimi quidem fani, nedum vulgaris alicuius templi, cupere honores. Prisca profectò hæc signi huius dedicatio egregiè quadrat cum nostra religione, quâ in Iano fuisse, qui neget, is etiam eam à Nocho tollat. Quid enim fidei nostræ aptius, quàm Deum nutu suo omnium rerum progressus moderantem, & ad optatos fines deducentem, nullis muris inclusum habere; sed sub aperto cælo signum eius collocare: quòd nimirum indicarent illud ipsum maximè templum decere, quod ipse sibi fabricasset; iuxta illud Esaiæ: *Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.* Quamuis enim omnem tum corporis tum mentis capacitatem Deus longè latéque excedat; si tamen templum aliquod suum propriè habere dicetur, quod oculis quidem corporis cerni queat; illud certè suum habebit, quod Olympum Græci ab integra totius lucis visibilis comprehensione nuncuparunt. Apollo, cetera mendax, illud verè dixit, Deum in igne habitare inaccesso; quod de immenso diuini splendoris abysso, ad quem ne angelicæ quidem mentes pertingunt, intelligendum. At si quid sit oculis humanis obiectum, in quo Dei magnificentia & maiestas cerni possit; certè id ipsum cælum erit dicendum. *Cælum*, inquit Dominus per os Esaiæ, *sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus requietis meæ?* Videte itaque, quàm omnia apta sint & concinna ipsi religioni quæ de Vortumno canuntur.

Deus ne pretiosissimi quidem fani, nedum vulgaris templi, cupit honores.

Olympus templum Dei.

Et sunt quidem prorsus ista diuina, quæ de templo eius modò dixi, sed nec minus cum veritate quadrant, quæ de variis huius Dei formis accepimus. Sic enim statua eius facta erat, vt ad quemuis cuiusuis hominis ornatum suscipiendũ idonea esset: quo non aliud denotatum putetis, quàm Deum, qui quorumuis hominum laboribus promouendis præest, nullum habere discrimen personarum; sed æquè omniũ partes tueri, & quorumuis personam accipere; quo se monstret omnibus æquè velle opitulari; denique se omnia fieri omnibus, quo omnium studia prosperet ac secundet. Idem enim Deus agricolæ agricola est, sutori sutor, messori messor, magistratui magistratus, seruo seruus, dum in singulis singula officia administrat, & felici promouet successu. Statua itaque Vortomni sic erat expressa, vt idonea ad quemuis cuiusuis habitum suscipiendum videretur; non aliter atque Deus promptus est ad cuiusuis & preces audiendas, & labores prosperandos. Ex his bene consideratis non puto obscurum fore, quænam caussa sit, cur Vortomnus quamuis formam decenter accipiat; cùm pro votorum diuersitate aliud & aliud officiũ hominibus præstet, atq. tot homines induat, quot adiuuat, & lætis successibus ad optatum finem perducit. Deus profectò omnia in omnibus operatur, nec quicquam operis perficitur, quod non ipsi soli debeatur. Quòd viuimus, quòd spiramus, quòd sentimus, quòd intelligimus, quòd ambulamus, quòd manus, quòd cetera membra mouemus, quòd loquimur, quòd aramus, quòd serimus, quòd metimus, quòd flores decerpimus, quòd deniq. quæuis munia obimus; id totũ ipsius est: ita vt meritò tot personas gerat, quot sunt operationum actionumque varietates. Monebantur ergo homines hoc Vortomni signo, nihil omnino aggrediendũ esse, ad quod non ante omnia Dei auxiliũ inuocaretur, quo faustũ felixque quod fieret, esse vellet. Quamobrẽ eo vrbis loco positum erat, in quo maxima hominũ turba versaretur; vt nimirũ veluti benignus quidam pater omnibus filiis de cælesti suo templo affulgeret, atque prosperos successus adspiraret. Quid aliud, quæso, indicabatur, dũ felicitatis præses in æterno Olympo, non in fano aliquo hominũ manibus exstructo, cernebatur; quàm quod nos in oratione Dominica omnẽ Theologiæ medullã complexa dicimus, *Pater noster, qui es in cælis*. Quocirca conuenientissimè priscæ religioni Propertius celebrat signa paterna, & Tibullus felicẽ Vertomnũ in ęterno Olympo; quorũ hic epitheto suo clarissimè expressit, à Vortomno omnem procedere felicitatẽ: cui cùm cęlum dedit templũ, quid aliud fecit quàm si dixisset, Vortomnum patrem nostrum esse, qui in cælis habitans, omnium mortaliũ opera promouet atque fortunat. Opinor equidem hæc eum hausisse de arcana rituali ũ librorum disciplina; & longè meliorẽ veriorem que sententiam protulisse, quàm ipsemet cogitarit.

Vortumni variæ formæ.

Deus omnia fit omnibus.

Neque enim de Romana lingua intelligere poterat, Vortomni nomine non aliud quàm prosperitatem notari: quod si intellexisset, numquam eam vocis rationem explicasset, vt hunc deum ita vocatum diceret, quòd se in omnes formas verteret atque mutaret. Longè aliter cecinisset, sanctiusque etymon demonstrasset, si prosperam fortunam hac nomenclatura significari sciuisset.

Fortuna vnde dicta.

FLEMING. Facis tu sanè, Goropi, vt de Fortunæ nomine, cuius prosperitatem Vortomno includis, Vortomni & Fortunæ eosdem credam esse natales. GOROP. Non malè id credis. Exiguum enim inter V & F discrimen est; nec aliud est fortuna, quàm dea, siue diuina voluntas, prosperitatis fauorem rebus mortalium adspirans. Alij enim Vort/ alij Fort/ dicunt pro eodem. Hinc Fort-tun / id est, prosper fauor, siue fauor prosperitatis: è qua voce composita, Latini Fortunæ nomen, exempta I consonante retinuerunt. FALKENB. Tu tandem omnia Latina vocabula ad Cimbricas radices reduces, si hanc viam ingredi pergas. GOROP. Quid ni id faciam, cùm de vera historia constet, Ianum & Cimmerum Italiam primos possedisse: quo fit, vt minimè sit absurdum, quàm plurimas voces ex illorum sermone apud Italos mansisse. Elegantissimum itaque nomen est Fortuna, includens non caussam per accidens, sed fauorem prosperitatis, quo mox incitamur ad cogitandum, cuiusnam hic fauor sit, qui res nostras, præter consilium nostrum, secundet; atque ad felicem exitum, citra operam nostram, perducat. Quod dum facimus, tandem eò recto tramite deuenimus, vt primam caussam nobis nihil tale cogitantibus fauisse intelligamus; & non aliud Fortunam existimemus, quàm Dei voluntatem, res nostras, præter opinionem nostram, felici successu promouentem. Quamobrem magnopere peccant, qui Fortunæ cæcitatem imputant, quoniam nihil discriminis sit inter fortunam & Dei prouidentiam, nisi quòd hoc nomen ad omnia & mundana & supermundana spectet; illud dumtaxat referatur ad fauorem, quem Deus hominibus præter exspectationem ipsorum adspirat. Cùm autem Fors dicitur, promotio quidem significatur, sed fauoris mentio nulla fit. Hinc elucescit, Vortomnum & Fortunam ab eadem origine deduci; sed eo dumtaxat differre, quòd Vortomni nomen pro Deo ea ratione ponatur, qua res nostras, quas consultò aggredimur, promouet: Fortuna verò Dei fauor sit, ex inopinato rebus nostris adferens prosperitatem. Quòd si Dei potestatem sic consideremus, vt res omnes catena quadam à nulla vi rumpenda alligatas tenet; Fatum vocatur: quæ vox, non minus quàm Vortomnus & Fortuna, de Cimbrico fonte manat; contrà omnino atque illi arbitrantur, qui eam à For deriuant. Vat enim idem est quod comprehendo; à quo Vatdom/ sicut à Vort Vortdom / pro comprehensione, qua Deus omnia potenti sua manu suspensa tenet. FALKENB. Agnosco catenam Homericam in hac Cimbrica interpretatione; quam infinito lubentius amplector, quàm eorum commentum qui à For Fatum deducunt.

Fatum vnde dictum.

GOROP. Sed hæc obiter. nunc ad Vortomnum reuertamur. Annius Propertio credens, Vortomnum, à vertendo se in varias formas dictum esse, ex hirco suo Thalmudista nescio quas nugas emulget, Vortomnum aiens Aramæis Vadimona dici; eo quòd vado apud eos idem sit quod Latinis verto. Non quæram hic quos Aramæos dicat: ego certè nec à Syris, qui ab Aram Aramæi dicuntur; nec à Scythis, qui & ipsi Aramæi, sed alia ratione, vocantur, vado dici credo pro verto: hoc scio, quod Annius hoc loco בָּרָא id est mentitus sit, & si Hebræum vocabulum vadimon esse velit, quod nihil aliud sit futurum נָדִמוֹן quàm mendacij simulacrum, quod hic nobis Annius erexit. Videte obsecro egregium Thalmudistam, qui ex mendacij signo Vortomni signū fecit. Non contentus tamen ipsi mendacio statuam dedicasse, adiecit, Proto idem Ægyptiis notare, quod Latini verto dicunt: atque hinc Proteum eundem esse cum Vortomno & Vadimone. Hoc demū est vocū rationes inuenire; hoc scitè artificiosèque mendacia contexere. Proteum τὴν πρώτην ὕλην, siue primam materiam esse, atque de eius potentia Idotheam educi, in Niloscopio tradidi; quò vos, si id clariùs discere velitis, amando. At quid Vadimon significet in prima Hetruscorum lingua, hic explicare conabor. Vat idem esse quod comprehendo vel apprehendo, vobis notū. Hinc Vat-or apprehēdo auriculá: Or enim auris, vt scitis; à quo Latinorum Auris. Ex Vat-or Latini fecerunt Vador, mutata tenui in mediam; quod verbum vt notæ est significationis, ita hactenus fuit originis ignotæ.

Proteus.

Vadimon deus quis sit, & vnde dictus.

Vat.

Or.

Auris.

Vador.

Seruius

Seruius auctor est, auriculam memoriæ, vt frontem Genio, digitos Mineruæ, genua misericordiæ, cõsecratam esse. Quamobrem qui in ius quempiam vocabat, auriculam eius apprehendebat, ne obliuisceretur: & vnà etiam præsentium quempiam antestabatur; cui item auriculam apprehendebat, vt memor esset alteri diem dictum esse, quo se apud iudicem sistere deberet. huc allusit Virgilius, *Auriculam apprehẽdere. Aurem vellere.*

Cùm canerem reges & prœlia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues.

Horatius ipsum hunc in ius vocandi ritum ad verbum expressit:

Quò tu turpissime, magna
Exclamat voce, & licet antestari. ego verò
Oppono auriculam. rapit in ius.

A 𝔙at fit 𝔙ast pro firmiter comprehenso: hinc Vas is Latinis dicitur qui pro alio tenetur: quam vocem malè deriuant à vado, cum cuius & significatu ex diametro pugnat, nec tempore consentit, quod in illo breue, in hoc longum. Iam Vadimon is est qui auricula apprehensa quempiam monet, vt se apud iudicem sistat; à 𝔙at, & 𝔐an, è quo Moneo Latini fecerunt, tempus quod in 𝔐an longum est, malè corripientes. Vadimonium igitur est satisfactio eius qui per auriculæ apprehensionẽ monitus erat, vt se iudicio sisteret. in qua voce, o longum ex vocali longa a mansit. Nec mirũ, ex man mon factum esse, cùm Allemanni quoq. pro man mon dicant, dum Lunam significare volunt. Quis itaq. Deus apud Hetruscos Vadimon fuerit, ex hac interpretatione coniectare licet; is haud dubiè qui vadimoniis præsidebat. Sacrosancta enim vadimonia esse voluerunt primi Reipublicæ conditores; propterea quòd ad pacem conseruandam nihil æquè necessariũ sit, atq. eum qui in ius vocatur, obedire; ne quotidianæ rixæ & pugnæ oriantur, & præterea ius ipsum, quod sanctissimũ est humanæ societatis vinculum, contemnatur. Hinc grauissimam oportuit esse caussam ob quam vadimonium desereretur. Quis verò alius & vadimonij non præstiti & iudiciorum contemptus vindex erit quærendus, quàm ipse ignis infernus, in quo omnia scelera, & præsertim ea quæ in remp. committuntur, sunt punienda. In hunc Herus Armenius tyrannos & tyrannis similes coniici vidit, vti Plato in Republica sua exponit; hac sua appendice indicans, nullam humanam societatem satis tutam esse, nisi tormentorum in futuro sæculo metus eam cõseruet. Vadimon ergo deus erit, nefarios & scelestos homines subterraneo igne torquens. Quamobrẽ maximè circa lacus vel bullientes vel sulfur spirantes colebatur; quòd horum monitu, ignis inferni in mentem veniret. Hinc lacui cuidam paruo in agro Amerino sulfur exhalanti datum nomen Vadimonis, in quo insulas natare, & Plinius commemorat, & eius nepos in epistola quadam copiosè eleganterque depingit. Titus Liuius tradit ad Vadimonis lacum Hetruscos exercitum in extremo periculo legisse: ex quo loco colligi posse videtur, non eum solum lacum Vadimonis fuisse nuncupatum qui à Pliniis describitur; sed illum etiam qui apud Viterbium sulfureis aquis bullit, ad quem propiùs ea vidẽtur spectare quæ de prœlio illo narrantur quod ad Longulam est commissum. Ad has igitur bullientes aquas sacrata, vt Liuius inquit, lege exercitus ita est coactus, vt vir virum legerit, & ita alius alij se addixerit, vt nisi egregium se virum in prœlio præstitisset, caput suum infernis ignibus deuoueret. atque hoc illud est quòd copias sacrata lege coactas esse dixit; in quibus nimirũ omnes ea condicione & eo sacramento coiissent, vt nisi sese in prœlio sisterent, atque patriam defenderent, infernis se tormentis consecrarent. *𝔙ast. Vas, vadis. 𝔐an siue 𝔐aen. Moneo, es, ere. Vadimoniũ. 𝔐on. Vadimonis lacus.*

Verùm quò commentum hoc meum probabilius reddam, quædam in mediũ adducam de diis Palicis, vetustissimis illis quidem, sed non minus quàm ipse Vadimon hactenus ignotis. Virgilius Palici meminit libro Æneidos nono: *Palici dij.*

Quem miserat Arcens
Eductum Martis luco Simæthia circum
Flumina, pinguis vbi & placabilis ara Palici.

Macrobius de Palicis diis Virgiliani versus occasione diligentissimè veterum sententias collegit; sed eorum omnium verba desiderantur. Diodorus Siculus libro Bibliothecæ vndecimo de Palice vrbe à Ducetio cõdita tractans, templũ Palicorũ deorum antiquissimum fuisse scribit, & in eo crateras, siue exiguos & angustos lacus perpetua feruentiũ

aquarum ſcaturigine, non ſecus atque lebetes ſuper igne magno fremitu in ſublime ebullientes; &, quod mirabile admodum eſt, nec effluentes vmquam, nec deficientes; odorem autem ſpirare ſulfureum, & eum quidem vehementem: ad hos iuraméta fieri tanta religione, tanto metu, vt vix quiſquam vmquam deprehenſus ſit non ſtetiſſe iis quæ hîc iuraſſet.

Thalia Palicorum deorũ mater.

Macrobius fabulam adiecit, Thaliam, neſcio quam, ad Simæthum in Sicilia fluuium à Ioue compreſſam fuiſſe, atque eam metu Iunonis optaſſe, vt ſibi terra dehiſceret; quod & factum fuiſſe, & pòſt, cùm tempus partus adeſſet, infantes è terra prodiiſſe; qua de cauſſa, quòd in lucem rediiſſent, ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι dictos eſſe Palicos. Horum tam celebrem apud Græcos famã fuiſſe, vt Æſchylus, vt Callias, vt Polemon, vt Anaxagoras eorum fecerit mentionem. Quòd ſi quis peieraſſet per hæc numina; vel vitam, vt Macrobius ait, vel oculos, vt Diodorus ſcribit, amittebat; atque idcirco crateres implacabiles vocabantur. Quamobrem neſcio an apud Virgilium legendum ſit: *Pinguis vbi implacabilis ara Palici.* Quamquam & exemplaria omnia aliter habent, & Seruius aliter exponit, placabilem Palicum dictum aiens, quia cùm primùm humanas hoſtias ſibi poſtularet, pòſt aliis quibuſdam ſacris fuerit contentus. Ego, ſi *placabilis* legendum ſit, id voluiſſe Virgilium credo; facillimum Palicum eſſe ad mitigandum; quòd non aliud poſcat, quàm veritatem atque fidem, quam non difficile ſit ſeruare.

Delli crateres. *Wellen.* *Wallen.* *Bullio.* *Pai.* *Lie.*

Macrobius crateras hos Dellos ab incolis vocari ſcribit: de qua voce mox id collegi, vetuſtiſſimum hunc ritum apud Siculos fuiſſe, atque adeò ab ipſis Ianigenis inductum. Wellen apud nos, ſiue wallen, ebullitiones appellantur; vnde articulo præfixo, De wellen, & exempta littera qua Græci & Latini carent, De ellen, & D'ellen, è qua voce Dellos fecerunt, ignorantes ſeſe non aliud dicere, licet vocabulo corrupto, quàm bullitiones. Latini ab eadem voce Wallen Bullio fecerunt, mutato duplici Gamma in Beta. Qua verò de cauſſa Palici dicti ſint dij his bullientibus crateribus præſidentes, ex eadem lingua è qua Delli venerunt, petendum. Pai idem eſt quod ſatisfacio & ſoluo: Lie æquum notat: hinc Pai-lie æquum perſoluens. Sunt itaque Palici dij æquitatis cuſtodes, periuros ea pœna afficientes quas eos luere æquum eſt. Ex eadem profectò ratione, & eadem priſcorum hominum fide, & hæc, & Vadimonis religio originem duxit; ex eo nempe, quòd omnia periuria, omnia ſcelera, quantumuis occulta, ſubterraneis ignibus punienda crederent; atque idcirco ad ſulfuratas aquas iurabant, non aliter verba concipientes, quàm ſi dicerent, Si fefellero, Deus me flamis puniat infernis, & ſceleri meo iuſta tormenta ſoluat. An non videtis, quàm rectè dij Palici vocentur, qui par pari reddunt; ſi de Cimbrica lingua vocabulum interpretemur? Fabulæ autem Græcorum ſua etiam aſſeri poteſt tum ratio, tum vetuſtas; ſi dicamus, Thaliam è Ioue concepiſſe Palicos; id eſt, Deum ex penu ſuo, è quo omnibus pro meritis paria facit, Palicos protuliſſe, miniſtros nimirum ad iuſta præmia perſoluẽda. Talen enim & Betalen perſoluere ſignificare, non eſt quod vos doceam: à qua voce Talia fortaſſe nominata mater omnis iuſtæ ſolutionis, quam ſub terra maximè ius ſuum exercere Platonicus tyrannorũ carcer docet, qui iniquorum hominum ſceleribus iuſtas pœnas æternis ignibus infligit.

Thalia vnde dicta. *Talen.* *Betalen.*

PALICVS igitur & Vadimon non longè diſſident; eo quòd ille nomine ſuo profitetur, ſe talionem redditurum; hic moneat, ea ſeruanda quę iuris ſunt, & ciuilis ſocietatis: & quemadmodum qui memorem quemquam eſſe volebãt, auriculam vellere conſueuerunt; ita Deus etiam Vadimon poteſt vocari, quia nos monet, ſe nos compreheſurum & collocaturum in flamis æternis, quorum memoriam feruentis & ſulfuratæ aquæ ſuggerunt, hac ipſa de cauſſa Vadimoni conſecratæ. Quiſquis ergo Vadimonis lacum iuramentis dedicauit; hoc ipſo monuit, nos tartareis ignibus corripiendos eſſe, ſi fidem frangamus. O bone & iuſte Vadimon, qui apprehenſionis æternæ nos mones! O Palici iuſtiſſimi, qui par pari ſoluitis! quàm optandum eſſet, vos ſemper omnium auriculas vellere, & admonere, implacabilem Dei iram omnibus ſceleribus, quantumuis occultis, igneos tortores & vltrices flamas adhibiturum; nec illas quidem temporeas, ſed ſempiternas. Vtinam impij homines & athei, quorum numerus, prô dolor, indies magis atq. magis increſcit, hæc expenderent, viderentque, quàm vetuſtiſſima Italiæ religio cum Chriſtiana veritate quadret. Nónne in Vortumno inuenimus, patrem noſtrum in cælis habitantem? Nónne eundem animaduertimus nullum habere perſonarum diſcrimen, ſed ex æquo omnium & ſingulorum perſonas ſumere, quo ex æquo omnium

omnium labores & studia promoueat atque fortunet? Nónne rursum deprehendimus eandem esse de pœnis apud inferos & veterum illorum patrum, & Christianorum sententiam? Verùm iam satis de Vadimone, cuius longè aliam considerationem, quàm Vortumni esse, nunc vobis puto liquere.

Nec verum magis est, Vortumnum eundem esse cum Iano, quod Annius futilibus quibusdam conclusiunculis collegit, quàm cum Vadimone & Proteo. Cùm enim clarum sit, Ianum à Gan/ id est, ab eundo dictũ esse; longè angustius & arctius vis eius conclusa est, vtpote ea quæ non longius sese porrigat, quàm euntibus conueniat. Potestas enim illa diuina quæ iter facientibus præsidio est, primùm hac nomenclatura denotatur à qua ad Iapetum transiuit, propter insignem itinerum tum frequentiam tum felicitatem. Quamobrem vt hactenus quoduis opus facienti dicimus, God voꝛt u/ vel, quod idem est & vsitatius, God voꝛder u/ pro eo quod Latinus diceret, Deus te promoueat vel prosperet: ita quopiam eunti ad hunc modum bene precamur: Sinct Jans gelep ende sinct Gertrouds min zy met u/ id est, Sancti Iani ductus & sanctæ Gertroudis amor sit tecum. Sed nostrates vetustæ huius consuetudinis originem ignorantes, Iani nomen ad diuum Ioannem transtulerunt, & Gertroudis ad diuam Gertroudem; haud secus atque factum monstraui in Aduaticis, Walburgim, qua Pallas apud veteres notabatur, ad virginis cuiusdam Christianæ in diuorum numerum relatæ nomen transiisse. Fuit hoc Christianis doctoribus sollemne, vt antiquas superstitiones quas hominum animis penitùs euellere non possent, eas ad Christianum ritum accommodarent; quod & hîc contigisse, animaduerto. Video enim olim dici solere, Sanct Jans gelep/ pro Iani deductione, cui addebant amorem Gertroudis, quæ dea erat fidam custodiam iis præbens qui quærendæ alicuius rei gratia quopiam proficiscebantur. Neque enim apud Christianos hæc vox nata est; sed de Christianorum maioribus ad Christianos venit. Verùm quia ante religionem hanc susceptam id genus voces diuinis potestatibus primùm datæ ad fœdam idolomaniam degenerarant; Christiani antistites eas ad ritus suos traduxerunt. Quia igitur Ioannis & Iani nomenclaturæ non multum differrent, præsertim si more Hebræorum Iehan pronuncietur; honores Iani ad diuum Ioannem deriuarunt. Hinc antiquitatum imperiti frustra quærent, quî factum sit, vt diuus Ioannes Baptista itineribus patrocinetur; cùm vir ille minimè consueuerit in vita sua peregrinari, sed perpetuò manserit in quadam solitudinis ad Iordanem parte, ad quam omnes discendi caussa confluebant. Non à Ioanne profectò, sed à Iano, consuetudinis huius ratio profluxit, quem scimus à vetustissimis euntium patrocinio præfectum fuisse. Eadem de caussa Artemisia vocata est apud vernaculos nostros herba sancti Ioannis; quia videlicet eodem nomine Ianum & Ioannem nominare consueuerunt. Hanc ferunt habere occultam facultatem, vt si quis eam secum ferat, is nullo eundi labore sit defatigandus: atque hac de caussa Cimbri eam Biuoet nominarunt, quasi dicerent, hanc singularem vim à Deo obtinuisse, vt pedibus euntium sit adiumento; quod ipso nomine Bi-voet præfertur, ad verbum significante id quod pedibus adest & opitulatur. Est quidem huius herbæ mira quædam & nobilis vis ad partus, & omnia ea quæ partui plerumque solent obstare, profliganda: atque idcirco ab Artemide sortita est nomẽclaturam; quoniam ei hæc à Deo potestas sit tributa, vt parturientibus & suppetias ferat, & omni modo præsit: qua de caussa Ephesia quoque dicta, quòd in ea vrbe templum Dianæ omnium celeberrimum visereur. Verùm aliam habet facultatẽ singularem, qua hominũ ex itinere lassorum pedes sic recreat, vt nihil in rerum natura reperiatur quod ei sit conferendum; à qua & nomen nostrates dederunt, & eam Iano itinerum ac peregrinationũ patrono dedicarunt. Ego sanè non semel, nec in vno id sum expertus, eo maximè incitatus, quòd & nomen nostras, eas indicaret vires, & præterea Iano à priscis auorum maioribus fuisset consecrata. Quisquis pedes defatigatos habet, huius decocto eos foueat & lauet, atque tam præsentem eius vim cognoscet, vt postridie non plus sit sensurus lassitudinis, quàm si nullum iter confecisset. Iano itaque à Ianigenis multo antè fuit consecrata, quàm diuus Ioannes in Iudæa vel Christum adesse prædicaret, vel ex Elisabetha nasceretur: sed quia ex Iano indocta & superstitiosa posteritas idolum sibi finxit, quod vesana mente adoraret; Christiani cacodæmonis honores ad Ioannem transtulerunt, Artemisiam diui Ioannis herbam nominantes. Hinc

Iani nomen ad diuum Ioannem translatum.
Gertroudis.
VValburgis.
Superstitiones antiquæ ad Christianum ritum accõmodatæ.

Ioannes Baptista quare dicatur itineribus patrocinari.

Artemisia quare vocata sit herba sancti Ioannis: et eius varia facultates.
Biuoet.

Ephesia artemisia.

Hinc consuetudo inualuit, vt ad huius diui natalem omnes sese artemisia cingerent, necdum omnino veteri abolita superstitione, qua credebatur, hanc herbam cærimonijs quibusdam & carminibus Iano consecratam, eam nancisci facultatem, vt homines toto anno à Lemuribus & dæmonio meridiano itinera obsidentibus redderet securos. Hinc & illud factum opinor, vt nusquam gentium Iani nomen, quàm apud Cimbros, sit frequentius; qui omnes quibus Ioannis nomen in sacro fonte datum est, Ianos vocant; quos Allemanni Hansos dicunt, ad Iehan vocis Hebraicæ posteriorem syllabam propius alludentes. Quòd verò Gertroudis amorem, dum ad iter accincto bene precamur, adiicimus; id inde est, quòd non solùm faustum ei iter optemus, sed ipsam fidem etiam oremus; vt citra fraudem, citra rixam, citra pugnam, id quod desiderat, adipisci possit: atque adeò sanctè hunc morem apud patres nostros obseruatum memini, vt discedentibus semper poculum præbiberetur, quod à Iani deductione & Gertroudis amore nomen haberet; nec fas esset abituro antè iter ingredi, quàm æquali haustu eisdem numinibus sacrificasset. Ex hoc ritu satis perspicuum esse puto, aliud Vortumni, aliud Iani nomine indicatum fuisse: & hoc quidem nihil aliud significare, quàm diuinam potestatem iter facientibus opitulantem; illud verò Deum omnium opera promouentem.

Hans.

Nunc igitur ad illud quòd se Thuscum esse dicit, & focos Volsinios deseruisse. Ianus ita totam Hetruriam videtur distribuisse, vt aliud in aliis ciuitatibus fieret atque exerceretur: & apud Volsinios quidem has præcipuè Reipub. partes constituisse, vt pueri & adolescentes apud eos omnibus iis formarentur, quæ ad communem salutem pertinerent. Quamobrem eum locum delegit, qui & saluberrimus esset & amœnissimus, & ad omne exercitationis genus maximis naturæ dotibus accommodatus; tum etiam magna omnium rerum copia præ ceteris Hetruriæ partibus, insignis. Certè siquis Vollenæ, vt nunc castellum in Volsinij ruinis ædificatum vocatur, consideret; non poterit non fateri, hunc locum vel ipso Helicone & Parnasso Musis esse conuenientiorem; nec deesse quicquam, quod ad studiosorum commoditates facere possit. Vinum est præstantissimum & copiosum ad hunc lacum, cui incumbit, ad quem hac ætate mons Flasconus suauissimo Bacchi liquore celeberrimus est non apud Italos tantùm, sed apud remotissimos etiam Germanos. Nec deest olea, tam hoc agro gaudens, vt Plinij testificatione, post primum plantationis annum fructum producat. Non video sanè vbi Pomonæ maritus, vbi poëtarum chorus Baccho sacer, vbi Minerua oleæ inuentrix lubentius aut velit aut possit habitare. Iam accedit & illud, quòd à mari satis longè abest, quod omnium morum corruptelam per mercatores dedecorum pretiosos emptores solet importare: & quamuis hac mala contagione careat, habet tamen eam commoditatem, vt non secus atque in mari, iuuentutem liceat nauali instruere disciplina. Est præterea silua non exigua, Iunonis olim lucus, iucundissimum æstatis hospitium, ad quod non dedignentur ipsæ Nymphæ cum Satyris venire, præsertim si vitis vicinæ liquor non desit, quo crediderim vel ipsum Silenum posse vinci, vt omnium rerum originem & semina suauissimis versibus exponat. His de caussis Ianus videtur hunc locum delegisse studiorum vniuersitati, & nomine fausto Volsinium nuncupasse; quod vocabulum compositum est ex Vol/ quo plenum, & Sin/ quo sensus, ingenium, & intelligendi facultas denotatur; ita vt Vol-sinnen nobis idem valeat, quod Latinus diceret, plenum sensibus, ingeniis, & intelligentia. Apta & congrua prorsus nomenclatura ei ciuitati in qua totus omnium scientiarum orbis absolueretur: Et eo etiam liberalium disciplinarum scholis conuenientior; quòd Sinnen etiam pro iis vsurpemus, qui ingenio, & sollertia, & omni cogitandi, inueniendi, iudicandique facultate plurimum pollent: qualium illic magnam copiam esse oportet, vbi Musis & Apollini perpetuo est operandum. Monebatur itaque ciuitas ipso suo nomine, vt quàm plurimos ingenio & eruditione præstantes viros magna cura conquireret; quo pueri statim à teneris vnguiculis ea discerent, quæ nec dediscenda postea essent, & firmum iacerent optimæ Reipub. fundamentum, in recta huius ætatis informatione maximè constitutũ. Annius ab Hebræis vocabuli natales mutuatur, quasi Vol, à בָּלָה, quod idem est quod consenuit siue inueteratum est, deduceretur: atque hinc nescio quas aniles nugas sibi fingit, quibus ad ceteras eius insanias relegatis, nostra persequamur. Ex Volsin itaque Volsinium nuncupa-

Volsinium locus saluberrimus & amœnissimus in Hetruria, Musis maximè conueniēs, & prima disciplinarum sedes.

Flasconus mons.

Volsinium vnde dictum. *Vol.* *Sin.*

nuncupatum, in Hetruria prima fuit disciplinarum sedes, è qua doctissimus quisque ad Reip. gubernacula accersebatur. Quoniã ergo pueri omniũ eorum quæ ad communẽ & priuatam hominum salutem spectant, hic rudimenta capiebant, & primos ad maiora progressus exordiebantur; voluit Ianus Vortumni signum in media vrbe collocare, quo omnes hortaretur & commonefaceret, Deum esse in omnium studiorum laborumque initiis pia mente orandum, vt quod aggrederentur, felici successu prosperaret.

IDEM aliam vrbem constituit, summam totius Thuscorum regionis curiam, cui quia omnes magistratus, non fauoris suffragiis, sed iuxta cuiusque eruditionem constitui vellet, vt nimirum is honoratissimus esset qui plurimùm scientia valeret; Vetuloniæ nomen dedit, voce deducta à Wete-loon/ qua composita dictione, scientiæ præmium nobis signatur. de hac Silius libro octauo: *Vetulonia. Wete. Lon.*

Mæoniaq́ decus quondam Vetulonia gentis:
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces;
Et iunxit totidem tacito terrore secures.
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro;
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.

Quo loco hæc vrbs olim fuerit, non video constare inter scriptores: plerisq. tamen placet, Viterbum è Longhola Vetulonia, & Tyrrhena Volturna à Desiderio factum esse: qua de re cui ægroti veteris somnia legere lubet, Annium consulat, qui mirè se torquet, qua de caussa Desiderius vrbẽ Viterbum nominarit. Nobis id clarissimũ est: cùm Witer-bou non aliud significet, quàm ampliorẽ structurã; quam fecit, dum tria opidula vetusta vno muro cinxit, mediis inter illa spatiis etiam comprehẽsis, ita vt nihil opus sit Cabalisticis Annij nugis, qui vt varias de Viterbi nomine opiniones adduxit, ita nõ minus se torsit in F.A.V.L quas notas in numis Viterbiẽsibus cudere Desiderius permisit: sed ne in his quidẽ quisquã inuenit, quòd vlla ex parte ad verũ accedat, nedũ contingat. Nos necesse non habemus, vt quæ recẽtiora sunt Ogygiis illis tẽporibus, examinemus: satis est Vetuloniæ antiquũ nomen ad originẽ eam vocasse, de qua patefit, magistratus apud Hetruscos scientiæ, non nobilitatis aut diuitiarum præmia fuisse. Suspicor interim Longhulam principiò vicum dumtaxat Vetuloniæ suburbanũ fuisse, in quo ei qui magistratum erat initurus, insignia darentur, quibus ornatus Vetuloniam intraret: Loon enim præmium; gehul/ & syncoptôs g'hul, inaugurationem significat, qua quis sollemni ritu publicam aliquam accipit potestatem. Quo fit, vt minimè illi aberrarint, qui Longhulam Hetruscorum cum adspiratione in secunda syllaba scribendam esse iudicauerunt; tametsi caussam, cur ita faciendum esset, ignorarent. Volturnam dictam opinor concisè à Voltorrena, quòd plena turribus esset, ad armamenta & bellicas machinas, tum etiam ad vrbis principis conseruandam securitatem. Vetulonia igitur nomine suo nobis indicat, verum id esse, quod cùm alij, tum Diodorus scribit, maxima non ceterarum modò, sed militaris etiam disciplinæ apud Tyrrhenos præmia fuisse constituta, in quorum monumentis id præcipuè notandum, & omnibus principibus & ciuitatibus pro illustrissimo exemplo habendum, maximos & splendidissimos honores non diuitiis, non generis nobilitati, non fauori; sed soli scientiæ & peritiæ reipublicæ domi forisque bene administrandæ deberi. O vtinam totus Christianus orbis Vetuloniæ nomen mereretur: non haberemus has quibus opprimimur, calamitates, & totarum regionum euersiones. Sed valeant lamenta nihil profutura. Quandoquidem igitur & aliarum artium, & huius ciuilis scientiæ, qua homines apti fiunt ad pacis & belli clauum bene tenendum, apud Volsinios fundamenta iacerentur; rectissimè piissimeq. factum est, vt apud eos maximè Vortomnus inuocaretur; quò puerorum studia sic promoueret, vt inde quàm plurimi summis honoribus digni existerent. *Viterbum. Witer. Bou. Longhula. Loon. Gehul. Volturna.*

Quando autem signum hoc Romam, & à quo translatum sit, non admodum liquere cerno. Propertius Annio sic videtur intelligendus, vt à Lucumone, suppetias Romulo ferente, voluerit allatum fuisse; propterea quòd dicat, Vortomnum inter prœlia non pœnitere Volsinnij deserti: quæ tamen verba sic capi possunt, vt dicat, se non pœnitere inter prœlia quòd Romam cõmigrarit, eo quòd Romanorum virtus in prœliis maximè *Vortumni signum quando & à quo translatũ sit ex Hetruria Romam.*

eluxerit, & summam ostenderit vrbis prosperitatem. Per me tamen licet, vt ad prœlium contra Sabinos in foro commissum dumtaxat referatur, quod Vortomnus se dicit vidisse: quod Annius ad signum militare Lucumonis refert, quasi tum in foro non steterit Vortomni signum, sed tantùm in pilo fuerit portatum: quod tamen non satis aptè cum persona statuæ, cui verba sua Propertius tribuit, congruere videtur. Vtcumque res habeat, quisquis primùm Romam Vortomnum ex Hetruria transtulit, is vnà videtur imperij maiestatem transtulisse, & eam Romæ firmasse. Quamobrem minimè

Saturnia Romæ nomēclaturam accepit diuino instinctu.

absurdum sit cogitatu, vel à Iano, vel à Saturno ipso illo tempore translatum fuisse, cùm instinctu diuino Saturnia acciperet superbam Romæ nomenclaturam, qua potentia illa vrbi portendebatur; de qua se præ ceteris omnibus quæ vmquam forent vel fuissent, iactare posset. Room enim idem est quod iacto potentiam in quauis re perficienda;

Roma vnde dicta. Room. Rom. Ra. Om.

deriuatum à Rom vocali breui, quo is significatur cui magna est facultas ad quiduis promptè peragendum: quæ vox composita est à Ra, quod est citò & promptè, & Om/ id est, circum; quasi diceretur, is qui promptè se circumagit: qua re, cùm ad alia, tum ad militaria facinora maximè opus esse, quiuis intelligit. Hinc Ra om, & elisa priori vocali Rom, promptus robustusque dicetur: cui versa vox contrarium

Mor. Morw. Mort. Morter. *Morbus.* *Mors.* Rommel. Rommeler. Fer. From. *πύϱϱωμος.*

signat de peculiari linguæ nostræ formatura. Mor enim ad omnem pertinet imbecillitatem: vnde Morw à Mor & how illud dicitur quod imbecille est ad tactum, quod Latini molle dicunt. Hinc item Mort pro violenta occisione, qua robur omne tollitur; ab eadem origine Morter, quod in minimas partes est confractum: Latini Morbum & Mortem ab eadem radice duxerunt. A Rom fit Rommel, pro eo quod est robustè & celeriter sursum & deorsum vltro citroque sese mouere: à quo Rommel & Rommeler, pro iis qui viribus his præditi sunt. Ab eodem Rom & fer, quo pulchrum notatur, fit Fer rom, & exempta per syncopen syllaba, From, pro eo qui Græcis dicitur καλὸς κ' ἀγαθὸς. Herodotus pro From πύϱϱωμος dixit, propterea quòd digamma careret, & ypsilon interiecit, quod Græcis frequens est. Ex iis igitur quæ mihi dedisti principiis, perspicuè efficitur, Room nostras esse vocabulum, & à nostra lingua ad alias transiisse; quoniam in ea & prima radix, & vocis fabrica ipsi peculiaris

ῥώμη. Room.

inuenitur. Græci ῥώμην pro potentia simpliciter posuerunt: nobis, dum vocalis longa est, non potentiam, sed iactantiam virium designat: ita vt Roma de Ianigenarum lingua nihil aliud significet, quàm vrbem hanc talem fore, vt se de potentia sua præ cæteris omnibus iactare possit. Verùm Room aliud præterea notat, illam nimirum lactis vaccini partem quæ pinguissima est, butyri & casei naturam continens. Hinc fortasse fabula, Romam à Romulo conditam, & Romulum educatum fuisse non matris suæ lacte, sed robustissimo lactis vaccini alimento, quod Lupa, id est, publica meretrix ipsi dabat, non de suis mamillis, sed de vaccinis vberibus mulctum. Quia enim ex assiduo lactis bubali vsu, è quo nec caseus, nec butyrum sit extractum, corpora fiunt robustissima; non malè à Rom, Room pro lacte est vsurpatum. A Room pro lacte

Ruma. *Lupa.* Lui. Pai.

Ruma Latinis venit in vsum, pro mamma. Lupa porrò meretrix est, non à fera quadrupede ita nominata, quod quidam putauerunt; sed à Lui, quo populus significatur, & pai, quod est contentum reddo. Luipai igitur, vnde Latini Lupa fecerunt, ea dicetur quæ non vnius, sed totius populi libidini satisfacit. Quicquid igitur de Roma & Romulo scribitur, id totum ad fabulas & allegoriam referendum existimo; cùm Romæ nomen non à Romulo aliquo processerit, sed apertè Cimbricam habeat originem, perinde atque Baiæ, Gaieta, Circe, & quamplurima alia vocabula vetusta. Sollemnis hic est ignorantiæ prætextus, de vrbis nomine conditorem comminisci; quod nemo melius nugiuendo Annio præstitit. Cùm primum regem ignorarunt, Romulum sibi finxerunt. & sanè omnes Romanorum reges Romuli poterant vocari, ob eam caussam,

Romulus. Room. Hult.

quòd Roomhult, vnde Romulus, eum significet qui Romanæ vrbis custodiæ est inauguratus. Neque enim Romum primum regem esse voluerunt; eo quòd hoc nomen nihil præter potentiæ iactantiam notaret: Romuli verò appellatio illud adderet, vt legitimo ritu ad summam potentiam euectus videretur. Sed de his aliàs fortasse latius: nunc non alio hæc de Romæ nomine attuli, quàm vt verisimile fieret, eodem tempore Vortomni signum translatum esse, quo Saturnia Romanum nomen accepit.

PERGAM modò, & ceteros recitabo versus: quos eo breuius percurram, quòd ex iis quæ modò dixi, satis eluxerit, tum quis sit Vortomnus, tum in quo Propertius errarit. Quid quòd & hi versus clari sunt, & modò expositi, & suæ restituti integritati,

Hæc me turba iuuat, nec templo lætor eburno:
Romanum satis est posse videre forum.

Videbat enim forum Romanum è vico Iugario, è quo omnem felicitatem vrbi adspirabat.

Huc quondam Tiberinus iter faciebat; & aiunt,
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tantum concessit alumnis,
Vertomnus verso dicor ab amne deus.

Inter duas caussas quæ vulgò ferebantur de Vortomni nomenclatura, hæc prior est in eo posita, quòd dicerent, deum à conuerso flumine dici, cùm Tiberinus duorum infantium Remi & Romuli misertus vndas suas retraheret atque retrò verteret, ne Mauortium semen summergeretur. Fabula de expositis infantibus, lippis & tonsoribus nota. Tiberini potius nomen examinemus, de quo alij aliud prodiderunt. T. Liuius Albulam Tiberini nomen accepisse dicit à Tiberino rege, Capeti apud Albanos successore, qui in hoc flumine fuerit submersus: quod Seruio non placet. Virgilius regem quidem Tibrim facit, sed vbi regnarit, non addit:

Tum manus Ausoniæ, & gentes venere Sicanæ;
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperq; immani corpore Tibris,
A quo pòst Itali fluuium cognomine Tibrim
Diximus, amisit verum vetus Albula nomen.

Sunt qui hunc Tibrim Thusciæ regem fuisse dicant. Seruius totus est in fossa quadam Syracusana, quæ à captiuis Atheniensibus & Afris facta, Tibris dicta sit, quasi ὕβρις, quia per contumeliam hostium esset excauata ad vrbem muniendam: ad quod figmentum nimio plus sibi placens, mihi nimis valdè frigens, Theocritum aduocat; quem equidem Thymbridos in primo Idyllio mentionem fecisse scio, Tibridos non recordor. Fuissent verò Sicanæ gentes tam ab omni ratione alieni, vt flumen amœnissimum & profundissimum, vel fossæ intra Syracusana mœnia à seruis factæ compararent, vel per contumeliam putarent nominandum? cùm ex omni historiarum memoria discamus, omnes vias à nouis colonis iniri solere, quibus loci numina propitia sibi fore putarent. Nobis tam absurdis & à communi sensu abhorrentibus coniecturis nihil opus est; quippe quibus prisca lingua & perpetua rerum consonantia ipsam ostendat veritatem. Ammianus Marcellinus, de recondita ritualium librorum, vt videtur, disciplina, Romam, si memoria non fallat, non semel appellat vrbem æternam: quod etsi nec ab hoc, nec ab alio auctore fide digno dictum esset; satis tamen ex ipsis publicis Ianis constitisset, in quibus per quatuor anni partes æternitas semper exprimebatur. Iam quid sibi Anna Perenna volebat, quid perpetuus Vestæ ignis, quid duodecim vultures Romulo adscripti? An hi aliud significant, quàm certa futurorum prouidentia, cuius vultur symbolum gerit, legitimo & ritè inaugurato Romano imperio duodenarium addici, quo apud Cimbros absoluta æternitatis & totius machinæ mundanæ computatio continetur? Soli enim Cimmerij ad duodenarium vsque in numerando progrediuntur, nullius antè numeri nomine repetito: cuius rei caussam, si Deus adspiret, aliàs aperiemus. Optimè itaque & doctissimè ex abditis sacrorum codicum arcanis est illud in oratione quadam Scipioni à Liuio attributum: Si ego, inquit, morerer; mecum exspiratura Respublica, mecum casurum imperium Pop. Romani erat? Ne istuc Iupiter Opt. Max. scierit; vrbem auspicato diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Huc item spectat illud quod in hoc carmine Propertiano habemus, votum, quo Vortomnus optat:

Duodenarius numerus addictus Romano imperio.

Sed faciat diuûm sator, vt Romana per æuum
Transeat ante meos turba togata pedes.

Clarius id ipse Iupiter Veneri apud Maronem promittit:

Inde Lupæ fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanósque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi.

Hæc de Pontificum scriniis suppilata esse, quis non suspicetur?

Tempus omnia domat. AB eodem ergo, & Saturniæ arcis, & Albulæ fluuij nomen permutatum arbitramur; & illius quidem caussam ostendimus, huius iam in manibus tenemus. Tempus omnia domare, nemo est qui nesciat: atque hac de nota Græco cuidam χρόνος πανδαμάτωρ dictus est. quam eandem eius violentiam pulcerrimè Ouidius expressit:

Tempus edax rerum, túque inuidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiatáque dentibus æui
Paullatim lenta consumitis omnia morte.

Flumina qd præstent. Quamobrem qui vrbem æternam esse omnibus votis expetebant, illud nomen flumini posuerunt, quo & deum flumini præsidentem orarent, vt fluminis beneficio aduersus cariosam vetustatem Romam defenderet; & vnà ominarentur id quod orassent, sese consecuturos. Nihil profectò est quod opida vel diutius conseruet, vel diruta facilius reparet, quàm magni fluminis & profundi commoda nauigatio; quæ non solùm à superioribus locis magnas adfert vitæ commoditates, sed illa etiam per mare suppeditat, quæ vspiam omnino terrarum queunt inueniri. Quis nescit, quantum Londinum Tamesi acceptum ferre debeat, cuius beneficio per tot sæcula regni totius habuit principatum? Sexcenties Antwerpiæ nomen periisset, nec sciretur nunc, vbi Cimbri Galliam inuasuri impedimenta deposuerint, nisi Scaldis aduersus validos mordacis æui dentes perpetuò vrbem defendisset. Quid opus multis in re perspicua? Flumina quamuis non omnia præstare possint quæ ad æternitatem requiruntur; tantum tamen ad eam faciunt, vt vix quicquam inuenias quod par habeat momentum. Cùm igitur vrbi sese perpetuò de potentia sua apud exteros iactaturæ æternitatem precarentur conditores; ad eam impetrandam cùm alia quamplurima prudenter pieque cogitarunt, tum eam quoque flumini dederunt nomenclaturam qua genius eius & moneretur & oraretur, vt ciuitatem contra temporis iniuriam conseruaret. Quid enim aliud est Ty-wer / quàm is qui contra tempus rem quampiam defendit? Ex Tywer Latini Tiber fecerunt, ac deinde Tibris. Ex Tywerten, quod est contra tempus defendere, factus est Tiberinus. Auditísne hîc nihil esse coactum, nihil longè petitum, nihil quod non mox à quouis intelligatur? Rursus num quicquam potest aptius flumini tribui, num quicquam magnorum altorumque fluminum naturæ congruentius optari, quàm vt vrbem adiacentem importandi exportandique commoditate tueatur aduersus longi temporis omnia consumentis edacitatem? Iam vt amnium perennis ad nauigandum vsus opidis conciliat perennitatem: ita vicissim celebres & florentes vrbes amplissimum nomen fluminibus suis pariunt, pro beneficio accepto maximam nobilitatem reponentes. Videte, quæso, quàm latè pateat hæc nominis ratio; quámque vel Iano filio vel Saturno patre digna videatur. Videte ex aduerso, nihil absurdius, nihil à sana mente remotius, quàm cogitare, vetustissimos illos aurei sæculi homines fluuiis ad maximos mortalium vsus à Deo Opt. Max. factis & comparatis, nomina infausta & mali ominis aut ad contumeliam, aut ad absorpti cuiuspiam exprobrationem dedisse: quorum illud fatendum esset, si Seruio, hoc, si vel Liuio vel Virgilio crederemus: cùm certò sciamus, ne ferreæ quidem ætatis hominibus eiusmodi nomenclaturas placuisse. Si miles, si dux mali nominis displicebat Romanis: quæ tandem impudentia est, sanctissimis ipsorum maioribus hanc siue insipientiæ & vecordiæ, siue impietatis inurere notam, vt dicantur amni suo, quem patrem vocant, nomen fecisse tam abominandum? Absit hæc tanta contra maiores iniquitas: quos certò mihi persuadeo non citra magnas rationes prius nomen immutasse, nec vmquam immutaturos fuisse, nisi auspicatius & felicius indere voluissent.

Tibris fl.
Tiberinus fl.
Ti/Ty/Tyd Weren.

PRIOR appellatio de fluminis natura processit, quæ talis est; vt non antè contentus diuitiis suis sit, nec antè in mare eas deponere velit, quàm multis fluminibus receptis, plurimis torrentibus ad immensum auctus & ipse plenus intumescat, & omnes planos montium colliumque, quibus coërcetur, sinus impleat, & inundet. Al-bul enim nihil aliud significat, quàm omnia repleo: è quo Digamma in Beta transiens, vt solet frequentissimè, cùm olim, tum hodie apud Hispanos Albulam fecit. Quàm verò alueum suum repleat, Plinius docet, certo argumento colligens, aquarum altitudine nihil cedere Nilo, fluuiorum maximo; quas non mirum est eum habere; cùm infra Aretinum Glanim duo & quadraginta flumina absorbeat, præter fontes & torrentes, quos infinitos cliui & rupium anfractus quibus continetur, effundunt. Verùm primi illi fluminis accolæ, vt in flumine iustam altitudinem & plenum alueum nauigationi percommodum videbant, ita ingentes illas inundationes, & omnes valles & campos vicinos tumido vndarum æquore complentes, non admodum sibi vtiles fore sentiebant: eoque hac quasi oblitterata naturæ notatione nomen illud indiderunt, quo solo omnis votorum summa contineretur, vrbis nimirum contra ipsius temporis iniurias defensio sempiterna. Primùm ergo Tiber, inde Tiberis, pòst Tibris syncoptôs fluuius dictus est, & ab infinito significandi modo Tybweren Tyberinus euasit. Quantam verò aliquando plenitudinem aquarum omnibus vicinis campis adferat, Romani huius ætatis norunt, quorum vrbem quæ in campo Martio & Vaticano maxima sui parte hoc tempore sita est, totam aliquando inundat & replet: tametsi duplo nunc altior sit ea planities, quàm olim fuisse videatur. Vidi ipse in foro Romano pauimenta marmorea erui, de quibus coniecturam feci, quantum ex ædificiorum ruinis altitudinis solo accreuerit. In campo item Martio, præter ceteras structuras, ipsum Pantheum, & columna Hadriani, & obeliscorum bases, qui ante Augusti mausoleum olim stabant, nunc iacent; clarissimè demonstrant, quanto altior ab illa ætate terra euaserit. Ad hæc enim superbissima opera olim erat adscendendum, nunc ad eorum pauimenta multis gradibus est descendendum: quæ res coniectandū relinquit, quanta altitudine apud priscos illos & primos vrbis conditores soleat flumen attolli, si nunc etiam in solo tot gradibus sublimiore altissimam aliquando aquarum molem diffundat, ita vt pelagus, non fluuius, esse videatur. Quamobrem vetus Albulæ nomen bene illud quidem indolem moresque fluuij exprimebat; sed eo minus placuit, quòd ominosum & inauspicatum videretur, damni magis quàm vtilitatis habens notationem. Nec existimandum, à colore nomen datum fuisse: tum quia tanto tamque alto flumini, tantumque aliquando pelagus attollenti, diminuens vocabulum minimè congruebat: tum quòd flauus, non albus, cernatur, vt in re oculis subiecta Horatij testimonium omittam. Retuli nunc igitur Tiberino patri has pro aquis suis, quas per triennium bibi, gratias; vt posthac postliminij iure ad veras nominum suorum rationes possit redire, & se à calumniatorum iniuriis vindicare.

Albula fl. Al. Bul. *Tiberis restagnatio.*

FALKEN. Egregiè. Quin tu potius gratias agis multo maximas Vesuuio, cuius beneficio sæpius Græco caluisti. GOROP. Hoc tu vtriusque nostrum nomine facies, cùm æquè, aut magis etiam, optimi liquoris parenti sis obligatus. Sed éstne aliud quod in hac mea Tiberis etymologia displiceat?

FALKEN. Id vnum hîc reprehendo, quòd tam diu hanc priscæ Cimbrorum siue Ianigenarum theologiæ medullam, quæ has tibi origines suppeditat, nobis inuideas.

GOROP. Id curat scilicet aut Hippoclides aut Falkenburgus, quàm mox ego, quibus domi meæ mecum fruor, ea in publicum proiiciam omnium pedibus proterenda. Sed hæc erunt, vt Deus volet. Nunc ad historiam quam Propertius hîc indicauit, quam vos melius, quàm ego, recitaretis.

TOTVM illud spatium quod inter Palatinum collem & rupem Tarpeiam iacet, olim paludibus & stagnis fœdum erat, Tiberis restagnatione perpetuam illuuiem inuehente. At postquam Romo & Romulo hîc expositis, Tiberis recessu suo benignè locum daret, ne semen scilicet diuinum periret, atque Lupa, quos aleret, infantes haberet; cœpit locus paullatim desiccari: cui hominum quoq. curam crediderim accessisse, qua factum sit, vt vna lata fossa per medium ducta plurimum vtrimque vliginis sit exhaustum. Quod autem hinc habitabilis terræ est paratum, id Thuscis cessisse; propterea

Paludes & stagna inter Palatinum collem & rupem Tarpeiam.

fortaſſis, quòd hic locus propter foſſam quæ in Tiberim ducebat, iis maximè idoneus videretur qui nauali rei & mercatui operam darent; quales Tyrrhenos fuiſſe, paullo antè demonſtraui. Nam totum illud ſtagnum à Curtio lacu inter Tarpeiam rupem, & Pallanteum, & Auentinum, ad flumen vſque pertinens, non parum vtilitatis vrbi præbebat; tum quòd nauigari poſſet, tum quòd omnes pluuias, omnia excrementa, omnes ſordes, omne lutum vndique ſuſceptum in Tiberim exoneraret. Ouidius de lacu *Curtius lacus.* Curtio quædam ad hanc rem facientia cecinit, quæ abs te, Falkenburge, velim recitari; eo quòd recentiorem habeas poëtarum quibus cum quotidie loqueris, memoriam quàm ego, quem iam ad triginta propè annos ab ipſorum regione exulare Æſculapius coëgit, ne pili quidem faciens, hanc rationem patri ſuo ſemper gratiſſimam fuiſſe.

FALKENB. Mihi profectò numquam ſic videris medicinam feciſſe, vt non aliquando ad florida horum prata excurreris. Quamobrem mallem hac mei interpellatione ſermonem tuum non abrupiſſes, quem tantopere cupio continentem eſſe, vt vix quicquam auſim interrogare. Ne tamen & ipſe nunc in mora ſim, verſus quos memoria teneo, habete:

Hoc vbi nunc fora ſunt, vdæ tenuere paludes:
Amne redundanti foſſa madebat aqua.
Curtius ille lacus, ſiccas qui ſuſtinet aras,
Nunc ſolida eſt tellus: ſed lacus antè fuit.
Qua Velabra ſolent in circum ducere pompam,
Nil præter ſalices craſſaq; canna fuit.
Sæpe ſuburbanas rediens conuiua per vndas
Cantat, & ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conueniens diuerſis iſte figuris
Nomen ab auerſo ceperat amne deus.

GOROP. Satis eſt verſuum. Nam hoc vnum volebam oſtendi, paludes hic olim *Velabrum.* fuiſſe, & in medio earum corriuationem aquarũ, quæ Velabrum dicebatur, quaſi Vuilebrum, id eſt, fœda aqua, qualis eſſe ſolet tum in paludibus, tum maximè iis locis ad *Plin. 36. ca. 15.* quæ vndique fœda illuuies defluebat. Hac de re Tarquinius cloacam, teſte Plinio, hoc ipſo loco tantam fecit, vt vehis fœni ea capi poſſet, in quam ceteras cloacas deri- *Pulla aqua.* uabat. Bene igitur Tibullus pullam aquam dixit, propter lutum & ſordes omnis generis admiſtas:

At qua Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Non eſt igitur Velabrum à velatura, vt Varro voluit, dictum; cùm remis potius in eo, quàm velis locus eſſet, vt ipſe quoque Propertius annotauit. Neque ab aliis putetis Velabrum nomen accepiſſe, quàm ab iis à quibus vel Tiber, vel Albula, vel ipſa Roma ſumpſit appellationem. in quo nihil mirandum, diphthongum ui in e longum eſſe mutatam; propterea quòd ea, vt & aliis quibuſdá, Latini carerent. Ea igitur parte Velabri qua ficus erat Ruminalis, aqua refluens ſiccum locum infantibus reliquit. de qua Ouidius:

Arbor erat, remanent veſtigia: quæ'que vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.

FALKEN. Satis perſpicio, quid Propertius dicat; nec ad eam rem opus eſt interpretatione tua. Illud mallem nobis ex officina tua Cimbrica depromi, quid Ouidius velit *Romula ficus.* cum ſua illa ficu Romula, quam ſic antè vocatam fuiſſe, quàm Romulus illic iaceret, videtur indicare. Et ſunt qui, neſcio an ex Varronis auctoritate, dicant, ficum hanc Ru- *Rumina ficus.* minam conſitam à paſtoribus fuiſſe, vt ad eam Ruminæ deæ ſacrificarent, quo lactis vbertatem augeret. GOROP. Si perſpexiſſes, ipſemet cauſſam explicaſſes ob quam ficum hanc paſtores Romulam appellarint. Modò expoſui, & vos mihi negare non *Room.* poteſtis, Room lac integrum, & totas nutriendi vires retinens, vocari. Ab hac igitur ſignificatione Romul ficus hæc dicta, ob eam cauſſam, quòd eſſet electa ad lactis custo- *Romulus.* diam & tutelam; non aliter atque Romulus, dum ab vrbe Roma nomen ducitur, is eſt qui ſollemni ritu electus eſt cuſtos, & protector Romanæ ciuitatis. FALKENB. Quid ficui cum vaccis? egregiam verò lactis tutelam & prorſus ficulneam.

GOROP.

GOROP. Prisci illi viri statuis non ferè vtebantur, ipso etiam Varrone testificato, Romanos plus annos centum & septuaginta, Deos sine simulacro coluisse. Quòd si verum est, quod de Iano & Nocho, siue Saturno suspicandum; illud nempe, nihil ipsis æquè ac purum Dei cultum citra simulacra placuisse, atque hæc præcepta posteris tradidisse, ne Deum vellent aut eius ministros statuis imitari; ne videlicet ab ipso numine, quod non viderent, ad id cultus transiret, quod oculis obiectum esset: qua in re quàm lubricus sit mortalium lapsus, qui necdum intelligit, eum frustra quis suscipiat docendum. Dionysius Halicarnasseus & Plutarchus Numam templa quidem tradunt erexisse, sed nulla simulacra in iis collocasse: Simulacra verò à Tarquinio Prisco de Græcanica vanitate fuisse Romam primùm allata. FLEMING. Quorsum hæc dicas, necdum video: hoc interim clarè cerno, te tibi ipsi aduersari, si hæc quidem, quæ modò ex his auctoribus adduxisti, vera credas. Quid enim absurdius, quàm docere, Vortomni statuam tempore Romuli in Vrbe collocatam fuisse, vel etiam antea multo stetisse: & modò eos laudare, qui negent Romæ vlla ante Tarquinium fuisse simulacra? Quòd si has mihi tibias consonas ostendes, næ tu te egregium præstiteris musicum.

Simulacra Romanis multo tempore incognita, Romam primùm à Tarquinio Prisco allata.

GOROP. Satius, ita me Vortomnus amet, fuisset, nullam Romulæ ficus facere mentionem; quàm in hanc incidere difficultatem. Verùm quandoquidem vox semel emissa reuocari non potest: agite, exquiramus aliquid: non quo ego à contradictione liberer; sed quo graues hi scriptores ostendantur à Propertio & Ouidio diligentissimis Romanæ antiquitatis inquisitoribus non dissensisse. Arduum profectò negotium est: vix video, qua parte aggrediendum. Conabor tamen: conatum Vortumnus promoueat. Aio verum esse, ante Græcam Tarquinij leuitatem nulla Romæ Deorum simulacra fuisse. Sed nego, nulla fuisse symbola siue statuas symbolicas, quibus sanæ sententiæ notarentur. Vortomni statuam non semel symbolum vocaui: at simulacrum esse, id est, effigiem vel similitudinem alicuius referre, id verò numquam vel dixi vel dicam. Diuersa hominum vota diuersis formis indicabat, non ipsum Deum, ad quem vota tendebant: interim tamen hoc monens, Deum nec marem nec feminam esse, nec huic vel illi similem; sed omnibus adesse, ad ea promouenda studia, quibus quisque auxilium eius aduocaret. Præterea quemadmodum prisci homines symbolis eorum quæ agenda esse monebant; ita deinde & licuit & receptum fuit, simulacris & imaginibus, non minus quàm litterarum notis, res gestas repræsentare; non quidem, vt cuiusquam in iis fieret adoratio, aut cuiquam picturæ aut sculpturæ diuinus cultus exhiberetur: sed quo memoria rerum præteritarum oculorum adiumento refricaretur. Vt enim verba & sermones per aures ea nobis significant quæ in alterius mente versantur; ita pictura, siue litterarum ea sit, siue simulacrorum, per oculos suggerit quæ voces aurium medio menti imprimunt. Nihil itaque illicitum aut nefarium est aut in simulacris, aut imaginibus pictis; modò non ad alium vsum accommodentur, quàm ipsæ litteræ & voces, quæ non minùs signorum habent naturam, atque illa de quibus disputamus. Qua igitur de caussa simulacris & Dei & ministrorum eius veteres illi abstinuerunt? Plurimæ sanè rationes adferri possent: quarum apud Plutarchum ea est vna, quòd nefas putarent, præstantiora deterioribus assimilare: altera, quòd Deum non aliter quàm mente attingi posse existimarent. Nos eam primariam & præcipuam dicimus, quòd intelligerent, quàm corporeæ sint hominum cogitationes, quàm omnis nostra corrupta natura à Deo ad creaturas sit procliuis, quàm Dæmon perpetuò id agat, vt insidiis & fraudibus suis ad idolorum cultum infirmos animos trahat, & à quouis potius auxilium petere suadeat, quàm à creatore. Quia igitur hunc periculosissimum & prorsus hominum animis lethalem abusum omnibus modis vitandum putabant; malebant simulacra nulla esse, quàm illorum occasione quemquam à vero Dei cultu aberrare. Verumenimuerò quia ex altera parte cernebant, homines tam tardos esse ad mentem è corporeis tenebris ad cælestem lucem erigendam, neque vbique & semper doctores adesse posse, qui ad diuina incitarent: ad eam ventum est sententiam, vt simulacra quidem nullius erigerent, sed symbola quædam collocarent, quorum adspectu homines monerentur, oculos semper sursum attollendos esse ad Deum omnium creatorem & seruatorem: quorum in numero Vortomni signum vetustissimum in Italia fuisse credo. Græci vetustissimi à Cimbris primis Athenarum & Spartæ con-

Vortumni statua symbolum fuit, non simulacrum.

Simulacris et imaginibus quomodo vti liceat.

Simulacris Dei & eius ministrorum, quare veteres Romani abstinuerint.

Symbola quædam olim à veteribus Romanis collocata Simulacra autem nullius erecta.

Herma. ditoribus Hermas retinuerunt, quos ad eum modum formabant, vt quadratæ pilæ caput imponeretur, quo nimirum omnes monerentur, omnem rerum humanarum firmitatem, quam quadrangula figura notat, à capite pendere. Quis enim, cùm caput videret, non cogitaret, quod nam illud caput esset, cuius, qui statuam posuissent, in mentem venire vellent. Pòst cùm litterarum vsus latiùs propagatus esset, sententiæ quædam breues his Hermis inscribebantur, vt eas homines ab ipso capite proficisci existimarent. Hinc factum, vt quæ sic vera essent, vt ab ipso omnium capite profecta viderentur, ea Hermæ Trismegisto inscriberentur; cui hac via multa millia librorum fuerunt attributa: cùm tamen nemo vmquam vixerit, cuius hos libros proprios esse vellent: id vnum hoc titulo notabatur, quæ libris illis continerentur, ea prorsus esse diuina, & ipso omnium capite digna. Her-man enim nihil nobis aliud significat, quàm publicum monitorem. At cuius hæ statuæ monebant? Nempe ipsius capitis. Qua de caussa Hermes Thuet vocatus est, id est, caput, quod Græci diphthongo hac carentes, Theut dixerunt. Sed de his aliàs, si Hermes ipse volet, magis seriò. Ceterùm vt omnia in peius ruunt, nec quicquam tam bene est à maioribus institutum, quod non posteritas corrumpat; ex hac statuarum simplicitate prorsus symbolica, & vtilissima, in maximum idolorum Oceanum miseri mortales ceciderunt, tam graui & exitiosa ruina; vt totum ferè orbem secum in præcipitium traxerit; & hactenus, tametsi Christus nos liberarit, non paucos teneat in alta caligine depressos. Nunc itaque liquere puto, quæ simulacra prisci illi reiicienda, quas item statuas admittendas iudicarunt: atque hinc concordia existit inter poëtas de Vortomno agentes, & inter illos, qui omnes similitudines Dei & Deorum reiecerunt. Reuertor ad ficum Romulam; à qua me diuertistis. FALKEN. Nimio citius quàm vellem, ita me, quæ de Hermis ex te nunc primùm audiui, delectarunt. Bone Deus, quàm infinita hactenus in altis tenebris sepulta iacent, de quibus tamen integra volumina sunt conscripta! GOROP. Id paullatim magis senties. Quoniam modò aperui, diligenter cautum fuisse à priscis sacrorum præfectis, ne rudes animi simulacris adhærerent; opus tamen esset aliquo incitamento, cuius auxilio ad Deum adscenderent: symbola sunt excogitata, & in iis etiam plantæ & arbores, in quas diuinitatis aliqua opinio non videbatur casura. Ficum itaque hanc constitutam accepimus, ad quam pastores Ruminæ sacra facerent, ad lactis copiam impetrandam; id est, diuinam potestatem rebus suis adesse vellent, vt lactis abundantiam consequerentur. Quid enim non possit Deus in animalibus ad lac generandum factis præstare; qui arbori etiam tantum lactis infudisset, vt quauis parte emanaret? Ficus igitur tessera erat, de qua cogitarent, de infinita Dei bonitate non cetera modò, sed ipsum etiam lac proficisci; atque idcirco ab eo esse ipsius abundantiam petendam, quam hominibus negaturus non esset orantibus, si arbori quidem tantum lactis concessisset nec roganti, nec sentienti, nec beneficium intelligenti. Fici item lacte, animalium lac coagulatur: qua ratione & illa hominum vota signat, quibus petitur, vt lac plurimum casei & butyri contineat; quæ duo in lacte multo magis expetuntur, quàm eius citra hæc copia quamuis profusa. Adiicere possem & alia, sed vitanda prolixitas, quam vtut vito, ipsa rerum & copia & diuersitas trahere secum videtur. Romula igitur hæc primùm dicebatur: quia eius diuinæ potestatis tesseram habebat, quæ lacti tum augendo tum conseruando reuera præesset. Vt igitur à Roma ciuitate Romulus, ita à Rooma pro lacte, Romula ficus nomen accepit, sed vtrumque in Cimbrico sermone: cuius quia Itali, qui externa sua lingua priorem loquendi sinceritatem corruperunt, ignari essent; fabulas de Romulo & Romula ficu consuerunt, incertis tamen auctoribus, an hæc ab illo, an illa ab hoc nomenclaturam haberet. Auctorum certè ingens dissensio in Romulo & Roma nihil certius demonstrat, quàm nihil certi de vrbis vel origine, vel auctore, vel nomine, nec à Græcis, nec à Latinis haberi.

Her. Maen. Thuet. *Statuarum simplicitas prorsus symbolica, & vtilissima in maximum idolorum oceanum versa.* *Ficus tessera abundantiæ lactis &c.*

RELICTA igitur hac coniectura, qua putatum est, Vortomnum à conuerso Tiberi dictum esse; ad alteram transeamus, quam sic Propertius exponit:

Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vortumni rursus credidit esse sacrum.

In horum altero, creditur, pro, credidit, legendum existimo, lapsu non admodú difficili, vt sit:

ructis: *Vortomni rursus creditur esse sacrum*, ea nimirum sententia: Creditur Vortomni rursus sacrum adesse, quia vertentis anni fructum percepimus. Sunt enim hæ duæ priores de Vortumni nomine opiniones non ad aliquam certam personam referendæ, sed ad vulgarem quandam persuasionem, quam mox famam vocabit, additurus, eam mendacem esse, & neutram harum opinionum recipiendam. Annius hic aliud egit; & dum somnia sua speculatur, parum animaduertit quid vel Vortomnus, vel Propertius cantet: qua in re tam est ineptus, vt tres rationes à Propertio adductas sigillatim veras esse dicat, non agnoscens, duas priores esse reiectas. Creditum itaque à quibusdam fuisse, Vortomnus dicit, nomen inde datum sibi esse, quia anni vertentis fructum iam tum homines perceperint, atque idcirco sacrum rursus ipsi celebrẽt, quo gratis cultoribus sequentem annum iterum bene vortat siue prosperet. Agebantur hæ feriæ Octobri mense, quinto Varronis de lingua Latina libro sic docente: quod quidem rationi maximè congruebat; vt quo tempore vindemia vltima fructuum messis iam esset peracta, Deo gratiæ agerentur, quòd omnem agricolarum laborem, omnem satum, omnem arborum vinearumque cultum, sic felici suo afflatu promouisset, vt modò totius anni fructum in horreis & apothecis homines haberent. Quòd si igitur annum vertentem, qui est integra solis à puncto quopiam Zodiaci ad idem reuolutio, vt vicesimo secundo tradit Ammianus Marcellinus, metiri velimus ex agrorum cultu; nec aliunde annum incipiemus, quàm à noua semente; nec alio fine terminabimus, quàm ipsis Vinalibus, quæ etiam Octobri mense iam vino degustato agi solere idem Varro tradit.

Vortumni feriæ Octobri mense agi solebant.

Vinalia, Octobri mense agere solent Romani.

Possit ex his Vortomni feriis quisquam suspicari, Automnum & Vortomnum non Dei, sed eiusdem partis anni habere significationem: quod tamen nequaquam ita esse, ex Cimbrica lingua perspicuum fiet: è qua non solùm hæc diuersitas elucescet; verũ & omnes anni partes è suis nominibus & nominum rationibus fient illustriores; quas, excepta hieme, omnes hic Propertius fructibus suis vel descripsit, vel indicauit; Automnum pomis, Ver cerasis, Æstatem moris & ceteris muneribus suis ornans. Festus scribit, quosdam putasse, Autumnum ab augẽdo dictum esse; quòd tunc homines agrorum fructibus coactis maximas opes haberent. Nos contrà dicimus, Automnum anni senium esse; quoniam eo tempore & fructus & folia ex arboribus cadant, aut in eis, nisi decerpantur, contabescant: tum etiam quia calor omnis, veluti in senio, exstinguatur, & canæ pruinę & niues terram, veluti decrepitũ quoddam silicerniũ, mox inde sint coopertura. Automnus igitur optimè hominis senio comparatur, in quo naturalis vigor omnis elanguescit iam iam frigore totus superandus & exstinguendus. Autom enim siue Audom senium significat, nulla omnino litterarum immutatione, eodem modo quo Vortom prosperitatem, Eeldom nobilitatem, Rycdom diuitias, quæ deriuantur ab Aut/ Vort/ Eel/ Ryc/ formula nobis vsitatissima. Nec mirum, hanc anni partem vetus Cimbrorũ nomen retinuisse; cùm ceteræ quoque ex eadem lingua habeant appellationes. Hiems enim fit ab Huiem/ quod extra compositionem est, Hui heim/ id est, custodi domum, siue serua te domi. Friuolum enim est, Romanos hanc vocem à Græcis mutuari; cùm nec apud Græcos quicquam significet, nec ab ὕω, id est, pluo, hæc anni pars dici debeat: nisi tam simus rei rusticæ, & medicinæ, & omnis denique naturalis philosophiæ imperiti, vt pluuias in hieme optemus. Est'ne quisquam, qui ignoret, ex halitu calore solis ex humidis corporibus eleuato, pluuias in aëre concrescere? Quod si negari non potest; quî cõuenit, vt cùm Sol minimum virium habeat, & terra frigore summo conclusa ad petræ modum induruit, tum pluuiæ potissimùm fieri dicantur? Calore profectò opus est ad imbrium generationem, & eo quidem tanto, vt & terram aperiat, & halitus, siue, vt scholæ loquuntur, vapores ex eius humore in aërem tollat; nec tamen eam vim habeat, vt quem humorem extraxit, eum penitus absumat. Insaniuit scilicet Virgilius cùm diceret,

Automnus hominis senio optimè comparatur.

Automnus unde dictus. Autom *siue* Audom. Vortom. Eeldom. Rycdom.

Hiems vndè dicta. Hui. Heim.

Hiemes orate serenas
Agricolæ; hiberno lætissima puluere farra;
Lætus ager.

Hiemis proprium est, terram claudere, quò semina calore intus in se coacto, & idcirco roborato, foueantur, & vim genitalem auctiorem adipiscantur: quam ad rem Boreæ adiumentum natura adhibuit, cuius in constringendo quanta vis sit, si quis ignoret, is mihi

Hiemis natura & proprietas.

is mihi vel cum Sardanapalo ſemper in gynæcio latuiſſe videtur; vel totam ætatem in vaporariis Germanicis tranſegiſſe. Sed audiamus iterum Virgilium:

Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante mouere.
Rura gelu tum claudit hiems, nec ſemine iacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis ſatio eſt, cùm vere rubenti
Candida venit auis longis inuiſa colubris:
Prima vel Autumni ſub frigora, cùm rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis; iam præterit æſtas:
Ver adeò frondi nemorum, Ver vtile ſiluis:
Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus corpore fœtus.

Doctiſſimus poëta elegantiſſimè nobis depinxit, ad quam partem anni pluuiæ ſpectent; & rurſus quæ'nam ſit hiemis natura, quam illi mihi Grammatici ignoraſſe videntur, qui hiemis nomen à pluuiis deduxerunt; niſi fortè primus nominũ architectus huius tam ſupini erroris ſit accuſandus. Tolerabilius fuiſſet vel à ventis, in quibus principatum Boreas tenet, vel à nimbis, vel à gelu dare nomenclaturam; ſi ab incommodis anni hæc pars fuiſſet nuncupanda. At in iis quia nec bonum omen, nec id quod optandum, cernebatur; prudentiſſimè illud excogitatum eſt nomen, quod vt tempeſtati hibernæ nihil exprobraret, ita hominibus conſilium daret ſaniſſimum. Heſiodus antiquis proximus; ſi vera de aureo tripode cantat, vim huius vocis, licet eam ignoraret, optimè expreſſit:

πάρδ' ἴθι χάλκειον θῶκον. καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην
ὥρῃ χειμερίῃ, ὁπότε κρύος ἀνέρας ἔργον
ἰσχάνει.

Hæc quid aliud volunt, quàm ſi diceremus: hieme, cùm vehemens frigus homines conſtringit, accede ad focum, & eam domus partem quæ calore ſuo homines detinet in colloquiis & ſuaui confabulatione. Virgilius velut apicula omnes veterum poëtarum floſculos delibans, hoc etiam ſuum fecit, ſed ſic, vt multo comptius copioſiuſque reddiderit:

Hiems, inquit, *ignaua colono.*
Frigoribus parto agricolæ plerumq. fruuntur,
Mutuáque inter ſe læti conuiuia curant:
Inuitat genialis hiems, curáſque reſoluit.

Noſtrates hoc tempore illud nomen pro hac anni parte in vſu habent, quo ipſum illud quod Virgilius cantat, expreſſum eſt. Winter enim nihil aliud eſt, quàm lucrum abſumo: cùm Win lucrum, Ter abſumo ſignet: quod tamen vocabulum tanto artificio factum eſt, vt ſi citra compoſitionem intelligatur deriuatum à Wint/ quod ventum ſignat, nihil aliud ſit, quàm ventum faciens. Wint à Wein/ id eſt, verto & voluo; eo quòd omnia vertat: à quo Latini venti nomen ſeruarunt. Sed auctor nominis ad priorem rationem magis reſpexit, hac interim non neglecta. An'ne eandem omnino exprimit ſententiam vox Hu-em/ admonens, eo tempore omnem noſtri cuſtodiam in domo conſiſtere; atque idcirco ea æſtate eſſe comparanda, quæ ad ſedentariam eiuſmodi vitam ſunt neceſſaria; ne domum exire, & Boream ferre cogamur? Videant modò Latini, vtrum malint videri à Græcis hanc vocem mutuati eſſe, maxima cum rerum imperitia, & contra omnium mortalium vota: an verò potius ducant & præſtantius, ſi doceantur, hoc vnum adhuc eſſe ex illis vocabulis quæ incorrupta ferè ab ipſis Ianigenis ad hanc vſque durarunt ætatem. Magni fit numiſma, quod eleganter vel imperatoris cuiuſpiam baſilicam, vel aliud quippiam eius temporis expreſſum habet: at quanto pluris illud fieri debet monumentum, in quo clarè cernitur, quàm longa & continuata ſerie Romani ab ipſo Iano & Cimmerio deſcendant, in quibus maioribus imperij fui acceperunt promiſſionem. Nec porrò hæc vox primos Romæ conditores tantùm nobis pro-

Winter. Win. Ter. Wint. Wein. *Ventus.*

bis proponit inspiciendos; sed eorum etiam demonstrat prudentiam in nominibus fabricandis.

Verùm video me mox rogandum, num & ceteræ anni partes vetusta sua nomina conseruarint. Conseruarunt sanè. & Ver quidem omnino nostras est; quod Varro vel à vertendo, vel à virore deduxisset, nisi Iones vidisset obstare, apud quos ait βῆρ pro eodem dici. Nobis Weer significat aëris temperiem, à Waer/ quod est custodio & tueor: quia aëris temperies mortalium vitam tuetur atque custodit. Iam aries etiam Weer nominatur, à Wer quod est defendo: quoniam is se capite suo egregiè defendat. Alludit prætereà per cognationem litterarum W & B ad Ber siue Baer/ quod gigno & pario denotat: quo fit, vt veris etiam illa dos exprimatur, qua ceteris anni partibus longissimè præstat. Quoniam verò semper optamus, vt grata aëris temperies reuertatur; nec vmquam nos sic satiat, vt non iterum eam nobis adesse velimus: factum est, vt Weer pro iterum siue rursum in vsum venerit. Tribus igitur rationibus primus linguæ nostræ fabricator primam anni partem Weer vocauit. Vna, quia tum aër temperatissimus est: quod nisi sensibus satis crederetur, Galeni auctoritate docuissem. Maronis tamen Musam lubentiùs ausculto, qui summam hanc aëris temperiem summa suauitate est imitatus.

Ver, veris, vnde dictum. *Weer.* *Waer.* *Wer.* *Ber.* *Baer.* *Ver / Weer / vocata prima anni pars, varijs rationibus.*

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumue habuisse tenorem
Crediderim: Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cùm primum lucem pecudes hausere, virumq.
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immissæq. feræ siluis, & sidera cælo:
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusq. caloremq.
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.

O admirabilem doctissimi poëtæ, & primi linguæ nostræ fabricatoris consensum! Quamuis enim veris originationem apud Latinos non haberet: sic tamen eam expressit, vt clarius non posset, dum dixit ad primos & teneros rerum exortus hac cæli indulgentia opus esse, quo res caloris & frigoris mediocritate conseruarentur. Weer itaque à Waer/ id est, custodio & conseruo deductum esse, si quis Maronem docuisset; an non putamus eum in maiorem sui admirationem venturum fuisse, agniturumque aliquid diuini in poëtis esse, cuius instinctu meliora, quàm ipsimet existiment, carmina frequenter effundunt. Atque hæc sit prima ratio à temperamenti præstantia desumpta, ob quam prima pars anni Weer vocetur. Altera accipitur ab eo significatu, quo Weer arietem notat. Solis enim in Arietem ingressus Veris facit principium: quod notius est apud Astronomiæ peritos, quàm vt opus sit longiore explicatu. Tertia caussa delitescit in vicinia W & B. Cùm enim Iones Beer dicunt, in mentem nobis vocant Ber siue Baer/ quod est produco, pario, gigno. Ver enim plurimum parit & gignit inter omnes anni partes, adeò vt hæc ratio vel prima haberi meritò possit, tametsi in deriuatione littera prima in cognatam transeat. Quarta caussa his accedit: Quia enim rursus, quod Weer etiam dicimus, Sol nobis nouum annum reducit, & iterum calorem suum viuificum tam propinquum nobis reddit, vt frigora caloribus paullatim cedant, & ipsi terræ gramina, arboribus comæ, hominibus vigor & alacritas redeat: non malè hoc tempus Weer est nominatum: propterea quòd omnia ea iterum repræsentet, quæ semper cupimus iterum adesse. Iones duplex digamma in Beta mutarunt, Latini simplex digamma retinuerunt; quoniam & hi & illi duplici hac littera carerent. FALKEN. Hoc demum est eximium & insigne vocum fabricandarum artificium, quod non vnam tantùm, sed multas rationes ob quas rebus nomina conueniant, comprehendit; hoc, inquam, est origines & inuenire & explicare.

Perge igitur, quæso, ad eam, quæ sola restat, partem, vt Autumno totius anni interpretationem debeamus. GOROP. In hac vereor vt vobis probare possim id quod sentio. Æstas enim citra omnem controuersiæ vllius suspicionem ab æstu dici videtur, quamuis Varro dubitet, an ab αἴθεσθαι deriuetur. Sed hic ego primùm interrogabo, vnde

Æstus vnde dictus, & quid propriè significet.

æſtus dicatur: quod ſi ab αἴθειν deducant; rurſus quæram, quînam hæc vox æſtui marino conueniat, in quo nullus calor aut ardor dominatur. Ego ſanè longè aliud æſtus nomine ſignificari puto, ratione de Cimbrico ſermone ducta, in quo Haeſt per diphthongum pronuntiatum, immodicam feſtinationem notat. Siue igitur ad aquam, ſiue ad ignem referatur, æſtus ingentem celeritatem qua vnda vndam, & flamma flammam, & feruens vapor vaporem trudit & impellit citra vllam ceſſationem, notabit: ita vt æſtus dictus videatur ab Haeſtſtou/ id eſt, celeriter impello, per geminatarum litterarum ad ſimplices reductionem. Propriè igitur æſtus cùm ad calorem refertur, dicetur ingens ille feruor vibrationem quandam fracti luminis circa terræ ſuperficiem in campis oſtendens, in qua maxima cernitur vis celeritatis; à qua ad calorem etiam alium eſt tranſlatum, extra tamen germanam notationem. Mare item æſtus ſuos habere dicitur eadem ratione, quia perpetuò agitatur, vnda vndam protrudente. Hinc æſtuo, quod eſt agitari, & inquietum eſſe; quod non ad flammas tantùm, & feruidos vapores, & maris perpetuum fluxum & refluxum; ſed ad ventos etiam, & hominum animos applicatur, qui æſtuare dicuntur, dum nulla in cogitatione aut propoſito quieſcunt. Sic Syrtes Horatius vocauit æſtuoſas, quòd celerrimis aquarum vorticibus agitentur. Hanc ſignificationem Cicero ſcitè admodum expreſſit in quarta Verrinarum: Itaque æſtuabat, inquit, dubitatione, verſabat ſe in vtramque partem, non ſolùm mente, verùm etiam corpore. Nec minùs proprium verbi vſum Horatius oſtendit, dum feſtinas hominum mutationes deſcribens ſic concludit:

Quid mea cum pugnat ſententia ſecum,
Quod petiit ſpernit, repetit quod nuper omiſit,
AEſtuat, & vitæ diſconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Numquam igitur Grammaticis credam, æſtum ab αἴθειν dici, nec propriè calorem ſignificare, ſed vehementem agitationem ſiue ea in aquis ſit, ſiue in ventis, ſiue in vaporibus, quos canicularibus maximè diebus celerrima quadam vibratione micare videmus. Quod ſi ita eſt, nulla ratio permittet, vt æſtas ab æſtu dicatur, niſi id ei proprium faciamus, quod eſt commune plurimorum; & anni partem maximè conſtantem ab agitatione nominemus. Videamus itaque quid Æſtatis nomine veteres notarunt. Seruius apud antiquiſſimos in duas partes annum diuiſum fuiſſe ſcribit, hiemem & æſtatem, idque Virgilij docet auctoritate ſic canentis:

Nunc veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur æſtas.

Hic certè hiemem tantiſper produxit, dum æſtas inciperet; quaſi ver æſtatis pars eſſet. Idem alibi quoque ver æſtatis nomine comprehendit in hoc verſu:

At verò Zephyris cum læta vocantibus æſtas.

In quo quis non videt, de primo vere, ſub æſtatis nomine locutum eſſe: quod tamen admodum alienum à vocis proprietate iudicandum eſſet, ſi ab æſtu caloris æſtas diceretur. Rogabo igitur meam Hermathenam, ecquid habeat quod ſimul & veram vocis originem oſtendat, & poëtam antiquitatis ſtudioſiſſimum nihil contrà dixiſſe, atq. illa poſtularet. Dixi modò hiemis nomen homines admonere, nō ſolùm, vt domi maneant, ad frigora & ceteras aëris iniurias vitandas; ſed hoc etiam, vt curent ea omnia ad manū habere, per quæ liceat hanc domeſticam cochleæ vitam perferre. Idem quoq. alterum nomen Winter, quo nunc vtimur, indicat; quoniam fruſtra quis eum hortetur qui nihil repoſuit ad futuram neceſſitatē, vt ea quæ lucratus fuerit, abſumat. Quamobrem ſi in hieme ad ignem deſidendum, & conuiuia ſub tecto celebranda: neceſſe eſt partem anni eſſe, per quam copiam omnium eorum nobis comparemus, quæ ad eiuſmodi geniales dies, & lætas compotationes, & luculentos focos requiruntur. Hanc nemo neſcit æſtatem eſſe, qua ſemper hominem impigrum eſſe oportet, atque ἄοκνον, vt Heſiodus ait; quo domum hieme omnibus neceſſariis habeat inſtructam,

velut ingentem formicæ farris aceruum,
Cùm populant, hiemis memores, tectóq. reponunt.

Hæc igitur anni pars quæ victui conquirendo reponendóque ad hibernos vſus eſt apta, vocatur

Haeſt.

Stou.

Æſtuo, as, are.

Æſtatis nomine ver cōprehēdit Virgilius.

Æſtas vnde dicta.

vocatur æstas: quod vocabulum si in duo diuidas, vt sit Aes Tas, idem dixeris vernaculo nostro sermone, quod Latinus suo diceret, alimentum & pabulum coaceruа. Aes enim nobis non hominum modò, sed omnium animantium, immò non animantium tantùm omnium, sed omnium eorum quæ nutriũtur, pabulum est & alimentum; adeò vt ignis etiam materiam & fomitem comprehendat. Quamobrem qui dicit, Aes Tas, coaceruationem omnis generis alimentorum designat, hoc ipso & ignis pabulum, quo in hieme maximè opus est, complectens. Quis mortalium aptiùs queat vnica syllaba exprimere omnia ea quibus ad desidem & otiosam hiemis vitam opus est? cui cùm altera syllaba Tas accedit, ostenditur non satis esse, paucula quædam seruari & condi; sed integros aceruos alimentorum esse congerendos. Tas enim non quemuis aceruũ significat, sed eum qui totam domum seruare ac saturare possit: quod de formula Ichnæarũ dictionum statim se prodit. Sat enim nomen conuersum per vestigia deducit ad eam mensuram, quam Tas siue aceruus ad vsum hiemis congerẽdus requirit. Ex quo & illud perspicuum, Latinorum Sat, & Satis, & Satur à nostra lingua Latinis remãsisse: quandoquidem character nostris peculiaris eos huius debiti reddat manifestos. Aes item si conuertas, mox docebit qua via omne pabuli genus sit acquirendum. Sae enim idẽ est quod sero. Quocirca qui volet alimentum, necesse habebit vt serat; quod conuersio clarissimè demonstrat. Quid hic adhuc artis desideratur? Quis vmquam Latinorũ tantum in æstatis nomine mysteriorũ quæsiuisset? An non duabus syllabis omnia complexus est architectus, quæ plurimis præceptis & philosophi & poëtæ tradiderunt; atque id tanto vocum formandarum artificio, vt in summa breuitate syllabarũ maius id sit & longè excellentius, quàm vt vlla alterius linguæ vox cum iis queat comparari? Nunc igitur videmus, quàm conuenienter etymologiæ Virgilius Æstatis nomen ipsi etiam Veri cõmunicarit; ea in re veterrimorum consuetudinem secutus, cuius iam olim Latinis nulla ratio, nulla caussa, & ne caussæ quidem coniectura vlla constabat. Quantum enim temporis est, quo hiemis necessitatibus potest prouideri; tantum intelligimus æstatis nomine comprehendi. Quocirca Ver, quo fœnum, quo butyrum & caseus, quo flores varij & varij asparagi condiendi reponuntur; primam æstatis partem facere dicetur. Neque verò Automnus potest ab huius vocabuli latitudine excludi; qui, si qua pars alia, egregiè meretur hanc æstatis nomenclaturam; cùm in eo non alij modò fructus, sed ipse etiam suauissimus vuarum liquor condatur. Errat itaque Seruius, dum in bipartita illa anni diuisione Automnum hieme comprehendi tradit: neque bene explicat locum illum,

Humida solstitia, ac hiemes orate serenas.

in quo poëtam prælicenter putat solstitia pro solstitio vsurpasse. Ego nihil ambigo, Virgilium Solstitij nomine Solis apud nos in Cancro stationem intellexisse; quòd alterum Solstitium absentia potius Solis, quàm Statio nobis sit vocanda: atque hac ratione iussisse, vt agricolæ pluuias circa æstiua omnium annorum solstitia orarent; quo cum alia suaui imbre succrescerent, tum frumenta etiam maiorem molem ante messem adipiscerentur. Non malè Seruius illud quidem animaduerterat, annum à priscis in duas partes diuisum fuisse: sed partitionem ipsam perperam per æquinoctiorum circulum absoluit, sex menses hiemi, sex itidem æstati assignans; cùm Virgilius Automnum etiam æstatis nomine primo Georgicorum apertissimè ad hunc modum comprehendat:

Quid tempestates Automni & sidera dicam,
Atque vbi iam breuiórque dies, & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris, vel cùm ruit imbriferum Ver?

Hinc & illud elucescet, cur vetustissimi homines ante Olympiadum computationem, æstates pro annis posuerunt; quod Seruius in illud Virgilij annotauit:

Nam te iam septima portat
Omnibus errantem & terris & fluctibus æstas.

Nam gemina statim ex iis quæ de æstatis origine dixi, caussa emergit: altera, quòd æstas maiorem partem anni complectatur: altera, quòd eam anni partem, qua domi otiosis erat desidendum, indignam iudicarent quæ anno annumeraretur: quoniam id temporis, quod vltra senium reliquum esset, silicernium potius capulare, quàm pars anni videretur; quippe in qua nihil vitæ terræ superesset, Sole vitæ datore per circulum

Ff obliquum

Aes. Tas. Sat. Sat. Satis. Satur. Sae. Ver æstatis pars. Automnus æstatis pars. Solstitium. Annus in duas partes diuisus à priscis. Æstates pro annis posuerunt veteres, idq; multis rationibus.

obliquum longiſſimè remoto. Quid quòd & tertia dari ratio poteſt ex vrbanorum hominum & mercatorum vita deſumpta; quos ſi interrogemus, quam partem anni victui & opibus quærendis dedicandam exiſtiment: reſpondebunt, ni fallor, non hanc aut illam partem; ſed integrum annum: cui quidem hominum generi totus annus æſtas poteſt nominari; quandoquidem nullum tempus vacuum eſſe ſinant ad ea coacervanda, quæ non niſi victus cauſſa rectè quæruntur. Et certè pauperes & ærumnoſi agricolæ, quales plerique omnes ſunt Campani Brabanti, nullam ſic anni partem otioſam habent, vt eam poſſint integram genio ſuo conſecrare. Quamuis enim terra clauſa ſit; tantum tamen ſub tecto habent negotij, vt nullus deſidiæ locus relinquatur. Quid igitur miri, æſtates pro annis olim computatas fuiſſe; ſi tot, cur id fieret, rationes de vocis interpretatione eliciantur. Nomen quo nunc noſtrates pro æſtate

Somer. Som. Sam.

vtuntur, eandem prorſus exprimit ſententiam. Somer enim dicitur à Som/ quod nobis eſt multa in vnum colligo; à Sam/ quod eſt coniungo: propterea quòd is qui multa in vnum aceruum colligit, ſemper aliquid coniungat. Sam facit mas/ de quo in Gotodanicis ſcripſi. Som conuerſum Mos facit, id ſignans, quod vel ſparſum iacet, vel indignum eſt vt in ſummam veniat. Ex hac peculiari nobis vocum formatione liquet, à

Summa.

Som ad Latinos Summam veniſſe, non è contrario. Somer itaque coaceruatorem ſignificat, qualem vnicuique æſtatem eſſe debere, ſi pluribus doceam, ineptiſſima vos enecem prolixitate. Id interim admiratione dignum, tam egregiè antiquum æſtatis nomen, & hoc hodiernum, inter ſe conuenire; nec minus vetus nomen hiemis, & hoc, quo nunc vtimur, ad vetuſtiſſimorum poëtarum ſententias quadrare.

Nunc igitur ad Vortomni verba, qui vulgò credebatur omnibus vertentis anni fructibus præſidere, atque idcirco, cùm vertens annus rurſus ceraſa attuliſſet, eorum primitias Vortomno offerri: & item primas ſpicas, adhuc humente & quaſi lactente ſemine prægnãtes: nec aliter vuas, ſimulac nigreſcere iam cœpiſſent: tum etiã pruna autom-

Prunorum varia genera.

nalia, quæ maximè laudanda, propterea quòd condita toto anno ſeruentur. Nobis ingens prunorum varietas eſt, vt Romanis quoque olim Plinij tempore, qui tamen arbitratur Catonis ætate præter ſilueſtria nulla cognita fuiſſe: quod an firma collectione concludat, mea non refert: id ſaltem inde liquet, de nominis origine Latinos non eſſe interrogandos, cùm veriſimile ſit, peregrinum fructum peregrinum ſecum nomen

κοκκύμηλα.

tuliſſe. Græci κοκκύμηλα vocant; & id quidem, vt Nicander indicat, quaſi κόκκυγος μῆλον. Quid autem cuculo cum prunis ſit, ego me neſcire fateor. Panem cuculi me-

Cuculi mala.

dici noſtri Oxyn Dioſcoridis vocant: fieri poteſt vt principio, cùm agreſtia dumtaxat pruna nota eſſent, cuculi mala fuerint nominata, id eſt digna hominibus tardis, & qui nec domum, nec pomarium haberent: propterea quòd guſtantibus acerba ſint & ingrata. Galenus inter alia, quæ ſuibus potius agreſtibus, quàm hominibus

Brabyla pruna.

alendis apta dicit, Brabyla numerat: quo loco ſatis clarè ſignificat, ſe de prunis noſtris agreſtibus intelligendum. Hæc igitur cuculi mala primùm dicta exiſtimo, & de horum ſimilitudine idem nomen ad domeſtica pruna tranſiiſſe, quæ iam non cuculorum ſolùm, ſed hominum etiam elegantium poma vocari mererentur. Poſſet quis ſuſpicari, ab eo cuculi mala nominata pruna omnia generatim fuiſſe, quòd aluum laxam reddant; qualem quamuis & aliæ aues, tamen accipitres præ ceteris maximè habere ſolent, inter quos cuculus vix contemptiſſimus numerari poteſt, roſtro dumtaxat ſimilis & plumis, ceteroquin timidiſſimus, & caloris ſemper indigens

Coccygis malum.

alieni. Quamobrem pomum aluum ciens, Coccygis potuit proprium dici, quòd aluum molliret, & liquidam redderet, & præterea viſcera refrigeraret. Hinc & illud videtur factum, vt Siculi & Rhodij omne prunorum genus Brabyla nominarint, quaſi βοράβολα, vt Stephanus in linguis rationem aſſignat: quæ ſi vera ſit, communi vſui, quem Galenus in Brabylorum nomine ſecutus eſt, repugnat, cùm hæc potius

Prunum vnde dictum. Pruimen. Pur. ruimen.

adſtringant, quàm ſoluant. Pruna nos Pruimen vocamus, quas Pur-ruimen/ id eſt, mera euacuantia; ea nimirum cauſſa, qua Brabyla Siculis dicuntur; quia ad nihil aliud conducere videantur, quàm vt euacuent inferiorem ventrem. Quamuis ergo inter Coccymala & Brabyla illud obſeruatum à pleriſque ſit diſcrimen, vt illa cultarum arborum ſint, hæc ſilueſtrium: Brabyli tamen etymologia illis magis conuenit, quæ aluum lubricam reddunt; Coccymeli contrà illis, quæ ſucco ſunt vehementer adſtringen-

adſtringente, & prorſus inamœno, nec aliis, quàm cuculis pro cibo quærenda, qui tarditate ſua in hanc incidunt neceſſitatem, vt dum ab aliis meliora impetrare nequeunt, cum ſuibus victum quærere cogantur. Conuenienter igitur nominis rationi cecinit Theocritus, dum Brabyla pyris & malis, optimis pomis, adnumerat:

ὄχναι μὲν πὰρ ποσὶ, παρὰ πλευρῆσι δὲ μᾶλα
Δαψιλέως ἄμμιν ἐκελίνδετο, τοὶ δ' ἐπέχυντο
ὄρπακες βραβύλοισι καταβρίθοντες ἔραζε.

quod ſi velitis ex tempore Latinum, ſic habet:

Pyra pedes circa, circa latera vndique mala
Dapſilia obuolui, nobis fundique ſupernè
Depreßi ad terram Brabylorum pondere rami.

Non permittit hic nobis poëta dubitare, quid Brabylorum nomine intellexerit, optima videlicet pruna, & ſi interpreti credimus, ipſa adeò Damaſcena, de quibus Martialis: *Damaſcena pruna.*

Sume peregrinæ carie rugoſa ſenectæ
Pruna, ſolent duri ſoluere ventris onus.

Quibus verſibus videtur expreſſiſſe & Brabylorum & prunorum originem; ſi illa quidem βοράβολα, id eſt, voracitatis ſaburram depellentia; hæc verò Ruu-ruimen, id eſt, mera vacuantia, pro eo ac vocabula poſcere videntur, interpretemur. Græci igitur videntur vel neglecta vel ignorata vera nominum ratione, contra quàm debuiſſent, Brabyla pro agreſtibus accepiſſe, quæ Galenus inter ſtomatica medicaméta numerauit: quamquam non abſurdum erit, ſi agreſtibus quoque ventris deiiciendi vis tribuatur eo tempore, quo pleno autumno ad tardam deuenerint maturitatem; nihil fortaſſe tum Tamar-Indis, ſiue dactylis acerbis Indorum vel ſapore vel facultate ceſſura. Nec contemnenda omnino, tametſi cuculorum mala dicantur, non ſolùm quia faucium & tonſillarum inflammationibus egregiè reſiſtunt; ſed quia à Marcello etiam ad calculorum remedia vocantur. Latini itaque Prunorum quoque nomen noſtrati linguæ acceptum ferre debent, tametſi N pro M adſciuerint. Quod ſi difficilius ſibi perſuaderi ſinent; dicant, vnde Rumicis nomenclaturam acceperint, multo ipſis, ſi vera dixit Plinius, quàm pruni antiquiorem: vel adferant cauſſam de ſermone ſuo: vel fateantur aliunde in ciuitatem Romanam veniſſe. Quid eſt tergiuerſandũ, Rumicis vocabulum ex antiqua lingua reliquũ eſſe, ſi Ruum nihil aliud eſt, quàm quippiam vacuum reddo: quod qui neſcit Lapatho conuenire, is nec facultates eius herbæ nouit quã nunc vulgò de Græca voce Lapatientia vocant; nec ſcire videtur, nomen hoc à λαπάζω, id eſt, vacuo, factum eſſe. Idem igitur Cimbricè Rumex, quod Græcis Lapathon notare, manifeſtò tenemus: è quo quis non videt liquere, Rumicis nomen ab eodem Ruum/ à quo Pruim/ & Prunum deriuari, & vtrumque vocabulum noſtras eſſe de prima Italiæ lingua apud Romanos relictum. Inanis apud medicos opera luditur, dum contentione magna quærunt, quæ ſint Damaſcena dicenda: cùm nihil referat, quo olim nomine poma, quo nunc vocentur; modò de facultatibus eorum nihil ſit controuerſiæ. Quæ quis volet aut Damaſcena aut Armeniaca nominet; dum hoc ſaltem nobis permittat, vt non aliis Damaſcenorum loco vtamur, quàm iis quæ lubricam faciunt aluum: non aliis item Brabylorum Galeni loco, quàm iis quæ ſtrennuam adſtringendi vim guſtantibus oſtendunt: quæ nominarint Cerea, & Cereola, ceræ color; quæ Columella onychina, Onychis ſplendor oſtendit. *Rumex, rumicis, vndè dicatur. Ruum. Lapathum.*

DE Ceraſis apud antiquos maior diſſenſio; Romanis cõtendentibus, à Lucullo primum è Ceraſunte opido allata fuiſſe; Græcis Diphili Siphnij teſtimonio docentibus, multo ante Lucullum ſibi cognita fuiſſe, qui Mileſia ceteris præfert. Theophraſtus certè ſic ceraſum deſcribit, vt prorſus maximam eam arborem depinxiſſe videatur, quam Bononiæ ſæpius ſub nomine maioris loti conſpeximus. Fuerunt qui putarint Cratægum ab ipſo deſcriptum, Ceraſum noſtram eſſe; quàm verè, non iudico: id interim diſplicet, quod ſilueſtrem meſpilum videri dicat, & ſucco meſpilum referre. Quicquid huius eſt, id ſaltem negari non poteſt, exiguam prorſus huius arboris notitiam tum apud Græcos, tum apud Romanos antiquiores fuiſſe; & idcirco neque nominis rationem ab iis petendam. Eſt autem huius pomum omnium apud nos primum, ita vt ei euangelia *Ceraſum cerasi fructus. Ceraſus arbor.*

 videan-

videantur deberi Pomonæ ad hemisphærium nostrum reuertentis. Et quia hanc à natura habet singularem cùm erga se prærogatiuam, tum erga homines beneficentiam; visum est maioribus nostris, inde dare nomenclaturam quo cum gratias referre non possent tanto munere dignas, ostenderent tamen gratum animum, ipso nominis monumento in æternum apud omnes & audiendo, & testificaturo hanc arborem esse quæ primum arboreum fœtum post tristem hiemem mortalibus ostendit, & eo ipso nunciat, non verbis, sed reapse, tempus alimentorum redire. Keer idem quod reuertor, & reuerti facio, esse scitis; & Aes nisi ipsi antè intellexissetis alimenti omne genus notare, modò de iis quæ dixi, potuissetis doceri. Keer-aes ergo nihil aliud est, quàm faciens reuerti alimentum. Longas autem in breues esse mutatas, non admiror; cùm & nos, quo vox monosyllaba fieret, Keers ex Keeraes fecerimus, magna diligentia breuitatem vbique affectantes. Bene itaque pro veris signo Cerasos posuit; & multo sanè elegantiùs, quàm ipsemet poëta potuerit suspicari: quoniam non fructus modò hanc lætissimam anni partem designet, sed nomine etiam suo polliceatur, se reducere tempus alimenti coaceruandi, id est, æstatem. Quòd dulces cerasos dixit poëta, id fecit sanè tam bene, de mea sententia, vt nullum pomi genus sit quo lubentius vescar: sed tanta nunc est varietas tum arborum, tum fructuum, tum saporum; vt vix aliud genus inuenias in qua naturæ benignitas tanta luserit & luxuria & diuersitate. A pedali enim aut paullo plus chamæcerasi altitudine in altissimas arbores & latissima ramorum tabulata progreditur; tantum abest, vt quod de Cratægo Theophrastus dixit, huic arbori generatim queat applicari. Iam in hac tam varia copia sunt & amara cerasa, omnium minima, non illa quidem lauro insita, vt Plinius sua ætate factũ commemorat; sed de suo semine citra adulterium nata, qualia apud Tridentinos non vno loco memini videre.

Keer. *Aes.* *Cerasus signum Veris, primum arboreum fœtũ post hiemem mortalibus ostendit.* *Cerasorum epitheton.*

Et hæc quidem de gratissimi alimentorum reditus symbolo. Nunc ad Mora, quæ adultæ æstati tribuuntur; quorum nomen non minus est, quàm cerasorum, obscuræ originis. Excutiant Romani, excutiant Græci omnia sua scrinia; voluant & reuoluant omnes suas antiquarias merces, & minima etiam, si velint, scruta recenseant; non inuenient tamen quò Mori vocabulum queat referri. Nobis in promptu est, sapientissimæ arbori nominis rationem assignare sapientissimam: & haud scio tamen an sapientiorem, an maiore artificio comprehensam. Romæ nomini & robur & roboris iactantiam subesse, paullo antè dictum.

Morus arbor.

Dictum item Mor vocem versam contrarium eius notare quod prorsa, quæ Rom est, significabatur. Quamobrem non vna ratione Morus nomen suum est sortita. Principiò fructus adeò omni robore caret, vt neque cortice tegatur, nec osse intus firmetur, sed solo succo & carne constet. Deinde tam imbecilli nexu pediculo suo hæret, vt frequenter vel leuissima iniuria decidat ante maturitatem. Iam maturo quid mollius, quid citius computrescit? Soluitur mox velut in lutum quoddam: & terra quæ luto constat, pari ratione Moor apud nos vocatur; eo quòd & mollis sit, & inualida ad pedes animalium sustinendos. An non maxima igitur de caussa Morum ab imbecillitate & mollitudine nominandum videtur: & si necdum haberet nomenclaturam, num ab alia nota eam dandam putaremus, quàm ab ea per quam à ceteris pomis omnibus differt discrimine prorsus immani? Et hæc quidem de Mori fructu ab imbecillitate nominato. nunc ad arborem. Hæc præter ramorum fragilitatem illud habet peculiare, quòd Romano nomini maximè aduersatur; quia nimirum minimè sit inter omnes arbores aut superba aut iactabunda. Cùm enim ceteræ arbores, quàm possunt citissimè, vires suas in germinando, & sese foliorum ornatu decorandis, ostentent; hæc sola nihil properat, sed omnibus ceteris præcurrere permissis, tandem in medium prodit, & sese tam spisso virore vestit, vt nisi modestia esset singulari, de eo sese iactare posset. Quid porrò consequitur hac sua modestia, & Fabiana tarditate? Illud nempe, vt longissimam vitam consequatur, & materiam præstet ad multas ætates duraturam. Romus præcoci sua iactantia dicitur periisse: Morus contrà, modestia sua tendit ad æternitatem. Non igitur ob eam tantùm caussam arborum sapientissima dici potest, quòd non antè germina protrudat, quàm æstiuus calor certam præstiterit contra frigus securitatem: sed ea etiam ratione, quòd minimè sit iactabunda: quando-

Mor. *Rom.* *Mori fructus natura & proprietas.* *Moor siue Moer.* *Mori arboris natura & proprietas.*

quandoquidem nullum sit sapientiæ maius indicium, quàm modestia & matura tarditas: nullum stultitiæ & vanitatis certius argumentum, quàm gloriabunda arrogantia. Quæro nunc, vtrum arboris maior sit sapientia, an maius artificium ipsius nomenclatoris, qui non naturam solùm fructuum vocabulo suo expressit, sed vtilissimum etiam præceptum ad vitam prudenter agendam, tum arboris exemplo, tum nomine ipsi iactantiæ ex diametro repugnanti eadem opera construxit. Sciebat nimirum frustra nos naturæ secreta scrutari, nisi ea ad sana vitæ morumque instituta referamus: cùm nihil scientia prosit, quæ non recto tramite ad summum bonorum contendat. Nescio vnde Mori nomen ad Alexandrinos venerit; cùm ceteri Græci hoc pomum *συκάμινον* vocent: tametsi non immeritò suspicari queam, id de occultiore sacerdotum lingua, quæ eadem cum nostrati erat, emanasse. Cetera quæ de Moris dici possunt, in vulgus nota sunt, tum de generibus, tum de foliorum ad serica vtilitate, tum etiam de stomatico medicamento ex immaturis eius pomis parando; ita vt hæc nihil debeant nos demorari.

Propertius non contentus his enumeratis fructuum primitiis, quibus vertente anno Deus hic solet ornari; vlterius coronam è pomis factam adiecit, quam insitores votorum rei soluere consueuerunt, dum felici successu inuitas pyros mala, vel malos pyra, vel alias arbores diuersæ naturæ poma ferre coëgerunt. Pomosam autem vocat coronam, quæ varij generis poma continebat: quæ varietas è diuersitate insitionum maximè solet oriri; quæ facit, vt non sat sani hominis mihi esse videatur, siquis huius ætatis vel mala, vel pyra, vel alterius generis diuersa ex insitione poma ad veterum nomenclaturas cogere nitatur. Nouisse cuiusque succos eo iudicio, quo simplicium medicamentorum facultates sunt examinandæ, id verò dignum iudico in quo laboretur. Quid mea refert, quæ fuerint Sestiana, aut quis fuerit Sestius, primus vel insitor vel arboris inuector? Nihil profectò, quantum ego quidem videre possum: aut saltem non pluris refert, quàm scire, quis fuerit Laurentiolus, à quo Lauskens peren; aut quis Wilhelmulus, à quo Willekens peren; aut quæ Elisabetha, à qua Lysbet peren vocantur. Habuerint Romani Orbiculata delicatissima, habuerint Melimela, habuerint Mattiana, Scandiana, Picena, Amerina, Syriaca, Pelusiaca, Quiriniana, Setania, Platania, Mustea, & si feminis placet, habuerint etiam pannucea: num mihi ob hanc diuersitatem laborandum, quæ illorum quibuscum nostris conueniant? Insana est omnis inquisitio, in qua inuentionis nulla est regula aut certitudo: insanior etiam illa, in qua nec certa via est ad veritatem, nec vlla vtilitas veritatis inuentæ. Scimus Sestiana poma, siue, vt Columella habet, Sextiana, non verò Cestiana, vt malè apud Galenum vocantur, inter ea numerari, quæ adstringendi vi tum in stomaticis medicamentis, tum etiam in stomachicis affectionibus è relaxatione natis magnam habent vtilitatem: Ea tamen de caussa nobis minimè disputandum, quæ sint Sestiana poma: ne nobis vana quærentibus, illud quod Cornario, nisi memoria fallat, in hoc pomo accidat, vt Sestiana Hesperidum mala credamus; & tandem cum Mattianis etiam confundamus, à quibus credi posset Hispanos hoc tempore omnibus malis nomen mutuari, quo videantur omnia paria Mattianis olim laudatissimis. At hoc agendum, vt inueniamus mala, quæ adstringendi facultate non cedant Sestianis; qualia quàm plurima reperiuntur: & nisi inuenirentur, ad Appij imitationem, aliis malis Cotoneo insitis fieri possent. Mattiana à Mattio dicta, illo fortasse Caio, quem Columella de re rustica scripsisse tradit, quæ Athenæus à vico quodam Aquileiæ vicino adferri dicit. Plinius Valerianus non parum commendat ad pulmonis & iecinoris affectiones, addens & sanguinem reiicientibus conuenire: è quibus notis coniicio, adstringendi vi vnà cum grata quadam & pingui dulcedine prædita fuisse. Hæc Domitianus vespere non rarò esitasse fertur. quo loco Martianum codex meus habet, vt vitiosè etiam in Macrobio legitur Martianum, pro Mattiano: Miror quòd in mentem venerit Natali de comitibus, vt Battiana in Athenæo verteret pro Mattianis: vel hæc sunt, vel horum loco edi possunt, quæ nos Pol-ersen/ Hispani *Camozas* vocant. Nominum quorum diuersæ admodum sunt & leues aliquando occasiones; nulla cura habita, sic tamen, ne quæ apud veteres sunt scriptores, negligentia nostra corrumpantur; ad ipsas vires animum perpetuò conuertamus,

Pomosa corona Vortomni.

Pomorum & pyrorum varia genera.

Sestiana siue Sextiana poma.

Mattiana poma.

& ad eas vsum ipsorum dispensemus. Sic nec magni nostra interest, Galenum in Persico malo, quod Citrium suo tempore nominari ait, non sat propriè seminis nomine illud etiam succulentum comprehendisse, in quo vera semina continentur: cùm satis apertè inter verorum seminum siccam & calidam facultatem, & huius succi acidi vires, magnum collocet interuallum.

FALKEN. Nimis angustis spatiis nos includis, si non vlteriùs aut dubitare aut inquirere licebit, quàm tui Themisones permittent. Quid quòd mea non interest, nec opinor etiam ipsius Flemingi, quam pomum habeat facultatem, modò gustanti gratum sit. Hoc mihi malim expediri, quo sese Dipnosophistæ quoque in Laurentij conuiuio torseruht; quæ nam ea sint mala quæ Hesperidum apud poëtas vocantur. de ceteris sanè, quæ hactenus primus mortalium nobis aperuisti, & nunc ingentes gratias agimus, & pro eo ac debemus perpetuò habebimus; quas tamen multò habebimus maiores, si hac etiam accessione beneficium cumulatius reddas: quod te eo magis facere decet, quo Vortomni corona elegantior reddatur. GOROP. Quandoquidem video mihi hanc imponi necessitatem, vt totum hoc pomeridianum tempus nugis meis transfigatur: non magni facerem, qua de re me loqui velletis, nisi viderem non satis spatij diem hunc nobis datum ad ea quæ super reliquis Propertij versibus cogitaueram, explicanda. Nec est sanè quod Athenæo addi posse videatur, qui veterum hac in re diligenter enumerauit sententias; & inter eos Pamphilus, Diis apud Lacedæmonios Hesperidum mala apponi solere, prodidit illa quidem gratissimum odorem spirare, verùm non esse esui apta. Meminit & Aristocrates in Laconicis, eadem Hesperidum & Persica mala faciens, de quibus Diphilus Siphnius sic est locutus, vt ab aliis Coccymala vocari dicat, nec mali succi esse, immò plus nutrire, quàm cetera mala: quo quid sibi velit, ipse viderit. mihi bis per omnia videtur aberrare, si de Persicis siue Medicis malis loquatur; quorum nec cortex, nec caro, nec succus, nec semina bonum succum generare possunt; cùm prorsus ab alimentorum mediocritate ad insignes excessus declinent: cuius generis quæ sunt, non video quis medicus ad boni succi copiam augendam queat adhibere, nisi idem fortè pharmacum dicat & nutrimentũ. Philotimus in alimentorũ libris Persicum malum pingue & miliaceum esse, & oleum ex eo exprimi posse dicens, de cortice cum carne videtur locutus. Quoniam verò apud Lacones aliud nomen habuerunt; equidem crediderim illud minimè idem cum Græco prunorum nomine fuisse; sed scribendum esse Coccomala, non Coccymala, à granis nimirum, quæ acido Persicorum malorũ succo continentur; & ab ipso illo acido Oxymela, id est, mala acetosa fuisse nominata. Ab Aristophane igitur Grammatico in linguis non malè dictum fuerit, κοκκομῆλα nominata fuisse apud Lacones Oxymala Persica, siue mala acetosa Persica: Verùm cùm addit, à quibusdam Adrya eadem vocari; maximam mihi mouet suspicionem, hæc nomina non bene ab ipso fuisse distincta. Nam videtur de prunis agere, quæ ἀκρόδρυα etiam dicuntur, & syncoptôs ἄδρυα, nec non & μάδρυα, quasi μολόδρυα: quæ nomina cùm antea Brabylis siue prunis sint tributa; vereor ne parũ ad medica mala faciant, quæ hic ab Athenæo dicũtur. Sed relinquamus has tricas, quibus veteres implicitos videmus: id quæramus, an Persica, siue Medica, siue Assyria, siue, vt pòst dicta sunt, Citria eadem sint cum Hesperidum malis, an diuersa. Iuba Mauritaniæ rex in iis quæ de Libya scripsit, Citria ait Hesperica mala ab Afris vocari, & inde Herculem aurea mala in Græciam tulisse, nomine colorem secuto. Hunc quidam audiendum negant, asserentes Citrij nomen apud veteres non reperiri, quod & Galenus videtur indicare; describi tamen arborem à Theophrasto sub mali Persicæ siue Medicæ nomine, quæ necdum ea tempestate patriam suam egressa esset: Tantum abest, vt insigni errore carere ea putem, quæ nescio quam ad Bacchum de Coccymalis & Oxymalis Persicis Atheneus adduxit. Cùm igitur doctissimus Theophrastus Medica mala quam-optimè libro quarto, vt vidisse vos nihil dubito, depinxerit, nec Hesperidum, nec aureorum fecerit mentionem malorum, nec dixerit Græciæ iam olim ab Hercule illata: non possum mihi persuadere, vera ea esse quæ multo pòst Iuba commentus est. Quòd si vel minima suspicione tactus fuisset, hæc ea esse mala, quæ Hesperidum & aurea dicuntur; non opinor tam nobilem apud Græcos fabulam silentio transiisset. Verùm vt me expediam, suffragium colophonium adducam Theophrasto prorsus consensurum.

Hesperidum mala.

Persicum malum. Medicum malum.

Coccomala. Oxymala.

Citriũ malũ.

Virgilius, dum quæ singulis regionibus peculiaria sint & prorsus sua, hanc arborem vti Medorum propriam & Italiæ necdum illatam, depingit:

Media fert tristes succos tardúmque saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula siquando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciémque simillima lauro;
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud vllis labentia ventis;
Flos apprima tenax: animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

Seruius auctoritate Appuleij de arboribus scribentis, eò propensus est, vt hanc arborem quæ hîc describitur, Citrum esse neget: quod cur faciat, non video: cùm Theophrasti & Virgilij descriptio egregiè consentiant & inter se & cum malis nostris Citriis. Probus nimis ineptè Rhododaphnen hîc describi credidit. Miror sanè tum huius supinū iudicium, & ab omnibus medicorum pueris deridendum; tum illius aut vecordiam, quòd potius Appuleio, quàm Plinio accesserit, aut negligentiam, quòd huius libros inspicere non curarit, in quibus claris verbis expressum est, Citrium à Græcis malum medicum vocari. Video etiam in tardo sapore Grammaticos valde tardos esse, nec sat poëtæ acumen assecutos. Ego sic locum intelligo, vt putem Virgilium cum arbore expostulare, quòd tam felix malum, & tot dotibus nobile, tam tardè Romanis dederit gustandum. Sit igitur hoc nobis firmum, Medicum siue Persicum Græcorum malum à Theophrasto & Virgilio bene depictum, Citrium malum Romanis vocatum fuisse, de Plinij & Galeni grauissimorum testium auctoritate: quicquid interim vel Seruius, vel eius dux Appuleius obganniat. His accedit & Pamphilus in linguis illud quidem bene testatus, apud Romanos Citrum vocari; sed in eo pariter cum Iuba seductus à veritate, quòd idem Hesperidum malum putarit: quod equidem prorsus nego; quoniam nec Theophrastus diligentissimus Medicæ mali delineator, nec Virgilius hunc imitatus; tam antiquam pomi huius nobilitatem vllo modo subticuisset, si hoc aureum Herculis malum apud poëtas celebratum existimasset. Elegantissimus hic poëta cùm nusquam non diuina reconditæ eruditionis oracula promens vbique sui similis sit, tum in illa Eclogæ parte minimè dormitauit:

DA. *Malo me Galatea petit, lasciua puella;*
Et fugit ad salices: sed se cupit antè videri.
Et iterum:
ME. *Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta*
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Quis hîc vlterius tergiuersandi locus iis qui negant, alia aurea, alia Medica esse? Aurea mala decem legit ex arbore; Medica scilicet, quæ ne in ipsis quidem Augusti hortis tum temporis crescebant? Minimè gentium. Nec hoc erat pastoris, illa magnis sumptibus è Persia aduecta de bulga sua comparare; nec ipse pastor, vt tale quippiam suspicemur, locum vllum relinquit, dum dicit, se aurea poma nec emisse, nec è culta aut domestica, sed siluestri arbore legisse. Quæ igitur erunt aurea hæc mala quæ pauperrimus Menalcas cum magna attenuatione muneris ad amores suos mittit; primū dicēs, *Quod potui*; deinde addens, *siluestri ex arbore lecta*; vt sibi nihil proprium, nihilque suum ostenderet: postremò, vilis & siluestris muneris, quod numerari non merebatur, numerum exprimens, vnà confessus paruum illum quidem esse in tam nihili dono; sed se cras hodiernam pænuriam alteris decem compensaturum? Quî, rogo, hæc quadrant cum Citrio, quod necdum gustum sui Romanis dederat? Melius ominemur, quàm poëtam tam decori immemorem fuisse, vt decem Citria pauperrimus pastor & mittat, & vile munus esse fateatur; cùm eo tempore vel tria à primario homine non ruris, sed ciuitatis Romanæ ipsi Augusto gratissimi muneris loco dari potuissent. Quid quòd ne Claudij adhuc tempore in Italia Citrus coleretur, Columella alioqui traditurо, quinam serenda tractandaque esset. Martialis multo pòst eam de hac dote celebrauit, *Aurea mala.*

quòd in Aſſyria pomis numquam careret; quod ita eſſe, Palladius dicit ſe pòſt in Sardiano & Neapolitano fundis ſuis deprehendiſſe, ceu rem in Italia & locis vicinis non antè viſam. Quamobrem ne id quidem mihi Democritus, quiſquis is fuerit dipnoſophiſta, perſuaſerit, Antiphanem veterem Comœdiarum ſcriptorem in Bœotio ſuo de Citrio malo eſſe intelligendum, dum Baiotum ſuum amatorem, vt equidem coniicio, ſic introducit puellæ loquentem:

> Καὶ περὶ μὲν ὄψου γ' ἠλίθιον τὸ καὶ λέγειν,
> ὥσπερ πρὸς ἀπλήστους, ἀλλὰ ταυτὶ λάμβανε,
> παρθένε τὰ μῆλα καλά γε, καλὰ δῆτ' ὦ θεοί.
> νεωστὶ γὰρ τὸ σπέρμα τοῦτ' ἀφιγμένον,
> εἰς τὰς ἀθήνας ἐστὶ παρὰ τοῦ βασιλέως·
> παρ' ἑσπερίδων ὤμην γε νὴ τὴν φωσφόρον,
> φασὶν τὰ χρυσᾶ μῆλα ταῦτ' εἶναι· τρία
> μόν' ἐστιν ὀλίγον τὸ καλὸν ἐστι πανταχοῦ
> καὶ τίμιον.

In his vertendis Natalis in ipſo ſtatim limine impegiſſe videtur. ſed is, vt velit; nos ſic ex tempore:

> *Sit ſanè ineptum vel loqui de opſonio,*
> *Ceu cum heluone ſermo ſit: ſed accipe*
> *Hæc virgo mala pulcra, pulcra per deos.*
> *Non pridem Athenas miſit hæc rex ſemina:*
> *Genus puto Heſperidum, per aſtrum Cypridis,*
> *Eſſe aurea hæc dicunt. Tria at tantum modò*
> *Sunt pulcra, rara, rara vbique gentium,*
> *Pretijq; magni.*

Hos verſus Eriphus non tam vt ſuos faceret, repetiuiſſe videtur, ſuis quibuſdam additis, quàm vt trium pomorum donum ab Antiphane inductum derideret. Neque indicare videtur, Medica poma à Bœotio amicæ ſuæ data; cùm vix oboli faciat. At pluris fuiſſent tria citria tum temporis Athenis, quàm triginta oboli; & fortaſſe pluris, quàm triginta drachmæ. Deinde mox liquet ex comparatione Granatorum quæ Eriphus aureis Heſperidum malis opponit, minimè vel ab Antiphane vel ab Eripho de Citriis fuiſſe cogitatum; ſed de viliore aliquo genere, quàm ſint mala punica. Quod ſi rectè quis conſideret quæ ab vtroque dicta ſint; videbit, ni fallor, Melibœam nihili aurea poma facere; & ea quæ de aureis pomis à Venere in Cypro plantatis ferebantur, ad punica mala detorſiſſe. Sed valeat Eriphus cum ſua ruſtica Melibœa, quæ Dianam à virorum conſortio alienam, quàm Veneris ſidus iurare mauult: ex quo ſolo perſpici poteſt, omnia ea quæ Veneris ſunt, ab ea contemni, & vix obolaria cenſeri. Ego aliter longè Antiphanem, quàm Dipnoſophiſta intelligens, aio, elegantiſſimè & ingenioſiſſimè eum in tribus aureis pomis verſatum eſſe; tum quod ad numerum ſpectat, tum etiam quòd eorum ſemen dicat non ita dudum à rege Athenas miſſum eſſe. Ternarium enim amoris vinculo conuenire, Virgilius etiam nouit; & multo ante omnes & Latinos & Græcos ipſe Salomon funiculum triplicem dicens difficilius rumpi. Iam poma Veneri ſacra eſſe, & ea quidem Cydonia de quibus Comicus agit, mox apertum reddam. Quo autem Bœotius ruſticum & exile munus magis commendaret; addidit, non de vulgari Cotoneorum genere hæc mala eſſe; ſed omnium longè pulcerrima; & quo pluris fiant, ſemen allatum dicit è Perſia: quod mirum non eſt, cùm hodie quoque Cydoneorum ea præſtantiſſima ſint & maxima, quorum ſemen ex Luſitania vſque ad nos affertur. Porrò quòd à Rege dicat ſemen veniſſe amarulentum, habet criminationē in Athenienſes neſcio quos, qui regiis pecuniis quas per aurea mala indicat, ſe ſinerent corrumpi. Nihil igitur minus hîc cogitatum eſt, quàm de Medica malo: potius cogitatum eſt de auro Perſico, quo Græci ſe non rarò allici ſinebant, vt Perſarum magis rebus, quàm patriæ ſuæ ſtuderent: quod vt falsè admodum à Comico obliquis verbis & aureorum malorum mentione notatum eſt; ita parum bene ab eo animaduerſum, qui collegit poma hæc Citrea fuiſſe ex eo quòd ſemen è ditione regis fuiſſet allatum. Certè ſi Antiphanis iam ætate arbor in Attica fuiſſet, idq; tam communiter, vt

Ternarius numerus amoris vinculo conuenit. Cydonia mala Veneri ſacra.

ſiter, vt etiam Bœotius inde poma haberet; multo priùs ad Romanos, quàm Virgilius naſceretur, veniſſet: nec Theophraſtus verè dixiſſet, Malum Medicam ſua adhuc ætate Mediæ & Perſidi eſſe peculiarem; nec opera ſua dignum exiſtimaſſet, tam diligentem eius dare delineationem, quæ multo antè beneficio cuiuſquam Perſarum Regis in Græciam fuiſſet tranſlata. Hæc pluribus quàm vellem. Sed quid facerem? Antiphanes mihi videbatur defenſionem implorare contra eos qui huius tam falſæ aſſertionis facerent teſtẽ & patronum. Quæ verò mala dederit intelligenda, ipſa Melibœa ſatis indicauit, dum errore virgini ruſticæ non indecoro, Punica mala à Venere in Cypro conſita fuiſſe dicit: quæ fabula non ad Punica mala, ſed ad Cydonia pertinebat; de quibus Ouidius Metamorph. libro decimo ipſam Venerem ſic loquentem adducit:

Eſt ager, indigenæ Damaſenum nomine dicunt,
Telluris Cypriæ pars optima, quam mihi priſci
Sacrauere ſenes, templisq́; accedere dotem
Hanc iuſſere meis: medio nitet arbor in aruo
Fulua comas, fuluo ramis crepitantibus auro:
Hinc tria fortè mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu.

Hæc ait ſe Hippomeni dediſſe, quo Atalantæ obiecta & curſum demorarentur, & amoris darent incitamentum. Theocritus tertio Idyllio idem expreſſit:

Ἱππομένης ὄκα δὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
Μᾶλα ἐν χερσὶν ἑλὼν δρόμον ἄνυεν· ἁδ᾽ Ἀταλάντα
Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλλετ᾽ ἔρωτα.

Hæc nec pari elegantia nec pari gratia Latinè, ſed eadem dicam breuitate:

Hippomenes cupiens Atalantam inducere lecto,
Mala volis ſumens curſum perfecit: at illa
Vt videt, vt furit, vt altum rapta eſt in amorem.

Quænam hæc Atalanta fuerit, magna eſt inter poëtas & eorum interpretes quæſtio. *Atalanta.* Theocriti interpres & plerique alij geminam faciunt; alteram Arcadicam, Iaſi; alteram Bœotam, Schœnei filiam: & hanc Hippomeni dant vxorem, illam Melanyoni. Meminit huius controuerſiæ inter ceteros Apollodorus, ſed lite pendente diſceſſit. Ælianus, Arcadicam non ſolùm ſagittis, ſed & pedibus plurimum valuiſſe, ſatis oſtendit; dum velocitatem eius aſtrorum cadentiũ & fulminis celeritati comparauit. Theocritus hoc loco videtur indicare, Hippomenem & Melanyonem eundem fuiſſe, nomen poſterius per illud, *μῆλα ἑλὼν δρόμον ἄνυεν*, quaſi diceret, Hippomenes inde Melanyon dictus eſt, quòd *μήλῳ ἀνύει*, quod ceteri perficere nequiuerunt. Nomen itaque alterum de victoria datum apud poëtas induxit confuſionem. Sed hæc propter viam. *Hippomenes. Melanyon.* Videmus itaque in Græcia nulla vmquam ætate, poſt ſaltem quàm Hercules Heſperidum hortos ſpoliaſſet, aurea mala defuiſſe; cùm tamen Medicæ mali ante Theophraſtum nullus vmquam meminiſſe videatur. Quæ igitur aurea mala ſint, ex Plinio diſcamus, qui inter Cydonia ea Chrymela vocat, quæ aureo colore ceteris præſtant: *Chrymela.* quod numquam ſcripſiſſet, ſi Citria, quæ & ipſe & ceteri Romani iam cognoſcebant, Chryſomela, ſiue aurea mala apud veteres fuiſſe, exiſtimaſſet. Quamuis verò ex his *Chryſomela.* ſatis perſpicuum eſſe puto, Cydoniorum genus illud quod aureo colore maximè eſt inſigne, aurea mala eſſe, & ideirco etiam mala Heſperidum: oſtendam tamen quid Propertius de Virgilij aureis malis ſenſerit; cuius iudicio qui ſtare nolet, is cadat in quot volet errores. Eius ad Lyncen, hi ſunt verſus celeberrimi: *Cydonia mala aureo colore inſignia. Aurea & Heſperidum mala ſunt.*

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graij;
Neſcio quid maius naſcitur Iliade:
Tu canis vmbroſi ſubter pineta Galeſi
Thyrſin, & attritis Daphnin arundinibus:
Vtq́; decem poſſent corrumpere mala puellam,
Miſſus & impreſſus hædus ab vberibus.
Felix qui viles pomis mercaris amores.

Quis hic non videt, vilia poma fuiſſe, quæ aurea Virgilius vocauit, minimè verò ex Aſſyria vſque & Media magnis ſumptibus aduecta. Non eſſe autem Scandiana, aut

Mattiana,

Mattiana, aut Melimela, idem in eo carmine quo in auaritiam puellarum sui temporis inuehitur, ita clarè demonstrat, vt nullam tergiuersationem vel obstinatissimo aduersario relinquat:

Felix agrestum quondam pacata iuuentus,
Diuitiæ quorum messis & arbor erant.
Illis pompa fuit, decussa Cydonia ramo,
Et dare puniceis plena canistra rosis.

Succinat Propertio Palladius, qui vno verbo litem dirimet:

Cùm præstet cunctis se fulua Cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.

Videmus hîc fuluam Cydoniam propter poma vocatam: videmus superbiam & decus auri: quid reliquum est, vt non tota aurea dicatur? Nolo nunc prolixius morari in errore hoc eradicando, ad quem tollendū, vel solus Plinius satis grauis auctor esse debebat; quem tamen in eadem sententia Columella præcesserat, tria æquè ac ipse Cydoniorum genera tradens. His igitur auctoribus qui necdum credet, aurea Hesperidum mala, magnum Herculis inter cetera ornamentum, Cotonea mala esse; eum dignum iudico, quem Pomona solis plumbeis Nomentanorum malis pascat, nec vmquam aurea cognoscat. Iubam igitur iubebimus Afris suis narrare, Hesperidū mala & Citria eadem esse; nec sinemus nos tam longè à veritate detrahi, quàm Hanno conterraneus eius nauigauit. Poterant quidem & huc ea adduci quæ in Herculis quibusdam statuis poma visuntur: sed quia non in omnibus eadem est malorum forma, malui hoc nobis in re manifesta argumentum deesse, quàm ex obscuro iudicio rationibus clarissimis tenebrarum aliquid offundi. Verùm quàm Virgilius bene doctèque de Hesperidum malis, siue aureis, sensit; tam rectè ea amatoris munus fecit; in eo & Antiphanem, & Theocriti non vnum locum, & quamplurimos alios poëtas secutus; quorum de scriptis non obscurè quiuis intelligit, poma Veneri donum esse gratissimum. Quis nescit, Paridis iudicio, Eridos pomum Veneri datum; & eam hac caussa victricem vocari? Eadem è pomea Dionysij corona mala decerpsit, quibus ad amores conciliandos vteretur. hinc Philetas:

Cotonea mala aurea Hesperidū mala sunt.

Poma Veneri donum gratissimum.

τά οἵ ποτε κύπρις ἑλοῖσα
μῆλα διωνύσου δῶκεν ἀπὸ κεστάφων.

Qua de caussa Theocritus Mindio suo amatori poma ad Simetham dedit ferenda:

μᾶλα μὲν ἐν κόλποισι Διωνύσοιο φυλάσσων.

Hinc & illud quod modò ex eodem adduxi:

παρὰ πλόυρῆσι δὲ μᾶλα.

Ad quem locum interpres malum Veneri sacrum dicit; & idcirco ad latera quibus contigua sedes est illius animæ quam sub phrenibus Plato collocauit, quamque maximè Venereos ludos vigere oportet, reliquis duabus partibus otiosis. Hinc & illud apud Eustathium, nescio an ex Anacreonte:

μῆλα ἔρωτες ἴδου τρυγῶσι.

Et illud Aristophanis ex Nephelis:

μήλῳ ὑπὸ πορνιδίου βληθείς. Quamobrem non otiosè ab Homero factum, quod in Phæacum hortis dixit μηλέας ἀγλαοκάρπους, pulcritudinem nimirum malis propriam esse ratus & peculiarem; & idcirco malum à Paride datum pulcerrimæ. Quòd verò non generatim quæuis mala æquè Veneri grata fuerint, sed Cydonia præ ceteris omnibus, Stesichorus satis indicat in Helena, vbi commemorat, in regis currum inter myrti folia & rosarum violarumque corollas, multa quoque Cydonia coniecta fuisse. Plura possent adferri de Græcis, quibus mala Veneri sacra, non alia, quàm Cotonea, esse docerentur. Verùm ne sim prolixior, pro multis vnum adferam Antiphili epigramma, quo Struthion ad Venerem suam missum ad hunc fecit loqui modum:

Cydonia mala præ ceteris Veneri grata.

μῆλον ἐγὼ στρούθειον ἀφ' ὁπλοτέρης ἔτι ποίης
ὥριον ἐν νεαρῷ χρωτὶ φυλασσόμενον

ἄσπιλον,

ἄσπιλον, ἀῤῥυτίδωτον ἰσόχνοον ἀρτιγόνοισιν,
 ἀκμὴν εὐπετάλοις συμφυὲς ἀκρέμοσι.
ὥρης χειμερίης σπάνιον γέρας, εἰς σὲ δ' ἄνασσαν,
 τοίην χ' ὠ νιφόεις κρυμὸς ὀπωροφορεῖ.

quod nos, etsi non pueri gratia, Latinum tamen faciemus:

Malum ego Struthion maturum gramine molli
 Seruatum, integrum corpus adhuc retinens.
Haud naui, haud rugæ, par est lanugo recenti,
 Frondoso in ramo me vigor vsque tenet.
Rarum hiemis donum, sed tali bruma vel ipsa
 Reginæ in gelidis poma ferat niuibus.

Inter cetera lanuginem suam adhuc recentem Venereum hoc malum commendat, quam Zonas etiam in epigrammate quodam vti pomo decoram laudauit, dicens:

ἀρτίχνοον τὸ δὲ μῆλον.

Nec Philippus item eam neglexit, sic canens in quodam hortulani cuiuspiam anathemate:

μῆλον δ' ἡδύπνευν λεπτῇ πεποκωμένον ἄχνῃ. id est,
Malum & odoriferum, & tenui lanugine tectum.

Optimè igitur Virgilius vt omnia Veneris poma cana dixit, id est, alba lanugine vestita: *Veneris poma cana.*

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

In Saxonum historia legitur, Veneris in ipsorum regione simulacrum fuisse, cuius sinistra tria aurea poma teneret; quæ res cum Cypria malo ab Ouidio descripta egregiè consentit: Gyraldus narrat, à se & Cœlio suo Imperatoris Numeriani numisma visum, in cuius auersa parte stolata mulier victoriolam dextra tenebat, sinistra triangulum æquilaterum, in cuius summo apice paruus circulus stabat cum inscriptione, VENERI VICTRICI. Hoc paruo circulo Cœlius vmbilicum, Gyraldus speculum signari putabat. Ego vix dubito, quin triangulus & ternarius malorum in Venere Saxonica idem notarit; & circulus nihil aliud significarit, quàm rotundum pomum, quod trianguli veluti pyramidis è quatuor triangularibus faciebus primùm constitutæ fastidium coronaret. Siue enim ternarium tribus pomis, siue tribus lineis vnam pomi figuram sustinentibus indices; eôdem res tendere videtur. Aliud est quod credo vos expectare. Sed frustrà, nisi quis Deus ex inopinato adsit. Vultis vt dicam, vnde Cydonia & Citria nomina sua sortita sint; cùm nec Græca nec Latina videantur? Nam quòd Cydonia à Cydone Cretæ vrbe deriuent, id faciunt non tam quòd ita sit, quàm quòd, nisi id ex allusione vocum inuenissent, nihil haberent quò nomen referrent. *Cydonium malum vnde dictum.* Quòd si à Cydone nomen traxissent, nemo, puto, id melius scire potuisset, quàm ipsi Cretenses. At hi hæc poma non Cydonia, sed Codymala vocant, *Codymala.* nihil minus quàm ad Cydonem alludentes; tantum abest, vt inde credant nominanda. cuius rei testis est Hermon in linguis Creticis. Apollodorus item & Sosibius Codymali nomine Cydonium intelligunt: quod cùm non faciant de communi vsu loquendi, necesse est dè Cretica consuetudine statuisse, iuxta Hermonis interpretationem. Nec Veneris apud Ouidium narrationi conuenit, aurea mala primùm è Cydone Cretica venisse. Mihi ridiculum quiddam in mentem venit, quod vix ausim omnino proloqui, nisi Socratis pallio mihi frontem obuoluatis. FLEMING. Tu tibi frontem perfrica: nihil est in verbis flagitij. Si quid mali, id in rebus est, non in rerum notis. Et est alioquin absurdum, medicū pudore suffundi. De nobis nihil sis sollicitus. GOROP. Scitis, opinor, Allemanis malum hoc Kutte vocari; & eodem nomine apud *Kutte.* nos membrū muliebre intelligi. Qua de caussa maiores nostri, ne pomū dicentes, alterum illud nominasse viderentur; *Cutte.* vocabulum mutilarunt, altera syllaba ex u vocali consonante facta, vt pro Cutte sit Que, C in Q ante V consonantem semper transeunte. *Que-appel.* Ex hac tamen abbreuiatione id discimus, e in Cutte longū esse debere, si pomū notetur; breue verò, si pro membro dicatur, quia tum Te paragogicū dūtaxat habeatur: Te verò *Te.* firmum significat, & propterea etiam legitimum connubium quod firmum esse debet. *Te.* Malum ergo nomen accepit ab vsu eo quo pomum hoc puellæ dabatur, veluti tessera

firmi

firmi nexus cum membro ipsius sanciendi; quod adamussim Cut-ee, & ad pleniorem sonum Cuttee nobis significat; quod Latinis diceretur legitimum cum cunno connubium. Quicquid igitur de Veneris malis apud antiquos legimus, id ad Coronea mala est referendum; qua de caussa doctissimè Virgilius Cana mala amoris tesseram fecit & in eo:

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Hos duos Theocriti versus quos est imitatus, longè superauit:

ἠνὶ δέ τι δέκα μᾶλα φέρω· τηνῶθε καθεῖλον
ὧ μ' ἐκέλευ καθελεῖν τυ, καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.

quos, verbum de verbo, sic reddere possemus:

En tibi mala decem porto; illinc carpsi, vbi tu me
Carpere iussisti: tibi cras mox altera porto.

μηλοβολεῖν. Μηλοβαλεῖν igitur apud Græcos, non, vt vulgus Grammaticorum opinatur, à quouis malo traxit originem; sed à Coroneo, vt poëta Latinus omnis eruditionis antiquæ thesaurus indicauit. Quod igitur Aristophanes dixit, μήλῳ βληθεὶς, id est, pomo impetitus; & Theocritus:

βάλλει μὲν μήλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα.

Et iterum:

βάλλει τοι πολύφημε τὸ ποίμνιον ἁ γαλάτεια μάλοισι.

est ille quidem simpliciter imitatus ad hunc modum:

Malo me Galatea petit, lasciua puella.

Sed quod malum intelligi voluerit, tum expressit, dum cana mala, & aurea, ad idem symbolum adduxit; quod hi quos secutus est, non indicarunt. Iam veram etiam antiqui nominis, quo & olim Cydonium vocatum fuit, & hactenus à nobis vocatur, interpretationem ita ob oculos posuit, vt melius non posset, tametsi linguæ nostræ peritus fuisset. Quid enim hoc est: *sed se cupit antè videri*: nisi illud ipsum, quod dixi, cunni connubium prisca voce significatum?

Verùm video mihi obiici posse, qui fiat, vt nobis nulla huius symboli memoria extet, si nostrati vocabulo tota eius ratio cõtinetur? At ego aio, minimè oblitteratam esse, licet omnium vernaculi sermonis caussarum tanta sit, non apud plebem modò, sed apud doctissimos etiam quosque imperitia, vt me vel Archæomanem vel Blitomaniam videam nominandum, si quid horum ad delicatas ipsorum aures deferatur. Nobis in Quein. frequenti vsu est Quein, sed numquam nisi pro conuicio detritæ alicui muierculæ obiici consueto. Angli idem vocabulum pro scorto vsurpant; nec quicquam est apud eos magis tritum. Eius hæc est origo. Quee quid significet, modò dixi: quod licet honestè olim fuerit acceptum praui tamen hominum mores ad turpitudinem traduxerunt, ita vt nihil aliud dici videretur, quam illa maris & feminæ coniunctio, quæ non legitimo ritu, sed solius partis prurientis firmitate & iuramento teneretur: ad quam sane rationem illud puto pertinere, *Sed se cupit antè videri*. & illud; βληθεὶς μήλῳ ὑπὸ πορνιδίου. Qua via nomen est inuentum Quee-in illi feminæ denotandæ, quæ nullius memor Quee-in. honestatis, totam sese ad eiusmodi congressus comparauit, non diutius vnius futura, quàm hac parte sui sit alligata. Ex Queein dissyllabo ad eam formulam facto, quo Feminina apud nos à Masculinis deriuantur, monosyllabum Quein ortum est, in quo prior pars diphthongi sonum priorem seruat; qui si negligatur, minimo discrimine fiet vt Reginæ & Scorti nomen idem euadat apud Britannos: qua in re non pauci exteri, dum linguam bene pronuntiare necdum possunt, turpissimè sæpè labuntur. Discant igitur Angli nominis sui rationem; & discant nostrates seipsos intelligere, dum mulierculam quampiam per conuicium Quein appellant. An hîc nõ videmus clarissima indicia, Coroneum apud nos quoque eiusdẽ rei, cuius apud Græcos, symbolũ fuisse; si ex eius quidẽ nomine vile scortũ hactenus nominetur? Ego sane nihil video manifestius teneri posse.

FALKENB. Neque ego quicquam amplius hic desidero; nec committere possum, vt non Theocriti nomine, hominis mihi, vt scis, familiarissimi, maximas gratias agam, quòd tam insignem malorum dederis interpretationem. Neque item indignè fero, in quibusdam Virgilium eruditione multo fuisse superiorem; si vicissim hoc mihi des, non paucis etiam locis Siculum fuisse suauiorem: deinde facilius esse, quæ ab aliis bene inuenta

uenta sunt, ea ornamentis hinc inde conquisitis reddere comptiora & illustriora, quàm eadem primùm inuenire.

Sed quando iam satis de nostrati voce constat; vellem Græcam quoq; & Latinam ad natales suos reduci. GOROP. Id non erit difficile, his iam ad veritatem gradibus extructis. Quod nobis breuitatis studiosissimis per monosyllabum dicitur, id prolixius apud Latinos quidem & Græcos, sed ex eadem origine nominatur. Nam Cot-doen-ee/ idem est quod cunno facio iuramentum, vnde Cotoneum Latinis, & Græcis Cydonium vocatur. Hæc plana sunt, & minimè distracta, aut collo obtorto ad nominum rationem compulsa: interim tamen id nobis clarè demonstrantia, quod veterum doctissimus quisque de Cydoniis prodit. FLEMING. Non possum satis demirari hanc rerum & vocum catenam, qua ad has antiquitates magis trahi, quàm duci videris: nec video vtrum magis admirer sollertiam ne inuentionis, an perpetuam omnium inter se rerum vocumque consonantiam, citra quam difficillimè mihi noua hæc monstra probares, quæ, velut Hercules Cerberum, primus in lucem protraxisti. Verùm hæc quæ de Cydoneis malis dicta sunt, non ante integram mihi lucem habere videbuntur, quàm nos docueris, qua de caussa Cydonia vetustissimi illi patres Veneri consecrarint, & id quidem tam inhonesta nuncupatione? GOROP. Quo rogo nomine hanc partem corporis vocassent? Des licet sexcenta nomina, an non omnia eandem rem significabunt? & si idem signent, quare aliud alio erit vel honestius vel inhonestius? Scimus loquendi vsum in rebus eius generis impropriis & translatis vocibus, quàm propriis magis gaudere: quibus si non aliud significant; quî fit, vt honestius dicantur locuti, quàm si propriis vsi fuissent? Medici & naturalis philosophiæ periti, dum de naturalibus hominis partibus disserunt per voces, vt Aristoteles vult, rerum proprias; num fortasse peccare dicentur? In animo omnis est turpitudo, non in rebus, non in vocabulis. Ille si laboret, facillimè offenditur: si integer est, nihil læditur; immo solida rerum notitia, & earum propria nomenclatura, optimus eius est pastus & verum alimentum. Cut si conuertas, mox intelliges, quid huic membro sit gratissimum, quidque sibi fieri maximè desideret. Quorsum igitur aliam vocem quæremus, quæ non æquè naturam eius exprimere possit, & sit tamen nihilominus pro eodem intelligenda? Et hoc quidem de voce. Iam videndum an honestæ Veneri, an inhonestæ hoc vocabulo mala nuncuparint. Honestæ profectò; cùm iuramenti & legitimi connubij voces habeant significationem, quibus ipsa mala nuncupantur. Neque ceteroqui Venus arborem hanc suam in Cypro, tamquam dotem suam, iactasset; nec mala in Regis currum Stesichorus coniecta fuisse commemoraret; nec Pallas de pomo in certamen venisset. Iam & Arabius elegantissimo Epigrammate sententiam nostram confirmauit; quod veluti triarium quoddam robur ad ipsa signa collocabo.

Cotoneũ malum vnde dictum.

Cydonia mala quare Veneri consecrata.

Cut. Tut.

Ἕδνα γάμων ἔρριπτες ἢ ἀμβολίην ταχύτητος
  Τοῦτο γέρας κούρῃ χρύσεον Ἱππόμενες;
Ἄμφω μῆλον ἄνυσεν, ἐπεὶ καὶ παρθένον ὁρμῇ
  Εἶργεν, καὶ ζυγίης σύμβολον ἦν Παφίης.

Aurea dona iacis, quo sint sponsalia, an vt sint
  Pernicis remoræ virginis Hippomenes?
Malum ambo expediit, prohibens hinc impetum, & inde
  Se monstrans Veneris tesserulam esse Iugæ.

Alij Iunonem Zygiam siue Iugam vocarunt, à qua vicus sub rupe Tarpeia in forum tendens, Iugarij nomen accepit. Hîc noster poëta Venerem hac nomenclatura dignatus est, cui vincla iugalia, non minus quàm ipsi Iunoni, curæ esse scimus. Quamobrem clarè iam videmus, mala Veneris pudicæ symbolum principio fuisse: quamuis postea corrupti hominum mores eo cœperint abuti, vt ferè in omnibus ritibus rectè institutis accidere videmus. Quid quòd ipsa Tellus, fecunda omnium mater, mala aurea pro nuptialibus donis Ioui & Iunoni matrimonium contrahentibus protulerit, vt in Ægyptiacis suis Asclepiades prodit. Quis igitur non fateatur, ad castos amores hanc tesseram pertinere, quæ summis Diis data fuerit, tamquam præclarum thalami iugalis honorarium? Sed quò plura adfero testimonia? Vnum instar erit plurimorum, ab ipsa Hermathena optima omnis sapientiæ & antiquitatis interprete petitum. Quemadmodum

Iugarius vicus.

Iuga Iuno, Iuga Venus.

Struthia mala. — *Trou.* — *Dieu siue Dyen.* — *S/ pro Des/ articulus genitiui casus.* — *στρουθὸς.* — *Passer, Veneris iugalis symbolum.* — *στροῦθοι.* — *στρούθιον.* — *στρούθειον.* — *Struthium, herba Lanaria siue herba Fullonum dicitur dupliciratione.* — *Struthiũ obscena pars virilis.*

dum Cotonea claram habent in Cimbrico sermone significationem; ita non paullo clariorem ipsa Struthia, quæ statim linguæ nostræ peritis indicant, sese ad connubia promouenda, lætóque successu augenda, pertinere: quod si verum est, vt est verissimum; quid vltrà impedimenti adferetur, vt non constanter asseramus, in legitimo matrimonio ambiendo, hoc malorum genus, tesseræ loco fuisse? Trou idem est quod connubio iungo: Dieu est augeri, promoueri, & ad bonam frugem peruenire. Hinc Strousdieu quid aliud erit, quàm ipsius matrimonij felix auctus & promotio? Nolo vos monere, à Trou/ in genitiuo fieri Strous; sicut à Man/ Smans/ articulo per syncopen adiecto, loco Des Trous/ & des Mans / formula vt satis nobis vsitatissima; propterea quòd sit aptissima ad sermonis breuitatem, quam perpetuò affectamus: ita vt nihil aliud sit Strousdieu/ quàm ipsius coniugij ad bonam frugem incrementum. Iam ex sibilo & littera media in compositione concurrentibus, quid mirum, si facta sit littera aspirata, qua posita cum terminatione Græca ex Strous dieu fit Strouthion pænultima longa, vt eam Antiphilus in Epigrammate modò recitato dimensus est. At siquis diceret, à Græcorum voce στρουθὸς Struthion deriuari; eum ego interrogabo, vnde Strouthos nomen acceperit? ad quam quæstionem scio æquè mutum fore, atque is est qui Græcis etymologicon scripsit. Nos ex perpetua vocum rerumque cognatione cernimus, ex eadem caussa & malo & passerculo nomen datum esse. Sicut enim pomum, ita & passer Veneris iugalis symbolum gerit: atque idcirco Strous-doot/ id est mors connubij vocatur; tum quia vulgus nostras dicit, mortis quoddam genus suauissimum contingere ad finem Venereæ palæstræ, quæ passere ob immensam salacitatem notatur: tum quo moneamur, nos è connubio celerrimam mortem reportaturos, si auiculam hanc imitemur: quoniam mas in eo genere sic sese frequenti Veneris vsu exhauriat, vt numquam ad biennium perduret. Hinc στροῦθοι etiam illi vocati sunt, qui huius auiculæ naturam sequuntur. Sed illud animaduertendum, στρουθίον diminuentium formula factum, aliud esse, & alio tempore pronuntiandum, quàm στρούθιον pro malo: cùm hoc aliunde sit compositum, quàm illud, quod mortis vnà adducit mentionem. Herba autem lanaria duplici ratione potest videri nomen Struthij accepisse: semel, vt moneamur, coniugij castimoniam tam puram sinceramque esse debere, quàm est lana, radicula fullonia emundata: rursus, quòd eadem radicula libidinem etiam excitet, vehementi suo calore plurimum humoris ad vasa spermatica mandans, præsertim si cum flatulentis & crassis cibis edatur. Cognita igitur hac Struthij pomi etymologia, non mirum nobis poterit videri, id quod Festus annotauit, Strutheum pro obscena parte virili in Mimis præsertim accipi solere; quandoquidem hæc corporis pars coniugium maximè promoueat, & debitis augeat incrementis. Quanta est, bona Venus, hæc rationum affinitas! quantus consensus symbolorum! Meritò sanè passer à Catullo Lesbiæ suæ tributus est: cui puellæ cùm à Sappho & Lesbiis moribus nomen videatur dedisse; bene etiam illam auiculam caram fecit, quam Sappho Venereo vehiculo consecrauit, quamque sic est imitata, vt tandem amoris furiis agitata, ipsa sibi mortem consciuerit; valde profectò conuenienter Græcæ passeris nomenclaturæ, quæ connubij mortem Cimbris ob oculos ponit insigni refrenandæ libidinis hortatu. Credo equidem nihil vmquam inter mortales tanta prurigine insaniisse, quàm Lesbiam illam poëtriam; & hac de caussa optimo iure Veneris currui passeres iunxisse, potissimùm cùm ad se eam venisse fingit.

πατρὸς δὲ δόμον λιποῖσα
χρύσεον ἦλθες
ἅρμ᾽ ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ᾽ ἆγον
ὠκέες στρουθοί.

Huc igitur Catullus allusit in ipso primo operis sui limine, symbolo eo constituto, de quo quiuis intelligeret, non solùm cuius carmina & studium esset imitaturus; sed hoc etiam, qua maximè puella gauderet; quorum vtrumque gemino indicio notauit, & nomine Lesbiæ, & passere de Sapphus arbitratu Veneris iugali.

Passer vnde dicatur.

ET hæc quidem de Græco passeris nomine, cum Strutheo pomo partim conuenienti, partim aliò decliuanti; cui, si velitis, hoc addam corollarium, quo intelligatis, quam eadem

eadem auicula apud Latinos habeat nominis sui rationem; quam, non minus quàm ea quæ modò de Græca voce dixi, pariter omnes, ni fallor, ignorant. Jap & Pai sic inter se sunt connexa, vt nemo prius præstare possit, quin alterum consequatur: cùm illud idem sit quod βινεῖ, hoc verò non aliud quàm satisfacio. Quandoquidem igitur Eer honor est & decus; pais-eer decus erit illius satisfactionis siue solutionis, qua id datur quod coniugi debetur: qua in voce non mirum est litteram S duplicatam, loco I vocalis, quæ diphthongum in priore compositi parte faciebat, ita vt ex Pais-eer fiat passer. Nam si in hac arena certamen inter omnia animalia iniretur, nemini dubium est, quin huic auiculæ summum victoriæ decus à iusto iudice decernendum esset. Sed iam satis diu de Lesbio passere: reuertamur ad Strutheon. Triplex Cotoneorum discrimen, vt modò annotatum, Columella & Plinius agnouerunt: quorum illud quod maximum est, Strutheon nominandum censent. Ego lubenter quidem Græcis & Latinis admitto, vt hanc vocum seruent distinctionem; quo clarius de pomorum diuersitate differatur: verùm nego, discrimen hoc ex vocabulorum origine prouenire. Vtrumque enim nomen & Cydonium & Struthion Veneris tesseram nobis proponit: tametsi hoc clarius aperiat significatum suum ad castam Venerem referri; illud indicet flagitiosos hominum mores à legitimo mali symbolo ad impudicitiam declinasse. Cretenses itaque Codimalum, id est, cunni malum dicere maluerunt, quàm Cydonium: quòd in hoc impostura & fraus significetur, in illo antiqua tesseræ puritas retineatur. qua in voce liquidò cernitur, Cydonei & Cotonei nomenclaturas ab eo vocabulo quo nobis muliebre membrum notatur, deriuari.

Passer vnde dicatur. Jap. Pai. Eer *Cotoneorum triplex discrimen.* *Codimalum.*

Quoniam verò nunc constat, pudici castique coniugij Cotoneum malum, siue Cydoneum, siue Strutheon, tesseram fuisse: reliquum est, vt caussam explicemus, cur hoc symbolum à priscis hominibus ad hanc significationem sit constitutum. Nihil enim temere ab iis hac in re factum esse, cùm perpetua eorum in nominibus signisque ponendis industria, tum magnus hic vocabulorum consensus, & antiquissima apud poëtas de malis Veneri dedicatis auctoritas conuincit. Ceterùm quo oratio de huius instituti ratione clarior euadat, prius mihi aperiendum videtur, vnde Malum dicatur: quod vocabulum Latinis & Græcis vt commune est; ita apud neutros etymologia eius reperitur, quæ quidem tolerabilis possit videri. Quid enim frigidius, quàm μῆλα ἀπὸ τοῦ μέλεσθαι deducere; eo quòd curam eorum oporteat habere: & eadem etiam de caussa asserere, oues Græcis μῆλα nominari? Nos ex limpidissimo ipsius veritatis fonte originem huius vocabuli petemus, & ex peculiari nobis vocum per conuersionem fabricandarum formula conuincemus, Mali nomen è sermone nostro ad Græcos & Latinos venisse. Laem apud nos significat diligenter caueo, ne res quæpiam lædatur; quod in Hieroglyphicis nostris, dum de figura ipsius Lamed agam, latius declarabo. Huic voci prorsæ vox versa est contraria, nihil aliud significans, quàm rem quampiam in minutissimas partes comminuo: à qua Latini Molo verbum, & Mola nomen acceperunt. Iam quia excellentissima comminutio est, qua cibus ab hominibus mansus ab ignobiliore natura ad humanam naturam transit; visum est nominum nostratium architecto, Mael siue Mal pro conuiuio vsurpare.

Malum vnde dictum. Laem. *Mael, id est, molo.* *Molo, is, ere.* *Mola, æ.* *Mael, id est conuiuium.*

Cùm igitur Mal vocali longa conuiuium sit: videamus quæ fuerint primæ hominibus in conuiuio dapes. Hoc nobis diuinus Moses, siue ipse veritatis reuelator, Mosis verbis ostendit, ad hunc modũ: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum, præcepitq. ei, dicens: Ex omni ligno Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.* En vobis primum hominis alimentum; quod cùm dicit ex omni arbore paradisi capiendum; quid aliud dicit, quàm totum conuiuium pomis esse instruendum? Poma igitur mala dicta sunt; quia ex iis primum hominum conuiuium, siue Mal fuerit apparatum. Nobis hæc vox pro pomo in desuetudinem abiit; ne idem conuiuij, & pomi nomen, pareret orationis obscuritatem: cuius loco Apfel dicimus, ad primi peccati memoriam sempiternam. Hap enim arripio est; Fel crudele, & quicquid vitæ aduersatur: quoniam Lef idem sit quod viuo; cui Fel ex diametro repugnat. Quid melius exprimere posset primi peccati historiam; quàm si pomũ raptus crudelis & vitæ contrarius dicatur? Quoties enim nostras hoc pomi nomen audimus, toties in mentem subire debet illud Dei verbum,

Mala siue poma, primæ fuerũt hominum dapes. Apfel. Hap. Fel. Lef.

In quacumque die comederis ex eo, morte morieris. Verùm quò conducit, eius ſententiæ, & primi parentum lapſus meminiſſe? Quorſum? eò nimirum, vt mox Deum oremus, quo perditam vitam nobis benignitate ſua omnipotenti reſtituat, & perpetuò ab inſidiis Draconis nobis caueamus, cuius ſuaſu crudele illud & lethale pomum parentes noſtri comederunt? Malum ergo, ſi de prima origine interpretemur, omnem arboris fructum ſignificat, qui hominum conuiuio eſt idoneus: qui vetus fuit huius vocabuli vſus, quod Euſtathius non ſemel annotauit. Poſt diluuium verò, cùm Deus Nocho & liberis eius carnis eſum permiſiſſet, Malum dici cœpit omne animal quadrupes, quo homines veſcerentur. Neque enim ſolùm oues, ſed capræ etiam, & cetera animalia paſcentia, hoc nomine apud veteres intelligebantur: quod Euſtathius item pluribus locis tradit. Verùm per ſingularem quandam excellentiam, ouillum pecus hoc nomine notatur; eo quòd inter quadrupedes primas tenere videatur, & non ad aliud comparatum, quàm vt conuiuia ex eo apparentur. Ridiculum itaque ſe præbuit Varro, dum *μῆλον* pro oue apud Græcos à voce animalis dictum putans, ſcribit *βῆλον* potius, quàm *μῆλον* dicendum fuiſſe; non ſecus atque Latini dicunt balare. Neque enim ſola ouis hoc nomine, ſed alia etiam animalia priſcis vocabantur, etſi Latinus cum Græco de ſono animalis contendere velit, mox in triumphum ducetur; propterea quòd βληχάω longè meliùs ouillam vocem exprimat, quàm balare.

Malum, primo arboris fructum, poſtea omne animal quadrupes, quo homines veſcerentur, ſignificauit.
μῆλον malum ſiue pomum.
μῆλον, id eſt, ouis &c.

Malum igitur quoduis pomum dici poteſt: ſed dum ſolùm ponitur, pro Cydonio maximè accipitur; eo quòd hoc præſtantiſſimum habeatur. Hinc oleum Melinũ cùm dicimus, oleum Cydoniorum intelligimus. & ſimiliter qui dixit, *Malo me Galatea petit*; Cotoneum dedit intelligendum. Porrò cùm mala à menſa ſiue conuiuio nomen habeant; ſitque primus conuiuij gradus inter maritum & vxorem: non malè illi cogitarunt, qui coniugij notam Malum eſſe voluerunt, indicantes in coniugio omnem victum communem eſſe. Hinc Allemani hactenus vxorem Gemahel vocant: nos gemael/ id eſt, conuiuij conſortem. Quamuis enim cum aliis etiam menſam communem habere ſoleamus; tanto tamen hac in ſocietate potiorem locum vxor habet, vt omnes ceteri potius, quàm hæc vna, ſint deſerendi. Qua ergo ratione Gemael Germanis vxor vocatur; eadem malum primus antiquiſſimi conuiuij apparatus, coniugij ſymbolum habetur. Atque hæc quidem vna ſit ratio de toto malorum genere ſumpta. Altera eſt Cydonio magis peculiaris, ex eiſdem etiam ſacris litteris originem ducens. Primi illi noſtri maiores diligentiſſimè ſemper curandum ſibi exiſtimabant, vt nuſquam monumenta deeſſent, quibus ad vitia fugienda & virtutem amplectendam homines incitarentur. Non igitur ſatis putauerũt, ſi maxima primi conuiuij illius frugalitas per Mali notam in mẽtem ſubieẽs, ad obuium & parabilem victum maritũ & vxorem hortaretur; atque ſimul commonefaceret, perpetuam viri & mulieris coniũctionem eſſe debere: niſi & aliud addidiſſent, quo & hiſtoria priſca notatu digniſſima, & optima vitæ præcepta ſimul continerentur. Hoc autem tale fuit. Primi noſtri parentes cùm Serpentis fraude ſeducti vetitum pomum comediſſent, ſenſiſſentque quantum inde mortiferi veneni in corpus & animum graſſaretur; nomen ei dederunt, quo prorſo, eius abominatio; & verſo, venenum indicaretur. Fyg enim dicitur per Apocopen, à Fyghy/id eſt, tu abominãde: eodem modo quo Form dicimus à For-maet/id eſt, præcedẽs menſura: à qua voce Forma fit Latinis. vox verſa Gyf nihil aliud notat, quàm venenũ, ad rationem nominũ ichnæorum. Hinc Latini ficũ acceperunt; Græci corruptè *σῦκον* nominarũt. Quàm verò ſuperba hęc eſſet ficus, & quàm ingenti foliorũ tum copia tum magnitudine luxuriaret; tum etiam quàm ratum, quàm exiguum, quàm dulcem fructum produceret, Indoſcythica mea ſatis declararunt. Vt igitur maiores noſtri monerent, ab hac arboris natura prorſus eſſe fugiendum; ad coniugij ſymbolum eius arboris fructum acceperunt, quæ quammaximè à ficu illa ampliſſima & ſuperbiſſima diſtaret. Quòd ſi quis ſcire volet, quàm peritè fecerint; Cotoneam cum ficu illa Indica conferat, inueniet nimirũ ingentẽ eſſe ficui magnitudinem: Cydoneam verò tam exiguam eſſe, vt malorum omnium ſit infima: illam pomum habere exiguum, hanc omnium malorum maximum: illi eſſe pomum dulciſſimum, huic auſterum & ſapore adſtringente. Nunc itaq. quid aliud nos hortantur, qui malum Cydonium matrimonij & Veneris iugalis teſſeram faciunt; quàm vt ſuperbiam, & arrogantiam, & omnem ſuperuacaneum ornatũ quamlongiſſimè fugiamus, & infimi hac

Malũ, quoduis pomum dici poteſt; ſed dum ſolùm ponitur, maximè pro Cydonio accipitur.
Melinum oleum.
Gemahel.
Gemael.

Ficus Indica, vetitum fuit pomum, quod primi noſtri parentes comederunt.

Fyg.
Fyghy.
Form.
For maet.
Forma.
Gyf.
Ficus vnde dicatur.
σῦκος.
Cydonium malum, coniugij ſymbolum, à ficu Indica maximè differt.

hac in parte simus. Verùm vt infimos nos esse volunt magnitudinis & foliorum luxurie; ita fructum à nobis cupiunt proferri omnium maximum & copiosissimum, & eum, qui dulcorem suum non facilè in bilem conuertat, sed salubri adstringendi facultate totius corporis vires corroboret atque confirmet. Liuidum etiam fici colorem procul abesse iubent, & eius loco aureos solis radios in omnibus operibus studiisque nostris volunt fulgere. Iam nec tenera illa malorum lanugo suo caret significatu; qua clementia diuina erga genus humanum, & mitis conuersatio cum omnibus denotatur. Nisi enim mollis diuinæ clementiæ lana ab ipso agno qui Christus est, accepta, omnia opera nostra circumdet; frustra laboramus: quam apex in flaminũ Dialiũ pileis olim præ se ferebat. In omni ergo humilitate, quę virtus est apud Christianos summa, licet à Philosopho fortè inter vitia numeraretur, fructus maximos proferamus, & illos quidem aureo colore splendentes, prorsus ex aduerso cum illa arbore diffidentes, de cuius pomo primi parentes lethale mortis virus suxerũt. Si quis pro amplitudine significationis hoc symbolũ explicare niteretur; næ ille maximum volumen impleret, & ne sic quidem fortassis omnia mysteria in lucem proferret, quæ de cydoniæ & fici illius comparatione dependent. Mihi sufficit, tantulum modò indicasse, vt inde liceat de ceteris facere cõiecturam. Cogitemus itaque in omni cõnubio, de malo permisso, & vetito; de superbia fici, & cotoneæ arboris humilitate; de huius copioso & aureo pomo ingentis magnitudinis, & illius exiguo & raro fructu, in foliorũ tenebris delitescente: atq. ita hanc nobis sequendorũ, illam fugiendorum perpetuò tesseram habeamus. Aureum igitur malũ, aureos è connubio fructus, & eos maximos, & robustos, notabat; planè ficis illis exsecrandis dissimiles; & idcirco symbolum significantissimũ Veneris iugalis, ad quam omnia nomina referũtur. *Cydoniorum malorum lanugo tenera quid significet.*

De Medico malo id quæri potest; quanam caussa Latini Citrion id vocarint. Poterat quis facilè suspicari, è Punica lingua, quæ Arabicæ vel cognata vel soboles est, nomen hoc ad Romanos venisse: nisi Iuba diceret, Hespericon malum ab Afris nominari; quod qua Mauritana voce diceretur, adiectum non habemus. Constat de Plinij confessione, Citri nomen duabus æquè arboribus tributum fuisse: alteri, quæ malum Medicum ferret; alteri, è qua monstrosi pretij mensæ dolarentur; ita vt certò asserendũ sit, in nomine nihil discriminis fuisse; & longè eos à Plinij sentẽtia discedere, qui eo capite quo de id genus mensis tractat, Cedrũ pro Citro scripserunt. Nam cùm dicit aliam esse arborem eodem nomine, quæ malũ ferat; si pomum quoque Cedron erat vocandũ, debuisset tertiam quoque arborem eiusdem nominis addidisse, quo tota homonymia absolueretur. Nam hanc lectionẽ sequendo, Cedrus vna mensis dicata esset; altera malum Medicũ ferret; tertia trabibus ad multa secula duraturis quæretur: vt interim de Oxycedro taceamus. Sed frustra hanc scripturam oppugno: cùm perspicuũ sit ex Athenæo, Eustathio, Galeno, Pamphilo, & aliis, pomũ non Cedrion, sed Citriũ vocari: immo Cedrion apud Pliniũ esse primũ humorẽ, qui ex tedis, ignis vi, ad modũ aquæ exsudat. Vt igitur succinctè id quod hîc sentio, aperiam: crediderim Romanos arborem, è qua crispa materia secabatur, principio Citrum nominasse, voce Africana nonnihil corrupta, quæ de Arabũ consuetudine in priore syllaba erat adspiranda: & sunt qui alteram etiam cum littera adspirata pronuntient, quod videtur Bellunensi correctori in Abencina placuisse: ex quo & illud coniicio, de vocali prioris syllabæ non satis certã esse rationẽ, aliis Chithran, aliis Chathran legẽtibus. Significatur autem hac voce Arabibus Cedrus, vt licet apud omnes Arabes medicos videre. Quamobrẽ cùm Pœni Chitram pronuntiarent, & in Cedrorũ genere arboris illud genus, è cuius nodis mensæ fiebant, collocarent; Romani nomen ad linguam suam accõmodarunt, littera Chet in tenuẽ mutata: ignari interim Cedrũ & Chithran idem notare; cùm tamẽ Arabes vno Chithran nomine, & Cedrum quæ in Libano crescit, & arborẽ è qua mensas Romanorũ luxus maximis & insanis sumptibus comparabat, videantur nominasse. Quamuis enim Theophrastus, vt videtur, siluestrẽ Cupressum dicere maluisset; mihi tamẽ Africani hac in re magis placẽt: propterea quòd facultate & crescendi modo propiùs cedrum quàm cupressum imitetur; & hactenus etiã arbor vitæ dicatur, de qua nota cedro cognatã esse liquet, quia Cedrus olim fuerit vita mortuorum, teste Dioscoride, nuncupata. Ramos item non ad cupressi modum secundũ caudicẽ sursum attollit, sed à caudice exterius ad angulos ferè rectos porrigit. Quid quòd folia etiam, & eorũ crescendi modus, magis cum cedro, quàm cum cy-

Medicũ malũ Citrium. *Citri nomen duabus arboribus tributũ.* *Cedrion.* *Cedrus.*

presso quadrent, quæ multa ordine plano connexa, nonnihil ad Conchitidis aut filiculæ formam accedunt. Odor item acutissimus, & sapor Sabinam potius, quàm Cyparissum æmulatus, ad naturam Cedri propiùs videtur pertinere. Et si mihi noua nomina fingere

Cedrelate. liceret, dicerem hãc Masculam Cedrelaten; & alterã, quæ in Amano & Libano crescit, feminam esse; propterea quòd crispus nodorũ plexus, & lignũ magis exsuccum, & minus resiniferũ, masculam indolem sapere videatur: contrà ad feminã, lacrymæ abundantiã, & materiæ vastitatẽ spectare credam. Nos igitur in ea sumus opinione, Thuium Theophrasti, esse Cedrum, siue Cedrelaten masculã; quia minus habeat resinæ, & plus nodorum: nec dubito, si Theophrastus oculatus huius arboris pictor fuisset, quin in hanc etiã concessisset sententiam, quam Arabes & Africanos tenuisse suspicor, ex eo quod eodem nomine Cedrum & Citrum vocarint, quasi videlicet eiusdem generis essent, solo sexu differentes. Romani igitur ignorãtes idem Chithran Africanis esse, quod Græcis & Latinis Cedrus, ex Chithran Citrum fecerũt, adspirationibus sublatis, & eodem nomine malum Medicam, citra scripturæ discrimen, contra quàm ratio postulabat, vocarun. Quamobrẽ melius fecissent, tũ etiã naturæ & linguæ, è qua harũ arborũ nomina venerunt, conuenientius; si mensas quidem cedrinas, malum verò Citrium nominassent.

Quantũ autem inter Chithran, siue Chethran, & Citron discriminis sit, de rerũ quidem significatarũ diuersitate Arabes docebunt: at docere non poterunt ex veris horũ nominũ caussis. Nos has nobilissimarũ arborũ nomenclaturas è primo sermone remansisse arbitramur; eo maximè ducti argumento, quòd cùm earũ ratio nulla vel apud Arabes, vel Chaldæos, vel Hebræos extet; apud nostrates clarissima reperiatur. Quàm cedrus de larga lacrymæ copia sit celebrata, illud ostendit, quòd quęuis resiniferarũ arborũ

Cedrum. tenuior succus igne excoctus, Cedrum vocetur; vt in Plinij cõmentariis cernitur apertissimè. Chiet-thran autem ad verbum & singulas litteras, significat, fundens lacrymam.

Chiet, Giet. χέω. Chiet enim pro fundo apud nostrates ita scribendũ, non Giet; cùm ipsa pronũciatio, tum χέω Græcorũ, quod dè nostra voce manauit, ostendit: quod latius in hieroglyphica litte-

Chitran siue Chetran vnde dicatur. ræ Chet figura demonstrabo. Chithran ergo vocabulũ Arabibus & Afris vsitatum, arborem de lacryma signat; eo quòd eius præcipuus vsus esset, cùm ad alia, tum ad mortuo-

Thran. rum corpora conseruanda. Thran enim nobis nõ tantùm oculorum lacrymam, sed omnem liquorẽ notat, præsertim eum qui igne exprimitur; atq. inde oleum ex balenarum aruina excoctũ, Thran vulgò nominamus. Primùm itaq. & summo iure vox apud Arabes conseruata, Cedrelatæ conuenit; inde similitudinis caussa, ad Thuiam, mox etiam ad

Citron vnde dicatur. cedros minores iuniperis cognatas transiuit. Citron verò longè aliud notat, atq. id quidem ex præcipuo mali huius vsu desumptũ. Quis enim nescit, hoc pomi genus ad nihil perinde valere, atq. ad sitim succo suo frigidissimo maximoq. sedandã. Quocirca ab eo nomen accepit, quòd magna vasa potiora honore defraudet, non sinens nimirum ea in illo apud sitibundos pretio haberi, quo haberentur, si hoc pomo homines carerent. Galenus aquam momento aceti adiecto, ad sitim extinguendam plurimùm cõmendat, ob celerem aceti per corpus transitũ. quam eius sentẽtiam agricolæ in siticulosa Apulia, & remiges in æstatis feruore verissimam esse, assiduis docent experimentis. At succus citriorum longè vehementius & penetrat & refrigerat; eaq. ratione optimum est æstuantibus faucibus ardoris amuletum. Et quamuis varia sint Citriorum genera, variis nominibus nunc distincta; omnia tamen ad refrigerandũ maximè quæruntur: ita vt succus tum Citriorum, quæ per magnitudinis excellentiam generis nomen tenent; tum Limonum, saccharo incoctus seruetur ad ardores febriles mitigandos, siquando malorũ copia

Kit. deficiat ægrotos. Kit antiquum nomen est, pro maiore poculo hactenus in vsu, pręsertim eo, quòd ex asserculis oblongis, siue leuigatis scandulis, cuparũ ad modũ, vel ferreis, vel æreis, vel ligneis circulis colligatur. Præceptores nostri Buscoducenses nõ malè, mea qui-

Eer. dem sententia, Obbam Latinis dici posse arbitrabantur. Iam eer honorem, hoon idem

Hoon. quod defraudo significat. Kiteeron, & syncoptôs, Citron, idem est ac si dicas, defraudans

Limon vnde dicatur. obbam potoriam honore suo. Limon autem si ad eandem linguam sit referendũ, idem

Lim. erit quod defraudo viscum, quod Lim nobis vocatur. Nihil enim est in omni medicamentorum vniuersitate quod cuiusuis generis viscidæ materiæ, quàm hoc pomum, magis aduersetur. Hinc præsentissimum est remedium ad omnem tenacem humorẽ cùm in aliis corporis partibus, tum maximè in vasis vrinariis incidendam; quo suo beneficio

calculo-

calculorum morbo obnoxiis maximè succurrit: & eo quidem magis, quòd non solùm viscida, è quibus lapides generari solent, discindat; sed frigus etiam adiungat, quo calor, calculorum coctor, vires suas perdat. Qui extra corpus huius facultatis periculum facere volet, is margarita parua succo limonum depurato submergat, & post dies aliquot pulticulam ex iis factam deprehendet. Quòd si quis contendat Lima primogenium nomen esse, atque inde Limon fieri, forma vocabulorum apud Hispanos augentium; is certè ne sic quidem elabetur, vt non accipiat à me interpretationem eòdem tendentem. Lim-hat, & adspiratione & T abiectis, de consuetudine compositionis nostratis, idem est quod odio habens viscum: quæ nota omnino Limis, Limonibus, & Limoncellis malis, in hoc genere minimis, quam optimè congruit; eo quòd nihil sit quod maiore incidendi vi pollere cognoscatur. Nec mirum, de Cimmeriorum sermone nomina his malis data: propterea quòd Persia & Media ab Indoscythis & Sacis, quorũ linguam Cimbricam fuisse, in Saxonicis demonstraui, ea accepisse videantur. Porrò quæ in Citriorum genere fuluum auri colorem maximè imitantur, vulgò Aurancia dicuntur; triplice & ipsa discrimine distincta, aliis acido, aliis dulci, aliis ex vtroque mixto sapore nomen dante. Quòd si Aurancia reuera dicenda sint; nemo dubitabit, quin Romanorum linguæ nomen hoc debeatur. Ceterùm Scholiastes Nicandri Medicũ malum sua ætate Nerantzion vocatum fuisse scribit. Hermolaus, si rectè memini, nomen deducit à Narantia, quo nomine Ptolemæi Narangam intelligere videtur, è qua vult Herculem aurea mala portasse: quod, quia Virgilio & veritati repugnat, quæ Cotonea docet aurea mala vocari, vanum existimo. Quòd si Cydonia Narangia vocarentur, facile mihi persuaderetur, ex ea Africæ vrbe Herculem mala sua detulisse. Quòd si Nerantzion priscum nomen sit, haud secus atque Citron, dici posset inde datum his malis fuisse, quia inter Citria infimum ordinem tenerent. Siue enim refrigerandi, siue incidendi facultatem in succo spectes; longè sunt Citriis, per exochen sic vocatis, & toto Limarum generi postponenda: quod Ner-rants, id est, infimi ordinis siue infimi lymbi appellatio, non malè indicaret. Et hæc quidem obiter de vocum Chithran & Citron differentia: quæ quia non fuerat à Romanis obseruata; factum est, vt malum Medicum, & Thuium, siue Cedrelate mascula eodem nomine dicerentur.

Aurancia mala. *Nerantzion malum.* *Ner-rant.*

Verùm quia Chiethran de antiqua Cimmeriorum lingua deduxi; non puto vobis ingratum fore, si Thuiæ quoque nomen ex eadem interpretemur. Aio igitur, gemina de caussa hanc arborem sic vocari: altera quidem, quòd in sacrificiis thuris loco frequenter haberetur, vt Virgilius de Sabina dixit:

Thuia arbor vnde dicta.

Herbaq; thuris opem priscis imitata Sabina.

Altera verò, quòd nõ solùm ad homines per sacra custodiendos faceret; sed hanc etiam naturam esset sortita, vt quæcumque ex ea fierent, diutissimè custodiri seruarique possent: quoniam The-hui, & inde Thui nihil aliud sit, quàm ipsa custodia, cum articulo expressa. Perdurat enim, Theophrasto teste, materies hæc omnino incorrupta: è cuius radice, cùm nihil crispius sit, pretiosissima opera conficiuntur, tanti apud Romanos æstimata, vt mensas ex hac confectas feminæ maritis margaritarum pretia exprobrantibus regerent; tamquã in iis non minus insanus quàm in vnionibus fieret sumtus. Harum cùm singulæ latifundiorum pretia superarint; quid tandem de insatiabili Senecæ luxu cogitandum; quem Dio prodidit non vnam, vt Ciceronem, & Asinium Pollionem, & nescio quos alios; sed sexcentas habuisse, clarissimo indicio, quàm semper probitatis prætextus profundissima vitiorum barathra potuerit celare. Si nostra ætas colendæ propagandæque huic arbori, quam vitæ meritò vocant, ob singularem inter omnes durationem, tantum diligentiæ adhibeat, quantũ pecuniȩ Romani vitiis eius emendis; breui fiet, vt integras siluas habeamus; cùm non minus quàm buxus defractis ramusculis depangi possit. Homerus hanc dedit Calypso vrendam. qua in re Plinij memoriæ succurrendum, scribentis, hanc inter odores in deliciis Circes enumerari; & eodem versu Cedrum Laricemque à poëta adiici, magno, vt inquit, errore eorum qui odoramenta hoc nomine intellexerunt. Profectò in iis quæ de Circe Homerus cecinit, nulla Thuiæ mentio, tametsi fumo domus ipsius prodita fuisse videatur. Locus quem sese meminerat legisse, non de Circe, sed de Calypso tractat, vbi inter ceteros hi sunt versus:

The. Hui. *Mensa pretiosissima apud Romanos è radice Thuia arboris.*

πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο· τήλοσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει. id eſt:
Igne focus magno lucebat: at inſula longè
Fiſsilis & Cedri & Thuij ſpirabat odorem.

Virgilius perpetuò cum priſcis poëtis de victoria contendens, & frequentiſſimè triumphans; hoc loco neſcio quid mihi videtur proſpexiſſe, quod ab aliis non fuerit animaduerſum. Quod enim de Calypſo Homerus dixit, hic Circæ ſuæ tribuens, vno mihi Cedri nomine & Cedrum & Thuium videtur comprehendiſſe; non paruo mihi argumento, eadem ipſum mecum ſenſiſſe, & Thuium cedrino generi annumeraſſe: quod niſi putaſſet, haud dubiè numquam Thuium nobiliſſimam arborem ſilentio prætermiſiſſet. Elegantius igitur & artificioſius illud eſt, quàm vulgò æſtimetur:

Thuium ſiue Thuia arbor, cedrino generi annumeratur.

Vrit odoratam nocturna ad lumina cedrum.

quo, mea quidem opinione, & Cedrum & Thuium voluit complecti. Quòd ſi Plinius & ceteri intellexiſſent; numquam malum Medicam, ſiue Aſſyriam, ſiue Perſicam, & Thuium eodem nomine vocaſſent; ſed Thuium, non Citrum, ſed Cedrum dixiſſent. Sed condonandum Romanis, ſi Afrorum nomine Chithran, decepti, Thuium Citrum vocarint; cùm ne Theophraſtus quidem Thuium cedrini generis eſſe norit. Laudemus itaque Maronem, qui vno nomine duo Cedrorum genera coniũxit. Interim tamen minimè recipienda eorum ſententia, qui Cedria mala pro Citriis ſcribunt, quo Thuiũ ad Cedri nomẽ pertinere videatur: quod prorſus pugnat cum omnibus vetuſtis Græcorum & Latinorum libris. Quòd ſi Plinius Thuiũ Cedrũ iudicaſſet; profectò in Cedri hiſtoria non erat hoc genus omiſſurus, quod ob ingẽs nodorum pretiũ facilè tenuiſſet principatum. Quamobrẽ dum de acere tractat, ſic legendus, vt ipſum citro, non cedro, ſecundum eſſe dicat: quod ſcripturæ vitium alibi quoque in eodẽ auctore ſurrepſit. Eſt prꝗterea in Plinij & Homeri codicibus *θύον*, non *θεῖον*, vt pleriq. habent, legendum: quod cum ex Theophraſto, tũ ex illo manifeſto tenetur, quòd Plinius dicat, quoſdã nomine Thuij odoramenta generatim intellexiſſe, quæ non *θεῖα*, ſed *θύη* dicerentur, vt Galenus in Hippocratis gloſſis annotauit. An verò per diphthongũ ſcripſerit Homerus, an non; id necdũ puto ſatis liquere; tametſi mihi cum ſimplici vocali pronunciaſſe videatur. Etymologiæ quidem congruentius eſſet, ſi duæ vocales cõmiſcerentur: ſed deriuatis frequens eſt, non nihil à primis ſuis natalibus degenerare. Apud Dioſcoridem in capite De croco *θυίαν* cũ diphthongo legimus: quo loco Ruellius mortarium vertit, longè ab auctoris mẽte aberrans: *οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὴν θυίαν βάπτοντες τούτῳ χρῶνται*, id eſt, in Italia ij qui Thuiam tingunt, hoc vtuntur. Croco enim colorem huic ligno inducebant, vti & noſtrates molluſcis, & bruſcis, & reliquis criſpis lignis. Vel Thuiam igitur vel Thyiam per duas ſyllabas pro arbore dicemus: at dum mortariũ ſignificare volemus, rectius per tres ſyllabas *θυείαν* pronũciabimus; tametſi apud Grammaticos id parum ſit obſeruatũ, qui *θυίαν* pro mortario quoq. dicũt. Ariſtophanes certè tribus ſyllabis enunciauit, quarũ mediam per diphthongum Epſilon Iota ſcripſit: *τί δῆτα ταύτῃ τῇ θυείᾳ χρήσεται*. Quòd autem Plinius ſcripſit, in eodẽ apud Homerũ verſu Laricem enumerari; id lapſui memoriæ, qui doctiſſimo cuiq. inter properandũ frequenter obrepit, condonandũ. Meminit poëta eodem loco, ſed non eodem verſu, Alni, Populi, & Cupreſſi; ſed de Larice ne litterulam quidem adiecit. Verùm ſatis iam de Thuio ſiue Thuia; quæ nunc eadem de cauſſa arbor vitæ dicitur, qua olim Thuia eſt nominata: vel quia & ſuam, & aliorum quæ ex ea fiunt, vitam diutiſſimè cõſeruet: vel quia ſacrificiis quibus odor huius gratus erat, vita mortalium cuſtodiatur. D. Hieronymus hanc arborem Hebræis dici putat לגום vel אלמג, quam ſacræ litteræ ex India adferri dicunt: cùm Theophraſtus eam ex Cyrenaica, Plinius ab Atlante, & Anchorario, Mauritaniæ monte, hanc materiam adferri ſcribat. Sed Ophir, vnde aurum & Legom adferebatur, Africanæ Indiæ eſt adſcribendũ. Ego facilè mihi perſuaderi permiſiſſem, Legom hebenũ eſſe; niſi hebenũ hauben apud Hebræos diceretur, vt eſt apud Ezechielem cap. 27. Verùm quia Hebenum vox eſt Latinis, Græcis, Hebræis, Arabibus, & Chaldæis cõmunis: ſuſpicor eam ad antiquiſſimos referendã natales. Hauben namq. quid aliud eſt, quàm haut been: & Tau de more exempto hauben, id eſt, lignũ oſſeum, ſiue lignorũ os. Sic autẽ olim fuiſſe elatũ hoc vocabulum, Hebræa ſcriptura teſtatur, quæ ſic habet הבנים, vnde apud Arabes Habenum remanſit, Græcis & Latinis longius digreſſis.

Thuium ſiue Thuia, arbor vitæ dicitur.

Hebenum.

Haut. Been.

Iam

Iam quia tam perſpicua eſt huius nominis apud nos ratio, ligni naturam adamuſſim explicans: quid miri eſſet, ſi ex eadem lingua Legom vocaretur omne lignum pretioſum, quo alia ligna teguntur? Leg-om ad verbum ſonat id quod alij in modum tectorij circumponitur; atque hac ratione nomen eſſet omni materiæ; qua rudiora ligna vel tecto opere vel teſſulato veſtiuntur. Hinc Latini fortaſſe ligni nomen ad quamuis arboream materiam tranſtulerunt, perinde atque Hiſpani omnia mala Mattiana,& omnes auiculas paſſeres ſolent vocare.

Legom lignũ. Leg. Om. *Lignum, ligni.*

NVNC tempus, vt à Citro & aureis pomis, quorum occaſione hęc à nobis dicta ſunt, digreſſi, ad Propertij pomoſam coronam redeamus. Solere autẽ ex pomis coronas fieri, cùm ceteri, tum Philetas etiam oſtẽdit, Venerem canens à Bacchi temporibus pomum Hippomenis decerpſiſſe. FLEMING. Quandoquidem modò, inter cetera, vnde mala dicantur, oſtendiſti, & quàm latè hæc pateat nomenclatura, ſi de natalibus ſuis examinetur; velim vt itidem nos doceres, quid pomum propriè deſignet, & quæ nomine ſuo complectatur; tum etiam reliqua pomorum genera adderes, quo pomoſam coronam abſolutã haberemus. GOROP. De pomis non difficulter reſpondebo, ſi mihi de noſtro ſermone primos vocabuli ortus ſumere permittetis. Et quid ni permittatis, ſi nec Græca, nec Latina origo queat inueniri? Boom ſiue Baum nobis dicitur quæuis arbor, à Baw, quod eſt exſtruere: quoniam præcipua primaq. ſtructura ex arboribus conſtiterit; vt hactenus ferè in montibus paſtorum caſæ arboribus connexis fiunt, supernè ſcandulis vel arboribus iunctis, ceſpitem ſuſtinentibus. tectæ Latini nomen genericum ad illam differentiam contraxerunt, vt pomi nomine, quod ex Boom factum eſt, cas ſolas arbores notarent, quæ non ſolùm materiam ædificiis, ſed alimentum etiam hominibus ſubminiſtrarent. Plinius glandes pomorum numero excluſit, neſcio qua de cauſſa; cùm mihi æquè atq. nuces iuglandes, & nuces pineæ, de quibus non dubitatur, hanc nomenclaturam videantur mereri; idque eo magis, quòd homines quondam glandibus victitaſſe dicantur. Quicquid Romana conſuetudo voluerit; illud ſaltem cõſtat, nominis rationem latiſſimè patere; & nucem etiam de glandis genere videri: propterea quòd nux Iouis glans, ſiue iuglàns nominetur: atque ideo ſi iuglans ad pomi nomen admittatur; pari iure omnes glandes admittendas, aut ſaltem eas quæ ſint edendo; niſi fortaſſe cultas dumtaxat arbores, pomos dicendas putet: quemadmodum & nos, dum boomgart pro pomario dicimus, glandes non comprehendimus; propterea quòd hoc arborũ genus non ferè cuſtodiatur, ſed paſſim vbiq. locorum creſcat: ex eo glandi nomini tributo, quòd ſit Gai-lands, id eſt, regionis ſiue terræ gratia, ſiue id quod terræ placet. Quid enim magis videtur telluri acceptũ eſſe, quàm arborum illud genus quod glandes profert: quandoquidem vbiq. à terra ſua, quaſi ſponte, procreetur? Nos totum glandiferũ hoc genus Eec ſiue Eic vocamus, de ſolido arborũ robore nomen fabricati; & inde eeckel glans dicitur: à qua voce αἴκυλος ſiue ἄκυλος apud Græcos ilicis glans nominatur, quam Lacon in quinto Theocriti Idyllio in Ilice, nõ in malo montana, naſci dicit; addens ſcabroſa ſquama tegi. Galenus Ilicis glandẽ, & Comari, acerba ſiue ϛρυφνὰ perpetuò manere dicit: quod non omnibus ſatis placebit; minimè mulieribus iis quæ in Luſitania & reliqua Hiſpania glandibus ilignis, vt delicatis eſcis, veſcuntur. Nec Comari fructus, ſiue arbuti, vt Latini vocãt, perpetuò acerbus videtur manere; quamuis tardè admodũ maturetur, & vix antequã nouus veteri ſuccreſcat. Simul enim & flores habet & anni præcedẽtis fructus; hos fragis figura ſimiles, ſed ſapore longè inferiores, qui illis vinoſus eſt, his fatuè dulcis, & neſcio quid farinæ præ ſe ferens; illos non abſimiles floribus minutis vernis, quos Lilium conualliũ nobis vocatũ profert. Fateor equidẽ cum Galeno, ſiccitatem & adſtrictionẽ quandam ex acerbo ſapore in his fructibus manere; ſed minimè dici poſſe, vt ipſe vult, perpetuò acerbos perdurare, certiſſima feminarũ & puerorũ teſtificatione reclamãte. De Ilice poterit excuſari, ſi fortaſſis in Aſia Ilicis illa dumtaxat genera creſcant, quæ glandem acerbiſſimam ferunt. In Hiſpania enim eſt ilex quam *Encina* vocant, glandẽ ferens edulem, & ligni neruoſa duritie, & pulcra venarũ pictura, & glandis ſuauitate. Ilex dici videtur quaſi Eel-eic, id eſt, nobile robur. Sunt præter hoc genus quatuor etiamnũ iligni, vt videtur, roboris differentiæ: quarum vna eſt eius arboris quæ folio ilicis eſt, ſed maiore, & ex altera parte albicante, nec prorſus tam ſpinoſo; in quo peculiaris quædam nota, Cotyledones ex altera parte, ex altera veluti verrucas habere. Huic

Pomum & Pomus vnde dicatur. Boom. Baum. Baw. *Nux Iouis glans, ſiue Iuglans.* Boom-gart. *Glans, glandes.* Gai. Land. Eec. Eic. Eeckel. αἴκυλος. ἄκυλος. *Ilicis glans.* *Comari ſiue arbuti fructus.* *Ilex vnde dicatur.* Eel. Eic. *Ilicis varia genera.*

Huic altera arbor persimilis, sed folio ex vna parte magis viridi, & ex altera magis albo, ceteroquin ilicis, nisi maius esset; in quo aliquando quidem, sed rarius, acetabulorum rudimenta spectantur. vtrumque hoc genus *Mesto* rustici Guadalupenses vocant: sed posterius propter insignem corticis adstrictionem, ad fluxas gingiuas in vsu habent: Vtrique glans perpetuò acerba. Accedit tertium genus, cui folium nigrius est, quàm Ilici, longius latiusque, non parum accedens ad Aquifoliæ ilicis & formam & colorem; cui glans quoque, vt prioribus, acerba. Quartum genus pumilum est, folio omnino Ilicis illius ceteris nobilioris, nisi quòd minus frutetis potius quàm robori adscribendum: Hispani *Caraskas* appellant. Hoc glandem fert & grana *Kermes* nominata, longè diuersa ab iis quæ hoc tempore Cocinillie vocantur. Tunæ tubercula, quæ facilè in illud insecti genus transeunt quod testaceo operculo rubro, & nigris punctis insigni, alas tegit, corpore breui & rotundo, vnde porcelli, quem *Cocinillo* Hispani vocant, nomen accepit: quæ res medicis bene notanda, quo videant, quî compositionem Arabicam *Alkermes* vocatam Pharmacopœi parent. Tot igitur Ilicis genera apud Hispanos inuenias, quot omnino roborum genera apud Theophrastum. Verùm de his accuratius agere non est huius temporis.

Glandes inter poma censentur. *Balanus.* Walt. Not. *Mimæcylum.* Mi siue my. *Comarus, i.* Com. Ar. *Arbutus, i.* Ar. Buet. Boet.

Nominum dumtaxat origines & antiquitates vetustissimas ex horum consensu quærimus; & glandes etiam inter poma censeri, absurdum non putamus. Quod ex eo quoque verisimile redditur, quòd ad genera nucum videantur pertinere. Græci Balanos glandes nominant, quasi Walt–not/ id est, nux siluarum diceretur, duplici W in B mutato. Sed quia Comarus Mimæcylon ferre dicitur, videntur prisci, per contemptum, arbuti fructum glandibus annumerasse. Nobis enim nihil aliud est Mi-my-eeckel/quàm si quis per derisionem diceret, Ego sum glans, noli me tangere: siue glans, caue ne tangas. Com-ar verò, vnde Comaros, idem est quod veniendi tarditas; quia nimirum fructum suum tardissimè perficiat, & florem sub brumam ferat. Eadem de caussa Latinis arbutus, veluti ar-buet/ id est, tardum spolium, vel tardum remedium, si ab Ar-boet deducatur. Mimæcylum igitur Comari siue arbuti pomum dicitur; vt homines intelligant, ab esu eius abstinendum; propterea quòd ebrietatem & cerebri perturbationes inducat: Plinius hanc arborem Vnedonem etiam vocari scribit; à quo Galenus, ætate posterior, dissentit; aiens Romanis Græcorum Epimelida hoc nomine dici; cui tamen fructui idem quod Mimæcylo imputat, caput nimirum ab eo lædi; quod neque de Mespilis nostratibus, neque de Azarolis Neapolitanis verè dici potest; cùm ab vtroque horum genere fumi supprimantur. Mirum tricocca mespila & mespila nostratia sub eodem nomine comprehendi; cùm ligno, foliis, magnitudine, fructu, & eius colore, quàm plurimum differant. Sed hoc nihil ad nos. Caussa certè nominis vtrique arbori communis quodam modo videtur. Sicut enim Cerasa nuntium ferunt alimentorum reuertentium; ita mespila matura mihi occlamant, tempus iam adesse, quo nihil amplius in arboribus restat spoliandum. Mis-pel enim idem est quod deficit spolium, siue frustra in pomario quæras quod expiles; quod vt fateamur Azarolis siue Tricoccis etiam conuenire; alteri tamen teneri longè magis conuenit; vt nemo, qui vtrumque genus nouit, potest ignorare. In his si de sapore esset sententia ferenda, ego litem secundum Plinium iudicarem. Vtrumque enim Mespilorum genus eo est sapore, vt non vnum tantùm, sed complura etiam edere soleamus. Mimæcylum verò tale est, vt nullius palato putem placere; & idcirco Vnedonis nomen magis quàm vel Epimelis vel mespilum tricoccum meretur. Miror præterea in Galeno, quòd Phagi glandem acerbam etiam faciat; cùm & olim ea homines vixisse narrentur, & hac etiamnum tempestate à plurimis comedantur.

Vnedo.

Mespilum. Mis-pel. Mis. Pel.

Mirabilis est plurimorum in hac arbore & pudendus error, qui credunt Fagum Latinorum eandem esse cum Phago Græcorum: quem ego in claua Herculana, quam alij ex oleastro, alij è phago fecerunt, latè discussi.

FALKEN. Memini id ex te audire. Sed quando necdum nobis ea quæ de Herculis claua scripsisti, communicare dignaris; optarem & meo & Flemingi nomine, vt hunc nobis scrupulum, quem iniecisti, eximeres.

GOROP. Faciam, sed tribus verbis: idque eo lubentius, vt te, Fleminge, incitem ad omne glandis genus conferendum; ad quod hæc tua Wyninghemica ditio amplissima

plissimas spatia, citra pratorum & aruorum iacturam, sponte sua videtur offerre; & ipsa glandis etymologia te permouere debet, vt hac parte telluri placere nitaris. Theodorus Gaza proximè accessit ad veritatem: sed nescio quî factum sit, vt in hæsitatione permanserit, & Latinum fagi nomen pro phago Græcorum vsurparit; in quem lapsum, nominum conuenientia virum alioqui diligentissimum pertraxit. Verùm Plinius eum monere debebat, qui clarissima descriptione demonstrauit, quàm arbor ea quam Latini fagum dicunt, à Græcorum phago distet. Deinde mirum, non animaduertisse Plinium, in roborum generibus enumerandis, fagi nomen nusquam posuisse; cùm tamen in iis phagus Græcorum esset; pro qua quòd nomen Latinum posuerit, vno solo indicio constare potest, quòd quernam glandem omnium dulcissimam fecerit, quam laudem phago Theophrastus adscripserat: ex quo quis non videt, quercum positam pro Græcorum phago? Verùm & illud annotauit, quercum masculam & feminam se agnoscere, & hanc quidem glandis suauitate esse mare superiorem; è quo fieret, vt Hemeris quercus mas esset, & phagus quercus femina. Rustici Neapolitani hactenus hoc quercuum discrimen agnoscunt, & nominibus suis distinguunt; masculam quidem quercum, feminam verò quercum gentilem siue nobilem, propter glandis dulcedinem, vocantes. Non video itaque, qua se ratione Gaza queat excusare, quòd tanta temeritate in vertendo vsus sit, vt Latinum fagi nomen ad quercum feminam applicarit, arborem toto cælo dissidentem. Facillimè sanè hîc Plinium sequi potuisset; præsertim cùm ostendat, in fagi arboris historia se ambiguum fuisse. Scio nec Plinium, nec Theophrastũ satis constanter in roborum distinctione versatum, vt in meis aduersariis habeo annotatum: sed hoc peccatum maius est in Theodoro, quàm ferri possit. Quid enim stultius, quàm hominem Græcum, in Latino sermone, vocabulo Latino in ea significatione vti, quam nemo mortalium vmquam ne per somnium quidem cogitasset? nec id solùm magna cum perturbatione rerum committere; sed alterum rursus culpam addere turpiorem? Quis est tam obesæ naris, vt si ea quæ de Oxea Theophrastus scripsit, cum fago Latinorum conferat, non statim odoretur, fagum Latinorum & Oxeam Græcorum eandem arborem esse, longissimo interuallo à quercu distantem? At huic Oxeæ nouum nomen finxit, quasi vox Latinis vsurpata defuisset. Quid, rogo, clarius Theophrasti descriptione, qua arbos erecta, lenis, enodis, crassitudine & altitudine ferè æqualis abieti, nec cetera dissimilis depingitur; cui glandeus fructus echinato calyce contentus, & folium bifidum à pediculo in aculeatum mucronem desinens adiecta, quid vltrà dubitationis reliquerunt? Quid quòd candidam quoque materiam adiecit, & eam ad multa vtilem; quod ita fago Latinorum conuenit, vt nihil magis possit. Vetus Strabonis interpres pro Oxea reddidit fagoscissimam, nescio vnde mutuatus scissimæ adiectionem. Scio nihil esse quod in tenuiores asserculos scindatur, adeò vt vaginarum quoque corium iis fulciatur: sed quæ gens inde nomen dederit, necdum legi. Xanthus Lydus, & Menecrates Elaita, auctores sunt, hanc arborem apud Lydos Myson vocari; atque inde iis Phrygibus qui ad Olympum sibi sedes posuerunt, Mysorum nomen esse; quoniam totus hic mons fagorum siluis abundat. Quòd si ab arboribus aut siluis gentes essent nominandæ, Brussellenses maximè fagi appellationem mererentur, in quorum suburbano agro silua exordium sumit fagorum vmbra obscurissima, qua nihil æstiuis mẽsibus amœnius potest cogitari. Porrò nihil miror, fagum Myson vocari; cùm Mus-soet nihil aliud Phrygũ lingua significet, quàm muriũ suauitatẽ; & verisimilius sit, Phryges sibi ipsos dedisse nomenclaturã, quàm à Lydis acceptam vsurpasse. Verùm siue Mysi à fagis, siue à Mysis Europæis, quod probabilius est, siue vtraq. gens à muribus nomen acceperint, nostra nõ refert. hoc interim obiter notandũ, mures maiorẽ in modum fagorũ glandibus delectari, atq. inde esse, vt ad earũ maturitatem maior sit huius animalis prouentus; atq. inde fortassis occasionẽ datam, vt populus ad fagorũ siluam sedes figens, Musos se nominarint: & arbor etiam Mus-soet, id est, murium oblectamentũ fuerit dicta. Verumenimuerò, vt phagus Græcorum & fagus Latinorum tantum naturæ proprietatibus distent, quantum quercus & fagus apud Latinos, vt ex Theophrasto cuiuis est perspicuum, notas saltem Oxeæ & Phagi ex ipso conferenti: hoc tamen commune habent, quòd Latini fagum suam, perinde atque Græci suam, Ioui consecrarint. de Græcis Homerus testimonium dicet:

Theodori Gazæ error in fagi nomine pro phago.

Fagus Latinorum, phagus Græcorũ non est.

Mysos. i. fagus.

Mysi populi.

Musi.

Mus. Soet.

Fagus Latinorũ perinde atq. phagus Græcorũ Ioui consecrata.

Οἱ μὲν ἂρ ἀντίθεον σαρπήδονα δῖοι ἑταῖροι
Εἷσαν ὑπ' αἰγιόχοιο διὸς περικαλλέϊ φηγῷ.

Cuius hæc ferè est sententia:

Diuini socij similem Sarpedona diuis
Sub Iouis AEgiochi quercu posuere perampla.

Quid quòd Iouis Dodonæi silua è phago Græcorum, siue quercu, constiterit: & prima columba è Thebis Ægyptiis aduolans, in phago consederit, & ex ea oracula humana voce edidisse dicatur; quam arborem in Herodoti Euterpe Laurentius Valla nomine Fagi malè interpretatus est. Apud Latinos eundem honorem Fago tributum, vt Ioui quoque, æquè atque quercus, sacra esset, Iupiter Fagutalis, à luco Fageo dictus, satis ostendit: cuius rei eam caussam esse puto, quòd glandis suauitate nulla ratione possit phago Græcorum postponi; atque idcirco Ioui hominibus alimenta citra laborem danti, haud minore iure, quàm hanc, fuisse dedicatam. Hinc illud Virgilij intelligitur:

Fagutalis Iupiter.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi.

Quo nihil aliud significatur, quàm Virgilium sub Augusti patrocinio vitam ducere suauem & otiosam, tamquam sub Iouis vmbra diuinitùs haberet, quæ victui necessaria essent. Nos & alias caussas adferemus in Gallicis, si quando edentur, ob quas quercus apud Druides & apud Dodonæos in tanto fuerit honore: minimè tamẽ admissuri, quod vulgò creditũ, Druides à Græco roboris nomine nuncupatos fuisse; verùm ab eo, quòd & ipsi veram sapientiam sequerentur, & aliis veritatem demonstrarent; quod proprium est officium sacerdotum & pontificum, modò quales dicuntur, tales esse laborent. Hic satis esto, vobis indicasse, poëtam Latinum Fago suæ ea tribuisse, non minore caussa, quæ Homerus Phago Græcorum. Nec ego quicquam certius mihi persuadeo, quàm ipsum primo statim Bucolicorum versu ad Homeri Sarpedonem allusisse; cui hac ratione similis erat, quòd & poëta esset, qui diis similes habentur, atque Iouis filij, non secus atque Musæ dicuntur; & quòd lethale rerum suarum vulnus, haud secus ac Sarpedon, accepisset, non ab hasta, sed à pertica ei simillima, qua militibus agri diuidebantur. Hinc illud in Diris cecinit, si modò illius carmen est:

Druides vnde dicti.

Sarpedon pertica læsus sub fago Iouis collocatur à sociis &c.

Pertica hastæ similis, qua militibus agri diuidebãtur.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.

Eadem pertica Propertij pater vulneratus fuit. de qua filius:

Nam tua cùm multi versarent rura iuuenci,
Abstulit excultas pertica tristis opes.

Quemadmodum igitur diuini socij Sarpedonem sub fago collocarunt, & ibi hastam, quæ femori fixa erat à Tlepolemo, extraxerunt: ita diuini socij, Alphenus Varus, Asinius Pollio, Cornelius Gallus, Virgilium pertica læsum sub fago Iouis, id est, sub tutela Augusti collocarunt, & perticam extraxerunt. Deinde accessit & illud, quòd domi suæ fagum quandam sacram haberet, quam in Diris suis alloquitur, sub qua tum demum est collocatus, cùm in agrorum possessionem restitutus esset. Hanc ab eo Battarum à Bassaro Baccho nuncupatam fuisse credo; & quia sub ea sæpius potarit, & quia non minus Latinorum Fagus, quàm Græcorum glande sua vinum commendet, de qua quercus dote Eustathius veteres citauit. Magna itaque de caussa, & elegantissima allusione ad Tlepolemi hastam sub amplissima quercu de Sarpedonis femore extractam, principium carminum suorum fecit, miro quodam modo similitudine congruente; & quia à Tlepolemo, id est, ab iis qui bella ferre cogunt, vulnus esset inflictum; & quia Virgilius Sarpedon esset, quasi ἁρπήδων, id est, voluptatis raptor, veluti Epicureus: Sic enim nomen æolico more formatum dico; non verò, vt etymologicon, ab harpe, id est, falce; quoniam Iupiter eum voluptate quadam rapta generarit. Reliqua de Battaro fago, & phago Homerica, de pertica & hasta, de sociis Sarpedonis & Virgilij, vtrimque diuinis, se ipsa demonstrant, vel inuitis, magnam habere consonantiam. Sint igitur hæc pro tempore dicta de Fago Latinorum & Græcorum; quarum vtraque ceteris dulcem glandem facit: Galeno soli hæc etiam ad finem vsque videtur acerba. Nec Hispanorum experientia Galeno consentit in Ilice; quo fit, vt suspicer, nomina quidem eadem apud diuersas gentes esse, sed arboribus diuersis tribui; nec ipsos auctores, qui describunt, valde in montibus & siluis versatos, nec regionum diuersarum oculatos fuisse spectatores. Hinc factum, vt Theophrastus aliorum potius, quos

Virgilius Sarpedoni comparatus.

Battarus fagus.

Sarpedon vnde dictus.

quos consuluerat, opiniones recitet, quàm ex iis aliquid certi constituat. Granum certè ilici arbori tribuit; cùm id non in arbore, sed frutice simili nascatur, ilice pumila siue nana potius vocanda.

SED dum aliorum incuriam diligentia nostra volumus excitare, eius obliuiscimur, quod hîc maximè agendum; vt nimirum de priscis Latinorum Græcorumque vocabulis vera primæ antiquitatis cognitio pariatur. Vnde igitur Phagus dicitur? Eusthatius & ceteri à φήγω, quod licet inusitatum, comedo significat; quòd homines olim glandibus his se sustinuerunt. *Phagus vnde dicatur.* Sed quid hoc ad Latinos? demus tamen à Græcis nomen eos mutuari, quod alij quidem arbori, sed cuius fructus non minus edulis sit, accommodarint. Quæro modò, vnde φήγω? *φήγω.* Hîc etymologiæ scriptores, ni fallor, tacebunt. Plato ad Barbaros amandabit curiosos. Nos Pheg/siue Feg/siue Veg, syllaba longa, *Pheg. Feg. Veg.* vel pro eo dicimus quod est liberaliter Genio indulgere; vel pro eo quod est, omnes sordes, omnes defectus, omnia vitia à re quapiam tollere. Huius vocis conuersio Gef/dum nomen est, *Gef.* finem significat ipsius secundi significatus, videlicet id quod purum est & sine omni vitio. Quoniam verò id fieri humana ope non potest, vt homines integri sint & puri: voluit vocum architectus, vt eadem voce notaretur id quod omnes ei dicere debemus, quem non possumus suo nomine vocare. Gef enim vt verbum idem est quod Da: & idem etiam quod Do. Oremus igitur Deum hoc verbo Gef. Quid verò daret? Nempe quod eadem voce significatur, vt integri, puri, & sine omni vitio simus; quod solus Deus dare potest. Gef igitur & puritatem notat; & vnà notat integritatem non esse nostrarum virium, sed purum putum donum. *Donum Dei, corporis & animi integritas.* Cuius donum? Eius haud dubiè qui dat omnia. Iam quia corpus integrum esse non potest, nec idoneum instrumentum ad quicquam perficiendum, nisi hilariter nutriatur: factum est, *Corporis refectio.* vt Veg non solùm signet mundo, expedio, & integrum reddo; sed hoc etiam quod ad illa est necessarium, ipsam nimirum virium recreationem; quam non solùm talem esse oportet, vt corpus reficiat, sed vt animum etiam à curis & molestiis liberet, & ab omnibus purget laboribus tristium cogitationum: quod dum facimus, edendo & bibendo; per vestigia vocis hanc virium refectionem cum animi recreatione signantis, in eam ducimur considerationem, totum hoc quod nos alit, reficit, & integros reddit ad quæuis pòst expedienda, non esse nostrum, sed purum donum: & ob eam caussam orandum Deum, vt det nobis, vt suam & corpus, & animus habeat integritatem. Dum igitur Feg verè dico, id est, corpus & animum reficio, & in integrum restituo; recurrendum est à vocis fine ad eius principium, vt dicam Gef/id est, da; quod quid aliud est, quàm panem nostrum crastinum da nobis hodie, ne corpore, nunc refecto, animus sollicitus maneat de crastino; *Panẽ nostrum crastinum da nobis hodie, &c.* atque ita non verè dicere possit, Feg, id est, corpus & animum molestiis omnibus & defectu purgo; manente nimirum adhuc sollicitudine de crastino, de quo ne Deus quidem nos sollicitos esse voluit. Ego hæc de Hermathena, non de Euangelio duco; quod nec hîc, nec alibi, de alterius, quàm de Ecclesiæ sententia velim interpretari: tametsi sciam D. Hieronymum in Euangelio secundum Hebræos inuenisse loco dictionis ἐπιούσιον מָחָר, id est crastinum, atque ita pro ἄρτον τῆς ἐπιούσης, id est, panem crastinæ diei, factam esse vnicam dictionem ἐπιούσιον, pro crastinum; vt sit sensus: panem nostrum crastinum, id est, futurum, da nobis hodie; ex ipsius Hieronymi in Matthæum verbis. Plenissima igitur mysteriorum vox est Feg, quam Græcis litteris φῆγ, siue per Æolicum digamma Fῆγ scriberemus, ad sonum vocalis longæ exprimendum. Quia verò qui sic & animo & corpore refectus est, & integritati suæ restitutus, expeditus est ad quiduis promptè perficiendum, nullo nec corporis defectu, nec animi dolore demorante: factum est vt Feger is à nobis dicatur qui ad quoduis cum alacritate quadam expediendum est idoneus. *Feger siue Veger.* Fῆγ igitur non solùm est comedo; sed integrè vires reficio cibo, & potu, & animi quadam hilaritate: cui mox tria sunt annexa. Vnum, vt id fiat non ad corpus & animum onerandum, quod non pauci faciunt; sed ad vtrumque ab omni molestia repurgandum, quo homo integer & ab omni defectu liberatus opus suum aggredi possit. *Cibus & potus quibus rationibus sumi debeãt.* Alterum, vt & agnoscamus Dei donum virium refectionem esse, & simul oremus, ne donum hoc in futurum nobis desit; idque faciamus ea fiducia, vt semper daturum persuasum habeamus. Tertium accedit, quod præcipuum est, & caput omnium; vt quoties cibum & potum hilariter

capimus, donum Dei esse agnoscentes, & vt dare pergat, orantes cum firma fide, nos voto nostro potituros; toties primæ significationis in mentem veniat, vt Deus nos eo etiam cibo & potu reficiat, quo perennem puritatem & integritatem consequamur. Sunt itaque mirabili vinculo Fῆγ & Γῆϝ colligata. Quo considerato, non modò agnoscuntur nostratis esse linguæ, sed admirandam nobis offerunt contemplationem, qua vt nihil est in vita magis necessarium; ita vix toto volumine pro dignitate posset explicari. Vt enim nihil aliud esset quàm diligens ipsorum Feg & Gef collatio, ea tantum tenus, qua illud mundo, purgo, & perficio notat; hoc idem quod Do: mox tamen in mentem veniret, nos puros esse non posse, nisi per singulare donum. Deinde ipsum illud donum tale esse, vt perfectos nos reddat & omnibus numeris absolutos. Ex quo confestim subit, à perfecto & omnibus modis puro donum hoc petendum; qui quis alius est, quàm ipse pater luminis totum mundum lustrantis, à quo omne donum perfectum proficisci sacris litteris docemur. Solius igitur illius gratia imploranda, qui solus nos perfectè ab omni macula, ab omni defectu mundare potest, & per conuiuium corporis & sanguinis sui, refectos ad mensam æternæ felicitatis, & perennium deliciarum deportare. Cùm enim Feg non solùm mundo notet, sed ad refectionem etiam corporis & animi transiuerit: consequi videtur, cibum aliquem & potum inueniri, quo ab omni defectu integrè & absolutè purgari queamus. At talis esse nullus potest, nisi & ipse purissimus sit, & incorruptibilis, & eam præterea vim habens, vt à maximo defectu, qui mors est, nos liberet: cùm alioqui id quod Gef primò significat, esse nequeamus. Prior enim huius voculæ notio est id quod omni modo integrum est, & omni macula & defectu carens. Hoc autem quia nisi per donum omnium perfectissimum contingere non potest; voluit rerum omnium nomenclator, vt Gef etiam pro dono poneretur: quo moneremur prius illud citra donationem mortalibus contingere non posse. Sed satis horum feruidis vestris animis; tepidis verò & frigidis plus etiam quàm nimium esset. Ab eiusmodi enim principiò statim explosus cum noua hac & inaudita philosophia fuissem, tamquam is qui tenues nugas è tenui vocularum filo suspenderem & connecterem: quos ego contrà rogassem, vt ex altissimo ditissimoque vel Græcorum vel Latinorum penu quicquam depromerent, quod vel minima ex parte his minimis dictiunculis de compositionis artificio queat cõparari, quòd ternario nnmero omnis perfectionis ideam metiente ita litteras collocauit, vt per eas eunti & redeunti vestigia indicent, quibus humanæ salutis summa comprehendatur. Dicerent fortasse: Quis hæc antè vidit aut considerauit? Quis? Ipse vocum architectus vel vidit, vel Spiritus sancti ductu ita voces fecit, vt hæc inde ab acutè considerantibus colligi possent. quod si nemo hactenus fecit, tanto plus ego Genio meo debeo, qui mihi in Cimmeriis tenebris versanti ea nunc demum reuelauit. Si hoc artificium & hanc componendarum vocum viam in vno, aut altero, aut tertio dumtaxat inuenissem; casui poteram, non consilio, rem totam acceptam ferre: verùm cùm in tanta nominum copia & diuersitate eadem ratio seruetur; impudentis sit & hominis à cõmuni sensu alieni, dicere, hæc casu, non consilio sic composita fuisse. Videant igitur nunc Græci, quibus suum φήγω debeant: & id vnà videant, vt verbi significationem mutilent, dum eam ad solum cibum, non etiam potum referant, origine tamen vtrumque complexa. Verùm quare prisci arborem nominarunt à Feg, si hæc vox non cibum tantùm, sed potum etiam signet, quem arbor non suppeditat? Videntur sanè veteres vtrumque genus arboris, & eius quæ in roborum genere glandem fert suauissimam, & eius quæ triquetram glandem sibi peculiarem producit, φηγοῦ nomine comprehendisse: verùm pòst apud Græcos alteri, alteri apud Latinos nomenclaturam remansisse. Ratio verò harum arborum sic vocandarum in eo tota fuit, vt symbolum præ se ferrent, omnem nobis corporis & animi refectionem à Ioue siue summo Deo, proficisci; non aliter, atque suaues glandes cuiuis citra laborem, citra cultum, citra curam, in siluis offeruntur, desuper ex arbore, velut è cælo, delapsæ. Quamuis enim & ad alias arbores eadem ratio applicari posse videatur; non tamen tanta vis esset significationis; eo quòd ceteræ omnes, quamuis in siluis antè citra cultum creuerint, ad pomaria tamen postea sint translatæ: ita vt in his homines aliquid sibi adscribere possent, quod in illis omnino nequeunt; quandoquidem semper

Donum omne perfectum à Deo perfecto proficiscitur.

ſemper ſilueſtres & incultæ permanſerint, ſoli Ioui omnem ſuam debentes ſuauitatem. Nomen itaque non de arborum tantùm natura, quam communem habent cum malis; ſed de ſymbolica etiam ratione datum, quæ his peculiaris eſt ad ea ſignificanda, quæ & hominem ſolidè ſuauiterque nutrire poſſunt, & citra ipſius curam adiumentumque de cælo conferuntur; vti in vocis Feg ſignificatu ſatis explicatum. Fateri interim cogor, multò copioſius ſignificantiuſque nomen hoc Phago Græcorum, quàm Latinorum conuenire; propterea quòd plura quercus, quàm fagus Italorum, diuinitùs dare cernatur: quod Theophraſtus ſatis oſtendit, qui præter ceteras dotes *Quercus cæleſtis alimenti teſſera.* hanc etiam adſcribat, quòd foliis eius melleus humor cælo cadens maximè ſoleat inſidere; cui vel ſoli ſatis ſubeſt rationis, vt cæleſtis alimenti teſſeram quercui veteres voluerint tributam. Nomen igitur δρῦς ſymbolicon etiam eſt ex eo datum, quòd hæc *δρῦς.* arbos anagogicôs conſiderata veritatem monſtret. nec diſſimili de cauſſa Saronis, quo *Saron. σάρων.* nomine Callimachus vſus eſt, nuncupata: quia in ea ipſe rerum omnium ſator habitare videretur, ita diuerſis beneficiis ab eo eſt dotata. Latini totum genus Robur voca- *Robur arbor.* runt, propter validam nimirum, quàm hoc arborum genus ſuppeditat, materiam. quæ *Robur i. valida firmitas.* vox licet in magna cuiuſuis rei firmitate ſignanda prorſus Latina videatur: Rouour *Rou. our.* enim natalibus tamen noſtratibus genus debet; compoſitum vocabulum ex prorſo *Rou. Our.* & verſo, ſignificat ipſius rudis perfectionem; quæ quid aliud eſt, quàm valida materiæ, per ſe rudis, firmitas & conſtantia? Corporis igitur propriè eſt, vti rudis & imperfecti, niſi firmitas daret perfectionem. Hinc bene Columella, quod primum exile natum eſt, negat robur accipere poſſe: quia nimirum rudis materia deſit, quæ hanc perfectionem capiat. Cùm igitur de animo dicitur, à prima ſignificatione transfertur. Eſt autem V dictionis medium, in B mutatum, ob euphoniam, vt ex Rouour Robur fieret.

Quercus Latinum item nomen eſt; ſed non minus quàm Robur à Cimmeriis, *Quercus vnde dicta.* ſiue Ianigenis Romanorum antiquiſſimis maioribus relictum: quod ſi ad originem ſuam vocetur, magnum ſecum trahet antiquitatis comitatum; cuius gratia lubentius, quicquid eius eſt, enucleabo. Wert idem eſſe quod defendo, & vos ſcitis, & ego *Wert.* modò dixi. Quamuis autem in B duplex noſtrum digamma non raró mutetur; eſt *W digamma aliquando in B, aliquando in Qu, &c. mutatur.* tamen vbi in Qu tranſeat, ea fortè ratione, quod ante V conſonantem, Latini non aliam conſonantem, quàm Q, præponere conſueuerint; & idcirco altero V ſeruato, prius in Q voluerint mutare. Cimbri Wie dicunt pro Quis vel Qui, & Wan pro *Wie. Quis vel Qui.* Quando: in quibus clarum eſt, duplicem hanc conſonantem nobis peculiarem in Qu tranſiiſſe; quod frequenter obſeruaretur, ſi Latini multas voces à Qu exordiri *Wan. Quando.* voluiſſent. Apud Græcos non eſt hæc quærenda litterarum affinitas; eo quòd Q penitus ex ſuo Alphabeto excluſerint. Apud Hebræos hæc duplicis digamma in Quof tranſmigratio à me non ſemel eſt animaduerſa: cuius certiſſimum exemplum in ipſo eo vocabulo, quo certiſſimum & nobis, & Hebræis, & Chaldæis ſignificatur, adducam. Nos enim Wis id dicimus, quod pro certiſſimo & indubitato affirmamus: *Wis.* quod nemo non audit, cùm dicitur, Tis wis: quod Latini dicerent, eſt veriſſimum. Hinc Wisheit ipſa veritatis certitudo. Hebræi dicunt pro eodem קשט, in quo clarum, *Wisheyt.* duplex digamma noſtras in Quof permutatum eſſe. Hac voce vſus eſt Nabuchodonoſor, Danieli ſomnium interpretato aſſerens, Deum Hebræorum in veritate certiſſima Deum deorum eſſe. Apud Hebræos קין eſt idem quod Latinis fleo ſiue ploro: pro eodem nos dicimus Ween; vnde קינה. Weening/ Latinis ploratus & fletus. Eodem *Ween. Weening.* modo quod Hebræi קוה dicunt pro expecto, id nos Wacht pronuntiamus. Nec aliter pro קדש id eſt, ſanctificare & conſecrare, nos Widen dicimus. Eadem omnino lit- *Wacht. Widen.* terarum permutatione Latini Quercus nomen reſeruarunt, quod in prima radice eſt Wer-tou/ id eſt, defendo ſiue prohibeo frigus. Hæc enim præcipua quercuum eſt vti- *Wer. Tou.* litas, vt ex ea caſas & domos aduerſus frigus moliamur; & ipſos etiam muros & pauimenta, ne nos frigore lædant, hac materia tegamus: Tum etiam, vt ignem ex ea, *Quercuum præcipua vtilitas.* contra frigora hiberna, accendamus; qui ex nulla alia arbore corporibus humanis eſt ſalubrior. Nec ignorauit hoc Theocritus apud quem eſt, ἐν πυρὶ δὲ δρυΐνῳ χορία ζεῖ, ἐν πυρὶ δ' αὖαι φαγοὶ χειμαίνοντος. Profectò nulla eſt arbor quæ vel in ædificiis, vel in foco, plus adferat adiumenti, ad homines à frigore tuendos. Addite, his

nihil esse præstantius ad algores depellendos, quàm corpus habere valido alimento bene fartum, & succi plenum. At hoc itidem quercus præstat, solidam porcorum carnem hibernis mensibus subministrans; è qua, si experimentis, rationi, & Galeno credimus, plurimum sanguinis & validi nutrimenti humanis membris accrescit; quo subsidio nescio an aliud sit præsentius & firmius aduersus rigidas frigoris iniurias. Circumspicite mentibus vestris latos vastosque siluarum recessus, ascendite montes, niuosa Alpium cacumina superate, quicquid denique vsquam arborum est expendite, Hartewennam asperam, immensas Herciniorum saltuum lacinias, totum Aquilonem gratissimum Hamadryadum domicilium penetrate, & diligenter vbique attendite, ecqua materia queat inueniri, quæ quercui in frigore multis variisque modis depellendo sit præferenda. Laborate, & disquirite; ego, si coram æquo iudice caussa sit quercui contra alias arbores dicenda, lubenter me vel vadem vel sponsorem præstabo. Gaudeat igitur hæc arbor hac sua nomenclatura Latinorum, non minus quàm nominibus faustissimis Græcorum; quorum alterum ab edendo, alterum à placida indole datum arbitrantur. Et hæc quidem de quercu: cuius si laudes sigillatim essent enarrandæ, alio & oratore & tempore opus esset: quamquam scio apud Flemingum frustra multis agendum, qui non solùm copia quercetorum abundat; sed quotidie etiam, & in suo, & in Scetorum palatiis cernit, tum quàm vasta tabulatorum spatia, quàmque partim arcis grauibus, & copiosa supellectile, partim aliis oneribus quibus emporia distenduntur, ponderosa sustineat, ne ad latum quidem pilum cedens; tum quàm magnos & candida saluberrimaque flama splendidos ignes in focis perpetuò lucentibus subministret. Nunc igitur ad ea quæ dixi comitatura ex vltima Romanorum antiquitate, sese hîc obtrudentia, quo & ipsa tandem à situ ignorantiæ, quibus hactenus miserè incanuerunt, liberentur atque detergantur.

AVDIO querelam Quirini mecum expostulantis. quid circumspicitis? aures arrigite, vt & vos mecum audiatis: Quid tu, Gorópi, in surdis arboribus labores perdis? quid potius quercus natales, quàm meos, explicas? Num verò hæc tibi dignior videtur, cui gratias de beneficiis, quæ commemorasti, agas; quàm ego Quirinus, qui nomine meo polliceor non solùm me frigoris, sed omnium eorum quæ vitæ humanæ vel insidiantur vel vim adferunt, paratum promptumque defensorem? Sint sanè Dryades quercuum numina, habeant & ea suos honores, sed sic habeant, vt agnoscant meas esse famulas sese & ancillas, nec alterius iussu quàm meo in arborum se præsidio stare. Age igitur tandem & me Romanis meis ostende, doceque quàm longè alius sim, quàm vel historiæ scriptores, vel Grammatici cogitarint; & vna opera ipsis & beneficia mea, & domicilium, in quo habito, demonstra: ne vagis potius mentibus à cultu meo aberrare pergant, quàm veros mihi & debitos exhibeant honores. Auditisne quid hîc intonet? Iouem diceres; ita procliue putat è Nymphis facere sibi ministras & ancillas. Imperat ille quidem auctoritate, vt videtur, magna; sed vellem Numæ libros, quos Romani superstitionis quàm religionis amantiores exusserunt, nobis in lucem proferret, vt ex iis depromere possim, quid de Quirini numine esset sentiendum. Obediamus tamen, quia sic iubet: Singulis regnis Dei ministros præfectos esse, vt ea tueantur & custodiant, nemo nescit eorum qui sacras literas perlegerunt: cuius rei indicium feci in Atuaticis, de monasterij sancto Michaëli nuncupati initiis tractans. Non est igitur dubitandum, quin Ianus, & Gomer, & eorum posteri antiquissimi, eandem acceperint, & retinuerint, & ad nepotes propagarint religionem; vt nimirum firma fide ab omnibus crederetur, omnem regnorum & ciuitatum custodiam à Deo pendere, & ad eam angelis suis, quos habet infinitos, vti ministris; non quia ita opus ipsi sit, quasi non omnibus æquè præsens adsit, & omnia præsens gubernet; sed quo bonitatis suæ, ob quam omnia facit, fructus pluribus communicaret creaturis. Romanorum igitur Ogygij illi parentes, & veræ religionis necdum obliti, inter cetera sua vota illud præcipuum rati, quo Deum supplices orarent, vt Rempublicam conseruaret, atque ab omni aduersitate tueretur; nomen inuenerunt, quo hæc ipsorum supplicatio notaretur, & quod primum quidem ipsi Deo, deinde eius ministris, quos huius potestatis faceret participes, conueniret.

Dryades quercuum numina.

Angeli, Dei ministri, præfecti sunt singulis regnis, ciuitatibus, &c.

Quirinus vnde dictus.

Cùm

Cùm enim Weren idem ſit quod defendere; atque modò demonſtrarim, duplex Cimbrorũ digamma in Qu tranſire; nihil amplius obſtare poteſt, quo minus conſiteri oporteat, Quirini nomen à defenſione Ianigenas dediſſe; & primum quidem, quàm diu vetus ſermo retineretur, Werinum; deinde, eo corrupto, Quirinum dictum fuiſſe. Poſſem equidem altiùs hic mentem attollere, & penitiùs veram patrum religionem intueri, niſi curioſitatis crimen formidarem. Dicerem enim à Weer & Een nomen compoſitum eſſe, & ante Italorum irruptionem Weereen pronuntiatum fuiſſe, quod ſignificat defenſionis vnum, ſiue vnus defendens: vt eadem vox ſimul & defenſionem diuinitùs eſſe petendam indicaret, & eam non à pluribus, ſed ab ipſo vno eſſe petendam, clarè decerneret. Quirinus itaque hac ratione non aliud eſſet, quàm ipſe Deus, ea ratione à nobis conſideratus, qua ab ipſo rerum noſtrarum petimus defenſionem. Dei enim nullum nomen eſt proprium, ſed tot ei nomina homines fingunt, quot habent votorum piarumque contemplationum diuerſitates. Quamobrem qui hanc Deo nomenclaturam tribuerunt, ea ipſa ſeſe monuerunt & excitarunt, omnẽ defenſionem in vnius Dei cõſiſtere poteſtate, & fruſtra arma & vigiles eſſe, niſi Deus ipſe, qui vnus eſt, ciuitatem & ſigillatim & vniuerſim ab omni periculo cuſtodiat; atque idcirco hunc vnum orandum eſſe, vt præſenti ſuo numine nos noſtraque omnia tueatur. Huic, vt in cælis habitanti, nullum fanum nec Numa, nec ipſius maiores dedicarunt: Huic, vt cuius nulla ſimilitudo fingi poſſet, nullam ſtatuam, nullam imaginem habuerunt. Sola Vortomni ſtatua omnes Dei perſonas, omnes poteſtates, omnia mortalium vota ſymbolicôs indicabat; ex qua re illud eſt quod de ſe dicit:

Weren. | Weer. Een. | *Dei nullum nomen eſt proprium, ſed ei homines nomina fingunt.* | *Quirini nomenclatura vni vero Deo data.* | *Vortomni ſtatua omnes Dei perſonas, omnes poteſtates, indicat.*

Arma tuli quondam, & memini, laudabar in illis.

Quorſum enim arma ipſi felicitatis omnis promotori, niſi vt defendat ciuitatem? quod dum facit, Quirini nomen meretur, quia Quirini gerit perſonam: haud ſecus atque Faunus, Bacchus, Phœbus, & quiduis aliud eſſe poteſt, ſi mortales ea promoueri cupiant, quibus poteſtates his nominibus indicatæ præſidere creduntur. Quid multis? Hæc, & id genus alia quamplurima, ad rituum, cærimoniarum, & ſemel, ad totius religionis intelligentiam ſpectantia, Numæ libris perſcripta fuiſſe exiſtimo: quibus cum impia Deorum multitudo tolleretur, & omnis Romana ſuperſtitio concideret; maluerunt boni, ſcilicet viri, deos in maieſtate ſua manere, quàm è Numæ ſepulchro ipſam tandem emergere veritatem, omnium fallacium numinum potentiſſimam victricem. Quid igitur remedij, libris nunc inuentis, & mox in multa exemplaria diſtrahendis? Quid? Funeſtæ potius faces iniiciantur, quàm tot templa, tot deorum ſimulacra, tot ſacrorum ordinum collegia diuinos ſuos perdant honores. Proſcribatur ieiuna & ſtrigoſa veritas, retineatur pinguis & dapſilis ſuperſtitio, largiſſima non numinum modò plurimorum cultrix, ſed immenſæ etiam multitudinis otioſæ magnifica opſonatrix. Inſpicite nunc quis primum fuerit Quirinus, & quarum in hominum ſocietate partium præſes. Videte mox quo poſtea errore in neſcio quod falſum numen tranſiuerit, illius haud dubiè fraude, qui ſedem ſuam poſuerat in Septentrione, vt ſimilis eſſet altiſſimo; quique omnem honorem vni Deo exhibendum, inſidiis & machinationibus mendaciorum fraudulentiſſimis ad ſe diuertere ſemper & vbique molitur. Huic impoſtori, cuius maximus inter vrſas draco nomine ſuo à priſcis dato monumentum gerit æternum, facillime fuit nomina diuina ad idolomaniam accommodare, eo maximè tempore, quo iam intelligi deſiiſſent.

Quirinus, Vortumnus dicitur. | *Numæ libri à Romanis, hoſtibus veræ religionis, exuſti.* | *Quirini diuinum nomen ad idolomaniã accõmodatum fraude & impoſtura draconis.*

Ianigenarum enim regio agrorum fertilitate, & portuum plurimorum copia, & ceterarum rerum omnium fèlicitate, quamplurimos mox ab initio hoſtes inuitauit; quorum multitudine & frequentia Cimbri tandem coacti ſunt, vt agrorum parte cedentes, vnà cum exteris habitarent; ſat modò ducentes, ſi non prorſus extruderentur. qua diuerſarum gentium irruptione tandem eò res euaſit, vt minimam partem veteres & primi coloni retinerent; nec agros tantùm amitterent, ſed ipſam etiam antiquiſſimam linguam, miſtione plurimarum, quibus diuerſi noui incolæ vterentur, corrũperent, & ferè abolerent. Quamobrẽ ne quando poſteri in eam opinionem venirent, hanc diuerſarum linguarũ farraginem primùm Ianigenarum ſermonem fuiſſe; totam regionẽ, quàm latè pateret, Witaliam vocauerunt, id eſt, regionẽ externi ſermonis.

Ianigenarum regio & lingua. | *Cimbri coacti habitare cum exteris, non agros tantùm amiſerũt, ſed etiam linguam ſuã antiquiſſimã corruperunt.* | *Witalia.*

Wit *siue* Wt. Tal. Wit-tal. Wit enim per diphthongum nostratem ex W vocali & I conflatam, externum significat. Tal autem idem est quod lingua siue sermo; ita vt Wit-tal nihil aliud sit, quàm lingua externa & peregrina. Hinc igitur Witalia à Cimbris dicta, vt perpetuò cogitarent de lingua prima & antiquissima in sacris maximè retinenda; ne quando ea neglecta & obsoleta, in profundam totius veræ religionis à Nocho siue Saturno acceptæ venirent obliuionem. Neque enim parui refert vocabulorum, quibus in sacris Pontifices vtuntur, vim cognitam habere, ad rectam religionis viam tenendam. quod cùm primi Ægyptiorum rituum magistri viderent, fabula quadam de Bec inducta sacerdotes monuerunt, vt si quando vocem quampiam non intelligerent, Phrygios consulerent, vel saltem eos, in quorum sermone vernaculo panis Bec vocaretur. Quis item audiens regionem quampiam ab eo dici, quòd homines in ea externo sermone vtantur, non euestigio interroget, si peregrino sermone vtantur, quis eorum vernaculus sit, siue patrius? Quanto igitur magis Cimbrorum posteri, apud quos & parentum series, & exterarum gentium irruptio adhuc non penitus in tenebras sese abdiderat, permoueri debebant ad vetustam suam & primam linguam in arcanis suis retinendam, dum totam regionem exterorum sermone vti ipsa regionis nomenclatura monerentur. Clarissima certè nota fuit hæc regionis appellatio ad memoriam prioris linguæ sempiternam, si modò tantillum luminis in Pontificum collegio reliquum fuisset, quo huius nominis ratio cerneretur. Verùm rebus paullatim in peius labentibus, & veteris disciplinæ monumentis indies magis atque magis neglectis, quòd in iis nihil esset vel ad honores, vel ad rem augendam præsidij; non tantùm lingua vetus, sed litteræ etiam quædam, & earum figuræ, quibus exterorum sermo non vtebatur, exoleuerunt. Hinc dum fortè quispiam in veterem aliquam inscriptionem incidisset, in qua priscis notis Witaliæ nomen positum esset, bis lapsus est in legendo; semel, quòd figuram duplicem vocalis nesciret perinde apud veteres pro V longo siue magno, atque ω mega apud Græcos in vsu esse: iterum, quod dum alteram figuræ partem, velut superuacaneam, reiecisset; crediderit eam, quæ remanserat, notam esse consonantis, non vocalis; atque idcirco legendum putarit Vitaliam, consonante vocem incipiente. Hinc credibile est eum, quisquis fuerit, diu hæsitasse, nec satis coniicere potuisse, vnde regio primùm fuerit Vitalia nominata. Quid hic in mentem alij veniret, non refert; illi saltem suspicio suborta videtur, Vitaliam à vitulis nomen accepisse, propterea quòd eos haberet præstantissimos. Atque huius quidem opinio per manus ad posteros venit, sed ratio ob quam ea primùm nata fuisset, tradita est obliuioni. ex eo errore alius mox pullulauit apud illos, qui acceperant Italiam à vitulorum præstantia dictam, citra vetustissimæ illius scripturæ mentionem. Hi enim caussam quærentes, ob quam Italia, non Vitalia, diceretur, si à Vitulis nomen haberet, eò sunt redacti, vt dicerent, veteres non vitulos, sed Italos dixisse, & V pòst accessisse, nescio quo Æolico more. Hinc apud Festum legimus, Italiam dictam esse, quòd magnos Italos, hoc est, boues habeat: Vitulos enim Italos esse dictos. Alij, in quibus est Halicarnasseus, Antiochum Syracusanum Siculas quasdam Arethusæ auias vendentem secutus, Italum nescio quem sibi comminiscuntur, obuio prorsus & vsitato ignorantiæ prætextu, de regionis nomine fabricati conditorem. Huic Italo cùm Antiochus Morgetem filium dedisset, Berosus Annianus sub larua Babylonica Witerbona mendaciorum scruta protrudens, filiam insignem adiecit, nomine Romam, indignam certè, quam Antiphanis Siculi filius præteriret. Demiror sanè quare non & Circen, & Caietam, & Cumam, & Vetuloniam suam Romæ fecerit sorores, quo tanto Itali propaginem faceret illustriorem. Hellanicus veterem illum errorem de litteris priscis malè lectis profectum à nescio quo acceperat, & vnà caussam ab Hercule suspensam, infinita nugarum monstra vbique gentium relinquente. Huius enim iuuencum, qui ab armento & Geryonis regnis abacto aberrans per totam Ausoniam in Siciliam vsque penetrarit, regioni nomen dedisse scribit. Cùm enim vbique de iuuenco suo Hercules rogaret, atque illi semper sua lingua vitulum se vidisse dicerent; magnanimus Iouis filius vnius vituli per maxima terrarum spatia inquisitor, & laboris in vestigando, & molestiæ in vituli nomine toties audiendo pertæsus, totam regionem, quam quærendo peragrauit, Vitaliam nuncupauit, quod nomen pòst in Italiam degenerarit. Sed missis ceteris, quæ ex Herculana nugarum officina depromuntur, hoc nobis ex Hellanico teneamus;

Margin notes: Bec. — W *duplex vocalis pro V longo siue magno ponitur.* — *Vitalia.* — *Italia.*

neamus; vanum illud esse quod Festus dixit, Italos quondam dici solere, qui pòst vituli fuerint nominati; cuius contrarium prorsus ab illo affirmari videmus. Quàm verò diuersæ gentes Italiam olim inuaserint, cùm alij scriptores, tum Dionysius Halicarnasseus satis copiosè descripsit: de cuius lectione quis est qui non facilè sibi persuadeat, admirabilem quandam linguarum confusionem necessariò exortam fuisse; ita vt non immeritò primi habitatores totam patriam suam, regionem externi peregrinique sermonis vocarint; ne posteri sui vmquam obliuiscerentur, aliam parentum vetustissimorum linguam fuisse. Vix puto operæpretium, vt id vos moneam, quod modò satis indicaui; nobis V vocale elementum æquè duplex esse, atque V consonans, & ex vtroque & simplici & duplici fieri diphthongum, adiecta I vocali, eodem modo quo apud Græcos diphthongus est ex o micro & iota, & rursus ex ω magno & iota. Witalen igitur externi sermonis homines vocantur, ipso W duplicis sono multo magis quàm iota sonante. Posteriores breuitatis & suauis modulationis vbique curiosi, è tribus syllabis duas fecerunt, duplice W vocali in duplex W consonans permutato, & sono ipsius iota, qui in vastitate duplicis elementi permisti ferè latitabat, neglecto; qua ratione pro Wittalen dicimus Walen/ quo nomine hactenus omnes exteros vocamus; quos si integra veterum voce nominaremus, facilius ab omnibus intelligeremur. Paucos enim inuenias, qui sciant, quid propriè hac voce Walen sit intelligendum, dum quisque, quos proximos habet externi sermonis homines, ea designet. Allemannus quidem Italos, inferior Germanus Gallos, Anglus eos, qui montosam Britanniæ chersonesum Hiberniæ oppositam tenent; quos si prima voce Witalos vocarent, nemo esset Germanici sermonis peritus, qui non mox intelligeret, externæ linguæ homines designari: quam intelligentiam è nomine acciso non ita promptè consequitur, & haud scio, an quisquam hactenus fuerit, qui nominis rationem sit assecutus. Ex Witalia igitur, siue alia scribendi forma, Witalia, quæ & antiqua est, & digamma dedit Æolicum, vt hic à me in puluere videtis depingi; primùm exstitit Vitalia, altero ductu, vt superfluo, relicto: quod nomen ita scriptum per consonantem enuntiarunt, diphthongi ui penitus ignari. Hinc procliue fuit, in eam venire opinionem, Vitaliam à Vitulis dictam fuisse; quo dato, alius aliam caussam quæsiuit; sed eius quod non erat, frustra, cur esset, ratio vestigabatur: à nemine tamen turpius erratum, quàm ab iis qui Festo auctores fuerunt, vt vitulos olim Italos vocatos fuisse diceret; cùm id sit falsissimum. Vitulus enim à Vitula dicitur, qua per hypocorismum, qualis in osculo est, suauis & iucunda vita notatur; quo nomine & Dea lætæ vitæ præsidens nominatur: vnde vitulor pro gaudeo. Et meritò quidem vitæ iucunditas & lætitia diminuente vocabulo signatur; eo quòd nihil in vita magis exiguũ sit, quàm ipsa suauitas & gaudium: deinde, quòd hæc ipsa dulcedo paruulis in tenella adhuc ætate constitutis dumtaxat contingat: quæ res cùm nusquam magis cerni queat, quàm in teneris iuuencis; placuit nominum factori, vt hi à vitula vituli dicerentur. & quo omnibus modis lætitiæ breuitas indicaretur, vocalem, quæ in vita longa est, in hac voce raptim pronuntiare oportet. Bene igitur Hyllus vitulam lætitiæ deam vocauit: sed malè Titius vitulari dixit idem esse quod voce lætari: nec multo meliùs Varro, qui vitulari idem voluit esse quod παιανίζειν; quod longè abest à vera vocis ratione; cùm multi vitulentur citra pæanis cantionem, & in primis ipsi vituli, meliores, quàm ipsi grammatici, interpretes, quid propriè sit vitulari; multi etiam pæana canant citra lætitiam, velut illi, qui pretio ad laudes diuinas conducuntur. In vetustis sacris Pontificum vitulatio nihil aliud erat, quàm chorea, & cantus, & totius corporis gestus lætitiam exprimens: qua de re quid sentiam, in Curetum saltatione fortassis ostendam. Cùm itaque falsum sit planissimè, vitulos quondam Italos dictos fuisse, & palàm sit, monstrosum & longissimè remotum ab omni sani hominis cogitatione, Herculem quempiam per totam Italiæ longitudinem iuuencum errabundum vestigasse, tametsi magnæ Pali & pastori ab Amphryso placet, heri sui abigei vitabundus, vt in ipsam etiam Siciliam tranare mallet, quàm ad armentum suum redire; non puto mihi amplius in eo laborandum, vt hos refutem. Ex his tamen hoc accepi emolumenti, vt facilius vobis probatum iri sperem, antiquissimam aliquam apud veteres opinionem inualuisse, Vitaliam quondam, non Italiam, dici solere: quandoquidem non sit probabile, citra magnam aliquam & luculentam occasionem, hanc vetustissimam famam apud eruditos homi-

W duplex vocalis &c.

Witalen.

Walen.

Vitulus.
Vitula.
Vitulor.

Vitulatio.

nes extitiſſe; tametſi ea in Cimmeriis tenebris, id eſt, in veris Romanorum originibus iam olim eſſet ſepulta; numquam fortaſſis in lucem reditura, niſi ego manus porrexiſſem. Diſcant igitur Romani, ſe externa lingua vti, etiam tum, cùm ſe Latina Ciceronis eloquentia iactant; nec alia ratione ſe Italos vocari, quàm vt aliquando tandem priſcæ & primogeniæ Ianigenarum linguæ de nomine ſuo monerentur.

CETERVM ſi quis eorum hunc ſermonem meum audiret; num putatis eum ſe contenturum à conuiciis? an non multos linguæ meæ cancros, an non ceteras diras quas in ipſorum ore, quàm in meo, eſſe malo, imprecaturum?

FALKEN. Vix ipſe me contineo, quin ipſorum partes ſuſcipiam contra te propugnandas; & facerem certè, quoad eius poſſem, niſi vererer, ne moleſtia mea te compellerem ad ſilentium; quod ego ſeruare malo, quàm id genus antiquitates non audire. Huius tamen veniam dabis, ſi obiter te interrogem, quî factum ſit, vt ceteris boni ominis nomina data dicas; Italis ſolis illud tribuas, de quo peregrinitatis conuincantur; nec vmquam tantiſper dum hoc nomen agnoſcent, in ſua ipſorum patria ciues poſſint haberi; quod non vni iuris noſtri titulo, ſed quam plurimis repugnat, ſi accuratè ea quæ inde conſequerentur, eſſent examinanda.

GOROP. Ego ad forum tuum & litium perplexitates, quibus miſeros clientes, tamquam retibus tenetis inuolutos, ex mea hac libertatis arce, in qua me hodie Flemingus conſtituit, deſcendere nolo; quarum ego non minus ſum vitabundus, quàm vitulus ille Herculis omnes omnium opes expilantis. Verùm vt tibi vlteriùs mecum iure veſtro experiendi occaſionem præcidam, vtrumque negabo, & quòd hoc nomen ipſi Itali ſibi dederint, & quòd malum habeat omen: Neque enim Itali ſeſe Italos vocarunt, non magis ſanè, quàm Wali in Anglia ſe Walos, ſed à Cimmeriis & ceteris Ianigenis hanc acceperunt appellationem; quia reuera peregrino ſermone loquerentur. Verùm cùm vndique tanta exterarum nationum colluuies irrumperet, vt iam exterorum potius regio, quàm Cimmeriorum eſſe videretur, ipſique Ianigenæ paullatim etiam peregrino ſermone ſuum corrumperent, atque ea ratione ſeſe etiam aliena lingua vti fateri cogerentur; non potuêre diutius reſiſtere, quin & ipſi in idem nomen, quod exteris dederant, tranſirent, atque ita tota regio Italia diceretur; quamquam, vt modò dixi, id eo lubentius ſuſceperint, vt poſteros ſuos monerent, aliam primorum in Italia parentum ſuorum linguam fuiſſe. Quamobrem vt darem infauſtum nomen eſſe; nihil inde tamen abſurdi contrà me effici poſſet; propterea quòd alterius generis ſint nomina ab hoſtibus aut à parum amicis data; alterius ea quæ ipſæ ſibi gentes bonis auſpiciis imponere ſolent, aut bene de rebus ſuis futuris ominantes, aut rem quampiam commemoratu dignam ipſo nomine poſteris proponentes reuoluendam. Verùm nolo hac vti declinatione; cùm recta via procedens negem, quicquam inauſpicatum hoc nomine deſignari, immo dicam, diuinitùs accidiſſe, vt toti regioni illi commune fieret, quæ omnium exterarum linguarum caput erat futura, ipſumque adeò nomen hoc portendiſſe. Quid ni dicam eam regionem Italiam, quæ ius dicit pluribus infinito exteris, quàm intra ſinum ſuum educatis; quæque plurimarum varij ſermonis gentium vnam facit ciuitatem, non legibus modò ciuilibus eiſdem conſtitutam, ſed vinculo etiam veræ perenniſque religionis omnes cuiuſuis linguæ nationes in vno capite colligantem. Diligenter hic inſpicite, & totis mentis viribus inſpicite, quàm latè hæc ratio, quam hîc breuiter indico, ſeſe extendat; & in primis hanc ſolam regionem tam grandem, tam fertilem, tot vrbibus inſignem, tot portubus & claſſibus nobilem, tot victoriis toti orbi formidabilem, ipſam denique omnium terrarum reginam ſolam & vnicam à tot ſeculorum interuallo inueniri, quæ vniuerſim Italia, id eſt, externi ſermonis regio nominetur. Quid? num huic ſoli vel conditores, vel aliæ inſignes notæ domeſticæ defuerunt, à quibus nominaretur? Atqui Ianus Saturni filius, ſicut Ianiculo, ita toti nomen relinquere potuiſſet, multo certè nobilius, vt prima fronte videtur futurum, quàm ſi ab exteris gentibus nomen emendicaſſe potius quàm accepiſſe videretur. Iam Cimmeriorum pater, Iani filius maximus natu, num indignus fuit, à quo regio vel Gomeria vel Cimmeria diceretur? Profectò genus vniuerſum de ſe potius nominare debuiſſet, quàm exiguum illum Campaniæ angulum, in quo Homeri tempore Cimmeriorum in hac regione nomen dumtaxat reliquum fuiſſe, de ſcriptis ipſius videtur.

Italia omniũ exterarũ linguarum caput.

videtur. Quid dicemus de Saturno huius auo, illius patre, qui pòst in hanc regionem cum Oenotriis suis venit, & eam partem accepit possidendam, in qua diuinitus intelligebat promissionem suam Iano factam impletum iri. Quæ, rogo, caussa tanta esse potuit, vt Saturni nomen, omnium mortalium post diluuium patris, regio non tenuerit; cùm semel eo fuerit nuncupata? Num potuit quicquam generosius, quicquam excellentius, quicquam melioris ominis inueniri, ipso omnium hominum parente, cui à singulari prærogatiua, qua Deus ipsum honorauit, diuinum Saturni nomen Ianus nepotesque indiderunt? Num quicquam erat, præ quo hoc pœnitendum videretur? Omitto Ausoniæ appellationem, à maximo Iani filiorum acceptam. Nec commemoro Oenotriorum nomen, à quo tota regio aliquantisper fuit vocata; hominum certè perpetuò ipsi Saturno in omni necessitate fidissimorum, vtpote qui assidui ipsi in omnibus itineribus terra marique comites fuissent; quod suo ipsi nomine præ se ferebant, tamquam id, de quo in summo apud omnes honore haberi mererentur. Non quæro, inquam, cur alia nomina semel apud omnes recepta, fuerint deleta, & in animorum tabellis perenni litura inducta. hoc quæro, quamobrem Saturni nomen non potius sit retentum, quàm nouum illud à sermonis peregrinitate sumptum. Magnum sanè, immo maximum momentum in hoc latere puto rerum earum quæ maximè faciunt ad hominum salutem. Fateor, plurimum Saturno siue Nocho debere omnem posteritatem, & tantum debere, quantum ei, per quem semen, & vitales auras, & huius luminis vsum accepit. Verùm aliud est, quod nõn hanc modò præsentem vitam, sed futuram etiam spectat, in quo & huius vitæ lumen, & æternum futuræ vitæ lumen continetur. Hoc nobis Christus erat daturus, & à gente illa in qua ad ea vsque tempora vera religio permansisset, ad exteros translaturus. Ad quos verò exteros? ad omnes quidem, quotquot in toto orbe essent; sed præcipuè tamen ad illos, quibus ab externa lingua iam olim nomen maneret: sub quorum imperio ob eam potissimùm caussam nasci voluit, vt verus Dei cultus non amplius apud Hebræos solos maneret, sed ad illos transiret, quorum regio omnes diuersorum sermonum homines vna ciuitate & vno iure contineret; quo per illos faciliùs in vniuersum orbem felicia diuini verbi dona possent & seri & propagari. Nam statim ab initio primi Christianæ scholæ hypodidascali, & felices principis magistri discipuli, tum cùm variis linguis loquerentur, palam ostenderunt, Christum velle doctrinam suam ad omnes, quamuis diuersi sermonis, homines pertinere; & idcirco nasci voluisse, dum penes eos orbis terrarum gubernaculum esset, qui à sermonis peregrinitate nomenclaturam iam olim haberent. Ab his item & exteris, & ab externo sermone nomen ferentibus, voluit Deus vetus Iudæorum & regnum & templum euerti, & totam religionem nouæ & æternæ legis ab vna lingua ad omnes commigrare; quo omnes æquè salutis verbum caperent, & intelligerent, & vlteriùs propagarent. Non mirum igitur, in Italia præcipuam & primariam religionis nostræ sedem esse collocatam, & hactenus inconcussam & firmam manere; tametsi ab ipsis Imperatoribus principio crudelissimè fuerit oppugnata, & tandem omnium Barbarorum insultibus ab ipsis Imperatoribus prodita, & prorsus deserta. Verùm quando pro dignitate hoc argumentum vires meas longissimè superans tractare non possum; vos rogo, vt quod à me silentio premitur, id tacita cogitatione iterum atque iterum reuoluatis; vt tandem, quæ modò dumtaxat indico, plus in recessu, quàm in aperto habere, nouisse possitis.

Saturnia. *Ausonia.* *Oenotria.* *Oenotrij.* *Christiana religio ad Italos exteros translata, & primaria eius sedes in Italia collocata.*

NON dicam nunc, quid illa ara maxima, sub aperto cælo ab Euandro Herculi dedicata, portenderit: quod si explicarem, totius religionis nostræ typus palàm ob oculos poneretur. Intelligeretis in Euandri nomine non illud modò, quod Græcis significat, sed aliud quiddam diuinius ad æui spectans mutationem contineri; quæ tum esset futura, cùm in maxima ara crucis ipse Hercules se immolaret, atque eo ipsa victima Cacum occideret, & huius sui sacrificij in ipsa hac vrbe non solùm perpetuam memoriam, sed primariam etiam collocaret, eo iam tandem absoluto, quod tot antè seculis Euandri & Carmentæ matris nomen, & ara maxima Herculi ob Cacum occisum consecrata, indicabat. Absit vt hæ sint fabulæ Græcanicæ, aut ab Arcadibus, eo modo quo vulgus putat, profectæ. Ianigenarum sunt monumenta & mysteria, &, ni fallor, ipsius Nochi, qui hos rerum futurarum typos diuino instinctu eo loco reliquerit, in quo

Herculis ara. *Euander.* *Hercules Christus &c.*

quo fore præsentisceret summam mutationis seculorum dignitatem. Verùm hæc erant ad Romanas origines differenda.

FLEMING. Hoc modò nostra non refert, quid in illis sis acturus, & multa alioquin inter calicem supremaque labra. Vellem interea dum vnà sumus, & in Herculis & Euandri incidisti mentionem, paullo clarius, quid hac fabula significari putes, exponeres. Nam non sum tanto mentis stupore depressus, vt quæ de Hercule, & Caco, Carmenta, & Euandro feruntur, ea ad historiam credam pertinere; tametsi poëtæ insanam Græcorum vanitatem secuti, eiusmodi Ogenia figmenta ad res gestas transferre nitantur; quod vt in illis nullam professis veritatem tolerari potest, ita prorsus est in historiæ scriptoribus pudendum, ne dicam despuendum. Fabuletur Virgilius de Æneæ cum Euandro colloquio, de Pallante eius filio, deque ceteris, quibus carmina sua ornauit: at id longè abest, vt fidem mihi faciat vel in minimo horum, non hercle magis, quàm in iis, quibus Sibyllæ de Christo vaticinium ad nescio quem Pollionis filium detorsit, tam effronte & abominanda adulatione, vt ne vna quidem oraculorum littera in eum quadraret, cui ea obtorto collo applicare conabatur.

GOROP. Laudo te, Fleminge, de hac tua sententia; & me in eandem iam olim concessisse, opinor de Croniis meis satis intellexisse, in quibus Erigones fabulam obiter attigi, quam idem poëta Augusto suo accommodauit. Hoc interim stupenda prorsus Dei prouidentia factum esse video, vt dum aliud præstantissimus hic poëta agit, illa prodat æternæ posterorum memoriæ, quæ de Christo firmissima, clarissima, & quibus nihil opponi queat testimonia complectuntur. Quicquid Lactantius, quicquid Eusebius, quicquid ceteri patres ex Sibyllæ carminibus ad religionem nostram in hominum animis exstruendam & roborandam attulerunt, id Athei pro nugamentis & confictis probationibus habuissent, nisi Virgilius Cumanum illud carmen omnibus communicasset. Eodem modo nemo aræ maximæ originem, nemo Caci & Herculis pugnam, nemo Carmentam & Euandrum satis clarè cognouisset, nisi hæc omnia suauissimus poëta carminibus suis celebrasset. Miscuit ille quidem sua; sed hoc interim præstitit, vt corpus saltem ipsius fabulæ adhuc integrum queat videri. Quis enim Cacus, nisi Ca-toi/ id est, stabuli pernicies. An non hic statim, si cum Satyris aures in cælum arrigamus, Cacodæmonem humani stabuli pestem audimus? Hic enim est, qui in tenebris habitans trophæum posuit in barathri sui faucibus miserorum hominum, quos fraude sua occiderat.

Cacus. Ca. Coi.

Foribúsque affixa superbis
Ora virûm tristi pendebant pallida tabo.

Quis verò Hercules, Iouis è mortali matre filius, omnia monstra claua sua domans, & semper leonis exuuias indutus? Quis alius, quàm vti nomine præfertur, mascula vis mundi, verbum patris æterni, de mortali femina humanam carnem assumens, de quo dictum est, *Vicit leo de tribu Iuda*. Quem vicit? Cacum, qui homines, veluti pecora, retrorsum in antrum suum fumo & igne infernali æstuans assiduo trahebat, *sempérque recenti Cæde tepebat humus.* At quibus armis vsus hoc monstrum superauit? Non alia arma Herculi tribuuntur, quàm ingens claua, qua omnia totius orbis monstra domuit, & ipsum etiam tartarum perrupit. Quis hîc non crucem videt, omnium malorum, quæ humano generi à Caco inflicta sunt, victricem? Miror profectò vnde Virgilio suboleuerit, priorem syllabam in Cacos producendam esse; cùm ea in voce Cacos Græcorum, quo malus significatur, corripi consueuerit. Vnde id acceperit nescio; hoc scio, nostratibus vocalem longam in ea esse, atque idcirco longam pronuntiari. Iam de Euandro aliud dicere non possum, quàm id, quod me sentire cogit Cimbrica vocis interpretatio. Est tamen hoc obseruatióne non indignum & Græcis & nobis, hoc vocabulum significationem suam habere, & eam talem, vt in eandem rem cadat. Cimbris seculi mutatorem notat, Græcis virilem siue præstantem virum. Hæc igitur vox primùm Dei filio humanam carnem induto & mortali iam facto tribuenda; deinde ei, qui typum Christi venturi apud priscos gessit. Is autem fuit Nochus, vir bonus, & Deo placens, per quem humanum genus in diluuio seruatum est, quique mundi secula maiorem in modum immutauit, carnes hominibus & vinum præbens; vt de legibus interim, quarum mutatio præcipuè spectatur, nihil dicam. Hîc igitur vti Christi veri

Hercules Christus, Cacum, id est, Cacodæmonem vicit claua, id est, cruce &c.

Euander vnde dictus.

Euander Christum & Nochum designat.

sti veri & maximi seculorum permutatoris typus, filius fuit non hominis, sed gratiæ diuinæ iustitiam in ipso operantis, per quam Deo carus fuit, quæ Carmenta ob id vocatur, quòd id, quod omnibus carissimum esse debet, adducat. Fingitur item Mercurio patre natus, quoniam Deus voluntatem suam per Nochum publicè interpretatus est, omnibus exitium prædicens, nisi à fœdis sceleribus abstinerent. Hîc igitur Herculem venturum præuidens, & ea sacra facturum, quæ omnium essent maxima, & quorum collatione cetera sacra nihil essent, vel si quid essent, simulacrum dumtaxat quoddam maximorum præferrent; tum vaticinium Herculis & Caci fabula inuoluit, tum aram maximam Christo venturo erexit, ad quam gratiæ de Caco humani generis hoste interimendo agerentur; sic tamen omnibus verbis compositis, vt non futura, sed præterita significari viderentur, de more nimirum & consuetudine prophetarum familiari, quo tam certa & firma eorum quæ dicuntur, veritas indicetur, quàm si modò perfecta essent. Deinde quo significaretur, non alium vel aram maximam, vel sacrificium, quo mortalium genus à Caco liberaretur, facere posse, quàm ipsum Christum: bene habet, quod dicatur hæc ara maxima ab ipso Hercule constituta. Hinc Virgilius: Carmenta.

Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.

Vt igitur Nochus quadam tenus seculum mutauit, ita Christus verè mutauit, omnem veterem legem abolens, & mortiferum draconis venenum diluuio sanguinis sui summergens, & eo ipso totum mundum purgans; qua ratione meritò Euander dicitur non solùm Cimbrico, sed etiam Græco sermone. Quæcumque igitur de Euandro prodita sunt, de Nocho, vt typo veri Euandri, intelligenda; in quo quia multæ & ingentes diuinæ gratiæ dotes eluxerunt, multa quoque & diuersa nomina locum suum inuenerunt. Admirandum est, quòd hoc etiam firma fide apud Pontifices fuerit creditum, aram hanc semper maximam futuram, quo videtur non solùm Christi sacerdotium maximum & æternum signari, sed hoc etiam addi, maximam hanc aram Romæ semper futuram. Quæ de Potitiis & Pinariis feruntur, ex Cimbrica etiam lingua apertam habent significationem, quorum illi nouæ legis homines, & Dominici corporis epulones; hi omnes eos qui ante Christi mortem fuere, designant. Sed de his plus satis & ex tempore, & extra propositum; cùm hæc magis seriam curam, & latiorem poscant interpretationem; ad quam spero mihi aliquando datum iri maiorem opportunitatem. Potitij. Pinarij.

Nimis longè à quercu peregrinati sumus; & nescio quî à Quirino ad Italos, ab Italis ad Euandrum sit peruentum. Mirum ni hæc quercus vna sit ex Dodonæis; adeò me reddidit loquacem. Quid, boni viri, num hoc est Propertij Vortomnum interpretari?

——Amphora cœpit
Institui, currente rota cur vrceus exit?

Quòd si tam prodigiosam varietatem in hanc commentatiunculam adferre pergam, næ verè ego pro Vortomni interprete Vortomnus fiam Propertianus.

FLEMING. O religiosum congerronem! Id scilicet nos curamus, qui'nam ea quæ hîc inter confabulandum dicuntur, inter se cohæreant. Apage cum hac superstitione. Quis legem colloquio nostro scripsit? An fortassis tibi rem cum Galeno tuo esse putas, homine nihil præter methodos vbique inculcante, quas dum subinde maximè iactat, pro methodo sua odiosissimum Asiatismum longis discursuum ambagibus, veluti Ariadnes filum sequens, inuoluit. Si librum scriberes, hæc te cura intra certos limites coërcere posset: interim dum nobiscum fabularis, eam tibi optimam viam & rationem loquendi puta, quam nobis vides quàm maximè placere.

GOROP. Tu de ceteris, vt voles; de Galeno bona verba quæso. Nam nisi hic studiis meis sumptum suppeditasset, iam nec Propertius, nec Virgilius in museo meo inueniretur. Sed quando ita placet, pergam garrire securus quò pes ferat. Memini modò me abreptum à quercu ad Quirini interpretationem, cuius nomen non intellectum, vt pleraque cetera, magnam dixi inuexisse idolomaniam, idque ea de caussa faciliùs, quòd tota Italia ab exteris ferè occupata veterem linguam partim perdiderit, partim corruperit, & peregrinis vocibus contaminarit: atque hac occasione ad Italorum nomen di-

men digressus, videor mihi cum Italis paullò longiùs ad externa diuertisse; quod Quirinus verus ipsorum, nec minus noster, patronus non ægrè feret; quandoquidem sic aberro, ne præter casam, neue præter ipsius sacra.

Quiris hasta. Fuerunt qui Quirinum ab hasta dictum putarent, quæ Sabinorum lingua Quiris fuerit vocata, teste Varrone: quod si ita sit, nomen inde hasta acceperit, quòd arma defendentia rumpat, quasi Weer-rijt. Weer generatim nobis omnia arma significat; qua de caussa, vt dubia locutio vitaretur, Cur-rust/& adempto Tau, Curus dicitur armatura, qua induimur ad defensionem, à Cur quod fit à Queer pro Weer/& Rust id est instruo siue armo. Hinc Volcurus panopliam notat, siue ea arma, quæ nullam corporis partem nudam relinquunt; qua cùm equites vtuntur, Curruiters vocantur. Sabinos enim nostra lingua vsos esse ne miremur, Zenodotus Trœzenius facit, qui eos scribit Vmbros esse, à Pelasgis patriis sedibus eiectos. At Vmbros Cimmérios fuisse, principiò dixi.

Weer. Rijt. Cur rust. Curus. Cur. Queer. Rust. Vol-curus. Cur ruiters. Sabini populi.

Qua verò de caussa Sabinos se vocarint, Porcius Cato aperuit, à Sabo patrio ipsorum Deo Sabinum nescio quem natum aiens, qui toti genti dederit nomen. Ego aliter video suadere Cimbricam linguam, quod inde veri similius cuiuis reddetur, quòd Sabina etiam frutex dicatur, nisi fortasse fruticem etiam à Sabo, perinde atque filium, nominatum esse contendant; quod hactenus neminem video tentasse. Deinde Virgilius nemini veterum non anteferendus in curiosa antiquitatum inquisitione, Sabinum vocauit, indicans Sabum & Sabinum eundem deum esse. Et hæc quidem à veteribus de Sabinis. Sed dum caussam nominis ad Deum referunt, nemo est qui addat quamobrem Deus ipse ita sit vocatus, quasi eius nomenclatura vel minimo sit euidentior. Nos ex Virgilio & herba Sabina coniecturam ducentes, credimus inter cetera Nochi apud Cimmerios cognomenta hoc etiam vnum fuisse, quorũ causis ignoratis, tot postea Dij emerserunt in hominum opinione, quot diuersarum Dei gratiarum nomina reperiuntur vel cuiquam olim mortalium concessarum, vel quotidie à miseris & afflictis, quales ad vnum omnes sumus, orandarum: ex quo crasso & supino errorum seminario omnis superstitio, omnis religionis veræ corruptela, omnis idolomania emanauit. Primùm igitur poëta vitisatorem Sabinum nominat, de qua nota quem quisquam sanus intelligendum putaret, quàm Nochum, qui in Italiam ad Ianum filium suum omnium gentium confessione dicitur nauigasse. Hunc Virgilius de diuerso nomine diuersum à Saturno existimauit, ex eodem fonte, vnde ceteri, errorem suum hauriens. Sicut autem à singulari gratia mortalium seminis conseruati Saturni nomen accepit; ita Sabinus quoque meruit dici, quia omnibus mortalibus ceteris præstantior fuisset in caussa prima, siue deo sibi alligando, quod Sacbini nomine ad vnguem notatur, à quo, vt in compositione fieri consueuit, postrema littera prioris in compositione partis est sublata. Argumentum huic assertioni meæ herba Sabina clarissimum adfert, ea de caussa hoc nomen sortita, quòd sacris thuris loco soleat adhiberi, præsertim à primis illis patribus, qui intelligebant Deum sumptuosa sacrificia & Arabicos odores non pluris facere, quàm tenuem & frugalem cultum è proximis locis facilem paratu. Huc spectat illud Ouidij ex primo Fastorum libro:

Sabina herba. Sabinus Deus. Sabinus vitisator Nochus. Sabinus vnde dictus.

Antè Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.

Sic & Propertius noster:

Flore sacella tego, verbenis compita velo,
Et crepat ad veteres herba Sabina focos.

Adducerem plura testimonia, explicaremque qua de caussa herba dicatur; cùm frutex sit, & is non exiguus: qua in re mysterium latet diuinissimum, minimè vel Grammaticis vel poëtis ipsis cognitum, tametsi hi non ferè Sabinæ citra herbæ appendicem faciant mentionem: Sed video malorum pyrorumq. vicinarum vmbras fieri longiores, quàm

quàm vt ſat temporis reliquo ſermoni meo ſupereſſe videatur. Neceſſe etiam eſt quædam relinqui vobis calcaria, quibus ad Romana mea legenda pungi queatis; in quibus non de Sabina modò, ſed de Ara etiam, & de Græcorum Bomo, & Latinorum altari, & id genus aliis, copioſius agetur; quæ omnia ad eum locum pertinent, quo quærendum eſt, quæ prima ara fuerit, & qua de cauſſa Euander ex Arcadia in Italiam veniſſe dicatur, quod omnino veritati conſentit; ſed minimè pro eo atque doctiſſimi quique vel veterum vel recentiorum arbitrantur. Ab ipſo ergo Nocho Sabini nomen ſuum retinuerunt; quòd illa omnium fauſtiſſima appellatio ipſis videretur, qua omnes Deo alligati deuinctique dicerentur. Crediderim principio homines quoſdam diuinarum rerum ſtudioſiores à turba in montes ſe proximos contuliſſe, qui interrogati, cur vitam ſolitariam ſectarentur, quaſi humanam ſocietatem aſpernati, potuerint forſan reſpondere, cupere ſeſe totos Deo deuincire, atque inde ſumpſiſſe nomenclaturam. Certè cinctus Sabinus maximo indicio eſt, qualia fuerint in hac gente vitæ inſtituta: de quo ſuo loco plura. Siue autem Sabinum ſiue Sabum dicas, nihil eſt in re diſcriminis; niſi quòd hoc compoſitum ſit ex duobus nominibus; illud ex nomine & verbo.

Ex his liquet, non abſurdè me facere; dum Quirini nomen de lingua Cimmeriorum examino, & Quiritem ob id haſtam vocatam dico, quòd defendentia arma rumpat: inde tamen nomen Quirino minimè datum eſſe, verùm à defendendo. Hinc efficitur, vt optimè illi ſenſerint, qui eundem hunc Deum faciunt cum Enyalio, quem Heſiodus eundem cum Marte, Sopocles diuerſum opinatur. Arrianus Enyalium à Marte occiſum narrat, & inde cognomen ad victoriæ monumentum retinuiſſe. Enyalium autem dictum aiunt ab Enyo belli dea, & hanc ab ἔνω vel ἐνύω, id eſt, occido, Heracleon deduxit, argumento vſus, αὐτοέντην eundem eſſe quem αὐτοφονεύτην: cui aduerſatur Apollodorus, exiſtimans hanc deam à clamore vehementi, qui in prœliis edi ſolet, nuncupari; eo quòd ἐναύω idem ſit quod ἐμφωνεῖν. Ab his in diuerſa admodum abeunt, qui Iunonis Enyo epitheton eſſe volunt, ab ἀνύω, quod eſt perficio; quoniam Iuno, id eſt, temperies aëris, omnia perficiat & alat. Dionyſius Halicarnaſſeus Enyalium belli quidem præſidem agnoſcit, ſed dubium eſſe ait, an duo nomina vni Marti dentur, an duobus nominibus duo dij intelligantur ambo belli curam gerentes. Ex hoc Enyalio ſiue Quirino virgo quædam ſemine ſuſcepto filium peperit Medium Fidium, quo loco Græcum Halicarnaſſei exemplar peſſimè habet μοδίον φαβιδίον. Vt autem plena ſunt tenebrarum & diſcordiæ, quæ de Enyalio ſuo Græci tradunt; ita non minus controuerſiæ apud Latinos de Fidio, quem alij Dios Fidium, pro Dius filium, id eſt, διὸς υἱὸν accipiunt; ita vt dum Me Dius Fidius dicimus, cenſeamur dixiſſe, ita Me dius fidius amet; quemadmodum Me hercules, vſurpatur: quæ mihi ſententia vt ceteroqui placet; ita in eo diſplicet, quòd dius genitiui caſus hic eſſe velit, vt Feſtus videtur opinari; cùm omnino rectum nomen ſit, à quo Latinè dicitur ſub dio, quod Horatius interpretatur, ſub Ioue frigido. Plautus in Aſinaria Demænetum ſic loqui faciens, *Per Deum Fidium quæ quæris iurato mihi*; me cogit ſuſpicari, erraſſe omnes qui putant, quòd Deus hic Medius Fidius vocetur. Marmoream tamen tabulam Romæ vidi, ſed talem, vt facilè ſe oſtenderet barbari ſeculi eſſe, in qua vir & mulier ſic erant ruditer exciſi, vt dextras iungerent, & in medio puer adſtaret litteris ſingulorum capitibus adſcriptis, pueri quidem tiou SIMVLACRVM, viri HONOR, mulieris VERITAS. Ex hac quiſquam moueri poſſet, vt eorum opinioni accederet, qui Fidium Medium vocari volunt, quòd medius ſit inter duos: Ego tamen Plautum ſequor, & Latinè loquendi conſuetudinem; & illud Feſti de Fidio & filio ſine diſcrimine antiquis dici conſuetis, nihil prorſus ad hanc rem facere cenſeo; præſertim cùm ad Herculem nomen detorqueat, contra Dionyſij & Varronis, vt videtur, ſententiam, qui Fidium Quirini ſiue Enyalij filium habitum produnt, & ab hoc Cures de nomine patris & conditos eſſe & nominatos. Dius igitur Fidius nihil aliud eſt, quàm Iupiter Fidius, ſi Horatium illud, *ſub Dio*, bene reddidiſſe, *ſub Ioue*, fateamur: vnde & illi erroris conuincerentur, qui Dium neutro genere pro aëre poni tradunt; cùm haud aliter ſub dio atque ſub Ioue dicatur. Porcius Cato item hanc opinionem noſtram confirmat, qui Sabum tradit Dium Fidium, ſiue vt Halicarnaſſeus Græcè dixit, δία πίστιον à Sa-

Quirinus. Enyalius. Enyalius Deus. Enyo dea. Medius Fidius. Fidius. Dius. Dius Fidius.

binis dictum fuisse. Omnes tamen & Quirini & Enyalij conuenientia in tenebris micant: propterea quòd nemo eorum caussam intelligat, ob quam prisci libri memoriæ tradiderint, Quirinum Enyalium esse, & Dium Fidium filium Quirini. Quirinum vnum ipsum esse, quòd ciuitates custodit & defendit, modò audiuistis. Enyal Cimbris, vnde Græci & Latini fecerunt Enyalium, significat ipsum vnum custodiens omnia; ne vno quidem litteræ apice mutato, sola adspiratione compositionis ratione è medio sublata. Enyo verò Tau perdidit, quo Græcorum haberet terminationem, longè aliud significans, quàm Græci crediderunt, vnum nimirum caput custodiæ & defensionis. Et hæc optimè quidem prisci illi & Ogygij viri, & conuenientissimè iis quæ in sacris nostris litteris creberrimè repetuntur; non alium esse ciuitatum regnorumque custodem & protectorem, quàm vnum Deum solum, & non alium aut in cælis, aut in terris, aut in pace, aut in bello. Neque enim alius Deus est, qui hostes profligat, cædit, delet; & alius, qui suos tuetur, protegit & defendit. Hinc Melchisedec rex Salem, rex idem hominum magnusque sacerdos, Abræ diuinum epinicium canens, inter alia dicit, *Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum & terram: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Quòd autem hic solus sit in cuius manu est custodia & clades, solus qui omnia regna vel conseruat vel perdit, Ezechias clarissima voce profitetur: *Domine*, inquit, *exercituum, Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ.* Quid verò dicit Deus de rege Assyriorum exitium Hierosolymis minitanti, & iam iam insuperabili exercitu omnia in cineres & sanguinem redacturo? Quid? *Non intrabit*, inquit, *ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via, qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum.* Hæc Dominus. quibus mox additur: *Egressus autē est angelus Domini, & percussit in castris Assyriorū centum octoginta quinq. millia.* Videtis'ne hic, boni viri, eundem Deum esse, qui ciuitatem Hierosolymitanam tuetur & protegit; & eundem, qui tam vastam in castris Assyriorum edit cladem, vt tot hominum myriades occidione occiderentur, nullo humano auxilio aut copiis hosti obiectis? Non igitur alius est Mars omnia confringens, cùm ipsius omnipotenti voluntati visum est; & alius Quirinus vrbem protegens, & ab omni vi & noxa custodiens, vti Seruius & multorum numinum fabri putauerunt: sed vnus est custodiens quæcumque vult salua, & in puluerem comminuens quæcumque vult perdita atque confracta. Quamobrem non sine diuino instinctu nomina illa sunt facta, quibus apertè significatur, vnum esse defensorem omnium, qui dum faciem suam & custodiam à nobis auertit, extemplo perimus, nullis viribus aliis sustinendi aut seruandi. Idem itaque Quirinus, quo significatur, in vno solo esse defensionem: & Enyalius, quo vnus dicitur custodire omnia: & Enyo, quæ vox nihil aliud significat, quàm vnum esse caput protegens & custodiens. Nec refert in feminino ne genere an in masculino nomina eiusmodi proferantur; cùm in Deo nullus sit sexus, sed æquè & maribus & feminis se præbet custodem, iuxta illud Orphicum:

Iupiter & mas est & femina nescia mortis.

Nec aliud est Filius Dei, aliud verbum, aliud sapientia, aliud veritas, licet diuersis generibus enuntientur. Hinc modò licet æstimare, & iusta expendere trutina veterum scriptorum de Enyalio & Enyo sententias; quarum nulla vera est in nominum ratione danda; hoc vno recipiendæ omnes, quòd fateantur his vocibus significari potestatem quandam diuinam bellis præsidentem; illo rursus reiiciendæ, quòd statuant aliud ab hac esse numen quod vrbibus præsit tuendis.

Nec malè est à quibusdam obseruatum, Enyo Iunonis esse cognomentum; sed id malè additum, eius rei rationem ex illo aptam esse, quòd Iuno aëris sit temperamentum. Modò ex Ezechia audiuimus, *Tu es Deus solus omnium regnorum terræ*; quod poëtæ siue Orphici significare volentes, Iunonem dicunt; qua voce Cimbri intelligunt fauoris caput, quod nihil aliud est, quàm solo fauore diuino, nullis viribus humanis, regna conferri atque seruari. Num igitur mirum, Iunonem vocari Enyo, id est, vnicum & solum custodiæ caput? An aliunde quàm à fauore diuino, & à solo omnis fauoris capite tutela omnium non regnorum modò & ciuitatum, sed singulorum etiam homi-

Enyalius vnde dictus. En siue Een. Hu siue Hy. Al.

Enyo vnde dicta. En. Hy. Hot.

Deus vnus & solus ciuitatum & regnorum custos atq. protector, hostes profligās &c.

Enyo Iuno.

Iuno vnde dicta.

hominũ pendet? Animaduertitis ne hîc, vt apud veteres ſcriptores ſcintillæ adhuc quædam ſub multa fauilla occultentur, è quibus diligenter obſeruatis ne exſtinguantur, non parum adhuc luminis poſſit excitari ad priſcam Ianigenarum religionem peruidendam. Verùm hæc ab Italis, vtpote primi maiorum ſermonis ignaris fruſtra quætuntur; apud quos adeò nihil ſani vel de Marte, vel de Enyalio, vel de Enyo, eſt cogitatum: vt cùm vbique à veritate & religione longiſſimè aberrarint, tum nuſquam ferè ab ea fuerint quàm in Enyo remotiores; quandoquidem eam putarint demente furore, & inſania pluſquàm cyclopica delectari; & idcirco eam vulneribus corpori ſuo ſponte inflictis colendam exiſtimarint.

O fallacem vbique draconem, humani generis hoſtem; & nuſquam magis fallacem, quàm in optimis de religione opinionibus corrumpendis, & ſanctiſſimis nominibus ad furorem ſuum pertrahendis! Quid veritati congruentius, quid magis pium, quid hominum conſeruationi aptius, quid ad Reipublicæ ſalutem magis neceſſarium, quàm perſuaſum habere, in vno ſolo Deo omnem tutelam ſitam eſſe, atque eum, vt omnis cuſtodiæ caput, inuocare? Quid contrà magis impium, quàm maiorum inſtituta tam diuina ad illas dæmoniacas transferri furias, quibus draconis tabum homines exagitabat, non in aliorum tantùm cædem, ſed in ſuam etiam ipſorum carnem fœdis plagis lacerandam. Quod tamen vt procliuius lubricis in malignum hominum animis perſuaderetur; pro Enyo inuidus ſerpens Bellonæ nomẽ, quaſi non aliud hoc, quàm illo *Bellona vnde* notaretur, in Romanorum vſum venire curauit: quo vt nulla cuſtodiæ, nulla vnius *dicta.* notio continetur, ita non aliud, quàm feritas, violentia, & crudelitas deſignatur: cùm Bellum Latinorum à Bel priſca Cimbrorum voce, qua id ſignatur, quod ipſi Leb/ *Bellum.* id eſt, vitæ, repugnat, deriuetur: à qua Belg pro iraſcor, & Balg pro pugno: vnde Bel- Bel. gæ pugnaciſſimi Gallorum populi nomen acceperunt. Satius tamen eſt, tam diro Leb. Belg. nomine exitialem humani generis peſtem vocare, quàm eam diuina Enyus vel Enya- Balg. lij vel Quirini appellatione dignari. Sed abeat Bellona ad Tartarum, ſedem & ſibi *Belgæ Gallorum populi* & ſuis clientibus ab æterno deſtinatam: nos in veri Enyalij tutela & cuſtodia perpetuò *vnde dicti.* maneamus.

PORRÒ Dius Fidius non malè ortus dicitur è Quirino; eo quòd nulla fides inter *Dius Fidius,* homines conſtare poſſit, citra vnum omnia cuſtodiens, & homines vniens. Hoc ipſo *Quirini, ſiue Enyalij filius.* enim pax & fides conſtat, quòd homines ab ipſo vno in vnanimi conſenſu ad omnia vitæ officia cum decoro, iuxta Themidis normam, obeunda cuſtodiantur. Vnus enim & ſolus Deus fidem humanæ ſocietatis vinculum & gignit & conſeruat: quod illi indicarunt qui Fidium Enyalij ſiue Quirini filium fecerunt. Nolo altiùs huius fabulæ ſiue allegoriæ myſterium examinare; ne nimium videar priſcis illis tribuere veritatis. Alioqui dicerem, non communem modò inter homines fidem hîc deſignari; ſed illam etiam quam Deus per Spiritum ſanctum nobis largitur, quæ vera proles eſt Quirini Chriſtianorum. Immò & excelſius quiſquam rapi queat, & eam ex Feſto Pompeio haurire ſuſpicionem, non alium eſſe Herculem & Dium Fidium. Fingunt enim *Chriſtus* Sabini, Fidium ſuum natum eſſe è Quirino & virgine: quod ſi ad aliquam velis ve- *Dius Fidius & Sabus.* ritatis regulam applicare; non video, quò melius ſit referendum, quàm ad eum qui è Virgine & Spiritu ſancto natus, ſimul Deus & homo nihil aliud quàm veram & viuam fidem ab hominibus poſcit, quam & ipſemet petentibus gratia ſua largitur; ita vt meritò non Fidius tantùm, ſed Dius etiam Fidius nuncupetur, id eſt, Deus ſiue Iupiter Fidius. Quod vt veriſimilius reddatur, addendum & illud ex Catone, hunc ipſum Dium Fidium Sabum etiam vocari: quæ vox à Sacbont facta, deſignat primæ cauſſæ *Sabus dictus* vinculum. Chriſtus enim vinculum & mediator inter Deum ſiue primam cauſſam *Dius Fidius.* Sac. & hominem. Sabinus autem Sabi filius eſt; quoniam omnes ij qui primæ ſe cauſſæ al- Bont. ligant, quod eſt Sacbinen/ per ipſum primæ cauſſæ vinculum ſe ligare debent, num- *Sabinus.* quam alioqui Deo alligandi: quandoquidem non aliud vinculum ſit, quàm Chriſtus verus Deus & homo, & ſolus inter hominem & Deum mediator. Huius autem filij ſunt quotquot per fidem ſeſe ipſi deuinciunt. Nochus igitur Sabinus fuit Sabi filius & viua eius imago, & non ipſe ſolus, ſed omnes quotquot ſeſe Sabo ſiue Dio Fidio per fidem coniungunt.

SCIO eſſe non paucos, aut potius quamplurimos, ne dicam pleroſque omnes qui

Allegoria & Ianigenarum fabulæ vetustissimæ diligenter sunt examinandæ, & ad veritatem referendæ.

tam praua de antiquis fabulis opinione imbuti sunt, vt si hæc ipsis dicerentur, mox cælum terræ clamoribus miscerent, & fortè sibi vestem scinderent, tamquam sacrilega hæc esset oratio. Verùm id genus homines valde iniqui sunt, allegoriis non solùm prophetarum, sed ipsius etiam Christi, dum credunt, nihil sani sub fabularum latuis latêre posse. Quid dico, iniqui sunt allegoriis? verius dicerem, blasphemos & maximè iniurios in viros illos, quorum singularis vel vitæ sanctitas, vel felicitatis à Deo concessa prærogatiua diuinis Mosis oraculis est celebrata. Num putamus Nocho Spiritus sancti dona defuisse: num ei nihil inspiratum de Christo venturo, nihil de sanguinis diluuio, quo totius mundi sordes essent abluendæ? Quem Deus filij sui typum esse voluit, eum scilicet omni cælestis vitæ consolatione fraudauit; ei scilicet nullam spem dedit humanæ naturæ reparandæ, & ad integritatem à qua lapsa erat, reducendæ? Quò, rogo, illa spectabat prærogatiua, Iano diuina patris promissione confirmata, & hac faustissima verborum formula concepta, *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem; sitq; Chanaan seruus eius?* Cui Deus pollicitus est Semi tabernacula, quid aliud pollicitus est, quàm omnia quæ Semi erant futura, & inter cetera possessionem eius primariam, quæ sita erat in vero Dei cultu? Quis autem posterorum Iapeti siue Iani hanc occupauit? Quis? Nempe Italus Ianigena, & externi sermonis ferens nomenclaturam, tum ob alia antè dicta, tum quia in alterius linguæ hominum hæreditatem diuina gratia erat venturus. Quando hanc Semi hæreditatem occupauit? Tum haud dubiè, cùm religio ad Romanos venit, dum Sibyllæ carmina vnum regem adorandum dicerent, aliaque ad fidem nostram spectantia clarè monerent. Hæc per Nochi os Iano promissa sunt: & nihil prorsus eorum dicemus vel ab ipso Nocho, vel à Iano fuisse intellectum, aut eò, quò debebat, relatum; nihil etiam horum quæ Deus se posteris daturum spoponderat, memoriæ mandatum, nihil scriptum, nihil allegoriis aut fabulis inuolutum? omnia neglecta, & contempta, & indigna visa, quæ ad nepotes & eorum posteros certis aliquibus signis & notis transmitterentur? Si quis sic cogitet, si quis tam absurda contra diuinissimos illos viros sibi persuadeat, si quis tam ingratos eos contra Deum, tam inuidos contra posteritatem faciat; eum ego non modò iniurium & sacrilegum in sanctos viros, sed etiam ab omni sensu humanitatis alienum esse dico. Quamobrem vetustissimæ illæ Ianigenarum fabulæ apud Pontifices conseruatæ, & per manus ad posteros transmissæ, diligentissimè sunt examinandæ, & ad veritatem referendæ, quàm facilè in iis perspiciemus, si priscas voces hac via quam hîc monstramus, interpretemur. Equidem omnia reiicerem & contémnerem, quæ per eam inueniuntur; nisi viderem perpetua quadam rerum inter se consonantium catena me trahi, & omnia sic inter se consentire, vt nulla harmonia maiorem possit habere concentum. Videte igitur quò dæmoniaca fraude pertracti sint mortales, dum ex Enyo Bellonam fecerunt, furiam ex dea tutelari. Sed missa faciamus hæc; sic tamen, vt perpetuò nobiscum maneat verus Quirinus, ad cuius cognitionem Dodonææ quercus oraculo peruentum.

Redeamus ad pomosam nostram coronam, ad quam absoluendam, sat mihi videor pomorum attulisse.

FALKEN. Ne obliuiscaris pyrorum, & nucum, & castanearum quas tibi in Theatro Pompeij Romæ habitanti campus florens larga copia suppeditabat ad vini saporem reddendum suauiorem.

GOROP. Numquam absoluero, si per pyrorum genera fuerit vagandum. Quòd si cum Virgilio contentus sis

Crustumiis Syriísque pyris, grauibúsque volemis,

tolerabilis conuiua poteris videri: attamen ne sic quidem multo à me certior, quàm antè fueris, abibis. Macrobius vt mala, ita & pyra diuersorum quidem nominum esse dixit; sed qualia quæque essent, non adiecit. Seruius Crustumia ab opido nominata rubere quadam parte dicit, Syria nigra, Volema Gallica lingua bona & grandia interpretatur; quod si verum est, vox composita est à Vol-heim, id est, à plena domo, quasi vox esset optantis magnis bonis sibi domum repleri. Equidem nomina non sector, non magis quàm in malis, cùm in vtroque genere alia sint apud alios vt variis de caussis indita, ita nihil ad antiquitatis cognitionem factura. Sat sit ipsum genericum pyri nomen intelligere; quod quidam, quasi à πῦρ deriuaretur, per ὑψιλὸν scribunt: sed mea quidem sententia

Pyrorum varia genera. Crustumia pyra. Syria pyra. Volema pyra. Vol. Heim. Pyrum vnde dictum.

ſententia aliunde nomen duxit. Nos Peer vocamus à Weer, propter primam ſilueſtrium naturam, quæ ſic ſeſe defendunt contra comedentes, vt ferè ſuffocent; quam ſuam indolem difficulter ſinunt mitigari. *Peer. Weer.*

CASTANA ſiue Caſtaneæ nuces vnde dicantur, nec Græci, nec Latini tradiderunt. Mnaſitheus Athenienſis Euboicus etiam nuces vocari ait in iis quæ de eduliis ſcripſit. Oppius in libro De ſilueſtribus arboribus Heracleoticas quoque dici auctor eſt; cùm Mnaſitheus nuces Ponticas hoc nomine intellexiſſe videatur: Diphilus Sardianas glandes: Agelochus Amota & nuces Sinopicas videtur nuncupaſſe. Sed in hac diuerſitate nominum nihil vtilitatis. Pluris facio eos qui caſtaneas maiores Maronia vocant concinniore nomine, quàm ipſimet arbitrentur; propterea quòd egregium ſint illectamentum ad vinum Maronium ſuauiter ad luculentum ignem pitiſſandum. Caſtana autem dicuntur, quaſi Coſtana; quòd non antè legantur, quàm tempus adſit hibernum; quo iam incipiendum eſt hominibus ea conſumere, quæ æſtate repoſuerunt. Memini cùm Xerandiliæ in pede montis Vaccæ eſſem, menſe Nouembri, matutino tempore multo ante lucem, maximam omnis ætatis & ſexus turbam quotidie excurrere facibus accenſis, quæ nihil aliud erant quàm baculi quernei excorticati & contuſi grauibus malleorum ictibus, ac deinde accuratiſſimè deſiccati, quibus vtebantur, ne per tenebras vel in ſaxa impingerent, vel præcipitarentur, interea dum ad caſtaneta adſcenderent. Erat ſanè hoc ſpectaculum iucundius vario cantu, & clamore, & luminum frequentia, quàm omnes nocturni laruatorum in Bacchanalibus diſcurſus; cùm non pauciores quàm trecenti, aut quadringenti, aut plures etiam ad caſtaneas legendas, mihi multis diebus exire viderentur. Hæc enim ipſis præcipua eſt meſſis: quarum ſi magnam copiam collegerint, eas tritico cum Toletanis, aut aliis vicinis ciuitatibus apud quas ſunt, pro bellariis commutant. Sin quis eſt cui minus earum ſit, quàm vt tantum pro iis tritici habere poſſit, quantum integro anno ſit ſuffecturum, ei neceſſe eſt his glandibus frumenti loco veſci. Faciunt nimirum hi, ne cui mirum videri debeat, quercus primis mortalibus victum ſuppeditaſſe; quod tamen ego longè aliter quàm plerique omnes intelligo, ad allegoriam totam hanc referens narrationem, ad quam Druidum me cærimoniæ impulerunt, qui firmiſſimum animorum pabulum nō aliunde quàm è cælo nobis dilabi exiſtimantes, opinionis ſuæ teſſeram glandibus attexuerunt, non tamen hac ſola vſi ratione, ſed aliis multis ſuo loco à me latiùs exponendis. *Caſtana, ſiue caſtaneæ nuces. Heracleoticæ nuces. Ponticæ nuces. Sardinianæ glandes. Amota. Sinopicæ nuces. Maronia.*

NVCES quas addidiſti, Falkenburge, cùm pomorum nomine potius quàm glandes apud Latinos comprehendantur, non ſunt alienæ illæ quidem à Vortomni corona, ſed latius earum ſe porrigit conſideratio, quàm vt tota breui ſermone poſſit comprehendi. In his auellanæ nuces ab Auella Campaniæ opido dictæ, ſi cui id placere poteſt, ab aliis Ponticæ & Heracleoticæ, mirum eſt quòd corylum arborem parentem nomine ſuo non honorarint, quam tamen Magi in ſumma habent veneratione, ita vt inde nomen Coryli traxiſſe videatur, à Corr-hul, quo cærimoniarum imitatio Cimbris notatur. Sed relinquamus nuculas Præneſtinis, ad regias ſiue Baſilicas veniamus, quæ præſtantiore nomine Iuglandes, quaſi Iouis glandes nominantur. Hæ nuptiarū auſpiciū olim habuerunt, vt Feſtus annotauit. Plinius Fiſcenninorum comites dicit, quæ carmina nuptiis cani ſolent, licentia quadam maiuſcula, matrimonij ſtatum aperientia; vnde mihi non ſemel in mentem venit, non ab opido, vt putant, eius nominis, ſed à materia ſic vocari; cùm Weſen kennen nihil aliud ſit, quàm ſtatum cuiuſuis rei nouiſſe. Primis enim illis maioribus ſummæ curæ fuit, omnibus modis bene proſpicere ipſi primo hominum ſocietatis exordio, ceu neceſſario totius Reip. bene feliciterq. conſtituendæ fundamento, citra quod fruſtra de reliquis ad beatam mortalium vitam neceſſariis laboraretur. Quamobrem carmina cani in nuptiis voluerunt, quibus omnia quæ ad rectum legitimi ſanctique coniugij ſtatum pertinerent, liberrimè oſtenderentur. Quoniam præterea nihil æquè memoriæ infixum manet, atque id quod ſymbolis quibuſdam palàm non docetur modò, ſed ſpectandum etiam proponitur: viſum eſt & hoc præſidio, ſiquando alibi, tum maximè in nuptiis vti. Placuit ergo nux in primis multis de cauſſis, & inter ceteras, quas longum eſſet ſigillatim explicare, hæc vna fuit, quòd nucleum quidem habeat ſuauiſſimum, ſed eum multis munimentis ita vallet atque cuſtodiat, vt prorſus diuinum eſſe videatur, quod intus continetur: quo monere voluerūt, dulciſſimum eſſe *Nucum varia genera. Auellanæ nuces. Corylus. Baſilicæ nuces ſiue Regiæ. Iuglans .i. Iouis glans. Fiſcennina carmina. Weſen. Kennen. Nux nuptiarum ſymbolū.*

matrimonij fructum, ſed opus eſſe plurima, & diligentiſſima, & firmiſſima cuſtodia ad eius ſuauitatem tuendam. In primis acerbi labores ſubeundi, duriſſima quæque perferenda, vt ea ſuppetant, quibus connubij & dulcedo & dignitas tum augeri tum conſtare poſſit. Hæc ſi enumerem, infinitus ſim; & in re clara multum operæ verborumque ponére, odioſi ſit declamatoris aurium patientia abutentis. Plautinũ eſt: Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangit nucem; at priſcorum fuit ſententia, qui coniugij ſuauitatem guſtare velit, & perpetuam ſibi, dum viuit, ſeruare; eum oportere id quod cariſſimum habet, acerbo labore, amaris curis, duris aſperiſque moleſtiis, multis diligentiæ inuolucris & mæandris & parare, & cuſtodire; haud ſecus atque natura nucleum in nuce prius accuratiſſimè munit, quàm gignat; deinde natum paullatim diligẽtius obſepit, & vndique defendit, quo perueniat ad deſtinatum dulcedinis finem. Quocirca ſi vxor cara, ſi liberi cari, ſi horum proſperitas iucunda & ſuauis; neceſſe eſt, vt ſumma diligentia naturam in nucleo muniendo ſequamur. Ad hanc teſſeram ille reſpexit, qui nomen regiæ nuci

Caryon nux regia. Car. Hut. Rac.

dedit Caryon, eo quòd Car-Hut ad vnguem Cimbris deſignet ipſius quod carum eſt cuſtodiam. Car autem noſtras eſſe vocabulum, cùm in Amazonicis oſtendi, tum de formula conuerſionis, quam peculiarem Cimbri habent, eſt clariſſimum: quandoquidem vox verſa finem ſignificat & ſcopum, ad quem is tendit, cui quippiam eſt carum. Quo verò magis mihi credatis, videte ab eodem fonte nuclei nomẽ apud nos manaſſe, quem

Carn.

Carn vocamus. Iniurius igitur eſt Plinius Iouis glandi, dum à capitis grauedine, quam inducat, nomen accepiſſe dicit: quod tantum abeſt vt verum ſit, vt ne hoc quidem ipſi demus, hoc nomen huic nuci eſſe peculiare; immo contrà cum Græcorum doctiſſimis, vocabulum hoc commune non ceteris modò nucibus, ſed etiam amygdalis eſſe, aſſeramus; propterea quòd diligenter id quod in ipſis eſt cariſſimum, cuſtodiant. Neque verò iuglandes magis capiti nocent, quàm amygdala. Quid dico nocent, cùm vtrumque genus robur capiti addat, vt in medicorum ſcholis nemini dubium eſſe credo. Virgilius quamuis etymon ignorarit, bene tamen Caſtaneas nuces vocauit, de veterum Græcorum imitatione, apud quos & hoc genus Caryi nomine comprehenſum fuiſſe Heracleon Epheſius teſtatur; nec malè omnino, eo quòd licet inter glandes ſit, nucleum tamen ita muniat, vt idem nomen mereatur. Qui igitur Carya in nuptiis iacienda voluerunt, non ſolùm naturam imitandam propoſuerunt, ſed nomine etiam ipſo ſignificarunt, nouam nuptam diligenter eſſe cuſtodiendam, & ab omni muniendam aduerſitate.

Nux vnde dicta.

Quemadmodum autem Græcis ignota eſt nominis Caryorum ratio, ita & Latinis Nucum; tametſi & ab horum quibuſdam eò ventum ſit, vt à nocendo nucem deriuent, quoniam ſatis noxiam eſſe dicant. Abſit omen, vt fructus dulciſſimus tam inauſpicato nomine à vetuſtiſſimis fuerit vocatus. Abſit, inquam, vt eandem nucem &

Nucis vires & facultates.

noxam eſſe dixerint, & Iouis glandem. Quid rogo vtilius hac nuce, quam Græci Baſilicam nominarunt? Arbor ad delicatiora opera elegantiſſimam præbet materiam: nux ipſa non ſuauis modò ad edendum, ſed oleum etiam fundit dulciſſimum, nec minus ſalubre: quas dotes maxima pars Galliæ inſigni commoditate experitur. Iam ne cortex quidem exterior variis caret emolumentis, hinc tinctoribus, hinc medicis in faucium inflamationibus miram adferens vtilitatem. Nec teneris nucibus necdum nucleos habentibus inſignis deeſt vſus, dum ad ventriculo robur conciliandum vel ſapa, vel melle, vel ſaccharo condiuntur, hac parte non parum myrobalanis omnibus præſtantiores; reclament licet quotquot ſunt peregrinæ mercis patroni, frequentiſſimè pretio potius & recepta temere opinione, quàm bene accuratéque expenſa ratione ſententiam de rebus ferentes. Habent enim vltra inſignem adſtrictionem partes quaſdam ſubtiliſſimas, quibus roborandi vis ad intima quæque defertur, ita vt non ventriculo modò & hepati relaxatis opitulentur; ſed ſpirituum etiam vitalium officinam à noxiis & peſtilentibus fumis tueantur: nec hæc ſolùm eximiè præſtent, ſed præterea etiam proprietate quadam peculiari à tota ſubſtantia manante epidemicam luem & veneni noxam arceant, ita vt meritò in primariis fuerint Mithridatis amuletis. Cùm igitur tot ſint inſignes dotes huic fructui interius ſumpto, cùm præterea exterius inflamatis, ambuſtis, relaxatis, alopecia laborantibus, ſordidis & malignis vlceribus, & plurimis aliis vitiis egregiè reſiſtat; cuius tandem eſſet aut impudentiæ aut imperitiæ, ei nomen à nocendo

nocendo deriuare? Nux Cimbris Not dicitur vel Nut; à quo non mirum est, Latinos Not.
Nux fecisse, cùm Allemanni quoque Nuß inde forment. Quamobrem obscura non Nut.i.nux. Nuss.
est vocis ratio, si consideremus quid Noot per ω mega designet, quod necessitatem si- Noot.
gnificare scimus. Huius conuersio Toon nihil aliud est, quàm ostendo; propterea quòd Toon.
necessitas nihil non demonstret aut doceat eorum quæ homini sunt facienda; iuxta *Necessitas om-*
illud ab Euripide dictum, hominem necessitate sapientem fieri, quantumuis tardo *nia demon-*
sit ingenio. Fertur Archytæ Tarentini versus idem affirmans, quo & Plutarchum v- *strat & do-*
sum recordor: *cet.*

χρειὼ πάντ' ἐδίδαξε, τίδ' οὐ χρειώ κεν ἀνεύρει.

Bene quidem hæc & verissimè à priscis Græcis traduntur; sed tanto compendiosius, quanto maiore artificio in Cimbrico sermone hæc sententia vna syllaba & tribus dumtaxat litteris continetur; quibus non hoc modò ostenditur, necessitatem docere; sed illud etiam, frustra doceri, quæ non sunt alicuius necessitatis. Sic enim voces hæ prorsa & versa sunt inter se connexæ, vt vestigiis retrò lectis vtrumque discamus, & à necessitate doctrinam proficisci, & contrà ea dumtaxat esse demonstranda hominibus, quæ ad aliquam pertinent necessitatem: qua posteriore parte omnes superuacaneæ curæ proscribuntur. Quoniam igitur Carya arbor plurima nobis adfert ad vitam necessaria, quæ modò sunt breuiter indicata; & præterea res eas nobis exemplo suo ostendit, quibus ad Reipub. salutem in primis opus est; meritò nomen accepit, quo parua quædam necessitas significari videretur. Quemadmodum enim Noot vocali longa necessitatem signat; ita Not vocali breui Caryon, à qua voce Nux Latinorum corrupta, de genitiuo fortasse, qui Nots est, occasione sumpta. A Noot item
fit Nut/ id est, vtile; eo quòd hoc paullo minùs sit quàm necessarium: à quo si nucem *Nut.i.vtile.*
deriuetis, non malè omnino feceritis. Verùm mihi placet prior ratio, non solùm vtilitatem complexa, sed propius etiam ad necessariorum demonstrationem accedens. Nam ipsum nomen de origine sua dicere videtur; qui suauitatem quampiam velit degustare, ei necessarium esse, vt per acerba, amara, dura, & multos anfractus ad eam pertingat. Videtis'ne modò quàm elegantes rationes vtraq. vox & Græca & Latina habeat, si ad primos suos natales reuocetur; quibus non tantùm nucis natura, sed symbolica etiam admonitio apprimè cum ad reliquorum omnium, tum maximè ad coniugatorum vitam vtilis continetur. Habemus itaque caussam, ob quam nuces in nuptiis iaci consueuerint; & inde ferè intelligimus, cuius generis fuerint carmina Fescennina, quorum hæ comites cùm essent, nihil aliud dicere videbantur, quàm suaues quidem esse matrimonij fructus, sed eos multis difficultatibus includi, quas necesse sit perrumpere, si illis sit fruendum.

Idem propè significabat nux pinea; nisi quòd copioso suo semine faustum præterea *Nucis pinea*
omen numerosæ sobolis habere videretur, & hoc etiam adderet, omnẽ duritiem & mo- *symbolum.*
lestiam, per quam ad coniugij dulcedinem peruenitur, calido amore esse vincendam &
mitigandam, haud aliter atque semina è Cybeles pomis calore depromuntur, quo du-
rissima septa facillimè dehiscunt, nullis alioqui machinis aperiẽda. Frequens autẽ Tha- *Thalassii ac-*
lassij acclamatio in nuptiis fieri consueta omnium onerum communionem coniugatis *clamatio in*
ingerebat, quo monerentur, nihil tam graue alteri eorum euenire posse, ob quod legiti- *nuptiis quid*
mum matrimoniũ rumpere liceret: quod Christiani etiam in iugali contractu ab vtro- *designet, &*
que volũt spondéri. Plutarchus enim frustra de lanificio cogitauit, falsò sibi persuadens, *vnde dicatur.*
primam Romanorum linguam Græcam fuisse. Th'-alle-last idem est quod ad omne Thẹ *siue*
onus, vnde Thalassij nomen corruptum. Hymen verò ad viri custodiam spectabat, eo Te.
quòd hic caput esset, nec saluus esse posset, nisi & vxor salua esset, cuius custodiam & Al.
omne onus in se receperat. Hu-man enim, vt Doricôs pronuntiatur, siue Deus ipse, siue Last.
Dei minister dicitur, quoniam virum custodiat & tueatur. Sed hæc aliàs & ordinatius *Hymen vnde dicatur.*
& copiosius. Relinquamus modò nuces. FALKEN. Mirificè me, quæ de nucibus di- Hu.
xisti, delectarunt: nec video modò quid vlteriùs mihi de pomis dici optem. Man.

GOROP. Non pauca restarent, si de omnibus esset sermo habendus: sed hoc dumtaxat in iis vobis puto placere, quod faciat ad antiquitatis cognitionem, quam hic nobis proposuimus in Propertio examinandã. Nihil igitur de caryciś, palmulis, caryotis clientum viliorum strenis, nihil de oliuis, orchadibus, radiis, pausiis, aliisque id genus di-

cendum: quæ si persequenda essent sigillatim, dies nós deficeret. Arbor tamen illa quam procul video, nisi me oculi fallant, Sorbus est, quam Latini nostro quoque nomine hactenus appellant. Nam Sour-wyn acidum vinum notat, è quo Sorbum, quòd acidi vini habeat saporem, atque adeò succo suo vinum æmuletur: quod Virgilius ita expressit, vt nominis rationem sciuisse videatur:

Sorbum vnde dictum. Sour. Wyn.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.

Videtis'ne quàm aptè nominis ratio rei significatæ & naturam & vsum expresserit, dum Sorbum acidum vinum sumus interpretati? Sunt in hoc genere Torminalia, vocata quòd torminibus siue dysenteriæ medeantur; quorum arbor foliis suis Platanum refert. Sed satis de Sorbis atque in vniuersum de malis.

Torminalia sorba.

Transeo igitur ad Propertium, qui duabus nominis Vortomni rationibus reiectis, tertiam addit, quam vt veram ipsi Deo tribuit, prioribus ad mendácem famam relegatis:

Mendax fama noces, alius mihi nominis index:
De se narranti tu modò crede Deo.
Opportuna mea est cunctis natura figuris,
In quamcumque velis, verte, decorus ero.

Caussa nomenclaturæ, quam hîc latè persequitur, æquè est atque priores falsa, vti satis liquet ex iis quæ à me dicta sunt: quibus apertum etiam reddidi, qua ratione omnis ornatus Vortomnum deceat; non alia nimirum, quàm quòd Deus omnis felicitatis auctor æquè paratus sit & promptus ad cuiusuis vel generis vel artis homines benignitate sua, in iis quæ faciunt, promouendis.

Mendax vnde dicatur.

Mendax quis sit, noctes Atticæ docuerunt, illi hoc nomen impingentes, qui consueuerit contrà loqui, quàm mens sentiat. Vnde igitur etymon? Num fortè à mente, per antiphrasim, vt Eumenides dictus aiunt? Mihi non sit probabile; vt qui putem ex Cimbrico sermone vocem hanc ortum habere. Mein-eet periurium significat, quod vulgo nec bene scribimus, nec bene pronuntiamus. Est enim Mien-eet proferendum, diphthongo conuersa; eo quòd Mein sit opinari, à Men/ quod est duco; Mien verò falsum, & vnitatem vitans, à Mi/ id est, vito; & En/ vnum. Hinc Mien-eet falsum iuramentum, eo quòd in ipso iuramenti & vnius concordia vitetur. Eodem Miendacht/ id est, mendacium; quoniam aliud dicitur, aliud cogitatur, vitata nimirum vnione sermonis & cogitationis. Hinc Latinis mendax, pro diphthongo, qua carent, secunda vocali retenta. Fama nobis Faem dicitur: Latini opinantur à for, quod falsum; cùm & Græcis φήμη dicatur. Nec item Græcis à φημὶ, quod idem est quod loquor. Nos scimus famam esse id, quod inter homines iactatur, incerto auctore; quod cùm nec in hoc sit nec in illo fixum, in aëre videtur esse. Hinc volare dicitur, vt in Argonauticis Orpheo attributis,

Mein-eet. Mein. Men. Mien. Mi. En. Mien-eet. Mien-dacht. Fama vnde dicta et quid significet. Faem.

φήμη δὲ διέπτατο δώματος εἴσω.

Quoniam verò aër & celerrimè fertur, & à terra ad cælum pertingere videtur; sic à Virgilio descripta est Fama, vt neutrum horum sit neglectum:

Fama descriptio.

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, virésque acquirit eundo:
Parua metu primo, mox sese attollit in auras;
Ingrediturq́ solò, & caput inter nubila condit.

Verùm quo certius fiat Famam ab eo in aëre constitutam esse, perinde atque nostrates ferè de ea loquuntur, Theocriti cum Virgilio collationem adducam. Ille enim in Thalysiis:

Κ'ηγὼν τοὶ' ἐφάμαν, λυκίδα φίλε, πολλὰ μὲν ἄλλα
Νύμφαι κἠμὲ δίδαξαν ἂν ὤρεα βουκολέοντα
Εσθλὰ, τά που καὶ ζανὸς ἐπὶ θρόνον ἄγαγε φάμα.

In his multa eorum quæ à Nymphis in montibus pascens didicerat, ait ad Iouis vsque thronum Famam pertulisse: quod Mantuanus ad hunc modum imitatus est:

O quoties & quæ nobis Galatea locuta est,
Partem aliquam venti diuûm referatis ad aures.

Hîc

Hic videre licet, ventos pro fama positos esse, quam tam diligenti antiquitatis obseruatione ferè totus obstupesco, cùm nequeam reperire, qua via tam propè ad veram nominis rationem accesserit; vt famam per ventos tamquam subiectum siue materiam definiuerit. Quid enim aliud est Faem/ quàm Wat—Hem/ id est, venti vox, siue vox per flatum allata? Fit autem ex duplici digamma nostrati digamma Æolicum, ad leniorem compositioni sonum comparandum; cùm mollius sit Faem quàm Waem. Fuerunt qui putarent Rumorem & Famam discrimine quodam diffidere: verùm illud assignare difficile esset Latinis, cùm vtrumque nomen nostratibus sit vernaculum. Rumor enim tum Fama esse incipit, cùm iam in populo ita inualescit, vt iam latissimè omnium auribus insonet. Nos tamen hac voce non ferè vtimur, nisi pro ea fama quæ homines quadam tenus commouet atque perturbat. Componitur à Ruim & Hoor/ quibus vocalis auditus latè in omnem partem sparsus notatur: qua de caussa pro murmure sæpius & commotione apud nostros, quàm pro fama, vsurpatur; quamuis de vtroque dici possit. Et hæc quidem obiter de Fama & Rumore, quo cernatis, vnde Latinæ linguæ origines sint petendæ; quas in singulis ferè nominibus peruestigare possem, nisi & prolixitatem vererer, & scirem plurima sic esse corrupta, vt vix tenuia priscæ linguæ vestigia retineantur. Nam & Nomen à Cimbris venit, qui Naem pro eodem dicunt, sed illo seruato artificio, vt vox versa vsum & scopum nominis ostendat. Quorsum enim nomen, nisi vt nobis imaginem rei, quam significat, repræsentet, quod Maen vocatur: à quo Moneo Latinorum, cum illo peccato, quòd primam syllabam habeat correptam, quam longam esse oportuit. Sed de hoc aliàs. Pergat Vortomnus.

Wat. Hem. Rumor vnde dicatur. Ruim. Hoor. Nomen vnde dicatur. Naem. Maen. Moneo.

Indue me Cois, fiam non dura puella,
Meq; virum sumpta quis neget esse toga?

Coas vestes pellucidas fuisse, & easdem bombycinas, ex Aristotele & Plinio clarum, tribuentibus earum primam texturam Pamphilæ Coæ, Plati, vt Aristoteles habet, filię; è quo codex Plinianus Latoum fecit. Procopius & Theophanes Byzantinus è Serum regione, quam tum Turci pulsis Ephthalitis occupabant, semen vermium, qui sericum texunt, Iustiniano primum allatum fuisse tradunt. Quid igitur de Pamphila dicemus, quæ & ipsa è bombycum, de quorum genere vermes Indici sunt, textu telas fecisse ab Aristotele perhibetur? Ego id expertus sum, alias quoque erucas esse, quæ domunculam sibi sepulchralem texunt, è qua tandem rediuiuæ prodeant; inter quas maximam vidi minimi digiti longitudine, in cuius dorso cyanei coloris gemmæ pulcerrimis Turcicis, vt vocamus, simillimæ eleganti ordine dispositæ cernebantur, quæ non mori foliis, sed aliis satura, perinde atque erucæ Sericæ, telam suam perfecit, in qua stridor lapillorum videbatur audiri, interea dum sese intra loculos suos volueret. Crediderim itaque Pamphilam ex eiusmodi erucis, de quibus, vt vulgaribus, Aristoteles scribit, Vestem bombycinam fecisse; quòd fortasse de cuiuspiam relatu audiuisset, apud Seras quoque non ex arboribus depecti, sed ab erucis fila deduci. Scimus arborem esse, cuius nux lanas inuoluit, è quibus telæ fiunt mollissimæ, hoc tempore Cotoneæ dictæ: quæ vox si antiqua est, vt videtur, significat ab hac lana arborea gregem defraudari suo honore, eo quòd mollior sit & delicatior multo quàm lana ouilla. Quis non miretur hanc etymologiam tam insigniter quadrare, tamque luculentam lanæ arboreæ laudem continere? Atqui desinat mirari, si Serum nomen examinet de Cimbrorum lingua, in qua ex Sei-eer/ quo seminandi honor significatur, fit Seer/ pro eo quod est, excellenti quodam modo semino. Vnde Seeres Dea frumenti seminandi, & ad frugem producendi: ex qua voce Ceres Latinorum, mutato sibilo in tertiam litteram, vti in Noceo à Nos nostrati, cui contrarium Son. Seer autem apud nos ferè D recipit, eo modo quo dicimus Mien & Miden/ Strien & Striden/ Wien & Widen/ & infinita alia: Qua forma dicimus Seeren & Seerden / Seer & Seerd / quo pro eo vtimur quod Diogenes dixit se hominem seminare. Finis autem omnis præstantis & honoratæ sationis est, vt ea increscant & assurgant quæ seruntur; quem vox versa mox indicabit, si ex Seer facias Rees. Vermis ergo qui sericum nere consueuit, Seer dicitur, quia excellentissimo modo generis sui propaginem serit, seipsum prius matrici includens, veluti sepulcro securissimo, è quo paullo pòst rediuiuus exsurgat: quod posterius versa dictiuncula denotatur, cùm Rees ad verbum significet surgebat. Vtimur enim ferè præterito imperfecto ad nomina

Coa vestes. Bombycina vestes. Serici vermes varij. Cotonea tela. Seres vermin. Ceres dea. Seer Seerd. Seeren/ Seerden. Rees.

nomina ea fabricanda, quibus perpetuum aliquid indicatur; vti fit in Serum generatione. Vermem autem Serem vocari, Pausanias in Eliacis tradidit ad hanc ferè sententiam: Cannabem quidem, linum & byssum serunt, quæ gentes idoneum ad hæc serenda solum colunt: Sed enim quæ fila ad textrinam vsurpant Seres, ea nulla è stirpe sunt. Nascitur in eorum terra vermis quem Serem Græci, ipsi longè alio appellant nomine. Hæc quidem bene Pausanias; si verum est, alio nomine vermem apud Seras vocari, quod mihi numquam persuadebit; cùm toti genti à verme nomen datum esse videatur. Ceterùm quæ deinde addit de educatione, vanissima sunt, & ab impostore quopiam Græco scriptori obtrusa. Quo minus mirum est, Virgilium veræ historiæ fuisse ignarum; cùm multis antè seculis viuis excesserit, quàm vlla certa Serici conficiendi notitia vel ad Græcos vel Latinos peruenisset. Vixit Ammianus Marcellinus post Valentis Imperatoris cædem, homo perquam curiosus rerum exterarum, qui sub tempore Sericum scribit à nobilitate, cuius antè in deliciis erat, ad infimos quosque sine discrimine transiisse; & hic tamen de Seribus agens eandem habet de arborum velleribus cum Virgilio sententiam, sic canente:

Velleraq; vt foliis depectant mollia Seres.

Quid quòd ipsi Turci obstupuerunt, dum apud Iustinianum vermium educandorum & Serici conficiendi rationem inuenirent: tanta nimirum cura fuit, ne huius quæstus amplissimi communio ad ceteros mortales transiret; quæ nunc ita latè sparsa est per vniuersum orbem, vt vix linum ipsum sit communius. Quamobrem non est operæ vllius pretium aliud hic considerare, quàm ipsum nomen vt antiquissimum, ita eo factum artificio, vt nobis palingenesiam quandam contemplandam offerat; quæ, si quid aliud, in omni rerum natura non paruam habet admirationem, dum vermis quasi iam vitæ satur sese viuum tymbo includit, in quo ipsius corpus primum corrumpatur; deinde stupenda metamorphosi rursus in ipso sepulcro vitam accipit; & terebrato valido textu, cui sese incluserat, in lucem prodit, non iam vt prius longus vermis, sed bombyx alata: quæ deinde rediuiua, nec volatui nec pabulo indulget, sed in solam Venerem incumbit, atque id tantisper, dum rursus emoriatur, solo semine relicto, sed tam copioso, vt à singulis matribus centena frequenter oua ponantur. Verùm ne putetis vna nocte aut vna die tantam sobolem creari, quatuor aliquando diebus in complexibus permanent, ipso Ioue Herculem apud poëtas generante hac parte superiores. Ceterùm quid ego vobis hæc, quos scio hoc in lanificio me esse peritiores? Mihi hoc dumtaxat fuit notandum, hanc excellentiam seminandi, cui tam diu incumbunt, nullius interim alterius rei memores, neque potus neque escæ, per nomen Seer eleganter esse expressam: deinde eas, quæ modò generationi totis viribus ad mortem vsque incumbunt, non ita dudum in vitam rediisse, vox versa declarat, cùm Rees nihil aliud sit, quàm surgebat, quasi diceretur; Bombyx, quæ nunc in generando omnia animalia superat, non ita dudum à morte & sepulcro surgebat. Videntur ij qui nomenclaturam hanc dederunt, homines admonuisse, Deum, qui debilissimis animalculis hanc corporum dat resurrectionem, eum humana corpora non perpetuò deserturum. Nec absurdè facio, dum Cimbricum nomen esse dico, quandoquidem Seres Scythæ fuerint, & Scytharum lingua locuti, quam Indoscythica nostra Cimbricam esse tradunt. Quid rogo potest hoc vermiculo in generando esse mirabilius? quid mirabilius item, quàm post mortem è sepulcro prodiisse rediuiuum? Num ergo vlla vox posset inueniri, quæ vtrumque horum clariùs designaret, clariùs aperiret? Dignissimus admiratione hic naturæ circulus & recursus, ad quem denotandum haud scio an quisquam mortalium paris artificij vocabulum posset fabricari, quod tanto quisque magis admirabitur, quanto accuratius diutiusque considerabit. Nunc satis de Cois vestibus, quas Bombycinas, & Sericas esse, non verò Byssinas, ex his perspicuum euasit. Solent autem molliores feminæ apud Romanos his vti, non citra Satyricorum & Senecæ etiam ditissimi morsus, quos nihil attinet nunc referre, cùm huius tempestatis mulieres omnem superent in luxu reprehensionem. Quod Propertius de toga virili dicit, nihil habet dignum annotatu, vti nec illa quæ sequuntur:

Da falcem, & torto frontem mihi comprime fæno:
Iurabis nostra gramina secta manu.

Arma

Seres populi.

Seres vermis palingenesia symbolum.

Bombyx alata.

Arma tuli quondam, & , memini, laudabar in illis;
Corbis & imposito pondere, messor eram.

Fœnum Grammatici à fœnore deducunt. Mihi placet à Cimbrica voce Hoe dici, mutata adspiratione in digamma; veluti in Felena pro Helena: atque eo non ipsum gramen simpliciter, aut certam herbam, quam Gotalani Fen nominant, & ad boum pabulum ferunt, vocari; sed omnem herbam quæ ad conseruandum, quod hoien dicimus, secatur. Gramen verò dicitur à nostro Gras, quod à celeritate crescendi nomen habet, quasi Geras. Corbis nomen hîc conuenientissimè etymologiæ vsurpatum. Nos enim Corf dicimus, à Cor-hef per syncopen, id est, frumentum eleuo siue porto; quamuis nunc ferè generatim sumatur.

Fœnum unde dictum. Hoe. Fen. Hoien. Gramen unde dictum. Gras. Geras. Corbis unde dicatur. Corf.

Sobrius ad lites; at cùm est imposta corona;
Clamabis capiti vina subesse meo.

Quæ in foro ad tribunalia gerebantur, à sobriis fiebant. De coronis quas in compotationibus sumere solebant, satis multa cùm alibi, tum apud Dipnosophistas habetis. Coronam autem nostras esse vocabulum, aliàs declaraui, compositum è Car, & ton per concisionem, quod propriè tempus notat, & deinde circulum vel caris imponi, vel læto & caro tempore sumi consuetum. Vinum item à Wijn, & hoc à Wien dictum esse, Indoscythica docuerunt.

Corona. Car. Ton. Vinum. Wijn.

Cinge caput mitra, speciem furabor Iacchi:
Furabor Phœbi, si modò plectra dabis.

De Baccho quid sentiendum sit, Indoscythica mea demonstrant. Verùm quoniam sacra vocabula diuersis Dei beneficiis significandis principio facta, non solùm ad homines & angelos Dei ministros, vt illic dixi, sed ad naturales etiam caussas, quibus Deus dona sua mortalibus distribuit, translata sunt; necesse fuit Soli, vti plurimarum in his inferioribus rerum effectori, quàm plurima nomina diuina commodare. Quoniam igitur Sol vinum maturat, Bacchus; quia omnia reuelat, Apollo; quia omnibus suppeditat alimenta, Phœbus; quia ipsius discessu vitalis animalium calor perit, Iacchus; quia terræ comas à nobis recedens abscondit, Mithra; quia in signis hibernis currens orbis nostri custodiam odisse videtur, Atys vocatur; & similibus de caussis tot sortitur nomina, quot ipsius vel præsentiæ vel absentiæ adscribuntur effectiones. Atque his caussis naturalibus in elementis, & eorum quæ elementis constant, commistione vim suam exercentibus, tot sunt apud insanos homines Dij exorti, quot vel de nominum, vel de euentorum varietate lucripetæ sacrorum pseudierophantæ potuerunt comminisci. Hoc malo totus ferè orbis fuit infectus, omnibus ab ipso creatore ad creaturas, à pessimis impostoribus seductis; cuius erroris impietatem D. Paullus philosophis obiicit, qui cùm per caussarum resolutionem ad vnum Deum peruenirent, ab eo tamen retrò delapsi, creaturas, & primæ caussæ instrumenta pro Deo adorabant; tanto grauius in eo, quàm vulgus indoctum, peccantes, quanto facilius cernere poterant, quàm longè ab ipso vno aberrarent. Iacchus igitur idem est cum Baccho; quia vtroque nomine Sol notatur, sed illud nomen vim in eo significat, qua omnia nata citissimè consenescunt & abolentur, quæ cursu suo in circulo obliquo ad interitum videtur vrgere: quod quî sit intelligendum, ab Aristotele petatis. Nos vocem sic interpretamur, vt aliud non sit Græcis Iacchos, quàm nobis Jaggot / id est, Deus venationis, siue Deus venans, persequens, & omnia fugans: quod quoniam Soli hiberno maximè conuenit, vitalem calorem animalibus & stirpibus auferenti, Mithræ quoque nomine veteres notarunt, quod fit à Muithar / per metathesim Syriæ familiarem, in qua pro Aleph Alpha, pro Dalet Delta, pro Cedem Cadma, & similia pro similibus dicuntur. Est ergo Muthra siue Mythra, quod idem est, pro Muithar / quo come absconsio & occultatio signatur: qua de caussa pro tegmine capillorum ponitur; qui quoniam mulieres maximè decent, mythra frequentius pro mulierum ponitur ornamento. Hinc Vortomnus dum fingitur ab Ouidio Pomonæ amore accensus, se in anum mutasse, quo ad nympham haberet accessum, mythram dicitur sumpsisse.

Solis varia nomina. Bacchus. Apollo. Phœbus. Iacchus. Mithra. Atys. Dij varij apud insanos homines varie orti. Iacchus unde dicatur. Jag. Got. Mithra unde dicatur. Muit. Har.

Ille etiam picta redimitus tempora mythra,
Innitens baculo, positis per tempora canis,
Assimulauit anum.

Deiani-

Deianira item Herculi obiicit:

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos.

Verùm viris etiam in vsu fuerunt, maximè apud barbaros, quorum exempla, quæ plurima sunt, vobis æquè atque mihi nota. Hic sufficit vocis originem, & veram vobis ostendisse scripturam. Bacchus igitur vti Iacchus est venatui indulgens, mitra decoratur, atque adeò ab ipso capillorum ornatu nomen sumit; propterea quòd dum sese à capitum nostrorum verticibus longè subducit, non terræ modò comas deprimat, sed suas etiam frequenter nubibus occultet. Hoc habitu mitram Romæ in subterranea crypta omne genus animantium persequentem vidi, pictura adhuc tot sæculorum situ necdum deleta, immò egregiè adhuc plurima ex parte colores suos & figuras tuente. Verùm fabula de Iaccho & Mithra, auctorumque de iis vel consensus vel controuersia aliàs à nobis copiosius explicabitur, nisi ante nos quoque venator hic occidat. & possunt alioquin ex his pauculis omnia quæ de iis finguntur, enucleari. Propertius certè doctius hîc de Iaccho locutus est, quàm fortasse quisquam hactenus animaduerterit. [*Phœbo cithara & plectra quare detur.*] Phœbo cithara & plectra dantur; propterea quòd Solis adscensu, & descensu, & radiorum eius cum ceteris astris consonantia, totius naturæ mundanæ concentus temperetur. [*Phœbus vnde dictus.* Voi. Voet.] Phœbi tamen nomen non à concentu, sed ab alimentorum ope, qua omnibus viuentibus succurrit, datum est; compositione facta à Voi, id est alo; & Voet/ quo naturale significatur adiumentum. Quoniam verò Græci V consonante carent, litteram suam sono proximam substituerunt, pro Voiboet φοῖβος dicentes. Non mirum [*Phœbus armentorum pastor.*] igitur, Phœbum armenta pauisse, quæ numquam pascere desinet, dum vlla animantium vita durabit. [*Fur.* φὼρ. Roph. Rof *siue* Roof.] Lenius est illud, Fur non à furuo, sed à φὼρ Græcorum voce manasse: verùm illud non indignum annotatu, φὼρ non à φέρω, sed à nostrati vocabulo Roph siue Rof venisse, ordine præpostero, qui frequens est in linguarum confusione. [Form. μορφή. For maet.] Eodem modo è nostrati nomine Form, Græci fecerunt μορφὴ. Form enim Cimbricum est, per apocopen à For-maet factum, quo exemplar significatur, quasi For-maet, id est, præcedens mensura, ad quam aliud deinde fieri oporteat. Sed pergat Propertius:

Cassibus impositis venor; sed arundine sumpta,
Faunus plumoso sum Deus aucupio.

[*Auium captura.*] Quis cassium vsus, omnes norunt qui aues visco fallunt, arundinibus plurima foramina habentibus, quibus virgulæ visco illitæ imponantur, vti consueuerunt: quod in turdis magno numero capiendis aliquando in Fregellanis ruderibus sum expertus; ad quam capturam altæ arbores deliguntur, quibus plurimæ arundines loco ramorum, [*Faunus aucupio præsidet.*] qui maxima ex parte sunt decisi, adfiguntur; ad quas fistula ex alto illecti illabuntur, & cum virgulis, quibus visco conglutinantur, in terram cadunt. Faunus autem aucupio præsidet, quia in siluis aues pleræque nidulantur. [*Faunus vnde dictus.* Waut. Nut.] estque hoc nomen sortitus, quoniam siluarum & saltuum præsit vtilitati. Nam Waut-nut siluæ signat vtilitatem; è qua compositione Faunus fit, duplici digamma in F digamma Æolicum mutata, vti & in [*Siluanus idē qui Faunus.*] aliis, & in Fama fieri modò dictum. Quamobrem siue Faunum dixeris, siue Siluanum eundem Deum nominaris; quem non mirum est Latinos inter maiores suos computasse: Quandoquidem principiò omnia ipsorum loca siluarum plena essent; ita vt [*Picæ hasta.* Pycke.] Siluani filij viderentur. Siluas autem hastis, quas Picas Cimbri vocant, & primùm sibi vindicarunt, & pòst tenuerunt; quas à Saturno ea de caussa accepisse dicuntur, quia ab illo ius datum erat, vt & vacua loca & siluosa occuparent, ac ea hastis tum contra feras, [*Saturnus Pici pater. Picus Fauni pater. Faunus Latini pater.*] tum contra hostes munirent & tuerentur: qua de re fabula orta, Saturnum Pici, Picum Fauni, Faunum Latini patrem fuisse; quam Virgilius ad ignorantiam primorum Latini nominis natalium tegendam accommodauit, causarum tamen ob quas hæc nomina facta essent, prorsus ignarus. Nolo hîc latius pro eo ac res postulare videtur, euagari, fundamentum contentus indicasse.

Est etiam aurigæ species Vortomnus, & eius
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

[*Aurigarum factiones.*] Quantis studiis, quamque insanis impensis aurigarum factiones Romani fouerint, exemplo de Græcorum certaminibus sumpto, nemo ignorat eorum qui historiaū non [*Desultores.*] sunt penitus rudes. Desultores autem duobus equis vtentes, vt ex altero in alterum desili-

desilirent, non Romani solùm tum in spectaculis, tum in bellis, sed Scythæ etiam habuerunt, quos Amphippos Græci nominarunt. *Amphippi.*

Suppetat, hoc pisces calamo prædabor, & ibo
Mundus demißus institor in tunicis.
Pastorem ad baculum possum curare, vel idem
Scirpiculis medio puluere ferre rosam.

Baculus pastorum pedum erat, de quo aliàs plura. Rosæ in amphitheatris & circis & aliis locis scirpiculis circumferri venum solent. Scirpiculum vel scirpiculus primùm è scirpis, vt & hodie quoque, contexebatur; vnde nomen; sed hinc ad vimina transitum. *Baculus pastorũ pedum.* *Rosa circumferri venum solent.* *Scirpiculũ vel Scirpiculus.*

Nam quid ego adiiciam, de quo mihi maxima fama est,
Hortorum in manibus dona probata meis?
Cæruleus cucumis, tumidóque cucurbita ventre
Me notat, & iunco braßica vincta leui.
Nec flos vllus hiat pratis, quin ille decenter
Impositus fronti langueat antè meæ.

De pomis plurima dixi; quoniam & Automnus, & præsens hic arborum aspectus, & vos in primis ita videbamini postulare: quod si tantundem cucumeri, cucurbitæ, peponi, melopeponi, brassicæ, floribus, & horum singulis generibus, temporis admetirer; non die vno, sed integro Automno opus esset: quamobrem his ad proximum Ver proximamque æstatem dilatis; Vortomnum absoluamus; cui poëta noster, vti antè dixi, falsam nominis caussam adscribit:

At mihi, quòd formas vnus vertebar in omnes,
Nomen ab euentu patria lingua dedit.

Quæ rogo patria lingua? An'ne Thusca? At in illa *vorto* non est in vsu, pro eo pro quo apud Latinos. Sed de hoc satis. ad reliqua:

At tu Roma meis tribuisti præmia Thuscis,
Vnde hodie vicus nomina Thuscus habet.
Tempore quo sociis venit Lucumonius armis,
Atque Sabina feri contudit arma Tati;
Vidi ego labentes acies, & tela caduca,
Atque hostes turpi terga dedisse fugæ.
Sed facias Diuûm sator, vt Romana per æuum
Transeat ante meos turba togata pedes.

Thuscus vicus quamuis omnium confessione à Thuscis nomen acceperit, parum tamen inter auctores constat, à quibus'nam, & quo tempore primùm cœperit habitari. *Thuscus vicus.* Titus Liuius, Arunti Porsenæ filio ab Aricinis & Cumanis cæso, reliquias Hetrusci exercitus Romam venisse, auctor est, & ibi cum humaniter ceteros exceptos, tum saucios benignè fuisse curatos. Hinc alios in patriam rediisse, alios Romanorum beneficiis captos in vrbe mansisse, atq. inde vicum nominatum. Festus Pompeius Thuscum vicum dictum putat, quòd recedente ab obsidione Porsena, hic locus datus sit Thuscis, quibus placuit Romæ habitare. Noster verò poëta longè altiùs rationem repetit ab ipso Lucumone, qui Romulo contra Sabinos suppetias dicitur tulisse, cui has Romani gratias retulerunt, vt medium vrbis locum inter Palatinum & Tarpeiam rupem Thuscis dederint ad habitandum. *Lucumon.* Quamobrem in vulgatis, quæ vidi, exemplaribus pessimè legitur Lycomedius pro Lucumonius. Dionysius etiam Halicarnassæus, Lucumonem virum strennuum Romulo validum auxilium ex Hetruria adduxisse, testatur. Quid quòd Propertius quoque in Elegia proximè præcedente hunc Lucumonem primum fuisse dicit, qui Romæ prætorium fecerit? *Prima*, inquit, *galeritus posuit Prætoria Lycmon.* *Lycmon.* Quod si verum; cui dubium esse potest, quin magna Hetruscorum manus vnà cum Lucumone Romæ sedem sibi fixerit, & vicum de gentis suæ nomine multo antè nuncuparit, quàm Porsena vrbem obsidione vel cingeret vel liberaret? Mihi longè alia est suspicio; iam nimirum à principio Romæ quidem Cimbros, ac deinde Albanos, & alios aliunde profectos habitasse, ac his leges & sacra à Iano vel eius posteris datá fuisse: nec longè inde absum, vt suspicer quemquam deligi solere, qui legitima potestate populum ad ritum Hetruriæ gubernaret, cui nomen à præfectura Romulo daretur; quæ *Romulus vnde dictus.*

tur; quæ appellatio communis esset omnibus iis qui hoc summo magistratu fungerentur: cùm non aliud Rom-Hul/ vnde Romulus, significet, quàm eum, qui ad Romam custodiendam solenni populi suffragio esset electus. Cùm igitur multi fuerint Romuli, vti multi Pharaones, & alius aliis parentibus & gente ortus; tandem huius rei ignari, totius vrbis originem ad vnum Romulum transtulerunt: & quia ex ritibus priscis satis liquebat, omnia totius magistratus insignia à Thuscis esse petita, & Lucumonem primum fuisse, qui prætorium constituerit Romanum; ventum est ad eam coniecturam, Romulum vnum quempiam fuisse, de quo, vt ignotorum natalium homine, plurimæ fabulæ fictæ fuerunt; & inter cetera ei Lucumonem auxilium tulisse; quod nomen quia proprium vnius hominis non fuit, sed præcipui apud Thuscos magistratus, cogor ferè in eam discedere sententiam, vt credam, Romulos plerumque ex Lucumonibus Hetruscorum legi solere, atque ita tandem vnum ex Lucumonibus Romulum iam factum, regiam sibi dignitatem arrogasse, atque idcirco indignationem Hetruscorum incurrisse. Quod nisi ita esset, quid opus fuisset rapere Sabinas, cùm ab Hetruscis æquè connubia, atque auxilia, & leges, & sacra potuissent impetrare? Opinor itaque eum, quisquis hic Romulus siue Lucumon fuerit, societatem sibi & fœdera cum Sabinis sanxisse, atque vxores inde non vi, sed amore rapuisse, & vnà cum ipsorum rege potestatem omnem imperij Romani communicasse. Posteritas autem harum rerum ignari, sola nominum memoria relicta, varias est commenta fabulas; & in his raptus, & bella, vt Helenæ raptum, & Troianum bellum imitati maiores ipsorum viderentur. Neque enim verisimile est, aliunde primam fuisse Reip. formam, & aliunde primos magistratus: sed hoc probabile, per ipsos Lucumones ad clauum ciuitatis vocatos, leges & ritus patrios inductos fuisse. Demus sanè, alium fuisse Romulum, alium Lucumonem; & hunc quidem Hetruscum, illum Romanorum regem: quî conuenit, vt hoc concesso, Lucumon, non Romulus, primus posuerit prætorium; quasi alterius esset prætorium, alterius summus magistratus. Sed nolo in re prorsus ignota, nec vllis claris argumentis aut in hanc aut illam partem terminanda, prolixus esse: hoc certò constat, fabularum, quàm historiæ, quæ de Romulo feruntur, esse similiora. Mithridates certè rerum Romanarum, quibus inhiabat, æquo curiosior, non citra caussam videtur Romanos seruos siue vernas Hetruscorum vocasse, vt Trogus Pompeius in obliqua eius oratione memoriæ prodidit. Profectò Iani honores, Thusca magistratuum insignia, antiquissimum Lucumonis in vrbe prætorium, videntur confirmare, eos clientes saltem Hetruscorum fuisse tantisper, dum quisquam Lucumon Romulus electus, prisco patrocinio contempto, sibi omnem sumeret potestatem, adscito in partem regni rege Sabinorum. Iam & Thuscus vicus, loco vrbis commodissimo & in ipso corde constitutus, quid aliud arguere videtur, quàm penes eos præcipuá olim fuisse potestaté?

Pallanteum. Quo autem loco fuerit prætorium, non est ambigendum, si Palatini collis priscum nomen examinetur, quod antiquariæ cognitionis inter Romanos scriptores princeps expressit, dum dixit, *nobile Pallanteum.* Est enim hoc de vetusto Cimmeriorum sermone sic compositum, vt regionis conseruationem signet. Qua verò in re cuiuspiam vel ciuitatis vel regionis salus consistit? An non in Principe & Senatu ex æquo & bono totius Reip. negotia prudenti & matura consultatione gubernante? Quamobrem locus is in quo hoc consilium Principis haberi solet, meritò dicetur non Prætorium tantùm, sed etiam Pallanteum, id est, regionis conseruatio; qua in voce elementum medium in principio in tenue transiit, ad homonymiam euitandam. Behal-lant idem est quod conseruo regionem, è quo per Syncopen fieret Ballant/ quo quia pila regionis significari videretur; mutata media in tenuem, dixerunt Pallant pro conseruatione regionis. Hinc Itali prioris sermonis ignari Palatium fecerunt. Et est sanè eadem ratio, ob quam Minerua, omnium ciuitatum & regionum seruatrix, Pallas vocetur; perinde atque Pallans diceretur: tametsi Græcis placuerit ea declinationis forma, quæ ad hanc etymologiam minus accedit, quàm dum eadem vox pro viro vsurpatur. Næuio tamen nescio vnde suboleuerit, mediam litteram principium facere debere, si ad originem vox sit accommodanda: ex quo Grammatici in eam perducti sunt opinionem, vt à balatu balantium dici putarent, & inde balatium antiquis fuisse vsurpatum. Quòd si apud priscos quisquam fuit Euandri filius celebratus, nomine Pallas, is certè Ianus fuerit,

Marginalia: Rom. Hul. — Behal. Lant. — *Palatium. Pallas.*

fuerit, verus regionis conseruator; quippe primus sacrorum & legum & omnium artium in his terris conditor & architectus. Videmus'ne hic, de priscorum sententia, in solis prudentum hominum consiliis totam Reip. salutem sitam esse; & idcirco Palladem vrbium conseruationi præsidere? Verùm quia frustra hominum consiliis vrbes nituntur, nisi ea diuinitùs inspirentur, & Dei nutu dirigantur: bene finxerunt antiqui, Palladium Diopetes esse, id est, à Ioue decidisse: quo Princeps & consiliarij perpetuò monerentur, Deum semper orandum esse, vt salutaria consilia suggereret, & quæ suggessisset, ad regionis dirigeret conseruationem. Non malè igitur Prætoria & Principum aulæ Palatia dicuntur, quoniam in illis totius Reipub. salus versetur. Quamobrem mihi persuadeo, primum prætorium in Palatino positum fuisse, & id quidem à Lucumone siue Romulo, quocumque tandem proprio nomine is fuerit appellatus.

Quemadmodum autem hic collis à Principis domo & Senatorum collegio nomen accepit; ita rupes è regione sita, dicta est Tarpeia, à loci firmitate. Nam Tar-beien idem est quod audeo exspectare, quemuis videlicet hostium impetum; propterea quòd ceteris desperatis, ad eam refugium esset supremum; vti res ipsa comprobauit, Vrbe à Gallis occupata. Nugantur enim, qui de alia nominis ratione, nescio quæ somnia vênum protrudunt, semper ab homine quopiam loco nomen comminiscentes. Nec minus errant, qui Auentinum vel ab auibus, vel à rege nominatum tradunt; cùm de Virgilij carmine luculenta se ratio prodat, hunc montem à cædua silua nomen habuisse. Siluam enim per aduersi Tiberis ripas in hunc vsque montem pertinuisse, apertè versibus iis quibus Æneam ad Euandrum nauigantem descripsit, ostendit: *Tarpeia rupes.* *Tar siue Dar. Beien.* *Auentinus mons.*

Labitur vncta vadis abies, mirantur & vndæ,
Miratur nemus insuetum fulgentia longè
Scuta virûm fluuio pictasq. innare carinas.
Olli remigio noctémque diémque fatigant,
Et longos superant flexus, variísque teguntur
Arboribus, viridésque secant placido æquore siluas.

Et mox:

Vt celsas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis,
Terrentur.

An quisquã clarius demonstrare posset, magnam siluam ad ipsum Auentinum vsq. antiquitùs pertigisse? Quid autem est aliud Hau-ent, quàm finis siluæ cæduæ, siue finis eius loci è quo ligna cædi solent? Nec illud tantùm, sed suburbanum etiam nobis locum indicat, per quem ad ligna cædenda iter esset: ita vt nihil significantius dici possit ad montis huius situm denotandum, qui & maximæ siluæ esset terminus, & vnà finis ipsius vrbis, per quem lignatum ciues ire consuessent. Lucus verò, in quo Euandrum Herculi ad aram Maximam sacra fecisse poëta fingit, inter Auentinum & vrbem erat, vti de aræ Maximæ situ quiuis colligat: Pòst mons hic lucos etiam accepit numinum diuersorum, & tandẽ vrbi est inclusus, & ætate nostra muro firmissimo à Paullo tertio muniri cœptus. Vocabatur & Murcius, à Moer/quo paludosus locus significatur; propterea quòd è paludibus, stagnis, & pigro cœno assurgeret: à qua voce Murceam quoque Deam enatam credo, pro eo numine quod paludibus præsideret: nec magni tacio, quòd Pomponius desidiæ deam fecerit; quia Murcidus desidiosus sit & inactuosus. Nam Murcidus & Murcea ab eadem voce Cimbrica Moz deriuantur, quæ contraria est ipsi Rom/ quo facultatem magnam ad agendum notari, antè dixi. Sed ad propositum. Cùm igitur Thusci loco vrbis commodissimo, & in ipso quasi meditullio habitarint, non possum mihi facilè persuadere, penes alios olim præcipuos fuisse magistratus. Videte porrò quàm nihil de hac re apud Romanos scriptores certi habeatur; cùm Varro diligẽtissimus antiquitatum perscrutator longè aliam vici Thusci rationem adferat. Hic enim de Cælio monte scribens, In Suburbanæ, inquit, regionis parte princeps est Cælius mons, à Cæle vel Cælio, vt alij legunt, Vibenno Thusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. Hi post Cælij obitum, quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Thuscus, & ideo ibi Vortomnum stare, quòd is *Hau. Ent.* *Murcius mõs. Moer.* *Murcea Dea.* *Murcidus. Moz. Rom.*

 Deus

Mihi ſanè Egeriam in pectore geſſiſſe perpetuò videtur, id eſt, eam voluntatem, vt nihil aliud cuperet, quàm ipſum legitimum in omnibus & ſacris & profanis imperare; quod Cimbris vox Eger priore ſyllaba longa ad vnguem deſignat; qua de cauſſa Latini per diphthongum ſcripſerũt, aliam ab ea facientes, quæ ab egerendo partu Egeria vocabatur. De fonte qui huius Nymphæ creditus eſt, aliquoties bibi, & ex riuulis eius Cardamine eſitaui, cùm ſuburbana vrbis loca curioſè luſtrarem: quod addo, ne miremini, ſi veram nominis rationem vobis ex ipſo fonte depromam; quam ſi ipſa dea Germano homini eiuſmodi rerum ſiticuloſo benignè propinauit, nihil admodum à veteri docendi conſuetudine diſceſſit. Profectò ſi quiſquam eſt mortalium poſt Numam, qui huius numen in præcordiis ſuis vmquam ſenſit, ego me ſocium ipſi præbere poſſum, non minoribus fortaſſis ipſius flamis calentem; quo in amore non iniquè ferrem, ſi omnes homines mihi contenderent eſſe quàm feruentiſſimi riuales, præſertim hac tempeſtate, qua ſi quis credat plures eſſe iuris & legitimi profeſſores, quàm Ægeriæ procos, non multum fortaſſis aberrarit. Sed meliora Deus; quem oro, vt Ægeriam ad omnes eos mittat, apud quos eam quamplurimum poſſe, votis omnibus optandum. De Mamurio tertius Faſtorum Ouidij liber conſulendus, quo canitur Numæ ancilia ita affabrè feciſſe, vt ab illo quod cælo delapſum erat, non dignoſceretur; & ea gratia, nomen eius in Saliorum carminibus celebrari. Huius ergo opus fuit & hic noſter Vortomnus, ſic factus, vt aptus eſſet ad cuiuſuis ornatum cum decoro accipiendum, quo Dei ſymbolum gereret, omnium hominum ſtudia & labores citra perſonarum diſcrimen proſperantis: quem vt nobis etiam perpetuò felicem vitæ ſucceſſum adſpiret, ſemper feruidis precibus oremus; nec vllo tempore tam ſimus occupati, vt eius cogitationem mentibus excludamus; ſubeatque deinde perpetuò in animum, quorſum hanc teſſeram ſiue hieroglyphicum ſignum in frequentiſſimo vrbis loco vel Ianus, vel eius nepotes collocarint: quod ſi pro eo, atque illi faciendum cenſuerunt, fecerimus, nihil vmquam malè nobis ſuccedet, atque adeò ne ipſa quidem mors, terror omnium omnibus vitam ſortitis horrendiſſimus.

Ee. Ger.

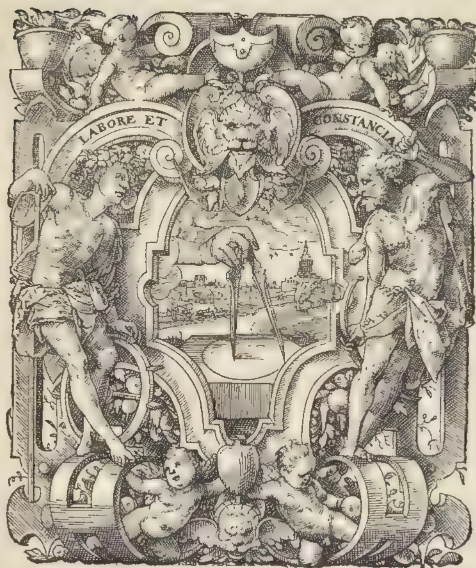
Mamurius cælator.

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hiſpanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiuſdem ſunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis eſt animaduerſum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apoſtolicus & Regius cenſor.

GALLICA
IOANNIS GOROPII
BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

NOBILITATE
ET ERVDITIONE CLARISSIMO VIRO IACOBO TAII D. DE GOICKEN,
Christophorus Plantinus S. D.

VOD AVCTOR IPSE FACTVRVS erat credo, si viueret: idem ego nunc vsurpo, vir nobilissime, & hanc partem è clarissimi illius ingenij monumentis ad te mitto, Becano ipso propemodum iubente. Cognitum enim mihi quanti ille vir non solùm amicitiam tuam fecerit, sed etiam exactum iudicium & doctrinam. Qua inter paucos tui ordinis sic eluces,

Vt pura nocturno renidet
Luna mari, Gnidiúsue Gyges.

Virtutem omitto: quæ ita cum modestia insita tibi, vt cùm laudanda omnia facias, æquis auribus laudem nō admittas. qua abstineo. Hunc tantum Becani quasi posthumum fœtum, tibi trado & commendo: monumentum amicitiæ, quæ tibi cum illo monumentum etiam beniuolentiæ studiique mei, quod erga te perpetuum erit, Vale.

INDEX RERVM
ET VERBORVM
IN
GALLICA.

A.

ABij pop. 38, *et se.*
Abraham sub quercu Mamre vitulum obtulisse, quid significet. 135
Acheron fl. 47
Acherusia palus. 47
Acht. 126
Ἄχυλος. 151
Adam quamdiu in statu felicitatis suæ tu..s permanserit. 123
Ἀειγενέτης *Apollo.* 109
Ægidius Scudus. 5
Ægyptiorum hieroglyphicæ notæ. 122
Ἀγώνιος *dictus Mercurius.* 97
Agonium Martiale. 98, *& seq.*
Al. 151
Alauda vnde dicta. 13
Alauda auicula dicta Galerita. 12, *& sequent.*
Alauda dicta legio Gallica. 12
Alaudæ hieroglyphicum signũ. 13
Alaudæ libellus ab auctore dedicatus. 125
Alaudarum epodos, dieu dieu. 62
Ἀλυσία. 22
Alexia vrbs. 22
Allemanni nomen quando primum in vsum venerit. 76
Allemanni longissimè recedunt ab etymologia plurimarum vocum, &c. 6, 7, 9, 11.
Allemanni multis sibilis voces exasperant. 11, *& sequent.*
Alp. 29
Alpes. 29
Alphabeti siue literarum consideratio. 63, *& sequent.*
Alsatia. 22
Alt. 106
Altar. 106
Altare. 106
Ambigatus. 54
Ambiorix. 16
Ἀμέλγω. 40
Amor cognatorum. 23, 25
Amor, creator omnium, &c. 23, *& sequent.*
Amor, principium & finis totius humanæ sapientiæ. 26
Amor, scopus sacrificiorum veterum. 101
Ἀμφιλύκη νύξ. 109
An. 18
Anaphanæus Apollo. 109
Ancona. 51
Anima hominis vitulo comparatur. 135
Annius & Pseudoberosus reprehenduntur. 48
Annus vnde dictus. 109
Annum λυκόβαντα *vocarunt Græci.* 109
Antonius Galatæus reprehenditur. 52, 56
Apollo vnde dictus. 108. *eius vocis ichnææ ratio. ibid. quare dictus morbos depellere.* 113
Apollo Ἀειγενέτης. 109
Apollo Anaphanæus. 109
Apollo Archegenetes. 109
Apollo Clarius. 113
Apollo Carneius. 112
Apollo Cynthius. 109
Apollo, Christus. 108
Apollo Cunnius. 109
Apollo Daphnites. 106
Apollo Delius. 109
Apollo Gallorum Deus. 107, *& sequent.*
Apollo Genitiuus. 109
Apollo λυκηγενέτης. *ibid.*
Apollo Lycius. *ibid.*
Apollo Licoreus. *ibid.*
Apollo Nomius. 108
Apollo Orus. 109
Apollo Pæan. 110
Apollo Patrous. 109
Apollo Phanæus. *ibid.*
Apollo Pythius. 111
Apollo Sol dictus. 113
Apollo Veionis. 116, *& seq.*
Apollinis cognomina & varia epitheta ex etymo & mysticè interpretata. 109, *& seq.*
Apollini quare tripus dedicatus. 108
Apum copia in regione Septentrionali. 138
Aquitanorum lingua. 4
Ar. 18, 80, 106, 113
Ara vnde. 104
Arar siue Araris fl. 18
Arbor vitæ in paradiso. 131 *& sequent.*
Arbor vitæ in paradiso fuit quercus. 133, *& seq.* 138, 143, 149
Arc. 80
Arca, æ. 80
Arca fœderis tecta alis Cherubim. 133
Arceo, es, ere. 80
Archegenetes Apollo. 109
Arg. 95
Argephontes dictus Mercurius. 95, 97
Arges, Argestes, Argus vnde dicantur. 95
Arges dictus draco quem Mercurius occidit. 95
Argus occisus à Mercurio, &c. 96
Argi fabula allegoricè interpretata. 96
Ariouistus vnde dictus. 16
Ariouisti lingua vernacula. 6, 10
Art. 18
Artemisia quare herba S. Ioannis dicatur, &c. 127
Ascanij. 42
Atuaticorum primarij Antuerpiani. 4
Au. 151
Auaricum op. 22
Auaritia causa idololatriæ. 85
Augustodunum. 20
Aulon Macedoniæ vrbs, hodie Vallona nominata. 64, 7[illegible]
Aura, æ. 110
Auris. 27
Aurora, æ. 110
Aut. 106
Autar. 106

B.

Bacchus, Christus. 98, 10[illegible]
Bacchus, Nochus. 98, 99
Bactriani, primi Magi. 27
Baiæ. 51
Bant. 101
Bec. 18
Becus. 18
Bel. 54
Belg. 54, 55
Belgæ vnde dicti. 54
Belgæ bellicosi. 54
Belgarum lingua. 4
Belgarum magna pars quare ab exteris Flamengi vocentur. 36
Bellig. 54
Bellouesus. 54, 55
Bellum. 54
Bellum quò referendum. 55
Bembi tabula. 129
Ben, Benne. 14

Ben-

Benna,æ. 14
Berg. 29
Berg-heim,Berg-hom. 29
Bergomum. 29,78
Bie. 74
Bÿ-voet. 127
Bocchus Maurus. 51
Bode. 16,74,& seq.
Bodincus fl. 11
Boduognatus. 16,74
Boÿ vnde dicti,& qui, 50,64,74
Boÿ Gallis & Germanis permisti, &c. 73
Bononia dicta Felsina. 73
Bont. 101
Borbetomagus. 23
Bou. 22
Breucomagus. 23
Bria. 69,72,77
Britannorum lingua. 3,4
Bulga. 15
Bulot Arabicum vocabulum vnde,& quid eo denotetur. 152

C.

Ca.i.malus. 87,92
Cadmus dictus Mercurius. 91
Caduceum. 92
Caduceo serpentes astricti quid significent. 92
Cælum vnde dictum. 31
Cælum Gaium. 31,32
Cæli tres in sacra scriptura. 104
Cæsar in Commentariis nomina propria variè corrupit, &c.14, & sequent.22
Cæsarodunum. 20
Cæsaromagus. 23
Cahos. 87
Caius & Caia. 30,& seq.
Caius cur per G efferendum. 41
Cal. 113
Calabria. 69
Calb,Calf. 18
Calendæ. 103
Cales. 51
Cambodunum. 20
Camulodunum. 20
Capedunum. 20
Capnumargos. 12
Capra Veioui solet immolari,&c. 116.
Car. 112
Carcer,eris. 148
καρκηρα febris. 148
Caritatis extensio. 80
Carna Dea. 112
Carneia sacra. 112
Carneius Apollo. 112
Carneius Iupiter. 112
Carneius πολύλλιτος dictus. 112
Carneius verus,est Christus. 112
Carnutum regio. 2
Caro Christi verus est cibus animorum. 102
Carrodunum. 20
Cat. i. malus. 92
Catena Iouis. 62
Celtæ. 44,45
Celtarum lingua. 4,5
Celtogalatæ. 44,45
Celtogalatia. 55
Celtorÿ. 55
Ceræ laudes. 138
Cereri suem immolarunt veteres. 154,155,156,157
Cham patris fugiens conspectum quamplurimas finxit fabulas. 68
Chamesenes dictus Cham. 68
Chamistis & Semistis inuisi Iapetÿ. 58
Chaon siue Chon dictus Hercules. 66,67,& seq.144
Chaon dictus Nochus. 66,144
Chaones pop. 66,67
Chaonia. 66,67,144
Cherubim alis tecta arca fœderis. 133.
Chimara op. 64
Chironia vlcera. 140
χολή. 44
Choana vrbs. 66
Choana in Media æquè atque in Bactriana reperitur. 72
Chomara vrbs,prima Galatarum sedes condita à Comaro. 64
Chomari pop. 47
Chomarus ciuitas. 47
Chon. 67
Chone dicta Italia. 67
Chonardus & Chonradus. 67
Christus,crucifixus,glans. 153
Christus Dei filius, Apollo & Phœbus dictus. 106,108
Christus verus est Carneius. 112
Christus Daphnis. 97,98,104
Christus Liber pater.98,100,102
Christus Mercurius.91,& seq.94, & sequent.
Christus Nochus. 98,100
Christus purus panis. 120
Christi caro verus est cibus animorum. 102
Cimbri. 4,47
Cimbrica lingua. 10,11,42,62
Cimera regio. 64
Cimmerÿ pop. 4,34,47
Cimmerium promontorium. 47
Claer. 113
Clarius Apollo. 113
Claros opidum Colophoni vicinū. 113
Clarus, a, um. 113
Cnæus cur per G enuntiandum. 41
Coccus glandiferæ arboris fructus. 139
Coccinus color quid designet. 139
Cocinillæ. 138
Cognatio. 23,& sequent.
Cognatio parit caritatem. 25
Cognationis primum caput Deus. 25
Cognatorum amor. 23,25,& seq.
Coleus. 94
Columbas olim oracula reddidisse, quomodo intelligendum. 145
Comer Gallorum pater. 33,34
Comari pop. 46,47
Comarus portus. 47
Con. siue Coen. 66
Coper. 12
Copula crucis Christi animam nostram firmo connubÿ nexu spōso suo deuincit. 124
Corona querna. 130,134
Cram. 80
Criophorus dictus Mercurius. 97
Criten. 114
Crux Christi ex quo ligno fuerit facta. 132,& sequent.
Crux Christi est lignum vitæ.132 133
Crux Christi est Tau Gallicum. 121,& seq.124
Crpg. 22
Cud. 156
Cul. 94
Culeus. 94
Cumerium promontorium. 51
Cunnidæ. 109
Cunnius Apollo. 109
Cut. 156
Cybele vnde dicta, & quid denotet. 156
Cybelæ siue Magnæ matri quarè immolata porca. 156,157
Cygnorum cantus. 59
Cyllenius vnde dictus Mercurius,&c. 94,& sequent.
Cynesÿ pop. 45
Cynesius mons. 45
Cynthius Apollo. 109
Cyri pop. 64

D.

Daa,Dai,Daui siue Daci pop.64
Dach. 126
Daci siue Daui pop.10,64. eorum sermo. ibid.
Dædalus potest dici Nochus. 52
Daphneus Phœbus. 106
Daphnites Apollo. 106
Daphnis Christus. 97,98,& seq. 104,& sequent.106.
Daphnis Mercurÿ filius quomodo dicatur. 98,106
Daui siue Daci pop. 64
Delius Apollo. 109
Den.i.picea materia. 11
Deucalion dictus Nochus. 144, & sequent.
Deucalion Thessalus. 144
Deus. 62

Deus est præstantissima voluptas. 114,117
Deus ipse qua ratione dicatur Magus. 28
Deus primum caput cognationis. 25
Dei sacra nomina ad idolomaniæ officinã detorta. 84,& sequent.
Deo cur multa nomina tribuantur. 81
Diabolus diuina symbola & oracula sibi arrogat, &c. 111,& sequent.
Dialecti variæ, linguæ Germanicæ. 60
Dien. 126
Dies vnde dictus. 126
Dies motionis finis & perfectio: nox motus principium, siue terminus à quo fit motus. 126
Diei noctem quare præponant Galli & Cimmerij. 50,& seq.
Diem à nocte auspicari, naturæ maximè consentaneum. 126
Dieu, Gallis quid sit. 62
Dieu, dieu, epodos alaudarum. 62
Diotima. 93
Dis, ditis. 49
Dis dictus Iapetus, &c. 49,121
Dis quare Deus inferorum fingatur. 49,& sequent.
Diues diuitiis. 49
Diuico. 16
Diuitiacus. 16
Dius. 62
Dius fidius. 62
Dodanim. 67
Dog. i. canis. 15
Dodona ciuitas. 144
Dodonæum oraculum. 144,159
Druida, æ, fit à Druis, idis. 4,120
Druis vnde dicatur, &c. 4,& seq. 119,& sequent.
Druides qui, &c. 2,3.4,& seq. 119,& seq. 120,122. eorũ auctor Iapetus sub Ditis nomine celebratus, 49,121. eorum disciplina. 121,122,126
Drusomagus. 23
Dryades. 147
δρῦς. 151
Dumnorix. 15
Dun. i. tenuis, 15
Dun siue Dupn. i. collis. 15,19
Dun-kerck. 20
Dun terminantia opidorum nomina. 20,& sequent.
Dunium op. 20
Dunius sinus. 20
Dupck, Dupcker. 92
Dupn. 15

E.

E, Ee, Een. 73,152
Eeckel, Eickel. 151
Eick, Eich. 151
Ela in Sichem. 142
Elah vocabuli interpretatio varia. 135
ἐν. i. in. 73
En, Ent, Eint. i. finis. 57,69,71,73
ἐναγώνιος dictus Mercurius. 97
Ens Aristotelis. 25
Epilepsia quare Herculanus morbus dicatur. 140
Eporedia. 17
Equus naues allegoricè significat. 59
ἑρμηνεύω. 88
Eryngium herba. 43
Essedum. 17

F.

F littera ferina exasperant Allemani plerasque voces à littera P incipientes. 11
Fagus Latinorum est Oxya Theophrasti. 129
Fascinum Mercurij statuæ affixum quid denotet. 93
Fauni. 147
Feh. 54
Fel. 54
Felsina. 73,& sequent.
Fer. 17
Fides. 62,157
Fides primùm habenda verbo Dei. 123,& sequent.
Fier. 17
Flamengi quare vocentur Brabãti, Hollandi, & cæteri Belgæ. 36
Franciscus sermo vnde natus. 5
Fronsacum op. 72
Funiculus triplex, fidei, spei & caritatis. 125
Furca, qua serui apud Rom. solent reddi infames, qualis fuerit. 133

G.

Gai. 31,40
Gaia. i. pica varia. 41
Gaia terra. 32
Gaia Venus Vranca. 31
Gaien. 32
Gaiken. 32
Gaius & Gaia. 30,& seq. 41.
Gal. i. fel. 43
Gal. i. alta & vehemens vox. 42
γάλα. 37
Galactophagi. 38,& sequent.
Galata op. 52,56
Galatæ vnde dicti. 35,& sequent.
Galatæ sunt Galli. 4,& seq. quare sic dicti. 35. vbi primas sedes collocarint. 50
Galatarum sermo. 4
Galatarum & Germanorum idẽ viuendi genus. 35
Galatarum & Senonum ex Asia in Europam migrationes. 57,59
Galatarum in variis orbis partibus monumenta. 51
de Galatis D. Pauli sententia. 44
Galatinus vicus. 52
Galba quis dicatur. 18
Galba vermis. 139
Galbanum. 43
Galbeum ornamentum. 43
Galbinus color. 43
Galbula auis. 43
Galerita auis. 12
Galgulus auis. 43
Galla op. 72
Galla fructus quercuum. 138
Gallipolis. 52,56,60
Gallus fl. 42
Gallus gallinaceus. 42,& seq.
Galli Cybeles sacerdotes exsecti. 41
Galli vnde dicti. 33,& sequent.
Galli sunt Galatæ. 4,& seq. quare sese Galatas nominarint. 35. vbi primas sedes collocarint. 50. cũ Cimmeriis in Italiã venerũt. 51
Galli veteres & noui Italiæ distincti. 61
Galli qua lingua olim sint vsi, &c. 4,& seq. 6,10,& seq. 122
Galli in loquendo radicibus Latinis verborum & nominũ vtuntur, cùm eorum declinatio & constructio prorsus sit germana. 5,& sequent.
Galli fiunt omnes homines per solum Tau. 121,122
Gallorum & Germanorum cognatio. 50
Gallorum in Italiam trãsitus. 52,53,& sequent.
Gallorum laus. 33
Gallorum numina. 79,80,& seq. 107. eorum religio. 1,2
Gallorum pater Gomer, &c. 33,34
Gallorum soboles Vmbri. 51
Gallica lingua vnde nata. 5,26
Gallica lingua antiqua eadem cũ Cimbrica fuit. 10,11
Gallicam linguam antiquam non esse Græcam. 2,& seq.
Gallogræci. 4
Galm. 42
γάλως, γάλεως, γαλήνη. 40,41
Gamba, Gambe. 26
Garumna fl. 20
Gaudium. 113
Gazza. 41
Geel, Geluwe. 43,& seq.
Gesi pop. 72
Genabum op. 22
Genitiuus Apollo. 109
γενήτωρ Apollo. 109
Gent. 22

Ger.

Ger. 22
Gergouia. 22
Germanus vnde dictus. 33,*& seq.*
Germanus non est nationis, sed instituti vocabulum. 34
Germanorum & Galatarum siue Gallorum cognatio. 50,51.*& idem viuendi genus.* 35
Germanorum iactantia reprehenditur. 33,34,*& seq.*
Germanica lingua inferior superiore est castigatior. 9
Germanica lingua qua ratione diuersa à Gallica fuisse dicatur apud veteres. 10
Germanicæ linguæ dialecti variæ. 5,6
Germania prima & secunda, siue superior & inferior. 21
Gertrudis. 102
*Getæ.*10. *eorum lingua.* 10
Glans vnde dicta. 152
*Glans qua ratione dicatur primũ hominis pabulum, &c.*134,144. *antiquitùs homines glandibus vitam non sustentasse.* 130
Glans Christus crucifixus. 133
Glandis laudes. 137,*& sequent.*
*Glandiferæ arbores Ioui sacræ.*127, *& sequent.*
Glinsteren. 12
Glischromargos. 12
Glos gloris. 40
Gnaet. 41
Gnæus. 41
Gomarus. 47
Gomer Gallorum pater, &c. 33, 34. *prius in Asia Gallos & Ascanios condidit, quàm in Europa.* 42
Got. 86
Gotardus mons. 78
Gotini. 10
Græca lingua vnde nata. 61,89
Græcis litteris vsi Druidæ. 2,3
Gu pro W scribunt populi Romanisantes. 128
Guardia. 123
Guy Galli viscum vocant. 127

H.

Hal. 151
Halt. 151
Hamadryades. 147
*Hannibalis per Alpes iter.*45,*& sequent.*
Har. 113
Harpe, ensis Mercurij. 96
Hast. 27
Hau. 113,151
Haut. 151
Heet. 17
Hein. 29
Heimericus. 16
Hel. 40,42
Hendericus. 16
Her. 88,89
Heraut, *siue* Heralt. 88,106
Herba,æ. 88
Herban. 88
Herberg. 88
Hercules quid significet. 95
Hercules Alemanus exsibilatur, 75
Hercules Chon siue Chaon. 67
Hercules Gallicus apud Lucianũ. 118,*& sequent.*
Hercules Nochus. 67
Hercules Ogmius. 118
Herculis columnæ. 44
Herculis & Mercurij comparatio. 95
Herculanus morbus quare Epilepsia dicatur. 140
Herculanus nodus. 92
Hermæ & Hermani, idem. 90
Hermæ in triuiis quid moneant. 88,*& sequent.*
Hermarum figura. 85
Hermarum violatores sacrilegi habiti. 90
Herman. 88
Hermanus. 88
Hermes dictus Mercurius. 88,89
Hermes variis rebus præsidet. 89
Herodoti locus quidam explicatur. 45
Hertog. 88
Hestich. 17
Het. *i.caput.* 27
Hieroglyphicæ Ægyptiorum notæ. 122,*& sequent.*
D. Hieronymus vixit Treueris cum D.Hilario, &c. 4
Hircus apud Mosen immolatus quid significet. 116
His. 114
Hissen. 17
Hit. 17
Hittich, Hitsich, Hittich-hou. 17
Hol. 108
Holt. 151
Hom. 29
Homo microcosmus. 95
Homo sui, pecudi, iumento & vitulo comparatur. 116,135,153, 155
Hor. 27
Hostia magna, ouis. 155
Hostiæ omnes vnius mortem denotabant. 147
Hostiarum linguas nocte adolere solent veteres. 101
Hou. 113
Hout. 151
Huder. 71
Hugt 70
Hul. 94
Hydruntum op. 71

I.

Iag. 31
Ianus vnde dictus. 56,61,127
Ianus & Ioannes idem nomen. 127
Iani appellatio obliterauit Iapeti memoriam. 56
Iani ductus, & Gertrudis amor, bene precandi formula itineri accinctis. 102
Ianigenæ gentes multis ante Christi natalem seculis vocatæ ad salutem. 121
Iapetus Nochi filius cariss. cum patre permansit in Margiana & Bactriana, & linguam integram retinuit, &c. 27
Iapetus dictus Francus siue Vrãcus. 48
Iapetus Druidarum generis auctor sub Ditis nomine celebratus a Druidis. 49,121
Iapeti memoriam obliterauit Iani appellatio. 56
Iapeti nauigatio in Italiam. 56
Iapeti varia nomina. 48, *& sequent.*
Iapetij inuisi Chamistis & Semistis. 58
Iapygia primùm à Ianigenis, quarum pars Galli Senones fuerũt, habitata. 56,59
Iapygiæ conditor Iapetus. 56, *& sequent.*
Iapygium promontorium. 51,52
Iapyx Dædali filius. 52
Ichnæa vocabula. 7
Icterus. 43
Icterias gemma. 43
Ideæ. 82
Idolomania Iudæorum. 147
Idolomaniæ causa est sacrificulorum auaritia. 83,145
ἰὴ παιάν. 110,*& sequent.*
Imperfectum prius est re perfecta. 126
In. 73
Inalpini pop. 77
Insubres pop. 77
Insubrium. 77
Io *triumphe, io.* 114
Ioachimus Perionius. 2,5
Ioannes & Ianus, idem nomen. 127
Ioannes Picardus. 2
Iobacchus. 114
Iolijt. 114
Iosue filius Nun lapidem fœderis sub quercu deposuit, &c. 142, 143
Iou. 113
ἰού. 113
Iouis nominatiuus casus. 115
Iouis Deus pater est. 116

Iouis etymon. 114, & sequent.
Iouis vocabulum conuersum quid denotet. 117
Iouis catena. 62. *Vide reliqua in Iupiter.*
Is. 114
Israëlitici populi liberatio ex Ægyptiaca seruitute, figura est liberationis generis humani à peccati & cacodæmonis seruitute. 103
Italia vnde dicta. 67
Italia dicta Chone. 67
Italica lingua nata è Latina & Germanica. 26
Iubilo, as, are. 113, & sequent.
Iudæorum idolomania. 147
Iuliomagus. 23
Iumento comparatur homo. 116, 135, 153
Iuno vnde dicta. 96. *eius fabula allegoricè interpretata.* ibid.
Iupiter Carneius. 112
Iupiter Gallorum Deus. 113
Iupiter siue Iouis, & Mercurius idem Deus. 114, 116
Iupiter siue Iouis maior Mercurio apud veteres. 114, 116, 117
Iupiter terminalis. 88, 89

K.

Karker. 149
Kermez granum. 139
Kermesinus color. 139
Kraken. 148

L.

Lac *siue* Lec. 37
Lacker *siue* Lecker. 38
Lac lactis vnde dicatur. 39, & sequent.
Lacte nominatiuus apud Plautum. 39
Lans *quare Germani ab Italis vocentur.* 45
Lans-knechten. 75
Lapis fœderis sub quercu depositus à Iosue filio Nun. 142, 143
Lat. 35
Laten. 35
Latina lingua vnde exorta. 61, 89
Leb, Lef. 54
λείβω. 101
Leuwerck. 13
Lex pædagogus noster. 102
Liber vnde dictus. 99, 100, 102
Liber Deus & Libera. 61
Liber pater Christus, 98, 100, 102
Liber pater, Nochus. 100
Liberalia festa. 98, & seq. 102
Liberaliorum die togam virilem sumere solent Romani iuuenes. 102, & sequent.
Libos, Libum, Libamen, Libona & Libanum vnde dicantur. 100
Libandi mos. 100
Liebe. 101
Ligeris fl. 20
Lignum vitæ, crux Christi. 132, 133
Lignum vitæ quercus. 133, & seq. 138, 141, 143, 149
Lingua Italica nata è Latina & Germanica; Gallica è Romana & Francica. 26
Linguæ Belgicæ dialecti variæ. 5, 6
Linguam Gallicam antiquam non esse Græcam. 2. & sequent.
Litanicus. 16
Litterarum consideratio. 63
Litterarum nomina duorum generum. 83
Liuius vanitatis arguitur. 54, 55
Loos. *i. callidus.* 41
Luc. 19, 109
Lucht. 109
Luci quare ad sacrificia delecti. 147
Luci principio solis quercetis constabant. 147
Lugdunum. 19, 20, & sequent.
Lugidunum. 20
Lugodunum. 20
Lui *siue* Lie. 33, 69
Luna Man *dicta à monendo, &c.* 6, 7, & sequent.
Lupus. 110
Luterius. 16
Lux lucis. 109
λυκαυγές. 110
λύκη. 109
λυκηγενέτης *Apollo.* 109
Lycius Apollo. 109
λυκάβαντα *vocarunt Græci annum.* 109
λυκόφως. 109
Lycoreus Apollo. 109
λύκος. 110

M.

Mac. 23, 25
Mæotici Germanici. 16
Maent. 103
Mag. 23, 26, 28
Magus terminantia aliquot opidorum nomina. 22
Magus quid significet, & quis Magus dicendus. 25, & seq. 28
Magus qua ratione dicatur Deus ipse. 28
Magia cultus est Deorũ, secundum Plat. 25
Magia apud Bactrianos orta. 27. *eiꝰ primus inuẽtor Zoroastres.* 26
Maius mensis. 29
Mamre quercus. 135, & seq. 141
Man. *i. vir.* 9, 88
Man. *i. moneo.* 7, 8, 9, 88
Man. *i. Luna.* 6
Mant. *i. mensis.* 7
Mar. 74, 80
Marc. 80, 81
Marca. 81
Marchiones. 81
Marg. *i. medulla.* 12
Marga. 12
Margiana regio. 27
Mariana quercus. 134
Maridunum. 20
Mars deus vnde dictus. 99, 118
Mart. 99
Martel. 99
Marteau. 99
Martiale Agonium. 98, & seq.
Martius mensis vnde dictus. 99
Mat. 7, 27
Materiæ prima nomina. 126
Me, Mede. 40
Media regio commigrationis Gallorum è Chomarorum regione vestigia seruat. 72
Mediolanum vnde dictum. 28
Mediolanum multis locis inuenitur. 28, 55
Medius fidius. 62
Meiden, Meien. 28
Mel mellis vnde dictum. 40, *eius laudes.* 138
Melck. 40
Melca. 40
μέλι. 40
Melodunum. 20
Men. 9
Mens mentis. 10
Mensch. 131
Mer. 74, 81
Merboduus. 74
Merc. 18
Mercor, aris. 18
Merct. 81
Mercurius vnde dictus. 80, 81, & *seq.* 107. *eius nominis definitio.* 91. *ichneæ vocis ratio.* 107
Mercurius ἀγώνιος *dictus.* 97
Mercurius, Argephontes dictus. 95, 97
Mercurius Cadmus dictus. 91
Mercurius Cyllenius dictus. 94
Mercurius Gallorum Deus. 79
Mercurius Hermes dictus. 88, & *sequent.*
Mercurius & Iupiter idem deus. 114, 117
Mercurius μηλοσσόος. 97
Mercurius Nomius dictus. 97
Mercurius Promachus dictus. 97
Mercurius Tricephalus dictus. 89
Mercurius Thoyt siue Theut dictus. 86, & sequent.

Mer-

Mercurius Trismegistus dictus. 89
Mercurius Trismegistus falsus. 90
Mercurius solo nomine à Sapientia differt. 95
Mercurius est Verbum Dei incarnatum. 91,& seq.94,& seq.
Mercurij varia nomina, epitheta & eorum interpretatio. 84,93 94,97,& sequent.
Mercurij & Herculis comparatio. 95
Mercurij statua & eius symbolica significatio. 85,& sequent.
Mercurij statuæ affixum fascinum. 93,& sequent.
Mercurio artes & scientiæ attribuuntur. 91,95
Merx mercis. 81
Mesapia regio. 58
Mesapicus sermo. 58
Mesapion mons. 58
Mesapus Neptuni filius,&c. 58 59. *vnde dictus.* 58. *quare dictus equorum domitor.* 59. *Virgilij carmen de Mesapo explicatur.* 59
Mesembria. 69
Mesi pop. 69
Microcosmus homo. 95
μηλοσσόος dictus *Mercurius.* 97
μῆν. 9
Minerua quid significet, & vnde dicta. 117,& sequent.
Minerua Gallorum numen. 117
Mino,as,are. 9
Modus. 9
μοῖρα. 87
Molossi dicti Chaones pop. 66
Mon.*i. Luna.* 6,7
Monat.*i.mensis.* 7
Moneo,es,ere. 9,89
Montes quare ad sacrificia & orationes delecti. 146
Mora,æ. Moror,aris. 80
Morbus sacer siue caducus quare sic dictus. 140. *quare dictus Herculanus.* ibid.
Morbi sacri siue caduci cum lapsu Adami comparatio. 140
Morbo sacro medetur viscum. 140
Mosa fl. 21
Mosella fl. ibid.
Moses vnde dictus. 58
Mulgeo,es,ere. 40
Mulier Vrow *quare dicatur.* 31, & sequent.
Mysi pop. 69

N.

Nacht. 42,126
Nathtegal. 42
Nam. 8,9
Necessitas stimulus est ad Deum orandum. 82
Nei. 112
Νέος. 112
Νέος. 112
Neodunum. 20
Neomagus vnde dicatur. 23
Neomagus Britan. 23
Neomagus Luxubiorum. 23
Neomagus Nemetum. 23
Neomagus Tricastinorum. 23
Neomagus Vadicassiorum. 23
Neomagus siue Nouiomagus ad Vaalim. 23
Niet. 126
Nieu. 112
Nochus dictus Apollo. 49
Nochus dictus Bacchus. 49,100
Nochus dictus Chon siue Chaon. 66,67,& seq.
Nochus Christi figura. 98,100
Nochus dici potest Dædalus. 52
Nochus dictus Deucalion. 144,& sequent.
Nochus Episcopi functus officio in vniuerso orbe. 68,& seq.
Nochus dictus Hercules. 67,144, & sequent.
Nochus Indus, ex India deuectus arca ad Septentrionis plagam, &c.27
Nochus dictus Liber pater. 100
Nochus dictus Saturnus. 49
Nomen,inis. 10
Nomine Dei, intelligitur filius Dei. 8,& sequent.
Nomina propria variè corrupta. 15,& sequent.
Nomius dictus Apollo. 108
Nomius dictus Mercurius. 97
Noot. 82
Nos, Nosel. 17
Nou. 112
Nouiodunum. 20,22
Nouiomagus vnde dicatur. 23,& sequent.
Nouiomagus Biturigum. 23
Nouiomagus ad Vaalim. 23
Nouus,a,um. 112
Nox noctis. 42,126
Nox motus principium, siue terminus à quo fit motus: dies motionis, finis & perfectio. 126
Nox quare diei præferatur à Cimmeriis & Gallis. 50
Nox quare mater omnium vocetur. 126
Nuidunum. 20
Numismata antiqua. 134
Ny. 112
Νύξ. 42,126

O.

Obrincus. 21
Ochs,*id est bos.* 14
Oenotrij pop. 67
Ogerius Boesbecanus. 10
Ogmius Hercules. 118
οἶνος. 127
Ombri, Vide Umbri.
Onnosel. 17
Oor. 109
Or. 26,27,119
Oracula edidisse dicuntur quercus & columbæ. 145
Orgentorix. 15
Ordior. 27
Origo,inis. 27,109
Orior. 109
Orobij pop. 77
Oromazes. 27
Ort. 119
Orus Apollo. 109
Os.*i.bos.* 13
Otmarus. 74
Ouerheit. 14
οὖρος. 13
Ouidij versus de ludis liberalibus Nocho attributi. 100
Ouis hostia maxima. 155
Oxya Theophrasti, est Fagus Latinorum. 129

P.

Padus fl. 11
Pæan vnde formetur. 110,& seq.
Pæan Apollo. 110
Panis purus Christus. 120
Papegay. 41
Par. 87
Par,paris. ibid.
Parcæ vnde dictæ. 87
Patrimonium D. Petri & D. Marci. 35
Pat.*i. via.* 11
Patrous Apollo. 109
Pecori comparatur homo. 135
Pecunia vnde dicta. 156
Pete. 17
Peter. 17
Petoritum. 17
Phanæus Apollo. 109
φηγός. 129
Philosophus. 26
Philosophia vera est amoris cognitio,&c. 26
Phœbus vnde dictus. 106
Phœbus Daphnæus. 106
Phœbus Dei filius rectè vocatur. 106, 108. *Reliqua vide in Apollo.*
Phrygum prisca lingua. 42,122
Pica varia. 41
Planarati dictio pro Plograt, *apud Plin.* 11
Plinius castigatus. 11,12
πολύμνιτος *dictus Carneius.* 112
Porca quare immolata magnæ matri. 156,& sequent.
Porcorum fœcunditas. 137

Porcinæ carnis præstantia. 137
Principis & subditi conditio atq. munus. 75
Promachus dictus Mercurius. 97
Pseudoberosus & Annius reprehenduntur. 48
Pseudotrismegistus. 90
Pytha. 111
Pythius Apollo. 111

Q.

Q in locum W irrepsit. 148
Quer. 148
Quercetis foliis olim constabant luci. 147
Quercus vnde dicta. 149, *& seq. eius varia nomina explicantur.* 148, *& seq. eius descriptio & laudes.* 129,137,141
Quercus cuius rei symbolum. 129, 130. *symbolum est crucis Christi.* 143. *ex quercu crux Christi facta.* 132,133, *& sequent.*
Quercus arbor vitæ in paradiso fuit. 133,138,143,149
Quercus in medicina vtilis. 137. *profert præstantissimũ viscũ.* 140
Quercus Ioui sacra, &c. 129, *& seq. & quare.* 130,133,134.
Quercus Mamre. 134,135, *& sequent.* 141
Quercus Mariana. 134
Quercus in Sichem. 142, *& seq.*
Quercus copiosæ fuerunt olim in Iudæa. 133
Quercus qua de causa oracula edere dictæ. 145
Quern. 149
Querna corona donari solet, qui ciuis Rom. vitam seruasset. 130. *quid eo ritu indicatum.* 134
Querquera febris. 148
Quiritare. 114

R.

Ra. 18,82,106
Rac. 112
Ram. 81
Rat. 18,70
Raw. 123
Rein. 21
Renus fl. 21, *& sequent.*
Rheda. 17
Rhobodunum. 20
Rigodunum. 20
Robur præ cæteris arboribus Ioui olim fuit sacrum. 118, *& seq.*
Rodanus fl. 18
Rom. 110
Romans loqui dicuntur Galli. 5
Rosch. 43
Rotomagus. 23
Ru. 13
Ruc. 107
Rusceus color. 43

S.

Sabini vnde dicti. 61
Sacæ primi maiores Saxonum. 64
Sacres porci. 154
Sacrificia & victimarum cædes quid designarint. 121
Sacrificiorum veterum scopus, amor. 101
Sacrificiorum varia genera ad vnum sacrificium in ara crucis peractum tetenderunt. 155
Sacrificulorum quæstus, idolomaniæ causa. 145
Sal.*i.salus, conseruatio.* 69,108
Sal, salis. 69
Salentini. 69
Salich. 69
Salij pop. 69
Salus, utis. 69
Sapientia genita ante secula, &c. 94,95
Sasona insula. 64,73
Sasones pop. 72
Sat. 70
Saturum siue Saturium op. 70
Saturnus. 70
Satyrorum veretra arrecta. 93, *& sequent.*
Saxonum primi maiores Sacæ pop. 64
Scordæ pop. 59,64
Scordisci pop. 59,64
Scordona insula. 64
Scordus siue Scordonis mons. 64
Scot. 141
Scythæ. 36
Seduni. 78
Segodunum. 20
Selymbria. 69
Semistis & Chamistis inuisi Iapetij. 58
Semnones. 72
Sen.*i.sensus.* 57,60
Sena à quibus condita, & vnde dicta. 59, *& sequent.*
Senæ vrbis in Hetruria laus. 60
Senæ multæ fuerunt. 59.60
Senogallia. 51
Senones vnde dicti. 56,57
Senones Galli, qui. 52
Senones vnde in Iapygiam venerint. 56
Senonum & Galatarum ex Asia in Europam migrationes. 57, 59,73
Sentio, is, ire. 57
Seprinum castrum. 76
Serpentes caduceo astricti quid significent. 92
Sequana fl. 20
Si *siue* Sie.*i.video.* 57
Sibyllæ carmen de Daphnide explicatur. 103, *& seq.*
Sif. 120
Sigouesus. 54,55
Sin.*i.sensus.* 57,60
Singidunum. 20
Slaepdronck. 101
Slic. 110
Sloc. 110
Slupp. 110
Smart. 118
Sol.*i.salus.* 108
Sol, solis. 108
Sol dictus Apollo. 113
Solis pium encomium. 57
Sold. 13
Soldurij apud Cæsarem qui sint. 13
σπένδω, σπείσω. 102
Spysen. 102
Statuæ collocatæ viris illustribus. 91
Statuarum forma antiquissimis temporibus. 87, *& sequent.*
Ster. 27
Stram. 118
Su *siue* Sui. 77
Subrium. 77
Sueuorum lingua. 6,10
Suis fœcunditas. 154,155,156
Suis vsus in sacrificiis. 154, 155, 156
Sui, pecudi & iumento comparatur homo. 153,155
Suobeni pop. 6

T.

Talassius. 32
Tam. 7
Tar. 18,71
Tardus, a, um. 18
Tarentum op. 70, *& sequent.*
Tarodunum. 20
Tau littera ad vinciendum idonea. 124
Tau omnes homines Gallos facit. 121,122.
Tau Gallicum quare dictum. 122, 125
Tau Gallicum, crux Christi. 121, *& sequent.*
Taw *vocabuli etymon & significatio.* 124
Tauri pop. 59
Taurica Chersonesus etiamnum hodie lingua Germaniæ inferioris vtitur. 10
Taurisci pop. 59
Tectosages pop. 50
Terminus vnde dictus, & quid significet. 89, *& sequent.*
Terminus Deus. 88
Terminalis Iupiter. 88,89
Termo dictus Terminus apud Ennium. 89
Τέρμων. 88,89
Terra Gaia. 32
Tetragonus homo. 85
Teutones. 34

Themis

Themis dea. 88
Theut. 86
θεὸς. 62
Thoyt. 86
Thoyt ſiue Theut dictus Mercurius. 86, 90.
Thunæ grana ſiue verrucæ. 139
To. 26
Toga virilis Romanorum, & toga libertatis Chriſtianorum. 102
Toon. 82
Tricephalus dictus Mercurius 89
Trimarciſia Gallorum. 11
Tripus Apollini quare dedicatus. 108
Triſmegiſtus dictus Mercurius. 89
Triſmegiſtus falſus. 90
Troia vnde dicta. 153, 157
Trow. 4, 9, 119, 123
Tru *ſiue* Trow *.i. fidus, &c.* 4, 119
Trü *ſiue* Trui *.i. ſus.* 154, 158

V

Vacomagus. 23
Vague Gallicè eſt fluctus. 142
Vat. 125
Ve. 116
Veh. 54
Veiouis vnde dicatur. 116, *& ſeq.*
Veiouis Apollo. 116, *& ſequent.*
Veiouis eſt Deus filius. 116
Veioui capra ſolet immolari &c. 116
Vellaudunum. 20
Velotæ. 136
Veneti æquè atque Galli ad Cimmeriam ſtirpem pertinent. 55
Veneti in Gallia, & ad ipſum etiam mare Germanicum inueniuntur. ibid.
Venus Vrania Gaia. 31
Venus Vrania dicta Parca. 87
Veneris ſtatua in pilam quadratam deſinens. ibid.
Vercingentorix. 16
Verbum eſt Dei filius patrem oſtendens, &c. 119, *& ſeq.*
Verbo auctor libellum dedicauit. 119
Verbo Dei primùm fides habenda. 123, *& ſequent.*
Vergobretus. 14, 74
Vertico. 16
Verus, a, um. 123
Vetus. 17
Victimarum cædes quid deſignarint. 121
Vindomagus. 23
Vinum. 127
Virgilij verſus de mortuo Daphnide, Chriſto attributi &c. 98 *& ſequent.* 103, *& ſequent.*
Viri proprium & præcipuum officium. 9
Vis. 114
Viſcum vnde dictum, &c. 127 *& ſequent.* 158
Viſci quercini & Quercus Mãre conuenientia. 135
Viſcum præſtantiſſimum profert quercus, ſingulare ſacri morbi alexipharmacum. 139
Viſco quercino quid myſticè denotetur. 140
Viſus exterior & interior 57
Vitalia. 67
Viterbum op. 22
Vitomarus. 74
Vitulo anima hominis comparatur. 135
Vmbri vnde dicti. 51, 61
Vmbri Gallorum ſoboles 50, 51
Vocum primordia ex qua lingua ſint petenda. 9
Volſena ſiue Volſina. 60, 73
Voluptas ſummum bonum 115. *& ſeq.*
Voluptas præſtantiſſima eſt Deus. 114, 117
Vr. 13, 70
Vrancus ſiue Francus *dictus Iapetus.* 48
Vrania Venus. 31, 87
Vraw. 31
Vri, Vriheyt. 69
Vrus. 13
Vxellodunum. 20
Vxentum op. 70

W.

W è vocabulis ſæpè tollitur à Latinis. 4. *mutatur in Gu.* 128 *mutatur in Q.* 148
Wagen. 17, 141
Wagenſchot. 141.
War. 123
Wart. 123
Wat-landers *ſiue* Wat-lendiſche *appellantur Cimbri ab Allemanis* 11
Wedewal. 43
Werck. 150
Werf/ Werue 31
Weſen. 55
Wy *.i. Viſcum.* 128
Wy *.i. longè & latè.* 119, 128
Wy *.i. dilato.* 128, 140
Wy *.i. conſecro.* 128, 140
Wy *.i. noxia exſtirpo.* 127, 140
Wijn. 127
Wis *ſiue* Wijs *.i. ſapiens.* 4. 119 *& ſequent.*
Wis ſiue Wijs .i. demonſtro, ibid.
Wort vocabuli etymon. 9, 119, 123

Y.

ὕδωρ 72

Z.

Zagrus mons. 72
Zo. 26
Zoroaſter vnde dictus. 26
Zoroaſter primus Magiæ inuentor, &c. 26

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

GALLICA.

LIBER I.

SI PRISCAS & Ogenias Gallorum origines, gentis ab omni Latinorũ memoria clarissimæ, clarissimi scriptoris verbis exordiar; licet cætera pòst peccem, at hoc tamen mihi non fuerit verendum, ne in ipso magnę & arduæ molitionis limine impegisse dicar. Iam cùm nihil cordato viro magis optandum, quàm vt laudetur à laudato viro; tum nihil præclarius, quàm ab ipsis etiam hostibus laudari, quorum nimirum prædicatio longissimè abest ab omni adulationis suspicione. Insignem itaque Gallici nominis antiquitatem Cæsaris ore mihi celebrandam duxi; qui præterquam quòd Romanus fuit, & tantus Gallorum, quantus nullus vnquã alius hostis; hoc mihi etiam verior auctor habendus, quòd narrationem suam grauissimo testimonio confirmarit. Audiamus igitur hominem auditu dignissimum. *Galli*, inquit, *se omnes à Dite patre prognatos prædicant, idq́ ab Druidibus proditum dicunt. Ob eam caussam spatia omnis temporis, non numero dierum, sed noctium finiunt, & dies natales & mensium & annorum initia sic obseruant, vt noctem dies subsequatur.* Videor mihi mox de hoc testimonio auditurus: Quid dignum tanto dedit hic promissor hiatu? Egregium verò gentis præconium, ab ipso Dite inferorum Deo petere initium claritatis, quasi tenebræ lumen affundant. Hoc est scilicet à Cæsare laudari, hoc nobilitari. Quod si hos illustres dicas, qui ab Orco generis sui principia ducunt; quos tandem vocabis obscutissimos? Quid verò ex anilibus nugis manasse dices, nisi hoc sit vnum ex illis, quibus nulla anus proferret vaniora? Vis nos credere Ditem patrem Gallorum, & inde vitam duxisse, quò nisi mortuus nemo descendit? Si nos fabulis pascere voles, referas potius primum Gallorum genus vel ad gallum aliquem Pythagoræum, vel ad Atyn, primum Cybeles gallum. Sed tu ò iste quisquis es, qui hæc sermonis nostri primordiis obiicis, sustine, rogo, paulisper sententiam, & ne antè Druides accuses stolidæ vanitatis, quàm intelligas quem Ditem suum vocarint. Infinita sunt ea quæ prima statim fronte in absurdissimis habenda videntur, & diligenter tamen inspecta atque examinata, verissima esse deprehenduntur: ac sicut in rebus ipsis non rarò magna est obscuritas, quæ demonstratione discutitur; ita rectam de sermone quopiam ferre sententiam frustra is conabitur, qui vocum in eo positarum significationem ignorat. Quem autem Druides Ditem nominarint, non antè perspiciemus, quàm qua lingua vsi sint intelligatur. Quoniam igitur neque quis sit Dis, neque qui sint Druides, neque quâ ratione tota gens Gallorum nomen sit sortita, sciri potest, nisi ante omnia de vernaculo illorum sermone constiterit, quorum auctoritatem Cæsar citauit; videamus quid idem de Druidibus narret. Sic enim fortasse non difficile fuerit, in eius quod quæritur, venire cognitionem; & illam quidem maiorem, quàm hactenus quisquam eorum qui præstantes & ingenio & eruditione in eadem se palæstra exercuerunt, sit consecutus. Magna doctissimorum cum Gallorum, tum alterius nationis hominum cõsensione creditum videmus, nomẽ Druidum Græcũ esse, & Græco sermone ipsos suam tradidisse disciplinam. Cùm igitur in hoc perinde atque in plurimis aliis immanibus spatiis à regia veritatis via sit aberratum, & totum Gallicæ nobilitatis fundamentum sola Druidum nitatur auctoritate; non absurdam mihi viam & rationem ingressurus videor, si prius de horum, quàm de Gallorum vetusta tum patria, tum lingua verba fecero. Quamobrem totum illum Cæsaris commentariorum locum, qui ad hanc rem pertinet, verbotenus adscribendum mihi putaui, tum quòd nec succinctius, nec

Latiniùs tantundem rerum queat explicari, tum quòd totam gentis complectatur distributionem. In omni, inquit, Gallia eorum hominũ qui in aliquo sunt numero atque honore genera sunt duo. Nam plebs pænè seruorum habetur loco, quæ per se nihil audet, & nulli adhibetur consilio. Plerique cùm aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt iura, quæ dominis in seruos. Sed de his duobus generibus alterũ est Druidum, alterum equitum. Illi rebus diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ caussa concurrit, magnoque ij sunt apud eos honore. Nam ferè de omnibus controuersiis publicis priuatisque constituunt, & si quod est admissum facinus, si cædes facta; si de hæreditate, de finibus controuersia est; iidem discernunt, præmia pœnasque constituunt. Si quis aut priuatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, ij numero impiorum ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditũ eorum sermonemque diffugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, Neque iis petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur. His autem omnibus Druidibus præest vnus qui summã inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, si quis ex reliquis excellit dignitate, succedit: at si sunt plures pares, suffragio Druidum adlegitur. Nonnunquã etiam de principatu armis contendunt. Ij certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes vndique qui controuersias habent, conueniunt, eorumque iudiciis decretisque parent. Disciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur: & nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumq. illò discendi caussa proficiscuntur. Druides à bello abesse consueuerunt, neque tributa vnà cum reliquis pendunt, militiæ vacationem omniumque rerum habent immunitatem. Tantis exciti præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conueniunt, & à propinquis parentibusq. mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque nonnulli annos vicenos in disciplina permanent, neque fas esse existimant ea litteris mandare, cùm in reliquis ferè rebus publicis priuatisque rationibus Græcis litteris vtantur. Id mihi duabus de caussis instituisse videntur; quòd neque in vulgus disciplinam efferri velint, neque eos qui discunt, litteris confisos, minus memoriæ studere: quod ferè plerisque accidit vt præsidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atq. hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa præterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputant, & iuuentuti tradunt. Hæc Cæsar de Druidibus & eorum disciplina. In quibus vt plurima sunt diligenter annotanda, ita quod de Druidum origine scripsit, & Græcarum litterarum vsu, accuratè expendatur necesse est. Ioachimus Perionius magna vir Græcæ Latinæque linguæ cognitione clarus, quatuor scripsit dialogorum libros, quibus Gallicę Græcæque lingue docet cognationem. In iis ex eo quod Cæsar dixit Druides in publicis priuatisque rebus extra suam disciplinam Græcis litteris vti, conclusit sermone item Græco vsos fuisse. Eadem est collectio apud Ioannem Picardum, qui Celtopædiam quinque libris complectitur: quos opinor hac in re aliorũ complurium hinc pedaneos hinc magistros fuisse, qui quot qualesque fuerint, nihil refert commemorare, cùm rationum pondus, non consentientium numerus sit considerandus. Videamus itaque quàm bene ratio cõcluditur, cùm litterarum Grecarũ vsus sermonem quoq. Grecum secũ necessariò trahere docetur. Eo videlicet modo colligas, Antuerpianos omnes Latino sermone loqui, propterea quòd litteris Latinis in omnibus & publicis & priuatis rationibus vtantur. Nec aliter procedet is qui dicet Targum Chaldaicũ sermone Hebraico constare, quoniã Hebraicis characteribus Compluti ad Fennarũ sit excusum. Pudet me profectò, viros tanti nominis tam turpiter sese dare in errores manifestissimos, & ab ipsis pueris explodẽdos. Atqui hoc triariũ omnium rationũ robur est, quibus peruincere nituntur Gallis olim Græcũ sermonem in vsu fuisse. Nec videt sibi obstare ipsum Cęsarẽ, qui ad Ciceronem apud Neruios obsessum, Græcã dedit epistolam, ne consilia sua litteris cõmissa à Gallis cognoscerentur. Sed

Druides.

Ioachimus Perionius.

Ioan. Picardus.

Gallicam linguam antiquam, non esse Græcam.

respondent,

respondent, apud Celtas maximè Græcum sermonem viguisse, minimè verò apud Belgas. Bella sanè fuga. Quasi verò apud Belgas Britanniæ proximos nulli Druides fuissent. Aliter profectò Cæsaris verba capienda, vt neminem latere potest; qui modò nõ prorsus sit communis loquendi consuetudinis ignarus. Nunquam nec Cæsar, nec quisquam alius Gallicum sermonem eundem cum Græco esse vel dixit, vel cogitauit. Sed hoc dumtaxat annotauit, notis Græcorum Gallos vti in sermone suo scribendo; atque ad hanc notionem litterarum nomen eo loco accipiendum esse, quo de Druidibus agit, ex eo perspicuum est, quòd dicat Druides disciplinam suam scriptis committere nolle, propterea quòd scripturæ præsidium memoriã remittat. Verùm dum se dicit epistolam Græcis litteris scripsisse, ne cõsilia ab hostibus cognoscerẽtur; clarũ est, quòd Græco etiã sermone sit vsus. Nã nisi plures Galli linguæ Latinæ fuissent quàm Græcæ periti, vanus fuisset Cæsaris metus: & rursus si litteris Græcis Latinum sermonem scripsisset, facilius & procliuius Druides epistolam legissent, vt qui characteribus Græcis ea quę scriberent, scriberent omnia, nõ illa quidem Græcorũ sermone, sed vernaculo, & eo quo omnes ex æquo vterẽtur. Si enim peregrina aliqua lingua Druides sua tradidissent, nihil erat metuendũ ne in vulgus spargeretur, & passim eius notitia ab omnibus vsurparetur, si scripta fuisset: non magis sanè quàm nunc metuendũ, ne omnes ex æquo Germani intelligant Ciceronem vel Virgiliũ, in quibus auctoribus litteras omnes cognoscũt. Tradebatur ergo disciplina eo sermone, qui si scriptus fuisset, à vulgo fuisset intelligẽdus. Ex quo & illud probabile redditur, Britãnos eos à quibus hęc eruditio petebatur, eundẽ cum Gallis habuisse sermonẽ. Nos in Gotodanicis docuimus, antiquam Britannorũ linguam Cimbricã fuisse: & fatetur Cæsar magnã Britanniæ partẽ habitatã fuisse à Belgis, eam pręsertim quæ mari vicina esset. Hinc legimus Cassiuellaunũ legatos ad Cęsarẽ per Comium Atrebatem misisse, quòd nimirum eodem sermone Atrebates & Cassiuellauni legati vterentur. Cornelius Tacitus in ea item opinione est, Gallos Britanniam primos occupasse, addens sermonem non esse admodum diuersum. Quòd si Cæsar tradidisset è Marsilia Druidum primordia manasse; meritò possemus suspicari, Græco eos sermone vti solere: nunc cùm lõgissimè & ex diametro inde Britannia dissita sit, & multo etiam magis ab ipsa Græcia remota; non video quid caussæ sit, vt de Græco sermone somniemus. Num putamus Cæsarem taciturum fuisse, si tantum linguæ Græcæ apud Gallos vsum cognouisset, quantum Perionius & cæteri nobis obtrudunt? Quamuis verò id neglexisset Cæsar, vt rem commemoratu indignam; cæteri tamen scriptores nullo modo prætermisissent, præsertim Plinius, qui non paucas voces Gallicas interpretatur; inter quas nulla est quæ vel minimam habeat cum lingua Græca cognationem. Deinde si Druides Græcis versibus arcana sua tradebant; miror quî non Plutonem potius quàm Ditem primum suum vocarint parentẽ: Cur item non cæteros quoq. Deos Græcis nomẽclaturis potius quàm Latinis nũcuparint. Sed quid multis? Vel vnus solus Varro insanam hanc Græcismi ambitionem supprimet, qui Massilienses tradidit trilingues esse, quòd Latinè, Græcè & Gallicè loquerentur. Quis hic non videt Gallicam linguam iuxta à Græca atque Latina esse diuersam? Est ne opus adhuc aliis testibus? Iam si Gallis lingua Græca vel vernacula, vel tam communis, quàm aduersarij opinionis meę volunt, fuisset; an opinamur Diuitiacum virum in summo apud Æduos magistratu constitutum, eius sibi in adolescentia non comparaturum fuisse facultatem? Et certè si eius peritus fuisset, nihil opus fuisse Cæsari reiectis quotidianis interpretibus, C. Valerio Procillo vti ad res, quas maximè occultari volebat, cum eo communicandas: quandoquidem si Græcè sciuisset Diuitiacus, Cæsar cum eo solo amotis omnibus interpretibus loqui potuisset. Sed video rursus obiici tabulas Græcis litteris scriptas in castris Heluetiorum inuentas fuisse. Fateor id quidem: Sed quid tum postea? An videlicet ex eo efficiatur eas Gręco quoque sermone perscriptas fuisse? Non magis sanè, quàm de notis ad sermonem rationem trahi posse dixi. Porrò dicat quis, ipsum nomen Druidum prorsus esse Græcum, idque Plinij testificatione constare, qui à robore ducit appellationem. Scripsit hic quidem posse videri Druides à robore apud Græcos sortitos esse nomen, sed iudicium suum non interponit. Quis credat Gallorum & Britannorum sapientes tanta domi sermonis vernaculi inopia laborasse, vt procul terrarum ex ipsa Græcia sibi nomenclaturam emendicandã existimarint. Non ibo infitias apud eos

aa 2 quercum

quercum in symbolis fuisse, at inde nomen accepisse pernego. Britanni crebrò linguam mutarunt, & hoc tempore è vario sermone mistam vsurpant illi quidem; verùm nulla clades efficere potuit, vt nullæ omnino vetustissimi & primi sermonis reliquiæ hactenus conseruarentur. Inter quas & illa vox est, à qua Druidum nomenclatura manauit. Tru enim idem ipsis adhuc notat, quod Latinis Verum: vocabulum nec à Romanis, nec à Normanis petitum; sed ab antiquissimis temporibus perdurans. Mirum sanè ni ipsi veritati fidissimæ rerum omnium custodi curæ fuerit, ne veri nomen tot mutationum procellis periret. Nostratibus eadem vox in vsu est, diuersa paulolum scriptura & pronunciatione. Trow enim pro Tru scribimus: & non tantùm pro vero, sed pro fido, & fide ipsa vsurpamus. Venit etiam vt verbum in orationem, & id rursus duplici significatione; altera vt idem valeat quod fidere Latinis; altera coniugium legitimum inire. Hinc igitur trow-wis factum, adiecta vocula geminæ notationis. Wis enim vt nomen, sapientem notat; vt verbum, idem est quod demonstro. Is ergo trow-wis dicetur; qui & veri sapiens est, & verum aliis monstrat, & præterea ostendit tum cui sit fidendum, tum qui cum coniugij copula contrahenda; ita vt is qui hoc sibi nomen sumit, sese omnis veritatis & fidei tum erga Deum, tum erga homines profiteatur doctorem. Sed quo tandem modo ex trow-wis Druis euasit? Modò dictum, Britannorum dialecto pro trow, tru dici, vnde truwis. A qua voce si litteram Latinis ignotam eximas, & primam quæ tenuis est, in mediam commutes; confestim Druis habebis. Ex tenui autem mediam facere, & è media rursus tenuem, est vnum linguæ nostræ de frequentissimis; nec minus vsitatum Latinis, vt litteram hanc quam duplici v pingimus, è vocabulis tollant. Sic è Brieswat Brisacum, è Franswat Fronsacum, è Lanswat Lansacum, & similia quamplurima è similibus ad formam suam accommodarunt. Eodem itaque modo Druis è Dru-wis factum videmus. Quod vocabulum deinde ad Græcorum normam à Latinis & Græcis declinatum, Druidas dedit: & hinc eo modo quo Virgilius dixit, *aurea vati Cassida*, ex accusandi casu facto nominante vsurpari cœpit Druida Druidæ, loco Druis Druidis. Conferat nunc qui volet hanc vocis interpretationem cum Cæsaris verbis, & cernat ecquid possit conuenientius vniuersam Druidarum explicare professionem atque disciplinam, de qua suo loco latiùs agemus. Hic satis modò sit intelligere, Druidum nomen è sermone Græco minimè manasse, sed Cimbricum, perinde atque ceteras Gallicas voces, habere explicatum. Ne sinamus itaque nos vel à Perionio, vel ab alio quopiam seduci fallaci illa & nimis putida conclusiuncula, qua de notis elementorum eisdem eundem sermonem fuisse docere nituntur. Nimiùm sues simus, si quernam illam admittamus philosophiam ad veram Druidarum nominis originem atque rationem, cùm de ipso Gallico & Britannico sermone tam clara detur interpretatio, vt nec breuiùs nec copiosiùs totius veræ germanæque sapientiæ latitudo queat delineari. Verùm vt radicitùs euellatur hic error, sequamur ductum ipsorum Druidarum, id est, eorum qui nobis præmonstrant veritatem. Galatas eosdem Græcis esse quos Latini Gallos vocant, nemo eorum ignorat qui vel Diodorum Siculum legerit, vel Strabonem, vel Pausaniam, vt alios complures omittam. Galatarum autem originem, vt in Croniis docui, Iosephus ad Gomerum refert, qui se pòst Cimmerios dixerunt, vt eodem loco memini tradidisse. Cimbros item & Cimmerios esse eosdem ibidem satis ostendi; quorum posteritatis pars Atuatici, quorum primarij sunt Antuerpiani, hactenus linguam suam conseruarunt. De qua quis fuerit Gallorum sermo, licet existimare. D. Hieronymus testatur, Galatas in Asia suo tempore bilingues fuisse, & præter sermonem Græcum, quo totus oriens tum loquebatur, propriam linguam eandem pænè cum Treueris habuisse. An apertius quicquam dici potuit? an certius adferri argumentum, quo cernatur, qua olim lingua Galli vterentur? Et ne quis credat leue hoc esse testimonium & de solo auditu profectum, addam & illud, D. Hieronymum tam diu Treueris cum D. Hilario vixisse, vt ei ingens Synodorum volumen manu sua descripserit. Vnde & illud liquet, hominem Latini, Græci Hebraicique sermonis insigniter peritum taciturum minimè fuisse, si hanc, quam nostri seculi homines sibi comminiscuntur, Græci Gallicique

Druidis vocabuli etymon.
Tru.
Trow.
Wis.
Galatæ sunt Galli.
Gallos olim eandem cum Germanis linguam habuisse.

cique sermonis agnouisset cognationem. Quid? quòd vix dubitandum videtur, quin Gallicæ linguæ fuerit non imperitus, eo quòd Galatas in Asia quædam corrupisse annotarit. quam animaduersionem haud intelligo qui adhibere potuerit, si Treuerorum sermonis ignarus fuisse dicatur. Iam si de Græco fonte Gallorum lingua manasset, non corrupturi eam Galatæ inter Græcos, quibus cum conuersabantur, sed potius elegantiorem & origini suæ propinquiorem facturi fuissent. Cùm porrò Gallogræci non è Belgio, sed è Tolosanorum & Volcarum finibus in Asiam commigrarint; fateamur necesse est, à Rheno, ad quem Treuerorum ditio pertinebat, ad Rhodanum vsque & Garumnam eundem olim viguisse sermonem: Quod non ex hac modò, sed ex Varronis etiam comprobatur testificatione, quam modò citaui. Quòd autem Cæsar dicit Aquitanos, Celtas & Belgas lingua differre; id quidem de Aquitanis non diffitemur, quorum alia lingua videtur fuisse, quippe quos Strabo & lingua & corporum forma Hispanis facit quàm Gallis similiores: At in Celtis & Belgis ad proprietates dumtaxat referam loquendi, quas dialectos Græcorum grammatici nominant: quo quidem modo etiamnum hodie alia lingua est Zelandorum, alia Brabantorum, id est, alius quidam idiotismus: Quo fit, vt vbi hi A proferunt, illi E sonent. Sic alia est lingua Coloniæ Agrippinæ, alia Gandaui; quarum tamen discrimen tantum non est, vt hominum inter se colloquia commercitúmque tollat. Hac itaque ratione latissimè patet linguarum diuersitas, adeò vt sigillatim cuiuis ferè ciuitati peculiaris quidam sit modus eadem vocabula proferendi. Porrò quando Hieronymi ætate labentibus iam paulatim imperij viribus necdum Treueri locutionem suam vernaculam Romanorum lingua corruperant, quotum tamen princeps apud eos erat sedes; dici non potest, pòst eos à Francis, qui Belgium deinde & reliquam Galliam occuparunt, hanc loquendi formam accepisse qua nunc loquuntur. Quid? quòd ipsi Franci, dum partes Galliæ, Romano sermone vtentes, sibi acquisiuissent, tantum abest vt linguam suam inuexerint deuictis gentibus, vt contrà ipsi Romanam linguam addiscere tentarint: quæ res fecit, vt apud Gallos pleræque omnes verborum nomiúmque radices sint Latinæ, eorum tamen declinatio & constructio prorsus sit Germana. Præterita enim verborum perfecta more nostro formant, accersito verbo, habeo; quo clarè demonstrant, Romanum apud se sermonem phrasibus nostratibus fuisse corruptum, & sic ab antiquo illo quo Galli cum Romanis loquentes vtebantur, degenerasse, vt nec à Latinis, nec à Germanis intelligatur. Vt autem contra Aegidij Schudi & Perionij opinionem hanc Romanæ locutionis corruptelam non Gallis olim Latinam linguam dicere coactis, sed Francis adscribam; id propterea facio, quòd sciam Gallos sic Latinam linguam locutos fuisse, vt ea de quibusuis rebus disserere possent, non solùm inter se, sed cum Romanis etiam quibusuis. Quorsum enim Romanum sermonem didicissent, si sic didicissent, vt nulla ipsis esse possent cum Latinis colloquia? Non negarim tamen, solœcismos multos & barbarismos ab iis non infrequenter cómitti solere, sed eos tales, vt sermonis intelligentiam non impedirent, quos postea, Romanis eiectis, indies magis atque magis increuisse par est, tum per incuriam & obliuionem, quia nec castigarentur nec docerentur amplius à Romanis; tum quòd quisque linguam suam ad Francorum locutionem accommodare quàm posset maximè niteretur. Franci interim quia numero longè essent quàm victi pauciores, sensim etiam ob commerciorum necessitatem cœperunt vocibus vti Romanis: quod dum facerent, dicebant se loqui *Romans*, tametsi de linguæ Francicæ ritu nomina & verba inflecterent atque collocarent. Sic paulatim nouus sermo natus, quem alij Francicum, alij Romanum, alij Gallicum vocare consueuerunt: nec dissimilis origo vel eius quo Itali, vel illius quo Hispani hodie vtuntur. Quamobrem non possum satis demirari hominum eorum dementiam, qui sese torquent in eo, quò præsentem Gallorum linguam ad Græcam reducant. Verùm nobis, vt dixi, quæstio non de hac huius ætatis lingua, sed de illa prisca, qua vsi sunt Galli ante Romanæ tyrannidis iugum susceptum, quam cùm inuenerimus eandem fuisse cum Treuerica, nec hæc vel post vel ante Hieronymi ætatem vllam susce-

Aegidius Schudus. Perionius.

Romans loqui dicuntur Galli.

suscepcrit commutationem, atque eadem hactenus sit cum nostra Cimbrica siue Saxonica, dicemus Gallos olim eadem vsos esse lingua, quam Brabanti hactenus in Ambiuaritorum & Tassandrorum vicinorumque regione seruarunt: qua de re vt aliàs non semel verba feci; ita nusquam latius quàm in Saxonicis, in quibus docui, Sacas & olim in Asia, & pòst in Europa vnam omnino eandemque linguam cum Gallis habuisse. Quamuis autem quæ cum in illis, tum in aliis à me dicta sunt, ea satis habeant & argumentorum & lucis ad omnem huius quæstionis discutiendam obscuritatem; quia tamen propositi huius mihi laboris ratio sic postulat, compendio quàm potero maximo totam hanc sic eximam dubitationem, vt simul & gentis origo, & lingua vetustissima ex auctoritate magis recepta quàm sit vel Druidarum vel Cæsaris, probetur. & illud quoque quod de Dite dictum est, ab omni falsitatis suspicione liberetur. Quoniam Iosephi testis in primis grauissimi scripto demonstraui Gallos à Comero genus ducere; atque alibi declaraui, hunc non Gallorum tantùm, sed omnium Cimmeriorum patrem esse, inter quos Ascanij filij maximi natu posteritas primum locum tenet, atque inde lingua sua Doutsen, id est, vetustissimi vocantur; confitendum, eandem esse Germanorum & Gallorum originem, ita vt nihil miri sit, si linguæ quoque eiusdem habuerint communionem. Verùm vt inter Græcos non parua fuit dialectorum varietas; ita inter Germanos quoque & Gallos: tanta tamen non fuit, vt Germanus Gallum non intelligeret. Sed hic obiicitur Cæsar, qui Ariouistum scribit longa consuetudine Gallici sermonis sibi peritiam comparasse. Hic nobis fatendum, quod & alibi dixi, inter Ascanij posteros quosdam fuisse qui sic à cæteris Germanis dialecto differrent, vt ab eis magna difficultate vix tandem intelligerentur. Eo genere sermonis Sueuos valde olim vsos esse, etiam tum, cùm adhuc ex Asia non commigrassent; luculentum est indicium ex Ptolemæo, qui hanc gentem Suobenos in Scythicis vocat. quo nomine sese ipsi hactenus in montibus Tridentinis appellant, cùm nos eos Sueuen & Suauen nominemus. Habet hæc dialectus pleraque verba & nomina eadem cum cæteris Germanis, sed sic sibilis & pronunciationis asperitate deformata, vt vix intelligantur. Audio hic Allemanos vasto spiritu & validis lateribus in me detonantes: Quid tu homuncio ex infima Teutonum gente perpetuò Tau in ore habentium, masculo Germanorum sermoni stribliginem linguæ tuæ contemtissimæ audes præferre, nedum comparare? Abi cùm ista tua impudentia in Gallicum tau, quo dignus es. Nemo erit nostratium tam abiecto animo, vt tibi vel vnum Gry reddere dignetur. Ego verò neque vt respondeatis peto, neque prolixum mihi sermonem hac in controuersia habendum existimo. Hoc vnum dicam, quo totam quæstionem apud æquos iudices profligabo. Cùm in eadem lingua, id est, ea in qua radices vocabulorum sunt eædem, duæ sunt vel plures sermonis proprietates, pronunciationem atque formulas vocum variantes, tum si quæ dialectus cæteris melior sit quæratur, ei primam laudem tribuemus, quæ vocum origines quàm optimè conseruat. Exempli caussa, Luna nobis Maen vocatur, vocali longa: eadem Allemanis Mon dicitur. Hic si rogetur, vtrum melius, consulenda prima vocis ratio. Scimus ob eam caussam nomenclaturam Maen lunæ datam esse, quòd ea perpetua formæ suæ mutatione admirationem in nobis excitarit; qua moniti sumus & impulsi, vt caussam quæreremus quæ faciat vt cùm cætera sidera eandem formam seruant, hæc nunquam in eadem facie persistat. Vt enim Luna infimo est in orbe; ita è propinquo prima nos monuit insigni sua & sibi præcipua varietate cælestes motiones diligenter esse quærendas. Præterea dum totum Oceanum ad motionis suæ momenta modò attollit, modò deprimit, monuit nos maximo & luculentissimo signo corpora hæc inferiora à cælorum motione gubernari & temperari, atque omnem inde prodire & pendêre elementorum varietatem mistionemque. Iam cùm fabri lignarij cernerent magni referre, quo tempore materia quæque cæsa esset, viderentque in ea re primas partes Lunam tenere, moniti sunt vt cursum ipsius obseruarent. Nascendi item luxuriandique diuersitas agricolam tandem docuit, vt Lunæ monitis

Gallorum veterum, & Brabantorum linguam eandem esse.

Suobeni.

Sueuorum dialectus.

Maen vocabuli etymon.

nitis pareret. Quid ego hic commemorem vitium putatores? quid piscatores ostreorum? quid cæteros omnes quos officij sui & semper monuit & monebit? Infinita sunt quæ huius monitis homines didicerunt, & inter cætera hæc ipsa humani ortus vas totum temperat ac moderatur; & tempus satui nobilissimo definit atque demonstrat. Ingratissimus sit oportet, qui ab hoc sidere tam multis variisque modis vsibus humanis seruiente non moneatur ad laudem creatori canendam. Non puto esse quemquam, qui non plurimum se Lunæ debere intelligat; sed inter omnes illi ingratissimi sunt, qui ad huius decursum centesimis se obligarunt, cum tamen tot orbibus circumactis centies moniti sint, vt nomina sua eximerent libris fœneratorum; adeò quamuis omnia cætera monita nulla essent, tamen ob centenam hanc vsurarum appellationem meritò posset videri nomen à monendo sibi vindicasse. Quid multis? magna officiorum volumina sint conscribenda, infiniti de natura rerum omnium ex elementis constantium libri, plures etiam magnæ constructiones, qualem Ptolemæus reliquit, si omnia sigillatim huius sideris monita essent vel enumeranda vel dimetienda. Primus igitur nominum architectus hanc sideris vim sentiens, siue de ipso recentis mundi consideratione, siue de diuino instinctu, siue, quod maximè credo, de vtroque illud vocabulum commentus est, quo admonitio hæc tot tantarumque rerum expressa audiretur. Man enim dum in vernaculo nostro sermone verbi locum possidet, idem est quod moneo dicunt Latini. Quamobrem eadem vox eodem sono & tempore pronunciata, transit in nomen de primi nomenclatoris voluntate illud astrum significans, in quo monendi cernitur summa & præstantissima potestas. Iam vide quid hic faciat Allemannus. Quò rotundius loquatur & nostram vincat mediocritatem, pro man mon dicit. A man nos mant, solo Tau adiecto, formamus, ad mensem designandum. Allemanus monat pronunciat. Quæro itaque, vtra vox propius ad originem suam accedit, nostráne, an Allemanica? Nostra certè, quæ sonum retinet eundem. Et ne Allemanici sermonis imperitus credat, in eo pro Moneo mon dici, atque inde Lunam nomen accepisse, addatur & hoc, ipsos æquè atque nos man pro moneo pronunciare. Sed dicet Allemanus, hac in voce maius artificium esse linguæ suæ, propterea quòd mon & originem suam satis declaret, & præterea addat inter verbum & nomen distinctionem, qua nos caremus. Probabiliter hoc diceretur, si vel distinctio inter verbum & nomen esset nobis loquentibus ad vitandam ambiguitatem, perinde atque alterius linguæ hominibus necessaria, vt non est, vel hac ratione, qua ex man mon fit, non longè grauissimus contra architecti voluntatem committeretur error; quem vt omnes intelligant, breuiter eum annotabo. Vt Luna infinitis monitis de toto hominum genere & vniuersim & sigillatim bene meretur; ita reliqua omnia nihili sunt præ illo vno quod in Allemanico sermone neglectum videmus & penitus omissum. Docui in Hermathena mea, quædam nobis esse vocabula ichnæa, quæ retro lecta id notant quod maximè conducit ad illius cognitionem, quod prorsa vocis pronunciatione denotabatur. Ex horum albo Themidis ichnææ nomen ad Græcos venit, de qua satis multa in Amazonicis à me dicta sunt, quorum lectionis quem pœniteret, hactenus audiui neminem. Quemadmodum igitur illic docui, ex mat fieri tam, vocali vtrobique similiter producta; & illo mensuram & modum, hoc decorum rerum omnium notari, ita vt alterű alterius vniuersam naturam describat, mutuam demonstret connexionem, hoc ex illo nasci declaret; ita hic sciendum, man vocem esse ichnæam, & inter ichnæas principem locum sibi vindicare. Infinitas est vastissima eorum omnium quorum homines moneri plurimi interest; sed quicquid est vsquam vtilium præceptorum, id totum nullam nobis adfert vtilitatem, nisi eius ductu veluti per vestigia ad illud veniamus, quod verso litterarum ordine in nomine man denotatur. Atque hinc illud est, quòd sic vocem construxerit optimus ille & diuinissimus nomenclator, vt illud primum moneret, atque ad illud nos per vestigia sua litteris consignata deduceret, quo omnia monita diuina & humana,

Mant.

Ichnæa vocabula.

omnia prophetarum oracula, omnia mandata ipsius etiam Dei nos & vocant quotidie,& semper vocauerunt. Testis est mihi Deus,solus animorum iudex,tanta reuerentia;tanta religione me de hoc mysterio cogitare, vt pigeat tam venerando exéplo ad hanc controuersiam vti. Cùm tamen ex altera parte mecum cogito,hoc tam præclarum Dei donum primo vocum ponendarũ artifici maxima benignitate concessum, à nemine hactenus post multos seculorũ decursus animaduersum fuisse; cogor quodam modo, vbicumque locus datur, arcanum hoc Dei in homines beneficium commemorare & aperire; ne quod Dei gratia mihi reuelauit, inuidia quadam finam apud me sepultum iacere. Quod igitur hoc est tam excelsum mysterium, vt præ eo omnia reliqua nihili sint habenda; sintque omnia præcepta & documenta, nullam allatura vtilitatem, nisi ad hoc ipsum contendant, quod vocabulum *nam* versum significare dico? Ipsum nempe *nam*, quo nihil aliud notatur, quàm id quod Latini nomen vocarent. At quid illo nomine intelligere nos oporteat, dicet nobis Esaias de verbo incarnando, oracula promens non illa quidem ex fabuloso Aganippes fonte, sed ex viuis fontibus Saluatoris. *Et dicetis*, inquit, *in illa die: Confitemini Domino & inuocate nomen eius, notas facite in populo adinuentiones eius, mementote quoniam excelsum est nomen eius.* An non in his diuini vatis verbis audimus, nos memores esse debere illius nominis excelsi? Hoc est nomen illud quod Rex Dei calore æstuans & spiritus sancti haustu ebrius celebrauit. *Et expectabo*, inquit, *nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum.* Et iterum alibi: *Erit nomen eius benedictum in secula, ante Solem permanet nomen eius.* Et paulo pòst in eadem ode: *Benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra.* In hoc ipso hymno apertissimè declarauit diuinissimus vates, se nomen maiestatis eius non aliud intelligere, quàm Dei filium, quem dicit cum Sole quidem, id est, cum patre & ante Lunam mansisse, & perpetuò mansurum, sed tamen descensurum in terram vt miseros mortales saluos reddat, & diaboli siue calumniatoris superbam premat potestatem, qua humanum genus habebat subiugatum. *Orietur*, inquit, *in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna*, id est (vt equidem captus meus fert) donec toti iusti redditi mortales, sic nomini eius adhærebunt & vnientur, & sic facie ad faciem Deum intuebuntur, vt non amplius opus sit vlla Luna mouente vt ad hoc nomen toto animo tendant. Ipsa enim caritas in futuro seculo, in quo solo iustitia plena est & plena pax, sic nos Deo coniunget, vt tum omnes prophetiæ, omnes cærimoniæ, omnia sacramenta, omnis doctorum admonitio sit futura superuacanea. Optimis certè symbolis vsus est Dauid, dum Deum Soli comparat; & omnia ea quæ nos nominis eius monent, Lunæ. Nam vt imperfectam quandam & frequentissimè mutilam Solis imaginem nocturno tempore in Luna videmus, atque ex ea cognoscimus vbi & qua parte cæli Sol clarum hominibus diem ostendat; ita per oracula, per ritus sacros per apostolos, per sacramenta docemur, vbi Sol verum clarumque diem suis ostendat, quò simulatque ventum fuerit, cessabit omnis imago; non aliter atque orto Sole Lunæ lumen non amplius apparet. *Videmus nunc*, vt D. Pauli verbis nostram hanc expositionem reddam probabiliorem, *per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quanta, bone Deus, est donorum quæ per spiritum tuum hominibus largiris, per omnia in omnibus quales quales illi sint, concordia. Propheta Lunam dixit, D. Paulus speculum & ænigma nominauit res eas per quas hic Deum videmus. Quid autem est Luna aliud, quàm nocturnum Solis speculum? Sermonis igitur nostri faber haud dubiè eiusdem spiritus instinctu nomen hoc Lunæ struxit, quò illum maximum eius vsum intelligeremus, vt eius monitu ad supremi illius nominis quod est omni alio nomine superius, omnia præcepta, omnia nostra studia, omnes nostros labores atque conatus referremus. Quocirca quoties linguæ nostræ homines Lunam intuentur, nomen eius retro legant, quò nominis illius moneantur, in quo solo salui esse possunt. Hoc est nomen de quo D. Ioannes: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Et mox: *Verbum caro factum est.* Neque enim refert, siue verbum siue nomen dicas in hoc

Nam.

Nomine Dei intelligitur Dei filius.

hoc myſterio. Græcis λόγος in eadem dicitur notione. Noſtra lingua in eadem ſignificatione habet wort, vocem non minus quàm man ichuæam; quæ per litterarum veſtigia retro lecta ſignificat veritatem, & fidem, & fiduciam, & legitimum coniugium, vt modò dixi. Quo ſtupendo vocum artificio docemur, ipſum wort, quod Latinus verbum diceret, ipſam eſſe veritatem; ipſum wort illud eſſe, cui ſoli, vtpote ipſi veritati, credere debemus; ipſum wort illud eſſe, cui ſoli, vt veræ cuſtodiæ, fidere debemus; ipſum wort illud eſſe, cum quo legitimum nobis eſt coniugium contrahendum. Hoc eſt arcanum illud coniugium, cuius typum hominum inter ſe connubia gerere D. Paulus dixit, magnum vocans ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ, inter quos ſolos legitimum eſt & verum connubium, nullo vnquam ſeculo diſſoluendum. Sed hæc altiora & alterius loci. Vt igitur ad id quod in quæſtione erat reuertamur, videndum, an hoc linguæ myſterium, quo nullum ne cogitando quidem maius reperiatur, in Allemanica lingua conſeruetur. Sed quid videamus, cùm modò dictum ſit, hanc conuerſionem reciprocam apud eos corrumpi, eo quòd Mon minimè nos deducat ad Nam; qua voce tamen æquè atque nos pro nomine vtuntur, ſed ad Nom nullius ſignificationis vocabulum. Eadem eſt corruptela in Tam & Mat ab ipſis inuecta, cùm pro illo Zimpt, pro hoc Maſſ pronuncient. Qua in voce illud obiter addam, מדד Hebræorum à noſtrati Mat deriuari, & inde etiam Modum apud Latinos dici, propterea quòd hæc vocum per conuerſionem formandarum ratio, linguæ noſtræ ſit peculiaris. Nec aliter peccant in Trow & wort, pro quibus Trow & wort ſcribunt. Idem in aliis ferè omnibus committunt, quo vel ſolo indicio cuiuis liquere poteſt, arcanum illud linguæ artificium ab ipſis corrumpi, & idcirco ſermonem noſtrum multo habendum caſtigatiorem. Et quemadmodum hæc conuertendarum vocum analogia ab ipſis negligitur; ita longiſſimè recedunt ab etymologia vocum plurimarum, vt & in his ipſis vocibus demonſtrare poſſem, vt interim omittam ventoſas ipſorum buccas, quibus Atticum noſtrum Tau veluti anſeres quidam exſibilare nituntur. In Zimpt nullam rationem agnoſcas; nec item in Nam. Cùm enim conuerſionem illam reciprocam corrumpant, & hæc vox primariam ſuæ formæ rationem ex ea ducat; fieri non poteſt, vt non longius multo quàm nos à genuino linguæ ortu abeſſe dicantur. Verùm hæc ſatis hoc loco ſunto, quibus dum diutius quàm rebar me facturum, ſum immoratus, aliam mihi remoram accerſiui. Dicent enim Latini me voces ſermonis ſui proprias in exemplum citaſſe, & in iis Allemanos, dum mon dicunt pro Luna, videri ad Moneo Latinorum propiùs acceſſiſſe: Rurſum dum Nam & Allemanus & Germanus pronunciat, vtrumque poſſe videri vocem hanc à Romanis emendicaſſe priore ſyllaba ex voce Nomen nonnihil corrupta. Hic ego ad illud confugio axioma: Communem duarum pluriúmve linguarum vocem ex ea primordia ſua ducere, in qua ratio inuenitur ad naturam rei ſignificatæ explicandam plurimum adferens lucis. Dico itaque Moneo è noſtro ſermone, quo primùm Cimmerij in Italia vſi ſunt, remanſiſſe, propterea quòd man tempore longo pronunciatum, deducatur à man vocali breui elato, vt par eſt, duo tempora naturæ ordine vno eſſe poſteriora. Man verò breue fit à men, quod ſignificat ago & duco, à quo Latini Mino ſeruarunt. Huius præteritum imperfectum eſt man, pro eo quòd Latinis eſt ducebam. Inde man eodem accentu pro viro ponitur, eo quòd hoc proprium & præcipuum ſit viri officium, vt & ſe & cætera omnia animalia ducat ac gubernet. In quo ſi Adamus conſtanter perſtitiſſet, nunquam genus humanum in has miſerias præcipitaſſet. Vide quæſo, quanti momenti vocabulum; cuius rationem ſi ducem ſequamur, nunquam nos nec à carne, nec à femina duci agique ſinemus. Porrò quia primariæ ducendi partes ad hominum pertineant ductum, voluit architectus, vt man longo tempore productum, hoc ipſum ducendi genus exprimeret. Cùm enim homo præceptis & admonitione agi debeat, hoc ipſum voluit officium ea voce nuncupari, quæ ex viri nomine fieret, vna ſola temporis mora adiecta. Breue itaque tempus in man, notat virum prius ſe quàm cæteros ducere debere, atque inde ad cæteros ducendos progredi, ea videlicet via & ratione, qua breue tempus

prius,

Wort vocabuli etymon. Trow.

Modus.

Vocum primordia ex qua lingua ſint petenda.

Moneo, es, ere.

Man. Men. Mino, as, are.

Viri propriũ & præcipuũ officium.

prius, longum posterius videmus. Nomina verò quæ perpetuum quippiam significant, conuenientissimè fiunt à verbis temporis præteriti imperfecti, propterea quòd hoc tria tempora complectatur. Nam qui dicit faciebam; ostendit se aliquid fecisse, & adhuc aliquid facere, & pòst etiam aliquid esse operi se additurum. qua de re alibi. Quòd item nomina deriuamus à verbis, id summa nititur ratione, quæ tota est in philosophiæ principio posita, quo statuitur actus prior esse quàm potentia. Iam cùm

Nomen. Nam pro Nomine fiat à Man per conuersionem, fateamur oportet, Nomen quoque apud Latinos vocabulum esse de Cimmeria lingua in Latio relictum. Men item non à mino, sed contrà Mino à Men, quod ex reciproca conuersione nobis peculiari liquet, cùm Nem versa, Men prorsa vox sit; & Men suam apud nos habeat compositionem ex Me & En; de qua si nunc agerem, longiùs esset à proposito euagandum.

Mens. A Men Latini etiam Mens seruarunt, eo quòd Mens hominem ducat necesse sit, si caussam nominis sui volet tueri. Quia ergo vocabula eius primogenia sunt linguæ in qua veras suas habent rationes; cogentur Græci fateri, μὴν pro Luna nobis deberi, quoniam vocis ratio verissima apud nos reperiatur. Verùm redeamus ad id vnde

Germanicus sermo qua ratione diuersus à Gallico fuisse dicatur apud veteres. digressi sumus. Cùm Germanicus sermo apud veteres diuersus dicitur à Gallico fuisse, sic sermo accipiendus, vt tum de Sueuica lingua loqui censeantur, quæ hodie dicitur lingua superior, eo quòd sit eorum hominum qui partes habitant superiores & à mari magis remotas. Hanc igitur cùm vernaculam sibi Arionistus haberet, non mirum videri debet, si Gallicum sermonem longa consuetudine dicatur didicisse, cùm & hodie plurimos Allemanos Antuerpiæ cernamus, qui ne longa quidem multorum annorum consuetudine sermonis sibi nostri comparant facultatem. Tacitus etiam ad hunc modum intelligendus, dum dicit Marsingos & Burios sermone cultuque Sueuos referre, Gotinos verò alterius gentis esse de Gallica lingua doceri. Est enim & semper fuit in ipsa etiam Asia alius Sueuorum, alius Germanorum sermo; haud secus atque alius Dorum, alius Atticorum. Et optimè profectò id à Tacito animaduersum, Gotinos Gallica lingua locutos fuisse, cùm Gotini à Gotis essent oriundi, vt Beccesselana nostra tradunt; quorum sermo idem fuit cum Cimmerio, quo hactenus quosdam Tauricæ Chersonesi indigenas ad Bosporum Cim-

Ogerius Boesbecanus. merium vti, in Francicis, de grauissima illustris viri Ogerij Boesbecani testificatione, memini prodidisse. Proximi autem Cimbricæ huic Chersoneso Getæ fuerunt, qui inde ad Danubium vsque & montes Carpathios latas quondam sedes tenebant, è quibus Hunnicæ rabiei cedentes, flumen sunt transgressi, primùm illud quidem pace Romanorum, at mox, eorum perfidia sic merente, totum imperium euersuri.

Taurica Chersonesus etiamnum hodie lingua Brabantica vtitur. Quòd verò Goti perinde atque Cimmerij Tauricam Chersonesum habitantes lingua Germaniæ inferioris vsi sint, quam ego ad discrimen Sueuicæ siue Allemanicæ Cimbricam soleo vocare, satis queat doceri ex sermone Dacorum, qui hactenus integer in Transsiluaniæ quadam parte permanens, idem est cum lingua Treuerorum. quod non ex aliis tantùm didici, sed ipsemet expertus sum, dú in Hispania docto quodam iuuene natione Daco à manibus vterer: qui cum familiariter sermone nostro citra omnem intelligentiæ vel moram vel difficultatem haud secus atque cum nostratibus colloquebar. Errare autem eos, qui hanc linguam à Saxonibus Caroli magni iussu eò deductis inuectam putant, in Gotodanicis tradidi; è quibus cui ita visum fuerit, discat licet, Dacos Getarum siue Gotorum, qui iidem sunt, partem fuisse, & Geticam linguam vsurpasse. Cùm ergo Gotini à Gotis oriundi Getico sermone loquerentur, Gallico sermone vtebantur, eo quòd Dacorum idem sit cum Treuerico. In eo igitur Tacitus labitur, quòd ex linguæ conuenientia Gotinos Gallos putarit. Nec est admiratione dignius, Getici sermonis puritatem in Carpathiis montibus adhuc manere, quàm sit, in Taurica Chersoneso hactenus perdurare vetustam Cimmeriorum linguam, qui primum illi pæninsulæ vicinoque freto nomen dederunt. Quando igitur iam Iosepi indicio demonstraui, Gallos à Gomero genus ducere, & Gomerios ob id posse dici, licet ipsi se, vt pòst docebo, Cimmerios vocarint; & eandem ipsis

Gallica antiqua lingua eadem cum Cimbrica fuit. quam Treueris linguam fuisse, D. Hieronymi sanxi auctoritate; & ex Tacito declaraui, Geticam linguam eandem esse cum Gallica; & rursus Geticam eandem esse cum nostra; necessaria mihi conclusione videor collegisse, Gallicam antiquam eandem

dem cum nostrati hodierna habendam esse. Idem mihi nunc aliquot exemplis è vetustis scriptoribus petitis declarandum puto, quò res variis multorum controuersiis agitata, tandem extra omnem adducatur dubitationem,& deinde mihi liceat de omniũ consensu, Gallica nomina vera & germana interpretatione declarare. In nono Beccesclanorum libro ostendi, non malè Metrodorum Scepsium prodidisse, Padum à picea dici; sed non rectè inde colligi, Pades piceam notare. Den enim Gallica siue nostrati lingua picea materia vocatur, & Pat viam notat, vnde Patden, & reiecto tau, Paden viam significat piceæ materiæ, quam plurimam Padus vtrimque è montibus per varios & multos fluminum canales suscipit; adeò vt nullum in tota Europa flumen norim, cui potius hæc nomenclaturæ ratio sit accommodanda. Eodem loco monstraui, Bodincum apud Plinium & eius magistrum Metrodoron hoc flumen vocari, quod significat fundo carentem: Et id quidem non citra caussam, vel quia pars eius ad inferos delaberetur, vel quia picea dumtaxat materia non vado transiri posset: Verùm in hac voce vnius litteræ deliquium accidisse. Integram enim esse Bodmincum à Boden mint, quod nobis id notat cui fundum deest. Quoniam tamen hæc latiùs illic sunt explicata, non video quid caussæ sit, cur hic repetantur; vbi satis superque me satisfacturum existimo, si exempla dumtaxat indicauero. Reliquit & luculentum nobis Gallicæ linguæ monumentum Pausanias in Phocicis, vbi Trimarcisiam Gallorum describit; qua voce nos eum intelligimus equitatum, in quo singuli tribus equis censentur, vt in Gigantomachia mea latè declaraui, indicato etiam Rhenani & aliorum in huius nominis interpretatione errore, ita vt nihil opus sit idem hic rursus inculcare. Interim hoc demiror tam integram hanc vocem in Pausaniæ codice mansisse, cùm apud Romanos adeò pleræque omnes sint corruptæ atque deformatæ, vt vix intelligi possint: in quarum numero est & illa apud Plinium de aratri generibus scribentem, cuius hæc sunt verba: Tertium in solo facili nec toto porrectum dentali, sed exigua cuspide in rostro, latior hæc quarto generi, sed acutior in mucronem fastigiata, eodemque gladio scindens solum, & acie laterum radices herbarum secans. Id non pridem inuentum in Rhætia. Galliæ duas addidere tali rotulas, quod genus vocant Planarati. Hic Planarati prorsus nihil denotat; iudicium tamen facit nobis apertum, quam vocem germanam loco suo mouerit. Plograt enim aratri rotam notat, Plog met rat aratrum cum rota: quo fit, vt perspicuum sit posterius hoc vocabulum à Plinio scriptum fuisse. Qua de re non dubitabit is qui illa viderit exemplaria in quibus non Planarati, sed Plomerat legitur, vocabulum ex Plog met rat decurtatum. Cernas hic clarissimè, Gallicam linguam nec cum Allemanica, nec cum Heluetica huius ætatis conuenisse, sed prorsus cum ea qua hactenus vtuntur Antuerpiani cæterique Cimbri. Illi enim pro Plog Pflug scribunt, accersita studiosè ea littera, quam ferinam vocauit Quintilianus, quò scilicet à sermonis nostri lenitate, quam stolidè nobis vitio vertunt, stridenti sibilo discreparent. Et verò ne quis putet fœdam hanc pronunciationis corruptelam in hac tantùm voce ab ipsis amari, veluti suauem quandam cantilenam; monendum est, hanc ipsam linguæ stribliginem, in quamplurimis vocibus, quarum principium littera P sortitur, ab illis diligenter obseruari. Cùm enim nos Planten pro plantare dicamus; illi Pflantzen & pronunciant & scribunt: Cùm nos Pal pro palo & termino; illi Pfal: Cùm nos Persic pro persico; illi Pfersig: Cùm nos Pip pro pituita; illi Pfipff: Cùm nos Pert pro equo; illi Pferd: cùm nos Pil pro sagitta; illi Pfeil. Quid multis? Hoc est illis vocum condimentum, multis sibilis voces exasperare: atque id tam curiosè in omnibus sequuntur, vt non alio nomine vel ipsi sibi magis placeant, vel nostrates contemnant. Quoniam enim nos Tau pro sigma lubentius vsurpamus, & wat dicimus, vbi illi dicunt was; nostrates omnes wat-lendischen nominant, id est, illius regionis homines in qua wat pro was pronunciatur: Et dum nos sic appellant, magno credimur ab ipsis & infami conuicio vapulare, cùm tamen hoc ipso suo tam acuto iudicio non minus omnes Atticos, quàm nostrates condemnent. Non possum equidem facere, vt de hac censura cogitans, non prorumpam in risum. Confestim enim in mentem venit illius iudicij quo fertur Midas asininas sibi aures præmij loco retulisse, cùm Apollini Panem prætulisset;

Padi flu. etymon. Den Pat.

Bodinci etymon.

Trimarcisia Gallorum.

Planarati dictio, pro Plograt, apud Plin.

Plinius castigatur.

F litterâ ferinâ exasperant Allemani plerasque voces à littera p incipientes.

Wat-landers.

crassiorem

crassiorem ferens sententiam, quàm ipse Tmolus. Dici solet in homines rudi ingenio præditos, pistillo ipsos esse obtusiores. At hîc videmus Midam non pistillo tantùm, sed monte etiam, vastum dorsum extollente, fuisse crassiorem. Videant igitur ij qui Pflantzen quàm Planten, Pfal quàm Pal melius dulciusque censent, ne & auribus asininis audire, & latis montium dorsis esse obtusiores existimētur, cùm apud alios, tum maximè apud Atticos, apud quos sigma, ob magnam sibilandi vim qua passim omnibus obstrepebat, ostracismo pulsum est è ciuitate. Sed satis horum, quæ non dubito quin ab Allemanis magno flatu sint exsibilanda. Redeat oratio vnde discessit. Quemadmodum Plogmetrat à nostratibus æquè atque à priscis Gallis intelligitur, ita & alterum vocabulum Marga à Plinio etiam inter Gallica relatum. Terram enim, inquit, terra emendari (vt aliqui præcipiunt) super tenuem iniecta, aut gracili bibulaque super humidam ac præpinguem, dementia operæ est. Quid enim potest sperare qui talem colit? Alia est ratio, quam Britannia & Gallia inuenere alendi eam ipsa, quod genus vocant Margam. Spissior vbertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps ac velut glandia in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo. Ex his Plinij verbis duo nobis ostenduntur; alterum, nostram linguam reuera eandem esse cum prisca Gallica, quandoquidem nunc non minus, quàm olim Margam hoc genus terræ vocamus; alterum Gallicam & Britannicam vel eandem, vel cognatas linguas fuisse. Terræ autem hoc genus hoc nomine dignamur propterea, quòd generatim quoduis medullæ genus Marg nominemus. Plinius aliquot interpositis verbis, Tertium, inquit, genus candidæ Glischromargon vocant. Vbi equidem suspicor mendum irrepsisse, & ex Glinstermargo factum esse Glischromargum. Qua enim caussa Græcam vocem vel Britanni vel Belgæ accersiuissent ad nomen peculiari Margæ generi componendum? Nec verò tenacitas in creta fullonia quæritur, sed pinguedo & abstersio tenui materiæ innata. Sed quid opus est hic pluribus verbis? Plinius ipse hanc margam candidam vocat, quā nos Glinster-marg vocaremus; cùm idem sit glinsteren quod candere. Quò tamen hac in re dubitem, facit nomen Capnumargos, quod Græcogallicum omnino videtur, quasi fuliginosa marga diceretur. Audebo tamen, omni reiecta Epoche, dicere hoc item nomen corruptum fuisse, à quopiam videlicet Græci sermonis sibi scientiam arroganti. Cùm enim Coper-margos scriptum inuenisset, nec quid ea vox notaret perspiceret, ex Coper fecit Capnu. Est autem Coper nobis idem quod Græcis χάλκος, Latinis æs. Vnde Coper-marg est marga æris referens colorem. Nam & hactenus rufo colori, quo Plinius hanc margam à cæteris distinxit, ab ære nomen mutuamur. Suspicor itaque ipsas etiam terminationes perperam ad Græcam formam accommodatas, & à Plinio scriptum fuisse Copermarga & Glinstermarga. Sed hæc minoris, quàm vt de iis sit contendendum. Transeamus ad aliud vocabulum, quod & ipsum Plinij beneficio intelligemus. Ait Latinos eam auiculam quam à galero quondam galeritam vocassent, sua ætate alaudam nominare, voce Gallica, & inde legioni quoque nomen esse. Suetonius narrat Cæsarem legionem conscripsisse ex Transalpinis vocabulo Gallico alaudam nuncupatam, quam disciplina cultuque Romano institutam atque ornatam, postea vniuersam ciuitate donarit. Constat ergo & legioni & auiculæ Alaudæ nomen fuisse; quod vt ad vetam suam originem reuocetur, non inutile fuerit Aristophanem audire, apud quem ea in Auibus exponuntur, è quibus ad nominis huius caussam facilè veniemus. Sunt autem hæc:

Marga, quid sit. *Glischromargos.* *Capnumargos.* *Coper.* *Alauda auicula dicta galerita.* *Alauda dicta legio Gallica.*

Αμαθὴς γὰρ ἔφυς, κ' οὐ πολυπράγμων οὐδ' Αἴσωπον πεπάτηκας,
Ὅς ἔφασκε λέγων κορυδὸν πάντων πρώτην ὄρνιθα γενέσθαι
Προτέραν τῆς γῆς, κἄπειτα νόσῳ τὸν πατέρ' αὐτῆς ἀποθνήσκειν,
Γῆν δ' οὐκ εἶναι. τὸν δὲ προκεῖσθαι πεμπταῖον. τὴν δ' ἀποροῦσαν
Ὑπ' ἀμηχανίας τὸν πατέρ' αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατορύξαι.

Quorum hæc est sententia; Aesopum fabulam scripsisse, qua narretur alaudam cùm cæteris, tum ipsa etiam terra esse antiquiorem. Vnde mortuo patre, iam quintū diem iacente, non habuisse terram in qua eum sepeliret: reliquis igitur consiliis destitutam, patri tumulum in capite suo posuisse. Ex hoc Comici loco perspicuum fit, quod & Galenus noster annotauit, qua de caussa κορυδαλίδας ἐπιτυμβιδίους Theocritus appellarit, id est, quare galeritas dixerit tymbum super capite gestare.

Hinc

Hinc modò quiuis nostratium videbit, Alaudam dici ab Al-aud, id est, omnino antiqua vel omnia vetustate præuertens, quod Aristophanes dixit πάντων πρώτη, id est, omnium prima, quasi Alaudæ nomẽ voluisset interpretari. Cęterũ quã de causa hęc fabula à priscis hominibus fuerit cõficta, & nõ apud Græcos tantùm, sed apud Gallos etiã celebrata, vt ipsum auiculæ nomen patefacit, à nemine hactenùs explicatum est. Nos hàc de re in Hieroglyphicis copiosè satis (vt nostri quidẽ ingenij captus est) disseruimus, ipsam tamen mysterij amplitudinem atque dignitatem nullius vnquam oratio, sit licet Cicerone eloquentior, assequetur, tantum abest vt id de me velim polliceri. Summa rei, vt compendio eam hic complectar, hæc est: Galerita hymnorum Deo canendorum & numerum & modum hieroglyphico suo symbolo demonstrat, vt cùm ex aliis, tum ex antiquissima illa Ægyptiaca, quæ apud Bembos seruatur, tabula docebo. Nobis alio nomine vocatur leutwerc siue lef-werc, id est, vitæ opus: quo monemur primum & antiquissimum vitæ opus esse debere in laudibus Deo canendis, atque hoc omnibus terrenis prius nobis habendum. Sepeliamus igitur patrem nostrum cælestem in capite nostro & supremo mentis vertice, vt verè de nobis dici possit, nos viua Dei templa esse, & eum, quicquid agimus, semper in animo circumferamus. Sed de his suo loco plura. Non dubito, quin si hæc Perionius cognouisset, mox fuisset allerturus ex iis cerni, Gallos plurima non verba modò, sed arcana etiam veteris sapientiæ præcepta de Græcorum fontibus hausisse. Nos contrà rogamus æquos rerum æstimatores, An non veri sit similius, Græcos fabulam ab illis accepisse, apud quos tanta eius est antiquitas, vt auiculæ etiam inde suum dederint nomen, cùm nihil aliud sit Alauda, quàm omnia vetustate præcedens. Nec mirum hanc fabulam è nostro sermone ad Græcos venisse, cùm tota fabulosæ theologiæ constructio ad Orpheum referatur, hominem, vt Græci scribunt, apud Thraces natum, apud quos, Strabone teste, Geticus sermo, quem eundem dixi cum Gallico, vernaculus habebatur. Cur porrò legio Gallica hoc nomen sibi sumpserit, neminem potest latere, qui sciat modò quanto in honore & auctoritate apud Romanos fuerint veterani. Galli enim dum se Alaudas vocabant, se non aliis modò militibus Romanis, sed ipsis etiam veteranis præferebant. Cicero certè Alaudas cæterosq. veteranos coniunxit, in quo plurium numero hanc legionem ferè vocari animaduerti; quod sanè fit quamconuenientissimè Gallico sermoni, in quo Alauden nihil aliud sonat, quàm omnes veterani. Quam loquendi consuetudinem crediderim ei ab ipsis Gallis Latinè loquentibus traditam fuisse. Quamobrem vt Alaudæ symbolo se omnium primos, ita alaudarum vocabulo se omnes veteranos esse profitebantur. Vide modò, quantum lucis ex huius vocis interpretatione nobis affulserit; quam qui parui faciet, ei suadeo, vt in tenebris suis perpetuò delitescat, & omnem veteris historiæ cognitionem ex Pseudoberosis & id genus nugiuendis pergat haurire. Sunt apud Cæsarem etiam Gallica quædam vocabula explicata, inter quæ Soldurioruni & Ambactorum nomina; quorũ illud sic interpretatur, vt deuotos dicat. Eorum hanc dicit esse conditionem, vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt. Si quid iis per vim accidat, aut eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. Nisi Cæsari fidem haberem, singulare quoddam & electissimum genus custodiæ Soldurios fuisse asserenti, procliue esset dicere, vocem hanc compositam esse ex sold & huren, quorum illud stipendium, hoc conducere significat: quam rationem sequendo, non alij essent soldurij, quàm stipendio conducti. Verùm latiùs hæc interpretatio patet, quàm Cæsaris dictis videatur conuenire. Quamobrem dicam soldurios à Sold & Vr nomen accepisse, propter magnam excellentiam qua cæteris omnibus militibus & corporis custodibus stipendio conductis antestabant. Vr enim vox est vna illarum quæ retro lectæ cõtrarium eius significant quod prorsæ denotabant. Quemadmodum enim Vr id significat quod in quouis rerum genere est excellentissimum, ita Ru illud quod est imperfectum vocamus. Hinc Vr-aut, siue Vralt significat eum qui senio cæteris præstat. Vrhan excellentissimum illud Gallorum genus, quod in syluis & montibus versatur. Sic Vros est maximus bos: Os enim nobis bos vocatur: Hinc Latinis Vrus, & Græcis οὖρος pro eodem animali, quod à Cæsare sic depictum est, vt dicatur non multo infra elephãtorum magnitudinem consistere. Qua in voce id dignum est animaduersione, & Græcos & Latinos è nostro sermone, non è superiore nomen duxisse, quoniam non Os, sed

Alauda unde dicatur.

Leutwerc etymon.

Soldurÿ apud Cæsarem, qui sint.

Sold.

Vr, quid significet.

Ru.

Os.

Vrus.

οὖρος.

Ochs.

Ochs dicant, è quo Vror, nō Vros formaretur. Erit igitur Sold-ur excellentissimū stipēdium, & Soldurij qui tali se stipendio obligarunt. Quod enim præstantius stipendium inuenias, eo quo omnia vitæ commoda, inter eos qui seruiunt, & eum cui seruitur, ęqua statuuntur? Sold autem stipendium nobis esse nemo est qui ignoret. Quamobrem cuiuis nunc liquebit, sic vocis huius compositæ vim & notionem à Cæsare expressam esse, nihil vt queat dici linguæ nostræ vernaculæ conuenientius; & vnà nobis occasionem datam esse illius quoque vocabuli explicandi, quo insigne illud boum genus vocatur, quod à Cæsare descriptum habemus eo loco quo de Germanorum feris agit, vbi quàm recta ratione Vros bos hic vocetur, ab eximia præstantia, qua reliquos vincit, cognoscere licebit; & simul illud videre, vetustam Germanorum linguam in hac voce cum Gallica prorsus consensisse, atque inde ad Latinos vsum eius venisse. De Ambactorum nomine nihil hic nobis dicendum, ne, quæ satis latè à me in Atuaticis exposita sunt, hic mihi & cum meo & lectoris tædio sint remandenda. Legimus præterea & aliam vocem Gallicam in Cæsaris commentariis Vergobretum; cuius significatio sic exponitur, vt magistratus esse definiatur, vitæ necisque habens potestatem; qui apud Heduos annuus legebatur, ne videlicet in tyrannidem transiret. Passa est hæc vox fortasse cladis nonnihil, at exiguæ, & talis, quam Romanus sermo euitare non posset; atque idcirco Cæsari condonandæ. Cùm enim & Hebræi, & Græci, & Latini littera ea careant, quam nos duplici v pingimus; simplex v in hoc vocabulo duplicis locum potuit occupasse, vt pro wergobret, vergobret habeamus. Est tamen & verg apud nos in vsu, pro eo quod est propono ad considerandum deliberandumque: Sed ea notio necis potestatem, quam Cæsar huic magistratui adscribit, non complectitur. Vergobret enim eum denotat magistratū cuius est ea, quæ velit, in deliberationem vocare; quæ certè dignitas ad supremam etiam spectat in rep. potestatem. Verùm wergobret eum nobis denotat magistratum, cui potestas est strangulandi. quod genus supplicij vt extremum erat & maximum apud vetustos Gallos, ita hodie quoque apud nos ad turpissimam in sceleribus morte puniendis pertinet infamiam. Fortassis ergo magistratus hic ab extremo supplicio, cuius haberet potestatem, apud Heduos nominabatur; quod nisi placeat vt Cæsaris expositionem confirmans, licebit ea, quam habemus, retenta lectione verg-obret interpretari eum magistratum, cui summa sit potestas & senatus habendi, & ea proponendi, quæ visum fuerit ad præsentem reip. statum pertinere: quam dignitatem ij nūc in ciuitatibus nostris habent, quos Borgemeesters, id est, ciuium magistros vocamus. Obret autem concisum est ex oberhet, qua in voce agnoscas iam tum etiam apud Heduos B. pro V. poni solere, propter viciniam Allemanorum, qui hactenus ober pro ouer dicunt, tanto duriusculè, quanto V. consonans lenius quàm B. sonare sentitur. Vitāt enim quàm possunt maximè omnem sermonis suauitatem; atque ideò in principio pro V. pronunciant F. vt pro Vrancrijc, Francreich; pro Vatten, Fassen. quod est comprehendere; pro vel, quo pellis notatur, fael aut fel; & Latinè loquentes pro vino potant finum. In medio autem pro V. B. sonant & scribunt frequentissimè; quos Hedui imitati, pro ouer ober dixerūt, à quo oberheet siue oberheit (nam vtrumque dicitur) pro nostro ouerheet siue overheit, quo magistratum quēuis notamus; ea loquendi consuetudine, quam barbarolatinus exprimeret, si diceret, superioritatem. Ab oberheet obret, & hinc vergobret siue wergobret, Allemanni hac ætate duriùs dicunt oberkeit pro ouerheit, quam formulam in similibus quoque vocum terminationibus seruant. Iam hactenus Germanis superioribus in vsu est frequenti, vt worgen pro occidere generatim dicant. quam consuetudinem Heduos olim habuisse, de Cæsaris interpretatione coniecto. Sunt & apud Festum Pompeium Gallica aliquot vocabula, inter quæ Bennam vehiculi genus commemorat, quod nos tale intelligimus, vt corbem habuerit oblongum è viminibus contextum. Hactenus enim Ben vocamus oblongum corbem, quo vestes lineæ, postquam elotæ sunt, ad apricum campum deuehuntur, quo partim frequenti aquæ aspersione distentæ candescant; partim ventis & sole desiccentur. Corbis etiā is cui vel obstetrices vel nutrices ad focū insident, dū pueros ad ignem in gremio fouent, Ben à quibusdā nominatur. Alij etiam vas vimineum, è quo oues pabulū capiūt, Ben dicunt. In nostris vehiculis Bennas habemus, in quibusdā quidem per totam currus longitudinem extensas; in aliis verò, & iis quidem plurimis bipartitas, vt altera Benna partem currus anticam teneat, altera posticam concludat.

Vergobretus apud Cæsarem, vnde dictus.

Benna quid sit.

Ben.

Idem

Idem Bulgam vocabulum dicit Gallicum, nobis nunc Buiel vocatur; à qua voce Romani fecerunt Bul, eo quòd diphthongo ui non ferè vterētur, quam Greci in ἁρπυῖα & similibus habent. Ex Bul deinde Bulga euasit, hinc quo Latinam acciperet terminationem, hinc quo littera G adiecta, à Bulla distingueretur. Huius Gallicæ vocis tam antiquus est apud Latinos vsus, vt Lucilius ea Satyram quandam suam condiuerit, hominem quendam describens, cui similes quamplurimos cognoui his verbis:

Bulga vocabuli significatio.

Cui neque iumentum est, nec seruus, nec comes vllus;
Bulgam & quicquid habet nummorum secum habet ipse:
Cum bulga cœnat, dormit, lauit: omnis in vna
Spes homini bulga, hac deuincta est cætera vita.

Refertur & Dun inter Gallica vocabula, quo montem significari non satis memini, an apud Plutarchum, an apud alium legerim; vtut est, nemo nostratium ignorat, fabulosos quosdam montes Oceano in Hollandia & Flandria obiectos Dunen ab omnibus vocari. Ridere mihi lubet, quod in Rhellicani annotationibus, quas ad illustrandos Cæsaris commentarios edidit, legisse me recordor. Inter alia enim quibus maiorem in modum contendit Gallicum sermonem non eundem cum Germanico fuisse, addit & hoc vocabulum Dun, aiens id doctissimorum hominum consensu montem vetustis Gallis notasse, & nunc Germanis non montem, sed tenue significare; atq. inde liquere alium Gallorum veterum, alium Germanorum esse sermonem. Scio equidem Dun tenue denotare, atque in hac significatione non apud Allemanos tantùm, sed apud nos etiam in vsu esse quotidiano: Verùm & illud scio, ad hanc notionem indicandam vocali breui debere pronunciari, quæ dū Dun pro monte dicimus, longa sentitur.

Dun et Duyn quid sit.

Idem Dog negat canē apud suos Tigurinos notare, & esse tamen scriptū, hoc vocabulū in eo significatu apud antiquos Gallos in vsu fuisse. Sed nesciit bonus vir, vel se scire dissimulauit, multas voces paulatim in desuetudinē abire, atq. idcirco vitiosè colligi, si qua vox nunc in gente quapiā sit abolita, eam nūquam extitisse. Dog tamen nemo nostratium non intelligit canem esse; verùm quia vox ea apud Britannos, quorum lingua eadem cum Gallica fuit, generatim hactenus quēmuis canem notat, factum est vt maiores dūtaxat canes hoc nomine dignemur, propterea quòd illos è Britānia generosissimos & maximos accipiamus. Dicimus enim vulgò Engliſch dog, pro cane Anglico. Cęterum quamuis nec vocabulum Dun, nec Dog in vsu nunc esset, vt est vtrumq. in frequentissimo; ex eo tamen nihil aliud concludi posset, quàm multas voces in vulgi loquendi consuetudine vsurpari desiisse, quod in omni lingua contingere qui nescit, is ad Grammaticorum scholas & prima vmbratilis litteraturę rudimenta ex hac historica palæstra est ablegandus. Sed quid ago? Si omnium hac in quæstione vel errores, vel ineptias persequi vellem, nullus esset finis futurus, adeò turpiter & Germani superiores, & Galli siue potius Franci Romanisantes sese dederunt in varia nugamenta, dum alia vocabula ad linguam Græcam referunt, alia ad linguam Allemanicam detorquēt, alia nihil significare asserunt; quorū tamen pleraque, vt modò declaraui, ne pueris quidem nostris vernaculis quicquam habent obscuritatis. Quòd si quæ sint (vt sunt complura) quorum significatio nos lateat, id mirum videri non debet, tū ob vim à Romanis adhibitam, quò Latinæ formæ nonnihil responderent, litteris aliis exemptis, aliis additis, aliis mutatis, pro eo ac ipsorum auribus suauior sonus effici videbatur; tum propter librariorum culpam, qui parum piaculi in eo ponebāt, si barbaram vocem, quam nec intelligerent, nec à quoquam intellectum iri putarent, vel hoc modo, vel alio scripsissent; tum etiam quòd non pauca vocabula quæ aliquando in summo nitore fuerunt, tandem apud vulgus, noui semper appetens, obsolescant. Ad primum genus cùm alia quamplurima, tum propria maximè vel virorum vel vrbium nomina sunt referenda, in quibus corrumpendis mirum est quantum sibi tum Romani tum Græci permiserint. In his Cæsar nomina Gallica in Xi litteram Græcorum adspiratā exeuntia, x duplici Latinorū littera terminauit. Sic ex θωμενρὶξ fecit Dumnorix; quorum illud nobis frenorum diuitem signat, hoc nullam offert notionem. Orgentorix an fecerit ex ἡρέντειξ, quod significat dominum qui à multis manibus diues est, quē nos Heer Henderich Latinis characteribus scriberemus, an verò ex ὠργεντεὶξ, quod natalium elegantia diuitem notat, arbitrio aliorū discutiendum relinquo. Certè

Nomina propria variè corrupta.

Dumnorix. Orgentorix.

vtraque vox, & Heer Henderich & Oorgeutrich notissimæ nobis est significationis. Errant tamen qui confundunt Heimerici & Henderici nomen, cùm hoc id quod dixi apertissimè notetur, illo locuples domorum, vel qui domi diues est, dicatur; quorum vtrumque in frequenti nobis est vsu. Ambiorix ab Ambiet-oo-rich deriuatum magistratū notat multa sobole diuitem. Vercingentorix ex Versienichheit-rich proculdubio factum videtur, quo is significatur, qui diues est facultate longè lateque omnia prouidendi. At si Versinnicheit-rich scribas, eodem illud quidem tendet, sed eum notabit, qui prompto & sollerti ingenio ad quæuis excogitanda abūdat. Hoc enim à Sin, illud à Sien significādi vim haberet. Nec minus corruptū Diuitiaci nomē, quod reor formatū ex Vi-uiantiacht, quo notatur is qui hostes in fugam vertit. Diuico ex D'huiuit-hoot, quo intelligimus caput excubiarum, quibus custodia commissa est. Nec mirum ex uí diphthōgo i factum, cùm & Harpyiam Latini, & ipsi etiam Græci pro Harpuia proferant. Duplex autem w in simplex transire, vnum est de frequentissimis; cuius exemplum in Litauico quoque licet videre; quod nomen ex Luit-wit factum esse nemini nostratium dubium esse potest. Nobilissimū hactenus apud nos nomen, & dignum quo omnes Reges vocarentur, propterea quòd eo significetur populi refugiū, siue is qui pro populi salute excubias agit. Bone Deus quanto auspicatius hoc diuinū nomen, quàm vel Cæsarum vel Augustorū. Siue enim ποιμένα λαῶν dicas, id est, populi pastorē, cum Homero, siue cum Gallis Luitwic-tum, idem significaueris: meretur sanè hæc vox vt perpetuò Regibus occinatur, & sigillatim per omnes pro populo vigilandi excubandiq. partes vis eius explicetur. Sed ei rei nec hic locus est, & tam augusta huius nominis est maiestas, vt aliū sibi postulet oratorem, qui nimirū melius sit instructus, cùm à dicendi facultate, tū à regiis officiis & accuratè perspiciēdis, & dilucidè ornateq. ei ad quē spectāt probandis. Et verò nihil opus est hoc nomen hic rursus latiùs euoluere, propterea quòd in Francicis meis plura de eo, quàm quisquā hactenus intellexisse videtur, è tenebris protraxi, & maximū & illustrissimum plurimarum gentium deuictarū triumphis Regem, qui primus Christianam religionem suscepit, à falso Clodouęi nomine vindicaui. Hic obiter id monendum, in hoc nomine clarè cerni, nō me modò bene Diuiconis nomen interpretatū esse, sed & illud, eandem prorsus linguam vetustis Gallis & Francis, qui à Dionysio Mæotici Germani dicuntur, fuisse. Confirmat id & alterum nomen signo, si quod est aliud, luculētissimo. Vt enim Litauicus apud Æduos in Cęsaris cōmentariis nobilis est; ita & Luterius apud Cadurcos: de cuius nomine in Francicis itē satis mihi videor egisse copiose. Diuico Heluetius nominis sui formula mihi in memoriā vocauit, Neruiū quendam Verticonē, qui quin à Vertich-hoot nomen duxerit, nihil ambigo, quo is nobis denotatur, qui caput habet prōptum & consilia expedita. Neruiorū itē dux fuit Boduognatus, quo is intelligitur dici potuisse, vel qui excelleret magna in famulos clementia, vel qui summè clemētem se præstaret in mandatis exequēdis. Boden enim nobis famuli dicuntur, & generatim ij quibus mandamus, & alia notione Boden, & cū augmento Geboden sunt mandata & iussa siue publica siue priuata, siue diuina siue humana. Hooggenat, & syncoptôs gnat, est excelsa clementia. Boden hoognat igitur excelsa clementia præditus, vel in mandatis exigendis, vel in famulis & subditis benignè tractādis: quam posteriorē interpretationē Boduognati nomen magis videtur approbare. In hoc itē nomine non secus atq. in Litauico & Luterio videas linguā nostram & Sueuicam siue Germanam superiorem non magis differre, quàm Doricorū & Atticorū idiotismos, cùm & olim, & nunc easdē vocū radices interpretationesq. fuisse nō possit non agnosci. Superioribus enim Germanis, & nō paucis item inferioribus nihil frequentius est in ore, quàm Gnat siue Gnad; quā voce vtuntur dum quenquā alloquuntur cui ditio aliqua est vel minima, in qua iuris dicendi imperandiq. habeat potestatē. Ariouisti nomen ad superiorē linguam pertinere nemo nescit: at idē nomē non aliud nobis quàm ipsis significat. Ereuest enim, vnde Ariouistus, is dicitur, qui in omnibus & agendis & dicendis honoris conseruandi se præstat tenacē. Sed iam satis & plus satis nominū propriorum à Cæsare celebratorum, in quibus cùm clarissima nobis & vsitatissima sint significata, quid potest vltrà dubitari de vetusto Gallorū sermone? Nō pauca sunt quæ olim in summo honore cùm essent, nūc obsoleta iacēt; quæ nobis vel ex cōpositione vel deriuatione, vel alia gēte eiusdē linguæ sunt ad notionē suā redigenda. Sic Nos pro nocumēto nobis nō est in vsu, sed ex cōposita dictione inno-

Heimericus. Hendericus. Ambiorix. Vercingentorix. Diuitiacus. Diuico. Litauicus. Luterius. Verticonis significatio. Boduognatus quis sit. Ariouisti etymon.

innotescit. Onnosel enim dicimus pro innocēte, ex quo liquet Nosel nocentē, & Nos noxā significare. Sic Fer pro pulcro dici consueſſe, hinc de Britannorū lingua, hinc ex deriuatione scimus. Nam Fier hominem notat pulchritudinis oſtentatorē, eo modo à Fer manans, quo Gier à Ger. Quamobrem licet hac ætate nec Rheda, nec Petoritum, nec Eſſedum vllum vehiculi genus vocetur; ex origine tamen ſua cuiatia ſint; ſtatim agnoſcuntur. Nobis ſollenne eſt vocabula à præterito imperfecto deriuare; qua via à Rid fit Reed, id eſt, aut curru, aut equo vehebar, vnde Reda vehiculū dici quis miretur? Ineptiit Ioannes Picardus in ſua Celtopædia, Græcam vocem eſſe dicens, cùm pòſt ex Quinctiliano doceat Gallicam eſſe: cuius tametſi nobis perierit vſus, non periit tamen ratio ſignificationis. Hinc clarum fit, Eporediam quoque Salaſſiorum opidum ab equitando nomen ſortiri, vt Plinius annotauit. Petoritum vehiculi genus fuiſſe ſcribunt, quo matronæ apud Belgas maximè ad rura ſuburbana vectari ſoleant. Nobis Peten-ridom diceretur, quod notat vectationem matronarum. Sic dicimus au-pet, pro anu ſiue proaua. In Chriſtiana religione Pet dicitur quæ ex ſacro fonte ſuſcipit vel ſuſcipitur; & Peter, is qui ad idem ſacramentum teſtis adhibetur, & onus religionis docendæ ſuſcipit. Ex quo certa mihi coniectura eſt, Pet & Peter apud priſcos fuiſſe nomina ad ſenectutis venerationem ſpectantia; cuius ætatis eos eſſe oportere, qui ad pueros fidei myſteriis imbuendos adhibentur. Quod de Latina lingua docere poſſem, in qua ex eadem origine Vetus in vſu eſt pro antiquo. Eſſedum fit ex Heſſichdum. Hiſſich vel Heſſich vox eſt qua hodie etiamnum aurigæ noſtri vtuntur, dum equos ad curſum incitant. Eſt enim Hiſſen idem quod incitare, ab Hit ſiue Heet, quod eſt calidum. Noſtri tamen aurigæ ipſius Attici Tau ſtudioſiores quàm ſuperiores Germani, Hittich dicunt ferè vel Hitſich, alij Hettich, vnde Heſſich per ſigmatiſmum huic voci conuenientem, eo quòd ſibilus ad incitandum non ſecus videtur valere, quàm follium ventus ad ignis calorem excitandum vehementiorem. Hinc igitur Heſſichdom perinde fit atque à Rijc Rijcdom, & alia ſimilia ſimili deriuationis formula. Hittich ſiue Heſſich, idem eſt quod calidè & feruidè operi cuipiam inſtans. Audimus autem ab aurigis non Hittich tantùm, ſed etiam Hittichhou, quo celeumate celeritatem moderatam equis imperant, quaſi dicerent, feſtina lentè: quod ad verbū ſi interpreteris, feruidè tene, ſiue feruidè curre, ſuſtine curſum, Latinus audiet. Eſſedum ergo ab Heſſichdom formatum ad incudem Romanam, vehiculum ſignificat celerrimum, quod currentibus equis ferè ageretur, atque idcirco Britannis in prœliis vſitatum. Quàm autem vocabulum hoc rei ſignificatæ ſit eleganter accommodatum, clariſſimum fiet ſi Cæſaris verba, huius vehiculi vſum deſcribentis, audiantur. Genus hoc eſt, inquit, ex eſſedis pugnæ. Primò per omnes partes perequitant & tela coniiciunt, atque ipſo terrore equorum & ſtrepitu rotarum, ordines plerumq. perturbant, & cùm ſe inter equitū turmas inſinuauere, & ex eſſedis deſiliūt, & pedites prœliantur: aurigę interim paulùm è prœlio excedunt, atque ita ſe collocant, vt ſi illi à multitudine hoſtium premantur, expeditum ad ſuos receptum habeant. Ita mobilitatem equitum, ſtabilitatem peditum in prœliis præſtant; ac tantum vſu quotidiano & exercitatione efficiunt, vt in decliui ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, & breui moderari ac flectere, & per temonem percurrere, & in iugo inſiſtere, & inde ſe in currus citiſſimè recipere cōſueuerint. Hæc ille. Nū vlla vox inueniri queat, quæ magis incomparabilem hanc celeritatē quàm Heſſichdom exprimat? qua nihil aliud notatur quàm rapidus in agendo feruor? Vides vt lingua noſtra veterē Gallorum ſermonem rectè interpretetur, quamq. ad vnguem vocabulorū ratio cum rebus ſignificatis quadrare cernatur. Facit ſanè hæc apud me conſideratio, vt credam, Britannos & Gallos olim eodem in equis incitandis ſuſtinendisq. celeumate vſos fuiſſe, quo noſtrates nunc vtūtur aurigæ. Ceſſauit iam olim eſſedorum vſus, tum apud Britānos, tum apud noſtrates, quibus ea Virgilius etiam tribuit, dum Belgica eſſeda vocat; verùm in eorum locum quadriroti currus ſucceſſerunt; non illi quidem ad prœliorum vſum, ſed ad itinerū commoditatem celeritatemq. comparati, quos Heſſich ſiue Hitſich wagen vocamus, quaſi dicas, eſſedum tremens. Wagen enim currus hoc genus vocatur, quod inter duos axes longo ductu pendens quodāmodo libretur atq. tremat ſub pondere vectorum. Pæne fuerā oblitus duarum vocū, quas Suetonius Tranquillus vt bene Gallicas dixit, ita nō ſatis peritè

Nos. Nosel. Onnosel. Fer. Fier. Rheda. Eporedia op. Petoritum. Pete. Peter. Vetus. Essedum. Hissen. Hittich/ Hitsich. Hessich. Wagen.

Galba. est interpretatus. Earum altera est Galba, altera Becus. Galbam Gallis præpinguem notare scribit. Nos vulgò hominem simplicem & pinguiusculo ingenio præditum, & cuticulæ suæ curandæ dumtaxat intentum, & idcirco corpore molli, & obeso, Calb siue Calf vocamus, id est, vitulum, qui propriè nobis hac voce denotatur, eo quòd & corpore & ingenio similis sit vitulo, quem multo lacte impinguamus, vt suauè mensis carnè reponat. Est igitur Calba pinguis & corpore & mête de more nostro vocâdus; at id non propriè, sed figuratè. Becus verò vocabulû notæ est significationis. Bec enim cuiusuis auis rostrû dicimus, dum vocali breui pronunciatur. Quamobrê malè ad solius gallinacei rostrum à Trâquillo est relatû; quem errorê homini Romano in Gallico sermone côdonare debemus: Immo verò gratias etiam habere, quòd nobis exemplo suo demonstrarit, Tolosanis sua etiamnû ætate vetustum Gallorû sermonem remansisse; de quibus, vt Massiliæ proximis, dubitari potuisset ab iis quibus Perionius persuasit, Græcâ linguâ Phocæorû beneficio in Gallia viguisse. Quoniâ non pauca indicia, & illa quidê luculenta, è veterû scriptorum monumêtis modò depromsi, videor mihi satis viâ aperuisse ad vetusta quędâ fluminû nomina interpretâda, quę si de sermone nostro intelligamus, nô exiguû momêtum cæteris rationibus accesserit. Prodeat igitur primùm Arar in mediû, quò nominis sui caussam nobis effundat. Sed quia tarditate nimia nos diutius fortasse demoraretur, loquatur potius Cæsar, vir & in agendo & loquêdo celeritatis semper expeditæ. Flumê est, inquit, Arar, quod per fines Æduorû & Sequanorum in Rhodanû influit, incredibili lenitate, ita vt oculis, in vtrâ partê fluat, iudicari nô possit. Videamus nûc an ipse nomêclator æquè atq. homo Roman⁹ naturâ ei⁹ perspectâ cognitâq. habuerit. Quid Ar significet, eosdê rogabo magistros, qui me, quid essedû sonaret, docuerût. Vt enim illis Hittich frequêtet est in ore; ita nô raro etiâ ex illis audias Ar Ar; quo tû se vti dicunt, cùm equos volunt tardè progredi. Atq. hic quidê huius vocis nunc vsus est omnibus rhedariis & essedariis iuxtà frequentatus: nec is quidê citra caussam ex ipsissimo sermonis nostri fonte promanantê. Dixi nobis vocabula quædam sic facta esse, vt retro lecta id notêt quod maximè facere videtur ad eius notitiam, quod prorso litterarû ordine notabatur. Id cùm aliâs aliud est, tum in plurimis est contrariû, eo quòd contraria contrariorum collatione maximè elucescant. Sic Tam vocali breui pronunciatû, contrarium habet Mat; Alb contrariû Bla; Or contrariû Ru. Nec aliter ipsi Ra, quo citû notatur, opponitur Ar. Est enim Ra & Rat eiusdê notationis, & caussam vtrumq. significationis habet ex natura ipsius litteræ R & A. Cùm enim R. linguâ vibret, & A progressum rectum notet, de pronunciationis forma Ra citum celerémue motum indicabit. Celerrimo enim motu fertur pilû quod antè fuerit vibratum, quàm manibus emissum. Huic igitur opponitur significatû eius vocis quæ contraria pronunciatione sentitur de illa quâ dixi, nominû fabricandorû formula ductui naturę maximè consentanea. Nec differt Ra & Rat, sicut nec Ca & Cat, nec A & An, & alia non pauca; quæ nobis vel per consonantê, vel vocalê finiuntur. Quâobrem idem notabit Tar quod Ar. Et quamuis Tar nobis nô sit in vsu frequenti, est tamen Britânis hactenus in vsu frequentissimo, dû Tar dicût pro Moror. Cerne nûc quàm aptâ vocem flumini dederit nominû Gallicorû architectus, quamq. diligenter insignê eius tarditatê geminata voce Ar Ar notarit. Ab eadem voce Ar pro tardo, ipsa terra nomê sibi sumpsit Art, eo quòd non tardissima modò sit omniû rerum, sed quòd in omnibus etiâ quibus admiscetur, sit mater tarditatis. Nemo igitur existimet Art nos ab Hebræis, qui ארץ pro eodê dicunt, mutuatos esse; immò contrà expendat, an illi à nobis suâ você acceperint, iuxta illud axioma: Vocem pluribus linguis cômunem, ex illa primam ducere originem, in qua recta eius ratio reperitur. Eadem censura Latini conuincentur, vocabulum à nobis accepisse, dum Tardû dicunt; quod ratio significationis, & vocû formandarum peculiaris sermoni nostro modus apertissimè monstrant. Sed hæc idque genus alia ad Hermathenâ nostram pertinent. Ararê excipit Rodanus; qui correcta & genuina pronûciatione Radanus dicêdus esset. qua in voce a in o illi mutarût, qui proximi fontibus eius habitantes ad dialectum eâ propiùs accedebant, quæ Mon pro Man, Suoben pro Suaben, alia similiter effert. Sed hoc parui momenti. Illud dignû notatu, in hoc flumine non magis quàm in Arare dormitasse nomenclatorê. Cùm enim Rat sit quod citum & celere, An autê progressum denotet, nihil aliud erit Rat-an, siue per mediâ litteram, (quâ libenter pro tenui substituimus inter duas vocales, quòd is sonus dulcior auribus accidat)

Marginal notes: Galba. — Calf/Calb. — Becus. Bec. — Araris flu. vocabuli etymon. Ar. — Ra. Rat. — Tar. — Art vocis significatio. — Tardus. — Rodani flu. etymon. — An.

dàt) Radan, quàm celer progressus; qui quàm huic fluuio conueniat, illi norũt, qui vel per eum aliquando descenderunt, vel fluxum eius rapidissimũ sunt conspicati. Mirum est quàm mihi coram hinc Ararim, hinc Rodanum eo loco quo confluunt, intuenti volupe fuerit de horũ nominũ interpretatione cogitare: cui dũ accederet cogitatio de Lugduni nomenclatura, iã mihi videbar cõ eo versari, qui primus vrbis amœnissimæ fundamẽtã iecisset. Mihi certè Lugdunũ tale fuit, quale vt omnibus esset, is qui nomen primus indidit, feruidis precibus & bonis fausti ominis verbis videtur optasse. Cũ canonicis enim aliquot D. Ioannis suauissimè tantisper dum illic essem vixi, hospitio exceptus in ipsis ædibus, quæ templo continentes in ipsum Ararim porriguntur, iis quos Sacristas vocãt deputatæ. Quamobrem quamuis credam me alibi etiam Lugduni nomen exposuisse; facit tamen tum grata vitæ in illa vrbe perquàm suauiter actæ recordatio, tum præsens negotiũ in quo nunc versor, vt cõmittere non possim, quin vocem hanc ad suos deducã natales, & ab insanis quorundam liberem nugamentis; qui nescio quem nobis Lugdum cõminiscuntur, vt ignorantiæ suæ mendacissimum conditoris figmentum prætexant. Guilielmus Paradinus à B. Rhenano monitus ne in hunc mendacij scopulum impingeret, aliud inuenit commentum, conatus, persuadere Lugdunũ à lugubri incẽdio, quo non semel conflagrauit, nomẽ accepisse. O sollertẽ antiquitatis indagatorem! Fuit scilicet ipse conditor tam læua mente præditus, vt ab infortunio & exitio nomen vrbi daret? quasi nesciuerit vel in minimis quibusq. rebus exordiendis, nedum in vrbe constituenda bene esse ominandum. Longè profectò aliter res habet, & veritas pugnat cum hac suspicione ex diametro; adeò vt bonorum verborũ ratio vix alibi inueniatur maior & significantior obseruata, quàm in huius vocis structura. Simul ac exposuero, videbis G litteram mediam loco C irrepsisse, quod in compositione frequens est. Dunum collẽ notare siue minorem montẽ, nemo eorũ qui linguæ nostrę peritus sit, ignorat, vti modò dictum est. Luc verò prosperitatem & fortunatũ successum notare, multo clarius est apud omnes; vt cõtrà cùm dicimus, Het en wilt niet lucken, omnes intelligunt rẽ malè succedere, nec ad optatũ finem posse deduci. Lucdunum igitur, & compositionis caussa, quę litteras medias facilius connectit, Lugdunũ, fortunatum siue felicem collem interpretamur, qualis vt semper esset, nomẽclator optauit; & vt deinde perpetuò sit, nos bonis verbis acclamamus, hoc gratiæ pro hospitio loci Genio reponentes. Vrbem olim in colle sitam fuisse, cùm alia monumenta, tum aquæ ductus, cuius hactenus fornices reliqui cernuntur in supremo vertice, clarissimè demonstrant. Citatur & Strabonis ad id docendum auctoritas; sed meum exemplar pro ἐπὶ, ὑπὸ habet, corruptum, ni fallor, peruersa cuiuspiam diligentia, volentis, vt Strabo pręsentem potius situm, quàm eum quẽ tum vrbs habebat, descripsisse videretur. Nec mirum postea incolas planitiem sibi magis habitandam delegisse, quò vtrique flumini essent viciniores, propterea quòd centesimo à Colonia Romana eò deducta anno conflagrarit, vt Seneca commemorauit, & rursus incendio absumpta sit militari, imperante Seuero: quibus calamitatibus moniti sunt ciues, in ipsis fluminum ripis habitationem fore tutiorem, & ad flammas extinguendas, si quæ rursus fortè inciderent, remedium ab aquis promptius expeditiusque. Adde posterioribus seculis cùm Gallia variis cladibus à Gotis, Vandalis, Alanis, Burgũdionibus aliisque gentibus vastata fuisset, ad eam paupertatem Lugdunum redactum esse, vt grauissimas aquæductuum impensas sustinere non possent; atque idcirco ad aquas domos esse trãslatas. Nõnne & Romæ videmus, quæ septem colliũ spatia solet occupare, vetustis desertis sedibus, ad campum Martium totam ferè descendisse ciuitatem, quo salubri Tiberis aqua facilius perfrui posset? Quoniam igitur in Lugduni nomine nulla est omnino obscuritas, si de nostro sermone promatur eius explicatus, lubenter rogem vtrũ fatendum sit, L. Munatium Plancũ primum fuisse Lugduni cõditorem, vti plerosque video credidisse? Equidem minimè crediderim, hominem Romanum vrbi, quam ipse primus à fundamentis exorsus esset, nomine Gallico fuisse nuncupaturum. Illi videlicet qui prouincias ad suam linguam cogebant, nomenclaturæ ius arbitriumque Gallis in ciuitate auspicanda detulissent. Credant qui volent, ego in diuersam partem discedo, non ignorans illud quidem verum esse, Romanos coloniam illuc deduxisse, atque vrbem populo, opibus, legibus auxisse, ornasse, stabiliuisse: verùm aio, multò à Gallis prius & conditam & nomine suo celebratam

Luc.

Lugduni vrbis nominis origo.

fuisse,tametsi fortassis,vt fit,clades aliqua prosperos rerum successus,quos conditor faustus optauerat,auertisset. Extat Caietæ inscriptio,quæ testatur L. Munatium L. F. L. N. L. P. ædem Saturni de manubiis fecisse triumpho de Rhætis acto ; agros in Italia Beneuenti diuisisse. In Gallia colonias deduxisse Lugdunum & Rauricam. Sed hæc vt plurimum ad vrbis ornamentum contulerunt;ita nihil faciunt ad id quod nobis agendum. Mihi satis est,si constet vrbem quondá in collo sitam fuisse, & nomen accepisse ex sermone nostro faustissimum ab eo,cui placuit vt felix collis vocaretur. Hinc modò liquet clarissimè, nostram linguá eandem cum vetusta Gallorum esse,eo quòd non hæc tantũ vrbs à Dun acceperit nomenclaturam, sed alia quoque in hanc exeant terminationem, in quibus Melodunum à Cæsare in Sequanæ insula commemoratur; cuius nomẽ vetustum si fuit Mel-dun,collem significat qui reuelat, quam Latinus speculam in colle positam vocaret. Apud eũdem in Suessonibus est Nouiodunum, ex Nou-dun proculdubio formatum,quo nouus collis vocatur. Eodem nomine ciuitas apud Diablinteres Venetis vicinos à Ptolemæo collocatur,sed quam Neodunũ scribit. apud quem & Cæsarodunũ & Augustodunũ Romani patrocinij siue potius iugi nomine cũ Gallico iũcti,vt Cęsaris & Augusti collis intelligeretur. Sũt & in Belgis Gorduni,de quibus in Atuaticis à nobis dictum. Habẽt Flandri clarum hactenus monasterium,à Dunis, in quibus positum est, nuncupatũ: nec longè inde abest Dun-kerc opidum,quod templũ Dunorum siue colliũ interpreteris. Quoniam igitur hæc vox nobis apertissimæ significationis est, & in veteri Gallorum sermone valde frequens;cuius esset impudentiæ,negare sermonem nostrum in eius vsu prorsus conuenire? Verùm quò quiuis cernat quàm latè quondam huius linguæ homines fimbrias suas extenderint;enumerabo summatim quot locis opida in hoc vocabulum terminata reperiantur,quod non ad præsens tantùm negotium conducet; verumetiam luculenta approbatione docebit, ab Oceano Celtico ad pontum vsque Euxinum eandem quondam viguisse linguam: quo semel dato,minus absurdum videbitur,& Græcam,& Latinam ex nostra esse corruptá. In Mysia inferiore inuenies Nuidunum;in Mysia superiore iuxta Danubium Singidunum ; apud Scordiscos Capedunum;in Pannonia Nouiodunum & Carrodunum; in Germania magna siue vltrarenana Cambodunum,quod quidam Monachium putauerunt,ego Campodunum legere mallem. In eadem Rhobodunum,Tarodunũ, Melodunum,Segodunũ, Lugidunum. In Gallia Belgica Lugodunum,Batauorum ad Ararim illud,quod dixi, Lugdunum , à quo tota prouincia nominatur Lugdunensis, in qua Augustodunum apud Æduos. In eadem Gallia Segodunum Velaunorum,Lugdunum Conuenarum ad Pyrenæum mõtem, Neodunũ Diablinterũ,Cęsarodunũ Turrupiorum, Vellaunodunũ, Vxellodunũ. Iam in Britannia ipsum Dunium sinũ & vrbem Duniũ. In eadem Maridunũ,Camelodunum,cuius & Tacitus meminit,& Rigodunum. Quid igitur censes ? An non eá linguam matricem esse,in qua hactenus huius vetustissimæ vocis vsus in prisca sua significatione conseruatur? Quòd si tot exemplis non cedas , non video quis tibi in Peripato locus sit relinquendus. Cæterùm quia ab Arare in collem surrepsimus, descendamus rursus ad aliud flumẽ. Ligeris ad duodecim circiter leugas à Lugduno distans , nomen videtur accepisse à supino suo & breui vado,in quo flumen non tam,stare,quàm iacere dicas. Tam latè enim se porrigit,vt paruá videatur altitudinis suæ habere rationẽ , quo fit vt plurimis locis molestam habeat nauigationẽ,& insulis & breuibus, quæ nos scána vocamus,frequenter impeditá. Meritò igitur Ligger dicetur,quo is nobis dicitur,quisępe multumque iacet. Garumna à Garruim deriuatur,quod idem est ac Latinus diceret, omnino latũ & capax;quæ notatio quàm optimè in hoc flumen quadrat;quo nescio an vllũ latiùs in Europa se diffundat antequam in Oceanum euoluatur. Nec equidem horum duorum fluminũ nomenclaturas ad rectas rationes redigere vel voluissem vel potuissem,nisi per vtrumq. nauigando has,quas dixi, animaduertissem proprietates. Nam quid haberet quæso momẽti,aut potius qui non insaniæ sit insignis, ea adducere argumenta veritatis è tenebris eruendæ,in quibus aut nulla aut obscura sit nominum cum rebus significatis conuenientia? Quamobrem quibus in nominibus non apparẽt clara & minimè dubia originis vestigia,eorum ne mentio quidem ante facienda, quàm satis luculentis indiciis & exẽplis cõclusum sit,è nostra lingua vetustarũ apud priscos Gallos vocũ origines esse promendas. Quamuis igitur Sequana quasi Seg-an mihi dictus videatur,

Dun terminantia aliquot opidorũ nomina. Melodunum. Nouiodunũ. Neodunum. Cæsarodunũ. Augustodunum. Dun-kerc. Nuidunum Singidunum. Capedunum Nouiodunũ. Carrodunum Cambodunũ. Rhobodunum Tarodunum. Melodunum Segodunum. Lugidunum Lugodunum. Lugdunum Augustodunum. Segodunum Velaunorum. Neodunum. Cæsarodunũ Vellaudunũ. Vxellodunum Dunius sinus Dunium op. Maridunum. Camulodunũ Rigodunum. Ligeris flu. etymon. Garumna fl. Sequana flu.

cur, propter moderatũ fluxus progressum, eo quòd Seg lene moderatumq. signet, & Obrincus quasi annulus superior, quòd eo inferior Germania cis Rhenũ terminetur; neutrum tamen horum nominũ in rationibus meis numerari velim. Scio item Mosam optimo iure à vagis suis & indomitis vndis, quæ nullo alueo continentur, dici potuisse, vt nobis vox significat, & fluuiũ ipsum cùm aliàs ferè quotannis, tum hoc anno se talis indolis esse; maximo accolarũ tum damno tum periculo demonstrasse; nolim tamen eius nomen hactenus ad probationis partes vocare, & idcirco minus etiam de Mosellæ nomine fides adstruenda, quoniam hoc non solum ea caussa obscuræ originis possit videri, quòd non ab omnibus quid Mos nobis significet, intelligatur, sed propterea etiã quod ad diminuentium Latinorum nominum formulam à Mosa fieri credatur; cùm mihi contrà non exigua sit suspicio, Mosellam dici cõposita dictione à Mos & Sel, quo Mosæ socius denotatur, eo quòd & ortus sui habeat societatem & ductus, ac tandem etiam in eundem coëant alueum. Mosella quidẽ prius multo à Reno susceptus, Mosa verò lõgè inferius Reno commixtus. Clarior ratio est in Reno, quem à rein, quo mundum ab omni macula notatur; nomen accepisse facilè mihi illi assentientur, qui norunt eum iudicem olim fuisse vxoriæ castitatis; qua de re in Aduaticis nonnihil egi; vbi inter cætera ex Nazianzeno hoc distichon Latinum faciebam: *Obrincus.* *Mosa flu.* *Mosella flu.* *Renus vnde nomẽ habeat.*

Cernitur vt purum prunis ardentibus aurum,
Gurgite sic Reni pignora Celta probat.

Addidi ibidem & hoc de Græco epigrammate:

Zelotypo audaces Celtæ sua pignora Renó
Explorant, non antè rati se posse parentes
Dici, quàm videant in casto flumine lota.

Græcus auctor ὕδατι σεμνῷ dixit: & licet σεμνὸν venerandum & inter alia diuinum significet, hic tamen pro casto vsurpatur, quod nos dicimus Rein, vocula illa quidẽ ad omnem munditiem cõmuni, sed non ad aliam rem sæpius, quàm ad puram castitatẽ denotandã veniente in vernaculũ sermonem. Germani superiores Rhein pro flumine cũ adspiratione scribunt; & dum purũ dicere volunt & castum, aspirationẽ omittunt, Rein liebe pro puro & casto amore dicentes. Nec dissimile veri fuerit, si dicamus non ab hac modò puritate, nec itẽ ab aquæ munditie tantũ, sed inde etiam nomenclaturã datã primò fuisse, vt indigenæ cauerẽt, ne externorũ hominum vis flumen temeraret: quod quidẽ vt nomenclatori fortasse fuit in votis, ita posteritas præstare nõ potuit, quò minus & Renus & Danubius sanguineis crebrò riuis fœdarentur. Hoc tamen potest videri vaticinatus esse is qui primus hoc nomen dedit, nusquã nec in Europa, nec in Asia sincerã & Germanam Ianigeni & Cimmerij generis tũ indolẽ tum linguam, tũ morũ & totius vitę sinceritatẽ diutius permansurã esse, quàm in huius fluminis ripis: Nihil tã gentis cuiusquã ostẽdit & genus & generis perpetuã propaginẽ nulla peregrinitate aut cõfusam aut contaminatã, quàm lingua, cùm à primis & summis maioribus accepta, tùm in eadẽ semper puritate conseruata. Totis totius propè mundi viribus Romani adnixi sunt, quò & gentẽ & linguã Germanã à Reno summouerent, sed tantũ abest vt id efficere potuerint, vt tandem vellent nollent Galliã Germanorũ armis defendere cogerentur, & permittere, vt totus interior Galliæ ad Renũ tractus ab ipsis Alpibus ad Oceanũ vsq. à Germanis teneretur. Et id quidẽ tam clara Romanorũ testificatione constat, vt Augustus Cęsari succedẽs duplicẽ in eo Germaniã agnouerit; primã & secundã, siue superiorẽ & inferiorem. Quam distinctionẽ vt ipse auctoritate sua confirmauit, ita nõ est verisimile, ab ipso primum inductã fuisse: Cuius rei indiciũ modò fecit Obrincus, ab Ober-rinc nomen, vt videtur, sortitus, cui ne, moni fallor, ab Augusto nomẽ datũ esse asserere audebit. Si Iulius Cæsar tã diligens fuisset in tota regione describenda, quàm fuit diligẽs in ea subiuganda; aut Plinij viginti de rebus Germanicis libri extarent, minus nobis obscuritatis offunderetur: at in quantauis caligine versamur, hoc tamen lucis ex historiis accepimus, nunquã vel Romanorum vel alterius gentis arma tantum potuisse, vt in citeriore Reni ripa, nedum vlteriore gentem Germanicam exscinderent, vel eius linguam abolerent. Renus ergo faustum felixque nomen diuino instinctu accepisse dicatur, quòd ad eum perpetuò primus Ianigenarum sermo conseruandus esset, cuius semper indicio & quasi manu Mercuriali primos generis nostri auctores cognosceremus. Nam quamuis supe- *Rein.* *Germania prima & secunda siue superior & inferior.*

superior lingua multis sibilis & consonantibus asperior sit; non ita tamen à prima sermonis & simplicitate & lenitate degenerauit, vt alia prorsus lingua sit vocanda, tāetsi accurata illa vocum formandarum ratio non vsquequaque, vt paulo antè demōstraui, obseruetur. Quamuis itaque Renus possit videri è superiore lingua nomen accepisse, clarum tamen feci Rein pro puro & casto non superioribus magis quàm nobis in vsu esse quotidiano. Boij item, quos veteris historiæ scriptores Gallos esse vno ore omnes confitentur, flumen in agrum suum Bononiensem per horrendas ingentis rupis (Saxū nūc vocant Itali) fauces euolutū Renum nominauerunt; nunquam, ni fallor, sic facturi, nisi verā nominis rationē intellexissent. Sed quid refert Gallicam ne vocē dicas, an Germanicam, si non vox modò, sed vocis etiam etymologia sit vtrique genti communis? & mihi satis sit ad id quod quæro, quoque omnis hæc vocum interpretatio tendit, si docuero Gallica nomina ad nostram linguam, non ad Græcam pertinere. Iam vt flumina mittamus, consideremus, an sicut Lugduno nomen de nostro sermone datum esse demonstraui; ita & alia opida sint, quorum nomenclaturæ non minus claris indiciis origines suas linguæ nostræ ferant acceptas. Equidem minimè dubito, quin plurima ciuitatum populorumque nomina intellecturi essemus, nisi miseris modis à Romanis & Græcis vel aucta vel mutilata, vel omnino à sono suo vero detorta fuissent, & deinde à librariis etiam mendosè transcripta. Iulius Cæsar Alexiam vocat, quam Diodorus Siculus Ἀλησίαν scribit, & ab Herculis errore dictam esse videtur indicare. Vtrum ergo sequemur, hunc ne an illum? Alexia certè ad Alexicaci nomen magis alludit, & idcirco fortasse Cæsari magis placuit; si tamen tum, cùm sua scriberet, de hac fabula cogitauit. Quicquid huius & huic similium fabularum textores comminiscuntur, id prorsus contemno; & certò scio, nihil veri ab ipsis dici, figmenta dumtaxat quæri, quibus priscarum rerum ignorantiam velent. Al-tees nobis idem est quod omnibus alimenta suppedito, non inauspicatum certè nomen ciuitati, & non malè illi tractui conueniens, qui nunc Alsatia vocatur, quasi Al-sat, id est, omnium rerum satur. Alexia verò quid sibi velit, non facilè coniectes, nisi idem hic à Cæsare factum dicas quod in Ambiorix & similibus est deprehensum, in quibus x duplicem Latinam, pro Xi littera Græcorum adspirata suppositam videmus. Al-echt nobis idem est quod Latinis omnes legitimo thoro nati; qua in voce Tau finale post duplicem litteram ob soni duritiem est omissum. Vtrouis itaq. modo pronuncies, huius vrbis nomen nostras agnoscitur. Meminit Cæsar geminæ Gergouiæ, alterius Boiorum in finibus Æduorum, alterius apud Auernos; quod nomen nō miror placuisse in vrbe nuncupanda. Ger enim idem esse quod conquiro, in Atuaticis docui, eamque vocem dixi olim perinde bellum significasse, atque postea Cryg; & ab illa Ger-man, ab hoc fieri Crygman in eodem significatu, pro viro nimirum bello sibi suisque facultates congregante. Ger-gehou itaque, & syncope nobis frequenti admissa, Ger-gou, idem erit quod conseruatio eorum quæ sunt congregata: quod nomen firmis munitisque arcibus rectissimè conuenire clarius est, quàm vt sit monendum. Nec dubium est, quin Boij ab Æduis admissi, eadem de caussa qua prius Auerni, & opidum sibi communiuerint, & ab vsu nuncuparint. Auaricum nomine suo præfert magnam antiquitatem, Auwer-ric enim est regnum maiorum siue regnum antiquius, à quo proximè aberat Nouiodunum, quod collem nouum denotare dixi, & in Belgis apud Suessiones, & ad Ligerim in Æduis oppidum eiusdem nominis fuisse legimus. Genabum Gallus, ni fallor, vocabat Gentgebou, quo elegans structura denotatur. Gent enim elegans est, Bou idem est quod ædifico siue condo. Vnde Viterbum à Longobardis in maiorem vrbem quàm antea esset redactum, Witerbou vocatum est, è quo Italus Viterbum fecit, magnam Annio somniorum materiā suppeditaturum. Verùm ne nos etiam in somniorum regionem abripiamur, his modò opidorum exemplis, & iis quæ in Atuaticis explicaui, quæ his addi possunt, si quis eorum desiderio tenetur, nunc contenti fuissemus, nisi nos Neomagi nomen inuitasset, tum lata ad plurima opida homonymia, tum etiam clarissima sua origine, quæ vel sola demonstret quàm longè lateque olim linguæ nostræ patuerit vsus, quamque negari non possit, Gallicum sermonem eundem cum nostrati fuisse: quod vt vel peruicacissimo sophistæ, vel academico semper sententiam sustinenti, vel ipsi etiam Pyrrhoni probare possim, idē hic faciam quod antè in Duno feci, vt videlicet opida aliquot cōmemorem, quæ

Ἀλησία.
Alexia vrbs.
Alsatia.
Gergouiæ nominis origo. Ger. Cryg.
Auarici nominis etymon
Genabū quid significat.
Viterbum vnde dicitur.
Magus terminantia opidorum aliquot nomina.

quæ ex hac voce formatur. In Germania itaq. supra Lycum Drusomagus est, vel Kempten opidum hodie vocatum, vel aliud huic olim vicinum. In Gallia Næomagus Tricastinorum, nũc Nion fortè nominatum. Vindomagus in Volcis, Borbetomagus apud Vangiones, opidum quod nescio an sit Wormatia; Breucomagus Tribocorum, Næomagus Nemetum. Ad Sequanæ dextram ripam Rotomagus Subanectorum, apud Bellouacos Cæsaromagus, apud Vadicassios Neomagus, apud Andicanos Iuliomagus, in Vẽdicassiis Rotomagus, & rursus Nouiomagus apud Bituriges, & Næomagus apud Lexubios, siue potius vt Cæsar vocat Lexonios: In Britanniæ itẽ Cãtio Næomagus, & apud Caledonios Vacomagus. Iam his omnibus posterius à Francis ad Vaalim siue sinistrum Rheni cornu Næomagus, siue potius ad formã Latinam Nouiomagus opidum conditum: quod vt falsò quidam Cæsari tribuerunt; ita vnicè Carolum Magnum delectauit, situ longè amænissimo. Quæramus ergo quæ gens hanc vocem sibi vernaculam hactenus agnoscat. In hac inuestigatione homines aut veteris historiæ cognitione aliquã saltem tenus imbuti, aut primis fidei nostræ rudimentis instructi, statim de Persarum magis cogitabunt. His oppedet Annius Viterbiensis, clamans imperitè eos de rebus iudicare: eò quòd Berosum vnicum antiquitatis asylum non cognouerint. Eum namque prodidisse Comeri filium Magum fuisse nominatum, eò quòd primus Gallos docuerit domorum structuram, atque inde ab auctore suo ædificia Magos vocari. Nisi hunc impudentissimum nebulonem, cum ipso etiam omnium mendaciorum patre de nugarũ regno magnis copiis bellum gerentem in Croniis meis strangulassem, cogerer hic carnificis officio fungi, & hunc sacrilegum Gallico Tau affigere, ne veritatis sacrarium oletis suis conspurcare pergeret. Missis igitur illius figmentis citra lõgiorem orationis moram, quæ confutandis illis, qui huius sese fabulis pascunt, esset impendenda; dico **Mag** vocali longa pronunciatum pueris nostris quamuis rudibus hanc offerre notionem, vt idem intelligant quod Latini nomine cognati audito. Superiores Germani putant ad affinitatem pertinere; qua in re falluntur egregiè, quia ne inter Magos matrimonij copula cõtrahatur, lege Christiana cautũ dicimus. Deriuatur autem vox à **Mat**, quod idẽ significat quod facio, pro quo Germani superiores vt validius quod sentiunt efflent; **Mache** dicant. Illi igitur qui ab eodem facti sunt, **Magen** dicuntur, littera tenui, quæ in **Mac** est, in mediam permutata, vt fit **Mag**. Prima igitur cognatio est inter factorem & factum, patrem & filium: qua in re id diligenter animaduertendum, à faciente, non à facto tribui nomen cognationi, cùm Latini à simul natis, non à generante suũ fecerint cognati vocabulum. Non vna enim neque leui id ratione fecit architectus, immo tanta, quantam mea ieiunitas vix verbis vllis sit assecutura. Natura enim ita comparatum est, vt maior sit amor ipsius patris erga filiũ, quàm filij erga patrem; sicut maior est amor creatoris, quàm omnis amor creaturarum. Hesiodus primùm posuit Chaos, deinde terram, mox amorem, in prima rerum omnium generatione; quod quî possit commodè explicari, non est huius loci docere. Parmenides verò ante Deos omnes primùm produxit Amorem. & bene hic quidem. Deus enim accensus amore bonitatis suæ produxit omnia. Non malè ergo dicet, qui asseret Amorem omnium esse creatorem. Quia verò quicquid boni in nobis est, id ab ipso summo bono proficiscitur, nihil erit quod Deo magis acceptum ferre debeamus, quàm ipsum amorem, qui ad nos eo ordine descẽdit, quem creator in creatis collocauit. Sũmus igitur est in prima & suprema creatura, quã flamante Seraphici ordinis ardore designamus; secundas inde ordo secundus; tertius tertias, & ita deinceps quisque suas amoris partes sortitur. Eodem modo in cognatione quæ refert imaginem quandam totius vniuersitatis, principium amoris est in patre, qui deinde ad filium, hinc ad nepotem, pòst ad pronepotẽ, mox ad cæteros descendit, pro sua cuiusque portione. Nec aliter dixit Alexandri Magni magister, maximo quenque operis sui amore teneri, eò quòd huius assertionis ratio ex eisdem principiis sit petẽda. Quæ cùm ita sint, quid censes de sermonis nostri fabro? An non putabimus hæc ab eo prius bene accurateque fuisse perpensa, quàm nomen **Mag** in hac sibi notatione formãdum putaret? Ego verò nihil minus persuasum habeo, quàm nobis quicquam diuinarũ vtiliumque rerum in mentem venire posse, quòd ille non perspexerit & annotarit; nec vnquam mihi sinam persuaderi, linguæ nostræ primordia solis solius humani ingenij viribus niti. Inditum nobis à natura est, vt cognatorum rebus & successibus quàm possimus

Drusomagus. Næomagus Tricastinorũ. Vindomagus. Borbetomagus. Breucomagus. Næomagus. Nemetum. Rotomagus. Cæsaromagus. Næomagus Vadicassiorũ. Iuliomagus. Nouiomagus Biturigum. Næomagus Lexubiorum. Næomagus Britan. Vacomagus. Næomagus siue Nouiomagus ad Vaalim.

Nouiomagi vocabuli etymon.

Mag.

Mac.

Cognatio.

Amor, creator omnium.

Cognatorum amor.

ſumus maximam opem feramus, eosque quoad eius ſtudio diligentiaq. noſtra fieri poteſt, ſemper ad ea quæ nobis beatiſſima videtur, promoueamus, cuius occulti inſtinctus cauſſa non ex alio pendet principio, quàm ex illa diuinæ ordinationis idea. Huius ergo amoris, cuius ab omnium rerum creatore participes facti ſumus, caput à patre ad filios, & inde ad reliquos emanat; quo fit vt hæc creationis communio amorem hunc quodã quaſi ſimilitudinis ſigillo confirmet atque ſanciat; & conſequenter naturæ ſit conuenientiſſimum, vt cognationis vocabulum ab eo qui facit & procreat deriuetur, quo intelligamus vnde hoc amoris & caritatis vinculum inter cognatos oriatur: quòd cùm ab ipſa natura non hominibus tantùm; ſed ipſis etiam brutis animantibus, atque vlterius plantis ac rebus etiam non animatis ineſſe cernamus, fateamur neceſſe eſt, ab ipſo primo rerum omnium opifice ipſum proficiſci atque colligari. Quam verò inter homines vtilitatem hæc neceſſitudo & innata caritas adferat, nemini dubium eſſe poteſt, qui modò huius ipſius non prorſus ſit expers, id eſt, qui nõ omnino naturam exuerit humanam. Quis enim ignorare poteſt, maximum in ea momentum eſſe ad hominum cõſeruationem propagationemque. Atque ea de cauſſa cùm apud omnes alias nationes, tũ maximè apud Iſraëlitas diligentiſſimam rationem habitam ſemper fuiſſe cognationũ, tum in connubiis contrahendis, tum bellis gerendis, tum in cæteris omnibus vel domi vel foris neceſſariis ad gentis vniuerſæ conſeruationem. Cæſar de Germanis loquens hæc habet verba: Agriculturæ non ſtudent, maiorque pars victus eorum in lacte & caſeo & carne conſiſtit. Neque quiſquam agri modum certum aut fines proprios habet, ſed magiſtratus ac principes in annos ſingulos gentibus cognationibusque hominum, qui vnà coierunt, quantum eis & quo loco viſum eſt, attribuunt agri, atque anno pòſt alio tranſire cogunt. Hæc ille de Germanis quidem; quorum viuendi ratio minus adhuc receſſerat ab antiqua Scytharum conſuetudine, quorum plauſtra vagas ferebant domos quò paſcendi commoditas inuitaſſet. Verùm quòd illos dicat per gentes ſiue cognationes, quod idem eſt, habitaſſe, id non ita eorum fuit propriũ, vt non Gallis quoque & cæteris Cimmeriis, penes quos eadem adhuc lingua vigebat, in vſu fuiſſe exiſtimemus: quod licet nõ ex communi nationũ ferè omnium conſuetudine, ex frequentia tamen opidorum quibus à Mago nomen inditum eſt, colligi poſſet. Abeunt vocabula frequenter in deſuetudinem, frequenter etiam ad vicinam quampiam rem detorquentur; quæ res non Germanis modò ſuperioribus, apud quos Mag in hac ſignificatione non vſurpatur, ſed inferioribus etiam, apud quos purior lingua remanſit, vſu venit; & crebrius profectò quàm huic meo antiquitatis inueſtigandæ ſtudio conducat. Hoc autem dum factum ſuſpicamur, vocum origines, deriuationes, & compoſitiones conſulendæ, vel gens ea interroganda, apud quam voces id genus necdum perierunt, cuius præcepti vberrimos fructus perciperemus, ſi quis eam prouinciam ſibi ſumeret ornandam, vt omnium vocum ſiluam, quibus diuerſi Cimmeriorum populi, quorum lingua hactenus necdum omnino eſt corrupta, vtũtur, in vnum volumen coaceruaret: qua via non copia modò ſermonis, ſed intelligentia etiam perditarũ vocum vehementer iuuaretur. Diſcant ergo Germani ſuperiores à nobis quid Mag denotet, videantque quàm recta eius vocis ratio nobis conſtet; cùm nihil aliud Mag ſit, quàm Making, ſyncoptôs in Mag conuerſum. Habemus itaque nũc clariſſimam rationem, ob quam multa vrbium nomina in Magus finiantur; qua contenti ad cætera tranſiuiſſemus, niſi viderentur mihi quidam adhuc obſtrepere atque clamare ſibi ſatisfactum necdum eſſe, propterea quòd non intelligant quid Perſarum Magis rei fuerit cum hac quam dico cognatione, atque idcirco ſibi Annij rationem magis arridere. Hos equidem in vocabulo nobis apertiſſimo vel contemnere poſſem, vel reiicere facillimo reſponſo; ſi dicerẽ aliud Perſis Magi nomen, aliud Gallis notare. Verùm quia hæc nobis oblata occaſio eſt, & ipſa veneranda linguæ noſtræ maieſtas poſtulare videtur, ne hoc ſuum decus celem, faciam lubenter vt hoc loco omnibus ſapientiæ ſtudioſis gratificer, atque rectum ad Palladis arcem iter de Magi nomine monſtrem. Dixi Mag à Mac, quod facio Latinus reddit, deriuari; & cognationi eam ab ipſa natura vim ineſſe, vt neceſſitudinem quandam inter homines gignat & caritatem, atque eam ſigillo quodam à primo parẽte poſteris impreſſam videri. Rapimur igitur omnes hoc ſtimulo, vt maiores noſtros cognoſcamus, atque tandem ad primum gentis noſtræ auctorem perueniamus. At quæ

tandem

tandem in hoc eſt vtilitas, vt & natura nobis hoc œſtrum inquiſitionis addiderit, & ipſe nominum architectus hanc ſibi in cognationis nomine fabricando rationem ſequendam eſſe putauerit? Ingens, ita me Magia amet, atq. ad ſummum factorẽ deducat. Nam quis non videt hoc inueſtigationis ardore nos paulatim ſurſum rapi, donec ad primum hominem perueniamus; & ab illo ad Deum primi hominis creatorem deduci, à quo ſicut ſumma & prima creandi ratio pendet; ita omnis etiam rerum dependet cognatio. Quoties itaque vel de cognatione ipſa, vel de nomine cognationis cogitamus, veniat in mentem primũ cognationis caput Deum eſſe à quo non hominum tantùm, ſed omnium rerũ cognatio & vnio ſuſpenſa eſt. Ariſtoteles in prima philoſophia non aliud facit, quàm vt vnum ens inueniat, in quo omnia quæ ſunt, eſſe ſuum habeant & vnionem. Hæc autem rerum omnium in vno ente vnio, quid aliud eſt quàm cognatio, aut potius magia? Quiſquis igitur in ſingulis & vniuerſis conſiderandis ita verſatur, vt per omnium rerum diuerſitatem primùm ad ſpecies, deinde ad genera, & hinc ad ipſum ens perueniat, is profectò ſummam & principem quærit cognationem; quam vbi fuerit aſſecutus, meritò poterit vocari cognationis peritus, quod Cimmerius diceret magwis, id eſt, qui habet cognationis ſcientiã, & eam aliis poteſt demõſtrare. Quid enim wis ſignificet, in Druidum nomine declaraui: & vt ex tru-wis fit Truis, ita ex mag-wis fit Magus, reiecta littera ea quam nec Græcus, nec Latinus, nec Hebræus habet. Quamobrem Magus non malè à quibuſdam ſapiens vertitur; ſed vis nominis nec à Latinis, nec à Græcis, nec ab Hebræis eſt intellecta. Magi enim nomen non ſolùm ſapientiam deſignat, ſed viam etiam ad eam ſtruit rectiſſimam; & illam quidem talem, vt eius ingrediendæ naturale omnibus inſit deſiderium. Cognata ad cognata ferri, mirifico quodam naturæ ductu ſcimus; & apud Platonẽ legimus, neminem poſſe eius rei ſcientiam conſequi, cum qua nullã habet cognationem. Quocirca admirandum fuit nomenclatoris acumen, quo hanc cognationis vim omnem peruidit, & inde nomen duxit, rectam viã ad ſapientiã monſtrans, dum mag-wis pro ſapiente & ſapientiæ doctore vſurpandũ nobis reliquit. Quamuis enim omni cognationi mag conuenit; per excellentiæ tamen figuram, dum ſolum ponitur, extra collationẽ, pro ſumma & principe cognationẽ accipiendum eſſe, ratio nominis monſtrat; quę nimirũ ab eo dependet, qui ſummus eſt in faciendo creandoque. Nemo igitur Magus dicetur, qui non omnẽ omnium rerum cognationem ad ipſum creatorem deducet, ac ſibi illum ſupremum ſapientiæ ſuæ apicem collocabit. Quamobrem bene Plato dixit, Magiam cultum eſſe deorũ. Nam qua ratione vel angelos, vel homines in diuorum numerum cooptatos magis venereris, quàm ſi eorum cognationem ſic ſupputes, vt eos cognatos facias ſupremi rerum omnium creatoris? Poteſt eſſe aliqua maior nobilitas, poteſt aliquod maius cogitari generis ornamentũ, quàm à Deo genus ſuum ducere? Iactet Achilles Thetidem matrem, Aeneas Venerem, alius alium deorum; nos ſic genus noſtrum ſupputemus, vt à ſummo Ioue nobilitatem noſtram manare doceamus. Cæterùm ad quid conducit hæc ſupremæ & excellentiſſimæ cognationis notitia, aut quæ tantæ ſunt eius vires, vt abſolutam & perfectam omnibus numeris ſapientiam eius nomine indigitemus? Nempe vt naturæ ductum ſecuti, cognata nobis amemus. Cognatio enim parit caritatem; quod non ex Platone nobis diſcendum, ſed de ſuo cuique animo æſtimandum. Huc igitur omnis tendat ſapientia neceſſe eſt, niſi fructu ſuo velit carere, vt & cognatos noſtros amemus, & verò ſuper omnia ipſum amemus creatorem, vt æterno amoris vinculo ei vniamur omnes. Hunc itaque omnis ſapientiæ ſcopum vt clarè nomenclator ob oculos poneret, eo vſus eſt vocabulo, cuius notionem citra caritatem nemo intelligere poſſet, modò communem naturæ ductum ſequeretur. O ſtupẽdum in nominibus fabricandis artificium! Quàm breui compendio & ſapientiam omnem, & omnem ſapientiæ fructum atque finem comprehenſum videmus, quàm conſentanea religioni noſtræ vocibus ſubtexuit documenta, quanto breuiùs, quanto etiã clariùs quàm Plato expreſſit, nullam ſolidam & vtilem rerũ diuinarũ cognitionẽ haberi poſſe, quàm per cognationem! Obſcuriſſimè enim de hac cognatione locutus eſt, & dicere viſus in quibuſdam hanc cognationẽ acquirendæ ſapientiæ neceſſariam non inueniri: quod ſi ſenſit, malè ſenſit, quandoquidem omnibus cognatio ineſt; & huius cognationis ſtimulis agũtur ad cognationis exordium cognoſcendum, ſed alij magis, alij minus, pro eo atque ſenſum quis habet vel obtuſiorem

Cognationis primum caput Deus.

Ens Ariſtotelis.

Magus; quid ſignificat.

Magia, cultus eſt deorum.

Cognatio parit caritatem.

tusiorem vel subtiliorē. Cæterùm perpauci quò rapiantur innato hoc œstro intelligũt, & idcirco in carnali cognatione consistunt, nec in ea quidem altè progrediuntur, longissimè terrarum & cælorum ab eo subsistentes, cui vera ratio nominis, quo mag vocatur, queat propriè & primo applicari. Ducimur enim vel inuiti omnes amore quodam & caritate cognatorum. Sed ad quem finem hic amor nobis insitus sit, non omnes videmus, quoniã plerisque visum sit eũ dumtaxat cõducere ad generis & sanguine proximorũ conseruationem. Aiunt Pythagoram sapientis sibi nomen sumere noluisse, & de professione sua interrogatum respondisse, Philosophum se esse, quo sapientiæ studiosum & Plato, & Cicero, & cæteri omnes, vt opinor, intellexerunt. Nec male illi quidem. Verùm nec absurdus mihi videretur interpres, qui philosophũ redderet hominem amoris cognitione sapientiaq. præditum. Plato amorem philosophũ esse dixit; nos eum & principiũ & finem totius humanę sapientiæ collocamus: principiũ quidem, quia cognationis amor à natura nobis datus, primus est stimulator, vt ad caput cognationis rerum omniũ contendamus: Finis verò, quia inutilis est omnis cognitio, nisi per eam ad amorem adspiremus, & eò tãquam glutino quodam ipsi, qui omnia creauit, adhæreamus. Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet: atque citra hanc nec fides nec spes, nedum humana sapientia quicquã prodest. Huius igitur amoris cognitio vera est philosophia, ad quã vt contendamus, cognationis amor nos incitat, & hoc ipsum à nomenclatore in vocabulo mag est declaratum. Quamobrem mag-wis, & ad incudem Latinam vocato nomine, Magus dicetur cognationis peritus; qualis nullus est, nisi norit & rerũ omnium cognationē, & per eam ad ipsum creatorē non aliter ducatur, atq. vox mag ad mat, id est, cognatus ad factorem; & ei sic adhæreat amore deuinctus, vt summo cognationis auctori. Per hanc itaq. viã homo ad supremũ felicitatis suę finē ducitur, & hoc cognationis amore tanquam pedibus vti debet in hoc itinere cõficiendo. Quem vsum cognationis animaduertens nomenclator, nomen mag sic fecit, vt non solum à factore tanquã à fonte suo deriuaretur, sed etiã vt cõuersum, pedem notaret, instrumētum homini datũ ad eundē; quo videlicet moneremur nos cognatione ita vti debere, quò ea tanquã pedibus ad vltimum nostrum finem perueniremus. Obstupesco referens diuinũ artificium; dignum certè diuino instinctu, à quo ad nomenclatorem venisse si quis dubitet, is experiatur, an in vocibus fingendis se parem præstare possit. At dices, gam pro pede in vsu non est. Fateor equidē, sed fuit. In Hermathena docui, voces in matrice aliquã lingua abolitas, ex ea lingua restitui posse quæ de matrice lingua manasse scitur. Quis ignoret, sermonē eum quo nunc Itali vernaculo vtuntur, natum esse è Latina & Germanica lingua, qua Goti & Langobardi vtebantur; sicut eũ quo Galli nunc vtũtur, è Romano & Frãcico. Promptũ igitur fuerit iudicare, quæ vox è Latino sermone, quę ex alio deriuetur. Cùm igitur Galli *Gambe* dicũt, Itali *Gamba*, & ambo in eadem significatione pro pede, atq. eius vocabuli apud Latinos nulla sit origo, pãr est credere, de Germanico sermone, quē Goti & Franci loquebantur, id remansisse. Iam etymologia idem demõstrat, propterea quòd ga-me, à quo gam per apocopē, sicut à for-niet form, idem sit ac si Latinus diceret, id quo itur. Pes ergo, quia eo itur, optimè gam siue game dicetur. Vnde *Gambe* & *Gamba* apud Gallos & Italos. Porrò quia nominum architectus sic vocabula formauit, vt primo primis in quoq. genere rebus cõuenirent, videamus, quę sit itio homini primaria. Quæ alia rogo, quàm ea quę ad vltimũ suum finem pertingit? At quo pede ad hũc perueniet? Nõ alio haud dubiè, quàm eo quē dixi, ipsa nimirũ cognatione, quæ nos deducit & portat, veluti pes quidã fidissimus ad ipsum creatorē vniuersorum. Quò verò clarius cernatur, ea quæ de Magia dico, cũ veritate consentire, quæramus quis primus eius inuentor celebretur. Plato, cuius auctoritate libenter vtor, Zoroastrem, vt primũ eius laudat magistrũ, aiens eum fuisse Oromazæ filiũ; à quo nemo dissentit cæterorum, qui de Persarũ sapientiæ principio quæsiuerũt. Verùm, quod frequenter monui in Orpheo & Mercurio Trismegisto euenisse, vt ij homines quidã certi fuisse credantur, cùm nihil minus sit existimandum; idem accidit in Zoroastre. Sicut enim Orpheus quemuis aurium moderatorem, & Mercurius quemuis excellentem consideratorem significat; ita Zoroaster eum notat, qui citò ad omnium rerum originem mentis oculos dirigit. Zo enim idem est quod ad. Dicimus enim Zo & To; superiores Germani Zu scribunt. Or vocali longa primum principium vnde omnia manant, significat, rationo

Philosophus.

Amor, principium & finis totius humanæ sapientiæ.

Gam.

Lingua Italica nata è Latina & Germanica: Gallica è Romana & Francica.
Gambe.
Gamba.

Magia primus inuentor Zoroaster.

Zoroaster vnde dictus.
Zo.
To.
Or.

ratione ea quam in Hermathena explicaui; vnde Latinis origo & ordior remansit. *Origo. Ordior.* Hast idem est quod citò siue velociter; & dum vt verbum vsurpatur, idem quod festino. *Hast.* Hebræos inde suum חש mutuatos esse, formula conuersionis vocum nostræ linguæ propria declarat, qua fit vt hast & stah sint contraria. Ster verò significat intentis oculis atque fixis inspicio. *Ster.* Zo-or-hast-ster igitur compositè Zooraster, is est, qui ad primum omnium rerum principium citò velociquе cursu mentis oculos dirigit: quod quid aliud est, quàm celeri discursu per cognationem rerum ad ipsum contendere creatorem? Hinc nemini dubium esse potest, optima ratione factum esse, vt qui nos hanc sapientiam, qua omnia ad primum opificem referuntur, docet, Zooraster, vnde corruptum est Zoroaster, vna littera transposita, vocetur. Fingunt verò Oromazæ filium fuisse, *Oromazã etymon.* eo quòd omnis præceptorum auditio hac mensura contineri debeat, vt quicquid auditur, id rectà & statim dirigatur ad creatorem. Hor vocali longa est audio, ab or quod *Hor. Or.* in Hermathena doceo mirifica quadam admonitione duo nobis significare: primum videlicet omnium rerũ principium & ipsum audiendi instrumentum. Quam homonymiã propterea molitus est architectus vocabulorũ, vt nos doceret, aures nobis ad hoc præcipuè datas esse, vt earum beneficio originẽ rerum omnium disceremus. Aristoteles auditum plurimũ facere ad rerum omniũ intelligentiã optimè quidem dixit; at multò rectius nomenclator vna syllaba nos docuit, aures primùm ad omniũ rerum originem pertinere, à qua si aberrent, ne nomen quidem suum posse tueri. Ab or Latinis Auris *Auris.* mansit, citra etymologiæ cognitionem. Siue igitur Horomazem siue Oromazem dicamus, eodem notatio pertinebit. Mat mensura est, à quo in secundo casu mats, superiores mass in recto scribunt suo more sibilantes. *Mat. Het.* Het vocali longa caput est, Britannis vsitatum & apud antiquos frequentissimum. Hinc igitur ormats-het, & compositè ormazet, caput est eius mensuræ, qua aures sunt regendæ: quod si hormazet dicas, caput significaueris mensuræ obseruandæ in audiendo. Oromazes itaque terminatione Græca, & o interiecto ad suauitatem, princeps rerum omnium moderandarum, quas audire debemus, vocatus est, à quo, velut à patre, siue quòd idem est in hoc genere, à præceptore processit Zoroaster, is nimirùm qui ab illo didicit in omni consideratione rerum mentis aciem ad originem citra moram esse dirigendam. Verùm audire mihi videor: Quid malùm tu nugaris? Ex Gallico sermone nobis Persica vocabula interpretaris? Ego verò tibi, quisquis es qui hæc obiicis, de Persica lingua nihil respondebo; sed te amandabo ad Indoscythica mea, quibus doceberis, Nochum Indum fuisse, in ea regione natum, *Nochus Indus ex India deuectus arcã ad Septentrionis plagam, &c.* in qua nec olim, nec hac ætate vitis sua sponte nata cernitur; atque inde arca deuectum ad Septentrionis plagam, citra Paropanisum tandem constitisse atque descendisse ad Margianam; in qua cum tanta vitis sua sponte crescat, vt eam vix duo homines complecti queant, quid miri illic primùm ab ipso vinum inuentum fuisse? *Margiana regio.* Qua de re tota Dionysiacorum commenta profluxerunt. Aucto deinde genere humano, terram sic partitum fuisse, *Nochus terram partitus filiis.* vt in hercifcunda familia Sem & Cham alias regiones quærere deberent, & Semo quidem Asia extra Taurum, Chamo tota Africa daretur, Iapeto Asiæ pars septentrionalis Tauri & Caucasi iugis comprehensa maneret, atque ita factum esse, vt Iapetus in Margiana & Bactriana principio cum patre vti filius carissimus permaneret, *Iapetũs Nochi filius carissimus cum patre permãsit in Margiana & Bactriana, & linguam integram retinuit, &c.* nec vnà cum reliquis commigraret ad campos Sennaar, vbi in vesana monstrosæ turris structura diuino miraculo linguarum facta est confusio. Hinc itaque contigisse, vt linguam integram retineret, atque solus paternæ doctrinæ & vetustæ sapientiæ, iam inde ab Adamo vsque per manus traditæ possessione frueretur: quæ cùm ex cognatione rerum oriretur, & præsertim ea qua genus humanum deuinctũ est cum suo creatore; non est admirandum, si scriptum inueniamus, Magiam è Bactriana ortam esse, *Magia apud Bactrianos orta.* atque inde à Zoroastro Oromazæ filio, id est, à Iapeto Nochi filio carissimo, quibus hæc nomina in primis, & deinde eorum posteris maximè conueniunt, ad Persas venisse. Non est ergo cur quisquam absurda me tradere clamitet, si nomen Magiæ ad eorum referam sermonem, à quibus disciplina promanauit. Quis erit nunc nostratium, qui tam plumbeis sit sensibus, vt non commoueatur & incitetur ad maximas laudes Deo optimo maximo agendas, tum quòd nobis linguam primam conseruauit, tum quòd, quamuis è sanguine Israëlitico carnem assumere vellet, tam benignum tamen erga genus nostrũ se præstiterit, vt ei singulari & præcipuo ab omni seculo indici

 demon-

demonſtrarit, filium ſuum Deum & hominem in Iudæa natum eſſe; atque eam fidem cõceſſerit, qua donis ſuis thure, auro & myrrha omnibus hominibus oſtenderent Deũ & Regem & hominẽ in viliſſimo tugurio à mortali matre editũ eſſe. O nos felices, qui & à Ianigenis duximus genus, & linguam conſeruauimus, quà ea tradita eſt doctrina, cuius magiſtris Deus monſtrare dignatus eſt deſideratum illud ab omni ſeculo tempus tandem aduenisse, quo ſalus humani generis naſceretur. O feliciſſimos, ſi in ea religione, cuius exordia tam benignè Magis oſtendit, eam nobis gratiam concedat, vt per carnẽ aſſumptam humano generi cognatã, nos in diuorũ numerum aſſumat. Notate, quæſo, diligenter, quò nos Magi nomen deduxerit, quàm alta prodiderit myſteria. Dum eum Magum definimus, qui cognationis & peritus eſt & præmonſtrator; num dignior hac nomenclatura quiſquã videtur, quàm ipſe Deus, qui Magis eam cognationem mõſtrauit, qua nulla vnquã aut fuit aut erit excellentior? Magna fuit illa prima & præcipua quædam hominis & Dei cognatio, per quam homo factus eſt ad ſimilitudinem & imaginem Dei; ſed infinito maior & præſtantior poſterior illa cognatio, quã Deus priorem cognationem fœdiſſima noſtra macula contaminatam, non ſolùm reſtaurauit & priſcæ reddidit integritati; ſed ſic etiam auxit, vt miraculo omnia miracula excedente carnem aſſumpſerit humanam, per quam ei non modò tanquam factori, ſed etiam tanquã fratri cognati eſſemus. Laudent alij nomen philoſophi, nos dicimus nullam vocem inueniri poſſe veræ ſapientiæ ſignificandæ magis idoneam, quàm Magiæ nomen. Vana enim eſt & inutilis omnis mundi totius ſapientia, niſi nobis oſtendat hãc vltimam & ſupremam cognationem, quę ſola excellentiſſimo prorſus modo cognationis nomẽ meretur. Diuinam omnino ſententiam Plato pronunciauit, & infinito quidẽ diuiniorem quàm ipſemet intellexerit, dum dixit, neminem eius rei cum qua cognationem non habet, integram notitiam habere poſſe. Nam niſi hanc ſupremam cognationẽ, quam Magis Deus ipſe Magorum ſummus indicauit, cum Deo haberemus; nunquã veram Dei aſſecuturi fuiſſemus cognitionẽ. O pater noſter, ò cognate noſter optime maxime, qui propter cognatos tuos mortis laqueis irretitos, mortẽ in cruce ſubiuiſti, vt quos creaueras ad imaginem tuam, eos culpa ſua perditos iuſtitia tua liberares; fac nos tales, qui ſolus id potes, vt tecum in regno tuo ſempiterno, ſempiterno cognationis noſtræ fructu perfruamur. Obſtupeſco & attonitus hæreo, dum hanc diuinam mecum cogito bonitatẽ, qua nos ad eam euexit dignitatem, vt Dei cognati dici queamus, longè excellentius quàm vel ipſi Seraphici ſpiritus, perpetuis diuini amoris flamis ardentes. Vide quò noſtra euaſerit cõtemplatio, quàm magni eos conuincat erroris, qui Magiæ nomine neſcio quas inſanias hominum dementiſſimorũ intelligendas putauerunt. Reuerentius de Magis cogitandum, quibus Deus multo clarius, quàm vlli prophetarum, ſi Ioannem Baptiſtam & Simeonem excipias, ad oculum demonſtrauit ingens illud myſterium ſalutis humanæ. Quamobrem ne nos etiam in hoc ſanctiſſimo conſiderationis adyto quippiã peccemus; cohibeamus linguam, & tacita veneratione de cognatione omniũ principe cogitemus, & ea tanquam pedibus vtamur ad ſupremum felicitatis noſtræ finem conſequendum, pro eo atque mag retro lectum adhortatur. Mag igitur cognatum eſſe, & non domum vel tectum, atque à mat deriuari, ſatis oſtenſum eſt. Hebræi vocem hanc conuerterunt ny dicentes pro populo, eo quòd populus è cognatis conſtet, atque per tribus & cognationes habitet. Plurima id genus nomina inuenias apud Hebræos euerſa, perinde atq; contrario ordine litteras & legunt & pingunt. Litterã autem Hebræis decimamſextam Gamma ex imo gutture pronunciatum ſonare, cùm alibi, tum in hieroglyphicis trado. Videmus itaq. magen in prima lingua gentiles vocari, id eſt, homines eiuſdẽ gentis, atq. inde factum, vt multa opidorum nomina hac voce terminarentur. Et quamuis hoc vocabulũ euerſum ſit apud Hebræos, verã tamẽ nominis rationẽ docere in noſtra lingua, quã nulla Babylonica cõfuſio mutauit, eius vſum & prius multo fuiſſe, & hactenus manere. Quemadmodũ verò à dun & mag multa opidorũ nomina deriuãtur; ita & à meiden

Magus qua ratione dicatur Deus ipſe.

Mediolanũ multis locis inuenitur, in Britãnia videlicet, in Gallia, apud Xantones ſemel & iterum, apud Aulercos in Saxoniæ ea parte quæ nunc Weſtphalia vocatur, & rurſus apud Allemanos. Quid verò nomẽ hoc ſignificet, ex ea vrbe licet cõiectare, quæ apud Inſubres tenet principatũ, quam Germanicè Mei-lant vocamus, id eſt, regio ſuppeditans magnã copiam metendorũ. Meien enim ſiue meiden, idem eſt quod metere & deſecare: & dum

Mediolani etymon.

Meien. Meiden.

dum vt nomen in vsum venit, meien, sunt virides rami præfecti ad virorem & vmbram parandam. Dicimus autē sine discrimine mai & mei. Vnde Latini è prisca Ianigenarum lingua nomen mensis Maij retinuerunt, eo quòd is virides ramos & virentia prata ad metendū idonea suppeditet. Hinc מזל apud Hebræos pro falce. Mediolanū monet me Bergomi, vrbis non valde procul inde dissitæ, cuius nomen domū montanā significat, ab hu-om, id est, vndique custodio & tueor; qua voce Angli hactenus vtuntur: nobis eius vsus extra compositionē periit, qui huis & heim, pro hom dicimus; & Berg heim pro Berghom; quo nomine vicus est insignis in Antuerpiæ suburbano. Berg mons est, & quiuis locus in quo quis sese tuetur. In Anglia quid hum sit, quiuis intelligit, & nusquam hodie plura pagorum nomina in hanc vocem exeuntia, quàm apud Frisios reperiuntur. Fuit & Alp ad montē notandū in vsu. Seruius Alpeis pro altis montibus Gallicū vocabulum esse scripsit. Nobis Alp-iis siue alpeis significat glaciem montiū; quo fit vt Alpeis propriè glaciales montes vocentur. Alp ex al-op, id est omnino supra, componi, in Saxonicis memini me tradidisse. Sed iam nimiū multis exemplis docui, Gallicā linguam cum Cimmeria eandem prorsus fuisse; atque id quidem conuenientissima contigisse ratione, eo quòd à Gomero genus eos ducere grauissima Iosepi constet testificatione. Hinc Diodorus Siculus excusandus, qui Gallos & Germanos tam superiores quàm inferiores communi nomine Galatas vocauit, aiens Danubium & Renum & Rodanum per Galatiam fluere, & à Cæsare Reno transmisso Galatas Transrenanos victos fuisse.

Maius mensis. *Bergomi etymon.* Hom. Heim. Berg-heim. Berg. Alp. *Alpium etymon.*

GALLICORVM

LIBER II.

QVONIAM modò illorum mihi sententiam satis videor profligasse, qui Gallorum linguam ad Græcas, non Germanicas origines pertinere libris editis docuerunt; nihil amplius obstaculi restat, quò minus nunc Gallorum nomē de vernaculo ipsorum sermone declarem, & ostendam verè Druides tradidisse, vetustissimū suum parentem Ditem fuisse: quod dum faciā pro eo ac debeo, mira gentis antiquitas, & quam Romani etiam sint veraturi, è tenebris Cimmeriis & Plutonis vestibulo in clarā diem protrahetur; & ea quidem maiorē lucem Latinis hominibus allatura, quā quisquā hactenus existimarit. Primùm tamen eius in mentē venire debet axiomatis, quo modò sæpius vsus sum, Voces nimirū pluribus linguis communes ei esse primogenias, in qua optima earū ratio reperitur. Quando itaque demōstraturus sum, Gallum à Caio nomen accepisse; rectò docēdi ordine non processero, nisi quid Caius significet, ac cui linguæ debeatur, prius explicarim. Quò igitur de vocis huius & sono & scriptura cōstet, à Quinctiliani verbis ad hanc rem propriè spectantibus exordiar. *Quid,* inquit, *quæ scribuntur aliter quàm enuntiantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat, quia tam Caias esse vocitatas quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Nec Cnæus eam litteram in prænominis nota accipit, qua sonat.* Hæc ille. In quibus quæ sint nuptialia sacra, quorum testimonio nititur, Plutarchus in quæstionibus quas de ritibus Romanorum disputauit, docebit. Interrogatur enim apud eum, Cur sponsam introducentes dicere iubent; *Vbi tu Caius, ego Caia.* Sollemnis ergo hæc verborum formula, quibus pronubæ mulieres sponsæ præibant, notissima illa quidem fuit apud Romanos; sed quid ea significaretur, nec Plutarchus est assecutus, nec quisquam eorum quos interrogaui (& interrogaui doctissimū quemque humanioris litteraturæ) quicquam vlterius potuit iis quæ Chæronei diligentia in medium proposuit, adferre. Nec interim cuiquam meam hac de re sententiam communicaui, qui non vehementer eam probaret, atque omnibus modis retinendam arbitraretur. Ac quamuis ad Romanas origines in lucem vocandas, præcipuè proprieque sacri huius apud priscos ritus explicatum spectare sciam; condonabit tamen æquus

lector, si ad Gallici nominis illustrationem hanc fuero ex Romanorũ antiquitate facem mutuatus: aut potius gratias mihi agat maximas, quòd Latinis hominibus è Gallico siue nostrati sermone viam sim commonstraturus; quá si ingrediantur, ad veras vocũ suarũ origines, quas nec Varro, nec Cicero, nec Cæsar, nec Messalla, nec quisquam omnino nouit cæterorum, certissimo compendio, rectissimaque semita poterunt peruenire. Cogor equidem dum varias Cimmerij generis nationes ad primos suos ortus vocare contendo, frequenter in eadem incidere argumenta, propterea quòd ex iisdem initiis propagata, ad eadem initia debeant referri. Multò sanè facilius ab ipso diluuio totum Ianigenarum genus in gentes suas partiri potuissem; nisi & prima his de rebus scribendi occasio, & præiudicata multorum auctoritas opinionem meam in restituendis historiis prorsus repellens, insinuatione longissimè petita vti coëgisset: quæ cùm alibi in ordine præuaricari compulit, tum & hoc fecit, vt prius de Francis quàm de Gallis scribendum mihi putarim; & iterum prius de his, quàm de Latinis; eo quòd hos quàm illos difficilius pertractum iri sciam ad hanc, quam eruere conor, veritatem. Iam quid vetat, cur mihi non æquè liceat ad varias conclusiones eadem adferre principia, atque Mathematicis ex eisdem axiomatis varia stabilire & problemata & theoremata: quod nisi fieret, non modò nulla esset vel cæli vel terræ dimetiendæ certa doctrina, sed nec omnino via & ratio vlla, ad artem aliquam tradendam, inueniretur. Habent singulæ scientiæ præcipuos quosdam suos demonstrationum modos; quos qui non animaduertit atque diligenter distinguit, is in scriptis iudicandis nullam æquam poterit ferre censuram: quod nisi mihi credatur, Peripateticorum magistrum aduocabo, quò sententiam meam calculo suo confirmet. Dionysius Halicarnassæus in antiquis gentium originibus è Lethæis vndis expiscandis, non alium inuenit hamum certiorem, quàm eum quem linguarum esca induisset: quod qui nescit, primum eius antiquitatum Romanarum consulat librum. Cùm igitur & nos Iano, & Comero, & Ascanio suos velimus posteros è diuturna multorum seculorum caligine vindicare; quid ni linguæ vestigia consequamur, & eas optimas demonstrationes putemus, quas ex antiquissimis antiquissimi sermonis reliquiis, diligentia veterum scriptorum conseruatis, eliciemus. Quamobrem de Caij nomine duæ nobis insignes notæ offerentur, altera, qua ad Gallici nominis ducamur significationem; altera, qua demonstretur, linguam Latinam è Gallica manasse, atque inde coniici, ad eandem primam stirpem vtramque gentem pertinere. Quod cùm viderem; diu multumque dubitaui, An Romanæ & Gallicæ antiquitates mihi coniungendæ essent, an hæ prius, deinde illæ in lucem vocandæ. Non facilè profectò sic poterunt dissociari, vt non hæ frequenter in illas, illæ in has incurrant. Sed quia promptius apertiusque docetur, Gallos ad Gomerum, quàm Romanos ad Iapetum genus referre, cùm quotquot ante me de his rebus quicquam litteris prodiderunt, Ianum non Iapetum, sed Nochum esse existimarint, à clarioribus mihi ad obscuriora progrediendum putaui. Accessit & altera ratio, adeò non contemnenda, vt sola plus habeat quàm cæteræ omnes momenti. Vetustus Cimmeriorum & Ianigenarum sermo apud Romanos totus ferè est immutatus, cùm is apud quosdam hactenus, Gallos puta Belgas teutonicè loquentes integer seruatus, claram nobis det interpretationem plurimarum vocum, non illarum modò quæ apud priscos Gallos fuerunt in vsu, sed earum etiam quas hactenus Romanus sermo non sic variauit, vt radices matricis linguæ prorsus obscurarit. Inter has Caius est, vox vt à Latinis frequenter vsurpata; ita ad nullam sanam redacta notionem: quam de Gallico siue Cimmerio sermone interpretabor, qui primus fuit in Italia post diluuium Ianigenis & Cimmeriis ab Homero celebratus vernaculus, atque idcirco iustissimus primogeniorum apud Latinos nominum vindex & assertor. Caius itaque Quinctilianus, & prisca in enuntiando consuetudo demonstrant non per C, sed per eam litteram scribendum fuisse, cuius vis in pronuntiando sentitur. Hinc mox perspicuum fit, Gaius à

Gaius & Gaia, vnde deriuentur.

Gai dici; & hic eam seruari diphthongum, cuius apud Latinos, nullus alibi reperitur vsus: Tametsi de vetere adhuc lingua hæc apud poëtas relicta sit potestas, vt genitiuum casum nominum primæ declinationis sic soluant, vt non prima & secunda, sed prima & tertia vocalis in complexione fuisse videatur. Dicunt enim Aulaï & Aquaï, non Aulaë & Aquaë; quæ notiora sunt, quàm vt egeant vllius admonitionis. Nolui tamen

tamen id negligere, quò scirent omnes, hanc diphthongum integram nobis manere, atque cùm ex hac, tum è cæteris omnibus, quas vt scribimus, ita proferimus, iudicarent; vtrum vitium fecerit lingua nostra, an Latina. Gai vt pleræque aliæ voces geminam notationem habet, alteram vt verbum; alteram vt nomen: illam pro placeo, hanc pro eo quod placet. Quo autem modo quaque ratione nomen gai compositum sit, & quæ ab eo deriuentur, quamuis satis prolixè in Hermathena mea explicarim, non grauabor tamen hoc loco summatim indicare miram huius vocis & vim & compositionem. G littera perfectionem & finem notat, A motionem ad quippiam, vnde ga idem signat quod Latinis eo. Motum enim entelechiam esse entis in potentia vt est tale, de Peripatetica auditione discimus: quod ipsum quid aliud sibi vult, quàm id quod ga de natura litterarum expressit. Huic voci si iota addas, quò non subtilitas tantùm ad omnia facilè penetrans, sed iucunditas etiam quædam denotatur & voluptas, qua nihil est subtilius ad se insinuandum intimis penetralibus, non hominum modò, sed animantium omnium, sed ipsorum etiam spirituum corpore sensibusque carentium, sed fortassis etiam corporum omnium inanimatorum, efficietur vocabulum gai, id notaturum, quod vi quapiam sua sic nos penetrat & efficit, vt summo quodam adeundi eius potiundique desiderio trahamur. Deinde latet altera quoque ratio in hac voce, quæ cognoscetur resolutione ea vt sit ge-hai, id est, ad habendum, qua videmus gai illud esse quod vt habeamus teneamusque, optamus. Hoc si conuertas, Jag habebis, geminæ notationis vocabulum; prioris quidem, vt idem significet quod depello, contrario litterarum ordine contrarium secum ducente; alterius, vt idem sit quod magno desiderio persequor: quo quidem modo ad earum vocum classem refertur, quas ichnæas vocare consueui. Quod enim sua natura tale est, vt omnia ad se trahat & inuitet, id primario iure gai dicetur: quod si retro per vestigia legas, doceberis hoc summo studio sequendum semper esse. Pulchritudinem autem summopere placere omnibus, eiusque illicibus maximam attrahendi vim inesse, atque hinc Venerem Vraniam, per quam nobis mirifico illo Veneris die omnis pulchritudinis splendor affulsit, propriè Gaiam dici posse, ibidem tradidi; adiecto & illo, cælum à Caio nominis sui partem mutuari, nec aliud illa voce notari, quàm & corpus summæ pulcritudinis circulari motione delatum, & summè pulcrum vndequaque. quod intelligitur, si Cai-hel-om, compositionis partes considerentur. Cælum porrò euerso ordine perlectum, vt sit Mu-laec, demonstrare hoc corpus expers esse omnis defatigationis: quod vocis artificium qui clarius cupiet intueri, Hermathenam adeat. Inter homines verò docui, viro sic placere vxorem, vt matre atque patre desertis, ad eam solam totus anhelet ac feratur. Indidit enim Deus occultissimas quasdam & subtilissimas, vt ita dicam, iyngas mulieri, quibus incitamur & rapimur, quò ea potiamur. quibus à viribus Vraw dicitur, quasi vro-haw, id est, lætitiam & iucunditatem conferuans: cuius conuersione maritus monetur, vt sibi caueat & rectè se custodiat. Nam war-v, idem est quod custodi te. At si V consonantem, non in vocalem, sed in F transferas, quod nobis est vnum de frequentissimis in vocum terminatione formanda; per vestigia versæ dictiunculæ cognosces feminam esse id quod homo statim ab initio simul ac creatus esset, vltra priores corporis & animi dotes acquisiuit, eo quòd warf idem sit quod acquirebam, à werf siue werue, quo significatur wi erf, id est, possessionem siue hæreditatem amplio. Mulier itaque vt prima fuit possessionis nostræ ampliatio; ita vnicuique diligenter curandum, vt vraw sit warf, id est, possessionis augmentum & dilatatio. Cùm igitur Spiritus sanctus hanc vocem sermonis architecto inspirauit, multa simul monuit tum prorso, tum verso litterarum ordine obseruanda; illo quidem, vt iucunditatis conseruationem in ea retineret; hoc verò, vt se custodiret atque procuraret, vt bonorum accessio per mulierem, non detractio fieret: quæ si Adamus, pro eo ac debuit, accuratè considerasset, ac deinde perpetuò obseruasset, nunquam in eas quarum reliquiis affligimur, incidisset calamitates. Sed hæc alterius loci. Cùm igitur Deus hanc inter virum & mulierem copulam princeps sanxerit, non potest fieri, quin vir à natura sua instigetur ad id habendum quod opifex ad ipsius societatem iucunditatemque creauit. Mulier itaque hac ratione placens, vt ei vir tanquam vxori suæ cupiat adhærere, Gaia dicetur. atque is hactenus apud nos huius vocabuli vsus est, nō modò dum de

Gai

Jag.

Gaia Venus Vrania.

Cælum vnde dictum.

Vraw vocabulum vnde componatur, & quid significet.

Werf. Werue.

Gaien. hominibus, sed tum etiam cùm de brutis animantibus sermo est. Hinc verbum Gaien sic vsurpamus, vt idem sit quod marem feminæ in quouis genere ad generandum congregari. De auiculis autem loquẽtes hypocoristicôs in re parua, voce vtimur diminuente,

Gaiken. Gaiken, pro socio aut socia dicendo. Cùm igitur terra omnem vim genitalem à cælo accipiat, meritò à primis Ianigenis & eorum maioribus Gaia dicta est. quam vocem Græci hactenus seruarũt, ignari interim quid caussæ sit vt terra hoc nomine indigitetur. Ex his modò liquere puto, quid sibi verba illa in nuptiis sollemnia vellent, *Si tu mihi*

Gaia terra. *eris Gaius, ego tibi ero Gaia.* Quid enim aliud his noua nupta mariti domum intrans dicebat, quàm, si tu talem te præstabis, vt mihi placeas iucundusque sis; ego vicissim me tibi placidam iucundamque vitæ sociam præstabo. Et optimo sanè iure hac verborum formula vtebatur, eo quòd sicut maritus vxorem ducit, ita eum cùm in aliis honestis officiis, tum maximè in hac vitæ communis iucunditate præire par sit, & se hilarem, alacrem, venustum, atque in summa omnibus modis placidum suauemque exhibere: quod nisi faciat, non est cur expostulet cum quoquam si vxor se non gerat Gaiam. Non parui profectò momenti conditionem sponsa sponso duabus vocibus statuebat, qua si stare nollet, se Gaiam non futuram, claris verbis minabatur: atque adeò si rem probè expendamus, comperiemus hanc ipsissimam apud maiores nostros matrimonij contrahendi formulam fuisse, quæ pòst manserit illa quidem de prisco ritu, sed quid sibi vellet, aut quam legem præscriberet, deperdito iam Cimmerij sermonis vsu, prorsus fuerit ignoratum. O cælum Gaium, quàm multos desuper intueris! O terra Gaia, quàm multos sustines coniuges, huius æquissimæ conditionis, quam natura & naturæ opifex sanxit, proditores! Sed quorsum lamenta? quorum vt nulla est vtilitas, ita nulla vnquam tam flebilibus modis canentur, vt spurcam miseri huius nostri seculi æquare possint fœditatem, quo stupris & adulteriis non diuitiæ modò, sed summæ etiam non rarò petuntur dignitates. Nos ad Gaias reuertamur, quales vt omnes sint vxores, partim est in bonis moribus & disciplina, cùm publica, tum domestica; partim est in ipsis maritis; qui si Gaios potius se præberent vxoribus quàm fornicatores, sola tentigine connubij ius se tueri posse ratos, non tot fortasse monstra cerneremus. Præterea si sic in connubio ambiendo versaretur iuuentus, vt potius de ingenij & morum dotibus, quàm de fortunis cogitaretur, sæpius quàm nunc ferè facit, pronuba Iuno matrimonia prosperaret. Quî dicere potes ò proce, eam tibi placere omnibus modis, cuius dumtaxat formam & opes secutus, nullam curam gessisti cæterorum, quæ istis multò magis necessaria sunt ad iucundã vitæ societatem vel ineundam vel conseruandã. Iurisperitos veteres risit Cicero, quòd omnes vxores, quę coëmptionẽ fecissent, Caias vocari putarent, quia fortasse id nomẽ exẽpli caussa in libris cuiuspiam positum vidissent: ego verò non rideo Ciceronem, sed miror tam incurium rituum antiquorum fuisse, vt & id quod recens nupta dicere consueuit sponso, & iuris definitionem in Caia, crederet originem duxisse ab aliqua muliere quæ Caia fuisset vocata. Egregium scilicet commentum, quasi ante Caiam Cæciliam (ad hanc enim trahunt exemplũ) nulla fuisset vel materfamilias, vel formula matrimonij contrahendi. Quæro igitur, vnde Cæciliæ Caiæ nomen datum sit, & an prænomen hoc apud Latinos non antea fuerit vsurpatũ? Sunt qui Caium dictum velint à gaudio parentum, formationis analogia minimè vsitata. Crederẽ equidẽ, si Gaudentius nõ Caius diceretur. Quemadmodum in hoc de quo agimus ritu, insignis ignorantia vetustatis deprehenditur; ita & in altero quo Talassius in nuptiis canebatur, quo nomine quosdam lanificium, quosdam iuuenem quendam, cui feliciter connubium cesserit, accepisse Plutarchus scribit; cùm nobis clarũ sit ea acclamatione non aliud denotari, quàm connubium cõtrahi ea

Talasij vocis etymon. conditione, vt societas esset omnium onerũ ferendorum, quod nos T'alle-last, siue t'al-last vernaculo sermone diceremus. Certè Iurisconsulti rectissimè Caias eas vxores vocarunt, quæ coëmptionem fecissent: Eæ enim matresfamilias propriè dicebantur, & in manũ conuentione, quæ coëmptio vocabatur, fiebant; cuius sollemnitas hæc erat, vt vir interrogaret, An mulier sibi mater familias esse vellet, atq. illa se velle responderet. Rursus mulier, An vir sibi paterfamilias esse vellet, & ille similiter se velle diceret. Hæ igitur vxores arctius multo & sanctius maritis coniunctæ rectissimè Caiæ dicebantur, eo quòd quæ aliter cõiunctæ viris essent, non ex omni parte placere viderẽtur. Crediderim equidem

equidem priscis temporibus non aliud veri matrimonij genus fuisse, pòst verò moribus corruptis, alias coniugij rationes inductas, quæ concubinas potius quàm Caias facere viderentur, & idcirco non malè iuris prudentes Caias definiisse. Satis mihi nunc multa videor de Caius & Caia ex Hermathena nostra deprópsisse, quibus cognitis, facillimè, vnde Galli nomen sumpserint, intelligetur.

Gomer Gallorum pater, &c.

Gomerũ patrem Gallorum esse, non semel antè dictum; & additum, hunc maximum natu inter Iapeti liberos fuisse. Cùm igitur Comer genus suũ insigniter augeri cerneret, sic filios & nepotes distribuit, vt aliis aliud quidem nomen daret, sed ita, ne nomina nihil haberent insignis alicuius monumenti, quod dignũ esset cognitione posterorum. Nec credam hàc in re quicquam ipsum citra patris & aui consilium fecisse, pro eo ac bonum filium decebat. Aliis itaque aliũde, quibusdam verò, & iis quidem quos egregiè vellet honoratos, nomen dedit ab illa dote diuina, qua Iapetus patri suo magis quàm cæteri filij placebat, vt consecratione sua fecit clarissimum. Quamobrem sicut Vrancus à palmitibus latè proferendis Iapet nominatus est, ita Caius ab eo quòd maximè patri placeret. Visum itaque fuit, vt alij ad perpetuam consecrationis memoriam Franci, alij gai-lui vocarentur. Nihil enim aliud significatur hac compositione gai-lui, quàm populus caius, id est placens; quoniam lui siue lie populus dicatur, vt Indoscythica nostra declararunt, Liberum populorũ patrem interpretata.

Lui siue lie.

Insignis profectò nomenclatura, qua simul & benignitas Dei Iapeto concessa declaratur, & simul ij qui nomen hoc sortiti sunt, admonentur, vt Gaios tùm erga patrem, tùm erga omnes homines sese præstent, id est, tales, vt & patri omnium, & deinde patribus suis, pòst etiam omnibus hominibus semper vbique studeant placere.

Gallus vnde vocis originem habeat.

Ex gai-lui Gallus factus, per labdacismũ, quo pars diphthongi in lambda transit propter lambda sequens, non secus atque ex perlicio pellicio, ex perluceo pelluceo, & similia ex similibus. Terminationem vocis ad Latinam aut Gręcã formã transferri nihil noui, quæ nobis diphthongus est, qualis in Harpuia, aliis qui *lie* pro *lui* sonant, diphthongus item, qua carentes Latini, pro ea I longum ponunt, quod in Liberi nomine videas. Agnoscant nunc tandem Galli suum Germanum nomen nulli alij postponendum, siue antiquitatem spectes, siue præclaram admonitionẽ, breuissimè omnia vitæ rectè instituendæ præcepta cõplexam. Alij alias sibi chrias quærant, Galli in sua nomẽclatura omniũ habent pulcerrimam, qua & antiqua generis nobilitas ab ipso Iapeto vsq. declaratur, & totius vitæ tum præsentis tum futuræ perfectio atq. felicitas continetur. Quid enim vel optabilius vel beatius queat cogitari, quàm sic vitã habere comparatam, vt & Deo & hominibus placeat. Iam si cõmunem viuendi rationẽ ineamus, quid pulcrius, quid iucundius, quàm omnes sibi placidis moribus quempiã deuincire, atque eum se præbere, cui velint omnes congregari atque coniungi. Præter autem vtilissimã hanc adhortationẽ, videtur hæc vox oraculũ etiam quoddam continere, fore videlicet aliquando, vt ea gens in qua sola Gallorũ nomen permansurũ esset, verissimè sese Gaios præstarent.

Gallorũ laus.

Quos enim homines inuenias vsquã gentium moribus magis placidis, magis benignis, magis faciles ad iucundã societatem ineundam, quàm eos quos Gallos vocamus? Desinant igitur inepti quidã, & stolida quadam ignoratia iactabundi, eximere velle nomen suũ è numero Gallorum, vt Germani dicantur; & agnoscant quanto clarius sit & illustrius & gratius Gallum, quàm Germanum, si nominum significata examinentur, nuncupari. Est quisquam tam rudis, tam barbarus, tam deuotum pecuniæ lucriq. mancipium, vt vir congregandi auidus, quàm vir omnibus placidus, comis, humanus, facilis ad conuictum & iucundus, vel dici malit vel haberi?

Germanus vnde dictus.

Certè Germani nomen vt primùm non fuit nationi alicui tributũ, sed eorum vitæ proposito, qui sese militiæ ad res suas augendas dedissent, ita mirum est quàm benè in eos quadret, qui se Germanos & esse & dici maximè gloriantur.

Germanorũ iactantia.

Quòd si Aristotelem quisquã interrogaret de illorum nobilitate qui totos sese pecuniæ quæstuique addicunt, exclamaret haud dubiè, si iis quæ in Politicis suis tradidit repugnare nollet, eos viles esse atq. plebeios. Sed dicent hunc Peripateticum, ambulandi fuisse quàm veræ nobilitatis iudicandæ peritiorẽ, nec sciuisse illustriora esse insignia leones, lupos, pardos, aquilas, gryphes, & id genus rapaces feras, quàm ouem, aut gallinam, aut columbam; & idcirco generosissimum quemq. maximè Germani nomen decere, imbecillitatis & morum minimè virilium esse, si quis miti comitate & vultus & verborum, placere potius, quàm toruo & ferino tum vultu tum

sermone

sermone terrorem iniicere nitatur. Minimè tamen quisquam hæc ita capiat, quasi quicquam Teutonicæ nationi detractũ velim, vel nobilitatis vel dignitatis: id vnum ago, vt vocabula & eorum notiones, quæ in controuersiam vocantur, inter se conferam. quod dum facio, mihi persuadere non possum, vt Germanici nominis professionẽ, quæ tota in acquirendo studioq; versatur militari, anteponam commodę, placidæ, affabili, alacri, iucundæ in conuictu comitati: quæ nisi ipsissima sit humanitas, non video quos vel Græci φιλανθρωπίας, vel Latini humanitatis nomine laudare consueuerint. Iudicio certè eorum qui de hominis nomenclatura hanc virtutẽ nuncupandam censuerunt, constare cerno, non alia magis dote quemquã mortalium, quàm hac ipsa hominis nomine dignũ videri. Bene illi quidem humanitatẽ & φιλανθρωπίαν hac de caussa dixerunt, sed artificium vocis Gai nunquam sunt assecuturi. in cuius ternario, à littera perfectionẽ notãte ad iucunditatẽ, cuius I nota est, progressus fit, quem nobis A littera declarat. Nihil enim ab illo in quo nulla sit perfectio, ad alium manare potest amœnitatis. Nec deest Germanis gentile nomen, quo sese infinito magis, quàm vocabulo belli, reiq. bello augendæ, tesseram præ se ferente, non citra auaritiæ rapacitatisq. opprobrium iactare possint. Quòd si maiores nostri hoc nomen laudis quicquã habere aut nobilitatis credidissent, haud dubiè ipsi sese eo vocassent. quod non magis fecerunt quàm nunc se dicunt Cryg-manos, quæ vox cũ Germano eiusdẽ est notationis. Qui nũc Cryg-manũ quẽ vocat, nõ magis hac sua nomẽclatura Teutonẽ quàm Hispanũ designat, eo quòd nõ sit nationis, sed nomẽ propositi & instituti. Similiter olim non quiuis Ascanius siue Teuto sese Germanũ vocabat, sed is dumtaxat, qui nomen suum idcirco militiæ dedisset, vt ex ea diuitias sibi pararet. Dum quibus maioribus genus suum eiusq; nobilitatem acceptam ferrent, gentili nomine exprimebant, sese d'outsen vocabant, quo hactenus vtuntur omnes in natione sua insigniẽda, tametsi Latini id in Tuisconas vel Teutonas commutarint. Hoc autem significabant, sese antiquissimos esse; tum quòd à Comero filio Iapeti maximo natu, & rursus ab Ascanio Comeri filio maximo item natu genus ducerent; tum quòd linguam antiquissimam conseruarent, quam omnes præter Cimmerios perdidissent. Quamobrẽ si bene rem æstimemus, Galli & Teutones, nec natione, nec lingua, nec nobilitate generis differunt, adeò vt reuera dici possint Germani nomenclatura Latina, licet dum Germanos se dicerent Teutones, aliud, vt modò dixi, intellexerint. Cessent igitur posthac insanæ illæ de nominibus & nobilitate concertationes, abeant in malam rem iactabunda stolidorum hominum verba, quibus dum egregium se sibi decus arrogare credunt, nugas agunt, nihil minus intelligentes, quàm quid significet vel Galli vel Germani nomenclatura. Id operã dent vt se dignos præstent, alteri Comero & Ascanio, à quorum in nascendo primitiis d'outsen nuncupantur; alteri ipso Iapeto, à cuius consecratione Gai-li siue Galli dicuntur: & quemadmodũ maiores ipsorum & lingua & generis primordiis conueniunt; ita mutua beneuolentia & amore conspirent: nec alia re alteros alteri superare contendant, quàm iis virtutibus quas in primis suis parentibus admirata est antiquitas. Ineant, si certare velint, amoris humanitatisque certamen, in quo victrix pars meritò poterit de nobilitate sua gloriari. Bella non inter se, sed contra alios gerant, quorũ & origo & religio cum nostra pugnat; & in iis non vile sibi & sordidum rerum terrenarum lucrum proponant, sed ad hoc vnum spectent omnes eorum rationes, vt alias nationes ad veram Dei cognitionem trahant. Hoc enim veterum Cimmeriorum studiũ fuit, vt eos quos vincerent, à fœdis erroribus ad vnum vnius Dei cultum reuocarent, & apud omnes veræ religionis semina relinquerent, vt in Amazonicis & Francicis ostendi. Atque hæc vera fuit caussa, ob quam dum Asiam subiugarent, sese vocauerint Cimmerios pro Comeriis, vt nimirum ij penes quos tum lingua Hebraica vigebat, intelligerent ipsos non ad vastandos agros, non ad ciuitates euertendas arma circumferre, sed venire vt omnia, quoad possent, perficerent, & rectà ad finem dirigerent veræ felicitatis. Nam vt Gomer perfectus est, & absolutus significat, ita Gimmer idem est quod perfecit atque consummauit. Neque enim de sua se lingua Cimmerios vocarunt, sed eorum apud quos instituti sui finem constare volebant. quod facillimè se consecuturos putarunt, si Cananæorum siue Hebræorum lingua se tales nominassent, eo quòd hæc & eius cognatæ latissimè per Asiam & Africam paterent. Quocirca qui sese hisce maioribus dignissimos demon-

Germanus non est nationis, sed instituti vocabulum.

Tuiscones. Teutones.

Cimmerij vnde dicti.

demonstrare volent, ij huic studio perpetuò instent oportet, quo nō modò ipsi perfecti sint & absoluti, sed vt alios etiam perficiant, cùm in omni disciplinarum genere quibus resp. salus continetur, tum maximè in vera sincera que religione; citra quam totus artium scientiarumque orbis ne hilum quidem facit ad humanam felicitatem. Apage bellum intestinum, apage bellum quo arces, agri & spolia dumtaxat quæruntur, si Cimmeriorum nomine vel Galli vel Teutones velint gloriari. Illis se iactent bellis, quibus religio vel propagatur vel retinetur, quibus barbaræ nationes ad verum Dei cultum trahuntur: & hæc quidem ea via & ratione gerant, ne dum religionem adstruere se velle dicunt, eā magis prauis exemplis destruere cernantur; quod vtinā nostra ætas nūquam vel vidisset vel hactenus videret. Et hęc quidē obiter hoc loco, eorū occasione qui vesanis rixis de nobilitate contendentes, maximæ ignorantiæ, tum in vetusta cognatione, tum in antiquissimo sermone deprehensæ, se ipsi coarguunt, tantum abest vt laudem vllam apud antiquitatum verè peritos consequantur. Cùm ergo nunc claram reddiderim Gallici nominis originem, reliquū est, vt addam, quid Galatarū vocabulo denotetur. In hoc prima syllaba eadē est cum eą quæ Galli nomen exorditur, nec alterius hic quàm illic significationis: at Latæ quid notet, explicandum. Lat geminam nobis offert notionē; priorē vt idem sit quod Latinis gero & gestus: alteram vt colonū intelligamus, qui fundū villámue cōducit, à laten quod idem est quod sinere siue permittere, vt cùm dicimus, ic lat u to, id est, ego tibi permitto. Is ergo cui agrum nostrū colendū permittimus, lat vocatur. Duplex itaque ratio huius nominis Galata compositioni inhæret; altera de gestu, altera de fundi colendi modo pendens. Prior facit vt is gai-lat, vnde Galata, vocetur, cui gestus est Gaius, id est, qui se gerit comem, blandum, suauem & iucundum, quales vel Galli sunt, vel nulli mortalium. Posterior complexæ vocis caussa sic eruenda, vt gai-lat dicatur Gaij colonus, id est is cui Gaius agrum suum permisit ad colendum. Quis ergo hic intelligetur Caius, cuius permissu Gallus fateatur se suos agros possidere? Quis alius, quàm Iapetus, Caij meritus nomenclaturam, quòd patri suo maximè placeret. Idem enim Caius qui Francus iuxta geminam considerationem, vti modò dictum. Galatæ ergo si rogati fuissent, cuius fauore cuiúsve iure, vel suos agros possiderent, vel alienos inuaderent, dixissent se colonos esse Iapeti siue Caij, cui pater eam concessisset prærogatiuam, vt posteri ipsius habitarent in tabernaculis Sem, & Chanaan esset seruus ipsorum. Deinde mos ille Germanorum veterū, quo agros in annos singulos per cognationes siue magos distribui solere legimus, maximè quadrat cum hac etymologia, de qua colligas, eos sic cogitasse, Iapeti portionem, cuius ipsi posteri essent, perpetuo iure ad Iapeti pertinere hæreditatem, nec vllo modo eam vel eius partem propriam alicuius fieri debere posterorum. Quemadmodum igitur Pontifices Romani totam suam ditionem in regiones diuersas & ciuitates distributam, Patrimonium D. Petri vocant; & Veneti quicquid habent vel regnorum vel ciuitatū, D. Marco adscribunt; ita & Galatæ nomine suo profitebantur, se nullos agros suos habere, sed quos haberent, vtendos accepisse ab Iapeto primo generis auctore. Cernas hic maximum fundamentum ciuitatis Platonicæ exstruendæ, cùm nemo Galatarum quicquam se proprij fundi possidere diceret; verùm terram quam coleret, se Caij dumtaxat habere permissu. Nec dubium est, quin hæc consuetudo à Cimmeriis in Asia, ac deinde etiam in Europa diutissimè fuerit conseruata; adeò vt ad Cæsaris quoque venerit notitiam, qui eam nobis in Germanorum moribus eleganter delineauit. De qua rursus intelligas, non aliud quondam Galatarum, quàm Germanorum viuendi genus & institutum fuisse; vt nimirum nemo agrum certum haberet, sed eo contentus esset quem magistratus & principes in annos singulos concessissent. Hinc altiùs quoque ad primos gentis ortus gradatim fieri poterit progressus, in Scythiam nos paulatim deducturus, atque inde ad Volgam, mox superius ad Daicem, hinc ad Iaxartem, quem Alexandri milites falsò Tanaim crediderunt: quò vbi peruentū fuerit, Indoscythica proxima sunt, & Margiana, primæ hominum post diluuium sedes. quem totum terrarum tractum vtrimque secundum maris Caspij litora ad Tanaim vsque, & inde ad Gades Iapeto fuisse à patre assignatum, non semel dixi. Quocirca Galli hanc portionem primo suo parenti non tam assignatam quàm consecratam fuisse ostendere volentes, sese Galatas nominarunt, quasi terrarum quas Gaij permissu haberent, coloni.

Galatarum nominis etymon. *Lat.* *Laten.*

Patrimoniū D. Petri.

Galatarum & Germanorum idem viuendi genus.

Galli quare sese nominarint Galatas.

Quemad-

Quemadmodum igitur Tectosaces è Scythia Asiatica ad agrũ Tolosanum venisse Saxonica nostra docuerunt; ita nihil fuerit absurdi, si cæteros quoque Galatas ex eadem regione dicam in Europam commigrasse, atque id prius quàm Teutones in eam venirent; & omnes hos & illos non cognatos modò esse, sed eandem quoque principio viuendi consuetudinem habuisse. Scytharum autem nomẽ nullam nobis designat certam regionem, sicut nec Græcis Toxotes, cum qua voce eandem habet vim significationis; tametsi eius ignari, extremos Germanorũ & Sarmatarũ, quorum vel nullã vel exiguã notitiã haberent, hoc nomine censuisse videantur. Sicuti ergo Cęsar Germanis hũc sediũ quotannis mutandarũ morẽ adscribit, ita Horatius eum tribuit Getis & Scythis:

Scythæ.

Campestres, inquit, *melius Scythæ,*
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Viuunt, & rigidi Getæ;
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctúmque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Priuignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coniux, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.

Quæ verò fuerit hæc apud Scythas colendi ratio, partim ex hoc Horatij loco, partim ex Cæsare de Sueuis loquente discere licebit; vbi non solùm agros ipsis nullos proprios fuisse declarat, quod de Germanis scripsit, sed hoc etiam addidit, vicissitudinem agriculturæ & militiæ esse; vt qui nunc agros colunt, sequenti anno abeant militatum ab iis quorum tunc est operi rustico insudare alendi. Nihil ergo miri accidit, si homines exteri Teutones Germanos vocarint, propterea quòd tunc tantum eorum notitiam haberent, cùm ab ipsis bello impeterentur. Vt verò apud Germanos iam olim tota hæc vitæ ratio cessauit; ita prius multò cessauerat apud Galatas, atque id tanto seculorum interuallo, vt alta obliuione iaceat sepulta; nec eius alia extet memoria vel coniectura, quàm hinc in gentis nomine, hinc in priscis Tectosacarum sedibus à Ptolemæo in Scythia Asiatica collocatis. Nunc igitur liquet, non absurdè factum à Græcis, dum Germanos & Gallos vno Galatarum nomine complecterentur. quo tantum abest, vt contumeliosi Germanis fuisse videri debeant, vt contrà non aliud nomen potuerit dari honorificentius. Præterea quò minus quidam distinctè de his duabus gentibus egerint, fecit non morum tantùm & sermonis similitudo, sed earum etiam permistio. Quis enim nescit, in medio saltu Hercinio Boios habitasse? Iam & Gotinos Tacitus Gallos credidit, ob linguæ communionem. Accedit & alia ratio, ob quam Galatas potius quàm Germanos nominarint, quoniam Galatæ Græcis & viciniores essent, & multis prœliis magis cogniti. Quid notius direptione Delphica? quid Galatarum in Asiam commigratione? Nec minus celebris Ptolemæi Cerauni Macedonum regis cum toto exercitu cædes à Gallis perpetrata. Quid? quod & Galli Scordisci in Pannonia habitabant, nec longè à magna Græcia Galli Togati, quorum regio ab Ancona exordium sumebat. Quemadmodum igitur Itali, Hispani & Franci, Brabantos, Hollandos cæterosque Belgas Flemingos nominare consueuerunt, propterea quòd ij ob mercatum, qui auorum memoria Brugis fuit celeberrimus, sint notissimi; ita & olim potuit accidisse, dum Germanos Græci Galatarum nomine comprehenderent. Cæterùm ne nimius in Gallici & Galatici nominis explicatu videar, reuocabo gradũ: nec existimo sanè vel pluribus opus esse ad interpretationẽ, vel quemquã porrò fore, præsertim nostræ linguæ peritũ, qui non videat maximã inter nomenclaturã & gentis indolẽ consensionẽ. Vt enim id quod de Caij colonis dixi, ad partes originationis non vocaretur, tam

Belgarum magna pars, quare ab exteris Flamẽgi vocentur.

tam aperta tamē est & in populo Gaio & in Gaio gestu notationis ratio, vt de ea ne obstinatissimus quidē sermonis nostri contēptor aut ambigere possit, aut apud alios mouere controuersiā. Quamuis autem Græci iis quas indicaui,caussis, Germanos etiā hoc olim nomine complexi fuerint, optimo tamen iure ij qui hactenus Galli vocantur, id sibi tanquam suum & præcipua quadam prærogatiua moribus suis aptum vindicauerunt:quod qui negabit, is mihi gentem proferat magis in vitæ consuetudine Gaiam, id est,ad omnem suauem vitæ societatem,& faciliorem & iucundiorem. Bona igitur pace Lactantij & D. Hieronymi, negamus de Græcorum sermone Galatis nomen datum fuisse:id tamen non negamus,magna eos verisimilitudine deceptos. Nam hinc corporum candore,hinc Virgilij carmine, vt sic iudicarent, persuasi videntur. Hic enim ad hunc modum cecinit de Gallis:

In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & capitolia summa tenebat,
Romuleoq́; recens horrebat regia culmo,
Atque hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant, arcemq́; tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ:
Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur.

Ex postrema horum clausula ducunt argumentum, Gallos à Gala, quo Græci lac vocant,nominatos esse. Quos ego contrà rogo,quónam tempore à Græcis Galli emendicarint nomenclaturam, vel acceperint coacti peregrinam? Deinde quo antè nomine fuerint nuncupati, quàm Græcis hominibus placeret sic hostes suos indigetare? Rursum,cur non à Latinis potius,exiguo prorsus interuallo proximis,fuerint vocati Lactei, quàm Galatæ à Græcis longius remotis? Sed quàm absurdè nominum gentilium rationes ab exteris linguis petantur,nec à me semel ostensum, nec quenquam sanæ mentis compotem potest latere. Quamobrem licet poëta eius fuisset sententiæ quam Lactantius ipsi adscribit,de domestica tamen nominis origine nobis clarissima, ne ad latū quidem culmum discederemus, propterea quòd extra sacrosanctam scripturam & diuina oracula,nullius apud nos tanti sit auctoritas, vt eā rectæ rationi velimus præponderare: & alioqui elegans epitheton Gallorum est, quod de lacte sumitur, tametsi nihil de Græca etymologia cogitetur, tum propter allusionem,vt si quis dicat Verrem à verrendo;tum propter candorem: qui quamuis in alia re maior esse possit, nullus tamen æquè atque is qui in lacte cernitur,mollem delicatamque carnem,vel magis commendat,vel propiùs imitatur. Quod igitur Lactantius ait, à poëta dici potuisse candida colla, id quidem verum est; sed minimè verum, id eum potuisse facere pari aut elegantia, aut suauitate,cùm illam rationes modò dictæ in voce lactea reddant maiorem, hác lambda conciliet ipsi alpha præfixum;quo fit, vt color hic lacteus videatur dici ad eius corporis in quo cernitur,amorem lactare. Quid si dicam tantum abesse,vt Galatæ nomen suum à Græcis sint mutuati,vt contrà Græci hoc ipsum nomen Gala, è prisca Gallorum lingua acceperint, & ex eadem etiam Latini totum suum lac suxerint? Est illud quidem quod dico in recto nomine Gala subobscurum,at in obliquis casibus in primis apertum. Nā quis negare possit γάλακτος & γάλακτι,luculētis indiciis præ se ferre,ortū suū vocē accepisse à Gai-lact,siue,vt alia pronunciatur dialecto,Gai-lect, quo notatur id quod allicit ad lingendum;Lac enim,vt Flandri, siue Lec,vt cæteri, idem est quod lingo: quā voce non hac modò ætate omnes Germani & superiores & inferiores vtuntur; sed Gotos etiam vsos olim fuisse de Italorum sermone discas, qui pro lingo lecco dicunt. Cùm autem Lec enunciamus,vocalem sic efferimus, vt auribus exile alpha obiiciatur,ad discrimen Lec pro stillo,qua in voce secunda vocalis pressius & tenuius sonatur,tametsi tēpus habeat longum,quod in Lec pro lingo breue auditur. Non mirum igitur si apud Græcos in Galactos A sit propter soni conuenientiam,quem siue per A siue per E scribas,cùm harum vocalium medius sit,parum aut nihil refert, cùm nos diuersos vocalium sonos litterarum diuersitate minimè assequamur. Gai-lac igitur illud erit quod

γάλα.

Lac siue Lec.

dd prin-

principatum inter omnia ea tenet, quæ homini à natura ad lingendum proponuntur, siue quod omnium primum est in homine alliciendo ad lingendum. Quamobrem cum lacte nihil vel prius vel magis placeat humanæ naturæ vt deguster, an non optimo iure Galactos nomen de prisca lingua datum dices? Let enim nobis, & lingo Latinis propria sunt, linguæ obiecta, sic tamen vt his vocibus gustandi quædam auiditas denotetur. Hinc Lecker siue Lacher is dicitur, qui in saporibus magnum habet delectum, siue potius, vt vocem plerumque accipimus, nimias in lingendo sibi delicias quærit, vt ille qui

Lecker siue Lacher.

Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel attacti dicebat littus echini.

Primus ergo hominis linctus Gai-lat meritò dicetur; non tantùm quia modò natis placeat & primùm & plurimum, verumetiam quòd nihil queat inueniri, è quo solo plus paretur deliciarum: quod vt cuiuis clarius est, quàm vt debeat doceri; ita lactariorum varietas latiùs patet, quàm vt hic sit enumeranda. Vini vsus ante diluuium nullus, nec Nocho, nec eius maioribus fuit, vtpote Indiam tenentibus, in qua vitis nulla sua sponte nasceretur; at lac hominibus statim à prima omnium matre fuit oblatum. Nec fas fuit aliud ex animalibus accipere nutrimentum, quàm quod lacte constaret, ita vt omnes tum temporis Galactophagi potuerint vocari: cuius antiquissimæ vitæ occasione apud posteros fortasse fabula nata, Galactophagos omnium hominum iustissimos esse. qua deinde moti auctores, Galactophagos in Scythia & Thracia quæsiuerunt, quoniam in regionibus sibi notis iustitiam Galactophagorum nusquam inuenirent. Quòd si coniecturam de suspicione mea liceat proferre, non verear dicere Galactophagos Abios quoque nominatos fuisse, quò intelligeremus hos iam olim mortuos esse, nec inter viuos vsquam inueniri; eorum tamen iustitiam in illis solis quærendam esse, qui vitæ ipsorum genus conseruassent, quales non alibi quàm in sola Scythia reperiri. Hunc sermonem quum Homerus à Thracibus fortassis accepisset, Galactophagos apud Thraces & Mysos collocauit, circa Istrum nimirum, vbi tunc Scythicus siue Geticus vigebat sermo. Posteriores, deprehenso hos Istri accolas nihil minus dici posse quàm iustissimos; nec vllis ibi repertis gentibus quibus esset Abiorum nomen; ad remotissimas in Aquilonem Asiæ partes Abios remouerunt, fugiente videlicet semper Themide à notis hominibus & proximis ad eos quos nemo mortalium nosset. Hinc Arrianus, hinc Ptolemæus maximis terrarum spatiis ab Homericis Abiis recesserunt, quorum ille Asiæ loco nullis certis terminis descripto, eos & sibi & cæteris finxit, hic ad sexagesimum primum eleuati poli gradum Arctoo frigori exposuit, à Mysis Europæis, apud quos à poëta fuerant constituti, ad centum prope longitudinis gradus remouit. Strabo Homerum in eorum sedibus secutus, apud Getas eos quærit, & disputat cur Abij vocentur, in eo tandem acquiescens, ἀβίους dici, quòd duram vitam agant. Apollodorus verò, & ei præiens Eratosthenes, Homerum ignorantiæ coarguit, aiens hos Abios nusquam esse terrarum. Ego verò perquam lubenter tibi hoc assentior Apollodore, Abios nec tua ætate, nec Homeri, nec multis item antè seculis vsquam vixisse, verùm Homerum non tantùm non accuso ignorantiæ, sed vt diligentissimum rerum omnium maximè peregrinarum inquisitorem, & exosculor & admiror: quem credo apud Orphicæ theologiæ peritos audiuisse, singularem illá, quam desiderarent, iustitiam non alibi vnquam fuisse inuentam, quàm apud Galactophagos Abios, atque idcirco apud Græcos non esse quærendam. Quo suo sermone ad vitam posterorum Sethi alludebant, qui ante diluuium lactariis solis & herbis vescebantur, tamque constantes in Dei cultu manserunt, vt filiorum Dei nomen acceperint. Non mirum igitur, si Homerus hac allegoria suum ornarit carmen, fingendo Iouem bellorum, & omnium eorum quæ in bellis iniquissimè crudelissiméque perpetrantur pertæsum, sese ad Galactophagos auertisse. Hoc certè vt ad bellum Troianum à poëta est accommodatum; ita verissimè accidit ante vniuersam illam inundationem, cùm Deus deserens Gigantes sceleribus suis & scelerum pœnis, benignos suos oculos ad Nochum & eius familiam conuertit, qui necdum carnibus, sed solis frugibus & herbis & lactariis eduliis viuebant, Galactophagi ob id propriè vocandi. Orphici enim volentes denotare hos tam iustos homines iam olim mortuos

Galactophagi.

Abij pop.

tuos esse, Abios eos Græcis nominarunt; quasi dicerent: Si quæras vbi omnium mortalium iustissimi reperiantur, proficiscere ad Abios, non quosuis illos quidem, sed eos qui nec carnium esum, nec vini potionem nouerant. Eo modo nũc quærenti, vbi resp. ea sit in qua omnia quàm iustissimè administrantur; responderet Thomæ Mori libellus, eam in Vtopia hactenus inueniri. Cæterum quò propiùs tum ad veram historiam alluderent, tum quò ostenderent, vbi reliquiæ adhuc aliquæ essent illorum hominum qui Abij siue mortui vocarentur, dixerunt Abios apud solos Getas & Scythas commorari: Nam reuera Nochus cum suis germani Abij in Scythia post diluuium primùm habitarunt, & in Scythia sola primum sermonem conseruarunt; qui deinde per Ianigenas in Europam venit, à Thracibus & cæteris Cimmeriis retentus. Profectò copiosa hæc est allegoria, non historiam modò complexa, sed compẽdiosissimam etiam viam ad augustum iustitiæ templum demonstrans. Quisquis enim Galactophagos esse volet, næ illi facillimum erit omnes suas actiones ad iustitiæ amussim exactas habere. Sed nos à proposito nostro longiùs abripimur ad amplissimum amœnissimumque æquitatis campum, in quo Abios si Eratosthenes, & Strabo, & cæteri quæsiuissent, procliue ipsis fuisset ad intelligendum, cur Galactophagi Abij dicerentur, & qua de caussa Iupiter oculos suos & benignum diuinitatis vultum à Græcis pariter & Troianis auerterit. Nos interim quàm possumus proximè hos Galactophagos imitemur, quò Deus nobis tandem luminum suorum splendore affulgeat; à quibus sat scio nunquam tam diu vultum suum auertisset, nisi Troianos potius omni luxus genere diffluentes, quàm Hippemolgos imitari voluissemus. Placeat igitur nobis deinde Gaius ille linctus, cuius perpetuus vsus iustitiam conseruat & æquitatem: laudemus item ipsum vocis architectum, qui illud Galacti nomen dedit, cuius interpretatio nobis Themidis adyta reseraret, ac certum iter demonstraret ad felicitatem sempiternam. Latini posteriorem dumtaxat syllabam compositæ vocis seruarunt, Gai-lat Lac dicentes. ac quemadmodum Græcorum Grammatici annotarunt à γάλα sic obliquos fieri, vt olim rectus videatur fuisse γάλαξ; ita Plautus clarè ostendit lacte dictum fuisse, aiens in Menæchmis, *Nec lacte lacti vsquam similius est*. Vnde fit, vt in prima lingua Gai-lact dictum fuisse afferamus: quod si Latinè dicas, idem erit ac si quis iuberet, linge id quod maximè placet. Quo quidem modo sermonis nostri faber videtur imperasse, vt delicias naturæ nostræ gratissimas sequeremur; quod si fieret, omnis iniustitia procul facesseret; nec ea sola, sed quicquid etiam est in sumptuoso victu quærendo molestiarum. Quid verò inter omnia ea quæ lingenda nobis Deus benignitate sua concessit, lacte vel gratius vel salubrius, vel magis varium, vel facilius paratu? Docuit nos Philinus exemplo suo, solum lac nobis vtrumque præstare posse, & cibum & potũ. quod qui memoriæ prodidit, minus miratus fuisset, si plurimorum & in Hollandia & Frisia victum perspectum habuisset. Discant itaque tum Græci tum Latini, quo in sermone vocum suarum origines delitescant, & quantum in iis sit partim voluptatis, partim vtilium ad vitam præceptorum, si tenebris his Cimmeriis eruantur. Discant nostrates qua via & ratione matrix nostra lingua de filiarum thesauris queat locupletari. Discant studiosi poëtarum lectores, frustra fabularum quæri rationes, nisi lingua Orphicorum intelligatur. Non infrugiferum nobis errorem Lactantius & D. Hieronymus obiecisse videntur, dum Galatas à Galacte dictos prodiderunt, quando eius occasione non malum lac ex Homero Cimmerioque sermone emulsimus; cuius de linctu, magis quàm de Aganippes filanis furore correpti ad illud sacrariũ irrupimus, vbi vidimus non quosuis Galactophagos, sed eos qui & verè tales fuissent, carnibus nunquam per totam vitam degustatis, & Abij etiam essent, id est, vitæ mortalis expertes, in prisca hac siue fabula siue allegoria fuisse indicatos: cuius rei fueritne cõscius Homerus, nec ne, vt equidem nescio, ita non magni refert, cùm & ipse & cæteri Græci parum intellexerint quibus de fontibus vel fabulæ manassent, vel earum veritas esset petenda. Est enim & sua fabulis veritas, non minus quàm alij cuiuis vero sermoni; sed eam iam olim demersam videmus tam altis Cimmerij sermonis tenebris, & tam crassa veræ historiæ ignorantia, vt vel nihil hactenus vel perparum sanæ intelligentiæ quisquam multo studio diuturnaque poëtarum lectione sit consecutus. Hinc fit vt frustra Abios Geograph tum in Asia tum in Europa inuestigauerint, meliùs eos inuenturi, si quod ἄβιος Græcis notat, id secuti, ad primos Scythas, à quibus scythismus

Lac vnde dicatur.

prima post diluuium ætas nomen habet, perrexissent. Apud hos enim qui iam olim ex hac vita commigrauerant, iustitiam eam quam Homerus indicauit, inuenissent, non illam quidem quæ de armorum viriumque humanarum iudicio pendet, de qua inter Danaos & Troianos erat certamen; sed eam, quam Iouis ἔκδικον ὄμμα comprobauit. Dum enim Orphici fabulantur apud Thraces siue Scythas Thracum maiores eos Galactophagos omnium mortalium esse iustissimos, qui reuera Abij Græcis dici possent, non aliud significabant quàm primos illos Scythas, qui per Dei benignitatem & clementiam de Gigantibus in arca triumpharunt, summa inter homines iustitia excelluisse. Verùm eos iam Abios esse, & idcirco frustra iustitiam illam, ad quam Iupiter luminis sui splendorem conuertit, inter viuos quæri. Idem ferè Hesiodus cecinit ad hunc modum, si eum Latinum reddam:

Tum Pudor & Nemesis candenti corpore veste
Splendida velatæ cælum petiere genusq́,
Immortale Deûm, mortalibus heu desertis
Linquentes miseris tristes dirosq́, dolores;
Quos nulla poterunt ope vel depellere cura.

Similiter enim Homerus dixit Iouem cùm splendidos suos oculos ad Abios conuertisset, Danais & Troianis nihil præter ærumnas & assiduas pœnas reliquisse: ex quo rursus voluit intelligi, eos omnium esse beatissimos ad quos oculos suos conuertit, tantum abest vt Abij dicantur à dura vita, quasi vitam viuerent non viuendam; quod quidam ad nominis interpretationem attulerunt, Strabonem secuti. Dicat nobis diuinus ille vir Rex & propheta, ad quos Deus oculos suos conuertat. Dicet nimirum vt olim cecinit ad citharam suam: *Oculi Domini super iustos*. Vidén' quàm antiqua fabula cum huius vatis oraculo consentiat, quàm apud omnes idem sit sermo veritatis! Hic cantat, *Oculi Domini super iustos:* Orphici fabulantur, Iouem à vanis mortalium contentionibus & insanis laboribus, oculos suos conuertere ad omnium hominum iustissimos. Nec aliter apud Esaiam Ioua minatur, *Auertam*, inquit, *oculos meos à vobis*. Sed quò rapior? Videor mihi de hoc lactis potu magis quàm de vino bacchari, & propositi mihi laboris prorsus obliuisci. Quia tamen in lac incidi, non possum ab eo discedere, quin illud addam, non γάλα modò Græcorum, & lac Latinorum è Cimbricis fontibus manasse, sed

Melca. ex iisdem etiam Melcam ad vtramque gentem esse deriuatam, quamuis significatione nonnihil variante. Melc enim nobis quoduis lac signat, Romanis certum genus lactis acetosi, variis modis parari cōsueti: de quo cùm apud Galenum, tum apud Gæoponicorum auctorem plura legas licebit, quæ vt huc transferam, nihil habeo necesse. A Melc quod nobis & nomen est pro lacte, & verbum pro lac extraho è mammis, Græci habent

ἀμέλγω. *Melc.* *Mulgeo, es ere.* ἀμέλγω: & quia quorundā dialectus Mulc vel Molc pro Melc dicit, Latini inde sibi Mulgeo seruarunt. Melc autem eandem habet quam γάλα nominis rationem, composita voce facta ex Me & Lec, quasi diceres id cuius nos linctus plurimum iuuat. Me enim &

Me, Mede. Mede omnis adiumenti habet significationē, vnde Me vocali longo tēpore pronunciata, vt eam Græci in βληχάω efferre deberent, si ouium balatum imitari vellent, potum nobis significat è melle confectum, quòd is nos insigniter iuuet, tum sapore, tum facul-

Mel, mellis. *μέλι.* *Hel.* tate. Hinc apud Latinos Mel remansit, & apud Græcos μέλι, vocabulum compositum ex Me & Hel, quorum hoc altum & excellēs signat, illud quod modò dixi, ita vt Me-hel, & compositione per syncopam coalescēte, M'el, id sit, quod vehementissimè nos iuuat. Sicut igitur Mel excellentiā adiumēti denotat; ita Melc linctum iuuantē, & sic iuuantē, vt citra eius adiumentū homo vix queat vitā suam tueri. Quēadmodum igitur Melca, ἀμέλγω, mulgeo, & mel è Cimmerio sermone deriuantur; ita & Gala & Lac: quorū omnium origines atque rationes nequicquam apud Grammaticos suos quærant vel Græci vel Latini. חלב nihil aliud sonare videtur, quàm Gal-leb, id est iucundum atque gratum victum: quæ vocis ratio Galactophagorum vitam eleganter commendat. Scaliger egregium se præstat grammaticum, dum scilicet γάλα à Gal, quo fluctus Syris dicatur, deriuat; quod nos philosyrismo eius lubenter condonamus. Quo porrò minus mirum videatur, Galatas & γάλα à Gal nostrati deriuari; interroges etymologiarum doctores, qua

γάλως. *Glos, gloris.* *Gal.i.coniux.* de caussa mariti soror apud Græcos γάλως, apud Latinos glos vocetur: nisi fallor, magis quàm piscem mutos videbis. Nobis in promptu ratio est, cùm Gal coniugem significet,

voca-

vocabulum vtrique sexui commune. Soror enim vxoris callidissima est, quod nobis Loos significat, ad coniugium reddendum tale, quale dicitur, id est, vt Gaius habeat Gaiam. *Loos.i.callidus.* Hinc enim vt soror egregiè callet mariti indolem, quam dum vxori exponit, ostendit, quibus moribus & quo astu queat marito vel quàm maximè placere; vel ne displiceat, euitare. Ex altera rursus parte, cùm & ipsa eiusdem sit cum vxore sexus, habeatque omnium muliebrium affectionum cum ea communionem, procliue ipsi est, vt fratrem monitis suis ad eum modum comparet ac formet, quo vxori suæ sit gratissimus. Ex eadem radice γαλερὸς apud Græcos hilarem, lætum, iucundum gratumque significat, nec aliunde γαλήνη deriuatur. *γαλερός. γαλήνη.* Scaliger hanc vocem à Gal, quo fluctus notatur, deriuari scribit, fluctum cum tranquillitate confundens. Nostrates picas varias olim Gaias vocabant; vnde Gazzas Itali quidam, Goticum sermonem corrumpentes, vocarunt. *Gaia.i.pica varia. Gazza.* Est enim auis non solùm eleganti plumarum varietate in primis placens, sed humani etiã sermonis imitatrix dexterrima. Hinc factum, vt psittacus peregrina auis ob easdem dotes Papen-gaia vocaretur; quia nimirum non cuiusuis, sed sacerdotum & Pontificum Gaia siue pica varia ob pretij magnitudinem & singularem elegantiam videretur. *Papegay auis vnde nomen habeat.* Eat nunc quisquis, & peregrinitatis Galaticum nomen accuset, cuius radici Cimmeriorum vernaculæ, cùm Græci tot debent voces, tum Latini suum vocabulum Caius acceptum ferre coguntur: quod si negent; proferant mihi rationem vel minimã; cur vel Caias matresfamilias vocarint, vel Caius in prænominibus vsurpent. Romanos à Iano, qui Iapetus est, vt in Croniis docui, & Cimmero genus ducere, quamuis nõ alius quàm plurimis certissimis rationibus constaret; de hoc tamen nuptiarum, quem exposui, ritu, & prænominibus, cùm aliis tum his Caius & Cnæus coniecturam valde probabilem facere possemus. Caius enim clarissimam habet earum Iapeti virtutum memoriam quibus patri suo præ cæteris fratribus plurimum placuit, & eum qui sic nominatur admonet, vt se Caium & iucundum tum patri tum cæteris omnibus præstet. Discat ergo Quinctilianus ex nostra lingua cur Caius per G sit efferendum, cuius caussam nunquam de Latino sermone depromet. Nec facilius vel ipsi vel Varroni fuisset docere, qua ratione Cnæus per G similiter esset enuntiandum. *Caius & Cnæus cur per G efferendũ.* Nobis perspicuum est, Gnaet clementiam notare, vnde Latini Gnæum dixerunt, tametsi citra diphthongum malè pingant. *Gnæus vnde dictus. Gnaet.* Nobis vel diphthongus scribitur vel a lõgum. Germani superiores a scribunt, exigua vocalis e figura supernè incumbẽte. C autem pro G in vsum venisse apud Latinos crediderim de vetustis aliquibus marmorum notis, in quibus pars ipsius G posterior, vel erasa fuit, vel tam exilis, vt à C non distingueretur; quod facillimè in Tiburtino lapide accidere posset, in quo ea pars qua hæc littera ab altera differt, fortassis inciderit in aliquam cauernarum, quibus hic lapis abundat. Atque hæc quidem de Gallorum nominis interpretatione sufficerent, nisi Galli, Cybeles sacerdotes, me reuocarent, quorum occasione Baptista Pius, Gallos per conuicium Romanorum nomen adeptos fuisse, quasi exsectorum hominum mollitiem haberent, alicubi, nisi memoria me fallit, literis mandauit, hoc ipso suo commento maximi se coärguens stuporis & barbaræ temeritatis. *Galli Cybeles sacerdotes exsecti.* Quis tam vecors, tam communis sensus expers, vt sic cogitet, Gallos perpetuos Romanorum hostes nomen sibi vel accipere vel retinere voluisse, quod hostium contumelia imposuisset? Si quis tamen ita sentiat, eum profectò non testiculis ego, sed cerebro carere dicam. Præterea vitiosè colligit quisquis ita colligit: Si Cybeles sacerdotes Galli vocabantur, & erant castrati, testiculorum priuationem Galli nomen denotat. Ouidius & Festus Gallos à Gallo fluuio dictos putant; quoniam qui ex eo bibissent, in eam inciderent amentiam, vt testes sibi eximerent. Gallum fluuium in Sangarium euolui nescius non sum; at minimè credam, tam noxiam fluminis vim fuisse, vt homines vel furibundos redderet, vel enecaret. *Gallus fl.* Quantum semper virium habuerint ad homines dementandos vanæ superstitiones, qui nescit, is alienus est ab omni non historiarum modò lectione, sed vitæ etiam communis vsu. Quod alibi de Branchidarum oraculi exordio scripsi, ei persimile quiddam ad Pesinuntem quondam accidisse, vix arbitror in ambiguis ponendum. Vt autem Gallos hic quondam, sicut non procul inde terrarum Ascanios habitasse credam, faciunt ipsæ fluuiorum nomencla-

menclaturæ. A Gallis itaque priscis valde olim in Phrygia diatribam institutam fuisse, in qua non humanarum tantùm rerum, sed diuinarum etiam cognitio traderetur. Inter alia igitur documenta sacris ritibus peragendis necessaria, fuisse & illud præceptum, vt sacerdos se castraret, id est, ab vxore, quamdiu sacris operaretur, abstineret, atque ab omni spurca cogitatione mentem emundaret. Id hominum animis cacodæmonis fraude ad fœdam idolomaniam prolapsis exsecandi sibi testiculos dedisse occasionem, eò minus admirandum, quòd simile quid homini excellentissimo in religione nostra legamus accidisse; qui ob id quòd in Euangelio Christus dixit Eunuchos quosdam esse qui se ipsi castrauerunt propter regnum cælorum, se testibus orbauit. Sed his & id genus cæteris superstitionum insaniis, de quibus aliàs fortasse, missis, hoc dignemur annotatione, Gomerum prius in Asia Gallos & Ascanios posteros suos, quàm in Europa condidisse, & idcirco bene à nobis alibi traditum esse, priscam Phrygum linguam nostratem fuisse, cuius cùm aliæ voces, tum Bec in primis nobis dedit argumentum. Quemadmodum itaque in Europa Galli & Germani eadem olim lingua vtebantur; ita multis prius ætatibus Teutones, qui Ascanij sunt, in Phrygia eundem sermonem cum Gallis habuisse deprehenduntur. Quamobrem dum Galatæ longo pòst seculorum interuallo ex Europa in minorem Asiam traiicerent, minimè inuaserunt alienas sibi sedes, quos vtinam nostræ ætatis Galli & Germani imitati, Ogygiam illam parentum nostrorum possessionem postliminij sibi iure vindicare potius studerent, quàm ciuilibus bellis orbem lacerare Christianum & religionem nostram, immanibus barbaris non contemnendam modò, sed calcandam etiam atque extinguendam vltrò propinare. Liquere nunc puto, Gallico nomini nihil esse cum Eunuchis; tametsi Cybeles sacerdotes eo se nuncuparint, ad maiorem superstitioni suæ conciliandam venerationem, dum non solùm Galli fluminis aqua sese abluerent & expiarent, sed Gallico etiam nomine, quo nihil in Phrygia vel antiquius vel magis venerandum ob Iapeti memoriam, quam refricat, sese venditarent. Cæterùm postquam nomenclaturæ huius ratio ad Pesinuntem inuenta, firmam eorum quæ de Gallis & Germanis dixi concordiam stabiliuit, agnoscat Baptista Pius sese conuicio suo non contemnendam nobis attulisse vtilitatem, atque adeò non obscurasse nobile Gallorum nomen, vt ipsum etiam multo reddiderit illustrius, licet imprudens & inuitus. At existet aliquis fortasse, qui nos omnia vndiquaque ad minutias vsque examinantes interroget, vnde Galli nomen apud Latinos pro aue, nocturno cantu solis cursum notante, vsurpatum deriuetur? Possem dicere in caussa fuisse pugnacem eius animalis naturam, qua Gallis conferenda videretur. Verùm quod ipse non credo, id aliis obtrudere non est mei candoris; tametsi maiore id probabilitate diceretur, quàm quod de Gallo Martis armigero poëtæ confinxerunt. Vellem hic Varronem audire, aut quenquam eorum qui in vocum rationibus expendendis non minoris sunt sollertiæ. Gai quid sit, satis explicatum. Hel item altum signare, dixi; nomen vt alia multa notatione sua complexum; ita voci frequentissimè tributum, vt cùm dicimus, Hel-stem pro alta voce, & Hel-geluit pro alto sono. Gai-hel igitur, & compositè Gal, altam vehementemque vocem, quæ quidem eius naturæ sit vt placere debeat, signabit. Hinc Galm, adiecta mugiente littera, signat sonum eum qui remanet post primum ictum quo sonus aures ferit. Ex Nacht, quo nox denotatur, vnde Latinis nox, & Græcis νύξ, nobis non illis nominis ratione constante, atque Gal, componitur Nachtegal, vocabulum lusciniæ siue philomelæ proprium, propterea quòd hæc auis nocturno maximè tempore altissima voce homines oblectet. Ex eadem voce Gal & Hui, quo custodio notatur, fit Gal-hui; eam significans auem, quæ alta voce totius noctis custodiam seruat, & hominibus indicat, vt sese custodiant, & iusta temporum obseruent momenta: Vnde Gallus, geminata media ad altam vocem intendendam, quæ quanta sit in Gallo, illi norunt, qui viatoribus iter per gallicantum metiuntur. Quàm verò rectè à custodia alta voce decantata nomenclaturam hæc auis sortiatur, Teutonibus castra sequentibus iudi-

Gomerus prius Gallos & Ascanios in Asia quàm in Europa condidit. Phrygum prisca lingua est Cimbrica. Ascanij.

Gallus gallinaceus.

Hel

Gal. Galm. Nacht. *Nox noctis.* νύξ. Nachtegal.

iudicandum relinquamus, qui ad eius horologium nocturnas vigilias partiuntur. Quamuis autem Gal nostratibus hoc tempore non ferè fit in vsu in simplicium vocum numero; ex compositione tamen eius nominis quo vocalissima auicula singulare silentis noctis oblectamentum nominatur, & ex deriuatione vocabuli Galm, perspicuum fit, olim apud maiores nostros vsurpari solere. Est tamen id obseruatu dignum, in Gal pro alta iucundaque voce, vocalem produci; quæ si corripiatur, longè diuersæ significationis vocabulum efferetur; fel nimirum significaturum; à colore flauo siue pallido, qui nobis Geel vel Geluwe, superioribus Germanis Gaelb dicitur. Et quoniam in hoc nomen incidimus, obiter opem feramus Iuuenalis commentatoribus, & vnà etiam Turnebo, & si qui alij sunt, quibus necdum liquet, quis color Galbinus vocetur. Satyrographus de his mollibus inter alia hæc habet: Geel/Geluwe.

vitreo bibit ille Priapo,
Reticulumq́; comis auratum ingentibus implet,
Cærulea indutus scutulata aut galbana rasa.

Galbanum, quid apud Iuuenalem significet.

Ad hunc locum Ioannes Britannicus: Galbanum genus est coloris albi, vt aliqui putant, & sublucidi. Turnebus huic addit, Vegetio in Veterinaria florem Eryngij esse galbinei coloris, quem cùm ex herbario doctissimo, vt ait, coloris cærulei dilutioris esse intellexisset, in eo acquieuit. Nos flauum colorem Galbinum esse statuimus, & Vegetij Eryngium flauum habere florem, quem Aëtius in montano Eryngio aureum dixit, quod genus à reliquis Eryngiis hac nota separauit. Vidi ad Vallem Dolitanam in aruis spinæ genus satis frequens, quod & Romæ intra mœnia recordor vidisse, copioso lacte, dum folia abrumperentur, manans. Sapor huic dulcis, flos aureus, quem edere consueui extra etiam acetarium; & reuera dum tenera adhuc herba est, tota est vesca. Quamobrem non absurdus mihi fuerit eius sermo, qui dicat hoc genus ad Eryngium etiam referri posse, tametsi alius fortasse mallet Scolymo apud Theophrastum comprehendi. Sed hæc pressiùs considerare, non est huius loci. Illud satis esto, non posse de vulgari Eryngio illud Vegetij intelligi; non magis sanè quàm Aëtij locum, quo aureum florem montano suo Eryngio adscripsit. Debuerat Turnebus lexico suo Latino Græco potius credere, quod Galbum χλωρὸν reddidit, quàm de homonymia nominis Eryngij colorum confundere discrimen. Icterus morbus, quem auruginem Celsus interpretatur, colore suo satis declarat quis sit color Galbus, eo quòd auis Icterum solo, vt volunt, conspectu curans, à colore Galgulus dicitur apud Plinium, apud Martialem Galbula: nobis Wede-wal siue Wewal, vt perspicuum fit ex Hildegarde, widewallum Ictericis commendante. Huius itaque auis color insigniter flauus, ostendit quis color sit galbinus. Eandem auem luridam vocat Plinius, aiens gemmam quæ Icterias vocatur, ei colore similem esse. quo nomine flauas gemmas, quas hodie perperam hyacinthos flauos appellant, comprehendit.

Galbinus color. *Eryngiũ herba.* *Icterus.* *Galgulus auis, Germanis Wedewal.* *Icterias gemma.*

Tertium huius apud eum genus quod viridi folio simile dicit, eos continet lapillos quos Chrysolithos virides nunc vocant. Arquatorum igitur color galbinus erit, quem Lucretius luridum dixit:

Lurida prætereà fiunt quæcunque tuentur
Arquati.

Hinc Galbeum ornamentum aurei coloris fuerit, & Galbana vestes flauæ aurum referentes, atque idcirco hominum delicatorum, quibus hic color propter metalli pretiosissimi similitudinem placuisse videtur, qui hac quoque tempestate in sericis rasis splendidissimus est, & quamplurimis gratissimus. Vox nostras nobilitatē eius coloris declarat. Est enim Geel quasi Ge-eel, id est, dans nobilitatem, vel ad eam tendens. Est autem & ferula quædam ob colorē, ni fallor, Galbani nomine donata, cuius succus colore flauo est saturato, ad Rusceum accedens. quæ vox item originis est nostratis, à Rosch deriuata. Vnde facies Ruscea quæ sit, intelligitur. Columella inter aruorum vitia

Galbeum ornamentum. *Geel vocabulum vnde formetur.* *Rusceus color Rosch.*

Galbana commemorat. Antonius Morlionus illud ferulæ genus quod *Bisnago* vocant Hispani, ad Galbanum referebat, ne nomine prorsus careret: nec malè profectò, propter colorem flauum. Et est haud dubiè aruorum vitium, propter seminis copiam latè grassaturum. Vide quò nos rapuit Gal vocali breui, à Geel, siue mauis Geal deductum, vt fel notaret. A Gal Græci acceperunt suum χολὴ cum tota progenie; quod nisi fatebuntur, assignent vocis rationem. Aristoteles in Elenchis sophisticis meminit felle aureum colorem adulterari; ita vt meritò ab eo nomen apud nos sortiatur. Nihil hæc quidem omnia ad Gallum, vel hominem vel auem, sed talia tamen, vt ex iis doceamur, Gallico sermoni siue Cimbrico, plurima cùm Græcorum tum Latinorum vocabula deberi; quorum notationes non satis claræ sunt, nisi ad natales vocentur. Longè enim à germana vocis significatione recesserunt, qui Galli nomine exsectum notari putarunt: quo fit, vt ridiculum etiam se reddiderit Isidorus, dum auem Gallum dici vult, quòd soleat frequenter fieri capo. Ab euirata, si diis placet, natura illi animali nomen dabitur, quo nullum est reperire magis masculum; adeò vt ipsi etiam leoni vi sua solari incutiat horrorem. Hoc scilicet est nominum dare veras rationes. Sed de hac aue prorsus virili & regia, nedum ab emasculatis viribus nominanda, plura in Gotodanicis memini scripsisse. Nunc itaque non Gallici tantùm nominis & Galatici notationem aperuimus, sed eius ductu eò etiam peruenimus, vt non solùm faustam gentis nomenclaturam & moribus ipsius apprimè conuenientem esse cognouerimus, & multas voces Græcis & Latinis declarauerimus, sed hoc etiam videamus, non malè Bocchum scripsisse Vmbros Italiæ populos antiquissimos sobolem esse Galatarum, cùm nihil sit absurdi, omnes Ianigenas, Galatas, vtpote Gaij colonos, nuncupari. Caueant igitur posthac Latini, ne Gallos Barbaros nominare, & priscam eorum linguam contemnere audeant, nisi Ianum suum aspernari & exasperare contra se velint; & Ogygiam ipsius linguam, è qua Latina & Græca corrupta est, barbaram vocare, citra quam plurimas ipsorum voces intelligi non posse, vt modò in paucis ostendimus, ita infinitis exemplis docere possemus, &, si Deus cœptis annuat, mox clariùs ostendemus. Galatarum tria in Asia genera & nominum caussas in Saxonicis explicaui, addito eius quod D. Paulus dixit, *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit*, saniore explicatu, quàm is sit quem apud D. Hieronymum legimus. Neque enim eo loco Galatas stuporis arguit aut ingenij crassioris, quod ille putat, sed cùm summo semper fuissent acumine, miratur diuus Paulus, cuius fascino aut incantamento pristinam suam naturam perdidissent. Verùm illa hic non remandemus, satis arbitrati monuisse, quo loco ea quæ hic omittimus, à nobis sint illustrata, & qui illuc recurrere nolet, eius equidem segnitiem non censeo adiuuandam. Hoc contrà ausim polliceri, non ductum iri laboris sui pœnitentia eum, qui Tolistobogorum, Trocmorum & Tectosacarum nomina, & in nominibus artificiosissimas chrias ad eorum quæ illic scripsi, normam examinabit. Vna enim eademque opera cognoscet, cùm nihil minus quàm Galatis sollers & perspicax ingenium defuisse, tum & illud, quod perpetuò agimus, vt credatur è Scythia Asiatica & linguam & gentem Galaticam in Europam venisse, nec quicquam omnino discriminis esse inter Saxones & Gallos priscos, siue nobilitatem gentis vetustissimam, siue sermonem consideremus. Nihil igitur admirandum, Græcos tam latè Galatarum extendisse nomenclaturam, vt ea Germanos etiam complecterentur; quam, ne tam amplis spatiis euagaretur, Ptolemæus de vetustissimis Geographorum tabulis sic coërcuit, vt quos Gallos siue Galatas communi loquendi consuetudine vocamus, eos Celtogalatas nuncuparit. Herodotus Celtas scripsit vltimos ad occidentem populos esse: in eo quidem minimè falsus, sed in illo lapsus, quòd Istri fontes in extremis eorum terminis ponat, nescio quæ de vrbe Pyrene, & Cynesiis, & Herculis Cippis cespitás. Nos Herculis columnas, extra quas Gades Herodotus ipse posuit, nouimus; at quos hic Cippos Herculis dicat, extra quos Celtas collocet, non tam facilè cerno. Suspicor tamen olim in ea via quæ Herculea dicebatur, ex Italia in Celticam ducens, duas columnas fuisse,

χολὴ.

D. Pauli de Galatis sententia.

Celtogalatæ Celtæ.

Herculis columnæ.

fuiſſe, aut potiùs duas rupes, inter quas iter per Alpes daretur. Hanc viam equidem crediderim per montem Cyneſium duxiſſe, atque hinc mentionem Cyneſiorum gentis apud Herodotum eſſe. Eſt in ſummo montis Cyneſij iugo planities ſatis magna, quam duæ altiſſimæ rupes niuibus obſitæ deſpiciunt. Eſt in ea ſtabulum diſpoſitorum veredariis equorum, à quo non procul lacus quidam, hinc deſcenſus Italiam verſus maximè præceps, vt ij qui ſequuntur in præcedentium capita caſuri videantur. Certè pars quædam hominum manibus cæſa videtur ad modum ſcalarum. Quamobrem tota Polybij de Hannibalis per Alpes itineris narratio, multo magis cum hoc monte quadrat, quàm cum monte Genuæ; tametſi ſciam Druentiam è Genuæ monte fundi, per quem T. Liuius, & eum ſecutus Plutarchus, Hannibalem deducit, qui ſoli obſtant, quò minus citra omnem ſcrupulum aſſeram, Hannibalem Lugduno, cuius planitiem Araris & Rhodani iam iam confluxorum alueis & montium inacceſſis rupibus comprehenſam, inſulam vocat Polybius, dicam rectà ad Cyneſium montem perrexiſſe, atque in eius deſcenſu eas inueniſſe præcipitiorum difficultates, quas commemorant ſcriptores. Dum equidem Lugduno prius per planitiem, deinde per montem Gabelletum, ac mox Chamerium, & montem Mediolanum & Iſaram flumen tranſgreſſus, in vallem anguſtam veniſſem, quam Tararus fluuius, ſi rectè nominis memini, ingentia ſaxa voluens, & Iſaram in fluxu ſuo vehementer & augens & incitans, mediam ſecat, frequenter Hannibalis laborum recordabar. Iter quidem, quod Lugduno per montem Genuam ad Taurinos ducit, multò facilius eſt; ſed hoc quod dico, meo quidem iudicio Polybij deſcriptioni, & iis fraudibus quas Galli quidem itineris duces machinati fuiſſe dicuntur, magis reſpondere videtur. Hos igitur duos in Cyneſio iugo vertices Herculis mihi columnas fingo; extra quas Herodotus Celtas collocauit Cyneſiis proximos. Nam id de Herculis ad Gades columnis capi nullo modo poteſt: ac deinde Herculana via ab Ariſtotele, mirabilium auditionum auctore, deſcripta, cum his Cippis & Cyneſiis collata, planè videtur hanc intelligentiam approbare. Quod autem de vrbe Pyrene adiecit, id nulla ratione conſiſtere poteſt, niſi quis Heganienſem regionem olim Pyrenen quoque nominatam fuiſſe credat, quæ nunc rectiùs à multis arcibus Πύργοι ſiue Burgen Teutonicè vocaretur, cùm nullum vſquam terrarum tractum æquis ſpatiis contentum inuenias, in quo tot arces numerari queant. Sed quid nos Herodoto medicas manus adhibere tentamus, quando quæ de Iſtro ſcribit, prorſus aduerſentur veritati, quod illi ætati eò magis condonandum, quòd ne Polybio quidem hiſtoriam ſcribente, quicquam adhuc liqueret eorum quæ inter Narbonem & Tanaim continerentur. Satis eſto nos ex eo didiciſſe, gentem eam, quæ vltra Cyneſios ad occidentem habitaret, iam tum Celtarum nomine apud Græcos fuiſſe nuncupatam; atque Ptolemæum deinde conſcium, quàm latè Galatarum nomen olim patuiſſet, Celtogalatas dixiſſe eos, quos Gallos Romani nominabant. Omnibus igitur Galatis, qui inter Oceanum, Alpes & Rhenum habitarent, Celtarum nomen commune quondam fuiſſe cerno, quo cur fuerint vocati, non facile mihi fit reperire. Nam qui à frigoribus ita dictos putant, cùm Kelt ſiue Kalt frigus ſignificet, rationem aſſignant infinito latiùs, quàm nominis vſus ferat, vagantem. Itali hac tempeſtate Germanos Lans vocant, non alia de cauſſa, quàm quòd eos frequenter audiant dicentes, Lans man, dum alter alterum ſalutat. quo tamen nihil proprium genti notatur, ſed homo eiuſdem regionis. Eo fortaſſe modo cùm Galatæ pugnam inituri clamarent kelt kelt, quod eſt iugula iugula, vt hodie clamant, *Tuez tuez*; factum eſt, vt à Græcis aliiſque gentibus, quid hac voce ſignificaretur ignorantibus, Keltæ fuerint nominati. Quòd ſi quis contentioſè mecum agens, argumentis de moribus petitis, euincere niteretur, C hac in voce haud ſecus atque in Caius per G efferri debere, atque ideo Kelt idem eſſe cum Gelt, lubentiùs cederem, quàm in re incerta multis verbis altercarer. Et procliue alioqui eſt Kelt audire, dum Germani quidam Gelt pronunciant, non alterius modò linguæ hominibus, ſed noſtris etiam vernaculis; ita neſcio qua celeritate ipſius mediæ literæ ſonum attenuant, præ nimia fortaſſe eius cui inhiant, adipiſcendi feſtinatione. Gelt enim pecuniā ſignificat, cuius gratia

Herodoti locus quidam explicatur.

Cyneſius mons.

Cyneſii pop.

Hannibalis per Alpes iter

Lans, quare Germani ab Italis vocentur.

Celtæ, vnde ſic vocati fuere.

gratia à Gallis prisci Cimmeriorum instituti iam olim oblitis pleraque omnia bella cõtra exteros suscipiebantur; & non contra exteros tantùm pugnabant pecuniæ caussa, sed pro exteris etiam lubentissimè stipendia faciebant. Quia ergo quocunq. venissent, se dicerent pecuniæ gratiâ venisse, vel rapiendæ vel militari seruitio promerendæ; fortasse à veritate nõ aberrarit, qui dixerit hac caussa Keltas fuisse nominatos, qua via Celtarum, & Crygmanorum; & Germanorum nomen eiusdem ferè professionis haberet notationem, eo solo seruato discrimine; quòd hi à solo nudoque acquirendi studio, illi à pecunia, cuius gratia facerent omnia, nuncuparentur. Mirum ni & illud crebrò in ore habuerint, Gelt of kelt, id est, vel pecuniam det, vel eum iugula: quod celeuma non olim tantùm, sed hodie etiam nimis frequens est: atq. hinc lubricus etiam lapsus fuit è Gelt in Kelt, tametsi vocalis in Kelt pro iugula, longa nobis sit, quæ in Gelt breuis auditur. Videntur itaque Galatæ non quouis tempore se Celtas nominasse, sed tum dumtaxat, cùm pecuniam bello quæsitum exiissent. Pòst verò nomen tesseram gerens militarem eius rei cuius cupidine ducti arma sumerent, cœpit nomen esse gentile, primùm quidem totius nationis, tandem verò vnius partis, cui hæc appellatio maximè præ cæteris placuisse videretur: quod si sic acciderit, idem prorsus in hoc quod in Germani nomine vsu venisse cernitur. quæ consensio consuetudinis in duobus populis æquè eadem de caussa bellorum auidis, non parum facit ad id, quo facilius hæc posterior de pecunia ad nomen translata ratio, à me probetur atque credatur. Nec gratus sim Gallis & odiosus lectori, si prolixè de veterum vtriusque linguæ & Græcæ & Latinæ scriptorum testificatione repetam, quoties Galli quondã alias gentes inuaserint & depopulati sint. Sciunt Græci, sciunt Romani, sciunt Asiatici, quas clades quondam dederint, quantoque pecuniæ amore flagrarint; quamque nulla pars orbis ab eorum incursu fuerit immunis. Facit hoc Celtarum nomen insigni suo cum gentis moribus consensione, vt in suspicionem veniam, vocem eam qua Hebræi Gallos nominant, ex eodem fonte manasse: צָרְפַת enim si de Gallico sermone interpreteris, mox offert notionem non admodum à magno pecuniæ faciendæ studio dissidentem. Quamuis enim Sarphat vulgus pronunciet, mihi tamen de matricis linguæ cum cæteris quæ inde fluxerunt extra dubium est, primam huius vocabuli litterã aliquando idem quod st, aliquando quod ts valere, & p frequenter in locum b venire: quod si ad hoc nomen admittamus, inueniemus Starbat siue Sterbat, quo notatur is qui emissitiis quasi oculis atque attẽtis lucrum semper intuetur. Huius fortasse nominis occasio tum data est, cùm Cimmerij totam Asiam peruaderent, sese adesse dicentes, vt perfectiora adderent omnia vitæ instituta; quod eorum lingua quos inuaderent profiterentur, credo tamen inter eos non defuisse, qui simpliciter quod haberent maximè in votis, id nomine sibi vernaculo declararent, dicerentque se non tam Cimmerios esse lingua Hebræorum dicendos, quàm sua ipsorum Sterbatos, id est, intentos oculos ad lucrum vtilitatemque habentes. Sed hæc tantum valeant, quantum dubiæ in rebus alta temporum caligine inuolutis coniecturæ: hoc saltem cõstat, hac voce Hebræis Gallos nominari; cuius rei qui plura certioraq. sibi
B. Ariæ Mõtani laus. desiderabit argumenta, is doctissima doctissimi vndiquaque Benedicti Ariæ Montani commentaria in Abdiam prophetam diuino prorsus instinctu scripta consulat, in quibus non hoc modò discet, verùm etiam ingentes margaritarum inueniet thesauros, ex intimis oraculorum, quibus humanæ salutis mysteria vatibus sunt reuelata, depromptos abyssis. Verùm quia apud Hebręos vocales non scribuntur, poterat צרפת
Comerorum populorum vocis origo. sic legi, vt sit Storpat, quo commodorũ omnisq. vtilitatis perturbator notaretur; quæ notio eadem esset cum ea quã per vocem Commer intelligimus. Cum-ber idẽ nobis diceretur, quod tam graue est & molestum, vt vix ferri possit. de qua voce in Croniis. Inde fortè à Festo annotatum, Cimbros Gallis latrones notari, diphthongo uî in i mutata, vt hodie in harpyia efferimus: quamquam credo id à Gallis non tam ob propriam vocabuli notationem dictum fuisse, quàm propter odium eorum Cimbrorum qui licet eandem cum ipsis generis originem haberent, totam tamen Galliam crudelissimè latronum more vastassent. Quòd si Commer quis dicat, rerũ commodarum vtiliumq. significat impedimentum, à Com, quod inter alia significat conuenit & accidit, vt Het comt my wel of qualic, id est, bene vel malè rebus meis cõuenit siue accidit. Huic si Mer addas, quo demorari notatur, idem fuerit Commer, quod eorum quæ euenire cupimus, remora & obsta-

obstaculum. Præter illam itaque rationem, ob quã Cimmerios potius se, quàm Gomerios nominari Cimbros voluisse, modò de coniectura tradidi; accedit & hęc vocis Commer significatio, quam ob allusionem ad Gomer conuicij loco fortasse crebro ab iis qui eandem linguam idemque genus haberent, audientes, non putabant sibi pro gentili nomine retinendam, sed loco eius Cimber substituebant. Gomer siue Go-mar, in quo G perinde atque in Caius in C transiuit, frequenter vt Comarius pro Gomarius diceretur, idem est quod homo bonæ famæ; cuius loco malignis procliue fuit, vt Com-mer pro Comer pronunciarent, notionem contrariam prorsus obiicientes. Quicquid autem caussæ fuit, cur pro Comaro Cimmer & Cimmerius diceretur, id saltem constat, hanc nominum iam olim inductam fuisse commutationem, quod clarissimo indicio in iis cernitur, quæ Strabo de littore quod à Nicopoli Corcyram versus Epirum terminat, commemorauit, in quibus ad Acherontem fluuium monumenta duo sunt Cimmeriorum; quorum alterum Cimmerium est promontorium, alterum Comarus portus quidam non magnus Isthmum cum sinu Ambracio efficiens, stadiorum sexaginta ad ipsam vrbem, à victoria Augusti contra Antonium & Cleopatram & nomen & primordia sortitam. Cimmerij ferè vbicumque locorum fuerunt, inferorum aliquam memoriam reliquisse videntur, vt ad Nicopolim Acherontem flumen nominarunt ex Acherusia profluens palude: quod quidem in Italia ad Cumas & Baias apertissimè fecisse deprehenduntur, vbi non Acherusia modò palus, sed Auernus etiam celebratur, nomina Homero de Vlyssis ad inferos descensu fabulandi occasionem largita. Ex hoc antiquitatum Cimmeriarum consensu mox perspicuum fit, corruptum esse Strabonis exẽplar, quod pro Cimmerio Chimerium posuit: tametsi non ignorem, fuisse qui Cimmerios quasi Chimerinos dictos arbitrarentur; atque inde fortassis irrepserit error, de peruersa cuiuspiam ita sentientis emendatione. Acherusia palus Cimmerios clamare videtur æquè hic atque in Italia: atque inde liquet, quis fuerit Comarus, cuius monumentum portus ille cõseruaret, ad quem principium fuit eius monarchiæ in qua Christus nasci voluit. Vicinia itaque Comari portus & Cimmerij promontorij, Comari & Cimmeriorum declarat cognationem: & ne hic vnus locus Comari dumtaxat memoriam seruasse credatur, consulendus Ptolemæus, qui Comaros siue Chomaros populos in Bactriana collocauit, & in eadem Chomarum ciuitatẽ, qua in regione, vti prima post diluuium Ianigenarum sede, nomenclatura integra permansit, Chomaris necdum occasione data ob quam eam commutarent. Sunt in Germania superiore Cimmeriorum reliquiæ quædam, eorum, vt opinor, qui valde olim ad Heluetiorum fines consedisse narrantur, Cimbricæ illæ quidem antiquitatis titulo nobiles: at apud nos quamplurimos inuenias Gomaros nuncupatos; inter quos & ille fuit cuius Liræ augustum templum visitur. Quamobrem de sermone nostro vocis integritatẽ examinemus, in quo ab illa vsque ætate qua in Bactriana maiores nostri Gomarorũ siue Chomarorum nomine clari habitarunt, intemerata permansit; eos notans qui boni nominis sunt atque bonæ famæ, si quis vocem de lingua nostra, cuius est vernacula, interpretetur. Atque hæc quidem de Gallorũ nominibus, quibus generatim omnes apud priscos sunt vocati.

Cimmerij. Cimbri.

Cimmerium promontoriũ. Comarus portus.

Acheron fl. Acherusia palus.

GALLI-

GALLICORVM

LIBER III.

OSTQVAM nunc de Gallorum & vernaculo sermone, & priscis nomenclaturis mihi videor satis multa dixisse; ordini consentaneum fuerit, ea quæ Iulius Cęsar ex Druidum auctoritate de generis ipsorū principe tradidit, examinare. Nisi enim illa præuertissemus quæ de prisca eorum lingua docuimus; nullo modo hanc quæstionem potuissemus explicare. Quid enim fabulæ similius, quàm Ditē primū Gallorum constituere parentem? nisi fortè quis sic genealogiam interpretetur, vt ij qui sic tradiderunt, dicere voluisse dicantur, Gallos obscuro genere natos; & non alium primum stirpis auctorem nouisse, quàm vel ipsam caliginem vel terram, cuius imperio Dis potitur. Equidem nisi prisci sermonis Cimmerij peritus essem; minimè absurdam eorum opinionem qui sic arbitrarentur, existimassem; & lubenter iis consensissem, Gallos Gigantum fratres ex Druidum doctrina haberi posse. Verùm cùm Druides veritatis & sapiētes & præmōstratores, de nomenclaturæ interpretatione esse docuerim; absurdum esset cōfiteri, eos in suo ipsorū genere vel tam aberrasse, vel tā veritatis fuisse negligentes, vt in maioribus suis enumerandis ad nullum principē potuerint peruenire. Pseudoberosus & Annius eius mango Samothen nobis nescio quem commenti sunt, qui Dis quoque fuerit nuncupatus. Legerat hic apud Diogenem Laërtiū Druidas & Samotheos apud Celtas & Galatas primos sapiētię fuisse doctores: cuius rei fidem ex Aristotelis Magico, & Sotionis vicesimo tertio Successionum libro adstructam videmus. Cæterùm exemplar meum Basileæ excusum non Samotheos, sed Σεμνοθέους habet, vocem Græcæ quàm Gallicæ formæ similiorem; quam tamen solius Pseudoberosi & Annij auctoritate non magis corrigere velim, quàm pro Megasthene legere Metasthenem, vt eum fecisse in Croniis meis dēmōstro. Demiror interim temerariam impudentiam huius nugatoris, qua mendaci suo Beroso maluit quàm Mosi adhærere: & dum Samothen Comeri fratrem fingit, & primum Gallorum parentem, à Iosepho, qui verum Berosum legerat, discedere, apud quem clarissimis verbis expressum est, Galatas à Gomaro genus duxisse. Vtrum igitur mendacij accusabo, Anniúmne cum suo ficticio Beroso, an Iosephum cum Mose & vero Chaldæorū Beroso? Absit vt tam sim vecors & insanus, vt desertis verę antiquitatis ducibus, effronti huic mendaciorū textori accedā, aut eius testificationē tanti faciam, vt eā vel conferre Iosepho, nedum præferre tentem. Ne videlicet idem Cimmeriorum in Italia & Gallia primus parens diceretur; finxit nobis, siue Annius, siue laruatus Berosus, Samothen Comeri fratrē; quasi absurdū esset, duas has nationes ad eundem generis principē referre. Num absurdius est Gomarum & Gallos & Italos, quàm eundem Iapetum vtramque gentem condidisse? Quid? an non Nochus omnium pariter gentium pater est? At defuissent ei delira somnia, quibus cum chartas & bonas horas perderet, tum hominibus in ipsius libris malè feriaturis illuderet. Reiectis igitur impudentissimi hominis mendaciis, illud quod non semel modò dicendum fuit teneamus, Galatarum genus ad Comarum pertinere, & superius ad ipsum Iaphetum, & sic Druidas intelligamus, vt Iapetum primum Gallicæ gentis auctorem fuisse dicant, quem ipsi Ditē vocarint; non alia de caussa quam ea de qua Vrancus quoque siue Francus, vt malè plerique scribunt, indigetatur. Mirifica fuit illa Nochi benedictio, qua Iaphetum & eius genus ornauit, in hanc sententiam; *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, & sit Chanaan seruus eius.* Atque idcirco dignissima posteris visa commemoratione sempiterna. Hinc itaq. dum alij aliis nominibus Iaphetum honorarent, & æternæ posterorum memoriæ consecrarent, Druidæ Ditem quoque nominandum putauerunt. Vt enim Nochi primi omniū hominum post diluuium natorum parentis varia epitheta fuisse, Indoscythica nostra docuerunt; ita & Iapheti complura fuerunt cognomina, à dotibus quibus eum diuina gratia ornauit, accepta. In Francicis ostendi, Vrancum dictum fuisse à palmitibus latissimè extensis; & modò in hisce commentariis tradidi Caium quoque fuisse nominatum, ob id

Pseudoberosus & Annius reprehenduntur.

Iapeti varia nomina.

ob id quod patri suo vnicè placuisset. Quàm verò ob rem Ditis nomen meruerit, nemini dubium posthac erit, qui Nochi benedictionem cùm vernaculo Druidarum siue Gallorum sermone comparârit. Dit nihil aliud est, quàm id quod Latinis increscit, augetur & res suas promouet. Vnde formula terminationis Latinorum Dis, in cuius obliquis casibus indicia extant originis primariæ luculentissima. Nihil ergo fabulosum aut à veritate deuium Druides Gallos suos docuerunt, dum eos ad Ditem patrem genus referre debere prodiderũt; tametsi qua de caussa id tradidissent, nec Cæsar, nec quisquam hactenus sciuerit, non Latinorum modò, sed eorũ etiam qui sermonis nostri peritiam haberent. Latini ob linguæ ignorantiam excusandi; at nostrates in re clarissima ita hactenus cæcutiuisse, admirabilis est incuriæ rerũ domesticarum. Is mos est, peregrina admiramur, nostra vilipendimus: Quid dico vilipendimus, cùm ne videamus quidem, adeò vt quæ de Lamiis fabulæ ferunt, ea nostris hominibus reuera conuenire videantur. Plurimos enim cernas in Latinis & Græcis & Hebraicis nihil relinquere quod non ad extremum vsque puluisculum inuestigent, atque ea in re tam esse oculatos, vt cornicum etiam aciem vincere videantur: at in domesticis vernaculi sui sermonis diuitiis tam nullos oculos habere, vt non talpis modò, sed quauis etiam leberide sint cæciores; cùm tamen citra nostræ linguæ opem nemo mortalium vnquam vel Mercurij, vel Hermæ ipsius sermonis præsidis nomen sit intellecturus. Cæterùm quoniam Iaphetum Ditem dixi vocari, quæstio existet, cur Dis Deus inferorum esse fingatur? Quæ licet ad Orphicam pertineat theologiam, hoc tamen loco succinctè explicabitur. Prisca virtutum, siue potestatum diuinarum nomina frequentissimè illis rebus creatis, in quibus maximè elucent, applicantur, non angelis modò, sed hominibus etiam sæpissimè tributa. Sic Nochum alij Saturnium, alij Apollinem, alij Bacchum, alij aliis nominibus beneficium aliquod diuinum & gratiam in eo significantibus nũcuparunt: qui veterum mos malè animaduersus, magnam dedit occasionem idolomaniæ, dum tot Deos homines sibi finxerunt, quot diuinæ dotes suis nominibus distinctæ inuenirentur; ac quia hominibus ea videbant attributa, exstitit tandem insana quædam Deorum genealogia. Saturni igitur nomen, quo seminis excellentia denotatur, Nocho datum, propterea quòd ex eius semine totum genus humanum sumpserit primordia. Hac via & ratione ducti, si Ditis nomẽ Deo, cuius proprium est, applicemus, abditos diuinæ bonitatis thesauros declarat, de quibus occultissimo ductu omnium rerum promotio & incrementa promanant; quæ sic partitur & dispensat, nihil vt magis sit occultum, & ab humanæ mentis captu remotum. Hinc D. Paulus, licet ad tertium cælum, id est, ad supremum, in quo Dei thronus est, cum Cherubim & Seraphim raptus fuisset; cùm tamen quæsiuisset, cur alios citra omnia merita sua ad vitam per fidem promoueat, alios deserat, exclamauit: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!* Hæc igitur altitudo diuitiarum profundissima, è qua omnis incrementi promotionisque ratio profluit, via nulli mortalium conspicua, Ditis nomine apud Orphicos signatur. quæ quoniam in meditullio habitat terræ viuentium, fabula conficta, Ditem in tenebris apud inferos imperare. Quoniam verò à supremis caussis ad inferiores fit progressus, id genus nomina pro sua quæque portione rebus inferioribus accommodantur. Dum igitur de elementorum natura loquimur & rebus corporatis, Ditis nomenclatura ea vis terræ intelligitur, qua omnium rerum augendarum vim possidet. Occultis cælorum viribus eam impregnari videmus, & quodam admirabili coniugio fieri Caiam, ac non solùm herbas & arbores & fructus omne genus producere, sed metalla etiam & gemmas proferre: quæ omnia tam occulta ratione fiunt, vt nullus hactenus Lynceus artificiũ hoc potuerit peruidere, nedum imitari. Cui igitur hoc numen omnia promouens & augens benignum fuerit atque propitium, eum Ditem quoque vocamus, propter beneficij concessi communicationem. Latini deinde digamma adiecto, vocem nonnihil mutarunt, Diues pro Dis dicentes, quo inter numen & hominem ditatum, discrimen aliquod esset. Quoniam verò diuitiarum caussa, quarum ius omne penes Ditem est, quamplurima scelera committuntur, iuxta illud, *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* factum est, vt Dis etiam animos iudicandi ius habere crederetur; optimus nimirum censor futurus, quo quisque modo in muneribus suis versatus fuisset. Nec hac tantùm de caussa

Dis ditis.

Dis quare Deus inferorum fingatur.

Nochi varia nomina.

Diues.

ſic exiſtimatum; ſed & illa, quòd animi omnium mortalium à Dei ſede ſuprema ad terram cacodæmonis fraude fuerint deiecti, perpetuò ibi manſuri, niſi Hercules adamantinas firmiſſimi carceris ſeras claua ſua perfregiſſet. Sed nimium excreſceret oratio, ſi quæ regni huius terreni & eius opum cum Dracone humani generis hoſte ſit affinitas, ſigillatim per capita ſua explicarem. Id vnum ſatis fuerit ex ipſis ipſius veritatis verbis addidiſſe; *Neminem poſſe Deo ſeruire & Mammonæ*. Quod ſic dictum intelligatur, neminem poſſe ſimul Deo ſeruire, & ſimul Ditis muneribus ſe totum dedicare. Quamuis enim non alius ſit diuitiarum pater, quàm ipſe Deus ſub Ditis notione; qui tamen diuitiarum ſe mancipium facit, iam non Deum ipſum, ſed diuitias, & ea quæ diuitiis adiuncta ſunt, pro Deo colit & adorat; non vſu earũ ad quem datæ ſunt perfruens, ſed turpi idolomania ſeſe iis deuouens, quarum contagione ad terram à cælo tractus, Tartaro tandem demergitur. Videmus ergo quàm variè eodem vtamur nomine; quod vt in Dite fit, ita in omnibus poteſtatum diuinarũ nomenclaturis accidere cogitemus: & dum hæc vocabula diuerſa Dei dona denotantia hominibus ob ſingularẽ aliquam prærogatiuam tribuuntur, idolomaniæ magnam dari occaſionem; atque hinc apud antiquos tot Deos extitiſſe, quot vel ab Heſiodo, vel Varrone vel aliis enumerantur. Græci cur Ditem Plutum & Plutonem vocent, alibi explicaui; quod vt hic repetam, nihil habeo neceſſe. Nũc itaque ſiue Iaphetum ſiue Ditem Galli patrem ſuum celebrent, nihil referre ſcimus, cùm pro eodem vtrumque nomen capiatur. Apud Græcos Iapeti memoria non fuit obſcura, ſed ſic figmentis inuoluta; nihil vt veritatis ex ea perſpiceretur. Audiuerant illi quidem à maioribus Iapeti & Promethei cognationem, ſed eam ita peruerterunt, vt qui pater eſſet, eum filium facerent; nec ſcirent omnino quis Iapetus, aut quis Prometheus intelligendus eſſet. Verùm de his in Beccefelanis. Iulius Cæſar quod de Dite expoſuit, bene illud quidẽ; ſed quod addidit, Gallos hac de cauſa noctes diei præferre, ita vt dies noctem ſubſequatur, non rectè dixit. Neque enim ſoli Galli, ſed alij quoque Cimmerij ita dierum ſpatia computaſſe deprehenduntur, vt nox diem præuerteret; non ſanè quia Ditem patrem haberent, ſed quod, vt id fieret, naturæ conſentaneum putarent; quæ hunc ferè omnibus ordinem comparauit, vt imperfecta perfectis tempore ſint priora, in iis quidem quæ ſucceſſu quodam abſoluuntur. Poſſem & alteram adiicere cauſſam, maximam illam quidem; ſed minimè de naturalium rerum ſcientia petendam. Præuiderat fortaſſe vel Adam, vel Seth, vel Nochus, diuini inſtinctus gratia, humani generis ſalutem nocte naſcituram, atque ea de cauſſa noctem diei præponendam putauit, quòd nimirum in ea initium eſſet futurum redemptionis humanæ, quæ pòſt in ipſo die abſolueretur. Fuiſſe verò hunc morem apud cæteros etiam Cimmerios, Goti Italos docuerunt, apud quos hactenus ab occaſu ſolis prima diei naturalis hora computatur, & viceſimæ quartæ horæ finis. Sidus in horizonte circulo ſiſtit.

Nox quare diei præferatur à Cimmeriis & Gallis.

Poſtquam modò declaratum, Iapetum primum Gallici generis auctorem à Druidibus celebratum fuiſſe; & à Ioſepo additum, Comarum patrem eſſe Galatarum; ignorari non poteſt, vbi primas ſibi ſedes collocarint. Quando enim in Bactriana antiquiſſimos Chomaros inuenimus, quis dubitabit, quin inter eos Galatarum quoque primi fuerint parentes; qui deinde paulatim in minorem Aſiam deſcenderint, & in Phrygia nominis ſui, tum in Gallo fluuio, tum in ſacerdotibus clara reliquerint monumenta. Mira ſanè fuit ab omni memoria Gallorum & Germanorum cognationis vis, qua factum eſt, vt ſicut hodie vicini ſunt, & alteris etiam alteri immixti; ita olim quoque ſemper vicini permiſtique fuerint; primùm quidem in Bactrianæ Chomaria, deinde in Phrygia, in qua Gallos inuenimus & Aſcanios, quos Germanos Iudæi hactenus interpretantur, ab Aſcanio Comari filio maximo natu genus ducentes. Poſtea in Europa non finitimi rurſus tantùm; ſed etiam in eodem terrarum tractu permiſti. Tectoſages enim vt olim in Aſia Saxonibus & Sueuis, vt Ptolemæi tabulæ docent, vicini fuerunt & ferè permiſti; ita rurſum in Germania Hercinium ſaltum, quem Eratoſthenes Orcinium vocauit, habitaſſe dicuntur. Quid Boij? an non & illi in meditullio eiuſdem ſiluæ tam clari quondam fuerunt, vt regio hactenus nomen à priſcis colonis ſeruarit, dicta Boiemia, quaſi à Boien heim, id eſt, domus Boiorum? Verùm quando, & quibus viis Galli vel ex Aſia in Europam, vel in hac ex vna regione in aliam venerint, deſcribere velle, inſani ſit laboris,

Galatæ ſiue Galli vbi primas ſedes collocarint.

Gallorum & Germanorũ cognatio.

Tectoſages.

Boij.

Boiemia.

propterea quòd nihil priscarũ commigrationũ descriptum à veteribus reperiatur, quibus è Scythia primi & Germani & Galli in Europam transierunt. Non possum tamen satis admirari veterum Græcorum in orbe describendo diligentiam, cuius beneficio primarum gentis Germanicæ & Gallicæ sedium facti sumus certiores; è quibus deinde licet commigrationes verisimili colligere coniectura. Verùm his missis, quas è Scythia in Germaniam, & ex ea in Galliam factas esse de tabulis Geographicis constat, ad illam nonnihil oculos conuertamus; ad quam Bocchus Maurus viam aperuit, Vmbros Gallorum sobolem esse asserens. Dubitari enim potest, an Galli à quibus Vmbros deriuat, trans Alpeis in Italiam venerint; an verò perinde atque Ianus nauigio appulerint ex Phrygia in Græciam, inde ad Italiam transportati. Cimmerios vnà cum Iapeto in Italiam venisse, de vetustissimis Cimmeriorum ad Misenum & Auernum sedibus probabile duco; inter quos & Gallos fuisse, nihil sit absurdi si dicamus; & nescio sanè an Cales sic à Gallis nomen duxerit, vt à Gaius Latini Caius retinuerunt. Quicquid huius sit, hoc saltem negari non potest, insignia duo monumenta nauigationis Iapeti & Gomeri extare, in eo Italiæ littore, quo Epirum & reliquam Græciam transmarinam spectat, alterum Iapygium à Iapeto, alterum Cumerium à Comero dictum, promontorium Anconæ portum claudens. Comerum autem hunc olim portum intrasse, & monti cuius in sinu secura nauibus statio datur, nomen de suo dedisse, Galliæ Togatæ limes argumento est, quam ab Ancona incipere Plinius testatur. Quamobrem si Vmbros Gallorum prolem cum Boccho fatebimur, quibus è Gallis ortos dicemus, nisi ex his ipsis quibus sunt proximè confines? Quamuis verò Picenis Anconam Plinius cæterique assignent, Cumeri tamen nomen indicium præfert, huc primùm Comerum appulsum sedem suis posuisse; licet pòst alia sit facta ditionum commutatio, quam vel vis fortiorum, veteres colonos eiicientium, vel nouarum sedium desiderium inducere plerumque consueuit. Prius ergo Senogalliam conditam crediderim, & Gallos hoc littus tenuisse, atque ab iis Ombros procreatos esse quàm vlli Galli Transalpini in Italiam venissent, & inde ad mediterranea transiisse, vbi vndique tuti montium altissimorum obiectu, agros colerent: quod vox Omwer, vnde Vmber, designat; licet alij ob gentis antiquitatem à pluuiis cataclysmi nomen duxisse existimarint, vti Plinius annotauit. Sed quid ego hic de Vmbris laboro, aut solius Bocchi nitor auctoritate, & Cumeri promontorij nomenclatura, vt doceam antiquissimis Italiæ populis Gallos annumerandos, aut potius cæteris omnibus anteferendos? Quis nescit, Cimmerios in sinu Baiano habitasse, in quo nomen Baiarum balnea notans, certissimum hactenus præfert Gallici sermonis monumentum. Minimè tamen eius sum sententiæ, vt omnes Cimmerios Gallorum sibi nomen vsurpasse dicam; hoc ago, vt vnà cum cæteris Ianigenis, qui Cimmerij maximè erant, constet Gallos quoque aliquos venisse, nomenclatura multò antea in Asia vel sumta, vel ab Iapeto, sic volente quosdam nominari, accepta. Quæ enim vtilior ad posteros, aut salubrior memoria poterat transmitti, quàm ea, qua Iapetus totius generis auctor semper testatum relinqueret, se perpetuò ad hoc incubuisse, vt Nocho patri suo placeret; atque ita perpetuo nominis monitu, vt idem & filij, & nepotes, & eorum posteri facerent, hortaretur. Quòd si probabilia sequemur, quid ni sic colligamus, eos Cimmerios, quos hac blanda nomenclatura dignatus est, ipsi fuisse gratissimos, eoque nomen dedisse, quo omnis earum, quibus bonorum hominum animi, & ipsi etiam Diui & Diuorum pater summus conciliantur, virtutum complexio contineretur. Quis igitur neget, dum ex Asia in Italiam traiiceret, cùm alios tum & hos sibi comites delegisse, à quibus Galli in Italia etiam propagarentur? Vetusta profectò locorum tum nomina tum confinia, huic assertioni luculentum suggerunt testimonium. Quàm longè, quæso, absunt Cales à Cumis & Baiis vetustissimis Cimmeriorum sedibus? Quid Calicula, quid Calatia? An non apertè clamant Galatas hic olim consedisse? fingunt nescio quem Calaim Boreæ filium Calium fuisse conditorem, vt est apud Silium:

Bocchus Maurus. *Vmbri Gallorum soboles.* *Galli cum Cimmeriis in Italiam venerunt.* *Iapygiũ promontorium.* *Cumerium promontoriũ.* *Ancona.* *Senogallia.* *Vmbri vnde dicti.* *Baiæ.* *Galatarum in variis orbis terrarum partib. monumenta.*

Nec cedit studio vicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales non paruæ conditor vrbis,

Vt fama est, Calais Borea, quem rapta per auras
Orithyia vago Geticis nutriuit in antris.

Agnosco Silij fabulæ originem. Acceperant à maioribus per manus, Calium ciues, sese eiusdem & generis & sermonis cum Getis esse; & maximam partem cognationis suæ ad Boream habitare; à qua ipsorum primores diuulsi, vnà cum Iano siue Caio in Italiam venerint, atque in ea præter loca modò dicta, Caietam quoque construxerint; cuius nomen Caij promontorium significat, si de Cimmeria lingua interpreteris. Clariora tamen longè vestigia ad primam Italiæ oram, qua Ceraunia iuga & Græciam spectat, extare cernũtur. Quid enim promontorio Iapygio illustrius? ad quod, quia primus fuit Iapeto appulsus, nomen ei datum Iapsheugt, id est, Iapeti hilaritas, læti videlicet, quòd terram eam attigisset, in qua diuino instinctu præuidisset, sedem fore non imperij modò amplissimi & felicissimi, sed veræ etiam religionis, quæ sola veram Ianigenarum generi paritura esset voluptatem. Fabulantur ij qui veræ originis ignari sunt, Iapygem Dædali filium huic regioni nomen dedisse, tam in ea re veri, quàm in iis quæ de volatu eius cæterisq; comminiscuntur. Si quis vnquam fuit Dædalus qui per aërem volauit, is fuit Nochus, qui arca sua mediam aëris regionem secuit. Huius filius Iaphet è Creta in Italiam venit, atque hinc fortasse fabulæ contexendæ fuerit occasio. Ab Iapygio, promontorio vltimo Italiæ ad hanc partem termino, non longè abest Galata, opidum vetustissimorum in Italia Galatarum monumentum, & quinq. inde paulò plus minus passuũ millibus Galatinus vicus, in quo nunc Sanctus Petrus in Galatino. Galatæ natus est auorum memoria Antonius Galatæus, Iapygiæ suæ insignis præco, qui bonis disciplinis Neriti initiatus, medicinam pòst fecit Gallipoli. Hic dum de Galatis quærit, quibus orti maioribus essent, miratur Plinium hanc oram Senonibus adscripsisse; & dum nihil minus quàm Gallicum fert genus quod videtur prorsus odisse, è Thessalia conditores gentis suæ mutuatur, inuenta apud Liuium vrbe Galatana. Ne tamen Gallipolis nomen huic officeret opinioni, contendit καλλίπολιν, non Gallipolim dicendam esse; contra & Plinij auctoritatem, Gallos hic agnoscentis, & veterem exemplarium fidem. Mela perinde atque Plinius principem vocis litteram G fecit, & omnis omnium seculorum memoria, Gallipolim nobis, non Callipolim dedit audiendam. Cæcutiuit ergo Galatæus Galatici nominis odio, malens mendacium suæ credi auctoritati, quàm Plinio, Pomponio, Melæ, & omni omnium ætatum pronunciationi consentire se videri, ne videlicet homo natione Græcus (quo se nomine magno fastu iactitat) in Gallica ciuitate se natum esse fateri cogeretur. O egregiam cautionem! quanto melius ille, qui se mundi ciuem dicebat, quàm hic homuncio, qui & se mendacij coargui, & primos patriæ prodere penates maluit, quàm videri natus esse in ea vrbe quam quondam Galli condidissent. Galatæus, inquit, non à Morinis aut Lingonibus, non ab Allobrogibus aut Sycambris, sed à Græcis ducit genus. Sit sanè ita Galatæ: nos Græcis eiusmodi hominem nõ inuidemus, cui prius & potius visum est mentiri & contrariæ partis testes corrumpere, quàm nudam & simplicem agnoscere veritatem. Mea nihil interest cuiatem me homines dicant, Gallum an Germanum, Græcum an Barbarum, modò veritas me à ciuitate sua non excludat, aut proditionis accuset. Plinius optima fide ex vetustis auctoribus didicerat, hanc quondam regionis partem Gallorum, Senonum sedem fuisse; atque ab iis Gallipolim prius conditam fuisse, quàm à Græcis fuerit habitata. quòd tametsi non scripsisset, ipsum tamen vrbis nomen faceret manifestum, quo posteriores coloni confitentur, Gallorum fuisse ciuitatem. Quod cùm sit perspicuum, cui dubium esse poterit, vnde Galata vrbs, & Galatinus ager acceperint nomenclaturam? Et quando rogo acceperunt? Nempe antè multo, quàm Græci vel illuc commigrassent, vel Gallos eiecissent. quo fit, vt Galatiæ nomen magnam Græciam præuerterit, & ante quàm Idomeneus post Troiam captam eò venisset, Galli loca illa possederint. Qui verò Galli fuerint, Plinius item docuit, aiens oram hanc Senonum fuisse; hac tamen sua nimis quàm Laconica commemoratione plus adferens difficultatis quàm lucis. Nam si Latinos scriptores, & inter hos primarium T. Liuium consulas, audies Senonas Gallos recentissimos eorum esse qui è Gallia in Italiam per Alpes transscenderunt, cùm tamen primos Sigouesum & Bellouesum, Tarquinio Prisco regnante, multis pòst seculis, quàm Troia euersa esset, transisse scribant. Qua igitur ratione

Iapygium promontoriũ.

Iapyx Dædali filius.

Dædalus potest dici Nochus.

Galata op.

Galatinus vicus.

Antonius Galatæus reprehenditur.

Gallipolis vrbs.

Senones Galli.

ratione Gallos, non dico Senonas, sed quosuis, antè in Iapygia collocabimus, quàm vel Dædali filius, vel Idomeneus hic Græcam gentem constituisset? Deinde qui conuenit his inter se, Vmbros Gallorum posteros esse, & non ante Tarquinium Gallos in Italiam venisse? Quando in hanc quæstionem incidimus; operæ non paruum aut leue pretium fore spero, si non Liuij tantùm, sed Plutarchi etiam hac in re sententiam cognoscamus, quò, quod controuersiæ plenum & altis tenebris demersum latet, tandem in lucem emergat. Liuius itaque, De transitu, inquit, in Italiam Gallorum, hæc accepimus, Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est, penes Bituriges summa imperij fuit. Ij Regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit virtute fortunaque, cùm sua, tum publica præpollens, quòd in imperio eius Gallia adeò frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum ac Sigouesum sororis filios impigros iuuenes missurum se esse in quas Dij dedissent auguriis sedes, ostendit, quantum ipsi vellent hominũ excirent, ne qua gens arcere aduenientes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinij saltus; Belloueso haud paulò lætiorem in Italiam viam Dij dabant. Is quòd eis ex populis abundabat, Bituriges, Aruernos, Senones, Æduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit. Profectus ingentibus peditum equitumque copiis, in Tricastinos venit. Alpes inde oppositæ erant, quas inexsuperabiles visas haud equidem miror, nulla dum via (quod quidem continens memoria sit, nisi de Herculis fabulis credere libet) superatas. Ibi cùm velut septos montium altitudo teneret Gallos, circumspectarentque quinam per iuncta cælo iuga in alium orbem terrarum transirent, religio etiam tenuit, quod allatum est, aduenas quærentes agrum ab Salyum gente oppugnari, Massilienses erant, hi nauibus à Phocide profecti. Id Galli fortunæ suæ omen rati, adiuuere, vt quem primum in terram ingressi occupauerant locum, patentibus siluis communirent. Ipsi per Taurinos saltusque Iuliæ Alpis transscenderunt, fusisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, cùm, in quo consederant, agrum Insubrium appellari audissent, cognomine Insubribus pago Æduorum: ibi omen sequentes loci, condidere vrbem, Mediolanum appellarunt. Alia subinde manus Cenomanorum Elitouio duce vestigia priorum secuta, eodem saltu, fauente Belloueso, cùm transscendisset Alpes, vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt, loca tenuere, Libui considunt. Post hos Saluuij, qui prope antiquam gentem Leuos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem petiere Apenninum. Deinde Boij, Lingonesque transgressi, cùm iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto, non Hetruscos modò, sed etiam Vmbros agro pellunt; intra Apenninum tamẽ sese tenuere. Tum Senones recentissimi aduenarum ab Vfente flumine vsque ad Athesim fines habuere. Hanc gentem Clusium Romamque inde venisse comperio: id parum certum est, solam'ne, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adiutam. Hæc Titus Liuius: nunc audiamus Plutarchum. Gallos, inquit, Xylandri verbis Latinè loquens, ne Græcis insertis sit prolixior, tradunt Celtici generis fuisse, quibus cùm propter multitudinem hominum patriæ solum alendis non sufficeret, quæsitum nouam habitationem profectos: fuisse autem permulta millia virorum validæ ætatis & bello vtilis: plura adhuc eos millia liberorum & mulierum secum traxisse. Horum alios, superato, qui est ad Septentrionem, Oceano, ad Riphæos montes peruenisse, & in extremis Europæ finibus consedisse: alios inter Pyrenæos montes atque Alpes prope Senones & Celtorios diu sedes suas habuisse. Hos multo pòst tempore cùm vinum gustassent, tum primùm ex Italia ad ipsos allatum, adeò omnes eius potus miraculo incognitaque prius voluptate ad furorem compulsos, vt sublatis armis, acceptisque secum parentibus, ad Alpes contenderint, terramque illam, omnibus aliis pro sterilibus & incultis habitis, quæsiuerunt, quæ eum fructum proferret. Id quoque traditum est, ab Arunte Hetrusco primùm ad eos allatum vinum, eoque præsertim ad inuadendam Italiam concitatos eos esse, viro nobili & ingenij neutiquam mali; eumq; ad hoc factum hic casus, vt aiunt, impulit. Tutelam gesserat Lucumonis, pueri parentibus orbi, diuitiis inter ciues facilè primi, ac formæ præcipuæ. Hic ab Arunte educatus, cùm adolescentiam attigisset, ad domum eius ventitare non omisit, simulans tutoris sui consuetudine se delectari: interim vxorem eius corrumpebat, eumque vicissim

Gallorum in Italiam transitus.

ciſſim ipſa deperibat. Diu admodum amor eorum clam fuit, donec eouſque adoleuit, vt cùm iam neque deponere eum, neque occultare poſſent, Lucumo apertè conatus ſit eá à viro abſtractam ſecum habere. Aruns re ad iudices delata, amicorũ numero pecuniæque largitione & ſumptibus à Lucumone victus, patria exceſſit, cumque de Gallorum rebus auditu accepiſſet, ad eos ſe contulit, expeditionisque in Italiam dux eis fuit. Galli, facta irruptione, ſtatim omnem eam regionem occupauerunt quæ quondam Hetruſcorum fuit; quæ nimirum ab Alpibus ad vtrumque mare pertinet. Quam Hetruſcos obtinuiſſe, nomen etiam teſtatur. mare enim quod ad Septentrionem vergit, Adriaticum, ab vrbe Hetruſca Adria, dicitur. alterum quod eſt meridiei oppoſitum, apertè Tyrrhenum (ſunt autem Tyrrheni iidem qui Hetruſci) appellatur. Omnis ea regio arborifera eſt, & pecori paſcendo apta, fluuiiſque rigatur multis: fueruntque in ea vrbes octodecim magnæ ac pulcræ ædificatæ, ita vt & ad pecuniam parandã commodè, & ad viuendũ ſplendidè haberent. quas omnes Galli, Hetruſcis pulſis, obtinuerunt. Hæc Plutarchus longè ſuperioribus temporibus acta eſſe ſcribit, quàm Cluſium

Liuius vanitatis arguitur. & inde Romam oppugnarent. Vt prius hic quæ Liuius ſcribit conſideremus, de iis ſic ferè ſentire cogor, vt fabulæ putem commodè apteque confictæ, quàm rei geſtæ ſimiliora. Nomina enim ad id cogitandum inducunt, quorum ſignificatio toti reſpondet

Ambigatus, vnde dictus. narrationi. Ambigatus enim ex **ampt-wi-gat**, ad Latinam incudem factum, magiſtratum ſignificat, longè lateque ius ſuum extendentem.

Sigoueſus. Sigoueſus is dicitur, cuius tota vitæ ratio & mores victoriam promittunt, quam facilè ſibi parare poterat in ſiluis &

Belloueſus. locis incultis, quæ ne vltrò quidem oblata quiſquam vellet poſſidere. Belloueſus verò nomen eſt ei quadrans, cuius mores ſic ſunt compoſiti, vt toti ad iram & bellum ſpectare

Bel. Bellum. videantur, à **Bel weſen**. Nam **bel** pro bello vernaculum nobis olim fuiſſe vocabulum,

Leb. de conuerſionis analogia conſtat, per quam ipſi **Leb**, quod eſt viuo, aduerſatur. Quid

Lef. enim magis vitæ aduerſatur, quàm pugna & occidio? Qua verò de cauſſa à **leb** potius, quod ſuperioris linguæ ſequitur proprietatem, quàm à **lef**, qua voce ferè inferiores vtuntur, deriuetur; per euerſionem obiter adiiciam, quo ſimul Belgarum nominis ratio cognoſcatur. Crudelitatem perpetuò vitæ aduerſari; nec vnquam in hominis animo loci quicquam ſibi debere vindicare, cùm vocum architectus ſignificare vellet, verbum, quo viuo denotatur nobis communiore pronunciatione, ſic fecit, vt eius verſa vel lectione, vel auditione, crudelis ſignificaretur. Idem oſtenſurus, licet bellum vitæ item contrarium plerumque eſſet, tempus tamen incidere quo ſit neceſſarium ad res vitamque conſeruandam, vocabulum eius ea fecit forma, vt retro lectum, & prius & poſterius oſtenderet. Sicut enim **bel** ipſi **leb** opponitur; ita **bel** aliam quoque cauſſam ſignificationis includit, à **be-hel**, quod eſt conſeruo: Vnde **bel** conciſum. A **leb** igitur **bel** pro bello gemina dicitur ratione, vtraque apprime vtili ad demonſtrandum, hinc quid mali, inde

Fel. quid boni bellum apportet. Cæterùm dum à **Lef** nobis communiore voce **fel** formauit, oſtendit truculentiam non ſolùm vitæ inimicam perpetuò eſſe, ſed etiam inimicitiarum & odij parentem, quod per **feh-hel** intelligimus. **Feh** enim ſiue **veh** inimicitiam notat inter alia, contrarium ipſi **hef**, quod eſt eleuare. Odium enim & inimicitia omnia

Veh ſiue Feh. deprimit. Ex eadem cauſſa **veh** ſiue **feh** pecus notat, quia ipſi **hef** quod eleuationem, contrariam naturam, ſit ſortitum; & quia nihil magis nos deprimit & pecudes reddit, quàm membrum libidinem explens, voluit ſermonis noſtri faber, vt **feh** id quoque vocaretur: qua tamen in re mirifica arte alterius etiam rei dedit ſignificationem, nimirum vt **feh** in hac notatione, non ſolùm veræ mentis eleuationi aduerſaretur, ſed inter ichnæas etiam voces referri poſſet. Nam ſi retro **feh** legas, videberis virgam admonere vt ſe eleuet, quaſi citra eleuationem eam officio ſuo fungi non poſſe demonſtrares. A

Bellig. Belg. Belgæ vnde dicti. **bel** formatur adiectiuum communi nobis in deriuatis regula **bellig**, pro eo quod Latinus diceret, ad bellum pronus & vtilis. A **bellig** **belg** per ſyncopen, nobis in primis frequentem, homo ad bellum procliuis. quod nomen quàm appoſitum eorum ſit naturæ quibus olim datum fuit, licet ex aliis non liqueret; Cæſar tamen tam idoneus teſtis eſt, vt ei vel ſoli ſit credendum; propterea quòd non quæ ab aliis auditu tantùm

Belgæ bellicoſi. accepiſſet, ſed quæ reapſe didiciſſet, litteris mandarit. Nec deſeruit hactenus gentem natura, tametſi pleræque ciuitates diuitiis & luxu ſint eneruatæ & emollitæ, vt Sardibus olim de Crœſi conſilio legimus accidiſſe. Nulla gens eſt in orbe quam Belgis æquo

Marte

Marte opponas; si ad militiam sub seueris & strennuis magistris exerceantur. cuius rei experimentum clarissimũ vidimus, Albano vnam atq. alteram eorum legionẽ ducente. Verùm quantum hac in re laudis sit, de ratione nominis bel cognouimus. Nisi enim ad conseruationem publicamque salutem bellum referatur, non humanitati tantùm, sed ipsi etiam vitæ contrarium esse voce sua demonstrat. A bellig etiam fit verbum belg pro irascor, eò quòd ira & vitæ perinde atque bellum aduersetur, & non ad aliud conducat, quàm ad res suas cuique seruandas, vitamque, dum opus est, tuendam: quam vtilitatem vt Stoici reiiciunt stolidè; ita Peripatetici prudenter amplectuntur. Bellouesus igitur nomine suo profiteri videtur, sese ad eos profectionem parare, à quibus, nisi bello, nullos agros extorsurus esset. Bene sanè appositeque processit figmentum, dum Bellouesum in regionem populosissimam missum legimus, in qua quicquid ipsius esset vel virium vel consilij, ad bellũ adhibere oporteret, quod Bel-wesen clare significat, Gallici sermonis non imperitis, apud quos wesen dum verbum est, idem significat quod esse; dum vt nomen vsurpatur, pro eo ponitur quod quisque vultu, moribus & gestu præ se fert. Quamobrem Galli vel Tito Liuio, vel alij de ipsorũ in Italiam aduentu percontato, nihil aliud respõderunt, quàm sese quicquid agri Italici possiderent, armis sibi quæsiuisse, cùm contrà qui in Herciniũ saltum profecti olim fuissent, victoriam certam sibi spondere possent, vti loca vel raris vel nullis cultoribus occupata, inuasuri. Quòd autem tempus adiecit Tarquinij Prisci, id vanum est, & ad id dumtaxat accommodatum, vt laruæ historicæ de tempore sumptæ prætextu fabula velaretur. Et optimè Gallorum Regi, alienos agros tanquam suos diuidenti, nomen inditum, quo magistratus longè lateque patens notaretur. Equidem nihilo vel valde paulò recentius Mediolanum, quàm Patauium existimo, cùm videam eandem Venetorum olim & Gallorum linguam fuisse, & æquè illos atque hos ad Cimmeriã stirpem pertinere, nec vllo modo in vetustis oppidorum nominibus sermonis discrimen agnosci. Quemadmodũ enim Mediolanum in Gallia apud Xantones, & rursus apud Aulercios; ita & Veneti in Gallia inueniuntur: nec hic solùm, sed ad ipsum etiã mare Germanicũ. Neque inde rectè colligas, Venetos Italiæ è Gallia commigrasse, non melius certè, quàm è Germania vel Paphlagonia; sed hæc vera fuerit conclusio, eiusdẽ linguæ homines in diuersis locis, vrbes, quibus nomen de natura regionum dederint, condidisse, quando vocabuli rationem, omnibus iis qui Veneti vocantur, communẽ videmus: atque idcirco dici nequit, casu id cõtigisse. Quòd si Liuius Venetorum, Patauij, Rauennæ, Bergomi, Mediolani, & aliarum vrbium nomina intellexisset, fortassis vlterius origines inuestigasset. Plutarchus curiosior, totum Celtarum genus, extra oceanum etiam nescio quò terrarum persequitur, atque inde in Europam deducit; aliis in extremo eius termino relictis, quos Germanos intelligi necesse est, aliis intra Pyrenæos montes atque Alpes apud Senonas & Celtorios constitutis. Hîc nescio quid primùm admirer. A quibus oris bona Tellus extra oceanum positis Gallos deducit? Deinde cur Germanis Celtarum nomen communicat, cùm Diodorus Galatas eos vocarit, & Ptolemæus Celtogalatiam Galliam nominarit, quò eam à reliqua Galatia, vt videtur, distingueret? Sed sit hoc sanè vnum eorum nominum quæ ob ignorantiam miris modis confunduntur. Iam cùm de Senonibus, qui Romam oppugnarunt, quæratur, quibus è sedibus primùm venerint; Galli hoc loco à Plutarcho dicuntur ad Senones & Celtorios venisse. Quos verò hic dicit Celtorios? Quoniam hæc omnia sunt perturbata & plena signorum, magnam ignorantiam arguentium, nos de veritatis indicio coniectamus, eos qui sic Plutarcho retulerunt, accepisse quondam ex eisdem locis & Germanos & Gallos omnes venisse, & eorum antiquissimos Senones fuisse, ideoque prius in Gallia, quàm cæteros consedisse, omnémque latè planitiem occupasse: Reliquos postea Celtas eandem regionem ingressos, montes incoluisse, atque idcirco Græca voce Celtorios dictos. quo nomine eum, quisquis ille fuit qui sic retulit, Sequanos, Æduos, Heluetios, Allobroges, Meduallos, Cynæsios & Aruernos intellexisse arbitror. Eos autem Gallos qui & planis & montibus occupatis aduenerunt, Alpes transscendisse, eo quòd nihil vacui in Gallia reliquum esset. Ex his igitur parum sani elici potest, præter id vnum, Senones Gallorum antiquissimos videri, cùm ceteri Galli ad Senones & Celtorios venisse dicantur, vt antiquiores regionis incolas. Nihil itaque hactenus certi habemus de primis Senonum sedibus, nisi eos Galliæ

Bellum quò referendum.

Belg.

Bellouesus.

Mediolanũ.

Veneti.

Celtogalatia.

Senones.

Celtorij.

faciamus indigenas, atque inde dicamus in Italiam venisse. Verùm huic opinioni non communis modò omnium gentium origo Margianæ debita, sed Bocchus etiam & Plinius, & locorum in magna Græcia nomina aduersantur. Si enim, (vt rectissimè rationem suam conclusit Leander Boius, diligentissimus & optimus Italiæ pictor) Gallipolis à Græcis, qui iam olim vel è Creta cum Idomeneo, vel cum Mesapo Neptuni filio è Bœotia profecti, priores incolas expulerunt, nomen suum sit sortita; fateamur necesse est Gallos prius vrbem hanc habitasse, ideoq; Gallorum vrbem vocatam fuisse. Vt autem hæc proba est collectio, ita & ista, qua concludo Galatam à Galatis conditam, mox ab eo tempore, quo ad hanc oram cum Iapeto appulerant, quia & nomen prodat conditoris, & vetus Iapygiæ vocabulum ipsum gentis ostendat auctorem. quem Iapetum fuisse Nochi filium, longè Minoë, si quis hoc nomine fuit nuncupatus, vetustiorem, de Iani nummo & vera historia deduco. Italia enim cum tota reliqua Europa Iapeti portio fuit; in quam cùm ex Asia nauigarit, prius in Cretā & Græciam venit, quàm ad primum hoc Italiæ promontorium appelleret, atque inde antiqua de Cretensibus colonis fama. Quos autem potius socios itineris habuisse dicetur, quàm Comerum & eius sobolem? cui rei fidem faciunt tum Cumerum promontorium, tum Cimmerij ad sinum Baianum, tum etiam nomina Cimbricis hominibus hactenus vernacula. Si Latini & cæteri Itali Iapetum hoc suo nomine, quod apud Græcos seruatum est, cognouissent, num putamus quemquam dubitaturum fuisse, cui nomenclaturam primum hoc Italiæ promontorium acceptam ferre deberet? Obliterauit Iapeti memoriam Iani appellatio, ab itineribus perpetuis, quibus suos velut diligens quidam Episcopus visitabat, indita; quam alibi docui ab eundo, quod Cimbri Gan dicunt, deriuari; adiecta etiam Ciceronis testificatione. O magnam supremi numinis benignitatem, qua in tot regnorum mutationibus, in tot euersionibus populorum, in toties variatis locorum nomenclaturis, hoc Iapeti & Galatarum monumentū integrum voluit manere; tametsi à nemine hactenus (quod equidem sciam) vel agnitum vel explicatum. Iam itaque tandem Romanarum antiquitatum studiosi intelligant id quod in Croniis docui, verissimum esse, in Iani nimirum nummo, eam nauem conspici, qua Iapetus in Italiæ venit possessionem. O venerandam Iapygiæ antiquitatem! quas ego laudes Deo canam de tam claro & luculento indicio veritatis? Gaudeant nunc Galatæ, gaudeant Galli, gaudeant Itali, & Iapeti conditoris sui memoriam celebrent, longè; quàm hactenus sciuerunt, & certiorem & illustriorem. Magnas equidem gratias Plinio ago, quòd hanc oram Senonum mihi commonstrarit, & veram Gallipolis ostenderet originem. Contempsit Galatæus Galatas, eosque, tanquam se, prole videlicet tam nobili & docta, indignos, barbariei accusauit; minimè eos reiecturus, si illustrissimum Iapeti & Comeri primorum totius Europæ parentum splendorē agnouisset. Cæcutiuit vir bonus ad hanc lucem, velut noctua ad Solis radios protracta; & dum se Græcum iactat, credidit maiorem sibi, quàm Gallorum esset, arrogasse nobilitatem. Sed missis nugis, id quod cœpimus agamus. Quærebatur vnde Senones in Iapygiam venerint: Ex eadem, inquam regione, è qua Iaphetus & Comerus maximus natu filius. Quamobrem cùm Galatas & Gallipolim hîc inuenerim, procliue mihi fuerit ostendere, qui Cimmerij, & qua caussa Senones fuerint nuncupati. Docui eos qui Galli & Galatæ vocabantur, nomine suo, eius gratiæ, qua Iaphetus patri suo maximè placuit, sempiternum gerere monumentum, & verisimile esse, Iaphetum honorifico hoc nomine illos præcipuè dignatum fuisse, qui tales sese erga ipsum, qualem ipse se erga patrem gessit, præstitissent. Nunc igitur cùm alio alius magis placere queat, & sint gradus quidam inter eos qui hanc dotem possident; probabile est, eos qui maximè omnium placuissent, Senones fuisse nominatos, quasi Sen-won in singulari numero Cimber diceret, quod significat acquirebam, lucrifaciebam sensum: cuius orationis vel ea est sententia quam Latinus exprimeret, si gratiam se acquisiuisse & consecutum esse diceret, vel se sensum & intelligentiam sibi comparasse. Exclusum est apud Latinos & Græcos duplex nostrum digamma, quòd eo carerent. Quod enim sacræ litteræ dicerent: *Inueni virum secundum cor meum*; nos diceremus, Ick heb eenen man ghevonden na mynen sen: & pro eo quod placet, communis phrasis habet, Tis mynen sen: quod ad verbum significat, sic sensui vel sententiæ

Gallipolis.

Iapygia conditor Iapetus.

Iapeti in Italiam nauigatio.

Iapeti memoriam obliterauit Iani appellatio.

Ianus vnde dictus.

Ant. Galatæus reprehenditur.

Senones vnde in Iapygiam venerint.

Senonum nominis etymon.

Sen siue sin, id est, sensus. Si siue sie, id est, video. En, id est, finis.

sententiæ meæ visum esse. Sen enim siue sin, sensum nobis signat, tam exteriorem quàm interiorem; à si, quod est video, & en, quo finis notatur. Voluit enim nomenclator illud sensibus commune esse vocabulum, quo monerentur omnes, quicquid sensu vllo apprehendimus, id totum ad vltimum finem esse referendum; & in omnibus iis quæ sensibus offeruntur, cùm aliis, tum maximè interioribus, omne iudicium à fine peti oportere, cùm idem sit Sen quod si-en; id est, vide finem. Si autem vocali in tenui sono producta, quem alij pingere malunt duabus vocalibus I & E coëuntibus, notationis vim habet ex natura ipsius sibili & vocalis I. Cùm enim visus omnium sit celerrimus, ita vt momento vno ad vltimum vsque penetret cælum; magno spiritu vis eius exprimi debebat. Sibilo igitur velocissimo vocis vehiculo I tenue addidit verbi faber, quò celerius omnia vis eius penetraret: ac quò longius ea pertinere & adspirare intelligeretur, voluit vocem produci. Si igitur siue sie, idem est quod video. Porrò præter summum hoc artificium in voce fabricanda, cui nescio quid possit conferri, adiecit & alterum mysterium in conuersione cernendum. Nam quò doceret, quò visus tam exterior quàm interior nos ducere debeat, sic eius nomen fecit, vt conuersum idem significaret quod est Latinorum. Cùm enim nihil citra lumen videri queat, statim ad lumen hic sensus nos vocat: & cùm summum & maximum lumen à Sole dimanet, ad cælum & Solem adscendimus; cuius stupendo aspectu & intolerabili oculis nostris claritate, quæ totum mundum momento temporis complet, ad eius qui tanti sideris, tanta pulcritudinis & potestatis infinitate præditi, auctor est, rapimur maiestatem, mentis oculis intuendam. Nihil profectò est sensibus humanis obuium, quod plus virium habeat ad eius qui solus est cogitationem iniiciendam, quàm Solare sidus, corporis oculos immenso suo lumine pulsans atque percellens; & tantam iniiciens, quantam nullis verbis exprimere possem, admirationem. Dies me antè deficiat: quid aio dies? annus me antè deficiat, & is quidem magnus, quàm vel sexcentesimam partem explicare possem virium Solis stupendarum. Videtur certè Deus corporatam quandam bonitatis & pulchritudinis suæ imaginem molitus, dum Solem fabricaretur. Dum igitur hunc videmus, atque eius beneficiis perfruimur; cogitemus de verbo quod huic sensui tribuit architectus: & non hæreamus in eo quod primùm sese offert, sed vestigiis retro lectis, pergamus ad ipsum illud de quo solo verè dici potest is nostrate, & est Latinorum. Et quemadmodum in voce prorsa commorandum non est auditui; ita nec in pulcritudine & potestate Solis visus acquiescat, sed vltrà progrediatur ad ipsum creatorem: quod si perpetuò homines fecissent, nemo vnquam mortalium Solem vt Deum adorasset. quamquam sunt infinitò magis excusandi, qui in hunc errorem inciderunt, quàm qui statuas, vilium fabrorum opera, pro Diis coluerunt. Si enim vlla res corporata adoranda esset, certè pulcherrimus hic Solaris orbis in genere hoc primas mereretur. Ex si igitur & en, fit Sen vel Sin, vnde Latinis sentio; quo, vt dixi, monemur, omnem sensuum facultatem ad ipsum finem referri debere. Sennones igitur nomine suo monentur, vt sensum sibi compararent atque lucrifacerent, quo omnis omnium rerum intelligentia & intelligentiæ finis continetur; & gratiam inire apud omnes, cùm cæteros, tum parentes haud secus studerent, quàm Iapetus apud patrem omnium fecisset. Nec interim nego, immo pronior in eam sum sententiam, cupiam fortasse primùm nomen Sen-won datum esse, à quo posteri deinde sint sortiti appellationem, quod in Galata quoque potuit accidisse. Epitheta certè sunt æquè vni nominando, atque multis apta. Quocirca an vni primùm data sint, atque inde ad cæteros manarint; an verò toti alicui familiæ & cognationi, nihil interest, modò constet de significatione. Nunc itaque si rogemur, vbi Senones acceperint hoc suum nomen; dicemus eos in Asia sic cœpisse nuncupari, statim ab eo tempore quo Galatarum domui opus esset distinctione; atque deinde sicut Galatarum, ita & Senonum nomen diuersis diuersarum regionum incolis mansisse, vt familiæ in varia capita distrahebantur. Quot autem Galatæ, vel quot Senones vnà cum Iapeto & Comero in Italiam principio vecti sint; nec mihi liquet, nec alij fortasse liquebit, nisi diuinus aliquis instinctus reuelet. Vel vnus solus genti Galaticæ in Iapygia originis potuit esse princeps. Cæteri verò & Galatæ generatim, & Senones eorum pars in Asia tum relicti, pòst variis migrationibus

Visus exterior & interior.

Solis pium encomion.

Sentio, is, ire.

Galatarum & Senonum ex Asia migrationes.

distracti

distracti sunt, alij huc, alij illuc, quò vel habitandi commoditas inuitasset, vel vis hostium pepulisset. Plerique sanè videntur ex Asia in Europam per Tanaim transiisse; inter quos Tectosaces fuisse, & in Saxonicis, & paulò prius dixi. Alij fortassis è Phrygia in Thraciam traiecerunt, atque inde ad Danubium progressi, sursum ad fontes eius, & hinc rursum trans Rhenum in Galliam commigrarunt: alij etiam è Thracia ad Illyricum, & mox in Venetiam & ad Adriæ littora. Quid enim vetat quò minus dicamus, per Hellespontum æquè in Europam quosdam, atq. pòst ex Europa in Asiam penetrasse; cùm videamus quamplurimas, cùm ab aliis, tum à Cimmeriis maximè reciprocatas commigrationes, vt Tectosaces primùm ex Asia ad montes vsque Pyrenæos, deinde ex Europa in Asiam legimus commigrasse? Quamuis igitur Galatas quosdam antiquissimos in Italia statuamus, quorum pars quædam Vmbriã condiderit, fatemur tamẽ postea multos è Gallia, Alpibus transscensis, in Italiam venisse. Variæ sunt caussę commigrationũ, quas nihil opus est enumerare; eo quòd neminem, qui vel aliquem saltem rerum vsum habeat, vel paucos historiæ scriptores euoluerit, latere possint. Quamobrem nihil miri, si & antè in Italia plurimę Gallorum gentes fuerint, & multo pòst alij rursus aduenerint. Ex his certè, quæ modò annotauimus de Senonũ in Iapygia locis, de Galatæ & Galliopolis antiquitate, de Cumero promontorio, & non procul inde Senogallia; de Calibus & Calatia, de Gallicano monte, de Caieta, colligimus multis antè seculis quàm Tarquinius Priscus rerum apud Romanos potiretur, Gallos in Italia fuisse, & plurimas vrbes condidisse; quibus pòst ab Italis, id est, hominibus externi sermonis sint eiecti, pars etiam obliterato prisco nomine, victoribus immisti. Iapygiam Mesapus videtur primus inuasisse. Is Neptuni filius dicitur. Coniicio Mesapum strennuum aliquem fuisse piratam, atque valida classe ex Asia hinc Græciam, hinc Italiam vexasse; & in illa quidem Mesapion montem Bœotiamque ab eo vocatam; in hac verò Mesapiam regionem eam quæ Tarento & Brundisio interiacens Cherronesum Græciam versus extendit. Non fuisse autem Messapum natione Græcum, Mesapiorum lingua declarat, in qua Brundisium cerui caput notare scribunt: verène an falsò, mea nihil refert. Hoc saltem omnium confessione certum est, Mesapicum sermonem alium à Græco & Italo fuisse; quo fit, vt Solinus dum Græcum fuisse scriberet, errarit. Quamobrem suspicor quempiam inuicta classe per mare grassantem, sese iactasse Neptuni filium, cùm de illustri parentum genere gloriari nequiret; quo modo terræ cælique filij dicuntur qui obscuro loco nati sunt. Scimus Protarchi Tralliani monitu, Chamesem etiam in Italiam ex Africa nauigasse, non alio, vt opinor, proposito, quàm vt ex inuidia fraternum regnum carperet, quem Saturnus videtur expulisse. Eodem modo Semi posteritas, & in ea Phœnices maximè, totam Græciam, Italiam & Hispaniam variis cladibus afflixerunt, odio ex iisdem fontibus deriuato. Aequè enim Chamistæ atque Semistæ Iapetiis Nochi fauorem & consecrationis prærogatiuam inuidebant, atque pro se vtraque pars diligenter adlaborabat, ne Iapheti posteri vel dominio in Africa potirentur, vel in Semi tabernaculis habitarent. Contrà potius nitebantur pro virili, vt totam Iapeti sobolem, non ex Asia tantùm & Africa, sed quoad eius possent, ex Europa etiam profligarent. Hinc totam ferè Hispaniam, qua mari aditus esset, à Phœnicibus occupatam accepimus; & in Italia sic exteros, partim de Semi, partim de Chami sanguine procreatos, omnia perturbasse; vt priscus Ausonum, Oenotriorum, Galatarum, & vniuersim omnium Ianigenarum sermo prorsus corrumperetur, tametsi prisca Deorum, & aliquot regionum & opidorum nomina, diuina quadam benignitate conseruata satis ostendant, quam primi olim in Italia coloni linguam vsurparint. Inter alios igitur Ianigenarum hostes fuit & hic Mesapus, tam validam secum manum trahens, vt nec igni nec ferro lædi posse videretur. Neque enim Græci dum Bœotiam occuparet, neque Galatæ dum Iapygiam inuaderet, vel ignibus iniectis classem, vel gladiis socios perdere potuerunt, quò in sedibus suis auitis veterem libertatem tueri possent. Videtur autem hic per Mes à Semo descendisse. Egregiè verò Neptuni filio nomen Mes conuenit, eo quòd in Hebraica Semigenarum lingua משה idem sit quod emersit ex aquis: è qua radice Moseh quoque nomen accepit, eo quòd ex aquis liberatus esset. Quis enim magis ex aquis emersit, quàm is qui & Neptuni satu primùm in lucem venit, ac deinde nauibus egressus terras aliorum, ceu

Mesapus Neptuni filius, &c.
Mesapion mons.
Mesapia regio.
Mesapicus sermo.
Iapetij inuisi Chamistis, & Semistis.
Moses vnde dictus.
Mesapus vnde dictus.

ceu monſtrum quoddam marinum inuaſit, depopulatus eſt, & occupauit. Hinc Meſap adiecto קצף quo furor & ira notatur, Meſi ſignificabit furorem; Virgilius autem equorum domitorem Meſapum dixit, eo quòd in allegoriis per equum naues intelligantur, quibus multo quàm equis celerius, commodius, longiusque omnia onera portantur. Qua de cauſſa Neptuno equi adſcribitur inuentio; cui dum oliua Mineruæ præfertur, pacata & ſecura agricolarum ſtudiorumque vita, mercaturæ & militiæ anteponenda deſignatur. Virgilij de Meſapo hi ſunt verſus:

Equus naues allegoricè ſignificat.

At Meſapus equûm domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam, nec ſternere ferro;
Iam pridem reſides populos, deſuetaq; bello
Agmina in arma vocat ſubitò, ferrumq; retractat
Hi Feſcenninas acies, æquosq; Faliſcos;
Hi Soractis habent arces, Flauiniaq; arua,
Et Cymini cum monte lacum, lucosq; Capenos.
Ibant æquati numero; regemq; canebant,
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni
Cùm ſeſe è paſtu referunt; & longa canoros
Dant per colla modos, ſonat amnis & Aſia longè
Pulſa palus.

Mirificû ſe præſtitit hic poëta, vbi ſi quid ſub figmentis latet veritatis, viderentur Meſapij non Iapygiam ſolùm, verùm etiam proxima Romæ loca occupaſſe; quia fortaſſe intellexerant in fatis eſſe vt Romani olim totius orbis imperio potirentur. Vel igitur inuidia ad tam felices rerum ſucceſſus impediendos, vel cupiditate communicandæ proſperitatis, Romanos quondam agros Tiberim ſubuecti armis ſibi vindicaſſe videntur. Quod autem de cygnis addit, alluſionem habet ad Meſapios Iapygiæ, à quibus Ennius Latinorum cygnus ſe genus duxiſſe iactat: ac quemadmodum cygnum canentem nemo vnquam audiuit, qui tamen de moribundæ vocis ſuauitate celebratur; ita indicat fieri potuiſſe, vt quamuis hi, quos enumerat, ſe Meſapios eſſe dicerent, id tamen non plus haberet veritatis, quàm quod de cygnis canentibus apud poëtas iactatur. In Aſia item palude Lydiæ, alluſit ad Aſiæ nomen, quo coniiciendum relinqueret, Meſapum ex Aſia quondam in Italiam appuliſſe. Meſapus itaque Meſi furorem nomine ſuo præferens, Neptuni filius habitus eſt, eo quòd mare occupaſſet. quem ſi genere Phœnicem fuiſſe dicamus, fortaſſe non multum aberrauerimus, cùm nomen Syram præferat originem, à מָשָׁה, vnde & Moſe dicitur deriuatum. Iapygiam igitur primùm à Ianigenis, quorum pars Galli Senones fuerunt, habitatam fuiſſe dicimus, & eis quidem mari aduectis. Nec ab aliis Senonibus Senogalliam cõditam credo, tametſi minimè negem, alios pòſt è Gallia eiuſdem nominis ſeſe prioribus coniunxiſſe. Omnes certè Galatæ ex Aſia in Europam venerunt, ſed itineribus admodû diuerſis. Alios Tanais tranſmiſit, alios Boſphorus Cimmerius, alios Boſphorus Thracius, alios mare Aegæum & Ionium. Per Boſphorum Thracium Scordiſci ad Danubij ripam tranſiſſe videntur, quorum maiores Scordæ in Bactriana vocabantur, à quo nomine communi nobis deriuationis formula Scordiſci deducuntur. Per Boſphorum Cimmerium Tauros crediderim veniſſe, à quibus eadem forma Tauriſci in Pannonia dicti, quorum fortaſſe poſteris Taurinum debet originem. Ad hûc modum de Senonibus item cogitandum, in varias eos orbis partes fuiſſe diſtractos. Ptolemæus in Saxonia Semnones collocauit, de quibus frequenter dubitaui, an non Sennones dicendi potius eſſent. De Sena in Hetruria alios aliter video ſenſiſſe, & in iis Blondum turpiſſimè lapſum. Sunt qui Brennum eius faciũt conditorem, iam à Roma capta regreſſum vt in ea ſenes ætate & militia feſſos collocaret. qua in coniectura alluſionem nominum ſecuti, videntur putaſſe Senam ſenibus fuiſſe conſtructam. Polybius auctor eſt, Romanos, deuictis Gallis, coloniam eò deduxiſſe, nec vrbis nomen, quod à Gallis, qui eam prius habitaſſent, acceperat, immutaſſe. quod quidem accidiſſe dicit quinto pòſt anno, quàm nobilem illã apud Delphos cladem Galli paſſi fuiſſent: quæ, ſi Pauſaniæ credimus, in alterû centeſimæ viceſimæ quintæ Olympiadis incidit, cùm Roma prius capta fuiſſet à Senonibus Olympiadis nonageſimæ octauæ anno primo, iuxta Dionyſij Halicarnaſſei ſupputationẽ. Alius ergo Brennus

Cygnorum cantus.

Galatarum ex Aſia in Europam aduentus, itineribus diuerſis.

Scordæ pop.
Scordiſci pop.
Tauri pop.
Tauriſci pop.

Sena à quibus condita, & vnde dicta.

Brennus fuit qui exercitum in Græciam duxit,alius qui centũ & octo præuertens annis Romã cepit. An verò Senam hic condiderit,an non, incertum: hoc certum de Polybij testimonio, Senones eam antea, quàm Romanos tenuisse: quo fit,vt Sennam perinde atque Sennegalliam à Senonibus, non verò à senibus, quod quidam videntur credidisse, existimẽ nuncupatam. Fuere & in Aquitania populi Senates,à Sena haud dubiè nomen sortiti, non illa quidẽ Tyrrhena,sed à Senonibus in Aquitanorum finibus condita: ita variæ fuerunt gentis expeditiones. Suspicamur itaque hanc Etruscorum Senam à Gallis Transalpinis,non illis vetustis Vmbrorum maioribus,conditam fuisse. Mirum est quàm integris sensibus, quàm recto iudicio,quàm faustis auspiciis locum delegerint,in quo ciuitatem, cui à sensu & iis quæ sensibus arriderent, nomen dandum esset, collocarent. *Sena vrbis laus.* Qui ingenia Senensium, non virorum tantùm, sed mulierum etiam norit; qui sciat quanta dexteritate & elegantia odas componant choreis ducendis accommodatas; qui viderit quàm amœno vestitu & totius corporis cultu sese ornent, & vt vno verbo complectar omnia, quàm totæ sint Veneres, omnibus leporum numeris absolutæ, næ is mihi facilè assenserit, nihil magis sensibus & externis & internis placere posse, quàm ea quorum in hac vrbe & summa est copia, & iucundissima festiuitas. Dignus profectò locus Gaiis, cuius naturam longus seculorum decursus talem probauit, vt nemo non cernat, si vim quidem vocis nostratis intelligat,Senæ nomen ei rectissimè conuenire. Ianus olim Musis & bonarum artiũ studiis vrbem dedicaturus, locum delegit totius Italiæ amœnissimum & saluberrimũ,cui neque colles vitiferi,neque saltuosi mõtes,neque lacus latissimus & pulcerrimus, in quo insulæ etiam eminerent, neq. in longum porrecta planities deesset; qui prĉterea totius Italiĉ collatione eum situm haberet, vt inter sinum Tarentinum & Alpeis, extremos totius regionis terminos, ferè medius iaceret,quò æquè ab his atq. ab illis posset frequentari. Cùm igitur huius vrbis condendæ hunc sibi scopũ propositũ haberet, vt in eo ingenia exercerentur, & plena eorũ haberetur intelligentia,quæ vel externis vel internis sensibus percipi possent,nomen excogitauit,quo propositũ suum omnibus iis qui audituri essent,explicaret. Quia enim hoc in votis haberet vt totã ditionem suã bonis ingeniis repleret,atq.magna eorũ hominum esset vbertas qui sensuum acumine valerent,quiq.se hac dote omnibus gratos redderẽt, *Volsina siue Volsiua.* Volsenam siue Volsinã indigetauit, eo quòd Vol-sin idẽ significaret quod plenum sensuũ & intelligẽtiæ, vt neminẽ latere potest,qui vel minimã habeat sermonis nostri notitiam. Neq. refert siue Volsenam siue Volsinã dicas, quoniã vtriusque soni pro eadem notione vsus sit, tametsi nunc I ferè proferamus, vocalem ad sensuum & mentis aciem subtilitate sua denotandam aptiorem. Qui sen dicunt, magis exprimunt syncopes naturã in vocis compositionem admissæ,in qua prior potius quàm sequens perit vocalis. Ex Si-en namque,vti dixi,fit S'en concisum. Rabbi Samuel Annianus Volsinã veterem assessoriam reddidit, eo quòd Sina assessoriam interpretaretur, rectiùs vetus odium quo Iudæi Christianos persequuntur,expositurus, eo quòd שְׂנֵא odisse significet. Quod si כְּלֶסְנָה scriberetur, rectius nomen loco conueniret, eo quòd vetus rubus hac voce notaretur,quoniã & mons Sinai à rubo vocatur. Cæterùm ineptissimi hominis est & prorsus omnis intelligentiæ communis expertis,nomen à Iano inditum,de Semi lingua velle interpretari. Et quamuis daremus Ianum Semi fratris sui sermonem longo vsu didicisse,quid faciemus Brennũ hominem Gallum Transalpinum? Num & hunc dicemus Senam Iudaico vocabulo nuncupasse? Iam Senogalliam,si Mercurio placet,à Comero Hebræo Gallica voce nominatam asseremus? Abite vecordes isti Anniani ad vestrum Samuelem,vt vos amaris sannis deludat, & assessores suos & consultores spinas & odia esse subindicet,dum pro spinis & odiis reddit assessores. Nos Senam & Vol-senam de prisca Ianigenarum Cimmeriorumq. lingua intelligamus, atque eadem ratione Senones antiquissimos Iapygiæ populos,quorum vrbem Græci pòst Gallipolim vocarunt, *Gallipolis.* nomen accepisse dicamus; freti non falsis Berosis, non ficticio Metasthene, non aliis titulis mendacibus & laruis,sed idoneorũ primæ classis scriptorum testimoniis, & clarissimis priscarũ vrbiũ & regionum monumentis,hactenus etiamnum extantibus & veteres conseruantibus nomenclaturas;quarũ significatio clarior est vel ipsa luce hominibus Cimmerij sermonis non imperitis. Locutus est Ianus eadẽ olim in Bactriana & finitimis locis lingua qua pòst in Iapygia & Thuscia: eandẽ seruauit Comer & tota eius posteritas,

quam

quam Semigenæ ex Asia,& Chamesæni ex Africa, diuersis classibus inuecti, striligine
sua sic paulatim corruperunt; vt alia prorsus lingua è varia vocum commistione sit ex- *Latina lingua vnde exorta.*
orta,quæ pòst in Italia longo vsu mollita,& pòst exasciata, Latina euasit. Nec alia ratio-
ne nata est Græca;variis dialectis distincta, & magna arte ad suauitatem & copiam in- *Græca lingua vnde nata.*
geniosorum hominum studio expolita. Nostra hactenus diuino quodam beneficio &
singulari gratia integra mansit,quo ex ea tempore suo destinato profunda sapientiæ my-
steria enucleentur,& labenti pietati adferantur adiumenta,nihil triariis cessura. Hoc lo-
co eam capimus vtilitatem,vt nouam lucem Cimmeriis veteris historiæ tenebris infe-
ramus,videamusque quibus initiis inter Ianigenas Galatæ extiterint,& quàm verè Boc-
chus scripserit,Vmbros Gallorum veterum propaginem esse. Et verò rectissimè inter ve- *Galli veteres & noui Italiæ distincti.*
teres & nouos Italiæ Gallos distinxit,propterea quòd ab ipso mox exordio habitatæ re-
gionis,Galli quidam cum Iapeto in Iapygiá appulissent;& Comero deinde generis au-
ctore vlterius ducente,Senegalliam condidissent, in ea regione cuius initium est pro-
montorium illud quod nomen ab eo accepit qui primus eius portum à diluuio inue-
ctus est. Alij Galli multo pòst è Transalpino tractu Italiam intrarunt, qui licet admodū
olim multa loca circa Padum occupassent; collatione tamen illorum qui cùm Iapeto
venerunt,noui possunt vocari. Magnas gratias Boccho debemus, magnas Plinio, nec
paruas Solino de hac memoria litteris consecrata,sed maximas omnium diuinæ boni-
tati & locorum Geniis,qui hæc tam Ogenia nomina in priscis vrbibus, promontoriis,
regionibusque tam integra conseruarunt,vt ex iis quod veterum scriptis deest, non cō-
temnendum capiat supplementum. Marcus Antonius Vmbrorum vetustatis conscius,
quò eam admirabiliorem redderet, ab ombros,quo pluuia Græcis dicitur,nomen deri-
uauit.quem vt de gētis antiquitate bene animaduersa & tradita laudamus, ita peccasse
dicimus,quòd de Græca lingua Vmbris peregrina nomēclaturę dederit interpretationē.
Om-wer enim,vt dixi,Gallorum lingua,idem est quod vndique defendo. Galli enim *Vmbri vnde dicantur.*
pertæsi externarum per mare incursionum, coloniam emiserunt ad ea loca in quibus
vndique à montibus defensi laterent,quos inde Ombros vocarunt: Si tamen Ombri in
plurali numero potius quàm Omber ad etymologiam voces,mox habebis vndique tu-
tos. Om-bri enim illi dicuntur,qui omni ex parte liberi sunt atque securi. Ex Vmbris ve-
terum Gallorum sobole orti sunt Sabini,si Zenodoto Trœzenio credimus,& locorum
sequimur viciniam. His accedit Sabini nomenclatura, sacerdotali maximè generi con- *Sabini vnde nomē traxerint.*
ueniens, adeò vt Sabini inter Ombros eas videatur habere partes, quas apud Hebræos
Leuitæ. Is enim qui primam nobis alligat caussam, aut potius nos caussæ primæ deuin-
cit & conciliat, Sac-bin nostra lingua dicitur. Primus ergo & supremus post diluuium
Sacbinus fuit Nochus siue Saturnus. Varro de cuiuspiam veterum lectione doctus, Sa-
binum à cultu Deorum dici scripsit,cuius rationem,teste Festo, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι petiuit in-
eptè, ita me Sabinus verus amet, nisi fortè fateri velit, citra linguæ Græcæ opem Sabi-
nos nunquam nomen inuenturos fuisse,aut honorificum existimasse; nunquam suum
nomen audire posse,quin sese obæratos esse sentirent Græcis,genti peregrinæ, & adeò
non amicæ, vt Trœzenius dicat Vmbros à Pelasgis auitis sedibus eiectos Sabinis origi-
nem dedisse. Accidit hîc Varroni quod Ciceroni in Iano, quem cùm ab eundo dictum
vel audiuisset vel legisset,putauit vocem sic factam,vt ab eo diceretur Eanus,ac deinde
Ianus. In similem errorem alibi quoque Varro impegit, dum nescio vnde subodoratus
aut edoctus,Liberum & Liberam generationi præesse, nominis rationem in librandis in
venereo actu testiculis quæsiuerit & assignarit; cùm sicut Ianus à Gan,id est, eundo; ita *Ianus vnde dictus.*
Liber à Li-ber,quo significatur,populos vel gigno vel pario,dicatur. Suauitas locutionis *Liber deus, et Libera dea vnde dicātur.*
à Romanis quæsita ex Sacbino fecit Sabinum, mutato etiam longo tempore primæ
syllabæ in breue,contra significationis & originis rationem: Licet verear ne non tam
hac caussa,quàm ignorantia peccarint,putantes nimirum ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι vocabulum du-
ci. Posset tamen quis suspicari,veteribus Sabini nomen eò magis placuisse, quàm Sac-
bini,quò gemina vocis origo in mentem audientis veniret;altera quam modò dixi,alte-
ra,vt Sabinus sit à Sabin,qua compositione seminis alligatio notaretur. At cui semen vt
naturam suam tueri possit,est deuinciendum? Cui alij,quàm ipsi satori rerum omnium
creatarum,qui continuò diuinæ suæ potestatis semen adspirat,tam in conseruando ne-
cessarium,quàm in primo satu. Et placet profectò hæc gemina allusio in nominis ra-

tione reddenda, cùm vtraque egregiam habeat cùm significationem, tum admonitionem; qua docemur citra hoc vinculum nihil prorsus rerum omnium vel in lucem venire, vel seruari integrum posse. Et hęc quidem est catena illa qua Iupiter se dicit totam

Catena Iouis.

rerum omnium suspēsam tenere vniuersitatem. Vltra quam est & aliud vinculum quo piarum mentium seminarium primæ caussæ alligatur, triplici constans funiculo; fidei nimirum, spei & caritatis. Huius autem contexendi torquendique initium quia fides possidet, Sabini Deum fidum sibi in primis colendum putauerunt, quo eius gratia fides in ipsis vera de Deo & humani generis salute & excitaretur, & iusta caperet incrementa. O præclarum perennis & sapientiæ & religionis fundamentum! Quis vos ô Sabini his orgiis imbuit? Quis tam congruentia docuit religioni Christianæ? Quis? Ipse nimirū summus & primarius Sabinus Nochus, & eius filius Iaphetus, & huius filius Gomer pater Galatarum, à quibus Vmbri maiores nostri & genus duxerunt, & alligandi se primæ caussæ susceperunt disciplinam. Sed longiùs me rapit series cognationis Sabinæ, quam si persequerer, totas cogerer euoluere Romanorum antiquitates, quæ Gallicis ita sunt annexæ, vt diu multumque dubitarim, an Gallica & Romana coniungenda mihi essent, an separanda; tandem tamen concluserim Gallica Romanis esse præuertenda, propterea quòd recto ductu ex Galatarum & Senonum monumentis ad Vmbros; & ab his ad Sabinos, & inde subiectam Sabinorum montibus Romanam planitiem descendendum videretur. Quæ igitur de herba Sabina Sabinis cognomini, quæ de Dio fidio, & in eo plurimorum errore, quæ de Quirino eius patre, quæ de Enyalio Græcorum, quæ de Hercule, quem eundem cum Deo fidio facimus, ex Hermathena nostra depromsi, in Romanis antiquitatibus candidè communicabo, doceboque fidem, nostras, licet nunc obsoletum, vocabulum esse, nec ex alia lingua

Fides.

quàm Cimmeria, quid propriè & primò significet, intelligi posse. Est enim fides de vera nominis ratione, illud in nobis diuinum donū, quod & ea declarat quæ longissimè sunt remota ab hominis captu, & simul hominem consecrat, ac quæ sit vera consecratio, nobis ostendit. Longè diuinior est eius etymologia, quàm Cicero perspexerit, vel

Dius fidius. Medius fidius Dius.

quisquam alius Latinorum. Interim discant, qui volent, ex Plauto, Dium fidium & Deum fidium eundem esse, & sic dici Medius fidius, vt me Hercules. Dius item Gallicum est, & idcirco Sabinum vocabulum non aliud notans, quàm Deum. Sicut enim ab aliis dixi Sin dici, ab aliis Sen; ita alij Dium alij Deum enunciant. cuius vocis ea est notio, vt ipsa æternitas intelligatur, ex Di articulo & ew, quo æternitas no-

Dieu Gallis quid sit.

tatur. Vnde hactenus Galli *Dieu* pronunciant, longè correctiùs quàm vel ipsi sciant, vel quisquam hactenus annotarit. Ex Di-ew namque *Dieu* vetustissimi dixerunt, vt æternum Dei esse, quod extra diuinam naturam intelligi nequit, significaretur. Hanc autem vocem eò lubentius vsurparunt, quòd alaudarum epodos esset, quæ

Alaudarum epodos, dieu, dieu, dieu. Deus. θεὸς.

post aliquot crispante voce versiculos decantatos, frequentissimè *Dieu, dieu, dieu,* lenta & in longum ducta voce, veluti epimonen quandam intercalarem cantare audiuntur. A Dieu Galatarum veterum vocabulo, Latini Deus, Græci θεὸς retinuerunt. cuius nominis rationem frustra apud eos quæsiueris. Sed de mirifico hoc nomine in hieroglyphico alaudæ signo ex tabula Bembi sumpto latiùs ago, sacram ipsius Aleph primæ litteræ figuram ad mysticum eius nomen applicando. Quemadmodum enim Alaudæ caput scipionibus in Ægyptiacis figuris impositum, plenum est arcanæ significationis, principem vitæ actionem complexæ; ita & Aleph cæteræque litteræ hieroglyphicas habent figuras, quibus prisca Galatarum nomina ad amussim respondent; ita vt nomina figuras, & figuræ nomina litterarum interpretentur, artificio tanto vt maius haud queat excogitari. Demiror profectò quis Annium docuerit, primam litterarum inuentionem Gallis deberi; quando quem sibi finxit Xenophontem, nihil sit nisi vanum inanis tituli figmentum, cuius lenocinio mendacia sua protruderet atque venditaret. Nobis certissimum est, cùm ex his quas tradimus antiquitatibus, tum ex consensione nominum & figurarum,

Cimbricus sermo, idem est cum lingua Iani, &c.

quibus litteræ & nominantur & pinguntur, Cimbricum sermonem, qui cum lingua Iani & Nochi & cæterorum vsque ad Adamum primum hominem superiorum idem prorsus est, figuras sibi & nomina earum suo iure vindicare; quando in eo solo perfectissimam & sanctissimam litterarum enumeratio absoluat orationem,

nem, nec ordine mutatô, nec vel vno Iota nominibus aut addito aut adempto. Erant tamen nomina generum duorum; quorum altera apud Latinos hactenus seruantur, à potestatibus earum, vt voluit, indita; altera ab Hebræis optimè proferuntur. Illa pueri discebant prius quàm scribere docerentur, breuissimam & diuinam prorsus exprimentia orandi formulam, quam additio litteræ K & Q, & X & Z, & peruersa ipsius C pronunciatio dumtaxat corrumpit: quibus sublatis vitiis, non congruens tantum est & conueniens pueris discere volentibus oratio; sed maxima etiam complectitur mysteria. Hortatus enim præceptor puerum ad orandum, preces nomine ipsius illis verbis concipit, vt principiô vnum Deum adorandum doceat, eumq; oret; vt puerum deiectum in tenebras ignorantiæ attollat, & ex rudi & plebeio reddat subtilem atque nobilem, & animum eius atque mentem brutam, qualem adhuc nulla disciplina politus possidet, ad seipsum vnum Deum exaltet. Altera nomina litterarum, orationem quoque complexa, pueri tum ediscebant, cùm pingere docerentur. Quocirca paulò prolixior est & fecundior mysteriorum, duos in se continens vndenarios, quorum vterque suam quandam significat vitam. Prior exordium capit à tribus trium in diuinis personarum proprietatibus, ordine suo collocatis, cui senarium subiicit, absolutum absoluti operis numerum, addito ad finem binario, cuius partes sunt, vt istius prioris vitæ explicet summam felicitatem. Et hæc quidem vita est & oratio talis, vt homini etiam non lapso conueniat. Alter vndenarius vitam complectitur post lapsum, in qua oratio à debilitatis & vulnerũ incipit confessione, humiliter supplicans ne nos brutis, quibus similes facti sumus dum serpenti credidimus, coniunctos esse sinat, sed adempto malo in quod præcipitati sumus, nos erigat ex mundi phantasmatis ad se, idque per crucem: in qua tria vltima nomina trinitatem sic indicant, vt in patre desinant, à quo prior vndenarius incipiebat, atque ita circulus absoluatur, in viginti duas partes diuisus, quarum septem integram faciunt circuli dimetientem: quod dum artifex alphabeti monuit, vtilissimum dedit geometriæ præceptum. nec eo contentus, voluit indicare hunc numerum interuallis sonorum esse metam, eo quòd ab infimo ad summum vox humana tres tantùm capiat continuas per octonarium scalas. Quamobrem cùm vtrumque nominum genus, & eorum quæ picturæ respondent, & priorum quæ potestates dumtaxat exponunt, nostratibus diuinissimam apertissimamque exhibeat orationem, nec simile quid aliæ gentes agnoscant, nec ordinis rationem vllam aut nominum significationem assignare possint; cur non dicam linguæ nostræ propriam litterarum esse inuentionem? Scio Eusebium interpretationem nominum eorum dedisse, quæ & apud Hebræos integra scripta inueniuntur, tametsi malè pronuncientur, & ad sacras litterarum notas intelligendas spectant: at hunc Caninius vir doctissimus ab Hebræo quopiam deceptum dicit. Ipse interim nomina rectiùs, vt putat, interpretatus, nullam explicat sententiam aut congruam orationem, non magis sanè quàm Eusebius vel eius magister: Verùm contendit figuras hieroglyphicas fuisse; quod equidem ipsi assentior, sed volo vt vlteriùs doceat, quid vitulo cum figura Aleph, aut Beth cum domo, aut Gimel cũ camelo, & aliis cum aliis rebus quæ nominibus denotantur. Id nisi mihi expediuerit, nihil apud me effecerit. Nos docemus figuras nominibus respondere, & ea sic esse ordine se consequentia, vt non solùm congruam sententiam exponant, vel à pueris nostratibus intelligendam; sed orationem etiam contineant, cui nulla, præter eam quam ipse Christus nobis tradidit, sit comparanda, nedum anteponenda. Sed hæc in nostris Hieroglyphicis accuratè discussa ob id hic commemoramus, vt cernant intelligantque omnes, has Gallorum antiquitates non solùm cum Indoscythicis consentire, sed iis etiam lucem & robur addere, quæ de prima lingua disputaui. Videtur ergo Annius per somnium à spiritu aliquo monitus, dixisse, Gallorum litteras Græcis esse vetustiores: quanquam video ex Cæsare quodam id modo eum collegisse. Nam cùm dicat, Gallos Græcis litteris vsos esse, atque eos à Dite procreatos, probabile videtur recentiorem esse Græcorum eruditionem. Deinde cùm Bocchus Vmbros vetustissimos Italiæ populos, quorum ad diluuium referunt & nomen & antiquitatem, dixerit sobolem esse & propaginem Galatarum; quid obstat, quò minus Galatas faciamus omnis Græcæ & Latinæ litteraturæ parentes? Adde quòd Gallos in Phrygia poterat inuenire, atque ita de Phrygum antiquitate, qua cætero-

Alphabeti, siue litterarũ consideratio.

ros vincere mortales ab Ægyptiis produntur, Gallorum quoque concludere vetustatem. Cæterùm quid mea refert quibus è locis hic duxerit argumenta, quando eius sententia non magis moueor, quàm cuiusuis alterius de plebeia fece balatronis. Nobis classicorum testium auctoritas à Mose scriptis non aberrans, & perpetuus historiæ consensus, & priscæ gentium antiquissimarum regionumque nomenclaturæ, vnà cum perspicua earum & rebus ipsis conuenienti interpretatione, locum habent demonstrationum firmissimarum. Galli Transalpini ad Iapetum, quem sua lingua Ditem à patris consecratione nuncuparunt, genus suum referunt. Senones in Italia Galatam & Gallipolim & alias vrbes condiderunt, & totam regionem ab Iapeti gaudio Iapygiam indigetarunt. Quid ni igitur asseram, & veteres Calabriæ Gallos, & Gallos in Celtica habitantes ad eundem primum parentem pertinere, nec aliud inter eos discrimen principiò fuisse, quàm quòd variis itineribus, alij mari, alij terra ad diuersas Europæ partes venissent. Et cùm docuerim eandem Germanorum & Gallorum linguam fuisse, & vtramque gentem ab Iapeto & Comero propagatam paulatim è Margiana & locis vicinis ad Europam descendisse, luculentum fuerit indicium veritatis per omnia sibi cõcordis, prisca Gallorum & Germanorum vel in Bactriana vel confinibus vestigia clarissimè depressa demonstrare: quam ad rem insignem mihi operam nauauit Ptolemæus, vetustissimam regionem circa Paropanisum celebratarum ex antiquis Græcorum auctoribus suppeditans descriptionem. Ex hac Indoscythica mea tradiderunt, Iapetum cum Gomero & posteris hæc loca tenuisse, cæteris ad campos Senaar versus Occidentem progressis; in quibus cùm Babylonica linguarum confusio contigisse tradatur, non est quo credamus Comeri posteros huius cladis, quam Deus sermoni inflixit, participes fuisse. Quærantur igitur hic & Germanorum & Gallorum prima monumenta, quę licet sint magna tot seculorum edacitate non parum arrosa, tot tamen sunt & talia, vt cuiuis perspicuum reddant, hic Comerum cum suis habitasse, & eam, quam hactenus nostrates Cimbri linguam habent, vsurpasse. Cernimus in primis hic Chomaros, vt eos Geographus vocat, qui soli satis habent argumenti Iapetum in Bactriana consedisse. In eadem videas Scordas, vt modò dixi, à quibus Scordisci, populi in Pannonia inferiore infimi, qui videntur Scordo siue Scordoni monti, in quo fortè prius habitarant inter Mysiam superiorem & Dalmatiam nomen dedisse. Ab eisdem insula Illyridi obiecta Scordona vocata; quamuis in his vocibus quidam A pro O pinxerint. Vt autem Scordæ in Bactriana olim habitantes, Dais in Margiana commoratis erant non magno interuallo finitimi; ita ad Danubium confinia tenuerunt. Daæ enim siue Daui siue Daci Mysiæ superiori vltra Istrum obiecti sunt ad Septẽtrionem, cui & Scordana mons imminet, & Scordisci superius vltra Sauum adiacent. Dacorum hactenus reliquiæ in eisdem locis Cimmeriam linguam integram conseruarunt, quæ omnino eadem est cum sermone Saxonum, quorum primi maiores Sacæ, magnam regionem inter Imaum & superiorem Bactrianæ partem olim tenuerunt. Nec miremur Scordos hic insulam de nomine suo nuncupasse, cùm Sassones etiam multo remotiùs ad ipsa Acroceraunia insulam Sasonem de nomine suo dixerint; eo fortè olim secuto Comerum quopiam Sacarum filio: quod vt faciliùs credas, cogita de Cimera regione in continenti proxima, & Chimera opido, Cimmeriorum claris monumentis. Est autem Sassona Auloni Macedonię opido propinqua, opportunę Turcicę classis stationi. Scordiscos item & Boios olim potentissimas fuisse gentes, quamuis pòst fuerint variis cladibus attritæ, Straboni credimus. atque inde non absurdum est, multis locis earum in locorum nominibus apparere vestigia. Circa eadem Bactra, vel proximè vicina loca habitarunt Cyri, adhuc ætate quidam populi Germani. quod Herodoti diligentia nobis prodidit. Quocirca nihil miri, si Daas, quos Daos Herodotus vocat, eum dicam sermonem, quẽ hactenus in Dacia seruant, olim loqui solere, cùm illic Germanis & Sacis essent quàm nunc sunt viciniores. Taceo nunc alias gentes, quæ ex illis locis in vicinam Scythiam cõmigrarunt, atque inde per Tanaim in Europam transierunt. De quibus satis multa in Becceselanis. Quam igitur vel habitationem vel linguam inueniemus antiquiorem, si ad hæc primùm loca homines Arcam sint egressi, & in ea solus Iapetus cum posteritate sua sit commoratus? Comarus certè eius filius non Chomaros tantùm populos ad Iaxartem condidit, sed Chomaram quoque vrbem in Margianæ & Bactrianæ confinio, non

Scordæ pop. Scordisci pop. Scordus mõs Scordona insula.

Daæ, Daui, siue Daci pop.

Saxfonum primi maiores Sacæ.

Sassona insula.

Cyri pop.

Chomara vrbs, prima Galatarum sedes condita à Comaro.

non procul ab ipso loco in quem primum ex arca descenderunt. Hæc itaque prima fuit sedes Galatarum: hinc antiquissimæ gentis exordia repetenda: hoc solidum argumentum ad supremam antiquitatis primariæ coronam Comariorum sermoni vindicādam, cùm liqueat eos statim à diluuio illic vrbem sibi struxisse, quò ex Arca primum primæ linguæ puritatem attulerunt. Vnde Sem & Cham cum suis digressi, in eam, quam scimus confusionem inciderunt. Non est itaque cur miremur, in sola nostra lingua & A Be Ce, & Alef, Bet, Gimel, cum reliquis vtriusque generis litterarū nominibus orationem absoluere, primi hominis ingenio, sollertia, sapientia & pietate dignam, nec in vllo alio sermone, vel orationis constare congruentiam, vel ordinis litterarum rationem. Atque hæc quidem Anniani Xenophontis occasione nati, ni fallor, è lagena vini montis Falisci suauia somnia gignere consueti. Redeamus nunc è Bactriana cum Chomeriis in Italiam, visuri num & alios in ea reperiamus Bactrianum quippiam redolentes. Ascendo naues & cum Ænea

Linquere nunc portus iubeo, & considere transtris:
Certatim socij feriunt mare & æquora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,
Litteraq́ Epiri legimus, portuq́ subimus
Chaonio.

Quis hic portus? Bene sperate, Nam

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
Vnde iter Italiam cursusq́ breuissimus vndis.

Quæramus qui sint Chaones & vnde nomen sortiti. Secuti sumus Æneam è Creta in Italiam properantem, nec malis profectò auspiciis hominem Phrygium dum Gallorum quærimus antiquitates. Non dubito quin idem iter olim Ianus & Comerus tenuerint: quod hic modò Palinurus nobis commonstrat, & cùm à Cerauniis montibus, quorum extrema Acroceraunia dicuntur, prouecti, Italiam viderent, idem passi sint quod Virgilius expressit:

Iamq́ rubescebat stellis aurora fugatis,
Cùm procul obscuros colles humilemq́ videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates,
Italiam læto socij clamore salutant.

Dixi enim paulo antè, ab Iapeti lætitia Iapygium promontorium, atque inde totam regionem vocari, adeò vt Virgilius, nescio quo poëtico furore, non tam Æneæ fictitium, quàm verum Iapeti iter descripsisse videatur. Quod vt magis appareat, de Chaoniæ regionis nomine quæramus. Virgilius figmenta tractans, facilè defunctus est hoc labore, fabula fabulam ornans. Occiditur Pyrrhus ab Oreste. Helenus seruus Pyrrhi Andromacham item seruam à Pyrrho traditam habens vxorem, fit hæres Epiri. Quid hoc monstri? Quo rogo testamento, aut quo successionis iure seruus adit domini occisi hæreditatem, exclusis liberis & cognatis? Et quis seruus? Nempe Troianus, euersa patria, abreptus ad Græci Regis seruitutem. Vt tamen quid me offendat clariùs pateat, adscribam versus:

Nos patria incensa (verba sunt Andromaches) *diuersa per æquora vectæ,*
Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemq́ superbum
Seruitio enixa tulimus: qui deinde secutus
Ledæam Hermionen, Lacedæmoniosq́ hymenæos
Me famulam famuloq́ Heleno transmisit habendam:
Ast illam ereptæ magno inflamatus amore
Coniugis, & scelerum furiis agitatus Orestes
Excipit incautum, patriasq́ obtruncat ad aras,
Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamq́ omnem Troiano à Chaone dixit.

Scio dici posse, Pyrrho sine legitimis liberis mortuo, quem Andromacha ei pepererat, hæredem relictum fuisse, atque eius tutelam vitricum gessisse. quod equidem nō facilè recepero. Epirotæ scilicet tā erant nullius animi, vt hominem seruum & hostē permit-

terent regni tenere habenas? Sed sint hæc quæ quisque volet, mihi certè hac cantione vt verba dari possunt, ita nihil persuadebitur. Præterea quis hic fuerit Chaon, quem tanti fecerit Helenus, vt eius mallet in Epiro, quàm sui memoriã extare, non explicauit, tametsi alij fratrem Heleni fuisse dicant. Sed quid hoc ad Epirotas? Quasi illi à fratre serui, quàm à Molosso Pyrrhi filio nomen accipere maluissent. Deinde cùm mox ab hoc adulto, & iam regni sui clauũ tenente Molossi sint vocati, quanto rogo tempore Chaonũ appellatio durauit? Quamobrem nos fabulis relictis, aliam viam ingrediamur, easdem quas solemus Mercuriales manus secuturi. Ptolemæus in Bactriana Choanam vrbem commemorat, & aliã eiusdem nominis in Parthia, Diodorus Siculus Choanã in Media constituit. Hinc leui metathesi fieri potuit Chaona, atque inde Chaonia. Facit Dodonæum oraculum, omnium quæ Græcia habuit antiquissimum, vt meritò eius loci inuestigem vetustatem. Aiunt itaq. Deucalionem mox à diluuio, collectis his qui supererãt, Dodonam condidisse: de qua mox plura. Chaon autem Nochi videtur epitheton fuisse, propterea datum, quòd fide, Dei minis & consilio adhibita, omnia mala & malorum omnium patrem cacodæmonem insigni præda defraudarit. Cha-hon enim siue Ca-hon nihil aliud significat, quàm malum defraudo. Vnde qui fortis est & constans, eodem nomine dicitur. Omnia consilia & omnes imposturæ Draconis eò tendunt, vt nos malis perpetuis opprimat, quæ qui fortiter & audacter superarit, Ca-hon dicetur, & contractè Con per o magnũ, a & o sono cõfundens. quod nõ malè Caon per diphthõgon scriberetur. Omnis certè fortitudo & omne animi robur in eo versatur, vt non frangamur malorũ impetu: quod dũ facimus, eludimus & frustramur ipsius malorũ omniũ patris conatum. Quantũ malorũ credibile est Nocho fuisse cacodæmonis insidiis obiectum, ne posset errabũdos & superbos & atheos Gigãtes ad pœnitentiã vocare atq. verũ Dei cultum: quantum iterum, ne arcã ingens & ipẽ omnẽ perfectionis superans opus absolueret, impedimentorũ putamus allatũ? Verùm vir animosus & Dei gratia plenus, omnes machinas, omnes fraudes, omnes malorũ hominũ derisiones, conuicia, insultus constantiã sua eludebat, dignus ob id vt Chon à Iapigenis suis nepotibus indigitaretur. Quæ fatis multa virtutũ elogia queant inueniri ad eius viri dotes exprimendas, quẽ Deus solũ toti hominũ generi superstitẽ relinquere dignatus est, vt ex eo totum humanum genus renasceretur. Inter alias igitur dotes, quarũ nomine ab omnibus posteris celebrari meretur, est & hæc vna de maximis, qua omniũ hominũ scelera & enormia impiorũ Gigantũ vitia vnus solus ausus est taxare. Quod si quis sit cui parua hæc aut cõtemnenda laus videtur, is hac nostra ætate idẽ tentet, non contra omnes quidẽ hominũ ordines, sed cõtra paucos aliquot capite censos, breui, ni fallor, experimento discet, non cuiusuis esse animi nec vulgaris fortitudinis eos reprehendere, qui vel facto, vel consilio, vel calũniis vitam adimere possunt. Ego profectò me longissimè abesse sentio ab hac audacia & cõfidentia: & quamuis ipse meam condemnem timiditatẽ, hoc tamen eius minus pudet, quòd eam mihi communem videam, non cum aliis modò, sed cum multis etiã doctissimis viris, ad eas partes vocatis, vt si taceant, canes muti sint vocandi. Bene habet, Deum arcum fœderis sui in nubibus collocasse, quò de Cataclysmo nõ amplius metueremus: quoniam si dẽ vitiorum grauitate & frequentia vindictæ diuinæ ratio subduceretur, nescio an vnquam aliâs magis fuerit, quàm hac nostra tempestate de diluuio timendum. Cotis igitur vice fungar, hortaborq. vt multi ad id incumbant, vt cum Nocho Chonos vocari mereantur, & vti ille in arca clarissimum de Indis triumphum ad Margianã egit atque Nysam, ita ipsi, abiecto omni mortis metu, sic vitiorũ omnium satrapas oppugnẽt, vt iustam habeant cælestis triumphi materiam ac caussam. Habet verò Chon aliam adhuc occultam significationis rationem, quæ cognoscitur si vox resoluatur in Cho-an, ita vt ex littera adspirata, media intelligatur: iuxta quam rursus duo nos monet, alterum, vt boni simus ad aggrediendum, quod est fortium; alterum, vt ad bona instigemus, & in iis aggrediendis principes simus: quorum vtrumque Nochus & ante & post diluuium inter omnes mortales dote quadam sua ferè præcipua insigniter præstitit. Atque hinc Chon, vel vt ex Cha-hon compositum soluetur, & dabit Chaoniam; vel vt contractum ex Cho-an diuidetur, atque ita Choana Bactrianorum & Persarum nomenclaturæ suæ rationem habebit. Dialectorum varietas facit, vt alij Chaon videantur, alij Choan pronunciare, nihil vt miri videri debeat aut absurdi, si Chaonia sit apud Græcos, & Choana apud

Molossi dicti Chaones.
Chaonũ gentis primordia
Choana vrbs
Chaona
Chaonia.
Chaon, Nochi epitheton.
Chaonis gentis etymon.
Con siue Coen.
Chaonis alia etymologia.
Chaonia.
Choana.

apud Bactrianos. Nos nunc Coon ſcribimus; alij Cuon, alij Chuon: Etymologia Caon vel
Coan exigere videtur. Chonem ergo Nochũ dicimus, & Chonardũ eum qui naturã & *Chonardus.*
indolẽ habet animoſam. quod ſi Chonradum dicas, animoſi conſilij hominem notaris. *Chonradus.*
Sed vtrumnis horum breuitatis cauſſa plerumque Chon vocamus, poſteriore compoſi-
tionis parte reiecta. Hæc cùm vernis noſtris ſint notiſſima, non eſt obſcurum, è qua lin-
gua Chonis nomẽ manarit. Ægyptios vocabula quædam Phrygia in ſacris ſuis vſurpaſ- *Hercules Chaon ſiue Chon.*
ſe, cùm alibi, tum in Hieroglyphicis patefeci. Ii Herculem Chonem etiam vocabant.
Herculis autem nomine Nochum intelligendũ eſſe, alibi docui, proptereà quòd ab eius
vi maſcula, totius humani generis proceſſerit vniuerſitas, vt nomẽ ipſum nimis dilucidè
apud puellas aperiret. Quamobrem ſi Herculem Chonem vocarint Ægyptij; clarũ eſt,
Nochum Chonẽ fuiſſe, & ſic ab audacia & omni malorum impetu depulſo ac deluſo
nominatum. Scribunt quidã, vt annotauit quoq. Phauorinus, hunc Herculẽ Chonem *Chone, Italia dicta.*
cum Oſiride in Italiam nauigaſſe, atque inde factum vt Italia Chone vocaretur. Strabo
Chaonum nomen, quàm Moloſſorum, cùm eiuſdem eſſet gentis, vetuſtius agnouit in *Chona pop.*
Epiro; & idem Chonas in Italia, in ora ea quæ à Silaro fluuio ad Zephyrium promõto-
rium vergit, antea habitaſſe dicit, quàm Lucania à Samnitum colonis nominaretur. His
à Lao flumine Metapontum vſque proximos fuiſſe Oenotros, quos eius regionis impe-
rio Itali exuerunt, atque hæc ſola ora quæ ad fretum Siculum vergit Oenotria olim, &
pòſt Italia dicta eſt, ſi Antiocho vetuſto Italiæ ſcriptori fides habenda, qui Iapygiã extra
Italiam collocauit. Ex horum collatione deprehendo Chonem Nochum fuiſſe, qui dũ
ad Ianum in dextram tunc Tiberis ripam ſedentem nauigaret, præteruectus Iapygiam
& Lacinium, Siculum fretum intrauit, quo deinde ad Tiberis oſtia curſum teneret. Vi-
detur igitur hic aliquos reliquiſſe colonos, ductus fortaſſe ſpe proximæ inſulæ ex his lo-
cis occupandæ colendæque. Horum itaque maiorem partẽ de ſuo cognomine Chones
dixiſſe videtur, reliquos verò, quos extremam Cherroneſi partem tenere vellet, Oeno-
trios, id eſt, dominos ſiue heros perpetuò neceſſarios, ſiue qui ſemper omnium neceſſita-
tibus ſuccurrere conſueſſent. Id autem ea de cauſſa feciſſe potuit, vt omnes qui ad Tyr-
rhenũ mare habitarent, intelligerent hos ſibi perpetuo in honore habendos, vt eos qui
ſemper ad freti cuſtodiam neceſſarij forent. Oit-noot-heer, idem eſt quod dominus per- *Oenotrij vocabuli origo.*
petuò neceſſarius. Quod ſi dicas Oit noot eer, honor notatur perpetuò neceſſarius; quæ
ſignificatio eòdem tẽdit. Nam eos ſemper maximè honorare oportet, qui limitibus cu-
ſtodiendis excubant. Videbat annoſus vates ab Africanis Chameſenis Siciliã maximè
& hanc extremam oram impetendam, qua de cauſſa Ianigenas monebat, hos ſocios ta-
les eſſe & eo loco conſtitutos, vt & neceſſarij perpetuò ſint futuri, & ſummis ſemper ho-
noribus in amicitia & diligentis cuſtodiæ officio retinendi. Nec fefellit eum metus &
præſaga futurorum prudentia, quia hæc primùm regio ab externæ linguæ hominibus,
nec dubito quin ab Afris, eſt & ſæpius impetita & tandẽ occupata; atq. idcirco Italici no- *Italiæ nominis etymon.*
minata, id eſt, externi ſermonis regio; proptereà quòd uit-tal idem ſit in Gallorum ſiue
Cimmeriorum lingua, quod externus ſermo ſiue peregrina lingua. qua in voce prior ſyl-
laba diphthongum habet, quam Græci in Harpyia. qua de cauſſa in I. longũ tranſiit, nec
vnquam à poëtis correpta fuiſſet, niſi vocabuli ſignificationẽ prorſus ignoraſſent. Cùm
veteres Latini in antiquis fortè Oenotriorũ & Chaonum & Galatarum monumentis
hoc nomen in principio per V & I ſcriptum vidiſſent, nec ſcirent ex duabus vocalibus
hiſce diphthongum coire, ſtolidè crediderunt, apud priſcos Vitaliã, conſonante vocem
exordiente, nuncupatã; cuius cùm nullam idoneam inuenirẽt rationem, finxerũt cor-
ruptè Vitaliam pro Vituliã dici cœpiſſe, atq. id nomẽ à Vitulo inditum, ſiue quòd vitulis *Vitalia.*
optimis abundaret, ſiue quòd Hercules vitulũ per totam Italiam quæſiuiſſet. Nõ amet
me Hercules, niſi hæc narratio tam frigida ſit & inepta, vt non modò non deceat veri-
tatis inueſtigatorẽ, ſed etiam indigna ſit quæ bubalis vel aſinis, nedum hominibus reci-
tetur. Sed talibus nugis opplentur aures ab iis, qui cùm nihil habeant certi & explorati,
ad fabulas & anilia deliramenta confugere malunt, quàm nihil ſcribere; quiduis potius
confeſſuri, quàm ſuam ignorantiam: cùm longè ſatius eſſet cũ Horatio dicere, non om-
nia hominum ſcientiæ atque captui conceſſa. Incido rurſus in Romana, nec, quò minus
incidam, euitare queo, cùm ita Gallica illis ſint connexa, vt principia iis quæ ex ipſis de-
ducuntur, aut potius vt duo rami ex eodem trunco progreſſi. Certè Gallicæ antiquita-

tes multo facilius citra Romanas,quàm hæ citra illas lucé accipere poſſunt: quam cauſſam ſecutus, vt rurſus idem dicá, Romanis Gallica præuerti. Niſi enim ſciremus, Cimmerium ſiue Gallicum ſermonem, primùm in hac,de qua agimus,regione fuiſſe, non video quî intelligi poſſet vel illud quod de Itali nomine dixi,vel omnino quicquam eorum quæ ad priſcas Oenotriorum vel Sabinorum, vel Vmbrorum voces interpretádas ſpectant. His modò explicatis,qui fuerint Chones & qui Oenotrii liquere puto,eà quidem tenus,qua ſe de caligine ſuá ſpectanda præbent. Quòd autem Ægyptij de Chone fabulati ſunt,eum nimirum cum Oſiride in Italiam ſuſcepiſſe expeditionem,ex vanitate Chami profectum;qui ne Italia pulſus à patre apud poſteros crederetur, quamplurimas confinxit fabulas,ex diametro cum veritate pugnantes. Et haud ſcio an & in Ægypto patris fugerit conſpectum, veritus ſeueram ſcelerum ſuorum caſtigationé. Nec abſurdus mihi ſermo eius videretur,qui ex Africa etiá aliquando eum fugiſſe diceret,atq; idcirco figmentú aſtu mendaciorum patris exſtitiſſe, Saturnum à Ioue pulſum, cùm res contrà haberet, atq. Iupiter Hammon, qui ſe Cham ſiue Ham, vt Ægyptij proferunt, dicebat,vitiorú pudore & metu caſtigationis patris præſentiam declinaſſet. Quis ſit Oſiris,& quid ea voce ſignificetur,non eſt huius loci inueſtigare,in quo táta ſeſe offert rerum cognitu neceſſariarum copia, vt earum explicatus contrahendus potius ſit, quàm externis rebus ampliandus. Quando nunc oſtéſum ex Strabone & Antiocho, vbi Chones habitarint,& de Ægyptiorum relatu collectum,Nochum Choné fuiſſe primú nominis auctoré;vlterius ſic omnem rem ſupputo,vt concludá,& olim in Bactriana Chonam ſiue Chaonam,vtraq. voce lecta per diphthongú, quam cóſuetudinis noſtræ ignari diuiſerunt,Chonis,qui Hercules fuit,fuiſſe monumentú, & eundem in Epiro Chaoniá condidiſſe,tum nimirú cùm Ianum viſitandú proficiſcens, Comerios eos viſitaret quos Comer ad Ambraciú ſinum collocaſſet. Nochus enim in Vniuerſo orbe eo fungebatur officio,quo per magnú poſtea ſeculorum decurſum Epiſcopi apud Athenienſes; quorú partes erant,totá prouinciam ſibi cómiſſam, quam diœceſim nó ipſi tantú,ſed Romani etiá vocabant,circumire,atq. in ſingulis opidis & vicis & arcibus circumſpicere diligenter,num magiſtratus rectè officiis ſuis fungerétur. Verùm erat illud diſcrimen;quòd hi ſuperiori ſuberát magiſtratui, Athenienſiú nimirum reip. ille nullú in terris agnoſceret ſuperioré,ſummus ipſe,non Rex tantú atq. pater,ſed pótifex etiá maximus. Quamobré putemus par eſt,ingéti cura & ſollicitudine per omnes Margianæ colonias eú circúuolaſſe,nullis parcenté laboribus,nullas in vaſto adhuc múdo itineris moleſtias,quæ nó poterant nó eſſe omni coniectura maiores,reformidanté. Quoties ingemuiſſe eú credem⁹,quoties caná barbá lacrymis rigaſſe,cú filios & nepotes ſuos,iá ſtatim à renaſcétis humani generis initiis, in priſca vitia & ſcelera relabétes videret? Qualé putamus Chami improbi filij ſobolé fuiſſe,quale Nébrodi regnú,quales in eo mores, in quo Rex ipſe nó Regé & patré ſe,qualis eſſe debuiſſet,verùm hominú venatoré preſtitiſſe,de vera hiſtoria ſcitur,id eſt,hoíes vti feras,non ad ipſorú ſaluté, ſed ad ſuá libidiné atq. voluptaté rexiſſe? Vnde non multo pòſt,omnes ferè & Chamigenæ & Semigenæ Babylonico regno ſubiecti, in fœdá idolomaniá pertracti ſunt,à qua ne ipſi quidé Abrahami maiores immunes fuiſſe videntur,ne dicá,quod dicere poſſem,non citra auctoritaté,fuiſſe artifices idolorú, & fœdæ impietatis,ac ſacrilegæ fornicationis adminiſtros. Quibus hæc oculis,quo hæc animo piú patré ſpectaſſe dicemus,in quę tum eú verba,in quas minas,in quæ iurgia,in qué iuſtú furoré prorupiſſe? Dú increpat, dú caſtigat, dú ſceptri ſui vtitur poteſtate,dum impios perſequitur,quo ab inſania retrahat,hoc ſibi lucri facit, vt omnibus ludibriis,conuiciis,calúniis à Chamigenis improbis improbi patris filiis proſcinderetur. Hinc fabulæ de pulſo Saturno,& alia conuiciorú ad poëtas ſtolidos plauſtra venerunt. Hinc ad Ægyptios ab ipſo vſq. Meſraimo Chami ſiue Hammonis filio tot dementiú ſuperſtitionú monſtra,tot falſæ de rebus diuinis fabulæ,tot portéta emanarút turpiú mendaciorú. Coniecturá itaq. ex nobis ipſi faciamus,quanta animi ægritudine, quantis angoribus,quáto cruciatu piiſſimus Rex & pater fuerit afflictus,cùm his tátis malis non poſſet mederi. Et verò quáto hæc in Chamigenis & Semigenis erát acerbiora, táto in dies magis atq. magis Iani & eius filiorú amore flagrabat. Quáobré dú reſciſſet Chamú, qué Chameſené Protarchus appellat,in Iani regnú nauigaſſe, veritus,quod res erat, ne & illic errores ſuos & fœda ſcelera ſeminaret,nihil prius habuit, licet iá ad extremú ſe-

Cham patris fugiens cóſpectum, quamplurimas finxit fabulas, &c.

Nochus in vniuerſo orbe Epiſcopi functus officio.

Chameſenes dictus Chá.

nium

niũ peruenisset, quàm vt euestigio in Cretã, & hinc ad eos Comerios qui ad Ambraciũ sinum sedes sibi fixerant, proficisceretur, mox inde ad Latiũ soluturus. Hic igitur vt prudentem decet hermostam, aliquot ex suis sociis reliquit, vt legũ essent & religionis inter Cimmerios custodes: data de suo epitheto nomenclatura, quo vitia & superstitionẽ audacissimè semper & vbiq. oppugnare notabatur, vt nimirũ & ipsi se Chaonũ siue Chonum, quod idẽ est, nomine dignos præstarẽt. Apud hos itaq. Dodonæa diatriba fuit erecta, quò in ea oracula ad verũ Iouis cultũ homines instructa perpetuò darentur, vt mox pluribus ostendam. Hinc igitur Chon ad fretũ deuectus Siculum, Oenotros & Chones, ea, quã dixi, caussa condidit. Quæ fuerit in Bactris & apud Persas Choana, quæ in Epiro Chaonia, quæ ad fretũ Siculũ Chonia, quæ regio primùm Italiæ nomen sit sortita, quæ horũ nominũ in prisca Ianigenarũ lingua ratio sit, quã habeant significationẽ & scripturam, quantus sit Ogeniæ vetustatis vestigiorũ consensus cum prima Margianorũ & Bactrianorum lingua, modò breuius fortasse quàm res postularet, explicatum. Quòd si in his latiùs alas extenderemus, mox in Romanas inuolaremus antiquitates, quibus & sua materia, & sua portio, & suus locus est seruandus. Transirem nunc ad Gallos Transalpinos, nisi me Senones in Iapygiam reuocarent, rogantes ne se antè deseram, quàm sint in priscam Salentini & Calabrici nominis possessionem postliminij iure restituti. Salentinorum mentionem fecit Virgilius:

Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus.

Item T. Liuius non vno loco. Strabo Messapiã à Græcis hanc Cherronesum dici auctor est, sed in partes ab incolis distingui; & extremã quidem quæ ad Iapygiam promontoriũ iacet, Salentum, reliquam partem Calabriã vocari. Dionysius Halicarnassæus & Seruius Salentinum ipsum promontoriũ nũcupant. Salentinos Festus à Salo nominatos putat; non in eo modò deceptus, sed in illo etiã, quòd Cretenses & Illyrios etiam putarit, cùm ante Idomeneum Salenti exstiterit nomẽ, nec fide dignum sit, Græcum aut Illyriũ hominem Latinum nomen terræ, quã recens arripuisset, daturum fuisse. Diximus ab Iapeto & Comero hic Senones constitutos, & extremũ promontorium ab Iapeti gaudio *Salentini nominis etymõ.* nomen accepisse. Idem itaq. eadẽ lingua vocatũ est Sal-ent, id est, finis cõseruationis siue salutis, eo quòd hic terminus esset supremus regionis Iapeto promissæ: ad quẽ quia saluus peruenisset, placuit vt hoc nomine felicis nauigationis memoria cõseruaretur. Sal *Sal.* nostras est vocabulum idem significans quod conseruatio Latinis, ab Hal, quod est seruo, mutata adspiratione in sibilum: Vnde & Sal pro condimento edulia conseruante à corruptione, *Sal salis.* quod ab illo solo tẽpore differt, quod in illo lõgum est, in hoc breue; propterea quòd minoris referat alimẽta à putore cõseruari, quàm homines nõ perire. A Sal salich, *Salich.* pro felice. Hinc Latinorum Sal & salus. Ex eadẽ voce nomen sibi formarunt Salyi, quos *Salus, utis.* Strabo Salyas appellat, populus Galliæ, in quorum finibus Massilienses sibi sedem armis quæsiuerũt. Sal-lui, nihil aliud est, quàm populus salutis, quia Lui populum nobis signet. *Saliorum nominis etymõ.* Vidésne Gallicum vocabulum ipsum Sal esse, cui si Ent, quo finis nobis notatur, & *Lui.* quæuis regionis extrema pars, addatur, ea regionis ora notabitur, in qua salutẽ sibi Galli *Ent.* inuenerũt. Calabria autem paulò interius sita, Galabria potius dicenda fuisset. verùm vox id passa est, quod Calatia, Caieta, Cales, & in primis Caius & Caia. Id autem ita esse, demonstrat Galabriorum nomen apud Dardanos, quorum vrbs, Strabone teste, fuit perquam vetusta, vt inde facilè conicias à veteribus quoque Gallis quondam conditam fuisse. Erit itaque Galie-vriet idem quod Gallorum libertas; in qua voce v consonans in B transiit, commigratione & olim & nunc etiam non infrequenti, cùm *Calabriæ nominis origo.* sint quidam qui bibere malunt, quàm viuere. Vri liber est, vnde Vryheit vel Vriet vel *Vri/Vryheit* Vriet libertas: quæ vox licet generatim quamuis notet libertatem, per excellentiæ tamẽ figuram ponitur pro ciuitate. Cui enim pago nundinarum & iudiciorum, tam de vita quàm de fortunis à principe libertas conceditur, is Vriet apud nos vocatur: qui loquẽdi *Bria.* mos Cimmeriorum populis tam est antiquus, vt olim etiam apud Thraces viguisse pro- *Selymbria.* datur. Testis enim est Strabo, ab iis ciuitatẽ Briam vocari, atq. ita Selymbriã Selios ciui- *Mesembria.* tatem dici; Mesembriam itaq. Mesi ciuitatẽ interpretabor; & inde concludã, quod antè *Mesi nõ Mysi dicendi qui in* dixi, Mesos, non Mysos vocandos. Quòd autẽ dicit olim Menembriã dici solere, credo *Europa ad* equidẽ, sed non sic, vt Menes aliquis eius fuerit conditor, sed quòd libertas siue ciuitas *Danubij ostia habitant.*

esset

esset virorũ, quam Mes postea in nomen suũ coëgerit transire. Quocirca vt Mesembria Mesiorum, ita Galabria Gallorum ciuitas dicetur; siue generatim vocẽ accipere mauis, Gallorum libertas. Videtis quàm altè sint impressa Iapygiæ veterum Gallorũ vestigia, & quàm verè crebrò dixerim, Gallorum & Thracum & cæterarum Cimmerij generis

Vxentum op. nationum eundem olim fuisse sermonem. Est præterea in ora Senonum Vxentum, à Gallipoli quinque passuum millibus distans ad ipsum Iapygium promontorium, quod ego primùm totius Salentinæ regionis opidum fuisse coniecto, & Iapetum hunc portũ ingressum, cum suis hic lætum Deo sacrum fecisse, ac deinde hilaria celebrasse. quod festum Romani pòst ad æquinoctium vernum celebrantes octauo Calendas Apriles, me commonefaciunt eo ipso tempore Iapetum in hoc littus quondam exiisse, atque in Creta vel Epiro hibernasse. Vt igitur Acra Iapygia à gaudio Iapeti vocatur; ita ab eodẽ

Vxentum vnde dicatur. Hugt. Vxentum nomen accepit. Hugt enim vt confusus sonus sit u & o tenuiter pronunciati, significat gaudium & hilaritatem, à quo Japs Hugt, & reiecto è media compositione sibilo & adspiratione ad molliorem soni coitionem, & T finali in S mutato, fit Japugs, siue, quod tantundem valet, Japux, pro Iapeti lætitia. Nec aliter ab Hugt Hugts-ent dicitur, pro festiuitatis & hilariorũ ora; & hinc aspiratione & Tau è medio reiecto, Vgs ent, vnde Vxentum Latinis. Videor mihi vnà cũ Iapheto nunc hilaria celebrare, adeò me recreat hæc recordatio diuinæ bonitatis, qua in tot regnorũ & nominũ mutationibus & cladibus voluit tã clara hic conseruare & Iapeti & gaudij, quo hanc terrã salutauit, monumẽta, & nos post tam profundas & diuturnas Cimmeriorũ tenebras in hac tam liquida veteris historiæ luce collocare; qua non rerũ modò mox à diluuio gestarũ memoria redintegraretur, sed apertissima etiam argumenta suppeditarentur ad demonstrandum, quæ prisca Ianigenarũ fuisset lingua, altissima sapiẽtiæ religionisq. mysteria iis reuelatura, qui sese in ea exercere non grauabuntur, vtpote Babylonica confusione minimè corrupta. Porrò non Salentũ modò & Vxentũ ab Ent, quo ora denotatur & fines, nomina duxe-

Tarenti vrbis descriptio. runt, sed Tarentum etiam & Hydrentum. Qui Tarenti sitũ considerabunt, nullo modo negare poterunt, quin reuera id sit quod Gallico sermone nominatur. Sita est ad intimum finem eius sinus qui hinc Iapygio, hinc Lacinio promontorio continetur. atque in hoc tamen vltimo recessu inter duo maria sese porrigit ceu magna quædam & oblonga nauis esset portum ingressa. A puppe fossa munitur, quæ ad vtrumque mare pertinens, nauium longarum cursum admittit: è prora in continentẽ per pontes itur, quos æstus interluit rapidissimus. Piscium summa abundantia, adiuta dulcibus Galesi fluminis aquis. Nusquã auratarum maior vel copia vel magnitudo: ostreorum tanta vis, vt vel vno quandoq. sestertio plura quàm ducenta cõpares. taceo reliqua. Rus suburbanum lætissimũ, non frugibus modò & pascuis, sed vineis etiam & oliuetis cũ optimo certaturũ. Quid hîc cõmemorem amœnissimum prospectũ, qui veluti in theatro quodã Neptunio, amœnissimũ littorum, colliũ, saxorum, cãporum & vndarum præbet spectaculum! Accedit his cõmodis loci securitas, quæ tanta est, cùm natura loci, tum hominũ opera, nihil vt firmius vsquam queat inueniri. Est in vicinia locus beatissimus, omni fructuum genere spectabilis: plurimas habet fontiũ scaturigines: omni genere citriorũ luxuriat, ficis, malis punicis, & cæteris fructibus vrbem replet: olera omnis generis, & fila Tarẽtini grauiter redolentia porri, laxis finibus effundit: & ne quid fertilitati obsit, graue & vrens boreæ frigus excludit. Solis radiis totum se pandit. Quamobrẽ visus est dignus, quẽ ma-

Saturum siue Saturium op. Sat. Vr. iores Saturũ, media producta, vocarent. quo accentu cùm pronũcietur, satis liquet vocẽ Gallicã non Latinã esse, tametsi hæc ab illa duxerit originẽ. Sat quoduis nobis semẽ notat. Vr, longa vocali, magnũ & excellens in quouis genere significare, crebrò dixi. Quo fit, vt Satur seminis excellentiã declaret. atq. hinc etiã Saturnus nomen sibi sumat, quasi Saturnut diceretur, id est, vtilis & necessarius excellenti semini procreando. In Saturnus

Saturni nominis etymõ. prima syllaba tẽpore suo demonstrat Gallicã non Latinã vocis originẽ esse quærendam. Adde his lanam Tarentinã ob molliciẽ plurimũ apud antiquos laudis habuisse, & vrbẽ etiã purpuræ tinctura fuisse celebratã. Quali porrò cælo sit atq. aẽre, clarissima ciuiũ ingenia quondã declararunt; & in primis Archytas Tarentinus, & Nicomachus in Arithmetica & Musica celebris auctor. Aristoxenus item, cum summus philosophus, tũ nobilis Musices antesignanus. Taceo Heraclidẽ & cæteros, ne longiùs procedat enumeratio. Quòd nisi fatorum series aliud destinasset, hæc poterat vrbs imperio totius orbis dignissi-

digniſſima videri,atq. idcirco veterum fabulis iactatur,à neſcio quo Tarante Neptuni filio conſtructã fuiſſe,eo quòd non alia Neptuno magis placere poſſe videretur. Nobis de vocis ſignificatione conſtat,à Gallis quondã conditã fuiſſe. Quis rogo non optet in tã beato omnibus terræ marisq. loco dotibus cõmorari? At hoc ipſum te nomen,vt facias, monet. Tar enim morari notat,contrariũ Stat, quo celere ſignatur, charactere noſtratiũ vocum clariſſimo. Ent oram;è quibus Tar-ent,ea ora vocabitur, quę talis eſt,vt cuiuis in ea ſit commorandum. An quicquam poteſt naturæ loci,tantũ amœnitatis & copiæ rerum omniũ largiſſimo cornu effundenti,vel accõmodatius vel conuenientius dici? Bene itaq. concordant Saturũ & Tarentũ;altero nomine ſeminũ excellentiã pollicente,altero adhortante ne te ſinas ab hac ora diuelli. Qui Tarentũ Sabinorũ lingua tenerum notari dixerunt, falluntur. Teer enim non Tar apud Sabinos pro tenero dicitur: Et licet non ignorẽ hanc vocalem longã,quam duplici ee noſtrates plerumq. ſignant,in a cõuerti apud Latinos,vt cùm ex Eeren-ueſt, Arioviſtũ fecerunt,hic tamen nihil tale ſuſpicãdum; tum quòd prior ratio in Senonũ lingua ſit apertiſſima; tum quòd a nõ ſit productum in Tarento,ſed correptũ. Credo tamen id à quopiam conuicij loco ipſis obiectũ, eo quòd immẽſa opũ vis,& omnis deliciarum opportunitas & ferè ineuitabilis anſa inſignẽ mollitudinẽ attuliſſet.atq.ita deriſui gratiam vocum alluſione quæſitã, haud ſecus atq. Cicero Verrẽ à verrendo dictum fuiſſe iactabat. Ne tamẽ nos vrbis illicibus & nominis admonitione deuincti in eius finibus conſeneſcamus,maturemus fugam ad oppoſitum ex diametro totius Calabrię promontoriũ,in quo priſci Ianigenæ Hydrentũ condidere. Sic autem nomen vrbis efferri ab antiquiſſimis incolis ſolere Galatæus contendit, & huius ſuæ opinionis firmamentũ collocat in quadã antiqua inſcriptione marmori inſculpta, quæ Neapoli ad D. Mariæ cognomine de Libera exſtat, vbi fortè Veneris olim tẽplum fuit,quæ Libera ſermone Cimmeriorũ vocabatur. In ea Hudrentinorũ apertiſſimis litteris fit mentio;tanto pluris à me facienda,quòd Latinũ V loco Græcæ litteræ in prima ſyllaba ſit collocatum. quã de re colligo, accurato docti cuiuſpiã viri,qui ex vetuſtis monumentis id didiciſſet,iudicio factũ fuiſſe,vt contra communẽ Græcorum conſuetudinem,contra etiam inſignia ciuitatis hydrum habentia, ſcriptura nominis mutaretur. Quamobrem vt non citra grauẽ cauſſam prima ſyllaba aliam accepit vocalẽ;ita magna fuerit ratio neceſſe eſt,ob quã ſecundæ etiã ſyllabæ vocalis mutaretur. Quòd ſi Galatæo homini de Græcis ſuis parentibus glorioſo hæc placuit ſcriptura, minimè Græcæ conueniens linguæ;quãto magis mihi placere debet, Gallos hic primos agnoſcẽti cõditores; quos Galatęus,quãuis Galaticũ nomen nõ dedignaretur,procul amouendos putabat.ea etiã cauſſa Plinio minus æquus,quòd Senones in Calabria collocaſſet. Situs ſanè huius vrbis ſatis oſtendit,quã ob cauſſam Hudrentũ ab antiquis vocaretur: Cùm enim extremos Calabriæ fines occupet,è quibus & breuiſſimus in oppoſitum littus traiectus eſt,& Acroceraunia clarè cernuntur, totius Cherroneſi cuſtodiæ & excubiis opportuniſſima meritò videbatur. Hinc antiqui centũ turribus,vt incolæ ex reliquiis & turre Cẽtenaria nomine colligunt, vrbẽ cinxerunt. Nec citra cauſſam profectò, vt triſtiſſimus auorum memoria docuit euentus. Achamatus Mahometis claſſi pręfectus, anno à Chriſti natali milleſimo quadringenteſimo octogeſimo ex Aulonis portu ducẽtas naues cũ valido exercitu Hudrentũ duxit;& cùm ſat æquis conditionibus, ſaluis videlicet omnibus quæ ciues ſecum ferre poſſent, perſuadere deditionem nequiret,vrbem expugnat,occidione quantum virorũ eſſet trucidat, ſacerdotes vnà cũ archiepiſcopo rebus diuinis operantes iugulat. Qui cladi vitam ſubtraxerunt, aut capti, aut ſaucij, aut ęgroti extra vrbem ſunt protracti,& multis verbis & blandimentis ſollicitati, vt Chriſtianæ religioni renũciarent;cùm adduci ad atheiſmum nequirent nec pollicitis,nec minis, nec verberibus, nemine ex octingentis,quot erãt,fidẽ deſerẽte (mirabile dictu) ad vnũ omnes diris modis conciduntur. Quicquid erat mulierũ & puerorũ ſeruitio idoneũ, Aulonem auectũ. Vide nunc,an non diligenti cuſtodia ei vrbi opus ſit, in quam tã breuis eſt è Græcia traiectus,vt fretum ad quinquaginta dumtaxat millia paſſuum pateat, & Pyrrhus olim & Varro Pompeianæ claſſi præfectus nauali id ponte conſternere cogitarint. Rex certè Alphonſus nobili Chriſtianorum clade doctus,cùm longa & difficili obſidione vrbẽ recuperaſſet,arcem exſtruxit loco dignam,quam qui præſidio tenent, verè ſunt id quod dicuntur Hudrentini, id eſt,finiũ cuſtodes. Ent quid ſit modò dictum; Huder autẽ idem eſt

Tarenti nominis etymõ.
Tar.
Stat.
Ent.

Hydrunti etymon.
Huder.

est quod custos. Quod igitur aptius huic vrbi nomen dari potuit, quàm illud quo perpetuò posteri monerentur, vt in hac ora perpetuos ponerent custodes, ad totam Calabriã in eo statu conseruandam, quo talis esset qualis diceretur, id est, Gallorum libertas & securitas? Nam Vri à quo Bria, vtrumque notat, liberum & securum, eo quòd qui securus non est, liber esse non possit; nec contrà securus, qui non est liber. Est itaque apertissima nominis ratio; quæ quamuis ab eo, qui vt sic nomen scriberetur, sculptori imperauit, non fuerit fortasse perspecta, iam olim Cimmeriorum lingua in illis locis abolita, verisimile tamen est eum ex antiquitatis inquisitione diligentiore quàm cęterorum fuisset, ad hanc sententiam ab aliis discessisse. Magna tamẽ verisimilitudo eos mouit, qui ab aquis nomen opido datum fuisse putauerunt, eo quòd plurimis & saluberrimis aquis scaturiat tota vicinia: & fuit fortè hęc etiã altera eius caussa priscis Cimmeriis, eo quòd aquam etiam à custodiendo ὕδωρ nominarint. Custodit enim alimẽto suo naturã, quam ignis citra eius custodiam mox depasceret. Sed hac de re alibi latiùs. Sat esto monuisse, Græcum vocabulum à Cimbrico aquæ epitheto manasse, atque idcirco nomẽ ciuitatis geminam apud Ianigenas habuisse rationem. Possem equidem & alia non pauca huius regionis nomina de Gallico sermone interpretari, sed hæc quæ modò exposita sunt, non sufficere mihi tantum videntur ad Bocchi & Plinij auctoritatem confirmandam, sed plura etiam sunt testimonia, quàm quisquam æquus iudex in tanta vetustate, non dico postularet, sed vel optaret. Sunt nõ pauca apud veteres transscribentium vitio corrupta; sunt alia à germano suo sono ob significationis ignorantiam detorta, dum vetusta locorum nomina manent, gens verò, cuius ea propria sunt & vernacula, iam olim vel est excisa, vel veterem linguam amisit, vel aliò commigrauit. Opidum quod in Aquitanorum finibus Carolus Magnus exstruxit nomine Francs-wat, quis agnoscet in Fronsaco, quo sono hodie efferri audimus? Infinita id genus adduci queant exempla, multo minore temporis spatio ingentem vocum commutationem factam esse testatura. Sed ad quid in re perspicua operam perderemus? Quæ cùm ita sint, quid miri si ab illa Ogenia ætate simile, aut longè etiam maiùs nominum vel exitium vel detrimentum accidisse dicamus? Quamobrem frequentissimè coniecturas valde probabiles omittere malo, quàm earum vel obscuritate, vel dubia fide, cæteris, quæ clara sunt & veterum nixa testificatione, labeculam aliquam aspergere suspicionis. Hinc in Gallorum è Chomarorũ regione, & Chomara Bactrianorum commigratione nihil dixi de Media: in qua tamen extant quædam vestigia tam altè depressa, vt ne hactenus quidem sint deleta. Est enim in ea Galla ciuitas inter Zagrum montem & Stratonem flumen, est & Margiana regio apud Caspios eiusdem tractus populos, Cyro fluuio finitima: de qua clarissimum argumentum sumas, eos qui in Margiana ad Bactra primùm habitarunt, huic nomen dedisse. Consentit Zagrus mons, totam ferè Mediam complexus; cui à Zagreo, (quod vnum de Nochi cognominibus fuisse alibi trado) nomenclaturam obtigisse non est cur negemus. Qui ni igitur suspicer Cimmerios secundum mare Caspium è Bactris & Margiana profectos, hæc illis locis reliquisse monumenta, præsertim cùm videam Gallam ciuitatem ad Zagrum sitam: quæ non ad horum modò probabilitatem plurimum facit, sed suspicionem etiam mihi iniicit, ex Gailis Gelis nomen mansisse populo eiusdem regionis. An non in Media quoq. Choana reperitur æquè atq. in Bactriana, nunc Com dicta? qua pronunciatione id quod de Chonibus dixi, cõfirmatur; cùm nihil facilius sit, quàm ex Con, Com fieri. Verùm hæc & id genus quãplurima ne commemorãda quidẽ putaui, ne quæ per se satis sunt perspicua, hac nimia in commigrationis itinere quærendo curiositate obfuscarentur potius quàm fierent illustriora. Sit illud satis in tam remota tot seculorum antiquitate, aliquot saltem stationes commonstrasse insigniores, & è Bactris alios in Scythiam, alios in Phrygiam deduxisse: & ex Phrygia alios per mare in Cretam, & hinc in Epirum, ex Epiro in Salentinã regionem; alios (in quibus Scordisci sunt) è Bactrianis Scordis descendentes per Bosphorum Thracium in Europam traduxisse: Addidisse item Tectosages è Scythia per Tanaim venisse in Germaniam, atque inde ad montes Pyrenæos; hinc rursus in Germaniam alios, alios in Græciam, & inde quosdam in Asiam traiecisse, in qua Galatas constituerunt. An verò Senones Transalpini idem iter seruarint quod Tectosages, quæ coniectura consequetur? Equidem non repugnabo, si Senones cum Sasonibus, vt Ptolemæus hos vocat in Scythia, in Europam venisse dicantur.

ὕδωρ.

Fronsacũ op.

Media regio, Gallorum cõmigrationis vestigia seruat.

Galla op.

Zagrus mõs.

Geli populi, vnde dicti.

Choana in Media æquè atque in Bactriana reperitur.

Sasones.

cantur. Quos enim Semnones in Saxonia scribi videmus, equidem omnino puto Senones dicendos, vt in eodem Ptolemæo in Media legimus Amariacas pro Anariacis apud Strabonem & Plinium inuentis. quos populos in exemplari quodam Auariacos nominatos vidi. Ita procliue est in gentibus ignotis aberrare. Vt autem hæc mihi placeat coniectura, Senones Transalpinos cum Sasonibus prius in Germaniam venisse quàm in Galliam transirent, facit Sasona insula Calabriæ, quam Senones tenuerunt, opposita ad regionem Cimeram, in qua est Aulon, hodie Vallona nominata. Vnde colligo cum Gallis Senonibus Iapygiæ quempiam etiam è Sacarum filiis nauigasse, atque similiter Sacarum filiis in Germaniam proficiscentibus Senones etiam aliquot socios fuisse; qui deinde Renum transgressi, Senones in Gallia condiderint; quorum reliquiæ quædam exiguæ videntur in Belgis remansisse, in quorum regione postea Vallis Senonum opidum sit exstructum, pars maxima in Celticam commigrauit: vnde non exiguus numerus Alpes transgressus, varias & dedit & accepit clades, quas enumerare non est huius instituti. Boij similiter Gallis & Germanis sic olim fuerunt permisti, vt ex vtra regione in alteram venerint, difficile fuerit cognitu, nisi ad illam amussim quæstio examinetur, quæ decernit ex Asia omnes & Gallos & Germanos in Europam migrasse. quam secuti in Germania prius eos quàm in Gallia habitasse dicemus, & inde per Heluetiorum fines Galliam, per Alpes Italiam petiuisse, in qua varia cum Romanis bella gesserunt. quorum memoriam Bononia gereret clariorem, si Boionia diceretur. Cæterùm Romam coloniæ faustum nomen dare, quàm hostium seruire memoriæ maluerunt. Boios equidem circa Heluetiorum fines Reni accolas in hanc Italiæ partem olim transiisse, de nomine Reni colligo, cui nomen in honorem fluminis, cuius ripas reliquerant, indidisse credo. Plinius Felsinam nuncupatam fuisse scribit, cùm princeps Hetruriæ esset. Dixi modò quid significet Volsina; quo intellecto, in promptu est videre quid notet Felsina. Quod enim in regione Hetruriæ Apennini montibus & collibus continebatur, Volsinam caput studiorum disciplinarumque habebat. Altera verò pars campestris tota vrbem Felsinam ingeniis exercendis colendisq; dedicarat. Bononiæ enim camporum Italiæ, qui verè quidem campi sint vocandi, initium est, quoniam ibi planities ea quam Padus mediam secat, exordium sumit. Quoniam igitur Felt siue Velt nobis campus vocatur; Felts-sin camporum erit sensus, mens & gratia, de significationis in sin latitudine modò annotata. Videtur autem hoc nomen duplici ratione placuisse; & hac quam indicaui, & altera quòd eadem vox Felsina sic intelligi queat, vt vel camporum initium significetur, vel camporum finis. Nam fels-in principium est camporum, fels-int siue eint, camporum finis. Ab Alpibus enim venienti camporum finis est ad vnguem: ex Apennino descendenti primum est camporum exordium. In nostra lingua E, vocali longa, quam idcirco duplici ferè scribimus figura, siue Een, addita littera sonota & per nares tinniente, quo audientis animus sursum feratur vnà cum voce, vnum significat. Et quia omnia in vno sunt, & totius sui esse habent sedem, atque omnia ad vnum finem vltimum feruntur in quo quiescant, voluit nomenclator vt ab Een fieret Ein siue Ent vocali breui pro fini, & In pro eo quòd eadem vox Latinis significat. Græci ex prima lingua ἐν seruarunt in eodem accentu. Et quia E & I facilè sibi inuicem succedunt, ab aliis in, ab aliis crassius loquentibus en audias. Quidam etiam pro fine eint pronunciant, vtriusque vocalis sono misto. Sed hæc apud cordatos leuiora, quàm vt moneantur: morosos, aut potius omnis loquendi consuetudinis imperitos, planissima etiam non minus quàm salebrosa demorantur. Quia ergo omnium rerum idem primum est principium, & idem vltimus finis; & quia in vno omnia sunt vnum, & finis, & in ab eadem radice nomina sortiuntur. Sic dicimus, Het gat in, id est, incipit. Het ent, vel int, vel eint, pro diuersitate pronunciantium vel tenuius vel crassius, id est quod finitur. Het is in, idem quod Latinis, est in aliquo. Minutila hæc in speciem videntur; sed si quis hæc creatis & ipsi Vni applicet, pro eo ac nomenclator his suis symbolis monuit, deprehendet nihil totis primæ sapientiæ libris apud Peripateticos doceri, quod hac vocularum cognatione non explicetur. Quamobrem camporum finis fels-int, principium fels-in dicetur. At fels-sin, est sensus, mens, ingenium, placitum, gratia camporum. Vides quantum duabus syllabis intelligentiæ nobis offeratur, quantum mente & sensibus valuerit, qui primus est nomen fabricatus; quantum plus præuiderit

Senonum in Europam aduentus.

Sasona insula Calabriæ.

Boij Gallis & Germanis permisti.

Bononia dicta Felsina.

Felsina & Volsina etymon.

E. Een. En. Ent. ἐν. In. Eint.

diuino instinctu, quàm captus ferat humanus. Quis eum docuit hanc vrbem Hetruriæ aliquádo principem fore? Quis prædixerat multis pòst seculis apud Boios etiam fore primariam? Quis tam procul in futurorum abyssos penetrauit, vt sciret apud Christianos hanc fore metropolim & fecundissimam matrem omnium disciplinarum? O beatam eius mentem, quam Deus sic gratia sua depurgauit atque poliuit, vt tanquam limpidissimum speculum fatorum radios à tanto interuallo reciperet, ac receptos per tam immanem tot ætatum decursum ad nos repercuteret ac referret. Gaudeo sanè maiorem in modum hunc radium ad eum angulum esse repercussum, vt directè incideret in meam mentem, eamque sic illustraret intelligendi vi ac bonitate, vt lumen ipsius omnibus candidè communicaret. Habeat ergo Felsina benigna & larga meorum quondam pro tempore studiorum nutrix hoc sibi nunc nutriciorum loco, quòd candidè aperuerim admirabile illud nomenclatoris oraculum, duabus syllabis consignatum; & eas docuerim tali compositione coiuisse, vt non vaticinium modò, sed situs etiam vrbis habeant descriptionem, & addant præterea historiam vetustissimam, qua constet totius Hetruriæ campestris sapientiam in hac quondam vrbe maiestatis suæ thronum collocasse. Adde & illud, huius nominis beneficiis, quod haud secus atque Volsina clarè demonstret, eandem olim Hetruscorum & Gallorum fuisse linguam, magno indicio ab eisdem eos parentibus, Iano nempe atque Gomero, ortos fuisse; atque idcirco delirare, ne dicam furere, Annium & ipsius Thalmudistam, dum prisca Tuscorum vocabula de lingua Semi interpretantur: quod dum faciunt, perinde faciunt, atque si quis βίνω Græcorum, per bini Latinorum, aut fer Latinum per *fer* Britannicum, aut πῖνειν Aeolicum per Pinen Germanicum, aut Scem Hebræorum per Scem nostras vertat. Quidam iussus ire ad Stercum (cognomen hoc erat cuiusdam Senatui à secretis, idem nobis quod robustus significans) putauit se amandari ad stercus Latinorum. quo sanè opsonio digni sunt, qui Gallica vocabula siue Cimbrica de Hebræorum lingua interpretantur. Et hæc quidem de Felsina, vrbe quondam Hetruscorum, deinde Boiorum, à quibus Boi-wonia, & dempto duplici digamma Boionia, id est, Boij habitatio vocata est; postremò Romanorum, qui Bononiam felici nomine eam indigetarunt. Quid porrò Boij nomen significet, vt facilè dixero, ita non pro certo affirmauero, qua de caussa sibi nomen hoc gens sumpserit. Plurima nobis nomina fieri à verbis, eo quòd actus prior sit potentia, sæpius à me dictum: & item frequentissimè à præterito imperfecto fieri deriuationem. Boi itaque præteritum imperfectum est à bie; quo duo notantur; alterum, vt idem sit quod iubeo & impero, alterum, vt significet idem quod offero. Voluit enim verbi huius faber, neminem debere imperare, qui non simul operæ mercedem offerret. Quid igitur, dices, offerunt Reges & magistratus iis quibus imperant? Permultum profectò. Nempe vitæ & omnium eorum quæ vitæ necessitatibus seruiunt præsidium atque tutelam; quam nisi præstent, intelligant sese de sententia eius qui verbum nostras fecit, imperio non esse dignos. Audiant quotquot iubendi vsurpant potestatem, omnes homines liberos nasci, & nihil mandari cuipiam deberi, nisi iusto pretio simul oblato. Boi idem est quod imperabam, à quo Boi nomen, quo is ex analogiæ ductu diceretur, qui imperat. quo sensu haud scio equidem, an sc Galli Boios vocarint: hoc scio, consuetudinem, penes quam arbitrium est & vis & norma loquendi, obtinuisse, vt boi in patiendi notatione vsurpetur, pro eo cui imperatur, boi enim famulum & nunciúm vocamus; & aliquando bode, eo quòd vtroque modo præteritum imperfectum enunciemus. Hinc apud Cæsarem Boduognatus à Bodegnaet, quo is notatur, qui clemens est erga famulos: & Marboduus apud Velleium Paterculum: quod nomé si à Meer-bode deducas, idem est quod famulus rem domini augens: sin à Mer-bod-hu, idem erit quod magistratus, siue dominus famulorum custos. Mer enim hactenus apud Flandros honoris prænomen est, quod Mar alij pronunciant, à Mar, quo fama notatur. Vnde Vitomarus latæ famæ homo. Otmarus siue Ottomarus ab Hot-mar, vir qui caput est inter eos qui bonæ famæ sunt. Maier etiam magistratus est supremus in ciuitatibus, quem Vergobretum Ædui vocabant: vnde fortassis aliis videbitur Mer ad honoris transiisse præfationem. Mirificum, ita me Mercurius amet, nomenclatoris fuit ingenium, stupenda in omnibus vigilantia. nunquam dormitauit. Quoniam intelligeret maiorem eius esse seruitutem qui imperandi

Boiorum vocabuli etymon. Bie.

Boi, bode.

Boduognatus quid significet. *Marboduus, quid significet.* Mer. Mar. *Vitomarus* *Otmarus.* Maier. *Vergobretus.*

randi fungitur potestate, quàm eius qui iussis obtemperat, voluit vt Boi non imperatorem; sed famulum notaret. Sic res habet: qui aliis imperat, perpetua premitur seruitute, qua cogitur commodis eorum prospicere in quos imperium exercet. Dant subditi decimas, rem solutu facillimam; dant vectigalia, sed quotam rerum suarum portionem? At iis obligant principem suum, vt perpetuò agat excubias ad vitam & ad omnia ea tuenda quæ subditi possident. Vter hic liberior; princeps an subditus? Hic exiguo & vili pretio securum vitæ & omnium fortunarum comparat præsidium; emit non sibi tantùm, sed vxori & liberis perpetuam tranquillitatem, tutum cibum, suauem conuictum, liberum otium; quietas noctes, omnia denique quibus huius vitæ metimur felicitatem: Ille contrà, totum se vendit, totum se in seruitutem tradit; assidui sunt labores, nulla quies à curis, perpetuæ sollicitudines, audiendæ querelæ, legendi libelli supplices, lites componendæ, iniuriæ vindicandæ; annonæ angustia timetur; limitum custodiendorum cura torquet, finitimorum regum consilia exploranda, armamentarium instruendum, arces muniēdæ, pecuniæ faciendę rationes discruciant. Quid multis? Nullus finis sit, si omnia Regum superiorumque magistratuum tormenta enumerare tentem. Notum est illud:

Principis & subditi conditio & natura.

Ο'υ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλεν. id est,
Dormiat vt pernox non est fas, consiliis qui
Commissum populum & tam multa negotia curat.

Hæc cùm diligenter expendisset sermonis nostri architectus, legem tulit, vt famulus ab imperando vocaretur, eo quòd serui custodia & tutela plura domino imperet ac facere mandet, quàm dominus seruo. Quod non in principibus tantùm locum habet; sed in omnibus etiam iis qui famulorum opera vti coguntur. Trita apud nos fabula est, quendam, audita beata illa cælestis paradisi vita, concionatorem interrogasse, an & famulis ibi opus esset; quo negante, dixisse, iam deinde se operam daturum vt ad illam beatitudinem adspiret: at si famulo illic vtēdum fuisset, paradiso cariturum potius fuisse, quàm vt famuli molestiis perpetuò affligeretur. Cùm ergo Boien famuli nobis dicantur, crediderim equidem, olim inter Gallos mercenarios milites hoc nomine fuisse nuncupatos; quemadmodū nunc qui stipendia faciunt, Lanß-knechten, id est, regionis siue patriæ famuli dicuntur. Knecht enim & Boi, idem nobis significant. Nec est cur indignè id ferant Boiorum & Auarorum posteri, Boiauari & syncoptôs Bauari vocati, si maiores ipsorum famulos dicam; cùm nemo ferè sit Germanorum, qui non honori sibi ducat, si Lanß-knecht appelletur. Longè honorificentius est se Boium, id est, vel patriæ suæ vel alterius regionis famulum dicere, quàm Germanum aut Crygmanum; propterea quòd hominum saluti seruire regium sit & imperatorium, vt modò dixi: opum verò acquirendarum studio teneri, quod Germanum reapse præstare dixi, vile & plebeium, si Aristoteli credimus & veritati. Caiorum hominum, quales se Galli nomine suo profitentur, & ingenia & mores magis decet propugnare pro aliorum vita & fortunis & honoribus, quàm alios oppugnare, quo per iniuriam & violentam tyrannidem res alieno labore partæ hastis & ensibus conuerrantur. Quotquot sunt qui puellarum amorem ambiunt, & Caij esse cupiunt, ij seruitium suum quantum quantum viriū habent offerunt, & nullum sibi nomen gratius habent, quàm si serui earum quas ambiunt vocentur. Proprium igitur est Caiorum hominum, seruitium profiteri, quod non alio nomine commodius dici queat, quàm si Boij nuncupentur, eo quòd non famulum modò Boi significet, sed indicet etiam ipsum, qui sic dicitur, se offerre, propter duplicem ipsius Bie significationem. Auentinus magnum se decus Boiis suis peperisse putat, dum eos ab Hercule Alemano deducit: qua in re non semel peccat. Primùm, quis vnquam Herculis Alemanici nomen apud veterem inuenit auctorem? Tacitus diligens in primis & oculatus Germaniæ descriptor, vt Herculem inter Deos ipsorum; ita nullum Alemanum inter maiores commemorat, cùm tamen Tuistonem & eius filium Mannum, & huius tres filios Ingeuonem, Hermionem & Istæuonem enumeret; & his Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos addat. Scio quid Man signet, quid Tuiston, quid cætera, & quid hac in genealogia sit erroris, vt alibi trado. si tamen vel in hac fabula, vel alia cuiuspiam de meliore nota commendati scriptoris Alemanum Herculem

Lanß-knechten.

Hercules Alemanus exsibilatur.

 inueniſſem,

inuenissem, ferrem æquo animo hoc deliriũ cum cæteris generis eiusdem. Verùm nunc non indoctum modò, sed ineptum prorsus dico, Herculem nobis fingere Alemanum. Excusemus tamen Auentinum, eo quòd cùm sua scriberet, necdum Annianis nugis Berosi larua detracta esset. In iis sunt inter alia & hęc verborum portẽta. Eiusdem Mancalei temporibus apud Tuyscones regnat Hercules Alemanus, apud Celtas Lugdus, à quo prouincia & homines cognomenta sumserunt. Certè Manc-al nobis significat omnia vel deficere vel claudicare, quod video nõ hic solùm, sed vbique ferè Pseudo-beroso accidisse. Quid enim est veritatis, quod eum hoc loco non deficiat aut claudicet? Tuyscon pro Tuistone scripsit: vtrumque quidem corruptum; sed propius germano sono, quod Tacitus reliquit, Duitschen Germani vocantur, Tau ipsi sigma præposito: de cuius vocis significatu & ratione Indoscythica consulenda. De Lugduni nomenclatura antè dictum. de qua hic nugator Lugdum finxit, perinde atque ille quisquis fuit qui Tacitum decepit, Manni nomen quo generatim vir notatur, gentis auctori proprium dicens; & tres ei filios tribuens, nominibus de tripartita Germaniæ diuisione mutuò sumtis. Sollemne est hoc cùm apud veteres, tum apud recentiores, & ignorãtiæ asylum, & erroris seminarium, de regionum & vrbium nominibus comminisci conditores. Quemadmodum igitur è Lugduno factus est Lugdus; ita ex Allemania Hercules Alemanus. sed hic minus commodè quàm ille, eo quòd Alleman omnis generis virum notet, nominis ratione non ex vno ad multos descendente, sed ex multis omnis generis viris congregatis ad singulos pòst accommodata. Miror cur non Herculem Boium finxerit Auentinus, cùm Hercules Eurystheo reuera fuerit Boius, id est, famulus. sed huius notationis fuit ignarus, & idcirco coactus est aliud sibi quærere commentum, ad nominis Boiorum significationem & significationis causam explicandam. Ait enim Boium à Boigen dici, quo inflectere significatur, eo quòd Boij arcus inflecterent, qui Bogen vocantur. Verùm nec Alemanis nec nobis in vsu est vt Boigen dicantur qui arcum tendũt, cùm id sit Spannen, & superioribus & inferioribus: nec gamma se patitur è medio tolli perinde atque Delta & Tau, quæ promptissimè cedunt. Porrò nec illud video, quid Auentinum impulerit, vt Boios, quos omnes veteres scriptores Gallos vno ore dicunt, fecerit Alemanos; præsertim cùm Alemani nomen, teste Vopisco, post Proculi tandem ætatem in vsum venerit; & Asinius Quadratos eos Allemannos vocari dicat, quòd ex omnis generis hominum confluxerint colluuione. Miror sanè, Auentinum virum cæteroqui diligentissimum tanto veterno fuisse depressum, vt Boiis, qui & Galli essent, & inter eos insigni antiquitate nobiles, alterius nationis fecerit, & ad Allemanum, qui nũquam fuit, retulerit auctorem. Verius tamen fuit quod dixit, quàm existimarit, propterea quòd Hercules publica vis mascula dicatur, quæ reuera omnibus hominibus, non modò Boiis dedit primordia: & cùm Bauari ex Boiis & Auaris olim per saltum Hercinium cõfinibus & Sueuis & Vindelicis & Breucis, & aliis populis in vnum nomen & vnũ imperiũ coiuerint, rectè dicetur primus gentis auctor esse Hercules Allemanus, id est, cõmunis generandi vis hominũ ex variis omnis generis nationibus collectorum. Sed iam sat de Boiis, quos è Scythia Asiatica, vel per Bosphorum Cimmerium, vel per Tanaim primùm in Sarmatiam, inde in Germaniæ saltus, pòst in Italiam & Galliam transiisse credo. Eodem modo de aliis facienda coniectura; ne singulis Gallorum populis enumerandis sine fruge hæreamus. Verùm enimuerò antiqua Insubrium nobilitas ferè me cogit, vt se nonnihil illustrẽ; idque eò magis suo postulat iure, quòd in Mediolani nomine nullam fecerim Insubrium mentionem, cùm hi tamen vrbis eius cõditores, tum ab aliis, tum à T. Liuio paulo antè citato fuisse scribantur. qui hoc etiam addidit, Insubres pagum olim Æduorum tenuisse. Equidem de nominis interpretatione cerno, ex Arctica quapiam plaga in hanc quondam oram venisse, & idcirco non è veteribus in Italia Gallis propagatos esse. Mirum profectò neminem veterum vel nominis caussam dedisse, vel vetus nobis Subrium commemorasse. Est hactenus castrum Seprium hinc longius Ticinum, hinc propius Oronam fluuium spectans, non procul à Buffalora, per quam Nouaria Mediolanum itur, dissitum, medio ferè loco inter lacus Larij & lacus Maximi extremas oras, quibus hic in Ticinum, ille in Abduam sese exonerat: Despicit è colle veluti specula quædam patentes Mediolanensis agri campos, ita vt opportunum ad eos excursionibus vexandos fuisse videatur. atq. à Vicecomitibus non so-

Allemanni nomen quando primùm in vsum venerit.

Seprium castrum.

non solùm euersum est, sed lege etiam cautum, vt Magistratus Mediolanensis iuret sese nunquã permissurũ vt eò rursus colonia deducatur, insigni veteris odij monumẽto: cùm tamẽ primariæ quædam Mediolanensium gentes antiquum inde genus ducant. In antiquis Frederici Barbarossæ diplomatis Subrium vocatur, nec aliter in publicis hactenus instrumentis ab incolis nuncupatur. cuius rei testem habeo Bonauenturam Castillioneum, perquàm sedulum totius Insubrium regionis exploratorem. De vetusto igitur nomine Subrij nihil ambigendum. Cæterùm vt luculentius veritatis indicium prodamus, consulatur testamentum Manicondæ, Reginæ Longobardorum, in quo non Subrium, sed Insubrium dicitur; addito eo loci situ, vt à Cariatis castro ad duo passuum millia distare scribatur, quod opidum est in supremo cuiusdam collis tumulo, nucibus & castaneis referti. Quò verò de prisca Subrij magnitudine nihil dubitetur, faciunt vastissimæ vrbis ruinæ, tum etiam viginti quatuor pagi hactenus Subrij ditioni subiecti. Quòd autem in Manicondæ testamento Insubrium vocetur, id curiosa cuiuspiam antiquitatis affectatione credo accidisse, qui quòd Insubres apud antiquos scriptores, non Subrios legisset, putauit Insubrium, non Subrium dicendum: quamuis Bonauentura Subrij nomen non intelligens, credat prius Insubrium, ac deinde Subrium fuisse nuncupatum. Videamus ergo quid Subrium in prisco Gallorum sermone denotarit, quandoquidem è conditorum lingua opidi nomen petendum. Suu per diphthongum, vel Su vocali longa, meridianam cæli plagam significat. qua voce hactenus vernaculi nostri omnes vtuntur, & non vernaculi tantùm, sed omnes etiam illi, qui nostratem anemographiã triginta duobus ventis distinctam vsurpant. Bria autem vrbem dici apud Thraces Strabo prodidit: & nobis hactenus Urijet quod per Beta Græcis figuris vtentem scribere oporteret, liberã ciuitatem designat, vti antè latiùs explicaui. Hinc clarũ, Subriam siue Subriũ, siue Gallica forma & Græca scriptura Συιβρίητ, ciuitatẽ esse meridiem versus collocatam, & eos qui liberam hanc sibi habitationẽ siue pactis siue armis fecerũt, à Septentrionis plaga in Italiam venisse. Quamobrem tota ciuitas multis pagis & opidis constans dicta primùm videtur Subrium; perinde ac vox Urijet nobis sonat. qua non libera modò hominum societas, sed quæuis etiam libertas denotatur, si generalis significatio spectetur. Insubres igitur haud alia locutionis formula dicti sunt, quàm ea qua Plinius Inalpinos populos nominauit, vt sicut hos omnes eos intelligimus qui in Alpib. habitant, ita illos dicamus omnes eos qui in Australis ciuitatis libertate cõmorabantur. Magnam igitur hoc nomine regionis latitudinem complecti potuerunt, & eam quidem tantam quantam meridianã plagam versus occupassent & liberam sibi fecissent. Non absum longè ab ea suspicione, quæ suggerit principiò totum tractum quem Septentrionales populi trans Alpeis meridiem versus sibi vindicassent, Subrium dictum fuisse, ac deinde latiùs Gallis per illam Italiæ partem imperij sui fines promouentibus Insubrium nomen in primaria parte mansisse, quod pòst Mediolani claritas obscurarit. Ex hac itaque apertissima nominis Insubrium interpretatione, de T. Liuij fide cogor dubitare. Quis enim ante Gallorum in Italiam aduentum Insubres illa parte condidisset? Detur sanè Thuscos antiquissimos illius regionis incolas eodem quondam sermone vsos fuisse quo Galli loquebantur: At quî cogitare possumus, vt hanc ciuitatem Meridianam vocarent, quæ cæteris Hetruscorum finibus comparata, tota vergeret in Septentrionem? Fieri potest vt in Gallia apud Æduos Insubres fuerint aliqui; iis videlicet collati, qui in eadem ditione Arcto essent viciniores. Verùm nihil opus est hoc figmento, & apud Thuscos & apud Gallos prius Insubres fuisse, quàm Galli cis Alpes commigrarent. Mihi illud verisimillimum videtur, eos qui Heluetiorum olim loca tenuerũt, paulatim terminos ad cælum benignius protulisse, ac tandem Alpibus in quibus habitabant egressos, Australem planitiem occupasse, nomine mox dato de locorum ad quæ ex priscis sedibus descenderant, collatione. quod & Gallis & Germanis non olim modò, sed hactenus etiam est in vsu frequentissimo; vti in Selandia Suitbeuclant & Noztbeuclant, id est, Australis & Septentrionalis Beuelandia. Cato Comum ad Orobios refert conditores, homines sibi, vt fatetur, incognitos: de quorum origine quod dicam non aliud habeo, quàm à Græcorum Geographis hæc loca peruestigantibus, id nominis datum olim fortassis iis fuisse, qui Heluetiorum Sedunensiumque regionem tenerent; propterea quòd non facilè alibi terrarum tantam hominum frequentiam in montibus

Subrium. *Insubrium.* *Su siue Suu.* *Bria.* *Insubres pop.* *Inalpini pop.* *Orobij pop.*

queas inuenire. Nec absurdum, quenquam eorum qui Græcæ linguæ peritus esset, de patria sua sic respondisse, vt diceret omnes in montibus vitam agitare, quos Græci Orobios appellant. Horum coloniæ nomen Bergomum, montanam domum significat iis qui veteris Gallorum linguæ non sunt imperiti: quo fit, vt eius incolæ optimo iure se possint Orobios vocare, non ex Catonis modò auctoritate, sed ex ipsissima vrbis suæ nomenclatura; quam Annius Viterbiensis, & nescio quis Ioan. Chrysostomus Bergomas sic exponunt, vt nusquam clariùs sese delirare monstrent. quorum nugas recensere, operæ fuerit non multò minus deliræ. Memini me in Veneticis docuisse, varia Alpinarum gentium nomina de locorum situ facta olim fuisse: quorum plura integra haberemus, nisi Græci & Latini nõ pauca corrupissent, vt ea ad locutionis suæ formam cogerent. Quam cladem insigni profectò Mercurij benignitate Bergomũ hactenus euasit; adeò, vt sola terminationis clausula Latinam linguam imitetur, de prisca alioqui Bergom siue Berghom efferendum. Idem contingit in Sedunis; licet hoc nomen montibus potius ipsis, quàm populis de significationis ratione conueniret, quia Se-dunen ad verbum, Lacuum montes interpretamur. Prius ergo Alpes ipsæ Sedunen vocati sunt, propter plurimos & maximos lacus, quos vtrimque hinc ad Boream, hinc ad Austrum largissimis fontibus eructant. Quæ nominis origo facit, vt existimem summas D. Gotardi Alpes vnà cum appẽdicibus Se-dunen olim fuisse nuncupatas; propterea quòd hinc ad Austrum multos lacus, quorum Verbanus maximus est, effundant; hinc partim ad Septentrionem, partim ad occidentẽ insignes rursus lacus impleant. quorum præter Lemanum non pauci sunt in Heluetia: qui vt incrementa habeant aliunde, primam tamen originem montis Gotardi appendicibus acceptam ferre debent. An non mox è summa veluti arce tria nobilissima flumina vnà cum tribus lacubus nobilissimis Gotardus immanibus vrnis effundit? Rhenum cum lacu Veneto & Acronio; in quibus & nominandis & distinguendis plerosque omnes errasse alibi demonstraui, Rhodanum cum lacu Lemano, Ticinum cum lacu Lario, vt interim Heluetiorum lacus omittamus. Gotardum igitur caput Sedunorum statuemus, tametsi nomen in populis illis remanserit, per quos Rhodanus recens natus in lacum properat Lemanum: nec illud quidem malo iure, quòd ij nobilissimi sint eorum omniũ qui in summis Alpibus commorantur: cuius rei qui certiorem se reddere volet, eos legat qui de valle hac commentaria ediderunt.

Bergomum, quid significet.

Sedunorum nominis etymon.

Gotardus mons.

GALLI-

GALLICORVM

LIBER IIII.

OSTQVAM DE VETVSTISSIMO Gallorum sermone, de ipsorum nominibus, de transmigratione & primis in Italia sedibus satis superque dictum est; nec nobis proposuimus sigillatim cuiusque ciuitatis præcipuas res atque proprias inuestigare, nec illa ad indolem moresque Gentis spectantia, quæ in vulgus nota sunt, ex iis scriptoribus qui omnium studiosorum manibus teruntur, persequi; multo etiam minus varios bellorum, quæ gessisse quondam apud Latinos & Græcos auctores leguntur, explicare successus: hoc vnum reliquum videmus, vt priscam ipsorum religionem, cuius Cæsar mentionem fecit, breuiter aperiamus. Fateor equidem lubenter, res gestas Gallorum dignissimas esse, & opera mea & aliorum lectione; sed quia mihi actum agere, & alienis me plumis venditare non lubet, aliis hæc relinquo, qui se non tam rerum hactenus incognitarum inuentione, quàm Ciceroniana eloquentia, mihi semper magis laudata, quàm vel minimo opere quæsita, commendare possunt. Nolim cum Manilio dicere: *Nulli veterum debebimus orsa*, licet id multo quàm ille veriùs iactare possim: sed ausim profiteri, me de priscorum scriptis eà in lucem protulisse, quæ iam olim per multa seculorum volumina in Gimmeriis tenebris sepulta iacuerũt; inter quæ & hæc Gallorum numina à Iulio commemorata hactenus delitescunt, quantumuis se Latini eorum nomina rectè intelligere & explicare posse arbitrentur. Citra itaque longiorem inutilis præfationis moram, ipsum Cęsarem audiamus. Deum, inquit, maximè Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra. Hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasq. habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. De his eandem ferè, quam reliquæ gentes, habent opinionem, Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorum initia tradere, Iouem imperium cælestiũ tenere, Martem bella regere. Huic, cùm prœlio dimicare statuerunt, ea quæ bello ceperunt, plerumque deuouent; quæ superauerint animalia capta, immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus harum rerum exstructos cumulos locis consecratis conspicari licet: neque sæpe accidit, vt, neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet; grauissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Reliqua quæ de Dite adiecta sunt à Cæsare, nihil attinet rursus adscribere, eo quòd modò, qua sint ea ratione capienda, explicarim. Percommodè sanè accidit, quòd statim in primo sacrorum limine Mercurius occurrat. Cùm enim hic Deorum sit & nuncius & interpres, rectissimè poterit, quid nominibus ipsorum denotetur, enunciare. Dic igitur Mercuri supreme, non tu fabulose nepos Atlantis, quid caussæ est, vt te Mercurium non Latini tantùm, sed Galli etiam vocarint? An fortasse Cæsar Gallicum tuum nomen Latino permutauit, atque ita dixerit à Gallis Mercurium coli, vt non sub hoc nomine, sed alio id fieri intelligendum sit? Quàm, bone Mercuri, te facilem præbes! Audio te dicentem (nisi me vigilantem somnia deludant) tantum abesse vt suspicari debeamus, Gallos alio quàm Latinos nomine Mercurium & cæteros Deos hic nominatos coluisse, vt contrà potius sic sit statuendum de veritatis arcanis, Mercurij aliorumq. nomenclaturas Gallicis natalibus ortus suos debere, atque de prisca veterum Gallorum lingua id genus nomina apud Italos remansisse. Hos enim nihil sani de Mercurij nominis caussa dicere posse, nisi velint à mercibus deriuare; quod si faciant, rogandos esse, vnde merx apud Latinos dicatur: at cùm hic hæserint, Gallos esse & Mercis & Mercurij nomen sibi vindicaturos, clarissima, cur sic facere iure suo possint, allata ratione. Vt igitur Mercuri, quæ te præmonstrante didici, ea aliis, pro eo ac bonitas tua postulat,

Gallorum numina.

Mercurius Gallorum Deus.

communicem; suppedita mihi, quæso, verba, quibus quàm clarissimè nomen tuum, &
Mercurij nominis explicatio, & etymon. deinde cæterorum exponatur. **Mart**, quæ vox Latinis nihil significat, Gallis veteribus & nobis hodiernis luculentam habet interpretationem. Primùm enim vt verbum vsurpatur, quoniam actus rebus in omnibus primas sibi sumat; pro eo quod Latini
Mart. dicerent, attentè considero. Eius significationis hæc ratio est: **Mar** vocali breui idem est
Mar. Ar. quod exspecto & tempus duco, à **me-ar**, quod est cum tarditate. **Ar** tardum fit à **Ra**,
Ra. quo celere notatur; per conuersionem ad oppositam notionem. Nam ad diligentem considerationem opus est vt cum tarditate rem tractes, ne quid celerem transitum la-
Moror, Mora. teat & fallat. A **mar** Latini Moror & Moram retinuerunt, citra domesticam etymologiam. Nunc à **mar** & **rat** quod significat tango, fit **mart**, per concisionem breuitatis caussa, nobis, vbicumque ea fieri potest, gratissimam, quòd idem notat quod accuratè expendo rem quam tango, & in eius contactu diu moram traho. Quod enim consideramus, id aut sensibus aut mente contingimus per spectra à rebus ad sensus, & hinc ad intelligendi vim destinata. Explicatum huius compositionis intuere, & diu considera; & quanto diutius consideraueris, tanto admirabilius artificium iudicabis. Mora postulatur, & ea non ad quiduis, sed ad tangendum. Consideramus enim res vt naturam earum attingamus. Tactus rursum non cuiusuis rei, sed eius, quam solam vt contingamus omnibus votis optare debemus: quod nos monet ipsius **Rat** conuersio, quæ **Car** profert. **Car** autem, id est, ex animo dicere debemus; **Te-ar**, id est, ex toto corde te oro vt maneas. At quem sic compellare oportet? Eum nempe qui manet in æternum, cui illi nobiles olim dixerunt viatores: *Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit.* In huius igitur consideratione, cuius solius perpetuam nobis præsentiam orare debemus, longa mora trahenda: cætera quæ ad hunc contingendum non conducunt, celeriter transeunda. Sed, vt dixi, quáto diutius verbum hoc, quo considerare notatur, considerabimus; tanto plura sese offerent mysteria. Suggerit enim & hanc notionem, vt sit quasi **Mi-art**, id est, mihi concludo & mecum seruo. Ab **Ar** e-
Art. nim & **Rat** fit **Art**, quod arcere dixerunt Latini, non agnita vocis ratione: & hinc **Art**
Arceo, es, ere. Arca, a. pro cista, quæ nimirum contactum rerum conclusarum demoratur. Quamobrem hac compositionis via docemur, perpetuam nobis arcam circumferendam, in qua rerum omnium ideæ conseruentur, cum quibus externa omnia tanquam cum perfectis formis conferantur. Quid multa? M littera intus mugiens, & **Ar** pro mora, & notatio ipsius C ad se retrahens, aliam rursus, licet eôdem tendentem, offerunt contemplationem. Porrò vt cernas quò sis attenta hac consideratione peruenturus, ichnæum consule Mercurium: is te per vocis vestigia retro lecta ad **Tram** deducet, quò nos
Tram. vernaculi nostri pueri vocant, cùm sibi ex **Tram** crepundia empta volunt. **Tram** enim quamuis tabernam rerum venalium significat; cuius notationis caussam non sola ichnæa habet conuersio, sed prorsa etiam ipsius **tram** auditio. Nam **tram** in **Car-ram** solutum, rei caræ notat extensionem. cuius vocis etymologiam Hispani exprimunt, dum pro **tram** *Tenda* dicunt. Cara res per exochen accepta, an non illa est quæ hoc nomine cari est dignissima? Caritatem totam ex asse Deo deberi, ipsum ipsius nos docuit Verbum. Porrò quis propriè Carus dicendus, vox illa Patris clamauit: *Hic est filius meus dilectus, ille qui dixit: Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet,*
Caritatis extensio. *& Deus in eo.* Verùm quam intelligemus huius caritatis extensionem? Extensionem nimirum ipsius caritatis per totam rerum creatarum vniuersitatem, infinito latius patentem, quàm totus mundus vastissimis cælorum mœnibus comprehendit. Verùm in hac latitudine vnus est hominibus propositus extensionis apex, citra quem cætera omnia bonitatis diuinæ latifundia nullam viam habent ad veram hominum salutem atque felicitatem. Is in ea constitutus est extensione, qua Christus verus Deus & homo totum suum corpus in cruce expandit, ad omnes mortales viuifica sua morte complectendos. Hæc igitur, hæc tandem verissima est rei carissimæ extensio, hæc taberna in qua humani generis salus & beatitudo prostat, non auro aut alio quopiam graui pretio emenda, sed sola fide, spe & caritate comparanda. Videmus quò nos duxerit consideratio. Ex **mart** venimus ad **tram**. In huius examine cernimus, vocem nulli rei magis propriè conuenire, quàm Christo in crucis ara expanso, & pro omniũ salute immolato. Quamobrem dum omnem considerationis vim ex **mart** ad **tram** referendá esse ichnæá

vocum

vocum monstret doctrina;atque ipsius Cram consideratio analytica nos doceat,eam solam tabernam primùm & maximè hoc nomine dignam esse, quæ nobis Deum ipsum in cruce demonstrat extensum; intelligimus omnem animi nostri attentionem in eo versari debere,vt de caritatis in cruce extensione omnium latissima,& omnem complectente felicitatem, quàm diligentissimè semper & vbique cogitemus; & hanc iudicemus eam esse considerationem,ad quam respexit vocis architectus, id in omnibus vocabulis molitus, vt eorum ratio in summis eorum quæ significationis latitudine comprehenduntur, præstantissima semper cerneretur. Atq. hæc quidem de Marc & Cram, mirificis prorsus & diuinis vocabulis, & non sine diuini numinis instinctu vel à primo fabro concinnatis, vel à me ad caussas suas solutis. Quòd si quàm latè patet extensio, quæ per Ram denotatur, nobis sit explicandum, antè nos dies, quàm ingens & spissa rerum consideratione dignissimarum deficeret silua. Hoc tamen non est silentio transeundum, vocem hanc Ram non solùm extendere notare, sed in frequenti etiam vsu Raut.
esse, pro eo quod est rem feliciter citra omnem culpam aut errorem deducere ad perfectionem. Quid cari extensioni magis conuenit, quàm hoc ipsum? Quid magis declarat, quam ob caussam carus ille Dei filius sit extensus? An non ob id, vt humanum genus ad vltimum summæ perfectionis finem explicaret, atque, vt communem vocis vsum sequar, erugaret? Quamuis verò hæc sit ipsius Marc & vera & prima fabricatio; transit tamen ad alia, in quibus vt non sit summa illa considerationis caussa; est tamen aliqua ad communem vitæ rationem vtilis & sæpe necessaria, ne suprema supremæ tabernæ consideratio patiatur impedimentum. Cùm enim citra pacem, quam Christus magister noster omni domui solet precari, nequeas cum vllo fructu supremam illam tabernã intueri atque considerare, neq. pax citra iustitiam, suum cuique tribuentem, constare possit; diligenter suũ cuique fuit notandum, & signis certis distinguendum, ne controuersiæ quicquam cõmunem turbaret tranquillitatem. Signum igitur eiusmodi Marc etiam vocarunt, propter necessariam eius considerationem, quod Marc.
in regionibus quidem limes est, in aliis nota quæpiam propria sua cuiusque. Itali & Hispani à Gotis eandem vocem sunt mutuati, quæ perpetua, dum ipsis manebit, Marca Marca.
erit, Latinam linguam Teutonum phrasibus & vocabulis in hanc formam, qua nũc eã quam Romanam vocant, & scribitur & sonatur, redactam fuisse. Hinc Marca Anconitana, Marca Taruisana, & quamplurimi alij limites. Hinc Comites limitanei Marchiones vocati. Marchiones.
Hinc Marca apud eos pro quauis nota ad cognoscendum quid suum cuique proprium sit, facta. Porrò vt pro Mar nostrates plerumque mer dicunt pro moror; ita & Mer.
mert pro mart ferè semper efferunt: quod non nostrates modò, sed Germani etiam faciunt superiores. Mert.
Nec alio modo veteres Gallos pronunciasse Merx & Mercurius, satis declarant vocabula à primis siue Cimmeriis siue Gallis retenta. Latini itaque Merx ex Merx, mercis.
mertt nostrati voce fecerunt, qua forum notamus, cùm ipsis res venalis sic vocetur. Forum autem mertt dicitur ab imperatiuo, quasi diceres, Considera quid emas aut vendas. Mertt.
Neque enim parua opus est in emendo & vendendo consideratione: qua qui caret, ei forum non censeo frequentandum. Merx à mert deriuari, obliqui casus declarant; ac Mercor, aris.
mox inde Mercor verbum cum sobole. A mert item fit mert-ur, pro eo qui perfectam habet considerationis excellentiam; quæ cùm penes Deum tantum sit, nomẽ hoc Deo est consecratum. Vz excellens in vnoquoq. genere dici, & cõtrarium eius esse Ru, cùm crebriùs dixi, tum paulo antè indicaui. Cæterùm quod dico Dei nomen esse, id non sic capiendũ vt alius hic Deus, alius verus Deus & supremus intelligatur. Vnus est Deus, non plures; vnus, inquã, vnus, tam variis tamen nominibus inuocari potest, quàm varia sunt vota mortaliũ, & quàm varia pollet efficacitate. Sic Druidũ religio intelligatur, & nisi sic intelligatur, non Druidum religio, id est, veritatis doctorum, sed mendacium, impietatis fabricatorum superstitio & idolomania dicetur. Sic eos cogitasse, cùm alia, tum ipsum Alphabetũ, quod Latini retinuerunt, demonstrat: in quo oratio mox ab initio ad ipsum Vnum destinatur. Nõ alius Iupiter, alius Mercurius, alius Mars, alius Apollo, alius Hercules, alius Minerua, alius Iuno, alius Venus, sed vnus Deus omnia in omnibus, vtpote Deo cur multa nomina tribuantur.
omniũ bonorum, qualia qualia ea sint, in omnibus principiũ internum. Quamuis ergo alia bona aliis exprimãtur nominibus, omnia tamen vocabula fontẽ cuiuslibet eorũ notantia, pro vno Deo accipiuntur; nec aliud vocũ indicat diuersitas, quàm bonorũ ex vno fonte

fonte manantium diuersitatem; quæ cùm infinita sit, nullis vnquam, quamuis multis, vocibus poterit æquari. Cùm enim rerum multitudo vocabulorũ multitudinem longissimè excedat, & nulla rerum forma sit, quátumuis exigua, cuius proprium & præcipuum esse, quo ab aliis distinguitur, à Deo non promanet ac dependeat; pauciora nomina inueniri, quàm Deo tribui possunt, fateamur necesse est. Quamobrem si Deorum diuersitas & multitudo, nominum diuersitatem & multitudinem, quæ verè vni Deo dari possunt, sequeretur; nec Varronis nec Hesiodi numerus omnem Deorũ multitudinem expleret. *Idea.* Plato Ideas agnouit, quæ alij ipsius supremæ mentis (vt Anaxagoræ more loquamur) exemplaria dixerunt, alij substantiis incorporeis tribuerunt, quibus Deus in creando conseruandoque vtatur administris. Quicquid vel hi vel illi dicant, quicquid etiam contra Ideas Aristoteles disputet, quicquid earum nomine Plato intellexerit; hoc saltem apud omnes cùm Philosophos, tum Christianos extra dubitationem positum est, nihil omnino quale quale sit, vel essentiam vel esse aliquod habere, quod non ab ipso vno & supremo ente proficiscatur. Ipsum autem illud supremum, à quo omnia pendent, non possumus nouisse, nisi ex iis quæ in nobis deprehendimus; atque idcirco ne nomen quidem ei proprium aliquod fabricari. Ex Vno enim nobis noto, ipsum Vnum vocamus, cùm tamen omne Vnum, quod nos cogitatione comprehendimus, excedat modis infinitis. Ex nostro esse, ipsius esse æstimamus; & quamuis illud ad summum cogitationis apicem extollamus, longè tamen subsistimus ab ipsius esse perfectione ac integritate. Ex nostra vita, quæ mentis actio est, de ipsius vita iudicamus, atque ita de singulis rerum perfectissimarum, in notitiam nostram venientium perfectionibus, ad ipsius ascendimus perfectionem. Hac via Aristoteles duodecimo primæ sapientiæ libro ad Dei vnius venit cognitionem, progressus à perenni cæli motione ad primum motorem, à quo cælum & omnem naturam dicit pendere: eius deinde quærens vitam, vitam nostram examinat & diligenter expendit, in qua cùm mentis actio supremam occupet arcem, ad eam pergit, quæ summæ coniuncta est voluptati; qualem vt perfectissimus homo persentiscit aliquando, ita Deus habet sempiternam; sed tanto præstantiorem, quanto præstantior Deus est creatura. Nec vlterius nos prodire finit captus humanus. Quicquid igitur de Dei essentia, bonitate, vita, voluptate, & cæteris quæ de ipso differentibus occurrunt, dicimus, id analogia quadam aut potius scala, omnem intelligentiæ & analogiæ terminum excedente, ad eum referre oportet: sic vt semper supremis aliquid longissimè superius, & altissimis altius cogitemus. Quando igitur Dei notitia quadam rerum nostrarum comparatione & acquiritur & constat, non mirum si nomina quoque ex eodem fonte deriuentur. Verùm ad hanc contemplationem nunquam fortasse venissemus, *Necessitas stimulus est ad Deum orandum.* nisi necessitas viam aperuisset, atque ad eam compulisset ineundam. Tum enim demum vota concipimus & cæli ianuam pulsamus, cùm rebus nostris diffidimus; tum Dei imploramus auxilium, cùm nos vires deficiunt humanæ. Ad famem depellendam sementis necessaria; at ea citra pluuiam, quæ in nostra manu non est, nunquam lætam segetem dabit. Atque ita de cæteris, quorum homines indigent, iudicandum; dicendumque inter frigidos mortales ad Deum orandum plurimum semper stimuli incitamentique fuisse in egestate. Hinc nobis & veteribus Gallis necessitas Noot vocatur, eo quòd maximus eius vsus sit is, quòd nobis Deum ostendat. *Noot vocabuli significatio. Toon.* Quemadmodum enim Noot necessitatem; ita eius Ichnæum vocabulum per vestigia retro lectum idem significat quod ostendo & monstro. Omnia enim monstrat atque docet necessitas, & semper docuit & docebit. Hinc fit vt ex iis nomina Deo fabricemus, quæ vt ipse nobis largiatur optamus & frequenti petimus oratione. Quoniam igitur ante omnia nusquam maiore opus est consideratione, quàm in Deo rogando, quo tota religio continetur; in primis hoc orandum maiores censuerunt, vt è copiosissimo perfectissimæ suæ intelligentiæ penu mentibus nostris eam gratiam adspiret, qua considerate cùm de cæteris rebus omnibus, tum de ipso in primis cogitare possimus. Ex hoc igitur voto, quod mentis nostræ tarditas atque caligo concipere coëgit, Deum vocauimus Mercurium; simul summam ipsius in expendendis intuendisque rebus omnibus ipso nomine laudantes perfectionem; simul orantes, vt huius excellentiæ particulam aliquam nostris quoque mentibus infundat, vt

omnia

omnia & diuina & humana, cælestia & terrestria, suprema, media & infima, & horum singulas tum partes tum proprietates accuratè expendere queamus. Cùm igitur prisci illi nostri maiores Deum Mercurij nomine nuncuparunt, Aristoteli mihi præiuisse videntur, qui contemplationem Dei sempiternam, sempiternam Dei vitam esse dixit. Quod si excellens hic vir intellexisset Mercurij nomē, nunquàm Deum alio nomine vocasset, proptereà quòd eius notatione comprehensa sit & vita Dei sempiterna, & ipse adeò Deus; quem nihil aliud esse, quàm puram suam & simplicem & perpetuam actionem, ipse Aristoteles definit. atque ea sententia summum primæ sapientiæ caput absoluit. O Mercuri supreme contemplator, & hac ipsa contemplatione æternam tuam dimense felicitatem, dignare nos vel vna guttula huius considerationis, vt ea sempiternæ tuæ beatitudini deiunciamur! Habemus interim gratias quàm possumus maximas, & vt maiores habere possimus, tua gratia nobis largiatur, de tam benignè communicata huius nominis interpretatione, qua cernimus totius doctrinæ Metaphysicorum, vt vulgo vocantur, summam contineri. Cùm Dz perfectum notare diximus, & Mert contemplationem; quid reliquum, quàm vt hoc nomine Deus dicatur perfecta contemplatio? at perfecta nulla esse potest, quæ non sit sempiterna, quia quod aliquando non sit, ei multum ad omnes perfectionis numeros absoluendos deesse intelligatur, vt egregiè ab Aristotele traditum habemus. Si Deus igitur definitione vlla explicari posset, hæc eius esset vera ex Peripateticorum sententia definitio, quam Mercurij nomenclatura vernaculo nostro sermone declarat. Eódem igitur Aristoteles, quò primus nominum nostratium architectus, adspirauit; & haud scio an quicquam in tota eius doctrina dignius sit admiratione. Cùm igitur vterque vnum Deum prædicet, atque eum æterna contemplationis suauitate describat, num putandum vel ab vtroque, vel ab altero horum plures Deos receptos, vel Deo nascendi aliquod principium tributum fuisse? Mentis omnino, & rectæ rationis, & communis adeò sensus inops sit oportet, qui his quæ modò de amborum sententia in medium attuli, non dico consideratis, sed vel leuiter auditis, sibi, sic vt existimet, persuaderi sinet. Iniquissimi sanè Mercurio fuerunt, vel, si verum dicere velim, ex professo hostes, qui eum turpi lucro præsidere finxerunt. Nusquàm maior fuit Draconis & inuidia & fraus, quàm in diuinis nominibus corrumpendis, & eorum maiestate, à vero Deo ad se detorquenda. Vsus est in sacrilegio hoc impiissimo, cùm aliis subsidiis, tum auaritia maximè, & insatiabili opum quærendarum furore; de quo Mammona in Euangelio Deo ex diametro repugnat. Qui enim, vt Ennius inquit, sui quæstus caussa fictas suscitant sententias, ij Mercurij & nomen & honorem vni Deo vt debitum, ita à primo nomenclatore consecratum, ad mendacem superstitionem transtulerunt: & ei, qui reuera Mammona est, & ante hominem creatum, Dei inimicus, dedicarunt. Transiit ergo diuinum perfectæ & sempiternæ contemplationis nomen ad sordidum & abiectissimum opum per fas per nefas quærendarum studium, à summo supremæ felicitatis apice detrusum, & præcipitatum ad infimum vitiorum & turpitudinis barathrum; illorum maximè præsidio Draconis venenum promouente, qui titulo sacro sese populo venditantes, diuinorum omnium & totius veræ religionis materiam cauponantur, vt rursus Enniano vtar vocabulo. Sed quid dico cauponantur? cùm in fœdissimis fornicibus prostituant, & pro larua & fuco vtantur, quò turpissimam meretricem, omnium mendaciorum matrem, pro veritate miseris adulteris supponant. Hac via, hoc modo, hac ratione non Mercurij tantùm, sed omnia etiam alia Dei vnius nomina ad Draconis castra traduxerunt. quorum ille præsidio atque signo miserum mortalium genus ad se pellectum æternis carceribus manciparet. Traduxerunt inquam illi, qui sui quæstus caussa fictas suscitant sententias, & in rebus diuinis non sordidos tantùm agunt caupones, sed lenones etiam turpissimos, omni scelerum genere inquinatos. Hi faciles eorum omnium habuerunt aures, qui Deum, & cælum, & omnes cælorum intelligentias prauis suis cupiditatibus cupiunt subseruire. Quis enim eorum, qui sese auaritiæ totos deuouerunt, non cupiat eum adorare Deum quem audiat, cuiuis lucro & honesto & inhonesto præsidere, quem manibus videat plenam porrigere crumenam, quem intelligat nō mercatoribus tantùm, sed furibus etiam fauere,

Auaritia, caussa idololatriæ.

Dei sacrosancta nomina ad idolomaniæ officinam detorta.

Mercurij varia epitheta.

fauere, atque summatim omnia pecuniæ faciendæ studia, qualia qualia sint, semper & vbique, si adesse velit, prosperare? Est quisquam qui forma cuiuspiam puellæ captus, non cupiat Deum pulcritudinis præsidem vota sua promouere? Irati & exitium cuipiam parantes, nónne ipsum quoque Deum vellent vltrices manus hostibus suis inferre? His igitur & id genus libidinibus ardentes, nihil lubentius admittunt quàm eorum doctrinam qui Deos fingunt ad hæc studia promouenda, si colantur, paratos: quos vt habeant tam diuersos, quàm diuersa sunt vota mortalium, omnia sacrosancta Dei nomina à priscis quondam patribus religiosè facta, ad meretriciam idolomaniæ suæ officinam detorserunt. Hinc tot Dij mendaces extiterunt. hinc Mercurius accepit crumenam, cuius pecuniis venerabile ipsius nomen proditum est, & Mammonæ consecratum. Hinc κερδῷος; hinc ἐμπολαῖος; hinc κλέπτης; hinc δόλιος; hinc ἐριούνιος dici cœpit: atque adeò ab illo contemplationis diuinæ culmine ad infimas vilissimorum homuncionum sordes, nomenclatura, qua nihil diuinius detracta est. Quod de hoc nomine dico, de cæteris omnibus dictum intelligatur, ne sæpius eadem nobis cantio iteranda. Extincta igitur prorsus hoc modo vera fuit religio, & omnia diuina nomina, quibus ea consignata fuerat, in cacodæmones translata: quæ pestis eò maiores accepit vires, quòd Cimmerij sermonis vsu perdito, quid sacris vocibus significaretur, vel pauci omnino, vel nemo sciret. Quamobrem meritò Christiani hæc nomina reiecerunt, vt fœdissima idolomania sic conspurcata, vt ne vel exiguum quidem veritatis vestigium in iis appareret. quos tamen rogamus ne ægrè ferant, si nos primam eorum originem monstremus, & doceamus, primos nostros parentes Iapetum & Gomarum & Ascanium non fuisse tam dementes, vt plures Deos vel crediderint esse, vel nominibus indigitarint. Quòd si Aristoteles ratiocinando eò adspirauit, vt vnum Deum esse nec plures esse posse demonstrarit; num putabimus Nochi doctrinam apud Iapetum & Gomarum & Ascanium, & cæteros eiusdem linguæ proximè posteros minus valuisse quàm philosophi sententiam; veram illam quidem, attamen è falso æternitatis mundanæ principio collectam? Absit vt tam iniqui simus iudices in primos nostros maiores. Longè aliter Plato de Prometheo suo sensit: longè aliter de iis qui primo mortalium ortui fuerunt proximi. Liceat igitur & nobis benè ominari, liceat Iapetum, quem Deus præ cæteris honorasse videtur, à tam fœda suspicione liberare. Liceat nobis clarè profiteri quod ipsa nomina à maioribus facta clarissimè demonstrant. Non obsit piæ primorum patrum doctrinæ quæstuosa & insana degeneris posteritatis idolomania. Nemo sit tam barbarus, nemo tam obstinatus & pertinax crassæ ignorantiæ patronus; nemo tam ingratus & impius erga optimos suos parentes, & germanos veri Dei, non cultores modò, sed etiam oaristeos & auditores, vt eos insimulet tanti furoris, quanto illi pòst correpti sunt, qui bona nomina pessima fide ad cacodæmonũ cultum transtulerunt. Sit tandem fas veritatem à tam longo tot seculorum decursu in ignorantiæ claustris captiuam, postliminij iure in priscam restituere possessionem. Ne inuideamus, obsecro, veris veri Dei nominibus has vindicias, quibus genuini ipsorum natales à vesanis figmentis & crassis errorum tenebris liberantur. Quemadmodum idola & maligni eorum spiritus longissimè absunt à perfecta sempiternæ contemplationis suauitate; ita sacrosancto titulo, quo hæc absoluta diuinæ contemplationis perfectio nuncupatur, exuantur. Cognoscamus tandem furtiuum & sacrilegum mendacissimorum spirituum ornatum atque fucum, quem ex sacris vetustissimorum patrum scriniis suppilarunt, vt se Dei nominibus miseris & errabundis mortalium animis venditarent. Iam capiamus & hunc fructum, quo vix video maiorem hominum animis vel nunc labantibus, vel modò ad impietatem & atheismum prolapsis, offerri posse, vt nimirum ante oculos positam cernamus tabulam, in qua liceat videre depictum admirabilem quendam concentum religionis Christianæ, & eorum quæ sacris veterum Cimmeriorum nominibus continentur. Quòd si Deus Sibyllis extra Abrahæ posteritatem natis, salutis humanæ mysteria voluit reserare, quid ni fateamur, eum antiquissimis etiam illis quibus in diluuio pepercit, eadem arcana reuelasse? & hos ea sacris nominibus vel intexuisse, vel à maioribus intexta accepisse, & per manus ad posteros mandasse? Diligentissimè itaque cùm cætera omnia Dei nomina cõsideranda, tum hoc considerandum & expendendum etiam diligentius, quàm quæ

diligen-

diligentissimè ad trutinam examinantur, quò ipse considerationis & contemplationis perfectæ princeps denotatur. Quamobrem ne commenticiam videar aut fortuitam vocis dedisse significationem, videamus an ea picturæ quoque & sacris veterum signis quæ hieroglyphica dicuntur,& reliquis præterea eiusdem Dei nominibus respondeat; quæ quidem non sint ab impostoribus & Mammonæ discipulis profecta. Antiquissimũ Mercurij signum quadratam pilam fuisse, satis liquet, cùm ex aliis, tum ex Pausaniæ testificatione; qui in Messenicis scriptum reliquit, Athenienses Hermas quadrangula figura facere solere,atque inde vt ab antiquissimis eandem formam ad cęteros Græcos transiisse. Et hos quidem Mercurios mutilos fuisse, eiusdem tradunt Attica. Plutarchus in libello, Num seni gerenda sit resp. Mercurij statuas manibus pedibusque carere scribit, quibus tamen membrum erectum additum sit. Quis hic non mox agnoscit,vetustissimos illos minimè credidisse, Mercurium vel hominem aliquando fuisse, vel ex hominibus natum? Non quæramus itaque modò quis fuerit Atlas, quæ Maia,& quot fuerint Mercurij: quod longioris esset & immaturæ adhuc disquisitionis. Id quæramus, quare fuerit mutilus & galeancon, id est, vt Galenus interpretatur, humeris breuioribus & contractis. Certè ipsum mox signum prodit, se nullam historiam aut hominis memoriam indicare, sed esse purum putum symbolum: nec esse tamen huic prisco & vetustissimo Mercurio quicquam cum quæstuosis hominibus commune, vtpote cui nec crumena sit, nec manus ad pecuniam & merces tractandas, nec pedes quibus more mercatorum per omnes terras lucri caussa discurrat. Quid? quòd eam habet formam qua ad corporis motionem nihil ineptius? Aliud igitur olim Mercurij & nomine & statua denotatum est, quàm vel illi arbitrantur qui de parentibus quærunt, & in iis variis hallucinantur sententiis; vel alij credunt, quibus placuit à mercibus nomen accepisse. Nemo nescit quadratam figuram summæ firmitatis habere prærogatiuam, hac ratione longissimè remotam ab omni motione. Capite igitur contemplatio conuenientissimè designatur, propterea quòd hominis intelligentiam oporteat phantasmata intueri, à sensibus externis ad internos deriuata, si vel minima rerum sit futura consideratio. Horum quando caput sedes est propria, propriumque instrumentum; nullum signũ corporatum quidem inueniri poterit, quo rectiùs aptiusque contemplationis vis intelligatur. Præterea quia humanum caput in parui mundi regno supremũ est, supremum sibi rerum omnium agendarum imperiũ vindicans; ratio symbolica postulat, vt contẽplatio nõ quæuis, sed eius intelligatur, qui in magno mũdo summus est, summamq. habet potestatem. Iuuatur hæc significationis ratio ipsa humani capitis figura, qua efficitur, vt Deum per rotundam totius mundi vniuersitatem omnia perinde administrare intelligamus, ac mens nostra id quod capitis rotundi complexu continetur. Et quemadmodum hæc cerebri spatiis non contenta, sese infinitis discursibus ad omnia contemplanda distendit; sic Deum quoque magni mundi mœnibus minimè septum, ad infinitam sese vlteriùs porrigere infinitatem. Caput ergo humanum diuinam designat contemplationem, multo magis totius mundi egressam terminos, quàm capitis nostri speculatio sedis suæ metas excedit. Sustentatur verò caput quadrata pila siue columna, qua firmitas maxima & stabilissima indicatur. Hac igitur perfectio ea quæ per מ in Mercurij nomine signatur, intelligenda, eo quòd nihil sit perfectum, quod nõ stabile & perpetuò sibi constans; atque adeò ipsa stabilitas & constantia rerum omnium absoluit perfectionem. Neque is qui semel cuique suum reddidit, iustus; neq. qui semel mortem contempsit, is fortis; sed qui hæc constanter & perpetuò facit, præclarum horum nominum decus meretur. Hinc Aristoteles hominem vocauit tetragonum; cuius videlicet omnia ita rectis angulis includerentur, vt nihil de ipsorum lapsu aut inconstantia esset verendum. Sed eiusmodi hominem, qui reuera sit tetragonus, nusquam gentium inueniemus: nec fuit quidem vllus vnquam talis, vno solo excepto Christo; cuius humanitas diuinitati innixa atque vnita, tetragonum illud quadrangula Mercurij basi designatum extra omnem reprehensionem (quod Peripateticus ex Simonide adiecit) reuera præstitit, & perpetuò est præstitura. Quamobrem sicut Mercurij nomen, ita & eius statua diuinam contemplationem sempiterna stabilitate firmatam designat, qua Stagirita Dei vitam descripsit. Nulli itaque mortalium vel nomenclatura vel statua applicanda, si perpetuam significationis veritatem, pro eo ac oportet, in diui-

Hermarum figura.

Mercurij statua. & eius symbolica significatio.

Tetragonus homo.

nis symbolis tueri velimus. Cuilibet itaque nunc liberum esto, existimare quis sit, vel Deus, vel homo, cui adamussim quadrent ea quæ & prisci illi Mercurio suo tribuisse cernuntur, & à me de Peripateticorum sentētia, non de triuialium scriptorum somniis sunt explicata. Sed quid ego hîc nitor cuiuspiam auctoritate, vbi ipsa perpetua stabilitas, & absoluta contemplationis perfectio, luculentam suppeditat demonstrationem, nulli hominum, præterquam illi qui & homo sit & Deus, hæc symbola posse conuenire, si ad summi iuris rigorem recenseantur & examinentur? Herodotus docet ab Ægyptiis Pelasgos, ab his Athenienses Deorum cùm nomina tum figuras accepisse, Mercurij tamen fascinum, non Ægyptiis, sed Pelasgis deberi. Cicero eum Mercurium (multos enim enumerat) quem Ægyptij colunt, tam reuerenter haberi dicit, vt nefas sit eum nominari. Ab hoc alium facit, quem Thoyt dicunt, litterarum & legum in Ægypto inuentorem. Videmus vt diuersa nomina varios pepererint Deos; & rursus ignorantia veritatis in vno nomine varios sibi Deos finxerit. Non licuisse Ægyptiis Mercurij nomen enunciare, credo ex eorum decreto, qui nomen Dei vetuerunt profano ore temerari: at ab eo nihil diuersum ipsum Thoyt fuisse contendo; apud illos, inquam, primos & antiquissimos patres, penes quos adhuc religio vera à maioribus accepta & diuinis monitis tradita permanebat. Cæteros qui pòst Cacodæmonis fraude, & quæstuosorum Curetum auaritia decepti, falsos sibi Deos finxerunt, nihil moramur: id ab ipsis accepisse contenti, quod veteri memoriæ aliquod adferat adiumentum. Ægyptij à maioribus suis Chamo & Misraimo & cæteris vana & dementi superstitione imbuti, prodigiosa Deorum monstra coluerunt. Tandem Cimmerij è Phrygia profecti, videntur regionem omnem sibi subiugasse, & totam immutasse religionem; atque hinc extitisse illud antiquum apud eos figmentum, cuius allegoria Phrygum lingua antiquissima significaretur; quo nimirum semper recordarentur, diuina nomina de ipsorum lingua esse interpretanda, à quibus ea primùm accepissent. Huius rei cùm alibi, tum in Hieroglyphicis plura adfero argumenta: hic illud tantùm, quod ad Mercurium facit, attingam. Cicero, si exemplaria quidem sint emendata, Thoyt Mercurium vocari dicit: Plato & in Phædro, & in Philebo, eundem Theut nominauit: Alij θωθ scribunt. Lactantius Carbilium laudat auctorem, qui quatuor dumtaxat Mercurios enumerans, primum facit Iouis & Maiæ filium. Nos diuersitatem hanc, hinc ex idolomaniæ fontibus, hinc è significationis veterum vocum ignorantia deriuatā negligentes, videamus quis hic sit Theut siue Thoyt, cui Ægyptij omnem & legum & artium tribuerunt inuentionem. Circumferuntur libri Mercurij Trismegisti, qui tamen se nepotem Trismegisti facit, non Trismegistum; quamuis malè distinguentium, vt quidam volunt, errore, vterque & auus & nepos Trismegistus vocetur. Iamblichus de Ægyptij sui præceptoris sententia multa millia librorum Trismegisto inscripta fuisse tradit; atq. adeò illo titulo omnes insigniri solere, qui de rebus diuinis quicquam docerent. Amo te Iambliche de hoc tuo testimonio. Magnam tenebris lucem intulisti, & maiorem fortè, quàm ipse perspicere quiueris. Ex eo enim colligo, nullum vnquam hominem vixisse, cui vel Hermæ, vel Mercurij, vel Theut nomen principiò fuerit tributum; sed libros rerum sacrarum speculatores & interpretes, Mercurio siue Hermæ propterea inscriptos fuisse, quòd à maioribus accepissent, omnem omnium rerum diuinarum scientiam à Mercurij numine proficisci, atque idcirco ei omnia accepta ferri debere quæ de diuinis docentur; indignumque esse augusta sacrorum maiestate, si quis vel minimum eorum, hominum adscribat inuentioni. Eandem modestiam in cæteris artibus à Cimmeriis obseruatam fuisse credo, fatentibus & litteras & leges non hominis alicuius, sed ipsius Dei esse inuenta; cuius nomē silentio solo venerandum iudicantes, alterius nominis symbolicā notationem eius loco supposuerunt. Quemadmodum enim Deum, cuius vita sempiterna est sui ipsius contemplatio, capite designarunt; ita & Deum caput vocauerunt. quandoquidem Thot & Thoit, & dialecto Ambiuaritorū Theut, idem est ac si Latinus diceret, ipsum caput. Videntur sanè vetustissimi illi Ianigenæ nomen Dei, quod Got efferimus, in maxima habuisse reuerentia; atque idcirco licet quamplurima alia sacra nomina ad alias gentes emanarint, hoc tamen nunquam aliis populis sic fuisse communicatum, vt eius vsus vestigium aliquod sui apud eos reliquum fecisse cernatur. Alij aliis nominibus Deum nominant, & iis quidem è Cimmerio sermone sumptis: at nulla gens præter Cimbri-

Thoyt siue Theut dictus Mercurius.

Thoyt siue Theut quid significet.
Got.

cam

cam trilitterum nomen Got stupendo artificio Trinitatem & personarũ attributa designans, vsurpauit. Hoc itaque arbitror nomen fuisse quod vetitum fuerit vulgò proferri, & loco eius Theut successisse, quo non Deus propriè, sed caput designatur, externum contemplationis symbolum atque simulacrum. Got nomen est solius Dei, nec de vlla creatura potest dici; Trinitatis, vt dixi, mysteria mirabili explicans arte, cui explicandæ iam olim librum dedicaui. Capitis verò nomen licet egregiam tesseram gerat; quia tamen soli Deo consecratum non est, citra maiestatis eius læsionem in profanorum ore natare potest. Sed vide quò prolapsa est plurimorum nostratium impietas, & audax sese in Orcum præcipitantium temeritas. Ad omnem ferè assertionem sacrosanctum hoc Dei nomen offerunt, & inuitum ad testificationem prouocant; quasi ineptissimæ nugæ & scelerata sæpe verba digna sint quibus Deus testimonium dicat. Thoit igitur siue Theut, siue etiam Thot Mercurius dicebatur, & solo capite designabatur, quod in quadratam columnam desinebat, qua notaretur tetragona eius firmitas nullam subitura reprehensionem; vnaque omnibus innotesceret, sensus communis non prorsus expertibus, figuram nõ ad historiam, sed ad symbolicã rationem pertinere. Antiquissimis enim illis temporibus licet statuę & imagines mortuorum apud Semigenos & Chamigenos in tẽplis collocarentur, & eius etiam, quẽ Deũ vocabant, statuæ monstrarentur, Ianigenæ tamẽ diu ab hac consuetudine abstinuerũt: & si Plutarcho credimus, ad centum & septuaginta annos post Romam conditam nulla statua in Romanorum templis visebatur, eo quòd Deum mente, non corporis oculis cerni posse crederent. Id tamen sic ego interpretor; nullam quidem, vt sic dicam, rectam statuam, & ad omnia corporis humani lineamenta informatam tum temporis fuisse: fuisse tamen symbola & notas quasdã sacras sic factas, vt nemo eas vera simulacra existimaret. In his fuit vetustissimum Vortomni signum, quod Propertius multo ante Numam ad forum collocatum fuisse, carmine quodam suo prodit, quod ego ab Annij somniis, quibus seruire cogebatur, liberaui. Ne verò memoriæ alicuius hominis è mortalium numero falsa persuasione in diuorum numerum cooptati videretur, capita quadratis principiò columnis imponebãtur, ea seruata eorum diuersitate, quæ de notationis varietate nasceretur. Cùm enim perfectam Dei contemplationem notare vellent; caput, additis alis & galero, sculpebant: cùm Dei venustatem, qua cælum & elementa & cætera omnia pulcerrimè ornauit, caput pulcerrimæ mulieris ponebatur. Hinc statua Veneris in Hortis Athenarum regione, in quadratam pilam desinebat; nihil aliud significans, quàm perpetuam & constantem Dei venustatem, quam rebus omnibus pro sua voluntate largitur. Erat autem tantæ vetustatis hoc signum, vt quando & qua ratione positum esset, nemo Atheniensium se scire profiteretur. Inscriptio Vraniam Venerem præferebat: quam cùm vnam Parcarum quidam interpretantur, aliquid illi quidem dicunt, sed quid dicant, non intelligunt. Græci faciliùs de sua voce, qua Parcam μοῖραν dicunt, quæ sint Parcarum officia explicarent. Nihil enim aliud Mœra significat, quàm eam Dei ordinationem, qua suæ cuique partes constant. Latini Parcam dixerunt, non à parcendo per Antithesin, vt Seruius credidit, quòd nemini parcãt, sed à vetusto Cimmeriorum nomine. Parca enim nostris idem est quod ordino & ad æquabilem paritatem malum redigo. Par quamuis Latinum videatur, nostras tamen esse tum etymologia tum conuersio ichnæa demonstrat. Nam Pe-ar idem est ac si dicas fixum perduro, eo quòd paritas & æquitas omnis stabilitatis & durationis, inæqualitas & dispar rerum coitio omnis interitus caussam adducit. Iam Ca malum est quod Plato necessitatem vocauit; vnde Cahos quasi Ca-hoot, id est mali caput. Quidam igitur Parcas è Caho natas scribunt. Hesiodus semel Noctis filias, & iterum sui oblitus, Themidis filias fecit: Noctem Cahos intelligas. Plato dixit è necessitate, quam materiæ tribuit, genitas. Cæterùm Parca de nostra interpretatione eam significat diuinam potestatem quæ elementorum pugnantium inter se discordiam, quæ mali nomine designatur, æquitate quadam sic commiscet, vt ad certum temporis spatium cohærescant atque sub vna aliqua forma perdurent. Venus ergo Vrania Parca fuerit, pulcritudini pro sua cuique portione distribuendæ conseruandæque præsidens; cuius æquabilitas nomen Parcæ perpetua constantia quadratæ pilæ symbolum meretur. Eodem modo Themidis signum quadrata fuit columna, ad stabilem diuinæ iustitiæ & æquitatis firmitatem designan-

Statuarum formæ antiquissimis temporibus.

Veneris statua in pilam quadratam desinens.

Μοῖρα. Parcarum etymon.

Par. Venus Vrania, dicta Parca.

Ca. Cahos:

dam;quam si Parcam quoque dicas, nihil contra etymologiam pecces, eo quòd conuenienti semper modo procedat. Dicitur autem hæc horarum mater, eo quòd totius temporis diuersitas per horas anni distributa, sese rebus omnibus æquissimam matrem præbeat. Sed de hac plura in nostris Amazonicis. Eodem modo antiquissimi illi Theologi, cæteras Dei dotes conuenientibus ad denotandum capitibus in quadratas trabes erectas desinentibus indicabant, vt nimirum idem omnium eorum quæ significarentur, fundamentum esse cognosceretur. Latini omnes id genus statuas Terminos, propter similitudinem, vocant, eo quòd quadratis saxis agrorum fines distinguerentur. Numa Terminum consecrasse dicitur; quod dum fecit, idem fecit, ac si Cimbrica voce Mercurium collocasset. Ne tamen quis lapidi diuinos honores tributos existimet, Iouem Terminalem omnibus Terminis præsidem fecit; monens Deo in primis curæ esse, vt suum cuique definitum maneat, & certis terminis inclusum. Et certè Τέρμων Græcorum, & Terminus Latinorum, & Hermes eiusdem sunt & originis & significationis. Neque enim aliud inter Herman, & Τέρμωνα discrimen est, quàm quòd hoc nomen articulum nostratem habeat præfixum, quo illud careat. Est autem Her-man vocabulum nostras, quo, pro diuerso posterioris syllabæ accentu, & diuerso prioris syllabæ significatu, duo diuersa, eôdem tamen tendentia, notantur. Her idem esse quod commune & publicum, in Hermathena docui, atque inde nomen ad exercitum transferri, eo quòd is publicam caussam agat & tueatur. Man vocali breui, vir est, à ducendo nomen sortitus: vocali longa idem est quod moneo. Vnde Herman diuersa potest indicare; semel, vt sit vir publicus, vel monitor communis: iterum, vt sit vir exercitus, id est, ductor exercitus vel exercitus monitor. Mercurius igitur pro Deo acceptus, Herman dicetur omnibus his modis; & quia Deus est sic publicus vt nemo magis, omnibus ex æquo prouidens necessaria; & quia omnes communiter, tum interno mentis instinctu tum per cælorum exempla & vates & doctores ea monet quæ maximè faciunt ad communem omnium salutem & felicitatem; & quia Deus item sit vir exercituum, ab Hebræis etiam sic vocatus, id est, dux exercituum; & postremò, quoniam sicut communiter & publicè monet omnes variis modis; ita & exercitum monet quid sit ex vsu reip. Ex ea itaque significatione qua publicus monitor Hermani nomine intelligitur, factum est, vt sermo Hermæ consecraretur, eo quòd is quoque inter homines publicus sit & communis monitor omnium cogitationum. Hinc ἑρμηνεύω pro interpretor, quia sermo interpres sit animi notionum, qua in voce Herman integrum seruatur, si Dorum more ἑρμανεύω dicas. Ex eadem significatione ratio pendet vt Hermæ pro illis quadratis saxis ponantur, quæ in publico positæ, sententias certas inscriptas habebant, quibus homines publicè eorum monerentur quibus opus esset ad vitam bene beatéque degendam. Hinc Hermæ apud Athenienses tum antiquiores, tum recentiores, quos Hipparchum erexisse Plato tradit. in quorum vno scriptum erat, Admonet Hipparchus iusta tenere velis; in alio, Admonet Hipparchus omni ex parte cauendum esse, ne quis improbior amicum decipere ausit. Hæc & id genus alia Hermis admonebantur; ita vt omnis eorum vsus in publica vtilium rerum admonitione consisteret, vt vox Her-man, syllaba posteriore longo accentu pronunciata designat. Fateantur itaque Græci, se hoc vocabulum vetusto Cimmeriorum sermoni, quo hactenus nostrates vtuntur, debere. Nam Her hactenus publicum significat, dum Herban pro publica via dicimus, & Hertog pro duce communitatis. Vnde apud Latinos Herbæ nomen remansit. Est enim Herba quasi Her-bat, id est, publica & communis vtilitas, eo quòd & herbæ communiter prosint omnibus, & publicis locis citra omnem cultum passim enascantur, quò adiumenta earum vel ad medicinam, vel ad alimentum omnibus ex æquo communicentur. Pro exercitu verò Her accipi nemo ignorat. qua ex voce fit Her-alt, id est, exercitus senator, pro caduceatore. Her-berg commune & publicum hospitium significat: qua in voce Italis etiam nunc cognita clarissima ipsius Her significatio seruatur. Quoniam igitur Herman tam varia significat, fit vt Hermes variis rebus apud Græcos præsideret. Hinc caduceatoris fungitur partibus, hinc sermoni, hinc nunciis publicis præest, hinc etiam in triuiis ad viam demonstrandum collocatur: quibus in omnibus quædam forma publicæ monitionis auditur. Quocirca Herman, vt &

nos

Themidis deæ descriptio.

Termini dei descriptio.

Iupiter Terminalis. *Τέρμων.*

Herman vnde componatur.

Her.

Man.

Hermanus. *ἑρμηνεύω.*

Hermæ in triuiis quid moneant.

Herban. *Hertoch.* *Herba Latinis vnde dicatur.*

nos dicimus hactenus, & olim dici solere ἑρμηνεύω declarat, publicum monitorem significans, ad Mercurium tanquam ad finem tendere videtur; quia idcirco publicè moneantur omnes, vt accedant ad excellentem considerationem; quò & ipsi eius fauore ac gratia diligenter omnia considerare possint. Alterius itaque notatio ad alterius notationem viam monstrat, Herma publicè monente, & Mercurio perfectè considerante. Porrò Τέρμων nobis T'her-man diceretur, quod est ipsa publica admonitio, a longo in ὦ μέγα transeunte, iuxta commigrationis genus Germanis etiam vsitatum, vt in Man ante monuisse memini. & ipsum Moneo à Man deriuatum doceret, nisi tempus longum in breue mutasset. A T'hermon Latini Termini nomen retinuerunt. Est itaque signum, quo agrorum & regionum fines denotantur, Τέρμων & Terminus vocatus, eo quòd sit ipsum illud quod publicè monet omnes, eum locum in quo fixus est, iustum esse finem. Et quoniam hæc publica monumenta finium designandorum caussa ponebantur, nomen Termini pro fine cœpit vsurpari. Cernis'ne nunc, quàm vocabula & symbola inter se consentiant, & quàm ad veritatis illustrationem necessaria sit originum & sermonis Cimbrici non vulgaris cognitio? Qui non omnino hebes est, & plumbea intelligentia præditus, is ex his & aliis modò à me expositis clarè cernet, nec Latinam, nec Græcam linguam accuratè vel intelligi, vel ad primordia sua posse deduci, nisi veterum Galatarum siue Cimmeriorum sermo radicitùs fuerit exploratus, & in principia sua vsque ad indiuidua elementa solutus. Liquet modò & hoc Ennium optimè fecisse, nedum peccasse, dum Termonem pro Termino dixit, eo quòd Termon Græcorum vox minus ab origine sua degenerarit, quàm Terminus nomen Latinorum. Docui in Amazonicis, Athenas & Spartam antiquissimas Græciæ vrbes à Cimmeriis olim conditas fuisse, & nomina earum citra Cimbrici sermonis opem explicari nequire: vnde efficitur, vt primos vtriusque linguę natales ad eum pertinere existimare debeamus. Quoniam verò dixi Termini nomine publicam notari monitionem, quæ communiter omnibus pateret, rectè ritualia statuerunt, Terminum sub tecto non esse colendum. Nunc itaque quiuis intelliget, eandem esse Hermarum & Termini significationem, & eam quidem ex eodem fonte deriuandam. Ex Numæ item disciplina intelligimus totam venerationem totumque cultum qui Termino exhibetur, ad Iouem pertinere, quem ea de caussa Iouem Terminalem vocauit: & quia Mercurius & Hermes idem Deus est, colligimus recta consecutione me bene fecisse, dum Mercurium Deum ipsum, qui vnus est, interpretarer; non illum quidem quauis ratione, sed ea, qua vitam suam sempiterna contemplatione definit. ad quam contemplationem, vt quàm possumus proximè adspiremus, Hermæ nomen nos commonefacit. Quamobrem benè dictus est Hermes Trismegistus, id est, ter maximus, quia nimirum vt pater maximus, vt filius maximus, vt Spiritus sanctus maximus; atque ita non tres maximi, sed ter maximus vnus in trina hypostasi. O excellentem considerationem, & optimo iure ei attribuendam, qui vt Mercurius est ter maximus; ita spiritu suo excellentissimam quamque in hominum animis absoluit cõtemplationem! Errant itaque toto cælo (quod pace doctorum hominum dicere fas sit) qui Mercurij Trismegisti ætatem vel inquirunt vel designant; nisi verbo incarnato, pro eo ac optimo iure possunt, Mercurij tribuant nomen. Qua autem ratione Trismegistus vocatur, eadem & Tricephalus apud antiquissimos dicebatur, & tribus capitibus insigniebatur. Hinc in triuiis lubenter eum collocabant, tum vt ternarij ratio haberetur, tum vt ipsius Terminus siue Herman omnes publicè moneret, quam viam quisque inire deberet. Est enim Hermani proprium viam docere, sed non quamuis; nec eam quæ vel Romam, vel Antuerpiam, vel ad aliam vrbem ducat, sed eam qua perueniendum est ad excellentissimam illam contemplationem quam Mercurius solus potest communicare. Hinc deinde à perfectissimo & summo ad imperfecta & infima consideratione detracta, factum est vt Hermæ ad communem viarum demonstrationem collocarentur: quo nimirum in omni loco occasio daretur cogitandi de eo quòd Hermæ statua primario suo symbolo moneret. Optimè igitur ab iis vtilitatis communis ratio subducta, qui quadratis Hermis sententias inscribebant, quarum monitu ad verum & primum Mercurium perueniretur. Mercurius ergo Tricephalus, & Trismegistus, & in triuiis coli solitus, vnus idemque est Deus ter maximus, & trino capite siue trina hypostasi,

Τέρμων.

Moneo, es; ere.

Terminus vnde dictus & quid significet.

Termo dictus Terminus apud Ennium.

Trismegistus & Tricephalus dictus Mercurius.

postasi, quam capitis nomine veteres intelligebant, omnia gubernans. Non bene itaque illi, quisquis fuit, processit fabula, qui Pæmandrum nobis dedit, propterea quòd Mercurij Trismegisti auum mortalem, & mortalem filium sibi lectorique fingat. Docuit nos Iamblichus, omnes sacros libros Mercurio Trismegisto inscribi solere: at hic noster auctor non contentus doctrinam suam ad Mercurium referre, nomen Dei imperitè homini adscripsit: quem errorem cæteri omnes secuti, de Mercurij Trismegisti ætate, natalibus & maioribus quærunt. Fateor equidem ab eo qui impudenter, ne dicam sacrilegè, hoc sibi Trismegisti nomen sumsit, multa esse congesta Hermis & Mercurij doctrina non indigna, sed ea omnia confusa & malè digesta, & tandem etiam in fœdam detorta idolomaniam. Docet enim mirificus hic Hermes Asclepium suum, statuas duabus constare naturis; altera diuina, altera materiata; & hac quidem parte hominibus inferiores, illa verò esse superiores. O portenta! ô scelera! ô impietatem! Eáne de caussa plurimas de diuinis non malè dictas sententias præmisisti, vt earum illecebris nos allectos, tandem ad impiæ ignorantiæ & sceleratissimi furoris barathrum præcipitares? Abi cum tua doctrina ad mendaciorum patrem, & dic nihil tibi falsam Mercurij laruam profuisse. Quis Pæmandrum, quis cæteros libellos scripserit, & quando eos primùm hoc Mercurij titulo venditarit, nec legere memini, nec certò statuere possum. Platonis certè ætate necdum fuisse, inde satis constat, quòd cùm ipsius Theut faciat mentionem, nusquam meminerit Hermetis Trismegisti, nec Asclepij huius, nec Tat: quamuis fuerint qui Tat eundem cum Theut fuisse suspicarentur, nulla omnino probabili occasione ducti. Mea nihil refert, quando tandem emerserit: id satis esto demonstrasse, nebulonem illum quisquis fuit, idolorum patrociniũ suscepisse; atque idcirco me suspicari, ab illo Iamblichi magistro, quẽ Annebonem, si rectè memini, vocat (neque enim liber ad manum est) contra Christianos confictum fuisse. Hinc illæ lacrymæ. Linquetur, inquit Pseudomercurius, iam vates repentè factus, Ægyptus, terraque quæ fuit diuinitatis sedes, religione viduata, numinum præsentia destituetur. Flet igitur pseudotrismegistus deiectionem statuarum & interitum idolomaniæ à Christianis profectum: flet item Asclepius, vterque videlicet cacodæmonum administer. Nec flent profectò immeritò, si personati illi hypocritæ idolorum fuerunt sacrifici; eo quòd de quæstu, quem cauponando impiam statuarum adorationem quotidie facere consueuerant vberrimum, actum iam esset atque conclamatum. Callidus tamen fuit impostor qui ne Mose minus sapiens videretur, multa ex eius libris suppilauit: & ne plagium agnosceretur, aliis phaleris ornata, in publicum protrusit. Quò verò fraus magis celaretur, statim proxenetas sibi quæsiuit, qui confingerent ante Pharaonem, cui cum Mosi res fuit, huius libelli auctorem vixisse. qua in re quàm impudenter mentiantur, facilè cernet is qui Iosephum legerit, scribentem contra Appionem. Quæsiuit diligentissimè Diogenes Laërtius philosophiæ apud Barbaros initia, & cùm eius alios apud alias gentes professores inuenisset, nullius meminit Mercurij Trismegisti Ægyptij, immo omnem Ægyptiorum sapientiam ad Vulcanum refert, Nili filium. Illius ergo ætatis figmentum esse dico hunc librum Mercurio inscriptum, qua Christianorum religio idolorum cultum in Ægypto & Græcia expugnare cœpit. Sed quid hunc pluribus oppugno machinis? Ipse Iamblichus vnus de summis Christianorum hostibus Pythagoram & Platonem ex Mercurij non libris, sed columnis sapientiam suam hausisse prodidit; fassus interim sacros libros Mercurio inscribi solere, nulla tamen Pæmandri, quod equidem recorder, facta mentione. Redeo igitur eò vnde discessi, & Hermas, siue, vt nos hactenus proferimus, Hermanos aio nihil aliud, quàm symbola ipsius Theut fuisse, quibus graues, de rebus præsertim diuinis, sententiæ incidebantur; quæ idcirco ad Theut vel ut auctorem referebantur; quòd omnis sana rerum diuinarum doctrina ab ipso capite, id est, ab ipso Mercurio, qui capitis figura notabatur, profecta esset. Quamobrem mirum non est, magnam olim & augustam omnino id genus statuarum venerationem fuisse, atque sacrilegos eos habitos, qui eas vel deiecissent vel mutilassent. Hinc Alcibiades in vitæ periculum adductus, eo ipso tempore quo classis Siciliam impeturæ vnà cum Nicia & Lamacho præfecturam gereret. Accusabatur

Pseudotrismegistus.

Herma & Hermanus idem est.

Hermarum violatores, sacrilegi habiti.

batur enim Hermas mutilasse; quæ res populo Atheniensi tam impia videbatur, vt morte esset expianda. Et quamuis Imperator discessisset, absens tamen est condemnatus; & multi qui conscij eius criminis fuisse arguebantur, vltimo supplicio sunt affecti. qua de re latè Plutarchus in Alcibiadis vita. Faceti sunt Phrynichi Comici versus, quibus Herman rogat ne corruat; ne videlicet ruina sua calumniatoribus cuiuspiam accusandi euertendique præbeat occasionem. Certè quisquis fuerit qui statuas Mercurij id temporis violauit; hoc saltem constat, multos inde ominatos fuisse, Atheniensium reip. exitium eorum consiliis parari, qui belli contra Siculos gerendi auctores essent: quasi id quod tum suadebatur, diuinis sententiis, quarum caussa Hermæ poni consueuerant, aduersaretur. Est illud quidem ita; omnia paulatim in rep. in peius degenerare; sed tamen valde diu Hermarum vsus in prisco suo retentus est honore: atque adeò Cimonis tandem tempore permissum, vt eius victoria quadratis Mercurij statuis incideretur, nusquam tamen Cimonis nomine expresso, vt in ipsius vita Plutarchus commemorauit. Pòst repub. & vetere disciplina vnà cum religione sensim corruente, passim quibusuis viris, vel ab eruditione, vel à rebus præclarè gestis illustribus, eiusmodi statuæ collocatæ, membris tamen virilibus non erectis: quarum plurimas Romæ vidi. Hinc itaque liquet vsum eius generis statuarum fuisse, vt publica essent monumenta principiò quidem diuinorum, deinde verò rerum quoque cæterarum; pro eo atque vox ipsa Herman, apud primos Athenarum conditores, publicum notabat monitorem. Optimæ autem & saluberrimæ admonitioni summum caput præesse qui nescit, is ignorat omnem sanam doctrinam diuinitùs inspirari. Dicuntur enim omnes artes & scientiæ, tam diuinæ quàm humanæ, à Mercurio proficisci, propterea quòd sicut à Dei bonitate omnis bonitas, ab ipsius esse omnis essentia; ita à perfecta ipsius contemplatione, omnis contemplationis in hominum animis perfectio deriuetur. Quemadmodum autem à Deo varia dona procedunt, ita varia donorum nomina frequenter hominibus communicantur; sed tanto minus propriè accepta, quanto ideæ in mente diuina humanis omnibus sunt perfectiores. Sic Nochus varia nomina, de variis dotibus diuinitùs sibi concessis, accepit. Eodem modo Cadmus litterarum inuentor, Mercurij cognomen sortitus est: qui quis fuerit, in Hieroglyphicis disputauimus: at hic non verè Mercurius, sed per analogiam dumtaxat fuit vocatus, quòd eum Mercurius beneficiis suis illustrasset. Concludimus ergo Mercurium nihil aliud esse, quàm mentem diuinam perfectissimè seipsam contemplantem, à qua omnis considerationis & intelligentiæ perfectio descendit. Ammianus Marcellinus occultæ atque reconditæ scientiæ curiosior, quàm militaris ferat vita, scrutator, hanc meam sententiam egregiè confirmat, Mercurium aiens à theologis definiri, velociorem in mundo sensum, motum mentium suscitantem. A quo alio autem hic motus est, quàm primùm ab ipsa Dei sapientia, quæ tota contemplatione constat; deinde ab intelligentiis, diuinæ sapientiæ administris & diribitoribus; deinde ab iis quorum mentes ad contemplationem perfectiorem, quàm cæterorum esset, euexit? Porrò quandò scimus Dei sapientiam & Dei verbum idem esse, & vtrumque nomen Dei filio tribui; non video quid obstet, quin Verbum quoque Mercurius Cimbrica lingua dici queat. Non fabula igitur esset, Mercurium Iouis filium esse, & eundem Iouis nuncium, sed ipsissima veritas, tametsi pòst sit idolomaniæ figmentis inquinata. Quamobrem altiorem sapit eruditionem quàm humanus captus ferat, illud quod de caduceo ipsius, deque eius in animos mortuorum arbitrio, veteres tradiderunt. Verbum enim incarnatum pacem inter Deum & hominem composuit, & ea caussa caduceum proprium eius est; quo non pacem modò componit, sed alia etiam non minora præstat, vt est apud Poëtam:

Statuæ collocatæ viris illustribus.

Mercurio artes & scientiæ attribuuntur.

Cadmus dictus Mercurius.

Mercurij nominis definitio.

Mercurius est verbum Dei incarnatum.

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco,
Pallentesq́ alias sub tristia tartara mittit;
Dat somnos adimitq́, & lumina morte resignat:
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.

Quid Caduceum significet, de nominis ratione frustra Latinos homines interrogabis. Nam si aliquid dicere volent, à Caduco Caduceum formabunt; quia nimirum bellum cadere faciat. Bella profectò notationis caussa, quæ pacis signum illo nomine designat quo casus indicatur, res bello quàm paci accommodatior. Pax erigit, & omnia ad vigorem suum reducit: Bellum, quæ longo tempore adoleuerunt, & ad statum aliquem felicem peruenerunt, deiicit, & exiguo tempore proruit atque conculcat. Vtri igitur, bellóne an paci casus debetur? Hic si nemo dubitat, cuius est impudentiæ, aut potius stuporis, tam crassæ ignorantiæ accusare nomenclatorem, vt pacis signum à cadendo nuncupasse dicatur? Accentus saltem in prima syllaba longus admonere debuisset, nominis originem aliunde esse repetendam. A in caduco corripi, si non ex deriuatione sciremus, Virgilius nos docere potuisset, & eodem loco docere, Caducum ad bellum, non ad pacem pertinere, apud quem libro Æneidos sexto hi sunt versus:

Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopæus, & Adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos belloq; caduci
Dardanidæ. Idem alibi:
Si mora præsentis lethi tempusq; caduco
Oratur iuueni, meq; hoc ita ponere sentis;
Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis;
Hactenus indulsisse vacat. Sin altior istis
Sub precibus venia vlla latet, totumq; moueri
Mutariue putas bellum, spes pascis inanes.

Viden' hic quanta Caduci & Belli sit cognatio, & quàm ex diametro Caduci ratio cum pace pugnet? Egregios verò nominum rectitudinis censores, qui ex eodem fonte, lætissimo pacis signo, & tristi cadaueri nomen tribuunt. In cadauere & caduco prima syllaba primam in Cado sequitur, & id quidem rectissimè: verùm in Caduceo non solùm syllaba hæc longa est, sed tota etiam rerum natura clamat, nihil aut imperitius aut ineptius dici posse, quàm Caduceum à Caduco deriuari. Neque est spes vlla in Græcis, ad quos, cùm domestica desunt, confugere frequenter consueuerunt Latini, cùm apud illos hæc vox non reperiatur. Vt igitur Tartara iussus adit sumptis caducifer alis; ita nos eum ad Cimmerios vsque consequamur, vt eos rogemus, Ecquid sani habeant eloqui de Caduceo. Pacis signum esse Caduceum nemo Grāmaticorum negauit. Discant igitur hac voce denotari illud quo malum demergitur, tam clara nominis compositione, vt ne puerum quidem vllum nostratem eius significatio latêre possit. Ca siue Cat, vocali longa, malum notat: Duic verò idem quod demergo, vnde mergus auis Duicker nobis dicitur. Hinc Ca-duic, id quod mala demergit, nec amplius sinit videri. qua de voce mutatio diphthongi ui in u longum Caduceum fecit, & caduceatores, accentuum ratione nihil variata. Quis autem ipsum malum & omnis mali patrem demersit? An non Christus verbum incarnatum, qui cruce sua animas mortuorum ex orco liberauit, & malum ipsum in tenebrarum abyssos demersit æternos? Nunc videte tandem, ô vos antiquatij, quid significent serpentes in caduceo, nodo Herculano constricti. Serpentem masculum & feminam esse aiunt, & bene quidem. Masculus enim draconem illum significat, qui prauum malignitatis suæ semen in feminam deiecit, & in ea serpentinam suscitauit prolem, perpetuò cum spiritu pugnantem; quæ tam arctis vinculis nobis est colligata, vt nulla humana vis nodum expedire queat. Duo igitur serpentes cacodæmonem & carnem, indissolubili vinculo copulatos, designant; quorum nodus Herculanus ob id dicitur, quòd à solo Hercule dissolui possit. Hos caduceo suo præfert Mercurius tanquam trophæum, eo quòd caduceo suo lethiferum amborum venenum expugnarit. Quàm autem caro & cacodæmon conspirent duobus serpentibus significati, declarant ora contra se inuicem conuersa, & caudæ connexæ, & medios deuinciens nodus Herculanus. Qui sciunt hostes in triumphum duci, & eorum figuras trophæis addi solere, iis nihil opus est clariùs ostendere, quàm eleganter hoc serpentum in cruce deuictorum symbolum sit excogitatum. Quia enim vtrumque malum, & cacodæmonis & carnis, Mercurius demersit, vtriusque mali signum præfert; & id quidē in sceptro, propterea quòd à patre sceptrū vniuersorum accepisset, quo supera regit, media & infima.

Caducei etymon, & munus.
Ca.
Cat.
Duic.
Duicker.

Serpentes caduceo astricti, quid significent.

Herculanus nodus.

infima. Eius autem alæ quæ manubrio adduntur, tum ad mentis velocitatem, tum ad celerem potestatis diuinæ vim, momento temporis vbiuis locorum præsentis, referuntur. Non mirum igitur si de potestate quam patrem ei tradidisse sacris litteris traditur, ἡγεμόνιος sit vocatus. Qua verò de caussa dictus sit Cyllenius, vix ausim aperire. Alij à Cyllene nympha, alij à monte Arcadiæ, alij aliunde hoc nomen deducunt. Mihi placet symbolorum & vocum concordia; quam vbique apud priscos diligenter obseruatam fuisse deprehendo. Herodotus Pelasgis acceptum fert erectum Mercurij fascinum. Mea non magni refert, qui primi fuerint huius ritus auctores, cùm certissimis mihi argumentis constet, insignem eius esse & Ogygiam prorsus antiquitatem, quam quiuis & in Herculis nomine, & in Bacchicis Phallis, & Ityphallis terminis agnoscet, nisi nullam ingenij sollertiam à Mercurio acceperit. Quid aliud nos docent arrecti Satyri? Quis in eorum arrectis veretris non agnoscat vehemens & vrgens generandi desiderium? Atqui absit vt tam effrontes priscos illos sacrorum rituum auctores fuisse credamus, vt de corporis libidine hoc genus signorum intelligi vellent. Symbola symbola non sunt, si sui ipsorum dumtaxat habeant significationem, vt allegoria dici nequit ea oratio quæ non aliud denotat, quàm quod de recto & simplici verborum significatu intelligentiæ offertur. Crassa profectò hæc esset & belluina prorsus philosophiæ ratio, si Ityphalli non aliud quàm hirquitallientem corporis naturam denotarent. Detrahe laruas poësi & fabulis, iam non poësim, sed insanas habebis nugas & anicularum deliramenta. Quibus aures vel tam flaccæ vel tam crassæ sunt & obtusæ, vt scapham scapham intelligant; & coles non aliud quàm coles Lanuinos esse credant, ij ad veræ priscorum poëseos, quæ ipsorum fuit theologia, auditionẽ minimè sunt admittendi. Vereor autem ne tales fuerint plerique omnes Græcorum poetæ, propterea quòd sic fabulas videam ab ipsis conspurcatas, vt non acutis Satyrorum auribus, sed surdis potius ventribus dignæ videantur. Certè nisi clara priscarum vocum vestigia & vetusta symbolorum monumenta me aliud docuissent, equidem totum hoc tectum de sacris loquendi genus è scholis ad fornices amandassem. Quamobrem Platonem laudo, qui Homerum è rep. sua exulare voluit, vti hominem non domi modò suæ spurcum, sed talem etiam, vt totum cælum turpi libidine & adulteriis fœdarit. Frustra nobis Satyros & Silenos acutis auribus finxerunt prisci illi fabularum auctores; frustra Musis laruas addiderunt, si omnia nudè, pro eo ac primum sonant, audiantur. Tota Bacchica supellex quid præter ineptias habet, si Vannus, vanus dumtaxat, qua paleæ in area euētilantur, intelligatur? Quid cistella, quid anguis erepens, quid Phalli, quid cætera? An non ludibria sunt mera; & ea quidem frigidiora, quàm vilissima puerorũ crepundia? Sed dum laruas vides appensas, dum Satyrorum aures vides acutas & in cælum arrectas, cogites oportet, non otiosè hæc & prima facie tantùm tenus spectanda esse, sed laruas detrahendas, & aures à terrenis & corporatis ad cælestia arrigendas, vt quæ in corporibus cernuntur & audiuntur, ea ad mentem transferantur. Quamobrem erectum corporis membrum symbolum erit facultatis eius qua mens ad generationem diuinam incitatur. Quæ autem hæc sit generatio, quis eius modus, quanto sit corporis generatione præstantior, Diotima Socratem docuit, hac in re masculę facultatis partibus egregiè perfuncta. Genuit enim Socratem, non illum simum & cętera minimè pulcrum, sed Socratem illum interiorem, cuius hactenus pulcritudinem in Platone agnoscimus & exosculamur. Nescio vnde nomen habuerit Diotima: hoc scio eam vel de hac sola generatione dignam fuisse quæ Diotima vocaretur. Cùm enim diuinæ sapientiæ sit sapientes gignere, cur non eam mulierem dicam diuinos honores consecutam, quæ masculo mentis robore tam validum genuit virum, vt is rursus multa hominum millia simili facultate procrearit, & tamdiu sit procreaturus, quàm Platonis libri à studiosis cum fructu, qui consequi debet, legentur? Vel hæc, vel Socrates eius filius magna eloquentia explicat; quæ mentis fecunditate turgentis sit tentigo, & quam ea feminam, & quam eius pulcritudinem quærat, tum quid in ea progignere desideret, ac quanto hæc sit quàm corporis generatio excellentior, diuinior & conuenientior ad immortalitatem consequendam, in qua finis est vltimus omnis eius appetitionis & desiderij, quo homines ad gignendum veluti stimulo quodam aut œstro incitati feruntur. Quamobrem si quis rectè scire volet, quis sit Cyllenius &

Fascinũ Mercurij statuæ affixum, quid moneat.

Satyrorum veretra arrecta.

Diotima.

cur

cur ita dictus, & qua de cauſſa à priſcis ſit factus inſigniter mutoniatus, is Platonis ſympoſium adeat, & illic prius Academico, aut potius Bacchico liquore probè madeſcat, quàm hæc noſtra cognoſcat. Vt enim ille ad ſuam diatribam Geometriæ imperitos non admittebat; ita ego nihil meorum ab eo legi velim, qui non prius Platonis ſacris ſit initiatus. Aiunt Ageſilaum, cùm quiſpiam eum ſpectaſſet cum pueris ſuis in arundine longa equitantem, monuiſſe, ne cuiquam hoc prius referret, quàm ipſe quoque liberos procreaſſet. At ego multo magis eos, ſi qui erunt qui hæc noſtra legere volent, monendos duco, ne antè iudicium ferant de hoc mentis impetu ad generationem irritante, quàm ipſi quoque ſentiant ſe iam fecundos eſſe, & ſemine turgidas venas habere. Qui corporis amoribus eſt irretitus, qui pecuniæ ſtudio totus diſtrahitur, qui veſana ambitione feruet, is ad cæleſtis amoris conuiuium non accedat, nec quis Cyllenius ſit, inquirat. Depurgatis oculis ſymbola conſpicienda, depurgatis auribus ſacra nomina audienda, ne diuina, immundis vaſis indita, computreſcant. Membrum itaque erectum, diuinæ huius generationis, quam Diotima nobis deſcripſit, ſignificationem habet, indicans eam in Mercurio ſummam eſſe & perfectiſſimam vtpote quadratæ baſi innixam: & idcirco hunc Deum orandum eſſe, vt ſapientiam & omnes virtutes in nobis gignat, & facultatem etiam largiatur, qua & nos vlterius aliam ſobolem gignere

Cul.

poſſimus. In Hermathena docui, Cul eam corporis partem notare, in qua ſemen perficitur, idque non vna ratione. Primaria tamen notationis cauſſa ex Ik hul pendet, quod idem eſt ac ſi dicas; Deſidero vehementer vt me nobilites ea facultate, qua idoneus fiam ad tuitionem. Cupiunt omnia ſe tueri, & quoad eius fieri poteſt, reddere ſempiterna. quod cùm nequeant in ſeipſis, generare ſibi ſimile ſummo ſtudio quærunt; atque in eo totum ſuum decus collocant & firmam ſpem im-

Hul.

mortalitatis. Hul ſit ab Hu-el, id eſt, exalto ſiue nobilito ad id vt tueri atque cuſtodire poſſis. Iam dum ſimpliciter tuitionem audimus; ſummam intelligamus oportet, quam ſitam eſſe in generatione, eiuſque finem eſſe perennem durationem,

Coleus. Culeus.

Diotima demonſtrauit. A Cul, Latini Coleos & Culeos retinuerunt. Porrò cùm generatio quæ in mente fit, ſit ea quæ fit in corpore multo excellentior, ſintque vocabula in diuinis rebus omnia acutis & arrectis auribus, non flaccis, audienda; Cul ad vota generationis mentalis pertinebit. Cul-leen igitur idem erit, quod generationis facultatem, ſiue membra comedo, ſiue vtenda concedo. Quid Leen denotet, in Hyperboreis docui, dum quis Silenus dicendus ſit, explicarem. Cyllenius igitur ſiue

Cyllenius vnde dictus Mercurius.

Cullenus, Mercurius dicitur, quòd is in mentibus noſtris omnem gignat perfectionem, & maſculam ſuam vim nobis commodet, qua & nos gignamus primùm in nobis, deinde in cæteris. Quid autem Mercurius ille ſummus gignit in nobis? An non omnem intelligentiam, omnem ſapientiam, omnes virtutes, cùm cæteras, tum fidem, ſpem & caritatem? Sed quis eſt coleus quem nobis commodat & concedit vtendum? Intelligentia maſcula, gratiæ ipſius vi ac fecunditate turgens; cuius vehementi deſiderio ferimur ad generandum eum in nobis amorem, cuius àlis ad felicitatis culmen ſubuolemus; & ei adhæreamus, cuius perpetua contemplatio, æternam perennis vitæ perficit ſuauitatem. Bone Mercuri, quò nos vocat tuus Ithyphallus, quò nomen tuum vocat, quo à culeis Cullenius indigetaris? Summum te generatorem eſſe, & maſculis mentis viribus plurimum pollere, his teſſeris admonemur: & vnà admonemur, vt cum vate Ieſſæo dicamus: *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Quid? quòd altius etiam attollimur, & non de creatione tantùm, qua Deus in nobis generat ſapientiam & omnes animi dotes laude dignas, reddimur hoc ſigno certiores, ſed vlterius etiam ad ipſum Verbum, quo Pater creauit omnia, vocamur? Si enim Mercurium perfectiſſimam contemplationem, pro eo ac vox nobis ſonat, intelligamus; non poſſumus non fateri, hanc eſſe

Sapientia genita ante ſecula, &c.

ipſius ſupremæ ſapientiæ & ipſius Verbi, quo pater omnia generauit, propriam. Perfecta contemplatio non alibi, quàm in perfecta ſapientia reperitur; quam Deus genuit ante ſecula, qua tanquam vi maſcula ſua creauit vniuerſa, & in cælis & in terra. Quemadmodum Orphici Mercurio omnium artium inuentionem & totum mentis acumen adſcribunt; ita Salomon quicquid eſt vſquam ſcientiarum, Sapientiæ ad-

ſcribit:

ſcribit: *Omnium*, inquit, *artifex docuit me Sapientia. Eſt enim in illa ſpiritus intelligentiæ ſanctus; vnicus; multiplex; ſubtilis; diſertus, mobilis.* Et mox ſubdit: *Vapor eſt virtutis Dei, & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera; & ideo nihil inquinatū in eā incurrit. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculū ſine macula Dei maieſtatis & imago bonitatis illius. Et cùm ſit vna, omnia poteſt; & in ſe permanens omnia innouat; & per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei & prophetas cōſtituit. Neminē enim diligit Deus, niſi eum qui cum ſapientia inhabitat.* Quis in his Salomonis verbis nō animaduertit vim Mercurialem, maximè ſi cætera, quæ plurima ſunt, ſapientiæ encomia conſideret? in quibus & illud eſt, hanc eſſe quæ doceat Dei diſciplinam, hanc ſcire verſutias ſermonum & diſſolutiones argumentorum. Vel non intelligo quid ſit perfecta contemplatio Mercurij nomine ſignificata, vel ea huius ſolius eſt Sapientiæ, quæ vnica cùm ſit, multiplicem ſe præbet efficacitate, atque idcirco veluti Mercurius quidam multa nomina meretur. *Mercurius ſolo nomine à Sapientiâ differt.* Mobilis eſt ſapientiæ ſpiritus; alatos pedes, alatum petaſum habet Mercurius. *Omnibus*, inquit Salomon, *mobilibus mobilior eſt ſapientia. Nec fuit adſtricta hæc ſapientia vni nationi, ſed per nationes vim ſuā adſpirat ſanctis; & quos vult, eos ſpiritu ſuo replet, & vates efficit.* Quamobrē nō miremur ſi eadē Mercurio ſuo tribuerint Ianigenæ, quæ de ſapientia Salomon Semigena cantauit. Idem eſt ſpiritus ſapientiæ in omnibus iis qui de veritate vera & ſentiunt & dicunt. Vt autem cæterarum rerum omnium ſcientia ad Sapientiam pertinent, ita & hoc ipſius donum eſt, nouiſſe, veritatem ad omnes nationes ab ea ſola proficiſci, & eam poſſe in quauis gente veros doctores & veros vates excitare. Quando itaque artium litterarumque omnium apud omnes inuentio Mercurio tribuitur, ſatis intelligimus, Mercurium ſolo nomine à Sapientia differre, atque ea de cauſſa non minus ad illum, quàm ad hanc omnem generationem eſſe referendam; non illam modò quam Diotima docuit, ſed hanc etiam, quam Verbum creauit, totam rerum omnium vniuerſitatem. Cùm igitur homo maioris mūdi typum gerat, atque idcirco microcoſmus vocetur, *Homo microcoſmus.* aptiſſimum totius generationis ſymbolum fuerit membrum in minore mundo ad generationem à natura comparatum. Pace itaque Herodoti, Mercurij Phallum non Pelaſgis, ſed Cimmeriis antiquioribus acceptum feremus, atque Hermæ ſic poſito nomen Cullenij dicimus conuenire. Eòdem ſpectat nomen Herculis, quo Culeus totius communitatis denotatur. Quando *Hercules quid ſignificet.* enim idem omnibus diuinis nominibus Deus ſignificatur, nihil miri eſt, ſi in nominibus quoq. diuerſis & diuerſis ſymbolis aliquādo magna cōuenientia reperiatur. Quod claua eſt Herculi, Mercurio virga eſt ſiue ſceptrum, Caduceum vocatum, & Draconum, quos *Herculis & Mercurij cōparatio.* deuicit ac depreſſit, inſignitum trophæo. Quoniam verò de hac modò conuenientia ſignorum fecimus mentionem; non fuerit à propoſito alienum, reddere & alteram. Hercules claua ſua hydram occidit, & draconem aurea mala cuſtodientem. Mercurius Argephontes dicitur, eo quòd Argum interfecerit: & cùm alij alia de Argo comminiſcantur, Pauſaniam laudamus, quòd eundem Argephontem & Ophioctonon dicat. Heſychius Mileſius Ἄργην ἔπεφνεν, interpretatur, ſerpentem occidit, eo quòd Arges *Argephontes dictus Mercurius.* draconis fuerit epitheton. At qua de cauſſa Draco ſit vocatus Arges, nec ipſe declarat, nec quiſquam cæterorum, quos mihi quidem contigerit videre. Græci quæ ſplendida ſunt & clara, hac voce nominarunt: atque idcirco quidam non ἀργειφόντην, ſed ἀργειφάντην Mercurium dicunt, eo quòd omnia illuſtret: quod vnum fuit inter effugia, quibus ex hac difficultate ſeſe ſubducere Grammatici conantur. *Arges dictus Draco quem Mercurius occidit.* Quid Caduceum ſit, quid Cyllenius indicet, atque adeò quid ipſe ſibi Mercurius & Hermes nomine ſuo velit, fruſtra Latini, fruſtra Græci omnes ſuos antiquarios litteratores interrogarent, nec plus ſe ſperent lucis in huius nominis obſcuritate conſecuturos. Adeant igitur vetuſtiſſima Cimmeriorum oracula, ſcitatum nimirum *Arges, Argeſtes, Argus vnde dicatur* qua de cauſſa Argephontes Hermes vocetur; quæ reſpondebunt, Draconem propriè dici cognomine Argen ab Arg, vocabulo noſtratibus in primis vſitato, pro eo quod Cicero dixiſſet malitioſum. Quis verò in ſupremo gradu malitioſus ſit dicendus, ignorare non poterit, qui ſciat qua fraude, qua verſutia, qua malitia Draco primam noſtram matrem ineſcauerit. Proprio igitur & præcipuo iure Draco dicetur Arg. quem ſi voces Arg-hot vel Arg-hett, ipſum ipſius malitiæ caput deſignas. A qua poſteriore voce Arges fortè deriuatum, Tau in ſigma mutato: quemadmodum

modum ab Arg-hoot Argos & Argus, accentu posterioris syllabæ neglecto: tametsi in Arg per se citra adiectionem satis sit significationis expressum, satisque caussæ vt draco vel Argus vel Arges nuncupetur. Nos Arg-geest pro malitioso spiritu diceremus,& Arg-heut vel Arg-hoot pro ipso malitiæ capite siue principe. Potest quicquá dici clarius, quicquá efficacius, quicquá conuenientius veritati, quàm si Argus is vocetur, qui vt malitiæ omnis princeps est, ita ea ipsa genus perdidit humanū,& in tenebras deiecit sépiternas? Significátius certè Argus nuncupabitur, quàm Greco nominé diabolus à calumniando & criminando, eo quòd malitia calumniæ mater esse videatur,& longiùs illa, quàm hæc fimbrias suas extendat. Argephontes ergo Mercurius dictus est, eo quòd draconé omnis malitiæ in cælis & in terris auctorem occiderit: cuius victoriæ signum in caduceo gerere cernitur: ita semper prisca Orphicorum vocabula cùm symbolicis statuis consentiunt,& ad vnguem concordant,& mutuas ad significationis interpretationem operas tradunt. D. Paulus Argi nomen insigniter expressit, dum ad Ephesios inter alia & hoc scripsit: *De cætero confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius: induite omnia arma Dei, vt poßitis stare contra versutias diaboli.* Audin' hic Argum, dum versutias audis? Audis profectò, si Cimbricam linguam intelligis. Quando igitur hunc Argum occidit Mercurius? Primùm dum eum olympo deturbauit; pòst cùm se Verbum Dei in mulieris corpore incarnatum in cruce obtulit: & vt tum semel caput eius conculcauit atque contriuit, iuxta illud Sibyllinum:

Argus à Mercurio occisus.

Occidit & serpens, & fallax herba veneni.

ita quotidie occidit, dum nos Dei virtute confirmati & armis eius muniti, ipsius malitiam superamus,& gladio, id est, Dei verbo concidimus. De cæde Argi Ouidius:

Nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
Qua collo est confine caput, saxoq; cruentum
Deiicit, & maculat præruptam sanguine rupem.

Harpe, ensis Mercurij.

Harpen falcatum ensem vocat; quem Mercurio propterea tributum arbitror, quòd verbum Dei acutissimum sit, non solùm Diabolo resistens, sed omnes quoq. versutias eius exscindens. In Apocalypsi audiuimus: *Mitte falcem tuam acutißimam & mete vineam tuam.* Quemadmodum igitur gladius, quo Deus in puniendis impiis vtitur, propter summum acumen falx vocatur, ita & Mercurij ensis falcatus fingitur, quo Argen cælo eiecit. Hac harpe Medusæ caput decisum: quod ex alia fabula allegorica ad draconis quoque caput serpentibus cinctum est referendum. Macrobius & alij item Argum cælum interpretantur, vnde Ouidius Argum stellatum fortasse dixit. Is, inquit Macrobius, ambitus cæli stellarum luminibus ornatus tunc existimatur enectus à Mercurio, cùm sol diurno tempore obseruádo sidera veluti enecat, vi luminis sui conspectum eorum auferendo mortalibus. Lepidum profectò commentum, si Mercurio placet. Quasi verò Sol cælo octauo lumen suum auferat, cùm stellæ à nobis non videntur. Quid hoc ad Mercurium, quid ad Verbum, quid ad Sapientiam, quibus dicitur præsidere? quid ad Iunonem? quid ad odium inter Iunonem & Io? Scio fabulas priscas maioré in modum esse corruptas crassa posteriorum poëtarum ignorantia, & ideo non semper optimè ad primam significationem quadrare. Deus sponsus dicitur suæ ecclesiæ, & huic legitimo matrimonio coniungi: quia in re D. Paulus magnū cōiugij cōstituit sacramētum. Cùm igitur Deus prius angelos creasset,& eis sese cómunicasset; visus est prius sese Iunoni iūxisse,& habuisse eá vxorem. Iuno enim Jun-hoot dicitur, id est, fauoris caput. Qui titulus non malè conuenit in eū creaturarū ordiné, qui primus diuinæ bonitatis sensit fauoré. Nec alia caussa Lucifer dictus est, eo quòd velut aurora quædá reliquæ creationis diem prçuerterit. Hęc Iuno ob superbiam & inuidiam cælo est deiecta & prorsus repudiata; in cuius locū anima humana massæ corporeæ est inspirata, & in coniugé delecta. Huic Iuno repudiata inuidens, technis suis fecit vt in vaccam siue pecudē mutaretur, iuxta illū diuini vatis cantum: *Homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Idem alibi dicit, se velut iumentum factum esse apud Deum. In ipso etiam Abecedario fatemur nos pecudes esse. Anima igitur hominis in vaccam mutata, à Iunone tradita est Argo, id est, ipsi malitiæ diabolorum, qui infinitis oculis perpetuò eam obseruent,& semper ei insidientur, ne Deus cum ea in gratiam queat redire. Legimus Satanam totam terram circumire,& diligenter omnia emissitiis

Iunonis etymon, & eius fabula allegoricè interpretata.

Argi fabula allegoricè interpretata.

oculis obseruare, ne quid boni ab hominibus fieri possit. Hic Argus nunquam dormit, multa millia oculorum habet, vbique adest, omnia scrutatur. Ad eum igitur occidendum missus est Mercurius, sic vsurus ingenio suo; vt versutissimum hostem veluti veterno pressum antè occidat, quàm harpen cernat vibratam. Est autem anima dicta Io, propterea quòd ad voluptatem creata, & in horto voluptatis esset constituta. qua de voce mox plura. Qui ergo Sibyllæ hunc præcinuit versiculum, *Occidit & serpens, & fallax herba veneni*; is etiam prisco huius fabulæ textori suggessit nomen ipsius Argi, quem & Iuno princeps huius regni mundani ipsi Io custodiendæ præfecit, & Mercurius falce sua interemit. de qua victoria dictus est Argephontes. Perius Pausaniam, in lexico scribentem, Argephontem dictum esse quòd serpentem occiderit, qui ἀργὴς vocaretur, deridet velut nugas agentem, eo quòd non adscripsisset quomodo & quando hunc mactasset draconem. Nos contrà non possumus satis admirari insignem hanc sententiam, de qua sola quis Arges fuerit apertissimo colligitur argumento, modò Cimmerius sermo consulatur. Ex his nunc & illud perspicuum fit, quare Hermes dictus sit ἀγώνιος & ἐναγώνιος. Magnum enim, immo maximum agonem Mercurius subiuit, atque ex eo victor discessit, cùm agnus draconi esset obiectus. Hinc item Mercurius Promachus dictus est, eo quòd generis humani fuerit propugnator. Quanta ter maxime & ter optime Mercuri huius epitheti vis est & claritas! An quisquam est alius qui pugnet pro nobis quàm tu fortissime Promache? equidem nescio quid verius de protectore nostro cuius armis tuti sumus, & sub cuius clypeo latitamus, dicere possemus. Quamuis verò huius nominis ratio tam perspicua est omnibus Christianis, nihil vt opus sit locis ad eam probandam è sacro codice adductis; illud tamen quod iam nunc addam, nihilo minus habet cum religione nostra congruentiæ, quàm vt paulo latiùs & liberiùs ob oculos ponam, nouum libellum exordiar, quo Daphnim vnà cum Marone altiora canente, quàm intellexerit, celebrem; ac deinde reliqua Dei nomina à Cæsare Gallis adscripta declarem. Veteres illi Orphicorum discipuli Mercurium etiam Nomium vocauerunt, eo quòd pastorum Deus haberetur. Pastoris certè formam sibi sumsit, cùm Argo cædem pararet. Iam cùm Criophorus vocatur, & in eius festo is qui formæ præstantissimæ est, agnum humeris portasse narratur; videor mihi audire parabolam de vna oue ex centum perdita, & humeris, postquam inuenta esset, domum relata. Quid sibi vult μηλοσσόος cognomen, seruatorem ouium significans? An non clarissimè demonstrat, Mercurium eum esse, qui solus magnus pastor sit ouium, sanguine suo eas è faucibus lupi eripiens? Si hæc non clara sunt & luculenta indicia sub Mercurij fabula Christum tectum latuisse; nescio quid clarum queat aut dici aut haberi. Quid? quòd & Bucolicon carmen ei consecratum legimus? Iam Daphnin formosissimum puerum, & eum quidem pastorem ouium Mercurij filium fuisse scribunt, qui patri suo primus Bucolicon carmen fuerit modulatus. Hunc Virgilius magno totius mundi mærore mortem oppetiuisse cantat, & maxima rursus omnium lætitia in cælum adscendisse, vnde omnibus pastoribus perpetuò dexter affulgeat. Non dubito, quin hanc apotheosin ex arcanis Sibyllæ Cumanæ libris suppilarit; ex qua cùm ea quæ ad Christi natiuitatem pertinerent, in priorem eclogam transtulisset; sequenti mortem Christi & eius apotheosin, nesciens quid ageret, descripsit; quod vtramque conferenti clarissimè liquebit. Neque enim dubito, quin æquè ea de Sibyllæ foliis cognorit quæ ad mortem Christi & eius resurrectionem pertinerēt, atq. illa quæ priore ecloga complexus est. Priorem Eusebius Græcam fecit, & cōmentariis suis Christo accōmodauit: cui si suboleuisset sequētem quoque ad Christum pertinere, nihil dubij est, quin & eam Græcis versibus Constantino Magno legendam obtulisset. Equidē cùm diligentissimè quæsiuissem ecquis ante me hunc thesaurum indicasset, tandem contra omnē meam exspectationē incido in Ludouici Viuis annotationes; cui cùm hãc sententiã, quã meam solius esse arbitrabar, placuisse cernerē, maiorem in modũ sum gauisus de grauissimi viri suffragio. quod licet nusquam extitisset, ego tamen nunquam ab opinione mea diuelli potuissem, in quã diuina Mercurij manu me deductũ existimabam. Videbam enim nemini vnquã mortalium ea aut conuenire aut affingi probabiliter potuisse quę Maro suo Daphnidi adscripsit, quàm vni Christo vero Criophoro, & vero ouiũ suarum seruatori, id est, μηλοσσόῳ. Cur verò Christus Daphnis à Sibylla fuerit vocatus, clarum ei fuerit,

Mercurij epithetorum interpretatio.

Daphnis; Christus.

qui scit Imperatores triumphantes laurea coronari solere. Quis enim tantus vnquam fuit triumphus, vt Christi triumpho de dracone in capitolium cæleste acto comparari possit? Nullus profectò. Meritò itaque vel Græcis Daphnis vel Latinis Laurea dicetur. Quod autem poëtæ Mercurij filium finxerint, posset id quidem hoc modo ad veritatem applicari, si Mercurij nomen Deo patri demus, vti verè dare possumus; quia nimirum is totius considerationis diuinæ supremum culmen est: Christus enim patris filius est ab æterno. Rursus idem sic intelligi queat: Daphnidem vti hominem è virgine natum filium esse Mercurij, eo modo vt Mercurij nomen Spiritui sancto applicetur, quod minimè absurdum est, eo quòd toti conueniat diuinitati. Daphnidis ergo nomen ad hominem, Mercurij ad Deum in hac veterum genealogia refertur, cùm interim idem Christus siue Daphnis sit Deus & homo; & vt homo quidem mortuus est, vt Deus verò resurrexit & ad cælum adscendit humanam suam naturam ab omni mortalitate liberam cælo inferens. Quod igitur Daphnidi adscribitur omnium pastorum Deo, id Mercurio quoque conuenit; quoniam Verbum, id est, Hermes siue Mercurius logios carnem assumsit humanam. Quo autem res tota clarius intelligatur, Virgilij versus adscribam, & quàm potero breuissimè explicabo:

Virgilij versus de mortuo Daphnide, Christo attributi.

Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant; vos coryli testes & flumina Nymphis.
Cùm complexa sui corpus miserabile nati,
Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.

Videor mihi Christum cùm à cruce refixus esset, in matris gremio iacentem videre, atq. mulierum adstátium audire ploratum, quibus cum vnà tota natura ingemiscebat. Quæ deinde subdit, ad horribilem illum elementorum & ipsius Solis luctum in Euangelio nobis depictum pertinent, quem poëta Bucolico ritui accommodauit:

Non vlli pastos illis egere diebus
Frigida Daphni boues ad flumina; nulla neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Neque enim homines solos, sed ipsas etiam pecudes ad repentinas illas tenebras quibus Sol contra omnem astronomiæ rationem lumen suum terris abstulit, obstupuisse credendum: nec rursus cicures modò bestias, sed feras etiam attonitas constitisse, vt sequentes duo versus ostendunt:

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesq. feri syluæq. loquuntur. Addit deinde:
Daphnis & Armenias curru subiungere tigres
Instituit: Daphnis thiasos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Liber pater, Christus.

Referuntur hæc ad Liberum patrem, qui in arca triumphum duxit de Gigantibus, in qua cùm ferarum omne genus, tum sæuissimas etiam habuit, quas Tigridum nomine designat. Quemadmodum autem Nochus de Gigantibus triumphauit in arca ex India ad Paropanisum deuectus, & suos in Mero monte, suaui vitis inuentæ liquore lætos, Deo festos dies celebrare fecit; ita Christus in ara crucis de omnibus cacodæmonibus veris Gigantibus triumphauit, & triumpho peracto, suos non calore vini, sed flamis Spiritus sancti inebriauit, & veros thiasos saltare fecit, non pedibus, sed mente diuino furore æstuante & exsultante. Hinc Liberalia instituta, quibus gratiæ ab omnibus Deo agerentur, quòd Libero patri concessisset, vt genus mortalium semine suo conseruaret: Vnde post Christum mortuum multo magis Liberalia celebranda, propter regenerationem quam mors Christi nobis peperit. Vt enim Nochus vitæ corporalis pater fuit mundo; ita Christus vitæ spiritalis, duraturæ non sicut illa ad aliquot annos, sed duraturæ in æternum. Illius ergo Liberalia in Mero primùm vino & thiasis celebrata, typum dumtaxat gesserunt Liberaliorum, quibus toti generi humano Christus verus Liber, id est, populorum genitor & procreator, sanguine suo vitam contulit sempiternam. Hic autẽ dies in Martio celebrabatur, eo quòd ad illud tempus Christus esset hác regenerationẽ absoluturus: & quia crudelissimo agone ad eam esset peruenturus, dictus est à Pontificibus dies hic Agoniũ Martiale, quod ex Masurij secundo Fastorum libro constat. Videtur igitur Sibylla Bacchici huius triumphi meminisse, quò ostenderet quorsum

Nochus figura Christi.

Liberalia festa.

Agonium Martiale.

quorsum apud Cimmerios Liberalia spectarent; & quo tempore Daphnis moriturus esset, pastor omnium pastorum; qui non curam modò diligentem & custodiam, sed vitam etiam suam ouibus impendit. Macrobius hunc Masurij locum adduxit, quo doceret non Liberaliorum solùm in genitiuo dici, sed Liberalium etiam exigua hac sua & leui occasione maximum mihi largitus beneficium, de quo quantum ceperim voluptatis, ipse mihi Mercurius testis est. Hoc igitur illud est Agonium omnium certaminum maximum, quod quia Christus in Martio certauit, Martiale dictum est, diuino haud dubiè instinctu. Cùm igitur Liberaliorum festum Agonium sit vocatum Martiale, multo antè quàm Christus vel nasceretur vel mortem subiret, equidem asserere minimè vererer, mensem hunc vocatum fuisse Martium, propterea quòd in eo Christus cum dracone prœliũ illud esset initurus, quod à priscis omnibus maximo desiderio fuit exspectatum, & ab eis qui pòst secuti sunt, memoria celebrandum est sempiterna. Mart idem nobis est quod in minimas partes vi magna cõfringo: hinc Martel pro malleo ferreo hactenus in vsu, vnde Gallorum *Marteau*. Hinc etiam Marter pro tormentis sæuissimis; vt cùm dicimus Gods marter pro tormentis Dei. Et Mars apud Latinos pro Deo omnia confringente; qui ne filio quidem suo pepercit, vt scelus humanum expiaretur. Deus enim tormentis iniquos castigans, Mars vocatur. Mensis igitur in quem essent tormenta illa casura, quibus iustitiæ & Nemesi diuinæ, agnus Dei toto corpore laceratus satisfacturus esset; atque malleis etiam, quos Martellos Cimbri dicunt, cruci affigendus, conuenientissimè Martius fuit dictus, & Marti diuino scelerum vltori bellorumque præsidi consecratus. O Martem horribilem, qui agnum commisit draconi innocentissimum & mitissimum sceleratissimo & truculentissimo! O rursus felicem Martem, & omnibus seculis grata memoria recolendum, quo ille humani sanguinis sitientissimus hostis est clarissima victoria victus & in triumphum actus! Quis vos docuit Pontifices, hunc diem duobus nominibus nuncupandum fuisse; altero Agonium Martiale, altero Liberalia? Quis tam diuinus vates contigit Romanis, turpi idolomania insanientibus, vt hunc diem præuideret, atque aptissimis veritati nominibus insigniret? Neque enim vos Abrahæ posteri, neque ab Ægyptica seruitute ad hoc anni tempus olim liberati fuistis. Nullus maioribus vestris Moses præcepit, vt hunc diem sollemni ritu quotannis celebraretis. Nulla vobis notitia illius miraculi, quo Deus Iudæos illæsos transiens, primogenitos Ægyptiorũ ad vnum omnes vna nocte mactauit. Nec est omnino vllus inter vestros scriptores, qui caussam aliquam probabilem huius festi diei & gemini eius nominis assignarit. Seruius enim longissimè aberrat, dum Liberi Dei sacra à C. Iulio Cæsare ex Armenia Romam primùm illata dicit. Signa ærea Liberi Liberæque multo antea Romæ fuerunt, multo etiam ante templum amborum. Iam quanta sit antiquitas Liberaliorum; ex eo cernas, quòd hic dies sollemnis esset togæ accipiẽdæ, ritu multis antè seculis quàm Cæsar natus esset vsitato. Nónne ante Iulium vixit Næuius? At hic dixit: Libera lingua loquemur ludis Liberalibus. Quamobrem & nos libera lingua dicimus Seruium hoc loco insigniter cæcutiisse atque cespitasse. Quòd si vel minimum Cæsari in Liberaliorum festo Naso assentari potuisset, nulla ratione hanc omisisset tam insignem occasionem, cùm cæteroqui diligentissimus sit vbique Cæsaris buccinator; & hic potuerit facillimè, immo debuerit maximè eius rei, si qua fuisset, facere mentionem, propterea quòd Liberaliorum commemoratio laudes Cæsaris & Augusti nullo medio sequeretur. Caium enim in Diuorum numerum Idibus Martiis à Vesta relatum esse cùm cecinisset, mox subdit:

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.

Reiecto igitur hoc commento, accuratiùs repetamus quæ sint Liberalia, & vnde dicta: Liber geminam nominis sui caussam habet; alteram à procreando populo, quam & modò exposui, & latiùs ex Varrone & Augustino Indoscythica mea declarant, & præterea patris cognomen, perpetuò ferè addi consuetum, luce clariùs ostendit: quoniam nimirum Liber nihil aliud sit, quàm pater populorum: Alteram, quæ ex altera pendet etymologia; quæque fecit, vt Latini Liberum dicerent, qui sui iuris est, nulla alterius seruitute pressus. Sicut enim Lie per diphthongum vel I longum tenuius, populi sunt; ita Li per I longum crassius, quod nos gemina figura ferè scribimus Lii, idem est quod affligor & afflictio. Hinc Lii-wer, idem est quod defendo ab afflictione: & quia Latini

Martius mẽsis vnde dictus. *Mart.* *Martel.* *Marteau.* *Marter.* *Mars deus.* *Liber vnde dictus.*

duplici digamma carent, pro eo B substitutum est, atque ex Li-wer Liber factum: quo de ratione compositionis is notatur, qui defendit aduersus afflictionem, siue qui facit ne quid mali patiamur. Hinc factum vt cortex quoque liber vocetur, tametsi in ea voce accentus sit immutatus. Nochus ergo vtraque ratione Liber est; & quia pater omnium populorum, & quia familiam suam defenderit atque seruarit ab afflictione ea qua nulla vnquam mortalibus accidit maior. Egregius ergo Nochus typus Christi est, propterea quòd Christo tanquam ideæ siue primo exemplari conueniat, vt & pater dicatur vniuersorum, & sit etiam verus & vnicus malorum depulsor. Creauit ille tres filios, à quibus omnes nationes exordia duxerunt: at hic creauit totam rerum vniuersitatem. Ille suos ab vndis cataclysmi liberauit: at hic totum humanum genus liberauit ab infernalibus & tartareis abyssis. Liberalium ergo festus dies ad Nochum ceu figuram, ad Christum tanquam verum Liberum pertinebit. Quia verò hæc tantorum depulsio malorum per maximum obtigit certamen, cui nullum est comparandum, nedum æquandum; bene admodum & perquam conuenienter factum est, vt idem dies Agonium, & totus mensis à tam insigni nota Martius vocaretur. Nochum autem Bacchum à Cimmeriis dictum fuisse, & Liberum patrem, licet Indoscythica mea non satis copiosè docuissent, possem tamen probabili id collectione ex hoc Ouidij loco concludere. Caussam enim inquirens, cur Liberalibus anus Libero liba offerat, sic canit:

Liber pater, Nochus, & Christus.

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange totoq; Oriente subacto,
Primitias magno supposuisse Ioui.
Cinnama tu primus captiuaq; thura dedisti,
Deq; triumphato viscera tosta boue.

Ouidij versus de ludis Liberalibus, Noacho applicati.

Audimus hîc Liberum ex India triumphum duxisse, audimus eum magnificum Ioui sacrificium obtulisse ex eorum primitiis quæ ex India portarat: audiamus nūc Mosem de Noacho arcam egresso loquentem: *Aedificauit autem Noë altare Iouæ, & tollens de cunctis pecoribus & volatilibus mundis, obtulit holocaustum super altare. Odoratúsque est Ioua odorem suauitatis.* Hic in sacris litteris videmus primum post cataclysmum fuisse Nochū, qui aras exstruxerit, & nouo igne calefecerit, atq. Deum placarit: illic audiuimus Baccho eandem laudem attributam: qua de conuenientia facilè cernas, Liberum & Nochum eiusdem viri nomen fuisse. Addit Ouidius:

Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
Libaq;, quòd sanctis par datur inde focis.
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

Mitto cætera, quibus fabellam de mellis inuentione describit; in his illud obiter notabo, Libamina & Liba nequaquam dici à Libero patre, tametsi id crediderint Latini, sed à Lib-bant, quo amoris vinculum denotatur, propterea nimirū, quòd sacrificiis amore Deo nos alligemus atque deuinciamus. Eò enim omnis sacrificij ratio spectat, vt Dei amorē erga nos excitemus, & ei amore deuinciamur. Is igitur propriè libare dicitur, qui ad hunc finem liquorem aliquem aut effundit aut degustat. Is item Libum dicetur offerre, qui suauem panem & mellitum eadem de caussa donat. Pulcra itaque allusio est in ea vocis translatione, qua Virgilius vsus est dum dixit, *Oscula libauit natæ*, eo quòd osculis amoris vinculum connectatur. Quia verò postquam libatum est, modicè liquorem degustabant, Libare etiam ad degustationem eiusmodi transiit. Sic idem:

Libo, Libum, Libamen, Libona, & Libanum vnde dicantur.

Illos porticibus Rex accipiebat in amplis,
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus paterasq; tenebant.

Quòd autē ad amorē conciliandū, tum Dei tū hominū libatio maximè referretur, idē poëta declarat, dū Dido inducitur libans Ioui Xenio, quo amicitiā cū Troianis sanciret:

Hic regina grauem gemmis auroq; poposcit,
Impleuitq; mero pateram, quam Belus & omnes
A Belo soliti: tum facta silentia tectis.
Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur,

Hunc

Hunc lætum Tyriisq; diem Troiaq; profectis
Esse velis, nostrosq; huius meminisse minores.
Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno,
Et vos ô cœtum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit, & in mensa laticum libauit honorem,
Primaq; libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro;
Post alij proceres.

Hîc libandi morem descriptum videmus; cuius tanta est amplitudo & antiquitas, vt cùm hæc ad Ogygios sit referenda, tum illa ad omnia se rerum inter homines, vel publicè, vel priuatim agendarum auspicia distendat. Neque enim in sacrificiis tantùm vinum libari solet, sed in omnium rerum principiis & exordiis. In itinere exordiendo, in hospitij iure sanciendo, in lecto adeundo veteres libare consueuerant, vt Eustathius annotauit. Quem priscum laudatissimum hominum ritum nostrates tanta hactenus diligentia obseruant, vt à maioribus nostris eum defluxisse nihil dubitare debeamus: atque idcirco mirari non oportet, si quibus ipsius rei debetur inuentio, iis etiam vocis qua res ipsa denotatur etymologia feratur accepta. Habent Latini verbum Libo, habent Græci, sed neutris ratio constat. Quamobrem si Græci veram verbi originem nouisse volent, nostrates, à quorum maioribus consuetudo manauit, consulant necesse est: à quibus mox accipient, amoris vinculum in libandi notatione contineri, cuius gratia omnis libatio, tum apud Græcos, tum apud Latinos, tum maximè apud priscos Cimmerios fieri consueuit. Libo itaque à λείβω deductum, & hoc à Lieb-bont, vel, si simplex verbi notio magis arridet, à Liebe, diphthongo ie in ει mutata, quòd illa Græci non vtantur. Est autem Liebe, vt modò sæpius indicatum, amor: Bont verò siue Bant, vinculum. Hinc apud Hebræos thus לְבוֹנָה dictum, quasi Lie-bont diceretur; propterea quòd eius suffitus Dei amori conciliando dedicatus esset: qua de voce plura in Vortomno memini dixisse. Quòd autem ab albedine thus sic dici velint, id vanum esse eodem loco demonstraui. Cùm igitur & Libo & Libum & Libona & Libanum eiusdem sint cùm originis, tum significationis, satis intelligimus omnia omnium veterum sacrificia ad amorem vt vltimum suum scopum spectasse; & hoc vnum in votis fuisse, vt Deus miseros mortales amaret, atque in ipsis amoris vinculum quàm arctissimè constringeret, quò & omnes Deo, & ipsi sibiipsis colligarentur. Sic Homerus primo Iliados libro, quò Græcis Apollinis amorem conciliet, sacrificium instituit; & inter alia quibus sacros ritus describit, libationis hanc fecit mentionem.

Libandi a… *λείβω.* *Liebe.* *Bont.* *Bant.* *Sacrificiorũ veterum scopus, amor.*

Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων; ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον λεῖβε.

Quòd non in sacris tantùm libare consueuerint, sed post cœnam etiam cùm dormitum essent ituri, Homerus declarat tertio Odysseas libro:

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη,
Ὦ γέρον, ἤτοι ταῦτα κατὰ μοῖραν κατέλεξας.
Ἀλλ' ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας, κεράασθε δὲ οἶνον,
Ὄφρα ποσειδάωνι καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι
Σπείσαντες, κοίτοιο μεδώμεθα, τοῖο γὰρ ὥρη.

Hæc ille. & in eandem sententiam plura, quibus morem describit nostris Germanis hactenus sollemnem; qui mensis remotis, Slaep dronc, id est, somni potationem celebrant. Linguas autem hostiarum ad hoc tempus veteres seruarunt, vt eas tum demum adolerent, cùm noctis silentium instaret; monentes, tum ne quis eorum quæ liberiùs dicta essent, recordaretur, tum ne somnũ linguis non fauentibus interrumperent. Videmus vt antiquissimi ritus apud eos maximè hactenus vigeant, apud quos vetustissimi sermonis vsus remansit; & quàm egregia sit conuenientia ipsius Liebe & λείβω, id est, amoris & libationis ad amorem relatæ. Hinc etiamnum hodie, dum quospiam volumus significare ad compotationem incaluisse, dicimus, Sy crygen malcanderen lieb, id est, incipiunt inter se amare. Hinc non minus apud Scythas olim, quàm hodierno tempore apud nos sollemne, omnem amicitiam poculo sancire; quod propriè possumus Libationis nomine vocare. qua de re Lucianus in Toxari satis copiosè. Nos ad

Slaep-dronck, libatio. *Hostiarum linguas nocte adolere solent veteres.*

Iani ductus, & Gertrudis amor, panè precandi formula itineri accinctis.

iter accinctis Iani ductum & Gertrudis amorem præbibere solemus; eo quòd Iani nomen euntibus præsit, Gertrudis eam notet Deam, quæ fidam se præbet desideriis nostris, adspirans nimirum optatum successum rebus cupitis. Vinum autem maximè ad hunc libandi vsum solet adhiberi, propter diuinum ipsius calorem; in cuius defectu alia succedunt. Sic Homerus:

Οὐ ἔιχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱερεῖσιν,
Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Hîc cernas λείβω & σπένδω eiusdem esse significationis: & σπένδω quidem sic etymologiarum scriptor interpretatur, vt dicat eo denotari, sacrificiis Deo & hominibus conciliari & amore deuinciri, aiens à σπείω σπένδω fieri, nulla addita notationis ratione. Nobis So-peis-do, idē est quod facio ad pacē, è quo concisum σπείδω; quæ verbi radix Eustathio placet. Cùm igitur facimus ad pacē conciliandam, propriè dicemur σπείδειν; vnde Crentensium dialecto σπένδειν deriuatur. Quæ itaque pacis est & amoris mutui conuenientia, ea est horum cognatio verborum; quorum alterum ab amore colligando, alterum à pace procuranda originem ducit. Illud tamen minimè hîc omittendum, huius verbi geminam etymologiam nobis offerri; alteram quam modò dixi, alteram quam futurum σπείσειν, vel, antiqua Aeolum dialecto, σπείσεν nobis indicat. Est enim Spijsen per I longum, idem quod cibum dare: quod quàm conueniat cum sacrificio in quo Christi caro oblata est, nemo eorum ignorare potest, qui sciunt à Christo dictum esse: *Accipite & comedite, hoc est corpus meum*. Et: *Caro mea verè cibus est*. Iterum: *Nisi quis manducauerit meam carnem*. Rursus: *Hic est panis qui de cælo descendit*. Quid multis? Hic solus verus cibus est animorum; ad quem cibum omnium sacrificiorum carnes referebantur; ita vt mirum non sit, verbum σπεῖσαι à cibo ductum fuisse; tametsi ad libationem notandam non intelligentium vitio transiuerit. Quòd si luberet hic argutiùs philosophari, dicerem verbum Spis pro cibo, duci à So-peis, quod significat ad pacem; vel Si peis, id est, sit pax; adeò vt nullus cibus verè Spis dici queat, nisi ad pacem referatur. Qua consideratione fit, vt quoties cibum capimus, eius oporteat in mentem venire, frustra nos capere corporis alimentum, nisi cælesti quoque pane vescamur, quo solo inter Deum & hominem pax æterna conciliatur. Vide quàm manca sit vetustorum tum rituum, tum vocabulorum cognitio, nisi sibi à Cimmeriis adiumenta adsciscat: quámque rursus omnia clara sint antiquitatis monumenta, si nostræ linguæ præsidiis iuuentur. Et hæc quidem obiter de libandi tum fine tum notione. Redeundum nunc ad Liberum patrem, gemina ratione, vt dixi, hoc nomen sortitum; quarum posterior quæ à laboribus, molestiis, pœnisque profligandis ducitur, ad Liberaliorum festiuitatem maximè spectat, eo quòd sicut Nochus mortale genus à diluuio defendit, ita Christus verus Liber, omnes homines è fœdo peccatorũ barathro eripuerit atque seruarit. Quò verò posteritas magis recordaretur huius libertatis, qua per Agonium Martiale donandi essent mortales; instituerunt primi illi Romanorum maiores Cimmerij, vt Liberaliorum die toga virilis sumeretur, qua fieret vt deinde à ferulis & virgis & pædagogicis legibus iuuentus liberaretur. Lex autem pædagogica est lex vetus, ita vt hæc optimè significaretur per pædagogicam educationem. *Lex enim*, vt D. Paulus inquit, *pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificaremur: At vbi venit fides, iam non sub pædagogo sumus*. Christus igitur morte sua nos eripuit è pædagogica legis veteris seruitute, & nos iustitiæ suæ toga indutos, filios suos constituit. *Quicumque enim*, inquit Apostolus, *in Christo baptizati estis, Christum induistis*. Et alibi idem monuit: *Induite vos Dominum Iesum Christum*. Mirificum profectò symbolum fuit in hoc ritu Romanorum, quo in Liberalibus toga dabatur, quia esset vestis genus quod & totũ corpus tegeret, & hoc ipso suo vsu ostenderet, quàm rectè à tegendo vocaretur. Tale nimirum Christus indumentum est, vt nos totos tegat & protegat ab omnibus aduersitatibus. quod tum demum mortalium generi datum est, cùm Christus in cruce sanguinem suũ effunderet, atque morte sua nos ab æterna morte liberaret. Non possum satis admirari hanc tantam signorum & rerum signatarum concordiam; quam, qui casui tribuet, cum eo mihi non magis disputandum puto, quàm cum Marpesia caute. Videmus consensum omnium, & inter tot significantissimas eiusdem rei tesseras diuino instinctu à priscis Cimmeriis constitutas,

Σπένδειν vnde deriuetur.

Spijsen.

Caro Christi verus est cibus animorum.

Spijs.

Liberaliorũ die togam virilem sumere solent Romani iuuenes.

Lex pædagogus noster.

Toga virilis Romanorum, & toga libertatis Christianorum.

ſtitutas, ipſum adeò tempus reſpondere, vt ad amuſſim conueniat cum eo die, quo Chriſtus verus Liber vera nobis adduxit Liberalia, & nos de Apoſtoli doctrina toga induit libertatis, qua non ſolùm è pædagogicis legibus & cærimoniis, ſed è mortis æternæ ſeruitute vindiciæ darentur. Siue enim decimum quartum menſis Niſan dicas, ſiue decimum ſextum Calend. Apriles, eòdem calculus euadit, ſi Lunares quidem menſes, pro eo ac debes, computes. Cùm enim ſinguli menſes dies habeant viginti nouem & dimidiatum, decimus quartus à nouilunio erit decimus ſextus Calendarum ſequentis menſis; cuius diei prior pars menſem præcedentem finit, poſterior pars ſequentem exorditur: vnde fit vt meritò primus dies Aprilis, finis dicatur menſis Martij. Id autem genus menſes in vſu Cimmeriis fuiſſe ipſum nomen menſis declarat, quod à Man, id eſt, luna, Maent vocatur. Et quia finis menſis prioris & principium ſecundi in eundem caderent diem, voluerunt vt is Calend vocaretur, id eſt, pulcer finis, vel finis cui nihil ſuperſit; quia nimirum menſem præcedentem finiiſſet. qua de voce in Hermathena. Decimus ſextus igitur Calendas Apriles, decimus quartus fuit menſis Niſan; qui quotannis à Moſe celebrari iubetur, ad memoriam benignitatis diuinæ, qua populum Iſraëliticum ex Ægyptiaca ſeruitute liberauit. Habuit autem ea liberatio figuram liberationis, qua nos Chriſtus erat à peccati ſeruitute liberaturus: atque idcirco apud Cimbros antè celebratus, quàm Iudæi eum colendum eſſe didiciſſent; propterea videlicet quòd Ianus antè faſtos ſuos in Italia tradidiſſet, quàm Iſraël ita ex Ægypto commigraſſet. Ianus ergo cui anni menſiumque Romanorum diſtributionem acceptam ferri debere Cronia noſtra docuerunt, & Iudaicarum legum lator in prænotanda hac die, qua ſalus generis humani erat exſpectanda ad vnguem concordarunt, inſigni nobis documento, Deum apud Iapeti quoque poſtero aſſumendæ à ſe carnis liberandique generis humani oracula reliquiſſe, tametſi hactenus à nemine fuerint vel intellecta, vel ad veram ſignificationem relata. Quemadmodum enim omnia ſacrificia quæ cæſis hoſtiis fieri ſolent, typum geſſerunt vnius hoſtiæ in crucis ara offerendæ; ita libatio omnis, ſanguinis viuifici libationem figura ſua præmonſtrauit: & vt liberatio à ſeruitute Ægyptiaca & iugo Pharaonis, notabat liberationem totius generis humani à peccati & cacodæmonis ſeruitute; ita Liberaliorum dies eiuſdem rei clariſſimam habuit notationem: quæ quò ſe proderet manifeſtiùs, diuinitus fuit inſtitutum, vt eadem die togæ ſumerentur, clariſſimum indicium libertatis, qua mortalium genus à lege pædagogica eximeretur, & ſublato Chriſti tegumento ab omni aduerſitate tuta deliteſceret. Nunc itaque videmus quorſum Liberaliorū in Daphnidis morte Sibylla fecerit mentionem, quamque egregiè indicatum ſit, figuram triumphi Bacchici tum fuiſſe reapſe completam, cùm Daphnis lauream in cruce meruiſſet. Semper igitur nobis in mentem veniat Agonij Martialis, Liberaliorum, & togæ à Romanis ea die ſumi conſuetæ: & quoties libationis audimus mentionem, de libato ſanguine cogitemus: quoties etiam de Græco verbo σπεῖσαι cogitamus, toties veri cibi, quo ſolo animorum vita confirmatur, recordemur. Nunc igitur Bacchico furore correpti cum Sibylla canamus:

Maent, vnde dicatur. Calendæ, vnde vocantur.

Iſraëlitici populi liberatio ex Aegypti ca ſeruitute, figura eſt liberationis generis humani à peccati & cacodæmonis ſeruitute.

Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit, Daphnis thyaſos inducere Bacchi
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.

Eſt quiſquam mortalium qui ad alterius, quàm Chriſti mortem hæc pertinere demonſtrare poſſit? Certè cùm nihil ſani Seruius inueniret, ignorantiam ſuam manifeſtiſſimo prodidit mendacio, aiens Cæſarem primùm Liberi patris ſacra Romā tranſtuliſſe, & inſtituiſſe Liberalia: quo nullum poſſe luculentius inueniri mendacium, ex iis quæ dixi, cuiuis liquebit. Voluit nimirum diuina prouidentia tam clarum exſtare in carmine Sibyllino mortis Chriſti teſtimonium, vt nulla omnino cuiuſpiam peruerſitate ad alium poſſet detorqueri. Vt enim in Liberaliorum die clariſſimus eſt Seruij lapſus, ita ad Cæſaris mortem nullo modo referri poteſt, quod de matre, miſerabile nati ſui corpus complexa, prius cecinit vates. Iam vt cætera mittam, quî poteſt in hominem bellorum auidiſſimum quadrare illud: *Amat bonus otia Daphnis?* Cæſar enim cùm occideretur, iam in animo agitabat bellum contra Dacos, & inde contra Parthos; tantùm abeſt vt otia amaret. Quid? quod prædixerat

Verſuum aliquot Virgilij de Daphnide mythologica expoſitio.

Daphnis verus est Christus.

si fortè per insidias occideretur, fore vt resp. ciuilibus bellis vexaretur? Hæc scilicet sunt amantis otia, hæc pacis indicia, hæc quieti animi signa. Verus igitur Daphnis est Christus, cuius tam antiqua apud Cimmerios fama, vt non Sibyllino modò carmine fuerit celebratus, sed Bucolicis etiam carminibus decantatus; & sic decantatus, vt pastorum primus & supremus haberetur. In primis autem illud apud priscos iactatum est, Daphnidem amore nymphæ cuiusdam cõtabuisse: quod licet Theocritus ad fœdam animi retulerit ægritudinem, sic tamen est de veritatis arcanis interpretandum, vt intelligatur Christus, supremus reuera pastor amore Ecclesiæ, nymphæ sibi dilectissimæ, mortem oppetiuisse. Nunc ad reliqua:

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vuæ,
Vt gregibus tauri, segetes vt pinguibus aruis;
Tu decus omne tuis.

Reuera ita est, Christum totius generis humani vnicum esse ornamentum, cùm omnis nostra virtus tanquam pannus sit menstrua sanie defœdatus; nec vllum nobis ex nobis ipsis decus esse possit. Quod additur,

——— *Postquam te fata tulerunt,*
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo,

ad solis deliquium spectat, quod in morte Christi contra naturæ ordinem accidit; quò reliqua etiam, quæ deinde poëta adiecit, referenda. nisi fortè velimus, post Christi mortem Iudæam prorsus natiua sua fecunditate orbatam fuisse, atque pro vbertate illa sacris litteris celebrata, tristem sterilitatem inductam. cuius hæc sit descriptio:

Grandia sæpe quibus mandauimus ordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.

Quæ deinde sequũtur, rursus ad lætitiã pertinent, & dies festos Daphnidi agendos, seu mors eius non lugenda sit, sed gaudio magno colenda, sed lucis, sed heroo decoranda:

Spargite humum foliis, inducite fontibus vmbras
Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in siluis, hinc vsque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.

Dicit se in terris & in cælis esse, tum quoniam notissimus esset patri, qui de eo dixit: *Hic est filius meus dilectus, &c.* eodem pertinentia: addit deinde se esse pastorem formosi pecoris; eo quòd animos pascat & formosos reddat: & idcirco meritò se vocat formosiorem, quia nimirum ab ipso vno & solo omnis nobis contingit pulchritudo. Atque hæc quidem de morte & sepultura. quibus mox alter pastor apotheosin Daphnidis succinit ad hunc modum:

Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusq; videt nubes & sidera Daphnis:
Ergo alacris siluas & cætera rura voluptas
Panaq; pastoresq; tenet, Dryadasq; puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes, ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta: Deus Deus ille Menalca.
Sis bonus ô felixq; tuis. en quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.

Hîc adscensus Christi in cælum describitur, cuius limen primum supra omnia sidera collocatur: & quia Deus in igne dicitur habitare & Seraphico ordine septus est; à Theologis cælum, cuius hic augustum introitum vates describit, empyreum vocatur. Græci ab integerrima & absolutissima splendoris perfectione Olympum nominarunt. D. Paulus se raptum dicit in tertium cælum. cuius auctoritate moueor, vt tres cælos in sacris litteris agnoscam; primum in quo aues cæli commemorantur, aëre &

Cæli tres in sacra scriptura.

igne

igne constans; è quo pluuias cadere sæpius audimus: alterum illud in quo planetæ & cætera sidera, de quo loquitur scriptura diuina, dum dicit stellas cæli. Diuersos enim cælos diuersis planetis adscribere, & octauum fixis stellis tribuere sacræ litteræ non videntur. Tertium cælum est Empyreum, in quo Deus singulari quodam modo dicitur habitare. Vnde orantes dicimus: *Pater noster qui es in cælis.* atque id quidem præcipuo sibi iure cælum vocatur. Daphnis igitur vltra primum cælum, in quo nubes sunt; & secundum cælum, in quo sidera cernuntur, elatus, primus hominum cæli limen intrauit: Insuetum profectò vocatur, quia nũquam antea ab homine fuerat vel visum vel calcatum. Ipse enim primus insolitum hoc limen aperuit, & eius augustam maiestatem, vti verus homo, miratus est nunc homini patere, & mortale corpus supra sidera ad ipsas Empyrei cæli siue Olympi fores euolasse. Hæc est nimirum requies illa quam introiuit pontifex ille sacerdos factus in æternum; quem D. Paulus ait cælos penetrasse. Hic limen Olympi primus aperuit, primus intrauit, primus mortalibus ad illud viam muniuit. Hic est Sanctus & Verus qui habet clauem Dauid, qui ostium cæli aperuit, quod nemo alius vel claudere potest vel aperire. Hic candidus ille Daphnis, cuius capilli candidi erant velut lana, alba vt nix, & facies eius sicut Sol lucens; circa quem qui sedent, amicti sunt vestimentis albis. Hic est primus & nouissimus, qui fuit mortuus & viuit. cuius hæc sunt verba: *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere.* Oremus ergo hunc pontificem candidatum, vt nobis concedat limen illud Olympi vnà secum intrare, & ex eo stellas & nubes pedibus subiectas videre; quod non tantùm se concessurum esse pollicetur, sed vltrò etiam, vt ostium apertum intremus, inuitat. Placet itaque mihi lectio, quæ limen habet pro ostio; vtpote sacræ scripturæ prorsus consentanea, & eandem conseruans cum religionis nostræ doctoribus loquendi consuetudinem: tametsi non ignorem Nicolaũm Erythræum ab eorum sententia non abhorruisse, qui pro limine lumẽ substituerũt. Verùm nec is nec eius magistri animaduerterant, Daphnidem hunc nostrum Christum esse, qui primus mortalium insuetum humanæ naturæ limen calcauit, & omnibus suis ouibus aperuit regni cælestis ianuam, cuius ipse solus clauem se habere dixit. Optimo igitur iure totus hic aspectabilis mundus de hominis domini sui felicitate gaudet atque exultat; & de dono incomparabili, quo & ipse innouatus est, Daphnidi gratias agit immortales:

Ergo alacris siluas & cætera rura voluptas
Panaq; pastoresq; tenet Dryadasq; puellas.

Pacem autem & tranquillitatem cælestis quietis quam D. Paulus ad Hebræos describit, ad hunc modum Bucolica allegoria depingit Sibylla:

Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur. amat bonus otia Daphnis.

Subdit deinde totum mundum lætitia gestientem exclamare, Daphnidem reuera Deum esse:

Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes, ipsæ iam carmina valles;
Ipsa sonant arbusta: Deus Deus ille Menalca.
Sis bonus ô felixq; tuis. en quatuor aras;
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.

Dauid loquens de liberalibus mensis Nisan, *Montes*, inquit, *exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium.* Et rursus: *Montes exultastis vt arietes, & colles sicut agni ouium. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob: Qui conuertit petrã in stagna aquarũ, & rupes in fontes aquarũ.* Idem alibi: *Iubilate Deo omnis terra, psalmũ dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.* Et iterum: *Omnis terra adoret te & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo. Venite & videte opera Dei terribilis in cõsiliis super filios hominũ. Qui cõuertit mare in aridam, in flumine pertransibũt pede, ibi lætabimur in ipso.* Quòd si hæc & similia quàplurima in sacris litteris canãtur de liberatione ea qua Deus populũ suũ eduxit ex Ægypto, quibus modis vera Liberalia celebrãda? Quod autẽ dicitur, *Deus Deus ille Menalca*, mirificè cõuenit cũ illo quod est in Euãgelio: *Cẽturio autẽ*, inquit Matthæus, *et qui cũ eo erãt custodiẽtes Iesum, viso terræmotu & his quæ fiebãt, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste.* A quibus ergo hi didicerũt hũc Dei filiũ fuisse, an nõ ex ipsis mõtibus tremen-

tremētibus,& rupibus scissis,& terra dehiscente? Sanè ex his ipsis. Quamobrem rectissimè cecinit Sibylla,ipsos montes & rupes & siluas cantaturas Daphnidem Deum esse. Porrò quod Sibylla addidit quatuor aras erigendas, id sic intelligi potest, vt tres Deo trino & vni;quarta Deo vt homini dedicetur. quo simile sit illi allegorico veterum figmento, quo dicunt Herculem imparem Deorum numerum æquasse. Verùm videtur Virgilij distributio,qua duas aras Daphnidi, & duo altaria Phœbo consecrat, ad mysterium personarum in diuinis pertinere; vt indicetur secundæ personæ carni vnitæ duas dandas aras,quò binarius filiū significet;prior quidem filium incarnatum,alter,quo duo altaria Phœbo dicantur,secundæ rursus personæ tribuatur; sed sic, vt sola diuina, non humana natura cōsideretur. Aras enim Seruius dixit Diis inferis & superis dedicari, altaria verò solis superis. Verùm dum aras ad inferos refert, non videt eas Daphnidi in Deorum superum numerum cooptato minimè conuenire. Varro aram ab ariditate dictam arbitratur: nos rei antiquissimæ vocabulum ex sermone antiquissimo petitum

Ara etymon. conuenire existimamus. Nullum omnino negotium sic accelerandum esse prisci putauerunt, quin tanta mora præmitteretur;quanta satis esset ad Deo sacrificandum: & quia hæc mora non tam ad retardandum negotium, quàm ad accelerandum pertinere intelligeretur, vocem eam excogitarunt; quo simul moneretur & hanc moram omnibus rebus agendis præuertendam esse, & ex ea fieri vt celeriùs ad optatum finem perueniatur. Ar & Ra contraria esse; & illo tarditatem,hoc celeritatem notari,cùm alibi,tum in Hermathena demonstraui. Ex Ar igitur & Ra fit vox circularis Ara: sicut ex An & Na Ana; media littera duarum vices tenente. Est in trito nobis prouerbio, Orationis ad Deum fusæ moram,nulli vnquam negotio moram attulisse. quo declaramus ipsius vocis Ara veram originem atq; rationem. Quia verò hoc vocabulum commune

Autar sive Altar. est,& tandē in idolorum cultu quoque vsurpatum,nostrates Altar siue autar,quod idem ēst,in vsu retinuerunt;quo & antiqua mora indicatur, & commonemur antiquissimam

Altare is. omnibus in rebus esse debere hanc sacrificij moram. Latinorum quidam ab alto,alij ab alendo altaria dicta credunt: nobis Cimbrica origo non potest displicere, tum quòd alt

Heraut, vel Heralt. vel aut pro venerādo crebrò vsurpemus,vti dum dicimus, Her-alt pro caduceatore; tum quòd simpliciter elatum vocabulum, ei tribuendum videatur, quod est omnium antiquissimū. Arida,me Dius fidius,est aræ etymologia ea,quam Latini sibi cōminiscuntur, cùm contrà à pinguedine potius & libatione vocem mereri videatur humoris indicem. Sed quid ego vanas Latinorū rationes in nominibus explicandis ad examen voco, cùm nihil illis aridius queat excogitari? Longè secus habet linguæ nostræ fecunditas; in qua vocum radices cùm rerū naturam exponunt,tum præcepta cōtinent ad vitam bene recteq; instituendam apprimè necessaria. Sed dicet quis: Quid Daphnis Mercurij filius, siue potius Mercurius ipse incarnatus cum Phœbo habet cōmunionis? Diuersis nominibus vnum eundemq; Deum signari,iam non semel annotatū. Quemadmodum itaq. Mercurius perfectam indicat contemplationē,& Herman publicam admonitionem;ita Phœbus is est,qui nutrimentū omnibus offert. à Phoi siue Voi, vt nos scribimus, quod

Phœbus vnde dictus. est alo;& Bot præterito imperfecto,à Bie, quod est offero. Quamobrem Deus ea ratione consideratus,qua omnibus iusta suppeditat alimenta,φοῖβος dicetur;atque idcirco pastor vocatus. Cùm igitur Daphnis pastor sit humanæ naturæ vnitus, quis non intelligit diuinā eius naturam Phœbi nomine designari, propterea quòd ea non homines modò pascat,sed pascat etiā vniuērsa? Quoniā verò alimentū in humido est,fuerūt qui aquam φοίβην dicerent: qua rursus quia omnia lauātur,crediderunt φοῖβον idē esse quod καθαρόν.

Phœbus Dei filius rectè vocatur. Deus igitur filius qui benignitate sua pascit vniuersa, Phœbus rectè vocabitur: & quia primariū & purissimum animorū pabulum est verbi Dei enucleatio, & arcanorū reuelatio,idem quoq. nominatus est Apollo. Quò verò clariùs cernas,quanta sit Phœbi &

Phœbus Daphnæus. Daphnidis cognatio,adde & illud,Phœbū Daphnæum quoq. vocatum fuisse, cui templū magnificum Antigonus Epiphanes construxisse cōmemoratur. Syracusani item vt

Apollo Daphnites. Daphnin pastorū caput celebrarunt; ita & Apollinē Daphnitē coluerūt, vt Hesychius prodidit. Vocatur inde quoque δαφνογηθὴς in Acrostichide Apollini dedicata. Quàuis porrò satis copiosè vates hactenus lætitiam etiam explicarit, qua Daphnidis apotheosis & ad supremi cæli limen adscensus homines exhilarauit, addit tamen & alia, quibus incomparabile Daphnidis beneficium denotetur, & æternum eius regnum intelligatur.

Saltantes

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus:
Hæc tibi semper erunt, & cùm sollemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit,
Dumq́ thymo pascentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos nomenq́ tuum laudesq́ manebunt.
Vt Baccho Cererią, tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.

Ad sempiternum Christi alludit sacrificium, eiusque festos dies cum cultu Nympharum & agrorum lustratione coniungit. Per Nymphas aquas baptismi intelligere possumus; per agrorum lustrationem, lustralem lauacri efficacitatem. Quod deinde additum de Baccho & Cerere, non absurdè referri queat ad panis & vini sacramentum, quo corporis & sanguinis Domini participes efficimur, & ipsi Christo vnimur. Verùm ne nimium scrupulosè singula discussisse videamur, his modò contenti erimus in diuinum Sibyllæ vaticiniū annotatiunculis; quas qui fastidiet, eum procul à nostris scriptis amotum velimus. Nobis nihil nimium est in hac palæstra, qua cōtra atheos siue philosophos (quo falsò titulo quidam sibi placēt) siue barbaros (quorū maxima turba est) certamen proponitur; eo quòd clarè cernamus hanc pestem indies magis atque magis virus suum in hominis animis propâgare, cui sectarum in religione nostra diuersitas insignia suppeditat alimenta. Nūc ergo de Hermæ monitu didicimus, quàm verè à priscis traditum sit, Daphnin Mercurij filiū esse, & id quidē ea ratione, qua Criophorus est & Μηλοασόος à Gręcis nuncupatus. Sufficiāt modò hęc quæ de Mercurio Gallorum ex Druidis, id est, ex veritatis magistris accepta, candidè putaui communicanda; quò tandem Mercurius communis omnium Deus esse cernatur: qua in re si quis nostram accuset prolixitatem, is sciat infinitò à me pauciora in medium allata, quàm argumenti latitudo postularet. Nihil enim hactenus dixi de vi Mercurij, qua trahit non homines tantùm, sed omnes etiam choros angelorum. Primam Mercurij originem in marc-ur esse tradidi: quam vocem si ichnæorum nominum ritu examines, inuenies ruc ram, quo denotatur trahendi vis, quoad eius fieri potest, explicata atque extensa. Monemur itaque hoc nomine in cōsideratione perfecta, quæ non potest esse nisi in materia perfecta, extremum esse situm eorum ad quæ res vel trahi vel extendi possunt. Cùm ergo per cærimonias trahimur, cùm per doctrinam trahimur, cùm occulto supremi boni impulsu trahimur, trahi nos intelligamus ad perfectam contemplationē; & eam esse mensurā atq. modum trahentium omnibus suis numeris explicatū, vt cognoscamus Deum, cuius visio, vt perfectam absoluit contemplationē; ita summam absoluit felicitatem & vitam sempiternam. Ruc idem est quod violento impetu traho: qua voce retrò per vestigia lecta, ad religionem & cærimonias deuenimus: à qua vocula Curetes religionis & cęrimoniarū capita dicūtur. Videmus ergo dum Marcur conuertimus, omniū violento impetu trahentiū illum esse supremum finē, vt ad perfectam perfecti contemplationē adspiremus. Nisi igitur cogitationem & calamū cohiberem, nullus de hac perfecta consideratione & vi trahendi ad eam ferente considerandi scribendique finis esset. Pergamus ergo ad reliqua quæ Cæsar de prisca Gallorum prodidit religione. Post Mercurium, inquit, Apollinem, Martem, & Iouem, & Mineruam colunt. De his eandem ferè quam reliquæ gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Mineruam operū atq. artificiorum initia tradere, Iouem imperium cælestium tenere, Martem bella regere. Huic cùm prœlio dimicare constituerunt, ea quæ bello ceperunt, plerumque deuouent; quæ superauerint animalia capta immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus harum rerum exstructos cumulos locis consecratis conspicari licet. Neque sæpe accidit, vt neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet, grauissimumq. ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Hæc de Diis Gallorum Cæsar: in quibus nihil est vel difficultatis, vel obscuritatis, si nomina diuina intelligantur. Ea apud priscos varia vnius Dei dona exprimebant, quorum suprema vt inutilia & minimè ad quæstum facientia à lucripetis Curetibus obscurata sunt: infima & ad plebeiam vitam spectantia, sola sunt commemorata. Hinc Mercurium non supremam & perfectissimam contemplationem sunt interpretati, sed viarum atque itinerum

Mercurius vnde dictus, & eius vocis ichnæa ratio.

Ruc.

Gallorum dij, apud Cæs.

ducem dixerunt, & vim maximam habere ad pecuniam faciendam, propterea quòd his in rebus vulgi ſtudia verſari, atque omnem poni viderent contemplationem. Nec alia ratione Apollinem morbis depellendis præfecerunt, quòd hac via pecuniam ſibi & ampla donaria parata cernerent. Apollo, vt modò dictum, filius eſt patris æternus æterni; ſic vocatus, quòd ex abditis infinitæ poteſtatis in cerebro patris latentis abyſſis totam protulerit vniuerſitatem, & præterea genus humanum liberaturus eſſet ex antro Tartareo. Dictio compoſita eſt ex Af-hol-los, quod Latinis ſonat, ab antro libero. Hol antrum eſt & ſpelunca, in qua quæ ſunt, in tenebris deliteſcunt. Græcis itaque ἀφολλος dicendus eſſet, ſed conſuetudo ex aſpirata tenuem fecit. Quemadmodum autem Apollos idem eſt quod liberans ab antro caliginoſo; ita Nomius dictus eſt à paſcendo, atque idcirco Daphnidi, coniunctus; tum quòd alat vniuerſa, tum quòd carne humana aſſumpta, genus humanum verbo Dei paſcat. Odioſus ſim, ſi quæ vel Plato vel cæteri de Apollinis nomine tradunt, refellere contendam; cùm cuiuis liquere poſſit, nihil aliud quàm vana cæcæ ignorantiæ eſſe deliramenta. Macrobius ſpectabili Solis corpori omnia diuina nomina ſeruire cogit: nos imaginem quidem in eo agnoſcimus ſupremi reuelatoris, ſed Apollinis nomen ad naturam referimus infinitis ſpatiis altiorem, pro eo atque vocis poſtulat interpretatio. Miror maiorem in modum quàm quicquam ſoleam rerum maximarum, inſignem vocis huius Apollos compoſitionem: quippe qua ſimul expreſſum cerno, Deum filium non tantùm omnia ex abditis patris abyſſis ſoluiſſe, & omnium mentes ab alta caligine liberare, ſed nos etiam inferni barathri, antri horrendiſſimi carceribus exemiſſe; atque ita ſimul declarari, eundem totius rerum vniuerſitatis eſſe creatorē, ſimul liberatorem generis à ſe creati, ſimul etiam eum qui omnia occulta ex caligine & ignorantia ſoluit & in lucem profert. Iam ſi veſtigiis verſis inſiſtas, duo offerentur intelligenda; alterum vt dicere ac precari monearis ad hanc formulam, Salus accurre; alterum, vt animum tuum adhorteris ad hunc modum: Age anima curre. Nam Sol-lop-a vtrumque indicat ei qui diuerſarum linguæ Cimbricæ dialectorū non ſit ignarus; ratione geminæ ſignificationis ex Sol petita. Docui antè, a in o frequenter tranſire, vt dum pro Man Mon dicunt Allemani, & ab eodem Man Moneo faciunt Latini. Nec aliter ex Salt fit Solt apud noſtrates, vnde Soldurios deriuari dixi. Ex Sal igitur, quo ſalus denotatur, Sol fit apud quoſdam, atque ita Sol-lop-a, idem eſt quod Agedum ſalus accurre. Quæ conceptionis verborum formula, non patribus modò Chriſti natalem exſpectantibus, ſed nobis etiam optimè conuenit, rogantibus vt per Chriſtum citò ſalutem conſequamur, quem verum Apollinem confitemur. In alia dialecto Sol notat animam, ceu ea ſit totius hominis conſeruatio; in qua notione Britanni vocem vſurpant. Latini item corporatum luminis & caloris fontem eodem vocabulo intelligunt; & quia hic ſpectabilis quædam mundi anima eſſe videatur, & quia in eo ſalus rerum omnium quæ ſub ſenſum cadunt, conſiſtat. Quiſquis ergo audit nomen Apollos, retro per veſtigia recurrat, & animam ſuam ad eum curſum incitet, qua curritur ad veram & ſolidam ſalutem. Nolo hîc monere Latinos, à Los, ſoluo habere, per conuerſionem; & à Sol pro ſalute, Solidum, ſicut à Sal nomen ſalutis. Lop autem idem eſſe quod curro & curre, nemo noſtratium puerorum ignorat. à quo Lop-a, idem quod accurre. In conuerſione autem tempus mutari nihil mirum, cùm non eadem velocitate in eundo & redeundo ſemper vtamur. Et hæc quidem nobis nemo mortalium, ſed ipſemet Apollos reuelauit; qui vt nos ab antro & caligine liberet, ac ſalutem feſtinam accurrere faciat, feruidis precibus oramus. Varia eius apud veteres tum Græcos tum Latinos ſunt cognomina, iuxta variam filij in diuina Trinitate conſiderationem. In primis, quia ſic omnia ex abdito patris abyſſo produxit, vt in omnibus diuinus ternarius agnoſcatur; nec quicquam in rerum natura conſiſtere poſſit, quod ternario non innitatur, Apollini tripodem dedicarunt. Quemadmodum enim per ternarium omnes ideas ab Vno Proclus, in iis quæ in Platonis Parmenidem ſcripſit, deſcendere docet; ita priſci illi, omnia ternario tamquam tergemino pede ſtare, eleganti ſacri tripodis ſymbolo indicarunt. Quæ alij de tripode fabulantur, ea, vt pueris nota, lubenter prætereo; id vnum ſemper acturus, quò ea Apollinis beneficio reuelem, quæ cæteri hactenus ignorarunt. Thraces Græcis Apollinis nomen interpretati ſunt, dum Delion vocarunt.

Apollinis etymon. Hol.

Nomius Apollo.

Apollinis vocabuli inuerſi interpretatio.

Sal & Sol *quid ſignificent.*

Sol, ſolis.

Apollini quare tripus dedicatus.

Apollinis cognomina & varia epitheta, ex etymo & myſticè interpretata.

runt. Quanquã non ignoro, à Delo sic vocatũ esse plerosq. existimasse; cùm ego contrà, insulæ potius nomen ab Apollinis cultu datũ fuisse credam. Nec aliter de Cynthij cognomine censeo, quod licet Festus à Cyntho Deli monte ductũ tradat; mihi tamen placet, Deũ prius Cynthũ vocatũ, quàm mõs ita diceretur; eo quòd **Cuntdo**, ad verbũ significet, facere quenquã rei cuiuspiã certiorẽ; siue vno verbo idem est quod doceo. Eius rei indiciũ est quòd alio nomine Cunnius quoq. sit vocatus. **Cunne** enim & **Cunt-do**, pro eodem vsurpatur. Hinc Cunnidæ apud Athenienses, teste Hesychio, illi vocati, è quorũ gẽte Cunnij Apollinis sacerdotes legebantur. Nec alia caussa Phanæus & Anaphanæus, quàm quòd omnia reuelet, nuncupatus. Esse verò æternũ æterni patris filiũ, cognomen, ἀειγενέτης declarat. Aliis placuit vt Archegenetes diceretur, eo quòd ipsius generatio prędedat vniuersa. Est & apud Ægyptios vetustissimum eius nomen Orus, ab **Oor**, quo prima caussa rerum notatur, è qua Cimbrica voce Latinis Originis vocabulum, & verbum Orior remansit, licet temporis ratio sit neglecta. Hanc vocem ij sunt interpretati, qui Apollinem γενήτορα vocarunt, cuius ara Deli fuit, nullo hostiarum sanguine tingenda. M. Cato Genitiuum nuncupauit, ea vocabuli deriuandi formula, quam fastidiosæ quorundam aures vix admitterent. Placuit huius ara Pythagoræ, vti nulla morte violata. Eadem ratione Patrous dictus est, eo quòd omnia produxerit ex arcano paternæ mẽtis antro; qua de re consule Orpheum in Macrobij Saturnalibus. Quoniam verò is qui omnia gignit, omnis etiam felicitatis auctor est; voluerunt prisci vt ab hac quoque notione cognomina haberet. Lycium itaque & Lycoreum nuncuparunt, à **Luc** quo bonam fortunam dixi notari. Lucius ergo fortunator erit; & **Luc-oor**, vnde Lycoreus apud Orpheum, prima felicitatis caussa. Quia verò maxima felicitatis pars in splendore consistit, maiores nostri splendoris vim **Lucht** vocarunt, vnde Lux apud Latinos remansit, eadem forma qua ex **Recht** Rex, ex **Merct** Merx factum videmus. Quando enim in cõtemplatione Dei felicitas summa ponitur, neque hæc citra diuinum splendorem mentes nostras illustrantem haberi potest, bene recteque factum ab iis, qui splendori à felicitatis nomine nomen dederunt. Orpheus in hymno Apollini cantato:

Delius Apollo. *Cynthius Apollo.* *Cunnius Apollo.* *Cunnidæ.* *Phanæus Apollo.* *Anaphanæus Apollo.* *ἀειγενέτης Apollo.* *Archegenetes Apollo.* *Orus Apollo.* *γενήτωρ Apollo.* *Genitiuus Apollo.* *Patrous Apollo.* *Lycius Apollo.* *Lycoreus Apollo.*

Ἔλθε μάκαρ παῖαν πιτυοκτόνε φοῖβε λυκωρεῦ.

Hinc & λυκηγενέτης dictus, eo quòd prosperos generet successus haud secus atque annum vetusta voce λυκόβαντα vocarunt Græci. Annus enim vti Solis circulus trecentos sexaginta quinque dies ceu vinculum quoddam connectens boni ominis caussa à Cimbris **Luc-bant**, id est, prosperorum successuum siue felicitatis vinculum nuncupatur: quæ ratio vt clarissima est, & priscis ritibus ad vnguem consentiens; ita ridicula sunt & delira quæ de Lupi & Solis cognatione refert Ælianus. Nec minus ineptũ quod Cleanthes dixit, Lycium ob id vocari Apollinem, quòd veluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq. radiis suis rapiat humorẽ. Quàm verò priscæ Cimmeriorũ in nominibus formãdis conueniat rationi, vt annus faustum prosperitatis vinculum vocetur, si non aliunde, at certè ex ipsa voce Anna, quæ circularis est præcedentis & sequentis temporis nexus, de vernacula nobis interpretatione clarum est, eo quòd circulus in principio & fini deuinciendis summam habeat firmitatem. Græcos primam lucem quæ præcedit Solis exortum, λύκην vocasse, testis est Macrobius; quod bene quadrat cum nostra interpretatione. Par enim est vt homines summo manè experrecti Deum precentur, vt diem sibi bene fortunet: & vt votum hoc singulis conuenit auroris, ita toti conuenit anno vt **Luc-bant** nominetur. quo vocabulo Deum orare videmur, vt tot nobis dierum connectat felicitatis vinculum, quot Sol vno suo circuitu comprehendit. λύκη, aliis λυκόφως, cuius posterioris vocabuli vsum non apud doctos modò viros, sed apud plebeios etiam & è medio vulgo homines tempore suo fuisse Eustathius scripsit: qui tamen mirum est, quàm sese in vocis ratione inuestiganda frustra torqueat. Homeri versus, cuius occasione de hac voce verba fecit, septimo Odysseæ libro legitur, & à Macrobio citatur:

λυκηγενέτης Apollo. *λυκόβαντα vocarunt Græci annũ.* *Annus vnde dictus.* *λύκη.* *λυκόφως.*

ἦμος δ' οὔτ' ἄρπω ἠώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ.

ἀμφιλύκη νύξ

Amphilycon quid dici debeat, ex notatione vocis ἀμφὶ coniectare quiuis possit, modò quid Lyce significet non ignoret. Cùm enim ipsa aurora fausta nomenclatura Lyce vocetur, & alio nomine Lycophos, id est, lux matutina; noctis ea pars Amphilyca dicenda, quæ circa auroram est, ipsum videlicet primum diluculum proximè præcedens. Docet ergo poëta ante crepusculum matutinum in ipsa postremæ noctis parte, Græcos iam in

ordine ſuo diſtinctos ad rogum conſtitiſſe. Quod autem Euſtathius de colore lupi ſom-
niat, vt vanum eſt & nihil faciens ad vocis originẽ; ita condonandi ſunt id genus errores
iis omnibus qui noſtri ſermonis ſunt imperiti. Lucianus λυκαυγὲς prima lucis creperæ
λυκαυγὲς. initia vocauit, ita vt ἕω apertã auroram dicat, λυκαυγὲς primam albeſcentis cæli lucẽ. Vt
autem priſci auroram à Luc, quo proſperitas notatur, indigetarunt; ita & Iouem Luce-
tium vocarunt, eo quòd hic Luc-heet, id eſt, proſperitatis & bonæ fortunæ caput ſit & o-
Aurora etymon. rigo. Latini crepuſculũ matutinum Auroram vocarunt, ab antiquo Cimbrorũ epithe-
to, quaſi Au-roor nominaretur, quo antiqua & venerãda motio deſignatur. Mouet enim
homines ad cõſuetos ſuos labores, nocturnã lucis primordiis rumpens quietẽ: cuius no-
mine inſigne cõtinetur documentũ, non oportere nimirum homines diutius quieſcere,
quàm ad prima vſq; creperę lucis momenta. Quamobrẽ qui volet rebus ſecũdis & be-
ne euntibus ſemper frui, is perpetuò cogitet de vtroq. nomine & Gręco & Latino, & illi
credat in dubio lucis primordio fontem eſſe proſperitatis, huic non eſſe diutius in lecto
quieſcendũ, quàm Amphilyca nox primæ luci ceſſerit. Ne verò quis putet ab aura Au-
Aura quid ſignificet. roram dici, quaſi auræ horã, is ſciat Auram itẽ Cimbricã eſſe vocem, & nihil aliud nota-
te quàm antiquã & venerandam celeritatem: quæ cùm primùm & maximè in luminis
diffuſione cernatur, factũ vt pro ſplendore vox vſurparetur. Quoniã verò aër limpidus
nõ turbidus, antiqua & venerabili luminis ſuſcipiendi facultate pollet, isq. leui flatu plu-
rimũ iuuetur, pro grato ſpiritu aura cœpit vſurpari. Quòd Varro dixit ab auro auroram
dici, quòd id ad tẽpus aër aureſcat, id vanũ eſt; tametſi χροκοπέπλου epitheto videatur
approbari. Eſt quidem aurũ eiuſdem originis priore nominis ſui parte, ſed poſterior pars
facit vt antiquam potentiã ſignet, eiuſdem voculæ indicio iactantiam potentiæ iungẽs.
Rom. Rom enim idem eſt quod validũ ſiue valentia, ſono productiore iactantiam notatura.
Virgilius vt aliàs alia Auroræ cognomina dedit, ita inter cætera vnũ habet quo etymo-
logiam proximè ſecutus videtur:

> *Aurora interea miſeris mortalibus almam*
> *Extulerat lucem, referens opera atque labores.*

Sed hæc extra rẽ. Lupus autem cur λύκος vocetur, mea non pluris refert, quàm cur cæ-
Slot. tera pleraq. tum Latinorũ tum Græcorum vocabula longè à primæ linguæ puritate de-
Slit. generarunt. Slot apud nos idẽ eſt quod deglutiendo deuoro; & Slit idem quod deglu-
tio: cuius iterũ præteritum imperfectum eſt Slot, idoneũ verbum perpetuæ luporũ vo-
racitati denotandæ. Hinc ſi principio ſibilus auferatur, origo vocis λύκ ſiue λόκ exiſtet,
Sluip. cui terminatio adiecta λύκον facit. Eodẽ modo Latini à Sluip, id eſt, occulto greſſu inſi-
Lupus vnde dictus. dior (quod Ariſtoteles dicit eſſe luporũ ferè propriũ) fecerunt vocabulum Lupus, accen-
tus ratione neglecta. Vide quàm nihil agant qui citra Cimbricæ linguæ præſidia vetu-
ſtarum vocum origines quærunt; quamq. turpiter omnes & Gręci & Latini in rebus no-
Pæan Apollo. bis clariſſimis hallucinẽtur. Iã quid dicẽt de voce Pæan? Feſtus à παίειν deriuat, eo quòd
Apollo ſagittarũ ictibus ferire mortales putetur. Egregiũ verò vocis fabrum qui Deo be-
neficentiſſimo à nocendo nomen tribuendũ exiſtimauit. quod æquè abſurdũ atq. illud,
Apollinem à perdendo nomenclaturam habere. Alij alia ſomniant, quæ referre, nullum
ἰὴ παιὰν. operę haberet pretiũ. Hoc interim notandũ, priſcis ſollẽni ritu iactatum fuiſſe ἰὲ παιάν;
quod alij ἰὴ παιὰν protulerunt: qua diuerſitate ſeſe non intelligere quid dicerent aut ro-
garent, prodiderũt. Frequẽs eſt in ſacris noſtris cantionibus *Haleluia* & *Oſanna*, ſed quid
iis vocibus notetur, pauciſſimi norũt. Idẽ quõdam accidit Græcis, ſacra nomina è priſca
Cimmeriorũ religione mutuatis. In Hermathena & Abecedario doceo I vocalem blã-
dientis eſſe; eius nimirum qui ſeſe in gratiã cuiuſpiã inſinuare nititur. Cùm enim preces
Pæan vnde formetur. noſtras in eius quẽ rogamus præcordia penetrare cupimus, exiliſſima hac & ad penetrã-
dum maximè idonea voce vtimur. E autẽ ipſum Vnum notare, omniũ rerũ fundamen-
tum, eodẽ loco demonſtro, quod tamen accentu longo pronunciamus; quo fit vt Græci
per ſuum ἦτα, ἰὴ dixerint. Παιὰν autẽ fit ex noſtro Pai-an, quod eſt, incipe facere pacẽ, ſi-
uè, incipe ſatisfacere. Eſt igitur ἰὴ παιὰν idẽ ac ſi Latinè dicas: Blandiſſimè noſtras preces
tibi inſinuamus, ô ipſum Vnũ, vt incipias ſatisfacere & pacẽ nobis cõciliare. Quis modò
non audit, hanc orationẽ priſcorum patrũ propriam fuiſſe, obſecrantiũ filium, vt pacis cũ
patre ineundæ myſteriũ acceleraret. Quãuis verò id iam olim ſit abſolutũ, licet tamẽ &
nobis eadẽ precationis formula vti, eo quòd perpetuò nobis opus ſit hac pacificatione.

Confi-

Confitemur autem hac oratione, ipsum Apollinem vnum esse æquè atque patrem, iuxta illud: *Ego & pater vnum sumus.* Dicemus ergo nos clariore verborum intelligētia Jee, Pai-an, quàm olim Græcorum poëtæ; certò scientes, cum nostrum esse pacificatorem. Callimachus in hymno huius antiquitatis ignarus, quamuis ἰὴ ἰὴ frequenter iteret, putare tamen videtur ab ἵει hanc vocem deduci, vt hi versus ostendunt:

Ι'ὴ ἰὴ παιῆον, ἀκούομεν, οὕνεκα τοῦτο
Δελφός τοι πρώτιστον ἐφύμνιον εὕρετο λαὸς,
Ημος ἑκηβολίην χρυσέων ἐπιδείκνυσο τόξων.
Πυθώ τοι κατιόντι συνήντετο δαιμόνιος θὴρ,
Αινὸς ὄφις. τὸν μὲν σὺ κατήναρες, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ
Βάλλων ὠκὺν ὀϊστόν. ἐπήυτησεν δὲ λαὸς,
Ι'ὴ ἰὴ παιῆον, ἵει βέλος. εὐθύ σε μήτηρ
Γείνατ' ἀοσσητῆρα.

Hic videas ἰὴ ἰὴ primùm acclamatum fuisse, cùm serpentem Apollo occidisset, ac παιδὶ in παιῆον à poëta esse mutatum non ob aliā caussam, quàm significationis ignorātiam & versus concinnitatē. Licet poëtarū fabulæ multis modis à prima sua sinceritate degenerarint, non est tamen in iis veritas ita prorsus vel obscurata vel extincta, vt nulla eius appareant vestigia. Acceptū nimirū erat à priscis Cimmeriis, hanc acclamationē ἰὴ παιὰν ad Apollinē referendā, ea ratione qua obsecramus, vt serpentem hostis humani generis occidat, radiantibus flamei sui amoris sagittis; atq. id quidē faciat descendens in Pytho, id est, ad putredinē huius mūdi, accepta videlicet humani corporis cōditione. Erat enim in arcanis oraculis, Deū ad hanc Pytho, id est, ad corruptelā descensurū, & in ea terribilem illū draconē occisum iri, & tum demū omnem vaticiniorū veritatem, in lucē proditurā. Diuinum hoc oraculū ita cacodæmon corrupit & in rem suā vertit, vt se Apollinē esse mentiretur, & id quod futurū erat, fingeret prēteriisse; commento inter miseros homines sparso, nescio quem serpentē, Pythoum ab ipso olim occisum fuisse, atq. eodē loco vaticiniorū vim suscitasse. Sciuerat nimirū callidus draco, sese à vero Apolline cōculcandū, & tū verā doctrinā inter mortales de vita æterna exoriturā; atq. huius rei in multis oraculis exstare promissionē; cuius fidē vt euerteret, mendacia confinxit, quibus vera vaticiniorū intelligentia corrūperetur, & tandē in meras nugas & vesana cōmenta trāsiret. Hinc Delphicū siue Pythiū oraculū, reuera Pythus nomine dignum, eo quòd totū esset pseudapollinis fraude ad corruptelā animorum comparatū. Hac via immanis serpens ab Apolline occidendus, personā sibi Apollinis sumpsit, & miseros mortales in eā pertraxit dementiā, vt ipsi accinerent hymnū siue ephymniū Dei filio canendum. Olim ergo pij vates instituerant, vt festis carminibus succineretur J-e-pai-an, J e-pai-an: & id quidem ad eum finem, vt verus Apollo, & verus magni consilij reuelator festinaret vt patri cælesti satisfaceret, atq. genus mortaliū à dracone Pythoo in ipsa Pytho, id est, mortali corpore liberaret. Hanc Epoden immanis draco bestia abominanda & fatalis omnium malorum auctor sibi vnà cum nomine Apollinis arrogauit. Hęc inquā bellua, siue, vt cum Callimacho loquar, δαιμόνιος θὴρ Αινὸς ὄφις, id est, infelix bestia, horribilis draco, dum se occidendum sciret, sese finxit occisurū, & simul sacrilega fraude sibi arripuit diuina nomina diuinumq. cultū: & cùm pater esset mendaciorū omniū, veritatis vaticiniorumq. induit laruā: qua in professione vt faciliùs falleret, imposturis suis aliquādo veritatis nonnihil miscere consueuit; tametsi non dubitē, quin nonnunquam, diuino nutu coactus, quædā vera protulerit oracula, vt est illud de Iao vero Iudæorū Deo. Si quis volet clariùs videre quibus technis diuina sibi symbola & oracula Diabolus arrogarit, is legat Firmicum Maternū, vt ex auctore, quàm ego sim, illustriore cōdiscat furtiua laruati dæmonis ornamēta vero possessori vindicare. In eo inueniet illud: ἐκ τυμπάνου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γέγονα μυστικὸς, id est ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, factus sum mysticus, cacodęmonē sibi ex Dominicæ cœnę mysteriis suppilasse. Et rursus istud: χαῖρε νύμφιε, χαῖρε νεὸν φῶς, id est, Aue sponse, aue nouum lumen, serpentē sibi furatū esse ex vaticiniis de Christo apud vetustissimos celebratis. Itē aliud, θεὸς ἐκ πέτρας, id est, Deus ex petra, surreptum esse ex oraculo quo prędicebatur Christū fore petrā quæ cælestis Ierusalem esset fundamentū. Quid multis? apud hunc videbis nequissimum humani generis hostem omnia profanæ superstitionis symbola de sanctis venerandisq. prophetarū oraculis ad abominanda furoris sui scelera trāstulisse. Nihil ergo noui dico, nihil piis auribus

Pytho.

Pythius Apollo.

Diabolus diuina symbola & oracula sibi arrogat.

ribus indigni, dum doceo Apollinis nomen ex diuinis mysteriorũ scriniis cacodæmonẽ sibi suppilasse, & eas sibi odas furto sumpsisse, quas diuini vates draconis victori dedicarant. Idem impostor scelestissimus verũ Christi cognomen sibi arrogauit, dum se voluit κάρνειον vocari. Memini in Amazonicis de Carna & Carneo obiter quædã annotasse, & inter alia, quæ priscis Romanis Carna vocaretur; ea nimirũ Dea siue diuina potestas, per quam, quod nobis maximè carum esse debet, fit propinquissimũ; quã si Latino sermone sapientiã diuinam, Cimbrico Mineruã dicas, rectè dixeris. Atq. hinc quidẽ Apollo Carneus dici posset, vti illic notaui: verùm quia vocẽ Κάρνειος sic interpretatur Macrobius, vt in ea innouationẽ agnoscat; lubẽter eũ sequar, & eum Κάρνειον vocabo, qui Cimmeriis Καρ-νεῖ, id est, amorẽ innouans diceretur. Car enim illud esse, cui Ke-ar, id est, vehemẽter oro vt maneas, dicere debemus, Hermathena tradit. quod vocabulũ versum Rac facit, id est, contingo; in quo finis est & perfectio omnis caritatis. Qui ergo facit vt amor quo Deum cõtingere debemus, redintegretur atq. rursus nouus fiat; quod Nee siue Ny significat; is Carneius rectissimè dicetur: quæ vox nisi de Christo intelligatur, haud equidem scio de quo intelligi possit. Nihil itaq. magis cõsonũ dici queat, quàm si Carneio accinamus, ἰὴ ἰὴ παιῆον κάρνειε. Callimachus rectius quàm intellexerit Carneiũ πολύλλιτον vocauit: qua voce is notatur, cui multis precibus supplicandũ. Hunc enim eũ esse ait, cui aræ perpetuò calere debeant citra omnẽ cessationẽ: huic perpetuum ignẽ esse in ara custodiendũ canit; quod quid aliud esse dicas, quàm hũc amorẽ perpetuo in ara pectoris nostri coli oportere. Cui placebit hæc eleganter exposita videre, Cyrenęã adeat Musam, à cuius ore discet quã sacrilegè diabolica bestia, siue δαιμόνιος θὴρ Απόλλωνος ὄφις diuinos honores vsurparit. Carneius ergo à Car & Nei, quorum hoc in alia & alia dialecto aliter atq. aliter pronũciatur. Nei siue Ny Cãpanis Brabantis est, vnde νειὸς terra modò recens arata, si Hesychio credimus. Alij Neu dicunt, vnde νέος. Plurimi Nou, è quo Latini suũ Nouũ habent. Brabãti superiores Niew, à quo νέος fieri posset. Carneius igitur summus est sũmę caritatis innouator; si voces quidẽ iis primùm tribuẽdę, quibus earũ ratio cõgruit maximè. Quãobrem Christus verus est Carneius, cui aræ nostræ perenni amoris foco calere debent, cuiq. perpetuò canendũ J-ee pai-an, J-ee pai-an. Variæ admodũ de Carneio opiniones fuerunt, quarũ nulla magis ad veritatẽ accessit, quàm ea quæ Carneiũ eundẽ cum Ioue fecit, Pausanias, quàm nihil certi de Carneio apud Græcos constaret, satis ostendit; quẽ tamen Varinus Phauorinus singulari vicit diligentia, adductis diuersis Theopõpi, Praxilæ, Alcmanis & Demetrij sententiis: quorũ primus prodidit Carneiũ, Iouẽ & ductorẽ ab Argiuis olim nominatũ fuisse. Bene ille quidẽ, nisi caussam falsam, à nescio quo Carno exercitus duce petiuisset: quia scilicet Carnus exercitũ duxerit, Iupiter Carneius sit nuncupatus. Praxilas itẽ ad Iouẽ hoc nomen à priscis relatũ videns, Carneium quẽdam Iouis & Europæ filium confinxit; melius dicturus, si Iouis & Erigones filium dixisset, vti reuera fuisse Cronia nostra docuerunt. Alij Carneia festos Iouis dies fuisse scripserunt, caussa nulla idonea ad id probandum allata. Ex hac tamen diuersitate opinionum illud in primis clarum, Ogygia prorsus sacra Carneia fuisse, quoniam ab omnibus inter vetustissima commemorantur: deinde ex earum collatione cernas, ad Iouis filium ea pertinuisse; & eũ quidem talem, vt vel Apollo potuerit, vel Iupiter dici, quod in solo Christo, qui & patris arcanorum reuelator est, & idem cũ patre, veritatẽ suam potest tueri. Hic enim solus & vnicus Carneius, quia solus nimirũ caritatẽ inter Deum & homines renouauit, & idcirco Polyllitus optimo iure à Callimacho vocatus; quoniã multis precibus hic vnus orandus, vtpote per quẽ solũ à patre nostro cælesti audiemur. Quis modò non perspicit quantũ momenti habeat vera priscarũ vocum intelligentia ad impias cacodæmonis fraudes detegẽdas: quas si Lactãtius, Arnobius, Tatianus Syrus, Athenagoras, Iustinus, Eusebius, cæteriq. qui cõtra idolomaniam scripserunt, explicare potuissent, bone Deus, quibus verborũ fulminibus eloquentes illi viri contra horribilẽ hanc & immanẽ serpentis malitiã inuecti fuissent! Vt illã belluam pestilentissimã diuinis titulis & honoribus exuissent atq. excoriassent! Quàm fanaticis erroribus miseros mortales Pythous hic draco dementauit! Vt homines in sua castra è castris Dei pertraheret, omnes sibi Dei nomenclaturas, omnes titulos, omnes tesseras militares sumpsit. O callidũ stratagema! Ipse qui cõculcandus, qui cõterendus erat, Christi victoris signa preferebat. Ipse draco se mentitur draconis hostem: & ne quid eorum quæ vaticinia promiserant miseri mortales exspectarent, fingit se iam olim victoria contra draconẽ potitum, & vt illud ἰὴ ἰὴ παιὰν ad se

Carnadea.

Carneus Apollo.

Car. Nac.

πολύλλιτος Carneius dictus.

Neesiue Ny Nei Nou siue Niew. Νειὸς. Νέος. Nouus. Carneius verus est Christus, Carneius Iupiter.

Carneia sacra.

se transferret,opinionē seuit,draconē sagittis à se confixū,vt Græci putarent ἰὴ ab ἰεῖ deriuari,& παιὰν à παίω. Quanquam autē hæc sufficiunt ad docendū, non Apollinis tantū nomē,sed plurima etiā cognomina eidē apud priscos attributa, de Gallico sermone esse *Clarius Apollo.* interpretanda,nō possum tamen facere , vt non addā Apollinem etiā Clarium dictum fuisse,non vt pleriq.omnes arbitrantur à Claro vel opido vel insula;sed ab eo quod huic omnis splendor & perspicuitas, cùm cæterarū rerum tum oraculorū debeatur. Quòd si à Latinis hoc nomen prius Apollini datum fuisset quàm à Græcis,apertissima eius foret ratio:nunc quia Græci eius sibi vindicant originē,approbantibus etiā Latinis, nulla po- *Claros opidū Colophoni vicinum.* test caussa significationis inueniri,nisi ad Clarum opidū cōfugiatur; quod Colophoni tā fuit vicinū,vt eius nauale videatur fuisse:quod & Eustathius scripsit & Plinius indicauit, dū dicit Colophone in Apollinis Clarij specu lacunā esse, cuius potu mira reddātur oracula.Portum autē hunc Clarum vocari ἀπὸ τοῦ κλήρου, eo quòd sorte Apollini obtigerit,Nearus tradidit.Theopōpo placuit à quodam Heroē cui nomen Claro fuerit,nuncupatā fuisse vaticinij sedem.Ego vlteriùs rogo,vnde Heroi nomen datum sit? Quod si nesciant,quid ad rem facit hoc cōmentum?Latini Clarū dicunt id quod splendidū est: *Clarus,a, um.* cuius vocis,quia nullā habent etymologiam , fateantur necesse est aliunde eā in Latiū venisse. Ab ipsis igitur antiquissimis Italiæ incolis Cimmeriis vocē retentā fuisse ex no- *Claer.* stra lingua discas;in qua vt quotidianus eius est vsus;ita ratio quoq. valde luculenta.Claer enim splendidū dicimus & apertum,vt ex Cal & Ar cōpositum intelligatur.qua resolutionis via id clarū erit,quod pulcritudinē,quę per Cal notatur, in rebus facit manere. In *Cal.* obscuris enim nulla nobis apparet pulcritudo, propterea quòd ea nihil aliud sit , quàm id quod omnibus placet,à Cai al,vt & antea,& in Hermathena traditū. Splendidū itaque,citra quod nihil in rebus omnibus vel mentis vel corporis oculis cernitur,nedū placere potest,Clar vocatur. Latet & altera in hac voce caussa, non minoris ferè, quàm ea quæ exposita est,facienda. Cal vocali longa idem est nobis quod caluū, à Cal verbo, quo *Har.* deficio vel diminuor significatur,& Har quo pili & tricæ significantur,ab ar quod est de- *Ar.* morari;ita vt Cal-har idē sit ac si dicas, carens omnibus tricis & remoris. Quamobrem Clarū à priscis Cimmeriis ad Latinos venisse,tā est clarum, quàm quod clarissimū. Nemini ergo eorū qui quid Apollinis voce denotetur intelligunt,dubiū esse potest,cur Apollo Clarius vocetur,cū ille cuius eæ partes sunt vt omnia reuelet,faciat vt omnia clara protinus euadant.Oraculū igitur à Dei cognomento cacodæmon Clarū nuncupauit, in hoc iuxtà ac in cæteris sacrilegij dānandus,eo quòd aqua insanos reddens,non spiritu Dei,sed afflatu diaboli homines impleret,ac Engasterimātes siue Engastritas redderet, fanaticis vocibus misero vulgo illusuros. Quòd verò Apollinē morbos depellere sacrifi- *Apollo quare dictus morbos depellere.* ci dixerint,eius hæc est caussa. Est sanè Apollo verus animorū medicus,vti Carneius,atque hac ratione maximè inuocādus. Verùm quia corporis valetudo plerisq. omnibus animorū sanitate antiquior est,auaritia sacrificulorū quæstui suo studēs populo persuasit, Apollinē morbos curare,si sacrificiis & donariis placaretur. Verùm quia pleræq. herbæ *Apollo,Sol dictus.* diuina reuelatione cognoscuntur,nō malè tota medendi ars ad Apollinē est relata. Accedit & ratio Physicorū,qui Apollinis nomine Solem intelligūt corporatū & spectabile veri Apollinis simulacrū.à quo cùm oīs corporū sanitas, oīs vis & efficacitas plantarū,& reliquorū,quib. morbi profligātur,vires promanēt, nō malè Apollinē medicinæ præsidē fecerūt,tametsi altera illa vis,quæ in animis curādis cernitur, infinitò sit præstātior. Enumerauit Cæsar tertio loco Martē,belli præsidē,qui cur Mars dicatur, paulo antè expli- *Iupiter Gallorum Deus.* caui. De Ioue porrò,quē cælestiū imperiū tenere,æquè Druidæ atq.cæteri Theologi dicūt,ambigendū videtur vnde nomenclaturā suā sit sortitus. Cùm enim Iehoua Hebręis idē significet quod Græcis ὤν,& Latinis ens; videri potest Iouis vocabulū inde ad Latinos venisse. Lubenter equidē id cōfiterer , nisi scirē Italiā à Iapeti,nō à Semi aut Chami posteris principiò occupatā fuisse. Iou vel Iau,vt alij sonāt,circūflexa vox lætitiam gaudiūq. apud nos testatur,cuius si structurā examines,inuenies eā cōstare ex I & Hou siue *Iou.* Hau,quod idē est ac si dicas, Tene. Est ergo vox eius propria qui blādè rogat,vt,quod pla- *Gaudium.* cet,teneatur. Ex Iau,mutato I in G,fit Gau, vnde Gaudiū Latinorū. Græci hac voce *ἰοὺ* abutūtur,dū indignanti hanc voculā tribuūt:quod tamē Grāmatici sic excusant, vt ἰοὺ cū acuto tono σχετλιαστικὸν ἐπίρρημα dicant: verùm dū circūflectitur,gaudentiū vocē esse *Iubilo,as,are* fateantur. Latini ex Iou Iu fecerūt in Iubilo: quod Festus sic interpretatur,vt idē esse dicat quod rustica voce inclamare;nō expressa animi affectione. Varro,nescio an se satis

 intel-

intellexerit, à me sanè nõ intelligitur, dũ dicit, Vt Quiritare est vrbanorũ, sic Iubilare rusticorũ. Quiritare idẽ esse quod per lamenta conqueri & auxiliũ inclamare flebili voce, ex T. Liuio discas, eo loco quo fœda Bacchanaliorũ stupra describit. Quiritare, Quirites ad auxiliũ vocare, Varro & Nonius interpretantur: Nobis de vetusto Cimmeriorũ sermone clarũ, Quirito dici à Criten, mutato C in Qu. quod verbum idem est quod eiulare. D. August. rectiùs quid Iubilare sit, expressit. Iubilare, inquit, propriè est gaudiũ verbis nõ posse explicare, & tamẽ voce testari quod corde cõceptũ est & verbis explicari nõ potest. Quia verò Iu ex Iou Cimbrico factũ est, syllaba ea tẽpus longũ seruat. Sic Silius:

Quiritare.

Et lætus scopulis audiuit iubila Cyclops.

Nostrates pro Iou Io frequenter dicũt, vt aurigæ pro Hou Ho vel O clamant: qui mos quàm sit vetustus, militũ Romanorũ clamor, quo Imperatori per vrbẽ in Capitoliũ eũti acclamare solent, Io triũphe Io, satis declarat. Nec aliter dixerunt Græci Liberũ patrem Iobacchũ, à bacchantiũ videlicet voce. Hinc Iolpt apud nos, pro summa oblectatione, & Ioig pro hilari, & Ioit pro hilaritate, ex Ioigt cõcisum. A Iou igitur, & Vis, quod significat incito vehemẽter, fit Iou is aspiratione de medio sublata, quo vehemẽs & incitatũ gaudiũ denotatur. Quòd si à Iou & Hit iou-it facias, eodẽ tendes, quoniã ad eũ modũ gaudij feruorẽ notaueris. Diximus modò Mercuriũ nihil aliud esse, quàm perfectã contemplationẽ, atq. ea nota Deũ ab Aristotele describi. Idẽ docuit voluptatem operationis indiuiduã esse comitẽ, atq. adeò ipsius operationis esse perfectionẽ quandã, veluti formã supremã. Iã voluptatẽ tanto meliorẽ esse, quãto à melioris facultatis operatione manat; & eã rursus tanto præstantiorẽ, quanto id, in quo facultas sese exercet, præstantius fuerit & excellentius. Hinc efficitur, vt cùm Deus perfectissima perfectissimi sit cõtemplatio, sit etiã præstantissima voluptas, tũ propter facultatis operantis excellẽtiam, tum propter materiã in qua versatur. Sicut igitur à summa contẽplatione tãquam ab vltimo bonorũ fine omnis intelligendi vis incitatur; ita à præstãtissima voluptate tanquã à summo omniũ desideriorũ, omne mẽtis gaudiũ incitatur. Est igitur Deus nõ perfecta modò cõtemplatio & absolutissima voluptas, sed vehemẽtissimus etiam omnis gaudij stimulus, quo multo magis animi nostri, quàm equus œstro agitatur. Quãobrem Iouis nomen tanto est quàm Mercurij diuinius, quãto operatione voluptas antiquior est & præstãtior. Quo fit vt quãuis vnus sit & idem Deus Iouis & Mercurius, sublimiore tamen notione Iouis quàm Mercurius intelligatur. Homerus ἴς ἀνέμοιο dixit, pro venti vehemẽtia. Apud Latinos Vis nota significatione vsurpatur: quorũ vtrumq. ab Vis Cimmeria voce deriuatur; illud quidẽ sola neglecta aspiratione, hoc verò adspiratione in digãma Æolicũ mutata, vti ex Venetis Heneti, ex ἐσθὴς vestis, ex Hesperus Vesperus, & similia ex similibus formantur. Accipit autẽ Vis significandi rationẽ tum ab Hit, quo feruor notatur, tũ ex aspirationis & sibili natura: qui duo flatus elementũ subtilissimũ, & ad celerẽ penetrationẽ maximè idoneũ deferentes, vocẽ faciunt ad vehementiã incitationis denotandã tam aptã, vt haud videã quî possis inuenire aptiorẽ. Iouis itaq. vehementissimũ est summi gaudij incitamentũ, quo omnia rapiuntur & in cælis & in terra. Videas quæso, quàm cõgrua duarũ syllabarũ cõpositione nomenclator cõplexus sit totius philosophiæ summã: & videas iterũ, an vlla omnino ingenij humani sollertia vocẽ paris breuitatis queat fabricari, qua æque significanter hæc voluptatis & gaudij vis, ad summũ bonorũ ferens, explicetur. Quæsiuit Aristoteles diligentissimè, quod nam inter operationẽ beatissimã & summã voluptatẽ, vel discrimen vel cõiugiũ statui posset, ac vix tandem inuenit, quinam vtriusq. limites essent. Nostri sermonis architectus statim animaduertit, in voluptate maximã quãdam latère vim incitãdi ad actionẽ, atq. ea omnia rapi ad primũ & summum gaudij omnis irritamentũ, totamq. hanc accuratã suã cogitationem duabus significantissimis syllabis cõsignauit & inclusit. Vter igitur se præstiterit admirabiliorẽ, iis iudicandũ relinquo, qui nec vllis prauis opinionibus sunt anticipati, & mediocrem linguę nostræ cognitionẽ philosophiæ studiis cõiunxerunt. Quęri solet, ac magna scholarũ contentione agitari, non olim modò, sed nostra etiamnũ ætate, An summũ bonorum in voluntate esset, an in facultate intelligendi. Ardua sanè quæstio, & multis rationibus in vtramq. partem, cùm ab aliis, tum à Scoto & D. Thomæ doctrinam professis, disputata. Nobis de nomenclatoris nostri sententia, & eorum omnium qui Orphicam theologiam allegoricis fabulis & Cimbricis vt plurimum nominibus tectam sequuntur, dicendũ esset, voluptatẽ finem perficere bonorum quidẽ, non tamen totum complecti. Quemadmodũ enim iustam mẽbrorum omniũ mensuram & compositionẽ vnà cum

Io triumphe, io.
Io bacchus.
Iolpt.
Iouis etymon.

Deus est præstantissima voluptas.

Is.
Vis.
Vis.

florido

florido & grato colore necessariò comitatur pulcritudo, ita perfectā intelligentiæ actionē, in qua Peripatetici vltimam constituunt felicitatem, non potest non sequi voluptas omnibus numeris absoluta. Quamobrē si hæc ab illa seiungi diuellique posset, profectò voluptatē ipsa mentis actione diceremus perfectiorē. An nō ipse Aristoteles decimo Ethicorū libro cōpulsus est fateri, operationē ab ipsa voluptate perfici veluti forma quadā? Quod si sic est, quid vlteriùs quærimus, quid ambigimus, quid hæsitamus? Cur nō apertè confitemur id quod volētibus nolentibus ipsa tamē extorquet veritas? Iā si in voluntate principiū sit, cùm cęterarū mentis motionū, tum eius maximè qua ad summam ferimur felicitatē; nō possumus nobis quietē aut tranquillitatē aliquā imaginari, nisi volūtas nostra in eo, quo ferebatur, acquiescat; atq. idcirco dicamus necesse est, in quo primum est mouendi exordiū, in eo etiā finē vltimū esse constituendum. Quamuis igitur reapse voluptas ab operatione perfectissima nequeat separari, ratione tamen potest diuelli: quod dū fit, fatendū erit, vltimū & perfectum finem non esse in ipsa nuda operatione, quippe cui, iuxta Aristotelis sententiā, modus adhuc quidam formæ deest, sed in ipsa voluptate operationē omnibus perfectionis numeris absoluēte. Quid? ipse Christus solus omniū bonorū auctor atq. largitor apertissimè ipsā felicitatē gaudio definit, aiēs, *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te cōstituā; intra in gaudiū domini tui.* Porrò est quisquā tā alienus ab omni sensu, qui nesciat ab omnib. legislatoribus dolores & pœnas pro extremis malis habitas semper fuisse, atq. idcirco harū metu à flagitiis & sceleribus malos coërceri cōsueuisse? Quòd si mala operatione aliud malū maius est, cur nō bona actione aliud bonū præstantius iudicabitur? Quod verò illud erit, si non erit voluptas, bene agentibus velut præmiū in sacris litteris proponi consueta? Quis negat Tartarea tormēta summū esse malorū? Quod si malorū supremum dolore definitur, quid ni summū bonorum sit in voluptate? Scio vitā æternā in Dei cōspectu ab Apostolo constitutā esse; verùm is nō negat, ex hac contēplatione summam sequi voluptatē. Immo ea caussa Deum cognoscere cupimus & intueri, vt eius pulchritudine perfruamur: quod si verè dicitur, nō ipsa vita æterna, sed vitæ æternæ voluptas, siue Dei fruitio, quod idē est, summa erit beatitudo. Licet enim vita in beatis nequeat à gaudio seiungi, in aliis tamē discrimē cernitur. Rursus nihil in omni vita & omni officiorū latitudine ipso Dei cultu & vera religione præstātius. Atqui Iesus, vnus ex probatissimis veræ sapientiæ doctoribus, tradit ipsius religiosæ vitæ præmiū & coronā esse iucunditatem atq. gaudiū. Esaias summā nobis præcinens felicitatē quam Christus suis daturus esset, eandem multo antè confirmauit sententiā. *Haurietis*, inquit, *aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Sed quid multis opus est? Is est nō Christianorū tantùm, sed omnis antiquitatis cōsensus, sicut impietatē Tartareę pœnæ sequentur; ita pietati cælestia gaudia mercedis loco proponi. Nullo ergo modo Stoici audiendi, qui virtutem ipsam sibi præmiū esse voluerunt; nec vlla ratione cōmittendum, vt toti veterum Theologię repugnemus, quod fiet, nisi in voluptate ea, quę vt palmariū & corona rectis officiis promittitur, summam collocemus felicitatē. Quicquid igitur vel Aristoteles, vel alij disputarint, id nobis cum sacris litteris & Orphica traditione, atq. adeò cōmuni omnium hominū sensu tenendum, in gaudio & lætitia summū esse bonorū; dicendumq. cum Salomone: *Expectatio iustorum lætitia.* Cantemus ergo cum Dauide & D. Petro & tota Christianorū ecclesia, assumpta nobis Messiæ persona: *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsq. in finem.* Quid? nū quis adhuc scrupulus? An non audimus ipsum Christum nobis clara voce per vatis sui os clamantem, summū bonorū esse in ea delectatione? quā ex cōspectu vultus diuini accepturus est primùm quidem ipse Christus, deinde cæteri oēs qui gratia eius futuri sunt beati. Quo ex loco, si quod de vita æterna antè dictū est, explicetur, tota quęstio fuerit profligata. Quādo ergo in fruitione, quæ nihil aliud est, quàm delectatio, quā capimus ex eius quod amamus præsentia, summa felicitas continetur; & ad hanc Deus ipse tanquam vltimus omniū finis incitat tum se tum vniuersa, pro ea quæq. portione quam fert eorū captus, nec hac fruitione diuini vultus quicquam superius queat cogitari; confiteamur oportet Iouis nomen summū beatitudinis apicem explicare, & idcirco non malo iure ab iis qui stolidè & impiè ex diuersis vnius Dei nominibus diuersos sibi Deos cōfinxerunt, supremo Deo tributum esse. Verùm vt Grāmaticorum etiam pueris satis faciā, obiter & illud admonebo, Iouis in recto dici, ne quis imperitè genitiuum dumtaxat casum in hac sibi

Voluptatem, summum bonum esse ostēdit.

Iouis, nominatiuus casus.

voce imaginetur. Docuit id inter alios, noctium Atticarũ ſcriptor, aiens ex Iouis & Pater gemino vocabulo cõpoſitum Iupiter coaluiſſe, perinde atq. ex Mars & Pater Marſpiter dicebatur. Quòd autẽ Iouẽ à iuuando deriuet, facit hoc quidẽ de cæterorum omnium ſententia: verùm quàm in eo nõ ſit integram vim nominis aſſecutus, ſatis modò liquere credo. Non eo infitias ab eodẽ Iu Iuuo & Iouis dici, ſed nego nõ aliud in Iouis nomine quàm in Iuuo latêre. Hoc enim ſola adiecta verborũ terminatione ex Iou deſcẽdit, Iouo futurũ, niſi o in v mutaſſet, ac diphthongũ in vocalẽ & digãma reſoluiſſet: illud, vt dixi, duarũ vocũ habet cõpoſitionem. Ex Iouis altera vox gignitur, magnã inſignis erroris occaſionem præbens Latinis. Veiouis ædes Romæ erat vnà cũ ſimulacro ſagittas tenente: quẽ Deum ſic dictũ idem exiſtimat auctor, vt Veſanus dicitur & Vecors, quaſi minimè iuuaret, ſed cõtrà noceret; cuius rei ſignum ſagittæ darent. Addit pleroſq. in ea fuiſſe opinione, vt hunc Apollinẽ dicerent. Nos ſcimus Apollinẽ Nomium & paſtorem vocari, eiq. curã gregum & armentorum eſſe. Quamobrẽ ſi quis eum dicat omni brutorũ animantiũ generi præſidere, & ei quoq. ſuos ſtimulos addere ad voluptatẽ perſequendam, nõ video quid ſit peccaturus. At hoc ipſum Veiouis in Cimmeriorũ ſermone deſignat, eo quòd vocula hac Ve, totum brutorũ genus intelligatur. Sagittæ verò minimè ſignificant vllã lædendi facultatẽ, ſed efficacitatẽ radiorũ, qua penetrat vniuerſa, nõ homines tantũ, ſed greges quoq. & armenta. Habet Cupido ſuũ arcũ, habet ſagittas, quibus hominũ ferit præcordia vt radiis amoris incendantur. Quid ni ergo eodẽ modo in Solis radiis & Apollinis ſagittis id quærimus quod Dei propriũ eſt, vt nimirũ eum dicamus ex validiſſimo bonitatis ſuæ arcu perpetuã tenſionẽ nunquã remittente ſagittas emittere amoris igne feruentes, iiſq. vitalẽ omnibus immittere calorẽ, cuius vi & efficacitate ad eam rapiantur lætitiã, ad quam Iouis dicitur omnia prouocare. Non eſt tamen ita cogitandũ, quaſi citra allegoriã & myſticum ſenſum Deus Veiouis diceretur. Diuinus vates olim inter Iſraëlitas cecinit, & Chriſtianorum chorus antiquã eius quotidie repetit cantionem: *Homines & iumenta ſaluabis Domine, quẽadmodum multiplicaſti miſericordiam tuã Deus: filij autẽ hominũ in tegmine alarũ tuarũ ſperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuæ, potabis eos. Quoniã in te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Hîc nemini obſcurum eſſe poteſt, iumentorũ nomine neq. equos neq. boues, nec alia bruta animalia intelligi, eo quòd hæc eius voluptatis fonte nõ potẽtur, in qua ſummũ conſiſtit bonorũ; ſed homines intelligi peccatis inuolutos, & pecudum more terrenis ſolis inhiantes; de quibus alia ode: *Homo cùm in honore eſſet, nõ intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Pollicetur ergo Propheta ſempiternã cæleſtis regni lætitiã ipſis etiã iumentis, quæ infinita ſua clementia ex antro Caci liberabit. Quis ergo dicere auſit, Iouẽ nõ rectè Veiouẽ vocari? Quis non videt, non ſolùm ſimpliciter Deũ Veiouẽ eſſe, quia bruta animãtia corporei pabuli voluptate perfundit, ſed propterea etiã, atq. id quidẽ longè diuiniore notione, quòd homines vitiorum ſordibus impuros, quos verè pecudes & iumenta voces, ad cælũ perducat, domũ nimirũ ſuã, quò in ea lumen videant in lumine, & gaudio perfruantur ſempiterno? Deus igitur Iouis eſt; cuius filius coæternus rectè Veiouis vocabitur, eo quòd morte ſua omnia iumẽta totius terræ à vitiorũ cœno expurgata, ad cęleſtem impellat voluptatẽ. Immolabatur autẽ Veioui capra, cuius effigies eius ſimulacro adſtabat. Eius quæ priſcis Cimmeriis ratio fuerit, difficile fortaſſe. Succurret tamẽ in obſcuro palpantibus Moyſes, qui decimo quinto Leuitici capite præcepit vt duo hirci in oſtio tabernaculi ſiſterẽtur; quorũ ſortitio ea eſſet, vt alter cui ſors Domini obtigiſſet, Deo pro peccatis populi offerretur: alterius capiti ſacerdos omnia populi ſcelera imprecaretur, atq. is mox per expeditum hominẽ celerrimè in ſolitudinẽ abriperetur, pro populo futurus ἀποπομπαῖος, id eſt, auerruncus, vnà ſecum omnem ſpurcitiam populi ablaturus, auerſurusque diuinam vindictam. Dicemus ergo capram eadem olim ratione immolari conſueſſe Veioui Deo, iumentis, id eſt peccatoribus nomine ſuo gaudium pollicenti, atque adeò ad illud inſtiganti. Sit ergo apud Moſem immolatus hircus loco capræ, ſignificetque humanam animam ſe cacodæmoni ſubiicientem, qui non malè hirco denotatur, propter tetrum libidinis virus & peſſimum animalis fœtorem. Hircus verò quem Hebræi עֲזָאזֵל vocant, Græci ἀποπομπαῖον vertunt, cacodæmonis videtur gerere typum, atque idcirco in ſolitudinem procul ab hominum conſortio depelli, ne rurſus animos humanos veluti capras ineat, & ſcelerum ſemine defœdet. Veioui itaque capra immolabatur, humani animi

Veiouis etymon.

Iumenti voce, homines intelligi in ſacris litteris.

Iouis eſt Deus pater, Veiouis Deus filius. Veioui capra ſolet immolari.

Hircus immolatus apud Moſem quid ſignificet.

mi in pecudem conuersi præ se ferens figurá, quò ea hostia hircinũ cacodæmonis virus expurgaretur, pacatusq. Deus, reuera se Veiouẽ præstaret, id est pecudẽ ad gaudiũ impelleret. Vidimus modò quis Veiouis & Iouis; & Iouis quidẽ nomine sic gaudiũ exprimi, vt summũ est ad voluptatẽ perfruendá incitamentũ tum sibi ipsi, tũ aliis omnibus ex eius abysso per verum Apollinem eductis; & stimuli huius vi siue philtro hoc diuino semper ad gaudiũ agendis. Verùm quáuis hæc vocis interpretatio totius veræ sapientiæ cóplectatur summá, & id quidẽ tam luculenta notatione, vt nihil vnquá vel à Platone, vel ab Aristotele eadẽ de re dici potuerit significantius; maius tamen adhuc artificiũ in eadem voce delitescit. Vt enim ex Iou & His cópositio facta summi gaudij cótinet irritamentum, ad omnes res creatas occulto spiritus sancti impetu dimanás; & illud ipsum aperit beneficiũ, quo nullũ maius à Deo confertur: ita si nomen resoluatur in Iou & Is citra adspirationẽ, perdetur vis spiritus illa quidẽ, cuius medio res omnes ad lætitiá incitantur; at nihilo tamen minus illud intelligetur, quo nõ potest quicquá magis propriũ ipsius Dei videri. Is enim idẽ est Cimmeriis, quod Latinis sonat est: quo fit vt Iou-is, idẽ sit quod gaudiũ est. Hac igitur via ipsum Dei esse, quod pura est energia & mera operatio, definitur gaudio; perinde ac si dicas, Deũ nihil aliud esse, quàm ipsum ipsius gaudij esse per est expressum. Sicut itaq. legitur in sacris litteris, *Est misit me*; siue, vt Hebræo verbo vtar, *Heie misit me*; ita aliter dici potest: Gaudiũ est, siue ipsum gaudij esse misit me. Dũ igitur veteres Iouẽ Mercurio fecerint maiorẽ, intelligere nos voluerũt illá Dei notionẽ, quæ per gaudij esse explicatur, esse præstantiorẽ, quàm eá quæ in cótemplationis perfectione consistit, tametsi Iupiter & Mercurius vnus sit idẽmq. Deus; nec possit perfecta esse contẽplatio, vt non hæreat cũ ea ipsum gaudiũ & voluptas suprema, quæ sola cogitatione possunt separari atq. secerni. O admirabilẽ nomenclatoris sollertiá! ô summá humanæ intelligentiæ perfectionẽ in nomine Dei condendo! Duabus syllabis expressum videmus & ipsum esse Dei in gaudio consistere, & eo ipso gaudio tanquá summo bonorum fine, omnia velut œstro quodá vehemẽtissimo cieri. Sed vt hæc sint maxima, & cótemplantis animũ in nescio quẽ coniiciant stuporẽ, restat tamen in eadẽ voce aliud adhuc artificiũ inter prima mirandũ. Iouis enim nomen est ichnæum conuersione sui indicaturũ, in quo sit verũ animorũ pabulum atq. alimentũ. Nam dũ retrò legimus vocabuli vestigia, inuenimus Si-uoi, quo significatur visionis nutrimentũ, eo quòd Si, idẽ sit quod video; Voi verò idẽ quod alo ac nutrio: quorũ vtrumq. mirificá habet vim conuersionis, cùm priore intelligatur omnẽ visum & corporis & animi ad ipsum est siue Hebræorũ Heie esse referendũ: posteriore moneamur, omniũ alimentorum supremũ finem esse ipsum gaudiũ & delectationẽ. Deficiunt me verba, quò violentũ animi mei affectũ exprimá, quo totus rapior cùm hæc considero; videoq. bene Mercurij cõuersione me admoneri, nihil esse ad trahendũ omnibus viriũ numeris magis absolutũ, quàm perfectá considerationẽ: atq. idcirco quamuis Iouis nomen superius sit quàm Mercurij, per Iouis tamen nomẽ retrò lectũ, nos e vestigio ad id venire, vt intelligamus visionis pabulũ proximo gradu præcedere eá, cuius desiderio cuncta rapiuntur, delectationẽ. Sed sufficiant modò hæc de iis, in quibus vt finis est omniũ, ita cótemplandi nullus finis inueniretur. Restat modò sola Minerua inter Gallorũ Deos à Cæsare cómemoratos: de qua, quia satis multa alibi à me dicta sunt, hoc vnũ hic repetá, Mineruæ nomen nõ minus quàm cætera veterũ Gallorũ vernaculũ fuisse; nec aliud eo significari, quàm hæreditariũ ducẽdi ius, quod æterno suo filio æternus pater addixit. Quoniá ergo pater omnia sapiẽtiæ suæ dedit ducenda ex intimis cerebri sui abyssis; atq. ea totá rerum vniuersitatẽ ex iis deprósit, & quotidie depromit; non malè Minerua sapientiæ, & omnibus rebus recta via & ratione faciẽdis, dicitur præesse. Mirifica arte & stupenda prorsus sapiẽtia sapientiæ nomenclatura constat. Vt enim hæreditariũ omniũ rerum ductum prorsa designat; ita versa ichnæatũ vocum ritu docet, cui ducendarũ rerum omnium gubernandarumq. hæreditas à Deo data est, eius quoq. partes esse vt pacẽ accipiat inter homines & Deũ. Minerf enim idẽ est quod ducẽdi hæreditas, Fre-nim idẽ quod pacis cósociatio. Si quàm latè huius vocabuli mysteria sese extendũt, oratio mihi diffundenda esset, vix vllũ volumẽ, quáuis multis libris turgẽs, toti materiæ capiẽdæ sufficeret; quippe quæ amplissima vniuersæ cùm philosophiæ tũ religionis latifundia limitibus suis cóprehendat, vt ex ipsa statim vocis interpretatione cuiuis liquebit, si modò expẽdat quid sibi velit ductus vniuersorũ hereditario iure filio cótributus; quid rursus pacis cóciliatio, & quá hec naturæ lege vel

Deum esse gaudium, ex vocabuli etymo liquere.

Iupiter maior Mercurio apud veteres, tametsi Iupiter & Mercurius vnus sit idemq. Deus.

Iouis vocabulum conuersum, quid denotet.

Si.
Voi.

Minerua Gallorum nomen.
Minerua quid significet.

Mineruæ etymon.

vel inter se,vel cum sapientia sint colligata. Percellit animũ meum augusta rerum magnitudo,duabus syllabis ichnæis clarissimè expressarũ, & totã religionem Christianam & eius vtilitatẽ & finem vltimũ cõplectentium. Singula Dei nomina diuersis suppositis & attributis dedicata,tantũ rationis artis mysteriorum nobis offerũt, vt nescias quid maximè sit admirandũ. Primùm videbatur nihil fieri posse per summũ humani ingenij conatũ admirabilius,quàm Mercurij nomen esset. Mox successit Apollo,nomenclaturã aperiens æquè ingeniosam,æquè mirificã,æquè mysteriis plenam; quæ non solùm ad philosophiam facerent plurimũ,sed accuratè etiã & perquam significanter summã religionis enuclearent. Quî porrò melius exprimi posset Deus exercituum,omnia quę velit ad puluisculũ vsq. comminuens & velut in mortario contundens, quàm si **Mart** vocaretur: cuius nominis monosyllabi ea est conformatio, vt sola vnius vocalis in vicinã cõmutatione, à **Mart** in **Mort** veniatur,id est,in violentã cædem. Et quia hæc scelerum & impietatis vindicta est rerũ abominandarum, nomẽclator ichnæam conuersionẽ in hoc nomine tantisper exclusit,dum rectũ maneret,monens ne per hanc viam potius quàm per aliã ad Deũ veniremus. Satius enim est amore duci,quàm tormentis trahi. Quò tamen ostenderet quæ sint Martis opera,geminã genitiui casus conuersionẽ molitus est,vt & hoc prius dictis accedat auctariũ. Quærẽti quid Mars gignat,mox occurret hinc omniũ rerũ mutilatio & imbecillitas, hinc molestissima sũmi doloris persensio. Genitiuus ergo à **Mart** nostratibus **Marts** est,qui retrò lectus, **Stram** facit,quo id notatur,quod sic est fatigatũ vel morbo vel labore vel verberatione,vt sese nequeat mouere. Hanc igitur cladẽ ipsius Martis esse ferè propriã,nominis faber ostendit,dũ ex Martis genitiuo casu retrorsum verso per vestigia nos duxit ad **Stram**. Quòd si huius casus characteristicã litterã nomini recto præponas, **Smart** habebis,quo vulnerũ dolores generatim notantur, qui bella nunquã nõ sequũtur. Quãuis autẽ hæc summa possit in nominibus fabricãdis ars videri;eã tamẽ in Iouis nomine superatã cernimus, & rursus in Minerua artificiũ est tũ totius nominis,tũ eius partiũ magis stupendũ. ita vbiq. conatus est, vt cũ alios oẽs, tũ seipse etiã vinceret architectus. Nũc ergo diuersa vnius Dei nomina,è quibus posteritas cacodęmonis fraude seducta,plures Deos sibi cõmenta est,Gallicã habẽt interpretationẽ,& eã quidẽ ex corũ lingua,quos primos ostendi ad Italiã cũ Iapeto & Comero appulisse. Possẽ equidẽ in cęteris quoq. diuinis nominibus Latinos docere, quã longè discesserint à veris linguæ suæ primordiis,quamq. frustra laborẽt,qui inter eos etymologiæ operam impendunt. Verùm quia nec hoc huius loci est, nec Cæsar plures Gallorum Deos cõmentariis suis prodidit,in aliud & tẽpus & argumentum eã interpretationẽ differam. Ne tamen vlteriùs progrediar,facit Hercules ille Gallicus, à Luciano ad id celebratus, quò demonstraret seniles vires minimè contemnendas; non illas quidẽ in robustis corporis lacertis,sed in sola linguæ extremitate cõstitutas. Siue fabula sit,siue vera narratio, quod Samosatensis sophista de hoc Hercule Gallico prodit,non admodũ mea refert. Id video,plerosq. hanc picturã apud Gallos fuisse existimare, cuius ea fuerit delineatio, vt senẽ repræsentaret, caluũ illum quidem magna ex parte, sed quod capillorũ reliquum esset,valde canũ;cute item admodũ rugosum,& in atrũ colorem adusta: simillimũ deniq. decrepitis nautis,vel potius Charonti vel Iapeto,nihilq. prorsus habentẽ Herculanum,præter clauã & leonis exuuium. Ab hoc sene magnã hominum turbam tractam fuisse catenulis ab extrema ipsius lingua perforata deuinctã;quæ tantum abest vt inuita sequeretur,vt vltrò accurrens laxas catenulas relinqueret. Verùm qui tabulã hanc elegantius copiosiusq. depictã videre volet,is vel ipsum cõsulat Lucianum,vel Erasmũ Luciani & interpretem & sectatorem. Nobis id vnum dignum visum diligenti consideratione,Herculem Ogmiũ apud Gallos indigetari;quam vocẽ nisi interpretemur, ne parum linguæ Gallicę videamur periti,verendum. In cõpositione adspirationes freqũẽter tolli nisi crebrò monuissemus, hic monitũ oportuisset. Nam è vocabulo Gallico **Hoogmuet** Ogmion Græci fecerunt, qua Cimbrica voce altus animus denotatur, res nullius magis quàm Herculis propria. Eam vocem si retrò legas, inuenies Herculem bonũ esse ad homines frenis cohibendos. At quibus frenis? Illis nempe, quæ ex ipsius ore procedẽtia,aures nostras moderantur atque ducunt. Si hæc ad verum verbum referantur,nemo non videt quàm aptè symbola sint rebus ipsis applicata;quæ sigillatim examinare, nihil necesse;tum quòd per se sint satis aperta,tum quòd altiùs nos ad Herculis mysteria abriperent,quàm breuitati nobis hic sequendæ conueniret.

Mars vnde dictus. **Stram.** **Smart.** *Hercules Gallicus apud Lucianum.* *Hercules Ogmius.* *Ogmij etymõ.*

GALLI-

GALLICORVM.

LIBER V.

QVANQVAM de Druidis & eorum nomine primo Gallicorũ libro ea tradidimus, è quibus sagacibus ingeniis procliue sit intelligere, totam sapientiæ latitudinem horum professione contineri; operæ tamen non exiguum pretium fore censeo, si rursus eisdem breuiter repetitis, symbolorum, quibus vti solere feruntur, rationes addamus. E Britannia eos in Galliam venisse, vt Cæsar docet, ita nominis compositio declarat. Tru enim, ex quo Dru, pro nostrati Trow Britanni hactenus vtuntur, dum quippiã verum esse significare volunt, This tru, frequenter iterantes. Quamobrem si quid Trow denotet intelligamus, non erit quod amplius de Tru dubitetur. Venit hæc vox in orationem aliàs vt verbum, aliàs vt nomen; & dum verbum est, nonnunquam idem explicat quod fido, nonnunquam ponitur pro eo quod Latinus diceret, connubio iungo vel iungor: At dum nomen est, aliquando adiicitur; aliquando per se substat; & illo quidem modo idem significat quod verũ & fidum, hoc verò veritatem & fidẽ. Est autẽ vocabulum minimè primogenium, sed per conuersionem ichnæam nostratibus peculiarem formatum ex woꝛt vocali longa, quo Verbum denotatur; quod nomen descendit ex woꝛt vocali correpta pronunciato, quod idem est ac si dicas, accipit esse. quod non facilè alia lingua per vnam vocem expresseris: tametsi Christiani, dum de Trinitate loquuntur, pro eo Gignitur ponant. Rursus woꝛt componitur ex wi & oꝛt: quorum illud latum, hoc cuspidem signat. Oꝛt ex Oꝛ & natura litteræ T, cui vinciendi vim tribuit Plato. Oꝛ ex O & R conflatum, fluxum ab æterno designat; ita vt Oꝛt vinculum quo fluxus æterno coniungitur de natura elementorum non malè ex Hermathena interpreteris. Pater itaque suprema rerum omnium cuspis est, quam filius primùm dilatat, patris potestatem prius in se, deinde in omnibus rebus creatis explicans; atque ita pyramis prima existit. Woꝛt itaque primum conuenit filio, & eius medio omnibus rebus creatis quæ per ipsum gignuntur. Quemadmodum autem mens hominis non cognoscitur nisi sermone declaretur; ita nec patet videtur, nisi per filium exprimatur. Quia ergo filius patrem ostendit, haud secus atque Verbum mentem nostram declarat, voluit nomenclator, vt ex woꝛt vocali breui, fieret woꝛt vocali producta ad Verbum denotandum, eo quòd cogitatione nostra, iuxta quam vocum fabrica dirigenda, gigni prius sit quàm loqui. Vt igitur breue tempus longo est antiquius; ita woꝛt vocali correpta, prius est quàm woꝛt sono producto; tametsi litteræ in vtroq. sint eædem: perinde atq. ille qui gignitur ab ęterno idẽ est cũ ipso Verbo ęterno. Deinde woꝛt, id est, gignitur, solũ gignentẽ & genitũ cõfert: woꝛt verò pro verbo, non solũ proferentẽ & vocẽ prolatam indicat, sed id etiam quod significatur, & eum cui significatur: qua rursus ratione tempus longum postulare videtur. Sicut igitur gigni primùm conuenit filio; ita eidem quoque primùm conuenit vt sit verbum: quorum vtrumque quatuor his litteris woꝛt exprimitur, solo breuis & longi accentus discrimine cogitationis nostræ ordinem præscribente. Sed his latiùs in eo libello quem ipsi Verbo dedicaui: hic obiter indicatum esto, latè patentem ipsius digamma naturam ab Oꝛt regi, id est, summam cuspidem rerum omnium patriæ potestatis latitudinem in lucem proferri; vastam & eius abyssorum infinitatem certis & ordinatis formis veluti verbo explicari. Cognita igitur ipsius woꝛt symbolica ratione, per vltimam in prima elementa analysim ad illud transgrediamur, quod conuersio ichnæa demonstrat; quod nimirum & ipsum semper est, & semper esse accipit siue gignitur, Theologico non Platonico loquendi modo: quodque patris mentem ceu verbum æternum semper exponit. Si enim ad supremi omnium patris notitiam velimus adspirare, ipsius woꝛt vestigia retro legamus oportet. qua via mox ad veritatem, fidem, fiduciam & coniugium deducemur, ex woꝛt ad Trow progressi; quò si, vt Mercuriali manu dirigimur, ita Spiritus sancti gratia peruenerimus; ad summam peruenerimus huius vitæ felicitatem. Quoniam itaque quid Trow significet, qua ratione significet, quàm rectum iter ad beatam vitam ostendat, intelligimus; videamus quid Trow-wis habeat notionis. wis vel vt verbum, vel vt nomen vsurpamus. illo modo idem est

Druis quid sit, &c. Trow.

Woꝛt.

Wi. Oꝛt. Oꝛ.

Verbum est Dei filius patrem ostendens.

Verbo auctor libellum dedicauit.

Wis *vocabuli significatio.*

est quod demonstro, hoc modo sapientem designat: quod cùm geminam nobis ferat conuersionem, alteram Si-w, id est, vide teipsum; alteram Sif, permutatione vnius digamma in alterum facta, vt idem denotetur quod cribro; geminam etiam intelligentiam designat: illam quidem, vt sapientis proprium esse dicatur & primum officium seipsum nouisse; hanc verò, vt ostendatur illud rectum esse & proximum ad sapientiam iter, si quæcunque nobis offeruntur vel interius vel exterius, diligenter cribremus, & superuacanea omnia & inutilia veluti paleas & acus, glumas & aristas, puluerem que omnem euentilemus, quò tandem purũ nobis granũ, purum panem suppeditet. Quis verò purus panis est? Ille haud dubiè qui de cælo descẽdens nihil habet terreni, ille, inquã, qui crescit & procedit ex ore Dei: ac quia nihil habet impuri, alimentum dat animis ad firmitatem & robur sempiternum; de quo dictum est: *Verbum Domini manet in æternum.* Monemur itaque ipsius voculæ wis vestigiis retro lectis, primas sapientis esse partes, vt seipse nouerit: deinde docemur neminem rectè seipsum nouisse posse, nisi cribro vtatur, quo superuacanea omnia excutiantur, solis retentis necessariis. Sic Dominus noster & dux vniuersorum dixit: *Martha Martha sollicita es circa plurima: Porrò vnum est necessarium.* Viden' vt summus veræ sapientiæ magister, cribratis omnibus, vnum dixerit esse necessarium, cætera qualia qualia essent superuacanea? & illud quidem sic descripserit, vt partem eam quam Magdalena, reliquis abiectis omnibus, elegerat, dicat nunquam ab ea auferendam? At dic, quæso, quid illud est quod nunquam auferetur? Nempe caritas & amor, quo Deo indissolubili vinculo colligamur. quo vincta Magdalena ad pedes Domini, neglectis atque cõtemptis cunctis aliis, immota desidebat, solo se pascens verbo diuino, verissima ambrosia, immortalem vitam datura. Breuissima itaque summa totam veræ sapientiæ latitudinem sola vnius voculæ wis ichnæa conuersione comprehensam videmus: quam si, perinde atque meretur, explicare niteremur, vix spissum sufficeret volumen. Quòd si etymologiam ipsius wis in prima sua elementa solueremus, mox ad eam sapientiam raperemur, quam Salomon nobis depinxit; cuius vim & potẽtiam tam latè extendit, vt & per eam Deus omnia crearit, & antequam crearet, ei perpetuò fuerit vnita. wis enim in wi-is solutum idem significat quod Latinus diceret, latè est. quo intelligimus veram & primam sapientiam illi soli conuenire, qui solus ipsum patris dilatat Esse, tum in se, tum in omnibus rebus creatis. Sicut enim solus Deus est, ita solus Dei filius latè est, ipsum esse patris per omnia dilatans. Sed quis hic sit vel modus vel finis contemplationis? Nos, si Dei sapientia vitẽ mentemq. nostram dilatet, breui libello hanc vocem trilitteram enucleabimus: hic satis esto, per transennam eminus indicasse mysteriorum copiam & vbertatem; quæ sigillatim in lucem proferre & euoluere, nec huius loci est, nec mei captus. Trow wis igitur vox composita, si per wis, vt verbi notionem offert, explicetur, eum denotauerit, qui demonstrat veritatem, fidem, fiduciam & fidum matrimonium: At si wis, vt nomen, sapientem in hac compositione significare intelligamus, eum habebimus expressum, qui sapiens est siue peritus veritatis, fidei, fiduciæ & veri connubij. Posterior autem hæc notio necessariò præcedit alteram, eo quòd nemo veritatem aut fidem demonstrare bene queat, qui non sit eius quod docere velit peritus. Vtrumque ergo in Trow-wis habemus, & vt sapiens quis sit, & vt sapientiã, quæ firma veritatis, fidei, fiduciæ & cõiugij notitia cõtinetur, aliis tradat. Quã igitur latè patent, veritas, fides, fiducia & fidum coniugium; tam latè sese extendit eius professio, qui hoc sibi nomen sumit. Ex Trow-wis autem decurtatum est Trowis, & deinde tenui in mediam litteram mutata, & pro Trow Tru iuxta Britannam dialectum substituto, fit Druis, quæ vox Græcã formulã inflexu secuta, Druidas dedit; & hinc in recto Druida Druidæ, vt ex Cassis fit Cassida apud Virgiliũ, & ex Hebdomas, Hebdomada hebdomadæ. Videmus itaque quàm arduã rẽ is pollicẽatur, qui se Druidã profitetur: quàm oporteat eum doctũ esse veritatis, & omniũ eorum quæ veritas latissimo suo sinu cõplectitur, qui Druidæ officiũ possit explere: quàm nulli mortalium hoc possit nomẽ applicari, qui religionis nostræ se nequeat idoneum præstare doctorem. Quamobrem nemo hic exspectet totius Druidarum sapientiæ descriptionem: Sufficit ostendisse, totam religionis Christianæ doctrinam horum professione contineri, nec posse vllo modo eum verè Druidam dici, qui nequeat Christiani doctoris officio fungi. Quæ verò Cæsar sexto Commẽtariorum libro de horum doctrina prodidit, pertinent illa quidem ad sim-

Sif.

Panis purus Christus.

Druida, æ, fit à Druuidis.

Druis verè est, qui Christiani doctoris fungitur officio.

ad fimbrias quaſdam ſapientiæ; at veram ſapientiam non magis explent, quàm quæuis aliorum, extra veram religionem; vel documenta vel inſtituta. Nec Socrates, nec Plato, nec omnino quiſquam philoſophorum tantum ſibi nactus eſt ſolidæ eruditionis, vt veritatis queat dici diſcipulus fuiſſe, nedum vel ſapiens, vel ſapientiæ veritatem, fidem, fiduciam & coniugium complexæ; magiſter: quas res & ante & poſt Verbum incarnatum ſoli illi & ſcire & docere poſſunt, quibus Spiritus ſancti gratia eas reuelauit. Qui fuerint verſus illi, quorum multa millia Druidarum pueri ediſcebant, quid item tanto temporis ſpatio audire potuerint, vt quidam ad vicenos annos in diſciplina manſiſſe prodantur, difficile ſit cōiectatu, propterea quòd nihil vnquā eorum quæ docebantur licuerit vel in vulgus efferre vel litteris mandare. Nos ſic arbitramur, & infinitis argumentis docere poſſumus, iam inde à generis humani lapſu certam ſalutis reſtaurandæ fidem & ſpem diuina reuelatione traditam fuiſſe, & eius rei obſcuram quandam & vmbroſam doctrinam ad omnes Adami poſteros & ante & poſt diluuium veniſſe; cuius initium & fundamentum in illis eſt Dei verbis quæ Moſes ad hāc ſententiam prodidit: *Inimicitias ponam inter te & mulierem* (alloquitur ſerpentem) *& ſemen tuum & ſemen illius, ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.* Hæc enim firma eſt Dei promiſſio, qua mox genus humanum conſolatus, aſſeruit draconem à ſemine mulieris ſuperandum conterendumque eſſe. Iam quorſum ſacrificia & victimarum cædes? An non hæc clarè demonſtrabant, omnem noſtram ſalutē & felicitatem ex victima cæſa exſpectari debere? Mors itaque mortem erat victura; & per mortem vnius victimæ vera vita ſperanda; cuius imaginem & vmbram omnes hoſtiæ denotabant; & ea tantum tenus proderant offerentibus, quatenus ad illam vnam referebantur. Hinc igitur religionis exordia apud mortales, fidei, qua primæ Dei promiſſioni ſine dubitatione crediderunt, innixa. Huius varia documenta apud alios, aliis vel verborū vel figurarum vmbris tecta, per manus ad Adami & Nochi poſteros perueniſſe nemo dubitabit, qui modò credat Deum nunquam ſponſæ ſuæ defuiſſe; & tantam gratiam in Nocho fuiſſe, vt ambigere nemo poſſit quin is maximo ſemper ſtudio per trecentos & quinquaginta annos, quibus poſt cataclyſmum vixit, laborarit, vt veras de diuino cultu opiniones inter ſuos filios & nepotes ſeminaret. Quod ſi feciſſe eum apud cæteros ſuos poſteros credimus; quanto maiorem ab eo curam putabimus adhibitam; quò Iapetus, cui præ cæteris felicia omnia dicitur precatus, filiis & nepotibus vera traderet religionis documenta? Quamobrem cùm Druidas ſciamus primum generis ſui auctorem Iapetum ſub Ditis nomine celebraſſe, non poſſumus negare, quin & ad eos à maioribus ſanæ de Deo & hominum ſalute deriuatæ ſint traditiones. Quales autem eæ fuerint, ex diuinis nominibus & ſignis hieroglyphicis, & allegoricis veterum vatum fabulis, quibus Orphica & priſca Gallorum theologia velatur, diſcere licebit. In his vt multa ſunt à nobis cùm in Gallicis tum alibi ex craſſis antiquæ ignorantiæ tenebris eruta; ita tota omnium ad religionem pertinentium ſumma ad vnum Tau Gallicum refertur. Per ſolum enim Tau fieri poteſt, vt homines & Galli reuera ſint, & Galli dici mereantur, id eſt, vt ſint homines Deo placentes, qui ſoli verè Gaij & ſunt & dicuntur. Quod ſi ita eſt, & quid ni ſit, quando hęc germana eſt & genuina vocum interpretatio? fateamur neceſſe eſt, Tau Gallicum illud vinculum eſſe, ſiue etiam funem, quo Gaius ſibi Gaiam ſuam, id eſt, omnes Gallos alligauit. Meritò igitur crux Chriſti ab vltimo ſuo fine Tau vocatur, eo quòd cruce veluti fune quodam firmiſſimo eccleſia ſponſo ſuo cōnectatur: & quoniā nihil aliud eſt in ſpōſa quo ſponſo ſuo placere vllo modo poſſit, quàm hoc ipſum Tau, optima ſanè ratione & ſignificātiſſima crux Chriſti Tau Gallicū nominatur: non illud quidem cognomen à gente ea quæ ſola ſibi Gallorum nomen ſumpſit, ſed à Gallis generatim omnibus, id eſt populis Deo placentibus adeptum. Neque enim ſimpliciter & citra omnem terminatam loquendi formam placentes & pulcri dici queunt, qui non illi placent, cui ſoli placere, verum eſt placere. Abſit enim vt is pulcer dicatur aut Gaius, cui decor ille nō eſt, citra quem nihil decorū, nihil pulcrū in toto mortaliū genere inuenitur. Bene enim D. Paulus, *Mihi abſit,* inquit, *gloriari in alio, quàm in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Si nulla alia re, quàm ea gratia quam crux nobis conciliat, gloriari poſſumus, ne pulcritudinē quidem vllam, qua placere queamus, habere poſſumus, niſi eam ipſum Tau nobis impertiatur. Quamobrem reuera ſola crux

Druidarum diſciplinā.

Sacrificia & victimarum quid deſignārint cædes.

Iapetus Druidarum generis auctor, ſub Ditis non ine celebratus.

Tau Gallicum, crux Chriſti.

Christi Tau Gallicum meretur vocari; tametsi nomen summa infamia apud omnes mortales fuerit notatum. Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est. *Iudæi signa petunt*, inquit D. Paulus, *& Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christū crucifixum, Iudæis quidē scandalum, gētibus autem stultitiā: ipsis autē vocatis Iudæis atq. Græcis Christum Dei virtutē & Dei sapientiam; quia stultitia Dei omni humana sapientia sapientior est, & Dei infirmitas & imbecillitas, omni humana fortitudine & firmitate fortior est & firmior.* Quāuis igitur ipsum Tau cæteris omnibus infamissimū esset opprobriū, nec quicquā furcifero abiectius; ipsis tamen Gallis, id est, vocatis ad salutē, tanquam Deo placentibus, in summa semper fuit veneratione. Si enim quos Deus vocauit, ante secula vocauit; cur non dicamus gentes etiā Ianigenas iam olim multis ante Christi natalem seculis & vocatas fuisse, & certā accepisse salutis promissionē? D. Paulus Timotheū, & se apostolū gentium à Deo vocatū dicit vocatione sancta, non per opera sua, sed per gratiam datam in Christo crucifixo, & id quidem ante omnia secula. Idē gentes cōcorporatas facit & cohæredes eius gratiæ, quæ per crucē hominibus est collata. quo fit vt minimè absurdū sit, apud Ianigenas ipsum Tau ex prisca vatū traditione in perpetua fuisse veneratione: nec hoc magis admirādum, quàm Sibyllā Cumanā oracula de Christi natali, & morte, & resurrectione cecinisse. Quis docuerat Magos homines longè ab Israëlitis remotos, & omniū vaticiniorū Iudæis datorum ignaros Christū natum fuisse, & eundē Deum, Regē & mortalē confiteri? Quis Balamo tā præclara suggessit de Christi regno oracula? Quis? non alius profectò, quàm is à quo omne donū perfectum pater luminis vniuersorū, qui vbi vult spirat, & benignā suam aurā afflat; nulla vllius mortalium merita, sed solam suā gratiam secutus. Quāuis igitur è posteris Semi is nasciturus esset, qui per Tau omnes ad salutē vocatos seruaret; fuerunt tamē apud alias etiam nationes tesseræ quædā & symbola, quibus redintegrandi generis humani & promissio & modus significaretur. Inter hæc fuit ipsū Tau, quod Gallica lingua sic ad originē vocat, vt ipsius vsum ad seruandum deuinciendumq; spectare cernas: in quam notionē non alij, quàm qui Gallici sermonis sunt periti, venire possunt. Quàm verò olim hoc Tau fuerit in veneratione, obelisci Ægyptij & Sphinges, & summatim omnia signa hieroglyphica demonstrant, quorum antiquitas omnē veterum historię scriptorū memoriam longissimè excedit. Verùm de his alibi. Hic obiter id annotabo, Tau vocabulū pro cruce, nō alio in sermone, quàm Cimbrico significationis suæ rationē habere, atq. in eo solo intelligi vltimū eius finē & ad cōseruandum referri, & in conseruatione totum prorsus absolui. E quo illud efficitur vt hieroglyphicas Ægyptiorum litteras ad Cimbricū sermonē pertinere dicere debeamus; & idcirco rectè ab ipsis factū, vt Phryges, quorū sacerdotes Galli vocabantur, quia Deo placerent, & populū Deo Gaium facerēt, dicerent linguā habere omniū primā; & propterea pueros, qui soli regnū cælorum possidebunt, panē Phrygio sermone petiuisse, id est, verum animorū pabulum in prima lingua multis diuinis vocibus & sacris notis indicatum. Hinc liquet, è Phrygū siue Gallorū veterū sermone omnes hieroglyphicas Ægyptiorum notas esse ad verā intelligentiā vocandas; & frustra Gręcos & cæteros omnes laborasse, qui Ægyptium sermonē super iis cōsuluerunt. Cùm ergo in his Tau frequentissimum videamus, nihil est quòd amplius dubitemus ad quā linguam significationē eius examinare oporteat. Quamobrē gemina ratione Tau cognomē Gallicū accepit; altera quòd solis Gallici sermonis peritis, & ratio vocis & finis rei significatæ perspicuus esset, nec vllius alterius sermonis præsidio, quid Tau notaret, intelligi posset: altera quòd per solum Tau homines Galli fierent, id est, Deo grati & omnino placentes. Posset quis & tertiā suspicari; ob eam nimirū caussam Gallicum etiā vocatū fuisse, quòd Galli omnē salutis suæ fiduciā in eo collocarēt. Sed de Tau in litteris hieroglyphicis plura, vbi docemus litterarū viginti duarū, quas Hebræi nominibus nihil sani sensus apud se cōstruentibus enumerant, vltimam Tau propterea positam nominatamq. fuisse, tum quòd omnia sacra, omnes ritus, omnes cærimonię, omnes veteris legis vmbrę ad Tau tanquā ad vltimū suum finē referri debeant; tum quòd & quamobrē referri debeant, ipsa voce explicetur; quæ demonstrat, crucis finē esse conseruationē: & simul quis modus conseruationis esset, ipsa figura litteræ denotetur. Sed de Tau suo loco, vt dixi, copiosius: nunc ipsum ad Druidarū disciplinam accōmodemus. Hos de nominis interpretatione docui magistros fuisse veritatis, fidei, fiduciæ, & fidi coniugij: at cùm simpliciter

Ianigenæ gētes multis ante Christi natalē seculis vocatæ ad salutem.

Hieroglyphica Ægyptiorum notæ ad veram intelligentiā vocandæ ex Phrygio sermone.

Phrygum lingua, prima omnium.

Tau Gallicū quare dictū.

Tau littera, omnes homines Gallos facit.

citer

citer hæc efferantur, nulla re præcipua, circa quam veritas & cætera, quorum doctores esse dicuntur, versentur, determinata, necesse est vt omnia queadmodum dicuntur indefinitè, ita ad illa referantur quæ simpliciter & supremo quodá modo tales nomenclaturas merentur. Quamobrē illud dumtaxat Verum intelligendum, quod in verorum genere supremum est; illud fidum, quod summa veritate nixū: & eadem ratione fides & fiducia, ad eam animi affectionē applicandá, quæ & firma est, & in firmo fundamēto cōstituta. Cæterùm quoniā quadrifariam vocē Trow in vsum dicimus venire, semel dum Tis een trow woort, reddimus verū verbum: rursus dum By myn trow, per fidē meam notare dicimus: iterum dum een trow man, fidum virum intelligimus: postremò dum trow, pro matrimonio iungo interpretamur, videamus oportet quid sit in primaria, quid in secundaria notatione.

Trow vocabuli quadrifarius vsus.

Id statim aperiet prima vocis formatura, cuius totá rationē ex ichnæa cōuersione dixi petitam. Si enim ex woort fit trow, necessarium est, illam primam huius vocis esse notationē, quæ de vocis woort vestigiis retrò lectis deprehēdetur.

Woort.

Quamobrē sicut filiū gigni genitura æterna in cogitatione nostra prius est, quàm infinitá patris potestatē declarari; atq. ita woort breui vocali prius, quàm woort vocali lōga pronunciatū, Verbo æterno infinitos æterni patris abyssos exponenti, primùm videtur illud necessariò adhærere, vt ei fidē habeamus. Quis enim patrē nouit nisi filius? Quod si sic est, fides Verbo primùm debetur & certa fiducia, quàm in veri veniatur cogitationē.

Verbo Dei primùm fides habenda, &c.

Quando enim prius nos nostraq. omnia nouisse debemus, quàm quicquā veræ sapientiæ, quę in diuinis cōsistit, nancisci queamus; vt Pythio oraculo, & multo clariùs vocula wis, qua sapiēs notatur, docetur; examinandū quomodo res in iis habeat; quę de cuiuspiá alterius relatu discimus. Certè quæ demōstratione per principia & caussas cognosci nequetū, ea tùm demum vera esse credimus, si fidem ei habeamus, à quo dicuntur: quo fit, vt veritatis in his cognitio sola fide nitatur. Quocirca quoniá nulla caussa, nullum principium prima caussa prius est, per quam doceri demonstraríue possit; necessariò omnis solida Dei notitia ex fide pendebit. Hinc Plato diuinorū scientiam ab ipsis Diis ad homines primos venisse, & inde ad posteros deriuatam esse, nō vno loco fatetur. Quia ergo Verbo Dei, vti ex ipsa prima caussa sempiterno satu genito, fidem habemus, eodē modo hic ordinē constituemus, quo in rebus, quas de auditu tantùm scimus, fieri solere mōstraui. Quamobrem quod Verbum Dei enunciat, ea de caussa verum esse credo, quia Verbo Dei fidem habeo: atque inde efficitur, vt prius in fidem & fiduciam per ichnęam ipsius woort conuersionem veniendum sit, quàm in cognitionē veritatis, quæ tota ex sola fide pendet. Primùm ergo Druidæ docent, Dei Verbo credendum; & credendum quidem, quoniam per hoc solum omnia esse suum accipiunt, vt woort vocali breui elatum declarat. Mox inde efficitur, vt Verbum Dei verum sit. Sed quia ex Gallico siue Cimbrico sermone Druidarum doctrina cognoscenda, videas quî Verum in eo primaria, non analogica voce dicatur. War vocali longa idem notare quod Verum, vt nemo vernaculorum nostratium ignorat; ita Latini Veri nomen ex eorum retinuerunt dialecto, qui more Zelandorum, & quarundam etiam aliarum gentium pro war wer efferunt.

Verus, a, um.

Dicitur autem war quasi wi-ar, id est, longè lateque quippiam in sua natura facio manere: quod quid aliud est, quàm rem quampiam conseruare & custodire? War igitur vt verbum vsurpatum, idem est quod custodio tueorque: à quo war nomen idem est quod verum; propterea quòd Verum omnium supremum cunctarum rerum esse conseruet.

War vocabuli etymon.

Quisquis ergo Deo credit, & quia credit ea quæ dicit, vera esse iudicat, is necessariò cōseruatur per veritatem. Quamdiu itaque Adam Deo fidem habebat, & verba eius vera existimabat, in statu felicitatis suæ tutus permanebat, non alterius quàm veritatis præsidio ac custodia. Hinc wart pro custodia & satellitio dicimus, quod Itali in Guarda corruperūt, digamma in Gu mutato.

Adam quādiu in statu felicitatis suæ tutus permanserit.
Wart.
Guarda.

Verùm postquam fides eius à dracone & muliere est labefactata; veritatis præsidium confestim eum deseruit; & se ab omni tutela nudum conspexit. Incidit igitur mox in contraria omnia, magna eius, quod fidem Deo non habuisset, correptus pœnitentia, in quam ichnęa war conuersio nos deducit. Et est sanē hic primus ad veritatem omnia seruantem redire volentibus gradus, si desertæ veritatis pœnitentia ducantur, quæ Raw Cimbricè vocatur. Sed ea nullo modo sufficit, nisi lignum vitæ degustent, de quo necdum agimus.

Raw fit ex War conuerso.

Iam quoniam ex fide ad Verum, ex Vero ad custodiam ventum est; pergamus porrò ad id quod primùm nascitur ex custodia. Quis est

omnino,qui non omnibus viribus, omnibus neruis ad id e uestigio contendat, cuius se præsidio semper tutum fore sciat? Quis,cui eam sciat esse potestaté vt omnia custodiat, ei nō totum se tradat, & ei omnia sua fidat? Quamobrem veritati, in cuius notitiam ex fide venimus, promittenti sese omnia præsidio suo conseruaturam, fidendum omnino citra dubitationem: quo fit,vt tertio loco trow idem sit quod vel fido vel fiducia. Porrò cui omnem saluté nostram fidimus, ei perpetuò cupimus adhærere, quò perpetuò aduersus omnia terriculamenta & omnia pericula tuti simus,nec quicquam omnino metuamus. Innascitur ergo ex hac fiducia menti nostræ amor quidam coniugalis, quo copula indiuidua ei iungi cupimus,cui omnem saluté nostram fidimus: quod cùm nominum architectus vidisset, voluit vt trow quarto loco,idem esset quod matrimonio iungo. Hic enim finis est fidei, vt mens nostra Deo indissolubili coniugalis amoris vinculo perpetuò iungatur. Incrementa auté huius amoris & stimuli magno fiduciæ exemplo nutriuntur, dum credimus firma fide Verbum carnem assumsisse, quò ad veritatem omnia custodientem, quam deserueramus per incredulitatem nostram, iterum nos reduceret. Verbum igitur incarnatum magni consilij angelus in hunc mundum venit,vt ei fidem haberemus, ex fide veritatis cognitionem, hinc fiduciam siue certam salutis spem,mox inde amoré & caritatem, qua mens nostra cupiat se sempiterna copula cum eo coniungere;ex quo solo omnem conseruationis & custodiæ suæ suspendit fiduciam.

Copula crucis Christi animam nostram firmo connubij nexu sponso suo deuincit.

Quæ verò hæc copula est,quę animam nostrá firmo connubij nexu sponso suo deuincit? Id Gallicus item sermo nos docebit,si quæras vocem qua firmissimum vinculú notatur. Disquiratur itaq. certum genus vinciendi, quod maxima polleat ad tenédum firmitate: quæratur is funiculus,quem Esaias vt núquam rumpendú esse,ita eum fore,quo Christus suam sibi sponsam alligaturus esset, iam multo antè, quàm connubium sanciretur,prædixerat. Hunc Ecclesiasticus indicabit, aiens funiculum triplicem difficillimè rumpi. Nunc itaque videamus quî & veteres olim Galli id funis genus vocarint,& nostrates vocent hactenus. Firmissimum profectò funem Tau dicimus,& eo, ipsa vocula tribus litteris constante, triplicem nexum intelligimus. Plato nescio vnde didicerit, Tau litteram ad vinciendum idoneam esse: bene certè habet, & ipsam litteram primam hic esse in fune denotando, & ipsius nomen funis habere notationem. Iam vox in partes suas soluta Te-hau,demonstrat ipsum Tau ad hoc comparatum esse,vt teneat. Quamobrem non poterit non firmissimum verbi & mentis nostræ connubium esse, si hoc fune, quem Tau vocamus, deuinciatur. Verùm vt propius copulam inspiceremus, voluit architectus vt eadem vox crucem denotaret, idque magis propriè & potiore ratione,quàm quemuis alium funem; propterea quòd sola cruce ecclesia sponso suo esset connectenda; & sic connectenda, vt non solùm detineretur firmissimè, sed etiam vt hac copula seruaretur quod eadem vocula denotatur. Funes quiuis ligant & retinent illi quidé annexa; verùm conseruare non possunt; atque idcirco non explent totam significationis, quam Tau offert,latitudiné, quæ conseruandi etiam suggerit notionem: & illam quidem nec in fune quouis, nec quauis cruce repertam, sed in illa sola, cui Christus fuit affixus. Crux ergo quæuis alia, Tau dicitur; at non plena notationis ratione, eo quòd affixum teneat illa quidem firmissimè, verùm non seruet. Iam in Tau alia adhuc crucis Christi vis indicatur, dum in Te au soluitur. Docet enim crucem non solùm idoneam esse ad tenendum & seruandum, sed per eam etiam fieri, vt is qui eius vinculo Christo alligatur, ad patrem quoque perueniat,qui Au, id est, antiquus per excellentiæ figuram vocatur. Quid? Eadem vocis analysi intelligimus,crucis Christi vinculo in antiquum felicitatis statum restitui vniuersa. Cùm itaque omnes hæ significationis caussæ in Tau repertæ soli cruci Christi conueniant, fateamur oportet, hanc voculam huic soli omnibus modis conuenire; cæteris crucibus prima ratione dumtaxat. Sic igitur cogitemus, solum Tau esse,quo connubium verbi & mentis colligatur, ex eo solo omnem dependere saluté,eo solo antiquo statui restitui omnia, eo nos solo ad patrem vniuersorú peruenire. O mirabile vocabulum! ô mirabiliorem nexum! ô mirabilissimam salutem! Sed crescet miraculú, si trilitteram hanc voculam vlteriùs expendamus. Vidimus modò supremi coniugij copulam,vt firmissimam,ita beatissimam prorsus vocis sono denotatam. qué si retrò legamus,docebimur qua via eò peruenire possimus, vt vinculo hoc tam salutari alligemur & seruemur,& reliqua consequamur quæ signifi-

Tau vocabuli etymon, & significatio.

cationis

cationis rationes pollicentur. Nam Vat idem nobis est quod apprehende. Monemur itaq. nihil nobis hoc vinculum profuturum, nisi ipsum apprehendamus, & firmo fune apprehendamus. quod docemur dum ex Vat rursus in Tau redimus progressu orbiculari. Quo ergo fune apprehendemus ipsum Tau vt ipsum firmiter teneamus, vti nos facere debere ichnæa conuersio demonstrat? Quo alio, quàm triplici, & eo quidem ex iis connexo, quæ vox trow indicauit. fidem igitur Christo crucifixo, tanquã verbo vero, habeamus; & dum verũ per fidem agnoscimus, fiduciam & certam spem salutis ex eo manantis concipiamus; & deinde ex fide & certa spe, & consideratione eorum circa quæ hæc duo versantur amore inflamemur, qui nos rapiat feruentissimo ardore ad eius coniugium, à quo tantum accepimus veritatis promissionum & beneficiorum. Hic igitur est funiculus triplex, fidei, spei & caritatis nexu constans, quo ipsum Tau nobis est & apprehendendum, & forti manu retinendum. Neque enim nos ligabit aut tenebit, aut seruabit, aut ad patrem deducet, nisi nos ipsum apprehendamus & triplici hoc funiculo nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius est quàm Vat, eo quòd hoc ex illo ichnæo partu generetur; ita ipsum Tau nos prius apprehendet per ipsum verbum ei affixum, quàm nos ipsum apprehendere possimus. Mutua igitur est sponsi & sponsæ apprehensio, sed prior sponsi quàm sponsæ; prior verbi, quàm eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Illius ergo est trahere ex ipso Tau, & per ipsum Tau; nostrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudæi ex Christi ore intellexerunt, ipsum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad se tracturum; hoc nos in ipso Tau expressum videmus. Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Vat denotatur, dum verbum est tertiæ personæ, quàm illud exsequi possit homo; quod Vat monet, dum verbum est, secundæ cuipiam personę imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus instinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam suggessit, quo simul infinita & stupenda mysteria Ianigenis exponerentur. quæ persequi, quantæ operæ, quantæ pietatis, quantæ sit eruditionis & eloquentiæ, quia nemo Christianorum ignorat, non est quòd nos in ea viriũ nostrarum tentemus imbecillitatem. Ex his saltem quæ de wort & trow, tau & vat, & eorum mutuo complexu breuiter perstrinxi, coniecturam facere licebit, quàm latè verorum Druidarum professio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maxime ad intima eius penetralia & sancta sanctorum porrigatur. Hinc item clarè cernetur, Tau à Ianigenis sacerdotibus & lingua & professione Gallis, quorum doctrinam apud Phrygas olim viguisse plurima docent veterum monumenta, ad Ægyptios peruenisse; in quorum hieroglyphicis vt est frequentissimum, ita à solis hominibus sermonis nostri peritis mysterium eius de vocis interpretatione potest explicari. Tabula apud Bembos conseruata plurimas habet sacras eorũ figuras, qui Tau habent manibus apprehensum, pro eo ac vocis ichnæa conuersio faciendũ esse demonstrat: quarũ explicatus frigidissimus sit, aut potius nullus futurus, nisi doceatur symbolũ cum voce, & vocem cum symbolo conuenire. Quando igitur ij, qui se ipsius trow doctores profitentur, bene partibus suis defungi nequeũt, nisi verbi & mentis nostræ coniugium per solum Tau deuinciri posse demonstrent; perspicuũ est, hanc contemplationem maximè ad eos pertinuisse; & Tau meritò dici Gallicũ, cùm quòd soli Galli, quid Tau sibi velit intelligant, tum quòd hoc solo vinculo ecclesia verbo suo, id est, Gaia Gaio placere coniungiq. possit. Vt autẽ Tau Gallicũ Maro dixit, ita magno omnes consensu Alaudæ vocabulũ ad Gallos refertur: quo illud seniũ auiculæ denotatur, quo omniũ rerum ætas superetur atq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiùs ostendi. Huius igitur caput tymbo siue cono, vitæ symbolo, insignitũ, septies supremũ scipionum apicẽ in hieroglyphica Bembi tabula absoluit. Quãobrem non Tau modò, sed hæc etiã hieroglyphica nota ad Gallorum sacerdotes referatur necesse est; propterea quòd nec allegorica de alaudę senio fabula, nec symboli sacri ratio ex alio, quàm ex Gallico sermone queat habere interpretationẽ. Summatim quicquid in primo sermone, qui apud Ianigenas mãsit, mysteriorũ cõtinetur, id totũ ad Druidarum pertinet professionẽ, tantùm abest vt eam exiguo hoc libello totam cõplecti aut velim, aut possim. Quę verò apud Iuliũ Cęsarẽ sunt eorũ documenta, ea nec nostræ egẽt cõmemorationis, cùm cõmentaria eius omniũ manibus terantur; nec opus habent aut

Vat.

Funiculus triplex, fidei, spei & caritatis.

Bembi tabula.

Alauda libellus ab auctore dedicatus.

Diem à nocte auspicari, naturæ maximè consentaneum.
Materiæ primæ nomina.

nostro, aut alterius explicatu. Id vnũ in Gallicis annotaui, non eam ob caussam quã Iulius Cęsar exposuit, Gallos diẽ à nocte exordiri. Æquè enim Hebręi ac Druidæ, sic censuerũt dierũ naturalium, qui viginti quatuor horas cõplectuntur, ineundã rationem, vt eorum exordium noctes faciant; tametsi Ditẽ primum suum patrẽ minimè iactarent. Seruatũ est hac in re idẽ quod in totius vniuersi generatione, in qua informẽ materiam priorem forma omnes antiqui collocarunt; eamque alij noctẽ, alij Chaos, alij tenebras, alij abyssum, alij alio nomine indigetarunt. Hesiodus noctem ex Chao procreat, & mox ex Nocte Æthera & Diem: apud quem illud mihi audire videre, quod à Mose de eadẽ re traditum habemus: *Et tenebræ erãt super faciem abyssi.* Aristoteles materiã velut Chaos quoddam generationi subiicit, cui priuationem, ceu noctem quandam, adesse pronunciat. Omnia autem hæc eòdem referenda, primam rerum creationem naturæ nobis ordine proponunt; qui, quod imperfectum est & formæ indigum, perfecta re & formata prius facit & antiquius: quod verum quidem est in iis omnibus, in quibus per motionem aliquam ad perfectionis finem peruenitur.

Imperfectã prius est re perfecta.

Cùm igitur Sol generationem temperet ac moderetur, & in generatione priuatio prius materiæ adsit, quàm forma priuationi contraria; meritò tenebræ lucẽ, & nox diem præcedit. Profectò quæcumque mouentur, ab eo motionis habent initium, in quo esse & acquiescere nolunt; quodque minoris faciunt, quàm id ad quod mouentur atque contendunt: quod nisi ita esset, non mouerentur, sed in eo, in quo sunt, acquiescerent.

Nox motus principium; siue terminus à quo fit motus: dies motionis finis & perfectio.
Nacht.

De vocis ergo significatione, quã Cimmerij noctem vocant, liquet, motus principium siue terminum à quo fit motus, noctem esse; & diem id ad quod motio contendit, veluti motionis finem & perfectionem. Acht enim idẽ est quod magni facio siue in pretio habeo, à quo nomen Nacht, quasi Ne-acht, id est, nihili facio, ea formula qua ex Iet, quod est aliquid, fit Niet, id est, nihil. Hinc itaq. perspicuũ, ex eo, quod nihili ducimus, nos moueri, & magno desiderio ferri ad id quod in magno pretio habemus. A Nacht igitur ferimur ad Dach siue Dag, id est, à nocte ad diem: & Nacht quidem id notat, vt dixi, quod nihili ducitur: à qua voce Græcis νὺξ, & Latinis Nox.

Nox Latini, & νὺξ Græci vnde habeãt.
Dach.

Dach verò dies dicitur, quasi De-acht, id est, ipsum illud quod plurimi æstimatur: qua in vocula T finale, quod est in Acht, omittitur, ne nihil differat à Dacht, quod est cogitabat. Scribitur autem potius per G finale, quò pronunciatio ex imo gutture ducta augeat diei æstimationem. Hinc modò liquet, nihilo plus venerationis ipsi nocti à Cimbris tribui, quàm ab Aristotele priuationi; decipique eos, qui ex hoc generationis ordine dignitatem metiuntur & honores; cùm è diuerso quæ in generatione præcedunt, ea dignitate & perfectionis laude sint posteriora.

Nox quare mater omniũ vocetur.

Cùm ergo Orpheus noctem matrem omnium vocat; non aliud dicit, quàm ante omnia tenebras fuisse: eodem modo Hesiodus audiendus; quorum vterque à maioribus idem accepit quod à Mose traditur, Mundum videlicet ex nihilo creatum fuisse, vt noctis nomine Nihil intelligatur. Quod si altiùs acutiusque philosophari velis, atque id quod simpliciter tuetur veritatem, ad aliud detorquere; per noctem intelligere poteris infinitum patris abyssum; è quo verbum cuncta in lucem produxit. Verùm hoc non quadrat cum Cimbrico noctis nomine, quod planè docet noctem nihili prorsus fieri debere, vti luci & diei, rebus in summo pretio habendis, contrariam. Diei enim sic nomen positum est, vt non plurimi tantùm æstimanda indicetur, sed ipsa etiam rerum æstimatio esse dicatur, quod De-acht ad verbum exprimit. Possem hic multa de priuatione & forma, multa de ignorantia & scientia, quarum illa nocti, hęc diei respondet; multa de noctis ac diei operibus disputare, de vocum Cimbricarum interpetatione, sed nobis breuitas in tanta rerum copia studiosè quærenda: in quam, licet non alia quàm summa dumtaxat capita eminus ostenderentur, magnum tamen volumen conferendum esset. Ridere interim lubet Græcorum Grammaticos, qui νὺξ à νύσσα deriuant, cùm claro clarius sit, νὺξ & nox ex eadem radice pullulasse: & sic ex Nacht Nox, sicut ex Recht Rex, & ex Merct Merx deriuari debuisse: at vocalẽ a, apud Græcos in υ, apud Latinos in o transiisse.

Dien.
Dies vocabulum vnde habeant Latini.

Diei autem nomen ab eodem deductum est fonte à quo Dis. Dien enim est promouere, à quo Dies dicitur, eo quòd omnia promoueat. Quamobrem si Cimmerij ad generis auctorem in noctium & dierum partitione respexissent, à die potius, quàm à nocte numerationis sumpsissent exordium. Quando igitur, vti modò sæpius dixi, mihi propositum non est, totam Druidarum doctrinam discutere; &

nunc ſatis indicaui adumbrata quædam totius religionis apud eos fundamenta extitiſſe, illuſtriſſimis verbis & arcanorum pleniſſimis comprehenſa; hoc vnum mihi reliquum video, vt quàm potero breuiſſimè declarem, quid quercus & viſcum celeberrima eorum ſymbola deſignent. Adſcribemus itaque Plinij verba, hominis in Gallia non citra curioſam inueſtigandarum rerum diligentiam verſati. Hic de viſco agens: Non eſt, inquit, omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druidæ (ita ſuos appellant Magos) viſco, & arbore, in qua gignatur, ſi modò ſit robur, ſacratius. Iam per ſe roborum eligunt lucos: nec vlla ſacra ſine ea fronde conficiunt, vt inde appellati quoque interpretatione Græca poſſint Druidæ vocari. Enimuerò quicquid adnaſcatur illis, è cælo miſſum putant, ſignumque eſſe electæ ab ipſo Deo arboris. Eſt autem id rarum admodũ inuentu, & repertum magna religione petitur, & ante omnia ſexta Luna; quæ principia menſium annorumq. his facit, & ſeculi poſt triceſimum annum; quia iam virium abunde habeat, nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanantem appellantes ſuo vocabulo, ſacrificiis epuliſque ritè ſub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tum primùm vinciantur. Sacerdos candida veſte cultus, arborem ſcandit: falce aurea demetit: candido id excipitur ſago. tum deinde victimas immolant, precantes, vt ſuum donum Deus proſperum faciat his quibus dederit. Fecunditatem eo poto dari cuicumque animali ſterili arbitrantur, contraque venena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerumque religio eſt. Hæc Plinius. In quibus & miror & doleo, Gallicum viſci nomen, cuius interpretationem dedit, ab eo expreſſum non fuiſſe, cùm cæteroqui ſoleat Gallicas voces lubenter indicare, in rebus etiam iis in quibus eas ſciri non magni faciendum videri queat. Verùm video quid obſtiterit. Non habebat litteram, quæ conſonantem eam quæ nomen exordiebatur, integro ſono referret; propterea quòd eius poteſtate in auribus feriẽdis prorſus carerent Latini. Equidem partim ex hac coniectura, partim ex Pliniana interpretatione, partim ex voce, qua hactenus Galliæ incolæ vtuntur, ipſiſſimum nomen inueni, quod Plinius nec ſcriptum reliquit, nec Latinis litteris ſcribere potuiſſet. Et certè ſi ſonum exprimere quiuiſſet, nullo modo ſilentio præteriuiſſet tam inſigne venerabilis rei nomen, vt omnium promitteret ſanationem. Cùm ergo hodie *Guy* apud Gallos pro viſco arborum in vſu eſſe communi ſciamus, citra omnem dubitationem & ſcrupulum aſſerimus, hoc nomen ex illo, quod Plinius non expreſſit, eſſe corruptum. Antiquiſſimam autem eius vocis originem eſſe, mos in Gallia hactenus obſeruatus argumento eſt luculentiſſimo. Diſcurrunt iuuenes ipſo anni exordio per vicos oſtiatim vociferantes, *Au guy l'an neuf*, id eſt, ad viſcum, annus nouus. Vt autem conſuetudo hæc vetuſtiſſima apud omnes ferè Gallos in hodiernum vſque diem perdurat; ita Picardi huic celeumati acclamare ſolent, *Planté Planté*; id eſt, Vbertas vbertas, bono omine videlicet ac bonis nominibus felicem omnium rerum copiam precantes. Cùm igitur id tota ferè fieri Gallia conſueuerit, nec cur fiat, ab iis ipſis, qui ad viſcum conclamant, intelligatur; dubium eſſe nemini debet, quin hic mos à priſcis vſque Gallis ad hæc tempora ſit retentus; vti paſſim multa veterum rituum veſtigia, quorum cauſſæ iam olim deſierunt, apud plurimas gentes videmus retenta. Artemiſia nobis S. Ioannis herba vocatur, & huius diui vigiliis & feſto die omnes ea ſeſe cingunt & coronant, nec non limina prætexunt. Cuius rationem ſi rogentur, neſcio quas nugas de Laruis & Lemuribus exponunt; cùm nobis certum ſit, Artemiſiam Iano ſacram olim fuiſſe, eo quòd pedibus robur ad itionem, cui Ianus præſidebat, adderet: quæ res deinde ad D. Ioannem tranſlata eſt propter nominis ſimilitudinem; quoniam nimirum eos quos alij Ioannis nomine vocant, nos Ianos dicamus. Ianus enim nobis à Gan dicitur, G in I conſonantem, propter cognationem, mutata. Et Artemiſia By voet vocatur, eo quòd pedibus præſidio ſit & adiumento. Quando itaque antiquæ conſuetudinis ratio eos latens à quibus obſeruatur, perſpicuum eſt & luculentum indicium inſignis vetuſtatis, dicemus Guy certum eſſe priſcæ vocis veſtigium, quâ

Ad viſcum Druidæ, Druidæ clamare ſolebant:

non eſſe tamen ipſam germanam vocem, eo quòd hanc Latinis litteris Plinius facilè ſcribere potuiſſet. Quæ autem vera & integra vox fuerit, cuius noſtratiũ procliue ſit ad coniectandũ, cùm nemo ignoret nobis digamma illud eſſe frequẽtiſſimũ, quod gemino

V ſci nomen Gallicum quare Plinius omiſerit.

Guy, Galli viſcum vocant.

Au guy, l'an neuf, vnde Gallis in ore.

Artemiſia herba quare S. Ioannis dicatur, & huius Diui vigiliis omnes ſe cingãt.

Ianus & Ioannes idem nomen.

Ianus vnde dictus.

By voet herba quare ſic dicta.

Gu pro VV scribunt populi Romanisantes.
Wy, antiquum visci vocabulum.

V consonanti, digamma etiam vocato notamus; & eo Græcos, Latinos & Hebræos iuxtà omnes carere. Quotquot igitur Romanisant populi, pro hac littera Gu ferè scribūt; ita vt ex Wil-helm nostrati, Guilielmum faciant; & ex wart Guardam. Eodem igitur modo si Guy ad priscam Gallorum linguam reducas, pro Guy, wy habemus. Et bene quidem hæc processit coniectura: sed videndum modò, an wy siue wi vocali longa, cuius loco duplicem litteram pingimus, id significet, quod Plinius ex voce Gallica Latinis hominibus interpretatur. Admiranda sanè est huius voculæ notatio, & plurimis rebus communis, analogia quadā eodem ferè tendentibus; quas vt omnes quàm breuissimè Latinis exponas, non alia dictione promptiùs consequaris, quàm si omnia sanantem reddas. Wi enim primò & propriè nobis illud significat, quod longè lateq. Latinis, siue quod latè patet: ex natura litteræ duplicis V ducta ratione. Sic dicimus, tis wi van hier, id est, magnum hinc ad illud est interuallum. At wi vt verbum vsurpatum idem est quod dilato. Iam quia nihil latiùs longiusque se extendit, quàm vis diuina omnia conseruans, & vnumquodque in suo genere beans & plurimum promouens; voluit voculæ faber, vt wi in sacris idem esset quod consecrare. Quæ enim consecrantur, ad vsum latissimum disponuntur, vt nimirum quamplurimis prosint, & omnium felicitatem quàm maximè dilatent. Hic enim proprius est sacrarum siue rerum siue personarum finis, vt per eas omnia bona mortalibus dilatentur. Iuuenalis dum breui summa omnium precum & votorum latitudinem includere vellet, hoc vnum optandum dixit, *vt sit mens sana in corpore sano*. Breuissimam ille quidem fecit orationem, at multo breuiorem is indicauit, qui cōsecrare sic expressit, vt ea dilatatio comprehenderetur. Voluit enim intelligi, omnium bonorum amplitudinem per sacra nobis contingere. quæ cùm omnia nostra mala, qualia qualia sint, curet, rectè Plinio dictum est hanc plantam eo nomine vocari, qua omnium sanatio comprehenderetur. Prętereà quoniam lolium & cæteræ noxiæ herbæ crescendi latitudinem frugibus impediunt, voluit sermonis auctor, vt wi etiam poneretur pro eo quod est, noxia & superflua exstirpo. Quid verò est sanare, nisi hoc sit sanare? Et sanè hoc est sacerdotum proprium munus, vt bona dilatent & noxia eradicent: hoc item medicorum officiū, vt benignos corporis humores augeant, noxios expurgent. Nec aliter de magistratu existimandum, cuius partes vniuersæ hoc vno continentur, si bonorum numerum latiorem reddant, & malos è reip. pellant. Quoniam itaque wi verbum tria hæc significet, dilato, consecro & noxia expurgo; & inde nomen factum sit eiusdem soni ad Viscum denotandum; profectò Plinio interroganti quid wi significaret, optimè responsum est, ea vocula plantam notari omnia sanantem. Quid enim vlteriùs ad sanitatem vniuersorum desideraretur, si per sacra pietas dilataretur, & omnes cùm corporis, tum animi morbi expurgarentur? Ex eadem radice win nomen accepit, quod Latini in Vinum, Græci in οἶνος commutarunt; eo quòd hic liquor non solùm hominis & benignum sanguinem & spiritus vitæ necessarios excellentissimo quodam modo dilatet, ac noxios tum fumos tum humores expurget; sed quòd mentem etiam quadam tenus consecret ac diuinam reddat, eamq; talem præstare videatur, qualis eorum est, qui diuino Spiritus sancti afflatu accenduntur. Hinc illa Apostolorum credita ebrietas, dum flamis Spiritus sancti incaluissent. Viscum itaq. wi nominabant, ceu eo omnia consecrarētur, ac modis omnibus & corporis & animi & fortunarum sana redderentur, atque latissima felicitatis caperent incrementa. Neque igitur mirum quod Plinius dicit, creditum fuisse hoc diuinum munus è cælo in robur demitti, atque aurea falce resecari solere. Hoc enimuero diligenti inquisitione dignum, quid caussæ fuerit, vt rem, quam Plinius friuolam vocat, tanta coluerint religione, & eo sint nomine dignati, quo nullum ferè magis sit sacrosanctum, quoque omnes felicitatis humanæ numeri contineantur. Verùm quando non quoduis viscum, sed illud tantùm quod in quercu cresceret, venerati sunt, prius examinetur oportet, quæ ratio robur præ cæteris arboribus colendum esse persuaserit. In primis constare video glandiferas arbores non apud Druidas tantùm, sed apud cæteras etiam gentes in antiquissima fuisse veneratione; ac venerationis caussam eam ferè assignari ab omnibus, quòd glande prius mortales vescerentur, quàm Ceres fruges demonstrasset. Sic Virgilius:

Wy vocabuli vsus, & significatio.

Wyn, Vinum Latini, & οἶνον Græci, vnde dicant.

Glandiferæ arbores Ioui sacræ.

Liber & alma Ceres vestro si munere tellus

Chaoniam

Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis.

Nec est profectò cur in re omnibus perspicua multis testimoniis vtar, cū nemo nesciat Græcorū doctissimos quosque tradidisse, illud quercus genus quod glandem maximè edulem profert, φηγὸν idcirco vocari, quòd prisci homines eius fructu vitam sustētarint. φηγὸν. Sciūt præterea omnes, quercū Ioui sacram ab omni litterarum memoria semper fuisse, vt ex illo liquet Homerico:

Οἱ μὲν ἄρ ἀντίθεον Σαρπηδόνα δῖοι ἑταῖροι
Εἶσαν ὑπ' αἰγιόχοιο διὸς περικαλλεῖ φηγῷ.

In quo cernitur antiquissimos fuisse huius arboris honores. Nec quisquam arbitretur φηγὸν Græcorum & fagum Latinorum eandem esse arborem, propterea quòd nomen idem videatur. Alibi harum arborum discrimē docui, & fagum Latinorum Theophrasti oxyam esse demonstraui; quam alij Scissimam, in quibus Gaza, alij Fagoscissimam, vt Strabonis interpres, nominarunt, cùm simpliciter fagum interpretari debuissent. *Fagus Latinorum Theophrasti Oxyam esse.* Virgilius de fagi vmbra locutus, mox inferius ad Dodonæas Græcorum phagos alludit, at eas non fagos, sed quercus appellat:

Sæpè malum hoc nobis, si mens non læua fuisset,
De cælo tactas memini prædicere quercus.

Verùm id clarius alibi:

——*atque habitæ Graiis oracula quercus.*

Lusit idem Grammaticos, dum Faginus axis dixit, quo illud Homeri φήγινος ἄξων interpretari voluisse videretur, eo quòd sciret ex oxya etiam axes fieri, non modò ex quercu: & est alioqui non inelegans ad vocem Homericam allusio, licet materies sit diuersa. Nostrates hodie fagi vmbra non minus quàm Virgilius delectantur, è qua fornicati labyrinthi Bruxellis in Palatij paradiso cernuntur. Verùm Græcorum Phagi glandibus etiamnum hodie vescuntur, cùm cæteræ gentes, tum Hispani & Neapolitani; quorum hi, si memoria non fallat, querciam gentilem Phagum appellant. Nobis satis esto, quoduis glandiferi roboris genus Ioui sacrum olim fuisse, & id ferè communi quercus nomine apud Latinos dici solere. Nam Robur ad quamuis duram materiam refertur. Hinc Palladius:

Robora Palladij decorat siluestria ramus. Lucanus item:
Tot circum firmo siluæ se robore tollunt.

De quercu verò generatim sic Ouidius:

Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes. Iterum alibi:
Sacra Ioui quercus de semine Dodonæo.

Virgilius item quoduis glandiferi roboris genus Ioui sacrum sciens sic cecinit:

Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
Castaneæ, nemorumq; Ioui quæ maxima frondet
Aesculus: atque habitæ Graiis oracula quercus.

Nunc igitur videmus, non Druidis tantùm, sed omnibus ęquè Gręcis ac Latinis in valde prisca veneratione quercus habitas fuisse; atque idcirco minimè cum Plinio, vel Epicureo vel atheo dicendum res friuolas apud Gallos religiosè cultas fuisse, nisi vna dica omnem accusare audeamus antiquitatem. Quod pluribus gētibus placuit, & ab omni omnis æui memoria placuit, eius maximam esse rationem debere, non Hesiodus tantùm, sed Aristoteles etiā & Plato, & hos secutus Cicero in Tusculanis in principiis habet, ad fidē faciendam firmissimis, vtpote quibus perinde atq. cōmuni gētium iure standum sit. Quamuis igitur huius leges ab omnibus scitæ atque perlatæ nunc nulla ratio extare videatur; idcirco tamen nō est reiicienda aut abroganda, sed potius magnam & diligentē operā adhibere oportet, quo dispiciamus ecqua latentis caussę vestigia deprehēdantur. Iouē ab omnibus summū haberi Deorum nemo dubitat, ne idolorū quidem cultor: Nos, quibus veritas illuxit, Iouis nomine summam vitę suauitatē scimus indicari, & ab vno Deo & vitam sempiternā, & sempiternā vitæ dulcedinē tribui posse. Quaobrem sumpto eo, quod neminē nō daturū putamus, arbores dum Diis attribuuntur, symbola esse earum rerum quas nobis ab ipsis cōcedi ac donari maximè optamus; credimus quercū tesserā eius muneris præ se ferre, quo nullū maius à Ioue nobis dari posse veteres *Quercum cuius rei symbolum.*

omnes

omnes existimarunt. Quid autem id sit, ex nobis ipsis facilè discemus, si expendamus, nihil nobis vel tristius & durius morte accidere posse; vel contrà quicquam magis omnium votis expeti, quàm vt perpetua vita contingat. Quod si ita sit de stabili naturę iudicio statuendum, nec vllum omnino animal reperiatur, quod mortē non in summo collocet malorū; nō videor mihi reprehēdendus, si dicam nullū beneficiū maius cuiquā cōferri posse, quàm si à certa morte liberetur. Quid si ergo quercus huius beneficij symbolū ponatur, & quia tanto munere nihil maius queat cogitari, ad eum propriè primoq; spectare dicatur, qui solus potest à morte liberare? Nō malè sic procedet collectio, si proprium quidē cuiusq. Dei symbolum summū ipsius donum exprimere debet. Quercus ergo sit vitæ siue liberationis à morte signum, quā quia solus Iupiter præstare potest, Ioui fuit à priscis consecrata. Qua verò de caussa vitæ symbolum sit, pòst explicabo: id modò constet, quòd ad vitæ conseruationem referatur. Maximus Tyrius prodidit, apud Celtas altissimam quercum deligi solere, vt Iouis signum esset. Quoniam verò Iupiter quicquid est, vita est; & vita quidem ea, quæ tota in contemplatione consistit, si quercus Iouis signum est, vitam quoque quercus denotabit; & quicquid ad vitæ conseruationem pertinebit. Quod autem de vitæ conseruatione dico, clarius euadet ex prisca Romanorum consuetudine, à veteribus Gallis haud dubiè accepta, quæ habebat id sollemne, vt qui ciuis vitam seruasset, is querna corona donaretur. Multa hactenus exstāt numismata querna corona insignita, in quibus litteræ adiectæ ob C S apertissimè docent, ea sola de caussa dari solere, quòd quis ciuis Romani vitam seruasset: cuius tantus erat honos, vt nullus ne Imperatoribus quidem maior à P.R. tribueretur; adeò vt cùm Cicero totam ciuitatem Romanam seruasset, & tot millia ciuium à mortis discrimine eripuisset, querna corona donandus L. Gellio videretur; quasi tanti beneficij magnitudinē quercus symbolū æquaret. Possem equidē multos id genus nummos proferre; sed quorsum prolixus sim in re omnibus notissima? Hoc potius inuestigandum, qua de caussa vita ciuis conseruata quercu notaretur. Sed & illud modò declaratū, quia nimirum Ioui vitæ datori sacra esset. Attamen bene illud quidem dictum & ratione collectum; sed rursum quæstio existit, cur quercus Ioui consecretur. Dicunt quidam ea de caussa id factum, quòd principiò homines glādibus vescerentur; quos Plutarchus videtur secutus. At cùm antiquissimū hominū genus Saturno regnante dicatur fuisse, miror cur non Saturno potius quam Ioui glandis esum adscribant. Deinde rogatos velim hos antiquitatū inquisitores, cur ante fruges inuentas, vti volunt, nō malis potius, pyris, ficis, cerasis, siliquis, caryotis, nucibus, & id genus aliis suauioribus longè, quàm glandibus vitam sustinerent? vt interim de omni bulborū genere, & cucurbitis & peponibus spōte natis nihil dicam. Faciunt scilicet hi curiosa caussarū inuestigatione, vt homines primos quibusuis belluis faciāt rudiores, cùm nullū pecus sit tam obtuso palati sensu, vt nō ficis potius & dactylis, quàm querna glāde vescatur. Deinde quod vnquā tēpus fuit, quo terra non æquè fruges atq. cæteras plantas produxerit? Atqui, dicent, id damus vel fabulis, vel antiquę historię, vt quia sic traditū inuenimus, ita credamus, & eius, quod credimus, fidē nō adducamus in quęstionē. O magnam pietatē & sanctam vetustatis venerationē! Enimuero ego & antiquitatē pro eo ac debeo facio plurimi, & quę in eius video exstare monumentis, ratione carere non puto; sed pleraq. sic capiēda cerno, vt ea nō ad historiā, sed ad allegoriā & symbolicū dicēdi gen⁹ referre oporteat: quod nisi facias, quāplurima vesanis anicularū deliramentis vaniora pro veris narrationibus amplectaris necesse est; quod in hoc, de quo agimus, vetusto glandis esu video ferè omnibus scriptoribus accidisse, licet essent alioqui cęterarū rerū censores in primis graues & seueri. Quādo igitur absurdius hoc est eorū figmentū, quàm vt vel ab asinis Arcadicis admittatur, nedū vlli homini vel debeat vel possit probari; alia ratio quæratur oportet, cur glandifera potius arbor Ioui, quàm alia dedicetur. Nā si vitæ quam ipse & dat & cōseruat consideres durationem & perennitatem, cypressus potius aut cedrus aut thuia ad symbolicā rationem conueniat, quàm quercus: Sin vitæ alimenta spectes, ficū potius, aut palmā, aut pomū ad tesseram, quàm glandiferum robur aptaris. Quamobrem cùm nec ex historia de prisco glādis victu prodita, nec ex arborū natura facilè inuenire queas, cur prisci homines mirabili consensu, tū Ioui, tum cuiuis vitę cōseruatori quercū cōsecrarint; desperata veritatis peruestigatione ex iis qui hactenus sacri huius symboli caussas quęsiuerunt, ad altiora adscenda-

Querna corona donari solet, qui ciuis Romani vitam seruasset.

Glandibus antiquitus homines vitā non sustentasse.

adſcendamus principia, & ex vera hiſtoria veritatis argumẽta depromantur. Quoniam itaq. hic de factis veterum notis agimus, & iis quidem non quibuſuis, ſed iis duntaxat, quæ ex arboribus ſumuntur, par eſt; vt ex primis arborũ ſymbolis apud antiquiſſimum ſcriptorem repertis exordiamur, cernamuſque ecquid inde lucis adferri poſſit ad huius quæſtionis tenebras diſcutiendas. Accedamus itaque ad paradiſum, & in eo diſquiramus, an ſymbolicas aliquas arbores reperire poſſimus. Nec eſt longè progrediendum, cùm ſtatim duæ ſeſe arbores offerant; altera arbor vitæ, altera arbor ſcientiæ boni & mali nuncupata. De arbore ſcientię boni & mali copioſe Indoſcythica noſtra tractant, & clariſſime oſtendunt, eam ficum eſſe Indicam. At arbor vitæ qualis fuerit, nec à me, nec ab alio explicatum. Breuiter igitur & ſummatim ſic de Moſis hiſtoria accepimus, hominem liberum creatũ fuiſſe, atq. ei geminam propoſitam conditionẽ; alteram mortis, alteram vitæ. Vitæ quidẽ, ſi, quod Deus faciendum præceperat, obſeruaſſet: Mortis verò, ſi vetitũ arboris ſcientiæ boni & mali fructũ comediſſet. In hominis igitur arbitratu fuit vt ſeipſe moderaretur, atq. quò vellet duceret; qua de libertate Menſch Cimmeriis vocatus eſt, ceu men ſich, id eſt, ducens ſeipſum. Licuit ergo illi in vita manere, & mortale pomum declinare. Sed quærat meritò quiſquã: Si vnum tãtum arboris genus fuit, cuius fructus mortẽ adferret, & cæterarum omniũ fructibus vitã ſuſtinere homini liceret; cur vnũ duntaxat vitæ lignum cõmemoratur, cùm æquè ex omnibus, vna ſola excepta, vitam ſibi perpetuò prorogare poſſet? Primus hanc viam ingredior, & ſi quid fortè peccem aut ceſpitem, ignoſcendũ primo experimẽto. Quicquid autẽ vel hic vel alibi noui adfero, id iudicio Eccleſiæ Catholicæ Romanæ ſubiectum eſto. Dico itaq. cum D. Paulo, ante omnia ſecula Deum præuidiſſe Adamum ex legis tranſgreſſione mortis pœnam luiturum, & idcirco prædeſtinaſſe filium ſuum humani generis liberatorem. Quãobrem ſicut mortis lignũ in Paradiſo plantauerat; ita voluit vt vitæ quoque lignum in eo creſceret; quò qui mortiferi mali veneno periturus eſſet, is vitæ ligno à morte poſſet ad vitam reuocari. Quemadmodũ igitur in terra noxiarum herbarum ipſa natura profert alexipharmaca; ita naturæ auctor Deus ante omnia ſecula prædeſtinauerat ſe in Paradiſo plantaturum arborem vitæ, cuius fructu mors ab arbore ſcientiæ boni & mali illata curaretur. Sed cùm illud in natura fieri non poſſit, vt medicina vlla mortuum in vitam reſtituat, ſemperque verè dicatur:

Menſch, vocabulum vnde compoſitum.

Arbor vitæ in paradiſo.

Sperandum eſt viuis, non eſt ſpes vlla ſepultis;

& id quod Homerus cecinit, Nullo modo animam ſemel dentium vallum egreſſam, vel vi, vel alio modo retrahi poſſe; cogitare debemus altius aliquod arcanum in arbore vitæ latuiſſe. Neq. enim Adam ſeipſe eius fructu in vitam reuocare potuiſſet, cùm extemplo ipſam legem tranſgreſſus, nullam amplius habuerit vitæ poteſtatem, nec quicquam iuris in Paradiſo, vti totus mortuus & omnibus ſuis viribus deſtitutus. Quocirca Deus ironia vſus eſt amariſſima, dum draconis mendacium repetens dixit: *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum. Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ & comedat & viuat in æternum.* Quemadmodum enim Adam ex eſu fici Deo ſimilis factus non erat, ſed diſſimillimus, cùm Deus ſolum bonum, Adam ſolum malum poſt peccatum ſciret; ita poſt peccatum ne velle quidem potuiſſet aliquid boni aut æterni de ſuis viribus, tantum abeſt vt vel fructum arboris vitæ tunc contingere, vel ex eius eſu mortem depellere quiuiſſet; cùm omnis eius vita & vitæ partes æterna morte depreſſæ & ſepultæ iacerent. Quis ergo vſus huius arboris vitæ? Num ſi Adam antè fructum eius comediſſet, quàm vetiti fructus venenum caperet, præſeruari velut Galene quapiam Andromachi potuiſſet? Certè cùm eius eſu interdictum non fuiſſet, non minus illi pomum ex arbore vitæ decerpere, quàm ex quauis alia non vetita fas fuiſſet. Quid igitur? Accuſabimus eius imperitiam & craſſam rerum naturalium ignorantiam? Id minimè poſſumus, cùm ſacra ſcriptura teſtetur, abſolutam eum totius naturæ ſcientiam habuiſſe, dum ſingulis rebus nomenclaturas rectiſſima ratione architectaretur. Aliter itaque ſubducenda ratio. Vt arbor ſcientiæ boni & mali de natura ſua noxia non erat, aut veneni ſucco imbuta, ſed ſola legis tranſgreſſione mortem attulit; ita arbor vitæ non plus virium ad vitam perennandam habebat, quàm quæuis alia arbor fructum proferens edulem; ſed ſola diuina gratia ad hoc erat prædeſtinata, vt ſicut per ficum

mors,

mors, ita per hanc mortuorum vita caperet exordiũ. Qua verò ratione & via mortuis vita per arborem vitæ restituenda esset, nemo mortalium clarè prius sciuit, quàm angelus magni consilij Christus Verbum incarnatum id reapse monstraret. Erat illud quidem in multis vaticiniis, sed non antè intelligendis, quàm mors victa deiectaque, verum vitæ lignum mortalibus ad oculum demonstrasset. Hieremias in persona Christi ad hunc modum sua de hoc ligno promit oracula: *Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognoui; tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui qui super me cogitauerunt consilia. Mittamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra viuentium, & ne memoretur nomen eius amplius.* Hæc autem de Christo intelligenda esse perspicuum est ex eo, quòd solus Christus verus panis est, cuius esu vita datur sempiterna. Non habuit lignum ex natura sua vitæ conferendæ facultatem, sed exterius ab ipso pane vero vitæ datore hanc vim accepit: haud secus atque lignum scientiæ boni & mali non ex se, verùm ex hominis peccato infectum est mortifero veneno. Crux ergo verum fuit lignum vitæ, de quo in Apocalypsi apertè legimus: *Qui habet aurẽ, audiat quid dicat Spiritus ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ quod est in paradiso Dei mei.* Et iterũ: *Et ostendit mihi fluuiũ aquæ viuæ splendidum, tanquam procedentem de sede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.* Et paulo pòst: *Beati qui lauãt stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ.* Cùm hic audiamus omnem Sanctorũ potestatẽ ligno vitæ acceptam ferendã, dixeritque D. Paulus, sese non in alio, quàm in cruce gloriari posse; clarum est, crucem & lignum vitæ vnam eandemque rem esse, propterea quòd omnis gloriatio circa ea quæ præstare possumus, versetur. Quamobrem si de cruce Domini nostri Iesu Christi gloriabatur palam, & agnoscebat & prædicabat sese nullas vires habere, quas non crucis beneficio nactus esset, num putamus eum negaturum fuisse, crucem Christi lignum vitæ esse? Vt tamen clariùs cernas, D. Ioannem paradisi terrestris ad cælestem accommodasse symbola, vide quid addiderit: *Et omne,* inquit, *maledictum non erit amplius, & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum: Et nox vltrà non erit, & non egebunt lumine lucernæ neque lumine Solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.* Nihil ergo hæsitandum existimo, quin crux sit lignum vitæ, & lignum quidem hoc in paradiso plantatum fuisse; verùm nõ attulisse fructum suum antequam ei panis viuus affigeretur. Custoditum autem fuit lignum vitæ per Cherubim, ne via homini vlli ad illud daretur; quia nimirum absconditum infinitæ bonitatis diuinæ cõsilium sub alis Cherubin occulebatur; & iusta æternæ Themidis ira, quæ gladio flameo denotabatur, omni ex parte obsistebat, ne homini ad vitam aditus pateret, donec tandem nube alarum Cherubim remota, pacataque diuina patris ira, cælestis paradisus, quem sedem Dei & agni vocat D. Ioãnes, aperiretur, & in ea verus vitæ ligni fructus tot seculis expectatus, & tandem plenitudine temporum maturus effunderetur. Quamuis ergo vitæ lignum diu custoditum manserit, ne vitam hominibus mortuis reddere posset; expleto tamen eo tempore quod pater ab æterno præscripserat, vitã omnibus mortalibus attulit. hinc veteris legis & cærimoniarũ caligine, quæ per Cherubim denotatur, discussa; hinc patre, per Verbum incarnatum, placato; & flameo gladio, quo pater peccata nostra in filio suo puniuit, in vaginam suam recondito; & maledictione cõuersa in benedictionem, iuxta gladij versatilis nomen; dataque omnibus per vitæ lignum potestate, vt in cælesti paradiso vita perfruantur sempiterna. Demonstrato itaq. nunc eo, Crucem siue Tau vitæ lignum esse, facilè docere possemus, quodnam arboris genus ab æterno hac prærogatiua datum fuisset, vt tandem vitæ fructum ferret, si constaret quo ex ligno crux Christi fuerit facta. Scio non defuisse qui ex diuersis lignis crucem composuerint, & alios quidem tria, alios quatuor genera coniunxisse; non illos quidem vllo solido ductos argumento aut idonei scriptoris auctoritate, sed meris & inanibus coniecturis, quas vel referre, vel confutare, operæ nullum pretium haberet. Quòd si diuersitas materiæ admitteretur, ea in solida cruce duobus generibus contineretur; quorum alterum ad erectam trabem, alterum ad transuersarium lignum posset accommodari. Qualis enim crucis fuerit figura, ipsum Tau demonstrat, toties in Hieroglyphicis repertum.

Lignum vitæ, crux Christi.

Crux Christi ex quo ligno fuerit facta.

repertum, vt impudentis peruicaciæ dici deberet, si quis de ea amplius dubitaret, aut aliam nobis obtruderet formam. Qua tamen de re qui plura nouisse volet, sacram Tau figuram, suo à nobis loco depictam, consulat; in qua videbit, indicem à Pilato adfixum, crucis partē non fuisse. Romani in seruis castigandis extremoq. supplicio puniendis, furca reddebant infames: quam Plutarchus in vita Coriolani eam currus partē definit, cui temo immittitur, quam firmissimā robustissimamq. esse oportet. At Plinius quercui robustæ materiæ laudē tribuit: qua de re colligo, è quercu ea fieri solere, quæ vt firmissima essent & tenacissima, vsus postulabat. Nobis certè hactenus ad hanc currus partem robur deligitur quernum; cuius vbi copia datur, illic vecordis sit hominis, deteriorem materiā præferre meliori. In Iudæa autē quercus copiosas fuisse, frequens earū in sacris litteris mentio demonstrat. Quinetiā id obseruare licet, valles quasdā à quercu nomen accepisse, eo quòd in vallibus vt plurimum quercus luxuriarēt. Hinc quo loco quercus Mamre est apud Hebræos, nos in vulgata interpretatione vallē Mare habemus: & capite Geneseos duodecimo, vbi Græca vulgata editio δρῦν habet, Latinus interpres vallem, ex eadē voce vertit. Sed hac de re mox latiùs. Querceta itaq. circa Hierosolyma frequentia; & inter alia Bethel quercum fletus nobilissimā habebat. Quid dicam mōtem Samariæ, Basam nomine, quercetis celeberrimū. Nihil itaq. dubitandū, quin Romani carnifices Hierosolymis materia sint vsi eadem ad crucis constructuram, qua Romæ vti consueuerant ad furcas è plaustris ad seruile flagitiorū supplicium vocatas. quod eo redditur verisimilius, quòd ad crucifigendos homines materia opus esset, quæ clauos firmissimo nexu teneret. At hoc nulla arbor melius quàm quernū robur præstare possit. Quando igitur in Paradiso terrestri lignū vitæ veluti certum quoddā arboris genus cōmemoratur, & id ad materiā crucis refertur, non videor mihi veritati cōsona dicturus, nisi ex vno arboris genere crucē constitisse dicā, ad quod ea, quæ de arbore vitæ in Paradiso plantata dicuntur, pertinere intelligantur. Pace igitur aliorū, qui nullo solidæ rationis fundamēto varia ligna ad crucem construendam cōgesserunt, mihi fas sit dicere, quercū generatim pro glandifera arbore acceptā, vitæ arborē in Paradiso fuisse; & eam nube alæ Cherubicæ tātisper custoditā, dum tēpore suo vitæ fructū ferret, Iesum Christū crucifixum. Hinc arca fœderis alis etiam Cherubim tegebatur, quo intelligeretur omnia sacra legis Mosaicæ ad lignum vitę referri: nec antè vitę fructū ab hominibus degustari posse, quàm Deus ipse Cherubim remoueret, omnemq. cærimoniarū vmbram Verbi incarnati luce discuteret atq. profligaret. Sed de Cherubim alibi fortasse, vbi docebo veram eius vocis notationē aliunde quā Hebræi putent, petendā, & ad ea propriè spectare, in quibus Dei virtus occultata delitescit: atq. hinc fieri, vt protegere etiam & occultare Cherubim dicatur. Verùm vt Cherub diuina occultat ac celat, humana protegit & alis suis expansis tuetur; ita Hebræis vox hæc posticā sui partē, ne agnoscatur eius mysteriū, ostendit; tametsi Cimbri à sinistris ad dextra naturæ ductu progressi, ipsam anticā Cherub partē mox primo occursu inter legendū intueantur. Sed hæc alterius loci. Verū nō antè Cherubicæ alæ fœderis tabernaculū tegere desierunt, quàm Deo placuisset flameū gladium cōuertere in filium suū; ac deinde eum recondere, ac ostēdere iram in misericordiā transiisse, vereq gladium esse versatilem. Nunc tēpus est vt explicemus, quam rerū symbolorumq. conuenientiā secuti simus, dum quercū vitæ arborē esse nobis ipsi persuaderemus; quidq. ex hac inaudita hactenus opinione vtilitatis ornamentiq. emanet ad pietatis studia promouenda. Insani enim hominis esse iudicē & pessimè feriati, multū operæ temporisq. conferre ad id docendū quod cùm ab omniū hominum cogitatione sit alienum, tum nihil habeat, licet concedatur, emolumenti ad Christianos vtili quapiā & pia cognitione instruēdos. Primùm igitur Mathematicos & Platonem imitati, cernamus quid ad hanc hypothesim, vt sic coniecturam nostrā vocemus, sit cōsecuturum. Dum quæritur cur Ioui quercus potius (cuius nomine æsculum quoq. cōprehendo) quàm quæuis alia arbor sit cōsecrata; respōderi à plurimis audimus, id ea fieri de caussa, quòd hic primus fuerit homini cibus. At id absurdissimū esse, si simpliciter citra tropum omnē capiatur, paulo antè dixi; propterea quòd homines quouis pecore stātu obtusiores, & minus sensibus ad nutritionē datis instructos, quàm vel asini sint vel mures. Experiamur igitur ecquid melioris responsi ex hypothesi nostra queat experiri. Alibi docui Alaudā omnibus cęteris rebus, atq. adeò ipsi terrę vetustatis laude pręferri;

Furca, quā serui apud Rom. solent reddi infames, qualis fuerit.

Quercus copiosæ fuerūt olim in Iudæa.

Quercus, arbor vitæ in paradiso fuit.

Arca fœderis tecta alis Cherubim.

non alia de caussa, quàm quòd orationis & hymnorum Deo quotidie septies canendorum symbolum esset. Eodē modo de quercu dicam, primùm ipsi hominis alimentū ab omnibus antiquis magno cōsensu acceptū referri, propterea quòd quercus symbolum esset crucis: quæ vt è quercu fieret, ante omnia secula fuit prędestinatū. Sicut ergo ante secula vocati sumus ad vitā; ita ante secula prima homini esca prædestinata fuit ea, quæ vitam in cruce hominibus esset datura; cuius tesserā glandes ferebant. Primum igitur hominis pabulum glans, nō illa quidē vitam dans perituram, sed eam quā in cælesti paradiso sumus victuri. Vt igitur quercus in paradiso terrestri lignū vitę dicebatur, quia ex eius materia lignum vitæ erat cōstruendum; ita glans cęlestis panis, quē crux erat latura, symbolū habebat, & idcirco primū hominis alimentū vocabatur. Quamobrē meritò Ioui cōsecrata, quòd Iupiter vitæ dator magnū suū cōsilium per hanc esset exsecuturus, omnib⁹ mortalibus in hac arbore à morte liberatis, & in meliorē suauiorēq; vitā, quàm antea quàm mortui essent, fuissent, restitutis. Quo autē huius mysterij, reliqua arcana omnia multis parasangarū myriadibus superātis, apud Romanos perpetuū exstaret monumentū; diuino apud eos instinctu est statutū, vt corona quernea ei daretur qui ciuem Romanum seruasset, atq. id quidē magna, vt Plinius exponit, religione. Indicabat hic ritus tam sollicita veneratione perpetuò obseruatus, fore aliquando vt populus Romanus vitam suā quercus beneficio tueretur, nec alio modo saluus esse posset, quàm si quercus ei vitā attulisset: quod in Agonio accidit Martiali; in quo prœlio agnus morte sua in altari crucis occidit draconē, perpetuum nō Romani tātùm ciuis, sed totius etiā humani generis hostē. Qua in victoria id seruatum, quod in querna corona dāda lex iubebat, vt nimirū ciuis seruatus, hostis occisus esset. Nec magis miremur hunc ritū diuinitùs institutū fuisse, quàm aut festum Liberaliorū diē fastis illatum, aut aram Maximam Romæ cōstitutam, aut clarissima de Christi natali, morte, resurrectione & in cælū adscensione oracula Sibyllæ inspirata: quæ omnia & quāplurima alia ab eo spiritu proficiscuntur, qui nullo vnquam tempore mortalium generi sic voluit deesse, vt nō aliquibus monitis homines ad rectum vitæ iter vocaret. Vt autem ciuica corona aptissima fuit veræ ciuium cōseruationis nota per Christum in quercu perficiendę; ita glans symbolum fuit elegantissimū illius panis qui primus homini cibus esset; nō ille quidē ad vitā hanc caducam exiguo tēpore prorogandā, sed ad vitam in regno Dei & Agni sempiterna lætitia peragendā, robur daturus. Quis posthac nō pluris faciat quā hactenus fecerit eos Romanorum nummos quibus querna corona sinuosis foliis & glandibus insignis delineatur, addita inscriptione, *Ob ciues seruatos*? Sunt quibus numismata rara placeant, & tanto pluris fiant, quāto pauciora reperiuntur. Per me licet vt quisq. qua velit lance antiquariam suā supellectilē appendat, mihi nihil æquè carum est, atq. illud, è quo vetusta religionis nostræ monumēta lucis aliquid & nobilitatis hactenus incognitæ sibi vindicare possūt. Vnius Romani ciuis vita seruata, in memoriam mihi reuocat omnes totius mūdi ciues in querno robore seruatos: & cùm ea summi honoris esset ac summa religione donaretur, dubitare nō possum quin diuino instinctu ritus hic, vti pleriq. alij, apud Ianigenas fuerit institutus. Audebo igitur quercum vitę arborē nominare: & vt vitæ arbor esse sciretur, vitę seruatori ex ea coronam fieri solere dicam: nec alia de caussa Ioui sacram esse, quàm quòd in ea magnæ suæ vrbis ciues à morte in vitam reuocaturus esset. Refert D. Hieronymus magna reuerentia Abrahæ quercum in Mamre cultam fuisse, atque eam ad Constantij vsque imperium studiosè visi solere. Audiamus itaque tantæ reuerentiæ causam, vt contra quàm communis arborum natura ferret, in Mamre quercus tot seculis durasse diceretur. Memini quid de quercu Mariana dicat Cicero; eam nimirum duraturam dum Latinè loquentur litteræ; addens, multa multis locis diutius commemoratione manere, quàm natura stare potuerunt. Nec vanum fuit Ciceronis vaticinium. Nam quamuis illam antiquam Marianam, ex qua olim euolauit

Nuncia fulua Iouis miranda visa figura,

tot seculorum vetustas absumpserit; vidi tamen & ego quercum in Arpinati suburbano, quam Marianam vocabant, simili perpetuæ commemorationis beneficio quercus in Mamre siue Hebron,

Canescet seclis innumerabilibus;

non illa quidem, quòd ex ea nuncia fulua Iouis Ciceronis figmento euolarit, sed quòd

Glans quà ratione dicatur primum hominis pabulum.

Numismata antiqua.

Quercus Mariana.

Quercus Mamre.

quòd ipſe Deus verus Iupiter ſub ea quondam requieuerit, & Abrahamum ea ſobole beauerit, in qua benedicendæ eſſent omnes gẽtes. Qua de re luculentiſſimũ in Geneſi exſtat teſtimonium, ab omnibus ſcripturam ſacram ſcrutantibus diligenter ruminandum. Equidem nihil mihi videor à pietatis regula diſceſſurus, ſi in ea arbore benedictionem & conſecrationem totius generis humani cogitem abſolutam, ſub qua Abraham accepit ſacroſanctam eius promiſſionem. O bone Deus; ſub qua te arbore alia dicam conſediſſe, quàm ſub arbore vitæ? & ſub qua alia te promiſiſſe Chriſtum tuum, omnes gentes ſanctificaturum, quàm ſub ea, è qua ſanguis eius ad omnes gentes fluxurus eſſet, veriſſimus aquæ viuæ fluuius à D. Ioanne celebratus? Vt enim Abraham ſub quercu Mamre Deum hoſpitio accepit; ita omnes, ad quos benedictio ſub quercu facta tranſiit, Deum hoſpitio excipiunt ſub cruce: ita vt nihil queat cogitari ſymbolicæ rationi conuenientius, quàm ſi crucem dicamus quernam fuiſſe; vt eadem arbor conſcia teſtisque eſſet, hinc promiſſi quo Deus ſe obligauit, hinc oblati muneris ſanctiſſimi, quo promiſſum exſoluit. Iam vt Abraham ſub quercu Mamre Deo vitulum obtulit; ita & nos ſub cruce Deo vitulum offerre debemus, id eſt, animam noſtram ſiue noſipſos, vt D. Hieronymus in quinquageſimo pſalmo vitulum interpretatur. Hebræi filium vaccæ pro vitulo dicunt בקר & בְּקָרִים pecora dedit Latinis. Nobis De-reur electũ armentum notat. Et dum Abecedarium Latinorũ more & ordine recitamus, fatemur nos pecora eſſe, quia nimirum homo cùm in honore eſſet non intellexit, vnde honorem accepiſſet: atque idcirco comparatus eſt iumentis, vt Hebræus poëta confitetur. Cùm igitur pecorum numero nos eximere nos poſſimus; id ſaltem ſumma ope adnitamur, vt vituli dici mereamur in Cimmeriorũ lingua; in qua vitulus à grata, hilari lætaq; vita nominatur. quod Latini voce eiuſdem ferè ſignificationis imitati ſunt. Id fiet, ſi paruulos nos & hilares Deo præſtemus, & cor contritũ & humiliatum loco vituli tenelli & cocti, qualis ille fuit Abrahami, offeramus. Ocyus igitur feſtinemus cum Abrahamo, & animã noſtram ex primi peccati cõtagione vaccæ filiã, ſub vera quercu Mamre, id eſt, cruce immolemus; & eam quidẽ quàm poſſumus tenerrimam, & flamanti caritatis igne optimè percoctam. Verùm hoc de vitulo ſub vera quercu Mamre cum Magdalena & cæteris ardenti amore flagrantibus nobis offerendo ſufficiat, cuius arcaniorem ſignificationem, quàm à cæteris viderim animaduerſam, non potui nõ obiter indicare, quo in ſacris litteris & Ogygiis veterum Ianigenarum ſymbolis maior conſenſus cerneretur. Quòd ſi Hebraicum loci nomẽ, in quo quercus hæc dicitur fuiſſe, de radicis ſignificatione interpreteris, inuenies quercũ Mamre, quercũ amaritudinis & doloris eſſe. Cuius quidẽ gemina ratio videtur; altera, quòd hæc arbor conſcia erat futura eius amaritudinis & doloris, cui nullus ab orbe condito par potuit cogitari; altera, quòd quercus verum eſſet omnium dolorum alexipharmacũ, & vnicum ab omni æuo malorum omnium medicamentum: qua quidem poſteriore intelligentia perinde quercum amaroris dixeris, ac ſi pharmacum eius dicas & amuletũ. Vide quàm rectè Cimbricum viſci quercini nomen cum quercu Mamre quadret, quàm eodẽ ſpiritu Hebræus ſcriptor & Druida in hoc vitæ Oceano ferantur, quàm recto curſu in eundẽ portum proram dirigant. Verùm quàlibet bonis auſpiciis ad vitę lignum contendamus, obnunciantẽ tamen mihi neſcio quem videor audire. Clamat me rebus nunquam auditis, nedum ſcriptis ea adhibere argumenta, quæ & ipſa plena ſunt controuerſiæ. Nam vbi quercum Græcus ſua exprimit voce, Latinus interpres Vallem vertit: & quò magis cernas, quàm nihil hic certi ſtatui poſſit, D. Hieronymus grauis Hebraicæ locutionis cenſor tam vacillanti pede in hoc loco verſatus eſt, vt inter quercum & terebinthum nullum diſcrimen agnouiſſe videatur. quod vt credas, illum ipſum audias ſuis verbis loquentem. Diſtat, inquit, ad meridianã plagam ab Ælia millibus circiter viginti duobus quercus Abraham, quæ & Mamre, vſque ad Conſtantij Regis imperium monſtrabatur, & mauſoleum eius vſque in præſentiarum cernitur. Cumque à nobis iam ibidem eccleſia ædificata ſit, à cũctis in circuitu gentibus terebinthus ſuperſtitioſè colitur, eo quòd ſub ea angelos Abraham quondam hoſpitio ſuſceperat. Hæc ille. Quid nunc dices? Fuit'ne quercus, an terebinthus arbor illa ſub qua quieuit Dominus in Mamre? Prius quercum dicit, & eã quidem ad Conſtantij vſq. regnum duraſſe: mox quaſi è ſomnio experrectus, eodem loco terebinthũ magna ſuperſtitione coli. Quid ergo certi ſtatues in re tam ambigua, vt D. Hiero-

Abraham ſub quercu Mambre vitulum obtuliſſe quid ſignificet.

Homo pecori & iumento comparatur.

Vitulo animi hominis comparatur.

Viſci quercini, & quercus Mambre conuenientia.

Elah vocabuli interpretatio varia.

Hieronymum etiam Proteum reddat? Quid? An non Geneſeos capite triceſimo quinto אֵלָה terebinthus redditur, vbi Iacob dicitur idola defodiſſe ſubter terebinthũ, quæ eſt poſt vrbem Sichem? Quo loco non Latinus tantùm, ſed Græcus etiam interpres Terebinthum ex Elah fecit. Et vt cognoſcas nihil inter אֵלָה quod hoc loco legitur, & אלני quod duodecimo capite ſcribitur, diſcriminis eſſe, non D. Hieronymi tantùm verba, ſed eorum etiã monſtrat conſenſus, qui Terebinthum in Mamre coluiſſe dicuntur. Breuiter hîc reſpondebo, me non multum hoc loco eius auctoritate permoueri, tãetſi in ea magnum illuſtris & nominis & eruditionis pondus ſit, qui ſibi in verbis pauciſſimis non videtur conſtitiſſe. Apud Hoſeam Elon & Ela in eadem ſententia diſtinguuntur, & pro illo quidẽ quercũ, pro hoc ſubſtituũt terebinthũ. qui locus facit vt אלה & אלון non queant dici eiuſdẽ arboris habere notationem. Deinde nec אלון conſtanter quercum verterunt, vt liquet ex eorum ſuperſtitione, qui terebinthum in Mamre, non quercum coluiſſe dicuntur. Libro Regum primo capite decimo ſeptimo vbi Latinus vallem terebinthi habet, Græcus vertit κοιλάδα δρυὸς, idque ſemel atque iterum. Item libro Regum tertio Vir Dei dicitur ſediſſe ſub Elah; vbi rurſus Græcus δρῦν, Latinus terebinthum ſupponit. Geneſeos iterum capite triceſimo quinto אלה terebinthus & אלון quercus redditur Latinis. Neſcio igitur quæ cauſſa fuerit huius inconſtantiæ, niſi quòd cogor ſuſpicari, magnã hiſtoriæ rerum naturalium obliuionẽ apud Hebræos irrepſiſſe, atq. inde factum eſſe, vt nec Græcos nec Latinos conſtanter docere poſſent quæ vocabulorum apud priſcos ſignificatio fuiſſet. Neq. enim vel gemmarum, vel arborum, vel herbarum certã apud eos reperias diſtinctionem, eoq; minus mirum eſt, interpretes nihil ſolidi ex ipſis diſcere potuiſſe. Nobis nihil omnino placet אלה terebinthũ transferri, & eò minus אלון in Mamre pro eadem arbore capi. Scimus enim, in medica noſtra officina Albotin ſiue Albotim reſinam terebinthinam ab Arabibus vocari, atque idcirco בָּטְמָא terebinthi nomen apud Hebræos fuiſſe credimus. Confirmat id Geneſeos caput quadrageſimum tertium, in quo clarum eſt בָּטְנִים ea denotare, quæ ex Terebintho ad mercatum feruntur. Interpretes item Terebinthum vertunt, atq. hac ſua teſtificatione efficiunt, vt אלה Terebinthi nomen minimè poſſit videri. Conſenſum igitur Arabũ & libri Geneſeos ſecutus בוֹטְנִים ad Terebinthum dicam pertinere, & אלה aliter eſſe vertendum. Ex hac mea aſſertione memorabilis Socratis hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptoris locus lucem accipiet, & viciſſim noſtram ſententiam inſigniter adiuuabit. Is enim viceſimo ſecundo libri primi capite narrat, fuiſſe quendã nomine Terebinthum qui ſe pòſt vocarit Guddam. Hic nõ dubium eſt quin בוטא ſe nuncuparit, quo nomen in Chaldæorum ad quos impoſtor hic commigrarat, lingua intelligeretur. Hiſpani nõ ignari Terebinthinam aliarum arborum gummi adulterari, veram Terebinthinam nominant Terebinthinam de Veta; qua in voce videmus Arabicæ linguæ reliquias perinde atque in Velotis remanſiſſe: vnde liquet nihil amplius dubitandum eſſe de Chaldaico, Arabico, Syro & Hebraico Terebinthi nomine, tametſi omnes Rabbini & commentatores turpiſſimis hic ſeſe erroribus intricarint. Nec audiendi illi, qui בוטמא caſtaneam interpretantur, vno ore tota medicorum Arabum ſchola reclamante. אלון itaq. de plurimorum conſenſu quercum interpretabor, eumq. laudabo Rabbinum qui בְּלוֹטִין, id eſt, glandes in ea creſcere aſſerit. בָּלוּט enim Arabes quercum vocant, à quibus Hiſpani ſuas habent Velotas, id eſt glandes. Eſt ergo Serapionis codex emendãdus, in quo pro בלוט כלוט quiſquam legit, & Cullot Latinis litteris ſcripſit. quod eò magis annoto, quòd Hieronymum Tragum videam errorem hunc in commentaria ſua transtuliſſe. Elon igitur citra controuerſiam quercus fuerit; ſed an Symmachus & alij אֵלָה bene quercum verterint, ampliùs conſiderandum. Annotatum eſt à nobis, apud Hebræos inter אלה & אלון diſcrimen eſſe, & eorum ſignificata, vt diuerſas res, in eadem orationis parte numerari. Quamobrem è locorum collatione id mihi videor aſſeuerare poſſe, אלה quoduis durum lignũ, quod Latini robur dicunt, ſignificare: & niſi me coniectura fallit, vocem hanc ita è primo ſermone corruptam eſſe, vt idem quod Holt denotet, quo lignum generatim nobis exponitur. At cùm de ligno ſimpliciter loquimur, meritò quercum videbimur indicaſſe; quoniam ea in vniuerſo lignorum genere facilè primas ſibi vendicet. Non malè igitur Symmachus pro אלה quercum poſuit: at qui Terebinthum hoc nomine intelligunt, cuius arboris aliud apud Hebræos vocabulum eſt, longè à veritate diſcedunt.

Velota.

discedunt. At dum אֵלָה & אלון distinguuntur, vti apud Oseam cap.4. dicemus אלון pro quercu,& אֵלָה pro quouis ligni genere collocari. Idē igitur dixit Oseas dum dixit, *subtus quercum populum & alah*, ac si dixisset, sub quercu populo & omni alio ligno, quod nos Palt dicimus. Aleph prius superfluum & loco Tau substitutū reliquum vocis cōuersione cōstat, אלון quercus est, cuius paulo pòst ratio tradetur. In primis, vti modò dictum, Abrahamus sub Alone illius accepit seminis promissionē, in quo benedicēdæ sanctificandæq. essent omnes gentes, id est, per quod cūctis totius orbis nationibus vita esset restituēda. Quid ni igitur vitæ arborē dicamus, sub qua vita æterna est promissa, & deinde in ea soluta quæ fuerat promissa, vt nimirū arbor eadē solutionis esset testis, quæ fuerat olim promissionis? Enimuero si quercus naturā & cū promissione conferas, & cum promissionis solutione, miraberis quàm amicè ad eadē omnia cōspirent. Multa & frequens nō in Iudæa solū, sed tota Asia & Europa quercus, & ea quidē quàm plurimis generibus distincta quæ Theophrastus & Plinius enumerant: multa illa quidē, vt apud eos videre licet; verùm tantum abest vt omnes glandiferas cōprehenderint, vt nos solius ilicis plura genera in Hispania obseruauerimus, quā illi repererint in tota roborū vniuersitate. Nullum sanè arborum genus ei cōferendum, nedū æquandum, siue formarū & materiæ diuersitatē, siue copiam vbiq. terrarum luxuriantē, siue vtilitatē tum ad fabricam, tum ad ignes vitæ necessarios, spectes. *Quercus arboris descriptio, & eius laudes.* Alias arbores insignis commēdat altitudo, vt abietes; alias fructus, vt malos & pyros; alias materiæ duritia, vt buxū & ebenū; alias incorrupta multorum seculorum duratio, vt cedros & cupressos; alias varia per bruscos & molluscos fibrarum pictura, vt citrum & acer; alias aliæ naturæ dotes: at quercus (liceat modò mihi hac voce generis loco vti) vincit omnes omnibus rebus. Nullū genus fructū profert vel magis varium, vel vberiorē, vel vtiliorē ad vsus humanos. Discurre primùm per glandis diuersitatē, & cōsidera quantum sit vectigal in succidia, quanta succidiæ tum diuersitas tum suauitas, vt interim recentis carnis esum omittā. *Glandis laudes.* Profectò si rē domesticam bene supputes, inuenies terga, pernas, petasonesq. familiæ sustentandæ, alteram fundamenti partē esse; alteram sic frugibus cōtineri, vt si desint, panis tamē è glandibus suauioribus, quas in deliciis habent Hispanæ mulieres, fieri possit. Appendas in altera lance, si velis, omnes ceterarum arborum fructus, alteri solas glandes immittas, videbis hanc illis lōgè præponderare. Roges Catonē, vtrum malit, pomísne & pyris domum habere instructā, an carnarium multa succidia distentum? *Carnis porcinæ præstantia.* Risisset, sat scio, si quis eum viuum hoc interrogasset; & riderent nunc omnes, qui norunt laridum columen esse agricolarum pastorumque mensis. Quid? an nutrimentum vllum est humanæ carni alendæ vel similius vel robustius? Si dubitas, si palato ipse tuo nō credis, si huius alimenti robur non sensisti, consule Galenum medicorum præstantissimū, & audies àdeò inter humanā & suillam nihil interesse, vt quidā deprehensi fuerint illam pro hac vendidisse. Quid multis? si arbor est vlla vna sola satis ad hominis vitam sustinendam, hæc ipsa est quercus. Hæc, si velis, panē dabit, hæc carnem; & eam quidē non solidam modò atq. robustam, sed omnium etiam delicatissimam. quod equidē non tam rationi à simili alimēto petitæ, quàm meæ ipsius linguæ credo. Accedit & illa glandibus laus, quòd porci quercetorum alumni, prodiga copiosæ sobolis fecunditate omnia cætera quadrupedum genera lōgissimè vincant; idque tam insigni excessu, vt hinc moti prisci symbolorum figuli, suem fecerint fecunditatis tesseram. quod Virgilius inter cætera poëseos suæ ornamenta nō postremum collocauit. *Porcorum fecunditas.* Iam non ad culinam tantùm faciunt glandes, & firmos corporis toros solida carne farciēdos, sed medicam etiam instruunt officinam, maximè eorum qui priscorum hominum more vel agros colunt, vel greges & armenta pascunt. *Quercus in medicina vtilis.* His vt morbi aut nulli aut rari; ita & vulnerum frequens occasio, & magnum à venenatis animalibus periculum. Benignus itaq. naturæ opifex eam vim glandibus dedit, vt & sanguinem sistere, & vulnera conglutinare possint, & præterea optimum sint aduersus omnia venena amuletum. Porrò quoniam firmo ventriculo & valido bona corporis valetudo potissimùm retinetur, adiecta & illa ipsis facultas, vt nihil æquè imbecillum & flaccidum stomachum roboret; tametsi sint, qui glande non exspectata, quernis foliis adhuc recētibus ad eundem finem quotannis aliquot Veris diebus vtantur. quo facto, confidunt se toto anno validis ventriculi viribus nixos, nullo morbo de recto sanitatis statu posse depelli. Iam ad sordida vlcera & chironia, vel foliorum vel corticum vel calycum farina efficax est reme-

est remedium, & omnem oris, gingiuarum, dentiumq. putredinem nihil æquè curat. Inflamationum item principiis vtilissima ex his medicamenta fiunt. Quibusuis alui & vteri fluxibus quæuis arboris pars medetur. Quemadmodum autem glandes quouis modo sumptæ venenis resistunt; ita lumbricos quoq. necant & expellunt. Quid? quòd & vrinas mouent,& calculorum generationi resistunt? Quòd si pergam sigillatim vires recensere,quis tandem finis erit? Quasi verò hæc parum haberent momenti, quæ vel ex arbore,vel cortice, vel foliis, vel glandibus, vel earum calycibus sumuntur medicamenta,ita præterea tam multas opifex addidit dotes, vt nusquā in vlla arbore ambitiosiùs se iactasse videatur. Quid ego commemorem Gallas? quid multiplicem earum vsum,tum in artibus mechanicis,tum in operibus medicorū? Quanti sint,sciunt mercatorū crumenæ, qui eas per mare mediterraneum in Oceanū deuehunt, vt tandē longa & periculosa nauigatione ad Belgas & cæteros Gallos deferantur. Certè earum multiplici vsui explicando vix integer liber sufficeret, tantum abest vt eum persequi hoc mihi tempore sit opportunū. Et licet nec pannis tingendis,nec coriis apparandis seruiret, esset tamen hoc vno nomine maximè euehendus, quòd earum beneficio litteræ pingantur. Vide quis sese campus aperiat laudū maximarū, quæ silua prȩconiorū. Quid de Gallis litteris non prodamus, quarum beneficio litteras omnes habemus? Quòd si historia clarissimos quosq. mundi ciues à morte liberat, & æternæ memoriæ vitæ donat; cur nō Gallis ex sua ipsarum arbore nectamus coronam? Detur vt prȩterea nihil hominibus præstet; erit tamen quercus de hoc suo munere arbor vitæ vocanda; quādo vitam dat,non illam quidem momentaneam, ob quam ciuica dabatur corona, sed illam,quæ nunquam est peritura, quamdiu Gallas quercus suppeditabunt. Præterea si librorum vel lectio vel auditio animos immortali cibo pascit, & ij quercui debeant quod leguntur & audiuntur; an non rectè dicemus, immortalem vitam quercus beneficio & dari & sustineri? Taceo nunc de cæteris quercus fructibus, quorum nec parua est, nec contemnenda vtilitas. mitto onicicidas, mitto cachryas, mitto squamosos flosculos spem futuræ vbertatis: nec dico quantum nostratibus coriariis cortex arboris adferat emolumenti, non paucis aureorum millibus æstimandi. Verùm vt hæc multaque alia silentio transeo;ita non possum non meminisse Hesiodi, qui quercum in pacata iustorum regione primariam laudem ferre canit, quasi à maioribus per manus accepisset, hanc principem paradisi arborem fuisse.

Gallarum laus.

Quercus à morte liberat.

> Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς
> Ακρὴ μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας. id est,
> *His multum victum tellus fert, montibus altus*
> *Quernus apex glandes, medium dat robur apum vim.*

Vndecumque hanc iustorum hominum vitam Hesiodus acceperit,non disputo,id saltem scio, neminem negaturum, illa, quæ iustorum piorumque hominum regioni tribuit,adamussim cum paradiso quadrare. Quo fit, vt suspicer in antiquorum sermonibus iactatum fuisse, quercum primas in piorum siluis sibi vindicasse. Quod autem dicit de apibus,id adeò verum est,vt certò sciamus totum Septētrionis tractum,in quem vastis laciniis Hercinius saltus per immensa camporum spatia sese diffundit, tam infinitis apum examinibus in quercubus abundare, vt nō opsoniū modò delicatū & in frigida regione saluberrimū inde suppeditetur,sed totæ etiā illȩ regiones suauissimo mulso loco vini vtantur,& præter domesticum vsum ingētes pecunias cùm è cæteris,tum è cera faciant. quod nusquam gentium clariùs, quàm Antuerpiæ cerni posse existimo, quò veriùs dicas cereos montes,quàm formas apportari, è quibus in discos minores redactis vt cōmodè ferri possint, tota ferè Hispania lumen suum tum in templis, tum extra tēpla nutrit. Iā si mel & cera quercubus ceu domiciliis suis prȩcipuis adscribātur,immō so diuitiarū auctu earum regnū locupletatū dicamus necesse est, & eius terminos tam procul ad omnes vitæ cōmoditates pertinere,quàm sese latè horum vtilitas extendit. Quid melle & cera in medicina vel præstantius vel crebrius? quorū si multiplicē vsum persequi velim, integra mihi sint volumina conscribenda. Mel vitā interius variis modis variisq. nominibus cōseruat,alit,& vinoso spiritu exhilarat, vt interim quæ foris præstat omittam: cera exterius quot malis medeatur,ne ipse Hippocrates quidē sic posset enumerare, vt non multa omisisse tandem deprehendatur. Mellis & ceræ munera multa videmus,

Apum copia in regione Septentrionali.

Mellis & ceræ laudes.

videmus, dum illud exterius oculos abstergit à muco & læmis; hæc lumen ad videndum subministrat; sed tam multa videre nō possumus, vt eorum quorum beneficio videmus, totū regnum peruidere possimus. Sed missis his, quorum vtilitas nulla libri mediocritate explicari queat; missis etiam aliis quibusdam, quæ Theophrastus in hac arbore nasci annotauit, propiùs ad ea veniamus, quorū consideratio Druidis maximè videtur placuisse. In his est mel aërium, quod nō alterius arboris frondibus lubentius insidere, vt idem prodidit plantarū scriptor, ita neminem ferè latet eorū qui in siluis diu multumque sunt versati. Hoc manna cęleste, & panē viuum qui de cælis descēdit, quis est qui nō intelligat denotari; & idcirco non ex apum modò fauis & cæteris, sed ex hoc etiā cælesti dulcore cuius liquere, hanc meritò vitæ arborē posse nominari; quod quia clarissimū est, nō est cur pluribus docere nitar. Sequitur Coccus nobilissimus glandiferę arboris fructus, quo nihil est ad symbolicam arcanorū significationem accommodatius, tum ob viuum eius & flameum colorem, tum ob mirificam cordis & spirituum vitalium recreandorum facultatem: quæ ambo simul concurrentia, vel sola per se satis caussę habent, vt glandifera arbor lignū vitę vocetur. Hegesippus primarium peripetasmatis siue veli, quod in templo Salomonis pēdebat, colorem coccinum fuisse testatur, aiens eo igneum cęlū denotari. Enimuero quid igneū cælum esse dicemus aliud, quàm æternam beatorum vitam, cùm ignis vitam, cęlum rotunda sua forma & orbiculari motione aptissimè significet æternitatem? Et vt summis summa cōueniunt, & per gradus quosdam summorum communicatio ad inferiora descendit; ita ardens cocci color, & visum vibrante quadam flama feriens, primùm ordini conuenit Seraphico, qui amoris igne proximus Deo adhæret, cuique tanto cuiusque vita propiùs accedit, quanto vehementiore amoris incendio flagrat. Coccum Hebræi תולע vocant, quo nomine vermiculus generatim denotatur, vnde apud Latinos Galbæ fortè vocabulum, per litterarum duarum inuersionem, pro verme æsculum, vt ferunt, erodente. Nobis hic propositum non est, vt de Cocci vermiculo disputemus; id satis fuerit vno verbo dixisse, non ex vermiculo, sed ex ipso cocco fieri tincturā, tametsi ex cocco vermiculus frequenter nascatur. Mirum enim est quàm varia glandifera arbos producat; inter quæ sunt Gallarum aranei, formicæ, muscæ. quæ animalcula etiam in pilulis folio querno innascentibus inueniuntur. Sic ex cocco vermiculus nascitur, sed ille ad colorem inducendū adeò non necessarius, vt etiā non parum obsit, coloris materia erosa. Ventū autem est in hunc loquendi morem, vt vermiculi color vocaretur, propter ambiguam vocis תולע significationem, modò vermem, modò ilicis granum denotantis: aut quod magis suspicor, id priscis hominibus in grani iligni nomine accidit, quod nostratibus in Thunę verrucis, quas idcirco Hispani *Cocinillas* vocant, id est, suculas, quoniam in id genus vermiculos trāscant, quos nos D. Virginis Gallos sermone nostro nuncupamus, cùm tamen ipsæ verrucæ siue grana Thunæ non vermiculi tincturæ seruiant. Eorū enim generatio humorē colori inducendo aptum absumit & prorsus depopulatur: quam vt impediāt mercatores, vel calcem vel cineres inspergūt; tantū abest vt suculæ, vt sic Hispanorū more loquamur, colorem rubrū oculos gratissimo igne ferientē inducant. Idē in Grano quondam reor accidisse, quod Arabes *Kermez* vocant: vnde Europæis, ni fallor, omnibus color Kermesinus appellatur, purpureo lucidior & ad flameum ruborem multo magis accedens, quanquam nusquam hodie è purpuris panni tinguntur. Quoniam itaque color Kermesinus siue Coccinus vibranti rubet ardore, optimū fuerit flagrantis amoris symbolum, quo solo tota vita, quæ vita verè dicenda, constat. Verùm enimuero licet ardens amor ad Deum nos euehat, nisi tamen semel euecti ei conglutinemur, æternam vitam habere non possumus; quandoquidem is solus seruatur qui perseuerat vsque ad finem, ad quem peruenire nemo potest, nisi amato suo ad eum modum vniatur, vt ab eo distrahi nulla vi possit. Glutino igitur opus est, cuius nexu firmissimo ei à quo vita manat, perpetuò hæreamus & vniamur, ita vt nulla vis nos è beato statu queat dimouere. Quocirca stupendo diuinæ prouidentiæ artificio sic quercum videmus comparatam, vt viscum in ea crescat omnium præstantissimum; cui longissimè quoduis cuiusuis alterius arboris viscum tanto posthabendum interuallo, quanto caput nostrum reliquis membris & superius est, & excellentius, & diuinius. Præter enim vim illā conglutinādi summā qua pollet, à medicis deprehēsum est habere quoq. facultatē, vt morbo omniū

Coccus, glādiferæ arboris fructus.

Coccinus color quid designet.

Galba vermis.

Thunæ grana siue verrucæ.

Cocinillæ.

Kermez granum.

Kermesinus color.

Viscum præstantissimū profert quercus singulare [illegible] orbi alexipharmacum.

sæuissimo

ſæuiſſimo & maximo,& idcirco ſacro vocato validiſſimum ſit ac præſentiſſimum amuletum. Inuadit hoc malum principem hominis ſedem,& neruorum principio,vnde velut ex arce ad omnia membra ſentiendi mouendique vis emanat, occupato, confeſtim & eueſtigio hominem deiicit,omni mentis,ſenſuum,& totius corporis orbatum facultate:& quaſi parum id eſſet, hominem infra omnem brutorum naturam momento temporis & vno oculi nictu præcipitaſſe, illam præterea addit fœditatem & tyrãnidem, vt totum corpus diris tormenti[s] diſtrahat atque vexet, os diſtorqueat, ac ſpumeo tabo oppleat,dentes horribili ſtrid[ore] collidat, oculos huc illuc terribili ſpectaculo diuellat, omnia denique membra vel diſtrahat,vel contrahat,vel ſurſum deorſum iactet. Noſtrates à caſu,quo eos quos inuadit mox præcipitat, Vallende ſiect, id eſt,caducum morbum appellant. Cui ſi primum Adami caſum & omnia eius ſymptomata cõferas,non ouum ouo ſimilius eſſe dicas. Confeſtim enim à pomo mortifero deguſtato, liberum mentis ſeſe ſeruãdi arbitriũ amiſſum,& diræ totius animi diuexationes ſubſecutæ, & corpus ex immortali ſuo ſtatu in mortis barathrum deiectũ: quo fit, vt vel nullũ ſit malum quod à cadendo nomen habere mereatur, vel hoc vnum ſit de maximis,atq. adeò ipſum maximum inter maxima. Quamobrem cùm primi noſtri maiores huius mali,quo totum mortaliũ genus præcipitatum eſt,ſimilitudinẽ cum epilepſia viderent;voluerunt,vt hęc quaſi teſſera quædam illius,& huius remedia remediorum illius haberetur. Hinc igitur morbum caducum & ſacrum vocarunt: & quia primis parentibus iam mox à generis exordio reuelatum eſſet,mortiferum noſtrum caſum nõ ab alio quàm ab Hercule poſſe curari,epilepſiam morbum Herculanum vocarunt; haud alia loquendi formula,quàm ea qua Chironia vlcera ea nominamus, ad quorũ curationẽ Chirone aliquo opus eſſet: quanquã de his aliter alij ex veterum poëtarum fabulis non bene de Orphicorũ traditione confuſis, prodiderunt. Nos Herculanum morbum dicimus, non quòd Hercules eo laborarit,vt veſani quidam ſomniarunt; ſed quòd is à ſolo Hercule queat curari. non ille quidem quem epilepticum vocamus,ſed is qui per illum denotatur,& quem ſolus Chriſtus verus Hercules & verus medicus ſanat. Quemadmodum igitur humani generis pręcipitium per ſacrum morbum ſignificatur;ita per viſcum quercinum ſingulare ſacri morbi alexipharmacum, verus nobis Hercules, id eſt Chriſtus denotabitur, ſi ſymbolicæ rationis ductum ſequemur. Quamobrem quicquid Chriſto ſummo medicorum acceptum ferre debemus, id viſco quercino tanquam aptiſſimæ teſſeræ tribuemus:ex qua mox cogitatio ſubibit, hunc ſic inter nos & Deum medium eſſe, vti viſcum inter ea quæ conglutinantur. Verùm enimuero non ſat fuerit,viſcum in arbore vitæ creſcere,id eſt,Chriſtum Herculani morbi vnicum auerruncum cruci, quæ arbor vitæ eſt,affigi;niſi glutinũ quoq. nobis è viſco accedat,& eo ipſi Chriſto cõglutinemur. Quid autẽ aliud eſt glutinum quàm ipſe amor quo Chriſto ſoli caducum noſtrũ morbum ſanare potenti adhærere & vniri debemus? Amor enim quẽ Spiritus ſanctus nobis flameo ſuo ardore infundit, verũ eſt & vnicum glutinũ,quo ſolo,vt Chriſto,vniri; ita eo ſolo cõſecrari & ſancti effici poſſumus. Quoniã itaq. quotquot diuino Chriſti glutino,id eſt,Spiritu ſancto Deo ſunt cõiuncti; ab omni & corporis & mẽtis morbo, ab omni aduerſæ fortunæ impetu, ab omni fraude & ſæuitia draconis,ab omni deniq. periculo atq. metu ſunt liberati,& in ſanctorũ numerũ cooptati; meritò Druidę viſcum quercinũ Wi vocarunt,id eſt,omnia tum corporis,tum mentis, tum rerum externarũ mala perſanãs. Wi enim vt dilatationem indicat,ab omnibus liberat anguſtiis; vt purgationẽ ſignificat, ab omnibus noxiis ac ſuperuacaneis & mentẽ & corpus emũdat;vt deniq. cõſecrationis habet notam,eos quos purgauit,quos dilatauit,ſanctos reddit,id eſt,Deo perpetuò coniunctos & vnitos. Viden'modò, quàm Pliniũ Druidæ non deluſerint,ſed pro eo ac eorũ profeſſio poſtulabat, bona fide ipſi reſponderint, eã vocẽ qua viſcũ quercinũ ſua lingua nuncupabant,ſignificationẽ habere omnia ſanãdi? Quãuis igitur & alia multa quercus ferat,ob quæ & maximo in honore eſſe debeat,& arbor vitæ queat vocari,omniũ tamẽ primũ eſt & ſummũ ipſum viſcũ & fructus viſci quo Deo cõglutinamur. Quocirca cùm ea demũ vera ſit vita,à qua omnis mortis timor,omne mortis periculũ,omnis malorũ occurſus lõgiſſimè ſemper abeſt,nec ea vlli mortaliũ cõtingere poſſit,niſi is per viſci acinos, è quibus glutinũ fit, vitæ datori cõglutinetur, id eſt, per Spiritũ ſanctũ Chriſto vniatur; rectiſſimè factũ à Druidis,vt licet quercũ quidẽ honorarent, vti arborẽ in qua vita ſtaret ac cre-

Morbus ſacer ſiue caducus.

Morbi caduci, cum lapſu Adami comparatio.

Epilepſia quare Herculanus morbus dicatur. Chironia vlcera.

Viſco quercino quid denotetur myſticè.

Wp.

accresceret; at viscum tamen tanto arbore facerent magis venerandum, quanto Christus & Spiritus sanctus Christo nos amore vniens, præstantior est & diuinior quàm ipsa crux, quæ arbore vitæ denotatur. Nescio quî fiat, vt me symbolorũ ratio transuersum rapiat, ac prius multa dicere cogat, quàm ea dicere deliberassem. Proposueram mihi quercũ considerandam, vt ex eius natura docerem, nullã arborem aptiorem inueniri ad veram vitam denotandam. Primùm igitur de fructibus eius, deinde de adnascentibus & coniunctis, postremò materia roboris & multiplici eius vsu breues quasdam notas aut potius notarum indices tradere decreueram, atq. tandem, his percursis, signa rebus significatis applicare. Verùm procliuis & promptus symbolorum explicatus, & artissima eorum cum rebus cognatio crebrò ordinẽ meum turbat & interrumpit; & multa, quia vltro volenti nolenti sese ingerunt; prius effluunt, quàm ea, quæ ipsis præuertenda erant, sint annotata. Quid? quòd hoc etiã fecisse mihi videantur, vt reliqua quæ proposueram fortasse superuacanea sint habenda, propterea quòd luculentis & firmis argumẽtis nũc effectum sit, vt à nemine quamuis obstinato vel negari possit, vel in dubium adduci; quin quercui maximè conueniat vt lignum vitæ nominetur. Addamus tamen materiã, non quia sit necessarium, sed ne neglecta hæc consideratio, velut ad rem non factura videatur. Discurras itaque primùm per omnes arbores, & disquiras, an vlla sit quæ cunctis simul dotibus ad tot rerum fabricam accommodata sit. Sunt aliæ quidẽ duriores, sed quanto duriores, tantò breuiores & fragiliores in ponderibus ferendis, vt buxus, vt cornus, vt ebenus. Quas enim trabes ex his in magnis ædibus tabulato cuipiam amplo sustinendo parare possis? Aliis longitudo est, at durities deest, vt abieti & similibus; in aliis denique alia desiderantur: vna quercus est quæ omnes bonæ probæque materiæ numeros explet. In mari nihil firmius, in terra nihil perennius. Quæ rogo materia ad nauem securam construendam aptior? In ædibus hæc longissimè cæteris omnibus arboribus antefertur, cùm cæteris dotibus, tum cędendi etiam celandique facilitate. Accedit & illud in querci genere, tantam crispi fibrarum discursus elegantiam in quibusdam regionibns inueniri, vt eius copia aceris desiderium solari queamus. Nos hoc genus **Wagenscot** vocamus, id est, lignum excrescens in modum vndarũ sese crispantium. **Scot** quamuis crescendi rationem indicat: **Wagen** verò fluctus significat ventorum impulsu crispatos. qua de voce Galli cæteriq. Romanisantes nomen suum, quo pro eodem vtuntur, mutuati sunt, duplici littera qua carent, in simplex digamma commutata. Cùm ergo querno robore nihil sit aptius ad domos construendas, rem vitæ necessariam, eoq; domicilia non solùm ceu ossibus quibusdam componuntur, sed apud plurimas etiam gentes, in quibus & nostrates sunt, haud secus ac citriis laminis ornantur; poterit & hac ratione, eaq; non mala, vitæ lignum vocari, id est, ad commodè viuendũ maximum adferens adiumentum. Quid de igne dicam, qui non ad vitam tantùm bene agendam est necessarius, sed apud hieroglyphicorum etiam magistros vitæ symbolum fuisse scitur? Certè si nullum lignum ignibus alendis melius sit; quid ni & hoc nomine vitæ lignum vocetur? Iam vt cypressus extra terram æternæ mortuorum vitæ tesseram gerit, ob eam, quam in hieroglyphica ipsius Aleph figura trado, caussam; ita quercus intra terram poterit aptissimè eandem denotare, quandoquidem certum sit, quernum robur sub terra in ebeni tum duritiem tum colorẽ transire, nec vllo vnquam tempore corrumpi. Possem & alia in vulgus iactata huc adferre, sed hæc mihi sufficere, ne dicam nimio plura esse, videntur, ad hoc demonstrandum, nullam arborẽ esse vitæ humanæ aut vtiliorem aut magis necessariã; atq. idcirco nullam fuisse magis idoneam ad ea quę ad veram vitã pertinent symbolis denotanda, & iis quidẽ nõ congruis modò & apertis, sed magna etiam rerum vbertate copiosis. His igitur de natura arboris succinctè annotatis, videamus quàm rectè ea conueniant quæ tum in sacris litteris, tum in vetere poësi de quercu dicuntur: & quia nunc de ipsius vmbraculo Mamrico, sub quo totius generis humani salus Abrahamo quondã fuit promissa, diximus; quæramus ecquã alia scripturæ loca ad eandem symboli rationẽ sint examinanda. Occurrit exẽplò Iosue filius Nun, alter à Mose Israëlitarum dux & Imperator. Hic cùm populum suum in terram promissam post varias multorum annorum ærumnas induxisset, atque eam ipsi per tribus & cognationes habitandam colendamque partitus esset, comitia indixit ad Sichem, in quibus commemoratis omnibus Dei beneficiis & stupendis miraculis, quibus popu-

Quercus arboris encomion.

Wagenscot.
Scot.
Wagen.
Vague Gal id est fluctus.

bus popu-

bus populum Iſraëliticum ex infinitis periculis liberarat, tandem eò ſuam deducit orationē, vt interroget, Vtrum deinde Deo ſuo & eius promiſſis adhærere vellent, an verò ad idola gentium, quibus maiores ipſorum in Chaldæa & Ægypto ſeruiiſſent, reuerti. cui cùm reſpondiſſent,ſe Deum ſolùm culturos & adoraturos eſſe;pactum de nouo inter Deum & homines eſt ſancitū & redintegratum;quod vt firmum maneret,atq. tandem ad vitam ſempiternam,patribus ſub myſteriorū inuolucris promiſſam,deduceret, bono omine initū eſt ſub quercu,ſub qua multis antea ætatibus Abrahā acceperat generis ſui omniumq. gentium conſecrationem. Quod ſi dicas non referre, quercus ne fuerit,an alia arbos;reſpondebo,te peſſimè de ſacris litteris ſentire,ſi in iis quicquā fruſtra dici exiſtimas. Quorſum opus fuiſſet arboris nomen exprimere, ſi nihil in arboris commemoratione latuiſſet arcani?Alia ſcripta caſu temereq. contexta dicas;at vt id de claſſicis ſacræ ſcripturæ libris vel cogites vel proloqui audeas,Deus auertat. Iá vt piaculum hoc alibi fortaſſe larua aliqua & quæſito prætextu ſeſe poſſet profanis hominibus probare,hoc tamē loco omnis calumniæ occaſio ſacrilegis præcluſa eſt. Quid enim clarius,quid grauius,quid cōſtantius aut dici aut ſcribi queat; quid reddere lectorem attētiorem ad ſingula verba diligenter & accuratè ponderanda, quàm ea narratio, qua inſtrumentum huius fœderis inter Deum & populum icti exponitur? cuius tandē hæc eſt concluſio: *Percuſsit ergo Ioſue in die illo fœdus, & propoſuit populo præcepta atque iudicia in Sichem.* Scripſit quoque omnia verba hęc in volumine legis Domini,& tulit lapidem pergrandem,poſuitq; eum ſubter quercum quæ erat in ſanctuario Domini, & dixit ad omnem populum: *En lapis iſte erit vobis in teſtimonium quòd audierit omnia verba Domini quæ locutus eſt vobis; ne fortè poſtea negare velitis & mentiri Domino Deo veſtro.* Eſt quiſquam adhuc tam impudens ſacroſancti voluminis bibliorum cauillator, vt hic neget ſingulas dictiones expendendas eſſe,& perquam ſtudioſè conſiderandas? Nolim profectò tam ſiniſtram de quoquam concipere ſuſpicionem. Examinetur ergo quid agatur.Icitur fœdus. Cum quo?cum Deo. Ad quid? Vt populus maneat in cultu Dei & vera religione. Quis huius finis? Quis alius,quàm is qui finis eſt omnium mortalium, in eo conſtitutus, vt & hic vitæ ſuppetant neceſſaria, & poſt mortem vita contingat in ſinu Abrahæ omnibus promiſſa? Quamobrem bene factum, quòd lapis huius fœderis verba cōtinens,ſub quercu deponeretur, tum quò memoria ritu quercus diu eodę loco perennaret, tum quo per fœdus ea populus cōſequeretur omnia,quæ quercus ſymbolo denotantur.Placuit mihi maiorē in modum hæc teſtificatio, cùm ob id quòd interpretes omnes hic quercum vno conſenſu expreſſerint,tum quòd Cimbricum quercus nomen, de quo mox plura,cum fœdere & legitima vnione,quæ primùm Deo cōuenit,& eccleſiæ eius ſponſæ inſigniter conuenire cernatur. Alioquin enim prius eius quercus feciſſem mentionem,ſub qua Iacob idola legitur ſepeliuiſſe; propterea quòd quæ tempore præcedunt,ea in commemoratione quoque priora eſſe debere videātur. Sed bene accidit, bene Deus manum noſtram direxit. Dum nos interpres Latinus & Græcus terebinthi larua deterruit, hoc effecit, vt vltrò in ipſam duceremur veritatem. Defoſſus eſt lapis,teſtimonium fœderis inciſum habens, ſub Ela, quæ eſt in Sichem: & Iacob dicitur ſub Ela quæ in Sichem eſt,idola defodiſſe. Rogo igitur,quæ cauſſa interpretes impulerit,vt cùm vtrobiq. de Ela Sichemica verba fiant,vno loco quercū, altero terebinthum reddant? Video equidem, dicet aliquis,Iacobum ſimulacra omnemq. eorum ornatum defodiſſe ſub Ela, ſed eam non in Sichem,verùm poſt Sichem conſtitui. Eſt ſanè ita in Latina verſione, ſed in Hebræo textu עם legitur. quod cùm alibi quoque idem ſit quod in, tum hoc loco à Græco interprete ſic redditum habemus, vt in Sichem Ela fuiſſe dicatur. Ela autem ſub qua fœderis lapis à Ioſua eſt erectus,nō tantū in Sichē,ſed in ipſo etiam tēplo ſiue loco ſacro,id eſt, במקדש dicitur ſtetiſſe. Cōiicio itaque, ab eo vſq. tempore quo Iacobus illic ſimulacra terra obruerat, locum hunc ſacrum fuiſſe, atque idcirco Ioſuam in eo voluiſſe exſtare fœderis, quo Iudæi idola abiurarunt, monumentum,vt rurſus in mentē veniret,quondam à Patriarcha Iacobo hic omnem idolomanię apparatum defoſſum obrutumque fuiſſe. Confer nunc mihi Iacobi & Ioſuæ factum, confer falſos Deos & inſana ſimulacra ſub alta humo depreſſa,& perpetuis tenebris cōdemnata,cum Iſraëlitis ſollemni ritu iurantibus,ſe nunquam ad ſimulacrorum cultum deſcenſuros, confer locum loco, confer quercum quercui; diſces tandem (ni vel ego fallor,

Quercus in Sichem.
Peſsimè de ſacris litteris ſentit, qui quicquam fruſtra in iis dici putat.

Lapis fœderis ſub quercu depoſitus à Ioſue filio Nun.

Ela in Sichem.

fallor, vel tu admodũ hebes ſis) ob eam cauſſam quercũ in partes vocatam, vt eius ſymbolo moneamur, omnem noſtram vitam conſtare in abiurandis idolis. Mortem ſubiuit humanum genus, quia draconis ſuaſu vetitum ſcientiæ boni & mali arboris fructum primus parens deguſtaſſet. Primus ergo gradus ad Deum regreſſus fuerit, ſi omnia draconis conſilia & machinamenta reiiciamus, deſpuamus, conculcemus, vnumq; Deum ſolum colamus & adoremus. quod ſe facturũ eſſe populus Iſraëliticus ad quercum Sichemicam ſpopondit, pro eo atque multo antea ad eandem arborem eandem rem Iacob Deo vouerat, ipſo mox facto demonſtrans, quàm falſorum Deorum & draconis eorum patris hoſtis eſſet. Quamobrem viſus eſt Deus, cuius inſtinctu & auſpiciis hæc geſta eſſe nemo diffitebitur, luculentis indiciis tum in Mamre tum in Sichem monuiſſe, quercum vitę arborẽ eſſe, & ex diametro cum lethifero vetiti fici veneno pugnare. Adde his inſignem illam & nobilem Dauidis victoriã, qua Goliath mõſtroſæ magnitudinis Gigantẽ in valle quercus deuicit. O nobile perpetuò futurum quercetum non tam ob illum Dauidem pecoris paſtorem de Gigante ouantẽ, quàm ob eius victoriam, qui Dauidis typo denotatur. Chriſtus enim per Dauidem voluit ſignificari, qui de dracone primo omnium anguipedum Gigantum patre, cuius Goliath typum geſſit, ſplendidiſſimum in quercu acturus erat triumphum. Quamobrem cùm omnia & legis & hiſtoriæ arcana ad crucem ac victoriam Chriſti pertineant, quî poſſimus infitiari, quercus vmbram ad crucem Chriſti ſe diffundere, & quicquid eius celebrat pręconia, id totum ſpectare ad crucis honores? Obruta ſunt idola ſub quercu: cogita patrẽ idolorum ſub cruce perpetuis tenebris ſepeliri. Initum fœdus de vero Dei cultu obſeruando, non antè erit abſolutum, non antè perfectum, quàm teſtimonium eius ad crucem legatur. Neq. porrò antè ad omnes gentes benedictio & ſancta Dei nominis inuocatio, & ex hac inuocatione vita peruentura erat ſempiterna, quàm quercus Mamre promiſſum ſemen exaltaſſet. Quando igitur quercus veteris legis, ſignum fuit crucis Chriſti, & hæc vera ſit arbor vitæ; quid eſt abſurdi, ſi quercus arbor vitæ dicatur; immo quid abſurdius, quã ex hac naturalium & ſacrarum rerum conuenientia, non perſpicere vitæ lignum non aliud quàm quercum eſſe? Quoniam verò Chriſtus in cruce de dracone triumphũ omnium ſupremum erat acturus; ex qua quæſo arbore alia, quàm ex quercu contra draconẽ & eius idola conſtitui debuiſſet trophæum? Trophæum fuit quercus Sichem gemina ratione; altera ex Iacobo, altera ex Ioſua tributa. Trophæum fuit quercus in valle ea quę Goliath vidit occidi. Trophæum fuit quercus Mamre propter ſemen promiſſum, à quo vt draco erat conculcandus, ita totum genus mortalium à morte liberandum. Quid referam plura quercus præconia; quid plura ex hac arbore trophæa, cùm hæc ſint clariſſima? Attamen hæ quercus cõmemoratæ non alterius quàm crucis cauſſa, quam denotabant trophæa, dici poſſunt; atq. idcirco ſolùm trophæa dici merentur, quia veri trophæi ſignum ferebant. Quamobrẽ cùm quercus crucis ſit ſymbolum, quid dici queat probabilius, quàm crucẽ ipſam quernam fuiſſe? Verùm quò hæ noſtrę glandes magis magiſq; inſuetis hactenus palatis adlubeſcant, diſcantq. omnes non apud Iſraëlitas tantùm, ſed apud priſcos etiam Ianigenas quandam religionis Chriſtianæ vmbram fuiſſe; videamus quam maximam arborem dedicare ſoleant trophæis. Ne tamen omnes rogemus, néve ab antiquitatis imperitis decipiamur, Maronem ceu Delphicum quoddam poëtarum oraculum adeamus. Is vndecimum Æneidos librum ad hunc modũ exorditur:

Quercus, crucis Chriſti ſymbolum.

Oceanum interea ſurgens aurora reliquit.
Aeneas (quanquam & ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataq; funere mens eſt)
Vota Deûm primo victor ſoluebat Eoo.
Ingentem quercum, deciſis vndique ramis,
Conſtituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias (tibi magne trophæum
Bellipotens) aptat rorantes ſanguine criſtas,
Telaq; trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumq; locis, clypeumq; ex ære ſiniſtræ
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.

Videor mihi hic quercum videre Sichemicam, ex qua Iacob & Ioſua trophæum de idolis

idolis constituerunt. Cùm enim quercus Sichem dicitur, quercus Eoa siue matutina dicitur, eo quòd שכם idem sit quod summa luce surgere; quo nomine monemur nihil matutino tempore prius esse, quàm vt de victoria contra draconé cogitemus; nec alia ratione aut via contra eum posse trophæum cōstitui, nisi mox in ipso primo diluculo eam curam suscipiamus, & cum Deo fœdus renouemus, abiurando quicquid nobis negotij vel fuit vel esse possit cum dracone & idolis: quorum cùm varia genera sint, tum philautia principem sibi locum sumpsit; cuius comites superbia & auaritia, & cætera horum germina & cognata. Quoties igitur quercum Virgilianam audiemus, ex qua primo diluculo trophæum sibi fecit, de quercu Sichemica & eius notatione cogitemus; & quotidie matutino tempore idola defodiamus, & pactum cum Deo renouemus, vt ea nobis fructuosa sit promissio, quam Deus sub quercu Mamre legitur sanxisse. Profectò non possum Virgilij cùm cæteras insignes dotes, tum maximè cognitionem antiquariã satis admirari. Vide quàm conuenienter sacris litteris quercum trophæo dedicarit, quàm egregiè prisci Hebræorum & Ianigenarum maiores in hoc symbolo cōsenserint; non illi quidé vlla ducta demonstratione humana satis efficaci, sed solius Spiritus sancti impulsu ea obseruare coacti, quorum rationes nullas certas haberent. Omnia itaque trophæa apud antiquissimos Iapeti posteros ex quercu fuerunt aptata, quò in omni victoria illius victoriæ exstaret monumentum, quam agnus in quercu obtenturus esset. Mira sanè est congruentia nominis Sichem & trophęi matutini. Christus enim verus iustitiæ Sol mane surrexit, & verũ nobis diluculum attulit; adeò vt hinc Erigone diua virgo vocari queat. quæ hoc nobis diluculum tenebras non diurnas, sed æternas depellens peperit: qua de voce in Croniis plura. Verùm quia latum hic contemplationis pelagus aperitur, contrahenda nobis vela, & è Syria ad aliud littus obuertēda prora. Aueo enim videre antiquissimum illud Dodonæum quercetũ, & sciscitari quæ in illo oracula reddi consueuerint; quæque fuerint Chaoniæ glandes, quibus homines primùm victitarunt. De Dodonæo Ioue, deque eius vaticiniorum antiquitate & fabuloso exordio, cùm alij, tum Herodotus & Strabo consulendus. Nos in Gallicis docemus, Chaoniam ab Hercule Chone, id est, à Nocho nomé accepisse. quo fit, vt illi optimè senserint, qui Dodonen à Deucalione conditam scribunt, quandoquidem is idé sit cum Nocho, vt in Croniis ostendi. Nomen aliis Dodone, aliis Dodon quondam pronunciatum fuisse, Eustathius tradit. Oraculum autem ex Phœnicia venisse, vti Herodotus prodit, ex eo liquet, quòd Nochus, quem vel Chaonem Herculem, vel Deucalionem voces, è Phœnicia in illam Græciæ partem prius appulerit, quàm in Italiam nauigarit. Hyginus à Thessalo, quo nomine Deucalionem vocare videtur, Dodonam conditam dicit. Alij columbas, alij anus quasdam, alij quercus oracula cecinisse scribunt. Homerus omnium Græciæ scriptorum antiquissimus hac de re sic canit:

Dodona ciuitas.
Dodonæum oraculum.

Τὸν δ᾽ ἐς Δωδώνην φάτο βήμεναι ὄφρα θεοῖο
Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ.

Id est, vt rudi vertam dictione:

Illum ad Dodonam dicebat abisse rogatum
Consilium Iouis ex quercu alta fronde superba.

Quia igitur extra omné controuersiam est, lucum hunc omniũ esse antiquissimum, probabile est multo Pelasgis esse vetustioré; & tanto quidé, quanto Gallos veteres Pelasgis fuisse priores, ex iis quę de Iapygia & Epiro tradidi, quiuis colligere possit. Quãdo igitur omnis Ogeniorum hominum religio ad vitę lignũ referebatur, nō potest esse obscurũ, cur Nochus, siue Chaon, siue Deucalion, siue Thessalus quercetũ Ioui cōsecrarit. Cùm enim totius orbis pontifex maximus esset, diligenti studio vbiq. terrarũ curabat, vt vetusta Sethinorũ de religione instituta & sacri ritus diuinitùs accepti docerentur, atque ad eam rem collegia & diatribas plurimis locis erigebat, quarum nulli Dodonæa aut venerationis nomine cessisse videtur, aut antiquitatis opinione. Dicebantur autem in ea oracula promi, propterea quòd quæ in sacris essent, vel ritibus vel traditionibus Sethinorum, quibus religio tota debebatur, ea omnia vera de venturo Christo vaticinia obscuris ambagibus indicarent. Hinc iactatum, homines hic primùm glandibus pastos, eo quòd omnis diuini cultus & pietatis doctrina fructus est quercus, id est, crucis Christi: quoniam nimirũ omnis eius vtilitas è sola cruce depédet. Omnes enim cærimoniæ,

Glandibus cur homines primùm pasti dicantur.

omnes

omnes ritus, omnis traditio, omnes preces, omnes hymni steriles & inanes & nullius frugi cùm nunc sunt, tum olim fuerunt, nisi ad crucem referantur. Hinc Tau siue crux in manibus earum imaginum quas hieroglyphica nobis demonstrant monumenta, vt videlicet intelligamus, omnes sacras litteras & figuras ad Tau pertinere. Cùm igitur Tau quernum esse dixerimus, reliquum est, vt eius fructus glans allegoricωs nominetur. quæ non olim modò primus homini cibus fuit, sed nunc etiam esse debet, id est, primo loco ab homine sumendus. *Primùm*, inquit salus nostra, *quærite regnum Dei.* quod symbolorum magistri dixissent, Primùm vescimini glandibus. Vnde igitur, dices, prouerbio omnium ore trito monemur, ne post fruges inuentas glandibus vescamur? Bene profectò monemur, sed vereor vt quisquam hactenus, cuius rei moneamur, intellexerit. fuit olim figuris & symbolis locus, sed postquam Christus in mundum venit, ad quem omnis figurarũ significatio spectabat, fuit res ipsa pro figuris amplectẽda. Quemadmodum igitur post Christi mortẽ Mosaicæ legis cærimoniæ cessarunt; ita nec glandibus amplius erat vescendũ, sed ipsa fruge Christiana per glandẽ olim denotata. Sit ergo nũc ita, vt glandes non edamus; at edamus tamen cibum illum, cuius glans habuit significationẽ. Non ponimus nunc præputia, sed ponenda sunt ea quæ præputia designabãt. Vescimur itaque nũc frugibus, dum ea comedimus quæ glandibus notabantur, quæ tanto sunt pręstantiora, quanto viuus homo homine picto. Huc spectant quæ de Sole & Luna alibi dixi; vbi Lunæ nomine cærimonias & veterem legem capi debere monstraui, quæ Sole exorto lumen suum amittere videtur. Quæres fortasse, qua de caussa ipsæ quercus oracula edere dicerẽtur? Ea haud dubiè ratione, qua homo viuus sui ipsius fundit imaginem, quam pictor in tabulam refert coloribus expressam. Eodem enim quercus, id est, crux Christi ex se simulacra sui edebat, quæ Curetes cærimoniis & ritibus expressa populo spectanda præbebant. nunquam illa quidem intelligenda, nisi Christus in mũdum veniens, & se hostiam ad sordes nostras eluendas in crucis altari offerens, omnem obscurarum imaginum & figurarum caliginem clara luce discussisset. Quod autem de columbis fabulati sunt, quò sit referendum vt coniectare possum, ita asserere nolim. Appulit fortasse Nochus in Epirum duabus nauibus, quas bono omine columbas potuit nominare, tum ob volatus celeritatem, tum quò memoriam refricarent eius quod in magna illa naue acciderat in gemina columbæ emissione. Ex vera enim historia inanes frequenter fabulæ apud Græcos natæ sunt de rebus vetustis non bene cognitis, vno quoque sibi somnia comminiscente. Sic Plutarchus columbæ ex arca à Deucalione emissæ meminit, insigne testimonio suo suggerens argumẽtum, Deucalionẽ non alium quàm Nochũ intelligi debere. sed in emissionis caussa à vero aberrauit. Nec aliter hîc accidisse reor, dum colũbæ è Phœnicia dicuntur emissæ; è quibus alij quod visum fuerit sibi fingant: mihi certè naues lubet suspicari. idq. eò magis, quòd hæc auis Veneri dedicetur, ad quam terris omnibus inducẽdam Nochus potissimũ nauigabat. Holcadi maximæ, qua generosissimæ quæque Reginæ Hungarię ancillæ & pedissequę vnà cum Oeconomo & aliis, inter quos & ego fui, in Hispaniam è Belgio vehebantur, nomen erat Mons Veneris, vt & ingens moles, & formosarum mulierum vectura notaretur: cui ego potius columbæ nomen dedissem, maiorem eorum quorum columba tesseram habet, quàm molis rationem habiturus: tametsi sciam, eum qui nomenclaturam dederat, ad fabulosum Veneris in Apennino montem alludere voluisse. Non fuit itaque falsum columbas olim oracula reddidisse, si naues pro vectoribus capiantur, eo quòd ij qui cum Deucalione ex Phœnicum littore appulissent, primi sacrorum doctrinam in Epiro plãtassent; & quorsum ea tenderet, nobili querceto sollertibus ingeniis intelligendum dedissent. Atq. hoc quidem primum Dodonæ fuisse videtur institutum: à quo posteri immanibus spatiis digressi, vanissimũ aperuerunt mercatum mendaciorum, quæ ceu vera vaticinia protrusa, ingentem quæstum fallacibus sacrificulis attulerũt; qui vt perpetuus esset, omnem non veritatem modò, sed veritatis etiam memoriam frigidissimis & execrandis idolomaniæ portentis obruerũt. Hoc est illud præsens omnis pietatis venenum, hoc vsitatũ religionis exitiũ, cùm quę diligens patrum cura ad frigidos hominũ animos accendendos comparauit, ea ad sordidũ lucrum detrahuntur. Hoc est illud præcipitiũ, quo quæ Deo sunt consecrata & pietatis studiis promouendis inuenta, ea ad Mammonam rectissimo lapsu deuoluuntur, ruina sua non rarò totam secum trahentia religionẽ;

Quercus qua de caussa oracula edere dicta.

Columbas olim oracula reddidisse, quomodo intelligendum.

Sacrificulorum quæstus, idolomaniæ caussa.

quod vtinã nunquam cogeremur videre. Vt vt res nunc habeat, id saltem vnum est de certissimis, omnẽ priscam sacrorũ apud Ianigenas disciplinã hac via sic corruptã quondam fuisse, vt tandem Deus non abusum modò, sed res etiam ipsas ad pium vsum olim institutas, tolli mandauerit. Quamuis enim non temere vetustę leges & antiqui ritus & iam olim receptæ consuetudines tollendæ, cùm tamen plus damni è re quapiam obseruata, quàm abrogata oriri cernitur, tum haud dubiè commutatio, quæ cæteroqui periculosa est, si Aristoteli remp. constituenti credimus, differenda. Hinc excelsorum lucorum, & aliorum quorundam à priscis hominibus ad pietatem inflammandam optimis rationibus destinatorum, vehemens & crebra in sacris litteris detestatio; quæ non ad primam rituum caussam & constitutionem, sed ad despuendam eorum corruptionem referenda est, quæ tanta nimirum euaserat, vt nulla recti vsus spes relinqueretur. Primi illi venerandi patres animaduertentes, & in seipsis etiam experti, hominis animum post Adami lapsum tam prono gradu corporis sensum sequi, vt frequentius multo rapiatur, quàm ducat, existimarunt quamplurima esse quærenda adminicula externa, quibus ad res diuinas à terrenis erigatur. Quoniam itaq. in omni oratione primarium est, vt mens nostra sursum ad cælestia sese attollat; vtilissimum fore existimarũt, si corporis motione & aliis externis signis homines ad eam cogitationem impellerentur. Quamobrem optimum crediderunt, si Deum oraturi ad montes adscenderent, tum vt laboriosus corporis ad superiora nixus animũ moneret, quò his inferioribus relictis, totus ad cælum cum alaudis euolaret, atque sese ei, quẽ oraturus esset, quàm proximè posset, cõiungeret; tũ vt hoc scandendi labore ac mora interposita, diutius diuina meditaretur, & paratior ad preces post diuturnam multamq; cogitationem veniret. Adde & mõtium solitudinẽ, quæ maiorem in modum nos à turbis abstrahit, & contẽplationem promouet. Deinde cælum à nobis propius quàm antea distans, magis inuitat ad architecti sui admirationem, qua prouocatis cogitatio subit, tantam machinam nostra caussa à Deo factam esse, & tot sideribus & variis eorum cursibus ornatam. Hinc in amorem rapimur & omni studio nitimur, ne ingratos nos ei præbeamus, qui tam incomparabili tot beneficiorum copia nos cumulauit. Quòd si montium aditus & adscensus ad hanc iuuat cogitationis sublimitatem, non possumus non fateri rectissima eorum fuisse instituta, qui montes ad sacrificia & orationes delegerunt. Iam videtur nobis & ipsa natura dictare, ea Deo adorando loca esse conuenientissima, quæ quàm maximè ad cælum Dei domicilium accedunt. Christus orationem, quam nos docuit, sic exorditur, vt mox cæli faciat mentionem, & in eo patrem nostrum dicat habitare; quod & illi prisci rituum sacrorum magistri externo adscensus labore monuerunt, vt nimirum in mentem veniret, omnia nostra vota ad cælestem vitam contendere debere. Vt verò quod dicimus illustri doceamus exemplo, recordemur quo primum loco post diluuium sacrificarit Nochus pater omnium gentium. Sed dici potest id necessitatis fuisse, vt in montibus Ararath quando in illis arca quieuisset, immolaret: audiamus quid Abrahamo Deus præceperit. *Tolle*, inquit, *filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super vnũ montium quem monstrauero tibi.* Vide, rogo, quali sacrificio qualis locus præscribatur. Quid? an nõ in monte Oreb Deus Mosi apparuit? an non in eodem iussus est sacrificare simul ac populum ex Ægypto eduxisset? Iam quis locus Dei & Mosis colloquio ad religionem & remp. Israëlitarum cõstituendam electus est? nónne mons Oreb siue Sinai? Quocirca vt Deo colloquamur, quod inter orandum facimus, montem adscendamus, quò corporis adscensu animus ad adscendendum ad patrem, qui in cælis est, incitetur. Plurima possem exempla adferre, quibus hanc priscam consuetudinem docerem; sed in re clara frustra pluribus agerem. Ex vno Michęę loco apertissimè discas, nõ solùm in mõtibus olim homines Deo sacrificare consueuisse, verùm etiam ab hac prisca consuetudine montes pro sacrificiis aliquando in orationem venire. *Et erit*, dicit vates, *in nouissimo dierum mons domus Domini, præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent, Venite adscendamus ad montem Domini.* Hæc ille, & alia eôdem spectantia. quibus docet Deum oblaturum hostiam suam in monte Sion, & illud sacrificium fore apicem & summam omnium sacrificiorum, quo nimirum tanquam ad verticem suum summum omnia priscorum sacra referebantur.

Montes quare ad sacrificia & orationes delecti.

bantur. Siue igitur hic montem in vertice montium, Christum immolatum intelligas, siue regnũ eius in monte Sion per sacrificiũ supremum cõstitutum, eodẽ res pertinebit. Cùm enim saluatio esset exitura è monte Sion, vt Isaias vaticinatus est, omnia sacrificia ad montem Sion tendebant, id est, ad illam hostiam, cuius sanguis fluuius vitæ vocatur. Ex his modò cuiuis liquebit, quàm multis & solidis rationibus Ogygij patres in mõtibus orarint & victimas mactauerint. Quæ igitur caussa fuisse dicetur, vt Deus excelsa detestatus sit, atque id nec vno loco, nec paruis minis? Nempe quia loco sacrificij, vni Deo fieri consueti, idolis cœptum est in montibus immolari. quæ execranda sacrorum corruptio sic omnes gentes & inuasit & occupauit, vt Deus simpliciter omnia excelsa vna sententia cõdemnaret. quod dum facit, non sic capienda sunt eius verba, vt prohibere existimetur, ne quis in monte ipsi Deo vel preces offerat vel hostias mactet. Nam Sion in mõte erat, in qua non aliæ modò hostiæ in templo Salomonis Deo sunt oblatæ, sed tandẽ ipse etiã Christus est immolatus. Eodẽ modo de lucis existimandum. Primi mortales cùm diuinitùs accepissent, vitã æternam & summam salutẽ ex arbore petendam esse, arbores consecrarunt, vt earum monitu promissi ligni perpetuò recordarentur. In hoc autem honoris genere quercus primas tenebat, nec principiò luci aliis siluis quàm quercetis constabãt: cuius clarũ indicium in nomine Dryadũ videmus; quæ licet quarumuis arborũ Deæ crederentur, à quercubus tamen nomen ferebant; eo quòd illæ solæ apud primos homines in veneratione fuissent, & in arborũ regno citra omnẽ priscorum hominum controuersiam principatum tenerent. Verùm symbolica hęc ratio ab antiquissimis Sethinorũ patribus ante diluuium accepta, ac inde ad Nochi posteros deriuata, in idolomaniam degenerauit; atq. inde quercubus quas vt futurę salutis tesseras habere debuissent, numina adscripta, & ab iis ad alias arbores superstitionis vesania propagata, cœperunt Dryades & Hamadryades quarũuis arborũ Deę haberi: Quibus mox Faunorum nomen additum, quo necessaria saltuũ tutela denotatur, maiorẽ in modum impias de falsis Diis opiniones auxit. Quid multis? tandem eò ventum est dementię, vt quot falsa Deorũ numina ex diuersis Dei nominibus stolidi sibi fingerent mortales, tot ferè luci cõsecrarentur. Quamobrẽ Deus populo Israëlitico, è quo nomẽ ipsius carnem erat assumpturũ, præcepit, ne excelsa & lucos more gentium haberent, ne rursus in idolomaniã, è qua Abrahamũ ad verum suiipsius cultũ vocauerat, relaberẽtur. *Subuertite*, inquit, *omnia loca in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignũ frondosum. Dissipate aras earũ, & confringite statuas; lucos igne comburite, & idola comminuite: Disperdite nomina earũ de locis illis. Non facietis ita Domino Deo vestro.* Hæc & alia Deuteronomij capite duodecimo. quibus plurima alia loca cõsentiunt. Neq. sanè sine maxima caussa Iudęis hãc legẽ sanxit Deus, ne excelsis lucis & statuis se colerẽt, quòd sciret quàm proni semper & fuissent & essent ad idolomaniã; & ne hoc quidẽ tam graui edicto, omnibus ferè locis, non sine maximis minis & sæua eorum qui transgressi essent punitione, repetito, dementẽ idolorum cultum potuit excludere. Omnes totius sacræ scripturæ libri pleni sunt obiurgationũ, castigationum, exprobrationũ, vltionũ de horrẽda Iudæorum idolomania; quæ tanta fuit & tam pronis semper animis arrepta, vt post tot miracula, tot ostenta terra mariq; edita, tam infinita beneficia, tot hostes inaudito victoriæ genere superatos, cæsos, pulsos; post, inquã, terrę promissę possessionẽ nũc aditã, post loca eius omnia per cognationes descripta & distributa, Iosue nouũ inter ipsos & Deũ fœdus sanciẽdũ putarit: quod sic proposuit, vt maximis quibusq. & illustrissimis beneficiis cõmemoratis, dixerit, se vereri ipsos nunquã pacto staturos; atq. idcirco fore, vt ad idolorũ cultum relapsos Deus diris modis affligeret ac perderet, vt crebrò pòst legimus accidisse. Nõ mirũ igitur, Deũ omnẽ ipsis idolomaniæ pręcidisse occasionẽ; vetitis etiã iis quibus pij viri ad diuinas cogitationes & excitandas & alendas vti potuissent. Neq. id solis credamus vsu venisse Iudęis; immo sic potius æstimemus, omnia prisca diuinorũ symbola, omnes ritus, omnes cęrimonias, omnia Dei nomina, omnes angelorũ potestatumq; distinctiones, quibus administris Deus totius mũdi vniuersitatẽ gubernat, ad idola & falsa Deorũ figmenta iã tum olim trãsisse, & in singulis gentibus vix paucos aliquos reliquos fuisse, qui hunc idolorũ mercatum peruiderẽt. Verùm quãuis tota illa sacrorũ ratio ad draconis castra, auarorũ antistitũ religionẽ cauponantiũ adiumẽto, perfugisset, ob id tamẽ non desiit Deus eisdẽ & symbolis

Luci quare ad sacrificia delecti.

Luci principiò solis quercetis cõstabant.

Dryades.

Hamadryades.

Fauni.

Iudæorum idolomania.

& allegoriis in arcanis prædestinati sui regni cōsiliis vti. Iā quercus in Dryades degenerarunt, iam luci falsis diis consecrabantur, iam olim aræ in excelsis montibus exstrui cōsuetæ, Dei mandato prohibitæ fuerant: nihilo tamē minus Deus lignū dixit in panem mittendū, dixit montē in vertice montiū præparari, & alia id genus permulta, quæ cum priscis symbolis adamussim quadrabant. Quis præterea clarius aperuit, quæ paradisi arbor lignū vitæ vocaretur, quam D. Ioannes in sua apocalypsi, quā de Christi pectore, cui incubuit, suxit? Liceat igitur & nobis in hac symbolorū veterum silua sic versari, vt omnem idolorum contagionē procul fugientes, priscæ veritatis vestigia, quoad eius angusto pusilli ingenij nostri captu fieri potest, diligenter obseruemus, & quò nos admirabili suo consensu vocant atq. ducunt, eò sequamur. quod si fecerimus, multa idolomaniæ propugnacula, multa præsidia, multa armamenta è manibus hostiū eripiemus. Quādo igitur quò quercus referenda sit, tāquam ad primā venerationis, in qua habita est, caussam ostendi; docuiq. huic maximè arbori conuenire, vt arbor vitæ vocetur; reliquū est, vt nunc ex ipsis priscis symbolorū nominibus, quorū quidē memoria exstat, demonstrē, me non aliud in lucē eruisse, quàm id quod primo vocabulorum architecto diuinus instinctus suggessit.

Quercus arboris nomina, Latinè, Græcè, Hebraicè & Teutonicè, vnde dicta, & quid significent.

Videamus ergo quid quercus Latinorū, δρῦς Græcorum, אלון Hebræorum, Eic nostras, rationis habeant, vt arborē glandiferam designent. Nisi enim nomina, quæ rerum symbola sunt, cum vetustis sacrarū rerum tesseris cōueniant, nolim quicquā mihi fidei adhiberi: at si clarè demonstrē, eôdem nominum rationes tendere, quò tum per cōiecturas, tum per veteris poëseos & scripturæ testimonia perueni; haud equidem intelligo, cur hanc nostram inuestigationē quisquam debeat accusare vel vanitatis vel erroris. Vt igitur modò declaraui, Gallicum visci nomen cum eo ad vnguem quadrare significatu, quem Plinius à Druidis acceperat; ita nunc patefaciam & Græcum & Latinum glandiferæ arboris nomen tale esse, vt nihil magis queat vel cū vitæ ligno, vel cum cruce conuenire.

Q in locum VV irrepsit.

In Abecedario Latinorum, & in litterarum enumeratione ab Hebręis vsurpata, doceo litteram Q in locum duplicis nostri digāma, quod duplex V vocamus, & duplicis V pingimus figura, iam olim irrepsisse; atque inde factum vt duplici hoc digamma cæteræ nationes careant, & aliàs aliam litteram ipsius loco substituant, aliàs etiam prorsus omittant, vt in Druida videmus accidisse. Latini certè & Hebræi nonnunquam Q loco eius ponunt; cuius eorum facti, cùm quo dixi loco, tum in Vortumno quoque memini aliquot me exempla protulisse. Latini, in quibus Festus Pompeius non vltimos ordines ducit, quercum dici existimant, quòd id genus arboris querquerum sit, id est, graue. Aliis placuit querquerum frigidum esse, & inde febrē querqueram

Querquera febris.

Lucilio febrem frigidam dici, addito etiam illo Κάρκηρα frigidam cum tremore vocari: atque inde Carcerem à frigido nomen sortiri. Hic nihil sani video, nec quid Κάρκηρα nominent, satis intelligo, licet sciam Καρκαίρω apud Homerum legi pro fragore; cuius soni genus Eustathius ad nominis attulit caussam:

Τῶν δ' ἄπαν ἐπλήθη πεδίον, καὶ ἐλάμπετο χαλκῷ
Ἀνδρῶν ἠδ' ἵππων, κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν.

Kraken.

Nobis Karaken & Kraken dicitur à fragore quem edunt res dum violento ictu vel pulsantur vel rumpuntur. Et Eustathius alibi annotauit, secundum Rho in verbo Græco redundare, quod sermo noster non recepit. Quamobrem si febris vlla Κάρκηρα vocetur, illa sic vocabitur, quæ tanto horrore inuadit, vt dentium stridorem edat. Verùm querquera febris dicetur à Quer, quod est idem quod dentibus strideo; verbum à sono similiter ac Crac factum: A quo Quern mola est vocata, propter similem stridorem. Hebræi חרק dicunt, quod ad Crac propius accedit. Allemani Kirren dicunt, alij etiam Kerren. Melius igitur ab antiquo verbo Cimbrico Quer Querqueram febrem nominatam dicemus, eo quòd assiduo dentium stridore inuadat, quàm à Καρκαίρω, quo fragorem edo, denotatur. Hinc Lucilius lucem capiet, dum dicit, *Querquera consequitur febris capitisq. dolores.* Et alibi: *Iactans me vt febris querquera.* Plautus bilis querqueratum dixit, indicans à bile hanc in febribus fieri dentium concussionem. Viden' quàm vetustæ Græcorum Latinorumque voces ægrè citra linguæ nostræ subsidium intelligi possint, quamque nihil quercui cum febre querquera, & querquerum nihil minus quàm magnum denotare? Quòd verò carcerem à frigore dictum

Quer. Quern. *Carcer eris.*

scribant, id æquè ac cætera falsum est; cùm carcer Latinum vocabulum ab antiquo

Cimbrico

Cimbrico fiat. Karker enim locus eſt quo homines concluſi tenentur; ſic vocatus, quòd omnia ea quæ homini grata ſunt, in quibus primas lux tenet, auertat. Eat nunc cum ſuo frigore Feſtus, & frigidas ſuas nugas iis obtrudat qui primas linguæ Latinæ origines ignorant. Poterat Carcer à coërcendo dictus videri, vt Varroni placuit, niſi Karker Cimbris & vſitatum eſſet, & certam apud eos haberet ſignificationis cauſſam. Porrò vt daretur querquerum frigidum eſſe, num inde probabile fieret, quercum à querquero deriuari? Nihil eſt quercu efficacius ad frigus variis modis propellendum, caloremque humanis vſibus ſubminiſtrandum; tantum abeſt vt ei quicquam ſit cum frigore commune. Nos duplicem in vocis compoſitione rationem agnoſcimus, pro eo ac duobus modis ipſius analyſis fieri non modò poteſt, ſed etiam debet. Prior eſt, ſi ſoluatur in wer-rout; qua via id notatur, quod à frigore defendit: poſterior ſi ſic vocem diuidas, vt weer hout intelligatur; quibus partibus lignum illud exprimitur, quod aptum eſt ad quæuis opera conficienda. Vtraque analyſis prima ſeſe fronte offert, vtraque ligni cùm naturam tum vſum explicat, vtraque ſymbolicæ rationi ſic conuenit, vt neſcias quid maximè debeas in vocis artificio ſuſpicere atque admirari. Vt ergo priorem diſſolutionem prius conſideremus; quod rogo lignum inuenias magis idoneum ad frigus depellendum, ſiue foci ſpectes neceſſitatem, ſiue materiam ad ædes compingendas, quibus frigus amoliaris? Quòd ſi cui vtrumuis horum obſcurum eſſe crederem, pluribus verbis in eo docendo verſarer: at cùm nemo ſit mortalium tam hebes, vt non querno ligno hac parte primas deferat, nolo in re perſpicua inutilem ſumere laborem. Accedit his dotibus glandis natura, quæ cùm porcos nutriat, & ſuilla carne plurimus ſanguis generetur, & plurimus ſanguis plurimum temperati habeat caloris, & is maximè à frigore corpus tueatur, quid ni dicam quercum optimo iure nomen accepiſſe à frigoris defenſione? Sed his miſſis vti notiſſimis, ad ſymbolicam rationem hanc analyſim applicemus. Cùm quercus vitæ lignum ſit, vita verò calore & conſtet & ſeruetur, quod aptius ei nomen inuenias, quàm ſi ſic nuncupetur vt à frigore defendere intelligatur? Si enim calor vitæ principium, mors à frigore proficiſcetur; & id quod à morte defendit, meritò dicetur à frigore defendere, cùm à morte defendere nequeat, niſi cauſſam mortis excludat. In ſacris litteris in certiſſimorum numero id primum locum habet ac ſupremum, citra amoris ignem nemini vitam poſſe conſtare, & tantum vnicuiq. mortis adeſſe principiũ, quantũ deeſt caritatis. Vt enim *Deus caritas eſt, & qui in caritate manet, in Deo manet, & Deus in eo*; ita Deus quoq. vita eſt, & per vitam ſuam iurat: *Viuo ego*, crebrò dicens; tum etiam ſe vitã eſſe expreſſis verbis aſſerens. Quo fit vt is qui in caritate manet, in vita maneat, & vita in eo: qui à caritate diſcedit, tãtum à vita diſcedat, quantum à caritate diſcedit. Atqui aliud non eſt à vita diſcedere, quàm ad mortem ire. Iam verò ſi calor amoris cuſtos eſt, vitæ quoque cuſtos ſit neceſſe eſt, & hinc mox efficitur, vt à contrario frigore mors vitæ contraria inducatur. Quocirca ſi contrariorum amolitione omnis medendi ratio conſtet, nihil vitam aut præſentem poterit conſeruare, aut amiſſam reſtituere, niſi frigus mortis cauſſam auertat, & longè lateque propulſet. Cernimus itaque perquam conuenienter & rerum naturæ & medicinæ nomen vitæ ligno poſuiſſe, qui à frigore amoliendo depellendoque ipſum nuncupauit. Vt bene ille dixit:

Virtus eſt vitium fugere, & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe;
ita non malè nos ſuccineremus,
Frigus depelli calor eſt, vitamq. tuetur
Quiſquis depellit frigus reficitq. calorem.

Pergamus modò & inueſtigemus, quis ille ſit qui frigus mortis cauſſam amolitur. Certè non alius, quàm is qui immenſo amoris igne flagrans, ſeipſe tradidit pro amata ſua ſponſa crucifigendũ, atq. lethale frigus, animis noſtris ab arbore vitæ profligatis, & iam olim mortuis expulit ardentiſſima ſua flama. Quemadmodum igitur lignum crucis totum id quòd arbor vitæ & ſit & vocetur, Chriſto debet; ita & illud quoq. debebit, tum quòd dicatur frigus propulſare, tum quòd quercus nuncupetur. Quanto verò vita per Chriſtũ in arbore pendentem accepta longè præſtantior eſt & diuinior; tanto ratio frigoris amoliendi potiore iure quercui inde conuenit, quòd Chriſtus in ea ardentiſſimis

Karker.

Quercus vnde dicta.

Quercus quare dicatur lignum vitæ.

amoris sui flamis frigus expugnarit, quàm quod querna ligna corpus à frigore hiberno tueantur. Vide quæso quanta sit diuinæ benignitatis sollicitudo, quàm flagrans salutis nostræ desideriũ, quàm nusquam nobis velit deesse documẽta, quibus rectum nobis ad vitam æternam iter demonstretur. Noluit homines quercus arboris vt vbique ferè obuiæ, ita maximè necessariæ, nomen audire, vt non simul commonerentur, frigus animis nostris esse expellendum, si vitam nobis reddi velimus. Et sint hæc quidem in materia ad infinitatem quandam sese distendente indicia proposita: quæ qui sequi volet, næ ei abunde suppetet contemplationis; & eius quidem contẽplationis, qua nihil sit ad amoris igniculum excitandum præsentius. Nunc ad alteram vocis in membra sua partitionem, qua in quercu Werc-hout inuenimus. Est sanè, vt dixi modò sæpius, quernum robur omnium præstantissima materies ad opera solida & diu duratura conficienda: verùm si inter omnia opera quæ vnquam in ligno vel facta sunt vel fieri possunt excellentissimum quæratur: cuique nomen Werc, quo opus & operatio denotatur, primo iure & summo dari debeat; num aliud post multam diuturnamque inuestigationem reperiemus, quàm illud quo Christus Verbum incarnatum, verus Deus & homo mortem in cruce subiuit, vt nos à morte liberaret? Hoc opus omnium operum maximè stupendum. Minus miror à Deo totam mundi machinam, ingentia cælorum volumina, & quicquid vsquam est, creatum esse; quàm Deum hominem factum; pro nostra salute mortem subiuisse. Hoc tandẽ illud opus est, à quo quercus eam nacta est prerogatiuam, vt sola Werc-hout, id est, operis lignum dici mereretur. Sed quò rapior? videor mihi trahi ad sancta sanctorum, & nescio quid longè diuiniùs intueri, quàm virgam Aaron ex arida mox fructibus citra omnia naturæ subsidia indutam atque ornatam. Dum opus omnium maximè stupendum diligentius considero, ecce vox ipsa Werc mihi demõstrat, se non aliunde quàm ab hoc opere supremo significationis suæ accepisse rationem. Quid enim aliud est Werc, quàm Wer-rec, id est, defensionis extensio? Vide nunc quæ res proprio & præcipuo suo iure dici queat vel defensio vel defensionis extensio. Vel Christi in cruce extensio defensio longè lateq; extensa dici meretur, vel nihil est quod vlla voce bene apteque possit denotari. Obstupesco, ita me ille amet qui in cruce defensionem suam per vniuersum mundum, per omnia secula, per omnes mortales extendit, dum de vocum architectura cogito. Adeóne cõsultum esse vbique rebus eorum qui nostra lingua vterentur, vt ne vllius quidem operis audire queant mentionem, vt non simul moneantur omnium operum illud fuisse summum, quo defensio & tutela in ligno fuit extensa. Quàm, bone Deus, diligenter in omnibus vocibus obseruatum est, vt etymologia semper in eo, quod nouisse plurimi referret, omnibus suis numeris absolueretur, & in aliis tanto minus sese ostenderet, quanto longius à summo abessent. Est illud quidem in omni opere in primis cuique spectandum, vt quod facit, id pertineat ad sui tuitionem, quàm potest maximè, proferendá. Verùm nulla est tutela quæ sese latiùs extẽdat, quàm ea, quam Christus toto corpore in cruce distenso peregit. O mirabilem exiguæ vocis cõpositionem! ô salutarem omniũ operum aggrediendorũ conditionẽ atq. legem! Quòd si quisquam eorũ qui apud Græcos sapientes fuisse dicuntur, Chriam quampiá vitæ vtilem tam paucis elementis conclusisset, quantũ in eum effusum esset preconiorum. Poterat sanè optimũ hoc summæ cuiusdam prudentiæ videri præceptum, si dictum tantum fuisset, omne nobis opus sic instituendũ esse, vt eo tuitionẽ nostri quàm longissimè extendamus; vtpote quo significaretur & omnẽ nostram felicitatem operatione contineri, & sic demum operationem Cimbricũ operationis nomen mereri, si apta sit ad tuitionem operantis quàm fieri potest longissimè protrahendam. Verùm longè clariùs hac voce exprimitur id, cui suprema est tutelæ mortalium extendendæ potestas; & eius cognitio longissimo superat interuallo omnem aliam mortalium cognitionem. Cùm igitur Werc habeat significationis formam, vt ipsam tutelæ exprimat extensionem, atque hæc Christi in cruce pendentis propria esse cernatur; quod quæso conuenientius crucis ligno excogitari queat nomẽ, quàm illud quo non hæc tantũ summa summi operis perfectio continetur, sed modus etiam & forma perfectissimi operis explicatur? Et hęc quidẽ de Werc satis sit indicasse. cuius vocis vim si totam persequi velis, omnẽ vitæ & ciuilis & Christianæ rationẽ percurras oporteat, propterea quòd rectissimá omniũ, quales quales sint operationũ, contineat normam. Nunc deinde videamus, ecquid & altera huius

Werck.

secundæ

secundæ analyseos particula, quæ Hout fuit, contineat arcani. Verisimile enim est, in nomine tantæ rei non dormitasse nomenclatorem; eoq. minus suspicãdum, curã vsquam in hoc nomine quercus ab eo fuisse remissam, quòd tãtam eius in cæteris cernamus diligentiam, vt mihi accuratiùs eam intuenti mentis aciem perstringat. Hout dicimus & Holt; nec non pro eadẽ re haut & halt. In his tamen vt loquendi consuetudo & dialectus variat; ita nominis ratio in omnibus & certa, & rei significatæ apta inuenitur. Hal idem est quod seruo, ab Al quod est omne, & spiritu ad id quod omne est ferẽte. Id enim quod rem fert ad omnia, rem conseruat. Sed de Al in Hermathena; in qua doceo, Al fieri ex natura Alpha & natura Lambda; & eo denotari omnia sursum ferri ad id quod omnium est supremum, & quæ eò non feruntur, nulla esse. Quamobrem Hal idem erit ac si dicas, sursum fero ad supremum, eo quòd adspiratio sursum leuet, Alpha sono suo promoueat, Lambda cæli supremũ linguæ summitate tangat. Quòd si hau dicas, aspiratio quidem incitabit, A promouebit, V verò latitudinem indicabit; ita vt rursus id habeas, quod proprium est conseruationis. Sicut enim Hal ad supremum nos eleuat; ita Hau ad Au, id est, antiquum nos impellit. Porrò quæ cunctis æternæ durationis inest cupiditas, ea fecit vt libenter Ou pro Au, & Hou pro Hau efferamus; quo nimirum A motionis elementum in O rotunditate sua orbiculari perennitatem indicans, mutetur. Eôdem igitur loquendi consuetudo, litterarum natura, & mortalium vota tendunt. Ex hal fit halt pro ligno, & hau haut pro eodem; quæ in holt & hout citra significationis discrimen, ea, quam dixi, ratione transeunt. Sed quid hoc sibi vult, vt lignum à conseruando dicatur? Quasi verò non mille aliæ res sint cõseruationis nomine digniores? Fateor sanè, si de naturali ligni facultate loquamur, alia esse ligno potiora ad seruandum: verùm vocum faber aliud quiddam longè diuinius spectauit, non illud quidem suo, sed spiritus illius lumine, qui auctor est omnium vaticiniorum, quique solus conscius est eorum quæ Deus ab æterno prædestinauit. Nomen itaque ligno inditum non tam ab illa conseruatione, qua fructibus & materiã mortalium vitam sustinet, quàm ab ea salute, quam tum daturum erat, cùm in panem cælestem immitteretur, & generis humani tutela in ligno extensa penderet. Vidésne modò, quàm aptè Wert & Hout conueniant, quàm insignem duabus syllabis absoluant sententiam? Quid enim aliud est Wart-hout, quàm si dicas tutelæ extensio seruat? Quoties igitur de Wert, quoties de hout cogitamus, quoties Wert-hout in mentem venit, toties Christi in cruce extensi recordemur, & eum supplices obsecremus, vt primùm à nobis frigidum Draconis venenum expellat; quod & quercus natura venenis resistens, & quercus nomen priore sui analysi monet: ac mox frigore depulso, per tutelam vniuersorum in ligno extensam nos seruare dignetur. Sed quia nullis verbis, nulla orationis copia vocis huius quercus mysteria assequi possemus; reliqua pia malumus cogitatione ruminare, quàm ieiuna nostra dictione efficere, vt minus videantur habere, quàm reuera habent augustæ maiestatis. Transeamus modò ad δρῦν, vocem qua Græci quercum appellant. Quàm vbique sui similis est beneficentissima diuinæ bonitatis prouidentia; quæ quamuis linguæ diuiderentur & confunderentur, tamen quamplurima voluit vocum seruari vestigia è quibus & prima antiquissimorum parentum lingua agnosceretur, & plurima mysteria reuelarentur. In his est hæc etiã vox Græcorũ, qua generatim quáuis arborem glandiferam appellant. Quid trow significet, ac qua inde dialecto tru & Druidę extiterint, modò declaratum. Hinc igitur mox detegetur Δρῦς ex eodem fonte deriuari, & nihil aliud denotare, quàm ea quæ vocis trow significatu dixi comprehendi. Et optima sanè ratione quercus à trow nomenclaturã habet, eo quòd omnis fides nostra, omnis fiducia nostra ad quercũ tendere debeat, & quòd hæc ipsissima arbor matrimonij, quod Deus cũ sponsa sua contraxit, pronuba sit; & verè de ea dici queat, quòd Ecclesiam cum Christo fido coniugio copularit. Est quicquam quod hic desideres ad rerum & vocum ad eandẽ symbolicam rationem spectantiũ consensum reddendum arctiorẽ? Sed quoniam ex iis quæ prius dicta sunt, hæc quæ ad δρῦν faciunt dilucidè perspici possunt, nõ est cur diutius hîc moremur. Addamus iam vocem, qua in hodiernũ vsque diem Cimmerij quercum indigetant. Eic nostrates, Eich Sueui glandiferam arborẽ vocant, vnde Eikel siue Eckel glans dicitur: cuius clarũ apud Grecos exstat vestigiũ, dum ἄκυλον pro glande dicunt: tametsi sint qui vocabulũ ad solam Ilicis

[Margin notes: Hout, haut, holt & halt, vnde dicantur. — Hal. — Al. — Hau. — Au. — Δρῦς etymon. — Eick, eich, eckel, eikel. — ἄκυλος.]

Ee siue Et.

glandem velint referri. fit autẽ Eic ab E vocali longa, qua nobis vnũ, & vnio, & legitimũ coniugium denotatur. Forma deriuationis pluribus vocibus est communis, dum è primis vocibus adiecto ic vel ich facimus adiectiua; vt ex Eew, quo æuum denotatur, fit eewich vel eewic pro æterno: è luc, quo bona fortuna dicitur, lukich; è trow trowich, & similia è similibus. Eodem modo ex Ee Eeich siue Eeic, & contractè eick siue eic. Vt in nomine quercus & nomine Δρῦς nulla fuissent arcanorum symbola, hic tamen mysterium ingens denotari, non possumus inficias ire. Quid enim virium quercui, vel ad vnionem, vel ad connubium legitimum, si nudam naturalium facultatum habeamus rationem? Aliud igitur latere dicamus necesse est, nisi vocis vel nullam vel frigidam rationem esse dicamus. Atqui id facere non possumus, vt non simul obtusam ingenij nostri vecordiam prodamus. Nam quis non statim animaduertat, symboli hic potiorem, quàm naturæ fuisse considerationem? Porcis aliud in quercu placet, aliud placet cæleste pabulum esurientibus. Hoc nostratis vocabuli faber secutus est: illud sequerentur Epicuræi. Quod igitur illud Vnum est, à quo vniendi naturam quercus mutuatur? Nempe non aliud quàm ipse Deus, qui solus ipsum Vnum dici potest; cum quo quia mortalium genus quercus vnit, illud nomen meretur, quo vniendi facultatem ipsi tributam videmus: & quia non solùm vnit, sed legitimo etiam matrimonio iungit, gemina ratione ab Ee nominari debet. Quando igitur hic supremus est humanæ dignitatis apex, vt cum Christo legitimo coniugio sociemur & vniamur, ipsum nomen eic dignissimum erit summa veneratione. Quemadmodum autem tria diuersa apud diuersos Ianigenas nomina demonstrauimus modò ad amussim cum symbolica rerum notatione conuenire; ita & in Hebraico sermone faceremus, nisi pertinacem & odiosam quorundam vereremur morositatem. Quamuis enim אלון apud Hebræos primùm natum videri queat ab איל, quo robustũ & forte notari credunt, qua de re nos in nomine אֵל, quod Hermathema nostra exponit, quid sentiamus declarauimus; est tamen eius pulcherrima in primo sermone etymologia illud reiectis punctis exprimens, quod Latinus diceret omnium mercedem, quod Al-loon nobis denotat. Quicquid enim mercedis à Deo recipimus, id nulli nostro merito, sed totum ex alle cruci Christi acceptum ferre debemus; & est tamen scriptum, copiosam nobis in cælis propositam esse mercedem. Crux igitur siue quercus mercedem omnibus persoluit. in qua sola qui non gloriatur, eum D. Paulus iudicat abominandum. Nisi enim omnia opera nostra cruci Crhristi affigantur, & nos cum Christo vniamur, ita vt ipsius opus omnibus operibus nostris per fidem nostram & ipsius gratiam sit vnitum, & iis bene merendi facultatem impartiatur, frustra mercedem aut hæreditatem, cuius promissionem Abrahæ fides accepit, expectamus. Opera itaque nostra firmissimo fidei funiculo ex cruce suspendenda, si certa spe & fiducia ad eorum mercedem pertingere velimus: atque idcirco quercus optimè Al-loon dicetur, id est, omnium mercedem persoluens. Cæterùm licet hæc interpretatio obuia sit, & ipsis litteris ad vnguem respondens, mihi tamen magis arrideret si quis diceret vocem ex Heilwon corruptam esse, quo vel salutis domicilium denotatur; vel si won à win deriues, id significabitur, quod salutem victoria sua peperit. Quid hac etymologia clarius? quæ clarior tamen euadet, si ex Hermathena discas אֵל Hebræorum à nostro Heil deduci, quo salus significatur. Restat nomen Arabicum Bulot; quod nisi corruptum sit ex wal-not, quo nux saltuum significatur, & à quo Balanos deriuatur, id erit quod Vul-hot, quo plenitudinis caput denotatur. quæ interpretatio insignem habet conuenientiam cum cruce, quæ reuera caput fuit omnis plenitudinis, tum temporum à Deo prædestinatorum, tum legis Mosaicæ & allegoriarum, tum omnium oraculorum de generis humani redemptione proditorum. Hinc & alia infinita apud sacros vates, & illud apud Maronem:

Bulot Arabicum vocabulum, vnde, & quid eo denotetur.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Si in hoc ligno auditum fuit extremũ illud extremi actus epiphonema, Cõsummatum est; quid absurdi, si quercus Vul-hot vocetur, è primo sermone epitheto conseruato, vti multa passim vocabula conseruata nouimus? Verùm missos faciamus Hebræos & Arabes, illud quæratur, Cur quercus fructus glans vocetur. Interrogarem hic lubenter aut Varronem, aut Festum Pompeium, aut quenquam aliorum qui se de absoluta linguæ Latinæ cognitione iactant, nisi scirem omnem me operam lusurum esse. Nec est cur

Glans, vnde dicta.

cuiquam

cuiquam percontando molesti simus, cùm statim prima fronte Glandes prodant sese à Gai-lant nomen accepisse. Gai quid sit satis est in Gallorum nomine explicatum. Lant verò terram siue regionem signat. Quamobrem id Gai-lant dicetur, quod facit vt regio placeat, iucunda sit, & vno verbo, vt sit Gaia. Hinc hactenus Gailant eum vocamus, qui tam Gaius est vt vel totam regionem iucundam hilaremque reddat. Ceterùm quid hoc ad glandes porcorum pabulum? Delicata potius poma hoc nomen mererentur; quàm ligneæ siluarum nuces, & si quid esset in omni fructuum genere quod hac voce ob præcipuam aliquam dotem dignum esset, certè vuæ hanc sibi suo iure prærogatiuam vindicarent. Non ausim profectò negare, rem ita habere; & interim tamen nunquam fatebor, quicquam à nomenclatore factum citra maximam caussam, quam crebrò non tam ipsi, quàm Spiritui sancto suggerenti notam fuisse existimo; quod si vsquam alibi, hîc maximè crediderim contigisse. Si enim crux arbor vitæ est, quis alius eius erit fructus, quàm Christus crucifixus? Quercus ergo vt arbor vitæ considerata, hunc fructum ferre dicetur; quem qui comederit, viuet in æternum: atque huius solius gratia & beneficio arbor ipsa vitæ nomenclaturam meretur. Quamobrem arboris vitæ fructus iustissima de caussa Gai-lant indigetatur, quippe qui solus facere & soleat & possit, vt regio ea in qua crescit, iucunda sit & Gaia: & Gaia quidē non cuiuis, sed illi, cui placere gaudiū est in vita sempiterna sempiternum. Hic igitur fructus solus est verè Gai-lant, omnem terram patri reddens placentem atq. iucundam; qui de hoc fructu dixit; *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Tota itaque terra per hunc solum patri cælesti Gaia est. Hic est ille primus homini panis, non olim modò, vt imperiti & rudes fabularum interpretes opinantur, sed hactenus etiam in primis comedendus. Hic est panis angelorum, hic est panis qui de cælo descendit, & hic ipse panis est verum corpus Christi; quod nisi comederimus, non habebimus vitam in nobis. Meritò igitur arbor, quæ mortalibus draconis veneno exstinctis hunc fructum erat prolatura, vt arbor vitæ vocata est iam mox à mundi exordio; ita ante omnia secula ad hunc fructū ferendum fuit prædestinata. Ex Gailant igitur Glant per syncopen habuimus, quod vocabulum in glans mutatur, si Latinorum more terminetur; & eum fructum significat, cuius solo solius esū vniuersa terra patri cælesti potest placere, si tessera quidem pro re ea cuius tessera est, poni intelligatur. Porrò quoniam hactenus mirum in modum omnia, & inter ipsa & ad veritatem quadrant; videamus an vlterius etiam hæc symphonia procedat. Diximus quernum robur omnium esse vtilissimum ad solidam domū firmis trabibus colligandam. Eodē modo crux Christi talis est, vt ex ea sola Deus voluerit sponsæ suæ domum ædificare; in qua nisi habitemus, à dracone discerpemur. Manendum itaque nobis perpetuò sub quercu, extra cuius vmbram & latissima tabulata frustra vel quæramus vel speremus salutē. Quod cùm Deus præuidisset, huic arbori præter materiæ firmitatem, eum dedit fructum, vt ab eadem arbore nusquam ad victū quærendū aberrare debeamus. Quid igitur, dices, si Christus corpus suū glandibus cōparauit, num'ne nos sues voluit esse? Certè, si rectè cōcinent omnia, vt glādibus vescātur mortales, sues fiant oportet. Atqui, bone vir, nihil opus est hic magna metamorphosi. Iam enim olim ab Adami lapsu in pecudū naturam transiuimus, inter quas nullas magis cognatas quàm sues habemus, eo quòd in perpetuo vitiorum cœno volutemur, & os semper in terra defixum teneamus, non aliis quàm terrenis sordibus inhiantes. Crebrò repetere cogor illud diuini vatis dictum, hominē se è dignitate sua ad brutā iumentorū deiecisse naturam. atque inde ab eodem alio cani loco: *Homines & iumenta saluabis Domine.* Deinde ipsa litterarum recensio ab omni memoria apud Latinos conseruata, licet ne minima quidem parte tenus intellecta, hominem pecudem esse, testificatione tamen sua perquam luculenta confirmat. Iam nulli pecudum, vti modò dixi, sumus similiores, quàm lutulento sui, gaudenti in quouis luto volutari. qua de re latiùs in Hieroglyphicis nostris. Quamobrem si porci simus, non malè profectò ab illis primis patribus glandes nobis propositæ sunt ad comedendum: & verò nisi id genus glandibus vescamur, nec verę vitæ restitui possumus, nec restituti in ea permanere. Videamus itaque quando sues & dicimur & sumus reapse, qua voce prisci arcanorū designatores suem nominarint. Memini libellum legere, nescio cuius, titulo tamen tenus Messalæ Coruini, in quo illud est notatu dignissimū, Troiam ab antiquissimis pro sue dici solere,

Glans, Christus crucifixus.

Homo sui, pecudi, iumēto comparatur.

atque inde Ilio nomen datū fuisse. Id quidem vnde acceperit nescio; hoc scio verissimè id ab ipso dici, tametsi non vsquequaque vocis integritas sit conseruata. Tru siue Trui hactenus suem quidā vocant, & ab omnibus quondam nostri sermonis peritis ita vocari solere, Gallorum sermo testatur, apud quos in hodiernum vsque diem non alio nomine sus nuncupatur. Quemadmodum itaque Gui vetus visci nomen ab ipsis est retentum; sic in hac quoque voce ab antiquitate Druidarum non recesserunt. Quid verò Tru denotet, non semel modò dictum. Quia ergo nullum animal est quod maiore fide vile suum pabulum compenset, à fide meritò nomen accepit. Vt enim succidiam & lautissima ex eo obsonia, vel sola totam lurconum ganeam expletura, omittam; quod rogo pecus tot fœtus vno partu enititur? quod tot fœtibus vbera præbet? Nec satis vno hominem ditasse partu, bis anno maximum hoc & immane fœnus recurrit. Profectò nulla mea oratio tam queat esse fœcunda, vt suis æquet fœcunditatem; nulla tam suauis, vt eius suauitatem assequatur. Græci γλυκεῖαν, Galeno nostro teste, ab hac dote vocarunt; non vt quidam pessimè interpretantur, quod nihil minus dulce sit, quibus equidem nec linguam fuisse credo nec palatum: frequens suis in prisco sacrificiorū ritu vsus, & tum præsertim cùm Cererem sibi vellent benignam. Eius rei veram caussam omnes iuxtà videntur ignorasse, & ij maximè, qui propterea ab Atheniensibus huic Deæ eam pecudem scribunt immolari consueuisse, quòd frugibus recens satis esset inimica. Egregium verò Cereri epulum apponunt, qui inimicum animal apponūt. Idem faciant videlicet, si Iudæo ad conuiuium vocato solam suillam dent comedendam. Peruersa est eorum omnium opinio, immò peruersissima, & omnium sapientiorum sibilis explodenda, qui ab odio grati sacrificij petunt caussas. Hoc scilicet illud est quod de Nochi sacrificio legitur: *Odoratus est Iehoua odorem suauitatis.* hoc illud est scilicet primum præceptum in hostiis immolandis, vt sint sine omni macula & vitio. Quod si præpostera illorum iudicia sequeremur, qui gratam ob id Cereri suem putant quòd eam odio habeat, confiteremur necesse est maculas & vitia Deo placere; displicere verò mūdissima quæq. & integerrima. Sed vt nostra mittamus, quid caussæ afferent, cur Venus ferè vbique suem repudiarit, cùm tamen nullū animal maiore odio persequeretur; & tāto quidem odio, quanto Adonidis amore flagrarat? Quid? quod iidem cōfitentur, Cereri spicas gratū olim sacrificium fuisse? Oderit ergo Ceres spicas, an non? Latini omnes puras esse hostias volunt? Qua rogo caussa? Num quia pura Deus odio prosequatur? Porculū ante decimum diem nefas erat immolare, quia decimo tandem die primùm purus haberetur, ob id, vt Varro auctor est, tum Sacres vocatus. Impuros itaq. Deos omnes faciamus oportet, si ab odio sacrificiorum gratia petenda. Ouidius primùm farre & herbis Deos placari solere docet, quia scilicet illa sua dona odio haberent. Sed audiamus insignem hunc sacrorum interpretem de sacrificiorum initiis agentem:

Trū siue Trui, id est, sus.

Suis fœcunditas.

Suis vsus in sacrificiis.

Sacres porci.

Antè Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, diues erat.
Hic qui nunc aperit percußi viscera tauri
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres auida gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas merita cæde nocentis opes.
Nam sata vere nouo teneris lactentia succis
Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas: exemplo territus huius
Palmite debueras abstinuisse caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,

Talia

Talia non tacito dicta dolore refert:
Rode caper vitem. tamen hinc cùm stabis ad aram;
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxa est tibi deditus hostis;
Spargit & effuso cornua Bacche mero.
Culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellæ;
Quid bos? quid placidæ commeruistis oues?

Quid multis? inuenit etiam caussas ob quas bos, ob quas ouis cæsa sit: hæc quidem quòd verbenas carpsisset; ille verò quo mactatus apes gigneret. Interim tamen aliter censet de equo, Soli à Persis immolari consueto:

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum;
Ne detur celeri victima tarda Deo.

En inconstantiam, certissimum errotis argumentum. Veritas per omnia in omnibus vndiquaque sibi consonat,& suauissimam absoluit cantilenam: falsa inæquabilia sunt & salebrarum plena, nec vnquam diu rectum cursum tenere possunt. Repulsis igitur vanissimis his nugis, consentanea cùm ipsi ipsius Scythismi & vlterius Barbarismi antiquitati; tum religioni nostræ proferamus sacrorum exordia. Omnia quotquot & qualia qualia vnquã fuerunt sacrificiorũ genera, ad vnum sacrificium tetendisse scimus; quod tandẽ eo, quod pater æternus destinauit, tempore, in ara crucis est peractũ. Nõ plus ergo rationis qua Deo placerent habuerũt, quàm tantũ, quantum in iis erat similitudinis ad hostiã in cruce mactandam. Quocirca vt pictura tantum vitæ habet quantũ cum rebus viuis habet similitudinis; ita priscis illis sacrificiis tantum erat efficientiæ, quantũ habebant cũ sacrificio crucis cõgruentiæ. Quæcunq. ergo ad hoc non referebantur, ea vana erant & idolomaniæ plena, ad mortẽ, nõ ad vitam cõparata. In primis itaq. quia Christus pura erat hostia & sine omni macula, id in omnibus hostiis non à Iudæis tãtùm, sed à priscis etiam Ianigenis est diligenter obseruatum, vt omnes hostiæ puræ essent, & puris verbis & faustis ominibus offerrẽtur. Victima enim ipsum Christum; pecudis mactatio, Christi mactationẽ; victimę puritas, immaculatam Christi puritatem; sanguinis aspersio, sanguinẽ Christi nobis aspergendum denotabat. Nunc vt multa in Christo considerantur,& de mortis eius efficacitate variis modis loqui possumus; ita multa fuerunt & varia sacrificiorum genera, omnia illa quidem ad eundem scopum relata, sed diuersis viis eòdem tendentia. Quamobrem si illorum facta fuisset collatio, illud optimum fuisset habendum, quod maximam haberet similitudinem cum Christo immolando: quandoquidẽ illæ optimæ sunt & laudatissimæ imagines, quæ rei, cuius imagines sunt, quàm maximã similitudinem oculis offerunt. Hanc rationem prisci Ianigenarũ pontifices secuti; ouem hostiam maximam dicerunt; non illam profectò corpore maximam, sed maximam similitudine ea, quam haberet cum illo cuius simulacrum gerebat: quãquam nihil dubito, quin, cur maximam dicerent, ignorarent. Et fit ita plerumque, vt quorum ratio non exstat, ea diutius perdurent, quàm illa quorum caussas cognitas habemus. Nunquam illis dixerat D. Ioannes Baptista: *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi:* neque audiuerunt Esaiam oracula diuino ore detonantem,& post alia hęc de Christo vaticinantem: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet:* attamen à maioribus suis acceperant, ouem hostiam maximam esse, tametsi corporis mole longè à tauro superaretur. Quis ergo tam ingratus, tam iniurius, tam impius cõtra Ianum & Comerum & cæteros parentes nostros esse velit, vt eos neget quicquam veræ religionis à patre suo Nocho discere potuisse? immo quis tam absurdas, aut potius insanas opiniones amet, vt tam sacrilega de illis suspicari velit, quibuscum Nochus postremam suam peregit ætatem? Nos nihil dubitamus, quin constans priscorum rituum consuetudo, ab omniũ seculorum memoria semper obseruata, ad Nochi & superiorum doctrinam debeat referri. idque eò minus in dubiis ponimus, quò magis absurda ab illis dicuntur, qui veterum sacrificiorum caussas hactenus explicarunt. Cereri ergo suem immolabãt, eo quòd Deæ omnis omnium satorum vbertatis præsidi nihil aut similius aut gratius putarent. Nam si Deus sibi similes diligit maximè, nihilque est porca fecundius; cur negemus hoc animal ipsi fecunditatis Deæ plurimũ placere? Nec est profectò è quo certius diuini amoris sumas

Sacrificiorũ varia generã ad vnum sacrificium in ara crucis peractũ tetẽderunt.

Ouis hostiã maxima.

Suem Cereri immolarunt veteres.

sumas argumentum, quàm si cernas quamplurima Dei in quempiã beneficia exstare. Cùm igitur sus plurimos alat & educet fetus, non potest non iudicari & Cereri simillima esse, & plurima à fecunditatis Dea beneficia accepisse. Nec alia caussa porca Magnæ matri offerebatur, quàm quòd ipsa veluti porca quædã maxima & plurimos ederet fetus, & editos largis vberibus educaret. Quo verò maior esset hostiæ & Deæ similitudo, suem prægnantem vetustissimi immolare cõsueuerunt, propterea quòd terræ vis, quæ Cybele vocatur, perpetuò prægnans sit, atq. adeò semper & pariat alia, & alia parturiat, nullo vnquã partu, nullo vnquã fructu exhaurienda. Quòd si vetustã Phrygũ linguã consulas, deprehendes suem Magnæ matri tam gratã fuisse, vt inde nomẽ Cybeles acceperit. Cut enim proferimus, dum porcos cõuocamus: qua eadẽ voce membrũ muliebre denotatur, & ab hoc quidẽ, nomẽ ad porcos transiisse videtur. Quæ verò nominis sit caussa, quæq. eius ichnæa conuersio, coniici à linguæ nostræ peritis, quàm explicare malo. A Cut fit Cud, pro grege, quod Allemani Kutt scribunt; propterea quòd nullũ animal celerius quàm porcus gregẽ compleat, vtpote cuius genus vno partu vicenos aliquando fetus dare cõsueuerit. Cõsiderata igitur ratione, tum vtilitatis, qua suilla caro familia sustinet; tum larga copia, quam geminus & numerosus quotannis partus adfert; visum est priscis, vt ingens terræ vis, qua mortalium genus immenso rerum omniũ cumulo quotidie beat, nomen ab hac voce Cut acciperet, ac Cybele à grege cõplendo vocaretur. Cud vele enim idẽ est ac si dicas, gregẽ multiplico & numerosum reddo. e quibus vocibus exẽpta ea littera, quã crebrò sermo noster eximit, Cuuele existit: quod, si Græcis litteris scribas, Cybele fiet. Ex Vader Vaer, ex Moder Moer, & similia infinita è similibus formamus: atque ita nihil miri, si propter compositionis lenitatẽ Cubelen dicamus, pro eã diuinã benignitate, qua Deus greges auget ac numerosa sobole promouet. Hoc itaq. Deæ nomen, hoc sacrorum rituũ, quibus pecudum incrementa petebantur, exordium, hoc principium fœdæ superstitionis, qua Berecyntia mater colebatur. Quando enim priscis illis seculis armentis & gregibus nomine Cud cõprehensis, omnis diuitiarũ census constabat, atq. iis numerosis reddendis Cybele præsidere dicebatur; eò ventũ est insaniæ, vt hæc Dea non aliã modò à summo Ioue, & mater brutorum animantium, sed mater quoque Deorum crederetur. Qua enim in re vota mortaliũ summam collocabãt felicitatem, in eã omnes Deos contineri arbitrabantur. Hinc Epicureus Lucretius:

Quare Magna Deûm mater, materq́ ferarum
Et nostri generis hæc dicta est corporis vna.

Optimè, me Dius fidius, dixisti Lucreti, nostri corporis hanc matrem esse; quandoquidem non aliud quàm suillũ corpus habemus, tum quia caro humana carni porcinæ sic similis est, vt non similius ouum ouo; tum quia haud secus ac sus perpetuò in luto mortales volutantur. Nam quid aliud est diuitiis accumulandis, vanis honoribus ambiẽdis, ventri & gulæ pacandæ, aliisq. vitiis horum fœditati vel famulantibus vel annexis perpetuò studere, quàm in terrenis sordibus demersum sepultumq. semper iacere? Nõ tamen infitias ibo, honestam rei domesticæ multis gregibus & armentis augendæ rationem & nunc iniri posse, & olim ab Abrahamo, Isaaco & Iacobo, cæterisq. vetustis cùm aliorũ, tum Israëlitarum patriarchis initam fuisse: verùm id aio atq. contendo, nos reuera pecudes fieri, dum in diuitiis terrenis scopum vitæ nostræ collocamus. atque idcirco mihi eorum opinionem non placere, qui pecuniæ nomen vel ab eo ducunt, quòd numi primùm pecu notarẽtur, vel quòd in pecudum locum, quibus olim rerum necessariarum emptio fiebat, successerit, cùm ego eam potius caussam veram existimẽ, quòd per pecuniæ studiũ homines pecudibus vniãtur. In diuitiis enim coaceruandis lubricus admodum locus est, & tam lubricus & procliuis ad ruinam, vt nusquam videã præcipitiũ, per quod humana ratio rectiùs in naturã labatur belluinã. Quid ego huc Euãgelij aduocẽ testimonia, quid exẽpla, quid alia veritatis argumẽta, quando nihil hac re clarius est, nõ apud Christianos modò, sed apud exteros etiã? inter quos Maro sic exclamauit:

——— *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri sacra fames?

Non mirum igitur è diuina gregum magno numero augendorum gratia, quam Cybelen interpretamur, homines prolapsos esse in fœdam idolomaniã, & ad corruptũ animi sui sensum id Mãmonę applicuisse, quod à maiorib⁹ Deo fuerat tributũ. Vt autẽ Cybele gregibus

Porca quare immolata Cybela siue Magnæ matri.

Cut & Cud vocabula quid significent.

Cybele vnde dicta & quid denotet.

Pecunia vnde dicta.

gregibus armentisque præerat; ita Ceres omnibus satis promouendis. quod tamen nomen per S scribendum esset, quoniam ex Sei & rees componitur Seirees, quod idem est ac si dicas, sementem exsurgere faciens. Ex duobus igitur Dei nominibus, quorum altero pastores, altero agricolæ in votis concipiendis vtebantur, duæ falsæ Deæ cacodæmonis fraude exstiterunt; quarum prætextu miseros mortales à Deo vero ad sua scelera variis insanorum rituum modis colenda & adoranda pertraxit. Quo tamen aliqua ratio subesse videretur, eam seuit apud homines falsò sibi sapientiæ nomine placentes opinionem, Cybelen ipsam terram esse, atque idcirco velut omniũ animaliũ matrem ac nutricẽ sanctè pieq; coli oportere: quasi verò vis aliqua diuina ipsis esset attribuenda elementis; non ei qui elementa creauit, conseruat, & quicquid in iis fit, spiritu suo omnia permeãte, solus operatur. Eius enim solius in omnibus volũtas & efficacitas adoranda. & vt sint spiritus quidam eorum quæ in elementis fieri cernuntur, administri; iis tamen non alius exhibendus honor, quàm qualis creatis à Deo potestatibus debetur; qui longè ab eo distat, vt vllo modo diuino cultui soli Deo tribuendo sit conferendus. Hinc illud est quod D. Paulus in eos inuehitur, qui in elementis mundi illud sibi numen fingerent quod adorandum putarent. Insanam profectò ex eo fabularum telam contextam videmus, quòd Cybelen homines linguæ Phrygiæ imperiti, terram sint interpretati, & multo deinde insaniora ex eorum accesserunt dementia, qui nescio quam sibi in terra diuinitatem somniarunt. quę quia nec huius loci sunt, & prolixum alioquin examen postularent, nunc missa faciemus: aliàs fortassis, si tempus supererit, latiùs ea persequemur: non quòd in iis aliquid sit aut vtilitatis, aut cum Cybeles nomine conuenientiæ, sed vt perspicuum fiat, ab aliis nomina diuina, ab aliis ea processisse, quæ posteriora secula de Cybele, de Cerere, & aliis id genus non intellectis nominibus, ad demẽtem idolomaniam vel exstruendam vel confirmandam somniarunt. Nostro proposito sufficit, Cybeles nomine non aliud in Deo vocari, quàm eam benignitatem qua greges & armenta numerosa redduntur, quam siue Hebraica, siue Cimbrica, siue Latina, siue Græca indigites voce, parui, aut potius nihil refert, id modò teneas, nullum falsum numen è diuina gratia fingi oportere. Quando igitur non alia huius nominis Cybeles vis est, quàm vt Dei gratiam, qua pecoris numerum auget, designet; non malè vetustissimi illi Cybelæ suem obtulerunt; quo nimirum de victimæ tum natura, tum prisco nomine Deum blandè monerent, vt perinde atque hoc animal numeroso fetu pastores beat; ita & ipse sese in omnibus & gregibus & armentis benignum præberet multiplicis fecunditatis auctorem. Nec aliter sacrificij ratio subducenda, cùm Cereri, quæ satis erigendis præsidebat, sus immolabatur, quàm si Deus rogatus fuisset, vt seminum omnium terræ commissorum resurrectionem & vbertatem promoueret. Nec verò alia de caussa Phryges vrbi suæ Troiæ nomen dederunt, & dum eam conderent, suem fortassis immolarunt, quàm vt fausto & vocis & sacrificij omine, vrbi à Deo omnium rerum vbertatem impetrarent. Nunc itaque ad propositum nostrum reuersi, examinemus quàm rectè Cimbricum suis nomẽ cum glandis esu quadret. Diximus Christum quercus salutiferæ fructum esse, & idcirco glandi nomen datum, quòd conuiuam Deo patri gratum reddat. addamus nunc sues ea de caussa rectè nomen à fide accepisse, quòd nisi cum fide glandem comedamus, nullam ex ea vitam simus consecuturi. Quamobrem vt quercus homini arbor vitæ sit, & eius fructus reuera glans, id est, regionem gratam Deo reddens; necesse est sese talem præstet, vt Cimbricum suis nomen, quod est Trui, mereatur; quod non fiet, nisi & ipse fidus sit, & quemadmodum sus, copiosum proferat fructum. Fides enim non est Trouw vocanda, nisi fida sit, & pro semine diuinitùs accepto vberem fructum reponat. cuius rei clarius est in voce apud Latinos vsurpata argumentum, si frigida Ciceronis neglecta etymologia, diuiniorem eius agnoscamus ortum; quem cernes, si quid Wi-dit significet, ex partium, è quibus componitur, notatione diligenter expendas. Deprehẽdes enim omnis dilationis, omnis expiationis, omnis sanctificationis incrementũ ac felicem progressum fidei nomine designari: & altera item eius ratione admoneri, illa nobis per fidem exponi, quæ longè lateque à cognitione nostra distant; ita vt non fuerit exigui momenti, Dium à vetustissimis Sabinis, fidij nomenclatura inuocari solere, si tanta quidem in fidei compositione vis latet mysteriorum. Verùm non est nobis equus in hunc campum admissis habenis agendus, in quem si semel

Ceres vnde dicta.

Troia vnde dicta.

Fides vnde dicta, & quid denotet.

si semel inuecti fuerimus, vix video quãdo tandem gradum reuocare possimus, tam immẽsum sese ingentium spatiorum æquor oculis offert. Quamobrẽ satius fuerit Truiæ nomine contentos, è quo Troiam Græci fecerunt, illud vnum annotare, quòd dum suibus & in nominis & glandis edendæ cõmunione cõparamur, operã dare debeamus, ne in fructu pro glandibus reponendo, minus quàm sues fidi simus. Mirum profectò & sui & glandiferæ arbori, ab eadẽ voce Tru nomen contigisse: verùm in tanta symbolorũ omnium consensione vix video quid vlteriùs admirari debeamus, cùm omnia ferè iuxtã ac singula stupendi cuiusdam artificij esse videantur. Diximus modò de quercus nominibus, quibus Latinum glandis nomen adiectum, omnia reddidit cùm inter se arctiùs deuincta, tum symbolicæ rationi aptiora. Verùm quamuis hæc vel diuinissima queant videri, longè tamen omnia excedit ipsum viscum, si tesseræ rationes discutiantur, in quibus cùm illa sint, quòd nec è terra procreetur, nec alatur, nec vlla vi frigoris vel folia vel virorem deponat, nec non principem hominis partem à morbo caduco & liberet & seruet; tum hoc omnium est supremum, quòd nos fructus visci Deo conglutinet. cuius dotis ratione optimè Spiritus sancti amorem quo Christo & medio Patri copulamur, exprimit: quo solo tanquam tenacissimo visco Deo conglutinamur & vnimur; ad quam vnionem dilatatio, expiatio, & sanctificatio per Gallicum Visci nomen denotata necessariò consequitur. Videamus ergo, an Latinũ quoq. nomen aliquid celet arcani. Neminẽ vel audire, vel legere memini, qui rationẽ huius vocis aut explicet, aut explicare nitatur. Nobis ipsa rerum consecutio rectum ad veram originem iter demõstrat. Gemina enim sese mox nominis caussa patefacit; altera, vt Viscum ex Wies-con fiat, quo illud intelligitur, quod dilatationis, expiationis & consecrationis notã præfert: Con enim & Conde, idem est quod notum reddo: Altera, vt Viscum fiat Wis-con, quod idem ac si dicas sapientis notam. Verus enim sapiens est ipse Christus, qui solus sapit & scit patrem, atque inde Sapientia vocatur. Quamuis autem prima statim fronte aliud prior, aliud posterior expositio reddere videatur; vtraque tamen & eôdem tendit, & in eodem terminatur. Nam nemo mortalium sapiens est, nisi ab ipsa sapientia, quæ est Christus, expietur atque consecretur. Non est igitur aliud inter wi vetus Gallorum nomen, & Viscum discrimen in significando, quàm quòd prius consecrationem, posterius consecrationis tesseram nobis exprimat. in quo duplex digamma in simplex mutari, nihilo magis mirum, quàm ex Werg-obret fieri Vergobretum. Cùm igitur Viscum quercinum supremam venerationis dignitatem apud Druidas sortiretur; necessariò nobis fatendum, ipsam sapientiam reuera vitam esse, atque arborem vitæ, arborem sapientiæ alio nomine dici posse: sapientiæ quidem non cuiusuis, sed illius, quam solus Christus dilatando, expurgando, sanctificandoque confert. Hinc perspicuum, solius visci beneficio, occultissima quæque nobis reuelari, & ea patefieri, quæ nemo citra eius opem videre posset. Doctissimè ergo Virgilius aureum Æneæ ramum visco comparauit, &, ni me fallo, ad hanc Druidarum & religionem & sapientiam alludit, dum quæ apud inferos geruntur, exponit. Ex his modò liquere puto, cur Viscum ad fecunditatem valere, & cur venenis resistere diceretur. Quid enim fecundius in nobis, quàm Christus? quod rursus aliud aduersus draconis venenum alexipharmacum, quàm Christus? Quòd autem sextam lunam obseruant in visco desecando, id non tam ad Lunę cursum referendum, quàm ad numerum Venereum, qui in magno totius durationis mundanæ anno sextam ætatem, vti in hebdomada sextum diem, & in hoc sextam horam designat; verum nimirum tempus, quo diuinum illud germen è cælo delapsum, in arbore vitæ in summo esset futurum vigore, id est, quo temporis momento Christus esset in cruce suspendendus. Habemus igitur nunc arborem vitæ. & cuius vitæ? Eius nempe, quæ in sapientia tota absoluitur; de qua Christus, ipsa nimirum sapientia, *Hæc est*, inquit, *vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum.* Huius sapientiæ, quæ sola sanctificat, quæq; ipsam facit vitam ęternam, viscum tesseram gerit, & se tesseram esse Latino vocabulo profitetur. Porrò quando quercus arbor vitæ est, quo, rogo, nomine aptissimè ea vocabitur silua, quę tota quercubus cõstat? Dodonam & celeberrimam & antiquissimam omnes vetusti scriptores cõfitentur, nec, vnde hoc nomen sortita sit, nouerunt. Sunt qui Dodonen nympham fuisse scribant, verùm nullam probabilem adferunt vel historiam, vel fabulam, vel nominis rationem. Doot-hon idem est quod

Visci vocabuli etymon.

Dodona vnde dicta

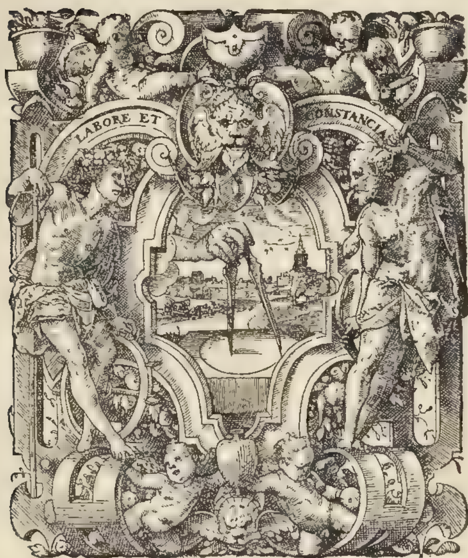
est quod mortem frustror. vnde per litteram mediam Dodona silua ea fuit nominata, quæ illud arborum genus haberet, quo mors aliquando frustranda esset. Quæ, rogo, nomenclatura aptiùs eum exprimat lucum, qui totus vitæ arboribus sit consitus, quàm ea qua fore denotetur, vt mors finem suum non assequatur? Nihil itaque aliud sunt oracula Dodonęa, quàm oracula Christiana, quibus vita promittitur sempiterna. Si quęramus igitur antiquissimum Druidarum, ad ipsum vsque Nochum erit adscendendum, & deinde per Sethinos ad ipsum Adamum perueniemus, & tandem origo venerationis, qua quercus & viscum colebatur, ad ipsam arborem vitæ pertinebit: quæ vt arbor vitæ erat prædestinata ab æterno, ita non antè vitam homini erat datura, quàm Christus Cherubim & versatilem gladium à Paradiso remouisset. *Dodonæa oracula.*

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

FRANCICA
IOANNIS GOROPII
BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

AD
SERENISSIMVM
ET CHRISTIANISSIMVM
REGEM HENRICVM III.
FRANCIÆ ET POLONIÆ.

VM IN MANIBVS meis varia opera Ioannis Goropij Becani eſſent, Chriſtianiſsime Rex, quibus cogitabam dare lucem; viſa mihi eſt peropportuna occaſio declarandi animi mei ſtudiiq. erga potentiſsimum regem. Teneo enim memoria & æternùm tenebo, heroicam illam & inſignem liberalitatem animi: qua me poſt cladem Antvverpienſem Lutetiam venientem M. Tua ita eſt complexa, vt vltrò ac ſponte honeſtiſsimũ mihi Typographi Regij munus detulerit, cum deſcriptione ſtipendij priuilegiorúmque liberali & vltra votum. Quod beneficium niſi maximi æſtimem, ſtultus ſim: & niſi agnoſcam prædicémque, ingratus. Itaque libenter & meritò, cùm Francica Io. Becani, viri dum vixit magni, vulgarem: titulo ipſo admonitus, opus hoc mittendum cenſui ad magnum Francorum Regem. Confido au-

tem & opere ipſo delectatum M. T. iri, in quo multa nec protrita ſunt de origine celeberrimæ gentis: & certè animum meum gratum illi futurum. qui pro copia opibúſque teſtatum relinquere deuotum ſtudium ſuum & beniuolentiam voluit. Deus opt. max. Maieſtatem T. cum regno incolumes tranquillóſq. conſeruet.

T. M[tis]

ſeruus humillimus

Christoph. Plantinus.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN FRANCICA.

A.

Achillis insignia. 92
Acht. 86
Ægidius Romanæ militiæ præfectus, à Francis rex salutatus, &c. 65. pellitur à Childerico. ibid.
Aëtius exercitui Gallicano præfectus à Valentiniano. 63. eius cum Merouceo pugna. ibid. eius auxilia contra Attilam. 64, & seq. victoria. 65. mors. 65
Agrippina Colonia. Vide Colonia.
Ain. 86
Alani Vandalis subueniunt. 61
Aldegundis. 89
Alexander famosus latro totius Asiæ. 15. Sogdianam diripuit, & Branchidarum gentem deleuit. 15, & sequent.
Allemania subiugata à Gallis. 46. subiugata à Clodoueo rege Franc. 65, 66
Allemani à Iuliano fugati, &c. 43
Allemannorum triginta millia cæsa ductu Mallobaudis. 58
Allemanorum & Burgūdionum termini. 44, 45
ἅλς. 46
Amaracus duplex. 96
Amarus, a, um. 74
Amazonum mariti, Franci siue liberi Scythæ. 23
Ambiorix. 86
Amelberga. 89
Ammianus Marcellinus, vnus ex iis qui Siluanum Constantij iussu occidi curarunt. 41
Ἀναβόλαια. 49
Anax vnde & cur dictus Apollo. 86.
Anaces dicti Castor & Pollux. 86
Anc. 84
Ancker. ibid.
Ancona, teli genus. 83, & seq. 84, 85
Ancora. 84
Andinum monasterium. 90
Angelre vicus. 32
Anger fl. ibid.
Angeren vicus. ibid.
Anglicanus limes, dicta Antuerpiana Marca. 81
Angriuarij. 31, 37
Angriuarij postea dicti Ansibarij. 32, & sequent. 37
Angriuarij dicti Franci. ibid.
Angriuarij Francorum nomen omittunt. 32. idem optima ratione resumunt. 33, 35
Angriuariorum in Germaniam aduentus, &c. 32
Anse. 89
Ansegisus, Caroli cui à breui naso cognomen datum, filius. 89. Beggæ maritus. 90. limitis Antuerpiani comes, à Romanis ad Francos primus defecit. 89. eius genealogia. 90. eius mors. 90
Ansegisi vnde dicti. 89
Anse-stedeu. ibid.
Ansibarij. 31, 37
Ansibarij & Angriuarij, iidem sunt. 32, 37
Ansibarij dicti Franci. 37. Francorum nomen omittunt. 32. quando vetus Francorum nomen resumpserint. 33, 35
Ansibarij Franci ad Oceanum vsque limites promouerunt, occupatis inter Batauos & Frisios campis, &c. 35, & sequent.
Ansibarij Bructeros excidunt. 33 & sequent.
Ansibariorum excidium. 32
Ansibariis socia arma iungunt Chamaui. 35
Ansiuarij siue Ansuarij &c. 30
Antuerpiana marca. 81
Antuerpiani limitis amplitudo, & præfectorum successio. 88. eius præfectura Vtiloni in dotem data. 88
Aper. 78
Apollo vnde dictus, &c. 20, 22
Apollo intonsus, regis exēplar. 86
Apollo cur & vnde ἄναξ cognominatus. ibid.
Apollo Didymæus. 22
Apollo Philesius. 20
Apollo theologicôs Spiritus sanctus, physicôs autem Sol dici potest. , & seq. 22, & sequent.
Apollini[illegible] aria nomina & significatione[illegible] 22, & sequent.
Apollini[illegible] nomen cui optimè conueniat. 20, & sequent. 22
Apollinis & Branchi fabula explicata. 20
Apollinem & Branchum hominibus futura prædicere comminiscuntur Branchidæ. 20
Ara Maxima Romæ à Nocho cōstituta. 105
Arbitrio, cùm Theodosium oppugnatum venisset, ei fuit auxilio. 60
Arbogastes Francus, patriæ desertor & oppugnator, apud Romanos clarus. 59, & seq. eius potentia, & præclarè gesta. 60. eius mors. 60
Arborichi qui, & vnde dicti. 61. & sequent. 62, & sequent.
Arborichi præcipui, Brabanti. 62
Arborichi Romanis militant. ib.
Arborichorum duces, fuerunt Caroli Magni maiores. 88
Arborichis dati limites Antuerpiani tuendi. ibid.
Arma cur insignia dicantur. 92
Arnhem op. 54, 55
Arriana hæresis à Merouingis oppugnata. 90
Ascaricus vnde dictus. 39
Ascaricus Francorum rex à Constantino affectus supplicio. 39
Astyagis, patris Mandanes, somnium. 19
Atthuarij. 30
Attila Hunnorum rex, &c. 63, & sequent.
Attila contra Aëtium pugnat. 64, 65, & seq. vincitur in Campania Galliæ. 65. ei liber è Gallia discessus permittitur. 65, & seq. eius regia. 63. eius gladius. 64
Auari, & eorum sedes. 29
Auentini insignia. 92
Augerius Boesbecanus Flāder. 14
Auitus. 32
Aureliani Francorum regno adiecti. 65
Aust. 81
Austria, siue Austrasia vnde dicta. 80
Austria dicta Francia Orientalis. ibid.
Autharius Francorum rex. 28

B.

Bactriana. 15, & sequent.
Bal. 78
Bald. ibid.
Baldus vnde dictus. ibid.
Balt. ibid.
Bar. ibid.
Barba & coma rasa olim indicium luctus, &c. 85
Barbæ & comæ laudes. 86
Barbæ & capillorum partem cur Franci tondere consueuerunt, sed non Rex. 87
Barbam & crines cur aluerint Francorum Reges, & Græcorum Philosophi. 85

Basina Thuringorum Regina ad Childericum venit. 65
Bastarnæ. 6
Batauia superior. 53
Batauiam principio, ac deinde Brabantiæ & Flandriæ proximas partes tentarunt & subiecerunt Franci. 39, & sequent.
Bauari vnde dicti, &c. 29
Bauwer. 61
Berr. i. verris. 78
Begga in fratris Grimoaldi, à Clodoueo interfecti, possessiones admissa. 90
Ber. i. vrsus. 78
Bernardi nomenclaturæ ratio. ib.
Beremen. 4
Betauwe superior Batauia dicitur. 53
Bod. 56
Bodogastus. ibid.
Boiocalus. 31, 32
Bol. 78
Bollen. ibid.
Bonitius Frācus, Siluani pater. 41
Boz. 61
Brabanti. 61, 62
Brabantorum signa militaria eandem habent cum Romanorum signis formam, &c. 62
Βράγγας. 9
Βράγχος. 4, 5
Branchus quis, & quo patre genitus. 8, 9, 16, & sequent.
Branchi & Apollinis fabula explicata. 20
Branchi fabulæ origo prorsus Ogygia est. 17
Branchum futura dicere comminiscuntur Branchidæ. 21
Branchidæ. 16, & sequent.
Branchidæ doctores. 20
Branchidæ vltrò templum suum cum omnibus thesauris tradiderunt Xerxi Græciam inuadenti. 14, & sequent.
Branchidæ Sogdianam elegerunt sibi dari sedem. 15. & sequent.
Branchidæ à vera religione ad superstitionem declinant. 20
Branchidarum oraculum. 14, & sequent. 20, 21, & sequent.
Branchidarum gens deleta ab Alexandro. 15, & sequent.
Branchidis oscula frequentata. 20
Braua banda. 88
Brauon qua occasione fictus. ibid.
Brenci. 4
Brennen. ibid.
Brenner mons. ibid.
Brenni. ibid.
Brennobergamum. 29
Brennus. 4, 5, 29
Breuci. 4, 5
Breucomagus. 5
Breuni. 4, 5
Brisgauia. 5
Brisiacus mons. 5
Britanniam vexant Franci. 38
Brobetomagum. 5
Broeck. 5, 60
Brotomagum. 5
Bructeri. 26, 31, & sequent.
Bructeri cur vicinis Germanis exosi. 34. eorum excidium. 31, & sequent. 33, 34, & sequent.
Bructerorum ditionis amplitudo. 33
Brun. 75
Brunichildis siue Brunoghildis vnde dicta. 75. eius crudelitas. ibid.
Bucinobantes. 46
Bucteri. 31
Buffo qua occasione in Francorum insignibus putetur fuisse. 91
Buffonis natura. ibid.
Buffone insigni Francos nūquam fuisse vsos. 91, & sequent.
Burghuizij. 45
Burgundi qui & vnde dicti. ibid.
Burgundiones Vandalorū pars. 61
Burgundiones à Gothis pulsi suis terris. 45. quæ loca postea occuparint. 45
Burgundionum & Allemanorum termini. 44, 45
Burguziones. 45
Busactori. 31

C.

C præfixum propriis regum Francorum nominibus, idem valet quod Coninc/ id est, Rex. 70, & sequent.
Caius. 100
Cameracum vsq. regnum promouet Clodius Francorum rex. 61
Camp. 52, 77
Campania Galliæ. 65
Campen opidum. 35, 52
Campen. i. pugnare. 52, 77
Campus. 77
Capellatium regio. 44
Car. 78
Carl. ibid.
Carausius à Maximiano occidi iussus. 25
Carbonaria silua. 63
Carioualdus dux Batauorum vnde dictus. 78
Carnorum ducis inauguratio. 84
Carolingi. 90
Carolingorum principia Antuerpiano limiti deberi. 88
Carolomanni natale solum Landæ. 89
Carolomanno Antuerpianus limes restitutus. ibid.
Carolus vnde dictus. 78
Carolus primus, cui à breui naso cognomen, Ansegisi pater, &c. 89
Carolus Magnus, Pipini parui filius. 90
Caroli Magni laus, &c. 88. de eius natali solo, contentio. 88. eius maiores fuerunt Arborichorum duces. 88
Carolus Martellus Pipini Herstalli filius ex Alpaide, &c. 90. Francorum princeps nominatus. 90. eius res gestæ. ibid.
Carus, a, um. 78
Casia duplex. 96
Cassel opidum. 34
Castel, Castrum Traiani. 43
Castellum opidum, Kessel; nunc pagus, &c. 43. obsidione captum à Iuliano. 42
Castrum Traiani. 43
Catalanensis ciuitas. 65
Catalani campi. ibid.
Catalanico prœlio interfuerunt Franci. 64. numerus occisorum. 65
Catti. 31
Chamaui qui, & vnde dicti. 31, 34, 52. Ansibariis socia arma iungūt. 35. à Iuliano victi. 43
Chanaan erit seruus tuus &c. 106
Charibertus. 75
Cherebertus. ibid.
Chatelon. 65
Childebertus quintus Vandalorum rex, dicendus Hildebertus. 69
Childericus dicendus Hildericus. 69
Childericus Francorum rex, Merouei filius. 65, 66. cur regno pulsus. ibid. restituitur in regnum. 65
Chilpericus, Hilpericus dicendus. 69
Christus quando natus. 19
Christianissimi cognomen conuenit cum Franci nomine & liliorum insignibus, &c. 107
Cimmeriorum varia nomina. 6, 7
Cimmeriorum multa vocabula in Latio relicta. 100
Claudius vnde dictus. 74. eius nummus. 94
Clodius. 68, 69, & sequent. 74
Clodius Cloto appellatus, id est, Compt lot. 74
Clodius, Clodio, Cloudius siue Clogio, Francorum rex. 61
Clodius Francorum rex imperium suum extendit ad Sommam vsque. 63
Clodomirus vnde dictus. 71
Clodoueus ab aliis Lodoin, Lodouic, & Ludouichus appellatus. 69
Clodoueus Childerici filius. 65 nascitur. 65. eius res gestæ. ibid. Allemaniam subiugauit. 65, 66. Franconiā condidit. 66
Clodouei insignia non fuisse diademata. 92
Clotarius idem quod Coninc Lotarius. 68, 69
Clothildis. 74
Cloto appellatus Clodius. ibid.
Cnæus. 100
Colen. i. carbones. 63
Colonia Agrippina à Francis capta, &c. 42
Comæ regiæ pars aliqua abscissæ, Francis abominandum. 87
Con. 84
Confluentes. 42
Coning vnde dictus. 85
Constantinus Imp. Francos deuicit. 25
Constantinus duos Francorum reges bestiis obiecit. 39, 40

Con-

Constantius Francis in Gallia sedes attribuit. 40
Constantius Iulianum ad imperij societatem adsciscit. 42
Corochus siue Crocus vnde dictus. 67
Cram. 77
Criones. 31
Crotildis. 74
Cuningundis. 77
D.
Dagobertus vnde dictus. 67
Dagoberti regis Franc. praua indoles. 89
Derg. 67
Deghelck. ibid.
Deghen. ibid.
Didymæus siue Didumæus vnde dicatur. 22
Didymæus Apollo. ibid.
Didymæus rectè potest dici Nochus. 22,& seq.
Didymæum oraculum. 21,22
Didymæum templum. 16,17
Dien siue Dyen. 22,77
Diet-rijc. ibid.
Dispargum op. 30
Dodonæum oraculum. 21
Dorf-burg.i. Drusi castrum. 54,55
Dordracum. 81
Dordrecht. ibid.
Drusus Rheni alueum auertere instituit,&c. 54
Duis burg. 30
Duisbergum in superiore Franciæ parte, sedes regni Clodij regis. 61
Duisbergi ad fines Thuringorum supremus Franciæ limes olim fuit. 73
Dux quis dicatur. 40
Dysporum op. 30
E.
E Cimbricæ vocis variæ significationes. 105
Eber. 78
Eberdunum. ibid.
Ebroinus vnde dictus. ibid.
Een vel Ein. 86
Eioneus Strymon dictus. 8,10
εἷς, i. vnus, vnde dicatur. 86
ἐλπὶς.i. spes, vnde dicatur. 99
Elpis dicitur Iris. 97
Embertus. 89
Ephippia veterum qualia fuerint. 48
Equestris disciplinæ præcepta apud Xenophontem. 48,& seq.
Equestris ordinis dignitas apud Francos. 57
Erf. 61
Euer. 78
Europa vnde dicta. 104,& seq. 107
Europa Iapeti portio. 105
Europæ & trium liliorum concordia. 104
Euterpe vna Musarum, vxor Strymonis, mater Rhœsi. 12,13
F.
Faramundus vnde dictus. 67
Faraulfus vnde dictus. 68
Fatum. 70
Feminā regnare nō ferūt Frāci. 51
Fer.i.pulcher. 3
Flandricus sermo in Cimbrica Chersoneso etiamnum hodie in vsu est. 25
Fleuum castellum. 36,& seq. 53
Fleuus fl. 53
Fleuus vetus. 54
Fleui vicus. 36,54
Fleuten vicus. 54
Flodorp, Fleui vicus. 36,54
Forts. 66
Francesca, securis Francorū. 83,84
Francus. 1,2,3,& seq. 7,8,10,14,18,19
Francus dictus Iapetus. 19,& seq. 94,104
Franci nomini, cognomen Christianissimi, & liliorum insignia conueniunt,&c. 107
Franci nomenclatura vetustior est Troiana obsidione. 7,10,14
Franci nomen est antiquissimum. 3,& seq. 8. cur vni potius genti quàm alij sit tributum. 23
Franci, Vranci dicendi. 2,& seq.
Franci vnde dicti. 1,2,3,& seq. 19 106
Franci qui, apud veteres scriptores. 1,4
Franci vnde genus ducant. 23
Franci, Angriuarij dicti. 37. vide Angriuarij.
Franci, Ansibarij dicti. 37. vide Ansibarij.
Franci, Germani dicti. 7,24,25 sub nomine Germanorum Romanis militarunt. 37
Franci liberi dicti. 5,6. cur ita dicti, & à qua libertate nomen acceperint. 2,3,& seq.
Franci, liberi Scythæ. 6.7.& seq.
Franci, siue liberi Scythę ad Mæotim, Amazonum mariti. 23
Franci Salij qui, & vnde dicti. 43 47,& seq. 55
Franci, Oceani accolæ, & Batauis proximi. 1
Franci in Germaniam Oceano finitimam commigrarunt,&c. 37 & seq.
Franci paullatim ex Asia & Margiana ad Tanaim & Mæotim deuenerunt, 36. fuerunt olim pars Cimmeriorum,&c. 37
Franci, Chaucorum pars non fuerunt. 36,& seq.
Frāci & Sicābri diuersi populi. 27
Franci non fuerunt Troiani. 24 eorum nomenclatura vetustior est Troiana obsidione. 7,10,14,& sequent. ante bellum Troianum ad Mæotidem habitarunt, 7. Troiano bello interfuerunt, 12. interfuerūt Catalanico prœlio. 64
Franci nonnulli sub nomine Germanorum, Romanis militarūt contra Cattos, Marcomannos, Quados,&c. 37
Franci Romanorū stipendiarij. 61
Franci in Frisiæ & Hollandiæ littoribus primum Romanis innotuerunt. 25
Franci domicilia & agros in Gallia accipiunt à Maximiano,& à Constantio. 40
Franci quam partem Galliæ primum inuaserint. 37,38
Franci Senonas, Parisios & Aurelianos regno suo adiiciunt. 65
Franci imperium suum ad Sommam vsque extendunt, Clodio rege. 63
Franci Alemaniam subiugant. 46
Franci Germaniam populantur. 58
Franci Treuerorum ciuitatem occupant,& direptam incendunt. 61
Franci Britanniam vexant. 38
Franci cædunt Vandalos. 60
Franci Taxandriam inuadunt. 43
Franci Posthumo auxiliares sub Gallieno Imp. 37
Franci Iulianum obsident. 42
Franci vincunt Romanos. 59
Franci cum Gepidis pugnant 64
Franci Ansuarij à Iuliano deuicti. 30
Franci ab Aureliano pulsi. 37
Franci deuicti à Constantio. 25
Franci victi in Anglia à Maximiano,&c. ibid.
Franci pulsi à Stilicone. 61
Franci cæduntur à Romanis. 59
Franci non ferunt feminam regnare. 51
Franci equestris sellæ inuentores. 47,& seq.
Franci partem barbæ & capillorum tondere consueuerūt, &c. 87
Franci cur potius liliorum insignia sumpserint, quàm reliqui Ianigenæ. 106.& seq.
Francorum gentis insignia lilia. 91,& seq.
Francorum lilia in quo Iridis genere sint. 104
Francorum in Germania prima sedes. 30
Francorum sedes Sicambria. 26
Francorum & Frisiorū limites. 35
Francorum perfidia. 67
Francorū Reges, Galliæ infesti. 42
Francorum Reges, Romanis confœderati & militantes, Galliam diu defenderunt. ibid.
Francorum Reges bobus duobus carpentum trahentibus vehebantur. 82,& seq.
Francorum Reges cur aluerint barbam & crines. 85
Francorum duo Reges bestiis obiecti sub Constantino Imp. 39 & seq.
Francorum regum cęrimoniæ antiquissimæ. 87
Francorum regum insigne, securis. 83
Francum amicum, non vicinum, habeas; Græcorum prouerbiū. 3
Francia Orientalis, dicta Austria, quàm latè pateat. 80
Francia Occidentalis corruptè dicta Neustria. ibid.

Franciæ appellatio quàm latè se extenderit olim. 80,81
Franciæ limes olim fuit Duisbergi. 72
Francica lingua corrupta. 66
Frãcici sermonis veræ reliquiæ vbi sint quærendæ. 81
Franconiæ ad Mœnũ exordiũ. 66
Fraomarius rex. 46
Fre. 77
Fregundis. ibid.
Frigeridus. 58.67
Frisia à Pipino subiugata, & fidem edocta. 90
Frisij Romanis bellũ inferunt. 36
Frisiorum præcipuum nauale. ib.
Frisiorũ & Francorum limites. 35
Fritigernus Gotorum rex, Romanos vincit. 58
G.
Gaisus vnde dictus. 39
Gaisus Francorum rex à Constantino affectus supplicio. ibid.
Galata vrbs. 100
Galli Iapeti posteri, &c. 106
Galli veteres. 100
Galli nonnumquam Sicambri vocati. 26
Galliæ infesti reges Francorum. 42
Galliæ partem qualem Franci primùm inuaserint. 38, & seq.
Galliam diu defenderunt Francorum reges Romanis confœderati & militantes. 42
Gallicis agris donauit Francos Maximianus. 40
Galliopolis. 100
Garbaldus. 78
Gast. 8,56
Gau. 5
Gers. 39
Geisel/Geiseler. ibid.
Geisbert. ibid.
Gelder op. 53
Geldria vnde dicta, &c. 52, & seq.
Gelmuden. 35
Geltersheym op. Franconiæ. 66
Genebaldus. 67
Gent. ibid.
Gentium commigrationes, varias ob caussas. 30
Gepidæ suppetias ferunt Attilæ contra Aëtium, &c. 64
Gepidarum pugna cũ Francis. 64
Germani vnde dicti. 3
Germani dicti Franci. 7,24,25
Germani ciuilibus suis ipsorum odiis frequenter victi. 59
Germanorum nomen nouum esse credidit C. Tacitus. 7
Germanorum nomen quando primum Gallis auditum. 33
Germanorum hospitalitas. 9
Germanorum auiti mores quomodo corrupti. 9
Germanos quid seruire exteris coëgerit. 9
Germanos quosdam antiquitùs ad Mæotim paludem habitasse. 6
Germaniam populantur Frãci. 58
Gertrudis virgo. 90
Getæ. 6
Gis/Gisel. 89
Gizericus VVandalorum rex. 64
Gnat. 100
Godegiselus Vandalorum rex cæsus à Francis. 60
Goedela. 89
Goetsvvinus interfector Ansegisi. 90. parricidij pœnas dat. ibid.
Gomar, Gomarus. 77
Gotalanorum regem suum alloquentium consuetudo. 84
Goti pellunt Burgiones suis terris. 45
Græcia quando & à quibus primũ litteris excoli cœpta. 17
Grimoaldus vnde dictus. 78
Grimoaldus Pipini filius patri succedit in Austrasianorum equitũ præfectura. 89. eius mors. ibid.
Groeninger-dorp. 36
Gun. 77
Gundobaldus Lautarij secundi filius. ibid.
Guntranus. ibid.
H.
H littera Francorum propriis nominibus præfixa, quid significet, 76, & seq.
Habeo. 72
Hal. 46
Hanc. 84
Hat. 52
Hathem op. ibid.
Haw. 72
Heel. 11
Heer. 76
Heim. 52
Helium. 53, & seq.
Help. 71,99
Helt. 71
Heraldus. 93
Heraldis quantus honor olim deferebatur; & eorum officia. ibid.
Herbertus. 75
Hercules Marcusanus. 82
Herculis nomine Nochus frequẽter accipiendus. 105
Hetrusci. 106
Hiccar, siue Hichtar, Brenni filius. 29
Hildebertus. 71
Hildebertus quintus Vandalorum rex. 69
Hildericus, non Childericus, dicendum. 69
Hilp. 71
Hilpericus vnde dictus. 71,75
Hilpericus, non Chilpericus, Burgundionum rex. 69
Hilt. 71,75
Hoel. 11
Hoi. 87
Hoit. ibid.
Homo purus quis. 70
Hominis nomenclaturæ Cimbricæ ratio. ibid.
Honorius Imp. 63
Hop. 98, & seq. 105
Hortarij regnum. 43
Hospitalitas Germanorum. 9
Hulp. 71
How. 72
I.
Ianigenæ. 106
Iapetus Nochi filius natu minimus, 18. benedictio ei à patre data, 18, 19. ei nomen Franci verissimè conuenit, 18, 19. quæ regiones ei obtigerint. 15
Iapetus, Franci nomen, & cælestis lilij accepit insigne. 94, & seq.
Iapetus qua ratione Francus fuit nuncupatus, eadem ratione spei signum sibi sumpsit, &c. 104
Iapetus quid habeat commune cum Apolline. 20
Iapeti & vitis comparatio. 89
Iapeti posteri non minora munera, quàm vitis, hominibus contulerunt, 18. orbem in vnam communionem redegerũt, &c. ibid.
Iapeti posterorum variæ nomenclaturæ. 106
Iapyges. ibid.
Iapygiam Galli veteres primùm habitarunt. 100
Jerst. 10
Insignia cur arma dicantur. 92
Insignia Achillis. ibid.
Insignia Auentini. ibid.
Insignia Francorum. ibid. & seq.
Insignia Vlyssis. ibid.
Iris vnde dicta. 101. & seq.
Iris, arcus cælestis. 97
Iris Thaumantis filia, ibid.
Iunonis nuncia. ibid.
Iris elementorum concordiæ signum. ibid.
Iris, lilium appellatur. 95, 96, & seq. 102
Iris herba petrosis & exsuccis locis prouenit, ibid. eius variæ species, 103. Iridis non bulbosæ genera. 104
Iris quare spei signum dicatur, &c. 97, 102, 104.
Iris Elpis dicitur. 97
Isela fl. 54,55
Iudæi à Pipino in exsilium acti. 89
Iulianus à Constantio ad imperij societatem adsciscitur, 42. pacem facit cum Frãcis, & Agrippinam Coloniam recipit, 42. obsessus à Francis, ibid. Francos Salios se dedentes suscipit. 43 Castellum opidũ obsidione capit, 43. Chamauos vincit, ibid. Alemanos fugat. ibid.
Iuno vnde dicta. 97
Iuno quare soror & coniux Iouis dicatur. ibid.
Iusiurandum vni innititur. 105
K.
Kessel/ Castellum opidum, nunc pagus, &c. 43
L.
Lai. i. onero. 101
Landæ, Caroli Magni natale solũ, & imperij sedes. 89
Landasius cognominatus Pipinus. ibid.
Landricus. ibid.
Landsman/Schandsman. 80
Landt. 44
Laniogaisus siue Langogaisus Francus. 41

Latium cur vltimum sibi domicilium delegerit Nochus. 105
Lautar. 68
Lecca fl. 54
Leet/Leit/Lait.i.molestia,&c. 101
Leew. 78
Legum constitutio. 56
λείριος. 101
Leli. 99
Lelius. 100,& seq. 101
Leo, λέων. 78
Leodiensis ditio Arborichorum numero comprehensa. 62
Leonardus. 78
Leuen. ibid.
Lex vnde dicta. 86
Lex Salica. 51,52. à quibus lata. 57, & sequent.
Li. i. patior & perfero. 77,101
Libertatis symbolum. 87
Liberum hominis arbitrium. 70
Ligustici duplex genus. 95
Lilium vnde dictum. 99,& seq.
Lilium Græcis λίριον. 96
Lilium Iris appellatur. 95
Lilium spei signum. 94,& seq. 96. ad Francos delapsum è cælo. 94,& sequent.
Lilia Francorum gentis insignia 91,& sequent.
Lilia Francorum eiusdem formæ cum Iride. 95. in quo Iridis genere sint. 104
Lilia tria Francorum fuisse insignia Nochi ætate. 94,& seq.
Liliorum trium & Europæ concordia. 104
Liliorum insignia cur Franci potius, quàm reliqui Ianigenæ, sumpserint. 106
Lind.i. pulcher. 77
Lind. i. fasciæ, funiculus. ibid.
Linde.i. tilia. ibid.
Lindo. ibid.
Lipspronc. 34
Lirinum vnguentum. 96
λίριον. 96,& sequent. 99
Lisich. 101
Lisch. 101,& seq.
Litauicus. 69,70
Litomarus. 71
Litteræ apud Græcos quando & à quibus excoli cœperint. 17
Locorũ nomenclaturæ mutatę. 54
Lodomirus. 71
Longobardi Sueui. 31
Lop. 78
Lot pro Lotario. 74
Lotarius vnde dictus. 70
Lothildis. 74,75
Lucus Baduhennæ. 36
Ludouicus vnde dictus. 69.& seq.
Ludouicus dictus Clodoueus. 69 70
Luidemeerus. 71
Luit/Lude/Luiden. 69
Luitomarus. 71
Luithildis. 74,75
Luppiæ fons. 34

M.

Mac. 77
Maecht. 75
Maechthildis vnde dicta. 75
Maechthildis donatio. ibid.
Mæotis palus. 6
Maet. 22
Mal. 57
Malarichus Francorum rex. 40 & seq.
Malleus vnde dictus. 78,79
Mallobaudes vnde dictus. 67
Mallobaudes Francorum rex. 40 & seq. 58.
Mallus quid, & vnde nomen habeat. 57
Man. 10
Manarmanis portus. 53
Mandane Astyagis filia, Cyri mater. 19
Mar.i.sed. 73
Mar/ siue Mer.i.mare. 73,74
Mar.i.fama. 77,79
Marc. 44,72
Marca. 44
Marca Antuerpiana. 81
Marcellinus. vide Ammianus Marcellinus.
Marchuis. 82
Marcomirus vnde dictus. 72
Marcusanus Hercules. 82
Mare vnde dictum. 73,& seq.
Margiana. 14
Marscalcus. 56
Marsen. 54,74
Mars vnde dictus. 78
Mart. ibid.
Marteau. ibid.
Marteel. ibid.
Martello. 78,79
Martellus vnde dictus. ibid.
Marter. 78
Martyr vnde dictus. 79
Mastbroeck. 35
Maximianus Francos in Anglia vicit. 25
Maximianus Frãcos Gallicis agris donauit. 40
Meer.i. plus. 71,74
Meer.i. augeo. 72
Men. 70
Menapij. 31
Mendacium. 67,& seq.
Mens vnde dicta. 71
Mensch. 70
Mer.i.mare, stagnum. 67,72, 73,74
Merlinus. 74
Merobaudes. 58,67
Meroueus vnde dictus. 72
Meroueus Francorum rex, Merouingorum generis auctor. 63
Merouei cum Aëtio pugna. ibid.
Merouei posteritatis ignauia. 82
Merouei monumenta. 55,72,& sequent.
Merowe alueus per quem Walis & Mosa iuncti simul fluunt. 55,72
Merouicus. 72
Merouingi vnde genus & nomen ducant. 82,& seq.
Merouingi Arrianam hæresim oppugnant. 90
Merssen siue Marssen. 74
Milesium oraculum. 14.16
Mœnus fl. 45
Mollis. 80
Mollis. ibid.
Mon. 10
Mor. 73,79,80
Morder. 78
Morgengiba. 66
Morren. 73
Mors vnde dicta. 78
Mort. ibid.
Mortarium vnde dictum. ibid.
Morw. 80
Mosella fl. 42
Moses veritatis scaturigo, antiquitatis norma, & omnis historiæ amussis. 18
Musæ vt Regibus nubant, optandum. 13
Mythologia, siue Theologia Orphica apud Thraces orta. 17

N.

Nanninus magister militiæ. 58
Neccarus fl. 44
Neomagum à Francis structum, & vnde dictum. 61
Neustria corruptè dicta Francia Occidentalis. 80
Nicarus. 44
Niuisium, Nups. 60
Nobilitas vera vnde existat? 93
Nochus quomodo & quando Aram maximam Romæ erexerit. 105. & cur sibi Latium, sedem sumpserit. ibid.
Nochus Christi typum gessit. 20
Nochus frequenter accipiendus nomine Herculis. 105
Nochus conuenientissimè potest dici Apollo, 20,22. potest dici Didumæus & Philesius, 22 dictus est & Saturnus. 105
Nomina non temerè, sed instinctu quodam diuino plerumq. data gentibus. 23
Numa vnde dictus. 100
Nummus Claudij. 94
Nusipi. 31

O.

Obtricense opidum. 30
Octapodes. 82,84
Og. 75
Olynthus vnde dictus. 11
Olynthus Strymonis filius, &c. 8,11
Olynthus vrbs condita à Brancho. 8,12
Onomantia. 71
Oraculum Branchidarum. 14,& seq. 21,& seq.
Oraculum Didymæum. 21,22
Oraculum Dodonæum. 21
Oraculum Milesium. 14,16,21
Oracula Cacodæmoni adscribenda. 21
Oraculorum causa, auaritia, & futurorum cognoscendorum auiditas. ibid.
Oriens Oust/ i.antiquissimus, dicitur. 81
Orpheus quis dicatur. 17
Orphica theologia. ibid.
Osculum apud Christianos in sacris. 20
Oscula Brãchidis frequẽtata. ibid.

Paia-

P.

Paiazetes Turcorum Imp. ἀναβολέος vice Tamerlani fuit. 49
Pal. 44
Palas regio. 44,45
Palatium. 47
Palatinatus. 44
Pallanteum. 44,47
Pallas. 47
Palts. 44
Paltz-graf. ibid.
Pandiculatio. 3
Parisij Francorũ regno adiecti. 65
Paropanisus. 15
πάθη. 21
Patientia spei soboles. 101
Pax Iulia, op. Hispaniæ. 103
Perfidia Francorum & Romanorum. 67
Perfortia. 66
D. Petri patrimonium. 75
φαραγγῶδες, φάραγγες. 1
Pharamanes Chorasmenũ rex. 15
Pharamundus vnde dictus. 67
Pharamundus Francorum rex. 15
Pharamundum non fuisse primum Francorum regem. 39
Philebum. 36,53,54
Philesius vnde dictus. 22,23
Philesius Apollo. 20
Philesius rectè dici potest Nochus 22, & sequent.
Philosophus absolutus quis iudicandus. 93
Philosophi Græcorũ, capillitium & barbam solent alere. 85
φράγγον φίλον ἔχῃς, γείτονα μὴ ἔχῃς. 3
Phrisij. 31
Pileus libertatis symbolum, &c. 87, & sequent.
πιλοφόροι Scythæ qui fuerint. 87, & sequent.
Pein. i. dolor. 78
Peynen. ibid.
Pipinus vnde dictus. ibid.
Pipinus Landasius cognominatus, Landæ natus. 89
Pipinus Landasius Carolomanno mortuo succedit, &c. ibid. in diuorum numerũ relatus. ib.
Pipinus Herstallus siue Crassus, Ansegisi vnicus filius patri succedit. 90. eius egregia facta. ib.
Pipinus Paruus, Caroli Martelli filius, patri succedit, &c. 90
Polymnestor Thracũ tyrannus. 10
Posthumo Franci auxiliares. 37
Priarius Allemannorum rex cæsus. 58

Q.

Quintinus magister militiæ. 58 in Francorũ regionẽ transit. 60

R.

Raam. 73,79
Ranc. i. palmes. 2,18
Rancken. i. pandiculari. 3
Ratbodus Frisiæ rex à Pipino Herstallo subiugatus, &c. 90
Raw. 68
Reck. 2
Reggus fl. 53
Ritis. 11
Respendial Alanorum rex. 60
Rex vnde dictus. 86
Reges antiquitùs erant antistites sacrorum. 85
Regibus vt nubant Musæ, optandum. 13
Rhees. 11,13
Rhenum op. 53
Rhenus fl. 53, & sequent.
Rheni accolæ. 31, & sequent.
Rheni ostia. 53, & sequent.
Rhoes. 13
Rhœsus vnde dictus. 11, & seq.
Rhœsus Strymonis & Euterpes filius. 8, 12. à Diomede occisus. 10. eius arma & equi. 11,12
Rich. 61
Richomeres. 58,71
Rigodulum op. 42
Rijcdom. 22
Rom. 73,79,80, & sequent.
Romani Francos cædunt. 59
Romani victi à Francis. 59. victi à Fritigerno Gotorum duce. 58
Romanorũ stipendiarij Franci. 61
Romanorum perfidia. 67
Rou. 73
Rumor. ibid.

S.

Sabini. 100
Sacæ. 106
Sadel. 47
Sal varia significat. 46, & sequent.
Sal salis vnde dicatur. 46
Sala fl. 43,45
Salf. 46
Salch. 47
Salij vnde dicti Franci. 47, & seq.
Salij Franci qui, &c. 43, & seq. 55
Salij à Sala fluuio non sunt nominati Franci. 45, & sequent.
Salij cui regioni, & cur dederint suum nomen. 52
Salica lex. 50
Salicæ leges à quibus, & quando latæ, vbi primùm dictatæ, & qua occasione corruptæ. 56, & sequent. 57
Salica terra. 51
Sallandia vnde dicta, &c. 55
Sallandia equis alẽdis aptissima. 56
Sallãdiæ tres principes vrbes, Dauentria, Swolla, & Campen. 55
Salclant. 50,52
Sallic op. 52
Salogastus vnde dictus. 56
Salueo, 46. Saluo. 46
Salus. ibid.
Sangibanus Alanorum rex Aurelianum Galliæ op. Attilæ prodere pollicetur, &c. 64
Sapientia victoriæ fons. 56
Sarraceni conuicio irritati Mahometicam sectam propagant. 89
Sarraceni à Carolo Martello deuicti. 90
Saturnus dictus Nochus. 105
Sauromatæ. 6
Sauus fl. 4, 5
Sclaui grassantur per Germaniã. 89
Scut. 82,93
Scutum. 93
Scythæ vnde dicti. 5
Scythæ liberi ad Mæotidem habitantes. 6,7, & sequent.
Scythæ πιλοφόροι, siue pileati qui fuerint. 87
Scythis omnibus commune domum suam vehere. 82
σκύτος. 93
Securis, Francorum regum insigne. 83
Securis Francorum cuius rei symbolum. 84
Seg/ siue Sig. 76
Sella equestris à Francis primùm inuenta, &c. 47, & sequent. eius vsus primùm innotuit circa tẽpora Valentiniani. 50
Semi tabernacula, quæ Iapetus erat habitaturus. 106
Senones Francorum regno adiecti. 65
Septem-siluæ. 35
Sicambri vnde dicti. 76
Sicambri qui. 26,31
Sicambri vbi quondam habitarint. 26
Sicambri aliquando Franci vocati, 26. maximè apud Poëtas. 26
Sicãbri & Franci, diuersi populi. 27
Sicambri à Romanis in Galliam translati. 27,28
Sicambria Francorũ sedes, &c. 26
Sicambria op. in Pannonia. 28
Sig. 76
Sigebaldus. 78
Sigebertus vnde dictus. 76
Sigebertus Dagoberti filius, Austrasiæ rex designatus, &c. 89
Siluanus Francus pedestris militiæ in Gallia rector. 41, & seq. eius mors. ibid. eius laudes. ibid.
Sogdiana, sedes Branchidarum, Margianæ adiacẽs, &c. 15, & seq.
Sogdiana direpta ab Alexandro. 15, & sequent.
Solis natura & vis in rebus promouendis. 22
Spar. i. parco. 99
Spero, as, are. ibid.
Sperandarum rerum meta. 106
Spes Hop Cimbricè dicitur. 98
Spes regni cælorum sola, Cimbrico spei nomine Hop digna est, &c. 98. eius vis & efficacitas. ibid.
Spei natura & partes. 98
Spei soboles patientia. 101
Spei tessera. 94,96, & sequent.
Staf. 49
Staffa. 49, & sequent.
Stapeda. 49, & sequent.
Stapeda antiquissima ad Rheni ripam inuenta. 51
Stilico Francos pellit. 61
Stru siue Struij. 10
Strymon vnde dictus. 10, & seq.
Strymon fl. 10
Strymon Thracum rex. 8, & seq.
Strymon idem qui Eioneus. 8,10
Strymon Hercules dictus. 12
Strymon & Tereus litteras in Græciam inuexerunt. 17,18
Strymonis vxor Euterpe vna Musarum. 12,13, & sequent. eius filij. 8
Strymonis ætas, imperij amplitudo,

tudo,& monumenta. 9,& seq.
eius virtutes. 13
Sueui Longobardi. 31
Sugambri. ibid.
Suomarij regnum. 43
Susan vnde dicatur. 101
Susini flores. 96
Susinum oleum. 96,101
Sussen. 101
Suten. ibid.
Syagrius Ægidij filius à Clodoueo victus & necatus. 65

T.

C. Tacitus quando historiam scripserit. 33. Germanorum nomen falsò nouum esse dicit. 7
Tal. 100
Talman. ibid.
Tallus. ibid.
Tamerlanus Paiazete captiuo vsus vice ἀναβολέ@. 49
Tenceri. 31
Tencteri. ibid.
Tencteri ripam Rheni tenuerunt ad veteres vsque Vbiorum sedes. 33
Tencteri equestris disciplinæ arte præcellunt &c. 51. eorum mores & disciplina militaris. 31
Terentius vnde dictus. 100
Tereus & Strymon litteras in Græciam inuexerunt. 17
Testibus quando sit opus,& quando non. 79
Ternarij numeri vis in Iride. 97
Teutones soli linguam suam contemnunt. 80
Thaumastos dicitur Iris. 97
Theodelinda. 77
Theodisca lingua. 66
Theobaldus. 77
Theodobertus vnde dictus. ibid.
Theodoberti Orientalis Franciæ regis heroica facta. ibid.
Theodomarus. ibid.
Theodoricus vnde dictus. ibid.
Theodoricus Visegothorum rex. 64
Theodosij de Arbogaste portentosa victoria. 60
Theudibertus. 77
Thietbertus. ibid.
Thracum lingua eadem cum Germanica fuit. 17
Thungri. 61
Thusci. 106
Tit siue Tijt. 100
Titus. ibid.
Tolosa, sedes regni Visegottici. 64
Toxandriam inuadunt Franci. 43
Toxaris Scytha. 82,& seq.
Traiani castrum. 43
Traiectum. 30
Treres origine Cimmerij,&c. 10
Treuerorum ciuitas à Francis occupata & incensa. 61
Tricht. 30
Troiano bello interfuerunt Franci. 12,24
Troiani non fuerunt Franci. 24
Tuig. 79
Tungri. 3

V.

V consonanti quæ littera apud Græcos optimè substituatur. 4
Valentinianus Imp. 63
Vandali vbi olim habitarint. 60
Vandali à Francis cæsi. ibid.
Vandalorum in Franciam incursio. 61
Vandalis Alani subueniunt. 61
Var. 67
Varmundus. ibid.
Vaticinia. 21
Vbij. 31
Vbij in Galliam translati à Romanis. 27
Vechten. 54
Vechtus fl. 35,53,54
Velicer fl. 26
Velleda virgo latè in Germania imperitans. 34,& seq.
Veluwe regio vnde dicta. 52,54
Ven. 74
Ver. 2
Veritas conseruanda. 67
Verres. 78
Victoriæ scopus. 76
Victoriæ fons,sapientia. 56
Vicus. 69
Vidicula Gotorum fortissimus &c. 63
Vidrus fl. 35,53
Vinco, is, ere. 77
Vispi. 31
Visigothi. 62
Visigotici regni sedes, Tolosa. 64
Vitis & Iapeti comparatio. 18,& sequent. 19
Vitis natura,& in arbores dominium. 18. eius commoda & vtilitates. ibid.
Vitis interpretatio & comparatio. 19,20
Vlyssis insignia. 92
Vmbri. 100
Vocum origines ac primos natales inueniendi ratio. 73
Vollenhouen. 35
Vrane. 2,& sequent.
Vrancus scribendum, non Francus. 2,3
Vrancus vnde dictus. 16,17. Reliqua vide in Francus.
Vrangas vnde dictus. 9
Vrangas Strymonis filius. 8,9
conditor Olynthi vrbis. 8,12
Vry en Vrane. 3
Vrij-end. 54
Vrsus vnde dictus. 78
Vsipetes, Vsipij. 31

W.

Walbertus. 89
Walt. 77
Waltrudis. 89
War. 68
Warmundus. 67,68
Weg. 70
West occidentalis plaga vnde dicta. 81
Wit siue Wijt. 69
Widomarus fidus Childerici amicus. 53
Win. 56
Windogastus. 56
Wis/ Wys. 22,56
Wisdom/ Wijsdom. 22
Wisogastus. 56
Wit/ wijt. 19

X.

Xenophontis præcepta de equestri disciplina. 48,& sequent.
Xerxi Græciam inuadenti, vltiò Branchidæ tradunt templum suum cum thesauris. 14, & sequent.

Z.

Zallandia. 55

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IO. GOROPII BECANI

FRANCICA.

LIBER I.

QVANDO nihil absurdius vmquam iudicaui, quàm genti cuipiam proprium nomen ab alterius linguæ hominibus mutuari; si vnde Franci nominentur quæratur, sciendum antè qui fuerit vernaculus Francorum sermo, quàm gentis noméclatura ad rectam rationem vocetur. Qua in re, vt à confessis exordiamur, illorum temporum auctores consulemus, quibus primùm illustres apud Romanos euaserunt; primordiis eorum quæ controuersiæ plena sunt, necdum in testimonium aduocatis. Fuerunt eorum quidem arma Gallieni tempore Posthumo in Gallia imperij ius & insignia occupanti auxiliorum non minima pars. Verùm eius rei Trebellius Pollio sic meminit, vt Celticas quidé & Francicas copias distingueret; sed cuius gentis Franci essent, non exponeret. Quamobrem Procopius audiatur, æqualis eius ætatis qua eorum vires maximè fuerũt nobilitatæ, qui primo De bello Gotorum libro eos qui tum Franci vocabantur, ait olim Germanos nominatos fuisse: cuius sententiæ Agathius quoque subscribit, veterum se testimonio stare indicans. An verò superiores, vt nunc vocantur, an inferiores fuerint Germani, qua in re non pauci aberrarunt, diligenter consideretur necesse est. Flauius Vopiscus Syracusanus, proximus nominis eorũ apud Romanos illustrationi, Francos, Germanos & Allemannos in vita Probi vt apertissimè nominibus distinxit, ita Francos dixit inuiis stratos paludibus. qua nota satis dedit intelligendum, Francos omnium infimos & Oceano proximos fuisse. Iam piraticam exercere & omnes oras maritimas vexare, cui, rogo, genti conuenit alij, quàm ei quæ Oceani littora teneret? Atqui Francos id facere consuesse, plurima sunt testimonia, quæ suo pòst loco commodius opportuniusque citabuntur. Hoc loco satis esto, Francos Oceani accolas fuisse, & eos quidem Batauis proximos, quorum regionem frequentissimè priùs incursarunt, quàm reliquas Romanorum prouincias inuaderent; vti latiùs iam mox docebo. Nunc igitur ad nominis interpretationem.

Veterum auctorum de Francis sententia.

Franci Oceani accolæ, & Batauis proximi.

SVNT qui ex Manethone Anniano, vanissimo nugiuendo, Francum Hectoris filium faciunt; quibus propterea nihil respondebo, quòd in Croniis meis satis claris argumentis hunc impostorem falsi nominis conuicerim; in quibus vnà aperui, non pluris me facere Hunnibaldum quàm imperitissimum mendaciorum textorem. Et quamuis hi figmentorũ in Originibus architecti Francum Troianum dicant, nihil tamen de nominis ratione scribunt, atque idcirco nihil faciunt ad hanc nostram quæstionem. Ado Archiepiscopus Viennensis nominis caussam à Græcis petendá putauit: Francos lingua Attica, inquit, Valentinianus Imperator à feritate & duritia atque audacia appellari primus voluit. Scio equidem φάραγγας Græcis terræ cauitates à vehementiore aquarum impetu ruptas vocari, & hinc φαραγγώδης id quod præruptum est, & aut torrentibus aut alia aquarum violentia excauatum, dici: sed quid hoc ad Francos, qui non, veluti eiusmodi prærupta loca, alienis iniuriis patebant; verùm contrà, non secus atque subiti & impetuosi torrentes, omnia obstantia proruebant & deturbabant, atque ea de caussa χείμαρροι potius quàm φάραγγες Atticis nominandi? Ceterùm vanum sit & superuacaneæ diligentiæ prolixiùs de hac sententia disputare, quandoquidem & ante Valentinianum Francorum nomen historiarum monumentis celebretur, & ab omni ratione alienum sit, Germanos nomen sibi voluisse perpetuum esse quod ab hoste sumpsissent, & id quidem nulla cum Attica lingua, è qua acceptum dicitur, affinitate coniunctum. Condonet igitur mihi Ado si contrà sentiam, & vocem

Francorum nominis etymon.

de Germaniæ inferioris lingua interpreter, in qua primùm Franci Romanis innotuerunt.

Franci à qua libertate nomen acceperint.

In primis id plùrimorum confessione & ferè omnium constat, Francos à libertate nomen accepisse; verùm non item apud omnes notum est, quæ vel libertas hæc fuerit à qua nominantur, vel quo sermone ita vocentur. Antonius Coccius Sabellicus, fabulosos antiquitatum scriptores secutus, hac de re ad hunc modum sententiam conclusit: Habuit Troiana manus, quæ illum secuta est, luxuriosa incrementa, tenuitque sedes quas à principio sortita est plures ætates; postremò Alanis res Romanas infestare adortis, Valentinianus Cæsar edictum proposuit, vt quicumque hominum Alanorum conatus infringerent, decem annos omnium immunes essent tributorum. Sycambri eam gentem bello adorti victos excidio dedêre, suntque ob id meritum in decem annos libertate donati, Francorumque nomen adepti. Francos Itali liberos appellant. Hæc ille, Aimonis, siue, vt aliis vocatur, Annonij fortassis auctoritate nixus. Sigebertus Abbas, vt idem ferè de Valentiniano tradit, ita Francos non liberos, sed feroces ex Attica lingua, totis Athenis reclamantibus, interpretatur; quod quamuis indoctum sit & à Musis alienum, nihilo tamen absurdius est eo quod Sabellicus vetustiorum narrationi adiecit, Francos nimirum ab Italis liberos dici. Sit sanè ita: quid inde? Num fortassis ex antiqua Romanorum lingua Itali hoc nomen retinuerunt? Minimè; quando nemo Latinorum eo vsus deprehenditur, nec quicquam habet cum vlla omnino voce Latina cognationis. Nihil itaque ad rem aut ad veritatis saltem examen quòd Itali hoc tempore liberos, Francos vocent; cùm Valentiniani tempore necdum ita vocarint; nisi fortè vel Franci vel Goti ante Valentinianum Italiam coëgerint sermonis Germanici vocabulis vti, cui omnis historiæ fides repugnat. Iam quis vates Trebellio Pollioni qui sub Constantij imperio historiam scripsit, prædixerat fore, vt Valentiniani iussu Germani Franci vocarentur? Atqui hic tamen & in Gallieni & in Probi vita claram Francorum facit mentionem, nihil, vt opinor, minus cogitans quàm in scriptis suis tam negligenter quosdam versaturos, vt Francorum nomenclaturam ætate sua facerent recentiorem. Quid Nazario apud Constantini filios orante ineptius fuisset, si Francos eos nominasset quos adhuc nemo mortalium sic dici audiuisset, immò quos multo post Cæsarum horum & ipsius Nazarij panegyristæ mortem Valentinianus tum libertate donaturus, tum ab ea vocaturus esset?

Franci cur dicantur qui liberi sunt.

Reiectis igitur his figmentis, vti vanissimis & longè lateque à vetustiorum fide diffidentibus, saniora adferamus. Francos liberos vocari, quamquam non ij tantùm qui Teutonici sermonis periti sunt, nouerunt, sed omnes etiam illi qui sermonem habent è Germanico & Romano permistum; neminem tamen hactenus vel legere vel audire memini, qui qua de caussa liberi hac voce nominentur, explicaret.

Vrancos scribendum, non Francos.

Nos ex inferioris Germaniæ sermone hoc nobis sumimus, vocem non per F, sed per V consonantem in principio scribendam: quo quidem modo & hactenus à nostratibus pronunciatur, & in omnibus vetustis Brabantorum annalibus scripta inuenitur: quod equidem non monuissem, nisi ad nominis caussam reddendam necessarium putassem. Quàmuis enim quæ per V consonantem Teutones pronunciant, ea superiores Germani per F proferant; nobis tamen inter has litteras distinguendum diligenter, ne in originibus quærendis aberremus. Viciniam cognationemque inter eas maximam illam quidem agnoscimus, & alteram in alteram apud nos etiam frequentissimè transire scimus; verùm in huius vocis, de qua agimus, fabrica earum permutatio notionis discrimen adduceret, si accurate discuteretur.

Ver. *Ranck.* *Rec.* *Vranck.*

Ver nobis duplicem habet in sermone vsum, alterum dum procul siue longè significat; alterum, dum in compositione pro Per Latinorum, vel Re collocatur. Ranck autem idem est nobis quod palmes siue ramus longè sese extendens, à Rac vocali breui pronunciato, quod præteritum est imperfectum à Rec/ idem quod extendebam vel extendebat significans. Hinc Ver-rant idem quod palmites longè porrigo & extendo. Vnde syncoptôs Vrant is dicitur qui palmites suos instar fecundæ luxuriantisque vitis procul in omnem partem extendit, nullis angustiis inclusus, quo minùs quò velit brachia sobolemque suam propaget; quod

quia

quia summæ cuiusdam est libertatis, vsurpata vox est non pro eo qui solum liber est & nullius potestate constrictus, verùm pro eo qui libertate ea fruitur, vt non suis modò queat pro eo ac velit vti; sed in alios quoque manus suas porrigere, vt ab iis etiam quæ sibi necessaria putat, accipere possit. Magnæ profectò libertatis, ne dicam licentiæ, hæc fuit professio, non solùm se liberos, sed & Vrancos vocare: qua nomenclatura satis significabant, quò studia sua tenderent, quidque sibi tribui à finitimis vellent.

Non malè itaque cum ipsorum nomine Græcorum prouerbium quadrabat, Φράγγον φίλον ἔχῃς, γείτονα μὴ ἔχῃς; id est, Francum amicum habeas, vicinum non habeas; quod Caroli Magni scriba memoriæ prodidit. Quis enim eum sibi vicinum velit, qui nullis terminis, nullis limitibus se velit coërceri; & adeò ab alienis non abhorreat, vt nomine etiam suo profiteatur se talem esse, vt longè brachiis suis omnia comprehendat? Germani & Thungeri sese ab eo nominarunt, quòd viri essent & natura & institutis ad quærendum congregandumque facti; à qua appellatione non multum Franci videntur recessisse, dum sese à propaginibus longè proferendis vocauerunt. Sueui, Allemanni, & Germani superiores palmitem alio nomine vocant, ita vt minimè possint de suo sermone libertatem in Franci nomine inuenire. Ab eadem tamen origine Rancken acceperunt, quo vtuntur pro eo quod Latinis est Pandiculari, propterea quòd corpus in eo membrorum positu brachia velut palmites extendat; quorum de lingua si vocem interpretaremur, Franci dicerentur ij qui longè pandiculantur: quæ corporis motio tantum abest vt strennuis viris potuerit placere, vt ignauiæ desidiæque certissimum sit in hominibus non malè valentibus argumentum, vtpote à crudis humoribus & flatibus, qui in otio & sedentaria vita congregari solent, proficisci ferè consueta. Nec video quî nomen huic corporis affectioni attributum idoneum videri possit, vt ad strennuam brachiorum extensionem transferatur, cùm ipsa pandiculatio in tota Germania non minus indecora quàm ventris crepitus habeatur.

Francū amicum, non vicinum habeas; Græcorum prouerbium.

Rancken Germanis superioribus est, Pandiculari.

Vrancus ergo Teutonum sit vocabulum, siue earum Germaniæ gentium qui ad Oceani littora commorantur; apud quas aliud Fer-rant quàm Ver-rant notat; quorum hoc quidem illius est quam exposui notationis, illud verò pulcrum palmitem signat, cùm hactenus etiam Angli, olim Vrancorum finitimi, nunc Britanniæ incolæ, Fer pulcrum vocent, de vetusto nimirum sermone, quem varia nationum permistio plurimùm immutauit. Non displiceret hæc quidem interpretatio, nisi Vrancum viderem apud omnes pro libero dici: quæ notio huic vocis compositioni non conueniret.

Fer.

Nostrates cùm quemquam omnibus modis liberum notare volunt, Vri en vrane dicunt, indicantes non solùm liberum esse quem Vri vocamus; sed etiam Vrancum, id est, plus quàm liberum, vt ex vera nominis ratione constat. Quemadmodum autem pro Vranco Francum Allemanni dicunt, ita pro Vri/Frei pronunciant: quem morem ad Latinam quoque linguam plerique eorum trahunt, pro vita, fitam; pro vino, finum; & similia pro similibus proferentes. Sed de his satis, præsertim apud nauseabundos nostri sæculi stomachos, quibus nihil placet vel Teutonici sermonis vel id genus minutiarum, quas ego tamen eo sector auidiùs, quòd citra harum adiumenta doctissimos quosque turpiter labi cernam; nihil interim faciens alta illa supercilia quæ ad humilia hæc sermonis nostri rudimenta ne semel quidem sese submittere dignantur.

Ex his modò liquere puto, Vrancos minimè dictos esse ab illa libertate qua eos Valentinianus Imperator donarit; nec itidem simpliciter à libertate, sed à palmitibus suis liberè quouis extendendis & propagandis, quod longè Latinæ vocis notionem excedit. Quamuis verò Vrancus, non Francus sit vocandus, dabimus tamen hoc receptæ aliarum gentium consuetudini, vt Francos quidem Allemannorum ritu dicamus; veritatem tamen in antiquitatibus inquirendis ex nostra lingua æstimemus. Non aliter autem in Franci nomine accidit atque in Germani, vt nouum videatur, cùm tamen sit vnum de antiquissimis. Vt enim alibi docui, Germanorum nomen

Franci nomē esse vnum de antiquissimis.

apud Herodotum in exercitu Persarum recensendo inueniri ante multo quàm Romani Thungeros nouissent; ita iam demonstrare conabor, apud vetustissimos Græcos non omnino ignotum fuisse præclarum Francorum nomen; tametsi nec notatio intelligeretur, nec satis perspectum esset ad quam gentem pertineret. Primùm itaque, hoc quod modò ostendi statuto, quærendum, quinam rectè apud Græcos Vrancus scriberetur. Cùm enim V consonante careant, alia ipsis littera in eius locum est substituenda; quam alij aliam acceperunt, & inter eos illi minimè mihi probantur, qui diphthongum ου loco eius substituerunt, pro Valerius οὐαλέριος dicentes. E diuerso antiquissima linguarum affinitas mihi persuasit, recentiores Græcos optimè facere, dum pro V consonante βῆτα suum substituunt, cuius lenior sonus, qui nunc Græcis omnibus est in vsu, proximus videtur: quem ante quadringentos & plures eo annos ita placuisse video, vt illi etiam qui elegantissimè litteras Græcas pingebant, pro βῆτα figuram V consonantis delinearint. Quamuis autem florentibus Græcorum & deinde Romanorum rebus sonus ipsius βῆτα alius videatur fuisse, quod cùm ex aliis, tum ex voce *bini* apud Ciceronem nobili colligi potest; vetustioribus tamen & ipsi sermonis ortui proximis vel duplex litteræ sonus videtur fuisse, vt hactenus est Hebræis, vel is qui non longè à nostra V consonante discederet; cuius indicium est, ne pluribus exemplis sim molestus, conuenientia harum vocum: Vis, Græcis βία; Vado, βάω; Volo, βούλομαι; Viuo, βιῶ; Voco, βοῶ; Voro, βοράζω; & id genus ceterarum. Quamobrem de prisca hac vocabulorum consonantia, & recentiorum pronunciatione, & duplici ipsius Bet, cui βῆτα respondet, sono, in eam venio sententiam, vt pro certissimo habendum censeam, pro Vrancus βράγχος dictum fuisse; qua in voce quare mediæ litteræ mutatæ sint, Grammaticorum pueris in prima rudimentorum pagina discendum relinquo. Verùm hîc præuaricari in caussæ meæ defensione videbor, si Lazij perquàm diligentis hominis testimonium negligam; cuius ea fuit sententia, vt Brencos eosdem cum Francis faceret: qua in re lubenter ei assentior ea quidem tenus, qua assertionem meam confirmat in Franci nomine Græcis litteris exprimendo. Si enim Brenci Franci sint, quanto magis Branchus est Vrancus. Sed reiecta ampliore probatione eius quod cuiuis luce clarius est, illud videamus, ecqui Vranci siue Brenci in Pannonia habitarint, à quibus, vt Lazius putat, Vrancorum nomen ad posteros sit deriuatum. Do sanè Lazio, quarto Geographiæ apud Strabonem legi, Brencos & Tenauos exteriora Alpium tenere, atque eos quidem Illyricos: at cùm vnicus hic locus Brencorum faciat mentionem, sintque libro septimo Breuci primi inter Pannonios enumerati, & Plinius doceat Sauum per Breucos fluere, sitque apud Suetonium memoriæ proditum, Breucos in Pannonia à Tiberio superatos fuisse, maiorem in modum vereor, ne quarto Strabonis libro lectio non sit sana quæ Brencos in Illyrico ponit: & vt Lazius audacter pro Breucis apud Plinium & Suetonium Brencos supponit, ita haud scio an contrà potius sit sentiendum, standumque magis eo quòd plurium locorum apud diuersos auctores lectione confirmatur, quàm quod vnicam dumtaxat habet suspicionis caussam. Quid facilius quàm ex βρεύκων facere βρέγκων, solo Gamma in Pythagoræ litteram transeunte? Cùm itaque Strabo alibi Breucos in Panoniæ exordio collocarit, & Plinius & Suetonius calculos huic sententiæ adiiciant, non video quid sit cur vnica vnius loci scriptura, vt mihi videtur, corrupta permoueri debeã ad diuersa sentiendũ. Ptolemæus inter Vindelicos Breunos commemorat, quos eodem nomine Plinius in gentibus Alpinis agnoscit; in quibus, si citra exemplarium fidem coniecturã facere fas est, lubentissimè Brennos legam, quos hactenus eam Alpium partem habitare scio quæ ad Vindelicos declinat; quorũ iugum cùm media bruma transirem, facilè sensi, non solùm flammam & ignem, sed frigus etiam insignem vrendi vim habere; atque idcirco vel à vetustis populis, vel ab vrendo, quod est Brennen/ nomen accipere potuisse. Hactenus enim mons hic Brenner vocatur, quo is qui vrit notatur: quæ ratio populis fortassis olim meritò dabatur, quòd incendiis hostium agros vastarent. Brenno tamen veteri exercitus duci nomen ab eo datum puto, quòd parentes bene ominati pro gentis suæ moribus optarint hunc talem euadere, vt equitatu longè lateque hostium agros incursaret; quod Berennen vocatur.

V consonanti quæ littera apud Græcos optimè substituatur.

βράγχος Græcorum, esse Vrancus Latinorum.

Brenci.

Breuci.

Brenni.

Brennen.

Brennus veteris exercitus dux vnde nomen habuerit.

Berennen.

Verùm

Verùm Breuni ne an Brenni sint apud Plinium & Ptolemæum recipiendi, aliis, qui acutiùs antiquitates peruestigabunt, iudicandum relinquo. Apud hos eosdem auctores Breucos inuenimus, à Breunis & nomine & loco distinctos, ad ipsum nimirum Saum flumen; quod quia paludes plurimas facit, & loca aquis frequēter stagnantia, quæ nobis Bruecken siue Broecken dicuntur, non absurdum dictu sit, Breucos transposita diphthongo, e Bruecis siue Broecis nomen accepisse: quod tamen eo minus assero, quòd non hoc modò Pannoniæ tractu Breucos reperiam, sed ad Rhenum etiam; in cuius sinistra ripa supra Argentoratum Breucomagus describitur, quod tamen opidum à Breucis eò, nescio qua de caussa aut occasione, transgressis conditum esse, vt nomen indicat, ita nihil dubitem asseuerare. Beatus Rhenanus, diligens ceteroquin antiquitatum Germanicarum inuestigator, Brotomagum ab Ammiano Marcellino commemoratum opidum Breucomagum Ptolemæi putauit esse, repugnante tamen situ locorum. Equidem Brotomagum huius scriptoris idem prorsus credo cùm Borbetomago Ptolemæi apud Vangiones collocato, inferius tanto vt Argentoratum inter Breucomagum & Brobetomagum interponatur in eadem fluminis ripa. Breucomagum verò Brisgauiæ mihi videtur castellum, quod Brisergauue Luitprandus Ticinensis dicit vocari: quod ego ex Breucs-gauue factum crediderim; à quo primùm Brües-gauw; deinde Brisgau, exempto C, factum sit: quo Breucorum terra siue possessio denotetur. Gau enim per syncopen id notat quod quisque vt suum in regione quapiam tenet, quasi Gehau: quod moneo, vt illorum reiiciam stultitiam, qui Gau à γαῖα voce Græca deriuant. Antoninus in Itinerario castellum huius ditionis Montem Brisiacum vocauit, nomine corrupto è Germanico Breucs-wac, quo excubiæ Breucorum significantur: in quo litteram Latinis incognitam reiectam esse, nemo sani iudicij admirabitur. Fuit itaque Brisaci præsidium Breucorum aduersus Allemannos, quos è Pannonia eò deductos esse qui dicet, me pedaneum suæ sententiæ habebit, propterea quòd sciam totam Rheni ripam variis diuersarum gentium præsidiis aduersus Allemannorum impetus olim à Romanis fuisse communitam. Neque igitur Rhenano in Breucomago, quod post Brisacum est nominatum, neque Lazio in Breucis assentior: quorum hic, nescio qua fronte, Plinij, Suetonij, Ptolemæi, Strabonis lectionem vnius litteræ occasione peruertit, quo antiquam Francorum originem in Pannonia inueniret, atque falsam opinionem quam sibi persuaserat, aliis etiam obtruderet. Equidem plurima contra omnium ceterorum sententiam & scripsi & scribo, sed absit vt culpa mea vel vnus apex in auctore quopiam simili temeritate aut mutetur aut tollatur. Duo nobis modò confecta sunt, alterum, ne Francorum origo ab Alpibus aut Pannonia aut Illyrico petatur; alterum, vt Lazio etiam approbante nomen Vrancorum per Beta apud Græcos scribi posse dicatur. Nunc igitur, cùm de scriptura dubitari nihil vlteriùs possit, ne id quidem obscurum erit, antiquissimam apud Græcos Vranci siue Branchi mentionem inueniri, tametsi Φράγχος apud solos reperiatur recentiores. Verùm in primo mihi limine obiectum iri video, nomen illud esse quidem apud vetustissimos auctores pro viri proprio, verùm nusquam ad gentem vllam referri. Huic ego bifariam responderi posse cerno; semel, quòd nihil obstet quò minùs idem nomen & viri propriū sit & gentis, vt in Gallo & Germano licet videre; iterum, quòd plurimarum nationum nomenclaturæ à proprio cuiuspiam conditoris nomine sumantur: cuius rei plura sunt exempla, quàm vt à me sint indicanda. Verùm quò clariùs ostendam hoc meum commentum non esse quod de Branchorum apud veteres notitia dico, pars mihi eorum quæ ex Herodoto in Amazonicis adduxi, in medium proferenda. Narratur autem, inquit, si Latinè vertatur, Græcos tum in prœlio ad Thermodontem commisso victoria potitos, Amazonas, quas viuas capere potuissent, tribus nauibus impositas abduxisse. Has verò ex insidiis, dum in altum essent euectæ, occidisse quicquid esset virorum. Sed quòd naualis rei peritæ non essent, neque gubernaculis, neque velis, neque remigio vti scirent, temerè ferebantur quò vnda & ventus tulisset. Appulerunt autem in palude Mæotide ad præcipitia quædam & promontoria regionis Scytharum, qui liberi vocantur; vbi nauibus ad loca habitata perrexerunt. Hæc mihi quidem antiquissimi huius historiographi verba sufficiunt ad ea quæ volo perdocenda; verùm qui propius omnia discutere & intueri, & ad Lydium lapidem examinare volet quæ deinceps de

Broecken. *Breucomagus* *Brotomagum* *Brisgauia etymon.* *Gau.* *Brisiacus mons.* *Francorum apud Herodotum periphrasis.*

 Francis

Francis à me tradetur, ei ſuadeo vt non otioſè hanc Amazonicorum ex Originibus meis partem perluſtret, atque diligenter omnia cum iis quæ vel à priſcis vel à recentioribus de Francis ſunt, conferat; quò cernat, an vſquam à via deflectam veritatis. Qui ſint Scythæ hi quos liberos vocatos eſſe,& ad Mæotidem habitaſſe Herodotus dicit, perſpicuum fiet cùm ex his quæ modò de Franci nominis origine explicata ſunt, tum ex illo Dionyſij de orbis ſitu ſcribentis loco quem in Gotodanicis citaui:

Τῆ μὲν πρὸς βορέην τεταγμένα φῦλα νέμονται
Πολλὰ μάλ᾽ ἑξείης Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης,
Γερμάνοι, Σαυρόματαί τε, Γέται θ᾽ ἅμα Βαστάρναι τε,
Δακῶν ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλάνοι.

Id eſt:

Hinc Boream verſus variæ multæq́ morantur
Gentes, poſt alias aliæ Mæotidos vſque
Oſtia; Germani, Samatæ, Getæ Baſtarnæq́,
Hinc regio haud facilis Dacorum, hinc fortis Alanus.

Videtur mihi poëta in his verſibus eos primos enumeraſſe qui proximi Mæotidis ori, quo ſe in Euxinum effundit, habitarent; Sauromatis inde & Getis & Dacis adiectis, qui Iſtro eſſent propinquiores; à quibus paullo ſuperiores Baſtarnæ ſequebantur, vnde mox redit ad alios qui ad Septentrionem Germanis à Mæotide eſſent remotiores, & ab his rurſus ad Euxinum deſcendit. Sed hæc non vlteriùs nobis excutienda, quàm quoad vetuſtas quorundam Germanorum ſedes ad Mæotidis eam partem qua ſe in Euxinum exonerat, nobis oſtendunt. Quorundam Germanorum hîc ſedes poſitas à poëta propterea dico, ne quis tam deſcribendi orbis imperitum eum arbitretur, vt aliam Germanorum patriam, & eam quidem maiorem, ignoret. Sed præſtat vt altero eiuſdem auctoris loco hunc reddamus clariorem, in quo Hiſpaniam ſic deſcribit, vt ad Oceanum iacere dicat qui ab Herculis columnis ad Britannos & Germanos ſeſe diffundat:

ἧχι βορείου
Ὠκεανοῦ κέχυται ψυχρὸς ῥόος, ἔνθα Βρεττανοί,
Λευκά τε φῦλα νέμονται ἀρειμανέων Γερμάνων.

id eſt, *frigidus vnde*
Arctoi Oceani ruit æſtus ad arua Britana,
Germanamq́ albam gentem, cui Martius ardor.

Germanos quoſdam antiquitùs ad Mæotidem habitaſſe.

Quis hîc non videt alterius Germanorum regionis, quam omnes Geographi agnouerunt, claram fieri mentionem? Eſt itaque confitendum, vel ab Oceano ad Mæotidem vſque Germaniam fuiſſe porrectam, vel ad hanc ſaltem Germanos etiam quoſdam antiquitùs habitaſſe; & eos quidem extremo paludis fini proximos, ad quem promontorium eorum Scytharum Herodotus collocauit qui liberi vocabantur. Examinemus ergo quî hæc inter ſe conſentiant; &, quò id facilius fiat, ex Amazonicis & Gotodanicis ea repetantur quibus docui, hoc eodem loco gentem habitaſſe Cimmeriam diuerſis nominibus pro diuerſis vel inſtitutis, vel ſcopis, vel ſymbolis nuncupatam, & generatim quidem Scythicam à ſagittandi ſtudio dictam; in qua tamen quorundam confœderata ſocietas Sauromatas ſe vocauit, ab eo quòd inter ſe ſocij eſſent ad duriſſima quæque communi ſorte æqualique menſura perferenda. Inter hos nobiliſſimi illo ſe nomine à ceteris eximebant, quo libertatem eam profitebantur, qua non domi modò nullius dominio, ſed ne foris quidem vllius iuri adſtringi vellent. Hos igitur liberos Scythas Herodotus vocauit ad Mæotidis exitum habitantes, ad quos Amazones ex Euxino appulerunt; Dionyſius verò Germanos nominauit, quo nomine quid notetur, quámque parum reapſe à Francorum appellatione differat, & modò indicatum, & in Aduaticis latiùs quàm quidam delicatuli ferant, oſtenſum. Non eſt igitur mirandum, modò Germanos, id eſt, acquirendi congregandíque auidos; modò Francos, id eſt, longè palmites ſuos propagantes ſeſe nominaſſe; quoniam eódem nomen vtrumque ſpectaret.

Scythæ.
Sauromatæ.
Scythæ liberi ad Mæotidem paludem iidē qui Franci.

Quòd ſi Herodotus Francorum nomen expreſſiſſet quo ſe liberos profitebantur, quiuis facilè agnouiſſet, non tum demum nomen libertatem indicans natum fuiſ-

ſe cùm Romanis arma inferrent, quo quod vocabantur id reapſe præſtarent, id eſt, nullius iure obſtante palmites ſuos extenderent. Liberi ſanè vocabantur quo tempore Halicarnaſſeus ſcriptor vigebat, ſed minimè Græca lingua, aut alia quauis quàm ſua ipſorum, quam Teutonicam illis in locis eo ipſo tempore fuiſſe in Gotodanicis copioſiùs traditum eſt, quàm vt operæpretium ſit eiſdem repetendis lectorem hîc demorari; & alioqui ſiquis illa legere dedignetur, ne hæc quidem ſibi cognoſcenda ducet.

Quamobrem, cùm ea lingua qua tum illius loci homines vtebantur, Franci liberi dicerentur; de quibus Scythis Herodotum locutum eſſe dicemus, ſi de his Germanis à Dionyſio eodem loco deſcriptis non ſit intelligendus? En vt antiqua hæc iis reſpondeant quæ ex Agathio & Procopio doceri poſſunt, quorum ea erat ſententia, vt qui Franci ſuo tempore dicerentur, olim fuerint Germani nominati: non tamen generatim omnes Germani Franci erant, ſed ij ſoli qui priùs ad Mæotidem paludem habitaſſent, pòſt inde ad Oceani littora progreſſi. Sicut enim Dionyſius alios Germanos ad Oceanum & in Hercinio ſaltu, alios ad Mæotidem deſcripſit; ita Trebellius Francos, Germanos, & Allemannos diſtinxit: Francos quidem pro iis accipiens qui ad Mæotim olim ſedes habuiſſent. Qua de cauſſa cùm Procopius ceterique dicunt Francos olim Germanos dictos fuiſſe, non eſt ſic veritas defendenda, vt generatim omnes Germani Franci vocati fuiſſe dicantur; ſed illi dumtaxat qui priùs Mæotici Germani fuiſſent, liberi Scythæ alio nomine vocati. Non igitur falſa ſcripſerunt illi qui Francorũ originẽ à Mæotide palude petunt, ſed in eo errarunt, quòd illic Sycambriam, neſcio quam, à Troianis conditam ſomniarint; cùm clarè conſtet ex Herodoto, liberos Scythas ſiue Francos antè ad Mæotidem habitaſſe quàm Troia obſideretur, nedum direpta à Græcis eſſet. Quæ enim de Amazonibus commemorat, antè accidiſſe narrantur quàm Græci ad Troiam veniſſe dicuntur, & id quidem tanto priùs, vt hîc liberi Scythæ commemorentur habitaſſe eo ipſo tempore quo Græcis bellum fuit cum Amazonibus; quod quis neſcit ad Herculis & Theſei ætatem referri, multo ante quàm Troia ab Agamemnone obſideretur mortuorum, ſi vmquam quidem temporum Græcus aliquis Hercules vixit, eos quos fabulantur labores exſecutus: quod equidem quàm non ſit credendum, in Hercule docebo. Ceterùm id modò non agitur: hoc ſaltem conſtat, antiquiorem Francorum nominis memoriam ad Mæotidem paludem fuiſſe quàm ea quæ ad Troiam Spartani Duces geſſiſſe narrantur, ipſorum etiam confeſſione Græcorum, qui ambitioſiſſimi fuerunt in antiquitate generis ſui & Herculi & deinde Troianis temporibus alleganda. Optaſſem ſanè Herodotum nomen ipſum quo ſe Scythæ liberos vocabant, expreſſiſſe: verùm licet id non fecerit, de loco tamen ipſo & de Germanis ibidem à Dionyſio Alexandrino conſtitutis perſpicuum eſt, hos eos ipſos fuiſſe qui multis pòſt ſeculis promiſcuè modò Germani modò Franci ſunt nuncupati. Accedit aliud & validum in primis & luculentum indicium, quòd omnium teſtificatione, etiam eorum qui Troianos maiores eorum faciunt, Franci primùm ad Mæotidem dicantur ſedes habuiſſe. Cuius igitur ſit impudentiæ aut in veriſimilibus oppugnandis pertinaciæ, negare alios olim Germanos ad paludis huius exitum, qua parte Bycis lacus influit, habitaſſe, quàm eos qui pòſt non Germanos modò & Francos citra diſcrimen ſeſe nominarunt, ſed inde etiam ſe genus & exordia ducere aſſeruerunt? Neque enim vel Procopius vel Agathius vel Paullus Diaconus vel ceteri omnino ſcriptores ex Herodoto & Dionyſio & nomen gentis & antiquiſſimas ſedes, vti ego, didicerant; ſed ex ipſis Francis percontando acceperant: quod niſi ſic eſſet, minimè tam clara & grauia vetuſtatis teſtimonia neglecturi fuiſſent, ceteroquin diligenter occaſionem captantes qua ſeſe de id genus antiquitatis cognitione iactent. Non igitur ex Herodoto de liberis Scythis priſcam & Ogeniam memoriam referente, non de Dionyſio Germanos Mæoticos carmine ſuo celebrante, ſed ex ipſius gentis doctoribus in eam notitiam venerunt Græcorum recentiores, vt eos Germanos antè nominatos dicant quos Francos ætas ſua vocaret.

Franci ante bellum Troianum ad Mæotidem habitarunt.

Verùm quemadmodum Tacitus nomen Germanorum propterea nouum credebat, quia apud antiquiſſimos id non inueniſſet; ſic & illi qui de Francis ſcripſerunt, ob eam cauſſam Francorum nomenclaturam nouam putarunt, quia veteres auctores non

Germanorum nomen falsò nouum à Tacito dici.

admodum curiosè perlegissent. Si Tacitus Herodotum Germanos in Persarum exercitu recensentem vel legisset vel considerasset, si Dionysium Germanos ad Mæotim collocantem cognouisset, num litteris mandasset Germanorum nomen nuper additú & inuentum fuisse? Non equidem opinor, nisi sciens volensq. voluisset simulare eorum se ignarum esse quæ apud hos veteres & ab omnibus laudatos didicisset authores. quod quàm sit veritati consentaneum, aliis examinandum relinquere malo quàm ipse iudicare. Neque itidem vel Procopius vel Agathius dissimulasset Francorum nominis antiquitatem, si vmquam illi in mentem subiuisset, quinam liberi Scythæ ab Herodoto commemorati fuissent. Deinde si posteriores vel horum etiam æquales eadem qua nos diligentia ab optimis auctoribus hæc petiuissent, nunquam ad illam venissent vanitatem, vt Francos origine Troianos pronuntiassent. Sed sint hæc in aulicis, inter quos Procopius & Agathius fuisse videntur, toleranda; certè in iis qui ex professione sua omnium veterum scriptorum cognitionem habere debuissent, haud scio qui ferri possint. Stephanus de vrbibus scribens, Historicus'ne an Grammaticus haberi velit nescio; hoc scio, parum eum lucis ad Francorum originem attulisse, qui contentus Parthenium Phocensem testem aduocasse, Francos, quos φράγγους scribit, Italiæ gentem fuisse dicit, ipsis Alpibus vicinam: quod quidem verum fuit eo tempore quo iam non Galliam modò omnem, sed Insubriam etiam & Venetiam tenebant; verùm nihil ad gentis primordia lucis hac notatione adferebatur. Melius sanè Procopius, qui quamuis ad Mæoticum genus non perueniret, ad Rheni tamen ostia, ad quæ priùs quàm Romanis noti essent consederant, originem deduxit; hac sua diligentia non Stephano modo & Parthenio, sed Agathio etiam præferendus: qui in Gallia eos quidem locauit, sed vnde locorum venissent non adiecit; vnum hoc satis esse credens, quòd Germanos haberi indicasset.

Francorum nomenclaturæ antiquitas.

Verùm quia Herodotus ipsum Francorum nomen scriptis suis non intexuit, sed eius notionem Græca voce expressit, possitque inde litigiosis hominibus, & nullius quam sua ipsorum inuenta amantibus occasio dari tergiuersandi, monstrabo circa hæc ipsa, de quibus Herodotus agit, tempora Franci nomenclaturam à Græcis fuisse celebratam: Quod vbi fecero, quid vltrà erit caussæ, ob quam dubitari queat de Francorum ea antiquitate, quam ego nunc tandem post tot seculorum decursum postliminij iure in integrum restituere conor? Vellem nobis quinquaginta Cononis ad Ptolemæum Philopatorem scriptæ narrationes exstarent, aut ea saltem antiquitatum monumenta e quibus hic vir sua deprompsit: è quibus fortè copiosiùs de vetusta Francorum nobilitate dilseri posset. Verùm quando frustra id genus vota concipiuntur, consolemur nos iis quæ beneficio Tarasij reliqua habemus: qui in eorum quos legerat librorum enumeratione ad Photium, ni fallor, patriarcham conscripta, inter cetera à se perlecta, & à me dum Romæ essem in breue compendium siuè potiùs indicem redacta, harum etiam meminit narrationum, quarum quarta tradit, Strymoni Thracum regi, cui Eionius fluuius olim cognominis fuit, tres filios fuisse, Brancum, Rhœsum & Olynthum; quorum Rhœsus quidem Priamo auxiliares copias adducens ad Troiam à Diomede iugulatur, Olynthus à leone in venatione occiditur; Brancus verò magno dolore affectus, Olynthum eo ipso loco quo exspirauerat mæstissimus sepeliuit: at cùm in Sithoniam venisset, vrbem condidit magnam & prosperis rerum successibus beatam, quam Olynthum vocauit; quo & mæroris sui & fratris carissimi æternum esset monumentum. Atque hæc quidem summa est eorum quæ Conon quarto suo sermone Philopatori exponit: in quibus id in primis mihi annotandum, à Tarasio βράγγας scribi, non βράγγος. quod quamuis verear ne factum sit errore eorum qui transcripserunt (vt magna est hoc seculo Græcorum scribarum non incuria modò, sed etiam ignorantia) nolo tamen immutare, sed bona fide quod in duobus exemplaribus inueni, sed ab eodem archetypo sumptis, lectoris iudicio summittere. Nec verò quicquam rebus meis, quas molior, ex hac scriptura offertur impedimenti; immo contrà opinio mea ex hac ipsa lectione plus capit firmitatis, eo quòd peculiarem quendam Francorum in loquendo morem nostratibus omnibus in ore frequentissimum ostendat, ex quo luculenta probabilitas rationibus meis accedit. Gast nobis hospitem vel conuiuio vel domo etiam exceptum significat, vnde factum, vt nomen omnibus iis tribuamus quos volumus significare

Franci nomenclatura à Conone celebrata Strymonis filij.

Gast.

viros

viros esse egregios & honore dignos dicentes, Tis e gast/ quod nihil aliud est, quàm si Latinè diceretur, Est hospes; quo nos tamen vtimur non in hospite solùm, sed in eo etiam quem perinde volumus atque hospitem honorari; vel quem dignum ducimus vt hospitio excipiatur. Nulla enim vmquàm gens maiorem hospitalitatis habuit rationem quàm Germani; quod etsi de hac loquendi consuetudine non liqueret, claram tamen haberet Taciti testificationem; cuius verba operæpretium est audire. Conuictibus, inquit, de Germanorum moribus loquens, & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium tecto arcere nefas habetur; pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecere, qui modò hospes fuerat monstrator hospitij & comes proximam domum non inuitati adeunt; nec interest, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hospitis, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerit, concedere moris, & poscendi inuicem eadem facultas. Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Hæc Tacitus, testis nec domesticus nec pretio nec fauore corruptus, vtpote Romanus, & Germanorum resp. caussa iratus hostis. Habuerint Græci Xenium Iouem, & quotquot visum hospitalitatis numina; nusquam tamen gentium tanta hospitij reuerentia quanta apud Germanos: quam religiosissimè à parentibus meis veterum more domum suam ab aliis longè semotam habentibus obseruatam recordor. Verùm exterorum hominum vitia vnà cum externis mercibus inuecta paullatim hunc moré laudatissimum corrumpunt, dum quisque vel Hispanus, vel Italus, vel nescio quis non videri mauult quàm auis suis & proauis similis; à quibus quantum recedimus, tantum à vera & germana Germanorum virtute degeneramus, qua deserta & contempta, nihil miri si iis quos æmulandos nobis proponimus, seruire cogamur. Vestes, linguam, omnem denique vitæ rationem externis moribus accommodamus, non alterius impulsu quàm stolidæ peregrinorum admirationis & leuitatis, indignissimæ seuera maiorum disciplina. Quis ergo nostram & vetustam Francorum tuebitur libertatem, si nos vltrò damus in seruitutem? Sed seruiamus, quando nihil hodie nobis gratius quàm seruire, moribus peregrinis, quos necessariò reliqua seruitutis mala consequuntur. Consideremus igitur nunc quid Strymon sibi voluerit, dum filium natu maximum βεάγγας, siue Vrant gast/ nominauit, id est, liberum hospitem. Quid aliud quàm vt ei de nomine semper succurreret, Francis maioribus siue liberis Scythis se natum esse; atq. idcirco perpetuò studeret hanc libertaté, quam & à maioribus accepisset, & nomine suo præferret, promouere; ea tamen ratione, vt dignũ se præberet omniũ bonorũ hospitio: quod quid aliud est quàm vt sic ditionem libertatemq. extenderet, vt ij quos imperio adiũgeret, non hostem, sed hospitem omni honore & beneuolentia dignum experirentur? Dignũ sanè nomen quo Musæ maritus filiũ suum primogenitũ nũcuparet, tum vt libertatis perpetuò maiorum ritu propagandæ moneret, tum vt hortaretur ad illa studia & vitæ instituta quibus homines consequuntur vt amentur, & vbique ab omnibus veluti reuerendi & sacrosancti hospites accipiantur: Quòd auté Tau finale Græcus sermo reliquerit, id de sua fecit vocum finiẽdarum formula, cuius notiore quàm vt egeat monitoris. Ex Vrant-gast igitur Vrangas factum, Græcis Β pro V consonanti substituentibus, & in medio litteram tenuem in Gamma littera media occulentibus. Aptissima profectò vocabuli compositio, & sermoni veteriq. Germanorum consuetudini conuenientissima propter studium & libertatis dilatandæ, & hospitalitatis sanctè colendæ singulare. Quòd si Strymon hoc nomen filio dedit, cuius prior pars Vrant esset, negari non potest, ante bellũ Troianũ huius vocis vsum apud Thracas fuisse, quorũ sermo cùm idé fuerit cũ Getico, & Geticus cum Germanico inferiore, vt in Gotodanicis demonstraui, habitarintq. Germani ad Mæotidem eo ipso loco quo Herodotus liberos Scythas locauit; qua fronte infitias ibimus, hos Germanos se lingua sua Vrancos vocasse? Et hoc quidem satis mihi roboris habere videtur, quo Vranci nomen non magis nouum quàm quoduis aliud asseratur, cùm eius vsus ad tempora Troiano excidio superiora ab idoneis auctoribus referatur.

Germanorum hospitalitas.

Auitos mores quid potissimùm corrũpat.

Seruire exteris quid Germanos coegerit.

βεάγγας nominis etymõ.

Verùm quò hæc omnia plus ponderis accipiant, paullo accuratiùs in Strymonis genus inquirendum. Admiratione enim dignum videri queat, qui Thracum rex filio suo Francorum nomenclaturam voluerit indere potius quàm vel suam ipsius vel aliam quampiam Thracibus gentilé. De huius regis ætate non aliud legisse memini, quàm id quod

Strymonis ætas, imperij amplitudo, & monumenta.

quod ex filij ad Troiam cæde colligi poteſt. Interim ex iis quæ de Polymneſtore Thracum tyranno circa eadem tempora regnante, & ab Hecuba ob Polydorum occiſum excęcato feruntur, efficitur non totius Thraciæ imperium penes Strymonem fuiſſe. Verùm cùm Polydorus ipſe ſiue ipſius vmbra apud Euripidem declaret, hanc auariſſimam belluam in Cherroneſo regnaſſe, non eſt difficilis huius controuerſiæ explicatus. *Strymon fl.* Strymon flumen, quo quidam Macedoniam à Thracia ſeiungunt, tametſi ab aliis limitis ius Neſſo tribuatur, clariſſimo ſuo apud omnes ferè Hiſtoriæ ſcriptores nomine ſatis oſtendit, quouſque Strymonis regnum eo tempore fuerit extenſum. In Amazonicis tradidi Treres origine Cimmerios eſſe, & ab iis bonam Thraciæ partem occupatam. Horum ego regem Strymonem paullò ante Troianam obſidionem fuiſſe exiſtimo, & ſic regnum dilataſſe, vt à littore Mæotico ad Ægæum vſque pertineret, atque inde Strymonem flumen nuncupatum, non ſecus atque Herculis columnas; quò Strymonis, qui huc vſque plurimarum gentium & aſperrimorum montium victor pertigiſſet, memoriam conſeruaret ęternam. Non ſum oblitus me apud Apollodorum legiſſe, Herculem, dum boues Geryonis ad Euryſtheum ageret, Strymonem, neſcio qua indignatione, lapidibus impleſſe; quo factum ſit, vt cùm antè nauigari potuerit, poſtea nequiuerit: Verùm id vel anticipationi attribui poteſt, vel reſponderi, magnam eſſe in Heroicis temporibus confuſionem, in quibus omnia vel ad Troianum excidium, vel ad Thebas, vel Argonautas referri videntur. At noſtra minimè refert quàm mendax Græcia in fabulis ſibi conſentiat, hoc vnum agitur, vt demonſtretur Franci nomenclaturam Troiana obſidione eſſe vetuſtiorem. Poëtæ, vt egregiè Iliadas ſuas ornarent, omnia vndique hiſtoriæ veteris, quam per manus à maioribus acceperant, monumenta ad Troiana figmenta congeſſerunt, parum ſolliciti quàm inter ſe temporibus concordarent. *Rhœſus à Diomede occiſus.* Apollodorus certè & Homerus & ceteri vates vno ore omnes Rhœſum ad Troiam veniſſe, & à Diomede, dum ſomno alto teneretur, occiſum aiunt: at Homerus Eionei filium facit, Apollodorus verò & Conon & ceteri Strymoni ex Euterpe genitum ſcribunt. *Strymon idem qui Eioneus.* Nobis in hac veterum diſſenſione id probabile videtur, Strymonem nomen ſibi Græcum adſciuiſſe, quò oſtenderet ſe à littore Mæotico ad littus vſque maris Ægæi ditionem ſuam protuliſſe; eo quòd Græci Eiona littus vocent. Cimmeriorum enim illi qui liberi ſiue Vranci vocabantur, littus Mæoticum olim tenuerunt, alio nomine paulo patentiore Germani nominati; quorum cùm pars Thraciam occupaſſent, Treres ſe vocarunt, ea quam alibi docui occaſione. Eioneus ergo Græcum nomē eſt ab imperij latitudine ſumptum, Strymon Cimbricū ſiue Germanicum: atq. hac ratione nulla erit in veterum ſcriptis diſſenſio, dum alij vernaculū nomen, alij quod pòſt adſciuit exponunt, non maior ſanè quàm ſi alius Africanum, alius Scipionem eundem virum nominaſſet. Quoniam verò perpauca omnino de hoc Thracum rege memoriæ prodita reperio, æquum erit vt iis vtar priſcæ veritatis indiciis, quæ de propriorum nominum rationibus petuntur; quibus haud ſcio, dum cetera nos deficiunt, an quicquam poſſit certiùs inueniri. *Strymonis nomenclaturæ ratio.* Quamobrem, ſicuti Brangas nomen Cimbricum eſſe deprehendi, ita Strymon quoque ex eadem lingua explicetur. Strei idem nobis eſt quod contendo ſiue pugno, quod conuerſum id notat cuius cauſſa omnis contentio inter mortales ſolet oriri: quoniam *Strij.* *Ierſt.* Ierſt primum nobis ſignificet. In conuerſione autem ſt pro vna littera duplice ferè accipitur, vt in Faſt & Staf/ Stach & Haeſt/ & ſimilibus; qua de cauſſa non permutatur ordo: quod non monuiſſem, niſi ſcirē non defore qui ſcrupuloſiſſimè nouis hiſce noſtris obſeruatiunculis obgannire nitantur; quorū cauſſa & illud addendū, à quibuſdā Strij ſcribi per duplex Iota, quod Græci non rarò per ὐψιλὸν tranſtulerunt, vt minùs mirandū ſit, ex Strei Strij factū. Strei-man itaque, & prima vocali in quartam mutata, quod frequens eſt, Strei-mon idem notabit quod vir factus ad pugnādum, ſiue vir militaris, & nullum certamen detrectans. Eſt qui non agnoſcat dignam homine à Vrancis oriundo nomenclaturam? Eſt qui non videat, quàm vox hæc eum deceat qui & aliorum regiones inuadit, & omnes eos quos ducit, tales eſſe vult qualem ſeipſe profitetur? Nec veteres tantùm quartam pro prima Latinorum vocali crebrò poſuerunt, ſed huius *Mon.* *Man.* etiam temporis Germani ſuperiores pro Luna, Mon dicunt; quam nos Man vocamus; & multa id genus alia ſimili modo permutant. Non ignoro hæc minutiora eſſe quàm vt apud æquos homines moneri debeant; ſed quid facias moroſis ingeniis, quibus in hac

nouitate

nouitate nihil ſatis firmum poteſt videri? Porrò quia nihil plus virium ad certum veritatis argumentum confert quàm demonſtrare noſtra non ſolùm inter ſe, ſed cum priſcis etiam conſentire, & eorum hiſtoriam elucidare; videamus, an ſicut pater & filius natu maximus, ita Rhœſus quoque Germanicam habeat appellationem. Rhees apud nos monſtroſæ magnitudinis hominem denotare nemo vel puerorum ignorat. Quod ſi monſtrauero hanc nomenclaturam adamuſſim cum priſcorum de Rhœſo opinione quadrare, quid ô iſti dicetis qui hæc omnia noſtra veluti vana repudiatis? Audiamus ergo patrem poëtarum; quò ex ipſo vera nominis ratio comprobetur. Apud hunc Dolon ſic eum deſcribit: *Rhœſi nominis notatio.*

Θρήϊκες οἵδ' ἀπάνευθε νεήλυδες ἔσχατοι ἄλλων,
ἐν δέ σφιν ῥῆσος βασιλεὺς, πάϊς ἠϊονῆος,
τοῦ δὴ καλλίστους ἵππους ἴδον, ἠδὲ μεγίστους·
λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.
ἅρμα δέ οἱ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ εὖ ἤσκηται·
τεύχεα δὲ χρύσεια πελώρια, θαῦμα ἰδέσθαι,
ἤλυθ' ἔχων· τὰ μὲν οὔτι καταθνητοῖσιν ἔοικεν
ἄνδρεσσιν φορέειν, ἀλλ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν: id eſt,

Qui modò venerunt Thraces, procul omnibus abſunt
A reliquis, in eis Rhæſus rex Eione cretus:
Cuius equos vidi pulcros, magnóſque ſupremè,
Æquales ventis curſu, niue candidiores;
Auro atque argento currus ſtat comptus ad vnguem;
Aurea ſunt arma, ingenti ſed mole videnti
Miraclum, quæ non hominum, verùm eſſe Deorum
Diuinis membris magníſque ferenda videntur.

Quis rogo te Homere docuit, tam aptè, tam conuenienter hominis rationi virum delineare? Vix ab ea perſuaſione diuelli poſſum, poëtam in Thracia multum verſatum fuiſſe, in qua facilè diſcere potuerit, quam Rhœſi nomen haberet ſignificationem; & idcirco armorum deſcriptionem totam ei accommodatam fuiſſe reor. Equos dedit pulcerrimos & maximos, quantos Neſtor fatetur ſe numquam inter Troianas acies vidiſſe. Arma verò non contentus monſtroſæ feciſſe magnitudinis, & admiranda iis qui viderent; eam adiunxit appendicem, qua omnem humani corporis excederent capacitatem, aiens Diis potiùs quàm cuiquam mortalium conuenire. Quanta autem Deorum corpora eſſent, Mars cadens demonſtrare poteſt; de quo ſic poëta, ſi rectè memini, ἑπτὰ δ' ἐπέσχε πέλεθρα πεσών. Vel nihil omnino eſt in omni veteris memoriæ latitudine claritatis, vel hoc mihi videor perſpicuum reddidiſſe, Rhœſum aptiſſimum nomen è priſca ſiue Vrancorum ſiue Germanorum habere lingua, quam Cimmerios omnes, & inter ceteros Threres vſurpaſſe, alibi ſatis clarè memini tradidiſſe. Apertiſſima eſt in Strymone ratio, & apertior etiam in Vrangas; ſed Rhœſi nomen nullam amplius relinquit dubitationem, niſi quis velit obſtinata & barbarica peruicacia etiam iis aduerſari quæ luce ipſa ſunt clariora. Dicitur verò Rhees/ pro ingentis & monſtroſæ magnitudinis homine, à Reis, id eſt, aſſurgo in altum: quoniam nimirum altiùs quàm ceteri mortales increuerit; qua de cauſſa liquet, noſtratem eſſe vocem, à præterito imperfecto, quod eſt Rhees / de vernaculo nobis more deriuatam. Cùm igitur Strymon & Rhœſus & Vrangas veras nominum ſuorũ inuenerunt rationes, videamus an Olynthus quoq. Germanica voce nominetur. Hunc venationis immodicè ſtudioſum fuiſſe de mortis genere colligi queat; quam talem Conon prodidit, vt inter venandum à leone fuerit occiſus. Hoel-hunts is dicitur qui canibus totus addictus eſt, qualem eum eſſe oportet qui feris perſequendis ſemper inſiſtit. Pro dialectorum varietate alij Heel/alij Hoel dicũt: illud nobis, hoc Britannis frequentius; à quo Græcorum ὅλον manauit, quod noſtratibus deberi etymologia demonſtrat. Verùm de hoc alibi. Olynthus igitur, adſpiratione adempta, quæ non rarò ob compoſitionis lenitatem reiicitur, ab Hol-hunts deriuatur. Vrangas verò lamentabilem fratris cladem miſeratus, ad æternam eius memoriam, quam ob ætatem & immenſam venationis aſſiduitatem necdum rebus geſtis, patre ſuo maiorumque propagine dignis, illuſtra-

Rhees. Reis.

Olynthi etymon.

Heel.

Olynthi vrbis cōditor Vrangas. illustrarat; vrbem condidit Olynthum nominatam, quam Demosthenes multo pòst orationibus suis nobilitauit. Stephanus Olynthum ab Herculis filio conditam tradit; è quo coniecturam facio, Strymonem Herculem quoque dictum fuisse, propter ingentem non bellicam modò virtutem, sed ob singularem etiam gratiam, qua omnia barbariæ agrestisque vitæ monstra ex iis regionibus sustulit, quas imperio suo adiunxit: *Euterpe Strymonis vxor, Rhœsi mater.* qua de re, præterquam quòd Herculis nomen meruit, hoc etiam apud Græcos est consecutus, vt Euterpen vnam Musarum vxorem habuisse celebretur, è qua Rhœsum & ceteros procrearit. Iterum atque iterum memoria repetendum, quanto studio, quanta contentione poëta Rhœsi magnitudinem oculis subiicere laborarit; equos in primis ipsi dans maximos, deinde arma portentosæ magnitudinis; mox, quasi parum dixisset dum πελώρια dixit, adiungit miraculum ea esse ad videndum: nec hoc contentus, subiicit tanta ea esse, vt non videantur cuiquam mortalium, sed Diis ipsis immortalibus ferenda, propter ingentem nimirum eorum molem; de qua rerum & vocis concordia factum, vt committere nequiuerim, vt non assererem, Homerum vel notitiam linguæ nostræ apud Thraces aut alios accepisse, vel ab hominibus sermonis eius peritis plurima interrogando didicisse, vel saltem fabulas has Troianas ex lingua hac primùm esse depromptas; propterea quòd videam hanc Rhœsi descriptionem ita cum nomine conuenire, vt impudentiæ esse videretur insignis, quemquam hæc casui tribuere velle, quæ tanta eloquentiæ vi poëta Rhœso accommodauit. Sit sanè, non intellexerit ipse nomen; hoc tamen negari non potest, eam apud priscos de Rhœso opinionem fuisse, vt maior communi hominum mensura crederetur: & tanta corporis mole excedentes nobis Rhœsos nominari. Quis modò non videt, omnia sic inter se consentire, vt nulla omnino vel rerum vel sermonis discrepantia queat inueniri: quando & Vrangas & Strymon & Rhœsus & Olynthus Germanicum est vocabulum, & res significata historiæ prorsus concors? Quid ni igitur audacter pronuntiemus, & patrem & filios à Germanis ad Mæotidem habitantibus, siue à liberis Scythis, oriundos esse; & ea de caussa maximo filio nomen datum, quo Vrancorum memoria semper refricaretur, in eo præsertim cuius esset patrem maioresque propagandis limitibus perpetuò imitari? Quòd igitur Dolon Rhœsum Thracum regem vocarit, id vel tribuendum personæ proditoris, quò claritate eius quem proderet faciliùs se liberaret; vel dicendum, tantam patris ditionem fuisse, vt non maximum tantùm natu filium regem faceret, sed minorem *Francos bello Troiano interfuisse.* etiam regno ornaret. Fuerunt itaque Franci in bello Troiano, vel illi saltem qui à Vrancis ducerent originem; sed minimè iuxta illorum sententiam qui nobis nescio quem Bauonem comminiscuntur; à quo longa serie Belgarum genus fabulosissimè citra omnem veterum scriptorum auctoritatem deducunt. Eustathius nescio apud quos lègerit, à Pindaro proditum esse, Rhœsum primo die quo ad Troiam venit, acerrimè cum Græcis conflixisse: qua in pugna maximam Græci cladem acceperint; à qua narratione non est alienum illud Hectoris:

> Η ἤδη χείρεσσιν ὑφ' ἡμετέρησι δαμέντες
> Φεῦξιν βουλεύουσι μετὰ σφίσιν. id est:
> *An nostris domiti manibus nunc Martéque fracti*
> *Consilium capiant fugiendi?*

Rhœsus qua occasione interfectus. Verisimile ergo est, statim simulac Rhœsus appulisset, Græcos à Troianis Thracum auxilio fretis inuasos fuisse, & sic cæsos, vt Troiani negligentiores excubias egerint, ac ferè Thraces locorum ignaros prodiderint; non illi quidem consultò aut prudenter, sed mala custodia: cui incuriæ accessit error ille maximus in exploratore mittendo, qui, quò vitam suam ignauam seruaret, Rhœsum prodidit. Cetera quæ huc spectant, quæque de equis ipsius fatalibus feruntur, apud Poëtas cognoscenda, inter quos Virgilius hæc paucula:

> *Nec procul hinc Rhœsi niueis tentoria velis*
> *Agnoscit lacrymans, primo quæ prodita somno*
> *Tydides multa vastabat cæde cruentus:*
> *Ardentésque auertit equos in castra, priusquam*
> *Pabula gustassent Troiæ, Xanthumq́ bibissent.*

Non est omnino annotatu indignum, apud Græcos Rhœsi nomen τὸ in principio habere,

bere, apud Latinos verò diphthongum ex quarta & secunda vocali commixtam; quam discrepantiam Grammaticis relinquens suo arbitratu iudicandã, id vnum dico, vtrãuis scripturã cũ lingua nostra conuenire. Siue enim Rhoes/siue Rhees dicas, iuxtà intelligeris de homine loqui enormi corporis magnitudine monstroso. Et hæc quidem de Rhœso.

CETERVM quid hoc sibi vult, Strymonem liberos suos ex Euterpe vna Musarum velut vxore sua sustulisse, si originis Germanicæ fuit, siue Scythicæ ab ipsa Mæotide repetendæ; ad quam non barbari modò, sed omnium barbarorum barbarisimi habitare à Græcis putabantur? Quàm barbari fuerunt Getæ athanatizontes, quàm barbari reliqui Scythæ, immò cõtrà quàm omnibus Græcis sapientiores, alibi tradidi: hoc loco ex ipsa Græcorum confessione liquet, Strymoni Thracum regi vnam Musarum vxorem fuisse. Num igitur suspicandum Thracem hunc barbarũ & ab omni humanitate alienum fuisse; an potiùs contrà tanto scientiarum omniumq. virtutum ornatu præditum, vt maritus dignus Musa videretur? Et quam Musam ei coniugarunt? Nempe eam quæ omnis honestæ oblectationis mater est atque præses, eaque de caussa Euterpes nomen sortita. Quid porrò facit vt homines veris & honestis oblectamentis perfrui queant? Quid? Num aliud quàm illud, in ea hominum societate versari, in qua nemini ne quid inique ferat est timendum? quam talem esse oportet, vt boni honoribus & præmiis ornentur; mali, si qui sint, pœnis castigentur; aut si castigari non possunt, tamquam putrida membra recidantur. Illa sanè solida esset in vita voluptas, in eiusmodi Rep. viuere posse, quæ si contingeret, vix ipsi paradiso postponenda videretur, maximè si ab vno capite in hac omnium rerum æquabilitate contineretur. Quamobrem non aliud in Strymone Euterpe significat, quàm eum regem fuisse omnium iustissimum & æquissimũ, summa prudentia regni sui tranquillitatem semper & vbique spectantem, cui salus populi sui in omnibus cogitationibus summa fuit votorũ; ad quam omnes suas curas, omnes certationes, omnia bella referebat. Quoniam igitur omniũ eius ætatis hominũ facilè princeps esset, tum bonarũ artium studiis, tum populis regendis & cõponendis ad suauẽ vitæ cõmunis quietem; meritò eam dicitur vxorẽ habuisse, quæ veris hominum deliciis præsideret. Illud itaq. quod plurimis pòst sæculis Platoni placuit, vt penes philosophum imperij ius esset, in hoc cernebatur ita clarè ab omnibus, vt nõ à suis modò, sed ab iis etiã quos armis subegisset, Musarũ connubio dignus iudicaretur. Hoc certè solum & vnicũ regiæ potestatis fundamentũ est & stabilimen, vtraq. re æquè valere, & sapientia totius iuris inter homines dispensatrice, & forti animo ad rebelles & cõmuni hominum tranquillitati aduersarios ad æquitatis leges cõpellendos. Absurdũ enim sit, eum naui præficere gubernatorẽ qui non de sua scientia clauum tenere posset, verùm aliorũ arbitratu omnem cursum dirigeret, ipse interim ignarus malẽ ne an bene officio suo fungeretur. Optandũ profectò, si vmquã aliàs, in his maximè quibus nunc vexamur & dilaceramur procellis, vt Musæ regibus nubant, & eam prudentiam inspirent, quæ turbas & dissensiones Reip. Christianę exitium minantibus extremũ reducere possit ad pacem & tranquillitatẽ, iam olim feruidis piorũ votis frustra expetitam. Breuissimo cõpendio omnem tum bene regnandi disciplinã, tum eam quæ inde in ciuitatibus consequitur voluptatẽ hoc Strymonis & Euterpes coniugium cõplecti videmus, & vnà afferri inspiciendum de contrariorum collatione, quàm tristis facies sit eius hominum societatis, in qua ij qui gubernant, omnẽ Musarũ amorem non cõtemnunt modò; sed etiam veluti pestilẽs virus oderũt, & quoad eius possunt è ciuitatibus pellunt & exulare cogunt. Liquet itaq. contentionem eam quæ Strymonis nomine significatur, non aliò spectare, quàm vt tranquilla vitæ suauitate homines perfruantur, nihilq. vel ciuilis vel externæ molestiæ hanc dulcissimam quietem perturbare possit. Neque enim, veluti iniquus dominus aut tyrannus, populum suum seruitute opprimere, tributis & vectigalibus exhaurire, lucrosis quadruplatorum & sycophantarum calumniis in vitæ & fortunarum discrimen adducere studebat; sed contrà ad id semper summa contentione niti, quò omnes honesta libertate citra licentiam gauderent, & filiis suis, non seruis, similes essent; nõ ignarus Dei imaginem, qui omnium pater est in terris, regem præ se ferre, seq. patrem & pastorem, non lupum, gregis sui diuinitùs constitutum. His illud conuenit, primam ab ipso prolem generatam à libertate nomen habuisse, extra quam nulla solida homini sunt oblectamenta, quæ Euterpe nomine suo pollicetur. At verissima libertas in sola illa homi-

Strymoni cur Euterpe, vna Musarum, vxor affingatur.

Strymonis virtus & prudentia.

num communitate cernitur, quæ ab vno iustissimo sapientissimoque rege gubernatur: quod cùm vetustissimi hominum intelligerent, non aliam ferè quàm Regiam potestatem laudarunt: quod latius vel examinare vel exemplis docere alterius esset negotij, & illius quidē latissimè patentis. Satis sit nobis, caussam commonstrasse ob quam Euterpe Strymoni Vrancgasti patri nupsisse scribatur: quæ vt nostræ quoque ætatis Regibus dotem suam adferat, Deum Opt. Max. precemur; quo omnes, vt Vranci sumus origine, ita simus quod nominamur: id est, in ampla honestæ libertatis possessione à Rege, qui pater nobis & pastor esse debet, conseruati. Atque hæc quidem de Euterpe Strymonis coniuge, quæ vel ad allegoriam solam referuntur, vel hoc prætereа indicāt, Strymoni tam prudentem sapientemque vxorem cōtigisse, vt Euterpe vocari & Musis adscribi omnibus omnium subditorum suffragiis mereretur: cuius quæ Cimbrica fuerit nomenclatura nec memini legisse, nec magni refert; cùm mariti & filiorum nomina satis ostenderint cui genti tota hæc antiquitatis lux debeatur. Pergamus modò ad id quod agebatur, vt clarum nimirum fiat, huius nominis quo Franci vocantur, vsum iam olim ante Troianum excidium apud Cimmeriorum colonos fuisse; quorum partem si liberos Scythas Herodotus vocari scripsit, iam tum cùm Amazones primùm maritos adsciscerent, quid ni asseramus, hos quos liberos dixit, sua lingua Vrancos se nominasse, maximè cùm posteà promiscuè vel Germanos vel Vrancos eādem gens se vocarit.

Verùm licet hæc abūdè sufficere possint ad Vrancorū originis antiquitatē illustrandā, altiùs tamē adscendā ad primos natales, maximo veteris poëseos & historiæ impulsu penè coactus. Qua in re, ne fabulæ principiò adductæ veritati officiant, ex historia apud omnes extra malæ fidei suspicionē posita exordiū sumam. Nemo est qui nesciat nō minùs antiquum quàm celebre Branchidarū oraculū apud Græcos fuisse, quod æquè atq. Delphicum tum publicè tū priuatim consulebatur. Herodotus in sua Clio eius in hanc ferè sententiam fecit mentionē: Cumani autē statuerunt deum Branchidarū consulendum esse. Erat enim illic oraculū peruetustū, quo Æoles Ionesq. vti consueuerunt. Oraculum hoc in Milesiorum agro situm est ad lacū Panormum. Hæc ille de hoc Branchidarū oraculo, cui quis deus præsideret, nō expressit, tametsi eum in progressu narrationis regem appellet, quod ad Apollinē videtur referendū; quia apud poëtas rex ferè Apollo nominatur. Idem paullo priùs cōmemorat, Crœsum ad Branchidas oræ Milesiæ quosdam misisse, vt oraculum de exitu belli quod contra Cyrum moliebatur, consulerent. Quàm verò fuerit vetustū non magis scitur quàm quo tempore vel Dodonęum vel Pythium consuli cœperit; at quo tempore à Branchidis fuerit desertum, ex historia constat. Xerxi enim Græciam inuadenti, Branchidæ vltrò templum suum cum omnibus thesauris tradiderunt, vt Strabo, vt Plutarchus, vt ceteri scriptis suis testantur. Mirum profectò, si quid aliud, ipsos sacrorum præfectos sacra sua citra necessitatem, quam historiæ scriptores nullam cōmemorant, barbaro regi & solius ignis cultori prodidisse. Equidem ea quæ pòst consecuta sunt, quæq. præmij remunerationisq. loco à Xerxe petiuerunt, considerans, non possum non in hanc concedere opinionē, vt credam Branchidas vetustæ superstitionis & vanitatis Græcanicæ, quam ipsi contra conscientiam suam lucri dumtaxat caussa alebant, tandem pertæsos occasionē arripuisse qua liceret, dæmoniaca fraude prodita & deserta, ad antiquissimas auorum sedes commigrare, & in iis vnius Dei cultum adorationemq. reuocare; quam in Græcia nemo ausus fuisset profiteri, nisi simul mortē quoq. subire voluisset. Manserunt illi quidē maioresq. ipsorum multis sæculis in sceleratissimo hoc dæmoniacæ fallaciæ quæstu, sed sic videmus in id genus rebus ad religionē spectantibus frequēter euenire, vt à superstitione in hominū animis cōfirmata, & dira grauiū pœnarū cōminatione sancita, tardissima fiat digressio; & ea quidē à paucissimis, quos videlicet diuina gratia benignitatis suæ lumine è tenebris euocarit. Habuerūt fortassis eo ipso tempore quo Xerxes toti Græciæ imminebat, alias etiam ob quas sic de rebus suis statuerunt occasiones, quas coniectura velle persequi magnæ sit vanitatis. Dæmonis certè mendacia & manifesta in responsis impietas, qualis non rarò in ipsis deprehenditur, ingentem caussam habent ad totam superstitionem contemnendam & detestandam. Si Aristodicus, vnus Heraclidarum apud Cumanos Ioniæ, ausus est Branchidarum deo vrbano ioco illudere, & ostendere quàm sibi non constaret, quamq. impiè de Pactya respondisset, vt Herodotus refert: quid miri si Branchidæ assidui vanita-

Branchidarū oraculum.

Branchidæ Xerxi cur tēplum suum cū thesauris prodiderint.

vanitatis oraculorum auditores dæmonem suum contempserint, & vt fallacem impostorem, non vt Deum, æstimarint, tandemque frequenti & perpetuo mendaciorum impulsu ad vetustam maiorum veritatem respexerint, à quibus per manus acceperant, vnum Deum cæli & terræ creatorem esse, eumque solum adorandum; eoque de impostore suo deserendo cogitarint. Hæc vt existimem ita habere, eo adducor, quòd videam, dum integrū esset petere à rege aliam sibi sedem dari intimis regni penetralibus viciniorem, eoque commodiorem ad res suas promouendas & ad dignitates consequendas, Sogdianam tamen sibi elegisse, quæ longissimè gentiū à Susis & Babylonia abesset. Aliquid saltem fuisse quòd eos impulit ad id faciendum necesse est confiteri. Græci, vetustioris memoriæ ignari, credunt eos tam longinquam regionem petiuisse, quò securiores essent à Græcis, quorū Deum & oraculū prodidissent; ne quando pœnas dare cogerentur. Egregium verò commentum. Num illis fortasse iam tum Alexander Macedo in animo versabatur, cuius maiores illo adhuc tempore rebus Atheniensium & Spartanorū longè lateq. florentibus in obscuro latitabant, nullo numero apud Græcos computati. At ita fore vt aliquando Græcis pœnas luerent, Deus prædixerat. Illi videlicet qui dæmonē deserebant & Persis prodebāt ipsius thesauros, oraculo eius credidissent, & si credidissent, an non potiùs intima regni petiuissent, quæ nimirū scirent accuratiùs ab hostili incursu custodienda? Vana sunt hæc, & nullis nixa verisimilibus coniecturis. Quamobrē aliam caussam fuisse sentio quam explicare nitar. Indoscythica nostra demonstrarūt, ad Paropanisum post diluuium arcam seminarij humani hæsisse, & inde Nochū egressum vitem inuenisse in Margiana, cui Bactriana adiacet atque Sogdiana: Has autem regiones vnà cum omnibus iis quæ Septentrionē versus porrigebātur, Iapeto obtigisse siue sorte siue patris, quod credo, designatione. Viguit igitur his locis diutissimè verus vnius Dei cultus, & omnis philosophiæ occultioris cognitio, quā Magię nomine in Zoroastro antiquitas celebrauit. Branchidæ itaq. vt iam veteri rursus maiorum disciplinæ inhiabāt, ità locis iis quàm proximi esse cupiebant, in quibus eam adhuc quàm integerrimā esse opinabantur. Sogdianam igitur ea caussa elegerunt, quòd Bactriana Persis vicinior plurimū de finitimorum contagione superstitionis externæ imbibisset; Sogdiana verò Scythis incorruptis adhuc cōtigua ad priscos vitæ ritus renouandos non paruū momentū habitura videretur. Hoc igitur quærebant, vt hominibus externos vel ritus vel mores necdū amplexis proximi habitarent, & illorum vicinia & libertatem & priscam viuēdi consuetudinem & acciperent & tuerentur. Iam quis est tam communis sensus expers, vt nesciat omnibus natura insitum esse, vt antiquissimas maiorum sedes admirentur & caras habeant, & si commigrandum sit, earum maximè amore ducantur, quò vel in ipsis, si fieri possit, vel saltē proximi commorentur? Apud Scythas autē Germanicam adhuc linguam eo tempore viguisse de Pharamanis regis Chorasmanum nomine coniectare licet, cuius in Becceselanis dedi interpretationem. Hic cum mille quingentis equitibus ad Alexandrum iam Scythiæ fines ingressum venit, aiens se finitima Colchis & Amazonibus tenere, & Alexandro, si gentes ad Euxinum pontum habitātes subiugare in animo haberet, ducem fore itineris, & in tota expeditione prouisurum, ne cōmeatus exercitui deesset. Vnde liquet per amicas & socias gentes Pharamanem venisse, & Alexandri copias ducere cogitasse: quales ni fuissent, nec ipse tā facilè ad Sogdianorū vsque limites penetrasset, nec necessaria Græcorū exercitui suppeditare potuisset. Mihi sanè omnē antiquitatē reuoluenti probabile videtur, Vrancorū olim apud Scythas tantam fuisse vel potentiam vel dignationē, vt à Mæotidis vsq. littore ad Sogdianos tutū iter haberent. Quò autem facilius credam Pharamanem Vrancū fuisse, facit tū nominis ad Pharamondū, qui multis pòst seculis Francorū rex fuit, allusio, tum vicinia ea, quam cū Amazonibus se & Colchis habere dicebat. Branchidas itaq. crediderim Sogdianam sibi habitandā elegisse partim propter vetustam primorum parentum post cataclysmum memoriam, partim vt eos haberent finitimos, quorum linguam eandem esse scirent qua maiores ipsorum vsi fuissent, quamque ipsi in arcanis apud Græcos, vt suspicari lubet, seruassent, per manus nimirum semper acceptam. Conditum igitur hîc opidum tam diu tenuerunt, dum Alexander famosus totius Asiæ latro Oxo superato Sogdianam direptum venisset. Is enim, nescio quo furore irati Bacchi accensus, totam gentem deleuit, vltus parentum sacrilegium immani suæ crudelitati prætexens, quam Quintus Curtius sic descripsit; vt

Branchidæ cur Sogdianam sibi à rege petēdam elegerint.

Pharamanes Chorasmanū rex.

Alexander Macedo Sogdianam diripuit, et Branchidarū gentem deleuit.

 & ipse

& ipse damnare videatur, & aliis reddiderit abominandam. Huius verba, quoniam res non omnibus nota est, non abs re fuerit huc transferre: Peruentū, inquit, erat in paruulum opidum, Branchidæ eius incolæ erant, Mileto quondā, iussu Xerxis, cùm è Græcia rediret, transierant; & in ea sede constiterant: qui tēplum quod Didymæum appellatur, in gratiam Xerxis violauerant. Mores patrij nondum exoleuerant; sed iam bilingues erāt, paullatim à domestico externoq. sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, vrbem seq dedentes. Ille Milesios qui apud ipsum militarent, conuocari iubet. Vetus odium miles gerebat in Branchidarum gentem. Proditis ergo, siue iniuriæ, siue originis meminisse mallēt, liberum de Branchidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, seipsum consideraturum quod optimum factu esset ostendit. Postero die occurrentibus, ad Branchidas secum procedere iubet. Cumq. ad vrbē ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia opidi circumire iussa, & dato signo diripere vrbem proditorum receptaculum, ipsosq. ad vnum cædere. Illi inermes passim trucidantur, nec aut commercio linguæ aut supplicum lamentis precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem vt deiicerent fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod vrbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoq. sacros nō cædunt modò, sed etiam exstirpant, vt vasta solitudo & sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur: quæ si in ipsos proditionis auctores excogitata essent, iusta vltio esse, non crudelitas videretur: nunc culpam maiorum posteri luêre, qui ne viderant quidem Miletū, adeò Xerxi non potuerant prodere. Hæc Curtius. Audiatur & Plutarchi Græci hominis de Græco rege iudicium. Eius, Bilibaldo interprete, hæc est sententia: Nec Alexandrum & qui mirè eum admirantur ac amant, ex quorum numero nos quoque sumus, laudare solent, quòd Branchidarum vrbem funditùs subuerterit, omnēmq. ætatē penitùs exciderit; quoniam ab eorum maioribus Mileti templum olim proditū fuerat. Bene profectò Chæroneus amentem regis crudelitatem condemnat: sed est ita ferè vt iustissima quæq. gens diris tyrannorum tormētis maximè obiiciatur, quibus numquam deest quod immani suo furori prætexant, perinde vt ouem lupus ob turbatam sibi aquam apud Æsopum deuorat. Ceterùm hæc de Branchidis satis sunto; at ea nihil ad propositum nostrum facient, nisi vlteriùs quæratur vnde Branchidarum nomen deriuetur. Quemadmodum itaque Romulidæ à Romulo, ita Branchidæ à Brancho dici videntur. Quamobrem vt origo gentis in lucem eruatur, necesse habeo inuestigare quis fuerit Branchus, & quibus parentibus ortus. Græci, vti modò dictum, ea consonante carent, cuius figura eadem est cum quinta Latinorum vocali. Loco autem eius Beta vtuntur, cuius apud eos, perinde atque Hebræos, duplex sonus esse potest. Quod igitur nos dicimus Vrancus, illi βράγχος scriberent, nec aliter tamen quàm nos pronunciarent, seruato quodam idiotismo litteras alias ad sonum aliorum cogente; qui notior est, quàm vt odiosè sit pluribus explicandus. Non parum modò nobis effectum est à Branchidis ad Branchum, à Brancho ad Vrancum progressis, quandoquidem posthac negari nequeat, priscam esse Vrancorum nomenclaturam, quæ quid significet, modò explicatum.

Branchidas à Branco seu Vranco dictos fuisse.

Branchus seu Vrancus quis, & quo patre genitus.

RESTAT vt quis hic fuerit Branchus siue Vrancus, inquiratur. Vt oraculum hoc Milesium & antiquissimum fuit & celeberrimum, & ab omnibus vno consensu Brancho adscriptum, ita in nullo siue Deo siue Dei filio plus obscuritatis est apud scriptores. quod Lilius Gyraldus animaduertens, omnem dubitationem ad Lactantium Thebaidos commentatorem reiecit. Hic verò, ad octauum Statij librum, illa, ex nescio quo diuinarum rerum Varronis loco, refert quæ nec Varronis dictionem sapiunt, nec quicquam sani habent explicatus: & adeò non faciunt ad Statij sententiam adstruendam, vt nonnihil aduersentur. Branchum enim Simeti cuiusdam, cuius pater Olus fuerit, decimus ab Apolline, filium statuunt, ex obscura & ignobili matre; cui hoc affingunt, vidisse eam in somnis per fauces suas Solem intrasse, & per ventrem exisse, & ea de caussa filio nomen datum esse Brancho. Huius deinde osculo sic Apollinem delectatum fuisse, vt ipsam rapuerit; atque inde templum Branchiadon consecratum Apollini Philesio. Hæc aliis verbis exposita qui apud Lactantium leget, facile cernet quam non bene compta sit fabula vel verbis, vel rerum consonantia. Statius templum ipsi Brancho tribuit, & Apollinem patrem eius asserere videtur.

Dum

Dum enim libro tertio complura, variaque oracula enumerat, huius etiam facit mentionem; sed verbis perquam paucis:

———patrióque æqualis honori

Branchus.

Strabo Machærei nepotem fuisse scribit, parentum propiorum nulla habita ratione; non aliam, vt opinor, ob caussam, quàm quòd nihil certi de iis comperisset. Idem libro decimo quarto latiùs de hoc oraculo, & quidem sic, operæ vt sit pretium sententiam eius referre: Post Posidium Milesium deinceps Apollinis Didymæi apud Branchidas oraculum circiter decem & octo stadia ascendenti offertur, quod templum à Xerxe incensum est atque exustum, vt cetera omnia, vno Ephesio excepto. Branchidæ autem, quòd thesauros Dei Persæ tradidissent, vnà cum ipso iam fugiente discesserunt, ne pœnas darent sacrilegij & proditionis. Milesij postea templum omnium maximum extruxerunt, quod sine tecto permansit ob amplitudinem. Certè ambitus maioris fani integram vici habitationem continet, intra & extra quem lucus est sumptuosè ornatus. Iam alia fana ipsum oraculum & sacra complectuntur. Hic etiam fabulantur ea contigisse, quæ de Brancho & Apollinis amore feruntur. Hæc ille, in quibus nihil rursus de Branchi patre. Lucianus Branchum ita depictum refert, vt formosus adolescens saxo insidens leporem manibus teneat, ad quem canis assultet, adstet verò Apollo spectator & formæ & lusus. Nec hinc rursus aliquid euidentioris notitiæ consequimur; nisi quòd pictorem ingeniosè in lepore & cane & puero & amante lusisse videamus, eumque intelligamus de impudico amore Apollinem traduxisse, vt praua impiorum hominum ingenia abominandas suas cupiditates libenter Diis adscribunt; quò eorum, dum id genus infanda & monstrosa scelera committunt, similes esse videantur. Quisquis tamen flagitij huius turpissimi auctor fuit depingendi, non malè id indicauit, non aliud eiusmodi amatores deliciis suis esse, quàm canem lepori: quamquam non ignoro quid lepori cum cynædis, & cani cum pæderaste. Ad illud allusit Terentius: *Tute lepus es, & pulpamentum quæris*; quod Grammaticis relinquo. hoc verò canes quotidiana sua docent impudentia. Sed in malam rem hæc scelerum turpitudo. Modestius & propius vero illud est quod est apud Terentianum:

Pastorem Branchum cùm captus amore pudico
Fatidicas sortes docuit depromere Pæan.

Nos de hac caligine, qua natales Branchi apud vetustos scriptores inuolutos videmus, illud in certissimis habemus, Ogygiam prorsus esse huius fabulæ originem, atque idcirco exordium eius caussamque prorsus ignotam Græcis fuisse; inter eos tamen de vocis apud Græcos significatu illud quod ex Lactantio retuli exstitisse figmentum, dum eos omnis certior notitia defecisset. Aliàs non semel monui, plus priscis fabulis subesse mysteriorum & antiquariæ cognitionis, quàm à quoquam hactenus sit explicatum. Orpheo certè communi omnium consensu fabularum veterum originem tributam esse omnes sciunt, non poëtices modò periti, sed omnes etiam ij qui vel primoribus labris humaniores litteras delibarunt. Hunc item Thracem fuisse omnes vno ore confitentur, quo perspicuum faciunt, ab iis Orphicam siue mythologiam siue theologiam emanasse, qui Thracum lingua, quæ eadem cum Germanica fuit, vterentur. Inde illud est quòd Orphei ætatem non multo faciant Troiano excidio superiorem: quòd nimirum circa ea tempora Græcia primùm litteris excoli cœperit, quarū bonam partem Strymon & Tereus videntur inuexisse; & id quidem inuitis & repugnantibus: vt nostra quoque ætate vidimus euenisse, dum primùm Græci Latinique scriptores à quibusdam Strymonis imitatoribus inuitis Barbarorum scholis obtruderentur. Qua tamen in re falluntur, non aliter atque in Mercurio, credentes nomen Orphei proprium alicuius viri fuisse: quandoquidem, vt alibi indicaui, alibi latiùs docebo, Orpheus omnis is dici mereatur qui aures format, & iis ita patrocinatur & præest, vt ea primùm instillet quæ maximè deceat vnumquemque scire, idque faciat ea moderatione, vt veritas ipsa, veluti casta virgo, honesta & decora stola veletur. Et Strymon itaque & Tereus & si qui his fuêre vel priores vel posteriores (vt fuêre quamplurimi, tametsi nomina eorum sint oblitterata) Orphei dici merebantur, tum præsertim dum fabulas, quibus vel historia sacra vel aliud quippiam tegeretur, docerent. Quæ cùm ita sint,

Branchi fabulæ Ogygiam prorsus esse originem.

Mythologia siue Theologia Orphica apud Thraces orta.

Græcia quando & à quibus primùm litteris excoli cœpta.

Orpheus quis dicatur.

non est quòd quisquam nos aut vesaniæ aut vanitatis condemnet, si quæ de Brancho & Apolline confiċta sunt, ea ipsi veritati de Thracum sermone applicemus, doceamusque de quo fonte figmenta manarint; è quibus pòst malè captis plurimi pestilentes errores cacodæmonis fraude prauorumque hominum auaritia instigante profluxerunt. Si Mosen limpidissimam Veritatis scaturiginem, si totius antiquariæ cognitionis normam, si omnis denique historiæ amussim nuncupauero, nihil mihi videbor dixisse quo non splendidiora præconia mereatur. Hìc dum prima gentium post cataclysmum exordia statuit, Nochum omnium patrē sic inducit Iapeto filio suo natu minimo benedicētem: *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.* Quid rogo hæc consecratio aliud Iapeto promittit, quàm tā latè posteros eius regnaturos, vt non sua modò orbis parte se cōtineant, sed ad aliorū etiam regiones imperium suum proferant, habitentque in Asia & Africa: quarū illa Semo, hæc Chamo in hercīscūda vna totius orbis familia, paterna obtigit cōstitutione. Quòd si de huius promissionis diuinæ Iapeto per patrem suū sancitæ fonte vox aliqua deriuanda esset quæ totam eam significatu suo complecteretur, num alia commodior inueniri pòsset quàm Vrancorū appellatio, quæ sic eos depingit & exprimit, vt homines esse dicat palmites suos ramósq. longè extendētes? Haud equidem video, nisi alius magis quàm ego Lynceus eam mihi cōmonstret. Extendit vitis palmites suos, extendit arbor suos ramos; neutra quidē antè contēta, quàm omnem latitudinem, cuius natura capax sit, explerit. Qui cognationis gradus genealogiamq. cuiuspiam gentis inquirunt, arborem facere solent, cuius ramos tam latè longéque diffundunt, quàm cognatorū soboles sese porrigit: eleganter illi quidem & ingeniosè id meditati, at longè elegantiorem in Vranci nomine similitudinem expressam videmus. Cùm enim Rank non cuiusuis arboris, sed propriè vitis ramum designet; fit vt Francus is dicatur, qui perinde atque vitis longè latéque ramos in omnem partem diffundit; in quo quanta vis sit, ipsa vitis natura demonstrat, cuius ego in hac regione, quantumuis vitibus iniqua, brachia dimensus sum quàm sexaginta pedes longiùs à matrice trunco progressa. Quòd nisi putatione coërcerentur, quis tandem esset finis licentiæ? Iam videmus proprium vitis esse, sic aliena inuadere, vt veluti domina omnium supremum semper occupet, & arborum ramos sic vinciat, quasi serui essent catenis alligati: tantaque ea in re vtitur licentia, vt quamuis collibus maximè gaudeat, nulli tamen arbori parcat; adeò vt & salices ad ipsas paludes & stagna vincula ferre cogantur: quod in Ferrariensi agro & aliis locis Pado vicinis licet videre. Quid multis? hæc & longissimè ramos suos extendit, & omnes arbores, veluti earum regina, superat; earum ministerio, perinde atque seruorum, vtens; &, ne subterfugiant, vinculis etiam arctis constringens. Et verò sic est à natura optimo iure comparatum, vt ei plantæ omnes ceteræ subseruiant, cuius fructus omnibus ceteris est excellentior & diuinior: vtpote qui eum liquorem hominibus largo cornu fundat, quo nihil suauius, nihil salubrius, nihil lætius, nihil ad vires corporis, nihil ad pectoris generosum robur, nihil ad animi magnitudinem & sublimitatem, nihil denique ad iucundam beatamque vitam aut præsentius aut efficacius. Huic igitur Iapeti consecrationem maiores potiùs quàm alij cuipiam arbori conferre voluerunt; eo cuius naturæ rerumque ciuilium perito iudicantes, sibi non secus inter homines atque viti inter arbores ius esse, vt omnium fines aliorum occupent, & ceteris hominibus tamquam ministris vtantur; ea tamen id lege, vt non minus quàm vitis muneris hominibus, quos superarint, rependant. Quid verò rependunt? bonos mores, humaniores disciplinas, cōmunis vitæ tranquillitatē, omnia deniq. ea quæ ad bene beatéque viuendū sunt necessaria. Sic Cimmerij Græciam, sic alias regiones & inuaserunt & superarunt: sic Strymon Thraces vicinósque, sic alij alios vicerūt; vt victis ingens lucrū, victoribus nihil præter laborē & negotia in rep. constituenda & ciuili vita formāda accederet. Quanto enim plures ditione sua cōtinebant, quanto plures imperij sui vinculis sibi alligabāt, tāto plus beneficiorū toti orbi largiebātur. Et quorū quæso beneficiorū? eorū, inquā, quę pretiosissimo vino collata plus tamē habeāt diuinitatis, & tāto quidē plus, quāto animus corpore præstātior est & diuinior. Verùm hìc locus cùm ingēs volumen posceret, tum aliū etiam oratorē, quò magnitudo beneficij, quod agrestibus & feris hominibus præstatur dū ciuilibus vitæ institutis adsuescere docētur, pro dignitate exponeretur. Nobis sufficiat aperire fontes, è quibus excellentiora ingenia & à sapientiæ studiis

Moses veritatis scaturigo, antiquitatis norma, & historiæ omnis amussis.

Ranck.

Vitis natura & in arbores dominiū.

Vitis commoda & vtilitates.

Iapeti posteri non minora munera quā vitis hominib. contulerunt.

ſtudiis & dicendi facultate plus præſtitura, quantum velint haurire poſſint.

PORRÒ necdum illud attigimus, quod omnium eſt primarium, à Iapeti poſteris orbem in vnam iuris communionem ſic redactum, vt apta ciuitas videretur; in qua vera religio caperet exordium & augmentum. Cùm enim Romani Ianigenæ potiſſimam Aſiæ & Africæ partem tenerent, Chriſtus naſci voluit, quo tempore Iapeti genus in tabernaculis Semi habitabat, & Chanaan poſteros ſeruitute premebat. Sed hæc alterius ſunt loci & conſiderationis; hîc illud agimus, vt nemo non clarè cernat, quàm apta ſit vitis & Iapeti comparatio, quàm ſignificanter Vranci nomen eam exprimat, quamque hæc ſacris litteris ſint conſentanea. Sanè ſi diuinum Moſen rogemus, nemini dicet concinniùs veriusque hoc nomen quàm Iapeto conuenire ſecundum eam quam habet in Cimmeriorum ſiue Ianigenarum lingua interpretationem. Primùm igitur Vrancum poſt diluuium dicemus Iapetum fuiſſe, & eum quidem ex diuina patris conſecratione ita nuncupandum, ſi æquum eſt vt illo titulo quiſquam honoretur, quo eximia & ſumma eius dignitas intelligatur. Poterant hæc quidem ſatis eſſe ad inſignem Vrancorum & vitis conuenientiam demonſtrandam; ſed non patitur ipſa veritas, vt hac ſola contenti ipſorum nominum concordiam, ceu conſideratione indignam, otioſè prætereamus. Vrancum eum dixi qui latè palmites ad morē vitis extendit; cui notationi ita vitis nomen reſpondet, vt eiuſdem rei det ſignificationem; iis, inquam, qui ad rectam ipſum rationem referre norunt. Wit enim, vocali longa, longum latumque ſignat: qua de voce Vitis habet nomenclaturam, propterea quòd & latiſſimè longiſſimeque inter arbores ſeſe diffundat, & eum fructum det, quo hominis animus inſigni & latiſſimo creſcat augmento. Varro vitem à vino ferendo deducit; vel, ſi id non placeat, quòd inuitet ad vuas percipiendas. Fac, bone vir, vt ita ſit; vnde vinum deriuabis? vnde ipſum illud inuito? vnde vito? Quid ſi doceam vito etiam propterea dici apud Latinos, quia Cimmerij quod longè lateque remotum eſt, Wit appellent? Vinum cur hoc nomen acceperit, Indoſcythica noſtra ſatis declararunt. At ſi quis contendat vitem dici, quòd viticibus in flectendo ſimilis ſit; eum rogabo, quæ ſit viticis etymologia: quam ſcio domi ſuæ numquam inuenturum. Vitex enim & vimen à noſtratibus etiam originem habet; quorum vtrumq. fit à Wit, quod eſt flexilibus ramis ſiue virgis quippiā contexo. Quamobrem vitis à Wit nobis vernaculo deriuatū, cùm ipſam naturam, tum conſonantiam indicat, quæ inter ipſius & Francorum inuenitur propagationē. Numquid inueniri queat concinnius vel rebus vel nominibus, quàm hæc ſit Francorum ad vitem conformatio, cum qua nòn minus reapſe quàm nominis origine conſentit? Iapetus ergo optimo iure de patris conſecratione Vrancus eſt nominatus, quòd latiſſimè & genus ſuum & imperium inter mortales, perinde atque inter arbores generoſa vitis, extendat. Ceterùm quia licet veriſſimam & cuiuis noſtratium facillimam ad intelligendū, inauditam tamē hactenus huius vocis interpretationē prodo; non malè fecero ſi hanc vitis & Iapeti cōparationē cum priſcis ſapientiſſimorū hominum obſeruationibus & indiciis ad vnguē quadrare monſtrauero. Eſt quiſquam vel inter Platonicos, vel inter veteris hiſtoriæ peritos, vel inter Chriſtianos etiam cui aliud quippiam notius ſit, quàm penes Magos olim ſummam ſapientiæ arcem fuiſſe? Atqui hi Aſtyagis ſomnium, quo filiam ſuam Mandanen vitem parere viderat quæ totam Aſiam occuparet, ſic ſunt interpretati, vt regnum ei qui naſceretur pollicerentur. Bene quidē Magi, ſed non admodum neceſſariò Aſtyages in re apertiſſima mihi videtur eos conſuluiſſe: quando ſatis luculentum indicium tum de vite, tum de ampliſſima eius per Aſiam propagatione dabatur, quid ex eiuſmodi partu exſpectandum eſſet. Quemadmodū autem Cyro Mandanes filio diuinū hoc ſomniū totiùs Aſiæ imperium promittebat, ita Iapeto non Aſiam tantùm, ſed Europam etiā & Africā Nochus verbis ſuis viſus eſt inaugurari: qua de cauſſa quid miri, ſi Brāchi nomen, id eſt, vitis latè extendentis palmites ſuos acceperit, ne vllo vnquā tēpore tantæ promiſſionis memoria apud poſteros interiret? Nō poſſum ſatis diuinæ bonitatis admirari infinitatē, quę inter cetera erga mortales beneficia hoc etiā illuſtriſſimū prouidētiæ ſuę documentū tanto ſæculorū interuallo prius à Moſe litteris mandari, & à Cimmeriis fabulis intexi, & allegoriis tegi voluit, quàm quiſquam mortalium cōiectare poſſet, Romanos Ianigenas rerū per orbem vniuerſum potituros. Alij aliunde ſibi petant ſtudiorum oblectamenta; animo certè meo nō aliud ſuauius pabulum inuenio, quàm priſcam

Franci ſiue Vranci nomē nulli verius quàm Iapeto conuenit.

Vitis vnde nomē habeat. Wit.

Wit.

Vitis & Iapeti compa-ratio.

Aſtyagis ſomnium, in quo vitis regnum ſignificabat.

hanc Mosis & Orphicorum consensionem, qua nihil video validius, inter ea quidem quæ humano ingenio consequi possumus, ad contundendam Atheorū peruicacitatem, quæ indies tanto maiorē Christianæ messi calamitatem minatur, quanto plus alimenti capit è scelerum in omni ordine superiore effrenata licētia grassantium rabie plusquàm belluina; qua peste nullum est inferiorum hominum animis capitalius periculū, nullū lethalius venenum; eo quòd longè efficaciùs & penitiùs in hominū animos facta quàm dicta penetrare consueuerint, tametsi vt contrà fieret ipse Christus imperarit. Sed quid ego Magos hîc commemoro? An non & ipsæ sacræ litteræ eâdem vtuntur comparatione? Dauid eo hymno quo Deum timentibus felicitatem promittit, inter cetera sic habet: *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Quid quòd ipse seruator noster Christus sic videtur hanc Nochi benedictionem explicare, vt sese Nochum faciat atq. vitem; Apostolos verò palmites, quorum latissima per omnes gentes extensione regnum suum erat extensurus, perinde atque per Branchum Nochus? Sane Nochus Christi typum gessit, nec absurdum sit, si latitudo generi Iapeto promissa, imago sit latitudinis Christianorum Ianigenis regnantibus futuræ.

Iapetus quid cum Apolline commune haberet.

Apollinis nomenclaturæ ratio.

CETERVM quid Iapeto cum Apolline? Nihil profectò, si hoc nomine perinde ac vulgus abusi eum cacodæmonem accipiamus, qui Delphico & Didymæo oraculo miseris mortalibus imponebat. At si de Orphico sermone Apollinem ad veram nominis rationem intelligamus, longè aliter sentiendum: propterea quòd Apollo is sit qui res à caliginoso antro liberat, quasi Aph-hol-los diceretur, vt cùm in Gallicis, tum alibi latius ostendam. Apollo itaq. is dicitur qui aperit occulta & ab antro tenebroso; quæ vox si diuinis applicetur, propriè conuenit Spiritui sancto; si corporibus cælestibus, Soli; si in creaturis rationis capacibus, ei vel angelo vel homini tribuenda, cui Spiritus sanctus gratiam suam infundit ad occulta reuelanda. Nemini igitur mortalium pòst diluuium dari potuit conuenientius hæc nomenclatura, quàm ipsi Nocho; qui omnē scientiam, omnem artem, omnem historiam, omnia denique diuina humanaque suis filiis & nepotibus reuelauit: non illa quidem tantùm quæ præterierant, sed illa etiam quæ multis pòst sæculis essent futura; vti satis perspicuum est in ea quam adduxi Iapeti consecratione. Non immeritò igitur iactatus est Apollinis erga Branchū amor quidam eximius & singularis; propterea quòd Nochus ex ipsa benedictione satis cōuincatur hunc plus ceteris filiis amasse, cui plus gratiæ fauorisque contulisse scitur. Quamobrem qui hanc historiam, & hanc prærogatiuam Iapeto à Nocho concessam ad mythologiam transtulerunt, tradiderunt Branchum Apollini in deliciis fuisse: quæ fabula non aliud habet veritatis velamen, quàm nominum propriorum in illas voces commutationem, quæ singulares in iis quos significare volebant, dotes denotabant. Ab hoc igitur Brancho cùm in Caria locus constitutus esset, in quo ea quæ ad religionem veramque pietatem pertinerent, docerentur; voluissetque ad prærogatiuæ suæ memoriam ipsos doctores Branchidas vocari, quia & Branchi genus essent, & Branchi doctrinam & sequi & tradere deberent, essetque in primis institutis, atque adeò omnium præceptorum ad hominum conuictum pertinentium caput, vt mutuo amore omnes inter se deuincirentur; atque, quò memores eius essent, iussisset quotidianis osculis amorē hunc testari, cuperetq. omnem honorem ad patrem suum referri; factum est vt hîc Apollo Philesius coli diceretur. Nam cui dubium, quin Nochus, quòd totus diuino amore flagraret, vbique inter homines pacem, concordiam, vnionem, amoremque prædicarit, & idem tradiderit filio faciendum? Nouæ & æternæ legis magister, cuius ille typum gerebat, quid aliud quàm pacem amoremque perpetuò cantat? Nec mirum videri debet, certatim oscula à Branchidis in ritibus sacris dari solere, cùm idem hactenus apud Christianos duraret, nisi turbæ vitandæ caussa institutum esset, vt eandem crucem omnes oscularentur; quo facto viderentur omnes inuicem osculati fuisse. Verùm optandum vt pauciora oscula Iudæ in templis Deus conspiceret; qualia & olim inter Branchidas fuisse non temerè suspicamur, vtpote æquè atque nos homines. Quemadmodum autem animaduertimus nostro hoc æuo plurima instituta, plurimasque cærimonias ab optima rectissimaque via ad nescio quas salebras & offendicula declinasse, ita Branchidis quoque vsu quondam venit. Nam cùm viderent corruptos hominum animos ad superstitionem quàm veram religionem, ad fabulas & nugas quàm ad solidam verita-

Nochus conuenientissimè Apollo dici potest.

Apollinis & Branchi fabula explicata.

Oscula Branchidis frequētata

Apollo Philesius.

Pacis osculū inter Christianos.

Branchidarū oraculi corrupti occasio.

tem

tem proniores; rationem excogitarunt, qua simul & vulgò essent in admiratione, & sibi vberrimum facerent quæstum. Deserta igitur Nochi & Iani doctrina, ceu parum vtili & lucrosa, mercatum mendaciorum aperuerunt, commenti Apollinem hominibus futura prædicere, si donis placaretur: nec minùs ipsius filium Branchum muneribus induci ad futurorum prædictioné. Huic imposturæ cacodæmon mendaciorum pater statim fauit, subseruiens hinc sacerdotum auaritiæ, hinc consulentiū vanitati. Quàm verò omnes mortales auidi sint futura cognoscendi, vitio à primis parentibus, qui Deo similes esse volebant, cõtracto; quis est qui queat ignorare, modò Adamum suum interiorem consulat? Nusquam liberaliùs sumptus fit, nusquam magis prodigi sumus quàm vbi hæ nugæ venduntur; & nulla ad hunc quæstum faciendum procliuior via est quàm ea quæ per sacra religionemque ducit: quod vt apertissimum est vel ipsis pueris, ita exemplis non est docendum, ne quorundam aures offendantur. Hinc igitur oraculum Milesium, hinc Dodonæum, hinc alia. Hoc modo è scholis veritatis factum est emporium mendaciorum: hac ventum est à vera religionis intelligentia & professione ad dæmoniacam superstitionem, & fœdos de diuinis rebus errores. Mirum est quàm arctum sit vinculum cacodæmonis & auari pectoris, quamque faciles sint & præcipites mortalium animi ad perfugiendum è castris Dei ad Mammonæ signa. Demiror Petrum Crinitum & quosdam alios professione Christianos stolidè Academicis, Iamblicho præsertim & Porphyrio, credidisse; Sibyllam apud Branchidas, vt ipsi volunt, occulto quodam terræ spiritu afflari solere, quo concepta oracula promeret. Admirabilem profectò vim terræ, quæ cùm ipsa bruta sit & inanimis, sic tamen animos moueat, vt quæ non didicerint vates neque sciant, ea carminibus heroicis effundant. Aliis hæc auribus, non meis canantur: vno verbo, Cacodæmoni oracula adscribenda, non naturæ; iis exceptis, quæ diuino afflatu edita fuerunt. Et quamuis quædam vera sint, ò tripode Delphico aut Didymæis adytis de diuinis rebus prolata; ea tamen sic capienda, vt credantur vel à cacodæmone reddita, quò in ceteris faciliùs falleret, vel coactu diuino impuris spiritibus extorta. Eius generis illud est quod hic falsus noster Apollo Politæ cuidam respondisse fertur:

Oraculorum caussa auaritia & futurorum cognoscendorum auiditas.

Oracula Cacodæmoni adscribenda.

Ψυχὴ μὲν μέχρι οὗ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται
Φθαρτὰ νοοῦσα πάθη θνηταῖς ἀλγηδόσιν ἥκει,
Ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαρανθὲν
Ὠκίστην εὕρηται, ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται
Αἰὲν ἀγήραος οὖσα, μένει δ' εἰς πάμπαν ἀτειρής·
Πρωτόγονος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Quod nos rudiusculè sic vertebamus:

Donec corporeis vinclis mens stricta, nihil quàm
Visa videt peritura, ærumnis cedit; at inde
Corpore corrupto, cùm se inuenit esse solutam,
Æthera tota petit, nullum peritura per æuum:
Namque Dei primo genita id prudentia sanxit.

πάθη, vt Aristoteles, pro imaginibus rerum accipio, & cum Cicerone visa appello. Huic vaticinio similia plurima sunt, in quibus, vt hîc, de filio Dei, tum etiam de Spiritu sancto clara testimonia reperiuntur, & multa alia ad humanæ salutis & veritatis spectantia cognitionem: verùm illa vel inuitis dæmonibus iussu diuino imperata, vel propterea prodita vt imposturis suis plus fidei conciliarent. Nunc itaque quis Apollo inter homines, quis Branchus fuerit nominatus, & qua inde occasione abominanda superstitio sit enata, perspicuum feci; quam ipsi postea Branchidæ videntur prodidisse, diuino quopiam afflatu aut tædium aut pœnitentiam scelerum inspirante.

Verùm video mihi obiectum iri, ea quæ de Apolline dixi non conuenire cum Apolline Didymæo, cuius hoc templū fuisse scribitur. Nec equidé id assero, errores fanaticos Græcorum perpetuò cum primis fabularum originibus concordare; quin contrà assero, quàm longissimè plerumque recessisse, vt hoc loco ab hominibus ad dæmones veritatis larua deuenit. Sed quò breuiter curiosis hominibus satisfaciam, id operæ pretium fuerit annotasse, nomina huius generis sacra variè solere in vsum venire. Aliud enim Theologi per Apollinem intelligunt, aliud Physici, aliud historiæ scriptores.

Physici

Physici enim Solem Apollinem vocant, quia nimirum omnia occulta & in tenebris posita reuelet, hac dote longè omnibus astris ceteris præferendus. Eundem Didumæum dixerunt veteres, vocabulo ab Orphicis illo quidem petito, sed à nemine aut Græcorum aut Latinorum intellecto. Macrobius scribit idcirco Didymæum dici, quòd geminam speciem sui numinis præferre putaretur, illuminando formandoque Lunam: etenim ex vno fonte lucis gemino sidere spatia diei & noctis illustrantur. Vnde & Romani Solem sub nomine & specie anni, Didymæi Apollinis appellatione venerabantur. hæc ille: in quibus quod de gemino lumine philosophatur, vt nihil ad Bacchum, ita nihil ad Didymæum: cùm nomen hoc, haud secus ac Apollinis, de vernacula Thracum lingua siue Cimmeriorum sit petitum. Apud alios scriptores quæ huius appellationis caussa sit, non memini disputari; cùm id interim mirum videri posset qui Mileti potiùs quàm alibi Didymæus vocari consueuerit. Dien vocali priore longa turgere, sumere incrementum à centro ad exteriora, attolli, promoueri, aut feruore quodam intumescere, vti in pane fit fermentato. Hinc Didum est feruoris intumescere facientis effectus, ea formula qua à Rijc fit Rijcdom / à Wijs Wijsdom; id est à dives diuitiæ, à sapiens sapientia. Maet verò per diphthongũ mensuram signat. Quo fit, vt Didum maet nihil aliud sit quàm rei feruore quodam intumescentis vel cuiuspiam se promouentis & res suas augentis mensura. Amplæ enim significationis est ipsum Dien/ ad omnia illa quæ quouis se modo ad maiora & meliora promouent, extensum. Dicat ergo nunc nobis Apollo arcanorum omnium verissimus reuelator, qua de caussa Didymæus à Branchidis suis voluerit nuncupari? Si theologicôs de Apolline loquamur, facilis est & perspicua ratio ob quam hoc nomen detur. Quis enim alius mentem nostram efferuescere facit, & ad maiora se attollere quàm Spiritus sanctus, diuino suo calore nos accendens? cuius beneficio animus noster infinito se maior reddatur, & à terrenis angustiis ad cælestem amplitudinem se extendat; idque ad mensuram gratiæ diuinitùs concessæ, prout Didummaet / vnde Didymæus, nobis significat. At in naturali rerum consideratione Apollo Sol est, qui calore suo omnium eorum quæ generationi subiecta sunt incrementa, & promouet & obliquo suo cursu metitur; quod Aristoteles cùm intelligeret, penes eum esse scripsit maximas generationis & corruptionis caussas; huius, cùm discederet ad inferius hemisphærium; illius, cùm accederet. Accedens enim calore suo omnia promouet, & ad iustum modum dilatat & extendit; recedens verò contrà claudit & comprimit omnia; id est, à frigore, quod tum non amolitur & depellit, claudi premique permittit. Ipse enim semper calorem subministrat, tametsi non eisdem locis, ita vt numquam desinat esse, id quod dicitur, Didymæus. Sed hæc physicorum pueris discutienda relinquo, apud quos facilè persuasero penes solem esse iustam omnis generatorum promotionis mensuram, atque idcirco rectè dici Didum-maet/ siue Didymæum. Nunc ad historiam sacram accedamus, in qua Nochus certam singulis suis filiis ponit incrementi mensuram, dum singulis diuerso modo benedicit: & Iapeto quidem summum dat augmentum summamque ad meliora promotionem. Meretur igitur & ipse Nochus Didumæi appellationem, quia filiis finis modum statuerit incrementorum: & eam tanto magis apud Branchidas meretur, quòd Brancho largissimam dederit latitudinem, & eam quidem tantam, vt hunc præ ceteris duobus filiis immensis honoribus reddiderit insignem. Cùm igitur Branchidas hanc diatribam, in qua priscæ religionis & sapientiæ instituta traderentur, constituisset; num mirum debet videri, si Branchidæ Nochum summa reuerentia coluerint, & eius beneficiorum, quibus filium suum minimum tam eximiè ornauit, memoriam summa veneratione apud omnes posteros celebrandam putarint; ita vt non tantùm Apollinem ob omnium artium traditionem, sed Didumæum etiam & agnoscerent & vocarent, quòd Branchum suum præ ceteris plurimum auxisset, & ipsius genus ad summos humanæ felicitatis gradus promouisset? Nihil æquè gratum eius animum qui beneficium accepit, ostendit & declarat, ac frequens beneficij accepti commemoratio, quæ in iis qui pares gratias referre non possunt, perinde laudatur atque si retulissent, si ex animo quidem sincero gratóque proficiscatur. Hinc meritò & magna ratione Nochum Didumæum Branchidæ vocabant; nec minore tamen Philesium tum de amore quem suis tantopere commendarat, tum etiam ex eo quòd Branchum præ ceteris filiis plurimùm amasset. For-

Apollo Didumæus.

Didumæi etymon.

Dien.

Apollo theologicôs Spiritus sanctus dici potest.

Apollo physicôs quis dicatur.

Solis in rebus promouendis vis & natura.

Nocho Didumæi nomen & Philesii rectè posse tribui.

ſet. Fortaſſe Didumæi nomen Græca voce expreſſiſſent, ſi vllam potuiſſent vel ſimplicem vel compoſitam inuenire quæ eandem haberet vim ſignificationis; qualis cùm nulla reperiretur, loco eius Phileſium dixerunt: quod nomen tametſi non idem ſignet, tamen eôdem tendit, & id quidem ea via, vt cauſſam Didumæi complecti videatur; quandoquidem eum maximè promouemus quem plurimùm amamus. Atque hæc quidem mihi videtur priſca & vera origo mythologiæ eius quæ de Apolline Didumæo ſiue Phileſio & Brancho eius filio antiquiſſima fama celebratur; à qua longiſſimè corrupta Branchidarum poſteritas Græcorum animos diſtraxit, non aliam ob cauſſam quàm vt ſacram antiquitatis memoriam venum exponerent, peccato illud quidem exſecrando, ſed vtinam non tam multis poſtea communi. Nec obmurmuret hîc quiſquam eorum quibus inſolens eſt hæc fabularum cum ſacris litteris conſonantia, nimis antiqua & carioſa me in medium de Brancho attuliſſe; niſi idem ſe ignorare fateatur, Branchidarum oraculum, vt Appuleius teſtatur, & ex aliis etiam colligitur, vetuſtiſſimum in Græcia fuiſſe. Quid igitur abſurdi committo, ſi rei omnium veterum ſcriptorum confeſſione vetuſtiſſimæ, & ſic vetuſtiſſimæ, vt ferè omnium notitiam exordium eius effugerit, originem item aſſignem vetuſtiſſimam?

Nunc itaque tandem Vranci agnoſcant quàm antiquo, quàm venerandæ memoriæ vocabulo nominẽtur; nec poſthac Troiana ſe iactẽt nobilitate, qua longè altiùs primordia gentis ſuæ conſcẽdere indicio meo, niſi id dedignẽtur, videbũt. Porrò qua de cauſſa hæc potiùs gens quàm alia quæuis nomẽ ſibi priuilegij paterni ſumſerit, neſcio an quiſquam ſanæ mentis interrogabit, cùm idem de infinitis pari ratione quæri poſſet; atque etiam ſi alia ſic vocata fuiſſet, idem de ea interrogaretur: attamen ſi quis tam ſcrupuloſè ſibi omnium antiquitatum calculum ſubductũ velit, is ſic habeto. Cùm Ianigenarũ alij *Vranci nomen cur vni potiùs* alia ſibi nomina ſumerent vel à parẽtibus, vel à vitæ propoſito, vel ab alio quopiam quod *genti quam* placuiſſet; videntur hi qui Vranci nominati ſunt aut ſibi ipſis nomen hoc boni ominis *alij tributum* cauſſa dediſſe; aut, quod magis crediderim, ab ipſo Iapeto accepiſſe; quòd, vt ipſe à patre *ſit.* ſuo inſigni prærogatiua ornatus fuiſſet, ita & hos optarit ſingulari hac dote ceteris præſtare. Vidẽtur autẽ genus ducere ab Aſcanio Cimmerii filio maximo, quod de Branchi- *Vranci vnde genus ducãt.* darũ in Aſia minore & Aſcaniorũ vicinia coniecto; qua tamen in re nihil certi ſtatui poteſt, nec refert quo medio vel nepotes vel abnepotes Iapeti fuerint, modò in ipſis Iapeti agnoſcamus appellationem. Non ſemel me in aliis monuiſſe puto, nomina gẽtibus non temerè nec ſolo interim humano conſilio, ſed inſtinctu quodam diuino plerumq. data fuiſſe; quod in Vrancis quoq. videtur eueniſſe: adeò bene nomenclaturæ ſuæ reſpondiſſe deprehenduntur, præſertim illi qui Galliam, Turingiam, Allemaniã, Boiariam, Daciam, Bohemiam, Italiam, Thraciam, Syriam, Aſiam minorẽ, Ægyptũ imperio ſuo ſubiugarũt; cuius gloriæ maxima pars ſtirpi Brabanticæ debetur, quæ Carolos dedit & Pipinos, & ipſum poſtea Godfredum regem Hieroſolymitanũ. Vtinam huius ętatis Franci, & ij qui linguam commutarũt, & ij qui antiquam hactenus tenẽt, ſic Phileſium Apollinẽ communi pace venerarentur, vt ſicut nomine Vranci ſunt, ita ſe Vrancos reapſe præſtarent; & eas vires quas ciuilibus & domeſticis bellis perdunt, in Aſiam & Africam & nominis ſui monitu & maiorum exemplo transferrent, quo veram religionem victos docerent, qui gentium ſubiugandarum finis eſſe debet: vt non ratio tantùm, ſed Strymon etiam & complures alij Cimmerij apud priſcos homines ipſis factis dictarunt.

Poſteaquàm nunc ad ſummum Vranci nominis faſtigium peruẽtum eſt, gradum reuocabo, paullatim ad propinquiora temporibus noſtris deſcenſurus. Herodotum dixi Francos ſiue liberos Scythas ad Mæotim ſcriptis ſuis prodidiſſe, & eos quidem dediſſe *Franci ad* Amazonibus maritos: de quibus quid ſentiam, quando alibi latè oſtendi, hîc minimè re- *Mæotim Amazonũ mariti.* petendũ duco; hoc interim monẽs, magnam partem eorũ quę de Amazonibus ferũtur, ad Francos pertinere, eoq. ſtudioſiùs librum illarũ gloriæ à me dedicatũ ab ipſis oportere cognoſci. Eiſdẽ in locis quibus ab Herodoto liberi Scythæ ponuntur, Dionyſius Germanos conſtituit, vti paullò antè monſtraui. Ado cõmemorat, inter Danubiũ & Męotidem Francos de Alanis inſignem victoriam reportaſſe: at id poſteriùs accidit quàm eorum & nomen & arma iam ad Rheni oſtia cognita eſſent, nihil vt inde certi de vetuſtis ipſorum ſedibus colligi queat; niſi hos qui Alanos ceciderunt ad Mæotidem relictos ad Valentiniani vſque imperium, cuius partes ſequebantur, credere velimus.

Ceteris scriptoribus, in quorum numero Hunibaldus primas tenet, non magis fidem habemus, quàm somnia narrantibus; eoq. eorum testimonia nec admittimus, nec aliis obtrudemus: alioqui facillimè demonstraturi ex eorum scriptis, in Sarmatia olim Francos habitauisse. Malumus videlicet sola vetusta Herodoti & Dionysij auctoritate niti, quàm recentiorum scriptis nihil vetustæ veritatis redolentibus nostra polluere potiùs quàm firmare. Id interim sumemus, quæ multorum sermonibus iam inde à multis seculis iactantur, ea si non omni ex parte vera sint, at aliqua tamen tenus vel ad veritatem pertinere, vel saltem viam ad eam demonstrare. Multa de Troianis Franci à maioribus acceperant; quæ paullatim, vt fieri solet, & fabulis & obliuione corrupta eò tandem delapsa sunt, vt posteriores ab auxiliaribus Francorum copiis ad Troiam ductis venerint in opinionem, maiores suos Troianos fuisse. Suppetias illi quidem Troianis tulisse doceri possunt partim ex Rhœsi expeditione, partim ex Amazonum exercitu: at minimè verum est, Troianos ipsos fuisse. Verùm ex huiusmodi antiquitatis vmbra, quam non integram posteri poterant videre, falsæ opinionis facta est substructio. Eodem modo existimo ex antiquis narrationibus Francos audiuisse, maiores suos ad Mæotim sedes habuisse; sed non rectè inde collegisse, tempore Valentiniani aut paullò superiùs inde commigrasse, cùm multo antea in Germaniam transiuerint: quamquam hæc communis omnium opinio efficit, vt assertio mea, quam veterum scriptorum testificatione confirmaui, tanto faciliùs sit admittenda; quæ ceteroquin, vt noua & inaudita, fortasse fuisset explodenda, ab iis præsertim, quorum stomachus necdum satis assueuit curiosæ huic antiquitatum inquisitioni. Quamobrem hoc tenebimus, Francos, vti & reliquos Cimmerios, paullatim ex Asia & primis ad Margianam sedibus ad Tanaim & Mæotim deuenisse; & id quidem valde olim, vt ex Herodoto & Dionysio liquet: Et, vt tum Germani & liberi Scythæ siue Franci citra gentis discrimen vocabantur, ita & pòst, cùm in Romanorum notitiam venissent. Franci, inquit Procopius Latini interpretis verbis, Germani quondam vocitabantur. Idem libro tertio historiæ Vandalicæ confirmat. Verumenimuerò, quò Cimmerias has Ogygiæ propè vetustatis tenebras præsentis temporis luce reddam clariores, grauissimis veterum auctorum testimoniis illud adiiciam, quod mihi cum antè ab aliis, tum nuperrimè relatum est ab insigni clarissimoq. viro Augerio Boesbecano, natione Flandro. Hic inter alias, quas obiuit summa cum laude, legationes vna perfunctus est nobilissima, nomine Maximiliani Cæsaris Augusti apud Turcorum Imperatorem, eaque complurium annorum: cum quo viro notitiæ familiaritatisque ineundæ hæc mihi oblata est occasio, studiis meis profectò in primis opportuna: Descenderat per Rhenum insignibus auro & serico nauigiis ANNA maxima natu Cæsaris filia, in Germania inferiore Oceanum conscensura, quò ad Regem Catholicum maximum totius orbis monarcham, cui recens eam pater desponderat, nauigaret. Hæc, dum secundos ventos præstolatur, obiter Bergis excurrit Antuerpiam; vt cuius vrbis celeberrimum nomen sæpius absens audiuerat, eius spectaculo coràm frueretur. Erant tum in heroico eius comitatu duo ipsius germani fratres, alter duodecim, alter decem paullò plus minus annorum, adolescentes mediusfidius ea forma, eo ingenio, iis moribus, ea eruditione; vt, nisi patrem haberent Cæsarem, à Cæsare adoptari mererentur. Horum aulam regebat summa auctoritate Boesbecanus, non sine magna mea dubitatione, hícne dignior esset tam illustribus habenis, an illi digniores, qui talem nacti fuissent moderatorem. Meritò magni fit Cyri pædia, vt ab eo homine profecta, quo nihil habuit Græcia admirabilius; ab eo, inquam, viro, qui totam simul & philosophiam & eloquentiam ex vmbratili exercitatione in lucem & in aciem eduxit; qui primus edocuit exiguo numero varias Persici regni gentes peruadi posse; qui tanto fuit melior Alexandri Magni præmonstrator insigni illa expeditione, quàm Isocrates operosa illa declamatione panegyrica quindecim annorum, si Mercurio placet, labore perfecta, quanto dictis facta præstant: At, si verum mihi licet proferre, in Boesbecano Xenophontem; in his duobus Cæsaris filiis duos Cyros mihi cernere videbar: talis erat & horum indoles & illius institutio atque disciplina. Ceterùm dum vrbem cum sorore sua Regina lustrant & spectaculis indulgent, ipsi interim gratissimum suauissimumque populo spectaculum, vtpote in quorum vultu principum suorum imagines expressas videret; accidit vt minor natu subitò acuta febre corripe-

Francos primos ex Asia paullatim ac Margiana ad Tanaim & Mæotim descendisse.

corriperetur,non fine maximo omnium dolore.Et quamuis Lomnium medicū domesticum haberent,virum in primis eruditū & exercitatū, Dux tamen Albanus,inferioris Germaniæ gubernator, pro ingenti sua sollicitudine & anxietate de Principis valetudine cōcepta,me quoq. voluit ad curationis partes vocare. Dum itaq. sedulo munere nostro fungimur, Deus Opt.Max. ita nobis adfuit benignus, vt exspectatione celeriùs integræ valetudini ægrotus redderetur. Interea dum frequētiùs ad huius Principis aulam irarem, magnam voluptatem cepi ex familiaribus cum Boesbecano sermonibus; inter quos cùm varij essent, tum & hic vnus mihi accidit gratissimus, in quem incidimus ex commemoratione eorū quę in Amazonicis de vetustissimis Cimmeriorum sedibus me tradidisse dicebam:E quibus cùm non Amazones modò, sed Francos etiam deriuarem; & hos à Dionysio Germanos, ab Herodoto liberos Scythas vocari assererem; tum ille inter cetera,quibus eàdem de re doctè admodū disserebat,Colophonium, vt ita dicam, traditioni meę adiecit testimonium. Aiebat,se Constantinopoli magna diligentia & alia multa ad Euxini accolas spectantia percōctatū ex diuersis fuisse;& illud in primis certa fide cōperisse,in Cimbrica Cherroneso etiamnum hodie indigenas inueniri, quibus in vsu hactenus lingua nostra sit, cuius rei cùm diuersis vocabulis periculum fecisset, tandem iussisse eum quem interrogabat in eodem sermone numerorum nomina ordine recitare, idq. eum promptè fecisse; sed sic, vt à Flandro quopiam instructus videretur, maximè dum Seuene pro septem, & Elene pro vndecim,& Twalene pro duodecim pronunciaret. Atq. hæc quidem sic habent, de grauissimi viri testificatione. Quid igitur? Num quis vltrà dubitabit,Francos ad eam olim Mæotidos partem habitasse? Cui hæc opinionis meæ firmamenta non sufficient,is ad inferos cum Vlysse descendat;quò,sicut ille Tiresiam, ita hic Strymonem vel Amazones interroget veritatem. Ceterùm quo tempore inde commigrarint, apud neminem veterū legere memini; & idcirco huic inuestigationi frustra suscipiendæ non immorabor, sed rectà transibo ad id quærendum, vbinam primùm in Germania à Romanis celebrentur. Hîc rursus Procopium testem denuntiabo ex eodem libro in quo, Francorum originem inquirens, Rhenum dicit in paludes quasdā effundi, easq. plurimas; & in iis Germanos primùm habitasse qui tum Franci vocarentur. è quo liquet, paludibus se ad Frisiæ & Hollandiæ littora continuisse cùm primùm Romanis innotescerēt. Nazarius in Panegyrico quem Constantino dixit, ea de Francis scribit,quæ,nisi de maritimis,de nullis intelligi possunt. Franci ipsi, inquit, præter ceteros truces,quorum vis cùm ad bellum efferuesceret, vltra ipsum Oceanum æstu furoris euecta, Hispaniarum etiam oras armis infestas habebat; ij igitur sub armis tuis ita conciderunt, vt deleri funditùs possent, nisi diuino instinctu, quo regis omnia, quos ipse affeceras conficiendos filio reseruasses. Quamquā ad gloriam nostram fecūda malis suis natio ita raptim adoleuit,robusteq. recreata est;vt fortissimo Cæsari primitias ingentis victoriæ daret,cùm memoria acceptæ cladis nō infracta, sed asperata pugnaret. Iam & alius Panegyricus, Constantino Constantij filio à nescio quo dictus, apertissimè Francos gentem facit littoralem. Quid loquar rursus, inquit, intimas Franciæ nationes non iam ab his locis quæ olim Romana inuaserāt, sed ex propriis ex origine suis sedibus atq. ab vltimis Barbariæ littoribus auulsas; vt in desertis Galliæ regionibus collocatæ, etiam pacem Romani imperij cultu iuuarent, & arma delectu? Maximinianus item à nescio quo Rhetore laudatur,quòd Batauiam à Francis purgarit, quos ab occupatis terris Frisios & Caucos (sic enim lego) nominauit. Idem indicat, Francos Angliæ partem occupasse, & in ea prœlio à Maximiniano victos fuisse, quorū pars Londinū fuga elapsi in ipsa vrbe à Romanis sunt cæsi iucundo Britannorum, qui hoc modo liberabātur, spectaculo. Mamertinus in Maximiniani genethliaco luculentum habet testimoniū, quo Francos ad Oceani primùm littora habitasse, & nauàlibus bellis Romanos vexasse perspicuum fit. Itidem,inquit, hîc gens Chabionum Herulorumque deleta,& transrhenana victoria,& domitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum votorū compotem reddiderunt. Quamuis hæc modò satis esse possint ad omnem de primis Francorum in Germania sedibus tollendam dubitationem, non erit tamen iniucundum Eutropium quoq. audire; cuius ex libro historiæ Romanæ nono hæc sunt verba: Post hæc tempora etiam Carausius, qui vilissimè natus, in Serenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cùm apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare

Flandricum sermonem in Cimbrica Chersoneso etiamnum in vsu esse.

Francos in Frisiæ & Hollandiæ littoribus primū Romanis innotuisse.

Constantinus Francos deuicit.

Maximinianus Francos in Anglia vicit.

Carausius à Maximiniano occidi iussus.

accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant; multis barbaris ſæpe captis, nec præda integra aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus miſſa, cùm ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſultò ab eo admitti barbaros; vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque hac ſe occaſione ditaret; à Maximiano iuſſus occidi, purpuram ſumpſit & Britannias occupauit. Accedat etiam his Ammianus Marcellinus libro XXVII. ad hunc modum ſcribens: Gallicanos verò tractus Franci & Saxones iiſdem confines, quò quiſque erumpere potuit, terra vel mari prædis acerbis incendiiſque & captiuorũ funeribus hominum violabant. Ceterùm, ne odioſus fiam nimia teſtium frequentia, cetera de quibus idem doceri poſſet, omittam; ne hæc quidem tam multa adducturus, niſi obſtinata plurimorum opinio eſſet, Francos è Franconia originem habere: in quorum numero eſt, vt è multis vnum nominem, Pandolfus Piſaurius in Chronicis Neapolitanis, qui cùm in ſententiam ſuam Petrum Antonium Theologiæ magiſtrum, vt ſe vocat, traxerit, iſque Chronicis ſuis Hiſpanicis eandem aſſcripſerit; neceſſe habui idoneis auctoribus & luculenta plurium teſtificatione munire veritatem, alioquin ab Hiſpanis, Chronographo ſuo credentibus, numquam admittendam.

Franci in Sicambria habitarunt. Fuerunt qui ſentirent, Francorum primas in Germania ſedes Sicambriam fuiſſe, eos errare arbitrati, qui in ipſis oſtiorum Rheni paludibus eos collocarant, tanto illi quidem vero propiùs accedentes, quòd priùs Sicambriam Franci occuparint, quàm Franconiam ad Mœnum conderent: qua de re factum, vt nonnumquam Sicambri pro Francis locorum ratione vocarentur cùm apud alios, tum maximè apud Poëtas, quibus frequentiſſimum eſt vetuſta locorum nomina pro præſentibus collocare: tametſi non regionis natura aut aliqua propria eius indoles aut ſitus; ſed gens ipſa cauſſam dederit appellationis.

Sicambri vbi quondam habitarint. Habitarunt quondam Sicambri Rheni ripam vlteriorem; quam, ipſis partim in Germaniam ſecundam traductis, partim militiæ Romanæ adſcriptis, Bructeri occuparunt; quos deinde Franci, vt mox aperiam, expulerunt; quæ res quamuis ita habeat, legimus tamen pòſt etiam quàm Sicambri inde demigraſſent, eandem regionem Sicambriam vocari, & ipſos incolas Sicambros: item poſt Bructeros eiſdem locis exciſos, Bructerorum tamen audimus fieri mentionem, quaſi adhuc veteres coloni ſedes ſuas tenerent: quod ni diligenter in gentium originibus obſeruemus, crebrò inſignes committemus errores. Sidonius Apollinaris Sicambrum tonſo occipite vocauit, quem Francum re-uera dicere debuiſſet. Sic Claudianus:

Militet vt noſtris detonſa Sicambria ſignis.

Et Apollinaris ad ſocerum ſuum: *Et flauis in pocula fracte Sicambris*
Rhene tumens. Claudianus iterum:
Venit & extremis legio prætenta Britannis,
Quæq; Scoto dat frena truci, ferróque notatas
Perlegit exanimes Picto moriente figuras;
Agmina quinetiam flauis obiecta Sicambris,
Quæq; domant Cattos, immanſuetóſque Cheruſcos:
Huc omnes vertêre minas, tutumq; remotis
Excubiis Rhenum ſolo terrore relinquunt.

Hos verſus Lazius ad Sicambrorum legionem Romanis militantem accommodauit inconſiderantia non exigua, cùm decima hîc legio Francis obiecta in ea ripa ad quam Neomagum pòſt eſt extructum, ſit intelligenda: cuius hactenus plurima monumenta reperiuntur, apertè teſtantia Romanorum, non Sicambrorum legionem Sicambris, id eſt, Francis, vt poëta vocabulo abutitur, obiectam fuiſſe. Clarius Apollinaris Sicambrorum & Francorum nomine eoſdem ſe intelligere demonſtrat:

Tu Thungrum & Vahalim, Viſurgim & Albim,
Francorum & penitiſſimas paludes
Intrares venerantibus Sicambris.

Eodem modo Bructeros illis locis inuenit, quibus exciſos Tacitus oſtendit:

Bructerus vluoſa quem Velicer abluit vnda.

Velicer fluuius quis ſit. Quo verſu Velicrum fluuium appellari arbitror eum, qui in Weſtphalia paullò ſupra vicum Velen nominatum è ſiluis ſumit exordium, non longè ab Vlſto caſtello in Iſalam deferendus. Quid multis? quaſi non pro Italia Oenotriam, pro Græcia Pelaſgos,

Pelaſgos, & ſimiliter pro aliis alia vetuſtarum gentium nomina in vſum venire cernamus; è quibus tamen nemo ſanæ mentis ipſorum primordia eadem cum natalibus earum gentium quarum nomenclaturam gerunt, exiſtimarit: quod ſemel annotatum contra omnes valere volumus, qui id genus argutiarum obicibus noſtra demorari ſtudebunt. Verùm hîc locus paullo accuratiùs diſcutiendus, cùm propter auctoritatem Hermani Comitis Nuenarij, qui Francos è Sicambria oriûdos & olim Sicambros fuiſſe nominatos opuſculo quodam ſuo ad Carolum Imperatorem eius nominis Quintum prodidit; tum etiam quòd Wolfgangus Lazius, vir varia omniû artium liberalium eruditione inſignis, in eandem ſententiam non modò pedibus deſcendit, ſed eam quoque plurimis argumentis in ſuo De gentium migrationibus volumine lectori probare contendit; quæ ſigillatim referre & longum eſſet & ſuperuacaneum, cùm eius viri ſcripta, pro eo ac merentur, à doctiſſimis quibuſque diligenter perlegantur. Breuiter itaque ſic arbitror, pluſculum auctoritatis bonum hunc virum Hunibaldo & Abbati Vrſpergenſi tribuiſſe, & idcirco facilè in hanc veniſſe opinionem à plurimis receptam, eoſdē Francos & Sicambros eſſe, & hoc quidem nomen vetus, illud pòſt inclinante Romanorũm imperio auditum demum fuiſſe. Nobis eorum ſufficit teſtificatio quos citauimus, quibus eo maior fides adhibenda, quòd quæ dicunt, ſuo ipſorum tempore vel præſentes cognorint, vel ab iis qui vidiſſent, acceperint. Verùm quia tantis viris hic error nititur, paucis totam eius occaſionem, totumque fidei temerè adhibitæ fundamentum tollamus; ne quis poſthac ſplendidis eorum qui aliter quàm nos ſenſerunt, titulis ſeducatur. Quæ loca Iulij Cæſaris tempore Sicambri tenuerunt, qui commentaria eius legerit, ignorare non poteſt, ſi quæ de Menapiorum ſedibus ſcripſit, expendat: quibus ſi conferat quæ de Sicambris prodidit, clarè cernet hos vlteriorem Rheni ripam inter Menapios & Vbios tenuiſſe, minimè verò, quod clari quidam viri ſcripſerunt, ad Heſſiam & Salam vſque pertigiſſe. Quàm verò diu eas ſedes pòſt tenuerint, Suetonius exponet, aiens Sicambros & Vbios ſe Auguſto dedentes traductos in Galliam, atq. in proximis Rheno agris collocatos. Vide igitur quî cum iſtis quadret, eoſdem Francos & Sicambros fuiſſe. Quis vnquam vel audiuit vel legit Francos à locis Ciſrhenanis primos in Galliam impetus feciſſe? quod tamen neceſſariò eſſet concedendum, niſi quis ſtolidè comminiſceretur, pòſt inde quò traducti erant, fugiſſe; quò quæ vltrò data eſſent, ea bello quærerent. At ſi quis ſibi perſuadeat, non omnes in Galliam tum tranſiiſſe; is parum animaduertit, quanta cupiditate Germani ſemper flagrarint Gallici ſoli, vt nimirum ſuo longè vberioris. Quid, quòd Tacitus XII. hiſtoriæ ſuæ libro prodat, Sicambrûm gentem penitùs exciſam, & in Galliam traiectã? Vnde igitur, dicet quis, in Pannonia Sicambrorũ mentio, ſi non eò quoque penetrarunt, Germania priùs & Herciniis ſaltibus percurſis? vnde tam conſtans apud omnes fama, illic Sicambros vrbem condidiſſe? Hoc ipſum Tacitus quoque docebit, de Poppæo Sabino aduerſus Thracum caſtella rupibus impoſita pugnante ſcribens; vbi inter alia hæc eius ſunt verba: Ij dum eminus graſſabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propiùs incedentes eruptione ſubita turbati ſunt, receptique ſubſidio Sicambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem haud procul inſtruxerat. Quis hîc non videt veteris de Sicambris hiſtoriæ conſenſum? Traducti ſunt ab Octauiano in citeriorem Rheni ripam; in qua nemini dubium eſſe poteſt, quin ſtatim paſſi ſint delectus, quibus Romani omnes prouinciales ſuos, præſertim bellicoſos, maiorem in modum vexabant: quod licet ceteri omnes ſcriptores tacuiſſent, vnus tamen ſatis clarè prodidiſſet, qui & hoc bellum contra Thraces ea cauſſa geſtum dicit, quòd delectus pati nollent, & eam orationē obliquam apud Batauos Ciuili tribuit, vt delectus mala nec breuiùs nec apertiùs deſcribi queant: Neque enim, inquit, ſocietatem, vt olim; ſed tamquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio venire: tradi ſe præfectis centurionibuſque, quos vbi ſpoliis & ſanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos ſinus & varia prædandi vocabula: Inſtare delectum quo liberi à parentibus, fratres à fratribus velut ſupremùm diuidãtur. Ex his cuiuis puto facilè perſuaderi poſſe, ſtatim ſimulatq. Romani Sicambros nationem, ſi qua alia eſſet, bellicoſam & ferocem in prouinciam ſuam deduxiſſent; delectum habitum fuiſſe, conſcriptamque integram & cumulatam legionem, tametſi eam cohortem Tacitus appellet, vti & Tungras & Bataua s

Sicambros & Francos diuerſos fuiſſe populos.

Batauas cohortes dicit; quasi legionis nomen barbari non mererentur. Quando autem nusquam maioribus firmioribusque præsidiis opus esset quàm in Pannonia, tum aduersus Germanos, tum aduersus Dacos siue Gotos; verisimile est, Sicambros illic stationem suam habuisse, & tandem longi temporis tractu multa sobole auctos vrbem cōdidisse, quam de nomine suo Sicambriam vocarint: quod quidē tanto lubentius eos fecisse quiuis facilè sibi probabit, quòd patriis sedibus exules non magni referre putarent, vbi terrarum domicilium collocarent; modò agris à Romano datis gleba deterior non esset. Hanc Attila Hunnica terrarum pestis euertit; cuius ruinas non procul à Buda iacentes Hungari Schambri appellant, in quibus hác inscriptionem repertam esse Lazius scribit:

Sicambria in Pannonia quādo, à quibus, & qua occasione extructa sit, atque deleta.

LEGIO *Sicambrorum*
Hîc præsidio collocata
Ciuitatem ædificauit
Quam ex suo nomine
Sicambriam
Vocauerunt.

Auentinus Sicambriam Budam nunc vocatam esse putat: quod an ita sit, an non; parui ad id quod quæritur refert: id saltem ex his credo clarè patêre, quódnam in Pannonia Sicambrorum fuerit exordium, & nihil minus verum esse quàm à Troianis hác vrbem conditam fuisse, qui vel Sicambri olim, vel recentiùs Franci appellarentur. Nec mirū est ante sexcentos octingentos, vel plures etiam, annos hac occasione fabulas cōfictas fuisse; quoniam id ætatis penes solos illos omnes litteratura latitabat, qui firmissimis claustris omnem elegantiorem Græcæ Latinæq. linguæ cognitionē in caliginosis carceribus ita cōcluserant, vt nemini aditus daretur; quod eius ætatis scripta, paucis exceptis, satis apertè demonstrant: quæ si ad res gestas spectant, non historiæ, sed puræ putæ anilium deliramentorum fabulæ; si philosophiam tractant, spineta; non Academici horti videntur.

Quocirca cùm è primæ classis scriptoribus ostensum sit, Sicambros à Romanis, in Galliam translatos esse, & ex iis siue legionē siue cohortē in Pannonia & Thracia militasse, neq. hęc possint Francis accōmodari, non est quòd amplius in hoc errore depellendo laboretur. Carolus tamen Molinæus, quo priscā Francorū gloriam redderet clariorē, impetum illum equestrē Sicambrorū, quo ad Varucam Romanos pabulatū egressos ceciderunt, & castra ferè occuparunt, Francis adscribit, ceterorum vestigia secutus. Idem in epistola Ciceronis ad Atticum lib. 14. citra hæsitationē & omnē scrupulum Frāconas legit; quā tamen scripturā nec Cōmentaria Cæsaris admittunt, nec cuiquā doctiorum placere arbitror, eorum pręsertim qui Beati Rhenani librū rerum Germanicarū secundum viderint: in quo vir diligentissimus totum Ciceronis locum accuratè discussit, & vulneri deprehenso & detecto medicas manus admouit. Pro eo enim quod erat in vulgatis codicibus, *Redeo ad Theobassos, Suiones, Francones*; reposuit, *Redeo ad Betasios, Atuas, Vangiones*, idq. fecit ductu veteris cuiusdā exēplaris. Iam quòd Molinæus addit nō solùm Ciceroni & ceteris Romanis Francos notos fuisse, verùm iā tum etiā regē nomine Autharium habuisse, qui in Francia orientali siue Franconia sceptrū teneret; facit id quidē cōuenienter Hunibaldicæ historiæ, sed minimè cōuenienter iis quæ de primis Francorū in Germania sedibus grauibus testimoniis probaui. Hunibaldus hunc regem Autharium vocat, cuius filium facit Francū, à quo Sicambri deinde Francones & Franci fuerint nominati: quod si ita est, cœperitq. filius regnare anno ante Christi natalē XXXVI. nō video quî Cicero Sicābros Francones potuerit nominare, cùm necdū nomē à rege suo eo tempore accepissent; quo animaduerso Molinæus ab Hunibaldo discedit, aiens antè quoq. Frācos nominatos fuisse: ad quod docendum Ciceronem aduocauit. Sed valeant nugæ, quibus minimè vel tempus vel operam perdidissem, nisi viderē claris hominum titulis, præsertim iurisperitorum, plus frequenter fidei quàm ipsi haberi veritati: quod, vt in actionibus forensibus ferre cogerer, ita in historia nihil eorum nominibus mouebor. Quid quòd Auentinus quoque accuratus, si quis alius, annalium scriptor in hac sententia Molinæo præiuit, & præiudicio suo ante me damnauit quàm reus essem? vt qui anno tricesimo quarto supra millesimum & quingentesimum à CHRISTI seruatoris nostri natali ex hac vita migrarit. Hic enim in Boioariæ suæ antiquitatibus sic scriptum reliquit: Post hæc apud nos Brennus regnauit: de quo carmina vernacu-

Autharius Francorum rex.

vernaculo sermone facta legi in bibliothecis. Bathauiæ sepultum esse fama tenet, supra quam haud longè Brennobergamum castellum atque gens perdurat; quasi tu dicas Brennonis montem. Huic filium assignant, qui vulgò sit Hiccar (frequens etiam nunc cognomen) in fastis Hichtar, scriptoribus annalium Hector; cuius filius Franco Franconas progenuit. Ipsi à Cicerone cum Sueuis numerantur. Hæc ille post multas alias fabulas veris admixtas, quæ vnde acceperit, nec scio, nec scire magnoperè laboro; tametsi de vernacula Bauarorum historia videatur hausisse; contra quem meras nugas secutum, nugas Hunibaldi adferre possem; cui æquè fides atque Auentino, cùm citra rationes & idoneos testes scribit, habenda. Diligētiam certè huius viri admiror & exosculor; sed eo minoris testimoniū eius facio, quòd pseudo-Berosum, quòd pseudo-Manethonē, quòd Annium Viterbiensem pseudo-Berosi & ceterorum qui in mendaci illa scriptorum enneade à me in Croniis profligata, & in exsilium pulsa continentur, mangonem inter idoneos testes admittat. Quid verò ego illi credā de Franci nominis origine, qui ne Bauarorū quidem nomē, quorum annales ingenti & cura & volumine scripsit, ad veram rationem potuerit referre? Sic enim primum annalium librum exorditur: Bauarus nomen barbarum, obscenum, inauspicatumque, semidocto vulgo protritum, recens est, nuper ab imperitis vsurpari cœptum; nec Latinum, nec Germanicum. Hæc ille. Ego verò contendo, & alibi scripsi, syncoptôs Bauaros dici pro Boiauaris; quia gens mixta Boiorum & Auarorum Noricum occuparit. At Auētinus Boioariæ nomē inter equites vsurpatum dicit; Bauariæ inter Grammaticos; & idcirco barbarum & inauspicatum, illud Latinum, faustum & felix esse censet: quasi scilicet equites quàm Grāmatici essent doctiores, quod lubenter ipsi assentiar, si de Amadisi, Primaleonis, Orlandi furiosi, & id genus nugarum lectione historia petenda. Confitetur interim Boios in vetustis Auarorum sedibus habitare, & alibi diploma recitat ab episcopo Bathauensi sibi communicatum, quod ita habet: H. Ludouicus diuina fauente gratia Rex, Reginario Episcopo Bathauensi in regione Auarorum dono Chirchpach terramque centum prædiorum per circuitum vsque ad Chumenberch. Cetera huc non spectantia omitto, satis est videre, Auaros quoque in illa regione habitasse; & hinc Boiauariam, & conciso vocabulo, Bauariam dictam fuisse. Quemadmodum igitur hîc nec centurionibus nec equitibus credo, ita nec annalibus eorum fidem habeo, è quibus Brenni filium Hectorem, Hectoris Francum fuisse Auentinus nobis persuadere conatur. Si fabulæ admittendæ, Pseudomanethoni potiùs credamus; qui Hectorem Troianum Franco patrem dedit, virum poëtarum carminibus illustrissimum, & nobilissimum patriæ defendendæ exemplar; idque eo magis, quòd iam olim Abbas Vrspergensis, & Sigebertus Gemblacensis, & Aimonius Francos ad Troianum sanguinem retulerint, vt ceteros, qui non pauci sunt, scriptores omittam. Quod porrò ad Ciceronis locum, quo Franconum videtur fecisse mentionem, spectat; non sum valde sollicitus, mendosúsne sit an non. Propterea quòd ex eo effici non possit, vt Francones tum in Franconia habitasse dicantur. Sueuorum enim quibus eos coniungit, fines non procul à Chaucis ex vna parte poterant abesse, si vera sunt quæ Cæsar de centum ipsorum pagis scripsit. Chaucis autem Francos tum vicinos fuisse nihil dubitamus, atque hac via, ne vulgata quidem apud Ciceronem lectio nostræ repugnat assertioni: quod adieci, ne quis sola Rhenani correctione nostra stare posse crederet. Nos itaque veterum Latinorum fide freti dicimus, Francos nec Sicambros fuisse, nec in Franconia, cùm primùm Romanis innotescerent, consedisse; nec nomen vel à Franco Troiano, vel à Franco Hunibaldico, vel à Franco Boio duxisse; verùm ad ipsum Oceanum habitasse, & nomen sibi sumpsisse ab ipsa Iapeti consecratione; quam ad se, vti ipsius posteros, deriuari felici auspicio & omine appellationis optabant.

Brennobergāmum.

Brenni filius Hiccar siue Hichtar.

Bauari vnde dicti sint.

Auarorum sedes.

FRANCICORVM

LIBER II.

ORRò quî & qua via & quando à Mæotide ad Oceanum venerint Franci, cùm eius rei nihil scriptis veterum proditum sit, equidem me nescire fateri malo quàm in anilibus vel coniecturis vel fabulis recitandis immorari. Varias ob caussas gentium commigrationes euenire solent: alias legimus patriis sedibus expulsas nouas quæsiuisse, alias melioribus inhiantes deteriora reliquisse, alias propter gentis multitudinem & agrorum angustias colonias emisisse, alias aliis caussis, quas nihil refert commemorare, sedes mutasse. Liberos Scythas siue Francos partem Cimmeriorũ fuisse in Amazonicis ostensum: qua de re probabile sit, Francos vnà cũ Cimbris & Teutonis à Mæotide & veteri sua Cherroneso Cimmeria ad eas terras quas nunc Mechelburgenses, Holsati & Dani cum finitimis tenent, transiisse; atque ibi Cimbros quidem de nomine suo alteram Cimbricam Cherronesum cõdidisse; à quibus an ij qui nunc Imbri dicuntur, genus ducant, nihil habeo quod afferam: Francos autem partem inferiorem Germaniæ occupasse, hinc Chaucis, illinc Langobardis confinem, quo loco Angriuarios Ptolemæus ponit. Nolim tamen quisquam existimet hæc me pro certis astruere velle: coniecturam sequor ea libertate quam in dubiis & obscuris rebus vt aliis permitti video, ita mihi sumo; nihili facturus si quis contrà vel senserit vel scripserit. Quid me induxerit in hanc suspicionem, in Saxonicis aperui: verùm quia hæc quæstio propria est materiæ quam nunc versamus, non erit abs re, si quæ illic dicta sunt, repetantur. Ammianus Marcellinus Francorum quosdam Ansuarios vocauit, cuius hæc sunt vicesimo libro verba: Iulianus tamen iam celsiore fortuna militisq. fiducia lætior, ne intepesceret, néve vt remissus argueretur & deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniæ secundæ est egressus: omnique apparatu quem flagitabat instans negotium communitus Obtricensi Mosæ opido propinquabat. Rheno deinde transmisso regionem subitò peruasit Francorum quos Ansuarios vocant, inquietorum hominum, licentiùs etiam tum percursantium extima Galliarum: quos adortus subitò nihil metuentes hostile, nimiumque securos, quòd scruposa viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introiisse meminerat Principem, superauit negotio leui; captisque plurimis & occisis, orantibus aliis qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. Beatus Rhenanus pro, inquietorum hominum, legit, incertorum hominum; & pro, Obtricensi Mosæ opido, Toxandro opido, relicta voce Mosæ; nec addit tamen qua vel auctoritate vel coniectura sic verba permutarit. Traiectũ vulgò Tricht nominamus, quod duplex cùm sit, superius & inferius; crediderim olim Optricht superius, & Neertricht inferius vocatum fuisse; & Ammianum ex Optricht Obtricense opidum fecisse, qua è Germaniæ secundæ ea parte quæ nunc Brabantiam complectitur, ad Rhenum Iulianum profectum esse credo; & eo traiecto Francos inuasisse, qui tum Duisburgum & Vesaliam & loca inferiora occupabant. Quò sic existimem, facit cùm hęc Marcellini narratio collata cum altera eiusdẽ qua Franci Salij Toxandriam inuasisse dicuntur, eadem nimirũ via; tum Gregorij Turonensis lib. 2. locus hæc habens verba: Ferunt etiam tunc Clogionem vtilem ac nobilissimum in gente sua regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum castrum habitabat, quod est in termino Thoringorum. Hìc videmus pro Clodione, Clogionem; pro Duisburg, Dispargum corruptè scribi. Ado de eodem rege agens, castrum Dysporum vocauit: quæ nominis corruptela ipsis ne auctoribus an transcribentium ignorantiæ sit adscribenda, ignoro: id scio, miserrimè Germanica vocabula non olim à Latinis modò, sed hoc etiam tempore à Gallis & Italis tractari solere. In vulgatis Ammiani Marcellini libris, Atthuarios habemus pro, Ansuariis; cui mendi sublati gratiam Beato Rhenano habemus. Atthuariorum nusquam mentionem inueni, & facilis est alioquin & procliuis ex Ansiuariis in Atthuarios permutatio. Nec dubito, quin de vetustis codicibus Rhenanus hunc locum expurgarit; cui hoc tamen addendum, Ansiuarios me potius quàm Ansuarios

Gentium cõmigrationum caussæ variæ.

Francorum in Germania prima sedes.

Franci Ansuarij à Iuliano deuicti.

Traiectum. Tricht.

Obtricense opidum.

Duisburg nunc Dispargum, nunc Dysporum appellatum.

Atthuarij, Ansuarij siue Ansiuarij.

rios legere, cùm quòd illud faciliùs in Atthuarios quàm hoc transire possit, tum quòd Tacitus Ansibarios eosdem vocarit.

Ansibarij.

Hac itaque ex Ammiano sumpta testificatione de Ansiuariorū sedibus, diligenter aduertēdum quos hìc Tacitus collocarit. Ptolemæus enim vetustiores Græcorum descriptiones secutus non perinde atque hic iuuare nos potest, in iis præsertim gentibus quæ inquieta aliena inuadendi licentia nullis diu iisdem sedibus morantur: tametsi vetusta recentioribus collata certiorem nobis pariant cognitionem. Cæsaris tempore ita Rheni ripa vlterior colebatur, vt Menapij, qui vtramque fluminis ripam tenebant, infra Sicambros; Sicambri infra Vbios habitarent: Verùm Augustus, Agrippa duce, Vbios & Sicambros vltrò se dedentes traduxit in citeriores partes, quæ Germaniæ secundæ siue inferioris nòmine iam tum vocari cœperunt. Ptolemæus aliter longè hanc ripam disponit: Post Phrysios ad mare inter Rhenum & Amisum positos Busactoros paruos locat, deinde Sycambros, quibus addit Sueuos Longobardos, mox superiores facit Tenceros & Criones inter Rhenum & montes Abnobos. Hìc videre licet Busactoros Bructeros vocari; & Tenceros, quos Iulius vocat Tenchteros, quos vnà cum Vsipetibus, quos alij Vsipios, Ptolemæus Vispos nominat, à Sueuis pulsos, & ad triennium errabūdos ad Rhenum ait peruenisse, & eorum pedites & omnem multitudinem promiscuam in Menapiorum finibus à se cæsam esse; equites verò ad Sicambros transiisse: Vnde liquet, Tenchterorum sedes ad Rhenum minimè pertinuisse, tum cùm à Sueuis expellerentur. Strabo pro Bructeris Bucteros, pro Vsipetibus Nusipos, pro Sycambris Sugambros habet; ita nihil certi in propriis harum gentium nominibus. His Tacitus conferatur; Is post Cattos elegātissimè & summè à virtute militari laudatos & in finibus Hercinij saltus positos hæc subiungit: Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quiq. terminus esse sufficiat, Vsipij ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus equestris disciplinæ arte præcellunt: Nec maior apud Cattos peditum laus quàm Tenchteris equitum. Sic instituere maiores, posteri imitantur; hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perseuerant senes. Inter familiam & penates & iura successionum equi traduntur: excipit filius, non vt cetera maximus natu, sed prout ferox bello & melior.

Rheni accolæ ex sententia Cæsaris, Ptolemæi, Strabonis & Taciti.
Menapij.
Sicambri.
Vbij.
Phrysii.
Busactori, siue Bructeri.
Sycambri.
Sueui Longobardi.
Tenceri, siue Tenchteri.
Criones.
Vsipetes, Vsipij, Vispi.
Bucteri.
Nusipi.
Sugambri.
Catti.
Vsipij.
Tencterorum mores & disciplinæ militaris laus.

Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamanos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos Deorum. Nam ne spectaculo quidem prœlij inuidere: super sexaginta millia, non armis telisque Romanis; sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso duretque gentibus, si non amor nostri, at certè odium sui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest quàm hostium discordiam. Hæc Tacitus. Quorum extremam clausulam vtinam Christiani principes sæpius animo reuoluerent & bene ponderarent, nec pergerent ciuilibus suis bellis Turcicum imperium promouere, cui nihil potest contingere fortunatius mutuis Christianorum inter se cladibus. Sed hoc nihil ad nostrum Dionysium. Videmus hìc quas sedes Angriuarij occuparint, eas nempe quæ hinc Frisiis, hinc Tencteris essent contiguæ in ipsa vlteriore fluminis ripa. Quoniam autem ostensum est Sycambros sub Octauiano in Galliam migrasse, verisimile redditur eos Tenchteros quos ad Sicambros transiisse Cæsar narrat, vetustam Sycambrorum domicilia retinuisse; quibus proximi Angriuarij habitarint. At hoc ipso loco Ansiuarios Marcellinus collocat, & ipse Tacitus testis est Ansibarios ad Frisiorum fines agros Rheno adiacentes, quos Romani vacuos vsuique militum se positos voluerunt, occupasse; quibus à Romano rursus fuerint depulsi. Hæc eadem loca Frisij priùs insederant, & à Romanis item deserere coacti sunt. Sed præstat ipsum Tacitum audire: Eosdem agros, inquit, de ripa proxima Frisiis loquens, Ansibarij occupauere, validior gens, non modò sua copia; sed adiacentium populorum miseratione; quia pulsi à Chaucis & sedis inopes tutū exsilium orabant: Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus; vinctum se rebellione Cherusca iussu Arminij referens: mox Tiberio & Germanico ducibus stipendia meruisse quinquaginta annorum obsequio. Id quoque adiungere, quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret: Quotam partem campi iacere in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur. Seruarent sanè receptus gregibus inter hominum famam: modò ne vasti-

Bructeri, eorumq; excidium.
Chamani.
Angriuarij.
Angriuarij quas sedes occuparint.
Boiocalus.

tatem & solitudinem mallent quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantũ,& pòst Vsupiorum fuisse. Sicut cælum Diis, ita terras generi mortalium datas: quæq. sint vacuæ, eas publicas esse. Solẽ deinde respiciens & cetera sidera vocans, quasi corã interrogabat, vellẽt'ne cõtueri inane solũ? potiùs mare superfunderẽt aduersus terrarũ ereptores. Et cõmotus his Auitus: patienda meliorũ imperia. Id diis, quos implorarent, placitum, vt arbitriũ penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerẽt; neq. alios iudices quàm seipsos paterẽtur. Hæc in publicũ Ansibariis respondit; ipsi Baiocalo ob memoriam amicitiæ daturũ agros: quod ille, vt proditionis pretium, adspernatus, addidit: Deesse nobis terram qua viuamus; in qua moriamur, non potest. atque ita infensis vtrimq. animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes sociasque bello vocabãt: Auitus scripto ad Curtiliũ Manciã superioris exercitus legatũ, vt Rhenũ transgressus arma à tergo ostenderet; ipse legiones in agrum Tencterorũ induxit, excidiũ minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur assistẽtibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoq. aliena pericula deserẽtibus; sola Ansibariorũ gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit: quorũ terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo hospites, egeni, hostes in alieno, quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædã diuisa est. Hæc Tacitus. Nos quò minùs credamus, omnes Ansibarios deletos esse vel raptos in seruitutẽ, facit partim Marcellinus, partim locorũ situs quæ antè inuaserãt & pòst occuparunt; partim Angriuariorum & Ansibariorum nominũ allusio. Nec video quos potiùs Chauci sedibus patriis expulerint, quàm eos quos finitimos haberent. Iam Angriuarij proximi Chaucis maioribus olim habitabant inter Albim & Visurgim, Langobardis inferiores, vti Ptolemæũ consulenti liquebit; quo fit vt eosdẽ esse credam Ansibarios & Angriuarios, & Tacitũ diuersitate nominũ deceptũ diuersos populos putauisse. Quid quòd idẽ Baiocalũ refert ea recitantẽ quę prorsus Angriuarijs conueniũt? Nam in bello cõtra Cheruscos gesto Angriuarij se Romanis dediderũt, auctore, vt opinor, Boiocalo; qui se dicit quinquaginta annos Romanã militiam secutũ. Quòd fides etiam eius ergà Romanos laudatur, non mirũ; cùm Angriuarij multos Romanos ære suo redẽptos è manibus aliorũ Germanorũ, in quas sub Germanico inciderãt, liberarint. Accedit & illud, quòd Ansibariorũ gẽs validior Frisiis à Tacito dicatur, indicio certissimo, nõ omittẽdã fuisse à Ptolemæo, si alia ab Angriuariis fuisset. Adde nũc quæ pòst sunt cõsecuta inter Angriuarios & Bructeros, quorũ hi ab illis deleti, cũ ob alias, tum ob eã mihi caussam videtur, quia Ansibarios siue Angriuarios contra Romanos deseruissent. Cùm igitur Tacitus fateatur Angriuarios Bructerorũ terras Rheno adiacẽtes occupasse, & Iulianus iisdẽ locis Ansibarios inuenerit, coniicio eosdẽ Angriuarios & Ansibarios esse; & nominis immutandi caussam eam fuisse quã in Saxonicis indicaui. Quod si verũ est, procliuis in eã ferar sententiã, Angriuarios vnà cũ Cimbris olim à Bosphoro Cimmerio & locis finitimis in Germaniam venisse, & à Cimbris digressos ad superiora contendisse, sedesque Chaucis maioribus proximas occupasse; à quibus fortasse eã ob caussam pulsi sunt, vel ꝙ gens esset inquieta & finitimis molesta, vel quòd Romanis Germaniæ ceruicibus iugũ intẽtantibus, non fauerent tantũ, sed etiam militarẽt. Romanorũ deinde ingratũ animũ experti, quòd nec cõtra Chaucos iuuissent, nec è sedibus patriis profligatos in vacua cultoribus loca admisissent, & quòd nec societatẽ nec amicitiam, sed Germanorũ exitium quærerent, tandẽ fauore vicinorũ Rheni ripam, vetus Bructerorũ domiciliũ, obtinuerũt. Meritò igitur proditæ societatis caussa perpetuo odio Romanos sunt persecuti, assiduis incursionibus vicinas prouincias vexando. Nominis quidẽ ea parte qua primùm ad Rhenũ consederunt, reliquię vel nullæ vel exiguę extant, quas tamẽ agnoscere liceat in Angeren, vico citerioris ripę Rheni; & Angelre in vlteriore ripa circa Doesborgũ sito ad tria plus minus milliaria ab Angeren remoto, & Anger fluuiolo supra Duisberch in Rhenũ delapso. Verùm non immeritò roget quis, quî factũ sit, vt Angriuariorũ nomẽ tum cùm Romanis subditi nõ essent, potius tulerunt quàm Francorũ; cùm hoc quàm illud & antiquius multo & nobilius sit? Frequẽter dixi Germanicã Scythicamq. nationẽ omnem nomina lubenter ea finxisse, quibus symbolũ aliquod propositi in quo tum essent contineretur; quale est nomen Germanorũ, Scytharum, Thungerorum, Atuaticorũ, Neruiorum, Atrebatum, & compluriũ aliarũ gentium: quo fit vt mirari non debeamus, si idem populus diuersa nomina vsurparit, pro eo atque diuersa diuersis temporibus sibi proponebat.

Auitus. *Ansibariorũ excidium.* *Ansibarios et Angriuarios esse eosdem.* *Angriuarij vnde in Germaniam venerint.* *Angeren. Angelre. Anger.* *Angriuarij cur Francorũ nomen omiserint.*

nebat. Potuit etiam & illud accidisse, vt cùm ad diuersas sedes Franci distraherentur, alij alia nomina sumpserint, primo illo, quod totius esset vniuersitatis, in nulla parte remanente, vti augustiore quàm vt illos deceret qui non longè lateq. vicinarũ gentium dominio inclaruissent. Quocirca tum maximè rursus in vsum credo vocatum, cùm iam Bructeris deletis Romanos etiam, quibus antè parebant, vexare cœperunt. Neq. enim antè nominis huius maiestatem merebantur; cùm nec Chaucis pares essent, nec proprias sedes vel contra hos vel contra Romanos possent tueri, nedum palmites suos per gentes expandere vicinas. At cùm iam certum esset, non solùm libertatẽ suam defendere, sed Romanos etiam prouinciis expellere, optima ratione Francos sese rursus vocarunt, ipso hoc suo nomine, veluti celeumate, ad animos priscæ maiorum nobilitatis monitu incitandos, vsi; quo Romanorum tyrannide fortiter depulsa fines suos longè lateque proferrent. Nec absurdum, immò in primis verisimile, vt Germanorum, sic Vrancorum quoque nomen aliquot gentibus commune fuisse, nec tamen vlli post nationis diuisionem peculiare, verùm iam viribus non solùm suis, sed vicinorum etiam in vnum contra Romanum nomen collectis, & ad libertatem recuperandam & ditionis suæ terminos vltra Rhenum promouendos, nomen illud à maioribus olim acceptum in vsum vocasse; quia tale esset, vt licet antè numquam fuisset, tum tamen temporis nullum magis proposito suo idoneum potuissent fabricari; quandoquidem eo significaretur totum id quod omnibus & animi & corporis viribus moliebantur. Et fuerit fortasse tum maximè apud ipsorum maiores in vsu, cùm magnas & validas expeditiones ad imperiũ ampliandum, gentesque alias subiugandas omnibus totius suæ gentis neruis aggrederentur. Ad eiusmodi vsum Germanicum etiam nomen videtur seruiisse, vtpote quod tum demũ Galli audiuerunt, cùm à Thungris patrio suo solo expellerẽtur. Et quemadmodũ hoc nouum nuperque additũ Tacito videtur, quia eius vsus antè cognitus non esset quàm aliena inuaderet, tametsi apud Herodotum in Persarũ exercitu recensendo, & apud Dionysium in Mæotidis accolis enumerandis positum celebratumq. monstrarim, ita in Vrancorũ quoq. fieri potuit nomenclatura; vt videlicet tum demũ nata crederetur, cùm ab iis quibus brachia sua intentabant, primùm audiri cœpisset. Atq. hæc quidẽ de Ansibariis, Ansiuariis, Angriuariis sub Francorum nomine comprehensis, & ipsorum primis & secũdis sedibus sufficiant; quorum non maior fides esto quàm rerum, locorum, nominum, temporũ, scriptorumq. concordia meretur. Quòd si Plinij viginti rerum Germanicarũ libri exstarẽt, certiùs fortasse de his ipsis differere liceret; tametsi Tacitus sub Traiano scribẽs propinquior fuerit florentibus Francorum rebus, eoque potior auctor in huius gentis exordiis per coniecturas examinandis. Equidem video ad Domitiani vsque imperium Tenchteros Rheni ripam ad veteres vsq. Vbiorum sedes tenuisse. quandoquidem Tacitus inter Agrippinenses & Tenchteros non aliud quàm flumen medium facit. An verò Bructerorum ditio ad Lippiam vsque pertigerit, nesciuissem, nisi Tacitus referret, Velledæ virgini latè in Germania imperitanti & nationi Bructeræ nauẽ prætoriam Romanis ereptam per Lippiam dono missam: quo fit, vt si in patria sua habitarit, dicendum videatur, ad Lippiam vsque Bructerorum pertinuisse regionem, à Frisiis exorsam: cui illud quoque ex eiusdem auctoris primo libro consentit, quod sic habet: Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorũ, quantumque Amisiam & Lippiam amnes inter, vastatũ. quibus Taciti verbis inter Luppiam & Amisiam Bructerorum supremi fines statuũtur.

Angriuarij Francorum nomen iusta de caussa resumunt.

Germanorum nomen quando primùm Gallis auditum.

Tenchteri vsque ad veteres Vbiorum sedes Rheni ripam tenuerunt.

Bructerorum ditionis amplitudo.

Videndum itaque quæ pòst consecuta, & qua via Ansibarij, Romanorum infensissimi hostes odiis optimo æquissimoq. iure susceptis, sed tum adhuc vagi & agrorũ egeni, Bructeros, Chamauorũ ope & vicinarũ nationum consensu exciderint. Mihi sic suspicari lubet, Bructeros, penes quos tum per Velledam summa rerum esse videbatur, superbiores euasisse quàm vt à liberis Germanorum animis ferri possent. Superbiam hanc Tacitus in iis quæ ex ipso adduximus, indicauit; tum illud vicesimo primo de Batauis commemorat; vnde facile sit coniectare, qua ratione finitimi Bructeros opprimi permiserint. Ait enim, à Ceriali Velledam & propinquos tentatos, quò pacem cum Romanis inirent atque firmarent. Nam Cerialis, inquit, per occultos nuntios Batauis pacẽ, Ciuili veniam ostentans, Velledam propinquosq. monebat, fortunã belli tot cladibus aduersam opportuno erga populũ Romanũ merito mutare: Cæsos Treuiros, receptos Vbios, ereptã Batauis patriam: neq. aliud Ciuilis amicitia peractũ quàm vulnera, fugas, luctus:
exsulem

exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri. Et satis peccauisse, quòd toties Rhenum transcéderint: si quid vltrà moliantur, inde iniuriã & culpam, hinc vltioné & Deos fore. Miscebantur minis promissa. Et concussa Transrhenanorũ fide, inter Batauos quoq. sermones orti, non prorogandã vltrà ruinam. Nec posse ab vna natione totius orbis seruitiũ depelli: quid perfectum cæde & incendiis legionum, nisi vt plures validioresq. accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. Sin popul. Rom. armis prouocent, quotam partem generis humani Batauos esse? Respicerent Rhætos Noricósque & ceterorum onera sociorum; sibi non tributa, sed iuuentutem & viros indici. Proximum id libertati: & si dominorum electio sit, honestiùs Principes Romanorũ quàm Germanorum feminas tolerari. Hæc Tacitus. è quibus duo mox elicio: alterum, fieri non potuisse, vt non ægerrimè Germani tulerint Velledam, Bructerósq. eius cognatos; primos belli, quo communis omnium libertas petebatur, finem fecisse, promissis, donisque, vt indicatum videmus, corruptos: alterum, veri simillimum esse, non Batauos tantùm à femineo imperio abhorruisse, verùm etiam finitimas gentes post hanc pacis pactionem commotas fuisse ad detrahendum nomini dignitatiq. muliebri, quòd hic sexus magis videatur muneribus capi posse. Videbantur tũ Bructeri præcipui primariique libertatis assertores esse debere, & quia Rheni ripam tenerent, per quam in Romanam ditionem facillimus transitus esset, & quia summum iuris dicundi caput bellique vel suscipiendi vel deponendi auctoritatem in Velleda sua haberent. Quis ergo non credat, apud vulgus iuxtà nouarum rerum atque libertatis auidum, iactari cœptum, alio duce opus esse ad Germaniam à seruitute vindicãdam quàm femina iam à Romanis inescata, & munerũ quàm patriæ liberandæ amantiore: aliis item viris, quàm huius mollitiem corruptelamq., contagione quadam à Principibus in populum grassari solita, secuturis. Iam Bructeros quoque tantum fastus tum de regina sua, tum de summo loco sibi arrogare, vt æquè atque Romani intolerabiles sese præberent. Non iam Deorũ metu, non religione vlla Velledam teneri, cùm eam cui præesset Romanorum & pollicitis & donis prodidisset. Qua de re quid aliud exspectari, quàm vt Romanorum auxilio freti tyrannidem sibi in ceteros Germanos stabilire nitantur. Accedere ad id tentandum tum locorum, quæ tenerent opportunitatem, tum diuitias & hominum multitudinem, quibus præ ceteris abundarent, tum etiam fœdus recens cum Romanis initum atque sancitum. Quamobrem maturè prouidendum, ne viribus ita augeantur, vt remedij nihil restet: idque eo magis accelerandum, quòd occasio daretur commodior quàm vel optari posset. Ansibarios sedibus suis & fortunis excussos iam diu oberrare, & extorres prædis inopem & duram vitam vix sustinere. Eos ad quiduis audendum promptissimos, vt quibus nullus metus aut patriæ, quam nullam habent, aut vitæ, quæ morte durior ipsis esse cœpit, amittendæ. Deinde veteri odio contra Romanos & Bructeros flagrare; contra illos, quòd vacuis terris eiecissent; contra hos, quòd aduersus Romanos non adiuuissent: atque idcirco lubẽtissimè arma vtrisque illaturos, si intelligant id gratum finitimis gentibus quibus Velleda imperat, futurum, maximè si clanculario fauore nõnihil rebus ipsorũ succurratur. Quòd si fortuna adspirante Bructeros ab omnibus desertos expellãt, nullos fore vel limitis Rhenani diligẽtiores custodes, vel ad Galliã Romanis eripiendam meliores duces. Nullum principium faustius, auspicatiusq. libertatis prorogandæ tuendæq. inueniri posse, quàm si illorũ ductu res geratur qui Francis maioribus orti, non solùm gẽtili nomine mouebũtur, sed etiam hinc domestica egestate, hinc odio & indignatione veterũ iniuriarum exardescent. Hæc & eiuscemodi plura ab iis quos & muliebris imperij tædebat, & Bructerorum tum felicitas ad inuidiam, tum felicitatis comes superbia ad odium impellebat, id tẽporis dicta iactataq. fuisse facillimè credã; & mox etiam consecuta quò hæc tendebãt. Arripuisse nimirũ Ansibarios Francos rei bene gerẽdæ occasioné, & ad id socios sibi adsciuisse Chamauos, à quibus fortasse ob commiserationem fuerãt velut hospitio suscepti. Ptolemæus certè Chamauos inter Visurgim & Albim supra Longobardos & Cheruscos locat, Cattis proximos, eo ferè tractu ad quem nunc Cassel opidum celebre habetur; quò Angriuarios profugisse non sit absurdum, vel Chamauorum amicitia, vel locorũ asperitate & saltus Hercinij munimentis sese defensuros. Hinc trans Visurgim non longũ iter ad Luppiæ fonté, quem Lipspionc nũc vocãt, exiguo interuallo à Padeborna situm; à quo rectã in Bructerorũ fines descensus patebat.

Velleda.

Bructeri cur vicinis Germanis exosi, & eorum excidij caussã.

Chamauorum sedes.

Lipspionc.

His

His consentit quod Tacitus lib. 13. refert, Ansibarios à Chaucis eiectos ad Vsipios & Tubantes retrò cessisse; quorum terris exactos, Cattos; deinde Cheruscos petiuisse, nec ab his nec ab illis admissos. Quod verò addidit, quòd iuuentutis erat, cæsum; imbelle vulgus in seruitutẽ actum, id quidẽ aliqua tenus credo, verùm omnes cæsos fuisse nõ credo ob ea quæ prius adduxi. Quin id de rerũ locorumq. cõuenientia elicio, in Chamauorũ finibus Ansibarios tantisper cõsedisse locis asperrimis & culturæ ferè ineptis, dũ ad hanc expeditionẽ cõtra Bructeros inuitarẽtur; atq. idcirco Chamauos quoq. sediũ suarũ pertæsos, & cupidine meliorũ allectos socia arma iunxisse, tanto caussa meliore, quòd quondam circa infimas Rheni ripas proximi Frisiis habitauissent, vt Boiocalus apud Tacitum cõmemorat; vnde ad asperrima loca pulsi, & procliues ad cõmiserationẽ similia passorũ erant, & propensi, si qua occasio daretur, ad vetustas sedes repetendas. Hæc igitur initia, hæ caussę fuerunt exitij Bructerorũ, quod Tacitus de relatu aliorũ Angriuariis attribuit, nescius eosdẽ modò Angriuarios, modò Ansibarios nominatos; & hos quidẽ omnes delatos arbitratus, quòd in loca Romanis ignota profligati, cæsi crederẽtur. Post pacẽ igitur cũ Bructeris à Romanis sub Domitiano cõpositam hoc bellũ occasionẽ & exordium sumens ita gestũ est, vt sub altero Traiani Imperatoris consulatu fuerit confectũ, quo tempore Tacitus de moribus Germanorum agens, Bructeros penitùs excisos iis quę antè retulimus verbis prodidit. Occupatis iã tum Bructerorũ terris, Ansiuarij vetus Francorum nomen extulerunt, veluti symbolum quoddã, sese mox Gallias inuasuros, & vltra sedes modò quæsitas lõgè lateq. prolaturos, & palmites suos & imperij fines. Quòd si quis nũc Tacitũ de Angriuariis & Chamauis & Bructerorũ excidio ab ipsis perpetrato loquẽtẽ cũ Marcellino de expeditione Iuliani contra Frãcos Ansiuarios & Chamauos eorũ vicinos scribente conferat, an non statim clarè cernet eosdem Ansibarios & Angriuarios fuisse?

Chamaui cur Ansibariis arma iunxerint.

Ansiuarij quando vetus Francorum nomẽ resumpserint.

NVNC igitur domicilio Francorũ ad Rhenũ cõstituto, cõsequens est videre quàm se egregios Germanicæ libertatis defensores, & quàm acres Romani nominis hostes præstiterint, quamq. bene vicinarũ gentium, quarũ permissu & consensu Bructeros deleuerãt, auidæ respõderint exspectationi. In primis ad Oceanũ vsq. limites promouere, occupatis inter Batauos & Frisios campis iis quibus & Frisij priùs, & ipsi pòst pulsi fuerãt prętextu eo, vt ad vsum præsidiariorũ militũ vacui relinquerẽtur; ad armenta gregesq. pascendos. Hos eos fuisse campos nihil dubito, quorũ nunc pars Mastbroec vocatur, vnà cũ magna parte Transisulaniæ maritimæ, vsq. ad Septem siluas vocatas extensa; quod Tacitus apertè videtur ostendisse. Eoque, inquit de his locis loquens, Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatẽ per lacus admouere ripæ, agrosq. vacuos & militũ vsui sepositos insedère. Opinor equidem per hos saltus Septem siluas intelligẽdas, à quibus quantum agrorum ad Rhenum vsque iaceret, militum vsui fuisse deputatum; quorum pars Mastbroec vocata nõ aliud significat quàm si dicas, humilia prata pecori impinguando idonea. Videre hîc est, quàm breui frequenter fiat magna rerum conuersio. Quos campos Boiocalus Ansibariorum Princeps vnà cum suis popularibus sedium & domiciliorum indigis nec meritis vel suis vel suorum maximis, nec rationibus de iure gentium petitis Neronis tempore impetrare potuerat, eos ipsos filij ipsius & nepotes, quos rumor erat aut cæsos aut in seruitutem abactos, inuitis Romanis eripuerunt, & homines extorres & à Romanis, quos magnis beneficiis sibi obligauerant, neglecti atque deserti sic exiguo annorum numero conualuerunt, vt eos qui apud Germanos rerum potirentur & cum Romanis fœdera iunxissent, sedibus exigerent, atque penitùs delerent. Quòd autem dicam ab ipsis loca vacua inter Frisios & Rhenum occupata, id inde coniecto, quòd non ita multo pòst à re nauali plurimùm valuerint, & ab omnibus fide dignis Oceani accolæ ad Rheni ostia fuisse scribantur; quod fieri non potuisset, nisi quantum agri inter Frisios & Rhenum pateret, occupassent. Lacus autem per quos imbellem ætatem in campos vacuos Frisij portasse dicuntur, sunt ij qui hactenus inter siluas & Oceanum videntur, quorum qui maximus est & siluis proximus, emissarium habet ad ipsos campos quorum facimus mentionem. Frisia hac parte igitur his siluis & lacubus prius à vacuis Romanorum campis, deinde à Francis dirimebatur, quo fit vt Vechti fluminis, de quo an Vidrus sit, necne, nondum statuo, ac Rheni ostia non longo interuallo seiuncta, Francorum fuerint classi instruendæ perquàm opportuna; quibus locis nunc Campen / Geelmuiden / Vollenhouen oppida spectantur.

Franci Ansibarij in Frisiorum atque Batauorum finibus ad Oceanum imperium promouerunt.

Mastbroec.

Septem siluæ.

Franci Ansibarij campos eos quibus prius pulsi erant, inter Frisios et Batauos recuperant.

Francorum & Frisiorum limites.

Campen. Geelmuidẽ. Vollenhouẽ.

Frisio-

Campen. Gelmuiden. Vollenhouē. Frisiorū præcipuum nauale. Fleuū castellum. Flodorp. Groeninger-diep. Francos non fuisse partem Chaucorum.

Frisiorum illis temporibus præcipuum nauale videtur fuisse qua parte Groeninga mari proxima est, eo loco quo hodie **Flodorp** habitatur, cui nomen à Fleuo apud Tacitum castello videtur mansisse, quod Ptolemæus Philebum vocat. **Flodorp**/ siue Latinè, Fleui pagus visitur ad ipsum **Groeninger-diep**/ id est, ad Groeningorum altum, nauium maiorum receptaculum. Hæc eo accuratiùs & fortasse nimis prolixè de locorum positu dicuntur, ne quis à Beato Rhenano inductus, opinetur Francos sub nomine Chaucorum latuisse, & ex illorum littoribus Oceanum infestasse; quod credendum minimè esse ex frequenti & ferè assidua Francorum in Bataviam incursione perspicuum fit, quæ tam facilis & prompta ipsis non fuisset, si tota Frisiorum regione media abfuissent, immo Frisij priùs quàm Batavi fuissent inuadendi, in quorum agris transeundis maxima obstacula & impedimenta fuissent oblata, partim ex itineris difficultate, quod per pontes longos, qui aggeres sunt & tramites angusti inter paludosos campos, crebrò tenendum fuisset; partim quòd gens esset alieni iugi externæque iniuriæ impatiens, & non locorum magis natura quàm eximia sua virtute egregiè tuta. Ceterùm quia non Rhenanus tantùm Chaucorum partem Francos fecit, sed alios etiam in eandem video sententiam descendisse, operæpretium me facturum puto, si totum Taciti locum, cuius modò mentionem feci, transscribam; quò quiuis inde æstimare possit, quàm veri simile non sit, Francos per Frisiorum agros è Chaucis vsque incursasse regionem Batauorum.

Frisii Romanis bellum inferunt.

Eodem, inquit, anno Frisij Transrhenanus populus pacem exuêre nostra magis auaritia, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum pro angustia rerum, vt in vsus militares coria boum penderent, non intenta cuiusquam cura quæ firmitudo, quæ mensura; donec Olennius è primipilaribus regendis Frisiis impositus terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum seruitio tradebant. Hinc ira & questus, & postquam non subueniebat remedium ex bello, rapti qui tributo aderant milites & patibulo affixi. Olennius infensos fuga præuenit, receptus castello cui nomen Fleuum, & haud spernenda illic ciuium sociorumque manus littora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouincia peditumque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat, atque interim repertis vadis alam Canninefatum & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet; qui iam acie compositi pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ, dein tempore interiecto acriùs eques immissus: satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis quod reliquum auxiliorum trad[illegible] atque ille dubia suorum re in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus. Neque Dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit, quamquam multi tribunorum præfectorumque, & insignes centuriones cecidissent.

Fleuum castellum.

Lucus Baduhenna.

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugna in posterum extracta confectos, & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret; neque Senatus in eo cura an imperij extrema dehonestarentur. Hæc ille. Quis modò credet Francos per hunc populum paludibus, lacubus, siluis & sua ipsius vi satis munitum ad Batauos transiisse, idque tam obiter, vt & Frisiis dormitantibus, & Romanis ignaris id factum videretur; cùm ipsorum per Frisiam expeditionis nemo eorum meminerit, qui alioquin de Batauia vel hostiliter inuasa vel etiam occupata scripserunt?

Frisiorū clarum ex victoria nomen.

NVNC igitur non vanis nec futilibus, at contrà sat firmis, vt res fert, coniecturis id mihi videor effecisse, vt cuiuis non omnino peruicaci probari possit, Francos Cimmeriorum

riorum olim partem fuiſſe, atque à Mæotide digreſſos, perinde atque eos qui Cimbrorũ nomen retinuerũt, in Germaniam Oceano finitimam cõmigraſſe; atq. inde ſedes inter Chaucos maiores & Langobardos Cheruſcorũ finibus proximos poſuiſſe, nomine ſibi indito Angriuariorum: atque pòſt hinc à Chaucis maioribus expulſos, Anſibarios dici cœpiſſe per vicinorum irriſionem, quòd iam non arripere, vt ſolent, ex nomine priore iactabant, ſed videre aliorum res poſſent, atque ita extorres ſiluas & ſaltus Chamauis vicinas tantiſper tenuiſſe, dum ad Bructerorum imperium euertendum inuitarentur; & hîc rurſus vetus Angriuariorum nomen alienis arripiendis recuperaſſe; nec eo contentos, auguſtum illud Francorum nomen de priſcis maioribus ſuis repetiuiſſe, eo ipſo ominatos quod ſunt conſecuti, ſe nimirum longè lateque palmites ſuos in Romanorum prouincias extenſuros. Quamobrem his modò, velut incunabulis quibuſdam renaſcenti populo, conſtitutis, è quibus & Oceanum poſſent, & traiecto Rheno Germaniam inferiorem infeſtare; ordinis rationi conſentaneum eſſet, vt quæ hîc ab altero Traiani Imperatoris conſulatu geſſerint, exponeretur. Verùm quoniam nihil domeſticis ipſorum monumentis adiuuamur; vtpote hominum rei bene gerendæ quàm litteris mandandæ ſtudioſorum; niſi fortè Hunibaldos quis fabulatores frigidiſſimos idoneos teſtes arbitretur, contentos nos eſſe oportebit iis quæ à Romanis memoriæ prodita leguntur; ea tamen conditione, vt ab hoſtibus & iniquis rerum externarũ æſtimatoribus profecta intelligantur. Ceterùm quando non pauca in iis quæ modò à nobis ſunt citata ad hunc locũ ſpectantia continentur; non erit opus vt eiſdẽ repetendis ſimus non prolixiores tantùm, ſed delicatioribus etiã auribus odioſi. In ipſis certè felicitatis ſuæ exordiis veriſimile eſt eos Rheni ripas citeriores non tentaſſe, ne Romanos multo potentiores contra ſe necdum bene confirmatos irritarent; ſatis id rati quòd ad Oceanum vſq. vacua loca occupaſſent, vt & modò dixi, & ex iis liquet qui Francos principiò ad Oceanum & Rheni paludes habitaſſe ſcribũt. Tempore Antonini Pij legimus apud Iulium Capitolinum, Cattos in Germaniam ac Rhœtiam irrupiſſe, Marcomannos, Quados, Sueuos, Hermunduros, & alios quoſdã populos aduerſus Romanos coniuraſſe, ſed nulla adhuc mentio vel Francorum, vel Angriuariorum; cùm tamẽ eo tempore in Britanniam Calphurnius Agricola mitteretur; quo, ſi quicquam in Germania inferiore turbatũ fuiſſet, ab eodem ſcriptore additum haberemus. Cùm autem Antoninus Germanorum auxilia contra Germanos emiſſe dicatur, ea ipſa arte qua etiam noſtro tẽpore Germani vincuntur, fuerintq. multo antea Bataui & Thungri in ſtipendiis Romanorum, non puto veri diſſimile fore, ſi dicantur eo tempore Franci quoque nonnulli ſub nomine Germanorum contra Cattos, Marcomannos & Quados & ceteros vicinos conducti fuiſſe; non illud quidẽ vllo in Romano ſtudio, ſed ingenito Germanis res ſuas bello augẽdi amore, & ſi domi pax ſit, foris militiam quærendi conſuetudine: tum ea etiam fortaſſe cauſſa, vt Romanæ militiæ aſſueti reapſe diſcerent quibus artibus imperium propagandũ tuendumq. eſſet. Vt ſic ſuſpicer, facit cùm Batauorũ & Thungrorum vicinia, quorũ exemplo facilè poterant inuitari; tum etiam quòd maiores ipſorũ duce Boiocalo in Romanis c- ſtris meruiſſent. Via mihi ſanè planiſſima videtur ad nocendũ, priùs omnem militarem diſciplinam eius gentis peruidere, cui exitium machinaris quàm quicquam hoſtile tentes. Qua verò id ratione faciliùs conſequaris, quàm ſi iis quorũ finibus inhias auxiliares cohortes mittas, quæ non armorum modò & ſtratagematũ vſum perſpiciant, ſed locorũ etiam & temporum opportunitates explorent. Scio equidem Francorũ nomen id temporis necdum celebrari ab hiſtoriæ ſcriptoribus; at illud non poſſumus negare, ſub Gallieno Francos Poſthumo auxiliares fuiſſe, apertè id Trebellio Pollione teſtificato. Cùm igitur hic è tota Gallia Germanos ſcribatur profligaſſe, & Francorum auxiliis vſus eſſe, ſic hanc rem mecũ ſupputo; lubenter Francos contra Cattos, Tenchteros, ceterosq. in Gallia pugnaſſe, vt ipſi vel precario vel vi eadẽ loca pòſt occuparent, à quibus ſolo fluminis diſcrimine ſeiungerentur. Pòſt verò nõ ita multo apertè cœpere Romanos laceſſere, ſed, vt Mars eſt ἀλλοπρόσαλλος, dubio frequenter & triſti euentu. Nam minimo exinde tẽporis interuallo in Galliam eruperunt, totam regionem ferè incurſantes, quos Flauius Vopiſcus pulſos ſcribit ab Aureliano necdũ Imperatore, verũ ſextæ legionis Gallicanæ tribuno, ita vt id accidiſſe videatur cõfeſtim à Poſthumi morte, aut ipſo adhuc Gallieno aut Claudio imperante. Ceterùm cùm ſexta hæc legio apud Maguntiacum ſtationem

Francos Romanis contra Cattos, Marcomannos, & Quados militauiſſe.

Franci Poſthumo auxiliares.

Franci ab Aureliano pulſi.

habuiſſe ſcribatur, par eſt credere, eouſq. tum Francos excurriſſe, & cohortem aliquam corũ ab Aureliano victam, non pluribus captis quàm trecentis & ſeptingentis interemptis; ne quis putet totas ipſorũ copias iuſta acie ad internecionem cæſas. Celebratur & Probi cõtra eos victoria, quo loco paludũ, quibus ſe tuerẽtur, Flauius meminit; & Frãcos à Germanis & Alemanis diſcernit. Mox inde non Galliarũ modò vaſtatione, ſed nauali etiã re inclaruerunt, vt Panegyricus Maximiniano dictus oſtẽdit, qui Britanniam quoq. ab ipſis vexatã occupatamq. ex parte cõmemorat: atq. adeò tum temporis res ipſorum inualuiſſe, tum domeſticis tum ſociorũ armis, vt omni Romanorũ imperio exitiũ imminere videretur; quod his verbis expreſſum eſt: Confeciſti, inquam, bellũ, Cæſar inuicte, quod cunctis impẽdere prouinciis videbatur, tamq. latè vagari & flagrare poterat, quàm latè omnis Oceanus & mediterranei ſinus alluunt. Neq. enim ſi metu veſtri lues illa ſolis Britanniæ viſceribus intabuit, id idcirco neſcimus, quanto ſe aliâs furore iactaſſet, ſi fiduciam peruagandi quà patebat, habuiſſet. Nullo ſiquidem certo fine montiũ aut fluminũ terminabatur, quem diſpoſitæ limitis cuſtodiæ nõ tuerentur: ſed vbiq. nauis licet nobis virtutẽ felicitatemq. veſtrã haberemus, magnis tamẽ terroribus imminebat, quà iacẽt maria, quà vẽti ferũt. Recurſabat quippe in animos illa ſub diuo Probo & paucorũ ex Francis captiuorũ incredibilis audacia, & indigna felicitas; qui à Ponto vſq. correptis nauibus Græciam Aſiamq. populati, nec impunè pleriſq. Libyæ littoribus appulſi, ipſas poſtremò naualibus quondã victoriis nobiles ceperant Syracuſas, & immẽſo itinere peruecti Oceanum, quà terras rupit, intrauerant; atq. ita euentu temeritatis oſtenderant, nihil eſſe clauſum piraticæ deſperationi quò nauigiis patẽret acceſſus. Itaq. hac victoria veſtra nõ Britannia ſolùm ſeruitute eſt liberata, ſed omnibus nationibus ſecuritas reſtituta, quę maritimo vſu tantum in bello adire periculi poterant, quantũ in pace cõmodi conſequuntur. Nunc ſecura eſt, vt de latere Gallico taceam, quamuis pęnè cõſpicuis littoribus Hiſpania, nunc Italia, nunc Africa, nunc omnes vſq. ad Mæotidas paludes perpetuis curis vacant gentes. Hæc Panegyriſta qui paullo pòſt, de gaudio Britannorum loquens, hæc addit: Meritò igitur ſtatim atque ad littus illud exoptatius olim vindex & liberator appuleras, obuius ſeſe maieſtati tuæ triumphus effudit, exultanteſque gaudio Britanni cum coniugibus ac liberis ſe obtulerunt; non te ipſum modò, quem vt cælo delapſum intuebantur, ſed etiam nauis illius quę tuum numen aduexerat, vela remigiaque venerantes, paratique te ingredientem ſtratis ſentire corporibus. Nec mirum, ſi tanto gaudio ferebantur poſt tot annorũ miſerrimam captiuitatem, poſt violatas coniuges, poſt liberorum turpe ſeruitium, tandem liberi tandemque Romani, tandem vera imperij luce recreati. Atque hæc quidem Maximiniani laudator de Britannia à Francis ſubiugata: quam cùm dicat multos annos ſeruitute preſſam fuiſſe, probabile fit vel Gallieno imperante, vel mox inde fuiſſe occupatam. Videre licet in his Panegyrici verbis, quantum cœperint iam tum Franci terrorem Romanorum prouinciis incutere, quamq. totum orbem nominis ſui claritate perſtringere. Nec facilè crediderim, eò maritimæ potentiæ intra paucos annos progreſſos, vt omnia maria explorata haberent, vt habuiſſe ſub Probo videntur; ſed hoc ex iis quæ referuntur colligo, ſimulatq. Bructeros imperio ſedibuſque expuliſſent, ſtatim de Oceano cogitaſſe, atque eo auidiùs agros ad mare ripamque Rheni militibus Romanis reſeruatos ſibi vindicauiſſe.

Franci re nauali clari Britanniam vexant.

VERVM nunc ſatis de Britannia: videamus hinc quam Galliæ partẽ primùm inuaſerint, vt & ex eo perſpicuum fiat, veras à nobis ipſorum ſedes in Germania cõmonſtratas eſſe. Id rurſus idem Panegyricus oſtendit, dum & terras à Scaldi irrigatas, & inſulam Rheni brachiis cõprehenſam à Francis occupatas fuiſſe dicit. Quamquam, inquit, illa regio diuinis expeditionibus tuis Cæſar vindicata atque purgata quam obliquis meatibus Scaldis interfluit, quamque diuortio ſui Rhenus amplectitur, pænè vt cum verbi periculo loquar, terra non eſt; ita penitùs aquis imbuta permaduit, vt non ſolùm quà manifeſtè paluſtris eſt cedat adnixum, & hauriat preſſa veſtigium; ſed etiam vbi paullo videtur firmior, pedum pulſu tentata quatiatur, & ſentire ſe procul mota pondus teſtetur: ita, vt res eſt, ſubiacentibus innatat & ſuſpenſa latè vacillat, vt meritò quis duxerit exercendum fuiſſe tali ſolo militem ad nauale certamen. Sed neque illæ fraudes locorum, nec quæ plura inerant perfugia ſiluarum barbaros tegere potuerunt, quò minùs ditioni tuæ diuinitatis omnes ſeſe dedere cogerentur.

Franci quam partem Galliæ primùm inuaſerint.

His

Batauia primùm & Brabantiæ Flandriæq; proxima à Francis tentata atq. ſubiecta.

His verbis Panegyriſta ſatis oſtendit, Batauiam principiò ac deinde Brabantiæ & Flandriæ proximas partes à Francis fuiſſe tentatas atque ſubiectas: è quibus quamuis à Maximiano pulſi dicantur, non ſic tamen pulſi ſunt, vt non rurſus eadem arua tempore Conſtantij occuparint, & rurſus fuerint eiiciendi. Qua de re Panegyricus Conſtantino dictus ſic habet, de Conſtantio patre verba faciens: Purgauit ille Batauiam aduena hoſte depulſo. Porrò neque Conſtantius ita Francos depulit, vt non mox Conſtantinus quoque eius filius occaſionem nanciſceretur magnæ crudelitatis contra hanc gentem edendæ. Duos reges ipſorum captos beſtiis obiecit, quod infame mortis genus Eutropius expreſſit. Panegyriſtæ ſupplicium quidem vltimum de ipſis ſumptum prodiderunt, ſed quale id fuerit non explicarunt. vnius, omiſſis ceteris, verba adſcribam: Affeciſti, inquit, pœna temeritatis reges ipſos Franciæ, qui per abſentiam patris tui pacem violauerant; non dubitaſti vltimis punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia & inexpiabiles iras. Cur enim vllam reputet iuſtæ ſeueritatis offenſam Imp. qui quod fecit tueri poteſt, tua clementia eſt quæ parcit inimicis, & ſibi magis proſpicit quàm ignoſcit. Te verò Conſtantine quantumlibet oderint hoſtes, dum perhorreſcant. Hæc eſt enim vera virtus, vt non ament, & quieſcant. Cautior licet ſit qui deuinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen eſt qui calcat iratos. Renouaſti Imp. veterem illam Romani Imperij fiduciam, quæ de captis hoſtium ducibus vindictam morte ſumebat. Tunc enim captiui reges cùm à portis vſque ad forum triumphantium currus honeſtaſſent, ſimulatque in Capitolium currum flectere cœperat Imp. abrepti in carcerem necabantur. Vnus Perſeus, ipſo Paulo qui ſe dedentem ceperat deprecante, legem illius ſeueritatis euaſit; ceteri in vinculis luce priuati aliis regibus dedere documentum, vt mallent amicitiam colere Romanorum, quàm exaſperare iuſtitiam. Adeò & hoc boni confert pœna hoſtibus irrogata, vt non ſolùm inimici ferocire non audeant, ſed etiam amici impenſiùs reuereantur. Inde eſt igitur Imp. pax iſta qua fruimur. Neque enim Rheni iam gurgitibus, ſed nominis tui terrore munimur, quamlibet ille aut areſcat æſtu, aut reſidat gelu; neutro hoſtis audebit vti vado. Nihil enim tam inſuperabili vallo natura præcluſit, quod non penetret audacia, cui aliqua conandi ſpes relinquatur. Ille eſt inexpugnabilis murus quem exſtruit fama virtuti. Sciunt poſſe Franci tranſire Rhenum, quos ad necem ſuam libenter admittas: ſed nec victoriam poſſunt ſperare, nec veniam. Quid ipſos maneat ex regum ſuorum cruciatibus metiuntur: idcoque tantum abeſt vt amnis illius tranſitum moliantur, magis vt coëmpta poteſtate deſperent. Vbi nunc eſt illa ferocia? vbi ſemper infida mobilitas? Iam ne procul quidem Rhenum audetis accolere, & vix ſecuri flumina interiora petitis. Contrà hinc per interualla diſpoſita magis ornant limitem caſtella quàm protegunt. Arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola: toto noſtri greges flumine bicorni auerſantur. Hæc eſt tua, Conſtantine, de Aſcarici nece Gaiſique ſupplicio quotidiana atque æterna victoria, omnibus quondam ſecundis prœliis anteponenda: ſemel acie vincitur, ſine fine documento. Cladem ſuam, quamuis multi pereant, vulgus ignorat: compendium eſt deuincendorum hoſtium, duces ſuſtuliſſe. Hæc ille; in quibus nonnulla correximus, vt manifeſtũ erit conferenti.

Conſtantinus Imper. duos Francorum reges beſtiis obiecit.

Aſcaricus & Gaiſus Francorum reges à Conſtantino affecti ſupplicio.

Gaiſi etymõ. *Geis.* *Geiſel.* *Geiſbert.* *Aſcarici nomenclaturæ ratio.*

Beatus Rhenanus Regaiſum legit, ego Gaiſi nomen retinui, quod pro Geîſo, frequenti nobis vóce, ſcriptum à Romanis exiſtimo. Eſt autem Geis / obſidem vel accipere vel dare. vnde Geiſel & Geiſeler, obſes; & Geiſbert, is qui dignus eſt vt ſit obſes, quem deciſa ſyllaba poſteriore Geis vocamus; à quo an Gaiſus deducatur, aliorum arbitrio permitto. An Aſcaricum è Scar-rijc / quo cateruarum diues notatur, Latini fecerint; an verò Haſt-ſcar-rijc fuerit nominatus, & molliùs Aſcaric / quod eſt citò cateruarum diues, equidem ignoro: nec mirum in tanta propriorum nominum corruptela nihil certi ſtatui poſſe. Primi ſanè hi ſunt Francorum reges quorum nomina apud fidos hiſtoriæ ſcriptores exſtent, fortaſſis etiam in occultis manſura, niſi inſigni Conſtantini ſæuitia innotuiſſent.

Pharamundũ non fuiſſe primum Francorum regem.

Diversos Francorum reges citra nomina Panegyricus idem commemorat, ad Conſtantij principatum eos referens: quamobrem vix audiendos puto qui Pharamundum primum Francorũ regem fuiſſe ſcribunt, eo decepti, quòd Sulpicius Seuerus Genebaldum, Marcomerem & Sunnonem duces vocet Francorum, non reges, in ea expe-

ditione qua multo pôst Galliam siue Germaniam secundam, Theodosio & Maximo de imperio certantibus, inuaserunt. Quasi verò & non alius tum temporis potuerit esse rex, qui hos emiserit; vel veritati aduersetur, si quis regem dum exercitum ducit, ab officio ducem appellet. Nostra nihil refert, reges'ne fuerint an duces, qui tum clauum reip. Francorum tenebant: id saltem constat, ducis nomen, vti hodie vsurpatur, æquè ad Monarchiam atque regis pertinere, tametsi hoc quàm illud honorificentius & augustius habeatur. Verùm hæc quæstio aliis relinquatur, qui norunt quibus finibus dux à rege separetur, & quo limite vterque distet à Tyranno. Nobis satis est ostendisse, Constantij & Constantini magni tempore Francis reges de Romanorum testimonio fuisse, multo ante Pharamundi ætatem. Quid quòd præter Eutropium & Panegyristas Ammianus quoque Marcellinus regis Francorum apertam faciat mentionem, addito etiam Mallobaudis nomine, idque viuo adhuc Valente cùm quæ de Genebaldo Marcomere & Sunnone Sulpicius, & ex eo Gregorius Turonensis Episcopus refert, non post Valentem modò à Gotis cæsum, sed post Gratianum etiam apud Lugdunum interfectum accidisse scribantur, eo nimirum tempore quo Theodosius Maximi tyrannidem ibat deiectum. Quando igitur Francorum reges ab iis celebrantur qui multo ante Pharamundum litterarum laude floruerunt, magnæ negligentiæ accusandi sunt qui postea regnum ipsorum exordiuntur. Hac igitur dubitatione obiter profligata, à Constantini magni ætate ad inferiora pergamus, eo tamen priùs adiecto, quod in Panegyrico est ad hunc eundem Imperatorem, Francos multos è sedibus suis palustribus, quas ad Rheni ostia tenebant, à Constantio domicilia agrosque meliores quàm antra habuissent in Gallia accepisse. Nec verò eo primùm tempore in Galliam à Romanis sunt admissi, sed antè quoque ab ipso Maximiano, cùm semel eiecti essent, sunt Gallicis agris donati; quod Panegyrista ita expressit, vt Neruiorum & Treuerorum arua dicat à Francis postliminio restitùtis excoli. Antea autem hæc loca ab ipsis occupata fuisse, non hoc tantùm testimonium conuincit; sed Eumenius quoque Rhetor Galliæ sub Diocletiano præfectum laudans sic ob oculos ponit, vt facilè quiuis inde intelligat, non agros modò à Francis vastatos & cultoribus nudatos fuisse, sed arces etiam omnes & opida euersa, non secus atque si vndis fuissent hausta & absorpta. Coacti igitur sunt Romani vltrò Francis arua quæ depopulati essent & in solitudinem tristem redegissent offerre, ne loca perpetuò vacua manerent & inculta, ad quæ conferenda non alius quisquam accedere auderet. Nam quòd vel historiæ vel panegyricorum scriptores ad Francorum referunt seruitutem, quasi coacti Romanorum agros colerent, & delectu militiam iuuarent, perridiculum ei videbitur qui sciat non aliam caussam Galliæ inuadendæ ipsis fuisse, quàm vt eius agros possiderent; & nihil prius aut potius semper Germanis fuisse, quàm rem domesticam externorum stipendiis augere. Alio nobis modo veritas eruenda, Romanos, animaduerso non posse citra frumenti copiam Germaniam secundam teneri aduersus Francorum violentiam, rebus ita suis consuluisse, vt vltrò Francis concederent quod armis quærebant, tum quò agri culti annonam laxarent, & Franci contra Francos sua tuerentur, & Romano militi & Galliæ darent securitatem; tum quò bellicosa iuuentute Romanorum copias viresque augerent. Interpretentur hæc vtcumque volent Romani scriptores, & laudi dent suis imperatoribus; numquam tamen efficient vt non ipsa veritas sese luculentissimis indiciis prodat.

Constantius Francis in Gallia sedes attribuit.

Maximianus Gallicis agris donauit Francos.

Quamuis enim Constantinus terrore putauerit Francos hostes cohibendos, eoque duos ipsorum reges bestiis obiecerit insigni ferocis animi & crudelis argumento; ipsemet tamen atque eius filij aliter sibi agendum rati cum iis quos amicos sociosque haberent, Francorum plurimos non solùm in militiam, sed in aulam etiam & palatium adsciuerunt; quorum nonnulli ad summos honores euecti leguntur, quò Francis amicis & beneficiorum insigniũ vinculo sibi obstrictis aduersus Francos & ceteros hostes auxiliaribus vterentur. Constantius enim Malarichũ apud se habuit: quem, licet Marcellinus gentilium dumtaxat rectorem vocet, ego tamen regem fuisse ex iis quæ de Mallobaude successore scripsit colligo; quem regem fuisse Francorum, libro tricesimo primo apertè profitetur. Francorum autem Constantij tempore in palatio multitudinem floruisse

Malarichus Francorum rex.

Mallobaudus Francus tribunus palatij.

floruisse idem Ammianus testificatione sua confirmat, quo loco fœdas calumniarum insidias contra Siluanum natione Francum pedestris militiæ in Gallia rectorem structas describit. Eodem igitur tempore & pedestrem in Gallia exercitum Francus regebat, & armorum in palatio tribunatu Mallobaudes Francus nobilis habebatur, & Malarichus apud Imperatorem inter gentiles suos sceptrum tenebat. Siluanus hic Francus patrem habuerat Bonitium virum strennuum & claris fortis animi exemplis nobilissimum, cuius maximè auxilio Constantinus Licinium vicit; quod eo magis credendum, quòd ab Ammiano prodatur, qui se tamen vnũ fuisse fatetur ex iis qui Constantij iussu Siluanum occidi curarunt. Nec minus Siluanum propria laude quàm parentis gloria celebrauit, dicens eum à Barbaris Galliam fortissimè vindicasse: qua de re egregiè eximieque gesta contra exspectationem æmulorum, qui tanta mole oppressum iri sperauerant, grauissimam inuidiam incurrisse; hinc mox Dynamij, Lampadij, & Eusebij calumniis apud Constantium, id genus artibus facillimum captu, traductum oneratumque fuisse: tametsi Malarichus absentis caussam strennuè tueretur, seque offerret ad Siluanum coram Imperatore sistendum. Verùm sanis Malarichi consiliis reiectis, calumniatores indies magis atque magis apud Constantium instabant, quo frequentibus epistolis cognito, Siluanus suffragiis principum exercitus sui Agrippinæ ad imperij culmen adscendit, quo clàm aliquot à Constantio destinati, & inter ceteros Ammianus Marcellinus, Braccatos & Cornutos copiarũ Siluani partem magnis pecuniis & promissis currumpunt, quo ex inopinato ducem suum trucidarent. Interficitur igitur Siluanus vir belli artibus clarissimis in ædicula Christianorum, quò irruentibus militibus confugerat. Quanti autem huius virtus inter Romanos æstimaretur, quamuis inuidia, clarissimum quemq. velut vmbra perpetuò secutura, non declarasset; ipsius tamen Constantij, & omnium eorum qui in regia summi essent, metus illustri documento ostendit, dum nuncio purpuræ à Franco sumptæ omnes attoniti, haud secus atq. si fulmine icti fuissent, redderentur. Profectò ita res erat, nisi fortissimum virum doli Græca Marcellini & sociorum arte constructi, & milites ad scelera venales improuisum & inermem oppressissent, egregium Romani habuissent Imperatorem, non illum quidem vel ambitione vel Constantij odio, sed necessitate calumniatorum ad summũ fastigium prouectũ. Fuit in huius exercitu tribunus quidã Francus, quem Laniogaisum Marcellinus appellat, aiens eum solũ Constanti morienti adfuisse, & Siluano dubitanti hærentiq. qui salutẽ inueniret; præcipuum auctorẽ, vt animo cõfirmato id ageret quod præsens necessitas postularet. Hunc Sex. Aurelius Victor Gaisonem vocat, Constantem ab eo occisum asserens; cuius nominis monitu, Gaisum in Panegyrico paullo superiùs citato legendum censui, non Regaisum, vt Rhenanus corrigendũ nomen existimauit. Equidem suspicor in Ammiano legendũ Lango Gaisum, nõ Laniogaisum, vt sit Gaisus cognomento Longus. Nunc itaq. constat, Francos nõ solùm suos domi reges ante Pharamundum habuisse, verumetiam apud Romanos Imperatorem, breuis illum quidem regni, quod vicesimo octauo die violenta morte terminauit, sed talem tamen, vt ab ipsis etiam hostibus qui mortem eius procurarunt, laudetur. Præter belli laudem, quam eximiam in eo fuisse monstraui, celebratur & insigni aliarum virtutum præconio ab Aurelio Victore. Fuit, inquit, ingenio blandissimus, & quamquam barbaro patre genitus, tamen institutione Romana satis cultus & patiens. Perspicuum igitur quàm illustribus virtutum dotibus hic fuerit ornatus, quem Romani & Græci, barbarorum hostes infensissimi, coacti sunt egregiis laudibus efferre; quem si inuidia viuere siuisset, habuissent Franci quem Traiano & Antonino in Romano imperio rectè gubernando comparare potuissent. Videmus itaque quanta belli fortiumque factorum gloria cùm sub Constantino Magno, tum sub filio Constantio Franci floruerint, quibusque maximè viribus Galliam defenderint Romani.

Siluanus Frãcus Romanorum in Gallia pedestris militiæ rector.

Bonitius Francus, Siluani pater.

Marcellinus vnus ex iis quibus Siluani cædes commissa est.

Siluanus trucidatus.

Siluani laudes.

Laniogaisus, siue Langogaisus Francus.

PORRÒ Siluani virtutes non vita tantùm, sed mors etiam ipsa demonstrauit; postquam hinc Alemani, hinc Franci, velut obice rupto, Rhenum transgressi totã Galliam concusserunt, & magnam eius partem occuparunt: vnde mox perspicuum fuit, quantum in vno viro fuerit momentum rerum feliciter gerendarum. qua de re hæc sunt Marcellini verba: Constantium verò exagitabant assidui nuncij, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente ad internecionem barbaris vastantibus vniuersa.

Mox addit, Constantium hac rerum difficultate pressum fuisse, vt Iulianum tum ad huc in Græcia palliatum ad imperij societatem adsciscéret; qui cùm Taurinos peruenisset, nuntium tristissimum accepit, Coloniam nimirum Agrippinam ampli nominis vrbem in secunda Germania pertinaci Barbarorum obsidione captam: quo audito sæpe dicitur murmurasse, nihil se plus adsecutum quàm vt occupatior interiret. Qui autem hi Barbari fuerint, sequenti mox libro declarat, vbi commemorata priùs victoria in superiore Germania, hæc subiungit verba: Nullo itaque posthac repugnante, ad recuperandam ire placuit Agrippinam, ante Cæsaris in Galliam aduentum excisam; per quos tractus nec ciuitas vlla visitur nec castellum, nisi quòd apud Confluentes, locum ita cognominatum, vbi amnis Mosella confunditur, Rigodulum opidum est, & vna prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus, non antè motus est exinde quàm Francorum regibus furore mitescente perterritis, pacem Reip. firmaret interim profuturam, & vrbem reciperet munitissimam: quibus vincendi primitiis lætus, per Treueros hiematurus apud Senonas opidum tunc opportunum abscessit; vbi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, vehens, scindebatur in multiplices curas; vt milites, qui à solitis desciuere præsidiis, reducerentur ad loca suspecta, & conspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac præuideret ne alimenta deessent exercitui per varia discursuro. Hæc sollicitè perpensantem hostilis aggreditur multitudo, opidi capiundi spe in maius accensa; ideo confidentes quòd nec scutarios adesse prodentibus perfugis didicerãt, nec Gentiles per municipia distributos, vt commodiùs vescerentur. Hæc ille: in quibus per Gentiles eos intelligit qui cum Francis, opidum expugnare contendentibus, eiusdem gentis essent; tametsi Romanorum stipendiis militarent: quo loco rursus cernas, præcipuum Galliæ custodiendæ præsidium penes Francos tum fuisse; vt hinc liceat existimare, solis Germanorum viribus Germanos superari vincique posse. Iam & illud hîc iterum annotes, Francorum tunc reges fuisse qui Galliam infestabant; quò magis mireris eos qui quæstionem de Francorum regum antiquitate aggressi, nullos ante Pharamundum inuenire potuerunt. nec hoc tantùm, sed & illud annotes, per Francorum Reges Romanis confœderatos & militantes Galliam diu fuisse defensam. vnde fit vt monstri simile videatur, Francorum res tam magna mox inde incrementa cepisse, cùm discordia non augeri & prouehi res soleant, sed contrà retrò ferri atque collabi. Verùm nec concordia tanta vlla est & animorum vnio, vt regna vel constituere possit vel conseruare; nec rursus tanta discordia, vt imperia queat euertere; nisi Deus suam adiungat voluntatem, in qua sola fundamentum est omnium regnorum & rerum publicarum. Cùm itaque Franci exploratum haberent, & scutarios abesse & gentiles suos per municipia distributos, vt largiùs lautiusque se tractandi copiam haberent, Iulianum ausi sunt obsidere: verùm ingens Cæsaris diligentia, & peruigil cura, & maior quàm ducem deceret audacia spem ipsorum fefellit: qua deiecti, post tricesimum diem obsidionem soluerunt. Cæsare per æstatem sequentem contra Allemannos occupato, Franci rursus populabundi per Galliam discurrerunt, quod Ammianus ad hunc modum exposuit: Remos Seuerus Magister equitum per Agrippinam petens & Iuliacum, Francorum validissimos cuneos mille sexcentis velitibus, vt postea claruit, vacua præsidiis loca vastantes offendit: hac opportunitate in scelus audaciam erigente, quòd Cæsare in Allemannorum secessibus occupato, nulloque vetante expleri se posse prædarum opimitate sunt arbitrati: sed metu iam reuersi exercitus, munimentis duobus, quæ olim exinanita sunt, occupatis, se quoad fieri poterat tuebantur. Hac Iulianus rei nouitate perculsus, & coniiciens quorsum erumperet, si iisdem transiisset intactis, retento milite circum vallare disposuit Castellum opidum, quod Mosa fluuius præterlambit, & adusque quartum & quinquagesimum diem, Decembri scilicet & Ianuario mense, obsidionales tractæ sunt moræ, destinatis Barbarorum animis incredibili pertinacia reluctans. Tunc pertimiscens solertissimus Cæsar ne obseruata nocte illum Barbari gelu vinctum amnem peruaderent, quotidie à Sole in vesperam flexo ad vsque lucis principium lusoriis nauibus discurrentes flumen vltro citroque milites ordinauit, vt crustis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facilè perueniret: hocque commento inedia & vigiliis & desperatione postrema lassati, sponte sepropria dederunt; statimque ad comitatum Augusti sunt missi: ad quos eximendos

Colonia Agrippina à Francis capta.

Rigodulum opidum.

Iulianus cum Francis pacem facit & Agrippinam Coloniam recipit.

Franci Romanis militantes Galliam diu defenderunt.

Iulianus à Francis obsessus.

Castellum Francorum opidum Iulianus obsidione capit.

mendos periculo multitudo Francorum egreſſa cùm captos cōperiſſet & aſportatos, nihil amplius auſa, repedauit ad ſua caſtra. hiſque perfectis, acturus hiemem reuertit Pariſios Cæſar. In his Ammiani verbis, mille ſexcentos legit Rhenanus; tametſi exemplaria typis excuſa habeant, In ſexcentis, phraſi alibi etiam à Marcellino vſurpata. Caſtellum autem opidum Keſſel / ni fallor, modò vocatur, qui pagus eſt in ſiniſtra Moſæ ripa à Venlo paullo plus minus duobus miliaribus diſtans, in Toxandriam, cuius pars eſt, rectiſſimum iter præbens. Iuliano interim Pariſiis hibernante; Franci ſecuri Toxandriam, quam habitandam ſibi multo antè deſtinauerant, rurſus inuadunt: verùm maximo ſuo malo, vti de Marcellini verbis docebo. Quibus paratis, inquit is de Iuliano Pariſios egreſſo loquens, petit primos omnium Francos, eos videlicet, quos conſuetudo Salios appellauit, auſos olim in Romano ſolo apud Toxandriam locum habitacula ſibi figere prælicenter. Cui cùm Thungros veniſſet, occurrit legatio prædictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiam tum in hibernis, pacem ſub hac lege prætendens, vt quieſcentes eos tamquam in ſuis nec laceſſeret quiſquam, nec vexaret. Hos legatos negotio plenè digeſto, oppoſitaque conditionum perplexitate, vt in iiſdem tractibus moraturus, dum redeunt muneratos abſoluit; dictoque citiùs ſecutus profectos, Seuero duce miſſo per ripam, ſubitò cunctos aggreſſus, tamquā fluminis turbo, perculſit; iamq. precantes potius quàm reſiſtentes in opportunam clementiæ partem effectu victoriæ flexo, dedentes ſe cum opibus liberiſque ſuſcepit. Chamauos itidem auſos ſimilia adortus, eàdem celeritate partim cecīdit, partim acriter repugnantes, viuosq. captos compegit in vincula; alios præcipiti fuga trepidantes ad ſua, ne militem ſpatio longo defatigaret, abire interim permiſit innocuos: quorum legatis paullò poſtea miſſis precatum conſultumque rebus ſuis, humi proſtratis ſub obtutibus eius pacem hoc tribuit pacto, vt ad ſua redirent incolumes. Cunctis igitur ex voto currentibus, ſtudio peruigili properans modis omnibus vtilitatem fundare, prouinciarum munimenta tria recta ſerie ſuperciliis impoſita fluminis Moſæ, ſubuerſa dudum obſtinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat, & ilicò ſunt inſtaurata procinctu paulliſper omiſſo.

Caſtellū opidum Keſſel/ nunc vicus.

Salij Franci.

Iulianus Frācos Salios dedentes ſe ſuſcipit.

Chamaui à Iuliano domiti, & pacem petere coacti.

HÆC Marcellini verba non otioſè nobis ſunt expendenda, propterea quòd ſolidum veritatis, aduerſum eos qui de Francorum rebus poſteriùs ſcripſerunt, defendendæ ſtruant fundamentum. Plerique enim Francos à Sala fluuio in Mœnum ſeſe exonerante Salios nominatos ſcribunt, & inter eos doctrinæ nomine facilè princeps Beatus Rhenanus, citra omnem Scepticorum epochen, non aliunde Salios dici tradit. Quamobrem accuriatùs conſiderandum, quouſq; Francorum fines eo tempore quo hæc à Saliis Marcellinus tentata prodit, pertinuerint; quod ex eodem diſcere licebit, ſi quæ de Allemannis à Iuliano vltra Rhenum domitis ſcripſit, audiantur. Ait enim, Cæſarem poſt inſignem contra Allemanos apud Argentoratum victoriam Moguntiacum petiiſſe, præda captiuiſque Mediomatricos priùs ad ſeruandum miſſis, ibique ponte compacto Rhenum tranſiiſſe, vt Allemanos in ſuis ipſorum ſedibus inuaderet & affligeret, paria facturus eorum quæ in Gallia perpetraſſent. Barbaros autē viribus ſuis non fidentes, trans Mœnum fuga ſe ſurripuiſſe: interea nemine Romanis reſiſtente, munimentum à Troiano in Allemanorum ſolo erectum, & ab Allemanis deſtructum, Iulianum reparaſſe. Quam clariorem ſignificationem dare Marcellinus potuiſſet, ad Allemanorum ſedes oſtendendas; cùm è Moguntiaco tranſitu ad illos deſignet, & è regione Traiani caſtrum demonſtret? Eſt hactenus locus Caſtel nomine in oppoſita ripa, ab illo haud dubie nomen retinens; quod Iulianus, cùm ab hoſtibus, in quorum terra ſtructum erat, fuiſſet euerſum, renouauit: quamquam haud inſcius ſum, Beatum Rhenanum longè aliter ſententiam dixiſſe, è Cronbergo Tronbergum, quaſi Traianobergum, commentum: quem manifeſtū erroris facit Ammianus, hoc mihi dans aduerſus eum teſtimonium, Romanos nō vltra decimum lapidem à Rheno progreſſos, retrò gradum vertiſſe, eo quòd ignota ſiluarum latibula & inſtantis hiemis iniurias timerent: atque ea ratione ad Traiani caſtrum veniſſe, quod longè abeſt vt Cronbergo poſſit applicari, ſi interualli & itineris ratio conferatur. Videtur autem Allemaniæ ea pars quæ Moguntiacum contra ſpectat, Suomarij fuiſſe, atq. inde trans Mœnum Hortarij regnum, atque inde ſurſum diuerſos Allemanorum reges Rheno propinqua loca ad ripam vſq. Rauracis oppoſitam tenuiſſe. Circa autem Palatinatum hodie dictum terminales

Allemani à Iuliano fugati.

Traiani caſtrū, Caſtel.

Suomarij regnum.

Hortarij regnum.

Burgundiorũ & Alemanorum termini. *Capellatium.* *Palas.*

lapides erant Alemanorum & Burgundiorum, ea regione quæ tunc Capellatij vel Palas nominabatur; quod Marcellinus libro decimo octauo, de Iuliani in Alemaniam transitu loquens, his verbis exponit: Statimque difficultate omni depulsa, ponte constrato, sollicitarum gentium opinione præuenta, visus in Barbarico miles per Hortarij regna transibat intacta; Vbi verò terras infestorum etiam tum tetigit regum, vrens omnia rapiensque per medium rebellium solùm grassabatur intrepidus: Postque sepimenta fragilium penatium, & obtruncatam hominum multitudinem, visosque cadentes multos, aliosque supplicantes: cùm ventum fuisset ad regionem cui Capellatij vel Palas nomen est, vbi Terminales lapides Alemanorum & Burgundorum confinia distinguebant, castra sunt posita. Hæc aliaque apud eundem scriptorem lecta satis declarant, quæ gens inter Mœnum & Palatinatum ad Rhenum habitarit, quæ item inter Neccarum, quem nonnumquam Nicarum vocant, & Mœnum Germaniæ interiora id temporis possederit: Nomina certè Palas & Capellatium Theutonici sermonis peritis aperiunt, ea parte terminos fuisse constitutos, & ad eos illa fieri solere quæ in hostilium gentium confinibus magno transeuntium periculo plerumque semper contingere scimus. Bene à Marcellino annotatum, hac in regione Terminales lapides fuisse, quando Pal-lant/ vnde Latini Palas fecerunt, hoc ipsum Germanis significet. Pal enim pro limite quouis vsurpamus, maximè pro lapide in terram depacto ad agrorum terminos indicandos. Lant autem regionem esse in eadem lingua æquè cognitum, ita vt Pallant regio sit in quo Terminales lapides sunt defixi. Capellatium alterius rei dat significationem quæ limitaneis regionibus non rarò solet adesse, vox facta ex eodem sermone in quo Cappe-lat/ idem est quod, penulæ desertio, si vocabulum hoc Latinus admittat, vel superioris vestis deliquium, siue penulam relinque: Frequenter enim regionum fines grassatoribus infestantur, eo quòd inde vel huc vel illuc, pro eo ac scelus in alteram ditionem designarunt, confugere promptum sit. Sunt & hodie in Germania loca quæ similiter latrociniis obnoxia similes sunt sortita nomenclaturas; nec mirum inter Alemanos & Burgundos iter tutum non fuisse, cùm vtraque gens Germana esset, nec aliena rapere, modò extra fines id fieret, quod ad confinia est facillimum, in turpibus haberet. Quamobrem non malè conueniunt Palas & Capellatium, quod Rhenanus non videtur animaduertisse, propterea quòd vocabula hæc Germanica apud Sueuos & huius ætatis Alemanos sint obsoleta, licet nobis sint in primis vsitata. An verò Palatinatus inde nomen acceperit, vti Rhenanus statuit, mihi necdum liquet; quòd si acceperit, integra dictione Germanica Palants graf diceretur, à qua Palts fieret, concisione non infrequenti; ad quam quidem interpretationem non puto discessuros, quibus magis adlubescit, si comes Palatij dicatur. Ex eadem tamen origine & Palatium & Pal nascitur, à Be Hal videlicet, siue per tenuem, Pe Hal; quod est, conseruo; quia limes siue terminus agrorum fines conseruat. Palatium item olim Pallant/ quasi Pe-hal-lant/ dicebatur: vnde nobile Pallantæum apud Romanos remansit. Principis enim & summi magistratus domus siue curia omnes suas cogitationes, omnia dicta, omnia acta eò referre debet, quò salus regionis conseruetur; in quibus & Terminus est omnium eorum, quæ vel publicè vel priuatim cuique sunt agenda, ita meritò optimaque de caussa Pallantæum, vnde Palatium lenitatis gratia factum, vocetur. Atque hæc obiter de Pal voce Cimbrica matrice vocabuli Romani, ex occasione lapidum terminalium, qui Palant nomine intelliguntur. Non diffiteor eosdem etiam Marcas vocari in eodem sermone; sed maior vis est significationis in conseruando quàm in considerando, quorum illud Pal/ hoc Marc intelligenti notat; eoque factum, vt quamuis vtrumque nostratibus cognitum sit, illo tamen malint pro termino quàm hoc vti; vtpote quo moneamur id genus lapides minimè conuellendos, sed vt ipsi fines conseruant, ita summa religione eodem in loco, eodem in statu, eademque firmitate perpetuò conseruandos. Quemadmodum porrò ex eisdem natalibus palatij nomen deriuatur, ita similiter magistratum, principem, eiusque comites hortatur, ne legum, morum, consuetudinisque Termini moueantur: quorum firmitate Reip. salus continetur. Sed iam ad tres capellas Martialis vocat. Constat modò Burgundos inter Neccarum & Mœnum Alemanis ad Rhenum habitantibus finitimos fuisse: quousque verò interiùs sedes extenderint, de numero gentis existimandum:

Neccarus. *Nicarus.* *Palas vocis etymon.* Pal. Lant. *Capellatij nominis ratio.* *Palatinatus.* Palts graf/ Palants-graf. *Palatium.* *Pallantæum.* *Marca.* Marc.

dum: quæ tanta fuit, vt & Gotis diutissimè restiterint, & ab iis tandem patrio solo eiecti contra Alemanos ita res gesserint, vt domicilium sibi in eorum terra fixerint. Erant autem Burgundi olim vltimi Germanorum, gente Vandali, ad Vistulæ vlteriorem ripam, ab eo nomen sortiti, quòd ferè omnes suos pagos & vicos contra Gothos; qui tum totam Poloniam, Walachiam, Transsiluaniam, Podoliam, & finitima loca tenebant; arcibus munire cogerentur. Nam Burg-woinder, vnde Burgundus, eum notat qui castrum siue arcem habitat; qua de re, quamuis castellis suis depulsi & priscis sedibus exacti essent, nomen tamen antiquum ad hunc vsque diem retinuerunt, ab aliis longè castellis id adepti quàm Orosius & pedanei eius arbitrentur. Agathias dum Burguziones vocat, indicat Burguizios etiam fuisse vocatos, id est, castella pro domibus habentes. Sed de his alibi. Quando pulsi à Getis siue Gotis fuerunt, Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum claram dat significationem: Goti, inquit, Burgundios penitùs excidunt. Rursum pro victis armantur Alamani, & mox Burgundiones Alamanorum agros occupauere, sed sua quoque clade quæsitas in Alamania terras amisere, sed repetunt. Hæc verba cum Marcellini relatu comparata, demonstrant, Diocletiani tempore terris suis Burgundiones pulsos fuisse; & dum Alemani seriùs arma pro ipsis sumunt, contra eos ipsos quos iuuare debuissent, conuertere coguntur, quo sua tueantur; quo in certamine dum variè pugnatur, tandem id conuenit, vt Burgundiis agri darentur certis limitibus inclusi, non illi quidem Rheno contigui, sed exiguo interuallo inde distantes. Cùm igitur validissima gens fuerit, & Alemanis non impar; consentaneum est rationi, eam longissimè à Rheno Germaniæ intima tenuisse; quod & ipse itineris ductus demonstrat. A Vistula enim, vltra quem à Ptolemæo collocantur, per vetera Marcomannorum loca ad Bohemicos saltus pulsi fugatique videntur, atque inde ad fontes Salæ & Mœni peruenisse: vnde secundùm Mœnum loca Alamanorum ferè ad ipsum vsque Rhenum occuparint. Hinc liquet, totam pænè Franconiam, & fortasse magnam partem Wirtenbergensis ditionis ad vallem vsque Ioachimicam & Bohemorum siluas ab ipsis fuisse in potestatem redactam. Scimus de plurimis exemplis, auspicata nomina in primis placuisse, & inter ea maximè quibus non bonum modò omen, sed studium etiam aliquod gentis singulare contineretur; quo in genere, si vllum aliud, hoc certè, de quo quæritur, vnum esse de primariis ostendam. Quapropter non video à quo Sala flumine Salij vocari dicantur, quod illis accuratè annotandum distinguendumque fuisset, qui citra dubitationem asserunt Salios à Sala dici. Non equidem satis memini an apud Rhenanum, an apud alium legerim, at legisse memini, ex eodem monte Mœnum & Salam effluere; hunc quidem in Septentrionem, illum versus Zephyrum: de quo Sala si nomen à Francis ducant, ingentibus terrarum cælique spatiis aberrant. Scio Paullum Æmilium in vita Caroli Magni sic eorum sententiam accepisse, vt à Sala in Albim se exonerante Salios dictos existimet, quem Lazius in gentium migrationibus videtur secutus, dum Francos à Frisiis ad Thuringiæ fines Salamque deducit; quandoquidem hic amnis per Thuringorum siluas in Saxoniam fertur. Hos, & si qui alij idem senserunt, longè credo ab eius opinione recessisse qui primus Saliorum nomen, quisquis tandem is fuerit, à Sala deriuauit. Ignorarunt nimirum, aut saltem ignorasse videntur, alterum in Germania Salam esse, qui non exiguo tractu Franconiam perlapsus, amnibus etiam aliquot priùs auctus, Mœno sese miscet inter Wirtsburgum & Tuberis ostium ad Vrsas sese magno sinu flectenti, vt hospiti fluuio excipiendo lætus occurrat. Quamobrem si Salij à Sala nomen sortiti essent, ab hoc; non ab altero è saltu Bohemico in Thuringicum delapso veri multo similiùs vocari dicerentur. Verùm cùm ostenderit Ammianus Burgundos id temporis interiora hæc Germaniæ loca tenuisse, additumque sit à me Mamertini testimonium, quo perspicuũ fit, Alemanos non Francos vetusta possessione ab ipsis depulsos fuisse, non video quî veritati consonare possit, eos Francos qui iam tum Salij vocabantur & Taxandriam è locis suis inuasisse & occupasse scribuntur, à Sala nomen accepisse. Docendum fuisset iis qui sic senserunt, Francos ante Alemaniæ hanc partem quàm Burgundos occupasse: quod quàm procul absit ab eorũ omnium consensu quos hactenus ex antiquorũ classe testes denunciaui, si quis non animaduertit, cum eo frustra plura verba commutem; & est

Burgundi qui & vnde dicti.

Burguziones.

Goti Burgundiones suis sedibus pellunt.

Burgũdiones à Gotis pulsi quæ loca occuparint.

Salam & Mœnum ex eodem fonte fluere.

Sala alius.

Salios à Sala fluuio Fr[...] non [...]minatos

&c est alioquin clarum ex Ammiani libro vicesimo septimo, Burgundos sub Valentiniano eisdem adhuc locis consedisse, quos contra Alamanos Cæsar excitarat; tantum abest, vt Franci Alamanis hac parte confines essent. Quid, quòd idem libro decimo nono refert, è regione Maguntiaci Bucinobantes gentem Alamanam habitasse, cui Valentinianus Fraomarium regem dedisse narratur, & eundem paullo pòst in Britanniam amandasse, vt tribunus ibi esset Alamanorum, quorum magnæ erant in ea insula copiæ Romano salario aduersus Barbarorum incursiones euocatæ? Nulla tunc illis locis erat Franconia, imò ne somniabant quidem adhuc Franci sese illa Germaniæ penetralia vel inuasuros vel occupaturos vllo seculorum; quando clara veterum testificatione demonstratum sit, non aliud illis tum in votis fuisse, quàm vt Galliæ parte potirentur. Hanc continuò vexabant, in hanc excurrebant, huius fecundo solo aratra parabant, huius clementiori cælo inhiabant, ad hanc possidendam totis & animis & viribus rapiebantur. Multo pòst de Alamania cogitatum, quam imperij potiùs dilatandi & Galliæ tutò retinendæ quàm fertilium agrorum cupidine subiugarunt, vt mox latiùs docebo. Et temporum rationem omnem, & gentium vetustas sedes, & earum interualla turpiter confuderunt, totamque Francorum perturbarunt antiquitatem, ne dicam sustulerunt, qui vel à Sala in Albim, vel à Sala in Mœnum delapso Saliorum nomen deriuant: cuius originem in aliis locis quæri oportuit, in quibus cùm sic primùm vocarentur habitasse scribuntur. Reiecta igitur hac sententia, vt absurda, vt idoneis veterum testimoniis contraria; alia ratio quærenda, quæ priscæ fidei scriptis non aduersetur, sed potiùs ex iis oriatur. Erit quidem hac in re coniecturis dumtaxat agendum, vt in ceteris omnibus de quibus nihil sani proditum habemus, at illis quæ priscis gentis & institutis & sedibus & moribus & ceteris quæ inde sequuntur consentiant, aptaque videantur. Primùm ergo considerare oportet, quid Sal/ quid Sali/ quid Salic notet; quò ductu signorum ad veritatem pateat accessus. Sal vocali breui idem est quod Latinorum Sal, quod hi à nostratibus, non hi ab illis, petiuerunt; quandoquidem apud nos, non apud illos, recta nominis ratio inuenitur. Sal enim dicitur vel simplice adspiratione in sibilum mutata, vt sit ex Hal Sal/ vel compositione ex So & Hal/ quasi Schal; & elisa vocali priore, Sal. Hal autem vox matrix significat idem quod conseruo, apud priscos ad salem notandum in vsu: quod Hal Saxsonum opidum, & Hal ad Oenum declarant. Vt enim alibi docui, minimè audiendi qui ad Græcos fontes hanc opidorum nomenclaturam deducunt, qui tantùm à veritate absunt, vt contrà Græci à lingua nostra nomen suum quo Salem ἅλα vocant, sint mutuati: quod ex Platonico axiomate quiuis promptè colligat, qui vtriusque modò sermonis sit peritus: Nomen, nempe, duabus pluribus'ue linguis commune in ea lingua natales suos habuisse in qua recta eius ratio inuenitur. Nam quis est tam insulsus, vt nesciat salis eum primarium mortalibus vsum esse, vt res per se corruptu faciles conseruet? quæ ratio cum vernaculo nostratium, non Græcorum aut Latinorum aut alterius gentis sermoni debeatur, num vltrà dubitari potest, cuias hæc vox ab origine prima sit dicenda? Verùm quia varia sunt conseruandi genera, ad varios etiam vsus vocabulum hoc nostrates accommodarunt, ad distinctionem interim exigua facta mutatione. Vt enim antiquissimi Hal pro sale dixerunt, ita recentiores certa ratione moti, Salt eandem rem nominarunt; quò nimirum Hal maneret in significatione eius ædificij in quo diuersæ merces ab omni iniuria seruantur. Deinde quia Sal verbum etiam esset pro eo quod Latini dicunt, Ero; quia necesse est ea conseruari quæ erunt, ambiguitatis vitandæ caussa Salt / non Sal pro Sale dicimus. Et in his quidem vocalis breui tempore pronuntiatur. At quò plura ex eodem fonte vocabula deriuentur, eandem vocalem in alia voce producimus, vt Sal pro aula dicatur, qua laxissima pars domus intelligitur, quòd ea plurimos homines à cæli iniuriis seruet. Iam quemadmodum Pallantæum à Pe–hal–lant dicitur, quo regionis conseruatio denotatur; ita apud quosdam Sal etiam pro principis domo vsurpatur, eo quòd hæc tota comparata esse debeat ad subditorum conseruationem & salutem. Quid, quòd & ipsa Latinorum Salus ex eadem stirpe ducit ortum? Nam quid aliud Salus est quàm conseruatio? Hinc & Saluo & Salueo, quorum hoc salutem habere, illud dare notat. Nobis Saluen peculiari quadam notatione ponitur pro vnguento aut oleo curare, & Salf pro vnguento, propterea quòd sicut Sal carnes mortuas, ita vnguenta viuas conser-

Bucinobātes Fraomarius.

Franci cur Allemaniam subiugarint.

Sal. *Sal.*

Salt. Hal.

Sal/ *ero.*

Sal/ *aula.*

Saluen. Salf.

conseruent. Siue ergo totam Principis aut magistratus domum, siue eam ipsius partem in qua ius populo dicitur, Saal vocemus, id saltem constat, à conseruatione reip. nomen tributum fuisse, & tempus in eo produci quod in Sal pro condimento corripitur; quò confestim eo audito intelligatur longum tempus populi saluti principes & ceteros magistratus impendere debere. Id vtinam satrapæ quidam cogitarent, qui tempori perdendo, vt dicunt, & verè dicunt, quasuis occasiones quærunt, ea vna excepta, quam solam tenere oportebat. Potant, scortantur, aleam ludunt, Primaleones & Amadisios lectitant: quiduis potiùs faciunt, quàm vt se publicis curis dedant, & dum dedunt non id agunt, vt populum seruent, sed vt exhauriant. Horum domum num rectè Saal vocabo? Minimè gentium, si nominis sequar rationem. Nec regis nec cuiusuis alterius principis domus hanc nomenclaturam meretur, nisi populi salus in ea consistat. A Saal pro conseruatione fit Saalich pro eo qui conseruatus est, & eo quod conseruat: ita vt id quod beat, & is qui beatus est eadem voce nominetur. Vtinam quotquot in aula versantur & ipsi beati essent & alios bearent, vt aula tandem verè Saal diceretur, & aulicus non sibi tantùm, sed aliis etiam omnibus Saalich esset, id est, salutem adferret. Ab eadem ergo radice Saal & Pallantæum, vnde Palatium factum, pullulauit: cùm extra controuersiam sit, Sal ab Hal/ quod est conseruo, & inde Saal deriuari; & ab Hal item fieri Behal siue Pehal/ & inde componi Pehal-lant/ & mox Pallant pro regionis conseruatione. Nec aliunde Pallas vrbium custos & tutelaris omnium ciuitatum dea nomen duxit. Sed hæc alibi opportuniùs. Ceterùm Sal vocali longa nullo discrimine pronuntiationis pro alia etiam re vsurpatur, pro sella nimirum equestri; quam duabus syllabis Sadel vocamus, à Sat/ quod est sedebat. Posset quidem in scribendo Sael pro sella, & Saal pro aula poni; sed tam exiguum in proferendo discrimen sentitur, vt eadem vox esse videatur. Sal præterea vt verbum vsurpatur producto item tempore, pro eo quod communiùs, adiecto augmento syllabico, Be-sal/ & Latinè persoluo debitum, interpretamur, qualecumque tandem debitum sit, & qualiscumque eius solutio. Nunc igitur ad Saliorum nomen. Non vna sanè ratione Francis id placuisse credo, sed multiplici; & in primis quidem quoniam post varios casus & plurima suorum totiusque gentis discrimina tranquillum domicilium sibi acquisiuerunt, non par modò priori è quo pulsi fuerant à Chaucis, sed illo etiam longè beatius; propterea quòd vltra lætos agros, quos ad Rhenum Bructeris extorserāt, illam etiam regionem occupassent, quam Romani antea ipsis negauerant, quæq. viam ad Oceanum diuitiarum patrem aperiret. Hac igitur in potestatem redacta, meritò se Salios vocarunt, non de præsenti tantùm felicitate læti, sed futuram quoque, quam mare esset daturum, iam tum certa spe præcipientes, quæ quàm ipsos frustrata non sit, consecuta mox tempora docuerunt. Præterea quia planam regionem habitandam sibi armis vindicassent, maximè parte ea quam Romani vacuam antè seruarunt, eoq. esset plurimum in equite præsidij futurum; primariam sibi curam esse voluerunt, vt equitio abundarent, cuius maximam commoditatem habebāt tum propter sua, tum propter pascua vicinorum. Verùm quia finitimos Batauos habebant, qui & equestri disciplina magnam gloriam essent consecuti, & Romanis militarent; & ex aliena parte Tenchteros nullis equitibus in Germania secundos: eoque vererentur, ne impares viribus vix possent vel agros vel honorem tueri, auxilium sibi ab ingenio contra hostium robur aduocarunt. Cùm enim animaduertissent nec Romanos, nec alios, vt optimos equos haberent, non posse tamen in iis ita securos tutosque consídere, vt non facillimè deturbarentur, & delapsi ægrè conscenderent; sedem sibi excogitarunt, quæ non firmamentum tantùm sessori præberet, sed muniret etiam inguina, ventrem, & quicquid circa os sacrum vel antè vel retrò vulneribus patêret. Huic vtrimque firmissimis loris annulos ferreos appenderunt, quibus pedes haud secus firmarentur quàm si in solo constitissent. Totam autem machinam sic dorso equi accommodarunt, vt infima pars equo ephippij mollissimi loco esset, & pars superior sessorem non suauiter tantùm, sed tutissimè etiam contineret, atque tota cingulis robustissimis equi ventrem arctè complexis alligaretur. Videtur autem id ab elephantorum turribus, quibus Romanos vti viderant, mutuati; inuentionis modo vt facillimo, ita à Græcis, Romanis, & ceteris nationibus tum temporis necdum animaduerso, aut saltē ad opus applicato. Hinc itaq. non superiore modò ratione Salij vocati sunt, sed hac etiam, quòd sellis equestribus

Salich.

Sal/

Sadel.

Sal/ Soluo debitũ.

Salium nomẽ quibus rationibus sibi Frãci posuerint.

Sellam equestrem à Francis primùm inuentam.

Sal lic.

equeſtribus vterentur; quoniam Sal-lic ad verbum populum ſignificet equeſtri ſella vtentem. Et hæc ſanè poſterior cauſſa eò potior videtur, quòd & à peculiari gentis inuento nomen ducat, & Francos ab equeſtri dexteritate & robore præ ceteris omnibus ferè nobiliſſimos idonea & fauſta voce ominetur, & quod tam olim eſt ominata, id reapſe pòſt contigiſſe videamus. Præterea, quamuis nec id artificio careat, & notatu non ſit indignum, eodem ſono aulam ſignificari, amplarum domorum & ſummi multarum gentium magiſtratus prænuntiam, quem penes Francos & quondam fuiſſe, & hactenus eſſe nemo ignorat. At id quod de ſella equeſtri dixi, video nõ facilè mihi conceſſum iri, eoque paullò diligentiùs diſcutiendum; quò, ſi non demonſtratione quod volo conuincam, at certè probabili ratione concludam. Quam ad rem primùm id videre neceſſe, num equeſtrium ſellarum vſus non fuerit apud vetuſtiores quàm ſit Francorum ad Rheni ripam & Oceanum commigratio. Nullam equeſtrem vel ſtatuam vel imaginem pictam inter antiquorum monumenta inuenias quæ ſedis eiuſmodi vel minimum habeat veſtigium. Quòd ſi vel apud Romanos, vel apud Barbaros etiam in vſu tum temporis fuiſſet, haud dubiè inter ſpolia, in quibus nihil ferè omiſſum, aliquando inueniretur: Ephippium autem illius ætatis ſtragulum quadrangulum fuit, quo equi dorſum inſternebatur; quale in Antonini ſtatua licet videre, qualiſque hodie famuli equos aquatum ducturi inſidere ſolent. Xenophon monens vt equo, ſiue nudus is ſit ſiue ephippio ſtratus, quàm rectiſſimè inſideamus, non veluti in ſella ſedentes, duo ſimul indicauit; nec ſemper ephippio equites vti ſolere, nec tale ipſum fuiſſe vt ſedem præberet aliam, quàm ſi nudum quis equum conſcendiſſet. Suadet ille quidem vt ſic fiat, ne vel equum vel ſeſſorem lædat: ſed illa addit de quibus facillimè colligas, minimè cum ſella noſtra conuenire. Aſcendentem enim vult manu ſiniſtra vnà cum habenis iubam tenere, ne frenum inter adſcendendum adducat; deinde vetat, ne genu dorſo equi impingatur, quorum vtrumque fruſtra hoc tempore alij iuberetur quàm ei qui aut nudum equum, aut ſtragulo dumtaxat coopertum cõſcendit. Iam in equeſtri armatura deſcribenda diligenter obſeruari vult, vt ex thorace alæ ſiue pinnæ ſic dependeant, vt iis inguen & pudenda vndique bene ſecureq. muniantur, ephippij ad hunc vſum nulla facta mentione, quod alibi accommodauit ad equi non equitis corpus muniendum, niſi quòd pro femoralibus ei eſſe dicat, infra quæ tibias & pedes vult propendere; quas partes ſolidiore corio, è quo ſoleæ fiunt, muniri iubet. Quis hîc non videt ſellas noſtri temporis longè alias eſſe quàm fuerint ephippia, adeoque nihil cum illis habere commune præter infimam ſui partem qua equi dorſum tangit? tametſi ne illam quidem prorſus ſimilem, cùm in ſellis caua fieri poſſint, vt parte quapiam equus non tangatur. Laudat idem ſpinam dorſi ſupra armos paullo elatiorem, quoniam ea ſecuriorem ſedem equiti præbeat. docet præterea quî alterum alter ex equo detrahere poſſit, ita vt & ex illo & ex hoc facilè cernas, longè aliud ephippium, aliud ſellam noſtram eſſe. Vtile commodumque cenſet equi curatorem eum habere, qui Perſicum ad morem dominum in equum tollere norit, nec in adſcendendo, ſiue à dextra ſiue à ſiniſtra id fiat (nam ad vtramque rem aſſueſieri equitem vult) nullam omnino facit mentionem aut ferrei annuli cui pes inſeritur, aut lori ex quo dependet, quorum adminiculo & facillimè in equum inſilimus, & pedes & tibias continemus; cùm ille tibias perpetuò laxas pendere velit, nullius conſcius in quo ſeſe firment. Quid multis? cùm hac ætate vna inter præcipuas equitis curas ſella eſſe debeat, nec citra huius firmam adſtrictionem fidis faſciis commiſſam vlla ſit in equo aut ſecuritas aut firmitas, & magni referat quo modo tibiæ in ſuſtentaculis ſuis ſiue loculis ferreis conſiſtant, ſitque etiam in ſella & inguinum & ventris & femorum & inferioris dorſi maximum munimentum, nihilque horum Xenophon tradat, omnium reliquorum ad minutias vſque diligentiſſimus exactor, neminem fore puto qui eius ætati ſellam noſtram notam fuiſſe dicat. Nec ſoli Græci tum temporis caruerunt & ſella equeſtri & ſtapedis, vt in re noua nouo vtar vocabulo; ſed Perſæ quoque & Odryſij & ceteræ gentes, quas hic auctor vel in prœlio contra magnum regem, vel pòſt in longo illo difficillimoque itinere, quo Græcos ſingulari & vix credibili virtute domum reduxit, cognouit. Qua enim fuit in re militari, & præſertim equeſtri, diligentia, minimè ſilentio præteriiſſet, ſi quid melius, commodius, ſecuriuſque apud exteros quàm apud ſuos cognouiſſet. Neque porrò,

Ephippia veterum qualia fuerint.

Equeſtris diſciplina Xenophontis præcepta.

Romanis rebus florentibus, horum vſus vel apud Gallos fuit vel apud eos Germanos,
quos Romani aut deuicerunt aut militiæ ſuæ inauctorarunt: quandoquidem ſi fuiſſet,
& in ſpoliis eorum monumenta eſſent, & ipſi tanta commoditate quantam apud alios
vidiſſent, minimè carere voluiſſent. Erant enim Romani, teſte Polybio, optimi melio-
rum imitatores; & quæ apud alias gentes vtilia nouiſſent, ea ad ſuos vſus facilè trahe-
bant: ita vt equeſtrem armaturam totam à Græcis ſint mutuati, ſua qua priùs vteban-
tur prorſus reiecta. Quamobrem nec Gotis, quos ſub Dacorum & Getarum nomine
Romani de multis prœliis & victoriis optimè norant, nec Germanis, quos aut Cæſar in
exercitu habuit aut poſt eum imperatores, inuentio eorum adſcribenda. Poſſet cui-
piam videri de nomine ſellæ Latinorum inuentum fuiſſe, niſi apertè vetuſta marmora
reclamarent, & huius vocis in equeſtri inſtrumento vſus apud veteres non eſſet rece-
ptus, adeoque ipſum etiam ſtragulum à Græcis acceptum, vti nomen ephippij ſatis
oſtendit. Nec memini ſellæ nomen apud vetuſtiorem Vegetio legere, qui Valentinia-
ni principatu floruit; eoque crediderim circa eius ætatem apud Romanos ſellam in
vſum veniſſe, nec multò antè Germanis cognitam. Iſidorus quoque ad annum ſexcen-
teſimum triceſimum clarus ſcriptor ceteris equeſtribus inſtrumentis ſellam item an-
numerauit. Suſpicor ergo à Sael Latinos & ceteros Romaniſantes in Sellæ nomen ve-
niſſe, vicinia vocum inuitatos, alioqui manſuros in ephippij nomenclatura, apud vete-
res approbata. A Germanis enim ſellam & ſtapedas inuentas eſſe apertè indicat nomen
Staffa, quo Itali & Galli ſtapedam appellant, quæ vox compoſita eſt è particulis dua- *Staffa.*
bus, geminum inſtrumenti vſum notantibus, ſed in vnam ſyllabam per conciſionem *Stapeda.*
contractis. Sta-hef enim integrè diceretur: quarum vocularum prior ſtandi habet no-
tationem, poſterior alleuandi; quoniam ſtapeda & conſcendentem ſubleuat, & in equo
ſtantem firmat. Sed de Staf/ quo generatim ſcipio notatur, plura in hieroglyphicis. Hîc *Staf.*
ſatis eſto ſtapedam perinde equitem firmare atque ſcipio peditem firmat, eoque ab ho-
minibus noſtris vocem communicatam fuiſſe, non tam ad formam quàm ad vſum di-
rigentibus rationē. Romani equites ſolis perizomatis induti erāt, nullo thorace muniti,
quò faciliores ad deſcendendū & inſiliendum eſſent; pòſt Græcos imitati tutiores quidē
thoracibus erant, ſed ad ſubſiliendum non æquè prompti. Hinc factum vt in viis magna
& cura & impenſa ſtratis lapides erecti ſtarent, veluti ſuggeſta quædam, quibus con-
ſcenſis facilis eſſet in equum non iam ſaltus, ſed tranſgreſſus. Celebratur plurimùm
hac laude à Plutarcho C. Gracchus, quòd non ſolùm inſignem & diligentiſſimam
operam viis impenderit, & lapides ſingula paſſuum millia diſtinguentes addiderit, ſed
illam etiam commoditatem adiecerit, vt non magnis interuallis lapides ſtarent ad
equos conſcendendos accommodati, quibus fieret vt ſeruo in equum ſubleuante nihil
opus eſſet. Petrus Victorius in alterius Variarum lectionum tomi libro decimo quinto,
vt verè annotauit veteribus Staffas non fuiſſe hoc ipſo Plutarchi loco ad fidem facien-
dam accerſito, ita neſcio quod ſibi inſtrumentum ſomniat, quo homines in equos ſo-
leant attolli, quod ἀναβολέα Græci vocarint. Viderit ille fortaſſe argentatum illud fer- *ἀναβολεύς.*
culum Hiſpanorum, quo duo famuli matronas in mularum aut equorum dorſa tol-
lunt, atque inde collegerit eundem Romanis olim morem fuiſſe. Verùm quò minùs
mihi ſuum hoc commentum probet, facit cum ipſa vocis analogia cum aliis ad homi-
num officia ſignificanda factis, quales ſunt γραφεὺς, γναφεὺς, ceteræque id genus pluri-
mæ, tum Xenophontis doctrina, ſic equiſonem inſtrui iubentis, vt dominum in equum
ad morem Perſicum tollere condiſcat; ad quod munus Tamarlano præſtandum, Tur-
corum imperator Paiazetes dorſum ſuum captiuum commodare coactus fuiſſe narra-
tur. Paiazetes igitur ἀναβολεὺς pace Victorij mihi dicendus: inſtrumentum verò illud *Tamerlanes*
quod quatuor manubriis comprehenſum mulieres in equarum clunes auerſas leuat, *Paiazete ca-*
ἀναβολεῖον vocetur. Nunc quando ſtaffæ Germanorum eſt vocabulum, par eſt vt exiſti- *ptiuo ἀναβό-* *λεως vice v-*
memus ab eiſdem quoque vſum earum inuentum fuiſſe; non illum quidem à Sueuis, *ſus.*
quorum moribus nihil turpius aut inertius habitum fuiſſe Cæſar ſcribit quàm ephippiis
vti, tantum abeſt vt ſellas ad eos vt auctores referamus. A quibus igitur? Certè non ad
illos quos multo ante Valentiniani principatum Romani nouerunt, cùm alioqui eorum
ſeſe ſubitò imitatores præſtitiſſent; neque etiam ad eos Francos qui ſub prioribus im-
peratoribus equo meruiſſe ſcribuntur cùm par ratio vetet ne id cogitemus. Quos ergo

faciemus inuentores? Eos nempe qui eo ipso tempore innotuerunt, quo primùm sellæ equestris vsum Romanis auditum fuisse legimus. Fuerunt Franci ante Valentinianum, vt docui, satis noti; non solùm illi qui stipendia faciebant, aut datos agros in prouincia Germanica armati arabant, sed ceteri quoque qui quotidianis propè excursionibus Batauiam & viciniam vexabant. Verùm Valentiniani ætate ita vires eorum inualuerunt, vt tum demum nati, & nulli antè fuisse viderentur. Hinc eorum fabulosa commenta qui ad hunc principem Francorum nomen referunt, vel vt auctorem, in quibus est Ado Viennensis, vel datorem occasionis: quia videlicet tum primùm se asseruissent in libertatem, omni vectigalium onere depulso. Hoc autem imperante primùm equestris sellæ vsus innotuisse videtur, quoniam nemo eius ante Vegetium fecerit mentionem; & fecit hic quoque mentionem tantùm, vt perspicuum inde fiat, tenuem adhuc eius apud Romanos & notitiam & vsum id ætatis fuisse; quæ si magna fuisset & insignis, minimè commissurus hic scriptor erat, vt non diligenter in præceptis institutisque militaribus sellam instrueret atque ornaret. Iam paullo antè, Iuliano nimirum Principe, Saliorum itidem nomen auditum; quo fit vt credam, sellam ad illius ætatis inuentionem pertinere; & eos esse primos auctores qui nomen inde sumpserunt. Vt autem fabulis veritas sæpe solet, veluti larua quadam, occultari; ita hîc mihi de vectigalibus à Francis excussis commemoranti cogitatio subit, fieri potuisse, vt vacuos Romanorum ad Oceanum agros Franci primùm certo tributo sibi compararent, atque ab hac solutione Sal-laut, id est, regionem quæ vectigalia soluat potuisse nominari. Pòst verò cùm iam equitio plurimo diuites euasissent, sellamque vltra Romanam armaturam equo aptassent, vectigalia consueta negasse, fretos nimirum nouo genere pugnandi; quo tanto essent futuri superiores, quanto plus sella quàm ephippiũ haberet firmitatis. Quòd si quid Romanis autem tribuissent, iam deinde esse exacturos tantũdem & par pari relaturos, quod Salen Germanis dicitur; & id quidem facturos eius instrumenti equestris ope, quod Sal vocabant: atque hinc non vna ratione Saliorum nomen ipsis arrisisse. Et hæc quidem de coniecturis, quas inde cõcepi quòd ea regio quam Romanos vacuam sibi seruasse modò sæpius dictum, hactenus Sal-laut vocari sciamus; certoque deprehensum sit ex Marcellino, Salios ad Rheni infimas partes habitasse longè gentium, montium, saltuum, fluminum à Sala remotos. Qua etiam de caussa ipse populus regioni, non regio populo nomen dedit; non vna illud quidem ratione factum, sed illa tamen potissimùm, quòd sellas primi equis aptassent; à quo Sal-lie populus sellis vtens significatur, & Salingi pariende atque Flamingi dicuntur. Non indignum notatu, ad Rheni hanc ripam antiquissimam Staffam, siue Stapedam mauis, inuentam nuper fuisse, quæ ferreo loro è sella dependebat argenteis lineolis per ferrum discurrentibus, mira arte nodos & nescio quas figuras, quæ præ vetustate erant exesæ, facientibus. Hac certè non facilè crediderim vetustiorem posse inueniri. Erat ea sic facta, vt tota conuerti non posset, ne si pedi semel excidisset, difficilis in eam esset regressus: habebat præterea parte sui superiore, qua ex loro ferreo pendebat, magnum ferreum nodum, qui tibiæ partem inferiorem dolore afficeret, si pes totus in staffam fuisset immissus: quæ res eo conducebat, vt anteriore dumtaxat pedis parte stapeda premeretur, ne si lapsus equus esset, pes expediri nequiret: in quo quantum sit periculi, neminem ignorare credo. Ferreum autem lorum erat, ne posset in pugna amputari, atque ita totum tolli firmamentum. Huius staffæ vetustatem atque formam cum aliis testibus docere possum, atque iis tot quot Antuerpiæ eam apud antiquarium nostrum aurifabrum viderunt, tum vnus satis est Læuinus Torrentius Brabantiæ archidiaconus, qui reliquam omnis suæ eruditionis elegantiam qua summis est æqualis, carminis suauitate sic superat, vt priscorum primariis nihil cedat. Salic porrò, dũ à Sal sellam notante descendere intelligitur, quod sellam decet, signat; vt formationis analogia cuiuis sermonis nostri nõ imperito demonstrat. Lex ergo Salica dicitur quæ ea sancit & iubet quorum obseruatio maximè pertinet ad Sellæ equestris dignitatem tuendam. Mos enim est nostratium, antiquis instrumentis ea adscribere, quæ spectant ad eum qui vtitur instrumẽto: vt verbi gratia, cùm dicimus, Heusheyt hoort den bog to, id est, sedati mores & modesta humanitas decet arcum. Eâdem loquendi formulâ etiamnum hodie sellâ se acquisiuisse dicunt, quæ quauis ratione equo sunt cõsecuti. Vernaculo igitur sellæ nomine equestris dignitas, eiusque officia capiuntur; quæ

Sella equestris circa Valentiniani Imp. tempora primùm inuenta.

Sal-lant.

Stapeda antiquissima ad Rheni ripam inuenta.

Salic.

Lex Salica quæ dicatur.

quòd

quòd primas inter Francos teneret, magiſtratus omnes omnéſque leges dedit; quoniam ad ſupremi ordinis dignitatem ſartam tectamque omni ex parte, etiam minima, ſeruandam pertinerent, eoque Salicæ ſunt vocatæ. Harum primaria fuit, in qua & columen equeſtris ordinis, vt ad feminas bona equitibus alendis augendiſque deſtinata non tranſirent; ne quod Sellæ proprium eſſet atque ſuum ad ſexum veniret ſellis ineptum; quam hac verborum formula Æmilius in Philippo longo expreſſit: In Terram Salicam mulieres ne ſuccedant. quæ non ſolùm de hac interpretatione noſtra facilis eſt intellectu, ſed apertam etiam ſecum adducit rationem, cuius vi iuſtitia æquitaſque eius continetur. Terram enim ſalicam eam vocabant, quæ ad equeſtris ordinis dignitatem & in capite ſummo & ceteris membris conſeruandam pertineret. Nec miretur quiſpiam hac lege regalia etiam iura fuiſſe cõprehenſa; cùm apud Francos equeſtris dignitas tanti ſemper fuerit, vt ipſi etiam regum & ducum filij non antè inſignibus eius donarentur, aut ad hunc honoris gradum adſcenderent, quàm illuſtri aliquo documento dignos ſe hoc nomine graduque monſtraſſent: vt neminem eorum latere poteſt qui in præclaris Francorum equitum geſtis, ſiue fabuloſis ſiue veris, aliquando fuerint verſati. Videntur autem Franci hanc equeſtris diſciplinæ laudem à vicinis ſuis Tencteris didiciſſe, quibus Bructerorum ſedes, quas occuparunt, confines erant: quos quibus verbis Tacitus celebret operæpretium vel ter audire. Tencteri, inquit, ſuper ſolitum bellorum decus equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituere maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perſeuerãt ſenes. Inter familiam & penates & iura ſucceſſionum equi traduntur. Excipit filius; non, vt cetera, maximus natu; ſed prout felix bello & melior. Hæc de Tencteris ille: in quibus Franci illud mutarunt, vt maximus quidem natu filius præcipuum in equos ius ſucceſſionis haberet; verùm equeſtrem dignitatem virtute ſua non ſucceſſione adire cogeretur. Et, vt facile eſt inuentis addere, non ſolùm Tencteros finitimos ſibi æmulati ſunt; ſed ſellæ etiam inuentione ſuperauerunt: cui ea commoditas acceſſit, quòd paſcuis magis & planicie camporum abundarent; quibus rebus breui effectum, vt ad ſummum huius facultatis militaris gradum peruenirent, ceteriſque omnibus, vt euenta docuere, præſtarent. Præter autem quàm egregios ſe hac parte præſtiterunt, hoc etiam rectè ab ipſis conſideratum, maximè illud euitari debere, ob quod gens quæpiam exciſa videatur. Quando igitur ipſimet ſciebant, ob muliebris imperij impotentiam Bructerorum ſe victores fauentibus vicinis fuiſſe; hoc in primis ſibi ſanciendum putarunt, quò femineum regnum à gente ſua in perpetuum excluderetur. Lex igitur lata, qua diligenter caueretur, ne Regalia iura vmquam ad feminam tranſirent: qua prouiſam non ſolùm id quod dico, ne muliebri imperio perinde atque antè Germaniæ magna pars ſubiicerentur; verùm & illud, ne vmquam regium diadema externo homini obuinciretur: à qua qui receſſerunt, contraria omnia ſunt experti; iam muliebre iugum collo ferentes, iam externis principibus matrimonij copula aliunde adſcitis ſubditi, & frequenter, licet nec locum nec patriam nec ciuitatem mutent, gentilis nominis honore ſpoliati; dum nouiſſimus quiſque exterorum ſuam ditioni dotali nomenclaturam indere contendit. Videmus itaque Velledam, qua ad Reip. clauum ſedente Bructeros Angriuarij exciderunt, occaſionem dediſſe, vt Lex Salica apud Francos vnanimi tum temporis conſenſu reciperetur, magno & inſigni exemplo monitos, infelices ſæpe exitus ſequi vbi populi ſalus ex femina pendet. Naturæ conſentaneum, vt quæ res equeſtribus ſellis gerendæ, earum ductus & moderatio penes eum ſit qui princeps eſſe queat & præmonſtrator equeſtris diſciplinæ. Hinc illa apud nos ſolennis teſtamentorum forma, qua cauetur vt equus & ſella & cetera ad ſellam ſpectantia ad mulieres non tranſeant: quam non nobiles modò, ſed omnes ferè generatim cuiuſuis ordinis noſtrates & in vltima volũtate teſtanda & in conuentione nuptiali deſcribenda ſeruare conſueuerunt; tanta ſemper cautio fuit, ne dignitati equeſtri, quam ſellæ nomine indicare moris eſt, vel minimum detraheretur. Felices igitur Franci & verè, quod dicuntur, Salichi, quòd non vicinos tantùm Tencteros diligentiſſima equeſtris militiæ inſtructione ſint æmulati, & alieno periculo Bructerorum ea declinarint quæ nocuiſſe ipſis videbantur: verùm etiam ob id quòd & ſellam priorum inuentis adiecerint, ſolidum equitum firmamentum, & eius conſeruationi, honori, di-

Salica lex primaria.

Salica terra.

Tencterorum equeſtris diſciplina laus.

Feminam regnare cur Franci vetuerint.

gnitatique ita prospexerint, vt inde ad summum Christiani orbis fastigium adscenderint, & eos habuerint reges, vt nec Philippum, nec Alexandrum magnum, nec Cæsarem, nec siquis alius his fuit vel par vel præstantior, in gente sua desiderarint: vel soli enim, vt ceteros omittam, Pipini & Caroli tales se præstitere, vt neminem apud priscos inter laudatissimos principes inuenias, cui non sint præferendi & rerum gestarum magnitudine & singulari vitæ morumque probitate; quas ambas simul iunctas in exteris frustra quæras, tametsi omnes ad censum voces & duces & imperatores. Nunc restat vt caussa reddatur ob quam Salij nomen suum illi potiùs regioni dederint, quæ secundum Rheni ripam, qua parte Isclæ nomen sumit, ad Oceanum pertinet, quàm vetustis Bructerorum sedibus, quas non ita multo priùs occuparant. Ea licet in obscuro, vti cetera pleraque nullis veterum monumentis prodita, delitescat; hanc tamen apud me habet coniecturam. Cùm Franci cernerent longè difficilius periculosiusque sibi fore bellum cum Romanis quàm cum Bructeris fuisset siquid ipsorum inuasissent, totum eum agrum, quem limitaneorum militum vsui Romanus seruauerat, ei ordini putarunt dandum, penes quem summum militiæ robur esset; quò eius virtute acriùs defenderetur: qua de re factum, vt à possessoribus Sal-lant/ id est, regio ad sellam spectans, diceretur; quod nomen in hanc vsque diem seruat. Salij hac regione totius populi sui cõsensu potiti, mox locum ad Oceanum in ripa Batauorum cis Isulam munierunt, quem à pugna, quam sibi assiduam cum Romanis Batauisque fore prouidebant, Campen nominarunt. Campen enim idem nobis est, dum vt verbum vsurpatur, quod Latinis, pugnare; & Camp ipsa pugna: licet non absurdum eum sim iudicaturus qui Champen dici arbitretur, quasi Champhauen/& inde concisum esse Champen. Sunt autem Champ/ aut potiùs & vsitatiùs Camp-hauen / portus vel campi vel belli: vnde Chamauis nomen, qui has terras ante Romanos tenuerunt.

Salij nomen cui regioni & cur tributum.

Sal-lant.

Campen vrbis etymon. *Camp.*

Chamauorũ nomenclaturæ ratio.

Hinc paullo superiùs opidulũ est in eadem sinistra ripa Sallic à Saliis nominatum, in colle situm editissimo: cuius ciues multa quondam gesserunt præclarè partim loci natura, partim atauorum virtute sibi hæreditaria, vt nomen pollicetur, freti. Nec procul inde Hathem opidum, quod ab odio vocarunt, quoniam certò scirent magnum odiùm se Romanorum incursuros; quòd non solùm dextram, sed sinistram quoque ripam occupassent. Hat odium & inuidia: Heim domus est. Nec fefellit eos hæc opinio; quæ quàm vera fuerit, innumeræ clades vltrò citroq. inter Romanos & Francos modò datæ modò acceptæ posteriùs declararunt. Ex iis quæ de Panegyricis citauimus, facilis est coniectura, quoties circa hæc loca sit conflictum, Romanis propellere, Francis inuadere perpetuò summa vi connixis. Exordium inde sumit regio ea quæ Veluwe nominatur, quam nescio vnde nomen dicam accepisse; ex eóne quòd satis esset, si quis per eam salua cute transiisset, ita vt Vel-houw sit, pellem serua; an ab eo quòd creberrimè castra castris opposita in hac fuerint, hinc Romanis tendentibus, hinc Francis; an verò quia Franci Romanos hîc primùm vicerint, quoniam Velt-houw vtrumque significare possit, & castra habere, & in prœlio victoriam obtinere. Quòd si à Veil-how deriuetur, duo iterum signari possunt, vel tutum securumque seruo, vel habeo venale: quorum vtrumque conueniret Romanis loca ea aut vacua tutaque aduersus Francos seruare se dicentibus, vel habere se ea venalia, sanguine videlicet atque cadaueribus emenda. Huic probabilitatem facit Geldrorum nomen; qui sic se fortassis inter Francos Salios nominarunt, quòd hæc loca quæ à Romanis sanguinis pretio vênum erant exposita, emere se velle profiterentur: Gelder enim emptor vocatur. Quòd si hoc commentum minùs placet, at saltem istud non displicebit, hanc regionem quæ nunc Geldria vocatur, cuius Veluwe pars est, ita meritò potuisse nominari, quòd cùm in eam à Francis ventum esset, excurrendo dux militi & alter alteri diceret, seriò iam rem agendam esse & magno constaturam: quoniam eo loco nunc versarentur, vt cum hoste manus esset conserenda. Cùm enim instanter & omnibus neruis magna quæpiam res aut difficilis est agenda, vulgò dicimus, Het gelter; id est, negotium vrget, ac seriò instandum. Hinc Het Gelterlant regio dicetur in qua crebrò locus fuit huic exhortationi & celeumati militari, quia in ea vario euentu complura prœlia sint commissa. Et quecumque tandem fuerit huius nominis origo, id certè constat, hanc regionem eam esse quam primam Franci citra Isclam Romanis extorserunt: quod nec paruis laboribus, nec pauco sanguine ipsis constitisse

Sallic opidũ.

Hathem opidum.

Hat. *Heim.*

Veluvve regio vnde nomen habeat.

Geldriæ regionis etymon.

ſtitiſſe nemo ignorare poteſt, niſi & hiſtoriæ omnis ſit ignarus, & virium Romanarum, quibus Germaniæ limitem tuebantur. Non mala itaque ratione tota ea regio Gelter-lant/ ſiue Geltria, dicitur, quæ ab Iſulæ oſtio exorſa, & per Batauiam, cui hactenus nomen manet, extenſa ad illam vſque Moſæ ripam pertinet quæ Caſtello Romanorum in Taxandriæ finibus ſito opponitur: quandoquidem in ea inter Salios & Romanos infinita propè prœlia ſint commiſſa, quibus vox hæc Het Gelter egregiè conueniebat, tantæ in hortando efficaciæ & vehementiæ, vt non plus dicas ſi ſic dicas: vel hîc vita & fortunæ omnes amittendæ, vel fortiter pugnandum. Francos autem priùs ſuperiorem Batauiam, quæ nunc Betauwe dicitur, inuaſiſſe; ac inde traiecto vtroque Rheni brachio Moſæ ripam occupaſſe, ex eo manifeſtum eſt, quod de Taxandria & Caſtello à Francis occupato Ammianus refert. Totus ergo hic tractus Gelter-lant vocatus nomen poſtea habitatoribus dedit, atque inde quoque opidum Gelter nuncupatum: quæ regio poſt varios caſus tandem titulum Ducatus accepit, parte ſui ſuperiore & media, quæ Batauiam propriè vocatam comprehendit, inſigniter beata, qua ab Iſula Oceanum contingit, quaque regionem Veluwe complectitur horridior minuſque fecunda.

Betauwe.

Gelder vrbs.

Verùm non deerit fortaſſe qui me in eo reprehendat, quòd regionem quam Tacitus inter Friſios & Rhenum vacuam à Romanis ſeruatam fuiſſe narrat, Iſela terminarim; non Rheni eo brachio cui & Rheni nomen manſit, & Rhenum opidum debet nomenclaturam. Huic ego de temporum ſupputatione & fluminis permutatione reſpondebo, non eundem ſemper alueum fuiſſe, atque idcirco non ſatis certò ſtatui poſſe, an à Friſia ad Rhenum vſque, cui Rhenum opidum adiacet, an verò ad Iſulam tantùm vacua loca in vſum militum ſeruata extendere debeamus. Tacitus aliter, aliter Plinius Rheni oſtia deſcribit: hic tria facit, Helium, Fleuum & medium horum Rhenum; ille in duos amnes Rhenum ſecat, & illi nomen curſuſque vehementiam manere dicit qui Germaniam alluit, medij amnis nullam faciens mentionem. Fleui nomen Mela prior agnouit, & eiuſdem nominis inſulam; ſed in deſcriptione planè mancus mihi videtur, ſuáne an librariorum culpa ignoro. Ptolemæus item tria oſtia ponit, quamuis in latitudine non horum modò, ſed totius regionis, excedat veritatem, & longitudinem oſtiorum Moſæ, Tabudę & Rheni perperam tradat; in orientali tamen Rheni oſtio tantum nobis ad veri inuentionem adiumẽti adfert, vt ex collatione oſtiorum Vidri fluminis, quæ per triginta minuta paralleli Orienti, & per viginti meridiani ſcrupulos Arcto propiora ſtatuit, ſatis declaretur orientalius oſtium illud eſſe quod nunc Iſela vocatur, & Vidrum amnem nequaquam eum eſſe qui, Reggo priùs ſuſcepto, ad Gelmuidam ſe Oceano mergit; tametſi videam à nonnullis ita credi; ſed eum qui Groeningam interſecat, & latiſſimo oſtio in mare euoluitur. Neque enim Gelmuida tanto abeſt interuallo à Rheni oſtio quantum à Ptolemæo annotatum; imò Vechtus & Rhenus ferè in idem oſtium deſinunt. Iam inter Rhenum & Vechtum nullum portum inuenias cui Manarmanis deſcriptio quadret; & eſt à Ptolemæo ſic delineatus, vt longè inter Rhenum & Vidrum in mare protendatur, quod nullo modo inter Vechtum & oſtium Rheni cogitari poteſt, nec eſt pars vlla littorum cui id queat adſcribi, licet ad ipſum Amſterdamum, vel paullò magis ad ſubſolanum extremum, Rheni oſtium fuiſſe fingatur. Manarmanis enim portus quadraginta quinque millibus paſſuum ad Arctos propiùs quàm Rheni oſtium accedit, nec interim tamen in longitudine differt: quo fit, vt ſitu illo quem Ptolemæus ſequitur ſeptentrioni littorum ductum plus æquo opponens vel Staueren vel Worckum vel Harlingen, quod equidem magis credo, Manarmanis portus fuiſſe videatur: cui conſentaneum eſt, Vidrum Groeningæ adſcribere, & ſic nominis rationem dare, vt Vidrus dicatur Teutonicè Wide-ru ſiue Wid-ru/ id eſt, latè patens canalis, quæ optimè conſonat cum ea quam hodierna die habet, capacitate. Verùm nolim hac de re curioſiùs & obſtinatiùs diſceptare, propterea quòd ſciam nec longitudinis nec latitudinis iuſtam omnino menſuram Ptolemaicis numeris contineri. Hîc tamen non chartæ tantùm delineationem ſequor, quæ ductu ſuo me in eam traxit quam aperui ſententiam; ſed longitudinem etiam oſtiorum Vidri & Fleui caſtelli, inter quæ quindecim ante Druſi ætatem dumtaxat minutorum eſt diſcrimen, quod in parallelo huius latitudinis perquam exiguum habet interuallum; verùm in latitudine viginti quinque minuta Philebo, ſiue Fleuo, attributa minùs quadrant, non cum veritate

Rhenum opidum.

Rheni oſtia.

Helium.

Fleuum.

Vidrus fluuius quis.

Vechtus.

Manarmanis portus quis fuerit.

Vidri etymon.

tate tantùm, sed cum ipsa etiam Alexandrina Phrysiæ tabula. Est quidem Fleuum paulo quàm Vidri ostium orientalius, quam plagam hoc terrarum tractu ferè ad Septentrionem applicauit. Sed hæc condonanda homini longè gentium à Germania remoto. Quamuis autem his locis plus æquo latitudinis tribuerit, de consecutione tamen locorum & ordine apertum reliquit, Vechti ostiis, iis inquam quæ nunc videmus, non posse ea applicari, quæ de Vidri ostiis scripsit; cùm nullus portus sit inter orientalius Rheni ostium & Vechtum; cui descriptio portus Manarmanis queat adscribi. Et quamuis hæc satis mihi videantur firmitatis habere ad concludendum apud æquos rerum æstimatores: adiiciam tamen & aliud argumentum non parui apud me momenti. Scribit Tacitus in iis quæ paullo antè ex eo commemorauimus, in Fleuo castello eos stationem habuisse, qui illa parte Oceani littoribus præsidebant. Quo fit, vt Flo-dorp/ id est, Fleui vicus à me dicatur Philebum esse Ptolemæi; atque ex vicinia ostiorum Vidri & Fleui deinde concludam, sinum illum Groeningorum Vidram fuisse, nomine inde deducto, quòd latè patens canalis esset. Neque igitur Vechtus Vidrus, neque Groeninga Fleuum mihi fuerit. alij quod volent & credant & tueantur. Rhenus hac sui parte, qua proximè ad Manarmanim portum accedebat, alium cursum videtur tenuisse, & aquas suas in eos euoluisse lacus qui inter Harlemum & Amsterdamum & vicina loca spectantur, solo medio alueo nomen seruante. Lecca certè posterior illis temporibus canalis videtur; quoniam nec nomen seruat, nec illud admittit, vt ostium orientale in lacus effundatur, nisi quatuor alueos comminiscamur: vnum in lacus flumen effundentem, vt Plinius dicit; medium in Oceanum ducentem, qua parte arcis vestigia restant, quæ à tutandis finibus Uyt end nominabatur; tertium Leccam, quartum qui in Mosam maximam aquarum copiam effundit. Ceterùm hæc ambigua & incerta; & magis dubium qua de caussa orientalius ostium Fleuum fuerit vocatum, & occidentalius Helium. Drusus videns frequentia diluuia necessariò vi fluminis contingere, de auertendo alueo cogitauit, quod opus inchoatum Paulinus Pompeius pòst absoluit. Fossa autem hæc Drusiana vnà cum aggere ab Arnhem videtur exordium sumpsisse, cui opido ab Aquila Romanorum, qui castra hîc habuerunt, fortasse nomen remansit; & inde ad Doesburgum diducta esse, quod integrè & correctè Druysberg, id est, Drusi castrum vocaretur. Hoc loco quia Iselæ amnis, qui vetus Isela dicitur, alueo Rhenus exciperetur, posterior ætas totum hoc Rheni brachium Iselam nuncupauit. Quamobrem nostra parui refert an loca vacua ad Iselam vsque, an vltrà ad Rheni prius ostium fuerunt porrecta. Veluwe profectò sic interpretari possumus, vt loca illa intelligantur quæ vacua & tuta ab exteris Romani seruare consueuerunt. Sed vt dico parum ad nos; illud saltem certum est, hæc primùm à Francis citra Iselam fuisse occupata, & Ptolemæi descriptionem Iselæ magis quàm priori alueo conuenire; in qua neglectus fuerit Vechtus, quia in idem propè ostium cum Rheno descendit: cui an nomen sit à pugnando quod Vechten dicimus, an aliunde, non quæro; id saltem non ignoro, amnis fontem non longè ab eo saltu abesse in quo Variana clades perpetrata. Ab hoc fluuio Franci Batauia nunc omni & Canenufatū & omni ceterorum, quos inter Helium & Fleuum Plinius enumerauit, regione in ditionem suam redactâ, nomen alteri fluuio siue canali dederunt; qui cùm è Rheno deriuetur, & in lacus effundatur, vetus mihi Fleuus videtur: ad cuius nomen vicus quidam vicinus Fleuten alludit. Ad eundem canalem paullò inferius Maersen antiquum videtur Maersatiorum monumentum, quo nescio fato in tanta nominum commutatione conseruatum, quam Salij potissimùm videntur induxisse. Vt enim à Vechto suo antiquo Vechtum orientalius Plinio, ni fallor, Rheni brachium vocarunt, & ab Isula suo Iselam apud Canenufates, & ab Amiso superiore Bructerorum termino Amisum alterum fecerunt; ita verisimile est, quàm plurimas alias nomenclaturas ab ipsis esse commutatas. Sed hæc in regione tot inundationibus obnoxia, tot fossis & canalibus à diuersis principibus & populis discissâ accuratè perquirere nescio an hominis sit satis intelligentis id genus mutationum, me certè tam curiosum non esse necdum mihi persuasi vt pœniteret. Deinde nobis minimè necessarium ducimus, vt omnium locorum quæ Franci olim tenuerunt, delineationem originibus nostris adiungamus; id satis, & fortasse plus quàm satis, arbitrati, si quò & vnde venerint, clarè queamus docere. Et fuissem equidem in his rebus di-

Flodorp, Philebum Ptolemæi.

Rheni ostia mutata.

Lecca.

Uyitend arx.

Drusus Rheni alueũ auertere instituit; perfecit Paulinus Pōpeius.

Arnhem vnde nomen acceperit.

Dorsburg à Druso nomen accepisse.

Isela.

Vechti etymō. Vechten.

Fleuus vetus.

Fleuten vicus.

Marsen.

Locorum nomenclatura mutata.

bus diligentior, si certi aliquid in tam frequenti permutatione reperiri posse sperassem: quam, vt diluuiorum frequentia hinc Oceano Æolio furore campis immisso, hinc fluminibus vel immani pluuiarum vi vel liquefactis niuibus aggeres, quibus continentur, rumpentibus; ita & diuersorum principum iussa fecerunt, inter quos olim non Romani soli, sed Ciuilis etiam natione Germanus commemoratur. Nec vereor asserere, Francos postea Romanorum limitem paullatim carpentes varias fossas & canales fecisse, pro eo atque commoditates vel belli vel pacis postulare viderentur: cui rei indicium præbent nomenclaturæ à Transrhenanis fluminibus mutuò acceptæ. Iam Merouwe an non apertè declarat, Meroueum magni aliquid operis in illo aluei à Mosa diuortio molitum fuisse? quod an ad naualium opportunitatem, an ad munimentum regionis recens occupatæ, an ad vtrumque fecerit, non refert; id saltem constat, & palatium vetustissimum, cuius ruinæ hactenus vndis exstant, (nam reliqua sunt fluctibus absorpta) & canalem ingentem seruare nomen Merouei. Ex hoc itaque ceterisque id genus permultis, quæ longum sit persequi, coniecturam facias; difficile omnino, ne dicam temerarium esse, certi aliquid in re incerta statuere velle. & alioquin lubenter Adriano Iunio amico meo hanc prouinciam ornandam relinquo, qui non dubito quin summam suam eruditionem, de qua toti orbi celeberrimus, totam ad id sit collaturus, vt Batauiam patriam suam, quàm maximè fieri poterit, illustret; præsertim cùm ad hoc munus liberali honorario ab Hollandiæ magistratu sit inuitatus: Gratulor equidem illi talem patriam, & patriæ talem virum, & vtrique talem magistratum, vt hanc laudem iam olim à ceteris nostratibus nescio an neglectam an contemptam sibi sumpserit sequendam, quæ de regionis suæ antiquitatibus in lucem eruendis & toti orbi communicandis generosissimo cuique animo prima atque maxima deberet existimari.

Merouwe Merouei monumentum.

A Saliis ergo Sal-landia dicta, tres principes vrbes præter cetera opida & pagos complexa, Dauentriam videlicet, Swollam & Campen; è qua Batauiam & finitima primùm Galliæ frequenter incursarunt, & tandem ditioni suæ adiecerunt. Neq. audiendi sunt qui contra omnem & pronuntiandi & scribendi consuetudinem ex Sallandia Isalandiam fecerunt, cùm non Isal flumen, sed Isel omnium confessione dicatur; secundâ, non primâ vocali posteriorem syllabam faciente; & Sallandia non Sellandia regio vocetur. Quid, quòd plerique omnes veterum Zallandiam per Z litteram Græcorum, scripserunt? quasi dicendum integrè esset, Het Sallant / & concisione nostrati, Tsallant: quod vocabulum concinniùs vna littera scribi posse videbatur. Nemo igitur Vopelij charta chorographica riparum Rheni decipiatur, in qua contra omnium vetustiorum consuetudinem Isallandiam scripsit, ignarus equestris dignitatis in Zallandiæ nomine designatæ. Brachium autem hoc Rheni quod Drusi Pomponijque Sabini cura factum legimus, Isela nominatur à fluuio Isela in saltibus iis orto quos Romani non vna sua clade nobilitarunt. Deriuata enim est pars Rheni ab Arnhemo Droesburgum, id est, Drusi castrum, quo loco vetus Isela alueo suo Rhenum excipit, & vna secum in Oceanum euoluit.

Sallandia vrbes præcipua, & vera pronuntiatio ac scriptura.

Verumenimuerò cerno mihi obiectum iri ex Agathio, Francos ab equestri militia vel parum vel nihil prorsus laudis tulisse; tantùm abesse, vt sellæ & stapedarum inuentores probabiliter dici queant. Fateor equidem, vetustiores Francos antè ferè omnes pedites fuisse quàm Bructerorum ad Rhenum sedes & vacuas Romanorum ad Oceanum terras occupassent, & hinc eos qui apud Romanos militabant, plerosque pedibus meruisse non negarim; sed cùm Agathius paucos excipit, id ego mecum facere contendo, nedum aduersari: atque eos qui domi manserunt, præsertim ad Iselam nouum habitantes, in equis alendis domandisque multum operæ posuisse, ne vicinis Tencteris Batauisque impares hac parte cernerentur: & quia nouum hoc ipsis studium fortassis fuit, timerentque vt dexteritatem iam olim in hac disciplina exercitatorum æquare possent; præsidium sibi ab industria nouæ inductionis quæsiuisse; quod tantum fuit, vt non pares modò, sed longè etiam ceteris euaderent superiores. Iam neque illud à me dictum, omnes Francos Salios fuisse nominatos, sed eos solos hac appellatione designaui, qui regionem eam quam Romani vacuam seruasse dicuntur; habitandam ea conditione apud suos acceperunt, vt equitio operam darent: qua in re quò magis excellerent, meliusque ea quæ sibi vindicassent tueri possent, nouum sibi equitandi firmamentum

Qui Francorum Saly fuerint nuncupati.

mentum excogitarunt. Hinc itaque factum, vt quod auita consuetudine Tencteri optimè didicissent, id Salij noua sua inuentione longè post se relinquerent, & tanto interuallo excederent, quanto plus securitatis firmitatisque in equis haberent. Neque porrò sola hac arte Tencteros superabant, sed à pascuis etiam & camporum magna planitie paucis aquarum canalibus interrupta plus commoditatis ad equos tum alendos, tum vtendos habebant, cùm apud illos plus siluarum asperitatisque esset quàm camporum. Scimus Telemachum patriam suam Ithacam ob asperitatem ineptam equis vtendis iudicasse; & prouerbio tristissimo iactari, equum in campum qui prouocet, iniquam sibi sumere ad vincendum conditionem: quod cùm ita habeat, vix alia regio equitationi magis idonea quàm Sal-landia/ queat inueniri.

Sallandia equis alendis aptissima.

Sed nunc vt satis diu in coniecturis Saliquis versati sumus, ita non abs re fuerit & illud obiter annotasse, nomina eorum qui legem Saliquam tulerũt, ad allegoriam potiùs quàm ad historiam pertinere. Quatuor fuisse scribuntur, Wisogastus, Bodogastus, Salogastus, & Windogastus. Gast nobis hospitem notat; &, quia hospitibus apud Germanos teste Tacito summa reuerentia & maximi honores habentur, vox transiit ad quemuis hominem significandum quem hospitalitatis officiis dignum iudicamus. Sic dicimus, Tis e gast/ id est, æquè atque si hospes esset honore prosequendus. Wisogast igitur dicitur is, qui venerandus est ob sapientiam: Bodogast/ qui honorandus est, quia leges ferre, & imperare norit: Salagast/ qui ob equestrem disciplinam dignus est veneratione: Windogast is dicetur qui ob victoriam est honorandus. Wis enim sapiens, Bod/ mandatum & Lex, Sal/ sella equestris. Win/ vinco significat. Notarunt igitur veteres, victoriam contra hostes non contingere, nisi Resp. sapientia, bonis legibus, & equestri dignitate contineretur; nec item equestri ordine dignum, qui non excellat & sapientia, & peritia imperandi. Fons enim omnis victoriæ contra aduersitates tum priuatas tum publicas est sapientia: quod Plato indicauit, dum aut regem philosophum esse voluit, aut philosophum regnare. E sapientia autem legum ferendarum, imperandíque facultas oritur. Quamobrem qui his duobus nititur fundamentis, is dignus est summo ciuitatis ordine, è quo gubernatores deligendi, qui omnem Reip. noxam depellant atque vincant. Videre hîc est, quatuor vocibus tetragonam reipublicæ constituendæ conseruandæque formam expressam, in qua primum sibi locum sapientia vindicauit, quæ nomine suo omnem disciplinarum orbem, iustitiæ æquitatisque regulam, omnia denique ciuitatis rectè gubernandæ præcepta complectens firmissimum omnium eorum columen est, quæ ad cunctas aduersitates siue priuatas singulorum, siue vnius alicuius familiæ, siue communes aut omnium aut plurimorum vincendas superandasque spectant. Deinde post hanc mox consequitur, haud secus atque riuus è fonte suo, vtilium salutariumque legum constitutio; quas nemo sanciet pro eo ac communis omnium salus postulat, nisi priùs in sapientiæ studiis multum diuque fuerit exercitatus. Tertio loco ordinis equestris conseruatio necessaria esse indicatur, tum quò aduersus hostiles incursus patriam tueatur, tum quò viros dignos imperio magistratuque, velut equus quidam Troianus, effundat. Tanta autem huius ordinis dignitas apud Francos fuit, vt ne regum quidem filij priùs regno digni iudicentur quàm ad hunc fuerint admissi. Qua de re factum, vt vox Marscalcus, qua peritus equi tractandi curandique magister notatur, pro quouis cuiusuis officij principalis magistratu vsurpetur. Est enim Mar equus, non Mart / contrà quàm Lazius & Rhenanus scripserunt, vt in Trimarcisia Gallorum à nobis est annotatum. Eodem modo veteres Romanos, à Cimmeriis fortasse maioribus suis accepta consuetudine loquendi, non magistrum tantùm equorum, sed aliarum etiam rerum gubernatorem equisonem vocasse Nonius Marcellus testatur. Quoniam porrò post Wisogastum & Bodogastum, Salogastus enumeratur, sic est cogitandum, primos Salicarum legum conditores neminem dignum iudicasse equestri dignitate, nisi & sapientiæ præceptis esset institutus, & recta iustaque imperandi facultate polleret. Iam tetractyn hanc Winnogastus absoluit, qui nomine suo victoriam contra omnia ea pollicetur, quæ saluti vel priuatæ vel publicæ aliquid adferre possunt impedimenti. Si omnis hominum vita, quamdiu hunc aërem haurimus & terræ frugibus alimur, nihil aliud quàm militia est, non solùm contra externos hostes omnibus neruis pugnandum, quò victoriam consequamur; sed contra internos etiam;

Saliqua lex à quibus lata perhibeatur.
Gast.
Wisogasti etymon.
Bodogastus.
Salogastus.
Windogastus.
Sapientia victoriæ fons.
Legum constitutio.
Equestris ordinis dignitas apud Francos.
Marscalcus.

etiam; & id quidem tanto magis quanto sunt ad superandum difficiliores. Qui igitur hunc quaternarium constituere, non malo artificio nec obscura significatione declararunt, totius Reip. finem in hoc esse, vt aduersa omnia, quibus cum perpetuò est decertandum, vincamus; non admodum sanè à D. Pauli sententia loquendique formula remoti, qua dicit, bonum se certamen certasse, eoque sibi coronam gloriæ dandam à supremo illo omnium bonorum certaminum Brabeuta. Sed hæc breuiter sint & obiter de quatuor legum latorum mysticis nominibus indicata, quæ si penitus & accuratè quàm latè patentem habent notationem explicarētur, volumen immensum replerent. Verùm quò numerum ciuitatis perfectæ absoluerent, quaternario ternarium adiecerunt; cuius accessione septenarius existit, Palladi Rerump. præsidi dicatus. Aiunt enim hos quatuor viros in tribus pagis leges Salicas dictasse, Bodenheim / Salenheim / Winnecheim; id est in domo legum, in domo equestri, in domo victoriæ. Hîc autem domum sapientiæ, quæ in quaternario prima erat, omiserunt: quoniam ea in tribus domibus enumeratis communiter cum legibus, equestri dignitate & victoria habitaret, numquam ab his tribus separanda. De Septenario numero ciuitatum administrationi & Mineruæ sacro quædam etiam ab Aristotele in Politicis sunt indicata, priùs à Pythagoricis inuenta, & à Platone Timæo adscripta; quæ si huc aduocarentur, & nimio plus oratio excresceret, & in obscuram numerorum caliginem raperetur. Sufficit indicium dedisse, quàm conuenienter priscæ philosophiæ hæc nomina sint conficta & ad septenarium numerum accommodata, qui quatuor & tria complexus firma ciuitatis omnibus numeris absolutæ fundamenta componit, eaque de caussa Palladi consecratur. Quid, quòd ne hoc quidem veterum mysterio contenti, aliud præterea Salici addiderunt, dicentes leges has per tres Mallos, id est, tria conuenticula latas esse? Mal enim conuiuium significat; & quia Germanorum mos fuit de omnibus & pacis & belli negotiis in conuiuiis consultare, quod Tacitus testificatione sua confirmat, factum est vt vox illa pro conuenticulo iudicum, & inde etiam pro tempore siue vice ponatur. Hinc apud nos Emal / Tweemal / Drimal / pro vna, duabus, tribus vicibus dicatur. Ex hac voce Germanica Mallus dicitur conuentus iuri dicundo deputatus. Cùm igitur ternarium Palladio numero addimus numerum, eum absoluimus qui Musis est ab Orphicis consecratus. Quis hîc non miretur diuinam allegoriam Saliorum, qua vsi sunt ad suam legibus maiestatem vindicandam? quam integram fore non putarunt, nisi Palladis & Musarum præsidio muniissent. Eant nunc vel Romani vel Græci, & Barbaros vocent Francos; apud quos non minus doctè quàm in Academicis hortis optima reip. forma per numeros delineatur. Quod verò proditum est Pharamundi ætate leges Salicas primùm latas esse, id an ita sit, nescio. Hoc saltem constat, Salicas ante Saliorum nomen cognitum dictas non fuisse; & idcirco non multo antea fortasse latas quàm regnum ad Pharamundum venisset. Quæ autem leges Salicæ nunc extant, eæ miseram passæ sunt calamitatē, eo quòd multo posteriùs scriptæ sint quàm Pharamundus ad Duisbergum vsque ab Oceano regnaret, atque idcirco lingua à prisca Francorum plurimum degenerante. Franci enim ij qui à Clodouæo in Alemania & vetere Burgundionum sede collocati sunt, ad Toringos, Saxones, Sueuos, Bohemos, Alamanos, Bauaros, & exteras vicinas gentes in fide Francorum continendas sermonem suum Allemanico miscuerunt; eamque fecerunt farraginem, quæ nec ab Alemanis nec à Francis vetustis intelligeretur. Deinde dum in Latinum sermonem leges has nescio quis transtulit, plurimæ voces sunt corruptæ, & à genuina & scriptura & pronunciatione detortæ. Iam & illud animaduertet qui versus Francicos à Lazio citatos leget, poëtas nescio qua vesania linguam ad peregrinam Latinorum terminationem pertrahere voluisse; nec mirum, plurimas è varia colluuione gentium voces irrepsisse, dum plurimæ commigrationes nihil integrum sinerent permanere. Franci autem, si qui alij mortalium, faciles fuere ad linguam suam alterius gentis sermoni accommodandam; ita vt non alij priscum sermonem seruarint quàm ij qui ad inferiores Rheni Mosæque ripas manserunt, aliis Romanam, aliis Allemaniam linguam secutis, pro eo atque quotidiana conuersatio postulare videbatur. Sed iam satis, & plus quàm satis de lege Salica & Salicis, quorum notitia Iuliani tempore primùm ad Romanos venit.

Salicæ leges vbi primùm dictatæ.

Mal.

Mallus quid, & vnde nomen habeat.

Salicæ leges quando latæ.

Salicæ leges qua occasione corruptæ.

LIBER

FRANCICORVM

LIBER III.

VANDO itaque nunc, quo potui compendio, ad Iulianum vſque Imperatorem priſca Francorum monumenta deduxi, reliquum eſt vt ad inferiora tempora oratio deſcendat; quibus res ipſorum immane quanta ceperint augmenta. Floruit id ætatis Merobaudes præcipuis in exercitu ducendo & Repub.adminiſtranda honoribus; adeò vt ad conſulatum fuerit euectus; qui Francus videtur fuiſſe. Nec alterius gẽtis Frigeridus quàm Germanicæ fuit, vt nomẽ ipſum eſt argumento, clariſſimus rebus tum in Gallia tum in Pannonia geſtis. Fertur Iulianus in diſſidiis ciuilibus componendis aliquando dixiſſe, Audite me quem Alemani audierunt & Franci; indicans hos validiſſimos eſſe Romani nominis hoſtes, & à ſe tamen cohibitos atque compreſſos. Poſt Iulianum & Iouianum breuis regni Imperatorem Valentinianus rerum potitur, in cuius aula & exercitu plurimos Francos illuſtres in aula fuiſſe nihil dubitandum, cùm mox ab eius morte Richomeres celebretur domeſticorũ comes; qui Gratiani iuſſu cohortes aliquot è Gallia in Thraciam duxit, auxiliũ Valenti contra Gotos laturas; ſed eo imbecilliores quòd Merobaudes, veritus ne præſidij contra Alemanos numero diminuto & viribus exhauſtis Galliæ vaſtarentur, plurimos milites ex ipſis callido conſilio ſubtraxiſſet. Mox inde ſub eodem principe Franci Romanorũ ſocij regem Mallobaudem habuiſſe referuntur domeſticorum item comitem, quem & bellicoſum virum fuiſſe & fortem Ammianus oculatus teſtis declarat, eiusque ductu rapido & celeritate pugnãdi auida ingẽtem Alamanorum multitudinem apud Argentariam vnà cum rege Priario cæſam refert; qua clade fractis hoſtibus Gratianus Rhenũ tranſgreſſus, eodem duce tam inſigni victoria potitus eſt, vt eius fama totum in pace retinuerit occiduum orbem, dederitque Imperatori Thraciam petẽdi facultatem, quò Gotos omnia longè lateque populabundos pari felicitate compeſceret. Sex. Aurelius Victor triginta Alemanorum millia apud Argentarium Galliæ opidum cæſa commemorat; quod facinus cùm Marcellinus ductu auſpiciiſque Mallobaudis & cœptum & perfectum dicit, nemini dubium relinquit cuius fortitudini laus omnis & gloria debeatur. Valens interim imperij ſocius rerum à Gratiano tanta gloria geſtarum æmulatione flagrans peruertere ſtudebat, & antè Gotos delere quàm alter aduenisſet: qua re cognita, Gratianus Richomerem domeſticorum quoque comitem paullo antè in Pannoniam miſſum ad Valentem deſtinat, additis litteris quibus ſe mox cum omnibus copiis adfuturum ſignificaret, rogaretque, ne quid temere aduerſus hoſtem ſolus attentaret. Ceterùm hic in ſano ardore ad victoriam præripiendam raptus, Fritigerno Gotorũ regi tam inſignem dedit rei bene gerendæ occaſionem, vt vix tertia pars exercitus Romani euaſerit, in qua Bataui erant & Franci Richomeris ductu ſeruati: quem Ammianus tradit non ſtrennuum modò & fortem in periculis adeundis virum fuiſſe, ſed generis etiam & natalium ſplendore clarum. Quoniam autem hîc nos deſtituit Marcellinus, præſens oculatusque plurimorum quæ ſcribit teſtis, obſcuritate neſcio qua inuoluimur; hiſtoriæ ſcriptoribus plurimis vel temporum iniuria vel barbari ſæculi, quod ſecutũ eſt, ſupina negligentia è medio ſublatis; & aliis qui paullò fuêre poſteriores, oſcitanter admodum in iis rebus quas maximè ſcribere conueniebat, verſatis. Turonenſis Epiſcopus Sulpicium Alexandrum citat ea deſcribentem quæ ad hoc ipſum tempus faciunt; cuius ſi verba adſcribamus, non ingratos nos aut inutiles lectori præbebimus, propterea quòd ea quæ Maximo intra Aquileiam amiſſa omni ſpe imperij quaſi ad amentiam deducto Franci geſſerint, enarret. Eo tempore, inquit, Genebaldo, Marcomere, & Sunnone ducibus Franci in Germaniam prorupere, ac pluribus mortalium limite in rupto cæſis, fertiles maximè pagos depopulati, Agrippinenſi etiam Coloniæ metũ incuſſere. Quod vbi Treueros perlatũ eſt, Nanninus & Quintinus militares magiſtri, quibus infantiam filij & defenſionem Galliarum Maximus commiſerat, collecto exercitu apud Agrippinam conuenere. Sed onuſti præda hoſtes, prouinciarum opima depopulati Rhenum

tranſiere,

Merobaudes.

Frigeridus.

Richomeres.

Mallobaudis ductu, Alamanorũ triginta millia cæſa Priarius Alamanorum rex cæſus.

Fritigernus Gotorum rex Romanos vicit Richomeres Francos & Batauos ſeruat.

Franci Germaniam populantur.

Nanninus & Quintinus magiſtri militia.

transire, pluribus suorum in Romano relictis solo ad repetendam depopulationem paratis; cum quibus cõgressus Romanis accommodus fuit, multis Francorum apud Carbonariam ferro peremptis. Cumque consultaretur de successu, an in Franciam transire deberent, Nanninus abnuit, quia non imparatos & in locis suis indubiè fortiores futuros sciebat. Quod cùm Quintino & reliquis viris militaribus displicuisset, Nannino Moguntiacum reuerso, Quintinus cum exercitu circa Niuisium castellum Rhenum transgressus, secundis à fluuio castris casas habitatoribus vacuas atque ingentes vicos destitutos offendit. Franci enim simulato metu se in remotiores saltus receperant, concidibus per extrema siluarũ procuratis. Itaq. vniuersis domibus exustis, in quas sæuire stoliditas ignaua, victoriæ consummationem reponebat, noctem sollicitam milites sub armorum onere duxerant: ac primo diluculo Quintino prœlij duce ingressi saltus in medium ferè diem implicantes se erroribus viarum, toto peruagati sunt: tandem cùm ingentibus septis à solido clausa offendissent, in palustres campos qui siluis iungebantur prorupêre. Molientibus hostium rari apparuere, qui coniunctis arborum truncis vel concidibus superstantes velut è fastigiis turrium sagittas tormentorum ritu effudêre, inlitas herbarum venenis, vt summæ cutis, neque lethalibus inflicta locis vulnera haud dubiè mortes sequerentur. Dehinc maiore multitudine hostium circumfusus exercitus in aperta camporum, quæ libera Franci reliquerant, auidè effusus est: ac primi equites voraginibus immersi permixtis hominum iumentorumque corporibus ruina inuicem suorum oppressi sunt. Pedites etiam, quos nulla onera equorum calcauerant, implicati limo, ægrè explicantes gressum, rursus se qui paullo antè vix emerserant siluis trepidantes occulebant. Perturbatis ergo ordinibus cæsæ legiones. Heraclio Iouinianorum tribuno ac pænè omnibus qui militibus pręerant exstinctis, paucis effugium nox & latibula siluarum præstitere. Hæc Alexander; quibus egregiè & luculentè ingentem Romanorum cladem oculis subiicit; quæ quot legiones perdiderit cùm non sit adiectũ, non pauciores tribus fuisse suspicari libet. Eo quòd probabile non sit aduersus efferatissimos hostes paruum exercitum flumen transiturum fuisse, maximè cùm Nanninus vetus & prudens copiarum ductor, quem Nannienum vocat Marcellinus, periculosum transitum iudicasset. Maximam itaque hanc iacturam fuisse coniecto, & Variana clade fortasse non minorem, qua Francorum nomen non dubium est quin plurimum fuerit illustratum. Erat ea tempestate clarus apud Romanos Arbogastes Francus ob domesticam factionẽ & odium in Sunnonem & Marcomerem subregulos gentiles suos, patriæ desertor & oppugnator. Is, cùm Franci sequenti anno rursus prædatum in Germaniam excurrissent, monuit Cæsarem ab ipsis pœnas tantæ iniuriæ exigendas, nisi vniuersa quę superiore anno cæsis legionibus (Sulpicij verbis loquor) diripuerant, confestim restituerent, auctoresque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hinc igitur postea colloquio cursim cum Marcomere & Sunnone regiis ducibus habito, impetratisque ex more obsidibus, ad hiemandum Teueros concessit. Et hæc quidem Arbogastes cõtra gentiles suos ciuili odio strennuè moliebatur, quibus tantum gloriæ, fideiq. inter Romanos est consecutus, vt Victore iam Maximi filio cæso, apud Valentinianum ad summum culmen honorum promotus, solus ferè omnium rerum domi forisque potiretur; nec quicquam esset vel ciuilis vel militaris negotij quod non ipsius nutu gubernaretur. Hic itaque Francorum, Alanorum, Alamanorum, ceterorumque qui apud Romanos stipendia faciebant, Germanorum viribus vnà & legionibus nixus, maiorem in modum Francorum irruptiones coërcuit, vna opera aduersarios suos vltus, & apud Romanos totumque eorum exercitum illustre nomen & eximiam fidei virtutisque famam adeptus. Idem enim Sulpicius refert, vltra Rhenum in Francorum fines media hieme irruisse, & Bructerorum agros ripæ proximos & Ætiam pagum Chamauorum depopulatum esse. Fuit hoc perpetuò domesticum Germanorum virus, vt dum externis armis frangi superarique nequirent, ciuilibus suis ipsorum odiis vincerentur; alioqui satis virium habituri, vt iunctis copiis totum orbem subiugarent. Emit Marcus Germanos contra Germanos, emerunt alij, vti cùm ex aliis, tum ex iis quæ modò diximus liquet; nihil vt mirari oporteat, si hodie quoque idem magno nationis detrimento, & insigni apud exteras infamia contingere videmus. Arbogastum hunc insignem virum & rara militiæ laude illustrem, adeoq. humanis viribus inuictum fuisse Orosius indica-

Romani Francos cædunt.

Romani à Francis vincuntur.

Arbogastes Francus, patriæ desertor & oppugnator apud Romanos celebris.

Germanis sua ipsorum ciuilibus odiis vinci frequens.

indicauit, dum eum certiſſimum iudicem facit, ea quæ feliciter Theodoſio ſucceſſerât ſola diuinæ clementiæ gratia, non humanis conſiliis, non mortalium armis contigiſſe: cuius verba ſatius erit vt apponam. Potentia, inquit, Dei, nō fiducia hominis victorem ſemper extitiſſe Theodoſium Arbogaſtes iſte præcipuum in vtroque documentum eſt; qui & tunc cùm Theodoſio paruit, tantis inſtructum præſidiis Maximum ipſe minimus cepit; & nunc cùm aduerſus eundem Theodoſium collectis Gallorum Francorumque viribus exundauit, nixus etiam præcipuo cultu idolorum, magna tamen facilitate ſuccubuit. Hæc Oroſius. Arbogaſtes igitur dum fortè pares aut ſuperiores in Francia ferre non poſſet, quod domi conſequi nequiuit apud Romanos conſecutus videtur; vt nimirum ad ſummos honorum gradus aſpiraret, & ipſum orbis imperium conſilio manuq. ſua moderaretur, mirabili quodam ſucceſſu Theodoſium in regio faſtigio conſeruans, Maximum deiiciens, pro Valentiniano imperium gerens, eundem mox regno vitaque exuens; &, vt quiduis poſſe cerneretur, Eugenium ex ſcriba faciens Imperatorem, vt ipſe videlicet ſub aliena perſona ſolus imperaret; quod ſanè nūc erat aſſecutus, niſi Deus ipſe immanem eius potentiam repreſſiſſet. Eugenio enim ad imperium euecto, Francos gentiles ſuos domuit, & inde Alpibus aduerſus Theodoſium occupatis & clauſis, decem Gotorum millia occidione deleuit: mox ipſum Imperatorem in manibus compedibusque habiturus, niſi Arbitrio quem præmiſerat, quique iam Theodoſium concluſerat, diuino inſtinctu ei fuiſſet adiumēto quem venerat oppugnatum. Sed ne ſolius huius defectione victoria Theodoſio contigiſſe videretur, Deus Arbogaſtem ventorum turbine ſic obruit, vt quæ priſci de Gigantibus fabulantur, in hoc reuera contigiſſe cernamus. Rebus itaque deſperatis, obſtinatus animus, ne vel humanæ vel diuinæ potentiæ palmam victoriæ concederet, ſeſe ipſe corporis vinculis ſoluit; & adacto gladio, ne ab alio occideretur, ſe ipſe occidit: vt non alius Arbogaſtem quàm ipſe Arbogaſtes ſuperare potuiſſe videretur. De hac portentoſa Theodoſij victoria Claudianus, quem paganū peruicaciſſimum Oroſius vocat, hos verſus inter ceteros reliquit:

Arbogaſtis potentia & præclarè geſta.

Arbitrio cùm Theodoſium oppugnatum veniſſet, ei fuit auxilio.

Arbogaſtis interitus. Theodoſij de Arbogaſte portentoſa victoria.

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Quòd ſi hic tantus vir, quem vt barbarum, ita animo, conſilio, manu, audacia, potentiaque nimium Oroſius dixit, Chriſtianus fuiſſet, atque ſe fidum Theodoſio præſtitiſſet; quibus laudibus, quibus virtutum præconiis celebraretur? Proferant antiquiores vel Græci vel Romani quemquam omnino ſiue Ducem ſiue Cæſarem cui de paucis Oroſij verbis non ſit æquādus. Quid de ſummis laudatiſſimiſque ducibus dicere poſſis, quod non hoc præconiorum compendio ſit comprehenſum, cuius teſtificatione probetur nimius fuiſſe in iis omnibus quæ ad res præclarè & ſumma laude gerendas requiruntur? Alios animus, alios conſilium, alios manus, alios audacia, alios potentia, alios omnia, alios horum vel duo vel tria vel plura deſtituerunt: huic vni hæc omnia ab aduerſario etiam nimia fuiſſe dicuntur. Nunc itaque videmus, quales illa tempeſtate fuerint Franci, quales dederint duces Romanis, & quorum viribus fuerint intra limites ſuos repreſſi.

NEC illud hîc otioſè aut oſcitanter tranſeundum quod ex Sulpicio adduxi, Quintinum in Francorum regionem Niuiſio tranſiiſſe, quod nunc Nups vulgò vocamus, atque inde ſecundis caſtris ad caſas vacuas veniſſe, Francis in proximam ſiluam dilapſis, quam equidem eam eſſe mihi perſuadeo quæ Duiſbergo proxima eſt, ad quam locus Brouc vocatus, & ſiluæ vtrimque alis comprehenſus non ſolùm paludes quibus Romani equites implicati, ſed ſitum etiam refert qui deſcriptus eſt ab Alexandro. Legiones ergo à Francis in ſilua ſua Duiſbergenſi circa Brouc, id eſt, paluſtria loca cæſas eſſe credo: qua de re luculentum exiſtit indicium, longè Blondum ceteroſque aberraſſe, qui circa ea tempora Francos in ea regione quam nunc Franconiam vocamus, collocarunt. Et hæc quidem de Francorum rebus Theodoſio imperante ſufficiant; quibus pate actū, quid vel pro Romanis, vel contra eos geſſerint. Honorio rem Romanam gubernante, ingenti clade Vandalos oppreſſerunt, viginti eorum millibus, in quibus Godegiſelus rex, ferro abſumptis, & tota gente ad internecionem vltimam delenda; niſi Alani, quos Reſpendial rex ducebat, in tempore ſubueniſſent, vt Renatus Profuturus Frigeridus apud Turonenſem epiſcopum teſtatur: quod tum haud dubiè accidit, cùm Vandali à Stili-

Niuiſium, Nups.

Brouc.

Vandali à Francis cæſi cum rege Godegiſelo. Reſpendial Alanorum rex.

à Stilicone ad res turbādas euocati ex vlteriore Germania per Francorum fines in Galliam contenderent. Vandali enim vltra Vistulam olim habitarunt, Burgundionibus, qui pars altera erat Vandalorum, mari Germanico propinquiores; atque inde iter in Galliam per Cheruscos & Francorum fines inferius multo quàm fuisset antea Burgundionum tenendum sibi putarunt. Franci verò, qui secundæ Germaniæ sibi spolia vindicabant, nullo sibi modo permittendum iudicarunt, vt alia gens eam per limites suos inuaderet aut occuparet. Quocirca armis sumptis, totam pænè Vandalorum nationem deleuissent, nisi Alanorum subsidia celerrimè succurrissent; quibus illud quidem effectum, vt non omnis gens periret, verùm hoc effici nequiuit, vt eam viam quam sibi in Galliam destinarunt, tenerent: à qua repulsi, Alamaniam & cognatorum sibi Burgundionum terras petiuerunt, quo per eorum fines Rhenum trāsirent. Meminit huius Vandalorum in Franciam incursionis præter Frigeridum Procopius etiam; sed nimis breuiter & obscurè, ne dicam ineptè, dum mox à Mæotide Vandalos dicit in Francos irruisse; quasi nullæ gentes mediæ fuissent in tanto terrarum interuallo, quantū à Tanai ad Rhenū vsq. diuersæ nationes habitabant. Eodem adhuc Honorio imperante, Franci Romanorum stipendia facientes varia sub diuersis ducibus & tyrannis gesserunt, alij in Constantini, alij in Constantis filij, alij in Iouiani, alij aliorum castris militantes; & quāuis in varias partes & cohortes gens esset distracta, possetque videri patria ipsorum & milite & colono penitus exhausta, tantum tamen domi adhuc virium restabat, vt dum Romani variis casibus exagitarentur, ipsi Treuerorum ciuitatem secundò occuparint, & direptam incenderint; ne rursus Romanis ducibus in ea sedem belli aduersus Francos habere integrum esset. Stilico interim Vandalis, Alanis, Alamanis, Burgundionibus & aliis barbararum gentium auxiliis innumeris instructus Francos pellit, eo facilius, quòd insigni clade illa quam commemoraui, Vandalos & Alanos contra se Franci irritassent, omnesque iam ipsorum viribus inuiderent. Quieti igitur tantisper dum Vandali in Hispaniam, Burgundiones in Sequanos & Æduos, & aliæ gentes in alias Romanorum prouincias irruissent, rursus expeditionē suscipiunt Rege Clodio ducente, cuius erat regni sedes Duisbergi in superiore Franciæ parte; cuius auspiciis secundam Germaniam sibi subiugant. Hunc Clodium alij Clogionem, alij Cloudium nominant, & Pharamundi filium faciunt; quod si de communi consensu verum esse fateamur, consentaneum fuerit Sulpicij Alexandri scriptis, Pharamundo regnante Marcomerem & Sunnonem, quorum factione pulsus fuerit Arbogastes, Frācici regni administrationem habuisse; quos idcirco alius regales, alius subregulos, alius duces vocauit; vt ex Frigeridi & Alexandri fragmentis apud Turonensem reliquis colligere cuiuis licebit. Clodio igitur Rheno, Mosa & Scalde superatis, Cameracum vsque & Sommam flumen imperij fines profert, Romanis præsidiis vel depulsis vel in societatem adscitis. Erant enim in Thungrorum & Neruiorum & Treuerorum agris iam olim præter veteres colonos Sicambri, Franci, Germaniq́ue alij cultores; quibus Romani ea conditione loca ea habitanda dederant, vt & agros colerent, & contra Transrhenanos tuerentur: qui cùm diuersi essent gente, vno se nomine Arborichos vocarunt; eo quòd à Romanis harum regionum colendarum ius accepissent hæreditate perpetua ad posteros transiturum. Arf siue Erf hæreditas est, Bor agricola, à Bauwer concisum vocabulum; Rich regnum. Quicquid itaque Romani in secunda Germania agrorum Germanis colendum dedissent, & quantum adhuc prisci coloni tenerent, vno nomine Arf-bor-rich nuncupatum; id est, regnum agricolarum hæreditarium: quoniam nimirum nullis vectigalibus obnoxium esset; ad id dumtaxat obligatum, vt quod hæreditario iure suum nunc haberent, id contra Francos Romani nominis hostes defenderent. In hoc tractu Thungri fuêre bellicosissimi, Aduaticos & Eburones Cæsari notos nomine suo complexi, qui pòst ab eximia virtute militari Brabantos se vocarunt. Hi soli ferè Francis egregia laude restiterunt tantisper, dum vicinia tota occupata, fœdere sese suis cognatis coniunxerunt, communibus pòst viribus sua tutaturi. Primùm itaque Neomagum in citeriore Walis ripa à Francis structum, cuius nomine noui cognati significantur, integra Germanorum voce Nieu-magen dicendi. De hac Arborichorum memoria Procopius audiendus, qui libro belli Gotici primo hæc habet verba: Rhodanus siquidē in mare Tyrrhenum exit, & in Oceanū Rhenus immittit. Paludes præterea hisce in locis non paucæ, vbi primitùs

Burgūdiones Vandalorum pars.

Frāci Romanorum stipendiarij.

Treuerorum ciuitas à Frācis occupata, & incensa.

Stilico Francos pellit.

Clodius, Clodio, Cloudius siue Clogio Francorum rex.

Cameracum vsq regnum promouent Franci.

Arborichi qui & vnde nomen acceperint.

Erf. Bor. Bauwer. Rich.

Brabanti.

Neomagum à Francis constructum.

Germani gens barbara habitabãt; nec regni tunc primũ momenti viri qui Franci nunc vocitantur. His finitimi Arborichi accolæ erant; qui cùm cetera Gallia atq. item Hispania iam pridem Romanis parebant. Post hos (intelligas Francos, quorum vicinos enumerat) in orientem Solem Thoringi barbari sunt, qui Cæsaris Augusti permissu sedes has tenuere, & ab his Burgundiones haud procul ad Notum ventum vergentes inhabitant. Sueui deinceps & Alemani gens valida, liberi omnes, & iam diu ea incolunt loca.

Visigoti. Temporis verò progressu Visigoti, vi in Romanum imperium facta, Hispanias omnes & Gallias vltra Rhodanum flumen suæ ditioni subactas vectigalesque redditas tenuere. Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites, quos sibi Germani cùm obedientes facere & subditos vellent, vt qui finitimi essent, & pristinos vitæ mores penitùs immutassent, eorum agros assiduò populari, & hos copiis vniuersis inuadere.

Arborichi Romanis militant. Arborichi verò cùm & virtutem pręse & erga Romanos beneuolentiam ferrent, viros fortes eo in bello se præstiterunt; cumque his vim inferre Germani non possent, societatem vt secum saltem inirent, & mutua inter se facerent connubia, precabantur; quas non inuiti conditiones Arborichi mox accepere. Erant namque vtrique Christianæ fidei sectatores. Sic itaque vnum hi coëundo in populum ad maximam potentiam euasere. Romanorum interea milites alij, qui in Galliæ finibus erant custodiæ gratia constituti, cùm neq. Romam iam redire possent, nec ad hostes, vt Arrianos, concedere; sese cum signis, & locũ insuper quem pro Romanis seruarent, Arborichis Germanisque prodidere, ac mores suos continenter seruatos transmisere ad posteros; adeò vt vel ad hanc nostram ætatem eodem tenore & cultu pristinos seruare ritus non dedignentur. Descripto namque ex numero ad id fermè tempus hi demonstrantur, quo taxati antiquitùs militabant: quandoquidem & suis productis nunc signis in aciem prodeunt, ac patriis vtuntur perpetuò legibus, Romanumque habitum, vt in ceteris aliis, ita & in soccis nunc seruant. Hæc Procopius, interpretis ferè Christophori Personæ verbis; quando Græcum exemplar apud nos non extat:

Arborichi qui fuerint. in quibus cùm Arborichos proximos Francis facit ad occidentem ea parte qua Romanam prouinciam contingebant, clarum est & perspicuũ, Thungros, Aduaticos, Taxandros, Ambiuaritos, Eburones inter primos & præcipuos Arborichos fuisse; quod qui negabit, is mihi alios ostendat Francis ab occidente propinquiores. Vexatos item hos à Francis perpetuò fuisse ex Iuliano docui, à quo in ipsa Taxandria victi narrantur. Iam & castrum Mosæ impositum à Francis occupatum in eadem regione expugnauit, vt cetera eôdem spectantia omittantur; quorum quædam in iis quæ modò ex Panegyricis citaui, sunt annotata, præsertim vbi Scaldis mentio facta; quo loco, Callidis, pro Scaldis, in excusis exemplaribus habetur: & quamuis eo loco Batauiæ etiam Panegyrista meminerit expurgatæ à Francis, postea tamen ea regio tota in Francorum ditionem concessit, multo antè quàm fœdus quod Procopius describit, iceretur, vt perspicuum fit ex iis quæ de Castellis in Mosæ ripis contra Francos munitis Ammianus prodit. Pluribus hoc mihi docendum non videtur, propterea quòd ea quæ antè adducta sunt, satis demonstrant, totam Geldriam antè à Francis occupatam, quàm in Toxandriam aut ad Scaldim penetrarent.

Brabãti præcipui Arborichi. Qui igitur nunc Brabanti vocantur, præcipui Arborichi fuerunt; qui non solùm Romanorũ more signa ferebant, & suos in militares ordines distribuebant; sed se quoque à Brauia banda, vt in Gigantomachia docui, nominarunt Brabantos, quorum hactenus pars se Romana lingua vti fatetur. Certè non ad Procopij tantùm ætatem, sed ad hanc nostram vsque apud Brabantos consuetudo

Brabãtorum signa in animo multitudinis censu eiusdem cum Rom. signis militaribus formæ. durat, per classes ordinésve militares omnem multitudinem describendi: quorũ signa dum quotannis recensentur, eandem habent cum Romanorũ signis formam, eodemq. modo gestantur. Verùm vt intra vrbem signis his hactenus vtuntur, totamq. ciuitatem militari more partiuntur; ita commodius visum est, vt in expeditione pro signis Romanis, Bandis vterentur; quas vel à Germanis maioribus suis, vel à Francis acceperũt: tum propter gestandi commodiorem vsum, tum quòd symbolum efficacius repræsentare viderentur, vt in Gigantomachia est ostensum. Eximiè profectò Procopij narratio veterem Brabantorum expressit consuetudinem; à qua quantum recessum externorum Principum iussu, tantum de prisca maiorum virtute diminutum.

Leodiensis ditio Arborichorum numero comprehensa. Sub hoc autem Arborichorum numero tota Leodiensis ditio & vicinia fuit cõprehensa, quam donationes episcopis factæ ab antiquo corpore distraxerunt. vocarunt autem id temporis saltus eius regionis

regionis ſiluam Carbonariam, eo quòd terra tota carbonibus conſtare videretur: per carbones Gagaten ſiue lapidem bituminoſum intelligentes, hac in re Germanicam phraſim ſecuti, qua bitumen lapideum Colen/ id eſt, carbones vocamus. quæ res annotata non parum conducit ad hiſtoriam illius ætatis intelligendam, in qua inter cetera narratur, Francos à Quintino & Nannino in ſilua Carbonaria cæſos; à qua clade fortasſis Francorum mons hactenus nomen ſeruat, à fontibus ferratis toto orbe nunc notiſſimis non magno interuallo remotus. His igitur ſic explicatis, facile eſt coniectatu, quo tempore fœdus hoc inter Arborichos, Francos & Romanos milites ictum fuerit. Quis enim dubitat quin Vandalis & Alanis ſuperiora Galliæ inuadentibus Franci proximos limites ſollicitarint, & in tanta rerum perturbatione ad partes ſuas Arborichos trahendi occaſionem minimè neglexerint; cùm maiorem ne ſperare quidem poſſent. Ad extremum ergo vitæ Honorij tempus Clodius Pharamundi, vt volunt, filius imperium ad Sommam vſque extendit, Arborichorum acceſſione iam redditum prorſus inuictũ. Cum Honorio Conſtantius aliquantiſper imperauit Placidiæ ſororis maritus: cui mortuo filius Valentinianus ſucceſſit; qui à Theodoſio Arcadij filio Byzantij fuit educatus, & valido exercitu factus Occidentis Imperator, victo captoque Iohanne, qui mortuo Honorio purpuram ſumpſerat, quem alioqui virum bonum Valentinianus omnibus prius contumeliis vexatum occidit. Hoc Valentiniano mollem effeminatamque vitam ducente, Franci res ſuas egregiè confirmarunt. Mortuo interim Clodio ſuccedit Meroueus, incertum filius'ne patri, an cognatus, an alienus; à quo deinde reges dicti ſunt Merouingi, id eſt, Merouеum generis auctorem habentes. Ado Vienneſis perperam Clodium ad tempora Gratiani & Theodoſij refert, in hoc non minus errans, quàm in eo quòd primum Francorum regem ſtatuerit Pharamundum. Cum Meroueo vario euentu pugnauit Aëtius à Valentiniano exercitui Gallicano præfectus; cuius virtute quidã produnt Francos coactos, eas quas in Gallia occuparant terras, deſerere; quod equidem ſic intelligendum exiſtimo, vt eos quidem è Gallia Belgica, at non è Germania ſecunda expulerit; & mox Hunnorum totius imperij excidium quingentis millibus armatorum molientium incurſione compulſum, vt Francos non ſolùm in Belgica ſecunda conſidere permiſerit, ſed in ſocietatem etiam belli beneficiis conſilioque vtriſque ſaluberrimo pertraxerit. Iornandes priſcum hiſtoricum in huius belli deſcriptione laudat, qui à Theodoſio iuniore ad Attilam legatus primùm ſe dicit Tyſſam, quem Ptolemæus ceterique Tibiſcum vocant, inde Driccam, qua voce corrupta Tyram accipiendum credo, tranſiiſſe; à quo deinde loco eo ſuperato in quo Vidicula Gotorum fortiſſimus dolo Sarmatarum, quo nomine Hunnos, licet non rectè, vocat, occubuerit, Attilæ regiam veniſſe. Sed ſatius eſt eius verba audire. Ingentia ſiquidem flumina, inquit, id eſt Tyſiam Tybiſiamque & Driccam tranſeuntes venimus in locum illum vbi dudum Vidicula Gotorum fortiſſimus Sarmatarum dolo occubuit; indeque non longè ad vicum in quo rex Attila morabatur, acceſſimus. Vicum, inquam, ad inſtar ciuitatis ampliſſimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitẽtibus fabricata reperimus; quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularũ comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticusq. in omni decore diſpoſitas. Area verò curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſa regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes erant Attilæ regis Barbariam totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Ex his Priſci verbis barbaras ſedes barbarè deſcribentis perſpicuum fit, Attilæ regiam fuiſſe inter Tyram & Axiacem, circa ea loca quæ vt nunc Podoliæ adſcribũtur, ita olim vidẽtur fuiſſe Baſtarnarũ Germanicæ gentis, hinc Dacis, hinc Peucinis vicinæ. Sed non iniucundum erit ea ex eodem ſcriptore diſcere quæ ad huius nobiliſſimi regis formam moreſque ſpectant. Vir, inquit, in concuſſionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus; qui neſcio qua ſorte terrebat cuncta, formidabili de ſe opinione vulgata: Erat namque ſuperbus inceſſu, huc atque illuc circumferens oculos, vt elati potentia ipſo quoque motu corporis appareret; bellorũ quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſſimus, ſupplicantibus exorabilis, propitius in fidem ſemel receptis; forma breuis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis adſperſus, ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna reſtituens. Neque hunc virum natura tantùm ad magna & ingentia ſtimulabat, ſed gladius etiam

Carbonaria ſilua.

Colen.

Francorum mons.

Franci imperium ſuũ ad Sommam vſque Clodio rege extendunt.

Merouеus Francorum rex, Merouingorum generis auctor.

Aëtius cum Meroueo bellum gerit.

Attilæ regia.

Attila Hunnorum rex qualis fuerit.

Attilæ gladius miraculo inuentus.

Marti facer, vt Prifcus fcribit, ad omnia tentanda reddebat audaciorem. Cùm paftor, inquit, quidam gregis vnam buculam confpiceret claudicantem, nec cauffam tanti vulneris inueniret, follicitus veftigia cruoris infequitur; tandemque venit ad gladium, quem depafcens herbas bucula incautè calcauerat, effoffumque protinus ad Attilam defert. Hoc, quem Prifcus defcribit, enfe diuinitùs fibi oblato fretus, totius orbis imperium animo concipere, & omnia aggredi quæ ad id opportuna arbitraretur. Incitatus igitur à Gizerico Wandalorũ rege contra Theodoricum Vifegothorum regem, primùm aftu victoriam quærere, hinc Romanis vt Gothos defererent, hinc Gothis vt à Romanis difcederent follicitatis. Verùm Valentinianus infidias fubodoratus, Theodoricum in focietate & fide retinuit, datis ad eum litteris quibus Hunnicam fraudem & callida machinamenta reuelaret, incitaretque ad communem totius orbis tyrannum opprimendum. Aëtius item Gallicanis rebus præfectus cum Francis & Burgundionibus fœdera conditionibus Romanæ rei non fatis æquis percuffit; quo contra tam immanem belluam omnia iam iam deuoraturam quauis via & ratione prę̨fidia auxiliaque compararet. Vtrimque igitur maximæ copiæ contractæ, & Aëtio quidem Vefegoti fiue Weftgotti, Franci, Burgundiones, Alani, Saxones, aliæque non paucæ gentes fuppetias ferebant: Attilam Oftrogotti, Gepidæ, innumeraque alia diuerfarum nationum agmina fequebantur. Dum verò iam omnia per Germaniam latè populatus Attila in Galliam cædibus omnis & ætatis & fexus promifcuis fæuiret, & Remos & multas alias vrbes incendiis vaftaffet, Sangibanus Alanorum rex perterritus metu imminentium malorum Aurelianum Galliæ opidum, quod præfidio fuo tenebat, Attilæ fe proditurum pollicetur. Qua de re per fidos nuncios intellecta magnis itineribus Aëtius & Theodoricus Hunnum præuertunt. ante cuius aduentum Aurelianum occupant, & Sangibanum, quem fufpectum proditionis habebant, diligenter obferuant, femperque medium ftatuunt inter auxiliarium copias; ne vel fugere, vel quicquam fæuius contra focios moliri poffet. Aëtius hac re profperè gefta, hofti Aurelianum è Remorum finibus iam ducenti obuiam ire pergit, & ante exfpectatum in campis Catelanicis fiue Mauriciis occurrit. Perculfus Attila partim inopino & celerrimo hoftium aduentu, partim malo proditionis fucceffu, exta confulit; quæ quamuis infaufta Hunnis effent, fummi tamen hoftium ductoris mortem pollicebantur; quod Attila de Aëtio intelligens, fperabat, licet infeliciter pugnaret, pòft tamen tanto duce extincto, facilè fefe quod moliebatur imperium confecuturum. Interea Franci ad Aëtium, & Gepidæ ad Attilam nocte non intermiffa aut quieti data, ne fuis in prœlio deeffent, properantes, per tenebras in fefe mutuò inciderunt: vbi ex improuifo congreffi, tanta rabie conflixerunt, vt hinc inde cæforum numerus ad nonaginta millia excreuerit. Videntur tamen Franci victoriam, licet cruentiffimam, obtinuiffe; & pòft etiam prœlio Catalanico interfuiffe; quod eo firmiùs credo, quòd apud alios fcriptum inueniam, Merouеum cum filio Childerico & Aëtio dextrũ in acie cornu tenuiffe. De Aureliano item non conuenit Iornandi Geticorum fcriptori cum Turonenfi epifcopo; quæ tamen controuerfia in quam partem fit terminanda, non admodum curo: hoc faltem de communi confenfu liquet, poft Remos excifos Attilam Aurelianum cogitaffe, atque inde vrbis capiendæ fpe deiectum in Catalanos campos fe recepiffe: qua de re perfpicuum fit, hos campos non longè ab Aureliano diftare, tametfi Blondus &, nefcio qui, alij circa Tolofam eos comminifcantur. Eft hactenus ciuitas Catalanenfis, vulgò dicta Chatelon, cui hæc latiffima, de qua agitur, camporum planities fubiacet: quæ de re ipfa Campania pòft vocata luculentum dat indicium, non alibi Catalanos campos, qui centum leucarum longitudinem, feptuaginta latitudinem habere fcribuntur, effe quærendos. Nec illud quod Thorifmundo poft patris mortem Aëtius confuluit, vt ad fuos quàm citiffimè rediret, ne à fratribus regnum occuparetur, cum Tolofa quadrat; quæ tantum abeft vt longè remota effet, vt præcipua femper fuerit Vefegottici regni fedes. Ammianus Marcellinus libro vicefimo feptimo Iouinum Parifiis egreffum contra Alemanos ad Catelaunos veniffe fcribit, atque ibi cum hofte feliciter pugnaffe: quo cæfo fugatoque per aperta camporum iter habuiffe, ac mox intellecto, regem Alemanorum ab haftariis, quos tentoria direptum miferat, effe patibulo fuffixum, Parifios rediiffe. Quis hìc non apertè cernit longè terrarum à Tolofano agro Catelaunos effe remotos? quis non idem de iis quæ de Aureliano, licet diuerfis modis, narrantur,

Theodoricus Vifegothorũ rex.

Aëtij contra Attilam auxilia.

Sangibanus Alanorũ rex Aurelianum Attilæ proderе conftituit.

Francorum cum Gepidis cruentiffima pugna.

Catalanico prœlio interfuere Franci.

Catalani campi qui fuerint.

Vifegottici regni fedes Tolofa.

narrantur, intelligat? quibus cùm Chatelon ciuitas consentiat immensam camporum planitiem prospiciens, miror quarum rationum ductu & Blondus & ceteri Tolosano agro Catelaunos applicarint. In Campania igitur Galliæ circa Chatelon ingens illud bellicosissimarum totius Europæ nationum prœlium commissum est: quo, quamuis Theodoricus Westgottorum rex cecidisset, Attila tamen se victum fatebatur; dum plaustris & sagittariis salutem suorum tueretur.

Attila in Campania Galliæ ab Aëtio victus.

Cecidisse in ea pugna dicuntur non minùs centum octoginta millia, præter nonaginta millia quos nocturnum Gepidarum & Francorum prœlium exstinxerat; & potuisset totus Attilæ exercitus deleri, nisi Aëtius Gotorum & Francorum potentiam, quam Hunnis excisis consecuturi videbantur, suspectam habuisset; eoque consuluisset liberum Attilæ discessum è Gallia permittendum, qui magnas pòst dedit calamitates; quod numquam Thorismundo persuasisset, nisi suspicionem contra fratres eius callidè excitasset, quasi ipso procul à finibus suis ad externum hostem persequendum distracto, illi regnum paternum occuparent: cui figmento locus non est, si in Tolosano agro cruentissimum hoc prœlium commissum dicatur.

Numerus occisorum in prælio Catalanico.

Francis porrò gemino conflictu, altero contra Gepidas, altero contra Attilam non paruam, vt credibile, suorum passis iacturam, minimè consultum fuisset, citra Vesegottorum Romanorumque opem contra tot diuersarum nationum agmina Martis aleam rursus subire. Rediere igitur ad ea Galliæ loca quæ primùm armis, deinde pactione cum Aëtio inita sibi vindicarunt: quibus nihil magis è votis, nihil magis faustum contingere potuit, quàm Aëtium virum & prudentia summa, & ad res gerendas singulari felicitate ab imperatore Valentiniano, ob Attilam dimissum & affectatæ tyrannidis suspicionem, è medio tolli: quandoquidem is solus obex esset, ne Merouęus vlteriùs in Gallia regni sui limites promoueret. Hoc itaque sublato, & Hunnis ad Pannoniam & Italiæ fines digressis, Francus Sommam transgressus, Senonas, Parisios, & Aurelianos ditioni suæ adiecit. Burgundionibus interim & Vesegottis suas etiam partes in stabiliendis augendisque regnis egregiè obeuntibus; adeò, vt perparum Romanis ad Ligerim & Axonam fuerit relictum.

Franci Senonas, Parisios & Aurelianos regno suo adiiciunt.

Merouęo mortuo succedit filius Childericus, vir ille quidem cetera benignus & regiis dotibus bene ornatus; sed ab hoc vno infamis, quòd illustrium feminarum pudicitiam licentiosiùs tentaret, quo dedecore Francorum nobilitas irritata, magnisque odiis exardescens in regis caput coniurat; cuius rei ab amicissimo homine Widomaro Childericus certior factus, clàm ad Thuringorum regem confugit, relicta dimidia parte aurei nummi, quem ad hoc confregerat, apud fidum hunc suum amicum; vt, siquando Franci proceres commiseratione regij exilij moti pacatiores viderentur, eius indicio accerseretur.

Childerici Francorum regis indoles, & cur regno pulsus.

Widomarus fidus Childerici amicus.

Eiecto Childerico, Franci legis Salicæ, maiorumque dignitatis, nescio quo fato, prorsus obliti, Ægidium Romanæ militiæ apud Suessionas præfectum regem salutant: qui consilio instinctuque Widomari, qui se magna astutia in eius familiaritatem intimam insinuarat, non tributis modò Francos eneruat; sed primores etiam aliquot occultis calumniis circumuentos capite plectit; quibus rebus effectum, vt externi regis Francos tædere cœperit, & præ hac crudelitate leuia quæ à Childerico perpessi fuissent, æstimata.

Ægidius Rom. à Francis rex salutatus.

Huius igitur animorum conuersionis, missa aurei nūmi parte, clàm monitus Childericus redit, & pulso Ægidio in Suessiones, procerum amicorumque ope regno potitur: Ad quem non multo pòst Basina è Thuringia venit, regis, vt fertur, vxor; non ob aliam, vt præse ferebat, caussam, quàm quòd Childericum marito suo præstantiorem virum esse sciret, hospitij experimētis videlicet edocta. Mirum ni Alcibiadem, quem Agis Lacedæmoniorum rex Athenis profugū domo sua benignè excepit, fuerit imitatus: cui & virtute militari, & formæ præstantia, & flagitiorum similitudine non malè potuerit comparari.

Childericus in regnum restituitur.

Basina Thuringorum regina cur Childericū secuta.

Aiunt Basinam non antè concubitum admisisse quàm faustū aliquod somnium Childericus vidisset, è quo polliceri sibi posset, eum se fœtum cōcepturam qui strennuus vir euaderet, & coniugiū claris rerum gestarum triumphis illustraret. Viso igitur in somnis leone Childericus, omine prorsus Herculano Clodoueum gignit: qui quantus euaserit, quamque latè per totam Galliam regnum extēderit, omnium historiæ scriptorum testimoniis clarum. Hic enim patre defuncto quinto regni sui anno Syagrium Ægidij filium vicit, qui ad Alaricum regem Tolosam confugit; à quo minis perterrito redditus, securi in carcere ceruicem subiecit. Decimo quinto regni sui anno Alemaniam votis Christo piè conceptis ingenti prœlio

Clodoueus nascitur.

Syagrius Ægidij filius à Clodoueo victus & necatus.

ſubiugauit; & quò in fide contineret, leges dedit, & præſidiis validis in meditullio eius collocatis, totius regionis imperium ſibi reddidit ſecurum, magna nobilitatis Alamanicæ parte ad Oſtrogothos ſeruitutis perpetuæ metu dilapſa. Hoc ergo primũ fuit Francici in Alemania ducatus, vt vocant, exordium, ex agris deuictorum hoſtium præſidiariis militibus ſorte diſtributis, conſtitutũ. Quod enim Paulus Æmilius de Sycambris Francorum ſociis impetitis ab Alemano belli cauſſam duxit, id non modò nullis idoneis teſtibus nixum eſt, ſed iis etiam quæ continuata antiquitatum Francicarum ſerie ex fide dignis auctoribus docui, prorſus aduerſatur. Quos hîc Sycambros comminiſcemur? quando illò terrarum traductos in quibus Alemaniæ finitimi eſſent, cùm perſpicuum fecerim de primæ claſſis ſcriptoribus, multis antè ſeculis è vetuſtis ſuis ſedibus ad Galliæ eos fines commigraſſe, quibus ſecundæ Germaniæ nomen de colonorum origine Romani tribuerunt? Rhenanus Mœnum ea tempeſtate Alemanorum & Francorum in Germania limitem ſtatuit; quod minimè conſentaneum iis eſt quæ de Duisbergo limitanea Francorum arce ad fines Thoringorum Epiſcopus Turonenſis prodidit; nec iis item qui Thoringiam inter Francos collocant & Alemanos. Inter Francos igitur & Mœnum Thoringi tum temporis fuerunt; ad quos Childericus rex, vt finitimos iam olim & amicos, confugiſſe narratur; contra quos poſtea grauiſſima bella à Francorum regibus geſta ſunt, tantum abeſt vt Clodouæi ætate Franci ad Mœnum vſque habitarint. Procopius apertiſſima errorem hunc teſtificatione conuincit, dum poſt Francos Thoringos, poſt hos iterum Burgundiones auſtrum verſus, inde ſuperiùs Sueuos & Alemanos collocauit. Quamobrem à Clodouæo demum Franconiam conditam dico, & à poſteris ipſius auctam; idq. tanto faciliùs, quòd Burgundiones inde digreſſi melioribus inhiantes, vacuam regionem Alemanis Sueuiſque reliquiſſent; quam necdum ſatis aut cultam aut munitam Francus, ſubiugatis Alemanis, diſtribuendam ſuis putauit, quo perpetuum illic præſidium citra impenſas hinc contra Alemanos, hinc contra Thoringos haberet. In ipſo propè vmbilico huius regionis recèns occupatæ ſors agros quoſdam iis Francis adiudicauit qui ex Gelterlandia militiam erant ſecuti, in quibus opidũ Gelterſ-heim de nomine gentis conditum certo nobis eſt argumento, non tam nouum eſſe Geltrorum nomen quàm quidam opinati videntur. Verùm cùm in hac Alemaniæ parte plures eſſent coloni ex ſeruatis hoſtibus glebæ addicti quàm Franci milites, non mirum eſt ſermonem Alemanico euaſiſſe propiorem, & eodem ferè tempore dum ad Latinas terminationes vocabula tum ſua tum à Barbaris accepta accommodare nituntur, tantam exortam obſcuritatem, & tantam mox librariorum non intelligentium vitio corruptelam conſecutam, vt plurima in lege Saliqua nec ab Alemanis nec à vetuſtæ Francorum linguæ peritis intelligantur. Nec tamen diffitendum, multas voces in deſuetudinem ab eo tempore abiuiſſe, & quaſdam etiam Saxonicas acceptas veteribus attuliſſe obliuionem. Videmus enim apud Francos Romaniſantes non paucas eſſe nec nobis nec Romanis intellectas; quas tamen veriſimile eſt à Francis vetuſtis eſſe deriuatas. Forts violentiam eſſe quiuis apud nos intelligit, at *Perfortia* vocabulum eſt ita deformatum, vt nec Latinum ſit nec Germanicum. Nos diceremus Dorforts non *Perfortia*, in quo prior pars compoſitionis & terminationis forma Latina eſt. Morgengiba ad Latinam terminationem deductum ex Morgen—geben legitur apud Gregorium Turonenſem pro dono matutino, quod à dote diuerſum facit; pro qua tamen Lazius interpretatur, in hoc vt in multis aliis Francicis vocabulis aberrans. Nos quamuis rectiùs ea reddere poſſimus, nolumus tamen immorari, eo quòd à vernacula antiquæ linguæ puritate plurimùm declinarint, ea quam modò indicaui ratione. Beatus Rhenanus verſus adducit è prologo in codicem Euangeliorum in Theodiſcam linguam tranſlatum, & aſſeruatum Friſingæ ſiue Fruxini in Vindelicis: Verùm hi pòſt facti ſunt quàm Franci linguam ſuam Alemanica Sueuicaque corrupiſſent, multaque ad Latini ſermonis ritum accommodaſſent: quod liquet mox ex titulo; in quo pro Thoutſe dicitur *Theodiſca*, & in vno verſu pro *Frenſche Frenkiſga*, & pro *Im Imo*, & ita ad alia etiam vocabula vocalibus in fine adiectis. Sed qui volet, hac de re Rhenanum aut Lazium conſulat; apud quos vt verſuũ fragmenta extant, ita nihil eſt ſani de lingua Francica necdum in Alemanicam degenerante annotatũ. Quamobrem operæ nullum pretium video, ſi hîc me præſtitero curioſum: id potiùs faciendũ mihi cẽſeo, vt quædam priſca Francorũ

Franconia ad Mœnum exordium.

Franconia à Clodouæo cõdita.

Geltersheim *Franconiæ opidum.*

Lingua Francica corruptelæ & perturbationis cauſſa.

Forts.

Morgengiba quid & vnde dicatur.

Theodiſca lingua.

regum nomina examinē,&,quoad eius corruptela tum ęuo longissimo,tū transscribentiū incuria in sermonē inuecta permittet,ad origines suas reducā. De Gaiso & Ascarico paullo antè cōiecturas meas indicaui;Mallobaudes,quem Marcellinus regē celebrauit, nomē habet à Mallo,de quo modò dictū,ita vt nō alius ea voce denotetur, quàm is qui cōseruator est & salus ipsius cōuiuij, in quo fieri solēt de rebus grauissimis cōsultationes. Merobaudes autem dicitur qui mare conseruat. Mer enim mare est, vnde Mer-behaud/ sicut Mal-behaud: Frigeridus à Frigerid/ id est,à libero equitatu nomen duxit. Genebaldus siue Genobaudes Theutonicè vocabitur Gent-behaud siue Gent-behald/quo notatur elegantiæ conseruator. Gent enim elegans dicitur, à Ge-ent/ quo id significatur quod ad finem suum est deductum. Ad deriuationis ergo rationem Gent illud dicetur quod omnibus numeris est absolutum. Dagobertus Dagen-weert, id est , dignus qui ad multorū dierum spatia vitæ tempus extendat, vel is qui dignus est qui cum ipso die comparetur: quòd si Degenbertus dicatur à Degen-wert, is erit qui dignus est omnibus vt modis sumat incrementa, quod Degen nobis vocatur. Hinc gladium Degen vocamus, quòd eius ope res suas Franci augere consueuerint. A Deg etiam, quod & corporis & animi promotionem ad meliora significat,fit Degelic, id significans quod Latinus præstans & magnificum, & ad maiora semper contendens,vocaret. Deg item vt aduerbium vsurpatur cum articulo,Te dege/ id est, insigniter & multum ; à quo si Degebertus dicatur , is erit qui plurimi est æstimandus & summo loco habendus; quia sic Wert etiam capi cōsueuit. Corochus,è quo Crocum fecerunt,à Cor-hoch/id est,ab electionis sublimitate nominari videtur; nisi vox aliquam cladem,quam ignorem,est perpessa. Is ergo non malè ita nominabitur qui electione in altum conscendit, & electionis caussas semper auget. Pharamundus à Waren-mund factum , quo verum os designatur. At si sit Faramundus pro Fer-mund, erit qui Latinis pulcri oris decorique diceretur. Sin à Var/ quo metus notatur, deriuaretur, Var-mundus terribile os habuisse notaretur. Videte quantam significationis diuersitatem vnius litteræ immutatio inducat. Quid, quòd Var taurum etiam notet? à quo significatu si duceretur,nomen toruum os indicaret. Iam & in vsu est Var pro Vaer, quo pater vocatur,à quo paterni oris homo Var-mundus diceretur. V autem in F aut Ph trāsire vulgatius est quàm vt sit monendū. Ego in War-mundo acquiesco, vt alibi à me traditum reminiscor , & id quidem tanto libentiùs, quòd nihil magis virū deceat,quàm nusquam vllo tempore os à veritate declinare; quæ licet omnibus sit diligenter conseruanda,in nemine tamen turpius,fœdius , & exsecrabilius est mendacium quàm in eo qui ceteros ductu suo dirigere debet. Hinc fit vt inter generosos nulla iniuria maior censeatur , quàm si quis quempiam mentiri dicat; quia non multum referat patriam ne quis prodat, an prodat veritatem. Qui enim hanc violat,totius humanæ societatis violat asylum; quo profanato, nec Deo suus cultus, nec suum cuique hominum ius constare potest. Nobis in prouerbio est, non posse mendacem monstrari vt non vnà fur quoque monstretur. Quid enim vereri potest , quid turpe iudicare desertor veritatis, in qua sola fides omnis vnicum totius humanæ coniunctionis vinculum , tamquam in basi sua consistit? Custodienda igitur omnibus modis veritas, cùm ab aliis, tum maximè ab eo cuius partes sunt Remp. sartam tectam seruare. Scio à Romanis Francorum perfidiam accusari, & à Saluiano etiam episcopo Massiliensi traduci : verùm id non tam gentis moribus & ingenio tribuendum censeo, quàm contagioni qua infecti sunt à Latinis: partim cùm in eorum aula versarentur frequentes, partim cùm in limitibus de vicinia discerent quàm nihil eorum Romani seruandum putarent quod barbaris polliciti fuissent. Quàm verò calumniatum & periuriorum pestis in aula Imperatorum latè grassaretur , quamuis non aliis infinitis exemplis clarum esset , attamen ex iis liqueret quæ Ammianus de insidiis Siluano apud Constantium structis scribit. Quamobrem Romani seipsos potius quàm Francos perfidiæ accusent , quando plurimis argumentis docere possem, nihil Romanis sollemnius fuisse quàm exteras nationes quauis ratione fallere; idque adeò ab ipso Iulio Cæsare tam palàm factum fuisse, vt ius gētium à se violatum contra Germanos non veritus sit suis ipsius scriptis celebrare . Sed missa hæc fiant. Non multo certè minus Warmundi nomen momenti habet, & ad cuiuslibet & ad regis instructionem, quàm vel Corochi Allemanorum regis, vel Degeberti. Non infitias eo , Corochi nomen generatim admonere, vt in omnibus iis annitamur altiores eua-

Mallobaudis etymon.

Merobaudis nomēclatura ratio.

Mer.

Frigeridus.

Genebaldi nominis ratio.

Gent.

Dagoberti etymon.

Degen.

Deg.

Degelic.

Corochi siue Croci notatio

Pharamundi etymon.

Var.

Veritatem conseruare Principem necessum est.

Francis perfidia quàm verè & qua ratione tribuatur.

res euadere, ob quæ homines maximè idonei censentur, vt prudentum hominum suffragiis ad magistratum gerendum eligantur; & Degebertum omnium virtutum augendarum nomine suo moneri, quo indies dignior euadat vt plurimi fiat; verùm horũ omnium veritas primum est fundamentum, quo subuerso cetera, quamuis magnifica, collabuntur. Quamobrem pro certissimo tenemus, Pharamundum siue Faramundum ab ore veraci nomenclaturam habere, quandoquidem sciamus & duplex nostrum digamma in F facilè transire, & optimi ominis nomina Francis maximè placuisse. Quo tamen vel morosissimis ingeniis satisfiat, addam & alterum nomen à voce War deriuatum, quod Turonensis episcopus ad eandem formam Latinum fecit, Faraulfum ex Ware hulf concinnans. Ceterùm quia War non solùm veritatem significat, sed omnem etiam custodiam, fit vt War-hulfum vel veritatis vel custodiæ auxiliatorem liceat interpretari. Prisci illi Romani Cimmeriorum posteri duplex w in simplex mutarunt, dum ab eo Verum in vsu loquendi seruarent, vocali prima longa in secundam longam mutata, vt nostri faciunt Zelandi. Neque ab illis vocem ad nos venisse & nominis ratio & peculiaris sermoni nostro vocum reciproca conuersio demonstrat. Dum primi parẽtes mendaciorum patris ductu contra veritatem irent, in pœnitentiam mox inciderunt; quæ versis litteris, vt fit Raw, denotatur; in quam vt mox à veritate deserta sunt collapsi, ita per eam consecuti sunt, vt per pœnitentiam rursus ad veritatem retrogrado ordine diuina cõmiseratione via aperiretur. Sed hæc ad diuina nomina spectant, in quibus eorũ mysteria, si veritas nos custodiat, exponentur. Insigne profectò Faraülfi nomen, & faustam votorum offerens nuncupationem; quam non homini modò, sed ipsi etiam numini conuenientissimè applicatis, quod opem veritati & custodiæ cùm corporis tum animi vt ferat, feruentissimis precibus orandum. Sicut igitur Faraülfus ex War-hulf, ita ex War-mond Faramondus.

Faraülphi nomẽclaturæ ratio.

War. Raw.

Clodius.

CLODIVS, nisi Romanum nomen sit pro Claudius, nullam habet significationem: nec mirum esset à Romanis Francum hunc nomen sortitũ fuisse, non magis sanè quàm Syluanum qui purpuram imperatoriam sumpsit. Mihi alia suspicio iam olim mentem occupauit, litteram primam nimirum hîc perperam adiectam fuisse, non secùs atque in Clotario, Clodoueo, Chilperico, Clodomiro, & similibus, si quæ reperiantur. Quid me ita vt sentiam commouerit, ostendam. Franci vt in loquendo, ita & in scribẽdo breuitatis perinde atque ceteri Cimmerij perquàm studiosi perpetuò fuerunt. Pro eo igitur quod esset integrum Coninck Lautarius siue Lotarius, id est, Rex Lautarius, scripserunt C. Lotarius; è qua succisa notatione effectum, vt Germanicæ & linguæ & consuetudinis imperiti proprium regis nomen non Lotarium, sed Clotarium pronunciarint; cùm si Latinæ formæ Coninck Lautar applicare voluissent, Rex Lautarius fuisset dicendum. Hoc autem post tot sæcula recens à me inuentum, de veritatis fonte, non de commentorum coniecturarúmue officina deriuari æquo iudici non difficile fuerit probare. In primis Lautar perspicuam Germanis habet notationem, vt exempli gratia dum dicimus, Lautar gaut, purum putumque aurum intelligimus; Clautar verò quid sit, nemo explicabit. Iam Lautar in propriis virorum nominibus apud Francos fuisse vel ex solo Agathio liquebit; qui tamen non minùs quàm ceteri, dum regem Lautarium Clotarium vocat, aberrauit. Hic enim de ducibus à Theodoberto ad Italiam diripiendam destinatis agens, Leutharis non semel facit mentionem; quem ob Italiam miserè dispoliatam vexatamq. scribit in dementiam diuina vltione cecidisse. Nec obstat mihi, quòd Leuthares nõ Lauthares apud eum legatur, cùm & apud nos ab aliis Leuthar/ ab aliis Lautar / ab aliis Loutar efferri audiamus. Sunt etiam qui Lauter / sunt qui Luter sonent, pro dialectorum varietate mutata & scriptura & pronunciatione. Est in Franconia Lauter riuus in Salam fluens. Rhenanus quem Clotarium alij, Luitharium appellat. Sigebertus Gemblacensis eundem Lotharium vocat. Sed quid multis? Nónne luce clarius est, Lotharingiam non Clotaringiam dici? quæ regio à Lothario nomen adepta omnes eos erroris manifestissimi condemnat, qui Clotarium vel scribunt vel nominant. Nec fuit hæc nomenclatura apud Francos tantùm, sed pluribus antè sæculis apud Gallos etiam sollemnis, si T. Liuio & Cæsari fides adhibenda: quorum hic Luterium Cadurcum obstinatissimum Romani nominis hostem celebrat; ille Lutarium vnius vocalis mutatione ducem facit eorum Gallorum qui primi Asiam intrarũt,

Clotarius idẽ quod Coninck Lotarius.

Lautar.

& tota

tota Asia & Syria reddita vectigali, Galatiam de nomine suo condiderunt. Num quis igitur adhuc dubitabit, Lautarium, non Clautarium dicendum regem Francorum, & litteram C ad nomen nihil omnino pertinere? Eadem labes aspersa est Hilderici nomenclaturæ, quem Heldericum vel Hildericum dicendum esse & ratio vocis & Iornandes testabitur, apud quem quintus Vandalorum rex Hilderich, non Childerich scribitur, & pater Gebenchi regis Gotorum Helderich nominatur. Nec alia de caussa in Hilperici nomine peccatum, quem Hilpericum, non Chilpericum idem auctor vocauit, regem eum dicens Burgundionum. Sigebertus in nomine quinti Vandalorum regis prorsus cum Iornande consentit; nec in hoc rege dissentit Procopius, nisi quòd aspirationem in vocis principio neglexerit. Quamobrem & Hildebertus, non Childebertus, dicendus; tametsi in hoc, vt Clotario, Procopius aberrarit. Iornandes eum quem Clodoueum plerique vocant, Lodoin dixit; nisi fortasse Lodouic, quod omnino existimo, sit legendum. Cassiodorus eadem ætate Theodorico Gothorum regi ab epistolis Ludui-chum vocauit, litteras ad eum heri sui nomine scribens, quibus Alemanis post Tolbiacense prœlium ad se profugis veniam commiserationemque Theodoricus impetrare conatur. Paullus Æmilius animaduertens Clodouæum ab aliis, ab aliis Ludouichum vocari, gemini nominis hanc rationem dedit, de suóne an alterius commento, non quæro: Clodouæum antè vocatum quàm sacro religionis Christianæ fonte ablueretur, pòst Ludouichi nomen accepisse: quod nec vocis origo permittit, nec veteribus conuenire videmus; qui Clodouæum iuxtà post baptismum atque ante nominarunt, minimè id facturi, si beatus Remigius nomenclaturam immutasset, nisi oscitanter & supinè id in tanto rege negligerent quod præcipuè oportuisset annotatum; à qua suspicione tam longè abesse debent, quàm non diligentes modò, sed propè dixerim superstitiosi fuerunt in iis conquirendis quæ vel minima tenus parte facere viderentur ad religionis nostræ venerationem. Proferat Æmilius aliquem diuorum numero adscriptum, cuius nomen ante hunc Ludouicum tam clarum fuerit inter Christianos, vt illud maximo regi imponendum videretur, abiecto eo quo antè fuisset vocatus; vel si id non possit, hoc saltem dicat, cur potius Ludouici quàm Clodouæi nomen Remigio arriserit. Profectò nugas vendidit & verba dedit, dum hoc suum commentum lectori obiecit, magis laudandus si hanc difficultatem perinde atque ceteri dissimulauisset, aut cum Horatio dixisset, non esse fas scire omnia, quod mihi frequentiùs quàm velim & cogitandum & fatendum; cùm infinito plura omnibus in rebus ignoremus quàm vlla ingenij vis vel assecuta sit vel assequi possit. Coniecturas non repudio, sed eas quæ se veri aliqua similitudine tuentur, nec auctorum vel testimoniis vel consuetudini repugnant. Cæsar Litauicum videtur nominasse quem integrè Luiteuicum diceremus; qua in voce pro diphthongo ui, solam posteriorem posuit vocalem, quòd integra complexione soni Latini carerent.

Hildericus, non Childericus dicendũ.

Hilpericus nõ Chilpericus Burgundionũ rex.

Hildebertus quintus Vandalorum rex.

Clodouæus ab aliis Lodoin, Lodouic, & Ludouichus appellatus.

Litauicus.

VT ergo priùs hoc nomen quàm cetera explicemus, Luit-wic prima erit vocis origo, qua notatur populi refugium. Wic vocali producta, propria & prima notatione locus vocandus ad quem vt tuti simus refugere solemus. Hinc Wic in mari recessus dicitur in quo naues se à tempestatibus tuentur: qua de re in Danorum vico, quem Dans-wic vocamus, latius egi. Hinc & pars ciuitatis ad quam cuique in periculis est confugiendum, quæ vox Latinis vici nomen dedit. Nam & pagi, qui potiore ratione vici dicuntur, hac de caussa constituti sunt, vt coniuncti multarum domorum inter se propinquarũ habitatores omnẽ vim faciliùs, quàm si pauci aut soli essent, propulsarent. Et hoc quidem de Wic/ nunc de altera parte. Luit siue Luide & Luiden, quæ voces sine discrimine notationis in vsum veniunt, nihil aliud quàm populus est. Luit-wic igitur, siue Luide-wic is dicetur qui populo securitatem præstat; cuius nominis vim Cicero his verbis expressit, lib. de officiis altero: Regum, populorũ, nationum portus erat & refugium Senatus. Bone Mercuri, quàm recta via diuinũ Ciceronis ingenium ad eandẽ sententiã duxisti, quã maiores nostri nomine Luidouici succinctissimè more suo indicarũt. Quem enim Luide-wic nuncuparũt, eum optabant talẽ euadere, vt populo portus esset atq. singulare præsidiũ securitatis. Aptissimũ mehercule nomen quod regibus detur, quorum illud primum studium esse debet, vt populos æquitate & armis defendant, illudque perpetuò demonstrent, nihil sibi prius esse quàm vt populorum refugium & bonorum patroci-

Ludouici nomenclatura. Wic.

Luit.

patrocinium meritò dici poſſint, qua laude vt proximè Deo opt. max. accedunt, ità haud ſcio an maior queat excogitari. Beatus Rhenanus Wich ſtrennuum notare ſcribit, qua neſcio lingua, certè non noſtrati; & inde Luidewichum eſſe præſtantiſſimum populi, ſiue populi valentem: ſed cùm antiquæ Francorum linguæ ſit ignarus, fruſtra origines ſomniat. Nec multo meliùs Auentinus Luideuicum populi viam facit, à Bic/ quo viam vult notari, cùm tamen pro via Allemani Waeg, Germani Weg dicāt. Conferant qui volent hæc figmenta cum mea interpretatione, & deprehendent, ni fallor, quantum & à Germanico ſermone, & à veritate diſcedant. Vera itaque huius nominis ſcriptura eſt Lude-wic citra aſpirationem, ſiue Luit-wic/ è quo Litauicus Cæſari, aliis Ludouicus, Abbati Vrſpergenſi rectiſſimè Ludeuicus euaſit. Quiſquis ergo hoc nomine appellatur, ad hoc contendat, vt populus ab aduerſis refugium ſibi ad ipſum intelligat patere. O fauſtam nomenclaturam, & verè regiam, & dignam qua primus Francorum rex Chriſtianus vocaretur! Quî ergo factum vt Clodoueus vocaretur? non ab alia re quàm ab imperitia eorum qui ex Clodouico vnicum vocabulum fecerunt, cùm C præfixum Couinc/ id eſt, regem notet, quem titulum nomini proprio præponere ſolemus. Eodem prorſus modo ex Lautar, Clautar; & mutata diphthongo in ô longum, Clotar exſtitit; cùm hæc notatio C Lautar regem Lautarium deſignet: in qua ſi litteræ integram vocem denotanti punctulum poſtpoſitum fuiſſet, fortaſſis in eum errorem incidiſſent pauciores. Lautar ergo citra aſpirationem, quam perperam Agathius adiecit, ſcribendum, eum ſignificat qui tam purus homo eſt quàm aurum obryzum puram habet ab omni miſtione naturam. Quem igitur purum hominem maiores noſtri vocarunt? Eum nempe qui Germanicum hominis nomen maximè inter mortales meretur.

Weg.

C præfixum propriis regũ Francorum nominibus idem valet quod Co-nunc/ id eſt, Rex.

Lotarij etymon.

Mensch nobis idem eſt quod Latinis homo, cuius nominis ratio ex duabus vocibus pendet; altera Men/ altera Sich: quarum illa idem ſignat quod Romanis duco, vel ago; vnde Minare à vetuſtis Cimmeriis apud Latinos relictum: hæc vim reciprocandi habet quam per ſeſe quarto caſu redderet Latinus. Menſich ergo, & conciſè Menſch/ animal eſt ſeipſum agens atque ducens; qua notatione, vt breuiſſima, ita latiſſimè patente in ſapientiæ ſtudio & omni de officio quæſtione mox excluſam videmus ignauam fati rationem, vt ſic cum Cicerone ἀργὸν λόγον philoſophorum vocemus, quam è vetere ſecta, iam olim à præſtantiſſimis ingeniis condemnata, quidam Chriſtiani reuocare magna impudentia moliuntur. Cernas hîc quantum in minima vocula ſit momenti ad hominis vitam veris rationibus inſtruendam; qua ſimulac vocari nos audimus, mox in animum ſubit, omnia quæ ad bene beatéque viuendum ſpectant, in hominis eſſe poteſtate; quam integram ſeruaſſemus, niſi primi parentis culpa eam perdidiſſemus libertatem, qua ad ſummum felicitatis apicem acceſſus patebat. Sed hæc altiora ſunt & plus negotij complexa quàm vt hîc ſint perſequenda. Satis eſto hoc nos de Germanica hominis nomenclatura didiciſſe, eum verum purumque hominem eſſe, qui ſeipſe totum ducit. Hanc vim cùm labefactatam in homine philoſophi animaduertiſſent, viderentque ad hanc integritatem plurimum deſiderari, quam tamen intelligerent ad animi puritatem eſſe neceſſariam, in varias opiniones ſunt diſtracti, dum cauſſam inueſtigant tantæ perfectionis amiſſæ. Socrates alas nos perdidiſſe fingit immodico terrenorum mortaliſque corporis amore, qui corpori nos velut carceri incluſerit; at vnde hic primam duxerit originem, perſpicere nequiuit. Eò tamen cognitionis videtur perueniſſe, vt ad maiorem mortalium animus ſponte ſua adſpirare non poſſit. Solus CHRISTVS nobis aperuit qua iactura perdiderimus tantum libertatis, vt viribus noſtris ad ſinceram mentis puritatem & ſummum bonorum peruenire nequeamus. Solus igitur CHRISTVS poſt Adæ lapſum purus homo fuit, & ſolus meritus Germanicam hominis appellationem; ceteris omnibus longiſſimè ab hac integritate delapſis. Eſt tamen quodam prodire tenus in hominis poteſtate, & quamuis compos non ſit per ſe vltimi finis, eſt tamen dominus actionum ſuarum, quoad eius humana ratio perducit. Qui ergo ſe perturbationibus animi non permittit, ſed earum impetum viriliter retundens, ſe ipſe quò recta ratio monſtrat deducit, is purus homo, quoad ſpontis ſuæ eſt, dicetur, excluſa ea ſinceritate quam ſola diuina poteſtas gratis largitur. Quamobrem qui Lautarius à maioribus noſtris vocatus eſt, ei nomen ipſum ominabatur & optabat vt ad hanc adſpiraret puritatem quam Teutonica hominis appellatio deſignat. Regium ſanè nomen.

Mensch.
Men.
Sich.

Hominis Cimbricæ nomenclaturæ ratio.
Liberum hominis arbitrium.

nomen. Nam qui alios bene reget, ei opus est, vt priùs seipse quàm ceteros regat & recta ratione ducat: quod dum faciet, dignus erit vt Lauter mensch vocetur, perinde atque Lauter gout obryzum aurum dici consueuit. A Mensch Latini Mentis nomen acceperunt, quæ pars animi est cuius solius ductu humanæ actiones regendæ. Hæc demum ea est onomantia quam Magi quæsiuerũt: cuius vtilitas quanta sit vel ex hoc vno exemplo, tamquàm ex vngue leonem, coniectes; cernasque quàm sinistra, quàm sint præpostera, quàm iniqua, quàm barbarie omni barbariora eorum iudicia qui hanc vocum ad natales suos vocandarum rationem deridenr, contemnunt, atque conuiciis proscindunt. Nos illorum vesaniam abominati, & Magorũ vestigia secuti, semper annitamur ad veritatem è tenebris eruendam priscarum vocum origines, velut Mercuriales quasdam manus, diligenter quò iter monstrent considerando. Ex Lautario itaque non secus Lotarius euasit atq. ex aula Euclionis, olla: cui C littera, regem Teutonibus indicans, præmissa Clotarium fecit. Miror cur non perinde de Lotario & Clotario atq. Ludouico & Clodoueo Æmilius discriminis caussas quæsiuerit: at video; non licuit ad baptismum iuxtà in illo ac in hoc diuersitatis rationem vocare, quod miror apud eum non effecisse quò minùs figmentum placeret. Fateor equidem in hac nomenclatura explicanda paullò me fuisse quàm stomachi quorundam ferent, prolixiorem; at non prolixior tamen fui quàm rei significatæ & natura, & faustum omen, & antiquitas postularet. Neque enim ea solis Francis, sed vetustissimis etiam & nobilissimis Gallorum placuit in regia sobole nuncupanda, vt modò ex Cæsare & Liuio historicorum omnium clarissimis apertum reddidi; qua in re luculentum est testimonium non eius modò quod hic ago, sed illius etiam, Gallorum veterum & Francorum eandem linguam fuisse: quod obiter hîc annotatum, alibi latiùs ostendam. *Onomantia.*

Hilpericus, ex quo Chilpericus eodem errore, hominem designat auxiliorum diuitem. Help/ Hilp & Hulp auxilium notat, vocalis mutationem dialectorum varietate afferente. Nemo mortalium est, sit licet Hippias omnium artium & liberalium & mechanicarum peritus, cui auxiliis non multis opus sit: atqui nullus est tam miser & inops cui plura sint necessaria adiumenta quàm regi: quoniam non sibi soli, sed omnibus subditis plus quàm paterna diligentia debet prouidere, ac procurare quæ ipsorum saluti possint conuenire. Faustum igitur & hoc nomen, perpetuum ipsi qui eo nuncupatur documentum, auxilia vndique, quæ muneri suo vel publico vel priuato conducere quouis modo putabit, comparanda. *Hilperici etymon. Help/ Hilp/ Hulp.*

Hildebertus verò, è quo Childebertũ factum videmus, idem est ac si dicas, dignum strennuis & insignibus viris. Hilt siue Helt eum notat qui rebus egregiè gestis excellit, quem Heroëm licet vocare. Tales autem socios habere, si quem decet, in primis decet regem; quò ipsorum opera & in pace & in bello feliciter ad publicam suorum salutem vti possit. Magnus ille rex tot sibi Sopyros exoptabat, quot ingens malum punicum grana contineret. Qui se Hildebertum vocari audit, hoc sibi putet à nominis auctoribus dici, vt se dignum præstet eorum amicitia & conuictu, qui ceteris mortalibus eximia laude præstant; quod non fiet, nisi & ipse virtutes omnes diligenter colat, & virtute præditos beneficiis & honoribus extollat. *Hildeberti nominis ratio. Hilt/ Helt.*

Clodomiri nomenclatura similiter ex Lodomiro, malè ipsius C litteræ notationem intelligentium culpa conficta, rectè & origini suæ accommodatè Luide-meer scriberetur: quando iuxta eandem vocum corrumpendarum formulam ex Luideuico factus est Lodouicus. Quod si ita est, Onomantopæus eum quem sic nominabat, cupiebat tam felici successu populo præesse, vt eum perpetuò augeret vel multa sobole, vel nouæ gentis accessione, vel magna rerum copia. Meer enim apud nos, plus, significat; &, amplius facio; siue, augeo: cuius diphthongo siue gemino litteræ tempori Allemani addunt adspirationem, quò magis more suo spirent, quàm aptè, ipsi viderint. Luide-meer itaque populi promotor dicetur & gentis ampliator: cuius significationis votum & omen tam latè sese distendit, quàm multis modis populus capit augmentum. Luidemeerum alij Lodomirum, alij Luitomarum, alij Litomarum vocant; quo nomine Sunonis filium produnt, & item Bulgarorum Arnulpho imperante regem. Ex Meer etiam Richomerem apud Marcellinum legimus, quo regni ampliator designatur: qua voce Latini sermonis imperiti Augustum possent interpretari, dum dicunt Vermeerder des richs pro Augu- *Clodomiri & rectiùs Lodomiri nomenclatura. Meer. Luidemeerus alius Lodomirus, Lutomarus aut Litomarus vocatus. Richomeres.*

Marcomirus. Augusto. Ab eadem vocula Meer fit Marcomirus, Teutonicè dicendus Marc-meer/ pro finium ampliatore: eo quòd Marc inter alia limitem signet, vt in Marca Taruisana, Anconitana, aliisque. Nulla profectò nomina Francorum votis priscisque institutis inuenias quam hæc tria conuenientiora: propterea quòd & populi, & regni, & finium ampliatio, & perpetuus auctus ad eum propriè spectat qui se Francum, id est, late palmites suos extendentem profitetur. Minimè itaque audiendus Beatus Rhenanus, qui Mer pro Maier/ quo præfectus opidorum & vicorum notatur, positum scribit, idque facit in explicando nomine Merouei; quem cùm Merwichum Germanicè vult vocari, & alibi Wich strennuum, nescio qua de lingua, interpretetur, præfectum strennuum redderet, compositione apud Teutonos non satis recepta. Meer & Mer diuersam habent & pronuntiationem & significationem; licet hoc ab illo deriuetur. Mer enim per e longum, eo sono quo balant oues dum ἐλῃχᾶν à Græcis dicuntur prolatum, mare significat, lacum, & stagnum; vt dum dicimus Harlem-mer/ Leiden-mer/ pro Harlemico & Leydensi stagno siue lacu: & Antuerpiæ Mer vicus est, quo vix vlla in vrbe vel amplior, vel ædificiorum magnificentia splendidior, ex eo nomen sortitus, quòd patrum memoria stagnum esset pascuis palustribus adiacens; à quo canalis ingens reliquus est plurimarum nauium capax, & totus longissima latissimaque testudine sic tectus & silice constratus, vt super eo decursionum equestrium spectacula nonnumquam exhibeantur. Ex hac voce Mer-wic dicetur maris refugium, quod nomen illi aptissimè dandum qui vel insignem portum custodia sua tutum seruat, vel qui in mari vice portus est: eo quòd à piratis nautas vectoresque securos reddat. Quòd si à Meer/ quod augeo est, deriues, contra loquendi consuetudinem compositio fiet; quæ postulat vt quod adiectiuum Grammatici vocant, substantiuo, & quod regitur, ei quod regit, præponatur: quæ constructionis ratio compositionem nostratibus reddit elegantiorem; quamquam non ignoro in quibusdam fuisse neglectam vitio, quoad eius fieri potest, & in fabricandis & in transferendis vocibus euitando. Hac igitur ratione Merouicus is esset ad quem è maris periculis tutum refugium pateret: quæ interpretatio rectè habebit, si Clodij filius hoc nomine fuerit nuncupatus, & è Merouico Meroueus, non aliter quàm è Ludeuico Clodoueus exstiterit. Verùm hactenus arcis reliquiæ apud Dordracum spectantur, cui nomen Thuis van Merwe/ id est domus Merouei: qua de re non dissimilis veri coniectura, hîc Meroueum vel natum, vel domum exstruxisse. Composita autem dictio est Merwe ex Mer & Houwe/ per concisionem nobis in conglutinandis decurtandisque vocibus frequentem. How vel Haw & Hauwe idem est nobis quod, teneo, Latinis; à qua vetusta Cimmeriorum voce ipsum habeo habent Romani, duplici digamma, quo carent, in B mutato. Mer-houwe itaque, & absorpta syllaba Mer-we / dicetur is qui mare tenet: à quo nomine rectissimè ad metamorphosim Latinam dicetur Meroueus qui longe lateque per mare dominatur; quæ appellatio Francis per Oceanum & mediterraneum mare omnia sibi tamquam in suo dominio inuenta vindicantibus non potuit non maximè placere. Hinc alueo per quem Walis & Mosa iuncti simul fluunt, Merwe nomen datum, vel quia Meroueus in eum flumen deduxisset quod olim priùs in Scaldim quàm in Oceanum euolutum fuisse in Aduaticis indicaui, vel quòd in eo præcipuam nauium stationem post Bataujam totam occupatam Franci haberent, non ad aliud comparatarum quàm vt maris imperio potirentur. Quamobrem Merweus hic sinus, in quem Vahalis vnà cum Mosa postea magnum aquarum pelagus, hominum opera sine vi aliqua inundationis, aggerum obstacula rumpentis, euoluere cœperũt; nomen hoc suum non à Meroueo tantùm, sed à seipso etiam habere meretur: eo quòd ipsius classibus mare maximè teneretur in Francorum potestate. Non contemnendum Hercule Merouei monumentum tum in hac fluminis parte tum in domo perdurat; quæ licet ingenti diluuio auorum memoria ferè sit funditus erasa, tantum tamen reliquiarum vndis adhuc extans habet, vt vetustum nomen hactenus potuerit tueri: ex quo efficitur, vt non Merouicum hunc regem, vt Rhenanus voluit, sed Meroueum ex Mer-hauwe siue Mer-houwe (vtrumque enim vsitatum) nominatũ fuisse suspicer; tametsi non ignorem, Merouicum quoque dici potuisse: qua voce maris refugium notaretur. Sed hac in re vetustum ipsius domus Merwæ sequor monumentum, pro eo ac fieri in antiquitatibus inuestigandis oportet. Videant igitur hîc rursus ij qui aliorum opinione

Marginal notes: *Marc.* — *Merouei etymon.* — *Mer.* — *Merouei monumenta.* — *How. Haw. Hauwe.* — *Merwe alueus per quem Mosa & Walis iuncti simul fluunt.*

opinione anticipati in Franconia huius regis tempore Francorum res floruiſſe obſtinatè
aſſerunt, quàm non conuenientia dicant apertiſſimæ vetuſtatis obſeruationi. Supre-
mus Franciæ limes id ætatis Duisbergi ad fines Thuringorum fuit, vt partim ex Epiſco-
po Turonenſi de Clodij regia ſede loquente, partim de exercitu ad Maguntiacum Ale-
manis, non Francis, oppoſito colligas. Sigebertus hunc ipſum Clodium ait terminos
ſuos ita ampliaſſe, vt Duisbergum Duringorum opidum primus Francorum occupa-
rit: quod ſi verum eſt, in promptu eſt videre quàm immani interuallo à veritatis limite
aberrarint qui id ætatis Francos in Franconia collocarunt. Video tamen hoc loco obiici
mihi poſſe, ab iis præſertim qui peruicaci ignorantiæ patrocinio perquam diligenter in-
cumbunt, quò Germanicarum originum examen vel derideatur vel perpetuo exilio
damnetur, hoc nomen Mer pro mari Teutonicum à primis natalibus non eſſe, verùm
à Latino fonte deriuatum. Contra horum præpoſtera iudicia in vnico atque altero
axiomate omne colloco defenſionis firmamentum; quod niſi mihi poſtulanti conce-
dant, non magis mea refert quid obganniāt, quàm ſi diei lumen à Sole negent tamquā
ex cauſſa proficiſci. Si qua vox duabus pluribúſue linguis eſt communis, eius origo pri- *Vocum origi-*
mogenia ad eam pertinet in qua vera eius ratio inuenitur. Vbi porrò de vera ratione *nes ac primos*
non liquet, ad analogiam fabricæ tranſeundum; quæ ſi cuipiam ſermoni ita ſit peculia- *natales inue-ſtigādi ratio.*
ris, præcipua, & ſua, vt in altero non reperiatur; tum ei vocis prima cauſſa vindicanda.
Proprium autem linguæ noſtræ eſt, voces plurimas retrò vel pronuntiatas vel lectas id
notare quod maximè facit ad notitiam eius quod prorſo litterarum ordine ſignificaba-
tur; quod vel contrarium eſt vel neceſſariò conſequens prioris. Iam & illud noſtratibus
frequens, eiuſdem nominis plures cauſſas aptè conuenienterque reddi, quæ omnia in
Hermathena latiùs expono. Mer itaque, vt minimum, geminam habet, ne dicam plu- *Mare voca-*
res, notationis in vernaculo noſtro ſermone rationem, alteram potiorem & à fine, al- *bulum eſſe Cimbricum.*
teram à rei ſignificatæ natura petitam. Humidorum, vt à poſteriori exordiar, proprium Mer.
eſt facillimè terminos ſuſcipere alienos, ſuos minimè tenere fixos. Nunc Ram id ſignifi- Ram.
cat cuius conuerſio Mar notat contrarium, formula linguæ noſtræ peculiari. Ram enim
à Ram vocali curta pronuntiato deſcendit, tempus ſuum producens: Ram rurſus à Rom.
Rom/ cui contrarium Mor/ de quibus hîc nihil vlteriùs, ne altiùs in Hermathenæ ſa- Mor.
cratium penetremus. Ram itaque vocali longa elatum, id ſignificat quod Latinus dice-
ret; rem quampiam intra fines ſuos contineo, & certis terminis circumſcribo, extra
quos egredi non poſſit. Hinc Ram/ vt nomen vſurpatum, inſtrumentum quoduis no-
tat, quo quippiam ad iuſtos ſuos fines extenditur & terminatur. Contrariæ ſignifica-
tionis eſt Mar/ rem nullo certo fine concludens; quod non ſolùm vt verbum venit in
vſum, ſed vt aduerbium etiam, & id quidem frequentiſſimè, in omni ſermone id ſigni-
ficans quod, Sed, Latinorum. Hinc adagium apud nos, Dar is een mar by; dici ſolet de
iis quæ quia non ſunt omnibus numeris explicata, aliquod, vt ſic dicam, ſed, requi-
runt. Exempli gratia: Si quis dicat, Hic diues eſt; tum alter ſubiiciat, Adiice, ſed; qua
vocula iuxta phraſim noſtram adiecta adeò nihil terminatur, vt etiam illud quod di-
ctum erat abſoluto ſuo fine priuetur. Neque enim intelligi poteſt integras & veras diui-
tias habere de quo ſic loquimur; ſed quid obſtet quo minùs abſolutè diues dici queat,
relinquitur incertum. Diues eſt, ſed furto diues euaſit: Diues eſt, ſed ex fœnore: Diues
eſt, ſed auarus: Diues, ſed prodigus: Diues, ſed fiſco obnoxius. Quid multis? Nihil cer-
ti concluſit qui, ſed, vel Mar noſtras adiecit, & prius dictum ne ad terminum perue-
niat remoratur. Hinc Morren cum dicimus qui cuiuſpiam dicto vel facto non eſt con- Morren.
tentus, tamquam eo quòd perfectum non eſt aut non bene determinatum, Vnde
Mormoren eſt murmurare, quod an noſtras ſit an Latinum, recta ratio & analogia indi-
cabit. Iam Mar famā & rumorem notat: quoniam fama nihil ſit incertius, nihil minùs Mar.
ſuis finibus incluſum, vt poëta Latinus elegantiſſimis ſuis verſibus expreſſit, de Græco
illis quidem fonte ductis, ſed aptiùs vſurpatis. Quòd ſi ipſi Mar præponas voculam Rou/
quo imperfectum notatur, vt ſit Rou—mar / fama ea notabitur quæ neque auctorem
certum, neque quicquam abſolutæ notitiæ gignit; à qua dictione Rumor Latinorum.
Si negent, conuenientius etymon proferant. Nunc ad id quò tendebat oratio. Quid
rogo maris naturæ magis conuenit quàm certo ſuo termino non teneri, cùm & humi-
dum corpus ſit & perpetuò huc illuc vel Lunæ motu vel ventorum impetu rapiatur,

nihil ſuum habens in quo acquieſcat? Hinc igitur Mar & Mer pro mari vel maiore vel minore, à quo rurſus Marſſen ſiue Merſſen loca mari vel ſtagnis obnoxia. Et hæc vna ſit ratio ob quam Mer ſuam habeat ſignificationem. Alteram à fine nominis fabricator petiuit. Cùm enim à Mar fiat Meer pro eo quod plus Latini dicunt; quia quod plus eſt & alteri finem demit, nec certum ſibi ponit; placuit Mer cuiuis magno ſtagno applicare; quò fauſtum omen & felix rerum ſucceſſus ipſo nomine denotaretur. Cùm enim ſtagnum Mer vocamus, orare videmur naturæ parentẽ; vt per aquas rem noſtram proſperet atque reddat auctiorem, quo ſemper plus quàm habemus conſequamur. Vt mare, ſi ſæuiat, crudeliſſimum eſt elementum; ita, ſi rebus noſtris faueat, nihil eſt quod eas magis augere poſſit. Pari ratione Ven ſtagnum & palus vocatur, quò videlicet ipſa nomenclatura aquas rogemus, vt omnis elegantiæ & venuſtatis fontem nobis aperiant, hinc campos irrigando, hinc piſces alendo, hinc naues varia merce plenas aduehendo; &, vt ſemel dicam, vndique ea ſubminiſtrando quæ regiones reddant amœniores. Nulla numina magis coluntur & reuerentiùs habentur quàm ea quæ dum irata ſunt maximè ſæuiunt, plurimumque poſſunt damni mortalibus adferre. Quamobrem mare non ſolùm vt plurimas adferat commoditates, ſed ne vim quoque ſuam exaſperatum nobis intentet fauſta nomenclatura indigetamus. Ite nunc ô Latini, & rationes meliores adferte ob quas magna aquarum ſpatia maria vocentur: quas ſi dederitis, vltrò herbam in hoc campo porrigemus. Quòd enim quidam mare ab amaro deriuat, ineptum eſt. Fac ita eſſe, vt idem ſit ſalſum & amarum; an non ita amarum potiùs à mari, quàm hoc ab illo nomen ſumpſiſſe diceretur? Quid quòd ne amari quidem nomen cauſſam habet apud Romanos, niſi eam à priſcis Cimbris, à quibus linguam ſuam acceperunt, petere dignentur; apud quos Af-meer idem eſt ac ſi quis dicat, Apage, non plus huius. Digamma demptum A facit, ad priuationem notandam vſurpatum Latinis: Vnde Amarum illud erit quod tam triſtem guſtum offert, vt plus eius habere nihil deſideremus. Verùm ne amareſcat noſtra oratio, dum plus ſatis de mari diſputamus, docemúſque Latinos vocabula nobis, minimè nos ipſis debere; reuertamur eò vnde ſumus ab iniquis ſermonis noſtri æſtimatoribus depulſi. Opinor ex his ſat ſuperque liquere, vix vllam potuiſſe nomenclaturam aptiorem maritimo regi dari quàm eam qua maris ipſi imperium nominis auctor & optaret & ominaretur. Abeat igitur Vrſpergenſis Abbas, & alios quærat quibus probare nitatur Meroueum dictum eſſe Mer-vehe, id eſt, marinum pecus; quia mater eum ex monſtro marino concepiſſet. Inſignem ſcilicet interpretationem, & nomen rege dignum, ſi in Phocarum regno ſceptrum teneret. Hoc eſt, ſi Mercurio placet, hiſtoriam ſcribere, de vocibus nimirum perperam intellectis fabulas ne anicularum quidem auribus dignas comminiſci; quamquam haud inſcius ſum, ſcriptum inueniri, Merlinum etiam Anglorum vatem non ex homine, ſed ex neſcio quo ſpectro genitum eſſe; quod non magis credo quàm Herculem Iouis; Romulum Martis, alios aliorum ſiue Deorum ſiue Dæmonum ſatu procreatos. Verùm quia à Clodomiro ad Meroueum occaſione Meer & Mer venimus, & priùs quæſitum eſt de Clodij nomine, ad id iam reuertamur.

Merſſen. *Mer.* *Ven.* *Merlinus.*

Clodij nominis origo.

Claudius ſiue Clodius apud Latinos tam facilem ad originem ſuam monſtrat acceſſum, vt ad eam vel claudicando promptum ſit peruenire. At ſi vox Germanica ſit dicenda, quod equidem magis conſonum duco veritati, vix ambigendum, quin idem ſit perpeſſa quod Clodoueus, Clotarius, Clodomirus & ceteræ id genus regum nomenclaturæ; & ſanè non longè abſum ab ea ſuſpicione, vt ex Ludouico & Clodoueum & Clodium exſtitiſſe credam: quod ſi concedatur, nihil amplius ad eius interpretationem adferendum. Sidonius Apollinaris in Panegyrico ad Maioranum Clotonem vocauit, non ſecus atque Græci Clotarium pro Lotario ſcripſerunt:

Pòſt tempore paruo
Pugnaſtis pariter Francis, quà Cloto patentes
Atrebatum terras peruaſerat.

Clodius Cloto appellatus, id eſt, Coninc Lot.

Quocirca non abſurdum fuerit, ſi dicatur Cloto pro Coninc Lot; ita vt de vulgata loquendi conſuetudine Lot pro Lotario vocetur.

Quemadmodum portò Clodoueus pro Luideuico in libros & ora hominum venit, ita & Clotildis pro Luithildis ferè ſcriptum videmus; cùm tamen non aliter hic littera

C reginam

C reginam atque illic regem designet. Nobis frequens feminarum nomen, licet breuitatis caussa modò priorem modò posteriorem eius partem omittamus) aliquando Luit/ aliquando Hilde dicentes, quod rursus in Hil/ non sine vitio, transit. Luit-hild vel Luide-hilde/ è quo Latinis Luithildis, ea vocatur quę in populo sic excellit, vt dici mereatur heroina. Hilt enim heros est, vti modò dictum. Episcopus Turonensis & Ado Vien- *Hilt.* nensis Chrotildem vocant ceu Rot-hilt dicta fuisset, qua voce cohortium heroina vocaretur, verùm credo sermonis Germanici imperitia nomen corruptum; quia Luithildis vsitatum hactenus nobis nomen est feminarum, tum quia Tritenhemius ex Hunibaldo, & Sigebertus Gemblacensis Clotildem, non Crotildem, nominarint. Ex eadem vocula Hilt fit & aliud nomen in mulieribus nobis non infrequens, Maechthildis; *Maechthildis etymon.* quo fabulosa poëtarum Diana meritò vocaretur. Maecht virginem significat: vnde *Maecht.* Maeghthildim virginum heroinam dicemus, cuius vocabuli vim qui latiùs sibi ob oculos positam volet, hos Virgilij versus in memoriam reuocet:

Regina ad templum forma pulcerrima Dido
Incessit, magna iuuenum stipante caterua;
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensq́ deas supereminet omnes.

Hoc nomine fuit mulier quam Blondus, perperam Matildem vocans, omnium earum *Pontificibus* quæ vllis vmquam seculis floruerunt, gloriosissimam facit: de cuius donatione maxima *quis D. Petri patrimo-* pars eius quod D. Petri patrimonium vocatur, Pontificum ditioni accessit. Maechtildis *niū donarit.* autem nomen eo lubentiùs interpretor, quòd mater mea, nec forma nec ingenio, dum viueret, vulgari eo fuerit à Coremannis parentibus suis nuncupata. Ab eadem vocula Hilt fit Brunoghildis, in quo Brun fuscum, Og oculum signat; ita vt hoc nomine he- *Brunichildis* roina denotetur excellentissima earum quibus oculi sunt subnigri, qui color apud no- *nomēclatura. Brun.* strates in oculis plurimum laudatur. Ex Brunoghildis Germanici sermonis imperitia *Og.* Brunichildem apud Turonensem fecit, qui hoc nomine filiam regis Gotorum ex Hispania à Sigeberto Francorum rege in matrimonium vocatam celebrat, mulierem illam quidem formæ animique dotibus insignem; sed omnium earum quæ vmquam vixerunt crudelissimam, adeò vt decem reges per diuersas artes & machinamenta neci *Brunichildis* dedisse scribatur. Cherebertus item, vt Paulus Æmilius eum vocat, Lotarij filius, non *crudelitas.* aliter quàm Clotildis, nomen habet deprauatum; quem Turonensis Charibertum longiùs aberrans vocauit. Tritenhemius in annalium compendio Heribertum hunc *Herbertus* nominat: sed nec sic quidem prorsus emendatè, cùm Herbertus sit vocandus; quæ no- *aliàs Cherebertus, aliàs* menclatura nostratibus est satis frequens; ei conueniens cui optamus vt dignum se præ- *Charibertus,* stet totius vel communitatis vel exercitus præfectura, quod Her-wert signat. Vide quot *aliàs Heribertus corruptè* errores hoc vnicum Cappa Regum reginarum'ue nominibus honoris caussa præpositum inuexerit, quos numquam animaduersos hactenus fuisse eo minùs miror, quòd *vocatus.* paucissimi inter antiquitatum studiosos reperiantur qui vel Francorum sermonis sint periti, vel veras nominum origines sibi examinandas arbitrentur; quæ tamen diligenter excussæ eximiam maiorum sapientiam luculentis indiciis ostendunt, & plus frequenter paucissimis litteris & duabus syllabis, quàm multis paginis prolixi Græcorum & Latinorum sermones intelligentibus exponunt. Ceterùm licet ea quæ de hac peruersa nominum & scriptura & pronuntiatione primus in lucem erui satis probatum iri æquis iudicibus existimem, quò tamen omnia magis aduersus pertinaces nouæ inuentionis contemptores, quos plurimos esse scio, muniantur; addam & aliud non obscurum erroris argumentum. Ioannes Auentinus, cuius diligentiam singularem maiorem in modum amplector & exosculor, in annalium suorum exordio Germanicas hominum nomenclaturas ad veros suos fontes reducturus, in iis primorum ordinem elementorum sequendo, in littera L Clodouei nomen, quamuis malè interpretetur, antiquo tamen more ita scribit, vt aspiratio præponatur ad hunc modum, H Ludouicus; Clodio item eandem præposuit, vt fiat, H Luidius: quod qua ratione factum sit, non adiecit; sicut nec illud agnouit, cur pro Hilperico, Hildeberto, Lotario, Ludouico; Chilpericus, Childebertus, Clotarius, Clodoueus diceretur. Nos itaque bonam eius fidem in

hac ſcribendi formula, quam ex vetuſtiſſimis tabulis deſumpſit, laudantes, cauſſam cur aſpiratio nominibus his præfigeretur, explicemus. Heer, monoſyllabicôs elatum, dominum noſtratibus ſignificat, nomen honoris cauſſa in magiſtratibus aliisve reuerentia dignis appellandis præmitti conſuetum. H Ludouicus igitur nihil aliud eſt quàm Heer Ludouicus, & H Ludewis nihil aliud quàm Heer Luidewis. Hanc autem ſcribendi conſuetudinem idem auctor libro Annalium ſuorum quarto tribus diplomatis, licet ad aliud docendum adductis, confirmat; in quibus H Ludouicus pro Heer Ludouicus ſcriptum videmus. Hinc modò & illud in lucem venit, cur Turonenſis epiſcopus Ludouici primi nomenclaturæ litteram tertiam C cum adſpiratione præfigat, vt fiat Chlodoueus; & pro Lautario Chlotarius, cùm eo notatum ab antiquis fuerit Coninc heer Ludewic/ & Coninc heer Lautar.

Heer.

H littera Francorum propriis præfixa quid ſignificet.

Quamquam verò ſatis diu multumque in hac vocum correctione & interpretatione verſati ſumus, committere tamen non poſſum, quin Fortunati verſus aliquot addam; quibus quod modò dixi cernetur obſeruari conſueuiſſe; quos, vt habent in antiquiſſimo exemplari à Theodoro Pulmanno diligétiſſimo veterum librorum ſcrutatore mihi oſtenſo, adſcribam:

Rex bonitate placens, decus altum, & nobile germen,
In quo tot procerum culmina culmen habent:
Auxilium patriæ, ſpes & tutamen in armis,
Fida tuis virtus, inditus atque vigor:
Chilperiche potens, ſi interpres barbarus exſtet,
Adiutor fortis hoc quoque nomen habes.
Non fuit in vanum ſic te vocitare parentes:
Præſagum hoc totum laudis, & omen erat.
Iam tunc indicium præbebant tempora nato,
Dicta priora tamen dona ſecuta probant.

Item in Epitaphio ſuper ſepulcrum Chlodoberti:

Hoc igitur tumulo recubans H Lodobertus habetur,
Qui tria luſtra gerens raptus ab orbe fuit.
De proauo veniens H Lodoueo celſa propago,
H Lutharijq; nepos, Hilpericiq; genus.

In his videas Hilperici nomen ab Hilp ſiue Hulp deriuari, quo auxilium notatur, & tamen C præfigi: præterea Lodobertum dici, & modò H Lodobertum, modò C h Lodobertum ſcribi. Item H Lodoueum, & H Lutharium; pro Lodouico & Lutario poni: in quibus quis non cernit verum eſſe id quod à me de his litteris explicatur? Hanc nominum correctionẽ ſi in lingua vel Græca vel Latina inueniſſem, multorum laudibus cumularer: nunc quia in Germanica hanc poſui operam, ab iniquis cenſoribus ridiculus habebor. Quanti, bone Mercuri, eorum fit diligentia qui in poëtarum fabulis vel vnicum nomen emendant! quod ſi idem in vera hiſtoria, & ea quidem maximarum rerum ab illuſtriſſimis regibus geſtarum præſtem, num induſtria mea imparem minorémue laudem meretur? Sed miſſis & contemptis obgrunnientium iudiciis, quibus, ſi naturam ipſorum ſequerer, oppederem potius quàm reſponderem, ad id quod agimus reuertamur. Eſt inter Francorum reges Sigeberti quoque nomen, quod ſi Latinè reddas, victoria dignum dices. Hinc Sicambrorum nomen, quos Sigcampers diceret Germanus, Latinus victoriam pugnando obtinentes. Vellem Allemanus mihi cauſſam aſſignaret ob quam Sig victoriam ſignificet, atq. eam meliorem quàm in vernaculo noſtro ſermone quiuis, quantumuis lippus, peruidere queat. Seg/ dum vt nomen vſurpatur, quietum & omnibus æquabili morum temperatura ſubmiſſum notat; dum vt verbum, idem eſt quod quempiam talem reddo vt quietam tranquillamq. vitam ducat. Hinc Sig victoria, nomen finem indicans; quoniam eo vincimus, non vt homines occidamus, ſed quò eos qui tranquillitatem perturbant, ad quietem & compoſitos mores fracta ſuperbia cogamus. Nec ob id tantùm ſignificationem accepit, ſed ea quoque de cauſſa, vt moneamur victoria nos minimè efferri, verùm ea ſubmiſſè & cum animi tranquillitate vti debere; ne quod in aliis eſſe cupimus, id in nobis deſideretur. Victi præterea docentur, ne ſeſe nimio dolore aut alia animi perturbatione infra id quod

Sigeberti etymon.

Sicambri vnde nomen habeant.

Sig.

Seg.

Victoria ſcopus.

Seg/ id est, tranquillum dicitur, deiiciant. Videas hîc tribus litteris plus doceri quàm multis sapiĕtiæ professorum versibus, si vox pro eo ac debet ad originem suam vocetur. Vinco autem Latinorum à nostro Win processit, quoniam eius verbi origo apud nos, nō apud illos inuenitur. Sed hoc alterius loci. Campen est pugnare ex prouocatione, à Camp quo campus Romanorum notatur; quam vocem nostram esse natales eius conuincunt; nec ij soli, sed ipsa etiam analogia. Mac enim commodum, facile, planumque signat; à quo Cam planum facere & transitu facile. Hinc Camp-op, id est, planū & facile ad hoc vt super eo stetur & eatur: quod Camp facit vna excisa vocali. Hinc Camp pro pugna in campo commissa, à quo Sigcamper, qui in campo victoriam consequitur. Nostrates Seg non Sig pronunciant, admodum conuenienter etymologiæ, cuius cùm alibi vsum in vetustis nostratum libris legas, tum in vernacula Brabantiæ historia; quod adiicio, ne quis veteris linguæ nostrę imperitus ignorantiā suam lumini nostro officere posse existimet. Fuit & Theodoberti nomē non rarū inter Francos, quo nuncupatus fuit Theodorici regis orientalis Franciæ filius, vir nescio an vlli magnitudine rerum gestarum secundus: qui Italiam totam & Siciliam partim per se, partim per suos depopulatus est, Vesegottos cum rege ipsorum cecidit, Allemanos protriuit, regem Danorum cum toto exercitu spoliis Germaniæ secundæ onusto occidione in agro Antwerpiano deleuit, expeditionem maximam in Thraciam cōtra Iustinianū parauerat, quam mors immatura præueniēs, & ne totius orbis imperio potiretur metuens, impediuit & abrupit. Agathius ab vro occisum scribit, Turonensis morbo sublatū. Procopius quo genere fati occubuerit, non expressit, qui eum Theudibertum vocat; ceu Germanis Theudbert nominaretur. id est dignus, qui caput sit inter homines siue princeps. Aliis placet Thietbertum dictū fuisse, à Diet; qua voce egregia facinora & magnum rerum augmentum significatur, à Dien, quod est augeri & increscere; ita vt Dietbert dignus incremento dicatur. Ab eadem vocula descendit Theobaldus, qui Germanis Diet-wald diceretur, id est, incrementorū rerumque ad promotionem pertinentium magna vis: quo nomine Theodoberti filius vocabatur, paterni regni successor: ad quem Iustinianus legatos misit, oratum vt contra Gotos vnà secum susciperet bellum. Cornelius Tacitus Thietwald ad incudem Latinam faceret Theodoualdum. Ex eodem fonte deriuatur Diet-rijt, quod nomen in Theodoricum transit, quo incrementorum diues notatur. Nec aliunde Theodomarus rex Gotorum nomen accepit, quo significatur is qui celebrem habet incrementorū famam. Mar famam, vt dixi antea, signat: vnde & Gomar venit, ad hominem bonæ famæ denotandum. Iam & Theodelinda feminarum nomen est, quo rerum prosperarum pulcritudo notatur. Lind enim pulcrum apud veteres significabat, concisum ex le-eind, quod est membrorū absolutio: vnde *Lindo* apud Hispanos Gottisantes in eadem significatione remansit. Tilia itaque gemina ratione linde dicitur, & quia pulcra est, & quia fasciæ & funiculi ex ea fiant, quos linden item vocamus; quia ex lino optimi fiant. Lin pro lino nostras est, à lien/quod est pati, vt in Hermathena latè explicatū. Celebratur & Guntramus rex, quem Turonensis Guntchramnum dixit. Gunt-ram eum notat qui fauorem tam latè extendit, quàm fauoris ratio ferre potest. At si Gunt-chram siue Gunt-tram dicatur, significabitur taberna fauoris, siue is qui fauorem omnibus ceu promercalem exponit. Taberna enim & capsa rerum venalium Cram à nobis vocatur. Paullus Æmilius Guntcrannum malè scripsit, nec bene Turonensis Guntchramnum. Gunt idem est quod fauet. Hinc Fregundis regina nomine suo monetur vt pacem, quæ Fre dicitur, fauore suo vel adducat vel conseruet. Gun/Cram/Fre voces sunt reciproca pronunciatione id notantes quod prorsarum significationi naturæ lege est connexum. de quibus aliàs. Gundobaldus Lautarij secundi filius, vti mater aiebat, Lutario non consitente, nomine suo magnam fauoris vim præfert, quem post varios aduersitatum casus tandem apud Imperatorem Constantinopolitanum est consecutus; & inde in Franciam reuocatus Hildeberti fauore, vt vnà regnaret, proditione suorum occiditur sceleratissimè. A Gun item Cuningundis nomen habet Imperatoris Henrici secundi vxor, quo regis fauor significatur; à Cuninc, quæ vox Regem notat, varias dotes quibus reges ornatos esse decet, cōplexa, scientiam videlicet, potentiam, fortem animū, magna aggredi audentē, & eam potestatem, vt omnes ex eo pendeant; vti alibi declaraui. A Walt item fit Gar-walt, id est, omnino potens, vel qui totus nihil aliud est quàm magna vis.

Campen. *Camp.* *Mac.* *Camp.* *Theodoberti Orientalis Franciæ regis heroica facta.* *Theodoberti nomēclaturæ ratio.* *Dien.* *Theobaldi etymon.* *Theodorici nominis ratio.* *Theodomari notatio.* *Gomar.* *Theodelindæ nomēclatura.* Lind. *Guntramus vnde nomen habeat.* Cram. Gunt. *Fregūdis nominis notatio.* Fre. *Gundobaldus Lautarij secundi filius.* Walt.

Carioualdus dux Batauorum vnde nomen habuerit. Balt. Bal. Bol. Lop.

Carioualdam ducem Batauorum Tacitus fecit; qui si Garwaldus dictus est, C pro G positum est, vt in Caius & Cnæus; quamuis Car-walt suam etiam nobis habeat significationem, pro magna vi eorum quos caros habemus. Haud ignoro Balt etiam in vsu esse pro audaci & temerario, quod alij Bolt pronuntiant; vnde Baldi nomen: cuius prima ratio à Bal siue Bol/ quo globosæ figuræ res notantur; quia ea maximè idonea sit ad rem quamcumque conseruandum, quod est Behal siue Behol/ à quo Bal & Bol/& hinc Lop mutata media in tenuem celeritatis notandæ gratia, pro curro; quia ad currendum celerrimè nulla figura est magis idonea quàm globosa, vt cælorum vertigo incomparabili sua celeritate satis declarat, quos nos Lopen/ id est, currere dicimus longè significantiùs quàm vt vlla alia gens in lingua sua idem vel par artificium seruare possit. Hinc bald aduerbium, pro citò; & bald nomen, pro eo qui nimis velox est ad res aggrediendas, quales audaces sunt & temerarij: à quo etiam Bollen pro inconsideratè loqui & citra meditationem verba effundere. Et hæc quidem in gratiam Baldi, & illius qui bonum ius non admodum lautis commentariis condiit, & alterius quem Macaronæa elegans poëma celebrauit, hominem hoc nomine ob audaciam dignissimum. Nisi igitur Tacitus nos moueret quò Garbaldum à Walt interpretaremur, Garbaldus dici posset is qui omnino audax est. Auentinus ineptè Garbaldum eum dicit, qui omnino vult; Bald à Bel/id est, volo, deriuans. Nos Wil & Wol/ non bil aut bol aut bel dicimus; quod antiquitùs Cimbris eodem modo in vsu fuisse, Volo, Latinorum declarat, duplici littera in simplex elementum mutata. Sigebaldus igitur is dicetur non qui victoriam vult, sed in quo maxima vis est ad victoriam consequendam. Sed ne omnes nomenclaturas persequendo simus prolixiores, paucas adhuc principum virorum addemus. Ebroinus dicitur ab Eber-win/ quod est, vincens verrem siluestrem. Beer enim verrem signat, à Bar quod est gigno, quia plurimos fœtus gignat: vnde Latinorum Verres deriuatur. A Beer fit Eberr/ qua in voce E longum adiectum solidum, firmum, validum, robustum designat; quamobrem propriè aprum siue verrem siluestrem notabit: vnde Romanorum Aper parua immutatione factum; cui sententiæ meæ qui refragabitur, rationes in Verris & Apri nominibus assignet rectiores. Hinc Eberdunum opidum Aprorum montem non malè verteris. Ber autem aliter prolatum vrsum notat, à quo Beren-hart quem Bernardum dicimus, Latinè is est qui vrsinum cor siue animum habet. Sicut Leeuwen-hart/ vnde Leonardus, cui animus est leonum. Ber dicitur à Beren/ quod est sæuum sonum & gestum truculentum edere; à quo fortassis vrsus, mutato B in V vocalem, vt primum versus, deinde vrsus euaserit. Leeuw leo dicitur, à Leuen, quod est viuere: quia cor vitæ fontem fortissimum animosissimumque habet, qua ex voce Leo & Λέων Latinis & Græcis; quod si negent, etymologia nos meliore conuincant. Grimmoaldus Grimme-walt Germanis is dicitur qui vi sua crudelitatem iracundorum hominum compescit. Pipinus à Papen verbo, quo præter communem significationem pro doloribus partus vtimur, eo quòd acutum sonum edere soleant parturientes. Pin autem dolor est. Hinc Pip-pin parturientis dolor nomen ab euentu natum, vt apud Latinos Agrippa & Cæsar.

Garbaldi etymon. Sigebaldus. Ebroini nomenclatura. Beer. Bar. Eber. Euer. *Eberdunum. Bernardi nomenclatura ratio. Leonardus.* Ber. Beren. *Grimoaldi etymon. Pipini nominis ratio.*

Carolus à Car & Hel/quorum hoc altum & clarum significat. Carl igitur syncoptôs is dicetur qui velut apex est & claritas eorum quos caros habemus. Tis een Carl vulgò dicimus pro eo quod Latinus diceret, est egregius & excellens vir: quasi claritas inter eos quos caros ob virtutem habere debemus. Car autem, à quo Carum Latini habent, nostras esse in Amazonicis ostensum. Inter Carolos nobile cognomen sortitus est Martellus, ita vocatus quòd esset tamquam malleus ferreus omnia confringens; de qua vel sola voce cognoscas nostra Francos lingua, non Allemanica locutos; cùm Martel apud nos aurigis adhuc in vsu sit frequenti, pro eo malleo cuius non caput modò sed manubrium etiam ferreum est; cui vocabuli compositionem & natales in Atuaticis tradidi. Paulus Æmilius à viribus Martiis Martellum dictum scribit, quod quidem veritatem hac sola parte tuetur qua res ipsa, non nominis origo spectatur: quamquam id nobis constat, & Martis nomen & Martelli ex eodem fonte deriuari; in quo Mart vocabulum nostras repertũ id notat quod Latinus diceret, prorsus confringere: vnde Mortarium & Mors Romanis, & nobis Mort pro violenta morte à percussore illata, & morder pro Latrone, & marter pro tormento, & martel pro malleo ferreo, à quo pro quouis malleo Itali

Caroli nomẽclatura. Carl. Car. Martel. Mart. Mort. Morder. Marter.

Martel-

Martello, & Gallo-Franci *Marteau* deduxerunt. Sed vt omnium ferè animi proni sunt, maximè Gallo-Francorum ætatis nostræ, ad voces vernaculas è Græcia repetendas, in quorum numero Budæus & Perionius principes ceterorum suffragia auctoritate sua, quò voluint trahunt, suspicabitur quisquam Marter vocabulum nostras à Martyr Græcorum descendisse: & quia veritatis Euangelicæ testimonium per mortes & tormenta à primis Christianis perhiberi consueuerat, Martyris nomen pro cruciatu & tormentis in vsum venisse; quod equidem ita habere non infitias irem, nisi analogia primarum vocum Rom & Mor, & inde factarum Mar & Ram mutatione rotundi, quòd prius est, in quadratum apertè contrarium testaretur; nisi etiam vocum antiquissimarum hinc emanantium significatio & vsus, multo quàm Christi martyres in renato sæculorum orbe fuerint, vetustior, mecum faceret, & contrà sentientes falsitatis & magni erroris manifestaret. Sed quid? aiat quisquam, vnde martyris nomen deduces, quando omnia ad primogenia Cimbrorum vocabula redigere moliris? num & testes ante salutis nostræ auctorem natum tormentis & cruciatibus ob veritatem affligebantur? Non est huius loci omnium vocũ reddere rationes, sed ne subterfugere aut declinare hanc tragulam videamur, Martyri Græcorum veram nominis originem assignemus. Mar pro fama & opinione incerta Cimmeriis vsurpari non ita multo antè dictum. Tuig verò testem vocari, & dum verbum est idem esse quod testari, pueris notum. Mar-tuig igitur testis erit eius opinionis quæ incerta est & cõtrouersa, quo in vocabulo terminatio est à Græcorum consuetudine aliena; qua ad sermonẽ suum accommodata, Martyr vel Martys pro teste dixerunt. Liquet itaque & hoc vocabulum è reconditis nostris thesauris esse suppilatum, tametsi aliam acceperit caudam; & eo non testem modò dici, sed illud etiam, qua in re testimoniis opus sit, indicari. Quæ enim res demonstratione doceri possunt, quæ item sensibus præsentes comprehenduntur, iis frustra testes adhibentur; nisi apud illos apud quos plus auctoritas valet quàm explicata caussa; quæ admonitio, vt leuis prima fronte videatur, non abs re tamen esset, si in omnibus iuris professorum diatribis scriberetur, & perpetuum sibi locum in medicarum consultationum disceptationibus haberet, in quibus plerumque testibus iam olim mortuis, de viui hominis temperamento, morbo, symptomatis, caussis, remediis agitur: quod tolerabilius tamen eo videtur, quòd non exigua medicorũ pars non tam è principiis & fundamentis artem didicerint, quàm ex libellis aliquot & chartulis sibi obiter cõpararint. Plato satis ostendit frustra Hippocratis auctoritatẽ in testimonium apud doctos homines vocari, cùm postea nihilominus quærendum sit an Hippocrates cum ratione consentiat: quo fit, vt si huius ductus nusquam non sit sequendus, nequicquam testes adhibeantur, apud illos, inquam, qui quid in recta ratione sit, queunt peruidere. Eam itaq. vocabulum Martyr ad originem vocatum viam præmonstrat, quam omnis postea philosophorum cœtus est ingressus, iurisperitis semper exceptis, & indocta clinicorum turba, auctorum artis suæ titulis recitandis magis iactabunda quàm sollers in morbis, caussis, remediis ex ratione & cognoscendis & iudicandis. Aristoteles ægrotus non ferens sibi perinde atque rustico quæ facienda essent imperari, caussas eorum quæ iuberentur, non Hippocratis auctoritatem voluit adhiberi, exemplo ab Æliano non otiosè ad rem suam translato. Videas nunc quantum mysterij in vnius vocis natalibus rectè perspectis delitescat: quod tamen non ita accipiendum, quasi omnino nusquam in iis quæ ratione doceri possunt testes sint citandi, quos admittimus nonnumquam breuitatis caussa, ne rationibus explicandis prolixiores quàm tempus ferat, euadamus; nonnumquam vt eos laudemus qui eandem nobiscum demonstrationem sunt secuti; nonnumquam vt præcepta hominum animis auctoritas conclusioni nostræ opituletur. Verùm nominum fabricator genuinum verumque testimonij vsum explicare volens sic nomen fecit, vt dum testis adhiberetur, quantumuis certum sit ex sua natura id cui adhibetur, ad incertam tamen descendat opinionem. Longiùs nos abripuit Martellus siue Martel, è quo Malleus Latinis mangonio à quiuis homine facilè cognoscendo, non verò à molliendo, vt putarunt quidam; cùm malleus non molliat aut ferrum aut quoduis aliud metallum, sed ignis vi emollitum ducat; nisi percutiendo quendam calorem addens, per accidens, vt loquuntur philosophi, id posse diceretur. Sed hæc alterius considerationis.

Mor. Rom. Mar. Ram.

Martyris etymon. Tuig.

Testib. quãdo non sit opus.

Testibus vbi sit opus.

Rom. Mor. Morw.

Quid quòd & ipsum Mollio, Cimbricum habet ortum, Rho per labdacismum mutato? Rom & Mor contraria: A Mor, quod Morw efferimus, Molle nascitur, eiusdem significationis nomen. Verumenimuerò si omnia propria tum virorum tum feminarum huius gentis nomina ad ortus suos & significata reducere velimus, nimia nostra prolixitate odiosi potiùs videbimur quàm vel vtiles vel iucundi. Huic materiæ libellus à me fortasse daretur, nisi iniquissima & peruersissima nostræ nationis hominum iudicia, quibus maximum & pretiosissimum suum ornamentum contemnunt, indignationem mihi mouerent; non illam quidem qua Iuuenalis satyricos versus effudit, sed quæ faciant vt ne nominandam quidem ipsorum linguam arbitrarer, nisi solus veritatis amor pluris mihi fieret quàm detestanda præposterorum hominum vesania. Quàm Græci linguam suam amarint, quàm expolitam, comptam, copiosam reddere contenderint; quàm eam longè lateq. propagarint, quàm ea sint gloriati qui nescit, nescio quid sciat. Hos Latini tametsi fortasse copia vincere non potuerunt, quam Cicero suis etiam arrogat; propagatione tamen linguæ non minus quàm imperio superauerũt. Hebræi sermone suo nihil vetustius, nihil arcana quadam mysteriorum custodia diuinius & ipsi opinari videntur, & ceteris persuadere nituntur. Soli nostrates sermonem suum contemnunt, & quamuis potiùs linguam quàm vernaculam à maioribus acceptam admirantur & loquuntur: quod inde potissimùm video euenisse, quòd nemo vmquam de immenso eius artificio vel semel somniauit. Et quí de eo cogitassent, quod nemo maiorum vel monuit vel prodidit? Non sunt videlicet id admirati quod in omnium ore versari videbant, & idcirco sermonis sui nullas caussas peruestigarunt.

Teutones soli linguã suam contemnunt.

Cùm igitur hactenus in tenebris sint versati, non miror quòd ad hanc nouá lucem, quam primus intuli, caligent. Id miror quòd mihi viam præmonstranti pro Hermæo candidè communicato conuicia gratiarum loco reponant. Sed quid miror? cùm vulgari apud nos prouerbio tritum sit, Lansman Scansman: quod licet pari breuitate & allusione vocum apud elegantiores receptarum Latini exprimere nequirent, si tamen castrensi vocabulo vti vellent, satis succinctè interpretarentur, Conterraneus conterraneo dedecus, id est, dedecoris & vituperij auctor. Sit sanè, sit alter alterius ciuis aut cognati vituperator; condonetur hæc infamis nota. Atqui illud quí veniam merebitur, si quis se & sua vituperet, nec se solùm, sed parentes, patriam, maiores, omnes qui ab omni æuo eâdé hac lingua vsi fuerunt? Sed valeant qui quosuis potius quàm se valere volunt; quorum vitio factum, vt dum domestica vilipendimus, externa adsciscimus, exterorum hominum iugum feramus: quod breuiter dictum, quàm latè pateat is intelligit qui diligenter caussas euersionum publicarum in lætissima felicissimaq. maximè tempora incidentium expendit.

Reuertamur itaq. vnde nominum propriorum interpretatione sumus abrepti, cuius occasionem Lazius iniecit, dum corruptam Francorum linguam è varia gentium permistione coaceruatam, eam putat qua Franci primùm vsi sunt. Fateor equidem linguam eam cuius exempla adduxit, sic Francicam dici, vti tota Bauaria, Sueuia, Allemania, Thuringia, Francia dicebatur; nec ille solùm tractus qui à Rheno in Orientem vergens ab ipsis Alpibus ad Oceanum vsque pertinebat; sed quidquid etiam terrarum & prima & secunda Germania de Romanorum distributione complectebatur, & plus etiam Francia orientalis dici consueuit: quæ quia Austrijc à Francis vocabatur, in Austriæ nomen apud quosdam, apud alios in Austrasiam transiuit; sicut quod reliquum erat Francorum regni ad occasum longè latéque porrectum, Westrijc dicebatur; id est, Occidentale regnum: è qua voce corruptissimè Neustria ab imperitis vocari cœpit. In his Austriæ nomen veram mihi antiquorum scripturam & inde significationis caussam suggessit. Mens enim hominis, quod vno momento à Deo est creatũ, suo more per prius & posterius distribuit; qua via & ratione eò venitur, vt oriens antiquissimus nobis dicatur; quia si incipiendum Deo ab vna magis parte quàm ab altera fuisset, Orientem ante quàm reliqua cæli spatia fecisset; nec aliud probabilius, quàm eo loco quo homo factus est, Solem ad horizontem in exordio totius machinæ fuisse.

Francia oriẽtalis, Austria & Austrasia ab Austrijc dicta, quàm latè patuerit.

Francia occidentalis corruptè Neustria dicta.

Iam quanto quæque res melior, tanto vetustior censetur, eo quòd principia rerum omnibus numeris cùm creata primùm essent, fuerunt absoluta: vnde apud Latinos quoque

quoque nihil nobis antiquius esse dicimus, cùm nihil scimus quod præferendum putemus. Rectissimè itaque linguæ nostræ architectus orientem Aust ab Autste / quo antiquissimum notatur, vocandum iudicauit: non peior in hoc quàm in ceteris omnibus rerum æstimator. Occidentalem verò plagam non minore ratione West nominauit, ingenti ad diligentiam incitatione; ne tantisper nimirum tempus in rebus agendis proferamus dum fuerit elapsum. Nam West fit à præterito perfecto Gewest/ quod est, fuit: à quo si syllabicum augmentum auferas, manet Weest; à quo West: quamquam scio non hac sola de caussa, licet maxima, hoc nomen placuisse, vt in ventorum nominibus latiùs, si bonis ventis Deus adspiret, explicabo. Cogitemus itaque, si quid agendum, ne tantisper expectemus dum dici queat, fuit; perinde atque Poëta veteres imitatus cecinit, *Fuit Ilium & ingens Gloria Dardanidûm.* Nunc ad rem. Aust. West.

Quemadmodum quæ in Boioaria aut potiùs Boiauaria facta sunt in Francia facta tum dicebantur, quia Bauari in ditione Francorum essent; ita quæuis lingua, siue Allemanica, quæ omnium erat corruptissima propter diuersarum gentium, è qua constabat, colluuionem; siue Sueuica, siue Boiauarica, siue Thuringica, Francicam se profitebatur, quò & dominis gratior esset, nec non excellentior de nomine videretur. Tam latè Franciæ appellationem se tum extédisse Auentinus in quarto Annalium suorum libro non vno alteróue docet argumento, pluribus id codicillorum à regibus in Boiauaria ante Romani regni in Germania constituti nomen datorum testimoniis confirmans; quibus, quòd apertissima sint, nihil ego addendum arbitror; nisi fortasse hoc vnum desideretur, non Boiorum modò & ceterorum vel in Allemania vel in Germania habitantium terras, sed magnam etiam partem regionis Venetæ ad orientale Francorum regnum pertinuisse: quod cui certiùs nosse lubet, ei tertium Procopij de bello Gotorum librum consulere licebit; quamquam non ignoro Theodorici regnum, & postea Gotis eiectis, Hexarchatum eo locorum ius suum protulisse. Atqui plus satis de linguæ Francicæ vel corruptela vel latitudine; cùm satis constet ex iis quæ auctorum veterum monumentis sunt ostensa, veri sermonis reliquias in Salandia, Gelria, Batauia, & Brabantia, non in vlla Alemaniæ parte esse quærendas. *Veri sermonis Francici reliquias vbi sit reperire.*

Veneramus per antiquitatum vestigia ad Clodouei regnum (loquor vt multi, sentio cum paucis, iuxta prouerbium peripateticorum) cuius res gestæ quando satis idoneis historiæ scriptoribus transmissæ sunt ad posteritatem, non est quò vltrà nos fatigemus, ne actum agere visi derideamur. Ne verbum quidem vmquam de rebus Francorum facturus eram, si ea quæ à nobis in medium allata sunt, perinde atque cetera quæ à Clodouei regno memoratu digna contigerunt, ab aliis fuissent aut priùs animaduersa, aut sic veris litteris prodita, vt nec nostra in perquirendis exordiis diligentia, nec spongia in fœdis errorum maculis detergendis indigere viderentur. Quamquam autem breuitatis caussa non pauca prætereo, atq. vel prorsus omitto, vel in aliud commodius mihi tempus differo, quæ in huius gentis vetustate persequenda me explicaturum non solùm cogitaram, sed etiam, ni fallor, promiseram; non possum tamen hoc munere defungi, nisi æquè Carolingorum atque Merouingorum primas radices in hoc Antuerpiano limite actas fuisse demonstrem. Meroueum ad traiectum Vahalis & Mosæ mistorum, à quo Dordraco, quod Dor-drecht vocamus, nomen videtur mansisse, clara natalium suorum reliquisse monumenta, sufficienti mihi videor assertione, quantum quidem antiquitatum fides requirit, docuisse. Limes autem siue Marca Antuerpiana non hæc modò proxima fluminum, quibus Scaldis altera sui parte miscetur, ostia comprehendebat; sed tam longè secundum littora Oceani porrigebatur, vt Anglicanus limes alio nomine dictus fuisse videatur. Lazius certè, de cuius nescio ductu, Anglicanum limitem in Antwerpiensium Marchionum catalogo vocauit. Eginhartus Rutlandum comitẽ facit littoris Britannici, quem in prœlio contra Vascones cecidisse testatus, mox subdit, Britones post hanc cladem domitos à Carolo fuisse; è quo colligas, maritimum tractum Britonum littoris Britannici nomine nõ intelligendum, nisi antè præfectura limitis Rutlandum donatum velimus quàm essent subiugati. Quocirca cum Lazio & iis quos huius suæ assertionis habuit auctores, littus Británicum vocandum videtur, ad quod facillima nauigatio è Britannia pateret: qua nota mox Flandriæ & Hollandiæ & Zelandiæ littora intelliguntur, ad quæ & olim & hactenus ex Thamisiæ & *Dordracum. Antvverpiana Marca. Anglicanus limes.*

siæ & Vmbri fluminum maximorum ostiis frequentissimus est è Britannia ad Scaldim & Mosæ ostia traiectus. Quamobrem latè limitanea Antwerpiensium comitum præfectura patebat, cùm ad alia, tum præsertim ad latissima Scaldis & Mosæ ostia; cuius vt sedes Antwerpiæ esset, atque ab hac principe vrbe nomen duceretur, verisimile tamen est & propè dictu necessarium, naualia ad fluminum ostia fuisse communita, quò mox citra moram vel in piratas vel in hostes irruere, & si videretur è mari prædas agere possent. In Zelandia ante Francorum imperium Romani limitaneam arcem extremo in littore habebant, à re ipsa *Marchuis* ab incolis vocatam: ad quam Hercules limitum custos consecratus & Marcusanus dictus, domus limitaneæ custodiam pollicebatur. qua de re alibi copiosius. Non igitur absurdum sit, Meroueum hîc in lucem editum cogitare, atque hac fortasse de caussa arcem magnificentiùs extructam tum de nomine suo tum de scopo ad quem referretur, nuncupare voluisse; vnà etiam ipsi flumini nomenclatura communicata. Cùm itaque à Meroueo Merouingi genus nomenque ducant, nemini dubium esse potest, quin huic limiti tantum gloriæ accesserit, quantum de clarissimorum regum natalibus cuiquam aut ciuitati aut pago deferri consueuit. Clarissimæ Ioniæ quondã vrbes de Homeri natalibus, non secus atque de imperio, certarunt; minimè sic facturæ, nisi plurimum honoris nobilitatisq. ciuitatibus ex illustrium ciuium satu & educatione deberi de communi hominum consensu putassent. Merouingorum igitur stirpis initium & prima radix, me iudice, huic nostræ littorali regioni, per quam ingentia flumina ad Oceanum patrem suum reuertuntur, erit adscribenda; quorum continua propago Francorũ regno tantisper præfuit, quamdiu mascula maiorum virtus in ipsis vigeret: qua tandem eneruata & effeta & tandem emortua, ad eos transiit potestas, qui se manus sceptro & caput diademate dignum habere rebus fortissimè prudentissiméque gestis toti orbi & omni hominum ordini demonstrarunt. Posteritas enim Merouei per inertiam & Sardanapalicam sedentariæ vitæ ignauiam eo tandem contemptus & abiectissimæ humilitatis deuoluta est, vt non solùm nullum consilium darent, nec cuiquam omnino publico negotio auctoritatem interponerent; sed etiam alieno arbitrio & loquerentur in publico, & domi exiguam familiam exiguo sumptu & aliena potestate demenso sordidè alere cogerentur. Solo nomine & prisco regum Mæoticorum habitu ludicram regis personam, tamquam in scena, gerentes solis crinibus & barba demissis, & duobus bobus carpentum, quo vehebãtur, trahentibus venerabiles: cuius rei & testis est & derisor Eginhartus Germanus, Caroli Magni alumnus & domesticus ipsius & liberorum amicus. Atqui quamuis hic ad regum opprobrium par boum carpentum trahentium & rusticum agasonem, siue, vt antiquo Cimmeriorum vocabulo vtar, minatorem retulisse videatur; habet tamen hic regum ritus & maximam antiquitatem, & caussas ob quas perpetuò seruaretur non minores. Lucianus in suo Scytha Toxarim sic describit, vt inter suos neque regij generis fuisse dicat, nec ex eorum numero qui honoris caussa petasos siue pileos gerebant; sed vnum ex vulgo hominem plebeium: quem locum dum Lazius adducit, miror quo auctoris verbo diuitem fuisse intellexerit; non miror cur pilophoricos omiserit, quòd videam hoc ornatus genus ab ipso ob caussæ ignorationem fuisse neglectum. Addit Lucianus, ipsum in eorum censu fuisse quos octapodes Scythæ vocant, quo denotantur duorum boum & vnius carpenti possessores: quo genere hominum inter liberos nihil potuit esse pauperius; quandoquidem non videam qui vel domum suam quis vehere, quod Scythis omnibus Herodotus commune fecit, vel arare possit citra vnum boum par. Eleganter sanè Lucianus Toxaris nomen vel finxit vel ab aliis fictum accepit, quòd egregia sit ad rectam Scythici nominis rationem allusio; cùm non alium *Scut*/ à quo Scytha, notet quàm eum quem τοξότην vocant Græci. Regibus ergo Francorum, quorum originem è Scythia deduxi, hunc ritum fuisse non aliam ob caussam existimo, quàm vt se non meliores pauperrimo quoque agnoscerent, semperque cogitarent, quibus principiis ad regium culmen, & è plaustro, quo domum maiores ipsorum circumferre solent, ad palatium & summum rerum mortalium fastigium ascendissent. De iugo, aratro, securi, & phiala cælo in Scythiam delapsis, & eorum significatione, quæ plurimum lucis huic Francorum consuetudini infert, in Beccselanis satis dictum. Hîc in transcursu non negligendum per hãc sollemnem regum Francorum pompam, vestigiis sat altè depressis, nos

Marchuis. Hercules Marcusanus.

Merouingi vnde duxerunt originẽ.

Merouei posteritatis ignauia.

Francorũ reges bobus duobus carpẽtum trahentibus vehebantur.

Octapodes.

Domũ suam vehere Scythis cõmune. Toxaris Scytha.

nos ad Scythicam ipſorum originem deduci; nec parum hinc roboris iis accedere quæ à me de priſcis ipſorum tum ſedibus tum nominibus ex Herodoto & Dionyſio Afro concluſa ſunt; quandoquidem, quod præcipuum fuit Scythicæ nobilitatis indicium, hæc nimirum diopetea dona poſſe citra noxam attrectare, eius in bobus regiis clarum extet monumentum, in quibus & iugum denotatur. Securis vt omnibus eſſet communis, hærebat tamen non parum indicij quibus ex oris in Germaniam commigraſſent; ex illis, inquam, in quas diuinitùs bipennis olim delapſa fertur. Diligenter quidem Lazius in huius forma demonſtranda laborauit; ſed nec dum apud me facere quiuit vt in ſuas partes pedaneum noſtrum traheret aſſenſum. Duos citat quibus nititur auctores, Procopium & Agathium, quorum verba antè audienda quàm quid de iis ſentiam aut exponi aut intelligi commodè poſſit. Agathius Francorum arma deſcribens inter alia, Enſis, inquit, à femore; ex latere ſcutum dependet; arcus, funda, & tormenta eiuſmodi cetera, tela ſaxáue torquentia inſueta his ſunt, ſed dolabras ſecuréſue ancipites geſtant, & breuia pro patria conſuetudine tela, quæ ipſi Anconas, vt diximus, vocant, & quibus res magnas, cùm opus eſt, gerunt; & tunc præſertim cùm pede collato decertant, aut in hoſtem incurrunt. Huius teli pars maior ferro obducta eſt, ita vt ex haſta parum aliquid præter capulum totum vix proferat; in ſuperiori autem parte circa ferri aciem ipſam recuruæ extant vtrimque, tamquam hami, laminulæ quædam coarcuatæ peracutæque, & ad ipſius teli partem inferiorem deuergunt. Id teli genus in ipſo congreſſu emittunt, ita vt ſi altius fortè inhæſerit corpori, ſubeat mox, vti par eſt, & acies ipſa hamata: vnde nec qui vulnus exceperit, nec alius quiſquam queat id telum auellere. Vrget namque recurua acies illa ceruice latiùs hærens, doloreſque adfert acerbiores; atque adeò vt ſi non aliàs hoſtis lethali ſit vulnere ictus, ex eo tamen emoritur: quòd ſi impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hæret, & circumfertur, per ſolumque trahitur. Vnde ea eſt Francorum conſuetudo, vt vbi affixum ſcuto telum id viderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hoſtis ſcutum vmbone quaſſatum perfringant; quo fit vt & geſtantis manu depreſſa caput illi nudetur & pectus: hoc pacto hoſtem nactus nulla parte munitum, ſiue frontem ſecuri percutiat, ſiue gulam ferro traiiciat, confeſtim obtruncat. Idem paucis antè verſibus: Siquidem alibi ſecures acuebantur, hîc patria tela, quæ illi Anconas dicunt. Audiatur nunc Procopius de exercitu Theodoberti in Italiam ducto loquens: Sed maiorem in partem hi pedites erant, perpauci equites; & hi quidem haſtati, ceteri verò nec arcus quidem nec tela geſtantes, ſed enſem & clypeum, ſecurimque, cuius ferrum craſſius erat & vtrimque acutum; haſta verò breuis admodum. Hanc Franci ſecurim in primo congreſſu in hoſtem iacere conſueuerunt, & eo impetu vt hoſtium ſcuta perfringant, & ipſos ſimul interimant. Hæc ille. Lazius ex his Anconam ab Agathio deſcriptam eandem eſſe putat cum ſecuri à Procopio depicta; contra quam ſententiam ipſe Agathius inclamat, aiens ſe inter dolabram ſecurem'ue ancipitem & anconas plurimum diſcriminis annotaſſe: Anconas coniici, & ſi ſcuto inhæſerint, haſtam earum per terram trahi, & mox ab eo qui coniecerit accurri, & haſtile pede conculcari; qua vi ſcuto vel fracto vel deorſum preſſo caput & pectus aduerſarij nudari, & frontem & gulam ſecuris ictui patere. Quinam hic intelligas Ancona, quæ ſupernè ita ſcuto eſt infixa vt euelli nequeat & infernè pede Franci calcatur, vel gulam traiici vel frontem feriri vel caput obtruncari poſſe? An non vtriuſque vſus apertè oſtenditur; Anconæ, vt ſcutum deprimat pedis iniectu; ſecuris, vt vel fronte vel gula cæſa hoſtem obtruncet? Quî dubitari igitur poteſt de ſecuris & anconæ diuerſitate? Iam palàm dicitur, alio loco ſecures acui, alio loco tela quæ Franci Anconas dicunt. Atqui dixit Procopius, ſecures quoque coniici. Sit ita. Num inde efficitur eandem ſecurim eſſe & anconam? Scimus nos quoque hac ætate ab iis qui Cimbrorum ad Germanicum Oceanum Cherſoneſum & vicina loca colunt, ſecures certiſſimo ictu coniici; ſed non tam longi capuli ſunt vt ſupernè hærente ferro per terram trahantur: nec hoc Procopius de bipennibus prodidit. Vterque & Procopius & Agathius ſecurim ancipitem fecit, ſed neuter addidit Germanicum nomen; quod & hactenus ignoraſſemus, niſi à Gregorio Turonenſi epiſcopo expreſſum fuiſſet; qui illam non ceteris modò Francis omnibus, ſed Clodouæo etiam regi ſemper in promptu & ad manum fuiſſe indicans, Franceſcam nominari dixit eo loco quo eum qui vrceum

Securis Francorum regum inſigne.

Ancona teli genus.

Franceſca ſecuris Francorum.

templo

templo suppilatum Ludouico ad restituendum petenti obstiterat, regia bipenni percussum declarat. Quemadmodum igitur à Sagis Sagaris nomen olim duxerat, ita bipennis à Francis, quorum propria videtur fuisse; more à securi in Scythiam cælo delapsa deducto. Qua de re non mala sit, meo quidem iudicio, coniectura, quæ ab Herodoto de hoc miraculo scribuntur, ea non generatim ad quosuis Scythas, sed propriè ad liberos Scythas pertinere; qui quò libertatem suam non contra exteros tantùm, sed domi etiam inter se conseruarent, regem suum ad Octapodum ritum vehi voluerunt, ne se extolleret supra illos qui omnium ferè liberorum Scytharum essent pauperrimi, octo boum pedibus se suaque omnia portantes. Quid enim refert hostíne seruias an domestico tyranno, cùm vtroque modo libertas tollatur; & indignius videatur & intolerabilius à suis quàm ab exteris opprimi? Carnorum dux iam eligendus, rustico vestitu prodit, & à rustico ad has partes delecto potestatem ambit, & interrogatus an ius cuique suum sit redditurus, idque se facturum pollicitus vilissimo quodam & contempto pretio à rustico illo cui publicè id negotij datum, ad gubernandum admittitur. Hinc & illud Gotalanorum, regem suum perinde atque quemuis ex infima plebe alloquentium, *Nos como vos*. qua formula se pares regi ostendunt, & eum non aliunde quàm ab ipsis imperium suscepisse. Non fuit igitur apud Francos citra grauissimam caussam ad ipsum vsque Hildericum postremum ex recto Merouei stemmate descendentem, hic ritus vetustissimus obseruatus, vt rex nihilo sublimior octapodibus censeretur, excepta sola illa potestate quam popularium suorum suffragiis & permissu teneret. Inter insignia bipenni æquè atque infimus quisque euchiridij loco vtebatur, quæ quare cælo delapsa fingatur, in Gotodanicis satis explicatum; ad quæ eum remitto, qui accuratiùs veterum Scytharum hac in re rationes peruidere desiderabit. Et quoniam liberorum Scytharum, id est Francorum, proprium erat hoc armorum genus æquè in pace & agro atque in bello & castris vtendum, meritò Francesca vocabatur; nec ea tamen sola de caussa, vt omnia Cimmeriorum symbola rationum sunt fœcunda, sed propterea etiam, quòd instrumentum esset quo Francisia, id est, latissima illa libertas potissimùm conseruaretur. Duabus enim maximè rebus ad liberalem victum & homine ingenuo dignum opus est; altera, vt res pecuaria & agricultura diligenter administretur, ne quæ necessaria sunt, ea aliunde sint humili animo & seruili emendicanda; altera, vt quæ labore tuo pepereris, atque ad vitæ commoditates & copias compararis, ea armis aduersus rapinas hosticas defendantur. Harum vtramque securis præstabit, quæ vt ob aliam caussam cuiuis vltrò offerendam, ita ob hanc etiam bipennis erat, vt altera acies ad rem rusticam & castrimetationem seruiret, altera ad cædendum hostem seruaretur. Anconæ verò non perinde atque bipennis inter ordinaria arma computabantur, vt ex Procopij loco modò à nobis in medium allato cuiuis liquere potest: nec item sic erant Francorum propriæ, vt non aliæ quoque gentes iis in bello vterentur, quod Appiani quinto ciuilis belli libro verba satis declarant: At verò, inquit interpretis lingua, Menecrates cùm iaculo ad Hiberorum formam multis hamis ferreis inserto femur saucius, subitò telum educere non posset, & ob id bello inutilis existeret, reliquos ad pugnam hortaturus constitit. Hæc huius auctoris verba Lazius ad securim accommodauit, quàm aptè quiuis facilè videbit. Quemadmodum autem bipennis Francesca dicebatur, ita hoc iaculi genus prorsus ab illa diuersum Anconam vocari Agathius testatur: quam vocem, si hanc litterarum compositionem quam eius interpres habet, seruemus, illud telum significabit quod pendere & potest & audet; potest quidem propter hamos; audet verò, quia sic hastile ferro est obductum, nihil vt metuat ne amputetur; deinde his duabus rebus eos defraudat quibus est iniectum: quæ omnia Anconæ nomine à linguæ nostræ peritis intelliguntur. Hanc enim pendere significat; Anc idem est quod figo, vnde Ancker instrumentum quo vel naues figuntur, vel trabes in muris firmo nexu continentur, vocabulum nemini vernarum nostrorum ignotum: à quo si Græci & Latini anchoræ nomen se mutuatos esse negent, de suis scriniis meliorem significationis rationem depromant. Gemino igitur modo prior syllaba intelligi potest, & vtroque ad rem accommodato; quandoquidem iaculum hoc & pendeat, & pendendo hostem figat, vt in Menecrate contigit. Aspiratio autem, ne fraudi sint hæ minutiæ neglectæ interpretanti, à nostratibus in compositione frequentissimè tollitur. Posterior verò syllaba Con non duplicem

Octapodum ritus apud Scythas.

Carnorum ducis inauguratio.

Gotalanorum regem alloquentium consuetudo.

Securis Francorum cuius rei symbolum.

Ancona etymon.
Hanc.
Anc.
Ancker.

Con.

plicem modò, ſed triplicem habet notationem; ita vt ea intelligatur, poſſum, ſcio, & audeo? Vnde Coning pro Rege deriuatur. Iam & compoſitio tota ſic exponi poteſt, vt ſit Ane-hon/ & compoſitionis cauſſa exempta adſpiratione, Ancon; qua quidem expoſitione telum ſignabitur quod & pendendo & ſiſtendo fraudat. Minutila ſunt hæc, fateor, ſed luculenta tamen indicia quo olim ſermone Franci ſint locuti, quamque is ſit felix & copioſus ad voces breui illas quidem litterarum contextu, ſed notatione ampliſſima componendas. Num quiſquam meliùs vſum huius teli multis verbis delineare queat, quàm duæ hæ ſyllabæ eum aſpectui ſubiecerunt? Quamuis autem hoc iaculum Franci haud ſecus atque Iberi aliquando ad manum habebant, non tamen aut proprius ipſis aut perpetuus eius fuit vſus, quòd iaculi loco ipſas etiam bipennes certiſſimis & violentiſſimis ictibus in hoſtem coniicerent; quæ, veluti baliſta aut ſcorpione excuſſæ, & clypeos & arma pondere & acie ſua penetrabant, vt hactenus ij norunt qui ſecuribus iaciendis aſſueuerunt: quam ipſorum pugnandi conſuetudinem non Procopius tantùm, ſed alij etiam ſcriptores memoriæ tradiderunt, inter quos Sidonius Apollinaris:

Excuſſiſſe citas vaſtum per inane bipennes,
Et plagæ præſciſſe locum, clypeóſque rotare
Ludus, & intortas præcedere ſaltibus haſtas.

Quibus elegantiſſimis verſibus Franceſcas ſimul & Anconas deſcripſit; illas quidem apertè, has verò ſub haſtarum nomenclatura, quas coniectas eueſtigio Francos ſequi dicit; quò nimirum haſtili conculcato vel totum hominem, ſi corpori hæſerit, vel clypeum vnà deprimant ad eum modum quem Agathius clariſſimis verbis depinxit. Arbitror ex his perſpicuum euaſiſſe, aliud bipennem aliud anconam eſſe, quas ex iiſdem eorundem auctorum, quibus ego diuerſas eſſe docui, verbis Lazius pro eodem bellico inſtrumento accipiendas putauit, in hoc eius inconſiderantiæ, meo iudicio, reus quam mihi fateor non rarò deprecandam, dum vix à me impetrare poſſum, vt quæ ſemel effuſa ſunt, & chartis volante penna illita relegam, & iudicio corrigam maturiore. Et hæc quidem de Scythico regum Francorum plauſtro & bipenni certis & luculentis indiciis, quibus ex oris ad Oceanum Germanicum & Rheni ripas olim migrarint. Qua verò de cauſſa crines & barbam ſummiſſam aluerint, non eſt difficile ad coniectandum. Cùm reges in terra viuam Dei imaginem præ ſe ferant, nefas eſt vt quiſquam mortalium vel minimum in iis auſit violare, immo ne illa quidem attingere quæ natura vel ad decorem vel ad tegmen comparauit. Quamobrem vt regia Maieſtas intacta & omnibus modis inuiolata ſeruaretur, ſacro ſancto ritu cautum erat, ne & barba & capillus vel tonderetur vel raderetur. Hanc comæ barbæque alendæ cauſſam non ego commentus ſum, ſed ex ipſius Dei verbis didici; qui Moſi inter cetera præcepit, ne ſacerdotes aut capillum aut barbam raderent, ne quos ſanctos eſſe volebat, ferro & alienis manibus polluerentur. Antiquitùs iidem erant & ſacrorum antiſtites & reges; quod Melchiſedec, quem regem iuſtum Latinè vertas, exemplo ſuo docet: ad quem venerandæ antiquitatis morem notandum Virgilius cecinit: *Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique ſacerdos.* Non citra cauſſam igitur Græcorum philoſophi capillitium & barbam nutriebant, quò ſeſe ſolos dignos monſtrarent quibus & ſacrorum cura & Reip. gubernacula committerentur; tametſi fortaſſe ritus eius origo ignoraretur, variiſque ſannis hoc nomine in proſceniis notarentur. Plato certè, dum philoſophum regnare vult, an non dicere videtur inter cetera quæ regem decent, illud etiam eſſe, vt barbam & capillum philoſophorum more ſubmittat? Sicut autem ſummos viros & in altiſſimo humanarum rerum faſtigio conſtitutos hic naturæ ornatus maximè decebat, ita contrà infimæ erat & abiectiſſimæ humilitatis, capillũ & barbam radere: quod de Eſaiæ verbis planctum Moabitarum vaticinantis cuiuis in promptu eſt: *Moab*, inquit, *vlulabit, in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur.* Hieremias item luctus ſummique mœroris indicium dedit, dum dixit ob Godoliam ab Iſmaële occiſum octoginta viros veniſſe è Samaria raſis barbis & capillis, & veſtibus conſciſſis ſqualentes, vt ſacris operarentur, ad Deum reddendum rebus ſuis propitium, & quàm viſus fuiſſet eſſe, benigniorem. Multa ſacræ ſcripturæ teſtimonia de vetuſtiſſimo hoc ritu citare poſſemus, ſed hos duos adduxiſſe inſtar eſt plurimorum. Non poſſum tamen tacitus præterire Iſiacum lugendi ritum, de quo Firmici Materni hæc ſunt verba in eo

Barbam & crines cur aluerint Franci.

Reges antiquitùs iidem & ſacerdotes.

Barba & coma raſa olim luctus indicium.

libro quem de erroribus profanarum religionum ſcripſit: In adytis, inquit, habent idolum Oſiridis ſepultum; hoc annuis luctibus plangunt; radunt capita, vt miſerandum caſum regis ſui turpitudine dehoneſtati defleant capitis. Iam vt ex his perſpicuum eſt, raſum caput luctus indicium habuiſſe antiquitùs, ita notior eſt Abſolonis promiſſa coma quàm vt pluribus verbis probanda hîc ſit huius conſuetudinis vetuſtas, quæ non ex hominum tantùm arbitratu & conſtitutione, ſed ipſa etiam rerum natura duxit primordia. Vt enim nihil lætius, iucundius, amœnius, pulcrius quàm arbores & omne plantarum genus foliis ſuis gratiſſimum oculis ſpectaculum exhibere; ita contrà nihil horridius, nihil triſtius caluitio hiberno. Hinc poëtæ Orphici Apollinem intonſum præcipuè inter ceteros Deos vocabant; tum quòd, vt Heſychius ſcribit, ἀπενθὴς ſit, id eſt, ab omni luctu remotus, tum quòd accedens ad nos omnia frondibus & floribus veſtiat, tum quòd regis exemplar de cælo mortalium oculis ſubiiciat. Monſtrat enim nobis ex vnius ſolius gubernatione plus felicitatis ad remp. venire quàm ex innumeris ſideribus per noctem conſpectis: & ſicut hæc lumen ſuum ei ſubmittunt, vt ſolus omnia illuſtrare videatur; ita hoc ad communem hominum ſalutem maximè pertinere, vt omnes vnius imperio ſic ſubſint, vt nemo quicquam ſibi citra huius permiſſum audeat arrogare. Qua de cauſſa à vetuſtiſſimis poëtis & hiſtoriæ etiam ſcriptoribus, vt antè monui, præ ceteris diis cognomen regis viſus eſt mereri; non illud quidem quoduis, ſed quod Græci ἄναξ proferunt, ab Euſtathio & Plutarcho ſic expoſitum, vt ab ἄκος deriuari arbitrentur, aliis ad aliam originem vocantibus; de quorum controuerſia coniicio à Barbaris hanc vocem ad Græcos, perinde atque multas alias, ipſo etiam Socrate confitente, veniſſe. Nobis principium numerorum & omnium rerum vocatur Een vel ein vel ain varietate dialectorum alium & alium ſonum afferente; vnde εἷς Græcorum, & vnum Latinorum: quorum natales noſtrates eſſe tum etymologia latè in Hermathena à me explicata, tum analogia nobis peculiaris oſtendit, propterea quòd conuerſis vox litteris, vt ex Een fiat Nee/ contrarium prorſus ſignificet, rem nimirum ab omni vnius natura eximens. Acht verò æſtimationem & dignationem vertas, ſi vt nomen vſurpetur; ſin vt verbũ, idem eſt quod æſtimo vel magnifacio & honore dignor, commune ad indicandi & imperandi modum. Ain-acht itaque tantundem eſt ac ſi dicas, Vnum magni fac & inſigni honore dignare. Iam Tau finiens dictionem adimi Græcorum characteriſmus poſtulat, & C cum adſpiratione in ξ tranſire frequens eſt, vt ex Recht Latini fecerunt Rex, à Leght Lex, ex Ambiorich Ambiorix, alia ex aliis ſuper ſua incude ad Latinam formam fabricati. Eſt quiſquam nunc tam cæcus, tam hebes, tam vecors, vt non mox intelligat nulli magis creaturæ hanc appellationẽ conuenire quàm ipſi Soli clariſſimo ipſius ſummę vnitatis ſpeculo, & ſimulacro corporato? Quid aliud vnica illa totius mundi lux omnibus corporibus lumen communicans, quoad eius natura ipſorum capax eſt, dicere videtur, quàm ipſum vnum plurimi faciendum eſſe, & tanto æſtimandum pluris, quanto clariſſima hæc fax ceteris omnibus corporibus præſtat? qua in re latiùs declarãda ſi multus ſim, lychnum meridiano Soli videbor accendiſſe, & alioqui tam viua hæc eſt & efficax vnius Dei imago, nihil vt inueniri queat quod infinitam eius bonitatem magis ob oculos ponat, magis mẽti inſinuet, magis per omnes beneficiorum gradus declaret. Vix me teneo quin exclamem, ô Anax vnicum & ſingulare inter omnia corporata diuinitatis ſimulacrum, oculos noſtros ſic radiis tuis illuſtra, ſic corpori calorẽ infunde, ſic nos vitali tua aura excita; vt mens noſtra ductu & præmonſtratione tua ad ipſum vnum ſubuolare contendat, & cum eo ſeſe vnire cuius vnius attractu totius felicitatis ſumma continetur. Succinam & illi qui dixit: ὦναξ παίων ὦ βασιλεῦ κακὰ παῦσον Ἀπόλλων. Ceterùm dicas Caſtori & Polluci peculiari etiam & ſuo quodam iure à Græcis hoc cognomen tributum, dum Anaces vocantur. Abripis me ad immenſum contemplationis campum; in quo quantumuis multa ſpatia confecero, ſemper tamen plura quàm mentis oculis, nedum corporis, comprehendi queant, reſtabunt. Orphicorum princeps, quiſquis is fuerit, generis humani ſeruatorem & eius in terris pręcurſorem his nominibus nuncupauit, quorum hic ipſum vnũ monſtrauit, ille mortale genus morte ſua ad vnum deduxit: Qua de cauſſa rectiſſimè hac voce Cimbrica vocãtur. Sed his alibi locus erit. Nunc ad capillos & barbam heroum maximorum inſignia, de quibus teſtimonia & rationes tot ſunt, vt ingens volumen explere poſſent: nobis ſatis eſto, manus Mercurialis officio defungi, ea demonſtrata

Barba & comæ laudes.

Apollo intonſus, regis exẽplar.

Apollo cur & vnde ἄναξ cognominatus.

Een.

Acht.

demõſtrata via per quam citra errores ad priſcam veritatem liceat peruenire;quam corruptiſſimi Græcorum mores ſic contaminarunt, vt capillus ſubmiſſus cynædorũ potiùs & molliſſimorum hominum quàm Sacerdotum,regum,& philoſophorũ inſigne videretur,re etiam in prouerbiũ obſcenum,cuius Syneſius in caluitio meminit,deducta. Videas nunc,quàm iuſta ratione,& quàm conuenienti tum ſacris litteris omni Græcorum ſcriptura antiquioribus,tum ipſi naturæ & eius regi clariſſimo optimoq. omnis gubernationis humanæ exemplari Francorum reges nutriuerint & barbam & capillum. Neque quicquam abominandum magis ipſis & horrẽdum videbatur,quàm ſi regiæ comæ pars aliqua vel minima fuiſſet cæſa:quod illuſtri exẽplo docetur ex Gregorio Turonenſi,qui Dagobertum contra Saxonas dubio Marte pugnantem, & iam parte capillorum cæſim detruncata, periculo proximũ narrat, hanc comæ partẽ protinus ad patrem trãſmiſiſſe, quò rei tantæ tamque nefariæ & abominandæ ſpectaculo motus ad ſuppetias ferendas quam maximè poſſet acceleraret. Quid ad hoc Lotarius pater? Quid?tanta fœditate regis inſignibus allata tam immani ira exarſit,vt ſubitò per noctem exercitum rapiẽs potiùs quàm ducens, Saxonas velut vrſus ſæuiens inuaſerit,mandaritque ſuis,vt ad mẽſuram enſis hoſtes detruncarent, neq. cuiuſquam cadauer longiùs quàm is eſſet, ſinerent iacere. Quis hìc non animaduertat,vt Deus ſacerdotes ſuos cæſarie,barbaq. tonſa pollui dicebat,ita Francos putaſſe regiam Maieſtatem contaminari,ſi coma fuiſſet amputata? Quòd ſi Gregorius Turonẽſis ceterique Ogenium hunc ritum & Leuitico Moſis adamuſſim conſentiẽtem pro eo ac oportet ad rectam trutinã expẽdiſſent,minùs de regum Francorũ antiquitate dubitaſſent;quam equidem partim aliunde,vt priùs annotatum, partim hinc tantam exiſtimo,vt ad primos Ianigenas regales hę cærimoniæ referẽdæ videantur. Sanè dum hanc intueor Francorum cum iis quæ naturæ ſacriſque diuini legum latoris libris tam ad vnguem quadrant,magis magiſq. mihi cogor placere,tum de Franci nominis origine reperta,tũ de amoribus Apollinis & Branchi explicatis. Quid enim intonſo ſiue Aërſicomæ regi magis conueniat, quàm eos reges amare qui ipſum cultu corporis quàm maximè imitarentur: ſi Socratis teſtificatione ab eo quiſq. Deo maximè amatur,cuius dotes morum omniq. officiorũ ſimilitudine quàm proximè æmulatur,& vim earũ claro exẽplo mortalibus oſtendit atq.cõmendat? Num aliud maius eſt veritatis argumentum,quàm inſignis & perpetua ſibi veluti catena hærens omnium tum rerum tum verborum inter ſe conſẽnſio? Quî,rogo,rectius ipſius Apollinis Anactis imaginem exprimere Francus potuit,quàm ſi regem ſuum perinde atque ille eſt Aërſicomen perpetuò eſſe vellet? Ex his modò & illud in lucẽ venit,cur ceteri Franci partem capillorum & barbæ tonderẽt;quo non aliud indicabant quàm ſe lubentes vni regi ſubeſſe. Sed iam ſatis de crinitis regibus: de quibus vt longè infrà quàm vel res ipſa exigere videtur, vel mihi facultas eſſet, egerim, plus tamẽ fortaſſe dixi quàm obtuſæ quorundã moroſorum hominũ aures ferre poſſint. Qui verò fuerint πιλοφόροι inter Scythas ſiue pileati, non ſit arduum ad coniectandũ,ſi ea quæ in Croniis de pileorum vſus antiquitate à me expoſita ſunt,non reſpuantur. Si enim inſigne libertatis pileus fuit de vetuſtiſſimo vel Nochi vel liberorum inſtituto,vt illius pilei quo in arca ſeruati ſunt ab vndis,monumẽtum in hoc ritu exſtaret ſempiternũ,quid ni dicamus apud eos qui ſummam generis ſui propagandi libertatẽ profitebantur,hunc morem ſacroſanctũ fuiſſe,vt ij qui ſecundum regẽ & eius liberos atq. cognatos in ſummo honore verſabantur,pileis vterentur;quò ſeſe præ ceteris in libertate tuenda augendaq. eximios monſtrarent,& vulgo hominum longè excellentiores ad id præſtandũ quod tota gens nomine ſuo præ ſe ferebat? Crediderim itaque hos eos fuiſſe qui poſtea Salios ſe nominarũt;è quibus reges legi ſolere Otto Friſingenſis prodidit, ita vt pileatorum nomẽ huic ordini qui poſtea equeſtri titulo fuit inſignitus, quondam fuiſſe credam. Quemadmodũ itaq. Franci inter ceteros Scythas libertatis ſe nomine iactabant,ita Pilophori inter Francos præ ceteris omnibus hoc inſigni libertatis ornabantur:quod eo ſignificantiorem vim ſymboli in ſermone Teutonico,quo Scythas vſos fuiſſe alibi demõſtraui,habebat;quòd vox Hoyt/quo pileus notatur,ab Hoi/quod eſt, tueor,cuſtodio,& defendo,deriuetur. Vnde intelligas eos qui pileis vterẽtur,profiteri,ſeſe ſemper excubare ad totius populi cuſtodiã atq. tutelã:qua de vocis & rei,quæ propria eſt nobilitatis,conſonantia luculentum exiſtit ſignũ,quæ gens in hoc libertatis ſymbolo ceteris præiuerit,cùm fruſtra Græci,fruſtra Latini,fruſtra Hebræi vel hanc vel parẽ no-

Comæ regiæ partem fuiſſe abſciſſam, quàm fuerit abominandũ Francis.

Francorum regum cærimoniarũ antiquitas.

Barbæ & capillorum partem cur Frãci tondere cõſueuerunt.

Pilophori Scythæ qui fuerint.

Pileus ciuis rei ſymbolũ.

Hoit.

tationis rationem intra ſermonis ſui latifundia ſint quæſituri. Omnibus profectò votis optandum, vt qui ſeſe ſtemmatis iactant,non tantùm horũ Scytharum more pileati eſſent, ſed perpetuò Germanicæ pileorum noměclaturæ monitu id ſibi antiquiſſimũ exiſtimarent,vt remp. cum foris tum domi conſiliis armiſq. tuerentur,& communem ſuorum libertatem non minùs reapſe contra quoſuis vel ciuiles vel externos inſultus,contra omnem peruerſorum hominum malitiam,contra ſeditioſas inquietorũ nebulonum inſidias,deniq. contra cuncta ea quæ aut publicæ omnium aut priuatæ cuiuſque ſaluti aduerſantur, cuſtodiat,defendat atq. propugnet. Cùm igitur noſtrati pilei nomine hæc officij generoſorum proprij teſſera deſignetur,non mirum eſt,equeſtrem Francorũ ordinem pileo ſe inſignire voluiſſe, quò omnes intelligerent non ſe ſolùm Francos,id eſt,liberos;ſed libertatis etiam ceterorum ciuium ſemper fore propugnatores. Videſne quàm aptè,quàm concinnè quæ de antiquiſſimis Scytharum prodita ſunt liberis Scythis cõueniant;quàm amicè res & nomina conſpirent,quàm inter ſe connexa ſint atq. deuincta, quàm ipſa rerũ cõſecutio omnem caliginẽ diſcutiat, quàm ſermo ipſe Francorũ vernaculus obſcuriſſima quæq. interpretetur, & ab exordiis ad ſcopũ deſtinatũ deducat. Sed iam dum ſat diu huic Pilophororum teſſeræ inſeruitum,donemur & nos pileo,quò liber ſit ad cetera progreſſus. Reuertamur ad Merouingos, quorum cæleſtis & diuina virtus cùm tandem ſenio contabuiſſet,atque in Hilderico poſtremo titulo tenus rege extincta prorſus eſſet,regni clauus iterũ ad noſtrates peruenit; cuius rei initio annotato & ad Carolũ Magnum deducto,finem faciam antiquariæ huic inueſtigationi. Tam claræ & eximiæ huius viri dotes fuerũt, tam illuſtria rerum geſtarũ decora,vt de eius natali ſolo non ſecus atq. de Homeri multorũ contentione gentiũ ſit certatum,omnibus ſtudioſiſſimè ſibi tantam gloriam totis ingenij viribus vindicare molitis,nullius interim rei minùs ſollicitis quàm ipſius veritatis. Ceterùm ſi tanta rerum poſteriorũ memoriæ mandandarũ, quanta bene præclaréq. gerendarum diligentia præditi maiores noſtri fuiſſent, non cogerentur hiſtoriæ ſcriptores in hanc deſcendere rixoſam controuerſiarum arenam. Nos tamen quò tempori chartæque parcamus,aliorum opiniones tamquam enormi ſpatio à vero diſſidentes omittemus, contenti id vnum exponere quod in patriis partim monumentis, partim ſcriptis inuenitur. Scripſi aliàs Theodorici filiam,Theodoberti ſororem, Vtiloni Theodonis Magni Bauarorum ducis fratri nupſiſſe, atque dotis nomine cum alia, tum limitis Antwerpiani præfecturam marito ſuo attuliſſe; cuius rei equidem me fateor non alterius teſtificatione quàm Auentini ſtetiſſe; qui tamen in re obſcura plura ſe dicit ſcribere quàm credat, verbis & ſententia hac parte Q. Curtium de rebus ab Alexandro Magno ad Indoſcythiam geſtis loquentem imitatus. Vtcumq. res habeat, id omnium conſtat apertiſſima confeſſione, generis Carolingorum principia Antwerpiano limiti deberi,qui non tã anguſtis quàm fortè quiſquã putarit terminis includebatur. Totam enim præter longum littorum latè patentium tractum Asbaniam & Eburonum regionem & vicinas complectebatur, quò rei frumentariæ ceterarumque rerum, quibus magnis latorum limitum præſidiis opus eſt, copia ſuppeditaretur. Hinc, vt alibi dixi, Aſbaniæ regioni, Thenis & Landaſio opidis, Getæ ſiue potiùs Getaſio fluuio vel ab alimentis vel à decimis nomina deducta. Totam autem hanc ditionem Romani Arborichis cuſtodiendam dederunt; & quò meliùs cuſtodirent, eam iis ſic hæreditario iure tribuerunt, vt vectigalibus obnoxia nullis, diligentiuſque exculta tantum frumẽti alimentorumq. daret, quantum ad limitem hunc contra Francos tuendum neceſſarium eſſet. Inter hos Arborichos duces fuerunt Caroli maiores, qui exercitui ſuo cui præerant, nomen Brauæ bandæ dederunt; quia ſoli videlicet Francorum viribus obſtarent potentiùs quàm ipſi Romani, qui Treueris & locis vicinis ad ſecundam Germaniam defendendam in præſidiis erant collocati. Hinc factum, vt dum Caroli genus altiùs repetitur, & in caliginem, vt fieri ſolet, natalium deuenitur, Brabones fingantur, quo nomine Brauæ bandæ duces intelliguntur.

Antvverpiani limitis præfectura Vtiloni in dotem data.

Carolingorũ principia Antvverpiano limiti deberi.

Antvverpiani limitis amplitudo, & præfectorum ſucceſſio.

Caroli Magni maiores Arborichorũ duces.

Braua banda.

Primus certè cuius proprium nomen ad poſterorum memoriam venit, Carolus fuit, quem Brabonis filium fingunt,id eſt,eius qui à Romanis huius limitis præfecturam ſortitus eſſet. Quoniam verò Germanis ſiue Thungris,quo nomine tum Aduaticorum poſteritas vocabatur,contra Germanos Francos minùs fidebant,ſocietatis obſides ab ipſis accipiebant vel liberos vel fratres vel ſanguine proximos. Inde factum vt frequens fuerit

Brabon qua occaſione fictus.

inter

inter principes Ansegisi nomẽ, quo societatis obses vernaculis nostris notatur, quia Anse societatem signet, ab An-sie/quod est respicio vel rationem cuiuspiam in re quapiam gerenda habeo, vnde ciuitates Germanicæ in mercatu confœderatę Anse steden/id est, sociæ ciuitates vocantur. Gis verò vel Gisel obses nominatur. Quamobrẽ Carolus, primus eorum quorũ memoria litteris consignata est, filium suum Ansegisum vocauit, certus eum fore obsidem apud Romanos initæ contra Francos societatis. Et ipse quidẽ primus Carolus non aliunde nomen nactus videtur, quàm quòd parentes ominarentur, eũ quem sic nuncuparunt apicem fore inter eos quos Romani caros haberent. Nihil igitur Ansegiso cum Troianorum Anchise, nisi fortè & ille apud priscos nomen ab eadem re fuerit adeptus; quod ita ne sit an non, nihil ad nos. Ansegisus itaq. Caroli, cui à breui naso cognomen datũ, filius huius limitis comes ex obside factus, primus à Romanis videtur desciuisse, Francorũ armis coactus, vt paullo antè de Arborichis explicatũ; quibus, licet reliqua sua ditione non spoliaretur, ex fœdere tamen de limitaneo iure cessit, quò Franci sibi ipsi præstarent securitatem. Huius liberorũ nomina cum ignorẽtur, factũ vt à Brauanda successores vocarentur Brabones vsque ad Carolomannũ Landasij natum; à quo vera historia exordium sumit. Huic Lotarius Francorum rex restituit limitem Antwerpianũ, quem Clodio maioribus ipsius abstulerat, quò contra Romanos eum non Arborichi sed Franci tuerentur. Huic Landas, vti natale solũ, ita imperij sedes scribitur fuisse, quo loco ad quinquaginta quinque annos princeps Pippinum, cui à patria Landasio cognomẽ, sustulit, fuit ei & filia Amelberga nomine, cuius filius Walbertus duas habuit filias ob vitæ sanctimoniam in diuarum numerum relatas, Aldegundem & Waltrudem: quarũ hæc nupta fuit Vincẽtio comiti Hannoniæ; è qua natus Landricus episcopus Metensis cum duabus sororibus quæ virginitatẽ sua Deo dicata vnà cum fratre in Diuorũ societatẽ sunt cooptati. Amelbergæ item Amelberga filia fuit, quæ nupta Witgero domino Hamensi, filiam habuit Goedelam, cui summum Bruxellis templũ consecratum, vnà cum quatuor aliis liberis; inter quos Embertus episcopus Cameracensis; omnibus cælo adscriptis. De Carolomanno versus extant pro eo ac ætas illa ferebat ornati:

Ansegisorum nomẽclatura. Anse. Anse steden. Gis. Gisel

Ansegisus Caroli filius.

Ansegisus Antvverpiani limitis comes à Romanis ad Francos primus defecit.

Carolomanno Antvverpianus limes restitutus.

Landa Carolomanni natale solum & imperij sedes.

Pipini patria & parentes.

Amelberga. Walbertus. Aldegundis. Waltrudis. Landricus. Goedela. Embertus.

Hic Carolomannus princeps fuit inclytus, ex quo
Prosapiæ Caroli Magni processit origo.

Carolomanno mortuo Pippinus Landasius succedit, anno à natali Christi sexcẽtesimo decimoquinto, qui apud Lotariũ Francorum regẽ in tanta fuit & fidei & virtutis existimatione, vt Dagobertũ regis filium vnà cum Austrasia & omnibus regionibus inter Albim & Mosellam susceperit consiliis regendũ; qua in re ab Arnulpho Mediomatricum episcopo adiutus, tam egregiam operã præstitit; vt quicquid eximiè à Dagoberto gestum quasi ex asse huic acceptum feratur; cùm ceteroquin haud admodum bonæ indolis Dagobertus esset, vt ex barba pædagogo per contumeliã abscissa, & ex infinitis eius scortis, quæ patre mortuo per collegia publica distribuit, facile sit coniectatu; quam fœditatem cùm Pippinus reprehenderet, beneuolentia regis excidit tantisper, dum is vel spurcæ libidinis satietate, vel plurimorum grauium virorum monitis ad meliorem frugẽ rediret. D. Dionysij templum huius Pippini suasu extructũ creditur & maximis donis ornatum. Iudęi item omnes, quorũ ingens multitudo ex Hispania, ne Christianæ religioni nomen dare cogeretur, in Franciam confugerat, in exilium acti; nisi sacro se fonte tingi permitterẽt. Reconciliato Dagobertus filium suum Sigebertum Austrasiæ regem designatum credidit, qui ductu auspiciisque ipsius multa fortiter & cum laude contra Sclauos gessit; quorum arma, vt tum temporis per Germaniam grassari cœperant, ita in Asia Sarraceni vnius auari eunuchi ærario præfecti conuicio, qui eos canes vocarat, irritati, Mahometicam sectam per totam Arabiam, Persiam, Syriam armis propagarunt, tanta celeritate, vt nulla vmquam pestis tam subita contagione sit grassata: Nec minorẽ cladem Germania & Gallia à Sclauis idolorum cultoribus accepisset, nisi Pippini & Austrasianorũ virtus, cum Sigeberto regi, tum toti Christianæ Reip. id temporis, si vmquam aliàs, necessaria, strennuè obstitisset. Pippino in Diuorũ numerũ relato, Grimoaldus ex Iutaberga Ducis Aquitaniæ filia filius successit, Austrasianorum equitum perinde atque pater factus magister. Hunc, si historiæ Gallorum fides habẽda, ambitio à recta via transuersum egit; conatum, vt fertur, Hildebertum filium suũ diademate ornare, Dagoberto Sigeberti filio admodum puero tonso & in Scotiam ablegato. Sunt qui hęc ob inuidiam ab aduersariis

Pippinus Landasius.

Dagoberti praua indoles.

Iudæi à Pippino in exsiliũ acti.

Sclauorũ arma in Germania.

Sarraceni cõuicio irritati, Mahometi sectam sequuntur.

Grimoaldus Pippini filius patri succedit & in Austrasianorum equitum præfectura.

 conficta

conficta putēt. Vt vt res habet, Grimoaldus prœlium inire cōtra Clodoueum coactus, vincitur & occiditur. Alij captum in carcere obiisse narrant. Nec desunt qui cæsum Iupiliæ sepultum fuisse tradát. Illud certū, Beggam, Grimoaldi sororem, Diui Pipini item filiam, in fratris possessiones admissam. Fuit huic ex iisdem parentibus soror Gertrudis, Niuellis virginitate Christò consecrata nobilis. Beggam vxorem duxit Ansegisus, cuius hanc genealogiam accepimus: Vtilo ex Theodoberti sorore Hubertum, Hubertus Asobertum, Asobertus ex Blitilde Lotarij regis filia genuit Arnoldū; qui pater fuit Arnulphi è duce antistitis sacrorū, ex quo natus Ansegisus Beggę maritus. Hinc licet videre qui per cōiugia Arborichi, è quibus Pipinorū genus ducitur, regibus Francorū affinitate sese cōiunxerint, atq. in priscum limitis Antwerpiani ius, quod Clodio ipsorū maioribus securitatis suæ caussa abstulerat, sint restituti. Ansegisus perfidè in venatione occisus est, à Goetswino, quē ignobili genere natū educarat, & ad magnas dignitates euexerat; adeò vt post heri sui morte Beggæ sibi matrimoniū polliceretur, cuius adipiscendi gratia dicitur ex insidiis, nulla alia accedēte caussa, virum optimè de se meritum interemisse: sed longè fallsus est opinione temerè suscepta; quoniam honestissima vidua sceleratissimi & sacerrimi parricidæ vitabunda in Arduennam siluam secessit, in qua inter Huiū & Namurcum monasteriū Andinū exstruxit. Ansegiso Pippinus vnicus filius hæres fuit, cui ab Her-stallo, quo loco natus est, vt priori Pippino à Landa, cognomentū tributū, à nonnullis etiam Crasso nuncupato. Hic Goetswinū ob parricidiū admissum profugum & longinquo se exilio tegentē ad multorū dierū iter cum vno solo comite, ne res palàm fieret, persecutus, noctu occidit, vnà quotquot in eisdē ædibus essent interēptis. Austrasiam primùm cum Martino fratre patruele rexit, qui contra fidē datam ab Ebroino perfidissimo tyranno occisus, Pipino soli rerū gubernacula reliquit. Is dū exulibus Francis veniam reditumq. apud regem impetrare nequiuisset, cōtra regem Bertariumq. equitū magistrū insigni potitus est victoria; & Bertario suorū cōiuratione cæso, totius regni administratio vni Pipino credita, cuius auspiciis tota Francia vires animosq. post diuturna dissidia coniunxit, & in vnum validissimū coaluit corpus. Ratbodū Frisiæ regē subiugauit, genti toti Euangelicam doctrinā per Clementis viri sanctissimi conciones impertitus. Pipino lætis rebus insolescenti, Alpaidis magis quàm Plectrudis legitima vxor allubescere cœpit, ex qua Carolū cognomēto Martellū genuit; qui Magister equitū à patre creatus, & post patris mortē à Plectrude, aduersariæ factionis viribus freta, in carcerē detrusus sic nouercæ cōsilia virtute sua fregit, vt custodia elapsus non regnū modò totū in suā redegerit potestatē; sed princeps etiā Francorū nouo titulo fuerit vnanimi procerū cōsensu appellatus, cùm regis & nomen & insignia ab ipsis oblata renuisset, aiens se regibus imperare malle quàm regē vocari. Hic rebus ingentibus contra Saxones, contra Aquitanos, contra alios gestis, quadringētis circiter Sarracenorū millibus cum rege Abderama cæsis, tantū triūphum adiecit, vt post hominū memoriā nullus omnino regū parē hostium numerū vno prœlio fuderit & occidione delerit; quē auxit Athino altero rege, qui Galliam, priorem cladē vlturus, inuaserat, post immanē Saracenorū multitudinē cæsam in Hispaniam fugato. Sicut Pippinus priùs contra Sclauos Christianis vnicum fuit propugnaculum, ita Martellus velut murus quidam aheneus aduersus Sarracenos diuinitùs tum tēporis fuit obiectus. Quamuis nihil aliud vmquam ad religionē tuendam Franci eximiè gessissent, vel his tamen solis nominibus Christianissimi possent vocari. Atqui & ante hos principes, quorū plurimi parentes Diuis sunt cooptati, Merouingi quoq. insignem laudē meruerunt, maximis viribus Arrianam hæresim semper oppugnando, donec funditùs esset euersa, & radicitùs hominū animis euulsa. Nec verò hoc tantùm religioni Martellus, vt maximū sit eorū quæ referri queant, præstitit; sed eam etiam pietatē adiunxit, vt Romano pontifici ius suū contra Langobardos tueretur. Martello filius successit Pippinus cognomento paruus, qui primus Brabantorū & huius limitis Antwerpiani comitū regium diadema procerū & Pont. maximi suffragiis & auctoritate sumsit, patri suo magnitudine rerum gestarū simillimus. Hic rursum filium dedit virtute maioribus parē Carolum, qui non tam corpore quàm rebus gestis Magni cognomen est cōsecutus; cui Carolingi deinde, quamuis pleriq. impari laude, successerūt; de qua propagine Philippus D. Caroli filius genus ducens tam illustria habet domestica heroicarū virtutum exempla, vt non existimem in alia gente vel plus vmquam gloriæ exstitisse, vel efficaciora, vehementioraque ad populos summa iuxtà æquitate atque fortitudine gubernandos incitamenta.

Begga in fratris Grimoaldi à Clodoueo interfecti possessiones admissa. Gertrudis.

Ansegisus perfidè à Goetswino occisus.

Goetswinus parricidij pœnas dat.

Pipini Herstalli siue Crassi egregia facta.

Frisia cum Ratbodo rege à Pipino subiugata, & fidem edocta. Caroli Martelli principis Francorum virtus.

Sarraceni à Martello deuicti.

Arriana hæresis à Merouingis oppugnata.

Pippinus paruus.

Carolus Magnus. Carolingi.

FRANCICORVM

LIBER IIII.

NAM tamen mihi reliquam video laboris appendicem, vt nimirùm lilia clarissima clarissimæ gentis exponam insignia: de quibus nihil sani quisquam in hanc vsque diem scriptorum videtur prodidisse, cùm tamen vix alia reperias vel antiquiora, vel plus habentia symbolicæ rationis, vel ad eorum nomen à quibus præferuntur doctiùs accommodata. Hic mox in primo limine magnam mihi obgannientium turbam obstare cerno; qui vociferantur, Francorum olim ante religionem Christianam susceptam insignia non lilia, sed buffonem fuisse. Verùm nihil horum moueor clamoribus, non magis sanè quàm si coruus crocitasset: ea nimirum de caussa, quòd, cùm nullo idoneo teste nitantur, tum rem nobis occinant absurdissimam. Quid, rogo, rationis habeat, si illustrissimam ab omni sæculorum memoria gentem, atq. eam quidem quæ à perpetuo finium proferendorum studio nomen sibi sumpsit, dicamus buffonis sibi tesseram in militaribus signis accipere voluisse? Insignem verò claritatem ex lucifugo animali coniectes; magnam ad terminos celeri expeditione dilatandos in tardissima bestiola cernas opportunitatem; multum fortitudinis ex eo colligas animalculo, cui nullæ prorsus vires sunt vel ad vim inferendam, vel ad iniuriam euitandam; cui id solum totius vitæ præsidium est, in occultis antris latitare; cui non alia sunt arma, quàm pestiferum venenum & lethale frigidi corporis tabum. Quisquis es qui hoc fortium virorum symbolum quondã fuisse fingis, dic, quæso, num aliquam omnino caussam queas reperire, de qua vel minimo tenus probabile reddatur, Francos buffonem sibi in clypeis aut in militaribus signis olim delegisse. Quod si facere non potes, cuius est impudentiæ, postulare vt rem ab omni ratione & veri similitudine remotissimam tibi citra omnia testimonia credamus? Sed video quid sit. Cùm tu, quisquis es qui primus id genus nugas historiæ intulisti, nobis obtrusisses, regem Fráncorum, qui primus sacro se fonte tingi permisit, Clodoueum antea, pòst Ludouicum dictum fuisse; putasti tibi licere, vt quibus semel falso & indocto figmento illusisses, eis rursus impudentius mendacium cõminiscereris. At nos de anili illo tuo deliramento, quo Clodoueum nobis è rege Ludouico somniasti, apertè deprehendimus, quàm nihil temerè tibi sit assentiendum. Quamobrem nihili faciemus eorum narrationem qui Francos scribunt buffone olim in armis vsos fuisse, nisi posthac claris vel veterum auctorum testimoniis, vel verarum antiquitatum monumentis id à quoquam confirmatum videamus; propterea, quòd quos semel insignis mendacij cõuicimus, eis non simus fidem habituri, nisi aut idoneis testibus, aut solidis rationibus sua confirment. Quòd si mihi de fabulæ primordiis coniectura permittatur, dicam quempiam fuisse hominem pietatis quàm Francicæ antiquitatis studiosiorem; qui cùm vnde Franci genus ducerẽt ignoraret, commentus, quod proximum erat, Francos terrigenas esse; atq. idcirco animal terra maximè gaudens eorum clypeis congruentissimum fuisse, quo ex eius natura nimirum fraterculi Gigantum intelligerentur. Certè si illorum censuræ standum esset qui Francos Germaniæ indigenas siue autochthones esse scripserunt, non ad modũ malè huius animalis tessera iis conueniret: at eorum quàm absurda sit assertio, non semel à nobis explicatum. Paulus Æmilius, licet errorem de Clodouei nomine creditum amplexus fuisset, figmentum tamen hoc ex eisdem crassæ ignorantiæ tenebris profectum indignum historia sua ratus, longè alia de vetustis clarissimæ gentis insignibus scripsit, quæ vnde hauserit, vt legisse me non memini, ita in præsentia peruestigare nec lubet, nec est opera diligentiore dignum. Ait Clodoueum tribus diadematibus rubris in alba parma depictis tantisper vsum fuisse, dum sacro fonte lustratus & cęlestis muneris chrismate delibutus fuisset; quo loco sic obiter olei diopeteos fecit mẽtionem, vt satis ostenderit, non pauca eorum quæ rudi quondam sæculo memoriæ prodita sunt, ad inflammandum potiùs pietatis studium, quàm ad simplicem historiæ veritatem pertinere. Nobis hoc non agitur: de gentilitiis tantùm Francorum insignibus quæstio proponitur:

Lilia Francorum gentis insignia.

Buffone insigni Francos numquã fuisse vsos.

Buffonis natura.

Buffo qua occasione in Francorum insignibus putetur fuisse.

quæ tria diademata rubra fuisse non antè Paullo Æmilio credam, quàm quisquam eius nomine me doceat lilia quàm diademata purpurea plus habere claritatis. Neque enim decuisset vel minimum splendoris eius insignibus detrahere, qui vltra terrestria regna quorum sceptris potitus antea fuisset, nunc recèns etiam factus esset hæres regni cælestis. Quòd si mutatio aliqua hac ex parte vel decora vel vtilis fuisset, debuissent potius liliis diademata quàm his illa succedere; propterea quòd fascię regni modò possessi, lilia sperati dumtaxat præferant signum; quorum hoc illud quanto sit illustrius & antiquius qui nescit, eum frustra docere nitamur. Quoniam itaque Æmilius nullum nobis assertionis suæ laudauit auctorem, & in ea hæc, quam exposui, deprehenditur absurda cum ipso decoro repugnantia, non possum mihi persuadere, alia ante Christianam religionem, alia post Francorum insignia fuisse. Quamobrem asserere non veremur, iam inde ab ipso vetustissimo gentis primordio horum quæ hactenus videmus, insignium vsum inualuisse: & quò id firmius credamus, eo potissimùm adducimur argumento, quòd iis nihil aptius, nihil congruentius potuerit excogitari vel Francorum nomenclaturæ vel promissioni diuinæ, ob quam istam sibi indiderunt. Video enim id in omnibus tum hieroglyphicis notis, tum quibusuis signis, siue generis siue militiæ, siue cuiusuis alterius propositi aut instituti notionem offerant, diligenter à priscis illis hominibus obseruatú, vt ea quammaximè illis nominibus conuenirent, quibus res quarum symbolum gererent, vocarentur. Nolo interim hìc varias insignium vel caussas vel occasiones persequi, nec inquirere quanta sit eorum apud omnes nationes vetustas, quanta varietas, quanta cura & religio; cùm ea res & latius pateat quàm præsens hic labor meus extemporaneus ferat, nec cuiquam esse queat obscura in tanta huius tempestatis ambitione. Vulgus arma vocat, quòd insignia in armis, maximè verò in clypeis, depingi sculpique consueuerint; cuius apud Virgilium inter alia hoc exemplum est in Auentino Herculis prole, qui septimo Æneidos libro inter primarios Turni socios & auxiliares recensetur,

Clodouei insignia non fuisse diademata.

Insignia cur arma dicantur.

Auentini insignia.

Clypeoq; insigne parentum
Centum angues cinctamq; gerit serpentibus hydram.

Cùm cuiuis alij poëta militaria insignia à paterna virtute sumpta dare potuit, tum ei conuenientissimè applicauit, cui præter maiorum decus nihil amplius erat adscripturus. Vt autem hæc arma paterni generis memoria decorauit, ita plurimi fuerunt quibus symbola ad vitam vtilibus præceptis instruendam accommodata magis placuisse cernuntur. Sic Vlyssem in clypeo Delphinú gestare Lycophron obscuro illo suo Pleiadico lumine nobis indicauit: quo nempe callidus ille significauit, sese eius animalis dotes maximè sequi velle, quòd simul & humanitate, & musices amore, & stupenda celeritate ceteris præstaret omnibus vel terra vel mari vitam degentibus. Et sunt profectò id genus insignia tanto illis quæ de rebus à maiorum quopiam præclarè gestis accipiuntur excellentiora, quanto habent plus cum artis & ingenij, tum efficacitatis ad animos monitu suo perpetuò in officio continendos. Videor mihi, dú hæc Vlyssis arma intueor, ipsum dicentem audire:

Vlyssis insignia.

Et genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.

Homerus ille poëtarum Apollo, animaduertens studiosè à plerisque generis claritatem in armis præferri solere, illustrissimo nos exemplo docere voluit, quidnam illud esset quod homines maximè nobilitaret, ac diis ipsis proximos collocaret. Hic enim Achilli suo clypei insignia non à Thetidis, non à Pelei, non à Iouis, à quibus genus ducebat, splendore petẽda sibi putauit, tametsi ab hoc fulmen, quo arma terribilia redderet, potuisset mutuari: verùm altius humani animi supputans decus, rectam nobis ad veram nobilitatem viam ostendit. Ea enim clypeo insculpsit, quorum inspectu animus noster ad summi opificis rapitur contemplationem; quæ cùm summum bonorum complectatur, summam quoque absoluit nobilitatem. Primum enim Vulcanus omnem siderum varietatem in scuto depingit; deinde pacis & belli artes omnes & officia addit, nulla ferè earum rerum parte quæ ad hominum cœtus bene gubernandos spectant, omissa: quo quid aliud voluit indicatum, quàm illud firmissimum ad omnem malorum impetum propulsandum homini scutum esse, si tota sese sapientiæ panoplia armarit, atque etiam quibusuis aduersitatibus obiecerit? Nec interim otiosam & inertem laudat philosophiam,

Achillis insignia.

loſophiam, ſed eam quam ab ordinatis aſtrorum motionibus ad rempublicam gubernandam detraxit: vnà & exemplar & finem rerum gerendarum proponens, vnà ipſius exemplaris inter homines vſum exponens. Videant modò qui totam nobilitatem cædibus & ſanguine metiuntur, quàm longè ab Homerica nobilitate abſint, quamq. nihil habeant cum ea communionis pyrgopolinicæ illi qui ſibi eo maximè nomine placent, quòd nihil vmquam didicerint humanioris diſciplinæ. Conferant hoc ſcutum Achillis qui volēt cum iis in quibus aquilæ, gryphes, leones, pardales, & id genus carniuoræ feræ cernuntur; & examinēt quanto plus ad omnē vim propulſandā illud quàm hęc habeant firmitatis. Hoc enim in ſola philoſophia inuenient quod Latinum ſcuti nomen ſe perfecturum profitetur; at contrà in aquilis & leonibus belluis ad omnem ingenij cultum ineptis, tantum abeſt vt quicquam cernas quòd ſatis virium habeat ad hominem ab aduerſis defendendum, vt ipſæ hæ feræ ne ſeſe quidem vel à minimorum animalculorum iniuriis, vel à viliſſimæ rei obiectu queant tueri. Notius eſt illud de ſcarabeo & aquila vulgò iactatum prouerbium quàm vt ſit nobis repetendum. Iam quid leone minus tutum, cui vel ſola pęnula iniecta omnem adimit animum ad ſeſe liberandum? Quorſum igitur horum imagines in ſcutis præferuntur, quaſi in iis momentum aliquod ſit ad iniurias propulſandas & pericula declinanda? Scutum Latini dictum putant à Græca voce σκῦτος, quo corium denotatur: quos ſi roges, vnde σκῦτος nomenclaturam acceperit, mutos videbis. Nos è Cimbrica lingua & σκῦτος pro corio, & Scutum pro clypeo manaſſe ſcimus; in qua Scut idem eſt quod depello, amolior, tueor; quo fit vt & corio & clypeo inde nomen ſit tributum. Verùm quia nihil æquè atque philoſophia ab aduerſis omnibus tuetur, nihil eius explicatu aptius ad ſcutum exornandum; & quia tantam hîc nominis & rei videmus concordiam, non poſſum non ſuſpicari, vel à Thracibus, vel à Phrygibus hanc clypei ſculpturam Homerum mutuatum fuiſſe. Conuenienter admodum his ab Hebræo vate dictum eſt; *Scuto circumdabit te veritas eius.* quo docet in veritate omnis defenſionis rationem contineri. Quoniam verò hæc per ſolam fidem nobis integra confertur, non poſſum non gaudere, dum à diuo Paullo moneri me audio, in omnibus accipiendum eſſe ſcutum fidei, quo cacodæmonis tela omnia repellam. Verùm ſatis hæc obiter ſunto de Homerica ſcuti pictura, re ceteroqui vix multis libris pro eo ac meretur explicanda; quam ſi noſtri nobiles bullatis nugis tumentes bene conſiderarent, non tam ſibi de barbaro ſuo faſtu & liberalium artium contemptu placerent; ſed diſcerent ſeſe quouis potius nomine quàm clarorum dignos eſſe, quando omnis claritas non è robuſtis lacertis & craſſis ſuris, non è Thraſonica arrogantia & palæſtrica armorum diſciplina; ſed ex illuſtribus animi ſapientiæ ſtudiis exculti dotibus exiſtit. Mirabilem ſanè & paradoxum noſtris hominibus, nobilitatem ſuam iactantibus, Homerus ſeſe præſtitit Heraldum. Attamen ſi rectè priſcam Heraldorum æſtimemus dignitatem, deprehendemus eandem de vera nobilitate huius vatis & veterum Heraldorum opinionem fuiſſe: quod, licèt non aliunde, at certè ex ipſo Heraldi nomine conſtaret; quod ſi iuxta veram vocis originem interpreteris, eum ſignificat ſenatorem qui publicè ab omnibus in magna eſt veneratione habendus. Atqui quis talis reuera, niſi is qui cana rerum omnium cognitione tum priuatarum tum publicarum ceteris anteſtare ſcitur? quam haud equidem ſcio qui poſſis à ſapientiæ ſtudio, quod philoſophiam Pythagoras indigetauit, ſeparare. Ne tamen quiſquam ſic orationem noſtram intelligat, quaſi ex otioſa diſputationum diatriba Heraldum cenſeamus euocandum, eos demum abſolutos philoſophos iudicamus, qui ex aſtris ad hominum communitatem rectè gubernandam omnem ſuam ſapientiam detraxerunt, eamque multo diuturnoque vſu ſic rebus agendis accommodarunt, vt ceteris magiſtri & veluti architecti quidam eſſe queant reip. & in pace & in bello cum eximia laude adminiſtrandæ. De vetuſtis Francorum monumētis ſcimus, in tanto quondam Heraldos honore fuiſſe, vt regum menſis accumberent, controuerſiarum inter ſummos principes ortarum arbitri eſſent, ſoli denique honorum & dedecorum pro rebus vel bene vel malè geſtis iuſti haberentur diribitores. Manet hactenus nomen ipſum quidem, ſed quàm digni eo ſint, quamque bene munere ſuo fungi poſſint qui Heraldi nuncupantur, malo de re ipſa quàm de meo iudicio cognoſci. Quemadmodum regum maieſtas apud Romanos ad quaſdam exigui momenti cærimonias tota fuit deiecta, ita hac ætate tota Heraldorum dignitas

Scuti etymon.

Scut.

Nobilitas vera vnde exiſtat.

Heraldus quid ſignificet.

Philoſophus abſolutus quis dicēdus.

Heraldis quātus honor olim deferebatur, eorūq; officia.

dignitas ex altiſſimo illo ſuo faſtigio ad ſua cuiq. inſignium diſcrimina in armis gerendorum præſcribenda deſcendit, & vix tenuiſſimam veteris ſui honoris vmbram tuetur. Nos igitur neglecto horum iudicio qui præter Heraldi titulum nihil habent Heraldicũ, è vetuſtiſſima Francorum diſciplina Francorum inſignia examinemus. In primis itaq. lilia tria, quæ hactenus in Francorum regum ſcutis ſpectantur, iam olim Nochi ætate in vſu Francis fuiſſe dico; & illa quidem cælo delapſa, propterea quòd non quæuis lilia, ſed cæleſtia eſſent; nec ea alij diuinitùs data quàm populo Francorum. Longè enim aliter nos diopetea lilia interpretamur, quàm ij qui verarum originum in gentium primordiis perueſtigandis ignari ex craſſa ignorantiæ ſuæ caligine miracula comminiſcuntur. Non negamus magnum miraculum, atque adeò maximum, in liliorum inſignibus deliteſcere; ſed longè aliud illud fuiſſe dicimus ab eo quo vulgo perſuaſum videmus. Sicut enim è diuini oraculi promiſſione Nocho facta Iapetus Franci nomen accepit, ita & lilij cæleſtis accepit inſigne. Quod autem maius miraculum queat cogitari, quàm Nochum ante tot ſæculorum interualla Iapeto prædicere, aliquando fore vt habitet in tabernaculis Semi, & Chanaan ſit ſeruus eius? Si quid vſquam eſt miraculorum, certè nullum miraculum maius, quàm mortalem quempiam futura, quæ ſolus Deus nouit, prædicere; quod tunc Nochum videmus feciſſe; cui rei nulla alia cauſſa quàm diuinus inſtinctus dari poteſt, ita vt meritò hæc promiſſio diuinitùs non humanitùs facta dicatur. Quemadmodum autem promiſſio futuræ felicitatis cælo debetur, ita firma fiducia atq. indubitata promiſſæ felicitatis ſpes è cælo etiam hominũ animis illabatur neceſſe eſt. Quamobrem nihil abſurdi, ſi lilium ſpei ſignum ad Francos dicatur è cælo delapſum eſſe; cùm nihil ſit vſitatius & rationi conuenientius quàm ea ſignis attribuere quæ propria ſunt rerum ſignificatarum. Quando igitur præcipuum hoc munus à Deo Iapeto fuit ſperandum, vt genus ſuum ſingulari quodam modo dilataretur, & præcipuo quodam modo ramos extenderet, meritò non cognomen tantùm Franci ſibi ſumpſit; ſed ea etiam prætulit inſignia quibus tota poſteritas firma felicitatis ſpe à Deo per Nochum promiſſæ ſemper erigeretur, ac magno animo ac certa fiducia perferret, ſi quæ occurriſſent, difficultates. Præuiderat videlicet de cælo tactus Nochus & eius filius Iapetus, nec exiguas nec paucas generi ſuo anguſtias & dolores impendere, quibus fracti animi antea deiicerentur & opprimerentur, quàm felicitas diuinitùs promiſſa cerneretur; niſi perpetuum certiſſimæ ſpei monumentum poſteris reliquiſſent. Quoniam itaque vt vno lilio ſpes, ita tribus ſpes omnibus numeris abſoluta denotatur, rectiſſimè factum, vt Francorum ſcutum tribus liliis inſigniretur, quo nõ minus de hieroglyphico hoc ſigno quàm de nomine Franci certa futuræ felicitatis fiducia in poſterorum animis excitaretur. Videndum ergo an lilium ſpei ſignum apud vetuſtos homines habeatur. qua in re vellem mihi Græcos Artemidori Epheſij Onocriticorum libros ad manum eſſe, quo liqueret Liriúmne an Crinon ſpei ſymbolum fecerit: quandoquidem non ignoro, ex vtraque voce lilium verti poſſe. Verùm quia & doctorum hominum, quos conſulere poſſem, præſentia, & librorum copia me deſtitutum ſentio; aliunde cogor quod hac parte deeſt compenſare. Ingens mihi adiumentum affert nummus Claudij, tum ad ſymboli explicatum, tum ad certum lilij genus agnoſcẽdum; cùm ipſa inſcriptio declaret, ſpem lilio denotari, & flos ipſe ſic ſit expreſſus, vt nemini dubium relinquat, quin lilium cæleſte referat, quod à colorũ varietate Iridis nomen ſibi vindicauit. Verùm ne quis ſit vel ambigendi vel tergiuerſandi locus, addam quinque diuerſos nummos, quorum ſinguli ſimulacrum ſpei habent,

Lilia Francorum fuiſſe inſignia Nochi ætate.

Lilia Francorum è cælo delapſa.

Lilium ſpei ſymbolum.

Nummus Claudij.

Claudij, ex ære.

Alexandri Seueri, ex ære.

Diadumeniani, ex argento.

L. Ælij, ex ære.

Traiani, ex argento.

Hadriani, ex auro.

habent dextra prætendentis eundem florem tam affabrè expreſſum, vt apertiſſimè tria folia cernas, vnum ſurſum aſſurgens,& duo è lateribus ab erecto vtrimque declinantia, quæ formam non lilio albo è Iunonis lacte pronato,ſed cæleſti cæleſtem arcum colorum diuerſitate referenti videmus ad amuſſim conuenire. Guilielmus Choulius, qui quàm plurima numiſmata vernacula huius temporis Gallorum lingua interpretatur, huius floris effigiem ita corrupit, vt ramus oliuæ potius quàm omnino vllius lilij flos eſſe videatur; quod illi eo faciliùs condono, quòd hactenus nemo prodiderit quodnam lilij genus eſſet quod Spei veteres appinxerunt. Quanto Virgilius illius Marcelli amore flagrarit,cui ad decimum octauum ætatis annum mortuo Octauia theatrum erexit, quod hactenus ſemidirutũ Romæ cernitur,ipſis etiam Grammaticorũ pueris notum. Huius præclaram indolem quàm poſſet maximè illuſtrare volens, tantam eius virtutum ſpem apud populum Romanum excitatam fuiſſe dicit, quanta maiorem vix animi capere poſſent. Hanc quò conuenienti ſymbolo indicaret, magnæ maximarum rerum exſpectationi tandem ſubiecit, *Manibus date lilia plenis*. quaſi diceret, Si Marcellus hìc viuere potuiſſet,tantum ex eo ſperandum fuiſſe Romanis, vt non vno lilio, ſed plenis liliorum manipulis ſpes auguſta eſſet inſignienda. Nec dubitare debemus quin vates hic priſcorum rituum obſeruantiſſimus, de illo flore lilij nomen vſurparit, quem veteres ſpei ſimulacro dare cõſueuerunt: quod ſi ita eſt,cogimur fateri Iridem à Virgilio lilium vocari. Nec equidem de alio lilio Artemidorum intelligendum exiſtimo, quàm de illo ipſo quod in ſacris ſculpturis ſpem denotabat. Quamobrem vt veritas ab omni liberetur controuerſia, clareq. de naturæ & artis collatione cernatur, quódnam lilij genus ad ſpem ſoleat referri,addam numis modò expreſſis hinc Iridis, hinc Crini ſiue lilij Iunonij figuram. Quis hìc non videt, tria folia depicta, duo vtrimq. ad latus declinantia,vnum ſurſum elatum? Quis non videt hanc nummorum picturam non cum lilio Iunonio, ſed lilio cæleſti, ſiue cum Iride conuenire? Iam vt nulla in vetuſtis nummis Iridis exſtarent monumenta,ipſa tamẽ Francorum lilia clariſſimè demonſtrant, nihil ſeſe habere cum Suſinis Perſarum floribus commune, nihilque aliud quàm Iridem referre. Plinius albo Iunonis lilio calathi formam adſcribit, quam qui in antiquis marmoribus non conſpexit, is eam è conuoluuli flore diſcat, quem idem auctor rudimentum eſſe dicit naturæ lilium facere condiſcentis. Hic flos æquè omnibus atque lilium notus alia apud alios nomina ſortitus eſt; Plinius alibi Iaſionem conuoluulum minorem vocare videtur,aiens olus ſilueſtre eſſe in terra repens cum lacte multo, florem ferre candidum, concilium vocari. Theophraſtus huius florem vnico folio conſtare dicit, quod Plinius ad ipſam herbam alibi tranſtulit. Pandectarum materiæ medicæ auctor lilium liguſtrum maiorem conuoluulum nominat,& hactenus ligoneam in parte quadam regni Neapolitani dici, niſi me fallit memoria, ab Antonio Morillono accepi. Hinc coniicio duplex Liguſtri genus veteribus fuiſſe; alterũ arborem notam, alterum hanc herbam, cuius florem viliſſimum fuiſſe Seruius teſtatur; propterea nempe quòd omni odore careat: quo fit vt de Cypri flore odorato & Cyprinum vnguentum dante Virgilius intelligi minimè poſſit. Quo enim modo comparatio

Iris à Virgilio Lilium appellatur.

Lilia Francorum eſſe eiuſdem forma cũ Iride.

Liguſtri duo genera.

ratio constaret; *Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur*; si æquè vterque flos legi consueuerit, & maior & præstantior ligustri quàm vaccinij vsus fuerit, & tanto quidem maior, quanto vnguenta pigmentis sunt præstantiora? Pandectario itaq. gratias agere debent Virgilij studiosi, vtpote ei qui & poëtam ipsum & eius interpretem illustrarit: quorum illum pleriq. non intellexerunt, hunc non pauci sunt calumniati, quasi quid ligustri nomine Maro nuncuparit, ignorasset. Certè si de ligustro, cuius odoratis flosculis Cyprinum vnguentum constat, locutus fuisset, magnæ se & crassæ ignorantiæ accusasset; nec dubito quin doctissimus vates hunc scrupulum lectori obiecerit, vt ad accuratiorem stirpium inuestigationem excitaret; quod eum in amaraco quoq. fecisse animaduerto. quo nomine cùm exiguam herbam à plerisque omnibus capi videret; voluit indicare, esse & fruticem eiusdem nomenclaturæ; cuius non flores modò suauiter spirarent, sed & vmbra à Solis ardore tueretur. Equidem dum eum audio canentem,

Amaracus duplex.

Vbi mollis amaracus illum
Floribus & dulci adspirans complectitur vmbra;

mihi videor in Idaliæ lucis Iasminum videre, qua nulla planta vel mollior ad omnem flexum topiarium, vel ramorum & foliorum luxu ad vmbram faciendam aptior, vel florum suauissimè è longinquo adspirātium odorem gratior, vel ad multos simul à Sole protegendos laxiùs se & altiùs expandens. Nec aliter Casiæ nomen herbæ dedit, odoratæ illi quidem, sed longè differenti à casia Indorum: qua tamen in re dum semel humiles, iterum virides casias dixit; satis ostendit, de illa sese casia loqui quam, Higino teste, Græci Cneoron vocarunt. Sed hæc nihil vel ad lilium vel ad ligustrum lilij rudimentum; de quo propterea accuratiùs egi, quò ex eius cum insignibus Francorū comparatione veritas tandem in lucem emergeret. Scio in symbolis non accuratam semper picturæ rationē obseruari; sed & illud scio, aliqua saltē tenus res ipsas lineamentis esse repræsentandas. Quòd si quis calathū depicturus, lilium quod vel in spei dextera vel in Francorū scuto videmus, imitaretur; an non eum velut cōmunis sensus expertem exploderemus, & ne gryllis quidem pingēdis iudicaremus admittendum? Sed quid, dicet aliquis, si lilia Francorum insignia ab omnibus vocentur; quid ni lilia illa intelligamus quæ liliorum nomine ab omnibus intelligūtur? Necessarium mihi video vt ostendam, non Susinos tantùm flores, sed Iridem quoque liliorum nomine censeri. Apud medicæ artis professores nihil clarius est, quàm iridem cælestis lilij nomenclaturam habere, & inter iridis nomenclaturas cælestis quoque appellationem videmus. Cùm verò lirion Græcorum & lilium Latinorum sola vna littera differre videātur, dubitet meritò quisquam, an hi ab illis, an contrà illi ab his, an verò ex alia lingua nomen suum sint mutuati. Lirion certè Hippocrates pro Iunonio lilio posuit; vnde lirino vnguento nomenclatura, quod ab aliis Susinum vocatur. Pollux ab Homero quoduis floris genus Lirij vocabulo intelligi scribit: Philinus verò Lirion ad Violam & Crinon ambiguum facit. Apollonij interpres hunc è primo Argonauticorum libro versum,

Casia duplex.

Iridem liliorum nomine appellari.

Lilium Græcis Lirion.

Lirinum vnguentum siue Susinum.

ὡς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι, sic accipit, vt quemuis florem hoc nomine intelligat. Non carent igitur illustrium virorum ductu medici, qui cæleste lilium Iridem nominarunt; quādo lilium cum lirio eandem habet significationis caussam. Quòd si Hispanos rogemus, omnia Iridis & Narcissi genera sese Lirij nomenclatura dignari dicent, & cùm Iunonis lilia nominare volunt, Susini flores, nō liria audiuntur. Theophrastus Narcissum Lirion vocat, non longè ab Hispanorum consuetudine recedens. Nos itaque lilium & lirium commune nomen faciemus, tum ad Susinos flores, tum ad omnia Iridis genera, quorum permagnam nouimus diuersitatem: ob quam vel solam liliorum merentur principatum. Quamobrem licet omnes flores spei tesseram gerere videantur, propterea quòd è floribus fructus sint sperandi; à priscis tamen hominibus Iris maximè hunc accepit honorem, vt spem firmam & indubitatam designaret: quam meam assertionem cùm vetustissimæ & numismatum Romanorum & insignium Francorum imagines confirmant, tum vera etiam Dioscoridis lectio extra omnem collocat dubitationem. Nimis audaces, ne dicam impudentes, illi fuerunt qui varia singularum herbarum nomina principiis capitum in Pedacio veluti adulterina & spuria summouerunt; cùm & in antiquissimis exemplaribus ea legantur, & plurimum adferant ad quamplurima veterum scriptorum loca intelligenda momenti. Corrupta esse

Spei tessera.

esse pleraque fateor, & in iis procliues fuisse errores scio; ea maximè de caussa, quòd quàm plurima vti peregrina & à vulgi cognitione remota facilè potuerint ab orthographia sua detorqueri: quod ipsum in Iride factum fuisse luce ipsa clarius reddam. Nam in eius variis nomenclaturis mox ab Illyrica, quæ vox à præstantia datur, vocabulum sequitur à nemine prorsus intelligendum. Quid enim, ô bone Mercuri, Thelpida siue θελπίδα, vt alij legunt, significat? Marcellus Virgilius pro, Thelpide; Thalpide legi posse scribit: mihi iucunda ea accidit scriptura quæ Epsilon conseruauit; propterea quòd antiquitatum studiosis apertè demonstret veram genuinamque lectionem. Quid enim clarius, quàm si legas ἶρις; οἱδ' Ιλλυρικὴν οἱδ' ἐλπίδα; Vide nũc obsecro quàm facilè è Delta cum apostropho, Theta factum sit ab iis qui cur Iris Elpis vocaretur, ignorabant. Iridem itaq. alij Elpida, id est, spem nuncuparunt, propterea quòd apud priscos viderent Iridis flore spem denotari. Quando itaque de nomine & symbolo constat, quærendum videtur qua de caussa ad spei notationem Iris maximè sit vocata. Eiusdem nominis eiusdemque symboli multas caussas veteribus nonnumquam fuisse cerno; quòd nimirum quæ ad posteritatis memoriam essent propaganda, ea grauibus rationibus nixa esse vellent, quò complura copiosè docerent. In primis itaque ad arcum cælestem spectasse mihi videntur huius in flore tesseræ inuentores, eo quòd color floris triplicem arcus cælestis colorem imitetur, atque ea de caussa nomen Iridis sortiatur; nec alia item ratione Thaumastos vocetur, quia nimirum Thaumantis filia iris esse fingatur. Quid verò arcui cælesti cum spe? Perspicuum est è sacra diuini Mosis historia, arcum à Deo in nubibus collocatum, vt eum intuentes certam fiduciam conciperemus, nunquam iterum orbem terrarum diluuio coopertum vastatúmque iri. Vocauit enim eum arcum fœderis quo se hominibus obligauit; non illud quidem de meritis vllius, sed de pura puta sua gratia & incredibili in genus humanum fauore pactus. Inde Iris Iunonis nuntia dicta, eo quòd singularem Dei fauorem, quoties apparet, nobis annuntiet. Quid enim aliud Iuno quàm Jun hot/ id est, caput fauoris, siue, quod idem est, fauor omnium fauorũ princeps, quo non regna modò, sed quæuis etiam alia munera à Deo gratis conferuntur. Vnde Iuno soror & coniux Iouis ab Orphicis dicitur; soror quidem, quia ab eodem patre procedit; vxor verò, quia fauoris gratia æterno coniugio Deo copulatur. Verùm de hoc fœdere & mystica eius intelligentia Theologi differant: nobis sufficit, si constet Iridis monitu certam spem declarari, quæ promittat genus humanum diluuio non amplius periturum. Et hæc quidem mystica Iridis notatio diuinitatis plena; nunc ad naturalem. Elegans æquè atque admirabile signum concordiæ elementorum in arcu cælesti videmus, quandoquidem puniceo colore aqueum elementum, flauo igneum, viridi terra, herbis ceterisque plantis vestita designatur. Videtur itaque Deus nobis hoc signo polliceri, sese effecturum, vt igneus calor sic inter terram & aquam interueniat, vt iusto temperatóque humore terra herbis virescat, vt omnium animantium vitam alat atque tueatur. Cùm ergo iris numquam fiat nisi solis & nubis aquosa præsentia, atque horum moderata mistione spes omnis agricolarum sustineatur, meritò firmæ spei signum habebitur non de diuino tantùm promisso, sed de naturali etiam significatione, in qua & Solis calorem, & temperatum humidum, & terræ virorem, qui ex illis enascitur, cuiuis licet videre. Miranda est hîc ternarij vis, non in arcu modò triplici colorum discrimine oculis subiecta; sed in Iridis quoque flore multis modis obseruata. Præter enim tres diuersos colores quibus cælesti arcui respondet, ac meritò nomen ab ipso sibi sumit; in foliis quoque tum in medio stantibus, tum in declinantibus, tum in medio horum latentibus, triadem seruat, nec eam negligit in malleolis siue linguis inter folia mira elegantia assurgentibus. Adde quòd & calicem triquetrum proferat, & trino hiatu semina siue baccas inde excludat; adeò vt nihil sit in rerum natura quod tam accuratam ternarij rationem in omnibus sequatur. Nam si folia subducas, ter tria inuenies; quo numero angelorum choros & absolutam omnium rerum constructionem circa vnum & trinum regem admirabili symphonia explicatam imitantur. Sit ergo prima & simplicissima ratio ob quam certam spem & fiduciam Iris designat, quòd Deus ipse arcum cælestem esse voluerit certum promissionis suæ signum, quæ cælo ad florem descendit. Altera de naturæ sinu petita docet, tantisper omnium rerum vbertatem & affluentiam exspectari à nobis debere, dum igneus calor flauo colore denotatus aqueum

Iris cur spei symbolum.

Iris cur Iunonis nuntia.

Iunonis etymon.

Iris elementorum cōcordiæ signum.

Ternarij vis in Iride.

elementum iusta moderatione temperabit. Accedit nunc alia significationis caussa, maximas spei in hominibus vires claro exemplo demonstrans. Præter enim eas quas modò dixi Iridis præcipuas esse dotes, aliud quoque animaduertas oportet. Quid in aduersis omnibus aliud nos sustinet atq. erigit quàm firma spes Deo innixa? Hoc autem an non egregiè Iridis natura nos commonefacit, quæ, nihili faciens aut niues aut brumales rigores, perennia folia ad cælũ tollit; & id quidem ea figura quæ ex lato in acutum tendens pyramidũ & flamarum in modũ vitam nobis significat sempiternam? Est hoc proprium spei, vt semper sursum feratur omnia penetrans & euincens obstacula mortalibus in hoc terrenæ vitæ stadio semper infesta. Hinc Cimbricus sermo spem Hop/ quasi dicas, He op/ id est, quod alte erigit & attollit, appellat: quo fit, vt in eo nulla spes nomẽ hoc mereatur, quæ animum nostrum non ad sublimia & excelsa eleuet atq. sustollat. Id autem si herba quapiam velis expressum; quid potest esse significantius, quàm si eam ponas quæ folia habet longissimo acumine cælum petentia, contẽpto omni frigore terreno; & cùm tandem florem profert, cuius colores in cælo videmus? De hac pyramidis figura & vita per eam denotata alibi latiùs scripsi; nec video cur eadem hîc mihi sint iterũ explicanda. Qui volet, nostrũ Aleph consulat, & cum alaudis epitymbidiis cælum ascendere consuescat; quod vbi fecerit, non otiosè Iridis folia spectabit. Verùm licet hæc modò annotata non contemnendum pondus habere videantur ad symboli rationem adstruendam, nihil tamen sunt præ illis quæ ex ternario in floris foliis ter repetito à solertibus ingeniis intelligentur. Quid aliud rogo spes nostra sibi præfigit, quàm cælum ipsum; non illud quidem corporatum & in octo orbes distinctũ, quod oculis nostris quotidie vsurpamus; sed longè sublimius & nobilius, quod in nouem orbes Angelorũ distributum esse illi nobis aperuerunt, quorũ mens ad tertium vsque cælũ ascendit? Spes itaque non ad cælos tantùm, quorum lumen haurimus, sed longè altiùs ad ter trinos intelligentiarũ ordines mentem nostram euehit, non antè quietura quàm ad sublimẽ hunc nouenarium, qui flos est omnium rerum creatarum, adspirauerit. Hoc est illud quod Hop à nostris vocatur, quo videlicet id intelligitur quod excellentia in sublime euehendi ceteris præstat. Colorum ergo in Iride varietate primùm ad excelsa inuitamur; at vbi ad florem ipsum in folia sua explicandum venimus, mox totum spei fundamentum & vltimum terminũ in partes suas distributum videmus. Longus hîc sim, si doceam in spe tria contineri; fidem nimirũ eorum quæ Deus pollicetur, firmã deinde fiduciam ea quæ credis consequendi, ac tandem ad eius perfectionẽ desiderari ipsum illud quod certa spe exspectamus; quod citra amoris glutinum nulli vel mortalium vel immortaliũ contingit. Quamuis ergo spei donum simplex sit, fundamenti tamen & termini ratione ternariũ postulat ad sui perfectionem: Iam ipsa perfectio non potest homini obuenire, nisi ad cælum illud in nouem choros distinctum adscendat, quod ter ternis foliis in Iridis flore mirabili artificio coniunctis denotatur. Et, vt cernas maiorem tesseræ vim, considera in illo cælo apicẽ rerum omnium sperandarum triadem esse, primum nempe fontem & vltimum finem omnis ternarij ad res creatas descendentis. Quòd si hæc pro rerũ maiestate & augusta amplitudine excutienda essent; aliud ingenium, aliud mẽtis lumen, aliam orationẽ postularent: nobis satis esto viã ad arcana hæc mysteria indicasse, quæ vellẽ sanè à diuiniore quopiam mystagogo clariùs illustrata quàm angustus mentis meæ captus admittit. Vt igitur breui summa complector omnia, sola spes regni cælorum Cimbrico spei nomine, quod est Hop/ digna est quæ optimo iure eo flore designatur; quæ primùm arcus cælestis similitudine ad cælũ vocat; ac deinde nouenario tres ternarij ordines complexo, illud regnum nobis demonstrat quod spe pleni à patre nostro velut hæreditatem nostram & rogamus quotidie, & firma fiducia exspectamus. Agnoscamus ergo in Hop non He-op modò, quod est, altè attollentes; sed & Hau-op/ id est, sustineo quicquam ne concidat: quod & ipsum proprium est eius spei quæ patri nostro cælesti per filiũ innixa, nos in omni aduersitate, in omni oppressione, in omni carnis & Diaboli impetu à casu sustinet ac tuetur, omnique malo seruat superiores. O mirabile vocis trilitteræ artificiũ! ô mirabilius floris ter triplicis symbolũ! ô mirabilissimã religionis Christianæ & priscæ Cimbrorũ disciplinæ concordiã atque symphoniam! Dixit, non recordor quis, nec nauẽ vna anchora, nec hominẽ vna spe bene securéque teneri; minimè id dicturus, si hanc nostrã spẽ diuinitus infusam agnouisset. Hæc enim sola spes in omnibus miseriis nos consolatur, sustinet, atque malis quibusuis deprimenti-

Spei Cimbricum vocabulum. Hop.

Spei natura & partes.

Spei regni cælorum, vis & efficacitas.

deprimentibus reddit altiores; & id quidem quamdiu in nobis viuit, tanta facit constantia, vt non antè nos sit desertura quàm voti compotes, & in ter trino regno ipsius Trinitatis obtutu reddat beatos. Hæc spes fallere non potest; quia eius fidit promissis qui non verus modò est, sed ipsa veritas omnia vera reddens: ceteræ spes vanæ sunt, vti illis nixæ fundamentis in quibus nihil firmum, nihil stabile, nihil perpetuò verum inuenitur. Græci vocis eius qua spem nominant, nullam domi suæ reperient originem; tametsi fuerint qui ἐλπίδα ἀπὸ τοῦ ἕλκω, quod est traho, detorserint; tanta est Grammaticorũ vel ineptia vel impudentia. *ἐλπίδος etymon.* Nostratibus Help idem est quod iuuo; vnde Help-wis, *Help.* siue more Flãdrico, Elp-wis, id quod auxilij certum est vocamus. Quid verò spes ea de qua nobis sermo, aliud est quàm firma animi fiducia, qua certi sumus Dei auxilio nos à mortalitatis malis liberatum iri, & in cæli ciues cooptãdos esse? Proprium igitur & præcipuum spei donum est, vt nos certos reddat eius auxilij quod ceteris omnibus auxiliis immani interuallo præstantius est. Ex Elp-wis itaque, ea littera exempta qua Græci carent, ἐλπὶς fieri videmus; vocem, si ad originem vocetur, id expressuram quo spes vera definitur. Latini Spero habent, & à spero spes; nec illi quidẽ cur in ea significatione hoc *Spero vnde deductum.* verbo vtantur, vlla sana ratione explicaturi. In Cimbrico sermone Spar non aliud est *Spar.* quàm parco; quo fit vt ex eo quod spei proprium est vocabulũ Latini fuerint mutuati. Nihil est quòd hominẽ magis affligat quàm tristes cogitationes, & assidui vel præsentium vel instantiũ malorũ dolores. His qui totum se tradit absumendũ, ne is parum suiipsius parcus aut est aut dici potest. Quod igitur remedium, ne quis se ad hunc modũ eat perditum? Quod aliud quàm firma spes firmo innixa fundamento, fore aliquando vt præsentibus malis liberatus beatissimo vitę genere perfruatur? Hac itaq. vocis originẽ moniti nobisipsi semper occinamus, *Durate & vosmet rebus seruate secundis.*

Parcite vobis, parcite; ne finite animos à malis vinci, seruate vos integros futuræ felicitati, quam pater æternus vobis promisit. Vt omnia nos deserant, omnia præsentẽ mortẽ intentent, sola tamen spes numquã nos prodit, at semper adest consolando hortandoq., vt nobis ipsi parcamus, nec malis aut præsentibus aut instantibus succumbẽtes antè nos perdamus quàm spes nos ad æterna gaudia perducat. Ceterùm nullus finis esset futurus, si spem vnicum humanæ vitæ præsidium omnibus suis dotibus exornare vellemus; sufficiat modò leui opera demonstrasse, vnde Græcus, vnde Latinus vocũ suarũ natales petere possit. Hebræorum enim voci בטח, vti rei sacræ, manus meas profanas non admouebo; tametsi nihil mihi facilius esset quàm eos vltra radicem hanc ad priores verbi deducere rationes. Quid enim nobis apertius quàm Bot wacht, quo auxilij & remedij exspectatio, qua spes definitur, denotari nemo non nostratium intelligit. Verùm quoniã quas sibi spes è Cimbrico sermone voces in aliis linguis mutuetur ostendi, facere non possum quin & Lilij nomen, vnde Lirium ad labdacismum vitandum deductum videtur, ad veram originem vocem: quod quidem eo faciam lubentiùs, quòd inde clarum existet, significationis vim è symboli ratione pendere. Rogaui Græcos, rogaui Latinos, ecquid haberent quò vel lilij vel lirij vocabulum referrent, sed frustra rogaui. Nos Leli *Lilium quam* pro lilio dicimus, vocem manifestò demonstrantem, rem à se denotatam propriè ad *habeat sua nomẽclatura* spem pertinere: quando Lee-li nihil aliud est quàm molesta perfero; siue, perpetior *rationem.* dolores. Videor mihi audire illos Horatianæ citharæ Sapphicos modos: *Leli.*

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus: informes hiemes reducit
Iuppiter: idem
Summouet. non, si malè nunc, & olim
Sic erit.

Est quisquam tam vel rerum imperitus vel mentis inops, qui non sentiat nos ad durissima quæque perferenda sola spe excitari? Optima in aduersis illius est exhortatio consolatioque qui canit, *Perfer, & obdura, dolor hic tibi proderit olim.* Nec aliud Hesiodus voluit in aspera virtutis via depingenda:

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. id est,
Sudorem ante locum virtutis dij posuerunt.

& cetera quæ nota sunt; quibus quid aliud significat quàm præcipites illas rupes & difficiles, quibus virtutem septam canit, potiundæ virtutis spe superari?

Manet sub Ioue frigido
Venator teneræ coniugis immemor,
Seu visa est catulis cerua fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Quid rogo hunc tam duros labores subire facit, quid molestias perferre docet? An non spes capiendi eius cui insidias machinatur? vt bene Socrates apud Grylli filium: Horridas ventorum procellas, & ipsissimam mortẽ nautæ vectoresque solius spei præsidio patiũtur. Si denique nihil tam durum est quod spes non iubeat perferri atque tolerari, vllum aptius nomẽ ad spei tesseram denotandam reperias illo quod à molestiis doloribúsque tolerandis inditũ videmus? Frequenter illo Platonico axiomate cogor vti, quòd voces multis linguis communes illius facit vernaculas & proprias in qua vera earũ ratio inuenitur: è quo efficitur, Liliũ nec Græcis nec Latinis natales suos debere; sed primogenio fatu ad nostratem linguam, quæ veram eius ostẽdit originẽ, pertinere. Facilis autem fuit ipsius ε-longi, quod est in Leli/in-ει. Iota apud Græcos, & I longũ apud Latinos mutatio, quam alibi quoque factam esse animaduertas. Vetustissimi tamen Romanorũ Lelium videntur dixisse, quod equidem è nomine Lelij coniecto, hominis de copioso & illustri Ciceronis præconio celeberrimi. Vel dicant mihi Latinorũ Grammatici, vnde Leliorũ hoc nomen deriuetur: vel, si id facere nequeant, permittant se doceri non pauca id genus nomina è veterum Cimmeriorum sermone in Latio relicta olim fuisse: quod vetustæ Romanorum traditioni consentaneum esse non externis, sed domesticis ipsorum testimoniis perspicuum reddam. Fatẽtur enim cùm alij, tum Varro & Festus Pompeius, quàm plurimas Latinorum voces origine Sabinas esse. Atqui Sabinos Vmbrorum gentem esse Zenodotus Troëzenius tradidit; quod & ipse locorũ situs videtur probare. Vmbros verò veterum Gallorum fuisse sobolem Bocchi diligentia deprehẽdit. Iam veteres Gallos primùm Iapygiam habitasse, & in ea oram Senonum à Plinio etiam commemoratam, & Galliopolim celebre hactenus opidum, mox etiam Galatam aliasq. vrbes condidisse in Gallicis commentariis demonstro. Nihil itaque absurdi, si quæ vocabula à Romanis ad Sabinos referuntur, ea nos è Gallico, qui idem est cum nostrati siue Cimmerio, interpretemur. Terentij nomen à Sabino repetunt fonte; in quo Terenum pro tenero inueniunt. Vbi nobis mox liquet Terenum à nostro Teere formatum esse. Talli item prænomen Sabinũ esse Festus confitetur; at quid sibi velit non exponit. Nobis manifesta est eius & significatio, & vera significationis caussa. Tal enim, à vocali breui, eũ denotat qui idoneus est ad quoduis munus cum laude obeundum; vti cùm dicimus, Tis een tal man/cuius ratio è compositione Te-al/id est, ad omnia, manifesta est cuiuis sermonis nostri perito. Numa vox Sabinorum est, nemine refragante: nos Numan pro homine nouo dicimus, à vocali in altera vocis parte correpta; quam si producas, nouam Lunam denotabit. Vbi videmus vtrouis modo vocabulum idoneũ esse, vt faustũ sit prænomen. Valerius Titi prænomẽ Sabinum quoq. facit, nulla vocis addita interpretatione; licet Festus aliam quandam, sed ineptam & analogiæ repugnantem rationem subducat. Sermo noster eum Titũ vocabit qui tẽpore opportuno natus est, quod per Tit vocali producta significatur. Prolixus sim & molestus si plura id genus vocabula persequar; & sunt alioqui pauca exempla satis, vt eorum gustu habito, cetera auidiùs quærantur. Sed quid ego ad Sabinos confugio, vt ex illorũ antiquitate doceam multa ad Romanos venisse, cùm ipsi Romani gentili sua origine sint Ianigenæ, nomẽ à Cimmeri siue Comeri patre ducẽtes? Quod si ita est, quid alieni dicam, si dicam priscum Latinorum & Cimmeriorum siue veterum Galatarum eundem fuisse sermonem; atque inde adeò illud esse, vt complures voces sint Latinis in frequenti vsu, quarum tamen vt nullas ipsi in linguæ suæ thesauris caussas inueniant, ita nostrates significationis rationem habent apertissimam. Caius Latini à Gaudio deriuant; quàm bene, ipsi viderint: nostris hominibus quid Gai denotet, est vnum de notissimis, de quo alibi copiosè. Cnæi prænomen Græcum faciũt, non alia de caussa quàm quòd nihil habeat domesticæ in hac voce rationis, nec caussam de suo reddere possint cur per G vox sit efferenda. Nos scimus Gnai clementiã & misericordiam notare, atque inde faustissimum nomen principum virorum filijs posse deriuari. Quid multis? Infinitam pænè esse vocum Latinarum siluam quæ luculentas è lingua nostra habent origines aliàs docebo. hìc sufficiat ostendisse, miri nihil esse si Lelius vox

Lelius.

Cimmeriorũ multa vocabula in Ladio remansisse.
Sabini.
Vmbri.
Galli veteres.

Terentij etymon
Teere.
Talli nomenclatura.
Tal.

Numa notatio.

Titi nominis ratio.
Tit.

Caius.
Cnæus.

Gnai.

lius vox sit à nostra Leli deriuata; quod si res ita habet, vti habere nihil dubito, inter faustissimas & felicissimas nomenclaturas hoc vocabulum fuerit collocandum. Is ergo meritò Lelius vocabitur, de quo maxima spes tum concipitur cùm nomē imponitur, quasi cum Virgilio præcinatur: *manibus date lilia plenis.* Latini primam syllabā per æ diphthongū scribunt, nos ipsum e, quia longū est, & duo tempora habet, geminamus: superiores Germani Leit pro Leet dicunt, vnde Græcis λείριος. Quidam tam patulò ore pronuntiant, vt Lait audias; nihil vt mirum sit, si Veteres illi Lac Lium dixerint. Lai idem nobis est quod onero. Leet vel Leit vel Lait molestia, dolor, quicquid denique graue est. Vnde Lee Lien est molestiarum omniumq; eorum quæ oneri nobis sunt & dolori patientia: quæ notio satis declarat eodem modo lilij nomen ad florem venisse, quo vocatus est à Græcis ἶλπίς; sumpta videlicet ratione ab eo quod antiquissimi patres floris huius symbolo denotare voluerunt. Quamobrem bene nostrates Lelie dicunt, ex eo quod proprium Spei est ducta nominis caussa; qua in re adeò non errarunt, vt ab eodem Spiritu videantur incitati cuius afflatu D. Paulus dixit: *Spe salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Nam quod videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* Idem nos Christi ea conditione facit cohæredes, si cum eo patiamur. Sed hoc iterum iam mox. Rideant modò qui volent hanc nostram etymologiam; sed rideant ea lege, vt ipsi nos doceant quicquam rationi & veritati magis consentaneum: quod quamdiu non fecerint, nos asseremus lilij vocabulum de primogenia sua notatione priùs Iridi magnæ cæruleæ quàm ceteris floribus conuenire, tametsi vulgus & plerique omnes eruditi ob veræ rationis ignorantiam vocem albo maximè lilio, quod è Iunonis lacte extitisse fabulantur, dare cōsuerint. Susan autem, quod nomen apud Syros est & Babylonios & ceteros vicinos, à quo Susinum oleum dictum est, quam apud Chaldæos vel Hebræos habeat significationis rationem, aliorum committam labori; hoc tamen præterire non possum, à Suten siue Sussen, quod dulce reddere nobis significat, vocabulum deduci videri; eò quòd spes quasuis molestias, quosuis labores, quasuis ægritudines dulces reddere consuerit. Vt interim de medica floris facultate, qua grauissimi quique dolores dulcescunt, nihil dicam. Ceterùm quia lilium ad etymologiam vocaui, videtur & sua Iridis voci ratio deberi: quæ tamen, quia ambigua est, non parem fortassis adferet voluptatem. Græcis placiturum video, vt ἶρις ab ἱερὸς per contractionem dicatur; quasi consecratricem quandam esse velint: quibus equidem non possum admodum repugnare; quamquam nescio quî fiat, vt ex Heer-eet, quo Domini iusiurandum denotatur, deriuare malim, vocali secunda longa in tertiam mutata; vt in Lilio factum videmus. Maiorem enim in modum vetustas voces cum sacris literis conuenire cerno; adeò vt ab eiusdem spiritus afflatu videantur proficisci. Præter enim illud quòd arcus in cælo signum sit fœderis Dei iure-iurando initi cum mortalibus, accedit & altera ratio de Spei fundamēto petita. Quia enim Deus iurauit, nos certam spem concipimus, & ea in exspectatione gaudij sempiterni fouemur. Verùm hæc quia morosis stomachis exilia fortè videbuntur, & nimis curiosè ex originibus Cimbricis perquisita, annotanda potiùs obiter putaui quàm iuxtà ac merentur diligenter examinanda, ne quamuis minutas ansulas ad sermonis nostri mysteria exaggeranda studiosè nimis arripere dicar: & sunt alioquin hæc quæ de primo vocabulorum ortu afferuntur nimis hactenus cruda, ijs præsertim ventriculis quos necdum exacuit Hermathenæ meæ promulsis. At vt omnia id genus bellaria nauseabundi homines vel non sint attacturi, vel etiam euomituri; non possum tamen committere, vt non & hoc addam vocabulum, Lisch quo hodie nostrates pro omni Iridum genere vtuntur, apertè docere, nihil ęquè ad præcipuas Spei dotes atq. hanc herbam, de illorum iudicio qui nomen indiderunt, pertinere. Li idem notare quod patior & perfero dicunt Latini, in nomine lilij ostendi. Hinc Lisich ille vocatur qui insigniter patiens est, & omnia in futurū differens facillimeque perferens, præsentia transire. qua de voce concisa (vt nostrates sunt monosyllaborum perquàm studiosi) Lisch formatur, nomen non alij virtuti conueniētiùs quàm Spei, quæ firmæ fidei innititur, & per patientiam vitam exspectat æternam, applicandum. *In tempus* (inquit Sapiens) *sustinebit patiens.* At quid facit vt in futurum sustineamus? an fortè aliud quàm firma Spes firmam nobis meliorum præbens fiduciam? Quid aliud dixit Diuinus ille Vates canens, *Tu es patientia mea Domine*, quàm si dixis-

[Margin notes: λείριος. Lai. Leet. Leit. Lait. — *Susan nomēclatura ratio.* — *Iridis notatio.* — Lisch. — Li. — Lisich. — *Patientia Spei soboles.*]

ſi dixiſſet, *Spes mea Deus*. Eòdem & illud ſpectat, *In patientia veſtra poßidebitis animas veſtras*. Neque alia eſt poſſeſſio noſtra quàm ſperata beatitudo, ſola digna nomine poſſeſſionis, & hæreditatis. Quod apertius luculentiúſque teſtimonium deſideres, quo docearis, patientiam Spei ſobolem eſſe, quàm illud quod modò è D. Paullo ad Romanos ſcribente citauimus? At eundem audi Hebræis loquentem ad hunc modũ: *Cupimus autem vnumquemq. veſtrum eandem oſtentare ſollicitudinem ad expletionem ſpei vſque in finem, vt non ſegnes efficiamini; verùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones*. Confer in his Apoſtoli verbis ſpem & patientiam, & mox cernes quam inter eas agnouerit cognationem. Idem eoſdem alloquens, *per patientiam* (inquit) *curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem*. Hìc videmus clariſſimè, fidem Spei fundamentum, & gaudium Spei finem, ad quem patiendo & ſuſtinendo peruenitur: quare bene perſpecta & expenſa, miror ſi quis tam ſtupidus aut plumbeus ſit, vt non admiretur inſignem hanc vocabuli Liſch cum ipſa veritate conſenſionem. Agnoſcamus in ipſa herba creſcẽdi patientiam, quæ ipſis petris & ſaxis erũpens ſeſe perquam exigua terræ vligine ſuſtentat: & tam iniquo iniquæ matris alimento cõtenta folia longa profert in acumen igneum exeuntia; admonens nos, vt quamuis exiguis terræ bonis contenti longanimes, vt ſic cum ſanctis viſis loquar, ſimus vſque in finem ſupremum, per acumen denotatum. Quod ſi fecerimus, non ſecùs atque Iris è duris ſaxis flore ter triplici coronabimur, & fructu ipſius Trinitatis in odore ſuauiſſimo perfruemur. Conſidera obſecro diligenter ſingula, res ipſas cum vocibus conferens; diſpeream niſi fatearis, nullam teſſeram poſſe inueniri ad ſpem denotandam aptiorem. Spes noſtra firmata ſuper petra quæ eſt Chriſtus: Iris è petris potiſſimùm cernitur exilire, ne quamlibet quidam exſuccás maceriem ornatu ſuo dedignata. & in his tam duris natalibus tamq. exili nutrimento tanta ſeſe ſuſtinet cõſtãtia, vt omni frigore, omni gelu, omnibus niuibus, omnibus ardoribus, omnibus deniq; cæli terræq; iniurijs contemptis, in pulcerrimum ſeſe induat florem. Quòd ſi cuipiam hìc lubeat comparationem prolixè perſequi, næ is habiturus ſit ſpatia latiſſima de virtutibus & vitijs, de religione & impietate, deq. omnibus huc ſpectantibus concionandi. Iam mox & illa occurrent quæ de facultatibus huius herbæ copioſiſſimam materiam ſuppeditabunt. Iris poſt diluuium omnem aquarum noxam terris ademit. Iris herba in aquis è corpore humano ſaluberrimè deponendis habet principatum: Spes & patientia omnes perturbationum vndas ſuperant, & totum tentationum oceanũ tanta tranquillitate componunt, vt non modò non faciant naufragium, ſed reddant etiam ipſum materiã augendæ ſibi felicitatis. Et ſicut nihil eſt in omni plantarum genere quod vnum tot adferat humano corpori remedia, ita patientia nihil eſt mortalium animis ſalubrius & præſentius ad omnia omnis generis mala profliganda atque frangenda. Optimè Lucanus cecinit: *Gaudet patientia duris*. ſed illud innumeris antè ſeculis illi monuerunt qui ſpem Iride ſignarunt, & à patiẽtia germana germanæ Spei ſobole Iridem Liſch, id eſt, inſigniter patientem vocauerunt. Quamuis ergo varia ſint Liliorum genera, nullũ tamen æquè vel Lilij vel Liſch nomen atque Iris meretur, adeò vt non poſſim ſatis mirari, vtrumq; vocabulum, & illud quod antiqui in Italia Cimmerij reliquerunt, & hoc quo noſtrates hactenus vtuntur, ab eadem natum eſſe radice, patientiam denotante. Sed ſufficiant hæc de Spei teſſera; de qua licet ſexcenties plura à me dicerentur, tamen ne ſexcẽteſimam quidem partem eorum quæ latiſſimus cõtemplationis huius campus complectitur, explicarem. Et ita me Spes firma fiducia ſuſtentet atq. augeat, vt quanto diutius ea quæ ſeſe vltrò obtrudunt conſidero, tanto plus cerno myſteriorũ. Expoſui modò cauſſas aliquot ob quas inter varia liliorum genera Iris potiſſimùm ſpei habuerit ſignificationem: quibus neceſſariò & alia coniungenda, inferior illa quidem, fortaſſis iis quas enarraui, verùm talis tamen, vt vel ſola ſatis habeat momenti, quo lilia ad ſpem denotandam accipienda eſſe videantur. Quamuis enim omnes flores fructum videantur polliceri, vnus tamen in toto genere ad ſignorũ multitudinẽ & confuſionem euitandã ad ſpei notam fuit eligendus. Quamobrem illud genus maximè placere debuit, in quo maxima eſſent per varias formas ſiue ſpecies diſcrimina, quibus nimirum ingens ſpei copia & diuerſitas notaretur. Et quia Spes in herba potius eſt quàm in vlla re ſolidiore, herba magis quã frutices vel arbores idoneæ

Iridem petroſis & exſuccis locis prouenire.

Iris cur potius quàm alia liliorum genera ſpei ſignificationem habeat.

idoneæ visæ sunt ad huius significationis vsum. Iam nullú nobile & insigne herbæ genus inuenias in quo tanta sit diuersitas formarum quanta in liliis; & iis præsertim quæ cælestia siue Irides vocantur. Vt enim Susinos flores omittamus qui liliorum sibi nomé apud plerosq. omnes vsurparút, videamus quàm variis discriminibus Irides distinguantur, quas solas vnà cum Narcissis Hispani Liriorum nomine dignantur. Alia itaq. bulbosa, alia non bulbosa. Bulbosa rursus varia; alia florem profert coloris cærulei saturati, odoris nullius; quæ, quòd ex hortis Anglicis, quibus tamen peregrina fuit, primùm in Belgium sit allata, Anglica à nostratibus appellatur; alia florem habet luteum, & odoris nonnihil, sed perparum, è Lusitania ad nos transuecta, & inde sortita nomen; alia species odoris suauitate eximia est, colore cæruleo albescente, quá Vallis Dolitana ad nos misit; ad quam in siluula quadam dextris Visurgis ripis incumbenti non semel à me visa est, quamquá non illic tantùm, sed plurimis aliis locis eandé cóspexi. Est aliud genus quod Hispani *Nocellas* vocant, propter radicis rotunditatem. Id ego rursus in duas formas diuisum animaduerti, maiusculú & minusculum; huic dodrantalis altitudo, illi sesquidodrantalis; minori tamen flos elegantior, & pro magnitudinis portione maior. Vtrumque genus Guadaloupæ frequens vidi, nec rarú in agris Placentinis. Videtur & illa Iridis forma quam Matthiolus Hermodactylum nuncupauit. Restat alia species vel primo honore digna, tú propter elegantiam & magnitudiné floris, tum propter odoris suauitaté. Cùm Paci Iuliæ cum duabus sororibus Leonora Franciæ & Maria Hungariæ Reginis augustæ memoriæ heris meis ad aliquot hebdomadas ageré, sæpe in suburbanos agros excurrebam, partim animi ambulationisq. caussa, partim explorádi studio, ecquid illic rarioris plantarú generis inueniretur. Quid ni enim in amœnissima planicie & cælo hiberno mitissimo id facerem, qui summis laboribus Alpeis frequéter ad summa vsq. glacialium rupium cacumina perreptassem, vt Apenninum interim & Pyrenæos & Tornauaccios & Guadlupios saltus omittam, qui nó citra copiosum sudorem me crebrò fatigarunt, & rursus anhelanté suaui varij herbarú generis spectaculo refecerunt? Est Pax Iulia opidum egregium, amplum, & latorum frequentia virorum perquàm elegans, ad nouem leucas infra Augustam Emeritam in sinistra Anæ fluminis ripa, cùm hæc sit in dextra, collocatú. Ex eo Lusitaniam versus pons lapideus extructus est elegantissimus, fornicibus, si rectè memini, pluribus quàm triginta perquàm latè patétibus & excelsis, in cuius exordio ara est quadrata, perampla, & sedilibus è cæso lapide cincta; in qua palmæ ante vrbis portas plantatæ indicare videntur, hunc ceteris pontibus omnibus operis magnificentia esse præstantioré. Hunc transgressus ad dextram in dextra fluminis ripa collem saxosum modicè ascendenté videbis, in cuius Australi cliuo magna copia Iridis modò indicatæ luxuriat: quod cùm Clusium Hispaniam cum vno Fuccarorú petiturú monuissem, isq. ita rem habere deprehendisset, monitu suo apud Brantiú effecit, vt eius bulbos in hortú suum transferri curarit; Brantium, inquam, illum qui Machliniæ cùm ob ceteras generosissimas magni atq. liberalis animi dotes omnibus est in admiratione & honore, tum ob singulare plantarú studiú, quas incredibili sumptu ex omnibus orbis plagis adferri sibi curat, alterum sese demonstrat Chironem, aut potius vnicum regibus exemplar, vt Europam ceterarú totius orbis partium plantis exornare contendat. Qui citra labores & graues impensas quidquid vsquá vel in montibus vel in vallibus est herbarum in exiguo theatro cernere volet, & examinare, & examinatum aliis vel præsentibus vel posteris depingere, is Brantij hortum frequentet; qui breuissimo cópendio suppeditabit quod non ceteris modò rhizotomorum antesignanis admirabile videatur; sed quod omnes omnium de plantis scriptas historias infinitis & generibus & generum formis excedat ac vincat. Est itaque Lirion hoc quod primùm ad Pacem Iuliam equidem conspexi, insigni bulbo præditum, folia vtrimq. ordine è regione sibi posita, in acumen è lato, in ensis formam tendentia profert; sed non ferè dodranté illo in loco excedentia; nec plura ferè quàm terna vtrimq. vigent inferioribus iam marcore collapsis. Inter hæc media vagina prodit in geminú folium, & illa mox hiatura, è quibus flos in breuissimo scapo emicat, Iridis colore & figura & eximia odoris suauitate. Tota herbæ altitudo pumila est, & sesquidodrantem illo in colle vix vmquam attingens. Duo habet genera, alterum suauiter purpureum, alterum candidum florem promit; quorum vterque lilij propemodum æquat magnitudiné, & folia herbæ lilij Iunonij folijs nó sunt angustiora.

Iridis varia species.

Pax Iulia opidú Hispaniæ describitur.

Et hæc quidẽ Iridis bulbosæ genera nobis hactenus cognita,& has primùm classes à Ioãne Bisoto altero Botanicorum principe in hortis suis & hortorum commẽtariis digesta. Idem nobis præiuit in Iride non bulbosa in formas suas diuidenda. In hoc genere alia magna,alia media,alia minima. Magnam vocamus eam quę plebeis nostris hortis communis est,folia tria pendentia variis coloribus habens depicta, quorũ pars supina cæruleo est,in medio suo dorso cilio flauo bene denso insignis,pars inferior virescit: quorum colorũ discrimine Iridem cælestẽ refert,& inde Vranij lirij nomẽ sibi sumpsit,quod aliis quoq. formis cõmunicauit. Meritò itaq. hæc magna vocatur, vtpote in qua similitudinis,à qua nomen acceptũ princeps caussa est,atq. idcirco dum Iridem dicimus,hanc potissimùm intelligimus,& ab hac ratio pendet cur Spei symbolũ lilium factũ sit. Quamobrem dum Elpidis nomen pro herba vsurpatur, hæc intelligenda est; & quia patientia spei proles per nomen Lelij siue Lilij denotatur, rationi consentaneũ esset, vt dũ lilium simpliciter dicimus, hanc Iridis speciem intelligeremus: quod cùm scirent qui primi Francorum insignia pinxerunt, hanc lilij propriè dicti formam imitati sunt,non alterius quod ob solam similitudinẽ quandam exilem in nomenclaturæ venit communionẽ. Est & altera magna,purpureo colore magis rubẽs, odore sambuci flores æmulata. Succedit Lusitanica nobis dicta à commigratione,quæ bifera est,& colorem habet ex cæruleo & rubro mistum,odorem suauem vehementer spirans. Additur deinde Illyrica quædam à Pantio in Belgium missa,colorem præferens cæruleũ. Annumeratur & magnis quæ ad aquas crescit,luteum florem ostentans,cui radix rubens & insigniter adstringens, tantũ abest,vt vel acorus sit, vel acoro substitui possit. Mediæ magnitudinis Iris duplex annotatur,altera foliis latioribus,altera foliis angustioribus. Minimarũ alia cærulea,alia lutea, alia alba,alia lineas violaceo inscriptas,alia non inscriptas habens. Iam & à Pantio ex Illyride transmissa duplex,& inde apud nos nomen sortita. Minima autẽ omnium foliis est oblongis angustissimis,flore cæruleo citra cilium flauũ. Hæc omnia genera tam bulbosarum quàm non bulbosarum Ioannes Bisotus in horto suo Bruxellano, & Brantius Machliniæ excolũt; vnius solius hactenus flore destituti,quam nos ad pontẽ Pacis Iuliæ ipsa bruma florentẽ vidimus,qua apud nos omnia gelu constricta & niuibus obruta delitescunt. Non procul ab eodem loco,principio Ianuarij maximus ille Narcissus, vehementi odore cerebrũ feriens,magna florũ candidissimorũ silua eminus è ponte intuentibus suauiter arridebat: quibus è floribus coniecturam facias, quàm clementes hiemes illa Hispaniæ ora sentiat. Iam ergo constat, non alias modò ob caussas Iridem spei signũ meritò haberi, sed ob eam quòd hic flos magna formarũ varietate diffusus spem videatur ostẽdere copiosam.Quamobrẽ conuenientissimũ rationi,vt hoc symbolũ eius arma insigniret,cui spes diuinitùs confirmata fuisset, fore aliquando, vt eius posteritas insigni præ ceteris felicitate frueretur. Iapetus ergo qua ratione Francus fuit nuncupatus, eadẽ ratione spei signũ sibi sumpsit; & illud quidẽ in vno scuto triplex pinxit,tum quo triplex spes,quæ duorũ quoq. fratrũ portiones pollicebatur,indicaretur; tũ quo solida spei perfectio ternario,quem modò explicaui,intelligeretur cõtineri. Quamuis itaq. hæc per se satis manifesta sunt,quia tamẽ nihil ęquè pręcipuũ veritas habet,quàm quòd per omnia sibi ad amussim consentiat, nolo hîc omittere pulcerrimã quãdam vocis Europæ & triũ liliorũ concordiam. Neq. enim hæc cum Franci magis quàm cum Europæ nomenclatura quadrare cernentur, si rectè quidem hæc de prima Ianigenarũ siue Cimmeriorum lingua examinetur. Habet Iris spei signũ, & eius quidẽ firmæ & Dei iureiurando nixæ. Habet & Europæ vocabulũ spei excellentiam cõpositione sua cõprehensam. Quis ergo non admiretur hanc nominis & symboli conuenientiã, si diligenter expẽdat quid Iapeto fuerit promissum, & quid nomine eo,quo portio eius denotatur,sit expressum? Aliàs crebrò monui,non vnam Cimbricarũ vocũ rationẽ frequenter inueniri; sed eas sic non rarò cõponi,vt ex eisdem litteris aliud & aliud, ad rei significatæ proprietates spectans, intelligatur. In harum numero est Europ, à qua voce Græci & Latini Europæ nomen acceperunt. Primùm enim sic pronuntiari potest,vt magna & excellens hominum turba significetur,quam Deus per Nochũ Iapeto videtur polliceri. Quàm verò Iani posteritas prętantissimorum hominũ numero semper abundarit & hactenus abundet,neminem, qui historiæ modò cõmunis & ad omnes diuulgatæ nõ sit imperitus, latêre potest. At quoniam in Beccaselanis hac de re scripsisse memini,hoc loco diutiùs in eadem non mora-

Iridis non bulbosæ genera.

Francorũ lilia in quo Iridis genere sint.

Europa & trium liliorũ concordia.

Europa notatio.

morabor;sed ad eam transibo notationē quæ ad propositam nobis spei tesseram propius spectat. Ea ergo seruata pronūtiatione qua Hop spem designat, idem erit Europ quod excellens spes omnium eorum quæ per E denotantur. Quàm autem varia E designet, Hermathena nostra tradit, quæ omnia tamen eadem ratione vnionis comprehendūtur. Primùm enim & ante omnia E vnum significat, ac deinde ea quæ primùm ab vno manare intelliguntur. Hinc igitur E pro iureiurando ponitur, quod sic cum vno est coniunctū, vt nullo modo queat diuelli. Omne enim iusiurandum Vni innititur, adeò vt ipsum vnum per seipsum iuret, atque nisi vni iuramenta omnia innitantur, iuramenta dici nec debent nec possunt; eo quòd ad vnionem duorum vel plurium nequeant pertinere. Eo enim iuramus, vt alterum eiusdem nobiscum reddamus sententiæ, eamq. doceamus cum ipso Vno, à quo Verum numquam separatur, conuenire. Hanc ergo notationem sequentes, Europ sic interpretabimur, vt excellens iurisiurandi spes ac fiducia dicatur. quæ propriè illius est, cui excellens promissio iureiurādo est sancita. Quicquid autem Deus pollicetur, id ab ipso Vno proficiscitur, & ipsi Vni indiuidua societate semper vnitum est; atque idcirco vero iureiurando, quod per vnū fit, confirmatur. Inter cetera igitur Dei promissa illud primum meritò locū sibi vindicat, quo recepit fore, vt caput serpētis à semine mulieris conculcaretur; qua via & ratione legitimo connubio hominum communitas cum sponso suo, quem reliquerat, rursus coniungeretur. Huius autem promissionis spes & fiducia vt ad omnes æquè homines atque ad Ianigenas spectat, ita quodam modo ad Europæos magis quàm ad ceteros spectat; propterea quòd Deus priùs voluerit populū suum electum & à Semo genus ducentem Ianigenis subiici quàm magnum illud promissum expleretur. Adde quòd sceptro à Semigenis electis ablato, & Chami filiis Ianigenarum imperio subiectis, mox religio in Europam sedē suam esset translatura: adeò vt spes hæc omnium gentium communis, præcipuo tamen iure quodam ad eos pertineret, qui imperio eorū ad quos promissio spectaret, eo ipso tempore quo expleretur, essent potituri. Gaudeat ergo hoc suo nomine Europa, quo spes hæc tam eximia denotatur; & annitatur omnibus viribus, vt honores sibi à Deo contributos perpetua possessione tueatur; nec committat, vt primaria Christianæ religionis sedes aliò transferatur. Cum his insigniter conuenit oraculum illud à Virgilio de Ara Maxima ab Hercule Romæ constituta commemoratum:

E, Cimbricæ vocis variæ significationes.

Iusiurandum vni innititur.

Ara maxima Romæ à Nocho cōstituta.

Hanc aram luco statuit, quæ Maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ Maxima semper.

Herculis nomine Nochum frequenter accipiendum esse tum alibi, tum in Indoscythicis tradidi. Quomodo verò & quando Nochus aram Maximā Romæ erexit? Tum nempe, cùm Iapeto hanc religionis sedem latè inde sese per totū orbem sparsuræ promisit. Et quia diuino instinctu monebatur, illic olim hanc promissionem completum iri, ipsemet vltimum sibi domicilium Latium delegit, hinc Iani filij sui præsentia, hinc promissi fiducia extremam suam senectam solaturus; cuius rei memoriam apud idoneos testes inuenies, si illud quidem antè cognoscas, Nochum à Cimmeriis Saturnum propter seminis excellentiam vocari solere. Si quisquam enim vmquam variis honorum titulis, certè Nochus vel maximè fuit decorandus. Quamobrem vel ob hanc promissionem, factam illam quidem toti generi mortalium, sed tamen ad Ianigenas peculiari quodam modo pertinentē, vel ob alteram illam quam patris consecratio verbis à Spiritu sancto præeunte conceptis exposita continebat, Iapeti portio Europa meritò nuncupatur, id est, præstans quædam iurisiurandi spes, siue excellentissima fiducia concepta de promissione à Deo, cuius verba iurisiurandi vim habent, Nocho inspirata.

Nochus cur sibi Latium sedem sumpserit.

Nochus Saturnus dictus fuit.

Europa Iapeti portio.

Quòd si Europam interpretemur iuxta significationem ipsius E; qua legitimum connubium denotat, excellens connubij spes erit; quæ non est distincta à primæ promissionis fiducia. Quoniam verò per connubium Deo vnimur, vnionis etiam spem Europa denotabit. Verùm ante omnia hæc vocula E ipsum Vnū notat, è quo reliquæ significationes analogica quadam consecutione dependent, atque hinc efficitur, vt Europæ nomine excellens spes ad Vnum tendens intelligatur, citra quam nemo mortalium ad solidum gaudium potest peruenire. Hoc est nimirum illud Vnum quod ipsa Veritas dixit esse necessarium, sententia breui illa quidem verborum contextu comprehēsa, attamen omnes totius vitæ rationes hac exigua colligens summa. Quamobrem inter cetera Germani

mani Europæ hæredes perpetuò portionis ſuæ nomenclatura monentur, vt præ ceteris omnibus ingenti fiducia & firmiſſima ſpe ad ipſum Vnum ferantur,ſciantque,non tam ſperandam eſſe terræ poſſeſſionem ampliorem,quàm ipſum ipſius Vnius fructum ſempiternum. Hic igitur ſummus rerum ſperandarum apex eſt,hæc extrema omnis fiduciæ humanę meta,ad quam priora illa tendunt;promiſſum nimirum iureiurando diuino firmatum,& verum connubium inde conſecutum;quorum vtrumq. eadem vocula Cimmeriis denotatur. Vide quò nos Europæ nomen vocet, vide non aliud eo commoneri quàm illud ipſum quod Deus Marthæ reſpondit,vt nimirū non multis occupemur,verùm ad vnum illud,quod ſolum neceſſarium eſt,magna ſpe feramur. Quando itaq. hæc ſpes tota cæleſtis eſt,& ad cælum rectà contendit,eo conueniētiſſimè flore denotabitur, qui & ipſe cæleſtes colores imitatur,& inde nomen ſortitus eſt. Nunc itaque clarè cernimus qua de cauſſa Iapetus & Franci nomen,& liliorum cæleſtiū inſignia accepit,eadem deſtinatam ei portionē Europæ nomenclatura indigetatam fuiſſe. Miror ſi quis tam ſenſu omni careat, vt pulcerrimam hanc rerū & ſymbolorum conſenſionē non admiretur, & non magis admiretur ſic linguā noſtram cum ſacris Moſis libris quadrare, vt inde videri poſſit vocum ſuarum rationes mutuari. Quis alius verè dici queat Francus quàm is quem Deus dilatat,& læta poſteritatis luxurie propagat? Cuius potiùs Europa ſit poſſeſſio quàm eius qui præſtantiſſima vnionis atque adeò ipſius vnius ſpe ſeſe erigere & ſuſtinere iuſſus eſt? Cui lilia cæleſtia cæleſtis ſpei ſigna conuenient, ſi non ei qui ſumma ſperat bonorum? Omnis autem hæc ſpes,quam Deus præcipuam eſſe voluit Ianigenarum, promiſſione tabernaculorum Semi nititur. Quæ autem fuerint tabernacula Semi quæ Iapetus erat habitaturus, D. Paullus Romanis exponit, dum dicit, Iſraëlitas adoptione Dei filios fuiſſe ad gloriam deſtinatos, teſtamento facto hæredes legem & promiſſa & ipſum tandem Chriſtum in carne accepiſſe. Hæc omnia in Semi erant tabernaculis,ad quæ,reiectis Iudæis propter incredulitatem, Ianigenæ ſunt admiſſi. Quid ni ergo Iapeti portionem ab excellenti ſpe nuncupatam eſſe dicamus,& nuncupatam quidem Europam ab eo cui Dei ſpiritus futuram hanc dictabat felicitatem? His rebus curſim magis quàm pro myſtica arcanorum latitudine in ipſis comprehenſa explicatis,atque eò deductis,vt lilia Iapeti & communia poſterorum omnium inſignia videantur;reliquum eſt vt aperiam quid cauſſæ fuerit,cur non omnes æquè Ianigenæ atque vna Cimmeriorū pars ea in ſcutis ſuis pingēda curarit. Non opus eſt longo hîc orationis ductu,cùm eadē quæſtio de Francorum quoq. nomine in vna gente dumtaxat vſurpata queat moueri. Variæ nomenclaturis,quibus nationes & populi diſtinguuntur,olim cauſſæ fuerūt,quarum eæ præſtantiſſimæ mihi ſemper viſæ ſunt,quę res nobis cōmemoratu digniſſimas ex vltima vſq. humani generis antiquitate repræſentarent. Quàuis igitur omnes Iapeti poſteri ab vno Iapeto deſcenderēt,non omnes tamē ab Iapeto nomē ſibi ducere debuerūt, ſi vellēt quidem vllo nominū diſcrimine diſtingui,pro eo ac oportebat,& nominū ratio,quæ diſcernēdi cauſſa gentibus ceteriſq. rebus induntur,poſtulabat. Alij igitur ab Iapeto,alij à propinquioribus parentibus,vt Cimmerij & Aſcanij & infiniti alij nomina duxerūt;& rurſus qui ab Iapeto,in vno Iapeto varias diuerſorum nominū cauſſas videntes,non paruam ſibi inter ſe fecerunt diſtinctionē. Alij enim ab Iapeti gaudio,vt Iapyges primi Italiæ incolæ;alij ab eius perpetuo diſcurſu,Ianigenæ;alij ab eius ſapientia,Sacæ;alij à ſacrificiis ab Iapeto ad ſuam & ſuorum cuſtodiam frequentatis,Thuſci; & iidem ab eximia in eo veritatis contemplatione,Hetruſci;quæ nomina ob indiuiduam rerum ſocietatem eidem genti contributa. Alij Gallorum ſibi nomē ſumpſerunt ex eo quòd Iapetus cum ceteris ſemper omnibus,tū Deo maximè ac patri ſtuduerit placere. Et,ne prolixi ſimus, cùm alij ab aliis dotibus in eodem parēte illuſtribus nomina duxerint,Franci à lata palmitum propagatione Iapeto promiſſa,vt antè docuimus,ſunt nuncupati. Quod cùm ita ſit,æquum fuit,vt ea ſibi ſumerent inſignia quæ eidem nomini ſignificandi poteſtate reſponderēt:non illa quidem quaſi ſibi iure quopiam præcipua,ſed quò ipſi ſicut nomine, ita inſignibus omnes commonefacerēt,eam omnibus fortiter ſpem concipiendam eſſe quę diuino iureiurando fundata nos omnes in domū Semi,id eſt in regnum Semi poſteris ſingulari prærogatiua diuinitùs promiſſum atq. cōceſſum,deduceret;ac cæli & ipſius Vnius faceret hæredes,quò tota cōſecratio Iapeto facta referatur neceſſe eſt. Nam illud quod adiectū eſt, *Chanaan erit ſeruus eius*, vt à vulgo cognitam ſub imperio alterius ſeruitutem

Sperandarum rerum meta.

Liliorum inſignia cur Franci potiùs quàm reliqui Ianigenæ ſumpſerint.

Iapeti poſterorum varia nomēclatura

uitutem relatū veritatem suam tuetur, ita si altiùs examines, miros Ianigenis thesauros pollicetur, quos ex impiorum manibus raptos in sanctos vsus sint conuersuri. Sed de hoc alibi opportuniùs. Posthac itaq. non ægrè feramus, lilia ab vna gente vsurpari, cùm non sic vsurpētur quò propria eorum intelligantur; sed quòd proprium hoc ipsis à maioribus officium datum fuerit, vt quemadmodū nomine, ita insignibus omnes eius spei memores redderent, qua Iapetus à Deo erectus est ad illius regni possessionē exspectandā quod Semi posteris fuerat priùs addictum. Hæc autem spes tanto fuit excellentior quàm spes Semi, quanto ipsa cum Deo Vnio sempiterna vnioni ad aliquot dumtaxat sæcula duraturæ, ac deinde fœdo diuortio dissoluēdæ, qualis fuit Iudaicæ gentis, antecellit. Qua de caussa hæc regni æterni possessio per Christū ad Iapeti posteros transferenda optima cōpositionis ratione E-Vr-hop; & contractis duabus primis vocalibus in diphthongum, additaque terminatione Latinorum, Europa nuncupatur. quæ vox terræ portioni, Iano in tripartita illa totius orbis diuisione à patre tributæ, conuenit illa quidem, at non tam sui quàm eius hæreditatis consideratione, quæ de sempiterno Dei coniugio sperabatur. Quamuis enim Europæ nomen tertiæ terræ portioni Romani imperij ratione rectè tribuatur, infinito tamen rectiùs ob illius regni spem quod in Dei cōnubio & vnione consistens à Iudaica gente ad Europæos singulari quadam principatus prærogatiua translatum est, & hactenus à mille quingentis & eo amplius annis possidetur. Gaudeant itaque Franci tum nomine suo, tum insignibus nominis vim & notionē eximia tessera exprimentibus: sed sic gaudeant, vt non obliuiscantur, spem hanc communem esse omnium Ianigenarū, nec magis ad sese quàm ceteros pertinere, tametsi ex eorum ordinatione qui nomen & insignia dederunt ipsorum partes sint, vt ceteris hominibus omnibus certissimam regni celestis propagandi spem præferant, & perpetuo & nominis & liliorum monumento promissionis Iapeto factæ memoriam refricent atq. conseruent. Quòd si hæc bene ac diligenter, pro eo ac deberent, Franci expenderent & ruminarent, non possent non permoueri atq. vehementer incitari, vt ceteris Christianis ad religionem latiùs propagandam sese præberent antesignanos, quales se esse debere & nomine & insignibus profitentur. Vt bene Christianissimi cognomen cum Franci nomine & liliorum insignibus conuenit, ac diuino quodam instinctu inditum videtur, ita & eos qui hæc symbola & nomina à maioribus acceperunt pudere deberet, nos non modò Asiæ & Africæ possessione depulsos esse, sed optimam etiam Europæ partem amisisse. Sed quia huc me rerum series deduxit, vbi quicquid vèri dici potest conuitij loco haberetur, satius est calamum cohibere quàm mordaci veritatis aceto tenellas purpuratorum aures radendo odium accersere, & eos irritare crabrones qui voces sibi molestas frequenter per incisum iugulum cogunt redire. Pudeat, pudeat nos Francorum nominis, cùm illis includimur angustiis, vt non modò palmites nostros in aliorum fines extendere non possimus, sed nostris etiam terminis excludamur; videamusq́. Turcam in ipsa Europa imperij sui sedem collocasse, vel Francorū nomen & amplæ spei signa deponantur, vel qui ea vsurpant tales se in Christiana religione propaganda præbeant, quales de titulis suis volunt videri. Verùm & hæc & his affinia Satyras magis quàm antiquitatum commentarios decebunt; quæ si Iuuenalis quisquam vel eminus per transennam videat, mox exclamet: *Vltra Sauromatas fugere hinc lubet & Garamantes.* Nos potiùs fausto omine Francica nostra claudamus, & quæ bonis auspiciis cœpta sunt, ea feliciore exitu coronemus. Dedi modò aliquot numismata, quibus ostendi & lilio spem denotari, & lilij formam non cum Iunonio flore, sed cum Iride cōuenire: nunc addam corollarij loco nummum longè elegantissimum qui non clarissimam tantùm cælestis lilij effigiem excusam, sed insignem etiam continet exhortationem, vt magna fiducia Orientem inuadamus, si modò quæ alij ad hunc finem proposita sunt reip. Christianæ applicemus. *Hoc corollarium desideratur.*

FINIS.

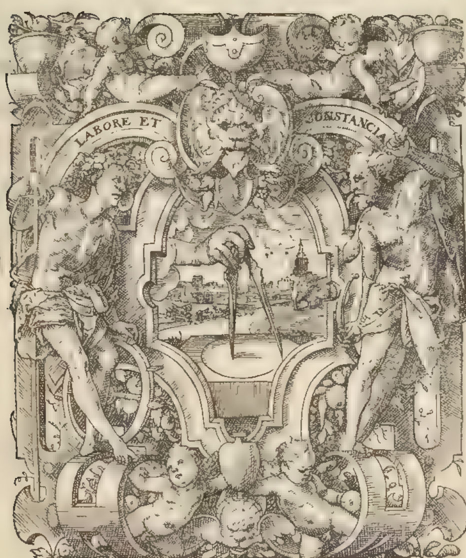
Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

HISPANICA

IOANNIS GOROPII

BECANI.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.

cIↄ. Iↄ. LXXX.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœnà confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

ORNATISSIMO
DOCTISSIMOQ. VIRO
CORN. PRVNIO,

Christophorus Plantinus S.

ENIVNT AD TE, vir clarissime, Hispanica Ioan. Goropij Becani illius cuius viui amicitiam cum fide coluisti, & mortui memoriam sanctè custodis. Meritò ad te non solùm quia ad amicissimum: sed etiam quia, si quis alius in hac vrbe, veterem antiquámque doctrinam sequeris & amas. Cuius generis, quod te non fugit, cùm omnes Becani libri sint: tum iste egregios & non promptos thesauros complexus est reconditæ antiquitatis. Itaque habe, vir prudentissime, hoc munus per me, & non à me. cuius tamen aliqua gratia iure mea, quia hæc opera testificor non commodi mei caussa vulgari, sed reip. & posteritatis. Cui sæpius tractata hæc scripta (non enim inspicere satis est) plus vtilitatis allatura scio, quàm splendidos & superbos labores multorum. Vale. Antuerpiæ XIIII. Kal. Septemb. cIɔ. Iɔ. LXXX.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HISPANICA.

AB, Abba. i. pater. 12,32
Ac. 26
Acam vrbs. 76
Acanthus. 96
Ἄκος. 26
Ada. 19
Adam. 13
Adama dicitur terra. 13
Adonis cur apri dente fingatur occisus. 110
Aegypti reges Busirides multi. 88
Aegypti reges Pharaones multi. 88
Aegyptiorum secunda festiuitas in Busiride vrbe cur soleat celebrari. 87, & seq.
Aegyptias voces dicunt esse, voces ex Mosis libris non intellectas, Rabbini. 80
Aëla vrbs. 76,78
Aelurus. 41
Aetas prima, Barbarismus; secūda, Scythismus. 10
Africam principio habitarunt Chami posteri. 34
Agenor vocatus Nochus. 63
Ago, is. 29
Ailat Græci malè pro Elut verterunt. 78
Ain Hebraicæ litteræ vera pronuntiatio. 5
Al 66
Alb, Alben. 14,66
Alba 13,66
Albania vnde dicta. &c. 13, & seq.
Albania alit canes generosos. 15
Albaniæ fertilitas & indoles. 15
Albaniæ limites. 15
Albaniæ opida à Tubal condita. 15,16,17.
Albanus fl. 15
Albani qua via in Iberiam penetrarint. 20
Albanorum militia. 15
Albion. 13
Alp. 13,66
Alpes. 13
Ἅλμη. 81
Alphabetorum duo genera, quorum vtrunque precationem cōtinet. 10
Alyba. 66
Alyzones. 66
Amalecitæ vbi habitarint. 100

A.

Amanus mons arborum fertilis. 65. terminus Asiæ minoris, & terminus habitationis filiornm Iapeti. 36,40
Amarus, a, um. 91
Ana fl. 54
Annius Historiographus. 2,4,6, & seq.
Antipater Tarsensis Philosophus. 64
Antiquarij. 12
Antiquitatis seruandæ studium laudatur. 12,15
Antiquus dierum, dictus Deus pater apud Daniëlem. 12,60.
Aprilis mensis. 111
Aqua. 26
Ar. 62
Arabicus sinus. 76. quare vocetur mare rubrum. 76
Arar fl. 62,69
Ararat montes. 7
Aratus Cilix, poëta, astronomus. 65
Arc. 45
Arca, æ. 45
Arca Noe. 45, vbi quieuerit. 7, & seq. eius monumenta. 46, & seq.
Arcadia regio. 45, 55. equis alendis idonea. 47
Arcas vnde dictus. 45, & seq.
Arcas Nochus dictus. 45,46
Arcas artium omnium, hominum vitæ necessariarum inuentor. 45
Arcades antiquissimi omnium hominum. 47, & seq. ante Lunam cur fuisse dicantur. 47
Arceo, es, ere. 45
Archedemus Tarsensis Philosophus. 64
Arctos sidus. 46
Arg. 63
Arganthonius Tartessiorum rex. 70.
Argenteus mons. 73
Argenti fodinæ maximæ circa nouam Carthaginem. 73
Argiui vnde dicti. 63
Argiui à Tarso in Peloponneso conditi. 63
Argos, Hippicū quare dictum. 63
Ariani pop. 19
Armeniæ montes. 7
Arsinoe vrbs, Bagal-stephon appellata. 90
Art. i. terra. 62,69
Artemidorus Tarsensis, Grammaticus nobilis. 65
Artium vitæ hominum necessariarum inuentor Arcas. 45
Arx arcis. 45
Ascalon. 76
Ascania duplex. 38,39,41
Ascanius Gomeri filius in Phrygia habitauit, &c. 38,39
Ascanius fl. 41
Ascanij memoria apud Mysos. 41
Ascanij dicti Teutones, &c. 26
Asclepiades Mirlianus. 1
Asiongaber vocis pronunciatio & scriptura. 77. eius interpretatio. 77,103,104. quis locus sit, &c. 74,75,82.
Asphaltites lacus. 81
Ate vnde dicta, &c. 13,39
Athenæus Cilix, Philosophus. 65
Athenodorus Cananita, præceptor Cæsaris. 64
Athenodorus Cordylon, cum M. Catone vixit, &c. 64
Atlas vnde dictus. 106, & seq.
Atlas & Hesperus fratres, Iapeti nepotes. 109,116
Atlas & Phorcys, idem. 115, & sequent.
Atlas dictus Tarses. 53,106
Atlas insignis astrologus, 107,108 111. cur cælum sustinere dictus, 107,112. Herculem astronomiam docuit. 30
Atlas inuentor Sphæræ artificialis. 108
Atlas nauigandi peritia præstantissimus. 106, et seq. 111, et seq.
Atlas omniū rerum sapiens. 106, & seq. 111, & seq.
Atlas filiabus suis Hyadum & Pleiadum nomina ab astris, non astris à filiarum nomenclatura posuit. 111.
Atlantis vxor Hesperis, & filiæ Hesperides. 109
Atlantis laudes. 106. & seq.
Atlantica, insula. 109
Atlanticus Oceanus. 109
Atlanticus orbis. 112, & seq.
Atlantici orbis & Hispaniæ duo primi conditores Elyssus & Tarses. 116, & seq. De Atlantico orbe veterum sententiæ & testi-

testimonia, 114, *& sequen.*
Atlantides, Atlantis filiæ, dictæ Hesperides, &c. 30
Attica vnde dicta, &c. 43
Atys appellatus Elyssus. 39
Au, Ou, Aut, Out, *i, antiquus*, 11, 12, 32
Auaris vnde dicta. 88
Auaris eadem quæ Bubastis. 88
Aurora vnde dicta. 32
Aurum Obryzum, aurum Opher, & aurum Perueim, pro eodem dicuntur, nempe pro auro puro puto. 112, 113
Auri feracissima est Hispania. 71, *& sequent.*
Auft, *i. antiquissimus.* 32
Auft, *i. oriens.* 32
Auft-tyt. 32
Austria, Austrasia, Austrycia. 32
Axes duo Sphæræ artificialis. 107
Αὔως. 32
Azotus vrbs. 76

B.

B & V consonans cognatæ potestatis litteræ. 24
Babel turris vnde dicta. 8. *eius origo. ibid. & seq.*
Babelen. 8
Bacchus dictus Nochus. 7, 45, 50
Bactriani. 19
Baet. 27
Bætica regio, est Regnum Tarsis in sacris literis, 70. *eius felicitas.* 71. *& sequent.*
Bætis fl. vnde dictus. 27
Bætis fl. dictus Tartessus. 68
Bæturia. 71
Bætus, sextus apud Pseudoberosum Hispaniæ rex. 27
Bagal stephon post Arsinoë appellata. 84, 90
Baiæ. 59
Baien. 59
Baianus sinus, vetusta Cimmeriorum sedes. 59
Baldus mons. 20, 23
Balsamum. 113
Ban. 14
Barbarismus, prima ætas. 10
Bet. i. panis. 9
Bed, *Bet.* 77
Bedunenses pop. 54
Beelsephon. 84
Begug, Begupg. 19
Behal. 34
Belba siue Belbes eadem quæ Elis. 91
Berenices coma in cælum lata. 108
Berg. *i abscondo.* 67, 81
Berg *i. mons.* 54, 67, 81
Berg. *id est, mons in ciuitatibus nominandis frequenter vsurpatur, &c.* 54, 67
Bergen opidum. 67
Bergo. 67
Bergones. 54
Bergomum op. in Italia. 67
Bergusa. 54
Berosus quis fuerit, & quando vixerit. 1
Berosi libris fides abrogatur. 1
Berosus tres tantùm, Pseudoberosus quinque libros scripsit. 2, *& sequent.*
Beroso Pseudoberosus pugnantia dicit, 2, *& sequent.*
Betogabri. 77
Bies. 78
Bondona. 20
Born. 102
Bresilianum lignum. 113
Bria. 24
Brica pro Briga apud Plin. 25
Briga. 24
Briga vocula terminantur multa opidorum nomina in Hispania. 24
Briga, quartus Hispanorum rex, apud Pseudoberosum. 24, 25
Brigant pro publico grassatore abusiuè accipitur. 55
Brigantes. 55
Brigantium diuersis Europæ ciuitatibus nomen impositum. 55
Brigata. 25
Bubastus siue Bubastis vrbs. 88. *eadem quæ Auaris. ibid.*
Bui. 79
Bura quid significet. 55
Bura ciuitas in inferiori Germania, item in Arcadia & in Hispania. 55
Bus. 79
Busiris vnde dicatur. 87, 88
Busiris primus is rex fuit appellatus, qui Iosephum Ægypto præfecit. 87, 88. *eo nomine multi reges in Ægypto fuerunt vocati.* 88
Busiris cur hospites mactare fingatur, &c. 87
Busiris ciuitas eadem quæ Ragamassa, ædificata ab Israëlitis. 87, 88

C.

C littera symbolica significatio. 116
C & G litterarum affinitas & permutatio. 25
Cades duplex. 101, *& sequent.*
Cades in Galilæa, Cedes dicitur. 101
Cades-Barne. 101
Cades-Stin. 101
Cadmus dictus Iapetus. 63
Cadytis vrbs. 101
Cælum vnde dictum. 25
Caladunum. 54
Caieta. 67
Caius, Caia. 17, 18
Calcaneus terrenæ tarditatis symbolum. 69
Callirhoë. 118
Callisto. 45
Canis vnde dictus. 118
Canis, cuius rei symbolum præ se ferat. 117
Canis & Regis laudati officia. 118
Canes generosos alit Albania. 15
Capo. i. promontorium. 67
Car Elyssi filius, Lydi germanus frater, &c. 39, 40, *& seq.* 44 *quam sedem occupauerit,* 39, *& seq. delubrum erexit Ioui Cario,* 40 *eius monumēta apud Megarenses.* 44
Carbaschara. 96
Cardis. 48
Cares vnde nomen habeant, & à quo conditi. 39
Cares & Lycij non ex Europa in Asiam, sed ex Asia in Europam venerunt. 40
Cares, Lydi, Licij & Mysi se fratres quondam dicebant. 39, 40
Carius Iupiter. 39, 40. *ei templū à quo & cur dedicatum.* 40
Carmani pop. 19
Carmania regio vuas profert maximas. 101
Carmelus mons. 76
Carteia. 70
Carus, a, um. 39
Casium, Casius mons. 6, 77, 101
Casij Iouis templum. 77
Casos insula. 76
Cassiterides insulæ. 73
Castra concupiscentiæ. 103
Caucasus mons. 7
Cerua nutrix Habidis regis Tartessiacorum. 117, 118
Cedes in Galilæa, dicta Cades. 101
Cenæi pop. 100
Ceres Thesmophoros dicta. 45
Ceteim olim dicta Cyprus. 74
Cetij pop. 43, 65
Cetim Iouis filius, Elyssi frater, Cetiorum in Cypro conditor. 43, 66, 67
Cetis regio vnde dicta. 36, 65
Cetium in Sicilia, & Cetium in Cypro. 65
Chabriæ castra. 77
Chaibal Albaniæ op. 16
Chami posteri principio Africam habitarunt. 34
χαράττω. 89
χάραξ. 77, 89
Charax Sesostris. 77
Charites. 26
Chaua. 13, 17
Chebron vrbs. 103
China siue Sina pop. Indiæ. 94

Choreb

Choreb mons. 93,94
Chorma. 103
Chrysaor quis, & vnde dictus, 27, & sequent. 118
Chrysippus Cilix. 65
Chrysoplisia. 72
Cilix vnde dictus, &c. 63. cur sic dictus Tarses. ibid.
Cilices quidam ad Troiam habitarunt, & illic Thebas condiderunt. 66
Cilices ciues, præstantes Philosophi, &c. 65
Cilices piratæ nobilissimi. 63, & sequent.
Cilicum in Romanos insignis contumelia. 64
Cilicum potentia. 65
Cilicia Troiana siue Elæatica. 66
Cilicia primum à Tarso occupata. 63
Cimbris vernacula sunt nomina propria à Mose enumerata, &c. 13
Cimbrorum & Phrygum sermo idem est. 9
Cimbricus sermo primus & vetustissimus. 10. olim in Hispania, Gallia, Britannia, & Thracia fuit. 54. eius artificium. 10. eo vsus est primus conditor Troianæ arcis, &c. 67. Cimbricis verbis vsus est Moses in inauguratione Iosephi. 9
Citium siue Cittium. 65
Classi instruendæ necessaria. 36
Climax. 48
Climmen. 48
Clymenus vnde dictus. 48
Clymenus dictus Elyssus. 48
Con. 118
Con pro cane, Phrygia vox. 118
Condimentum optimum fames. 31
Coning. 118
Conon astrologus Berenices comam in cælum intulit. 108
Corinthus. 61
Cortinæ. 71
Cuniculorum in Turdetania copia, & venandi ratio. 71
Cur. 42,116
Curatus vnde dictus. 116
Curetes vnde dicti. 42,116
Curetes primi Tartessiacæ regionis cultores. 116
Curetes reuera fuerunt Elyssus & Tarses. 117
Cydnus Tarsi fl. 65
κυνὸς, κύων. 118
Cypselus. 46
Cypseli arca in templo Iunonis Olympiæ consecrata. 46
Cypselidæ. 46
Cyrus rex Persarum cur à cane educatus feratur. 117
Cyrus fl. 26

D.

Dadanim. 36
Dam. 83
Dap. 91
Daphca. 91,96
Deabus, septimus Pseudoberosi in Hispania rex. 27
Deeg. 26
Deli mercatus celebritas. 65
Dertusa, Dertusani 54
Deus vnde dictus. 60
Deus qua ratione nomen ab æterno habere, & qua carere nomine, dici possit. 60
Dien. 40,60
Digamma Æolicū in aspirationem frequenter transit. 30
Diodorus Tarsensis, Grammaticus nobilis. 65
Diodorus Tryphon ab Antiocho Demetrij filio obsessus sibi mortem consciuit. 65
Diogenes Tarsensis, philosophus, & Tragoediæ scriptor. 65
Dionysides Tarsensis, Tragoediæ scriptor. 65
Διὸς. 60
Dolitana vallis. 54
Dozen. 96
Dorius fl. 54
Druis. 29
Dun, i. collis, in Hispaniæ ciuitatibus nominandis frequenter vsurpatur. 54
Duennas op. 54
δύνη. 53

E.

E siue Ee. 35,37,38,83
Ebur. i. vicinus iureiurando adstrictus, 55. vox variis populis vsitata, ibid.
Ebura op. in Hispania. 55
Eburacum op. in Britannia. 55
Eburodunum op. Caturig. in Italia. 55
Eburones pop. apud Belgas. 55
Eburum op. Quadorum in Germania, 55
Ecregma. 77
Edam op. Hollandiæ. 83
Edom dictus Esau. 75
Edom regio. 75
Ee. 35,37,83,84
Eel. 37,96
Ei. 23,35
Eic. 96
ἔικω. 29
εἶδος. 23
Eigen. 23
Eilant. 23
Eiuer, Eiber. 23
El. 37
Elaniticus sinus. 93
Eldana op. 54
Eldun op. 54
Elæa ad Cairum. 66
Elæa Cypri. 66
Elæaticus sinus. 66
Elæatica Cilicia. 65,66
Elana vrbs. 78
Eleusa insula in Ionia Attica, dicta Eli domus, &c. 43,44,45
Eleusis. 45
Elim op. 91,96
Elus, eadem quæ Belba siue Belbis. 91
Elis in Peloponeso & regionem & vrbem notat. 91
Elis Olympico certamine olim nobilissima. 45
Elis, Elyssa, siue Elusa, eiusdem hominis nomen. 37
Ellotia Minerua. 61
Elus frequenter dicitur Elyssus. 45,48,53.
Elus, Elusa, Elut, eadem ciuitas. 78,83,92,104.
Elut & Asiongaber vicina loca sunt in littore maris Mediterranei. 82
Elysa, 36, 37, & seq. nomen variè à variis corruptum. 37
Elysa, Elyssa, Elysus, Elyssus, idem est nomen. 36
Elysij campi vnde dicti. 57, & seq. vbi à veteribus collocati, &c. 57,58,59.
Elyssibona & in Lusitania & Peloponneso inuenitur. 50. vide reliqua in Olyssipona.
Elysson fl. & op. in Arcadia. 45, 49.
Elysus siue Elyssus, Elysa siue Elyssa, &c. vnde dictus & quid significet. 36, 37, 53. idem qui Olysses siue Vlysses Homericus, 52. eius nomine nihil nobilius apud Iones ante Homeri ætatē fuit, 36, & seq.
Elyssus è vera historia petitus; Vlysses verò Homericus totus figmentum est. 51,52
Elyssus frequenter Elus dumtaxat vocatur. 53
Elyssus Ionis maximus natu filius, frater Tarsi, nepos Iapeti, Nochi pronepos. 35,38,47,56, 108. eius filij, Lydus, Car, Lycus & Mysus, 40, & seq.
Elyssus & Tarsus duo primi conditores Atlantici orbis & Hispaniæ. 35,61,68, & seq. 116.
Elyssus quas gentes condiderit, & quæ loca primum habitauerit. 38,50.
Elyssus diligenter Ægyptū & vicina loca inuestigauit. 84. eius nauigationes & peregrinationes. 43, & seq. 48, & seq. 52.

Elyssus dictus Atys, 39, dictus Clymenus, 48, & Hesperus, 53, & Pelops, 48, & Phoroneus, 44. potuit & vocari Oceanus. 108
ἕως. 32
ἠώς. 33
Equæ vento concipientes. 50
Equorum in Lusitania & Gallecia fecunditas atq. pernicitas. 50
Equorum nobilium stirpem è Peloponneso in Lusitaniam venisse. 50
ἦρ. 29
Erythra rex Persarum. 78
Erythræum mare vbi transgressi sint Israëlitæ. 90
Esau dictus Edom. 75
ἐσθής. 84
Etam vnde dicatur. 84
Etã solitudo quæ sit. 83, 84, 89, 96
Eua. 13
Europam totam principio Iapeti posteri habitarunt. 34
Euryale vna Gorgonum. 115
Eurynome. 26

F.

Fatum. 84
Fer. 30
Fex, fecis. 63
Fircus prius dictus Hircus. 30
Fœnicularius mons. 20
Foder. 30
Folium. 19, 38
Fordeum prius dictum Hordeum. 30.
Franciscus Tarapha Historiographus, 4, & seq. 6, & seq.
Fur. 38

G.

Ga. 19
Gaber. 77
Gabriæ castra. 103, 104
Gadaris. 76
Gai. 17
γάια. i. terra. 17
Gaiacum lignum. 113
Gaibal. 17
Gaius & Gaia. 17. & sequent.
Gant. 55
Gargoris vnde dictus. 117
Gargoris primus rex Tartessiorũ. 117.
Gasterot. 103
Gaza vrbs. 76
Gazæorum portus. 76
Gebrona. 103
Gedeon vbi & circa quæ loca Madianitas vicerit. 92
Genesis liber. 6, & sequent.
Gera. 27
Germani à Thogarma nomen accepisse videntur. 25
Gerra. 77
Geryon, quis, & vnde dictus. 118
Geryon octauus Pseudoberoso Hispaniæ rex. 28
Gessen Ægypti regio. 85, 86
Gewest. 31
Gommeri. 8
Gon. 115
Goor. 44
Gorgones vnde dictæ. 115
Gorgones tres, & earum nominum interpretatio. 115
Gorgones insulæ. 28
Goropius vnde dictus. 44
Ghoda vnde dicta. 19
Ghoda mater Iubalis. 19
Gigas mons. 67
Gijg. 19
Gracht. 77
Græa. 44
Graft. 89
Graia. 44
Graij. 44
γράφω. 89
Gratiæ. 26
Grauen. 89
γραῦς. 44
Gug, siue Gijg. 19

H.

Habis alter Tartessiacorum rex, & eius nomenclaturæ ratio. 117
Habito. 39
Har. 26
D. Hadriani sacellum & antrum. 56
Hag. 26
Hailã Latini malè pro Elut verterunt. 78
Hal. 37
Hallys fl. 66
Harpagus Medorum dux. 70
Hat. 43, 106
Hau, Hauwen. 12, 39
Hebræorum non sermo tantùm, sed & literarum pronunciatio deprauata. 62, 102
Hebræorum radices, primæ voces sunt, nec in alias caussas possunt dissolui ab ipsorum Grãmaticis. 9, earundem radicum rationes è primo sermone, qui est Teutonicus, petendæ sunt, &c. 13, 80.
Hebraicum sermonem non esse primum, &c. 9
Hebrona. 103
Hecht. 63
Heer. 88
Heet, siue Heit. 116
Heim. 112
Helim siue Elim op. 91, 96
Hellem. 67
Hemel. 67
Hercules vnde dictus. 48
Hercules appellatus Nochus. 48
Hercules Astronomiam ab Atlante edoctus, &c. sphæram cælestem humeris sustinuisse dicitur. 30
Hercules cur Geryonẽ occidisse, & eius boues abegisse feratur. 118.
Hermiones. 29
Heros. 57
Heroum ciuitas. 83, 89
Herus. 88
Hesperus. 28, 30, & sequent.
Hesperus & Atlas fratres. 30, 109 116
Hesperus vocatus Elyssus. 53, & Hodyseus. 109
Hesperus Veneris stella quãdo dicatur. 32
Hesperia propriè Hispania vocatur, &c. 32, 33, 53
Hesperia cur Pania dicta. 56
Hesperiæ & Peloponnesi similitudo. 56
Hesperides Atlantis filiæ. 109, & sequent. à Busiride raptæ, ab Hercule liberatæ. 30
Hesperides insulæ. 109, & seq.
Hesperis Atlãtis vxor dicta. 109
Hesperium promontorium. 109
Hesperius Oceanus. 109
Hipa. 71
Hippicum, Argos. 63
Hippodamia. 60
Hircani pop. 19
Hircus. 30
Hix occidentem denotat. 55
Hispalis vnde nomen habeat. 34
Hispalus, nouus Hispaniæ rex apud Pseudoberosum, 28, 29, & sequent. 34.
Hispanus, decimus Hispaniæ rex apud Pseudoberosum, 1, 28, 29, & seq.
Hispani dicti Iberi. 21
Hispani antiqui Teutonica lingua vsi. 54
Hispanorum ficti reges. 1, 28, 29, & sequent.
Hispania vnde dicta, & quid designet. 55. quis ei nomen dederit, & eam Pani consecrarit. 56
Hispania instar insulæ clausa. 56 tota plena est metallorum fodinis. 71, & sequent.
Hispania propriè Hesperia vocatur. 33, 53
Hispania vnde Iberia appellata. 22, & sequent.
Hispaniæ primi conditores Elyssus & Tarsus fratres. 35, 61, 62, 116
Hispaniæ primus conditor falsò existimatur Tubal. 3
Hispaniæ deprædationes. 118
Hispania subacta, Romani eò seruos ad aurum effodiendum miserunt. 72
Historiographis quousque credendum. 1
Hodyseus vnde dictus, &c. 53

Hodyseus Hesperus vocatus. 109
Hodyseus quare dictus Elyssus. 57
Hoi. 63
Homerus natione Ion fuit. 51, quomodo conscripserit Odyssea, & vnde finxerit Vlyssem. 51, 58, nihil certi de rebus Hispanicis nouit. 59
Hor mons. 75, 103
Hordeum. 30
Huis. i. domus. 54
Huis. i. porta. 68
Huissier. i. portarius. 68
Hus. nepos Edom. 98
Hus regio. 98
Hyades. 110, & seq.

I.

Iabal. 19
Iamnea. 76
Ianus vnde dictus. 19, 49
Ianus est Iapetus. 24, 49
Iapetus dictus Ianus. 24, 49. dictus & Cadmus. 63
Iapetus Nochi filius, Ionis & Tubalis pater, Elyssi auus. 6, 47
Iapetus apud patrem Nochū manet. 8. fratribus Sem & Cham coloniam deducentibus, &c. 7, 8
Iapetus qua loca primùm post cataclysmum incoluerit. 8
Iapetus Ioni filio insulas dedit inhabitandas, &c. 35, 36
Iapeti posteri Europam totā principio habitarunt. 34
Iapeti filiorum duo genera. 19
Iauan nomen corruptū, 35, & seq.
Iauan pater Ionum. 35
Iber. 23
Iber qua ratione vocari possit Rhenus. 22
Iberes, Iberi dicti à Iosepho. 5
Iberi. 3, & sequent.
Iberi dicti Hispani. 21
Iberi Moschorum & Scytharum cognati. 19, 20
Iberi vbi conditi à Tubale. 5, 19
Iberi prius in Asia quàm in Hispania sedes fixerunt. 21
Iberi qui fuerint, & vbi habitarint tempore Vespasiani 3
Iberia Orient. vnde dicta 22, 23
Iberia vnde Hispania appellata. 22, & sequent.
Iberia à Tubalis posteris Albanis principio occupata 19, 20
Iberiæ situs. 20
Iberus fl. Hispaniæ. 22
Iberum nullum fuisse Tubalis filium, &c. 21
Idubeda mons 23
Idumæa vnde dicta & vbi sita. 75
Idumæa duplex. 98
Idumæi. 75, 98
Ienysus op. 101
Ietro sacerdos Madianita vbi habitarit, &c. 97
Ignis inuentor Phoroneus. 44
Ilex vnde dicta. 96
Ilex arbor, & eius natura. 94
Ilex fuit Rubus Moysis. 94, & sequent.
Ilissus fl. 43
Inachi & Iūs fabula. 44
Ingeuones. 29
Io. 18
Io. 44, Iūs & Inachi fabula. ibid.
Iob. 98
Iobal siue Iubal Albaniæ op. 18, & sequent.
Iolijt. 18
Ion vnde dictus. 35
Ion columbam Hebræis qua notatione significet. 35
Ion Iapeti filius. 47, 63
Ion dictus Cardis. 48
Ion insulas accepit à patre Iapeto, &c. 35, 36. quæ loca in Asia prius habitarit, quàm insulas occuparet. 36. fuit primus conditor Ioniæ. 35. eius filij è continenti paulatim in insulas commigrarunt, & ciuitates condiderunt. 43
Ion natione fuit Homerus. 51
Ionum pater Iauan. 35
Ioniæ primus conditor Ion, &c. 35
Ioniæ ciuitates nobilissimæ. 36
Iope vrbs. 76
Iordanis. 104
Iosephus veteres Historiographos diligenter excussit. 6, & seq.
Iou. 18
Ioubal siue Iubal op. 18
Ioueel. 18
Iouis. 18
Iouis nomen diuinius quàm Mercurij. 60
Ioui Cario templum cur dedicatū. 40
Is siue ijs. i. glacies. 39
Isauri vnde dicti. 39, conditi ab Elysso. 39
Isis. 87
Ismaëlitæ. 97
Israëlitæ vbi mare Erythræum transgressi sint. 90. de eorum profectione error vnde sit natus, 96
Israëlitarum in Ægypto seruitus, & inde egressus, è fabulis & veterum historiis illustrata. 87
Israëlitarum è Ragamessa desertum versus profectio. 89
Israëlitarum ex Etam retro ad oram maris rubri regressus. 96
Israëlitarum è Sinai profectio. 100 & sequent.
Israëlitarum è Cadesbarnea ad mediterraneum mare regressus. 101, & sequent.
Issue. i. exitus. 68
Issus Siciliæ in Syriam exitus, vnde nomen acceperit. 68
Isteuones. 29, 34
Isthmum perfodere, prohibitum oraculo. 83, 84
Istonium. 34
Italus, Italia. 68
Iterum. 29
Ithacensis fingitur Vlysses ab Homero. 51
Iu. 18
Iuba Mauritaniæ rex libros edidit. 1
Iubal op. 18
Iubal Lamechi filius, Tubalis frater. 19
Iubalda mons. 23
Iubalda, tertius apud Pseudoberosum Hispaniæ rex. 23
Iubeda mons. 23
Iucundus, a, um. 18
Iugt. 18
Iupiter, id est, voluptatis pater. 18
Iupiter Carius. 39
Iuuo, as, are. 18

K.

Kil siue Kiel. 63
Kypsel. 46

L.

Lant. 106
Latmius mons. 43
Laut siue Leut. 12
Lauter siue Leuter. 12
Leberides. 71
Leucas Petra in Epiro. 59
Ligni ex orbe Atlantico petiti elegantia, varietas, &c. 113
Lingua prima quæ fuerit, &c. 8, 9, 10, 80
Linguarum confusio, & eius ratio. 8
Lisbona vnde dicta. 49
Los. 36
Lost. 36
Lour. 41
Luc. i. fortunatus successus. 40
Luc, siue Lycus Elyssi filius Lyciorum conditor. 40
Lucht. 40
Lucifer quando Veneris stella dicatur. 32
Ludo, is, ere. 37, 38
Ludorum & deliciarum primi inuentores Lydi. 39
Luna humores omnes regit. 47
Luna quo tempore totius orbis imperium tenuerit. 47
Lunæ & Oceani coniugium. 47
Lupa vnde dicta. 117
Lupa Romuli nutrix. 117

Lusitani vnde dicti. 49
Lusitani equi. 50
Lusitania a Luso dicta. 49
Lusitania antiqua, & Portugallia hodierna non iisdem finibus terminantur. 54
Lusitaniæ & Peloponnesi idē conditor. 49
Lusi pop. in Peloponeso. 50
Lusius fl. 45
Lusius, siue Lusus, Bacchi comes. 45. *vide Lysus.*
Lusones pop. in Hispania. 50, 54.
Lusorum vicus. 45
Lust. 37, 38, 66
Lustra siue Lystra Isaurorum. 38, 49, *& sequent.*
Lusturia. 49, *& seq.*
Lusus, & Ludo apud Latinos vnde dicantur. 37
Lusus, siue Lyssus, siue Elyssus, Bacchi comes fuit, dum è Peloponeso in Latium proficisceretur. 50
Lusitaniæ & Vlyssibonæ conditor. 54. *Vide Lysus.*
Lux. 40
Lycaon quis & vnde dictus. 46
Lycaon potest dici Nochus. 46
λύκη, λύκος. 40
Lycij vnde dicti, &c. 40
Lycus Elyssi filius. 39, 40
Lycus dictus Pandion. 40
Lydi vnde dicti. 38, 39
Lydi, Cares, & Mysi, fratres dicti. 39, 40
Lydi, ludorum & deliciarū primi inuentores. 39
Lydiæ conditor Lydus. 39
Lydus, Elyssi filius. 39, 40. *vnde dictus* 39, 40
Lysa, & Lysus idem. 50
λῦσαι. 38
Lysias op. 38
Lysus, Lysius, Lysias, Lusus, Elyssus idem est. 37, 38, 45

M.

Madai. 21
Madeo, es, ere. 78
Madera insula. 28
Madianitæ vnde genus duxerint. 97
Madianitæ & Moabitæ vicini fuerunt. 97
Madianitæ vbi sint collocandi. 97
Madianitæ vbi victi à Gedeone. 92
Magdalum. 89
Magt. 89
Magus. 29
Mai. 78
Mane. *i. Moneo.* 33
Mane vnde dicatur. 33
Manetho Historiographus. 2
Mar. 91
Mara siue Maratha. 90, *& seq.*
Mare Magnum cur Suph appellatum. 79
Mare Mediterraneū, mare magnum aliquando vocatur. 81
Mare Palæstinorum. 81
Mare Rubrum cur appelletur sinus Arabicus. 78
Mare Rubrum pro mari Mediterraneo ponitur. 81, 82
Mare Solitudinis. 81
Margiana. 7
Margiani. 19
Mas. 85
Massa. 85
Masso, as, are. 86
Mat. 20
Matuta, 33
μάζα. 86
Medana ciuitas. 97
Medi vnde dicti. 21
Medi vbi habitent. 21
Mediterraneum mare, mare magnum aliquando vocatur. 81
Medusa vna Gorgonum. 115
Medusa duplex. 115, *& seq.*
Meel. 86
Megasthenes celebris Historicus. 3.
Mel. *i. aperio, manifesto.* 40
Melach. 81
Melanes montes Arabiæ. 75
Mercurius quare canino capite soleat pingi. 118
Meros mons. 7
Merx, mercis. 63
Mesech princeps, Moschorū pater, Tubalis frater. 5
Met. *i. mensuro.* 33
Metallorum fodinis Hispania tota plena est. 71, *& seq.*
Metasthenis historiæ fides conuellitur. 3, *& seq.*
Metior. 33
μετρέω. 33
Mien. *i. vitare.* 41
Miletus vrbs vnde dicta, & à quo condita. 40, 109
Miletus Apollini sacra, scholas rerum diuinarum quondā habuisse videtur, &c. 40
Milt. 40
Minerua Ellotia. 61
Minerua frenatrix. 61
Misphat fons. 102
Missa vnde dicta. 85
Moab campi. 104
Moab desertum. 104
Moab terra vbi fuerit. 97
Moabitæ & Madianitæ vicini fuerunt. 97
Moet. *id est animus.* 20, 61
Mola. 86.
Mola salsa offerri à priscis consueta, quorsum spectarit. 86
Moly. 20
Mons argenteus. 73
Mons Oreb, idem qui Sinai, & mons Dei. 92, 93
Moor. 91
Moor-hoot. 91
μορφή. 19
Mortuorū regionis distributio. 70
μῶσαι. 41
Mosæus fl. 41
Moschi vnde dicti, & vnde genus ducant, &c. 3, 5, 20, *& seq.*
Moschica tripartita apud Strabonem. 21
Moschou, siue Mesech, Moschorū pater, Iapeti filius, &c. 5, 20
Moschoni & Iberi, cognati. 21
Moses antiquitatum omniū norma & amussis. 1
Moses verbis Hebraicè nihil denotantibus vsus est. 80, *& seq.*
Moses vbi oues custodierit. 97
Moses per quos montes ad Sinai peruenerit. 97
Mosis rubus fuit ilex. 94, *& seq.*
Mosis iter è deserto Sur, mare Mediterraneum versus. 90
Mosis ex Etam retro ad oram maris rubri regressus. 96
Mosis è Sinai profectio. 100, *& sequent.*
Mosoch. 20
Mu. 41
Mus, *siue* Muys, Musen, *siue* muysen. 41
Musæ. 41
Musices organicæ inuentor. 19
Musso, as, are. 41
Mustela. 41
Mutio, Mutus. 41
μυίω. 42
μύω. 41, 42
μύωψ. 41
Myrtilus. 61
Mys dictionis significata. 41
Mysus vnde dictus. 41
Mysus Elyssi filius, &c. 39, 40, 43
Mysi in Europam colonias deduxerunt. 41
Mysi, Lydi, & Cares, fratres dicti. 39, 40
Mysi & Phryges permixti habitarunt. 38
Mysorum pietas & patientia, maximi contemptus caussa. 42
Mysterium. 46

N.

Nabatæi vnde dicti. 97
Nabatæi sunt Idumæi. 75
Necum Psamnitichi filiū, Isthmum perrumpere conantem, oraculo fuisse prohibitum, falsò tradi. 83
Nestor Tarsensis philosophus Acade-

Academicus. 65
Nobilitas vera. 37
Nochus vnde dictus. 13,102
*Nochus Arcas dictus.*45,46. *dictus Agenor.*63. *& Bacchus.* 7.45,50. *dictus Cypselus.*46. *& Hercules.* 48. *item Saturnus.* 49
Nochus omnium patriarcharum patriarcha, omnium sacerdotũ & regum rex,&c. 8
Nochus vbi arcam sit egressus cum filiis, &c. 7, *& seq. vbi vitem inuenerit.* 7. *in Europam profectus.*45. *in Italiam venit.*49. *sermonem suum antiquum semper retinuit.* 8
Noëma. 19
Nog/ 102
Nogman. 19
Nomen tetragrammatum. 9
Nomina fausta & boni ominis probanda,&c. 37
Nomina propria decurtare, solenne est Cimbris. 37
Nomina omnia propria ante confusionem Babylonicam à Mose enumerata, Cimbris sunt vernacula,&c. 13
Nominum veterum apud Germanos significationes. 13
Not. 46
Nug. 102
Nysa à Nocho condita. 7

O.

Obryzum aurum vnde dictum. 112
Oceanus vnde dictus. 80
Oceanus Atlanticus, & Oceanus Hesperius. 109
*Oceanus potuit vocari Elyssus.*108
Oceani & Lunæ coniugium. 47
Oceani vtilitas primaria. 108
Odem. 13
Odi, Olium. 52
Odyssea Homeri. 51
Odysseus vnde dictus. 52
Odysseus Græcis, qui Latinis Vlysses. 51
ὀδύσσω. 52
Oenomaus vnde dictus. 60. *eius fabula explicata.* 60
Oet. 60
Oi.i.ouis. 40
οἶος. 29
Olgasys mons. 66
ὅλος. 52
Olysses siue Vlysses idem qui Elyssa. 52
Olympia. 91
Olympici ludi à quo & quando instituti. 47
Olysipona siue Elysibona, ab Elysso condita. 43,49
Olyza siue Olyssa mons. 66
Onaba. 49
Onabalysturia. 49,54
Oor. 44
Oost. 32
Ophir, nomen propriũ filij Iectan. 112
Ophir dictus orbis Atlanticus. 112
Ophir & Tarsis cognatio. 105, 106,107,112.
Orbis Atlanticus. 112
Oreb mons idem qui mons Sinai, & mons Dei. 92. *eidem vicinorum locorum natura.* 100
Oreb mons in primaria Idumææ parte longè alius ab eo qui vulgo esse putatur. 98
Oreb princeps Madianitarum in Oreb petra occisus. 92,93
Oreb petræ vbi sita fuerit. 92
Oretani. 26
Organum. 19
Organicæ Musices inuentor. 19
Origo, inis. 44
Orma quintus apud Pseudoberosum Hispaniæ Rex. 25
Oropus. 44
Ostracine. 96
Ou *siue* An.i. *antiquus.* 11,12

P.

Pal. 34,54
Palatium. 54
Palæstinorum mare. 81
Palætyrus. 76
Pallãt, Comitis Palatini ditio. 54
Pallantæum. 54
Pallantia vrbs in Hispania & in Arcadia. 55
Pallantiæ in Hisp. descriptio. 55
Pallas. 55
Palus. 54
Palma op. 4
Palmira. 91
Pan Deus Arcadiæ. 55
Pandion quis fuerit, & quid significet. 40
Pania Occidentalis, Hispania. 56
Pania Orientalis, Peloponesus. 55
Paradisus. 57
Paropanisadæ. 19
Parthenius fl. 66
Parthi. 19
Pastor summus Christus. 85
Pastoribus populorum vigilandũ. 16
Pat. 33
πατέω. 34
D. Paulus Tarsensis. 65
Pegasus Neptuni & Medusæ filius cur fingatur. 28
Peloponnesus vnde dicta. 48
Peloponnesi & Lusitaniæ idem cõditor. 50
Peloponnesi & Hesperiæ similitudo. 56
Pelops dictus Elus. 48
Pelopis fabulæ explicatio. 48
Pelusium. 76
Pergæ Pamphiliæ op. 67
Pergamus siue Pergamum op. 67
Persæ. 19
Peru quæ, & vnde dicta. 112
Petra, metropolis Nabatæorum. 97
Pharan. 98
Pharao, qui Iosephum Ægypto præfecit, Busiris à sacerdotibus fuit appellatus. 87
Pharaones appellati reges Ægypti. 88
Phasga. 104
Pher. 30,112
Pheruetm. 112
Phest. 85
Phthacheroth. 84
Philemon Cilix, Comicus. 65
Phlegræi campi. 59
Phœnices auro Hispanico ditati. 72
Phœnicum monumenta. 1
φῶς. 19,38
Phorcys, siue Phorcyn, siue Phorcynus vnde dictus. 115. *idem est qui Tarses.* 115
Phoroneus quis, & vnde dictus. 44
Phryges & Mysi permixti habitarunt,&c. 38,41
Phrygium sermonẽ primum fuisse, Ægyptij asseruerunt. 9
φύλλον. 38
Pthacherot. 89
Pleiades quæ fuerint, & vnde dictæ. 108,110, *& seq.*
Pleiades astrum vbi sit collocatũ. 110
*Pleione Pleiadum mater,*108,190
Plinij locus emendatus. 50
*Plutiades Tarsensis Philosoph.*65
Pluuia vespertina gratissima plãtis. 31
ποδήνεμος, *dicta Iris.* 50
Poësis vnde nata. 51
Poëtæ propria hominum nomina è vetustissimis historiis petere solent. 51
ποιμὴν. 86
Pompeij Magni sepulchrum. 77
Portugallia hodierna & Lusitania antiqua non eisdem finibus terminantur. 54
Portus sacer. 44
ποσειδῶν. 80
Proselani. 47
Pseudoberosus. 2, *& seq.*
Ptolemais siue Acam op. 78
Ptolemæus Mendesius historio-

viographus. 3,6,& seq.
Ptolemæus rex astrologiam didicit à Conone. 108
Pus. 79
Pyrenæi montes. 72
πύργος. 25

Q.

Qua. 91
Quando. 13
Quis, Qui. 13

R.

Ra. 62
Rabini voces non intellectas Ægyptias esse dicunt. 80
Ramagassa. 86.& seq. 87,& seq.
Ramagassa eadem quæ Busiris. 87
Ramesses quid significet. 85
Ramesses. 85,86,87
Raphaim vallis. 92
Raphia, Raphaa. 76,92,& seq. 96,100
Raphidim. 92
Rat.i.celer 62,69
Recht. 86
Rectus,a,um. 86
Regen. 86
Regina, stagnum Tartensium. 65
Rego,is,ere. 86
Rex. 63,86
Regis laudati,& canis officia. 118
Regibus vigilandum,&c. 16
Rhein.i purus. 22
Rhenus fl. vnde dictus. 22
Rhenus dictus Iber. 22
Rhenus Zelotypus, partes adulterinos suffocabat. 22
Rhinocolura. 76
Rigusa op. Carpetanorum. 54
Rych. 101
Riualis. 23
Romani Hispania subacta, eò seruos ad aurum effodiendum miserunt. 72
Romulus cur à Lupa enutritus fingatur. 117
Rors. 78
Rubus Moysis fuit Ilex. 94,& sequent.
Rubi arboris feracitas & natura. 94
Rubrum mare. 78

S.

Saca pop. 8,19
Sacssones à Saces nomen ducunt. 19
Sal. 54
Sam. 85
Sandaracurgium. 67
Sarphat. 33
Sassufras arboris vires. 113
Saturnia dicta Italia,&c. 49
Saturnus dictus Nochus. 49
Sca. 89
Scalæ quibus ad Deum adscenditur,&c. 11
Scena,æ. 89
Scepen, Sceppen. 102
Scopus. 79
Scow. 79
Scriptura sacra à quàm plurimis in calumniam rapitur. 6,& sequent.
Scytharum cognati Iberi. 20
Scythismus secunda ætas. 10
Sebendunum op. 54
See. 62
Seer. 88
Segusa siue Segisa op. 54
Seir cognominatus Esau. 98
Seir montes vnde nomen habeant. 98
Selbonis lacus idem qui Serbonis. 91,101.
Sem & Cham colonias deducunt. 7,& sequent.
Sennaar campi. 8
Senectus colenda est summa reuerentia. 15
Seph. 85
Sepharad. 33
Serbonis siue Selbonis lacus. 75, 90,91.101
Sere. 88
Seruorum ad metalla deputatorum calamitas. 72
Set.i.colloco. 13
Set, filius Adæ, vnde dictus, &c. 13
Setubal op. 4
Si.i.eo. 68
Sibyllæ antrum. 59
Sin solitudo. 91,96
Sina vnde nomen habeat, &c. 94, 95, & sequent.
Sina & Sinai scribitur. 92
Sinæ siue Chinæ populus Indiæ. 94
Sinai desertum. 92,93
Sinai mons quis sit, & vbi situs. 92,93,94,96
Sinai mons vulgo creditus nulla aquarum penuria laborat. 99
Sip. 81
Sipho onis. 81
Sir, Sire. 88
Sirbon siue Sirbonis, lacus Palæstinæ. 76
Sirenusæ insulæ. 59
Sisapo. 71
Slic, Sloc. 40
Solis in Oceanum descensus, &c. 32
Soluo,is,ere. 30
Soph. 79,80,81
Sphæræ artificialis inuentor Atlas. 108
Sphæræ artificialis axes duo. 107
Spinæ figura, & significatio, & mysterium. 95
Spu. 79
Spuit. 79
Spuo,is,ere. 79
Stannum in Hispania nascitur. 73
στανος. 85
Stenyo vna Gorgonum. 115
Stil. 19
Stilla, mater Tubalcain, vnde dicta. 19
Stin. 91
Stin siue Sin desertum. 91,101
Stor dicta Tyrus. 78
Strabo Geographus. 75
Stratonis turris. 76
Stultus, Stultitia. 38
Stultus quis verè dicendus. 38
Suchot. 89
Suculæ, Hyades dictæ. 110
Suis Hieroglyphica significatio. 110
Sup. 79,80,81
Suph siue Soph mare. 79, 80, & sequent.
Sur opid. & desertum. 83,90, 96

T.

Tafalla op. 4
Tagorma. 25
Tagus siue Orma quintus apud Pseudoberosum Hispaniæ rex. 25
Tagus fl. vnde dictus, &c. 26, & sequent. 49
Tai. 43
Tantalus vnde dictus,&c. 48
Tantali apud inferos cruciatus caussa & expositio. 48
Tar.i.tardus. 62,69
Tarapha Barcinonensis, Historiographus. 4,& sequent.
Tarditas nostra nos ad Tartarum detrahit,&c. 69
Tarracon. 4,5
Tarsa, vicus in Euphratis ripa. 63
Tarseion op. 70
Tarseitæ pop. 70
Tarseni pop. 70
Tarses siue Tarsus vnde dictus. 62
Tarses siue Tarsus Ionis filius Elyssi frater. 43,49
Tarses & Elyssius fratres simul in Hispaniam appulerunt. 68
duo primi conditores Hispaniæ & Atlantici orbis. 35, 62,116,& sequent.
Tarses quæ loca in Hispania tenuerit.

nuerit. 68, *& seq.*
Tarses Tartessum condidit. 43, 105. *primum Ciliciam occupauit, & condidit, &c.* 36, 63. *conditor Argiuorum in Peloponeso, &c.* 63. *partem regionis fratri suo Cetim concessit.* 65. *primus fuit eorum qui in Ophir è Tarsis seu Tartesso nauigarunt.* 105, *& sequent.*
Tarses multa nomina habuit. 106. *dictus Atlas.* 53, 106, 115, 116. *dictus Cilix.* 63. *dictus & Phorcys.* 115, 116
Tarses & Tartessus eadem regio. 104
Tarsis regnum in sacris litteris quod fuerit. 70
Tarsis regnum Salomoni aurum & argentum mittebat, &c. 73
Tarsis & Ophir cognatio, &c. 105
Tarsis nauium celebritas. 73
Tarsenses sunt Tartessiaci. 73, *& sequent.*
Tarsenses ciues, præstantissimi Philosophi, &c. 65
Tarsensis nauigatio quinam tres annos postularit. 104
Tarsensis nauigatio & nauigatio Ophiria, eadē est. 104, *& seq.* 112
Tarsos planta. 69
Tarsus, siue Tarses, vtroque modo, potest dici, Iouis filius, Cilicum conditor. 68
Tarsus vrbs Ciliciæ vnde dicta, & à quo condita. 36, 63, 70. *omnium disciplinarum genere florens.* 64
Tarsus altera in Bithynia. 63
Tartarus, locus inferorum, vnde dictus. 69
Tartarus in occidente à Poëtis collocatur. 58, 70
Tartessia regio. 68, 70. *eius felicitas.* 71, *& seq. eius primi cultores, Curetes.* 117
Tartessij siue Tartessiaci, ijdem cū Tarsis. 73, *& sequent.*
Tartessiorum primus rex Gargoris, secundus Habis. 117
Tartessus Bætis fl. dictus. 68, 70
Tartessus regio & vrbs in Hispania. 43, 68, *& seq.* 70, 106
Tartessus siue Tartesus potest dici Atlas. 109
Taurus astrum Venereum. 111
Taurus mons. 7
Tectosaces ex Asia in Galliam venere inde in Græciam profecti, vnde pòst in Asiam redierunt. 21
Telamon. 112
Tephlin. 80
Ternarius numerus. 16
Terra quòd tarditatem colligat, terrena omnia sunt relinquenda. 69
Tetragrammatum nomen. 9
Teutones dicti Ascanij. 26
Teutonicus sermo ante Diluuium fuit. 13. *Vide Cimbricus sermo.*
Thabal pro Thubal quidam dicunt. 11
Thabelaca. 11
θαῤῥῶ. 62
Tharses. Vide Tarses. 67
Thebæ vnde dictæ, à Cilicibus cōditæ: 66. *ab Achille euersæ.* 66
Thebæ multæ fuerunt. 67
Theman regio. 98
Theobaldus. 12
Theodobaldus. 12
θεὸς. 60
Thesmophoros dicta Ceres. 45
Thesmophoria Cereris sacra Eleusius instituit. 45
Thobal, pro Thubal, apud Iosephum. 11
Thobel. 3
Thobeli. 3, *& sequent.*
Thobeli quas sedes habuerint. 5, *& sequent.*
Thobelaca op. 5, 11, 16
Thogarma. 25
Thubal vnde dictus, &c. 11
Thubal Iapeti filius. 6. *Albanorum primus rex.* 23. *quas vrbes in Albania condiderit.* 15, 18, 19. *quò coloniam duxerit, &c.* 11. *vbi Iberos condiderit.* 5. *Thobelos ad Caspium mare condidit.* 6. *primus Hispaniæ conditor falsò existimatur, &c.* 3. *eius nullum exstat monumētum in Hispania, &c.* 4. *eius posteri Albani Iberiam occuparunt.* 19, 20
Thutphat. 80
Thygramma. 25
Thyina ligna. 113
Ti. *i. eo.* 68
Tit. *i. tempus.* 68
Titi ex Alexandria in Iudæam profectio. 96
Toem. 20, 61
Togorma. 25
Ton. 46
Tor oppidum, & desertum. 83, 90, 96
Traiani fluuius in Ægypto. 89
Tripodis & ternarij firmitas. 16
Troia vnde dicta. 67
Troiana Cilicia. 66
Troianæ arcis primus conditor Cimbrica lingua est vsus. 67
Troici montes. 90
Trui. *i. sus.* 67
Tudela op. 4
Turdetaniæ felicitas. 71
Tus. 42
Tyrrheni à quo originem acceperint. 49
Tyrus antiqua. 76
Tyri & vicinæ regionis situs ex Strabone. 76

V.

V consonans, & B, cognatæ potestatis litteræ. 24
V simplex digamma frequenter in aspirationem transit. 30
Var. 30
Vard. 33
Veso prius quàm Veho dixerunt Latini. 30
Veneris stella quando Hesperus, & quando Lucifer dicatur. 32
Venti principales quatuor. 29
Ventorum species triginta duæ. 29
Ventorum nomina omnia Cimbrica sunt apud cuiusuis nationis naucleros. 29
Ver. 30, 112
Veritas Historiæ, &c. maximi facienda. 5, *& sequent.*
Versus. 33
Verzinum lignum. 113
Ves. 84
Vesper. 29, 30, *& sequent.*
Vesperus, Veneris stella. 32
Vest. 84
Vesten. 77
Vestis. 84
Vigilandum cùm omnibus, tum potissimùm principi, & populorum pastori. 16
Vitis vbi inuenta à Nocho. 7
Vitta. 80
Vlysses vnde dictus. 52, 66
Vlysses Latinis, qui Græcis Odysseus. 51
Vlysses verus, & fictitius. 51, 52
Vlysses siue Olysses Homericus, idem qui Elysa Mosaicus. 52
Vlysses Homericus totus purum putum figmentum est. 59. *vnde eum finxerit Homerus.* 51, 59. *Ithacensis fingitur.* 51. *apud Occidentales quàm apud Græcos notior.* 51. *an extra Herculis columnas nauigauerit.* 58. *eius nauigationes, & errores.* 52. 53
Vm. 41. Vi. 116
Vij, Vijheit. 24

Vua

Vuæ, quam è terra promissa Mosi speculatores attulerunt, magnitudo. 101

W.

W in quas litteras mutetur. 29
W sæpè à Latinis, Græcis, & Hebræis reiicitur, nulla alia littera substituta. 29
Waker. 33
Wart, Wert. 33
Wer. 23
West. 29, 31
West *nominis ratio quadruplex.* 31, *& sequent.*
Win. *i. lucrum, possessio.* 13
Win. *i. lucror.* 91
Wis. 31
Won. 35
Wt. 33
Wustyn. 91

X.

Xenarchus, Cilix, Philosophus. 65

Z.

Zareth torrens. 104
Zephyrus. 33
ζεύς. 60

FINIS INDICIS.

IOAN. GOROPII BECANI

HISPANICA.

LIBER I.

VANDO omnis veteris historiæ fides ex eorum auctoritate pendet, qui res à maioribus gestas litteris mandarunt; diligens nobis cautio fuerit adhibenda, vt graues & idoneos scriptores in originibus indagandis sequamur: inter quos diuinus Moses vt omnium est vetustissimus, ita omnibus reliquis tanto anteferendus interuallo, vt solus norma debeat haberi & amussis omnium antiquitatum. Neque enim à sacerdotibus tantùm Ægyptiis, à quibus fuit omni disciplinarum genere diligenter excultus; sed ab ipso quoque numine accepit hinc omnium rerum præteritarum memoriam, hinc legem, ritus sacros, & totius salutis humanæ per Christum conferendæ oracula. Huius itaque vestigiis tantisper nobis est hærendũ, dum Ogygia primorum parentum enumeratio scriptis eius continetur; cui mox ceteri libri sacri succedent, siue vaticiniis, siue rerum gestarum narrationi, siue laudibus diuinis, siue sapientiæ docendæ dedicati. Porrò ceteris vel nostris vel exteris ita tandem credemus, si & cum prioribus illis non pugnent, & ipsi tum sibi tum aliis consentanea docere deprehendantur. Quòd si Phœnicum monumenta à Thedoto, Hypsicrate, & Mocho litteris prodita; & ab Asito in linguam Græcam versa ad nos peruenissent; non dubito quin clariùs & certiùs in Hispanica vetustate versaturi fuissemus. Inter alios etiam veteres auctores nullum æquè videre vellem atq. Iubam primum vtriusque Mauritaniæ Regem, in cuius libris non pauca credo fuisse, quibus omnia, in quibus nunc cæci sumus, reddi potuissent clariora. Asclepiades Myrlianus, Grammatices olim in Turdetania doctor, de Hispanis gentibus olim librum edidit; cuius minore desiderio ob id tenemur, quòd de paucis, quæ apud Strabonem extant, facile sit coniectatu vix quicquam eum præter Græculas fabellas litterarij lusus ritu contexuisse, totámque Hispaniam Hellenis, Teucri, Amphilochi, sociorum Herculis, aliorum nescio quorum posteris occupasse. Sed quando frustra ea quæ hominum aut negligentia aut iniquitas aboleuit desideramus, eorum quorum libri in manibus versantur, opem imploremus. Inter hos primùm sese nobis offert Berosus, Babylonius Beli Alexandri ætate sacerdos; insignis profectò auctor futurus, si titulo magnifico scriptorum veritas responderet. Nos quid de illis quæ huius nomine circumferuntur sentiamus, in principio Croniorum exposuimus; ad quæ possem nunc lectores amandare, nisi vererer ne non omnibus ad manum sint futura. Nec video quid impediat quo minùs hoc loco iterum breuiter repetam quæ illic copiosiùs sunt explicata. Certè quicquid hactenus vsquam vidi de primis Hispanorum maioribus conscriptum, id huius ferè solius auctoritate niti cerno; cuius fide vel in dubium vocata, vel etiam prorsus abrogata, conscinditur & dilabitur tota illa Regum antiquissimorum series, quorum faustis nominibus principes totius regionis partes sese nobis insinuant atque commendant. Quamobrem haud scio pudeátne magis cæci illorum erroris qui tam vano fabulatori temerè crediderunt, an magis mihi doleat neminem hactenus reperiri, qui certi quippiam de primis nobilissimæ terrarum partis conditoribus litteris prodiderit; præsertim cùm nulla ferè natio gloriæ de maiorum claritate sibi vindicandæ vel amantior habeatur vel ambitiosior. Iactatur Thubal, iactatur Iberus, iactatur Iubalda, iactatur Brygus. Quid multis? Tagus, Bætus, Hispalus, Hispanus, Hesperus, & id genus alia nomina reges fuisse scribuntur; magna illi quidem eorum consensione qui Hispanicas origines scriptis suis illustrare moliuntur; verùm non video quæ huius tam nugacis & ridiculi commenti queat esse approbatio apud homines paulo quàm vulgus sit eruditiores. Nos iam mox demonstrabimus nihil in his solidæ tinnire veritatis, nec magis Lancobrigum à Brigo, quàm vel Roto-

Moses antiquitatũ omnium norma & amussis.

Historiographis quousq. credendũ sit.

Phœnicũ monumenta.

Iuba Mauritaniæ rex libros edidit.

Asclepiades Myrlianus.

Berosus quis fuerit, & quando vixerit.

Berosi libris fides abrogatur.

Hispanorum ficti reges.

magum à Mago, vel Lugdunum à Lugdo conditum fuisse. Vt enim vetustum illum Berosum plurimi facimus aliorum testimoniis innixi, ita hos libellos qui Berosi nomine sibi asserere conantur auctoritatem, vanissimas nugas esse asserimus; nedum genuinum Berosi Babylonij partum fateamur, à quo tam immani absunt interuallo, vt contraria etiam & ex diametro cum hoc pugnantia impudentissimè nobis obtrudant. Quæ pseudoberosus hic noster de Semiramide prodit, ea Beli sacerdos Græcorum fabulas esse scribit, nec quicquam habere veritatis; vti cuiuis licet apud Iosepum videre Berosi verba recitantem. Sunt & alia à pseudoberoso omissa, quæ à vero Beroso fuerunt litteris tradita: inter quæ illud est de Abrahamo à Iosepo annotatum, cuius meminit suppresso nomine in hanc ferè sententiam: Decima post diluuium ætate erat apud Chaldæos quidam iustus vir, magnus & cælestium peritus. Hunc autem, cuius Berossus mentionem fecit, Abrahamum fuisse ex Hecatæo Iosepus docet; qui integrum librum de Abrahamo scripsit. Addit etiam Nicolai Damasceni verba, quibus Abrahamum celebrauit. Quid hic Berosus noster alieno sese nomine vênum protrudens? Pisce magis mutus est, cùm alioqui tam insignem locum præterire non debuisset, si apud doctos etiam, non modò apud imperitum vulgus, Berosus voluisset videri. Iam Berosus Assyriorum & Chaldæorum res memoriæ prodidisse scribitur; minimè verò aliarum gentium, nisi qua parte coniunctæ fuerunt. Quòd si Thubalis & Iberi, & reliquorum deinde Regum, qui Nino vel superiores vel æquales fuerunt, vel mox subsecuti, Berosus mentionem fecisset; quæ tanta fuisset tum Eusebij, qui omnis veteris historiæ, cuius idoneus modò scriptor exstaret, verus fuit heluo, tum ceterorum fuisset negligentia; vt quæ tam disertis verbis à Beroso de Hispanorum Regibus prodita haberent, ea ne nutu quidem vno indicarent; cùm tamen multo quàm ea quæ de Sicyoniis & Cretensibus diligenter ad calculum Chronologiæ vocata sunt, illustriora videri debuissent, partim ob tam clara fluminum, montium & opidorum monumenta; partim ob ipsius auctoris fidem apud omnes probatissimam. Eusebius scilicet illa perpetuo silentio multasset, quæ Chaldæus scriptor tanto terrarum interuallo ab Iberia remotus tot antè annis celebrauisset. Sed valeant hæc. Fuerit tam inuidus Hispanicæ & vetustati & laudi Cæsariensis Chronicorum scriptor, vt quæ de Berosi libris recitare potuisset, ea supprimeret atque celaret: quid interim illud faciemus, quòd pseudoberosus quinque libros scripserit, verus autem Berosus tres dumtaxat de Chaldæorum rebus compositos Antiocho dedicarit? Egregium verò histrionem, qui pro tribus quinque exhibuit actus: quos sanè credo eum de Comœdiis aut Plautinis aut Terentianis in historiam suam transtulisse. Ineptus sim, si pluribus ostendere conet, hunc Berossum è quo Annius & alij suas suxerunt antiquitates, nihil minus esse quàm germanum Berosum, ob id maximè, quòd id abundè à me præstitum sit in Croniorum exordio. Quod porrò ad Manethonem attinet, quin & ille falso se nomine venditet nemo dubitabit, qui animaduertet quàm singulari sollertia, veluti succenturiatus quidam mendaciorum arcis miles, pseudoberosi stellionatui opem ferat, dum nebulonis iam mentiendo defatigati lampada suscipit, illic mox tabulas falsas exorsurus, vbi alter modum imposturis suis fecit. Et statim in præclari operis sui initio periura sua testificatione Pseudoberosi scripta omnibus nititur probare, dignus sanè qui cacanti lasanum subministret. Priscus ille Manetho solam Aegyptiorum Regum historiam scripsit, eundem faciens finem scribendi quem Nectanebus vltimus gentilis Ægyptiorum Rex imperandi. Quid verò hic vel de Hispania vel Gallia scripsisset, cùm illo tempore, ad quod historiam suam produxit ac terminauit, vix ipsis Romanis quicquam rerum Celticarum exploratum fuerit; nedum Ægyptiis aut Græcis? quod ex Polybio, notas sua ætate regiones describenti, clarissimè discas. Bella profectò successio narrationum, quarum altera Assyrias res ad Darium vsque vltimum Persarum Regem deduxit; altera, quæ priorem excipere dicitur, non paullo antè finitur; eo nempe tempore quo Ochus adhuc regnabat, cui pòst filius Arses, huic Darius successit; & interim non Assyrias, sed Ægyptias res exponit. Potuit hic bonus successor non paucis antea annis mortuus esse, quàm Berosus historiam suam legendam dederit Antiocho, tertio post Seleucum Asiæ Regi. Quis tale vmquam vidit hysteron proteron? quis tam absurdam peruersitatem? vt quæ antè ad terminum suum perducta sunt, dicantur illis successisse quæ & pòst finientur, & minimè in eodem stadio decurrent. Mitto nunc absurdissima commenta; inter quæ cùm alia, tum Francus Hectoris filius Francos condit: qua in re in diuersa omnia abiens sententiam meam in Francicis aperui, docens multis seculis ante Troiam

Beroso Pseudoberosus pugnantia dicit.

Berosus tres tantū, Pseudoberosus quinq. libros scripsit.

Manethonis historia falsi conuincitur.

Troiam conditam, nedum euerſam, clarum Franci nomen fuiſſe. Sed quid miremur hos duos mulos mutuum ſcabentes, cùm idem hic ineptiſſimus mendaciorum ſutor, qui nobis hos nugiuendos impoſtores in forum produxit, tertium addiderit, quem Metaſthenem pro Megaſthene nominauit, inſigniter in re omnibus doctis perſpicua hallucinatus? Annius dignum ſe præbens patella operculum, Metaſthenem de iudiciis inſcribit; arbitratus ſe nobis protruſurum celebrem illum Megaſthenem de Indicis. Vide ineptias: nec equidem eas dignas vmquam iudicaſſem quas in doctorum hominum cœtu refellerem; niſi viderem non modò inferioris notæ ſcriptores, ſed eruditiores etiam vel ab hoc Metaſthene vigilantis Annij ſomnio decipi, vel cum iis quæ ſcribit digladiari: quod magis ridiculum eſt, quàm ſi quis inſanus ictibus cum vmbra ſua pugnet. Quod ſi cui placet prolixiùs cum vaniſſimis id genus titulis luctari, is illa legat quibus perpetuo exilio addixi totam illam enneadem ab Annio in aciem productam, quam clariſſimis nominibus commendauit, Beroſo nimirum, Manethone, Metaſthene, Myrſilo Lesbio, Archilocho, Xenophonte, Catone, Sempronio & Fabio pictore: quibus ſi Philonem cum breuiario ſiue enchiridio ſuo addas, inſignem manipulum furum compleueris. Scripſit olim de temporibus tres libros Ptolemæus Mendeſius ſacerdos, quibus res Regum Ægyptiorum complexus eſt; qui cùm fortaſſe deſiderarentur, vel Annius vel neſcio quis alius, Metaſthenem & Philonem ſuppoſuit; in quibus tam malè mentiendi munere fungitur, vt me pudeat graues viros fuiſſe & bene accuratéque omni chronologia inſtructos, qui valde operosè Metaſthenis errores vel refellere vel excuſare laborarint: quaſi verò vllus vmquam Metaſthenes inter veteres hiſtoriæ ſcriptores exſtitiſſet. Nos itaque ſic in hac propoſita obſcuriſſimæ antiquitatis indagine verſabimur, vt eorum auctorum veſtigia ſectemur quorum teſtimonia nec à Moſe recedunt, nec veriſimilitudinem deſerunt; quam maximè ſcriptorum veterum & rationum conſenſu, qui verus lapis Lydius eſt, probabo: ſi tamen mea importunè priùs obtrudam quàm quæ hactenus pro veris & habita & lecta fuerunt refellam, in ipſo ſtatim limine fortaſſis vt impudens rerum bene conſtitutarum perturbator exſibilabor: & rurſus ſi omnia quæ de falſo inſcriptis auctoribus deprompta ſunt, ſigillatim priùs falſitatis euincam quàm meam proferam ſententiam, vereor ne nimia prolixitate non tam gratiam quàm odium mihi ſim paraturus, cum apud ceteros, tum apud illos maximè, qui tam veritatis ſunt auidi, vt ægrè ferant ſi quis viam & rationem Peripateticorum magiſtro familiarem ſequatur. Hac de re mihi dubitanti illud eueſtigiò rectiſſimum iter viſum eſt, vt tritam viam ſequendo, Hiſpanorum Regum nomina enumerarem ea ſerie qua ab omnibus hactenus qui de iis ſcripſerunt recenſentur, & in ſingulis meam adderem non dico cenſuram ſed opinionem; quam ſi bonis doctiſque viris probauero, amplum mihi laboris mei pretium conſecutus videbor; ſin minùs, ipſe tamen gaudebo me hoc partu liberatum eſſe, cùm nihil mihi ſit moleſtius, quàm quæ meo ſolius cerebro hactenus concepta ſunt, ea non poſſe cum aliis communicare.

Metaſthenis hiſtoriæ fides conuellitur.

Megaſthenes celebris hiſtoricus.

Ptolemæus Mendeſius.

PRIMVM igitur Hiſpaniæ conditorem Tubalem fuiſſe ſcribunt: non illud quidem è ſolo pſeudo-Beroſo, ſed ex ipſo etiam D. Hieronymo, qui Ioſepum ſcribentem, Thobel Thobelos, qui nunc Iberi vocantur, condidiſſe; ſic interpretatur, vt Iberorum nomine Hiſpanos intelligat: cui tamen ſententiæ quoſdam refragari dicit, quibus placuit à Thubal Italos oriundos fuiſſe. Examinanda hoc loco diligenter Ioſepi verba, quorum auctoritate nixi ceteri Thubalem primum Hiſpaniæ Regem inaugurarunt. κατοικίζει δὲ, inquit, καὶ Θοβήλους Θόβηλος οἵτινες ἐν τοῖς νῦν Ἴβηρες καλοῦνται. id eſt, Condit autem & Thobelos Thobelus, qui nunc Iberi vocãtur. quo loco Tau litteram & ſuo & antiquo Hebræorum errore cum adſpiratione ſcribit: qua de re rurſus idem ſcriptor me pluribus agere coget. De vocalibus in eadem voce mutatis eò minùs ſum ſollicitus, quòd ſciam non ſatis certam & perpetuam eſſe apud omnes Hebræos earum pronuntiationem. Audimus hic à Tubale ſiue Thobelo Thobelos conditos, qui tempore Ioſepi Iberes vocarentur. Græci Iberos Hiſpanos vocant, vnde D. Hieronymus collegit à Thubale Hiſpanos oriũdos eſſe. Verùm tempore Veſpaſiani ab iis quibuscum Ioſepus verſabatur, Iberi non vocabantur qui ad occiduum Oceanum in Europa habitabant, ſed qui Caucaſeis montibus incluſi inter mare Caſpium & Pontum Euxinum agebant. Illi enim tunc Hiſpani nominabantur: quod Ioſepum nullo modo latêre potuit, vt eum qui cum Imperatore &

Tubal primus Hiſpaniæ conditor falsò exiſtimatur.

Thobeli. Iberi.

Iberi tempore Veſpaſiani qui fuerint, & vbi habitarint.

 tota

tota eius prætoria cohorte & familiaris & assiduus esset. Salua ergo aliorum pace, ego Iberos hoc loco eos accipiendos esse arbitror, qui tunc temporis à Romanis Iberi nominabantur. Cur ita sentiam non ipse modò facit Iosepus, sed coniunctio ipsius Tubal & Mosoch in Iapeti filiorum enumeratione: quorum hunc Moscos dedisse ad eandem terræ plagam cum veterum omnium scriptis citra controuersiam traditum est, tum satis demonstrat hodierna eiusdem gentis habitatio: quæ nunc montibus, in quibus olim circa Iberos degebat, relictis, in amplissimam planitiem commigrarunt: vbi longè latéque imperij sui fines, non citra grauem accolarum oppressionem, & promouerunt olim, & hactenus promouere non cessant. Accedit & illa huic meæ opinioni non exigua comprobatio, quòd nullum in tota Hispania vel quondam exstiterit, quantum quidem memoriæ veterum scriptis traditum habemus, vel nunc exstare audiatur Tubalis monumentum: quamquam non ignoro hac parte mihi mox ignorantiæ crimen obiectum iri cum à ceteris fortasse, tum maximè à Francisco Tarapha Barcinonensi, qui librum scripsit De origine ac rebus gestis Hispaniæ Regum: in quo simul ac Tubalem primum regem constituisset, confestim addit vrbem esse in Bætica Tubal nomine, quam deinde mutato vno elemento Dubal dixerint, vti de Pomponij Melæ auctoritate clarum esse dicit. Equidem ingenuè fateor me hactenus nescire vsquam apud hunc elegantissimum terrarum pictorem Dubal inueniri, vti neque apud alium quemquam veterum Gæographorum. At suppetias memoriæ meæ fecit Tarapha aiens Dubal à suo, nescio quo, Mela descriptum, Setubal nunc vocari. Hîc ego rursus mirari satis non possum quid sibi velit, dum Dubal in Bætica modò de falso Pompeiani nominis prætextu collocatum, transfert ad mediam propè Lusitaniam, in qua Setubal opidum ostio Calipodis fluuij adiacet, quem nunc Palmam appellant. Verùm video quid Taraphæ acciderit: Dum à nugatore suo Annio accepisset, Dubal Melæ vnam esse de priscis Bæticæ ciuitatibus, nec eam in testimonij tabulis reperire posset; confugit ad Setubal, non Anam modò latissimum, sed ipsum etiam Calipodem vnà cum media Celtarum regione insigni saltu prætereuectus. Fuit sanè hoc loco Tarapha nimium credulus, dum Viterbiensi nugatori Dubal in Bætica collocanti fidem habet citra diligentius testis examen; & iterum nimis præceps adiutor mendacij, dum quæ de Bætica dicuntur, subitò in Lusitaniam transfert. Et cùm animaduerteret inualidam prorsus atque elumbem figmenti Anniani rationem esse, nec apud Melam quicquam exstare cuius tibicine Tubal Bæticus firmaretur, subitò ad Vascones, qui nunc Nauarri nuncuparentur, perfugit; apud quos ad Iberum Tudelam opidum commodum inuenit, in cuius nomine satis clara atque euidens memoria Tubalis audiretur. Dicit enim olim Tubellam nominatam fuisse, atque inde, vt fit vitio hominum veræ antiquitatis imperitorum, Tudelam vocari cœpisse. Eadem elegantia ex Tafalla, quod opidum paullò propinquius iugis Pyrenæis subest, commentus est nobis priscam vrbem Tubalam.

Mosci vnde ducant originem, & quas sedes olim, quas nunc habeant.

Nullum Tubalis monumentũ exstat in Hispania.

Franciscus Tarapha.

Setubal.

Palma.

Tudela.

Tafalla.

Miram sanè video sollertiam Taraphæ in Anniani idoli curatione, quam videns non bene successisse in Bætica, longè terrarum extra Iberum quæsiuit medicamenta. Sed quis te rogo generose Tarapha docuit, Tafallam & Tudelam apud antiquissimos illos Hispanorum maiores Tuballam & Tubelam dici solere? Visne hoc tibi tamquam Aristidi cuipiam credamus, à quo nec testes, nec iusiurandum videatur postulandum? Lubenter id quidem concederemus tibi, præsertim viro canonico; cuius nominis dignitatem tueri non potes, si à veritatis regula discedas: verùm hæc est docentibus antiquitatem lex scripta, vt nihil prorsus asserant quod non idonei auctoris testificatione possit teneri. Condones igitur nobis, si assertionem quampiam facti citra testem credere nolimus. Non est igitur quòd antè tecum de Tudela & Tafalla contendamus, quàm nobis aperueris, cuius auctoritate fretus hæc nomina mutanda esse scripseris. Cuiuis licet somnia sibi comminisci, & quamuis vocem in aliam aliqua saltem tenus similem transferre; ceterùm si id genus ludibria à quopiam emi velit, ea nugiuendis det ad mulierculas garrulas perferenda; quibus si probentur, bene illud quidem; certè scholis historicis obtrudi nequeunt, vt non simul exsibilentur & explodantur. Eiusdem vanitatis est quod Annius & Tarapha adiiciunt, Tubalem alio nomine Tarraconem nuncupatum fuisse, quod nomen תרראקנא per Quof in medio scribit Munsterus, quo boum possessionem interpretari liceret. Quòd si mihi fatendum sit Tubalem hoc nomine appellatum fuisse, elegantiorem

gantiorem compositionem putarim, si posterior nominis pars à רעה quod est pascere, sumta dicatur; atque inde Tarragonem eum vocemus quem Latini dicunt bubulcum. Litteram enim illam quam perperam Hebræorum alij Ain, alij Hain vocant, per G ex imo pectore cum magno spiritu pronuntiari debere, in Hieroglyphicis meis demonstraui. Mediam verò litteram & adspiratam in tenuem transire, vnum est de frequentissimis.

Ain Hebraicæ litteræ vera pronunciatio.

Verùm enimuerò an primæ Hispaniæ conditorum nomina de Hebraica aut Phœnicum lingua interpretanda, mox videro. Ad præsentem quæstionem abundè satis fuerit, si dicam mihi citra testes idoneos, in quorum numero nugatorem Berosum non habeo, probari non posse, Tarraconis cognomen Tubali magis quàm ceteris Iapeti filiis datum fuisse. Nec magis moueor eo quod de Noëga & Noëla fabulantur, propterea quòd nec hîc aliud quàm frigidam coniecturam videam, de qua quid sentiam suo item loco explicabo. Neglectis ergo iis quæ modò adducta dixi, ab Annio & Tarapha, & horum aut pedaneis aut antesignanis, ad docendum primum Hispanorum regem Tubalem fuisse, ad Iosepum reuertamur, qui Tubalem Iberum regem fecit. Iberes enim, non Iberos vocauit, tametsi in hac re nihil prorsus sit discriminis, nisi quòd Iber ad veram originem rectiùs quadret, vti iamiam docebo. Dico itaque multo verisimilius esse, Tubalem principio ad Caucasum hinc Caspio mari, hinc Euxino desuper imminentem in confinio fratris sui Mesech principis, Moschorum patris, Iberos condidisse: non illos quidem sub Iberorum nomenclatura, sed sua ipsius, vt Iosepus verissimè tradit.

Tubal vbi Iberos condiderit.

Thobeli enim, siue Thabeli, vt alij protulerunt, non in Hispania nominantur à Geographis; sed ad mare Caspium, à quo progressi eam occuparunt regionem quæ pòst Iberia vocata est. Sed ne eius criminis quod in aliis reprehendimus nos reos faciamus, statim testem proferemus non tam ad nostram opinionem, quàm ad Iosepi auctoritatem, contra clarum D. Hieronymi nomen tuendam, qui eum aliter, quàm debuisset, accepit.

Thobeli quas sedes habuerint.

Vt numquam Thobelos vel Thabelos in Hispania quisquam audiuit, ita Ptolemæus, cuius vnius testimonium plurimorum instar habet, Thobelicam opidum vltra Albanum flumen in Caspium mare defluens collocauit; quod nomen in vera & germana Ianigenarum lingua nihil aliud significat, quàm Thobeli excubias, ceu diceremus **Thobelis wic**, vbi duplex digamma, quo Græci æquè atque ceteræ linguæ carent, est reiectum.

Thobelica.

Nec mirum ex V fieri O, & ex hoc A; cùm id genus permutationes in quauis lingua creberrimæ sint: quod quia neminem doctorum hominum latère puto, exemplis hoc loco non declarabo. Alibi commemoraui nos **Man** dicere, Allemanos in eadem significatione **Mon**, & id genus variationes esse in diuersis eiusdem linguæ dialectis quàm frequentissimas: & dum Thubalis nomen exponam, docebo ab aliis au, ab aliis o, ab aliis ou proferri in eadem notatione. Inuenti sunt igitur Thobeli & eorum ad Caspium mare vicus. Quid opus est pluribus? Nónne hic Tobalis euidentia cernimus vestigia? Quis Ptolemæo & Iosepo, vnà in eandem sententiam euntibus, in hoc genere scientiæ versatissimis audebit repugnare? Apage nunc Annianas nugas: Veritatem ex iis audiamus qui inter omnes probæ monetæ scriptores primam sibi classem vindicarunt. Peripateticum auscultemus non otiosè monentem: Vnicuique in sua scientia credendum esse. Nec verò malè de piis D. Hieronymi manibus merebor, si hoc perfecero; ne quis posthac eius non tam sententia quàm coniectura in errorem ducatur; & eum quidem tanto grauiorem, quanto falsa opinio tum in ceterarum cognitionum, tum in historiæ principiis semel admissa plura secum trahit impedimenta veritatis. Iam quanto omnibus gemmis & gazis pluris facienda sit veritas, non illa modò quæ religionem custodit, sed & hæc quæ in primis gentium originibus versatur, illi satis ostenderunt, qui dum contra exteros verum vnius Dei cultum apud Iudæos ab Abrahami ætate semper fuisse docere nituntur, hoc sibi in primis negotij sumunt, vt è priscorum consensu demonstrent, & Mosem omnibus Græcis esse antiquiorem, & ea quæ prodidit, vetustissimis aliarum gentium monumentis consentanea deprehendi.

Historiæ veritas, & primæ gentium origines quanti sint facienda.

Quid aliud agit Iosepus contra Appionem Grammaticum? quid Tatianus contra gentes? quid Iustinus Martyr? quid Clemens Alexandrinus? quid Eusebius? quid ceteri qui principes apud Græcos & historiæ & religionis nostræ fuerunt? an non omnes ad primam adscendere nituntur antiquitatem, vt ex ea perennem & sibi ab omni temporum memoria congruentem atque constantem ostendant religionem? Cur verò id faciunt, nisi quòd sciant primam quæstionem esse, An res ita sese

 habeant,

Sacra scriptura à quã plurimis in calumniam rapitur.

habeant, vti à nobis habere creduntur? in quibus liber Geneseos à Mose conscriptus primas habet partes, in quem & olim Græcorum plurimi, & hodie frequentissima turba hominum Atheorum venenatas linguas exacuit. Nec est sanè quicquam facilius, quàm omnia illa quæ de Creatione mundi, de Diluuio, de Arca, de Nochi posteris scribuntur, non apud imperitam modò plebem, sed apud eos etiam qui sibi litterarum nomine plurimùm placent, in calumniam rapere, & quæ in summa nobis sunt veneratione habenda, veluti prima fidei nostræ fundamenta, ea adducere in suspicionem anilium fabularum. Nusquam igitur veritas diligentiùs custodienda, quàm in illis quibus sublatis tota collabitur sacræ scripturæ auctoritas. Frustra quæstionibus sese exercerẽt Theologorum scholæ, si prima sacræ scripturæ exordia pro nugis haberentur, vt haberi à quàm plurimis non de relatu longinquo didici, sed creberrimè ex iis ipsis audiui, qui, prô dolor, se huic impietati iam obnoxios esse fatebantur. quod putaui monendũ, ne cui pio viro hæc curiosa nostra primarum originum inuestigatio ad superuacaneos, & Reip. Christianæ inutiles labores pertinere videretur. Neque enim ab his tantùm mediocriter doctis, sed ab illis etiam qui & eruditione & dignitate ecclesiastica primos ordines ducunt, aliquoties reprehensus sum, quòd tempus vanis nulliúsque momenti studiis perderem, dum nimis diligens essem in primis gentium linguarumque originibus ad normam Mosaicam accommodandis. Sed suo quisque fruatur iudicio: me interim necdum pœnitet ea peruestigasse, quæ ab aliis hactenus, iuxtà doctis atque indoctis, explicata non fuerunt, vel quia sese assequi posse desperarent, vel quòd in quibus parum valerent, ea contemnenda existimarent, vitio sanè pluribus communi quàm candorem deceat Christianum. Prolixiùs hæc expono, ne cui videar citra graues caussas à quoquam maioris auctoritatis viro velle diffidere: & cogar tamen doctissimis quibusque non semel refragari; quod dum fiet, eandem velim excusationem valere. Verùm his missis, ad id vnde discessimus reuertamur.

Historiographi veteres diligenter à Ptolemæo & Iosepo excussi.

Thubalem igitur ad Caspium mare Thobelos condidisse, Ptolemæo & Iosepo credamus, non tam quòd ipsi sic senserint, quàm quòd compertum habeamus ab vtroque horum omnium veterum historiæ scriptorum libros accuratissimè excussos fuisse: quod vt de principe Gæographorum quiuis facilè intelliget, ita de Iosepo illi perspicuum fiet, qui ea legerit quæ doctissimus hic vir cum alibi, tum contra Appionem Grammaticum scripsit. Porrò si hic tam diligenter in Archæologia sua Berosi auctoritatem Mosaicis scriptis applicuit, vti cuiuis licet videre; an putamus eum taciturum fuisse, si quid ab eo de Tubalis in Hispania regno didicisset? Nemo profectò, qui primum saltem eius librum legerit, id cuiquam assentietur. Quo fit, vt prorsus vanissimis mendaciis ea sint annumeranda, quæ Annius, & ipsius Idolum Pseudoberosus, & eius cultor Tarapha de Tubale prodiderunt; quorum si vel vnum Iota apud Babylonium sacerdotem exstitisset, numquam fuisset à Iosepo aut dissimulatum aut neglectum. Iam illo quòd Eusebium etiam ad partes vocant, quid potest esse impudentius? in cuius Chronologia nulla mentio regni Hispaniæ inuenitur, nedum Tubalis & Iberi & Iubaldæ & ceterorum Regum in cerebro Pseudoberosi & Annij (nisi hæc nomina eundem significent) natorum recenseatur successio. Non parum hactenus effecimus, si verum illud est Horatianum, vt est verissimum, Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Quæ enim maior stultitia, quàm vel Pseudoberoso vel Annio vanissimo mendaciorum mangoni credere contra Iosepi & Ptolemæi sententiam? præsertim cùm eorum vtantur testimoniis, qui ne per somnium quidem quicquam eorum quæ ipsis affingunt, cogitarunt; nedum scriptis prodiderunt. Nos tamen non hoc agimus vt Tubalis posteros Hispania excludamus, sed vt quiuis intelligat, nullis ea fundamentis niti quæ vel Annius vel Tarapha vel ceteri historiæ Hispanicæ scriptores hactenus de Tubale prodiderunt. Nostram autem hac de re sententiam in Iberiæ consideratione aperiemus. Quando itaque Thobelorum regionem inuenimus, pergamus vlteriùs inuestigare quibus ex oris Thubal ad eam peruenerit, quo & de itineris ratione veritatis eliciantur argumenta. Vt hæc inquisitio recto ordine nobis succedat, ante omnia sciatur oportet, vbi antè Thubal habitarit quàm vel Thobelos vel Iberos conderet. Id sciemus si liquebit, vbi pater sedes habuerit: qui

Tubalis pater Iapetus.

cùm Iapetus fuisse à Mose tradatur, atque is vnà cum patre suo & fratribus in Arca fuerit, numquam quicquam certi statuere poterimus, nisi priùs intelligamus quo terrarum loco Arcam Nochus cum filiis suis sit egressus, & quam mox inde tenuerit regionem

cum

cum ipſe, tum Iapetus Thubalis pater. Hic longè maior difficultas nos excipit, nata illa quidem non ex Moſe, ſed ex iis qui Moſem malè ſunt ſecuti; quorum communis error magnum fuit ignorantiæ craſſiſſimæ ſeminarium iam à multis ſeculis, non apud indoctos tantùm, ſed & apud doctiſſimum quemque graſſatæ, & adhuc fortaſſe graſſaturæ ad multas ætates, niſi eam Indoſcythica noſtra profligaſſent. Ne tamen tantiſper Hiſpanicis originibus ſuperſedere cogamur, dum illa ab omnibus quibus hæc paramus fuerint lecta, breui compendio quid ex illis ſit neceſſariò ad earum rerum quas hic expoſituri ſumus comprobationem accerſendum, explicabimus. In primis itaque cum Moſe dicimus, Arcam in montibus Ararat quieuiſſe, quos Armeniæ montes plerique omnes interpretantur: Ioſepus Gordyæos intelligit, D. Hieronymus eos è quibus Araxes profluit, alij denique alios, vt illo libro latiùs oſtendi. Verùm nemo eorum illos montes aſſignat qui collatione camporum Sennaar, in quibus pòſt Babylonica turris exſtructa eſt, orientem verſus ſint remoti. Vnde efficitur, vt vel ipſi omnes errarint ad vnum, vel Moſes falsò dixerit, Nochi filios poſtquam in magnam multitudinem excreuiſſent, ex oriente ad campos Sennaar commigraſſe: quod impium ſit non tantùm fateri, ſed etiam cogitare. Omnes enim montes quorum mentionem faciunt, declinant ad occidentem dum Babylonicis campis conferuntur; à quorum finibus ſi veniſſent, ab occidente, non ab oriente iter ingreſſi fuiſſent. Nos igitur conuenienter ſacræ ſcripturæ montes Armeniæ Taurum eſſe dicimus, qui varias variis nominibus propagines per totam Aſiam emittit, quos non mirum eſt Armeniæ montes à Moſe vocari, eo quòd ex illis nobiliſſima duo flumina Tigris & Euphrates priùs Armeniam permeent, quàm ad Babyloniam irrigandam deſcendant. Deinde, quia Iudæis ſcripſit, non alia nota montes hos meliùs poterat ſignificare, quàm ſi Armeniæ montes vocaſſet; eò quòd inſignis eorum altitudo ad ſuperiorem Armeniæ partem notiſſima hæc flumina effundat. Quærenda ergo illa horum montium pars quæ campis Sennaar collata longè ad orientem recedit, quam ad Paropamiſum inuenies, vbi Taurus propriè Caucaſus nuncupatur. Huic ſubeſt Margiana, in qua vitis tanta ſua ſponte creſcit, vt duorum hominum complexum ſæpius vel impleat vel excedat. Quo fit vt mirum non ſit, ſi Nochus tum demũ vitem inuenerit, quam antea numquam in India, in qua natus erat, conſpexerat; vtpote regione vitis neq. tum neq. nunc ferace. In hac regione Meros mons eſt, in quo Nochus Nyſam condidit, primum poſt diluuium opidum: à quo tota Dionyſiacorum ſiue Bacchinaliorum pompa ad ceteras orbis partes manauit. Nochum enim Bacchum à vini inuentione poſteri vocarunt, & tot præterea nominibus indigitarunt, quot Deus eum dotibus præ ceteris mortalibus exornauit. Cùm itaq. in beatiſſima illa regione in magnum numerum nepotes eius excreuiſſent, magnam coloniam emiſit ad occidentem, ſecundum longam montium catenam. Ipſe interim, vti ſummus & Sacerdos & Rex, ad Nyſam manſit, illo apud ſe filio retento ad omnia quibus vſus eſſet adminiſtranda, qui & ætate minimus eſſet, & patri, iuxtà ac de conſecratione liquet, ſeſe ſemper gratiſſimum iucundiſſimúmq. præbuiſſet. Neque enim vlla ratio admittit, vt ſimul omnes aliò emigrarent ex ea regione quæ feraciſſima eſſet cum rerum ceterarum omnium, tum excellentiſſimi vini. At ſi manere quiſquam debuit, pater certè ſummus tum magiſtratus manere debuit: & ſi manere debuit, quo & ipſe quieſceret & iter agentibus commeatum ſuppeditaret, poſtulabat tum ipſius ætas tum dignitas, vt vnum filiorum apud ſe teneret; & eum quidem qui maximè placeret, quò & præſentia eius frueretur, & ipſo ad omnia & ſacra & profana vteretur miniſtro. Coloniam itaque ducunt Sem & Cham maiores natu filij, cum quibus aliquot etiam Iapeti liberos profectos eſſe probabile eſt: & quo itinera & regiones diſcerent, & Iapeto nuntiarent ſi qua re opus proficiſcentibus eſſet; tum etiam quo patrem & auum docerent & quæ loca tranſiſſent, & quibus tandem ſedes fixiſſent. Hæc autem ita fieri debuiſſe communis vitæ ciuilis ratio demonſtrat; quam qui non intelligit, is profectò non eſt dignus ſacræ Moſis hiſtoriæ lectione. Scripſit hic breuiter quidem pro eo ac decet ſacra tractantem, ſed ſic ſcripſit, vt ex vnica ſententia quàm plurimæ aliæ deducantur, collectione apud eos ſemper habenda neceſſaria, quibus ab experientia & vſu rerum cognita ſunt omnia illa quæ ad quaſuis Reip. partes cum dignitate obeundas recta officiorum ratio præſcripſit. Profectis igitur Semo & Chamo, & vnà miſſis legatis & commeatus procurandi præfectis, & eorum miniſtris, per longa montoſarũ regionum

Arca Noë vbi quieuerit.

Ararat mõtes qui ſint. Taurus mõs.

Caucaſus mons. Margiana.

Vitem vbi Nochus inuenerit. Meros. Nyſa à Nocho condita.

Sem et Cham coloniam deducunt.

Sennaar campus.

interualla, tandem lætissimi campi sese offerunt, quorum ingens & vasta latitudo omnem oculorum aciem, in quascumque partes coniecti fuissent, longè excedebat. Ea planities non solùm fertilitate, sed amœnissimo etiam & latissimo flumine multas secum allaturo commoditates tum ad irrigationem agrorum, tum ad importandi exportandique

Sem et Cham vbi sedes fixerint.

copiam, hinc ex superioribus partibus, hinc è mari, inuitabat. Collocatis igitur hîc sedibus, facta est agrorum distributio, interim vltrò citroque iis commeantibus quibus hoc negotij vel à Nocho & Iapeto datum esset, vel vltrò etiam susceptum, vt est semper auida rerum nouarum humana natura, quas cum auditus tum visus plurimas solet in longinquis peregrinationibus offerre. His modò coloniis emissis, quas duo fratres natu

Iapetus apud patrem Nochum permanet.

maiores ducebant, Iapetus cum liberis suis qui vnà profectionem non essent secuti, ob eas quas dixi caussas solus cum Nocho omnium post diluuium patriarcharum patriarcha, sacerdotum omnium & regum omnium ad ipsum vsq. Christum, cuius imaginem gerebat, principe in illis locis quæ Nysæ & Mero, in quo vitis fuerat inuenta, proxima iacebant, permansit; & paullatim finitimas etiam orbis partes suis filiis & nepotibus fre-

Saci. Gommeri.

quētauit: Illuc Sacis ad Imai radices, nec procul inde Gommeris aliis aliò habitatū emissis, vti à nobis latè alibi explicatum est. Labētibus iam annis, cùm Semi & Chami & nonnullorū etiam Iapeti nepotes immenso auctu accreuissent, viderentque maiorē esse multitudinē quàm quæ campis Senoar contineri alique posset, comitia habuerunt, quo facto

Babel turris origo.

opus esset deliberaturi; in quibus statutū est cōmuni omniū sentētia & applausu, insigne & eximium aliquod monumentū exstruendū esse, cuius æterna duratio & stupēda operis magnitudo perpetuò testaretur, quanti qualésque viri, & quàm innumeri locum illum quondam habitassent. Iactis igitur superbi & insani operis fundamētis, & iam portentosa sublimitate ipsi cælo astrísque minitante, Deus cui nihil magis quàm arrogantia & stolidus sui ipsius amor displicet, dementes elatorum hominum cogitationes & vesana con-

Linguarum confusio.

silia solis humanis viribus innixa momento temporis dissipauit; & quò perennis exstaret memoria quàm Deo omnis displiceat fastus, non ipsam modò cœpti operis molem deiecit, sed ipsos etiam qui stupida arrogantia inflati, monstrosam arcis amplissimæ altitudinem moliebantur, sermonis patrij, qui omnibus ad id vsque temporis vnus fuerat, obliuione ceu apoplexia quadam percussit; & loco vnius linguæ varias multásque ipsis mox inspirauit, quibus inter se diffidentes, veluti ebrij aut mente capti, frustra alter alterum alloqui nitebātur; quæ sermonum confusio & mutua cogitationes conferendi inopia fe-

Babel turris vnde appellata.

Babelen qd significet.

cit vt turris Babel vocaretur, eo quòd babelen illi dicantur vernaculo nobis hactenus sermone, qui sonos verborum sic confundunt, vt quid velint intelligi nequeat; cuius vocis ratio petita est ab edentulis. nam hi necessariò vocum discrimina confundunt, quòd iis careant instrumentis quibus veluti fidibus quibusdam soni distinguuntur; & idcirco ipsis gingiuis, in quibus dentes fuerant, loco dentium vti coguntur, quæ nobis babelen vocan-

Sermo primus apud Nochū & Iapetum permansit.

tur. Quando igitur neque Nochus neque Iapetus vnà cum suis qui in campis Senoar non fuerant, in iis locis permanserint & habitarint, quæ magno multarum regionum interuallo ab Euphrate erant remota; nulla potest caussa cogitari ob quam & ipsi sui & maiorum sermonis iacturam fecissent, cùm ne illi ipsi quidem, qui à Margiana tam longè emigrauerant, sermonem suum antiquum perdituri fuissent, nisi immani sese superbiæ scelere fœdassent; ob quod à Deo puniti fuerant linguarum confusione. Fuit autem

Linguarum confusionis ratio.

hæc talis, vt antiqua vocabula ab aliis aliter fuerint corrupta, litteris variis modis transpositis aut in vicinas commutatis, ita vt non tam vocum priscarū integra perditio, quàm litterarum in iis & significationum confusio potuerit vocari; quæ quomodo differat à corruptela illa quam aut variarum gentium commistio, aut ipsa ætas omnia paullatim deprauans & immutans inducit, in Hermath. ostendi. His modò breuiter ex Indoscythicorum libro repetitis duo confestim consequuntur maximi nobis ad ea quæ nunc in

Iapetus quæ loca primùm post cataclysmum incoluerit.

lucem vocare molimur momenti futura; quorum alterum est, quòd Iapetus cum liberis & nepotibus ea primùm loca post cataclysmum incoluisse reperiatur, quæ Paropanisi iugis proximè subiacebant; è quibus deinde numero aucti, ad vicina commigrarunt: Alterum, quod est multo etiam pluris faciendum, in eo consistit, quòd primus sermo

Sermo primus qualis fuerit, & apud quos seruatus.

ab Adamo Spiritus sancti instinctu factus, apud solos Iapeti posteros fuerit seruatus; qui cùm talis fuerit de Mosis testificatione, vt voces per elementa sua veras rerum notiones adamussim imitarentur, &, quoad eius sonorum discrimine fieri potest, clarissimè depingerent,

gerent, verissimus est index & certissima manus Mercurialis ad omnem cognitionem quam Deus primo homini infudit, iter demonstrans: ita vt mox iis qui huius sermonis veras rationes perdidicerint, recta via pateat ad omnē eruditionem cùm ceterarum rerum, tum maximè diuinarum. Hanc Socrates in Philebo se semper quæsiuisse confitetur; quo nimirum sciret quid Deus ipse primo homini, quisquis tandem ille fuerit, siue Prometheus, siue alius (vt ipse dicit) tradidisset. Video sanè, dum principia necessaria ad primos Hispanorum maiores è tenebris vocandos struo, aut potiùs à me alibi structa, & in Hermath. & in Hieroglyphicis solidis rationibus comprobata repeto, incursurum in multorum reprehensionem; quos quamuis meritò amandare deberem ad illa quæ modò commemoraui à me scripta esse, & à Theologis tum in Belgio, tum in Hispania admissa; quò tamen iis qui illa legere hactenus vel dignati non sunt, vel per alias occupationes nequiuerunt, gratum faciam; tribus verbis, si potero, omnes ex eorum animis scrupulos hoc loco eximere tentabo. Plerique omnes hactenus crediderunt sermonem Hebraicum primum esse, quod tamen Theodoretus negauit: Vergara quatuor profert Rabinos qui iurati testes esse velint sermonem Hebraicum primum non esse; cuius ego scriptoris non tanti facio auctoritatem, quanti esse duco quòd ab omni Theologorum cœtu liber eius, in quo hæc scripsit, fuerit lucem videre permissus.

Hebraicum sermonem nō esse primum.

Rabbi Moses Ægyptius, curiosissimus non modò quæstionum Thalmudicarum & subtilitatum, sed etiam diligentissimus Peripateticæ & Academicæ philosophiæ inquisitor, cùm diu sese in mysteriis nominis tetragrammati fatigasset, tandem confessus est vocabulum hoc ex illa lingua remansisse, cuius parum admodum in Hebræo sermone superesset. Tantum verò abest vt ab היה verbo substantiuo deriuet, vt clarum discrimen inter verbi substantiui & nominis tetragrammati significationem assignet; nedum cum recentioribus Grammaticis hac in re consentiat, qui ab omnium Rabinorum sententia in eius etymologia longissimè recesserunt.

Nomen tetragrammaton.

Certè illud quod Moses diuinus Pentateuchi scriptor, cui refragari nemini fas est, primo sermoni tribuit, nullo modo Hebraicæ linguæ potest conuenire; quæ tantum abest vt vocabula sua ad veras rationes primorum in vocibus elementorum reuocare possit, vt dum de radicum suarum etymologia Grammatici rogantur, non aliud habeant respondere, quàm eas primas voces esse, nec vlteriùs in caussas alias posse dissolui: quod argumentum quanti sit, quamque nullo modo falsitatis possit euinci, Hermath. nostra demonstrat.

Hebræorum radices primæ voces sunt, nec in alias caussas possunt dissolui ab ipsorum Grammaticis.

Quòd verò quidam dicunt, in quo triarium robur sermonis Hebræi esse putant, nomina Adami, Chauæ, Caini, Seti, Nochi, & si quæ sint alia quorum rationes à Mose redditæ sunt, in sola lingua Hebraica intelligi, id equidem prorsus nego; cùm non in Hebræo solùm, sed etiam in nostro sermone rationes à diuino scriptore assignatæ suam tueantur veritatem: quod declarare non est huius instituti. Ægyptij, quamuis Hebræi vltra ducentos annos apud eos habitassent, quo in tempore satis magna ipsis fuit disputandi facultas, asseruerunt tamen primum sermonem illum esse, non quo Iudæi, sed quo Phryges vterentur; apud quos Bec panem denotabat: quam rem ne vlla obliuio ex hominum animis tolleret, fabella non ab omnibus intelligenda velauerunt.

Phrygiū sermonem primum fuisse, Ægyptij asseruerunt.

Quoniam enim sacra sua & eorum ritus à Ianigenis acceperunt, noluerunt ea alia lingua tradi, quàm illa in qua primi ipsorum maiores ea didicissent, tum vt vocabula rerum diuinarum notionibus responderent, tum ne vulgus profanum illotis pedibus ad ipsa irrumperet. Quamobrem magni referebat ad perennem religionis & conseruationem & intelligentiam, si perpetuò apud posteros constaret, è cuius gentis sermone sacra vocabula deprompta olim fuissent; quo si qua dubitatio incidisset, haberent quos per legatos interrogare possent. Tanta verò cura & religione hanc linguam in sacris conseruabant, vt omnes sacerdotes ea inaugurarentur, vti apud Herodotum discere licet. Quid quòd ipse Moses, quo augustam omnino & sacram magistratus à Pharaone Iosepo dati dignitatem indicaret, ipsissimis illis verbis non Ægyptiis, sed nostratibus vsus est, quibus Rex eum inaugurauerat? quæ cùm nec Hebræi nec alij posteriores intellexerint, mirum est tanta fide hactenus fuisse conseruata, vt ne vna quidem littera loco suo mota sit. Idem diuinus scriptor fecit in Vrim & Tumim, in Ephod & Chosen; partim quo maior esset vocum non intellectarum reuerentia, partim vt tandem multis pòst sæculis cognosceretur, vnam eandemque semper religionem fuisse; tametsi ad idolomaniam iam tum Iosepi illius prisci tempore & antea etiam hominum peruersitate & cacodæmonum astu-

Cimbricis verbis vsus est Moses in inauguratione Iosephi.

tia

tia pertracta eſſet. Vocum autem harum interpretationem perſequi & explicare non eſt huius loci, quam tamen nemini negabo, qui idoneum & cupidum ad piè audiendum ſe mihi demonſtrabit; quandoquidem noſter Phrygumque ſermo idem eſt. Epiphanius

Barbariſmus prima ætas.

ceterique veteres Græcorum Theologi primam ætatem Barbariſmum vocant; quem ſi de vocis etymologia deſcribere vellem, non aliud quàm veri ſermonis cuſtodiam dicere deberem; quæ quòd apud Phryges eſſet, veſtes Phrygio opere factæ Barbaricæ dictæ ſunt. Ætas Barbariſmum ſecuta, ſiue à diluuio, ſiue à confuſione linguarum proprium

Scythiſmus ſecunda ætas.

ſuum & diſtinctum ſumſit initium, Scythiſmi nomine ob id vocata, quòd apud ſolos Scythas eo tempore reliquus eſſet primus ſermo, quo omnis priorum patriarcharum religio erat conſignata, quem illi quos in Scythia dixi manſiſſe ſoli retinuerunt. Ne tamen

Alphabetorũ duo genera.

vlla vmquam ætas primi ſermonis inueniendi & occaſione & facultate deſtitueretur, benignitate diuina & ſedulo Ianigenarum miniſterio factum eſt, vt duo genera prima Alphabethorum è primo ſermone conſeruarentur: alterum ſolas litterarum poteſtates explicans, quo Latini & Germani & Hiſpani & Galli & his vicini ad Abecedarios inſtruendos vtuntur; alterum non poteſtates tantùm elementorum, ſed figuras etiam vna eademque opera ſignificans, quod Hebræi tamquam ſuum ſibi vendicant, à quibus deinde cognatorum ſermonum nationes litterarum nomina licet nonnihil immutata mutuantur,

Alphabeti vtrumq. genus precationem continet.

& ab iis Græci ſuum Alphabetum acceperunt. Vtrumque horum precationem ſanctiſſimam complectitur, qua præceptor Deum orat vt puerum, quem litteris imbuendum accipit, parentum primorum vitio brutum factum, rurſus ad ſe erigat, vtpote ad cuius imaginem creatus ſit. Cùm igitur à ſolis noſtri ſermonis peritis orationes hæ intelligi

Cimbricus ſermo primus & vetuſtiſſimus.

queant, nec vllus hactenus fuerit alterius ſermonis hominum qui ordinis litterarum, quo enumerantur, rationem reddere poſſet, iſque nobis ſit clariſſimus, non video cur non debeam fortiſſimè conſtantiſſimeque tenere vtrumque Alphabetum è ſermone, in quo ſolo intelligitur & certam ordinis ſui habet rationem, olim petitum acceptumque fuiſſe; & idcirco hunc primum eſſe dicendum. Iam nulla alia lingua reperitur quæ totius Theologiæ myſteria, & inter alia ipſam Trinitatem è vera vocum ratione intelligendam dare poſſit: quod noſtra ſic facit, vt ex ipſa litterarum poteſtate à Græcis omnibus & Latinis agnita & ſcriptis prodita vocalem imaginem conſtituat omnium eorum quæ de rebus diuinis dici poſſunt. atque hoc demum illud eſt quod Moſes dixit, Adamum iis omnia ſignificaſſe vocabulis, quæ rerum proprias notas haberent, quæque diſtinctis & aptis ſonorum pigmentis veras rerum notiones auribus offerrent: qua in re expreſſa perfectio eſt & fundamentum totius vocum etymologiæ, quam Plato diligentiſſimè quæſiuit; ille quidem, ſed in Græco ſermone non potuit reperire, lubenter ob id confeſſus Barbarorum, quos aut Phryges aut Cares maximè eſſe arbitratur tum ipſe tum Homerus, ſermonem habere Græco vetuſtiorem. Accedit his argumentum planè Herculanum, perpetuò ab omni memoria gentium conſenſui innixum, quo conſtat ſermonem

D'outſte tal.

noſtrum D'outſte Tal vocari, id eſt antiquiſſimam linguam. quòd ſi Touts dicas ſiue Thouts, idem dixeris quod ipſum antiquiſſimum diceret Latinus, quæ vocula ex articulo Het & outs ſupremo comparationis gradu conciſa eſt more noſtratibus frequentiſſi-

Cimbrici ſermonis artificium.

mo. Taceo nunc illas voces quæ retrorſum vel lectæ vel auditæ id deſignant quod maximè facit ad rem eam declarandam quam proſa vox denotat: in quibus vt admirandum eſt artificium in nulla alia lingua repertum, ita tam frequens eſt & multis commune, vt ſatis apertum ſit à ſolo ſancti ſpiritus inſtinctu potuiſſe proficiſci. Porrò vt non alio niteremur argumento in ſermonis antiquitate nobis vindicanda, illud tamen vnum ſufficeret, quòd quoties communis aliqua vox eſt nobis & aliis linguis, eius vocis à ſolis noſtratibus veriſſima ratio reddi queat, vti Hermathena noſtra demonſtrat. Quid quòd infinita Latinorum, Græcorum & Hebræorum vocabula clariſſimè oſtendunt noſtratem originem? à qua variis modis declinant vel terminationis auctu, vel litteræ cuiuſpiam immutatione, vel elementorum metatheſi, vel integra etiam conuerſione: in quibus omnibus tamen ad primos eorum fontes etymologia certiſſimo indicio deducit. Hæc obiter partim ex Indoſcythicis meis, partim ex Hermath. partim ex Hieroglyphicis repetita ſunto, quæ iam mox ad rem nobis propoſitam inſignem vſum adferre cernentur; dum priſca hominum, gentium, terrarum, fluminum, & aliarum rerum notatu dignarum nomina ad eorum normam interpretabor, & Iapeti filiorum nepotumque migrationem

tionem certa via & ratione perſpicuam reddam. Quoniam igitur Thubal Iapeti filius fuit in ea terrarum parte, prima eius colonia quæratur oportet, quæ non longè fuerit à maris Caſpij littoribus remota. Ex Ptolemæo clariſſimè docui in iis quæ de Cimmeriorum coloniis ſcripſi, ad Imaum vſque montem verſus Auſtrum, & inde ad ipſum vſque Septentrionem, & vlterius etiam ad Hyperboreos Iapeti filios habitaſſe; atque inde totam Europam vſque ad Gades gentibus impleuiſſe. Thubal itaque videtur è Bactriana mare Caſpium tentaſſe, & tantiſper curſum ſecundum littus tenuiſſe, dum ad oppoſitam Oxo partem appuliſſet, quo loco egreſſum; opidum condidiſſe quod de nomine ſuo Thubals Wat/ id eſt Thubalis excubias, nuncuparit; è quo nomine Ptolemæus, & illi quos eſt ſecutus, Thabelacam fecerunt; propterea, vti modò dixi, quòd gemino digamma carerent. Ne tamen miretur quiſquam quòd nauigaſſe eum dicam, reuocandum in memoriam eſt, maximam cedrorum copiam ad Meron montem fuiſſe, vt ex Curtio liquet narrante, omnia Nyſæorum ſepulcra è cedro facta fuiſſe, atque idcirco dum Alexandri miles ignes ſuos malè cuſtodit, omnia fuiſſe exuſta. Verùm hic mox audiam non Thubalacam nec Thobalacam, ſed Thabelacam à Græcis nominari; & idcirco non ſatis ad Thubalis nomen hoc opidum quadrare. Videamus itaque etymologiam in Iapeti ſermone, quo deinde veræ ſcripturæ ratio in lucem emergat: Thaubal ſiue Thoubal idem nobis ſignificat quod Latinus diceret, Ipſum antiquum conſerua. Dicimus enim ſine diſcrimine Au & Ou pro Antiquo; quarum diphthongorum tanta eſt cognatio, vt altera in alteram frequenter tranſeat non apud nos ſolùm, ſed etiam apud Græcos. Iam ex au Latini faciunt o, dum ex Aula Ollam formant; quo minus mirandum à Ioſepho Thobal pronunciari. Porrò Ou Latini ſic enunciant, vt ab V vocali longa vix vllo diſcrimine ſecernatur. At qui Thabal dixerunt, ipſum V, quod eſt in Au, reiecerunt propter litteram mediam conſequentem. Nec quicquam miri acciderit, ſi quis pro θαυϐελακα, θαϐελακα ſcripſerit, vt multa in vocabulis ignotæ ſignificationis corrũpuntur. Et hæc quidem de priore ſyllaba. Poſterior Bal eſt, quam noſtrates in Bel frequenter transferunt, facili & procliui ex a in e lapſu. Nihil itaque ad vocis ſignificationem hæc facit variatio, qua qui commouetur, næ is parum in linguæ vel noſtræ vel Græcæ dialectis eſt verſatus. Thaubal ergo compoſita vox ad hunc modum in ſuas ſoluitur partes; Het au behal, quæ ad normam & vernaculam nobis conſuetudinem in Taubal contrahuntur. Iapetus ergo huic ſuo filio eam impoſuit nomenclaturam, qua ſemper admoneretur omnibus in rebus antiquum eſſe ſeruandum. Nihil autem antiquum dici poteſt, quod non ad ideam antiquitatis referatur ceu imago ad ſuum exemplar, quod eſt in ſolo Antiquo Dierum; quo nomine Daniel diuinus vates Deum Patrem indigitauit. Efficax ſanè admonitio, & ad omnem vitæ rationem ſubducendam inſignem allatura vtilitatem, & talis, vt ea ſola omnia præcepta ad ſalutem neceſſaria comprehendantur. Nam vel eo vno omnis continetur doctrina, omniſque ſcientiarum orbis, ſi ſola antiqua lingua ab Adamo facta retineatur, propterea quòd ex ea bene recteq. intellecta omnium earum rerum vera poſſit haberi cognitio, quibus Adamus nomina indidit. Duæ tantùm hactenus ab Hebræis, Græcis & Latinis ſcalæ cognitæ fuerunt, quibus ad Deum Patrem aſcenderetur; altera naturæ, altera ſacrarum litterarum oracula & hiſtoriam ſacram continentium: quarum prior admodum obſcura & lubrica ſemper fuit, iuxtà ac D. Paullus Philoſophis exprobrat; qui cùm per eam ad Deum aſcendiſſent, ipſum illum ad quem aſcenderant, non vt Deum honorarunt: altera certiſſima illa quidem & omnibus ſuis gradibus abſoluta, vtpote per quam cùm alij tum angelus magni & arcani conſilij deſcendit, & humanam naturam ſibi vnitam ad Patrem reduxit; verùm nunc etiam multis impedita difficultatibus, quas nouis ſuis diſputationibus peruerſi homines excitare numquam ceſſant. Videtur ergo Deus ſingulari ſua clementia nobis tertiam nunc ſcalam reuelaſſe, quæ illa quidem non eſt ſcripta, ſed à maioribus viua voce accepta; nec tamen hactenus poſt multos multorum ſeculorum decurſus à quopiam vel agnita, vel intellecta. Ingens profectò in campis Sennaar calamitas accidit, dum prima lingua perderetur, at non minùs apud maiores noſtros Iapeti poſteros nocuit craſſa & ſupina eius ſermonis quem quotidie ſonarent, cauſſarum ignorantia; qua factum eſt, vt pretioſiſſimus theſaurus à nobis, tamquam à ſuibus, conculcetur: & dum ego tandem, diuina gratia ex alto ſomno experrectus, fratres meos admoneo, & ardenti deſiderio docere nitor, derideat atque contem-

Thubal quò coloniam duxerit.

Thubals wat. *Thabelaca.*

Thubal nominis ſignificatio & etymon.

Scalæ duæ quibus ad Deum adſcenditur, naturæ & ſacrarum litterarum.

Tertia ſcala qua ad Deũ aſcenditur, nunc demum reuelata.

contemnar. Quanto, bone Deus, diuinior Plato, qui monitu fortaßis obscuro sacerdotum Ægyptiorum hanc veritatis inueniendi rationem diligétissimè quæsiuit; cùm tamen eius sermonis quo hæc erat obsignata prorsus esset imperitus! Thubal ergo inter cetera in primis monebatur, ne vmquam sermoné antiquũ desereret: quia nimirũ eo vna inter alias ad Deum via ceu Mercuriali quadam manu ostenderetur. quod non ita à me dici quisquam putet, vt nolim præceptum generatim valere, sed quo indicem veram veræ antiquitatis inquisitionem in accurato primi sermonis examine totam copiosissimè contineri & absolui: cuius nimirũ nulla vox est quæ non vtilem aliquam habeat doctrinam ad Antiqui dierum cognitionem vocantem atque manu trahentem. Scio quosdam à curioso Græcorum & Romanorum numismatum studio antiquarios appellari, quos equidem hoc titulo ornari non ægrè feram si in Romanis & Græcis historiis non acquiescant, & eorum quorum imagines admirantur, non sequantur etiam mores & opiniones; sed omnia sua studia ad vnam vnius, quem Antiquum dierum vocamus, cognitionem dirigant: & hanc cognitionem non cauponentur, quasi ea aliquid adhuc habeant antiquius. Quanto præstantius fuerit antiquitatem in ea lingua inuestigare, qua vt primus homo ab ipso Deo veram omnium rerum scientiam edoctus nobis clarissimè aperuit, quid de quaque re sit sentiendum; ita nihil continetur quod non commonefaciat ad virtutem & recta vitæ officia capessenda. Quid rogo hac voce diuinius, qua mox monemur vt perpetuò antiquitatis simus obseruantes? Quamobrem quisquis est qui se genus à Thubale ducere gloriatur, is se perpetuò Thubalem præstet; ac numquam sic sibi placeat, vt desertis antiquis legibus & moribus, noua vel sibi vel aliis inducat: numquam tam sit ambitiosus & rerum nouarum cupidus, vt vel in minima Reip. bene constitutæ atque tranquillæ parte quicquam audeat ab antiquo statu dimouere. Profectò si omnes Thubales fuissent qui sese vel de prisca nobilitate vel de antiquitatis cognitione vel de vetere Christianorum disciplina iactant, numquam hæ, quas partim ferimus, partim videmus, calamitates & totarum regionum, nedum ciuitatum & opidorum, euersiones in nostram ætatem incidissent. Vt enim omnia ab antiquo pendent suo quæque ordine & suis annulis, ita noster sermo ab Au, quo antiquum significatur, de natura litterarum deriuat Hau, quod est conseruo, sola addita aspiratione; eò quòd omnis rerum salus in eo consistat, si ad Antiquum spirent. Ex au apud Hebræos in confusione primi sermonis mansit AB, pro patre; cuius vocis domi suæ nullum habent etymon: Chaldæi & Syri Abba dicunt. Sed hæc alterius loci, & latiùs patent quàm vt breui verborum contextu queant explicari. Satis esto viam eminus indicasse, per quam ad mysteria antiquitatis & vocis antiquitatem denotantis peruenire queant diligentes indagatores. Est hactenus Thubalis nomen in Germania frequens, sed propter paruam vocis mutationem non agnoscitur. Nobis familiare est Tau monosyllabis addere: Sic dicimus Au & Aut sine notationis discrimine; Similiter Behal & Behalt/ & eodem modo plurima alia. Hinc fit vt idem sit Taubal & Taubalt/ in quo Germani idem commiserunt quod in nomine linguæ suæ, vt nimirum ex au fecerint eu, mutato a in e, quod ipsis est creberrimum. Sicut enim D'autse Tal pro antiquissima lingua, in D'eutse Tal permutarunt, ita ex Taubalt fecerunt Teubalt/ quod deinde ad Latinam formulam accommodantes Theobaltum nobis protulerunt. Nec aliter nos è Lauter Leuter pro puro dicimus, & pro Laut/ quod sonare significat, Leut; & alia id genus quàm plurima, nihil vt miri sit si vel D'eutsen pro D'autsen/ vel Teubalt pro Taubalt pronunciemus. Nunc itaque non hoc tantùm vidimus, vocem Tubal claram vtilémque in sermone nostro & significationem & admonitioné habere, sed & illud cognouimus, quòd hactenus inter Germanos quàm plurimi eodem nomine vocentur: qua de re liquet venerabile olim inter Teutones nomen fuisse, vtpote cuius & hactenus memoria in propriis hominum nominibus felix & fausta habeatur. Cornelius Tacitus sic extulit quasi Theude balt dictus fuisset, è quo format Theodoualdum, perperam Beta in V commutato. Quòd si Thoude walt dicas, antiquam vim notaueris: verùm nos numquam sic efferimus, at semper Theubalt pronunciamus. Quis in hoc nomine non miretur insignem antiquitatem? quis non exosculetur & adoret diuinam bonitatem, quòd nobis hanc antiquitatis obseruandæ admonitionem à tot iam seculis reliquam esse voluerit? & ita reliquam, vt sacris Bibliis tamen huius nominis intelligentiam non debeamus, sed soli nostro sermoni hactenus in antiqua sua purita-

Antiquarij.

Antiquitatis seruandæ studium laudatur.

Hau, vnde deductum.

Ab, Hebraicæ vocis etymon.

Thubalis seu Theobaldi nominis apud Germanos frequentia.

puritate conseruato. Et quia apud solos Germanos & intelligitur, & in hominibus nuncupandis hactenus vsurpatur, perspicuum est Iapetum iam tum nostra lingua vsum fuisse, cùm filio suo hanc daret nomenclaturam. Deinde si Thubal, siue Thubalt nostratis linguæ vocabulum est, consequens fuerit homines etiam ante diluuium vernaculum nobis sermonem locutos fuisse; *[Teutonicus sermo ante diluuiũ fuit.]* propterea quòd filius Lamech & Stillæ Tubal item fuerit vocatus, licet Cain veluti cognomen adiectum habuerit. Sed quid ego hoc ceu magni quippiam commemoro, cùm cetera quoq. propria virorum mulierumq. nomina apertissimas habeant in lingua nostra significationes? *[Nominũ veterum apud Germanos significationes.]* vti cum alibi tum in Indoscythicis ostendi. Quid enim aliud est Adam, quàm agger siue terræ moles inuidiæ obiecta? & tota quidem terra Adama dicitur eadem de caussa, non quòd rubra sit, vt Rabbini credunt; *[Adam.]* sed quòd cacodæmonis inuidiæ velut æstuantis Oceani fluctibus sit exposita. Cur verò Odem rubrum notet, aliunde quærendum. Rubri enim est oculos turbare, perstringere ac domare: *[Odem.]* vnde Ooghtem, id est oculos domans, nostro sermone dici posset; qua de voce Odem in Babylonica confusione corruptum est. Inuidia autem, cui non Adam tantùm, sed tota etiam terra obiicitur, Ate ab Homero vocatur; à nostra voce Hate siue Ate/ qua odium & inuidia denotatur; *[Ate.]* ob id quòd inuidi bonis alienis exedantur & contabescant. Chaua, quam vocem nec Eua, nec Haua rectè pronuncies si propriam litterarum sequaris potestatem, matrem significat viuentium, siue ad verbum, vas vitam dans. *[Chaua. Eua.]* וו nos per duplex digamma proferimus: quo quia Hebræi carent, eius loco non rarò Quof substituunt, vt etiam Latini pro Wie, Qui; pro Wan Quando, & alia similiter efferunt, vt in Hieroglyphicis meis abundè demonstraui. *[Qui. Quando.]* Est autem Win possessio, lucrum & quicquid acquisitum est. Litterarum verò rationem, non punctorum habendam esse necessariò pòst mihi fuerit dicendum, dum de Ionis nomine disseram. Set item nostras est vocabulum, citra adspirationem pronunciandum; *[Set.]* quia per Tau, non per Thet, scribatur; licet Iudæi Alphabeti à maioribus nostris accepti imperiti contrà & doceant & pronuncient: tanta est apud eos veræ elementorum distinctionis ignorantia. Est autem hoc nomen à Set verbo, quod significat collocare. Nam Set loco Abel à Deo positus est, & in hoc & eius posteris locata est & statuta vera religio. Nochus autem à nostro Nog siue Nooch/ quod nunc cùm prosthesi Genooch ferè efferimus; *[Nochus.]* quo idem significatur quod contentum reddo siue paco. Quid multis? Omnia propria nomina ante confusionem Babylonicam à Mose enumerata nobis sunt vernacula, & in significationis suæ caussas vsque ad simplices litteras soluuntur. Sed quorsum me propriis nominibus adstringo, cùm omnes sermonis Hebraici radices è lingua nostra oriantur, & in ea veras habeant notationis rationes, quas frustra Hebræi apud vernas suos quærent? *[Hebraici sermonis radices veras apud Germanos habent notationis rationes.]* Hæc obiter Tubalis occasione repetita sunto, quæ à nobis alibi latiùs sunt explicata. Gratulentur ergo sibi Theubaldi de nominis sui tum antiquitate, tum interpretatione, tum etiam de pulcerrima & vtilissima ad omnes vitæ rationes sententia, & agnoscant Iberi Hispani quam linguam primi Iberorum parentes vsurparint. Et hæc quidē de nomine Thubalis plura illa quidem fortasse quàm nauseabundis stomachis placebit, sed multo tamen pauciora quàm præcepti quod nomine denotatur, postulet amplitudo atque maiestas: quam si sequeremur, ipsum Tau, vltimæ litteræ nomen, esset explicandum; quo tota religio Christiana continetur, si ex vera origine nostrati, pro eo ac postulat, capiat interpretationem.

TEMPVS nunc est, vt quæ monumenta Thubal in ea orbis parte, ad quam è Margianæ vicinia primùm deuectus est, reliquerit; & quia modò de Ptolemæo clarum feci in Albania Thobelos olim consedisse, prius quàm ad Iberos veniam, qui postea conditi videntur, si de locorum positu ducere liceat argumentum, Albaniam peragrare decreui. Quoniam itaque modò tradidi, certissimam viam esse ad veterum sententias intelligendas, quæ nominum interpretationis indicio vtitur, videamus quid Albania designet. *[Albaniæ nominis etymon & significatio.]* Alp siue Alb per mediam litteram, montes significat, ab Al op compositum vocabulum, quo denotatur id ad quod magno opus est adscensu. Hinc vox Alpeis, quo perennis montium altissimorum glacies vocatur: *[Alp.]* hinc Albion, quo nomine designatur insulam eam ferè vndiquaque circa littora montosam esse: *[Alb.]* *[Albion.]* nec aliunde Alba apud Romam, Alba in Hispania, Alba in Gallia, & apud nos Alben pro Oreadibus, apud Sueuos Alb regio non procul à Tubinga. *[Alba.]* Alb autem pro Albedine componitur per apo-

copen,ab Al-wi,id est valde dilato: à quo Iota demtum Alb reliquit,duplici digamma in Beta transeunte litteram vicinam: propterea quòd nec duplex nec simplex digamma in eadem syllaba post consonantem pronunciari queat: Albania igitur componitur ex Alb prioris notationis vocabulo, & Ban, quo via regia significatur. Alb ban itaque viam significat ad montes tendentem, & eos quidem multa ac perpetua niue candidos; ita vt gemina videatur nominis caussa reddi posse in hac saltem regione cui Caucasus desuper impendet. Vide nunc num malè conueniat veritati Tubalis nomen ex eadem lingua nos petiuisse è qua Albaniæ nomen, è quo alterum B euphoniæ caussa tollitur, deriuatum esse,ne impudentissimus quidem contentionis litisque procurator negare posset. Aut Tubalem primum Thobelorum conditorem hoc nomen de sermone suo regioni dedisse dico, aut mihi aliquem omnino cupio nominari, qui hanc orbis partem nostrati vocabulo nuncuparit. Verùm hoc loco Solinus Plinij plagiarius negotium mihi exhibet: is Albanos ab albis capillis, quos statim in pueritia habent, dictos esse scribit. Egregium profectò nugamentum. quasi verò Albani à Latinis sibi nomen principio fuerint mutuati. Neque enim ab aliis dicere potuisset Albi nomen ad eos venisse, nisi fortasse tam fuit ineptus, vt hos æquè atque Albanos in Latio Latino sermone vsos fuisse crediderit. Quòd verò Isigonus Nicæensis prodidit canos ab ineunte ætate capillos & glaucos oculos, quibus noctu melius quàm interdiu cernant, Albanis præcipuos ac proprios fuisse; id vanissimum est; cùm glauci oculi non his modò, sed ceteris quoque Iapeti posteris ad Septentrionem vergentibus,& glaucus oculorum color,& albus à prima pueritia capillus communis sit. Memini me à præceptore quodam meo, cùm prima mihi menti genarúmque lanugo erumperet, crebrò rideri solere, quòd ipsi iam sexagenario concolor essem; & antè mihi barba canuisset, quàm nata esset: At ea aureum pòst induit colorem, tandem ad nigredinem declinauit. Oculi item glauci mihi sunt, attamen noctu perinde atque ceteri homines cæcutio atque hallucinor. Valeat ergo Isigonus cum suis pedaneis; & Solinus sermonis Latini regnum arctioribus finibus includat, quàm vt ad Scythas vsq. sinat & Caspios euagari. Permisissem ipsi hanc fabulandi scientiam,si post Pompeij demum bella ad Caucasum gesta Albani cœpissent vocari. Atqui idem annotauit Albanos se Iasonis posteros credi velle, quod an illi, an alij cuipiam priorum debeam assentiri, nescio: illud scio, quæ de Iasone feruntur, nihil aliud esse quàm deliras & aniles fabellas. Quid enim insanius, quàm Mediæ nomen à Medea Iasonis scorto deriuare; cùm Mosis, multo quàm Iason fuerit,antiquioris, testificatione constet, Mediam à Medi (sic enim citra puncta, quæ perperam Iudæi addiderunt, legendum est) fratre Thubalis nomen suum accepisse? Verùm quo faciliùs Iasonicis nugis ignoscam, facit Trogus Pompeius, cuius partim lues & calamitas, partim seruator Iustinus, Albanos dicit ab Albano in Latio monte Herculem, Geryone nunc extincto, boues agentem secutos esse, & in Caspiis consedisse; quod delirium non tanti faciam, vt vel vno verbo refellendum putem.

Ban.

LIBER

LIBER II.

OSTQVAM nunc de nomine constat, quæramus quid prisci scriptores de regione hac memoriæ prodiderint, & in primis quibus eá limitibus terminarint. Ptolemæus, cuius antiquariam eruditionem nemo vmquá satis laudauerit, ab Austro eam maiori Armeniæ finibus contiguam facit, ad eam Hyrcani vsque maris partem in quam Cyrus multis ostiis immittit: Inde secúdùm mare Orientem versus ad Soanam vsq. fluuium extenditur: Ab Occidenti Iberiæ montibus; ab Arcto Caucaso clauditur, in quo portæ Albaniæ celebrantur. Per mediam ferè regionem labitur Albanus fluuius, sic dictus vel ab ipsa regione quam mediam secat, vel quòd rectam viam ad summa Caucasi cacumina demonstret, si quis aduerso flumine se ad fontes sinat deduci. Indolem regionis eam Strabo nobis depinxit, vt vix beatior possit optari. Ait enim omnem fructum, etiam eum qui solo cultu solet prouenire, in illa sponte sua luxuriare; & quæ semel sata sunt, ea bis terue fructum afferre, tametsi alioqui citra aratrum frumenta nascantur. Vites fossione nulla opus habent, in bimatu fructum ferunt, quibus deinde satis est si quinto quoque anno putentur: cùm adultæ sunt tantum ferunt vuarum, vt earum maxima pars in palmitibus neglecta relinquatur. Aër est temperatissimus. Iam & domesticum pecus & ferarum omne genus pulcerrimos fetus profert. Homines grandes, atque corporibus optimè pulcerrimeque formatis nascuntur, simplices & ad virtutem egregiè ab ipsa natura procliues, ac cauponariæ artis omnísque auaritiæ expertes. Vnum est vitium regionis vbertati adscribendum, quòd ignauam desidémque vitam agere dicantur. Exercitum emittunt Armeniorum ritu armatum, sexaginta millibus peditum & viginti duobus equitum millibus constanté: Pilis & arcubus vtuntur, thoracibus & clypeis muniti: Galeas è ferinis pellibus parant, quæ ex hac regione ad Iberos etiam transmittuntur. Canes habent ad feras inuadendas generosissimos; quo fit, vt venationi plurimùm indulgeant. Narrat Plinius duos insignes canes Albaniæ Regi fuisse, quorum alterum Alexandro Magno gratificandi caussa miserit; cuius hic magnitudinem & formam admiratus, vrsos, mox apros immitti in eum mandat, quibus visis cùm immotus præ contemtu iaceret, iussus est occidi ceu ignauum & segne corpus: Id cùm allatum est ad Albaniæ Regem, alterum misit, aiens eum solum sibi reliquum esse, & idcirco cupere vt in leone vel elephanto generosi pectoris periculum faceret: Obtemperauit Alexander; mox iacuit leo dentibus discerptus: Adductus est elephas; qui longa & artificiosa canis dimicatione diu rotatus, tandem cecidit magna corporis mole terram quassans. Porrò vt cernas quàm prisci Albanorum mores, ad Strabonis vsque ætatem cóseruati, cum Thubalis nomine congruant, hoc diligenter animaduertas oportet ab eodem auctore annotatum esse, apud Albanos singularem quandam esse & præcipuam senectæ venerationem; quam equidem certissimum indicium esse censeo illius veteris instituti, quod Thaubalis nomine consignari sancirique monstraui. Nam si omnis antiquitas accuratè seruanda est, eaque à senibus maximè sit discenda, summa profectò reuerentia senectus, omnium antiquitatum magistra, colatur necesse est. Quis non miretur hanc nominis in primo conditore & gentilis posterorum consuetudinis pulcerrimam concordiam? Hoc demum est veras nominum dare rationes, si illæ dentur quas veterum scriptorum testimonia nullis fabulis infecta confirment. Quòd verò Strabo addit plurimas in Albania linguas Pompeij tempore viguisse, quod eum à Theophane Magni huius Imperatoris comite didicisse reor, eo faciliùs credam, quòd quanto quæque regio fecundior, lætior & beatior est, tanto magis exterorum incursibus obiecta sit; quo fit, vt varias multásque accipiat linguas intra paucas omnino ætates, dum aliæ atque aliæ gentes certatim ad vberes agros occupandos possidendósque pertrahuntur. Nobis tamen id obesse non multum potest, eo quòd prisci sermonis vestigia clarissima, tum in primo conditore tum in vetustissimo regionis nomine reperiantur; & iis deinde cetera, quæ iam nunc dicturi sumus, adamussim consentiant.

Albaniæ limites. *Albanus fluuius.* *Albaniæ fertilitas & indoles.* *Albanorum militia.* *Canes generosos alit Albania.* *In Albaniæ Pompeij tempore plurimas linguas viguisse.*

VIDEAMVS modò quas Thaubel in Albania condiderit ciuitates. Vt de aliis obscuræ fortasse fieri possunt coniecturæ, quibus niti non temerè quisquam velit; ita nos

Tubal quas vrbes in Albania condiderit.

abundè ſatis facturos putamus, ſi in tanta vetuſtate tres inſignes atque de veterum & idoneorum teſtium fide celebres claraſque recenſeamus.

Tripodis & ternarij firmitas.

Magna eſt ſellarum conſtantia, quæ tribus pedibus fulciuntur; adeò vt cacodæmon, Delphici oraculi præſes, vatem ſuam de tripode mendacia effutire voluerit, quò maior eorum firmitas eſſe crederetur. Et verò ſi in quibuſuis conſultantium de Rep. ſuffragiis impar numerus ſeruandus eſt, nullus aut prior fuerit aut præſtantior ternario, cuius typum omnes res creatæ gerunt; nec quicquam à Deo proficiſcitur aut datur, quod non per hunc & deſcendat & formetur.

Thoubelaca Albaniæ oppidum.

Prima itaque vrbs Thoubel Wat dicta eſt, è quo Græci Thoubelacam fecerunt. Mirum eſt quàm omnia primorum parentum monumenta plena ſunt myſteriorum; adeóque nullum ab ipſis nomen factum ſit, quo non ſalutaris communi hominum vitæ doctrina contineatur. Dixi Thoubelum nomine ſuo ab Iapeto monitum fuiſſe, vt perpetuò antiquorum omnium diligens eſſet conſeruator: At hic non ſatis habens adhortatione nomenclaturæ ſuæ perpetuò ad maiorum imitationem ſe incitari, voluit primæ ſuæ ciuitati illud nomen dare, quo audito ſemper primarium boni Regis officium occurreret.

Vigilandum eſſe cum omnibus, tum potiſſimũ principi & populorũ paſtori.

Nam ſi Thoubel Wat in verbi notatione interpreteris, non aliud reddere queas, quàm ſi dicas, Thoubel vigila; ſiue, excubias age. Chriſtus ſummus Rex & Sacerdos omnes iubet vigilare; cuius Apoſtoli idem crebriùs repetunt, dum perpetuò nos ſobrios vigilanteſque eſſe cupiunt. Sed licet cuiuis ſemper excubiæ ſint agendæ, ne hoſtis & omnium & ſingulorum per inſidias, quas ſemper & aſſiduò molitur, arcem mentis expugnet; neminè tamen magis oportet vigilare quàm paſtorem populorum; cui non ſua ipſius tantùm ſalus, ſed totius Reip. commiſſa eſt. Vtinam quàm illud Homericum doctorum hominum linguis tritum eſt, tam eſſet bene à Regibus & ſacrorum & rerum publicarum obſeruatum:

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾯ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν.

quod Muſa non æquè fauente ſic Latinis occinam:

Pernoctes ſomnos ne ducat Conſul oportet,
Qui populos regit, & qui tanta negotia curat.

Plato Reges canibus comparauit, quorum ea natura eſt, ſi generoſi quidem ſint, vt noctu perinde atque interdiu vigilem cuſtodiam ſeruent. Præclarè cum à Platone tum ab Homero regiæ partes deſcriptæ illæ quidem ſunt, verùm tanto pluris nomen Thoubelacæ facio, quanto & ob antiquitatem & ob breuitatem pluſquàm Laconicam dignius eſt veneratione. Maximo ſanè beneficio Thoubaldus non ſuæ modò & ætatis & ditionis homines, ſed omnem etiam poſteritatem ſibi obligauit, dum perpetuam voluit in principis vrbis nomenclatura exſtare Chriam, qua Reges monerentur diligentem vigilantiam in populi ſibi commiſſi rebus ſemper eſſe ſeruandam; neque debere vllius alterius tanti eſſe auctoritatem, vt ea Rex fretus vel minimum de cuſtodia ſua remittat. Rex enim alij cum ſummo imperio populum tradens gubernandum, ſe ipſe Regia exuit dignitate; quod breuiter à me dictum, & longè breuiùs à Thoubaldo vnica ſyllaba trilittera denotatum, mirum eſt quàm latè ſeſe ad omnes officiorum partes extendat; in quarum ſingulis ſi vis eius examinaretur, vereor ne frequenter quiuis potiùs homines quàm ipſe Rex, Reges eſſe deprehenderentur. Quotquot ergo vel à Thoubale ſe genus ducere exiſtimant, vel antiquiſſimam eius auctoritatem reuerentia dignam ducunt, ij ſedulò annitantur, vt perpetuas & ad ſuam dignitatem & ad populi ſalutem excubias agant: nec cuiquam vmquam tantum fidant, vt ipſimet vigilare ceſſent. Cui verò hæc tam difficilis prouincia non placebit, ei in mentem veniat illius quod anicula quædam Philippo Macedonum Regi audientiam neganti dixiſſe fertur: Si me audire non vacat, depone partes Regias, & Rex eſſe define. Et hæc quidem de Thabelaca inſigni fonte omnium officiorum, de quo quanto largiùs Reges bibent, tanto feliciùs cum ſubditis agetur: quod tanto quidem nobis hac tempeſtate calidiùs optandum, quanto res Belgicæ longiùs abſunt ab omni ſpe ſalutis, nedum honeſtæ & Chriſtianis hominibus debitæ libertatis. Sed miſſis querelis nihil profuturis in aliam ciuitatem commigremus, quam Chaibal primus Albaniæ Rex Thoubaldus vocauit.

Chaibal Albaniæ oppidũ.

Miranda eſt, ne dicam ſtupenda, & rerum & nominum in his duabus vrbibus cognatio. Nam fieri non poteſt vt Thubelaca nominis ſui dignitatem tueatur, vt non ſimul

Gaibal,

Gaibal, siue, vt Græci scripserunt, Chaibal existat; quod quò perspicuum fiat, quid Gai designet, explicandum. Cùm aliâs frequenter in hanc vocem incurri, tum nusquam latiùs de ea disserui, quàm in Gallicis. Vt ergo breuiter eius explicatu hoc loco defungar, nihil aliud significat, dum verbum est, quàm placeo, adlubesco, gratus sum, voluptate adficio, aut si qua alia ratione id clariùs exprimi queat. Hinc pro coniuge ponitur, boni videlicet ominis caussa; quo fit vt Græci γαῖα pro terra dicant, eo quòd Terra Ætheris coniux sit; secundum illud Poëtæ, *Gai quid significet.*

——fecundis imbribus Aether
Coniugis in gremium lætus descendit.——

Clarum igitur quid sibi ritualia sponsæ apud antiquissimos Latinos verba voluerint; quæ nemo hactenus aut Latinorum aut Græcorũ intellexit; Si tu mihi Gaius eris, ego tibi Gaia ero; quibus nihil aliud significabat, quàm si sponsus se lætum, hilarem, & omnibus rebus placidum gratumque vxori præbuerit, se vicissim talem erga maritum futuram. Latini loco Gamma malè scripserunt Cappa, tametsi aliter pronunciarent tum in his sollemnibus sponsaliorum verbis, tum in prænominibus efferendis: Tolerabilius quòd Græci loco Gamma Chi scripserunt, cuius potestas litteræ mediæ vicinior est. Ratio nominis à me & in Gallicis & Hermathena sic exposita, vt quod Gaium est vitam dare intelligatur, eo quòd, vti spiritus tristis ossa exsiccat & tabem mortémq. adfert, ita lætitia & hilaritas viuere nos facit. Hinc illud est quod modò dixi, Adami coniugem Gaiuat nominatam fuisse, id est vas vitam dans. vnde apud Hebræos reiecto Tau Chaua mansit; in quo ipsi non matrem viuentium, sed vitam dumtaxat reperient; tantum abest vt Hebræus sermo totam Mosis etymologiam absoluat. Iam ipsum חיה, quo viuere denotatur, è nostro Gai corruptum est: ita nihil habent quod non è nostro sermone acceperint, licet litterarum significationumque confusio furtum sæpiùs occultet. Vocabulum autem hoc nostras esse non vera modò eius ratio, sed conuersio etiam nobis propria, qua ex Gai fit Jag, euidentissima demonstratione conuincit. quod addo, ne quid morosis quibusdã & peruicacibus veterum auiarum patronis reliquum sit ad obtrectandum. Quòd si ne hæc quidem sufficient vel ad calumniam vel ad inuidiam declinandam, id faciam quod mulieres in Hispania sollemne habent, vt nimirum medium digitum, quem ficum nominare consueuerunt, liuidorum hominum fascino opponam. Interim vel lubentes discant, vel inuiti alios discere videant, quid Caius & Caia apud Latinos, quid γαῖα apud Græcos, quid Chaua apud Mosem designet, atq. illud etiam ipsum חיה origini nostræ deberi. Ex his liquet Gaibal idem esse quod Latinus vetusto vocabulo à nostratibus accepto diceret, Gaium serua; id est ea quæ placent optimis quibusque, quæque omnibus placere meritò debent, diligenter tibi conseruanda existima. In his primum est, vt Deo, hinc Regi, mox proximis quibusque, deinde optimo cuiq. placere nitamur. In hominum autem numero illa propinquitatis ratio maximè valere debet, qua Deus in paradiso Adamũ & Chauam copulauit: & idcirco dum Gaia simpliciter effertur, de vxore intelligitur; quo in genere, vti modò dixi, Terra quidem apud Poëtas suam habet excellentiam; mens verò humana & tota Christianorum, quotquot vmquam vel fuerunt vel sunt, vel erunt, multitudo Gaia est sponso suo Christo, qui verus & vnicus Gaius iure suo debet vocari; tum quia Ecclesiam sibi æterno coniugio deuinxit, tum quia Patri placuit, quem diuus Ioan. Baptista dicentem audiuit, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Quid quòd præter hunc nemo Gaius reuera dici potest? cùm hic solus vitam dare queat, quod Gaij etymologia requirit. Diuinum igitur omnino præceptum est, quo imperauit Thoubal Gaium semper & vbique esse seruandum; hinc erga Deum & eius coæternum filium omnis hilaritatis & gratiæ, quas res Gaij nomen designat, datorem; hinc cum erga omnes homines, tum maximè erga coniugem legitimo matrimonio vnitam. Non potuit ergo non gratissimum esse Gaibalæ nomen Thoubalis vxori; vtpote quo is polliceri, aut potius sibi imperare videretur, vt & ipse Gaius esset, & Gaiam suam sibi seruaret; quasi diceret: fac vt tu Gaiam te præstes, ego vicissim Gaius vt sim curabo. Cæterùm non huic modò, sed toti etiam populo suo in nuncupanda hac ciuitate dicere videbatur: Equidem sic Thoubal ero, id est maiorum imitator, vt perpetuas excubias pro populi salute agam, atque hac ratione & Deo & vobis

Sponsaliorum ritualia verba: Si tu mihi Gaius eris, ego tibi Gaia ero; explicantur.

Chaua vnde dicta.

Gai. Jag.

Gaibal etymon.

Gaium me fore ſpero: Veſtrum è regione fuerit, vt pariter omnes annitamini mihi & rectis antiquorum veſtigiis inſiſtenti,& ad Rempublicam ſeruandam diligenter aduigilanti, vos Gaios præſtetis. Elegantiſſimum, ita me Gaia venuſtas amet, ciuitatis nomen eſt Gaibala; qua voce & publicè omnes, & priuatim ſinguli monentur, vt earum rerum omnium obſeruantes eſſe ſtudeant,quibus rebus fit vt & omnibus grati ſimus, & vera nobis vita detur. Tranſeamus nunc bonis auibus in tertiam ciuitatem, luſtremuſque emiſſitiis, vt ita dicam, animi oculis, num in ea conſecranda minùs fauſtum nomen pater Albanus excogitarit. Acrem Regis vigilantiam ad antiquiſſima primorum parentum inſtituta totam Rempublicam dirigentis læta & amœna & prorſus Caia rerum omnium facies ſequatur neceſſe eſt. Quid porrò inde exſpectandum? Quid aliud, quàm perpetua lætitia & vitæ ſuauitas? Vt igitur hanc rerum conſecutionem & catenam denotaret, omnéſque tum ſui æui homines, tum poſteros inſigni hac felicitatis promiſſione ad omnem officiorum & honeſtarum actionum rationem excitaret, tertiam vrbem Iubal, ſiue Iobal, ſiue Ioubal nuncupauit; qua voce iucunditatis & gaudij conſeruatio denotatur. Iu enim de natura litterarum ſubtilem quandam & omnia penetrantem dilatationem deſignat. Quòd ſi Io dicamus, voluptatem eam cuius blandum acumen nos modò feriit, perpetuam nobis eſſe cupimus; eo quòd O æternitatem, V dilatationem de poteſtate ſua ſignet, vti Hermathena noſtra demonſtrat. At ſi Iou dicas, iam perpetuam blandæ, ſuauis & omnia penetrantis lætitiæ dilatationem deſignas. A Iu fit Iuig/ id eſt lætum; & inde rurſus Iugt/ pro gaudio; quæ vox pro eo ætatis vigore apud nos frequenter vſurpatur, qui ad voluptates & gaudium maximè propenſus eſt: A Io fit Iolyt/ quo ſignificatur noſtratibus iucunda temporis in lætitia gaudioque traductio: Hinc item Ioucel pretioſam elegantemque ſupellectilem deſignat, ſoli voluptati ſeruientem: A Iu Latini Iuuo & Iucundum & Iupiter, quo voluptatis pater denotatur, retinuerunt: Ab eadem radice nobiliſſima illa vox pullulauit qua Deum Iouem indigitamus. Neque enim Deus aliud eſt quàm purus actus ſui ipſius contemplatione gaudentis. Qui Iehoua pro Ioua, ſiue potius Iouis, efferunt, & hoc nomen à verbo ſubſtantiuo deriuant, omnibus generatim veterum Rabbinorum ſententiis aduerſantur, vt Balenus Hebraicæ linguæ apud Louanienſes ante paucos annos doctor crebrò recentioribus Grammaticis & in cathedra & in familiaribus colloquiis exprobrare conſueuit. Nos Moſem Rabbinum Ægyptium de hac eadem opinione laudauimus; & qui de Iouis nomine plura ſcire volet, Gallica noſtra conſulat, quæ docebunt quod ſit inter primaria Dei nomina diſcrimen. In Hieroglyphicorum item illa parte qua litteræ Iot ſuam adapto figuram, latiùs de voce Io diſputo,& eius originem & poſſeſſionem totam vernaculo nobis ſermoni vindico, licet aliis etiam nationibus eius vſum libenter concedam. Iobal igitur non modò vnũ eſt de fauſtiſſimis nomenclaturis, ſed tanto etiam ceteris omnibus excellentius eſt, quanto Iouis nomen reliquis vnius Dei nominibus ſuperius habetur & diuinius. Vide nunc quæſo quò nos paulatim Thoubal deduxerit, & quàm breui compendio in ſuprema collocarit felicitate, ad quam non multis & ſpiſſis libris, vt Plato & Ariſtoteles & eorum diſcipuli, ſed tribus dumtaxat voculis tres gradus indicantibus viam ſtruxit. Et ſunt profectò hi gradus tam certi, vt quæcumque tandem regna per eos adſcendent, non poſſint non ad ſummum gaudium, quo vltimum bonorum perficitur, adſpirare. Aduigilet Rex quo priſcæ leges & conſuetudines à primis maioribus inſtitutæ tam in priuatis quàm in publicis, tam in ſacris quàm ciuilibus negotiis diligenter obſeruentur: deinde contendant omnes inter ſe quò alius alij placeat ac gratum ſe iucundumque præbeat, & Rex populo & populus Regi & quiuis cuilibet, & mox tertium illud exiſtet quo ſummum bonorum continetur, id eſt perpetua gaudij conſeruatio. De eiuſmodi regno cum diuino vate bono iure canere poſſemus: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnione! vt videlicet ſit cor vnum & animus vnus, & omnia ſint communia, haud ſecus atque in exordio Chriſtianæ fidei legimus fuiſſe. Poterant hæc quidem ſatis multa videri de ternario ciuitatum dicta, quo veluti funiculo quodam triplici Albaniæ regnum Thoubal colligarat; attamen necdum me puto integram cauſſam reddidiſſe, cur vltima vrbs Iobal ſit nuncupata. Eſt illa quidem quam expoſui ſatis valida ratio appellationis; verùm accedit & altera

Iubal, Iobal, & Ioubal vocum etyma.
Iu.
Io.
Iou.
Iobal Albaniæ opidum.

minimè contemnenda, ab eo præsertim qui studiosus sit cultor antiquitatis, qualis vt esset Thoubal, suo ipsius nomine monebatur. Cùm enim ante diluuium Thoubalis *Iubal Lamechi filius.* quoque nomen Lamechi filio fuisse à maioribus accepisset, & illi Thoubali fratrem fuisse nomine Iubal, tametsi non ex eadem matre; procliuior non immeritò fuit, vt tertiam vrbem huius nomine insigniret, quo nimirum & illud, quod modò exposui, doceret, & præterea ætatis ante diluuium actæ memoriam refricaret. Fuit autem Iubal filius Ghodæ, cuius nomen characteribus Hebraicis עדה scribitur, quod vulgo *Ghoda.* contra elementorum potestatem Ada proferunt. Apud nos hactenus mulieres hoc no- *Ada.* mine vocantur, inter quas & auiam meam possum numerare, quam si Goode dicas, nemo est nostratium qui non bonam intelligat: Multi Juet pro Goet dicunt, quo discri- *Juet.* men sit inter nomen proprium & illud quod appellatiuum vocant. I enim consonans & G magnam habent cognationem, ita vt alteri altera frequenter succedat, quod mox videas in Iabal fratre Thubal-cain, qui quòd semper in tentoriis ageret, ac numquam quiesceret, dictus est Gabal, id est itionis profectionisque conseruator: vbi Hebræi Ia *Iabal & Ianus vocum etyma.* pro Ga scribunt, perinde atque Latini Ianus dicunt pro Ganus, quod vocabulum ab eundo quoque deriuari Cicero testis est. Ga enim idem est quod *eo* in sermone nostro, à quo Ianus & Iabal: Quemadmodum verò Gabal perpetuæ itionis erat conseruator, ita Iubal conseruatorem gaudij nobis significat, vti modò dixi; quod nomen sortitus est ab eo quòd pater esset & inuentor musices organicæ, qua nihil est ad gaudium *Organicæ musices inuentor.* & excitandum & conseruandum potentius. Duo eius instrumenta celebrantur; alterum כנור quod Citharam vertunt; alterum עוגב quod Organum reddidit vetus, quisquis is sit, Interpres. Nos eas voces præposteras esse remur, nec aliter è primo sermone corruptas quàm è Lof folium, & è Roof φῶρ, & è Form nostrati μορφή, & id genus alia quàm plurima è nostris vocibus litterarum ordine transposito ducuntur. Gug/ quod *Gug siue Gijg.* Allemani Gijg dicunt, est testudinis illud genus quod arcu, cui fides intenta est, vltrò citroque ducto exterius mouetur, interius verò digitis pulsatur. Dicitur autem Gug à Ge heug/ id est lætitiam do: Hinc Begug est blanda voce & longo verborum syrmate aures titillando decipere. Hinc apud Hebræos עוגב inuersum. Similiter ex Genuuch כנור *Organi etymon.* fecerunt, quo denotatur quod aures contentas reddit: Equidem Organum verterem, quam vocem homonymôs pro instrumento musico & alio quouis instrumento poni credo; eo quòd organum videatur ab oorgenuch factum esse, & dum pro quouis alio instrumento ponitur, ὄργανον quasi ἔργανον dicatur. Sed hæc tanti sunto quanti ea quilibet æstimabit. Porrò vt Iabalis & Iubalis mater à bonitate nomen habuit, ita Thubal-cain mater Stilla dicta est, quod taciturnam & tranquillam designat, vt quiuis nostra- *Stilla.* tium audita voce Still agnoscit. Eius filia Nogh-man dicta est, virum contentum red- *Nogh-man.* dens, è quo Hebræi נעמה fecerunt, quod repugnante secundæ litteræ potestate Noêma plerique pronuntiarunt. *Noéma.*

CÆTERVM tempus est vt Albaniæ ciuitatibus valedicentes ad Iberiam transea- *Iberia à Thoubalis posteris, Albanis principio occupata.* mus, quam Thoubalis posteros occupasse Iosepo credere debemus, partim quòd is à vetustioribus ita acceperit, partim quòd verisimile videatur ab Albanis Iberiam principio occupatam fuisse; partim etiam quòd Strabo Iberos Scytharum faciat cognatos; quod verissimè de Thoubalis posteris dicitur, cuius patri tota Scythia ab Imao monte vsque ad Septentrionem obtigit, vt clarissimè is cernet qui Mosis & Ptolemæi scripta diligenter contulerit, & iis Herodotum adiunxerit. In libro Iudith duo genera filio- *Iapeti filiorū duo genera.* rum Iapeti indicantur, quorum alij ad Septentrionem habitent, alij ad Austrum vergant. Qui ad Austrum declinant, Medi sunt, Parthi, Ariani, Paropamisadæ, Margiani, Hyrcani, & fortasse Bactriani, & his vicini. Carmanas autem & Persas ab Iapeto genus ducere ex eo colligas, quòd Carmanorum & Persarum sermo idem sit cum lingua Medorum, vt testatur Nearchus: Quo fit nihil vt miri videri debeat, Sacas, vnde Sacs-sones genus ducunt, & Germanos in exercitu Persarum ab Herodoto recenseri. Iam vnum est de clarissimis, Magos omnem suam eruditionem nostra lingua tradidisse, vti à me satis latè copioseque in Gallicis est explicatum. Refertur ergo in libro Iudith, Holofernem omnia in Asia occupasse, à Cilicia, quam filij Tharsis habitabant, vsque ad vltimos fines filiorum Iapeth, qui sunt versus Austrum, quorum mox exemplum Medi subiunguntur. Omnium autem horum prima origo ducitur ex ea Scy-

thiæ parte in qua Iapetus cum patre ſuo ſimul ac Arcam egreſſus eſſet, habitauit, ac fratribus deinde aliò habitatum emiſſis tantiſper manſit, dum his locis ſatis frequentatis ad reliquas ſibi deſtinatas terras commigrauit. Ex eadem Scythiæ parte Toubal in Albaniam venit, non longinqua tantùm cognatione, ſed intima reliquis Scythis coniunctus; quò fit vt non malè dixerit Strabo, Iberiæ incolas Scytharum eſſe cognatos, & ad eorum viuere conſuetudinem. Eſt autem hæc regio altiſſimis vndique montibus ſepta, in quam Cyrus flumen, quod inde delabitur, iter ex Albania demonſtrat; qua de re conſentanea priſcarum migrationum rationi traditio eſt, Albanos primos in Iberiam penetraſſe, ripas aduerſi fluminis ſecutos; vbi cùm rupe quadam impedirentur, eam incidendo peruiam fecerunt, ac mox inde lacum, quem flumen inter montes efficit, lintribus traiecerunt: Reliqua omnia latera horrendis cautibus aut inuia ſunt, aut infinitis difficultatibus impedita: Media planities fluminum beneficio largiter irrigata fecundiſſima eſt, & perpetuo ferè virore ridet. Montes item quibus cingitur, paſcuis lætis abundant, haud ſecus atque Alpes Tridentinis vndique vicini. Quid enim ſupremis montis Baldi dorſis aut viridius aut pabuli feracius? Quæ planities cum valle Bondonia queat comparari? In montis fœnicularij iugis quanta graminis & denſitas & altitudo? in quibus vt myrrhidis maioris & ſeſſilis Carolinæ, ſiue ea Chamæleon ſit ſiue non, & aliarum nobilium plantarum & fruticum copia ingens viſitur; ita ferulæ genus inueni, quod ſi Laſerpitium non eſt Cyrenaicum, certè Laſer Alpinum dici poteſt; tanto ſucco optimi odoris in radicibus maximis & craſſiſſimis abundans, vt alterius locum ſupplere poſſit. Quid ego reliquos commemorem montes, quos maxima cum voluptate ad ipſos vſque Cryſtallinos apices ſæpius adſcendi? Ex horum comparatione de illis coniecturam facio quibus tota Iberia ſepta eſt. Cæterùm an ipſe Toubal in hanc regionem colonos deduxerit, an verò ipſius poſteri, quod magis credo, nec ſcio, nec ſcire magni refert. Certè ipſius Toubalis nullum in ea apud probæ monetæ ſcriptores monumentum reperire quiui: & erat alioquin Albania ingens regio, magnæ filiorum nepotumque Toubalis multitudini capiendæ ad aliquot ætates ſatis futura. Multo itaque minus probabile fuerit Toubalem hac locorum viciniā relicta, in quibus Moſchos & Medos duorum fratrum ſuorum filios proximos habebat, per ingentia terrarum interualla in Hiſpaniam commigraſſe. Meridianum enim Iberiæ latus Moſchicis montibus clauditur, à Moſchis nomen ſortiti, qui genus ducunt ab Iapeti filio Moſchou; è qua voce alij Meſech, alij, in quibus Græcus eſt interpres, Moſoch fecerunt. Moſes rectè conſonantes expreſſit משך quibus Hebræi non rectè puncta ſubiecerunt. Moſchou ad verbum ſignificat, moleſtiam vita & effrenem animi perturbationem, è qua moleſtia neceſſaria conſecutione exiſtit. Moet enim animum ſignificat, à Mat, quod eſt indomitum; cui quia Chaua & Adam paruerunt, in omne genus moleſtiarum præcipites ruerunt; vnde placuit Adamo vt & animus & moleſtia eadem voce notarentur, quo ſemper cogitaremus ei obediendum non eſſe, niſi in magnas moleſtias corruere velimus. Verùm idem noſter primus parens ſic vocabulum hoc conſtruxit, vt ſi per veſtigia ipſum retro legas, mox ſis remedium malorum repertursus. Toem enim frenum deſignat, quo perpetuò nobis opus eſt, ſi impetum animi rationi aduerſantem cohibere, pro eo ac debemus, velimus. Vna igitur vocula tria deſignauit, & animum ab indomita ſua natura vocari, & inde omne moleſtiarum genus emanare, &, quod vltimum eſt & optimum, huic malo non eſſe aliud remedium, quàm ſi freno & lupatis animus dometur. Horatius hanc primi nomenclatoris noſtri ſententiam ad hunc modum expreſſit:

——Animum rege; qui niſi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Iapetus ergo hunc filium Moet–ſchou vel Moſchou, quo lenius ritu noſtro coëat compoſitio, vocauit; vt quoties de nomine ſuo cogitaret, toties moneretur effrenatam animi incitationem & moleſtias inde conſequentes ſumma ope eſſe vitandas. Quòd autem Moſchou hic filius vocatus fuerit, ſatis liquet de nomine Moſchouiæ. Noſtrates hactenus Moſt–houwen eos vocant, quos Moſchos Latini Græcique vocare conſueuerunt; vbi perſpicua eſt illa quam aſſignaui nominis origo. E priore compoſitæ vocis parte Moly apud Homerum celebratum nomen habet, quo vocabulo monemur moleſtias

Iberos Scytharum eſſe cognatos.
Iberiæ regionis ſitus.
Cyrus fluuius.
Albani qua via in Iberiã penetrarint.
Baldus mõs.
Fœnicularius mons.
Moſchi vnde genus ducãt: & nominis interpretatio.
Moet.

molestias omnes æquo animo perferendas esse; de quo vt alibi plura, ita hic nihil eram dicturus, nisi ostẽdere voluissem hanc compositionis ratione͂ nobis esse vsitatam. Tanta *Iberum & Moschouorũ cognatio.* verò fuit Iberum & Moschouorum inter ipsos cognatio, vt multis locis permisti habitarint; vt ex Strabone facilè discas, vbi Moschicam tradit tripartitam fuisse, partem à Colchis, partem ab Iberis, partem à Moschis habitatam. Adde nunc & Medos inter *Medi vbi habitent.* Albaniam & Margianam habitantes, quorum patrem Toubalis germanum Hebræi Madai vocant, rectiùs facturi si Mosis scripturam secuti מדי citra puncta reliquissent; quæ si addere placuisset, ab ipsis illis qui nomen ferebant discere debuissent, à quibus vel crassissimæ aures statim accepissent, Medi, non Madai, pronuntiandum esse. Signi- *Medi nominis etymon.* ficat autem Medi auxilij promotionem & augmentum, eo quòd Me sit idem quod auxilior & cum quopiam facio, & Mede auxilium. Di promoueo, increscere facio. Hinc Iapetus filium Medi vocans, videtur iussisse vt & ipse perpetuò aliis magis atque magis auxiliaretur: & vicissim talem se præstaret, vt indies magis ab auxiliis & subsidiis aliorum increscceret atq. augeretur. Quid rogo aliud hac voce sanxit Iapetus, quàm illam caritatis legem, quæ auxiliorum mutuò ferendorum perpetua postulat augmenta? Hoc illud est quod Christus præcepit, *Dilige proximum tuum perinde atque teipsum.* Bone Deus! si hæc lex inter Iapeti posteros seruaretur, iam olim totus orbis Christi fidem & suaue iugum accepisset. Medi itaque & Moschou Toubali fratri suo vicini habitarunt, longissimè terrarum ab Hispania remoti; quod annotandum duxi, quoniam non parum momenti in antiquitatum inuestigatione gentium inter se habeat vicinitas & cognatio. Quando igitur nunc reddidi probabile, quoad eius fieri potest in tanta veterum monumentorum inopia, Toubali posteros coloniam in Iberiam deduxisse; videamus qualis illorum oratio habenda sit, qui Iberum Toubalis filium esse *Iberum nullũ fuisse Tubalis filium.* scripserunt. Arrigant modò aures Hispani, quos Iberos à Græcis vocari extra omnem est controuersiam, & mecum exquirant, an ipsi Orientalibus Iberis nomen dederint, an verò ab illis acceperint, an verò, quod fieri etiam potest, neutri alteris nomenclaturam suam debeant. Strabo frigidam adduxit coniecturam, de qua existimare quis posset, propterea eodem nomine Occiduos & Orientales Iberos dictos esse, quia apud vtrosque aurum reperiatur. Sed quid auro cum nomine Iberi? Aliquid poterat probabilitatis habere oratio, si Chrysitæ vtraque gens vocaretur. Dionysius Alexandrinus hos nobis ea de re versus reliquit:

Τοῦ δὲ πρὸς ἀντολίην βορέην τ' ἐπικέκλιται ἰσθμός;
ἰσθμὸς κασπίης τε καὶ εὐξείνοιο θαλάσσης;
τῷ δ' ἐπιναιετάουσιν ἑωθινὸν ἔθνος ἰβήρων·
οἵ ποτε πυρήνηθεν ἐπ' ἀντολίην ἀφίκοντο
Ανδράσιν ὑρκανίοισιν ἀπεχθέα δῆριν ἔχοντες.

Nos sic ex tempore Latinos faciebamus:

Huius ad Eoam partem Boreámque sit Isthmus;
Isthmus ab Euxino ponto freta Caspia claudens;
Quo super insedit Solis surgentis Iberus
Conscius: huc quondam qui per iuga celsa Pyrenes
Venit ad Hyrcanos horrendo Marte domandos.

Poëtæ sententiam laudat Eustathius, addens haud aliter Iberos ex Hispania in Asiam atque Galatas è Gallia venisse; verùm vterque insigni tenetur errore. Quod enim de Gallis in Asiam ex Europa profectis dicitur, verum illud quidem est, & multorum testimoniis confirmatum; at qui & qua via priùs illi ipsi qui Asiam occuparunt, in Galliam venerint, à nemine, quod equidem sciam, memoriæ proditum habemus. Nos *Tectosaces ex Asia in Galliam venère, inde in Græciam profecti sunt, vnde pòst in Asiam redierunt.* primi in Saxonicis nostris tradidimus, Tectosaces priùs multo in Asia ad Aquilonem non procul nec à Sueuis nec Saxonibus habitasse, atque inde in Galliam longis itineribus venisse; vbi rursus nouis & maximis liberorum aucti incrementis, partem gentis in Græciam & inde in Asiam transmiserunt; qua de re T. Liuium, Trogum Pompeium, alios & Græcos & Latinos consulere licebit. Cæterùm illud quod de priore ipsorum ad Aquilonem habitatione dico, Ptolemæi testificatione clarum reddo; qui eos non procul ab Imao in latitudine quinquaginta octo graduum collocauit. Quamobrem si quæstio sit vbi priùs habitarint, in Galliáne an in Asia, veritas de Mosis historia pe-

ria petatur necesse; de cuius testimonio constat, circa Margianam & loca vicina primùm homines habitasse,& multo illic priùs Iapeti liberos copiosa sobole auctos fuisse, quàm in Europam migrarent: Huic necessario connexum est, Iberos prius in Asia quàm in Hispania sedes fixisse;& fieri potest vt Tectosaces Iberorum commigrationem sint secuti vti Europæ propinquiorum,in quam poterant per Bosphorum Cimmerium magno compendio transire, nisi fortassis è Colchorum regione, quibuscum frequentes habitabant,in Thraciam traiecerint,atque hinc aduerso Istro priùs,deinde per Heluetiorum valles in Galliam, & ex hac iterum in Hispaniam profecti sint. Ex his liquet nihilo magis Iberum Toubalis filium esse quàm Albanum, licet & prima,quam Toubal post commigrationem è Bactris & Margianæ vicinia incoluit, regio Albania, & flumen eam mediam ferè secans Albanus vocaretur. Memini Gerartum Falkenburgium, dum in Nonni Dionysiacis in lucem dandis laboraret,ex me quæsiuisse,ecquam rationem dare possem de qua Rhenus Iber meritò diceretur. Cui equidem mox respondi, nostræ linguæ hominibus facillimè probari posse si Rhenus Iber vocaretur, quandoquidem iis omnibus qui in litteris Græcis sunt nonnihil exercitati, clarum sit,

Rhenus zelotypus partus adulterinos suffocabat.

hunc fluuium mirum in modum zelotypum esse, nec vllo modo ferre vt cuiuspiam vxor se Helenam faciat, quam Velenam olim dictam fuisse ne Grammatici quidem negarent, qua voce illa denotatur apud nostrates quæ fascinum aliunde, quàm à marito accipit commodato: Eiusmodi mulierum fetus à Rheno, cui probandi recens in lucem editi immergebantur, suffocari solere, vtpote omnis incesti flagitij & impuri

Rheni etymon.

amplexus impatiente: atque inde nomen Rhein habere; quo nihil aliud quàm purum, sincerum & integrum in vernaculo nobis sermone significari omnibus nostratibus clarum esse. Nihil ergo me miraturum, si quis ei cognomen Iber accommodet. Addidi etiam me de Græco quodam incerti auctoris epigrammate hoc in Aduaticis meis tradidisse, cuius principium sic reddidissem:

Zelotypo audaces Celtæ sua pignora Rheno
Expendunt, non antè rati se posse parentes
Dici, quàm videant venerando flumine lota.

Et eodem loco illud Nazianzeni me Latinè expressisse:

Cernitur vt purum prunis ardentibus aurum,
Gurgite sic Rheni pignora Celta probat.

Non displicuerunt hæc tum Falkenburgio, tametsi ego verear non tam diligentem Nonnum fuisse, vt hoc cognomen à Germanis eum didicisse, & æternæ memoriæ consecrasse, suspicari debeamus. Asyndeton enim, ni fallor, esse potest quod dixit, χρυσὸν ἴβηρ πόρε ῥῆνος; vt intelligamus & Iberum & Rhenum aurum obtulisse. Sed hoc

Iberi in Hispaniam migrãtes flumini nomen tribuerunt.

vt cuique visum fuerit æstimetur; nobis certo certius est, Iberiam non de Toubalis vllo filio, sed de peculiari situ nomen habuisse, atque inde multis fortè pòst ætatibus, cùm coloniæ emittendæ essent, partem Iberorum in Hispaniam migrasse, & flumini, quod totam Hispaniam ferè insulam reddit, suum nomen dedisse; tum quòd ipsum illo dignum videretur, quoniam ab ipso propè Oceano exortum, & inde in mare mediterraneum exoneratum totum illud latus quo Hispania Galliæ hæret, prætexat ac muniat, timens nimirum, ne quis exterorum hac parte ad agros suos irrumpat;eoque non malè zelotypiæ nomine notandum: tum quo regionis vnde venerant perpetua me-

Hispania vnde Iberia appellata.

moria apud posteros suos extaret. Hinc igitur Hispania Iberia cœpta est nominari multis pòst annis quàm in Oriente Iberia condita fuisset; cuius tamen nominis, vti recentioris, magis quàm Hispaniæ Græci meminerunt, hac ipsa de re digni qui audiant quod Plato eos in Ægypto quondam audisse tradit; vbi, veluti pueri semper essent, accusati sunt magnæ rerum priscarum obliuionis. Quod autem quidam fabulati sunt, Iberum & Celtum Herculis filios fuisse, id ad nugamenta illa pertinet quæ nobis è regionum nominibus primos conditores ac reges comminiscuntur. Aliis placuit ab Ibero amne eos qui Hispaniam colunt, nomen accepisse: verùm hos ego rursum interrogabo, vnde flumen ita sit nuncupatum? Respondebit Pseudoberosus, ab Ibero Toubalis filio; quod quidem aliquo modo probabile videri posset, si Toubalem & Ibe-

Iberia orientalis vnde nomen habuerit.

rum priùs in Oriente quàm in Hispaniam venirent, consedisse traderet. Sed missas faciens & huius & mangonis ipsius ineptias, explicabo vnde Iberia orientalis habuerit nomen;

nomen; quod ſimul ac fecero, mox intelligemus cur flumen Hiſpaniæ Iberus vocetur. In antiquiſſima lingua quam Duytſe vernacula voce dicimus, Eiber ſiue Eiuer ſignificat zelotypiam, cuius cauſſa ab Ei & Wer petenda eſt. Ei ab e deriuatur, id denotans quòd ſic vnitatem ſuam tuetur, vt ſe ab aliis abſtrahat omnibus: Hinc Eilant terra dicitur ſolitaria nulli alteri adhærens: Ab eodem vocabulo fit Eigen/ quo id denotatur quod ſic ſuum cuiuſque eſt, vt cum alio minimè communicetur: Ex hac voce apud Græcos εἶδος manſit, ceu ει—δο dicas, quod ſignificat aliquid faciens ab omnibus aliis ſeparatum; quo fit vt maximè congruat hoc nomen aut eſſentiali differentiæ, aut Platonicis exemplaribus, à quibus propria rerum diſcrimina capiuntur. Vſurpatur & Ei pro ouo, eo quòd ouum vndique ſic concluſum ſit, vt cùm nihil ſui exterius communicet, tum nihil etiam aliunde accipiat. Porrò Wer idem eſt quod defendo ac propugno, vnde Ei-Wer & per cognatam litteram Eiuer/ ſiue Eiber/ ſiue etiam, vt Allemani quidam efferunt, Eifer/zelotypia eſt cuiuſuis rei quæ ad hoc tota incumbit, vt quod quis habet, id ſolus habeat. His declaratis, perſpicuum cuiuis fuerit cur ea regio de qua quæritur, Eiberia dici meritò poſſit. Quæ enim tanta poteſt eſſe zelotypia, quanta huius eſt regionis, quæ bona omnia ſua tot propugnaculis montium aſperrimorum concluſit, vt nulla zelotypi vxor magis occluſa eſſe poſſit, nullum ouum magis ſeptum, nulla inſula magis à cæteris terris ſeiuncta? Quod verò nobis prima in Eifer longa ſit de originis ratione quam Græci corripiunt, non magni faciendum eſt, propterea quòd temporum mutatio in ignotæ ſignificationis vocabulis frequentior ſit quàm vt opus ſit hac in re multum laborare: Heel nobis longum eſt; at Græci ex eo ὅλος vocali breui fecerũt: Lief diphthongũ in vernaculo nobis ſermone habet, cuius loco Græci Iota breue ponunt φίλος dicentes. Quid multis? Complures libros complerē, ſi quot ſunt huius mutati temporis exempla, tot enumerare vellem. Latini ex Eiuer Riualis litteris tranſpoſitis & Lambda adſcito feciſſe mihi videntur. Nam quòd Riualis à Riuo in hac notatione deducunt, ineptum eſt, & longè à zelotypia remotum. Quòd ſi cui hæc etymologia vocis Latinæ diſplicet, is ſinat meam opinionem ſine riuali mihi placere; hoc interim à me ſe didiciſſe gaudeat, Iber nihil aliud eſſe quàm propugnationem quandam, qua vt nobis proprium, præcipuum, & ſingulare quippiam ſit, efficere laboramus. Quamobrem regio fertiles agros inacceſſis rupibus vndique concludens, nec vllum aditum ad lætos vbertatis ſuæ fructus percipiendos ſponte ſua concedens, optima ratione Iberia nuncupabitur. Quemadmodum igitur Albaniæ nomen à nullo Rege aut conditore, ſed à regionis ſitu nomen accepiſſe demonſtraui; ita de hac quoque regione, quam longa vaſtaque niualis Caucaſi brachia complexu ſuo comprehendunt, niſi ſentiamus, longè aberrabimus ab ea veritate quam nobis vetus Iapeti filiorum ſermo, hactenus nobis vſu vernaculo cognitus, velimus nolimus obtrudit.

Eiuer. *Ei.* *Wer.* *Iber quid ſit.*

VERVM quia rurſus modò erit de hoc Iberorum in Hiſpaniam aduentu dicendum, ad tertium regis apud Pſeudoberoſum commentum tranſeamus, quo videamus ecquid in illo plus quàm prioribus attigerit veritatis. Hunc Iubaldam nominat Iberi filium, aiens montem Iubedam ab hoc Iubalda cognomen accepiſſe. Video quid ſit: cùm montem Iubaldam vocari animaduerteret, ſtatim in mentē venit Iubalis, quem hic noſter mendaciorum architectus paullo antè eundem facit cum Tubale, quaſi paruum inter hæc nomina diſcrimen eſſet. Nos de Tubale, & Iubale, & Iabale ſatis multa diximus, quorum omnium commemoratio nihil facit ad Hiſpaniæ Reges: hoc vno aliquid habet cum Hiſpania cognationis, quòd Iberi à Tubale Albanorum primùm Rege genus duxerint, quorum poſteri in Hiſpaniam commigrarunt. Cur verò mons Iubalda nunc vocetur quem priſci Idubedam vocarunt, non pluris noſtra refert, quàm cur mons inter Atheſim & lacum Benacum Baldus hac ætate dicatur. Inter Gotos & reliquas eiuſdem linguæ gentes Baldi Theubaldique fuerunt quàm plurimi; & vt illi fuerunt, ita nihil miri, ſi fuerint & Iubaldi; atque ex his quiſpiam monti nomen indiderit. Stultum tamen ſit hoc montis nomen ad priſcam illam ætatē referre, qua mons non Iubalda, ſed Iubeda de omnium veterum ſcriptorum teſtimonio vocabatur. Plinius flumen eiuſdem nominis agnoſcit, quod opinor & originem & nomen à monte duxiſſe. Vox Idubeda ab antiquo ſermone nonnihil declinauit; in quo Eide Weide paſcua

Iubalda tertius apud Pſeudoberoſum Hiſpaniæ rex. *Iubalda mōs olim Idubeda aut Iubeda dictus.* *Idubeda nominis ratio.*

pascua vel solitaria vel ericetis plena designat. Digamma duplex nostratium proprium nonnumquam in Beta transire, vereor ne nimis crebrò monuisse dicar. Digni verò sunt qui in Idubeda à pecudibus doceantur, qui ex Iubalda nobis Theologum comminiscuntur vnà diuum Hieronymum ad mendacij societatem trahentes, à quo scriptum aiunt, Iobel magum Dei denotare. Quòd si Iob à יָבַב deducas, vlulantem significabit, quod verbum, vti quàm plurima alia, in confusione linguarum versum est è nostro Wauwe, quod est alta voce exclamo, vbi duplex digamma rursus in Bet transiuit. Quid, rogo, hic aut Magiæ aut Theologiæ in Iob reperitur? Quid autem El per se denotet nemo nescit. Sed sit Iubalda Theologus, quando Baldus est Iurisperitus, sinántque tandem montes, à pascuorum & ericetis & solitudine quondam vocati, se in Rabbinorum collegium cooptari; vt inter hos, perinde atq. olim Tmolus Musico certamini, præsideant. Addit Berosi larua huius ætate Nochum mortuũ esse, qui Ianus quoque fuerit vocatus; quo nihil falsius esse in Croniis ostendi, vbi demonstro Iapetum eum ipsum esse, quem Latini Ianum indigitauerunt. Sequitur nunc quartus, si Iunoni Reginæ placet, Hispanorum Rex; qui nec Iubaldæ, nec Iberi, nec Tubalis filius fuit; sed Mesæ filij Aramæi, quem Semus genuit filius Nochi. O infelices Iapeti posteros, qui tam citò de regia sede & illustri regionum à Nocho sibi assignatarum imperio depulsi sunt atque deiecti! Lubenter hic audiuissem qua via & ratione tam clara maximi regni possessio, contra sanctam tripartitæ terrarum à Nocho factæ diuisionis legem, translata sit ad Semi pronepotem. Adeóne subitò Tubalis posteritas omnis exstincta est? adeóne effeta fuit tota Iapeti soboles, vt nullus omnino inueniretur, qui Iubaldæ succederet; nisi Mesæ filius procul ex Asia in Hispaniam vocatus fuisset? Apage id genus monstra. Quid igitur dicemus accidisse? Nescio sanè, nisi Pseudoberosus reuiuiscat, & mendacia sua interpolet assuto nouo aliquo ingentis belli figmento, quo Iapeti posteritas aut ex Hispania depulsa, aut in seruitutem redacta dicatur; ne nulla tam magnæ & inexspectatæ mutationis caussa reperiatur. Sed qui volet, is sese id genus lacunarum & nimium hiantium narrationum, atq. toto cælo terraq. disparatarum Chironem præstet; mihi non libet Taraphæ, id est medici, partes subire. Videamus tamen quæ fuerit tam impudentis commenti occasio. Inuenerat nimirum aut Annius aut alius Chaldaicæ laruæ fabricator & pictor, plurimorum in Hispania opidorum nomina hac vocula Briga terminari; inde mox audaci & effronti temeritati satis magna ansa in manum data, ad maximam mendaciorum sarcinam asino suo imponendam. Fingit non hæc modò opida in Hispania, quorũ nomina in Briga definũt, sed ipsos etiã Brygas & Phrygas à Brygo Mesæ filio accepisse nomenclaturã. Minoris sanè operæ est mentiri quàm mendacia refellere; & nisi in refellendo id lucri caperetur, vt non tantùm quæ falsa sunt reiicerentur, sed ea etiam quæ vera sunt lucem acciperent & explicatum, numquam ad has nugas confutandas vel minimam atramenti mei iacturam facere voluissem. Complura opida sunt quorum nomina hac voce Briga finiuntur; quæ cùm apud Ptolemæum & alios exstent, non video cur debeam recensere: frequentia certè huius nominis in Hispaniæ vrbibus obseruata perspicuum nobis suppeditat argumẽtum, primos eius incolas eundem cum Thracibus habuisse sermonem. Strabo enim testis est, Bria opidum ipsis denotare: qua de re quod in Gotodanicis scripsi, hic rursus commemorare cogor. Qui nescit V consonantem & Beta tam cognatæ potestatis litteras esse, vt altera alterius loco ponatur, cum eo prolixiùs mihi foret negotium quàm huic nostræ expediat festinationi: Quamobrem & hoc sumto, & illo itidem quod in Gotodanicis demonstraui, Thracum & nostrum sermonem eundem esse, clarum fuerit, Briam nihil aliud esse quàm Vrieit siue Vriheit / pro quo alij, Vriigeit efferunt. Ex Vrieit ergo Bria apud Thracas, ex Vriigeit Briga apud Hispanos remansit. Significatur autem vtrauis harum vocum apud nostrates hactenus opidum mœnibus illud quidem necdum inclusum, sed tale tamen, vt & muniendi se habeat libertatem, & ceteris omnibus commodis fruatur quibus ciuitates, vt nimirum & nundinas habeat, & Senatum cum integra iurisdictione tam in capitis quàm bonorum caussis; habeat etiam sua collegia & sodalitates & artificum corpora. Vri nobis liberum, Vrieit & Vriigeit libertatem significat; quæ voces & ciuitatibus muro clausis & non clausis conueniunt: verùm quia opida mœnibus cincta peculiare nomen habent,

Briga quartus apud Pseudoberosum Hispanorum rex.

Brigam qua occasione regem Hispaniæ commentus fuerit Pseudoberosus.

Bria & Briga vocum etymon.

Vri.

Vrieit.

bent, generis vocabulum illis tribuitur quibus proprium vocabulum deest, quod à Græcis etiam fieri solere Aristoteles in Topicis annotauit. Non abs re fuerit hoc loco annotare ea opidorum nomina quæ à Ptolemæo & ceteris in Briga finiuntur, apud Plinium in Brica terminari; qua de re videas quàm procliuis semper fuerit ipsius gamma in cappa permutatio; atque ea quidem tam placuit, vt etiam illic vbi recepta ab antiquis pronunciatio repugnabat, in scribendo admitteretur; cuius exemplum est in Caio & Cneio vocibus ex nostra lingua ad Romanorum prænomina translatis, quarum prior à nobis modò est explicata, posterior, quæ à nostro Gnai deriuatur, apud Germanos nostros sæpius est in loquendi vsu quàm ab illis quibus tribuitur clementia, frequentata. In his perspicuum est, pronunciationem cum sermone nostro, quem Cimmerij in Italia olim sunt locuti, cuique omnia Romanorum prænomina debentur, vt suis locis à me declaratur, conuenire; & picturam discordare: quæ res cùm quibusuis vel de media plebe apud nostrates probari queat, nemo posthac miretur cappa frequenter in locum gamma irrepsisse; quod licet non magni momenti fortasse videatur, crebrò tamen non parum adfert obscuritatis in vocabulorum originibus annotandis. Hermathena nostra tradit Cælum componi ex tribus voculis, Gai & El & Om; quibus circumuolutio orbis excellentissimè placentis & vitam dantis denotatur: vbi cappa ipsi gamma locum suum præripuisse quilibet animaduertit. Nec aliter de Calaicis Hispaniæ populis iudicandum, in quorum nomine cappa locum ipsius gamma occupauit, quod non difficulter ipsis persuadebo qui hodie illos Gallegos appellant. Allemani in illis vocabulis deriuatis in quibus nos g aspiratum ponimus, adeò sunt ipsius cappa amantes, vt post gamma cappa ponant frequenter, Heilighkeit pro Heilighеit/ & similia pro similibus dicentes. Cùm igitur apud Plinium legimus Iuliobrica, Turobrica, Mirobrica; Iuliobriga, Turobriga, Mirobriga intelligatur necesse est. Melius Ptolemæus, ab accurata sua in vetustis vocabulis conseruandis diligentia numquam satis honestis titulis prædicandus, Nertobrigam, Lancobrigam, Arabrigam, Talabrigam, Nemetobrigam, Volobrigam, Coeliobrigam, & si qua alia sunt eius nominis opida, per veterem & germanam scripturam expressit; è quibus, vt & ex aliis quàm plurimis priscis locorum nomenclaturis, perspicuum est, eos qui primi Hispaniam coluerunt, vsos fuisse sermone nostrati; quod pro eo atque progressus orationis exiget, paulatim docebo. Quòd verò Pseudoberosi discipuli Brigam & Burgum eiusdem prorsus esse significationis dicunt, id nemo linguæ nostræ peritus ipsis assentietur; qui in Briga solam libertatem, in Burg arcem certum custodiæ genus intelligunt; à quorum posteriore Græci habent suum πύργος. Goti qui Italiam occuparunt, vocem Brigata reliquerunt, qua multitudo tanta significatur, vt ipsa suam per se libertatem videatur posse propugnare; vnde liquet primis Hispaniæ colonis & Gotis, qui multis pòst sæculis in eam commigrarunt, communem huius vocis vsum fuisse; non pro regis aut cuiuspiam omnino viri propria nomenclatura, sed pro hominum multitudine ad libertatem suam tuendam congregata, qua in notatione hactenus Turnhoutum, Hoogstratum, Hiluarenbecam, Oosterwicum, & infinita alia opida nec vallo nec aggere nec fossis munita, Brigheiten/ siue Italo ritu mauis Brigatas, nominamus. Ne plura de Briga dicamus, importuna quinti Regis facit festinatio, qui quoniam de flumine & natales & nomen duxit, nullum vmquam interponit momentum, quin ab oriente ad occidentem cursu minimè lento feratur. Aliàs à zelotypia, aliàs à monte, aliàs ab opido Pseudoberosus Reges suos eduxit; nunc è flumine Tago Tagum extrahet mox regni insignibus inaugurandum. Hunc alio nomine Orma vocatum dicit, & coniunctis vocibus Tagorma, siue, vt Mosem scripsisse dicit, Togorma. Hic prius de Togorma quàm de Tagi nomine fiat inquisitio: Hebræi תוגרמה, qua de voce Iosepus Thygramma fecit, alij Thogorma, qui puncta Bibliis subscripserunt, Thogarma; Iosepus Thygrammanos Phryges facit, quod vnde acceperit non indicauit. Quòd si vox vetustæ linguæ Cimmeriorum, inter quos hic enumeratur, accommodetur, Thau-ger-man, vel virum denotabit antiquitatis appetentem, vel antiquum coaceruatorem. Verùm posteri, pecuniæ quàm antiquitatis congerendæ studiosiores, primam syllabam, ceu superuaceaneam & parum ad desideria sua facientem, repudiarunt; Germani malentes quàm Thougermani nominari. Cùm enim videam Germani nomen, perinde atque Saca-

C & G litterarum affinitas & permutatio.

Brica pro Briga apud Plinium.

Brigata quid significet.

Tagus siue Orma quintus apud Pseudoberosum Hispaniæ rex.

Togorma. Thogarma. Thygramma.

Germanos à Thogarma nomen accepisse posse videri.

rum & Daarum, in recenſendo Perſico exercitu commemorari, non poſſum non ſuſpicari vetuſtiſſimam ipſis occaſionem fuiſſe cur ſe ſic vocarent. Nam quamuis vox, gentis ſtudium notet, nihil tamen vetat, immo probabile eſt, honeſtam aliquam cauſſam principio fuiſſe, ob quam ſic gauderent vocari. Aſcanij generatim Teutones omnes vocantur qui nomen patris ſui præferunt, quibus ſi fratris Tougermani filij ſeſe miſcuerunt, illud accidit quod paſſim inter cognatos fieri videmus. Quemadmodum igitur Iberi & Moſchoui Tubalis & Moſchou poſteri promiſcuè multis locis habitarunt, ita de Aſcanij & Tougermani quoque filiis arbitrari licebit. Scio aliis aliud videri, quorũ cõiecturæ nolim repugnare; verùm quo meæ magis faueam opinioni, Ioſepi facit auctoritas, qua fretus in ipſa Phrygia Thougermanos quæro, non longiùs ab Aſcaniis recedens quàm cognatio poſtulare videatur. Sint tamen, ſi lubet, Turcæ, ſint alij; modò ne Togorma & Tagus idem eſſe dicatur. Quòd ſi quis ſcripſiſſet Tougermanum quempiam in Hiſpania regnaſſe, non haberem fortaſſe cur repugnarem, cùm Oretani, gens in meditullio regni vetuſtiſſima, Germanos ſe eſſe iactent. At de his pòſt iterum dicam. Nunc ad Tagum propero. Huic amni inde nomen datum videtur, quòd gratiſſimus ſit non aquam modò, ſed aurum etiam ſitientibus. Ac illud eſſe quò vota noſtra maximè tendunt alibi docui, litterarum naturâ ſignificandi vim tribuente; vnde fit vt ἄκος Græci pro medicina dicant, & Latini humidum & frigidum elementum aquam appellent, quòd ea nihil vehementius, dum eius vſus eſt, videatur deſiderari: qua de re bene Pindarus dixit ἄριστον μὲν ὕδωρ, quo ſuo elogio ſupremam bonitatis laudem aquæ adſcripſit. Hac dum verbum eſt, ſignificat flagranti deſiderio de re quapiam pendere; quo fit vt Ac nomen ipſum illud bonum vocetur cuius amore ardentiſſimo omnia tenentur. Ex hac fit Hag/ littera tenui in mediam mutata, quo verbo idem ſignificatur quod placeo; quoniam quæ placent, nos ad ſe trahant. Quamobrem ſi ac & hag coniungas, & articulum Het præponas, fiet Het Ac--hag/ id eſt ipſa aquæ gratia: è quibus tribus voculis more noſtro in vnam contractis, Tag exiſtet: Hodie compoſito verbo magis vtimur Behag pro Hag dicentes. Quòd ſi quis tam ſit moroſus, vt huius meæ ſyncopes, quam in Tag admitto, impatientia torqueatur, is ſatis habeat ſi Het--Hag/ quod nunc Het Behag diceremus, in Tag intelligat; qua via, licet aquæ & bonitatis non fiet mentio, eò tamen venietur, vt Tagi aqua in numerum Gratiarum cooptetur; cùm Tag nihil aliud ſit quàm ipſum illud quod placet & gratum eſt. Heſiodus Charites ex Eurynome Oceani filia & Ioue produxit, ſic canens de numeroſa Iouis ſobole:

Tagus fluuius vnde nomen habeat. — *Ac.* — *Hac.* — *Hag.*

> Τρεῖς δὲ οἱ Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους
> Ὠκεάνου κούρη. id eſt,
> *Tres ipſi Eurynome Charites parit ore decoras*
> *Nata ex Oceano.*

Charites.

Nec mirum id eum finxiſſe, aut, ne à veritate aberrem, à maioribus fictum ad poſteros tranſmiſiſſe; eo quòd Gratiæ grato terræ virori & omni florum fructuumq́ amœnitati præſint; quorum lætus & vber prouentus illi naturæ aqueæ debetur, quæ ex Oceano fonte Paradiſi originem trahens latè per omnes terræ meatus calore cæleſti ducitur, & eas quas dicimus Charites profert: cuius vis, quia latiſſimè per omnia paſcua & omnia ea quæ vel à ceteris animantibus vel ab homine decerpi poſſunt ſeſe diffundit, Eurynome vocatur. Huius Eurynomes Tagus etiam filius eſt, & is filius qui meritò à Gratia nomen accipere poſſit, propterea quòd non aquam modò det ad bibendum ſaluberrimã, & aurea ramenta deuehat; ſed quòd ab Oceano etiã Eurynomes patre maximos accipiat theſauros, dum iis ſeſe oſtiis eius altè lateque infundens maximas holcades, omni pretioſæ mercis copia onuſtas, nepoti ſuo obuiam portat, non alia de cauſſa quàm vt hic ſeſe apud omnes Tagi nomine, quo gratia ſignificatur, dignum reapſe demonſtret. Quoniam tamen quoſdam ſic Tagi nomen efferre audio, vt E longum potius quàm Alpha pronuntiare videantur, poſſetque quiſquam inde concipere ſuſpicionem aliunde nomen eſſe ſumtum; conabor & huic ſatisfacere, ac docere ne hac quidem ratione vocabulum à ſermonis noſtri originibus alienari. Deeg enim nobis quoduis genus increméti & in melius promotionis ſignificat: vnde ſi fluuium hunc Het Deeg/ & contractè Teeg des lants dicas, denotabis in ipſo primariam eſſe vim totius regionis

Gratia. — *Eurynome.* — *Deeg.*

regionis omni promotionis genere augendæ ornandæque. Certè vtrouis modo nomen interpreteris, nihil ab amnis natura aberraris; quando non ceteris tantùm rebus, quas dixi, regionem ad maximas diuitias promoueat; sed equas etiam fecundo halitus sui semine dicatur implere. Et hæc quidem in præsens de Tagi nomine sufficiant, longè illa quidem à Tougorma discedentia; sed ne ad latum quidem culmum vel à sermonis nostri proprietate, vel à fluminis excellentia remota: quibus id effectum est, vt ne quintus quidem Rex debeat admitti.

Sextvs regni successor haud secus ac quintus è flumine & nomen & originem, ni fallor, accepit, nihilo plus veri habens quàm vanum Pseudoberosi cerebrum ipsi affinxit: flumini videlicet nobilitate secundo secundum locum dedit, quo Regum series amnium naturam imitaretur. Sed quia nemo non videt puras putas has esse nugas quas nobis de fluminum nominibus mutuatur, non diu in hoc Rege confutando morabor. Nemo est nostratium omnium, ne inter pueros quidem, qui nesciat quid Baet significet; quoniam ea vox statim simul ac fuerit audita, omnium aures arrigat, & magno lucri desiderio accendat. Baet quoduis genus vtilitatis, quod profectum cum Quintiliano dicere possemus, qua voce Romanisantes linguæ nostrum Baet verterunt, non apud Hispanos tantùm, sed apud Italos etiam & Gallos, à quibus nostri etiam Profijt in vsum vocarunt, vocabulum illud quidem peregrinum & à peregrinis mercatoribus acceptum, sed nunc Belgogermanis nimis gratum, tametsi vernaculæ interim voculæ minimè obliuiscantur. Baetis igitur à Baet-Wis dictus est reiecto digamma, quo profectus & lucri faciendi certus denotatur. Est enim hic amnis certissimus variæ vtilitatis auctor, adiutor & index, vti paulo pòst docebo. Maneat interim Bætis qualis perpetuò fuit, & nomen suum nulli priscorum Regum memoriæ, sed soli illi, quam certissimam accolis numquam adferre cessat, vtilitati ac lucro referat acceptum.

Batus sextus apud Pseudoberosum Hispaniæ rex.

Baet.

Batis etymon.

Exspectabam equidem post Bætum Durium amnem regio solio illatum iri, sed ea me opinio fefellit, propterea quòd antiquitatum nostrarum faber diligenter, vt videtur, varium fortunæ lusum in rebus humanis voluerit imitari, & accuratè cauere, ne perpetua figmentorum similitudo nauseam pareret lectori: Bæto enim suo Deabum dat successorem, filium prisci Hiarbæ Numidæ, siue Dionysij Libyci, qui patrem habuit Ammonem filium Tritonis, quem Gogus genuerit filius Sabæ nepos Cusi pronepos Chami abnepos Nochi. Egregiè profectò regnorum Dea in Hispaniæ regno varios suos ostendit fauores, dum terras Iapeti posteris sacrosancto paternæ diuisionis iure debitas modò ad Semi, modò ad Chami transfert nepotes. Sed distribuat diuina voluntas arbitratu suo regna: nos quid proposita nobis nugamenta tradant expendamus. Deabi nomen nec vsquam memini legisse, nec vlli vmquam bono clementique Regi datum iri spero. Quid enim magis abominandum quàm puerum diademati & sceptro natum eo nomine vocare quo dolor & mæror denotetur, quasi quæ maximè mortales omnes auersantur, ea summæ exspectationis infanti ipso nomine vel optare vel augurari debeamus? Bona verba quæso præclare Berosi histrio. Túne eum quem à diuitiarum abundantia apud Græcos Chrysaora dictum fateris, Deabum nominabis? Sed video quid sit: decepit te quispiam Thalmudistarum, qui fortassis à te rogatus quî in lingua Aramæa siue Syra Chrysaor, plurimis auri argentique gazis abundans, nuncupari queat, responderit eum Deabum dici debere; non quòd ita sentiret, verùm quò te deluderet, atque aliis deridendum propinaret. Hebræis enim in Thalmudicis libris lex data est, vt vbicumque saluis rebus suis Christianum queant decipere, id faciant: adeò vt si tamquam medici vocentur ad Christianum ægrotantem, accedere ipsis quidem liceat; sed ea tamen condicione, vt quauis ratione & via possint, modò id clam haberi queat, aduersam valetudinem augeant, & mortem procurent. דאבה certè non aureum aut opulentum significat, sed dolorem, & si D. Hieronymi credimus interpretationi, egestatem, vt est in libro Iob: *Et faciem eius præcedet egestas*. Quò verò huic imposturæ faciliùs fides haberetur, cognomen ipsius Deabi, quod Gera fuisse dicitur, rectam accepit expositionem: Est enim reuera, vti dicit, Gera aduena. finxit autem Pseudoberosus hoc Chrysaori cognomen, vt haberet cur filius Geryon vocaretur. Scribunt enim inter alios Diodorus Siculus & Pausanias Geryonem Chrysaonis filium fuisse: Hyginus addit Chrysaora à Neptuno ex Medusa, Geryonem à Chrysaore ex

Deabus septimus Pseudoberosi in Hispania rex.

Chrysaor.

Chysaori cur Neptunus & Medusa parētes tributi sint.

Callirrhoë procreatum fuiſſe. quæ omnia ad fabulas Hellenicas pertinent, quibus omnem propè externam hiſtoriam vel inquinarunt vel prorſus corruperunt. Quiſquis ille fuit cui Chryſaori Græci nomen fecerunt, non dubium eſt quin fuerit ditiſſimus cum aliis de rebus, tum maximè de Neptuni fauore mercatum & vecturam proſperantis. Quin verò plurimam materiam ex inſulis Æthiopiæ oppoſitis ad nauium fabricandarum commoditates, ac ſimul Thuiam & id genus arbores, quibus litus Africanum abundat, in Hiſpaniam attuliſſet, fabula conficta eſt, Neptuno è Meduſa, vna inſularum quæ Gorgones vocantur, Chryſaora natum fuiſſe. Nos quæ Gorgones & vbi ſitæ ſint, pòſt exponemus. Ex Meduſa itaque & Neptuno non Chryſaor tantùm, ſed Pegaſus etiam naſcitur, propterea quòd Pegaſus in hac fabella non aliud ſit quàm nauis velorum alis impulſa, quæ de Meduſæ cedris fortaſſe fuerit facta. Inſula certè, quæ nunc Madera à copia materiæ, qua cùm primùm inueniretur abundabat, dicitur, cedrum plurimam producit, aliæque inſulæ variam admodum arborum copiam ferunt, quarum plurima genera Antuerpiæ conſpexi. qua de re coniecturam facio, ipſis etiam Gorgonibus inſulis copioſam nauibus fabricandis materiam fuiſſe: de quibus vt dixi pòſt, iterum fuerit agendum. Chryſaorem Heſychius Mileſius ambiguè interpretatur, modò eum eſſe dicens qui aureum habeat gladium, modò qui auream habeat citharam. Alij ex parte de toto faciunt coniecturam, cum Chryſaorem vocantes qui totus auro ſit armatus. Nos vnde Geryon, quem Chryſaori & filium & ſucceſſorem dederunt, dicatur, mox ſuo loco exponere decreuimus, & vnà addere quid cauſſæ ſit vt Hercules bellum cum eo geſſiſſe, & boues eius abduxiſſe dicatur. Et hac quidem ratione hos duos Reges commentitios, Deabum & Geryonem, οἰμώζειν, aut ſic valere, vt Deabus Aramæum Chryſaoris cognomen poſtulat, iubemus. Pſeudoberoſica & Pſeudomanethonica Regum ſeries poſt Geryonem Hiſpalum nobis profert, mox inde Hiſpanum; quorum alter clariſſimam vrbem, alter totam regionem à Gadibus ad Pyrenæos vſque ſaltus nominis ſui communicatione dignatus ſit honorare. Poſt hos Herculem iam ætate prouectum regni gubernaculo admouet; cui Heſperum ex Italia oriundum dat ſucceſſorem. Inde fabuloſa iuxtà ac monſtroſa nomina ſequuntur Atlas, Sycorus, Sicanus, Siceleus, Luſus, Siculus, Teſta, Romus, Palatuus, Cacus, Erythrus, Gargoris, Habidus. Ab his variæ gentes ſuccedunt, quæ olim mari alia poſt aliam imperaſſe ſcribuntur, quibus Nabuchodonoſor interiectus Carthaginienſibus Hiſpaniam relinquit poſſidendam; qui poſtquam ad trecentos ferè & quadraginta octo annos rerum potiti fuiſſent, à Romanis pelluntur. Hi principiò inquietam variiſque bellis turbatam, deinde pacatam regionem ad Honorij vſque imperium tenuerunt. Ab eo tempore, ab anno videlicet poſt Chriſti natalem quadringenteſimo vndecimo Goti Hiſpaniam rexerunt. In horum itaque primis, quæ illis quæ hactenus reiecimus, ſunt connexa, ita deinde verſabimur, vt quæ fabuloſa ſunt refellamus; quæ tolerari queunt, veritati applicemus; quæ hactenus in tenebris ab omnium doctorum hominum oculis longè remota iacuerunt, in lucem proferamus.

Pegaſus Neptuni & Meduſæ filius cur fingatur.

Madera.

Gorgones inſulæ.

Geryon octauus Pſeudoberoſo Hiſpaniæ rex.

LIBER

LIBER III.

QVONIAM itaque ad Hiſpalum & Hiſpanum, ficticium mendacis Beroſi ordinem ſecuti, peruenimus; age tentemus ecquid ſanæ ſignificationis in his nominibus reperire poſſimus: & priùs quidem de Heſperiæ nomenclatura, totam regionem notationis ſuæ latitudine complexa, mox de prioribus inquiſitio procedat. Hic illud mihi ſequendum iudico, quod, quamuis Peripateticæ ſcholæ nunquam monuiſſent, neminem tamen, qui modò iudicij quadam mediocritate polleret, latere potuiſſet; vt nimirum à claris ad obſcura, à probabilibus ad minùs probabilia, à confeſſis ad dubia ducantur argumenta. In obſcuris enim & implicitis, & nemini hactenus exploratis antiquitatum labyrinthis vel nullum eſt certum rectæ viæ reperiendæ indicium, vel hoc ipſum eſt filum Ariadnæum quod iam nunc lectori in manum tradam. Nihil clarius eſt apud omnes quàm prima ventorum diſcrimina ſic annotari, vt circulus horizon in quatuor æquas partes diametro ſe duobus in centro ad rectos angulos ſecantibus diuidatur, & alterius quidem diametri hinc oriens, hinc occidens; alterius verò hinc meridies, hinc media nox claudat extremum: quibus poſitis orienti Eurus ſiue Subſolanus, occidenti Fauonius ſiue Zephyrus, meridiei Auſter ſiue Notus, oppoſitæ parti Septentrionalis ventus appingatur.

Venti principales quatuor.

Qui nauticam anemographiam delineant in pendula pyxidis tabula, magnetis vi perpetuò ad omnes mundi plagas directa, triginta duos ventos diſtinguunt, ſingulis quadrantibus octo ventos applicantes; quorum nomina omnia Cimbrica ſunt, ſiue linguæ Teutonicæ, nobis inter Scaldim & Moſam vernaculæ, propria: qua de re liquet cuias fuerit primus pyxidis, ad cuius normam clauus tenetur, inuentor. Quotquot enim ſunt qui triginta duo ventorum diſcrimina diſtinguunt, noſtratibus vocibus vtuntur, ſiue Hiſpani ſint, ſiue Galli, ſiue alterius nationis naucleri.

Ventorum ſpecies triginta duæ.

Ventorū nomina omnia Cimbrica ſunt apud cuiuſuis nationis nauclèros.

Verùm quia noſtràs Fauonij nomen West duplice ſcribitur digamma, quo alterius linguæ homines carent, turpiter nomina quædam corrupta ſunt, & ab aliis fortaſſe aliter: Luſitani, ſi Petro Nonio Salauenſi doctiſſimo mathematico credimus, loco ipſius West/ ſiue, quod idem eſt, Weste/O eſte ſcribunt; quæ vox, ſi O & E in diphthongum coëant, non Fauonium nobis, ſed Eurum oppoſitum ex diametro ventum notabit. Loco verò nominis noſtri Oost ſiue Oest ſcribunt Eſte, cui Nonius extra compoſitionem L præponit; quam litteram in compoſitione omittit, ignarus ſi à quopiam addatur, articulum eſſe, & idcirco non venire in compoſitionem. Tolerabilior profectò eſſet corruptela, ſi pro Weste Eſte dixiſſent, littera cuius vſum nullum habent omiſſa, propterea quòd hac via Latinorum, Græcorum & Hebræorum etiam non pauca exempla ſequi viderentur, qui non rarò, dum voces noſtras ſermoni ſuo inferunt, hoc elementum reiecerunt nullo alio ſubſtituto.

West.

Sic Græci è noſtro Weic fecerunt εἴκω, ex Weer ἦρ: Latini è Witer Iterum, ex Wesen Eſſe, ex Wage Ago; & vtrique è Truwis Druis, è Magwis Magus & Magos fecerunt: Hebræi è Wie אֵי, ex Wee אוֹ, ex Wierh אֵיךְ, è Welt איל, reiecto Tau; & plura id genus. Poſſem tamen Oeſt excuſare, niſi Venti è regione ſpirantis nomen nimis propè referret. Nam & Græci è Wijn οἶνος fecerunt, quo loco o paruum pro noſtro duplice digamma poſitum videmus.

W ſæpe à Latinis, Græcis & Hebræis reiicitur, nulla alia littera ſubſtituta.

Omiſſione itaque ipſius duplicis digamma, Iſteuones apud Latinos pars illa Germanorum vocatur, qui limitem regionis ad Fauonium ſpectantem habitant, quos integra voce nos Weste wonen vocaremus, eo quòd West won ad verbū ſignificet eū qui habitat ad occaſum; ſicut Hingezwon eū qui ſecundū mare habitat, quē Latini Ingeuonē corruptè dicunt; & Hert mit won eū qui in ipſo omnino meditullio habitat regionis.

Iſteuones.

Ingeuones.

Hermiones.

Mirum eſt quantum turbarum in linguarum confuſione hoc noſtràs digamma excitarit. Nam non tantùm omittitur, ſed aliàs etiam in B, vt antè dixi, aliàs in G, vt in Gigantomachia docui, aliàs in Qu, vt in קין pro Win/ aliàs in aliam tranſit litteram; cuius mutationis omnem perſequi varietatem nec huius eſt loci, & odioſam adferret prolixitatem.

W in quas litteras mutetur.

Verùm nulla corruptela huius litteræ tolerabilior eſt, quàm dum è duplici digamma fit ſimplex; quo quidem modo è West fit Vest/ atque ita ex Westpher Veſper, reiecto Tau & adſpirata in tenuem mutata, quo ſignificatur actus, ſiue traiectio, ſiue motus ad occaſum: quæ res quid aliud eſt quàm

Veſper vnde nomē habeat.

Solis occaſus? Porrò quia digamma ſimplex frequenter in adſpirationem tranſit, vti Grammatici in Venetis & Henetis, in Velena & Helena, in aliis annotarunt: Græci

Heſperus.

pro Veſper Heſperos dicunt, qua voce Latini quoque non rarò vtuntur, & inter alios Poëta in hoc verſu, *Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ*. Quoniam verò, dum de more Gæometrarum paraſceuen ſtruimus ad eius quod docere volumus demonſtrationem concludendam, in hoc nomen Heſperus incidimus, & iuxtà inter Iberiæ Reges Heſperus atque Hiſpanus & Hiſpalus enumeretur, neceſſarium exiſtimo paulò hic latiùs de Heſpero dicere, quæ cæteroqui pòſt explicare oporteret. Diodorus Siculus è vetuſtis fabulis docet Heſperum & Atlantem fratres in Heſperia fuiſſe, & Heſpero filiam fuiſſe de nomine patris Heſperidem vocatam, à qua tota deinde

Heſperides Atlantis filiæ à Buſiride raptæ, ab Hercule liberatæ fuere.

regio Heſperia fuerit nominata. Hanc filiam Atlanti ita placuiſſe, vt eam duxerit vxorem, & ſeptem ex ea filias genuerit; quæ de nomine patris Atlantides, de nomine matris Heſperides fuerint nominatæ. Earum pulchritudine iam per orbem hominum ſermone plurimum celebrata, Buſiris piratas miſit ad eas rapiendas: quod cùm Hercules monſtrorum Tyrannorumque domitor reſciuiſſet, Buſiridem ſupplicio pro meritis affecit; virgines è piratarum manibus, quos in littore deprehenſos occidit, liberatas patri mæſtiſſimo reſtituit; qui vt gratum animum demonſtraret, vltra alia munera & liberalem hoſpitalitatem, hoc etiam adiunxit, vt Herculem Aſtronomiam doceret, quæ cùm tota ſphæricis demonſtrationibus conſtet, fabulæ originem dedit qua Hercules ſphæram cæleſtem humeris ſuis ſuſtinuiſſe narratur. Hæc Diodorus in ſua Bibliotheca. Quem verò Atlantem, quem Heſperum cognomento dictum ſuſpicemur fuiſſe, ſuo loco aperietur; hic illud agimus, vt Heſperi nominis & ſignificationem & originem ab ignorantiæ carcere liberemus, hac via quid Hiſpali quid Hiſpani nomen deſignat oſtendamus. Dixi modò è Veſper Heſperus eo modo fieri quo è Ve-

Digamma Æolicum cū Hiſpanis tū Latinis frequēter in adſpirationem tranſit.

netis Græci fecerunt Henetos, ſimplice nimirum digamma in adſpirationem tranſeunte; quod cum aliis tum Hiſpanis minimè debet mirum videri, propterea quòd ipſis nihil ſit vſitatius quàm è digamma Aeolico facere adſpirationē. Nam pro fijo dicunt hyo, pro fembra hembra, pro filo hilo, pro feces heçes, pro fato hado, & alia ſimiliter infinita: qua tamen in re non carent Latinorum veterum exemplis. Hi etenim è fordeo fecerunt hordeum. Quòd autem fordeum priùs dictum fuerit, non de Grammaticis tantùm teſtibus clarum eſt; ſed de ipſa etiam etymologia: fordeum enim per metatheſim à **foder** factum eſt, quo ſignificatur pabulum cum ceterorum animantium, tum maximè equorum, ceu foderum diceretur Latinitate Macaronica. Eodem modo priùs Veſo quàm Veho dixerunt Latini, vt rurſus ex prima vocis origine docetur; **Hef** enim in primo ſermone dicitur, à quo Heſo fieret; verùm adſpiratio hic tranſiit in digamma ſimplex Latinum, & digamma Aeolicum in adſpirationem: qua via ex heſo fit veho. Nec aliter è fircus voce antiqua Latini fecerunt hircus. Dicitur enim fircus, quaſi noſtri vernaculi **firic** dicerent, id eſt igneo calore ardens: cui ſi Latina accedat vocum clauſula, firicus habebis, & ſyncoptôs fircus, vnde poſteriores in hircos tranſierunt. Multa id genus commemorare poſſem, quorum apertiſſima in ſermone noſtro ratio cernitur, cùm Latini nihil habeant quod de ſignificationis eiuſmodi vocum cauſſis probabiliter dici queat. Perſpicuum nunc eſſe credo è Veſpero exſtitiſſe Heſperum; at illud necdum liquet, cur **Weſtpher** noſtras, à quo Veſper deducitur eo quem expoſui corrumpendi voces modo, traiectionem ad occaſum deſignet. Nec apud Græcos nec apud Latinos vocis exſtare rationem inde quiuis facilè coniectet, quod à proprio viri nomine eam ad reliqua denotanda, pro quibus eſt in vſu, deductam eſſe ſcribant: quamquam haud ignoro Etymologici ſcriptorem ſeſe fatigaſſe quò veriſimile redderet, ἕσπερον παρὰ τὸ ἕσω περᾶν ἢ παρὰ τὸ φέρειν τὸ τῆς ἕω πέρας, quorum neſcio vtrum ſit frigidius & ineptius. Nobis nominis cauſſa non euidentiſſima

Pher. Ver. Var.

tantùm eſt, ſed vna etiam nobis demonſtrat fontem omnis prudentiæ: De **Pher**/ quod nos **fer** & **Ver** dicimus, quin traiectionem & actum quemuis ſignificet nemini noſtratium dubium eſt. Verbum vnde deriuatur **Var** enuntiatur, quo quæuis agendi mouendi ratio denotatur. Sic dicimus **Hoe-var-di**/ id eſt quo modo is, vel moueris, aut Latiniùs, quî res tuæ ſuccedunt. Siue naui feror, ſiue curru, ſiue me ipſe porto; ſemper dicam **it var**/ id eſt ego moueor vel agor. Nec aliter dicimus, **Laet deſe dingen varen**; id eſt, ſine

est, sine has res valere; & similiter, Het var soet var/ id est, Res eat quocumque tandem modo ire velit. Altera pars compositionis quæ prior est, quam West efferimus dum Occasum denotamus, quatuor habet notationis caussas mihi perspectas: Prima à præterito tempore verbi substantiui accipitur, quod est Gheweest; à quo si augmentum Ghe auferatur, restat Weest; à quo mox fit West correpta ob id vocali, vt parua diei mora, quæ reliqua est Sole ad occasum tendente, denotetur. Cùm igitur West audimus, cogitemus nobis nomenclatorem alta voce inclamare, Dies fuit; ad eum significationis modum quo Poëta dixit, *fuit Ilium, & ingens Gloria Dardanidum.* Et iterum: *fuimus Troës*. Et vt est in prouerbio, *Fuerunt quondam fortes Milesÿ.* Huic itaque sic inclamanti ille quidem, qui diligenter rebus suis agendis diem impendit, respondere poterit: Bene habet; res meæ peractæ sunt; iam quiescam. At si quis ignauus fuit, tacitus secum cogitabit: Quid feci? cur hunc diem perdidi? Curandum ne crastinus dies sic abeat. Quis non videt quantum in hac admonitione, Dies fuit; siue fuit simpliciter, sit momenti ad prudentiam informandam? Plumbeus sit oportet, si quis hoc audiens non commoueatur vel ad diligentiam suam quotidie iterandam, vel ad ignauiam corrigendam compensandamque. Altera caussa significationis est in Weest/ quod significat monstrabat. Vesper enim demonstrat quo quisque sese modo in officio suo diurno gesserit: Demonstrat item vnicuique quanto is beatior sit qui labore suo diurno victui suo & quieti necessaria quæsiuit, quàm ille qui, cùm totum diem nihil agendo transegit, vespere nihil habeat sua industria partum, quod vel iucundam det cœnam, vel cubandi commoditatem. Nemo mortalium scire potest quanta sit honesto viro vitæ suauitas, qui numquam expertus est quanta sit voluptas diurno labore exercitatum vespere ad focum suum lassa membra fouere, ac deinde cibo & potu suo labore acquisitis perfrui; quos condiat ingens validi ventriculi appetitus, qui longè suauius est condimentum, quàm vllum Garum sociorum, quàm vlla halecula, quàm vllæ colymbades, quàm vlla promulsis. Hoc sibi condimentum Spartana iuuentus referebat ab Eurota, hoc fecit vt ille imperator turbidam aquam bibens se numquam suauius bibisse fateretur. Sed quid ego hic plura dicam, vbi nihil vmquam vel à summo oratore dici queat quod hanc, de qua agimus, æquare possit voluptatem? Idem verò in cæteris cogitandum, qui vel ciuilibus rebus occupati, vel aliis studiis dediti, diem cum fructu non pœnitendo transegerunt; quibus dulcissimum est animi pabulum rerum tota die bene gestarum conscientia; vt contra nihil tristius eorum cogitatione, qui ignauiam suam cum aliorum industria comparant. Vesper igitur rectissimè nomen habet à demonstrando suo cuique bono vel malo, quo nihil est ad prudentiam aut inchoandam aut promouendam efficacius & præsentius. Quid quòd Wis/ vnde Weest in præteriti imperfecti tertia persona, non solùm demonstro generatim significat, sed etiam pro iudico vsurpatur? quo fit, vt & hoc modo Vesper West meritò dicatur; eo quòd solus Vesper de toto die iudicium ferre possit. Hinc illud apud Latinos, *Nescis quid serus vesper vehat*. qua de re quanto ampliùs cogitabis, tanto clariùs cernes hanc quoque nominis caussam latissimè patere. Sicut enim exitus de rebus iudicat, ita & Vesper quamuis id illi displicuerit quæ dixit, *careat successibus opto Quisquis ab euentu facta probanda putat.* In opere certè diurno quantum quisque præstiterit, vespertinum iudicium neminem fallet. Adde Vesperum diei crastini dare significationem, & ex eo de futura tempestate iudicium colligi, vt ab ipso Christo monitum habemus. Virgilius item Vesperum magis notandum esse tradit quàm Solem orientem, & ab illo quàm ab hoc iudicia duci certiora. Restant duæ adhuc caussæ, non illæ quidem tanti quantæ priores putandæ, attamen non contemnendæ iis qui rerum naturalium caussis considerandis sese oblectant. Pluuiæ vespertinæ in sacris litteris eam aliquoties legimus mentionem, vt ea nihil optabilius agricolis esse clarè significetur: nec est omnino quisquam aut hortulanus aut alterius generis rusticus tam rerum omnium imperitus, vt nesciat quàm grata sit plantis pluuia vespertina. West igitur sic intelligere possumus vt postremam diei partem rogemus, vt quæ plantauimus lauet. Dicimus enim Wast & West pro laua. Iam West etiam idem est quod cresce; quo fit, vt dum West pro vltima diei parte dicimus, vtrumque dicere videamur, Laua & Cresce; illud quidem cælo, hoc verò semini à nobis terræ interdiu commisso. Audiuerant poëtæ à maioribus famam

[Margin notes: *West nominis ratio quadruplex.* — I. Weest. — II. — Wis. — III. — Wast. IIII.]

quandam huius lotionis, quam nomen noſtrâs optandam eſſe monet; ſed quòd ea tenuis eſſet ac fugax, quorſum ſpectaret coniectare nequiuerunt, & idcirco putabant Solem & aſtra, dum ſe condunt, in Oceanum deſcendere quo ſe lauent; ceu quiſquam de longo itinere feſſus & multo puluere ſqualidus ad balneum ſe veſpere conferret. Hoc verò vt iis qui fabulas ex profeſſo ſcribunt condonari poteſt, ita neſcio quid de illis ſentire debeamus, qui memoriæ mandarunt, Solis in Oceanum deſcenſum tantum ſtrepitum edere, vt in Hiſpaniæ promontoriis audiatur, haud aliter ac ſi candens ferrum in aquam demergatur. Atqui hoc dignum commemoratu putauit Poſidonius, aiens id vulgò apud omnes Oceani accolas dici. Quamuis autem & poëtæ & cæteri nimis impudentes, ſeſe in hoc mendacio præſtiterint, magnamque Aſtrologiæ imperitiam demonſtrarint, nobis tamen iucundum eſt intelligere quæ fuerit prima huius erroris occaſio. Nunc itaque clariſſimè cernimus West ſuæ ſignificationis apud noſtrates habere cauſſas non leues aut obſcuras, ſed perquàm graues & luce meridiana euidentiores: qua de re liquet Veſper & Heſperus, & quæcumque vocabula ab illis deducuntur, ad fontes ſermonis noſtri pertinere, & fruſtra in aliis linguis de ipſis diſputari, nec omnino dici poſſe hæc de regis cuiuſpiam nomine ad rerum earum quas primò ſignificant notationem tranſiiſſe. Heſperus ergo & Veſper primò ad Solis occaſum pertinent, inde ad cætera transferuntur.

Heſperiæ nomen Italiæ & Hiſpaniæ tributum.

Hinc Heſperiæ nomen regiones duæ ſortitæ ſunt apud Græcos, Italia & Hiſpania; quarum hæc vltima Heſperia ab Horatio vocatur, ſic canente: *Qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima*; quamuis vltimam partem potuerit indicaſſe. Rectiùs enim quis dixerit, Hiſpaniam ab Italis; Italiam à Græcis Heſperiam ratione ſitus vocari. Sic Virgilius de Italia loquens: *Eſt locus, Heſperiam Graij cognomine dicunt*. Quoniam verò vocabulum Heſperiæ à Iapeti ſermone deriuatur, & ea quæ de Atlante narrantur, ad Heſperiam referantur, dicemus Atlantem in Hiſpania prius quàm in Africa habitaſſe. qua de re mox latius.

Veneris ſtella quãdo Heſperus & quãdo Lucifer dicatur.

Venus autem Heſperus & Veſperugo nominatur eo tempore, cùm ad Solis occaſum formoſum ſuum lumen oſtendit, licet matutinis horis Phœbo præcurrens Lucifer vocetur. Poſtquam modò quid West ſit, quamq. variam habeat & copioſam ſignificationis ſuæ rationem, oſtendi; non fuerit abs re obiter indicare quî pars cæli oppoſita nominetur, tum ob alia, tum quòd contra ſe poſitorum conſideratio obſcuris lucem ſoleat adferre.

Oost nominis ratio. Au.

Au nobis antiquum deſignat, & Auſt antiquiſſimus: vnde Germanus, vt antè dixi, D'auſt cum articulo nuncupatur; eo quòd lingua eius antiquiſſima ſit. Hinc quia matutinum tempus antiquiſſimum eſt omnium totius diei momentorum, Auſt Orientem deſignat; &, vt modò dixi, pro Auſt crebrò Ooſt pronuntiatur citra notationis diſcrimen. Ab hac voce Auſtrpc regnum vocatur orientale, quod vocabulum alibi in Auſtriam, alibi in Auſtraſiam tranſiuit, cùm Auſtrycia potiùs dicendum eſſet, ſi originis ratio habenda ſit. Matutinum ſanè tempus vt reuera eſt antiquiſſima diei hora, ita nobis antiquiſſimũ quoque eſſe debet, eo quòd ad omnia bene recteque peragenda maximè ſit idoneum; quod ſi per omnia negotiorum genera quiſquam velit examinare, næ is non totum modò matutinum tempus, ſed totam etiam diem nimis breuem huic diſcurſui eſſe deprehendet.

Auroræ etymon.

Latini Auroræ nomen ab eadem origine duxerunt, eo quòd Au-roor nihil aliud ſit quàm antiqua motrix: ob id ſic dicta, quòd omnia animantia commoueat, & ad ſuum quodque opus excitet. Nec alia de cauſſa Græcorum vetuſtiſſimi Αὔως dixerunt pro Aurora, ceu Au-hoot in primo ſermone dictum fuiſſet, quo antiquum caput denotatur. Eſt enim aurora rerum omnium agendarum caput, & illud quidem tanta veneratione dignum, quanti nobis eſſe debet primus lucis exortus. Lux profectò primum caput eſt totius vniuerſitatis, quod ante omnia cetera Deus dicitur creaſſe: & ſicut illa lux fuit mane omnium ſæculorum & vera Chriſti imago, ita prima cuiuſuis diei lux antiquum caput eſt diurnæ durationis. Vſa eſt hac voce Sapphò in hoc verſu,

Ἕσπερε πάντα φέρων ὅσα φαίνολις ἐσκέδασ' αὔως.

Poſteriores ex αὔως, ἠὼς & ἕως fecerunt. Videmus itaque Auroram & Au-hoot ex eadem radice pullulaſſe, & vtraque voce denotari primam diei partem honore ſummo dignam eſſe, nec quicquam nobis antiquius habendum. Monui antè Ab & Abba ex eodem Au fluxiſſe; quod cùm ita ſit, exiſtimare debemus Auroram nobis patris loco habendam eſſe, & toties nos gigni quoties noua lux nobis exoritur, ideoque ſummo

manè

mâne nihil nobis priùs agendū esse, quàm vt patri vniuersorū gratias agamus de nouo nostro natali, qui nos à somno & tenebris quotidiana quadam morte in lucē reuocauit. Quoniā verò Aurora omnia animātia operis sui monet, Mâne à Latinis dicitur; quam vocē à nostro Mane/quod est moneo, retinuerunt: & quia cuiq. suas distribuit partes & officia, nec quicquā relinquit cui non dimensum opus assignet, Matuta vocatur. Met enim vocali lōga pronuntiatū, vnde Mat in præterito imperfecto, à quo nomina formātur, idem est quod mensuro; & ab hoc verbo Metior Latini, & Græci μετρέω, & Hebręi מָדַד retinuerūt. Docui in Amazonicis Mat & Tam ichnæa esse vocabula, quorū character euidentissimè demōstrat ea ad origines nostras referēda esse. Iam Wt idē est quod E vel Ex Latini dicunt; vnde Mat-wt dicetur quæ suum cuique opus & munus emetitur. Hebræi בֹּקֶר pro Mâne dicunt, quod item è primo sermone habuerūt; qua in voce Bet pro duplici digamma nostro ponitur: Waker enim is est qui vigilat & è somno excitat. quod quis nō videt auroræ maximè cōuenire pro omnibus excubias agēti & omnia animantia è somno excitanti? In nomine Vesperi cōmiserūt illud vitiū quod hysterō proteron Grāmatici dicūt, עֶרֶב pro Berg dicētes, quo significatur vesper omnia abscondere. Concedāt itaq. harū vocū nobis origines, vel ipsi domi suę alias & eas quidem rectiores ostendant. Quid quòd Orientis quoque vocabulum apud Hebræos vsitatum è nostro quoque sermone petitum est? Nam קֶדֶם nihil aliud est quàm Awdom/ quo antiquitas nobis denotatur; vbi duplex W. in Q. mutatur, & consonantem primam malè sequitur vocalis, quod frequens Hebræis, vt pro Alban dicunt לָבָן vocales principio vocum non dignantes. Videmus ergo & nobis Orientem antiquissimum dici dum Aust vocatur, & Græcis & Latinis matutinum tempus ab antiquitate dici, & Orientem ab Hebræis ipsam vocari antiquitatem: quã in re illud inter alia animaduertas velim, non ob id tantùm Orientem antiquissimum dici, quia hora matutina ceteris diei horis sit antiquior; sed propterea etiam, vt semper recordaremur antiquissimam habitationem in Oriente fuisse, & ibidem antiquissimam & primam permansisse linguam, & eos apud quos ea seruata est, idcirco idem nomen cum Oriente habere solo articulo præposito differens. Sed satis horum; reuertamur ad Hesperiam. Quamuis Græci Italiam Hesperiam vocent, propriè tamen & præcipuè Hispania Hesperia dicetur, quod Hebræos quoque video seruasse dum ספרד pro Hispania scribunt; quam tamen vocem more suo malè pronuntiant, idque tribus de caussis: & quòd puncta aliena subscribant, & quòd vocalem post consonantem de stolida sua lege in principio ponant, & quòd aspirationem reiecerint, nisi eam ex Phe tibi sumas. Adde & illud Daleth in fine redundare. Pro Hespera igitur Separad efferunt; vbi Iota omissum esse, quod est in Hesperia, vix tanti facio, vt annotatu dignum putem, in ea præsertim lingua quæ turpissimè omnes voces mutilare consueuit: quod vt clariùs intelligas, vide Chaldæum Turgumanum, qui loco Sepharad in Abdia Propheta transtulit Sipamiam, quod me Arias Montanus monuit, vir non eximia modò Theologiæ, sed omnium etiam artium liberalium & omnium linguarū doctrina excellētissimus. Hîc cernis tria mox errata in Hispaniæ nomine: Primū quòd adspiratio sit adēta; Alterū, quòd vocalis cōsonantē in principio vocis sequatur, vti & in Sepherad fieri dixi; Tertiū quòd Mem pro Nun perperā scribatur: Quod itaq. euidens est in Sipania pro Hispania peccatū, idem si in Sepherad cōmissum esse putes, mox perspicuū fiet Sepherad non ex alia voce corruptū esse quàm ex Hesperia. Verū licet clarius id sit quàm vt ambigere quispiā de veritate eius debeat, non potui tamē cōmittere quin illud quoq. augēdæ lucis gratia adderē quod de Zephyri nomine occurrit. Hoc enim eandē cladē passū est qđ Sepharad, nisi quòd in altero Z sit, in altero Σ. Præponatur ergo vocalis pro eo ac debet, existet Ezphyrus, cui si adspiratio iungatur Hezphyrus habebis, quod quā cū Hesperus cōueniat qui non videt nihil videt. Ceterū quoniā in hâc vocē incidimus occasione ipsius Sepherad, addatur & illud, quòd nimirū hæc vox meliùs referat etymologiā quàm Zephyrus? eo quòd Westphardt omnino nostrâs sit, & significet vectionē ad occidentē. Quòd si Westward dicas, idē dixeris quod occidentē versus. Wart & aliis Wert idē quod versus: atq. adeò ipsum Versus Latini inde acceperūt. Verū in priore ratione cōsistimus. Est itidē apud Abdiam צרפת, quod vocabulū Gallis quidā applicarunt: Mihi congruētius vaticinio videtur, si generatim pro omnib. orientalibus accipiatur, quorū regio Auster pat vocatur, id est via siue semita orientalis. Et optimè quidē in hac voce Pat est & illa Phard/quoniā videlicet è Iudæa euntibus in Hesperiam opus esset vectura nauali; in Orientē itinere pedestri, ad quod Pat refertur,

Mâne dictionu notatio. *Manen.* *Matuta.* *Met.* *Wt.* *Hispania propriè Hesperia dicitur Sepharad.* *Zephyrus.* *Ward.* *Sarphat.* *Pat.* *Pard.*

vnde Græcis verbum πατέω remansit vnà cum tota sua prole. Quemadmodum igitur ex Hispania Sipaniam fecit interpres Chaldæus, ita scribendi legendique apud Hebræos consuetudo ex Austerpat fecit אֲסְפַּרְ cùm tamen, si nostro more has litteras legas, Oosterpat expressum sit. Et hac quidem ratione Sepherad & Sarphat opponerentur, quibus meridies accedens cum oppositæ partis notione non expressa, quatuor mundi plagas habueris indicatas: ad quam sententiam procul dubio Propheta videtur respexisse. Dicit enim fore vt in omnes mundi partes regnum Christi extendatur; quod omnino illis Dei verbis cōgruit quę Iacobo dormiēti dixit: Dilataberis ad orientē & occidentē & septentrionē & meridiē, & benedicētur in te & in semine tuo cūctæ tribus terræ. Scio tamen & Stoorpaet posse legi, qua via Cimmerij indicarentur, quorum pars Galli sunt; & Stoorpaet pro Stoorbaet diceretur, ad eum denotandum qui omne lucrum & quicquid vitæ vsibus est commodum perturbat. Tales enim apud exteros Cimmerij habebantur; & meritò quidem, cùm olim ante omnem ferè scriptorum memoriam omnes Asiæ & Africæ regiones peruaserint atque spoliarint. Vtcumque res habet, Sepherad & Sarphat cognomina sunt: &, mea quidem sententia, à duabus mundi partibus sibi oppositis accepta. At hæc de Hesperiæ nomine satis superque sunto. Sequeretur nunc Hispaniæ nomen: verùm quia paullò pòst commodiùs id fiet, hoc loco Hispalis nomen exponamus. Isteuones dixi nominari ab occidente West in Wist mutato, & duplice digamma reiecto. Hinc & Istonium vrbs in Hispania; quasi West wonium dicas, quod reddas habitationem occidentalem. Verùm si digamma duplex in simplex mutes, vt in Vesperi nomine fieri videmus, ac deinde simplex digamma in adspirationem, vti è Venetis fiunt Heneti, & è Velena Helena, mox è Westpal feceris Hispal reiecto Tau è medio, vt factum est in Hespero & Vespero. Pal nobis terminum significat à Behal siue pehal quod est conseruo, eo quòd terminis positis suum cuique conseruetur. Hispal igitur terminus est occidentalis, & eodem modo Hispania est Pania occidentalis, cùm & Pania sit altera orientalis, de qua mox latiùs. Errant itaque qui Hispaniam à Græca voce deriuant, quasi rara esset; nec minùs illi qui Hispaniam ab Hispalo Rege nuncupatam esse fingunt; de quorum numero Trogus Pompeius fuit: quando hæc nomina nullis vmquam regibus propria fuerunt. Porrò quia reliqua fictitiorum Regū nomina à Tarapha vel è fallacibus Berosis & Manethonibus vel ex aliis etiam petita melioris notæ auctoribus nullam regionis proprietatem exprimunt, sed ad fabulas spectant à priscis hominibus non sine magna vtilitate & sale confictas; non antè de illis agam quàm primùm Hispaniæ inuenero conditorem hactenus, vti modò declaraui, frustra ab omnibus quæsitum. Neque enim poëtica figmenta & allegoriæ rectè intelligi possunt, nec veritati applicari, nisi priùs de ipsa constiterit veritate; qua sola & tamquam amussi quadam omnia inuolucra explicantur, & tamquam norma Pythagorica omnes inæquales anguli quadrantur. Primùm ergo hoc nobis sumemus, quod & à Iosepo & ceteris omnibus citra controuersiam traditur, Europam quidem totam principio ab Iapeti filiis nepotibusque, Africam verò à Chami posteritate habitatam fuisse; tametsi postea variæ sint factæ aliarum gentium in alias incursiones, vt quamque vel egestas vel auaritia vel ambitio ad aliena rapienda vsurpandaque trahebat. Nobis de prima illa terrarum partitione sermo est quam Nochus in herciscunda totius orbis familia idem omnium pater & Rex tabulis suis sanxit, æquissimis illis quidem & præeunte diuini numinis instinctu dictatis, verùm posterorum peruersitate vix ad paucas ætates suam habituris auctoritatem. Quamobrem si quando ab aliis diffidebo qui primæ illius diuisionis videntur fuisse negligentiores, tantisper velim lector iudicium suum patienti epoche moderetur, dum omnia rationum mearum pondera diligenter expenderit ac cōsiderarit; quod admonere ac rogare vt apud æquos viros superuacaneum esse videatur, eo tamen mihi magis necessarium putaui, quòd in ipso statim limine me coactum iri cernam ad ea pronuntianda quæ omnium eorum quorum hactenus scripta contigit videre, sententiæ repugnant. Et verò si quæ de Hispanicis originibus mecum statui, ea cum ceterorum vel maxima vel doctissima quaque parte consentirent, quis vsus huius nostræ scriptionis esset? Numquam mihi sic placui, numquam sic vanæ studui gloriolæ, vt quæ ab aliis inuenta essent & litteris prodita, ea ego aut aliis verborum phaleris ornata, aut alia via & ratione distributa

Hispalis vnde nomē habeat.

Istonium.

Pal.

Europam Iapeti Africam Chami posteritati initiò habitarunt.

pro

pro meis venditarem. Lubenter hanc ſcribendi ambitionem aliis concedo, vt quæ velint argumenta ſexcenties ab aliis antè tractata iterent, remandant, expoliant ac nouo lenocinio fucata, veluti merces è ſuo peculio depromtas, obtrudant; modò contrà mihi permittant vt opinionem meam ea proferam libertate quam hactenus nemini video negatam fuiſſe. Vt ergo à paradoxis exordiar, illud mihi docendum propono, Hiſpaniam ab Elyſa & Tarſo fratribus principio conditam fuiſſe. Diuinus Moſes Eliſam, Tarſum, Cetimum & Dadanim filios Ionis & Iapeti nepotes facit. Prius itaque quàm ad filios veniamus, non abs re fuerit conſiderare qua nam de cauſſa pater hoc nomen acceperit, & quaſnam habitauerit terras. Hebræi dum יון vocem punctis ſuis notare volunt, ſic nomen à germano ſuo ſono alienarunt, vt nec is qui eo primùm vocatus fuit, nec poſterorum quiſquam ipſum ſit agniturus. Dicas, ſcribas, canas, clames quoties placebit Iauan; nemo te Græcorum intelliget, ne ipſe quidem, ſi redeat, Homerus omnium Ionum doctiſſimus. Atqui ſi recta propriorum nominum pronuntiatio à quopiam diſcenda, certè ſuum cuiuſque gentis nomen non aliunde melius quàm ab ipſa gente cuius nomen eſt, peti queat. Si quis Teutonem Latini ſermonis imperitum roget an Teutonis nomen agnoſcat; confeſtim negabit ſe ſcire quis Teuto vocetur. At ſi eundem interroges quod ſit nationis nomen; mox reſpondebit, D'ouſt. Intelligimus itaque Teutonis nomen à Latinis corruptum eſſe. Eodem modo ſi Ionum quiſquam interrogetur, ecquos norit qui Iauani nominentur; dicet, ni fallor, ſe quinam ſic vocentur ignorare; quem ſi de Ionibus rogaſſet, mox intellexiſſet de gentilibus ſuis fieri mentionem. Cùm igitur Iauan, teſte Ioſepo & aliis, pater ſit Ionum, & ipſæ litteræ à Moſe ſcriptæ Ion exprimant, damnanda eſt illorum ignorantia qui vocabulum peruerſa punctorum additione vitiarunt, quæ fecit vt non ſolùm ab iis quorum proprium eſt non agnoſcatur, ſed recedat etiam longiſſimè à prima ſua notatione. Ei inſulam ſignificare dum Iberi nomen exponerem, & ab E quo Vnum denotatur deriuari memini tradidiſſe: Hinc Hebræi אי & איים inſulas vocant, cuius tamen vocis nullam queant aſſignare rationem. Won vocali longa pronuntiatum idem ſignificat quod habito, vt paullò priùs annotaui: Ei-Won igitur Inſularum habitator dicetur; è qua voce ſi litteram Hebræis iuxtà ac Græcis & Latinis incognitam demas, Eion habebis; quod deinde in Ion tranſiit. Videtur ergo Iapetus hunc ſuum filium ipſa nomenclatura omnium portionis ſuæ inſularum imperio inauguraſſe, & mox ab ineunte ætate maris ipſi dediſſe poſſeſſionem; quo factum eſt vt litora primùm minoris Aſiæ, deinde inſulas & ipſe & filij eius occuparint. Fac modò Diuinum Moſem ad ſuos redire: quid quæſo dicet, ſi Iauan pro Ion audiat efferri? Didicerat ille nimirum ſacerdotum in Ægypto linguam, de qua quid Ion denotaret facilè intelligebat, & idcirco rectiſſimè ſuis litteris depinxit, ægrè haud dubiè laturus, ſi quis vocem à ſignificatione & germano ſono detorſiſſet. Quod verò Hebræi Iauan nomen ſibi vernaculum faciant, & lutum ſignificare dicant, id vt ita ſit & ſe in luto voluant permitto; ſed interim intelligant vocem hanc ſuam nihil facere ad Ionem, cui pater è ſua lingua Scythica, non è luto & ſtribligine Hebraica, nomen fabricatus eſt. Sed diceret fortaſſe quiſpiam Ion quoque Hebræam eſſe vocem, qua columba denotatur. Nec illud negare poſſum, ſed nihil ad Ionem. Neque enim Ion pro columba ex eadem pullulat radice, è qua Ion pro Inſularum incola. Ion enim pro columba duplex digamma non è medio ſed & principio perdidit, dum è Wi-hoen factum eſt Jon/ qua compoſitione auis conſecratrix denotatur ratione vocis è ſymbolo olim petita. Plenum myſterij cognomen hoc eſſe nemo eorum dubitabit qui ſcient Spiritum ſanctum in columbæ effigie D. Ioanni Baptiſtæ apparuiſſe. Nam ſi ſolus Spiritus ſanctus omnia conſecret, diuina reddat, & amore deuinciat, qua ratione aptiùs auem cuius ſpeciem is geſſit cùm in Chriſtum deſcendit, indigitare queas, quàm ſi voces conſecratricem? Cogitent hic Herbariæ rei ſtudioſi de Periſtereone & Herba ſacra, & videant an à firmitate herbæ nomen, an à columba malint deriuare? qua de re nos aliàs latiùs. Dignum etiam eſt accurato examine quod de columba & oliuæ ramo ſcriptum habemus, non tam ob hiſtoriam & celerem ad longinqua columbæ volatum, quàm ob ſymbolorum in his duabus naturis cognationem: quam qui diligenter expendet ac cum nomine Wi-hoen conferet, magna mecum perfruetur voluptate. Sed hæc obiter homonymiæ occaſione. Ion itaque primùm Ioniam condi-

Hiſpaniæ primi conditores Elyſa et Tarſus.

Iauan nomen corruptum.

Iauan pater Ionum.

Ion nominis etymon.

Ion colũbam Hebræis qua notatione ſignificet.

Ionia primus cõditor, et vrbes præcipuæ.

condidit, cuius decem ciuitates nobiliſſimæ in continenti littore celebrantur: Miletus, Myus, Priene, Epheſus, Colophon, Lebedus, Teos, Clazomenæ, Phocæa, Erythræa. Inſulæ adnumerãtur Chius & Samus; in quibus veræ antiquitatis non ſatis periti crediderunt Iones è Græcia in Aſiam commigraſſe, cùm nos contrà Moſaicæ hiſtoriæ innixi in Aſia priùs Ionem quàm in Græciam tranſiret, conſediſſe dicamus. Quæ tamen de Ionia & comitiis eorum Pamoniis, ceteriſque eodem ſpectantibus dici poſſent, ea ex iis petantur auctoribus qui omnium manibus teruntur: nobis propoſitum eſt ea dumtaxat in lucem vocare quæ ab aliis vel attacta non ſunt, vel perperam explicata. Sed hic mox obiectum iri video, me parum memorem eſſe eius quod modò ex vera vocis interpretatione tradidi, Ionem inſulas à patre habitandas accepiſſe, cùm nũc dicam eum non inſulas ſed continentem in Aſia regionem primùm occupaſſe. Magnus hic ſcilicet ſcrupulus eſt, at non alij quàm illi qui omnino alienus eſt ab omni œconomica & politica ratione. Quî rogo bone vir, quiſquis es qui hanc nobis moues quæſtionem, fieri poſſet, vt quis ad Inſulas perueniat, niſi antea omnia illa ſibi compararit & congeſſerit quæ nauibus fabricandis & inſtruendis ſunt neceſſaria? quæ quot ſint & quanta, non nautæ tantùm, ſed quotquot vmquam nauem longinquo & diuturno itineri apparari viderunt, nouiſſe poſſunt. Populus Romanus Pompeio, ad piratas è mari mediterraneo pellendos delecto, omnem terram ſubiecit quæ non pluribus quàm quadringentis ſtadiis à mari abeſſet, tum ob alias cauſas, tum vt vbique commeatu & rebus ad rem naualem neceſſariis abundaret. Non latuit Plautum quantum negotiorum vna nauis exhiberet, nedum tota claſſis omnibus rebus ad coloniam deducendam neceſſariis inſtructa.

Claſſi inſtruẽda quæ ſint neceſſaria.

Diu itaque Ioni & ipſius filiis priùs in continenti fuit habitandum quàm ad inſulas commigrarent: Cannabis & linum ſerendum, ferrum è terræ viſceribus eruendum, picis copia paranda, materies cædenda, omnia maritima loca colenda ad commeatum abundè ſuppeditandum, & ad greges & armenta terris necdum habitatis importanda. Quid quòd hæc aliáque eodem ſpectantia citra magnam operarum artificumque multitudinem fieri nequeunt, quæ vt procreetur, diuturna mora opus eſſe nemo ignorat.

Ion quæ loca in Aſia priùs habitarit quã inſulas occuparet.

His de cauſſis Ion cernens patris voluntatem eſſe vt inſulas populis frequentaret, ea ſibi principio in Aſia loca delegit quæ & mari adiacerent, & rei nauali idoneam materiam darent & copioſam. Cùm igitur Amanus Aſiæ minoris, quæ Iapeto fuit attributa, terminus eſſet, ad hunc ſibi ſedes elegit, totumque littus & loca vicina ſuis filiis diſtribuit; quorum nonnulla hactenus in locorum nominibus exſtant monumenta; &, vt à confeſſis exordiamur, nemini dubium eſt quin Tarſos à Tarſe nomen acceperit, quæ Ciliciæ vrbs eſt nobiliſſima, Cydno flumini adiacens. Eiuſdem regionis pars Cetis vocatur, clariſſimam fratris memoriam refricans, quem Citim plerique vocant.

Tarſos à Tarſe nomen accepit.

Dodanim ſiue Dadanim vocem ex Dardano eſſe corruptam.

In Dadanim, ſiue, vt alij pronuntiant, Dodanim, non tam facilè fortaſſe perſuadebo litteram vnam deeſſe ad nominis integritatem; quare nihil facilius aut procliuius, in nomine præſertim ignotæ apud Hebræos ſignificationis. Quanta ſit ſimilitudo litterarum Daleth & Res, neminem Hebræorum latet: ac D. Hieronymus etiam harum figurarum ſimilitudine errores ab interpretibus commiſſos eſſe declarauit. Quando itaque in Dardanus Res inter duo Daleth collocatur, fieri facilè potuit vt quiſquam Daleth eſſe putãs ipſum remouerit tamquam ſuperuacaneum. Ceterùm vt hoc non detur, at illud tamen frequentiſſimum, vt quaſdam litteras Hebræi vocibus eximant, & alias formæ ſermonis ſui magis congruas addant. Nolim tamen hac de re cum quopiam obſtinatiùs altercari, eo quòd in Tarſo ciuitate & Ceti Ciliciæ portione ſatis ſit argumenti duos Ionis filios hæc maritima loca tenuiſſe; & ceteroqui pòſt oſtendam à poëtis etiam vetuſtis inter Tarſum & Dardanum cognationem celebrari, licet quàm arcta ea eſſet non ſint aſſecuti.

Elyſa apud veteres celebritas.

Elyſæ porrò veſtigia in Lyſtra Iſaurorum & Lyſia maioris Phrygiæ ciuitate euidenter agnoſco; & vt alij mecum agnoſcant, mox præſtitero. Efficiam enim, ſi Deus adſpiret, vt omnes clariſſimè intelligant nihil quondam ante Homeri ætatem Elyſæ nomine nobiliùs apud Iones fuiſſe, & eius plurima apud Poëtas monumenta reperiri; tametſi nemo hactenus Hiſpanorum, quos quidem aut noui aut legi, gentis ſuæ in Græcorum ſcriptis agnouerit conditorem. Quoniam itaque Elyſa fratre ſuo Tarſo maior natu fuiſſe videtur, priùs de illo & eius commigratione & coloniis quàm de hoc orationem habebo; quod vbi fecero, ad Tar-

ad Tarſim reuertar, quò & eum in Hiſpaniam deducam. Et primùm quidem nomen examinandum,& germana eius ſcriptura,quo deinde illius veſtigia,ſicubi erunt obſcura, facilius agnoſcantur. In Heſperi & Veſperi nomine docui Tau deſiderari,quod in Iſteıone ſeruatum fuiſſet: Idem hoc loco in Elyſa accidiſſe ſcito,quod integrum apud nos eſſet, ſi Eel-luſt diceretur; à quo formula Latinorum fieret Eelluſtus, ſed Tau è Luſt remoto habebis Eluſus ſiue Elyſus: Sin Tau in Sigma mutes, Elyſſus erit; quo quidem modo crebriùs olim proferebatur. Eſt autem compoſita dictio ex Eel/ quo nobile & generoſum denotatur, & Luſt, quod ſignificat appetitionem & oblectamentum finem appetitionis, &, vt vocula Noctium Atticarum vtar, cuiuſuis rei libentiam: ita vt Eel-luſt non aliud exprimat quàm generoſam ac nobilem & appetentiam & oblectationem. Mirum eſt quàm accuratè parentes illi ſemper obſeruarint vt liberis ſuis boni ominis nomen imponerent, qua in re tam felices fuerunt plerique, vt vaticinari, non ominari viderentur, Spiritu ſancto haud dubiè piis votis præeunte. Eam nominum fabricandorum legem diligenter retinendam eſſe Pythagoras diſcipulos ſuos docuit, & Romani tam religioſè ſeruarunt, vt in militum delectu diligenter cauerent, vt primus fauſtam haberet nomenclaturam. An non in ſacris omnes monebantur, vt bona verba dicerent ac linguis fauerent? Quod ſi ita eſt à poſterioris ætatis hominibus, apud quos omnia in peius ruerant, religioſè obſeruatum, quid de primis illis patribus fuerit credendum, quorum verba tam efficacia in benedicendo & maledicendo legimus fuiſſe, vt ea Dei voluntas ſequi videretur? Ceterùm quia ſolenne noſtratibus eſt propria hominum crebrò decurtare vel capite truncato, vel cauda amputata, vel medio exemto; vt dum pro Eliſabet dicimus aliquando Els / aliquando Lis / aliquando Bet; mirari non oportet, ſi modò prior ſyllaba, modò poſterior in Eel—luſt adimatur; præſertim cùm vtraque fauſtiſſimam habeat ſignificationem. Fuerunt igitur qui Eel proferrent, fuerunt qui Luſt ipſum vocarent; & ex priore quidem Græci Elis fecerunt, è poſteriore Lyſus & Lyſius & Lyſias, & Latini Luſus: eo quòd & Luſus & Ludô apud Latinos ab hac noſtra voce deriuentur, vbi corruptelæ modus ſatis eſt apertus, & interim notationis ratio ſeruatur. Siue ergo Eel/ ſiue Luſt / ſiue Eel-luſt dicas, eundem hominem notaris; & eodem modo Elis & Lyſus & Lyſius & Lyſſa & Elyſſa, ſiue per geminum ſiue per ſimplex Sigma proferatur, eiuſdem hominis fuerit nomen. Quòd autem id Moſes per Alef in principio ſcripſerit, nihil habet miri, quia E longum in Alef crebrò commigret: qua de re pòſt iterum in Alyzonibus quærendis. Prioris ſyllabæ in Eel-luſt / qua nobile denotatur, nobilis omnino eſt & generoſa ſignificandi vis & efficacitas, qua tota veræ nobilitatis ratio continetur & explicatur. El enim breui vocali elatum & omnium rerum fundamentum eſt,& omnium ſupremum,vt in Hermath. de litterarum poteſtate denotatur. Cùm igitur vt verbum vſurpatur,ſignificat id quod depreſſum eſt eleuare, & quod eleuatum eſt ſuſtinere; qua in re conſiſtit tota rerum omnium conſeruatio. Creata enim omnia eleuentur & ſuſtineantur, & quamuis ima ſint, cum ſummo apice copulentur neceſſe eſt; quæ omnia harum duarum litterarum poteſtate exprimuntur, quibus ſi aſpiratio præponatur, vel eiuſdẽ manent ſignificationis cuius priùs fuerant, vel notant idem quod Hal/ id eſt ſeruo. Ab El Eel manat, vt ab vno tempore duo fiunt, & ſimpliciter vt ab vno duo procedunt, & vno duo deuinciuntur: qua voce quia nobile deſignatur, ſtatim intelligimus in eo nobilitatem omnem conſiſtere, ſi quid à ſupremo & omnium fundamento procedat, & ad illud tamquam ad fontem ſuum referatur, & omnia ſua tum eo fulta habeat tamquam fundamento vnico, quod Ee vocamus; tum ad ſupremum apicem, quem Lambda ſummum palati extrema ſui parte feriens deſignat, recta via contendat. O breuem, ô abſolutam veræ nobilitatis definitionem! veræ nobilitatis inquam,non eius quæ ſola vulgi nititur opinione, quæque non magis nobilitas dici poteſt quàm vmbræ humanæ ſomnium vetus homo. Ille igitur verè nobilis eſt qui omnia ſua ſtudia, omnia vitæ officia, omnes actiones habet à ſummo apice ſuſpenſa, & eidem ceu fundamento firmiſſimo innixas, & ad eundem tamquam vltimum finem relatas. Iactent nunc qui volent nobilitatem, & videant ecqua nobilitas extra nobilem actionem reperiri queat. Quoniam verò neque ad ipſius Lambda notationem quicquam poteſt adſpirare, neque ipſius Ee ſignificatione niti, niſi recta via & ratio ab ipſa veritate demonſtretur, nec

Elyſæ nominis notatio.

Eel.

Luſt.

Nomen boni ominis quanti fuerit antiquis.

Elyſæ nomen variè à variis corruptũ.

El.

Eel.

Nobilitas vera.

veritas vlla extra Christianam potestatem inueniatur; fieri non potest vt quisquam nobilis esse queat citra Christianam caritatem, qua omnia cum supremo vniuntur, & id quidem coniugio firmissimo & numquam soluendo, quod per Ee quoque nobis denotatur. Scribant qui volent de nobilitate libros quamuis elegantes & copiosos, omnia Philosophorum scrinia rimentur & expilent, adducant in medium quicquid est sacris litteris traditum; numquam tamen efficient vt quicquam verius, quicquam efficacius, quicquam grauius quàm his duabus litteris comprehendatur, & Hermathenæ cultoribus clarè explicetur, de nobilitate decernant. Porrò Lust/ quam alteram compositæ dictionis facimus partem, à Lost deriuatur; eo quòd oblectatio & voluptas, omnis desiderij finis, animum à curis & angustiis soluat. Los enim idem est quod soluo, à quo Græcorum λῦσαι, & per metathesin Soluo Latinorum, & שלנ apud Hebræorum quosdam in eadem significatione quam Munsterus annotauit, vsurpatum. Explicat igitur hæc vox Lust propriam ipsius lætitiæ & oblectamenti naturam, si Peripateticis & Hippocraticis & ipsi adeò rectæ rationi credamus; quæ hanc animi affectionem cordis & spirituum vitalium dilatatione, tristitiam ei contrariam contractione & angustiis definit. Latini videntur hinc stultitiæ nomen sumsisse secundum eam conuersionem qua è Los Sol, è Doof φωρ ac fur, è Loof folium & φύλλον, & alia id genus è similibus nostratibus corrupta cernuntur. Nihil ergo mirum, si Lysius & Lysias Græcis ἀπὸ τοῦ λῦσαι deriuari videantur, cùm & hoc ipsum fiat à Los nostrati: quia apud nos etymologia & proprius linguæ character, non apud Græcos aut Latinos, reperiatur. Condonet mihi lector si crebrius hanc vocum de Hermathenæ doctrina interpretandarum & ad primos primi sermonis fontes, è quibus per diuersas vias deriuantur, reuocandarum rationem inculcem: at quid dico condonet, cùm nulla meditatio gratior esse debeat iis quos ego ad discendum inuito? In quorum numero eos solos habeo qui scire auent quas primus homo à Deo omnium rerum scientiam nactus de singulis habuerit notiones; eo quòd hi soli Socratis & Platonis studium cognoscendique desiderium sequantur: quo qui non tanguntur, eos rogatos velim, ne vmquam nostra scripta degustent; vtpote in quibus nihil sint inuenturi eius quam quærunt suauitatis. Sed quorsum hæc quæ rerum explicatui & remoras adferunt & prolixitatem? Næ nos dum de stulti nomine agimus, stultos nos reddimus & nimium dissolutos. Hinc modò liquet Latinos stultitiæ nomine abuti, si id alij quàm illi tribuant qui dissolutus est in voluptatibus sequendis. Verùm iidem aptiùs congruentiusque vocis notationi à Lust Ludo fecerunt, reiecto Sigma; qua in re cùm nihil dubij sit, mirari nihil debemus, si è Lust Lydi quoque nomen suum sint adepti: & hæc sanè caussa est cur de Ludo & Lust verba fecerim, quo nimirum de similitudine vocum è primo sermone in alium transferendarum huic nostræ antiquitatum inquisitioni maius lumen affulgeret. Atque hæc quidem de nomine Elyssi. Quas verò hic gentes in Asia prius & aliis locis condiderit quàm in Hispaniam nauigarit, quando nihil veterum scriptorum historiis explicatum habemus, de nominibus & locorum vicinia coniicere potius quàm asserere possumus; quod nobis illi facilè condonabunt, qui vel Dionysium Halicarnasseum vel Pausaniam vel Strabonem vel alium quemuis in simili argumento cum laude versatum à primo limite salutarint. In primis itaque scimus Tarsum Cilicas cōdidisse, & huic Cetinum proximum consedisse. Hinc ad Taurum Lystra Isaurorum satis declarat Elystum siue Lystum loca finitima tenuisse, ac per Lycaoniam fines suos ad Phrygiam vsque protulisse; eo quòd in ea Lysias vrbs eius memoriam seruet: In Phrygia Gomeri filius Ascanius habitauit; qui an Phryges condiderit, an à Dardano genus ducant, equidem nescio: at hoc scio Ionis & Gomeri posteros tam vicinos in minore Asia fuisse, vt plurimis locis permixtos habitasse credam perinde atque Mysos & Phrygas. Nam apud Homerum didicimus Ascaniam in Phrygia & Ascaniam in Mysia fuisse. qua de re perspicuum est Mysos & Phryges non permistas modò terras, sed communes etiam habuisse maiores. Versus poëtæ hi sunt:

Φόρκυς δ' αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδὴς
Τῆλ' ἐξ Ἀσκανίας, id est:
Phorcys & Ascanius Phrygios diuinus agebat Longè ex Ascania.

Qui locus de Ascania Phrygiæ maioris intelligendus. Rursus alibi Myso-rum

Lust.

Los.

Stultus quis sit verè dicēdus.

Elysa quas gentes condiderit & quæ loca primùm habitauerit.

Phrygas & Mysos permixtos habitasse.

rum ducem Ascanium facit, & eum item ex Ascania profectum, ea nimirum quæ in Mysiæ ea parte est quæ pòst habuit Nicæam ciuitatem. Sed nos nominum vestigiis insistamus, quæ nobis Isauros ab Elysso conditos esse satis demonstrant. Quis non videt Lustram à Lust nomen habuisse, cùm Lust-rat non aliud significet quàm Lusti consilium siue voluptatis consilium? Consuluit enim suis vt vera oblectamenta sequerentur, quæ virtutum actiones ita perficiunt, vt ab eis nequeant seiungi. Isauri verò nomen nihil ad conditorem facit, sed locorum explicat situm. Is vocali longa glacies nobis dicitur: Hauwen inter alia significat habitare, vnde & ipsum Habeo & Habito Latinorum. Erant enim Isauri altissimorum montium habitatores, in quibus perennis glacies inuenitur, quos nullo modo clariùs exprimere possis quàm si Is-hauwers dicas. Cares, Lydi & Mysi se fratres quondam dicebant; & idcirco Iouem Carium teste Strabone communi templo colebant. Quòd si coniectare mihi permitteretur, dicerem Lydum, Carem, Lycum & Mysum Elyssi filios fuisse; & à Lydo, cui altera nominis paterni pars data est, Lydiam conditam esse. Diuinasse mihi Elyssus videtur, cùm hunc Lystum siue Lydum nuncuparet, eo quòd ipsimet Lydi se iactent τὰς παιγνίας primos inuenisse, id est, oblectamenta atque ludos. Vide quæso quàm Lydus & ludus inter se consentiant, & quàm congruenter pater hunc filium à moribus, quos videtur præuidisse, nominarit. Herodotus certè non ludos modò, sed alia etiam deliciarum voluptatumque genera eis adscribit; in quibus præter tesserarum pilæque lusum, & obsonandi cauponandique artem; illud etiam enumerat quod cùm summa turpitudine coniunctum est, filias ab ipsis prostitui solere dicens, tantisper dum corporis quæstu tantum corrasissent, quantum satis ad dotem esse videretur. Quod igitur possit nomen excogitari huic hominum generi aptius quàm si Lusten vocentur? quo nomine non moderatus tantùm cupiditatis, sed vehementiores etiam libidines notamus. Eleganter Terentius in Eunucho dicit Iouem ludum cum Danaë lusisse, cùm ipsi imbrem aureum in gremium mitteret; qui profectò idem Ludus fuit aut simillimus cum ludo Lydorum Herodoti scriptis prodito. Quòd autem Lydum Atys filium fuisse dicunt, id hanc habet originem: Elyssus congruum se nomini suo præbens quod à patre, veluti assiduam quandam monitionem, acceperat, omnibus modis conabatur, vt cùm se nobilem ac generosum omnibus ostenderet, tum tales delicias expeteret ac proponeret, quas maximè nobilitatem decere à patre & auo & proauo & ab ipsa denique recta ratione didicisset. Quoniam igitur nil odio & inuidia magis noxium est, in ea præsertim familia in qua plurimæ proles sunt, diligenter perpetuò cauit, ne hæc pestis inter suos filios aut pullularet aut grassaretur. Sciebat enim nihilo nobili animo indignius esse quàm alienis bonis torqueri; quando proprium nobilitatis est non sibi soli, sed toti hominum communitati omnia sua parata & exposita habere, eo quòd alioqui ab eo pendere ac fluere non videretur à quo Erl nomen emanat. Quia igitur cacodæmon hac labe hominum genus maximè tentare solet, vt ex Chaini & Abeli exemplo primi parentes didicerunt, perpetuò, dum liberos ad felicem quandam ac nobilem tum appetentiam tum iucunditatem hortaretur, in ore has duas syllabas At-hup siue Hat-hup habebat, quibus denotabatur tantundem ac si Latinè dixisset, ab odio & inuidia caueto. Ate Homerica vt notissima hominibus pestis est per omnium capita volitans, ita nos primi Græcis & Latinis ostendimus hoc eam nomine propterea vocari, quòd hominum corda exedat; &, vt ille dixit, rebus macrescat opimis. Atys itaque Elyssus vocatus est à perpetuo suo præcepto quo semper filios & cæteros omnes monebat, vt ab Ate cauerent. Et quamuis hac ratione omnes Elyssi filij Atyos filij dici possent, propriè tamen hoc nomen ad Lydum pertinebat, eo quòd nemo Lydus reuera vel dici vel esse possit, si quis inuidiæ vel odij morsus sinceram impediat animi oblectationem: & rursus generatim omnes Lydi dici possunt qui ab omni odio & inuidia animum liberum habent, eo quòd ij in perpetua lætitia degant. Porrò quia ad nobilitatem non satis est non odisse & non inuidere; nisi caritas etiam accedat & amicitia, verum humanæ vitæ condimentum & singularis voluptas; secundo filio Car nomen fecit: quam vocem licet Latini adiecta terminatione sua vernacula vsurpent, nostram tamen esse cum alibi, tum in Amazonicis ostendi. Nam & etymologia nostra est, & Ichnęa è Car in Hat conuersio proprium linguæ nostræ præfert characterem: illa quidem vt id quod

Isaurorũ conditor Elyssus.
Isauri nominis etymon.
Is.
Hauwen.
Lydia conditor.
Ludorum ac deliciarũ primi inuentores Lydi.
Elyssus cur Atys appellatus sit.
Ate Hom.
Cares vnde nomẽ habeãt, & à quo conditi.

carum est nobiscum maneat, desiderat; hic monstrat caritatis finem in eo esse, vt contingamus id quod carum habemus. Hinc itaque Caribus nomen, quo Elyssus omnes suos monebat, vt non solum ab inuidentia se puros custodirent; sed mutua etiam inter se caritate copularentur, è qua sola tandem generosa ac nobilis voluptas ad omnes emanat. Car itaque Lydi germanus frater sedem ad sinum maris à patre sibi designatum occupans vrbem condidit, quam paterni præcepti & proprij nominis memor

Mileti conditor, & nominis notatio. Milt.

Mil-het vocauit, id est liberale ac benignum caput. Milt enim significat qui omnia sua bona omnibus habet exposita & aperta, à Mel, quod est aperire & manifestare. Nobis in liberalitatis & benignitatis notatione hactenus vsurpatur; Germani superiores pro benignitate potius & clementia quàm pro liberalitate accipiunt, quamquam hæ virtutes inter se sic hærent, vt nequeant seiungi; atque idcirco vna voce comprehendantur. Verùm enimuero licet Miletus à Milt fieri videatur; non absurdum tamen sit, si eam à Mel, quod pro reuelo vsurpamus, deriuetur, qua via reuelationis caput denotaretur. Certè cùm quæuis liberalitas summopere laudanda, tum nulla plus benignitatis atq. amoris ostendit, quàm ea quę rerum abditarum scientiam reuelat. Et videtur pro-

Mileti schola rerum diuinarum.

fectò Miletus quondam scholas rerum diuinarum habuisse, quas postea Branchidæ, cum Amazonibus Ioniam ingressi, videntur occupasse, si quæ de Amazonibus & Cimmeriis scribuntur, vera sint. Amazones enim quamuis valde olim Ioniam occuparint, primi tamen conditores non fuerunt; quod ex eo liquet, quòd eam inuasisse prodantur. Melhet itaque primùm spiritui sancto tribuendum esset, cui vocabulo significatione par est Apollo: qua ratione Miletus Apollini sacra diceretur, conuenienter admodum iis quæ de Branchidis Herodotus scripsit. Sicut autem è Menerua fit Minerua, ita è Meletus fieret Miletus. Vtrumuis itaque intelligamus aut liberalitatis aut reuelationis caput, id clarum est, quòd mutua hominum inter se caritas & liberalitas omnibus benignè sua aperiens & communicans homines Deo facit gratissimos: & idcirco Car de-

Ioui Cario templum cur dedicatum.

lubrum erexit Ioui Cario, id est Deo caritatis datori & conseruatori, in qua qui manet, in Deo manet, & Deus in eo: quod cùm ita sit, necessariò consequitur, vt ei qui talis est, omnia prospere succedant, & bene fortunentur. Hoc itaque vt filios suos Elyssus doceret, ac caro pignore testatum relinqueret, tertium filium Luc nominauit; quod ni-

Lyciorum conditor, & nominis etymon.

hil aliud significat quàm fortunatum rerum successum. Hic Lycios condidit, & filij eius Lycaoniam: de qua voce pòst. Quòd si quis Lycios à lupis ita nominatos credat, is discat melius posthac ominari; & filios parentibus cariores esse debere quàm vt iis mala imprecentur. Scio apud Græcos λύκος pro lupo dici, sed is minimè nomen accepit à Luc à quo Lycij; verùm per metathesim ad hanc venit homonymiam. Est enim λύκος idem quod Slyco, solo Sigma è fine ad principium relato, quo nobis designatur ouis deuorator; eo quòd Slit siue Slot idem sit quod deglutio, & o siue oi significat ouem. qua de voce alibi plura. A Luc verò Lucht nobis, & Latinis Lux, & Græcis λύκη cum deriuatis λυκάβας & ἀμφιλύκη, de quibus in Gallicis, nisi memoria fallat, egi. Cedò nũc an Græcus vllam harum vocum queat dare rationem, quæ & lupi naturam ad vnguem describat; & ab ea toto cælo terraque Luc bonæ fortunæ nomen summoueat? Quoniam verò prosperi rerum successus non tantùm pacatam præstant habitationem, sed

Pandion quis fuerit, et quid significet.

omnia etiam augent & maxime promouent incrementis, Lycus Pandion à suis vocatus est, id est, pacans & promouens habitationem; qua in voce solùm digamma duplex desideratur. Atque hinc fabulosæ historiæ origo, qua fertur Lycus Pandionis filius fuisse; nisi Pandionem Elyssum dicamus: quod equidem lubentius crederem, cùm pacandæ augendæque habitationis ratio patri potius quàm filio videatur conuenire. De voce Pan mox latius: Oi idem esse quod augeo, crebrò dixi: De Ioue item Lycio iam

Cares & Lycios non ex Europa in Asiam, sed ex Asia in Europã venisse.

iam fuerit agendum. Quòd Cares & Lycios ex Europa in Asiam quidam deducere moliantur, id & Mosaicæ historiæ & veritati repugnat; nec ipsis etiam Caribus consentit, qui sese in Asia primum suum conditorem habuisse, non in Europa prodiderunt, addentes germanos sese esse Lydorum & Mysorum fratres: quod Herodotus disertis verbis memoriæ prodidit, & Strabo repetiuit. qua de re fit, vt Lydum, Carem, Lycum & Mysum Elyssi filios fuisse coniectem. Neque me mouet quòd quibusdam fortasse Mysi ad Mas, & Lydi ad Lud vnum posterorum Semi, vel ad Ludim Chami nepotem referantur, eo quòd homonymia non raro in his nominibus reperiatur, vt mox videas

in Lud

in Lud & Ludim; altero Chamigena, altero Semigena. Iosepus Amanum montem terminum fecit habitationis filiorum Iapeti. qua de re licet nos celasset, Tarsus tamen Ciliciæ vrbs clarum dedisset argumentum quem sibi locum Ionis posteritas vindicarit. Absurdum itaque fuerit vlteriores Asiæ minoris partes vel Semi vel Chami filiis assignare, nisi confestim in ipso limine omnem historiam velimus confundere atque turbare de sola vocis alicuius allusione. Phryges & Mysos sic sibi permistos habitasse, vt eorum termini in prouerbium abiuerint ad res dubias & intricatas designandas, de Strabone discas licet; ac deinde ex eodem habebis tam olim Mysos in Europam colonias deduxisse, vt Gæographus hac antiquitate &, nescio quibus, aliis coniecturis deceptus, Mysos ex Europa in Asiam venisse scribat. Nec aliter de Phrygibus sentit, quos in Thracia etiam Mysis vicinos fuisse commemorat, prima tantùm littera in Beta commutata. Iam Cares nemo vmquam, quod equidem recorder, ausus est ad alium quàm ad Ionem reducere; eo quòd mediam Ioniam occuparint: qui cum Lydorum ac Mysorum fratres sese esse asseuerent, temerariæ sit peruersitatis Lydos ad Lud vel Ludim apud Mosem commemoratos, & Mysos ad Mas (sic enim Hebræi scribunt) referre. quod si fiat, totam Ioniam videas perturbatam, & fœdam gentium terrarumque confusionem, idque eo magis, si Ioniæ nomen tam latè, pro eo ac decet, extendas, quàm latè Ionis posteri principio ad mare, cuius insularum adituri erant hæreditatem, habitauerunt. Quid quòd Ascanij memoria apud Mysos etiam colitur, tum in fluuio Ascanio, cuius Euphorion & Alexander Aetolus meminerunt, tum in Ascania vico & Ascania lacu: vnde quiuis videat inter Mysum & Ascanium magnam fuisse cognationem, quæ ad Gomerum & Ionem fratres Iapeti, non Semi aut Chami filios pertinebat. Illius Mas qui à Semo genus ducit monumentum præ se fert Mosæus Susianæ fluuius longissimè à Mysia remotus: Ludimi verò nescio an Lydda Syriæ & Lydia Arabiæ Petrææ ciuitas memoriam refricent, certè eius vestigia in Iapeti portione non sunt quærenda. Nunc ergo de Myso Iapeti, vt opinor, pronepote. Mys voculam quatuor denotare Etymologici scriptor dicit; animalculum nimirum terrestre, & marinum; particulam corporis, & populum à quo Mysia ciuitas nuncupetur; at cur hæc significet, nullam addidit caussam. Nobis Mu & Um contraria sunt, & hoc quidem denotat vocem edere, illud vocem concludere. Hinc auiculæ dicuntur esse in Mut/ cùm non canunt. Terentianus M litteram scribit in ore clauso mugire, ita vt inde cuiuis perspicuum esse queat de vi consonantis significationem manare. Cùm enim V. latitudinem & apertionem notet siue rotunditatem reclusam, vt in Hermathena tradidi, Mu non aliud fuerit quàm latitudinem siue id quod apertum fuit claudo; cui Um contraria via pronuntiatum oppositam habet significationem, idem notans quod sonum edo; quæ propria vernaculi nobis sermonis formula manifestat ad nostros fontes voculas has pertinere, atque inde ad alias nationes, si quæ ipsis vtuntur, transiisse. Quamobrem Græci obliti ad quam claudendi rationem spectaret Μυ, verbum μύω vsurparunt pro conniueo: vnde μύωψ morbus oculorum. Quòd si pro conniueo μίω dixissent, meliùs nostræ linguæ vestigia secuti fuissent; eo quòd Mien/ idem sit quod vitare, quod facimus dum oculos claudimus. Latini in Muti vocabulo probè nos sequuntur; in Mutio & Musso nonnihil à significationis caussa recedunt, quia his verbis non omnino tacere denotant, sed submissè & quasi intra os loqui. Quia ergo Mu propriè significat os claudere siue vocem cohibere, Mus siue Muis est tacitè quicquam quærere: Vnde Mus vocali longa, siue Muis/ animalculum illud significat quod summo silentio sibi alimenta quærit. vnde & mustela domestica, siue æluri Musen dicuntur, cùm taciti attentis oculis muribus insidiantur. Dicitur enim mustela à Mus & stelen quod est furari; ita vt mustela murum furem adamussim exprimat, non Latino, sed sermone nostro: vti αἴλουρος quoque dicitur ab Ael & Lour, quorum illud omnino significat, hoc attonitis oculis intueri, quod proprium est ælurorum qui auiculas fixis oculis intuentes dicuntur eas quasi fascino quodam ex arbore nonnumquam deiicere solere. Id addo, quo clariùs euadat quam Mus/ pro eo quod est tacendo silendoque magna quiete obseruo, minimè requirere vt oculi aut conniueant aut claudantur. Ex hac igitur voce Musæ dicuntur deæ tacitæ inquisitionis præsides: & si quis Græcorum μῶσαι pro inquiro dixit, is sciat se verbum à nostro Musen deriuatum vsurpare. Hinc liquet My-

Mysos in Europã colonias deduxisse.

Ascanij memoria apud Mysos.

Mys dictionis significata.

Mu. Um.

Mien.

Mustela etymon.

Aelurus nomẽ vnde habeat.

Musæ cur sic dictæ.

ſum à Mus dictum magnam habere cum Muſis cognationem, nec aliud hoc nomine quàm tacitum arcanorum inueſtigatorem denotari. Elyſſus ergo primi ſui filij nomine vltimum nobis finem propoſuit, voluptatem videlicet, cuius prima nobis eſt appetitio. Eam citra caritatem & proſperitatem diuinitùs conceſſam, & tacitam inquiſitionem contingere non poſſe, aliorum nomenclaturis filiorum indicauit, ſimul clariſſimè aperiens extra pacem & mediocres fortunas difficillimum eſſe tacitæ rerum contemplationi vacare. Quod verò Muſarum alimentum eſt, id Myſterium vocamus; cuius vocis cauſſam Græci eam eſſe arbitrantur, quòd in myſteriis oculos occludere oporteat, quo mente magis cernatur. Verùm id non ita habet, cùm plurima myſteria attentiſſimis oculis videri debeant, vt in ſacris omnes cærimoniæ atque ritus diligentiſſimè ſunt obſeruandi. Nobis placet vel apud vetuſtiſſimos μύω idem ſignificaſſe quod Mus nobis ſignificat, vel myſterij nomen totum noſtras eſſe vocabulum, non origine tantùm, ſed compoſitionis etiam ratione. Quòd ſi illud admittas, myſterium fuerit quod tacitos & linguis ſilentio fauentibus, non verò oculis, quod alij dicunt, conniuentibus oporteat conſiderare: At ſi hoc magis arrideat, Myſterium nihil aliud fuerit quàm aut Muſ—tering/ id eſt pabulum & alimentum tacitæ inquiſitionis, aut Muſ-ſtering/ id eſt contemplatio intenta oculorum acie cum ſilentio facta. Vtraque certè compoſitio maxima nititur ratione, qua adducor vt vocem totam noſtram eſſe credam. Hebræi רז pro myſterio dicunt, & pro arcano vel myſterio vel conſilio סוד, quorum vtrumque apertam nobis habet ſignificationis cauſſam: prius quidem Cur noſtras conuertit, ipſi Cap adiecto Samecht, vt fiat Xain; cùm nihil aliud Xain ſit quàm Cet S coniuncta, vti Hieroglyphica noſtra docuerũt. Cur autem ritum ſacrum ſignat, vnde Curetes rituum capita ſiue principes vocantur. Alterum verò vocabulum סוד per conuerſionem item corruptum eſt è noſtro Tus/ quod eſt proprium eius qui imperat ſilentium. Cùm itaque ſacri ritus attentis oculis cum ſilentio ſint conſiderandi, myſterium vtramque rem expreſſerit quam Hebræi diuiſis vocibus efferunt, quarum altera ſilentium imperat, altera ritum exprimit. Cæterùm mea nihil vel parum refert ſiue ἀπὸ τοῦ μύω deriues, ſiue è noſtratibus vocibus myſterium componas, modò agnoſcas non oculos clauſos, ſed os clauſum etymologiam poſtulare, atque inde μυέω fieri, quod eſt à mu-ḫett/ id eſt ſilentium impero ſiue doceo. Viden' quàm nec Græca nec Hebraica lingua per cauſſas ſuas primas intelligi queat, niſi ad noſtram reducatur, in qua modò deprehẽſum duplex μύω apud Græcos fuiſſe, alterum corruptum ex μι per Iota longum pronũtiando, quod oculis conuenit dum palpebris clauſis quicquam vitant: alterum ex Mu vocula itidem producenda? Luculentam itaque cernimus vocum & rerum conuenientiam, quæ nobis demonſtrat Myſium, Muſas, Myſterium, Myſtas, Myſtagogos ex eodem fonte nomina hauſiſſe, & omnibus tacitam arcanorum inquiſitionem denotari, quæ locum ſuum maximè habet in rebus diuinis, quæ longo priùs Pythagoreorum ſilentio diſcendæ ſunt quàm eloquendæ. Diuinum igitur nomen Myſus à patre accepit, & id quidem diuinitùs; quod ita eſſe, illa quæ de Myſis memoriæ prodita habemus, clariſſimè oſtendunt. Quid enim Homerus? An non tam caros Ioui eſſe dixit vt cùm oculos ſuos recreare vellet, ad eos viſum conuerterit?

Myſterij nominis etymõ. *Cur.* *Cus.* *Mi.*

αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὼ
Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν
Μυσῶν τ' ἀγχιμάχων.

Myſorum pietas et patientia maximi contemptus cauſſa.

Eximius Muſarum cultor Homerus, quo Deum oſtenderet nullius æquè rei ac pacis & tranquillitatis amantem eſſe, fingit Iouem à triſti Troiani conflictus ſpectaculo auerſum ſplendidos ſuos oculos ad Myſos conuertiſſe, quorum tanta pietas erat, vt ne læſi quidem & ab hoſtibus ſpoliati repugnarent, ſed omnia ſuperarent conſtanti patientia. qua de re prouerbia extiterunt, vt Myſus non aliud quàm præda diceretur, & Myſorum extremus, pro contemtiſſimo. Id enim neque heri neque nudiuſtertius; ſed iam olim in conſuetudinem venit, vt quanto quis diuino cultui & pietati magis deuotus eſſet, tanto apud hominum vulgus magis ridiculus haberetur. Hinc flebilis illa in libro Sapientiæ apud inferos agentium lamentatio: Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore; ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei! Hæc vera cauſſa eſt illius in quo Myſi quondam fuere contemtus; qui tamen ſic

vati

vati placuerunt, vt eos Deo faceret gratissimos, ea in re ad vnguem Salomonis, immo Dei ipsius, sapientiæ concordans. Deridebantur enim vt Deicolæ & Capnobatæ siue funambuli, eo quòd sacrificiis & mysteriis perpetuò vacarent: cuius rei testem habemus Possidonium, qui tam pios & religionis studiosos fuisse asserit, vt à carnibus etiam abstinerent, ne videlicet crassis fumis assidua arcanorum inquisitio & diuinorum meditatio impediretur. Repellendus ergo Phornutus, qui *μυσιᾶν* putauit idem esse quod satiare, cùm si quis hoc verbo vti velit ad rectam loquendi normam, non pro alio vtatur necesse est quàm pro eo quod aliter diceremus, totum mysteriis vacare atque pietati. Legerat nimirum Cererem Mysiam dici: & quia crasso quodam modo Cererem frumenti dumtaxat præsidem putabat, iudicauit Mysiam dici à satiando, & inde etiam Mysteriorum nomen deriuari. Nos hac de re paullo pòst fortasse latiùs agemus. Videmus modò quàm congruenter Elyssus hunc suum filium Mysum vocarit, id est, hominem perpetuo mysteriorum & tacitæ tranquillæque pietatis amore flagrantem. Nam si talem posteritatem eius legimus fuisse, qualem dicemus fuisse patrem & primum gentis conditorem?

LIBER IIII.

ET hæc quidem de Elyssi filiis satis sunto, qui an plures fuerint, nec scimus, nec scire laboramus. Hoc vnum agimus, vt Elyssum in Hispaniam ex Ionia deducamus; in qua cùm iam filiorum aliquot sedes demonstrauerimus, tempus est vt ad insulas nauigemus. Alij Ionis filij alias in insulis ciuitates condiderunt; & Cetim quidem Cetios in Cypro, quorum Zeno Cetiensis fuit non exiguum ornamentum. An verò horum Homerus fecerit mentionem, an illorum qui in Cilicia sunt, nihil curamus: hoc interim scimus, Cetios Cyprios à Cetiis Cilicibus originem habere: verùm de Cetim nunc nobis quæstio non est. Exemplo tantùm docemus quomodo è continenti paulatim in insulas Ionis filij commigrarint. Vt Cetis Cyprum, ita frater minimus natu Rhodum & Samum occupauit. Elyssus verò vlterius in Peloponesum traiecit, & inde Italiam circumuectus, & interiora Hispaniæ littora, per columnas Herculis enauigauit, & ad vltimum occidentem ciuitatem de nomine suo Elyssibonam siue Olyssiponam, vt vulgò proferunt, ad Tagi ripas constituit; & quia flumen hoc maximè placuisset, in sedibus sibi figendis nomen cogitationi affectionique suæ congruum ei fabricauit. Tag enim, vti dixi, idem est quod ipsum placitum. Tarses deinde Elyssi frater, vt ætate proximus, ad ipsum fretum Gaditanum consedit, & ibi vrbem de nomine suo Tartessum condidit. Verùm quia longum admodum hoc iter est, non immeritò per multa pelagi terræque spatia præuaricari videbimur, si omnia illa omittamus quæ antè contigerunt quàm ad has vltimas occidentis oras venirent. Priùs ergo de Elysso, pòst de Tarse loquemur. Elyssus nauibus instructis, ad quas Latmus mons materiam subministrauit, vt mox exponam, primum Ioniæ littora legit; vbi ad minimam insulam appulsus circa Phœnicem montem nonnihil constitit; vnde insulæ Eleusæ nomen datum, quo Eli domus significatur. Hinc per insulas maris Aegæi in Atticam videtur appulisse, per rectam lineam ab oriente occidentem versus cursu seruato. Eam hoc nomine dixisse videtur, vt posteros moneret, Europam, in quam modò appulisset, pósteris suis tenacissimè esse retinendam: quo suo præcepto vaticinatus videtur, fore vt à plurimis inuaderetur; atque ea de caussa opus esse manibus firmis, & quod semel apprehendissent, id magna vi continentibus. Hat idem est quod Tene, cui Tah Ichnæum vocabulum est, quod tenax est significans. Nos hoc tempore ferè sic pronuntiamus, vt diphthongi sonus audiatur, ceu Tai scriberetur. Et quia Elyssus Ionis filius ad hanc primum Europæ oram appulit, & idcirco fluuiolo & limpidis aquis grato, & pòst ob Socratis & Phædri colloquium nobilissimo, nomen dedit Elysso, è quo posteritas maiorum suorum ignara Ilissus fecit. Principium

Cetiorum in Cypro conditor.

Olyssipona ab Elysso condita.

Tartessum à Tarse conditum.

Attica, vnde à quo & quã ob rem acceperit.

Hat. Tah siue Tai.

Ilissus fl.

Oropus quam habeat nominis notationẽ. autem Atticæ terræ est Oropus, inde accepto nomine, tum quòd ibi prima spes huius littoris continentis possidendi affulsisset, tum quòd Elyssus hic Deum orarit, vt certa spes filiorum & posteritatis daretur. *Oor.* Oor enim originem significat & filium, quia nimirum filius ab æterno genitus rerum omnium sit creator & prima origo. Vnde & origo apud Latinos remansit. Quoniam autem felix faustumque nomen est quo & spei *Portus sacer.* origo & prolis spes designatur, ad alias etiam nonnullas transiit ciuitates. Portus verò ad quem Elyssus primùm appulit, Sacer vocatus est, à primo ibi sacrificio in Attica facto. *Graa.* Eadem Oropus Græa etiam vocata est, teste Aristotele, propterea quòd antiquissima in ea primorum Ionum fuerit habitatio, ita vt meritò Anus collatione cæterarum Græciæ partium vocaretur. Nam γραῦς anum notat, quasi gar-aut/id est omnino vetulam nostra lingua diceremus. *Graia.* Hinc deinde γραῖα formarunt ab etymologia non parum recedentes, vnde an Graiorum quoque nomen deriuetur, aliis iudicandum relinquo; mihi certè verisimile videtur. Optimè itaque Oropi significatio Græcæ nomenclaturæ conuenit, quæ ob præcipuam antiquitatem hanc regionis partem vetulam esse decernit. Nec mirum vocabulum illud quo & principij spes & spes posteritatis denotatur, plurimis opidis antiquitùs inditum fuisse; quando nihil aut Deo aut bonis viris gratius, *Goropij nominis ratio.* quàm audire in rerum exordiis bene ominantes. Maiores mei cùm olim vacuum locum occupassent, eum non Oropum, sed Goropum vocauerunt; tanto auspicatiùs, quanto boni exordij spes simplicis exordij spe præstantior haberi debet ac felicior, eo quòd in Go-oor-hop vocabulum Goropus solutum vel boni principij vel bonæ posteritatis spem denotat: vnde terra quoque noua, quæ certum habet citra culturam lu- *Goor.* crum, Goor vocatur; quasi boni exordium dicas, quod quidem dignum putaui annotatu; non quo parentum memoriam ad posteros transmitterem, sed vt de vocibus hactenus apud nos vsurpatis perspicuum redderetur, me in priscarum vocum originibus ne ad latum quidem culmum ab hodierna loquendi consuetudine deuium ferri. *Phoroneus quis & vnde appellatus.* Quoniam itaque Elyssus principium dedit habitationis, vocatus est à posteris Phoroneus, id est, princeps siue caput primæ habitationis; è qua voce duplex digamma dumtaxat exemptum est, cùm nobis Phor-won-heut diceretur. Nec mirum ita in Græcia tota in- *Ignis inuentor Phoroneus.* digitatum fuisse, cùm non Atticam modò, sed Peloponesum etiam primus habitarit. Et hac de caussa ei ignis inuentionem tribuunt, eo quòd primus in Attica & Peloponeso ignem accenderit. Apud Argiuos enim non Prometheus, sed Phoroneus ignis habetur inuentor, vti Pausanias in Corinthiacis annotauit. Igne autem aram & focum denotari illis facillimè probauero, qui norint quid sit pro aris & focis pugnare, & omnem habitationem à sacrificio incipere debere, vti ipse Nochus arcam egressus exemplo suo demonstrauit: quem Phoroneus imitatus simul ac de naue in terram descendit, ignem accendit; vt eius ardor Deo primùm gratos odores offerret, ac deinde *Caris Elyssi filij monumenta apud Megarenses.* vsibus humanis in cibo coquendo seruiret. Elyssum siue Phoroneum Car filius secutus videtur, cuius monumenta quoque cùm alibi, tum apud Megarenses duo insignia visuntur; alterum arx Caria, alterum Caris sepulcrum, quem omnes Phoronei filium *Phoroneus fluminis Inachi filius habitus.* fuisse fatentur. At Phoroneum fingunt è flumine extitisse, eo quòd parentes eius ignorarent, nec intelligerent eum aduenam fuisse qui primus Graios condidisset. Acceperant à maioribus Attici sese antiquissimos Iones esse, vti reuera primi erant in Europa; at minimè omnium antiquissimi, eo quòd Asiatici priores fuissent, vti modò sæpius dictum. Phoroneum autem Inachi filium finxerunt Argiui, quòd primùm ad eius *Inachi et Iûs fabula.* fluminis ostia Elyssus ex Attica appulisset. Cæterùm quæ de Inacho & Io fabulantur poëtæ, habent illa quidem originem ex allegorica theologia; sed sic sunt corrupta, vt in iis quàm minimum veritatis supersit. Inachus nobis indicat vnum esse in pretio habendum & honorandum; quod si facias, mox lætus animus in te nascetur, qui Io vocatur: At hic dum fauore diuino contentus non est, quem Iuno nobis significat, in vaccam mutatur, vti sacris litteris potest doceri. Cætera quæ adduntur, inania sunt hominum imperitorum ludibria. Fluuium itaque ad quem primùm Elyssus siue Phoroneus Peloponesum petens appulit, Inachum nuncupauit; vt eius monitu omnes recordarentur, vnum solum Deum colendum esse. Sed priusquàm ad Peloponesum transea- *Eleusis.* mus, de Eleusi Athenis vicina nonnihil dicendum. Aiunt Eleusium huius esse conditorem. Nihil profectò facilius quàm è Elyso Eleusium facere; verùm id eo minùs placet,

cet, quòd Eleuſis & Eleuſa vocabula ſic inter ſe ſint cognata, vt eiuſdem prorſus ſignificationis eſſe videantur. Quemadmodum igitur in Ionia Aſiatica Eleuſa inſula Eli domus vocata eſt, ita in prima quoque Europæ Ionia Eleuſis domus Eli ſiue Elyſſi dicetur; & ſi quis Eleuſius fuit qui à Cerere doctus primus terræ ſemina commiſit, is haud dubiè fuit Elus, cuius domum Ele-huis nos diceremus, à qua dictione ad formulam Græcorum accommodata fit Eleuſis, nomine ſuo demonſtrans primum conditorem. Is Cereris hîc ſacra inſtituit, quæ Theſmophoria Græco nomine vocantur, eo quòd Ceres Theſmophoros ſit, id eſt, ſacrarum legum latrix. Quid verò Ceres ſit, & cur Demeter & Dea vocetur, de ſermone primo paullo inferiùs interpretabor. Meritò itaque Eleuſinij de antiquitate ſua gloriantur, quam teſte Pauſania quauis hominum ætate faciunt priorem, & id quidem non malè ſi ad cæteros Græcos conferantur. Iones enim Aſiatici & priores ſunt, & Cereris ſacra cum alibi tum Mileti habuerunt vetuſtiora: ad cuius templum ſpoliandum cùm Alexandri milites irrupiſſent, omnium oculos ſubito ignis fulgore perſtrictos fuiſſe Lactantius refert. Sed quia rurſus de eadem Dea dicere cogemur, in Peloponeſum cum Elo noſtro ſiue Elyſo nauigemus.

Eleuſius. *Theſmophoria Cereris ſacra quis inſtituerit.*

Hic Elidem mox de nomine agnoſcimus, Olympico certamine olim toti Græciæ nobiliſſimam. Nec procul inde Elyſſon fluuius in Alpheum ſe exonerans, & eiuſdem nominis opidum clarum habent Elyſſi monumentum. Dicitur enim Elyſſon quaſi Elyſwon/ id eſt Elyſſi habitatio, vbi ſolum digamma duplex cernis exemtum. Iam & Luſorum vicus Luſi veſtigium ſeruat, nec ab alio Luſius amnis dictus videtur, aquam habens longè frigidiſſimam, tametſi Pauſanias à Ioue ibi loto eum dictum putarit. Lyſius item Bacchi comes à Sicyoniis colitur, quod nomen haud dubiè ad Elyſſum ſpectat, qui Bacchi ſe comitem tum præbuit cùm Nochum in Latium proficiſcentem nauibus ſuis ſequeretur. Nochum Bacchi nomine indigetari Indoſcythica noſtra tradût. Is enim cùm iam Semigenas & Chamigenas & Iapeti filios in Aſia habitantes veluti Epiſcopus totius orbis viſitaſſet, in Ioniam venit, vt inde ad inſulas & Europam proficiſceretur. Tarſes ergo Ionis filius & Cetim eum nauibus ſuis primùm in Cyprum, deinde in Cretam, hinc in Peloponeſum vexerunt; quos an Ion quoque comitatus ſit ignoro. Cùm igitur Nochus ad Elidem appuliſſet, ſummis honoribus & maxima veneratione, vt par erat, ab Elyſſo exceptus eſt: & quo huius tam cari hoſpitis memoria extaret ſempiterna, totam regionem ad Alpheum ſitam Arcadiam nuncupauit; quia nimirum Arcas eam inuiſere dignatus fuiſſet. Arcas propriè Nochus vocatus eſt, ab Arca voce quam à nobis Latini acceperunt. Ark enim ab Ar-rae dicitur, quod ſignificat demoror ſiue impedio attactum, qui proprius eſt vſus ipſius arcæ. Hinc Arceo & Arx deriuantur, quorum Latinus nullam poteſt ſignificationis aſſignare rationem: qua de re liquet ex alio ſermone voces has acceptas olim fuiſſe. Quamquam autem Ark omnem ciſtam deſignet, quia faciat ne id quod continet attingatur; illa tamen arca quæ omnia animantium genera ne ab aquis attingerentur cuſtodiuit, huius nominis honorem optimo iure ſibi vindicauit. Hinc Ark-gaſt arcæ hoſpes dicitur; cui nomini ſi Tau demas, vti in Luſt & Weſt factum docui, Arcas habebis, nomen vel ipſi Nocho maximè, vel nemini mortalium tribuendum. Non fuit ergo falſa illorum fabula à Pauſania & aliis recitata, qui Arcadem dixerunt omnem artem hominum vitæ neceſſariam ſuis tradidiſſe; quo in genere frumenti ſatio, panificium, lanificium, veſtium compoſitio principatum tenerent. Quis enim alius hæc omnibus iis qui poſt diluuium vixerunt demonſtrauit, quàm Nochus omnium parens atque doctor? Cetera figmenta longiùs à veritate receſſerunt, plurimis inanibus fabulis inquinata atque confuſa: in quibus nomina variis accommodata maximam pepererunt confuſionem.

Elis Olympico certamine nobilis. *Elyſſon fluuius & opidum.* *Luſorum vicus.* *Luſius amnis.* *Luſius Bacchi comes.* *Nochi in Europam profectio.* *Arcas quis & cur ſic appellatus fuerit.* *Arca etymō.* *Arcas artiū omnium hominum vitæ neceſſariarū inuentor.*

De Calliſto alij aliter, cuius nomen vel Græcam vel noſtratem poteſt habere interpretationem: Heſiodus hanc inter nymphas recenſuit; alij, in quibus Eumelus commemoratur, Lycaonis filiam fuiſſe ſcribunt, & à Ioue adamatam: Pherecydes Ceteum eius patrem facit: Aſius Nycteum: Mihi ex his ſuſpicio ſuboritur, Calliſto arcæ cognomen fuiſſe, cuius fabrum, quia obſcuri eius eſſent natales, Nycteum quidam vocarunt, quidam Ceteum; eo quòd veluti Cetus in aquis ad totum annum verſatus fuiſſet. Nec mirum arcam Nympham vocari, quando nulla vmquam nympha carior Ioui fuit. Prima autem lingua Calliſto eam nominauit, ceu Cal-liſt-hoot dicas, id eſt, pulcræ ſubtilitatis

Calliſtus fabula & etymon.

tilitatis caput; eo quòd nullum vmquam ædificium factū sit ingeniosius & subtilius, vt quiuis, tot animalium stabula distincta & eorum appendices necessarias tum ad pabulum dandum, tum ad fimum expurgandum bene accuratéque expendens, facilè secum putabit. Quòd verò hanc Lycaonis filiam dicant, id nihil aliud est quàm si dicerent, arcam factam esse à Nocho; qui, vti Arcas, ita Lycaon etiam dici potest, eo quòd Luc-hau-won is sit qui in eo habitat quod felicitatem diuinitùs datam conseruat, quod arcam fuisse nemo nescit. Sed quomodo Nochus pater Callistus dicetur, & idem alio nomine ipsius filius? Referunt enim Arcadem Callistus è Ioue filium fuisse, quod verum esse nequit si Arcadem & Lycaonem eundem dicamus. Hic gryphus non admodum difficilis est, eo quòd Nochus arcam fabricarit, atque ea ratione pater sit Callistus: idem rursus in arca tamquam in secunda sua matre Iouis beneficio latuit, & post annum egressus non absurdè filius Callistus è Ioue dicetur. Mutata verò in vrsam est, dum Nochus voluit perpetuam eius memoriam in cælo extare, in quo quatuor lucidę stellæ quadrangulam arcæ structuram signant. Has Arc-ton Nochus vocauit, quod arcæ denotat demonstrationem: Ton enim vocali longa demonstratio est, cuius Ichnæa conuersio Not/ quo necessitas signatur; propterea quòd necessitas omnia docere atque demonstrare cernatur. Et quia Arcton vox ad Arctos alludit, non absurdum est eisdem stellis varia denotari, non magis sanè quàm voci vni plures tribui significationes. Et verò sicut in vocibus Arc-ton & Arctos magna est similitudo, ita & ipsis rebus. Nam arca in summis montibus quieuit, in quibus & vrsi stabulantur, quorum lustra in Alpibus proxima niuibus vidi; & sicut hi sub ipsis niuibus hieme quiescunt, ita & illa Paropamiso niuibus eodē tempore cooperta fuit. Præterea dum in diluuio pluebat, Arca versus cælestes vrsas ferebatur, haud aliter ac si ad ipsas contendere voluisset: vnde fit vt minimè absurdum sit ex eisdem stellis in diuersarum rerum memoriam venire, alijs aliter eas considerantibus. Homerus non sine plurimis asseclis Hamaxam, id est plaustrum, ex vrsa fecit. Liceat igitur & nobis ex Arcto ad arcæ demonstrationem & perpetuum monumentum transire. Græci à lupo Lycaoni nomen datum fuisse arbitrati, impium quendam fingunt, qui quamplurimos filios impios itidem genuerit, ob quorum scelera Iupiter terras demerserit, vti ex Apollodoro discere licet. Liquet itaque Lycaonem ante diluuium vixisse, verùm ignorantia primi sermonis felix nomen atque faustum ad hominem lupinis moribus præditum translatum fuisse. Hecateus Milesius aliter de Lycaone scribit. Equidem in hac incerta opinionum varietate id certissimum habeo, Græcos ad veritatem non pertigisse. Et hæc quidem de Arcade & Callisto in vrsam versa. Quanta cura arcæ memoriam conseruare Elyssus & ipse etiam Arcas curarint, ex eo coniectes; quòd Olympiæ in Iunonis templo arca è cedro sit consecrata, quam Cypseli arcam nominarunt. qua de voce coniecerunt olim regem quempiam Arcadiæ Cypselum fuisse nominatum; qua de caussa postea fuerunt qui filios suos Cypselos vocarent. Equidem crediderim Arcam perpetuò in Iunonis templo, quam caput fauoris interpretamur, seruari solere, & eam quidem quam Pausanias describit vetustiori cuipiam successisse, cuius cùm inscriptionem non intelligerent ij qui Cypselidæ vocabantur, nouam substituisse, & ei loco verarum antiquitatum & sacrorum characterum fabulas Græcanicas insculpsisse. Prima arca posita ad arcæ memoriam Cypseli arca dicta est, nostra lingua Kypsels arc. Est autem Kypsel/ partus ex ouō exclusus; quo denotabatur hoc eius arcæ simulacrum esse, è quo omnium animantium genus velut è magno quodam ouo diuinus fauor, siue nostrati nomine Iuno, exclusisset. Num quicquam congruentius veritati dici potest? num quicquam elegantius cuipiam comparari? Cæterùm quia quicquid ex ouo excluditur Kypsel nominamus, si per se Kypsel proferatur, nulla particula orationis adiecta, excellentiæ figura nos commonebit vt de Nocho, qui supremus & præstantissimus Kypselus fuit, locutionem intelligamus. Quando itaque huius Kypseli grata admodum & illustris erat recordatio, mirari non debemus, inuentos postea generosos viros fuisse, qui filios suos Kypselos nuncuparent; inter quos & ille fuit qui tyrannidem quondam Corinthi occupasse, & Cypselidas successores reliquisse narratur. Deprehensum nunc, eundem Kypselum & Arcadem vocari posse; & arcam in templo Iunonis perpetuum fuisse priscæ arcæ, qua totum humanum genus seruatum est, monumentum.

Lycaon quis & vnde dictus.

Arctos sidus.

Ton.

Not.

Cypseli arca in templo Iunonis, Olympia cōsecrata.

Cypseli etymon.

Adda-

Addamus iam & illud, in Ionia etiam Asiatica arcæ monumentũ celebrari in nomine insulæ quam Apollodorus septimo Caricorũ libro commemorat, Arconesum appellans. Verùm vt alibi & arcæ & priscæ eorum qui in Arca fuerunt religionis multa vestigia fabulis tecta supersunt, ita nusquam clariora quàm in Arcadia & eius vicinia reperiuntur. Ac meritò sanè, &, vt audacius dicam, verissimè iactant Arcades se omnium hominum vetustissimos esse: atque adeò ante Lunam fuisse. Hippus Rheginus Proselanos ea de caussa vocauit, & Aristophanes Croniis Beccesclana adiunxit simul Phrygibus & Arcadibus vna voce derisis. Verùm nec hic nec ille nec quisquam hactenus vel scripsit vel intellexit qua ratione se dixerint ipsa Luna antiquiores. Nos breuiter caussam aperiemus, quæ tota in Lunæ & Oceani coniugio consistit, quod tale est, vt hic illam haud secus ac flagrantissimus & zelotypus amator perpetuò sequatur. Totus enim ex eius nutu pendet, ac sex horarum spatio intumescit; & totidem rursus horis in se residit pro eo atque illa in cælo mouetur, modò ad meridianum circulum accedens, modò ab eo recedens. Neque verò Oceanum tantùm hic planeta gubernat, sed totam etiam aqueam naturam tum in plantis, tum in animantibus, tum in aliis rebus contentam. Interrogetur arborum vitisque putator, interrogetur materiarius, interrogentur ostreorum piscatores; nemo erit qui non intelligat Lunæ vim humoribus & augendis & diminuendis præsidere. Quamobrem si quis me roget quo tempore Luna totius orbis imperium tenuerit, citra hæsitationem respondebo, in magno illo omnium terrarum diluuio, quod diuinus Moses nobis descripsit, quodque omnes nationes, licet diuersis nominibus, celebrauerunt, id contigisse. Quòd si rectum, ac toti naturæ & omnium confessioni conueniens hoc sit responsum, perspicuum est quam Arcades iactent antiquitatem, dum primum gentis suæ conditorem dicunt ante Lunam fuisse. Quid enim aliud hoc est, quàm si dicant se nomen, leges, & religionem, ac totum denique ciuitatis ius & institutum ab eo accepisse qui vixit ante cataclysmum clarissimum Lunæ regnum: quod quidem geminam habet veritatis rationem, alteram ex Nocho, alteram ex Iapeto Ionis patre, Elyssi auo. Nunc itaque tandem qui sint Proselani, & cur ita vocentur, intelligimus, & inde mox ingens sequitur agmen plurimarum rerum cum omnium studiosorum, tum maximè veræ pietatis cultorum cognitione dignissimarum. Nam si constet Arcadum linguam & omnia instituta à Nocho accepta esse, confestim clarum fit quisnam primus sit sermo, & quæ vera ac prima religio ab Adamo per Setinos ad Nochum, & ab eo ad Arcades deriuata; quandoquidem Moses testis est, non ad diluuium vsque tantùm, sed ad ipsam vsque Babylonicæ arcis structuram primam linguam integram remansisse. Accuratissimè igitur Arcadum antiquitates examinandæ, & omnia rerum sacrarum nomina diligenter iusta verarum rationum trutina expendenda, vt quæ Nochi fuerit & eius filiorum nepotumque religio, intelligamus. Nam si hanc scientiam nacti fuerimus & aliis eam tradere possimus, plurimum nobis accesserit argumentorum, quibus homines à fide Christiana abhorrentes, nec Mosaicis nec Apostolicis libris credentes, ad veritatem Euangelicam pertrahamus. Multa prisci patres, quorum in albo Eusebium principem habeo, è poëtis, è philosophis, ex historiis, è Sibyllinis carminibus ad hanc rem contulerunt, grauia illa quidem & insignia, sed nescio an iis paria iudicanda quæ nos, si Cyllenius Mercurius masculam mentem adspiret, ex Arcadicis monumentis eruemus. Ne tamen ea parum ad Hispanicas antiquitates facere videantur, & potiùs extra rem quæsita quàm in ipsa, quam versamus quæstione nata æstimentur, breuiter priùs exponemus quid Arcadiæ & toti Peloponeso cum Hispania sit cognationis, quàm prisca Setinæ religionis in Græcia ab Arcade & Elysso plantatæ mysteria in vulgus edam. Cùm igitur Nochus siue priscus Arcas pronepoti suo se totum daret ad remp. & religionem bene recteque formandam, ludi Olympici instituuntur cum ad generosam & exercitationem & voluptatem, tum ad arcanam quoque significationem, quam pòst fortassis explicabo. Non dubium est quin ante Elyssus equitio diligentem operam nauarit, quo nomini suo studia vitamque respondere demonstraret, ac regionem quam tenebat, iis rebus quibus apta videretur, applicaret. Strabonem enim testem aduocare possum quo doceat Arcadiam nobilibus equis alendis idoneam esse; nec probabile est, equestre certamen tota Græcia olim celeberrimum, ab Elysso in ciuitate sua proponendum

Arcades antiquissimi.

Luna & Oceani coniugium.

Luna humores omnes regit.

Ante Lunam fuisse cur dicantur Arcades.

Proselani.

Olympici ludi à quo & quando instituti.

Arcadia equis alendis idonea.

dum fuisse, nisi loci commoditatem antea ad hoc inuitare vidisset. Ex Arcadia ad vicinam Epirum mox deinde stirps equorum translata videtur, eo quòd Virgilius ei hanc laudem asscripserit. Sunt qui Herculi Idæo Olympicos ludos acceptos ferant; aliis placuit Clymenum Cardis filium Herculis pronepotem eos primùm instituisse, & Herculi proauo suo vnà aram dedicasse. Hîc videmus Elyssum cognomentum Clymeni apud suos habuisse, à Clum quod significat adscendebam, præteritum imperfectum, quod nobis nomina effundit, à Clummen; vnde Græcis Climax & cognata nomina manserunt. Elus ergo siue Elyssus dum Clymenus vocatur, non alia nota celebratur, quàm quòd dexter fuerit equorum adscensor, qua in re olim non parum laudis fuit & ornamenti, propterea quòd sellæ & stapedarum commoditatem nécdum admisissent, vti me in Francicis è Xenophonte memini tradidisse. Quisquis ergo is fuit à quo hanc priscam narrationem Pausanias didicit, is profectò ipsissimam nos docuit veritatem. Nochus enim inter alia cognomina, quæ quàm plurima apud varias gentes de variis Dei muneribus accepit, Hercules etiam nuncupabatur, propterea quòd communis omnium hominum pater esset: nec Herrul aliud in primo sermone designet quàm publicum omnium testem, totius nimirum posteritatis, qua omnium hominum vniuersitas comprehenditur, creatorem. Siue igitur ad Herculem principium Olympici certaminis siue ad Clymenum referatur, non multum interest; eo quòd ab hoc in illius honorem primum certamen fuerit institutum. Ex eo autem quòd Clymenus Cardis filius vocetur, colligo Ioni Cardis cognomen fuisse à filio Care inditum, ceu Car-di diceretur; quo denotatur vel is qui caritatem promouet inter homines atque auget, vel is qui ipsi Cari omnis prosperitatis & incrementi auctor est: quorum vtrumque verissimè de Ione poterat dici, & quia Cari nepoti suo plurimùm faueret, & quòd perpetuò studeret quò filij nepotésque se mutuo amore semper complecterentur, nec vllis odiis dissiderent. quod ipsius studium Elyssus quoque egregiè est imitatus, vti in Atyos cognomine declaraui. Sed quia de Olympia & Ione Olympio, Alpheo, Pisa, Lycæo, Cyllene, & aliis ad vetustas fabulas, quibus prisca theologia velatur, spectantibus sermo habebitur, hoc loco de Curulibus ludis nihil amplius dicemus, si illud vnum expediuerimus, cur toti huic pæninsulæ, in qua Elis est ab Elo constructa, Peloponesus vocetur. Dixi modò ab adscendendis equis Clymeni cognomen Elysso datum fuisse. At quorsum conducat equos summa dexteritate insilire, nisi eisdem probè deinde noris vti, & cursum ipsorum ita moderari, vt modò admissis habenis ventorum æquent celeritatem; modò adductis vel consistant, vel flectantur, vel in gyrum agantur; &, vt semel dicam, quiduis sessoris agant arbitratu? Quo igitur & hanc laudem Elo tribuerent filij & nepotes, cognomen ei Pelopi fecerunt, eo quòd Beloop siue Pelop idem significet ac si dicas, equum currentem rego. Ac quia id freno fit dentibus iniecto, fabula extitit Pelopem Tantali filium fuisse, quia nimirum Tant-hal non aliud sit quàm dentes contineo. Equestris enim cursus peritia nascitur è recta forma frenorum; quorum alia aliis vel duriora sunt vel molliora. Ceterùm quia Tant-hal simpliciter denotat dentes continere, aliam quoque de Tantalo fabulam confinxerunt: Aiunt enim Deos hospitio accepisse, & iis filium suum Pelopem epulandum apposuisse, hos verò dentes abstinuisse, & idcirco meritò Tantali filium dici, quoniam dentibus ab edendo retentis vitam deberet. Quid verò hoc sibi vult, Pelopem Diis comedendum propositum fuisse? Quid aliud quàm eum tot equos ad sacra certamina Diis instituta aluisse, vt ferè ab illis exederetur: Deos tamen miseratione commotos tantum suppeditasse diuitiarum, vt nihil damni ex eo sumtu accepisse videretur, excepto quòd Ceres frugum Dea humerum eius alterum absumserit; quo denotatur eum dimidium ferè frugum suarum equis alendis impendisse, atque ita alterum humerum, id est, dimidium potentiæ qua onera feruntur, exesum fuisse. Pro hac tamen facultatum parte tantum benignitate diuina redditum fuisse, vt eburnea & splendidissima quæ perierant euaderent. Ceterùm quoniam hæc vox Tantal latè patet, & ad quamuis dentium retinendorum rationem potest referri, alia quoque fabula de Tantalo conficta est, nihil habens cum equorum dentibus, nihil cum Pelope commune; tametsi homonymia imperitos decipiens figmenta confuderit. Cùm enim in iis quæ de inferis ab antiquis prodita sunt, legissent Tantalum eo tormenti genere cruciari, vt cùm poma pulcerrima & delicatissima ex arbore

Clymenus idē qui Elyssus. — *Clummen.* — *Nochus Hercules appellatus.* — *Herculis etymon.* — *Cardis.* — *Peloponesi etymon.* — *Pelops.* — *Tantalus.* — *Pelopis fabula explicatio.* — *Tātali apud inferos cruciatus caussa & expositio.*

ex arbore ori ſuo impendentia magna auiditate arripere & iis dentes inſigere conatur, ea mox retro aufugiant, & morſum intentatum fallant, idque iteratis vicibus perpetuò faciant; crediderint hanc pœnam ei Tantalo inflictam qui Pelopem Diis edendum propoſuiſſet. Verùm hac in re falluntur. Nam Tantalus hic apud inferos à poëtis conſtitutus diuitis auari in mediis opibus eſurientis perſonam repræſentat, quem Tantalum vocarunt, & quòd, vt ipſe in vita à copiis ſuis maximis & ſuos & amicorum dentes cohibuiſſet, ita apud inferos cogeretur à pomis ad edendum magnis illecebris inuitantibus dentes ſuos continere. Vide nunc amabo quàm rectè nomen Tantali auaris conueniat, & quantum condimenti fabulæ accedat de vera nominis interpretatione: quam ſi Horatius intellexiſſet, eam fortaſſis eo loco indicaſſet quo ſcripſit, *Tantalus à labris fugientia flumina captat*. Diodorus Siculus eum dicit Deorum arcana vulgo prodidiſſe, atque idcirco ad inferos detruſum eſſe: quod quamuis addentes etiam continendos ſpectet, quorum ſepto Homerus linguam vult cohiberi; mihi tamen Horatiana comparatio magis placet, propterea quòd Tantali tormenta potius auari quàm futilis hominis eſſe videantur. Quoquo tamen modo rem accipias, id negare non potes, fabulam ad vocis in lingua noſtra ſignificationem maximè quadrare. Et hæc quidem de Pelope, à quo Peloponeſus nomen accepit. Interim tamen negare nolo ab hoc Pelope alios quoque poſtea idem nomen mutuatos fuiſſe, & inter hos fortaſſe filium etiam quempiam Elyſſi. Sed relinquamus nunc tantiſper Arcadiam dum Elyſſum in Hiſpaniam deduxerimus, deinde ruſus in Elidem cum Endymione reuerſuri. Nochus ſiue Arcas cùm iam ſatis diu in Peloponeſo fuiſſet apud pronepotem ſuum diuerſatus, ſeſe itineri ad Ianum viſendum accingit, cui Elyſſus & Tarſes & alij fortaſſis ſeſe comites adiunxerunt, tum honoris venerationiſque & parenti & ſummo Epiſcopo totius orbis debitæ cauſſa, tum quo priùs quidem auum ſuum ſalutarent, deinde verò longiùs ad nouas terras incolis frequentandas proficiſcerentur. Vt igitur longum iter compendio abſoluam, Nochus ad Iapetum ſecundis ventis nauigauit; quo cùm ventum eſſet, ſedem ſibi eam in Tiberis ripa delegit, in qua nunc palatij Romani & bibliothecæ Apollini dedicatæ & complures aliæ ruinæ cernuntur. Crebrò aliàs docui Nochum Saturnum cognomine dictum fuiſſe, eo quòd tanta ſeminis eius fuerit excellentia, vt ex eo ſolo totum humanum genus Deus voluerit reſtaurare: Iapetum autem, vt ſæpe dixi, à Gan/ quo ire denotatur, vocarunt Ganum, ſiue litteræ vicinæ in vicinam mutatione Ianum; eo modo quo è Gunius fit Iunius, è Guno Iuno, & id genus alia. Saturnus ergo Saturniam, Ianus Ianiculum condidit, & ad Nochi memoriam magis perennandam Ianus totam Italiam Saturniam vocauit. Sed de his aliàs; nunc ad Elyſſum redeo. Videtur Ianus Lydo Elyſſi filio natu maximo vehementer delectatus fuiſſe, atque idcirco apud ſe retinuiſſe, & ei ſedem in Etruria aſſignaſſe, à quo Tyrrheni acceperunt originem. Elyſſus interim littorum ductú ſecutus tandem ad fretum Herculanum deuectus eſt, vbi fratrem ſuum Tarſem ad Bætim relinquens, vlteriùs ſecundum littus tantiſper nauigauit, dum ad Tagum veniret; quod flumen quia ſummopere placeret, Tagum vocauit; & in eius ripa mox ſibi ſedem delegit, quam de ſuo nomine Elyſſibon nuncupauit, quæ vox in Elyſſibon permutata eſt, & deinde temporum lapſu in Olyſſiponam: Hodie per aphæreſim, eam quam in Elyſſi nomine exponendo annotaui & frequentem eſſe dixi, optimè nominatur Liſbona, duplice digamma in B permutato. Inuenimus in Arcadia locum cui Elyſſon nomen erat; quæ vox non alia re ab Elyſſibona differt, niſi quòd in altera digamma ſit omiſſum, in altera in Beta commutatum: qua de conuenientia liquet eundem fuiſſe vtriuſque coloniæ conditorem. Quemadmodum autem in Luſtra Iſaurica poſterior ſyllaba ipſius nominis Eel-luſt eſt conſeruata, ita in Luſturia quoque opido ad Sacrum promontorium condito, quod alio nomine Onoba, & à Ptolemæo Onoba Lyſturia vocatur. Luſturia itaque vt egregiè primi conditoris nomen refert, ita denotat perfectam oblectationem & voluptatem. Duo igitur euidétiſſima & illuſtriſſima Elyſſi monumenta in hac regione cernimus; cui mox tertium accedit in totius nationis nomine repertum. Luſitani enim nihil aliud ſunt quàm Luſtani: qua in voce ſolum iota interiectum eſt, hominibus ſignificationis & etymologiæ ignaris hac pronuntiatione magis placente. Verùm hanc noſtram aſſertionem veterum ſcriptorum teſtificatione confirmari ex Plinio diſcimus, cuius hac de re locus

Nochus in Italiam venit.

Nochus cur Saturnus dictus ſit.

Iapetus Ianus vnde appellatus.

Tyrrhenoi quis condiderit.

Liſbona vnde nomē habeat.

Luſturia ſiue Onoba.

Luſitani nominis etymō.

Plinij locus emendatus.

qui ab aliis aliter legitur; salua eorum pace qui aliam lectionem obtrudunt, sic mihi scribendus videtur: Lusum enim Liberi patris comitem aut Lysam cum eo bacchantem nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius vniuersæ, & quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur fabulosa, in primis arbitror. Nec profectò mirum est codices hîc variè corruptos fuisse propter homonymiam vocis Lusus, quam aliqui vt Latinum vocabulum pro ludentium actione acceperunt, & ideò vocabulum, Comitem, superuacaneum esse crediderunt: Deinde ex Lysa Lyssam fecerunt, putantes ea rabiem notari sermone Græco, & ea ratione non, Bacchantem; sed, Bacchantium, legi debere existimarunt. In horum numero video Sigismundum Gillenium fuisse, cuius bona venia dicam, omnes eos qui hanc secuti sunt opinionem, turpiter labi, & textum Plinij corrumpere, non emendare: Is autem apud alios Lysam, apud alios Lusum legisse videtur; atque idcirco vtrumque nomen edidisse. qua in re nihil momenti nos ponimus, cùm id genus voces ignotæ significationis ab aliis aliter terminētur: nec nostra refert an Lysam an Lusum dicas, cùm vtrumque ex eadem voce corruptum esse sciam. Videmus ergo quæ Plinius fabulosa esse credidit pro verissimis accipi debere, propterea quòd modò ostenderim Lusum, siue Lysam, siue Elyssum Bacchi comitem fuisse, dum è Peloponeso in Latium proficisceretur: cuius rei apud Sicyonios clarum extitit monumentum, quos Baccho Lysum comitem dedisse Pausanias scripsit. Vnde liquet eandem historiam apud Peloponesi incolas & apud Lusitanos à priscis proditam fuisse; quorum auctoritate & fide nixus Elyssum priùs cum Nocho ad Ianum auum suum quàm in Hispaniam appelleret, nauigasse scripsi. Desinant itaque peruersi codicum correctores de lusu & rabie sibi somnia fingere, & Lysum Bacchi comitem fuisse nec mihi nec Pausaniæ, sed priscis Sicyoniorum credant monumentis. Nochum verò Bacchum vocari ob vini inuentionem Indoscythica nostra copiosè tradiderunt, in quibus disces hoc nomine poculorum Deum vocari. Ex his modò perspicuum est, ab eodem Lysbonam & Lusitaniam nomen accepisse, & Lysam quidem siue Lusum prius in Arcadia quàm in Hispania habitasse, & inde nobilem illam equorum stirpem,

Equorum nobilium stirpē è Peloponeso in Lusitaniā venisse.

quorum nemo non meminit veterum scriptorum, è Peloponeso in Lusitaniam venisse; cura nimirum illius à quo & tota regio, & princeps ciuitas, & Lusturia nomen habuerunt. Nec verò in his tantùm Lusi memoria celebratur, sed in populo etiam Lusonum ad Tagi exordium habitantium. Elyssibona & in Lusitania & Peloponeso inuenitur: Lusones populi in Hispania, Lusi in Peloponeso, Lysius Bacchi comes vtrobique; vtrobique equi celerrimi nobiles habentur, quorum omnium conuenientia iis auctoribus quos Plinius fabulas scripsisse arbitrabatur, testibus adiuta extra omnē controuersiam ponit, eundem Peloponesi & Lusitaniæ fuisse conditorem. De Elidis equis quid attinet verba facere, cùm Olympicis ludis nihil sit nobilius, nō apud poëtas modò, sed apud historiæ etiam scriptores, apud quos omnis temporis interualla metiuntur? De Oenomai equis, de Hippodamia, de Myrtilo, de Pelopis victoria quid cogitem tum explicabo, cùm in Arcadiam fuero reuersus: hoc loco quid de Lusitanis equis scriptores prodiderint, exponā. Et vt à Plinio exordiamur, Constat, inquit, in Lusitania circa Olysiponem opidū & Tagum amnem equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, indéque partum fieri & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere. Hæc ille; cui Iustinus aliqua quidem tenus assentitur, sed eam tamen adhibet moderationem, quæ Trogum Pompeium grauem historiæ scriptorem maximè decere

Lusones pop.

Equorum in Lusitania & Gallecia fecūditas atque pernicitas.

videatur. In Lusitania, inquit, iuxta fluuium Tagum equas vento concipere multi auctores prodiderunt: quæ fabulæ ex equarū fecunditate & gregum multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallecia ac Lusitania, tam pernices visuntur, vt non immeritò ipso vento concepti videantur. Homerus ad hunc modum, ad quem Iustinus fabulam reduxit, de Rhesi equis locutus est:

Τοῦ δὴ καλλίστους ἵππους ἴδον ἠδὲ μεγίστους
Λευκοτέρους χιόνος θείειν ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.

id est, vt obiter vertam,

Huius equos vidi pulcros magnósque supremè,
Ventis æquales cursu, niue candidiores.

Eadem ratione Iris ab Homero ποδήνεμος dicitur, cui epitheto par est ἀελλόπους. Plinio

Varro

Varro & Virgilius præiuerunt, quorum hic eandem rem his versibus exponit:

Illas ducit amor trans Gargara, tránsque sonantem
Ascanium; superant montes, & flumina tranant;
Continuóque auidis vbi subdita flama medullis,
Vere magis, quia vere calor redit oßibus, illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptántque leues auras; & sæpe sine vllis
Coniugiis vento grauidæ, mirabile dictu,
Saxa per & scopulos & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos neque solis ad ortus;
In Boream Caurúmque & vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cælum.

Hæc de equis è Peloponeso in Lusitaniam, & inde in totam Hispaniam copiosa sobole translatis. Verùm enimuero video mihi litem motum iri ab iis qui Olyssibonam ab Vlysse conditam constanter asseuerant, & eius rei cum alios, tum Strabonem testem laudant, qui hanc vrbem non vt Ptolemæus Olyssiponem, sed Odysseam nominant. Gaudeo profectò mihi oblatam esse occasionem sacræ scripturæ & Poëseos hac in parte conciliandæ: frequenter monere, frequenter repetere cogor, totam ferè poësim vel è veterum Theologia fabulis tecta, vel ex historiis vetustissimis natam esse, & toties corruptam & à genuino succo alienatam, quoties ex aliis vasis in alia transfusa est. Homerus cùm sibi Troianum bellum carminum suorum materiam sumsisset, quicquid vsquam vel legerat vel audiuerat antiquitatum, id ad huius argumenti contulit ornatum. Quoniam igitur natione Iōn erat, & tota in Ionia nihil esset Odysseos nomine clarius, tum ob multas res præclarè gestas, tum ob varias & longinquas occidentem versus nauigationes, placuit vt hunc alteram carminum suorum faceret partem: Ac quòd eum diu multumque circa Arcadiam egisse audiuisset, finxit eum patria Ithacensem fuisse, eo quòd illa quæ ipsi adscripturus erat, in hominem insulanum magis quàm in alium quadrarent. Insulanos enim plurimùm nauigare scimus, & versutos & versipelles fieri; qualem Vlyssem suum fuisse finxit. Postquam itaque animaduertimus poëtas ferè propria hominum nomina è vetustissimis historiis petere solere; quod Maronem quoque videmus diligenter obseruare; non video quid vetet quo minùs dicam, Vlyssem ab Homero ad Rhapsodiæ partes vocatũ totum natum esse ex illis sermonibus qui de Elysso Iōnis filio apud Iōnes & cæteros Græcos ferebantur. Quid enim verisimilius quàm ante Homeri ætatem iam olim cantiunculas de Elysso cani solere, cùm & ipse consuetudinis eius fecerit mentionem apud Phæacas, Demodocum producens clarorum virorum res gestas ad citharam canentem:

Poësis vnde nata sit.

Homeri in Odyssea propositum.

Μοῦσ᾽ ἄρ᾽ ἀοιδὸν ἀνῆκεν ἀειδέμεναι κλέα ἀνδρῶν.

Ex obscura igitur Elyssi fama obscuris, vt moris fuit antiqui, inuolucris tecta suum sibi Homerus Odyssea finxit: sed longè diuersum, & multis ætatibus posteriorem. Ille multarum vrbium conditor fuerat; hic multas vidisse & euertisse narratur: ille reuera ad inferos, id est, vt mox aperiemus, ad occiduum orbis cardinem profectus est; hic fingitur apud Cimmerios terram subiuisse, & nescio quas nugas Tiresiam interrogasse. Quid multis? Homericus Vlysses totus figmentũ est, viri fortis & prudentis proponens exemplũ, vti rectè cecinit suauissimus Horatius: at Elyssus è vera historia totus fuit petitus, cuius nomen poëta suo commento accommodauit, credens, vt opinor, in illo vetere non plus esse quàm in suo veritatis. Ceterùm quia Græcus vates, licet Iōn esset, Vlyssis non meminit, sed totus est in Odysseo canendo; absurda non immeritò mea hæc suspicio videri queat, nisi vno ore omnes Latini tum poëtæ tum historiographi eundem ficticium virum Vlyssem nuncuparent. Operæ igitur pretium mihi facturus videor, si caussam inuestigem geminæ nomenclaturæ, alterius Græcis, alterius Latinis vsitatæ. Profectò cùm nec Homerus, nec alius quisquam, quod equidem sciam, Græcorũ poëtarum Vlyssis fecerit mentionem; & extet tamen apud Latinos frequens Vlyssis mentio, tum in Troianis fabulis, tum etiam in historiis; non possum non adduci vt credam hunc Heroëm apud Occidentales, quàm apud Græcos fuisse notiorem: & idcirco primo suo nomine celebratum. Non ignoro tamen Olyssis etiam nomen apud vetustissi-

Vlyssem vndè finxerit Homerus.

Odysseus Græcis, qui Latinus Vlysses est.

 mos

mos Græcos cognitum fuiſſe; verùm eius rei tametſi Euſtathius & Zenodotus, ni fallor, meminerunt, nullam tamen nobis veteris alicuius poëtæ teſtificationem, quam equidem videre meminerim, reliquerunt. Quanquam verò Odyſeus nomen ſit à Græcis vſurpatum, quid tamen eo ſignificetur, & à qua primogenia voce deriuetur, in controuerſia poſitum cerno. Alij ab ὀδύσσω deducunt, quod ſignificat iraſcor & odio habeo, quod verbum à noſtro Hat deſcẽdit, vnde & Ate & Odi Latinorum acceptum. His equidem nullo modo aſſentiri poſſum, tum quòd ipſa deriuationis formula minimè placeat, vtpote quæ velit vt Odyſeus dicatur Odyſſomenos, contrà planè ac ceteris ſimiliter deriuatis accidit, quæ ſignificationem habent agendi; quod in Grapheus à γράφω, & aliis compluribus cernas: tum etiam quòd nomina fauſta ac felicia mihi magis probentur, nec videam cur parentes filiis ſuis quibus nomina indunt, malè vel debeant vel velint ominari. Iam quòd dicunt eum propter furta & fraudes odio habitum fuiſſe, in eo equidem rogabo, an tantiſper nomine caruerit, dum his ſeſe artibus dedidiſſet. Sunt qui ab ὁδὸς deducant, addita cauſſa, quòd Anticlea mater eum in via ad Neritum pepererit; cuius ſententiæ Silenus Chius eſt fabularum libro ſecundo, per adſpirationem ſcribi debere tradens. Idem docet vnicum eius nominis Sigma apud antiquos fuiſſe, tametſi Euſtathius dicat ſe crebrius per duplex Sigma ſcriptum vidiſſe. Quid hic viderit, quid non viderit, non magni facio; quando nihil procliuius, quàm priſcam ſcripturam in illis vocibus corrumpi, de quarum & ſignificatione & deriuatione nihil certi proditum habetur. Ego tamen hac in re Sileno adhæreo, vti multo quàm Euſtathius fuerit vetuſtiori, & idcirco germanæ ſcripturæ certiori: at in explicatu vocis aio nihil ſani eum dixiſſe, propterea quòd partus in via editi figmentum nec certò conſtet, & idoneo probetur auctore, nec multum videatur momenti habere, vt puero generoſo ponatur; præſertim cùm priſcis nullum nomen infauſtum placuiſſe cernam, tantum abeſt vt ab incommodo & euentu infelici filios ſuos voluerint nuncupare. De Hodyſeo itaq. nihil præter ſcripturam vetuſtam è Sileno petitam certi habemus. Quod autem ad Vlyſſis nomen attinet, eius nec Euſtathius, nec alius quiſquam vel ſignificationem vel ſignificationis rationem oſtendit: quin immò plerique putant ab Hodyſeus malè pronunciatum vitio corruptũ fuiſſe, & ideò nullam apud Latinos etymologiam dari poſſe. Nos prius de voce Vlyſſes, mox inde de Hodyſeus ſententiam dicemus, nouam illam quidem & à nemine hactenus traditam; ſed talem tamen, vt ne ad latum quidem pilum à veritate diſcedat. Vlyſſes quî ab Olyſſes factum ſit neminem puto dubitaturum, tum quòd Euſtathius ita Græcè ſcripſerit, tum quòd Ptolemæus, Mela, Plinius, alij Olyſſiponem non Vlyſſiponem dicant. Quid igitur Olyſſes ſignificet, & quî hoc nomen à prima ſua origine degenerarit, oſtendam. Eel quid ſignificet, antè declaraui; nunc addendum ex e longo facilè fieri a, & ex a poſtea o. Sic Angli pro noſtro Heel Hol dicunt, & eodem modo Græci ex Heel ὅλος fecerunt. Quid ergo procliuius quàm ſimili via ex Eel Ol fieri, cùm Græci quoque à λέγω λόγος, & plurima ſimilia à ſimilibus forment. Adde nunc quòd Holyſſes ab Hol-luſt queat deriuari, & quemadmodum Eel-luſt nobile deſiderium generoſamq. voluptatẽ ſignificat, ita Holluſt eum deſignabit qui totus nihil aliud eſt quàm voluptas; quaſi delicias meras dicas. Vnde facilè cernas vtrumque nomen eidem dari potuiſſe. Quòd autem Olyſſes non adſpiretur, mirari non debemus, eo quòd in compoſitione adſpiratio frequenter tollatur, & ſint alioqui in ſermonis noſtri latitudine tales quorundam dialecti, vt à principiis dictionum omnem tollant adſpirationem: quod quamuis non probem, antiquum tamen eſſe cerno; quandoquidem Latinorum pleroſque ſcimus adſpirationem è numero litterarum ſuſtuliſſe. Vates & Hiſtoriographus Hebræus Elyſſa per Aleph exorditur, quod ipſi E longo melius reſpondet. Nam quòd huic vocabulo puncta bene ſubſcripta ſint, id non tam ſcientiæ quàm caſui tribuo; eo quòd in aliis vocibus noſtratibus longè aberratum eſſe videam, vt in Iauan oſtendi. Quamobrem ſiue Olyſſes & inde Vlyſſes more Latino, ſiue Elyſſes, ſiue Elyſſus dicas; non magni refert: id ſaltem ex iis quæ modò in medium adduxi, liquere arbitrabor, priſcum illum Olyſſem apud Iõnes decantatum, etiam olim apud Latinos, Hiſpanos, Calydonios, etiam Britannos, ſi Solino credimus; & Rhenanos, vt indicat Tacitus; honoratum non alium fuiſſe, quàm hunc noſtrum Moſaicum Elyſſam. Quòd autem in Aduaticis ſcripſi Vlyſſem Homericum extra fretum

Odyſſei etymon.

Vlyſſis etymon.

Vlyſſes ſiue Olyſſes idem qui Moyſi Elyſa.

tum Herculanum ab Homero eductum non fuisse, id hactenus credo: Cæterùm hoc loco non de ficticio, sed de vero nobis mentio est, quem Græcorum pòst fabulis reor obscuratum, & quæ de illo ferebantur, huic fuisse attributa. Et profectò non absimile vero est, hunc vetustissimum heroëm totum Oceanum ad Calydonios vsque saltus, & ex altera parte ad Germaniam vsque perlustrasse, & hinc occasionem Homero datam, vt suo Vlyssi tam varias nauigationes, & tam multos adscriberet errores. Inuenimus itaque tandem quis verus fuerit Vlysses à quo Olyssibona & Lusitania & Lusones & Lusturia in Hispania nomen acceperunt; inquiramus nunc an idem quoque Hodyseus fuerit nuncupatus. Docui Hesperiam propriè Hispaniam vocari, eo quòd vltima sit continentis terræ pars ad occidentem. Hinc Græci prisci, dum de Olysse loquerentur, eum illo cognomine honorarunt, vt fortem & strennuum Occidentis Heroëm vocarent. Nihil enim aliud est, si verbum verbo reddas, Hodyseus, quàm si Latinè dicas, Ille eximiæ virtutis heros in occidente; quod intelliges si ad hunc modum Græcis loquaris, ὁ δῦς ἐῢς. Δῦμι enim significat occido, vel sub aquis aut horizontemo abscondo, quod corruptum est è nostro Duit, vt in præterito ipsius Δύω videbis, si augmentum tollas. Εὐς verò pulcrum, magnum, bonum, &, vno dicam verbo, omnibus rebus præstantem significat. Articulus autem vehementem hîc vim exprimit excellentiæ, quæ intelligeretur si Latinus diceret, Ille magnus & præstans Occidentis heros. Cedo quid simplicius, quid rectius, quid rebus ipsis congruentius queat dici, si ne vnus quidem apex in tota vocabuli compositione à simplicium vel scriptura vel notatione discedat, & interim tamen quo loco Elyssus maximè floruerit, & qua laude fuerit ab omnibus decantatus, clarissimè ostendatur? Quamuis itaque antè docuerim Hesperi nomen eandem habere cum Vespero & originem & significationem, & neutrum proprium alicuius viri fuisse; haud sum tamen nescius apud poëtas Hesperum Atlantis fratrem dici; quo fit vt conuenienter ipsis concludam, Elyssum cognomento Hesperum vocari solere; nec alia id quidem ratione, quàm ea ob quam à Græcis appellatus est Hodyseus. Quod cùm ita sit, consectarium esse sentio, vt Tarses Atlantis cognomen apud priscos fuerit sortitus: qua de re suo loco dicendum. Si cui ergo placebit Hespero diem condicere, vt inter reges se suo ordine collocet; is patiatur necesse est, vt primum sibi locum vindicet, ac se eundem cum Vlysse & Hodyseo esse demonstret. Agnoscant nunc tandem Lusitani & ciues Vlyssibonenses Goropium hominem in Cimmeriis tenebris e Cimmeriis parentibus natum primum fuisse post tot seculorum centenarios, qui se vel voluerit vel potuerit prisci Vlyssis assertorem præstare, & primum nobilissimæ & antiquissimæ ciuitati vindicare conditorem. Meritò posthac sese de vetustissima iactabunt nobilitate, & multis ætatum circulis antiquiore; quàm si ab Ithacensi Palladij fure genus suum duxissent. Quid, an non Elyssus suo ipsius nomine omnem generosam ac nobilem concludit voluptatem, & frequenter Elus dumtaxat, id est, nobilis vocatur? Porrò dum Lusus siue Lyssus siue Lysius sine alia terminatione vocis eorum conditor nominatur, cogitent se vocari ad honesta corporis & animi oblectamenta, & ea quidem sola quibus intelligent Elyssum sese dedidisse: quæ qualia sint licet modò satis indicauerim, paullo tamen pòst in Arcadiam & Elidem reuersus latiùs exponam. Sciant interim Lusitani & vniuersim omnes Hispani, sese Elyssi non integra perfrui notitia posse, nisi sermonem eum addiscant quo & ipse & ipsius maiores vsi sunt, quoque nostrates ab Ascanio Iönis, qui genuit Elyssum, germano patruele oriundi hactenus vtuntur. Id nisi faciant, frustra quærent ea animi oblectamenta quæ Elyssides Musæ linguæ suæ peritis temperarunt. Ac sanè nullo modo de pura ac sincera nobilitate sese poterunt iactare, nisi priùs sermonis commercio demonstrent, sese Elyssi posteros esse, linguamque externam perpetuum peregrinitatis indicium deponant. Tum demum Elyssigenas agnoscemus, cùm audiemus Elyssi eiúsque parentum sermonem: quo quàm diu carebunt, ne sperent sese vel à primis suis maioribus, vel ab ipsorum cognatis agnitum iri, propterea quòd lingua eos semper manifestos factura sit peregrinitatis. Nihil est quod homines æquè coniungat atque locutionis communio; quam si demas, non magis hominem quàm bestiam intelliges. Quid absurdius quàm de generis eorũ claritate gloriari, quorum primi parentis ne nomen quidem queas explicare, aut eius significationem peruidere, tametsi vtaris præmonstratore?

Hodysei nominis etymon & significatio.

Elyssus cognomento Hesperus vocatus.

Tarses à priscis Atlas appellatus.

Verumenimuerò licet Lusitani & Vlyssibonenses & Onoba-Lusturiani ad Vlyssem tantùm siue Lusum, siue, vt rectissimè diceres, Lustum pertinere videantur, & inde quisquam suspicari posset ad solos Portugallos, vt hodie dicimus, hanc spectare antiquitatem, longè tamen aliter res habet; eo quòd non eisdem finibus Lusitania antiqua & Portugallia hodierna terminentur. Lusitania enim Pacem, Iuliam, Emeritam, Augustam, & totam, quam nunc vocamus, Extremaduram vnà cum Vera, Placentina modò nominata, & magna parte Castellæ veteris nunc dictæ, in qua Salamantica est, & quicquid vlterius iacet terrarum vsque ad Dorium amnem continebat. Nam Ana & Dorio Ptolemæus Lusitaniam comprehendit, & in ea Salamanticam recenset. Quæ cùm ita sint, intelligant Hispani, Elyssi nomen multo latiùs porrigi quàm vt Portugalliæ finibus includatur; & ideò non solis Portugallis, sed & ceteris Hispaniæ populis varias gentes & ciuitates complectentibus demonstrasse conditorem. Quid, quòd ad ipsos Tagi fontes Lusones dixi à Strabone collocari, cuius populi nomē æquè clarè Lusi nomen refert atque ipsa Lusitania? Ad hos igitur vsque terminos dicemus Lusi posteritatem Hispaniam habitasse, & quicquid terrarum ab his ad Oceanum vsque & Anæ ripas continetur, bono iure Lusitaniæ adscribi debere; licet postea aliter regiones eius fuerint terminatæ. Hinc fit, vt regnum Toletanum etiam suum agnoscat conditorem, & non minùs possit de Ogenia Lusi nobilitate, quàm ceteri Lusitani gloriari. Ptolemæus Bergones inter orientales Lusitanos enumerat, quorum nomine omnes illi intelligi possunt qui Tornauaccam montem & eius appendices inhabitant; eo quòd Bergones à Berg-won nominati montium dicantur habitatores. Berg certè vox apertissimè nostras est, & Hispaniæ veteri non infrequens. Inuenies in ea Bergidium, Bergidū, Bergusiam, Bargiacim, Bergiliam, & rursus Bergusam, id est, domum montanā. Huis enim domum notat; inde Rigusa est Rychuis, id est, opulenta domus, quo nomine opidum Carpetanorum vocabatur, & apud Bastetanos Segusa, licet alij Segisam scribant, quo nomine modesta & tranquilla domus dicitur. Nec aliunde Dertusani populi quàm ex Dertusa nomen acceperunt; quæ vox nobis vel duram domum, vel tertiam domum denotat. Videas & Dun, quo collis denotatur, in Hispaniæ ciuitatibus nominandis vsurpari: inde Bedunenses populi, & ciuitas Sebendunum; quod nomen nobis idem est quod Latinis septicollis; quo nomine Roma non ineptè vocaretur. Est & Caladunum apud Callaicos, quo caluus collis notatur. Vnde liquet eandem linguam in Hispania & Gallia & Britannia & Thracia olim fuisse, quibus omnibus in locis ciuitates inuenias à Duno nuncupatas, vt in Gallicis ostendi. Eldana corruptum est apud Ptolemæum diphthongo ȣ in Alpha mutata; quorum figuræ nihil differunt; nisi quòd hoc dextram versus, illa sursum cornua porrecta postulet. Id ex hodierno nomine colligo quod Duennas Hispani scribunt. Est autem El-dun nobilis collis: Opidum est in colle situm proximum Pallantiæ nobilissimæ quondam ciuitati, nec nunc ignobili propter Episcopalis diœceseos sedem; sub qua vallis quoque Dolitana continetur. Eius nomen planè nostras est, regionis conseruationem designans. Est & fluuius eiusdem nominis in Valentiæ regno; nec aliunde Pallantæum Romanum nomen duxit, quod in Palatium tandem per corruptelam transiit. Docet igitur nos vocis origo illud primarium & præcipuum Palatij cuiusque munus esse, vt regionem conseruet: vnde aliò nomine nostratibus Sal vocali longa dici solet. Multo sanè magis miror priscū hoc & egregium nomen in hac vrbe remansisse, quàm plurimas vetustas nomenclaturas frequenti incolarum permutatione vel corruptas vel penitus esse obliteratas. Ac nescio an aliqua omnino antiquarum vocum magis sit exosculanda, propterea quòd ostendat clarissimè quæ fuerit lingua primorum Latij, primorum Arcadiæ, in qua etiam Palantium celebratur; primorum Hispaniæ incolarum: adeò vt quemadmodum Palantinorum est regionem conseruare, ita hoc nomen prisci ac primi sermonis memoriam & in Peloponeso & in vtraque Hesperia seruat. Est ad Rheni & Neccari confluentem regio quam Palant hactenus vocamus, cuius Princeps Comes Palatinus vocatur. Quia verò limes siue terminus ad regionum & agrorum fines perpetuò seruandos collocari consueuit, apud nos Pal vocali longa pro limite vsurpatur. Quia verò plurima loca defixis lignis solent definiri, factum est vt Latini palum pro acuto ligno vt terræ infigatur apto dicant; vnde factum est vt Hispanis, corrupto Romanorum sermone hac ætate vtentibus,

Lusitania antiqua & Portugallia non iisdem finibus terminantur.

Bergones inter Lusitanos à Ptolemæo numerantur: & eorum nominis ratio.

Berg.

Huis.

Dun.

Hispani antiqui Teutonica lingua vsi sunt.

Eldana.

Duennas, Eldun.

Dolitana vallis.

Pallantæum, Palatium.

Sal.

Palant Comitis Palatini ditio.

Pal.

bus,

bus, palo baculum significet. quod annoto, vt cernas qua via paulatim voces à prima sua significatione deflectant. Ex nomine composito Pallant, quod nos diuisis syllabis Pehallant siue Behallant diceremus, Pallas quoque nomenclaturam sortita est; eo quòd Sapientia è Iouis cerebro siue æterno patre nata, verissima sit omnium terrarum conseruatrix, vt aliàs latiùs exponam. Congruentissimum profectò ciuitati metropoli nomen est Pallantia; quod addo, quoniam Pomponius Mela natione Hispanus me docuit, Pallantiam hanc olim clarissimam totius Tarraconensis Hispaniæ vrbem fuisse. Nunc modica est; templum tamen habet augustum & pulcerrimis comparandum: Riuo amœno & leni susurro præterfluente abluitur, cuius digitus plateas expurgat. Hinc collem proximum habet, cuius finem Eldunum tenet; hinc siluam longè prospectat lætis agris longè latéque cincta. Cum Episcopo eius, cui à Castro nomen erat, quique Pizarrum Ophiriæ regionis tyrannum deuicerat & capitis damnarat; multa mihi fuit & longa consuetudo, dum vnà Reginas Franciæ & Hungariæ ex valle Dolitana Vaccæorum ad Pacem Iuliam Anæ impositam comitaremur. Quemadmodum autem Pallantium & in Arcadia est & in Hispania, ita & Buram vtrobique reperies; cuius nomen planè nostras est, vicinum significans. Est & hactenus opidum apud nos eodem nomine Comiti Burensi titulum dignitatémq. præbens. Hinc Ebur significat vicinum iureiurando adstrictum, à qua voce Ebura in Hispania, & Eburum Quadorum in Germania, & Eburacum in Britannia, & Eburones apud Belgas, & Eburodunum Caturigorum in Italia; qua in voce & Ebur & Dun clara dant sermonis eius indicia quo vetustissimi Iapeti posteri principio in Europa vtebantur. Sic & Brigantium pluribus Europæ ciuitatibus commune vocabulum satis arguit quis fuerit olim principum conditorum sermo. Est Brigantium in Hispania, est apud Vindelicos, est in Italia, sunt Brigantes in Britannia in quibus omnibus Beta Græcorum, quo Ptolemæus & Strabo vsus est, pro V simplici digamma accipiendum, vti vulgaris pronuntiatio cuiuis nota dictat. Sunt autē Vrigantes homines liberi in manibus suis vtendis: Gehant enim & syncoptôs Gant strennuum designat, ceu dicas Latinè Manus habens: quo fit, vt idem sit Vrigant quod liber & strennuus & manuum suarum vi libertatem defendens. Galli Romanisantes vocabulo Brigant abutuntur pro publico grassatore, quasi verò is manus habeat ad libertatem suam tuendam, qui omnium libertatem violenta manu tollit. Qui libertati & suæ & suorum defendendæ paratas manus habet, is propriè nominis huius honorem meretur. Quid Vri sit, in Bria & Briga declaraui, quæ vocabula docent hominum multitudinem in vnum opidum coire, quo libertatem suam communibus viribus tueantur. Sed quid ego nostratia vocabula in opidis consector, quæ sanè sunt quamplurima; cùm modò demonstrauerim & Hesperiæ & Iberiæ & ipsius adeò primi conditoris nomen ad Teutonicam linguā, id est antiquissimam, pertinere? SATIVS fuerit à Luso, de quo satis modò dixisse videor, ad Panem transire, quem prisci vniuersæ Hispaniæ præsedisse tradiderūt, licet Plinius antiquæ veritatis ignarus fabulosum id iudicarit. Quemadmodum enim Lusitania à Luso, ita tota regio quàm latè quoquo versus patet, Hispania dicitur, à Pane accepta nomenclatura. Quo igitur intelligamus quid Hispaniæ nomen designet, in memoriam reuocetur necesse est id quod de Hispali dixi. Cùm enim eadem in Hispali & Hispania syllaba prima audiatur, eiusdem vtrobique intelligatur esse significationis. Quando igitur constat His occidentem denotare, nihil aliud fuerit Hispania quàm Pania occidentalis. Cæterùm quæ loca occidentis appendice nominantur, indicant esse alium eiusdem nominis locum ad orientem. Quæratur ergo Pania hæc quæ indicatur ad Eurum vergere, quo cernatur voculam His non frustra adiectam fuisse. Hîc nos vel vnus solus Stephanus satis iuuabit, qui Peloponesum præter alia nomina Paniam quoque dictam fuisse scribit. Nec is tamen solus id memoriæ prodidit, sed Hesychius etiam Milesius præiuit. Suidas Panion nomen loci esse annotauit non procul ab Heraclea, sed id tenuius quàm vt nostro satisfaciat instituto. Cur autem Peloponesus Pania dicta sit, facilè videbis si de Pane Lycæo cogites & de Menalis ipsi dedicatis. Virgilius Panem Arcadiæ præfecit, quæ nobilissima est Peloponesi regio. Sic enim in Gallo canit:

Pan deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis, minióque rubentem.

Pallas vnde nomē sit sortita.

Pallantia descriptio.

Bura vtrobique et in Arcadia, & in Hispania

Ebur variis populis vsitatum.

Brigantium diuersis Europæ ciuitatibus nomen impositum.

Gant.

Vrigant.

De Hispaniæ nomenclatura.

Pania orientalis Peloponesus.

Pā deus Arcadiæ.

Idem in quarta Ecloga:

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet;
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

Quòd si Pan Arcadiæ deus est, meritò totius Peloponesi dicetur; cùm Arcadia ipsum pæninsulæ cor occupet, ac nomine suo, quod à Nocho ducit, testetur se olim principem regionem fuisse; &, vt quod suspicor exponam, putem totam Peloponesum Arcadiam olim fuisse nuncupatam, haud secus ac tota Italia Saturnia nominabatur. Postquam ergo perspicuum est Peloponesum Paniam dici, & ob id dici quia Pani sit consecrata; clarum quoque fuerit, Hesperiam itidem Paniam idcirco vocatam fuisse, quòd tota Panis præsidio subesset: at quò discrimen agnosceretur, Peloponesum simpliciter Paniam vocatam fuisse; eo quòd Elyssus prius Peloponesum quàm Hesperiam Pani dedicasset. Videas modò quàm non sit fabulosum Hispaniam à Pane nomen accepisse; & Elyssum priùs Paniam orientalem quàm occidentalem condidisse. Porrò nec illud indignum est consideratione, magnam esse Peloponesi & Hesperiæ similitudinem. Vtraq. enim pæninsula est, licet altera propter Isthmi angustias insula Pelopis vocetur; & Hispania certè insulæ naturam egregiè tuetur, cùm angustias, quibus Galliæ adhæret, perpetua altissimorum montium catena claudat; in qua porta est mihi, cùm eam transirem, mirabilis visa; eo quòd tam sit angusta & depressa, vt suo exiguo foramine ex equo descendere compellat: quod vbi ex Hispania fueris ingressus, magnam specum intras; in qua ad dextram gradus sunt ad D. Hadriani sacellum, qui hoc antrum fertur habitasse, ducentes; ab altera parte ianitoris domus est ex eadem rupe excisa, quæ supernè in celsissimam metam fastigiatur: Egressis horrendum præcipitium offertur longo ductu peditibus descendendum. Habent & alias portas hæc Gigantea Hispaniæ mœnia, sed nullas pylas his quas dixi vidi commemoratione digniores. Quamuis ergo Isthmus Hispaniæ multo latior sit quàm Corinthiacus, & Peloponeso in Helladem exitus; tutioribus tamen clauditur muris, & ob multas angustias difficiliùs transeundis. Magna profectò naturæ ambitio fuit in Hispania tuenda, adeò vt eius zelotypia quadam videatur laborasse; qua de caussa meritò etiam posset Iberia vocari, tametsi nulli vmquam in eam Iberi commigrassent. Non parua itaq. est Peloponesi & Hispaniæ similitudo, ita vt mirum non sit Elyssum vtramque Paniam indigitasse: & nisi hæc occidentalis Pania nuncuparetur, magna Pania posset vocari. Quòd si præterea montium in vtraque frequentiam consideres, maximam quoque ex ea parte similitudinem cernes; & quod vt vtraque plurimis abundat, ita maior longè habeat maiores & longioribus laciniis latissimas camporum planities complexos. Nunc si quis fanaticos poëtarum errores & cacodæmonis eorum magistri mendacia sequi vellet, latissimum campum haberet de Satyris & Paniscis fabulandi; quos si per totam Hispaniam infinitos esse diceret, atque hac nota immanem hominum pruriginem & rabiem indicaret, nihil ille quidem à veritate aberraret: verùm vocibus sacrosanctis turpissimè Ithyphallicorum vatum, siue potiùs ac veriùs impudentissimorum scurrarum more abuteretur. Nobis non lubet esse tá insanis & impiis, vt quæ ab Ogygiis illis viris sanctissimis vnius Dei creatoris & vindicis nostri cultoribus summa pietate sunt ad veram fidem excitandam & propagandam instituta, ea velimus ad spurcas libidines transferre; licet cum totius ferè orbis applausu dicere possemus, ob has Hispaniam Pani esse dedicatam. Nos docebimus longè aliud Panis nomine denotari, quàm quisquam vel Græcorum vel Latinorum potuerit suspicari; quod quia longioris operæ est, & magnam secum rerum sacrarum trahit materiam, atq. adeò totam complectitur Christianorum religionem, tantisper differemus dum cetera quæ ad Elyssum & Tarsem atque alios Hispaniæ cultores pertinent, fuerint explicata. Quem nunc dicemus Occidentali Paniç nomen dedisse, ac totam regionem Pani consecrasse? Quem alium quæso quàm eum qui priùs totam Peloponesum eidem dedicauit? Quod si ita est, vti satis ex iis quæ dicta modò sunt, liquet; an non simpliciter dicere possumus, Elyssum totam sibi Hispaniam vindicasse? Neque enim fas est vt quis alienas res Deo sacras faciat; tanto minùs id de Elysso Nochi pronepote & discipulo nobis suspicandum. Quamobrem si totam & vniuersam Hesperiam Pani dedicauit, & ea de re Hispaniam siue occidentalẽ Paniam dixit; confiteamur oportet, eum totius Hispaniæ imperiũ suscepisse, atq. idcirco totius Hesperiæ dici

Hesperia cur Pania dicta.

Peloponesi & Hesperia similitudo.

Diui Hadriani sacellum et antrum.

Hispania quis nomen dederit, & Pani consecrarit.

dici debere conditorem. Videmus itaque eò nos ſenſim vehiſſe, vt non ſoli Luſitani, ſed vniuerſim omnes Hiſpani bono iure queant Elyſſi nomen, vti primi regis, iactare. Ac verò non alia de cauſſa Hodyſeus dictus videtur, quàm quòd totius Heſperiæ heros eſſet ſiue Imperator. Heros enim nihil aliud eſt, vt id obiter annotem, quàm Reip. ſiue vniuerſitatis alicuius caput. Porrò cùm Elyſſus ſit Hodyſeus, ſiue magnus ille totius Heſperiæ heros, atque adeò ipſiſſimus Heſperus, id eſt, occidentalis plagæ poſſeſſor, & beatorum ſedes ab Homero ad occidentem ſint collocatæ; nihil amplius vereor diſertis verbis pronuntiare, campum Elyſium ab Elyſa Moſaico nomen ſuum accepiſſe. Quid quæſo concinnius quàm beatas occidentis ſedes eius nomine inſignire, qui primus fuit totius Heſperiæ conditor & Imperator? Quæ præterea vox poſſet aptius ab alia deriuari quàm Elyſium ab Elyſa? Adde modò & illud ex ipſa etiam veritate, beatorum regionem Elyſios campos dici poſſe, de prima vocis ſignificatione; eo quòd nulla voluptas nobilior queat excogitari, quàm ſit ea qua piorum animi in cælo perfruuntur. Iam & paradiſus terreſtris, id eſt, tota terra ante Dei exſecrationem, & eas quas ipſe intulit diras, Elyſium æquè poterat vocari atque Gan eden, id eſt, hortus deliciarum. Nobis Paradiſch, à quo פרדש, & Paradiſus terram ſignificat ſe ipſam ad omnia proferenda promouentem citra nimirum hominum laborem; qua de re voluptas conſequebatur, & ea quidem nobiliſſima, vtpote ab omni remota ſeruili moleſtia. Quo fit vt Paradiſus Elyſium quoque congruentiſſimè poſſit vocari, & haud ſcio an in primo ſermone eam quoque habuerit nomenclaturam multo ante quàm Elyſus natus eſſet. Certè habere potuit, nec abſurdum ſit, ſi quis ſuſpicetur Elyſum à patre ſic vocatum eſſe, vt fauſto ac felici nomine moneretur, ad vitam eam capeſſendam quæ tota ad paradiſum cæleſtem, cuius terreſtris imaginem habuit, contenderet. Apion Alexandrinus ad Canopum Elyſios cãpos & fortunatas inſulas quæſiuit, & quò aliqua ſaltem veri ſimilitudo abſurdò figmento conciliaretur, pro Elyſio Ilyſium dixit; vocem ab Ilys, quo lutum & limum Græci ſignant, deriuauit; dignus ſanè vt loco nobilium deliciarum cum ſuibus in luto volutetur. Euſtathius ab ἀλύω deducit, &, de cuius neſcio auctoritate, addit ἀλύω idem eſſe quod χαίρω, cùm Hippocrati & Galeno hoc verbum vſurpetur pro re prorſus contraria: vt is nimirũ ἀλύειν ſiue ἀλύζειν dicatur, qui ſeſe huc illuc iactat, nec vlla poteſt perfrui quiete. Et profectò video bonum virum hoc loco Hippocratica alyſi laboraſſe. Nam non acquieſcens in eo quod de ἀλύω finxerat, addit Elyſium dici poſſe, quòd corpora in eo ſint ἄλυτα. Aliis videri dicit nomen hoc deduci ab Elyſio quodam viro piiſſimo ac ſanctiſſimo, verùm quis hic fuerit, non adiecit. Qui Græcis etymologicon ſcripſit, maiore etiam torquetur alyſmo, nec vſquam reperit in quo acquieſcat: hoc tamen ex eo accipimus vtilitatis, quòd ſatis oſtendat fruſtra apud Græcos quicquam ſanæ rationis in hac voce quæri. Ceterùm vt Euſtathius Elyſij cuiuſdam viri mentionem apud veteres inuenit, ita hîc quoque nobis aperuit circa Rhodum locum fuiſſe conſecratum nomine Elyſium, quo confirmat non parum aſſertionem meam, quæ ſtatuit Elyſium circa Siciliam & Cariam & vicina loca priùs egiſſe quàm vel in Peloponeſum vel in Hiſpaniam veniret. Quamuis ergo hi ſeſe torqueant, nec quicquam reperiant in Elyſio quietis, ſed contrà plurimum alyſeos; nos tamen hoc tandem deprehendimus, apud vetuſtos etiam fuiſſe qui diceret, Elyſium quempiam Elyſiis campis nomen dediſſe, & ab eodem Elyſio locum quendam apud Rhodios ſacrum nomen accepiſſe. Audiamus nunc Homerum, qui Grammaticis hanc dubitandi dedit occaſionem. Apud eum Proteus ſic Menelao vaticinatur:

Elyſios campos nomẽ habere ab Elyſo, & in occidẽte ab Homero collocatos.

Paradiſus vnde nomen acceperit.

Elyſii campi vbi à veteribus collocentur.

Σοὶ δ' οὐ θέσφατόν ἐστι διοτρεφὲς ὦ μενέλαε
Ἄργει ἐν ἱπποβάτῳ θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν,
Ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθος
Τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισι,
Οὐ νιφετὸς οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς οὔτε ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Quæ nos ſic ex tempore, licet Muſa Latinis ſit minùs benigna, totidẽ verſibus expreſſimus:

At tibi ſic Menelaë, Ioui cariſsime, Parca

Neuit,

Neuit, vt haud Argos morientem cernat equestre:
Sed Dÿ te ad terræ fines metásque supremas
Elysium in campum mittent, Rhadamanthyos oram,
Est vbi perfacilis ratio iucundáque vitæ;
Non nix, non ibi hiems, non imber decidit vmquam;
Sed semper Zephyri per lenes sufficit auras
Oceanus, grata vt mortales frigora captent.

Videmus hic poëtam Elysios campos ad vltimam terrarum oram, in qua Oceanus Fauonios primùm emittit, collocare; quam orbis partem Hesperiam esse quiuis intelligit: cuius cùm Elysius primus fuerit rex, non mirũ si campi ab eo Elysij sint nominati. Quòd autem fingit Rhadamanthyn circa illum locum iudicium exercere, id ex eo quod Virgilius cecinit de mortuorum animis, intelligetur:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit:
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitúsque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.

Tartarus & Elysii campi cur in occidente à Poëtis collocētur.

Cernísne hic purgatorij & Elysij viciniam? Cùm itaque Rhadamanthys iudex sit animis vel in Tartari barathrum deiiciendis, vel expurgandis, vt puræ tandem ad Elysium veniant; bene Homerus Rhadamanthyos sedem ad vltimas Oceano contiguas terras collocauit. Cur porrò & Tartarum & Elysium ad occidentem posuerint poëtæ, facilè reperies, si diem vitæ compares. Cùm enim morimur, Sol nobis æterno occidit occasu, & ideò ea omnia quæ mortuis accidunt, in occasu fieri finguntur. Quamuis ergo Elysius numquam in occidente imperium tenuisset, nec Hodisæi aut Hesperi habuisset cognomen; nihilo tamen minus symbolica docendi ratio exigebat, vt quæ de inferis dicuntur, ea omnia ad occasum referrentur; & ita Elysium, quò post purgationem peruenitur, in eadem quoque mundi plaga poneretur. Elysium ergo genuinam, vt dixi, nominis habet rationem; & quòd in Elysi sit ditione, & quòd nullæ deliciæ sint nobiliores quàm illæ quibus animi ab omnibus scelerum sordibus expiati fruuntur. Extitit olim inter doctos viros quæstio, Num Vlysses Homericus extra Herculis columnas nauigarit. Licet Strabo contendat ex iis versibus quos paullo antè de Græco in Latinum sermonem verti, Homero extrema ad Oceanum Hesperiæ littora nouisse; numquam tamen vel ipse vel alius quiuis id mihi persuaserit, nisi idem mihi ad extrema Hispaniæ littora Aeæam insulam siue Circæum, & inde vnius diei nauigatione Cimmeriorum regionem commonstret. Quid quòd & ipse Strabo fatetur figmenta poëtica esse tum quæ de Iasonis, tum quæ de Vlyssis nauigatione scribuntur? quibus de rebus prolixam admodum habet disputationem; quam cui legere placebit, is ipsum adeat auctorem in varias sese formas mutantem, vt Homerum ab omni ignorantiæ crimine depurget. Nobis tanti non est poëtæ auctoritas, vt quid ille sciuerit, quid ignorârit, quid fabulosè, quid historicè scripserit, accuratiùs disquirere velimus. Vno verbo dicam, eum quicquid vsquam vel audiisset vel legisset, poëmati suo ornando accommodasse, & quo ea mirabiliora viderentur, omnem ferè nauigationem ad Oceanum retulisse. Qua in re eo minùs peccauit, quòd Oceani nomen ad omnem aquæ naturam spectet, vt in libro Indoscythicorum Aristotelis & aliorum testimonio tradidi, demonstrans fontem Paradisi, è quo omnia flumina deriuantur, Oceanum esse. Quamobrem mirum non est, si poëta sibi permiserit quoduis mare Oceanum vocare: quandoquidem omnia maria & flumina ex Oceano oriuntur, & in eundem continuò refluunt, vti loco eo cuius modò memini, breuiter illud quidem, sed satis tamen abundè adstruxi. Nihil itaque refert pelagus ne an oceanum dicat in quo Vlysses fingitur errasse; cùm totus Vlysses, meo quidem iudicio, nihil aliud sit quàm purum putum figmentum homines in-

Vlysses an extra Herculis columnas nauigârit.

nes instruens, prudenti viro omnes vitæ labores atque molestias forti animo esse tolerandas; quod vt in difficillimis rebus à nobis præstari possit, diuino auxilio opus esse, & ea maximè herba quam Moly vocauit, nomine haud dubiè de primo sermone repetito, quod Hermathena nostra necessariam in animi perturbationibus refrenandis patientiam interpretatur. Huius tamen poëmatis occasionem è vetere fama de prisco illo Vlysse apud Iones iactata accepisse mihi videtur, à quo & nomen & ea omnia mutuatus est quæ ad Inferos & Elysium campum pertinent, vt alia interim quamplurima breuitatis caussa missa faciamus. *Vlyssis fabulam Homerus ab Elysso mutuatus est.* Virgilius, si quis alius mortalium, non in Homero tantùm, sed in omnibus etiam aliis cùm poëtis tum historiæ scriptoribus diligentissimè versatus, Æneam suum, quem ex Achille & Vlysse composuit, & vtriusque dotibus cumulauit, ad Inferos demisit circa Cumas & Baias ad ipsum Auernum; vbi & ego Sibyllę antrum intraui, & eius vidi sacellum; *Sibyllæ antrum.* rem profectò vt Ogygia ferè antiquitate nobilem, ita non indignam admiratione ob longam & altam specum è rupe excauatam, ad cuius intima calidus vapor subeuntes non parum molestat. Quis non audiuit Cumanæ Sibyllæ nomen, lacum Auernum, paludem Acherusiam, Phlegræos campos perpetuis fumis & flamis & aqua semper bulliente mirabiles? Sunt non procul inde Sirenusæ insulæ haud longè remotæ à promontorio quod Capreæ oppositum sinum facit Neapolitanum. Hæc & quamplurima alia indicia satis ostendunt, Vlyssis errorem ab Homero his locis adscribi, vt latiùs ostendit Strabo contra Eratosthenem poëtæ defendēs honorem. Hinc Brodæus vir longè doctissimus suspicatus est, si bene lectionis recordor, non vnum Vlyssem fuisse; sed alium quem Homerus celebrat, & alium qui Vlyssibonam condidit: quod equidem ita esse pro certo habeo, illud etiam addens è prisco illo & vero Vlysse ficticium Vlyssem exstitisse, atque ita poëtam figmentis suis ad Troiani excidij ætatem accommodatis, fœdam historiæ priscæ calamitatem attulisse; adeò vt omnes veri Hodisæi res gestas vel æterna inuoluerit obliuione, vel ad ficticium suum erronem traducens in fabularum classe collocarit. Liberemus igitur nos inutili quæstione, & id posthac teneamus, Homerum Hesperiæ Ausoniæ, in qua Cimmerij, Cimmeri siue Gomeri posteri habitabant, ea affinxisse quæ Hesperiæ vlteriori siue Hispanię tribuere debuisset; nec interim curemus, sciueritne an ignorauerit duas esse Hesperias, & Hesperum siue Hodyseum in vlteriore sibi sedes collocasse. Mihi certè verisimile non fit, eū quicquam certi de rebus Hispanicis nouisse. *Homerū nihil certi de rebus Hispanicis nouisse.* Alioquin enim in Hodysei sui figmentis vera historia & topographia condiendis nec Tagi nec Vlyssibonæ mentionem neglexisset, & Sacrum potius promontorium aut Barbarium aut Lunæ dedicatum ad Solis occasum & Inferi portas quàm Leucada petram posuisset. Leucas enim in Epiro est petra alba insignis, *Leucas petra in Epiro.* è qua quotannis quempiam criminis reum in mare deiici auibus alligatum, vt volare videretur, ac nauiculis exceptum extra fines deuehi solere, Strabo commemorat; quò forrasse respexit poëta; eo quòd hæc via quædam ad Inferos ducens videri posset. Quid igitur ad Hispaniam faciunt vel ea quæ de Cimmeriis, vel ea quæ de Leucade dicuntur? Iam si Leucas in Epiro est, alia via procorum animæ ad inferos, alia via Vlysses descendit. De procorum animis sic canit:

> Τὰς δ' ἴσαν ὠκεανοῦ τε ῥοὰς καὶ λευκάδα πέτρην,
> Ἠ δὲ παρ' ἠελίοιο πύλας καὶ δῆμον ὀνείρων. id est,
> *Oceani accedunt fluctus & Leucada rupem,*
> *Et Solis portas, & magnam Somnia gentem.*

Quid hic facias vbi occidentis portam cum Leucade rupe vides coniunctam? Num & hic quispiam defendet topographiæ rationem à poëta haberi? qua in re sese Strabo egregie fatigat. Audiamus nunc quam viam Vlysses tenuerit:

> Ἡ δ' ἐς πείραθ' ἵκανε βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο,
> Ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμοί τε πόλις τε. id est,
> *Nauis ad Oceani fines peruenerat alti,*
> *Qua parte est populus, qua parte vrbs Cimmeriorum.*

Quòd si concentum in his quæras, necesse fuerit vt Leucadem ex Epiro in sinum Baianum transferas vetustam Cimmeriorum sedem, vt & ipsum Baiarum nomen declarat. *Baianus sinus vetustá Cimmeriorū colonia.* Sunt enim Baiæ id reuera quod vocabulum Baien nobis significat, qui Thermas omnes sic vocamus; quibus nullus magis locus quàm hæc Cimmeriorum ora abundat: *Baien.*

quod

quod cùm ita ſit, clarum eſt eos nugas nobis vẽdidiſſe,qui Baium Vlyſſis ſocium fuiſſe prodiderunt. Nos Homeri figmenta ad hiſtoriam variis modis alludere; verùm aut paucis aut nullis omnino rebus reapſe poſſe accommodari ſcimus. Licentiam ille ſibi poëticam ſumſit tam longè ab hiſtorica veritate ſeiunctam, vt ob eam cauſſam Lucanum poëtarum albo eximant, quòd nimius ſit cuſtos veritatis. figmenta igitur quamplurima ſunt ad Paniam vtramque pertinentia, quæ difficile eſſet ad veras referre narrationes; immo ſi verum fateri oportet, vel ſola Arcadica totam myſticam complectuntur Theologiam; quam perſequi aliàs fortaſſe erit opportunum: hoc loco eum modum tenebimus, vt ſpecimen dumtaxat ſymbolorum fabularumque dediſſe videri queamus & obiter attigiſſe, quibus inuolucris primi illi poſt diluuium patres antiquitatem ſuam ſacramque hiſtoriam velarint; & quàm fieri nullo modo poſſit vt Arcadica quiſquam explicet enucleétque, niſi ſermonis eius ſit peritus quo homines ante Lunam geniti vtebantur.

Oenomai nominis notatio.

Prius tamen quàm hinc diſcedamus, Oenomai fabulam placet examinare, propterea quòd huius filia Hippodamia totius artis equeſtris, cuius certamen ad Alpheum agebatur, de nomine ſuo princeps eſſe videatur. Breuiter itaque Oenomaus ex Oet-nom-aut compoſita voce deriuatur; quam duobus modis intelligere poſſis; altero, vt oet idem ſignificet quod ab æterno; altero, vt idem ſit quod vacuum; eo quòd hæc vox ad vtrumque ſit ambigua: & priore quidem via Oenomaus dicetur antiquus ab æterno nomen ſuum habens, qui non alius eſt quàm Deus pater habens filium nomen ſuum ab æterno; poſteriore modo Oenomaus hanc habebit interpretationem, vt antiquus nomine vacans ſic vocetur; & hoc quidem pacto nomen non pro filio, ſed pro vocabulo Dei naturam exprimente ponetur, quale non priùs mortales fabricare poterunt quàm Deo ſint æquales.

Oet.

Deus qua ratione nomen ab æterno habere, & qua nomine carere dici poſſet.

Tam enim abſurdum eſt dicere nos Dei infinitatem capere ac nomine complecti poſſe, quàm mentis noſtræ anguſtias diuinæ menti facere æquales. In eundem igitur Antiquum quadrat & nomen ab æterno habere, ſecundum illud, *Nomen eius ab æterno*; & nomine omnino carere. Suum ſibi nomen habet æquale totam potentiæ infinitæ latitudinem explicans, quod eſt æternum æterni patris verbum: Et rurſus nullum nomen habet à mortalibus inditum, quod propriam ipſius naturam deſignet. Nam cuius rei nullam habemus notionem, propterea quòd omnem notionem infinitis interuallis excedat, eius nec nomen fabricari queamus. Poſteriora eius ſolùm videmus, vti ipſemet Moſi reuelauit; quo fit vt ex iis rebus quas ſcimus ab ipſo dependere, ei nomina fingamus: vt dum omnia bona ab ipſo fluere cogitamus, ipſum bonum vocamus, non quaſi bonitatis eius infinitas animo noſtro comprehendatur; ſed quòd bonum cuius intelligentia noſtra capax eſt, ab illo emanet. Quanto autem quæ in captum noſtrum cadunt ſunt ſublimiora, tanto propiùs ad ipſius naturam accedere iudicantur, licet infinitis ſpatiis quæ cogitamus ipſius excellentia ſunt inferiora. Quoniam itaque æterna oblectatio ſuperior eſt quàm æterna contemplatio, propterea quòd hæc ab illa perficiatur, & hæc illius gratia expetatur; dicimus Iouis nomen diuinius eſſe quàm Mercurij, eo quòd illud æternas delicias ſignificet, hoc excellentem perfectamque conſiderationem: quarum hæc ad illam tamquam ad finem ſuum refertur. Spectamus enim & contemplamur vt oblectemur, non delectamur vt conſideremus. De Iouis & Mercurij nomine Gallica mea prolixiùs tractant.

Ζεὺς, Deus, Θεὸς & Διὸς vocũ etyma.

Eodem modo, quia Tſeut ipſam nobis denotat dulcedinem ac ſuauitatem, Ζεὺς Iouem Græcis ſignificat. Rabbinus Moſes Ægyptius Hebræos putat nomen Ioua non ex Hebræo ſermone, ſed ex alio quopiam antiquiore deriuari. Latini Deus à D'eu, quo ſignificatur ipſa æternitas, retinuerunt, vnde & Græcis Θεός. Διὸς fit à noſtro Dien/ quod eſt interno motu & partes omnes penetrante augere atque proſperare. Quamuis autem perpetua oblectatio & ipſiſſima ſuauitas & ipſa æternitas ſublimiſſimę res ſint, quia tamen hæ voces notiones noſtras, quibus has comprehendimus, deſignant, longè ſubſiſtunt infra illa quæ Deo per ſe competunt. Hæc itaque crebrò à me aliàs annotata hoc loco repetiui, quòd admirabilis vocis Oenomaus compoſitio meliùs peruideretur; quæ prima ſtatim fronte duo nobis offert in ſpeciem pugnantia.

Oenomaï fabula explicata

Hippodamia.

Quid enim videatur ſibi magis aduerſari quàm dicere quempiam nomen habere ab æterno, & eundem nomenclatura omni carere? Oenomaus ergo filiam habuit Hippodamiam; id eſt, facultatem equos domandi; quam multi quidem ante diluuium ambierunt, ſed nemo præter Arcadem

cadem vnum eſt aſſecutus. Omnes enim à Myrtilo agitatore Oenomai ſunt occiſi qui Hippodamiam ambierunt. Eſt autem Myrtilus dictus, quaſi Moꝛtel, quo ſignificatur excellens occiſor. Quis hic fuit tot hominum interfector? Cataclyſmus nempe, qui omnes vehementi ſuo curſu & Neptuniis equis deiecit & interemit, exceptis Arcade & filiis. Tandem Deus pacificatus Myrtilum in mare Myrtoum deiecit, id eſt, cataclyſmi aquas intra littora compeſcuit. Moꝛt-hot caput ſignificat omnium eorum quæ violentam mortem adferunt; & idcirco aquis conuenit, quarũ impetum nemo mortalium, præter Arcades aliquot, euaſit. Omnes autem Neptuniis Myrtili equis ſuperati ſunt, quòd Hippodamiam ſibi non haberent coniugem: Nam ea cauſſa totum Gigantum genus ante diluuium periit, quòd equos ſuos, id eſt, animos effrenes domare neſcirent. De animo qui Moet dicitur, & Toem quo frenum denotatur per Ichnæam conuerſionem, alibi plura: vbi doceo equos ſymbolum animorum olim fuiſſe. Ex his colligas Oenomaï, Hippodamiæ & Myrtili fabulam nihil ad peculiarem Peloponeſi hiſtoriam pertinere; ſed ea dumtaxat ſignificari Elyſſum vnum etiam ex iis fuiſſe qui Myrtilum effugerit non ipſe quidem in ſe, ſed in auo ſuo & proauo. Accepit ergo Hippodamiam vxorem, id eſt, accepit ab antiquo dierum, qui Oenomaus eſt, artem animi ſui domandi. Scimus in Peloponeſo etiam Mineruam Frenatricem coli ſolere: cuius ſanè explicatus nihil aliud docet quàm prudentiam diuinitùs conceſſam ad impetum animorum lupatis cohibendum adhibendam eſſe, ſi Mineruam propitiam habere cupiamus. Quòd finxerint eum cucurriſſe ad Corinthum vſque, ſignificationem habet vtiliſſimæ monitionis, quæ iubet non antè nobis curſum animi ſiſtendum quàm ad optatam metam peruenerit; quoniam Corinthus à Keoꝛ eint deriuetur, quo optionis finis denotatur. Nullum profectò nomen illi vrbi congruentius dari poſſet; quòd talis eius ſitus eſſe cernatur, vt ne optare quidem poſſis commodiorem ad omnia ea quæ de locorum poſitu ſperari poſſunt conſequenda. Fieri ergo poteſt vt prouerbium illud, *Non cuiuis homini contingit adire Corinthum*, antiquius ſit quàm eſſe credatur ab illis qui cauſſam eius explicarunt. Inſignis enim ſententiæ elegantia in vetuſta nominis ab Arcadibus olim impoſiti etymologia continetur; quà tantundem intelligimus nobis dici, ac ſi audiuiſſemus, non cuiuſuis eſſe hominis ad optatam metam peruenire. Corinthij Corinthum Iouis filium conditorem ſuum ferunt, quibus Pauſanias, quòd teſtibus carere videantur, non accedit. Nobis clarum eſt optionis finem à ſolo Ioue proficiſci, ideóque non malè prolem eius poſſe dici, quam vt nobis lætam benignamque affulgere velit, iterum atque iterum rogamus; & quo conuenienter clariſſimæ vrbis nomini faciam, hoc loco metam huius ponam libelli; & ad Elyſſum reuerſus ab Elyſſonte fluuio in Alpheum ſe exonerante, Olyſſibonam curſum tenebo: quo Minerua Ellotia, ab Elyſo quondam magnis honoribus culta, ad campos Elyſios nos deducere dignetur; cuius nomen ſi interpreteris, Nobile nobilitatis omnis caput, deſignabit, quod nos Eel-hoot diceremus. Quod quæſo nomẽ Elyſus congruentius ſapientiæ præſidi dare potuiſſet, quàm ſi eam omnis nobilitatis & excellentis cogitationis principem vocaſſet? quod Eel-hoot nobis ſic exprimit, nihil vt dici queat ſignificantius & efficacius ad demonſtrandum, è ſola ſapientia omnem exiſtere hominum claritatem, nec quemquam generoſum vocari debere qui Mineruam, diuinam omnia ducendi gubernandíque poteſtatem, non habeat rebus ſuis benignam. Græci huius ſignificationis ignari, frigida & inepta, ne dicam portentoſa, ſibi ſomnia fingentes, alij à palude neſcio qua, alij ab hiſtoria nominis cauſſas petiuerunt: ſed vtraque pars iuxtà cæſpitat, per ignorantiæ caliginem in ſalebris laborans, nec vllum inueniens exitum ad probabilem aliquem vocis explicatum. Sequamur ergo deam Elotiam, id eſt, generoſum nobilitatis caput, quo ipſius ductu hæreditario, quem Mineruæ nomen ſignificat, veniamus ad ſupremam illam & nobilem oblectationem, quam Elyſſus nomine ſuo profitetur. Quando nunc clariſſima in Arcadia Elyſſi veſtigia demonſtraui, & eorum cum priſcis Luſitaniæ monumentis conuenientiam, & vtrobique Luſus populi Eponymus vnà cum aliis multis indiciis reperiatur; non video quid vlteriùs queat obſtare quo minùs concludam, nobiliſſimum hunc heroëm à Moſe celebratum primum fuiſſe Hiſpaniæ, ſi non totius, at ſaltem magnæ partis conditorem. Quo fit, vt ſi qua gens de primi regionis in qua nata eſt incolæ claritate poſſit gloriari, nulla hanc

Myrtilus quis fuerit.

Moet/ Toem.

Minerua frenatrix in Peloponeſo culta.

Corinthi etymon.

Minerua Ellotia vnde dicta.

sibi laudem magis debeat arrogare; propterea quòd non ab antiquissimo tantùm Nochi pronepote nomen ducat, sed ab illo etiam qui ab ipsa nobilitate faustissimo omine fuerit nuncupatus. Verùm si mihi credent, cui Eponymi sui notitiam acceptam ferre debent; non tam de illustri stemmate gloriolam aucupabuntur, quàm totis viribus annitentur, ne maiorum splendorem tenebris, decus ignominia, generosos animos vilitate, omnia denique præclara virtutum nobilissimarum ornamenta turpi vitiorum fœditate conspurcent.

LIBER V.

Tarses alter Hispaniæ conditor.

EXPLICATIS iis quæ de primo Hispaniæ conditore dicenda videbantur, tempus est vt ad alterum transeat oratio. Hunc Tarsen, siue Tarsum mauis, Elyssi fratrem fuisse, semel atque iterum indicaui. Inuestigemus itaque principio qua de caussa ab Ione patre suo hanc acceperit nomenclaturam. Dixi maximi natu filij Elyssi nomen à summo bonorum ductum fuisse, quod nobilissima excellentissimaq. voluptate definiui. Quoniam autem Ion sciebat eam sibi à patre sortem contigisse, vt insularũ habitator & esset & diceretur; videbat sibi nullam generosam voluptatẽ è liberis suis percepturũ, nisi nauigationibus totos sese dedicarent, *Tarsis nominis etymon.* quò Nochi & Iapeti & suæ etiam satisfacerent voluntati. Vt ergo eius rei admonitio perpetua esset, secundum filium Tar-see nuncupauit: cuius vocis ratio triplex reperitur; altera vt Tar idem sit quod audeo, & Tarsee audax ad mare transeundum vocetur: altera, vt Tar idem sit quod calco; de qua notatione Tar-see is diceretur qui mare calcat: tertia, vt Tar non aliud sit quàm moror, & Tarsee is qui in mari moratur. Triplex *Tar. Rat. Ra. Ar.* enim hæc est ipsius Tar notatio, tota dependens à contraria voce Rat, qua celere ac velox denotatur; cuius origo est Ra, de natura elementorum vibratam indicans motionem; quæ qualis sit, vibrata hasta atq. deinde coniecta demonstrat. Huic Ar aduersatur, tarditatis habens notationẽ; à quo Art pro terra ponitur; à quo Hebræi suum mutuãtur ארץ sibilo, cuius perinde atq. Allemani amãtes sunt, adiecto. Prolixus fiam, si doceam ex eodem fonte ad Græcos & Latinos non pauca vocabula manasse; in quibus sunt Aro, Arura, Aruum, & alia complura. E nostro autem hæc sermone ad alios venisse proprius linguæ nostræ character docet, tum is qui voces primas ad elementa analytica rectæ significationis demonstratione deducit, vti in Ra patefeci; tum is qui contrario litterarum ordine contrariam vocis adfert notationem, quod in Ra & Ar, Rat & Tar licet videre. Ad has igitur origines confusa, aliarùm linguarum vocabula reducantur necesse est, si primam notationis causam rimari velimus. Quid Terra significet norunt Latini, at cur significet ignorant: similiter quis Tardus sit, non tardè intelligunt; sed qua de caussa sic dicatur, vel tardissimè vel numquam docebunt. Quòd Arar Lugdunum secans mira tarditate progrediatur, Cæsar annotauit, sed cur nomen hoc flumini datum fuisset, non agnouit, tametsi caussam in manibus haberet. Verùm hæc alibi tractanda. Tar itaque significat pedem in terra figere, quasi te art, id est, ad terram, diceres. Deinde tardare siue morari, propterea quòd ipsum Rat conuertat. Quia verò animus fortis & generosus omnem formidinem ceu pes terram conculcat, vocabulum Tar pro audeo vsurpamus, vnde θαῤῥος Græcorum, & inde propagata vocabula. Tar-see igitur fuerit qui mare calcat, & in eo diu moratur, & ad id faciendum animum habet *See.* imperterritum. See vocali longa, quam nos duplici figura propter duplex tempus notamus, quouis mare designat. Videmus modò Tarses bene per Tau, non per Theta *Hebræorum non sermo tantùm, sed & litterarũ pronũtiatio corrupta.* scribi; & quia Iosepus annotauit Tau Hebræorum adspirationem semper habere, intelligimus iam olim non sermonem modò, sed litterarum etiam pronuntiationem apud Hebræos corruptam fuisse. Quis non videt Tau Græcorum è Tau Phœnicum deduci, & idcirco elementorum eundem apud vtramque gentem sonum fuisse, quem vel Hebræi vel Chananæi postea corruperunt, Thet pro Tau, & Tau pro Thet perperam efferentes? quod vt obiter notarem Iosepus coegit; qui putauit apud Græcos non

bene

bene citra aspirationem Tarsos pronuntiari : vnde factum est vt hunc errorem secuti plerique omnes Tharsis cũ adspiratione scribant. Græci è nostro Tar pro Audeo θαῤῥῶ fecerunt; sed dum è Tar pro Calco ταρσὸς dicitur ad plantam pedis denotandam, Tau seruarunt. Sed hæc minutiora quàm vt sint nobis curanda, lubenter omitterem; nisi graues etiam viros cernerem id genus annotationes minimè contemsisse : quibus si licuit peruersam tueri pronuntiationem, fas nobis sit ipsam vindicare veritatem. Stephanus olim Terson dici solere scribit, atque à τερσανθῆναι, quod ἀναξηρανθῆναι interpretatur, nomẽ habuisse; eo quòd Taurus, cui adiacet, primùm ex aquis emerserit. Verùm quid ciuitati in plano iacenti cum Tauri verticibus, vt his exsiccatis nomen acceptum ferre debeat, cùm interim ipsa perenni flumine irrigetur? Quòd autem Tersum fortasse quisquam scripserit, nostra non interest : & idem alioqui nobis Tar & Ter significat, atque adeò hoc non minus quàm illud vsurpamus. Verùm nec de nomine, quod Moses ipse prodidit; nec de eius significatione, quę nobis est clarissima, dubitamus. Dionysius Thrax etymologiam ad Bellerophontis casum retulit, cuius Tarsus illisus ac fractus nomini dederit caussam. Alexander Polyhistor Pegasum hîc cecidisse cum Bellerophonte, ac plantam pedis, quæ Tarsos vocatur, sibi fregisse dicit. Tarsus enim inter alia plantam pedis notat, à nostro Tart, quod est calcat. Alij aiunt fructus hîc primùm exsiccari cœpisse, atque ita ad vsum reponi. Nos hæc omnia vti friuola & fabulosa reiicientes, ab ipso conditore secundo Ionis filio nomen ducimus. Græci, in quibus Strabo, Tarsum Argiuorum coloniam esse scribunt, in eo perinde atque ceteris errantes; quibus asserunt ex Peloponeso in Asiam primam atque antiquissimam gentium commigrationem contigisse, cùm nos contrà rem habere demonstremus. Ex eo tamen quod de Argiuis dicunt in eam adducor opinionem, Argiuos à Tarso in Peloponeso fratris regione conditos olim fuisse, & quò boni & innoxij vicini essent, nomen accepisse, quo eius perpetuò monerentur, ne quid mali contra quempiam committerent. Arg enim idem est quod malitiosum & fraudulentum, ceu Ar-gort diceretur; quod est bonum remoror & impedio: & inde per apocopen Arg. Hoi verò caueo significat; vnde Arg-hoit idem est quod caue ne quid malitiosi vel tu committas, vel alius tibi struat. Argos autem Hippicum dicebant ab equorum præstantium copia, quos Tarses fratrem imitatus videtur primus eò intulisse. Sed de Argo & eius etymologia latiùs fortasse pòst fuerit differendum, propter variam eius apud Græcos notationem. Est & aliud opidum in Bithynia Tarsi nomine, vt Demosthenes in Bithynicorum altero tradit. Quadratus tertio libro Parthicorum vicum Tarsam commemorat in Euphratis ripa situm, quæ loca à Tarsensibus condita arbitror. Herodotus Cilices omnes à Cilice Phœnice Agenoris filio genus duxisse scribit. In Hieroglyphicis docui Nochum Agenorem à Phœnicibus vocari, & Iapetum eius filium Cadmum : cuius cùm Ion filius sit, & Tarses nepos; dicendum fuisset Ciliciam ab Agenoris pronepote conditam fuisse, si verum quidem est, vt est verissimum, Ciliciam à Tarse primùm occupatam fuisse. Cur autem Tarses Cilix sit vocatus, & ab eo tota regio Cilicia; breuiter nunc exponendum videtur. Kil vocali longa, siue Kiel diphthongo pronuntiatum, nobis ipsum infimũ nauis fundamentum significat; quod naui hoc ipsum est quod homini & ceteris animalibus spina dorsi : Hecht autem idem est quod connecto atque firmiter coniungo; vnde Kil-hecht is dicitur qui nauium spinam coniungit atque firmat; qua in re primarium est nauium robur. Nunc vt è Recht nostro fit Rex Latinorum, & è Merct Merx, & è Fecht Fex; ita è Kilhecht Kilex, reiecta media adspiratione mollioris compositionis gratia: & hinc, e in i mutata, Kilix. Nihil igitur aliud Cilix est quàm nauium fabricator, siue naupegus. Cedo nunc an non aptissimum hoc sit cognomẽ ei qui audax maris calcator à patre fuerat nuncupatus? Quàm verò sui similes habuerit posteros, omnium historiographorum testificatione constat; quos si consulas, cognosces nullam vllis seculis gentem à re nauali magis instructã fuisse. Tanto enim maris studio tenebantur, vt pòst honesto mercatu relicto, piratæ euaserint omniũ qui vmquã fuerũt nobilissimi: quod vt infinitis veterum scriptorũ locis declarare possim, vno tamen contentus insigni ero, quem è Plutarcho petam verbis Latinis Xylandri ad hũc modum in vita Pompeij loquente: Prædonum, inquit, maritimorum manus primùm à principio temerario & occulto exorta è Cilicia eruperat: pòst Mithridati in bello contra Romanos operam na-

Tarsus [..]s vnde nomen acc[epe]rit.

Argiuorum conditor & etymon.

Arg.

Hoi.

Argos Hippicum cur dictum.

Tarsus altera in Bithynia.

Tarsa in Euphratis ripa.

Cilicia primùm à Tarse occupata.

Kil.

Hecht.

Cilix cognomen cur Tarsi tributum.

Cilices piratæ nobilissimi.

 uando

uando maiora animo facinora agitare cœperat: inde Romanis ciuilibus in bellis ad ipsas vrbis portas inter se decertantibus, mare præsidio omni nudatum, occasionem iis ita vires suas augendi potentiæque proferendæ præbuit; vt non iam nauigantes solùm infestarent; sed insulas porrò & vrbes maritimas exscinderent: Iam & opibus potentes & genere nobiles & prudentia præstantes socios se piratarum latrociniis, tamquam rei gloriosæ, adiunxerant. Itaque passim naualia erant piratarum, & speculæ maris munitæ, classésque occurrebant non classiariorum tantùm fortitudine peritiáue gubernatorum aut velocitate & agilitate nauium ad institutum suum præclarè instructæ; sed & inuidiosa in eo apparatu superbia plus quàm terror ipse molestiæ adferebat; quippe aureis malis, purpureis velis, argentóque inclusis remis vtebantur, quasi luxuriantes & ostentantes sese maleficiis. Tum omnibus in littoribus fistulæ, cantilenæ, crapulæ, principum personarum rapinæ, & captiuarum vrbium redemtiones, Romani erant imperij opprobrium. Naues illorum plures quàm mille fuerunt captæ; vrbes supra quadringentas, delubra etiam ad id vsque tempus sacrosancta & intacta exciderunt, Clarium, Didymæum, Samothracium, Proserpinæ quod est Hermione, & Æsculapij apud Epidaurum, Isthmicum, Tænarium, Neptuni in Calauria, Apollinis vnum Actij, alterum Leucade, Iunonis in Samo, Argis & Lucania; in Olympo etiam peregrina quædam sacra ritúsque arcanos peregerunt, ex quibus adhuc Mithri sacrum permanet priùs ab eis demonstratum: Romanis verò plurimum per libidinem insultauerunt; ac præterea digressi à mari prædationibus eorum itinera infestauerunt, marique propinquas villas exciderunt. Duos quoque aliquando prætores rapuerunt, Sextilium & Bellinum; & prætextatoséos vnà cum ministris abduxerunt. Ceperunt & Antonij triumphalis viri filiam rus euntem, eaque magna redemta est pecunia. Summæ autem fuit quod referam petulantiæ: Si quis ab ipsis captus Romanum sese esse vociferaretur, nomenque ederet; perterritos se sibique metuere simulantes femora percutiebant sua, supplicésque ei facti veniam flagitabant, & qui ita humiliter deprecari eos videret, seriò agere putabat: Interim alij calceos ei subligabant, alij toga amiciebant, vti ne in posterum iterum Romanus esse ignoraretur: Postquam ludibrio hominis tandem saturati essent, medium in mare scalam protendentes abire iam tum ac valere iusserunt; & si quis descendere nollet, vi impulsum merserunt. Ceterùm ea piratarum classis vniuersum propè mediterraneum mare obtinebat, omnésque eò mercatores arcebantur. Quapropter annonæ caritate pressi, maiorésque in posterum metuentes difficultates Romani, Pompeium ad liberandum piratis mare emittendum cogitauerunt. Hæc Plutarchus, apud quem plurimis locis reperias Cilices de nauigandi peritia celebrari. Quoniam verò piraticam & mercenariam militiam ferè semper exercebant, & toti cuiuis lucro quauis ratione quærendo perpetuò inhiabant, mores ipsorum in prouerbium abiuerunt ad crudelitatem & imposturam denotandam. Dicitur enim, *Cilix haud facilè verum dicit:* tum & *Ciliciȷ imperatores,* & *Ciliciȷ sermones,* & *Cilicium exitium,* in adagiis habentur. Hinc eleganter Cilicis nomen interpretari queas, Kil—licht/ id est, nauem leuo siue exonero; eo quòd aliorum naues mercibus spoliarent. Verùm absit vt de Tarse primo Cilice sic cogitemus, quem Ogenia probitate præditum fuisse nihil censeo ambigendum; tametsi ipsius posteri paulatim, vt fit, à mercatu & quæstu honesto ad turpe & infame lucrum sint prolapsi. Nec Tarso ciuitati priscæ laudis vestigia multis pòst seculis defuerunt, è quibus facillimè colligas qualia prima fuerint gentis instituta. Strabo enim in hac vrbe philosophiam & omnia vniuersi disciplinarum orbis studia ita floruisse scribit, vt Athenas, Alexandriam, & si quæ alia sunt loca liberalium artium exercitatione nobilitata, longè superauerit. In qua & illud fuit singulare & præcipuum, quòd licet in aliis ferè vrbibus litterario ludo celebratis non tam ipsi indigenæ quàm exteri excelluerint; hìc tamen contrà euenerit, vt ipsi ciues euaserint præstantissimi: inter quos cum alij, tum posterioribus etiam ætatibus floruerunt Antipater, Archedemus, Nestor, duo Athenodori; quorum qui Cordylion dictus est, cum M. Catone vixit, & ad mortem vsque suam apud ipsum permansit; alter verò Sandonis filius, quem à vico quodam Cananitam vocarunt, Cæsaris præceptor fuit, maximo apud eum habitus in honore: à quo domum reuersus, patriam à Boëtho malo poëta, & peiore ciue, pessimè tractatam liberauit. Hi omnes Stoici fuerunt, præter Nestorem Academi-

Ciliců in Romanos insignis cótumelia.

Tarsi omniů disciplinarů genera floruerunt.

Athenodorus Cananita præceptor Cæsaris.

cademicum; qui Marcellum Octauiæ sororis Cæsaris filium docuit: qui deinde post Athenodorum ciuitati suæ præfuit. Fuit & Plutiades & Diogenes non philosophus tantùm, sed Tragœdiæ etiam scriptor: Inter Grammaticos Artemidorus & Diodorus nobilissimi habentur. Celebratur Dionysides vti optimus in tragœdiis componendis poëta. Præter hos, infinitos alios fuisse Tarsenses cum alibi, tum maximè Romæ ab eruditione nobiles Strabo testatur. Quid quòd Chrysippus etiam Cilix fuit, patre natus Tarsensi? Iam & Philemon Comicus, & Aratus qui cælum nobis carmine depinxit, Cilices fuerunt. Nec omittendus Athenæus philosophus, qui Romæ floruit, ruina domus tandem oppressus & exstinctus: cui accedit æqualis ætate Xenarchus, qui Athenis & Romæ docuit, & inter alios Strabonem discipulum habuit virum de omni historia quamoptimè meritum: Hi quamuis Tarsenses non essent, Cilices tamen fuerunt. Verùm horum omnium splendorem D. Paullus gentium lumen longissimè vicit, qui Euangelicæ veritatis doctor philosophos confessus est illos quidem Dei notitiam ex operibus ipsius sibi comparasse, at quem nouissent non vt Deum honorasse, & ea de caussa nihilo plus salutis quàm si nihil didicissent, animis suis attulisse. Meritò Tarses primus gentis conditor & Eponymus hoc suo ciue potest gloriari; quippe per quem omnes Ionis posteri cælestem philosophiam acceperunt; nec hi soli, sed omnes etiam pariter Christiani. Diuinitùs profectò contigisse mihi videtur, vt Ianigenarum doctor in ea ciuitate nasceretur quam Iani nepos condidisset, & de nomine suo nuncupasset. Quamuis igitur Cilices malè de maritimis latrociniis audiuerint, videmus tamen clarissimas virtutum faces è Tarso toti orbi affulsisse, & inter has vnam quæ splendidissimo suo fulgore omnem idolomaniæ & veteris ignorantiæ caliginem & discussit, & dum vlli erunt mortales, numquam discutere cessabit. Tarsum mediam secat Cydnus fluuius frigidissimus & rapidissimus, hominibus iuxtà ac iumentis salutaris; qua de re nomen datum videtur, cùm Cud-nut nihil aliud significet quàm id quod gregibus vtile est, vt quiuis nostratium intelligit. Is in stagnum influit nomine Rhegma, in quo naualia quondam fuerunt Tarsensium. Ret-gemac nobis significat commoditatem cuiuscuis rei apparandæ & perficiendæ, quo fit, vt à nauium compingendarum & interpolandarum commoditate stagnum hoc Cydnum recipiens & in mare exonerans vocaretur. Sunt tamen pòst Sida quoque Pamphyliæ vrbe ad naues fabricandas Cilices vsi; quas tot sibi compararunt, vt Pompeius mille trecentas exusserit, præter eas quas P. Seruilius Isauricus ipsis ademit. Vt autem piraticam exercerēt, in caussa fuit cùm illud quod Plutarchus exposuit, tum etiam opportunitas mancipia è Syria capiendi, & ea in Delo Romanis, qui iam ditati excisa Carthagine & Corintho plurimis vtebantur, vendendi. Tanta enim Deli tum temporis emptorum erat frequentia, vt vulgò diceretur: Mercator nauiga, expone, omnia vendita sunt. Accessit his commoditatibus Syriæ regum ignauia, quos Diodorus Tryphon è Coracesio Ciliciæ castello in rupe præcipiti munito miris modis vexabat, donec tandē ab Antiocho Demetrij filio obsessus sibi mortē consciuit. Materia itē Cilices plurima abundabant, cùm Amanus præter alias arbores magnam quoque cedrorum copiam ferret. Tantam eorum olim potentiam fuisse Solinus prodidit, vt Lydis, Medis, Armeniis, Pamphyliis, Cappadocibus imperarent, & littora omnia ad Pelusium vsque obtinerent. Tarses partem regionis fratri suo Cetino concessit, quæ Cetis inde nominatur. Ab hac distinxit Ptolemæus Citidem: Nos ad eundem vtramque regionem referimus conditorem, & discrimen in vocali vna non magni facimus, eo quòd in vetustis & originis Græcis hominibus ignotæ vocabulis facilis esse soleat eiusmodi variatio. Est in Cypro quoque Cetium, quod alij Citium proferunt, alij Cittium, dum Zenonem Stoicorum principem Cittiensem dicunt. Exemplar Strabonis, quo ego vtor, ὑψιλὸν habet. Is qui Ptolemæo in Germania anno quinquagesimo secundo post millesimum quingentesimum excuso annotationes addidit, scribit Straboni hoc Cypri opidū Cetium vocari. Homerus Cetæos populos commemorat Eurypyli, qui Telephi fuit filius, socios. Strabo qui nam hi sint Cetæi à poëta dicti, se fatetur ignorare, quamuis in agro Elaitico riuum esse dicat qui in alios priùs fluuios, deinde in Caicum incidat. Suspicatur itaque Eurypylum locis Caico vicinis imperasse, & sub eo magnam Cilicum partem fuisse. Cùm ergo per ἦτα apud poëtam scribatur, & geographus hinc colligat Cilicum regem fuisse, nos hanc

Nestor Marcellum Octauiæ filiū docuit.

D. Paullus Tarsensis.

Cydnus Tarsi fluuius nomenclaturam vnde acceperit.

Rhegma stagnū Tarsensiū vnde nomen habeat.

Deli mercatus celebritas.

Cilicum potentia.

Cetis regio à Cetino Tarsis fratre nomen habet.

Cetium Cypri regio.

ſcripturam in Cypri quoque opido tenebimus; eo quòd clarè cernamus ad eundem conditorem Cetæos Ciliciæ, & Cetæos Cypri pertinere; Cilices item quoſdam ad Troiam habitaſſe, & illic Thebas condidiſſe; qua de re intelligitur è Cilicia illuc quondam commigraſſe. Liquet itaque Cetim Cetæos primos in continenti Aſia condidiſſe, atque inde in Cyprum oppoſitam inſulam colonos deduxiſſe, in qua Cetium opidum in ea eſt parte quæ Tripolim oppoſitam ſpectat. Ariſtarchus Moſaicæ hiſtoriæ & ipſius veritatis ignarus, Cetæos à Ceto nomen accepiſſe ſcripſit, immanem belluam marinam, quam Græcis ſignificat, hoc nomine intelligẽs; qua in re toto Oceano & mari mediterraneo aberrat. Equidem maiorem in modum gaudeo, & ſingulari voluptate perfruor, dum veterum Græcorum diligentiam videns quamplurima è ſacris litteris addiſco, ad quę ipſi ſcriptorum ſermonis ſui defectu numquam adſpirare potuerunt. Fuerunt qui, dum non viderent quam gentem Cetæorum nomine accipere oporteret, apud Homerum χήτειοι legerent, quaſi carentes dicerent. Quid multis? alij aliud ſomniarũt. Equidem nihil dubito quin Cetæi genus referant ad Moſaicum Cetim Ionis filium Elyſſi fratrem. Ac non hoc tantùm è diuino noſtro hiſtoriographo apertum fit, quinam ſint Cetæi è Cilicia ad Pergamenum agrum profecti, cuius nauale Elæa erat, vnde ſinui Elæatico nomen; ſed hoc etiam explicari poteſt, qui fuerint Alyzones à poëta commemorati, & à nemine hactenus ſatis cogniti. Quis enim non videat Elæam & Elidem eiuſdem conditoris nomen referre; atque inde è cognatione colligi, Tarſes Cetimi & Eli poſteros non in Cilicia tantùm ad Amanum, ſed in Cilicia etiam Troiana ſiue Elæatica ad Caici ripas vicinos permiſtosq́ inter ſe habitaſſe? Quò autem id magis credas, Ptolemæum conſulas; qui te docebit in Cypro quoque non procul à Cetio non obſcuram fuiſſe ciuitatem nomine Elæam, quam extremam vocauit; quòd in vltima Cypri parte è regione Laodiceæ iaceret. Sicut igitur ad Caicum Elæatici & Cetæi, ita & in Cypro Cetæi & Elæatici vicini reperiuntur. Nec defuit in Cypro Elyſſi poſteritas, cùm clarum filij ipſius in flumine Lyco extet monumentum. De Cilicibus autem Troianis Homerus loquitur:

Cilicia Troiana. *Elæa ad Caicum.* *Elæa Cypri.*

Ἠετίων ὃς ἔναιεν ὑποπλάκῳ ὑλήεσσῃ,
Θήβῃ ὑποπλακίῃ, Κιλίκεσσ' ἄνδρεσσιν ἀνάσσων.
Eetion ſiluis habitabat Hypoplacon hirtam,
Rector Hypoplaciæ Thebæ Cilicumq́ virorum.

Thebe ab Achille euerſa.

Hæc Thebe in agro fuit Adramynteno, quã Achilles euertit, vt alibi narrat Homerus,

Λύρνησσον διαπορθήσας καὶ τείχεα Θήβης.
Lyrneſſum euertens, euertens mœnia Thebes.

Cùm Telephus & eius filius Eurypylus circa Caicum imperârit, & in illis locis Cetæos Eurypyli ſocios Homerus celebrarit, & alibi Cilices in eadem ora poſuerit; dicemus vel eoſdem Cetæos & Cilices eſſe, vti Cetæi partem faciunt Ciliciæ ad Amanum, vel Cetæos & Cilices cognatos ad Caicum olim colonias deduxiſſe. Ex his modò de Alyzonibus hanc facio coniecturam, vt rear eos ab Elyſſo & genus & nomen duxiſſe. Nec mirari debemus ſi per Alpha Homerus primam ſyllabam ſcripſerit, quando & ipſe Moſes Aleph in principio eius ponat. Dixi 𝔈𝔩-𝔩𝔲𝔰𝔱 nobilem voluptatem denotare; quod ſi in 𝔄𝔩-𝔩𝔲𝔰𝔱 mutes, idem dixeris ac ſi dicas, Quicquid eſt, voluptas eſt; cùm 𝔄𝔩 idem nobis ſit quod omne. Sed quid his immoror minutiis? Si ex Elyſſus Vlyſſes & Olyſſes fieri videmus, quid miri ſi apud Poëtã Alyzon inueniatur, loco duplicis Sigma collocato Zeta? Habitarunt autem Alyzones in monte Olyza, cui nomen etiam eſt ab Olyſſe. Cùm igitur hic ſit in Galatia, præter alios amnes Hallyn emittens & Parthenium flumina notiſſima, bene poëta procul eos aduenisse dixit. Alyba verò ex Alba factum eſt; quod nomen opido in monte ſito conuenit, eo quòd 𝔄𝔩𝔟𝔢𝔫 montes nobis dicantur. Id cernas in Alba non procul à Roma, in Alba Hiſpaniæ, in Albania regione, de qua antea. Crediderim itaque in Olyſſa quoque monte Albam fuiſſe quam Vlyſſis filij habitarint, Alyſſones ea de cauſſa vocati, ceu 𝔈𝔩-𝔩𝔲𝔰𝔱-𝔰𝔬𝔥𝔫 dicerentur. Mirum eſt quàm veteres ſeſe in Alyzonibus & Alyba torſerint; quorum controuerſiam qui volet videre, Strabonem adeat. Nos Moſaicam veritatem cum Homero conferentes, non videmur procul ab Alyzonibus aberraſſe, nominum ductu veluti Mercuriali manu vſi. At mons Olyſſas à Ptolemæo nominatus, à Strabone vocatur Olgaſys, quem dicit altiſſimum & aditu difficilli-

Alyzones qui & vnde genus nomeq́ ducant. *𝔄𝔩.* *Alyba.* *Olgaſys mõs.*

difficillimum. Eius partem vocat Sandaracurgium, aiens montem propter metallorum effossionem totum concauum esse. Alij Gigantem vocarunt, quia nimirum manus suas longissimè extendat, quod Gigantis nomine signari in Gigantomachia tradidi. Plurima in eo Paphlagonum fana visebantur, vt olim in excelsis ferè immolare consueuerunt. Hîc itaque Alybam siue Albam olim fuisse credo ab Elyssi filiis siue nepotibus habitatam, & toti monti nomen datum Olyssæ. Et hæc quidem propter Cetæorum & Alyzonum & Cilicum cognationem. Sed quia Theben à Cilicibus conditam habitatamque fuisse poëta indicauit, dicamus obiter quid voce hac, aliquot diuersarum regionum opidis communi, denotetur. Thebarum enim in Ægypto, Thebarum in Græcia, huius item Thebes vetustas satis declarat, vocabulum esse de prisco sermone interpretandum; quod in aliis vrbibus plurium numero, in Elæatica singulari effertur ab Homero. Nulla res est tam exigua aggredienda, vt non opus sit Deum omnium rerum caput inuocare; quod si verum est, quanto magis in vrbibus condendis & consecrandis? Non mirum igitur si cui placuerit vrbem eo nomine vocare, quo quiuis moneretur Altissimum caput orari oportere. Het—het—be nobis significat ipsum caput ora, quod contrahimus consueto nobis more in Thebe/ reiecto Tau è medio; vt ex Het-mel facimus Hemel/ ex Het-lem Hellem; quorum prius cælum significat, quia caput summum reuelet; posterius galeam, quòd ea caput celet ac defendat. Quoniam autem clarissima hæc nobis est significatio, & nomen Thebes antiquissimum; facilè cernis quo is sermone in sacris vsus sit qui Theben indigitauit. Quid? an non Troia ipsa nostras habet vocabulum? Trui enim, vnde Troia, suem significat, vt alibi declaraui; quòd animal immolabatur ad impetrandam omnium rerum fecunditatem, quæ est in hoc animali singularis. Troiæ autem arx Pergamus dicebatur, quo nomine & opidum ad Caicum fuit nuncupatum. Eustathius testis est ipsam arcem Troiæ sic nominari, tametsi non rarò pars pro toto ponatur. Illud mireris quòd dicat, quàuis arcem in edito loco positā Pergamum posse nominari. Mihi sanè mirum videtur vnde id didicerit, cùm huius dicti veritas è solo nostro sermone queat declarari. Berg siue Perg apud nos idem est quod abscondo & tueor; quod quia loca alta maximè præstant, Bergo pro monte ponitur, & hinc Berghem domus est in monte collocata: vnde Pergamus arx Troiæ dicta, quòd loco edito sita esset. Hinc & Pergæ Pamphyliæ opidum in monte situm, & Bergomum in Italia, & Pergamum ad Caicum, quod & ipsum arcem in edito monte sitam habebat, qui in acutum apicem teste Strabone desinebat. Nobis siluæ etiam Bergen vocantur, eo quòd & his homines sese aduersus hostium insultus tueantur. Hinc Berghem apud Antuerpiam. Iam & tutas nauium stationes Bergen nominamus, vnde opida quatuor non procul ab Antuerpia Berghen dicuntur quibusdam vocis distincta appendicibus. Quamuis verò hæc crebriùs à me dicta sint, non putaui tamen nobis ab Elæatico agro discedendum esse; nisi Pergami etymologia Thebes olim vicinæ, nomen nostrati deberi sermoni verisimile reddidisset, ac simul confirmasset primum arcis Troianæ conditorem, quisquis fuerit, nostrati lingua vsum esse: vnde liquere potest, omnes Iapeti posteros, qui Babylonicæ quidem turri struendæ non interfuerunt, purum putum nostratem sermonē habuisse, atque idcirco eum vleriùs ad ipsum Adamum pertinere. Porrò quia occasione Tarsis Cetini feci mentionē, non abs re fuerit huius quoque nomen declarare. Cogor toties monere vt ferè pudeat, nostratibus familiare esse vt vocabula concidant, vti ex Elysso Cel/ vnde Elis, & Lus/ vnde Lusus, fieri dixi. Eodem modo è Caicthem Cethem per syncopen fecerunt: Caicthem verò nihil aliud significat, quàm si Latinè dicas Muniens siue secludens amœnum caput, in ea loquendi consuetudine qua caput vocamus quamuis terræ oram nauibus appellendis, onerandis & exonerandis accommodatam; quam nostram phrasim Hispani & Itali à Gotis, qui nostra lingua vtebantur, retinuerunt, Capo promontorium vocantes. Caiet/ siue scriptura castigata Gaiet/ amœnum caput significat, vt aliàs declaraui; Caicthem igitur, vnde Ceteim siue Cetim apud Mosem, is dicitur, qui amœnas terræ oras in altū mare protensas munit. Vides itaque nomine hoc admonitionem qua Iōn filios suos docebat non satis esse maria audacter transire, nisi & capita quædam muniantur, vt & naues & merces in tuta queant esse statione & custodia. Integritas huius nominis belle seruata est in Caieta Italiæ, qua vix vllum amœnius promontorium cernas; adeò vt aptissimè in

Sandaracurgium. *Gigas mons.* *Thebe vocis etymon.* *Hemel.* *Hellem.* *Troia nomenclatura.* *Pergami nominis ratio.* *Bergen.* *Cetini notatio.* *Capo.* *Caieta.*

ipſum quadret nomen. An verò Ceteimus Caietam an Cimmerij condiderint, parum curo; quando quidem video multis locis Iapeti poſteros permiſtos habitaſſe, vt ex iis quæ modò dixi quiuis perſpicit: ac cæteroqui ipſe loci ſitus nomen hoc meretur, à quocumque tandem impoſitum ſit. Sed ſatis modò diu de Ceteimo verba feci, redeat Tarſes primus Cilicum conditor, quem ſiue Tarſen ſiue Tarſum nomines, ſúſque déque fero, modò vera nominis ratio de ſermone noſtro petatur; in quo Tar-fees quidem audacem & diuturnum maris ſignificat calcatorem: Cilir verò nauium compactorem. Quia igitur naues priùs compingendæ quàm mare calcandum, Ciliciam totam vocauit regionem, Tarſi nomen vni [illegible] dedit ciuitati. Ciliciæ autem in Syriam exitus Iſſus vocatur à noſtro vitſi/ quod ſignificat egredior. Si enim, ſiue Ti/ idem eſt quod eo: vnde Tit vocabulum circulare pro tempore ſemper eunte habemus. Vit autem per diphthongum eam quæ eſt in Harpuia pronuntiatum, idem eſt quod Extra: Hinc Vitalus cum diphthongo eadem hominem ſignificat externæ linguæ, vnde pòſt Italus dictum eſt. Oenotriam enim ſiue Auſoniam Italiam vocarunt Cimmerij, cùm viderent eam externa lingua, ſiue alia ab ea qua Ianus vſus fuiſſet, vtentem. Vitſi igitur, & more Allemanico ſiue Sueuico Viſſi/ idem eſt quod egreſſus. Vnde diphthongo in I commutata fit Iſſi, & inde Iſſus. Hinc apud Francos Romaniſantes dicitur *Iſſue* pro exitu, & *l'huis* porta, & inde *Huiſſier* portarius. Hoc annotare placuit, tum vt nobiliſſimo ſinui & ciuitati ad exitum Ciliciæ collocatæ nominis ratio conſtaret, tum vt veteris linguæ veſtigia cernerentur; qua, vt olim Cilices, ita pòſt Franci in Germania vſi fuerunt.

Iſſus Ciliciæ in Syriã exitus vnde nomẽ acceperit.
Si.
Ti.
Tit.
Vit.
Italiæ etymõ.
Iſſue.
L'huis.
Huiſſier.

Quæcumque enim vocabula hodiernus Gallorum ſermo à Latinis non accepit, ea retinet è priſca vel Gallorum vel Francorum lingua; quę qualis fuerit, in Gallicis & Francicis meis oſtendi. Iſſica ora nobiliſſima facta eſt ab inſigni Alexandri Magni contra Perſas victoria; nec minùs apud eruditos totus ille Amani & Tauri tractus celebratur de Ciceronis præfectura, qui ſe iactat à militibus ibi Imperatorem fuiſſe celebratum. Amani nomẽ in Arcadiis fortaſſis explicabo, loco nimirum opportuniore. Nunc è Cilicia oram ſoluamus, vt ſecundis ventis in Hiſpaniam nauigemus. An Tarſes & Elyſſus ſimul in Hiſpaniam appulerint, vti antè dixi, an verò poſt fratrem, non magni refert nouiſſe: equidem in veteri perſto ſententia, eo quòd non videam cur non potius ſimul quàm ſeparati dicantur profecti fuiſſe. Credo enim Nochum illis imperaſſe vt coniunctis viribus & nauibus littora circumirent, ſecundum eam rationem quam Homerus attigit, σύν τε δύ᾽ ἐρχομένω, quò videlicet alter alteri, ſi qua in re opus eſſet, ſuppetias ferret, quia variæ nauigantibus occurrunt neceſſitates. Elyſſus ergo fratri ſuo minori locum aſſignauit optimum, commodiſſimum, omniumque rerum humanis vſibus neceſſariarũ copiam largo cornu effuſurum ad ipſum fretum maris mediterranei, quo Africa ab Europa in occidentali plaga ſeparatur. Totam enim regionem quæ mari interno & Oceano & Bæti flumini adiacet, Tarſes de nomine ſuo Tarteſſum nuncupauit, adiecto articulo noſtrati in medio, quo nomen à Tarſo Ciliciæ diſtingueretur. Nihilo tamen minùs ab Aſiaticis & Syris Tarſes nominabatur, tum quia articuli vſum ignorabant, tum quia Tarſes vocabulum à Tarſo vicina notius vſitatiúſque haberent. Et fieri poteſt vt tota regio primùm Tarſes fuerit nuncupata, & inde opidum Tarteſſus articulo ad diſtinctionem adiecto; quod mihi quidem magis arridet, tametſi Græci id ignorarint. Nam in ſacris litteris, vt mox latiùs docebo, totam regionem regnum Tarſis nominari videmus. Græci Tarteſſum tum flumen ipſum Bætim nuncupatum, tum vrbem Tarteſſum vocarunt. Sic Steſichorus, quem Strabo teſtem laudat, de armento Geryonis cecinit:

Tarſes quæ loca in Hiſpania tenuerit.
Tarteſſus regio & vrbs in Hiſpania.

Διότι γεννηθείη σχεδὸν ἀντιπέρας κλεινᾶς ἐρυθίας,
Ταρτησσοῦ ποταμοῦ παρὰ πηγὰς ἀπειρέσιας
Ἀργυρορίζους
ἐν κευθμώνων πέτραις.

Quoniam genitum ſit è regione non procul iacentis illuſtris Erythiæ, iuxta fontes infinitos Tarteſſi fluminis, qui argenteas radices habent in antrorum rupibus. Opidum inter duo Bætis oſtia quondam habitatum, & ei Tarteſſi fuiſſe nomen Strabo aſſerit: Eratoſthenes regionem Calpæ vicinam Tarteſſiam vocari ſcribit, & Erythiam iuxtà eſſe inſulam eximiæ felicitatis. Geographus credit Tartarum à Tarteſſo nomen habere,

Tarteſſia.

habere, quod nos minimè ipsi assentimur, vti de vtriusq. vocis interpretatione iam iam liquebit. Tar-sees & Tartessees idem nobis significat; illud quidem calcatorem maris, hoc calcatoré ipsius maris notat, adiecto articulo nostrati Tes. quod discrimé quantulú sit, quamq. parú faciat ad significationis & cópositionis diuersitaté; cuiuis fuerit manifestú, si vocabulú Græcum faciat eiusdé notationis. Tarsees enim θαλασσοπατητικὸς erit; *Tartari notatio.* Tar-tessees verò πατῶν τὴν θάλασσαν. Porrò Tartarú locus inferorú dicitur ea de caussa, quòd circa terræ infima esse dicatur, quàm longissimè dissitus ab omni motione. Cùm enim terra simpliciter Art vocetur, eo quòd tarditate sua in medio deuinciatur, rectè *Art.* infernus, qui terræ medium occupat, eo dicetur nomine quod geminæ tarditatis habet notationem. Cùm igitur Tar ipsi stat; quod est celere, contrarium sit, vti dixi; *Tar. Stat.* Tartar bis fuerit contrarium, & Latinè Tardum tardum redderetur. Verùm nobis copiosa geminæ tarditatis ratio est; vna, quòd infernus, vti dixi, in tardissimo elemento tardissimus sit, vti centro immobili proximus; altera, quòd mors omnia conculcet; tertia, quòd eos quos mors conculcauit, perpetuò in inferno demoretur; quartò, infernus solos tardos & iam mortuos conculcet, à cuius calcibus solus Christus potest liberare, nos vnà secum, excussa omni tarditate peccatorum, in cælos attollens, & Patri suo sistens. Tarditas ergo omnis nobis fugienda: & quia terra tarditatem colligat, terrena *Terra quòd tarditatem colligat, terrena omnia sunt relinquenda.* omnia relinquenda, ne nos ad vitam æternam euntes demoretur. *Primus homo*, inquit Tarsensis noster, *de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis.* Relicto igitur terreno homine, vt tardo; cælesti homini, qui est Christus, nos vniamus necesse est, si à Tartaro liberari velimus, vt toto corde velle debemus. Serpens homini inuidens, calcaneo ipsius insidiatur; id est ipsius terræ quæ Ates inuidiæ veluti agger quidam obiicitur. Pars enim hominis terræ, tarditatis matri, proxima tarditatem mentis nostræ cacodæmoni expositam denotat, quæ fecit vt Eua Deo non credens lethali draconis veneno periret, ac Tartaro ipsi obligaretur; in quo perpetuò mansisset, nisi secundus homo, qui cælestis est, eam morte sua redemisset. Sic iniquitas calcanei dicitur peccatum, quia omne peccatum ex parte hominis terrena nascitur, vti ex D. Paulli Tarsensis comparatione clarum. Eodem modo Virgilius omnem vitæ motionem cælo tribuit, & contrà terræ adscribit omnem tarditatem, dum sic canit:

Igneus est ollis vigor, & cælestis origò
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq. hebetant artus, moribundaq. membra:
Hinc metuunt cupiúntque, dolent gaudéntque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco.

Tarditatis ergo huius terrenæ, è qua Chauæ incredulitas & diffidentia nata est, & omnis cæcitas à Virgilio depicta, symbolum calcaneus est, tum quia terræ proximus, tum *Calcaneus terrenæ tarditatis symbolum.* quia est pars pedis postica, & idcirco ab oculis, quibus videmus, auersa. Græci Tarsi nomine plantam intelligunt, quæ & ipsa terrenæ tarditati proxima, & ideò à Tart nomen, *Tarsos planta.* vti modò dixi, adepta. Videmus itaque quàm elegans sit sacrarum litterarum locutio, dum Deus serpenti dicit, *Tu insidiaberis calcaneo eius*; vtpote qua tantum conditur mysteriorum. Tarditas ergo nostra nos ad Tartarum detrahit, haud secùs ac calcaneus terram petit. Eodem Christus respexit dum dixit, *O stulti & tardi corde ad credendum!* Vide nunc quàm Tartarum insignem habeat nobis significationé, eodem modo compositum vocabulum quo nomen Arar ad amnem tardissimum denotandum; cuius frustra ex alia lingua ratio quæratur. Quo si Tartarum velimus effugere, tarditatem *Tarditas fugienda.* omnem excutiamus; & verum Mercurium tam nobis propitium reddamus, vt talaria calcaneis nostris adfigat, quibus sublati à terra & Tartaro eius meditullio, in cęlum euolemus. Ex his manifestum fit, Tartarum non à Tartesso, sed ex eodem tamen fonte duxisse nomen; licet alia de caussa, atq. ea quam Strabo suspicatur. Gratias tamen illi habeant lectores, quòd mihi vocis huius interpretádæ & eximij symboli explicandi dederit occasionem, & Deum orent, ne ad Tartarú nostra tarditate deprimamur. Quòd *Tartarus cur circa terra centrú esse dicatur.* autem Tartarum circa terræ centrum esse dicam, & ideò nihil vel profundius eo vel tardius inueniri, id satis indicauit Homerus poëta hyperbole rem augens:

Η' μὲν ἑλὼν ῥίψω ἐς τάρταρον ἠερόεντα,
Τῆλε μάλ' ἧχι βάθυσον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον,

Ἔνθα

Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδός,
Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδου, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. id est,
Aut ipsum arreptum dimittam ad Tartarum atrum,
Hinc procul est vbi sub terra decliue barathrum,
AEre pauimentum stratum est, est ferrea porta,
Inferno inferius quantum terra est ab Olympo.

Virgilius sic est imitatus:

——Tum Tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub vmbras
Quantus ad ætherium cæli suspectus Olympum.

His mox succinit:

Hic genus antiquum terræ Titania proles.

Vbi rursus indicauit, terrę filios terrenis perturbationibus semper depressos ac tardatos propriam esse Tartari possessionem; quod addo, vt Tartari & Terræ cognatio tum in rebus ipsis, tum nominibus magis magisque intelligatur. Suspicor sanè poëtam Mantuanum subodoratum fuisse, Terræ naturam bis in Tartaro exprimi, & nihil aliud esse quàm Terræ terram, id est, vt terra in toto vniuerso infimum est, ita Tartarum infimũ est ipsius terræ, cuius nomen à Tar etiam nostrati deriuatur. Quàm autem procliuis sit ipsius a & e permutatio, in βερέθρῳ & barathro videbis. Porrò quòd Tartarum ad occidentalem Oceanum ponant poëtæ, credidit Strabo à Tartesso Tartari nomen manasse. Dum de Elysso agerem, caussam huius rei indicaui. Quoniam enim morientibus nobis Sol æternum nobis occidat, & mox à morte ad vmbrarũ sedes ablegemur; rationi consonum est vt in occidenti & Tartarum & Elysius campus ponatur, & reliqua omnia quæ post vltimum nobis Solis occasum accidere dicuntur. Socrates cicutam iam iam bibiturus Tartarum prolixè descripsit, in tres sedes omnem mortuorum regionem partitus; Purgationis locum, Beatorũ sedes felicissimas, & Tartarum: verùm hæc parũ faciunt ad nostrum institutũ. Fortunatæ insulæ, à priscis magis decantatæ poëtis quàm aut cognitæ aut descriptæ, beatorum insulæ habitæ olim fuerunt; quas Pindarus μακάρων νάσους vocauit. è quo sequitur & Tartarũ circa hanc mundi plagam introitum in poëtarum fabulis habuisse. Siue autem Tartarus siue Tartarum, siue Tartara efferas, nihil refert; cùm terminatio nihil faciat ad etymologiam. Redeo à Tartaro ad Tartessum. Quoniam Tarsus & Tartessus eiusdem sunt & originis & significationis, & Tarsum constet à Tarse conditam esse, dicemus Tartessum ab eodem & principium culturæ, & nomen accepisse. Celebratur apud veteres Arganthonius Tartessiorum rex, cuius liberalitate & pecunia Phocenses muros vrbi suæ struxerunt, firmos illos quidem aduersus omnem arietum vim, at nihil tamen profuturos aduersus Harpagum Medorum ducem, qui Ionum vrbes expugnauit, aggere exterius mœnibus æquato. Arganthonium Herodotus scribit centum viginti annis vixisse, octoginta regnasse. Anacreon se dicit nec Amaltheæ cornu optare, neq. centum quinquaginta annis Tartessi regnum tenere. Meminit eiusdem Lucianus, eos enumerans quorum longa ætas digna visa est admiratione. Pomponius Mela in sinu Calpes Carteiam collocat, quam quidam putarent Tartesson fuisse; è quo & Strabone collatis coniecto duas olim vrbes Tartessi nomine dictas fuisse, & illam quam Bætis duo ostia complecterentur, & alteram eo loco vbi nunc est Tarisa. Sed nos cum Eratosthene totam regionem Bæticam Tartessiam dicemus: nec mirum est & opido cuipiam & toti regioni idem nomẽ dari, cùm id nostra quoque ætate videamus euenire cum alibi, tum in Iuliaco & Geldria: quorum nominum vtrumque commune est & regioni & ciuitati. Stephanus eius Tartessi quæ ad fretum erat, non meminit; verùm alterius dumtaxat, quæ inter Bætis ostia iacens, ab antiquo fluminis nomine Tartessus diceretur. Apud Polybium Tarseïon opidum legimus, & inde Tarseitas populum. Stephanus Tarseium ad Herculis columnas ponit, & ciues eius ætate sua Tarsenos vocatos dicit: vnde coniicio Tarseion dici cœpisse ad discrimen Tartessi eius quam Strabo & Stephanus ad Bætim collocarunt. Videmus ergo in Tarseio & Tarseitis siue Tarsenis clarissimum Tarsei monumentum; atque adeò propiùs ad veram nominis Tar-see rationem accedens quàm Tarsus. Non video itaque cur non debeam constantissimè asseuerare; regnum Tarsis in sacris litteris non

Tartarus cur ad occidentalem Oceanum à poëtis collocetur.

Mortuorum regionis distributio.

Arganthonius Tartessiorum rex.

Carteia. Tartessi nomine duæ olim vrbes appellatæ.

Tarseion.

Regnũ Tarsis in sacris lit-

non aliud esse quàm Tartessiam regionem siue Bæticam. Quanta huius quondam fuerit felicitas, latissimè Strabo declarat. Opidorum, inquit, ingens numerus: Nam ducenta esse prædicant; quorum illa celeberrima sunt quæ ad amnes ædificata sunt, aut alioquin ad æstuaria & mare, propter rerum commoditatem. Enumeratis deinde aliquot vrbibus ac Bætis nauigatione, amœnitate camporum adiacentium, diligentissima agrorum cultura, eleganti arborum per ordines dispositione descripta; subdit Geographus: Dorsa montium æqualibus inter se spatiis distantia ad flumen pertinent, alibi magis alibi minùs ad Boream vergentia, plena metallorum. Plurima autem argenti vis est in Ilipæ finibus, & circa Sisaponem tum antiquum tum nouum vocatum. Ad Cotinas nominatas æs simul & aurum generatur. Et hi quidem montes ad sinistram sunt sursum nauigantibus; ad dextram verò immensa camporum planities bene alta & fructuosa, magnis arboribus consita, nec minùs pascuis abundans. Superiores adiacent montes metallorum fodinis celebres, qui Tagum versus descendunt. Loca autem metallica aspera & tenuia sint oportet, qualia sunt Carpetaniæ, multóque magis Celtiberis finitima. Talis item Bæturia est, campos siccos habens ad Anam pertinentes. At Turdetania admirabili felicitate gaudet; ac cùm omnium rerum ferax sit, tum maximam copiam profert singulorum. Duplicatur autem hæc felicitas exportandi commoditate: Quod enim in fructibus vltra necessarios vsus superest, id nauigantium frequentia facillimè distrahitur. Post hæc Geographus æstuariorum & nauigationis facilitatem exponit, cui mox subiungit: Exportatur, inquit, è Turditania vinum, magna vis tritici, oleum; atque id non plurimum modò, sed etiam optimum. Ad hæc cera, mel, pix: Iam & coccus, & minium non inferius terra Sinopica. Nauigia ibidem fiunt è materia ex eisdem locis cæsa. Sunt ipsis & fossiles sales, & non pauci salsarum aquarum riui. Magna etiam salsamentorum copia ad obsoniorum vsum paratur, nō solùm ad interius mare; sed & in maritimis etiam locis extra Herculis columnas sitis, quæ Ponticis nihilo sunt deteriora. Solet & plurimus inde pannus portari; at nunc lanæ magis Coraxorum, quarum pulcritudo omnem superat fidem. Vnde fit, vt admissarij arietes talento veneant. Telarum item incredibilis tenuitas, quas Saltietæ conficiunt. Armentorum & gregum ingens abundantia, & magna copia omnis generis venationum: Bestiarum noxiarum raritas, exceptis lepusculis terram fodientibus, quos quidam leberides dicunt (agit de cuniculis.) Corrumpunt enim plantas & semina radices edendo; quod malum per totam ferè Iberiam & inde ad Massiliam vsque grassatur. Quid quòd & ipsas etiam insulas turbat? Qui enim Gymnesias incolunt, dicuntur quondam legatos Romam misisse terras sibi petitum; eo quòd à cuniculis, quorum multitudini resistere nequirent, expellerentur. Ad tantum certè bellum tanto opus esse remedio nonnumquam accidit: verùm id non semper euenit, sed simile quiddam habet pestilenti aëris constitutioni, quemadmodum & serpentum & murium agrestium multitudo. Quò autem intra modum eorum frequentia cohibeatur, complures repertæ sunt venandi rationes; & inter alias, feras mustelas, quas Libya educat, capistris alligatas in foramina seu cuniculos immittunt. Hæ quas capiunt, vnguibus extrahunt; quas non capiunt, prodire cogunt; quibus capiendis venatores instant. Porrò quanta rerum è Turditania copia exportetur, nauigiorum & magnitudo & numerus maximus declarat: Ingentes enim Holcades illinc Dicæarchiam & Ostiam, vbi Romanorum nauale est, appellunt; adeò vt multitudine cum Africanis certent. His Strabo piscium diuersorum copiam adiungit, quibus enumerandis supersedebo. Deinde pergit ad metalla. Cùm verò, inquit, prædicta regio tantum bonorum suppeditet, tum magis admireris metallorum fodinas. Eorum enim Hispania tota plena est, non tota autem fructibus producendis felix, qui illic desiderantur vbi metallis abundat. Rarum est enim generis vtriusque copiam habere; rarum item eandem regionem paruo loco omnis generis abundare metallis. At Turdetania & ei contigua regio nullam omnino finit eos qui laudare velint, desiderare rationē. Nam neq. aurum, neq. argentū, neq. æs, neque ferrū vsquā terrarū aut tanta copia aut tanta bonitate gigni hactenus deprehensum est. Adde, quòd amnes & torrētes aureas arenas deuoluant, quę quidē & in aridis locis sunt; sed in illis non apparent: In locis autē aqua ablutis splendore se produnt aurea ramēta. Arida itē loca aquis illatis diluētes, faciūt vt ramēta splendeant; quā ad rē tū puteos fodiunt,

teris quod fuerit.

Bæticæ regionis felicitas.

Ilipa.
Sisapo.
Cotinæ.

Bæturia.
Turdetaniæ felicitas.

Cuniculorum in Turdetania copia & venatio.

Metallicarū fodinarum in Hispania frequentia.

Auri feracissima est Hispania.

diunt,tum alias artes excogitant; quo lotione aurum excipiant: adeò vt nunc plura ſint Chryſoplyſia,id eſt, auri lauacra, quàm aurifodinæ. Hæc & alia his ſimilia Strabo; quibus addit,in mediis etiam lapidibus auri glebas papillarum inſtar, aliquando etiam ſemilibram appendentes,inueniri. Æris præterea quaſdam fodinas Aureas vocari, vnde coniectari queat aurum prius ex iis erui ſolere. Aduocat deinde Poſidonium ad partes Hiſpanicarum opum laudandarũ, cuius orationem ait copiâ & verborum luxuriâ cum ipſa metallorum vbertate certare; atq. adeò in ea efferenda non aliter ſe habere,quàm ſi diuino quopiam furore raperetur: inter cetera itaque fabulæ fidem habere qua fertur, ſiluas olim incenſas effeciſſe, vt aurum & argentũ è terra ebulliret, propterea quòd omnes tumuli & omnes montes nihil aliud ſint quàm quidam numorũ acerui, ab ipſa felicitatis copia congeſti; ita vt qui videat loca, dicat theſauros naturæ ſempiternos, aut imperatoriæ cuiuſdam maieſtatis ærarium numquam exhauriendum. Illic itaque ſub terra,non Aden, id eſt,caliginis & tenebrarum principem,ſed Plutonem,id eſt, diuitiarum Deum habitare. Hæc & alia id genus Poſidonius ſcripſit,cuius omnia ſigillatim verba recitare non opus eſt. Diodorus Siculus fabulam,cuius Poſidonius meminit, latius refert. Hic montes Pyrenæos non illos modò vocat qui Galliam ab Hiſpania cõtinua catena ſeparant; ſed & eos qui ab his propagati, tribus millibus,vt inquit, ſtadiorum interiùs per regionem Celtiberorum porriguntur. Horum ſiluas à paſtoribus accenſas olim fuiſſe,& regiones ambuſtas,& inde montibus nomen datum,quorum igne ad multos dies ardente argenti riuos profluxiſſe, quod incolis ignotum Phœnices vili rerum aliarum permutatione ſibi comparaſſe, atque inde maximas opes contraxiſſe. Sed ſatius fuerit totum hunc locum è Diodoro transſcribere, eo quòd Poſidonij paraphraſtem agere videatur: qua in re Poggij Florentini contenti erimus interpretatione. Adeò autem mercatores quæſtus excitauit cupiditas, vt cùm onuſtis nauibus ſuperaret argentum, amoto ab ancoris plumbo,argentum eius loco ſubderent. Hoc lucro Phœnices admodum opulenti facti, plures colonias tum in Siciliam propinquasque inſulas, tum in Libyam Sardiniamque ac Iberiam deſtinârunt. Multis pòſt ſæculis cognito argento, Iberi metallis quærendis operam dedère; magnaque optimi argenti copia reperta, ingens ex ea vectigal prodiit. Cùm æs, aurum,argentumque ſint metalla præcipua; qui in reperiendo ære dant operam, quartam eius quod effodiunt portionem capiunt. Eorum qui in argento effodiendo occupantur,quidam tribus diebus Euboicum percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta eſt: vt mirabilis ſit & eius patriæ natura, & operariorum continuus labor. Nam qui primùm his metallis reperiendis incumbebant,magnas contrahebant diuitias. In promptu enim eſt argentum, terra abundè illud præſtante. Poſtea cùm Romani Iberiam ſubegiſſent, Italici, qui lucri cupiditate id ſibi opus ſumſere, maximè ex eo ditati ſunt. Emptam enim ſeruorum copiam ad effodienda metalla deputant; qui variis locis metallorum venas ſcrutati, ac altè lateque terra effoſſa, plurimum auri argentique eruunt, variis multorum ſtadiorum cuniculis ſub terram actis. Multo facilior quæſtuoſiorque hæc cura quàm metallorum quæ apud Atticos reperiuntur: ibi enim multas effodiendo impenſas ſubeunt, ſæpius opinione fruſtrati; cùm aut non inueniant quod quærunt, aut inuentum ita parui ſit,vt ſuperetur à ſumptu. Apud Hiſpaniam qui metallis incumbunt reperiendis, ampliora ſpe percipiunt. Bonitate quippe ſoli glebas ſemper auro argentoque fertiles inueniunt, vtpote omni terra metallis plena. Subter terram reperiuntur nonnumquam flumina decurrentia: quorum curſus ſpe quæſtus vi magna recidunt; aut, quod mirabilius videtur, cochleis quas dicunt Ægyptiacas diuertunt, ab Archimede cùm in Ægyptum profectus eſt adinuentis: eiuſmodi inſtrumentis loca vbi metalla effodiuntur, eiecta ſuperius aqua, ſumma arte diligentiaque ſiccant. Mirabitur profectò quis Archimedis ingenium, non ſolùm in his, ſed in ceteris quoque maioribus rebus, quas multis in orbis partibus egregias fabricatus eſt: de quibus ſcribetur diligentius, cùm ad eius tempora veniemus. Serui qui ad hæc metalla deputati ſunt, incredibilem quæſtũ afferunt dominis. Verùm cùm diu noctuque in labore perſeuerent, multi ex nimio labore moriuntur; cùm nulla eis ab opere detur requies, aut laboris intermiſſio: ſed verberibus ad continuum opus coacti, raró diutius viuunt. Robuſtiori quidam corpore & animi vigore plurimũ temporis in ea verſantur calamitate, quibus tamen ob miſeriæ magnitu-

Phœnices auro Hiſpanico ditati.

Romani Hiſpania ſubacta eò ſeruos ad aurum effodiendum miſerunt.

magnitudinem mors est vita optabilior. Cùm plurima in hoc metallorum munere sint admiratione digna, nequaquam tamen quis admiretur, cur nullus recens horum reperiendorum auctor extiterit. Verùm argenti studio à Carthaginiensibus, quo tempore Iberiam tenuere, ea metalla adinuenta sunt. Hæc fuit caussa vt eorum postmodum excrescerent vires: Pretio enim optimis militum conductis plura gesserunt aduersus hostes bella. Neque domestico neque sociorum milite vsi, Romanos Siculósque ac Libyos in maxima deduxerunt pericula, cùm omnes diuitiis ob auri argentíque copiam superarent. Perspicaces sanè, vt videtur, priscis temporibus extitere ad quæstum Phœnices: Itali nullis aliis cessere. Oritur & stannum in pluribus Iberiæ locis, non casu repertum, vt quidam scriptores vulgarunt, sed effossum conflatumque, quemadmodum argentum atque aurum tradunt. Nam supra Lusitaniam plurimum stannum effoditur in insulis oceani Iberiæ proximis, quæ à stanno Cassiterides denominantur. Plurimum tamen à Britannia insula ad appositam Galliam affertur: Deinde per loca mediterranea Celtici mercatores equis per Massiliotas ad Narbonam vrbem, Romanorum coloniam, optimum earum partium tum opportunitate tum commoditate adeuntium emporium, perducunt. Hæc Diodorus: in quibus dum Poggius negat stannum casu inueniri, vertere debuisset; in terræ superficie. Polybius maximas argentifodinas circa nouam Carthaginem commemorat, operarum in iis quatuor myriades, & Romanis diurnum inde lucrum viginti quinque millia drachmarum fuisse asserens. Addit idem omnem metalli purgandi rationem; quam, quia ad diuitiarum vbertatem non facit, omitto. Illud ex eo annotandum: non procul à Castaone, vbi plumbi maxima copia, admixta etiam argenti quadam portione, mons est è quo Bætis effluit, quem ἀργυροῦν vocant, id est, argenteum. Strabo historiæ scriptores citat, qui scribant tantas fuisse Iberorum opes, vt quo tempore à Barca Carthaginiensiū duce deuicti sunt, præsepibus & doliis argenteis vterentur. Non malè igitur dixit ille, quisquis fuerit, apud Stephanum, ταρτήσιον ὄλβιον ἄσυ, id est, Tartessus vrbs felix. Ex his modò clarum cuiuis fuerit, Bæticam olim Phœnicibus & Carthaginiensibus plus emolumenti attulisse, quàm totus nouus in Oceano Atlantico orbis hactenus præstiterit Hispanis. Nunc missis scriptoribus externis, audiamus quid sacri libri de Tarsis dicant. Tertij Regum cap. x. & Paralipomenon secundi capite nono, hæc de Salomonis diuitiis inter alia legimus: Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri; excepta ea summa quam legati diuersarum gentium & negotiatores afferre consueuerant, omnésque reges Arabiæ, & Satrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni. Deinde, expositis hastis & scutis aureis & solio aureo, adduntur hæc: Omnia quoque vasa conuiuij Regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. Siquidem naues Regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram semel in annis tribus, & deferebant inde aurum & argentum & ebur & simias & pauos. Et hæc quidem verbis Paralipomenon: Liber enim Regum exprimit classem Salomonis & classem Hiram iunctas iuisse; vt nimirum vtrique Regi sua fuerit classis. Quòd autem naues Tarsis fuerint maximæ, & superbissimè instructæ, ex Iesaia discas: vbi inter alia, quibus diem Domini potétiorem facit, maximis & altissimis quibusque, naues etiam Tarsis commemorat; quas & Dauid in Odis multo antea, vti excelsas & superbas, celebrauit. In Ieremia itidem legimus: Argentum inuolutum de Tarsis affertur. Hic argentum in longas massas extensum intellige, cùm רקע idem sit quod, extendit, à nostro Strett/ litterarum transpositione factum. Verùm longè clariùs Ezechiel vicesimo septimo capite declarat, Tartessios eosdē esse cum Tarsis. Tarses enim, inquit, negotiatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóq; repleuerūt nundinas tuas. Latina editio habet, Carthaginienses, sed malè. Iesaias Tyri excidium prædicens, Vlulate, inquit, naues Tarsis; quia perierunt, & vltrà non venient de terra Citiorum. Ducta captiua est. Et paulo pòst: Ite in Tarsis: Vlulate qui habitatis in insula hac. Latina biblia habent pro Tarsis, priore quidem loco, maris; posteriore, Carthaginem. Vtrobiq; profectò Tarsis erat vertendum. Neque enim Tarsis mare significat, neq; ad Carthaginem vrbem, à Phœnicibus conditam, refertur; sed ad ipsissimam Tartessum, vbi maximæ naues compingebantur; quas probabile est

Stannum in Hispania nascitur.

Mons argenteus.

Tarsis regnū Salomoni aurum & argentum mittebat.

Tarsis nauiū celebritas.

Tartessij iidē cum Tarsis.

illic vnà cum mercibus & ab aliis & à Tyriis maximè comparari solere: & idcirco dici, Vlulate naues Tarsis, id est, naues factæ in Tartessiaca regione, & ex ea in Phœniciam traductæ; quoniam actum est de Tyriis, qui vos emebant, adornabant, & omni mercis genere implebant. Rursus ergo dicit per Ironiam: Transite nunc in Tarsis, siue Tartessiacum regnum; & reportate, vt soletis, aurum, argentum, & alias eius regionis merces; cuius generis ad Salomonem & Hiram olim apportari solere Paralipomena testantur. Quod autem dicit, Vltrà non venient de terra Citiorum, id hanc habet rationem, quòd è Tarsis venientes ad Italiam, etiam in qua Caieta nobile erat emporium, & Cyprum, quæ Ceteim olim dicta fuit, vt ex opido eiusdem nominis declaratur, appellerent. Verùm locus hic obscurus est apud Hebræos, & ab aliis aliter redditur. Nos de terra Cetiorum dumtaxat agimus, cetera interpretibus relinquentes. Græcus textus posteriore loco pro Tarsis, mare posuit: quod D. Hieronymo & plerisque aliis non displicet; eo quòd existiment Tarsis simpliciter pro mari poni. qua quidem in re tantum est veritatis, quantum inter, mare calco; &, mare, cognationis est. Certè naues omnes Tarsees dici nostro sermone possent, eo quòd maria calcent: verùm hæc ratio nulla est apud Hebræos, quibus nec Tar calco, nec See mare designat. Videntur tamen ij qui primi huius opinionis auctores fuerunt, aliquid à quopiam linguæ nostræ perito audiuisse, vel nuda suspicione è nauibus ad mare venisse. In Ezechielis item alio loco negotiatores Tarsis cõmemorantur, tamquam celeberrimi totius orbis. quod cùm ita sit, quis dubitet Tartessiacos hos fuisse? si illa modò quæ ex Posidonio, Herodoto, Polybio, Strabone, aliis adduximus, cum illis quæ in sacris litteris leguntur, diligenter conferat; & eam, quam ostendi, gentium consideret migrationem. Verùm enimuero illud, quod Paralipomena dicunt, tertio quoque anno naues è Tarsis venisse, magnam adfert huic assertioni dubitationem. Neque enim tantum est è Syria ad Gades interuallum, vt tres annos requirat. Hic locus accuratiùs excutiendus est, eo quòd nec parui momenti ea ratio sit ad hanc nostram opinionem vel labefactandam vel penitus euellendam, & plurimum inde lucis antiquis nauigationibus sit affulsurũ. Primùm itaque id animaduertas oportet, hanc obiectionem æquè contra illos facere qui nomine Tarsis Carthaginienses & vicinos Africæ populos intelligunt, atq. contra me; qui Tartessios & Tarseos facio eosdem: immo tanto magis contra illos facere, quanto Tartessus quàm Carthago longiùs ab Ioppe & reliqua Syria remota est. quod latiùs declarare apud eos qui geographiæ non sunt prorsus imperiti, superuacanei perditique laboris esset. Quod verò iter tenendum esset, ac de quo littore soluendum iis qui ad Tarsis nauigare vellent, Ionæ nobis fuga demonstrat; qui Ioppe nauem adscendit. Cum huius ergo vatis historia ea conferamus quæ vicesimo Paralipomenon capite his verbis leguntur: Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima, & particeps fuit, vt faceret naues quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodaa de Maresa, ad Iosaphat dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues, nec potuerunt ire in Tarsis. Addatur & alter locus è capite octauo: Tunc abiit Salomon in Asiongaber & in Hailath, ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom. Misit ergo Hiram per manus seruorum suorum naues & nautas gnaros maris; & abierunt cum seruis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem. Quia verò hæc sumta sunt è tertio libro Regum, audiamus & ea quæ illic leguntur verba: Classem quoque fecit Rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Hailam in littore maris rubri in terra Idumææ, misitque Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros maris cum seruis Salomonis: Qui cùm venissent in Ophir, sumtum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad Regem Salomonem. Hæc è sacris libris adducta ingentem nobis pariunt difficultatem: quam si cura diligentiaque mea sustulero; fore confido, vt viri diuinæ scripturæ studiosi fateantur se non parũ laboribus meis debere, vtpote quibus à magna caligine sint liberandi. Quærendũ in primis quis locus vocetur Asiongaber, in quo classem Salomon ad nauigationem in Ophir, & Iosaphat ad nauigationem in Tarsis instruxit. Audire mihi videor obmurmurantes: Quid? an non apertissimis verbis ora maris rubri & terra Edõ exprimitur? Quorsum igitur ablegasti mentem

Asiongaber locus quis sit.

tem cogitationesque tuas, vt hic nobis fluctus in simpulo excites? Equidem nec in sim-
pulo fluctibus agor, nec leui de caussa turbor: Quid enim hoc monstri est, Iosaphat in
Asiongaber classem parare, vt eam in Tarsis mittat; si Tarsis Carthago sit, vti ha-
ctenus plerique omnes crediderunt? Num è mari rubro Carthaginem petes? Egre-
gium profectò nauigationis compendium! Dices fortasse è mari Erythræo totam Afri-
cam posse circumiri, & sic tandem Carthaginem veniri. Nolo huic opinioni refellēdæ
instare; cùm nemo non videat esse absurdissimam, & ab omni recta ratione alienam:
& sunt alioqui mihi rationes in promptu, quibus docebo, longissimè terrarum eos ab-
errare, qui Asiongaber ad mare rubrum collocarunt. Quòd si vel Straboni, vel Ptole-
mæo, vel cuiuis alij geographo legendo operam dedissent ij qui nobis hunc errorem
obtruserunt, facillimè tantum sibi eruditionis comparassent, vt scirent Idumæam non
ad mare Erythræum, sed ad mare mediterraneum iacere, & inter eam & Erythræum
mare arenosam & vastissimam esse solitudinem. Verùm quia in sacris voluminibus &
opinionibus iam olim receptis magna religione versari debemus, & nihil prorsus mo-
uere quod vel vllo modo queat excusari ac tolerari citra luculētam aliquam & grauem
iacturam sacrosanctæ veritatis; videor mihi cogi ad panopliam quandam induendam.
At hanc non aliam video in antiquitatibus in priscum suum decus asserendis, atque ab
errorum passim apud omnes grassantium seruitute ac tyrannide vindicandis; quàm ve-
terum primæ classis scriptorum consensionem. Neminem eorum noui qui ante Ptole-
mæum fuerunt à docta terrarum descriptione nobiles, qui plurium auctorum in hoc
argumenti genere cum laude versatorum monumenta nobis & testimonia reliquerit
quàm Strabo; qui propter excellentiam qua ceteris præuertit, frequenter apud Græ- *Strabo.*
cos poëtarum interpretes non expresso nomine, Geographus vocatur. Hunc igitur au-
diamus, & ne bis audire cogamur, audiamus Latinè loquentem. Iudææ, inquit, extre-
ma occasum versus Casio proxima Idumæi & lacus occupant. Idumæi quidem Naba- *Idumæi qui*
tæi sunt, à quibus per seditionem dilapsi commigrarunt ad Iudæos, à quibus in legum *sint.*
admissi sunt communionem. Quis verò hic lacus sit quem extremū Iudææ facit Geo-
graphus, è vestigio declarat, dicens quòd Serbonis lacus ad mare situs sit; & illud qui- *Serbonis la-*
dem mare è cuius portu ad Iopen Hierosolyma videri possint. Quod vt clarius adhuc *cus.*
intelligas, addit hanc esse oram Iudææ septentrionalem. Ptolemæus item Serbonidem
paludem circa Casium montem in mare mediterraneum in eodem littore in quo est
Iope, effundi scribit. Talis ergo situs est Idumes, vt inter Ægyptum, Petræam Arabiam, *Idumes situs.*
& Iudæam, & mare mediterraneum suis finibus claudatur. Ex parte Petrææ Arabiæ
montes accipit, qui Melanes, id est, Nigri apud Ptolemæum vocantur: quorum extre- *Melanes mō-*
ma ad montanam Idumen pars Hor vocatur; quæ vox per Cametz scribitur, ad discri- *tes Arabiæ.*
men Hor per Holem; quo mons in genere vocatur, tametsi hæc ratio nec ab omnibus, *Hor.*
nec perpetuò seruetur: Equidem hunc montem per excellentiæ figuram sic dici exi-
stimo. Accepit autem hæc regio nomen ab Edom, quod cognomen datum est Esau; *Edom regio.*
quòd primogenium suum ius fratri vendidisset pro obsonio quodam rubro, cùm fame-
licus & lassus ex agro venisset: quod cognomen ceteroquin & ob id merebatur, quòd
rufus ac totus villosus natus esset, quod & sacra Biblia & Iosepus testatur; & is quidem
libro contra Appionem Grammaticum altero docet, Idumæam Iudææ limitem esse
circa Gazam ciuitatem, quam nemo nescit mari mediterraneo adiacere, qui modò aut
Ptolemæum, aut quemuis alium geographū vel eminus à limite salutarit. Cùm igitur
Idumææ situs notus modò sit, videamus vbi Asiongaber sit constituendū. Scimus ex iis
quæ citata modò sunt, Asiongaber in terra Edom esse: quo fit, vt non possit ad mare *Asiongaber*
rubrum collocari, nisi Idumæam eousque etiam extendas. Verùm vt sunt hominum *in terra Edō.*
ingenia ad sua propugnanda plus æquo frequenter obstinata, vereor ne qui sic sentiunt,
Geographis omnibus malint oppedere, quàm fateri se hactenus errasse. Dicent, ni fal-
lor, tam longè extensam Idumæam olim fuisse, vt ad Erythræum vsque mare & longè
vlteriùs pateret, licet Græcis id fuerit ignotum; apud quos Asiongaber nusquam inue-
nitur. Faciendum igitur ne hoc perfugio veritatis arx prodatur. Non nego Asiongaber
apud Græcos ignotum esse, illud quidem sub hac nomenclatura opidum; verùm id do-
cebo minimè ignotum fuisse, si vocem Asion pro eo ac decet interpreteris. Quam-
obrem satis mirari non possum, qua vel supina negligentia, vel crassa Geographiæ

 ignoran-

ignorantia factum sit; vt Iosepus, vir alioqui patriæ antiquitatis & studiosissimus & doctissimus, hoc loco tam turpiter cespitarit. Nam & is Asiongaber ad mare Erythræum collocauit: quod si detur, fœda labes sacris libris adspergatur necesse est; & adeò ductu partim huius, partim interpretum tum Græcorū tum Latinorum iam olim aspersa est; &, quod peius est, sic inoleta, vt nemo suspicatus sit, hac parte quicquam vitij factum esse. Vt enim omnes, quotquot hactenus contigit videre, scriptores longissimè aberrarunt in primis gentium & ante & post diluuium sedibus assignādis, nec quisquam fuit qui Mosem verissima de illis scribentem bene sit aut assecutus aut interpretatus; ita & in Asiongaber & iis quæ inde consequuntur, nec paucis sanè nec contemnendis ad vnū omnes (sit venia veritati) sacram historiam corruperunt. Nos igitur & hanc maculam Mercurio nostro præeunte diluemus: non quòd huic nostræ curæ vel magnas gratias vel gloriam relatum iri speremus ab iis quos hîc errasse scimus, quorum odium potiùs & inuidiam timemus; sed quo ceteris posthac caueamus, ne in eundem lapidem impingant, omnémque Atheis hominibus, qui vtinam essent pauciores, adimamus occasionem sacras litteras calumniandi. Audiamus ergo Strabonem, eumque, vt optimum ducem & itinerum omnium peritissimum, in hoc labyrintho non aliter sequamur, atque Theseus ille fabulosus filum Ariadnæum. Quia verò error maximus fuit quo omnes hactenus seducti fuerunt, paullo altiùs rem totam repetemus, & à Tyro ad Ægyptum vsque Iudææ littora legemus. Tyrus, inquit, tota insula est, ac ferè eodem modo habitata, quo Aradus; continenti tamen aggere coniungitur, quem Alexander in vrbis obsidione congessit. Interiectis deinde aliquot narrationibus; Distat, inquit, Tyrus à Sidone non pluribus quàm ducentis stadiis: inter eas est opidulum Auium vrbs vocata. Pòst: apud Tyrum fluuius exit Triginta post Tyrum stadiis Palætyrus, siue antiqua Tyrus. Hinc Ptolemaïs magna vrbs est, quam Acam prius vocabant: cuius portu Persæ quondam vtebantur in Ægyptū nauigaturi. Inter hanc & Tyrum littus est aggerosum, quod vitrariam arenam fert. Exspatiatur hîc Strabo ad vitri fundēdi artificium, & alias quasdam narrationes nihil ad nostrum propositū facientes: vnde reuersus, Post Acam, inquit, est Stratonis turris cum portu. Inter Acam & Stratonis turrim Carmelus mons est, & alia opidula nihil commemoratu dignum habentia præter nomina; Sycomororum, Bubulcorum, Crocodilorum, & alia eiusmodi. Deinde magna silua est: post hanc Iope; iuxta quam ora ab Ægypto maritima notabili discrimine ad Arctum flectitur, priùs ad ortum extensa. In hac fabulātur quidam Andromedam ceto fuisse expositam. Nam locus satis editus est, adeò vt ex eo dicant Hierosolyma videri Iudæorum metropolim. Quin etiam Iudæi portu hoc vtuntur ad mare descendentes, qui nihil aliud est quàm latronum receptaculum. Eorum & silua fuit & Carmelus. Atqui locus hic tantam habuit hominum copiam, vt ex Iamnæa proximo pago & circumuicinis vicis quadraginta millia armarētur. Hinc ad Casium, quod ad Pelusium vergit, paullo plus minùs mille stadia: & inde ad ipsum Pelusium alia trecenta. Inter Casium & Pelusium Gadaris est, quam Iudæi sibi vindicarunt. Hinc Azotus & Ascalon à Iamnæa stadiis ducentis remotæ. Ascalonitarum ager Cepis commendatur, at opidum exiguum est. Hinc Antiochus philosophus fuit. paullo ante nos Gadaris nobilitata est Philodemo Epicureo, & Meleagro, & Menippo scurra cognomento, & Theodoro oratore, qui ætate nostra viguit. Post Gazæorum sequitur portus; & paullo superiùs ipsa vrbs, quæ olim illustris fuit: at pòst ab Alexandro diruta, mansit deserta. Ex hoc loco transitus esse dicitur ad Aëlam vrbem, ad sinus Arabici recessum sitam mille ducentorum sexaginta stadiorum. Duplex autem est sinus Arabici recessus; alter Arabiam & Gazam versus, quem Analitycum appellant, nomine ab vrbe, quæ in eo est, ducto; alter Ægyptum versus ad Heroum vrbem, in quem breuissimum iter est ex Pelusio, at iter desertum est & arenosum, camelis faciendū. Quin & serpentum in eo copia. Post Gazam est Raphia, in qua Ptolemæus quartus cum Antiocho conflixit. Inde sunt Rhinocolura, ab iis habitatoribus quibus nares præcisæ fuerant, nominata. Nam Æthiopum quidam Ægyptum inuadens maleficos non morte, sed nasi incisione multauit, vt pudore fœdi aspectus deterriti à sceleribus abstinerent; quos hoc loco collocauit. Quæ Gazam sequitur regio, tota sterilis est & arenosa, multoq; magis ea quæ Sirbonidem lacum habet secundum mare extensum, paruo & angusto spatio in medio relicto ad ipsum vsque

Tyri situs & vicinæ regionis ex Strabone descriptio.

Tyrus antiqua.

Ptolemaïs siue Acam.

Stratonis turris.

Iope.

Casium.

Pelusium.

Gadaris.

Azotus.

Ascalon.

Gazæorum portus.

Arabicus sinus.

Raphia.

Rhinocolura.

Ecregma

Ecregma vocatum, quod eruptionem dicas; licet longitudo eius ducenta ſtadia, latitudo quinquaginta expleat. Ipſum Ecregma aggere occluſum eſt. Talis & contigua regio *Ecregma.* eſt ad Caſium vſque; & inde Peluſium pertinens. Caſium tumulus quidam eſt, è litto- *Caſium.* rali arena coaceruatus promontorij inſtar, aquis carens, in quo Pompeij Magni corpus *Pompeij ſepulcrum.* iacet, & Iouis Caſij templum eſt. Non procul inde Magnus Ægyptiorum inſidiis atque fraude iugulatus fuit. Inde via eſt quæ Peluſium ducit, in qua ſunt Gerra, & ea *Gerra.* quæ Chabriæ caſtra nominantur, & barathrum Peluſio proximum, Nili exundantis *Chabriæ caſtra.* illuuie factum, quòd ea loca concaua ſint atque paludoſa. Hæc Strabo, qui Iudæam & Idumæam Phœniciæ nomine complectitur. Ptolemæus caſtra Chabriæ Beto- *Betogabri.* gabri nominauit, quo in auctore dolendum eſt latitudinis & longitudinis numeros maiorem in modum eſſe viciatos. Hoc interim ad propoſitum nobis negotium ſatis fuerit, quòd vterq. Geographus agnouerit Gabriæ in Idumæorum finibus monumentum; & id quidem ad ſinum Peluſiacum, minimè verò ad mare Erythræum. His cognitis, videamus quid ſignificet Aſiongaber. Iraſcor ferè Hebræis, cùm peruerſam ipſo- *Aſiongaber vocis pronuntiatio & ſcriptura corrigitur.* rum audio pronuntiationem. Libri ſacri hoc nomen in principio ſcribunt per litteram quam eodem nomine vocant, quo oculus denotatur; quam nos docuimus non per A, ſed per Gh efferri debere: vt in Gaza & Gomorrha effertur; licet adſpiratio, per quam hæc littera eſt expectoranda, negligatur. D. Hieronymus in eadem hac voce eandem litterã agnoſcit, & Græcos & Latinos carpit, quòd ſonũ eius cum ſono Gimel confundant: qua de re liquet, fuiſſe etiã tum à quibus germana pronuntiatio ſeruaretur, quos laudari, non damnari debuiſſe Hieroglyphica noſtra docuerunt. Secunda conſonans eſt ea quam Sade vocant Hebræi; quam demonſtraui tantundem valere quantum Sigma & Tau coniuncta. Verùm valeat pronuntiatio, quando de ſcriptura conſtat. Ghaſtion *Aſiongaber vocis interpretatio.* ergo munimentum ſignificat & vallum, quo loca quæuis valida & firma aduerſus hoſtiles incurſiones redduntur, à verbo עצם, quo roborare & firmare denotatur. Rectiſſimè igitur à Græcis factum eſt dum עציון χάρακα verterunt, quo foſſa, vallum, & caſtra denotantur; vt in eodem Strabone Charax Seſoſtris pro ipſius caſtris, quę foſſa muniebantur & vallo. Hinc fit vt עֶצֶם os ſignificet; quoniam oſſa in corpore primarium ſint membrorum munimentum, quæ cor & cerebrum veluti vallo quodam & muro defendũt, & reuera vitæ & ſenſuum caſtra dici poſſunt, vt & reliqua membra oſſibus firmantur. Deuteronomij octauo עֹצֶם pro robore ponitur, dum dicitur Latinè: Fortitudo mea & robur manus meæ. Sed ſuperuacaneum eſt rem notiſſimam pluribus cõfirmare exemplis; quibus qui volet abundare, habet Santem Pagninum & Lexicon Complutenſe. Laudandus ergo Strabo de optima interpretatione; quam vnde didicerit equidem neſcio; id ſatis liquet, meliorem dari à nemine potuiſſe. Miror itaque D. Hieronymum, qui Aſiongaber, ligna viri ſiue dolationis hominis, vertit: quam ſuam doctrinam vellem ſic dedolaſſet, vt tandem ad vallos quibus caſtra muniuntur, veniſſet. Græca dictio quam interpretationi putauit aptiorem, corrupta eſt: quam ξυλακισμὸς ἄνδρες de Latino ſermone coniicio fuiſſe. Ptolemæus Betogabri habet, qua voce domus Gabri denotatur, cùm nemo Hebræorum neſciat Bet domum eſſe, & Syros ex Bet Beta facere, vnde facilis in o tranſitus. עצם verbum fit à noſtro Gheueſt, quod ſignificat munitum *Gheueſt.* atque firmatum; vnde Veſten mœnia dicuntur. quod adiicio, vt de primo ſermone He- *Veſten.* bræi germanam diſcant pronuntiationem litterarum. χάραξ autem Græcorum eſt à noſtro Garacht ſiue Gracht, quo foſſa ſignificatur. Bet nobis lectum ſignificat, à quo ad *Gracht. Bed.* domum tranſtulerũt Hebræi; eo quòd quies ſecura primarius ſit domicilij vſus. Hæc & id genus alia obiter annotare ſoleo, quo cernatur quis modus fuerit Babylonicæ confuſionis; in qua è prima lingua confuſa ac corrupta multæ linguæ extiterunt. Videmus nunc concordiam inter veteres Hebræos & Græcos; quam ſi Ioſepus animaduertiſſet, facilè ſuum agnouiſſet errorem, cùm octauo Antiquitatum libro Aſiongaber ad ſinum Arabicum ponit, aiens pòſt Berenicen dictam fuiſſe. Quis verò fuerit hic Ga- *Gaber quis.* ber, cuius ad Peluſiacum pelagus munimentum celebratur, difficile fortaſſe fuerit inuentu, eo quòd Moſes multis ante ſeculis ſic hunc locum vocarit, quàm Gaber filius Vri, vnus de primariis Salomonis ducibus, fuerit natus. Non fuerit abſurdum ſi dicatur Eluſtus vel quiſquam fratrum aut ſociorum hîc caſtra muniuiſſe; quo, ſi opus eſſet, tutam haberent nauibus ſtationem. qua de re rurſus fuerit dicendum.

Videamus nunc quàm hæc cùm textu Hebraico conueniant, in quo vertendo & Græci & Latini & ſe & alios longiſſimè à veritate ſeduxerunt. Recta igitur hæc eſto interpretatio de verbo ad verbum: Claſſem quoque Rex Selomoh fecit in Ghaſtion Gabar, quæ eſt circa Elut, ſuper littore maris magni, terras omnes terminantis, in terra Edom.

Hailam Latini, & Ailath Græci malè pro Elut verterũt.

Hic primùm conſideretur error quem interpretes commiſerunt in Elut, pro quo Græci Ailath, Latini Hailam ſuppoſuerunt: atque inde falsò crediderunt, Elut & Elanam Ptolemæi eandem eſſe. Ioſepus ſatis apertè declarat ſeſe hoc errore laboraſſe, cùm dicit Aſion Gaber Berenicen eſſe, cui vicinam facit Elanam. Videamus igitur quæ ſit

Elut ciuitas quæ ſit.

Elut ciuitas, deinde quæ ſit Elana. Ad hoc rectè aſſequendum in memoriam vocetur, Chaldæos & Syros pro ſibilo non rarò Tau vſurpare; quos Attici imitantur. Sic pro שור quæ ciuitas eſt in deſerto, Tur dicunt; quod nomen hactenus eidem loco manſit. Siue igitur Elut, ſiue Elus dicas, nihil fuerit in re ipſa diſcriminis. Quando itaque de ſitu terræ Idumææ ex iis quæ dixi conſtat, quæramus an in ea Elut reperiatur. Atqui non diu hic fuerit laborandum, ſi Ptolemæus conſulatur. Is enim, cùm eſſet Alexandrinus, huius regionis certam habuit & exploratam notitiam; de qua confeſtim nobis demonſtrat illud quod quæritur opidum: Eluſam enim pęnultimam Idumææ ciuitatem facit & Ægypto proximam. Quis hic non clarè cernit Elut & Eluſam idem opidũ eſſe, & in Idumæorum littore iacere? Idem Elanam in ſinu Arabico ponit eo quem Strabo dixit è regione Gazæ eſſe, cùm alter Peluſium reſpiciat. Hinc liquet in Strabone opidi nomen corrigendum eſſe, vt Elana non Aëla legatur; quæ corruptela à quopiam proceſſit quem Latinus Bibliorum interpres deceperit. Quoniam Elut tam antiquum in hoc littore opidum eſt, ſuſpicor Elyſium ſiue Eluſtum primum eius fuiſſe conditorem: vt nimirum inter nauigandum haberet quo fugere poſſet tempeſtates & procellas, ſi quæ ipſum circa ea loca occupaſſent. Quòd autem ex Eluſt Elut factum ſit, mirum non eſt; quoniam eodem modo in Tyri nomine St in T tranſiit, cùm Hebræis & Syris per Sade ſcribatur. Tyrus enim Stor vocata eſt, à rupe cui inſidet: quam ſic dicunt Phœnices &

Rots.

Hebræi, voce corrupta per metatheſim è noſtra Rots/ quæ rupem denotat. Similiter igitur ex Eluſt Elut factum. Eluſa verò ex Eluſt, vt è Stidon Sidon, & è Luſt Luſus. Sed

Elana.

hæc hoc loco ſufficiant de Eluſa, de qua mox iterum agere cogar. Elana verò in eo eſt ſinus Arabici receſſu qui Gazæ procul opponitur, cuius nomen in Strabone corruptum eſſe modò dixi; quod ita ſe habere ex eo liquet, quòd eodem loco hunc ſinum ab Elana nuncupârit. Reſtat vt inueſtigemus quid cauſſæ fuerit, vt loco maris magni, quod

Mare rubrũ cur appellatus ſit ſinus Arabicus.

terras vndique terminat, omnes verterint, mare Rubrum. Principio cur ſinus Arabicus mare rubrum vocetur, explicandum: qua in re, ne prolixi ſimus rogando ſententiam, Agatharchidem Cnidium, qui de mari hoc ſcripſit, aduocabimus. Is dicit non ἐρυθρὰν θάλατταν, ſed ἐρύθρα θάλατταν vocari hunc ſinũ debere. Erythræ igitur mare, non rubrum mare dici oporteret, ab Erythra Perſa; qui in maris illius inſulis imperauit. Plinius Ogyrin inſulam in hoc ſinu celebrat, in quo Erythras dicitur ſepultus. Cteſias igitur Cnidius mendax eſt in rubro colore aſſerendo. Mirum eſt quàm multos hæc homonymia deceperit, & quàm clarum nobis ſuppeditet argumentum, quàm facilè errores ſemel concepti inoleſcant, & ad poſteros tranſeant. In ſacris litteris nulla eſt maris rubri mentio; quam minimè Moſes neglexiſſet, ſi dum tranſiret, hunc colorem animaduertiſſet. Vt igitur antiqui erroris cauſſam breuiter oſtendam, ſciendum Hebræis vocabulum יָם quoduis mare denotare, non magnum modò, ſed & paruum; quod

Mai.

lacus & ſtagnum dicitur. Vox conuerſa eſt è noſtro Mai/ quo omnis aqueus humor denotatur, vnde & aquæ Main Hebræis vocantur: Hinc Madeo apud Latinos. Verùm de ים quæſtio non eſt, de סוף quæritur: cuius vocis cùm aliàs alia ſit ſignificatio, tum crebrò voci ים adiicitur; quod dum fit, ferè mare rubrum interpretantur. Eius cauſſam Santes Pagninus ad iuncorum, qui in illo mari creſcunt, copiam refert; quos hoc quo-

Bies.

que vocabulo intelligunt. Cùm iuncum ſignificat, à voce noſtra bies vel pies fit per conuerſionem, in qua Vau ponitur pro Iot. Verùm fruſtra hæc quæritur cauſſa, cum סוף non ſolùm addatur ipſi יָם ſed per ſe etiam pro mari vſurpetur, vti fieri videmus Ionæ capite ſecundo, vbi dicit vates, סוף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי id eſt, vt vertit Latinus interpres, Pelagus operuit caput meum. Cùm ergo Ionas Iope nauem conſcenderit, nullo modo cogitari poteſt mare Rubrum caput ipſius operuiſſe: nec eſt cur apud Iopen iuncos excuſemus,

quorum

quorum copia illic nulla inuenitur. Quid? an non primo Deuteronomij capite מול סוף
legitur, pro eo quod Latinus dicere deberet, è regione maris magni; vti liquet loca quæ
describuntur conferenti; quæ nullo modo admittunt mare rubrum, quod nostra habet
interpretatio? Mihi duæ occurrunt rationes ob quas סוף mare exterius siue magnum *Mare magnũ*
dicatur: vna, quòd vox hæc inter alia terminum significet, Græci scopum dixerunt, à *cur Suph appellatum.*
nostrati vocula Scow/ quod est, diligenter intueor. vbi clarum est Samech pro Scin Scow.
positum esse; quod vitium Iudaico sermoni frequens. Cùm itaque omnia flumina ad
mare magnum ferantur, tamquam ad scopum quendam, meatu vel aperto vel occul-
to, non malè totum pelagus earum collatione scopus dicetur. Quia verò scopus ex-
tremum est & motionis omnis terminus atque finis, non absurdè fiet, si pro extremo
quouis eadem vox vsurpetur. Exempla qui volet, aut è sacris, aut è Grammaticis petat.
Nobis satis est ostendisse quænam sit Hebraici vocabuli in primo sermone radix, &
quòd non malè verterim ים סוף mare, terrarum extremum terminum. Oleaster, mare
terminatum vertit; nulla adducta idonea ratione: quod annoto, vt constet alij etiam
huius significationis, qua Suph ad terminum notandum vsurpatur, in mentem venis-
se, licet eam perperam rei applicarit. Quòd si maria terminata quæras, confer te ad
lacus & stagna, quale est mare mortuum. Altera est ratio, quæ mihi magis probatur, è
primo sermone sumta. Sup enim vocali producta idem est quod sorbeo; vnde Soph Sup.
non aliud est quàm largiter potò. Siue igitur mare Sup appelles, siue Soph, mea non
admodum refert; cùm vtrumque magno mari æquè conueniat, propterea quòd à po-
tando sorbendóque numquam quiescat. Nihil enim in tota rerum creatarum est vni-
uersitate, cuius magis proprium sit sorbere quàm Oceani; quandoquidem omnia flu-
mina, omnes lacus epotat. Quid Plato de Tartaro suo dicat, quid Ecclesiastes de ma-
ri, antè indicaui, nihil vt opus sit eadem monitione repetita. Qua de re fit, vt omnino
credam Sup siue Soph hac ratione Oceani quondam cognomen fuisse, atque inde
apud Hebræos mansisse in eadem notatione. Hinc cernimus Mosi æquè atque nobis
notum fuisse Arabicum sinum, & mare mediterraneum ad idem mare pertinere; eo
quòd vtrumque Sup vocârit. Vocabulum autem hoc Sup Ichnæum est, in Pus con-
uertendum; quo notatur cum sonitu quodam vehementi pulsare. Nostrates mediam
litteram malunt, Bus pro Pus dicentes. Hinc Bus nauis genus est, quod ita fluctus ma- Bus.
gni maris contemnit, vt dicat Bus/ id est, pulsa: quasi diceret, Pulsa quantum velis,
numquam tam vehementer me pulsaueris, vt è dorso tuo depellas. Piscatoria enim
nauis est ad Haringas, quod maximum & præstantissimum Sardorum genus est, ca-
piendas comparata; quæ in alto mari diu iactari solet, vltrò citroque prædam sequen-
do. Sup itaque & Pus iuxtà in Oceanum quadrant; illud quidem quòd omnia ab-
sorbeat, hoc verò quòd terras atque naues semper magno impetu pulset. Iam Bus
siue Pus eodem tempore pronuntiatum canalem etiam significat, per quem aqua de-
fertur: quæ significatio non minùs Oceano conuenit, eo quòd per Oceanum omnes
totius orbis aquæ, ceu per canalem quendam, eant & redeant, vicibus perpetuum flu-
xum & refluxum perennantibus, haud secus atque si quis perpetuò hauriret pneuma-
tico siphone è vase quopiam, & fineret aquam in idem vas recidere è quo traheretur.
Quamuis verò in hac voce triplex modò videris arcanum, est tamen & quartum, quod
in lucem prodibit, si metathesis litterarum fiat; illa quidem, sed alia quàm antè via: vt
nimirum sibili vehementia in principio maneat. Quemadmodum enim Sup per ve-
hementem spiritus attractionem fit, ita Pus per spiritus impulsum. Bu enim siue Bui Bui.
tempestas est: Bus verò pulso veluti tempestas quædam, quod mari insigniter conue-
nit. Sup igitur ita conuersum, vt sibilus impellens in principio maneat, facit Spu; quod Spu.
significat humorem cum impetu eiicere; vnde Latinorum Spuo. Nobis pro spuo, &
pro vomo, & pro quouis humoris emissi impulsu vehementiore in vsu est: vnde Spu
pro cataracta ponitur, & Spuit pro siphone, quo aqua cum impetu eiicitur; cuius gene- Spuit.
ris illa sunt pneumatica instrumenta, canali duorum paullo plus minùs pedum longi-
tudine constantia, quibus aqua copiosa in eam altitudinem impellitur, vt tristegæ do-
mus tectum vel superet vel æquet. Horum vsus est & in hortis irrigandis, & ad incen-
dia recens concepta extinguenda. Vide quæso nunc quàm bellè in mare magnum hæc
quadret notatio voculæ Spu. Semper enim flumina quæ maximis haustibus absorpsit,

per diuersos siphones eiicit; & hoc suo vomitu omnibus stagnis & amnibus dat exordium. His bene expensis, non puto quemquam fore, qui non fateatur nullam inueniri posse vocem trilitteram, quæ tot proprias maris notis exponat, & exponat significantissimè tribus litteris quatuor comprehendens diuersas Oceani proprietates; atque ita perennem orbem nobis indicet, qui fit è ductu ternarij in quaternarium; è quo existit dodecas, verus diuinæ bonitatis Oceanus, omnem omnium rerum vitam perenni suo affluxu & effundens & effusam alens. Ex hac consideratione Oceani nomen factum; quæ vox est optantis, vt magnus hic bonitatis æternæ fons nobis accedat. Nam O-ke-an idem est ac si dicas, O vtinam progredere. Quòd si C pro G positum velis, significabitur, ô procede. Iam dum per o quicquam optamus, monemur vt id quod optamus sit æternum; haud aliter atque rotunditas omni fine caret. Sed si quantum in Sup mysteriorum est dum mare denotat, persequi vellem, magnum codicem explerem. Græci ποσειδῶν pro Deo maris dicunt, per conuersionem priscum nomen corrumpentes. Dei sup enim siue Dei sop/ eum denotat qui mari suam internam dat promotionem, siue eum qui totam maris naturam prosperat. Eum si quæras, non alium inuenies quàm Deum omnium supremum; deinde intelligentiam summam mari prætectam. Hic nunc vides, vt è primo sermone vocabula quædam integra manserint, in quibus est Sup; quædam sint corrupta litterarum transpositione, quorum vnum inter alia infinita est Posidon; in quo postremam syllabam pro terminatione habemus: quod si non admittas, totam vocem conuertemus; vt sit Nodeisop/ è Noot dei sup; quod significat necessarium maris promotorem: vbi Tau in delta delitescit, vtpote tenuis littera in media. Cæterùm si tam latè quàm Posidonis regnum patet, mihi sit euagandum, numquam propositam absoluero quæstionem. Contraham igitur vela. Verùm audio, nescio quem, hæc mea quæ de Sup/ Pus/ & Spu dixi, despuentem, & occlamantem, absurdum esse si Hebraicum vocabulum de nostra lingua interpreter. Huic respondebo, non hoc modò nomen è primo sermone, sed omnium etiam radicum rationes esse repetendas. Hinc accuratè prima lingua examinanda est, eo quòd illa verè Barbara sit, id est, veritatis custos. Si qua itaque vox occurrat in Mosis libris apud Hebræos ignotæ aut dubiæ significationis, ea ad sermonem nostrum tamquam lapidem Lydium referenda est. Rabbini si quam vocem non intelligant, Ægyptiam esse dicunt; eo quòd Moses in Ægypto habitârit. Nos verò sanctiùs de diuino scriptore sentimus, & quamuis apud eum non paucas voces esse sciamus Hebræis nihil denotantes, eas tamen non ad profanum & vulgò tritum Ægyptiorum sermonem, sed ad eum dicimus pertinere quo sacerdotes in sacris vtebantur; apud quos Moses fuit beneficio filiæ Pharaonis educatus, & omnibus imbutus disciplinis; inter quas sacra primum sibi locum vindicabant. Nec dubito quin ab eisdem etiam didicerit, linguam eam qua in sacris rebus nominandis vtebantur, primam primi hominis linguam fuisse; & idcirco quædam ex ea vocabula integra seruasse. Dicat mihi Rabbinorum quisquam quid Vrim & Tumim, quid Chosin, quid Ephod, quid Tutphat significet; & vt alia omittam, quid sibi velint verba illa quibus Pharao Iosepum summo Ægyptiorum magistratui inaugurauit. Quid item præconis vox notârit. Hæc & id genus alia nonnulla è sacro sermone, apud antistites in Ægypto vsurpato, Moses petiuit; & certè nulla vox dubia est, quin clara euadat, si ad primam originem, quam sola lingua nostra agnoscit, conferatur. Quid enim euidentius quàm Thutphat vltima syllaba producta id significare quo capilli colligâtur? vittam Latini vocant. Fuerunt qui speculares oculos significare dicerent, & id quidem in lingua Ægyptia. Sed illa est vanitas & audacia Rabbinorum, vt ne absurdissima quidem dicere vereantur. Quasi verò quisquam in oculis vitreis, quos perspicilla dicimus, scribere queat, vt non simul vsus eorum tollatur. Tæniis variæ sententiæ inscribi possunt; & olim inscribebantur non infulis modò, sed limbis etiam vestimentorum. Munsterus testatur fuisse Rabbinos qui טטפת alio nomine תפילין vocari dicerent: quos equidem cogor laudare, tametsi non prorsus attigerint scopũ. Tephlin enim sunt partes vittarum dependentes, Germanus Tephens nominat. Verùm Tutphat totam vittam capillos comprehendentem significat. Vtrumque igitur nomen Germanicum est, & à Phat siue Pat Latini Vittæ nomen acceperunt. Aliarum vocum modò expressarum alibi dedi significationes, quas hic repetere nihil attinet. Id vnum volui monere, Mosen vocibus

Oceani etymon.

ποσειδῶν.

Hebraicæ linguæ radicum rationes è primo sermone qui est Teutonicus, petendæ sunt.

Lingua prima quæ fuerit.

Thutphat.

Tephlin.

vocibus aliquando noſtratibus vti, maximè in ritibus ſacris: quas vt ab Ægyptiis didicit ſacerdotibus, ita Ægyptias dicere non poſſis. Ab eiſdem itidem accepit voculam Sup/ plenam, vti declaraui; myſteriorum: quæ & proſa & verſa naturam maris præcipuam declarat. A Sup fit Sip/ quod tanto ſubtiliùs abſorbere ſignificat, quanto Iota *Sip.* quàm Vau ſubtilius eſt. Hinc Sipho canalis. De adſpiratione quam Hebræi proferunt in Pi non ſum ſollicitus, eò quòd res ea minoris ſit quàm vt nos debeat demorari. Verùm quo magis & euidentiùs cernant tum Rabbini tum cæteri quantum linguæ noſtræ cognitio conferat ad Hebræorum radices in prima elementa ſoluendas, & quàm litterarum figuras confundant Hebræi; addam & illud ipſum: Sup ſiue Sop/ vt præteritum habet imperfectum à quo nomina formantur, Iudæis etiam in vſu eſſe pro abſorbeo. שָׁאַף enim hoc modo vſurpat Eſaias cap. quadrageſimo ſecundo dicens וְאֶשְׁאַף & abſorbebo. Verùm quia hic Scin pro Samech poſitum eſt, & Aleph pro Vau, boni viri vocabulum ſuum non agnouerunt. Huc igitur reſpiciant & agnoſcant noſtrum Sup ſiue Sop Hebræis etiam in vſu fuiſſe, & hinc mare Sop dici, quòd omnia flumina abſorbeat. Nec verò Hebræis tantùm, ſed Chaldæis quoque שאף in eadem notatione vſurpatur, & eodem modo quo Hebræi mare Sop ſiue Soph mauis יַמְאַרְסוּף dicunt. Eſt igitur Sop non rubrum tantùm mare, ſed totus Oceanus & quiuis eius ſinus, *Suph ſiue Soph non rūbrū tantùm, ſed quodlibet mare dicitur.* ſiue magnus ſit ſiue paruus: quo fit vt malè fecerint interpretes qui mare Rubrum tranſtulerunt; quo ſuo errore omnes has turbas in ſacra hiſtoria excitârunt. Mare tamen Mediterraneum aliquando mare magnum vocatur, vt ſit Numerorum triceſimo quarto iterum atque iterum. Mare autem mortuum aliàs alio nomine dicitur: & Exodi quidem cap. viceſimo tertio lacus ſiue mare Palæſtinorum, vbi Latina interpretatio *Mare Palæſtinorū quod ſit.* ſic habet: Ponam autem terminos tuos à mari Rubro vſque ad mare Palæſtinorum, & à deſerto vſque ad fluuium. Deus hoc loco terræ promiſſæ hanc dat deſcriptionem, vt & longitudinem & latitudinem definiat; illam quidem à deſerto quod poſt Gazam eſt ad fluuium vſque, quo nomine Euphratem intelligit per excellentiæ figuram, extendit; hanc verò mari Sup & mari Palæſtinorum includit. vbi malè vertit interpres, mare Rubrum; cùm falſum ſit Iudææ latitudinem mari rubro & mari Palæſtinorum definiri. Alij Palæſtinorum mare ad mediterraneum retulerunt, ſed malè, vt ei liquebit qui conferet hunc locum cum capite Geneſeos decimo, in quo hæc eſt eiuſdem terræ delineatio: Factique ſunt, inquit Moſes, termini Chanaan venientibus à Sidone Ieraram vſque ad Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorrham & Adamam & Seboim & Leſa. Vidéſne hic loco maris Palæſtinorum Sodomam & Gomorrham poni, & latitudinem à Gaza, quæ ad mare mediterraneum eſt, ad lacum Aſphaltiten extendi? Quid clarius aut euidentius? Non erat igitur aliud mare Sup intelligendum quàm illud cui Gaza vrbs adiacet: nec fuit vmquam quiſquam qui Iudæam ad mare vſque Rubrum extenderit, licet fortaſſe aliqui Salomoni ad mare Rubrum fuerint vectigales. Aſſertionem meam confirmat Ezechiel cap. quadrageſimo ſeptimo, vbi terminum Orientalem Iudææ deducit à Chauran & Damaſco per Galaad per terram Iſraël ſecundùm Iordanem vſque ad mare orientale. Nemo hîc negare poteſt, mare Orientale lacum eſſe Aſphaltiten, quem Geneſeos cap. decimo Sodoma & Gomorrha & ceteris opidis poſtea abſorptis deſignauit. Apertiùs idem è Ioſue cap. decimo quinto cognoſcas, vbi hæc leguntur verba: Ab Oriente verò erit initium mare ſalſiſſimum vſque ad extrema Iordanis. Ibidem paullo pòſt occidentalem terminum facit mare magnum; quo fit vt apertiſſimus error ſit eorum qui Iam Sup ſiue Suph, vt hebraiſemus, mare Rubrum tranſtulerunt; cùm hîc videamus, illud quod illic Iam Suph erat, hîc Iam Gedol, id eſt, mare magnum, vocari: & quod illic erat mare Palæſtinorum, hoc loco vocari Iam Melach, id eſt, mare ſalſum: qua in voce Hebræi Chet pro He poſuerunt. Idem enim eſt Melach quod ἅλμη Græcorum; quorum vtrumque corruptum eſt è noſtro Hal-me/ quo ſal notatur, ſiue id cuius adiumento res conſeruantur. Idem ſtagnum nonnumquam mare ſolitudinis vocatur, quam Hebræi ערבה dicunt: quam vocem tranſpoſuerunt adiecta adſpiratione ſuperuacanea: Prima enim lingua Berg *Berg.* dicit pro abſcondo, vnde fit vt loca montoſa & ſaltus Bergen dicantur. Hebræis item ערב pro occaſu ponitur, quòd tum Sol ſe abſcondat & vnà ſecum abſcondat omnia. Mare itaque mortuum montibus & ſaltibus incluſum mare Garaba dicitur, vt Deuteronomij

teronomij cap. quarto. Tertio capite libri Iosue יָם הָעֲרָבָה הַמֶּלַח nominatur duobus epithetis coniunctis, vt sit mare deserti & salis. Si quis necdum ex hac collatione locorum intelligit quod sit mare Suph vicesimo tertio Exodi capite, ei nescio quid tandem probari possit. Nos certè audacter asserimus, interpretem sententiam Mosis peruertisse, & è mari magno siue mediterraneo mare Erythræum fecisse, atque ita totam descriptionem corrupisse. Eodem errore deprauatum est id quod Numerorum cap. decimo quarto habetur: Reuertimini in solitudinem per viam maris Rubri; quo loco mare mediterraneum intelligi debere caput primum Deuteronomij declarat, vbi dicitur vndecim dierum itinere Moses ab Oreb abfuisse cùm verba hæc loqueretur. Verùm multo clariùs eandem rem explicat Deuteronomij capite secundo. Profectique inde, ait Moses, venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Suph. Quod autem mare Suph dicat eodem capite, paullo inferiùs declarat adiectis duobus locis insignibus, Elut videlicet & Asiongaber: quæ Strabonis & Ptolemæi testificatione docuimus in littore maris mediterranei iacere. Cæterùm hoc capite error eorum qui puncta addiderunt textui Hebræo, corrigendus est. Pro Elut enim Elat fecerunt; quæ res occasionem dedit, vt diuersa loca Elut & Elat viderentur. Hebræi Vau nonnumquam omittunt, vt pro טוֹטָפֹת aliquando scribunt טטפת quod frequens ipsis est; aliquando etiam Vau in sonum Patach commutant, & ipsum etiam nonnumquam in Aleph transferunt. Hoc igitur capite אֵילַת est pro אילות quo tertij Regum cap. nono litteris omnibus expressis scriptum videmus: & vt eundem locum esse scias, Asiongaber vtrobique adiectum est. Confirmat idem caput octauum secundi libri Paralipomenon eandem referens historiam: Tunc abiit Salomon in Asiongaber & Haïlath ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom. Hic in Hebræo non est Iam Suph, sed Iam dumtaxat. Et quamuis Suph additum fuisset, nihil discriminis accidisset; cum æquè ad mare mediterraneum narratio spectaret. Hebræus textus hoc loco non Hailath habet, sed Elut אילות ipso Vau expresso. vnde liquet Asiongaber & Elut vicina loca fuisse & idcirco Deuteronomij capite secundo Patach subscribi minimè debuisse, sed Kibbuts. Qua autem terrarum parte fuerint sita Elut & Asiongaber, mox aperitur, dum disertis verbis dicuntur esse in terra Edom, quæ est Idume, quam nemo vmquam geographiæ doctus ad mare Rubrum collocauit. Porrò vt manifestiùs res teneatur, addamus & illud è vicesimo secundo tertij Regum capite; Iehosaphat classem fecisse vt nauigaret in Ophir; at eam non profectam fuisse, eo quòd in Asiongaber confracta esset. Eandem historiam vicesimum caput secundi libri Paralipomenon repetit iis quæ paullo antè recitauimus verbis, adiecta etiam caussa ob quam Deus naues perdidisset: vbi clarissimè cernitur per idem mare in Tarsis & Ophir nauigari solere. Propheta igitur videns Iehosaphat classem parasse vt in Ophir nauigaret, vt liber tertius Regum declarat, dixit fore vt confringeretur, & tantum abesse vt ad Ophir perueniret, vt ne ad Tarsis quidem peruentura esset, quod regnum minore ab Idumæa distabat interuallo. Cùm igitur idem esset iter in Ophir & Tarsis, & clarum sit è Iona per mare mediterraneum in Tarsis nauigari, negari non potest per idem mare ad Ophir Hebræos proficisci solere; & inde concludi necessariò, Asion-Gaber & Elut esse in littore maris mediterranei in terra Idumæorum. Ex his perspicere licet Palæstinæ & Idumææ picturam à Strabone & Ptolemæo expressam adamussim sacris litteris conuenire, modò veritatem Hebraicam, non falsas & peruersas interpretationes, sequamur. Iosepus de Iehosaphat & classis apparatu scribens, & fortasse non cernens quî in Ophir & Tarsis ex eodem portu solui posset, somnia nescio quæ de Ponto & Thracia confinxit, maximis & pelagi & terrarum spatiis à sacris libris aberrans.

Asiongaber & Elut vicina loca.

Asiongaber & Elut in littore maris mediterranei sunt.

LIBER

LIBER VI.

CETERVM quamuis hoc loco non importunũ videretur totam nauigationis in Tarsis & Ophir explicare rationem, non putaui tamen me omnibus satisfacturum, nisi paullo plura de Asiongaber & de Elut dicam; propterea quòd Asiongaber inter mansiones etiam & castra in deserto metata numeretur. Dixi modò Elut locũ à Mose commemoratum eundem esse cum Elusa ciuitate Idumæorum, & nomen accepisse ab Elust: addam nunc vlteriùs, non Elut modò in sacris litteris, sed Elus etiam hoc opidum vocari. Nam tricesimo tertio Numerorum, vbi castrorum loca exponuntur, אלוש legimus; qua in voce Camets punctum perperam subscribitur, cùm Sere esse deberet. Verùm vt videas vbínam terrarum Elus sit, consideremus iter quod transgressi mare Rubrum Iudæi tenuisse dicuntur. Scribit Moses postquam transgressi mare fuissent, tribus diebus per desertum Etam iter fecisse, & tum venisse in Mara: vbi primùm sciatur oportet quæ sit solitudo Etam. Refert idem Historiographus Israëlitas è Suchot in Etam profectos esse, atque inde iussu Domini reuersos tentoria fixisse inter mare Erythræum & exercitum Pharaonis. Declinauerunt ergo à recta via quam prius versus Palæstinam tenebant, à Ramesse in Suchot profecti, quo Deus portentoso victoriæ genere Pharaonem submergeret, ac filios Israël illustrissimo exemplo doceret, nullos iis hostes metuendos esse pro quibus manus diuina pugnat. Cùm igitur secundis castris è Ramesse in Etam venerint, quæ est in extremis finibus solitudinis, idque in recta ad Palæstinam via; dicere oportet, ad ipsum ferè vltimũ maris Erythræi sinum Pelusio oppositum fuisse non procul à ciuitate Heroum. Cùm igitur mox Suchot, id est tabernacula, siue post prima fixa tentoria in Etam venerint, & rursus per desertum Etam iter fecerint tribus diebus, & in Exodo dicantur statim è mari in desertum Sur venisse; dico totam illam solitudinem quæ est inter ciuitatẽ Heroum vsque ad proximam maris mediterranei partem, Etam nominari; & eam exordium sumere à deserto Sur, quod opidum nunc Tor dicitur. Agnosco rursus in hoc vocabulo priscæ linguæ vestigia, aut potius arcanum Ægyptiorum sacerdotum sermonem, è quo difficultas, quæ hoc loco adfertur, facillimè summouebitur; & vnà tolletur erroris principium, qui in Mosaica castrorum metatione omnia turbauit. Edam hactenus in Hollandia opidum est de præstantissimis caseis satis nobile, quod dico, vt quiuis intelligat vocem nobis hactenus in vsu esse, non alio variatam quàm quòd tenuis littera apud Hebræos pro media ponatur; quod eo minùs mirum est, quòd contrà ac ratio postulabat, Tau perpetuò proferant adspiratum. Est autem Dam agger fluctibus obiectus, Ee verò legitimum, fidum, & iureiurando summo omnium firmamento stabilitum significat, ita vt Eedam nihil aliud sit quàm agger perpetuus nullo modo à quoquam violandus aut rumpendus, quippe qui sit ab ipso terrarum creatore constitutus, & æterno ipsius iureiurãdo fundatus. Ceterùm non immeritò quisquam miretur quî factum sit, vt hoc terrarum spatium nomenclatura è primo sermone sumta indigitetur, cùm Ramesses, & Tiessen, & Phihacheroth, & Magdalum, & Bagalstephon, & cetera id genus ex alia lingua nomina sortiantur. Herodotus scribit Necum Psamnitichi filium Isthmum inter Erythræum & mediterraneum mare perrumpere voluisse; quod cùm tentaret, oraculo vetitum cessasse. Scio quæ tam vetusta sunt vt eorum auctor ignoretur, ea ad quemquam eorum referri cuius ad nos memoria & nomen peruenit, & hoc modo fabellam illam priscorum in Ægypto sacerdotum, quæ de Bec conficta est, & veram indicat historiam scitu dignissimam, Psamnitícho tribui, non tamquam mysticum figmentum, sed tamquam simplicem & nudam rei gestæ narrationem; qua in re ridiculum, ne dicam stupidũ, est delirium. Quis enim tam rudis est inter viros vel sapientiæ studiosos, vel alioqui rectæ rationis vsu peritos, vt nesciat locutionem homini minimè esse naturalem, propterea quòd nec omnibus eadem sit gentibus, nec cuiquam eius vsus contingat, nisi eam ab alio discat? Eâdem via eò ventum est, vt Neco oraculum hoc de Isthmo nõ perfodiendo sit attributum, cùm multo antiquius esse ex eo fiat perspicuum, quòd tempore Mosis, qui Neco longè est antiquior, iam tum eo, de quo agimus, no-

Elut etiam Elus in sacris litteris appellari.

Etam solitudo quæ sit.

Edam Hollandiæ opidum.

Dam. Ee.

Necum Isthmum perrũpere conantẽ, oraculo fuisse prohibitum, falsò tradi.

mus, nomine vocaretur. Vt igitur illud de Bec commentum multo est quàm Psamnitichus vetustius, ita & hoc oraculum ad longè altiorem quàm Neci ætas fuerit, referemus antiquitatem, dicemusque mox proximis Nochi nepotibus id redditum fuisse. Scimus Elyssum ad longinquas terras populis replendas à parentibus fuisse destinatum.

Elyssum Ægyptum & vicina loca diligenter inuestigasse.

Credibile igitur mihi videtur, hunc prius quàm longiùs euagaretur, diligenter explorasse omnia littora Ciliciæ continentia, & ad ipsum vsq. Pelusium venisse, diligenterq. illic inuestigasse qualis Aegyptus esset, ac quibus finibus inclusa. Vel huic itaq. vel eius posteris diuinitùs credo reuelatum fuisse, nefas esse hunc aggerem ab ipso creatore inter duo maria constitutum secare. Quò sic arbitrer, facit partim Solinus, scribens Cilices olim ad Pelusium vsque imperasse; partim obseruatio vestigiorum locis vicinis ab Elysso aut eius nepotibus impressorum. Quid enim aliud est Elusa quàm clarissimum Elusi monumentum? Iam legatio illa antiquissima Eleorum Ægyptios ad Olympica certamina prouocantium, quam Herodotus exponit, planè docere videtur, magnam fuisse Elyssi posteris cum Ægyptiis conuersationem; quam opinor iam olim è vicinia coaluisse. Quid quòd Stephanus clarè testetur opidum quoque circa hæc Ægypti loca Elidis nomine dictum fuisse, & id quidem ad ipsam Olympiam Ægypti, de qua mox

Isthmũ quis & cur perforare voluerit.

latiùs. Hæc mihi satis magna sunt argumenta, aut Elyssum aut eius posteros de Isthmo hoc perfodiendo primos cogitasse. Quid enim hominibus ad perpetuas nauigationes parentium iussu destinatis gratius contingere potuisset, quàm si per sinum Arabicum ad Indiam aromatum & ceterarum maximi pretij rerum feracissimam iter patuisset? Audiuerant enim à parentibus quàm beata regio illa esset è qua per diluuium in Merum & finitima loca fuerant delati; quo fiebat, vt maximo desiderio patriæ maiorum suorum tenerentur. Nec dubium est quin intellexerint partim è cæli terrarumq. collatione, partim ex peregrinatione, Arabiam extremam felicissimam esse, & non solùm aromatum & gemmarum omni genere, sed plurimo etiam auro abũdare. Horum ergo quempiam crediderim vel è vate aliquo vel Sibylla interrogasse, an id quod cuperet exsequi liceret; ac tum responsum accepisse, id fato prohiberi. Fatum autem & Ee vna

Fati etymon.

eadémque res est. Dicitur enim Fatum non à For, vti Latini putarunt, sed à Fat, siue Vat dialecto Germaniæ inferioris, comprehendo & contineo; vnde fatum totius vniuersitatis & omnium eius partium comprehensio est: quæ quid aliud esse intelligetur, quàm id quod Homerus catenâ Iouis omnia nectente denotauit? Quando igitur Ee vnum & vnionem & firmitatem rerum omnium significat, & eam quidem Stigiam, id est, eam quæ omnia constituit, format atque ordinat; quod nos stircht dicimus, idem dixeris siue fatum siue Ee dixeris. vnde efficitur, vt Eedam, siue per tenuem litteram

Etam nominis ratio.

Eetam, agger sit fatalis. Hoc igitur nomen Isthmus inter Pelusium & Heroum ciuitatem iacens iam olim multis ante Necum & Psamnitichum sæculis vel ab Elysso posterisue, vel à sacerdotibus illius oraculi consciis accepit: quod qui mirabitur, æquè miretur quæ de Elusa & Elide & Olympia commemoraui. Vtcumque res habet, Herodoti narratio ad Necum relata, & multorum postea eiusdem fossionis molitiones frustra attentatæ satis declarant fatalem hunc aggerem esse quo duo hæc maria separantur. Ex

Etam solitudo quæ sit.

his modò intelliges quæ sit solitudo Etam, ea videlicet quæ ad Isthmum hunc, de quo sermo, hinc ex Ægypto, hinc ex Arabia pertinet. Incipit autem hoc desertum è capite ipsius Delta ad sinus Arabici supremum terminum proficiscentibus sex aut septem antea passuum millibus quàm ad mare Rubrum veniatur. Cùm igitur Israëlitæ è Ramesses profecti ad primos solitudinis Etam terminos venissent, facile illis fuit ad mare declinare, & castra metari iuxta Phihacheroth, qui locus nõ procul erat ab Arsinoë, quam

Beelsephon à Mose Bagulstephon appellata fuit.

Moses vocat Bagulstephon; licet alij Beelsephon perperam efferant. Videtur enim hæc vrbs ita quondam dicta fuisse, quòd Regi & domino suo præberet vestimenta: צפן enim sic interpretari licet, vt & vestimenta & ornatum significet; cùm צפה tegere designet & ornare, pro quo & צפה ponitur. Hinc Exodi vicesimo quinto vsurpatur pro eo quod est auro ornare siue deaurare, in qua significatione non semel legitur. Nos dicimus Ves & Vest vocali longa, siue Phest, pro eo quod est fasciis complecti; & inde ad

Vest.

quoduis transfertur indumentum quo corpus cingitur, à Vest vocali breui pronunciato, quod est firmo. Hinc Latinorum vestis, & digamma in adspirationem mutato Græcorum ἐσθής. Quia verò Regũ corona, quondam fascia erat capitis confirmandi habens notatio-

notationem, Græci στέφανον pro corona posuerunt, ceu Vest diceretur. Hinc suspicor huius vrbis quondam vectigal fuisse in eo constitutum, vt domino suo ornamenta regia suppeditaret; quod facillimum ei erat propter Arabicam, Persicam, Indicam, Æthiopicam nauigat‹io›nem, quæ & auri & gemmarum & vestium subtilissimarum ingentem copiam quotidie inuehebat: quo fit, vt non immeritò eam Arsinoë sibi à marito suo Philadelpho dari petiuerit, vtpote pretiosissimo ornatui subministrando maximè commodam; quia nimirum in ipso sinus Arabici littore non procul à Delta iacêret. Quòd si quis mallet vocem à צָפָה pro speculari accipere, vt domini specula dicatur, equidem non impedio; tametsi mihi superior ratio magis probetur; ac fieri potest vt is qui nomen primus posuit, ad vtramque respexerit significationem, indicare nimirum volens, hanc vrbem domino suo & speculam esse maris Erythræi, & præterea omnem suppeditate corporis ornatum. צָפָה priore notatione acceptum est, vti dixi, à nostro Phest: per conuersionem in altera significatione fit à Seph/ quod idem est quod diligenter consi‹d›ero, vbi littera ſt pro simplice ſ positum est; licet & Phest apud nostrates vsurpetur pro obseruo: quo verbo vtuntur ij qui in scopum sagittas siue balista siue arcu solo dirigunt. Verùm & apud hos ambiguum est ad geminam notationem, obseruandi nimirum, & pedem figendi. Porrò בעל fit à Wagal siue Waghel: quorum illud significat omnia appendo, hoc verò supremum rerum omnium appendendarum præsidem. Cuius ergo ea est potestas, vt in rep. omnibus rebus accurato examine ponderandis præsit, is meritò Wagal & Waghel dicetur. cui accedit quòd domini arbitrio omnia sursum & deorsum ferantur, perinde atque lancibus imposita ab ipso aut maiore pondere eleuarentur, aut minore grauiora fieri viderentur. Hoc enim in domini manu situm est, vt quos velit deprimat, & quos velit in altum attollat: quod Hesiodus Ioui supremo omnium domino, cuius alij tenuissimam quandam vmbram desuper accipiunt, eleganter adscripsit. Videat modò qui volet quantum lucis Hebraicæ linguæ intelligendæ & ad primas origines examinandæ noster adferat sermo, qui non rationes modò significationis radicum, sed homonymiæ etiam caussam ob oculos ponit, ac simul loca certa in Mosaica narratione designat, ab aliis, quod equidem sciam, necdum vel cognita vel animaduersa, nedum litteris prodita. Sed quoniam non satis videtur constare quæ fuerit Ramesses & terra Gessen, vbi Iosepus patrem & fratres suos principio collocauerat, videamus quoque si quid è nominum significatione sani elicere possimus ad historiæ cognitionem reddendam illustriorem. גֶּשֶׁם pluere significat, vnde terra Gessen est terra pluuiæ; quod nomen conuenit inferiori Ægypti parti, quæ circa Pelusium est & ad Bubastum & loca vicina. Cùm enim in superiore Ægypto non pluat, hæc infima pars à pluuiis nomen accepit, quas Alexandriæ & Pelusij crebrò licet videre. Quis hîc nostratiũ non videt Gessen à Giessen nostro manare, quod significat effundere? Iam Ramesses optimam terræ Gessen partem tenuisse, eamque fuisse pascendis gregibus & armentis commodissimam, ipsemet Iosepus, Ægypti supremus secundùm Regem magistratus, in Genesi declarat. Quamobrem interpretationem nominis non è frigidis coniecturis aliorum, sed ex ipsa petamus natura locorum. Fuerunt qui commotionem turbulentam Ramesses verterent: D. Hieronymus tonitruum gaudij intellexit, in eo allegorias inuestigans: Nobis veritas sacræ scripturæ suadet, vt pascendorum gregum vectigal interpretemur; eo quòd רָעָה pascere denotet, commune pastoribus pecudum & hominum verbum, quo lyricen Iessæus vtitur ode vicesima secunda, vbi Latini legunt, Dominus regit me; & septuagesima nona, Qui regis Israël intende. quibus locis si pascendi notio redderetur, efficacior esset significatio, & Homericæ loquendi consuetudini congruentior; qui reges populorum vocat pastores, in quorum numero Christus se principem & fecit & dixit. Sic Hieremias cap. tertio, Et pascent vos scientia & doctrina. Ezechiel summum pastorem sic loquentem adducit, Et ego pascam oues meas. Et ibidem pater de filio incarnando & ouibus, Et suscitabo, inquit, super eas pastorem vnum, & pascet eas. Hinc Abel dicitur רעה fuisse, id est pastor. Altera compositionis pars est מס, quo denotatur vectigal regibus & principibus soluendum, à nostro Mas/ quo summa è multis congregata denotatur: cuius Ichnæa conuersio Sam demonstrat multa in vnum congregando hanc summam fieri debere. quod eo lubentius annoto, quòd vox Missa hinc deriuetur; quam si ad origi-

Seph. Phest.

Gessen terra quæ sit.

Ramesses quid significet.

Mas. Sam.

Missa vocis etymon.

nem primam voces, intelliges duo simul, & Missam tributum quoddam esse ac vectigal regi regum debitum, & tributum hoc nomine dignum non esse, nisi è multis vnum corpus fiat, quod nobis Mas significat: vnde rectè Græci *σύναξιν*, Latini communionem vocarunt: quarum vocum si vera notio errabundorum hominum mentibus incidisset, numquam tantum turbarum de hoc sacramento excitassent. Elegantissima igitur vox est Missa, quam si forma Latinorum Massam vertas, vt absurdus videberis, ita non longè à mysterio Missæ recedes. Latini enim Massam vocant quod Græci *μάζαν*, quæ vocabula è prisco sermone remanserunt pro farina in vnum corpus liquoris alicuius adiumento redacta. Idem prorsus priscis Massa quod Mola; & hæc quidem vox è Meel nostro, quo farina denotatur, ad Latinos venit: at significatio Massæ siue Mazæ tanto euidentiùs farinam in vnum corpus coactam repræsentat, quanto vnum corpus è multis factum propius ad rei significatæ naturam accedit. Nobis Mas vocabulum est commune cuiuis corpori quod è multis in vnum coiuit, in cuius fabrica nomenclatorem aliquid arcani condidisse Ichnæa conuersio demonstrat. Hinc Masso verbum priscis Latinis vsitatum, inter quos Lucretius: *Quòd si fortè vlla credunt ratione potesse Ignes in cœtus stringi massaréque corpus.* Hinc modò subodoraberis, nisi tuis naribus omnino hebes sensus sit & obtusus, quorsum mola salsa, à priscis offerri consueta, spectârit, cuius rei habuerit figuram, tum etiam cur hostiam omnem farre molito & sale soleant sacrificare. Quippe eo indicatum primi illi Setini voluerunt, quòd vltimum & supremum sacrificium futurum esset; ad quod nisi omnis hostiarum mactatio referretur, nihil haberet sanctitatis. Vide in quæ adyta nos rapiat primogenium vocabulorum examen, quàm abditissima quæque mysteria ob oculos ponat. Nihil fuit olim in veris (de falsis non loquor) Thesmophoriis Cereri celebrari consuetis arcani, quod ex iis quæ hîc annotaui non reueletur, si bene omnia ruminentur, & vox Mas in prima elementa soluatur; quæ docebunt, ipsam primùm conuenire illi massæ quam multi simul comedentes occultum accipiunt alimentum, & in vnum coëunt corpus, vt simul vno spiritu viuant: quæ omnia tribus litteris significantur, quarum prima patris, secunda filij, tertia Spiritus sancti hypostasin indicat; & earundem conuersio demonstrat nos per Spiritum ad filium, & per filium ad patrem venire. Eat nunc aliquis & eiusmodi nobis in alia lingua inueniat vocabulum, quo nimirum ex ipsa elementorum natura & ordine tantum significet arcanorum, & quo tam clara & euidens via monstretur ad salutem atque vitam sempiternam. Regemas igitur nostro sermone primus locus exitus Israëlitici ex Ægypto diceretur, quo pastionis massa denotatur. Regen enim nobis idem est quod dirigere, & inde Regt siue Recht Iustum, vnde Latinis Rego, Rectum & Rex. Qui ergo dirigit gregem siue ouium siue hominum, is Reger vocari potest; pro quo Hebræi Roge dicunt. Hîc rursus cernis vt Rex Latinorum & Roge Hebræorum ab eadem radice pullulârit, & item quod Regis & quod pastoris sit officium. Græci Ποιμὴν pro eodem dicunt, quæ vox fit à nostro Behoeman/ & concisè Boeman siue Poiman/ vt litteræ mediæ in tenuem facilis est commigratio. Ex his modò cernes ipsum itineris filiorum Iacobi exordium nomine suo clarè nobis indicare, quis vltimus fuerit finis ipsorum peregrinationis; nimirum vt in Iudæa ex ipsorum posteritate Christus nasceretur, cuius corpore tota hominum vniuersitas, idolomaniam Ægyptiacam egressa, pasceretur; & in vnam massam coiret cum pastore suo vniendam ad vitam sempiternam. Quòd si D. Hieronymus & alij hanc vocis significationem & considerassent & secuti fuissent, quanto nobis allegoriam dedissent elegantiorem & aptiorẽ, tum diligenti Mosis in itinere describendo narrationi, tũ mysteriis in eo celatis. Credo equidẽ totum illum tractũ qui supra & infra Bubastũ est Pelusiũ vsque, Ragamassæ nomine fuisse cõprehensum: quod ex eo cõiicio, tũ quia in terra Gessen erat, tum quia in hanc Iacob è terra Chanaan prius appulit quàm Iosepus ei occurreret, tũ etiã, & id quidẽ maximè, quòd ita castrorũ metatio atq. iter à Mose descriptũ exigere videatur. Quo fit, vt prima Ægypti pars ex Arabia Petræa & deserto Etam veniẽtibus Gessen dici debeat, cuius optima pars Ragamassa vocabatur, eo quòd maximum daret pastionis vectigal. In hac regione alius pòst Pharao ciuitatem condidit eiusdem nomenclaturæ, & id quidem graui Israëlitarum seruitio. Hanc opinor sacerdotum sermone Busiridem fuisse nuncupatam, & supremam partem Ragamassæ tenuisse. Dicitur enim Busiris

Marginalia: Meel. — *Mola salsa, offerri à priscis consueta, quorsum spectârit.* — Regen. Recht. — *Ramesses vbi fuerit sita.*

Busiris nostra lingua is qui plurimùm alit, ceu Voister diceretur: quo factum est, vt in hac vrbe maximum templum Isidi fuerit dedicatum, quæ meritò Busiris dici potuit, propterea quòd verum animorum pabulum, & quod plurimum homines alit, sit ipsa sapientia diuina, quæ Isis vocatur; ceu dicas Est Est, qua geminatione filius designatur æterna patris sapientia atque vox, vti in Hermathena & alibi declaraui. Hinc à priscis institutum, vt secunda Ægyptiorum festiuitas in hac vrbe celebraretur; vt nimirũ temporis quoq. ratio Isidis & nomini & personæ responderet. Quod rogo pane cælesti validius & robustius dari queat alimentum, quo qui pastus fuerit, in æternum non famebit? Vide quæso veteris theologiæ & perennis vestigia minimè obscura. Vide rursus quò fœda hominum vel insania vel ignorantia sanctissimas id genus nomenclaturas detorserit, ac quibus è principiis idolomania manârit. Sed his immorandum non est. Verum enimuerò dicet quis, Quid tu nobis de Busiride comminisceris? an ignoras Busiridem crudelissimum fuisse in hospites omnes tyrannum?

Busiridis etymon. *Isis.* *Ægyptiorum altera festiuitas in Busiride vrbe cur soleat celebrari.* *Busiridis fabula.*

Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Scio sanè fabulam hanc de Busiride apud poëtas celebrari, sed & illud scio, vnde ea orta & qua occasione conficta sit, nemini hactenus constitisse. Ouidius libro primo De arte amandi tenuem quandam rationis vmbram indicauit, sic canens;

Israëlitarum in Ægypto seruitus & inde egressus, è fabulis & veterum historiis illustrata.

Dicitur AEgyptus caruisse iuuantibus arua
Imbribus, atque annos sicca fuisse nouem;
Cùm Thrasius Busirin adit, monstrátque piari
Hospitis effuso sanguine posse Iouem.
Illi Busiris, fies Iouis hostia primus,
Inquit, & AEgypto tu dabis hospes aquam.

Alij ferunt hospites passim necasse, & tandem ab Hercule fuisse interemptum. Ex his equidem coniecturam facio, quæ de hospitibus malè tractatis dicuntur, ad Israëlitas pertinere; quorum vnius beneficio à fame septem annorum fuêre seruati; erga quos posteà tam fuerunt ingrati, vt masculos ipsorum infantes occidi iusserint, & ipsos ad iniquissimos condemnârint labores; inter quos Busiridis etiam vrbis ædificatio numerata figmẽto dedit occasionem, quo hospites dicuntur à Busiride mactati; & id quidem ad aras, quia inter cetera opera templorũ structura omnium esset molestissima, & tam crudeli rigore exacta, vt neci par haberetur. Hunc deinde Hercules dicitur occidisse, quòd videlicet quicquid potenti Dei manu de tyrannis sumitur vltionis, id Herculi attribuatur, cuius nomen nihil aliud sonat quàm masculum robur totius vniuersitatis. Busiridis autem ciuitas ob id maximè ad fabulæ partes venit, quòd Israëlitæ illic maximè fuerint vexati, & quòd inde tandem discedentes omnem Regis exercitum in mare Erythræum, quo obruti sunt, pertraxerint. Prisca igitur quædam fama ad Græcos peruenerat de fame septennali, quam in nouennalem commutarunt; & de hospite Iosepo qui populum à fame seruauit; & de hospitibus pòst crudelissimè vexatis; & de vindicta diuina contra Ægyptum, & maximè Busiridem ciuitatem, quam Israëlitæ postremam intolerabili labore & sumptu construxerant, & è qua profectionẽ suam in terram diuinitùs promissam sunt exorsi. Et hoc quidem modo vetus fabula Mosaicæ historiæ collata cribratur, & quantũ in ea sit veritatis aperitur; è qua luculentũ etiam testimonium nostræ accedit opinioni, quæ Busiridem & Ragamassam eandem facit ciuitatem. Diodorus Siculus meo quidem iudicio turpiter labitur, dum Busiridem, Thebas, & Solis vrbem eandem vrbem esse scribit: quando clarum est Heliopolim, quæ Betsames sermone Hebraico vocatur, & Thebas Ægyptias à Busiride diuersas esse. Vt enim Ptolemæũ & Strabonem prætercam, ipse Herodotus clarissimis verbis Thebas & Heliopolim & Busiridem distinxit; cui fides eo magis habenda, quòd eas vrbes discendarum antiquitatum studio in primis visitârit. Ceterùm vt vrbi hoc nomen fuit conueniens, tum propter loci naturam pabuli feracem, tum propter Isidem solum & verum omnis animorum cibi fundamentum; ita crediderim regem quoque eum, à quo Iosepus summo Ægypti magistratui est inauguratus, Busiridem à sacerdotibus appellatum fuisse, propterea quòd eius cura Iosepus Ægyptiis procurârit alimenta septem annorum, quibus agri steriles manserunt. Cognomen profectò plurimùm nutrientis hic Pharao meruit;

Busiris cur hospites mactare fingatur. *Busiris ciuitas ab Israëlitis ædificata.* *Ragamassa eadem quæ Busiris.* *Busiris rex is fuit qui Iosepum Ægypto præfecit.*

quandoquidem, nisi de hospitis vaticinio futuræ necessitati prouidisset, vniuersi Ægyptij & Israëlitæ fame fuissent enecati. Licet ergo Diodorus in ciuitate Busiride errarit, hoc tamen verè ab eo proditum est, post hunc regem, qui primus Busiridis nomen meruit, octo Busirides in Ægypto ordine successisse; quorum postremus tyrannidem in hospites Israëlitas exercuit, & inter alia opera Busiridem ciuitatem ad Nilum condidit; quem Hercules ob iniurias hospitibus illatas occidit. Totidem enim Reges ab Eusebio enumerantur, tametsi nulla apud eum huius cognominis fiat mentio. Miror sanè vnde acciderit vt veriora Diodorus & Eusebius scripserint, quàm vel Manetho vel Cheremon, quorum fabulas Iosepus solidis argumentis profligauit. Verùm quæ de Regibus pastoribus scribit Eusebius, aiens eos centum & tres annos regnasse, & vltimum eorum annum incidisse in duodecimum præfecturæ Iosepi annum, haud equidem scio quî ad sacram Mosis historiam quadret. Nam cùm Iosepus in Ægyptum venit, Reges Pharaones, non pastores, vocabantur; nec ab illa tantùm ætate, sed multo etiam priùs ex iis quæ de peregrinatione Abrahæ in Ægypto scripta sunt, quiuis intelligit. Nec video item quî congruat veritati, quòd primum regis Amasis annum sexto anno famis Ægyptiacæ adscribat; quasi vel illo vel superiore anno Pharao mortuus fuisset, qui Iosepum inaugurauerat: cuius nullam mentionem in sacris litteris habemus, habituri haud dubiè si res ita accidisset. Quid? quòd si eo anno obiisset, falsum fuisset Iosepi vaticinium, quòd Regi septem annos fertilitatis, & septem annos sterilitatis prædixit. Deinde, nónne Iosepus ab eodem Pharaone magno comitatu dimissus est, vt patrem in Ephrata è regione Mambre in terra Chanaan sepeliret? Quorsum igitur Amasis nouus rex anno famis sexto inducitur, ceu prior e viuis excessisset? Quod igitur de pastoribus regibus à Manethone dictum est, id vel ad Iosepum & eius fratres referendum est, Eusebiano calculo non paullo posteriores, vel nihil habet veritatis. quo fit vt multo minus sacris litteris consentaneum sit, & ante Iosepi aduētum & ipsius etiam tempore pastores in Ægypto imperasse. Quamobrē dicemus Pharaonē qui Iosepi tempore regnauit, primum esse Busirim, & eum quidem, vt nomen præfert, laudatissimū, & alios huic octo successisse, quorum vltimus ab Hercule occisus sit, id est potenti Dei manu percussus & obrutus mari Erythræo. Prius autem quàm hic postremus Busiris Ragamassam Hebræorum seruitio condidisset, potissima pars Israëlitarum Bubasti habitabat, & inferiora ad Pelusiacum vsque ostium tenebat. Vnde fabula Cheremonis quam de exitu Hebræorum fingens scripsit, trecenta octoginta millia virorū ad ostium Pelusiacum fuisse, qui leprosos contra regem Ægypti adiuuerint: quod figmentum Iosepus reiecit; sed vnde ortum habuerit, non indicauit. Quòd autem antea Bubasti habitarint, de Manethonis testificatione constat, qui hanc vrbem olim Auarin vocatā fuisse scribit; quod nomen si de sacerdotū sermone interpreteris, deprehēdes idem notare ac si dicas, omnium bonorū mobilium custodiam. Nos Hauewar diceremus. Crediderim itaq. hanc vrbem ab Hebræis conditam fuisse permissu Pharaonis, quo & sua omnia in tuto haberent, & Ægyptiis, si qua vis ab Orientalibus ingruisset, præsidio forent, & singulari in prohibendis hostibus adiumento. Hinc colligo Bubastum etiam eadem ex lingua nuncupatam; quo nomine, licet diuerso, idem tamen ferè denotatur. Si enim roges quemquam nostratium quid sit Behuiwasdum/ è quo fit Bubastum, respondebit, nihil aliud intelligi quàm si dicas, custodiam omnium fructuum. Quòd si Busiridis nomen à Behui etiam deriues, nihil aberrabis: eo quòd Vui pro nutrio fiat à Behui duabus syllabis in vnam coëuntibus, & Beta mutato in digamma discriminis caussà. Prima enim vitæ custodia est nutritio, citra quam nulla custodia constare potest. Siue igitur custodem, siue pastorem alimenta copiosa suppeditantem Busirim dicas, idem dixeris: nec repugnabo si Seer, è quo fit Sir, pro domino accipi dicas, vt idem sit Seer & Heer/ vt Salt & Halt. Antiquis enim Seer pro maiore domino in vsu fuit, eo quòd sibilus plus virium significet quàm adspiratio quæ est in Heer. Hinc apud Gallos hactenus *Sire*, & apud Anglos *Sere*, & שַׂר Hebræorum pro principe, quod cum ש frequentiùs scribitur cum puncto in sinistro cornu. Nos diuersis litterarum sonis diuersas tribuimus figuras. Sicut autem hæc à Seer, ita Herus ab Heer, licet temporis ratio corrupta sit, apud Latinos. Busiris postremus à quibusdam Ramesses, ab aliis Ramses per syncopen vocatus est; à ciuitate, ni fallor, quam condidit. Sed plus satis modò de Ragamassa, è qua Hebræi sese itineri accinxerunt. Quòd si cui odiosa sit prolixitas, is cogitet

Ægypti reges Pharaones appellati.

Bubasti in Ægypto habitarunt Israëlitæ.

Auaris eadē quæ Bubastus

Bubasti etymon.

Busiridis etymon aliud. Vui.

Heer.

cogitet non me in causſa eſſe, ſed errores aliorum; quos dum corrigere nitor, videor
mihi in Augiæ ſtabulo repurgando verſari: adeò ſemper error errorem trahit. D. Hie-
ronymus enim Ragamaſſam Arſinoitico nomo attribuit, quod falſum eſſe ex eo li-
quet, quòd terra Geſſen, in qua erat Ragamaſſa, è Palæſtina venientibus prima occur-
rat, quod nullo modo poteſt in Arſinoën quadrare. E Ragamaſſa profecti ſunt recto *Iſraëlitarum*
itinere deſertum verſus; in cuius viciniam cùm veniſſent, primùm ſub tentoriis & pel- *è Ragamaſſa*
libus quieuerunt; & inde his ſuis primis caſtris nomen סֻכֹּת ſiue סֻכּוֹת dederunt, quo *deſertũ verſus profectio.*
vmbracula denotantur. Sca enim vmbram ſignificat, & Scanot id quod ad vmbram *Sca.*
faciendum eſt neceſſarium; vnde Græcorum Scena, & Hebræis שְׁכָנוֹת pro tabernaculis
& murorum teſtudinibus in modum ſcenarum factis, ſub quibus propugnatores tuti
ſint. E Suchot venerunt in Etam, quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis Ægyptum *Suchot.*
verſus. Hinc Dei iuſſu reuerſi venerunt ad os foſſæ quæ Arſinoën ſpectat, vbi caſtra *Etam.*
metati ſunt ante Magdalum. Quòd autem dicam Pihacherot os foſſæ eſſe, id mirum *Pihacherot.*
videri non debet; cùm חָרַת ſcalpere ſignificet ac effodere, quod priùs ad foſſas quàm
ad litteras excauandas vſurpatum eſt, haud ſecus atque exarare priùs ad terram quàm
ad tabulas fuit relatum. Sic apud Græcos χαράττω, vnde Charax, priùs notauit fodio
quàm ad litteras in cera aut ære aut marmore exarandas tranſiret. Eſt autem harum
vocum origo è noſtro ſermone, in quo Graft foſſam ſignificat, & Grauen fodere ſiue *Graft.*
exſculpere, vnde γράφω Græcorum. Fuit autem hæc foſſa, cuius hic mentio fit, ea *Grauen.*
quam Strabo docet Arſinoën verſus tendere è Nilo, inchoatam primùm à Seſoſtri, pòſt
à Ptolemaicis regibus interpolatam, & euripum factum qui circa mare Erythræum
clauſus maneret, ne mare exæſtuans Ægypto infunderetur. Siue Seſoſtres ſiue alius
fuerit qui hanc foſſam fecit; certè ex hoc Moſis loco conſtat antiquiſſimam eſſe &
multis ſeculis Troiano excidio priorem. Neſcio quid D. Hieronymo in mentem vene-
rit, vt פִּי-הַחִירֹת os nobilium interpretaretur, & tamen addat vocem Chet habere, quod
ipſe & multi cum ipſo Heth pronuntiant; ſed vitioſè, vt Hieroglyphica mea demon-
ſtrant. Si χαράττω & χάραξ voci Hebraicæ contuliſſet, è Græcis mox cognouiſſet huius
elementi poteſtatem. Caſtra itaque hæc ad extremam oram foſſæ fuerunt; cuius ha-
ctenus etiamnum principium cernitur. Traianus ambitioſus in alienis operibus repa- *Traiani flu-*
randis & ſibi adſcribendis, foſſam hanc ad ciuitatem Heroum diuertit, quo per eam *uius in Ægypto.*
vectura Arabiam Petræam verſus daretur. Ptolemæus auctor eſt eam per ciuitatem
Heroum & Babylonem in Nilum deriuari ſub fluminis Traiani nomenclatura. Strabo *Heroum ci-*
Heroum ciuitatem Arſinoę proximam facit, & Cleopatridem in vltimo ſinus Erythręi *uitas.*
receſſu, eo qui Ægyptum ſpectat, collocat. Equidem ex horum inter ſe collatione ſu-
ſpicor, opidum ad caput foſſæ olim conditum primùm Pe Cherot dictum fuiſſe, ac
deinde peruerſo ipſius Chet ſono, Herot dici cœpiſſe: vti pro Cham Ægyptij & He-
bræi, quos D. Hieronymus duces habuit, dicunt Ham. Pòſt, vti ex Elut factum eſt
Elus, ita è Herot Heros; atque adeò hinc eueniſſe credo, vt Heroum ciuitas vocare-
tur; & D. Hieronymus excuſari poſſit, quòd nobiles pro Heroibus acceperit. Herodo-
tus hanc foſſam aliſtde exorditur, & tot amfractibus & mæandris huc illuc detorquet,
vt quatuor dierum habeat nauigationem. Verùm vt innumeræ in Ægypto foſſæ fue-
runt, ita nulla vel antiquior vel nobilior quàm hæc ad mare Erythræum è Babylonia
ducens. Porrò non ſatis fuit Moſi extremam foſſæ oram deſignaſſe, niſi & alterius an-
tiquiſſimi opidi deſignatione caſtrorum locum inſigniuiſſet. Adiecit enim in conſpectu
Magdali Iſraëlitas tentoria fixiſſe, quæ vrbs è Syria per deſertum Etam Babyloniam *Magdalum.*
proficiſcentibus ferè prima occurrit: quod ex eo perſpicere licet, quòd Herodotus
commemoret, ad hanc Syros Ægyptum aggreſſuros à Neco cæſos eſſe. Videtur hæc
olim princeps vrbs in illo tractu fuiſſe, & idcirco à Moſe diligenter annotatam habe-
mus: cuius rei indicium nomen præſefert. Strabo Arſinoëticum nomen beatiſſimum
facit, aiens magna diuerſorum fructuum copia maximè abundare; quod ſi ſic eſt, quid
ni dicamus opidum à ſacerdotibus מַגְדּל ſiue מִגְדּל vocatũ fuiſſe, à מֶגֶד & אֵל vocem com- *Magdali ety-*
poſitam eſſe, vt non aliud denotetur quàm excellentia præſtantiſſimorum. מֶגֶד enim *mon.*
in fructibus, in auro, in omnibus denique id ſignificat quod optimum eſt, à noſtro
Magt/ quo vis magna & vehementia denotatur; vt cùm dicimus, Hi is magt goet, pro eo *Magt.*
quod Latinus diceret, Bonus eſt maiorem in modum; ſiue Bonus in ſupremo bonita-

tis gradu. Non multum abfui ab illa ſuſpicione, vt crederem opidum hoc nomen ſortitum olim fuiſſe à virginibus, ceu virginis portio diceretur, quam nos vocaremus **Magt deel**. Vtraque ſanè ratio arridet adeò, vt neſciam vtra potior dici debeat. Quòd ſi quod opidum virginibus dandum fuit, certè illud maximè conueniebat, quod cum omni pomorum genere præ cæteris Ægypti partibus maximè abundaret, tum & mare & foſſam nauigationi commodam haberet adiunctam, & proximum eſſet Arſinoæ, vrbi gemmarum & aromatum mercatu nobiliſſimæ. Adde quòd montes etiam non longè aberant quos poſterior ætas Troicos vocauit. Diligentiſſimus profectò fuit Moſes in caſtris deſcribendis è quibus per mare Erythræum Iſraëlitæ portentoſo itinere profecti ſunt. Os foſſæ nominatur; Bagal Stephon additur, quæ vrbs poſtea Arſinoë vocata eſt; licet alia quoque procul à mari eiuſdem nominis ciuitas in Ægypto eſſet. Adiungitur deinde Magdolus, vt interim taceam quòd eos dicat ex hoc littore mare tranſiiſſe: è quibus omnibus efficitur clariſſima & certiſſima loci delineatio. Ex hoc igitur loco mare Erythræum tranſgreſſi ſunt; & ex oppoſito littore, in quo Sur erat opidum, hodie Tor vocatum ea quam dixi ſibili in Tau permutatione, profecti ſunt priùs per deſertum Sur, deinde per deſertum Etam ad illud repetendum iter quod primùm tenuerant, dum è Suchot in Etam irent. In Exodo enim dicuntur è mari in ſolitudinem Sur exiuiſſe, & in Numeris dicuntur tribus diebus iter feciſſe per deſertum Etam; quibus è locis efficitur, eos ad rectum in Palæſtinam iter contendiſſe, & illud quidem quod ſecundum mare Gazam ducit, quia minus haberet ſolitudinis & montium; & præterea loca ad commeatum & vitæ neceſſaria ſuppeditanda magis accommodata propter nauigationem, cuius vſu omnia ad littoralem oram inuehi poſſunt: qua de cauſſa tam multa opidula & vici inter Peluſium & Gazam numerantur. Hactenus ij qui Damaſco in Babylonem Ægyptiam per camelos magnis cateruis proficiſcuntur, non antè ab hoc littore diſcedunt quàm ad deſertum Etam ventum ſit: quò quidem non ante adſpirant quàm lacum Serbonidem à ſiniſtris reliquerint, & Caſium montem à dextris. Tertio itaque die magnis itineribus in Mara, vt in Numeris; ſiue, vt in Exodo ſcribitur, Maratha venerunt: vbi aquas quidem inuenerunt, ſed ſalſas. Cùm itaque in ſolitudine aquas non inueniſſent, veriſimile eſt eos magnis itineribus ad littus Peluſiacum contendiſſe, in quo tribus diebus abſumtis ad partem proximam Serbonidis lacus veniſſe reor: qui quòd nitroſus eſſet tum propter ſuas ipſius exhalationes, tum propter arenas nitroſas quas ventus in eum immittit, non fuit aptus ad bibendum. Hoc ſtagnum eum ſitum habet, vt anguſtum iter inter ſe & mare relinquat, & in longitudine ducenta habeat ſtadia, in latitudine paullò plus minus quinquaginta: quod deſertũ verſus productum, iter è Sur valde reddit periculoſum, eo quòd crebrò ad ripas ita arenis vento impulſis oppleatur, vt homines fallat, quos velut per ſiccum ingreſſos, occultis barathris abſorbet. Spatium itaque quod inter littus maris Rubri Sur opido vicinum & lacum Serbonidem interiacet, vix iuſtam habet trium dierum profectionem. Nam inter mare Rubrum & littus Peluſiacum Herodotus mille dumtaxat ſtadia computat, quæ ad Italica milliaria minima reducta, centum & viginti quinque reddunt. Hinc ſi lacus ipſius extenſionem & quod inter lacum & mare mediterraneum Peluſio vicinum interiacet adimas, iter militare trium dierum relinquetur; & illud quidem non nimis magnum iis qui feſtinant & iumentis abundant; vti Iſraëlitæ tum temporis recens Ægyptum egreſſi, & omnibus rebus quàm optimè & copioſiſſimè inſtructi. Ceterùm quia nemo, quod equidem ſciam, ante me Moſem è deſerto Sur mare mediterraneum verſus profectum fuiſſe animaduertit, paullo diligentiùs itineris ratio ſupputetur; quod vt fiat, Bellonius nobis fuerit adiumento, qui à monte Sinai, quem omnes Sinai montem eſſe ad hanc vſque diem tenuerunt, quinque dierum iter eſſe dicit vſque ad mare mediterraneum, & idem deprehendit duorum dumtaxat dierum iter eſſe à Sinai ad Tor vſq. ſiue Sur, in cuius deſertum Moſes populum è mari Rubro deduxit. Duorum igitur dierũ itinere mari mediterraneo fuit, quàm mons Sinai vulgo creditus, vicinior: quo fit, vt non ſolùm ad Selbonidem lacum, ſed ſi rectà perrexiſſet, ad ipſum vſq. mare mediterraneum, vel ſaltem ad Elim trium dierum itinere potuerit peruenire. Verùm licet magnis itineribus aquarum pęnuria proficiſci cogeret, nos tamẽ impedimentorum etiam rationem habemus; & tertio die à Tor dicimus Moſen ad Mara veniſſe.

Bagal-ſtephõ, poſt Arſinoë appellata.

Iſraëlitæ vbi mare Erythræũ tranſgreſſi ſint.

Sur.

Mara ſiue Maratha.

Serbonidis lacus.

Moſes igitur quia aquas Maratha amaras inuenit, vocauit eas Mara, id eſt, amaras. *Amarus ſapor.*
מַר & מָרָה enim lingua Hebraica amaritudinem ſignificat, ſiue amarum, à noſtro Mar, *Mar.*
quod eſt demorari. Amarus enim ſapor nos ab eorum guſtu quæ amara ſunt, retinet.
vnde Latini ſuum quoque habent Amarum. Sicut enim quæ grata ſunt palato, nos rapiunt, ita quæ diſplicent, nos ab edendo & potando demorantur; vti in iis videmus euenire qui amara medicamenta capere coguntur, quos frequenter diu prius videas tergiuerſari, quàm vt hauriant, adduci queant. Neſcio antea ab Elyſſi poſteris Moꝛhoot vocatum fuerit hoc ſtagnum; hoc ſcio, vocabulum non malè in lacum quadrare. Mooꝛ *Mooꝛ.*
enim nobis lacus eſt, ſiue terra aquis permiſta: vnde Mooꝛhoot paludum caput notaret. *Mooꝛhoot.*
Coactus autem eſt Moſes populum ſuum circumducere ad ſiniſtrũ paludis latus, quia dextrum montibus erat impeditum. Venit igitur in Helim, vbi duodecim reperit fon- *Helim.*
tes, & palmas ſeptuaginta. Stephanus Elim opidum eſſe dicit ad Olympiam Ægyptiacam, quod nomen vnde ſumtum ſit, ex iis quæ antè diximus, clarum eſt. Opinor Eleos Peloponeſiacos hic vicũ conſtituiſſe, vt inde aquas nauibus ſuis inferrẽt. Vocarunt autẽ Olympiam templum Iouis Caſij, ad Olympiam opidum Peloponeſi alludentes. Ex *Olympia.*
Elide igitur ad Caſium, & Eluſa ad Aſion-Gaber perſpicuum fit, hæc loca Elyſſum & ipſius poſteros frequentaſſe; & inde ſuſpicor, lacum hunc olim ſalinas & nitrarias officinas habuiſſe, ac deinde fortaſſe manſiſſe neglectũ, eo quòd ecregma, per quod mare immittebatur & emittebatur, vel arenarũ vi vel alia quapiam occaſione fuerit obſtructum. Iuuat hanc meam ſuſpicionẽ Herodotus, qui non Serbonidem aut Sirbonidem *Selbonidis lacus idem qui Serbonidis.*
ſtagnum vocat, ſed Selbonidẽ: quo fit vt credam, non à Serbone quopiam Ægyptio, ſed à ſale, quem illinc Peloponeſiaci petebant, nomen habuiſſe. Selwon enim, vnde Selbon, idem eſt quod ſalis quæſtus, vocabulum ea formula factũ quæ nomina à præterito imperfecto ducit. Won enim idem eſt quod lucrabar, à Win præſenti. Elis ergo Ægy- *Won. Win.*
ptia pagus Eliacorum videtur fuiſſe ad ipſos fontes conſtitutus, ad quos palmas quoque plantatas fuiſſe, tum de locorum quæ hactenus palmas ferunt natura, tum de Eliacorũ induſtria, veriſimile eſt. Elidem ego Belbam, ſiue, vt vulgò vocatur, Belbes eſſe credide- *Elis eadem quæ Belba, ſiue Belbes.*
rim; quam Bellonius de palmarum copia celebrat, à quibus regionem Palmiram, ni fallor, vocat, longè diuerſam à Palmirena. In eo caſtro quod exiguum eſſe dicit, plurimũ *Palmira.*
omnis generis eduliorum venale ſe reperiſſe ſcribit; & inde ad mare mediterraneum, quod non longè abeſt, veniſſe. Itinerum ratio & caſtrorum interualla apertiſſimè eos redarguunt qui Iſraëlitas è mari Rubro montem Sinai verſus ducunt; eum, inquam, quem vulgus hactenus hoc nomine vocari credidit: quod quidem fecerunt maris Suph occaſione, ad quod ab Elide caſtra dicuntur mouiſſe. Quáuis verò בֶּלְבֵּשׁ, quaſi in Elide dicas, ſoli caſtello tribuatur; ego tamen viciniam etiam hoc nomine intelligo, eodem modo vt Elis in Peloponeſo & regionem & vrbem notat. Vallis ergo ea quæ palmas aliquot adhuc alens, & aquæ dulcis puteum habens, ad Belbes ducit, eodem nomine comprehendetur. Ab Elide enim ad mare mediterraneum, quod Caſium alluit, ſunt profecti; & inde ad deſertum quod montibus Idumæis ab occidente & meridie adiacet. Moſes enim Numerorum cap. triceſimo quarto terram Chanaan à meridie terminat ſolitudine Sin, quæ eſt iuxta Edom, quod longè abeſt vt ad maris Erythræi viciniam referri poſſit, vt ex præmiſſis perſpicuum eſt. Annotandum, Sin hoc loco per litteram *Sin.*
quam Hebræi Zade vocant, ſcribi, viceſimo ſeptimo eiuſdem libri, & Ioſue decimo quinto, & Deuteronomij triceſimo ſecundo ſcriptum reperitur; cùm cap. Numerorum triceſimo tertio per Samech ſcribatur: quod ea de cauſſa indico, vt cernatur quàm antiqua ſit litterarum apud Hebræos confuſio, quæ clarè demonſtrat, eos verum litterarum diſcrimen ignoraſſe, & idcirco earum inuentionem ipſis minimè deberi. Equidem Stin vocali longa deſertum hoc ab Elyſſi poſteris nominatum credo, & ab ea voce *Stin.*
caput reciſum eſſe. Nos enim Wuſtyn dicimus pro quauis ſolitudine & eremo. E de- *Wuſtyn.*
ſerto venerunt in Daphca, quod nomen vici vel opiduli videtur, quod ab Eluſa in ſoli- *Daphca.*
tudinem proficiſcentibus occurrebat; quaſi diceres arenas ad tranſeundum difficiles.
Dap enim idem eſt quod puluerem verſare ſiue manibus ſiue pedibus, vti pueros fre- *Dap.*
quenter facere videmus; atque adeò non alio ferè verbo in arenis tranſeundis vtimur.
Qua verò idem eſt quod malum; ita vt Dapqua idem ſit quod malum tranſitus arena- *Qua.*
rum. Hunc locum non procul à Selbonidis parte orientali fuiſſe credo, & eius nomine

homines periculi moneri quod ab aquis eius occultis posset euenire. Quo tamē verum fatear, equidē suspicor in רפקה Quos loco duplicis digamma positū esse, & He loco Ain vel Chet; quod si ita sit, Dapweg siue Dapwech habebimus, quo significatur via arenosa & profunda, qualis hactenus ab eo loco Elanam ad mare Erythræum à Gaza proficiscentibus videtur. Habemus & nos arenas id genus, vt, nisi cursim & leuiter transeas, demergaris. D. Hieronymus scribit, quosdam Rapca legisse pro Dapca, propter exiguum ipsius Daleth & Res discrimen. A Dapca transierunt ad Elus, quam docui esse Elusam Ptolemæo, Idumæorum ciuitatem, ab Elusto quondam iuxta mare & Asiongaber conditam. Ab Elusa Raphidim venerunt, quam Raphiam vocat Strabo. Ea est post Gazam desertum & Ægyptum versus tendentibus in finibus Idumæorū, ad quam Ptolemęus quartus cum Antigono memorabile prœlium commisit. Quoniam autem castrorum mutatio inter Helim & Raphidim valde exigua erat, in eodem maris mediterranei littore paruo locorum interuallo facta, Moses in Exodo ab Elide ad Raphidim transilit, relictis castris primùm ad mare, deinde rursus in desertū Stin, pòst ad Daphca, hinc ad Elus, ab Elusa ad Raphidim; ita vt quatuor castrorū mutationes omiserit, quas pòst in Numeris exponit sigillatim. Loca enim omnia ab Elide vsque ad Raphæam pertinent ad desertum Stin, siue Sin, vt malè pronuntiant Hebræi. Nulla itaq. est inter Numeros & Exodum discordia, propterea quòd ad Raphæam vsque arenosum desertum extendatur, vti è Strabone & recentioribus discas. Videtur autem hic locus Raphidim dictus, quasi רְפִדָה, quo locus significatur in quo lectus stratus est: à רָפַד, quod patet è Iob cap. decimo sexto, vbi Latini habent, *In tenebris straui lectum meum.* & iterum quadragesimo primo: *Sternet sibi aurum quasi lutum.* Hinc Canticorum cap. tertio רְפִדָה reclinatorium vertitur; quam significationem secutus, Rephidim cubandi loca non malè vertas. Quòd si Daleth omissum fuisset, vti est apud Græcos, Raphæa nomen habere potuisset à medicina quam Deus hoc loco ostendit, dum siti enecatos largis aquis è petra virgæ ictu manantibus refocillauit. Verùm nomen antiquius videtur, & ab ipso loci situ, ad quem primò ex eremo venitur, acceptum. Ceterùm hîc maxima rursus exoritur difficultas è peruersa multorum opinione, qui credunt montem è cuius rupe aquam portentoso virgæ verbere Moses eduxit, longè terrarum à Raphæa remotum esse. Conferenda itaque sacræ scripturæ loca in quibus huius rupis Oreb mentio reperitur, quorum cùm vnum in manibus nunc habeamus, nō possumus vllo modo adduci, vt petram Oreb longè à Raphæa remoueamus, nisi tam velit quis esse temerarius, & in errore, quem semel imbibit, retinendo & defendendo obstinatus, vt sibi potius quàm Mosis narrationi nos credere debere arbitretur. Ad ipsam Raphæā siti laborarunt Israëlitæ; ei siti Deus aquis è rupe percussa manantibus occurrit. Vbi igitur rupes Oreb quærenda quàm ad Raphæam? At Raphæam à Gaza ad Ægyptum declinare Strabo demonstrat; & quæ modò à me dicta sunt, ea omnia vno consensu euincunt Raphidim & Raphæam eandem esse. Est & septimo Iudicum cap. insignis huius rupis mentio, vbi princeps vnus Madianitarum Oreb vocatur, & in Oreb petra occiditur; vnde factum, vt quidam putarit ab eo rupem nomen accepisse; quod fieri non potest, cùm Moses eam eodem nomine multo anteà vocarit. Vbi autem & circa quæ loca Gedeon Madianitas vicerit, colligendum est è locis ad quæ vsque vastando omnia hostes progressi esse dicuntur. Capite sexto docemur Madianitas & socios omnia per totam Iudæam depopulatos fuisse vsque ad Gazam. Rupes itaque in qua Oreb occisus est, Raphææ proxima est, è valle Raphaim consurgens, ad quam vallem vsque Iudæ portio meridiem versus pertinebat; cui vicina erat Cades in eadem sorte recitata, ad quam per Sina terminalis linea veniebat. Vnde liquet, Cades, Sina, Raphaim vallem, & in ea Raphæam opidum in terminis Idumæorum fuisse non longè à Gaza, quam vnà cum vicis vsque ad torrentem Aegypti Iudæ videmus adscribi. Iesaias repetit, Oreb Madianitarū principem in petra Oreb occisum esse. Iam mons Oreb mons Dei vocatur, & idem mons Sinai. Cùm igitur è rupe, quæ est in monte Oreb, percussa aqua populi ad Raphæam siti restinguendæ manarit, satis constat & montē Oreb & montem Sinai eundē montem esse, & vno nomine Dei montem vocari. Exodi enim cap. tertio Oreb mons Dei dicitur: & idem eodem nomine cap. decimo octauo, vbi Ietro sacerdos Madian dicitur ad Mosen venisse, haud dubium quin è patria sua Madian, vti vicina. Eodem

Elus. *Raphidim.* *Oreb petra vbi sita fuerit.* *Mons Oreb idem qui Sinai, & mons Dei.*

igitur

igitur venit Ietro, vbi Moſes, cùm oues paſceret, Deum vidit ſub ſpecie flamei ardoris: qua de re mons Oreb, mons Dei vocatus eſt. Eſt igitur Oreb à Gaza per Raphæam Ægyptum petentibus ad ſiniſtram verſus deſertum aſſurgens, ſed non maiore à Raphæa interuallo quàm vehementiſſima ſitis curanda poſtulabat. Relicta igitur Raphæa, ad montem & eius aquas tentoria in deſerto fixerunt, quod mox ſequenti cap. deſertum Sinai vocatur; in quod à Raphæa declinantes ſub ipſo monte caſtra poſuerunt: vbi mox additur Moſem in montem ad Deum adſcendiſſe: & eodem cap. ſemel atque iterum mons Sinai vocatur, vocula per Samech ſcripta. Deſertum igitur Sinai, eſt deſertum quod ipſi monti adiacet: ac mons quidem ad orientem Raphææ ſitus eſt, qui ſine diſcrimine modò Sinai, modò mons Oreb in ſacris litteris nuncupatur. Nam triceſimo tertio Exodi capite poſtquam iam ſæpius montem Sinai Moſes nominaſſet, rurſus eum vocat montem Oreb. Verùm video graues & eruditos viros in vtroque horum nominum non parum offendi, propterea quòd diuerſo modo vtrumque ſcriptum reperiatur; aliàs enim Sinai, aliàs Sina ſcribi vident: deinde in Ioſue decimoquinto capite צִנָּה inueniunt, per Sade, vt ipſi vocant, litteram; non per Samech, vti Sinai ſcribitur, exaratum. Ad hunc modum Oreb etiam diuerſam habet ſcripturam. Aliàs enim עֹרֵב aliàs חֹרְבָה aliàs חֹרֵב inuenitur; qua ſcribendi diuerſitate putarunt quidam variari ſignificationem; verùm nimiæ id eſt curioſitatis, aut potiùs negligentiæ, quando ex iis quæ adiiciuntur clarè cernitur, tria hæc nomina pro monte eodem eſſe capienda: quod ſigillatim declararem, niſi & facile id cuiuis ſcirem eſſe factu, & ſuperfluam vererer prolixitatem, vbi cæteroqui res per ſe nimium prolixæ & plurimis ſalebris impeditæ plurimum adferunt impedimentorum. Non rarum eſt litteram y pro Chet poni, neque abſurdum; cùm y per Gh debeat efferri, & Chet idem ſonet quod Chi Græcorum. Siue igitur Choreb, ſiue Choreba, ſiue Ghoreb apud Hebræos inuenias, eundem intellige montem notari: & ſimiliter ſiue סִינַי ſiue צִנָּה ſiue סְנֵי ſcriptum videas, idem tibi mons capiendus; inter quem & Elim deſertum סִין ſiue צִין vocabis. Vnde perſpicuum fit, iter ab Eli maxima parte per deſertum Sin fieri, & Sinai eum eſſe montem qui ex Ægypto venientibus circa Raphæam ſe ad dextram oſtendit paullo prius quàm Gazæ limites intres, aut potiùs in ipſis Gazæorum & Idumæorum confinibus dexter videtur. Vide quæſo quanto terrarum interuallo in hoc monte deſignando hactenus omnes aberrarint, quamque longè & à Moſis narratione & geographia eorum recedant commenta, qui Choreb & Sinai diſtinguunt, montes hos ad ſinum Arabicum procul à Iudææ terminis remouentes. Ac quia illic montem Sinai collocant, & de Moſis relatu intelligunt Raphidim & Aſiongaber huic monti proxima eſſe, coacti ſunt Raphæam & Aſiongaber & loca finitima à mari mediterraneo ad mare Erythræum tranſferre. Deinde citra omnem cauſſam Iſraëlitas à meta ad carceres reuocant, & ab Idumæis finibus Iudæam terminantibus miſeros homines ad mare Rubrum redire compellunt; quod tam abſurdum eſt quàm quod abſurdiſſimum. Quis rogo tam inſanus ſit, vt ab Eluſa & Raphæa reuerti velit ad Elaniticum Arabici ſinus receſſum, vt iter in Iudæam inſtituat? ac ſi quis tam inſanus eſſe fingatur, qua ratione per mediam ſolitudinem, quæ inter Raphæam eſt & Elaniticum ſinum, tantam aquæ copiam portabit, vt toti ſufficiat multitudini? Sed dices à Raphæa diuino miraculo ſubitò rapti ſunt Iſraëlitæ vſque ad Erythræi maris viciniam, vbi Moſes ſtatim rupem Choreb percuſſit. Magnum, & ter magnum miraculum fuit, numeroſiſſimam hanc multitudinem per mare Rubrum vtrimque montium inſtar elatum deducere; verùm multo maius portentum fuiſſet, totum populum per aërem momento temporis aut paucis ſaltem horis portare. A Gaza, cui adiacet Raphæa, mille ducenta & ſexaginta ſtadia ad ſinum Elaniticum computantur, ſi Straboni fides habenda, & ea ſic conficienda ſunt, vt omnia vitæ neceſſaria camelis ſint portanda. Cùm igitur mons ille quem vulgus montem Sinai eſſe putat, ad Elaniticum receſſum exſurgat, quî rogo hoc tantum iter abſoluerunt homines iam ſiti areſcentes & propè necati? Profectò ingens hoc portentum fuiſſet, & minimè Moſi diſſimulandum. Sed vt admittamus ſtupendum miraculum, & magis ſtupendum miraculi tanti ſilentium; quid tamen cauſſæ adferri queat, vt nulla expreſſa ratione populus Iſraëliticus vel non rectà Iudæam verſus profectus fuiſſe dici debeat, vel cùm iam in finibus terræ promiſſæ eſſet, ſubitò longius fuerit ſummotus quàm tum

eſſet,

esset, cùm necdum ad mare Erythræum venisset? Deinde quid caussæ queat excogita-
ri, vt dum Rubrum mare transisset, Moses iter suum non rectà tenuerit, quantum lo-
corum quidem commoditas ferret, ad terram & sibi & suis promissam? Quòd si illuc
contendisse detur, qua rogo occasione retro progressus subitò longiùs recessit quàm
vmquam absuisset? Porrò quòd mons Sinai & mons Choreb idem sit, non ex illis mo-
dò quæ dixi cernas; sed ex eo etiã, quòd primo Deuteronomij Moses dicat Deum sibi
Sina vnde nomẽ habeat. in monte Choreb locutum esse ea quæ in monte Sinai iusserat. Dicitur autem Sina à
rubo quem hoc nomine denotari existimant interpretes. Hebræi dicunt Sina arborem
esse spinosam illam quidem sed sterilem, quam nulla auis queat intrare vt non simul
plumarum aliquid amittat, eamque maximè in desertis locis inueniri, & inde monti
Sinai nomen esse. Miror sanè quòd hoc nomine arborem sterilem intelligant, cùm
Rubi feracitas & natura. rubo nihil sit feracius, nihil magis fructibus abundet, nihil sese copiosius omnibus of-
ferat, nihil siti magis opituletur, maximè si môra ipsius necdum fuerint matura? Iam
quod addunt, arborem esse deserti propriam, id cuiuis potiùs plantæ quàm rubo con-
uenit; cuius non alibi maior copia quàm locis humectis, ad fossas nimirum & aggeres
quibus arua sepiuntur. Ex his perspicuum est, nihil minùs eos qui hæc litteris manda-
runt, quàm de Rubo in nomine Sina cogitasse. Chaldæus Turgemanus vertit אַסְנָא;
Munsterus in suo Triglotto אַסְנָא scribit, & rubum interpretatur. Quid igitur reuera sit
Sina apud Hebræos, quid Asina apud Chaldæos; necdum mihi satis liquet, eo quòd
spina sterilis à me necdum cognita sit, & quòd rubus locis aridis & sterilibus non
ferè soleat enasci. Gaudet enim, vt dixi, humore; & idcirco rubi illud genus quod mo-
ra producit odoris violacei, non alibi in Alpibus quàm locis lætissimis & humectis in-
uenerim. Verùm quid de loco & natalibus agendum, si claré profiteantur Rabbini,
Sina nullum fructum habere? Quod item de auibus addunt, id minimè potest in vl-
lum omnino rubi genus quadrare; eo quòd omnium fructu auiculæ gaudeant, & eo ci-
tra pennarum periculum fruuntur. Accedit his quòd rubus, nisi arborum adminicu-
lo fulciatur, sese in altum non attollat; & idcirco huic portentoso spectaculo, quod
Moses magna admiratione eminus conspexit, non videtur satis conuenire. Quamob-
rem mallem spinosam arborem potius quàm Rubum Latini, Baton Græci, vertissent,
libero cuiuis arbitrio relicto, vt de qua velit arbore spinosa intelligat miraculum: spi-
nosa, inquam, illa quidem, sed alta; vt nimirum & procul flamma appareat, & cernan-
tur rami incolumes manere. Alibi monui, magnam esse interpretum, & eorum qui
commentaria & Lexica in Biblia scribunt, inconstantiam, in iis quæ ad quamuis natu-
ralis historiæ partem spectant, præsertim in plantis atque gemmis. Sic pro אֵלָה tricesimo
quinto Geneseos capite alij quercum, alij terebinthum verterunt. Et pro quercu Mam-
re, alij vallem Mamre reddiderunt. Iterum capite Geneseos quadragesimo tertio, Bo-
tanim Munsterus, ceu veterem correcturus interpretationem, nuces reddit; alij casta-
neas interpretantur. Nos in Gallicis, vbi arborem vitæ delineamus, quid in his veri,
quid falsi sit, docemus: & quàm illa facilè expediui, tam cuperem hunc quoque nodum
Rubum Moysis fuisse Ilicẽ. soluere posse cum doctorum approbatione. Serapio Ilicem אֵלְסִנָה vocat; Latini codi-
ces Lechinam habent; Hispani Arabicam Maurorum linguam imitati, ençina dicunt;
Arragonij Leçinero eandem arborem appellant; Galli *Chesne* quoduis roboris genus
vocarunt. Quàm verò Chi & sigma in pronuntiatione confundantur, in vocabulo po-
puli eius Indici, quos alij Chinas, alij Sinas vocant, animaduertas: quod quia cum hoc
nostro conuenit, non mirũ est si per Chi Galli proferant. Hæc cùm ita habeant, & nihil
Ilicis natura. clarius sit quàm Ilices saxosis montibus gaudere, & in desertis locis maximè nasci, non
possum me cõtinere quin suspicer, arborẽ spinosam, quam Moses vidit flamis circum-
datam, fuisse Ilicem, quæ procul poterat miraculum ostentare. Serapio fortasse Elesina
dixit, voce composita; eo quòd אֵלָה quoduis roboris genus designet, cui si addatur סְנֶה
robur spinosum intellexeris. Credo tamen dum simpliciter Sina proferebatur, Ilicem
per excellentiæ figuram intelligi debuisse, propterea quòd nec vlla arbor plus habeat
spinarum, vtpote quæ in singulis foliis habeat complures; nec sit arbor aliqua spinosa-
rum quæ vel altiùs attollatur, vel latiora & maiora ramorum tabulata diffundat. Porrò
quò lubentius in hanc concedam opinionẽ, facit mysterium arboris glandiferæ,
in cuius genere arborem vitæ inueni Druidibus olim in summa habitam veneratione.

Quòd autem Hebræi dixerunt arborem sterilem esse, id minimè verum est: nec in Rubum, nec in Ilicem, nec in Acatiam, nec in Spinam albam, nec in Rhamnum, nec in Cynosbatum, nec in vllum omnino spinosæ arboris genus, quod equidem noui, quadrat. Pace igitur aliorum mihi liceat in re incerta partim medicis Arabibus, partim Hispanis fidem adhibere, & inde colligere, quidnam Sina nomine Moses intellexerit, & quid Chaldæus Asinam. Harum enim linguarum tanta est concordia, vt alia ab alia parum differat, maximè in vocabulis antiquis. Et, quo simile cernas, quo loco Botemim habet Hebræus, Chaldæus dixit Botanin; Arabes Botima pro eadem re vsurpant. Hinc gummi Albotim terebinthinam vocant, eo quòd è Botima distillet. Nolo tamen cuiquam auctor esse, vt vetere opinione deserta me sequatur; mihi satis est, suspicionem meam indicasse, & de Hebræorum commentariis docuisse, arborem eam quam ipsi hoc nomine significari putarunt, nihil cum Rubo præter spinas habere commune. Scio Sina pro spina generatim accipi posse, & hac ratione rubum etiam posse intelligi; verùm, vti dixi, speciosius & illustrius fit spectaculum, si Ilicem hoc loco Sinam vocemus. Deinde proprium ipsius Rubi nomen est סולח, vti Arabum scholæ testantur. Hebræi קלון habent, quod licet spinam vertant, ego tamen de linguarum conuenientia rubum mallem interpretari. Qui nouisse auebit quantū in glandiferis arboribus latuerit symbolicæ doctrinæ, is quæ in Gallicis nostris de Druidum scripsi disciplina, consulat: quod qui faciet, eum spero in suspicionem hanc meam, quam de Ilice concepi, fore procliuiorem. Equidem in veritate vestiganda rerum & symbolorum consensionem plurimi semper facere consueui; cuius ductu ad hanc veni opinionem, vt putarem, Deum sub flama ignis non in alia arbore congruentius quàm in arbore glandifera perpetuò virente apparere potuisse. Cùm enim liberatio Israëlitarum à tyrannide Pharaonis figura sit vindiciarum quibus Deus humanum genus è cacodæmonis carceribus & morte liberali manu in vitam sempiternam asserturus erat, quæ, rogo, arbor ad arcanum hoc indicandum aptior queat inueniri quàm Ilex, quæ non perpetuò modò viret, sed fructum etiam fert quo panis cælestis vitæ æternæ dator denotatur, & idcirco arbor vitæ meritò habetur? Quo verò hanc mysteriorum conuenientiam Deus declararet, sub flamæ imagine apparuit, quam vitæ habere significationem Hieroglyphica nostra declarant. Quòd si hæc mihi pro eo ac meretur, & rei postulat amplitudo, explicanda persequendaque essent, vix maximus codex tantam materiam complecteretur. Doctis & sollertibus satis est si fundamentum indicetur, super quo deinde quamuis magnas licet facere substructiones. Præter hæc & ipsum nomen Sina inuitat, quo non aliud significatur quàm Explora an inuenire queas. Mirabilis adhortatio, quam Moses secutus curiosè accessit, vt videret quidnam sibi vellet illud portentum, Ilicem in flamis esse, non tamen amburi. Omnibus nobis arbor vitæ perpetuò vestiganda est, & ad eam totam videndi facultatem dirigere debemus, quo tandem fructu eius perfruamur quo vita acquiritur & conseruatur sempiterna. Mirum id & fortassis portentosum quibusdam videbitur, tantum arcanæ significationis in hac vocula delitescere: at si quis Hieroglyphica nostra leget, & ea quæ in Gallicis de arbore vitæ scripsi, copiosis exemplis intelliget, illud fuisse primo nomenclatori propositū, vt plurimis rebus nomenclaturas daret; non illas quidem de ipsarum natura, sed de symbolica notatione quam in theologia Setinorum essent habituræ: quod vt in aliis quamplurimis perspicuum est, ita nusquam euidentius quàm in Tau & cruce à nobis copiosè explicatis. Quid spina vel molestius attrectanti, vel vilius inter ligna? Hæc tamen tam exilis recula voces sortita est minimè contemnendas, si ad originem & rectam rationem vocentur, & diligenter expendantur. Sicut enim Sina in primo sermone nos monet, vt ad vitæ arborem respiciamus, tamquam ad vltimum felicitatis scopum, ita Spina vocabulum à Latinis retentum hortatur, vt omnia studia nostra ad explorandum conferamus. Et quid, rogo, explorandum? Id figura ipsius Spinæ docebit, quæ è lata sede in acumen pyramidis modo terminata, non aliam quàm vel pyramis vel obeliscus habet significationem. Iubet igitur is, cui spina quod spina nominetūr debet, vt in omni vita sic studia actionesque omnes moderemur, vt quibusuis in rebus ipsum Vnum exploremus, & ad id quidquid cogitamus, quidquid agimus, quidquid loquimur, dirigamus: quod quid aliud est, quàm ad arborem vitæ collimare? Quidquid nobis est foliorum, quidquid viroris, id totum vndique

Sina vocis significatio, & symbolica doctrina.

Spinæ figura, significatio, & mysterium.

dique in modum ſpinæ ad Vnum tendat oportet: quod dum fiet, tutos nos præſtabimus ab immunditia omni, & omni lædere valentium attactu. Nec frondes tantùm perpetuò virentes ſpinis vndique horrent, ſed fructus etiam in acumen tendit, eiuſdem offerens cuius illæ admonitionem. Quid ego de voce Græca dicam, qua Spina generatim nominatur? An quidquam clarius quàm illud quod Acanthe, ſiue Acantha, ſiue Acanthos dicatur, quaſi Hac an thet vel thot, id eſt, omni deſiderio tende ad ipſum caput? Noſtrates vocabulum Doren in vſu retinuerunt, quo indicatur, ſpinæ figuram omnia penetrare motu celerrimo: qua in re & figuræ indoles & ſymboli ratio continetur; eo quòd menti noſtræ ad Vnum euolanti omnis obſtaculorum multitudo & denſitas ſit tranſeunda, idque citra moram, ne quid tarditatis adhæreſcat. Qui ex his non perſpicit cuius rei notationem apud primum nomēclatorem habuerit, is ab omni ſymbolica & hieroglyphica diſciplina abhorrere mihi videtur, & indignus eſſe qui cùm hac de re diſſeratur. Et hæc quidē de Spina, Sina, Acantha, & Doren vocabulis generalibus, è quorum ſecundo apud Arabes & ceteros ſermone earundem radicum vtentes, Eleſina credo remanſiſſe, ad robur ſpinoſis foliis inſigne denotandum; ac deinde quoſdam Leſina, quoſdam Sina, quoſdam Leſinero; quoſdam Enſina retinuiſſe; vbi de litterarum Samech & Chet confuſione nihil angor. Latinis Ilicis nomen ignotæ eſt originis; nobis clarum eſt Eel-eic idem eſſe quod nobile ac generoſum robur. Eic enim robur eſt; Eel ſæpius modò interpretatus ſum: è quo fit Il, vt è Leli, Lilium, & id genus alia complura: Meritò ſanè nobile robur dicitur, quando ille ſolus verè generoſus eſt qui omnia ſua ſtudia omneſq; actiones ad ipſum Vnum dirigit, in eo quærens vitam ſempiternam. Sed vt nimium digredior ad ſuſpicionis meæ cauſſas aperiendas, ita materiam ampliſſimam & plenam maieſtatis nimis anguſtè tracto; quo fit, vt ſatius ſit cetera ſacro ſilentio tranſire, cuique ſuo iudicio & arbitratu relicto. Miſſa igitur hac de arboris genere controuerſia, ad loci ſitum redeamus. Quia verò quotquot hactenus vel annotationes vel commentaria in Moſis hiſtoriam ediderunt, ſic ab eius ſententia diſcrepant, vt prorſus in diuerſa abeant, omnemque profectionis rationem euertant, paullo diligentiore cura ea quæ antè dixi, ſunt examinanda. Ioſepus, & eum ſecutus Hegeſippus, iter Titi ex Alexandria in Iudæam deſcribens, ſic habet, vt dicat è Peluſio per deſertum iter egiſſe, ac veniſſe primùm ad Caſij Iouis templum: Deinde ſecunda caſtra ad Oſtracinen locum aquæ indigum metatum fuiſſe: tertia ad Rhinocolura: quarta ad Raphęam, quæ prima vrbs Syriæ ſit ex Ægypto venientibus: quinta ad Gazam: ſexta ad Aſcalonem: ſeptima ad Iamniam: octaua ad Ioppen: nona ad Cæſaream, ibique bello obſidionique neceſſaria paraſſe. Vides vt hæc cùm Strabone & Ptolemæo conſentiant, vt noſtram etiam de Moſaico itinere confirment ſententiam. Moſes cùm ad deſertum Etam veniſſet, iuſſus eſt reuerti ad oram maris Rubri Ægypto contiguam. Per mare ad deſertum Sur venit, ſiue Tor, vt nunc vocant. Inde trium dierum iter confecit per deſertum Etam, eandem videlicet quam prius inſtituerat viam repetens. Deinde ad Elim venit, Caſij Iouis templo vicinam. Hinc ad mare mediterraneum, in cuius littore Oſtracine eſt. Ex eo rurſus loco per arenas deſerti Sin, quod hic in mare promontorij modo excurrit. Hanc ſolitudinem tranſgreſſo Daphca occurrit, vbi Bellonius principium collocat terræ fertilis. Eſt ibi hactenus Carbaſchara, id eſt, locus muro & porticu cinctus, ad ſtationem tutam hoſpitibus recipiendis comparatum. E Daphca Eluſam Moſes deflexit, Rhinocoluræ proximam. Inde Raphæam progreſſus eſt, vrbem limitaneam Syriæ. Cernimus hîc idem iter Moſem, Titum & Bellonium tenuiſſe: verùm Moſem propter feminarū, puerorum & ſenum multitudinem tardiùs eadē loca tranſiiſſe, & caſtra mutaſſe minoribus interuallis. Cùm itaque perſpicuum ſit vbi ſita ſit Eluſa, vbi Raphæa, tum etiam conſtet de clara Moſis narratione, rupem montis Choreb, quæ Moſis virga percuſſa, aquam Iſraëlitis ſitientibus effudit, proximam eſſe ipſi Raphææ, qua fronte, quæſo, dicemus montem Choreb mari Rubro adiacere? Adde modò his nullam cauſſam à Moſe hactenus indicatam fuiſſe, ob quam non rectà ad Iudææ limites Iſraëlitæ contenderent. Cuius igitur eſt ingenij, cuius mentis tam inſanam de diuino duce habere opinionem, vt credat eum à mari Rubro ſuperato iter retrò flexiſſe, non Iudæam verſus, ſed verſus Elanam & Arabiam felicem? Video ſanè Elanæ ad Eluſę nomen alluſionem partem occaſionis fuiſſe ob quam ab omnibus hactenus ſit aberra-

Acanthos vocis etymon. Doren. *Ilicis etymon.* Eic. *Titi ex Alexandria in Iudæam profectio.* *Iſraëlitarum ex Etam retrò ad oram maris Rubri regreſſus. Sur ſiue Tor deſertum. Etam. Elim. Sin. Daphca. Eluſa. Raphæa.* *Error de Iſraëlitarum profectione vnde natus ſit.*

aberratum; cui accessit peruersa maris Sup siue Soph interpretatio. Iosepus quia montem quem vulgo montem Sinai vocant, reuera montem Choreb esse sibi persuasum habebat, errorem errori nectit; aiens terram Madiam, in qua Ietro sacerdotio fungebatur, ad mare Rubrum iacere iuxta montem quem vulgus Sinai & Oreb appellat. Quod si ita esset, quid caussæ fuisset ob quam Moses Ietro socerum suum rogaret, vt secum maneret ad iter in Palæstinam siue terrã Chanaam demonstrandum, quæ longissimè à mari Erythræo & locis ipsis frequentatis abesset? Profectò, vt alibi semper illud verum est quod Aristoteles dixit, Vno errore dato multa consequi veritati minimè consentanea; ita nusquam id clariùs quàm in hac sacra historia fieri animaduerti. Indicaui paullo antè Iosepum in nauibus Iosaphat fabulam confinxisse sacris litteris è diametro repugnantem, non alia de caussa quàm quòd his erroribus intricatus nesciret vbi Asiongaber, vbi Elut esset collocandum. Pari ratione Madianitas in littore maris Erythræi ad sinum Elaniticum procul ab Idumææ & Palæstinæ finibus posuit, cùm clarum sit Madianitas eos esse qui proximi habitant Moabitis, vt liquet è capite Geneseos tricesimo sexto; vbi Adad rex Idumæorum dicitur cecidisse Madianitas in regione Moab. Deinde quæ de Balac in Numerorum libro scribuntur, clarissimè demonstrant Madianitas & Moabitas vicinos fuisse, cùm Balac vtriusque gentis rex dicatur. Moab autem terra è regione Hiericuntis iacebat ad Orientalem Iordanis ripam pertinens, ita vt ignorari nequeat situs Madianitidis. Nam castris in Moab positis Israëlitæ Madianitas inuaserunt, & omnem eorum regionem depopulati sunt, omni sexu masculino & feminis virum passis interemptis; quo patrato omnem prædam in castra retulerunt in illis posita campis qui Hiericunti vltra Iordanem ad orientem vergunt. Legendum itaque caput Numerorum tricesimum primum ad regionem Madianitarum & eorum diuitias bene cognoscendas, quo ex iis intelligatur, quæ terra Madian in sacris litteris vocetur. A Iordanis scilicet ripis Israëlitæ ad Erythræum vsque mare, vt cæderent Madianitas, excurrissent, castris interim immotis ad Iordanem manentibus; vt ad ea tanto desertorum & montium interuallo prædam referrent. Consule quæso caput vicesimum quintum Numerorum, & mox deprehendes Moabitas & Madianitas variis scortis fornicatos fuisse, & inter alia prostibula filiam fuisse ducis Madianitarum nomine Cosbi, ad quam Zambri dux in tribu Simeonis ingressus in ipsis amplexibus vnà cum meretrice à Phinee pugione perfossus est. Hæc cùm disertis & dilucidis verbis à Mose narrentur, satis mirari non possum, quid caussæ vel Iosepo vel alij fuerit, vt regionem Madianitarum iuxta mare Rubrum collocaret procul à campis Moabitarum, sitis è regione Hiericuntis. Liquet igitur circa quæ loca Ietro sacerdos Madianita habitârit; & in lucem venit ratio sermonis Mosaici, quo Ietro rogabatur, vt dux itineris esset per regionem Amorrhæorum & Moabitarum & iis finitimorum. Quid ni enim viciniæ suæ peritus esset homo diues & sacerdos, cùm ob alia quæ incidunt negotia, tum propter greges & armenta quæ per confines montes pascebantur? Hinc modò intelliges vbi Moses oues custodiuerit, & per quos montes ad Sinai peruenerit. Per eos nempe secundum quos ex Idumæa Israëlitas duxit ad Moabitas & Madianitas habitantes vltra Iordanem è regione Hiericuntis. Habitabant enim Madianitæ inter Moabitas & Nabathæos, siue Ismaëlitas Petræos, oriundi ab Abrahamo ex Cethura vxore, cuius filius Madian fuit pater omnium Madianitarum. Hebræi sic puncta subscribunt, vt Mideanitæ dicendi videantur; Ptolemæus Medanam ciuitatem sic depinxit, vt assertioni nostræ prorsus suffragetur, quamuis nomen Medanæ ad fratrem ipsius Midean magis alludat, qui Medan vocabatur. Verùm fratres hos permistos habitasse verisimile, quibus proximi erant Ismaëlitæ Petræam Arabiam ad mare vsque Rubrum tenentes, quorum proximi Madianitis Petram vrbem mercatu nobilem condiderunt, oriundi à Nabath siue Nabaioth, vt Hebræi legunt, filio Ismaëlis natu maximo. Vnde Nabathæi vocãtur; quorum mores ac diuitias apud Strabonem expositas habemus. Eorum metropolis Petra est, è qua ad Hiericuntem iter breuissimum est trium aut quatuor dierum; quod è Geographo adiicio, vt Madianitarum confinia ante oculos ponam. Idem scribit è Petra ad vrbem Rhinocolura, & hinc in Ægyptum Sabæorum merces per camelos portari solere; quam viam Moses ad Moabitarum regionem veniens longè ad dextram reliquit. Petræ situs is est, vt locum pla-

Madianitæ vbi collocandi sint.

Moses vbi greges custodierit.

Madianitæ vnde genus duxerint.

Ismaëlitæ.

Nabathæi.

Petræ vrbis situs & conditores.

num & irriguum occupet, & hortis abundet; in circuitu verò rupibus & desertis magnis sit munita, præsertim ea parte qua Iudæam spectat. Vidésne vt Strabo Mosis narrationi consentiat, & loca ea per quæ in Iudæam contendit, oculis subiiciat? Athenodorus philosophus Straboni narrauit se apud Petræos egisse, & eos reperisse tam pacis & tranquillitatis studiosos, vt numquam in iudicio inter se litigantes viderit, cùm Romani & cæteri exteri illic agentes frequentibus litibus implicarentur. Locus hic Strabonis, vt infiniti alij, miserrimè ab interprete tractatus est; & Græcus codex pro πετρείοις, habet πατρίοις: quod mendū vt interpres non animaduertit, ita quid κρίνεσθαι esset non intellexit. Et hæc quidem de Nabatæis Madianitarum ita vicinis, vt Iosepus Ismaëlitis & Madianitis in mercatu sociis venditus fuisse dicatur. Strabo cernens inter Naba-
Idumæi. tæos & Idumæos vastos dumtaxat montes intercedere, credidit hos ab illis genus duxisse; cùm tamen Idumæi non ab Ismaëlis filio, sed ab Esau filio Isac descenderint & nomen acceperint. Montes autem hi qui Iudæam ad meridiem claudunt, generatim
Seir montes vnde nomen habeant. montes Seir vocantur, ab Esau, qui Seir cognomen habuit, propterea quòd pilosus in lucem venisset. Duplex igitur est Idumæa, altera maritima & campestris; altera monta-
Idumæa duplex. na, quæ meridiem versus desertum Pharan despicit, & ad Septentrionem habet Iudæam, olim terram Chanaan. In hanc ne Israëlitæ è deserto Pharan adscenderent Deus vetuerat, iubens vt montem circumirent versus Aquilonem; quod vt facerent, ad mare mediterraneum à finibus Nabatæorum fuit reuertendum. Mons itaque à שֵׂעִר quod significat pilosum, nomen habet; quod Segar pronuntiandum esset, è nostro vocabulo Ghe-hart/ transpositis litteris factum, & Tau in sibilum mutato. Huius montis pars est mons Sinai ad desertum Pharan prospectans, cuius ima pars ad Raphææ fines pertinet: vnde fit, vt totius nomen aliquando pro parte ponatur. Hinc Moses Israëlitis benedicens sic cecinit: Dominus de Sina venit, & de Segir ortus est, nobis apparuit de monte Pharan. Hìc tribus nominibus idem mons capiendus est, qui mons Pharan dicitur, quòd sit in principio deserti Pharan à Raphæa Petram versus tendentibus. Eodem modo Chabacuc, Deus, inquit, ab austro veniet, & sanctus de monte
Pharan mons non est, sed desertum. Pharan. Loquitur enim hic de monte Choreb siue Sinai, vnde lex venit Israëlitis Pharan autem mons non est, sed desertum quod ab hoc monte orientem versus ad Nabatæorum vsque regionem extenditur. Quod autem apud Latinos legitur, ab Austro; id apud Hebræos non est, sed loco eius habetur, מִתֵּימָן id est à Theman. Quæ autem re-
Theman regio. gio Theman vocetur ex eo coniectes, quòd Theman maximus natu filius fuerit ipsius Eliphas, filij Esau maximi natū. Huic igitur verisimile est optimā partem regionis Idumęorum cessisse, quæ haud dubiè ad Raphęam est mari incumbens, & in montes Segir orientem versus elata, quorum exordium austrum versus mons Sinai facit. In The-
Sinai mons vbi. mana itaque regione, quæ pars est Idumææ, mons Sinai quærendus est; à qua quantum mons ille vulgò hoc nomine celebratus distat, tantum omnes hactenus à veritate
Hus. recesserunt. Huius montis partem orientalem, quæ Nabatæis proxima est, Hus Edomi nepos habitauit, qui Gust vocandus esset, si litteræ pro eo ac deberent ab Hebræis
Iob. pronuntiarentur. In hac regione postea Iob maximas opes è gregibus & armentis sibi comparauit, quas Sabæi & Chaldæi diripuerunt; ad quem visitandum Eliphax Themanites ab occidentali Idumææ parte venit. Verùm an terra Ghust nomen acceperit ab Arami filio, an à nepote Esau; difficile fortasse dictu sit. Mihi verisimilius videtur orientalem Idumææ partem Nabatæis confinem sic fuisse nuncupatam, à Ghust Edomita; quod ex amicis & cognatis ipsius Iob coniicio, & id quidem maximè ex Eliphax Themanite, cuius nomen memoriam ingerit eius qui inter filios Esau maximus fuit natu, vnaque indicat quæ Idumææ pars in sortem venerit Eliphaxio
Oreb mons in primaria Idumææ parte, longè alius ab eo qui vulgò esse putatur. Themani patri. Discimus ergo è Chabacuc, montem Dei Choreb in primaria Idumææ parte, quæ à Themano nomen accepit, fuisse. Est'ne tanta vel ignorantia vel impudentia cuiusquam, vt audeat dicere Themanam regionem ad mare Erythræum quæri debere, longè terrarum à monte Segir Edomi possessione? Pluribus mihi de montis Dei situ agendum fuit quàm breuitatis ratio postularet, propterea quòd viderem admodum antiquum eum fuisse errorem quo persuasum est ad vnum omnibus, montem Sinai ad littus maris Erythræi iacere: quo dato, tota sacra scriptura turbatur, & infinita consequuntur in absurdissimis habenda. Raphæa, Elusa,

Gabriæ

Gabriæ castra, Elis, Marath, Etam, omnia denique procul è suo loco mouentur, si deuiam hanc opinionem sequamur. Ac Moses quidem populum Israëliticum ad terram promissam ducere iussus contrariam Dei mandato viam ingressus fuisset, si mare Rubrum transgressus ad sinum Elaniticum tetendisset. Summatim tota historia sacra in Mosaica castrorum metatione, in Regiarum classium apparatu & aliis hinc secuturis fœdissimè confunderetur, vti modò ex iis quæ dixi cuiuis potest liquere; nisi tam sit peruicax, vt mentis suæ aures obstruxerit omnibus iis quæ antè nesciuit. Petrus Bellonius quamuis in eodem esset errore, & alium montem Oreb, alium montem Sinai esse crederet, dum tamen ad petram venit è qua Moses aquas expressisse narratur, in magnam incidit dubitationem; propterea quòd in eius petræ vicinia riuus fluat è summo montis Sinai vulgò nominati culmine demanans; atq. idcirco alterum dicendum videatur, vel hunc riuum Mosis tempore non fuisse, vel portentosam aquam citra necessitatem è saxo manasse. Saxum autem quod monstratur, eiusdem generis est cuius obelisci qui Romæ visuntur. An non animaduertis hîc quàm res ipsa ab historia dissideat, si mons Oreb is esse concedatur quem ad hanc vsque diem à multis iam sæculis cæci mortales, ceu reuera mons Choreb esset, visitarunt? Nihil equidem pietati eorum detraho, qui miraculorum Israëlitis in monte Sinai ad Themanam Idumæorum regionem ostensorum memoriam in illo ad Elaniticum sinum monte colunt; cùm id, vbicumque fiat, bene fiat, & gratum Deo animum ostendat: verùm nolim hunc zelum tantum esse, vt sacram historiam corrumpat, & rem penitius considerantibus periculum adferat de Mosaicæ narrationis fide dubitandi, cui proximum videmus Bellonium fuisse; & id quidem non citra luculentam occasionem. Quorsum enim de aquæ pænuria populus expostulasset, si riuus perennis aquas suppeditauisset? Quo autem clarius cernas, nihil absurdius posse cogitari, quàm ad illum montem Israëlitas tanta aquarum inopia laborasse quantam eorum murmur declarauit, audi de Bellonij narratione, cui Iustus Ghistelensis assentitur, qua via è deserto Sur ad montem hunc falso titulo nobilem veniatur: Cùm abes itinere vnius diei, vallem amœnam intras vtrimque montibus inclusam, quam riuus aquæ dulcis & ad bibendum gratissimæ mediam secat, easdem quas apud nos fontanæ aquæ decursus herbas proferens. Eum riuum tantisper sursum enitens sequeris, dum vix vnius noctis iter ad montem vulgò Sinai vocatum restet. Cogites hîc quàm latè castra tot centenorum millium patuerint, & vbi maximè debuerint collocari, si populo vetitum fuit montem adire. Profectò vel in hac valle amœnissima, è qua in montem venitur, vel in ipso cliuo per quem ad culmen adscenditur; quorum vtrumuis dederis, effugere non possis quin cogaris fateri magnam aquandi fuisse commoditatem, iis præsertim qui iumentis & vtribus abundarent. Hæc cùm ita sint, & omnium eorum qui montem adscenderunt oculata fide constent, non video quî possint Mosaicæ historiæ accommodari, nisi dicamus totam regionis naturam ab illo tempore fuisse mutatam, & aliam indolem accepisse. Quòd si commentũ probabile reddere voluissent mystagogi, oportuisset eos sic fabulam ornare, vt dicerent fontẽ illum è quo riuus ille manat, ictu Mosaicæ virgæ extitisse; quod facere nequiuerunt propter magnum interuallum quo fons vlterius intra montes remotus delitescit. Adde nunc in monte, Oreb vulgò nominato, perennem fontem esse, quantumuis magnæ multitudini satis aquarum subministrantẽ; ob quem Bellonius hunc montem habitari commodè posse dicit, cùm Sinai mons aridus sit: vbi communi errore alium putat montem Sinai & alium montem Oreb in sacris litteris vocari. Hic fons non exundat, nec diminuitur quantumuis haurias; verùm perpetuò eadem copia aquas suppeditat: quod vt alij, ita & Iustus Ghistelensis affirmat. Vnde perspicuum fit, hunc montem Oreb non esse; quoniam in eo nihil opus fuerit miraculo vllo ad aquas inueniendas, propterea quòd & in vicinia & in ipso monte copiosæ scaturirent. Minimè igitur ad eum Raphidim quæri debet, nec vllo modo cogitari potest illis locis populum siti laborasse, cùm nihil promtius esset quàm è riuo proximo aquas haurire, vt interim de fonte sileamus quem dici possent ignorasse. Porrò quid absurdius cogitari queat, quàm Amalec Idomi sobolem in montibus Segir habitantem ad hanc rupem Israëlitis occurrisse. Volasset ille scilicet vnà cum Chananæo socio per immensa desertorum & rupium interualla, vt cum Mose configeret. Nihil

Mons vulgò Sinai creditus nulla aquarũ pænuria laborat.

Amalecitæ vbi habitârint. profectò magis toti sacræ historiæ repugnat, quæ apertissimè clamat Amalecitas & Chananæos confinia loca ad Idumen tenuisse, & hinc Dauidem ex vrbe Palæstinorum ab Amalecitis prædas egisse, & paullo pòst vxores suas abreptas liberasse, dum opinione celeriùs eos persecutus, epulis & choreis indulgentes inuenisset. Sed quid ago? Frustra hæc ei cano qui sacræ scripturæ loca conferre nolet; ac rursus frustra pluribus hæc vrgeo apud eos quibus satis est veritatem indicasse. Quis inter duces Edomitarum Amalec enumerari, quis Palæstinorum & Idumæorum confinia ad terram Chanaan pertinere nescit? Quis item ignorat quàm hæc malè quadrent ad montem Oreb vulgò creditum, vtpote longè terrarum à Chananæorum finibus remotum? Atqui mons ille, è quo Amalecitæ & Chananæi Israëlitas depulerunt, eum situm in sacris litteris habet, vt eo superato ad terram promissam veniretur, vti perspicuum est ex ipsa historia. Amalecitis autem Cenæi proximi erant, ipsius Ietro siue Hobab soceri Mosis gentiles & nepotes, ad septentrionem declinantes. Nam Gessuri & Gerxi & Amalecitæ siue Gamalecitæ potius habitabant ad meridiem Iudææ, ea parte qua iter erat in Sur & Ægyptum, teste primi libri Regum capite vicesimo septimo. Vnde clarum est, Israëlitas ad Raphæam & montem Sinai, vbi via ad Sur & Pelusium diuiditur, à Gamalecitis impetitos fuisse, & Mosem in montem Oreb adscendisse. Hîc inter alia consideres velim, an tam facilis fuisset in montem illum adscensus quem vulgò Oreb appellant; cùm hic ante inuia rupe clauderetur quàm monachi scalas & gradus in eo struxissent, vti licet apud Bellonium & cæteros videre. Confer mihi hoc loco Dauidis excursiones ex Gat Idumæorum in Gamalecitas cum ficta ipsius excusatione, qua se ex meridiana Ceneorum & Iudæorum parte dicebat prædas egisse, & mox cernes quantam cladem patiatur historia, si Amalecitas ad montem Oreb vulgò creditum collocâris. Quid multis? tota sacra scriptura perturbatur, & omnem perdit probabilitatem, nedum veritatem, si vulgaris hæc assertio de monte Oreb & iis quæ cohærent, retineatur. *Locorum vero monti Oreb vicinorũ natura.* Videamus modò qualis sit locorum natura ad verum montem Choreb à nobis demonstratum. Id Strabonis testimonium à nobis citatum docet, quo asseritur regionem quæ post Gazam Ægyptum versus tendit, sterilem esse & arenosam. Vnde perspicuum, Raphæam, quæ post Gazam sequitur, sitam esse loco sterili & arenoso. Hinc cùm Augustus è Iudæa in Ægyptum proficisceretur, Herodis studium in aqua subministranda inter Gazam & Pelusium tam gratum Romanis fuit, vt plus meruisse quàm regnum, quod Cæsaris dono acceperat, videretur. Sed satis modò de monte Sinai; nec lubet sigillatim singulorum in huius rei tractatione confutare errores, alioquin habituri etiam quod contra Bellonium diceremus, qui credidit fontes eos quos vulgò pro aquis Marath monstrare solent, esse fontes quos Strabo amaros vocauit; cùm Strabonis fontes ex opposita maris Erythræi parte fuerint, non procul ab Arsinoë littorali. Neque dicam nunc quòd ad hos, quos monstrant in deserto, fontes nequaquam trium dierum iter sit ab eo loco vbi mare Israëlitæ transierunt. Quid enim opus est pluribus argumentis ad absurdissimum errorem exstirpandum, quando, si ex his quæ dixi peruideri à quopiam nequeat veritas, ei rear nihil vmquam satis fore ad oculos aperiendos. *Israëlitarum è Sinai profectio.* Pergamus itaque. Cùm mense tertio egressionis ex Ægypto ad desertum Sinai Israëlitæ venissent, anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis profecti sunt è deserto Sinai ad interiora deserti Pharan, ad iter trium dierum; vbi mons Amorrhæus erat adscendendus, & Dei iussu per eum progrediendum in terram promissam. Pollicitus enim erat Deus certam iis contra Amorrhæos & cæteros omnes victoriam, si mandatis ipsius obtemperantes citra moram & hæsitationem ascendissent, & illac iter in terram Chanaan tenuissent; quòd nimirum ipsi placuisset, vt non rectà in potentissimam Chananæorum partem irrumperent, ne Philistinorum robore & magnitudine territi in Ægyptum reuerti niterentur. Quamobrem relictis Idumæis & montibus Segir ad sinistram, rectà ad Amorrhæos contenderunt. Cùm igitur in Cadesbarne venissent, Moses Ietro socerum suum rogat, vt secum manens iter demonstret, vtpote qui esset Madianita in vicinia Amorrhæorum natus & educatus, atque idcirco confinia locorum omnia & in iis aquas & rupes & siluas ex diuturna gregum & armentorum pastione explorata haberet. Verùm enimuerò, licet Moses oratione certa Dei promissa exponente Israëlitas exhortaretur, vt expeditionem alacres aggressi montanam Amor-

rhæorum

rhæorum regionem è deserto Pharan inuaderent; tantum tamen abfuit vt persuaderet; vt nollent progredi nisi per exploratores antè didicissent quales habituri essent & quantas oppositas vires. Coactus igitur obtemperare Moses misit qui omnium Israëlitas redderent certiores; qui post quadraginta dies, quos regioni promissæ diligenter peruidendæ impenderunt, reuersi, vuam attulerunt magnitudinis tantæ, vt à duobus in pertica portanda esset. Scio non paucos fuisse quos hæc narratio offenderit, quasi omnem verisimilitudinem egressa. Nos vt huic quoque malo medeamur, & omnem scrupulum ex hac sacræ historiæ parte tollamus, Strabonis verba in medium afferemus. Is Carmaniam describens inter alia sic habet: Agriculturam autem Persicæ similem habet cum in aliis, tum in vitibus, è quibus ea quæ apud nos Carmanica vocatur, frequenter vuam producit cubitûm duorum acinis perquam densis ac perquam magnis, quam verisimile est illic quàm apud nos lætiorem maioremque prouenire. Huius igitur generis vuam eam dicemus fuisse quam exploratores reportarunt, quam non dubito tantam fuisse, quanta in ipsa Carmania excrescit, propter vallis eius vbi creuerat fecunditatem. Nihil itaque opus est hoc loco ad portentum aliquod aut singularem quampiam Dei gratiam vuæ magnitudinem referre, cùm satis constet Carmanicam vuam multo maiorem in Palæstina quàm in Græcia molem implere potuisse, propter maiorem Carmanici & Iudaici aëris similitudinem atque paritatem. Nemo igitur offendatur, si magnitudinem hanc vuæ audiat, cùm id in Carmanica Strabonis ætate minimè fuerit apud Græcos monstrosum. Iam & Indoscythica nostra declararunt, ad Margianam vitis tantam esse luxuriem; vt vua vna ad duos cubitos excrescat; vnde fortasse Carmani principiò propagines suas petiuerunt. Porrò reuersi exploratores populum deterruerunt, maiores se vires vidisse dicentes, quàm vt ab Israëlitis expugnari possent, solis duobus exceptis Iosue & Caleb; qui & terram quam viderant laudabant, & Israëlitas bono animo esse iubebant, eo quòd Domino prosperante nihilo difficilius esset magnam robustorum & grandium virorum multitudinem superare atque delere, quàm frustum panis deuorare. Iratus itaque Deus populum vniuersum exceptis his duobus ei pœnæ addixit, vt pro quadraginta diebus, quibus promissa terra fuerat explorata, quadraginta annos totos in solitudine manerent, tantisper dum omnes morerentur. Manserunt igitur longo tempore in Gadesbarne in deserto Pharan, vnde iussi sunt redire versus mare mediterraneum, Idumæis montibus ad dextram relictis, quos antea cùm ad Cadesbarnag venirent, sinistros habuerant. Veniunt itaque rursus in desertum Stin, vnde egressi fuerant; & ibi in Cades deserti Stin diu commorantur. Duplex enim Cades legimus fuisse; alterum Cades Barnag, alterum Cades Stin; quorum huic עיר additur, qua vocula ciuitas denotatur, à nostro Rijch/ quod significat regnum. Nam singulæ ferè ciuitates olim regem habebant, vti in Iosue clarè cernitur. Fuit & tertia Cades in Galilæa data tribui Neptalim, quam Cedes aliis subscriptis punctis efferunt. Significatio certè & significationis ratio eadem est; quando קדשתי nihil aliud sit quàm consecraui; cuius verbi radix קדש deriuatur à nostrati Widen/ verbo eiusdem notationis, in quo duplex digamma in Quof transiuit; vti ex Wi/ Qui; ex Wan/ Quandò, fieri aliàs crebrò dixisse memini. Quiuis igitur locus consecratus, Quades vocari queat: vnde clarum fit, nihil esse miri si plura loca hoc nomine fuerint nuncupata. Porrò vnde fiat vt Widen pro consecrare vsurpetur, alio loco copiosè declaraui; nec est quo hic idem repetatur. Herodotus Cadytis vrbis meminit, emporium aiens esse Sardibus haud multo minus, & eò merces à mari inuehi. Ab hac vrbe vsque ad Ienysum regionẽ Arabum esse ditionis: inde rursus vsq. ad Selbonidem siue Serbonidem lacum, Syrorum imperio terras subiici. Ad Serbonidem lacũ, à quo Casium promontoriũ ad mare desinens incipit, Ægyptũ pertinere. Addit, ab Ienyso vsq. ad Casium promontorium iter esse trium dierum, & id quidem aquarum indigum & siticulosum. Hinc colligere licet, Cades deserti Stin Cadytin Herodoti esse; & Ienysum, siue communi lingua & Dorica Ianysum, opidulum ad mare fuisse ad ipsam Elusam. Sicut enim El-huis Eli domum, ita Jan-huis Iani domum significat. vnde suspicor Elyssi posteros in honorem Iani in illo littore opidum condidisse, quo aui filiorum Iônis memoria illis in locis mercatu Arabico, Syriaco, Ægyptio, & Ionico nobilibus perpetua maneret. Non mirum igitur, Israëlitas dum Cadyti essent, rursus aquarum inopia,

Vua quàm è terra promissa Mosi speculatores attulerũt, magnitudo quãta.

Israëlitarum è Cades-barne ad Mediterraneũ mare regressus.

Cades duplex.

Rijch.

Cedes in Galilæa.

Cadytis.

Ienysum.

haud minus quàm antea ad Rhaphæam vicinum opidum, laborasse; & Deum commiseratione motum Mosi iussisse, vt virgæ suæ ictu è saxo aquas eliceret, populi vsibus satis futuras. Ex hoc loco nuntij missi ad Regem Idumæorum, rogatum vt liberum transitum permitteret: at hac legatione nihil effectum, immo Idumæus irritatus ingenti exercitu Israëlitas summouit. Cades Barnag longiùs à mari in desertum Pharan recedit, cui Aseroth imminet. Barnag alij aliter, nos puteum gaudij interpretamur. Nam
Born. באר puteum significat, vocabulum à nostro Born factum, quo aquæ exortus siue aqua nascens denotatur; qualis est fontium & puteorum perennes venas habentium. נעם
Nug. verò idem est quod placere & contentum reddere, à nostro Nug siue Nog/ quod notat contentum reddere & placere: Hebræi נחם consolari interpretantur; vbi clarum est,
Nochi etymō. nihil aliud esse vtrumque verbum quàm placere vel iucundum reddere. Hinc Nochus dictus, quasi opera patris iucunda redditurus esset. Erat enim Deus in Nocho ostensurus quàm pia Lamech & Mathusalem & omnium Setinorum opera sibi placuissent. Videre hîc est, quanta sit ipsius Chet & litteræ quam perperam Ain vocant cognatio, & quàm facilè altera in alteram transeat, vti in Choreb & Ghoreb itidem annotaui. Cades Barnag igitur est locus puteo iucundo & omnibus placenti consecratus. Quemadmodum autem Mem finale in נח reiicitur, ita in נע quoque fit; & hac via eadem est vtriusque vocis notatio. Quis primus hoc nomen puteo dederit, equidem ignoro; at hoc nemo ignorare potest, nihil in deserto arido perenni aqua iucundius & gratius esse posse sitienti. Quanta verò huius aquæ sit antiquitas, è quarto decimo geneseos capite discas; vbi solitudinis camporum Pharan fit mentio, nec non Gigantum Asteroth, quod Hebræis scribitur עַשְׁתְּרֹת. Idem locus in Numeris vicinus est Cadyti, vbi Chet loco litteræ pectoralis Gh, quam Ain malè vocant, positum videmus; adeò paruum fuit inter has litteras apud priscos discrimen. Quo autem videas quàm germanum sonum litterarum nos restituere nitamur, animaduertas Scin & Tau in עשתרת in Genesi
Litterarum Hebraicarū sonus & pronuntiatio deprauata. exprimi, & eorum loco duplicem litteram, quam vitiosè Sade nominant Iudæi, vndecimo Numerorum capite poni, vbi חֲצֵרֹת scriptum videbis. De eodem autem loco vtrobique agi ex eo clarum est, quòd Moses exploratores se dicat è Cadesbarnag misisse, quò venit castris motis ex Asteroth. Similiter in Genesi reges Chodolaomor & socij dicuntur ex Asteroth ad Cades venisse; vbi licet Barnag non addatur, est tamen de Cadesbarnag dictio Mosaica intelligenda, vti cum è cæteris, tum ex eo liquet, quòd huic Cades fons Misphat adscribatur, qui idem cum puteo Barnag vocato Misphat iudicium notat; ita vt fons hic duplex habeat cognomen, iudicij & iucunditatis. Deriuatur vox ea à שָׁפַט quod est iudicauit, à nostro Scept; quod est, ea quæ rudia sunt
Scept. Scepen. & confusa, format: inde Scepen iudex vocatur. Cades igitur fontem Misphat habens, Cadesbarnag vocatur; vbi fortasse comitia de pastorum controuersiis haberi olim consueuerant: ea de caussa locus sacer meritò poterat vocari, tametsi generatim omnes fontes sacri apud poëtas nuncupentur. Habemus itaque tria loca homonyma, vnum in Galilæa, alterum hunc circa Asteroth & regionem Amalechitarum & Amorrhæorum, tertium in deserto Sin, è quo Moses caduceatores ad Idumæos misit. D. Hieronymus desertum Sin, in octaua mansione commemoratum, aliud putauit ab hoc in quo Cades esse dicitur, eo quòd illud per Samech, hoc per Sade scribatur: qua de re aliam huic, aliam illi dedit interpretationem. At ego animaduerto, vt & antè monui, significationem vocibus, non scripturæ prius conuenire; atque idcirco mea non referre, per Samech'he an per Sade vox scribatur, modò eadem prorsus maneat pronuntiatio. Atqui eandem manere pronuntiationem ex ipso D. Hieronymo disces, qui hoc loco alteram litteram Samech, alteram Sade appellat; quibus in vocibus quis non audit priorem vtriusque vocabuli eandem esse syllabam? Quæ cùm ita sint, perspicuum fit, iam olim vel Mosis vel Esdræ tempore germanam Alphabeti, quo Hebræi vtuntur, distinctionem fuisse corruptam. Leuius peccatum est in Choreb & Ghoreb & id genus aliis, propter soni cognationem; è quo hoc capimus lucri, vt intelligamus quis proprius fuerit eius litteræ sonus quā vulgus Ain vel Hain appellat. Illud intolerabilius est, quòd Chet per adspirationem robustiorem efferri audiamus, littera Caph prorsus exclusa. Quid quòd crebrò hæc littera omittitur, tamquā superuacanea esset, vti in Eua, Oreb & similibus accidit? Cætera quæ de Cades & Cadesa D. Hieronymus annotat,
quia

quia ad historiam nihil faciunt, aliis relinquo iudicanda, quibus ethicus, allegoricus, & anagogicus sensus gratior est quàm simplex & rectus narrationis explicatus; quo tamen nihil prius esse deberet, vtpote vnico fundamento reliquarum contemplationum. Displicet mihi quòd cogar à grauibus & magnæ auctoritatis viris dissentire, sed quid facerem, dum necessitas ita fert, vt alia via tueri non possem historiæ & meæ & sacræ veritatem ac consensionem, quàm si obstacula omnia & impedimenta iam olim à multis seculis hominum animis imbibita tollam, & radicitùs euellam? Quæ verò germana litterarum distinctione passim annoto, id facio, quo sensim condocefaciam qui sint voces ad primas suas origines vocandæ: qua in re nihil à quoquam præstari potest, nisi antè genuinos elementorum sonos distinguat, ac sciat quibus figuris qui soni sint notandi. Sed redeat oratio vnde discessit. Dixi à Gasterot ad Cades deserti Pharan, siue à Cades Barnagh ad Cades deserti Stin ventum fuisse; at omisi omnes mansiones intermedias, tum quòd nihil singulare in illis acciderit, tum quòd pleræque omnes ignobiles fuerint, nec quicquam ab externis auctoribus adferri posse videam quod ad earum faciat illustrationem. Decima tertia item mansio, ad quam à monte Sinai tertio die venerunt, nullum certum loci nomen habet; sed ab immodica carnium appetitione, castrorum concupiscentiæ nomen accepit, à qua ad Gasteroth, à Gasteroth ad Cadesbarne siue desertum Pharan, hinc per varias mansiones versus mare mediterraneum Dei iussu redierunt, ad quod castra metati sunt in Asion Gaber, quod ego Hebraicè Ghastion Gaber, Latinè castra Gabriæ voco. Antea ad Elusam manserant, nunc in reditu in proximo opido diuersantur, ad quod è עֶבְרֹנָה venerunt, quam vocem Latini perperam efferunt Ebrona, alij Hebrona; cùm, vt ex iis quæ modò dixi liquet, Gebrona proferri deberet. Est autem hæc Gebrona proxima Raphææ versus desertum Pharan tendentibus, longè alia à Chebron vrbe antiquissima Enachiorum, septem ante condita annis quàm Tanis in Ægypto. Hanc Abraham pòst habitauit, ac in partitione terræ sanctæ tribui Iuda data tandem ad Leuitas venit. Chebron igitur vrbs Iudææ antiquissima à חָבַר nomen accepit, quod est coniungere & in vnum redigere siue fœdere siue alia ratione; quod verbum fit à nostro Eichwozd/ id est vnitus fio, vnde & אָח frater dicitur, ceu Eich/ & inde Ech diceretur. Nos Echtbroeder dicimus pro germano fratre. Ciuitas igitur hæc ab vnione & confœderatione nomen accepit, qualis qualis illa fuerit, seu ciuium inter se, siue ipsorum cum vicina aliqua ciuitate. Ghebrona autem nomen habere videtur è sermone Elyssi. Cùm enim Elusa & Ghastion Gaber opida Ghebronæ proxima ad Elyssum aut eius posteros referenda sint, nihil mihi absurdi videbor dixisse, si Ghebronam Ghaberwonam, id est Gabri habitationem, interpreter. An verò Elyssus cognomen Gauri habuerit, an id cuipiam posterorum proprium fuerit, equidem statuere non possum; satis mihi est quòd sciam hac voce composita nostratibus liberam itionem siue proficiscendi libertatem denotari, & inde adeò in mentem mihi venire suspicionem, Ianyssum & Gabrjwonam idem opidum fuisse. Hinc igitur in Gabri castra, à Gabri castris in Cades deserti Stin ventum est. vbi rursus populus siti cœpit enecari, haud secus atque antea ad Raphæam; quod mirum non debet videri, cùm hæc loca in eisdem arenis sita sint, & Raphæa à Gebrona minimo distet interuallo. Rursus ergo Moses rupem percussit, è qua, vti antea è Choreb, copiosa aqua manauit. Ex hoc loco cùm Idumæus transitum per fines suos negaret, & magno exercitu obiecto impediret, diuerterunt ad montem Hor, Idumæis confinem. In hoc monte mortuus est Aaron, & Eleazarus loco eius suffectus pontifex. Dum ad hunc montem diutius morarentur, & ad triginta dies Aaron lugerent, rex Arad Chananæus per exploratores suos intelligens finibus suis Israëlitas imminere, prior impetũ in eos fecit, & prædas egit. Diuino igitur auxilio supplicibus votis impetrato, Israëlitæ Chananæum non modò repellunt, sed occidione exercitum ipsius delent, & vrbes euertunt: qua de caussa loco Chorma nomen dederunt, quod anathema & euersionem significat. חרם enim desolare est, à nostro Gar-rum/ id est, omnino locum vacuum reddere, & vndique patentem, quod æquè in vastationem & occidionem è medio homines auferentem atque in consecrationem quadrat. Ad hunc vsque locum ab Amorrhæis antea fusi fugatique fuerant Israëlitæ, in cuius rei narratione prolepsi & anticipatione nominis vsus est Moses. Vt autem ad hunc montem à maritimis arenis diuerterant,

Castra concupiscentiæ. *Gasteroth.* *Asiongaber, castra Gabriæ.* *Hebrona.* *Gebrona.* *Gebrona eiusmon.* *Hor mons.* *Chorma.*

ita rurſus ab eo redeunt verſus mare mediterraneum vnde diſceſſerant, vt videlicet Idumæis montibus ad dextram & Gaza vrbe ad ſiniſtram relicta, ad Aquilonem tenderent; atque inde rurſus ad orientem iter flecterent per terminos montis Segir. Diuina enim benignitate factũ eſt, vt Idumæi audaciam cernentes formidarent, & quibus antea tranſitum negauerant, nunc permitterent: quem metum augebat Aradæi regis, ipſorũ vicini, horrenda clades. Tranſierunt itaq; planitiem eam per quam ex Eluſa & Gabri caſtris Gazam & Aſotum tenditur. Venerunt inde ad torrentem Zareth; quò priuſquam è Cadeſbarne pertingerent, triginta octo anni fuerant elapſi. Hinc in deſertum Moab, inde in campos Moab trans Arnon ad fines Ammonitarum, vbi Amorrhæos, Baſanitas, atque deinde Madianitas ceciderunt. Hinc, Moſe in Phaſga mortuo, Iordanem duce Ioſue ſiccis pedibus tranſierunt. Concido hoc loco profectionis Iſraëliticæ narrationem, eo quòd poſtrema eius pars nihil faciat ad eam quam verſo quæſtionem, & vellem ſanè breuior eſſe potuiſſe in illis quoque ſuperioribus manſionibus; quas propterea accuratiùs diſcutere coactus ſum, vt liqueret quæ recta fuerit nauigatio è Iudæa in Tharſis & Ophir; quod fieri non potuit, niſi conſtaret quo loco Aſiongaber, vt vulgus pronuntiat, ſit ponendum: nec eius rurſus certa poterat ratio explicari, niſi & Elus & reliquæ manſiones in lucem vocarentur. Docui itaque, Gaſtion Gaber dicendum eſſe pro munitione Gabri. Latini ſolenne habent, vt litteram G ex aliis linguis acceptam in C commutent. Sic è Gaius fecerunt Caius, è Gnæus Cnæus, è עם, Cum, è Gaſtion Caſtrum, & quàm plurima alia generis eiuſdem. Aſion igitur Gaber Gabriæ caſtra ſunt, à Strabone demonſtrata; & Elus & Elut Eluſa Ptolemæi. quibus declaratis cetera faciliima redduntur, in quibus & illud eſt quòd mare Suph quæuis Oceani pars vocetur; quæ ſi vel vetuſtiores vel recentiores animaduertiſſent, nihil opus fuiſſet hac prolixa & odioſa diſputatione. Reuertamur nunc ad id quod dubitabatur: quinam fieri poſſet vt nauigatio Tarſenſis tres annos poſtularet, ſi Tarſes & Tarteſſus idem regnum ſit? Breuiter hic reſponderi debet, ad Tarſenſem nauigationem non tantum temporis requiri, ſed quia ſimul & in Tarſes & in Ophir nauigari ſolet, duo anni itineri impendendi erant, & iis tanto plus, vt tertio demum anno redirent, quo rurſus ſe ad nouam nauigationem apparabant. Quamuis enim aurum ex Ophir Salomoni & Hiram adferretur, nauigatio tamen à prima ſtatione extra Herculis columnas aliquando nomen accipiebat, quod mirum non eſt; cùm Tarſenſes ſiue Tarteſſiaci nauigationis totius principes eſſent atque primi præmonſtratores. Hinc eodem capite leges, aurum & ligna Thyina & gemmas pretioſiſſimas ex Ophir à ſeruis Salomonis & Hiram allatas, ac mox eoſdem eorundem ſeruos tertio quoque anno in Tharſis nauigaſſe. Idem clarè cernis capite viceſimo ſecundo tertij Regum, vbi Ioſaphat dicitur claſſem fabricaſſe in Gaſtion Gaber, vt nauigaret in Ophir; quam eandem caput viceſimum Paralipomenon ſecundi dicit eodem loco factam fuiſſe, vt in Tharſis proficiſceretur. Perſpicuum ergo eſt, eandem fuiſſe nauigationem quam modò Tharſenſem, modò Ophiriam nominarunt; & ad eam tantum temporis fuiſſe neceſſarium, vt tertio demum anno poſſent reuerti, non illud quidem propter interuallum quo Tharſis, ſed propter interuallũ quo Ophir diſtabat. Non mirum igitur eſt Carthaginienſes cùm Tarteſſiacos ſubegiſſent, tantum apud eos argenti inueniſſe quantum hiſtoriis proditum habemus; quando non domeſtico tantùm auro & argento, ſed Ophirio etiam abundabant.

Zareth torrens.
Moab deſertum.
Phaſga.
Iordanis.
Tarſenſis nauigatio qui tres annos poſtulârit.

LIBER

LIBER VII.

VAMQVAM nobis de Tarses & Tartesso agentibus maxima fuit orta difficultas de nauigatione è Iudæa & locis vicinis ad Tarses; longè tamen maior molestia exstitit è terrestri Israëlitarũ ad terram diuinitùs promissam expeditione; in qua non mirum est, nos haud secus ac in Labyrintho quodam diu multumque diuagatos vix tandem exitum inuenisse. Quamobrem si quis fortassis erit cui noster hic ad sacram historiam discursus nimis videatur prolixus fuisse, is tantisper sententiam suam sustineat, dum ipsemet semel ingenij sui acumen ad eadem illa in quibus nos laborauimus, conferens, experiatur an citra opem nostram & præmonstrationem quidquam ex iis omnibus quæ hactenus litteris mandata sunt, queat inuenire, quod aut eas quas habemus sequendo interpretationes, sacræ historiæ fidem queat tueri; aut neglectis hinc interpretibus & Græcis & Latinis, hinc quotquot hactenus commentaria notásve Bibliis intulerunt, rectiorem quàm nos ostendimus viam demonstret ad veritatem. Scio meis multa adiici posse, & ipse adiecissem, nisi veritus fuissem prolixitatem; & erit fortasse tempus cùm librum huic rei proprium dedicabo, in quo licebit sigillatim omnia scripturæ loca quæ huc spectát, clarius aperire. Nunc ob iter quod aliò tenebamus, hæc nobis fuit via struenda, salebris & sentibus & id genus obstaculis aliis è medio sublatis. Retineamus ergo, Tarses non aliam regionem fuisse quàm Tartessum, cuius beatam rerum omnium copiam tum veterum scriptorum testificatio, tum præsens rerum status satis declarat. Maxima sanè non Hispanis modò nobilitas, sed sacris etiam litteris lux ex hac inuentione nostra affulgebit; quarum rerum vt prior gratissima esse debet cùm Tartessiacis omnibus, tùm maximè Regi; ita posterior mihi magnam adfert voluptatem, quòd tandem intelligam qui fuerint Reges Tarsis, quæ naues Tarsis, qui mercatores Tarsis, quorum tam magnifica & frequens in sacris litteris mentio habetur. Iucundiùs posthac legam oden illam Dauidis, in qua pulcerrimus hic versus, veluti vnio quidam singularis, candore nitet micatque gratissimo: *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* Coniunxit elegantissimus vates duos populos felicissimos, quorum Arabes Sabæi satis noti semper fuerunt, quorum regio peculiari nomine Felix nuncupatur: at Hispalenses ceterique Tartessiaci hactenus in Cimmeriis tenebris delituerunt, numquam fortassis eruendi ac liberandi, nisi Cimmerius homo facem obscuris carceribus intulisset. Liceat mihi gloriari apud eos quorum ego gloriam immensa auxi accessione; qui cùm non alteri æquè rei atque gloriæ inhient, videant quantum mihi sint debituri. Gaudeo profectò cùm Ionæ industriam animaduerto, qui cùm fugam pararet, non ad deserta loca, non ad inuios saltus, non ad mapalia & casas pastorum, non denique ad vllos pauperes & egenos, apud quos miseris parùm potest esse præsidij & adiumenti; sed ad homines omnium beatissimos sese conferre cogitauit. Voluit videlicet semel fugere, non frequenter; cùm ij qui ad inopes & tenues confugiunt, rursus ab his ad alios fugere rerum pænuria atque egestate cogantur. Non lubet mihi singula commemorare sacræ scripturæ loca, in quibus Tharsis habemus mentionem; satius fuerit ad illam venire quæstionem, ad quam necessaria quadam rerum consecutione compellor: quænam nimirum sit Tharsis & Ophir cognatio, & cur è Tharsis in Ophir fuerit nauigandum, & quo loco Ophir situm sit, quodque tantum fuerit interuallum, vt iter biennium sibi postularet. Si versus facerem, rei quam explanaturus sum magnitudo me compelleret ad Musas denuò inuocandas: nunc, quia humi repit nostra dictio, id vnum à Deo petamus; vt nobis suam communicet veritatem, & illa inspiret quæ quàm maximè faciunt ad Christi nomen apud omnes mortales illustrandum. Poteram hîc varia ad id quod volo docendum via vti, at ea mihi commodissima & compendiosissima visa est ad explicatam narrationem, si prius de persona, nomine, & proposito eius cuius profectio describenda est, agatur; atque deinde addatur, vnde & per quam viam eò peruenerit quò proficisci cogitârat. Demonstraui Tarses primum fuisse Tartessi conditorem, eundem nunc iam ostendam primum fuisse

eorum

eorum qui in Ophir è Tharſis ſiue Tarteſſo nauigarunt: quod vt faciam, recta via & ratione mathematicos ſequar, qui principio rerum earum apparatum præmittunt, citra quas demonſtratio fieri non poteſt. Oſtendi Elyſſum multa nomina habuiſſe; idem hîc de Tarſe cogitandum. Hic enim vel natura ſua, vel patris monitu, vel nomenclaturæ etiam ſuæ ratione non ſolùm audax fuit, & diuturnus maris calcator; ſed tam aſſiduus etiã & perpetuus hoſpes, vt terras odiſſe videretur. Qua de re cognomen accepit Atlantis, quaſi dicas, Hat-lant/ id eſt, oſor terræ. Hat enim, dum vt verbum vſurpatur, idem eſt quod odio habere; dũ nominis loco habetur, idem eſt quod odium: quæ vox aliâs explicata eſt copioſius. Lant terram nobis generatim notare mari non coopertam quiuis noſtratium intelligit. Reiecta itaque adſpiratione lenioris compoſitionis gratia, Atlant oſor eſt terræ fluctibus non opertæ. Videas hîc quæſo quàm ſimplex ſit & nuda veritatis oratio. Tarſes audax eſt & diuturnus maris calcator; Atlas oſor dicitur terræ ab vndis liberæ. Et quia planius nihil dici poteſt, non ero prolixior in hoc cognomine declarando, quod ex ipſo nomine neceſſaria ducitur collectione. Quòd autem Atlas à Lant deriuetur, obliqui caſus docent; & niſi Græcæ linguæ conſuetudine ita comparatum eſſet, vt nulla vox eam admitteret terminationem quæ eſt in Glans & Lens, Atlans, teſte Seruio, haberemus. Porrò Grammaticorum ratio quæ à miſeria perpetua ducitur, nihil habet veriſimilitudinis, nedum veritatis. Cùm enim & Plinius & doctiſſimus quiſque vetuſtiorum confiteatur Atlantem Aſtrologiæ peritiſſimum fuiſſe, & inde cæliferum nuncupatum; cuius eſt tam ruſticum ingenium, vt ſcientiæ rerum pulcerrimarum miſeriam & ærumnas ineſſe credat? Quid alij ſentiant neſcio: mihi certè ab ineunte ætate ſic præiuit quædam naturæ procliuitas, vt nullum ſpectaculum iucundius ducerem quàm ſtellarum varietates & motiones intueri. Noſtras cæli vocabulum, vti aliâs dixi, declarat nos è cælo venire in ſummi rerum omnium capitis cognitionem. Atqui Dei cognitione ſumma hominis felicitas definitur. Nimis igitur rudem, craſſam & ſuillam etymologiam illi Græcarum vocum interpretes inuexerunt, qui Atlantem à miſeria & ærumna, quam in cælo ſcilicet ſuſtinendo ſuffert, nominatum eſſe iudicarunt; cùm nihil beatius, nihil iucundius eſſe queat, quàm omnes aſtrorum rationes habere perſpectas atque ſupputatas, & ex earum conſideratione ad notitiam adſcendere ipſius creatoris, vti ab Ariſtotele, in iis quæ poſt naturæ inſpectionem diſputauit, factum videmus. Reiecta igitur hac ſtolida & nimis plebeia nominis interpretatione, Tarteſſum cognomen Atlantis ab odio terrarum accepiſſe dicemus. Quàm verò diligens fuerit totius maris explorator, Homerus nos docebit; apud quem hos legemus verſus:

Tarſes multa nomina habuit.

Tarſes Atlas quare cognominatus ſit.
Hat.
Lant.

Ἀλλά μοι ἀμφ᾽ ὀδυσῆϊ δαΐφρονι δαίεται ἦτορ
Δυσμόρῳ, ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχει
Νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ ὅθι τ᾽ ὀμφαλός ἐστι θαλάσσης
Νῆσος δενδρήεσσα, θεὰ δ᾽ ἐν δώμασι ναίει
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν· ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἳ γαῖαν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Nos ſic ex tempore effundebamus:

At mihi cor ſcindit cura infelicis Vlyßis,
Qui procul à caris ſuffert aſperrima quæque,
Inſula in vndiſona medij maris, arbore multa
Quam nemus obnubit, ſub quo ſunt atria diuæ
Omniſcij Atlantis natæ, qui nouit ad vnum
Cuncta vada Oceani, pilæ cui ſunt bene longæ
Circum ſe circa cælum terramq́ tenentes.

Euſtathius hoc loco totus eſt in allegoria, vti & ceteri plerique. Mihi frigidæ ſunt, ne dicam ineptæ & futiles, allegoriæ in iis quæ ad hiſtoriam pertinent, niſi antè veræ narrationis, vnde fabula originem ducit, ſimus certiores. Iam niſi propria quoque nomina eorum intelligantur qui ad hoc philoſophiæ curioſioris genus traducuntur, nihil ſani commentum habebit. Videamus igitur quonam maximè nomine Homerus Atlantem celebret. Primum quidem ὀλοόφρονα vocat: quod vocabulum Cleanthes cum adſpiratione

Atlantis nomenclatura & laudes.

ratione pronuntians, omnium rerum sapientem interpretatur. Verùm adspiratió-ne præponatur an adimatur, susque deque ferimus; eo quòd in compositione frequenter omittatur, vt in Olympi nomenclatura. Postquam verò vniuersim omnium rerum notitiam in ipso laudasset, duo explicat scientiarum genera, quæ sic enumerat, vt generationis ordinem videatur secutus. Prius enim gubernandi ei tribuit scientiam, non illam quidem tam amplam, vt omnem eius latitudinem comprehendat; verùm sic adstrictam, vt potissimùm consistat in profunditatis cognitione: qua cùm in omnibus breuibus, tum maximè opus est in portubus & stationibus intrandis: quod quia cuiuis perspicuum est, nihil necesse fuerit pluribus vel exẽplis vel rationibus explanare; alioquin vel sola illa declarare posset nauigatio, quâ ex Oceano Antwerpiam venitur; quæ nisi maximis vasis supra aquam semper exstantibus, quæ ancoris continentur, à peritis breuium hominibus publico salario ad hoc munus destinatis notaretur, plena esset periculorum, propter inconstantiam vadorum & arenarum modò in hanc, modò in illam partem reciprocis fluminis & Oceani fluctibus impulsarum. Quia autem hæc breuium & altorum canalium notitia in singulis regionibus est vel vsu vel experientium hominum monitu acquirenda, diuturnam obseruationem requirit; quo tempore cùm sæpius gubernatori sub dio sit pernoctandum, fieri non potest, vt non à siderum clarissimorum inspectione ad cognoscendam omnem eorum & varietatem & motionem inuitetur. Quamobrem poëta secundo loco Atlanti accuratissimam tribuit astronomiæ cognitionem, & eam quidem tantam, vt ipsum dicat habere columnas quæ cælum terramq. sustentent. Quid verò hîc Homerus significârit, hactenus vel à nemine, vel paucissimis, quos equidem non legi, perspectum fuisse cerno. Qui volet Eustathium hîc philosophantem audire, eius consulat commentaria; mihi non lubet singulorum sententias examinare. Satis fuerit simplicem aperire veritatem; & insignem Homeri elegantiam, non satis attentè ab explanatoribus animaduersam, ne dicam prorsus expunctam & inductam, explicare. Hic enim gradibus quibusdam Atlantem suum ad summum astrologiæ culmen adduxit, priùs eum faciens vulgarium circa littora & portus nauigationum magistrum, deinde paulatim longo vsu eò perducens, vt omnia maris & alta & breuia nosset; hinc ad siderum contemplationem vocans; postremò sic eum omnibus numeris absoluens, vt habere dicat columnas quibus & terra & cælum teneatur. Quid verò? Num homo cælum terramque suis humeris ferre potest? Et quo loco quæso consistat mundi gerulus? Bene habet: Atlantem mentem diuinam intelligunt, cuius vi vniuersa teneantur. Sed quid hæc ad historiam? Quid hæc ad illam quam dant nominis rationem, quâ Atlantem miserum quendam & infelicem esse definiunt, adeò vt Æschylus Pleiadas ob id in cælũ relatas dicat, quòd patris infortuniũ perpetuò deflerent, ceu illud ipsis esset piæ cõmiserationis præmium? Quæ igitur commenta citra omnem harmoniam, immò ipsi harmoniæ prorsus aduersa, confingunt, suis relinquantur auctoribus, hac parte nimis turpiter amusis. Voluit poëta nos docere Atlantem tam fuisse cælorum cursus peritum, vt ipse sibi totius machinæ mundanæ fabricârit simulacrum, quod columnis quibusdam cælum & terram contineret. Erant autem columnæ duo axes, alter super quo extremi cæli motus omnes alios orbes secum rapiens agitur; alter super quo ex aduersò per obliquum circulum inferiores orbes ab occidente orientem versus feruntur. Duos enim axes in sphæricis orbibus è quauis materia ad exemplar cæleste factis collocamus, alterum quidem axem primi mobilis, alterum axem Zodiaci; qui licet vnus non sit, sed alius in alio planeta; quia tamen poli parum declinant, tantillum videlicet quantus est circulorum maximorum motum metientium ab Ecliptica recessus, pro vno axe habentur; idque eo magis, quòd solaris orbitæ axis ceteros ferè metiatur, dum vel hoc vel illo interuallo ab Ecliptica dicuntur euagari. Scimus profectò suam cuique planetæ latitudinem in Zodiaco tribui debere, & idcirco tot esse axes quot sunt motionum sub hoc lato circulo discrimina; verùm hi non ferè in omnibus artificialibus sphæris distinguuntur, sed liberiore modo & laxiore via vno eclipticæ axe denotantur. Cùm Romæ apud Franciscum de Bouadilla Cardinalem Mendozam, postea Episcopum Burgensem, bibliothecæ, quam copiosa ac varia librorum in omni scientia & lingua scriptorum supellectile instructissimam habebat, præessem; inter cetera mathematica instrumẽta sphæram æneam deauratam habebam gubernan-

Atlãti astronomiæ cognitio cur tribuatur.

Atlas cur cælum sustinere dictus.

Sphæræ artificialis axes duo.

gubernandam, quæ lamina chalybea in globo terræ conclusa & plurimis inuolucris intorta ciebatur; qua automata motione super duobus axibus cauis Solis & Lunæ cursum tum diurnum tum menstruum repræsentabat. Quidquid autem rotarum ad eam rem esset necessarium, id totum terræ globus tegebat. Sic igitur de Atlante existimo, inuenisse eum industria sua & longa obseruatione sphæræ cælestis simulacrum, in quo Sol & Luna & fortassis alij planetæ, haud secus atque in cælo, mouerentur; & imitatione artificiosa omnem dierum & noctium motionum varietatem oculis spectandam exhiberent. Eiusmodi instrumentum Atlas manibus suis tenens atque versans, tum ad suum, tum ad aliorum animos rerum cælestium cognitione pascendos, verè dici poterat, duas vel plures habere columnas quibus & terra & cælū sustineretur. Hęc pura est & simplex, non poëticæ modò narrationis, sed ipsius etiam veritatis explanatio. Atlas enim in vtraq. re iuxtà valuit, & in gubernandi scientia, & in astronomica dimensione, quam non numeris tantùm, sed instrumentis etiam explicabat. Falsum igitur est quod Polyidus Dithyramborum scriptor prodidit, Atlantem non astronomum, sed pastorem fuisse, quem Perseus obiecto capite Medusæ in saxeum montem conuerterit. Est quisquam tam hebes, vt non intelligat Atlantem astronomum fuisse, si non ex iis quæ Homerus de ipso cecinit, at saltem ex Pleiadibus quas poëtæ filias eius fuisse dicunt? Timæus non Pleiades tantùm, sed Hyades etiam filias eius fuisse tradidit; è quo luculentius existit argumentum ad docendum, insignem eum astrologiæ fuisse præmonstratorem; quippe qui tam multis stellis nomina fabricauit, diligentis astrorum obseruationis monumentum sempiternum. Hunc imitatus est multis pòst sæculis Conon, is qui Ptolemæum astrologiam docuit; qui vt Regi munere immortali gratificaretur, Berenices vxoris comam astris intulit. Ceterùm maior fuit illi quàm huic ratio, & tanto quidem maior, quanto totius Astronomiæ princeps potiore iure filias suas quàm hic alienam vxorem posterorū memoriæ consecrauit. Vnde verò Pleiades dictæ sint, non satis inter scriptores conuenit. Plerisque placet à Pleione matre sic vocatas fuisse, quod vt demus, eadem tamen rursus existet quæstio; qua nimirū de caussa mater ita nominetur. Ouidius quinto Fastorum libro rem ita commemorat:

Sphæra artificialis inuentor Atlas.

Atlas insignis astrologus.

Conon Berenices comam in cælum intulit.

Pleiades quæ fuerint, & vnde nomen acceperint.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum stellifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleïadesq́, parit.

Vnde Pleione nomen acceperit, video parum liquere; & verò eorum sententia minimè placet, qui ab anno, quem πλείονα etiam vocari aiunt, deriuant: propterea quòd hæc ratio ipsius genealogiæ parum vel nihil consonare videatur. Quis Oceanus, quæ Tethys sit, alibi latius explicatur: hîc satis esto sacrum Oceani nomen, vt pleraque alia omnia, homini attributum fuisse. frequens enim est loquendi consuetudo qua eius quis Dei nomen accipit, cuius dotes in ipso maximè sunt illustres: cuius rei ratio à Platone eo loco expressa, quo docet animos è corporibus ad eos deos euolare, quorum studia maximè sunt secuti Hac ratione Elyssus potuit Oceanus vocari, propterea quòd primus post diluuium ad Oceanum penetrarit. Quòd si eum Oceanum facias, iusta consecutione vxor eius fuerit Tethys. Eorum deinde filia Pleione meritò vocabitur, non ab anno, non à pluribus, sed ab vtilitate nauigationis, cuius Oceanus pater est; vtpote pater omnium fluminum, stagnorum, & vno verbo, omnium aquarum per quas nauigatur. Quòd si primariam Oceani vtilitatem quæras, non aliam inuenies præstantiorem quàm nauigationem; per quam fit, hinc vt terræ longissimè dissitæ accipiant colonos, hinc vt ingens rerum ad vitam vel necessariarum, vel commoditates & ornamenta adferentium copia subministretur. Non mirum itaque si Elyssus, Iönis insularum domini maximus natu filius, primam suam filiam Pleionem vocarit, id est, nauigationis vtilitatem, adiumentum atque fructum: cuius compositionis vim nemo ignorare potest, qui modò norit de Hesiodi monitu, quàm maluæ & asphodeli sit μέγα ὄνειαρ, quando inde promtum est ad intelligendum πλειόνην non aliam esse, quàm eam quæ τὸ πλεῖν ὀνεῖ. Scimus Nochum Dionysij, Herculis, & aliis aliarum diuinæ beneficentiæ potestatum nominibus à sobole sua indigitatum fuisse; & modò ostensum est, ipsum quoque Elyssum variis cognominibus nuncupari: quo fit vt minimè absurdum debeat videri, si

Elyssus Oceanus vocari potuit.

Oceani vtilitas primaria.

inter

inter alia Oceani quoque nomine fuerit ornatus, vti is qui maximus natu filius esset eius quem Nochus diuino instinctu dominum fecerit omnium insularum, & idcirco ipsius etiam, quàm latè patet, Oceani; cuius ambitu terræ insulæ fiunt. Porrò solenne etiam est heroum vxores illis dignari nomenclaturis, quæ insignem aliquam mariti virtutem & singularem diuinæ gratiæ dotem designant. Sic Cadmo Harmoniam, Strimoni Euterpen, alias aliis heroibus deas coniuges à poëtis datas videmus; qua etiam ratione, tametsi nulla alia, rectè dixerimus Pleionem Vlyssis vxorem fuisse, eo quòd præcipua eius dos fuerit, maximam mortalibus è nauigatione adferre vtilitatem, tum ad varias terras possidendas & earum munera perfruenda, tum etiam ad totius orbis cognitionem; quæ non alia via quàm nauigatione multa diuturnaq; parari potest. Confirmat opinionem hanc meam Hesperidum nomen, quod Atlantis filiæ de matre habuisse dicuntur: qua de re fit vt Hesperis, id est Hesperi filia, qui alio nomine Hodyseus nuncupatur, Atlantis vxor fuisse videatur. Duxit enim Tartessus siue Atlas Vlyssis siue Hesperi filiam maximam natu, è qua quæ natæ sunt, Hesperides sunt vocatæ. Ac profectò non alia caussa dari potest, cur Atlantis filiæ commune nomen ab Hespero acceptum vsurparint, quàm quòd matrem habuerint Hesperi filiam, qui Tartessi fuit frater maior natu: quo coniugio factum est, vt & arctius inter fratres amoris vinculum necteretur, & minor in terris diuidendis controuersia existeret. Videmus enim Atlanti placuisse, vt insulæ Oceani Africæ obiectæ Hesperides vocarentur; qua in re alter nomen suum, alter filias suas agnoscebat, & de vna eademque fidelia vtriusque memoria depicta est in tabulis sempiternis. Eadem ratione promontorium in Oceanum longius sese extendens, quod maximi fluminis insula est, Hesperium nominatur; & totus adeò Oceanus ille sine discrimine modò Hesperius, modò Atlanticus vocatur; in quorum nominum priore Elyssi, in posteriore Atlantis memoria celebratur. Et vt illud quod nunc Caput viride vocatur, ab Hespero antiqui nominis originem habet; ita alterum Tartesso longè propinquius Atlas nominatur; quo fit vt citra inuidiam fratres communem regionum Libyæ & Æthiopiæ maritimarum possessionem habuisse videantur. Quoniam tamen totius illius littoris nauigatio propiùs ad Tartessum quàm ad Lusum pertinebat, totus Oceanus Africæ oppositus Atlanticus ferè à priscis nuncupatur. Hinc Platonicus Solo apud Ægyptios didicit, maximam olim in eo insulam fuisse Europa & Africa non minorem, & eam quidem Atlanticam dictam. Videmus ergo Tartessum primùm quidem ad proxima Africæ littora traiecisse, ad quæ minor Atlas pertinet; deinde vlterius ad alterum promontorium maioris Atlantis nomine celebratum; pòst etiam ad maximum illud peruenisse, quod perinde atque Delta Ægyptiacum Nilo Nigri maximi fluminis ostiis continetur, Hesperium tum de fratris, tum de vxoris nomine nuncupatum: cui & filiæ debent vt Hesperides nominentur, quarum monumentum æternum Atlas voluit in Hesperidibus insulis manere. Veteres itaque fabularum scriptores optimè illi quidem Atlantem & Hesperum fratres fecerũt, & Hesperidibus Atlantis filiabus nomen à matre contigisse annotarunt; verùm in eo lapsi sunt, quòd vtrumque Iapeti filium esse scripserint, cùm ex iis quæ modò à nobis exposita sunt, clarum euaserit, Iapeti eos non filios, sed nepotes fuisse. Condonandus tamen hic error, eo quòd vno dumtaxat gradu seducat à veritate, & possint ceteroqui largo vocis vsu nepotes quoque inter filios haberi. Ceterùm qui litteris prodidit Hesperum Milesium fuisse, multa gregum possessione prædiuitem, is mihi videtur vspiam legisse, Hesperum Mileti fuisse conditorem, & inde ad Milesia vellera, aurea Hesperidũ mala transtulisse. Docui anteà Miletum à Care Elyssi siue Hesperi filio conditam videri & nuncupatam, ad principem quandam virtutem omnibus commendandam, eo quòd non aliud sit Milet quàm caput liberalitatis omnibus expositę & apertæ, tum in ceteris tum in scientiis communicandis. Suboleuit ergo & huic fabularum interpreti nonnihil veritatis, quæ in eo consistit, quòd Elyssi soboles non Miletum tantùm, sed totam quoq. Cariam & vicinas Ioniæ regiones prima habitarit. Hæc, licet nonnihil ab historiæ fide declinantia, addenda tamen mihi putaui, vt antiquitatum studiosi cognoscant, quàm nos verè scripserimus, Hesperi siue Elyssi genus ex Ionia esse repetendum. Concludamus igitur hunc nostrum sermonem ad eam formulam, vt Atlantem Tartesum siue Tartessum esse dicamus, & Hesperides ei ex Elyssi, qui Hodyseus est & Hesperus, filia natas: quas

Hesperides Atlantis filiæ.

Hesperides insulæ.

Hesperium promontorium.

Atlanticus Oceanus.

Atlantica insula.

Hesperus & Atlas fratres, Iapeti nepotes.

Pleiades in cælo vocamus, nomine item à matre ducto, siue potius ab ea dote qua Hesperus Pleiones maritus maximè celebratur. Verùm enimuerò quamquam plerisque vetustiorum video placuisse, vt Pleiades nomen à matre dicantur sortitæ; nos tamen & alteram rationem dari posse cernimus, & eam quidem maioris etiam momenti, quàm si de sola nauigationis vtilitate, quæ matris nomine consignata est, cogitetur. Neque enim satis est nouisse maximas de nauigatione vitæ commoditates suppeditari, nisi & tempus ad nauigandum idoneum sciatur; citra cuius notitiam non lucrum & quæstus, sed grauissima damna & præsentissima pericula nauigantibus euenirent. Quamobrem

Hyades. Atlas huius rei perpetuam volens extare doctrinam, duo siderum genera Tauro cælesti adiunxit, quorum alterum Hyades, alterum Pleiades vocauit. Timæus igitur nō Pleiades tantùm, sed Hyades etiam Atlantis filias facit: quo iustam dodecadem numerus absolueret. At Pherecydes Hyades esse vult Nymphas Dodonidas Dionysij nutrices, quæ Lycurgum tyrannum fugientes, Iouis commiseratione astris sint illatæ. Nostra non admodum refert, quo quisq. modo in his commentis versetur, dum illud saltem constet, Atlantis beneficio non paucas stellas nomenclaturis donatas olim fuisse, tametsi quamplurima antè sidera suis nominibus fuerint Tartessi maioribus insignita. Sed missa

Pleiadū alia nominis ratio. hac controuersia, caussam quæramus cur aliæ Pleiades, aliæ Hyades vocentur. Pleiades ab opportuno ad nauigandum tempore nuncupari si dicam, non videbor mihi nec à scopo, nec ab Atlantis mente aberrasse; eo quòd, cùm hæ cum Sole matutino tempore oriuntur, Oceanus & partes eius citra Tropicum Cancri aperiantur, & tempestiuam faciant nauigationem. Quid quòd circa idem tempus arca Nochi primùm cœpit diluuio innatare, quod principium fuit omnis nauigationis? adeò vt vel hac sola de caussa stellæ, de quibus agimus, Pleiadum nomen mereantur, ceu nauigationis principes vocarentur. Nec alia de caussa Hyades suum nomē videntur sortitæ, quàm quòd mon-

Hyades vnde nomen acceperint. strosa illa & portentosa pluuia, quæ totum orbem aquis obruit, eo tempore deciderit, quo Sol cum his stellis oriebatur. Accedit huic & altera caussa, quòd hoc tempore quo Taurus terras aperit, pluuia fit maximè opportuna. Sic Virgilius:

Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt:
Tum pater omnipotens fecundis imbribus AEther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Idem alibi Ver imbriferum vocauit. A pluuia igitur Hyades nomen ducunt, quas Latini dum Suculas vocarunt, non illi quidem malè Græcam vocem, vti Noctes Atticæ volunt, transtulerunt; sed quod Græci recto sermone & simplice significarunt, id ipsi

Suis hieroglyphica significatio. eleganti symbolo notauerunt. Quia enim Suculæ vnà cum sua matre aquis & cæno gaudent, prisci homines hieroglyphico ritu suis signo vsi sunt ad pluuium tempus designandum. Hinc pro hieme in vetustis Romanorum fabricis frequenter suem sculptam videmus: nec aliud sibi vult, Adonin Veneris delicias Apri dente occisum esse,

Adonis cur apri dente fingatur occisus. quàm anni voluptatem nobis per hiemem tolli. Hinc luctus & fletus idolomanicus Syrorum eo tempore institutus, dum Sol incipit à Tropico Cancri ad Tropicum Capricorni declinare, ceu iam tum oblectamenta & deliciæ ipsius anni ad interitum vergant. Quemadmodum igitur sculptores Romani, aut potius rituales eorum magistri, suem pro hieme posuerunt; ita prisci illi pro commodis & optatis pluuiis suculas in cælo sibi finxerunt, eo quòd sus & aquarum, quibus gaudet, & fecunditatis, qua maximè pollet, aptissimum signum habeatur. Plus igitur noctis habet & caliginis, aut potius erroris & ignorantię, quam Atticæ elegantiæ reprehensio illa, qua veteres insimulantur,

Hyades stellæ quæ sint. Hyades non bene suculas reddidisse. Sunt autem hoc nomine quinque stellæ in fronte Tauri designatæ, à figura litteræ, quæ nomen quo vocatur apud Græcos exorditur, non multum recedentes; adeò vt non defuerint qui nomen inde datum putarint; quod & Homeri scholiastes annotauit. Virgilius dum cecinit,

Taurus & auratis aperit cum cornibus annum;

ad duo mihi potissimùm respexisse videtur; alterum, quòd Taurorum cornua in sacrificiis non vittis modò ornari, sed aliquando etiam aureis cōsueuerint induci bracteolis: alterum, quòd Hyades, quæ Tauri frontem occupant, Vere aureum imbrem in terras largis cornibus effundere soleant; quos nostrates etiā vernaculo suo sermone designant,

Purum

Purum putum aurum hac Veris parte pluere dicentes: qua de caussa non Bacchi tantùm nutrices, sed omnium plantarum meritò dicerentur. Pleiades verò latus Tauri dimidiati, qualis in astris spectatur, illustrant, & idcirco Solem prius quàm Hyades hospitio accipiũt, eo quòd Taurum subeat auersum, vt Phaëthonti pater indicauit hoc versiculo: *Per tamen aduersi gradieris cornua Tauri.*

Pleias astrũ vbi sit collocatum.

De his Proclus in Hesiodum scribens arcanam sibi ac sublimem Theologiam meditatur, has stellas sigillatim Planetis distribuens: quæ contemplatio, quia maximã naturæ diuersitatem angustissima cæli parte concludit, subtilior mihi videtur, quàm ad vsum queat applicari;& obscurior, quàm septima Pleiadum, cui Lycophron fuit comparatus; &, vt quod sentio apertè dicam, frigidior quàm vt in ea quicquã vel operæ vel temporis sit collocandum. Hellanicus in primo Atlantidũ libro eas sic enumerat, vt singulis suos affingat amores; sex quidem Diis, vnam mortali copulans; & ex Taygeta & Ioue Lacedæmonem, è Maia & Ioue Mercurium, ex Electra & Ioue Dardanum, ex Alcyone & Neptuno Hyrieum, è Sterope & Marte Oenomaum, è Celæno & Neptuno Lycum, ex Merope & Sisypho mortali Glaucum nobis producens. Nobis hæc commenta parũ admodum facere videntur vel ad astronomicam, vel ad historicam veritatem: id clarũ est, Tauri signum totum Venereum esse; &, vt ita dicam, Lastaurocacabon magnã vim seminis in hæc inferiora perpetuæ generationi & corruptioni obnoxia effundens. Quia autem terram fecundis imbribus & grato tepore aperit, ac seminibus variis & copiosis implet, Hyades accepit. Quia verò mare clausum nauigare volẽtibus recludit, Pleiadibus insignitur; atque hac de caussa mensis quo Sol sub hoc signo diuersatur, optimo iure dicitur Aprilis, id est, excellentem vim habens in aperiendo. Quando itaq. & Hyades & Pleiades nomina siderum naturis apta sortiũntur, eò compelli mihi videmur, vt fateamur, Atlantem filiabus suis ab astris, non contrà à filiabus astris nomina petiuisse. Neque enim hæ nomenclaturæ proprias aliquas humanæ indolis habẽt notas, sed totæ ad cælestem naturam spectare cernuntur; atq. ea de re non ab hominibus ad stellas, sed à stellis ad homines descenderunt. Quod igitur nos antea è veterum cõmẽtariis adduximus, Atlantem perinde à filiabus atq. Cononem à Beronice nomina sideribus dedisse, id sanè fuerit negandum. Nobis satis fuit ostendisse hoc argumentum eò facere, vt non minus Atlas quàm Conon Astrologus fuisse diceretur, minimè verò ad id vt de filiarum nominibus astra nominarit, tametsi plerique sic existimarint. Cogimur enim paullatim è fabulis ad veritatem venire, quæ nec prima fronte, nec à quouis, nec facili via peruestigari potest in tanta opinionum & figmentorum varietate. Et verò hic nobis scopus erat, vt Atlantem ostẽderemus cum omnium artium cognitione, tum nauigandi peritia & siderum obseruatione plurimùm ceteris mortalibus præstitisse: quod, licet non aliunde, inde tamen constaret, quòd filias suas astrorum nomenclaturis nuncuparit. Gemina ergo ratione Atlas dicetur, id est terras odisse: altera quòd perpetuò nauigationi vacaret, altera quòd neglectis terris totum sese cælesti daret contemplationi, quæ maximè declarat & ante oculos ponit stupendam & augustã opificis maiestatẽ; ad quam vt subuehamur astrorum monitu atque concentu os homini sublime datum est, contrà ac ceteris animantibus, vti nec ab vno poëta, nec ab vno sapientiæ magistro est annotatum. Homerus Achilli scutum fabricaturus diligenter obseruauit, vt astrorum peritiam principium faceret omnis ordinis, omnis harmoniæ, omnis custodiæ, omnis denique, quàm latè in hominum cœtibus regnat, veritatis. Quoniam enim veritas in primo sermone à custodiendo nomen accepit, eius adipiscendæ ratio maximè decet vt in clypeis ad tuendum factis explicetur. Quamobrem in scuto quinq. primùm zonas expressit, ac deinde ea adiecit quæ mentibus scientiarum auidis in primis videntur admiratione digna: inter quæ mox scientiæ totius vniuersitatis, quam Timæus Platonis pòst est persecutus, dedit principatum:

Taurus astrum totum Venereum.

Atlas filiabus suis Hyadum et Pleiadum nomina ab astris: non astris a filiarum nomenclatura, posuit.

Εν μὲν γαῖαν ἔτευξ᾽ ἐν δ᾽ οὐρανὸν ἐν δὲ θάλασσαν,
Ἠέλιόν τ᾽ ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν,
Πληϊάδας θ᾽ ὑάδας τε, τότε σθένος Ὠρίωνος,
Αρκτον θ᾽ ἣν καὶ Ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
Ἥτ᾽ αὐτοῦ στρέφεται καί τ᾽ Ὠρίωνα δοκεύει
Οἴη δ᾽ ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Atlas igitur non nauigandi tantùm ſtudio, ſed earum etiam rerum contemplatione, quas Homerus intelligentes viros maximè decere cecinit, à terris ita auocabatur, vt earum odio teneri videretur; atque ea de cauſſa mereri Atlantis cognomen. Cæterùm, quoniam ſphæram duobus axibus cælum terramque continentem perpetuò manibus verſabat, & hac de re totam machinam mundanam ſuſtinere videbatur; factum eſt vt Atlantis nomen ad Caryatides & Telamones columnarum vicem in ædificiis ſuſtinendis ſubeuntes transferretur. *Telamon quid.* Dicitur autem Telamon id quod ad tenendum eſt idoneum, non in Atlantibus modò palatiorum ab Ennio, ſed ab Homero etiam in clypeis vſurpatum vocabulum. Quamuis autem Atlas ferè in mari verſaretur, & ſideribus obſeruandis in patente latiſſime horizonte inuigilaret; alij tamen aſtronomiam non ad nauigationem tantùm, ſed ad rem ruſticam etiam applicarunt; qua de re Heſiodus ſic canit:

> Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
> Ἄρχεσθ᾽ ἀμήτου, ἀρότοιο δὲ δυσομενάων.

Hunc Virgilius imitatus eſt:

> *Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur*
> *Debita quàm terris committas ſemina.*

quo loco occaſum Pleiadum ab Heſiodo commemoratum exponit; quæ nimirum Sole Scorpium ſubeunte matutino tempore in Occidente demerguntur. Et hæc modò de Atlantis aſtrologia, & filiarum nominibus à cælo petitis dicta ſufficiant. Quando igitur conſtat Atlantis & eius filiarum in Africæ littoribus & Oceano occiduo clariſſima extare monumenta, *Atlãticus orbis.* colligimus Tarſeſium totum illud pelagus primùm frequentaſſe, atque deinde aſtronomia fretum tantiſper ſub eâdem parallelo & in eadem latitudine curſum tenuiſſe, dum ab Africano littore in oppoſitas terras appuliſſet; quas de nomine ſuo Atlanticum orbem vocauit. Quid enim facilius quàm ab Heſperidibus inſulis aut è fortunatis Atlanti maiori procul obiectis ſeruatâ eâdem poli altitudine ſolis curſum ſequi, & eò deduci vltra Oceanum vel ad orientalem orbis plagam, vel ad terras aliquas interiectas? Quia verò hic Oceani occidui traiectus maximus fuit, optimo iure Atlanticus orbis Opher dictus eſt: *Ophir dictus orbis Atlanticus.* quo non aliud in Iapeti, cuius Atlas nepos fuit, lingua denotatur, quàm id quod vltra iacet. Nauigatio igitur è Tarteſſo in Opher nihil aliud erat quàm traiectus in terras vltra Oceanum Atlanticum iacentes. Porrò quòd ea Atlantidis pars, quæ ad Darienam anguſta terrarum Iſthmo duo maxima & vaſtiſſima maria ſeparat, Peru nominetur, *Peru qua, & quam habeat nominis rationem.* id hanc habet cauſſam: Putauit Atlas in illa ſibi vlterioris terræ parte munimentum fabricandum, quò ſemper tutum appulſum & exitum haberet; atque inſuper merces ſecurâ cuſtodiâ tantiſper ſeruarentur, dum tempus eſſet nauium onerandarum. Pherhu enim idem eſt quod cuſtodia traiectus, ſiue, tutela nauium ſtationis, quam Pher etiam, ſiue per digamma Ver vocamus, *Ver.* vnde Ver opido in Zelandia celeberrimo nomen. Quòd ſi heim huic compoſitæ voci iungatur, Pherhu heim habebis, quo denotatur domus ad nauium ſtationem & traiectum cuſtodiendum comparata. *Pheruеim.* Inde eſt vt aurum è Pheruheim in Paralipomenon libro allatum, non aliud ſit quàm aurum Opher, ſiue aurum apportatum ex arce orbis Atlantici, facta ad nauigationis & mercatus ſecuritatem. Ex his igitur Peru & Perueim reiectis adſpirationibus habemus, nec eſt quòd Hebræi quicquam ſibi iuris in his vocabulis vſurpent; quando ex iis quæ dixi ſatis perſpicuum eſt & euidens, has voces de illius ſermone capere debere interpretationem, qui primus orbem Atlanticum ſuis poſteris dedit habitandũ. Quamuis itaq. Ophir apud Hebræos nomen ſit viri propriũ, id tamẽ à noſtro Opher ſiue Over ſignificatione longiſſimè diſtat, quod per E non per I pronuntiamus; licet Hebræi eadem figura pro duabus his vocalibus, dũ citra puncta ſcribunt, vti cogantur: haud ſecus atque illi à quibus Alphabetum ſuum & litterarum nomina mutuati ſunt. Nulla igitur hîc in Peru ex Opher metatheſis, nulla in Perueim numeri variatio, nihil denique eſt huius vocis in quo Hebrææ linguæ peritus artis ſuæ præcepta exercere poſſit, cùm vocabula omnia iis debeantur, qui priſcum ſermonem à Setinis acceptum retinuerunt. *Aurum Obriſum vnde nomen acceperit.* Nec aliundè aurum Obriſum habet quòd Obriſum & ſit & nominetur: qua in voce mirum eſt quàm doctiſſimus quiſque ſeſe torſerit, è Græco ſermone ſignificationem & eius cauſſam exponere laborans. Equidem ſuperuacaneum

neum existimo singulorum hac de re sententias exercere, quando via recta demonstrata satis perspicuum sit, quantum quisque aberret. Opher/Ouer & Ober sine discrimine pro eodem in variis dialectis vsurpantur: vnde Oberreis ad verbum significat iter quo traiicitur, quo per excellentiæ figuram profectio in orbem Atlanticum denotatur. Hinc inter mercatores Tartessiacos & alios eiusdem nauigationis peritos aurum Oberreisum dicebatur quod illo itinere esset allatum, & inde mox syncoptós Obreisum in vulgus transiit pro auro purissimo, quale videlicet Atlanticus dabat traiectus. Quamobrem aurum Opher, aurum Perueim, & aurum Obreisum pro eodem dicuntur, pro auro nimirum puro puto, cui nihil est alterius metalli admistum. Quamquam enim Tartessus non exiguam auri copiam suppeditabat, vberius tamen & purius ex orbe Atlantico adferebatur; cui tanta probitatis laus apud omnes constabat, vt non Hispanico tantum, sed Arabico quoque præferretur: cuius ingens etiam copia ex vlteriore Arabia per Petram facili camelorum vectura ad Salomonem portabatur. Admirandam profectò templi Ierosolymitani structuram fuisse oportet, cum ob alia, tum ob materiam è tam longinquis & variis terris conquisitam. Neque enim solum aurum ex Atlantico orbe petebatur, sed ligna quoque Thyina eadem nauigatione adferebantur; quæ an ex Atlanticis saltibus, è quibus pòst à Romanis magnis sumtibus petita legimus, an ex orbe quoque Opher aducta sint, cùm vtrumque commodè fieri potuerit, ignoro. Hac ætate magna cedrini ligni, quod suauissimo odore spirat, copia ex Hesperio promontorio aliisque locis partim citra, partim vltra Oceanum sitis Antuerpiam fertur. Nec verò cedrina modò, sed aliarum quoque arborum odoratissimarum materia eâdem nauigatione portatur, quarum & color & odor varius atque diuersus elegantissimum nobis opus dat tessulatum, quo quicquid ingeniosa & artifex pictorum manus potest imitari, elegantissimè ob oculos positum videmus. Durat hactenus Syllanum in Prænestino Fortunæ templo pauimentum: sed, fas sit maiorum pace dicere, longè superatur ab his nostris, quæ ligneis frustulis fiunt, quarumuis rerum figuris: tanta est colorum varietas, tanta imitationis subtilitas, tanta viuacitas simulacrorum. Verùm omnem materiæ varietatem oratione explicare perarduum sit, & vnum eorum quæ hactenus à nostris hominibus nullo modo præstari possent; quando paucissimarum arborum descriptiones ab illis proditas habemus qui Opher siue Vltramarinum orbem scriptis suis nobis aperuerunt. Gaiacum & eius generis nobilissima sunt, ob vsum quotidianum in illa lue curanda, quam vnà cùm auro ab Atlanticis Europæi acceperunt, ac cæteris deinde nationibus tam Asiaticis quàm Africanis citra inuidiam communicarunt. Tinctoribus ligno Verzino, quod nostrates Bresilianum vocant, nihil vel notius vel frequentius ad pannos purpureo colore imbuendos. Sed quid de ceteris dicam? inter quæ, vt varij colores, ita odorum non pauca discrimina. Sunt quæ suauitate cum rosis certant, & inter alia vidi quod anisi odorem ita spirabat, vt anisi lignum nuncuparem: Nec desunt quæ fœtent, in quorum genere memini mihi suboleuisse quoddam humanum stercus ita naribus repræsentans, vt cùm fortè in cuiusdam scriniarij domum venissem, dicerem officinam ipsius mihi latrinam videri; cui meo dicto ille arridens, & ligni ramenta quod operæ leuigabant naribus obiiciens, rogauit num agnoscerem quodnam olfecissem. Quid dicam de arbore quæ liquorem illum suppeditat nobilissimum, quem ob odoris suauitatem & maximas recentium vulnerum curandorum vires, Balsamum vocamus? Eius duo genera sunt; alter cortice inciso limpidissimus destillat, haud secus atque oleum abiegnum; alter excoquitur, & idcirco spissior est. Quòd si quàm multa vehemens odor & acutus sapor linguam pungens pollicentur experientia apud omnes declarasset, non esset quòd magnopere veterum balsamum desideraremus. Admiranda sunt quæ de viribus sassufras, arboris in terra Florida frequentis, feruntur. Huius odor mihi gratissimus accidit, tametsi aliis vehementior fortasse iudicandus sit, quàm vt crebrò conueniat infirmiori. Non facilè credat qui non sit expertus, eius ligni vnciam vnam nobis Geltam integram, id est paullò plus minus octo libras, dare potionis, vt saluberrimæ ad corpora superfluis humoribus liberanda, ita odoris suauissimi, citra omnem vel minimam notam ingrati saporis; modò rectam coquendi rationem sequamur. Lignum illud quod à colicis doloribus curandis quidam mihi nominarunt, necdum ad vsum medicum vocaui. Sed

Ligni ex orbe Atlãtico petiti elegantia & varietas.

Gaiacum.

Verzinũ seu Bresilianũ lignum.

Balsamum.

Sassufras.

 quid

quid ago? quorsum cœpi euagari? Quasi verò huius loci sit Atlantici orbis arbores enumerare? Reuertatur ergo calamus ad id quod agebamus: &, quia Thuiam nauigatione Oceani ad structuram templi Ierosolymitani apportatam fuisse dixi; videamus an huius maris exteri & orbis Atlantici vltra Oceanum occiduum siti notitia vlla fuerit apud antiquos. Id quia veterum testificatione nobis est docendum, non existimo me lectori vel prolixum vel odiosum fore, si ipsa auctorum verba adscripsero. In primis igitur audiatur Plato, aut potiùs Ægyptius sacerdos, priscam veritatem nec prorsus oblitus nec penitus assecutus. At, quia Latinis loquimur, Iani Cornarij, cuius interpretationem nunc ad manum habemus, verbis vtemur, quo vertendi labore careamus. Ægyptius igitur de Athenis ita apud Solonem sermonẽ habuit, vt inter cetera & ea diceret quæ sequuntur: Multa quidem igitur & magna ciuitatis vestræ facta hîc scripta in admiratione sunt, vnum tamen & magnitudine & virtute omnia excedit. Scriptum enim habetur, quantam ciuitas vestra vim cum omni iniuria grassantem aliquando compresserit, quæ extrinsecus ex Atlantico pelago progressa simul in omnem Europam & Asiam impetum fecit. Tunc enim pelagus illud nauigabile erat: Insulam enim ante ostium habebat, quod vos columnas Herculis appellatis. At insula illa & Libya & Asia simul maior erat; ex qua ascensus ad alias insulas tunc proficiscentibus contingebat: ex insulis autem in omnem ex aduerso continentem circum verum illum pontum sitam. (nam quæ intra ostium sunt, portus esse videntur, qui angustum quendam aditum nauibus præbet: illud autem reuera pelagus est; & quæ ambit ipsum penitus, verè terra rectissimè continens dici potest.) In hac verò Atlantide insula magna & admiranda Regum potentia fuit, quæ vniuersæ quidem insulæ dominaretur; multis autem etiam aliis insulis & continentis partibus. Imperabant insuper his qui in Libya huc vergente sunt, vsque ad Ægyptum. In Europa verò vsque ad Tyrrheniam. Hæc autem vniuersa vis in vnum collecta, & vestrum, & nostrum, & omnem intra ostium locum vno quandoque impetu in seruitutem redigere aggressa est. Tunc igitur vestræ, ô Solon, ciuitatis potentia apud omnes homines & virtute & robore inclaruit. Omnibus enim animi magnitudine & artibus militaribus præfecta partim Græcorum dux, partim ipsa sola reliquis necessariò deficientibus ad extrema pericula adducta, deuictis quidem hostibus trophæa erexit; eos autem qui nondum in seruitutem subacti essent, subigi prohibuit: nos autem alios, qui intra Herculeos terminos habitamus, omnes luculenter liberauit. Posteriore verò tempore, terræ motibus ac diluuiis ingentibus obortis, vnâ die ac nocte graui incumbente, & apud vos totum militare genus aceruatim terra absorbuit, & Atlantis insula similiter in mari submersa disparuit. Quapropter etiam nunc innauigabile & intentatum manet illud pelagus, luto paullatim impediente, quod insula submersa inuexit. Quæ itaque à vetere Critia dicta sunt, ô Socrates, prout ex Solonis narratione accepit, in summa audiuisti. Et hæc quidem ex Timæo; quibus si ea quæ in Critia, siue Atlantico, super eadem re dicuntur, adiungam; prolixiorem me quàm vtiliorem præstitero: eo quòd loco veræ narrationis amissæ, meras fabulas dialogus ille complectatur; quas vel ad naturæ, vel ad reip. vel ad rerum diuinarum contemplationem reuocare non est huius nostri instituti. Sufficit ostendisse apud Ægyptios tenuem quandam orbis Atlantici memoriam ad Platonis vsque ætatem extitisse, quam fortasse de Iudæorum relatu acceperant, apud quos post classem Iosaphat confractam nemo fortasse ad Opher nauigarat; ita vt mirum non sit fabulosas narrationes pro veris irrepsisse. Herodotus, licet priùs apud Ægyptios habitasset, ac diligenter omnem perquisiuisset antiquitatem, minus tamen cognitionis de Atlantibus populis videtur assecutus, quando apertè fatetur se nihil de iis dicere posse quæ vltra Atlantem Africæ montem Occidentẽ versus porriguntur. Extat libellus De mirabilibus auditionibus, Aristoteli attributus, in quo clarissima Atlantici orbis mentio habetur ad hanc sententiam: In mari extra Herculis colũnas aiunt insulam à Carthaginiensibus inuentam esse, fertilẽ illam quidẽ, sed desertam; in qua non siluarũ modò omnis generis copia sit mirabilis, & fructuum diuersitas, sed fluminũ etiam nauigationi aptorum abũdantia, quæ tamen multorum dierum nauigatione à continenti sit remota. Hanc cùm Carthaginienses frequenter adirent, & fertilitate allecti non pauci etiam habitarent, magistratum pœna capitis interdixisse, ne quis amplius ad eam nauigaret, & vnà

De Atlantico orbe veterum sentẽtia & testimonia.

Plato in Timæo.

Herodotus.

Aristoteles in libro de mirabilibus auditionibus.

vnà omnes incolas eiecisse, ne si temporis mora in magnam multitudinem aucti sibi insulam vindicarent, atque à Carthaginiensibus desciscerent, reip. damno essent. Ex his coniecturam facio, insulam eam quam nunc Hispaniolam vocamus, à Carthaginiensibus inuentam fuisse. Diodorus Siculus quædam de Iambolo narrat, non admodū aliena ab Atlantici orbis indole. Arundines enim illæ quas fructū ferre dicit albo eruo similem, è quo panis conficiatur, Mahizum repræsentant. Quod item de maximis serpentibus & innoxiis addit, quorum carnibus suauissimis incolæ illius quem describit orbis vescātur, an non omnino ad illa quadrat quæ de occiduis Oceani insulis legimus? Sed valeat Iambolus cum fabulis suis, quas nimis impudenter obscuris veritatis indiciis attexuit. Theopompus narrat, Midæ cum Sileno colloquium intercessisse, in quo præter cetera & illud fuerit: Europam, Asiam & Libyam insulas esse quas Oceanus vndiq. complectatur. Eam verò terram solam continentem, quæ sit ab hoc orbe seiuncta; cuius magnitudo sit immensa, & indigenarum numerus infinitus. His alia annectit ab historica fide procul remota, & idcirco à nobis omissa, quibus satis est demonstrasse, priscam admodum memoriam Atlantici orbis apud Græcos exstare. Iuba, illius Iubæ filius qui Petreium contra Cæsarem infelicissimo exitu iuuit, scribit, mare extra Herculis columnas ad Indiam vsque nauigari, & in eo contra Hesperionceras, quod nos Caput viride dicimus, Gorgonas insulas ponit. Sebosus Plinio & Solino auctor est, à Gorgonibus insulis vsque ad Hesperidas nauigationem esse quadraginta dierum; quæ assertio non multum abhorret à veritate, si Hesperidum nomine Hispaniolam, Cubam & ceteras insulas Atlantico orbi vicinas intelligamus. De Statij igitur Sebosi sententia Gorgones illæ insulæ dicendæ essent, quæ Capiti viridi siue Hesperio cornu proximæ iacent; quas alij Hesperides nominarunt. Xenophon Lampsacenus narrat Hannonem Carthaginiensem ad Gorgonas appulisse, atque ibi feminas reperisse miranda pernicitate præditas, quarum duas ceperit, & earum cutes hirtas admodum & asperas ad perpetuam memoriam in templo Iunonis inter donaria suspenderit. Quæ de Gorgonibus poëtæ fabulati sint, à Grammaticorum pueris discas; apud quos Euryale, Stheno, & Medusa Phorcynis filiæ celebrantur. Nobis hoc loco propositum non est, ad Phorcynis antrum diuertere, neque commenti poëtici ab aliis aliò relati caussas explicare. Crebrò monui diuina nomina ad homines transferri solere; qua de re ingens oritur poëseos & Orphicæ Theologiæ confusio; & inde mox varij Ioues, varij Hercules, varij Bacchi apud veræ interpretationis imperitos exstiterunt. Vnde mirum videri non debet, si Phorcuni quoque nomen idem fuerit perpessum. Si enim Barbaricum est, vti esse nihil dubito, licet Græci à verbo φέρω deriuent, quod & ipsum nostratis est originis, is Phorcunus dicetur, cui ea facultas est, vt & sciat & possit & audeat vehere atque ducere; quorum vtrumq. denotatur: quæ notatio Deo primùm conuenit, primo omnis vecturæ & ductus auctori ac patrono. Eius vocis partes sunt Phœr & Cun, quarum prior alteram diphthongi nostratis partē apud Græcos abiecit. Non malè itaque veteres Tarsen cognomento Phorcynum nominarunt, eo quòd non minùs scientia ac potestate quàm vehendi ac ducēdi audacia polleret. Eius filiæ Gorgones dictæ, quæ vox nostrati origini applicata bonæ sobolis fauorem designat. Phorcuni enim nauigatio atque vectura magnam in Oceani insulis sobolem peperit, ac totum orbem Atlanticum colonis impleuit. Gor priùs exposui; Gon fauere significat. Filiarum nomina cùm cuiuis Regi queunt accommodari, tū ei maximè conueniunt, qui longè lateque maris dominio potitur. Euryale enim Salis latitudinem designat; qua nota non latum modò mare, sed magna etiam sapientiæ ac prudentiæ latifundia intelligere debemus. Post hanc Stheno, id est potentia, sequitur; omnibus sanè exosculanda, si & Phorcuni filia sit, & Salis omnia conseruantis soror. His tertia accedit Medusa; quam si Reginam interpreteris, Græcam vim vocis expresseris. Pertinet verò hoc ad fortitudinem & audax animi robur, vt quod scias & possis, id exsequi velis. O beatas vrbes, ô beata regna, quorum res à Phorcuno per has tres filias gubernantur! Varro Phorcuni & Atlantis nescio quod bellum commemorat, cùm idem sit Atlas & Phorcys. Hinc Seruius quoque Gorgones circa Atlantem agnoscit; cuius si filias dixisset, nihil à vero aberrasset. Et hæc quidem ad hunc modum ad historiam referantur. Quòd si Theologica norma vocabula essent examinanda, geminam Medusam inueniremus; alteram veram, quæ ipsa Pallas est; & inde apud Cyrenæos itidem

Diodorus Siculus.
Theopompus.
Iuba.
Statius Sebosus.
Xenophon Lampsacenus.
Phorcynis vnde nomen habeat.
Tarses Phorcunus appellatus.
Gorgones quā habeant nomenclaturæ rationem.
Gon.
Gorgones tres & earum nominum interpretationes.
Medusa duplex.

Gorgon vocatá: alteram falsam, quæ regnum obtinet mundanæ peruersitatis, cuius caput veluti trophæum Pallas præfert. Verùm hæc prolixiùs me tenerent, quàm præsenti conueniat loco. Homerus videtur Phorcynis nomen ad Phrygas, quorum lingua eadem fuit cum nostrati, retulisse; dum alterum Phrygum ducem hoc nomine vocauit:

Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδής.

Dicitur auté Phorcys Phorcynis ab antiqua voce Phorcyn, teste Eustathio; quod addo, ne quis me Phorcuni nomen confinxisse existimet. Elegantior itaq. hoc loco ratio latet quàm quisquam fortè hactenus sit suspicatus; eo quòd illud alteri duci nomen poëta dederit, quod Phrygia lingua eum significet qui peritiam, vires & fortem generosumq. animum ad exercitum ducendum habeat; alterum Ascanium vocarit, tum quia eo nomine primus conditor gentis dictus fuisset, tum quòd ea voce is propriè nuncupari debeat, qui sciat & possit alimenta suppeditare. Quid quæso breuius succinctiusq. dici potuisset, ad ea exprimenda quibus ad patriæ defensionem opus esset? Et hæc quidem de Phorcuno Gorgonum occasione, quarum nomine insulas quæ Hesperio cornu proximæ opponūtur, apud priscos dictas fuisse, iis quos laudaui auctoribus credamus. Cùm igitur Statius Sebosus ab his ad Hesperidas vsque quadraginta dierum nauigationem esse scripserit, eámq. occidentem versus, vti nomen præfert; facere non possumus quin dicamus, apud priscos etiam eius orbis quem nunc nouum vocamus, notitiam fuisse. Ex his modò Græcorum testimoniis, cum sacra historia collatis, liquebit, quæ fuerit Salomonis classium in Opher nauigatio. Tarses igitur Atlas fuit & Phorcyn, non Tartessi tantùm, sed occidui etiam litoris Africani & insularū Oceani, & orbis vltra Oceanum iacentis, primus & inuentor & conditor: qua de caussa laudandus Plato, quòd Atlanticum orbem vocarit. Patefeci modò, antiquissimo atq. adeò primæuo iure ab ipso conditore ad posteros deducendo, Occidua Africæ littora & insulas obiectas vnà cum nouo orbe Tartessiacorū esse debere, tametsi recèns non occupassent. Verùm, quia ipse etiam Atlas Hesperum fratrem suum Lusitanorum primum parentem adeò non exclusit ab earum quas primus inuenisset, terrarum possessione, vt iis etiam nomenclaturam dederit à fratris nomine petitam; non iniquum fuerit, si Odysei quoque posteri ad Hesperidum partem admittantur, & orbis Atlantici portionem quandam de prisca fratrum concordia sibi vindicent. Atque hæc quidem de Atlantico orbe dicta sufficiant. Neq. enim partes eius vel geographico vel chorographico more depingere decreui; sed illud dumtaxat ostendere, qui primi fuerint Hispaniæ & Atlanticæ orbis conditores. Quoniam ergo duos modò primos Hispanicæ gentis auctores, Elyssum & Tarsem, fuisse satis, ni fallor, clarè demonstraui; hoc meo labore defungi nō malo iure possem, nisi priùs me largiùs prolixiusque obligassem. Dixi enim me post veros conditores inuentos fabulas etiam à scriptoribus proditas excussurum; at eas tamen non quasuis, nec à quibusuis confictas; sed antiquas, & à prisca memoria celebratas. De Gargori itaque & Habide, quorum fabulosam historiam Iustinus è Trogo Pompeio recitauit, paucis fuerit agendum. Gargorum enim Tartessiorum antiquissimum Regem fuisse commemorant, & Tartessiorū quidem vetustissimos fuisse Curetas. Quamuis alibi qui sint Curetes, & quæ vera huius vocis origo sit, non semel tradidisse me recordor; nihil tamē vetat idem hîc rursus compendio explicare. Cur ritum sacrum in primo sermone significat; cuius voculæ caussa à littera C & Vr syllaba pendet, quarum illa ingens Orantis desiderium exprimit, hæc illud significat quod plurimùm in agendo excellit. Hinc intelligas omnem ritum sacrum vehementi desiderio ad id ferri perpetuò debere quod est omniū præstantissimum, ad ipsum videlicet supremum creatorem. Heet verò, siue Heit in aliorum dialecto, idem est quod præcipio ac iubeo; vnde vox composita Cureet, siue Cureit, exempta adspiratione, rituum sacrorum præceptorem significat; qua in notatione hactenus nostratibus in vsu est, dum animarum pastorem Cureit vocant. Hinc Latini à Gotis & Francis, lingua nostrati quondam vtentibus, Curati nomen acceperunt. Ridiculum namque sit dicere populi pastores ob id curatos dici, quòd bene curata sint cute, & bene curata culina; quod tamen fatendum esset, si vox ad Latinam linguam referretur. Dum igitur Curetes primi Tartessiacæ regionis cultores fuisse produntur, sic narratio accipienda est, vt intelligamus primos conditores Hispaniæ nihil prius habuisse, quàm vt salutaribus verę pietatis & religionis præceptis subditorum animos imbuerent atque

Tarses idem qui Atlas & Phorcyn.

Cur.

C littera & Vr vocis significatio.

Heet. Heit.

Curati vocis etymon.

Curetes primi Tartessiacæ regionis cultores.

atque formarent. Elyssus certè & Tarses reuera Curetes erant, & hoc vnicè operam dabant, vt quos conderent coloni totis animis cultui diuino vacarent, & omnia studia ad verum Pana, solidæ pacis auctorem, adorandum inuocandumque conferrent: quod vt non aliundè coniectare possemus, ex illo tamen perspicuum redderetur, quòd totam regionem occiduam Paniam siue Hispaniam vocarunt; ipso nomine Deo Pani eam consecrantes. Qua de re euidentissimum est, ipsos reapse meruisse, vt Curetes nominarentur: quia nimirum diuino cultui docendo, veræque religioni demonstrandæ omnia posthabentes, id primum omnium curarunt, vt nemo vel præsentium vel posterorum patriæ nomen proferre quiret, vt non simul quis Deus, & quo nomine, & qua exspectatione colendus esset, admoneretur. Et hæc quidem de Curetibus primis Hispaniæ incolis.

Gargoris primus Tartessiorum rex.

Iam primus Rex Gargoris vocatus est, cui Habis successit. quibus nominibus monemur rerum necessariarum acquisitionem & conseruationem plurimum apud eos vigere atque regnare, apud quos sacri ritus & vera religio diligenter obseruantur. Gargores enim propriè præcipuéque is dicitur, qui omnino sapiens est atque prudens ad congregandum conseruandumque. Gar–ger–wis enim nobis clarissimè significat eum quem Latinus ad verbum diceret, omnino acquirendi accumulandique peritum.

Gargoris nominis etymon.

Digamma nostratibus solis vsitatum tolli, non magis in hac voce quàm in Druidum nomine mirandum. Porrò quoniam non satis est res vsibus humanis necessarias quæsiuisse, nisi eæ quoque prudenter conseruentur, fingitur Rex secundus Habis fuisse. Est enim Habis è nostrati voce Hauwis formatum, quo denotatur is qui seruandi retinendique peritiam habet. Vbi V in B mutari, & duplex digamma tolli in illis est, quæ in vocabulis è nostro sermone transferendis fiunt creberrimè.

Habis alter Tartessiacorũ rex, & eius nomenclaturæ ratio.

Hunc variis periculis obiectum fuisse fabulantur, ac tandem à cerua enutritum. Equidem ita commentum accipio, vt intelligam multo difficilius esse, magnas opes conseruare quàm acquirere; & eum qui eas possideat, variis periculis patêre: & idcirco tam timidum semper esse, vt à cerua lactatus fuisse videatur. Quisquis ergo fuit, qui primus hæc regni exordia excogitauit, eum non aliud significare voluisse existimo, quàm cuiusuis reip. bene constitutæ tria esse debere fundamenta; quorum primarium sit religio Curetibus denotata, secundas partes habeat eorum quæ vitæ commoditatibus necessaria sunt acquirendorum diligentia, quibus succedat eorum quæ parta sunt conseruandorum assidua cura. Non possum hoc loco risum continere, dum Iustini verborum recordor, qui de Habide agens, Huius, inquit, casus fabulosi viderentur, nisi Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus Rex Persarum cane alitus proderetur. Quasi verò & hæc minus fabulosa haberi debeant, quia scilicet à bonæ fidei auctoribus, si Dio fidio placet, scribuntur. Scio Lupæ vocabulum pro scorto dici posse, & id quidem de vetusto Cimmeriorum sermone, in quo Lu–pai tantundem valet ac si Latinus diceret, populum contentum reddo, quod scorti proprium est: quoniam non vnius, sed totius populi tentiginem soluat.

Lupæ vocis etymon.

Verùm Romulus non ob id à lupa nutritus fingitur; sed ea de caussa lupinum lac suxisse dicitur, quòd principes Romani, qui ad vnum omnes Romuli dici possunt, totius orbis diuitias, quæ gregibus denotantur, haud secus ac lupus oues, deuoraturi essent. Antiquissimum igitur oraculum eo figmento tegebatur, quod eorum quæ multis pòst seculis rerum successus docuit, significationem dedit minimè obscuram. An non tota Africa, tota Hispania, tota Gallia, tota Græcia, tota Asia ad Eufratem vsque, tota Syria, tota Ægyptus à Romanis fuit deuorata?

Romulus cur à lupa enutritus fingatur.

Quòd autem Cyrus canino lacte nutritus fuisse scribatur, id ad hunc modum interpretari oportet, vt Cyrum intelligamus talem omnino Regem fuisse, qualẽ Princeps Academiæ quondã desiderauit. Socrati haud infrequens fuit per canem iurare, quod dum faciebat, perinde faciebat, ac si per ipsam iurasset philosophiam, cuius symbolum canis præ se ferebat.

Cyrus cur à cane educatus feratur.

Canis enim ignorantiam pessimè odit; cuius indicium est clarissimum in eo, quòd ignotum hominem summa ira persequatur, & dentibus inuadat; quem vbi nouisse cœperit, amat & adulatione excipit, cùm in homine eo nihil interim sit immutatum. Perspicuum itaque, cani ignorantiam maximè displicere, & notitiam carissimam esse: quod quid aliud est, quàm canem esse philosophum? At is demum bonus fuerit Rex, qui idem quoque sit philosophus, quod Platoni adeò placuit, vt diceret, aut philosophum regnare aut Regem philosophari oportere. Quamobrem qui primus Cyrum finxit

Canis cuius rei symbolum præ se ferat.

finxit lacte canino enutritum fuisse, is non aliud sibi voluit, quàm Cyrum omnibus illis dotibus exornatū fuisse, quas sapientes viri in Rege vigere voluerunt. Quid quòd Phryges Con pro cane dixerunt, vnde & ipsum canis apud Latinos & κυνὸς apud Grecos nomen? Eius rei cùm testem Platonē habeo, qui nomen κύων è Phrygio sermone deducit, tum nostrates etiam, qui hactenus diminuēte voce Koonken pro cane vtūtur. Est autem Con vocabulum copiosæ significationis, eo quòd notionem offerat scientiæ, potentiæ, & magni animi; quæ tres dotes quòd in Rege de priscorum sentētia esse debeant illustrissimæ, nostrati sermone Rex ita vocatur, vt Con priorem syllabam cōstituat, cui Ning additū, quo denotatur summa auctoritas à qua omnia pendent, Con-ning efficit. Vide nunc quanta apud priscos canis & laudati Regis affinitas, quanta ratio, vt canis optimi principis symbolum habeatur. At licet in his satis rationis appareat, cur Cyrus à cane nutritus dicatur; illud tamē quod de Anubi Ægyptio & Hermanubi apud veteres proditū habemus, hanc sentētiam meam magis confirmat: Canis enim Diodoro Siculo custodiam significat, cuius caussam nemo non intelligit: atq. idcirco Mercurius canino capite pingebatur, quòd verus custos esset animorum, læua caduceū gerens, dextra palmam, signa certissima draconis deuicti. qua de re aliàs latiùs egimus. Sed hæc obiter Habidis occasione, quem propterea ceruino lacte nutritum fuisse veteres commenti sunt, quòd tanta auri & argenti copia, quanta apud Tartessiacos erat, perpetuū adferat timorem; vt rectè ille intellexit, qui dixisse fertur, aurū ob id pallere, quòd insidias semper metuat. Quòd si quis bulgam habeat multo auro confertam, ad motæ arundinis strepitū & vmbram trepidabit; cùm è diuerso cantet vacuus corā latrone viator. Si quis est qui hunc metum in se non est expertus, is Euclionē interroget Plautinū, & mox discet, nihil plus timoris adferre quàm aulam multo auro grauē; quam qui diligēter occultare studet, ipsos etiam coruos crocientes timebit. Nec verò vanū fuit hoc de Tartessiacis Regibus figmētum, eo quòd nulla vmquam regio pluribus fuerit exterorū hominū deprædationibus vexata. Vt enim obscuriora mittamus, quis nescit, à Pœnis totā Hispaniam fuisse expilatam? His successerunt Romani; Romanos Goti, Vandali, Sueui, Alani, & nescio qui alij Teutones expulerunt: Gotos spoliarūt Agareni Africæ tyranni; quibus vix tandē post octingentesimū annū aut eiectis aut subiugatis ab externa militia, & Ianuēsi fœnore tota ditio exhauritur. & id quidem ad eum modum, vt nisi aurum Atlantici orbis succurreret, ne teruntium quidem reliquū Hispaniæ Rex haberet. Nunc satis de Habide, cui fabulæ omnem regionis felicitatem adscripserunt, & optimo sanè iure; quando rerum necessariarū conseruatio omnia regni commoda & parat & custodit. Hunc Græci Chrysaorem lingua sua fortasse vocauerunt, eo quòd aureo gladio regnum suum defenderet, id est, multa pecunia præsidiarios milites aleret, ad opulentissimū suum imperiū aduersus exterorū incursiones tuendum. Vxorem ei tribuerunt Callirrhoēn, quod cognomen Bæti pulcerrimo flumini, cuius ripæ oliuetis luxuriant, quam optimè cōuenit. Ex ea Geryon natus. Postquam enim tandem Reges auaritiam quoque admitterent, & toti opibus accumulandis inhiarent, generosis animi dotibus omnino neglectis Geryon tricorpor, id est, totus corpus nihil mentis habens, nascitur: cui nomen inde datū, quòd is honestam opum & acquisitionē & conseruationē defraudaret. Ger-hu hoon enim idem est quod acquisitionē & custodiam defraudo. Quæ namq. fraus maior, quæ maior iniquitas cogitari potest, quàm ea qua quis suū ipsius genium, cognatos, amicos, ministros, subditos, omnes deniq. homines defraudat, non permittēs nec sibi nec aliis rebus magno laborē & partis & custoditis vel vti vel perfrui. Cùm itaq. auarus princeps nemini carus sit aut amicorū aut satellitū, facile fit vt regno expellatur; atq. hac via ditio ab exteris occupetur, & thesauri à peruigili dracone, quem Geryoni etiam affinxerūt, custoditi dissipentur. Quoniam verò Hercules omnium monstrorum domitor, totiúsque orbis Auerruncus habetur; conficta est fabula, Geryonem ab Hercule occisum esse; & boues ipsius, quibus diuitiæ denotantur, ad diuersas regiones abductos. Et quamuis hæc ad Tartessiacas & Gaditanas opes applicentur; non sum tamē nescius, fabulam etiā maiori longè mysterio posse accommodari, vt nimirū Geryon Mammonas dicatur, cuius fraude primi homines è Paradisi, quem custodiendum acceperant, possessione pulsi sunt. Eum verus Hercules superauit, & boues, qui homines sunt, vitio suo in pecudes & iumenta, quibus nulla est intelligentia, transformati, tyrannide ipsius exemit.

FINIS.

Con pro cane Phrygia vox.

Koonken.

Regis laudati et canis affinitas.

Coning.

Hispania deprædationes.

Chrysaor quis & vnde dictus.

Geryon cuius filius, & nominis etymō.

Hercules cur Geryonem occidisse & eius boues abegisse feratur.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 16. Nouemb. 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

78 GOROPIUS, BECANUS, IO. [= Jan van Gorp]. Opera, Hactenus in lucem non edita . . . Antwerp, PLANTIN, 1580, thick folio,

Contents: 1 l. general title; 1) Hermathene: 13 p., 7 ll., fine full-page ENGRAVED PORTRAIT, SIGNED H. W[IERIX] 1580 (unknown to Alvin), 237 p., 1 blank l.; 2) Hieroglyphica: 8 ll., 170 p., 1 l., 4 ENGRAVINGS (2 full-page), 39 EMBLEMATIC WOODCUTS; 3) Vertumnus: 6 ll., 114 p., 1 blank l.; 4) Gallica: 6 ll., 159 p.; 5) Francica: 6 ll., 107 p.; 6) Hispanica: 1 l. title, 6 ll., 118 p., 1 l. 2 woodcuts, arms of the persons to whom the books are dedicated: in 2) (Studler) & 3) (Fleming), pr's marks on each of the 6 titles (Van Havre 98 & 108), fine large woodcut initials. Goropius (1518-72, v. d. Aa II, 225/6 & Biogr. Nat. Belg. 8, 120/3) was a most original personality, friend of Arias Montano & Levinus Torrentius; some of his theories are ludicrous, but other ones are very unusual & inspired even Leibniz. The most interesting part of the works is 2) Hieroglyphica where he deals with Horapollo whom he explains

emblematically. Graesse III, 121; Ebert 8714; Praz[2] 355; STC Dutch Bks. 87; Adams G 875; Funck 273.

